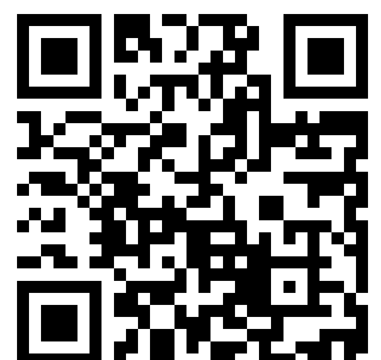
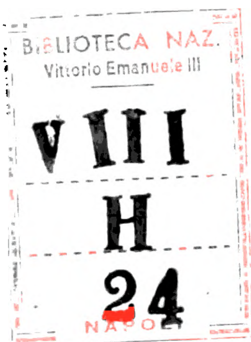

Inter libros
Josephi Mariae Parascandolo
Antecessoris Regii
A. L. N.

SANCTI BONAVENTURÆ

OPERUM OMNIUM SUPPLEMENTUM

VOLUMEN TERTIUM.

SANCTI BONAVENTURÆ

EX ORDINE MINORUM

S. R. E. EPISCOPI CARDINALIS ALBANENSIS

OPERUM OMNIUM

SIXTI V. PONT. MAX. D. ORD.

JUSSU EDITORUM

SUPPLEMENTUM

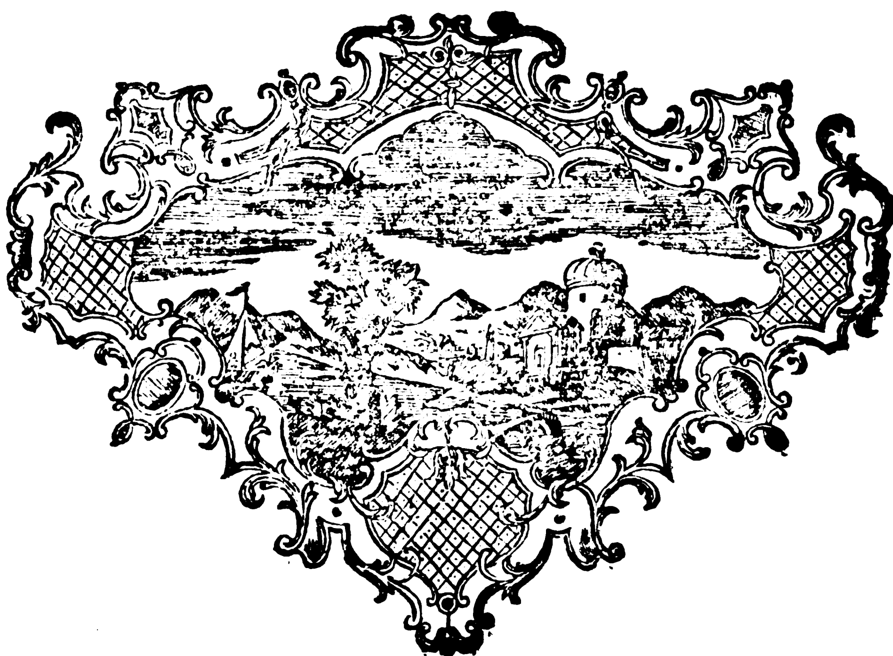
IN TRIA VOLUMINA DISTRIBUTUM

SUB AUSPICIIS

CLEMENTIS XIV. P. M. EJUSD. ORD.

VOLUMEN TERTIUM.

TRIDENTI MDCCLXXIV.

EX TYPOGRAPHIA EPISCOPALI JOANNIS BAPTISTÆ MONAUNI,

SUPERIORUM PERMISSU.

Sint alii Doctores, qui dicantur Cherubici; BONAVENTURA autem verissimo nomine Seraphicus simul & Cherubicus, quia inflammat affectum, & erudit intellectum, reducit & unit ad Deum per amorem excitativum; dum alii multi solum divaricant . . . . . . cum tamen unum sit necessarium.

Joannes Gerson Cancellarius Parisiensis Par. 1. Ep. de Laud. Doct. S. Bonavent.

PRÆFATIO.

I.

QUUM, Deo duce & auspice, eoque labore, de quo fertur: *Labor omnia vincit* improbus, (a) ventum tandem sit ad Editionem hujus Tertii Voluminis, duo priora sequentis; spes est mihi fore, ut nemo hujusmodi laborem meum, ceu supervacaneum, nulliusque frugis, explodat, sed uti potius Reipublicæ Christianæ fructuosum lubenter excipiat. Siquidem exhibeo recentioris quidem Ecclesiæ Doctoris, ast vere Cherubici, atque Seraphici, doctrinam, in qua lux veritatis coruscat, flamma caritatis ardet, fides ac traditio enitescit, sanctior morum disciplina refulget, ac doctis, indoctisque sit satis. Illud porro est jam notum a Clarissimo Viro Francisco Combefisio inclyti Ordinis Prædicatorum observatum „ Plus mereri de „ re Christiana ac literaria, qui superioris ætatis Ecclesiastica Monumenta, „ quibus lux aliqua veritatis accendatur, fidesque ac traditio defendatur, sedulo „ recensita in vulgus edant, quam qui suo marte ac ingenio, suis novis Eccle- „ siæ messem augeant. Quamquam plures illud alterum magis ambiant, at- „ que ad laudem proclivius ultro rapiant; primum quasi durioris operæ, nec „ sic ad laudem pronum, eruditorum pars plurima negligat, atque respuat." (b) Et adhuc magis ad rem nostram, utpote de Operibus S. Bonaventuræ loquens, Magnus Cancellarius Parisiensis Joannes Gersonius (c) „ Dixi mecum: Sufficit „ hæc doctrina. Ut quid stulto labore consumeris? Quid dictas? Quid scri- „ bis? Multiplicentur potius, & transcribantur Opera Doctoris istius, de quo „ vere dicitur illud Christi de Joanne: *Erat lucerna ardens, & lucens.* " (d)

II. Sed ne lectori mox suspicionem moveam, quasi ego absque ullo delectu undique omnia corraserim, quæ S. Bonaventuræ nomen præferebant, ad tantam auctionem Sixtinæ Editioni longe omnium celeberrimæ faciendam: operæ pretium duco vel ab ipso exordio eam adhibere, quam Rhetores vocant, *Occu-*

patio-

(a) Virg. 1. Georg. v. 145.
(b) In Admonit. Partis 1. Bibliothecæ Græcorum Patrum Auctarii Novissimi. Paris. 1672.
(c) Par. 1. L. de Exam. doct.
(d) Jo. 5. 35.

pationem, vel *Præoccupationem*, sive *Prolepsim*, (a) ad id videlicet quod prima fronte contrarium occurrit, ac in ipsomet vestibulo opponi potest, præveniendum, omnemque obicem a lectoris mente submovendum. Lectorem itaque in primis admoneo, ut serio perpendat Opera haud pauca, nedum edita sub Bonaventuræ nomine, sed & inedita, quæ ejus nomen in MSS. Codicibus gerunt, modo ad dubia, modo etiam ad supposititia me in Prodromo rejecisse; quod unum, ni mea me fallat opinio, satis esse poterit, ut de me meliora concipiat, neve me credat in spuriis Operibus ac Opusculis consarcinandis bonas horas male locasse.

III. Tum etiam alia præoccupanda difficultas, quæ in lectoris oculos facile incurret, exoritura nimirum ex stili diversitate, utpote satis sensibili, in iis maxime, quæ in hoc ipso Volumine continentur. Verum quia de hac diversitate orationis modo demissæ, modo elatioris, cum in Prodromo, tum etiam in Præfatione generali hujus Bonaventuriani Supplementi, semel iterumque jam egi, nolim ut lector ad *sisyphium laborem*, (b) ad eadem, inquam, sæpius revolvenda, me cogat; sed ipse potius ad indicata loca recurrat, ut evanidam noscat caussam judicii de diversitate Auctoris exinde ferendi: cum stili varietatem aliæ caussæ in uno Auctore nostro pepererint, quas heic commemorare minime vacat.

IV. Ne quoque lectori videar in Miscellaneis Tertii hujus Voluminis omnino neglexisse ordinem, quem definiunt: *Compositio rerum aptis, atque accomodatis locis;* (c) non diffiteor quidem, me sectari minime potuisse ordinem temporis, quo ex calamo, aut ore Doctoris nostri Seraphici prodiere, utpote quod solus Deus arcanorum omnium scrutator noverit, si tamen paucas ejus Epistolas heic edendas exceperis, nota temporis consignatas: sed non prætermisisse materiei ordinem, quo prima hujus Voluminis parte comprehendam Ascetica; secunda complectar Concionatoria; tertia vero colligam Historica, eaque Minoritica, Epistolaria, ac Rhythmica, ipsaque secundum ejus sæculi gustum Leonina Carmina. Et hoc quidem pacto nemo jure poterit me indigestæ molis arguere, mihique Grajum illud, quod vocant *Hysterologiam*, sive *Hysteron proteron*, (d) videlicet præposterum ordinem, objectare.

V. Hunc ergo tenebo ordinem, primo loco ponens inter Ascetica *Tractatum de Vite Mystica*, sive *de Passione Domini*; cum enim affinitatem aliquam habeat cum aliis Bonaventurianis Asceticis *de Ligno vitæ*, & *de Perfectione vitæ ad Sorores*, sive *ad Sororem*, hinc videtur inter Ascetica non immerito recensendus. Ipsum scriptum autumo a S. Bonaventura, dum esset Minister Generalis, quia in ejus Prologo appellat se *Ministrum humilem*. Quam autem *humilis* fuerit vir alioquin ea tempestate siquis alius doctissimus, in propatulo est, quum in fine protestatur: *Huic Sermoni terminum imponimus, parati emendare, demere, & mutare, sicubi contra fidem, & contra sacras Scripturas aliquid diximus &c.* Videtur autem adscriptus S. Bernardo, potissimum ob nonnulla ex eo passim deflorata: sicut ex eo plura D. Bonaventura alibi quoque delibat. Et cum in eodem Tractatu nomen *Aureolæ usurpetur*, quod sæculo tantum XIII. ab Ecclesiasticis Scriptoribus adhiberi consuevit ad singulare operis excellentis præmium designandum; (e) hinc Bonaventuræ potius, quam Bernardo convenit: uti etiam stilus, frequentesque Patrum, immo & Poetarum citationes, quæ in germanis Mellifui Doctoris (non vero Doctoris Seraphici) Operibus raro afferuntur. (f) Porro quia talis *Tractatus de Vite Mystica* qualem qualem similitudinem habet cum alio anecdoto, cui titulus inter

(a) Auctor ad Herenn. L. 4. c. 27. Quintil. L. 9. c. 2. &c.
(b) Propert. L. 2. Eleg. 20.
(c) Cic. 1. Off.
(d) In Lexicis Lat. & apud Joseph. Laurent. in Amalth.
(e) Profecto, ut recte observat Cl. P. Natalis Alexander Hist. Eccl. Sæc. XI. & XII. Ar. X. de S. Bernardo §. 2., Sententiarum Magister in 4. Dist. 49. ubi de præmio Sanctorum disserit, *Aureolæ* nullatenus meminit.
(f) Natalis ibi.

inter Codd. Cassinenses: *Arbores de vitiis, & virtutibus, quas fecit Bonaventura Magister, & Frater Minor*; hinc hujusmodi Arbores e vestigio illum excipient.

VI. Quoniam vero in præfatis *Arboribus de vitiis, & virtutibus* exhibetur *Humilitas radix virtutum omnium*, & e contrario *Superbia radix omnium vitiorum*; ordo ipse postulare videtur, ut hujusmodi *Arboribus* continuo subdatur *Tractatus de Humilitate*, in quo sermo est de utraque vitiorum virtutumque *radice* una cum breviori *Tractatu altero de tribus Virtutibus, Humilitate, Patientia, & Caritate*. Et quia in priori *Tractatu* dicitur *de Humilitate*, quod *humiliter novit supplicare, & petere*; ideo hunc sequentur plures *Orationes* simul cum *Recolendis a Sacerdote ante Missæ celebrationem*; hisque accedit *Paraphrasis ascetica Orationis Dominicæ*, una cum ejusdem breviori *Expositione*, ac etiam devota *Meditatio super Salutationem Angelicam*: Equidem vel ex eo hujusmodi *Orationes* cum præfatis *Virtutibus* erant connectendæ; quia *ad Orationis perfectionem, omnium tendit structura Virtutum*. (a)

VII. Interest quoque ordinis, ut subsequatur *Regimen animæ*, in quo agitur de officiis Ancillæ Christi, ad odium vitiorum, amoremque virtutum; maxime quia ab initio mentio in eo fit ejusdem *Salutationis Angelicæ*. Cui quoque in eundem finem additur & Opusculum pertractans *De silentio ad quandam Sanctimonialem*. Item pro officiis Viri Claustralis *Ordinarium Vitæ Religiosæ, sive de partibus domus Religiosæ*; atque *sex Mandata assidue recolenda, Fratri cuidam juveni tradita*, nec non *Sex cautelæ ad Castitatem servandam, & de humano Judicio*.

VIII. Pro officiis autem Viri Christiani *Liber de decem Præceptis*, ad cujus normam quisquis suos formare mores studuerit, *inveniet vitam, & hauriet salutem a Domino*. (b) Quæ quidem omnia ad primam hujus tertii Voluminis partem eo, quo potui, ordine revocanda censui, & pro curta ac vili, quam in me esse probe scio, doctrinarum literarumque suppellectile, subjectis notis edisserenda atque roboranda curavi.

IX. Pars secunda complectens Concionatoria, dabit imprimis *Artem concionandi, in qua Claves Scripturarum traduntur pro elaborandis Concionibus*. Tum *Collationes de septem Donis Spiritus sancti prædicabiles. Dein Sermones decem*, agentes *de Laude Mellislui Nominis D. N. J. C.* ac palam facientes *Nomen virtuosum, gaudiosum, & gloriosum*. (c) Item *Sermones quindecim de Diversis*, ad supplenda ea, quæ in *Sermonibus Sixtinæ Editionis* desiderantur. Nec non *Sermones triginta duos de Eucharistia*, una cum singulari *Sermone de Corpore Christi*. Et hujusmodi *Sermones* omnes collati cum MSS. Codicibus bonæ notæ, appositisque notis communiti, & illustrati, si pluribus aliis jam editis adjecti fuerint; satis esse puto, ut palam fiat, vere fuisse Bonaventuram nostrum nedum a B. Francisco Fabrianensi O. M. ceu *Virum eloquentissimum, pulcherrimum Sermocinatorem ad Clerum, & Prædicatorem ad populum*; (d) sed etiam a Ptolomæo Lucensi O. P. commendatum, velut *Egregium Prædicatorem*. (e) Prætermisi autem ejusdem *S. Bonaventuræ Sermonem anecdotum De Plantatione Paradisi voluptatis*, quem ex Cod. MS. sæculi XIII. in Sacrario Ecclesiæ Minoritarum S. Fortunati Tuderti Vir. Cl. Joannes Christophorus

Ama-

(a) In Breviar. Franc. 27. Septembr. Secun. Noct. Lect. 6. S. Elzear. Ter. Ord. S. P. Franc. Porro prædictæ Orationes fidei, spei, & caritati innituntur, neutiquam *imaginariis repræsentationibus*, quas Claudius Fleury super Hist. Eccl. Disc. 8. §. 15. *De nov. Devot.* attribuit D. Bonaventuræ, deceptus a *Meditationibus Vitæ Christi*, quæ sub falso ejus nomine circumferuntur, cum asserendas F. Joanni de Caulibus a S. Geminiano evicerim in Prodromo col. 698. & seqq.

(b) Prov. 8. 35.

(c) Sic etiam Bonaventuræ coævus Guibertus Tornacensis ejusdem Ord. Minor. Serm. uno *De gloriosissimo Nomine Jesu*, cui Guiberto perspecti forte fuerunt prædicti Bonaventuræ Sermones. Eruditus noster P. Jo. Chrysost. Tovatius ab Avolano in suo MS. Diario Itineris Veneti an. 1766. pag. 209. ac seqq. recenset ejusdem Guiberti Sermones una cum præfato Serm. uno, prædictisque epithetis Nominis Jesu, ab se repertos in MS. Cod. Chartac. Biblioth. Conventus Veneti S. Bonav. Ord. Minor. Reformat. a fol. 48.

(d) In MSS. Chron. Fabrian. fol. 9. Vid. Prodr. col. 64.

(e) In eodem Prodr. col. 217. not. 6.

Amadutius edidit an. 1773.; (a) cum ego an. 1772. (b) primo protulerim nedum completiorem, sed etiam emendatiorem. (c)

X. In parte demum tertia producuntur collecta Historica, eaque Minoritica, nempe *Legenda S. Claræ Virginis Assisiensis*, atque *Legenda Minor S. Francisci*. Insuper Epistolaria, videlicet *Epistola ad Fratrem de Imitatione Jesu Christi*; *Epistola ad F. Laurentium Visitatorem Clarissarum Tusciæ*; *Epistola ad Fratres universos pro vindicanda concessione facta a S. Francisco Fratribus Minoribus incolis Eremi supra litora Lacus Gardensis ex parte Territorii Brixiensis*; *Epistola ad Fratres Custodem & Guardianum Pisarum in gratiam Sororum Monasterii de Pisis Ordinis S. Claræ*; *Epistola ad Abbatem Beatæ Mariæ Blesensis, qua confirmat cessionem ipsi factam a Fratre Petro Ministro Provinciali*. (d) Præterea *Rhythmica*, & *Leonina Carmina*, nimirum *Arbor vitæ*; *Contemplatio duodecim Fructuum Arboris sanctæ Crucis*; *Meditationes in septem verba, quæ in Cruce Christus Dominus protulit*; nec non *De Doctrina proficiendi*, seu *De Doctrina Viri Religiosi*. In his porro omnibus, haud secus, quam in reliquis cunctis, se se Doctor noster ostendit semper, sive fidei, sive morum doctrinam spectes, totius retro Antiquitatis amicum, atque cultorem; eadem enim quæ a Majoribus didicit, ipse docet, *ut quum dicat nove, non dicat nova*. (e)

XI. Hæc habui undique conquisita, naviter collecta, a librariorum mendis quam plurimis repurgata, ac eo, quo par erat, studio, pro mei ingenioli modulo comparata, in hoc tertio Volumine vulganda; quæ cæteris in primo, & secundo Volumine editis superaddita, Supplementum Sixtinæ Editionis absolvunt, quæve si aliquando, Superis faventibus, nova Editio Operum Seraphici Doctoris paretur (uti multis fore in votis intellexi) locum una cum reliquis, quæ reapse sunt ejus, obtinere poterunt: tuncque vel ipsa separanda erunt nedum ab apocryphis, verum & ab illis supposititiis, quæ ad suos legitimos Auctores, potissimum Ordinis Minorum (quemadmodum in Prodromo tradidi) quasi *jure postliminii* (f) redibunt.

XII. In hac autem hypothesi moneo, ut in nova Editione curanda, nulla eorum, quæ desunt, & in Bibliothecis, aut Tabulariis, adhuc latent, perquisitio omittatur, nullaque diligentia, ad eam locupletandam anecdotis Commentariis *in Job*, & *Epistolas Pauli*, si forte eorum excusso pulvere e tenebris erui, & in apricum perduci contigerit; cum de iis Synchronus Ptolomæus Lucensis certo testetur: (g) utque pro integritate textus jam editorum Operum non tantum MSS. Codices, sed & antiquiores Editiones recentioribus longe in multis meliores adhibeantur. Profecto, ut unum pro multis exemplum ponam, nonne in Editionibus recentioribus Breviloquii, etiam in ejusdem Sixtina, tametsi dicatur in fine Prologi ejusdem: *Ut autem sequentia clarius elucescant, titulos Partium, &* Capi-

---

(a) Ita ego colligo ex Præfat. ejusdem Amadutii ad Cl. Vir. Angelum M. Bandinium Canonicum Basilicæ Laurentianæ Florentiæ, & Præfectum Regiæ Bibliothecæ *Mediceo-Laurentianæ* in fine cum *Datis Romæ postridie Kal. Januarias recentis anni* CIↃIↃCCLXXIII.

(b) Hunc præfert annum Editio nostra Triden. Vol. 1. hujus Supplementi, ubi extat a col. 3. in fol. usque ad col. 22.

(c) *Emendatiorem*, inquam, si tamen duo exceperis in Editione ipsa Trident. emendanda; ut col. 7. lin. 8. pro *imaginationum* leg. juxta Edit. Amadut. *irrigationum*, & col. 11. lin. 21. pro *alias* leg. secundum eandem *alta*. Editionem Amadutianam, de qua nihil antea sciebam, cujusque modo non vacat notare pleraque menda, ad me detulit A R. P. Antonius a Fundo Ex-Provincialis Custosque actualis, e Comitiis nostris Generalibus hoc anno 1774. Romæ coactis redux, cui proin heic habeo gratiam.

(d) In nova completaque Omnium Operum Editione una cum præmissis, ac duabus aliis, quæ heic prætermittuntur, tanquam jam vulgatis in Sixtina Editione; recensendæ quoque erunt deinceps inter Epistolas, ut ut alias extra earum ordinem sæpius positæ, videlicet *Epistola Viginti quinque Memorialium ad Fratrem Petrum*, *Epistola de Remedio defectuum Religiosi ad Fratrem Robertum*, *Epistola de Sandaliis Apostolorum*, *Epistola de Quæstionibus tribus ad Magistrum Innominatum*, de quibus in Prodromo col. 653. & seqq.

(e) In Commonit. Vincent. Lirinen. num. 27. in fine Edit. Rom. 1731. cum notis observationibusque Joan. Salinas.

(f) Paul. L. 49. Dig. tit. de postlim. (g) Prodr. col. 217.

Capitulorum (a) *præmittere curavi ad faciliorem memoriam & lucidiorem contuitum dicendorum, quæ septem partitionibus, & septuaginta duobus capitulis distinguuntur*; desideratur nihilominus quod sequi debet *Registrum* sive *Regestum bujus Libelli, quod continet septem partes, & septuaginta duo capitula*? Hoc tamen neutiquam abest ab Editione Augustana 1475. (b) Cum hac itaque antiquiori collatio fiat in nova Breviloquii impressione, & ad instar ejus, suppleto hujusmodi sat patente defectu, expletaque grandi lacuna, plura etiam ejusdem Breviloquii errata emendabuntur, quæ in illud deinceps irrepsere. (c)

XIII. Auctor quoque sim, ut in eadem nova Editione Omnium S. Bonaventuræ Operum ita fiat, sicut nuper hujusmodi spartam ornavit Cl. Vir. P. Thomas Soldatus nunc Romæ in Collegio Germanico - Hungarico Theologiæ Professor in Editione ejus Opusculorum una cum illis S. Thomæ adversus Guillelmum a S. Amore, ejusque Asseclas, Ordinum Mendicantium osores, ad MSS. Codices, veteres Editiones exacta, Admonitionibus præviis, Notisque illustrata. (d) Quotquot in posterum egerint hoc ipsum aliorum Opusculorum, aut Operum ejusdem sancti Doctoris Editores, equidem vel ipsi Editionem eorum efficient omnibus numeris absolutam.

XIV. Animadverto insuper pro nova elaboranda Editione cæteris exactiori, ne ejus curatores nimium fidant quibusdam nominibus, quæ in præteritis Editionibus exprimuntur. Unde laudo quidem Editores Romanos, quod in referenda Neronis pœna apud inferos, ut *narrat Seneca*, ipsi inter Sermones S. Bonaventuræ De Sanctis in Serm. 1. De S. Matthia Apostolo adnotarint: *Nusquam in Seneca id scriptum reperiri potuit*; quodve idipsum legentes in Serm. 1. De S. Maria Magdalena, ut *narrat scriptura*, supple *quædam*, sive *scriptum quoddam*, animadverterint, quod in suprad. Serm. De S. Matth. Apost. *vitio Librariorum, vel Typographi, ut conjectura fert, pro scriptura Seneca legitur: Id quod ob notam compendiosam fortasse factum est*: & quod alia emendanda notaverint ibi in Serm. 2. De S. Antonio Pad. O. M. sed non laudo quod in Serm. 1. De S. Ambrosio Episcopo non deprehenderint crassum errorem in nomine *beati Bernardini*, pro *beati Bernardi*; nequidem Serm. 2. de S. Thoma Apostolo aliud mendum satis perspicuum in nomine *Macbonii Oratoris Clarissimi*, pro *M. Antonii*, de quo, ceu *Oratore clarissimo*, ea ipsa memoriæ prodidit Valerius Maximus, (e) quæ inibi a D. Bonaventura enarrantur. Alia id genus sphalmata heic, ne longior sim, corrigenda prætereo; unice observans, quod & alibi quoque notavi, (f) hujusmodi paragrammata, sive errata in MSS. etiam Codicibus passim offendi: unde communis est Antiquariorum querela expostulantium de librariorum oscitatione, incuria, & imperitia, qua prisca Monumenta in plerisque locis vitiata, ad nos pervenerunt; originariæ puritati suo quæque loco restituenda ab illorum solertia, qui mendorum originem exploratam habentes, (g) accurate emendateque ea edenda suscipiunt. (h)

XV. Haud abs re quoque fuerit admonitos reddere futuros omnium Operum D. Bonaventuræ Editores, ut in Notis ad recudendam celebrem illam Epistolam directam *Ad Ministros Provinciales & Custodes de reformandis suis Fratribus*, quæ incipit: *Insufficientiam meam &c.*, quave nunc vehementer abutuntur Recentiores quidam in Franciscanum Ordinem male animati, ad conflandam ei quo jure quave injuria apud imperitos invidiam; admonitos, inquam, reddere, ut in notis serio animadvertant, fuisse quidem tunc, ut loquitur idem S. Bonaventura

(a) Al. *particulares Capitulorum*.
(b) In d. Edit. sic „ Anno Domini M. CCCC. LXXV. circiter Kal. Februarii. Impressus „ est liber iste ad honorem Dei. Per Anthonium Sorg. In Augusta. "
(c) Inter hujusmodi errata vide sis Vol. 1. De Plantat. Parad. §. 8. col. 13. & 14. sub not. *e*.
(d) Romæ MDCCLXXIV. Typis Generosi Salomoni. Præsidum Facultate.
(e) Lib. 6. cap. 8. *De Fide servanda erga Dominos*.
(f) Vid. Vol. 1. col. 282. & seq. in Admonit. ac Vol. 2. col. 1053. in Admonit.
(g) Henrici Stephani Lib. de Origine Mendorum.
(h) Vid. Christoph. August. Heuman. in Via ad Hist. Liter. c. 3. n. 18.

in præfata Epistola, *splendorem nostri Ordinis obscuratum*, ob scilicet prævaricationes quorumdam membrorum; sed cum addito *quodammodo*, ob nimirum vigilantiam Capitis, aliorumque zelum Dei habentium Prælatorum, ac potissimum B. Joannis a Parma, magni Zelatoris, atque dignissimi ejusdem Bonaventuræ Præcessoris: quinimo, ipsomet teste Bonaventura, *plurimi* NB. *plurimi reperiebantur qui non erant culpabiles*. (a) Unde Henricus Spondanus Mauleosolensis Appamiarum in Gallia Narbonensi Episcopus loquens de hujusmodi quorumdam Franciscanorum corruptis moribus, jure longe æquissimo literis commendavit „ Sed „ aliquorum licentiam, cæterorum virtus, & pietas, atque observantia longe „ superavit, superatque: firmo permanente oraculo, quo dicitur Christus S. „ Francisco promisisse, nunquam defuturos in ipsius Religione Viros, qui do„ ctrinæ vitæque exemplo aliis in Ecclesia tempore quantumlibet caliginoso præ„ lucerent. " Et inter hos cum primis laudat ipsummet D. Bonaventuram, utpote „ qui non solum moribus ita Seraphicum suum Patrem expressit, ut „ ejus virtutum hæres visus fuerit; verum etiam universam Ecclesiam doctrina „ & miraculis illustravit. " (b) Itidem observare non prætermittant, nequidem ipsam Christi sanctissimam Ecclesiam, etiam Apostolorum temporibus, a quorumdam aberrationibus fuisse immunem, & vel tunc frumentum electum fuisse lolio commixtum; (c) ac insuper addant, mirum haud esse, quod quidam in Ordine amplissimo ab antiqua institutione, ac Regulæ rigore, ex humana fragilitate desciverint. Tum notatu dignum quoque erit, irrepentes in Ordinem nostrum abusus fuisse etiam postea objectos, ac recensitos in Clementina Exivi de Paradiso; (d) sed inibi subditur, quod *Communitas Fratrum, & specialiter Rectores ipsius Ordinis asserebant, quod prædicta, seu plura ex ipsis in Ordine non fiebant. Et quod si qui reperiuntur rei in talibus, rigide puniuntur: nec non contra talia, ne fiant, sunt facta pluries ab antiquo Statuta in Ordine multum stricta*. Et Alvarus Pelagius, quamvis Fratrum ejusdem Ordinis, cujus ipse erat, a primævo Instituto

aber-

(a) Verba hæc notare debuisset etiam Claudius Fleury, qui hac D. Bonaventuræ Epistola scripta an. 1257. utitur super Hist. Eccl. Disc. 8. §. 10. ubi differit *De relaxata Religiosorum Mendicantium disciplina*. Qui etiam ibi §. 11. non videtur satis intellexisse D. Bonaventuram defendentem Fratres Minores renuntiasse omnem proprietatem. Non enim sanctus Doctor proprietatem rerum, quas piorum Fidelium caritas largitur Fratribus Minoribus usu consumendas, defendit spectare ad Sedem Apostolicam, ut a Fleury dici posset *proprietas imaginaria, atque a Joanne XXII. refutata*; sed ad dantes: quæ sane tam vere est penes dantes, quam vere eas res, donec non fuerint usu consumptæ, ipsi dantes possunt libere revocare.

(b) In Annal. Ecclesiasticor. Eminentiss. Card. Cæsar. Baron. Continuat. To. I. ad an. 1243. num. 8.

(c) Legatur 1. Epist. ad Corinthios ubi S. Apostolus cap. 1. insectatur illorum schisma, ejusque radicem succidit; ubi cap. 3. insistit eorundem schismati componendo per subjectionem & unionem in Christo & Deo; cap. 4. ubi pergit in schismate, fastu, & gloriatione ipsorum, ac præcipue Doctorum quorundam arrogantia evellendis; cap. 5. ubi transit a Corinthiorum schismate ad scandalum incestus ab eis in publico peccatore toleratum, jubens eundem excommunicari, & tradi Satanæ, mandans quoque quodlibet aliud peccati fermentum expurgari, neque insontes Christianos palam commisceri Christianis criminosis; ubi cap. 6. ipsosmet Corinthios arguit, quod lites instituerent coram judice Ethnico, easque subinde iniquas & injustas. Item Epist. 1. ad Timoth. cap. 1. testatur de quibusdam, qui circa fidem naufragaverunt, ex quibus *Hymenæus & Alexander*, quos tradidit Satanæ, ut discerent non blasphemare; & Epist. 2. ad eundem c. 1. aversos fuisse ab ipso omnes, qui ex Asia Romæ erant, ex quibus *Phigellus, & Hermogenes*; nec non Epist. ad Tit. cap. 1. multos tunc fuisse inobedientes, vaniloquos, & seductores, maxime qui de circumcisione erant, docentes, quæ non oportet turpis lucri gratia; ubi & Cretensibus aptat illud Epimenidis eorum Poetæ: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri*. Videatur etiam Epist. S. Joannis 3. ubi sermo est de *Diotrephis* superbia, calumniis, & inhumanitate, ut alia brevitatis ergo missa faciam. Porro sicut Apostolus jussit incestuosum Corinthium e cœtu Fidelium ejici; ita D. Bonaventura a communitate sacri Collegii expelli Franciscanæ Regulæ prævaricatorem, *ne dum crudeli misericordia uni membro putrido parcitur, in totius corporis sospitatem putrens corruptio diffundatur*, uti loquitur in alia Epist. quæ incipit: *Quoniam ad hoc potissimum &c.*

(d) Ibi Art. 6.

aberrationibus minime pepercerit, sed eas merita censura mulctaverit; fassus est tamen, quod *multi sunt in illa Evangelica professione ipsius purissimi observatores*: quodque *illa Communitas plus observat de paupertate & puritate Evangelica, quam regularis Communitas, quæ sit in mundo*. (a) En spiritus Franciscanæ Regulæ in potiori Ordinis parte semper servatus. Unde tantum abest, ut inibi Clemens V. P. M. propter infirma quædam illius membra, infirmum judicaverit, ac morte dignum, delendumque penitus de terra viventium universum Religionis Minoriticæ corpus, quamlibet in præcipua ejus parte sanum; ut e contrario illud impense commendaverit, ceu de Catholica Christi Ecclesia optime meritum, ob videlicet *uberes fructus, quos* (verba sunt ejusdem Clementis) *ex eorum exemplari vita, & salutari doctrina, toti universali Ecclesiæ cernimus provenire*. (b) Hæc duxerim necessario animadvertenda explodendi gratia Nuperum nescio quem sub larva *Itali*, latitantem, qui bruto abreptus impetu, vel cæteris Ordinibus Mendicantibus exprobrat D. Bonaventuræ *Tractatum de Paupertate Christi*, & *Apologiam Pauperum*, quæ tamen Opuscula videtur nec a limine salutasse, cum in illis sanctus Doctor totus sit, ut eosdem Mendicantes Ordines, ac potissimum Franciscanum, strenue tueatur, ac pro eorum vindiciis, ceu pro aris focisque, depugnet. Et mirum est adeo ab eo magnificari Bonaventuræ testimonium, ubi reformandos mandat quorumdam suorum Fratrum depravatos mores; at nil pensi haberi, ubi ad id adjurat *per aspersionem sanguinis Crucifixi, & per Stigmata passionis ejus, quæ in sacro Patris nostri corpore indubitabili claritate fulserunt*, (c) quæ tamen ipse, Alcoranistarum hæreticorum more, impudentissime vocat *Solenne ed indegna favola, sfacciata impostura*. Sed contra impia hæc, ac sacrilega convicia, portentumque in ultimas terras deportandum, plura suo loco in hoc ipso Volumine. Nunc unice in Italum, suique similes Ordinum Religiosorum, præcipue Mendicantium Censores, qui eos dente maledico carpere, ac invido rodere consueverunt, regerenda duxerim verba appositissima Senecæ „ Papulas observatis „ alienas, obsiti pluribus ulceribus. Hoc tale est, quale si quis pulcherrimo„ rum corporum nævos aut verrucas derideat, quem vera scabies depascitur.... „ Quin potius mala vestra circumspicitis, quæ vos ab omni parte confodiunt, „ alia grassantia exstrinsecus, alia in visceribus ipsis ardentia? " (d) Nec non ea magni Augustini „ Fruges in agro, frumenta in area quærite: apparebunt „ facile, se seque offerent ipsa quærentibus. Quid nimis in purgamenta ocu„ los intenditis? " (e) Tum illa ejusdem alibi „ Sed vestrum oculum ma„ levolus error in solam paleam nostræ segetis ducit: nam & triticum ibi cito „ videretis, si & esse velletis. " (f)

XVI. Sic autem a me hoc Supplemento tandem absoluto, quod confido fore, ut nemo dixerit ex *insanabili* nimium multiplicandi Seraphici Doctoris nostri Libros *cacoethe* (g) profectum; reliquum haud est, nisi ut quemadmodum D. ipse Bonaventura sancte protestatus est „ Si quid imperfectum, vel obscu„ rum, vel superfluum, vel minus rectum fuerit; venia occupationi, & brevi„ tati temporis, & pauperculæ scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli „ Deo honor & gloria referatur " (h) ita ego, qui coram eo nihil sum, multo magis hæc ipsa repetam, finemque faciam verbis S. Gregorii Magni, quibus summam grandi suorum Moralium Operi manum imponens, concludit „ Ex-

„ pleto

(a) De Planctu Ecclesiæ L. 2. Art. 61. fol. m. 203. col. 3. Opus appellat *insigne* Cardin. Bellarminus, & tanti fecisse dicitur S. Antoninus, ut illud de manibus nunquam dimitteret. Vid. To. 7. Oper. Omn. Vener. Viri Josephi Mariæ Thomasii Cler. Regular. Card. Edit. Rom. 1754. pag. 1.
(b) In Prol. ejusd. Clementinæ.
(c) In alia ejus Epistola, quæ incipit: *Quoniam ad hoc potissimum &c.*
(d) De Vi. bea. cap. 27.
(e) De Moribus Ecclesiæ cap. 35. num. 77.
(f) Lib. 5. contra Faust. Manich. cap. 11.
(g) Juvenal. Sat. 7. v. 21.
(h) Ad fin. suprad. Prol. Breviloq.

„ pleto itaque hoc Opere, ad me video esse redeundum. Multum quippe „ mens nostra etiam cum recta loqui conatur, extra semetipsam spargitur. In- „ tegritatem namque animi, dum cogitantur verba qualiter proferantur, quia „ eum trahunt extrinsecus, minuunt. Igitur a publico locutionis redeundum „ est ad curiam cordis: ut quasi in quodam concilio consultationis ad meipsum „ discernendum convocem cogitationes mentis: quatenus ibi videam, ne aut incaute „ mala, aut bona non bene dixerim. Tunc enim bene dicitur bonum, cum is qui „ dicit, soli ei a quo accepit, per id appetit placere quod dicit. Et quidem ma- „ la me aliqua etsi dixisse non invenio; tamen quia omnino non dixerim, non „ defendo. Bona vero siqua Divinitus accipiens dixi, meo videlicet vitio mi- „ nus me bene dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediens, postpositis „ verborum foliis, postpositis sententiarum ramis, dum ipsam subtiliter radicem „ meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere voluisse „ cognosco: sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se, nescio „ quomodo, intentio humanæ laudis interserit. Quod cum jam postmodum, „ tandemque discerno, invenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. „ Sic etenim sæpe intentionem nostram, dum ante Dei oculos recte incipitur, „ occulte subjuncta, & eam velut in itinere comprehendens, intentio humanæ „ laudis assequitur: sicut pro necessitate cibus sumitur, sed in ipso esu dum „ furtim gula subrepit, edendi delectatio permiscetur. Unde plerumque con- „ tingit, ut refectionem corporis, quam salutis causa cœpimus, causa volupta- „ tis expleamus. Fatendum est igitur quod rectam quidem intentionem no- „ stram, quæ Deo soli placere appetit, nonnumquam intentio minus recta, „ quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur ...... „ Igitur quæso, ut quisquis hæc legerit, apud districtum judicem solatium mihi „ suæ orationis impendat: & omne quod in me sordidum deprehendit, fletibus „ diluat &c. “ (a)

A P-

(a) Moral. Lib. 35. cap. 20. num. 49. Ed. Maur.

APPROBATIO.

Eximii Theologicorum dogmatum Magistri, simulque diserti Præconis Evangelicæ veritatis munus ingenti cum laude ac fructu obiisse D. Bonaventuram memoriæ prodidit coævus B. Franciscus Fabrianensis: *Bonaventura*, inquit, *vir eloquentissimus fuit, mirabilis in intellectu sacræ paginæ, & totius S. Theologiæ, pulcherrimus sermocinator ad Clerum, & Prædicator ad populum, in cujus præsentia ubique terrarum omnis lingua silebat*. Et id quidem nostra ætate paucis contingere video, ut iidem utroque in genere laborent. Plerumque tum Theologus, tum Ecclesiastes suo studio delectatus contemnit alterum; unde fere fit, ut perpolita, & elegans, roboris tamen & succi expers multorum existat oratio. Beatus autem Bonaventura quantum in utroque profuerit, quæ olim vulgata sunt, quæve nunc e tenebris, in quibus disjecta delituerant, in lucem educuntur Opuscula, certam fidem facere valent. Neque vero a Bonaventura vehemens ex suggestu dicendi genus cultum fuisse, cuique mirum videatur, consideranti, quanta in eo fuerit ingenii vis, quanta explicandi res quasque facilitas, quanta eloquiorum Divinorum doctrina, quanta liberalium Artium cognitio, quanta scriptorum sacrorum, profanorumque evolutio, quanta demum morum innocentia, caritatisque perfectio jugi cœlestium Mysteriorum commentatione comparata: quod quidem si in Concionatore præcipuum esse dixerim, næ ego haud mentiar. Opportune mihi venit in mentem, quod inter alios commemorat Drexelius. Adfuerat aliquando B. Bonaventuræ publice dicenti B. Thomas Aquinas alterum illius ævi præclarissimum lumen, qui Bonaventuram rogat, quibus ille ex libris tot sermonis flores, tot legeret sententias, quas concionibus inspergeret: Librum confestim ostendit, nempe Jesum Christum, & hunc cruci affixum; Divinus hic codex, quem unum S. Paulus scire operæ pretium censuit, non manibus erat, sed osculis tritus, lacrymis non atramento notatus, ex eoque dicendi ac persuadendi vim, facultatemque omnem se sumere significavit. Ac sane pervolutentur Libri omnes, quos de humanis aut Divinis rebus exaravit, atque palam fiet, Divinum quem dixi Librum ei ante oculos fuisse positum, nec sine intimo quodam sensu unquam dolorum meminisse, quos Christus nostra caussa pertulit in cruce. Unde id argumenti aliquot etiam Libris peculiariter est persecutus, quibus studio operaque doctissimi Editoris nunc accessio Opusculi *De Planctu Passionis Christi* facta est, cujus verus auctor hactenus ignorabatur. In eo pissimus Bonaventura se dolore ac amore vehementer exuri ostendit, nec aliud versare animo, quam acerbissimos Jesu Christi cruciatus ac necem longe probrosissimam, virtutum tamen omnium splendore nobilitatam. Hinc totus Mysterio Dominicæ Crucis imbutus, seu ut ejusdem verbis utar, quibus de Seraphico Patre, quem imitari studuit, Francisco in Vita Minore n. 4. loquitur, *incendio dilectionis adustus, & absynthio compassionis impletus*, Lectoris animum alterno doloris, amorisque ardore inflammat, universam Christi vitam, in primisque mortem nobis non modo exactissime cognoscendam, verum etiam, quoad fieri potest, perfectissime imitandam proponit: quæ tria in Libello nuperrime detecto, quem de Arte concionandi scripsit, exempli caussa ponit, edisserens illud Petri I. c. 2. *Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus*, *ut per meditationem*, ait, *illuminetur intellectus, per compassionem inflammetur affectus, & per imitationem exerceatur effectus*. Tam alta mente manebat reposita mors Christi peracerba, ut nullam de illa disserendi occasionem prætermitteret. Obiter hic perspicere licet, uberem in memorato Libello segetem, ac materiam dicendi sacris Oratoribus parari, ut in omni concionum genere thema, ac divisionem tripartitam habeant in promptu, quæ postea confirmare, amplificare, atque exornare haud erit operosum: nec aliis utilissimis carerent adjumentis, si posterior pars operis aut hominum incuria, aut temporum injuria non intercidisset. Sed redeo ad S. Doctoris eloquentiam Divinam potius quam humanam, cujus illustre specimen dedit in sermone, quem de Laude Mellifui Nominis Jesu Christi Domini Nostri habuit. Sermonem hunc amplissimum seu mavis Opusculum dum attente relego, de Bonaventura verius affirmare mihi posse videor, quod de Nestore dictum legimus: *Ex ejus ore melle dulcior fluit oratio*. Nihil enim dulcius, nihil amabilius, nihil ardentius potest desiderari; ut plane vir Sanctissimus dicendi copia, & sententiarum ubertate seipsum superaverit. Verum mihi mirum non accidit: cum in eo argumento versaretur oratio, quod in deliciis habuit maxime, reque ipsa quod B.

Thomæ fibi intima familiaritate conjunctò dedisse responsum memoravi, luculenter comprobavit. Si enim ex Horatio:

> cui lecta potenter erit res,
> nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo;

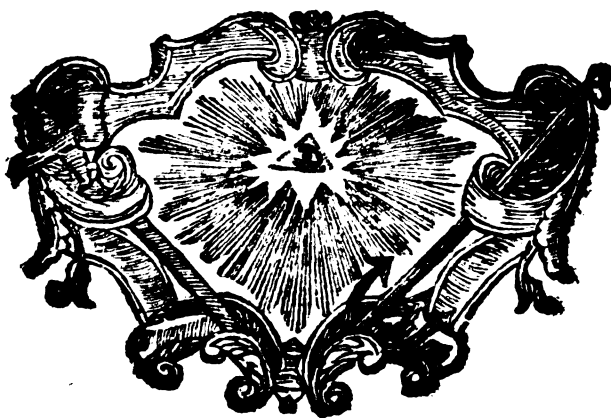
num eloquentiæ flumen de laudibus SS. Nominis Jesu verba facienti deesse potuit, qui dulcissimum Nomen mente diu, noctuque revolvere, crebris sermonibus usurpare, illiusque amorem, & reverentiam aliorum animis indere solebat; & quod caput est, ipsum Jesum cordi insitum habebat, a quo cœlestibus Disciplinis imbuebatur? Hinc quantum conjectura consequi possumus, eo auctore specialis Sanctissimi Nominis cultus in Franciscanam Societatem, quam sanctissime duodeviginti annis administravit, videtur promanasse, quem postea S. Bernardinus Senensis longe lateque propagavit, ac S. Joannes Capistranus ad Taurunum Divina eloquentia effecit, ut virtute hujusce Nominis de innumeris Turcarum copiis victoriam Christianus Miles reportaret, quemadmodum Ecclesiasticis monumentis proditum est. Nec minus se disertum, ac sapientem ostendit in tot, tantisque, quos de Eucharistia luculente scripsit, Sermonibus, Vir summæ demissionis, ac singularis erga Augustissimum Sacramentum pietatis, atque ardoris, dignatus propterea cœlesti dape supernis ab spiritibus delata, dum submisso ac supplice animo ab altari removisset sese. At ne æquo sim longior, de his satis.

Interea Viro celebratissimo gratulor, qui Bonaventurianam Editionem non modo multis Opusculis ditavit, verum etiam notis atque animadversionibus munivit, quibus haud pauca Franciscanæ Historiæ capita illustrantur, & quorumdam inanium Scriptorum, non tam ab Instituto nostro, quam a Religione Christiana abhorrentium, intoleranda superbia ac insolentia retunditur.

Mihi autem gaudeo oblatam esse occasionem proficiendi lectione Seraphici Doctoris, quem magni semper feci; & postquam nostra ætas in apricum protulit copiosa excellentis ingenii, omnigenæque Doctrinæ monumenta, facio maximi, & summis cum Viris merito comparandum censeo, qui Christianæ Reipublicæ susceptis gravissimis laboribus, vitæ exemplis, doctrinæ præstantia mirifice profuerunt. Id unum superest, ut qui Supplementum auspicato absolvit, ac perpolivit, manum novæ Operis universi admoveat moliendæ Editioni; quod quidem illi omnia jam animo complectenti haud erit difficile, nobis vero proficuum, atque jucundum.

Datum Tridenti ex Cœnobio S. Francisci Kalendis Januarii A. MDCCLXXIV.

Fr. Franciscus Joannes de Deo Staidelius
O. M. C. Theologus.

IMPRI-

ATTENTA APPROBATIONE

IMPRIMATUR.

Signatum die 10. *Februarii* 1774.

FRANCISCUS ANTONIUS REDOLFI PROV. GENER.

SYLLABUS CONTENTORUM
In hoc Tertio Volumine Supplementi Operum Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ.

PARS PRIMA.

PARS SECUNDA.

PARS TERTIA.

SE-

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ

TRACTATUS DE VITE MYSTICA, SIVE PLANCTUS DE PASSIONE DOMINI.

ADMONITIO.

T*Ametsi ex una parte duo minime suspectæ fidei* MSS. *Codd. de hoc* Tractatu Fr. Bonaventuræ Card. Ord. Minorum *testimonium perhibeant, nempe* Gottvvicensis, *&* Vindobonensis, *sive* Viennensis, *ex alia vero* Matth. 18. 16. in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: *nihilo tamen minus hæc minime satis mihi fuissent ad ipsum sub nomine* S. Bonaventuræ *vulgandum, qui olim* S. Bernardi *nomen præferebat, ni ipsimet* S. Bernardo *nedum a* Bellarmino, *&* Labbeo, *sed & a* Joanne Mabillonio *fuisset abjudicatus, atque alteri* Auctori pio, nec indocto, nec ineleganti, *ab eodem adjudicatus. Quod ipsum itidem novissime ratum habuit* Camillus Blasius Auximanus. *Cui autem, ni meus me fallat animus, adserendum alteri, quam secundum memoratos Codices* Sancto Bonaventuræ, *equidem* Auctori pio, nec indocto, nec ineleganti? *Difficile fuerit invenire alterum verisimiliorem* Auctorem, *sive spectes ubertatem Divinarum Scripturarum, sive compassionem Passionis Christi, sive studium illius libri Vitæ, Seraphicumque erga Crucifixum amorem, sive devotissimum animum erga Beatissimam Christi Matrem, sive rite instituendarum sacrarum Virginum ardentissimum zelum, sive, ut alia reticeam, morem plura ex Patribus desumendi, ac etiam Poetarum dicta plura interserendi; quæ singulatim in aliis a* S. Bonaventura *reperire facile quidem fuerit; universe autem, sicut in hoc* Tractatu *collecta relucent, non ita. Quam enim apud* Bernardum *insolitæ Carminum allegationes, tam apud* Bonaventuram *passim usitatæ. Difficile, inquam, fuerit retegere alium, cui hic* Tractatus de Passione Domini *apprime conveniat, sicut ipsi Bonaventuræ, de quo testantur* Ordinis Minorum S. Francisci Chronica 2. P. L. 2. c. 2. Omnium præcipuum, cui studebat, & ex quo ubertatem doctrinæ derivabat suæ, Librum fuisse Crucifixum, ejusque Passionem. *Unde in ejus* Vita ad Sixtum V. P. M. scripta a Petro Galesinio Prot. Apost. Cap. 8. *de ipsiusmet doctrina, doctrinaque fonte* memo-

memoriæ proditum est: Hanc sane præcellentis doctrinæ non modo vim, sed copiam in eo Parisiis cum S. Thomas animadverteret, simul ac admiraretur; ipsum convenit, a quo sibi Bibliothecam ostendi petiit, ut libros conquireret, unde tam multiplicem, atque adeo magnam eruditionis ubertatem hauriret. Is vero Christi Domini, cruci affixi imaginem demonstravit: e quo fonte uberrimo se accipere professus est, quidquid vel legeret, vel scriberet.

At heic percontari lubet, cur hujusmodi Tractatus *hactenus gesserit* S. Bernardi *nomen? Quantum capio, quantum sapio, in caussa fuisse suspicor siglam* B. *in aliis MSS. inventam, quæ ita potuit imperitis librariis fucum facere, ut quæ nostrum* Bonaventuram *indicabat, videretur potius iisdem, ob ingentem nominis celebritatem*, Bernardum *significare. Ex eadem sigla* B. *ortum puto, cur etiam Opusculum* De institutione Novitiorum *fuerit eidem* S. Bernardo *suppositum sub titulo* De honestate vitæ, *atque Romanis typis an.* 1594. *vulgatum a* Gerardo Vossio, Præposito Tungrensi, *quod laud.* Mabillonius *jure ac merito ad supposititia rejecit, ut in* Prodromo *admonui* col. 615. *Illi vero qui ita prædictam siglam sunt interpretati, eo facilius in hujusmodi deceptionem adduci potuere quoad* Tractatum, *de quo in præsentia sermo est, quod non satis animum adverterint suum, nec ad illud quod habetur Cap.* 17. *num.* 53. *quod scilicet hic* Auctor Sermonem de parvis, *sive* de parvulis conscripserit, *qui potius* Bonaventura, *quam* Bernardus, *fuisse videtur; nec ad hoc quod præsens* Tractatus *contextus sit instar Arboris, sicut* Lignum Vitæ S. Bonaventuræ, *atque directus ad sacras Virgines caste sancteque informandas, sicut ejusdem* S. Bonaventuræ *Opusculum* De perfectione Vitæ ad Sorores; *nec ad illud, quo se dicit ab ipsomet exordio* Ministrum humilem, *quemadmodum* S. Bonaventura Minister Minorum *fuit, & se quoque talem* in Prologo Itinerarii mentis in Deum *agnoscens, & insuper vocans* peccatorem, & per omnia indignum, *sicque more* S. P. Francisci, *prout refert in ejus* Legenda cap. *6.*, studens, tanquam Christi discipulus, in oculis suis, & aliorum vilescere; *neque ad* tempora, *quæ Cap.* 24. *n.* 80. *vocat* nostra, *quæve ait,* tot Virginum liliis redimiri, *& n.* 81. claustris virginalibus repleri, *secundum quod ipse quoque testatur cum in* d. Leg. S. Francisci cap. 4. *tum etiam in* Leg. S. Claræ cap. 2. n. 11. & seq.; *ac nequidem ad alia multa pro re nata ad calcem infra adnotanda, ejusdem* Seraphici Doctoris *doctrinæ, stilo, ac indoli omnino consentanea.*

Quæ quidem omnia siquis rite perpenderit, spero fore, ut præfatorum Codicum Germanorum fidem minime ut sublestam rejiciat, sed ut satis munitam admittat: eo vel maxime quia ex ipsis conjectare fas est, quod sicut S. Bonaventura *scripsisse videtur supradictum Opusculum* de perfectione vitæ *ad informandas sacras Virgines institutum* S. Claræ, *ad exemplum* B. Agnetis, *ejusdem* S. Claræ *germanæ Sororis, sequentes, ac passim in Italia* profitentes; *nec non aliud* de regimine animæ ad Christi ancillam, *nempe ad* B. Isabellam, *sive* Elisabetham, Blancæ Reginæ Francorum filiam, ac Monasterii Clarissarum Longi - Campi in Gallia Fundatricem: *ita haud verisimilitudine careat, literis quoque consignasse sequentem* Tractatum *pro edocendis sacris Virginibus, ad illustre exemplum alterius* B. Agnetis Clarissæ Bohemorum Regis Filiæ, *per diversos in Germania Ordines mirifice propagatis. Ait quippe* Auctor *infra Cap.* 32. *num.* 117. Hæc autem per quemdam excessum de flore lilii spiritualis, quo præcipue floret vitis & vita Dominus Jesus, in gratiam Virginum, ad quarum notitiam hunc Tractatum credimus venturum, diligentius tractare studuimus: ut hic inveniant compendiose, & facilius memoriæ commendent, tanto avidius legendo, quanto brevius, quod ab aliis Sanctis Patribus diffusius est tractatum, & multis gravibus disputationibus aggravatum, quod propter difficultatem a simplicium Virginum simplici intellectu non potest comprehendi. *Quam vero celebre fuerit in Germania nomen* D. Bonaventuræ *testantur Literæ* Henrici de Isernia *Notarii, sive ab Epistolis, & Secretis* Ottocari Bohemiæ Regis, *Patris laudatæ* B. Agnetis, *de quibus Literis in* Prodromo col. 57. ac seq.

Quod vero spectat ad præfatos Codd. Gottvvicensem, *&* Vindobonensem, *exemplum primi, licet mancum, sicut mancus est Codex ille, mihi obtinuit de me optime meritus* Cl. P. Corbinianus Luydl *ab eruditissimo* P. Urbano Schaukögl Priore

Gott-

Gottvvicensi; *secundi autem singularis humanitas* A. R. P. Cypriani Palm Ministri Provincialis Austriæ, *qui eum adcurate describendum commisit erudito doctoque* P. Ezechieli Krahn *Bibliothecæ Viennensi S. Hieronymi Præposito, mihique, uti fecit, liberalissime communicandum. Secundus hic Codex* Vindobon. *desinit in Cap.* 44.; *&* *in utroque Cod. tam* Gottvvicensi, *quam* Vindobonensi *alia plura desiderantur, in suis quæque locis infra notanda. Et sicut stili doctrinæque similitudo neutiquam sinit, ut credam omnia, quæ inibi desunt, puras putasque alienæ manus accessiones, interpolationesque; ita de nullo in editis multo amplioribus facto extrario additamento testari minime possum. Nec infirmat fidem hujus* Bonaventuriani Tractatus, *quod multo auctior ac differentior sit in editis, quam in MSS. Codicibus; sicut minime officit* Bonaventuriano Libro de decem Præceptis, *quod in Cod.* Cortonensi *multo dissimilior contractiorque quam in editis* Sermonibus de decem Præceptis *habeatur. Neque ex eo, quod ex hoc* Tractatu *sint excerptæ* Lectiones secundi Nocturni Fer. sextæ post Octavam Corporis Christi in Festo SS. Cordis D. N. J. C. *sub nomine* S. Bernardi Abbatis, *inde conficias, reapse ejus esse; aut in animum inducas tuum, secundum easdem* objectum Festi SS. Cordis *esse potius* materiale cor carneum, *quam* cor Jesu symbolicum, mysticum, & spirituale, *adeoque præfatas* Lectiones *asseri neutiquam posse* S. Bonaventuræ. *Nanque ad duo hæc jam plene respondit supra laudatus* Vir Cl. Camillus Blasius Dissertat. Commonit. de Festo Cordis Jesu cap. 61. pag. 227. not. *a. Ad primum quidem ibi animadvertens illud ipsum, quod nos supra monuimus, nimirum:* Editio Maurina Cl. Mabillon. Parisiis An. 1690. hæc præficit laudato Sermoni: Non est S. Bernardi, sed cujusdam Auctoris pii, nec indocti, nec inelegantis. *Ad secundum autem* pag. 228. Auctor Sermonis de Passione, aliique sanctissimi Viri, inter quos esto, per me licet, etiam S. Bernardus (*ego dixerim, inter quos* S. Bonaventura) non eam fovent positionem cordis cum mixtura carnis, ac spiritus, unde statui queat objectum cultus in corde carnali; sed ex opposito illud unum perficere student, ut a corde carnali ad spirituale veniatur, quod non est sicut illud Dominici pars corporis, sed charitas ipsa totius Christi. *Ita ille ad justas vindicias Auctoris, quicunque demum fuerit, quem ego secundum supradictos Codd.* Gottvvic. *&* Vindob. *nunc primum exhibeo* Bonaventuram, *talemque in notis comprobabo. Sic quoque corruit auctoritas* primæ & secundæ Lectionis secundi Nocturni in Festo sacr. Quinque Vulner. D. N. J. C. Fer. Sex. post Dom. Sexages. *quibus præmittitur:* De Sermone S. Bernardi Abbatis. Lib. 1. de Passione Domini cap. 41. *Profecto tam hic titulus nihil evincit, quam non evincit esse reapse* Bernardi Lectionem tertiam secundi Nocturni d. Festi, *tametsi ei præficiatur:* Ex eodem Bernardo Sermone de Passione Domini. *Quandoquidem & hunc Sermonem inter Supposititia* Bernardi *rejicit* Mabillonius *cum hac censura:* Sermo de Vita & Passione Domini S. Anselmo tribuitur a Trithemio, Bellarmino, & aliis sub titulo, STIMULUS AMORIS. Certe Bernardi stilum non sapit, nec reperitur in antiquis MSS., nec in prima Editione Lugdunensi sub nomine Bernardi.

Demum animadverto, hunc Tractatum De Passione Domini *secundum Cod.* Vindobon. *non constare capitibus; sed potius duplici parte, quarum prior tantum extendi posse videtur heic usque ad finem capitis tertii, ibi enim conclusio fit per* AMEN: *secunda vero heic usque ad cap.* 44. *in fine num.* 152., *inibi enim est* EXPLICIT *in eodem Cod.* Vindobon. *Quæ autem reliqua sunt in hoc* Tractatu, *possunt ad tertiam ejus partem referri. Nanque incredibile haud apparet,* D. Bonaventuram *ob plurimas Præfecturæ Generalis curas desiisse inibi ulterius scribere, sicut in d.* Codice *legere est; ac ita imperfectum illum reliquisse: tum in majori otio summam eidem, etiam per tertiæ partis additamentum, sicut heic est, imposuisse manum. Et quia in eodem Codice talis* Tractatus De Passione *contractior est, dici posse videtur verbis* Petri Rodulphi Tossinianensis *in nostro* Prodr. col. 276. Compendium Passionis Christi; *præsens vero multo fusior, ejusdem verbis vocari* Tractatus de Passione Christi: *nec non propter præfatas tres partes, videntur posse quoque nuncupari una cum* Jacobo Philippo Bergomensi, a D. Bonaventura *scripti* De Passione Domini pulchre Libri tres. *Haud sum immemor in* Catalogo Joannis Trithemii *recenseri* De Passione Domini Libros tres. Currite gentes undique;

que; *sed & scio* Stimulum Amoris, *qui itidem in tres partes dividitur, ac ita incipit, non esse* Bonaventuræ, *si plura ex eodem desumpta exceperis: nec illi quadrare τὸ* pulchre, *sicut præsenti* Tractatui; *neque in tribus ejus partibus agi* De Passione, *sed in prima duntaxat. Ut ut tamen sit de hujusmodi conjecturis, illud ex laudatis Nomenclatoribus patet, fuisse iisdem persuasum* D. Bonaventuram De Passione Domini *scripsisse, & quidem* pulchre. *Atqui* Stimulum amoris *nec* pulchre, *neque ullo modo* D. Bonaventura scripsit: *ergo hunc potius scripsisse dicendus est.*

His præmissis, ecce elenchus omnium, quæ sequens Tractatus de Passione Domini *complectitur, uti est in* Edit. Venet. ad signum Spei 1549.

INCIPIT PROLOGUS. (a)

Joan. 15. 1. Gen. 2. 9.

EGo sum vitis vera. (b) Jesu benigne, vitis vera (c), lignum vitæ, quod est in medio paradisi (d); Domine Jesu Christe, cujus folia sunt in medicinam, fructus vero in vitam æternam (e); benedicte (f) flos simul & fructus Virginis; benedicte Unigenite Matris castissimæ (g), sine quo nullus sapit: quia tu es æterni Patris Sapientia, mentem Eccli 15. 3. debilem & aridam (h) pane intellectus, & aqua sapientiæ salutaris dignare reficere, ut te clave David (i), aperiente, Isa. 22. 22. mihi reserentur obscura (k); & te, o vera lux, radiante, tenebrosa pandantur: Joan. 1. 9. ut per me Ministrum humilem (l), temetipso manifestante & elucidante, loquentes simul & audientes (m) vitam habeamus sempiternam (n). Amen. (o)

CAPUT I.

De proprietatibus vitis. (p)

1. Ego sum vitis vera. Ipso Domino Jesu Christo adjuvante, videamus quasdam proprietates vitis terrestris, in quibus etiam illius supercœlestis (q) vitis proprietates notare (r) possimus. Nec tantum ea, quæ naturaliter insunt viti, sed etiam ea, quæ exterius ad culturam ejusdem adhibentur, consideremus. Et primo considerandum occurrit (s), quod plantari solet vitis, & non seminari, translata (t) de sua vite primaria (u). Quod ad conceptionem Jesu mihi pertinere videtur. Vitis enim primo nata de vite, est Deus genitus de Deo, Filius (x) de Patre, coæternus & consubstantialis ei, de quo est (y). Sed ut ma-

Jo. ibi. Vitis plantatur, non seminatur, ita Christus.

(a) Al. scilicet in Edit. Parisien. 1719. tertiis curis D. Johannis Mabillon, Presbyteri & Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri: *Prooemium*. Ut supra Cod. Gottvvic. Vindobon. autem: *Incipit Planctus Bonaventuræ de Passione Domini*.

(b) Sic exordiri consuevit aliquo Divinæ Scripturæ textu alios quoque Prologos, Prooemia, sive Præfationes D. Bonaventura. In d. Mabillon. Edit. heic sine hoc themate. Sed cum hoc themate uterque Cod. Gottvvic. & Vindobon.

(c) Gottvvic. *Jesu benigna vitis veni*. Vindobon. *O Jesu mitis veni*.

(d) Sic in Princip. sacr. Scriptur.; nec non Serm. sive Collat. 1. in Hexaem., ac Comment. in Apocal. c. 2. sub v. 7. Al. *quod in medio paradisi situm est*.

(e) Similiter in Præfat. Ligni vitæ.

(f) Al. *benedictus*.

(g) Al. *flos & fructus Virginis Matris castissimæ*. Ut supra autem & in Codd. MSS.

(h) *Mentem suam debilem & aridam* præ grandi modestia sua agnoscit quoque in Prol. de perfect. vit. ad Soror. dum humillime confitetur, quod in ipso *nec devotio intus ardeat, nec scientia suffragetur*. Unde etiam in fine Epistolæ viginti quinque Memorialia continentis, scriptæque ad quemdam Fratrem nomine *Petrum*, se ejus orationibus devotis commendat velut *aridum & verbosum potius, quam devotum*.

(i) Al. *o clavis David*.

(k) De hac *clave aperiente sacramenta mysteriorum*, Comment. in Apocal. cap. 3. v. 7.

(l) Hanc ergo videtur ipsemet D. Bonaventura vitem mysticam descripsisse, posteaquam fuit *septimus generali Fratrum ministerio* præfectus; ut loquitur in Prol. Itinerar. ubi itidem adeo humiliat se se, ut se *peccatorem, & per omnia indignum* agnoscat. Scripserat ipse quoque Exposit. in Reg. Fratrum Minor. cap. 4. *Ministerium dicit humilitatem*, nec non ibi cap. 10. „ Ministri informantur ad humilitatem, ut se „ quasi servos imaginentur Fratrum aliorum „ esse. Et omnia verba imperium resonantia „ sileant, & facta dominatum prætendentia de„ ferant, exemplo illius qui dixit: *Qui major* „ *est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor* „ *sicut ministrator*. “ Et quia hunc scripsit *Tractatum in gratiam Virginum*, quo nomine intelliguntur quoque Clarissæ, quibus ipse præerat; hinc mirum non est, si se, earum præcipue respectu, *Ministrum* vocaverit.

(m) Al. *videntes*; sed ut supra MSS.

(n) Sic MSS. Al. *æternam*.

(o) Similem orationis speciem Doctor noster longe devotissimus præmisit in Procem. Breviloq., & in Prol. Soliloq., nec non in Prol. de laude mellisflui Nominis D. N. J. C.

(p) Al. *Christum Jesum esse veram vitem*.

(q) Phrasis Bonaventuriana; at in Cod. Gottvvic. *cœlestis*.

(r) Al. *nominare*.

(s) Vindobon. *accurate*.

(t) Gottvvic. *transplantata*.

(u) Al. *nec tantum ea, quæ exterius ad culturam eidem exhibentur, consideremus. Et primo quidem, quod plantari solet vitis in terra, non seminari, translata de sua vite*.

(x) Vindobon. *Deus de Deo, unigenitus Filius*.

(y) Al. *de quo genitus est*. Et ut supra passim D. Bonav.

majorem faceret fructum, plantatus est in terra, id est, in Virgine Maria (*a*) *Aug. in Jo. Ev. Tract. 80. n. 3.* conceptus, factus quod non erat, manens quod erat (*b*). Benedicta terra hæc, omnium gentium proferens benedictionem. *Ps. 84. 13.* Vere benedicta, quæ Deo dante benignitatem, tam benedictum protulit fructum (*c*). Hæc est terra, *Gen. 2. 5. ac seq.* de qua scriptum est: *Terram non operabatur quisquam, sed irrigabatur a fonte ascendente a* (*d*) *paradiso* (*e*). Terra quippe hæc non accepit operationem humanam, ut conciperetur in ea Filius Dei; sed aqua Spiritus sancti irrigata fuit. *Luc. 1. 35.* Ita enim legitur (*f*): *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*g*). Rursum de hac terra *Isa. 45. 8.* scriptum est: *Aperiatur terra, & germinet* (*h*) *Salvatorem*. Aperta quippe fuit eadem terra, beata videlicet Virgo Maria per fidem credens, & obediens verbis Angeli (*i*): germinavitque vitem salutarem, scilicet Salvatorem (*k*) nostrum æternæ vitæ præmia largientem (*l*). Hac itaque vite nostra in lucem edita, quædam proprietates culturæ vitis attinentes adhibitæ sunt (*m*).

CAPUT II.

De præcisione vitis. (*n*)

2. Solet enim vitis fructifera præcidi, quod (*o*) & corporaliter, & figurative accipi potest. Circumcisus enim *Vitis præcisio, Christi circumcisio.* fuit Dominus noster Jesus Christus (*p*): non quod hac circumcisione indigeret (*q*), quæ in antiquis Patribus delebat originale peccatum, sicut baptismus in nobis (*r*). Nil enim peccato originali per concupiscentiæ vitium contracto debebat, quia sine omni concupiscentia carnali conceptus erat; sed ne legem, quam ipse dederat, solvere videretur (*s*). *Matth. 5. 17.* Moraliter vero docens nos oportere non ægre ferre, si quando pœnas peccati patimur, quod in nobismetipsis non re- *Innocenter patientium solatium in Christo.* cognoscimus, cum ipse peccatorum purgator non fuerit dedignatus pro nobis subire remedium peccatorum (*t*). Consolemur ergo dolores nostros, qui nequaquam sine peccato sumus, doloribus illius, qui non pro se, sed pro nobis *Isa. 53. 4.* doluit & vulneratus est, non pro se, sed ut nostris vulneribus mederetur (*u*). Vide quantum ad suscipiendos dolores festinavit, quam paratus & promptus sanguinem effundere. Circumcisus pro nobis die nativitatis suæ octavo (*x*). Utinam nos saltem & anno octavo non- *Luc. 2. 21.* nihil pro Domino pateremur. Sed quid dicimus? cum plures inveniamus, & post octo plantatos (*y*), vel post octoginta annos, cum naturaliter erit eo- *Ps. 89. 10.* rum labor & dolor, nec voluntate saltem

(*a*) Ita Comment. in c. 3. sub v. 2. & in c. 18. sub v. 1. Apocal. & Exposit. in Psalter. Ps. 66. &c.

(*b*) Sic Ecclesia in Festo Circumcis. Antiph. ad Benedictus: *Id quod fuit permansit, & quod non erat assumpsit*. Et ut supra, repetit quoque infra cap. 45. num. 158. Unde apparet idem totius hujus Tractatus auctor, ut ut contractior in MSS. habeatur.

(*c*) Exposit. in cap. 1. S. Luc.

(*d*) Ita ambo Codd. Gottvvic. & Vindobon. Al. *de*.

(*e*) Vulg. *Homo non erat qui operaretur terram, sed fons ascendebat a terra irrigans universam superficiem terræ*.

(*f*) Al. *legis*.

(*g*) Sic D. Bonav. Exposit. in Psalter. Psal. 66. in fine.

(*h*) Al. *germinabit*.

(*i*) Al. *quippe fuit per fidem, credens & obediens Angelo*.

(*k*) Al. *vitam salutarem, salvatorem*.

(*l*) Ita suis Opusculis ac Operibus interserere laudes B. M. V. apud D. Bona. nihil frequentius.

(*m*) Postrema hæc in Gottvvic. spectant ad init. mox seq. Cap. Vindobon. capitulis caret.

(*n*) Al. additur: *sive de variis mysteriis ad statum exinanitionis Christi spectantibus*.

(*o*) In Vindobon. heic additur *in proposito rursum*.

(*p*) Al. tantum *Jesus*.

(*q*) Al. *egeret*.

(*r*) 4. Dist. 1. Par. 2. Dub. 2. *Sicut baptismus digne suscipientem mundat ab originali, sic circumcisio*. Monet tamen ibi Art. 2. Q. 3. in concl. *quod in circumcisione dabatur gratia parvula respectu ejus, quæ datur in baptismo*. In Gottvvic. autem & Vindobon. prædicta desunt usque ad seq. num. 3. quorum loco post *indigeret* sic inibi subditur: *sed ut consolaretur dolores nostros doloribus suis, quia non pro se, sed pro nobis doluit, & vulneratus est non pro se, sed ut nostris doloribus mederetur*.

(*s*) Sic etiam Exposit. in cap. 2. S. Lucæ.

(*t*) Ibi una cum Bernardo Serm. 1. de Circumcis. Dom. vocat *remedium humile pariter & austerum*.

(*u*) Pariter cap. 6. de perfect. Vit. ad Soror.

(*x*) *Jam enim octava die incipiebat pro nobis sanguinem suum fundere*, d. Exposit. in cap. 2. S. Luc. Et in Ligno Vit. tit. *Jesus conformis Patribus* pariter ait: *Octavo die circumciditur puer, & vocatur Jesus, ut sanguinis sui pretium non tardans effunderet &c.*

(*y*) Alludendo ad plantationem vitis, quæ præcisione indiget, *plantatos* vocat.

Circumcisio Christi peccatores ad pœnitentiam allicere debet.

tem ad Dominum converti, nec tam mature impensi sanguinis pretiosi memores, tamdiu vanitati subjectam corrigere vitam (a). Quid miserius? Christus octavam diem a nativitate sua vix expectat ut suum tibi sanguinem impendere incipiat: tu post non dico octo dies, sed nec post octoginta menses, immo & octoginta annos solam non rependis voluntatem? Ille vix natus sanguinem tibi effundit: tu jam moriturus voluntatem tuam non refundis? Bonus profecto Jesus, qui etiam in quarta vigilia venientem servum suscipit pœnitentem. Dedisti robur annorum juvenilium hosti Christi? Christo saltem misericorditer expectanti infirmam tribue voluntatem: nec dubites, quin illam accipiat. Puer enim natus est nobis, ut parvulis munusculis consoletur: quia parvum parva decent. Quod si quod offers parvum non fuerit, id est, humile: per hoc ipsum ad ipsum humilem (b) intrare non poteris, qui de se dicit: *Ego sum ostium*. Et alibi: *Venite ad me omnes; & discite a me, quia mitis sum & humilis corde* (c).

Luc. 12. 38.

Isa. 9. 6.

Joan. 10. 9.

Matth. 11. 28. & seq.

Præcisio vitis, Christi exinanitio.

3. Possumus & alio modo accipere præcisionem vitis nostræ amantissimi scilicet Jesu (d): ut dicamus omnia ab eo præcisa, quibus caruit in hac vita, cum ea tamen habere potuisset. Accipiamus ergo (e) hanc præcisionem a verbo Apostoli dicentis de Christo (f): *Qui cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*. Ipsa enim exinanitio, quodammodo præcisio fuit (g). Sicut enim minuitur vitis, quando conciditur (h): ita vera vitis Christus incarnatione minoratus paulo minus ab Angelis (i), immo & infra omnes homines humiliatus fuit. Quomodo amputata fuit in eo gloria cultro ignominiæ, potentia cultro abjectionis, voluptas cultro doloris, divitiæ cultro paupertatis (k)? Vide ergo (l) nunc quantum præcisa fuerit. Ille cui famulatur omnis gloria cœlorum, immo ipse qui solus vera gloria est, quasi abjecit (m) gloriam. Servuli circumdatur (n) indumento, sustinet ignominias, confusionibus induitur (o), ut te a confusione (p) redimeret, & ad gloriam pristinam (q) revocaret (r). Ille cujus potenti nutui omnia inferna, terrestria, & supercœlestia sunt subjecta, sic fit subjectus (s), ut reputetur (t) omnium virorum novissimus. Subjicitur fami, siti, caloribus, frigoribus, doloribus, infirmitatibus; & postremo ipsius (u) mortis supplicium non evadit. Ille qui lucem inhabitat inaccessibilem (x), in quem desiderant Angeli prospicere, cujus solus (y) odor, Sanctorum sic mentes inebriat, ut & mundi præsentis, & sui ipsorum obliti totis viribus currant post ipsum; tanto dolori subjicitur, ut in ipso veraciter noscatur impletum (z) quod ante dixerat per Prophetam (aa): *O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor similis (bb) sicut dolor meus*. Ille in quo omnes thesauri sapien-

Ad Philip. 2. 6.

Ps. 8. 6. & ad Hebr. 2. 7.

Isa. 53. 3.

1. ad Tim. 6. 16.

1. Pet. 1. 12.

Thren. 1. 12.

Ad Coloss. 2. 3.

(a) Namque eodem in d. Expos. interprete, *voluit Dominus circumcidi propter spiritualis circumcisionis introductionem: Circumcidimini Domino* (Jer. 4. 4.), *& auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda*. Nempe ut loquitur in Opusc. de quinque Festivitatibus pueri Jesu tert. Solem. *Circumcisis ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus vanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnibus animæ motibus, & inordinatis affectionibus*.

(b) *Circumcidi voluit* etiam *propter humilitatis ostensionem*, d. Exposit. in cap. 2. S. Luc.

(c) *Quid igitur superbis terra & cinis? Agnus innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circumcisionis cauterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te justum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus pervenire potes, nisi velis subsequi humilem Salvatorem*. In cit. Lig. Vit.

(d) Al. hæc postrema desunt.

(e) Al. *& accipiamus*.

(f) Al. *de Christo* deest.

(g) Sic Vindobon. Al. *quædam precisio est*.

(h) Ita ambo Codd. Gottvvic. & Vindobon. Al. *præciditur*.

(i) Sic in 3. Dist. 28. Dub. 4. Infra c. 16. n. 51. *paulo minus ab Angelis diminutus*.

(k) Christi paupertatem, ubicunque potest, commendare, D. Bonaventuræ solemne est.

(l) Al. sine *ergo*.

(m) Al. *abjicit*.

(n) Al. *circumdatus*.

(o) Al. *operitur*.

(p) Al. *confusionibus*.

(q) Vindobon. *in gloriam prædestinans*.

(r) Gottvvic. *renovaret*.

(s) Al. *abjectus*.

(t) Al. *reputaretur*.

(u) Al. *& post hæc tanta*.

(x) Vindobon. *lumen inhabitat inaccessibile*.

(y) Al. *solius*.

(z) Gottvvic. *sciatur completum*.

(aa) Al. *Prophetas*.

(bb) Vulg. absque *similis*; sed *similis* Cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. nec non Serm. 5. de SS. Apostolis. Item *similis* in Responsor. 9. Fer. 6. in Parasceve. Carent tamen τὸ *similis* Codd. Gottvvic. & Vindobon., caretque etiam ejusdem D. Bonav. Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph.

Apoc. 19. 16. Ad Rom. 10. 12. Ps. 85. 10. Apocal. 3. 17. sapientiæ & scientiæ Dei sunt absconditi, Rex regum, dives in omnes, solus, nullius egens, sic fit pauper, ut, ipso teste, & vulpibus terræ & volucribus cœli pauperior inveniatur, cum dicit: *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum (a) reclinet.* Pauper in nativitate, pauperior in vita, pauperrimus in cruce (b). Natus enim pastum habet lac virgineum, tegmen (c) pannos viles. In vita vero etsi tegumentum habuerit (d), sæpius in victualibus (e) defecit. In morte & nudum invenies, & sitientem: nisi forte ad sitis ipsius remedium velis adhibere acetum myrrha & felle mixtum.

Matth. 8. 20. Christi paupertas.

Jo. 19. 28. Ibi 29. Mar. 15. 23. Matth. 27. 34.

4. Postremo autem cultro timoris amputati sunt ab eo (f) omnes amici & proximi, ut non esset qui consolaretur eum ex omnibus caris ejus. Torcular enim (g) calcavit solus, & de gentibus non erat vir cum eo: & cum sustineret cor ejus improperium & miseriam, expectavit qui simul contristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, & (h) non invenit. Vide nunc quantum præcisa fuerit vitis nostra benignissimus Jesus (i). Quæ vitis unquam tantum præcisa fuit? Sed quæ est consolatio hujus præcisionis? Multus fructus, multam & incomparabilem præcisionem subsecutus est (k). Videtur tamen signanter dictum esse: *Et de gentibus non est vir mecum.* Tanquam intelligendum sit solas mulieres cum illo remansisse (l). Viris enim fortioris naturæ (m) fugientibus præ timore (n), non fugit muliebris infirmitas, quæ etiam bajulantem sibi crucem, & in cruce morientem non dereliquerunt, sicut in persona Christi conquerentis loquitur beatus Job: *Derelicta sunt tantummodo labia mea (o) circa dentes meos.* Per labia quippe, quæ ceteris sunt membris molliora, muliebris sexus mollis & infirmus intelligitur, qui solus Christo, Discipulis fugientibus, adhæsit, figuratur (p). Elegit enim Dominus infirma mundi, ut confunderet fortia. Si vero fugam mentalem intelligimus; nec vir relictus est cum eo, nec mulier, præter illam, quæ sola benedicta est in mulieribus, quæ sola per illud triste sabbatum stetit in fide, & salvata fuit Ecclesia in ipsa sola (q). Propter quod aptissime tota Ecclesia in laudem & gloriam ejusdem Virginis diem sabbati per totius anni circulum celebrare consuevit (r). Vere & singulariter benedi-

Thr. 1. 2. Isa. 63. 3. Psal. 68. 21.

Isa. loc. cit. Luc. 23. 27. Jo. 19. 20. & s. Gregor. in d. c. & v. in Moral. Christo patienti solæ mulieres adhæserunt. 1. ad Cor. 1. 27. Luc. 1. 28. Dies sabbati cur B. Virgini sacer.

(a) Vulg. absque *suum*; sed *suum* ipsemet D. Bonav. de paupertate Christi contra Magistr. Guilel. Art. 1., nec non de perfect. vit. ad Soror. cap. 3., ac Exposit. in cap. 3. Lament. Jerem. Proph. &c. Item Hugo Card., Lyran., antiquæ Biblior. Edit., Codd. Vercellen., Veronen., Goth. apud Blanchin., ac duo nostri Bernardin. 39. ac 40. ac tertius Biblioth. Episc. Trident. 58.

(b) Similiter in d. Opusc. de perfect. vit. ad Soror. ibi, nec non in Amator. atque Serm. 4. Dom. 4. post Pentec. Item Comment. in Apocal. c. 2. sub v. 9. ac præd. Exposit. in cap. 3. Lament. Ser. 1. in Convers. S. Pauli &c.

(c) Gottvvic. *tegumentum*.

(d) Al. *si tegumentum habuit*.

(e) Hæc vox magis Bonaventuræ, quam Bernardo, congruere videtur; tametsi sit nedum in Cathol. Fr. Joan. de Janua, sed apud Apulejum de dogm. Platon.

(f) Al. *ab ipso*.

(g) Scilicet *passionis*, Exposit. in cap. 1. Lament. Jerem. Proph.

(h) Al. *etiam*.

(i) Al. hæc postrema desunt.

(k) Al. *Multus fructus. Multam enim & incomparabilem præcisionem sustinuit.* In Gottvvic. & Vindobon. cetera quæ sequuntur, desunt usque ad cap. 3.

(l) Potissimum B. Virg. Mar. de qua idemmet de Sanctis in comm. Serm. 1. in ord. 37. de B. semperque V. M.

(m) *Vir* enim *a virtute* dicitur, ait Exposit. in cit. cap. 3. Lament.

(n) Sic d. Exposit. ibi, ac Matth. 26. 56., & Mar. 14. 50.

(o) Vulg. sine *mea*; sed *mea* Cod. noster Bernardin. A. I. 40.

(p) Ead. Exposit. in Lament. ibi ad verba præfata Job: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos*, subdit: *Os Christus, & carnes Discipuli, pelles* (adde & *labia*) *sanctæ mulieres exteriora necessaria ministrantes. Cum enim ad horam crucis ventum est, fugerunt Discipuli, mulieres adhæserunt.* Porro si ea quæ toto hoc num. 4. usque ad 5. in Mariæ laudem scripta sunt, sub Bernardi nomine tempore Bonaventuræ vulgata fuissent, eorum utique aliqua, uti alia, ex eodem Bernardo retulisset L. 1. Phar. cap. 5. de B. Maria, ubi tamen nihil horum legere est, & nequidem alibi, ubi de eadem disserit, ejusque plane heroica constantia, & fide, Discipulis fugientibus. Et cur hoc? Quia, ni me fallit animus, hæc non sunt Bernardi, sed Bonaventuræ.

(q) Supra d. Serm. 1. de B. M. V. „ In „ Passione Dominica tota deficiente Ecclesia „ primitivorum in fide, sola Domina nostra „ firma in fide permansit, ut petra &c. “ Vid. Comment. in Apocal. c. 5. sub v. 3. n. 272. not. *m*.

(r) En quoque ejusd. D. Bonaventuræ verba præfatis similia in 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 3.

nedictus palmes, qui a sua vite nullo potuit timore praecidi. Abscissi (a) sunt viri qui dicunt: *Nos autem sperabamus, quod (b) ipse redempturus esset Israel.* Abscissae (c) sunt mulieres, quae quamvis pie praeveniunt mortuo humanitatis servitium exhibere, tamen illum resurrecturum nequaquam credebant (d). Et fortasse propterea (quod tamen non asserendo dico, ne novas videar assertiones introducere (e)) illa Mater quae plus habuit pietatis, cum aliis ad ungendum non venit corpus Christi sepultum, quia frustra putabat eum ungi, quem resurrecturum sciebat. Vere fortis haec mulier, & prae cunctis post filium honoranda. Vere & virago dici potest, quae a viro Christo (f) per amoris (g) fortitudinem separata non est (h), sed eum, quem morientem & mortuum vidit, credidit immortalitatis gloria sublimatum.

Luc. 24. 21.

Luc. 24. 10.

Cur Virgo Deipara non venit ad ungendum corpus Christi.

Gen. 2. 23.

CAPUT III.

De fossione & circumfossione Vitis. (i)

5. Circumfoditur etiam (k) vitis. Fossio haec insidiantium fraus intelligitur. Quasi enim foveam fodit, qui dolo machinatur aliquem decipere. Unde conquerens dicit: *Foderunt ante faciem meam foveam.* Non enim poterat illi aliquis dolus abscondi, qui oculatus est ante & retro, & qui praeterita & futura (l), quasi (m) praesentia, intuetur (n). *Omnia enim nuda & aperta sunt oculis ejus.* Ostendamus autem istarum fossionum aliquas per exemplum (o). *Adducunt*, inquit Evangelium, Domino Jesu *mulierem in adulterio deprehensam* (p),

Vitis circumfossio denotat fraudes insidiantium.

Psal. 56. 7.

Apocal. 4. 6.

Ad Hebr. 4. 13.

Jo. 8. 3. ac 5.

Q. 3. ad 2. „ Indubitanter credendum est, „ quod Virgo Maria semper in fide stetit: unde in ea fides sibi invenit solidum fundamentum. Unde Discipulis non credentibus, „ & dubitantibus, ipsa fuit in qua fides Ecclesiae remanserat solida, & inconcussa; & „ ideo diem Sabbathi solemnizat in honorem „ ejus omnis Ecclesia." Huic opinioni adhaesit quoque D. Bona. in 4. Dist. 4. Par. 1. Dub. 2. suffraganturque Halensis, Durandus, aliique, quos citat sequiturque Turrecremata Lib. 1. de Eccles. cap. 31. Sed adeundus quoque Melchior Canus Lib. 4. de Loc. Theol. cap. ult. & Cornel. a Lap. in Cant. cap. 4. ver. 15. Atque insuper animadverto, eo tantum sensu D. Bonaventuram utrobique intelligendum esse, quod in ipsa sola fides Ecclesiae omne robur habuerit, stabilitatemque, cui ceterorum fides par minime erat; non vero quod in aliis omnibus prorsus defecerit. Unde Comment. in Jo. Evang. cap. 20. num. 1306. Magdalenam vocat *non recte credentem, vel non plene*; non autem circa Christi resurrectionem omnino incredulam.

(a) Al. *abcisi*.

(b) Vulg. *quia*; sed *quod* etiam Cod. Goth. apud Blanchin.

(c) Al. *abcisae*.

(d) Scilicet *recte*, vel *plene*, ut modo ab ipsomet D. Bonav. audivimus.

(e) D. Bonav. nihil nisi omnino certum asserere consuevit, & a novis assertionibus introducendis semper abstinuit.

(f) Sic iterum d. Exposit. in cap. 3. Lament. secundum illud Jerem. 31. 22. *Mulier* (Vulg. *Femina*) *circumdabit Virum*. Vid. & Exposit. in cap. 11. S. Luc.

(g) Al. *animi*.

(h) De *virili ejus animo, & ratione constantissima*, & quod in Passione Filii *vere fuerit fortis & pia*, idemmet S. Bonav. ad finem Lib. 1. Sententiar.

(i) Al. additur: *Id est, de insidiis Judaeorum, & vulneribus Christi.*

(k) Al. absque *etiam*.

(l) Sic *ante & retro* interpretatur Comment. in Apocal. ad d. cap. & ver.

(m) Al. *tanquam*.

(n) Ita S. Ambros. L. 1. de Fide c. 7. S. Augustin. L. 15. de Trinit. c. 7. S. Greg. L. 20. Mor. cap. 23. Item ipsemet S. Bonav. 1. Dist. 39. Art. 2. Q. 3. in conclus. ubi statuit *Deus omnium ideas habet praesentes, & simul, per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter, sicut si essent praesentes.* Nec mirum *Deum cognoscere omnia praesenter*, non quidem *praesentialitate a parte cognitorum*; sed *praesentialitate a parte cognoscentis*; quemadmodum ibi Q. 2. in concl. nihil mirum, *Deum scire res mutabiles immutabiliter*, non quidem prout τό *immutabiliter determinat actum essendi rerum, quia Deus scit eas mutabiles, & novit ipsarum mutabilitatem*; sed prout *determinat actum sciendi Dei, qui immutabiliter scit, quia circa ejus actum, & cognitionem non cadit transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Jac. 1. 17. At *in cognitione Dei caderet transmutatio* ibi Q. 3. in Fundam. si non intueretur universa *quasi praesentia*; quia transiret a cognitione futuri ad cognitionem praesentis, & a cognitione praesentis ad cognitionem praeteriti. Unde S. August. L. 2. ad Simplic. *Quid futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora?* Et Boet. L. 5. Metro 11.

Uno mentis cernis in ictu
Quae sunt, quae fuerunt, veniantque,
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Nec non Auctor Carminis de Providentia apud Prosperum:

Nam quod ubique agitur; quod gestum est,
quodve gerendum est,
Ante oculos Domini puncto subsistit in uno.

(o) Al. *per exemplum aliquam fraudem istarum fossionum.*

(p) Al. *adulteram*.

dicentes, quod *Moyses in lege mandavit (a) hujusmodi lapidare. Tu ergo (b) quid dicis?* Vide foveas veræ vitis, quibus maligni agricolæ beatam vitem nostram dulcissimum Jesum circumfoderunt (c), non ut facerent eam germinare, sed magis arescere. Verumtamen in contrarium cessit eorum intentio; & circumfossio magna facta est, & humorem nobis misericordiæ distillavit (d). Foveas vero videamus. Dixerunt apud se: Si secundum legem dixerit mulierem lapidandam, in foveam incidet crudeli-
Matth. 11. 29. tatis, qui de se dicit: *Mitis sum & humi-*
Idem 9. 13. *lis corde*. Et iterum: *Misericordiam volo*
Osee 6. 6. *& non sacrificium*. Si vero dixerit absolvendam, foveam prævaricationis non evadet: & jure condemnabitur ut Le-
Psal. 93. 21. gis transgressor (e). Sic captant in animam justi, & observant peccatores ju-
Prov. 1. 17. stum, & strident: nescientes quod *frustra jacitur rete ante oculos pennatorum*, &
Eccle 10. 8. quod *qui fodit foveam, incidet in eam*. Sed leviter transilivit has foveas nostra Ibix (f), ipsosque fossores dejecit in
Jo. 8. 7. illas. Ait enim: *Qui sine peccato est vestrum, primus mittat in illam lapidem*. Quasi dicat: Legi meæ non contradico, pietatem meam non desero (g). Ista quidem meruit lapidari; sed non lapidabitur, quia qui lapidem juste possit in eam mittere, non habetur.

6. Numne vis (h) adhuc aliquas fo-
Matth. 22. 17. veas videre? *Licet*, inquiunt, *censum Cæsari dare, an non?* Dixerant enim apud se: Si dixerit: Licet; tenebitur reus, tanquam libertatis nostræ destructor. Solutio enim census, servitii signum est. Si dixerit: Non licet; reus
erit læsæ majestatis (i). O stultos! So- Eccle 10. 3.
let stultus alios secundum se æstimare: & quod ipse ignorat, sapientes quosque credit similiter ignorare. Sed quid ait Sapientia? Libertati non derogo, majestatem non offendo; in foveas ve-
stras non incido. *Reddite quæ sunt Cæ-* Matth. 22. 21.
saris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo (k). Non enim offenditur Deus justus, qui vult cuique reddi quod suum est (l). Si reddatis Cæsari quod Cæsaris est, non offenditur Cæsar. Si Deo reddideritis quæ creavit juste, quod justum est facitis. Reddite ergo Cæsari denarium, Cæsaris habentem imaginem: reddite Deo animam, quam ad imaginem & similitudinem suam creavit (m): & ecce justi fueritis. Longum esset nimis omnes foveas, quas veræ Viti nostræ maligni isti foderunt, edicere (n): quia omnia illius & verba, & facta calumniari nitebantur.

7. Sed cum viderent circumfossiones Item crucifixionem.
nil nocere Viti, sed ipsos fodientes (o) in ipsas foveas (p) incidisse; ipsam vitem jam non circumfodere, sed perfodere (q) laborabant, ut sic saltem ad modum aliarum arborum æternam incurreret ariditatem. Foderunt ergo & perfoderunt non solum manus, sed & pedes, latus quoque, & beatissimi (r) cordis intima, furoris lancea perforarunt, quod jamdudum amoris lancea fuerat vulneratum (s). *Vulnerasti*, inquit
in Cantico (t) amoris Sponsus, *cor meum* Cant. 4. 9.
soror

(a) Al. *præcepit*.

(b) Al. *autem*.

(c) Al. *foveam, qua beatam vitem nostram circumfoderuut pessimi agricolæ*. Dicuntur autem *maligni*, quia *hoc quærebant, non studio quærendi, sed dolo decipiendi*, Comment. in Joan. Evang. cap. 8, num. 568.

(d) Al. *circumfossa magis fertilis facta est, & humorem misericordiæ distillans*. Quæ continuo sequuntur, in Gottvvic. ac Vindobon. desiderantur usque ad *Longum esset &c.* in fine n. 6.

(e) Cit. Comment. in Jo. ibi n. 575. *Quæstionem proponunt, in qua necesse haberet declinare in rigorem justitiæ contra mansuetudinem, ut haberetur immitis; vel contradicere justitiæ legis &c.*

(f) Sive *Ibex*, de qua Plin. Lib. 8. cap. 53. *Sunt capreæ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ* Edit. anti. *Ibicus*.

(g) Cit. Comment. in Jo. ibi num. 569. *Nec declinavit ad rigorem legis, ut eam diceret occidendam, nec contradixit legi, ne tribueret occasionem se accusandi*.

(h) Al. *Nonne vis*; sed *numne vis* habet & Plautus in Truculento.

(i) Exposit. in cap. 20. S. Luc. *Quæstionem dolosam proponunt, quia utrovis dato ipsum ad inconveniens deducere intendunt. Nam aut diceret quod sic, & ita videretur dicere contra legem, & contra populum Judæorum, & opinionem communem. Aut diceret quod non, & tunc traderent eum Principatui, sicut Cæsari rebellem, & totius Imperii hostem*.

(k) Ibi: *Verax dissolutio propositæ quæstionis, & evidens confutatio astutiæ versipellis*.

(l) Ibi: *Est enim actus justitiæ reddere unicuique quod suum est*.

(m) Ibi cum Glossa: *Sicut Cæsar exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus animam lumine vultus sui insignitam*.

(n) Al. *edisserere*.

(o) Al. *magis autem seipsos dum fodiunt*.

(p) Al. *in ipsas* sine *foveas*.

(q) Al. *ipsam vitam circumfodere & perfodere*.

(r) Al. *sanctissimi*.

(s) *Amoris jaculo vulneratum* dicit quoque Exposit. in Cant. cap. 4. §. 191.

(t) Al. *Canticis*; sed *Cantico* legendum, ut infra patebit, nec non Præfat. in Cant. &c.

soror mea sponsa, vulnerasti cor meum. Vulnerat cor tuum, amantissime (a) Jesu, sponsa tua, amica tua, soror tua. Quid necessarium fuit ab inimicis ultra (b) vulnerari? Quid agitis, o inimici? Si vulneratum est, immo quia vulneratum est cor dulcissimi (c) Jesu, quare (d) secundum vulnus apponitis? An ignoratis, quod uno vulnere tactum cor emoritur, & fit insensibile? Quodammodo mortuum est cor dulcissimi Domini mei Jesu, quia vulneratum possedit vis amoris Sponsæ; cor Sponsi Jesu possedit mors amoris: quomodo (e) mors altera introibit? Fortis est ut mors, immo vero etiam fortior quam mors dilectio (f). Non enim potest prima mors expelli, id est, dilectio multorum morientium (g), a domo cordis, quam sibi inviolabili jure, suo vulnere acquisivit. Si duo æque fortes occurrant (h), quorum unus sit in domo, alter vero deforis; quis dubitet eum qui deintus est, obtinere victoriam? Et vide quanta sit vis amoris domum cordis possidentis (i), & per vulnus dilectionis (k) occidentis, non solum in Domino Jesu, sed & in servis suis (l).

Cor Christi potentius amore, quam mucrone vulneratum.

Cant. 8. 6.

8. Veniamus ad Martyres. Terreantur licet Martyres, rident: feriuntur, & gaudent: occiduntur, & ecce triumphant (m). Quare? quia morte caritatis intus in corde jam dudum mortui peccatis, mortui mundo, tanquam insensibiles facti, nec minas, nec tormenta, nec mortem sentire potuerunt. Quid mirum? Mortui erant. *Mortui enim estis*, ait Apostolus. Qualem mortuum quidam stultus sapienter optabat dicens: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia* (n). Bona mors, mortem contemnens: bona mors, vitam conferens sempiternam. Sicut (o) ergo jam dudum vulneratum & mortuum fuit cor Jesu, ita *mortificati propter te* (p) *tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis*. Accessit autem & mors corporalis, & vicit ad tempus, ut vinceretur in æternum. Victa est, quia resurrexit a mortuis, quia *mors illi ultra non dominabitur*. Sed quia jam (q) semel venimus ad cor Domini Jesu dulcissimi (r), & *bonum est nos hic esse*; non facile evellamur (s) ab eo, de quo scriptum est: *Recedentes a te in terra scribentur*. Quid autem erit accedentibus ad te? (t) Tu ipse (u) doce nos. Tu dixisti accedentibus ad te: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo* (x). Concordemus hæc, quia si sic hi qui in cœlis scripti sunt; quid ergo illi qui in terra scribentur? Lugebunt utique. Sed quis nolit gaudere? Accedemus (y) ergo ad te & exultabimus & lætabimur in te, memores cordis tui (z). O quam bo-

Cur Martyres invicti in tormentis.

Ad Coloss. 3. 3.

Num. 23. 10.

Psal. 43. 22.

Ad Rom. 8. 36.

Ad Rom. 6. 9.

Luc. 9. 33.

Jer. 17. 13.

Luc. 11. 1.

Luc. 10. 20.

Cor Jesu nostrum est, & nobis patet. Cant. 1. 3. Ps. 132. 1.

(a) Al. *Domine*.

(b) Vindobon. *ultimo*.

(c) Al. *dulcis*.

(d) Al. *quid*.

(e) Al. *& fit insensibile mortuum cor Domini Jesu, quia vulneratum? Possedit vulnus amoris, possedit mors amoris Domini cor Sponsi Jesu. Quomodo &c.*

(f) Sic D. Bona. Serm. 5. pro uno Martyre.

(g) De his num. mox seq. Al. *malarum mortium mortificatrix*.

(h) Al. *concurrunt*.

(i) Al. *obtinentis*. Vindobon. *vis amoris Dei cor possidentis*.

(k) Al. *dulcissimi*.

(l) Al. *ipsius*. Cetera quæ sequuntur in Gottvvic. & Vindobon. desunt usque ad *Sicut ergo*.

(m) Nam *Martyres vincunt quando occiduntur*, Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 5. n. 370.

(n) De his Serm. 2. Dom. 15. post Pentec. inter editos sub D. Bonav. nomine.

(o) Al. *sic*.

(p) Al. *cor Jesu mortificati propter nos, tota die æstimati sicut oris occisionis*. Porro *mortificati sumus* pro *mortificamur* habet Versio S. Hieronymi.

(q) Al. *jam* deest.

(r) Al. *ad cor dulcissimum Jesu*.

(s) Al. *ne sinamus nos facile avelli*.

(t) Al. *quid autem accedentes?*

(u) Hæc usque *Accedemus ergo*, desunt in MSS. Sunt tamen una cum præcedentibus incipiendo ab illis: *Quia semel venimus ad cor &c.*, etiam in Lectionibus secundi Nocturni Officii de SS. Corde D. N. J. C. Fer. 6. post Octav. Corp. Chr. sub nomine S. Bernardi Abbatis Serm. 3. de Pass.

(x) Vulg. *in cœlis*; sed *in cœlo* Codd. Vercellen., Veronen., Brixian., Vindobonen. apud Blanchin.

(y) Al. *Accedamus*. Accedimus autem *pedibus affectionum nostrarum ad Jesum vulneratum*, & *per ostium lateris ejus ingredimur usque ad cor ipsius Jesu*, ut loquitur D. ipse Bonav. cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. Ceterum anima contemplativa in corde, ad quod ingreditur, neutiquam sistit, sed transit in affectum cordis, videlicet in Christi amorem symbolo cordis expressum. Quippe, ut inibi ait, *ardentissimo amore crucifixi in Christum transformata, nihil aliud quærit, nihil aliud desiderat, & nullo alio vult consolari, quam ut cum Christo possit mori in cruce. Et tunc cum Apostolo Paulo exclamet dicens: Christo confixus sum Cruci. Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus*. Ecce in quem terminum ducat spiritualis per viam affectus accessio.

(z) Alludit ad illud Cant. 1. 3. *exultabimus & læ-*

bonum & quam jucundum habitare in
Matth. 12. 35. & 13. 46. corde hoc! Bonus theſaurus, pretioſa (a)
margarita cor tuum, optime (b) Jeſu,
quam foſſo agro tui corporis inveni-
mus (c). Quis hanc margaritam abji-
ciat? Quin potius dabo omnes mar-
garitas (d), omnes cogitationes & affe-
ctiones meas (e) commutabo, & com-
parabo illam mihi (f), jactans omnem
Pſ. 54. 23. cogitatum (g) meum in cor boni (h)
Jeſu, & ſine fallacia (i) illud me enu-
triet.

9. Ad hoc templum, ad hæc ſancta
Pſ. 58. ac 137. 2. Sanctorum, ad hanc arcam teſtamenti,
adorabo (k) & laudabo nomen Domini,
2. Reg. 7. 27. dicens cum David: *Inveni cor meum, ut
orem Deum meum* (l). Et ego inveni cor
Regis Domini (m), Fratris & Amici
mei benigniſſimi (n) Jeſu. Et nunquid
non orabo (o)? Orabo utique. Cor enim
illius etiam (p) mecum eſt; immo audacter
1. Cor. 11. 3. & Eph. 5. 23. dicam: Si in me caput meum Chriſtus
eſt, quomodo (q) quod capitis mei eſt,
non meum eſt? Sicut ergo corporalis
capitis mei oculi, mei oculi vere ſunt:
ita & ſpiritualis capitis mei cor, etiam
cor (r) meum eſt. Bonum (s) ergo
mihi. Ecce ego (t) cum Jeſu cor unum (u)
habeo. Et quid mirum? cum multitu-
dinis credentium fuerit cor unum. Hoc Act. 4. 32.
ergo (x) corde tuo, & meo, dulciſſime
Jeſu, invento, orabo te Deum meum:
Admitte (y) in ſacrarium exauditionis
tuæ preces meas: immo me totum tra-
he in cor tuum. Licet enim tortuoſi-
tas (z) peccatorum meorum impediat
me, tamen illud (aa) incomprehenſibili
caritate dilatatum eſt & ampliatum; Job 14. 4.
& tu, qui ſolus potes facere mundum
de immundo conceptum ſemine, (bb) o
omnium pulcherrime (cc) Jeſu, amplius
lava me ab iniquitate mea, & a pec- Pſ. 50. 4.
cato meo munda me: ut purificatus
per te ad te puriſſimum poſſim acce-
dere, & in corde tuo omnibus diebus Pſ. 26. 4.
vitæ meæ merear habitare (dd), & ut
videre ſimul ſemper & facere tuam va-
leam voluntatem.

10.

& lætabimur in te memores uberum tuorum, ubi ſecundum Hebr. legit Interpres noſter Expoſit. in d. Cap. 1. Cant. §. 18. ac §. 36. *amorum tuorum*, cui bene quadrat *cordis tui*. Cod. Vindobon. ſic habet: *Memores uberum tuorum, & cordis tui in medio uberum conſtituti*. Quæ etiam lectio conformis eſt D. Bonaventuræ, qui ait d. Expoſit. in Cant. c. 1. §. 12. *Ubera ſunt in pectore, & circa cor &c.*

(a) Al. *bona*.

(b) Al. *bone*.

(c) Al. *inveniemus*.

(d) Al. *omnia*.

(e) Al. *affectus mentis*.

(f) Eadem metaphora utitur in Legenda S. Franc. cap. 1.

(g) Vulg. *curam*; ſed *cogitatum* ipſemet D. Bonav. in eadem Legenda S. Franc. c. 3.

(h) Al. *Domini*.

(i) Gottvvic. *niſi fallar*.

(k) Gottvvic. *illud me comitetur ad hoc templum, ad hæc ſancta Sanctorum, ad hanc arcam Teſtamenti. Adorabo &c.* Sed ut ſupra etiam in dd. Lect. Porro in Diſſert. Commonit. de Feſto Cord. Jeſu c. 61. Vir. Cl. Camillus Blaſius Auximanus obſervat „ Adoratio, laus, „ & oratio, quæ ſunt cultus munia, & pro- „ pius accedunt ad rem noſtram, rectaque „ tendunt in objectum cultus; non ſunt ibi „ tributa parti, ſed toti; non cordi Jeſu, ſed „ ipſi Jeſu, ipſique Deo “. Et ipſemet S. Bonav. 3. Diſt. 28. Dub. 5. tradit „ Si conſide- „ remus Chriſtum ſolum ratione humanitatis, „ hoc eſt pure ratione naturæ creatæ, non „ debetur ei adoratio latriæ; nec hoc modo „ dicitur Redempror noſter, vel Caput; quia „ tam Redemptoris, quam Capitis nomen re- „ ſpicit perſonam ſecundum utramque natu- „ ram. “

(l) Ita adaptat ſibi verba illa loc. ſupra cit. *invenit ſervus tuus cor ſuum, ut oret te oratione hac*.

(m) Al. abſque *Domini*.

(n) Al. & *amici benigni*.

(o) Al. *adorabo?*

(p) Al. ſine *etiam*.

(q) Al. *ſi, immo quia caput meum Chriſtus eſt. Quomodo &c.*

(r) Ita utrique Codd. Gottvvic. & Vindobon. concordant. At in editis & lectionibus, *ita & ſpirituale cor, cor &c.* Sicut autem heic ſermo eſt ſecundum prædictos Codd. de *ſpirituali capite*, ita de *ſpirituali corde*.

(s) Al. *Bene*.

(t) Al. *Ego vero*.

(u) Al. *meum*.

(x) Al. *igitur*. Ita repetitum *ergo* ſapit Scholæ ſtilum, qui S. Bernard. haud eſt.

(y) Al. heic additur *tantum*.

(z) Hac voce utitur Tertullian. L. 4. contra Marcion. c. ult. & de Carne Chriſti c. 20.

(aa) Al. *quia cor illud*.

(bb) Al. heic additur: *ut depoſita gibbi ſarcina per foramen acus poſſim tranſire*, Matth. 19. 24.

(cc) Al. *pulchritudine ſpecioſiſſime*.

(dd) In ſupra cit. Diſſert. Commonit. laud. Auctor ex prædictis verbis deducit: *Non affectat igitur cor carnis, ſed eo quaſi duce, tranſire cupit in cor ſpirituale, quod & ad verbum exprimit paulo ſupra*, ubi ſcilicet ſecundum edita, & lectiones, commemorat *SPIRITUALE COR*. Porro præfata verba: *in corde tuo omnibus diebus vitæ meæ merear habitare*, confirmantur Stimulo Div. Amor. non quidem penitus Bonaventuriano, ſed plura ex S. Bonaventura decerpta continente, ubi cap. 1. Part. prior. ſic dicitur „ Quanta putas animam frui dulcedine, quæ „ per illa foramina intimius conjungitur Cordi

„ Chri-

Ideo lancea apertum est.

10. Ad hoc enim perforatum est latus tuum, ut nobis pateat (a) introitus. Ad hoc vulneratum est cor tuum, ut in illa vite (b) ab exterioribus perturbationibus absoluti habitare possimus. Nihilominus & propterea vulneratum est cor tuum (c), ut per vulnus visibile vulnus amoris invisibile videamus (d): qui enim ardenter amat, amore vulneratus est (e). Quomodo hic ardor melius posset ostendi, nisi quia (f) non solum corpus, verum etiam ipsum cor (g) lancea vulnerari permisisti (h)? Carnale ergo (i) vulnus spirituale ostendit (k). Et

„ Christi? Certe exprimere nescio: sed experire hæc, & scito. Aperta est apotheca omnibus aromatibus plena. Ecce aperta est janua Paradisi. Et per lanceam militis gladius versatilis amotus est. O quam beata lancea! O si fuissem loco illius lanceæ, exire de Christi latere noluissem, sed dixissem: *Hac requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* " Quæ verba expendens memoratus Auctor ibi cap. 62. pag. 232. subdit „ Seraphicus quidem Doctor locum sibi delegit, & cæteris optat intra Christi latus. Sed utrum locum? materialem ne, an pure spiritualem? Non aliud equidem, quam eum, de quo dicitur Cant. 2. *Veni, columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceriæ.* " Ita ille apprime ad mentem ejusdem Seraphici Doctoris, qui in Ligno Vitæ Tit. *Jesus translanceatus* loquens de *foramine in petra, & caverna in maceria, tanquam habitaculo columbino Can. 2.* ait „ Surge igitur amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis, ibi ut passer inveniens domum, vigilare non cesses, ibi tanquam turtur amoris tui pullos absconde, ibi os appone, ut haurias aquas de fontibus Salvatoris. " Quid sint autem prædictæ cavernæ, & *foramina* Cant. 2., ipse declarat Exposit. in Cant. ibi §. 125. ajens „ Hic igitur per *cavernas*, & *foramina* rupis & parietum, designantur spirituales & secretæ mansiones solidæ veritatis, & æternitatis Dei, quas Sponsa subintrans quiescit ibi cum Sponso". Et §. 125. „ Etiam per hoc designantur passiones Christi, vel patula & profunda capacitas sui amoris ad animas in sui cordis & amoris visceribus collocandas. Et certe talia foramina libentissime debet Sponsa intrare, & habitare. " Quæ quidem omnia mystica sunt, uti quoque *habitaculum columbinum*, & *fontes Salvatoris*. Et quod inquit de *patula & profunda capacitate sui amoris ad animas in sui cordis & amoris visceribus collocandas*, perquam conforme est S. Augustino dicenti Enarrat. in Psal. 127. n. 8. *Quam rem amamus in Christo? Membra crucifixa, latus perforatum, an charitatem? Quando audimus, quia passus est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur.* Ecce Christi præcordia, non physica, sed mystica; ejus cor non materiale, sed spirituale. Certe in hujusmodi Seraphicis affectibus erga Christi vulnera, tota Bonaventuræ intentio ferebatur in Christum. Unde se se declarat in Opusc. de remedio defectuum Religiosi ad Fratrem Robertum cap. 11. *Totus in te tendens nihil præter te valeam invenire. Non quiescat cor meum nisi in te bone Jesu. Tu enim es virtus omnipotentis.* Id ipsum sentit quoque S. Bernardus Serm. 61. in Cant. ubi de *arcano cordis Christi* num. 4. loquitur, num. 7. de *columba in foraminibus petra*, ac num. 8. de *Jesu vulneribus patentibus ad introeundum*. Quippe sic ait d. num. 4. Patet „ arcanum cordis per foramina corporis; patet magnum illud pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quid ni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius, quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis & mitis, & multæ misericordiæ? Majorem enim miserationem (*al. caritatem*) nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti, & damnatis. " En secundum Bernardum *arcanum cordis Christi*, ejus summa *miseratio*, sive *caritas*. Hoc est, ut idem inquit cit. num. 7. *in Christi vulneribus tota devotione versari, & jugi meditatione demorari in illis.* Ad hunc intuitum, ut ipsemet fatur cit. num. 8. *Stat Martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore; & rimante latera ferro, non modo fortiter, sed & alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire cruorem* &c. Vid. inter Opusc. sub S. Bonav. nomine Prol. Medit. Vit. Chr., nec non cit. Stim. Amor. cap. 1. Part. 1., ubi postquam dictum est: *O amatissima vulnera Domini nostri Jesu Christi!* & cetera, subditur: *donec perveni ad intima viscera charitatis suæ.* Et post pauca, subjungitur: *Crede mihi, o homo, quia si dulcissimum Jesum Christum, per hæc sua angusta foramina intrare studueris*, & cetera. Ecce quo demum tendat piissima Auctoris intentio, nimirum in *intima viscera charitatis Christi*, ipsumque *dulcissimum Jesum Christum*, nempe, ut declaratur in d. Stimulo amoris ibi, exscripsitque in suo Incendio amoris S. Laurentius Justinianus cap. 1. in *Jesum Christum, summum bonum, infinitum, æternum, delectabile, & jucundum, splendorem, & candorem lucis æternæ, a quo, & in quo omnia bona possidentur.*

(a) Al. *patescat.*

(b) Al. *in illo, & in te.* Sed sive sic legatur, sive *in illa vite*, hujusmodi verba, ut loquitur Blasius, cit. Differtat. cap. 61. pag. 228. ac seq. *non segregant habitaculum cordis a toto templo corporis Christi*; vel dixerim ego *ab illa vite*, videlicet a toto Christo, qui ait: *Ego sum vitis vera.* Et iterum: *Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum &c.* Jo. 15. v. 1. ac 5.

(c) Al. deest *cor tuum.*

(d) *Non heic miscet spiritum carni, sed a carne advolat ad spiritum*, inquit Blasius ibi pag. 228.

(e) Al. hoc deest, quod supplevi per utrumque Cod. Gottvvic. & Vindobon.

(f) Al. *ostendi potest, nisi quod &c.*

(g) Id est, *latus*, ut S. Bernardus loquitur apud Blasium.

(h) Al. *permisit.*

(i) Gottvvic. *quoque.*

(k) Cornel. a Lap. Comment. in Cant. cap. 4. sub

Et hoc fortasse (a) innuit ipsa auctoritas prælibata (b), in qua bis positum est, *vulnerasti*. Utriusque enim vulneris ipsa soror & sponsa caussa est. Ac si sponsus aperte diceret: Quia telo (c) amoris tui vulnerasti cor meum (d), lancea quoque militis vulneratus sum propter te (e). Quis enim cor suum pro amica (f) vulnerari permitteret, nisi prius amoris illius vulnus accepisset (g)? Dicit ergo: *Vulnerasti cor meum Soror mea Sponsa, vulnerasti cor meum*. Sed quare soror & sponsa? an non poterat sufficienter (h) sponsi amantis affectum ostendere solius Sororis, vel solius Sponsæ positio? Item (i) quare sponsa & non uxor, cum quotidie non cesset (k) vel Ecclesia, sive quælibet fidelis anima (l) sponso suo Christo bonorum operum sobolem generare (m)? Paucis dico: Solent sponsæ ardentius amari conjugio adhuc recenti (n), quam postea, cum tempore (o) procedente amor ipse tepescit (p). Sponsus ergo noster, ut magnitudinem insinuet sui amoris, qui tempore non decrescit, amicam suam Sponsam appellat, eo quod amor ipsius (q) semper novus sit (r).

Cant. 4. 9.

Ibidem.

11. Sed quia sponsæ etiam carnaliter diliguntur; ut in amore Sponsi nostri nil carnale sapias (s), ipsam Sponsam suam Sororem appellat; quoniam sorores (t) nequaquam carnaliter adamantur. Dicit ergo: *Vulnerasti cor meum*, & cetera. Quasi diceret (u): Quia summe te diligo, ut sponsam; caste, ut sororem; vulneratum est cor meum propter te. Quis illud cor tam acriter (x) vulneratum non diligat? Quis tam ardentissime (y) amantem non redamet? Quis tam castum non amplexetur (z)? Diligit profecto vulneratum, quæ mutuo illius amore vulnerata amat; unde ipsa quoque de se innotescit vulneris vicissitudinem, & amoris, dicens (aa): *Vulnerata caritate ego sum*. (bb) Nunquid non redamat sponsum amantem, quæ

Cant. 2. 5.

---

4. sub ver. 9. vulnus hoc ita declarat „ Vulnus hoc non est corporale, quod animam lædat, sed spirituale, quod animam amore penetrat, & penetrando in amore corroborat, ideoque animam vicissim vehementius amore vulnerat. Sicut enim sol radios vibrat in speculum, qui in eo collecti unum quasi radium densatum lucidissimum efficiunt, atque a speculo repercussi in solem ipsum retorquentur, eumque quasi vulnerant, sed sola luce, non sanguine; sic pariter Christus sol justitiæ amoris sui radios vibrans in animam, quæ illos colligit, & per unam intentionem amoris, velut radium lucidissimum & flagrantissimum in Christum reflectit, Christus ipse eodem quasi vulneratur, sed vulnere lucis, non sanguinis: quia sagitta spiritualis amoris transfigitur, ut ardentius, quam ante, animam ita amantem redamet; quare vulnus hoc spirituale fundit non cruorem, sed amorem. “

(a) Uterque Cod. Gottvvic. & Vindobonen. *formose*.

(b) Hac voce D. Bonav. vel alibi utitur.

(c) Al. *zelo*. Et dicit pariter D. Bonav. *jaculo* Exposit. in Cant. ibi §. 191.

(d) Al. *me*.

(e) Al. absque *propter te*.

(f) Al. *cor tuum palo*. Apud Cornelium a Lapide *pilo*. *Pro amico* Gottvvic., *pro amica* Vindobon.

(g) Al. *percepisset*? Vindobon. *nisi prius amoris vulnus illius non accepisset*? Prædicta verba una cum variantibus illis *zelo amoris*, *pilo vulnerari*, *vulnus percepisset*, allegans laud. Cornel. a Lap. ibi ait, quod ita loquatur *Sanctus Bernardus*, *vel quisquis est auctor libri de passione Domini*; quodve pariter sentiant S. Gregorius, & Justus Orgelitanus, τὸ *vulnerasti* referentes ad vulnera, quæ Christus in passione pro nobis excepit. Quasi dicatur „ Tui amor, o anima, me in cruce vulneravit; nam ut te sanctificarem, mihique amore conjungerem, ego clavorum & flagellorum vulnera suscepi: vulnus enim amoris, quod Christus gerebat in anima, impulit eum ad excipienda tot tantaque vulnera in corpore. “

(h) Al. *sufficientem*.

(i) Al. *vel*.

(k) Al. sine *non cesset*.

(l) Ita de Cantici Canticorum Sponsa D. ipse Bonav. Exposit. in idem Cant.

(m) Al. *debeat generare*?

(n) Al. *nondum alligata conjugali vinculo amari ardentius*; sed ut supra dd. Codd.

(o) Al. *Tempore enim &c.*

(p) Al. *componitur*.

(q) Al. *illius amor*.

(r) *Optat enim amans* (rursum laud. Cornel.) *vulnus amoris augeri; quia hoc vulnere vegetatur & vivit: quo enim Christus videt se magis ab anima amari, eo magis illam amat, eo magis hoc vulnere amoris deliciatur & gaudet*. Et hoc, ait idem Cornelius, *est vulnus caritatis, quod non nisi amando curatur; quia amando magis sauciatur & crescit: vulnus, quo anima Sancta uni Christo intendens, ideoque prius a Christo vulnerata, vulnerat vicissim cor Christi*.

(s) Ita D. Bonav. Præfat. in Cant. §. 16.

(t) Al. *quia sorores jam*.

(u) Al. *tamquam dicat*.

(x) Al. *tam* sine *acriter*:

(y) Al. rursum *tam* absque *ardentissime*:

(z) Al. *amplectatur*.

(aa) Al. *nimio illius amore vulnerata proclamat*.

(bb) Ita secundum Septuaginta apud Cornelium

Cant. 5. 8. quæ dicit: *Nuntiate dilecto (a), quia amore langueo?* Fraterno se amantem amore
Cant. 8. 1. re complectitur, quæ dicit: *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te (b) foris* (& complectar) *& deosculer te, & jam me nemo despiciat (c)?* Quis autem est foris? Æsti-
ad Cor. 5. 6. mo quod extra corpus. Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. Quis hanc peregrinationem
Vita præsens ingrata est propter tria. patienter ferat? Plena est dolore præteritorum, labore præsentium, timore futurorum (d): in qua etsi sponsus se aliquando gratia consolationis exhibeat;
Cant. 2. 9. stat tamen longe quasi post parietem, corpore hoc peccati separante inter nos & ipsum; nec facile præbet se tangendum & osculandum, nisi illi animæ quæ in tantam altitudinem meritorum pro-
Cant. 2. 10. cessit, ut dicat ei: *Surge amica mea, co-*
Philip. 3. 13. *lumba mea, formosa mea.* Quæ sola, licet raro, aliquo modo arbitrans se com-
Cant. 3. 4. prehendisse proclamat: *Inveni quem diligit anima mea; tenui eum (e), nec dimittam.* Sed ad hunc gradum non facile quis ascendit. Nos igitur in carne adhuc (f) manentes, quantum possumus amemus, redamemus, & amplectamur (g) vulneratum nostrum, cujus impii agricolæ foderunt manus & pedes, latus & cor: oremusque (h), ut cor nostrum durum adhuc & impoenitens amoris sui vinculo constringere (i), & jaculo (k) vulnerare dignetur (l). Amen. (m)

CAPUT IV.

Vitis nostra pius Jesus ligatur septem vinculis (n).

12. Ligatur vitis. Quis vincula no- Vincula Christi varia.
stræ Vitis non videat? Videamus tamen hæc vincula plurima (o). Primum ergo vinculum, ut puto, obedientia
(p) fuit. Obedivit enim Patri usque Ad Philip. 2. 8.
ad mortem, mortem autem crucis. Obedivit Matri & Joseph secundum il-
lud: *Venit Nazareth cum eis, & erat sub-* Luc. 2. 51.
ditus illis. Obedivit etiam (q) terrenis Matth. 17. 26.
judicibus, solvens didrachma (r). Secundum vinculum fuit Virginis sinus,
quia (s) *quem cœli capere non poterant,* In Resp. 3. Lect. 6. Noct. 2. de Nat. Dom.
tuo (t) gremio contulisti. Tertium vin- Hymn. Eccles. in Offic. Passion.
culum in præsepio fuit, secundum illud: *Vagit infans inter arcta conditus (u) præsepia (x), membra pannis involuta Virgo*

---

lium a Lapide, estque etiam apud S. Gregor. Moral. Lib. 6. cap. 25. num. 42. ac Lib. 34. cap. 10. num. 21. licet in Ezech. Lib. 2. Hom. 3. num. 9. legat *amore langueo*.

(a) Ita in Opusc. de sept. don. Spir. Sanct. edito sub D. Bonav. nomine ubi de ipsis in gener. in fine cap. 6.

(b) D. Bonav. hunc adducens textum, modo addit *solum*, modo omittit, ut etiam heic.

(c) Al. *derideat*. Tam iste textus, quam seqq. usque ad *Nos igitur &c.*, desunt in Gottvvic. ac Vindobon.

(d) De hac miserrima vita alibi quoque pluries D. Bonav.

(e) Al. *illum*.

(f) Al. *adhuc intus, id est, in corpore.*

(g) De hoc amplexu D. ipse Bonav. Cap. 1. Soliloq. sic „ Ignoravi, quod tam suavis, „ o bone Jesu, esset tuus amplexus &c. Tuus, „ o dulcissime Jesu, amplexus non maculat, „ sed mundat, tuus attactus non inquinat, sed „ sanctificat. “

(h) Al. *flemusque*.

(i) In utroque Cod. Gottvvic. & Vindobon. sine *constringere*.

(k) *Amoris jaculo* etiam d. Exposit. in Cant. cap. 4. §. 191.

(l) Ad hoc impetrandum vulnus jaculo amoris inflictum, quære infra inter Orationes S. Bonav. n. 1. ac 6. Unde sic vehementer hortatur cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. „ Accede ergo tu pedibus affectionum tuarum ad „ Jesum vulneratum, ad Jesum spinis coronatum, ad Jesum patibulo crucis affixum, & „ cum beato Thoma Apostolo non solum in- „ tuere in manibus ejus fixuras clavorum, non „ solum mitte manum tuam in latus ejus; sed „ totaliter per ostium lateris ejus ingredere „ usque ad cor ipsius Jesu, ibique ardentissimo „ amore Crucifixi in Christum transformata, „ clavis Divini amoris affixa, lancea præcor- „ dialis dilectionis transfixa, intimæ compassio- „ nis transverberata, nihil aliud quæras, nihil „ aliud desideres, & nullo alio velis consolari, „ quam ut cum Christo tu possis mori in cru- „ ce. Et tunc cum Apostolo Paulo exclames, „ dicens: Christo confixus sum cruci. Vivo „ jam non ego, vivit vero in me Christus. “ En D. Bonaventuram sui semper similem, devotum, quinimo devotissimum, ac Seraphici amoris jaculo vulneratum.

(m) Al. sine *Amen*. Sed *Amen* in MSS. Unde *Amen* indicium minime est, quod sit completum Opusculum. Heic in dd. Lectionibus de SS. Corde D. N. J. C. desinunt excerpa ex *Bernardo*, secundum dd. Codices ex *Bonaventura*.

(n) Al. *De vinculis nostræ vitis, id est, variis Christi vinculis & pœnis.*

(o) Al. *videamus tamen hoc vinculum*.

(p) Al. *Primum, obedientia fuit*.

(q) Al. *enim in*.

(r) Al. *didrachmum*; sed heic *didragma* uterque Cod. Vindobon. & Gottvvic.

(s) Al. *uterus Virginis, de qua canimus: Quia &c.*

(t) Al. additur *Sancto*.

(u) Vid. Exposit. in cap. 19. S. Luc.

(x) Hæc quæ continuo sequuntur in MSS. desunt.

go mater alligat, pedes, manus, atque crura stricta cingit fascia. Quartum vinculum fuit funis, quo ligabatur, cum caperetur. Ita enim habes: *Tunc*, videlicet cum traditus esset, *injecerunt iniqui manus in Jesum, & tenuerunt*, sive (*a*) vinxerunt *eum*. O Rex regum, & Domine dominantium, quid tibi & vinculis? Ligantur vites, ne, si jaceant in terra, aut minuatur (*b*), aut corrumpatur fructus earum. Incorruptibilis autem fructus tuus est: Quare ergo ligaris? (*c*) Bene dixit Rex Alexander (*d*) cum percussus lunata (*e*) sagitta peteretur, ut se ligari permitteret, donec excideretur (*f*), quia levissimo motu mortem posset incurrere: Non decet, inquit, vinciri regem. Libera sit regis & semper salva potestas. O Deus deorum, quantum ergo derogatum fuit libertati & potentiæ tuæ, qui per tot vincula ligaris (*g*), qui solus ligandi & solvendi potestatem habes (*h*)! Sed propter misericordiam tuam magnam (*i*) ligatus es, ut nos a miseriis nostris faceres absolutos. O quam immitia fuerunt illorum immitissimorum vincula, quibus te Agnum mansuetissimum (*k*) vinciebant! Video oculis mentis, quibus possum (*l*) te, Domine Jesu, tam duris nexibus adstrictum, tanquam latronem trahi ad judicium Principis Sacerdotum, deinde (*m*) ad Pilatum, video, & perhorresco, & admiror, & admirando deficerem, nisi quod liquido cognosco te prius in corde caritatis nexibus fuisse constrictum, qui ad exteriora (*n*) vincula sufferenda te leviter attrahere potuerunt. Gratia sit vinculis tuis, bone Jesu, quæ nostra vincula (*o*) tam potenter diruperunt (*p*).

Matth. 26. 50. — Apoc. 19. 16. — Ps. 49. 1. — Matth. 18. 18. — Vinculorum Christi acerbitas.

13. Quintum fuit vinculum, quo ligatus fuit ad columnam (*q*), cum flagellaretur. Quamquam & ipsa flagella, quæ corpus ejus circuibant, non incongrue possimus (*r*) vincula appellare. Sed quamvis immitia, dura, injusta (*s*), diligo flagellorum istorum vincula, quibus sanctissimum (*t*) corpus tuum datum est contingere, quæ tuo purissimo sanguine non mediocriter sunt rubricata (*u*). O bone Jesu! Si (*x*) sanguis tuus in flagellatione fuit tam copiose effusus (*y*), ut columna (*z*) guttis illius respersa adhuc, sicut asseritur, rubra servet vestigia (*aa*): quantum sanguinis credam ipsis flagellis corpus tuum mitissimum scindentibus (*bb*) inhæsisse? Tam dure flagellatus est Dominus

5. Vinculum Christi flagella.

(*a*) Al. absunt *iniqui, tenuerunt, sive.*
(*b*) Al. *minuantur.*
(*c*) Al. *fructus fuit ejus, & est. Quare ergo ligatur.*
(*d*) Al. *Bene quidam Rex &c.*; sed ut supra legendum secundum Cod. Gottvvic. & Vindobon. nam & de Alexandro magno simile quid refert Curtius Lib. 9. cap. 11. & Alexandri Magni alibi quoque meminit D. Bonav. ex eodem Curtio, uti patet ex ejusdem Serm. 1. de B. Greg. Papa. Ceterum non diffiteor, quod simile quid etiam narret de C. Mario Plutarcus in Apophtheg. Rom.
(*e*) Al. *humana*; sed Gottvvic. & Vindobon. *lunata*, id est, in lunæ similitudinem facta. Tres porro sunt figuræ crescentis lunæ. Nam modo apparet curvata in cornua, modo in orbem circumacta, modo dimidio orbe cæsa, sive cum æqua portione divisa.
(*f*) Gottvvic. *excuteretur.*
(*g*) Al. *Tot adeo ligaris vinculis.*
(*h*) Confer 4. Dist. 18. Par. 1. Ar. 2. Q. 1. per tot.
(*i*) Al. deest *magnam.*
(*k*) Al. *quibus agnum mitissimum.*
(*l*) Al. deest *quibus possum.*
(*m*) Al. *& inde.*
(*n*) Al. *deteriora.*
(*o*) Al. sine *vincula.*
(*p*) Vindobon. *dirumpunt.*
(*q*) Gottvvic. & Vindobon. *ad statuam*; sed paulo infra uterque Cod. habet *columnam*. Et de ipso *ligato ad columnam* Serm. 1. in Convers. S. Pauli.
(*r*) Al. *possumus.*
(*s*) Al. *quamvis dura, quamvis injusta.*
(*t*) Al. *sacratissimum.*
(*u*) Ita Vindobon. quod verbum sæpe a D. Bonav. etiam alibi adhibetur. Al. *imbuta*. Vid. infra num. 15.
(*x*) Al. *Si enim.*
(*y*) *Decurrit ille sanguis pretiosissimus per illa sacra latera innocentis & amantissimi juvenis*, ait idemmet S. Bonav. in Ligno vitæ Tit. *Jesus morte damnatus.*
(*z*) Ita heic uterque Cod. Ergo & supra legendum, non *ad statuam*, sed *ad columnam*; & ita quoque infra.
(*aa*) In Meditat. Vit. Chr. sub S. Bona. nomine, licet falso, cap. 76. *Columna, ad quam ligatus fuerat, vestigia cruoris ostendit, sicut in Historiis continetur.* De hac columna S. Hieron. in Epitaphio Paulæ, S. Paulin. Epist. 34., Prudent. in Hymn., aliique Veteres, inter quos, Ven. Beda, qui eam vocat marmoream, S. Birgitta L. 1. Revelat. c. 10., Jacobus Gretserus L. 1. de Cruce, Jac. Bosius L. 1. de Cruce triumphante c. 13., Daniel Mallonius de Stigmat. S. Sindonis pag. 65., Joan. Severanus L. de septem Romæ Basilicis, in Ecclesia S. Praxedis, Cornel. a Lap. Comment. in Matth. c. 27. sub ver. 26. &c.
(*bb*) Quippe eodem auctore in Ligno Vitæ ibi, ita flagellatus fuit, *ut atrocissimis verberibus vir-*

nus, ut sanguis ejus sursum in aera resultaret. Vide autem quam bene huic ligationi conveniat, quod vitis ad palum ligatur. Quid enim aliud per palum quam ipsa columna (*a*), cui Dominus Jesus alligatus accipitur? Sicut enim vitis palo, ita Christus columnæ (*b*) alligatur.

6. Vinculum Christi corona.

14. Sextum vinculum fuit corona illa spinea, cum magna amaritudine illud caput amabile premens (*c*), & multorum aculeorum in illo signa relinquens, sanguineas undique (*d*) guttas eliciens, &, ut puto, in faciem venerabilem transmittens, vix adhuc sputis Judaicis desiccatam (*e*). Crudele fuit vinculum hoc, & pœnas, quas intulit in signum honoris, plurimum habuisse videmus dedecoris (*f*). O Rex gloriæ bone Jesu (*g*), corona omnium in te confidentium (*h*), te sequentium, pugnantium pro te, vincentium per te (*i*), manentium in te! quis te tam amaro vinculo confusionis addixit? Ecce operit confusio caput tuum, & faciem tuam amabilem. Ingeritur tibi a generatione prava & amaricante (*k*) honor derisorius in corona: sed in (*l*) spinarum aculeis contendunt in te dolor & confusio. Nescio quo eorum magis premaris (*m*). Corona derisionem; spinæ ingerunt punctionem. *Egredimini* ergo (*n*) *filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum* (*o*) *mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus*. Quæcumque autem anima confitetur se filiam Sion, id est, Ecclesiæ, egrediatur a curis sæcularibus, a cogitationibus vanis (*p*); & videat per contemplationem mentis regem Salomonem, id est, Christum Jesum (*q*), qui est pax nostra, destruens inimicitias, amicitiasque reformans inter Deum & hominem.

Ps. 43. 16. ac Ps. 68. 8.

Cant. 3. 11.

Ad Eph. 2. 14.

15. Vide hunc, o fidelis (*r*) anima, in diademate, quo coronavit eum mater sua, id est, Synagoga, (*s*) videlicet plebs Judaica (*t*). O mater amara! Quid peccavit hic filius tuus bonus, ut vinculis etiam spineis (*u*) vinciatur? Hic est qui solvit compeditos tuos (*x*), qui erexit elisos, (*y*) pupillos, viduasque consolans; & talis (*z*) meruit vinculari? Nunquid hanc dotem, hæc (*aa*) munuscula nuptiis illius impendis? Dies enim desponsationis illius, dies ista est; dies, inquam (*bb*), indignationis & blasphemiæ, dies tribulationis & miseriæ, dies percussionis & doloris, dies vinculorum & mortis. Hæc dies desponsationis est hujus Domini (*cc*). Et hac arrha, o fidelis anima (*dd*), sponsus tuus speciosus forma præ filiis hominum (*ee*) subarrhavit te; & ipse tanquam sponsus hodie coronatus processit; coronatus (*ff*) non auro, non gemmis, sed spinis. Nec defuit purpura vestis irrisoriæ. Chlamydem enim coccineam

Ps. 145. 7. ac seqq.

Ps. 44. 3.

Ps. 18. 6.

Matth. 27. 28.

virgineam illam & candidissimam carnem flagellatores truculenti divellerent, plagas plagis, livores livoribus crudeliter infligentes. Tit. *Jesus morte damnatus*. Et infra Tit. *Jesus cruci clavatus*, hoc ita actum narrat, *ut ex flagellorum ictibus per dorsum & latera, carnis patefactis livoribus atque scissuris, quasi leprosus videretur*.

(*a*) Gottvvic. & Vindobon. *statua*; sed paulo supra uterque *columna*.

(*b*) Iidem tertio *statua*.

(*c*) Al. *complectens*.

(*d*) Al. *utique*.

(*e*) Al. *de sputis Judaicis exsiccatam*.

(*f*) Al. *vinculum hoc præter pœnas, quas pertulit in ligno, honoris plurimum habens & decoris*.

(*g*) Al. *Domine Jesu Christe*.

(*h*) Ita Vindobon. Al. *te confitentium*.

(*i*) Al. *viventium pro te*.

(*k*) Verbum *amaricans* habet D. Bona. etiam in Soliloq. cap. 1. vocemque *amaricatio* in Ligno vitæ &c. de qua voce in Prodromo col. 560. Gottvvic. & Vindobon. tamen pro *amaricante* legunt *perversa*.

(*l*) Al. absque *in*.

(*m*) Sic Vindobon. Gottvvic. autem *utro eorum magis puniaris*. Al. *in utro &c.*

(*n*) Al. absque *ergo*.

(*o*) Vulg. *illum*; sed *eum* etiam ipsemet D. Bonav. Serm. 1. Dom. in Ramis Palmar. ac Comm. in Jo. cap. 19. num. 1217. & alibi quoque.

(*p*) Similiter Exposit. in cap. 3. Cant. §. 164.

(*q*) Sic quoque d. Serm. 1. Exposit. in Cap. 8. S. Luc. d. Exposit. in cap. 3. Cant. &c.

(*r*) Al. *felix*.

(*s*) Al. *mater ejus Synagoga*.

(*t*) Al. *Judæorum*. Et ut supra rursum d. Serm. 1. Dom. in Ram. Pal. ac d. Exposit. in Cant. §. 165. nec non d. Comm. in Evang. Jo. cap. 19. num. 1217. Exposit. in Ps. 8. &c.

(*u*) Al. *spineis* deest.

(*x*) Al. sine *tuos*.

(*y*) Al. heic additur *suscipiens advenas*.

(*z*) Al. *talis* omittitur.

(*aa*) Al. *Hance dotem, haccine &c.*

(*bb*) Al. *inquam* deest.

(*cc*) Al. *& mortis, dies desponsationis illius est*.

(*dd*) Al. *Hac arrha* sine *&*.

(*ee*) Al. *Sponsus tuus pretiosus*. Vid. infra c. 5. num. 79.

(*ff*) Al. heic additur *inquit*.

cineam circumdederunt ei, quamvis ipse vestes (a) corporis sui, sanguinis sui sanctissimi (b) effusione multo nobilius purpuravit. Purpura enim non plus quam bis tingitur (c): ipse vero purpuram corporis sui non solum bis, sed etiam tertio in sanguinis (d) torrente pertinxit. Ecce sponsus tuus, o sponsa, rubricatus (e) in sudore, in flagellatione, in crucifixione. Eleva mentis oculos, & vide si tunica sponsi tui hæc sit, an non. Ecce fera pessima id est, rabies canina plebis Judaicæ devoravit illum, sive condemnavit (f) filium tuum, fratrem tuum, sponsum tuum. Quis hoc non doleat? Quis gemitus, lacrymasque contineat? (g) Sicut enim pium est (h) gaudere pro Jesu, ita est pium flere pium Jesum.

Gen. 37. 32. ac seq.

7. Vinculum Christi ferreum, id est, clavi quibus affixus est cruci.

16. Septimum vinculum (i), quo ligatus est (k) in cruce, ferreum fuit (l). Hoc autem (m) vinculum multo fortius & (n) ferocius ceteris, quia (o) non solum manuum, pedumque sanctissimorum compagem divisit, verum etiam illam purissimam animam a mundissimi (p) corporis hospitio separavit. Nunc etiam, o filiæ Sion, egredimini, & videte pacificum vestrum (q), pugnantem pro libertate vestra (r), in bello occumbere (s). Videte vitæ vestræ (t) auctorem pro vobis mortis (u) januas introire, ut vos (x) ad vitæ viam revocaret (y). Videte vincula durissima, clavos ferreos, manus & pedes, qui ad salutem semper directi fuerunt, & salutem nostram (z) operabantur in medio terræ (aa), crudeliter penetrare. Videte lignum crucis missum in panem nostrum, panem candidissimum, panem delicatum, panem Angelorum, qui de cœlo descendit, ut se nobis daret in cibum (bb), & animas nostras, continuo subjectas labori, semetipso, non alio (cc) cibo reficeret; & se nobis incorporando (dd), non ut in nostram carnem se, sed ut nos in suum spiritum transformaret (ee). Videte ergo carissimæ (ff) quomodo justus ligatur, quomodo cum iniquis deputatus (gg) est liberrimus & optimus sponsus vester (hh). Moritur vita vestra (ii), non quidem pro necessitatibus suis, sed pro vestris necessitatibus (kk). Date lacrymarum flumina in tantis

Cant. 3. 11.

Ps. 73. 12.

Jer. 11. 19.

Jo. 6. 59.

Isa. 53. 12.

(a) Al. in singulari *vestem*.
(b) Al. *pretiosissimi*.
(c) De *purpura coccoque bis tincto*, Exodi 25. 4. ac 26. 1. &c.
(d) Al. *tertio sanguineo*.
(e) Al. *rubricatur*. De hoc verbo a D. Bonav. adhibito in Soliloq. Vide sis Prodromum col. 705. Heic autem *Sponsam* alloquitur, sicut paulo infra *Sponsas*. De ejus quoque *veste sic rubricata* in Ligno vitæ Tit. *Jesus cruore madidus*.
(f) Al. *ecce fera pessima condemnavit &c.* Prædictus Genesis textus Christo quoque passo aptatur in eodem Ligno vitæ ibi. Vid. quoque Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 19. num. 1217.
(g) Al. *Quis hic gemitus lacrymasque contineat. Quis hic non doleat?*
(h) Al. *Quia si est pium*.
(i) Al. *fuit*.
(k) Al. *fuit*.
(l) Al. absque *fuit*.
(m) Al. *Fuit hoc*.
(n) Al. *fortius & deest*.
(o) Al. *quod*.
(p) Al. *mundissimo*.
(q) Al. *nostrum*.
(r) Al. *nostra*.
(s) Vindobon. *occumbentem*.
(t) Al. *nostræ*.
(u) Al. *pro nobis vitæ*.
(x) Al. *nos*.
(y) Al. *revocet*.
(z) Al. *pedes & manus, quæ salutem nostram &c.*

(aa) Eodem sensu *Christi in crucifixione* Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. Ita & Cyrillus Jerosolymitanus Catech. 17. Sicque plures alii Patres & Interpretes apud Lorinum.
(bb) Ita S. Justinus Martyr, Tertullianus, S. Cyprianus, Lactantius Firmianus, S. Ambrosius, Rufinus, S. Hieronymus, Theodoretus, S. Gregorius Magnus apud Malvendam. Vid. quoque apud Pamelium in L. 4. Tertull. con. Marcion. cap. 40.
(cc) Al. *alieno*.
(dd) Hoc verbo *incorporare* alibi quoque D. Bonav. utitur. Gottvvic. & Vindobon. *incarnando*.
(ee) Al. *non se in nostram carnem, sed nos in suum spiritum reformaret*. Ut supra autem de præparat. ad Miss. cap. 7. secundum Augustin. L. 7. Confess. c. 10.
(ff) Al. deest *ergo carissimæ*. Et hinc confirmatur quod diximus in Prodromo col. 576. quod *in sacris Virginibus instituendis convenit cum Bonaventura Opusc. de perfect. vit. ad Soror.*
(gg) Vulg. *cum sceleratis reputatus*; sed *deputatus* etiam D. Bonav. Breviloq. par. 4. cap. 9. cum cit. alleg. in marg. Isa. 53. Item Luc. 22. 37. ubi itidem fit in marg. alleg. Isa. 53. cum *iniquis deputatus*. Et cap. 6. de perfect. Vit. ad Soror. ita habet *cum sceleratis reputatus est*, ut post pauca subdat *cum iniquis deputatus*. In Gottvvic. & Vindobon. *deputatur*.
(hh) Al. *noster*.
(ii) Al. *nostra*.
(kk) Al. *non pro suis necessitatibus, sed pro nostris*.

tantis vinculis morienti, quia & ipse prior pro nobis (a) lacrymatus est. Astate pendenti (b), vacate & videte, quam amara, quam turpissima (c) morte condemnetur. Sustinet enim adhuc, & diligenter considerat, si quis sit qui simul contristetur, & si quem inveniat qui consolationem impendat (d), qui sanguinis rivos abstergat (e), qui oculos componat, qui clavos, cum quibus ligatus est, extrahat (f), & de cruce depositum munda sindone non panni, sed cordis involvat, & flens, cum beatis mulieribus flentibus ad tumulum prosequatur.

17. Quæcumque anima (g) fecerit hæc assidue, spero etiam quod lætissime resurrectionis quandoque mereatur gaudio recreari. *Si enim compatimur, & conregnabimus*; quod bene Sponsa in Cantico amoris ostendit, præmittens: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter ubera mea commorabitur*. Et subjungit: *Botrus Cypri dilectus meus mihi*. Quid est fasciculus myrrhæ? Myrrha amara amaritudinem passionis significat: fasciculus vero coadunationem multarum passionum ostendit (h). Fit ergo Sponsus Sponsæ suæ fasciculus myrrhæ, quando ipsum multiplicibus affectum injuriis ad mentem reducit: quarum quædam jam enumeratæ; aliæ vero enumerandæ sunt. Quæ sunt autem ubera Sponsæ, inter quæ illum commoraturum affirmat? Duo ubera Sponsæ, prosperitas & adversitas sunt. His tanquam uberibus nutritur, dum adversitate fovetur, ne in prosperis elevetur. Ponit autem dilectum suum inter hæc ubera (i), dum illius & in adversis, & in prosperis recordatur (k). Ex quo evenit, ut ille qui modo fuerat fasciculus myrrhæ, id est, qui mentem sponsæ passionum suarum amaritudinibus amaricaverat (l); subito fit botrus Cypri, continens in se vinum jucunditatis & lætitiæ (m). Quod fit, dum Sponsum, quem tot viderat oppressum injuriis, & morte turpissima condemnatum, per resurrectionis triumphum gloria videt & honore coronatum, & cum humanitate, quam assumpserat, ad Patris dexteram considere; confidens se certissime per diversas tribulationes ad idem Domini sui gaudium intraturam.

2. ad Tim. 2. 12.

Cant. 1. 12. & seq.

18. Exeamus ergo (n) & nos, secundum monita beati (o) Pauli Apostoli, cum Sponso nostro bono & optimo (p) Jesu extra castra, id est, extra concupiscentias præsentis sæculi, improperium crucis & vinculorum asperitatem cum illo portantes (q): quia non decet membrum delicatum esse sub capite crucifixo (r); nec ad capitis corpus judicatur (s) pertinere membrum, quod capiti compassum non fuit (t). Vinciamur ergo vinculis passionis boni & amantissimi (u) Jesu, ut etiam vinculis caritatis cum illo vinciri possimus. Ipse enim (x) vinculis caritatis devinctus, ad suscipienda vincula carnis & (y) passionis de cœlo tractus fuit ad terram (z). Et nos ergo (aa), qui de terra (bb) trahi desideramus ad cœlum, prius passionis vinculis (cc) nostro capiti colligemur (dd), ut per hoc ad caritatis vincula pervenientes (ee) unum efficiamur cum ipso (ff), secundum quod oravit Patrem, dicens: Ro-

Ad Heb. 13. 13.

Non decet membrum delicatum esse sub capite crucifixo.

Vincula Christi quomodo imitanda.

(a) Al. *pro nobis* deest.
(b) Al. *Astate pendenti* deest.
(c) Al. *turpi*.
(d) Al. deest *qui consolationem impendat*.
(e) Gottvvic. *astringat*.
(f) Al. hæc itidem desunt.
(g) Omnia sub hoc numero contenta in Gottvvic. & Vindobon. desiderantur.
(h) Sic Exposit. in Cap. 1. Cant. §. 79. nec non in Passione Christi breviter collecta ad modum Fasciculor. Fascic. 1. ab initio, ac in Præfat. Ligni Vit.
(i) Scilicet *adversa & prospera*, S. Bernardus Serm. 43. in Cant. n. 2.
(k) *Ut nec læta extollant, nec tristia dejiciant*, ibi idem Bernard.
(l) Vide supra num. 14. in not. k.
(m) Per *botrum Cypri* intelligit *optimum vinum*, etiam d. Exposit. in cap. 1. Cant. §. 80.
(n) Al. *igitur*.
(o) Al. *beati* deest.
(p) Al. *& optimo* pariter deest.
(q) Similiter in Legen. S. Clar. cap. 1. num. 7. ipsemet loquitur.
(r) Simili modo ait cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *caput humile, & membrum superbum non decet*.
(s) Al. *se indicat*.
(t) Vindobon. *quia non decet esse membrum, quod capiti non fuerit compassum*.
(u) Al. deest *& amantissimi*.
(x) Edit. anti. *vel*.
(y) Al. sine *carnis &*.
(z) Al. *est in terras*.
(aa) Al. *nos e contrario*.
(bb) Al. *de terris*.
(cc) Al. *vinculum*.
(dd) Al. *colligemus*.
(ee) Al. *pertinentes*.
(ff) Gottvvic. & Vindobon. addunt: *Quod ipse præstare dignetur, qui &c.*, sed reliqua prætermittunt usque ad cap. seq.

Jo. 17. 22. *Rogo, Pater, ut quos dedisti mihi*, confirmati in caritate (a) *sint unum in nobis, sicut tu & ego unum sumus* (b). Quid hac unitate gloriosius? Quid ultra vel optare poteris, vel habere? Unum cum sponso tu eris. O felix, felicior, immo omnium felicissima (c) unitas. Hac unitate se Apostolus Christo unitum Ad Rom. 8. 35. sentiebat, cum dixit (d): *Quis separabit nos a caritate Christi?. Tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio, an pericu-* Ibi 38. *lum, an nuditas, an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates* (e), *neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura poterit nos separare a caritate, quæ est in Christo Jesu* (f). Optemus totis desideriis hujus caritatis vinculis Sponso & Domino nostro colligari, ita ut ejus sequentes vestigia illuc pervenire Jo. 17. 24. & 12. 26. possimus, ubi ipse est qui dixit: *Volo, Pater, ut ubi ego sum, & illi sint mecum, & ubi ego sum ibi sit & minister meus* (g).

CAPUT V.

De cultura & speciositate nostræ Vitis. (h)

19. Visis ex parte his quæ viti ad culturam exterius adhibentur, nunc ad ipsam vitem animum (i) divertamus (k): ut per quasdam similitudines illius, nostram Vitem Dominum nostrum magis prope (l) & propius contemplemur. Totum corpus ipsius vitis aliis arboribus & arbusculis (m) deformius invenitur, & quasi penitus inutile videtur & abjectum, nec ipso aspectu amabile, aut usui cuiquam accommodatum (n). Quod autem dicitur, corpus vitis terrenæ corpus vitis nostræ Domini Jesu significare, videtur non convenire, sed plurimum discordare assignata hujus significatio figurata, & similitudo. Nam in corpore vitis plurima est deformitas; ex adverso autem in Christo Jesu multa speciositas, de quo dicitur per Prophetam (o): *Speciosus forma præ filiis hominum* (p). Psal. 44. 3. Sunt autem nonnulli, qui hæc verba non ad exteriorem, sed interiorem hominem retorqueant, id est, ad animam (q) sive ad Divinitatem (r), in quibus nimirum non solum filios hominum, sed etiam filios Dei, id est, ipsos Angelicos Spiritus, præcellebat. *Tanto enim melior Angelis effectus est, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Ad Heb. 1. 4. Ne ergo nos huic sententiæ contradicere videamur (s), ad manum auctoritates habemus, licet plurimos esse sciamus, qui nondum omnino spirituales effecti, aliud sentiant (t), fingentes sibi

Christus an speciosus in passione.

(a) Forte *conformati in caritate*; nam id dictum per *conformationem dilectionis*, ait D. Bona. Comm. in Jo. cap. 17. num. 1132. Apostoli autem postea fuere *confirmati in caritate*.

(b) Sic ad sensum potius, quam ad verbum Vulg.

(c) Usus positivi, comparativi, & superlativi, prædicto ordine, haud insolens apud D. Bonav.

(d) Ser. 2. de plur. SS. Confessoribus: *Hoc bitumine Christo conjunctus Apostolus dicebat &c.*

(e) Pro *neque virtutes* habent *neque potestates* plures scripti Libri apud Franc. Luc. Brugen.

(f) Prædictis verbis Apostoli: *Quis nos separabit a caritate Christi &c.*, pariter utitur in Incendio sive Incentivo amoris cap. 3. ad significandam *adhærentiam conglutinantem Sponso*, scilicet Christo Domino.

(g) Similiter jungit utrumque textum, sicque legit Comment. in Evang. Jo. cap. 17. num. 1138. Vide sis quoque ibi cap. 12. n. 874.

(h) In Gottvvic. tit. *Passio Christi multiplex. De proprietatibus vitis*. In Vindobon. desunt Capita, & Tituli. Al. prædictis verbis additur: *id est, de pulchritudine Christi interna & externa*.

(i) Al. *animam*.

(k) Al. *convertamus*.

(l) Al. *proprie*.

(m) Al. *arbustis*.

(n) Al. *aut visui accommodum*.

(o) Al. *Qui hic dicemus? Corpus vitis nostræ Domini Jesu significare deberet, nisi quod plurimum discordare videtur hujus deformitas, & forma illius, de quo scriptum est &c.*

(p) Sequentia Codd. Gottvvic. & Vindobon. omittunt usque ad Isaiæ textum.

(q) Ita Theodoretus & Hesychius exponunt prædictum textum *quoad animam* apud Tirinum.

(r) *Secundum Divinitatem* Athanasius & Basilius apud eundem. Vid. quoque Lorinum.

(s) Huic non contradicit, sed adhæret ipsemet D. Bonav. dum ait Exposit. in Psal. in d. Ps. & text. quod *Christi secundum humanitatem forma consistit in duobus, peccati immunitate, & donorum collatione*. Et hæc *sententia* ita quoque probatur Malvendæ, ut dixerit „ De spirituali „ pulchritudine hic esse sermonem non dubitaverim: nam & vera forma Deitatis, & gratia, donisque omnibus Spiritus sancti, ac „ virtutibus fuit pulcherrimus omnium mortalium Christus. Vide hic Flaminium. “

(t) Idem Malvenda continuo subjungit „ De „ corporea plerique etiam accipiunt in hac vita, quæ tamen certis & idoneis vetustis auctoribus non constat; post resurrectionem tamen non est dubium. “

bi quamdam specialem (a) pulchritudinem in corpore Domini (b): & si quando audiant Dominum ipsum despicabilem forma fuisse, non patienter sustinent: & si lingua taceant, rancore & motu animi contradicunt, non attendentes quod scriptum est: *Spiritus est qui vivificat; caro autem non prodest quicquam*. Sed tamen audiamus (c) Isaiam dicentem de Christo (d): *Non est ei (e) species neque decor (f): & vidimus eum, & non erat aspectus (g); & desideravimus eum, despectum & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem; & quasi absconditus vultus ejus & despectus (h). Unde nec reputavimus eum. Et nos putavimus (i) eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum* (k). Ecce qualis describitur a Propheta (l). Quid apertius? Et vere talis erat in oculis infidelium & carnalium, qui tantum carnem noverunt intueri. (m)

Jo. 6 64.

Isa. 53. 2. ac seqq.

20. Quod & nos manifestis rationibus possumus approbare. Primum quidem per affectum compassionis, deinde per defectum passionis. Et quia vere susceperat affectiones nostras (n) videamus, quomodo affici solent homines circa eos quos amant, ut per notum ad ignotum veniamus. Quis nesciat hominem circa amicum suum periclitantem sæpe tanto affectu & dolore moveri, ut corporis sui detrimentum incurrat? Si hoc præstat homo homini; quantum Deum hominem Jesum putas homini præstitisse? Si tu pro uno homine per compassionem periculum corporale incurris; quid putas Dominum Jesum pro omnibus hominibus tolerasse? Omnes enim sui erant, & omnes mortaliter infirmi erant (o). Certe novimus Paulum Apostolum de se dixisse: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Et vere eo usque infirmabatur, ut, sicut ipse de se fatetur, præsentia ejus esset despicabilis, &, sicut ait: *Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo*. Mundus quippe ei crucifixus erat, qui omnia quæ mundi erant, tanquam mortua reputabat. (p) Ipse vero mundo etiam crucifixus erat: quia ipsum propter crebras compassionum simul

2. ad Cor. 11. 29.
2. ad Cor. 10. 10.
Ad Galat. 6. 14.

Paulus mundo crucifixus.

(a) In Edit. Mabillon. in corp. *spiritualem*, in marg. *specialem*.

(b) *Specialem quamdam pulchritudinem in corpore Domini*, scilicet extraordinariam prorsusque singularem, improbat; non tamen condecentem. Quinimo *specialem* quoque admittit, quatenus in venustate mentis, ac in corporis pudicitia consistit. Unde inquit Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph. *In Filio Virginis gloriosæ erat pulchritudo venustatis & pudicitiæ in mente & corpore*. Illam ergo tantum *specialem pulchritudinem* heic minime probat, quam in carne Christi velut cœlesti & immortali fingebant illi, contra quos L. de carne Christi cap. 9. scribit Tertullianus, ac ipsemet D. Bona. in 3. Dist. 2. Ar. 2. Q. 1. per tot.; sive illam quæ nullam patitur adventitiam deformitatem, uti satis infra se se declarat in fine num. 27.

(c) Vindobon. *Verum audiamus*.

(d) Al. *Isaiam quoque non audiunt, vel inviti audiunt dicentem in eum &c.*

(e) Al. *Ecce vidimus eum, & non erat illi*.

(f) S. Bernardus Serm. 28. in Cant. n. 2. „ Speciosus præ filiis hominum obscuretur in „ passione, turpetur in cruce, palleat in mor„ te: ex toto non sit ei species, neque decor, „ ut sibi speciosam atque decoram acquirat „ Sponsam Ecclesiam sine macula & sine ruga". Et ipsemet S. Bonav. in Ligno Vit. Tit. *Jesus sol morte pallidus*, ait: *Tunc speciosus forma præ filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum deformis apparuit*. Et Tit. *Jesus decor præcipuus*, inquit: *Sane flos ille pulcherrimus de radice Jesse in Passione defloruit*. Nec non de *specioso forma præ filiis hominum, candore lucis æternæ, & speculo sine macula*, Ser. 1. Dom. infra Oct. Epiph. ubi & infra: *Pallebat decor munditiæ, & naturali pulchritudine tabescebat: fœdabat sputis facies gloriosa*.

(g) Al. *aspectus ejus non erat in eo*.

(h) Bernardus ibi „ Intus Divinitatis can„ dor, decor virtutum, splendor gloriæ (*al.* „ *gratiæ*) innocentiæ puritas: sed tegit hæc „ despicabilior infirmitatis color, & quasi ab„ sconditus vultus ejus & despectus; dum ten„ tatur per omnia pro similitudine absque pec„ cato."

(i) Al. *reputavimus*.

(k) Confer Vulg. ac Serm. 1. S. Bonav. in Convers. S. Pauli Apost.

(l) Hugo Card. sive Alex. Alensis conferens supra d. Ps. 44. v. 3. cum cit. Isa. 53. ver. 2. ait „ Loquitur Propheta ad Sponsum, unde „ supplendum est: tu es *speciosus forma*. Sed „ contra Esa. 53. *Non est species ei, neque de*„ *cor*. Solutio, hoc quod dicitur in Esa. in„ telligitur de ignominia passionis &c." Quæ sequuntur usque ad num. 22. in Gottvvic. & Vindobon. desunt.

(m) *Niger erat* (ait ibi num. 3. Bernardus) *sed oculis insipientium; nam fidelium mentibus formosus valde: niger, sed formosus; niger reputatione Herodis, formosus confessione latronis, Centurionis fide*.

(n) *Affectum suscepisse ad condescendendum, non tantum carne, sed etiam mente infirmis*, in Apol. Pauper. prim. respons. pri. partic. Art. 2. ubi ex Ambrosio: *Minus mihi contulerat, nisi meum suscepisset affectum &c.*

(o) Quod *infirmorum personam susceperit Christus*, in ead. Apol. ibi.

(p) Philipp. 3. 8. *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*.

simul & passionum infirmitates (*a*) corpore extenuatum & exterminatum (*b*) cum mundus abhorrebat, nihil in eo inveniens quod pertineret ad ipsum (*c*). Si ergo Paulus cum infirmantibus infirmabatur, & cum esset conservus & frater, cum conservis & fratribus: quid benignus Jesus Dominus & Pater, pro creatura & filiis? Ardebat Paulus, quasi esset radio solis accensus: quantum ipsum Solem putas exarsisse? Si usque ad tantam infirmitatem per effectum compassionis accenditur qui scintillam caritatis habuit: quid sentiendum

Jo. 1. 16. putas de ipsa caritate, de cujus plenitudine omnes acceperunt?

21. Nec aliquo modo dubitandum, quin infirmitatem & exterminationem corporis incomparabilem sustinuerit, qui etiam venerat crucem sustinere, & præ ceteris tanto magis fuerit confectus, quanto major in eo fuit compassionis affectus, qui non solum facta, sed etiam cogitationes inspexit. Suffragatur his rationibus sententia ipsius Domini sic

Matth. 23. 37. dicentis: *Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Videamus quid sibi hoc velit, quod Dominus se gallinæ magis, quam alteri animali voluit comparare. Quia, ut a sanctis Patribus (*d*) tenetur, ideo factum est, ut exprimatur incomparabilis affectus caritatis. Nullum enim animal circa pullos suos tanta compassione movetur, sicut gallina (*e*). Fit enim toto corpore hispida, voce rauca (*f*), toto fervens animo, & omnibus membris infirma, & usque ad supremum defectum perveniens. Si ergo in tantum pullis suis gallina animal irrationale compatitur; quanto putas optimum Jesum humano generi fuisse compassum? Ad quantam putas eum debilitatem & infirmitatem (*g*) pervenisse? Quanta ipsum putas macie confectum fuisse, qui pro omnibus cognoscitur doluisse? Unde Isaias: *Vere languores nostros ipse tulit, & peccata nostra* (*h*) *ipse portavit.* Isa. 53. 4.

Gallinæ se Christus cur comparat.

22. Sed jam ad passionis defectum (*i*) veniamus. Passionem autem non illum diem unum appellamus, quo mortuus fuit, sed totam vitam illius (*k*). Tota enim vita Christi, crux fuit & martyrium (*l*). Breviter ergo (*m*) dicamus, sed

Tota vita Christi crux & martyrium.

(*a*) Prædictum textum Gal. 6. ibi explicat quoque de *passionum tolerantia secundum imitationem Christi*, in 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 5. in concl.

(*b*) Id est, *obscuratum, deformatum*, quemadmodum illud Matth. 6. 16. *exterminant facies suas*, interpretatur Mariana, *obscurant, deformant*.

(*c*) Pariter de S. Francisco cruci confixo tam carne, quam spiritu, cap. 14. ejus Legen. ait, *quod nihil erat illi commune cum mundo*.

(*d*) Chrysostomo, Hilario, Augustino &c.

(*e*) De *superabundantia pietatis, qua Gallina movetur ad pullos*, idem ipse S. Bonav. Exposit. in cap. 13. S. Luc. Quodve *Christus comparetur Gallinæ propter affectiones compassionis* ipsemet etiam Exposit. in cap. 3. Lam. Jer. Proph.

(*f*) Exposit. in Psalter. Ps. 58. „ Christus „ Gallinæ comparatur . . . . . . eo quod avi„ dius nutrit, & fovet pullos, quam alia avis: „ quod cognoscitur in laxatione alarum, & in „ raucitate. Sic Christus, unde hoc: *Quoties* „ *volui congregare pullos tuos &c.* Et hoc: *Rau*„ *cæ factæ sunt fauces meæ.* Quod dicitur de „ Christo. “

(*g*) In 3. Dist. 15. Ar. 1. Q. 3. in Fundam. cum Magistro in litera inquit, quod *ex sola voluntate miserationis in se transtulit veram infirmitatem, sicut accepit veram carnem.*

(*h*) Vulg. *dolores nostros*; sed *peccata nostra* LXX. & secundum hos S. Petrus Epist. 1. cap. 2. 24. Quin etiam Cornel. a Lap. in Matth. cap. 23. 37. legit *peccata nostra*.

(*i*) In 3. ibi Q. 1. in concl. *Absque dubio congruum fuit Christum assumere naturam nostram cum defectibus, & passibilitatibus.*

(*k*) Cap. 6. de perfect. Vit. ad Soror. „ Con„ sidera & attende diligenter, quia mors & „ passio Christi fuit diuturna. A prima enim „ die nativitatis suæ usque ad ultimum diem „ mortis suæ semper fuit in passionibus & do„ loribus, sicut ipse testatur per Prophetam, „ dicens: *Pauper sum ego, & in laboribus a ju*„ *ventute mea.* Et alibi dicit: *Fui flagellatus* „ *tota die*, id est, toto tempore vitæ meæ “. Pariterque infra cap. 36. num. 127. adseverat, quod *a nativitatis exordio passio crucis simul exorta est.*

(*l*) Ipsissima infra repetit cap. 35. num. 126. Ad prædicta verba Alexander Calamatus Messinen. in Opusc. inscripto *Spettacolo doloroso* cap. 1. Edit. Trident. 1657. allegatur *S. Bernardus* Serm. 2. de Circum. Item ad similia iterum *S. Bernardus* Serm. 3. de Pass. At S. Bonav. Phar. Lib. 4. cap. 10. præfata verba allegat tanquam *Augustini in Sermonibus*. Huc quoque spectat quod inquit S. Maximus in Serm. de Martyr. apud Tho. Hibernic. in Floribus verbo *Crux* fol. m. 273. *Crux non solum dicitur, quæ tempore passionis ligni afflictione conficitur, sed quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur.* Unde pariter infert: *Omnis Christiani vita, quam secundum Evangelium vixerit, crux est atque martyrium.* Al. tamen heic in marg. *Ex Gregor.* Et apud Tho. a Kempis de Imit. Chr. L. 2. cap. 12. n. 7. pariter absque ulla allegatione: *Tota vita Christi, crux fuit & martyrium.*

(*m*) Gottvvic. *Et breviter*. Vindobon. *Breviter* sine ergo.

sed meditando longius immoremur, quantæ fuerit paupertatis (a) in abstinentia; quam prolixus fuerit in vigiliis; quam frequens in orationibus: in labore, in sudore vultus sui quam assiduus; cum transcurreret (b) vicos & castella, evangelizando & curando (c) undique, & quam crebro famem pertulit & sitim ille Panis vivus, ille Fons aquæ salientis in vitam æternam. Videamus illud (d) jejunium quadraginta dierum (e), post quos esuriit; & jam a deserto ad homines redeunti occurramus, & vultum illius (f) amabilem tantis jejuniis consideremus afflictum (g). Et optime posuit Evangelista post jejunium, *esuriit*, ut scias Jesum, non in virtute Divinitatis, sed humanitatis suæ natura jejunasse (h). Quid enim magnum, si in Divinitatis fortitudine quadraginta diebus jejunasset, in qua nunquam esuriit?

Jo. 6. 51. ac 4. 14.
Jejunium Christi.
Matth. 4. 2. & Luc. 4. 2.
Chrysologus Ser. 11.

23. Tandem ad ultimæ (i) diei agonem veniamus; & caussas deformati corporis non poterimus (k) ignorare. Incipiat ergo consideratio nostra in eo (l) loco, ubi ipso teste, dum (m) inciperet pavere & tædere, tristis fuit anima ejus usque ad mortem. Sudor sanguineus exanimis (n), & agonizantis membra copiose perfudit, ita ut jam non solum distillaret, sed guttatim decurreret in terram. Procedamus ulterius (o), & illius noctis incommoda percurramus: quomodo tentus, vinctus, tractus, trusus, cæsus, & consputus; colaphis & alapis (p) percussus, spinis coronatus, clamyde coccinea indutus, falsa adoratione & genuflexione irrisus, arundine percussus (q), alba veste illusus, flagellis acerrimis laceratus, propria cruce oneratus, primo portans eam, quæ ipsum postea statim fuit portatura. Talem inspice Jesum. Quis hic locus deliciarum? Qualis hic decor speciei? Quis in corpore sic mactato formæ pulchritudinem quærat?

Marc. 14. 34.
Agonia Christi.

24. Sed veniamus ad finem. Nudatus est amantissimus Dominus Jesus (r). Quare? ut tu corporis purissimi deformationem valeas intueri. Nudatur ergo sic ille bonus & optimus Jesus (s). Heu mihi (t)! Qui vestivit cœlos diversis sideribus, ante crucem exspoliatus, nudus etiam ut erat, lividus cruci affigitur. Heu! (u) candor lucis æternæ nigrescit in carne (x) pro carne salvanda, & facies, quam Cherubim & Seraphin aspicere desiderant, erat ex lacrymis turgida. Nudatur Dominus, qui ante sæcula regnans decorem induit & fortitudinem, cui canimus: *Confessionem & decorem induisti; amictus lumine, sicut vestimento*. Spectaculum mundi fuit (y) & opprobrium mundo & hominibus; quasi (z) prodigium multis, & commotio capitis in populis. Caput nostrum, gaudium nostrum, honor noster bonus Jesus. Sed quid moror? Exaltatur (aa) in crucem (bb), perforantur manus & pedes viri optimi benigni Jesu. Elicitur (cc) sanguis, si quis fuit (dd). Stat

Nudatio Christi.
Sap. 7. 26.
1. Pet. 1. 12.
Ps. 92. 1.
Ps. 103. 2.
Ps. 70. 7.
Ps. 43. 15.
Crucifixio.

(a) Al. *parcitatis*. Sed paupertatem Christi ubique, cum se offert occasio, commendare, D. Bonaventuræ perquam familiare.
(b) Al. *circumiret*.
(c) Al. *evangelizans & curans*.
(d) Al. *aliud*.
(e) Al. additur *& quadraginta noctium*.
(f) Al. *illum*.
(g) In Gottvvic. atque Vindobon. prætermittuntur sequentia usque ad num. 23.
(h) *Ut assumptæ humanitatis veritatem ostenderet*, ait & Dionysius Carthusianus; sicque etiam *ut exemplum jejunandi nobis præberet, & pro nobis satisfaceret*, inquit Estius. Unde notat *differentiam inter hoc Christi jejunium, & abstinentiam Moysi & Eliæ*. Vid. D. Bo. Exp. in c. 4. S. Luc.
(i) Al. *Sed jam ad illum ultima &c.*
(k) Al. *nequibimus*.
(l) Al. *in eodem*.
(m) Al. *cum*.
(n) Al. *orantis*.
(o) Al. *nunc*.
(p) Al. *alapisque*.
(q) Al. *cæsum caput*, ubi aliqua de præcedentibus & sequentibus omissa.
(r) Al. *Nudatur Jesus*.
(s) Al. *bonus Jesus*.
(t) Quæ continuo sequuntur in dd. Codd. Gottvvic. & Vindobon. desunt usque *Nudatur Dominus &c.*
(u) Hac interjectione dolentis utitur quoque cap. 6. de perfect. vit. ad soror. Item in Soliloq., in Amator. &c.
(x) Pariter Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph. Unde inibi exclamat: *Quis mihi dabit nigrescere cum Christo &c.*
(y) Al. *spectaculum fit*.
(z) Al. *fit tamquam*.
(aa) Al. *exaltato*.
(bb) Dicitur *exaltatur*, sive *exaltato in crucem*; quia ut ait in Opusc. cui titulus: *Fasciculus mirrhæ &c.*, Fascic. 3. „Aut primo crucem ere„xerunt, & Christus ascendit ad crucem, aut „certe crucem posuerunt in terram, & ibi „eum clavis affixerunt." Sed de hac utraque sententia plura videri possunt apud Cornel. a Lapid. Comment. in cap. 7. Cant. ver. 8. nec non Comment. in Matth. cap. 27. ver. 33.
(cc) Al. *ejicitur*. (dd) Al. *supererat*.

Stat Mediator noster in conspectu Patris sui in confractione, ut avertat iram ejus, ne disperdat nos. (Ps. 105. 23.) Et quamvis toto corpore confractus, non cadit mente (a): stat constanter in (b) perseverantia bonæ voluntatis. O qualem te intueor, dulcis Jesu (c)? O dulcissime atque amantissime (d) Domine Jesu; quis te tam amaræ & tam odiosæ morti addixit, vulnerum antiquorum nostrorum unice Salvator? Quis te usque ad hæc non solum dirissima, sed etiam turpissima vulnera patienda detraxit (e)? O Vitis dulcissima, bone Jesu (f), hunc (g) fructum reddidit (h) tibi vinea tua, quam de Ægypto transtulisti? (Ps. 79. 9. Isa. 5. 4.) Expectaveras patienter usque ad hunc diem nuptiarum tuarum (i), ut faceret uvas; fecit autem spinas (k). Spinis enim coronavit te, & spinis peccatorum suorum circumdedit te. Ecce in quantam amaritudinem (l) conversa est vitis, non jam tua, sed aliena. (Jer. 2. 21.) Negavit enim te dicens & clamans: *Non habemus regem, nisi Cæsarem*. (Jo. 19. 15.)

Christus a variis diversimode percutitur & traditur. Matth. 21. 39.

25. Ejectum ergo te extra vineam vel civitatis, vel (m) consortii tui, sacrilegi agricolæ occiderunt non subito, sed longo crucis tormento confectum, & multis vulneribus flagellorum & clavorum pariter cruciatum. O quantos habes percussores, bone (n) Jesu! Percutit te Pater tuus, qui proprio Filio suo, id est, tibi, non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, id est, te. (Ad Rom. 8. 32.) Percutis etiam tu temetipsum, tradens (o) in mortem animam tuam, quam nemo potest tollere a te sine te. (Jo. 10. 18.) Percutit te discipulus tuus (p) traditione & osculo falso. Percutit te Judæus colaphis & alapis. Percutiunt te Gentiles flagellis & clavis. Et (q) ecce quantum percussus & humiliatus es! O quanti percussores, o quanti traditores tui! Tradidit te Pater tuus cœlestis, qui (r), sicut dictum est (s), pro nobis omnibus tradidit te. (Ad Rom. 8. 32.) Sic enim quidam Servorum tuorum gratulando dixit de te: *Qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis*. (Ad Ephes. 5. 2.) O vere magnum (t) admirabile commercium! tradidit se Rex pro servo, Deus pro homine, creator pro creatura, innocens pro nocente. Tradidisti ergo te in manus illius traditoris scilicet (u) falsi discipuli: tradidit te traditor ille Judæis (x), & tradiderunt te illi pessimi traditores Judæi (y) Gentilibus ad illudendum, & conspuendum, & flagellandum, & crucifigendum. (Marc. 10. 34. Luc. 18. 32.) Dixisti & prædixisti tu hæc, & ecce facta sunt. (Ps. 32. 9.) Omnibus enim consummatis, ecce crucifixus es, & cum iniquis deputatus es (z). (Luc. 22. 37.) Nec sufficit te vulneratum esse, quin & super dolorem vulnerum tuorum addunt, (Ps. 68. 27.) dantes tibi sitienti vinum myrrhatum bibere cum felle mixtum. (Mar. 15. 23. Matth. 27. 34.)

26. Doleo super te, Domine mi rex, magister, & pater, immo & frater, Domine mi amantissime Jesu (aa), amabilis valde super amorem mulierum, (2. Reg. 1. 26. ac 22.) cujus sagitta nunquam abiit retrorsum. Sagittæ enim tuæ acutæ, & doctrinæ validæ; (Ps. 44. 6.) (bb) quia vivus est sermo tuus & efficax, & penetrabilior (cc) omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ & spiritus. (Ad Heb. 4. 12.) Nec declinat clypeus tuus in bello. Scuto enim bonæ voluntatis tuæ, id est, gratiæ (dd) coronasti nos. (Ps. 5. 13.) Hasta orationum tua-

(a) Al. *Vere non cadit mente*, ceteris omissis.
(b) Al. *etiam*.
(c) In marg. Cod. Gottvvic. heic notatur *Planctus*.
(d) Vindobon. *benignissime*.
(e) Al. *pertraxit*.
(f) Similiter cap. 6. de perfect. Vit. ad Soror. ubi de Passionis Christi memoria agitur: *O bone Jesu, o benigne Salvator*; nec non *o bone Jesu, o dulcissime Domine &c.*
(g) Al. *hunccine*.
(h) Al. *reddit*.
(i) De nuptiis in passione Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 19. sub ver. 7. ac inter Bonaventurianos Serm. 1. Dom. 1. post Oct. Epiphan.
(k) Vulg. *labruscas*; sed *spinas* secundum LXX., nec non Vol. 1. Comment. in Joan. cap. 15. num. 1024.
(l) Vulg. *in pravum*; sed *in amaritudinem* rursum secundum LXX.
(m) Al. *vineam civitatis, & consortii*.
(n) Al. *Domine*.
(o) Al. *Percutis temetipsum: tradis enim &c.*
(p) Al. *impius*.
(q) Al. sine *&*.
(r) Al. *quia*.
(s) Al. deest *sicut dictum est* in MSS.
(t) Al. sine *magnum*.
(u) Al. *in manus traditoris illius*.
(x) Al. *ille te Judæis*.
(y) Al. absque *Judæi*.
(z) Al. id deest, scilicet *& cum iniquis deputatus es*.
(aa) Al. *mi Jesu Christe*.
(bb) Al. *tuæ, id est, doctrinæ tuæ, acutæ &c.*
(c) Sequentia usque *orasti* sive *rogasti ut non perirent*, desunt in Vindobon. cujus apographum habeo.
(dd) Al. id quoque deest. Supradictam autem

tuarum non est aversa: quia etiam pro transgressoribus orasti (*a*) ut non perirent. Quanto magis pro amicis (*b*)? Tu leone fortior. Etenim tu leo de tribu Juda, superasti illum leonem, qui circuit (*c*) quærens quem devoret. Tu aquila velocior (*d*). Exultasti enim ut gigas ad currendam viam, ad implendum mysterium incarnationis tuæ (*e*); donec sicut aquila (*f*) provocans ad volandum (*g*) pullos suos, expandisti alas brachiorum tuorum in cruce, & super nos volitans assumpsisti nos, & portasti in humeris tuis (*h*), in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum, in domum familiaritatis & claritatis tuæ: ubi de ove & drachma perdita & inventa fecisti convivium vicinis & amicis tuis beatissimis Spiritibus (*i*), ipsos hilariter ad tuam congratulationem invitans, faciens in cœlis gaudium de peccatore pœnitentiam agente. (*k*) Et cum talis sis ac tantus, morte turpissima condemnaris, spirituque in manus Patris commendato, capiteque (*l*) inclinato exspiras.

Apoc. 5. 5. — 1. *Pet.* 5. 8. — *Psal.* 18. 7. — *Deut.* 32. 11. — *Exo.* 19. 12. & *seq.* — *Luc.* 15. 4. ac 8. — *Ibi* 10. — *Sap.* 2. 20. — *Luc.* 23. 46. ac *Jo.* 19. 30.

Devota compassio erga Christum mortuum.

27. Venite, quæso (*m*), & condolete ei omnes qui gaudere desideratis in Domino. Attendite vestrum manu fortem (*n*), quomodo contritus est; desiderabilem vestrum (*o*), quomodo miserabiliter deformatus est; pacificum vestrum (*p*), quomodo in bello peremptus. Ubi est rubor roseus? ubi candor juvenilis? ubi in corpore tam contrito decorem invenies? Ecce defecerunt dies nostræ diei benignissimi Jesu (*q*), qui solus est dies sine tenebris, & ossa ejus sicut cremium aruerunt. Percussus est sicut fœnum, & aruit cor ejus; elevatus est, & allisus est valde, scilicet (*r*) in decore extrinseco: sed decorem & decus retinebat simul intrinsecus (*s*). Noli ergo deficere pro ipso (*t*) in tribulationibus tuis; quia hunc speciosum forma præ filiis hominum viderunt omnes in cruce, qui tantum exteriora intuebantur, & viderunt eum non habentem speciem neque decorem: sed facies ejus despecta (*u*) est quasi deformis (*x*). De hac tamen deformitate Redemptoris nostri manavit pretium decoris nostri (*y*), sed decoris interni (*z*).

Ps. 89. 9. — *Ps.* 101. 4. & *seq.* — *Ibi* 11.

tem interpretationem confirmat Lorinus inquiens „ *Bona voluntas*, quæ est ut scutum, „ quod etiam admonet Haymo, denotat Di- „ vinæ gratiæ necessitatem, quemadmodum in- „ ferunt adversus Pelagianos Augustinus, & „ Cassiodorus. “

(*a*) Vindobon. *rogasti*.

(*b*) Al. pro *amatis*.

(*c*) Al. *rugiens* &c.

(*d*) Alludit ad illud 2. Reg. 1. 23. *Aquilis velociores, leonibus fortiores*.

(*e*) Allegorice scilicet significatum per verba ejusdem Ps. ac ver. *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, ut habet Hugo Card. sive Alex. Alen. ibi, atque inter recentiores Tirinus. Item antiqui Patres apud Lorinum.

(*f*) Huic Aquilæ Deut. loc. cit. comparat quoque Christum Exposit. in Cap. 13. S. Luc. nec non Exposit. in cap. 3. Lament. Jerem. Proph.

(*g*) Al. deest *ad volandum*.

(*h*) Exposit. in cap. 15. S. Luc. *Humeri sunt brachia Crucis, ut dicit Ambrosius*, scilicet Lib. 7. Comment. in Luc. cap. 15.

(*i*) Nimirum *Angelis* ibi.

(*k*) Al. *pœnitente*.

(*l*) Al. *spiritumque in manus Patris commendando, capite* &c.

(*m*) In marg. Gottvvic. heic *Iterum planctus*.

(*n*) Al. *manu fortem nostrum*. Vindobon. *virum manu fortem*.

(*o*) Al. *nostrum*. Vindobon. *virum*.

(*p*) Al. *nostrum*. Vindobon. *virum*.

(*q*) Al. *Domini Jesu*; sed *benignissimi Jesu*, quia ut loquitur cap. 6. ad Soror. *Hæc benignitas tanto magis ostenditur major, quanto pro nobis graviora & abjectiora sustinuit*.

(*r*) Al. *sed*.

(*s*) Al. *in decore extrinseco decorem simul vere & decus intrinsecus retinebat*.

(*t*) Vindobon. *in ipso*.

(*u*) Al. *abjecta*.

(*x*) In Ligno Vit. Tit. *Jesus sol morte pallidus*, ut jam notavi: *Deformis apparuit*. Et in Laudismo de sancta Cruce: *Suo corpori tunc nudo, non remansit pulchritudo, decor omnis aufugit*. Item in Amator. *Attende rectorem Cæli stantem in cruce, pallidum in morte, & carne deformem*. Nec non in Soliloq. Cap. 1. *Vide faciem illam decore speciosam, inflatam contra speciositatem*. Et infra ex Bernardo: *Facies pulchra præ filiis hominum sputis Judæorum deturpatur* &c. Vide sis S. Bernardum Fer. 4. Hebd. sanct. Serm. de Passio. Dom. num. 3. Gottvvic. *Sed facies ejus quasi despecta, & quasi deformis positio ejus*. Vindobon. *dispositio ejus*.

(*y*) Quæ sequuntur desunt in utroque Cod. Gottvvic. & Vindobon. usque ad *sed dedecoris extrinseci* &c.

(*z*) Et de hujusmodi *decore interno manante de Redemptoris deformitate*, sic loquitur S. Bernardus Serm. 28. in Cant. n. 2. „ Multos candidos facit unius denigratio, non cum tingitur culpa, sed cum cura afficitur. *Expedit*, „ inquit, *ut unus moriatur homo, & non tota* „ *gens pereat*; expedit ut unus pro omnibus „ denigretur similitudine carnis peccati, & non „ tota gens nigredine condemnetur peccati. „ Splendor & figura substantiæ Dei obnubiletur „ in

Psal. 44. 14. Omnis enim gloria ejus (a) filiæ regis ab intus. Senserat hæc, quæ in Cantico Salomonis proclamat: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (b). Cant. 1. 4. Sed dedecoris extrinseci nigredinem corporis amantissimi Jesu (c) pro parte exsecuti sumus; formositatem vero (d) intrinsecam (quia in ipso habitat (e) omnis plenitudo Divinitatis corporaliter) Ad Coloss. 2. 9. quis enarrabit? (f) Conformemur (g) igitur & nos in corpore exterius (h) cum deformato Jesu, ut reformemur interius (i) cum formoso Jesu. Conformemur corpori vitis nostræ in corpore nostro, ut reformet corpus humilitatis (k) nostræ configuratum corpori claritatis suæ (l). Phil. 3. 21. Imitatores simus Pauli Apostoli, sicut ipse Christi, qui de se 1. ad Cor. 11. 1. dicit: *Christo confixus sum cruci*. Ad Galat. 2. 19. Et alibi: *Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto*. Ad Galat. 6. 17. (m) Bene portabat characterem passionis Jesu Christi in corpore suo, cui mundus mortuus erat, & ipse mundo. Fuscus effectus est, quia decoloravit eum sol passionis & caritatis Christi (n). Cant. 1. 5. Sciendum tamen, quod ea quæ diximus de deformitate corporis speciosi, non de naturali, sed de accidentali (o) deformitate Domini diximus, non accusantes in ipso defectum naturæ, sed passionis caritatem commendantes.

Deformitas Christi accidentaria fuit.

CAPUT VI.

De foliis vitis nostræ Jesu. (p)

28. Folia vitis pene omnium arborum foliis præstantiora sunt. Quid autem in foliis, nisi veræ Vitis nostræ benignissimi Jesu verba commendantur? Præeminet in foliis vitis: præeminet in verbis Dominus Jesus (q). Senserant hoc Judæorum ministri, qui missi ut adducerent Jesum, reversi & culpati dixerunt: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur* (r). Jo. 7. 46. Non accusaverunt defectum trunci, pulchritudinem foliorum videntes: immo per folia aliquid aliud, quam quod videbatur, in corpore debili latere senserunt. Senserat etiam Petrus, qui multis a Domino Jesu recedentibus, & interrogatis ab ipso duodecim Apostolis: *Nunquid & vos vultis abire?* respondit: *Domine, ad quem* (s) *ibimus? Verba vitæ æternæ habes*: Jo. 6. 68. & seq. id est, nos alio (t) ibimus? absit. Ac si diceret: Folia pulcherrima habes, quæ nos ab omni æstu protegant. Da nobis ergo alium pulchriorem, id est, meliorem te, & ibimus ad illum abs te. Quem quia dare non potes, qui omnia potes, ad quem ibimus relinquentes te? (u) Senserat horum foliorum, id est, verborum benignissimi (x) Jesu, virtutem, quæ, loquente ipso ad turbas, in foliorum pulchritudine singulari lætata (y) non cogitabat, nec tacite qui-

Vis & energia verborum Christi.

„ in forma servi pro forma servi: Candor vitæ „ æternæ nigrescat in carne pro carne pur- „ ganda." Item Commentatione in Cantici Canticorum priora duo Capita ex S. Bernardi Sermonibus contexta n. 20. *Nigra sum exterius, sed intus decora pelle, non mea, sed Salomonis*, scilicet Christi.

(a) Al. sine *ejus*.

(b) Confer Exposit. in Cant. cap. 1. §. 44. in fine.

(c) Al. *Nisi corpus Domini Jesu deforme fuisset, cujus nigredinem supra &c.*

(d) Al. sine *vero*.

(e) Sic Comment. in Jo. Evang. cap. 1. n. 35. ac alibi quoque. Al. *habitat* deest.

(f) De hac *formositate intrinseca* cum *dedecore extrinseco* Bernardus cit. Serm. 28. in Cant. n. 2. *Agnosco pellem Salomonis, immo ipsum in pelle nigra Salomonem amplector: Habet & Salomon nigredinem, sed in pelleforis niger, in cute niger, non intus: alioquin omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*.

(g) Al. *Deformemur*.

(h) Al. *extrinsecus*.

(i) Al. additur *in anima*.

(k) Al. *humanitatis*.

(l) Quæ mox sequuntur usque ad cap. 6. in Gottvvic. & Vindobon. desiderantur.

(m) Al. *Ego semper porto stigmata Jesu Christi in corpore meo*.

(n) Cornel. a Lap. Comment. in Cant. ibi secundum Bernardum Serm. cit. „ Caritatem „ quasi decolorare animam, dum eam urit & „ cruciat, ut fleat cum flentibus, infirmetur „ cum infirmis, dicatque cum Paulo: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* 2. Cor. 11. 29."

(o) Vox indicans Scriptorem Scholasticum.

(p) Al. *De foliis vitis generaliter, id est, de variis Christi verbis ad virtutum commendationem spectantibus*.

(q) Sequentia usque ad cap. 7. in dd. Codd. Gottvvic. & Vindobon. itidem desunt.

(r) Al. *Numquam locutus fuit homo sic*; sed ut supra Comment. in Jo. cap. 7. num. 551.

(s) Al. *quo*.

(t) Al. *ad quem*.

(u) Similiter Comment. in Jo. ad d. cap. & text. num. 479. *Quasi dicat, nolumus abire, quia tibi similem invenire non possumus*.

(x) Al. *benigni*.

(y) Anti. Edit. *læta*.

quidem, sed extollens vocem dixit: *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.* Vere beata, immo beatissima terra, quæ talem tulerat vitem, Virgo Maria mater Jesu (a): vere & tu beata (b), quæ foliorum pulchritudine considerata, inter tot calumniantium insidias sola veritati testimonium audacter præbuisti (c). Sed credo quod jam nunc magnam habes, & majorem habitura sis hujus confessionis mercedem, ipsa Veritate, cui testimonium perhibuisti, jam te confitente coram Patre suo; & tunc nihilominus confessura (d), cum dicet calumniatoribus suis: *Non novi vos. Discedite a me maledicti in ignem æternum.* Notis vero dicet: *Venite benedicti Patris mei.* Viderunt virorem foliorum veræ Vitis Petrus & Andreas, Jacobus & Joannes, & Matthæus, qui ad unam vocantis vocem illi retia, iste telonium reliquerunt. Quis virtutem verborum benignissimi Jesu enumerare sufficiat? Quæ virtus est verborum, quæ verbis illius non commendetur? Nulla profecto.

Luc. 11. 27.

Virgo Maria terra beatissima.

Matth. 25. 13. Ibid. 41. Ibid. 34. Mar. 1. 16. Matth. 4. 21. & 9. 9.

29. Vis autem audire verba breviter, quæ tanquam folia refrigerium nobis ab æstu præstent vitiorum? Ad commendationem humilitatis dicit: *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister.* Et: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, in redemptionem (e) pro multis.* Et item: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Ad commendationem mansuetudinis contra iram: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.* Et item: *Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram.* Ad commendationem caritatis contra invidiam: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos & calumniantibus, ut sitis filii Patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Ad commendationem alacritatis ad exercitia spiritualia contra acediam, ait discipulis: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Et alibi: *Quoniam semper orare oportet, & nunquam deficere.* Ubi intelligitur orationem non tantum esse vocis, sed devotionis. Non enim semper clamare possumus motu labiorum; semper autem possumus bono desiderio fervere (f), quod ostendit Dominus loquens ad Moysen tacentem: *Quid clamas ad me?* Desiderium viri sancti, clamorem appellat: (g) quia lingua profecto tacebat. Unde Dominus in Psalmo: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus; præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Ad commendationem largitatis contra avaritiam: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Et illud: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* De divitiis *iniquitatis*, id est, inæqualitatis, (h) hoc est, quæ nobis abundant, cum aliis deficiant (i), facimus nobis amicos, cum illas pauperibus erogamus: ut si modo in illos misericordes exsistimus, per illos post hanc vitam misericordiam consequamur. *Beati* enim *misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Ad commendationem vero abstinentiæ contra gulam: *Attendite*, inquit, *ne graventur corda vestra crapula & ebrietate; & superveniat in vos repentina dies.* Et parabolam contexuit de divite epulante quotidie splendide, qui mortuus petebat guttam aquæ, cum esset in tormentis, a Lazaro quiescente post mortem, nec poterat obtinere, recipiens per-

Matt. 20. 26. Ibidem 28. Luc. 14. 11. Matt. 11. 29. Matt. 5. 4. Matt. 5. 44.

Matth. 26. 41. Luc. 18. 1.

Orandum semper quomodo.

Exod. 14. 15. Psal. 9. 17. Luc. 11. 41. Luc. 16. 9. Matth. 5. 7. Luc. 21. 34. Luc. 16. 24.

(a) Nihil antiquius habuit D. Bona. quam laudare Virginem Mariam, ubicunque sibi porrigebatur occasio. Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 12. num. 904.

(b) Alloquitur mulierem elata voce dicentem: *Beatus venter &c.*

(c) Pariter Exposit. in cap. 11. S. Luc. hanc mulierem ita commendat „ Cum quidam ex „ timore tacerent, quidam blasphemarent ex „ superbia & tumore; hæc mulier humilis & „ virilis, nec tacuit cum timidis, nec vituperavit cum blasphemis. Unde in Glossa: „ Magna fiducia inter blasphemos confitetur „ Dei filium &c. " Et paulo supra „ Virilitas notatur in hoc quod vocem extollebat „ secundum illud: Exalta in fortitudine vocem „ tuam, qui evangelizas Jerusalem: exalta, „ noli timere. " Isa. 40. 9.

(d) Al. *hunc nihilominus confessuro.*

(e) Vulgata redemptionem absque *in*; sed *in* Lyranus, Bibliorum Editio Colonien. 1527.

(f) Exposit. in d. cap. 18. S. Luc. cum Glossa in d. textum: *Ipsum desiderium bonum oratio est, & si continuum est desiderium, continua est oratio.*

(g) Pariter S. Gregor. Moral. L. 2. c. 7. n. 11. ac L. 22. c. 17. n. 43. nec non ipsemet S. Bonav. Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 6. v. 10. n. 428.

(h) Sic & Hugo Card. nostro Bonaventuræ coævus.

(i) Exposit. in d. cap. & tex. S. Luc. Non enim id *debet intelligi de eo quod quis per rapinam & iniquitatem acquisivit, & injuste titulo possidet . . . . sed intelligitur quod dari debeat de divitiis, quæ justo titulo possidentur &c.*

perpetua mala pro voluptate temporali transacta. Ad commendationem castitatis contra luxuriam: *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia quicumque viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Hujus verbi folio tegantur oculi nostri: ne si forte minus caute referentur, eveniat quod Jeremias dicit: *Ascendit mors per fenestras nostras*. Fenestræ quippe animæ nostræ sunt foramina sensuum nostrorum, scilicet oculorum, aurium, narium, & oris: per quos quasi per fenestras quasdam mors ascendit, quoties ad aliqua criminalia (a) appetenda referantur (b). His & aliis verbis plurimis, tanquam quorumdam foliorum umbra, per vitem nostram benignissimum (c) Jesum ab æstu vitiorum refrigeramur, & in virtutum temperie refovemur.

Matth. 5. 27.

Jer. 9. 21.

Fenestræ animæ foramina sensuum.

CAPUT VII.

De umbra foliorum vitis. (d)

30. Sed quia gratior solet esse umbra foliorum vitis, cum ipsa elevata super quamdam struem lignorum huc & illuc distenditur; videamus si vera vitis nostra aliquando elevata fuerit & distenta, & siqua tunc ad nostram protectionem dulcium verborum folia (e) emiserit, contemplemur. Quod elevata fuerit vitis nostra Dominus Jesus, ipse (f) testatur de se dicens: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* (g). Item: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis*. Elevatus ergo fuit, quia exaltatus: Manifestum vero est (h) quod hæc exaltatio de cruce dicta sit (i). Et vide quam aperte (k) lignorum strues, super quam vites solent elevari, crucem signet. Cancellantur enim, id est, ex transverso ponuntur (l); & sic super hæc vitis distenditur elevata. Quid convenientius? (m) Cancellantur ligna crucis: elevatur in illam, distenditur brachiis & toto corpore vitis nostra, bonus Jesus. In tantum enim in cruce distentus (n) fuit, ut numerari potuerint (o) omnia membra ejus. Ita siquidem (p) dixit per Prophetam: *Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea*. Quantum fossus fuit, supra dictum est: quantum autem distentus (q), nunc subjungitur: *Dinumeraverunt omnia ossa mea*. Quasi (r) diceret: Tantum distentus (s) sum dextrorsum & sinistrorsum, & a summo deorsum, ut corpore meo in modum tympani (t) pellis distento (u), facile possent omnia ossa mea dinumerari. Respice in faciem Christi tui (x), o anima christiana, & eleva oculos tuos ad tormenta illius non sine lacrymis, & cor contritum non sine singultu; & vide quantam tribulationem & dolorem invenerit (y), dum quæreret te, ut inveniret te. Laxa ergo (z) oculos tuos, ut respicias in faciem Christi tui. Ausculta auribus erectis, si quod in dolore tanto (aa) proferat verbum, auditumque (bb) pro pretiosissimo reconde thesauro in cubiculo cordis tui. Ecce positus est hic in immiti lectulo mortis

Jo. 12. 32.

Jo. 3. 14.

Christi elevatio & extensio in cruce.

Psal. 21. 17. & seq.

(a) Hac voce alibi quoque utitur pluries D. Bona. Vid. L. 3. Phar. c. 3. *De Nugis* ex S. Bernar.

(b) Pariter Exposit. in cap. 3. Lament. Jer. Proph. super illud: *Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ*. Item S. Greg. Moral. L. 21. cap. 2. n. 4. *Mors per fenestras ascendit, & domum ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia veniens, habitaculum intrat mentis*.

(c) Al. *benignum*.

(d) Al. additur: *id est, de verbis a Christo in crucem elevato prolatis*.

(e) Gottvvic. *dulcia verborum folia*. Vindobon. *dulciorum foliorum verba*.

(f) Al. absque *Dominus Jesus, ipsa*.

(g) In dd. Codd. desunt usque *Manifestum vero*.

(h) Al. *est autem*.

(i) Al. *est*; item eodem sensu Comment. in Jo. Evang. ad d. cap. & text. num. 169.

(k) Al. *apte*.

(l) Al. *hoc est ex transverso componuntur*.

(m) Al. *vitis elevata distenditur convenientius*.

(n) Al. *distensus*.

(o) Al. *possent*.

(p) Al. *Ita enim*.

(q) Al. *distensus*; quæ tamen in MSS. desunt.

(r) Al. *Ac si*.

(s) Al. *distentus*.

(t) Al. *modo in modum tympanicæ*.

(u) Al. iterum *distenso*. Et *in pellis modum hinc inde extensus* dicitur quoque in Ligno Vitæ Tit. *Jesus cruci clavatus*. Vide quoque inter Sermones sub D. Bonav. nomine editos Serm. 2. in Parasceve.

(x) Sic in eodem Ligno Vitæ Tit. *Jesus sol morte pallidus*, nec non cap. 1. Soliloq.

(y) Al. *invenit*.

(z) Al. *igitur*.

(aa) Al. *arrectis, sed in dolore tanto, quod* &c.

(bb) Al. *& semel auditum*.

tis suæ, sanctam crucem (a) dico. Extrema igitur (b) sponsi tui mandata conserva, si vis hæreditatem incontaminatam (c) & immarcescibilem obtinere. 1. Pet. 1. 4. Nec multa quidem (d) sunt, quæ moriens locutus est; facile servabuntur a voluntaria sibi (e) sponsa.

CAPUT VIII.

De foliis vitis in speciali, & de primo, (f)

Christus crucifixus citharæ comparatus.

31. Septem sunt verba (g), quæ, quasi septem folia semper virentia, Vitis nostra, cum in crucem elevata fuit, emisit. Cithara tibi factus est Sponsus tuus, scilicet in cruce habente formam ligni; corpore vero suo vicem chordarum in ligno (h) extensarum (i). Nam nisi ligno affigeretur expansus, neutiquam verborum sonum ederet tanquam citharizans, quibus amplius delectareris (k). Observa diligentius. Septem chordas habet cithara. Cantat tibi, ludit tibi, te ad audiendum invitat, quæ (l) illum ad loquendum potius debueras invitare. Vide ergo folia Vitis tuæ, & indelebiliter ea memoriæ commendare memento. Hæc autem septem diversis modis ordinantur, quorum ordo non facile potest inveniri, cum non ab uno Evangelista fuerint ordinata. Nos ergo ea secundum quod potuimus investigare, ordinamus.

32. Hæc autem sunt septem verba. Primum, cum crucifixus benignissimus dixit (m): *Pater ignosce illis, quia nesciunt (n) quid faciunt*. Luc. 23. 34. O folium viride! O verbum, summi Patris Verbo conveniens (o)! Facit bonus doctor, quod jubet (p). Orat non solum pro amicis, sed & pro persequentibus & calumniantibus se (q). Reconde in thesauro cordis tui hoc folium, ut quotiescunque sævierint (r) inimici, memoriam abundantiæ suavitatis Jesu valeas eructare: Ps. 144. 7. hoc verbum semper quasi (s) clypeum, contra inimicorum insultus opponens. Orat Sponsus (t) pro suis occisoribus: tu non orabis pro detractoribus tuis? (u)

Pro inimicis quanto affectu Christus oraverit.

33. Sed ipsam orationem diligentius videamus. *Pater*, inquit. Quare nomen *Patris* ponit? Solent enim pueri, patres affectuosius orantes, paterno nomine appellare (x): ut naturalem dilectionem ipsis ad memoriam reducant, per quam facilius petitionis suæ consequantur effectum. Sic & Redemptor noster miserator & misericors, patiens Ps. 144. 8. & multum misericors, & suavis universis (y), Ibi 9. quamvis se a Patre sciret semper audiri, tamen nobis commendans cum quanto affectu sit pro inimicis orandum, nomen posuit caritatis. Quasi (z) diceret: Per dilectionem paternam, qua unum sumus, supplico tibi, quatenus exaudias me, his (aa) occisoribus meis ignoscendo. Agnosce filii tui amicitiam, ut inimicis ignoscas (bb). Et

---

(a) Al. tantum *Crucem*.
(b) Al. sine *igitur*.
(c) Al. *incoinquinatam*.
(d) Al. absque *quidem*.
(e) Al. *Christi*.
(f) Al. *sive de primo verbo Christi in Cruce pendentis: Pater ignosce illis*.
(g) Al. *verbula*. Est autem nostri Seraphici Doctoris *Tractatus rhythmicus de septem verbis Domini nostri Jesu Christi in Cruce*. Incipit: *Jesu salutis hostia &c.*
(h) Al. *Sponsus, cruce habente formam ligni, corpore autem suo vicem supplente chordarum per ligni planitiem &c.*
(i) Non dissimili modo de *cithara* Exposit. in Psalter. Ps. 32. nec non Comment. in Apocal. cap. 5. 8. cap. 14. 2. atque cap. 15. 2. quo postremo loco ibi num. 1109. de *carnis mortificatione juxta mandatum & exemplum Christi* ait, quod *tot habet chordas, quot modis caro affligitur*. Quæ sequuntur absunt a Codd. Gottvvic. & Vindobon. usque ad seq. num. 32.
(k) In Exposit. Missæ: *Crux est cithara, in qua noster David, id est, Christus, psallebat &c.*
(l) Alloquitur *animam Christianam*, de qua supra num. 30. *Respice in faciem Christi tui, o anima Christiana &c.*
(m) Al. *Luca referente cognovimus, quod cum crucifixus esset* Jesus, *dixit &c.*
(n) Vulg. *dimitte illis, non enim sciunt*; sed ut supra etiam S. Greg. in Ezech. L. 1. Hom. 2. n. 19. & in Evang. Hom. 27. n. 2.
(o) Similiter in Ligno Vitæ Tit. *Jesus junctus latronibus* sic exclamat: *O verbum totius dulcedinis & veniæ: Pater ignosce illis &c.*
(p) Al. *jusserat*.
(q) Al. *non solum pro persequentibus, & calumniantibus, sed etiam pro occidentibus se*.
(r) Al. *sæviunt*.
(s) Al. *eructare, hoc folium semper, tamquam &c.*
(t) Al. *Christus*; sed & num. mox seq. loquitur de *Sponsa*, & *Sponso*.
(u) Al. sine *tuis*.
(x) Al. *Solent pueri aliquid affectuosius orare volentes nomen paternum nominare*.
(y) Al. *in universis*.
(z) Al. *Tamquam si*.
(aa) Al. *ut exaudias me pro his &c.*
(bb) Gottvvic. & Vindobon. sequentia omittunt usque ad cap. 9. num. 34.

Et idem quare sit ignoscendum, subjungit: *Quia nesciunt quid faciunt*. Quid hic dicemus? Nunquid ignorabant se crucifigere eum, quem crucifigebant? Nequaquam, sed quis esset ille quem occidebant, ignorabant. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Nescierunt quid facerent; quia quantum deliquerunt, nescierunt. Sic cogitandum, sic orandum tibi, quæ sponsa Domini (a) nuncupari desideras. Cum in te sæviunt inimici, cum obloquuntur, minantur, damna ingerunt, & cum in faciem cædunt, immo cum occidunt: memento folii Vitis tuæ, sonum citharæ tuæ recordare: sequere, id est, imitare sponsum tuum, & dic ex toto corde: O sponse *ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*, id est, quantum delinquant, ignorant. Si enim scirent quantam beatitudinem amittant, quantam infelicitatem peccando incurrant, utique non peccarent. Quid enim est quod omnes homines ad peccandum instigat, nisi ignorantia boni, quod perditur; & mali, quod peccando incurritur (b)? Amittitur peccando optimus Deus, acquiritur pœna gehennalis (c), quorum commutationem nullus appetit, nisi prorsus insanus. Et vere quicunque cœli delicias amittentes, scienter peccando pœnas infernales invadunt, insani sunt: *nesciunt* ergo *quid faciunt*. Talibus ergo & pro nostra salute, & pro illorum ignorantia est ignoscendum, & pro ipsis orandum cum grandi fiducia: quia tales preces aures Domini violenter irrumpunt. Nimirum exaudit ipse alios, in quo se voluit exaudiri. Et exauditus fuit, cum ad prædicationem Petri uno die tria millia, alio die quinque (d) millia eorum, qui in necem Domini acclamaverant, sunt conversi. Quanta in cœlestibus jucunditas, cum occisus occisorem, & quilibet læsus se lædentem orationibus suis perducit ad cœlum! O quanta fuit exultatio Stephani super conversione Pauli! qui suis orationibus ad fidem conversus, postea pro fide Christi sicut ipsum lapidaverat (e), lapidatus est (f), & multa mala, quæ ante Sanctis ingesserat, propter Christum sustinuit. Sequamur igitur & nos pro inimicis orando, ut illis simul & nobis æternam mereamur obtinere salutem.

[Margin: 1. ad Cor. 2. 8. — Quomodo imitandus. — Peccantes ignorant, quid faciant. — Ignorantia peccatum causa peccati. — Act. 2. 41. & 4. 4.]

CAPUT IX.

De secundo verbo, sive folio vitis. (g)

34. Secundum Vitis nostræ folium, & secunda citharæ nostræ chorda, est secundum Domini verbum (h), quod ad latronem ait confitentem, & Christi (i) consortium expetentem: *Amen*, inquit, (k) *dico tibi*: *Hodie mecum eris in paradiso*. O quanti viroris est hoc folium! O quantam dulcedinem resonat chorda ista! Quam subito ex hoste factus est amicus, ex alieno familiaris, de extraneo proximus, de latrone confessor! O quanta Latronis fiducia! Omnis mali, nullius boni conscius sibi, transgressor legis, latro (l) vi-

[Margin: Luc. 23. 43. — Latronis fides pulchre expenditur.]

(a) Sic *Sponsam Domini* alloquitur supra cap. 4. num. 15. nec non ibi num. 16. *Sponsas*. Sicque itidem passim in Opusc. de perfect. vit. ad Soror. Cui adde Opusc. de regimine animæ, secundum Cod. Assisien. inscriptum *cuidam devotæ Dominæ*, nempe secundum verisimiliorem conjecturam q. Cl. P. Magistri Sbaraleæ, B. Isabellæ, seu Elisabethæ, Blanchæ Reginæ Francorum filiæ, ac Monasterii Clarissarum Longi Campi Fundatrici, de qua in Prodromo col. 570. ac seq.

(b) In 2. Dist. 22. Ar. 2. Q. 1. in Concl. *Communiter dicitur peccatum esse ex ignorantia, quod committitur aliqua nescientia existente circa peccantem, ratione cujus nec considerat gravitatem culpæ, nec gravitatem pœnæ*. Vid. Estium in Luc. c. 23. v. 4., & Hesselium in Explicat. Passion. Dom.

(c) *Gehennalis* etiam in Apolog. pauper. ut in d. Prodromo col. 607.

(d) Edit. Mabillon. *quatuor*; sed *quinque* nedum juxta Vulg. ibi, verum & secundum D. Bonav. ipsum Exposit. in cap. 23. S. Luc. ubi pariter ait „ Oratio autem hujusmodi fuit in „ remedium; quia etiam suis crucifixoribus „ profuit passio per orationem quam fudit. „ Unde legitur (*sc. cit. Act. 2. & 4. ibi*) „ quod conversi sunt uno die tria millia: & „ alio die quinque millia. “

(e) *Sic aderat lapidantibus, ut non ei sufficeret, si tantum suis manibus lapidaret. Ut enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta servabat: magis saviens omnes adjuvando, quam suis manibus lapidando*, S. Augustin. Serm. 14. de Sanctis.

(f) Secundum illud 2. Cor. 11. 25. *Semel lapidatus sum*.

(g) Al. *de secundo folio vitis, seu de secundo verbo Christi in cruce: Hodie mecum eris in paradiso*.

(h) Al. *verbum Domini crucifixi*.

(i) Al. *Crucifixi*.

(k) Al. absque *inquit*.

(l) Al. *latro* deest.

vitæ simul & substantiæ raptor alienæ, positus in januis mortis inferni, jure desperans de vita præsenti, spem vitæ futuræ, quam quidem demeruerat, & nunquam meruerat, concipere, & requirere non formidat. Quis homo (a) desperet, latrone sperante? (b) Sed operæ pretium est diligenter intueri, qualis fuerit latro iste: ne si caussam spei nesciamus, in (c) præsumptionis vitium incidamus. Omnes amici & proximi, & noti, fratres quoque, immo & ipsi Discipuli unanimes, & electi de mundo a Domino Jesu Christo, in tantarum pressurarum molestia, in tanta confusione, & tantis opprobriis, percusso pastore velut erraticæ oves sunt dispersi: fugerat quoque ille Discipulus, quem diligebat Jesus: ille ardens (d) a longe sequebatur; signorum immemores Divinorum, quæ Salvatorem toties viderant operari, immo & ipsi in nomine ipsius fuerant operati. Et nunc latro inter tot improperia & miserias, immo & inter tot tormenta crucis & mortis prius non cognitum confitetur, & ab eo fiducialiter petit auxilium, qui auxilio videbatur indigere. Quem Discipulorum tanta audacia inflammavit? Fugerunt omnes eum (e), quem hactenus fuerant confessi dum viveret: iste vero quem viventem negaverat, confitetur morientem. (f)

Zach. 13. 7. ac Mar. 14. 27.

Matth. 26. 58. ac Marc. 14. 54.

35. Orat vero in fide, & spe, & caritate, dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum* (g). Credit profecto in eum, quem Dominum & Regem appellat (h). Quis autem petit hoc, quod non sperat? Amat vero eum, cui conjungi desiderat. Quid tali oratori ille bonus Pater negaret, qui eum incitaverat ut rogaret, præsertim dum in sede sponsali, in die nuptiali federet? Sedes sponsalis, crux erat, in qua verus sponsus sponsam suam Ecclesiam sibi copulavit, ipsam sibi proprii sacrati sanguinis effusione subarrhans (i). Exaudivit ergo sponsus (k) animam jam non latronis, sed confessoris sui, sponsam suam, & orantem digna voce confortat (l): *Amen*, inquit, id est, vere (m) *dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso*. Cui tibi? *Tibi*, qui me confessus es in cruce tormentorum: mecum eris in paradiso deliciarum. O verbum miræ benignitatis! (n) Non dicit simpliciter, eris in paradiso (o), vel cum Angelis eris: sed, *mecum eris* (p). Satiaberis eo quem desideras: videbis (q) in majestate, quem confiteris positum in infirmitate. Nec differo quod promitto: quia *hodie mecum eris*. Et bonus vere & dulcis Dominus Jesus (r) cito exaudit, cito promittit, cito dat. Quis de tam pio datore & exauditore, de tam veloci (s) promissore, prompto redditore desperet? Speramus (t) in te, quia (u) novimus dulce nomen tuum: quoniam non derelinquis (x) quærentes te. Accedamus ergo ad te, o benigne (y) Jesu, mente qua possumus, sedentem in throno majestatis; orantes, ut illuc ad te, & a te (z) mereamur introduci, quo ingressus est (aa) latro, te confitens (bb) in throno crucis. (cc)

Luc. 23. 42.

Crux sedes sponsalis.

Responsum Christi expenditur.

Luc. 23. 43.

Ps. 9. 11.

CA-

(a) Al. *in januis mortis, in fine vitæ, desperatus de vita præsenti, spem vitæ futuræ, quam toties demeruerat, nunquamque meruerat concipere, eam requirere non formidat. Quis hæc &c.*

(b) In Gottvvic. & Vindobon. desunt seqq. ad usque *Exaudivit ergo* sub num. 35.

(c) Al. sine *in*.

(d) Nempe *Petrus*.

(e) Vid. supra c. 2. n. 4.

(f) *Credit corde, confitetur ore*, Exposit. in cap. 23. S. Luc. Item de *latrone confitente* Exposit. in Psalter. Ps. 21. & in Lig. Vit. *Jes. junct. latr.*

(g) Sic etiam Antiph. ult. ad laud. Fer. 6. in Parasceve.

(h) *Confitetur Christi excellentiam regalem*, ait quoque D. Bona. d. Exposit. in cap. 23. S. Luc.

(i) *In Cruce sponsam duxit*, dicitur etiam Ser. 1. Dom. 1. post Octav. Epiph. inter editos sub S. Bonav. nomine. Et de ejus *nuptiis*, sive *matrimonio consummato in passione* Comment. in Apocal. c. 19. v. 7. ac in Procem. 4. Sent. &c. Vid. supra c. 4. n. 15.

(k) Al. *Christus*.

(l) Al. *responsione confortavit*.

(m) Al. *Amen dico tibi, vere dico tibi*.

(n) In Ligno Vitæ Tit. paulo supra cit. pariter sic exclamat: *O verbum totius amoris & gratiæ! Hodie mecum eris in paradiso*. Al. *Mecum, inquit, mira benignitas!*

(o) *Non, inquam, in cælesti, in quem nullus ante Christum ascendit*, Exposit. in cap. 23. S. Luc.

(p) Ibi: *sed in beata visione Dei*.

(q) Ecce *beata visio*.

(r) Al. *Bonus vero & dulcis Jesus*.

(s) Al. *pio exauditore, veloci*.

(t) Al. *speravimus*.

(u) Al. *qui*.

(x) Al. *derelinques*.

(y) Al. *bone*.

(z) Al. *a te, & ad te*.

(aa) Al. additur *tuus*.

(bb) Al. *confessus*.

(cc) Tit. cit. Lig. Vit. *Respira nunc in spem ve-*

CAPUT X.

De tertio verbo sive folio vitis. (*a*)

36. Tertium folium, & tertia citharæ
Jo. 19. 26. & seq. chorda est tertium verbum: *Mulier, dicit Matri suæ: Ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua* (*b*). Verbum dulce (*c*) & suave (*d*), verbum mirabile, magnum continens pietatis (*e*) affectum! (*f*) Non legimus bonum & benignissimum Jesum, maxime cum ad ætatem provectam pervenerat, carissimæ Matri suæ familiarius adhæsisse, & cum ea firmius conversatum fuisse, & præ ceteris mitius allocutum esse (*g*). Sed quantus in ipso fuerit (*h*) circa Matrem caritatis affectus, jam corporaliter recessurus (*i*) brevibus intimavit verbis. Et ut crucis suæ taceam passionem, quanta circa
Compassio Christi circa Matrem. beatam Matrem compassione putamus (*k*) affectum fuisse, cujus cor (*l*) mitissimum, tam validi doloris gladio perforatum (*m*) perfecte sciebat? (*n*) Adauxit vulnerum passionem materna compassio, Matris circa Christum.
quoniam (*o*) contritissimo corde, manibus complicitis, (*p*) oculis lacrymarum torrente fluentibus, vultu contracto, voce querula (*q*), nec tamen viribus cordis destituta (*r*), viriliter (*s*) eum vidit sibi adstare pendentem. (*t*) Quoties ipsam ad illa immitia vulnera (*u*) verecundos putas oculos elevasse? si tamen eos aliquando inde deflexit, vel si præ nimio fluxu lacrymarum illa (*x*) potuit intueri. Quoties ipsam propter verecundiam virginalem pariter & immensitatem doloris, stantem, ut æstimo, capite cooperto, ingemuisse putas, lugendo filium, & dicendo: Jesu Fili mi! Fili mi dulcissime Jesu (*y*)! Quis mihi det, ut tecum & propter te moriar, fili mi dulcissime (*z*) Jesu (*aa*)? Quoties ipsam præ immensitate doloris cordis (*bb*), credis potuisse deficere, ex quo ipsam (*cc*) summe miror etiam mortuam

---

venia anima quantumcumque peccatrix . . . . , si forte more confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

(*a*) Al. *De tertio folio vitis, id est, tertio verbo Christi in cruce: Mulier, ecce filius tuus.*

(*b*) Al. *Præparemus nunc visum pariter & auditum cordis nostri ad videndum tertium folium vitis nostræ. Mulier, inquit, ecce filius tuus. Ecce mater tua.*

(*c*) Al. *bonum.*

(*d*) *Blandos sermones* quoque vocat in Lig. Vit. Tit. *Jesus felle & aceto potatus* in fine. Nec non de sept. ver. Dom. *Alloquens ambos dulciter pia vocis oraculo, commendasti benigniter Matrem Christi discipulo &c.*

(*e*) Al. *piæ caritatis.*

(*f*) Ut scilicet sic ejus *consolaretur inter angustias animam*, in Lig. Vit. loc. cit. Vid. Supplement. Sermonum infra Serm. 15. num. 8.

(*g*) Al. *Certe nos legimus Dominum Jesum, maxime cum ad ætatem provectam accessisset, carissimæ Matri suæ familiarius adhæsisse, & cum ipsa frequentius conversatum esse, & præ ceteris mitius allocutum.* Vid. S. Bonav. Comment. in Joan. Evang. c. 19. n. 1258. ubi quæstionem proponit, & solvit: *Quare Dominus sic Matrem recommendaverit, cum supra secundo ita dure responderit,*

(*h*) Al. *fuerat.*

(*i*) Al. *affectus jam corporaliter necessario.*

(*k*) Al. *mater credis.*

(*l*) Al. *cor ejus.*

(*m*) Al. *quod tam valido doloris sui gladio transverberatum &c.*

(*n*) In Lig. Vit. Tit. *Jesus felle & aceto potatus*, sic: *pectoris sui gladio vere sciebat esse transfixam*, scilicet ejus animam.

(*o*) Al. *cum.*

(*p*) Al. *complicatis.*

(*q*) Hic finit exemplum Cod. Gottwic. quod valde mihi dolendum.

(*r*) Al. *& totis viribus cordis destituta*; sed hæc lectio nec consonat supradictis c. 2. ad finem n. 4 neque e vestigio sequentibus *viriliter eum vidit.*

(*s*) *Virilem ejus animum, & rationem constantissimam* quoque laudat 1. Dist. 48. Ar. 2. Q. 2. in fine, ubi respondet ad exemplum *Christi flentis super Jerusalem, & B. Virginis super passionem Christi*, & ubi non solum non negat ejusdem B. Virginis fletum, sed & diserte adseverat, quod *Christo patienti, quantum sexus muliebris fragilitas sustinere poterat, compatiebatur*. Unde quoque ait Serm. 2. de Invent. Sanc. Crucis ad finem: *Oportet juxta crucem cum Dei Matre astare, & cum ipsa lacrymas irremediabiles fundere.* Et *matrem flebilem* dicit in de cit. sept. ver. Dom.

(*t*) Al. *pendenti*; sed *pendentem* ibi, & c. 4. Solil.

(*u*) Al. *sine vulnera.*

(*x*) Al. absque *illa.*

(*y*) Al. *Fili mi Jesu, Jesu Fili mi.*

(*z*) Al. *dulcis.*

(*aa*) Pariter cit. Soliloq. cap. 4. ubi repræsentat Divinam Matrem in passione Filii *ejulantem, vociferantem, clamantem, & dicentem: Quis mihi det, ut ego moriar pro te fili mi Absalon! Cum staret prope unigenitum filium suum pendentem, & morientem in patibulo.* Item eamdem inibi exhibet *lamentantem lacrymabiliter, cum sibi daretur discipulus pro Magistro, servus pro Domino, creatura pro Creatore, quasi alienus pro unigenito, & dulcissimo Filio. Lacrymabiliter*, inquam; quia: *Stabat mater dolorosa, juxta crucem lacrymosa, dum pendebat Filius.* Recolantur paulo ante notata ex Serm. 2. de Invent. S. Cruc. discamusque ab ea *juxta crucem lacrymas irremediabiles fundere.*

(*bb*) Al. sine *cordis.*

(*cc*) Al. mendose *a quo ipsum.*

tuam non fuiſſe? Commoriebatur (a) vivens, vivendo ferens dolorem morte crudeliorem. Sed ne moriendo deficeret, a Filio confortata eſt intrinſecus, extrinſecus autem (b) & verbis, & factis pie conſolatur (c). Quomodo (d) ſtabat juxta crucem Jeſu Mater ejus? Vere juxta crucem ſtabat, quia crucem filii præ ceteris mater majore cum dolore ferebat (e). Stabant & aliæ, ſed proxima hæc.

Ibidem.

37. *Cum ergo vidiſſet Jeſus Matrem & diſcipulum ſtantem quem diligebat, dixit Matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Ad diſcipulum autem: Ecce mater tua.* Quaſi (f) diceret: Tu me filio corporaliter privaris: unde tibi amicum præ cunctis dilectum (g) in filium do, cujus præſentia interim, dum abſum, conſoleris. Tu vero me patre ſpoliaris Joannes: & ego tibi meam matrem cariſſimam in matrem trado (h). Conſervate (i) jura mutuæ caritatis ad invicem, tu iſtum filium, tu iſtam matrem habendo. O quam munificus factus es in nuptiis tuis, Rex & ſponſe, bone Jeſu! Quoniam large omnia tradidiſti (k). Ecce ipſis crucifixoribus tuis orationis affectum, latroni paradiſum, Matri Filium, Filio Matrem, mortuis vitam, manibus Patris animam tuam, toti mundo ſigna potentiæ tuæ contuliſti (l); pro redimendo ſervo non ex parte, ſed totum ſanguinem ex multis & largis foraminibus effudiſti; proditori tuo reatus ſui pœnam, terræ corpus non corrumpendum, ſed ad tempus reddidiſti. (m)

Chriſti mira munificentia & liberalitas in paſſione.

38. Sed movet me, quod cum dixiſſet: *Mulier ecce filius tuus*; ſubjunxit: *Ecce Mater tua*: cum utique etiam ſi hoc non ſubjunxiſſet, neceſſarium fuiſſet eam eſſe matrem illius, qui in filium ſibi datus erat. Sed hoc mutuæ caritatis affectum mihi commendare videtur. Sunt enim nonnulli, qui ab omnibus amari volunt, ſed nullos affectu mutuo complectuntur. Nolunt ut eorum labores & dolores allevientur: & cum ferantur a pluribus, ipſi nullius onera volunt portare, &c. (n) Non hoc enim Chriſtus docuit, aut fecit. Portavit enim onera tua invitans te, ut & tu onera portes illius, id eſt, ut tu paſſiones illius imiteris. *Chriſtus enim paſſus eſt pro nobis (o), relinquens nobis (p) exemplum, ut ſequamur (q) veſtigia ejus.* 1. Pet. 2. 21. Hoc & docuit cum Matrem Diſcipulo, & Matri Diſcipulum mutuo commendavit: nimirum nolens, ut caritas ſpiritualis ex una parte frigida remaneret: ſed ut ſimul dormientes, id eſt, in vera & pura caritate ſimul quieſcentes, mutuo calefiant (r), id eſt, alter ab

Eccle. 4. 11.

Sinceræ caritatis ſignum.

(a) Al. *Moriebatur.*

(b) Al. *a Filio pro ipſa mortalitate confortata eſt. Confortata eſt intrinſecus, exterius vero &c.*

(c) Al. *conſolata. Conſolatur* quidem relate ad cor amantiſſimi Filii ipſam prædictis verbis uſque adeo compatientis; quia & ipſi Filio, Luc. 22. 43. *apparuit Angelus confortans eum:* ſed valde afflicta manet comparate ad tam diſparem commutationem. Ex quibus omnibus una cum ejus *virili animo* apparet plus quam materna ipſiuſmet compaſſio, de qua ita concludit in 1. loc. ſupra cit. *Tantum compaſſa eſt, ut ſi fieri potuiſſet, omnia tormenta quæ Filius pertulit, ipſa multo libentius ſuſtinuiſſet. Vere ergo fuit fortis & pia, dulcis pariter & ſevera, ſibi parca, & nobis largiſſima.*

(d) Hæc quæ ſequuntur uſque: *Tu me filio &c.* Vindobon. non habet; ſed unice ſic: *Dum ita ſtaret juxta crucem beata mater, dixit ad eam: Ecce filius tuus.*

(e) *Stabat* (inquit etiam D. Bonav. Serm. 4. de uno Martyr. in ord. 16. de Sanctis in comm.) *dolendo, ſtabat compatiendo, ſtabat & commoriendo; doloris & compaſſionis* (al. *paſſionis*) *transfoſſa gladio.* Et Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph. *In animo illi Martyri commartyr aſtabat, vulnerato convulnerata, crucifixo concrucifixa, gladiato congladiata.*

(f) Al. *Ac ſi.*

(g) Confer 3. Diſt. 32. Ar. 1. Q. 6. per tot.

(h) Al. *ſpoliaris: unde hanc matrem mihi cariſſimam tibi in matrem do.*

(i) His Vindobon. caret uſque *O quam munificus &c.*

(k) Al. *Quam large quæ habuiſti omnia tradidiſti?*

(l) Vindobon. *ſignum potentiæ tuæ obtuliſti.*

(m) Similiter deſinentia apud D. Bona. uſitata. Cetera autem quæ ſequuntur in Vindobon. deſunt uſque ad num. 40.

(n) Supple: ſecus ac mandat Apoſtolus Gal. 6. 2. *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* Unde ait idemmet S. Bona. L. 2. Phar. cap. 25. verbis S. Auguſt. De verbis Apoſt. Ser. 13. non longe a princ. *Nihil ſic probat amicum, quemadmodum oneris portatio.*

(o) Al. *pro nobis* deeſt.

(p) *Duplex NOBIS quidam boni libri legunt* apud Brugenſem in Romanis Correctionibus, nec non in Notationibus ejuſdem: *Græci plerique Codices cum Syriacis NOBIS, NOBIS habent, quibus conſonant tria Latina exemplaria &c.* Inter hæc vidi Editionem Colon. Petri Quentel an. 1527. Biblioth. Gentilott.

(q) Sic S. Aug. Enarrat. in Pſ. 87. num. 1. & Tract. 124. in Jo. Evang. cap. 21. num. 5. atque Lib. de ſancta Virginitate cap. 27. &c.

(r) Sic ad ſenſum illorum verborum loc. cit. *Si dormierint duo, fovebuntur mutuo,* id eſt, Interprete

ab altero ad caritatis exercitia mutuo accendantur (a). Hoc enim est efficax signum veræ & puræ caritatis, quod hi qui spirituali dilectione spiritualiter connectuntur per puram caritatem, ad exercitia spiritualia alterutrum accendant (b), ut devotius orare, sæpius genuflectere, frequentius disciplinam corporalem suscipere libeat, præcipue cum nec invideat, immo ut congaudeat amans quisque, si tertius vel quartus, vel plures ad caritatem illius, quem amant, se adjungant: dummodo tales sint, quorum familiaritas non sit suspecta (c), & in his omnibus, & in his similibus caritatis fervore perseverantiam conservent. Non enim bonum videtur habuisse fontem rivus caritatis aliquando decrescens (d). Amemus ergo & nos invicem, & amoris efficaciam operibus approbemus: quia talis caritas ex Deo est, quæ finis est præcepti, & quæ legem implet. 1. ad Tim. 1.5.

CAPUT XI.

De tribus caritatis speciebus, per tria priora verba commendatis.

39. Sed in tribus verbis (e) pertractatis tres caritatis species mihi commendari videntur. Una, quæ habetur ad inimicos etiam reconciliari nolentes, de qua dicit Joannes: *Diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*, (f) cum adhuc essemus inimici; & hoc est summa & magis admiranda dilectio (g). Diligere enim inimicos magis Divinum est quam humanum (h). Secunda, quæ habetur ad eos qui aliquando fuerunt inimici, sed petita reconciliatione, in gratiam sunt recepti (i). Unde Paulus, *Reconciliati sumus Deo per sanguinem ipsius*. Tertia, quæ habetur erga eos qui nunquam fuerunt inimici, de qua idem: *Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei*. Prima autem caritatis species nobis commendatur in primo verbo, ubi Dominus Jesus orat pro inimicis. Secunda, ubi latroni petenti paradisum promittit. Tertia, ubi amicos præcipuos conjungit (k). Tegamur ergo horum umbra foliorum. Audiamus & exaudiamus hos nostræ citharæ sonos dulcissime modulantes, & a fervore omnis invidiæ, odii, iræ, & ab omni amaritudine detractionis, adulationis, simulationis, adjuvante Domino, qui est vera caritas, temperemus; ipsum in omnibus caritatis speciebus animo simus & operibus imitantes.

1. Jo. 4. 19.
Rom. 5. 10.
Ad Rom. 5. 10.
Ad Galat. 6. 10.

CAPUT XII.

De quarto folio vitis, seu quarto verbo Christi in cruce. (l)

40. Quartum folium, & quarta citharæ chorda, & quartum Domini verbum est, quod emisit circa horam nonam clamans (m) voce magna: *Heli, Heli, lammasabactani, quod est interpretatum, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Qui oculi folium hoc non videant? Quæ aures hanc chordam non

Matth. 27. 46. ac Mar. 15. 34. Verba hæc doloris acerbitatem, non impatientiam testantur.

---

prete Sa: *Ut duo dormientes simul, se invicem calefaciunt, sic duo habitantes simul, se invicem juvant*.

(a) Id de *caritate* interpretatur quoque tropologice ipse D. Bona. Exposit. in Ecclesiasten ibi. Item S. Hieron. heic.

(b) Al. *accendunt*.

(c) De *familiaritate suspecta* cap. 14. de puritate conscientiæ.

(d) Quippe ut ex S. August. Epist. 106. ad Bonifac. ait idemmet S. Bonav. in 1. Dist. 17. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in Fundam. ab init. *Caritas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici*. Porro ut inquit ibi Q. 2. in concl. *Sicut a solo Deo habet ortum, ita & augmentum*.

(e) Al. *verbulis*.

(f) Al. *Diligamus Dominum, qui dilexit nos*.

(g) Sic Comment. in Joan. Evang. c. 15. n. 1038.

(h) *Qui hoc facere non curat, Filius Dei esse recusat, qui solem suum facit oriri super bonos, & malos..... Unde super illud: UT SITIS FILII PATRIS VESTRI, dicit Glossa: Cumulus perfectionis est inimicos diligere, & pro ipsis diligenter orare, sicut fecit Christus &c.* Sic in Form. aur. de grad. Virtut. cap. 1. Quodve diligendi sint *caritatis affectu* inimici, etiam *secundum statum, in quo exercent inimicitias*, 3. Dist. 30. Art. 1. Q. 4. in concl.

(i) In 3. ibi „ Secundum statum, in quo „ veniam petunt, sic omnes tenentur ad diligendum inimicos, propter illam conditionem, „ quam Dominus ponit in Oratione Dominica: „ *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos &c.* „ (*Matth. 6. 12.*) Si enim homo homini servat iram, frustra a Deo quærit medelam, „ sicut dicitur. “ Eccli 28. 3. ubi Vulg. *Homo homini reservat iram; & a Deo quærit medelam?*

(k) Al. *committit*.

(l) Al. additur: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?*

(m) Al. *Sed jam ad quartum folium videndum, & quartam chordam audiendam, oculum simul & aurem*

non audiant? Quare ergo clamavit, nisi ut fortius audiatur? Quanta autem, putas, fuit doloris acerbissimi magnitudo, cum hic bonus (*a*) Jesus toto corpore distentus (*b*) clamabat? Sed cave ne propter clamorem putes ad impatientiam dilapsum (*c*) mitissimum (*d*) Dominum Jesum. Cum enim in summa crucis esset amaritudine, nihil exivit de ejus corde, nisi dulcedo (*e*). Patienter (*f*) enim, sicut in sequenti folio & chorda ostendemus, in amaritudine passionem sustinuit; sed magnitudinem doloris (*g*) ostendit (*h*). Quod in beato Job, qui interpretatur *dolens*, & verbis & factis ejus prius ostensum fuit: qui auditis nuntiorum verbis, amaritudinem animi foris ostendit in verbis. Scissis enim vestibus, & tonso crine capitis, corruit in terram. Ecce magnitudo doloris. Post hoc ait: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.* Ecce virtus patientiæ (*i*). Si patienter sustinuit Job miserias suas, quanto patientius putas Dominum Jesum sustinuisse crucem suam, pro qua sustinenda venerat?

Job dolens interpretatur.

Job 1. 21.

41. Quod autem hæc verba loqueretur ex persona hominis assumpti, qui tamen cum (*k*) ipso Deo Filio una Persona fuit, patet per hoc quod ait: *Deus meus, Deus meus &c.* (*l*), quod utique non diceret ipse qui unus est Deus cum Patre, nisi hominem assumpsisset. Quid est autem hoc quod ait: *Ut quid me dereliquisti?* Nunquid Pater unum suum Filium poterat derelinquere? Absit (*m*). Sed pro toto corpore suo, id est, (*n*) pro tota Ecclesia, loquitur ita, ut caput nostrum benignissimus (*o*) Jesus (*p*). Volens enim commendare caritatem & unitatem, quam ad Ecclesiam Sponsam suam habuit, se in omnibus membris suis passurum ostendit, qui tunc in caritate, & in seipso sustinuit passionem, hoc est, in toto (*q*) corpore, quod assumpsit de Virgine. Clamat autem se derelictum, (*r*) qui derelinqui non poterat (*s*): quia multa membrorum suorum mystici sui corporis (*t*) ad tantam tribulationem erant ventura, ut a Deo derelicta penitus viderentur (*u*), Quorum personam gestabat ille, qui dicebat: *Qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,* dice-

Derelictio Christi in cruce qualiter intelligenda.

Augustinus Enar. in Ps. 140. n. 5. & 6.

Psal. 70. 10.

aurem cordis adaptemus. Acutos petit hoc folium oculos, aures bene purgatas hæc chorda: imo & ipse purgare & acuere potest aures & oculos, quia jam non simpliciter hoc verbum ut cetera dicit Dominus Jesus: sed ut testatur Evangelista, circa horam nonam exclamavit Jesus &c. Ut supra vero Vindobon.

(*a*) Al. *Quanti fuit doloris, putas, acerbissima hæc magnitudo, cum hoc Dominus &c.*

(*b*) Al. *distensus.*

(*c*) Multoque minus ad desperationem, sicut blasphemavit Calvinus, quem refutavit noster Fevardentius. Et ne Calvino adjungas nostrum Joannem Ferum, scito ab Hæreticis corruptum. Vid. Ludovic. Bail in Biblioth. Concionat. Par. 3. cap. 115. ac To. 2. Biblioth. Franc. P. Joan. a S. Anton. pag. 160. col. 1. Edit. Matrit. 1732.

(*d*) Al. sine *mitissimum.*

(*e*) Hoc in Vindobon. deest.

(*f*) Al. *patientiam.*

(*g*) Al. *in amarissima passione retinuit, & sui doloris magnitudinem &c.*

(*h*) Quæ sequuntur a Vindobon. absunt usque ad num. 41.

(*i*) *Patientiæ altus gradus est patienter sustinere amissionem rerum ut Job*, in Form. aur. de grad. Virtut. cap. 5.

(*k*) Al. *cui cum.*

(*l*) Al. *Domine Deus meus.*

(*m*) *Absit*, inquam, *quod dereliquerit solvendo vinculum unionis*, 3. Dist. 21. Art. 1. Q. 1. ad 4. ubi in conclusione probat, *quod in morte non fuit anima separata a Verbo; quia nec Deum decebat, nec nobis expediebat, nec illi animæ congruebat.* Unde concludit, quod *si quis contrarium diceret, injuriam faceret Deitati, & nobis, & animæ Christi: & ideo dignus est anathematizari. Et ideo dicit Damascenus, quod quicunque hoc dixerit, anathema sit.* Vid. Damascen. de Fide Orthod. L. 3. c. 27. & ipsum quoque Doctorem nostrum Seraphicum in 3. ibi Q. 2. per totam, ubi in concl. ostendit etiam, *quod in morte Christi non fuit Divinitas separata a carne.*

(*n*) Al. heic additur *pro se &.*

(*o*) Al. *ista. Caput enim nostrum Dominus &c.*

(*p*) Vid. Vol. 2. De Scripturar. sanctar. dignit. & excellent. num. 36., nec non in 3. Dist. 31. Art. 2. Q. 2. ad 1. & infra n. 42. not. *d.* Item Christum sic loquentem tunc gessisse personam nostram exponunt quoque Patres apud Lorinum Comment. in Ps. 21. v. 2.

(*q*) Al. *Volens unitatem commendare & caritatem suam, quam habet ad Ecclesiam Sponsam suam, se quoque in omnibus membris suis passurum ostendit: quia nunc in capite sustinuit passionem, hoc est, in proprio &c.*

(*r*) *Non solvendo vinculum unionis, sed exponendo ad supplicium passionis*, in 3. Dist. 21. Art. 1. Q. 1. in fine.

(*s*) Ibidem Q. 2. in Fundam. ex SS. Leone & Augustino: *Tanta est unio Dei, & hominis, ut nec supplicio posset dirimi, nec morte distingui.*

(*t*) Al. sine *mystici corporis.*

(*u*) In Vindobon. desiderantur sequentia usque ad *Benedictus sit* ad fin. num. seq.

dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum; quia non est qui liberet eum. Quod & ipsi benignissimo (a) Jesu in tormento crucis improperatum

Matth. 27. 40.

est: *Si filius Dei es, salva temetipsum.* (b)

Alia declaratio.

42. Potest & ita accipi, quod Dominus prævidens aliquos, immo plurimos in corpore suo, qui ab unitate Ecclesiæ suæ per hæreses, sive per alia criminalia (c) peccata erant recessuri, illorum personam in se transfigurando, clamabat: *Ut quid dereliquisti me?* Ac si diceret: Quare aliquis eorum abiit retrorsum, ut pereat ab unitate corporis mei, qui tanto cruciatu mihi sunt uniti? Unde ex persona membrorum (d)

Psal. 43. 25.

dicitur in Psalmo: *Adhæsit (e) in terra venter noster.* Per ventrem, qui est mollior & infirmior pars hominis, signantur illi, qui carentes patientia & firmitate perseverantiæ, & propter hoc in acerbitate tormentorum deficientes, adhæserunt in terra, id est, terrenis consiliis & actionibus consenserunt (f). Nos autem qui adhuc in tribulationi-

1. ad Cor. 4. 9. & 13.

bus quotidianis versamur, qui spectaculum facti sumus mundo & Angelis & hominibus, & tanquam purgamenta hujus mundi & peripsema omnium usque adhuc; inenarrabilem spiritus fiduciam concipiamus ex hoc præcipue, quod ipse Dominus consolator omnium pressurarum, tanta unitate spiritus & caritatis nobis conjunctus est; ut etiam personam nostræ infirmitatis in se tam manifestis verbis transfigurare dignatus sit: qui adhuc etiam apud Patrem ostensione vulnerum suorum interpellat pro nobis, orans ne derelinquatur in inferioribus membris suis, qui in se capite nequaquam potuit derelinqui. Et quomodo membra deperirent, quæ in voluntate capitis sui suam sciunt constare salutem? Nunquid aliquod membrorum est in mortali corpore nostro, cui non condoleat caput nostrum? Si affligitur pes vel manus, statim clamat caput per linguam: Cur affligor? Clamabat Dominus ad Saulum in membra sua sævientem: *Cur me persequeris?* (g) cum ipse tamen securus remaneret in cœlo. Benedictus sit amabilis Dominus benignissimus Jesus (h), qui primo in se pro nobis, nunc vero etiam nobiscum, & in nobis pati (i) dignatur; tribulationem, quam exigente justitia (k) patimur, suam reputans, & clamans: *Cum ipso sum in tribulatione;* ut de ipso (l) securius confidamus.

Ad Hebr. 7. 25. — Compassio Christi in membris. — Augustinus Enar. in Ps. 140. n. 3. — Act. 9. 4. — Psal. 90. 15.

CAPUT XIII.

De quinto folio vitis. (m)

43. Quintum folium, & quinta chorda, est quintum amantissimi Jesu verbum, quod emisit in cruce dicens: *Sitio.* (n) *Et dabant ei vinum myrrhatum bibere*

Jo. 19. 28. Mar. 15. 23.

(a) Al. *benigno*.
(b) Al. *salvum te fac*.
(c) *Criminalia*, id est, graviora. Unde *criminalis causa, quæ pecuniariæ opponitur*, Leg. 15. Cod. de Quæstionibus, *criminalis accusatio*, Leg. 3. Cod. de leg. Aquil. Sed & *criminalis transgressionis* mentionem habet ipsemet D. Bonav. Comment. in Apocal. cap. 14. n. 1042.
(d) Al *Martyrum*; sed *membrorum* vid. Vol. 1. de Sac. Scriptur. Myster. sub §. 10. not. c. col. 292. ac 2. Dist. 11. Ar. 1. Q. 3. ad 1. ex August.
(e) Vulg. *conglutinatus est*; sed Ambrosius, Hieronymus, Cassiodorus, Psalt. Rom. *adhæsit*. Psalterium Ambrosianum & Augustinus *hæsit*. Vid. Lorinum. *Conglutinatus est* tamen habet Serm. 1. de uno S. Doctore, ut not. mox seq. patebit.
(f) Vel *terrena dilexerunt*, Exposit. in cap. 1. Sap.; sive *ventris sordibus servierunt*, Exposit. in cap. 1. Lament. Jer. Proph. Pariter de *non cœlestia, sed terrena cogitantibus*; de *non de Deo, sed de mundo loquentibus*; de *non pro Deo, sed pro mundo operantibus*; de iis demum qui *toti inhæserunt terris*, & *vere terreni sunt*, loquens Serm. 1. de uno S. Doctore, utitur illis Psal. 118. 25. & Ps. 43. 25. *Adhæsit pavimento anima nostra, & conglutinatus est in terra venter noster.*
(g) Similiter S. Bernardus Serm. 1. in Conver. S. Pauli n. 2. nosterque Auctor in Ps. 68.
(h) Al. tantum *Dominus Jesus*.
(i) Vindobon. *compati*.
(k) Vindobon. *pro justitia*.
(l) Al. sine *de ipso*.
(m) Al. additur: *seu quinto verbo Christi in cruce: Sitio.*
(n) Al. sic „ Quintum folium, sive quinta „ chorda brevis quidem videtur, sed si discu„ tiatur, si diligentius consideretur, ad amoris „ indicium efficacissima poterit inveniri. Ait „ enim Evangelista: *Videns Jesus*, (Jo. 19. 28.) „ *quia omnia consummata essent, ut implerentur* „ *Scripturæ*, quæ implendæ erant, illæ utique „ quæ dicunt: *Dederunt in escam meam fel, & in* „ *siti mea potaverunt me aceto.* (Ps. 68. 22.) „ Subjungit enim Evangelista (Jo. 19. 29) *Vas* „ *ergo positum erat aceto plenum, & currens unus* „ *implevit spongiam aceto, & circumponens hyssopo,* „ *dabat ei bibere.* Alter vero Evangelista plenius „ exponens, quomodo Scriptura sit impleta, „ etiam fellis facit mentionem, ita dicens: *Et* „ *dabant ei vinum myrrhatum &c.* “

bere cum felle mixtum. Punitis membris omnibus dilectissimi Jesu, supererat (*a*) puniri & linguam (*b*). Dedit ergo ei in siti sua (*c*) illa vitis aliena, conversa in amaritudinem (*d*), de fructu suo potum amarum, non quidem potandum, sed potius gustandum (*e*): quia ad pœnam linguæ sufficit acetum gustasse.

Jer. 2. 21.

Sitis Christi in Cruce qualis.

Jo. 19. 28.

44. Sed licet hæc ad impletionem Scripturæ vere (*f*) patrata sint, tamen hoc verbo, *Sitio*, aliquid aliud significari videtur. Puto enim quod hoc loquendo (*g*) immensitatem nobis ardentissimæ caritatis voluit commendare; quia ab homine sitiente multo ardentius desideratur potus, quam cibus ab esuriente. In siti (*h*) ergo nobis (*i*) desiderium illius rei, quæ ardentissime concupiscitur, per illam figurative (*k*) ardorem suæ caritatis ostendit. Licet etiam veraciter possimus (*l*) accipere, quod sitiverit, qui per totum corpus sacrati sanguinis effusione siccatus, (*m*) ossa habuit sicut cremium arefacta (*n*). Sed non satis credibile est ipsum de siti corporali dixisse, ut potum peteret carnalem, qui in instanti se sciebat carnaliter moriturum: sed potius desiderium ardentissimum salutis nostræ ipsum credimus sitivisse (*o*). Sed est quod moveat nos, quia cum instaret hora passionis extremæ, procedens ad orationem Dominus Jesus benignissimus (*p*) procidit in faciem suam, orans & dicens: *Mi Pater, si possibile est* (*q*), *transfer hunc calicem a me* (*r*): & hoc non tantum semel, sed secundo & tertio fecit (*s*). Per calicem quem bibiturus erat, procul dubio passionem significans, quam erat passurus (*t*): nunc vero eodem calice passionis jam ebibito dicit, *Sitio*. Quid est hoc? antequam gustes, o bone Jesu, petis calicem omnino auferri: & postquam ebibisti, sitis. Ut video, mirabilis potator es tu. Nunquid vino jucunditatis, & non potius vino compunctionis (*u*) & summæ amaritudinis repletus fuit calix tuus? Immo vero compunctionis amarissimæ plenus est, qui non sitim, sed potius potandi fastidium generare deberet.

Math. 26. 39. & Mar. 14. 36.

Calix passionem significat.

Cur Christus orat transferri a se calicem.

45. Sed, ut existimo, ante passionem calicem ipsius Patris a te transferri petisti (*x*), non ut passionem non amares (*y*), pro qua veneras patienda, & sine qua salus humano generi non adesset: sed ne putaret quis te verum hominem passionis (*z*) amaritudinem non sensisse propter claritatis unionem (*aa*), verbis petentibus calicem a te transferri semel, & bis, & tertio, summam acerbitatem passionis tuæ (*bb*) dubitan-

(*a*) Al. *Fractis membris omnibus, dulcis Jesus voluit &c.*

(*b*) Comment. in Joan. c. 19. n. 1270. Vol. 1. *Quia Dominus in omnibus membris passus fuerat, ut totus pateretur, non restabat nisi os & lingua*. Et Exposit. in cap. 23. S. Lucæ: *Cum passus esset in auditu per contumelias; in visu per lacrymas; in tactu per plagas; non restabat nisi ut pateretur in gustu & lingua, contra illam delectationem, quam in esu pomi habuit Adam & Eva*.

(*c*) Al. absque *in siti sua*.

(*d*) Vide supra cap. 5. num. 24.

(*e*) Al. *potum non potandum, sed potius degustandum*.

(*f*) Al. *in veritate*.

(*g*) Al. *liquido*.

(*h*) Al. *in se*.

(*i*) Al. *ostendens Dominus Jesus*.

(*k*) Al. *figurari*.

(*l*) Al. *possumus*.

(*m*) *Vera enim & gravi siti premebatur propter effusum sanguinem*, ait etiam Menochius; & ante ipsum Dionysius Carthusianus.

(*n*) Alludit ad illud Ps. 101. 4. *Ossa mea sicut cremium aruerunt*.

(*o*) Sic ipsemet D. Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 2. ex D. Bernar. in Floribus. Unde & laudatus Dionysius Carthusianus post literalem expositionem de siti corporali ex *sanguinis effusione*, subdit: *Spiritualiter vero multo ferventius sitiebat nostram salutem, pro qua omnia fecit, & pertulit*. Ita Exposit. in cap. 19. S. Joan. Art. 46. Unde ipsemet D. Bonav. in Leg. S. Franc. cap. 14. scripsit „ Christo jam igitur cruci confixus Franciscus, tam carne, quam spiritu, „ non solum seraphico amore ardebat in Deum; verum etiam sitiebat cum Christo crucifixo multitudinem salvandorum. “

(*p*) Al. absque *benignissimus*.

(*q*) Sic secundum Matth. ibi.

(*r*) Ita secundum Marc. ibi.

(*s*) De prima oratione Matth. ibi v. 39. de secunda v. 42. de tertia v. 44.

(*t*) Sic in 4. Dist. 8. Par. 2. Art. 1. Q. 2. ad 1. 2. 3. 4.

(*u*) De *vino compunctionis* Exposit. in Psalter. Ps. 59. ubi & de *vino lætificante cor hominis*. Item Exposit. in cap. 7. Cant. §. 3. 10. Vol. 1. & Comment. in Apocal. cap. 6. num. 417. Vol. 2.

(*x*) Al. *orasti*.

(*y*) Al. *declinares*.

(*z*) Al. sine *passionis*.

(*aa*) De vera passione doloris in Christo D. ipse Bonav. in 3. Dist. 16. Art. 1. Q. 1. per totam, ac ita seqq. QQ. 2. & 3.

(*bb*) De *summa acerbitate passionis suæ, videlicet causa passionis, & modo patiendi, & conditione patientis*, ibi Q. 2. in conclus.

bitantibus indicasti. Nobis quoque te sequentibus doctrinæ & exempli formam præscripsisti, in imminentibus nobis periculis (a), etiam cum ad utilitatem nostram pertineant, posse & debere a nobis Dominum frequentius exorari, ut flagella iracundiæ suæ a nobis dignetur avertere: & nihilominus etiam si ablata non sint (b), exemplo passionis tuæ gratanter, patienter & viriliter cum omni perseverantia tolerare (c). Quod (d) autem passionis calicem, quem antea auferri rogaveras, & eo jam exhausto (e) dixisti: *Sitio*; dilectionis erga nos tuæ magnitudinem commendasti, quasi (f) diceres: Quamvis passio mea tanta (g) fuerit, quantum ad humanitatis sensum, quod illam declinare volens auferri petierim (h), tamen tua, o homo, me caritate vincente, & ipsa tormenta crucis superante, adhuc plura & majora, si necessum foret (i), sitio subire tormenta. Nihil enim est, quod detrectem pro te pati, pro cujus pretio animam meam pono (k). Imitetur ergo quælibet fidelis anima Sponsum suum dulcem Jesum, tantæ amaritudinis poculum (l) sitientem pro ipsa (m), pariter & ebibentem: & sic (n) ipsa etiam pro ipso ebibat per adversa præsentia; sitiat quoque & ipsum dulcissimum Sponsum suum, cujus dulcedinem ex amaritudinibus præsentibus melius poterit considerare, malisque exhaustis propter eum confidentius ipsum sitire poterit, & dicere cum Propheta: *Sitivit anima mea ad Deum fontem (o) vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Ps. 41. 3. Et iterum: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* Ps. 62. 2.

Sitis Christi, amoris indicium.

CAPUT XIV.

De sexto folio vitis. (p)

46. Sextum folium, & sexta chorda citharæ est sextum verbum; quia, cum accepisset acetum vera & summa dulcedo Dominus Jesus, dixit: *Consummatum est.* (q) Jo. 19. 30. Quid est hoc? Superius dictum est, (r) quomodo Judæis Dominus, quoniam consummata sunt omnia, ut implerentur Scripturæ, dixit: *Sitio*. Ibi 28. Et cum gustasset acetum sibi porrectum, subjunxit: *Consummatum est*. Consummatum quippe est, id est, perfectum fuit testimonium Scripturæ, quæ dicit: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto* (s). Ps. 68. 22. Et per hoc omnis Scriptura, quæ de ipso erat, consummationem accepit. Sicut ergo caput nostrum pro peccatis nostris acerbitatem sustinens passionis usque ad consummationem, id est, usque ad perfectionem omnium Scripturarum, quæ de ipso erant, perseveravit patienter; ita & nos, si hujus capitis membra esse volumus, in omnibus adversitatibus nostris virtutem perseverantiæ servemus (t), ut ad finem omnium

(a) Al. *quod imminentibus periculis*.
(b) Al. *& si tamen ablata non fuerint*.
(c) Al. *toleranda sunt*.
(d) Al. *quando*.
(e) Al. *jam exhausisti*.
(f) Al. *tamquam*.
(g) Al. *tam acerba*.
(h) Al. *ut quantum ad humanitatis sensum illam declinare potuerim*. Vid. in eod. 3. Dist. 17. Art. 1. QQ. 2. & 3.
(i) Al. *si necesse sit*.
(k) Vindobon. non habet sequentia usque ad num. 46.
(l) *Acetosum & felleum poculum* vocat in Ligno Vit. Tit. *Jesus felle & aceto potatus*; nec non in Amator. *acida pocula*, ubi etiam ait „ Idcirco super omnia reddit te amabilem mihi, bone Jesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ. Hoc omnino amorem nostrum vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram devotionem & blandius allicit, & justius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. “ Sic ex S. Bernar. Serm. 20. in Cant. num. 2.
(m) De hac siti salutis animæ fidelis sic loquitur Bernardi verbis „ *Sitio*, inquit Dominus. Domine quid sitis? Ergone te plus cruciat sitis, quam crux? De cruce siles, & de siti clamas: *Sitio*. Quid? Vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium: plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatus me tenet. “ Sic Phar. Lib. 1. cap. 2. Pariter & de sept. verb. Dom. in cruce.
(n) Al. *sicut*.
(o) Sic olim legebatur pro *fortem*; habetque *fontem* unus Cod. noster Bernardin. alter Biblioth. Episc. alii apud Lorin. Inter ceteras Edit. Lugdun. Biblior. an. 1568. in textu *fontem*, in marg. *fortem*.
(p) Al. additur: *id est sexto verbo Christi in cruce*: *Consummatum est*.
(q) Al. *In sexto folio vitis, sive in sexta chorda citharæ nostræ, nobis virtus perseverantiæ commendatur. Ait enim Evangelista, quod cum accepisset dulcis Jesus amaritudinem aceti, dixit: Consummatum est*.
(r) Cap. 13. num. 43.
(s) In eodem cap. 13. not. n. nec non vide sis Comment. in Joan. c. 19. n. 1259. ac n. 1270. atque Exposit. in Luc. c. 23.
(t) Al. *conservemus*.

nium passionum nostrarum, ipso benignissimo (a) Jesu duce, veniamus, & cum (b) ipso confidenter possimus dicere: *Consummatum est*. Hoc est, tuo adjutorio, non mea virtute, bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi (c). Redde ergo quod legitime certantibus in agone te promittente repositum est, scilicet coronam justitiæ, quam tu justus judex reddes in tua die, (d) quæ nubilum non habet; in illa die, quæ in atriis tuis melior erit super millia dierum, in qua tu solus, id est, singulariter sol eris, & sol (e) justitiæ, benignissime (f) Jesu Christe, lucens in virtute tua, reddens temetipsum in præmium sempiternum omnibus, qui certaverunt, & certando perseverarunt (g) in agone certaminis. Respiciant ad te (h) splendorem sempiternum, in quo sine fine (i) felices lætantur.

Jo. 19. 30.

2. ad Tim. 4. 7. & seq.

Ps. 83. 11.

Apoc. 1. 16.

Perseverantia sola virtutum coronatur.

Greg. M. in Evang. L. 2. Hom. 25. n. 1.

47. Hunc autem splendorem nullus poterit adipisci, nisi qui perseveraverit usque in finem. Quia nimirum virtus boni operis perseverantia est (k). Huic soli redditur corona justitiæ. (l) Quid enim prodest esse bonum, esse sapientem, esse potentem, si non perseveraveris usque in finem? Bonus erat Saul & optimus; quia docet Scriptura, quod non erat vir melior eo in populo Israel. Sed ad quid devenit? Cecidit (m), & reprobus factus est; ita ut non obediret voci Domini, Prophetam contemneret, a spiritu malo vexaretur, virum innocentem persequeretur usque ad mortem; tandem vero consuleret Pythonyssam, & ab alienigena miserabiliter interiret. Quis vero sapientior Salomone? Sed deficiens a præceptis Domini, & conjunctus mulieribus gentilibus, fabricavit diis, immo dæmonibus illarum templa, ita ut ipse cum illis idola adoraret, tanto magis in stultitia desipiens & dejectus, quanto prius in sapientia fuerat elevatus (n). De quantis legimus in Vitis Patrum (o), viris potentibus in vigiliis, & in jejuniis, in laboribus supra modum humanum, immo & in miraculis coruscantibus, qui ceciderunt, quia non perseveraverunt usque in finem? (p) *Qui perseveraverit usque in finem*, Dominus inquit, *hic salvus erit*. Finis non pugna coronat (q). Lauda navigantis felicitatem, sed cum venerit ad portum. Unde:

Vit. Patr. & D. Joan. Clim. grad. 15. ac Pallad. in Hist. Lausia. c. 44.

Defectu perseverantiæ multi perierunt.

Matt. 10. 22.

S. Maxim. Hom. 59.

Cæ-

(a) Al. *benigno*.
(b) Al. *venientes cum*.
(c) S. Augustin. Lib. de grat. & lib. arbitr. cap. 6.
(d) Al. heic additur *in illa die*.
(e) Al. *O sol*.
(f) Al. *benigne*.
(g) Al. tantum *qui perseveraverunt*.
(h) Al. *Recipient enim a te*.
(i) Vindobon. *assidue*.
(k) Hinc dicitur *virtutum consummatrix perseverantia*, cap. 8. de perfect. vit. ad Soror. His quæ sequuntur Vindobon. caret usque ad n. 49.
(l) S. Bernardus Epist. ad Januen. n. 2. *Sola perseverantia meretur viris gloriam, coronam virtutibus. Prorsus absque perseverantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur*. Vid. apud ipsummet D. Bonav. Lib. 2. Phar. cap. 34.
(m) Al. in Edit. Venet. ad signum spei 1549. *Cecidit, cecidit*.
(n) Hisce exemplis Saulis & Salomonis utitur quoque cit. S. Bernardus ad ostendendum perseverantiæ defectum, quo multi perierunt. De morte vero Saulis manu alienigenæ Estius in 2. Reg. c. 1. v. 10.
(o) Refert quoque quod legitur *in Vitis Patrum* cap. 3. & cap. 4. de perfect. Vit. ad Soror., ac etiam alibi. Vid. Vol. 3. Par. 3. Epist. de imit. J. C.
(p) Inter ceteros Monachorum lapsus legere est pudendum illum relatum in Vitis Patrum L. 1. auctore Ruffino Aquilejensi Presbytero pag. 453. ac seq. Edit. Antuerp. 1628. ex Officina Plantiniana, opera & studio Heriberti Rosweidi, ubi de Monacho, a Diabolo se in mulierem transformante decepto, atque ad obscenos complexus pellecto, tum desperante, ac sæculum repetente, dicitur, quod ei *habitaculum spelunca erat*, quodve fuerit *vir summæ abstinentiæ, quotidianum victum labore manuum quærens, in orationibus diu noctuque pernoctans, cunctisque animi virtutibus florens*. Huc quoque spectat quod ait Auctor Soliloquior. anim. ad Deum cap. 29. in Append. To. 6. Oper. S. August. „ Vidimus multos, Domine, & audivimus a „ patribus nostris (quod utique sine magno „ tremore non recolo, sine multo timore non „ confiteor) adscendisse quidem primitus us„ que ad cœlos, & inter sidera nidum suum „ collocasse; postmodum autem cecidisse usque „ ad abyssos, & animas eorum in malis ob„ stupuisse. Vidimus stellas de cœlo cecidisse „ ab impetu ferientis caudæ draconis: & eos „ qui jacebant in pulvere terræ, a facie sub„ levantis manus tuæ, Domine, mirabiliter „ adscendisse. “ Vid. quæ ipsemet D. Bona. narrat ex Petro Damiano Serm. 6. de decem Præceptis.
(q) De perseverantiæ & victoriæ corona in Vit. Patr. Lib. 6. Auctore Græco Interprete Libello 4. num. 21. Quodve *sola perseverantia accipit bravium*, cap. 8. de perfect. Vit. ad Soror. In supra cit. Edit. Ven. ad marg. heic ponitur *Hemistichium*, quod nimirum est versus dimidius.

Ovid. Heroid. Epist. 9.

Cœpisti melius, quam desinis: ultima primis
Cedunt, dissimiles hic vir & ille puer. (a)

O quantum humilitatis tibi jure incutiet & timoris, cum adverteris summum Angelorum cum magna multitudine sequacium suorum in cœlo cecidisse, hominem protoplastum cum uxore sua a paradiso ejectos fuisse; tot bonos sapientes, potentes in terra nostra periisse, quia ad bonorum operum consummationem non pervenerunt? Est enim alius alio justior; & nescit utrum amore, vel odio dignus. Quare? Quia ignorat si perseveraturus sit, si coronandus sit. (b)

Eccle 9. 1.

Perseverantiæ præsidium, diffidentia sui, seu spes in Deum.

48. Est autem efficax medicamentum quod huic timori apponamus: videlicet fiduciam, spem & fortitudimem nostram ponamus in eo, cui canit Psalmus: *Adjutor meus, tibi psallam: quia Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea.* Et de quo Isaias: *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.* Quicunque enim crediderunt, ideo profecto ceciderunt, quia magis de se, quam de Deo præsumpserunt (c). Ædificaverunt quippe domum intentionis suæ super arenam. Imminente ergo tempestate tentationum venerunt (d) flumina, id est, concupiscentiæ transitoriæ persuadentes appetitum; & flaverunt venti superbiæ & vanæ gloriæ, & cecidit domus illorum, & omnia facta eorum destructa sunt: quia super arenam, id est, semetipsos ædificaverunt, de propriis nimirum viribus confidentes (e). Nos autem multo melius fundamentum ponentes, illud scilicet de quo dicit Apostolus, *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter istud quod positum est, quod est Christus Jesus*; securi ædificemus super illud bona opera, quæ quamdiu illi inhæserint fundamento, corruere non poterunt, donec ipso adjuvante qui cœpit, ad consummationem debitam perducantur. (f)

Ps. 58. 18.

Isa. 12. 2.

Matth. 7. 25. ac Luc. 6. 48. & seq.

1. ad Cor. 11.

CAPUT XV.

De septimo folio vitis. (g)

49. Septimum & ultimum folium vitis nostræ, & citharæ nostræ chordæ ultimum verbum, id est, amantissimi Jesu est: *Pater (h) in manus tuas commendo spiritum meum.* (i) Quid est autem, quod ille coæternus & consubstantialis Patri Filius animam suam ita manifeste in manus Patris commendabat, cui non minus commendata etiam esset, si hoc non dixisset? Profecto quamvis (k) sciret animam suam sanctissimam Patris esse manibus commendatam, qui paulo ante dixerat: *Venit princeps hujus mundi*, id est, satanas, *& in me non habet quicquam;* voluit tamen animam suam Patris manibus commendare, ut erudiret nos (l), qui terra sumus & cinis (m), ut spiritum nostrum discamus (n) Patris æterni manibus commendare, ne ab hujus mundi principe, cum a corpore egressus fuerit, comprehendatur, qui in nobis heu! non pauca quæ ad ipsum pertineant, inveniet; cum ipse qui peccato nil debebat,

Luc. 23. 46.

Christus animam Patri commendat nostræ instructionis gratia.

Jo. 14. 30.

(a) Inserere hujusmodi versus D. Bonavent. haud insolens; sed D. Bernardo.

(b) Sive quod perinde est, an sit *prædestinatus*: videlicet *quia prædestinatio non ponit in nobis aliquem effectum, per quem possit sciri*, ait ipsemet S. Bonav. Exposit. in Ecclesiasten loc. cit.

(c) Hujusmodi præsumptioni tribuit Par. 2. c. 7. Breviloq. casum Luciferi, & apostasiam Dæmonum, de quibus paulo supra n. 47.

(d) Al. *fluxerunt.*

(e) Elias Cretensis in Orat. 1. Nazianz. „ Arena est inanis de se opinio, cui quidquid „ inædificatur, levi adversitatis vento difflatur, „ & corruit. " Item Glossa ordinar. apud Lyran. „ Omnis conscientia, quæ fixa in Deo „ spe non permanet, in tentationibus non va„ let subsistere. "

(f) *Quia cum anima innitur ei, qui non potest deficere, quamvis ipsa in se sit deficiens, & vacillans; fundatur tamen super spem, quasi super firmam petram*, in 3. Dist. 26. A. 1. Q. 1. in concl.

(g) Al. additur: *seu de ultimo verbo Christi in cruce: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.*

(h) Al. *Nunc vero ultimum folium vitis nostræ; vel ultimam chordam citharæ nostræ consideremus; ut indelebili memoriæ commendemus, imo & ore indefesso semper ruminemus. Pater, ait bonus ille Jesus, in manus tuas &c.*

(i) Al. heic additur: *Litera plana est.*

(k) Al. heic rursum additur: *In Evangelio Joannis habemus, quod cum Dominus Jesus suscitaturus esset Lazarum dixit: Gratias tibi Pater ago, quia me semper audis, sed propter astantes dixi, ut ipsi credant, quia tu me misisti. Ita profecto & nunc. Quamvis &c.*

(l) Al. *tamen ut erudiret nos*, ceteris prætermissis.

(m) Secundum illud Abrahæ Gen. 18. 27. *Loquar ad Dominum, cum sim pulvis & cinis.*

(n) Al. *disceremus.*

Jo. 1. 29. Quibus hanc commendationem usurpare liceat.

bebat, immo etiam qui tollere peccata (a) advenerat, spiritum suum sanctum & (b) purissimum a purissimo corpore egressurum, non utique necessitatis, sed exempli gratia (c), Patris sui manibus commendavit (d). Quod & nos sub spe gratiæ & misericordiæ poterimus facere, si sub umbra foliorum præmissorum latuerimus; si sonos chordarum citharæ nostræ auribus cordis audierimus; scilicet si oraverimus pro inimicis: si pœnitentibus qui in nos peccaverunt, ex toto corde remiserimus; si proximis nostris mutuam rependerimus caritatem: si in omnibus tribulationibus nostris speraverimus in eo, qui propter nos homo factus est, ut unitus nostræ naturæ esset nobiscum: si ardenti desiderio proximorum salutem desideraverimus: & postremo si in bonis operibus ad consummationem perstiterimus. In quantum hæc egerimus, fiducialiter poterimus dicere æterno Patri cum Domino Jesu: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*. Semper orantes dum vivimus, ut in his verbis, quibus ipse spiritum emisit, præstare dignetur nos etiam spiritum nostrum emittere, & suis efficaciter manibus commendare (e).

50. Ecce secundum quod potuimus, non quod debuimus, nec secundum quod voluimus, Vitis nostræ desuper extensæ folia septem vestræ ostendimus caritati. Quæ non satis est tantum intueri, sed potius est accedendum, & sub umbra illorum (f) sedendum, ut possimus cum sponsa veraciter dicere: *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi*. Cujus? Illius sponsi utique, cujus folia umbram tanto habent latiorem, quanto ipse sponsus Verbum summi Patris verba habet virtutibus amabiliora vicinioraque saluti, magis accommodata pietati, & omnium intellectui promptiora (g). Quamvis enim in omnibus Prophetis & Apostolis locutus est ille bonus Jesus; nullius tamen verba reperies omnino, quæ ita & fortibus & infirmis, id est, doctis & indoctis, sapientibus conveniant, & insipientibus, ut verba doctissima Verbi Domini Jesu. Nam sicut ait quidam,

Cant. 2. 3.

Ad Rom. 1. 14.

Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ.

Sciendum autem quod in umbra foliorum istorum, id est, in verbis Domini, meditandum est die ac nocte: quorum umbra tunc profecto protegimur, cum quoties a vitiis aut diabolo tentamur, per tractatores aliquod verbum de Scripturis evangelicis nobis adducimus, cujus monitis & auctoritate irruentibus in nos vitiis resistamus. Verbi gratia, si tentatus a superbia, videlicet ut velis præesse, subesse nolis: occurrit tibi statim verbum Domini dicentis: *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus*: quia sicut *qui se exaltat, humiliabitur*, ita *qui se humiliat, exaltabitur*. Si infestat te ardor iracundiæ, habes statim folium vitis nostræ, quod illi fervori opponas, verbum illud scilicet, quod *omnis qui irascitur fratri suo sine causa* (h), *reus erit judi-*

Ps. 1. 2.

Scripturæ sacræ sententiis contra vitia munimur.

Matth. 20. 27.

Luc. 14. 11.

Matt. 5. 22.

(a) *Peccata* in plurali legit ibi quoque S. Bonav. Comment. in Jo. Evang.

(b) Al. sine *sanctum &*.

(c) Hinc fideles eumdem versum morientes usurpant, quem primitus David in sua tribulatione Ps. 30. 6. ac deinde Christus heic in sua morte adhibuit. Similiter in mortis articulo S. Stephanus dixit: *Suscipe spiritum meum*, Act. 7. 58., & in hoc imitari Christum voluisse quidam sentiunt. De S. Nicolao Episc. & Confess. memoriæ proditum 6. Decembr. Lect. 6. quod „ illo Psalmo pronuntiato: *In te Domine* „ *speravi*, usque ad eum locum: *In manus tuas* „ *commendo spiritum meum*, in cœlestem patriam „ migravit." Hæc ipsa verba a S. Basilio sub mortem recitata, refert Nazianzenus Or. in Basilium. Recentiora exempla brevitatis gratia prætermitto.

(d) Reliqua usque ad illa verba num. 51. *Nam propterea exinanivit semetipsum &c.* in Vindobon. non sunt.

(e) Pariter Sanctos orare, quando exeunt de corpore, sicque *fideli Creatori commendare animas suas in benefactis*, legere est 1. Pet. 4. 19.

(f) *Sicut umbra pulchræ arboris*, Exposit. in Cant. §. 92.

(g) Al. *propiora*.

(h) Vulg. omittit *sine causa*; sed *sine causa* idem D. Bonav. Phar. Lib. 2. cap. 9. ex S. Aug. in Sermone Domini in monte Lib. 1. cap. 9. ac 21. Item *sine causa* Codd. Corbejen. Vercellen. Veronen. atque Brixian. apud Blanchin. Eodem modo legunt Latini Patres antiquiores, Cyprian. & Hilar. Item in Græcis Codd. & Syris additur *temere*, seu *sine causa*: quod etiam legunt inter Græcos Euthymius, Theophylactus, Auctor Operis imperfecti, Chrysostomus, quorum ultimus super Joannem apud eumdem D. Bonav. ibi habet *sine ratione*. At Vulg. favet S. Hier. Lib. 2. adversus Pelagian. ac Lib. 1. Comment. in Matth. Vide sis Brugen. in N...

judicio: & ſic contra ſingula tentamenta (*a*) verba invenies, quibus ab æſtu vitiorum defendi poſſis, & virtutem teporatam (*b*) confovere, ipſa vite benigno Jeſu nobis præſtante ſubſidium.

PAPUT XVI.

De jucunditate florum vitis. (*c*)

51. Deinde ad florum jucunditatem animum inclinemus; immo vere elevantes videamus, quomodo floruerit vitis noſtra Chriſtus. Floruit enim, & tanto uberius, jucundiuſque ceteris, quanto ipſe melior omnibus fuit, cujus magnificentia elevata eſt ſuper cœlos; ſub cujus pedibus omnia ſunt ſubjecta: quamvis noſtra caritate devinctus, ad tempus paulo minus ab Angelis fuerit diminutus (*d*). Nam propterea exinanivit ſemetipſum Filius Dei (*e*) formam ſervi accipiens; & plantatus eſt in terra noſtra, & corporis noſtri deformitatem accepit, & fronduit (*f*), & fructus plurimos attulit: ut per hoc quod noſtræ humanitati unitus fuit (*g*), ſuæ Deitati (*h*) nos uniret. Sed quia ſine flore non pervenitur ad fructum; floruit benigniſſimus Dominus meus Jeſus (*i*). Qui ſunt flores ejus, niſi virtutes? (*k*) Floruit (*l*) mirabiliter & valde ſingulariter & excellenter vitis hæc inclyta (*m*), non uno florum genere, ſicut aliæ vites & arbores; ſed omnium florum ſpeciem in ſe continebat (*n*). Aliorum enim Sanctorum alius alio caſtior, alius alio patientior, alius alio in caritate ferventior: iſta vero Vitis omnibus Angelis & hominibus in humilitate, patientia, caſtitate, caritate, & ceteris virtutibus omnibus præeminebat. Habuit ergo Vitis iſta vera non unius, ſed omnium florum ſpeciem: violam humilitatis, lilium caſtitatis (*o*), roſam patientiæ & caritatis, & florem abſtinentiæ, quam crocum appellamus. Quam jucundus, ut putas, erit fructus Vitis noſtræ tanta jucunditate florentis!

Pſ. 8. 2. ac 8.

Ibi 6. Ad Phil. 2. 7.

Flores in Christo, omnes virtutes omnium perfectiſſimæ.

52. Sed jam ſingula etiam de his floribus Vitis noſtræ ipſo annuente aliqua diſſeramus; hoc tamen præmiſſo (*p*), quod flores in jucunditate viſus, & in ſuavitate odoratus maxime conſiderantur; comedi vero non ſolent, niſi quod apes de quibuſdam floribus cibum dulciſſimum ſugendo colligunt. Diximus autem quod nullus flos, id eſt, nulla virtus per quemcunque florem ſignificata, deeſt Viti noſtræ. Quæ enim virtus deeſſet Domino Deo virtutum? (*q*)

CAPUT XVII.

De flore humilitatis. (*r*)

53. Primo ergo de flore humilitatis, id eſt, de viola, videamus. Quare flos violaceus humilitatem ſignificet, ſtatura, ſitus, odor, color, & vis ipſius floris manifeſtant. Statura enim, id eſt, quantitas ipſius modica eſt. Quis enim flos hoc floſculo minor eſt? Nam & humiles in oculis ſuis parvi ſunt (*s*). Sic enim ait de ſe ille Apoſto-

Viola ſymbolum humilitatis.

Statura ejus.

(*a*) Habet *tentamenta* ipſe D. Bona. d. Phar. eodem Lib. 2. cap. 1. ex S. Greg. M. Lib. 9. Moral. cap. 25. in fine. Item in Soliloq. cap. 1. pag. m. 423. noviſſ. Edit. Venet.

(*b*) Sive tepeſcentem. Al. *temporis*, vel *teporis*.

(*c*) Al. additur: *id eſt, de virtutibus Chriſti*.

(*d*) Supra c. 2. n. 3. *minoratus*.

(*e*) Al. abſque *Filius Dei*.

(*f*) Al. *Fronduitque & floruit*.

(*g*) Al. *eſt*.

(*h*) Al. *Divinitati*.

(*i*) Al. *ille benignus Jeſus*.

(*k*) In Spec, B. M. V. ſub nomine D. Bonav. inter Opuſc. impreſſo cap. 10. *Tot ſunt in moribus flores, quot virtutes. Tot ſunt honeſtæ vitæ flores, quot ſunt virtutes vitam honeſtantes.* Eos quoque vocat Expoſit. in Cap. 15. Sap. *mores honeſtæ converſationis*. Et per eoſdem intelligit *flores puritatis* Vol. 1. hujus Supplementi Expoſit. in cap. 2. Cant. v. 12. §. 114. Et hujuſmodi *flores virtutum* potiſſimum exorti ſunt, quando impletum eſt quod prædixit Iſaias 11. 1. *Egredietur Virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* Tunc enim tales *flores apparuerunt in terra noſtra*.

(*l*) Al. *enim*.

(*m*) Al. abſque *inclyta*.

(*n*) In Vindobon. heic e veſtigio ſubditur, *violam ſcilicet humilitatis, lilium caſtitatis, roſam patientiæ & caritatis, & actuum abſtinentiæ. Verum omiſſis aliis de roſa proſequamur.* Unde ſequentia omnia uſque ad Cap. 33. num. 121. a Vindobon. abſunt.

(*o*) De *viola humilitatis, & lilio puritatis*, Expoſit. in cap. 2. Cant. §. 89.

(*p*) Al. *prævi∫o*.

(*q*) *Dominus Deus virtutum* ſæpe dicitur in Pſalmis.

(*r*) Al. additur: *quæ eſt viola*.

(*s*) S. Greg. in Ezech. L. 1. Hom. 6. n. 4. *Flos violæ magna virtus humilium, qui ex deſiderio loca ultima tenentes, ſe per humilitatem a terra in altum non ſublevant.*

ſtolus, qui omnibus plus laboraverat: *Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus.* Vides, ut (a) hic magnus, quam parvus ſibi erat? Et miro modo fit, ut his quibus conſcientia ſecura eſt, qui nihil ſibi conſcii ſunt, tam humilia de ſemetipſis ſentire contingat (b). Situs hujus floris terræ eſt proximus, & optime. Ita enim habes docentem Apoſtolum: *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.* Non habent hanc proprietatem iſtius floris, qui ſe aliis meliores putant, vel aliis meliores videri volunt, quamvis ſibimetipſis parvi ſunt. Sunt enim nonnulli, qui quidem in conſcientiis ſuis ſe ſubjectos judicant, ſed tamen videri foris volunt aliis meliores (c). Iſti ſtaturam hujus floris habent, qui ſibi intus in animo parvi ſunt: ſitum vero non habent, quia volunt foris ſuper alios elevari, de quibus dicit Salomon: *Menſura & menſura, pondus & pondus, utrumque abominatio eſt apud Deum.* Et in lege Moyſi duplex pondus prohibetur haberi. Duplex quippe pondus habet, qui ſibi malorum conſcius, malum ſe judicat: aliis vero vult foris bonus, & aliis melior apparere, ſuo judicio terræ proximus eſt, & aliis cupit elevatus videri (d). Agitantur hi, quicumque tales ſunt, vitio hypocriſeos, de quibus (e) in ſermone, quem de parvis conſcripſimus (f), plenius ſumus elocuti.

1. ad Cor. 15. 9.

Situs.

Ad Rom. 12. 16.

Non habent proprietatem floris, ſive violæ humilitatis, qui ſe aliis meliores putant, vel aliis meliores videri volunt.

Prov. 20. 10.

Deut. 25. 13.

Sermo conſcriptus de parvis, ſive parvulis.

54. Odor violæ ſuavis eſt, & ſalubris, quia etiam apud ipſos ſuperbos laus humilitatis exaltatur. Ipſa enim fama laudabilis, ſuavitas eſt odoris, & vere ſalutaris eſt: & nonnunquam de laude humilium auditores emendantur, etiamſi ſint tales qui iſtum odorem amittant, licet diligenter conſiderent. Color, ſicut apparet, abjectus eſt, illis præcipue qui virtutem floſculi ignorant: ſed vim floris agnoſcentibus fit etiam ipſius floris deſpectio commendabilis & dilecta. Hoc in ipſius humilitatis Magiſtro benigniſſimo (g) Jeſu facile agnoſcemus ſecundum illud verbum Apoſtoli: *Nos*, inquit *prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Judæis atque Græcis (h) Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Nimirum Chriſtus crucifixus viola eſt. In cruce enim humillimus factus eſt. In hac humilitate ſolum colorem intuen-

Odor.

Color.

1. ad Cor. 1. 23. ac ſeq. Chriſti humilitas.

(a) Al. abſque *ut*.

(b) *Vir humilis de ſe vilia ſentit*, Serm. 1. de B. Anton. Pad. O. M. nec non Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *Verus humilis, ut dicit Bernardus* (in Cant. Serm. 16. poſt med.) *ſemper vult vilis reputari*. Item ibi: *Humilitas virtus eſt, ut dicit Bernardus* (De 12. grad. humilit. non long. a princip.) *qua homo veriſſima ſui cognitione ſibi ipſi vileſcit*. Vide ſis etiam Serm. 4. Dom. 10. poſt Pentec. atque Ser. 3. Dom. 16. poſt Pentec.

(c) Vid. S. Gregor. Moral. L. 27. cap. 46. num. 78.

(d) Contra hunc, ac hujuſmodi ita ſe *elevantes*, eodem Serm. de B. Antonio illud objicit Pſ. 72. ac D. Auguſtini Enarrat. in eumdem Pſ. „ *Dejeciſti eos, dum elevarentur*. Aug. „ Non dicit, dum elevati eſſent; ſed dum ele- „ varentur. "

(e) Nempe de prædictis carentibus flore, ſive viola veræ humilitatis, adeoque ſuperbis, qui *valde laborant elevari in colles, & colles in altiſſimos montes*, d. Ser. ibi.

(f) Ex his verbis haud poteſt exſculpi quod putavit Cl. Mabillonius, videlicet quod Auctor hujus Myſticæ Vitis *parvos Sermones conſcripſerit*; rectius vero ex iiſdem elicitur, Auctorem quoque eſſe *Sermonis, quem de parvis*, ſive *de parvulis conſcripſit*. Sed quis eſt Sermo iſte? Illum veriſimilius conjectare mihi liceat Serm. ſupra cit. de B. Anton. Pad. qui præfixum habet thema hoc Gen. 43. 29. *Iſte eſt frater veſter parvulus. de quo dixeratis mihi*, & in quo idem *B. Antonius* dicitur etiam *parvus*. Quandoquidem in eo, poſt præfationem contra Superbos, & poſt quædam ejuſdem B. Antonii præconia, ſic loquitur D. Bonav. *Quia hæc dictio PARVULUS, continet ſanctitatem mentis, & humilitatem operis, de hoc nomine ſolo (brevitatis gratia) erit ſermo. Eſt ergo notandum, quod PARVULI has habent proprietates &c.* Enumerat autem quinque Superbis oppoſitas, quas late uſque in finem Sermonis perſequitur, ac de more concludit: *Rogemus ergo Dominum*, quæ eſt clauſula verorum D. Bonaventuræ Sermonum. Nonne Sermo hic eſt ſupra dictus *de parvis*, ſive *parvulis* conſcriptus, deducto nomine a *parvitate*, de qua inibi dicitur: *nulla eſt caritas, quia nulla eſt parvitas*? Quod ſi id negaveris, illud ſaltem conceſſeris, non omnes D. Bonav. Sermones eſſe vulgatos, præfatumque Sermonem cum aliis pluribus penitus intercidiſſe. Ceterum cordatioribus ſatis hactenus ſuaſiſſe autumo, præfatum *Sermonem de parvis*, ſive *parvulis*, eum ipſum eſſe *Sermonem* nunc inſcriptum *de S. Antonio Paduano Ord. Minorum*, adeoque eumdem Auctorem, nempe D. Bonaventuram agnoſcere; tametſi forte non habeatur nunc omnino completus. Vid. infra Serm. 1. de Melliſluo nomine D. N. J. C. prope finem, ubi loquitur de *Fratribus Minoribus*, quos *parvulos* vocat, ac ſe inter *parvulos minimum*.

(g) Al. *benigno*.

(h) Al. pro his *autem*, his *vero*; & pro *Judæis atque Græcis*, legitur *Sanctis*.

cuentibus Judæis & Gentibus ipse contemptor vilis apparuit; nobis vero qui virtutem agnoscimus passionis, ipsa etiam humilitas despecta, humilitas Christi placet, & per humilitatem maxime commendatur. Despectui ergo coloris adjungatur quæ latet virtus floris interior: ut per interiorem virtutem hoc, quod exterius vile videtur, non contemnatur, verum amplius diligatur.

55. Nunc ergo perfectiori & puriori oculo intueamur, quantum floruerit ille flos singularis, de quo scriptum est: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini* (a). Bonus flos, super quem Spiritus Domini sanctus requiescit, & licet flos hic noster Dominus Jesus qui de se dicit: *Ego sum flos campi* (b), omnium in se florum habuit virtutem & decorem sine diminutione aliqua: nulli tamen flori magis convenit, quam violæ, ut in eo Spiritus sanctus requiescat. Nec ego hoc affirmo, sed ipse qui dicit: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Quid apertius? Nunquid non potuisset ponere rosam patientiæ & caritatis, lilium castitatis, crocum abstinentiæ, cum vellet ostendere requiem Spiritus sancti? Quibus prætermissis, violam posuit humilitatis (c), cujus pedissequæ sunt quies & timor, quæ postponuntur. Non enim possunt moveri violæ, id est, humiles, a vento superbiæ; qui semper quærit alta corda quæ concutiat, sicut quidam ait:

Isa. 11. 1.

Cant. 2. 1.

Isa. 66. 2.

Humilitatis pedissequæ Quies & Timor.

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Ovid. 1. de remed. am.

Dum enim inveniuntur humiles, non possunt moveri. Quiescunt ergo, & spiritum super se quiescentem non excutiunt, dum nec superbiæ, nec invidiæ vento commoventur. Est & timor non quilibet perdendæ pecuniæ, non bonorum transitoriorum; sed timor sermonum Domini humilitatis pedissequa: quia dum humilis nihil de sua virtute præsumit, sermones Domini pro sua consolatione attendens, semper timet ne non adimpleat præcepta, ne Patrem præcipientem sua transgressione offendat. Bonus ergo flos iste quietem generans & timorem, utique genitorem securitatis: quia scriptum est: *Qui timet Deum, faciet bona*. Pro quibus factis quid dabitur mercedis, nisi securitas sempiterna?

Eccli. 15. 1.

56. Bonus profecto flos viola, qui florem cœlestem Verbum æterni Patris in uterum terreni floris beatissimæ Virginis mirifica dulcedine sui odoris attraxit, ipsa attestante quæ ait: *Exultavit spiritus meus in Deo Salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ* (d). Quid dicis? Nunquid non alios flores habes? Habeo, inquam. Tota enim floreo, nullius floris expers, quia nulla virtute careo, cum tota speciosa sim, & macula non sit in me (e). Habeo lilium castitatis, quia prima votum conservandæ virginitatis vovi Domino (f). Habeo rosam caritatis, quia si non usque adeo dilexissem Dominum, unde mihi tanta fiducia, unde tanta audacia, ut novum aliquid puellula tenera & verecunda, & adhuc sub parentum jure & præceptis legis constituta inchoarem? Sed ut verum fatear, audacem faciebat amor: coegit rosa ardens servilem timorem devorans, ut facerem novum votum, & singulare lilium, ut possem quandoque dicere dilecto meo: Candida sum & rubicunda, sicut & tu candidus & rubicundus. Habeo & alios quoscumque flores, sed nullum horum tanta dignatus prærogativa

Luc. 1. 47. & seq.

Cant. 4. 7. Enumeratio virtutum B. Virginis, & quod prima votum Virginitatis Domino voverit.

Hemistichium.

Cant. 5. 10.

(a) Sic Breviloq. Par. 4. cap. 5. atque Serm. sive Collat. 14. in Hexaem. &c.

(b) Itidem verba hæc Sponso adtribuit Exposit. in cap. 2. Cant. §. 89. Nec non Exposit. in cap. 1. S. Luc. Vide infra num. 56. in not. d. Idipsum confirmat S. Hieron. Comment. in Isa. Proph. Lib. 4. in cap. 11. ubi sicut per *Virgam de radice Jesse* intelligit *Sanctam Mariam Virginem*; ita per *florem* interpretatur *Dominum Salvatorem, qui dicit in Cantico Canticorum: Ego flos campi &c.*

(c) Sic cit. Exposit. in Cant. ibi, ac vide supra cap. 16. num. 51.

(d) Exposit. in Luc. ibi, & cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

(e) Serm. 1. ac 2. de B. V. M. Nec non in 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 1. in Fundam. *De nulla anima potest dici: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, quam de Beata Virgine Maria.*

(f) Lib. 1. Phar. cap. 5. ex Legen. B. Bartholom. *Hæc prima inter fæminas hoc constituit in corde suo, ut diceret Deo: Domine offero tibi virginitatem meam, cum hoc a nullo homine nec verbo didicisset, nec exemplo ad imitationem invitata fuisset.* De quo voto etiam idem S. Bonav. loquitur etiam 4. Dist. 30. Art. 1. Q. 2. in concl. Vide infra cap. 18. num. 63.

Humilitatis virtus in B. Virg. commendata.

Luc. 1. 48.

gativa respexit in me Dominus, ut florem violæ meæ: *Respexit enim humilitatem ancillæ suæ.* Et vultis videre omnes, cui mutuavi flores meos, quantum ex flore sim consecuta? *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ex hoc* dico, quia respecta sum a Domino. Flos violæ meæ, *quia nardus mea dedit odorem suum*, quæ idem significat quod viola, id est, humilitatis virtutem, cujus fragrantia delectatus est Rex, filius Regis, Deus Dei filius, cum esset in accubitu suo, id est, in sinu Patris; & odore tam delectabili quasi quadam illius violentia tractus est in me (*a*), & voluit concipi flos in flore intra florem, id est, intra Nazareth, quod interpretatur *Flos*, ut fieret ipse flos florens, hoc est, Nazarenus. Concordant omnia flori. Concipitur flos manens in flore, hoc est, in Nazareth. Bonus ergo omnino, & optimus violaceus flos, qui odoris sui fragrantia, quasi quodam delectabili vinculo, florem cœli in uterum nostri floris humilis Virginis inclinavit (*b*).

Cant. 1. 11.

Nazareth flos, Nazarenus interpretatur flos florens.

Virgines præcipue decet humilitas.

57. Discant omnes, sed præ omnibus mundi flores, id est, Virgines (*c*), quæ in tota Ecclesia Dei excellunt, tamquam flores in gramine, quod Virgo Virginum prima, Virginum devotarum sanctissima & castissima omnium, summam gloriam ponit in viola humilitatis (*d*), licet in ea candeat singulariter lilium castitatis, rosa caritatis rubescat. Nolite gloriari Virgines de castitate corporali, licet illa sit laudabilis virtus. Sed quanto majores estis vos, tanto humiliate vos in omnibus, ut inveniatis gratiam apud Deum. Non enim castitatem respexit Dominus, sed humilitatem ancillæ suæ (*e*). Si vultis oculo misericordiæ, oculo gratiæ a Domino respici, humiles estote. *Humilibus* enim, Scriptura ait, *dat gratiam*; quia *respexit humilitatem ancillæ suæ.* Si vultis lampades vestras esse refertas oleo, cum Sponsus ad nuptias venerit, id est, si vultis integram & lætam conscientiam habere (oleum enim in lampade, est lætitia spiritualis in corde) nolite de altitudine lilii vestri, id est, de puritate castitatis vestræ alta sapere. Nolite laudem exteriorem appetere (*f*): ne clauso ostio regni cœlorum, dicat vobis Sponsus: *Amen dico vobis, nescio vos*: & a se excludat, qui *respexit humilitatem ancillæ suæ.* Multæ enim Virginum excludentur, quia superbarum nulla ingredietur. Humilium vero nullus, nec conjugatus, nec virgo, nec vidua merebitur expelli. Arcta est janua regni cœlorum, nec recipit nisi parvos (*g*). Tumidi repelluntur, immo nequaquam possunt accedere, cujuscumque sexus sive conditionis fuerint vel ætatis. Et breviter dico, nulla virtus accedit, nisi ad humilitatis violam fuerit inclinata. Dicit enim & docet hoc humilitatis Magister, qui advocans parvulum statuit eum in medio discipulorum, & dixit: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvulus hic* (*h*), *non intrabitis, in regnum cœlorum* (*i*). Nunquid posuit ibi in exemplum

Jacob. 4. 6.

Matth. 25. 4.

Ibid. 12.

Humilibus solum patet janua cœli.

Matth. 18. 3.

(*a*) Similiter Exposit. in cap. 1. Cant. §. 78.

(*b*) Omnia supradicta confirmat ipsemet D. Bonav. Exposit. in cap. 1. S. Luc. hisce disertissimis verbis „ In hoc quod Civitas illa Na„ zareth vocatur, quæ flos interpretatur, si„ gnatur quod illum veniebat nuntiare, qui „ *flos* est *campi, & lilium convallium* (Cant. 2. „ 1.) *Ergredietur virga de radice Jesse, & flos* „ *de radice ejus ascendet* (Isa. 11. 1.). Unde „ hic dicit Hieronymus (Epist. 101. post med.) „ Et Nazaræus de radice ejus crescet. Igitur „ *a Nazareth potest aliquid boni esse* (Jo. 1. 46.): „ immo flos omnis boni. Congruebat in flore „ florem concipi, in flore nutriri, in florum „ tempore, id est, in vere, & martio nuntia„ ri. Unde Bernardus (Hom. sup. miss.): „ Florigeram amat patria, flos de radice Jesse. „ Et ideo poterat jam decantare: *Flores appa*„ *ruerunt in terra* (Cant. 2. 12.) " Vide sis Comment. quoque in Jo. Evang. cap. 1. n. 93.

(*c*) *Flos Ecclesiastici germinis* vocantur & a S. Cypriano L. de discipli. & hab. Virgin. c. 2.

(*d*) Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *Sitis ergo, o famulæ Dei, ancillæ Christi, humiles, ita ut numquam superbiam in cordibus vestris permittatis ..... quia Dominam habuistis humilem, scilicet Virginem Mariam, Reginam omnium.*

(*e*) Ibi: *Non credamus, quod virginitas placeat Deo sine humilitate: certe nec Maria Mater Dei fuisset effecta, si superbiam habuisset in se. Propterea dicit Bernardus* (Hom. super Missus est cir. med.): *Sine humilitate audeo dicere, nec Maria Deo placuisset &c.* Quæ Bernardi verba allegantur etiam Lib. 4. Phar. cap. 45. de continen. & humilit. Quodve *non sit vera castitas nisi ex humilitate*, alibi quoque tradit D. Bonav.

(*f*) Ex eodem Bernardo Serm. 7. in Cantic. post med. in cit. Phar. ibi: *Continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam quærit humanam. &c.*

(*g*) Quinimo Serm. 1. de S. Anton. Patav. loquens de hujusmodi *parvis* ait: *Quod juxta mensuram parvitatis in via, erit mensura felicitatis in patria.*

(*h*) Codex Corbejen. apud Blanchin. *Sicut infans hic est.* Et S. Joan. Chrysost. Hom. 59. in Matth. *Sicut parvulus iste.*

(*i*) Pariter d. Ser. 1. de S. Anton. Pat.

plum Discipulis lilium castitatis Joannem, vel rosam caritatis Petrum, qui & tunc præsentes erant; quorum prior ab ipsis nuptiis, ut asseritur, vocatus fuit & electus a Domino (a); sequens vero trina confessione Domino benignissimo (b) Jesu, cui mentiri non potuit, perfectæ caritatis affectum contestatus est. Sicut enim Joannes de speciali prærogativa castitatis; ita Petrus de ferventiori caritate commendatur (c). Nec tamen istos in exemplum posuit cœlorum januam intraturis: sed parvulum humilitatis virtute præcelsum.

Jo. 21. 20.

58. Videamus ergo quantum in se istam virtutem omnium virtutum Dominus commendavit. Primo verba ejus attendentes, ubi ait: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris.* Quid est, Magister bone, optime Jesu? Numquid ad hoc redacti sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ in te reconditi, ut hoc singulariter doceas, quia *mitis es & humilis corde?* Non doces, ut cœli discantur fabricari, fieri miracula, mortui suscitari, & cetera hujusmodi; sed *quia mitis sum & humilis corde* (d). Nunquid tam magnum est quod est parvum? utique: quia per hoc invenitur requies animabus. Quæ enim alia est caussa omnis laboris & certaminis nostri, nisi ut inveniamus requiem animabus nostris? Brevis doctrina, brevis via demonstrata est. Disce hanc a Domino Jesu, qui mitis est & humilis corde (e); id est, vide & quantum & quare humiliatus fuit ille, qui est *excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria ejus*: & disce etiam quia tu es lutum & cinis (f), & sic invenies requiem animæ tuæ. Sed nota quod ait: *Humilis corde*. Non enim ficta humilitate placatur ille, qui est humilis corde; sed humilitate vera. Humilitate cordis (g) delectatur ille, qui intuetur cor: quia in humilium cordibus requiescit. Quærit enim corda humilium, quæ elevet; non tumida, a quibus resiliat. (h)

Matth. 11. 29.

Christus verbis & exemplis humilitatem docuit.

Ps. 112. 4.

59. Sed quia duo posuimus, quæ nobis consideranda sunt, scilicet quantum & quare humiliata fuit Vitis nostra Dominus Jesus; utrumque hoc jam explicemus, quia vestræ votiva sunt caritati. Deficit enim humanus intellectus, ratio succumbit, quantum humiliatus fuit Dominus in conversatione. Quomodo enim scire potes dejectionem humilitatis, nisi etiam excellentiam dominationis agnosceres? Loquere enim. Quid potes? Nunquid mensuram gloriæ, potentiæ & pulchritudinis ejus attinges? Non ad hoc Angeli, neque Cherubin, aut Seraphim pervenerunt (i). Non enim aliqua creatura Deum agnoscit ita plenarie (k) & perfecte, sicut ipse est. Quanto minus homo putredo (l), aut filius hominis vermis? Et tamen quia tantus erat, ut magnitudinis ejus non esset finis: ad hoc inclinatus est, ut filius hominis fieret vermis. O quanta humilitas! Incomprehensibilis Deus vult comprehendi, summus humiliari, potentissimus despici, pulcherrimus deformari, sapientissimus (m) fieri ut jumentum, immortalis mori, & ut compendio absolvam, Deus vult fieri vermiculus.

Christus quantum & quare humiliatus.

(a) Sic D. Bona. in Prol. super Joan. Evang. num. 12. nec non in cap. 2. ejusdem num. 118. Eadem assertione nixus Dionysius Carthusianus ait Enarrat. in Evang. secundum Joan. Art. 1. *Hunc Christus a nuptiis, ubi aquam in vinum convertit, vocavit, ut recitat Beda.*

(b) Al. *benigno.*

(c) Similiter in 3. Dist. 32. Art. 1. Q. 6. per totam.

(d) Pariter S. August. Serm. 10. de Verbis Domini secundum Matthæum. Unde S. P. Franciscus, referente ipsomet S. Bonaventura in ejus Legenda „ Dicebat propter hoc Filium Dei de altitudine sinus paterni ad nostra despicabilia descendisse, ut tam exemplo, quam verbo, Dominus & Magister humilitatem doceret. “

(e) Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. „ Hanc virtutem maxime a Filio Dei Soror Deo devota discere debes, quia ipse dicit: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* “

(f) Ibi: *Considera etiam quo tendis; tendis enim ad corruptionem, quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Quid igitur superbis terra, & cinis? Si hodie es, cras non eris &c.* Vide sis etiam S. Bona. de Sanctis in Communi Serm. 4. in ord. 26. de uno S. Confess. ex S. Bernardo.

(g) De *humilitate cordis* idemmet S. Bonav. ibi Serm. 3. in ord. 25. de uno S. Confess. Unde suprad. Serm. 1. de S. Anton. Pat. ab ipso dicitur per *humilitatem parvus*, ac etiam *parvulus, sicut corde humilis.*

(h) Rursum in d. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *De talibus dicit B. Augustinus: O pellis morticina, quid extenderis? O sanies fœtida, quid inflaris? Caput humile, & membrum superbum? Quasi dicat: non decet.*

(i) Confer infra Tract. alt. de tribus Virtutibus n. 10. & seq.

(k) *Plenarie* pro *plene*, etiam in Legen. ma. Vid. Prodrom. col. 592.

(l) In d. Tract. num. 6.

(m) Repetitio superlativorum D. Bonaventuræ familiaris. Vid. Prodr. col. 167. ac seqq.

culus. Quid excelsius Deo? Quid vermiculo inferius? *Ego*, inquit, *vermis sum, & non homo*. Quare vermis? Quia filius hominis. Ita enim habes in Job: *Stellæ non sunt mundæ (a) in conspectu ejus. Quanto magis (b) homo putredo, & filius hominis vermis?*

Ps. 21. 7.

Job 25. 5. ac seq.

60. Si ergo filius hominis est vermis, utique & ipse vermis est, quia ipso testante filius hominis est. *Quem*, inquit, *dicunt homines esse filium hominis?* Ecce qualem distinctionem facit inter hominem, & filium hominis (c). Homines appellat, qui de primo homine Adam per corruptionem descenderunt. Unde & Job ait: *Quanto magis (d) homo putredo?* quia in putredine corruptio est. Ipse vero solus purus Christus Dominus, quia sine corruptione (e) de Matre Virgine natus est (f); se quidem non appellat hominem, qui utique putredo est; sed *filium hominis*, qui vermis est. Sicut enim vermis de sola terra, ita Jesus Christus de sola Virgine generatur (g). O quam humilis vermiculus Jesus Christus, qui opprobrium factus est hominum, & abjectio plebis, ab hominibus contemptus sine caussa, sine vindicta conculcatus sicut vermis. Cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. Humiliatus est, ut fieret homo, ut hominibus subderetur, beatæ Matri & Joseph nutritio suo, Simeoni expectatori suo, non solum bonis, verum etiam malis, terrenis Potestatibus solvens cum Petro didrachmum inventum in ore piscis. Subditus est Joanni baptismate suo, qui ab ipso potius debuit baptizari. Humiliatus est usque ad ablutionem pedum Discipulorum suorum bonus & benignus Jesus. Postremo humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (h). Quo ultra progredi poterimus? Mortuus non qualibet morte, sed morte crucis, morte turpissima condemnatus est (i). Videsne igitur, quantum in vite nostra, benignissimo (k) Jesu, flos iste violaceus floruerit? Multi usque ad mortem humiliati sunt: sed nequaquam eo vilipensionis descenderunt, quia nunquam ad tantam exaltationem pervenerant. Quis enim bonorum omnium morientium sibi potuit usurpare, quod de Christo Jesu dictum est: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo?* Nullus profecto, quia nullus hominum præter ipsum Deus erat. Maxime ergo humiliatus fuit, qui solus cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum formam servi accipiens, & ad tantam abjectionem deveniens, ut ab hominibus jam non homo, sed vermiculus reputaretur.

Matth. 16. 13.

Distinctio inter hominem, & filium hominis.

Job 25. 6.

Christus quomodo vermis.

Ps. 21. 7.

1. Pet. 2. 23.

Matth. 17. 26.

Ad Philip. 2. 8.

Ibid. 6.

Ibid. 7.

61. Sed quæ est caussa tantæ humiliationis in benignissimo (l) Jesu? Non enim sine rationabili necessitate & justa caussa sic humiliatus est Filius & Sapientia Patris, quæ nihil sine caussa facit. Quid multis immoramur? Propter hoc factus est homo, ut hominem redimeret: infirmatus est, ut nostras infirmitates curaret: inops factus est, ut sua nos inopia ditaret: humiliatus est, ut nos exaltaret (m): traditus est ad mortem, immo mortuus est, ut nos vivificaret (n). Quis sanæ mentis contemnat (o) humiliari propter tam humiliatum pro nobis (p)? Et licet multæ sint caussæ, quæ nos ad humilita-

Caussa tantæ humiliationis in Christo.

Imitanda.

(a) Al. *Astra non sunt munda*.
(b) Al. *Quanto minus*; sed *quanto magis* mox infra. Quidam tamen apud Malvendam reddunt *quanto minus*.
(c) De hac *distinctione* Vol. 1. Comm. in Jo. Ev. cap. 1. num. 103. in fine.
(d) Ergo & supra leg. *Quanto magis*.
(e) 3. Dist. 3. Par. 2. Art. 2. Q. 1. in fine.
(f) Pariter cit. Comment. in cap. 1. Joan. num. 103.
(g) Et quod *Christus* hoc etiam sensu dicatur *vermis, & non homo, quod absque virili, seu masculo semine, opera Spiritus sancti conceptus sit*, interpretatur quoque Euthymius, aliique Patres, apud Lorinum Comment. in Ps. 21. ver. 7. Vid. S. August. Enarrat. 1. in d. Ps. 21.
(h) *Quæ ignominiosior est, ut dicit Glossa*, cap. 6. de perfect. vit. ad Soror.
(i) Ibi.
(k) Al. *benigno*.
(l) Al. *benigno*.
(m) *Benigne inclinatus est, ut elevaret*, Comment. in cap. 21. Apocal. num. 1551.
(n) *Mortuus est, ut vivificaret*, d. Comment. ibi ex S. Gregorio.
(o) Al. *contemnit*.
(p) Idemmet S. Bonav. de Sanctis in Communi Serm. 4. in ord. 26. de uno S. Confess. „Si ergo Dominus ac Rex noster humiliavit „se usque ad carnis nostræ susceptionem, us„que ad irrisionem, usque ad corporis flagel„lationem, usque ad coronæ spineæ corona„tionem, usque ad vilissimæ mortis tolera„tionem; quis de cetero audeat superbire? „&c.“

litatem cogant (a), scilicet initium pudorosum, vita dolorosa, finis timorosus (b), metus gehennæ, spes cœlestium, hisque cum aliis caussis, si quæ sunt, cessantibus, sola Regis nostri ac Redemptoris, Patris dulcissimi & optimi Jesu humilitas ad humilitatis virtutem nos, non solum incitare, sed violenter cogere deberet. Humiliemur ergo (c), & propter supradictas caussas, ut vicem rependamus propter nos humiliato Domino Jesu, offerentes violam humilitatis ipsius, qua ipse Vitis nostra tam excellenter effloruit; & in corde nostro gustantes, ut hunc florem suum, quem ipse specialiter in se voluit commendare, recognoscens in nobis, nos secum, qui super omne nomen exaltatus est, in tempore visitationis suæ exaltare dignetur.

Ad Philip. 2. 9. 1. Pet. 5. 6.

CAPUT XVIII.

De florente lilio castitatis. (d)

Lilium typus castitatis.

62. Non potuit deesse in Vite nostra florente flos lilii candentis, excellens castitatis insigne. Inter omnes virtutes castitas quadam speciali prærogativa flos meruit appellari, quæ per lilium figuratur. Castitatis autem nomine hoc tractatu non quamcumque accipe castitatem, sed eam quæ virginitas appellatur (e). Est enim & castitas continentium, seu viduarum; & est castitas maritalis. Sed eæ jam minime flores appellantur, quia virginalis (f) florem lilii amiserunt. Eos igitur qui deflorati non sunt, id est, Virgines, flore lilii in præsenti volumus nuncupari: nec hoc dicendo facimus injuriam continentibus & maritatis (g). Non enim cum laudamus castitatem Joannis, vituperamus conjugium Abrahæ (h): nec commendando virginitatem Mariæ, viduitatem Annæ reprobamus (i). Sed habent singuli merita sua, non parva tamen dignitate distincta. Quis autem fructum tricesimum non laudat in conjugatis, sexagesimum in viduis; licet his excellenter præferatur fructus centesimus virginitatis? (k)

63. De hac igitur gratia lilii, in quo Vitis nostra floruit, locuturi, videamus, vera luce nos illuminante, quare tanta virtus per lilium figuretur. Et manifeste quidem occurrit, quia propter candoris munditiam, qua ille flos ceteris floribus est prælatus. Hinc sane munditia virginalis merito figuratur typo lilii (l). Nullus præterea alius flos vel ipso prospectu tantum præ se fert gratiæ, quantum hic unus: quare merito mundissima, & omnibus piis gratiosa virginitas per hunc figuratur florem. Quibus itaque laudibus te efferam, o virginalis candor? prorsus nescio. Atqui nescientem me doceat singulare illud Lilium, increata Dei sapientia Dominus Jesus, unigenitus Patris filius, & unicus filius lilii singularis, id est, castissimæ Virginis matris, quæ in confinio utriusque legis votum consecravit perpetuæ & integerrimæ virginitatis (m). Doceat, inquam, me, quomodo per considerationem lilii materia-

Castitas cur figuretur per lilium.

(a) De his ibi.

(b) Adjectivum hoc stilum S. Bernardi sapere non videtur; sed potius S. Bonaventuræ.

(c) Ibi „ Ergo fratres carissimi, si Dominus Salvator noster sic est humiliatus propter salutem nostram; quis hominum audeat plus contra eum superbire? August. Si bene se humiliavit Dei potestas; superbire quomodo audebit humana infirmitas? Constat non esse justum, non esse usitatum; sed rationi contrarium, & a justitia alienum, ut sit servus supra Dominum, & discipulus supra Magistrum, vilissimus supra Deum. Ergo ubi se Deus inclinavit, quis hominum se erigere audebit? Unde & Apostolus hoc considerare docet, cum dicit: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset &c.“ ut supra.

(d) Al. *De flore castitatis, quæ est lilium.*

(e) S. Greg. in Ezech. L. 1. Hom. 6. n. 4. *Flos lilii candida vita carnis est de incorruptione virginitatis.*

(f) Al. *virginitatis.*

(g) Ex S. Hieron. in Epist. sive Lib. adver. Helv. ait D. Bonav. in Phar. Lib. 1. cap. 40. *Non negamus viduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inveniri &c.*

(h) 4. Dist. 33. Dub. 3. & A. 2. Q. 2. in concl.

(i) Ad instar S. August. similiter dicentis de sanc. Virginit. cap. 20. num. 19. quod *Mariæ majus bonum, Susannæ non debeat esse damnatio.*

(k) Sic ex laud. Hieron. in Epist. ad Ageruc. de Monoga. ante med. in ead. Phar. ibi cap. 41. nec non Exposit. in cap. 3. Sap. ac etiam alibi, ipsemet D. Bonav. Item laud. S. August. ibi cap. 44. num. 45.

(l) Idemmet S. Bonav. Exposit. in Cant. c. 2. §. 89.

(m) Vide supra cap. 17. num. 56. Heic addo, de hoc voto loqui etiam S. Bernardum Hom. 4. super missus est num. 3. Serm. 4. in Assumpt. B. M. num. 6. nec non Dom. infra Oct. d. Assumpt. Serm. super verba Apocal. *Signum magnum apparuit &c.* num. 9. Vid. SS. Patres

terialis (*a*), lilii virginalis circumstantias agnoscere valeam. Propter has ergo proprietates, quas jam proposuimus, ipsum lilium materiale in radice & trunco, foliis, & in his aliis flosculis, qui intra illum concluduntur, studiosius investigare curemus. Speramus enim, quod his omnibus specialiter consideratis, commendationem perfectæ virginitatis invenire possimus.

CAPUT XIX.

De radice lilii. (*b*)

Albedo lilii designat munditiem cogitationis.

64. Radix lilii commendatur in tribus: alba est, splendida est, tractabilis est. Quid autem per radicem in terra latentem, nisi cogitatio latens in corde figuratur? Per albedinem ergo radicis, munditiam cogitationis accipimus. Quid ergo munditia carnis, sine munditia cogitationis? (*c*) De hac præcipit Dominus: *Lavamini*, inquit, *mundi estote*. Nam ne exteriorem munditiam intelligeres solam, subjunxit: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*. *Perversæ enim cogitationes separant a Deo*. Et sicut Veritas testatur: *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ*, & cetera, *quæ coinquinant hominem*. Sunt autem cogitationes nigræ

Isa. 1. 16.

Sap. 1. 3.

Matth. 15. 19. & seq.

Cogitationes malæ triplicis generis. Diabolicæ.

sive pollutæ, nempe diabolicæ, mundanæ, carnales. Cum aliquis se alio meliorem æstimat, cum alii similis esse videri vult, qui eo major est; vel cum non vult subjectus esse ei, qui sibi prælatus est; diabolicæ sunt cogitationes, quæ a diabolo inventæ sunt, & ab ipso ceteris familiarius usurpatæ; ita ut proprie character diaboli dicatur superbia. (*d*) Cogitationes mundanæ sunt illæ, quæ animum concupiscentiis rerum illaqueant; ut illis acquirendis nimis sollicite insistant, & acquisitis nimis delectentur (*e*); ne proximorum necessitatibus erogentur, & sic fiant alieni a caritate Dei, quia scriptum est: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit sua viscera ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?* Cogitationes carnales sunt, quæ homines ad luxuriam pertrahunt carnis, utpote quando inordinata dilectione & delectatione cogitant viri de mulieribus, vel mulieres de viris: quia stulti homines amorem appellare præsumunt quod verius odium posset appellari. Est & luxuria ciborum & potuum, cum lautiora & delicatiora propter solum saporem quæruntur (*f*), non propter sanitatem adipiscendam (*g*). Posset quis uti (*h*) delicatis cum moderatione: quod tamen difficile observatur (*i*). Simile judicium est

Mundanæ.

1. Jo. 3. 17.

Carnales.

Species est quædam luxuriæ in cibo & potu lautiora & delicatiora quærere propter solum saporem.

Patres citatos a Petro Canisio Lib. 2. Marial. cap. 14. loquentes de hujusmodi voto a B. V. M. emisso. Quodve, vel ante nuptias, vel etiam post nuptias, consentiente Josepho, virginitatem Deo irrevocabili voto dicaverit, docent quoque Patres, & præstantissimi Interpretum, apud Augustinum Calmet Comment. Liter. in Evang. S. Luc. cap. 1. sub ver. 34.

(*a*) Vox quidem in Scholis perquam usitata, sed adhibita quoque a Macrob. Lib. 1. Som. Scip. cap. 12.

(*b*) Al. additur: *id est, cogitationibus in corde latentibus*.

(*c*) Pariter Lib. 1. Phar. cap. 38. ex S. Hier. adver. Helvid. non longe a fin. atque S. Isidoro de Sum. bon. Lib. 2. cap. 40. Sent. 7. Vide sis etiam inter Sermones S. Bona. de Sanctis in communi Serm. 1. in ord. 32. de una S. Virgine.

(*d*) In 2. Dist. 5. Art. 1. QQ. 1. & 2. & Art. 2. Q. 1.

(*e*) Al. *delectetur*.

(*f*) Hæc doctrina pugnat contra propositionem illam ab Innocentio XI. proscriptam: *Comedere, & bibere ob solam voluptatem usque ad satietatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus suis actibus frui.* Vid. infra Ordinar. Vit. Relig. n. 25.

(*g*) Salvo semper quod inquit Apostolus 1. Cor. 10. 31. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, propter mox notanda de bono sanitatis usu, ut vivens Deo vivat, ac in sanitate sua Dei gloriam præ ceteris quærat.

(*h*) Scite ait *uti*, non autem *frui*; quia ita utendum est bono creato, ut referendo illud ad ultimum finem quis Deo solo fruatur. Vid. quæ de *uti* differit idemmet S. Bonav. in 1. Dist. 1. Art. 1. Q. 1. 2. & 3. ac de *frui* ibi Ar. 2. Q. 1. nec non Art. 3. Q. 1. & 2. Unde cit. Ar. 1. Q. 2. in concl. ait: *Utimur assumendis, vel respuendis ad valetudinem, tolerandis ad patientiam, ordinandis ad justitiam*. Quinimo Art. 3. ad finem Q. 2. vult virtutes ipsas ad Deum virtutum referri, ajens: *In ipsis non est quiescendum, quia virtutes cum ad se referuntur, superbæ sunt, & inflatæ*. Quæ quidem doctrina ex asse est D. Augustini L. QQ. 83. Q. 3., L. 19. de Civit. Dei c. 25. &c.

(*i*) Id adeo observatu difficile, ut vel ipse modo laudatus Augustinus indiguerit quotidiana pugna adversus ciborum potuumque oblectamenta, sentiensque magnam in servanda moderatione debita difficultatem dixerit Lib. 10. Confess. c. 31. allegatque D. ipse Bona. L. 2. Phar. c. 36. *Hoc me docuisti Domine, ut quemadmo-*

est de his, qui vestimentis delicatis uti desiderant.

65. Perditur proprietas lilii & virginitatis decor, si radici desit albedo, & cogitationi virginalis munditia. Nam si corpus extrinsecus sit mundum, & cogitatio intrinsecus sit polluta; jam non virtus, sed hypocrisis appellanda est. Hoc tamen sciendum, teste Gregorio, quod cogitatio quantumlibet impura, mundam mentem non polluit, cui ratio non consentit. (a) Quis enim cogitationes suas ita refrænare potest, ut non qualibet immunditia titilletur? Sed continuo talium cogitationum insultus sunt reprimendi: ut unde sperabat se hostis vincere, per hoc magis victus abscedat. Quod fit, quoties pravis & immundis cogitationibus attracti, statim ad signum crucis, ad passionis Dominicæ recordationem (b), & lacrymarum subsidia confugimus, & suo telo in bello fortes effecti hostem ferimus.

Gregor. M. Moral. Lib. 21. c. 3. n. 7. Cogitatio prava sine consensu mentem non polluit.

Remedia adversus cogitationes malas.

66. Non solum autem alba, sed & candida sive splendida est radix lilii. Candore autem sive splendore hilaritatem animi videtur designare. Sunt autem nonnulli, qui bona quidem opera faciunt vel coactione, vel necessitate, vel consuetudine; sed ad hæc agenda nulla alacritate moventur, quod vitium proprie acedia dicitur. Et hoc quidem vitio religiosi homines maxime affliguntur. Nam sæculares admodum pauci, & si hoc sit vitium, non advertunt. Mundo enim alligati, spiritualis vitii vix possunt apprehendere nomen: cum tamen hoc vitium inter septem principalia nominetur. Nunc ergo spiritualibus loquamur, qui hoc vitium possunt intelligere. Vitium acediæ est, quod quemdam torporem incutit animo; ut ipsi omnia exercitia spiritualia quasi insipida videantur, & in grave tædium convertantur (c). De quo tædio dicit Psalmus: *Dormitavit anima mea præ tædio.* (d) Et alibi: *Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquaverunt usque ad portas mortis.* Tantum quippe aliquando affligitur hoc vitio anima bonorum (e), ut etiam omnem escam, id est, omne spirituale exercitium, abominetur, ut nec orare, nec legere, nec meditari, nec opus manuum libeat exercere (f). Immo etiam appropinquant usque ad portas mortis, id est, ut etiam ipsius vitæ fastidium habentes morte finiri desiderent, cum sancto Job dicentes: *Tædet animam meam vitæ meæ.* Huic gravi vitio medetur jucunditas, quæ per nitorem radicis lilii designatur, & reformat ægrum animum & abjectum, & ad meditationem incitat spiritualem, & reddit desiderium laborandi, orandi, legendi; ut exultet quasi gigas ad currendam viam, & cum Psalmista dicat: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Curritur quippe via mandatorum Dei, cum cor dilatatur, id est, spirituali jucunditate aperitur (g). Dicitur enim naturaliter timore & tristitia cor claudi, securitate vero & lætitia aperiri (h). Quantum, putas, convenit hæc virtus hilaritatis Virginibus sacris, quæ gaudium hujus mundi & omnem ornatum sæculi contempserunt propter amorem Domini sui Jesu Christi (i), ut quod deest exterius, interius impleatur? *Gaudete* ergo *in Domino semper:*

Splendor lilii significat hilaritatem animi.

Acediæ vitium quid & quibus infestum.

Ps. 118. 28.

Ps. 106. 18.

Job 10. 1.

Remedium acediæ.

Ps. 18. 7.

Psal. 118. 32.

Ad Phil. 4. 4.

---

modum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ.

(a) Phar. L. 2. cap. 3. & 4.

(b) In Reg. Novit. c. 10., nec non Serm. 4. Dom. 13. post Pentec. &c.

(c) Phar. Lib. 2. cap. 10. ac Centiloq. Par. 1. Sect. 21.

(d) Sic pluribus in locis S. Bernardus laudatus a Lorino, qui ad hoc ipsum propositum allegat etiam Cassianum.

(e) De prædicto *vitio*, quo *affligitur anima bonorum*, S. Bernardus Serm. 21. in Cant. n. 4. ac 5. Et apud ipsum S. Bonav. Phar. L. 2. c. 10.

(f) Idem Lorinus Comment. in d. Psal. ac ver. prædicta exscribit sub nomine *Bernardi, vel alterius in Tractatu de Passione.* Adi ipsum, si lubet.

(g) De prædicta *spirituali jucunditate*, qua scilicet *latus extiterit, & alacer, quum percurreret absque offensione, vel impedimento viam Dei mandatorum*, ipsomet *Deo cum viribus ad cursum necessariis communicante gaudium id in Spiritu sancto*, rursum Lorin. in d. Ps. & ver. Item S. Bernardus Serm. 3. in Circumcis. Dom. n. 10. de eo loquitur, qui sic *dilatato corde currit viam mandatorum Dei: ut quod prius cum amaritudine & coactione sui spiritus faciebat, de cetero jam cum summa dulcedine peragat & delectatione.*

(h) Lorin. Comment. in Ps. 4. sub ver. 2. „ Physice loquendo, tristibus comprimitur cor, „ in angustumque contrahitur, ac obruitur „ noxio humore: lætis spargitur sanguis, & „ laxantur quodam modo spatia cordi: quod „ indicat rubedo totius oris in ridentibus: & „ in affectis contraria perturbatione pallor, „ sanguine ad cor se se cogente. “

(i) Pariter Comment. in cap. 5. Apocal. n. 362.

per: quia vana gaudia ejecistis. *Iterum dico, gaudete*: quia vero gaudio adhærere meruistis, & in cogitatione cordis vestri hilaritatis nitorem semper habere. *Hilarem enim datorem diligit Deus*, dator singularis & veræ hilaritatis.

2. ad Cor. 9. 7.

Lenitas lilii significat mansuetudinem.

67. Est & tractabilis radix lilii, per quam virtutem mansuetudinis intelligere debemus. Scimus enim quam plurimos esse qui castitatis virtute præeminent, sed ita levi caussa, immo sine omni caussa moveri consueverunt, ut tam sibi, quam aliis, in quos commoventur, fiant nimium onerosi, semper exacerbatum animum gerentes ex omnibus quæ capiunt visu vel auditu. Non decet hoc Virginem Christi, qui dicit & docet: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde*. Et qui mitibus promittit beatitudinem, dicens: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*. Quid ergo immites? Exules erunt in terra. E qua? de qua scriptum est: *Placebo Domino in terra viventium* (*a*). Quid prodest castitas ab illa terra exulantibus? Non sunt illa profecto lilia, quibus hæc proprietas deest. Unde non pertinent ad istud perfectissimum lilium, benignissimum Jesum, qui de se dicit (*b*): *Ego flos campi, & lilium convallium*. Quæ sunt illa lilia ad ipsum pertinentia? Audi. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* (*c*). Tractabile, & lene est lilium: pungentes & duræ sunt spinæ. Non perdit lilium suam lenitatem, licet perferat spinarum asperitatem. O quam malæ filiæ per communionem fidei, spinæ per amaritudinem morum! Tu ergo si vis esse lilium verum, si vis a Sponso dulcissimo collaudari; esto lilium inter filias, inter illas animas, quæ ejusdem fidei, ejusdem professionis tecum sunt. Sed & si morum amaritudine, & verborum asperitate te pungunt, esto inter tales mitis & tractabilis: non exasperes ad quodlibet verbum, sed habe sustinentiam (*d*), ut merearis & tu audire: *Sicut lilium inter spinas*, &c. (*e*)

Matt. 11. 29.

Matt. 5. 4.

Ps. 114. 9.

Cant. 2. 1.

Ibidem 2.

68. Nec tamen hæc dicimus, ut tacite transeat omnium perversitas, & ut non corripiantur inquieti, vel ut tumidi non comprimantur; immo qui ejusmodi sunt, reprehendendi veniunt. Sed, ut non ammittatur tractabilitas tuæ radicis, qui vis esse lilium, (*f*) secundum Apostolum *argue, obsecra, increpa, insta opportune, importune, in omni patientia, & doctrina*. Quasi dicat: Ita fortis exerce zelum disciplinæ, ut lenitatem non perdas interius in mente (*g*), ut revocando perversum, tu ipse quoque non pervertaris. Sunt autem quandoque malorum vitia arguenda, quandoque tacite sufferenda, secundum quod uniuscujusque, qui talis est, utilitati videris expedire (*h*): quia non omnes ægroti uno genere medicinæ curantur.

2. ad Tim. 4. 2.

CAPUT XX.

De trunco lilii. (*i*)

69. Sequitur videre (*k*) de trunco lilii, in quo tria considerantur, rectitudo, fortitudo, longitudo. Truncus ergo lilii a radice exiens, est propositum bonum exiens a bona cogitatione. Cum enim bona cogitaveris, si convalescant illa in te sicut radix in terra, necessitas exigit, ut ea quæ cogitationi placent, proponas ad effectum boni operis perducere: & sic statim habes truncum lilii, id est, boni, hoc est, bonum propositum a bona radice & cogitatione procedens.

In trunco lilii tria consideranda.

361. Et quamvis sic canat Ecclesia in Respons. ult. Offic. de comm. non Virg.; ita tamen id convenit non Virginibus Sanctis, ut adhuc magis Virginibus Sanctis conveniat.

(*a*) Vers. Hier. ex Hebr. *in terris viventium*.

(*b*) Hæc verba esse Sponsi, non Sponsæ, jam adnotavimus Vol. 1. Exposit. in Cant. c. 2. §. 89. not. *b*. & supra col. 83. not. *b*.

(*c*) Ibi.

(*d*) Hæc vox est in Vulg. Eccli 2. 16. ac 1. Thess. 1. 3.

(*e*) *Majoris enim præconii est esse perfectum inter malos, aculeis concupiscentiarum plenos, quam inter bonos*, Exposit. in Cant. 2. §. 90.

(*f*) Al. *reprehendendi veniunt, ut ne amittatur tractabilitas tuæ radicis, qui vis esse lilium. Sed &c.*

(*g*) De hoc ampliora legere est apud ipsummet D. Bona. de sex alis Seraphin. c. 3. ac 4. per totum. Vid. quoque L. 4. Phar. c. 36.

(*h*) 4. Dist. 19. Dub. 4. ubi ait: *De correctione fraterna hoc notandum, quod tunc tenetur homo corripere, quando videt fratrem graviter peccare, & credit probabiliter quod debeat prodesse, & non obesse*.

(*i*) Al. additur: *seu proposito bono, quod a radice bonæ cogitationis exsurgit*.

(*k*) Sic sæpius in Centiloq.

CAPUT XXI.

De rectitudine lilii. (a)

70. Necessaria est huic trunco boni propositi rectitudo, id est, ut recta intentione proponamus bonum facere pro illo (*b*), non terrenas divitias, non humanos favores, nec honoris transitorii excellentiam requirentes. Astutus enim ille serpens, id est, satanas, cum principio bonæ cogitationis non potest resistere, ponit insidias in via (*c*), quibus intentionem boni propositi possit evertere, & per truncum perversum ipsam quoque radicem bonæ cogitationis amarescere faciat. De his insidiis conqueritur Psalmus: *In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.* O quanti istis laqueis capti & decepti sunt! qui bona quidem bene initiantes, tandem exterioribus cogitationibus accedentibus, propositi sui rectitudinem deseruerunt, omnino perversi; & per bona opera sua, vel divitias, vel honores, vel voluptates terrenas semel adepti, primæ intentionis sunt obliti, & aliud quam Deum quærentes, idololatræ facti sunt: dum gloriam incorruptibilis Dei, qui solus gloriosus est, & solus quærendus, mutaverunt in similitudinem volucrum, bestiarum & serpentum. Quomodo in similitudinem volucrum mutant gloriam Dei? Quia bona opera sua, quæ prius ad gloriam Dei facere intenderunt, intentionis rectitudine commutata, pro vana mundi gloria facere laborant. Per volucres enim, leves & instabiles, & alta petentes, vana figurantur (*d*). Gloriam Dei mutant in similitudinem bestiarum, qui bona opera, per quæ prius gloriam Dei intenderunt, præterea pro carnis implenda voluptate faciunt. Per bestias enim, quæ tantum quæ carnis sunt sequuntur, voluptas designatur. Gloriam vero Dei in similitudinem serpentum commutant, qui bona opera, quæ pro cœlestibus tantum divitiis, & pro gloria Dei adipiscenda fieri deberent, propterea operantur, ut ex his terrenas divitias consequantur. Per serpentes enim, qui terram comedunt, designantur avari, qui tantum lucra terrena sequuntur, & animæ suæ ventrem cupiunt implere. (*e*)

Recta intentio curanda in progressu boni operis.

Ps. 141. 4.

Ad Rom. 1. 23.

71. Hæc sunt scandala, quæ in via rectæ intentionis gradientibus abscondit diabolus, ut truncum lilii, id est, bonum propositum, a sua rectitudine distorqueat. Heu, heu! Domine Deus, quis evadet laqueos istos? Ecce ut taceam sæculares, quot quantosque videmus Ordinum diversorum Prælatos (*f*), quos bona sine dubio scimus intentione nudos nudum Christum fuisse secutos; & tamen inviti ad prælaturas licet attrahantur, non post longum tempus, sed statim corrumpunt intentionem, truncum vitiant, commutant propositum: ut prælaturis, ad quas inviti venerant, libenter inhæreant, præesse cupientes, potius quam prodesse; lautioribus ferculis & exquisitis, voluptati ventris potius quam utilitati, vel divinæ voluntati deserviunt: nonnunquam etiam pecunias congregare dicuntur, non ut spiritualibus filiis necessaria, sed ut carnalibus nepotulis & amicis superflue aliquid largiantur. O utinam mentiar! Domine Jesu, utinam mentiar! ut me solo mentiente omnes in rectitudine & veritate persistant. (*g*)

Queritur Prælatos in hoc maxime peccare.

72. Vobis autem, o Virgines Christi, humilitatis virtutem, quam sæpius vestræ caritati commendamus (*h*), ad propositi nostri rectitudinem pro maxima

Virginibus Christi rectitudo intentionis commendatur.

(*a*) Al. additur: *id est, recta intentione.*

(*b*) Hoc necessarium censet, *ut veritas sit in electione, & caritas in intentione*, quemadmodum tradit in 2. Dist. 40. Art. 1. Q. 1. in concl. ex S. Bernardo de Dispensat. circa med.

(*c*) Sic secundum S. Greg. in Evang. L. 1. Hom. 11. n. 1.

(*d*) *Volucres sunt elati, qui nidos dignitatis & honorum habent*, inter Sermoneo sub S. Bonav. nomine Serm. 3. Dom. 4. Advent.

(*e*) Hactenus non in literali sensu, sed morali.

(*f*) Contra hos acerrime S. Bernardus Serm. 33. in Cant. n. 15. nec non Serm. 1. in Convers. S. Pauli n. 3. ac etiam alibi. Item inter ejus supposititia Auctor Sermonis ad Clerum in Concilio Remensi congregatum, & alterius Sermonis ad Pastores in Synodo congregatos, atque tertii Sermonis ad Prælatos in Concilio convocatos.

(*g*) Similiter Prælatorum vitia reprehendere apud D. Bonaventuram perquam frequens est. Vid. inter cetera ejus Lib. 1. Phar. c. 12. ubi multa ex SS. PP. colligit contra *Prælatos malos*.

(*h*) Commendavit profecto etiam atque etiam quum dixit cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. „ Hanc virtutem maxime a Filio „ Dei, Soror Deo devota, discere debes, quia „ ipse dicit: Discite a me, quia mitis sum, „ &

ma parte putamus sufficere. Dum enim in tantam altitudinem castitatis ascenditis; laborat adversarius vester satanas, ut vos ab illa deflectat. Clamat enim nobis sæpe, immo semper suggerit vocem illam, dicens: Incurvare ut transeamus. Quid est incurvare? Flecte intentionem tuam ad terrena, quam ad cœlestia erexisti, ut pateat nobis transitus per te, ut conculcemus te. (a) Ne consentias inimico tuo, o anima casta, virgo Christi, amica Sponsi tui, amici tui Sponsa, ne consentias, ut ne incurveris. Hoc est, nihil terrenum quæras, non laudes humanas, non honores, non divitias terrenas: quia si ad hæc declinaveris, transibit per te mendax ille, teque conculcabit & premet ac elidet te, & jugum iniquitatis suæ importabile ponet super te, si abjeceris jugum Christi leve & suave. O quam insensati, qui rectitudinem intentionis suæ sic incurvant, ut accipiant illum teterrimum & iniquissimum Satanam, sessorem suum, abjecto illo pulcherrimo & optimo primo rectore Domino Jesu, cujus, ut ipse asserit, jugum suavissimum est, & onus levissimum.

Isa. 51. 23.

Matth. 11. 30.

CAPUT XXII.

De fortitudine trunci. (b)

Fortitudo & constantia boni propositi in adversis & prosperis.

73. Fortitudo trunci imprimit virtutem, quæ fortitudo vocatur. Est autem fortitudo, secundum quod eam hic accipimus, quædam virtus omnium tentationum sustinens insultus, non earum modo quæ molestæ, sed etiam earum quæ prosperæ sunt (c). Est autem hæc virtus trunco lilii nostri, proposito boni operis, & maxime virginitatis voto conveniens: quia quanto laudabilius est votum, tanto fallacius & fortius insistit Diabolus, ut impediat bene terminari (d), quod in bono initio non potuit impedire. Talis truncus vere opus est, ut sit fortis contra frigus. Bonum namque propositum unde tentatur, acedia est, qua quandoque, sicut etiam supra diximus (e), in tantum tentantur electi, ut non orare libeat, nec legere, nec meditari, nec aliud quicquam operari eorum quæ sunt quædam fomenta animæ: quia oratione, lectione, meditatione (f), seu etiam exteriori exercitio corporis vires animæ reparantur & conservantur, & augentur, eisque subtractis animam languescere necesse est, & in frigus mortale resolvi: statimque subintrat luxuria, vindicatque sibi sedem in anima frigida, & eam pessime suo igne calefacit. Sine autem intermissione nostro lilio Virgini Christi orandum, legendum, meditandum, vel etiam exterius aliquid operandum est, ne in ipsa truncus boni propositi corrumpatur. Hæc enim, sicut ait beatus Augustinus (g), si cum discretione fiant, ut valetudinem corporis non perturbent (h), in delicias spirituales vertuntur.

Augustinus in Reg. ad Servos Dei num. 4.

74. Calor quo corrumpitur truncus boni propositi, sæculi prospera sunt, in quibus nimis insidiæ inimicorum latent. Multos enim invenimus, qui adversis resistant: quia in illis tentatio est manifesta. Sanum est corpus, adversitates animi, quæ evenerant, & tenta-

Prosperitas, & falsa securitas periculosa.

„ & humilis corde &c. " Et iterum „ Discite igitur, o Virgines sacræ, humilem habere spiritum, humilem incessum, humilem habitum; sola enim humilitas est, quæ Divinam mitigat iram, quæ Divinam invenit gratiam. Quanto enim magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam, dicitur in Ecclesiastico &c. " Et tertio „ Sitis ergo, o Famulæ Dei, Ancillæ Christi, humiles, ita ut numquam superbiam in cordibus vestris permittatis; quia magistrum habuistis humilem, scilicet Dominum nostrum Jesum Christum &c. "

(a) Hugo Card. nostro Bonaventuræ coævus in d. cap. ac ver. Isa. „ *Et dixerunt*, Dæmones scilicet suggerendo; *animæ tuæ*, *incurvare*, a naturali dignitate ad ima appetenda inclinare; *ut transeamus*. Num. 20. c. Obsecramus, ut nobis liceat transire per terram tuam &c. "

(b) Al. additur: *seu de constantia boni propositi*.

(c) Pariter in Opusc. de quatuor Virtut. Card. ubi de Fortit. nec non Lib. 2. Phar. cap. 31. ex Gregor. ab init.

(d) Al. *tertiari*. Quod si *tertiari* legendum sit, tunc dicendum sumi *tertiari* pro tertio iterari, ut apud Col. L. 2. c. 4. Verum quia hoc verbum *tertiari* non memini me uspiam apud D. Bonaventuram legisse, & *al. terminari* lego in marg. Edit. Mabillonianæ; hinc lectionem hanc censeo servandam.

(e) Cap. 19. num. 66.

(f) De his tribus in Incendio, sive Incentivo amoris cap. 1.

(g) Vid. apud D. Bonaventuram in Phar. L. 4. cap. 8; nec non S. Bernardum Serm. 3. in Circumcis. Domini n. 10. ac 11.

(h) Vid. Leg. ma. S. Franc. cap. 5. ubi de hujusmodi discretione ab ipso commendata.

tationes sedatæ sunt. Quid superest, nisi securitas? Cave, cave; væ huic securitati, væ paci huic, de qua dicit ipsa Veritas: *Dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet* (a). Time ergo dum omnia prospera sunt & tranquilla, ne ille fortis armatus satanas sine resistentia possideat te (b). Noli dicere apud te quod dixit ille dives, cujus ager uberes fructus attulit: *Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, comede, bibe, epulare; cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus, & non effugient* (c). Tu vero si vis pacem & securitatem veram habere, vide ne umquam securus sis; sciens pro certo nihil tibi tam timendum, sicut præsentem pacem, quæ sine dubio æternum generat timorem. Neque enim omnibus Sanctis melior es tu, qui in tentationibus probati & perfecti sunt (d). Quis melior beato Job, cui ipse Dominus testimonium perhibuit, quod esset *vir simplex & rectus ac timens Deum, & recedens a malo*, & cui similis non erat in terra? Simile vide in omnibus Deum timentibus, Apostolis, Martyribus, quanta passi sunt tormenta, ut securi pervenirent ad palmam regni, qui fortes facti sunt in bello, non in prosperitate.

Luc. 11. 21.

Luc. 12. 19.

1. ad Thess. 5. 3.

Job. 1. 1.

In Comm. plurimor. Martyr. Antiph. 1. ad laud.

Ad Heb. 11. 34.

75. Tempestates autem truncum lilii nostri impugnantes, manifestæ adversitates sunt, in quibus quærendum est unicum & singulare remedium, ille optimus medicus, dux non seducens, rex suos erigens, athleta fortissimus, in suis & pro suis pugnans & vincens, & inde victores coronans Dominus Jesus (e). Quid quæris, quod in illo non invenias? Si ægrotus es, medicus est. Si exulas, dux est (f). Si desolatus es, rex est. Si impugnaris, pugil est. Si sitis, potus est. Si alges, vestimentum est. Si tristaris, gaudium est. Si obtenebraris, lux est. Si orphanus es, pater est. Sponsus est, amicus est, frater est, summus, optimus, misericordissimus, fortissimus, pulcherrimus, sapientissimus est, (g) omnia sine fine gubernans. Quid autem laboro? Omnia quæ velle potes & debes, est Dominus Jesus Christus. Desidera hunc, require hunc. Quia hæc est illa una pretiosa margarita, pro qua emenda etiam vendenda sunt omnia quæ tua sunt; qua habita nullius tempestatis procellam timebis. Sit iste finis propositi tui (h), sit in illo posita fortitudo tua (i), non in viribus tuis, & nullo modo confringeris; quia ipse, & non alius, est verissimus & optimus consolator adversitatum & pressurarum (k).

In Christo omnia habemus.

Matth. 13. 46.

CAPUT XXIII.

De vermibus, qui corrodunt truncum. (l)

76. Vermes truncum boni propositi corrumpentes, sunt tentationes intrinsecæ, quæ tanto viciniores sunt, quanto familiariores, sæpe sub boni specie bonum propositum corrumpentes. Est enim aliquis, qui de bonæ cogitationis radice, boni propositi truncum emisit. Proponit omnia quæ mundi sunt relinquere, ut nudus Christum nudum sequatur (m); sed nascitur intrinsecus vermis pravæ suggestionis, dicens ita: Indotata tibi soror est, paupercula mater: sunt fortassis fratres, vel filii, sive alii quicumque amici, rei familiaris inopia laborantes, qui de te solo pendent,

Bona proposita corrumpuntur malis suggestionibus.

(a) De prædicta falsa pace ait etiam S. Bernardus Epist. 2. ad Fulconem puerum n. 12. *An dicis pax, & non est pax?* Ezech. 13. 10.

(b) Exposit. in cap. 11. S. Luc. simili plane modo ipsemet D. Bonavent. sic interpretatur „ Fortis iste est Diabolus...... in pace possidet, quoniam non timet amittere, secundum illud Gregorii: Illos pulsare negligit, quos quieto jure possidere sentit. Et hæc pax peccatorum, de qua in Psalmo: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns &c.*"

(c) Pariter d. Exposit. in cap. 12. S. Luc. *ad vanæ securitatis conceptionem* ostendendam; nec non *ad vanæ securitatis subtractionem*, *per Divinæ sententiæ æquitatem*, demonstrandam.

(d) Nanque *tentatio perfectio Sanctorum est*, Exposit. in Prol. Gilber. super Apocal. n. 4. Vid. quoque Ser. 3. de SS. Apost.

(e) *Triumphantium corona* quoque dicitur ab eodem D. Bonav. in Ligno vit. Tit. *Jesus finis optatus*.

(f) Ibi *spes exulum*.

(g) En rursus repetitio superlativorum D. Bonaventuræ familiaris.

(h) *Finis omnium*, ibi.

(i) *Fortitudo laborantium*, ibi.

(k) *Auxiliator oppressorum*, *anxiatorum spirituum dulce solatium*.

(l) Al. additur: *id est*, *malis suggestionibus bonum propositum corrumpentibus*.

(m) Eadem phrasi utitur in Leg. ma. S. Franc. cap. 2.

Tentationes contra Religionis propositum.

dent, te unum respiciunt: quos si reliqueris, aut mendicabunt turpiter, nimirum in tui generis opprobrium; aut furtive, vel violenter certe rapient aliena, & sic in corpore simul & in anima peribunt. Quod si tu, qui his poteris subvenire manendo in possessione tua, hos in certo periculo reliquisse videberis, & clausisse viscera tua ab eis, quomodo caritas Dei manet in te? Ergo ut maneas in caritate, mane cum illis; quia sine caritate nihil proderit tibi, quicquid agas. Quod si tibi etiam prodesset, melius tamen esset, ut multos tecum, quam solum te servares. Nunquid præceptum est alicubi a Domino, mundum omnino ab omnibus relinqui? Quin & magis operibus misericordiæ commendabuntur electi & salvandi in extremi examinis die. Quid ergo quæris extra mundum, quod in mundo melius habere poteris & securius? Adduntur his vermibus alii vermes mortiferi, scilicet difficultas claustralium præceptorum, & quod major est casus, ubi altior gradus; ciborum parcitas, jejunia, vigiliæ, intolerabilis labor sine requie, duritia lectorum, laboris assiduitas, & super omnia abrenuntiatio propriæ voluntatis, cum periculo falsorum fratrum (a), duritia Prælatorum. Ecquis omnia enumerabit? Innumerabiles sunt hi vermes pessimarum suggestionum (b), truncum boni propositi gravissime corrodentes. (c) Omnino resistendum est his vermibus, omnino (d), & sacrarum Scripturarum rationibus sunt enecandi.

1. Jo. 3. 17.

77. Vermis igitur, qui indiscrete adeo caritatem & misericordiæ compassionem persuadet, occidendus est unguento Dominicæ sententiæ, dicentis: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* (e) Qualiter autem diligendi, & qualiter odiendi, per vaccas trahentes plaustrum cum Arca Domini perdocemur; quarum vituli dum essent reclusi domi, ipsæ vaccæ Arcam gestantes & recto itinere pergentes Bethsames, cum audirent voces vitulorum, dederunt quidem mugitum, qui erat signum naturalis affectus; nec tamen se ab arrepto semel itinere deflexerunt. Tu vero (f) si jam portas sive professione aperta & solemni, sive occulto proposito jugum Domini, id est, Regulam quamcumque per Spiritum sanctum a Patribus institutam: si te prædictorum vermium suggestiones incipiunt corrodere, imitare vaccas Allophylorum (g) portantes arcam Domini: redde mugitum, id est, signum affectus, hoc est, condole, compatere, consolare eos qui naturali amore conjuncti sunt: nihilo tamen minus serva viam inceptam, hoc est, perfice bonum propositum dirigendo pedes tuos versus Bethsames, versus *domum solis*, (h) hoc est, ad cœlestem patriam (i), ubi est summa & spiritualis habitatio solis nostri Domini Jesu, qui est sol justitiæ, qui in illa domo lucet in virtute sua, habitans (k) lucem inaccessibilem. Sic sunt odiendi amici, ut affectus amoris erga

Inordinatus in Amicos affectus quomodo ordinandus.

Luc. 14. 26.

1. Reg. 6. 7.

Bethsames domus panis.

Malach. 4. 2. Apocal. 1. 16. 1. Tim. 6. 16.

(a) Sic infra Par. 2. Serm. 6. de sept. don. ubi de *dono Consilii* num. 62.

(b) *Suggestionum*, inquit, *pessimarum*, quibus scilicet *Diabolus decipit*, *Mundus allicit*, *caro inficit*, Centiloq. Par. 1. Sect. 2. ac Comment. in Apocal. c. 5. n. 361. De quibus immissis *Diabolo suggerente*, *carne concupiscente*, *sæculo concupiscenda ingerente*, etiam Guigo Cartusien. Epist. ad Fratres de Monte Dei Lib. 1. cap. 7. num. 20. Eas *pessimas* ostendit S. Bernardus Epist. 2. ad Fulconem puerum per totam.

(c) De verme pessimæ suggestionis truncum boni propositi corrodente, unde contigit, ut quidam a S. P. Francisco petens in Marchia Anconitana ad Ordinem recipi, ob consanguineorum suorum amorem *virtutis propositum citius dereliquit*, in Leg. ma. S. Franc. cap. 7.

(d) Quod *omnino* sit resistendum ita suggerenti contra bonum Religionis propositum, tanquam *Consiliario malo*, cit. Serm. 6. de sept. don. num. 61. 62. ac 63, sicque utrobique idem Auctor apparet, scilicet Bonaventura.

(e) *Non odit*, ut ait Exposit. in Luc. ibi, *per mortificationem affectus carnalis, secundum illud Psalmi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* Ps. 44. 11.

(f) Ad hæc inter edita sub S. Bernardi nomine adnotatur in marg. *Eadem habet Ser. 7. ad Sororem*, qui tamen Sermones ejus reapse non sunt. Porro S. Bonaventuræ solemne est plura ex S. Bernardo, sive ex Operibus eidem adscriptis desumere.

(g) Sive *Alienigenarum*, quam vocem habet Prudentius in Hamartig. v. 500, & in Diptych. de Samsone; nec non Paulinus in Natali 8. v. 71.

(h) *Vel illuminationis*, in Interpret. nom. Hebraic. ad finem sacr. Biblior. nostri Cod. Bernar.

(i) Similia lego quoque Exposit. altera in Ps. 118. pag. m. 158. inter editas sub nomine ejusdem S. Bonav. Expositiones.

(k) Sic 3. Dist. 14. Art. 1. Q. 3. in concl. ac alibi quoque.

erga illos conservetur: sic sunt & amandi, ut eorum amor nequaquam amori Dei præferatur, immo nec animæ nostræ commodum amori illius præferre debemus: sed tanquam odisse animas nostras, affligendo illas jejuniis, vigiliis, castigationibus, ut doceamus eas dominicis obedire præceptis. Eos quoque quorum inopiam implere possemus in sæculo permanendo, eidem commendabimus conservandos, qui est Rex regum, & dives in omnes qui invocant eum, orantes, ut eorum statum ita gubernet, sicut scit eorum saluti expedire.

Apocal. 19. 16. Rom. 10. 12.

Horror austeritatis vitæ regularis quomodo curandus.

78. Ceterum vermes suggerentes austeritatem vitæ regularis (*a*) velociter necabuntur, si mentem nostram myrrha, id est, amaritudine Dominicæ passionis (*b*), curaverimus inungere, cui quicquid pati potuerimus comparatum, aut parum aut nihil poterit æstimari. (*c*) Sunt autem hi vermes maxime importuni proposito virginali, eo quod Magister (*d*) muscarum (*e*) & vermium Beelzebub (*f*) qni primitus Hevam virginem leviter supplantavit (*g*), se modo jure doleat a Virgunculis utriusque sexus (*h*) toties supplantari. Vide ergo & prævide, & præcave vermes tibi insidiantes, Virgo Christi. Quum enim nonnumquam cogitaveris te ad perfectam staturam casti lilii aut pervenisse jam, aut facile perventurum: excute ac depelle abs te vermes istos suggestionum noxiarum, & imminentium trunco pariter & radici tui lilii, tibique per suggestionem dicentium: Quid agis? Quorsum deflecteris? Nunquid florem juventutis tuæ vis extinguere? Nunquid dulcedinem maritalis copulæ non experieris? Nunquid filios carissimos & filias solatii tui, & superstites vitæ tuæ non habebis? Nunquid ministrorum fidelium servitio carebis? Stultum est iter quod aggrederis: imitare parentes tuos qui te genuerunt. Gigne & tu filios, & secundum institutionem Dominicam conjugio fruere, qui de Virginibus præceptum non dedit.

Luc. 11. 15. ac 4. Reg. 1. 2.

Virginum tentationes.

1. ad Cor. 7. 25.

Quomodo superandæ.

79. Insidiosi vermes sunt hi, o Virgo Christi, in quorum faciem conspuendum est tibi. Si hos curaveris evadere, diligentius intuere quis sit Jesus Christus, o anima virginalis (*i*); utrum virgo, vel conjugatus, cui Virginem Matrem commiserit, quem familiarius dilexerit. Quid opus est multis? Virgo est Christus Jesus natus de Virgine, quam Virgini commendavit purissimo, hoc est beato Joanni, quem specialis prærogativa castitatis ampliori dilectione fecerat dignum (*k*). Hic Jesus Christus Sponsus tuus tibi sequendus potius quam parentes, si vis florem juvenilem animæ tuæ conservare, qui nunquam veterascit. Virginitas enim nunquam decidet. Si autem de flore corporali vis agere, nunquid non magis florent Virgines animo simul & corpore (*l*), quam qui corrupti? Immo vero Virgines tam in corpore, quam in anima vere florent, singularia lilia lilii singularis: qui, ut firmiter spero, & in hac mortali vita suis liliis abundantiam suæ suavitatis abundantius, quam ceteris eructat, quia in his similitudinem suam

Respons. 2. Lect. 5. Noct. 2. in Festo S. Jo. Ap. & Evang.

(*a*) De tentatione ob austeritatem Religionis idem S. Bernardus inter ejus Sermones de diversis Serm. 105. n. 2.

(*b*) Sic Exposit. in cap. 1. Cant. §. 79.

(*c*) Pariter d. S. Bernardus Epist. 322. ad Hugon. Novit., postea Bonævall. Abb. n. 1. ac D. ipse Bonaventura in Reg. Novitior. c. 10. nec non in fine c. 6. de perfect. vit. ad Sor.

(*d*) Sive præfectus, aut princeps.

(*e*) Al. sine *muscarum*.

(*f*) *Beelzebub* dicitur *Princeps Dæmoniorum*, & *vir muscarum, propter sordes cruoris, qui in templo ejus immolabatur*, Exposit. in cap. 11. S. Luc. Porro sicut muscæ convolant ad sordes, ita vermes in sordibus gignuntur. Et sicut Princeps Dæmoniorum per antonomasiam nuncupatur *Serpens*, de quo seq. cap. 24. num. 80.; ita vocari potuit *magister vermium*; serpentis enim nomine significatur quodcunque animal sine pedibus gradiens, uti graditur vermis. Erat autem *Beelzebub idolum famosum*. *Unde dicitur, quod Ochozias misit nuntios, dicens ad eos: Ite, consulite Beelzebub Deum Accaron*, d. Exposit. ibi. Item *Beelzebub* alias dictum *Beelphegor* & *Priapus*, id est, secundum Isidorum Etymologiar. Lib. 8. cap. 11. *simulacrum ignominiæ*, sive secundum alios *nuditatis*, quæ etiam per vermem significantur. Unde Ps. 21. 7. *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*.

(*g*) Phar. Lib. 1. cap. 38. ex Hieronymo: *Memento Adam & Hevam virgines deliquisse &c.*

(*h*) De hujusmodi *Virgunculis utriusque sexus* in Leg. ma. S. Franc. cap. 4.

(*i*) *O anima virginalis*, est etiam in eadem Phar. ibi ex Augustino.

(*k*) Ita Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 21. num. 1384.

(*l*) Ser. 1. in ord. 32. de una S. Virgine, nec non Phar. L. 1. cap. 38.

suam videt distinctius expressam. Quocumque enim Christus pergit, Virgines sequuntur, foecundæque fiunt, de spiritu ipsius concipientes bonum propositum, & bona opera parientes, quæ nunquam moriuntur; sicut generatio terrena in peccato concipitur, in tristitia paritur, & anxietate nutritur, cum dolore tandem amittitur vel deseritur. Non tales erunt filii tui, o Virgo Christi, non sic. Neque enim umquam morientur, umquam amittentur, immo semper sive morientem, sive viventem sequentur te, tuebuntur te, & in vitam æternam perducent te. Multi ergo filii, & multo meliores desertæ, id est, Virgines Christi, quæ ad præsens desertæ videntur; magis quam ejus, quæ habet virum carnalem (a). Si hæc, & his similia frequenter ad mentem reduxeris, morientur procul dubio in te vermes malarum suggestionum, nec ad corrodendum truncum boni propositi tui, tuente te Sponso tuo, aliquo modo prævalebunt.

Virginum fœcunditas in filiis spiritualibus gignendis.

Isa. 54. 1.

CAPUT XXIV.

De longitudine trunci. (b)

Perseverantia Virginibus maxime commendanda.

80. Longitudo trunci in lilio, quæ in altum erecta est, virtutem longanimitatis insinuat, quæ perseverare volentibus summe necessaria est. Sed quia de virtute perseverantiæ supra in tractatu sexti folii diffusius locuti sumus, hic brevius aliquid dicemus. Videtur autem hæc virtus plurimum commendata in Virginibus (c), maxime sexus fœminei, quarum tam animis, quam corporibus quædam infirmitas & debilitas longanimitati sive perseverantiæ contraria naturaliter est inserta. Sed benedictus Deus, qui hodierna die etiam infirma mundi elegit, ut confundat fortia, & animis Virguncularum tenerrimarum seipsum proponit defensorem, ut illius primi & fortissimi corruptoris, antiqui serpentis dico, caput elidat, qui humillimis Christi Virginibus insidiatur. Quis sanæ mentis præ gaudio non exsiliat, cum jam tempora nostra tot videat Virginum liliis redimiri (d), tanta fortitudine non sua, sed Sponsi sui contra furorem draconis infesti viriliter dimicantibus, & triumphi coronam merentibus?

1. ad Cor. 1. 27.

Gen. 3. 15.

81. Gaudeo ego plane, cum jam nec in vicis, nec in civitatibus, nec in claustris lilia ista desint, immo cum & multa deserta & invia claustris virginalibus sint repleta (e), ita ut vere dicatur, quod germinent campi eremi germen, odorem Domini. Etenim ascendunt de deserto Virgunculæ, virtutum deliciis affluentes, innixæ non super se, sed super dilectum suum, & longanimiter expectantes Sponsum suum, quando veniat: ut cum clamor factus fuerit, aptent lampades suas, & intrent cum eo ad nuptias sempiternas; ubi jucunditatem & exultationem (f) thesaurizabit super ipsas, & nomine æterno hæreditabit illas Dominus Deus noster. Vos igitur, o Virgines Christi, ne deficiatis in expectatione Christi. Aderit enim citissime Sponsus vester, qui idcirco adventum suum differt, ut cum ceteris bonis operibus vestris, vestræ etiam donet expectationi coronam (g). Scio, quamvis expertus non sum, quomodo gematis, quomodo compungamini in illo purissimo cubili cordis vestri (h). Ne deficiatis in bono proposito vestro, ut ad consummationem boni operis & perseverantiam pervenire possitis, per quam coronam mereamini sempiternam.

Cant. 8. 5.

Matt. 25. 6. ac seqq.

Eccli. 15. 6.

Ps. 4. 5.

CAPUT XXV.

De foliis lilii circa truncum. (i)

82. Jam de foliis quæ circa truncum sunt videamus. Folia igitur, sicut supra diximus de foliis vitis (k), verborum

(a) Sic in Legen. S. Claræ cap. 2. num. 11.
(b) Al. additur: *seu de virtute longanimitatis, & perseverantiæ in bono proposito.*
(c) *Plurimum commendata in Virginibus* cap. 8. de perfect. vit. ad Soror. supra c. 14. v. 46. & seq.
(d) In Leg. ma. S. Franc. cap. 4. *Convertebantur Virgines ad perpetuum cœlibatum, inter quas Virgo Deo carissima Clara ipsarum plantula, prima tanquam flos vernans; & candidus odorem dedit &c.*
(e) Sic in Legen. S. Claræ c. 2. n. 11. ac seq.
(f) Al. *jucunditas & exultatio.*
(g) De prædictis *nuptiis, expectatione*, atque *corona*, cit. cap. 8. de perfect. vit. ad Soror.
(h) De *cubiculo cordis*, etiam cap. 5. de ead. perfect. vit. ad Soror.
(i) Al. additur: *id est de verbis piis & fructuosis Virginum.*
(k) Cap. 6. num. 28.

Tria in lilii foliis notanda.

rum figuram habent. Circa quæ folia consideranda est, quod semper sunt virentia inferius, & circa terram majora sunt & plura, quam in superiori parte; & quod superposita apostematibus, rumpunt & mitigant ea. Nimirum his foliis similia debent esse verba Virginum. Viriditas igitur foliorum, virtutem verborum significat; videlicet ut nullum verbum proferatur ab ore Virginis Christi, quod nihil in se virtutis contineat. Ut resecentur hic non

Verba otiosa quam Virginibus cavenda.

solum verba turpia, scurrilia, jocosa, luxuriosa, superba, iracunda, detractoria, adulatoria, sed etiam verba superflua. Verbum enim superfluum, id est, otiosum, folium aridum est. Folium vero aridum, folium lilii non est. Si ergo vis esse lilium, habeto verba virtuosa (*a*), folia viridia, de quibus

Ps. 1. 3.

scriptum est: *Folium ejus non defluet*. Vis autem videre, quod verbum otiosum folium aridum est? Audi ipsam

Matth. 12. 36.

veritatem, Dominum Jesum: *Omne igitur verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii*. O quantus terror! Judex sapientissimus, qui numerat omnes pluviæ guttas, discretor omnium cogitationum omnium hominum, a primo Adam usque ad ultimum, qui erit in fine sæculi, vult audire rationem verborum omnium otiosorum, cum sederit in sede majestatis judicii sui, ubi non jam misericordia, sed judicium cantabitur Domino. Quid tum miseri & miserabiles faciemus? Sapientissimus, es Domine, falli non potes: justissimus es, corrumpi non potes. Tempus miserendi tunc præteritum erit, quia ju-

Ps. 97. 9.

dicabis orbem terræ in æquitate; judicabis populos in justitia, qui prius per misericordiam pepercisti. Quid ergo

Ps. 101. 14. 2. Cor. 1. 3. Apocal. 11. 18.

dicam? Miserere quæso, dum tempus est miserendi, Pater misericordiarum, ut non judices me in tempore judi-

Ps. 38. 2.

candi (*b*). Pone custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis, ut non solum a maledictis & turpibus declinem, verum etiam otiosa verba devitem: ne de illis me oporteat in die judicii reddere rationem, ubi jam non de bonis & viridibus foliis verborum, sed de malis aridis ratio est reddenda.

Otiosum verbum quodnam sit.

83. Quid est autem verbum otiosum? Otiosum est verbum, teste Gregorio,

Gregorius Moral. L. 7. cap. 37. n. 58. & in Evang. L. 1. Hom. 6. n. 6. ad fin.

quod ratione justæ necessitatis, vel intentione piæ utilitatis caret (*c*). Quidquid ergo loqueris, nisi intendas alicui prodesse, otiosum est. Quis de his omnibus reddere potest rationem? Moderetur ergo omnis homo linguam suam, sed præcipue Virgines Christi: ut sciant quando vel qualem proferant sermonem (*d*). Non enim decet ex ore cantaturo canticum novum Sponso suo, aliquod verbum procedere, quod illi

Canticum novum quid.

cantico sit contrarium. Quid est ergo canticum novum? Canticum caritatis. Quare novum? Quia initio sæculi a primis creaturis canticum fuit vetus, canticum contrarium caritati. Vis ergo nosse? Cantavit Angelus periturus in

Isa. 14. 13. & seq.

cœlo canticum superbiæ dicens: *Sedebo in lateribus Aquilonis, &* (*e*) *similis ero Altissimo*. Cantavit postea detractionis canticum in paradiso, cum accedens

Gen. 3. 1.

ad mulierem ait: *Quare probibuit Deus vobis, ne comederetis de ligno scientiæ boni & mali?* tanquam diceret, mala inten-

Cantica varia, sed mala. Ibidem.

tione prohibuit. Canticum dubitationis cantavit mulier, dicens: *Ne comedamus, & forte moriamur. O forte*, quantum infirmitatis nobis induxisti! Videns autem diabolus mulierem dubitantem, prorupit ad canticum mendacii, dicens:

Gen. 3. 4.

Nequaquam moriemini. O nequam, o nequam, ubi est modo tuum *nequaquam?* Ecce mortui sunt duplici morte, quos dixisti nequaquam morituros. *Nequaquam*, inquit, *moriemini*. Malum & vetus canticum hoc verbum veritati

Gen. 2. 17.

contrarium. Dixerat enim Deus: *Quacumque die comederitis, morte moriemini*, morte videlicet animæ. Vel, ut alii exponunt, *moriemini*, id est, mortales efficiemini, scilicet, ut necessitatem tunc habeatis moriendi, qui modo potestis non mori (*f*). Si enim in obedientia permansissent, mortui non fuissent. Cantavit & Adam canticum excusationis in peccato, cum dixit: *Mulier quam*

Gen. 3. 12.

mihi dedisti sociam, dedit mihi, & comedi. Quasi diceret: Tu potius accusandus

(*a*) Hoc adjectivo passim utitur D. Bonav.

(*b*) Cap. 3. Soliloq. versus finem: *Miserere Domine, dum est tempus miserendi, ne damnes in tempore judicandi*.

(*c*) Sic in 2. Dist. 41. Art. 1. Q. 3. ad opp. 2. est post conclus. ad 2.

(*d*) Cap. 4. de perfect. vit. ad Soror.

(*e*) Cum & 2. Dist. 5. Art. 1. Q. 2. in Fundam. Al. *Ponam sedem meam ad Aquilonem, &c.*

(*f*) De hoc *posse non mori* ante peccatum, 2. Dist. 19. Dub. 2., & de *necessitate moriendi* post peccatum ibi Ar. 2. Q. 2. in Fundam.

dus es, qui talem mihi junxisti mulierem, quæ me ad peccandum inducerer.

84. Carissimi, vetera cantica sunt hæc, canticum superbiæ, canticum detractionis, canticum dubitationis, canticum mendacii, & canticum excusationis. Cavenda sunt, & per omnem modum cavenda hæc cantica, (a) o Virgines Christi, si novum vultis Canticum (b) decantare. Sed neque aures vestras talibus canticis aperietis, qui vocem Christi specialius & familiarius audire desideratis. Vivit adhuc ille malignus serpens, & sub virginea facie, id est, sub specie bonæ collocutionis, suæ malignitatis venena distillat. Cantat adhuc in cordibus auditorum suorum canticum superbiæ, cum illis latenter suggerit, ut ad honores & dignitates & prælaturas adspirent (c), vel propter nobilitatem, vel propter scientiam, sive etiam propter bonitatem suam. Quin & his deceptus fuit ipse, qui se prælatum in nobilitate pulchritudinis, & sapientia, & virtutibus, aliis vidit choris Angelorum; & prorupit in canticum superbiæ, per quam cecidit, & alios cadere facit, quotquot secum idem canticum cantare præsumunt.

CAPUT XXVI.

De novo Cantico. (d)

85. Non ita cantavit novi Cantici (e) imitatrix Mater Christi, verum lilium vere viridantibus foliis redimitum. Vis videre folia ejus? Vis audire canticum ejus? Exaltata, & supra quam dici

aut cogitari potest, toti mundo cœlisque prælata, non ascendit supra se, sed cantavit Canticum humilitatis, quod & caritatis est (f), quia caritas non inflatur. *1. ad Cor. 13. 4.* Eructavit de corde suo inebriato verbum & suave, Canticum novum (g) *Ps. 44. 2.* Virginibus cantandum. Et quid ait? *Magnificat anima mea Dominum*. Vide, *Luc. 1. 46.* quam contrarium est Canticum hoc cantico Angeli ruituri (h). Incepit ille in alto, ac proinde in ima non descendit, sed corruit. Incepit Maria ab imo (i), ut in altum sublevaretur. Magnificat hæc Dominum, non se; licet inæstimabiliter exaltata, servans quod scriptum est: *Quanto major es, (k) humilia te in omnibus*. *Eccli 3. 20.* Unde & super omnes choros Angelorum meruit elevari. Magnificavit se ille supra Dominum, unde infra omne quod est, meruit præcipitari. Exultavit spiritus humilis Ma- *Luc. 1. 47.* riæ in Domino Jesu suo, unde oleo *Ps. 44. 8.* lætitiæ præ consortibus suis inungi promeruit: exultavit stultus ille Angelus in se; unde luctu perpetuo meruit condemnari. Gloriatur ista humilitatem suam esse respectam, *Sap. 3. 13.* unde habebit fructum in respectione animarum sanctarum: gloriabatur ille in multitudine virtutis suæ, unde perpetuam despectionem incurrit. (l)

Humilitas Mariæ & superbia Luciferi per antithesin collata.

86. Vos ergo, o Virgines Christi, (m) virete in foliis, in verbis caritatis, humilitatis, & patientiæ. *Cantica Virginibus cavenda.* Sequimini lilium illud præcipuum, Matrem summi lilii, boni Jesu, (n) ut ipsum solum magnificantes, qui solus magnus est, in ipso, & per ipsum & cum ipso mereamini magnificari. Cavete nihilominus *canticum detractionis*, quod in para- *1. Detractionis.*

diso

(a) De omnino cavendis hujusmodi *canticis* pariter Exposit. in Psalter. Ps. 149.

(b) De hoc cap. mox seq.

(c) Vid. Phar. L. 1. c. 12. de Prælatis malis.

(d) Al. additur: *Virginibus cantando*.

(e) De *Cantico novo* in Psalmis, & Apocalypsi, ac Luc. 1. 46. de quo mox infra.

(f) *Canticum affectionis* vocat Exposit. in cap. 1. S. Luc.

(g) Utpote, ut inibi ait, *consummativum omnium laudum, & Canticorum, & Scripturarum*.

(h) Phrasis certe Bonaventuriana, non uno loco, ubi de casu Luciferi loquitur. De ejus autem Cantico d. Exposit. in Psalter. ibi.

(i) Inibi quoque de Cantico, quod *incipit ab imo*. De hoc *imo* humilitatis scripsit S. Hieronymus: *Dogma nostrum humilitatis tenere vexillum, & per ima gradientes, ad summa nos scandere*, Ep. 47. al. 154. n. 1. ad Desiderium. Nec non S. Gregorius Moral. L. 2. Hom. 28. n. 2. *Humilitas cordis nostri tanto apud Deum in alto est, quanto hominibus in imo*.

(k) Vulg. *quanto magnus es*; sed *quanto major es*, habet etiam Sixtina Editio; & *magnus* dicitur pro *major* apud Sa. Item apud Menochium: *quanto magnus es*; *quanto es major*; nec non apud Bossuet: *quanto magnus es*; *major*. Vid. Comment. in cap. 22. Apocal. col. 1015. n. 1691. not. g. nec non Serm. 3. in ord. 25. de uno S. Confess. ubi pro themate assumitur: *Quanto major es, humilia te in omnibus*.

(l) Superbiæ quoque Luciferi opponit humilitatem B. M. V. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

(m) Ad *Virgines* ergo hoc Opusculum directum videtur.

(n) Eod. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

diso inchoatum est, canticum vetus & in peccati vetustatem perducens. Et videte quantum omnino sit contrarium novo cantico caritatis: cum necessarium sit illum non diligi, cui detrahitur. Solet enim caritas non obloqui, non detrahere; sed potius peccata aliena excusare: vel si forte sit necessarium corripere, facit hoc non animo malignandi, sed corrigendi (a). Cavete &
2. Diffidentiæ. *canticum dubietatis*; non dubitantes de
1. Pet. 5. 7. misericordia Domini: sed omnem sollicitudinem vestram audacter in eum projicite, quoniam ipsi cura est de vobis. Non enim crudelis est, ut permittat vos cadere, si vos in ipsum projeceritis, qui vos ad hoc hortatur; qui vos propter ipsum omni terreno solatio scit voluntarie destitutas (b). Nec dubitetis de pœna malis pro suis demeritis infligenda, ne in præsumptionis vitium incidatis: nec dubitetis de præmio justis conferendo, ne forte desperationis periculum incurratis. Cavete, ne *can-*
3. Mendacii. *ticum mendacii* aliquando ex ore vestro procedat, quo veritatis Sponsum vestrum spiritualiter laudare spernatis. Perdit os Virginis virginitatem suam, quoties scienter animo malignandi loquitur mendacia contraria veritati.
4. Excusationis. Cavete nihilominus *canticum excusationis* in peccatis, semper habentes in mente illud beati Joannis virginis, veritati (c)
1. Jo. 1. 8. testimonium perhibentis: *Filioli*, inquit, *si dixerimus quod (d) peccatum non habemus, nosipsos (e) seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur (f) peccata*
Ibi 9. *nostra, fidelis est, & justus* (scilicet Deus) *ut dimittat nobis peccata nostra, & emundet (g) nos ab omni iniquitate*. Nemo igitur æstimet se sine peccatis esse: nec cum cognoverit illa, excuset se, (h) sicut stulti solent adhuc hodie loquen-
Gen. 3. 12. ac 13. tes excusationem Adæ, & dicentes: Mulier quam dedit mihi Deus, seduxit me. Quare talem mulierem dedit

Peccatores inique in Deum peccata sua rejiciunt.

mihi Deus, quæ me seducat? Mulier ista seducens virum, est caro spiritum nostrum adducens ad consentiendum peccatis (i), pro qua stulti Deum quotidie accusant, seipsos in peccatis volventes, & dicentes se carnis illecebris non posse resistere, quam acceperunt a Deo. Grande valde est peccatum illud, accusare Deum optimum, qui fecit omnia bona valde propter te: & præcipue ipsum hominem præ ceteris creaturis exornavit. Bonum sine dubio fecit te Deus bonus, qui fecit omnia Gen. 1. 31.
bona, bona valde propter te. Neque enim bonus esset, si te male fecisset, propter quem omnia fecit, quæ propter te bona facta valde fecit omnia. Bonum ergo & valde bonum fecit te Deus. Bonus tu ipse, te vere malum facis. Si deleveris in te quod tu ipse facis, invenies valde bonum te esse inter creaturas quas ipse fecit (k). Fecit ipse primo te secundum se, & factus est postea secundum te. Fecit ipse te prior ad imaginem & similitudinem suam; Gen. 1. 26.
& factus est ipse posterior homo ad similitudinem tuam. *Verbum* enim *caro* Jo. 1. 14.
factum est. Laudemus ergo Deum, qui secundum se fecit nos. Amemus Deum, qui propter nos factus est secundum nos. Oremus ipsum, ut imaginem suam, sicubi deformata est in anima nostra, misericorditer reformare dignetur (l); nihilominus & corpus nostrum, quod ad similitudinem & naturam nostram accepit, sic immaculatum conservare dignetur. Et viridia folia, id est, verba virtutes continentia proferamus, si quidem volumus esse vera lilia, quæ verba veterum canticorum non habent, sed quæ novo cantico, id est, caritati, spei, humilitati, & ceteris virtutibus convenire noscantur.

Homo primo factus secundum Deum, Deus postea secundum hominem.

87. Proferamus folia, (& vos præcipue, o Virgines Christi, quæ (m) a viriditate nomen habetis,) quæ vireant, Verba sunt medicinalia.

(a) Vid. D. Bonav. Exposit. in Ecclesiastem cap. 10.
(b) Al. *destitutos*. Confer infra num. 87.
(c) Al. *virginitati*.
(d) Al. *quia*, & Vulg. *quoniam*; sed *quod* ipsemet S. Bonav. in 3. Dist. 3. Dub. 5.
(e) Vulg. *ipsi nos*; sed *nosipsos* ibi d. Bonav. Item *nosipsos* S. Greg. Moral. Lib. 18. cap. 30. num. 49.
(f) Al. *Si autem confessi fuerimus*.
(g) Al. *fidelis & justus Deus, qui dimittit &c.*, *& emundat &c.*
(h) Vide sis notabile exemplum ipsiusmet D. Bonaventuræ non æstimantis se sine peccatis esse, sed illa cognoscentis, nec excusantis se, quinimo palam accusantis, & confitentis Serm. 4. Dom. 13. post Pentec. cum *Rogemus* in fine.
(i) Similiter in 2. Dist. 24. Par. 1. Q. 2. ad Opp. ex S. Aug. Lib. 12. de Trin. cap. 12., atque etiam ead. Q. 2. in concl.
(k) Secundum illud ejusdem S. Aug. effatum Tract. 22. in Jo. sub finem: *Dele quod fecisti, ut Deus salvet quod fecit*.
(l) De *imagine deformata per culpam, & reformata per gratiam*, cap. 1. Soliloq.
(m) Ergo & supra n. 86. leg. *destitutas*.

reant, & quæ apostematibus superposita rumpant illa, & levient, & sanent sanie foris ejecta: quod fit quoties incestum ad castitatem, superbum ad humilitatem, iracundum ad mansuetudinem, avarum ad largitatem, gulosum ad sobrietatem, invidum ad caritatem, acediosum ad alacritatem verbis bonis & veritati consentaneis perducimus. Ista vitia quasi ulcera animam gravant, continentia in se venenum immunditiæ & pravæ consuetudinis, de quibus singulis quia nos in tractatu de foliis vitis exempla posuisse meminimus (a), caussa brevitatis in præsenti judicamus prætereunda. Hoc autem dicimus tantum, quod considerandum nobis est, quo vitio unusquisque laboret, ut secundum laboris sui magnitudinem & qualitatem, verborum medicinam ministremus, & similiter de aliis vitiis, sicut supra positum est. Hoc enim sciendum est, quia non semper silentio studendum, licet cum magno studio silentium sit servandum (b): sed januam oris nostri quandoque claudere, quandoque aperire debemus, quatenus ita taceantur mala, ne cum malis etiam bona & utilia taceantur (c). Quod etiam in petitione sua innuit Propheta, cum dicebat: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* Ostium quippe non semper patet, nec semper clauditur; sed in domo sapientis patet sapientibus in nuntiis emittendis: clauditur vero pro stultis intrinsecus retinendis. Sic & os nostrum, quod est ostium cordis nostri, per quod verba quasi quædam nuntia egrediuntur, nuntiantia quid interius agatur in corde, quod verbis prudentibus & utilibus est in tempore referandum; pravis (d) vero verbis, quæ de malis motibus cordis surgunt, jugiter est claudendum (e). Tempus enim loquendi, & tempus tacendi (f). Nec minus peccat is, qui verbum subtrahit in tempore opportuno (g), quam qui prava loquendo, alios scandalizat. Nimis enim videtur avarus esse & invidus, qui verba gratis habita ad utilitatem proximorum negligit ministrare. Quando enim putas eum substantiam propriam indigenti proximo largiturum, quæ divisa minuitur, qui verba numquam deficientia non largitur? Ponat ergo Dominus custodiam ori nostro, ut sciamus quando & qualem debeamus proferre sermonem: & ostium circumstantiæ labiis nostris, ut ita non solum aperiatur, sed etiam claudatur in tempore, ut neutro offendamus (h). Sed superposita apostematibus animarum infirmarum verba nostra, tanquam folia liliorum, saniem vitiorum Domino adjuvante ejiciant, & virtutum vires valeant inserere auditoribus.

Silentium laudabile, sed intempestivum fugiendum.

Psal. 140. 3.

Eccle 3. 7.

CAPUT XXVII.

De foliis lilii inferioribus & superioribus. (i)

88. Quid est autem, quod ipsa juxta terram majora sunt & plura, superius vero pauciora & minora, nisi quod viri justi, & præcipue Virgines, quanto altius ascendunt ad culmen virtutum, terrenis cogitationibus & cupiditatibus infra relictis, tanto disciplinatiores & tanto parciores debent esse in verbis? Per diminutionem enim foliorum in superiori parte disciplina verborum intelligitur; quia disciplinati quique quasi circumcidunt, & extenuant verba sua, ne quid in eis pudicitiæ, vel disciplinæ contrarium valeat inveniri, quæ indisciplinati & turpes quicunque omni honestate carentia, turgida & inflata emittunt. Per paucitatem vero foliorum, verborum paucitas convenienter accipitur: cui omnes boni tanto magis student, quanto virtutum culturæ viciniores existunt. Unde de Abbate (k) quodam, qui discere volebat, & quasi in usum reducere linguæ correctionem, le-

Silentii religio crescit pro modo profectus.

In Vit. PP. L. 5. Auct. Græ. incert., interp. Pelag., Libel. 4. n. 7. De Abb. Agathone.

(a) Supra cap. 6. num. 29.
(b) De hoc nedum agit cap. 4. de perfect. vit. ad Soror. per totum; sed & infra singul. Opusc. de silentio ad quandam Sanctimonialem.
(c) Similiter L. 4. Phar. cap. 3. ab init. ex S. Gregor.
(d) Al. *parvis*; sed *pravis* etiam antiquior Edit.
(e) Vide sis Exposit. in Psalter. D. Bonav. in d. Psal. 140. ac text.
(f) Item Exposit. in Ecclesiasten ad d. cap. 3. ac text. nec non cit. Lib. 4. Phar. cap. 3. ex S. Isidoro. Vid. S. Gregor. Moral. Lib. 7. cap. 17. num. 61.
(g) Vid. rursus eundem S. Gregor. de cura pastor. Par. 3. cap. 1. admonit. 15.
(h) In præfatum Psal. 140.
(i) Al. additur: *seu de frequentia & parcitate verborum.*
(k) Al. *Fratre*.

legitur, quod quendam (a) per triennium lapidem portabat in ore (b): de alio vero, quod triginta annos non fuerat locutus quicquam. Videmus plures, qui dum in principio boni propositi, & adhuc quasi vicini terræ, pristina ducti consuetudine, nec modestiam, nec paucitatem verborum valeant observare (c), quorum verba designantur per folia lilii juxta terram: procedente vero tempore, gratiaque accedente secundum profectum suum moderantur verba, studentque silentio, ita ut non solum prava, sed etiam otiosa devitent.

In iisdem l. 8. auct. Pall. id. Helenop. Episc. c. 50. De Abb. Theona. & Ruff. L. 2. c. 6.

89. Cui autem bonorum statui melius competit disciplina & paucitas verborum, quam Virgini Christi? Nam si omni homini Christiano præcipitur, ut nec turpiloquium, nec scurrilitas procedat ex ore eorum, sed magis gratiarum actio; quanto magis suo Domino pudicitiam consecrans, ab his omnibus debet temporibus abstinere? Qui suam procul dubio pudicitiam non violavit, tanto majores debet Domino reddere gratiarum actiones, quanto majorem est gratiam consecutus. Bonos enim Virgines esse, summum bonum est, & summa gratia, quia ii soli (d) sequuntur Agnum quocumque ierit. Quantum vero is etiam a multiplicitate verborum debeat abstinere, quis non videat, cum loquacitas omnis sit indicium impudicitiæ (e), quæ nequaquam potest simul esse cum pudicitia virginali? Loquacitatis ergo vitium maxime devitent Virgines pudici, si volunt virtutem pudicitiæ conservare (f). Manifestum enim est, quod in multiloquio non deerit peccatum, sed paulatim ab otiosis verbis ad detractiones venitur, donec tandem ad apertas contumelias prorumpatur. (g) Arguit autem loquacitatem Apostolus Jacobus, ita dicens: *Si quis putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum: hujus vana est religio* (h). Nemo igitur sibi de religionis habitu blandiatur, qui adhuc linguam suam non didicit religare. Religa tuam linguam, si vis esse religiosus, quia sine linguæ religatione religio vana est. Unde Patres sanctissimi Religionum institutores, & eorum sequaces sapientissime, sicut a Spiritu sapientiæ docti fuerant, districte instituerunt observationem silentii (i): non ignorantes, quia sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo spiritum suum cohibere (k). Et sicut Psalmus ait: *Vir linguosus non dirigetur in terra*. Sciunt etiam homines spirituales, qui hoc experti sunt, quantum auferat devotionis, quantum afferat dissolutionis intrinsecus frequens linguæ resolutio. Nam sicut fornax, cujus os semper apertum est, non potest in se retinere fervorem: sic nec cor devotionis in se poterit gratiam conservare, cujus os non fuerit janua silentii reclusum. Claudamus igitur os nostrum, ut cum devotionis fer-

Ad Ephes. 5. 4.

Silentium maxime decet Virgines.

Apoc. 14. 4.

Prov. 10. 19.

Jacob. 1. 26.

Cur tam stricte in monasteriis præscriptum.

Prov. 25. 28.

Ps. 139. 12.

(a) Al. *quidam*.

(b) Cap. 4. de perfect. vit. ad Soror. *Ut possis assuescere silentio, debes facere sicut fecit Agathon Abbas, de quo legitur in Vitis Patrum, quod lapidem in ore suo per triennium mittebat, donec taciturnitatem addisceret &c.* Vid. inter Opera adscripta S. Hieron. Reg. Monachor. cap. 22.

(c) Hinc inter plura salutaria monita, cuidam Fratri juveni tradita ab eodem Bonaventura, tunc Generali Ministro Parisiis morante, vel illud legere est: *Circa custodiam linguæ studiosissimus esto &c.*

(d) Cur heic Virgines exprimantur in masculino vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 14. num. 1011.

(e) S. Ambrosius L. 1. de Officiis Ministrorum cap. 2. num. 6.

(f) In supra d. cap. 4. ad Soror.: *Maximum dedecus est sacris Virginibus, non habere oris custodiam, non servare linguæ disciplinam, cum cuncta mala per linguæ inquietudinem committantur &c.*

(g) Ibi: *Nisi homo diligentem ori suo adhibeat custodiam, in multa mala corruit.* Et post pauca: *Ex lingua prodeunt detractiones, maledictum, convicium &c.* Quo etiam spectat illud August. apud eumdem D. Bonav. in Reg. Novit. cap. 15. *Qui otiosa verba non reprimit, ad noxia cito transit*. Vide sis quoque Phar. Lib. 1. cap. 38. ac L. 3. c. 3. *de multiloquio*.

(h) Eod. cap. 4. de perfect. vit. ad Soror.

(i) Ita & Dionys. Carthus. apud Rodriguez Tract. 2. de modest. & silent. cap. 4. Item *de silentio omnibus Religiosis necessario* ipsemet S. Bonav. cap. 4. de perfect. vit. ad Soror.; & infra *de silentio ad quandam Sanctimonialem*; nec non infra P. 3. in Epist. de imit. J. C. n. 17. & seqq. Vid. S. Ambros. cit. Lib. 1. de Offic. Ministror. c. 2. n. 5. & 6.

(k) In cit. cap. 15. Reg. Novitior. ex Greg. *Mens quæ non habet murum silentii, de facili penetratur jaculis inimici*. Confer cum seqq. Tract. de silentio num. 4. ac Ordinar. Vit. Relig. n. 14. ubi de silentio.

fervore Christum devotionis largitorem in ferventi affectu animi possimus conservare. (a)

90. Vos autem præcipue, o Virgines sponsæ Christi (b), intrate in cubiculum cordis vestri (c), & clauso ostio oris vestri orate (d) familiariter, humiliter, lacrymabiliter, hilariter, dulciter, fiducialiter (e) sponsum vestrum, regem vestrum, patrem vestrum, & consolatorem. Effundite coram illo, omnium inspectore cordium, corda vestra; confabulemini cum illo recordantes illius, effundite super vos animas vestras, & terrenis corporalibusque relictis, pennis spiritualibus caritatis elevamini: & transite in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei (f), ubi non corporis, sed cordis auribus audiatis vocem exultationis, & confessionis sonum, festum diem celebrantes, ubi interna consolatione refectæ quandoque cum articulus tempestatis & necessitatis, tentationis & carnis advenerit, cœlestis refectionis recordari possitis, & dicere: *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus*. Memores estote optimi Domini Dei, memoramini & delectamini, & deficiat spiritus carnis vestræ: ut spiritu illius, qui est super mel dulcis, reficiamini, & discatis vilipendere exteriores collocutiones, postquam interioris collocutionis gustaveritis dulcedinem (g), & quam bonum & quam jucundum habitare secum in unum (h). O quam bonum & jucundum est, tecum, o dulcissime Jesu, habitare in unum, tecum colloqui, tibi revelare caussam animæ nostræ, tuæque consolationis responso perfrui. O quam bonum est ad te inhabitantem lucem inaccessibilem duce caritate accedere, cui, si tantum dux nostra fuerit, nihil manere poterit inaccessum. Novit cor tuum, o dulcis Jesu, caritatis lancea vulneratum, viam facere caritati (i), cui perpetuo non claudetur.

91. Accedite ergo ad eum per eum gressibus caritatis (k), & illuminamini. Gustate, quoniam suavis est. Sciunt experti, & bene sciunt qui ex aliqua (l) parte gustaverunt bonum Dei donum, qui aliquando in cellam vinariam a vera Vite nostra sunt introducti (m), quam amarum & quam tædiosum sit a dulcedine contemplationis illius interiori præsentia separari, & ad exteriora corporalia vel audienda vel videnda reduci (n). Cum enim ille, quantum in præsenti fas est, bonus Jesus discipulis suis familiaribus seorsum ab aliis fratribus in monte contemplationis (o) edoctis, se coram illis transfigurare voluerit, & in veste candida dulcedinis & bo-

[Marginalia: Matth. 6. 6. — Psal. 61. 9. Virginibus religiosis quid agendum in silentio, vel cui interim loquendum. — Psal. 41. 5. — Ibi. — Ibi 6. ac seq. — Ps. 72. 26. — Eccli 24. 27. — Ps. 132. 1. — Jer. 11. 23. — 1. Tim. 6. 16. — Cor Jesu caritatis lancea vulneratum viam facit caritati. — Ps. 33. 6. — Ibi 9. — Cant. 2. 4. — A contemplationis dulcedine avelli ad negotia molestum est. — Matth. 17. 1. ac seqq.]

(a) Ita sui semper similis Doctor noster devotus.

(b) Cit. cap. 4. de perfect. vit. ad Soror. *Etsi omnibus Religiosis necessarium sit silentium ad perfectionem virtutum; maxime tamen Virginibus dedicatis Jesu Christo est necessarium, ut disciplinam servent silentii &c.* Vid. infra De silentio ad quandam Sanctimonialem.

(c) Ita ibi cap. 5.

(d) Sic iterum ibi.

(e) Similiter desinentia adhuc alibi apud D. Bonav. frequentiora.

(f) Ita rursum ibi eod. cap. 5.

(g) Ibi cit. cap. 4.: *Sedebit solitarius, consortia hominum fugiendo; & tacebit, de cælestibus cogitando, & meditando; & levabit se supra se, cælestem dulcedinem degustando.* Et cap. 5. *Audi, o beatissima Soror, audi, o famula Jesu Christi, & inclina aurem tuam in verba oris mei. Noli falli, noli decipi, non amittas magnum orationis tuæ fructum, non perdas suavitatem, non frustreris dulcedine, quam in oratione haurire debes &c.*

(h) Al. *O quam bonum, & quam jucundum.*

(i) Tota ergo devotio erga cor Christi caritate vulneratum ferri debet in Christi caritatem, ut immensæ ejus caritati caritas rependatur. Confer cum supra cap. 3. adnotatis num. 8. ac 9.

(k) Nanque *ad Deum spiritualiter accedit, qui affectiones suas ad Deum dirigit*, ab init. Formul. aur. de grad. Virtut. & cap. 1. *de gradibus caritatis*.

(l) Al. *ex alia;* sed leg. *ex aliqua*, quia ut loquitur de sept. grad. contemplat. hujusmodi *gustus est prælibatio; quoniam permodicum valde est, quod nobis ex ista tam supermagna multitudine Divinæ dulcedinis tribuitur.*

(m) Quippe talis *gustus est superinæstimabilis Divinæ dulcedinis persuavis quædam & insolita prælibatio, e cellario Spiritus sancti in Sanctorum contemplativorum animas distillata.*

(n) Pariter cit. cap. 5. de perfect. vit. ad Soror. ait de illo, qui hujusmodi Dei donum expertus fuerit: *Utcumque degustato, quam suavis est Dominus, & quam magna dulcedo ejus, non valet cohibere spiritum suum, sed exclamare cum Propheta David, & dicere: Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* Et de ita experto subdit, quod *omne quod foris est, vertatur in amaritudinem & fastidium.* Quippe ut etiam monet cap. 4. Soliloq. *gustato spiritu, desipit omnis caro.*

(o) Exposit. in cap. 9. S. Luc. ac cap. 1. Itiner. ment. in Deum.

bonitatis suæ apparere mirantibus, & solida caritate inebriare voluerit eos, quos antea visitaverat per timorem judicii, sive per violentiam salubrium tentationum (quia per flagella Deus nonnunquam suorum se cordibus repræsentat) cum ergo, sicut diximus, aliquando se in suorum cordibus transfigurare dignatus fuerit, ut tristitia in gaudium convertatur; si interim dum hæc nescio quomodo aguntur, aliquis exteriorem requirens præsentiam sic sit affectus, ut tamen ab amabilis contemplationis monte ipsum cogat descendere: putas illum talem impulsionem exteriorem patienter ferre, & non magis clamare cum Petro: *Domine, bonum est nos hic esse?* (a) Et cum Paulo: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* O quam amarum est eis, qui tali interiori refectione satiari noverint, ad exteriora rursus attrahi. Mori videntur sibi, quia revera quædam mortis species est a contemplatione vitæ, a contemplatione candidi Jesu, a contemplatione faciei illius rutilantis sicut sol, ad has tenebras rursus avelli; & a Mariæ dulcedine ad Marthæ ministerium revocari (b).

Ibi 4.

Ad Rom. 7.24.

92. Breviter autem dico, quod quicunque sciunt mentis oculos interioribus contemplationibus occupare, & linguam animæ ad Divinum colloquium reserare, non solum non delectantur exterioribus visibus vel colloquiis, verum etiam plurimum fatigantur. Hi vero qui intrinsecus cæci sunt & muti, & contemplatione Divina & orationibus devotis nesciunt se occupare, exteriorum sensuum subsidia quærunt, & longitudinem temporis qua gravantur, inutilibus confabulationibus expendere satagunt. Exterioribus enim collocutionibus velle occupari, signum certissimum est animæ otiosæ, quæ ad collocutionem Divinam nulla penitus devotione levatur. Nondum certe ad summitatem lilii pervenerunt, qui linguam suam a multiplicitate verborum nesciunt sive nolunt refrænare: tantoque altius se quisque noverit in virtutum gradibus ascendisse, quanto minus humanis colloquiis delectatur (c), nisi forte ejusmodi hominum in quibus ipse Deus loquitur, & per quos verbum Dei auditur. Tales enim non audiuntur propter se, sed propter Deum, qui & habitat & loquitur in ipsis: & cum talibus loquendo a nostris sæpe Domino cooperante dubietatibus expedimur, a pravis abducimur, & in bono proposito confirmamur. Verumtamen in omnibus discretionis spiritus optandus est & implorandus a Domino, ut ipso revelante sciamus, cui spiritui sit credendum, cui cordium nostrorum simplicium sit cogitatio revelanda, a quo salutis verbum audiendum, ne simplicitas nostra ab astuti serpentis fallacia capiatur, qui plerumque mala bonis, & falsa veris, erronea rectis admiscere consuevit.

Loquacitas imperfectæ animæ indicium.

CAPUT XXVIII.

De contemplandis in lilio. (d)

93. Jam nunc ad contemplandum florem ipsum lilii veniamus. Vide, o Virgo Christi, quanta pulchritudine præemineat tuus iste flos, tuum florem designans, præ ceteris floribus. Vide quantam præ omnibus floribus qui sunt in terra, gratiam obtineat specialem. Vide quantam ab ipso Sponso tuo laudem præ cunctis floribus mereatur. *Considerate*, inquit, *lilia agri, quomodo crescunt. Dico autem vobis* (e), *quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.* Lege igitur, o Virgo, & perlege, & sæpius relege hoc verbum Sponsi tui, & intellige quantum

Matth. 6. 28. ac seq. & Luc. 12. 27.

(a) Cit. cap. 4. Soliloq. Et hinc de evectis ad adeo *amabilis contemplationis montem* ait quoque loc. cit. de sept. grad. contemplat. *Gloriosi & felices illi, qui super verticem hujus gradus elevati sunt. Eructant plane hi abundantiam suavitatum æternarum nuptiarum, vacant, & vident quam suavis est Dominus.*

(b) Cohærenter ad prædicta sic loquitur eod. cap. 4. Soliloq. „ Non est mirandum si prælibatio talium tibi incutit hujus exilii tædium; „ quia nihil est magis amarum, quam postquam anima consuevit talium prægustatione „ consolari, si rursum inceperit mundialibus & „ transitoriis implicari &c.

(c) Hinc mons contemplationis, ad quem *in virtutum gradibus ascendit*, ab ipso vocatur *locus silentii. Unde dicitur, quod Elias pervenit usque ad montem Dei Horeb, & quod mansit in spelunca* (3. Reg. 19. 8. & seq.) *Et de Christo, quod ascendit in montem solus orare.* Matth. 14. 23.

(d) Al. additur: *id est, decore, & excellentia veræ virginitatis.*

(e) Al. *Amen dico vobis.*

tum in hujus floris commendatione tuam gloriam commendavit. (*a*) Omnem mundi gloriam sapientissimus ille omnium creator & conditor unico flosculo tuo cooperuit; nec gloriam flosculo, sed hunc flosculum omni gloriæ prætulit. In Salomone enim, de quo legitur, quod magnificatus est super omnes reges universæ terræ in divitiis & honore, omnes mundi glorias debes intelligere. In flore lilii tui, qui tuam, omniumque Virginum Christi figuram gerit, virginitatis gloriam contemplare. Si ergo tantum commendatur ab ipsa Veritate decor lilii tui, ut ei juste subjiciatur omnis gloria Salomonis, quem non dubium est secundum magnitudinem gloriæ suæ fuisse magnifice coopertum; quantum putas commendandum ipsum esse tuæ virginitatis lilium incorruptum, & nulla in perpetuum macula corrumpendum, cujus vel umbra & figura tantum meruit honorari? Si omne operimentum omnis gloriæ Salomonis non potest decori unius materialis lilioli comparari; quis decor comparabitur tuæ florenti virginitati, quæ est tuum lilium verum & speciale? Nullus, inquam. Quia claritatem altitudinis tui decoris nullus potest decor terrenus transcendere; quia *nec Salomon in omni gloria sua coopertus fuit sicut unum ex istis*.

3. Reg. 10. 23.

Virginitatis decor incomparabilis.

Luc. 12. 27.

94. Noli ergo subtristis cantare: *Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempsi propter amorem Domini nostri Jesu Christi* (*b*), qui tibi etiam in præsenti vita decorem dedit omni mundano decore majorem, lilium integritatis tuæ sibi conservando, & sibi præ ceteris pulchritudinibus virtutum specialiter dedicando, & speciali dilectione adstringendo. Videbis luculenter hoc in Cantico amoris (*c*), ubi ceteris floribus pe-

ne omissis, florem tuum sæpius nominat, nomen lilii sæpius inculcando: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Et iterum: *Dilectus meus descendit* (*d*) *ad areolam aromatum, ut lilia colligat*. Et rursus: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia*. Laudabile lilium, amica Sponsi; amabile lilium, quod colligitur a Sponso. Non enim, ut æstimo, colligitur, ut ultra marcescat; sed ut in altari aureo collocetur, quod est ante thronum Dei (*e*), id est, ut collocetur in cœlesti sanctuario, ut sit ipsum lilium ad ornamentum aliorum Sanctorum. Delicatum profecto lilium, in quo pascatur Sponsus. Non quod in hoc solo delectetur sed in hoc quadam speciali prærogativa dilectionis, plus aliis delectatur. (*f*) Nec immerito. Duplex enim bonum in Virginibus, quod in aliis Sanctis non Virginibus simplex est. Cum enim tota Ecclesia virgo sit in anima, nullam habens maculam neque rugam, in fide, & spe, & caritate incorrupta, propter quod & virgo appellatur, meretur & a Sponso laudari (*g*): quanta laude putas esse digna lilia nostra, quæ hic habent tam in corpore, quam in anima, quod tota Ecclesia habet tantum in anima? Quasi enim quidam adeps & medulla Ecclesiæ sunt Virgines Christi: & quadam singulari excellentia aliorum florum Sponsi amplexibus familiarius inhærentes.

Cant. 2. 2.

Cant. 6. 1.

Cant. 2. 16.

Apocal. 8. 3.

Virginum præ ceteris duplex prærogativa.

Ad Eph. 5. 27.

Virgines adeps & medulla Ecclesiæ.

95. Hoc autem est Virginibus summopere considerandum, quæ lilii pulchritudine delectantur, quod flos lilii tam interius, quam exterius albus est. Quid enim per exteriorem partem floris albam nisi munditia corporis, aut quid per interiorem nisi mentis virginalis puritas figuratur? Turpe esset, immo non esset lilium, quod vel inte-

Vera Virginitas mentis & corporis puritate constat.

rioris

(*a*) Inquit & Exposit. in Evang. S. Luc. d. cap. & text. secundum D. Ambrosium „ Lilia non sicut ceteri fructus aliquem agricolarum cultum requirunt; unde ipsa crescunt, „ non humano studio, sed Divino imperio, „ quod datum fuit ab ipso mundi exordio: „ Germinet terra herbam virentem &c. Et „ quia opus summi artificis est excellentius „ omni opere humanæ artis, ideo addit: *Dico* „ *autem vobis: Neque Salomon in omni gloria sua* „ *vestiebatur sicut unum ex istis &c.* “ Ubi laud. D. Ambrosius loquitur de *liliis Virginum*. Vide sis ejus L. 7. Exposit. Evang. sec. Luc. num. 127. ac seq.

(*b*) In Edit. Mabill. heic notatur in marg. *Resp. in Offic. Eccl. de SS. Virginibus*; sed est *Respons. in Breviar. Rom. de Commun. non Virginum*. Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 5. num. 361.

(*c*) Sic Vol. 1. Præfat. in Cant. §. 20.

(*d*) Al. *ascendit*.

(*e*) Al. *oculos Domini*.

(*f*) Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Justus Orgelitanus, S. Anselmus, ceterique Latini, apud Cornel. a Lap. Comment. in Cant. cap. 2. sub ver. 16.

(*g*) Pariter Exposit. in cap. 4. Cant. §. 181. ex S. August.

rioris vel exterioris candoris sui puritate careret: ita quoque turpis est Virgo, immo non est Virgo, quæ non habet utramque, scilicet mentis & corporis castitatem. (*a*) Ubi non dubito multos utriusque sexus Virgines in corpore defunctos esse, & salvandos, qui nequaquam virginale præmium merebuntur. Mortui enim sunt, qui corpore quidem iucorrupti, sed mente corrupti erant: ipsa tamen mentis corruptione non exigente eos ad mortem æternam, quia legitimas nuptias expectabant, sine quibus nulla illicita connubia voluerunt perpetrare. Si enim, sicut ait Apostolus, *nupserit virgo, non peccavit*, quæ sola tantum voluntate (*b*) nupsit, quamvis jam in mente florem virginitatis corrupit. Consentit huic sententiæ beatus Augustinus, dicens, quod nequaquam Virgo adspirans ad nuptias melior est muliere nuptias adepta, (*c*) cum ea quæ jam nupsit, uno sit viro contenta; nuptura vero quærens per omnem populum cui adhæreat, cum pluribus necesse est fornicetur animo. Placet enim illi hodie unus, cras alter, deinde tertius & quartus, & fortassis plures: & quomodo si talis moritur, meritum obtinebit virginitatis incorruptæ?

1. ad Cor. 7. 28.

August. L. de sanc. Virgin. c. 11.

Aureola Virginum quibus competat.

96. Utrum autem Virgines illæ, quæ vi opprimuntur post virginitatis votum, nec aliquando consentiunt corruptioni; vel illæ etiam, quæ ante votum aliquando ad nuptias adspiraverunt firma mente, licet postea pœnitentia ductæ voto castitatis se constrinxerint, sive etiam illæ, quæ post votum aliquando sola voluntate a voto continentiæ resilierunt, sed rursus ad voti constantiam redierunt, & usque in finem perseveraverunt: utrum, inquam, tales Virgines sint præmio coronandæ, fateor me ex auctoritate nescire. Et hoc magis peritiorum hominum, vel certe Divino potius arbitrio sentio relinquendum. Dico autem magis opinando, quam definiendo (*d*) de primis, quæ vim patiuntur; si numquam suæ corruptioni nec voluntate, nec delectatione consentiunt, beato virginali præmio non esse spoliandas (*e*), quod ex verbis Luciæ (si tamen authentica videantur) videtur posse comprobari (*f*). Si etiam per violentiam, & non a consentientibus, castitas virginalis amittitur; spero quod talis amissio castitatis ipsis amittentibus cedat in bonum: quia forte permittit eas benignus Jesus tali bono spoliari, quod præscivit ipse non bene usuras. Utile enim esset aliquam, quæ propter virginitatis meritum haberet (*g*) superbire (*h*), perdere virginitatem, & per hoc consequi humilitatis virtutem. (*i*)

Virginibus cavendæ omnes occasiones lapsus & corruptionis.

97. Cavenda sunt autem Virginibus summo studio loca & tempora corruptoribus opportuna, ne si suæ corruptioni per insipientiam suam occasionem præbuerint, ipsæ sibi merito nocuisse videantur, & sua corona priventur. Si enim Bethsabee non se impudice sive incaute lavisset in solario, & Susanna in pomario, ubi videri poterant aliquo modo; nequaquam illa in adulterium, nec ista in mortis periculum incidisset. Cautæ sint Virgines, sicut sunt castæ. Fenestras oculorum & aurium suarum discant obserare, vultus abscondere, ne vel sibi videndo, vel audiendo, quod forte non expedit, mortem adsciscant (*k*): ne dum ab aliis incaute videntur & audiuntur, ipsos, quamvis ignoranter, oc-

2. Reg. 11. 2.

Dan. 13. 15.

(*a*) De hoc plura ex SS. PP. L. 1. Phar. c. 38. *de Virginibus*.

(*b*) Al. *voluptate*.

(*c*) Loc. cit. S. Augustinus apud S. Bonav. L. 1. Phar. cap. 37. *Non temere forsitan dixerim, felicior mihi videtur nupta virgo, quam virgo nuptura*.

(*d*) Opinandi modus innata D. Bonav. modestia certe dignus.

(*e*) Sic ipsemet D. Bonav. 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 3. ad 4. Unde ait etiam de illis Ser. 1. in ord. 32. de una S. Virg. *Virgines plures, etsi potuerunt ad lupanar duci, non tamen potuerunt fœdari*. Vid. quoque S. Aug. de Civ. Dei Lib. 1. cap. 16. & seqq.

(*f*) Et quidem comprobat ipsemet D. Bona. ibi ad opp. 3. ubi pariter *verbum Luciæ* vocat. Item d. Ser. 1. in ord. 32. de una S. Virg. ex hisce ejus verbis, quibus ipsa Paschasio respondit: *Si invitam me violaveris*, aut *me invitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam*. De quibus etiam Sur. 13. Decembr.

(*g*) Al. *deberet*.

(*h*) Vid. S. August, Lib. 1. de Civ. c. 28.

(*i*) S. Augustinus super Ps. 29. *Melius est humile conjugium, quam superba virginitas*. Et S. Bernardus super missus est Hom. 1. num. 6. *Expedit tibi virginem non esse, quam de virginitate insolescere*.

(*k*) Exposit. in cap. 3. Lament. Jer. Proph. ad illa verba: *Oculus meus deprædatus est animam meam*, ubi ad hoc ipsum declarandum adducit quoque illum ejusdem Jer. textum 9. 21. *quia ascendit mors per fenestras*.

occidant (a). Quod sæpe contigisse cognovimus illo suggerente & insidiante, de quo scriptum est: *Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.* De aliis vero quæ vel aliquando ante votum, vel post sola voluntate lapsæ sunt: mihi videtur sine præjudicio cujuslibet melioris sententiæ (b), quod virginitatis coronam non amittant, si tamen citius ad votum redierunt, & in eo fideliter permanserunt: sed tamen coronæ meritum puto aliqualiter (c) imminuendum secundum mutationem voluntatis, ut siqua longo tempore, vel firma voluntate persistit in voluntate frangendi votum virginitatis, tanto minus habeat meriti in corona (d). Integram vero omnino coronam æstimo possessuras, quæ a primis annis suis virginitatem sponso suo Domino Jesu vovere & conservare studuerunt.

Ps. 10. 8.

CAPUT XXIX.

Quod flos lilii inclinandus sit ad terram. (e)

98. Nec prætereundum, quod ipse flos lilii tam altus, tam candidus, tam jucundus, semper reclinatur ad terram. Quid nobis per hoc aliud quam humilitas commendatur? Caput enim inclinare ad terram est mentem nostram ad generationem terrenam, & fragilitatem de terra contractam inflectere, ne de nobis aliquid præsumere omnino audeamus, dum nos lutum & cinerem esse consideramus. Nulli autem hæc virtus tam necessaria est, quam Virginibus, ne in profundum superbiæ incidant, dum suorum considerant excellentiam meritorum (f). Virgines enim Christi etiam adhuc in terra viventes, Angelorum ducunt vitam (g), cum tales sint, quales dixit Dominus homines futuros post resurrectionem: quia tunc neque nubent, neque nubentur; sed erunt similes Angelis Dei in cœlo. Non expectant autem Virgines Christi solummodo incorruptionem resurrectionis, sed in præsenti etiam vivunt incorruptæ, (h) vitam sine dubio Angelicam æmulantes. Ne igitur e tam sublimi gradu, quem non ex præcepto cujusquam, sed propria voluntate viriliter ascenderunt, viliter per superbiam decidant; inclinentur ad terram, sicut flos lilii: recordentur quoniam pulvis sunt (i), & quod dies earum sicut fœnum: & nondum æstiment se ad immortalitatis beatitudinem resurrexisse, sed adhuc illo carneo pariete circumdatas, qui inter ipsos dividit & dilectum Jesum. Caveant illum astutum serpentem ipsis multipliciter insidiantem, ne seducat eas ad præsumendum aliquid de se, quatenus existiment bonum quod habent, non habere se a Deo, sed a propria virtute; vel credant sibi pro meritis suis traditum; vel propter hoc quod a Deo acceperunt, singulariter credant se meliores aliis, vel ut putent se habere, quod non habent. (k) Hæ sunt quatuor species jactantiæ, quibus ille nequissimus serpens etiam non raro bonos decipit.

Vita Virginum, vita angelica.

Matth. 22. 30.

Jactantiæ seu arrogantiæ quatuor species ex S. Greg. lib. 23. Mor. c. 6. n. 13.

99. Et prima quidem specie decepti, qui non putant quod habent a Deo accepisse, incidunt, quo nullum est majus, in (l) crimen ingratitudinis. Quid enim pejus, quam non recognoscere Deum esse largitorem omnis boni? Quod qui non agnoscat, quomodo grates deferet ei, a quo nihil se æstimet accepisse? Et certe non pauci tales sunt, quos ex ipsorum verbis potes

Prima species arrogantiæ, & quinam ea laborent.

(a) Lib. 2. Phar. cap. 38. ubi *de continentia visus* ex Ambr. Lib. 1. de Offic. cap. 18.

(b) Rursum elucet D. Bonav. modestia.

(c) Vid. Prodr. col. 607. nec non in Soliloq. cap. 1.

(d) Pariter in 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 3. in fine, ubi sic habet. „ Si perdatur incorruptio „ mentis salva incorruptione carnis, tunc perditur quod formale est, & manet quod est „ materiale: & quia illa redit ad suum propositum, & habet materiale substratum, redeunte virginitate virgo judicanda est, licet „ non in tanta gloria, in quanta esset, si nunquam consensisset: & hoc sentire videtur „ magis pium. “

(e) Al. *inclinatus ad terram doceat humilitatem.*

(f) Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

(g) Ita S. Athanas. Lib. de Virginit. sub finem, S. Ambr. Lib. 1. de Virg. circa init. nec non Lib. de Vid., S. Chrysost. L. de Virginit. cap. 11., S. Hieron. Epist. 22. ad Eustoch., S. August. Lib. de Sancta Virginit. c. 13., S. Fulgentius Epist. 3. ad Probam c. 9., ac ipsemet S. Bonav. L. 1. Phar. c. 39. &c.

(h) Quod *Virgines anticipent gloriam resurrectionis*, ait etiam S. Basil. L. de Sanc. Virginit.

(i) Idemmet S. Bonav. de perfect. vit. ad Soror. cit. cap. 2.

(k) Centiloq. Par. 1. Sect. 17.

(l) Al. *sine in*.

tes agnoscere. Quid enim dicunt? Quare, inquiunt, non servasti castitatem tuam? quare non habes humilitatis & patientiæ virtutem? quare non habes orationis devotionem, & fluenta lacrymarum? Quid putas eos cogitare qui hoc dicunt, nisi quod ipsi hoc habeant a se, & quælibet a se hoc possit habere? Non ita cogita tu, o Virgo Christi, sed scito te a teipsa nihil habere, nisi peccata (*a*): cetera vero bona, gratiæ Sponsi tui sunt. Gratulare ergo, id est, lætare simul & gratias age ei, a quo habes esse, & bene esse: & tanto magis dilige dilectum tuum, quanto pluribus & majoribus bonis suis suam erga te comprobat dilectionem. Immo & ipsa dona virtutum plus dilige, diligentiusque conserva, quia hoc a tam dilecto & tam diligendo accipere meruisti, quam si propriis viribus hoc obtineres. In retinendo datum diligenter, dantis dilecti Sponsi tui dilectionem ostende: quia non debet dare vilia munera dator tam pretiosus. (*b*)

A nobis non habemus nisi peccata.

100. Secundi vero, qui credunt se quidem accepisse, quod non habent, a Deo, sed tamen propter merita sua: volunt benignum Dominum Jesum sua gratia spoliare. Cur propter merita tua accepisse te putas virtutem? Dic mihi: Quis dedit tibi posse mereri? Quid enim habes, quod non accepisti? (*c*) Quid gloriaris, quasi non acceperis? Et tamen si vis scire quomodo acceperis, audi eumdem Apostolum: *Gratia*, inquit, *Dei salvi facti sumus*. Quod autem salvamur secundum opera nostra, non ex justificationibus nostris salvamur; sed gratia datur pro gratia (*d*). Gratia enim Dei sumus id quod sumus, sive in habendis virtutibus, sive in cœlestibus obtinendis. (*e*)

Secunda species arrog.

1. ad Cor. 4. 7.

Ad Ephes. 2. 8.

1. Cor. 15. 10.

101. Tertii vero qui ex spirituali dono putant se aliis meliores, aliosque contemnunt tanquam viliores se; peste illius Pharisæi premuntur, qui etiam cum acceptis virtutibus gratias ageret, peccavit: quia Publicanum contempsit (*f*). Sed quia plurimi hac peste laborant (g), tentemus adjuvante Domino his aliquod medicamentum adhibere. Considerandum puto. Is aliqua virtute spirituali caret; forsitan habet aliam similem isti, vel majorem hac. (*h*) Ideo dicit Hieronymus: Præclara est virginitas & pudicitiæ virtus, si modo non aliis peccatorum & malorum lapsibus infirmetur (*i*). Nam tanto majori studio placendi opus est, quanto est major ille, cui placendum est. Si enim Virgo es, adhuc dubium tibi est, ad quem gradum dignitatis virginalis ascenderis. Non enim ejusdem meriti sunt omnes Virgines. Quis enim Sanctorum virorum similis in castitate & laude Joanni venit æquandus? Quæ Virginum fæminarum usque ad altitudinem dignitatis Mariæ virginis altissimæ pervenit? Non ergo te exaltes super quenquam, cujus mentem ignoras, ne sub omnibus cadas. Item si tu forte dignitate virginitatis locum tenes infimum: quomodo audebis te comparare ei, qui in humi-

Tertia species arrog.

Luc. 18. 11.

Antidota.

Hieronymus vel potius Auctor Hieronymo coævus Epist. vel Libell. de institutione Virginis, sive de laude Virginitatis, ad Mauritium filiam, sive ad Mauricii filiam, cap. 10. To. 11. Supposititior. Edit. Veronen. col. 134.

(*a*) Sic ad amussim illius Canonis 22. Concilii Arausicani secundi docentis, quod *nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum*, nec non illorum ipsiusmet Ecclesiæ verborum: *Sine tuo numine nihil est innoxium*. Et ut supra etiam alibi S. Bonaventura. Unde disertissime inquit 4. Dist. 1. Par. 2. Ar. 1. Q. 3. in concl. *Quod bona tantum sunt a Deo, sed mala a nobis*; ita edoctus a S. P. Francisco, qui in prima Regula Fratrum Minorum cap. 17. apud Wadding. ad an. 1210. ait: *Firmiter sciamus, quod non pertinent ad nos nisi vitia & peccata*.

(*b*) Consone ad prædicta pariter differentem vid. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. post init.

(*c*) *Multum accepisti, & nihil a te habuisti*, ipsemet D. Bonav. in Amator.

(*d*) Breviloq. P. 5. cap. 2.

(*e*) Breviloq. ibi cap. 3. prope finem.

(*f*) Exposit. in Luc. ibi: *Arguitur Pharisæus, non quia gratias agit Deo, sed quia facit modo superbo*.

(g) Ita loquitur, quia d. Exposit. pariter dixerat: *Hac peste Pharisæus laborabat, qui sua merita extollendo, se ceteris præferebat*.

(*h*) Confer infra Tract. de Humil. n. 20.

(*i*) Al. *non aliis macularum lapsibus infirmatur*. Prædicta Epistola sub Hieronymi nomine allegatur a S. Bonav. L. 1. Phar. c. 38. de Virginibus. Et quamvis vel ante Erasmum deprehensum fuerit, prædictam Epistolam, sive Libellum non esse Hieronymi; fuisse tamen scriptam, Hieronymo adhuc vivente, brevi post annum quadringentesimum quartum, arguitur ex *sententia severa* in eadem relata cap. 16. tanquam *nuper statuta de vix vel pœnitentia digna judicanda, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset*. *Nuper*, inquam, nimirum Innocentii Romani Pontificis Decreto Epistola ad Victricium Rothomagensem cap. 12. quæ dicto anno quarto supra quadringentesimum adsignatur. Auctor autem, ut monet Cl. Dominicus Vallarsius, fortasse fuerit Paulus, sive Petrus Presbyter natione Pannonius, qui Gennadio teste cap. 75. *Scripsit de Virginitate servanda ad personam cujusdam nobilis & Christo dicatæ Virginis, Constantiæ nomine*.

humilitate vel caritate, vel obedientia forte juxta summum gradum ascendit? Quid si ille, cui te audes præferre, ad tantam perfectionem pervenit, ut non dubitet, immo, Deo teste, cui conscientia ipsius nota est, tota mente flagret, calicem passionis pro Domino exhaurire? Sed hic fortassis dicis, quia & tua conscientia testante, paratus sis ad tolerandum passionem. Ad quod respondemus, quod non sit quisquam, qui hujus virtutis constantiam in se veraciter possit agnoscere, nisi re ipsa atque experientia doctrice didicerit. Quantos enim putas in tormentorum acerbitate defecisse, qui se putabant usque ad mortem fortiter perseveraturos? Non ergo te ipsum judices, qui te ipsum non agnoscis: cum perfectissimus omnium Paulus dicat: *Sed neque me ipsum judico: qui autem me judicat, Dominus est.* Alios quidem multominus debes judicare, propter hoc quod ibidem subditur: *Nolite itaque ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Ubi sine dubio multi alii contra opinionem hominum, judicio Domini cuncta videntis præponentur, & postponentur qui præponendi falso putabantur (a). Est autem adhuc ratio valida, quæ ab hac specie jactantiæ te avocet. Ita enim habeto. Esto alius alio justior, alius alio sanctior sit; idem tamen nescit utrum odio an amore dignus sit. (b)

De martyrio subeundo non præsumendum.

1. ad Cor. 4. 3. & seq.

Eccle 9. 1.

102. Hinc suam mentem exerceant optimi quique, & ad exemplum lilii timore & humilitate coacti inclinabuntur ad terram; cum habuerint in mente, quod nesciunt, utrum amore an odio sint digni. Et vere nesciunt & ignorant, quid superventura pariat dies, immo nec hora: quanto minus sciunt, qualis eorum finis futurus sit, vel eorum qui modo mali sunt? Si Judam proditorem vidisses, cum adhuc erat discipulus, & inter summos, ejicientem in nomine benigni Jesu dæmonia, vidissesque Latronem postea cum Christo crucifixum, qui hactenus institisset latrociniis & homicidiis, non dubito quin Latroni Discipulum prætulisses: & tamen omnes scimus, utri alter in fine prælatus sit. (c) Tu ergo si etiam ad tantam jam vitæ perfectionem pervenisti, ut miracula opereris; time, ne ad extremum cum ipso Juda deprehendaris reprobus. Si vero alium quemquam pessimis operibus videas insudantem: ne te illi præferas, quia nescis utrum exemplo Latronis ad ultimum convertatur, sicut scriptum est: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Quod de illis communiter accipitur, qui post scelera sua ad Dominum a Domino convertuntur (d), qui considerat qualis quis moriatur. Nullum ergo & tu judicare præsumas: nec te, licet optimum, cuiquam alteri, quamvis pessimo, præferas; quia tuus & illius qualis futurus sit exitus, ignoras. Ad terram igitur cum lilii flore inclinare, id est, considera fragilitatem tuam, in te, quia terra & cinis es: & quanto major es (e), humilia te in omnibus, carnis munditiam virtute humilitatis inclinans. (f)

Semper timendum quantumvis perfectis.

Prov. 27. 1.

Ps. 31. 2.

Eccli 3. 20.

103. Quid autem vanius illis, qui se putant habere, quod non habent? Sed certe hac peste omnium hominum genus fere laborat. Quis est enim, qui

Quarta species arrogantiæ.

(a) Vid. S. Gregor. Moral. Lib. 25. cap. 8. num. 19. ac ipsummet S. Bonavent. infra Tract. de Humilit. num. 20. in fine.

(b) Quo sensu id intelligendum, & quod in prædicto textu sermo sit tantum *de justis*; lege sis ipsummet D. Bonaventuram Exposit. in Ecclesiasten in d. cap. & text.

(c) Confer ibi apud laudatos Gregor. & Bonavent.

(d) Est enim secundus de pœnitentialibus Psalmus; quamvis fortasse huic prior locus posset assignari, in quo primum post reprehensionem Nathan de perpetrato adulterio pœnitere David cœpisse videtur. Recte autem dicitur *post scelera sua ad Dominum a Domino convertuntur*, quia talis conversio opus est Divinæ gratiæ. Unde Concil. Trident. Sess. 6. cap. 5. „ In sacris Literis cum dicitur: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, „ libertatis nostræ admonemur. Quum re„ spondemus: *Converte nos Domine ad te, &* „ *convertemur*, Dei nos gratia præveniri con„ fitemur. “ Sicut ergo aversio à Deo tota nostra est, ita conversionis initium a Deo est. Confer. D. Bonav. in 2. Sent. Dist. 24. 26. 27. & 29. Breviloq. 5. Par. per tot. Centiloq. 3. Par. Sect. 35. & 36. Phar. Lib. 2. cap. 16. &c. Videri quoque potest inter Opuscula eidem adscripta illud inscriptum *De resurrectione a peccato ad gratiam*. Adde prædictum Psalmi testimonium etiam afferre D. Paulum Rom. 4. 8. ut probet justificationem non ex operibus legis, sed ex fide, gratiaque contingere.

(e) Supra cap. 26. num. 85.

(f) Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

qui seipsum perfecte cognoscat: nisi cui datum est a Patre luminum, a luce vera quæ illuminat omnem hominem? E cœlo venit γνῶθι σεαυτόν. (a) id est: Nosce teipsum. (b) Nam in Cantico Canticorum (c) ipsa sponsa quæ ad amplexus Sponsi anhelabat, quæ senserat unguentorum illius fragrantiam, de ignorantia sui quodammodo reprehensa est, dicente Sponso: *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere* a me. Vide ergo quantum malum sit quævis ignorantia sui, propter quam ab amantissimo Sponso meretur repelli. Ad cognitionem igitur propriam redeamus, id est, ad terram nostram (d), si volumus esse vera lilia, & ad Sponsi admitti præsentiam. Nosipsos jugiter introspiciamus, incessanter clamantes ad verum & benignum Jesum: ut mentis nostræ oculos ad cognoscendum nosipsos illuminare dignetur.

Jac. 1. 17. Jo. 1. 9. Cant. 1. 7.

CAPUT XXX.

De numero foliorum nostri lilii. (e)

Lilia perfecta sex foliis constant.

104. Nunc ad numerum foliorum ipsius floris, candidissimo flore nostro benigno Jesu nos illuminante, animum intendamus. In perfectis liliis ipse candidus flos ut plurimum sex foliis constat, per quæ sex caussas intelligimus, quæ ad Virginitatis munditiam debent animos Virginum incitare, quarum tres ad vitam præsentem, tres ad futuram pertinent. Tria sunt incommoda in præsenti vita in conjugatis, propter quæ vitanda, Virginalis castitas est appetenda. Tria sunt quoque commoda futuræ gloriæ, propter quæ acquirenda, votiva Virginitas est & conservanda. Præsentis vitæ incommoda duo habemus ex maledictione, quæ inflicta fuit primæ parenti nostræ Hevæ post transgressionem peccati. Serpens enim tribus maledictionibus subjacuit, Heva duabus, Adam uni: *Supra pectus tuum gradieris, terram comedes, & mulier conculcabit (f) caput tuum.* Hevæ autem dixit Deus: *In dolore paries, & sub potestate viri eris.* Adæ vero ait: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo (g).*

Virginalis status commoda, & conjugalis incommoda. Gen. 3. 13. ad seq. Ibidem 16. Ibid. 19.

Prima Hevæ maledictio.

105. Maledictiones Hevæ, & per ipsam omnium mulierum nuptarum, duæ sunt in præsenti expressæ, scilicet quod in dolore pariunt filios, & sub potestate virorum sunt. (h) Quis & quantus sit dolor parientium mulierum, nullus hominum novit, nisi quæ expertæ sunt. In Scripturis autem doloris hujus testimonium frequenter invenimus; quia cum magnitudinem alicujus doloris volumus exprimere, ipsum mulieri parturienti comparare solemus. Hoc enim ipsum Dominus omnium dolorum cognitor, cum videret discipulos suos de morte sua nimium contristandos, ipsorum tristitiam mulieris parturientis tristitiæ voluit comparare, dicens: *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus. Igitur (i) & vos nunc quidem tristitiam habetis.* Similiter & beatus Paulus dicit, volens ostendere dolorem eorum, qui in extremi judicii die imparati invenientur, ait: *Cum autem dixerint, pax & securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus (k), sicut dolor in utero habenti, & non effugient.* Sæpius quoque in Prophetis & in aliis Scri-

Jo. 16. 21. Ibi 22. 1. ad Thess. 5. 3.

(a) Græca Græce scribere haud insolens apud D. Bonav. uti patet in Princip. Scriptur. & Exposit. in cap. 15. Sapient. pag. 902. col. 1. nec non Exposit. in cap. 17. S. Luc. pag. 520. col. 2. Item 2. Dist. 26. A. 1. Q. 1. ad 4. pag. 662. vol. 2. Edit. noviss. ac alibi quoque. Vide Prodr. col. 179.

(b) S. P. Franciscus in Deum raptus, ita a Deo edoctus est seipsum agnosere tanquam nihil, secus vero de Deo tam alte sentire, ut exclamare coactus fuerit, Deum ipsum alloquens: *Quis es tu? Et quis sum ego?*

(c) Ita heic pluries secundum tradita Vol. 1. Præfat. in Cant. §. 12.

(d) Ad prædictam cognitionem, post relatum Cant. textum, ipsemet D. Bonav. cap. 1. Soliloq. ita nos revocat: *Heu, Heu Domine Deus meus, ex dignitate substantiæ jam perpendo vilitatem malitiæ; ex speciositate naturæ cognosco deformitatem culpæ; ex recordatione beneficiorum acceptorum, intelligo ingratitudinem factorum meorum &c.* De eadem cognitione sui ipsius cap. 1. de perfect. vit. ad Soror. per totum.

(e) Al. *seu de tribus incommodis vitæ præsentis, quæ evadunt Virgines, & totidem commodis vitæ futuræ, quæ expectant.*

(f) *Conculcabit* pro *conteret*, alii quoque legunt apud Malvendam.

(g) Vulg. absque *tuo*; sed cum *tuo* duo Codd. nostri Bernardin. ac tertius Biblioth. Episcop. Trident. Apud Lyranum in textu quidem sine *tuo*; sed in marg. al. *tuo*. Item *tuo* in quibusdam Libris apud Brugensem. In editis hujus Tractatus *comedes panem tuum*.

(h) Breviloq. Par. 3. cap. 4.

(i) Al. *venit hora ejus, ita & vos &c.*

(k) Sic Exposit. in cap. 21. S. Luc. pariter hunc interpretatur textum de iis, *quæ ventura sunt circa judicium finale.* Item Ser. 1. in ord. 32. de una S. Virg.

Scripturis de hujus doloris magnitudine inveniuntur multa exempla. Sed quia vivorum plura suppetunt testimonia, quæ illud ad experientiam cognoverunt, videtur in his non diutius immorandum. Sed felices Virgines, & vere prudentes, quæ etiam præter commoda temporalia in spiritu Domino jungi vicinius elegerunt, spirituales fœtus, id est, bona opera, multo melius, uberius & securius immortali Sponso suo Jesu non singulis annorum spatiis, sed diebus singulis procreantes: amantes eum, in cujus thalamum castissimum duce pudicitia intraverunt, vel quem potius in sui cordis thalamum receperunt, ejus vocem organicam in præceptis suis & promissis præmiorum cœlestium audierunt, & loquente Sponso suo, ei per obedientiam responderunt: cujus amor castimoniam, cujus tactus munditiam, cujus nuptiæ Virgines faciunt & conservant. O vere felices, quæ tali Viro non solum animi, sed etiam corporis munditiam consecraverunt. Cujus commercio sic in animo fœcundantur, ut omnium virtutum matres efficiantur, quarum filii in domo cœlesti æternaliter habitant, & semen operum ipsarum coram Sponso suo in sæculum dirigetur. (*a*)

Virginum spiritualis fœcunditas carnali multo felicor.

Ps. 101. 29.

106. Evadunt etiam Virgines Christi maledictionem secundam Hevæ matris nostræ, & per ipsam omnium maritatarum, scilicet quod sub viri mortalis potestate non sunt: & in hoc quantum bonum invenias, quantum malum effugias, diligentius intuere. Super quo Pauli sententiam audiamus: *Mulier quæ innupta est, & Virgo, cogitat* (*b*) *quæ sunt Domini* (*c*); *ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Quid acquiritur? Evaditur malum non modicum, sollicitudo mundana, quomodo viro placeat. Quantum putas animis Virginalibus devotionis augeri, quod libere, quando volunt & quando debent, nulla impediente cura possunt orationibus ceterisque spiritualibus exercitiis vacare? (*d*) Quantas habent conjugatæ, religiose etiam (*e*) Deo vacare volentes, molestias, cum a propriis viris, quibus eas esse subjectas oportet, prohibentur? Est enim hoc magnum onus conjugii, cum mulieres viris talibus copulantur, qui a bonis earum moribus & bona conversatione discordent. Quantas putas esse conjugatas, quæ suppliciis hoc emere vellent, quod a malorum potestate liberatæ, liberum Domino possent servitium exhibere? Felices ergo Virgines, quæ Sponsum suum Christum accipientes, illi se soli subjecerunt, cujus jugum suave est & onus leve; eique soli & integra mente placere desiderant, qui sane est *speciosus forma præ filiis hominum*, non dividentes mentem suam, ita ut nec ex parte cupiant, & sollicitæ sint placere Deo, nec ex parte placere viro: sed se totas integras reddunt illi a quo acceperunt ut essent, receperunt ut bene essent: ipsum munere præterea Sponsum suum gratuito acceperunt. Quid poteris largitori tuo digne rependere? Dedit te tibi, quando te creavit, ut esses: reddidit te tibi, cum recreavit (*f*) ut bene esses: dedit in viaticum (*g*) tibi, ne in via deficias, Corpus & Sanguinem suum, se verum Deum, & hominem verum: & tu quid rependes? Si pro eo quod dedit tibi, quando te creavit, vicem nequis rependere: quid denique pro eo rependes, quod se tibi dedit? Certe si te millies posses rependere, quid esses tu in comparatione Dei? Repende tamen quantum potes, repende te totam illi, qui te totam tibi & dedit, & reddidit: & his non contentus, se quoque totum tibi dedit. Dilige hunc tantum te diligentem, & singularem dilectum ex tota anima tua, & ex toto corde tuo, & ex omnibus viribus tuis (*h*): quia & cor bonæ voluntatis, & animam rationabilem, & vires ad implenda quæ bona sunt, ipse dedit tibi. Benedicat anima tua Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus;

Secunda Hevæ maledictio.

1. ad Cor. 7. 34.

Matth. 11. 30.

Ps. 44. 3.

Quanta Deo debeamus.

Matt. 22. 37.

Ps. 102. 2.

(*a*) Huc spectat, quod de S. Cæcilia Virg. & Mart. canit Ecclesia: *Domine Jesu Christe seminator casti consilii, suscipe seminum fructus, quos in Cæcilia seminasti.*

(*b*) Al. *Virgo quæ innupta est, cogitat.*

(*c*) Al. *Dei.*

(*d*) Secundum illud ejusdem Pauli ibi v. 35. *quod facultatem præbeat* Virginibus *sine impedimento Dominum obsecrandi*; sive ut S. Hieron. contra Jovinian. vertit: *Quod intente facit servire Domino absque ulla distractione.*

(*e*) Al. *&.*

(*f*) Verbum alibi quoque eodem sensu a D. Bonav. adhibitum.

(*g*) Breviloq. Par. 6. cap. 9.

(*h*) Cap. 7. de perfect. vit. ad Soror.

ejus; & te dilectionis illius vinculis adstringe, ut liberius gustare (a) possis, Ps. 33. 9. & videre, quoniam (b) suavis est Dominus. Quem si recte gustaveris, ipso te trahente jam nequaquam ulterius sub alterius potestatem redigeris. Omnis enim sapiens ab illius se nollet absolvere servitio, cui servire regnare est. Quis autem regnare nolit? Vis regnare feliciter? Servi benigno Jesu, & regnabis: quia illi servire regnare est. (c) Sic enim de Sanctis legitur, quia *cum Christo regnabunt* in æternum (d). Quid est regnabunt? Reges erunt. Hoc enim & Apostolus ait: *Hæredes quidem* erunt *Dei, cohæredes autem Christi*. Reges ergo vere erunt, hæredes regni Dei, cohæredes autem Regis. Felicissimæ ergo Virgines hujus solius jugo subjectæ; qui servos suos commutat in Reges; quorum regnum non mutabitur in æternum.

Deo servire regnare est. — *Apocal. 20. 6.* — *Ad Rom. 8. 17.*

Alia anxietas conjugatorum.

107. Tertia caussa appetendæ Virginitatis est carentia (e) multiplicium anxietatum, quæ inenarrabiliter habentur circa pueros nutriendos. Quanta sit hæc anxietas, soli novere parentes. Secundum amorem enim quo afficiuntur circa filios, extenditur sollicitudinis magnitudo, quem amorem exceptis parentibus nulli sciunt. Verum dixit, qui ait:

> *Quis sit amor prolis, soli novere parentes.*

Unde nonnunquam sollicitudinem ipsam in tantum contingit extendi, ut omnes animi vires occupet, & omnibus postpositis solummodo filiorum mentionem habeant. Discurrit animus, & vagatur, & percurrit mare & aridam: nil inexpertum relinquit, plurimumque & corpus miserorum parentum diverso labore atteritur, ut filiis pecunia & possessio comparetur. Nec adhuc quiescitur, etiam pluribus quam necessitas exigat conquisitis: quia occasione dilectionis filiorum subintrat avaritia, &

> *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* (f) — *Juven. Lib. 5. Sat. 14.*

Et minus hanc optat cum non habet: consequenterque moriuntur in miseriis, nec possunt compati, nec volunt misereri, & seipsos miserrimi parentes faciunt indignos ad misericordiam consequendam. Jam, ut puto, vides, quantum malum facit sollicitudo circa filios habita, & ad quem finem tendit. Quantum autem putas anxietatis adjici etiam bonis parentibus, & maxime matribus, quæ majori circa filios solent affectu moveri, cum vident vitam filiorum, virtutum tramite relicto, vagari per devia vitiorum, cum diversis illos affici vident corporum infirmitatibus, cum denique tandem ad mortis vident interitum devenire? Quis in tantis miseriis locus Divinæ contemplationi relinquitur? Quomodo cor sursum (g) haberi potest ad Dominum, tantis gravitatibus oppressum? O quam beatæ Virgines, quarum Sponsus ultra mori non potest, quarum filii, id est, virtutes, semper vivunt, immo & ipsas ad vitam perducunt; quarum animus non ad diversa terrena descendit, posteriorum oblitus. (h) Portant jam Virgines beatæ in mente sua cœlum cum gaudiis, quantum homini fas est, quod ipsas præterea est laturum. Jam vagantur per gaudia cœlestia, transeunt singulariter choros beatissimorum Spirituum, (i) singulorum Chororum officia singularia, spirituali mentis vivacitate perspiciunt, & singularia (k) Virginum gaudia sibi a Rege & a Sponso præparata, libera mentis aviditate degustant, nulla filiorum terrenorum sollicitudine remoratæ.

CA-

(a) Al. *vacare*.

(b) Al. *quia*.

(c) Sic in Amator. pag. 795. col. 2. noviss. Edit. Venet. Item ita quoque in Ritibus ordinationis Subdiaconorum, dum Episcopus eos admonet ad attente perpendendum onus, quod ultro suscipiunt.

(d) *In æternum* non est de textu; sed de textu est *mille annis, id est*, (interprete ipso D. Bonav. Comment. in Apocal. ibi) *per sæcula sæculorum; quia hæredes Dei, cohæredes autem Christi*.

(e) Vox sæpius a D. Bonav. adhibita, etiam Soliloq. cap. 4.

(f) Sic ipsemet D. Bonav. Serm. 1. in ord. 28. de plurib. SS. Confessoribus; nec non cap. 1. Exposit. Reg. S. F. & in Psalt. Ps. 54. ad fin.

(g) Hæc etiam phrasis D. Bonaventuræ familiaris.

(h) Videtur alludere ad illud D. Pauli Philip. 3. 13. *Quæ quidem retro sunt obliviscens*.

(i) Similiter cap. 5. de perfect. vit. ad Soror. prope finem.

(k) Al. *singularium*.

CAPUT XXXI.

De tribus commodis futuræ vitæ, quæ obtinebunt Virgines.

108. Sequamur, & nos prosequamur in materiæ Tractatu propositæ tria commoda futuræ vitæ, Christi Virginibus singulariter accessura. Beatissimus Joannes Evangelista in Apocalypsi sua vidit duodecies duodena millia (*a*) Sanctorum citharædorum illibatæ Virginitatis in corpore, viriditatis inviolatæ in corde, quod sequantur Agnum, Sponsum Virginum, quocumque ierit. Ecce Virginum præmium singulare, per quod quartum folium floris lilii designatur: quia sequuntur agnum quocunque ierit. Quo ire putamus hunc Agnum, quo nemo sequi eum vel audeat, vel valeat nisi vos? Quo, inquam, putamus eum ire? in quos saltus? in quæ prata? Illuc æstimo, ubi sunt vera gaudia, non gaudia hujus mundi vana, insana, mendacia, nec gaudia qualia in ipso regno Dei ceteris præstantur: sed a ceteris sorte distincta, gaudia Virginum Christi, de Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, gaudia propria Virginum Christi. Non sunt eadem non Virginum, id est, eorum qui non sunt Virgines, quamvis tamen sint Christi. Nam sunt aliis gaudia alia; sed nullis talia. (*b*) Sequuntur Agnum quocumque ierit, quia Agni caro utique virgo. Hoc enim in se retinuit cum esset in corpore, quod non abstulit Matri. Virgo enim ex Virgine conceptus est: & natus Virgo de Virgine, & post nativitatem cum Virgine Matre permansit Virgo, auctor & custos, & amator virginitatis ac remunerator largissimus Dominus Jesus Christus. (*c*) Merito igitur eum sequuntur etiam in hac vita virginitate cordis & carnis, quocumque ierit. Quid est enim sequi, nisi imitari? quia *Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum*, sicut ait Apostolus Petrus, *ut sequamur vestigia ejus* (*d*). Hunc in eo quisque sequitur, in quo imitatur, in quo multum ad imitandum proponitur omnibus; virginitas autem carnis non omnibus. Non enim habent quid faciant, ut Virgines sint, in quibus factum est, ut Virgines non sint. Sequantur itaque Agnum ceteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt, non quocumque ierit; sed quocumque ipsi poterunt. Possunt autem in omnibus virtutibus, nisi cum in decore virginitatis inceditur (*e*). Quomodo enim post eum ibunt itinere virginali, qui hic amiserunt, quod nullo modo recipiunt? Vos ergo, o Virgines ejus, ite post eum, quæ propter hoc quocumque ierit, sequimini eum, tenendo perseveranter, quod vovistis ardenter. Facite quod potestis, ne virginitatis bonum vobis pereat, cui semel perditæ, facere nihil potestis, ut redeat. (*f*) O quanta cum admiratione, quanto cum gaudio videbit vos cetera multitudo Sanctorum, quæ Agnum ad hæc sequi non potest! Videbit, nec invidebit: & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. (*g*) Agnus quippe ille, quem vos quocumque ierit, sequimini, nec eos deseret, qui eum non valent sequi quo vos potestis. Omnipotentem Agnum loquimur, qui vos præibit, & ab eis non abibit, cum erit Deus omnia in omnibus; & qui minus habebunt, a vobis non abhorrebunt: ubi enim nulla invidentia est, concors est differentia. (*h*) Præsumite itaque, confidite: roboramini & permanete in eo quod vovistis, & reddite Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ (*i*), non tantum pro-

Apoc. 14. 1. ac seq.

Primum sequi Agnum quocumque ierit.

1. Pet. 2. 21.

1. Cor. 15. 28.

Ubi nulla invidentia, concors est differentia.

Ps. 75. 12.

(*a*) Sic Comment. in Apocal. cit. cap. 14. num. 996.

(*b*) Ita fere ex D. August. Lib. de sanc. virginit. cap. 27. ipsemet D. Bonav. Phar. Lib. 1. cap. 38.

(*c*) Confer Vol. 2. Comment. in Apocal. d. c. 14. num. 1024.

(*d*) Sic supra cap. 10. num. 38. ac idem S. Aug. loc. cit.

(*e*) Ita paucis mutatis ex eodem S. Aug. ibi cap. 28.

(*f*) Sic ex ipsomet S. August. ibi cap. 29. etiam loc. cit. Phar. D. Bonav. Confer rursus Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 14. n. 1012.

(*g*) Vid. Breviloq. Par. 7. cap. 7. & 4. Dist. 49. Par. 1. Art. 1. Q. 6. Hinc Ps. 86. 7. dicitur: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*, quod complendum in cœlis docet S. Augustin. Quodve ibi *gaudium unius sit gaudium alterius*, dicitur Serm. 1. de Festo Omn. Sanctor. prope finem, ubi textus d. Ps. laudatur. Item Soliloq. cap. 4. *Ex illius sanctæ & perfectæ caritatis vinculo fiet, ut unusquisque habiturus sit in alio, quod non habet in merito proprio.*

(*h*) In Breviloq. ac in 4. locis supra cit.

(*i*) Ex eodem Aug. cit. cap. 29.

propter ærumnas præsentis sæculi vitandas; sed multo magis propter futuri sæculi delicias singulares, quas nobis spiritualiter Agnus noster Christus transiens ministrabit. (a)

Luc. 12. 36.

Virginitas sola sine aliarum virtutum comitatu, non meretur sequi Agnum.

109. Caveant autem Virgines Christi, ne pueriliter intelligant, ita ut solam virginitatem credant sibi sufficere ad sequendum Agnum Dei, quocumque ierit; cum ipse Agnus non solum virginitatis semitam, immo etiam omnium virtutum viam incedat. Oportet ergo Virginem Christi omnium virtutum itinere, etiam in hac vita, Agnum mansuetissimum imitari: si vult illuc venire, ubi sine fine eum, quocumque ierit, sequetur. Quomodo enim posset sequi Virgo superba Agnum in humilitatis via gradientem, ad quem nullo modo accedet? quomodo mitissimum iracunda? quomodo ferventem caritate invida? quomodo largissimum avara? quomodo sobrium ebria? Ambulat in omni via omnium virtutum Agnus: ambulet sic & Virgo cupiens Agnum imitari. Sit mitis, sit humilis, sit caritate fervens, sit larga, sit alacris, sit sobria; & imitabitur Agnum quocumque ierit. Denique merebitur ab ipso Sponso suo audire: *Quam pulchri sunt gressus tui, filia principis!* Specialis filia Dei principis, & domina regum universæ terræ erit anima virginalis (b), cujus gressus commendantur in calceamentis. Per calceamenta autem accipimus exempla mortuorum; quia calceamenta fiunt de mortuis animalibus (c). Pulchri igitur sunt gressus Virginum in calceamentis, cum directe sequuntur per viam virtutum omnium Agnum Christum pro ipsis mortuum, pro Agno paratæ etiam ipsæ usque ad mortem & per mortem, si necesse est, sequi Agnum; in omni facto munientes pedes affectuum suorum, exemplis optimi Agni Jesu Christi, adversus serpentem insidiantem calcaneo virginali, cum caput serpentis virginali pede ipsius Agni adjutorio conculcatur.

Cant. 7. 1.

Gen. 3. 15.

Secundum commodum vitæ futuræ Virginibus paratum.

110. Quintum folium floris lilii quintam caussam designat, propter quam virginitas est appetenda; illud scilicet quia cantabunt canticum novum ante thronum Dei & Agni, quod præter Virgines nemo potest dicere. (d) O felices Virgines, & ceteris feliciores Virgines, quæ affertis ad illas Agni nuptias æternales (e) canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris, non utique tale, quale cantat universa terra, ut dicitur: *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra*: sed tale, quale nemo potest dicere, nisi vos. Audiet tamen, & delectabitur omnis multitudo fidelium vestro proprio & tam excellenti dono. Vos autem quæ & dicetis, & audietis, quia illud dicetur a vobis; felicius exultabitis, & jucundius regnabitis. Quis istam felicitatem poterit explicare? Immo quis humana mente concipiet tantæ exultationis jubilum? Jam si omnes Virgines canticum istud cantabunt, nunquid illa Virgo Virginum primiceria (f) non cantabit? Cantabit utique, (g) & tanto jucundius, quanto castior ceteris. Præbebitque toti choro Virginum in cantando exemplum, quas ad virginitatis amorem suo incitavit exemplo. Cantabunt ergo Virgines in illa jucunditate festiva canticum suum in cor Agni Virginis Sponsi sui, a quo ut tale canticum cantare possent, acceperunt. Quid autem? Nunquid & ipse Agnus non solum aliarum Virginum cœtum, sed etiam ipsam Virginem Matrem suam superexcellens, a quo habent non solum, ut sint Virgines, sed etiam sint; nunquid, inquam,

Ps. 95. 1.

(a) Exposit. in Evang. S. Luc. ad d. cap. & text.

(b) Volum. 1. Exposit. in Cant. cap. 7. § 284. *Assimilatur enim anima FILIÆ PRINCIPIS, si habet puritatem Virginalis munditiei.*

(c) Sic Exposit. in c. 15. S. Luc. ad ver. 22.

(d) Ita & Cornel. a Lap. Comment. in c. 7. Epist. 1. ad Cor. sub v. 34. secundum id quod legitur Apocal. 14. ver. 3. & 4. Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. cit. cap. 14. n. 1022. & seq.

(e) *Æternalis* pro *æternus* nedum est apud D. Bonav. verum etiam apud Tertull. advers. Judæos cap. 6. Venant. Fortun. Lib. 10. carm. 10. Inscript. apud Grut. p. 752. n. 3. & apud Reines. p. 649. Nec non Ps. 23. 7. 9.

(f) *Primiceria* quæ primam obtinet dignitatem; quo quidem sensu in Legen. S. Claræ cap. 7. num. 59. ab eodem D. Bonav. vocatur ipsamet S. Clara *primiceria pauperum Dominarum.* Quid quod *virginitatis primiceria* dicitur *Maria* etiam a S. Bernardo Serm. Dom. infra Oct. Assumpt. B. M. V. num. 7.?

(g) *Cantabit cum jubilo canticum novum Domino dicens: Gaudens gaudebo in Domino, quia induit me vestimento salutis, & indumento lætitiæ circumdedit me, & tanquam sponsam decoravit me corona.* Isa. 61. 10. *Cantabit, jubilabit, & dicet: Tenui eum, nec dimittam &c.* Cant. 3. 4. Ita Soliloq. cap. 4. ubi de *cantico novo*.

quam, Sponsus Virginum Virgo, Virgo optimus non etiam cantabit? Immo vero & ipse cantabit, & jucundissima illa vox Verbi Patris æterni, cum omnibus, præ omnibus, & in omnibus audietur. (a) O felicissimum canticum! o festivitatem jucundissimam, comparatione & fine carituram! Quis ad illud non anhelet? Quis laborare contemnat ut illuc perveniat, ubi tantarum Virginum canticum novum audiat, ubi mirabiliter præ ceteris Virginibus redundantem vocem Matris Agni percipiat; ubi & ipsum Agnum, piissimum & dulcissimum melos, totum melleum, audiat concinentem? Si enim *eloquia Domini, eloquia casta*, (b) teste Psalmista, & in ipso corpore mortis existenti unicuipiam tam dulcia sunt, *ut mel & favum* superent: quanta putas ea dulcedine superabundare debere, ubi omnis mortalitas, omnis timor, omnis dolor procul transierunt? ubi amaritudinis nullus relinquitur locus, sed omnes torrente voluptatis Divinæ potabuntur, inebriati ubertate domus ejus? Maxima omnibus felicitas, canticum virgineum Agni dulcissimum audientibus: abundantius tamen Virginibus Christi, cum ipso Agno cantantibus.

Psal. 11. 7.
Ps. 18. 11.
Ps. 35. 9.
Ibi.

Quam sollicita oris custodia deceat Virgines.

111. Quanta sollicitudine merito custodire debent Virgines ora sua, canticum solis Virginibus cantandum cantare, & cum omni munditia conservare, non solum ab omni actu polluto, sed ab omni verbo luxurioso, turpi, scurrili, jocoso, immo & otioso? (c) Eruntque sicut in Cantico sponsæ dicitur: *Sicut vitta coccinea* labia Virginum, & eloquium earum dulce. Sicut enim vitta coccinea sunt labia, quæ semper verbis ardentis caritatis abundant, (d) quibus verbis motus & cogitationes carnales restringuntur. Per coccineum quippe colorem, caritas; per vittam, qua crines restringuntur, restrictio cogitationum carnalium (e), quæ per crines figurantur, accipitur. Sponsarum ergo Agni, hoc est, Virginum Christi, labia præcipue decet esse sicut vitta coccinea, ut sermo earum semper caritate ardeat, passione Agni & Sponsi rubeat, qui semper debet esse in corde, semper sit in ore candidus, & rubicundus dulcis Jesus. (f) Nec timeo talibus de mendacio; quia mentiri omnino nolunt, cum de veritate loquuntur dulcissimo Jesu. Scurrilia vero, turpia, jocosa, & otiosa verba, verbis passionis convenire non possunt. Quid enim utilius, quid amarius, quid decentius passione Jesu Christi?

Cant. 4. 3.

Quam utile loqui de Christo.

112. O dulcissime, atque amantissime Jesu, Agne immaculate, candide per innocentiam, rubicunde per sanguinem passionis, quam jucundum cogitare, quam salubre loqui de te! Tu enim de te loquentibus præsens, mentem dulciter accendis, informas verba, & omnium in te loquentium trahis affectus: curruntque in odorem unguentorum tuorum, donec introducantur a te, Rex regum, in cellaria tua, bibantque vinum dulcissimæ consolationis tuæ in jucunditate cordis sui, audiantque suavissimam vocem tuam dicentem: *Bibite, & inebriamini carissimi*; (g) sentiantque se indignos amari a te gratis, amicissime & gratissime Jesu. Videsne igitur quorsum tendant verba caritatis & passionis benigni Jesu? (h) Cujus nomen quod est super omne nomen, nulli potius nominandum, nullis dulcius sapiendum est, quam Virginibus sacris, Sponsis ejus; ut nunquam ab earum ore recedat nomen dulcissimi Jesu, in quo ipsi Agno cœlestis Patris canticum novum solæ cantabunt. Incipite ergo quantum fas est, o Virgines, frui Sponso vestro. Ipsum semper in ore, semper in corde gestantes; ut fiant ei sicut vitta coccinea labia vestra, & eloquium dulce, ut dignæ habeamini postmodum osculari ab osculo oris ejus, & ab ipso introduci in cœlestem thalamum.

Cant. 1. 3.
Cant. 5. 1.
Philip. 2. 9.
Cant. 1. 1.

Tertium bonum vitæ futuræ manens Virgines.

113. Sexta & ultima caussa, propter quam virginitas est appetenda, sexto folio floris lilii designatur. Ostenditur enim

(a) *Dicens: Surge, propera amica mea, formosa mea, columba mea; jam hiems transiit, imber abiit, & recessit &c.*, eod. Soliloq. ibi ex Cant. 2. 10. & seq.

(b) Al. sine *eloquia casta*.

(c) Ad fin. cap. 4. de perfect. vit. ad Soror.

(d) *Quæ igne Divini amoris debent valde rubere*, inquit etiam Exposit. in cap. 4. Cant. §. 172.

(e) *A cogitationibus terrenis restringit*, etiam apud Cornel. a Lap. Comment. in Cant. ibi.

(f) Pariter S. Ambrosius, nec non Nyssenus, Theodoretus, Cassiodorus, Beda, Anselmus, S. Thomas, apud Cornel. ibi.

(g) Sic jungit utrumque textum Cant. 1. 3. ac 5. 1. cap. 4. Soliloq.

(h) Al. *verba charitatis & passionis? Benigne Jesu &c.*

enim nobis quæ sit hæc caussa testimonio Isaiæ dicentis: *Eunuchis*, id est Virginibus meis, (*a*) *dabo in domo mea & in muro meo locum nominatum multo meliorem, quam filiorum atque filiarum: nomen æternum dabo eis, quod nunquam deficiet*. (*b*) O sublime meritum Virginum! o gloriam excellentem! o præmium spirituale! Legant & intelligant, meditentur & commendent verbum hoc, moriæque verbum bonum & suave Virgines omnes; pueri pariter & puellæ gaudeant, & perseveranter currant, qui jam continentiam voverunt, donec comprehendant. Audiant qui nondum voverunt; & delectentur in altitudine præmiorum, ut voveant etiam ipsi votum castitatis castissimo Jesu, ut semitam virginitatis altissimam & arctissimam apprehendant, per quam incedentes bravium accipiant sempiterni, & locum multo nominis sempiterni, & locum multo meliorem, quam qui filios & filias ex se genuerunt, incolere mereantur. Quid per hoc designatur nomen, quod Dominus promittit se suis daturum Virginibus? Utique gloria propria excellensque significatur: quæ erit Virginibus non communis cum multis, quamvis in eodem regno constitutis. (*c*) Nam ideo fortassis *nomen* dictum est, quod eos quibus datur, distinguit a ceteris, sicut homines propriis nominibus distinguuntur. Licet enim omnes ad vitam æternam prædestinati in uno regno sint mansuri, & uno Deo fruituri; tamen sicut ait Apostolus, ut *stella differt a stella in claritate, sic resurrectio mortuorum* (*d*): hæc sunt merita diversorum Sanctorum. Nam sicut commune est omnibus sideribus esse in cœlo, & tamen alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarum: sic in ipsa vita æterna distincte fulgebunt lumina meritorum. In domo autem Patris æterni mansiones multæ sunt: ubi non vivet alter altero prolixius, quia omnes habebunt vitam æternam. In multis autem habitationibus honoratur alius alio clarius. (*e*) Quanta putas ibi gloria fulgebunt Virgines Christi, cordis simul & mentis puritate Christum sequentes? Quis Sanctorum chorus melius lunæ comparatur, quam Virgines? Solæ sequentur solem justitiæ Christum ut Agnum Patris, quocumque ierit: unde & solæ illi similes sunt atque simillimæ. Honorabuntur ergo præ ceteris in eodem regno existentibus splendore quidem excellentiori, sicut lunam videmus præ ceteris sideribus præeminere; possidebuntque in domo Domini locum meliorem multo quam ceterorum filiorum & filiarum, qui virginitatis merito non sunt insignes.

Isa. 56. 5.

Excellentia bravii Virginum præ ceteris.

1. *ad Cor.* 15. 41. & *seq.*

Jo. 14. 2.

Parænesis ad Virgines.

114. Pergite itaque sancti Dei pueri & puellæ, mares & feminæ, cœlibes & innuptæ: pergite perseveranter usque in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uberius: sperate felicius, cui servitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius. (*f*) Non sint in vobis incentiva ulla vitiorum, sed totum hominem vestrum vestro Sponso consecrate simul & conservate, specioso forma præ filiis hominum. Non conspiciatur in virgineo corpore vestro improbus vultus, non vagi oculi, non infrænis lingua, non petulans risus, non scurrilis jocus, non indecens habitus, non tumidus aut fluxus incessus. Jam non reddite malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Jam postremo ad illam dilectionis mensuram accedite, ut ad imitationem Sponsi vestri ponatis animam pro fratribus vestris. Hæc enim addita virginitati Angelicam vitam hominibus & cœli mores exhibent terris. Sed quanto majores estis, tanto humiliate vos in omnibus, (*g*) ut coram Deo inveniatis gratiam; qui superbis resistit, qui se exaltantes humiliat, qui inflatos per angustam portam non trajicit. Nulla sit superflua sollicitudo: ubi fervet caritas, non desit humilitas. (*h*)

Psal. 44. 3.

1. *Petr.* 3. 9.

Jo. 15. 13.

Eccli 3. 20.

1. *Petr.* 5. 5.

Luc. 14. 11.

Matth. 7. 13.

115.

(*a*) De *Virginibus* id quoque interpretantur Sa, Menochius, Tirinus, Gordonus &c.

(*b*) Vulg. variat; nam legit *in muris meis, nomen melius a filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit*. Sed ut supra S. Aug. de Sanct. Virginit. cap. 25. num. 25. ubi tantum pro *quod non peribit*, aut *quod nunquam deficiet*, habet *nec umquam deerit*.

(*c*) *Aureolam* vocat infra n. 115. ut & alibi quoque.

(*d*) Confer in 4. Dist. 49. Par. 2. Art. 2. Q. 2. in Fundam. nec non Par. 1. Art. 1. Q. 6. rursum in Fundam.

(*e*) In ead. Par. 1. ibi ex S. August. Tract. 67. in Joan. cap. 14.

(*f*) Similiter desinentia non infrequentia in D. Bonav. certis Operibus.

(*g*) Ita secundum S. Ambros. Exposit. Evan. S. Luc. L. 2. n. 22. ubi ait: *Decet ut quanto castior Virgo, tanto humilior sit.... Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis.*

(*h*) *Quia humilitas caritati locum præparat*, cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

Virginibus quantopere colendus & amandus Christus. *S. Augustinus de Sancta Virginit. c. 54. n. 55.*

115. Si ergo nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus filios hominis gigneretis: toto (a) corde amate Filium hominis speciosum forma præ filiis hominum. Inspicite pulchritudinem amatoris vestri, hoc ipsum quod in eo derident superbi, inspicite quam pulchrum sit: interioribus (b) luminibus inspicite (c) vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, (d) sanguinem morientis, pretium credentis, (e) & commercium redimentis. (f) Hæc quanti valeant, cogitate: hæc in statera caritatis appendite, & quicquid amoris in nuptias vestras impedimentum habetis, (g) illi rependite, (h) qui non pulchram carnem, sed interiorem vestram pulchritudinem quærit, qui vobis dedit potestatem filias Dei fieri. (i) Videte autem (k) quanta securitate amatis eum, cui displicere falsis suspicionibus non timetis. Vir & uxor invicem se amant, quia in se manifeste vident signa caritatis: sæpe tamen de se aliquid mali invicem suspicantur, quia sua occulta invicem non contuentur. (l) Non ita est de amore vestro dulcissimo Jesu ac desiderabili, in quo nihil invenitis, quod reprehendere possitis: nec vobis timendum est, quod falso aliquid mali de vobis suspicetur, qui renes intuetur & corda. (m) Si ergo magnum amorem conjugibus deberetis, quantum amare debetis eum, propter quam conjuges habere noluistis? (n) Toto (o) vobis figatur in corde, qui pro vobis totus fixus est in cruce: (p) semper habentes in mente, quantam vobis exhibuit caritatem. Qui vos sibi inviolatas tam in corpore quam in anima conservavit, quantam vobis & quam specialem gloriam præparavit, quas sic sublimavit? Specialem, inquam, gloriam, specialem coronam donabit vobis in cœlis, quam nostri Majores *Aureolam* (q) appellant, quam idcirco ab auro æstimo nominatam, ut ipsum coronæ nomen, quæ dabitur vobis in præmium virginitatis, insinuet excellentiam gloriæ virginalis. Quid, inquam, dabitur sacris Virginibus Christi? Ceteris sanctis ut præemineant, sicut aurum cetera metalla præcedit. Dicit enim Isaias: *In die illa erit Dominus corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui.* Attende quod corona sit de auro & de lapidibus pretiosis: (r) sertum de floribus, puta rosis, violis, & hujusmodi. Attende quam magnum est ipsum Deum habere pro corona, id quod est commune omnibus glorificatis: sed habebunt pro capillitio (s) florido exultationis prærogativam spiritualis excellentiæ, quæ in Virginibus in patria cœlesti apparebit? Quid autem est ille locus multo melior, quam filiorum Dei? Quid illud nomen æternum? Quid aureola? Magnum est valde, & inexplicabile inexpertis: & propterea cum magna aviditate currendum, cum magna fortitudine perseverandum est eis, qui soli fruendo poterunt hoc experiri. Sed quia comme-

Ibi c. 56. — *Jo. 1. 12.* — Amor Virginum, securior amore conjugum. — *Psal. 7. 10.* — *Idem Augustin. loc. cit.* Toto est Christus Jesus figendus in corde, qui totus pro nobis est fixus in Cruce. — Aureola Virginum, quid. — *Isa. 28. 5.*

(a) Al. *tanto magis*.
(b) Edit. Maur. ibi *internis*.
(c) Heic Edit. Ven. 1549. in marg. ponit: *Hæc Aug.* Mabilloniana vero sine allegatione.
(d) 4. Dist. 48. Art. 1. Q. 3. ad opp. 2. & in resp. ad 1. & 2.
(e) Al. *sine credentis*.
(f) En rursum similiter desinentia.
(g) Edit. Maur. ibi *habebatis*.
(h) Ita etiam in Amatorio idemmet S. Bonaventura, ne hunc Tractatum alterius esse deinceps suspiceris.
(i) Edit. Maurin. *Bene quod interiorem vestram pulcritudinem quærit, ubi vobis dedit potestatem filias Dei fieri: non quærit a vobis pulcram carnem, sed pulcros mores, quibus frenetis & carnem. Non est cui de vobis quisquam mentiatur, & faciat sævire zelantem.*
(k) Ead. Edit. Maurin. *Videte cum*.
(l) Ead. *Vir & uxor amant se, quoniam vident se; & quod non vident, timent in se, nec certi gaudent quod in manifesto est, dum in occulto suspicantur quod non est.*
(m) Ead. *Vos in isto quem oculis non videtis, & fide conspicitis, nec habetis verum quod reprehendatis, nec eum metuitis ne de falso forsitan offendatis.*
(n) Ead. *Si ergo magnum amorem conjugibus deberetis, eum propter quem conjuges habere noluistis, quantum amare debetis?*
(o) Al. *totus*, & *totus* habet etiam Thomas Hibernicus in Floribus verbo *Passio* ab initio ex *August. L. de virginitate*; sed *toto* ipsemet S. Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 38. *ex Augustino de virginitate* ibi.
(p) Verba hæc laudantur ab eodem S. Bona. etiam sub *Bernardi* nomine in Amatorio, utpote quæ apud ipsum S. Bernardum legere est Serm. 3. de Nat. Dom. n. 4. secundum Edit. Mabillonian. Item ex eodem *Bernardo* sine allegatione in Reg. Novitior. cap. 7.
(q) De hac idemmet S. Bonav. in 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 3. per tot. Breviloq. Par. 3. cap. 7. Centiloq. Par. 4. Sect. 1. &c.
(r) Pariter D. ipse Bonav. Ser. 2. in ordine 33. de una S. Virg.
(s) Al. *capillo*.

memorando gratiam specialem Virginibus a Sponso suo gratis concessam, & gloriam specialem ab ipso quoque nihilominus in cœlis Virginibus præparatam, ad specialem dilectionem Sponsi cœlestis benigni Jesu animos virginalis munditiæ, prout ipse virginitatis & dilectionis auctor largiri dignatus est, incitare curamus; secundum ordinem prosequendo, de dilectione proximi, sine qua Dei dilectio non subsistit, pauca quæremus annectere, quia *in his duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ*. Matth. 22. 40.

CAPUT XXXII.

De sex flosculis flavis in medio lilii. (*a*)

Caritas proximi consistit in operibus misericordiæ.

116. Flosculi igitur aurei coloris numero sex, qui in medio floris albi in lilio consistunt, caritatem erga proximum habendam figurant: quæ in sex operibus caritatis, quæ & opera misericordiæ nominantur, consistit. (*b*) Caritas ergo quæ otiosa esse non potest (*c*), ubicumque est, se operibus ostendit. Sicut beatus Gregorius dicit: Probatio dilectionis, exhibitio est operis. Et ille specialis dilectus Domini Joannes ait: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo caritas Dei manet in eo? Qui enim fratrem suum quem videt, non diligit: Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Opera autem misericordiæ, quibus caritas Dei demonstratur, curavit ipsa Veritas explicare, ostendens se de iis solos justos in die extremi judicii laudaturum, & propter horum defectum reprobos damnaturum, dicens: *Cum venerit filius hominis in majestate sua, sedebit super sedem majestatis suæ, & statuet agnos a dextris,* (*d*) *hædos autem a sinistris*, id est, justos a dextris, & reprobos a sinistris. *Tunc dicet rex his qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est.* (*e*) *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, sitivi & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me; infirmus, & vivificastis me, in carcere eram, & venistis ad me.* Quia *quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui a sinistris erunt: Ite* (*f*) *maledicti in ignem æternum. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum; hospes eram, & non collegistis me; infirmus, & in carcere, & non visitastis me.* Quia *quamdiu non fecistis uni ex minoribus his, nec mihi fecistis.* (*g*) Ecce opera misericordiæ de caritatis radice procedentia. Considerandum est itaque, quantæ sint dignitatis, quæ sola in districto examine laudari merentur; quorum dignitas in colore aureo flosculorum lilii designatur. Nihil valet albi coloris munditia, hoc est, Virginalis puritas sine operibus caritatis.

Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 30. n. 1. ac 2.

1. Jo. 3. 17.

Ibidem 4. 20.

Matth. 25. 31. ac seqq.

Opera misericordiæ in extremo Judicio solum laudanda.

Quomodo ab egenis exercenda misericordia.

117. Sed quid dicimus de his, qui propter defectum terrenæ substantiæ hoc operibus implere non possunt, sive adhuc in sæculo commorentur, sive renuntiantes sæculo & omnibus quæ possidebant, nudum Christum nudi secuti sint. (*h*) Nunquid hi omnes reprobi erunt, qui Christo in operibus misericordiæ ministrare non possunt? Absit. Non enim impotentes, sed nolentes condemnabuntur. Nam viscera, id est, compassionem suam, non claudit a proximo indigentiam patienti, qui si posset, vellet subvenire; sufficitque Do-

(*a*) Al. additur: *id est, de dilectione proximi, & sex operibus misericordiæ.*

(*b*) Sic Serm. 1. ac etiam 2. Dom. 1. post Oct. Pentec. quorum prior certe Bonaventurianus. Quid quod etiam *sex opera misericordiæ* memorat idemmet S. Bonav. Par. 1. de Eccl. Hier. cap. 2. Comment. in Apocal. cap. 4. num. 297. &c.? Item *virginitatem, quamvis cetera habeat, si misericordiæ bonis caruerit, cum fornicatoribus ejici*, tradit S. Jo. Crysostomus Hom. 79. in Matth. post init.; nec non ipsemet S. Bonav. infra Par. 2. De laude Mellifl. Nom. D. N. J. C. Serm. 8. num. 79. & 80. continentiæ virginali præmittit caritatem & misericordiam.

(*c*) Ex eodem S. Gregor. ibi, ipsemet D. Bonav. etiam Lib. 2. Phar. cap. 25. ac etiam alibi.

(*d*) Vulg. *oves quidem a dextris suis*; sed ut supra in 4. Dist. 21. Par. 1. Art. 3. Q. 2. ad opp. 2.

(*e*) Vulg. *possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*; sed *percipite regnum* in 4. ibi, ac alibi pluries; *& quod vobis paratum est*, scilicet *ab initio mundi* Serm. 1. Dom. 1. post Oct. Pentec.

(*f*) Vulg. *Discite a me*; sed ut supra 4. Dist. 44. Par. 2. Art. 2. Q. 1. in Fundam. & alibi sæpe.

(*g*) Quoad prædictos textus alias adhuc major est a Vulgata lectione variatio.

(*h*) Al. *sunt*. Vid. cap. 2. Legendæ S. Franc.

Domino cor intuenti, si sola voluntas adsit. Nam & ipsam pro facto reputat voluntatem. (*a*) Nullus ergo se poterit excusare, quin omni petenti se tribuat (*b*), vel opere, vel voluntate. Non igitur se excusent qui dare non possunt. Tam enim afflicti, quam voluntaria paupertate (*c*) coacti voluntatem dare tenentur. Examinet autem se quilibet, si hanc habeat voluntatem. Cum enim vides pauperem, vel infirmum, vel peregrinum, & nulla compassione permotus tales pertransis, nec orationem, nec gemitum pro illo effundis; nunquid dandi habes voluntatem? nequaquam. Si enim non dividis affectum caritatis cum proximo indigente, perinde est ac si non compatiaris patienti. Si enim non condoles cum dolente; quomodo substantiam exteriorem divideres? Si non das compassionis affectum, qui quo plus datur, plus abundat; quomodo terrenam substantiam dares, quæ divisa minuitur?

NOTA utile monitum.

Quoties ergo videmus aliquem indigentem, agnoscamus Christum in illo: (*d*) quia & ipse indigens, membrum Christi est. Non claudamus viscera compassionis nostræ ab illo, & per hoc sciemus, quia caritas Christi manet in nobis. Maxime Virgines Christi intra albos flores munditiæ virginalis habeant hos aureos flosculos caritatis, sine qua nulla est munditia castitatis, nullus labor passionis, nulla scientiæ plenitudo januam vitæ ingreditur æternæ. (*e*)

1. Jo. 3. 17.

Panis spiritualis frangendus pauperibus.

118. Nihilominus autem, immo & multo magis miserendum est miseris a via recta fidei, vel operum fidei exorbitantibus, & in peccatorum sorde jacentibus, sive ipsi sua peccata agnoscant, sive non: & frangendus est eis, id est, orationibus & lacrymis nostris ad misericordiam inclinandus, ille Panis cœlestis Angelorum dulcis Jesus (*f*). Similiter & illi quibus dedit Dominus intellectum, panem sacræ Scripturæ talibus frangent & apponent, orando Dominum, ut oculos eorum aperire dignetur, ut eum agnoscant, & cordis palatum sanent, & gustent, & videant, quoniam omnino suavis est Dominus: & ipsum in fractione panis, id est, sacra Scriptura, (*g*) agnoscant, quorum oculi intellectus ante tenebantur, ne eum cognoscerent, peccatorum sordibus superjectis. Frangendus est panis consolationis (*h*) his qui in pressuris sunt constituti, sive in languoribus corporis, sive in onere paupertatis, vel in semetipsis, vel in amicis suis: ut secundum consilium Sapientis detur *sicera mærentibus, & vinum* dulcis consolationis *his qui amaro sunt animo*, divitem semper voluntatem habentes ad omnes; non solum ad amicos & domesticos fidei, verum etiam ad inimicos, ut simus filii Patris nostri qui in cœlis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. (*i*) Sed forte dicet aliquis: Quid deperit Deo meo, quod solem suum & pluviam suam tam bonis quam malis largitur? Nihil, inquam, immo & prodest; quia plerumque vincuntur mali multitudine bonitatis & beneficiorum Dei, & a pravis suis itineribus convertuntur. Et tu dic mihi: Quid deperit tibi, si caritatem tuam, quæ quasi sol ceteras virtutes illuminat (*k*), & pluviam lacrymarum tuarum etiam cum inimicis dividas orando & lacrymando pro illis, ut quandoque revertantur ad cor, & errores suos agnoscant, & caritatis unitatem recipiant? O si scires bonitatem optimi Dei, & quam bonus est qui te monet orare pro persequentibus & calumniantibus te, & quantam mercedem talia orantibus paret! certe jamdudum petivisses ab eo, & dedisset tibi

Thren. 4. 4. — *Ps. 33. 9.* — *Luc. 24. 16.* — *Prov. 31. 6.* — *Gal. 6. 10.* — *Matth. 5. 45.*

Caritas quasi sol ceteras illuminans virtutes.

Ps. 84. 9. — *Matth. 5. 44.*

(*a*) In 2. Dist. 40. Ar. 2. Q. 1. ad opp. 5. *Ubi facultas deest, voluntas reputatur pro facto*. Quo sensu autem id intelligendum sit, vid. ibi in resp. ad 5. nec non ibi Dist. 42. Ar. 1. Q. 2. ad opp. 1. & in resp. ad 1.

(*b*) Phrasis Bonaventuriana cap. 1. d. Legen. S. Franc.

(*c*) De qua cap. 7. ejusdem Legen.

(*d*) Ibi cap. 8.

(*e*) *Tanta siquidem virtutis est caritas, quod ipsa claudit infernum, sola aperit cælum .:.... quæ si desit, frustra habentur cetera; si autem adsit, babentur omnia &c.*, cap. 7. de perfect. vit. ad Soror.

(*f*) Cap 7. de Præparat. ad Missam, & Exposit. in Psalter. Ps. 40. nec non cap. 8. de perfect. vit. ad Soror. &c.

(*g*) Ita d. Exposit. in Psalter. Ps. 40. sive *doctrina* in ea contentæ *expositione* & *elucidatione*, Exposit. in cap. 4. Lament. Jer. Proph. ubi de *fractione panis* secundum utrumque Threnor. nec non Luc. cit. text. similiter loquitur.

(*h*) *Panem caritatis* vocat ead. Exposit. in Ps. 40.

(*i*) Ita De gradibus Virtutum cap. 1.

(*k*) 3. Dist. 36. Art. 1. Q. 6. nec non cit. cap. 7. de perfect. ad Soror.

tibi solem talis caritatis, & pluviam talium lacrymarum; qui dat omnibus affluenter, & non improperat, apud quem fons est vitæ, & in cujus lumine videbitur lumen, lux vera, quæ illuminat omnem hominem, dulcis Jesus. Ad cujus exemplum divide & tu caritatem tuam, divide lacrymas tuas, tam cum inimicis tuis, quam cum amicis: ut sis filius Patris tui cœlestis & frater, & imitator Domini Jesu, qui super civitatem flevit peccatricem, pro occisoribus suis oravit, ut non perirent.

Jac. 1. 5. *Ps. 35. 10.* *Jo. 1. 9.* *Matth. 5. 45.* *Luc. 19. 41.* *Isa. 53. 12.*

S. Trinitas in lilio adumbrata.

119. Sed jam ad finem floris hujus attingamus. Flosculus in medio flosculorum aureorum præeminens, ceteris omnibus longior, Divinitatem signat, quæ est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen. Habet autem hic flosculus caput unum triangulum, per quod Trinitas ipsa designatur. (a) Unum enim caput Divinæ substantiæ unitatem figurat: tres vero anguli eminentes, & a se distincti, signant Trinitatis personas. (b) Summus est hic flosculus in lilio virginali, quia Virgo Domini omnes cogitationes suas, omnem voluntatem suam, omnia verba sua, omnia facta sua, omnem munditiam suam corporis & cordis sui ad honorem Sponsi cœlestis debet referre (c): quia si gloriam propriam quæsierit, lampadem, id est, purum corpus quidem habebit; sed oleo lætitiæ spiritualis & igne caritatis carebit. Scimus autem, quod illis Virginibus dicturus sit Sponsus, quæ lampades habebunt sine oleo, verbum horribile, non solum auditu, sed & cogitatu: *Nescio vos*. O verbum asperum! Libera nos Domine Jesu, dum adhuc tempus est liberandi nos pauperes peccatores, a laqueo venantium: ne postmodum illud verbum asperum audiamus. Scimus, quod adversarius noster serpens ille astutissimus innumerabiles & subtilissimos laqueos nobis obtendit; ut quos a bonis operibus non potest avertere, pravis suggestionibus de bonis saltem faciat operibus gloriari. Et quomodo putas eum fremere, quomodo stridere dentibus suis: cum videt Virgunculas teneras a primis infantiæ suæ rudimentis regnum mundi, & omnem ornatum sæculi contemnere, & tam altam semitam virginitatis ascendere? Quantas illum putas insidias tendere nunc radici, nunc trunco, nunc foliis albis, nunc flosculis aureis lilii virginitatis: ut inducat eas in aliquo bonorum operum quærere gloriam propriam, ne ad virginitatis summæ apicem pertingant? Sed Virgo Christi semper respiciat in faciem Sponsi sui, ut omnia faciat propter ipsum, omnia ad ipsum referat (d), in omnibus quærat ipsum, dicens cum ipso: *Ego gloriam meam non quæro*: sed honorifico Dominum meum, & ipse honorificabit me: quia ipse solus susceptor meus & gloria mea, qui exaltabit caput meum, dulcis Jesus. Siqua (e) Virginum sic loquetur, & sic aget; erit perfectum lilium, & florebit in æternum ante Dominum, & in Domino suo, & in Sponso suo: & Dominus suus & Sponsus suus in ipsa florebit, qui in hortum Ecclesiæ suæ (f) descendit, ut talia lilia colligeret. (g)

Ad Rom. 9. 5. Virginibus omnia referenda ad Sponsi gloriam. *Matth. 25. 12.* *Ps. 123. 7.* Satan studet depravare bona opera per vanam gloriam. *Jo. 8. 50.* *Ps. 3. 4.* *In Resp. 2. Noct. 1. unius Martyr.* *Cant. 5.*

120. Hæc autem per quemdam excessum de flore lilii spiritualis, quo præcipue floret vitis & vita Dominus Jesus, in gratiam Virginum, ad quarum notitiam hunc Tractatum credimus venturum, diligentius tractare studuimus: (h) ut hic inveniant compendiose, & facilius memoriæ commendent, tanto avidius legendo, quanto brevius, quod ab aliis sanctis Patribus (i) dif-

Hic Tractatus compendium eorum, quæ a SS. PP. diffusius pertractantur.

(a) Sic Serm. sive Collat. 4 in Hexaem.

(b) Ita quoque secundum illud quod tradit in 1. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 4. in concl. ubi ait, quod *Trinitas licet non habeat in creatura omnino simile, habet tamen aliquo modo quod creditur simile in creatura*.

(c) Pariter in Opusc. de quinque Festivitatibus pueri Jesu, de quo in Prodr. 575. nec non infra De regim. anim. n. 5. & alibi.

(d) Similiter in fine 1. 2. 3. ac 4. Lib. Sententiar., atque in fine Prooem. Breviloq. & cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. &c.

(e) Al. *siquis*.

(f) Exposit. in Cant. §. 361. col. 278. Vol. 1.

(g) Pariter S. Ambros. L. 3. de Virgin. hæc adaptat Virginibus.

(h) Similes alios Tractatus ad Virgines rite instituendas direxisse constat S. Bonaventuram, puta de perfect. vit. ad Soror., ac de regim. animæ &c.

(i) Horum auctoritates collegit Lib. 1. Phar. cap. 38. nempe Cypriani, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, Isidori, Bernardi &c. Satis mihi heic in fontem digitum intendisse.

diffusius est tractatum, & multis gravibus disputationibus aggravatum, quod propter difficultatem a simplicium Virginum simplici intellectu (a) non potest comprehendi. Nec timemus linguas detractorum, dicentium nos uniformitatem materiæ non servasse, qui a tractatu Vitis in tractatum Lilii ceciderimus: qui pro certo sciamus, nos a caritate & benignitate Christi, nimirum Virginum Sponsi, excusandos, cui in hoc Tractatu confitemur, sicut intelligimus, subservisse, in cujus manu sumus & nos, & sermones nostri, quem, ut firmiter speramus, in hujus materiæ Tractatu secuti sumus, non gloriam Doctorum, (b) sed fructum discentium requirentes. Veruntamen, quantum intelligo, non magis floret ullo aliquo flore Vitis nostra, non alterius alicujus floris tam attrahit fragrantiam, quam hujus lilii, id est, virtutis virginalis, cujus amore tot adolescentulæ attractæ, tam liberaliter currunt in odorem unguentorum Sponsi, voce simul & opere clamantes: *Trahe nos post te, in odorem (c) unguentorum tuorum curremus*. Quid enim amant tot Virginum millia, mundi illecebras spernentia? quid, inquam, tam amant in Sponso suo, cujus virtutis delectatione attrahuntur, quam odorem lilii, id est, amorem virginitatis? Liceurit ergo nobis hunc florem potissimum in Vite nostra commendare, quo nullus pretiosior, nec speciosior est in ipsa vite. Nunc autem ad alios compendiosius tractandos transeamus.

Digressionis a vite ad lilium ratio.

Cant. 1. 3.

CAPUT XXXIII.

De (d) rosa rubente & ardente.

121. Floret in Vite nostra, benignissimo (e) Jesu, (f) rosa rubens & ardens: rubens sanguine passionis, ardens igne caritatis, roscida effusione lacrymarum dulcissimi Jesu. Flevit enim & contristatus est propter me gaudium meum, immo gaudium Angelorum, optimus (g) Jesus, *qui*, ut ait Apostolus, *in diebus carnis suæ offerens vota supplicationesque (h) ad eum qui possit salvum facere eum (i) a morte, cum clamore valido & lacrymis, exauditus est pro sua reverentia*. Audis, cor non carneum, sed lapideum, illum magnum Jesum & optimum in diebus carnis suæ, quam pro me redimendo assumpserat, lacrymis maduisse, & adhuc aridum permanes? O cor durum! (k) audis commoveri pro me ad lacrymas illum, qui in æternum stat & non commovebitur: nec adhuc tu ad lacrymas commoveris? Addam & ignem caritatis & passionis sanguinem, si forte calefias, si emolliaris, ut dulcissimo Jesu pro lacrymis suis & sanguinis effusione solas saltem lacrymas rependas (l). Adhuc addam & malleum gravem; & cuneos ferreos incutiam tibi, ut scindaris. Nam si tu cor, sicut terra sine aqua, exaruisses; utique vel leviter posses emolliri solis perfusum lacrymis lacrymantis Jesu. Si autem a facie frigoris (m) iniquitatum induratum es in rigorem lapidis; addo instrumenta fortia, malleum crucis, & cuneos clavorum ferreorum, ut illis tibi incussis scindaris, & fontem lacrymarum effundas.

Ad Hebr. 5. 7.

Efficax Paræneſis ad lacrymas.

Ps. 124. 1.

Ps. 142. 6.

122. Quod si nec adhuc commoveris, o cor durum & impœnitens, durius es silice, qui in deserto a Moyse bis percussus virga, emisit aquas largissimas: præsertim cum malleus crucis Domini validior sit ad feriendum, quam virga Moysi, & tres clavi ferrei percussi (n) efficaciores esse debeant ad aquam lacrymarum eliciendam, quam percussio virgæ Moysi geminata. Si vero & adhuc permanes inconcussum, eo quod in adamantis duritiem sis con-

Num. 20. 1.

(a) Phrasis Bonaventuriana.

(b) Ita idemmet S. Bonaventura; quia de nomine *Magistri*, sive *Doctoris*, dixit in Epistola ad Magistrum innominatum: *Pompa hujus nominis condemnanda est, & officium assumendum*, scilicet ut mox heic ipsemet subdit *ad fructum discentium requirendum*.

(c) Al. *in odore*; *in odorem* tamen antiquior. Edit. Venet.

(d) Al. *De flore caritatis, seu. &c.*

(e) Al. *benigno*.

(f) Al. heic additur *nihilominus*.

(g) Al. *Dominus*.

(h) Al. *& supplicationes*.

(i) Vulg. *illum*.

(k) Confer cum Ligno Vit. Tit. *Jesus fletu rigatus*, ubi itidem: *O cor durum &c.*

(l) Vindobon. *effundas*, qui nihil habet sequentium usque ad num. 122.

(m) Alludere videtur ad illud Ps. 147. ver. 17. *ante faciem frigoris ejus &c.* Porro apud Lorinum idem est *ante faciem*, quod *a facie*. Et ita passim interferere Scripturæ phrases, sibique accommodare, D. Bonaventuræ perquam familiare est.

(n) Al. *tibi incussi*.

versum, qui solo hædi sanguine potest emolliri; (a) affero tibi hædi pariter & Agni incontaminati, optimi Jesu, sanguinem copiosum, calore incomparabilis caritatis fluentem (b), qui sua fortitudine illum adamantinum parietem inimicitiarum positum inter Deum & hominem, omnino comminuit & dissolvit (c). Hic paries per tot annorum millia duraverat, nec Lege, nec Prophetis ipsum diversorum præceptorum, commonitionum, & comminationum malleis percutientibus, aliqualiter (d) fuerat comminutus: sed accedente sanguine hædi & Agni nostri amabilis (e) Jesu, non tantum perforatus est, sed etiam destructus. (f) Dicitur autem Dominus Jesus (g) esse hædus, qui est immundum animal; quia nostram gestabat naturam (h), plenam in nobis immunditiis peccatorum; in ipso vero nihil peccati (i) habentem. Propter eximiam vero munditiam Agnus est, qui non solum non habet peccata, sed totius mundi tollit (k) peccata. (l)

Sanguis Christi efficax ad emolliendа corda.

Jo. 1. 29.

123. Hujus ergo hædi & Agni nostri (m) copioso sanguine, te, (n) o cor adamantinum, involve (o); jace in illo, ut calefias, calefactum emolliaris, emollitum vero fontem lacrymarum emittas (p). Copiosa autem aqua opus est, ut reficiatur populus meus & jumenta. Est autem populus meus, motus animi mei rationales, quærentes ea quæ tantum spiritui meo conveniunt. Habeo & jumenta, nempe alias cogitationes, quæ circa carnem occupantur, quæ animæ tenentur servitutem impendere, ut jumentum: quas utrasque cogitationes decet refici fonte lacrymarum, ne in via vitæ hujus deficiant, vel a recto itinere declinent: ut quod bonum est in eis, confortetur, & sordidum abluatur; quæ virtus utraque in lacrymis invenitur. (q) Quæram ergo eum, & tunc (r) inveniam, fontem lacrymarum in lacrymis, in cruce, in clavis, postremo & in sanguine rubicundi mitissimi (s) Jesu. Legam ergo (t) & intelligam, quantum ipse annuerit, ruborem carnis & animæ dilecti ex dilecto (u) amantissimi Jesu. (x) Rubuit enim in utroque, id est, tam in carne, (y) quam in anima: in carne quidem (z) ex natura, quia naturaliter omnis caro rubea est; nec minus sanguine passionis, quo carnem suam caritate nostra compellente tam crebro, & tam (aa) copiose perfudit: quas sacratissimi sanguinis effusiones in superioribus (bb) constat frequenter (cc) nos explicasse. Unde videtur his (dd) minime hic (ee) immorandum, ne lectori fastidium generetur.

Num. 20. 11.

Virtus lacrymarum.

Cant. 5. 9.

124. Quis ergo (ff) nisi totus caro & sanguis, & qui in se nihil habeat spirituale, sanguinem istum fastidiat? Nemo contradicat, sed istum sanguinem Jesu purissimi nunc affectet. (gg) Quicunque (hh) semel isto dulcissimo sanguine

Sanguinis Christi sitis & desiderium.

(a) Plin. Natural. Hist. Lib. 37. cap. 4. S. Hier. Lib. 3. in Amos super cap. 7. Aug. de Civit. Dei Lib. 21. cap. 4. ac ipsemet Bonav. Serm. 2. in ord. 33. de una Sanc. Virg. inter ejus Sermones de Communi Sanctor.

(b) Al. *ferventem*.

(c) Eph. 2. 14. de sanguine Christi loquens Apostolus ait: *Ipse est pax, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua &c.* Sic ad sensum Scripturarum sæpius loqui solet D. Bonaventura.

(d) Vide supra cap. 28. num. 97. Hoc certe scholasticum adverbium stilum potius Bonaventuræ sapit, quam Bernardi.

(e) Al. *benigni*.

(f) Al. *perforatus, sed & destructus est*.

(g) Al. *& bonus Jesus, etsi purissimus*.

(h) Al. *carnem nostram gestabat*.

(i) Al. *ejusmodi*.

(k) Al. *tulit*.

(l) Sic Comment. in Jo. Evang. ibi.

(m) Al. absque *nostri*.

(n) Al. sine *te*.

(o) Al. *iungere & immergere*.

(p) Al. *effundas*. In Vindobon. desunt cetera usque ad paulo infra *Quæram ergo &c.*

(q) Morales expositiones prædictæ similes passim apud D. Bonaventuram occurrunt.

(r) Al. *mihi, & utinam*.

(s) Al. sine *mitissimi*.

(t) Vel *τὸ ergo* toties repetitum denotare videtur Scriptorem Scholasticum.

(u) Exposit. in Cant. ibi.

(x) Hæc periodus in Vindobon. non habetur.

(y) Al. *in corpore*.

(z) Al. absque *quidem*.

(aa) Al. *tamque*.

(bb) Supra cap. 2. num. 2. cap. 4. num. 13. cap. 5. num. 24. cap. 10. num. 37. &c.

(cc) Al. *frequenter meminimus*.

(dd) Al. *In his igitur*.

(ee) Al. absque *hic*; sed *hic* addendum, quia de his cap. 36. & seqq. data opera fusius acturus est.

(ff) Al. *Sed quis*; sed & repetitio hujus *ergo* rursus innuit Scholasticum Scriptorem.

(gg) Al. *Quis volens se de sanguinibus contractis liberari, istum purissimum saluberrimumque sanguinem Jesu purissimi non affectet?*

(hh) Al. *Quis*.

Ps. 67. 11. ne fuerit (a) inebriatus, quem paravit in dulcedine sua pauperi Deus, nonne magis magisque sitiet (b), audiens & intelligens (c) vocem Sapientiæ Dei, Unigeniti Patris, optimi Jesu dicentis: Eccli 24. 29. *Qui edunt me adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient?* Si verum est (d), humano sanguini præ ceterorum animalium sanguine (e) tantam naturaliter inesse dulcedinem; ut cum semel a bestiis quibuslibet (f) fuerit gustatus, illum de cetero semper gustare desiderent (g), ita ut aliis animalibus postpositis, sanguini insidientur humano, & in mortem suam pro illo acquirendo corruant (h): quid faciendum ei, qui credit, se habere in se sanguinem illius hominis Filii Dei, veri Dei & hominis, optimi Jesu? (i) Ecce sitiunt irrationales bestiæ sanguinem hominis; & ego non sitiam Sanguinem Dei & hominis optimi Jesu? (k) Bestiæ quanto plus gustaverint, tanto plus sitiunt sanguinem humanum; & ego fastidiam Sanguinem Dei & hominis benignissimi Jesu? (l) Bestiæ corruunt (m) in mortem, pro dulci humano sanguine acquirendo; & ego (n) non festinabo, & emam absque ulla commutatione, vinum & lac? (o) Isa. 55. 1. Quando nobis Sapientia Patris Altissimi benignissimus Jesus in cratere carnis suæ miscuit (p) sanguinem suum, pretium vitæ nostræ. Properate mecum, qui 1. Pet. 1. 18. diligitis dulcem Jesum: (q) emite non corruptibilibus auro & argento, sed commutatione morum, & conversationis vestræ, vinum & lac, vinum sanguinem purissimum, inebriantem perfectos, & lac parvulos nutriens. (r) Si perfectus, si fortis es; vinum est tibi sanguis Jesu, (s) sanguis uvæ (t) meracissimus. Sed si (u) adhuc infirmus es, & cui opus sit lacte, lac est tibi ad nutriendum te. Bibe ergo sanguinem hunc meracissimum fide, memoria, & intuitu spirituali. (x) Ecce sub compendio, iterumque reduco tibi multiplicem Sanguinis effusionem largissimi Jesu, qua rosam passionis & caritatis suæ rubricavit. Caritatis quidem illius ardorem humanus comprehendere non sufficit intellectus, nisi quantum ex passione ipsius, quæ cunctis apparuit, comprehendit. Deut. 32. 14.

Bestiæ sanguinis humani avidæ ob dulcedinem.

CAPUT XXXIV.

De rosa caritatis.

125. Viso ergo de rosa sanguinis, videndum est de rosa caritatis, deinde Passionis. (y) Ardorem rosæ, ruborem, & flammam ineffabilis caritatis perpendemus, si diligentius (z) videamus, quis, quales (aa), quantum, quare amaverit amator misericors & mirabilis. Amator noster est ille, quo nihil majus, nihil ditius, nihil fortius, cui omnis spiritus confitetur, quia (bb) *Deus meus es tu, quoniam* (cc) *bonorum meorum non eges*. Ps. 15. 2. In hoc vero bene (dd) comprehenditur, quis amator noster sit, quia scilicet (ee) Deus; & quare amaverit, ex consequenti (ff) elicitur, quod

(a) Al. absque *fuerit*. *Jesu purissimi non affectet*
(b) Al. *non magis ac magis sitiat*.
(c) Al. *veram*, sed sine *& intelligens*.
(d) Al. additur *imo quia verum est*.
(e) Al. *præ ceteris*.
(f) Al. *cum a bestia qualibet*.
(g) Al. in singulari *desideret*. Inter ea quæ desiderant humanum sanguinem, sunt hirudines, quas *sanguisugas* nuncupant, de quibus Plinius L. 32. cap. 10.
(h) Al. *ruant*.
(i) Al. *quantum in se credis habere dulcedinis sanguinem Filii hominis Jesu Christi?*
(k) Al. tantum *Filii Dei?* Vid. Job 39. de pullis aquilæ lambentibus sanguinem, idque SS. Ambrosium, Chrysostomum, & Gregorium pulchre Christo, & Christianis allegorice adaptantes.
(l) Al. *benigni Jesu?*
(m) Al. *ruunt*.
(n) Al. *dulcedine humani sanguinis attractæ: ego &c.*
(o) Al. *festinabo ad vitam meam; & sanguinem rubicundi Jesu & candidi? Imo vero festinabo, emam, & bibam. Emam absque argento, & absque ulla commutatione vinum & mel: quæ &c.*
(p) Al. *benignius miscuit in cratere cordis sui; nimirum &c.*
(q) Al. *Dominum*.
(r) Al. *sanguinem illum dico purissimum, pretiosissimum, inebriantem perfectos ut vinum, ut lac parvulos nutrientem*.
(s) Al. *iste*.
(t) Al. sine *uvæ*.
(u) Al. tantum. *Si*.
(x) Hæc desunt in Vindob. usque ad c. seq.
(y) Al. *Verumtamen prius de rosa caritatis, quam de rosa Passionis videamus*.
(z) Al. *Ardorem rosæ caritatis perpendemus, si diligenter &c.*
(aa) Al. *qualis*.
(bb) Al. *quoniam*.
(cc) Al. *quia*.
(dd) Al. *brevi versu*.
(ee) Al. *quis Deus*.
(ff) Al. *ex verbo sequenti*.

quod (a) non ideo amavit nos, ut aliquid nostri acciperet, qui bonorum nostrorum non indiget: sed gratuita caritate sua. Quia (b) si etiam in nobis esset aliquid boni, quod ille appeteret, non hoc a nobis, sed ab illo haberemus. (c) Quales (d) autem amaverit nos amator noster, exponit ille qui ait: *Cum adhuc peccatores, (e) & inimici essemus, reconciliati sumus Deo.* (f) Justus enim injustos, solus bonus & pius peccatores & impios adamavit. O quanta dignatio! Jam vero quantum amaverit, videamus. Quis hoc sufficienter dicat?

Ad Rom. 5. 8. ac 10.

CAPUT XXXV.

De rosa Passionis.

126. Ecce in expositione hujus (g) debemus (h) rosam passionis rosæ caritatis conjungere; ut rosa caritatis in passione rubescat, & rosa passionis igne caritatis ardescat. Tantum enim dilexit nos dilector noster, ut caritatis ardore cogente ruborem passionis adjungeret (i), traderetque in mortem animam suam, mortem autem crucis, non breviter transeuntis, sed a principio ortus sui usque in finem mortis suæ durissimæ perdurantis. Sicut etenim superius (k) vestræ commendavimus caritati, crux optimi Jesu Christi non tantum fuit unius diei; sed tota vita illius crux fuit & martyrium (l). Omnia ergo quæ passus est bonus Jesus (m) in diebus carnis suæ, ad ruborem utique (n) pertinent rosæ passionis, quamvis effusionibus crebris sacratissimi sanguinis ipsius specialiter fuerit rubricata (o). Sed quia omnia quæ passus est enumerare non possumus, Sanguinis effusiones salutiferas nos non pigeat iterare: ut quæ jugiter sunt memoranda, tenaci memoriæ acrius (p) imprimantur.

Ad Philip. 2. 30. ac 8. nec non Isa. 53. 12.

Christi omnis vita fuit crux & martyrium.

Ad Hebr. 5. 7.

CAPUT XXXVI.

De septem effusionibus Sanguinis (q) Vitis nostræ Jesu Christi.

127. Primam ergo sanguinis ejus (r) effusionem legimus in circumcisione, quando nomen ejus vocatum est Jesus, jam tunc mystice significando (s), quod effusione sanguinis sui futurus nobis esset verus Jesus, id est, Salvator (t). Audiant & intelligant tam pueri teneri, quam puellæ; & frequenter eorum mentibus inculcetur maturum martyrium innocentissimi (u) Jesu. Unde & Isaias de nativitate ejusdem Jesu Christi loquens ait: *Puer (x) natus est nobis, & filius datus est nobis: cujus imperium (y) super humerum ejus*, crucem, quam imperii nomine significavit, nativitati ejus statim adjungendo (z): quia profecto a nativitatis exordio passio crucis simul exorta est. (aa) Non modicum enim pertinet ad commendationem rubicundæ passionis, quod Salvator

Prima effusio in Circumcisione.

Isa. 9. 6.

A Nativitate Christi passio incipit.

(a) Al. *videlicet*.
(b) Al. *non eget: sed gratuita gratia sua. Quod &c.*
(c) Ita & alibi, puta infra Par. 2. de laude Mellif. Nom. D. N. J. C. Ser. 9. n. 85. ad mentem S. Pauli 1. Cor. 4. 7. atque SS. Augustini, Prosperi, & Fulgentii. Vid. quoque S. Leon. Magn. Serm. 38. al. 37. in Epiph. Solemn. 7. cap. 3. & Epist. 1. al. 6. ad Aquilejen. Episc. cap. 3. Et huc quoque spectat quod sapienter ait S. Ephrem Tract. de Pœnit. *Præbe Deo non tua, ut tibi det quæ sunt sua.*
(d) Al. *Qualiter*.
(e) Al. tantum *inimici*.
(f) Unde in Soliloq. cap. 1. sic introducit Christum Homini loquentem: *Cum inimicus esses Patri, reconciliavi te &c.*
(g) Al. additur *verbi*.
(h) Al. *necessarium habemus*.
(i) Al. *incideret*.
(k) Cap. 5. num. 22.
(l) Vid. ibi. At prædicta in Vindobon. desunt.
(m) Al. *quæcumque passus est Dominus*.
(n) Al. heic additur *passionis*.
(o) Supra cap. 4. num. 15.
(p) Al. *arctius*.
(q) *Septem* quoque memorantur Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 19. num. 1428. atque Serm. 1. Dom. in Passio. sub S. Bonav. nomine. *Octo* autem Exposit. in cap. 3. Lament. Jer. Proph. Circa eas vide etiam in Ligno Vit. Tit. *Jesus conformis Patribus*, & Tit. *Jesus cruore madidus*; nec non Exposit. in c. 22. S. Luc.
(r) Al. tantum *Primam sanguinis &c.*
(s) Al. *mysterio, hoc significante*.
(t) Supra cap. 2. num. 2. in not. x.
(u) Al. *innocentis*.
(x) Al. *loquens: Puer, inquit, &c.*
(y) Vulg. *& factus est principatus*. Ab aliis tamen apud Malvendam loco *principatus* itidem redditur *imperium*. Nec non ipsemet S. Bona. Exposit. in sacr. Missæ Mysterium: *Ipsa Crux est imperium super humerum Salvatoris*.
(z) Al. *nativitati statim adjungens*.
(aa) Ita cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. Vid. supra d. cap. 5. num. 22. not. k.

vator noster in alieno loco, in (a) hieme, in medio noctis, extra diversorium (b), in stabulis animalium, (c) a Matre paupercula natus est. Et licet ibi nullus sanguis ejus effusus fuerit (d) nihilominus tamen post parvum temporis intervallum, id est, septem dierum spatium, subsecutus est (e). O quanta commendatio caritatis! Vix natus est cœli gloria, cœli divitiæ, cœli deliciæ, dulcissimus & amantissimus (f) Jesus: & ecce recenti ortui crucis ignominia, crucis dolor, crucis paupertas maxima (g) copulatur: sed redemit miseriam crucis, imperii nomen verum. Cruce etenim totum mundum simul & infernum (h) subjugavit, qui regnavit a ligno (i) fortis Jesus. Propter enim crucem, ad quam humiliavit semetipsum (k) factus obediens usque ad mortem, exaltavit illum Deus Pater, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Bene ergo in prima effusione sanguinis Agni purissimi appellatum est ejus nomen Jesus; quoniam pro salvatione nostra sanguis ejus fundi cœpit, (l) qui in completione salutis nostræ totus fuerat effundendus.

Ps. 95. 10. Ad Philip. 2. 8. & seqq.

CAPUT XXXVII.

De secunda effusione Sanguinis.

128. Secunda Sanguinis dulcissimi Jesu effusio, (m) qua passionis rosa coloratur, invenitur in sudore sanguineo orantis & agonizantis Jesu; quia *factus (n) in agonia prolixius orabat: & factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Ut cessent omnes ceteræ sanguinis purissimi effusiones; nunquid hæc sola non poterit rosam nostram sufficienter rubricare? (o) Vere potest. Contremisce ergo & scindere cor meum miserum, & sanguineis lacrymis immadesce (p): quia ecce Creator meus pro me sanguineo sudore (q) perfunditur; nec levi quidem, sed decurrente in terram. Væ misero cordi! quod tali & tanto sudore perfusum, non madescit. Inspice tribulationem mitissimi illius, qui agonizabat, (r) cum toto

Secunda effusio in Agonia.

Luc. 22. 43. & seq.

(a) Al. additur *media*.
(b) Al. *in stabulo diversorii*.
(c) Exposit. in cap. 2. S. Luc. *non habebant locum nisi arctissimum inter bruta animalia*.
(d) Al. *est, licet ibi sanguis ejus effusus non fuerit*.
(e) Al. *quod tam parvo temporis intervallo, id est, septem dierum spatio, secutum est. O quanta caritas!*
(f) Al. tantum *dulcis Jesus*.
(g) Al. sine *maxima*; sed de *maxima crucis paupertate* idemmet S. Bonaventura, ne amplius dubites hujus Tractatus auctorem, sic loquitur in Amatorio „Prima paupertas fuit, „quod tantum non habebat, quod in propria „domo suum caput reclinare posset. Secunda „vero major juxta crucem, quod vestes non „habebat, quibus membra tegere posset. Tertia autem maxima, quod nec spatium pedis „voluit in terra habere, unde in aera ascen„dit, quando in cruce pro te pendere vo„luit.“ Vid. supra col. 11. not. *b*.
(h) Al. *inferos*.
(i) *A ligno* ibi in Vulg. deest; sed legit *a ligno* etiam idemmet auctor S. Bonav. Exposit. in Psalter. Ps. 44. Insuper legerunt *a ligno* Justinus Martyr, Tertullianus, Auctor Opusculi *de Montibus Sina & Sion* sub S. Cypriani nomine, Arnobius, Lactantius, Ambrosius, Augustinus, Leo, Cassiodorus, Gregorius &c. Quibus accedit Ecclesia ipsa in Hym. Pass. & in Cruc. commemorat. temp. Pascha. Item Psalter. vet. Rom., & Goth. nec non Græco-Lat. aliique Codd. apud Blanchinium, qui nullus dubitat, nedum fuisse in pura puta LXX. Translatione, verum etiam in Hebraico Textu primum extitisse; ac jure meritoque conqueri S. Justinum Martyrem in Dialogo cum Tryphone, quod Judæi, exorta vix Christi Ecclesia, in Crucis odium ea verba sustulerint, abraserintque. Accedunt huic faventes lectioni Germonius in Tract. de Veteribus Hæreticis Ecclesiasticorum Codicum Corruptoribus Lib. 1. Par. 2. c. 1. Nobilius in adnotationibus ad Sixtinam LXX. Editionem an. 1568. ad d. verba Ps. 95. Bossuet ibi. Ansaldus de authenticis sacracrum Scripturarum apud SS. Patres lectionibus L. 1. cap. 6. Item Vossius, Sa, Estius, Lorinus, Torneminius &c.
(k) Al. *seipsum*.
(l) Al. *aptatum est ei hoc nomen Jesus, eo quod jam tunc pro salute nostra sanguinem fundere inciperet*. Confer cum Lig. Vit. Tit. *Jesus conformis Patribus*.
(m) Al. *sanguinis effusio Jesu Christi*.
(n) Al. *benigni Jesu*. *Ita enim ait Evangelistas Et factus &c.*
(o) Illud autem *sacrosanctum corpus toties fuit pro nobis sacro sanguine rubricatum, ut sic appareat verum illud: Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio*, Exposit. in Luc. loc. supra cit. *Et vere copiosa* (addit in Amator.) *quia per quinque partes de corpore ejus unda sanguinis emanavit, cum ad redemptionem totius Orbis una pretiosissimi sanguinis sui gutta sufficeret.*
(p) Al. *Vere potest conscindere cor meum miserum, & sanguineis lacrymis madefacere.*
(q) Al. *cruore*.
(r) Al. *ipsius mitissimi cordis, qua angebatur*.

toto corpore ex omni parte sanguineus sudor manaret. (a) Neque enim corpus extrinsecus tanto talique sudore deflueret, si cor intrinsecus nullius doloris molestia frangeretur. (b) *Contritum est cor meum in medio mei*, (c) ait Propheta. Scisso igitur corde interius, scissa est & exterius pellis nostri Salomonis (d) amantissimi Jesu, & effusus est sudor sanguineus super terram. Rubricata est rosa passionis & caritatis Christi rubicundi Jesu. Ecce quam rubicundus, & quam totus rubicundus! Nec vacat a mysterio ista sanguinis optimi (e) Jesu effusio generalis. Sudavit enim toto corpore sanguinem, qui nostras venerat tollere infirmitates ex nostro corpore (f) & sanguine contractas: ut ad convalescentiam (g) & sanitatem totius corporis spiritualis, quod est Ecclesia, (h) sufficeret sudor sanguineus ab omni parte Capitis nostri Jesu profusus (i). Liberati ergo sumus de sanguinibus, (k) a Deo salutari nostro benignissimo Jesu, pro nobis sanguinem liberalissime effundente. (l) Vel hoc certe significabat sudor sanguineus ab omni parte (m) Capitis nostri effusus; quia in toto corpore suo spirituali, quod est Ecclesia, sanguis erat Martyrum effundendus, & etiam erat (n) Ecclesia rubricanda.

Jer. 23. 9.

Ps. 50. 16.

CAPUT XXXVIII.

De tertia Sanguinis effusione.

Tertia effusio in vellicatione genarum.

129. Tertia sanguinis effusio fuit in vellicatione genarum, cujus testimonium habemus in Propheta dicente ex persona ipsius Crucifixi: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus* (o). Quod quidam exponunt de laceratione maxillarum facta cum unguibus impiorum Judæorum; quidam vero de extractione barbæ Domini Jesu (p). quod sive utrumque, sive alterum verum sit, non tamen sine effusione sanguinis factum est. (q) Video ergo sacrilegas manus impiissimæ gentis non saturatas colaphis & alapis, & conspuitione (r) desiderabilis vultus Christi: sed etiam ad genarum ipsius vellicationem exarsisse, & a vultu quoque dilectissimo (s) ad rubricationem rosæ nostræ sanguinem elicuisse. Video Agni illius immaculati patientiam admirabilem (t) & inimitandam (u), genas pudicissimas impudicissimorum unguibus lacerandas cum omni mansuetudine præbuisse: (x) ut saltem patienter sufferamus, si aliquando faciem nostram confusio propter ipsum operiat. (y)

Isa. 50. 6.

Ps. 68. 8.

CA-

(a) Virg. 3. Æn. *Tum gelidus toto manabat corpore sudor.*

(b) Sæpe cit. Opusc. de perfect. vit. ad Soror. cap. 6. nec non in Lig. Vit. Tit. *Jesus orans prostratus.*

(c) Al. *in me ipso.*

(d) Alludit ad illud Cant. 1. 4. *Sicut pelles Salomonis.* Al. deest quod sequitur *amantissimi Jesu &c.*

(e) Al. deest *optimi.*

(f) Ita & Editio antiquior. Al. *ex carne nostra.*

(g) *Vox convalescentiæ* est etiam apud Symmach. Lib. 3. Epist. 11.

(h) Al. *sive Ecclesiæ.*

(i) Al. *corporis, capitis scilicet nostri Domini Jesu Christi effusus.*

(k) Scilicet *Peccati* Exposit. in d. Ps. ibi.

(l) Al. *Deo gratia sit auctori salutis nostræ benigno Jesu, qui suum pro nobis sanguinem liberalissime effudit.*

(m) Al. *a toto corpore.*

(n) Al. sine *etiam erat.*

(o) Confer Vol. 1. hujus Supplementi Commentr. in Joan. Evang. cap. 19. num. 1218. Certe Patres omnes apud Gordonum hæc verba, ut sunt clarissima, accipiunt de Christo, ut merito dicant Isaiam videri Evangelistam.

(p) Al. *quidam autem de evulsione barbæ Domini.* Porro de *vellentibus pilos barbæ* ipsius Domini Jesu Christi prædicta verba etiam interpretatur Mariana, consentitque Malvenda eadem pariter exponens de *avellentibus barbam indignissime.*

(q) Al. *Potest utrumque fuisse verum. Credo non sine aliqua sanguinis effusione id peractum.*

(r) Al. *consputione.*

(s) Al. *dulcissimo.*

(t) S. Cyprianus L. de Bono Patientiæ: *Inter cætera admirabilia virtutum, quibus indicia Divinæ Majestatis expressit, paternam quoque patientiam tolerantiæ tenore servavit.*

(u) Al. *imitandam*; sed huic lectioni *inimitandam* favet etiam Tertullianus Lib. de Patientia cap. 3. inquiens: *Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maxime Pharisæi Dominum agnoscere debuistis: patientiam hujusmodi nemo hominum perpetraret.* Sane patientia hæc plus quam humana, ac plane Divina fuit; unde ex ea collegit Centurio: *Vere Filius Dei erat iste.* Matth. 27. 54. Et Mar. 15. 39. *Vere hic homo Filius Dei erat.* Eo tamen sensu legere possumus *imitandam*; quia nobis aliquatenus imitanda præbetur.

(x) Al. *per quam genas &c. præbuit.*

(y) Al. heic additur: *imo & si quis nos cædat in faciem verbis & factis propter dulcem Jesum.*

CAPUT XXXIX.

De quarta effusione Sanguinis.

Quarta effusio in coronatione.

130. Quarta effusio sanguinis erat in corona spinea imposita, ac valide (a) impressa capiti dulcissimi Capitis nostri Jesu. (b) Satis est consentaneum (c) veritati, ut odientes (d) veritatem, non solum opprobrium ejus requirerent, sed & supplicium illius (e). Nec hic puto quidem rivos sanguinis defuisse, qui a capite irrisorie & invide coronati defluerent in collum simul & in faciem dulcissimi (f) Jesu: quia si noluissent coronato pœnam simul cum irrisionibus irrogare, facilius de aliis viminibus (g) vel virgulis arboris alicujus potuerant plexuisse coronam. Sed ut morum suorum aculeos demonstrarent, non gloria & honore coronatum; tunc spinarum aculeis coronaverunt Agnum mitissimum Dominum (h) Jesum. Et licet irrisorie (i) coronent; tamen irridentes & ignorantes coronatum Regem fatentur, quia Regum est proprie (k) coronari. Coronatus ergo Rex esse a nescientibus (l) demonstratur. In spinis vero coronantium malitia exprimitur (m). Moraliter autem (n) docemur imitari Caput nostrum, Regem & Ducem nostrum dulcissimum (o) Jesum (p). Si ergo malorum quorumlibet perversitate compungimur & irridemur, cum Caput nostrum ita compunctum, ita irrisum conspexerimus; non murmuremus, non recalcitremus: pauca quæ nobis in vita præsenti & brevi inferuntur, cum omni æquanimitate & patientia sufferendo: ut digni simus esse membra Capitis nostri; & boni bellatores simus, sequendo vestigia Signiferi (q) nostri.

Moralis eruditio pro irrisionibus æquanimiter sufferendis.

CAPUT XL.

De quinta effusione Sanguinis.

Quinta effusio in flagellatione.

131. Quinta sanguinis effusio extitit (r) in crudeli flagellatione mansuetissimi Agni rosei Jesu. Et cum (s) quanta quantitate putas illum sacratissimum Sanguinem de conscisso corpore flagellati (t) distillasse in terram? Cum quanta putas ferocitate (u) impiorum frementium, quanto fremitu sævientium flagellatum (x) fuisse dulcem Jesum; qui idcirco advenerat (y), ut nos a flagellis æternis liberaret? (z) *Sine causa*, inquit, *flagellis ceciderunt me*. Vere sine caussa, nisi forte miserrimi & perversi bona opera tua pœnis digna judicarent, qui veritatem tuam in mendacio (aa) detinuerunt. Sed & his (bb) moraliter erudimur, (cc) ut, quia flagella pro nobis indignis tam patienter sustinuit dulcissimus noster Jesus, etiam nos flagellis Divinis nos subjiciamus. (dd) Quæ enim

In respons. Offic. Ecclesiast. in Passione.

Ad Rom. 1, 18.

Moralis eruditio pro flagellis æquanimiter tolerandis.

(a) Edit. antiquior *invide*.
(b) Al. *Quartam sanguinis purissimi effusionem in corona invenire possumus, in corona spinea, non tamen leviter imposita, sed valide impressa capiti dulcissimo capitis mei dulcis Jesu*.
(c) Al. *enim consentit*.
(d) Al. *qui oderant*.
(e) Al. *opprobrium illius, sed supplicium requirant*.
(f) Al. *dulcis*.
(g) Al. *ramis*.
(h) Al. *dulcem*.
(i) Al. *in irrisione*.
(k) Al. *sine proprie*.
(l) *Quod nemo persequentium eum novit esse verum*, ait quoque Serm. 1. Dom. in Ramis Palmar. prope finem.
(m) Al. *aperitur*. Vid. Tertullianum Lib. de Corona Militis sub finem.
(n) In Vindobon. sequentia desunt usque ad num. 131.
(o) Al. *dulcem*.
(p) In Ligno Vit. Tit. *Jesus Ductor exercitus*, ac Tit. *Jesus Rex Regis filius*.
(q) Pariter vocat *signiferum* S. Franciscum in fine Legendæ ejus.
(r) Al. *rubricatio rosæ invenitur*.
(s) Al. *O cum*.
(t) Al. *e conscisso corpore & flagellato*.
(u) Al. *O quanta putas sævitia*.
(x) Al. iterum *putas*.
(y) Al. *qui venerat*.
(z) S. Hieronymus in Matth. cap. 27. *Hoc factum est, ut, quia scriptum erat: Multa flagella peccatoris, illo flagellato nos a verberibus liberaremur*.
(aa) *In injustitia* secundum Vulg. Heic autem dicitur *in mendacio*, quia secundum Matth. 26. 59. *Quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent*. Et ibi Apostolum loqui non tantum de Gentilibus, sive Paganis, sed & de Judæis incredulis, monet Cornelius a Lapide.
(bb) Al. *hic*.
(cc) Hujusmodi morales interpretationes repetere, uti heic, & in fine cap. præcedentis, D. Bonaventuræ nostro animarum fructum quærenti familiarissimum est.
(dd) Al. *ut flagella benignissimi Patris nostri discamus æquanimiter tolerare, qui pessimorum flagella pro nobis indignis tam patienter sustinuit dulcis Jesus*.

enim flagella non libenter sufferret (a) homo in flagella paratus, ad laborem natus, in peccatis nutritus & conversatus, hæreditati cœlestis aulæ deputatus (b), quæ nonnisi mundos recipit: cum videat Regem omnium regum, & Dominum dominantium amantissimum (c) Jesum, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (d), tam gravibus flagellationibus esse contritum? (e) Audi o homo stulte & insipiens, & erudire, & non solum non refuge, sed etiam apprehende disciplinam, ne quando (f) pereas de via justa, Domino tibi irascente: qui proprio Filio suo non pepercit, sed propter te tradidit ad flagellandum. (g) Non pepercit Filio suo naturali, consubstantiali sibi, & coæterno, & impassibili, quin pro salute tua ipsum faceret nasci in tempore, & passibilem; & flagellis contereret, sicut scriptum est: *Dominus voluit eum conterere in infirmitate*. Et quomodo parcet tibi filio adoptivo, cum sensus tui proni sint in malum? Quin in camo & fræno maxillas tuas constringet, ut saltem vexatio det tibi intellectum: quatenus ad ipsum approximare cogaris, qui licet moleste, salubriter tamen flagellat omnem filium, quem recipit.

Ps. 37. 18. — Apocal. 19. 16. — 1. Petr. 2. 22. — Deut. 32. 6. — Psal. 2. 12. — Ad Rom. 8. 32. — Isa. 53. 10. — Gen. 8. 21. — Ps. 31. 9. — Isa. 28. 19. — Ad Hebr. 12. 6.

CAPUT XLI.

De sexta & septima effusione Sanguinis.

Sexta effusio in fossione clavorum.

132. Sexta effusio sanguinis (b) in fossione clavorum copiosissime invenitur. Quis enim de fossis, immo & de perfossis manibus pedibusque innocentissimi (i) Jesu copiam sacrati sanguinis dubitet effluxisse, ut in (k) torrentibus hujus sanguinis nostras animas purpuraret? (l) Quia vere hic ardentissima caritas, hic rubicundissima passio invenitur. In hac magnitudine passionis, magnitudo consideretur caritatis: in ardore rosæ caritatis, ruborem considera passionis. Quis unquam tam gravia, & tam pudenda sustinuit? (m) Deus est qui patitur, nec in aliquo sibi durum torcular passionis (n) alleviat, qui servis suis vel omnino auferre, vel alleviare, vel breviare vires tormentorum consuevit. Non pepercit sibi qui suis parcere novit. Hujus rei evidentiam vides in Evangelio Joannis, ubi cum ab his qui ad ipsum venerant capiendum, ei diceretur quod ipsum quærerent, subjunxit: *Ego sum; (o) si ergo me quæritis, sinite hos abire.* (p) O ardor verissimæ caritatis! Manifestat & tradit se caritas ipsa sævientibus inimicis, non parcens sibi, rogatque pro suis, ut parcatur illis. Captus ergo (q) post plurimas illusiones tam Judæorum, quam Gentium, post sanguinis plures effusiones, clavis in manibus & pedibus (r) perforatur & configitur ligno crucis Salvator noster, mitissimus dilectus (s) Jesus. Intuere & respice rosam passionis sanguineæ, quomodo rubet in indicium ardentissimæ caritatis. (t) Contendunt simul (u) passio & caritas: illa ut plus ardeat, ista ut plus rubeat. Sed

Isa. 63. 3. — **Christus sibi non parcit ut aliis parcat.** — *Jo. 18. 8.* — **Christus effusione Sanguinis ostendit ardorem caritatis.**

(a) Al. *Quis enim flagella non sufferret.*
(b) Al. *destinatus.*
(c) Al. *dulcem.*
(d) Al. *& in cujus ore non est dolor inventus.*
(e) Cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. *Quanto quis innocentior, tantum pœna ad tolerandum gravior. Si enim Christus propter sua peccata sustinuisset, aliquantulum ei esset tolerabilior; sed ipse peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus &c.*
(f) Al. *ne forte quandoque.*
(g) Al. *flagellandum* absque *ad*. Sequentia omittuntur in Vindobon. usque ad num. 132.
(h) Al. heic additur quæ *rosam passionis rubricavit.*
(i) Al. *innocentis.*
(k) Al. *effluxisse? In torrentibus &c.*
(l) Al. *rosa nostra purpurata est.*
(m) Al. *passus fuit?*
(n) Sic Exposit. in cap. 1. Lament. Jer. Proph. ad v. 15.
(o) Al. superadditur *quem quæritis.*
(p) Sequentia prætermittuntur in Vindobon. usque ad *Captus ergo &c.*
(q) Heic incipiunt Lectiones secundi Nocturni in Festo Sacr. Quinque Vulner. D. N. J. C. Fer. Sex. post Dom. Sexag. de quo Festo vide sis Lib. inscriptum *Osservazioni sopra l' oggetto del culto nella Festa recente e particolare del Santissimo Cuore di Gesù esposte al pubblico da Cammillo Blasi Patrizio Osimano, e Avvocato della Curia Romana*, pag. 20. & seqq.
(r) Al. *clavis immitibus, manibus simul & pedibus.* Cui quidem lectioni favere videtur quod dicitur infra cap. 44. num. 151. ubi vocantur *immites fixuræ clavorum.* Ast in dd. Lectionibus sec. Noct. *clavis in mitibus manibus simul & pedibus.* Ut supra autem in Cod. Vindobon.
(s) Al. ac in iisdem Lectionibus sine *dilectus.*
(t) Heic est finis primæ lectioni d. sec. Nocturn. Cetera omittuntur usque ad *Vide quomodo*, a quibus verbis incipit secunda lectio.
(u) Al. sine *simul.*

Sed mirabiliter per ardorem caritatis fit passio rubea; quia si non diligeret, non pateretur: & in passionis rubore, ardor maximæ & incomparabilis ostenditur caritatis (*a*). Sicut enim rosa per frigus noctis clausa, solis ardore surgente tota aperitur, & foliis expansis in rubore demonstrat ardorem jucundum: ita flos cœli deliciosus, optimus Jesus Christus, qui multo tempore a peccato primi hominis, quasi in frigore noctis clausus fuit peccatoribus, nondum gratiæ (*b*) plenitudinem impendens, tandem plenitudine temporis accedente, radiis scilicet ardentis caritatis, in omni corporis sui parte apertus est, & (*c*) caritatis ardor in rubore sanguinis effusi refulsit. Vide ergo quomodo hoc flore rosæ floruit (*d*) rubicundus Jesus. Vide totum corpus, ubique florem rosæ invenies (*e*). Inspice manum unam & alteram. (*f*) Inspice pedem & unum & alterum; sic forte rosæ florem invenies. (*g*) Ad Gal. 4. 4.

Septima effusio in apertione lateris.

133. Inspice lateris aperturam, (*h*) quia nec illa caret rosa, quamvis ipsa subrubea sit propter mixturam aquæ: quia, sicut narrat Evangelista, *cum unus militum lancea latus ejus perforasset; exivit sanguis & aqua*. (*i*) Ipse est enim qui venit per aquam, & non per aquam solum, sed per aquam & sanguinem optimus Jesus Christus. O suavissime universorum Domine & Salvator bone Jesu, quas tibi digne offeremus gratiarum actiones? (*k*) Qui a principio ortus tui usque ad mortem durissimam, immo & post mortem, tantum sanguinis tui (*l*) effudisti, qui ardorem excellentissimæ caritatis tuæ tam crebris sanguinis tui effusionibus manifestare voluisti (*m*). O quam multo numero foliorum multiplicata & exornata est rosa tua! Quis omnia ista enumeret? Nimirum (*n*) guttas sanguinis effusi de dulcissimo latere & corpore amantissimi Jesu (*o*), & habebis passionis caritativæ (*p*) folia enumerata. Singulæ enim guttæ sanguinis sui, singula folia sunt. (*q*) Septimam effusionem Dominici sanguinis (*r*) diximus jam breviter, cum de apertura lateris diceremus (*s*), unde exivit sanguis & aqua, per quæ Baptismi accepimus sacramentum. (*t*) Jo. 19. 34. 1. Jo. 5. 6. Jo. 19. 34.

(*a*) Al. *maxima & incomparabilis ostenditur caritas*. Illa, inquam, *caritas* de qua in Amator. loquitur cum Hugone de S. Vict. de Arha animæ post med. *Cogita quantum diligat te, qui tanta pertulit propter te ...... ut caritatis ostenderet affectum &c.* Quapropter Clemens XIII. indulsit quibusdam Ecclesiis celebrationem Festi SS. Cordis Jesu, ut videlicet *charitatem Christi patientis, & pro generis humani redemptione morientis, Fideles sub Sanctissimi Cordis Symbolo devotius, ac ferventius recolant &c.* ut loquitur Lectio 6. ejusdem Festi. Consulantur *Lettere Italiane aggiunte all' Antirretico in difesa della Dissertazione Commonitoria dell' Avvocato Cammillo Blasi sopra l' adorazione, e la Festa del cuore di Gesù*, pag. 78. nec non *Dissertatio Commonitoria suimet interpres ac vindex contra nuperum Benedicti Tetami de vero cultu & Festo Sanctissimi Cordis Jesu Apologeticum, Apostolorum Principi Petro Beatissimo ab Advocato Camillo Blasio nuncupata*, pag. 68.

(*b*) Al. sine *gratiæ*.

(*c*) Al. heic additur *rosa*.

(*d*) Al. ac in lect. sec. *floruerit optima vitis nostra*.

(*e*) Ibi *sicubi rosa sanguineæ florem non invenias*.

(*f*) Ibi additur *: si florem rosæ invenias in utraque*.

(*g*) Ibi: *Numquid non rosei?*

(*h*) Ut scias D. Bonaventuram spectasse hujusmodi Corporis Christi partes, ac præcipue *lateris aperturam*, & Cor ejus carneum, ut sic meditando, ac contemplando eas, excitaretur ad efformandam sibi caritatis ideam sub earundem symbolo, audi ipsum cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. „ Intuere coronam spineam, „ clavos ferreos, lanceam lateris, ibi contem„ plare vulnera Christi pedum, & vulnera ma„ nuum, vulnera lateris, vulnera totius cor„ poris: recolens, quia qui sic pro te passus „ fuit, qui pro te tanta sustinuit, quantum te „ amaverit &c. “ Nec non in Amator. „ Per „ quinque partes de corpore ejus unda sangui„ nis emanavit, ut virtus dilectionis in bene„ ficii redundatione claresceret. “ Supradicta autem vox *apertura* legitur Amos 4. 3. & 9. 11. & ea utitur quoque Doctor Angelicus 3. Par. Q. 54. Art. 4. ad 2. quem etiam consule, si lubeat, ibi Q. 25. Art. 1. in corp. quoad cultum præstandum hujusmodi partibus in ordine ad totum.

(*i*) Heic desinit sec. Lect.

(*k*) Al. *quales tibi condignas gratiarum referre potero actiones?*

(*l*) Al. *pro me pretiosissimum sanguinem tuum*.

(*m*) Al. *curasti*.

(*n*) Al. *Numera*.

(*o*) Al. *de dulcissimo corpore dulcissimi Jesu*.

(*p*) Hæc vox certe magis D. Bonaventuræ, quam D. Bernardo conveniens est. Vid. Prodr. col. 607.

(*q*) Al. *folia sunt rosæ sanguineæ passionis ipsius*.

(*r*) Al. *Sed ideo ad alia transeamus, quia septimam sanguinis Dominici effusionem &c.*

(*s*) Al. *doceremus*. Nimirum supra cap. 3. ubi *de circumfossione vitis*.

(*t*) In Procem. 4. Sent., ac in Lign. Vit. Tit. *Jesus translanceatus &c.* Reliqua autem omnia deinceps sequentia desiderantur in Vindobon. usque ad illa verba cap. 44. num. 149.

Con-

CAPUT XLII.

De croco abstinentiæ Vitis nostræ.

Christus virtute abstinentiæ præditus, cur. 1. ad Cor. 9. 27.

134. Crocum etiam abstinentiæ in nostra vite, dulcissimo Jesu Christo sentimus floruisse. Qui non propterea abstinens fuerit, ut castigaret corpus suum, & in servitutem redigeret, ne forte reprobus efficeretur: sed ut nobis formam daret & documentum abstinentiæ: sicut in circumcisione & baptismo, quæ non ad emundationem suam accepit, qui semper fuit mundissimus & omnium emundator; sed ut obedientiæ nobis formam justitiæque donaret (a). Sine dubio virtutem habuit abstinentiæ Rex virtutum, & præ omnibus Sanctis præteritis & futuris excellentius semetipsum macerans, non necessitate, sed voluntate. (b) Sed objicitur (c) nobis sententia de verbis ipsius Domini Salvatoris de se dicentis: *Venit* ad Judæos *Joannes* Baptista *neque* (d) *manducans*, *neque bibens*, *&* *dicunt* (e): *Dæmonium habet*. Item, *Venit filius hominis manducans & bibens*, *&* *dicunt* (f): *Ecce homo vorax & vini potator* (g), *amicus publicanorum & peccatorum*. Ecce testimonium veritatis, quod Joannes non manducavit neque bibit: & quod ipse Jesus & manducavit & bibit. (h) Nunquid ergo Joannes in abstinentiæ virtute præcellit nostrum dilectum Jesum? Nequaquam (i).

Matth. 11. 18.

Ibid. 19.

An in ea Joannem excelluerit.

135. Sed notandum (k) quod duplex est abstinentiæ virtus. Una intus in mente, altera foris in actu. (l) Et ea quidem quæ in mente est, semper est habenda: ea vero quæ est in actu, rerum ac temporum qualitate manifestanda est. Bene autem Joannes, qui purus homo erat, abstinentiam tam in mente quam in corpore exercebat, ne forte contaminaretur: sed homo noster verus Jesus, qui maculari non poterat, cibis & potibus pro tempore utebatur, ut convescentes sibi ad virtutem attraheret abstinentiæ, ceterasque virtutes. (m) Nec credas ullo modo majorem esse virtutem omnino abstinere a cibis, quam ipsis cibariis uti moderate. (n) Difficillimum est enim in cibariis modum servare omnimodum, ita ut ultra quam naturæ potest sufficere, nihil sumatur, nec ipsi naturæ aliquid de necessariis subtrahatur. (o) Si ergo contingat aliquem habere virtutem abstinentiæ cum Joanne, scilicet ut ipsam mente & corpore exerceat; non condemnet eum, qui abstinet cum perfectissimo Jesu (p), id est, qui abstinentiam, prout tempora exigunt & personæ, pro utilitate, vel proprii corporis, vel proximi nunc intendit, nunc remittit; observans tamen in omnibus omnia quæ circa virtutem abstinentiæ sunt servanda, ut semper vitii abstinentiæ oppositi, id est

Major virtus in moderato cibo, quam in omnimoda abstinentia.

Confortare igitur nunc anima mea, & elevare misera & infirma &c.

(a) 4. Dist. 2. Art. 2. Q. 2. ad 3. & 4. ac Dist. 3. Par. 2. Art. 3. Q. 1. ad 4. Item Exposit. in cap. 2. & 3. S. Luc.

(b) Apolog. pauper. respons. 2. cap. 2.

(c) Scholasticus ejusmodi loquendi modus a Bernardo nusquam, quod ego sciam, a Bonaventura autem crebro usurpatur.

(d) Al. *non*.

(e) Al. *dixistis*.

(f) Al. *dicitis*.

(g) Al. *vinarius*.

(h) Rationem dat num. mox seq. cur ita manducaverit & biberit.

(i) In d. Apolog. ibi.

(k) Hic quoque notandi modus Bonaventuræ familiaris.

(l) Sive *usu*, de quo S. Augustinus L. 3. de Doctr. Christ. c. 12. ait, *quod in omnibus talibus* (nimirum cibo, potu &c.) *non usus rerum*, *sed libido utentis in culpa est*.

(m) Pariter D. Tho. 3. par. Q. 40. Art. 2.

(n) In hanc rem Phar. L. 2. c. 36. hanc affert ex S. Hieron. sententiam Epist. 10. ad Fur. „ Parcus cibus & venter semper esuriens triduanis jejuniis præfertur: & multo melius „ est quotidie parum, quam raro satis sumere. „ Pluvia enim illa optima est, quæ sensim descendit in terram: subitus autem & nimius „ imber in præceps arva subvertit. " Vid. quoque Cassian. de instit. Monach. L. 5.

(o) Prædictam difficultatem probat quod ait S. Augustinus Confess. L. 10. c. 31. ante med. ac refert ipsemet D. Bonav. Phar. cit. Lib. 2. cap. 36. „ Hoc me docuisti Domine, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in „ ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. " Confirmat quoque S. Gregor. Moral. Lib. 35. cap. 20. num. 49. ad fin. eorumdem Moral. inquiens „ Pro necessitate cibus sumitur, sed in ipso esu dum furtim „ gula subrepit, edendi delectatio permiscetur. „ Unde plerumque contingit, ut refectionem „ corporis, quam salutis causa cœpimus, causa voluptatis expleamus. "

(p) Quoniam scilicet *perfectius egit Christus*, *quam Joannes*; *quia & puriori modo in seipso abstinuit*, *& aliis ex perfectiore caritate condescendit*, D. ipse Bonav. in Apol. Pauper. Resp. 2. partic. 2. Art. 1.

est gulæ; crimen evitet. Cujus vitii abusiones hoc versu notantur:

Quinque vitia vitanda in abstinentia.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose. (a)

Primum, Præpropere.

Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præveniunt, sola voluptate, non necessitate coacti. (b) Legimus in Vitis (c) Patrum de sanctis Patribus, qui hospitum spiritualium caritate devincti, tempus consuetum ciborum anticipaverunt, sed comedendo in caritate, se nequaquam solvisse jejunium æstimabant: (d) ita ut etiam aliqui post talem refectiunculam, Missarum celebrare solemnia non timerent. (e) Quod quamvis nobis non conveniat trahere in exemplum ut similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nos nimium separamur; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquam nisi Spiritu sancto ipsis veraciter revelante fecissent.

In Vitis Patrum L. 4. Auctoribus Sulpitio & Cassiano c. 32. & L. 5. auctore Græco incerto, interprete Pelagio, Libel. 13. n. 8. ac seq.

Secundum, Laute.

Laute comedunt, qui delicatis utuntur cibariis (f) sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium, sive piscium, quem creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quærunt adulterinos sapores piperis & salsamentorum variorum, ut sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum hominum creatorem vituperare in creaturis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quam creator naturæ earum præstiterit. O quantum hujusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si adverteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valde, cujus creaturas vere bonas nullus nisi malus alterare (g) consuevit. (h) Consuevit dico, quia quandoque lautioribus uti cibariis pro infirmitate corporis repellenda; palato non alludente, sed renitente cibariis; nulla vel parva culpa est.

Lautitia ciborum notatur.

136. Ad eorum igitur confusionem, *quorum*, ut Apostolus ait, *Deus venter est; & gloria in confusione eorum*, quos idem asserit flendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi divitis, qui epulabatur non aliquando pro sanitatis remedio, sed pro voluptate quotidie splendide: propter quod nec guttam aquæ (i), cum in inferno sepultus esset, meruit impetrare, ut refrigeraretur lingua ejus ardens profecto in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata: nec naturali aquæ frigore meruit refoveri, qui in voluptatibus suis naturæ saporem adulteraverat: ad eorum, inquam, confusionem, gentilis hominis memorare sententiam non gravabor, ut erubescat nomine Christianus, cum a meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat; nec asperos sciebat pati sapores pro Christo, quem vel nescivit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum: (k) sed soli naturæ consentiens contra voluptuosos exclamat:

Ad Philip. 3. 19.

Luc. 16. 19. & seqq.

Mar. 15. 23. & Matth. 27. 34.

(a) Sic Centiloq. Par. 1. Sect. 23. *secundum Beatum Gregorium*, nimirum Moral. Lib. 30. c. 18. num. 60. Insuper *notat quinque vitia, quæ Gregorius super Job assignat*, Exposit. in Psalter. Ps. 43. Quodve ut supra quinque modis gula nos tentet, habetur quoque De consecr. d. 5. c. *Quinque modis*.

(b) Hinc ait in Reg. Novit. cap. 6. *nunquam voluptate, sed necessitate pascaris*.

(c) Al. *in vita*.

(d) Vide sis Cassianum Lib. 5. Instit. c. 24. Ruff. L. 3. n. 150. Pasch. c. 18. n. 1. apud Vitas Patrum Roberti Rosvveydi.

(e) De hoc more in Ægypto Sozomenus L. 7. Hist. Eccl. cap. 19. nec non de aliis quibusdam Ecclesiis Concil. Carthag. 3. can. 29., atque S. August. Epist. ad Januar. Vid. Joann. Grancolam Comment. Histor. in Breviar. Roman. cap. 59. Ceterum in Vitis Patrum Lib. 8. auctore Palladio Helenopol. Episcopo in Vita Abbatis 24. Or sic lego: *Viris magnis mos est, nihil carnis admittere, priusquam spiritale alimentum animæ tradiderint: hæc autem est Christi communio*.

(f) Ita de *cibariis nimis delicatis* infra in Ordinar. vit. relig. num. 25.

(g) Hoc etiam verbum congruit magis Bonaventuræ, quam Bernardo.

(h) Ad hanc tollendam consuetudinem, haud vitio carentem, vide quæ refert in fine cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. Ad confirmationem autem tam præcedentium, quam sequentium in Phar. Lib. 2. cap. 36. allegat illa verba S. Bernardi Epist. de vit. sol. circa med. „ Observandus est sumendi modus, & tempus, „ cibi quantitas & qualitas: fugienda quoque „ superflua & adulterina condimenta. Observandus est modus ut non effundat, qui comedit, animam suam super omnem cibum: „ tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus „ utitur &c. “

(i) Sic in Exposit. Evang. S. Luc. ibi.

(k) Recte de hoc Poeta Gentili sic ait; quia sub Neronis imperio post Christum scripsit.

Lucan. L. 4.

O prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta (a) paratu,
Et quæsitorum terra pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ.
Discite, quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmasque bibunt, sed gutture puro
Vita redit: satis est populis fluviusque Ceresque, (b)

id est, aqua & panis. Hæc satis concordant cum illa usitata sententia & vera: *Panis & aqua initium vitæ (c) hominis*. Nec adhuc conteruntur hac confusione durissimæ frontes voratorum, tam ipsius Veritatis verissimi Jesu, quam Apostoli ejus, immo ne gentilis quidem hominis reprehensione & eruditione percussæ, & dicunt, Christiani sumus: non tamen recipiunt vocem Christi in Apostolo loquentis & monentis: *Curam carnis ne feceritis in desideriis*. (d) Unde frequenter evenit, ut cum adhuc escæ eorum sint in ore eorum, ira Dei ascendat super eos: & qui deduxerunt in pessimis terminis dies suos, in puncto ad infernum descendunt (e); ubi vermis comedens ipsos non moritur, & ignis non extinguitur, (f) pro deliciis brevibus mala recipientes sempiterna.

Eccli 29. 28.
Ad Rom. 13. 14.
Psal. 77. 30. & seq.
Job 21. 13.
Isa. 66. 24. & Marc. 9. 45.

Tertium, Nimis.

137. Nimis comedere quid sit, omnibus notum est. Nimis enim comedit, qui ultra quam naturæ suæ sustentandæ possit sufficere, sumit alimenta, maxime si hoc scienter fecerit. Evenit enim non raro, ut homo suis laboribus consideratis plus vilium sumat alimentorum, ut in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente, mensuram refectionis excedat, a quo peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris confessionibus, voluntariis abstinentiis, statim ut deprehenduntur, purganda sunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium superfluitatis ciborum & potuum excusatur. Cum etiam legatur, quod peccatum Sodomæ fuit *abundantia panis*, (g) etiam diabolus tentaturus Dominum non de alio aliquo quam de pane tentavit; sciens profecto in nimio sumptu panis peccatum non deesse, qui primos parentes, & per ipsos omnes homines unius pomi comestione decepit: quamvis non ita facile in cibis vilibus mensura excedatur, ubi sapor non decipit (h), sicut in cibariis laute præparatis, & saporibus alteratis. (i)

Ezech. 16. 49.

Quartum, Ardenter.

138. Ardenter comedere est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere; quod tam in vilibus, quam in delicatis potest cibariis evenire. Cujus rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, ultro vendidit primogenita sua. Ita enim habet Genesis, quia veniente Esau de agro vidit Jacob fratrem suum coquentem lenticulam, cui dixit: *Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppido lassus sum*. Et facta pactione cum Jacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimis desideratam, & dignitatem primogenitorum (k) amisit. Quia enim nimium ardenter desiderabat lenticulam: *En*, inquit, *morior. Quid mihi proderunt primogenita?* Non est dubium, quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fue-

Gen. 25. 30.
Ibidem 32.

(a) Al. *contempta*; sed *contenta* in Edit. Venet. de qua mox.

(b) Pariter Exposit. in c. 16. S. Luc. laudat illa verba ejusdem Lucani:
O quæsitorum terra pelagoque ciborum,
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ.

(c) Al. *vita* sine *initium*.

(d) S. Greg. Lib. 30. Moral. cap. 18. num. 63. „ Dum sibi mens ex necessitate blanditur, „ ex voluptate decipitur. Scriptum quippe est: „ *Carnis curam ne feceritis in desideriis*. Quæ „ igitur fieri in desiderio prohibetur, in necessitate conceditur. “

(e) Ad sensum, non ad verba Vulg. dicentis ibi: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*.

(f) In 4. Dist. 50. Par. 1. Art. 2. Q. 1. in Fundam. & in concl. ac Q. 2. in concl.

(g) Integer textus in Vulg. sic sonat: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia*. In Edit. Venet. ad signum Spei 1549. heic in marg. hæc apponitur nota: *Juxta tamen Hebraismum nomine lehem, id est, panis, cibus omnis intelligitur*. Ceterum loquitur etiam S. Gregorius apud Tho. Hibernicum verbo *Abstinentia* pag. m. 4. de usu edendorum *non ad superfluitatem ut Sodomitæ*. Sed quoad prædictum textum vide sis eumdem S. Greg. Moral. Lib. 30. cap. 18. num. 60.

(h) Al. *decipitur*.

(i) Supra num. 135. in not. g.

(k) Sic in d. Edit.; in Mabillon. autem *progenitorum*.

fuerat desideratum (a). Miserere, Domine misericordissime Jesu, mihi miserrimo peccatori (b), qui nullam diem sine peccato hujusmodi me sentio praeterire; ne per talem excessum, fidei tuae, qua tibi genitus sum, merear perdere dignitatem. E contra & sanctissimos Eliam & Joannem Baptistam carnibus nullis usos fuisse accepimus, (c) & per sobrietatem temperantiae eos nullum ex hoc omnino meritum perdidisse.

Quintum, Studiose.

139. Studiose comedere est in cibis vel in potibus nimis diu immorari. De hoc expertis loquimur, & utinam non essemus experti, nec umquam experturi. Frequenter solet accidere, quod sumptis cibariis, quae secundum consuetudinem necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quaedam surgat nova delectatio; quae facit hominem improvidum, & insidias diaboli non caventem illi cibo cum tanto studio inhaerere, tanquam nihil ante comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. At qui gulae speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo, huic facile possunt resistere; quia impetus ejus non longius durat, quam dum a mensa surgatur, & illius quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi, qui tale studium comedendi, nec peccatum existimant, nec etiam cuiquam suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant; habentes in consuetudine damnabili, nulli desiderio resistere, quod possit a natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquam metam desiderio comedendi; donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit ut vivat, non vivit ut comedat, sicut quidam (d) ait. Ideoque & illud bene de inutilibus & voracibus:

Christianus cur comedit.

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

Horatius 1. Epist. 2.

Christianus autem non sic: sed semper ita surgat de mensa, ut adhuc habeat appetitum plura sumendi, & eum, qui adhuc esset implendus cibariis, Domino Jesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute saepius esurire voluit & sitire. His & aliis similibus rationibus unus aliquis inductus tanta se abstinentia macerat, ut nimia consumptus inedia in languores incidat diuturnos, ut nec sibi, nec aliis valeat omnino prodesse: immo fiat etiam omnibus gravis; qui si gravarentur, ipse potius alleviare deberet. Quis ista docet? Quis ista sapiens faciet (e)? Ignorant tales, quod

Abstinentia vitiosa.

Virtus est medium vitiorum utrinque (f) reductum. (g)

Horat. 1. Epist. 18. Virtus est medium vitiorum.

Est enim quoddam medium inter nimis comedere, & nimis abstinere: & illud medium est virtus; hoc est tantum sumere alimentorum, ne nimis debilitetur natura; nec tantum, ut vitia vegetentur. (h) Quod si omnino tale medium servare non potest, tamen hoc cavere potest, ne nimis a medio re-

(a) S. Gregor. loc. cit. *Primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno aestu desiderii vilem cibum, scilicet lenticulam concupivit.* Vid. S. August. in Glossa super illud ad Rom. 14. *Noli propter escam destruere opus Dei &c.*, nec non ipsum D. Bonav. in Apolog. Pauper. Respons. 2. partic. 2. Art. 1.

(b) Prae maxima sua humilitate se se quoque *peccatorem & per omnia indignum agnoscit*, & vocat in Prol. Itiner. ment. in Deum.

(c) Sic in Apolog. pauper. respons. 2. c. 2.

(d) Inter Socratis exhortat. in Floribus Thomae Hibernici verbo *Vita humana praesens*, refertur: *Ede & bibas, ut bene vivas; non vivas, ut tantum edas & bibas.*

(e) Hunc excessum abstinentiae reprehendit quoque Phar. L. 2. cap. 36. eamque valde *inordinatam* vocat verbis S. Gregorii Magni, quando scilicet *corpus atterit plus quam ferre valet*. Sic Moral. Lib. 20. cap. 41. num. 78. ac Lib. 30. c. 18. num. 63. Vid. quoque Cassian. Institut. Lib. 5. cap. 9. & 41. & Collat. 2. cap. 17.

(f) Al. *utrumque*.

(g) *Medium vitiorum virtus tenet*, ait etiam S. Bernardus Serm. 58. in Cant. num. 10., quem allegat quoque ipsemet D. Bona. Lib. 2. Phar. cap. 21. ubi & Seneca in eandem rem ab ipso laudatur. Quare eod. Lib. 2. Phar. cap. 35. illud in mentem revocat S. Isidori in Synonymis: *In omni re tene temperamentum.*

(h) Saepe d. L. 2. Phar. cap. 36. haec refert verba S. Gregorii paulo supra cit. Lib. 20. c. 41. num. 78. „Per abstinentiam carnis vitia „sunt extinguenda, non caro: & tanto quis„que sibimet debet moderamine praeesse, ut „& ad culpam caro non superbiat, & tamen „ad effectum rectitudinis in operatione subsi„stat.“

recedatur; id est, ut ille qui minus comedit quam debeat, non nimis abstineat: ut ille, qui comedendi mensuram excedit, eam non nimis excedat, ita ut corpus non nutriatur vitiis, sed virtutibus conservetur.

Abstinentia cur Croco comparata. 140. Quare autem flos croci abstinentiam signat, color ipsius ostendit: facit enim suos cultores abstinentia croceos, flori croci adsimiles. Non enim potest facies esse rubicunda, cum stomacho abstinentiæ. Multitudo autem florum croci multas species designat. Non enim est abstinentia solummodo cibi & potus, sed etiam somni & lasciviæ, & vestimentorum, & aliorum quorumlibet commodorum, quæ corpori superflue tribuuntur, vel balneorum, unguentorum, musicorum instrumentorum, & cantilenarum, & ceterorum hujusmodi, quæ sensus humanos corrumpunt, animumque subvertunt. Quod autem quædam folia rubei sunt coloris, signat caritatem semper debere immixtam esse operibus abstinentiæ: quia si quis sine caritate corpus suum ita tradat, ut ardeat, nihil ei prodest. (1. ad Cor. 13. 3.) Quosdam enim esse qui non propter caritatem Dei, sed propter vanam gloriam se macerant abstinendo, ostendit ipsa veritas Dominus Jesus dicens discipulis suis: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, qui exterminant facies suas, ut videantur ab hominibus jejunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* (Matt. 6. 16.) Quare? (a) Quia non sunt verus crocus, qui carent rubris foliis caritatis, sine qua nullum opus perfectum est. Ipsa enim est virtus, de qua dicitur: Qui habet unam, habet omnes, & quam qui non habet, illud quod habet auferetur ab eo. (b) (Matt. 13. 12.)

CAPUT XLIII.

De odore florum Vitis.

141. Jam ad odorem florum Vitis nostræ accedamus, rogantes ipsum dulcissimum Jesum, ut sui odoris dulcissimi fragrantia, corda nostra dignetur adspirare, ut de ipso dulcia & sentire, & dicere valeamus. Quid autem dicere de hoc odore poterimus? Mirabilis, & supra quam potest credi aut cogitari, inæstimabilis est iste odor vitis nostræ. Floruerunt & alii sancti palmites, in quibus ipse profecto floruit: sed certissime viri illi soli Capiti nostro optimo Jesu clamabant, nempe illa spiritualis Sponsa: *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te; curremus in odorem (c) unguentorum tuorum.* (Cant. 1. 1. & seqq.) Non est mirum, si odor est inæstimabilis nimis, qui de hac vite nostra florente procedit: si nomina ejus diligentius attendamus, quæ sunt JESUS, Christus, Nazarenus. JESUS autem, ut scitis, *salutaris*, vel *salvator* interpretatur, de quo Psalmus: *Converte nos, Deus salutaris noster.* (Psal. 84. 5.) Et iterum: *Salvasti nos de affligentibus nos.* (Psal. 43. 8.) Quis autem in afflictione positus salvari nolit? Si vis salvari & attrahi odore hujus nominis salutaris, quod effusum est, sicut oleum; (Cant. 1. 2.) incipe delectari in dulcissimo Jesu, & confidenter require in vero salutari salutem, non imitando illos qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, (Prov. 2. 14.) in quibus salutem suam constare putant: sed potius eam, cujus spiritus exultavit in Deo salutari suo, (Luc. 1. 47.) (d) quæ nominis hujus salutaris odorem tanto suavius attraxerat, perfectiusque senserat, quanto illi fide, spe, & caritate vicinior fuerat, quæ ipsum de suis visceribus genuerat, nempe verum & perfectum Deum & hominem, salutarem Jesum. (Maria præ ceteris Christi odore attracta.) Non ignorabat enim qualiter fuerat sine omni carnali concupiscentia conceptus, qualiter sine omni dolore ex ipsa natus, quomodo a pastoribus prædicatus, quomodo a Magis adoratus, quomodo virgineo lacte suo nutritus, quomodo a Simeone & Anna commendatus. Noverat, inquam, hæc omnia, & multo plura Virgo illa fidelissima, & perfectissima fide salutarem veri salutaris sequebatur odorem. Nec poterat non sperare in eum, quem fide perfectissima cognoscebat & posse, & scire, & velle salvare om-

(a) Hoc quærendi modo alibi D. Bona. utitur. Vid. inf. n. 142.

(b) Pariter cap. 7. de perfect. vit. ad Soror.

(c) Al. *in odore*; sed & antiquior Editio habet *in odorem*, de qua lectione rursum infra num. 144.

(d) Confer D. Bonaventuræ Exposit. in cap. 1. S. Luc. ibi.

omnes desiderantes salutem. Quantum enim quis credit, tantum sperat: quantum sperat, tantum amat. (a) Quanto ergo hæc optima Mater perfectior fuit in fide, tanto in spe fortior, & in caritate ferventior, (b) omnem cogitatum suum jactans in eum. (c) Ps. 54. 23.

Olei virtutes nomini Jesu adaptantur.

142. *Oleum enim effusum est nomen tuum.* Quare? Quia oleo nutriuntur infirmi, pascuntur famelici, lumina reparantur. Quis enim tam infirmus, qui hoc oleo salutari, nomine scilicet salutiferi Jesu, (d) curatus non fuerit, dummodo velit curari? Ita enim ait ipse Salvator cuidam languenti, qui jacebat ad piscinam probaticam: *Vis salvus fieri?* Et ille: *Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam.* Stulte, ecce oleum salutiferum salutaris Jesu, cujus nomen est sicut oleum effusum. Quid tibi cum aqua? Si vis recipere salutem, ecce fons olei misericordiæ, in quo te nullus prohibet baptizari, cujus nomen est effusum oleum, id est, omnibus gentibus manifestum, quo oleo uncti infirmi sanantur. (e) Quomodo cum audis & intelligis supereminentem misericordiam optimi Jesu (qui propter te redimendum de sinu Patris descendit ad terras, ac te misericordissima passione redemit) non oboritur tibi certa spes, quod te redemptum tanto pretio nolit perdere, quem de cœlo venit redimere? Jam ergo sic cogitanti, sic speranti oleum nominis Jesu tibi effusum est. Unge te, ut saneris; id est, spera in misericordia Salvatoris, qui salvat omnes sperantes in se. Ps. 16. 7.

Sanat.

Jo. 5. 6. & seq.

Pascit.

143. Nihilominus autem & oleum hoc pascit te, si famelicus es: si esuris, verbum est. In hoc verbo Dei optimi Jesu invenis quod te satiet, si dictis & factis ejus aurem cordis tui velis inclinare. Sanat enim animam (f) esurientem quicquid dixit vel fecit dulcis Jesus. Quod si esuris & sitis justitiam, sanabit te verbum oris ejus, qui dixit: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Addet quoque ignem ad oleum: quod huic nomini Jesu optime convenit: quia hujus nominis virtute fides confirmatur, caritas exardescit. Pauci enim fidem habuerunt ante hujus olei effusionem, id est, ante prædicationem nominis tui, o bone Jesu: pauci igniculo caritatis arserunt. Sed ecce illa effusione, quanti fide illuminati? Quanti caritate conflagrarunt? *Dedit odorem*, id est, bonam famam oleum nominis tui effusum, oleum Jesu, & patuit te esse etiam Christum, id est, unctum (g). Sic enim ait Psalmus de te (h): *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Ergo & oleum unguentum est: quia unguentum de oleo & aromatibus conficitur. Quid ergo mirum, si hæc vitis admirabilem dedit odorem, quæ & uncta est, & florens? Nazarenus enim florens interpretatur. (i)

Matth. 5. 6.

Ardet.

Cant. 1. 11.

Christus, id est, unctus.

Psal. 44. 8.

Nazarenus, id est, florens.

Odor Christi quam potenter omnium traxerit.

144. Vitis nostra Jesus Christus Nazarenus, id est, salutaris, uncta & florens, quomodo (k) non attraheret omnes, qui salutem, gloriam, divitias, vel delicias concupiscunt? Veniant omnes ad vitem hanc. Dabit enim *Jesus* salutem, (l) quia *salutaris* est: dabit *Christus* regnum, in quo gloria cum divitiis habetur, quia *unctus* est, quod proprie ad reges pertinet: dabit *Nazarenus* delicias, quia *florens* est. (m) Quid enim jucundius flore? Multi autem, immo omnes, id est, omnium virtutum flores

---

(a) Sic Comment. in Apocal. cap. 21. v. 16.

(b) L. 1. Phar. cap. 5. ex Hieron. sive potius ex Sophron. Serm. de Assumpt. B. M. V. *Totam incanduerat Divinus amor, ita ut in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor continuus &c.* Nec non ex Bernardo in Cant. Serm. 29. num. 8. *Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam totaliter pertransivit: ut nullam in pectore virginali particulam vacuam relinqueret; sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret &c.*

(c) Ita cap. 3. Legen. S. Franc.

(d) De hoc *oleo salutari, nomine scilicet salutiferi Jesu*, Phar. L. 1. c. 2. ex S. Ber. Ser. 15. in Cant. n. 5. de quo in Ser. de ejusd. Nom. Lau. uberius.

(e) Ibi ex Gregor. in Ezech. Hom. 2. circa med. *Ut humanum genus a suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cum languor crevit ægroti.*

(f) Quippe *illa sanatio* (ut loquitur idemmet D. Bonav. Comment. in Joan. cap. 5. ibi n. 309.) *corporalis magis erat in signum, quam in beneficium. Signabat enim animæ curationem.*

(g) Exposit. in cap. 9. S. Luc. & Opusc. de Quinque Solemnit. puer. Jesu, Solemn. 3. &c.

(h) Loqui hunc Psalmum de *Christo*, ait etiam Vol. 1. in Præfat. Exposit. in Cant. Canticor. §. 13. nec non Exposit. in Psalter. d. Ps. 44. atque ita cum aliis Lorinus.

(i) Supra cap. 17. num. 56.

(k) Al. *qui.*

(l) Namque *Jesus interpretatur salus*, Serm. 1. Dom. intra oct. Epiph.

(m) Ibi *Nazarenus, id est, floridus.*

res in nostro Nazareno sunt, quarum delectabili odore totum mundum traxit post se. (a) Nam qui veniunt ad ipsum propter humilitatem, violæ ejus sequuntur odorem; qui propter castitatem, lilii; qui propter caritatem passionis, rosæ; qui propter abstinentiam, croci sequuntur odorem. His ergo virtutibus optimi Jesu Christi ubique prædicatores tanquam quodam pretioso unguento effuso extraxerunt odorem ejus, & adolescentulæ odore ejus mirifico delectatæ cucurrerunt post unctum Jesum. Et adhuc nimirum currunt clamantes in toto corde suo: *Trahe nos post te; ut curramus in odorem* (b) *unguentorum tuorum*, scientes, quod neque volentis, neque currentis, sed solius Dei miserentis est. Superat autem omnes odores omnium virtutum uncti Jesu odor Crucifixi, ubi perfectio præcipue efflorebat, & de floribus vulnerum suorum inæstimabilem odorem effundit. Fracto enim alabastro mundissimi corporis virginalis (c) dulcis Jesu effusum est unguentum sacratissimi sanguinis. Ipsa quoque anima, in qua sine dubio redolebat unguentum spiritus septiformis, emissa, dilatatus & dispersus est odor vitis nostræ florentis non per terras solum, sed & per inferos, & suscitati sunt mortui, qui tam ad vitam corporis quidem, quam ad vitam animæ quotidie suscitantur; quia domus Christi, id est, Ecclesia, (d) impleta est ex odore unguenti nostræ vitis præcipue in passione florentis. Conscissus est saccus corporis Domini Jesu (e), ceciderunt grana sanguinearum guttarum, quæ adhuc a fidelibus mente colligi possunt, & ab accedentibus ad crucem fideliter ac devote colliguntur. Pretiosissimus vero thesaurus & incomparabilis, guttæ sunt sanguinis Jesu Christi.

Cant. 1. 3.

Ad Rom. 9. 16.

Sed potissimum odor Crucifixi.

Joan. 12. 3.

Ps. 29. 12.

145. Accede huc, o fidelis anima, & collige tibi reliquias epularum Sponsi tui, micas gratissimas, folia rosarum. Ecce in quanta multitudine distillant de manibus simul & pedibus, necnon & de latere dulcissimi crucifixi Christi Jesu. Non est morbus animæ, cui his floribus mederi non possis. Collige tantum folia florum florentis Jesu, stillas sanguinis rubicundi: & tanquam pilulas, sine quibus esse nolo, in cubiculo cordis tui (f) reconde. Erit tibi illarum sapor & odor in medicinam salubrem, morbos, si qui fuerint, repellentem, (g) venturosque caventem. Vide tantum, ne umquam sine illis esse velis, quæ vere numen habent, quolibet fideli dicente: *Sine quibus esse nolo*. Hauri ergo toto cordis tui affectu odorem vitis veræ Jesu Christi Nazareni, & delectare in illo, sicut Pater cœlestis in illo delectatus fuit, ut vere dicere potuerit: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. Gen. 27. 27. Vere *pleni*, in quo habitat (h) omnis plenitudo Divinitatis, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi sunt. Ad Coloss. 2. 9. Ibid. 3.

146. Est autem adhuc caussa, quare tanto Crucifixus odore fragraverit. Modicus vel nullus est odor corporis cujuslibet animalis viventis: sed cum igni caro apposita fuerit, quam suavis, quam delectabilis inde procedat odoris fragrantia, nullus ignorat. Attendamus ergo, quis & quantus ignis corpori nostræ vitis appositus fuerit. Flagrabat interius incendio caritatis immensæ, exterius passionis ardore, verissimum, & gratissimum, & saluberrimum holocaustum in ara crucis crucifixus Jesus. Quod holocaustum simile isti? Nullum vero: quia nullum sic totum incensum dicitur; & si illud (i) dicebatur vere holocaustum, quod totum ardebat, (k) cum

Odor Crucifixi unde tam potens, & efficax.

(a) Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 12. num. 882.

(b) Eod. Comment. in Joan. Evang. ibi, nec non suprad. Exposit. in Psalter. eod. Ps. 44 ubi ait: *Est odor Christus, unde hoc: Curremus in odorem unguentorum tuorum*. Al. *in odore* pro *in odorem*. Et licet *in odore* pro *in odorem* habeat etiam S. Gregor. Moral. Lib. 38. cap. 17. n. 32., habet tamen *in odorem* in Evangel. Lib. 2. Hom. 29. num. 10.

(c) Phrasis Bonaventuriana in Legen. S. Clar. cap. 1. num. 10.

(d) In eadem Legen. ibi.

(e) Pariter Exposit. in Psalter. ibi, nec non Comment. in Apocal. cap. 6. in fine &c.

(f) Hac quoque utitur metaphora cap. 5. de perfect. vit. ad Soror.

(g) *Contra omne genus morbi medicamentum* dicit quoque de iisdem loquens in Præfat. Ligni Vit.

(h) Vulg. *inhabitat*; sed *habitat* idemmet S. Bonav. 1. Dist. 37. Par. 1. Art. 3. Q. 2. in concl. nec non 3. Dist. 1. Dub. 1. &c.

(i) Al. *istud*.

(k) Serm. de Dedicatione in fine Sermonum de Sanctis.

cum tamen ibi arderet sola caro: quanto verius nostra victima dicetur holocaustum, quod intus & foris incomparabiliter ardebat? Ardebat & totus Laurentius, Vincentius, aliique quam plurimi, sed nihil ad hunc. Quis enim ardori fornacis crucis aliquod audeat supplicium comparare? (a) De quo superius nos multa meminimus posuisse ad imitandum virtutum exempla. De holocausto igitur nostro crucifixo Jesu incomparabiliter ardente inæstimabilis nimis odor processit: odoratusque est Dominus Deus Pater odorem suavitatis, & benedixit nobis, avertitque iram indignationis suæ longe a nobis, pace integre reformata, & sanguine rubicundi Jesu tam nostro, quam ipsius participe pacis æternæ obside existente. Odoraverunt & alii plures ab oriente & occidente, ab aquilone & meridiano accurrentes: & ad hoc dulcissimi odoris corpus floridum congregati, ut de eo se satient, (b) illo tamen integro permanente, impleverunt ipsius dulcissimi Jesu verbum dicentis: *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* (c) Sed jam non cruda caro ista comeditur, optime percocta cum sit duplici igne caritatis & passionis. Unde tam delectabili odore inebriati non solum viri natura fortiores, sed & virgunculæ tenerrimæ currunt toto cordis affectu, omnibus viribus animi ad delicias crucis, hausturi delicias cordis sui, quantum in præsenti vita licet, unguentorum defluentium largiter ab holocausto nostro tam validis ignibus ardente.

Gen. 8. 21. — *Ps. 84. 4. ac seq.* — *Luc. 13. 29.* — *Luc. 17. 37.*

147. Non parum enim delicatum ardentis corporis adauxit odorem spiritualium unguentorum odor, id est, gratuitorum collatio, quæ post passionem a Domino Jesu Apostolis sunt collata. Ante passionem enim Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus: humiliato autem & exaltato pio Jesu, defluxit unguentum Spiritus

Jo. 7. 39.

sancti *a capite*, scilicet a Christo, id est, uncto, (d) *in barbam*, id est, in eos qui viriliter egerunt & confortati sunt, ut sperarent (e) in Domino: & non solum *in barbam Aaron*, id est, non solum Christi Apostolis datum unguentum hoc, quod liquefactum fuit igne passionis Christi, ut daret odorem bonæ opinionis per omnem terram: sed *quod descendit in oram vestimenti*, id est, in infima membra Ecclesiæ, quæ est tanquam Christi vestimentum (f). Quod ita impletum est, & adhuc impletur, ut etiam in nationes Spiritus sancti gratia diffundatur, & sentiant Christi odorem spiritualis unguenti de summo capite omnium defluentem, quo mundæ fiant adolescentulæ: ut attrahant & diligant unctum nostrum, & currant in odorem (g) unguentorum illius.

Psal. 132. 2. & seq. — *Act. 10. 45.*

148. Nec mirum si vehementer delectentur duplici odore vitis nostræ: uno qui ex unguentis, altero qui ex floribus procedit. Odorantur enim & odoratum sequuntur Jesum, imitantes bestiam quamdam, quæ odore cocti panis & recentis ita delectatur, ut ubicunque illum senserit, illum sequatur, etiam usque ad interitum. Ecce ipso teste *panis vivus, qui de cælo descendit*, decoctus duplici igne caritatis & passionis, odorem suum longe lateque dispergit. Quis hunc non sequatur? Sequitur irrationalis bestia odorem panis cocti & consumendi: non sequetur homo rationalis odorem panis bis cocti Angelorum? (h) Immo stultior est quam bestia, qui illius odoriferi panis odorem non intelligit & honorem. Sed præterire non possumus, quod transituri mare panem bis coctum necessarium habent. Quicunque ergo se in hoc mari magno hujus sæculi (i) esse cognoverit, quod quia spatiosum est, cito transire non potest; & propter reptilia, quorum non est numerus, periculosum est, quia & ventis, & tempesta-

Jo. 6. 51. — Christus instar panis bis cocti in sæculo navigantibus necessarius. — *Ps. 103. 25.* — *Ibi.*

(a) Id probat 3. Dist. 16. Art. 1. Q. 2. in concl. ubi etiam ad 1. 2. 3. respondet ad exempla *Laurentii & Vincentii, exustorum in igne.*
(b) Exposit. in Luc. ibi.
(c) Ead. Exposit. in Luc. ibi. *Electi congregantur ad Christum, sicut ad summa refectionis abundantiam, quemadmodum Aquilæ congregantur ad corpus sicut ad escam.*
(d) Supra num. 143.
(e) In Edit. Mabillon. *superarent.*
(f) Haud dissimili modo Procem. in Brevil. de sublimit. sacr. Script.
(g) Vide supra num. 144.
(h) De hoc *pane Angelorum* Tract. de Præparat. ad Miss. cap. 7. ubi cap. 2. dicitur, quod *panis significat corpus Christi trituratum, malitum, pistum in passione, decoctum & assum igne Divini amoris, in camino, id est, in ara crucis.* Vid. infra Serm. singul. de Corp. Chr. num. 13. Item cap. 8. de perfect. vit. ad Soror. & Exposit. in Psalter. Ps. 40. &c.
(i) Sive *Mundi*, Exposit. in d. Ps. ac text. nec non Exposit. in cap. 14. Sapien.

statibus sævit; si securus vult esse, habeat hunc panem coctum fortissimum Jesum (*a*) in nave crucis suæ, quem comedat, quem odoret, quo reficiatur, quo consoletur, quo, ut breviter dicam, ab omnibus periculis eruatur. [Ibi 26.] Si enim, ut ait Psalmus, *illic naves pertransibunt*, id est, homines in crucibus suis Jesum sequentur, quæ navis potius pertransivit, quam navis crucifixi Jesu? (*b*) Secundum vero Pauli sententiam dicentis: [Ad Gal. 2. 19.] *Quia Christo confixus sum cruci*, crucifigamur & nos cum Christo, crucem ejus, immo ipsum in cruce indeficienti cordis affectu amplexemur, (*c*) in vivifico odore delectemur ardentis Jesu, qui de se dicit: [Eccli 24. 23.] *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, & flores mei fructus honoris & honestatis, cujus spiritus est super mel dulcis*. [Ibi 27.] Ejus, inquam, odore delectemur, unguentis charismatum ejus foveamur, pane cœlesti, id est, Corpore suo purissimo confortemur: ut Corpus ejus edentes, Sanguinemque pro salute nostra effusum in nostram salutem bibentes gustare possimus; & videre liceat per speculum (*d*) in ænigmate, [1. Cor. 13. 12.] quia suavissimus est Dominus, ut etiam ipsius promissio perficiatur in nobis, quantum in præsenti vita fas est, qui dicit: [Ibi 29.] *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient*. (*e*)

CAPUT XLIV.

Quod flores inveniendi sunt in Vite nostra.

[Apes spirituales.] 149. Postremo videamus, quia flores & visum delectant & odoratum. Licet comedi non soleant, suguntur tamen ab apibus, & de liquore e floribus expresso dulcissima sibi mella conficiunt. Apes ejusmodi, ut puto, sunt illi, qui pennis contemplationis elevari sciunt & possunt, suaque ipsorum possunt alvearia, hoc est corporis curam relinquere, & ad hortum deliciarum transvolare, in quo omnium florum divitias & divites delicias inveniunt. Hortus enim iste paradisus est. Ita enim habes in Cantico amoris: *Emissiones tuæ*, [Cant. 4. 13.] o virgo Maria fœcundissima, *paradisus*. (*f*) Processit enim hic paradisus ab utero Virginali, omni flore, omnique fructu refertus, sed fructibus interim dilatis. Flores istius paradisi videamus, legamus, vel potius sugamus. Convenit enim, ut tales modo apes simus, quæ sciant sugere mel de petra. (*g*) [Deut. 32. 13.] Idem enim est hortus & petra, id est, Christus. Si ergo flores quærendi sunt, ubi potius quærentur, ubi promptius invenientur, quam in dulcissimo Christo? Manifesti sunt flores virtutum & vulnerum ejus. Stat ecce expansis manibus, (*h*) nudo corpore, manibus simul & pedibus perforatis, capite inclinato. (*i*) Confortare igitur (*k*) nunc, anima mea, & elevare misera & infirma, & alis fidei & spei ad hunc hortum caritatis enitere, & totum mentis intuitum per varia dispersum in unum collige, ac apis (*l*) sedulitatem imitans ad conficiendum tibi mel devotionis, ad paradisum caritatis ascende, accedens ad cor altum: [Ps. 67. 7.] quia ecce quem quæris, exaltatus est. [Ps. 87. 16.] Sed ne timeas, exaltatus humiliatus est. (*m*) Non enim elevatus est in crucem, ut se difficilem præberet accedere ad ipsum volentibus, sed magis ut omnibus patentior possit (*n*) inveniri.

150. Accedens ergo cum fiducia ad hunc paradisum, in extensione brachiorum agnosce suscipientis affectum, (*o*) & te

(*a*) *Christus hic dicitur panis*, ead. Exposit. in d. Psalm.

(*b*) In cit. Exposit. cap. 14. Sap. *Exiguum lignum potest dici Crux Christi propter ejus abjectionem, & vilitatem ...... Et sic transeuntes mare hujus mundi (de quo in Psalmo: Hoc mare magnum) scilicet crucis virtute & imitatione, per ratem liberantur, & perveniunt ad portum salutis æternæ.* Nec non in Laudismo de sancta Cruce: *Crux est navis, crux est portus, crux deliciarum hortus, in quo florent omnia.* Pariter in suprad. Ps. 103. dicitur, quod *ligno crucis navigamus ad littus æternitatis*.

(*c*) Vid. Præfat. Lig. Vit.

(*d*) Al. *per speciem*; sed & infra num. 173. in fine *per speculum*.

(*e*) L. 4. Phar. c. 29. prope fin.

(*f*) Sic Par. 4. de Eccl. Hierarch. cap. 7. non procul a fine.

(*g*) Hinc D. Bernardi verbis sic loquitur L. 1. Phar. cap. 2. *Foderunt manus ejus, & pedes, latusque lancea perforaverunt; & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo*.

(*h*) Ad *amplexum* addit in Amator.

(*i*) Ibi *ad osculum*.

(*k*) Al. sine *igitur*.

(*l*) Al. in plurali *apum*.

(*m*) Al. *quia ecce quem quæris, exaltatus est, & humiliatus*. Edit. antiquior *exaltus est, humiliatus est*.

(*n*) Al. *posset paratior*.

(*o*) Al. *cognosce, suscipe affectum paratum ad tuos*.

& te ad suos invitantis amplexus, & quodammodo miseranter (a) misericorditerque clamantis: *Revertere, revertere Sunamitis (b), revertere, revertere, ut intueamur te.* Revertere a mala voluntate, a malis factis, (c) ab obstinatione, a desperatione. Revertere, inquam, ad me, quoniam (d) aversa fuisti a me, ut intuear (e) te intuitu gratiæ, quomodo (f) mulierem peccatricem, Petrum & Latronem respexi (g). Lege ergo (h) me librum vitæ scriptum intus & foris, (i) & lectum intellige. Collige tibi flores meos sanguineos; (k) ut paradisi illius possis januam introire, ante cujus fores Cherubim collocatus est cum gladio flammeo ac versatili. (l) Valet enim scientia, quam ex me plenarie (m) discere potes ad amovendum impedimentum Cherubim. Flores ergo sanguinis mei, gladii versatilis flammas horrendas ac tibi formidabiles extrahant. Intra ergo, (n) o anima, paradisum omnibus paradisis meliorem, nunc solo quo potes, meditationis (o) affectu; ut postmodum anima & corpore, & terrestrem & cœlestem illum Paradisum valeas introire.

Cant. 6. 12.

Vox Crucifixi hominem suaviter invitantis.

Apocal. 5. 1.

Gen. 3. 24.

151. Sed volandum est per (p) singulos istius Paradisi flores, & singulorum florum folia sunt sugenda: nunc ad dexteram, nunc ad sinistram (q) rivos sanguinis collige. (r) Ubique (s) quærenda est (t) devotio & gratia lacrymosæ compunctionis: utrimque considerandum, quam immites fixuræ clavorum, quam amara venarum, ossiumque perfractio in manibus illius, qui fabricatus est (u) cœlum & terram, qui operatus est salutem in medio terræ (x); & inter horum considerationem frequenter repetendum: *Redde mihi lætitiam salutaris tui*, ad imitationem apiculæ, (y) quæ inter volandum semper quemdam sonum vocis (z) habet, nec conticescit donec florem invenerit (aa), ubi mellis exoptati (bb) dulcedinem colligit, & exsugit. O quam felix eris, si postquam intra florentis & dulcissimi (cc) paradisi nostri flores sanguineos, vulnera scilicet Christi, (dd) fueris intromissus, ab hujus mundi strepitu & tentationum incursibus, per dimidiam saltem horam omnino valeas liberari, & soli ei, ad quem introisti, vacans, gustare possis & intelligere, quam bonus, & dulcis est Jesus (ee). Sic lustrandi sunt & pedes non minus sanguinis habentes, non minus doloris, quam manus perfossæ & perforatæ, sanguinis fluminibus guttisque manantes & resperse. (ff)

Ps. 73. 12.

Ps. 50. 14.

Quam dulce morari in vulneribus Christi.

(a) Al. *miserabiliter*.
(b) Al. deest. Vulg. *Sulamitis*; sed *Sunamitis* ipsemet D. Bonav. Exposit. in d. cap. & text. Cant. §. 277. ac seq. Vol. 1. hujus Supplem.
(c) Sive quod perinde est *a peccato cogitationis, a peccato operis*, Soliloq. cap. 1. ubi itidem repetens *revertere*, subdit ad propositorum prædictorum: *Revertere adhuc o anima, Christus te expectans, habet caput inclinatum, ad te peccatricem, & immundam deosculandam; habet brachia extensa ad amplexandam &c.*
(d) Al. *qua*.
(e) Al. *intueamur*.
(f) Al. *quo*.
(g) Eod. sensu cit. loc. Cant.
(h) Al. absque *ergo*.
(i) Breviloq. par. 2. cap. 1. ac Comment. in Apocal. ibi.
(k) De præfata collectione in supra laud. Præfat. Lig. Vit. ex propriis verbis; ex alienis vero D. Bernardi cit. L. 1. Phar. cap. 2. Pauca quæ sequuntur in Vindobon. desunt usque *Intra ergo, o anima &c.*
(l) *Nunc ergo amoto flammeo gladio de porta Paradisi, volo ut fiat reseratio januæ cœlestis, ut ingrediatur gens justa & custodiens veritatem &c.* Serm. 2. de Adventu.
(m) *Plenarie* etiam in Legen. ma. S. Franc. Vid. Prodr. 592.
(n) In hoc solo numero 150. τὸ ergo semel bis ac tertio repetitur, sicque vel in hoc potius Scholasticum Bonaventuram, quam Bernardum, videor mihi videre.
(o) Al. *cogitationis*.
(p) Al. *Nec breviter amplexandus est hic Paradisus, sed volandum est per &c.*
(q) *Pervola manus, pervola pervola pedes, invola lateri* cap. 1. Soliloq. ex Bernardo.
(r) Al. *rivulos & guttas sanguinis spargentem propius & interius accedendum*.
(s) Al. *Undelibet*.
(t) Al. sine *est*.
(u) Al. *fabricavit*.
(x) Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. Quodque *allegoria hujus loci celebris sit de Christo crucifixo in Jerusalem, quæ de Judæa meditullium est, sicut Judæa orbis habitabilis umbilicus & medium*, videri potest apud Lorinum. Confer supra c. 4. num. 16.
(y) Al. *apis*.
(z) Al. absque *vocis*.
(aa) Al. *inter* (Edit. antiquior *intra*) *florem intraverit*.
(bb) Al. *optati*.
(cc) Al. absque *& dulcissimi*.
(dd) Al. *vulnera dico*.
(ee) Al. *quam bonus, quam dulcis est Dominus*. Alludit ad illud Ps. 33. 9. *Gustate & videte quoniam suavis est Dominus.*
(ff) Al. *non minus sanguinis habentes, non minus*

152. Tandem accedendum est ad cor humillimum altissimi Jesu per januam lateris lanceati (a). Ibi procul dubio thesaurus ineffabilis desiderabilis caritatis, & devotionis invenitur; (b) inde lacrymarum gratia extrahitur, discitur mansuetudo, patientia in adversis, compassio in afflictis. Præcipue cor contritum & humiliatum ibi invenitur. Ipse Jesus complexus tuos desiderat, talis te (c), ut complectatur, expectat. Caput floridum multis spinarum aculeis confixum ad te se (d) inclinat, ut ad pacis osculum te invitet, (e) quasi (f) dicat tibi: Ecce quomodo configuratus sum, quomodo confossus, quomodo mactatus, ut te possim ponere super humeros meos, quæ aberraveras ovis mea, & ad pascua cœlestis (g) reducere Paradisi. Redde vicem, & super vulnera mea misericordia commovere, & pone me talem, qualem nunc vides, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: ut in omnibus cogitationibus cordis tui, in omnibus operibus brachii tui, mihi taliter, ut vides, signato possis similis inveniri. (h) Conformaveram te imagini Divinitatis meæ, cum te crearem: conformatus sum imagini humanitatis tuæ, ut te reformarem. Tu ergo qui non retinuisti formam Divinitatis meæ tibi impressam in tua formatione, retine saltem formam humanitatis tuæ mihi impressam in tua recreatione: id est, si non retines qualem te creavi, retine saltem qualem te recreavi. (i) Si non capis quantas virtutum divitias tibi dederim te creando; cape saltem, quantas in humanitate tua miserias propter te acceperim, te (k) recreando, & ad potiores, quam ad quas te formaveram, delicias reformando. (l) Nam propterea homo visibilis factus sum, ut a te visus amarer, qui in Deitate mea invisibilis non amabar. (m) Da te ergo præmium incarnationi & passioni meæ tu (n), pro quo incarnatus sum simul & passus. Dedi me tibi, da te mihi. (o) O dulcissime, atque amantissime Jesu, Pater luminum, a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, misericorditer aspice (p) humiliter tibi confitentes, & vere sentientes; quia sine te nihil possumus facere: & qui dedisti te pro nobis in pretium; da, licet tanto pretio minus simus digni, ut tuæ gratiæ tam integre, perfecte, & in toto (q) reddamur, ut conformati imagini passionis tuæ, ad eam quoque, quam peccando amisimus, tuæ Divinitatis imaginem reformemur. (r)

Psal. 118. 176.

Cant. 8. 6.

Quid a nobis requirat Christus pro hostimento Passionis suæ.

Jac. 1. 17.

Jo. 15. 5.

Ab apum opere petitum documentum.

153. Nec prætereundum est, quod apes de liquore florum collecto favum conficiunt, id est, ceram in se mel continentem. Quid est hoc? Per ceram, tenacem memoriam accipe, quæ apta est ad recipiendum formam sigilli,

nus quam manus, perfossi & ipsi perfracti, sanguineis manantes guttis.

(a) In Ligno vitæ Tit. *Jesus translanceatus*.

(b) Al. *desiderabilis caritatis latet: ibi nova devotio invenitur*. Itaque devotio D. Bonaventuræ erga *cor Jesu*, non sistit se in corde carneo; sed *per januam lateris lanceati* transit ad cor mysticum, nempe ad ejus *thesaurum ineffabilis caritatis*: adeoque cor ejus carneum non erat Seraphico Doctori nostro objectum, & terminus cultus, sed medium; neque sistebat in eo tanquam in symbolo reali, sed nuda quadam meditatione cordis carnei excitabatur, ut caritatis Christi sibi symbolum præstitueret. Consulenda doctissima Dissertatio Commonitoria suimet interpres & vindex de vero cultu & Festo Sanctissimi Cordis Jesu.

(c) Al. absque *te*.

(d) Al. sine *se*.

(e) In Amator. ex Bernardo: *Vide Christum in cruce pendentem, capitis inclinationem ad osculum, brachiorum extensionem ad amplexum, lateris apertionem, & totius corporis confixionem ad affectum*.

(f) Al. *tamquam*.

(g) Al. absque *cœlestis*.

(h) Pariter cap. 6. de perfect. vit. ad Soror.

(i) De *creatione* distincta a *recreatione*, & verbo *recreavi*, eodem sensu D. Bonav. 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 3. ad opp. 1. & ad arg. 1.

(k) Al. sine *te*.

(l) Hinc cum Bernardo deducit cap. 1. Soliloq. *Dilige igitur anima amore singulari Deum Patrem, qui tam te nobiliter ex nihilo creavit; Deum Filium, qui te tam inestimabiliter pro te moriendo reformavit &c.*

(m) Ita secundum illud quod canit Ecclesia: *Ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur*,

(n) Al. sine *tu*.

(o) Al. tantum *incarnatus simul & passus dedi me*.

(p) Al. *respice*.

(q) Al. tantum *tam integri*.

(r) Cit. cap. 1. Soliloq. Uti quoque de *imagine*, quæ *in anima reformatur* 4. Dist. 3. Par. 2. Art. 2. Q. 1. in concl. His Vindobon. addit, ac finem sic imponit: *Qui vivis & regnas &c. Explicit Planctus Bonaventuræ de Passione Domini*.

li, & ad nutriendum ignem, si tamen in ea sit lychnium, sive allychnium (a), quæ cera mel in se continet dulcissimum, mundificativum, descensivum. (b) Nos vero si vere spirituales apes sumus, de floribus nostri paradisi Nazareni, id est, horti florentis floridissimi Christi, nobis memoriam componamus tenacem, quæ non qualibet tentatione dissolvatur, sed apta sit illa memoria recipere impressionem sigilli, id est, Crucifixi Jesu, ut illum semper in memoria habeamus, qui dicit: *Pane me sicut signaculum*. (c) Signaculum enim regium Crux est, (d) quam si in cordis nostri memoria portaverimus, tanti regionem Regis, quæ finem non habet, secure poterimus transire. Habet hoc sigillum imaginem crucifixi Jesu in ipso sigillo crucis multis fossuris effossam & expressam, sicut in sigillis imago Regum exprimitur fodiendo. Habet & superscriptionem, titulum a Pilato conscriptum, *Jesus Nazarenus, Rex Judæorum*. Hujus superscriptionis significationem spiritualem consequetur, si quis hoc sigillum crucis gestare curaverit tenaci memoriæ impressum; habebit enim (e) JESUM, id est, salutem, (f) quod primum est in superscriptione. Salus autem, quæ ab omnibus sanæ mentis appetitur, in tribus consistit, ut quæ in tribus dictionibus exprimitur. In hac dictione, *Nazarenus*, quod interpretatur florens; (g) voluptatem sive delectationem intellige, quia florum pulchritudo delectat. Unde in libro Sapientiæ luxuriosorum voluptas exprimitur his dictis: *Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria*, id est, voluptas, (h) *nostra. Coronemus nos rosis, antequam marcescant*. In hac dictione, *Rex*, divitiæ exprimuntur. Reges enim divites esse solent super omnes, quos regunt. In hac dictione, *Judæorum*, glorificatio (i) accipitur; quia uno modo Judæus glorificans (k) interpretatur. (l) Portitor ergo voluntarius sigilli Regis nostri crucifixi Jesu, fructum superscriptionis consequetur, ut sit salvus, scilicet ut voluptatem consequatur sempiternam, torrente voluptatis summi Regis potatus; æternas quoque divitias thesaurizet in optimo Jesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi: in ipso quoque glorificetur (m) sine termino, qui excelsus est super omnes gentes, & cujus gloria super cœlos. Illuminat quoque domum cordis nostri, & fovet in eo ignem caritatis Divinæ. Cera tenacis memoriæ per lychnium (n) intelligitur; ita tamen si sit in eo linum (o), id est, exercitium spiritualis laboris, quod per lychnium (p) intelligitur, sumptum de lino, quod multis laboribus conteri solet, ut ad utilitatem aliquam perducatur.

Marginalia: Triplex mellis proprietas memoriæ passionis aptata. — Cant. 8. 6. — Jo. 19. 19. — Titulis crucis explicatio tropologica. — Sap. 2. 8. — Judæus glorificans interpretatur. — Ps. 35. 9. — Coloss. 2. 3. — Ps. 112. 4.

154. Si ergo in memoria nostra passionis Christi laborem habemus, potest accendi & ardere caritas (q) ejus in nobis, qui illuminat tenebras ignorantiæ no-

(a) Al. scilicet in Edit. Venet. *lignum*, in Mabill. *linum*. In Glossario autem Ducangiano est *Lychinus* & *Lychnium*, ubi sic lego ex Miraculis S. Ethelredæ, to. 4. Junii p. 551. ac to. 3. Bibl. Patrum Ascet. pag. 333. „ Ite, „ *Lychinum* facite ... & postea *Lychino* ceram „ superponentes, candelam facite. Sicut etiam „ Lucerna oleo & *Lychino* præparata lucet. " Inibi quoque notatur, quod *Lychnium* est in Vita S. Humilianæ n. 15. Sed & *de candela sive Lychno in lampade* ipsemet S. Bonav. Serm. 3. de B. V. M. Item de *allychnio in lampade* idemmet in 2. Dist. 30. Ar. 3. Q. 2. in concl. *Ellychnium* in Amalth. Joseph. Laurent. est *funiculus, qui lucernis adhibetur*, vulgo *stoppino*.

(b) In his quoque duobus ultimis adjectivis relucet potius D. Bonav. quam D. Bernar. stilus. *Mundificativum* a *mundificans*, de quo D. Bonav. in Prol. 4. Sent. & eod. 4. Dist. 3. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in concl. *Mel* pariter dicitur ab eodem *purificativum*, Serm. de Corp. Chris. num. 2.

(c) Confer cum supra cit. cap. 6. de perfect. vit. ad Soror.

(d) Exposit. in cap. 14. S. Luc. ubi pariter vocat *signum regale*; & Serm. de Exalt. S. Cruc. *regale vexillum transiens ad frontes Imperatorum*.

(e) Al. sine *enim*.

(f) Serm. 2. Dom. 23. post Pentec. & alibi.

(g) Supra cap. 43. num. 143. in fine.

(h) Al. tantum *pertranseat voluptas*. Porro verba hæc, aliaque ibi, continere *invitatorium voluptatis*, ait idem S. Bonav. Exposit. in Sap. ibi.

(i) Al. *gloria*.

(k) Al. *glorians*.

(l) Dicitur *uno modo*, quia in Cod. nostro Bernard. A. 1. 40. sicut interpretatur *Judæa confessio vel glorificatio*, ita *Judæi laudantes vel confitentes*. *Judæus* alio modo *confitens* interpretatur etiam apud ipsum D. Bonav. Exposit. in Psalt. Ps. 135. Et in marg. antiquæ Edit. Venet. hujus Tract. *Confitentes*, *laudantes*.

(m) Al. *glorietur*.

(n) Al. *lignum* etiam in Edit. Mabillon.

(o) In anti. Edit. Venet. iterum *lignum*.

(p) Al. *linum*.

(q) In marg. Edit. Mabillon. al. *proprietas*; sed & *charitas* in d. anti. Edit. Venet.

nostræ, & accendit frigus tarditatis nostræ, ut & nos parati simus pati pro illo, & cum illo, qui prior pro nobis passus est. In tali cera memoriæ nostræ debet esse mel, id est, delectatio de recordatione Crucis, quæ est mel dulcissimum. Quid tam amarum, quod in recordatione vivificæ Passionis non possit dulcescere? (a) Certe legimus Hebræos cum exissent de Ægypto, venisse ad aquam amarissimam, quam nullus gustare poterat: cui cum Moyses lignum injecisset, dulcorata est, sic ut eam delectabiliter biberent. Quid apertius per aquam amaram, quam cujuslibet adversitatis amaritudo signatur? cui cum lignum Crucis injicitur, id est, cum Passio dulcis Jesu consideratur, necesse est omnem passionem hominis dulcem (b) & levem videri respectu Passionis Dominicæ, quam pro hominibus voluit sustinere Deus & homo, mediator Dei & hominum Dominus Jesus. (c) Est & mel mundificativum, quia vere nihil est, quod ita ab omnium vitiorum impulsu & contagione cogitationem nostram purificet, & in puritate conservet, sicut jugis memoria Crucis & Passionis Domini Jesu.

Prima. — Exod. 15. 23. — Secunda. — Tertia.

155. Est & mel descensivum, quia contra aliorum liquorum consuetudinem naturalem, quod in melle est purissimum, ad ima descendit, fæculentum vero ascendit. Quid per talem descensum, nisi virtus humilitatis designatur? Quæ profecto virtus in Passionis Dominicæ memoria acquiritur & conservatur: quia non potest quis non humiliari, cum recordatur pro se humiliatum Dominum majestatis. Indignum quippe esset hominem, lutum & cinerem, per sui elevationem illuc ascendere, ubi Angelus perfectissimus in omni scientia & decore, quia humilitate caruit, non potuit remanere. (d) Colligamus ergo nobis in floribus vitis nostræ Domini Jesu talem memoriam, talem delectationem; ut stigmata Crucifixi nostri in memoria jugiter retinentes, ita in ipso, qui solus est dulcis, delectemur, ut omnes per ipsum præsentis vitæ amaritudines superemus, mundemur ab omni delicto, & in bonis operibus jugiter per humilitatis custodiam conservemur.

Gal. 6. 17.

PAPUT XLV.

De odore florum vitis.

156. Superest ut dulci Jesu adjuvante dicamus, quid sit quod per odorem florum vitis omnia venenata præcipue effugentur. Cujus rei ratio citius invenitur, si quid serpentes significant, agnoscatur. Quod autem de serpentibus dicitur, de aliis quoque venenosis reptilibus accipiatur. Quid autem melius per serpentes, quam diabolicas suggestiones accipiamus? Ad similitudinem enim serpentum reptant occulte per mentes hominum, sed subito, nisi agnoscantur, morsus mortales incautis affigunt: quod præfiguratum accipimus in filiis Israel in deserto a serpentibus miserabiliter interemptis. Hujus interemptionis caussam ponit Apostolus dicens: *Neque tentemus Christum*, (e) *sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt*. Quid est autem tentare Christum? (f) Non credere Domino. Incredulitatis nanque vitio urgebantur, eoque a serpentibus occisi sunt. Quid est autem desertum, in quo occisi sunt, nisi hic mundus, in quo vagamur; per baptismum tamquam rubrum transeuntes mare, (g) liberati per nostrum legis-

Flores vitis odore suo fugant venenata animalia. — 1. ad Cor. 10. 9.

(a) In Laudismo de sancta Cruce: *Cor in cruce, crux in ore, quodam intimo sapore, det tibi dulcedinem*. Atque iterum in eodem: *Crux in pœnis & tormentis, est dulcedo piæ mentis, & verum refugium*.

(b) Exposit. in sac. Miss. myster. *Crux est lignum, quod missum est in Marath, id est, in Mundum, & dulcoratæ sunt aquæ &c.* Al. sine *dulcem &*.

(c) Pariter cap. 6. de perfect. vit. ad Soror. prope fin. Et huc etiam spectat quod idemmet S. Bonav. inquit in Serm. de Exaltat. S. Cruc. *Si passio Domini ad memoriam revocetur, nibil tam durum* (al. *nihil adeo grave*) *quod non æquo animo* (al. *æquanimiter*) *toleretur*; quæ quidem verba non *Bernardi* sunt, sed *Gregor. in quadam Epist.* ut est in Floribus Tho. Hiber. verbo *Passio* pag. m. 763. allegaturque *Gregor.* ab ipsommet S. Bonav. infra in Ordinar. Vit. Relig. num. 25. & in Supplem. Sermonum 9. in Purificat. B. M. V. num. 6. Item in Reg. Novitior. cap. 6.

(d) Confer cum cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. cum Serm. 4. Dom. 3. post Pentec. cum Serm. 5. de SS. Apost. & cum Serm. 4. de uno Martyre in fine.

(e) Al. *Deum*.

(f) Al. iterum *Deum*.

(g) *Mare baptismum significat &c.*, Serm. 8. in die Sancto Pentec. ac Serm. 2. Dom. 18. post

gislatorem Dominum Jesum a servitute Ægyptiaca, (a) qua ante baptismi gratiam premebantur?

Ex defectu fidei omnia fere vitia nascuntur.

157. Si autem diligentius consideremus, cuncta pene vitia ex incredulitatis vitio inveniemus oriri. Quis enim vanam mundi gloriam quæreret, si perfecte crederet (b) aliam esse futuram in cœlis immarcescibilem, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ humilibus conservantur? Putasne huic gloriæ mundanæ tam incertæ, quam transitoriæ, animum inclinaret? (c) Nequaquam. Sed quod tales adserunt se Deo credere, provenit ex quadam consuetudine, quia totum pene mundum tali vident & audiunt fide teneri. Quod si infidelium numerus excresceret, & nomen Christi non possent sine pœna, vel sine timore confiteri; citius audires eos quod corde gerunt, lingua propalare; & verbis etiam abjurare eum, quem factis denegare non timent. Simile est de avaris, qui cœlestes non curant divitias, & de invidis, qui caritatis laudem & præmium non attendunt; & de iracundis, qui in patientia animas suas non possident; & de acediosis, qui pro æterno commodo labores subire refugiunt temporales; & de luxuriosis, qui cœlestibus voluptatibus mentis oculum non intendunt; & de gulosis, qui panem illum delicatissimum Angelorum suis epulis terrenis postponunt: quia si ea quæ futura promittuntur, vere crederent, nequaquam terrenis tam ardenter inhiarent. Propter ergo incredulitatem suam dantur, non solum vulnerandi per tentationes, sed etiam occidendi per veneni sui infusionem serpentibus ignitis, id est, dæmonibus (d) illius maximi & tortuosi serpentis primi perversoris ministris, qui illos secum pervertunt, & incendiis æternis addicunt, quos in hac vita incendio suarum pravarum suggestionum corrumpunt.

1. ad Cor. 2. 9.

Tit. 1. 16.

Luc. 21. 19.

158. Sed remedium attendamus, per quod vitium incredulitatis correctum est: Dixit Dominus ad Moysen: *Fac serpentem æneum: & pone eum pro signo*, scilicet *in ligno erecto (e), quem percussi aspicientes (f) sanabantur*, scilicet a serpentium morsibus (g), cujus serpentis mysterium ipse Dominus Jesus curavit exponere, dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in eum (h), non pereat, sed habeat vitam æternam*. Videsne, quorsum feramur? Prorsus ad exaltatum in cruce benignum Jesum, qui optime serpenti æneo & exaltato comparatur. Serpens enim dicitur mortifer; quia sicut per suggestionem serpentis mors intravit (i) in orbem terrarum; ita per Jesum mors mortua tunc est, in ligno quando mortua vita fuit. (k) Æneus vero, quia caritatis simul & Passionis ignibus conflatus, Passio-

Num. 21. 8. & seq.

Jo. 3. 14. Serpens a Moyse exaltatus typus Christi crucifixi.

Sap. 2. 24. Antiph. 1. ad Laud. in Fest. Exalt. S. Cruc.

post Pentec. inter editos sub S. Bonav. nomine, nec non Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 4. num. 282.

(a) Ita Serm. 5. de SS. Apost. & in Prœm. L. 1. Sentent. &c.

(b) Recte ait, *si perfecte crederet*; quia qui sic credit, *tantum credit, quantum sperat, amat, & operatur*, ut ex S. Gregorio in Ezech. Hom. 16. ante med. refertur apud ipsummet D. Bonav. L. 2. Phar. cap. 22. Et fidem perfectam vocat Apostolus eam, *quæ per caritatem operatur*, Gal. 5. 6. Talis fides *dirigit intentionem*; quodve id intelligendum sit, *non de quacunque fide, sed de fide operante per dilectionem*, tradit idemmet S. Bonav. in 2. Dist. 41. Dub. 1. Ait idem quoque Serm. 3. Dom. 23. post Pentec. *Sicut mens dirigitur per argumentum, & caput per oculum; ita anima per fidei habitum &c.*

(c) De *inclinantibus animum gloriæ mundanæ* recte censet, *Deo*, ut par est, *non credere*; quia ut loquitur Phar. Lib. 2. cap. 23. verbis a S. Bernardo mutuatis in Serm. par. Serm. 1. *Per fidem promissorum credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet*. Qui autem ita *Deo credit*, non quærit temporaria, sed æterna. Unde ibi cap. 24. ex eod. Bernardo loc. cit.: *De fide promissorum spes gloriæ*, non certe mundanæ, sed cœlestis. *Fides* enim, quæ secundum Apostolum Hebr. 11. 1. *est sperandarum substantia rerum*, non inclinat animum ad gloriam mundi, sed ad gloriam Dei; non ad brevi transitura, sed ad perpetuo duratura; non ad terrestria, sed ad cœlestia bona.

(d) Pariter Exposit. in sacr. Miss. Myster. de qua paulo infra.

(e) Al. tantum *pone in ligno erecto*. Quo vero ad hoc *pone in ligno erecto*, vel *super ligno erecto*, lectio est haud dissimilis illis aliis secundum Hebr. nimirum *super pertica*, aut *vexillo*, sive *trophæo*, aut *baculo*, sive *palo in sublime sublato*.

(f) Vid. Comment. in Joan. Evang. cap. 3. num. 169.

(g) Al. *quem qui intuiti fuerint, a serpentium morsibus sanabuntur*.

(h) Vid. rursum d. Comment. ibi n. 170. Al. *illum*.

(i) Vulg. *introivit*; sed *intravit* etiam Exposit. in Sap. ibi, Serm. 4. Dom. 3. post Pentec. & alibi. Vid. inter Variant. Vol. 1. & 2.

(k) Al. duntaxat *quia per suggestionem serpentis mors*

sionis sanguine rubricatus, ad modum æris in resurrectione induratus est, quia ultra non moritur. Exaltatio autem serpentis exaltationem crucifixi Jesu figurat. (a) Hic est serpens, quem increduli a malignis spiritibus vulnerati, ad credulitatem conversi, si volunt salvari, respicere commonentur (b). Est enim serpens iste de virga Moysi transformatus. Per virgam, quæ est insigne regium, Deum intellige: per serpentem vero, cujus suggestione primi parentes mortui sunt, hominem mortalem accipe. Mutata est virga in serpentem, quando *Verbum caro factum est*, assumens quod non erat, id est, humanitatem, manens quod erat, id est, Deus. (c) Sicut ergo factus serpens Magorum Ægyptiorum serpentes devoravit: sic Deus factus homo inimicorum suggerentium peccata, & fraudes evacuavit, maxime tamen cum esset exaltatus in cruce, (d) cum sanguinis sui flores ostenderet, & florum, scilicet virtutum suarum odorem per totum mundum effunderet, & corda quibuscumque vitiis vulnerata sanaret.

Rom. 6. 9.

Exod. 7. 10.

Jo. 1. 14. Verbum assumpsit quod non erat, manens quod erat.

Augustinus in Jo. Evangel. Tract. 80. n. 2.

159. Respiciamus igitur & nos in faciem serpentis ænei elevati, scilicet (e) Christi, si volumus a pravorum dæmonum suggestionibus serpentinis liberari. (f) Respicere autem, fide in ipsum tendere est: quod non infirma, sed forti & perfecta fide completur. (g) Sunt autem qui quidem ore confitentur, quoniam Christiani sunt, factis autem negant: quos non puto fide (h) tendere in crucifixum pium Jesum. Ut autem hoc per similitudinem aliquo modo ostendamus: similis est enim fides (i) vino, quod tantum colorem habet vini, sed a sapore veri vini & viribus est alienum: cujusmodi vinum non credo fideliter Deo acceptum, sed quale in Cantico Canticorum laudatur, ubi ipse Sponsus ad Sponsam ait: *Guttur tuum, sicut vinum optimum*. Et illa statim respondet: *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque, & dentibus ejus ad ruminandum* (k). Et post pauca: *Dabo*, inquit, *tibi poculum ex vino condito, & mustum (l) malorum granatorum meorum*. Ecce quale vinum erit placens dilecto, & quod in amorem nostri illum accendat. Est nanque vinum optimum fides perfecta, cordis sententia, & oris confessione pariter concordante. Et quod dicitur (m): *Dabo tibi poculum ex vino condito*, fides bonis virtutum operibus condita & exercitata intelligitur. Tali fide tenditur & intenditur in pium Jesum, non fide ficta, operibusque carente, sine quibus fides mortua est. Demus ergo dilecto nostro pio Jesu vinum optimum fidei perfectæ, & vinum diversis aromatibus virtutum saporosum (n): & sic intueamur in faciem ejus, pro nobis ad similitudinem serpentis ænei in cruce suspensi. Et quoties alicujus serpentinæ tentationis morsu nos cognoverimus vulneratos, ad crucem curramus, & ad thronum crucis quandoque ignominiæ, nunc summæ gloriæ accedamus, & fide, & spe, & caritate in liberatorem piissimum intendentes, (o) per mortem nostri serpen-

Sola fides perfecta placet Deo.

Ad Tit. 1. 16.

Cant. 7. 9.

Cant. 8. 2.

2. ad Tim. 1. 5.

Jac. 2. 26.

Passionis memoria efficax contra tentationes dæmonis.

---

mors intravit in orbem. Et huc quoque spectat illud Osee 13. 14. *Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne*. Vid. in 3. Dist. 22. Art. 1. Q. 5. in concl. nec non in fine hujus cap.

(a) Sic Exposit. in cap. 16. Sap.

(b) Exposit. in sacr. Miss. Myster. *Crux est palus, in quo erecto Serpente æneo, id est, Christo, omnes qui eum fideliter aspiciunt, liberantur a morsibus serpentum ignitorum, id est, Diabolorum*. Et in Laudismo de Sancta Cruce: *Crux est optima medela, contra Zabulonis tela, valde salutifera*.

(c) Sic supra cap. 1. n. 1.

(d) Sic etiam quoad prædicta Serm. de Exaltat. S. Crucis. Vid. quoque Gloss. ord. ex Strab.

(e) Al. absque *scilicet*.

(f) Serm. 1. Dom. infra Oct. Nativit. Dom. *Signat Dominum Jesum Christum..... ut quemcunque momorderit astutia satanæ, intueatur Christum in ligno pendentem, per passionem & imitationem, & plenam inveniet curationem*. Item Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 8. num. 538. *Est crux Christi, ut eam vulnerati a veneno diaboli, inspiciant, & sanentur. Quod signatum est per serpentem æneum, in quem aspicientes vulnerati aliorum serpentum morsibus curabantur*. Confer etiam Serm. de Exaltat. S. Crucis.

(g) De *fide* hujusmodi Lib. 2. Phar. cap. 23. Comment. in Joan. Evang. cap. 3. num. 174. & alibi.

(h) Scilicet *perfecta*, de qua paulo ante, ac etiam paulo infra.

(i) Scilicet prædicta *Christianorum, qui quidem ore confitentur, factis autem negant*.

(k) Pariter Exposit. in cap. 7. Cant. §. 303.

(l) Al. *vinum conditum, & mixtum*.

(m) Al. *subditur*.

(n) Vel ex hoc adjectivo colligitur stilus potius S. Bonav. quam S. Bernar. Eo utitur ipsemet Bonav. in Opusc. de perfect. vit. ad Soror. ut notavi in Prodr. col. 560.

(o) Ad fin. Lig. Vit. *In te igitur ut finem omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, ex omni virtute ferar desiderate Jesu &c.*

pentis, qui mortem antiqui serpentis occidit, a serpentum morsibus petemus ac poterimus liberari.

CAPUT XLVI.

De fructu Vitis nostræ, seu Christi, pro nobis passi, & crucifixi.

160. Quia docente & ducente, ut spero, nos pariter pio Jesu, duce optimo & doctore, prolixiorem multo quam speravimus, sermonem habuimus de floribus vitis nostræ: nunc eodem nos adjuvante, qui usque in finem diligit & dirigit suos, in cujus manu sumus & nos, & sermones nostri; ad fructum ejusdem vitis animum acclinemus, florum dispendium fructuum compendio redempturi. Confortata est enim scientia fructus vitis nostræ hujus, & non potest ad eam nostri ingenioli tarditas (a) elevari. Ut ergo omnes abscindamus ambages, si fructus perquiramus, præcipue redemptio est plantata in terra benedicta, in Virgine Virginum Maria. (b) Illa vitis vera, dulcis Jesus, apparuit in nativitate, præcisa in circumcisione, corcumfossa in insidiis, perfossa clavis, ligata vinculis multiplicibus, fronduit in virtutibus, fructificavit in Passione; & redemit hominem, quem alio modo redimi non conveniebat. Sed dices: (c) Quomodo dicitur in Passione fructificasse, qui paulo ante dictus est in Passione (d) floruisse? Nunquid idem sunt flores & fructus? An ita subito sine intervallo temporis fructus suum florem secutus est? Non enim id videmus fieri in rerum naturis. Præcedunt enim flores, & intercedit multi temporis intervallum, ut fructus ad maturitatem perducatur: quod nos verum quidem esse fatemur. Verum ea quæ habemus præ manibus, non tantum humana, sed & Divina sunt. Unde non sequuntur rerum naturas in omnibus, sed naturæ magis suum sequuntur auctorem.

Ps. 138. 6.

B. V. M. terra benedicta.

161. Quod videlicet apertius intelliges, si diligentius volueris intueri in omni arborum genere, in ortu fructus florem decidere & perire: in hominibus quoque & fere cunctis animantibus fructus foliorum florem virginitatis abscindit. Non sic erat in nativitate vitis nostræ. Beatissima enim Mater illius fructum quidem protulit benedictum, non amisso virginitatis flore, immo magis per partum mirabilem & mundissimum est decorata; ubi lex, ubi jura naturæ abscissa sunt. Non est igitur magnum, si sine temporis intervallo flores vitis nostræ non pereuntes, fructus saluberrimus consecutus est. Protulit eum Mater pulcherrima, flore virginali non perdito; protulit & ipse fructum redemptionis nostræ floribus virtutum non marcescentibus. Nec tamen caret ratione maturitas fructus accelerata. Patet enim, quia secundum augmentum & diminutionem caloris, maturitas fructus vel accelerat, vel tardat. Vide ergo magnitudinem caloris, immo fervoris in patiente pio Jesu, & non miraberis fructus sui accelerationem. Ardebat incomparabiliter caritatis intrinsecus, & Passionis extrinsecus igne, ut fructum nostræ redemptionis sine mora produceret. Productus est ergo botrus ille optabilis cunctis Patriarchis & Prophetis aliisque justis, scilicet redemptio nostra (e): quem fructum Ecclesia non solum ex his qui sunt sub tempore gratiæ, sed a mundi principio juste congregata, dulcem sibi fore gratulatur, dicens de Sponso in Cantico amoris; *Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.* (f)

Cant. 1. 13.

Cant. 2. 3.

162. Quid mirum, si redemptio justorum a diabolica tyrannide, a tenebris & umbra mortis, a carcere infernali, quo inclusi tenebantur, reductio in Paradisum, Angelorum custodiæ deputatur? (g) Quid mirum, præsentiam Christi fuisse delectabilem atque votivam,

O

(a) Heic *sui ingenioli tarditatem* fateri non erubuit noster modestissimus Doctor, sicut ad finem Procem. sui Breviloq. *pauperem portiunculam scientiolæ suæ*, ac *pauperculam scientiam &c.*

(b) Vid. supra col. 7. not. *a*.

(c) Al. *dicis*. Vid. infra n. 164.

(d) In anti. Ed. Ven. *nativitate*.

(e) Quod *Christus in Cruce tanquam botrus in torculari compressus per vulnera sui floridi corporis odoriferum liquorem expressit omnium morborum sanativum, & saluti sufficientissimum*, Ser. 1. Dom. infra Oct. Nativ. Dom. Item de *Christo, ut botro in palmite, vel palo, qui portabatur ab antecedentibus, & sequentibus: sed praeuntes ferebant, & non videbant; sequentes vero & ferebant, & aperte videbant*, in 3. Dist. 13. Art. 2. Q. 3. ad 6. De prædicto *botro* pariter differentem consule sis Cornel. a Lap. Comment. in Cant. ibi.

(f) Sic D. Bonav. Serm. 2. de Adventu.

(g) 2. Dist. 11. Art. 1. Q. 1. in conci.

vam, tanto tempore expectati ac desiderati? (a) In afflictis enim rebus constitutis tanto solet esse gratior liberatoris adventus, quanto fuerit diuturnior afflictio. Quanto enim tempore primus Abel justus, primus martyr, qui sua passione primus liberatorem præfiguravit, (b) expectaverat? Quamdiu ipse Adam & Heva parentes nostri, adhuc etiam in inferno, (c) Paradisi gaudia ad memoriam invicem redeuntes, istam redemptionem sitivevocantes, istam redemptionem sitiverant cum aliis sanctis & justis, qui se liberandos sperabant? Quanto putas eos exultasse tripudio, (d) cum ille Crucifixus adveniret, Angelis præcedentibus & clamantibus: *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ?* (e) Quanta putas eos alacritate concinuisse, & consonis jubilis in communem lætitiam prosiluisse ac dixisse: *Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres vinctos de claustris. Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta. Tu factus es spes desiderantibus, magna consolatio in æternum.* O quam dulcis fructus redemptionis his, qui in tanta & tam amara servitute fuerant constituti. Hic est fructus, de quo Sponsus loquitur in Cantico amoris: *Dixi: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus.* Quid est in palmam? in crucem ejus, (f) cujus una pars de arbore palmæ dicitur facta fuisse.

Psal. 23. 7.

Ecclef. olim in Offic. Paschali.

Cant. 7. 8.

163. De quatuor enim generibus arborum facta fuisse refertur: de cypresso, de cedro, de oliva, de palmis (g). Cypressus in profundo, cedrus in longo, oliva in alto, palma in lato. Unde dicit Apostolus: *Ut possimus comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.* (h) Profundum vero in cruce vocatur illud lignum, quod infixum erat terræ, in quo stabat lignum erectum, & cui dorsum crucifixi Domini applicandum fuerat, quod est crucis longitudo. Lignum vero ex transverso illi appositum, cui manus erant affixæ, latitudo crucis nominatur. Illud autem, quod a Pilato fuit appositum, in quo titulus triumphalis (i) fuit scriptus, altitudo nuncupatur. Habent autem horum lignorum singula suas mysticas significationes secundum naturas suas. Cypressus enim timorem sive humilitatem significat, ubi est radix crucis, per quam non solum situs humilis, sed natura ejus exprimitur: quia, ut dicitur, fugat odore serpentes, id est, diabolos, quorum proprius character superbia ab humilitatis virtute fugatur (k). Cedrus arbor longitudine præstans aliis arboribus, (l) longitudinem crucis, id est, perseverantiam significat, sive patientiam. Naturali enim sua virtute approbatur, quia est valde durabilis, & corrumpi ex natura non potest. Oliva vero arbor oleum effundens, per quam misericordiæ opera significantur, caritatem significat, quæ arbor bene latitudinem habet crucis: quia lata est caritas, quoniam etiam ad inimicos extendi præcipitur. Palma porro arbor victoriam significans, altitudinem crucis optime significat, spem de supernis habendam, non ad infima deprimendam. (m) Hæc

Crux ex quatuor arborum generibus facta.

Ad Ephes. 3. 18.

Ligni crucis explicationes mysticæ.

(a) Eod. Serm. 2. de Adventu.
(b) Exposit. in cap. 24. S. Luc. nec non Ser. sive Collat. 14. in Hexaem.
(c) Sive *limbo*. Sic in 3. Dist. 22. Art. 1. Q. 4. in concl. & alibi.
(d) Ibi.
(e) Prædicto Serm. 2. de Adventu. Et ita quoque S. Jo. Chrysostomus Hom. quod Christus sit Deus, S. Hieronymus, Dionysius Carthusianus, Glossa, quam citat noster Galatinus &c. Vid. Lorin.
(f) In Exposit. Miss. ad eumdem Cantici versiculum sic: *Crux est palma, quam Christus ascendit, & fructus ejus apprehendit, id est, redemptionem nostram.* Confer Serm. 3. de S. Andrea Apostolo.
(g) Sic *Magister in Historia* allegatur in Compend. Theol. Verit. Lib. 4. cap. 21. quod etsi Bonaventuræ non sit, est tamen secundum Bonaventuram; ubi & ille Versus adducitur:

Crux Domini palma, cedrus, cypressus, oliva.

(h) Lib. 1. Phar. cap. 4. refert de Cruce ex *Bernardo in floribus, quod ipsa est longitudo & latitudo, sublimitas & profundum.* Confer Serm. 2. de S. Andrea Apostolo. Sed & prædictum textum ex cap. 3. ad Ephesios de cruce explicat quoque S. August. Tract. 118. in Joan. Vid. Lib. Sacramentor. S. Greg. Papæ die Invent. S. Cruc. cum not. Hug. Menar. 365.
(i) Sic Exposit. in cap. 23. S. Luc.
(k) De Judæo ipso, qui timoris nocturni caussa se se, ut ut minime credens, signo crucis munivit, Dæmonesque fugavit, narrat idemmet S. Bonav. Serm. de Exaltat. S. Cruc. ex S. Greg. Lib. 3. Dialogor. cap. 7. Quantum etiam *Dæmones timeant, signum Crucis*, vide sis eumdem S. Bona. Serm. 1. de Invent. S. Cruc.
(l) Ita Exposit. in Cant. cap. 5. §. 240. Vol. 1.
(m) Similiter Exposit. in cap. 23. S. Luc.

Hæc arbor habet in se titulum triumphalem scriptum, in quo invenitur fructus crucis. Prima enim dictio est JESUS, per quam intelligitur salvatio, quæ idem est quod redemptio. Ecce fructus crucis. Propterea enim Christus crucifixus est, ut redimeret hominem. Quod autem ait: *Ascendam in palmam*, a parte crucis totam crucem significavit. Et bene per palmam, in qua titulus signum redemptionis, quæ fructus crucis est, invenitur.

164. Sed dicet aliquis (*a*): Dicturus eras de fructu vitis, & dicis de fructu palmæ. Quæ concordia est vitis & palmæ? Ad quod ego: Palma Crucem, vitis vero significat Crucifixum. Dic igitur, nunquid diversus est fructus Crucis, & Crucifixi? Non puto. Ergo & idem est fructus & palmæ, & vitis. Ascendit vitis in palmam, apprehendit fructus palmæ, non quos palma habuit ex se, sed ex vite in palmam extenta. Quare ergo dicit ipsa vitis: *Apprehendam fructus ejus*, & non potius dicit meos: cum palma habuerit fructum a vite, non vitis a palma?

Varii fructus Crucis.

Christus non habuit hunc fructum sine palma, immo & per palmam, id est, per crucem: quia si Christus crucifixus non esset, non fuisset secuta redemptio. Apprehendit ergo Christus fructum crucis, illum profecto, quem ipse per crucem fuerat operatus. (*b*)

Botri mystici grana multa.

165. Sed habet hic botrus grana multa, scilicet impletionem Scripturæ, victoriam de diabolo, resurrectionis gloriam, ascensionis mirabilem elevationem, donorum Spiritus sancti missionem.

Impletio Scripturæ granum primum.

De impletione Scripturæ ipse Dominus testimonium perhibet, dicens

Petro: *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis* (*c*) *ut bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ? quia sic oportet fieri*. Et in alio loco: *Quoniam necesse est impleri* (*d*) *omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me*.

Jo. 18. 11.
Matth. 26. 54.
Luc. 24. 44.

Victoria de diabolo granum secundum.

Victoria de diabolo, etsi alio modo potuit, tamen alio modo impleri non debuit. Multum enim desipit, qui sapientiam Dei & Domini aliud aliquid putat, nisi id quod præstantissimum fuit, ordinasse. (*e*) Necessarium fuit eum per hominem vinci, & per lignum, qui hominem vicerat per lignum: *Ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur*. (*f*)

Secundum Greg. in Præfat. Missæ de Cruce.

Cur Redemptor Deus & homo.

Quare autem per hominem qui erat Deus, & non per simplicem hominem, satis manifestum est: quia omnes homines peccato erant obnoxii, & non poterat quisquam aliorum solvere vincula, qui seipsum solvere non valebat. Christus enim fortis, qui originali peccato nihil debebat, eo quod singulari privilegio nascendi sine omni carnali concupiscentia conceptus erat, qui solus est inter mortuos liber, solus a morte poterat mortuos liberare; sicut ait Apostolus: Non habebat necesse pro semetipso offerre sacrificium, quemadmodum alii sacerdotes, tam pro sua, quam pro populi ignorantia, & peccatis. (*g*)

Ps. 87. 6.
Ad Hebr. 5. 2. & seq.

Cur Deus per se non per alium nos redemit.

166. Si autem quæritur (*h*), quare Deus potius per se, quam per aliquam aliam creaturam hominem voluerit liberare: possumus hoc quidem caritati ejus imputare, quam ut nobis commendaret, non solum incarnatus, sed & mortuus est pro nobis (*i*). Tradidit nihilominus per hoc formam caritatis,

Ad Rom. 5. 8. & seq.

 ut

Crucis quatuor sunt brachia, scilicet amor, spes, timor, & dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor a dextris, & dolor a sinistris. Et de his dicitur: In charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo, & latitudo, & sublimitas, & profundum, ad Eph. 3. 17. ac seq. Item de *spe sursum* Exposit. in cap. 15. Sap. *Scirpus in altum se erigens est spes. Quæ sursum sunt quærite*. Coloss. 3. 1.

(*a*) Modus hic objectandi videtur scholasticus. Confer cum altero supra n. 160. & infra n. 166.

(*b*) Supra cit. Exposit. in sacr. Miss. Myster. nec non Vol. 1. Exposit. in cap. 7. Cant. §. 302.

(*c*) *Non vis* in Vulg. deest; sed habet etiam S. Bonav. Comment. in Jo. ibi.

(*d*) Al. *nonne oportuit adimpleri*.

(*e*) Hic enim modus genus humanum redimendi *fuit acceptissimus ad placandum Deum, congruentissimus ad curandum morbum, efficacissimus ad attrahendum genus humanum, prudentissimus ad expugnandum generis humani inimicum*, ut ait in 3. Dist. 20. Art. 1. Q. 5. in concl.

(*f*) Pariter Exposit. in cap. 14. Sap. cum hac tamen differentia, quod ibi dicitur *per lignum vincebat, per lignum quoque vinceretur*.

(*g*) Quoad sensum tantum, non quoad verba Vulg. ibi. Al. sine *& peccatis*.

(*h*) Iste *quærendi* modus, uti & superiori init. 164. *Sed dicet aliquis*, videtur sapere pulverem Scholæ, in qua non Bernardus, sed Bonaventura versatus fuit.

(*i*) In 3. supra cit. „ Nullo alio modo, „ salvo voluntatis arbitrio, Deus hominem „ magis potuit attrahere ad amorem suum, „ quam

ut parati simus, cum necessitas exegerit, pro fratribus nostris animas nostras ponere, cum Regem nostrum pro nobis animam posuisse videmus. Est & adhuc alia rationabilis caussa, quare per Dominum redempti sumus: scilicet quia nequaquam decuit nos per alium reformari, quam per eum, per quem formati eramus. (a) Plus enim excitat nos ad caritatem reformatio, sicut sæpius supra dictum est, quam formatio (b). Si ergo per alium quam per ipsum per quem sumus formati, reformati essemus: plus reformatori nostro, quam formatori deberemus; & sic plus diligeremus creaturam, quam creatorem, quod esset inconveniens. Ut ergo incitaret nos ad diligendum ipsum ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus nostris; impendit nobis quidquid debuit creando & recreando (c) nos optimus Deus, cujus beneficiis non communicat alienus.

1. Jo. 3. 16.

Luc. 10. 27.

167. Fructum igitur redemptionis nostræ toto desiderio complectamur, & sæpius, immo sine intermissione, ad memoriam revocantes latentem in ipso dulcedinem, lingua intellectus nostri degustemus, & in vase memoriæ nostræ recondamus sanguinem hujus uvæ meracissimum, sanguinem, inquam, rubicundi Jesu: quia factus est nobis redemptio, quoniam per ipsum salvati & liberati sumus. His floribus, hoc fructu, quo redempta est a tyrannide dæmoniaca, jugiter reficienda est fidelis anima, ne in hoc tædioso deserto deficiat, in quo sine requie, sine intermissione laborat, suspirans ad illam terram lacte & melle manantem, & cum Sponsa proclamans: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Non ignorat ipsa, quis & qualis fuerit fructus vitis ligni vitæ Jesu Christi (d). Nonnumquam enim lectum conscientiæ suæ (e) floribus virtutum (f) & passionis Sponsi sui resperserat, quæ eidem in eodem Cantico amoris proclamat: *Lectulus noster floridus*; non de alienis, sed de tuis floribus, dulcis Jesu. Veni ergo, & agnosce tuos flores: requiesce in lectulo tuis floribus adornato. His ergo floribus petit a sociis Sponsi, ab annuntiatoribus verbi Dei se Sponsa fulciri; sciens profecto quid virtutis habeant, qualem effectum operentur in ipsa tales flores per ministrum verbi ad memoriam revocati; quantum ipsam in tentationibus & periculis præsentis vitæ confortent (g), quantum ad supernæ patriæ desiderium accendant. Nec dubito quin eadem Sponsa in hortum sanctarum Scripturarum (h) sui Sponsi quandoque fuerit introducta, ubi procul dubio lignum vitæ vitem veram invenit, cujus alacriter fructum apprehendit, volvens in mente sua & revolvens, & intuens diligenter ac perspicaciter, qualem ex ardore dilecti sui, immo ex ipso dilecto fuerit fructum consecuta: sensitque infallibiliter, quantum amoris ei debeat, quantum ad omnia pericula sustinenda merito debeat confortari gustato spiritu fructuosissimo, quem ex arbore tam dilecta suscepit. Optat ergo sibi sæpius ad memoriam revocari hos flores & hunc fructum: quia & illis fulciri, ne

Deut. 32. 14.

1. Cor. 1. 30. In Respons. 1. Lect. 4. Offic. Invent. S. Cruc.

Num. 14. 8.

Cant. 2. 5.

Utilitas meditationis Passionis Dominicæ.

Cant. 1. 15.

„ quam suscipiendo pro eo Crucis patibulum. „ Propter quod dicitur: Ego si exaltatus fuero „ a terra, traham omnia ad meipsum. Et „ Hugo de arrha Sponsæ: Ut ostenderet tibi „ quantum te diligeret, non nisi moriendo te „ a morte liberavit, ut non tantum pietatis „ impenderet beneficium, verum etiam carita- „ tis monstraret affectum."

(a) Pariter in eod. 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 3. ad 1.

(b) In Amator. ex Bernardo de diligendo Deo ante med. sic „ Licet multum possit ho- „ minem incitare ad amandum Deum, quod „ ipse eum fecit; tamen multo amplius de- „ bet eum incitare, quod ipse eum refecit: „ quia non tam facile refectus, quam factus."

(c) In 3. ibi ad opp. de verbo *creare*, & *recreare*.

(d) De illo in Præfat. Lig. Vit. ac alibi quoque.

(e) Serm. 3. Dom. 18. post Pentec.

(f) Sic Exposit. in Cant. c. 1. §. 85.

(g) Expertus sic loquitur idem S. Bonav. Narrat quippe Serm. 4. Dom. 13. post Pentec. „ Semel cum Diabolus fortiter me stringens in „ gutture, vellet strangulare, jam non valens „ præ nimia strictione gutturis clamare, ut „ Fratrum adjutorium imprecarer, incipiebam „ cum ingenti dolore spiritum exhalare; sta- „ timque habita Dominicæ Passionis memoria, „ incepi ex compassione Dominicæ Passionis „ singultum geminare, & magna suspiria loco „ vocis submittens cordis medullis emittere. „ Quo finito virtute Dominicæ Passionis, ego „ servus Crucis, qui præsens Sermonum Opu- „ sculum ad laudem nominis Christi, & san- „ ctæ Crucis honorem compegi, tam crudeli „ nece me profiteor liberatum."

(h) In Principio Scripturæ: *Hic est hortus plantationis Divinæ: Rigabo hortum plantationis meæ, & inebriabo partus mei fructum.* Eccli 24. 42. ubi Vulg. *Rigabo hortum meum plantationum; & inebriabo prati mei fructum.*

ne cadat; & his stipari, ne aliquo modo moveatur, exorat: (a) sciens nimirum quid virium habeant & illorum odor, & hujus sapor.

Cant. 2. 5. 168. Quod autem addit: *Quia amore langueo*, quid est, nisi quod Sponsa desiderio supernæ patriæ accensa dilationem diuturnam non patitur? Unde in eodem: *Adjuro vos Filiæ Jerusalem, ut nuntietis ei*, sc. dilecto, (b) *quia amore langueo*. Quis est amor iste tam validus, & languorem inducens? (c) Nunquid non est amor, de quo scriptum est: *Fortis est ut mors dilectio*? Qualis est ista fortitudo, quæ infirmitatem inducit? Respondeant illi, qui in libro experientiæ hujus quæstionis solutionem (d) perlegerunt. Experientiæ dixi. Et quare non sapientiæ, quæ a sapore dicta est? (e) Qui ergo in libro sapientiæ legerunt, id est, qui saporem internum experti sunt, (f) dicant & doceant nos, (g) quis sit iste amor, qui cum sit fortis ut mors, facit amantes languere usque ad mortem: quia in morte hujus corporis, & non ante sanantur. Possent quidem medio tempore, dum in vita hac mortali, sive in hac morte vitali degunt, dilecti ac desiderabilis floribus & fructibus consolari, at non satiari; (h) donec veniat dies, quem cum Propheta desiderant dicentes: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Et in alio loco: *Adimplebis me lætitia (i) cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem*. De qua dextera alias legitur: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Et vide quam bene ista auctoritas cum superioribus concordat: ut *læva* dilecti appelletur recordatio illius caritatis, qua nulla major est, quam ea qua posuit animam suam pro amicis suis. In *dextera* vero beata Dei visio, quam promisit amicis suis, & gaudium de præsentia Divinæ majestatis. (k) Merito illa Dei & deifica visio, illa Divinæ præsentiæ inæstimabilis dilectio in dextera deputatur, de qua delectabiliter canitur: *Delectationes in dextera tua usque in finem*. Merito in læva memorialis illa & semper memoranda dilectio collocatur: ut *donec transeat iniquitas*, super eam Sponsa requiescat & recumbat. Merito ergo læva Sponsi sub capite Sponsæ, super quam videlicet caput suum inclinata sustentet, id est, mentis suæ intentione incurvetur, ne inclinetur ad carnalia & sæcularia desideria: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Idem ergo per flores & fructum nostræ vitis, & per lævam ipsius Sponsi figuratur: languoris autem sanatio per dexteram ejus.

Cant. 5. 8.

Cant. 8. 6.

Amor quomodo fortis ut mors, & tamen causa languoris.

Psal. 16. 15.

Prov. 15. 11.

Cant. 2. 6. & 8. 3.

Jo. 15. 13.

Psal. 15. 11.

Ps. 56. 2.

1. Pet. 2. 11. Tit. 2. 12. Sap. 9. 15.

169. Per hos ergo flores & fructum vitis nostræ petunt se fulciri, nec aliena dilectione gloriantur se sustentari, qui spem & fiduciam suam non in rebus caducis posuerunt: sed illa tantum anima, quæ modo pro amore & desiderio dilecti corporalibus & mundanis curis languet, immo & moritur, cui & dicitur: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum* Cant. 8. 5.

(a) Alludit ad illa verba Cant. Canticor. 2. 5. *Fulcite me floribus, stipate me malis &c.* Quæ etiam verba expendens Auctor Tract. de carit. inter Supposit. S. Bernardi cap. 32. num. 98. subdit „ Stipatur anima, dum temporis præ„teriti fructus percipit, convertens in utilita„tem propriam Christi flagella, opprobria, & „dolores, & cetera quæ passus est, usque ad „ignominiam crucis. “

(b) Al. *Filiæ Jerusalem nuntiate dilecto*.

(c) Vocat quoque *languorem excessivi amoris* Exposit. in Cant. cap. 2. §. 95.

(d) Vel hic loquendi modus nonnihil de stilo Scholæ redolet.

(e) 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 1. in Fundam. *Sapientia a sapore dicitur*.

(f) In 3. ibi in concl. *Sapientia magis proprie nominat cognitionem Dei experimentalem. Et hoc modo est unum de septem donis Spiritus sancti, cujus actus consistit in degustando Divinam suavitatem.* Hanc degustare cupiebat D. Augustinus sic orans apud ipsummet S. Bonaventuram in Soliloq. cap. 4. *Fac me Domine precor degustare per affectum quod intelligo per intellectum: fac me sentire per amorem, quod sentio per agnitionem*. Loquens autem idemmet S. Bonaventura in 3. ibi de *Viris sanctis, & contemplativis, qui præ nimia dulcedine modo elevantur in ecstasim, modo sublevantur usque ad raptum*, ait, quod *hoc eveniat paucissimis*. Item de prædicta *cognitione experientiæ* in Tract. de sept. grad. contemplat.

(g) Nemo in hoc non miretur summam Seraphici nostri Doctoris modestiam, qui heic quasi inexpertus loquitur, & opus habens ab aliis doceri.

(h) Cit. Tract. de sept. grad. contemplat. *Plus afficiunt, quam reficiunt Divinæ illæ prælibationes: efficiunt enim esuriem, non saturitatem pariunt.*

(i) Al. *jucunditate*.

(k) Similiter Exposit. in Cant. ibi, pariterque apud Lorinum.

ctum suum? De deserto quippe hujus mundi ascendit, quæ cor suum cum
Ad Coloss. 3. 1. ac seq. corde dilecti in ea caritate connexuit, quærens ea quæ sursum sunt, non quæ super terram. Unde deliciis virtutum diaffluit, tanquam unguento delibuta diversorum aromatum, quæ de dilecti Paradiso collegit, sequens eum qui pro
1. Petr. 2. 21. ea passus, suum ipsi reliquit exemplum. Unde & bene dicitur: *Innixa super dilectum suum*; non super hominem: quia
Jer. 17. 5. *maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum*; nec super aliquas res terrenas, quæ omnia repuAd Philip. 3. 8. tavit quasi stercora, ut Christum lucrifaceret. (a) Talis ergo est anima, quæ nunc floribus & fructu vitis veræ Sponsi sui fulcitur, quæ modo præ amore illius languet usque ad mortem, dicens cum
Job 7. 16. Job: *Desperavi, nequaquam jam ultra vivam*. Talis, inquam, anima post hæc Sponsi dulcissima dextera ineffabiliter amplexari, & fructu æternæ jucunditatis (b) satiari merebitur, languore non solum sanato, sed & aucto ejus desiderio (c).
Animæ languor non curatur nisi fruitione Dilecti. Sanabitur enim languor intolerabilis desiderii in perfruitione jucundissima dilecti desiderati; (d) non tamen auferetur, immo augebitur idem desiderium: sed tunc non erit languor, sed
Fastidium in cœlo nullum. depulsio fastidii, cum desiderans plenissime satiabitur desiderato, & satiatus discet in satietate desiderare, mutua & interminabili & inexplicabili generatione, desiderio generante satietatem, & satietate desiderium pariente. (e) Sed jam revertamur ad uvam.

Resurrectionis Dominicæ granum tertium. 170. Est tertium granum in botro redemptionis nostræ Dominica resurrectio, quæ quantum habuit habeatque dulcedinis, quis explicet? Ponat aliquis tamen, si quis potest, in corde suo magnitudinem ineffabilem illius beatissimæ & tristissimæ Passionis: videat quanto desperationis mærore illa dilectorum passi Jesu corda percussa fuerunt: videat illarum fidelium mulierum lamentationes, quæ dulcissimum Jesum ad Passionis locum euntem, cum sibi crucem bajularet, & cum dulcissimam animam exspiraret, non deseruerunt. Videat præcipue illam tunc spectantem mulierculam, nunc vero mundi Dominam Matrem Domini, quam acutus doloris gladius animam pertransierit (f). Luc. 2. 35.
Videat totius mundi machinam fabricatori suo compatientem, terra caligine involutam. Videat, inquam, hæc, & tantæ turbationi serenitatem tertiæ diei, & insperatam lætitiam lætissimæ resurrectionis annectat, recogitetque propensius, cum quanta exultatione susceperint Dominum a mortuis resurgentem, quem cum ingenti tristitia viderant morientem. Vide, cum quanta jucunditate recompensaverit (g) in resurrectione Discipulis suis tristitiam illam, & sanctissimam extremæ comestionis suæ cœnam, in qua dixit: *Non bibam amodo de* Matt. 26. 29.
hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum. (h) Ecce jam nunc resurrexit in gloria vitis vera: comeditque & bibit cum eisdem Discipulis cum gaudio maximo procul dubio, seque dubitantibus aliquibus (i) videndum pariter & tangendum exhibuit.

171. Nec putet quisquam, quod resurrexerit ad gaudium solis Discipulis: immo & resurrexit nobis & toti mundo, beatificans omnes, qui quamvis non videant, credunt tamen ipsum passum fuisse propter delicta nostra, & Ad Rom. 4. 25.
resurrexisse propter justificationem nostram:

(a) Pariter exponit τὸ *innixa super dilectum suum* Rupertus Abbas Tuitiensis.

(b) Prædictum *ascensum Sponsæ non spectare ad hanc vitam, sed potius ad æternam*, tradit etiam D. Bonav. Exposit. in Cant. ibi, nec non in Soliloq. cap. 4. Vid. quoque S. Ambrosium in Psalm. 118. Serm. 14. v. 5.

(c) Al. sine *ejus desiderio*.

(d) Auctor Tract. de carit. inter Supposit. S. Bernardi cap. 32. n. 97. „ Amor languor „ est, dum amans desiderii dilatione torquetur, „ dum Sponsi suspirat amplexus. Sed *qui sa-* „ *nat omnes infirmitates tuas* (Ps. 102. 3.) ani„ ma mea, tuum languorem sui fruitione cu„ rabit, quando se tibi ad habendum, ad vi„ dendum, ad fruendum, facie revelata præ„ stabit, & nunquam de cetero separaberis ab „ osculo & amplexu illius ...... Amor igitur „ nunc languor est, dum cruciatur desiderio „ videndi: erit autem satietas, quando jucun„ dabitur usu desiderii. Utendi (forte *videndi*) „ enim desiderium tantum distat ab usu desi„ derii, quantum appetitus a plenitudine voti, „ & quantum fames a satietate. “

(e) Sic Comment. in Apocal. cap. 7. v. 16. Item Soliloq. cap. 4. Vid. infra num. 174.

(f) *Passionis gladio, amplius quam si proprio pateretur in corpore, vere transfixam*, quoque dicit in Lig. Vit. Tit. *Jesus felle & aceto potatus*.

(g) Verbo etiam *recompenset* alibi quoque utitur, etiam in Apolog. pauper. Vide Prodr. 607.

(h) Al. *de generatione vitis, donec bibam illam vobiscum novam*.

(i) Vide supra cap. 2. num. 4.

stram: quibus docemur, quoniam si socii fuerimus passionis, erimus & resurrectionis: & ut non dubitemus mortalia corpora nostra resurrectionis gloria sublimanda, cum Caput nostrum morte turpissima condemnatum resurrexisse credamus. Nam *sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Primitiæ* enim *dormientium Christus*: deinde hi qui sunt Christi, in adventu ejus; qui ad exemplum Christi resurgentis (*a*), ad gloriam ultra non morituri resurgent.

Ad Rom. 6. 5. *1. ad Cor. 15. 22.* *Ibi 20.*

172. Est & ascensio granum in botro redemptionis per Passionem factæ, dulce quidem granum plurimum in se continens dulcedinis, faciens gaudium cœlis & terris. Quis enim dubitet gaudium magnum factum Discipulis; cum eum ut hominem viderent cœlestia penetrantem? Stabant animis simul & cordibus in cœlum erectis, animi sui gaudium non capientes: sed in voce jubilationis eunti Domino gratulantes. Exultavit procul dubio & cœlum: omnes videlicet Angelorum chori purpurato suo Domino nostræ carnis trabea (*b*), occurrentes & summa cum laude summum suscipientes victorem. Quod si in unius justi sive Martyris animæ adventu omnis Angelorum exultat chorus: quantum putas in singularis sui Imperatoris (*c*) adventu omnium ordinum Spiritus exultasse? Humano igitur intellectu ad hujus laudis & gaudii magnitudinem succumbente, gaudeamus & nos, dulcedinem hujus grani recolendam admirando, & diligendo sugamus: exultantes in Spiritu sancto pro eo quod carnis nostræ portio in dulcissimo Domino, in summo Trinitatis throno excellentissime sit collocata; intendentes animos nostros, quantum possumus, post ipsum & in ipsum, ipsi in humilitatis spiritu supplicantes, quatenus nos post se trahere dignetur, ut in odorem (*d*) unguentorum ipsius currentes, in illa cellaria, in illam supremam apothecam (*e*) aromatum, in illa interiora sancta sanctorum mereamur introduci, quo ipse Christus caput nostrum præcessit.

Ascensio Christi quartum granum. *Dan. 3. 39.* *Cant. 1. 3.*

173. Quintum botri nostri granum missio Spiritus sancti est. Quis vinum jucundissimum hujus grani valeat explicare? Vinum, inquam, &, si magis placet, mustum. Mox enim accepto ab Apostolis & aliis, qui cum eis erant, expectantibus, Spiritu sancto inebriati sunt, eructaverunt verbum bonum, loquebantur variis linguis magnalia Dei. Ante timore absconditi, nunc cucurrerunt foras: non jam timuerunt aquam populi frementis, caritatis igne succensi. Tunc pro certo experientes verum esse, quod scriptum est: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam* (*f*). Irruerunt enim in eos flumina potestatum, fluxerunt aquæ populosæ multitudinis (*g*): flaverunt venti ac procellæ comminationum, verborum, & ignis caritatis non est extinctus; immo etiam auctus est. *Ibant* enim *Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Est autem auctus ignis caritatis, pluribus per eorum prædicationem accensis, & eadem, qua ipsi ardebant, jucunditate succensis. Sed quid ajebant Judæi omnium bonorum increduli? *Musto*, inquiunt, *pleni sunt.* Mentientes & ignorantes verum dixerunt. Musto quippe illo nobilissimo caritatis Dei, immo caritate Dei repleti erant, inflammante ad amorem, & confortante ipsos contra timorem. (*h*) Unde sicut mustum non patitur se contineri a vase, nisi foramen habeat, unde prorumpat: sic ab istorum corde per ora eorum se mustum Spiritus sancti manifestavit, loquentia magnalia Dei cum mirabili eloquentia. Non enim impedit, sed expedit linguam haustus musti hujus,

Missio Spiritus sancti quintum granum botri mystici. *Ps. 44. 2.* *Act. 2. 11.* *Cant. 8. 7.* *Act. 5. 41.* *Act. 2. 13.* *Act. 2. 11.*

(*a*) In 3. Dist. 19. Art. 1. Q. 1. in concl.

(*b*) Trabea genus vestium *totum purpureum*, Sueton. in Lib. de vestimentis, apud Servium ad Æn. 7. v. 187. Unde & a S. Fulgentio Serm. de S. Stephano circa init. Christus dicitur *trabea carnis indutus*.

(*c*) Christum *Cœli Imperatorem* quoque vocat Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 8. num. 547. & cap. 11. num. 789.

(*d*) Al. *odore*.

(*e*) *Illa cellaria* vocat etiam *hypothecas* Exposit. in Cant. ibi.

(*f*) Al. *&* *flumina non obruerunt illam*.

(*g*) *Aquæ* enim *multæ* sunt *populi multi*, ut exponunt Interpretes, ac ipsemet D. Bonaventura Comment. in Apocal. cap. 17. ver. 1. & ver. 15.

(*h*) Cap. 2. Incendii, sive potius Incentivi amoris sic „ Sicut ebrius seipsum denudat sine „ pudore, & sustinet plagas sine dolore; sic „ in isto gradu ebrietatis intelligendum est. „ Unde: Ibant Apostoli gaudentes a conspe„ ctu concilii, quoniam digni habiti sunt pro „ nomine Jesu contumeliam pati.

jus, ut illud poeticum verum inveniatur:

[Horat. L. 1. Epist. 5. ad Torquat.] *Fœcundi calices quem non fecere disertum?*

[Psal. 21. 5.] Fœcundus vero calix Domini & præclarus inebriaverat eos; quia, sicut ait [Ad Rom. 5. 5.] Apostolus: Caritas Dei diffusa erat per Spiritum sanctum in cordibus eorum (a). Sed videntur verbis nostris verba Petri contraria, qui haustu novi musti audax factus, jam non solum non timuit verba mulieris cujusquam, ut ante: sed nec verba Principum. Hic ergo objiciens se in medium dixit, Discipulos ebrios non a vino (b). Sed audiamus [Act. 2. 15.] verba ipsius optime distincta. *Non enim,* inquit, *sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt*. Non enim musto terreno ebrii sunt, sicut vos putatis, sed cœlesti Spiritu. Hauriamus igitur & nos, carissimi, de vino jucundissimo grani hujus. Quod si vel in quo hauriamus, scilicet vas intellectus, non habemus; curramus cum plena fiducia ad singularem nostrum ac providum Conditorem, cujus [Psal. 102. 14.] figmentum sumus, oremusque ut vas formet in anima nostra hujus dulcissimi musti capax: ut nostro consolatore Spiritu gratiæ septiformis accepto, multiformes (c) tentatoris adversarii nostri laqueos evadamus, & pedes affectuum [Eccli 6. 25.] nostrorum in compedes sapientiæ injiciamus: ut cum ipsa sapientia colligati vinculis caritatis indesinenter & indefesse curramus post illam, donec ad saporis ipsius plenitudinem attingamus; [1. Cor. 13. 12.] ubi jam non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem Regem nostrum in decore videamus, & sicut su- [ibi.] mus cogniti, cognoscamus.

[Fructus vitis Christi quomodo comeditur & bibitur.] 174. Hic enim advertendum puto, quod vitis nostræ fructus & comeditur, & bibitur. Masticatur (d) enim uva, bibitur vero vinum quod in uva continetur, & in utroque usu jucunditas est: sed in vino & jucunditas & utilitas prolixior est, quod ad botri hujus, de quo locuti sumus, fruitionem mihi pertinere videtur. In præsenti enim vita hunc botrum masticamus, cum suavitatem, jucunditatem, & utilitatem nostræ redemptionis dentibus intellectus nostri discutimus; cum resurrectionis potentiam, ascensionis gloriam, & adventus Spiritus sancti utilitatem in cordis nostri consideratione versamus tanquam uvas in ore, fitque de his nonnunquam aliqua lætitia cordi nostro. Erit autem plena, postquam cessaverit tempus, id est, mutabilitas temporum, quando hæc jam non comedemus, sed bibemus, inæstimabilem de his perpetuam lætitiam consecuti. In comedendo enim aliquis labor est; quod vero bibitur, sine labore recipitur. Unde per comestionem delectatio quæcumque, vel qualiscumque, vel quantacumque sine corporis non percipitur, scilicet quod aggravat animam. Per potum vero sine labore acceptum illius loci & temporis gaudia significantur, ubi & quando jam non erit luctus, neque clamor, sed nec [Apocal. 21. 4.] ullus dolor, quoniam hæc omnia tran sierunt. (e) Et ipse ab æterno stabilis, qui pro nobis, ne velut umbra transi- [Eccli 8. 13.] remus, transiens factus fuit, ministra- [Luc. 12. 37.] bit nobis. (f) Ibi etiam tunc jam non cum labore & timore & impedimento corporis mortis hujus comedemus: sed [Rom. 7. 24.] cum magna jucunditate bibemus vinum redemptionis nostræ, & secundum naturam nobile vinum quanto plus bibe-rimus, licet saturemur, tanto plus sitiemus, (g) admirantes & laudantes sine termino & sine intermissione bonita-

(a) Serm. 9. in Die Sancto Pentec. *Diffusa fuit caritas Apostolorum, qui pro salute omnium electorum animas suas morti cum desiderio tradiderunt.*

(b) De hac ebrietate, non a vino, sic Soliloq. cap. 2. *O felix ebrietas, quam sequitur mentis & corporis tam casta & sancta sobrietas. Hinc efficitur anima more ebrii gaudens & lætabunda in adversis, fortis & secura in periculis &c.* Item cit. cap. 2. Incen. amoris: *Ebrietas in hoc consistit, quod quis tanto amore diligat Deum, ut jam non solum fastidiat solatium terrenum, sed etiam delectetur & quærat tormentum pro solatio, & amore illius, quem diligit, delectetur in pœnis, opprobriis, & flagellis cum Apostolo.*

(c) Hujusmodi voces *septiformis*, & *multiformis* passim legere est apud S. Bonav., etiam d. Serm. 9.

(d) Verbum quoque *mastico* nedum habet ipsemet Bonav.; sed & Æmilius Macer de virib. herbar. carm. 3.

(e) *Abierunt, id est, transierunt* Comment. in Apocal. ibi.

(f) *Ministrare autem dicitur Christus, quia semper dabit materiam gaudii actualis refectionis indeficientis*, Exposit. in cap. 12. S. Luc. ac pariter in Soliloq. cap. 4.

(g) Eod. cap. 4. Soliloq. *Ibi semper aderit sitis atque satietas: sed miro quodam modo longe aberit a siti necessitas, longe a saturitate fastidium.* Recolantur dicta supra num. 169. in fine.

tatem admirabilem Redemptoris nostri, quam in fructum redemptionis nostræ circa nos voluit exhibere.

175. Et vide, si non ista differentia cibi & potus nobis in verbis Sponsi in Cantico amoris commendatur, cum ait: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi.* (a) Præmonet enim comedere, quod utique ad præsentem vitam pertinet, in qua, sicut diximus, contemplatio labori actionis admixta est. In futura vero vita, quæ omni actione caret, gaudio tanquam poculo perfruemur. (b) Bibemus enim & inebriabimur ab ubertate domus Dei, (c) & torrente voluptatis ejus potabimur, (d) jam nos tunc esse Regis & Sponsi nostri carissimos liquido cognoscentes, cum aqua omnis laboris & actionis terrenæ in vinum Divinæ contemplationis commutabitur, implebunturque omnes hydriæ usque ad summum. Omnes enim implebuntur in bonis domus Domini: cum illæ desiderabiles nuptiæ Sponsi, id est, Christi, & Sponsæ, id est, universalis Ecclesiæ, celebrabuntur. Biberturque in summa lætitia cordis omnium clamantium Domino, & dicentium: *Tu bonum vinum servasti usque adhuc.* Nos autem dicimus hanc lætitiam per cibum significari, cum scriptum sit: *ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo;* (e) licet expositio præcedentis auctoritatis etiam in hac possit locum obtinere. Si vero afferat aliquis indignum fore, ut tanta vitis tantum laborata & laborans, unum tantum botrum produxerit; potest, si vult, ea quæ nos grana appellamus, botros appellare, & singulis aliquam granorum multitudinem adjungere.

Cant. 5. 1.

Præsens vita laboris, futura gaudii.

Ps. 35. 9.

Jo. 2. 7.

Ibi 10.

Luc. 22. 30.

176. Verumtamen non irrationabiliter in præsenti botros vitis innumeros inveniemus, si omnes Ecclesias, omnia Monasteria, omnes Congregationes, quæ in universa Ecclesia sunt (f), volumus intueri. Hos enim botros quis produxit, nisi vitis nostra? Nam & Christus, & Ecclesia vitis una sunt, sicut unum corpus; singulæ Congregationes, singuli botri: grana vero singularitatem exprimunt personarum, & non inconvenienter, ut mihi videtur. (g) Nam per exteriorem folliculum grani sive uvæ corpus exprimitur, per nucleos ossa, per liquorem anima figuratur, vel sanguis, qui est sedes animæ. (h) In morte hominis anima a corpore, tamquam vinum de acino, exprimitur: & si dignum fuerit, in regale defertur cellarium Paradisi cœlestis, ut gaudium fiat Regi cœlesti, & convivis suis beatis, (i) qui ad nuptias Agni vocati sunt, & perveniunt. Bibit enim & ipse Sponsus vinum proprium de vite sua & vinea sua, Ecclesia scilicet, cujus & ipse caput est. Bibit & ipse sanguinem uvarum meracissimum, scilicet animas Sanctorum expressas, & separatas ab acinis in torculari crucis, in labore & siti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis, & aliis exercitiis spiritualibus. Bibet has, id est, sibi delectabiliter incorporabit, (k) faciens ut unus spiritus secum effecti, cum ipso & in ipso a cunctis de cetero laboribus requiescant. Timeant & caveant sibi illa putrida grana, Fratres fal-

Botri quinam in Ecclesia.

Potus Sponsi quis.

Deut. 32. 14.

Deut. 28. 48. ac 2. Cor. 11. 27.

Sola crux via ad cœlum.

(a) Ead. Exposit. ibi: *Ministrabit & invitabit, secundum illud: Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi.* Et Soliloq. cap. 2. *O anima, hinc bibunt amici, sed inebriantur carissimi.*

(b) Auctor Tract. de carit. inter Supposit. S. Bernardi cap. 31. n. 96. post recitata verba Cantici amoris ita subjungit „ In vita primum panem lacrymarum in sudore vultus „ sui comedit anima militans Deo; post exitum hujus vitæ non pascitur pane doloris: „ quia jam *non erit dolor, neque luctus, quoniam priora transierunt*: (Apocal. 21. 14.) sed „ amatorio poculo reficietur & inebriabitur, „ juxta illud: *Et calix meus inebrians quam præclarus est.* Ps. 22. 5. “

(c) Idem ibi: *Inebriabitur ergo ab ubertate domus Dei, bibens vinum merum & novum in regno Patris Christi.*

(d) Ibi: *Agnus sine macula erit Sponsus, cibus, Dominus, & minister: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Item similiter cit. cap. 4. Soliloq.

(e) Scilicet *per abundantiam satietatis, & convivium refectionis,* ibi. Et sic secundum prædictum textum c. 8. de perfect. vit. ad Soror.

(f) Hinc de Ecclesia sub metaphora vineæ cecinit Psaltes Ps. 79. 12. *Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus.*

(g) Vid. Gilbertum, qui S. Bernardi in Cant. Sermones continuavit, Serm. 35.

(h) Secundum illud Deuter. 12. 23. *Ne sanguinem comedas, sanguis enim eorum pro anima est,* quæ verba in 4. Dist. 44. Part. 1. Art. 1. Q. 1. in Fundam. sic cum Glossa interpretatur: *Aliquid vitale est in sanguine, & per ipsum maxime anima carni unitur.* Item ut supra in eod. 4. Dist. 11. Par. 2. in tex. Mag. & de præparat. ad Miss. c. 2.

(i) De his cap. 4. Soliloq. ubi & de Christo tanquam *delicioso pincerna summi Regis.*

(k) In d. Tract. de præparat. ad Miss. c. 4. ac alibi quoque verbum *incorporat*, quod habent etiam Solinus, Prudentius &c.

falsos, perversos Christianos dico, qui in torculari crucis premi nolunt, & in labore hominum non sunt. Caveant, inquam, dum tempus est, ne porcis, id est, diabolis, devorandi projiciantur, quia in cellaria regia non nisi per torcular crucis (a) iter est.

Ps. 72. 5.

In cellaria regia Dei nonnisi per torcular crucis iter est.

177. Restabat nobis dicere de fecundis floribus vitis nostræ, & de fructibus illorum, secundum quod scriptum est: *Et refloruit caro mea*, quod de resurrectione dici nullus est qui ambigat, (b) cujus fructus erit gloria resurrectionis secundæ: sed nos legentem magis volentes sitientem relinquere, quam fastidientem; hinc (c) huic Sermoni terminum imponimus, parati emendare, demere, & mutare, sicubi contra fidem, & contra sacras Scripturas aliquid diximus: in omnibus gratias humiliter agentes ei, qui gratuita gratia sua nos edocuit, qui aperit os mutorum, & linguas infantium disertas facit, nomini cujus novum principium Opusculi hujus finemque consecramus, optimo & dulcissimo Jesu. Amen. (d)

Ps. 27. 7.

Sap. 10. 21

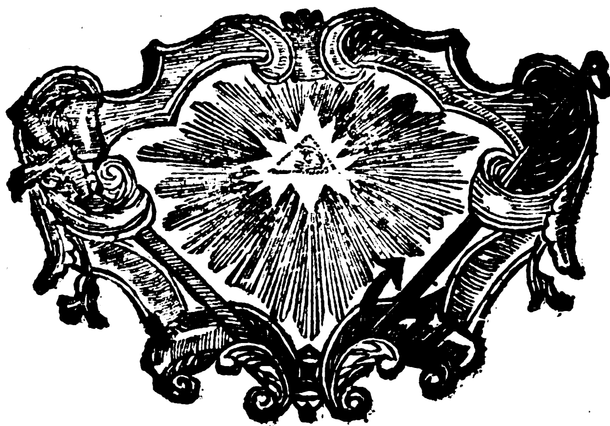
SERA-

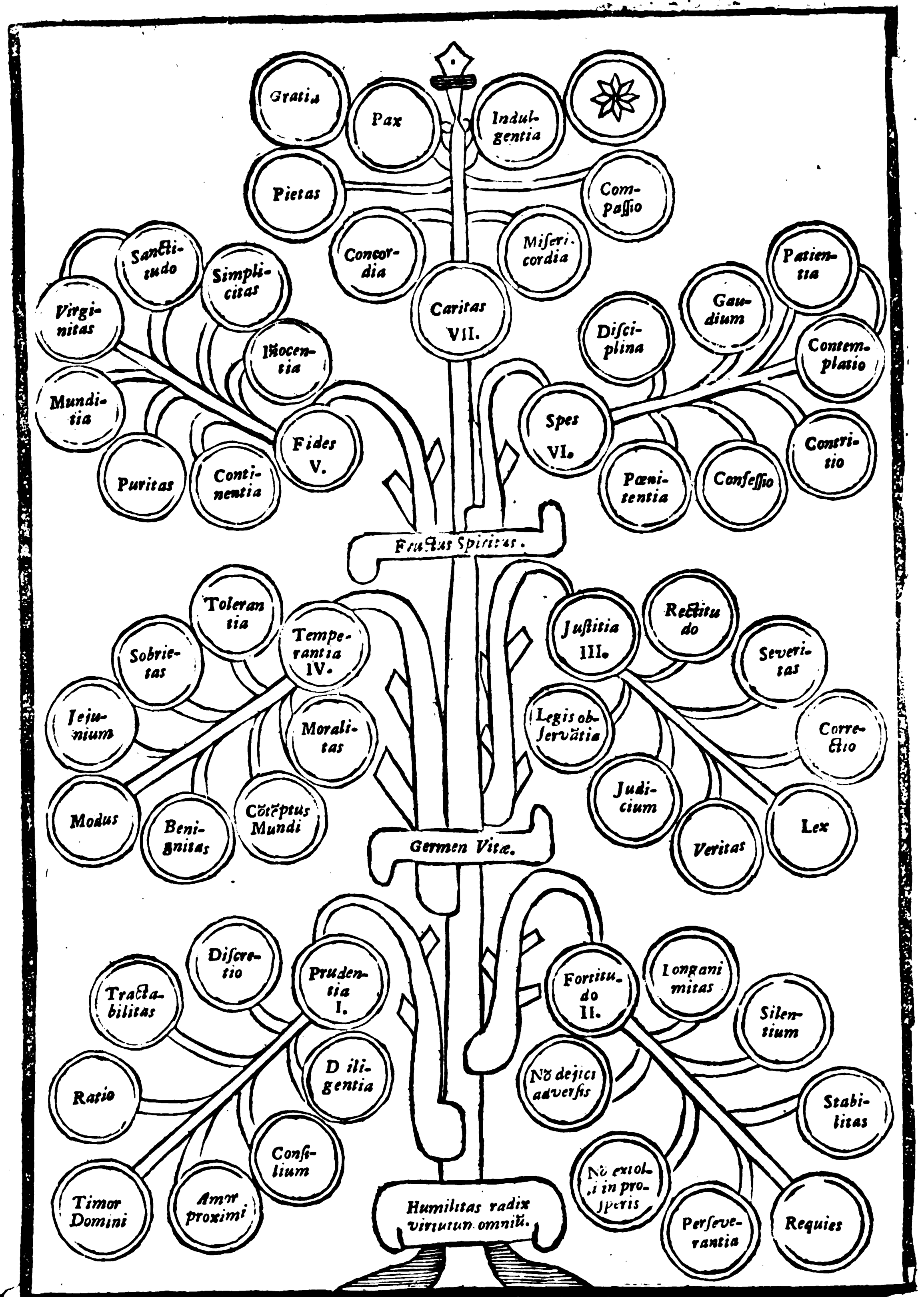
(a) Heic sæpe vocat *torcular crucis*, sicut de eodem loquitur suprad. Tract. de præparat. ad Miss. cap. 2. nec non Vol. 2. hujus Supplem. in Comment. Apocal. cap. 19. n. 1436. Insuper Exposit. in cap. 1. Lament. Jer. Proph. ait: *Torcular secundum Glossam est passio Christi*. Et ita quoque de *torculari passionis, & crucis Christi*. Hugo Card. nostro Bonaventuræ coævus exponit.

(b) Certe non dubitarunt præfatum textum exponere de spe resurrectionis exhilarante Davidem inter Patres Euseb. Athanas., Didym., Cyrill., Hieronym. Item Cassiodor. Auct. Gloss. Interlin. Alex. Hal. sive Hugo Card. Nec non inter recentiores Interpretes illum interpretari de resurrectione Christi aut nostra Sa, Marian., Menoch., Gordon., Lorin., Calmet. &c. Et de Christo *flore pulcherrimo de radice Jesse* ait ipsemet D. Bonav. in Lign. Vit. Tit. *Jesus decor præcipuus*, quod sicut *in Incarnatione floruit, & in Passione defloruit; sic in Resurrectione refloruit.*

(c) Al. *hic*.

(d) Similiter *gratias agit* Domino Jesu Christo de *consummatione Opusculi* in fine tertii Sententiarum. Suos quoque Sermones plurimos, quos *ad laudem nominis Christi, & sanctæ Crucis honorem, compegisse* testatur, *Opusculum Sermonum* vocat Serm. 4. Dom. 13. post Pentec. &c.

Gratia
Pax
Indulgentia
Pietas
Compassio
Concordia
Misericordia
Caritas VII.
Sanctitudo
Simplicitas
Virginitas
Innocentia
Mundicia
Fides V.
Puritas
Continentia
Disciplina
Gaudium
Patientia
Contemplatio
Spes VI.
Contritio
Pœnitentia
Confessio
Fructus Spiritus.
Tolerantia
Temperantia IV.
Sobrietas
Ieiunium
Moralitas
Modus
Benignitas
Contemptus Mundi
Iustitia III.
Rectitudo
Severitas
Legis observantia
Correctio
Iudicium
Veritas
Lex
Germen Vitæ.
Discretio
Prudentia I.
Tractabilitas
Diligentia
Ratio
Consilium
Timor Domini
Amor proximi
Fortitudo II.
Longanimitas
Silentium
Non deiici adversis
Stabilitas
Non extolli in prosperis
Perseverantia
Requies
Humilitas radix virtutum omnium.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
ARBORES
DE VITIIS, ET VIRTUTIBUS

ADMONITIO.

NUnc primum exhibeo hujusmodi Arbores, & heic quidem, utpote habentes similitudinem aliquam cum Arbore Vitis Mysticæ in præcedenti Tractatu contentæ; majorem tamen similitudinem præferentes, quoad priorem Arborem de Vitiis, cum Arbore mala, quæ jam edita inter Opuscula extat in Speculo Animæ, quo late describitur truncus cum radice istius Arboris malæ, rami, & fructus cum foliis. Quo autem ad posteriorem Arborem de Virtutibus cum Arbore Vitæ Christi a S. Bonaventura devote excogitata, & triplici ramorum serie disposita, quæ nedum præmittitur utrique Tomo, sive Parti Opusculorum ejusdem S. Bonaventuræ Edit. Argentinensis an. 1495.; sed & Tomo V. Operum ipsiusmet in novissima Editione Veneta an. 1754. Et hac est Arbor Crucis, quam Joannes Franciscus de Pavinis probe distinguit ab Arbore vitæ, seu Ligno vitæ, in Catalogo, de quo in Prodromo col. 263. ac seq. Descripsit autem sequentes Arbores, mihique humanissime publicandas communicavit doctus ac eruditus P. D. Placidus Federicius Lector, & Pro-Archivarius Monasterii Montis Casini inclyti Ordinis S. Benedicti ex Cod. Chartac. Casinen. signato num. foris 207. intus 540. pag. 130. Ad pedem primæ Arboris a laudato Friderício descriptæ, extat: Arbor Vitiorum legatur descendendo. Ad pedem secundæ: Arbor Virtutum legatur ascendendo. In Indice Opusculorum, quæ continentur in d. Cod. Casinen. ita sonat inscriptio: Arbores de Vitiis & Virtutibus, quas fecit Bonaventura Magister, & Frater Minor. Ex hoc ipso titulo satis colligitur ejus antiquitas, cum nulla fiat Sancti, aut Beati mentio.

Animadvertendum vero quoad Superbiam radicem omnium vitiorum, & Humilitatem radicem virtutum omnium, quod id Bonaventuræ conveniat quam quod maxime; ait enim 2. Dist. 5. Ar. 1. Q. 1. Primum inter omnia peccata fuisse superbiam Luciferi; nec non ibi Dist. 22. Ar. 1. Q. 1. Peccatum primum mulieris a superbia inchoasse. Quod ipsum repetit, Breviloq. Par. 2. cap. 7. Par. 3. cap. 3. Item cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. Principium omnis peccati est superbia. Et quod radix cuncti mali est superbia, de qua, Scriptura attestante, dicitur Eccli 10. 15. Initium omnis peccati est superbia, ait S. Gregorius Moral. L. 31. c. 45. n. 87. laudatus apud ipsummet Bonaventuram 2. Sententiar. Distinct. 42. in tex. Mag., ubi idemmet Magister, nempe Petrus Lombardus, sibi objiciens textum illum Apostoli 1. ad Timoth. 6. 10. Radix omnium malorum est cupiditas, & sic arguens: Si radix omnium malorum est cupiditas, quomodo ergo superbia radix est, & initium omnis peccati? ita respondet, ut utrumque recte dictum intelligat. Nullum quippe, ait, genus peccati est, quod interdum ex superbia non proveniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim, ut ait Augustinus, homo qui non esset

ſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellentiorem eſſe, ideoque ut excellat, divitias cupit: tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc divitias majores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia divitias habere amat. Huic innaſcitur ſuperbia, id eſt, amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo quod ex ſuperbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando ſuperbia oritur: & ideo de utraque dicitur, quod ſit radix omnis mali. *Hæc ille, quatenus ſcilicet, ut in* Expoſit. textus *monet idem Doctor noſter* Dub. 4. accipitur nomen radicis aliquando pro nomine initii, & e converſo; *quæ tamen inibi differre tradit, nec non* 3. Par. Breviloq. cap. 9.

De autem Humilitate radice Virtutum omnium, *quam diſertiſſime loquitur in* Ligno Vitæ *Tit.* Jeſus conformis Patribus *ajens:* Humilitas omnium eſt radix cuſtoſque Virtutum; *vocaturque etiam ab ipſo* omnium Virtutum cuſtos cap. 6. Legen. S. Franciſci. *Et in ſingulari, de quo mox infra,* Tract. de Humilitat. n. 9. Humilitas eſt radix & mater omnis ordinis, menſuræ, & moderationis, cuſtos & decor omnis Virtutis. *Quare Virtutum omnium exaltationem ex ima Humilitatis radice deducens* Serm. 5. de SS. Martyribus, *eam comparat Arbori, quæ* quanto profundius radices in terram figit, tanto amplius erigitur ſurſum. *Præterea de eadem, ut* Virtutum omnium, *&* totius juſtitiæ fundamento cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *atque* Expoſit. in cap. 18. S. Luc. *De eodem quoque* fundamento *in* 4. Diſt. 22. Ar. 3. Q. 1. lat. 2. *ac de* Humilitatis uſu præambulo, ratione cujus dicitur Virgo Deo placuiſſe, *agit in* 2. Diſt. 32. Art. 1. Q. 1. ad 1. &c. *Ex quibus omnibus palam eſt, quod, quidquid dicitur in ſequentibus* Arboribus, *tam de* Superbia radice omnium Vitiorum, *quam de* Humilitate radice omnium Virtutum, *doctrinæ Auctoris noſtri apprime conveniat.*

Perquam etiam ad ipſiuſmet eſt mentem, quod in Arbore Virtutum Caritas *in ſupremo earum gradu collocetur, ceu earum forma, perfectio, complementum, & finis. Ait enim in* 3. Diſt. 33. Art. 1. Q. 2. in concl. Illa forma eſt Caritas, per quam Virtutes ceteræ tanquam pondere unico ad unum finem ultimum inclinantur quaſi ad locum proprium. *Inſuper ibi* Diſt. 36. Art. 1. Q. 6. in concl. Etſi omnes diſponant ad finem ultimum, perfectio tamen tendentiæ venit ex ipſa Caritate. Sicut enim corpora gravia inclinantur ad centrum; ſic ſpiritus tendit ad ſummum bonum per pondus dilectionis. Et hujuſmodi ſignum eſt, quod Caritas habet idem, & ſub eadem ratione, pro objecto, & fine, quod non eſt reperire in alia Virtute. Finis enim eſt bonum ſub ratione boni, & bonum ſummum; & hoc quidem bonum ſub ratione boni eſt Caritatis objectum. Et propterea ceteræ Virtutes quantum ad rationem tendentiæ in finem ultimum ab ipſa Caritate ſuſcipiunt complementum. Et ideo non immerito radici Caritatis attribuitur perfectio meriti. *Hinc conſequens eſt, Virtutum radicem eſſe quidem, quoad earum meritum Caritatem; ſed quoad earum fundamentum Humilitatem. Unde S.* Gregorius Moral. L. 27. c. 46. n. 76. Quia enim origo Virtutis Humilitas eſt, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id eſt, in Humilitate perdurat. A qua nimirum ſi abſcindatur, areſcit: quia vivificantem ſe in intimis humorem Caritatis perdit. *Quo vero ſenſu habeat rationem præfati fundamenti* Humilitas, *quo* Fides, *quo* Caritas, *conſule ſis in cit.* 4. Diſt. 22. Art. 3. Q. 1. in concl.

De reliquis Virtutibus & Vitiis, *quæ in præfatis* Arboribus *recenſentur, plura videri poſſunt ex SS. Patribus collecta apud ipſummet* S. Bonaventuram *paſſim in* Pharetra, Centiloq. &c. *Heic autem una ſimul exhibentur* Arbores de Vitiis & Virtutibus, *tum quia* oppoſita juxta ſe poſita magis eluceſcunt, *ut ait* Ser. 1. Dom. 7. poſt Pentec. *tum etiam quia &* S. Bernardus *una ſimul agit eodem* Tractatu de gradibus Humilitatis & Superbiæ. *Tandem monitum lectorem velim, quod in prædicto* Cod. Caſinen. *ubi in* Arbore de Vitiis *eſt* V. ramus Gulæ, *deſit quidem* Hebetudo mentis *propter marginis in eodem reſectionem; in noſtra autem adſit: quapropter hunc defectum ſupplevimus, non pro arbitrio, ſed ad inſtar eorum, quæ in laudato* Centiloq. Pri. Par. Sect. 23. *de filiabus ejuſdem Gulæ traduntur. Hæc præfari operæ pretium duxi, ne nomen Auctoris ſequentium* Arborum, *cuiquam videatur, aut apocryphum, aut omnino falſum.*

ARBO-

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
TRACTATUS DE HUMILITATE.

ADMONITIO.

INter MSS. Codices insignis Præpositurææ Pollinganæ Can. Reg. S. Aug. in Bavaria, *de quibus in* Prodromo *col.* 391. *ac seqq. ubi honoris gratique animi causa nominavi, ac iterum heic nominandum censeo* Illustriss. & Reverendiss. Præposit. D. Franc. Töpselium, *unus est in* 4. *præsentem* Tractatum de Humilitate *continens una cum aliis Tractatibus eadem manu descriptis, in quorum fine hæc legitur clausula*: Laudetur Deus. Amen. 1447. *Ejus Auctor satis se indicat* Franciscanum, *dum refert*: Pater Franciscus dicebat, & sentiebat se maximum peccatorem. *Quod autem hic* Franciscanus *fuerit* Bonaventura, *demonstrat illa alia clausula*: Explicit Bonaventura de Humilitate; *comprobant illa quæ produxi in* Prodr. *col.* 741. *ac seq.; nec non subjiciendæ notæ amplius ostendent. Est sine Proœmio sicut &* Centiloquium, *cujus Proœm. non est* Bonaventuræ, *sed* Fratris Marchesini de Regio Lectoris sacræ Theologiæ, *de quo in* Prodr. *col.* 532. *In hoc agitur* de Humilitate, *uti contraria* Superbiæ, *ut, quemadmodum infra dicitur num.* 11., contraria contrariis curentur. *Hinc intelligitur, cur* in Bibl. Monasterii S. Magni in pede montis Ratisbonæ ejusdem Ord. Can. Reg. S. August. *de qua in d.* Prodr. *col.* 390. *referatur inter Opera* Bonaventuræ de Balneoregio De Humilitate & Superbia. *Inde etiam patet, quod intererat ordinis, heic ponere præsentem* Tractatum *post* Arbores Vitiorum & Virtutum, *ad quarum radices collocatur*: Superbia radix omnium Vitiorum: Humilitas radix Virtutum omnium. *Aliqua in fine ejusdem deesse videntur, sicut in hac prima Parte infra in eo* De silentio ad quandam Sanctimonialem, *& in secunda* De arte concionandi. *Sic ergo auspicatur*.

I.

Divisio hujus Tractatus in tres partes.

AD altitudinem Humilitatis videndam, attendamus primo *(a)* perfectionem, quam in se comprehendit. Secundo perfectionem, ad quam disponit, vel quam quodammodo introducit. Tertio perfectionem exemplarem, cui nos exemplares reddit.

CAPUT I.

De perfectione, quam in se comprehendit.

Mirabilis Humilitatis ordo ad superiora, æqualia, & inferiora.

2. Attendendo ad primum, invenies, quod habet mirabilem ordinem ad superiora, æqualia, & inferiora. Nam omnibus se subdit *(b)* corde, ore, opere,

---

(*a*) Ita absque Themate & alio Prologo in MS. sicut sine Themate, & alio Prologo exorditur Centiloquium apud Trithemium hisce verbis: *Malum considerare occurrit*.

(*b*) *Velle subesse omnibus*, ait quoque Pat. 1. Centiloq. Sect. 18., *scilicet superioribus, paribus, & inferioribus*. Vid. Formulam auream de gradibus Virtutum cap. 3. ac Librum 4. Pharetræ

re (*a*), omnes reveretur, omnibus obedit, nulli se præfert, nec præesse appetit; immo fugit.

Primo, respectu Dei.

3. Hunc autem ejus ordinem possumus attendere, primo respectu Dei, cui se totam subjiciendo, reddit debitum timorem, reverentiam, (*b*) famulatum, obedientiam, beneficiorum recognitionem, & gratiarum actionem (*c*), servitutem latriæ, (*d*) seu homagii (*e*), vel adorationem. Omnia bona soli Deo, & non sibi ascribit, (*f*) nec suæ virtuti innititur (*g*), nec sensum suum sequitur; sed soli virtuti, & Sapientiæ Dei captivat, & subjicit potentiam, & intelligentiam, & voluntatem suam (*h*), non in suam laudem, aut gloriam, sed Dei reducit omnia. (*i*)

Secundo, respectu sui, & proximi.

4. Ex quo patet, quomodo se habeat ad proprium subjectum, reddendo ei quod debet, scilicet vilificationem (*k*), contemptum, & subjugationem; proximo autem humiliter condescendit (*l*), & non solum honorem, & gratitudinem, sed etiam omnis humilitatis obsequium subministrat.

Tertio, respectu mali, vel culpæ.

5. Respectu etiam mali, vel culpæ reddit quod debet, scilicet detestationem, & aggravationem ex parte sui subjecti, totam qualitatem peccati sibi ascribens; (*m*) aliorum vero defectus alleviat, immo vix videt, nec curiose inspicit, nec præsumptuose judicat.

Quarto, respectu pœnæ illatæ, vel inferendæ.

6. Respectu vero pœnæ illatæ, vel inferendæ sic se habet humilis, quod omni pœna se dignum reputat (*n*); & ideo patienter, & jucunde, & sine commotione, aut detractione omnia tolerat: immo abjectiones, & ignominias appetit, & in solis confusionibus, & opprobriis gloriatur (*o*) dicens: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi &c.* Gal. 6. 14.

Quinto, respectu boni.

7. Respectu vero boni sic se habet humilis, quod omni bono habito, vel habendo indignum se reputat; nullum bonum scit se habere ex semetipso, nec ex debito, aut ex merito proprio (*p*): sed si aliqua bona in se videt, non ea jactanter extollit, aut præsumptuose magni pendit; sed pro posse (*q*) minuit, & occultat. Aliorum vero bona toto posse exaltat.

Sexto, respectu omnium actuum suorum.

8. Respectu vero omnium actuum suorum, & respectu totius status sui; tam exterioris quam interioris, non patitur quidquam transcendere metas suæ mensuræ. Ideo nullum excessum, nullum signum, ultra proportionem suam, aut suam condignitatem in se esse permittit.

Humilitas radix & mater, custos & decor omnis virtutis.

9. Patet igitur, quod ipsa est radix (*r*), & mater omnis ordinis, mensuræ, & moderationis; & ultra hoc, vere sentiendo, mater est, custos & decor omnis virtutis. (*s*) Existimat enim omnia,

---

træ c. 12. in fine; adeoque nolle *se comparare majoribus, minoribus, aliquibus, uni*, Exposit. in cap. 14. S. Luc. nec non Serm. 5. de plur. SS. Martyr. & Serm. 4. de uno S. Confess.

(*a*) De *humilitate cordis, oris, & operis*, Ser. 3. de uno S. Confess.

(*b*) De hac *exhibenda Deo tripliciter* cap. 2. Incend. sive Incent. amor.

(*c*) Vid. infra in Medit. sive De regim. anim. n. 5. & 6. nec non in 3. Dist. 34. Par. 2. Ar. 2. Q. 2. in Concl. & Q. 3. in Concl.

(*d*) De hac in 3. Dist. 9. per tot.

(*e*) De hac voce Lex. J. C. apud Amalth. Onomast. Josephi Laurentii.

(*f*) Ita Comment. in Apocal. cap. 4. n. 310. ac supra Tract. de vit. Myst. cap. 29. n. 99. nec non ad fin. cap. 2. Incend. sive Incenti. amor. Vid. S. Gregor. Moral. L. 2. cap. 52. num. 84.

(*g*) Ita De perfect. vit. ad Soror. cap. 2. ubi de prima semita Humilitatis, quæ est consideratio Dei. Sicque etiam alibi.

(*h*) Exposit. in Luc. cap. 9. Per *omnimodam humilitatem captivando sensum, affectum, & intellectum in Christi obsequium*.

(*i*) Pariter infra De regimine animæ n. 5.

(*k*) Vox Bonaventuriano stilo conformis. Vid. L. 4. Phar. c. 12., ac De perfect. vit. ad Soror. c. 2. nec non in Exposit. Reg. Fratr. Minor. cap. 3. &c.

(*l*) Verbum a D. Bonaventura sæpe usurpatum. Sed & de Humilitate ad nos ipsos, ad proximum, & ad Deum, inter Opuscula D. Bonaventuræ adscripta De Processu Regionis Processu 6. capp. 19. 20. ac 21.

(*m*) In citatis locis Formulæ aureæ, ac Pharetræ, nec non Comment. in Apocal. &c.

(*n*) Ad prædictorum normam sic audi loquentem piissimum Auctorem L. 2. de Imitat. Chr. c. 10. n. 3. „ Da Deo, quod Dei est, „ & tibi ascribe, quod tuum est; hoc est, Deo „ gratias pro gratia tribue: tibi autem soli „ culpam, & dignam pœnam pro culpa debe- „ ri sentias.

(*o*) Quippe *verus humilis gaudet contemptu sui*, in eadem Pharetra ibi.

(*p*) In cit. cap. 2. De perfect. vit. ad Soror. ac cit. Part. 1. Sect. 18. Centiloq., nec non Breviloq. Par. 5. cap. 3. &c.

(*q*) Vel hic modus dicendi Bonaventurianus.

(*r*) Supra in Arbore de Virtutibus.

(*s*) *Omnium virtutum custos & decor humilitas* dicitur ab eo quoque init. cap. 6. Legen. ma. S. Franc.

nia, prout sunt; & hoc est sibi tanquam proprium, eoquod nihil aliud videtur esse vera Humilitas, nisi justitia, & justa & vera existimatio omnium rerum, secundum suum valorem, rem nullam plusquam valet existimans, aut minus. (a) Ex quibus etiam patet, quod est mater omnis prudentiæ, & discretionis.

10. Ex prædictis autem patet quoque, Humilitatem sibi totum cor colligere, & facere ipsum infra se stabiliter assistere, & inhabitare; quia per intellectum nihileitatis suæ, & omnis creaturæ, ab omni vanitate speciei creatæ mentem abstrahit, abstrahendo simplificat, & depurat, & conspectui lucis æternæ, ipsi entitati (b) primæ & summæ, animam reddit mundam, serenam, (c) liberam, perviam, & propinquam, eo quod nihil sibi, nec in aliquo sibi innititur: sed semper fert intimum sensum vel intellectum principalium operum Dei, scilicet creationis, reparationis, & glorificationis. (d)

Mentem ab omni creatæ speciei vanitate abstrahit.

CAPUT II.

De perfectione, ad quam disponit.

11. Attendendo autem secundum, scilicet perfectionem, ad quam disponit, & introducit, & contrarium ejus, quod expellit perfecta Humilitas; videamus primo de expulsione contrarii. Si enim Superbia secundum Sanctos (e) est caput (f) & regina omnium vitiorum; ergo cum contraria contrariis curentur, (g) sanentur, seu deleantur, non immerito Humilitas habet quemdam primatum inter Virtutes; (h) nam per ipsam solam regnat virtus in corde.

Primatum habet inter Virtutes.

12. Propter hoc etiam probatur mater pœnitentiæ, quantum ad tres ejus partes, scilicet contritionem, confessionem, & satisfactionem; (i) ad quæ nullus sine Humilitate potest pervenire, & ad quæ perfecta Humilitas perfecte adducit.

Quanta bona conferat, & primo, quantum ad pœnitentiæ partes.

13. Est etiam radix activæ, & contemplativæ vitæ. (k) Activæ quidem; quoniam per illam currit homo ad obsequia humilitatis, & ad omnes actus propriæ vilificationis. Contemplativæ; quia summus actus contemplationis est in universali abnegatione omnium, quæ sunt in mundo. (l) Quæ abnegatio, prout spectat ad contemplationem, sane Sanctorum opus est, quod faciat contemptum, seu affectum omnia respectu Dei pro nihilo ducentem, & nihileitatem omnium spiritu intimo sentientem. Hic autem affectus proprie spectat ad Humilitatem. Valet etiam ad contemplationem per hoc, quod scilicet cor unitum, & recollectum, & abstractum, & super omnia creata elevatum, (m) & ad omnia recte pensanda, libranda, & æstimanda, faciat exacutum, & rectificatum, (n) &, ut ita dicam, sapientificatum. Rursus quia de primis, & universalibus operationibus contemplationis est recta consideratio sui, & suorum defectuum, & peccatorum; (o) & & com-

Secundo, quantum ad vitam activam, & contemplativam.

(a) Nanque *via est ad veritatis cognitionem*, ait Exposit. in cap. 1. Lament. Jerem. Proph.

(b) Prædictæ voces Scholasticæ *nihileitatis*, *simplicat*, *depurat*, *entitati*, consentaneas Scholastico D. Bonaventuræ stilo nemo negaverit. *Simplificari* pro *simplicem fieri* est etiam in Glossario Ducangiano, ubi referuntur hæc verba: *Quanto quis magis unitus sibi, & interius simplificatus fuerit &c.* Quodve Humilitas, dum *ab omni vanitate speciei creatæ mentem abstrahit*, *abstrahendo simplificet*, conforme est ipsimmet D. Bonaventuræ dicenti in 4. Dist. 8. Par. 2. Ar. 1. Q. 1. ad Opp. 1. *Simplicius cogitatur aliquid, cum cogitatur abstractum a pluribus*. Conforme etiam quod addit: *& depurat*, scilicet a *sensibilibus*, *sollicitudinibus*, *concupiscentiis*, *& phantasmatibus*, de quibus ipse cap. ult. Itinerar. ment. in Deum. Verbum *depurat* pro *depurgat* usurpat quoque Frontin. de limitib. agror.

(c) Per scilicet Dei, qui est simplicissimus, ac summe unus, *serenissimam veritatem*, de qua ad fin. cap. 5. d. Itiner.

(d) De his passim apud eundem.

(e) Gregorium & Isidorum, quorum verba producuntur ab ipsomet S. Bonaventura L. 2. Phar. cap. 6.

(f) *Unum est capitale initium scilicet superbia &c.*, Breviloq. Par. 3. cap. 9.

(g) Idem S. Gregor. in Evang. L. 2. Hom. 32. num. 1.

(h) Pariter ex eodem Gregor. & c. 2. de perfect. vit. ad Soror. Vid. S. Tho. 2. 2. Q. 161. Art. 5. ad 2.

(i) Centiloq. Par. 3. Sect. 51. ac alibi.

(k) Vide sis S. Gregor. Moral. L. 6. c. 37. num. 57.

(l) Hinc ait Exposit. in cap. 9. S. Luc. quod illi *sunt Divinis revelationibus apti*, qui *sequestrati sunt a terrenis*.

(m) De hoc *omnia deserente*, *& ab omnibus absoluto*, & *ascendente*, cit. cap. ult. Itiner. ment. in Deum.

(n) Vel hoc verbo D. Bonav. sæpe utitur.

(o) Cap. 1. de perfect. vit. ad Soror., & alibi.

& comparatio suæ modicitatis ad magnitudinem omnium, sive collective, sive disjunctive sumptam; & quia est etiam comparatio suarum obligationum, & obnoxietatum ad omne, cui est aliquo modo debitrix: constat, quod nullus libenter, & affectuose, & assidue, & pure prædictis considerationibus immoratur, nisi perfectus humilis, cujus proprietas est illa libentius, ac familiarius intueri, quæ Superbiam reprimunt, & Humilitatem nutriunt, & intendunt. Valet etiam ad eam per hoc, quod vult magis esse discipula, quam magistra, & plus Divinæ sententiæ inhærere, quam opinioni, aut rationi propriæ; & ideo nulli opinioni humanæ, vel propriæ pertinaciter inhæret, Divinas autem sententias reverentissime colit. (a)

Humilitas erga Deum. 14. Est etiam Humilitas vas, & vehiculum, ac nutrix caritatis, & pietatis. Tum quia suum privatum amorem penitus extinguit. Tum quia per eam homo *abnegat semetipsum*, (b) *tollit crucem suam quotidie* & se pro nihilo ducit, ut *sequatur Christum*. (c) Tum quia immediate & solidissime homo subjicitur suo Superiori, id est, Deo. Caritas autem non unit creaturam creatori per modum superioritatis, aut æqualitatis; sed solum per modum subjectionis, quasi materiam formæ, & tanquam mobile suo motori, & tanquam Sponsam Sponso. (d) Tum etiam quia nihil est ita proprium amori, sicut excessive amare, æstimare, & appretiare (e) amatum, & omnia alia respectu ejus pro nihilo ducere, seu abominari, si sunt contraria illi. Unde illud: *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. Tum vero Humilitas vera habet hoc, quia respectu Dei potens est ejus connexio ad caritatem; & quare? (f) Quia omnia restringit ad ultimum finem, qui finis est objectum proprium caritatis; (g) cui objecto connexa est caritas, quæ caritas nulla est sine illa Humilitate. Constat enim quod hoc non potest fieri, nisi homo contemnat omnia respectu finis ultimi, scilicet quod illum præferat omnibus, & omnia toleret propter ipsum, & propter ipsum se omnibus subjiciat.

Luc. 9. 23. — Phil. 3. 8.

Humilitas erga proximum. 15. Sic etiam valet Humilitas illa ad amorem proximi. Tum quia nullus est perfecte pius & misericors ad proximum tam in condonandis injuriis, quam in supportandis aliorum peccatis & miseriis, nisi qui se longe inferiorem putat; & qui se totum censet obnoxium proximo suo ad supportandum ipsum in omnibus, tanquam Dominum suum, & imaginem Domini sui: unde est etiam radix patientiæ, & magnanimitatis, & constantiæ. Tum quia ei facile est *diligere inimicos, & orare pro persequentibus, & calumniantibus*; injurias enim, & contemptum sui amat, (h) & quærit tanquam proprium objectum, & tanquam suum nutrimentum convenientissimum. Tum quia *aquæ multæ* tribulationum *non possunt extinguere caritatem* humilis, *nec flumina obruere illam* (i); se enim dignum pluribus malis reputat, & ideo quasi nulla ducit ea, quæ ab aliis patitur respectu eorum, quæ pati deberet. Tum quia nihil est, quod impedire possit ejus erga proximum caritatem; omnia enim quasi nihil, & pro nihilo ducit, & ideo tanquam præsidens conculcat totam nihileitatem entium sub pedibus suis, & *omnem altitudinem*, id est, Superbiam *extollentem se* ad-

Matth. 5. 44. — Cant. 8. 7. — 2. Cor. 10. 5.

(a) Non enim verus humilis *credit, quod sibi sufficiat lectio sine unctione, speculatio sine devotione, industria sine pietate, scientia sine caritate, intelligentia sine humilitate, studium absque Divina gratia, speculum absque sapientia divinitus inspirata*, in Prologo d. Itiner.

(b) Exposit. in Luc. c. 9. ibi: *Abneget semetipsum per omnimodam humilitatem*.

(c) Commentar. in Apocal. c. 19. n. 1430. *Sequebantur eum, scilicet Christum, per viam humilitatis*.

(d) Cap. 4. Itiner. ment. in Deum, ac passim Exposit. in Cant. &c.

(e) Verbum quo utitur ipsa Vulgata.

(f) Modus dicendi sæpe adhibitus in Comment. Apocal.

(g) Sic in 3. Dist. 36. Ar. 1. Q. 6. in concl.

(h) Hac erat certe Humilitate qui sic orabat „ Domine sancte, Pater omnipotens, „ æterne Deus, propter tuam largitatem, & „ Filii tui, qui pro me sustinuit passionem & „ mortem: & Matris ejus excellentissimam „ sanctitatem, atque Beati Francisci, & om„ nium Sanctorum merita: concede mihi pec„ catori, & omni tuo beneficio indigno: ut „ te solum diligam, tuo amore semper sitiam, „ beneficium tuæ Passionis continue in corde „ habeam, meam miseriam recognoscam, & „ *ab omnibus conculcari, & contemni cupiam*: ni„ hil me contristet, nisi culpa. Amen. “ Ita in Stim. amor. Par. 1. in fine cap. 1. Et hæc forte Oratio una est ex illis, quæ spectant ad Cumulum Orationum S. Bonav. de quo infra.

(i) Exposit. in Cant. ibi §. 339.

adversus scientiam Dei, scilicet contra veritatem, velut nihil reputat. Sed etiam humilis in illo respectu magnanimus per quandam altitudinem laudabiliter transcendentem fertur in omnia contemnenda; cum non timeat amittere hujusmodi, aut dignitatem, aut quodcunque commodum temporale, sed tanquam lutum omnia abjiciens, & aspernans, non habet unde debeat formidare, aut contristari contra adversarios: cum nec moveatur adulationibus, aut blandimentis, aut vulgari rumore, vel fama. Et quoniam omnia potius hujusmodi horreat tanquam insidiantia vitæ suæ spirituali; non habet unde flectatur ad lætitiam vanam, aut ad aliquod vanum. Et cum etiam humilis sciat *Deum superbis resistere, humilibus autem dare gratiam*, & totus innitatur Deo, & non alteri, nisi in quantum Dei sunt; semper vadit armatus singulari fiducia auxilii Divini, & intimo sensu virtutis Dei.

Jac. 4. 6. & 1. Pet. 5. 5.

Humilitas erga semetipsam.

16. Est etiam Humilitas radix omnis rigiditatis, & severitatis in semetipsam. Tum quia humilis omnia inferiora penitus vult subjici, & pro posse (a) subjicit suis Superioribus. Tum quia secundum Ps. *Confige timore tuo carnes meas*, timore Divinæ majestatis totus configitur, & concutitur, & carnem suam a carnalitatibus compescit. (b) Est etiam nutrix & conservatio honestatis & puritatis. Tum quia humilis omnem humanam pulchritudinem abjicit velut stercus, & humanam gloriam aspicere dedignatur, & illam tanquam fumum volatilem, & tamquam gravem & veram immunditiam esse sentit. Constat autem quod incentiva carnis ex objectis oriuntur, & nutriuntur; & ideo sunt fugienda. Sed humilis recolligendo cor ad unitatem, (c) & ad intima, sive *unum necessarium*, (d) & abstrahendo ab omnibus; reddit illud absconsum, & imperviuum omni tentationi carnali. Tum quia componendo, & debite ordinando omnes actus & gestus, omnia verba & signa; omnem vagationem sensuum, & omnes inhonestates excludit. Quod autem prædicta compositio spectet ad humilitatem ipsam, patet ex præmissis. Est etiam radix, & nutrix discretionis, & maturitatis. Tum quia semper facit sentire proprios defectus; nam in omnibus eligendis est timorata & circumspecta. Tum quia nihil præsumit de propriis viribus, & ideo non est præceps, nec temeraria: cum in omnibus sequatur solum consilium Dei, & Sanctorum; quia vanas hominum levitates, respectus, & eorum consilia fugit, & horret. Tum quia nullo privato amore, aut humano timore, vel favore impellitur, aut præcipitatur. Tum quia serenissime facit omnia dijudicare; & cum se sentiat in omnibus de facili (e) posse deficere, ideo in omnibus cautissime procedit. Tum quia, sicut jam dictum est, tota Dei timore configitur; & ideo *cum timore (f) & tremore salutem suam operatur*, cernens se omnia agere in conspectu Dei *cuncta cernentis*, & nullum defectum impune relinquentis. Tum (g) quia perfecta Humilitas non solet nasci, nisi post experientiam multorum casuum, & calamitatum, quarum multiplex experientia non modicum juvat ad discretionem, & maturitatem.

Ps. 118. 120.

Luc. 10. 42.

Philip. 2. 12.

Esth. 16. 4.

17. Est etiam radix & mater simplicitatis, ac justitiæ, & veritatis. Humilitas enim fugat omnem hypocrisim, & simulationem, & duplicitatem, & mendacitatem. Hæc quoque unicuique quod suum est tribuit, scilicet Deo gloriam & dominium, sibi vero subjectionem & opprobrium, proximo autem pietatem & obsequium. Et ut altius inferam, ipsa est radix illius Divinissimæ stultitiæ, de qua Apostolus pri-

(a) Ita & supra num. 7. hac utitur phrasi, sicut & alibi pluries.
(b) Pariter infra De regim. anim. n. 8.
(c) *Ad unitatem, ut possibile est, ipsius, qui est super omnem essentiam, & scientiam*, cap. 7. Itiner. ment. in Deum.
(d) Vel de hoc *uno*, *quod qui habet, habet omne bonum*, Expofit. in Luc. ibi.
(e) Hoc quoque *de facili* pluries a D. Bona. usurpatum.
(f) Vulg. *metu*. Alluditur ad illud Ps. 2. 11. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. Item *cum timore, & tremore* S. Fulgent. Ep. 3. ad Probam cap. 19. & S. Bernard. apud ipsum S. Bonav. L. 2. Phar. c. 29.
(g) Hoc *tum* pluries repetitum videre quoque est Vol. 2. in Commentariolo De Doctrina Evangelica num. 10., ac indicat Scriptorem Scholasticum, uti revera fuit D. Bonaventura. Quid quod *tum* usque adeo repetitum legere quoque est eodem sensu pro & apud Ciceron. 2. de natur. Deor. *Quia tum occultantur, tum abeunt, tum recedunt, tum antecedunt, tum autem subsequuntur, tum celerius moventur, tum tardius*

prima ad Cor. tractat loquens de stultitia crucis: *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* (1. Cor. 1. 23.) Et post modicum dicit: *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus.* (27.) Et iterum: *Nos stulti propter Christum*; (4. 10.) qua stultitia Christus nimium fuit secundum mundi sapientiam infatuatus. (*a*) Et ut uno verbo pertransiens multa, breviter concludam, nullum est exercitium, quod ita repente, & ita perfecte universitatem omnium virtutum introducat, sicut est perfecte se exercere ad sui contemptum secundum circumstantias Humilitatis præmissas. Unde egregie a quodam Sapiente (*b*) dictum est, quod Humilitas est janua, seu clavis sapientiæ, (*c*) & aula, seu templum gratiæ Dei. (Quoddam Sapientis dictum.) Et ratio est. Tum quia sicut Deo placet honorari, ita omnia in gratiarum actione recognosci, & reddi. Humilitas autem ad nihil aliud vacat nisi ad prædicta; & ultra hoc ad contemnenda omnia contraria. Necesse est enim, quod mens humillima sit Deo grata. Tum quia humiliter novit supplicare, & petere, & beneficia Dei veraciter recognoscere, & detestari offensam, & se prosternere ante pedes Domini sui, & Servorum suorum. Ideo super omnia impetrat veniam & gratiam, & longe plus quam quærat. Et certe sicut in creatis omnium stellarum & cœlorum aspectus & influentiæ rectissimo ac per consequens solidissimo incessu concurrunt ad terram fœcundandam, & aquæ ad valles; sic gratiosi aspectus Dei, & aquæ gratiarum ejus concurrunt ad humiles corde. (*d*) Unde de Altissimo dicitur: *Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta a longe cognoscit.* (Ps. 137. 6.) (*e*) Et etiam Regina Humilitatis Virgo Maria Mater Christi cantat Deo: *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.* (Luc. 1. 52.) Unde: *Respexit humilitatem ancillæ suæ.* (*f*)

CAPUT III.

De perfectione, cui nos exemplares reddit.

18. Attendendo autem ad tertium, scilicet perfectionem, cui nos conformat, patet, quod nos Deo summo conformat, & Jesu Christo, & Matri ejus, & omnibus exemplaribus Sanctitatis. (*g*) Licet enim in Deum non cadat humilitas, prout sui contemptum dicit; tamen in eo liberalissimam condescensionem, (*h*) prout decet Deum, ad omnes ejus creaturas, limpida consideratione cognoscere possumus. (Humilitas, quæ dicit contemptum, non cadit in Deum; sed quæ dicit condescensionem.) Deus enim tantæ condescensionis est, ut non dedignetur assistere infimis creaturis, & vermiculis, immediate in se *omnia portans*, (Hebr. 1. 3.) continens, & conservans in omnibus suum vestigium, aut similitudinem, & bonitatem pro eorum capacitate diffundens. (*i*) Quis etiam tantus condonator injuriarum sicut Christus? De quo vere humiliato *usque ad mortem, mortem autem crucis*, (Phil. 2. 8.) & usque ad inferos, & hoc pro suis inimicis, & servis suis, non opus est loqui.

19. Si quæratur, quare ita difficile est ad Humilitatem pertingere, cum actus ejus non inferat passionem sensui, & tota conditio nostra clamet nos esse viles, & quasi nihil? (Quare ita difficile ad humilitatem pertingere.) (*k*) Sciendum, (Responsio.) quod

(*a*) Vid. de hac stultitia, quæ quidem stultitia est secundum falsam mundi sapientiam; sed reapse est sapientia Sanctorum, Serm. sive Collat. 2. in Hexaem., ubi D. Bona. latius de ea differit. Nec non S. Hieron. Epist. 53. al. 103. ad Paulin. num. 4.

(*b*) Ille forte *quidam sapiens*, de quo idemmet D. Bonav. ad fin. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. Sive *Sapiens*, qui Prov. 11. 2. ait: *Ubi est Humilitas, ibi & Sapientia.* Vel alius, de quo mox.

(*c*) Idem Exposit. in cap. 10. S. Luc. Item lego quoque in Vitis Patrum Lib. 5. Libello 15. de Humilit. num. 22. *Dixit Abbas Joannes brevior: Quia janua Dei est Humilitas.* In Deo autem *sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, Coloss. 2. 3.

(*d*) Eod. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

(*e*) Ita Exposit. in cap. 1. S. Luc. ubi de *Humilitate*, quæ est *dispositio ad respectum gratiæ*.

(*f*) Sic in 2. Dist. 22. Art. 1. Q. 1. in fine.

(*g*) Ita cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. ubi de exemplaribus Sanctitatis, & Humilitatis, videlicet Christo, B. M. V., B. Francisco, ac B. Clara.

(*h*) De hujusmodi *condescensione*, & quidem multiplici, in fine Sermonum de decem Præceptis, ac infra Lib. singulari de iisdem, nec non in Apolog. pauperum &c.

(*i*) Cap. 2. Itiner. ment. in Deum, ubi *de speculatione Dei in vestigiis suis in hoc sensibili mundo*; Cap. 3. & 4. ejusdem *de speculatione Dei per suam imaginem, naturalibus potentiis insignitam, & in sua imagine, donis gratuitis reformata*; & cap. 6. *de speculatione beatissimæ Trinitatis in ejus nomine quod est bonum, & bonitatis Dei summa communicatione, & vera diffusione.*

(*k*) De hoc plura cit. cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. nec non Serm. 4. de uno S. Confess. & mox seq. Tract. n. 3. ac 6. &c.

quod id provenit in genere ex talibus. Primo ex propria sua arduitate; quia omnis virtus, quanto magis ardua est, & perfecta, tanto ceteris paribus est inaccessibilior nostris viribus: (a) & ideo tanto opus est cum majori conatu (b) assurgere ad eam. Secundo ex forti impulsu, & multa appetibilitate sui contrarii vehementer contradicentis in natura rationali, quæ non est plena, sed vacua Deo; & per consequens est inflata, & plena ventosa æstimatione sui ipsius. Altitudo enim prioritatis, & præsidentiæ (c), & sui etiam præcellentiæ, est nulli subesse, nulliusque legibus coarctari; sed in omnibus propriam voluntatem sequi habet: in quantum se exhibent menti tali, & quoddam Divinum esse, & posse, & quædam gloria quasi Dei. Et ideo est difficillimum sentes has & radices in tali medullitus inolitas eradicare. (d) Tertio ex hoc, quod contemptus sui præfert quamdam imaginem infamis mortis, & annihilationis; (e) & ideo grandem contemptum sui homo talis reputat sicut sui annihilationem. Tantum enim homo se sentit esse & vivere in cordibus aliorum, quantum se sentit appretiari ab eis: & similiter tantum se sentit homo vivere sibi, quantum occurrit sibi ut gloriosus, & ut res magna, aut virtus valoris. Quantum autem hujusmodi appretiatio & fama tollitur, vel minuitur, & a quot cordibus sentit se non reputari; etiam a tot cordibus sentit se homo mori, & annihilari. Unde Ps. *Oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde*. Ps. 30. 13. Contemptus autem addit ultra hoc dejectiones, & conculcationes, & *tanquam vas perditum*, Ibi. id est, abominabile (f) facit. Et hoc est quodammodo pejus esse, quam nihil. Hæc igitur causa est tantæ difficultatis ad tolerandum & amandum grandem contemptum, vel infamiam sui; & ideo perfecta humiliatio est summum genus ministerii (g) & holocausti apud Deum.

Quæstio altera cum responsione.

20. Si vero quæras, quomodo homo veraciter se possit reputare omnibus hominibus inferiorem, & viliorem? Sciendum, quod hoc potest fieri multiplici via. Primo, comparando id, quod tibi est proprium, ad reliqua, secundum quod sunt opera Dei. Tibi enim proprium est esse de nihilo, & quantum est de te, redire in nihilum. Insuper esse nihil propter peccata, & omnes defectus tuos, (h) qui sunt tibi proprii. (i) Reliqua vero in quantum sunt opera Dei, & ipsum participantia, non habent propriam rationem mali. Si autem hoc modo compares te illis, invenies te in infinitum viliorem illis. Et hanc viam docet Anselmus. (k) Anselmus de simili. c. 110. Secundam ponit Beatus Augustinus super illo verbo Apostoli ad Philippen. secundo: *In humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*, Augustinus in Glos. ordin. super Epist. ad Phil. 2. 3. ubi dicit: Non debemus ficta æstimatione hoc facere, sed vere æstimemus, posse esse aliquod bonum occultum in alio, quo nobis superior sit; etiamsi bonum nostrum, quo ipsi vi-

(a) *Inaccessibilior viribus nostris*, nimirum si desit Divina gratia, sine qua *virtutes, quæ ad se referuntur, superbæ sunt, & inflatæ*, ut ait secundum S. Augustinum D. ipse Bonav. in 1. Sent. Dist. 1. Art. 3. Q. 2. ad 4. *Non enim potest liberum arbitrium rectam intentionem habere absque munere gratiæ gratis datæ, per quod illuminetur, & dirigatur, & excitetur, ut velit facere aliquid, quod sit Deo placitum*, idem inquit in 2. Dist. 28. Ar. 2. Q. 3. in concl. Et *Virtutes, quia elevant potentiam, habent ortum a Divino munere; non a natura, sed a gratia*. Vid. in 3. Dist. 33. Ar. 1. Q. 5. in concl.

(b) *Videlicet quando concurrit Divina gratia adjutorium*, ibi. Vid. L. 2. Phar. c.16.

(c) His vocibus alibi quoque utitur.

(d) Hinc oriuntur tentationes superbiæ, quibus omnibus adeo difficile est libero arbitrio absque munere gratiæ resistere, ut dicat idem S. Bonav. in 2. Dist. 28. Ar. 2. Q. 2. in concl. quod *vir superbus necesse habet peccare &c.*

(e) Vocem hanc pluries fuisse usurpatam a D. ipso Bonav. in 2. Dist. 37. Art. 1. Q. 2. ad 5. Vid. infra in Medit. sive de regim. anim. ad quandam devotam Dominam n. 9.

(f) Lorinus interpretatur *fictile vas confractum, quod in sterquilinium projicitur*, adeoque *abominabile*.

(g) In Amator. ex Leo. Ser. 14. de Passio. Dom. c. 4. *Ministerium suum implevit, humilians semetipsum &c.*

(h) *Hoc est peccatum, quod est modi, speciei, & ordinis corruptivum. Quod quia defectus est, non habet causam efficientem, sed deficientem, videlicet defectum voluntatis creatæ*. Breviloq. Par. 3. cap. 1. & alibi.

(i) Supra num. 4.

(k) Ex eod. Ansel. loc. cit. ita L. 4. Phar. cap. 27. in fine sic „ Alterius virtutem, non „ vitium, suumque vitium, non virtutem at„ tendere debet, quisquis ad culmen Humili„ tatis ascendere studet. “ Vid. in 1. Dist. 17. Par. 1. Q. 3. in concl. ac Prodr. col. 43. ac seq.

videmur ſuperiores, non ſit occultum. (*a*) Dicit etiam Ambroſius in Libro de Virginitate, laudem hominis eſſe ponendam non in forenſi pelle, ſed in interiore homine, quem præclare definivit Apoſtolus Petrus dicens, abſconditum eſſe cordis hominem in incorruptione quieti & modeſti Spiritus, qui eſt ante Deum locuples. Et vero contingit, quod quidam plerumque habent multa bona exteriora, ſed intus minora; quidam vero habent pauca exterius, ſed habent multa occulta bona interius, quæ prævalent omnibus iſtis: ut puta aliquis conjugatus habet habitum matrimonii, id eſt, virtutem ſufficientem ad ſufferendum matrimonium, quam aliunde Virgo non habet, aut non tantam, quantam alius. Et ideo Gregorius ſuper illud Job: *Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea*, dicit: Semper minus debet homo æſtimare bona ſua, quam alterius. (*b*) Tertio modo fit hoc per fortem affectum & guſtum ſuorum defectuum (*c*). Sicut enim patiens dolorem dentium ſe æſtimat præ aliis pati, non quod tantum patiatur, ut videat dolorem ſuum eſſe majorem; ſed quia intimius & fortius dolorem ſuum, quam alium animadvertit: ſic etiam in caſu proportionate debet eſſe. Et hoc tertio modo vas electionis Beatus Paulus Doctor gentium dicit ſe *primum*, id eſt, maximum *peccatorem*. (*d*) Quarto poteſt fieri id, comparando illud, quod ipſe reddidit Deo reſpectu gratiarum, quas Deus ipſe ſibi fecit, ad id quod alius reddidit reſpectu eorum, quæ a Deo recepit; aut ad id quod Deo alius redderet, ſi tanta & talia a Deo recepiſſet, ſicut ipſe. Et hoc modo Beatus Pater Franciſcus (*e*) dicebat, & ſentiebat ſe maximum peccatorem; quia æſtimabat non eſſe ribaldum (*f*), qui non gratior fuiſſet Deo, ſi tanta beneficia gratiarum recepiſſet a Deo, ſicut ipſe acceperat. (*g*) Quinto modo conſideratione Divinorum judiciorum, quia ſecundum Beatum Gregorium vigeſimo quinto Moralium ſuper illud Job trigeſimo quarto Cap. *Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis*, dicit: Sæpe contingit, ut ii qui videntur ſtare humano judicio, jam in conſpectu æterni judicis jaceant: & qui adhuc coram hominibus jacent, jam in conſpectu æterni judicis ſtent. Et dat exemplum de Juda de Apoſtolatu cadente, & de latrone in cruce pendente;

Ambroſ. L. de Virginit. perpet. S. Mar. ac de Virginis Inſtit. c. 3. n. 18.

1. Petr. 3. 4.

Gregorius Moral. L. 9. cap. 25. n. 3. in Job. c. 9. v. 21.

Act. 9. 15.

1. Tim. 2. 7. ac 1. Tim. 1. 15.

Gregorius Moral. L. 25. c. 8. n. 19. in Job c. 34. v. 24.

(*a*) Ita fere ead. Gloſſa apud Lyranum. Recolenda autem quæ ſupra ſcripſit Tract. de Vite Myſt. cap. 29. n. 101.

(*b*) Ita ibi ad ſenſum duntaxat.

(*c*) *Fortem affectum, & guſtum ſuorum defectuum* habuit & humilis S. Bonaventura, qui Serm. 4. Dom. 13. poſt Pentec. referens quod olim ſibi accidit, parum abfuiſſe, quin Diabolus ipſum aliquando præfocaret, & interimeret, ſubdit: *Ex revelatione didici, quod exigentibus meis peccatis (quanquam de peccato mortali mihi conſcius non eſſem) hoc mihi Divina juſtitia permittebat*. Adde, quod *ſuorum defectuum* cognitio tam alte ipſum penetraverat, ut *per multos dies ſe indignum Chriſti Corporis reputaverit*. Unde *Dominus ejus humilitatem reſpiciens, cum una die Miſſam devotius audiret, ad ejus confortationem una de particulis Hoſtiæ conſecratæ per Sacerdotem, ſolo Domini juſſu, in os ejuſdem Generalis intravit, & ipſum guſtu ſuaviſſimo ſaginavit*. Vid. Prodrom. col. 40.

(*d*) Ad verba hæc: *Quorum* (ſcilicet *peccatorum*) *primus ego ſum*, Sa, & Menochius ſubdunt: *Id eſt, præcipuus, vel maximus*; additque Gordonus, *præſertim non mente expendendo, quam fuerint gravia aliorum peccata*.

(*e*) Satis ſe ſe indicat hiſce verbis Franciſcanum.

(*f*) Significat hominem viliſſimum, abjectum, libidinoſum, ſcortatorem, ac ganeonem, ſive illum, qui in taberna meritoria gulæ, & lupanari meretricio operam navat. Vid. hanc circa vocem uſitatam ſæculo ipſo, in quo D. Bonaventura ſcribebat, Gloſſar. Ducangian.

(*g*) Poſtquam ſatis, ut dixi, ſe ſe indicavit Franciſcanum, prodit ſe ſe quoque Bonaventuram, qui in Legen. Ma. S. Franc. de ejus *Humilitate* agens c. 6. ſimillima prædictis enarrat. De præfato exemplo inſignis S. Franciſci Humilitatis inter Sermones S. Bonaventuræ de Sanctis in communi etiam Serm. 4. in ord. 26. de uno S. Confeſſ. prope finem ita narrat: „ Fuit quidam Frater in extaſim raptus, qui, „ cum quandam ſedem altiſſimam vidiſſet in „ cœlo, quam audivit humili ſervari Franci„ ſco, volens, poſtquam ad ſe rediit, proba„ re; quæſivit ab eo, quid de ſe ſentiret. „ Cumque vir humillimus ſe maximum om„ nium peccatorum aſſereret; ille ait: Cum „ qua conſcientia potes hoc dicere, cum ſint „ innumeri homines, qui pejora faciant, quam „ tu facis? Ad quem vir Sanctus ait: Ego „ puto, quod nullus ſit in mundo ita pecca„ tor, qui non eſſet melior, & operaretur „ melius, ſi Dei dona, & gratiam accepiſſet, „ quam ego habeo a Deo." Ad quæ ibi ſubdit D. Bonaventura: *Revera conſideratio nobiliſſima &c.* Et generatim de ſanctis Viris ait Soliloq. cap. 1. cum S. Greg. L. 32. Moral. cap. 1. in princip. *Sancti Viri quo altius apud Deum virtutum dignitate proficiunt, eo ſubtilius indignos ſe eſſe deprehendunt &c.*

te; (a) & addit illud Joannis Apostoli: Apoc. 3. 11. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*; (b) & illud Beati Pauli: 1. Cor. 10. 12. *Qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et fortasse illi, quos despeximus, & tardius poterunt surgere, & vitam malam ferventioribus studiis expiare (c) &c. (d)

SE-

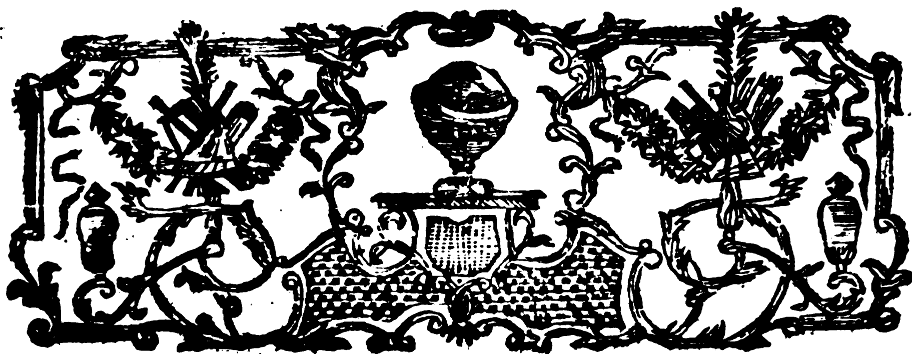
(a) Verba ibi Gregorii, quæ e vestigio subjungit, sunt hæc „ Quis enim hominum æstimare potuisset, Judam vivendi sortem etiam „ post ministerium Apostolatus amittere? Et „ quis e contra latronem crederet causam vitæ „ etiam in articulo mortis invenire? Occultus „ autem judex præsidens, & utrorumque corda discernens, alterum pie statuit, alterum „ juste confregit. Illum distincte exterius repulit, hunc introrsus misericorditer traxit. "

(b) In 1. Dist. 40. Art. 2. Q. 2. ad 1. 2. „ Qui actualiter justus est, potest locum, quo „ dignus est, perdere, perdendo justitiam: & „ qui peccator est, potest sibi locum debitum „ acquirere, acquirendo justitiam; & hoc tota „ die contingit. Exemplum in veteri Testamento manifestum fuit de Saule & David in „ regno, cui scilicet Sauli recte potuit dici: „ *Tene quod habes*, id est, humilitatem, & justitiam; *ne alius accipiat coronam tuam*, tibi „ debitam secundum statum præsentem, alii „ tamen debitam secundum dispositionem æternam. Exemplum etiam est in coronis Quadraginta Martyrum. "

(c) Exposit. in cap. 14. S. Luc. „ Noli te „ homo comparare majoribus, noli minoribus, „ noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o „ homo, si unus ille quem forte omnium vilissimum, atque miserrimum reputas, cujus „ vitam sceleratissimam, ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non solum præ te, qui forte jam „ sobrie, & juste, & pie vivere te confidis, „ sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam sceleratissimum: quid scis, inquam, si „ melior & te, & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero „ jam sit? " Hæc ibi ex Serm. 37. S. Bernardi in Cant. n. 7. nec non d. Serm. 4. de uno S. Confess. ex eodem.

(d) Ita cum *& cetera* concluditur quarta & ultima pars Opusculi de Ecclesiastica Hierarchia, quod indicio est aliquid ad complementum deesse. Eodemque modo cum *& cetera* finis imponitur d. Serm. 4. cum laudato S. Bernardo ita inferendo „ Simus ergo humiles fratres; „ qui per solam humilitatem jus nobis acquirimus apud Deum. Bernar. Apud Deum, „ fratres, jus habere non possumus, quoniam „ in multis eum offendimus; sed nec eum fallere possumus, quia novit abscondita cordis „ nostri; nec ei resistere possumus viribus, „ cum sit potentissimus. Quid ergo nobis restat, nisi ad Humilitatem confugere? Et „ quod in aliis minus habemus, de ipsa supplere debemus &c. "

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
TRACTATUS ALTER BREVIOR
DE TRIBUS VIRTUTIBUS
HUMILITATE, PATIENTIA, ET CARITATE.

ADMONITIO.

HIC Tractatus Domini Bonaventuræ Ordinis Minorum, *ut præfert titulus* Codicis membr. Romanæ Biblioth. Chisianæ, *de quo in* Prodromo col. 462. *ex ordine ipso doctrinæ hunc sibi jure vindicat locum; eo vel maxime quia quæ in præcedenti videntur deesse, optime per ipsum supplentur. Tametsi vero hujusmodi* Codex Chisian. *sæculi sit XIV., teste* Cl. Assemano, *ac verisimiliter credi possit ex autographo coævo descriptus, adeoque videatur ad faciendam fidem satis idoneus; non de erit tamen, qui difficile credat, revera ejus esse, cujus fert nomen, nempe* Bonaventuræ. *Quandoquidem arbitrabitur, dedecere virum gravem, qualis* Bonaventura *ipse certe fuit, ita ludere in literis componentibus verba* PUTREDO, TRIBULATIO, CARITAS. *Sed qui ita sentit, mihi non videtur Doctoris nostri indolem satis perspectam habere, ut qui suum temperare sermonem consueverat captui eorum, ad quos scribebat, & solidiorem quidem doctioribus præbere cibum; & parvulis in Christo lac petentibus, quemadmodum ipse loquitur* De Ecclesiast. Hierarch. cap. 1. *liquidiorem, eorumque, ut heic facit, tenui ingenio, infirmæ facultati, labilique memoriæ quoquo modo consulere. Et hoc pacto fuit, ut ipsiusmet utar verbis in* Comment. de Script. Sanct. dign. & excell. col. 1105. ac seq., similis optimo Magistro, & Prædicatori, qui secundum capacitatem audientium conformat se eorum intellectui; *nec non* instar Pauli, qui fuit omnibus omnia factus, Judæis Judæus, Gentilibus Gentilis, infirmus infirmis. *Quid quod Divina ipsa Scriptura, ut ait* Cl. Muratorius L. 1. de moderat. ingen. in Relig. negot. ad rudis populi sensum &. captum se se attemperet? *Quo quidem spectat & illud* Cl. Echardi To. 1. Script. O. P. pag. 170. *quod hæc* cordatus lector facile condonet genio sæculi XIII. & XIV. quibus etiam doctiores usi similibus, plura revera bona, & laude digna hujusmodi minutiis annectere solebant, quod jam tempora nostra delicatiora non patiuntur. *Non officit ergo prædicta ratio, quin hoc Opusculum* Domini Bonaventuræ Ordinis Minorum *credatur; sicut non obfuit, quin ei tribueretur* Laus Beatæ Virginis Mariæ, *quamlibet secundum literas Salutationis Angelicæ metro digesta. Ita sonat.*

I.

Isa. 12. 3. QUÆ potavi de fontibus Salvatoris effundam, ut fluant *Psal.* 114. 18. aquæ Domini mei, ac prædilecti Dei mei Jesu. Carissime Frater igitur ab ipso sermonem gratis acceptum, tibi gratis communicabo. (*a*)

2. Vidi Dominum sedentem super humilem, circumdatum patientiæ floribus, & caritate undique plenum; & dixit ad me: Si cupis cathedram esse meam, humilis esto. (*b*) Si munera ut flores offerre vis, patientiam in omnibus serva. Si amorem meum vis consequi, caritas te semper circumdet. Hæc tria tua sint, Humilitas, Patientia, Caritas. Nam Humilitas peccatorem Deo reconciliat: Sancti per Patientiam Deo placent: & per Caritatem semper amatur Deus.

De Humilitate.

Octo gradus Humilitatis, & primus. 3. Humilitatis gradus octo sunt, Primus enim est Deum cognoscere, (*c*) ut ipsius magnitudine cognita, quantum possumus, nostram agnoscamus infirmitatem. (*d*) Sed quis est Deus? *1. Cor.* 2. 9. Quomodo proferam? Cum nec lingua possit dicere, nec oculus videre, nec auris audire, nec in cor hominis ascendere? Cogitemus igitur de ipsius virtutibus, quantum possumus; cum ipsum nequaquam concipere valeamus. Meditemur, quæso, quid Dei sit sapientia, potentia, intelligentia, ratio, justitia, fontalis vitæ (*e*) sanctitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, misericordia, humilitas, (*f*) patientia, caritas, & omnis virtus. Nam & si quis homo, vel potius dicam Seraphim, has omnes haberet virtutes, nihil in Dei comparatione esset; quia ipse omnium virtutum generator est, & *Dominus Virtutum*. Sed *Psal.* 23. 10. si quis habet, ex parte habet; & ideo non perfecte habet. Quidquid igitur est, in comparatione Dei nihil potius, quam aliquid, est; (*g*) quamquam sanctus sit. Unde Ps. *Substantia mea tamquam nihilum ante te.* *Ps.* 38. 6.

4. Tu ergo, o homo, & peccator, quis es? Agnosce te (*h*); quia nisi putredo es. Non es nihil (*i*); sed putredo. (*k*) Non esse melius esset, quam *Job* 15. 6. putredinem esse. Nam nihil esse, si non prodest, nec nocet. Sed non sic putredo, quia non prodest, sed nocet. Nanque locus, qui vacuus est, melior est illo, qui putredinem habet. Ergo melius est nihil esse, quam putredinem esse. (*l*) Unde & si ipsam te esse existimas, tunc Humilitatis gradum tenebis secundum. Sed ut magis memoriæ Secundus Humilitatis gradus. commendetur, cujuslibet literæ PUTREDO Humilitatis ponam gradum.

5. Nam prima litera est P, secunda est U., & sic de ceteris. Et quia dixi, primum gradum esse cognoscere Deum; secundus ergo gradus est nostram agnoscere infirmitatem (*m*) in hac li-

(*a*) Ita ad quendam *Fratrem*, alludens ad illud Apocal. 21. 6. *Dabo de fonte vitæ gratis, & 22.* 17. *Accipiat aquam vitæ gratis*; nec non Matth. 10. 8. *Gratis accepistis, gratis date.*

(*b*) Secundum illud Prov. 11. 2. *Ubi est humilitas, ibi & sapientia.*

(*c*) Vid. super. Tract. n. 3. Item Ser. 4. de uno S. Confess.

(*d*) Pariter ex S. Gregor. Mag. L. 2. Phar. cap. 29.

(*e*) Dicitur Deus, secundum Bonaventuram, *fontalis vita*; quia, ut ait Serm. sive Collat. 12. in Hexaem. *Omnis creatura vivit in formis æternis. Unde Joan. Quod factum est, in ipso vita erat.* Vid. Vol. 1. Comm. in Jo. c. 1. n. 11.

(*f*) Super. Tract. n. 18.

(*g*) In 1. Dist. 8. Par. 1. Dub. 4. *In comparatione creaturæ ad Creatorem est excessus improportionabilis, & infinitus.* Et ibi Dub. 6. *Secundum habitudinem æquiparantiæ, & proportionis, verum est, quod nulla est ratio proportionabilis secundum conditionem veritatis, & nobilitatis esse Divini: & ideo quasi nihil est: non omnino in se, sed nihil a proportione; quia non potest inveniri aliqua proportio quantitativa.*

(*h*) Tract. de Vit. myst. c. 29. n. 103. Super. Tract. n. 4. nec non Cap. 1. de perfect. vit. ad Soror. &c. Consule sis inter Opera S. Bernardi Auctorem Tract. de inter. Domo Cap. 36. n. 75.

(*i*) Nisi *in comparatione Dei*, ut paulo ante dixi; &, uti notavi ex eodem Doctore nostro, *non est omnino nihil in se, sed nihil a proportione*, jam dicta.

(*k*) Confer cum L. 1. Phar. c. 7. & cum c. 2. de perfect. vit. ad Soror. nec non cum c. 1. Soliloq. ac Ser. 4. de uno S. Confess.

(*l*) Vid. simili modo differentem in 4. Dist. 50. Par. 1. Art. 1. q. 2. in concl.

(*m*) Secundum illud S. P. Francisci in Deum rapti, Deumque alloquentis: *Quis es tu? Et quis sum ego?* Hoc repetit ipse Bonaventura infra in Orationibus n. 4. Item comparando etiam vitam hominum cum vita Christi loquitur in hæc ver-

Tertius ejus gradus, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octavus.

litera P. Tertius gradus est in hac litera U. Quartus gradus est in hac litera T. Quintus gradus est in hac litera R. Sextus gradus est in hac litera E. Septimus gradus est in hac litera D. Octavus gradus est in hac litera O. Nunc dicam de his ponens unumquemque gradum secundum literam ejusdem nominis PUTREDO. (*a*)

Explicatio prædictarum literarum,

6. P. putredinem te esse existima (*b*). U. viliorem omnibus (*c*), vel utiliores omnes te esse existima. T. totum a Deo acceptum cognosce per gratiam (*d*) R. retine revereri cognitum & incognitum. E. æquanimiter omnia tolera. D. dominari, (*e*) & non dominare (*f*), permitte. O. honorem appetere noli.

Alia dd. literarum consideratio, graduumque declaratio.

7. Etiam sic considera. P. parum temporis te victurum existima (*g*). U. vile cadaver te futurum cogita (*h*). T. totum bonum, quod habes, a Deo cognosce. (*i*) R. retine memoriam mortis assidue. (*k*) E. eris de omnibus coram Judice redditurus rationem. (*l*) D. dolores inferni (*m*) & purgatorii recordare. O. omnium fuerunt parentes Adam & Eva; hodie stas in sæculo, cras fortasse in sepulchro (*n*). Igitur si bene caput cujuscunque literæ respicies simul cumulate, hoc nomen PUTREDO reperies. Hæc caussa memoriæ feci. (*o*)

8. Dixi hactenus in hoc Tractatulo (*p*) Humilitatis gradus breviter, qui tamen maximas expositiones portant. Audeo enim dicere, quod super hoc si valens scripsisset Doctor plurima, & magna composuisset Volumina, nihil potius fecisset, quam aliquid, & hoc maxime quoad primum Humilitatis gradum, qui est Deum cognoscere. Et si omnis est insufficiens ad creaturam intelligendam (*q*), tanto minus ad scribendum de Deo erit idoneus.

9. Sed ut quod dico magis firmetur, dic mihi quæso: *Quis sapiens & intelliget* minima arboris folia, quanta & qualia sint? Absit quod quis perfecte intelligat. Sed bene intelligit Deus, non tantum ipsam arborem; sed quot in mundo sunt, fuerunt, atque erunt, etiam *in mensura, numero* (*r*), *& pondere*, ac virtute; qui est in omnibus, & operatur omnia, & *ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Et sicut est omnipotens, ita & omnisciens. (*s*) *Osee 14. 10.* *Sap. 11. 21.* *Rom. 11. 36.*

10. Igitur si de infimis, ac minimis minime invenitur intelligens, quis ergo capax erit, *si cœlestia dixero*? sive de Angelorum Archangelorumque Agminibus *Jo. 3. 12.*

verba", „ Sicut exaltantur cœli a terra, sic exal-„ tata est vita illius a vita hominum, quæ ta-„ men posita est pro vita nostra. Sicut enim „ nihil ad aliquid nullam habet comparationem, „ ita vita nostra ad vitam illius nullam propor-„ tionem: cum illa nulla dignior, nostra nulla mi-„ serior potest esse. Cum ergo ei me devovero, „ quid quæso sum, nonne sicut stella ad solem, „ gutta ad fluvium, lapis ad montem? " Ita cap. 2. Incend. seu Incent. amor.

(*a*) In distributione prædictarum literarum, & graduum, hunc ordinem tenere opus fuit ad vitandam confusionem, quæ est in apographo nostro.

(*b*) Vide supra d. Tract. de Vite Myst. c. 17. n. 59.

(*c*) Super. Tract. n. 20. nec non in Epist. 25. Memorial. ubi de vera humilitate, atque in Remed. defect. relig. cap. 1. &c.

(*d*) In d. super. Tract. n. 3. ac 7. nec non Ser. 4. de uno S. Confess. &c.

(*e*) Supple, *passive*; sicut apud Cic. 1. Offic. c. 39.

(*f*) Supple, *active*, sicut Ps. 109. 2.

(*g*) Sive ut loquitur cap. 2. Incend. sive Incent. amor. *diem mortis imminentem*.

(*h*) Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. *Considera quo tendis; tendis enim ad corruptionem, & incinerationem* &c.

(*i*) L. 2. Phar. c. 16. ex Isid. & in d. Incend. ibi. *Totum, quod es, illi debes, a quo totum habes.*

(*k*) In eod. Incend. amor. cap 1.

(*l*) Adeoque visurus *faciem Judicis præsentem*, ibi cap. 2.

(*m*) Cap. 3. Soliloq. ubi & de recolenda morte, & judicio.

(*n*) Cit. cap. 2. de perfect. vit. si *hodie es, cras non eris.*

(*o*) Hæc memoriæ gratia fieri, scribendo præcipue ad virum simplicem, cujus adjuvanda erat imbecillis memoria, virum gravem minime dedecet. Ita ad fin. Procem. Breviloq. ait: *Titulos particulares capitulorum præmittere curavi, ad faciliorem memoriam, & lucidiorem contuitum dicendorum*; & miror, quod illud *Registrum* sive *Regestum*, fuerit in Sixtina Editione prætermissum, cum tamen late extensum habeatur in Edit. quæ prodiit *Anno Domini M.CCCC. LXXV. circiter Kal. Februarii*, ubi dicitur: *Impressus est liber iste ad honorem Dei. Per Anthonium Sorg. In Augusta.*

(*p*) Ita rursum ad fin. d. Procem. Breviloq. Al. *Tractatu*.

(*q*) Vide sis in hanc rem nostrum Michaelem Medinam, præclarum in Synodo Tridentina Theologum, De recta in Deum Fide L. 5. c. 12. versus finem.

(*r*) Vulg. *& numero*; sed absque & vel Exposit. in Sap. ibi.

(*s*) Ita ad fin. cap. 5. Itiner. ment. in Deum.

nibus, sive usque ad Seraphin Agmina tendam. Nunc usque de Dei intelligentia omnis omnino probatur insufficiens: Quid de ejus potentia, vel sapientia dicam? Quomodo, vel qualiter sua creavit potentia, atque regit sapientia? Omnis enim ratio fallit, ad capiendum maxime, & lingua deficit ad loquendum. (a)

11. Sed adhuc supereminentiorem contendo demonstrare illam (b); quia non solum cœlestium Spirituum Agmina (c), sed omne creatum respectu Dei potentiæ, sapientiæ, & ceterorum hujusmodi, minus est quam *granum sinapis*.
Luc. 17. 6. Nam dic quæso mihi: Nunquid potest Deus tantum verbo creare, quantum omne quod creatum est? Et illud tanquam *sinapis* esset *granum* in comparatione totius ipsius, quod adhuc creare potest; (d) immo minus quam *sinapis granum*. Et tamen omnia intelligeret sapientia, & providentia omnia sine labore gubernaret. Quis igitur homo tanta audacia inveniretur sufficiens suis viribus cogitare? Audeo dicere, quod neque Angeli, neque Archangeli, neque Principatus, neque Potestates &c. sic sufficientes ad hoc essent, scilicet Deum qualis est, cogitare, qui nec modo eum
2. Cor. 3. 5.

possunt ipso Dei munere plene comprehendere. (e) Ipse autem qui omnia fecit sua potentia (f), sua pietate dignetur mentibus studiosius cogitantibus de suis enarrare thesauris, qui vivit, & regnat in perpetuum. Amen.

12. Brevissime me de Humilitatis gradibus dixisse profiteor; sed breviora de Patientia, & Caritate describam: quia qui me docuit, diffuse poterit suis diligentibus enarrare. Sicut *flos*, sive *rosa campi* (g). Patientia (h) & Patientia, ubi tribulatio. Sed quid est tribulatio, nisi *Tribul. actio*. Quid igitur est *Tribul*? Si consideres, sex literas *Tribul* habet, a quibus edocemur, unde necessaria sit Patientia. Quæ autem dico, dico ut magis memoriæ commendentur. Nam prima litera est T., secunda R., & sic de ceteris. Et quid *actio*? *Actio* nomen est verbale ab *ago*. (i) Cant. 2. 1.

13. Ita ergo age, ut valeas pati
T. tentationem; quia necessaria in tentationibus Patientia:
R. reputationem tui malam:
I. injustitiam sustinere:
B. baculum, id est, verbera, vel facta:
U. verba sustinere injuriosa: (k).

(a) In 1. Dist. 8. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. ubi ait „ Intellectus noster deficit in cogitatione Divinæ veritatis, quantum ad cognitionem quid est; tamen non deficit, quantum ad cognitionem, si est. Unde Hugo (L. 1. de Sacram. Par. 3. c. 1.): Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperavit, ut sicut nunquam quid esset poterat ab homine comprehendi; ita nunquam quia esset, poterat ignorari. " Audi & S. Petrum Chrysologum in Symb. Apostolorum Ser. 61. „ Qui credit in Deum, Deum discutere non præsumat. Deus quod sit, sufficit scire: qui requirit unde sit, quantus sit Deus, Deus quid sit, nescit &c.

(b) Scilicet suprad. *Dei potentiam*, atque *Sapientiam*.

(c) Ita etiam vocantur Cap. 1. Soliloq.

(d) Vid. in 1. Dist. 44. Art. 1. fere per totum.

(e) In eod. 1. Dist. 3. Par. 1. Q. 1. in concl. „ Quantum ad cognitionem comprehensionis requiritur proportio æqualitatis, & æquiparantiæ, & talis non est in anima respectu Dei, quia anima est finita, Deus est infinitus: & ideo hanc non habet, & de hac intelligit Dionysius. " Scilicet qui cap. 5. de Div. Nominib. sub Par. 4. ait: *Deum neque dicere, neque intelligere possibile est*. Quapropter respondet quoque idemmet D. Bona. ibi ad 3. *Non sequitur, quod si cognoscitur totus, quod comprehendatur; quia intellectus ejus totalitatem non includit, sicut nec creatura immensitatem*. Vid. quoque in 3. Dist. 14. Art. 1. Q. 2. & 3. in concl. Unde quod ait S. Hieronymus apud D. Augustinum Epist. 112. ad Fortunatia. ac refert ipsemet D. Bona. L. 1. Phar. c. 1. *Videre Deum, sicut est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo, sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes &c.* eo sensu intelligendum est, secundum ipsummet Bonaventuram, quod scilicet *non potest Dei substantia sive natura videri, id est, plene comprehendi, etiam Dei munere*.

(f) De hac *potentia Dei* sic pluries cit. Ser. 4. de uno S. Confess. „ Si vis humilis fieri, considera *Dei potentiam*, quæ nos fecit &c.

(g) Pro *flos* in Cant. ibi *rosa* apud Cornel. a Lapide, Marianam atque Malvendam. Et ita vertunt Tigurin. Pagnin. Vatabl. & alii.

(h) Recte *patientia* aliena mala æquanimiter tolerans *rosa* comparatur; quia, ut ait S. Gregorius Moral. L. 20. c. 36. n. 76., *rosa quæ redolet, crescit cum spina, quæ pungit*. Dicitur *patientiæ* rosa etiam ab Alano, quem laudat d. Cornel. De *rosa Passionis*, in qua reluxit mira Christi patientia, supra Tract. de Vite Myst. cap. 35.

(i) Ita & in Lexicis.

(k) L. 2. Phar. c. 33. ex Isidoro de summo bono L. 2. c. 29. sent. 4. *Adversus convicium linguæ fortitudo est adhibenda patientia, ut tentatio verbi, quæ foris impugnat, tolerantiæ virtute victa discedat*.

L. lapsa, id est, amissa non quærere. Si primæ literæ cum omnibus sumantur, hoc nomen *Tribul* reperies.

De Caritate.

1. Jo. 4. 16. 1. Cor. 13. 2. 14. *Caritas Deus est*; & qui non habet caritatem, nihil habet (*a*). Sed ut memoriæ ipsa magis retineatur Caritas, a literis ipsius nominis *Caritas* accipiens, notabo qualis debet esse Caritas.

15. C. cœlestis oportet ut sit, scilicet Deum, & Sanctos in cœlis diligere.

A. activa, idest, proximis servire in terris.

R. recta, id est, *non ficta*. 2. Cor. 6. 6.

I. jucunda, id est, *non ex tristitia*, sed *hilaris* (*b*) Ibi c. 7.

T. attractiva, id est, non fugitiva, sed unitiva. (*c*)

A. amabilis, id est, *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. (*d*) Rom. 12. 15.

S. *sale condita*, id est, discreta. Coloss. 4. 6.

Si prædictæ primæ cum omnibus sumantur literæ, hujus nominis *Caritas* invenies dictionem. Hic thesaurus (*e*) non levissime tractetur, sed sæpe ac sæpissime ruminetur (*f*); quia cum brevis sit sermonibus, tamen sententiis est undique plenus &c.

SE-

(*a*) Ita eodem L. 2. Phar. c. 25. ex Bernardo Serm. 27. in Cant. post med. Ait enim: Quan„ titas uniuscujusque animæ æstimatur ex men„ sura caritatis, quam habet: ut verbi gratia, „ quæ multum caritatis habet, magna fit: quæ „ parum, parva: quæ vero nihil, nihil, di„ cente Apostolo: Si caritatem non habuero, „ nihil sum. " 1. Cor. 13. 2. Hinc in 3. Dist. 36. Dub. 1. defendit quod ex Augustino tradit Magister inquiens „ Ubi caritas est, quid est, „ quod possit deesse? Ubi autem non est, quid „ est, quod possit prodesse? Cur ergo non di„ cimus: Qui hanc virtutem habet, omnes ha„ bet, cum plenitudo legis sit caritas, quæ „ quanto magis est in homine, tanto magis „ est virtute præditus, quanto vero minus, „ tanto minus inest virtus: & quanto minus „ inest virtus, tanto magis inest vitium? " Insuper Cap. 7. de perfect. vit. ad Soror. „ Tan„ tæ virtutis est caritas, quod ipsa claudit in„ fernum, sola aperit cœlum, sola Deo ama„ bilem reddit. Tantæ virtutis caritas est, quod „ ipsa sola inter virtutes virtus nominata est, „ quam qui habet, dives est, & locuples, & „ beatus: quam qui non habet, pauper & men„ dicus est, & miser. Unde super illo verbo „ ad Cor. Si caritatem non habuero, nihil „ sum, dicit Glossa: Attende quanta fit caritas, „ quæ si desit, frustra habentur cetera; si au„ tem adsit, habentur omnia; quam qui ha„ bere cœperit, Spiritum sanctum habebit. Et „ B. Augustinus dicit: Si virtus nos ad beatam „ vitam sine caritate non ducit, nihil esse om„ nino virtutem affirmaverim, nisi tantum sum„ mum amorem Dei: " Et in 1. Dist. 17. Par. 1. Dub. 6. docet solam caritatem distinguere inter filios regni & perditionis; ait enim „ Om„ nia dona possunt esse informia præter cari„ tatem; & quoniam possunt esse informia, „ possunt esse in justis & peccatoribus. Sed ca„ ritas nunquam potest esse informis, nec esse „ cum peccato; quia actus ejus est diligere „ Deum propter se, & super omnia; qui te„ movetur per omne peccatum. Et ideo dicit „ Augustinus, quod sola caritas distinguit &c. " L. 15. de Trin. c. 18. Item in 4. Dist. 33. Ar. 2. Q. 3. ad 1. 2. 3. non diffitetur, *quod debetur radici caritatis omne meritum*. Et in 2. Dist. 38. Ar. 1. Q. 1. & 2. ei tribuit voluntatis bonitatem omnem. Utinam hæc saperent, & intelligerent qui in lege amoris præceptum caritatis extenuare contendunt.

(*b*) Ibidem ex Augustino de laude caritatis, *in bonis operibus hilaris, inter veros fratres lætissima*. Vid. Præfat. in Cant. §. 5.

(*c*) *Unitiva* d. Præfat. §. 4. not. *f.* Item 2. Dist. 44. Ar. 3. Q. 1. ad 3. & Centiloq. Par. 3. sect. 40. Dicitur etiam *attractiva* secundum illud Osee 11. 4. *In funiculis Adam traham eos, in vinculis caritatis*. Vid. Exp. in c. 12. S. Luc.

(*d*) In Alphab. metr. Religiosor. incipient. ad caritatem cum omnibus tenendam pariter ait: *Gaudere cum gaudentibus, cum flentibus plorare*.

(*e*) Recte *caritas* dicitur *thesaurus*, utpote *sine qua dives pauper est, & cum qua pauper dives est*, cit. L. 2. Phar. c. 25. ex eod. August. ibi.

(*f*) Translate pro *diligenter perpendatur*, in quo sensu alibi quoque prædicto verbo utitur.

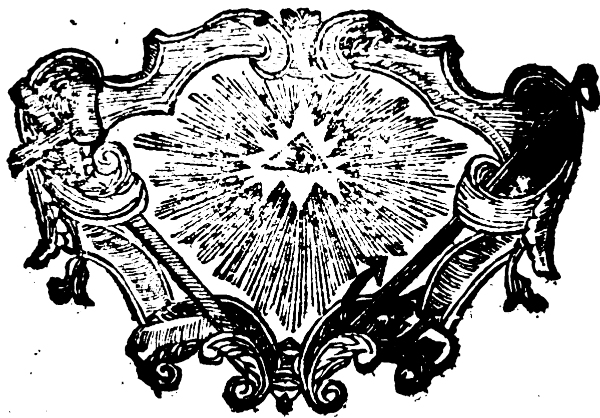

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ ORATIONES.

ADMONITIO.

INter ea, quæ scripsit D. Bonaventura, recenset Cumulum Orationum Petrus Rodulphius Tossinianensis O. M. C. præclarus Theologus, Ecclesiastes ac etiam Historicus, de quo in Prodr. col. 277. Et ipsemet Bonaventura injungit Numerum Orationum in Ordinar. Vit. Relig. Ex iis dabo sequentes, quarum prima erit Oratio cum recolendis a Sacerdote ante celebrationem Missæ. Hæc Oratio extat in Soliloquii Cap. primo, atque in cap. 11. Remedii defectuum religiosi ad Fratrem Robertum, nec non in Stimulo amoris; in quo plura ex eodem D. Bonaventura excerpta continentur, videlicet in ejus Par. 1. cap. 2. in fin. Quodve ei subnectitur, habetur Bononiæ sub titulo Consilium Bonaventuræ ante celebrationem Missæ in MS. membr. in 16. fol. 137. apud Clariss. ac Reverendiss. Abbatem Joannem Chrysostomum Trombellium jam a me laudatum in Prodr. col. 402.; atque in alio MS. Chartac. Vatic. n. 458. in 4. maj. fol. 107. qui habet in capite hanc notam, ut dixi in eod. Prodr. col. 456. Subsequens Opusc. Bonaventura Episcopus Cardinalis dicitur compilasse, in quo informat, & admonet quosdam Sacerdotes minus caute & circumspecte celebrantes. Unde docet hæc servanda a quolibet Sacerdote celebraturo &c. Sequitur Oratio ad Patrem æternum præmittenda sacro faciendo, extans cap. 6. de præparat. ad Miss. Nec non alia Oratio Communicantium, non lingua, vel labiis, sed corde dicenda, quæ est cap. 13. de præparat. ad Miss. Item ejus Oratio fusior post Communionem a Sacerdote dicenda, quæ continetur in Opusc. De Instruct. Sacerd. ad se præparand. ad celebrand. Miss. Dein altera Oratio brevior sub eodem nomine S. Bonaventuræ proponitur pro Gratiarum Actione post Missam ad finem Horarum Diurnarum Breviarii Romani ad usum Trium Ordinum S. P. Francisci. Et quamvis in Editione Sixtina Stimuli amoris ponatur tanquam ejus Alius Prologus; alium tamen babet locum in Codd. MSS. Veronen. & Lunælacen., fuitque deinde exscripta a S. Laurentio Justiniano cap. 3. de Incendio amoris: & ut recte adnotarunt celebratissimi Romani Editores, ejus magna pars habetur in Soliloquio cap. 1., quod esse D. Bonaventuræ nemo negat. Quoad aliam autem Orationem, testatur Breviarium Romanum Trium Ordinum S. P. Francisci. Post enim Rubricas particulares & generales, & post Observanda in

in persolvendo Divino Officio, & in initio, ac fine cujuslibet horæ, seu recitationis ipsius, *postque memorata ea, quæ* Sanctus Bonaventura cap. 10. Vitæ Seraphici Patris Francisci enarrat de studio, quo sanctus Parens devotioni, dum horas Canonicas recitaret, assidue incumbebat, *aliaque plura ad excitandam fovendamque devotionem aptissima; subdit* Laudes ad terminandam recitationem cujusvis partis Divini Officii, *& hanc Rubricam subjungit:* Adest alia ipsiusmet Leonis Pontificis expressa concessio, quæ plenariam remissionem omnium defectuum, in qualibet hora Divini Officii humana fragilitate commissorum, omnibus & singulis elargitus est; qui in fine Orationem dixerint a sancto Bonaventura dispositam, tenoris qui sequitur: SACROSANCTÆ *&c.* Pater noster, Ave Maria, pro felici statu suæ Sanctitatis, & Ecclesiæ sanctæ Dei. *Sed monet* Martinus Navarrus J. U. D. celeberrimus Ord. Can. Regul. S. Augusti. Comment. de Orat. & hor. Can. cap. 19. sub concl. 10. *ubi hanc Indulgentiam memorat:* Caveat tamen is, qui hoc privilegio uti volet, ne fiat ei occasio negligentius & laxius horas suas recitandi, concepta fiducia remissionis per prædictæ Orationis dictionem habendæ. *Accedunt* Oratio pro petendo æterno gaudio, *& quadam alia* Orationes jaculatoriæ, *quas* jaculatas S. Augustin. Epist. 130. al. 121. c. 10. n. 20. *vocat* ad Probam *ajens:* Dicuntur Fratres in Ægypto crebras quidem Orationes habere, sed eas brevissimas tamen, & raptim quodammodo jaculatas. *Hæ sunt ex multis pauca* Orationes Sancti Bonaventuræ, *quarum* Cumulum *laudat* Tossinianensis. *Ad quas tamen spectare possunt infra* Paraphrasis ascetica Orationis Dominicæ *una cum breviori ejusdem* Expositione, *&* Meditatio Salutationis Angelicæ, *ad instar devotarum* Orationum. *Item alia* Orationes *perquam devota, una supra in* Prol. Tract. de Vite Myst. altera in ejus cap. 44. ad fin. num. 152. *Alia quoque tum infra* Par. 2. ad fin. Prol. Sermonum de laude Mellifl. Nom. D. N. J. C.; *tum ibi* ad fin. Serm. 1.; *tum* Serm. 7. num. 58. in fin. *tum* Serm. 9. num. 89.; *tum in fine* Serm. 10. *Adde* Orationes de septem Verbis Domini in Cruce *ad finem cujusque verbi &c. Spero autem futurum neminem, qui dixerit non debuisse eas, quæ sequuntur, in hoc* Supplemento *locum habere, aut qui verum esse negaverit quod refert* S. Antoninus Par. 3. Chr. Tit. 24. cap. 8. *nec non ex eo* Petrus Galesinius in Vita S. Bonav. cap. 6. Omnem veritatem, quam percipiebat intellectu, ad formam orationis, & laudationis Divinæ reducens, continuo ruminabat affectu. *Sive ut loquitur* Galesinius: Omnia quæcunque subtiliter cogitaret, aut ad scribendum pararet, vertebat in formam modumque piæ precationis.

ORA-

ORATIO ANTE MISSAM.

I.

O Domine Jesu Christe, qui propter me (a) tibi non pepercisti, cor meum tuis vulneribus ita (b) saucia, & mentem meam tuo sanguine ita inebria, ut quocunque me vertam, semper te videam crucifixum, & quidquid inspexero, (c) mihi appareat tuo sanguine (d) rubricatum: ut sic totus in te tendens, nil valeam præter te invenire, nil nisi tua vulnera intueri. Hæc mihi consolatio sit, tecum mi Domine crucifigi (e), & mihi sit intima afflictio aliquid præter te (f) meditari. Non quiescat cor meum (g), bone Jesu, donec inveniat te centrum suum. Ibi cubet, ibique suum terminet appetitum. Amen. (h)

Recolenda a Sacerdote ante Missæ celebrationem.

2.

Intentionis discussione, (i) ne
- propter vanam gloriam,
- propter verecundiam, (k)
- propter timorem, (l)
- propter consuetudinem. (m)

celebretur.

Generalis contritio super
- omissis, quæ fieri oportuit,
- commissis, quæ fieri non licuit,
- consuetis, & sæpe confessis. (n)

corde, ore, opere,

Pu-

(a) *Qui propter me &c.* deest in Stim. amor.
(b) Itidem *ita* abest.
(c) Ibi *aspexero*.
(d) Ibi *in tuo sanguine*.
(e) Ibi *vulnerari*.
(f) Ibi *sub te*.
(g) Hæc & quæ sequuntur in Soliloquio desiderantur.
(h) In suprad. Remed. defect. relig. cap. 11. hæc oratio concluditur sic: *Non quiescat cor meum nisi in te bone Jesu; quia mihi semper male erit sine te. Tu enim es virtus omnipotentis.*
(i) In Opusc. de præparat. ad Missam cap. 1. mox post init. de hac ipsa *discussione* sic: „ Primo igitur accessurus ad mensam cœlestis „ convivii, juxta Apostolum (1. ad Cor. 11. „ 28.): Proba teipsum, & diligenter examina „ cum qua fide, quali proposito, quanta caritate, propter quid, aut propter quam cau„ sam accedis &c. "
(k) Id est, terrenum respectum.
(l) Scilicet humanum. Ita secundum S. P. Franc. in Epist. ad Fratres in Capitulo Generali congregatos L. 2. Chron. c. 44. n. 134.
(m) Cap. 8. d. Opusc. de præparat. ad Miss. „ Proba teipsum propter quid, aut propter „ quam causam accedis. Et hic dirige aciem „ mentis ad duo præcipue, scilicet ad purum „ affectum, & desiderium sanctum: secundo ad „ debitam intentionem, & propositum necessa„ rium. Primo vide quid desideres; ne pro„ pter avaritiam, aut tumorem, (forte *timo„ rem*) aut vanam gloriam, aut consuetudinem, „ aut alicujus mundanæ complacentiæ, aut „ temporalis favoris caussa accedas: sicut mul„ ti diebus istis (*& utinam non essent etiam ho„ die*) abutuntur ad sui perditionem, quod „ est datum ad salutem. Væ, væ, væ, Do„ mine Deus, quanti hodie infelices ad sacros „ Ordines accedunt, & Divina mysteria acci„ piunt, non cœlestem panem, sed terrenum „ quærentes; non spiritum, sed lucrum; non „ Dei honorem, sed suam ambitionem; non „ salutem animarum, sed quæstum pecuniarum; „ non Christo servire mundo corde & corpore „ in sacris mysteriis, sed deliciari, ditari, su„ perbire, & luxuriari de patrimonio Christi, „ & de eleemosynis pauperum; ac Ecclesiasti„ cas Dignitates ambiendo multis litigiis, & „ simoniis potius rapiunt, quam assequantur, „ non vocati a Deo, sed impulsi a Diabolo „ tanquam Datan & Abyron! " Quoad d. *avaritiam* & *simoniam* vid. in 4. Dist. 25. Art. 1. Q. 4. ad 4. Quo vero ad supradictam *consuetudinem* lego in Tract. de interiori domo c. 20. n. 41. inter Oper. Supposit. S. Bernardi: *Accedo servus ad Dominum, non amore, sed timore; non devotione, sed usu.*
(n) Id intellige etiam de venialibus, quia inquit idemmet D. Bonaventura in cit. Opusc. de

Pura, & vera confessio, scilicet	notabilium, (a) communium, ignoratorum,	criminum.
Quid intendis consequi principaliter	an augmentum dilectionis, (b) an inseparabilitatem unionis, (c) an accelerationem visionis,	Domini.
Quid intendis facere in Missa	utrum Dominum per lacrymas placare, utrum mortem Christi, & caritatem memorare, (d) utrum totam Ecclesiam adjuvare. (e)	velis.
In Canone habe tria hæc	diligentiam ad conficiendum, reverentiam ad tangendum, devotionem ad sumendum. (f)	Corpus Christi.
Quæ fiunt ibi	magna intentione, majora verbis, maxima signis,	Missæ.
Propter continentiam tam	excellentis Corporis, excellentioris Animæ, excellentissimæ Deitatis, (g)	Christi.

Oratio ad Patrem æternum præmittenda Sacro faciendo.

3. Ecce, cœlestis Pater, recolens mortem illam Unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi, offero tibi hanc Hostiam, quam ipse olim obtulit pro me, & totius mundi salute. Ecce ad altare tuæ Majestatis transmitto oblationem vivam, quam tu in miseratione multa misisti ad altare Crucis immolandam pro nobis. Recordare ergo illius sacrosancti sudoris, quasi guttæ sanguinis decurrentis in terram. Re- *Luc. 22. 44.* spice illam virgineam carnem, verberibus crudeliter flagellatam, colaphis & alapis cæsam, livoribus tumidam, sputis maculatam, sanguine cruentatam, spinis perforatam, clavis confixam, lancea vulneratam. Illa ergo pietas, quæ Filium tuum traxit, & vicit, ut in statera crucis totius mundi peccata librares, ipsa te cogat, Pater, mise- *P sal. 85. 10.* reri nobis miseris. Respice, obsecro, *Dan. 9. 18.* non

---

de præparat. ad Miss. c. 5. „ Proba te ipsum „ ex quanta caritate, & quali fervore accedis. „ Non solum enim mortalia vitanda sunt, „ sed etiam venialia peccata, per negligentiam „ & otium multiplicata, & etiam per inconsiderationem, ac per distractionem dissolutæ „ vitæ, & malæ consuetudinis, licet non occidant animam; tamen reddunt hominem „ tepidum, gravem, & obnubilatum, & ineptum ad celebrandum: nisi dicti pulveres, „ & stipulæ venialium, per afflatum Spiritus, „ & flammam caritatis, ventilentur, & consumantur exardescente igne cordis, & ex consideratione propriæ vilitatis. Ideo cave, ne „ nimis tepidus, & inordinatus accedas, & „ inconsideratus; quia indigne sumis, si non „ accedis reverenter, circumspecte, & considerate &c. "

(a) *Si vis sanari, aperi vulnera tua, & de profundo corde enarra clare & aperte quæ post præcedentem confessionem egisti, non solum opera, sed & cogitationes perversas, quarum delectatio mentem maculat; non solum mortalia, sed & venialia graviora, quæ conscientiam lædunt, & mordent.* De præparat. ad Miss. c. 12.

(b) De hujusmodi *augmento* in 4. Dist. 12. Par. 2. Art. 1. Q. 3. in concl.

(c) De hac *unione* sic ipsemet D. Bonaventura in d. Opusc. de præparat. ad Missam in fine cap. 7. *Incorporatur Christo, & transit in amorem & unitatem Spiritus Christi. Ideo dictum fuit Beato Augustino: Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me,* (L. 7. Confess. c. 10.) *id est, in mei similitudinem, scilicet bonitatem, sanctitatem &c., sicut ignis ferrum sibi in similitudinem convertit.*

(d) Al. *memorari.*

(e) Cap. 10. sæpe d. Opusc. de præparat. ad Miss.

(f) Pariter S. Tho. 3. par. Q. 80. Art. 10. in corp. ait: *Cum magna devotione, & reverentia ad hoc Sacramentum accedat.*

(g) Hujusmodi gradationes per positivum, comparativum, & superlativum apud D. Bonav. usitatæ. *Quoad Christi Corpus, Animam, Deitatem*, cap. 1. de præparat. ad Miss.

non noſtra peccata, ſed in faciem Chriſti tui. Non enim in juſtificationibus noſtris preces noſtras proſternimus, ſed in multitudine miſerationum tuarum.

Oratio communicantium, non lingua vel labiis, ſed corde dicenda.

4. Domine mi, quis es tu? & quis ſum ego (*a*)? ut præſumam te mittere in latrinam fœtidam corporis mei, & animæ meæ? Ut quid me feciſti, ut tibi injuriam hanc execrandam facerem? Mille enim lachrymarum anni non ſufficerent ad tam nobile Sacramentum ſemel digne percipiendum. Quanto magis ego miſer indignus ſum, qui quotidie pecco, incorrigibilis perſevero, & in peccatis accedo? Sed in infinitum major eſt miſericordia tua, quam miſeria mea. Unde confiſus de tua pietate, præſumo ſumere.

Oratio fuſior poſt Communionem a Sacerdote dicenda.

5. Domine Deus meus, quomodo auſus ſum te alloqui viliſſima creatura; nam fœdiſſimus ſum, horribilis ſum, ſtercus vermiſque nequiſſimus, & vaniſſimus homo. (*b*) Tu autem Deus
Pſ. 49. 1. Apoc. 17. 14. deorum, Dominus dominantium, (*c*) omne bonum (*d*), honeſtum, & pulchrum, omnis ſuavitas, fons ſplendoris, fons melodiæ, fons dulcoris, fons amoris, & intimus dilectionis amplexus. (*e*) Et tu rogas me, & ego fugio: de me es ſollicitus, & de te non curo: mihi ſemper ſervis, & ego te ſemper offendo: te mihi tribuis, & ego te contemno. Me ergo vanitatem, & nihil, diligis; & ego te infinitum, & inenarrabile bonum ſperno, ac fœtorem, horrorem, mortalem dolorem tibi, o beatiſſime, benigniſſime, jucundiſſime Sponſe, præpono. Plus me allicit creatura, quam Creator: vanitas, quam æternitas: deteſtabiliſſima miſeria, quam ſumma felicitas. Plus me inclinant ſordes, quam elevet pulchritudo: ſervitus, quam magnitudo: amaritudo, quam dulcedo. Nam meliora Prov. 27. 6.
ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis (*f*); & tamen plus approbo hoc affectu fraudulenta oſcula, quam vulnera diligentis. Sed ne reminiſcaris, Domine, delicta mea, vel Tob. 3. 3.
parentum meorum; ſed pietatis tuæ viſcera, & dolorem tuorum vulnerum: non quod ego, ſed quod tu pro me ſuſtinuiſti, conſidera. Si me, ut oſtendis, diligis, cur me relinquis? cur fatigari permittis? Me ergo, amantiſſime, tene timore, reſtringe amore, quieta dulcore. Dulciſſime Sponſe nequeo, neſcio, tibi tamen (*g*) volo ſervire, tibi adhærere toto corde, immo vix peritura (*h*) amare: hoc operari in me tu potes (*i*), tu ſcis, tu vis, & a me exigis. Quid ergo deficiam in beneplacito meo, vel tu in tuo? Obſecro, ut non prævaleat homo, ſed Deus: 2. Par. 14. 11.
nolo in hac contrarietate deficere, nolo ſuccumbere; ſed ſuccurre feſtinanter. Vivendo luxurioſe, & me nimis, Luc. 15. 13. ac ſeqq.
& tuas creaturas laſcive amando, totam meam ſubſtantiam diſſipavi. Nunc recognoſcentem miſeriam, & penuriam meam, famelico appetitu ad paternæ miſericordiæ viſcera redeuntem me, oculis tuæ pietatis agnoſce, & dignare mihi radiis tuæ gratiæ lætabundis occurrere, & cum amplexibus pacis, & quietis largiaris oſcula. (*k*) En recognoſco,
quod in cœlum, & in totam curiam Ibidem.
cœleſtem, & Eccleſiam Romanam, immo in omnem creaturam tuam, & coram te, te contempto, (*l*) peccavi, & malum coram te feci. Et certe non Pſ. 50. 6.
ſum dignus vocari filius tuus, nec mercenarius, neque etiam ſervus, (*m*) aut aliqua viliſſima creatura; ſed miſerere mei,

(*a*) Supra in Tract. brev. de trib. Virt. n. 5. not. *m*.

(*b*). Sic, quia, ut ait in Diſcur. ult. de Inſtruct. Sacerd. ad efficacem Euchariſtiæ ſumptionem, *valet vilificatio & annihilatio ſui*. Unde ibi mox ſubdit: *Quantum poteſt vilis fiat, & indignus in oculis ſuis, qui recipere debet*.

(*c*). Vulg. *dominorum*; ſed *dominantium* etiam in Lig. vit. tit. *Jeſus Rex Regis filius*, nec non ſupra Tract. de Vite Myſt. cap. 4. num. 12.

(*d*) Ad fin. cap. 5. Itiner. ment. in Deum.

(*e*) In Prol. Opuſc. metr. quod inſcribitur: *Sententia Sententiarum B. Bonaventuræ*; hoc eſt initium: *O fons ſplendoris, vas dulcoris, ſed amoris nexus &c.*

(*f*) Al. *inimici*; ſed *odientis* nedum Vulg. ſed & ipſemet D. Bonav. in Prol. Apolog. Paup.

(*g*) Al. ſine *tamen*.

(*h*) Al. *pericula*.

(*i*) Gratia ſcilicet quæ dat poſſe ac velle.

(*k*) Nanque ut idemmet ait Expoſit. in S. Luc. ibi: *Oſculum ſignum eſt amoris & pacis*.

(*l*) *Per contemptum veritatis omnia ſpeculantis*, ibi.

(*m*) De horum trium differentia ibi.

mei, & dele iniquitatem meam, ut
Ibi & v. 11. justificeris in sermonibus tuis, & vincas
cum judicaris. Quia dicunt animæ
Ps. 3. 3. meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.
Obsecro, jube, ut detur mihi carita-
tis stola (a), fidei ferventis annulus, (b)
in calceamentis & elevantis (c) & con-
firmantis spei protegantur pedes, ut
sic ebrius tuo sanguine, totus in te re-
solvar amore.. Intret dolor tuus, &
omnem amorem expiet (d) alienum,
Gal. 6. 14. sim tecum crucifixus mundo, ut sic
mortuus, vita mea sit tecum abscondi-
Coloss. 3. 3. ta in Deo. O vita mea, vita felix,
quæ abscondita est ipsi mundo, & so-
ciata ipsi Christo, in Deo centro suo (e)
Luc. 10. 42. quietatur. Unum est mihi necessarium,
Ps. 26. 4. & solum unum quæro. Abscedat ergo
Fervens amantis animæ in Christum resignatio. phantasmatum multitudo, (f) unus est
dilectus meus, unus est amor meus
Jesus Christus, Deus meus, Sponsus
meus. Nihil ergo sapiat, nihil dele-
ctet, nihil alliciat, nisi Jesus Christus.
Totus sit meus, totus sim suus, & fiat
cor unum cum ipso, nihil me judicans
scire, vel amare, vel affectare, nisi
Dominum Jesum Christum, & hunc
1. Cor. 2. 2. crucifixum. Ergo, bone Jesu, recolli-
ge me visceribus, refice uberibus, &
inebria vulneribus. Evigila ergo ani-
ma mea ad viscera compassionum, qui-
Luc. 19. 41. bus ploravit in infantia, super Jerusa-
Jo. 11. 35. lem, super Lazarum, & in cruce, (g)
Hebr. 5. 7. Gen. 2. 10. immo in illis super te; (h); & egre-
diatur (i) fluvius de loco voluptatis ad
irrigandum (k) Paradisum, qui inde di-
viditur in quatuor capita. (l) Si enim
egrediebatur fluvius lacrymarum de lo-
co voluptatis, (m) & omnium delicia-
rum, quanto magis debet egredi de
loco omnium spurcitiarum? (n) Ergo,
bone Jesu, summis deliciis plenus, plo-
rasti? Evigila etiam anima mea ad
verba instructionum, & exhortationum,
& promissionum, quas de Verbo vitæ
æternæ habes. Evigila ad exprobra- Jo. 6. 69.
tiones, vulnera, illusiones, & occisio-
nes, ad dolores passionis, & compas-
sionis. Attendite, inquit, & videte,
si est dolor, sicut dolor meus. (o) Im- Thr. 1. 12.
mo, Domine, accedam, & videbo, si
est amor, sicut amor tuus. Et ideo
nihil nisi te propter te volo amare.
Tu, Domine, me iniquum, pessimum,
& contemptorem tuum, vilissimum fœ-
torem stercorum, & horrorem vermium,
amasti tantum, ut tanta pro me di-
gnareris pati, & sustinere; & ego te in-
finitum bonum, Patrem piissimum,
Sponsum dulcissimum, omnis pulchri-
tudinis & suavitatis fontale (p) princi-
pium, non tantum diligam, ut saltem
moriar pro te mundo: (q) immo mo-
riar & mihi, ut totus tecum affixus
ligno, nihil sentiam nisi te, ut vivam Gal. 2. 19. & seq.
jam non ego, vivat autem in me Chri-
stus. Quid ergo (r) retribuam Domi- Ps. 115. 12. & seq.
no, pro omnibus quæ retribuit mihi?
Ca-

(a) Ibi *puritatis*; sed *vestis caritatis*, ut inibi dicitur, *datur per susceptionem baptismi*, per quem scilicet habitus fidei, spei, & caritatis infunduntur, atque caritas est, quæ *omnes sordes abluit*.

(b) Ibi: *Annulus est fidei signaculum, quo anima subharratur, ut opera sua placeant Christo. Quia ad Hebræos* (11. 6.): *Sine fide impossibile est placere Deo. Ideo & Beata Agnes dicebat* (in Resp. ejus festi): *Annulo fidei suæ subharravit me &c.*

(c) Ibi, *ut cursus mentis ad cœlestia tendat*.

(d) In novissima Edit. Ven. quam mendosissime *excipiet*; at in antiquioribus *expiet*.

(e) Cap. 5. Itiner. ment. in Deum ad fin.

(f) Cap. 3. Itinerar. ment. in Deum, nec non Capp. 5. ac 7. in fine.

(g) Exposit. in cap. 19. S. Luc. „ Nota quod „ Christus legitur ter flevisse pro nobis super „ Lazarum suscitandum: Et lacrymatus est Je- „ sus. Super Civitatem Jerusalem, sicut hic. „ Et tandem in cruce: Cum clamore valido, „ & lacrymis exauditus est pro sua reveren- „ tia..... Creditur etiam flevisse in sua in- „ fantia, quando intravit in præsentis status „ miseriam, secundum quod Ecclesia de ipso „ canit: Vagit infans inter arcta conditus præ- „ sepia. " In Hym. Dom. Passio. ex Venantio Fortunato.

(h) Ibi, *Ex quo fuit pietas Christi manifestata ad nos*.

(i) In antiquioribus Editionibus *regrediatur*.

(k) Al. *rigandum*.

(l) Al. *est in quatuor capita divisus*.

(m) Mystice alluditur ad quadruplicem Christi fletum jam dictum, egredientem ex fonte oculorum ejus, qui tamen vel ab ipso instanti conceptionis suæ fuit, semperque beatus permansit.

(n) In ead. Exposit. ibidem „ Iis modis lacrymandi irrigari debet paradisus conscien- „ tiæ. In cujus designationem dicitur, quod „ fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad ir- „ rigandum paradisum, qui inde dividitur in „ quatuor capita. In quo intelligitur quod ex „ pietate cordis nostri debet quadruplex fluvius „ derivari. "

(o) Exposit. in Lament. ibi „ Allegorice exponitur, ut sit vox Christi in cruce penden- „ tis, & dicentis: *O vos &c.* "

(p) Adjectivum a D. Bonav. passim usurpatum.

(q) In d. Edit. noviss. *pro te, pro te mundo*.

(r) Tam supra, quam heic, & mox infra

To

Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo. Sic ergo calix continuus in corpore, per salutem (a) superabundantis gratiæ radicetur in corde. Melos Divinæ laudis diffundatur. Quare continuo ac indesinenter in ore
Ps. 145. 2. laudabo Deum meum in vita mea,
Ps. 103. 33. & seq. psallam Deo meo quamdiu fuero. Jucundum sit ei eloquium meum, ego vero delectabor in Domino. Levabo, & ostendam ei faciem mentis, & in auribus ab ore meo resonabit immensa gratiarum actio, & magnificentia suæ
1. Reg. 2. 3. laudis. Recedant ergo de cetero omnia vetera de ore meo, quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præ-
Ibi 4. parantur cogitationes, & voces. Arcum fortium superabo, & induar vir-
Luc. 24. 49. Isa. 61. 10. tute ex alto. Gaudens gaudebo in Domino solum, & implebitur cor meum jubilo, & omnia ossa mea exultabunt
Ps. 50. 10. in Deo meo; quia totum me offeram Salvatori meo. Quiescat cor meum in dulcedine bonitatis immensæ. Laudabo excellentiam gloriæ summæ, & sequar vestigia passionis acerbæ. Corpus conculcetur, cor elevetur, laude
Ps. 70. 8. vero repleatur os meum, ut die ac nocte, Dei mei (b) magnitudine, tota vita (c) irremissibiliter quiescant. Abscedat vanitas, accedat Divinitas, transformet caritas, & fiam totus Divinus, aperiatur cor meum, aperiantur vulnera, jungantur intima, & fiant unum cum Christo. Amen.

Oratio brevior pro gratiarum actione post Missam.

6. Transfige, dulcissime Domine Jesu, medullas & viscera animæ meæ suavissimo ac saluberrimo amoris tui vulnere, vera, serenaque & Apostolica caritate, ut vere ardeat, langueat, & liquefiat anima mea solo semper amore, & desiderio tui; te concupiscat, & deficiat in atria tua; cupiat dissolvi, & esse tecum. Da ut anima mea te solum esuriat panem vitæ cœlestis, qui de cœlo descendisti, panem Angelorum, refectionem animarum Sanctarum, panem nostrum quotidianum, &
supersubstantialem, habentem omnem Matth. 6. 11.
saporem, & omnem dulcorem, & om- Sap. 16. 20.
ne delectamentum suavitatis. Te, in 1. Petr. 1. 12.
quem desiderant Angeli prospicere, semper esuriat, & comedat cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Te semper sitiat fontem vitæ, fontem sapientiæ & scientiæ, fontem æterni luminis, torrentem veræ voluptatis, uber- Ps. 35. 9.
tatem domus Dei. Te semper ambiat, te quærat, te inveniat, ad te tendat, ad te perveniat, te meditetur, te loquatur, & omnia operetur in laudem & gloriam nominis tui, cum omni humilitate & discretione, cum omni dilectione & delectatione, cum omni facilitate & affectu, cum omni patientia & pace perfecta, cum omni longanimitate & perseverantia usque in finem; ut tu solus semper sis mihi spes mea, tota fiducia mea, divitiæ meæ, delectatio mea, jucunditas mea, gaudium meum, quies & tranquillitas mea, pax mea, suavitas mea, odor meus, dulcedo mea, cibus meus, refectio mea, refugium meum, auxilium meum, sapientia mea, portio mea, possessio mea, thesaurus meus, in quo fixa, & firma, & immobiliter semper sit radicata mens mea, & cor meum. Amen. (d)

Oratio ad finem recitationis Horarum Canonicarum.

7. Sacrosanctæ & individuæ Trinitati, Crucifixi Domini nostri Jesu Christi humanitati, beatissimæ & gloriosissimæ semperque Virginis Mariæ fœcundæ integritati, & omnium Sanctorum universitati, sit sempiterna laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobisque remissio omnium peccatorum, per infinita sæcula sæculorum. Amen. Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portaverunt æterni Patris Filium. Et beata ubera, quæ lactaverunt Christum Dominum.

Oratio pro petendo æterno gaudio.

8. Oro Deus meus, cognoscam te, amem te, ut gaudeam æternaliter de te.

τό ergo toties repetitum plane indicat Doctorem Scholasticum, eumque tali devotione, ac tanta dilectione scribentem, plane Devotum, atque Seraphicum, adeoque S. Bonaventuram.

(a) Al. *in corpore saltem superabundantis*.

(b) Edit. noviss. absque *mei*.

(c) Al. *tanta vita*.

(d) Nonnihil productior est ad finem in Stimulo amoris, nec non in Incendio amoris S. Laurent. Justin. At contractior in Soliloq. D. Bonavent.

te. Et si non possum ad plenum in hac vita, ut proficiam in dies, usque dum veniat illud ad plenum, proficiat hic in me notitia tui, & ibi fiat plena; crescat hic amor tuus, & ibi fiat plenus; ut hic gaudium meum sit in spe magnum, & ibi sit in re plenum. Domine Pater per Filium tuum jubes, immo consulis petere, & promittis accipere, ut gaudium nostrum plenum
Jo. 16. 24. sit. Deus verax peto, accipiam, ut gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per Admirabilem Consi-
Isa. 9. 6. liarium nostrum consulis; accipiam quod promittis per veritatem tuam, ut gaudium meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret
Matt. 25. 21. tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, qui est trinus
Rom. 1. 25. & unus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen. (a)

Orationes jaculatoriæ.

9. Dulcissime Jesu dignare donare mihi misero peccatori, Matri tuæ digne servire. O quam bonus Israel De- Ps. 72. 1.
us, his qui recto sunt corde! O quam Sap. 12. 1.
bonus & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus! Pars mea Dominus, Thr. 3. 24.
propterea expectabo eum. (b) In te ut finem omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute ferar desiderate Jesu. (c) Adjuva me Do- Ps. 108. 26.
mine Deus meus, salvum me fac secundum misericordiam tuam. Ne di- Ps. 37. 22.
scesseris a me, intende in adjutorium meum Domine Deus salutis meæ. Libera me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me. Pone Do- Ps. 17. 18.
mine me juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me. (d) Peccavi super Job 17. 3. In Orat. Manass.
numerum arenæ maris, & non sum dignus videre altitudinem cœli præ multitudine iniquitatis meæ &c. (e)

SERA-

(a) Ad fin. Breviloq. & Soliloq. sed utrobique cum aliqua varietate. Sed & prædictis similia legere quoque est in fine Opusc. de perfect. vit. ad Soror.

(b) In præd. Remed. c. 10. 12. ac 13.

(c) In Ligno Vit. Tit. *Jesus finis optatus.*

(d) In Reg. Novitior. cap. 10.

(e) Cap. 2. Incend. sive Incent. Amor. & cap. 1. Soliloq. Ita autem *precari*, ut loquitur L. 2. Phar. c. 45., *est ad Deum quem precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per Verbum condidit, & humana verba non quærit.* Ibi ex S. Aug. Epist. 130. ad Probam cap. 10. num. 20. Si autem petas rationem cumuli tot Orationum, non ego responderim; sed ipsemet Doctor noster devotus De perfect. vit. ad Soror. cap. 5. „ Quia revera Religiosus orationem non frequentans assidue, non solum „ est miser, & inutilis; quinimo coram Deo „ fert animam mortuam in vivo corpore. " Tum illud subdit ex B. Isidoro L. 3. de Summo bono c. 7. „ Hoc est remedium ejus, qui „ vitiorum tentamentis exæstuat, ut quoties „ quolibet tangitur vitio, toties ad orationem „ se subdat; quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. "

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ

PARAPHRASIS ASCETICA, *DOMINICÆ ORATIONIS.*

ADMONITIO.

HANC Paraphrasim asceticam Orationis Dominicæ, *exhibeo secundum Cod.* Fontis Palumbarum, *ubi seorsim est a* Stimulo amoris, *ac ubi hunc præfert titulum* Devotissima & pulcherrima Expositio super Pater noster edita a Bonaventura Doctore eximio. *Ad calcem una cum variantibus illa subnectam, quæ aut omittuntur, aut adduntur in Cod.* Lunælacensi, *in quo ab eodem* Stimulo amoris *itidem separata legitur cum hoc initio:* Incipit Bonaventura super Dominica Oratione. *Multo differt a sæpius typis vulgata* Expositione in Cap. VI. Evang. S. Matthæi. *Ubi enim in illa sese præbet Auctor noster Doctorem Scholasticum atque Cherubicum, in hac ostendit se se Doctorem Devotum, atque Seraphicum. Illa est ad illuminandum intellectum, hæc ad inflammandum affectum. In illa Interpres, in hac potius Contemplator apparet. Nanque universam a capite ad calcem Interpres noster ad modum contemplantis, & devotissime orantis digessit. Et hoc pacto ab illa etiam distinguitur, quæ extat* Breviloq. Par. 5. cap. 10. *Quæ quidem omnia* Sancto Bonaventuræ *apprime conveniunt. Quod autem Auctor* Stimuli amoris *eam sibi accommodaverit, haud argumento est, ejusdem S.* Bonaventuræ *reapse non esse,* cum alia quoque ab ipsomet Bonaventura *Auctor ille fuerit mutuatus. Prout nunc a me primum datur, a præfato* Stimulo amoris *seposita, atque etiam cum prædictis Codd.* Fontis Palumbarum, *ac* Lunælacensi *diligenter conlata, spero fore, ut digna censeatur quæ in hoc tertio Vol.* Supplementi, *ad ipsius complementum locum haberet; cui addam multo breviorem Codicis* Balneoregiensis, *de quo in* Prodromo *col.* 389. *ac* 787. *Ita præfata* Exposit. Orat. Dom. *quam lucubravit* in Cap. VI. Matth. *multo amplior est ea, quæ habetur* Breviloq. Par. 5. cap. 10. *Pariterque in* Theologia Mystica Cap. 2. Partic. 2. *inter Opuscula sub nomine S.* Bonaventuræ, *post longam declarationem* Petitionum septem Orat. Dom., *valde contractior ejusdem* Expositio Partic. 3. *subjungitur. Porro iteratarum hujusmodi Expositionum ratio est; quia, ut ait d.* Exposit. in c. 6. Matth. Oratio hæc omnes petitiones continet: *adeoque petentes, atque precantes,* nihil aliud dicimus, quam quod in ista Dominica Oratione positum est, si recte & congruenter oramus, *ut loquitur* S. Aug. Epist. 130. ad Prob. c. 12. n. 22.

I.

Quanta Divina caritas erga nos, quantaque nostra vilitas.

PAter noster. O immensa clementia! O ineffabilis benignitas! O mira dignatio! O longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum caritatis Divinæ! (a) Vilissimum lutum sum, (b), detestabilis sanies, (c) nequissima (d) creatura (e); & tamen Deus Deorum, Dominus Dominantium, & Rex Regum, se meum Patrem dicit. *Cum oratis*, inquit, *dicite*: *Pater noster*. Ex quo hoc dicit ipsa veritas (f), verissimum est. Et scio quod plus sine comparatione me diligit, quam Pater carnalis, vel (g) Mater: immo quam ego ipse. De tanto ergo Patre elevabitur cor meum, ut aquila, & jam hæres cœli omnia inferiora contemnam. Quid ultra mihi de terrenis hominibus, qui sum filius Dei? Majus dedecus esset mihi appetere quantumcunque magnum honorem (h) quam filio Imperatoris appetere latrinæ officium. Quid ultra mihi de terrenis divitiis, qui regni æterni sum hæres? Ignominiosius esset mihi de quantumcunque magnis divitiis terrenis curare, quam primogenito Imperatoris de fimo equorum suorum (i). Quid ultra mihi de deliciis carnalibus & terrenis, qui hæres sum summi boni? (k) Detestabilius esset mihi affici in quantumcunque allectiva creatura, quam filio Imperatoris in fœtidissima sanie. (l)

Ad Eph. 3. 18.
Psal. 49. 1.
Apocal. 19. 16.
Luc. 11. 2. ac Matth. 6. 9.
Job. 39. 27.

2. Accedam ergo ad Patrem meum, (m) quia nihil aliud vult, quam ut habeam eum (n). Nunquid negligens ero? Nunquid pausabo? (o) Nunquid aliis intentus ero? Certe cum impetu, omnibus postpositis, curram ad eum. Sufficit mihi, si (p) habeam Patrem meum (q): & ideo toto corde intendam (r) in eum. Non aliud aspiciam, nec aliud videbo, nisi Deum meum; quia oculus mentis meæ totus intendit (s) in eum, quoniam nimis allexit animum meum.

3. Dicam ergo: *Pater noster*. O mel & favum in ore meo! cum te Deum meum Patrem meum voco. O dulcedo indicibilis! (t) O jucunditas inæstimabilis! O jubilatio ineffabilis! audere te Patrem vocare (u). O exultatio! O admiratio! (x) O medullaris (y) modulatio! Pater meus es tu (z). Quid ultra procedam? Quid ultra dicam? Quid ultra petam? Pater meus es tu.

Eccli 24. 27.
Ps. 88. 27.

4. Sed ubi es, Pater mi, ubi es? Si ubique es, immo quia ubique es, quomodo tibi cœlum sedes est? Sed ideo, o benignissime Domine, vis ut dicamus: *Pater noster qui es in cœlis*, ut nos a terrenis ad cœlestia eleves, ubi maxime tua potentia, sapientia, & bonitas elucescit; & ut ibi, mi Pater, sit semper conversatio nostra; & ut a te cœlestia, non terrena petamus. (aa)

Act. 7. 49.
Quare dicatur *Pater noster qui es in cælis*, cum sit ubique.
Ad Phil. 3. 20.

5. San-

(a) Sic ab init. Proœm. Breviloq. & Prol. Soliloq.

(b) Cod. Lunælac. absque *sum*.

(c) *Sanies fœtida*, secundum B. Augustinum apud ipsum D. Bonav. Cap. 2. de perfect. Vit. ad Soror.

(d) Idem Lunæl. *miserrima*; Ita autem demisse de se loquitur, ad instar eorum, quæ supra tradidit ad fin. Tract. de Humilit.

(e) Idem Lunælac. addit *se Dei filium nuncupat*.

(f) Idem *Et quod hoc dicit veritas*.

(g) Idem *aut*.

(h) Idem *terrenum honorem*.

(i) Idem *de minimo equorum procurare*. Sed vel Edit. stim. Amor. habet *de fimo equorum*.

(k) Idem *de deliciis carnalibus, & ceteris quantumcunque magnis?* Non dissimilia prædictis habet S. Petr. Chrysol. Ser. 26. de terrenorum cura despicienda.

(l) Idem Lunælac. addit: *Quid bonum, quid pulchrum, quid utile, quid desiderabile me allicere poterit, qui sum hæres summi boni? Omnia enim respectu illius nihil sunt; nisi quædam similitudo*.

(m) Sic alludendo ad illud Luc. 15. 18. *Surgam, & ibo ad Patrem meum*

(n) Idem Lunælac. *ipsum*.

(o) Vid. Vol. 1. in fine de Plantat. Parad. Sed *nunquid pausabo?* in eod. Lunæl. deest.

(p) Idem *quod*.

(q Secundum illud Joan. 14. 8. *Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*.

(r) Idem *tendam*.

(s) Idem rursum *tendit*.

(t) *Oratio, quæ paterno dulcescit nomine*, ait etiam cum Beda *Exposit. in* Cap. 11. S. Luc.

(u) Idem *cum audio te patrem*.

(x) De hac *admiratione*, ac etiam *exultatione* Cap. 4. Itiner. ment. *in Deum*.

(y) Idem *medullarum*.

(z) In eadem desunt quæ mox sequuntur usque ad num. 4.

(aa) Heic idem addit „ Aut certe ut nos spirituales cœli facti, in nobis sit habitatio tua. „ O digna admiratio! O mira dignatio, & „ digna habitatio Christi in nobis! Ego indignissimus, & abominabilis peccatorum latrina, valeo esse ex immensa Dei clementia ta-

Quomodo Dei nomen, suapte natura sanctificari queat.

5. *Sanctificetur nomen tuum* (*a*). Sanctificetur, Domine, nomen tuum, quod ab æterno in se sanctissimum est, ut quidquid videmus, quidquid audimus, quidquid intelligimus & sentimus, totum ad sanctissimi tui nominis notitiam (*b*) ordinemus, ut sic in nobis nomen tuum sanctum sit, & purum, ut excussi, & purgati (*c*) ab omni curiositate, & vanitate, & ab omni inutili phantasia (*d*), te solum in omnibus agnoscamus; semper (*e*) mentis nostræ oculos (*f*) ad te lumen æternum incessanter dirigamus; (*g*) & semper te, qui in omnibus es, & a quo omnia sunt, in omnibus intueamur. O quam dulce lumen! O quam delectabile oculis, a te sole justitiæ nunquam mentis intuitum amovere! O quam dulcis, quam amabilis, quam admirabilis oculis nostris tuorum claritas radiorum! *Sanctificetur* ergo *nomen tuum*.

De regno mundi abjiciendo, soloque Dei regno quærendo.

6. *Adveniat regnum tuum*. Nunc, Domine, regnum hujus mundi occupavit animam meam, immo totam dissipavit animam meam, totam laceravit, totam fœdavit, totam denigravit super carbones sponsam tuam, dilectam animam tuam. Totum cor meum, totum animum meum, totum affectum meum vanitas, immo fœditas hujus mundi, allexit (*h*). Ideo nonnisi quæ mundi sunt, sentio; quæ carnis sunt, appeto; & sola terrena cogito, & affecto. Factus sum hujus mundi civis (*i*) & sub hujus mundi principe studeo militare. Sed, Domine, nonne creatura tua sum? (*k*) Ergo *adveniat regnum tuum*, ut (*l*) princeps mundi hujus ejiciatur foras, & tu solus in me regnes, tu solus inhabites mentem meam. Totum me occupet regnum tuum; totum sibi vendicet desiderium meum; solum reficiat (*m*) affectum meum. Quid quæro? Quid volo? (*n*) Quid desidero? Cur vagor? Quo discurro? Quo distrahor? Suf-

Thr. 4. 8.

Jo. 12. 31.

„ tabernaculum ejus: & qui plenus sum sanie „ & fœtore, ero sanctum Dei templum, se- „ des sapientiæ, & habitaculum Spiritus-san- „ cti. O felix dies! O beata hora! Possidebo, „ & tenebo eum: immo ipse introducat in do- „ mum illam, quæ sursum est Jerusalem (Gal. „ 4. 26.) matris meæ, & in cubiculum geni- „ tricis meæ (Cant. 3. 4.), scilicet in intimam „ contemplationis quietem, ubi cubant, ubi „ quiescunt animæ delicatæ. " *Delicatæ*, id est, plenæ deliciis, secundum illud Cic. 6. Ver. *Qui tam beati, quam iste est, esse non possumus, nec tam delicati*. Quod autem supra dictum est: *ut nos spirituales cœli facti*, conforme est verbis ejusdem S. Bona. in jam edita Exposit. super Cap. 6. S. Matth. de eadem Orat. Dom. ubi ait: *Sancti dicuntur cœli quadrupliciter, scilicet propter vitæ sublimitatem, dicente Paulo: Nostra conversatio in cœlis est &c.*

(*a*) Heic pariter idem Lunæl. addit „ O quam „ bene sequitur, quam optime ordinatur, quam „ elegantissime continuatur petitio, scilicet „ *sanctificetur* &c. O *Pater noster qui es in Cœ-* „ *lis*! Quia filialis devotio, cœlestis contempla- „ tio, totum animum reverentis filii convertit „ in Patrem cœlestem, ut clamet & dicat: „ *Sanctificetur nomen tuum*. Quasi dicat: Non ter- „ renas delicias, & honores peto; sed ut sim „ totus in te conversus, & Divinus. *Sanctifice-* „ *tur* ergo *nomen tuum*, ut potentia mea ratio- „ nalis, tua sapientia illustrata, & omni erro- „ re, ambiguitate, & tenebrositate purgata, „ habeat sanctissimam tui, & purissimam noti- „ tiam. *Adveniat regnum tuum*, scilicet ut potentia „ mea irascibilis, tua potentia roborata, ad ardui- „ tatem tui regni conscendat. *Fiat voluntas tua*, „ ut mea concupiscibilis potentia, tua bonita- „ te dulcoretur; immo tua caritate perfecta, „ plenarie tuo beneplacito acquiescat, ut ex „ vera dilectionis amicitia sit idem velle, & „ idem nolle. Vel *sanctificetur nomen tuum*, „ quantum ad puram notitiam intellectus. *Ad-* „ *veniat regnum tuum*, quantum ad fervens de- „ siderium affectus. *Fiat voluntas tua*, quan- „ tum ad perfectum obsequium effectus. " Porro de prædictis tribus potentiis rationali, irascibili, concupiscibili, similiter differere, passim apud D. Bona. occurrit.

(*b*) Idem Cod. Lunælac. *honorem*, sed *notitiam* quoque Edit. Stim. amor. Et *notitia est* quoque, atque amplius declaratur ab eodem S. Bona. in Exposit. Cap. 6. S. Matth. de Orat. Dom. tum etiam in Exposit. Cap. 11. S. Luc. Unde & in Breviloq. Par. 5. cap. 10. exponit: „ *Sanctificetur nomen tuum*, id est, tui nominis no- „ titia perfectis, sanctis & mundis donetur. "

(*c*) Idem *ut sit in nobis nomen tuum sanctum, ut purgati* &c. Editio Stim. amor. hoc continens Opusc. habet *sanctum, id est, sine terra*, cui quidem lectioni non diffiteor favere D. ipsum Bona. qui Comment. in Apocal. 4. 8. inquit: *Sanctus idem est quod Agios, id est, sine terra*.

(*d*) Sive *phantasmatibus sensibilium*, ut loquitur idemmet D. Bona. cap. 5. Itiner.

(*e*) Idem Lunæl. *cognoscamus, & ut semper, piissime Pater* &c.

(*f*) Idem *oculus*.

(*g*) Idem *dirigatur*.

(*h*) Idem *nunc, Domine, regnum hujus mundi occupavit totam animam meam, totum cor meum, totum affectum meum. Vanitas, immo fœditas hujus mundi me allexit*.

(*i*) Idem *servus*.

(*k*) Idem *Sed respice Domine; creatura tua enim sum ego*.

(*l*) Idem *Igitur adveniat regnum tuum, &c.*

(*m*) Idem *Tu solus reficiens*.

(*n*) Ibi deest *quid volo?*

Sufficit mihi, Domine, regnum tuum. (a) Ergo *adveniat regnum tuum*. Nihil de cetero cogitem; nihil desiderem; nihil affectem, nisi regnum tuum, regnum omnium sæculorum. (b) Sit ibi refectio mea; sit ibi habitatio mea; sit ibi tota conversatio mea. Tu solus bonus; tu solus pulcher; tu solus amabilis; tu solus desiderabilis, animarum amator. Tu solus me regas; (c) tu solus me allicias; tu solus cor meum habeas, animarum zelator. In te solum dulcoretur (d) pectus meum; in te solum quiescat cor meum; tu (e) repleas animum meum totum. Cum impetu ergo ascendam ad te centrum (f), & regnum meum, animarum redemptor. Ergo *adveniat regnum tuum*.

Psal. 144. 13.

De perfecte adimplendo Divino beneplacito.

Luc. 22. 42.

7. *Fiat voluntas tua*. Hoc volo, hoc desidero, hoc totis animi (g) visceribus concupisco, ut in me, & de me, ac per me (h), non mea, sed tua voluntas fiat. Totus tuus sim; totus in tuum solum tendam honorem (i). Ad hoc (k) natus sum, ut tuum solum requiram honorem. Jam non flectar ad meum oppositum; jam non proprium requiram commodum; jam non desiderem (l) amicorum affectum. Non cogitem quid amarum vel dulce sit, quid honorificum vel vile, difficile vel leve, asperum vel suave (m); sed solum nitar in omnibus tuum beneplacitum adimplere, & cum impetu, & desiderio ferventi, & animi anxietate, curem perficere quæ tuæ sunt placita voluntati. Hoc solum mihi sit jucundum; hoc solum mihi suave; hoc solum mihi leve, delectabile, & amabile, in quantumcunque asperis, vilibus, difficilibus, & amaris (n), tuam requirere voluntatem. O gaudium, & jucunditas (o), & exultatio medullaris! & totum, & totaliter, (p) & ubique exponere me (q) ad omnem tui honorem, quem possim modo aliquo effectui mancipare. O utinam solus possem omnia tua ministeria (r), mi Domine, adimplere! Magis gaudeo, magis approbo, amplius totis artubus & visceribus concupisco, me totum impendere tuo honori, & Divinæ tuæ satisfacere voluntati, quam quantumcunque cœlestibus & Divinis lætitiis jucundari. Si enim pro te, mi Domine, totaliter lacerarer, & passiones, & mortes quascunque ad tui honorem reciperem, eas magis approbarem, magis diligerem, de eis magis gauderem, quam de quacunque delectatione, quam etiam in Patria possem habere; nisi fortasse in illa delectatione tantum aut plus cederet ad tui honorem (s): & hoc (t), non ratione delectationis, sed ratione tui honoris optarem (u). Non enim factus sum ad meam vanitatem (x) consolandam, sed ad tuam magnificentiam honorandam. Quid mihi majus? Quid mihi dulcius? Quid mihi amabilius, quam me totum in tuum honorem (y) resolvi? O gaudium! o (z) tripudium! o omne mihi jubilare (aa) solatium, quod possim aliquid, quantacunque difficultate (bb), facere ad tuum honorem! Hoc est gaudium

(a) Ibi rursum desunt quæ sequuntur usque ad *sit ibi refectio* &c.

(b) Ita & d. Exposit. in Cap. 11. S. Luc.

(c) Secus inibi additur *tu solus me dirigas*.

(d) Inibi *delectetur*.

(e) Ibi sine *tu*.

(f) Ibidem *sceptrum*; sed *centrum* est secundum d. Itinerar. ad fin. cap. 6. ac etiam secundum Edit. Stim. amor.

(g) Lunælac. addit *desideriis &*.

(h) Sic etiam in Edit. Stim. amor. sed Lunælac. *ut de me, non per me*.

(i) Idem Lunælac. *tuum honorem solum sitiam*.

(k) Idem addit *factus sum ad hoc &c.*

(l) Idem *considero*; sed *desiderem* quoque d. Edit. Stim. amor.

(m) Idem *quid odoriferum, vel vile aspectui, vel suave*.

(n) In eodem *& amaris* deest.

(o) Itidem deest inibi *& jucunditas*.

(p) Inibi *medullarum*; sed *medullaris* quoque in d. Edit. Stim. amor. Et heic dicitur *exultatio medullaris*, sicut apud Apulejum *medullaris dolor*.

(q) Adverbium scholasticum sæpe a D. Bonav. usurpatum. Idem Cod. Lunælac. heic addit *desidero*.

(r) In Stim. amor. *mysteria*.

(s) Idem *de eis magis gauderem, quam de quacunque delectatione, dummodo tamen ad tuum cederent honorem*.

(t) Idem *sed hoc*.

(u) Nam ipsa quoque æterna beatitudo optanda est, *ut in primis glorificetur Deus*, ut tradit Trid. Conc. Sess. 6. cap. 11. de quo rursus infra.

(x) Idem *ad vitam istam vanam*; sed *ad meam vanitatem* etiam Edit. Stim. amor.

(y) Idem *in tui amorem*; sed *in tuum honorem* quoque d. Edit.

(z) Idem addit *mihi*.

(aa) Idem *in tribulatione*, sed rursum d. Edit. ibidem *jubilare*.

(bb) Idem *quantumcunque difficile*, d. Edit. *quacunque difficultate*.

dium Angelorum, cœleste desiderium, Patriæ præmium (*a*), posse tibi totaliter obsequi (*b*), totaliter in te ferri (*c*), tuæ voluntati plenarie (*d*) conformari, & tuum honorem, & magnificentiam admirari. Non dubito, Domine, immo certus sum, quod plus gaudent Angeli, & Animæ sanctæ, de magnificentia tui honoris, quam de magnificentia gloriæ suæ (*e*). *Et ideo fiat voluntas tua.*

8. *Sicut in cælo & in terra. In cælo*, id est, in cælestibus Spiritibus: *& in terra*, idest, in nobis hominibus (*f*); ut tuæ voluntati ferventer, libenter, & voluntarie obsequamur, & tuæ voluntati totaliter conformemur, secundum possibilitatem nostræ virtutis. (*g*)

De sacramentali pane ardentissime desiderando.

9. *Panem nostrum quotidianum da nobis.* (*h*) Quamvis de (*i*) materiali, & spirituali possit exponi; de sacramentali tamen pane maxime exponamus ad præsens. (*k*) O inaudita (*l*) Christi dignatio, & mira jubilatio mentis! Sanctorum præmium, Angelorum gaudium, Dei Patris Verbum, est nutrimentum meum. Lux mundi, Sol cœli, Jo. 9. 5. Sapientia Dei, est refectio animi mei. Proles virginea, redemptio humana, cœli gloria facta est cibatio (*m*) mea. Quid ultra affecto? Quid ultra allicere me potest? Absit a me, Domine, ut ex quo cor meum habet tam nobilem cibum, circa aliud, quod est in toto mundo, afficiatur. Quomodo, obsecro, post tam nobilissimum, sufficientissimum, suavissimum, & dulcissimum cibum (*n*), potest cor meum circa vana, turpia, & immunda delectari? Quomodo, obsecro, potest cor meum, etiam ad momentum, ab isto nobilissimo cibo separari? (*o*) Etsi semper non possim ipsum sacramentaliter sumere (*p*), saltem cor meum, ipsum spiritualiter non desinat ruminare. In veritate mirum, & plusquam (*q*) mirum videtur, quo-

(*a*) Idem tantum *Hoc est Angelis cæleste desiderium*; sed ut supra pariter etiam d. Edit.

(*b*) Idem *totaliter te assequi*; at rursum ut supra d. Edit. Dicitur autem *hoc esse gaudium Angelorum, cæleste desiderium, Patriæ præmium posse Deo totaliter obsequi*; quia *terreni non perfecte obediunt Deo, ut cælestes*. Vid. Exposit. in Cap. 11. S. Luc. ad hæc verba: *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra*.

(*c*) Idem *totaliter te frui*.

(*d*) Idem *totaliter*; sed *plenarie* similiter d. Edit. *Plenarie* quoque usurpat sæpius D. Bona.

(*e*) Conc. Trid. loc. supra cit. *quod justi mercedem intueantur æternam, ut in primis* (sive ut Scholæ loquuntur *principaliter*) *glorificetur Deus*.

(*f*) In Stim. amor. Par. 3. cap. 18. ubi adduntur *aliæ duæ breves Expositiones super Orationem Dominicam*, pariter sic: *Sicut in Angelis, & in hominibus fiat*. Sic & Aug. Ep. 130. ad Pr. c. 11. n. 21.

(*g*) *In hominibus perfecta obedientia*, d. Exposit. in cap. 11. S. Luc. Et de *habentibus voluntates suas Divinæ voluntati conformes*, etiam in Breviloq. Par. 5. cap. 10. Ita & Aug. cit.

(*h*) Idem Lunælac. heic addit: *O quam bene ordinat, quam eleganter conjungit hæc verba præmissis!*

(*i*) Idem rursum addit *pane*.

(*k*) Ita quoque Exposit. in Cap. 6. S. Matth. de ead. Orat. Dom. ac infra in Exposit. brev. nec non sæpe d. Exposit. in Cap. 11. S. Luc. & in 4. Dist. 12. Par. 2. Ar. 2. Q. 2. in Fundam. Ceterum idem Eunælac. vel heic addit „ *Et, ut dixi, in verbis Domini est egregius ordo. Quis enim adeo dignus est, adeo habilis ad hujus Sacramenti susceptionem, ad offerendum Filium Deo Patri, ut ille, qui sicut supradictum est, se totaliter in Deum ordinavit, quantum ad intellectum, affectum, & effectum; qui se totum mancipavit sacrificio, & consummavit; qui in se annihilatus* (al. *annullatus*) *& totus in Deum illatus est; qui non jam quæ sua sunt quærit, sed quæ Jesu Christi? Ille vere in hoc sacrificio potest Jesum Christum recipere, Jesum rogare, Jesum pro se, & aliis offerre. Et ideo petitioni isti verus Magister præposuit:* Sanctificetur nomen tuum; *& optime subjungit:* Panem nostrum quotidianum. *Qui enim ex Ægypto peccatorum, & mari rubro tentationum, submersis Ægyptiis, exivit, & sicco pede transivit, illi* adveniat regnum tuum. *Et qui in deserto contemplationis soli Deo intendit, & se totum soli Deo dedicavit, illi* fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. *Jam enim in hoc deserto vivens, manna, id est, cælestem panem a cælesti Patre requirit dicens:* Panem nostrum quotidianum &c. *Qui enim in Ægypto aliquando super ollas carnium sedit, nunc illis spretis, solum panem vivum, qui de cælo descendit, postulat, & acquirit.* " Quod autem supra inquit de *in se annihilato*, seu *annullato*, tanquam digno *tam nobilis cibi*, conforme est D. Bonaventuræ docenti cap. 13. de præparat. ad Miss. quod *ad congruam tam nobilis Sacramenti perceptionem maxime requiritur profunda humilitas cum annihilatione sui*.

(*l*) Idem Lunælac. *admiranda*.

(*m*) *Cibatio* est etiam apud Solin. cap. 40. num. 563. Item apud ipsum D. Bona. in Discur. alt. de præparat. ad Miss. nec non 2. Dist. 8. Par. 1. Art. 3. Q. 1. in concl. & 4. Dist. 12. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl.

(*n*) Idem tantum *post tam nobilem cibum*; sed ut supra etiam Edit. Stim. amor. & apud D. Bona. frequens occurrit superlativorum repetitio.

(*o*) Hoc maxime dicere potuit, postquam *una de particulis hostiæ consecratæ per Sacerdotem, solo Domini jussu, in os ejusdem intravit, & ipsum gustu suavissimo saginavit.* De quo in Prodr. col. 40.

(*p*) Ita propter illa quæ docet in 4. Dist. 12. Par. 2. Ar. 2. Q. 2. in concl.

(*q*) Idem *plusque*.

quomodo præ dulcore, & nimio amoris fervore, cor non deficit in hoc cibo (a). Tu solus, bone Jesu, sis cibus meus, & refectio mea (b). Te solum esuriam, (c) te avido, & insatiabili appetitu (d) comedam; & semper sim famelicus tui. Quid te dulcius? Quid te suavius? Quid te amabilius, bone Jesu? Te solum volo comedere; te solum volo masticare (e); tu mihi solus dulcescas (f) in corde. Si solus odor tuus (g) deberet reficere totum mundum (h); quanto magis cibatio tua? Si in verbo, quod de ore tuo procedit, reficimur, & vivimus; quid est, te ipsum Verbum æternum ore percipere, & cordis dentibus masticare? (i) Quomodo non sic cor meum delectatur in te, ut omnium obliviscatur præter te? Si omne terrenum, imme similitudo terreni, tantum aliquando cor meum occupat, ut obliviscatur tui; quomodo tua verissima præsentia me non tantum reficit, & inebriat, ut omnium mundanorum (k) obliviscatur, & etiam mei? Hunc ergo *panem quotidianum da nobis*. Matth. 4. 4.

10. Sed *hodie*, Domine, *hodie da nobis* hunc panem, ut in præsenti, & semper præsentialiter eum habeamus (l). Sit semper præsens, saltem spiritualiter, hic cibus, ut (m) nunquam sciat præteritum, vel futurum. (n) Sed *hodie* dicis, bone Jesu, ut dicamus: Cur, quæso, tantum festinas esse nobiscum? Quare non differs usque cras? Quid enim in nobis vides? Quid in nobis sentis? Quid in nobis agnoscis (o), quod tantum es nostro inebriatus amore? Quid nobiscum lucraris? Quid in nobis reperis? Quem fructum de nobis habebis, quod (p) nescis tardare? Si sic amor nostri te urget, ut differre nequeas, quin statim velis esse nobiscum, cum quibus nullum habes lucrum; nos qui sumus fœtidissima sanies, & indigni etiam tua creatura, quantumcunque vilissima, nominari: quomodo differimus esse tecum, ex quo tantum desideras, ut te summum bonum, speculum sine macula, Angelorum solatium impetremus? Sap. 7. 26. Tu ergo, bone Jesu, differre non vis, ut ostendis; nec nos amplius differre volumus. *Hodie* ergo te petimus, ut *hodie* habeamus; nam instructio tua quid esset, si peteremus, & non impetraremus? Quia ergo te statim petimus, & desideramus, & hoc ipsum tu cupis; accede ad cor nostrum, quia ad te ascendit cor nostrum. En inebriatus es nostri, & nos tui amore. Te ergo ad nos, & nos ad te cum impetu ducit (q) pondus amoris, ut jam omni mora sublata mutuus sit amplexus, (r) & inter tua brachia deficiat anima nostra, absorpta amoris fervore. (s) Sed adhuc admiror clementiam tuam, bone Jesu, quare dixisti *quotidianum*. (t) Nunquid vis

De eodem *hodie*, seu in præsenti, semperque petendo, spiritualiterque saltem sumendo.

(a) In d. Discurs. alt. de præparat. ad Miss. ait idem Bona. *Mirum videtur, quomodo in ista receptor homo non liquescat amoris calore que, & quomodo non absorbeatur suavitatis dulcore.*

(b) *Cibus meus refectio mea*, dicitur & in Oratione *Transfige*, de qua supra in Orationibus n. 6.

(c) In eadem: *Da ut anima mea te esuriat* &c.

(d) Idem Lunælac. *avide, & insatiabiliter*.

(e) Idem *Te solum comedam, te solum masticabo*. Verbum *mastico* est apud ipsummet S. Bona. in 4. Dist. 9. Dub. 1. & Art. 1. Q. 2. in Fundam. &c.

(f) Idem *tu mihi semper dulcescis*. Item in su. prad. Orat. *tu sis solus delectatio mea, dulcedo mea*.

(g) *Odor meus* in ead. Orat. nuncupatur.

(h) Idem *sufficere toti mundo*.

(i) *Hoc est per actum fidei devota, ubi est discussio, & spiritualis refectio*, uti ipsemet D. Bona. declarat cit. Q. 2. in Fundam. & amplius in Concl.

(k) Idem *ut totius mundi*.

(l) Sic & in Edit. Stim. amor. *Præsentialiter* habet D. Bona. in Legen. ma S. Franc. Vid. Prodr. col. 592. At idem Lunælac. *& ipsum in præsentia, principaliter habeamus*.

(m) Idem *hic, & &c.*

(n) Exposit. in cap. 11. S. Lucæ: *Semper petendus, secundum illud: Domine semper da nobis panem hunc*, Jo. 6. 34. Et Par. 3. Stim. amor. Cap. 18. „ Exponendum est *hodie* pro præsentia, „ quæ non habet præteritum, & futurum; sed est „ tota simul, quod melius per præsens notatur." „ Et Aug. cit. *per hodie, significatur hoc tempore*.

(o) In eodem tantum *quid enim in nobis agnoscis &c.* Sed ut supra itidem Edit. Stim. amor.

(p) Idem Lunælac. *Quem fructum de nobis habebis? Quomodo &c.*

(q) Idem *jungit*.

(r) Quod sit *amor pondus mentis*, atque *caritas pondus inclinationis ordinata, & vinculum colligationis perfecta*. Breviloq. Par. 5. cap. 8.

(s) Idem Lun. addit „ Cum enim sensi amplexum tuum, excitasti animum meum; post cibasti; „ deinde inebriasti; tandem tuis amplexibus & „ osculis satiasti. Anima enim mea in tuis „ brachiis quiescit. Non eam quamvis indignam abjicis, non eam refugis, sed eam ad „ te restringens, clamas & dicis: *Adjuro vos filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*" Cant. 3. 5.

(t) Idem *sed adjuro clementiam tuam, bone Jesu, quare dixisti quotidianum?*

vis quotidie noster esse cibus? Nonne sufficit, si per unum diem habitas in nobis, & moraris nobiscum? Quid fecimus tibi? Quid ergo (a) dicam de tanta benevolentia tua? Nescio; quia in illis thesauris clementiæ tuæ deficit animus meus, ut non possit parvam considerare scintillam; tanta est abyssus ejus. Et ideo nihil scit dicere, (b) nisi ex quo sic semper vis esse nobiscum, nos quoque omni tempore simus tecum, & nunquam a te Sponso benignissimo, & cibo suavissimo recedamus. Et tu, Domine, nos conglutines tecum, (c) ut nec a te possimus recedere, nec velimus. Ergo *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*.

De venia a Deo petenda,

11. *Et dimitte nobis debita nostra* (d) O mira Dei nostri erga nos dignatio! Ipsum contempsimus, & pro vilissima sanie commutavimus; & tamen nobis suadet, ut veniam petamus: quia vult nobis debita dimittere cum offensis (e); hoc autem noluit (f) Angelis elargiri. Quomodo, quæso bone Domine, potes nos amplius respicere (g), qui ita turpiter a nobis abjecimus te? Ergo ex quo tu ipse suades (h): *Dimitte nobis debita nostra. Dimitte nobis*; quia jam pro nobis debitum ipse solvisti. Tu enim ipse nos doces, ut dicamus: *Dimitte nobis debita nostra*. Hoc enim facere potes. Nonne jam pax facta est? Nonne jam pacis convivium celebratum est, & quotidie celebratur? *Dimitte* ergo *nobis debita nostra*. (i)

Dandaque pro Deo inimicis nostris.

12. *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. O beatum proximi debitum! O felix (k) offensa, quam allegare possumus coram Deo in remissionem debiti nostri! Non ergo, Fratres carissimi, (l) contristemur, si nos offendunt (m) homines, si nobis injuriantur, si nos affligunt, rapiunt & arripiunt (n) nostra (o); sed in eis, quantum est in nobis, exultemus & gaudeamus: intimo affectemus, & cupiamus; quia (p) dimittendo ea proximis, allegare poterimus remissionem debiti nostri (q). Non est (r) dubium, quod (s) magnæ virtutis, magnæque efficaciæ est (t) allegatio ista, quod summus Advocatus & Judex noster nos docet: Dimittite, & dimittetur vobis (u). *Dimitte* ergo *debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Luc. 6. 37.

(a) Ita repetitum *ergo* quid indicet, jam notavi.
(b) Idem *nihil aliud scire dicereque possum*.
(c) Idem *Ita enim nos tuo amore & devotione conglutinas*; & Edit. Stim. amor. *Ita enim Domine tuo amore & devotione nos conglutines tecum*.
(d) Idem addit „ Hoc sic ordina, & conjunge prædictis: O bone Jesu nobilissimum „ cibum nobis servis tuis indignis obtulisti. „ Timeo tamen ad convivium Esther & Aman „ invitari. Etsi illa, bone Jesu, non sit intentio tua; timeo tamen de injustitia mea, „ quia agnosco peccata mea. Quoniam igitur „ opulentissimum convivium paratum est, nuntii, id est, Angeli ministrant, esuries me excitat & compellit; tamen accedere non præsumo, quia peccavi. Quid ergo faciam? „ Angustiæ mihi sunt undique, & quod eligam nescio " Quæ quidem apprime quadrant D. Bonaventuræ, secundum ea quæ retulimus in Prodr. col. 40. ac seq. nec non secundum quod ipsemet D. Bonav. cap. 5. de præparat. ad Miss. sic loquitur: *O quam graves angustiæ! O quantæ angustiæ me undique affligentes! Accedere indigne horrendum est judicium, non accedere ex notabili negligentia, vel contemptu, damnabilis est culpa*. Insuper idem Cod. Lunælac. addit „ Ibo igitur ad Patrem cœlestem, „ de quo supra est dictum: *Pater noster qui es „ in cœlis*, & dicam ei: *Pater peccavi in cœlum, „ & coram te. Jam non sum dignus vocari filius „ tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis* „ (Luc. 15. 18. ac seq.); id est, *dimitte nobis „ debita nostra &c.* Sed o felix recognitio culpæ, quæ meretur Patris amplexus. Totus „ amoris ejus fervore inter amplexus resolvar „ & mutabor in virum alterum, & aliqualiter „ audebo comedere de vitulo saginato. *Dimitte ergo nobis debita nostra*. "
(e) Idem *quia vult nobis veniam erogare*.
(f) Idem *non vult*.
(g) Idem *aspicere*.
(h) Idem addit *nobis*; sed caret ly *ipse*.
(i) Ex prædictis nonnulla in eodem Cod. Lunælac. desiderantur.
(k) Idem *debitum, & felix*; sed ut supra quoque Edit. Stim. amor.
(l) In eodem deest *fratres*; at *fratres* vel in d. Edit. Non defuisse autem tempore D. Bonaventuræ hostes persecutoresque *Fratrum*, certum est.
(m) Sic pariter in ead. Edit. sed in Lunælac. *contristant*.
(n) Idem Lunælac. *accipiunt*.
(o) Scilicet *quibus nos utimur, qua tamen, nec in speciali, nec in communi nobis appropriamus*, ut monet in Determinat. Quæstion. circa Reg. S. Franc. Q. 24.
(p) Idem addit *in*.
(q) Idem sine *nostri*.
(r) Idem *Et non est &c.*
(s) Idem *quin*; sed *quod* similiter d. Edit. Stim. amor.
(t) Idem *sit*; sed in ly *est* concordat sæpe d. Edit.
(u) Vel heic d. Edit. concordat; ast idem Lunælac. *ut dimittatur vobis*. Vulg. *dimittite, & dimittemini*; sed *dimittite, & dimittetur vobis*, ipse-

Eccli 34. 30. De exorando Deo, ut nos servet a tentationibus.

13. *Et ne nos inducas in tentationem.* Quid enim, Domine, prodest baptizari, & lavari a mortuo, si iterum tango mortuum? (a) Non sufficit mihi, Domine, ut peccata commissa (b) dimittas, nisi etiam a peccatis imminentibus (c) custodias; nam promptissimus sum ad peccatum, & nisi me custodias, irruam in peccata. Si ergo (d), Domine, ad probationem, & humiliationem, & exercitationem nostram vis, & permittis nos tentari; non tamen in tentationem nos permittas inferri (e). Quid enim, Domine, profuit Aman, quod super omnes (f) Principes fuerit elevatus, cum postea inflatus superbia, est suspensus fuit in ligno? (g) Quid etiam (h) mihi prodesset quidquid in præmissis verbis petivi, nisi contra tentationes me conserves in bono? Ergo *& ne nos inducas in tentationem*. Vis, bone Jesu, ut sic petamus; quia permittis nos tentationibus multoties stimulari, ut ad te recurramus (i). Omnem modum & viam, qua possis ad te trahere nos, exerces; quia nos tecum cupis habere. Tentatus ergo ad amplexus paternos confugiam, ut ipse Pater me recipiat fugientem, & timidum, & ut dicam ei (k): *Et ne nos inducas in tentationem.* Hoc vult, hoc desiderat, hoc expectat Pater meus, ut recurram ad refugium, & amplexum, & sinum ejus (l), ut totaliter de me diffidens, solum de ipso confidam. (m) Ergo *& ne nos inducas in tentationem.*

Esth. 7. 10.

Liberetque a malo.

14. *Sed libera nos a malo.* (n) Verum est, Domine, quod sumus digni omni malo; quia te contempsimus omne bonum. Sed vide, clementissime Pater, infinitam misericordiam tuam, (o) non detestabilem nequitiam nostram, (p) & releva a nobis parvulis, & a nobis infirmis, (q) importabile onus; & a malo opprimente, & distrahente, & retardante ad bonum, *libera nos* famulos tuos (r), ut libere possimus cultui tuo vacare: & maxime ab illo horribili & terribili malo æterno (s) *nos libera*, ne desiderabili tua visione (t) privemur, quod nunc horrent (u) omnia ossa mea. Job 4. 14. Quid enim mihi prodesset tuam creaturam fuisse, nisi te habeam, & totus & totaliter in te ferar in vita æterna? Ergo *sed libera nos a malo. Amen.* (x)

Pa-

ipsemet D. Bonav. Exposit. in Luc. ibi; sicque Cod. Forojul. apud Blanchin., alter Biblioth. Episc. Trid. 58., noster Bernard. 40., Hugo Card., Lyran. &c.

(a) Ibi Vulg. *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?*

(b) Habet *commissa* quoque præd. Edit. Stim. amor., non vero Cod. Lunælac.

(c) Idem Lunælac. *eripias & &c.*

(d) Sequentia usque *Quid enim*, in eodem Lunælac. desunt.

(e) Exposit. cit. in cap. 11. S. Luc. sic „Nota, quod non petit non tentari; quia tentatio hominem probat, secundum illud (Ps. 25. 2.) Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos & cor meum. Et Ecclesiasticus (cap. 34. 9.) Qui non est tentatus, quid scit? Sed petit a tentatione non superari, nec vinci; sed vincere & triumphare. Hoc quippe petendum est propter Divini auxilii fidelitatem &c." Scilicet *ne deserti ejus adjutorio, alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti*. S. Aug. Epist. jam cit. ad Prob.

(f) In eodem deest quoque ly *omnes*.

(g) Itidem *in ligno* deest.

(h) In eodem *Quidve*.

(i) Idem *curramus*.

(k) Idem *fugiam; ipse enim fugientem me ad se libenter recipit, dicamque ei &c.*

(l) Idem *ut recurram ad amplexus, & sinum suum*.

(m) Ead. Exposit. in cap. 11. S. Luc. „Petendum est etiam propter cognoscendam nostram infirmitatem, secundum illud (2. Paral. 20. 12.) In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te &c."

(n) Hoc sequitur ex illo tanquam in eodem inclusum. Unde in crebro hactenus memorata Exposit. subditur „Et hoc est quod dicit Beda in Glossa (*sc. ordinar.*) Sciat unusquisque in eo se liberari a malo, quod non infertur in tentationem."

(o) Idem Lunælac. *clementiam tuam*.

(p) Idem omittit *non detestabilem nequitiam nostram*.

(q) Al. *infimis*.

(r) Idem Lunælac. *servos tuos*; sed *famulos tuos* etiam Edit. Stim. amor.

(s) In fine mox seq. brevior. Exposit. *a malo sempiternæ calamitatis*.

(t) Idem *desiderabili bono*.

(u) Idem *abhorrent*.

(x) Idem Lunælac. *& totus in te ferar, et te totaliter inveniam? Quod nobis concedat Deus Trinus et Unus. Amen. Explicit Bonaventura super Dominica Oratione.*

Pater noster,
- Privilegio conditionis (a),
- Sacrificio recreationis (b),
- Mysterio pietatis (c),
- Reparatione supernæ beatitudinis (d).

Qui es in cœlis,
- Per illuminantem gratiam,
- Per gubernantem potentiam,
- Per dignantem naturam (e),
- Per sublimantem gloriam.

Sanctificetur nomen tuum,
- A nobis per honestam vitam (f),
- In nobis per mundam conscientiam (g),
- Ex nobis per bonam famam,
- Contra nos per expoliationem nostram (h).

Adveniat regnum tuum,
- Cœlestis patria per orationem (i),
- Sancta Ecclesia per assumptionem, (k)
- Fidelis anima per justificationem (l),
- Sancta Scriptura per eruditionem (m).

(a) *Conditio* heic, & alibi apud S. Bonav. sumitur pro singulari opere creationis, qua homo a Deo factus est ad imaginem & similitudinem suam. Unde dicitur Breviloq. Par. 4. c. 2. *primum principium effectivum*.

(b) Apud ipsum *recreatio* accipitur pro redemptione per sacrificium Crucis consummata. Unde infra Par. 2. Serm. 10. de Mellifluo Nomine D. N. J. C. num. 110. Christus dicitur *Pontifex in recreatione*.

(c) Hoc *mysterium pietatis* est arcana illa clementia, qua Deus Pater misit Filium suum in mundum, ut & nos Filii Dei nominemur, & simus.

(d) Hinc vocatur *principium reparativum* in d. Breviloq. ibi; atque Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. dicitur, quod *restauravit cælestium sedium vacationes*. Vid. Vol. 2. Comment. in cap. 5. Apocal. n. 362. Quodve *in nomine Patris intelligatur Deus, ut conditor naturæ, largitor gratiæ, consummator gloriæ*, ait quoque Exposit. in cap. 11. S. Luc.

(e) Quippe ex sola Dei dignatione facti sumus *Divinæ consortes naturæ* 2. Pet. 1. 4.

(f) Sive *per ordinatam modestiam*, infra Par. 2. Serm. 8. de laude Mellifl. Nom. D. N. J. C. num. 82.

(g) Aut *in nobis*, quod idem est, *mundis & sanctis*, Breviloq. Par. 5. cap. 10.

(h) Scilicet *expoliantes nos veterem hominem, & induentes novum secundum imaginem ejus, qui creavit illum*, Coloss. 3. 9. & seq.

(i) Nanque ait L. 2. Phar. c. 45. ex Isidoro de summo bono L. 1. c. 3. Sent. 1. *Dominica Oratio pro tota lege parvulis Ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda*.

(k) Alludere videtur ad illud 1. ad Tim. 3. ubi postquam v. 15. locutus est de *domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*; continuo subdit v. 16. *Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria*. Quæ verba intelliguntur quidem de Filio Dei, qui apparuit in carne, & justificatus est per Spiritum sanctum, ac per plenitudinem gratiæ, non per legem, assumptusque est in gloria in die Ascensionis suæ; sed & de Ecclesia ejus Sponsa, cujus est caput. *Quia*, ut ait S. Leo Papa Ser. 1. de Ascen. Dom. *Christi ascensio, nostra provectio est, & quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur & corporis*. Unde & S. Gregorius L. 2. in Evang. Homil. 38. circa med. ad illa verba: *Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo*, de prædicta Ecclesiæ assumptione loquens ait: *Ad sociandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit*. Et post pauca sequitur: *Congaudent Angeli, cum ad cœlum assumuntur electi*. Ac etiam Hugo Card. exponit: *Ecclesia militans uniatur triumphanti*.

(l) De *regno animæ, regno Ecclesiæ, regno gloriæ*, in Comment. Apocal. c. 11. sub v. 15.

(m) Hoc enim triplex regnum nobis per *sanctam Scripturam* innotescit; pariterque per *regnum cœlorum* intelligit *notitiam Scripturarum* S. Hieron. L. 2. Comment. in c. 13. S. Matth. Sed audire præstat ipsummet S. Bonaventuram Exposit. alt. Orat. Dom. in cap. 6. Evang. S. Matth. „ Regnum Dei dicitur militans Ecclesia, ut habetur in Matthæo: Mittet filius „ hominis Angelos suos, & colligent de regno „ ejus omnia scandala. (*Matth.* 13. 41.) Di„ citur etiam Regnum Dei Doctrina Evangeli„ ca,

Fiat voluntas tua,	Cordis simplicitate, Corporis castitate, Oris veritate, Operis sanctitate.
Sicut in cœlo & in terra:	Unitate necessitatis (*a*), Occasione adversitatis.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie:	Hostiæ salutaris (*b*), Supernæ satietatis (*c*).
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:	Non retinentes in corde, Non improperantes in ore, Non reddentes malum pro malo, Non recedentes a beneficio.
Et ne nos inducas in tentationem:	Fraudulentam quæ decipit, Violentam quæ funes (*d*) frangit, Subitam quæ cogitationes prævenit, Importunam quæ non recedit.
Sed libera nos a malo.	Mundanæ adversitatis, Humanæ perversitatis, Diabolicæ calliditatis, Sempiternæ calamitatis (*e*).

EX-

„ ca, dicente Luca: Lex & Prophetæ usque „ ad Joannem: & ex eo regnum Dei evange- „ lizatur, & omnis in illud vim facit. (*Luc.* „ 16. 16.) Dicitur denique Regnum Dei bea- „ titudo æterna, dicente, ubi supra, Matthæo: „ Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eo- „ rum. (*Matth.* 13. 43.) De hoc præcipue „ accipitur quod hic dicitur, licet non incon- „ grue de aliis accipi possit. " Item & Exposit. in c. 16. S. Luc. per *Regnum Dei* intelligit *Evangelium gratiæ*.

(*a*) De hac *unitate necessitatis in cœlo, qua nullus ibi vult, nisi quod Deus: & quod vult unus, hoc volunt omnes: & quod vult unus vel omnes, hoc ipsum vult Deus*, S. Anselmus Epist. 2. ad Hugon. Nec non idemmet S. Bonaventura Breviloq. Par. 5. c. 10. *Fruitio summi boni non datur nisi his, qui voluntates suas habent Divinæ voluntati conformes*. Et Par. 7. c. 7. *Omnibus illis erit una voluntas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas*.

(*b*) Sive *panis sacramentalis*, de quo & in d. Exposit. in c. 6. Matth. ac super. Paraphr. ascet. num. 9. aliisque locis ibi notatis.

(*c*) In ead. Exposit. in c. 6. Matth.

(*d*) Alludere videtur ad *funes*, & *funem diruptum*, Baruch 6. 42. & 43. Vinculum enim erat, seu zona quasi virginalis, quæ ad actum venereum dirumpebatur. Item ad illud Luc. 12. 35. *Sint lumbi vestri præcincti*, scilicet vinculo continentiæ.

(*e*) Similiter desinentia præfatis similia, apud S. Bonav. passim, ut sæpe notatum.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
MEDITATIO
SUPER SALUTATIONE ANGELICA.

ADMONITIO.

HANC Meditationem Salutationis Angelicæ *minime diversam ab ea autumo, quam indicat* MS. Cod. Tabularii Magni Conventus Assisiensis PP. Minor. Conventualium, *de quo in* Prodromo *col.* 381. *In eo enim tametsi non extet, sed in* Codice Lunælacensi, *seorsim a* Stimulo amoris; *satis tamen innui videtur his verbis*: Meditatio, quam scripsit Frater Bonaventura cuidam devotæ Dominæ. Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. *Nec titulus iste ita congruere videtur Opusculo inibi contento, quod alias inscribitur*: Opusculum ad Blancham Hispaniæ Reginam De Regimine Animæ, *quemadmodum huic. Aliquando a me dubitatum, an reapse* Bonaventurianum *esset habendum: ast ne amplius ita hærerem dubiuus, nedum effecit præfatus* Cod. Assisiensis, *sed & stili similitudo inter hoc, & præcedens Opusculum,* nec non Codex Lunælacensis, *de quo in d.* Prodromo *col.* 428. *ubi loquitur*: Bonaventura super Angelica Salutatione, *una cum in fine*: Explicit Bonaventura super Angelica Salutatione. *Nunc autem hæc Mediatio ad instar laudati* Cod. Lunælac. *separatim a* Stimulo amoris *primum emendatior prodibit una cum variantibus novissimæ Editionis Venetæ aliisque notis proposito accommodatis. Hocce Opusculum forte directum est ad ipsam* devotam Dominam, *ad quam spectat aliud, quod continuo sequitur post præsens, quodve pariter clauditur.*

INCIPIT BONAV. SUPER ANGELICA SALUTATIONE. (a)

I.

Luc. 1. 28. De impensissimis gratiis Dei Filio agendis ob assumptam in utero Virginis naturam humanam.

Ve Maria gratia plena, Dominus tecum. Tibi, Domine Deus gratias offero (b) ex intimis præcordiis meis; quia (c) pro nobis indignis dignatus es naturam nostram assumere, & virginali utero bajulari, & ex sancta (d) Virgine nascens, lacte nutriri, ejus foveri gremio, & ejus subjici imperio, qui omnia conservas, & regis, & me quæris (e) fœtidam saniem (f), turpitudinem detestabilem, abominatione plenum,

(a) Par. 3. Stim. amor. cap. 16. inscribitur *Meditatio super Ave Maria*.

(b) In Stimulo amoris noviss. Edit. Venet. ibi *gratias ago, quas possum*.

(c) Ibi *qui*.

(d) Ibi deest *sancta*.

(e) Ibi sine *quæris*.

(f) Ibi *fætidissimam saniem*; sed *fætidam saniem* etiam cap. 2. de perfect. vit. ad Soror.

num, & ideo vita, immo & essentia indignum. Dignatus es quoque me illuminare (a), ut per te Matrem gratia plenam haberem (b), & hoc mihi indigno (c) concessisti, ut ipsam possim, & audeam salutare. Non enim, Domine (d), *taliter fecisti omni nationi*, & hoc summum bonum (e) non manifestasti eis.

Ob ipsam quoque Virginem datam etiam nobis in Matrem.

Ps. 147. 20.

2. Ubi est, Domine, tuus ille *peculiaris populus*, quem *in manu forti* (f), & *brachio extento* (g), de terra Ægypti per desertum in terram promissionis eduxisti, tot signis & prodigiis magnificentiæ tuæ exaltasti? (h) Nonne, Domine, iste est populus, cui hoc beneficium promisisti? Cur ergo non ipsis (i) tuis cultoribus, sed nobis olim (k) idololatris, & infidelibus, hoc tuum summum, & maximum bonum (l) reservasti? Quare nobis paucis indicasti (m), & tamen (n) multi & quasi infiniti populi hoc ignorant? (o) Nonne, Domine, universorum es creator, & *hominem* (p) *ad imaginem tuam fecisti*? Nonne, Domine consuevisti secreta pandere (q) amicis? (r) Cur nunc, Domine, inimicis, & maxime mihi, qui *a planta pedis usque ad verticem capitis* (s) infectus sum, & totus ad ea tendo, quæ tuæ sunt contraria voluntati? Cur, Domine, tam nobile donum, tam excellentem thesaurum, tuo infidelissimo, & nequissimo servo dedisti? Nonne tibi videtur, Domine, quod non honorem te, licet audeam Matrem tuam salutare? (t) Quomodo superbus humilem, immo humillimam superbissimus, purissimam & piissimam Matrem Dei, *filius diaboli* salutare præsumit? (u) Ubi est nunc, Domine Jesu Christe (x), reverentia Matris tuæ? Cur tales eam salutare permittis?

Deut. 7. 6. 14. 2. 26. 18. *Ibi* 5. 15.

Ob hoc summum maximumque bonum peculiariter, quamlibet infidelibus concessum.

Gen. 1. 26. *et seq.*

Job 2. 7.

Act. 13. 10.

3. Sed, o piissime Domine (y), *propter tuam* erga nos *nimiam caritatem* hoc permittis. Non enim sufficit, te tantum omni derisui, & ostentui (z) subjacere; sed & Matrem tuam jam sedentem ad tuam dexteram, permittis pollutis tractari labiis, ut possis corda nostra tuo, & ejus amore inflammare. Non est dubium, quin sim indignissimus (aa); & credo firmiter, quod nullus sit cœlestis Angelus, qui eam, ut digna est, valeat salutare: quanto magis ego indignissima (bb) creatura? Mirum est quod (cc) miser homo non tremit, & expavescit tantam Dominam (dd) salutare. Sed illud detestabile nimium est, ipsam nominare ore; & corde vana & inutilia, immo nefanda tractare, & ipsam alloqui tergo verso. Cum enim omni reverentia, honore, & devotione est Virgo beatissima veneranda, & salutanda. Et ipsa tales quærit, qui ad eam devote & reverenter accedant. (ee) Hos enim diligit, hos nutrit, hos in filios suos suscipit.

Eph. 2. 4.

Ob singularem gratiam vel ipsis peccatoribus datam salutandi Sanctissimam Dei Matrem.

Quanta reverentia, honore, & devotione B. V. M. veneranda & salutanda.

4. O quam beatus est, qui de tam nobili Matre lætatur, & ipsam corde an-

Lætitia ex hac salutatione capienda.

(a) Ibi *& omni vita, immo & essentia indignum, dignatus es tantum illustrare.*

(b) Ibi *ut sciam te matrem habere.*

(c) Ibi *indignissimo.*

(d) Ibi absque *Domine.*

(e) Ibi *beneficium.*

(f) Ibi *potenti.*

(g) Ibi *extenso.*

(h) Ibi deest *exaltasti.*

(i) Ibi *cur igitur non sibi.*

(k) Ibi sine *olim.*

(l) Ibi *beneficium.*

(m) Ibi sine *indicasti.*

(n) Ibi *cum.*

(o) Ibi *ignorent.*

(p) Ibi *& omnes.*

(q) Ibi *consueverunt secreta pandi.*

(r) Quod ex Dei amicitia *pandantur Divina secreta*, idemmet S. Bona. Serm. 1. de S. Bartholomæo Apostolo:

(s) In d. Edit. *a vertice capitis usque ad plantam pedis.*

(t) Ibi *quod non honorem, sed derideam Matrem tuam.*

(u) Ibi *quando superbus humilem, immo humillimam superbissimus, castissimam immundissimus, cœlestissimam, immo Divinissimam vanissimus, & terrenissimus, sanctissimam impiissimus, Matrem Dei filius diaboli salutare præsumo.*

(x) Ibi *bone Domine.*

(y) Ibi *o piissime Jesu.*

(z) Ibi *non suffecit, te omni derisui, & contemptui*; sed *ostentui* alludendo ad illud Hebr. 6. 6. *Filium Dei ostentui habentes.*

(aa) Ibi *Nec dubium est, quod indignissimi sumus.* Sed & *per omnem modum se immeritum & indignum* quoque vocat in Ligno Vitæ Tit. *Jesus intumulatus*; nec non *per omnia indignum* in Prol. Itiner. ment. in Deum.

(bb) Ibi *immundissima.*

(cc) Ibi *Mirum videtur, quomodo &c.*

(dd) Heic, ac etiam infra sæpe vocat *Dominam*; quia ait S. Petr. Chrysol. Ser. 142. de Annunt. *Maria Hebræo nomine, Latine Domina nuncupatur.* Et ita Ambros. Hieron. Epiphan. Liturg. Vet. ac etiam Philo, & R. Haccados apud nostrum Galatin. &c.

(ee) Inter quos certe recensendus Bonaventura, *Doctor devotus.*

amplectitur, & opere imitatur, & Matri Dei (a) secundum posse suum (b) nititur conformari! Hic est enim (c) certe, qui creatura omni contempta, soli Deo singulari amore inhæret, & crucifixus cum Christo salutem animarum sitit. (d) O mirum vere, quod non capiat exultationem cor, talem Virginem salutans! (e) Matrem Dei alloquitur, Deum ex ipsa factum hominem contemplatur; hic videt ima summis, & summa imis, (f) pro se unitate conjungi: *Dominus tecum.* Quomodo, quæso, non liquefit (g) in hac Salutatione mens nostra, ubi Deum nos tantum dilexisse videmus, ut ex virginali utero dignatus sit fieri frater noster? Nam *os (h) nostrum, & caro nostra est*. O mira & ineffabilis diffusio bonitatis Dei! (i) Nunquid non deberet, quæso, erga talem Virginem (k) cor nostrum diffundi devotione, per quam meruimus talem ad nos diffusionem Divinam, per quam certe meruimus esse *Dei hæredes*, *Christi* confratres (l), & *cohæredes* in regno?

Gen. 29. 14. & 37. 27.

Rom. 8. 17.

Dulcedo quoque.

5. Mira deberet os nostrum dulcedine abundare, cum tam dulcem & benignam Dominam salutamus, & eam, ac ejus benedicimus fructum: *Benedicta tu in mulieribus, benedictus fructus ventris tui.* Suavissimus, enim & dulcissimus est fructus ejus, & in ore, & in corde sapientis dulcescit. (m) O quam mira est hujus Virginis fœcunditas, quæ dum salutatur devote, ad cor salutantis suum (n) suavissimum fructum emanat (o). Quanto autem in ejus fructu quis amplius jucundatur, tanto ab ea amplius impetrat: & nisi dicat, sufficit, nunquam cessabit.

Luc. 1. 28. & 42

Eccli 11. 8.

Nec non delectatio.

6. O mira Domina, mirum videtur, quomodo non tam delectamur in te salutanda, quod propter te, & fructum tuum, cetera ignoremus. Quomodo, quæso, non est in tantum incensus (p) homo propter tuam nimiam suavitatem, ut & semetipsum a te abstractus ignoret? O reparatrix cordium! absorptrix mentium! Cur, Domina, nos lutum & ingratos imples cœlesti fructu tuo? Cur nobis Deum nostrum impetras, & vanissimos facis Divinos? (q) Cur nos obsecro Filii tui inebrias amore, cum nec tibi, nec sibi (r) aliquid impendere valeamus? Quid tibi prodest, animarum amatrix, quod te, & tuum Filium nostro (s) diligamus amore? Nonne cœlestia sufficiunt tibi? Cur terrena corda requiris, cum tamen sint fœtidissima (t)?

Confugiendum ad sinum gratiosissimæ Divinæ Matris.

7. Accipe, animarum venatrix, & refove eas (u) in sinu gratiæ tuæ. Quis enim (x) potest effugere claritatis tuæ fulgorem, & tuæ radios pietatis? Nec enim est qui a calore tuo (y) abscondere se possit; quia beneficiis tuis pleni sunt cœli & terra (z). Quocunque enim pergamus, occurrit nobis diffusio uteri Virginalis. Ecce ergo undique nos tuis beneficiis irretisti, & ubique tuæ benignitatis laqueos extendisti, ut a te Matre dulcissima rationabiliter fugere nequeamus; sed semper in tuæ dulcedinis gremio quiescamus. Curramus (aa) ergo, o carissima (bb), in odorem un-

Ps. 18. 7.

Cant. 1. 3.

(a) Ibi *O felix, qui Matri Dei.*
(b) Ita alibi *pro posse*.
(c) Ibi sine *enim*.
(d) Ibi mendose *sit*. De Christo autem *sitiente salutem animarum* in Phar. L. 1. cap. 2. de Christo ex S. Bernardo in Floribus. Item supra Tract. de Vite mystica cap. 13. num. 44. Censet quidem Lorinus, quod in Christo *sine dubio vera sitis corporis erat*; continuo tamen subdit, quod in eodem erat *spiritualis multo major, qua sitiebat salutem nostram*. Et paulo infra post plura alia spectantia ad Christi sitim repetit, quod *ad sitim spiritualem ista magis pertinent*. Vid. Lorini Comment. in Ps. 68. sub ver. 22.
(e) In ead. Edit. *non capitur exultatione cor talem Virginem salutantis!*
(f) *De summo & imo in Christo filio Dei*, cap. 6. Itinerar. ment. in Deum, & etiam alibi.
(g) In d. Edit. *liquescit*.
(h) Ibi *os enim*.
(i) De ejus *diffusione* in d. cap. 6. Itinerar.
(k) In d. Edit. *Quanta, quæso, erga talem Virginem deberet*.
(l) Ibi *Deo esse fratres*.
(m) Ecclesiastici loc. cit. *Initium dulcoris habet fructus illius*.
(n) In d. Edit. absque *suum*.
(o) Construitur etiam cum accusativo more activorum apud Plinium L. 23. c. 3.
(p) In d. Edit. *intentus*.
(q) Ibi: *Cur nos Domina, ingravidas effectu tuo? Cur nos Deo nostro impragnas? Cur luto imples cœlos, & vanissimos facis Divinos?*
(r) Ibi tantum *cum nec sibi*.
(s) Ibi *nimio*.
(t) Ibi additur *& terrena*?
(u) Ibi absque *eas*.
(x) Ibi rursum *animarum venatrix*.
(y) Ibi deest *tuo*.
(z) Lib. 1. Phar. cap. 5. in fine ex Anselmo in Soliloquio: *Loquamur Domina, beneficiis tuis plenum esse mundum, inferna penetrant, cœlos superant: per plenitudinem enim gratiæ tuæ, & quæ in inferno erant, se lætantur liberata; & quæ super cœlos sunt, se gaudent restaurata.*
(aa) Ibi *Currite*.
(bb) Ibi *charissimi*. At secundum Cod. Assisien. ubi innui videtur hæc Meditatio super *Ave Maria*,

unguentorum suorum (a), & tam suavem & nobilem Virginem, cujus *nomen oleum effusum* (b) salutemus: *Ave*.

Per Salutationem Angelicam,

§. 3. Patientiam habe in me (c), Domina, quod Angelicam Salutationem promo. Et angelice non vivo; sed potius abhorrendus sum, & tamen salutare te præsumo. (d) Confido certe, Dulcissima, de tua nimia bonitate, & tuo inflammatus amore, te, quamvis indignus nimium, non vereor salutare; *Ave*. Quid mihi, Domina, dulcius tuo *Ave*? O mirum *Ave*! quod quadam cœlesti dulcedine inebriat cor devotum. (e) Certe jam dicere potest devote salutans: *Anima mea liquefacta est*, ut salutavi Dominam meam. *Defecit* (f) *cor meum, & caro mea*, dum allocutus sum (g) Dominam meam. Quis in te non deficiet, Virgo pura (h), dum cernit hac Salutatione prævia te Filio Dei impletam? (i) Quis (k) non deficit, dum cernit Dei Filium tuo utero bajulari, tuo lacte enutriri? Quid ergo libentius audis, o Domina, quam Salutationem, qua recognosceris Mater Dei?

Cant. 5. 6.

Psal. 72. 26.

[illegible]

9. Sic in te vis homines jucundari, ut semper in eum, cujus Mater es, totus (l) refundatur affectus. (m) Non enim puto, quod (n) velis aliter, nisi ut Mater Dei, salutari, nec etiam cognosci. Porta enim (o) es crystallina, & per te vis tuo Filio nos conjungi. Sed *Ave*, & vere *Ave*, (p) ad quod dæmones effugantur (q), peccatores liberantur, filii delectantur: Angelus gratulatur, Verbum incarnatur, Virgo gravidatur. (r) Certe *Ave*, cujus fructu creaturæ renovantur, homines redimuntur, Angeli reparantur. (s)

Eo pacto tamen, ut semper in eum, cujus Mater est, totus refundatur affectus.

Miri hujus Angelicæ Salutationis effectus.

10. Ergo tibi *Ave* universa creatura sine fine promat. O dulcissimum, & suavissimum *Ave*! quo terrena lætantur, cœlestia jucundantur, ima summis conjugantur. (t) O *Ave*! quod intellectum irradiat, affectum satiat, mentem ad cœlestia levat: quo anima illustratur, pectus dulcoratur, caro maceratur. (u) Ergo (x) *Ave*. O catenula (y) *Ave*! quo cor constringis cum Virgine, & separas a terrenis, cum misericordiosissima miserum, cum Domina servum, cum Matre filium firmissime ligas, (z) O amabile *Ave*! quod cor accendit, ut te salutet ardenti amore (aa): & cum amplius ex corde salutaverit, fortius constringetur: (bb) & quanto constringitur fortius, tanto (cc) libentius salutabit. Sic (dd) *Ave* & amor mutuo se augebunt, donec cor salutantis deficiat præ dulcore. O Virginis amor, Divinum reddis amantem, Virgineum facis jam multa sorde pollutum.

Alii recensentur.

11. Ergo *Ave* Domina Virgo Maria, Ma-

---

ria, scripta vel ipsa una cum alio Opusculo, quod incipit: *Primum omnium necesse habes, Christi ancilla* &c. videtur *cuidam devotæ Dominæ*. Et etiam in Opusc. de perfect. vit. ad Sororem cap. 5. *carissima* nominatur.

(a) Ibi *undique*.

(b) Ibi deest *cujus nomen oleum effusum*, de quo nomine paulo infra.

(c) Ibi sine *in me*.

(d) Ibi *sed potius diabolice. Horrendus sum, & te salutare præsumo*.

(e) Propter hoc *cor devotum*, etiam erga B. V. M. D. Bonaventura nuncupari meruit *Doctor devotus*. Vid. Galesinium in ejus Vita cap. 6.

(f) Ibi *Deficit*.

(g) Ibi *alloquor*.

(h) Ibi *sacra*.

(i) Ibi *impragnatam*.

(k) Ibi additur *homo*.

(l) Ibi abest *totus*.

(m) Tota ergo devotio nostri Doctoris erga B. M. V. refundebatur in ejus sanctissimum Filium.

(n) Ibi *ut*.

(o) Ibi sine *enim tu*. Vid. Laud. metric. B. M. V.

(p) Ibi additur: *Nam cor nostrum aperuit tuum ave. O mirabile, & superadmirabile ave*.

(q) Ibi *affugantur*.

(r) Similiter desinentia apud D. Bonaventuram familiaria.

(s) Lib. 1. Phar. ad finem cap. 5. ex Anselmo in Libro Orationum: *Per quam elementa renovantur, homines salvantur, Angeli reintegrantur*.

(t) Ibi hoc ultimum membrum deest.

(u) Nova similiter desinentium repetitio Bonaventuriana.

(x) Ibi *igitur*.

(y) Ibi *catenale*. Vid. infra Par. 2. De Laude Mellif. Nom. D. N. J. C. n. 58.

(z) Vel hinc patet vere Galesinium in ejus Vita cap. 6. scripsisse, quod *beatissimam Dei genitricem Mariam Virginem sibi patronam cœlestem delegit, & eximia pietate coluit* &c. Ubi inter ejus Opuscula ad ejus laudes confecta commemorat *Salutationem Angelicam*.

(aa) Ibi: *Accedat, ut salutet, qui vult catenari amore*.

(bb) Ibi: *Et cum salutaverit ex corde, amplius fortiusque constringetur*.

(cc) Ibi deest *tanto*.

(dd) Ibi *Sicque*.

Mariæ nomen per *Ave* salutatum, suavissimum, jucundissimum, dulcissimum.

Maria Virgo *Ave*. (*a*) O nomen suavissimum, nomen jucundissimum, nomen dulcissimum (*b*) *Maria*! Quid feci, quid præsumpsi, quomodo excessi, quod nominare te audeo? Quis unquam talia audivit, ut perditionis filius, peccatorum sacculus, dœmonum famulus, te nominare præsumat? O amor mei! Non est, quod Matrem Dei revereri nesciat amor. (*c*) Mihi parce, Domina, quod me amare te dicam. Quia quamvis non sim dignus, tu tamen digna es amari. (*d*) Quis, o Domina, te amare desistet, cujus beneficiis gratiam, & gloriam impetramus? Per te, Domina, franguntur vincula, solvuntur debita, vincuntur vitia, solidantur confracta, reparantur perdita, renovantur vetera, roborantur infirma, magnificantur minima, exaltantur infima. Incepta promoventur, imperfecta perficiuntur, perfecta consummantur. Purgatur cor, refulget mens, animus inflammatur. Liquescit pectus, dulcescit gustus, dulcoratur (*e*) aspectus. Desponsatur peregrina, traducitur sponsa, resolvitur anima. Omnia hæc sunt (*f*) per te Virgo Maria.

Num. 24. 17. Maria stella ex Jacob orta, & stella maris.

12. Ergo *Ave Maria*. Vere *Maria* stella ex Jacob orta, & stella maris es, amarum mare, & Domina. (*g*) Stella ex Jacob orta, & stella maris, mundo totaliter in amaritudine posito, lucis æternæ radium emittendo. (*h*) Amarum mare cor tuum, in Passione Filii tui in cruce pro nobis pendentis, te (*i*) totaliter transformando. Domina, super omnes Angelorum choros, ad Filii dexteram transcendendo. (*k*) Item stella ex Jacob orta, & stella maris es (*l*), nos dirigendo; amarum mare, compatiendo; & Domina, protegendo. Stella maris es honestate; amarum mare pietate; sed etiam Domina es (*m*) potestate. (*n*)

13. O Domine Deus, quid tibi retribuemus pro omnibus, quæ dedisti nobis? Quid tibi faciemus, aut facere possumus, quod nobis in amaricatione (*o*) amaritudinis constitutis, (*p*) tenebris undique circumseptis, a portu salutis nimium elongatis, turbinibus & procellis ad naufragium agitatis, immo pene tempestate nimia submersis, tam nobile solatium, tam dulce consortium, tam efficax auxilium, tam pium subsidium, Virginem Mariam irradiantem stellam dedisti? O certe beata nox! o (*q*) felix tenebra (*r*)! o (*s*) gloriosa caligo! quæ tali stella radiaris (*t*). Certe hæc *nox illuminatio mea in deliciis meis*. (*u*) *Ps.* 138. 11.

Quam bonum sub hac stella vivere, ejusque ducatum habere.

14. O gloriosa Virgo, si es stella maris, semper volo in hac vita esse in mari, ut sis semper mea stella (*x*); semper in mari sim perfectæ amaritudinis, de peccatis meis gemendo, (*y*) Christo crucifixo intime compatiendo, proximorum miseriis & vitiis condolendo. Semper volo in hoc triplici pelago navigare, ut habeam hujus stellæ ducatum. Væ illis, qui sunt in deliciis, & nolunt in hoc mare intrare; quia hac dulcissima stella carebunt. Currant undique tribulationes, & sepiant amaritudinibus inauditis; *non timebo mala, quoniam tu mecum es*. *Ps.* 22. 4. Immo tunc vero mihi refulges, cum vallatus fuero (*z*) angustiis; cum humano auxilio destitu-

(*a*) Ibi: *Ergo ave Domina mea, immo cor meum, & anima mea, Virgo Maria, & Maria mea, ave.* Hoc autem *ave* adhuc longe magis repetitum habet Psalter. min. B. M. V. ejusdem S. Bona.

(*b*) Repetitio quoque superlativorum apud D. Bonaventuram frequens.

(*c*) Ibi: *O amor mei, nomen Matris Dei revereri nescit amor.*

(*d*) Ibi: *Etenim si non sum dignus, non es indigna amari.*

(*e*) Ibi *decoratur*.

(*f*) Ibi sine *sunt*.

(*g*) Ita Exposit. in Cap. 1. & 2. S. Luc. ac etiam Psalt. min. B. M. V. & alibi *Stella maris, amarum mare, & Domina. Stella maris* &c.

(*h*) Lib. 1. Phar. cap. 5. ex Bernardo Hom. 2. super Missus est in fin. *Ipsa est nobilis illa Stella ex Jacob orta, cujus radius universum orbem illuminat*. Et ex Isidoro interpretatur *illuminatrix* eod. Lib. Phar. ibi. Vid. Hier. de Nom. Hebr. Greg. Thaum. Ser. 2. de Annunt. Lig. Vit. *J. son. rad.*

(*i*) In d. Edit. absque *te*.

(*k*) Ibi *ascendendo*.

(*l*) Ibi tantum: *Et stella maris es*.

(*m*) Ibi sine *etiam*, & absque *es*.

(*n*) Alia similiter desinentia Bonaventuriana.

(*o*) Hæc quoque vox Bonaventuriana.

(*p*) Ibi *positis*.

(*q*) In Edit. *&*.

(*r*) In singulari vel alibi hac voce utitur Bonaventura.

(*s*) Ibi iterum *&*.

(*t*) Ibi *meruit irradiari*!

(*u*) Similiter Breviloq. Par. 5. ad fin. cap. 6.

(*x*) *Stella navigantium directiva* dicitur quoque ab eodem S. Bonav. ad fin. Ser. 1. in ord. 37. de Sanctis in comm. de B. semperque V. M.

(*y*) Secundum illud Thren. 2. 13. *Magna velut mare contritio tua*; nam id exponit de *dolore & amaritudine contritionis* etiam in Lament. Jer. Proph. ibi.

(*z*) Ibi sine *fuero*.

Ps. 68. 2. tutus, *intraverint aquæ usque ad animam meam*; (a) cum abjectus fuero, & reprobatus ab omnibus creaturis. Me peccatorum nequissimum, & in omni malo dignissimum impugnet, & stimulet, obsecro, tota mundi machina, ut mecum sit hæc stella maris Maria. (b) O quam felix ero, cum fuero ab omnibus exprobratus, & conculcatus, & ab hac stella susceptus! Est enim (c) stella maris, & in amaritudine positis

Eccle. 11. 7. stella maris, & in amaritudine positis ipsa relucet. O quam dulce, & delectabile oculis videre hanc lucem! O quam bona, & amabilis commutatio omnem mundi consolationem abhorrere, & longe a se irrecuperabiliter ejicere pro refulgente (d) stella maris!

15. Qui ergo omnis amaritudinis, compassionis, & passionis mare intraverit, gaudeat, quod refulgeat hæc stella. Nec paveat cor imperfectum; (e) quia impossibile est naufragium fieri, hac stella radiante, nec potest nubes aliqua interponi, nisi illa volente. (f) O Domina mea, tu in hoc mari es navis sustentans, & portans; anchora stabiliens, & firmans; gubernaculum dirigens, & rectificans (g); velum deducens, & obumbrans; stella refulgens, & salutis portum demonstrans; immo impetrans, & conservans. Quis ergo hoc mare compunctionis, compassionis, & passionis non libenter intrabit, ubi tu in omnibus subvenis, & ministras?

Hac stella radiante nihil pavendum.

16. Immo ut plus dicere audeam, tu es *Maria* amarum mare (h) facta propter Filii tui passionem, & nostrarum iniquitatum compassionem. Non quod modo tristabile aliquid patiaris; sed considero mentem tuam, secundum quod in hac vita juxta crucem vivebas. (i) Hoc modo (k) in duplex intremus mare, scilicet Filio tuo crucifixo, & tuo cordi sibi infixo compatiendo, & de nostris iniquitatibus, quæ tantæ necis fuerunt occasio, intime contristando; si volumus in cor tuum intrare, quod factum est *mare magnum, & spatiosum* (l) nimis, Quis ergo non libenter intrabit in hoc mare, ut possit in cor Virginis introire? Ps. 103. 25.

Maria amarum mare.

17. Hi certe bene intrant in (m) cor tuum, & sunt continuo in corde tuo, qui Filii tui passionem continuo ruminant. (n) Impossibile enim est, o (o) Mater piissima, in Filii tui intrare vulnera, & non intrare in cor tuum: quoniam (p) illa vulnera in corde tuo sunt perpetuo collocata. Sicut enim illa stigmata semper erunt in corpore Filii tui (q); sic semper in Matris mente.

Intrandum in cor B. M. V. per assiduam Passionis Filii sui meditationem.

18. Quis ergo amplius tardabit, & pigritabit in hoc navigium introire? Dulce est de te audire, dulcius (r) de te cogitare; immo (s) dulcissimum, & suavissimum (t) per Christi vulnera in cor tuum intrare. Non recedat ergo homo a Christi passione, contumelia, & vulneribus (u), si non vult de tuo corde exire. Ibi enim (x) fit homo totus virgineus, totus sanctissimus, totus Divinus. Ibi obliviscitur homo sui solum (y) recogitans quæ sunt Matris & Filii. (z) Quod nobis concedat ipse, qui est (aa) benedictus in sæcula sæculorum. Amen. (bb)

Explicit Bonaventura super Angelicam Salutationem.

SE-

(a) Pariter Exposit. in Psalter. ibi.

(b) Similiter de *nomine Mariæ stellæ maris in necessitatibus invocando*, Exposit. in Cap. 1. S. Luc. ex Bernardo Hom. 2. circa fin. super Missus est. Unde in Psalter. min. B. M. V. Quinquag. tert. *Ave Virgo Maris stella: Dona vires, doce bella: Fac me docte præliari: Et ne sinas expugnari.*

(c) Ibi Edit. absque *enim*.

(d) Ibi *fulgenti*.

(e) Ibi: *Quis ergo omnis amaritudinis, & compassionis, & passionis mare non gaudenter intret, ubi refulget hac stella? Non paveat cor perfectum* &c.

(f) Ibi *nisi volenti*.

(g) Verbum a D. Bonav. sæpe adhibitum.

(h) Supra num. 12.

(i) In Lig. Vit. Tit. *Jesus felle & aceto potatus*.

(k) Ibi *Hoc ergo*.

(l) Vulg. *manibus*; sed *manibus* abest etiam a Veron. Ambros. Hexaem. L. 5. cap. 1. pag. 80. August. Enarrat in d. Ps. Rom. in Quinc. Psalter., Mediolan., Germanen., Carnuten., a Gr. Vatic., & a Græco Lat. apud Cl. Josephum Blanchin. Veronen. Congregat. Rom. Orator. olim Presbyt.

(m) In Edit. sine *in* hic, & paulo supra, & in seqq.

(n) Assiduam passionis Christi meditationem alia quoque Opuscula vere Bonaventuriana demonstrant.

(o) In Edit. absque o.

(p) Ibi *quia*.

(q) In 4. Dist. 48. Art. 1. Q. 3. ad 1. & 2.

(r) In Edit. *sed dulcis*, leg. *dulcius*.

(s) Ibi sine *immo*.

(t) Similis gradatio a positivo ad comparativum, & a comparativo ad superlativum, apud D. Bonaventuram pluries occurrit.

(u) Ibi *vulnere* in singulari.

(x) Ibi absque *enim*.

(y) Ibi abest *solum*.

(z) *Ut* (quemadmodum supra n. 9. loquitur) *semper in eum, cujus mater est, totus refundatur affectus*. Confer cum dictis & adnotatis supra in Tractatu de Vite Myst. Cap. 3. num. 8. ac seqq.

(aa) In Edit. *vivit*.

(bb) Sic clauditur continuo sequens Opusculum, ac infra Lib. de decem Præceptis.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
MEDITATIO
SIVE
DE REGIMINE ANIMÆ
AD QUAMDAM DEVOTAM DOMINAM, CHRISTIQUE ANCILLAM.

ADMONITIO.

MEditatio *dicitur in principio ac fine* Cod. Assisiensis *optimæ notæ*. De regimine animæ *inscribitur in Editionibus, quas ego viderim omnibus, etiam antiquioribus. Laudatus* Cod. Assisiensis *ait*: Quam scripsit Frater Bonaventura cuidam devotæ Dominæ. *Eam vocat ab initio Opusculi hujus ascetici* Christi ancillam, *& in fine* Sanctam Mulierem, *quam* Cl. P. Sbaralea *censuit* Beatam Virginem Isabellam Clarissam, *in cujus sententiam ego quoque gratanter concesserim. Equidem apud nostrum* Arturum *in* Martyrologio Franciscano *ad diem* 31. *Augusti* §. 31. Illustribus piisque parentibus nata est, videlicet Ludovico VIII. Galliarum Rege Christianissimo, & Blancha Castellæ Regina, an. 1220. Quæ tantopere Christi amore succensa extitit, ut ab infantia Christo virginitatem suam devoverit: & extructo Monasterio Longi - Campi (*in Territorio Parisiensi*) sub auspiciis S. Ludovici Regis, fratris sui, inibi vitam sanctissimam duxerit, usque ad ann. 1264. quo obiit. *Quæ quidem tempori, quo hæc* S. Bonaventura *scribebat, tanto magis conveniunt, quanto certum est, ipsum fuisse unum ex præclarioribus Theologiæ Magistris Ordinis Minorum, quibus demandatum est examen Regulæ datæ prædicto Monasterio, uti videre est* in Prodr. col. 14. *Nihilo tamen secius in dd. Editionibus hocce Opusculum asseritur directum* ad Blancham Hispaniæ Reginam. *Hanc Editores Romani putarunt* Blancham S. Ludovici Francorum Regis filiam, Fernando Alfonsi decimi cognomento Sapientis Hispaniæ Regis primogenito filio in uxorem datam, *subdentes, quod* hoc tempore S. Bonaventura Lutetiæ floruerit. *Secus Editores Veneti sentiunt, autumantes* illuc respexisse Auctorem, ut nimirum Religiosum Virum nescimus quem in perfectionis via perlustranda manuduceret. *Et quamvis fateantur* Opusculum non indignum Bonaventura, *hoc tamen ad* incerta S. Bonaventuræ Scripta *rejecerunt. Nunc autem primum compareat certum ejus Opusculum, non inscriptum* Blanchæ Hispaniæ Reginæ, *aut* Religioso Viro*; sed* devotæ Dominæ, sanctæ Mulieri, Ancillæ Christi, *& quidem, ut infra patebit,* regularem observantiam *professæ, & ex sui instituto Ordinis adstrictæ* horis canonicis persolvendis attente, & devote, ac reverenter. *Et quamvis supradictum nomen* Mulieris *interdum* Virgini *opponatur, ut apud* Quintil. L. 6. cap. 3. *&* Ulpian. l. quæritur, ff. de Ædil. Edict.; *non semper tamen, quemadmodum legere est apud* Cic. pro Mur. c. 12. *Sane ipsemet* Divus Bonaventura in 3. Dist. 3. Par. 2. Ar. 3. Q. 1. ad opp. 1. *afferens illud* Jer. 31. 22. Mulier circumdabit virum, *continuo subtexit:* Hoc intelligitur de Christo, & de Beata Virgine. *Ita quoque alii tituli ex præfatis,* Virgini Isabellæ *ita congruunt, ut & ipsimet omnino quadrare videatur illud præconium, quo* S. Hieronymus Epist. 23. al. 24. ad Marcellam n. 2. *ornavit* Leam religiosissimam feminam, *dicens*: Ita eam totam ad Dominum fuisse conversam, ut Monasterii princeps, mater Virginum fieret: post mollitiem vestium sacco membra trivisse: insomnes orationibus duxisse noctes: & comites suas plus exemplo docuisse quam verbis. Humilitatis fuit tantæ, tamque subjectæ, ut quondam Domina plurimorum, Ancilla omnium putaretur: nisi quod eo Christi magis esset Ancilla, dum Domina hominum non putatur. *Nunc ergo hocce Opusculum sub prædictis titulis primum compareat, excipiatque* Meditationem super Salutatione Angelica*; utriusque enim Opusculi esse eundem Auctorem, argumento quoque est in ambobus similitudo clausulæ. Et quia nunc etiam emendatius prodit quam sit in Edit. Sixt. aliisque post ipsam, & ante; vel hoc ipso nomine visum est in hocce* Supplemento *recudendum.*

I.

Luc. 1. 28. AVe Maria gratia plena, Dominus tecum &c. Primum omnium necesse habes, Christi Ancilla, (a) altissime, piissime (b), sanctissime (c) de optimo Deo sentire; certa videlicet fide credendo; attenta mente considerando; & perspicaci mentis intuitu perspiciendo.

De Deo sentiendum altissime. 2. Altissime quidem de optimo Deo sentis, si cuncta de nihilo creantis & supportantis, immensam potentiam; si cuncta gubernantis & ordinantis, infinitam sapientiam; si denique cuncta judicantis & retribuentis interminatam (d) justitiam, fideli, pio, & perspicaci contuitu, credis, miraris, (e) & perspicis; & (f) extra te exiens, & intra te ingrediens (g), & supra te transcendens, (h) illud Propheticum (i) veraciter decantes; Ps. 96. 8. *Exultaverunt Filiæ Judæ propter judicia tua, Domine; quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes Deos.*

Piissime. 3. Piissime de optimo Deo sentis, si ejusdem immensam misericordiam admiraris, complecteris, (k) & benedicis, ut summe benignam, in nostræ humanitatis, & mortalitatis assumptione; ut summe viscerosam (l), in crucis & mortis perpessione; ut summe liberalem, in Spiritus sancti datione (m), & Sacramentorum institutione, cum seipsum communicet liberalissime in Sacramento Altaris. Quatenus illud Psalmi ex animo cantes; Ps. 144. 9. *Suavis Dominus universis, & miserationes ejus super omnia opera ejus &c.*

Sanctissime. 4. Sanctissime de optimo Deo sentis, si ejusdem inexplicabilem sanctitatem advertis (n), miraris, & laudas, atque illi cum sanctis (o) Seraphim; Isa. 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, proclamas. *Sanctus* primo, hoc est, in seipso sanctitatem ita (p) summe ac piissime habens, ut impossibile sit ipsum aliquid nisi sanctum velle, vel approbare. *Sanctus* secundo, hoc est, sanctitatem ita perfecte in aliis diligens, ut impossibile sit, ipsum vere sanctitatem servantibus, aut gratiæ dona subtrahere, aut gloriæ præmia denegare. *Sanctus* & tertio, hoc est, ita severe oppositum sanctitatis abhorrens, ut impossibile sit, ipsum peccata non (q) reprobare, aut impunita relinquere. Quod si sic sentis cum Legislatore cantabis: Deut. 32. 4. Levit. 20. 26. *Deus fidelis, & absque ulla iniquitate, justus, & rectus Dominus.* (r)

Altissimo De exhibendū cor humile. 5. Post hoc oculos mentis tuæ ad Dei legem converte, quæ te jubet exhibere *Altissimo* Deo (s) cor humile; *Piissimo* cor devotum; *Sanctissimo* cor illibatum. Cor, inquam, humile exhibere debes *Altissimo*, per reverentiam in animo, per obedientiam in facto, & per honorificentiam in verbo, & signo: quatenus secundum Apostolicam regulam, & doctrinam, 1. Cor. 10. 31. *omnia in gloriam Dei facias.* (t)

Piissimo cor devotum. 6. Cor autem devotum exhibere debes *Piissimo*, per interpellationes ferventium precum; per degustationes spiritualium suavitatum; & per actiones (u) multiplicium gratiarum, ut anima tua Cant. 3. 6. *per desertum ascendat in Deum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris,*

(a) In editis *anima mea*.

(b) *De Deo sentiendum altissime, & piissime* ipsemet D. Bonav. in Breviloq. Par. 1. cap. 2. & Ubertinus de Casali, de quo in Prodromo col. 217. ac seqq. Vid. infra Par. 2. in Collat. Præd. de sept. don. Spir. sanc. Serm. 3. n. 27.

(c) Repetitio superlativorum apud D. Bonav. usitata.

(d) In dd. editis *indeterminatam*.

(e) In iisdem editis *& credis, & admiraris*.

(f) Ibi absque *&*.

(g) In novissima Edit. Venet. *exiens, & intra, & extra te ingrediens*.

(h) Al. heic additur *ut*.

(i) Ab editis abest *Propheticum*.

(k) Ibi *amplexeris*.

(l) Pariter in Legen. ma. S. Franc. Vid. Prodr. col. 592.

(m) In editis *donatione*; sed *datione*, pro *donatione* vel alibi utitur. Et habetur hoc verbum Ecclesiastici 11. 17. ac 42. 3. In prædictis autem videre quoque est similiter desinentia Bonaventuriana.

(n) In Ven. *advertens*.

(o) Ibi sine *sanctis*.

(p) Ibi sine *ita*.

(q) Ibi & in aliis Edit. *nisi abhorrere, aut &c.*

(r) In Edit. ac ibi in Deut. tantum *& rectus*. Sed ita jungere textus haud D. Bonaventuræ insolens.

(s) Al. sine *Deo*.

(t) Supra Tract. de Vit. Myst. c. 32. num. 119. & de Humilit. n. 3.

(u) Edita habent in singulari *interpellationem, degustationem, actionem*.

ris, ut de Sponsa in Cantico (*a*) dicitur.

7. Cor vero illibatum exhibere debes *Sanctissimo* Sponso, ut nullus in te regnet, nec sensu, nec consensu, nec affectu, corporeæ venustatis (*b*) applausus; nullus terrenæ voluptatis appetitus; & nullus internæ malignitatis affectus: quatenus omni exclusa macula peccati, possis cum Psalmista cantare: *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.*

Sanctissimo cor illibatum.

Ps. 118. 80.

8. Debet autem dolor animi duos habere comites, ut sit purgativus animæ, & placativus Dei, scilicet timorem Divini judicii, & ardorem interni desiderii, ut timendo, cor humile; desiderando & amando, cor devotum; & dolendo, cor recuperes illibatum. (*c*) Time igitur Divina judicia, quæ sunt *abyssus multa*. Time, inquam, vehementer, ne forte, quamquam sis aliqualiter (*d*) pœnitens, (*e*) adhuc tamen Deo displiceas. Time vehementius, ne post hoc Deum offendas. (*f*) Time etiam vehementissime (*g*), ne finaliter a Deo discedas, semper carens lumine, semper ardens igne, nunquam carens verme, (*h*) nisi per veram pœnitentiam in gratia finali decedas, ut sic cum Propheta decantes: *Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui.* (*i*)

Dolor animi de peccatis duos comites habere debet ad purgandam animam, placandumque Deum.

Ps. 35. 7.

Ps. 118. 120.

9. Dole quoque, ac satage propter commissa peccata. Dole, inquam, vehementer, propter annihilationem (*k*) omnis boni Divinitus tibi dati. Dole (*l*) vehementius, propter impugnationem Christi pro te nati, & propter te crucifixi. (*m*) Dole (*n*) vehementissime, propter vilipensionem Dei, cujus transgrediendo leges inhonorasti majestatem, denegasti veritatem, offendisti bonitatem; totumque universum dehonestasti (*o*), deformasti, deordinasti: dum Divinis adversando statutis, imperiis, & judiciis, omnibus tibi propter Deum servientibus, abusa es naturis, scripturis, justitiis, misericordiis, donis gratuitis, & præmiis repromissis. Quibus diligenter consideratis, *luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum; deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.* (*p*)

Quomodo dolendum de peccatis.

Jer. 6. 26.

Thr. 2. 18.

10. Desidera nihilominus Divina charismata, Divini amoris flamma (*q*) in Deum conscendens, qui te peccantem tam patienter sustinuit; tam (*r*) longanimiter expectavit; tam misericorditer ad pœnitentiam reduxit: tibi concedendo veniam; infundendo gratiam; & promittendo coronam. Dum tamen eidem impendas, vel potius ab ipso suscipias, eique rependas *sacrificium contribulati spiritus, cordisque contriti & humiliati*, per compunctionem amaram, confessionem veridicam, & satisfactionem condignam. Desidera, inquam, vehementer Divinam complacentiam, per largam immissionem gratiæ Spiritus sancti (*s*). Desidera (*t*) vehementius Divinam conformitatem, per expressam imitationem Jesu Christi crucifixi. (*u*) Desidera (*x*) vehementissime Divinam comprehensionem, per apertam visionem Patris æterni, ut veraciter cum Propheta decantes: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, (y) quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?*

Quæ desideranda.

Ps. 50. 19.

Ps. 41. 3.

11. Porro ut hunc spiritum in te timo-

(*a*) Edita *in Canticis*; sed apud S. Bona. ibi *in Cantico*. Vid. Itinerar. ment. in Deum cap. 4. ubi prædictus textus declaratur. Et quamvis ibi in Editionib. dicatur *in Canticis Canticorum*, paulo supra tamen melius vocatur *Canticum Canticorum*.

(*b*) In noviss. Edit. *voluptatis*, & alii defectus.

(*c*) Ita *anima purgatur, illuminatur, & perficitur, fide, spe, & caritate*, Itiner. ment. in Deum cap. 4.

(*d*) Vox Scholastica pro *aliquatenus*, cujus usus passim apud D. Bonaventuram.

(*e*) Qui tantum timet, & nondum amat, tantum est *aliqualiter pœnitens*.

(*f*) Ergo præcipue ex offensa Dei concipiendus est dolor.

(*g*) Ista gradatio a positivo ad comparativum, & a comparativo ad superlativum, apud D. ipsum Bonav. pluries occurrit.

(*h*) In 4. Dist. 50. Par. 1. Ar. 2. Q. 2. in concl. & Par. 2. Art. 2. Q. 1. ac seqq.

(*i*) Vid. hunc circa textum S. August. Enarrat. in d. Ps. 118. Serm. 25. n. 7. ac ipsummet S. Bonav. in 3. Dist. 34. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in concl.

(*k*) De hac voce supra Tract. de Homilit. cap. 3. n. 19. not. e.

(*l*) Al. sine *dole*.

(*m*) Al. *pro te cruci affixi*.

(*n*) Al. sine *dole*.

(*o*) Al. *debilitasti*.

(*p*) Al. nec *somnum oculis tuis*.

(*q*) Al. absque *flamma*.

(*r*) Al. sine *tam*, ut & in seq.

(*s*) Al. *sancti Spiritus* absque *gratiæ*.

(*t*) Al. sine *Desidera*.

(*u*) Infra inter Epistolaria dabo unam *De imitatione Jesu Christi*.

(*x*) Al. vel heic omittitur *Desidera*.

(*y*) Al. tantum *Sitivit anima mea*. Vid. supra Tract. de Vite Myst. cap. 13. num. 45. not. o. Et ita apud Hug. Card. & Lyran.

Quæ exercenda ad fervandum spiritum timoris, doloris, & ardoris.

moris, doloris, & ardoris intrinsecus serves; (*a*) exerce te foris ad omnimodam modestiam, justitiam, & pietatem, quo (*b*) juxta documentum Apostoli *abnegans impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, pie, & juste vivas in hoc sæculo*. Exerce te itaque ad omnimodam modestiam, ut juxta doctrinam Apostoli *modestia tua nota sit omnibus hominibus*. Ad modestiam, inquam, parsimoniæ in victu, & vestitu; in (*c*) somno, & vigilia; in otio, & labore, ut in nullo excedas. Ad modestiam disciplinæ per moderamen silentii, & loquelæ; (*d*) mæroris, & gaudii; (*e*) mansuetudinis, & rigoris, juxta quod opportunitas exigit, & recta ratio dictat. Ad modestiam honestatis per regulationem (*f*), ordinationem, compositionem (*g*) actuum, motuum, gestuum, vestimentorum, seu habituum, membrorum, & sensuum, juxta quod moralis honestas, & regularis observantia (*h*) id exposcit, ut merito de illorum sis (*i*) numero, quibus Apostolus dicit: *Omnia honeste, & secundum ordinem fiant in vobis* (*k*).

Tit. 2. 12.

Phil. 4. 5.

In quibus custodienda modestia.

1. Cor. 14. 40.

Quæ exercenda ad faciendam justitiam.

Is. 44. 5.

Integram,

Ordinatam,

Perfectam.

12. Exerce te quoque ad justitiam, ut tibi illud Propheticum possit aptari: *Propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua*. Ad justitiam, inquam, integram per zelum Divini honoris (*l*); per observantiam Divinæ legis; & per desiderium fraternæ salutis. Ad justitiam ordinatam per obedientiam ad superiores; per sociabilitatem (*m*) ad pares; & per castigationem ad inferiores. Ad justitiam perfectam, ut omni veritati assentias; (*n*) omni bonitati faveas; & omni malitiæ adverseris, tam mente, quam verbo, & quam etiam opere: nihil agens alii, quod nolis tibi fieri; nihil negans alii, quod tibi velis impendi: quatenus sis illorum imitatrix per perfectam justitiam (*o*), quibus dicitur: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*.

Matth. 5. 20.

13. *Exerce te tandem ad pietatem*; quia ut dicit Apostolus: *Pietas ad omnia utilis est* (*p*); *promissionem vitæ habens, quæ nunc est*, (*q*) *& futuræ*. Ad pietatem, inquam, Divini cultus, attente, & devote, ac reverenter (*r*) horas persolvendo canonicas (*s*); quotidiana confitendo, ac deplorando peccata; sacratissimam pro tempore sumendo Eucharistiam; & quotidie audiendo Missam. Ad pietatem salvationis animarum, nunc adjuvando per orationis frequentiam; nunc (*t*) per sermonum informationem; nunc (*u*) per exemplorum incitamenta, ut *qui audit dicat: Veni*. (*x*) Hoc autem sic sapienter oportet fieri, ut salutis propriæ dispendium non incurras. Ad pietatem relevationis corporalium necessitatum, in supportando patienter; in consolando amicabiliter (*y*); in (*z*) subministrando humiliter, hilariter, & misericorditer, ut sic Divinam impleas legem, cum dicat Apostolus: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*.

Quæ ad pietatem 1. Tim. 4. 7. ac seq.

Divini cultus. Horæ canonicæ persolvendæ attente, devote, ac reverenter.

Quæ ad pietatem salutis animarum.

Apocal. 22. 17.

Quæ ad pietatem relevationis corporalium necessitatum.

Gal. 6. 2.

14. Ad quæ omnia prosequenda, super omnia credo valere memoriam Crucifixi, (*aa*), ut *dilectus tuus* sicut (*bb*) *fasciculus myrrhæ inter* mentis tuæ *ubera* jugiter *commoretur*. Quod tibi (*cc*) ipse præstare dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Cant. 1. 12.

Explicit Meditatio, quam scripsit Frater Bonaventura ad postulationem cujusdam sanctæ Mulieris. (*dd*)

SE-

(*a*) Al. *acquiras intrinsecus*.
(*b*) Al. *quatenus*.
(*c*) Al. sine *in* heic, & in seq.
(*d*) Al. heic additur *per moderamen*.
(*e*) Al. heic quoque *ac etiam per moderamen*.
(*f*) Al. *gloriationem*.
(*g*) Al. adjungitur *scilicet*.
(*h*) B. Isabella, de qua supra in Admonit., regulam S. Claræ profitebatur.
(*i*) Al. *sis ex illorum*.
(*k*) Deest *in vobis* in Vulg. sed habent unus ex Codd. nostris Bernardin. & alter. Biblioth. Episc. Hugo Card. & Lyran. nec non Haymo, Guilliaudus, Menochius &c.
(*l*) Al. *amoris*.
(*m*) Al. *societatem*.
(*n*) Al. *consentias*.
(*o*) Al. *imitatrix perfecta*.
(*p*) Al. *valet*; sed *utilis est* Vulg. ac ipsemmet S. Bonav. in Collat. prædicab. de septem Donis Spir. Sanct. & in fine Sermonum de Euchar.
(*q*) Al. heic additur *pariter*.
(*r*) Al. heic additur *scilicet*.
(*s*) Hoc quoque probe convenit B. Isabellæ Clarissæ.
(*t*) Al. deest *nunc*.
(*u*) Al. *&*.
(*x*) Scilicet Sponsus, *qui audit*; *dicat* Sponsæ: *Veni*. Nimirum: *Veni Sponsa Christi, accipe coronam &c.*
(*y*) Voces *relevationis*, *supportando*, *amicabiliter*, a stilo Bonaventuriano non discrepantes.
(*z*) Al. *&* pro *in*.
(*aa*) Adeo hæc alte manebat infixa menti ejusdem Seraphici Doctoris, ut & aliorum memoriæ eam insculpere conaretur.
(*bb*) Al. *tamquam*.
(*cc*) Al. sine *tibi*.
(*dd*) Al. hæc clausula deest.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
OPUSCULUM
DE SILENTIO AD QUAMDAM SANCTIMONIALEM.

ADMONITIO.

NUnc primum, quod ego sciam, editur ex Cod. Chart. in 4. n. 297. Biblioth. Lunælacen, Ord. S. Benedicti, *in quo absque Sancti, & Beati titulo præfert nomen* Bonaventuræ, *cujus ut reapse credatur, nec doctrina, neque stilus, obstare videntur. Hoc singulari Opusculo* Ad quamdam Sanctimonialem *directo agit* De Silentio, *sicut de eodem tractat* Cap. 4. De perfectione vitæ ad Sororem Clarissam. *Quippe silentium maxime decet Virgines, Christique Sponsas, supra* Tract. de Vite Mystica c. 27. n. 89. ac 90. *Unde* L. 1. Phar. cap. 38. *ex* Ambrosio L. 3. de Virg. post medium, *inquit:* Ingreditur, o Virgo, mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter, si ubi non oportet loquaris. Clausæ sint ergo fores labiorum tuorum, & obseratum maneat oris vestibulum. *Quibus affinia sunt ea, quæ heic tradit* Ad Sanctimonialem De Silentio. *Hocce Opusculum in eodem* Cod. Lunælac. *imperfectum videtur.*

I.

Attende quod natura dedit homini unicum os, & duas aures, ut sic docearis minus loqui, & plus audire. (*a*) Jacobus: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Et ideo tuus Ordo (*b*) multa loca, multa tempora tibi dispensavit ad audiendum, pauca ad loquendum. Unde ad audiendum, & tacendum invitat te Ecclesiasticus dicens: *Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Et vero

Jac. 1. 19. — Eccli 32. 9.

(*a*) Hoc conforme est illi, quod Xenocrates dixit cuidam loquaci: *Audi melius: os unum a natura, aures duas accepimus.* Ita ex Seneca refert Tho. Hibernic. in Flor. verbo *Taciturnitas* pag. m. 1052. Unde idem Seneca in Lib. de morib. *In hoc incumbe, ut libentius audias quam loquaris: quod tacitum velis nemini dixeris. Auribus frequentius, quam lingua utere.* Quo spectat & illud laudati Xenocratis apud Valerium Maximum L. 7. de Sapient. dictis: *Dixisse me aliquando pœnituit, tacuisse nunquam.* Et illud: *Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Neque prætereundum illud S. Ambros. De Offic. Ministror. L. 1. cap. 2. n. 5. *Quamplures vidi loquendo peccatum incidisse, vix quemquam tacendo; ideo tacere nosse quam loqui difficilius est.*

(*b*) Videtur *ad Sanctimonialem* scribere diversi Ordinis ab eo, qui est S. Francisci, ad quem & Clarissarum Ordo spectat. In omni tamen Ordine bene instituto mandatur servandum silentium; quia *Patres sanctissimi Religionum institutores, & eorum sequaces sapientissime, sicut a* Spi-

ro tacenti gratia accedit; in silentio enim Zachariæ conceptus est Joannes, qui interpretatur gratia. (a) Si ergo gratiam in corde tuo vis concipere, audi, & tace. (b)

Luc. 1. 22. ac 24. Joannes interpretatur gratia.

Prov. 4. 23.

2. Ait Salomon in Proverbiis: *Omni custodia serva cor tuum*; est enim illud quasi castrum nobile in terra inimicorum ex omni parte obsessum, dicente Domino per Baruch: *Quid est Israel, quod in terra inimicorum es?* Israel appellat omnem animam ad Dei cognitionem creatam, & ad contemplationis excessum elevatam. (c) Custodi ergo castrum tuum in tam periculoso, & tam extraneo loco firmatum. Bonum enim castrum custodit, qui cor suum custodit, ut dicit Bernardus. Ante istud castrum tenet sedem suam Diabolus cum toto exercitu suo, tam carne, quam mundo. Ipse est enim *Leo circuens, & quærens quem devoret*, ut dicit Petrus. (d) Super quem locum dicit Glossa: Circuit Diabolus tanquam hostis obsidens muros clausos, explorat an sit pars aliqua murorum minus stabilis, cujus aditu ad interiora penetret. (e) Offert oculis formas illicitas, & faciles voluptates, ut visu destruat castitatem: aures per canora tentat, ut emolliat christianum vigorem: linguam convicio provocat, manum injuriis lacessentibus ad cædem instigat, honores terrenos promittit, ut cœlestes adimat. Et cum latenter non potest fallere, addit apertos terrores. In pace subdolus, in persecutione molestus (f). Contra quem tantum debet esse animus ad resistendum paratus, quantum ille paratus est ad impugnandum.

Bar. 3. 10.

Bonum castrum custodit, qui cor suum custodit.

Bernardus Ser. 81. al. 46. ex Parvis n. 1.

1. Pet. 5. 8.

Glossa ordinar.

De custodia linguæ.

3. De custodia igitur linguæ pauca dicere necessarium duximus. Sicut enim qui vult custodire castrum aliquod, oportet, quod diligentiam circa custodiam portæ ponat (unde in castris solent fieri turres supra portam); ita ad custodiam cordis oportet apponere te diligentiam circa custodiam oris. Et sicut ad castrorum portas ponuntur portarii (g), qui ingredientes, & egredientes admittunt, vel emittunt; ita discretio circa portam oris tui semper debet consistere, & assidere, & per ejus judicium (h), vel licentiam, egredientes debent exire, & ingredientes intrare. Ingredientes in os sunt cibaria, quæ comedis; egredientes ab ore sunt verba, quæ dicis. Eligis tibi, dicit Augustinus, cibos, quibus vesceris (i), quare non eligis verba quæ loqueris? (k)

Delectus in verbis, sicut & in cibis, adhibendus. *Augustinus Enarrat. in Ps. 51. n. 10.*

4. Non recedat ergo ab ore tuo custodia, si vis cor tuum custodire, & dic Domino tuo: *Pone Domine custodiam ori meo*. Vere ori ponenda est custodia; quia valde necessarium, quia valde fructuosum. Valde necessarium; nam qui ori suo per discretas verborum examinationes custodiam non apposuerit, est velut civitas absque muro, velut vas absque operculo, velut equus sine frœno, velut navis sine gubernaculo. Quod sit velut civitas absque muro, patet per verbum Salomonis dicentis: *Sicut urbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo spiritum suum cohibere*. (l) Ubi dicit Glossa: Si murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis: & cum se per multa verba extra semetipsam projicit, apertam totam adversario se ostendit: quam tanto ille sine labore superat, quanto & hæc ipsa quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. (m) Per hoc patet,

Ps. 140. 3.

Custodiendæ linguæ necessitas.

Lingua non custodita civitas absque muro. *Prov. 25. 28.*

Glossa ordinar.

Spiritu sancto docti fuerant, districte instituerunt observationem silentii, cit. Tract. de Vite Myst. cap. 27. num. 89. Potuit autem ad *Sanctimonialem* diversi Ordinis scribere, ut quæ excitata ejus sanctitatis & doctrinæ fama, hac de re ipsum consuluerit. Unde & scripsisse fertur *Epistolas declarantes Regulam S. Augustini*. Maxime quia tunc ipsiusmet Bonaventuræ opera inita erat societas inter Minorum Ordinem, ac præclaros Ordines Cisterciensium, Prædicatorum, & Augustinianorum. Vid. Prodr. col. 26. ac col. 44.

(a) Pariter Exposit. in d. cap. 1. S. Luc. & ita alibi pluries.

(b) Sic secundum S. Ambros. ibi num. 7. ubi ait: *Tace prius, & audi, ut non delinquas in lingua tua*.

(c) Vid. cap. 7. Itiner. ment. in Deum, ubi de *Jacob mutato in Israel*.

(d) Pariter S. Bonav. in Reg. Novit. c. 10.

(e) Apud Lyranum *penetretur*.

(f) Apud eundem *violentus*.

(g) Hoc circa vocabulum lege sis Glossarium Ducangianum.

(h) Forte alluditur ad antiquissimum morem exercendi judicium ad portas Urbium.

(i) Al. *quos comedas*.

(k) In Edit. Venet. 1730. Omn. Oper. S. Augusti. studio Monachor. Congregat. S. Mauri To. 4. col. 481. ita: *sicut eligis quo vescaris, sic elige quod loquaris*.

(l) Ita supra Tract. de Vite Myst. cap. 27. num. 89. & Lib. 3. Phar. cap. 3. de Multiloq.

(m) Ita cum varietate aliqua apud Lyranum.

Et

Silentium munitio civitatis animæ, loquacitas destructio.

tet, quod silentium est munitio civitatis animæ, & loquacitas ejusdem destructio.

Lingua non custodita vas sine operculo.

Num. 19. 15.

5. Quod lingua non custodiens se sit vas sine operculo, dicit Dominus Numerorum decimo nono: *Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.* Vas sine operculo, & sine ligatura, maxime sunt illi, apud quos nullum est secretum, nihil celatum, vel absconditum; nihil retinere possunt, quicquid vident, in publicum referunt, cùm tamen scriptum sit in Proverbiis: *Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum.* Item in Ecclesiastico: *Audisti verbum adversus proximum tuum? Commoriatur in te, fidens quoniam te non disrumpet.* Sunt quidam, qui quod vident, vel audiunt, statim aliis referunt; quasi disrumpi deberent, si hoc eos celare oporteret.

Prov. 25. 8.

Eccli 19. 10.

Equus sine fræno, & navis sine gubernaculo.

Jac. 3. 3. ac seqq.

6. Quod autem homo linguam suam non custodiens sit velut equus sine fræno, & velut navis sine gubernaculo, patet per verbum Jacobi in Epistola sua: *Si enim equis fræna in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus, & naves cum sint magna, & a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo; ita & lingua modicum quidem est membrum, & magna exaltat,* (a) id est, magna præmia, vel tormenta. (b) Ecce quantis periculis expositus est, qui linguam suam non custodit. Sicut enim equus sine fræno impingit insidentem, ubi non vellet; & navis sine gubernaculo periclitatur: ita homo non gubernans linguam suam, ad ruinam, & ad submersionem tendit; quia scriptum est in Proverbiis: *Os lubricum operatur ruinas.* (c)

Prov. 26. 28.

Quinque in locutione observanda.

7. Quinque observanda sunt in locutione, ut sit fructuosa. (d) Primum est, ut attendas quid dicas: secundum, cui dicas: tertium, ubi dicas: quartum, quando dicas; quintum, qualiter dicas, id est, modus dicendi. (e) Quid dicendum sit, determinat Apostolus ad Colossenses dicens: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus,* id est, semper sit gratus, & utilis. Per condimentum salis notatur discretio. Utilitatem pensa. Si novisti condire pulmenta, quare non novisti condire verba? Attende, te illud condimentum tempore baptismi recepisse, cum sal inspersum fuit ori tuo. Sed sunt quædam linguæ, quæ capere sal non bene possunt, sicut dicitur in vulgari; & ideo de facili (f) computrescunt, & ideo quasi quibusdam inanibus verbis, nocivis, inhonestis, & inutilibus, eas scaturire, & ebullire contingit. Nocivum verbum est, quod sua persuasione corda audientium ad errorem, aut ad pravitatem ducit. Inhonestum verbum est, quod non congruit honestati illius, de quo lingua loquitur. Ipsam multoties audivimus verba habere inconvenientia, sive incongrua suæ honestati, vel honestati illius, cum quo loquitur, vel de quo loquitur. Inutilia verba sunt, quæ nec audientibus, nec loquentibus prosunt. Cave a verbo inu-

Quid dicendum.

Coloss. 4. 6.

Et hæc verba Glossæ fere sunt S. Gregorii, quem D. Bonav. cit. L. 3. Phar. c. 3. laudat in Pastorali, & in marg. ibi allegatur Past. cu. par. 3. admon. 15, & L. 7. Mor. c. 17. Confer cum seq. Ordinar. vit. relig. n. 14. de Silent.

(a) Ita cap. 4. de perfect. vitæ ad Soror.

(b) Glossator noster interlin. *Si bene regitur, magna præmia donat; si male, magna damna,* scilicet infert.

(c) Unde S. Bonav. L. 3. Phar. cap. 3. de Stultiloq. ex Augustino super Canonicam Jacobi, quam Expositionem modo non extare ajunt Sixtinæ Editionis Romani Curatores, ait: *Lingua facilitatem habet motus, si in udo posita est, facile in lubrico labitur &c.* Ego autem apud S. Augustinum Enarrat. in Ps. 38. n. 3. hæc verba lego: *Non enim lingua frustra in udo est, nisi quia facile labitur &c.* Ubi τὸ udo alludi videtur ad illud Virg. 3. Georg. v. 388. *Nigra subest udo tantum cui lingua palato.* Et propter hanc ipsam oris linguæque lubricitatem itidem scriptum est in Ecclesiastico cap. 28. v. 28. ac seqq. *Ori tuo facito ostia & seras: verbis tuis facito stateram, & frænos ori tuo rectos, & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.* Vid. D. Joan. Chrysost. Hom. 60. Catechesis ad illuminandos.

(d) Ad hoc autem maxime confert silentium; quia ait Seneca in Prover. *Tacere qui nescit, nescit loqui.* Et hinc patet quam fructuosum sit silentium, de quo supra.

(e) Pariter ex S. Gregorio in Ezech. Hom. 11. post med. idem met S. Bonav. L. 4. Phar. c. 34. Sed audi S. Hieronymum quadam Epist. apud Tho. Hiber. in Flor. verbo *Taciturnitas* pag. m. 1050. sic loquentem: *Diu considera quid loquendum sit; & adhuc tacens provide, ne quid dixisse pæniteat. Sapiens ut loquatur, multa prius considerat, quid, aut cui, quo loco, vel tempore dicat.*

(f) *De facili* habet quoque D. Bonav. alibi pluries.

inutili, attendens illud Beati Gregorii: (a) Qui otiosa verba non reprimit, cito ad noxia transit. (b) Cave etiam ab inhonesto, quia secundum Chrysostomum, sicut ex sordibus luti contrahitur immunditia; sic verba scurrilia, & inhonesta, immunditiam generant, & persi in aures projiciantur carnis, & perveniant ad auditum mentis. Et si immunditiam generant in audiente, tanquam in eo qui gignitur; multo magis est in proferente immunditia, tanquam in eo qui gignit. Præcipue autem caveas a nocivo, ut sit sermo tuus *in gratia sale conditus*, scilicet discretionis.

Gregorius Moral. L. 7. cap. 17. n. 57. Chrysostomus Hom. 52. in Matth.

Cui dicendum

8. Secundo, attendendum, cui dicendum est, id est, cum quo loqui debeas. Considera ergo qualitatem personæ, cum qua debes habere colloquium. Si stultus est, dicit tibi Sapiens in Ecclesiastico: *Cum stulto ne multum loquaris, & cum insensato ne abieris.* Quare autem secundum hanc literam non sit multum loquendum cum stulto, determinatur alibi dicendo: *Vir sapiens si cum stulto contenderit*, eum scilicet arguendo, vel ad bonum excitando, *sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.* Vis quiescere? Cum sapiente & amico habeas colloquium.

Eccli 22. 14.

Prov. 29. 9.

9. Ut autem breviter in regimine tuæ linguæ instruaris, quando cum aliquo loqueris, considera primo, si pro te, aut pro aliquo loqueris. Si propter utilitatem loquaris, vide utrum ille, cum quo loqueris, sit talis, qui scilicet exhortatione tua omnino indigeat, vel ita obstinatus in malo, & amore hujus sæculi imbutus sit, ut correctionem tuam non admittat. Alioquin sapientem velle docere superbia est, & obstinatum corrigere stultitia.

10. Tertio, quod in locutione considerandum, est attendendum, ubi loquendum sit. Nosti enim quædam loca colloquiis, quædam silentio deputata (c). Ubi loquendum.

11. Quarto, quando loquendum sit, considerare oportet. Dicit enim Ecclesiasticus; *Ex ore fatui reprobatur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.* Unde Salomon: *Indecens est in ore stultorum parabola.* Est enim, dicit idem: *Tempus tacendi, & tempus loquendi*, (d) ut puta si aliquis loqui inceperit, cum in consortio seniorum suorum versatur. Ut enim in conspectu seniorum loqui non præsumas, dicit Ecclesiasticus: *Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum. Tempus tacendi* est, cum te malitiosis & obstinatis obsessam videris. (e) *In auribus insipientium ne loquaris; quia despicient doctrinam eloquii tui*, dicit Salomon in Proverbiis. Insipientes appellantur incorrigibiles, & obstinati, quibus desipit quicquid dicitur.

Quando loquendum. Eccli 20. 22. Prov. 26. 7. Eccle 3. 7. Eccli 7. 15. Prov. 23. 9.

12. Quintum, quod in locutione debet attendi, modus loquendi est; qualiter scilicet loquendum sit. Et iste modus loquendi consistit in tribus, ut attendas quo sono, quo gestu, qua significatione aliquid dicas. Sit gestus tuus, cum loqueris, modestus, & humilis; sonus mitis, & suavis; significatio verax &c. (f) Qualiter loquendum.

SERA-

(a) In Reg. Novitior. c. 25. quod est ultimum de Silent. pro verbis mox sequentibus est nomen *Augustini*; sed nulla ibi, ne quidem in margine, fit designatio loci, ubi hæc *Augustinus* ipse dicat.

(b) Ibi S. Gregor. verba sunt: *Dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus.*

(c) In Monasterio videlicet.

(d) Vid. alios textus ad hunc declarandum ab ipsomet allatos Exposit. in Ecclesiasten ibi.

(e) Hanc *Sanctimonialem* supponit legi vetanti egressum e monasterio nequaquam obnoxiam. Clausura enim ante tempora Bonifacii VIII. duntaxat sub consilio fuit, ut observant Suarez To. 4. de Relig. L. 1. cap. 8. n. 211. Tamburin. de Jure Abbatiss. Disp. 18. Q. 3. n. 1. Pellizar. de Monial. c. 2. n. 23. ac novissime noster Lucius Ferrarius in Biblioth. verbo *Moniales* n. 1. cum aliis passim.

(f) Hoc indicio est, aliquid ad complementum deesse; & forte aliquid etiam ab initio omissum fuit, nempe d. *Sanctimonialis* petitio. Plura librarii sphalmata, quæ in MS. irrepserunt, emendare opus fuit.

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ

ORDINARIUM VITÆ RELIGIOSÆ SIVE DE PARTIBUS DOMUS RELIGIOSÆ.

ADMONITIO.

DE hoc Opusculo, velut Bonaventuriano, testimonium perbibent Franciscus Pavinus, Alexander Ariostus, Petrus Rodulphius, & MS. Codex Romano-Isidorianus, quem Cl. P. Lucas Waddingus una cum pluribus aliis MSS. Codd. pro nova Editione Operum ejusdem Doctoris Seraphici colligere operæ pretium existimavit. Vide sis Prodromum Lib. 7. verbo Romæ col. 464. num. 89. Aliqua ejus fragmenta legere est in Stimulo amoris Cod. Veronen. S. Firmi. Hujus autem Stimuli amoris Auctor ita plura ex S. Bonaventura excerpsit, ut non immerito quoad ea gerat Venerabilis Fratris Bonaventuræ nomen. Tanta quoque affinitas stili & doctrinæ est inter hoc Opusculum, & aliud inscriptum Regula Novitiorum, ut plerumque ipsissima verba contineant, ac plane idem utriusque Auctor appareat. Porro illam Regulam, vere Bonaventurianam jam in d. Prodromo ostendi col. 617. ac seqq. Idem esto judicium de affinitate in nonnullis inter hoc Opusculum, aliudque de puritate conscientiæ, quoad periculum familiaritatis Dominarum, de quo Gerson testatur in eod. Prodromo col. 227. Hinc non erit abs re, si huic Opellæ pro re nata opportunas subjiciam ad calcem de more notas, cum ad ipsam illustrandam, tum ad magis magisque comprobandam vere Bonaventurianam. Eo enim sæculo vivimus, in quo ars critica plura scripta Patribus, etiam Bonaventuræ, adscripta ad supposititia rejecit; adeo ut nihil admittat, quod non congruis veritatis indiciis firmetur. Quare affulget spes fore, ut hujusmodi notas ad pompam eruditionis adjectas nemo dixerit. Maxime cum heic agatur de Opusculo, quod in Collectione Romano-Sixtina desideratur, atque ad ipsam supplendam nunc primum in publicam lucem emittitur. Sicut autem rite inscribitur Ordinarium Vitæ Religiosæ, quia recte Vitam Religiosam ordinat: ita de partibus Domus Religiosæ, quia de his reapse pertractat, nempe de Oratorio, Claustro, Capitulo, Refectorio, Dormitorio, variisque ad isthæc spectantibus. Et sicut hujus Auctor aperte se se Franciscanum præbet; ita se satis indicat Bonaventuram, etiam quoad gravissimas Patrum sententias, quæ heic afferuntur.

INCIPIT ORDINARIUM VITÆ RELIGIOSÆ. (a)

I.

Jac. 1. 27. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Jacobi primo (b). Ut ait B. Augustinus de vera Religione (c): Religio a religando dicitur (d); quia religationem animarum tribus digitis facit, scilicet Obedientia subjugante, Paupertate alleviante, & Castitate sublevante. (e) Obedientia aufert propriam voluntatem, vel ligat, & per consequens infernum. Unde B. Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & jam non erit infernus. (f) Paupertas aufert, vel ligat terrenam cupiditatem, & per consequens radicem omnium malorum. Castitas aufert, vel ligat carnalem fœditatem, ex quo facit hominem Angelum; quia ut ait B. Hieronymus: In carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cœlestis. (g)

August. L. de vera Relig. c. 55. n. 111.

Religio unde dicta.

Tria vota obedientiæ, paupertatis, & castitatis.

Cesset voluntas propria, & infernus non erit.

Bernard. in temp. Resurrect. sive Pasch. Ser. 3. n. 3.

Hier. Epist. 54. al. 10. ad Furiam n. 9 & Epist. 130. al. 8. ad Demetriad. n. 19.

Quanta virtus in carne præter carnem vivere.

II. *Religio* igitur, ait B. Apostolus (h), *munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est*, scilicet observantia præmissorum (i). Quæ Religio in se accepta, ut summæ Trinitati sit placita & grata, debet habere maximam sanctitatem in Oratorio, firmam gravitatem in Claustro, profundam humilitatem in Capitulo, continuam sobrietatem in Refectorio, & nitidam honestatem in Dormitorio. Istæ enim sunt partes, in quas dividitur Monasterium (k), scilicet Oratorium, Claustrum, Capitulum, Refectorium, & Dormitorium.

Quid exigatur ut Religio sit summæ Trinitati accepta.

Partes, in quas dividitur Monasterium.

De observantia Oratorii. (l)

III. Ad Ecclesiam itaque vocatus sono campanæ, signo audito, statim illuc ire festina, ita quod sis semper primus in eundo, & ultimus in recedendo: ibique præpara Domino cor tuum per devotionem (m), de qua in Psalmo: *Præparationem cordis eorum audivit auris tua*. (n) Ad istam præparationem tria requiruntur, scilicet: sensuum ab exterioribus revocatio, (o) propriæ parvita-

Ps. 10. 17. secundum Hebræos.

Ad præparationem cordis quæ requiruntur.

(a) Ita supradictus Cod. Isidoriano Romanus.

(b) Sic exordiri ab aliquo Divinæ Scripturæ texto apud D. Bona. solemne.

(c) Ad marginem Edit. Maurin. heic ponitur 1. *Retract. c. 13. n. 9.*

(d) Quod *Religio* dicatur *a religando*, lego quoque apud ipsummet D. Bona. L. 4. Phar. c. 19. ex S. Isidoro Etym. L. 7. c. 2. & ex eodem S. August. de quantit. ani. c. 36. ante med.

(e) Similiter definentia, quæ apud D. Bona. passim occurrunt ac infra rursum occurrent. Confer quoad tria vota prædicta Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 1. n. 85. in not. g. nec non Exposit. in cap. 1. Reg. Fratr. Minor.

(f) Ibi in Edit. Mabillon. *Cesset voluntas propria, & infernus non erit*. Et ita L. 3. Phar. c. 1. ex eodem S. Bernardo; sed etiam ex eodem Bernardo ibi in Reg. Novitior. c. 13. *Tolle propriam voluntatem, & non erit infernus.*

(g) Ibi ad Fur. *Grandis virtutis est carne, non carnaliter vivere*. Ibi ad Demetriad. *Cœlestis Angelorumque familiæ gloria.*

(h) Pariter in Opusc. de perfect. vit. ad Soror. ita vocat *B. Jacobum, B. Augustinum, B. Bernardum, B. Isidorum, & B. Joannem Chrysostomum.*

(i) Nimirum *Obedientiæ, Paupertatis*, & *Castitatis*.

(k) Hinc patet hoc Opusculum inscribi quoque posse *De Partibus Domus Religiosæ.*

(l) Quæ sequuntur spectant ad primam partem Domus religiosæ.

(m) De hac Doctor noster devotus Comment. in Apocal. cap. 8. num. 536. ac 539., nec non de perfect. vit. ad Soror. cap. 5. ac in Spec. disciplin. Partic. 2. cap. 6. &c.

(n) Pariter in Stimulo amoris contento in Cod. membr. 8. Biblioth. Veron. Min. Convent. S. Firmi, qui Cod. fert nomen *Venerabilis Fratris Bonaventuræ*. Sed ibi e vestigio subjungitur „ Unde legitur in Vitis Patrum; Quales „ orantes volumus inveniri, tales in oratione „ ante tempus nos præparare debemus „ Præmittitur autem „ Quia oratio nihil aliud est, „ quam ascensus intellectus in Deum, idcirco „ antequam incipias orationem, præpara te „ ad internam devotionem, si vis attingere ad „ Divinam prægustationem ... Et ideo dicit „ Sapiens: Fili ante orationem præpara animam tuam, & noli esse tanquam homo qui „ tentat Deum. Tunc enim homo dicitur tentare Deum, quando absque ulla cordis præparatione currit ad vocalem orationem, & „ petit sibi Divinam speculationem. Sed vix „ aut nunquam poterit impetrare, quia talis „ non dicitur devotus orator, sed potius verborum latrator. Si ergo vis affici in oratione, „ præpara cor tuum ad devotionem. " Et sic quoque Cap. 2. Regul. Novitior. Hinc ex similitudine stili, atque doctrinæ, & quandoque ipsissimis verbis, legitima consecutione deduci posse videtur, utrumque Opusculum scilicet tam præsens, quam d. Reg. Novit. Bonaventuræ asserendum.

(o) De perfect. vit. ad Soror. ibi, & in Spec. ibi &c.

vitatis conſideratio, (a) Chriſti Redemptoris ignita dilectio. (b)

Primo ſenſuum ab exterioribus revocatio.

IV. Dico igitur quod requiritur primo ſenſuum ab exterioribus revocatio, ut anima nihil aliud intendat, niſi Deum. Unde debet omnium oblivіſci, ut impermixta terrenis, ad cœleſtia cito vadat. (c) Unde Dominus Jeſus: *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum.* (d)

Matth. 6. 6.

Secundo propriæ parvitatis conſideratio.

V. Sed quia nemo aſcendit ad Dei contemplationem, niſi prius deſcendat per ſui humiliationem; ideo ſecundo requiritur propriæ parvitatis conſideratio. (e) Conſidera ergo quam vilis es per naturam; quia vermis, fœtor, & horror. (f) Quam abominabilis es per culpam (g), quia Creatorem tuum cum ſuis ſtipendiis impugnaſti, & ad iracundiam provocaſti; ideo non es dignus exaudiri, ſed potius æternis flammis cruciari. (h) Et ſic deſcende mentaliter ad infernum (i) cum fletu, cogitans quam gravia peccata commiſiſti, & quantam gloriam perdidiſti, & quam dura ſupplicia meruiſti (k); ut ſic cogitando tuam tranſgreſſionem, qua juſte damnatus (l) eras, & Divinam paſſionem, qua gratis redemptus es (m), venias ad perfectam Chriſti dilectionem.

Tertio Chriſti Redemptoris ignita dilectio. Quæ ad hanc conſideranda ſunt.

VI. Nunc igitur tertium ſequitur (n) ſcilicet Chriſti Redemptoris ignita dilectio. Si autem vis perfecte diligere Chriſtum, conſidera primo, quantum fueris dilectus ab ipſo; nam *majorem caritatem* (o) *nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*, ut ipſe teſtatur. Sed ipſe Chriſtus filius Dei benedicti plus fecit, quia pro nobis inimicis ſuis mortuus eſt. (p) Nam *cum inimici eſſemus*, teſte Paulo, *reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus*. Cogita hæc ergo grandia beneficia Dei; quia cum deberes pro tuis demeritis in inferno æternaliter cruciari, voluit tamen ipſe Dei filius pro te redimendo de ſua ineffabili gloria deſcendere in hanc lacrymarum vallem, in tenebroſum carcerem iſtius mundi, de muliere pauper-

Jo. 15. 13.

Rom. 5. 10.

(a) In eod. Spec. ibi, & cap. 1. de perfect. vit. ad Soror.

(b) De hac Doctor noſter Seraphicus d. Comment. in Apocal. Ubi num. 546. dicitur *ignitiva dilectio*.

(c) In ſuprad. Cod. rurſum additur: *Certum eſt enim, quod anima ad modum arboris cogitur in altum elevari, ſi longe lateque per ſenſum corporis non permittitur dilatari. Unde Gregorius: Tanto, inquit, avidius guſtum Sapientiæ orator intus acciperet, quanto ſaporem carnis pro eadem ſapientia foris robuſtius repreſſiſſet.*

(d) Suprad. cap. 5. de perfect. vit. ad Soror. „ Debet famula Dei tempore orationis cor „ ſuum ab omnibus exterioribus curis, & mun„ danis deſideriis, ab omnibus carnalibus amo„ ribus revocare ad interiora, & illi ſoli in „ toto corde & tota anima intendere, ad quem „ ſuam orationem dirigit. Et hoc conſuluit „ tibi Sponſus tuus in Evangelio dicens: Tu „ autem cum oraveris, intra in cubiculum „ tuum, & clauſo oſtio, id eſt, corde tuo, „ ora Patrem tuum. Tunc cubiculum es ingreſ„ ſa, quando omnes cogitationes, omnia deſi„ deria, omnes affectiones tuas, in ſecreto cor„ dis tui revocaſti. Tunc clauſiſti oſtium tuum, „ quando cor tuum diligenter cuſtodis, ut per „ nullas cogitationes tuas phantaſticas poſſis in „ devotione impediri. “ Confer Expoſit. in cap. 22. S. Luc. ubi de ſeptem Orat. condition. Item Serm. 4. S. Bernardi in Feſto Aſcenſion. Domini num. 11.

(e) Sic in præd. Cod. Veronen.

(f) Secundum illud apud ipſummet S. Bona. L. 1. Phar. c. 7. *Poſt hominem vermis, poſt vermem, fœtor, & horror.* Inſuper confer Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. & Serm. 4. de uno S. Confeſſ. &c.

(g) Cap. 1. Soliloq.

(h) In præfato Cod. Veronen. ſic „ Si au„ tem vis videre parvitatem tuam, qui oras „ conſidera illius immenſitatem, quem oras. „ Nam nihil es reſpectu Dei viventis. Tu „ enim es vermiculus putridus; ipſe Deus „ æternus. Tu creatura viliſſima, ulceribus „ plena, mortalis & infirmus; ipſe vero Crea„ tor optimus, immortalis & impaſſibilis. Tu „ ſervus miſerrimus, proditor Domini tui, ſine „ quo nihil potes; ipſe vero bonus Dominus, „ fideliſſimus ſervis ſuis, omnia potens ſine ali„ cujus auxilio. Nec tamen, cum ſis nihil, „ ipſum Dominum honoraſti, tanquam crea„ tura Creatorem ſuum, nec tanquam ſervus „ Dominum ſuum; ſed quod periculoſius eſt, „ peccando eum ad iracundiam provocaſti, & „ ſemper cum ſuis ſtipendiis impugnaſti. Et „ ideo non es dignus, ſed potius flammis cru„ ciari æternis. “ Et ita quoque in memorato Cap. 2. Regul. Novitior.

(i) Cap. 3. Soliloq. *Converte radium contemplationis ad reproborum tormenta &c.*

(k) Non diſſimiliter Cap. 1. Incendii, ſive potius Incentivi amoris; pariterque cap. 5. de perfect. vit. ad Soror. ex Iſidoro de ſummo bono Lib. 3. Cap. 7. ſent. 5.

(l) Al. *depravatus*; ſed Cod. Veronen. *damnatus*, ac etiam cit. Cap. 2. Reg. Novitior.

(m) Ita idem Cod. Veronen. rurſumque d. cap. 2. Regul. Novitior.

(n) Sic eod. cap. 2. Reg. Novit.

(o) Vulg. *dilectionem*, ſed *caritatem* etiam in 3. Diſt. 30. Art. 1. Q. 2. in Fundam. nec non eod. cap. 2. Regul. Novitior.

(p) *Majus eſt pro inimico mori, quam pro amico*, Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. c. 15. n. 1038.

percula nasci, crudelissima supplicia pati, horribili morte mori, ut mortuus ad inferna descenderet, & te de inferni pelago liberaret, & in cœlesti Collegio coronaret. (a) Et hinc (b) ascende mentaliter ad illud Collegium Beatorum, & tam Divina caritate ignitus, incipias orare ferventer, ut possis dicere cum Propheta: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* (c) Et quandiu oras, semper speculare illam cœlestem Jerusalem triumphantem, ut orando possis dicere cum Apostolo: *Nostra conversatio in cœlis est.* (d)

Ps. 38. 4.

Phil. 3. 20.

De Divino Officio.

VII. Quando ergo fueris in Ecclesia, vel alibi, ad Divinum Officium celebrandum, dicas illud cum profunda reverentia, & timore; & non sis ibi cum vagatione cordis, quia sicut Beatus Bernardus dicit: Oratio cordis est, non labiorum (e). Unde magna est abusio os in choro, & cor in foro (f); quia de talibus dicitur in Psalmo: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Et in Evangelio Matthæi quintodecimo, & Isaiæ vigesimo nono originaliter (g): *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* (h) Quandiu vero stas in Officio, taliter sis compositus, ut non respicias circumstantes, nec cum aliquo loquaris, nisi fuerit bonum necessarium; sed capite aliquantulum inclinato, oculis demissis, manus habeas ante te, aut in modum crucis, aut manum in manu, nunquam in sinu, nec cubito appodiato (i): cogitans te non solum esse coram Fratribus, sed etiam coram Deo, & Angelis ejus. (k) Unde Propheta: *Prævenerunt principes (l) conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.* Sis sollicitus ire ad librum, nihil ibi facias negligenter; quia *maledictus qui opus Dei (m) facit negligenter.* (n) Vide, ne aliquid facias ibi, vel dicas, quod alios provocet ad risum; sed jucundatio tua, & meditatio tua semper sit in Christo, dicens cum Propheta: *Erunt ut complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* (o) Ante quamlibet horam, vel post, particulam passionis Christi, quæ competit illi horæ, ad memoriam revoca (p) cum lacrymis, si potes. Attende ad Officium, quod dicis, vel ad Deum, cui in Officio loqueris, vel ad illud, quod in Officio impetrare desideras, vel ad illam benedictam Jerusalem triumphantem &c. (q)

Bernardus sive Auctor alius L. ad Sororem de modo bene vivendi §. XLIX. de Orat. n. 117. inter Opera supposit. S. Bernar.
Oratio cordis est, non labiorum.
Magna abusio habere os in choro, & cor in foro.
Ps. 16. 5.
Matth. 15. 8.
Isa. 29. 13.
Compositio in Divino Officio religiose servanda.

Ps. 67. 26.

Jer. 48. 10.

Ps. 18. 15.

De Oratione.

VIII. In omni oratione, quam facis, magis studeas ad devotionem, quam ad consummationem pervenire; ut statim cum inveneris aliquam lacrymam, aliquam gratiam, vel Jesum desideratum, orationem ulterius non protendas:

(a) In sæpe cit. cap. 2. Regul. Novitior. *collocaret.*

(b) Quæ sequuntur usque ad mox seq. num. 7. cum desint in Cod. Isidoriano Romæ, supplevi per Cod. Veronen.

(c) Confer de gradibus contemplationis, ubi de *anima quæ ignitur*, & de *igne qui est vehemens Divini amoris fervor ex camino supersplendentis Jerusalem.* Nec non cap. 7. Itiner. ment. in Deum prope fin. ubi dicitur: *Qui quidem ignis Deus est, & hujus caminus est in Jerusalem, & Christus homo hunc accendit in fervore suæ ardentissimæ passionis* &c.

(d) Ita quoque sæpe d. Cap. 2. Reg. Novitior.

(e) In Cod. Veronen. hæc referuntur ex S. Gregorio; sed ex S. Isidoro in Spec. Discipl. Partic. 2. c. 6. Ceterum ut supra inter supradicta S. Bernardi Opera habet etiam Auctor Tract. de interiori Domo c. 27. n. 56.

(f) Similiter L. 2. Phar. c. 46. de Oratione inaccepta ex Joanne Chrysostomo: *Mens tua foris vagabatur: corpus tuum intus in Ecclesia, sed animus tuus foras.* Ut supra autem ad verbum in Regula Novitior. c. 1. ab init.

(g) Isai. ibi: *Labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me.*

(h) Confer cit. Lib. de modo bene vivendi §. LII. n. 122.

(i) De hoc verbo Vol. 1. Exposit. in Cant. c. 2. n. 96. ac c. 8. n. 330. in fine. Item Ser. 1. Dom. in Quinq. in fine paulo ante *Rogemus ergo* &c.

(k) Sic cap. 8. de sex Alis Seraphin.

(l) *Id est, Angeli conjuncti psallentibus*, cap. 1. d. Reg. Novitior. ubi fere ad verbum omnia sunt præcedentia, & sequentia. Ita & S. Bernardus sensu accommodationis, qui etiam S. Bernardo familiaris est. Vid. Ser. 7. in Cant. & Ep. 78. atque Lorin. Favet sensui huic Gordoni Paraphrasis, quam consule, si lubeat.

(m) Vulg. *Domini*; sed *Dei* ipsemet cit. Cap. 8. de sex Alis Seraphin.

(n) Vulg. *fraudulenter*; sed *negligenter* LXX., & S. Gregor. Moral. L. 3. c. 13. n. 25. Ceterum secundum Vulg. *fraudulenter* eod. cap. 8. de sex Alis Seraphin.

(o) Cit. cap. 1. Reg. Novit.

(p) Cit. cap. 8. de sex Alis Seraphin.

(q) Supra ad fin. num. 6.

das; sed eo fruere (a) quem quærebas, (b) ut dicas cum Sponsa: *Inveni, quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam.* Cant. 3. 4. Et subtrahente se Jesu (c), orationem perficias, quam cœpisti, & consulo tibi, ut nunquam, si poteris, orationes consuetas dimittas. Non enim qui incipit commendatur, sed qui finaliter perseverat. Ora ergo, Frater (d) carissime, & te in oratione exerce; quia pauperi non oranti æterna supplicia promittuntur. (e) Ait enim Beatus Bernardus: Ora semper, instanter ora (f); Bernard. in Festo Ascension. Serm. 4. n. 11. quia ille dicitur habere tunicam mixtam sanguine, qui carnem suam nutrit de pauperum sudore, nisi recompenset in devota oratione, & gratiarum actione. (g) Cantando etiam nobis multa bona proveniunt. (h) Graves ergo pro eis effundite gemitus; alioquin quod hic in deliciis sumitur, in tormentis evometur. Studeamus tanto frequentius, & morosius cum fervore dilectionis orare (i), quanto nobis plus ceteris majora beneficia conferuntur; quia sicut dicit Beatus Gregorius: Gregor. in Evang. L. 1. Hom. 9. n. 1. fere in princ. Tanto ergo esse humilior, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. Et omnis oratio tua semper vertatur, aut circa beneficia collata tibi cum gratiarum actione, aut circa tua, & proximorum scelera perpetrata, cum dolore, & lacrymarum effusione. Ista est enim scala, per quam videbat Jacob Angelos Gen. 28. 12. ascendentes, & descendentes. (k)

De Numero Orationum.

IX. Orationes autem, quas facis; semper habebis sub certo numero terminatas, quas nunquam dimittas, nisi urgente manifesta necessitate, vel infirmitate coactus, quæ sunt hæ. Primo ad laudem Dei, & Beatæ Mariæ Virginis, quotidie inter diem, & noctem, dicas centum Pater noster cum Gloria Patri: & totidem Ave Maria cum genuflexionibus. Item quotidie dicas septem Psalmos pœnitentiales cum Litaniis pro Benefactoribus vivis, & Vigilias mortuorum cum tribus Lectionibus, & suis Laudibus, & Vesperis Defunctorum, hoc est *Placebo* &c. Quotidie semel ad minus a Fratrum consortio separatus stude animum tuum ab omni sollicitudine revocare (l); & tunc illicitis cogitationibus impermixtus, cum profunda cordis humilitate, & devotione, & gratiarum actione, recogita cuncta beneficia Creatoris. Et maxime quia pro te humiliter voluit incarnari, & multa acerbissima supplicia pati, & crudelissima atque turpissima morte mori.

De Meditatione Passionis Christi.

X. Quæ autem debes de Passione Domini cogitare, Beatus Bernardus (m) Bernardus. ostendit dicens: O homo respice mentali oculo, quanto remunerationis debito astringaris Domino tuo patienti. Respice sudorem sanguineum, alaparum contumeliam, flagellorum duritiam, coronam spineam, verborum blasphemiam, sputorum ludibria, crucis angariam, suspendium patibuli, oculos languentes, oris pallorem, fellita cibaria, acetosa pocula, membra perforata, totum corpus in modum pellis usque

(a) Videlicet ut sit *omnium intentionum & actuum cordis in Sponsa totalis restauratio & quietatio.* Vol. 1. Exposit. in Cant. ibi §. 141.

(b) Ita Cod. Veronen.

(c) De hac subtractione S. Bernard. Serm. 44. de diversis n. 4.

(d) Sic apud Alex. Ariost.

(e) Hæc verba laudantur a d. Alexandro Ariosto, tanquam a Bonaventura prolata in hoc Opusc., quod inc. *Religio munda, & immaculata* &c.

(f) Auctor quoque L. ad Soror. de modo bene vivendi inter Supposit. ejusdem S. Bernard. §. XLIX. n. 118. ait: *Ora indesinenter, ora jugiter.*

(g) Ita & sæpius laud. cap. 2. Reg. Novit. Quæ verba bene notent Fratres Mendicantes, pauperum eleemosynis viventes.

(h) Supra cit. L. ad Soror. de modo bene vivendi §. LII. n. 122. ubi de Cantus Ecclesiastici effectu, & utilitate.

(i) Nanque, ut ait S. Gregorius: *Virtus vera orationis est celsitudo caritatis.* Vid. L. 2. Phar. c. 45.

(k) Sic in Cod. Veron. ac sæpe d. cap. 2. Reg. Novit. Et ideo dicitur scala, quia ut cum S. Augustino loquitur Phar. cit. L. 2. c. 45. *Oratio est ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium.* Et sicut *scala illa in typo humilitatis Jacob monstrata est*, quemadmodum loquitur S. Bernardus de Gradibus Humilitatis cap. 2. n. 3.; ita humilis oratio scala Jacob mystica jure meritoque dicitur.

(l) Vid: cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror.

(m) Allegatur *Bernardus* tam cap. 2. Reg. Novit. quam etiam in Cod. Veronen. Item in Amator. pag. 796. col. 2. noviss. Edit. Venet.

que ad enumerationem omnium oſſium extenſum in cruce (a), caput inclinatum, mortis ſupplicium. Et quid plura? Vita pro nobis mortua eſt. Et cum hæc omnia prolixius, & cum lacrymis, cogitaveris, convertere protinus ad teipſum, & conſidera, quod bonus Jeſus non tantum ſupradicta, ſed alias infinitas ſuſtinuit paſſiones, ut de ſervitute diaboli te liberaret. Et tu ingratus beneficiis Creatoris tui cum ſis ſua morte redemptus, non ſolum eum ardentius non amaſti; ſed eum peccando potius impugnaſti, ſicut ipſe conqueritur per Prophetam dicentem; *Retribuebant mibi mala pro bonis: & odium pro dilectione mea*. Ad ultimum reſurge, ſperans de Dei miſericordia, qui dicit: Quidquid (b) orantes petitis, credite, quia accipietis, & fiet vobis (c).

Pſ. 34. 12. & Pſ. 108. 5.

Mar. 11. 24.

De Obſervantia clauſtri.

XI. Quandocunque eris in clauſtro (d), clauſtri recordare inferni, quod ut evaderes, in monaſterii clauſtro te voluiſti includere. Et ideo contraria eorum, quæ exolvuntur in clauſtri inferno, in tuo clauſtro ſtudeas operari. Nam in clauſtro inferni Deus continue blaſphematur; & tu in tuo clauſtro aſſidue Deum lauda. Ibi lacrymæ doloris nullius valoris emittuntur; & tu hic lacrymas emitte devotionis, & compaſſionis. Illic clauſtrum damnatorum carcer vocatur æternus; tuum clauſtrum ad modicum te poteſt claudere tempus, poſt quod patriæ te aſſignabit cœleſti. Ibi variæ inferuntur pœnæ, ſed non ad gratiam, vel gloriam; te ſemper in tuo clauſtro affligere ſtudeas ad gratiam, & coronam. Et quia ille carcer, ſive clauſtrum, omnis ſuperbiæ dicitur domus; ut illud poſſis evitare, in tuo clauſtro cum omni humilitate ſtudeas converſari. Et quia in clauſtro inferni nunquam eſt ſilentium; ut ad illud non venias, in tuo clauſtro tene ſtrictum ſilentium. (e)

Antitheſis inter clauſtrum inferni, & clauſtrum Monaſterii.

De Viſitatione infirmorum.

XII. Si autem aliquem Fratrem tuum ſenſeris infirmari, clauſtrum egrediens, illum ſtudeas viſitare, & eum ad minus tribus vicibus in die conſolari curabis; ſervitium ei impendens, ſi neceſſe fuerit; (f) quia dicit Regula, quod Fratres debent ſervire infirmis, ſicut vellent ſibi ſerviri. (g)

Reg. Frat. Minor. c. 6.

De Honeſtate.

XIII. Stude autem diligenter, non ſolum in clauſtro, ſed etiam in omni alio loco, in omni opere honeſtatem tenere. Si igitur deſideras eam habere, habeas frequenter, & ferventer orationem. Stude etiam ſemper inhoneſta verba, & otioſa vitare; quia ſecundum Apoſtolum: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*. Inhoneſtorum, & indiſcretorum conſortia fuge, ludos manuum, & maxime cum juvenibus, devita. Nunquam loquaris cum aliquo, niſi verba præmeditata, ordinata, utilia, & honeſta; quia ſicut dicit Beatus Bernardus: Omnia verba tua primo bis veniant ad limam, quam ſemel ad linguam. (h) Non ſis murmurator, & judicator aliorum; niſi manifeſte fuerit contra Deum; ſed potius reprehenſus, ſtatim genu flexo, dicas culpam tuam, ſive ſis culpabilis, ſive non (i); quia ſecundum S. Gregorium: Bonarum mentium

1. Cor. 15. 33.

Bernardus, vel potius Arnulfus Monachus de Breviis Ord. Ciſterc. in Spec. Monach. inter Oper. ſub Bernardi nomine. Verba bis veniant ad limam, quam ad linguam.

Gregorius in Regiſt. L. 11. Indict. 7. ad 10. interrogat. Auguſt.

(a) Sic in Ligno Vit. Tit. *Jeſus cruci clavatus*, & etiam alibi.

(b) Vulg. *omnia quæcumque*.

(c) Vulg. *& evenient vobis*.

(d) Hæc ſecunda pars Domus Religioſæ.

(e) Clauſtrali, qui hæc ſerio perpenderit, fiet clauſtrum & ſolitudo Paradiſus, ut loquar S. Hieron. verbis Ep. ad Ruſt. Monach. apud D. Bona. Phar. L. 4. c. 18. Vid. quoque S. Bernardum Serm. 42. de diverſis n. 4. Confer etiam cum Serm. de S. Nicolao To. 5. Oper. ſub ejuſdem S. Bernardi nomine num. 5. Item ex eod. S. Bernardo idemmet S. Bona. de *clauſtrali Paradiſo*. Phar. ibi c. 19. ad fin.

(f) Hæc omnino conveniunt S. Bonaventuræ. de quo Octavianus de Martinis Sueſſanus in Orat. de ejuſdem Vit. & Mirac. „ Infirmorum „ cura ſupra quam credibile ſit, delectabatur, „ quove gravioribus, aut contagioſis morbis „ gravarentur, eo magis ſe totum illorum ob„ ſequio occupabat. “

(g) Confer cum ejus ad prædicta verba Expoſit., nec non cum Reg. Novitior. c. 7. ad fin.

(h) Sic in Spec. Diſcipl. ad Novitios Par. 1. c. 31. Vid. cap. 9. Reg. Novitior.

(i) Ita ad normam S. Franciſci dicentis „ Beatus ſervus, qui non eſt velox ad ſe excuſandum: & humiliter ſuſtinet verecundiam „ & reprehenſionem de peccato, ubi non commiſit culpam. “ In Spec. Diſcipl. ad Novit. Par. 1. c. 10. nec non in ejuſd. S. P. Franc. Admonition. ad Fratres, ubi de correct. Par. 1. Firm. trium Ord. fol. 20. col. 2.

Bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa non est.

tium est ibi timere culpam, ubi culpa non est. (a) Quando vadis per domum, vel extra, habeas gressum mitem, manus continentes, oculos non vagos; sed demissos (b); quia secundum S. Augustinum: (c) Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius. Et quandocunque videris Fratres, non de Deo, vel de sacra Scriptura, vel de bonis moribus loquentes; statim recede ab eis. Et ut melius prædicta facias, stude semper humilitatem habere; quia ut dicit Gregorius: Qui ceteras virtutes sine humilitate congregat, quasi pulverem in ventum portat. (d)

Augustinus in Regula ad Servos Dei n. 6. Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius.

Gregor. H. 1. in Evang. Hom. 7. n. 4. ad fin. Qui sine humilitate virtutes congregat, in ventum pulverem portat.

De Silentio.

XIV. Toto tempore vitæ tuæ strictum silentium serva, & maxime in Divino Officio, in mensa, in claustro, & in dormitorio; quia dicit Beatus Gregorius (e), quod mens, quæ non habet murum silentii, de facili patet jaculis inimici. (f) Ideo dicit Beatus Augustinus: (g) Mutum debet esse os hominis nisi ad tria; scilicet ad laudem Dei, ad accusationem sui, & ad ædificationem proximi. (h)

Gregor. Moral. L. 7. c. 37. n. 59. Augustinus Enarrat. in Ps. 140. n. 1. ac seqq.

Os hominis ad quæ aperiendum.

De Familiaritate sæcularium.

XV. Toto tempore vitæ tuæ studeas quantum poteris bono modo familiaritatem sæcularium devitare, (i) maxime illorum, de quibus dicitur: *Generatio perversa est, & infideles filii*. Cum autem fueris cum eis, aut aliqua necessitate coactus, vel cogente utilitate; cave ne loquaris cum eis, nisi necessaria, vel utilia. Et si ipsi loquentur de sæculo, item de guerris (k), non acquiescas eis respondendo, vel interrogando, dicens cum Propheta: *Non loquatur os meum opera hominum*. (l) Et semper sis cum eis timidus, non securus, humilis, breviloquus (m), & modestus.

Deut. 32. 20.

Ps. 16. 4.

De Locutione cum mulieribus.

XVI. Mulieres vero fugias, sicut serpentes (n), & nunquam loquaris cum aliqua, nisi urgens necessitas te compellat (o); nec respicias in faciem alicujus; *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula*. (p) Ideo dicit Beatus Augustinus: Sermo brevis & rigidus cum mulieribus habendus. (q) Nec tamen quia sanctæ sunt, minus cavendæ sunt; quo enim sanctiores sunt, magis alliciunt, ut dicit idem Augustinus: Crede mihi, Episcopus sum, veritatem loquor in Christo, & non mentior. Cedros Libani, & grandes abietes, (r) sub hac specie reperi corruisse, de quibus non minus præsumebam, quam de Gregorio Nazian. & Ambrosio. (s) Unde ait etiam Beatus Bernardus: Quotidie conversari vis cum muliere, & continens putari? Esto quod sis, maculam tamen suspicionis portas (t). Scandalum mihi es, tolle materiam, & causam scandali, (u) quia *væ homini illi, per quem scandalum venit*. Fuge ergo laqueos mulierum, quia dicit Beatus Hieronymus: Non es David Sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone sapientior. (x) Ideo in Regula

Psal. 54. 22.

Augustinus.

Augustinus.

Bernardus Ser. 65. in Cant. n. 4.

Matt. 15. 23.

Matth. 18. 7.

Hieronymus Ep. 52. al. 2. ad Nepotian. n. 5.

(a) Refertur etiam cap. 9. d. Reg. Novit.
(b) Ibi, ac etiam alibi.
(c) Ibi *dicit Isidorus*.
(d) L. 4. Phar. cap. 12. & cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. nec non cit. cap. 9. Reg. Novit.
(e) Allegatur & cap. 15. d. Reg.
(f) Verba ejus ibi sunt: *Quia murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis*. Et ita quoque laudatur Phar. L. 3. c. 3. de Multiloq.
(g) Refertur & eod. cap. 15. d. Reg.
(h) Ibi *ad utilitatem proximi*, & sine designatione Augustini Exposit. in Cap. 11. S. Luc.
(i) Sic cap. 11. Reg. Novit.
(k) De hac voce etiam à S. Bernardo adhibita Vid. Prodr. col. 162.
(l) Pariter cit. cap. 11. d. Reg. Novit.
(m) *Hoc etiam consuluit Philosophus: Ad summam perfectionem volo te esse breviloquum*, Cap. 4. de perfect. vit. ad Soror.
(n) Phar. L. 1. cap. 8. de Muliere, & Lib. 3. cap. 26. de Familiaritate, nec non de Puritate conscientiæ cap. 14. de Periculo familiaritatis Dominarum.
(o) Confer cum Legenda S. Franc. cap. 5.
(p) Ita supra d. cap. 11. Reg. Novit.
(q) Sic ibi, & de Purit. consc. cit. cap. 14. de Peric. familiarit. Dominar. prope finem.
(r) Ibi *gregum arietes*.
(s) Ibi *de quorum casu non magis præsumebam, quam Gregorii Nazian. & Ambrosii*. In hanc rem videri quoque potest quod refert D. Bona. de Peric. familiarit. Dominar. ibi ex Epist. S. Hieron. ad Oceanum. Item L. 4. Phar. c. 18.
(t) Verba Bernardi ibi sunt: *Esto ut sis; sed ego suspicione non careo*.
(u) Ibi: *Scandalo mihi es, tolle scandali causam*.
(x) In locis citatis Purit. conscient. & Reg. Novit. ac L. 3. Phar. c. 26. Vid. Regulam Monachorum ex Scriptis D. Hieronymi per Lupum de Olmeto (apud Martianæum de Olivero) collectam cap. 3. de Castitate.

Reg. Frat. Min. c. 11.

gula dicitur, quod Fratres non habeant suspecta consortia, vel consilia mulierum. (a)

De Observantia Capituli. (b)

XVII. Et quia defectus claustri in Capitulo corriguntur, quando illud ingrederis, nisi vocatus nomine, vel inculpatus, nihil loquaris; sed humiliter recognosce culpam tuam (c), defectus tuos reverenter exprime, ne in præsumptuosum labaris judicium. Capitulum semper Consistorium tibi repræsentet Divinum, Prælatus Judicem, Fratres sine culpa Sanctos; sed Fratres defectivi (d) peccatores misericordiam acclamantes. Si tibi aliqua pœnitentia imponatur, de qua tibi non videtur, patienter feras; quia tibi erit ad meritum, dato quod non præcesserit vitium, ut patientiæ Christi semper videaris exemplum.

De Patientia.

XVIII. Cum autem Capitulum fueris egressus, ne patientiam perdas, semper vade sustinens, si alia tibi infligatur injuria, ut semper maledicentibus benedicas, (e) & injuriam facientibus gratiam referas, ut semper Christum repræsentes injuriatum. Si tibi aliquod verbum dicatur opprobrii, caput inclina, & genuflecte (f), & Deum lauda, dicendo Deo gratias (g) contumeliis Christi, qui pro me pertulit falsa: & ego pro amore ipsius ista & majora paratus sum sustinere. Quod postquam feceris, nunquam inferenti tibi injurias obsequium deneges, nunquam subtrahas verbum, neque in aliquo mutes vultum, ut flagellorum Christi videaris signaculum.

De Humilitate.

XIX. Et semper eadem humilitas in vultu, & gestu appareat. Est enim vera humilitas spernere mundum (h), spernere nullum, spernere se se, (i) spernere se sperni (k). Ad quod spernendum regularem observantiam in mira dulcedine experieris; quam ut observare valeas, semper te contemnas, atque despicias. Omnes Fratres meliores te reputa, & quod eorum consortio non es dignus. Laudes tuas audias, sicut cantum Sirenarum; nec dicas sine dolore verbum, pro quo credas te debere reputari sapientem, vel sanctum ab hominibus. Et si te contemni senseris, gaude; quia Christum contemptum jam imitari meruisti. Et hæc est prima via veniendi ad gradum perfectionis, ad quam etiam acquirendam multum valet asperitas vestis, & vilitas.

Quæ vera humilitas.

De Obedientia.

XX. Cum igitur teneamur ex Regula obedire Prælatis nostris in omnibus, quæ non sunt contraria animæ, & Regulæ nostræ; stude toto tempore vitæ tuæ eis in omnibus subjacere, & semper humiliter his obedire: non solum Prælatis, sed etiam aliis. (l) Et non cures discernere, quis est qui præcipiat. (m) Unde dicit Gregorius: Non licet subditis discernere, sed statim simpliciter obedire, (n) immo ultro se offerre. Unde cogita bene & diligenter dictum Beati Bernardi, videlicet, quod nihil ardebit in inferno, nisi propria voluntas. (o) Cogita etiam de humilitate Christi profundissima (p); unde quanto illud, quod tibi obedientialiter imponitur, est asperius, durius, & carni

Reg. Frat. Min. c. 10.

Gregorius.

Bernardus.

(a) In Exposit. d. Reg. ibi.
(b) Hæc pars tertia Domus Religiosæ.
(c) Ita etiam Par. 2. de Instit. Novitior. cap. 6.
(d) *Defectivi*, id est, imperfecti, Tertul. adv. Valent. c. 14.
(e) Cap. 1. de Grad. Virtut.
(f) Cap. 7. Par. 1. de Instit. Novitior.
(g) Cap. 5. de Grad. Virtut.
(h) In Collat. de Contemptu sæculi.
(i) Cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror. & L. 4. Phar. c. 12. ex S. Bernardo Serm. 16. in Cantnum. 10.
(k) Eod. L. 4. Phar. c. 12. ex S. Anselmo de Similitudin. c. 10. & seq.
(l) In Reg. Novitior. c. 13. Unde & in Alphab. Religiosor. incipient. ait: *Humilibus consentiens, Majores honorare; In omnibus obediens, Prælatoque parebis.*
(m) In ead. Reg.
(n) Ibi. Unde ad prædictorum normam Guigo Carthus. Epist. sive Tract. ad Fratres de Monte Dei L. 1. c. 5. n. 14. inter Supposit. S. Bernardi „ Perfecta obedientia est non discernere quid vel quale præcipiatur; sed ad hoc „ tantum niti, ut fideliter & humiliter fiat, „ quod a majore præcipitur.“ Vid. S. Greg. Dial. L. 2. c. 7. & in 1. Reg. c. 4. n. 12.
(o) Pariter ibi. Vid. supra n. 1.
(p) Cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror.

ni horribilius, tanto ad ipsum debes esse paratior, & patientior ex animo: quia ibi majus meritum. Obedientias autem favorabiles pro viribus declinare debes; quia non est ibi tantum meritum. Qualis vero debeas esse obediens, Bernardus describit dicens: Verus obediens nescit moram, mandatum non procrastinat; sed statim parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, pedes itineri, & totum se interius colligit, ut imperantis faciat voluntatem. (a)

Bernardus Ser. 41. de diversis n. 7.

De Observantia Refectorii. (b)

XXI. Cum autem venerit hora prandii, vel cœnæ, statim cum campanulam (c) audieris, te ante Refectorium repræsenta; ubi stans, vel sedens, in silentio studeas permanere; & dicas Pater noster pro Benefactoribus vivis, & defunctis, quoties poteris; vel De profundis, & Fidelium, vel Absolve. Examina teipsum quomodo in oratione, vel lectione, vel in servitiis laborasti, ut præparatas eleemosynas possis secura conscientia manducare. (d)

De Mensa.

XXII. Mensam autem ingrediens, cogita te substantiam pauperum comesturum, & tunc incipias comedere cum dolore, & timore cordis, ut verificetur in te illud Job: *Antequam comedam, suspiro*. (e) Lectionem libenter audias, & sis semper ibi honestus, capite cooperto, oculis non diffusis; & nulli loquaris sine magna necessitate: & ne cures scire quid, quantum, vel quale alii comedant. Non sis primus in comedendo, nec ultimus in finiendo. Et dum sanus es, nunquam panem eligas meliorem, nec deteriorem tantum dimittas, ne Deum offendas, & proximum scandalizes. Contentus appositis, alia non desideres; & non comedas rapaciter sicut gulosi, *quorum Deus venter est*, sicut dicit Apostolus: sed curialiter (f) & honeste manduca. (g)

Job 3. 24.

Philip. 3. 19.

XXIII. Quia vero secundum Augustinum, sicut in jejuniis, & vigiliis, & omni castigatione corporis, quam plurimum adjuvatur oratio, (h) ita mens ciborum nimietate lassata, orationis, & devotionis perdit vigorem; & Isidorus (i) dicit, quod ubicunque satietas & ebrietas fuerit, ibi libido dominabitur: (k) ideo primo caveas, ne vinum forte, aut purum bibas; ne quod datur ad nutrimentum, fiat tibi ad detrimentum. Dicit enim Apostolus: *Modico vino utere propter stomachum*; quia certe *luxuriosa res est vinum*. Et ideo dicit idem Apostolus: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. (l) Specialia nunquam tibi procures, nec oblata recipias, si vitare possis bono modo. In fine vero micas diligenter collige & manduca; quia dicit Dominus: *Colligite quæ superaverunt fragmenta; ne pereant*. (m)

Augustinus Epist. 121. ad Prob. c. 16. circa fin.

Isidorus L. 2. de sum. bon. c. 43.

1. Tim. 5. 23.

Prov. 20. 1.

Eph. 5. 48.

Jo. 6. 12.

De Abstinentia.

XXIV. Cave, ne nimis excedas in abstinendo, sed sicut dicit Beatus Hieronymus (n), tantum jejunium tibi impone, quantum ferre poteris; melius est enim, inquit, tibi quotidie parum sumere, quam raro multum. (o) Semper autem, dum sanus es, cibariis communibus sis contentus, scilicet pane, vino, & pulmento tantum. Et si tibi aliud apponatur, si indiges, accipias; & hoc modeste, sicut decet servum Christi, & zelatorem sanctissimæ paupertatis.

Hieronymus Ep. 54. al. 10. ad Fur. n. 10.

Reg. Frat. min. c. 5.

(a) Sic in d. Reg. Novitior. ibi. Confer cum Vol. 2. Comment. in Cap. 4. Apocal. n. 263.
(b) Hæc pars quarta Domus Religiosæ.
(c) In cit. Reg. c. 5.
(d) Ita ibi.
(e) Ibi quoque.
(f) Ita etiam alibi idemmet D. Bonaventura.
(g) Ut supra etiam cit. cap. 5. d. Reg.
(h) Ita L. 4. Phar. c. 45. de abstin. & rat. ex eodem Augustino ibi, nec non ex Joan. Chrysostomo, Isidoro, Bernardo, & Glossa.
(i) Ut supra in d. Reg. Novitior. c. 6.
(k) Ita ad sensum tantum Isidori, quia ejus verba sunt, quod *flammam libidinis, luxuriam quoque carnis gignunt*.
(l) Pariter cit. L. 4. Phar. c. 45. ibi, ex S. Bernardo Ser. 66. in Cant. ante med., & in d. Reg. Novit. c. 5.
(m) In eod. c. 5. ibi.
(n) In d. Reg. c. 6. *Isidorus*; sed *Hieronymus* Phar. L. 2. c. 36. de Continentia gustus.
(o) Verba Hier. ibi sunt: *Multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere*. Vid. Tract. de Vit. myst. c. 42. num. 135. not. n.

De Cibariis calidis.

Hieronymus loc. cit.

XXV. Cibaria vero calida, quæ magis provocant ad gulam, quam ad sustentationem, semper devita, sicut sunt cibaria speciebus composita, & nimis delicata, & similia. Nam sicut dicit Bernardus: Satis est ad omne condimentum sal cum fame (a). Nunquam vero occasione cibi dimissi permittas tibi dari alium, qui carior reputatur; quia tunc non esset abstinentia, sed simulatæ sanctitatis apparentia. Cave autem, ne abstinendo manducantes judices, vel contemnas, sicut dicit Apostolus: *Qui non manducat, manducantem non spernat.* (b) Si aliqua abstinentia tibi aliquando videatur dura, statim cogita de Domino Jesu, qui cum esset verus Deus, in anxietate patibuli est fatigatus, spinis coronatus, clavis perforatus, sitiens aceto cum felle mixto potatus; & sic quamlibet asperitatem faciliter sustinebis. (c) Ait enim Gregorius (d): Si passio Christi ad memoriam reducatur, nihil est tam grave, quod non facile toleretur. (e) Omnem superfluitatem, & aviditatem devita, quia sunt incentivum, & nutrimentum luxuriæ. Si ante alios te comestionem terminare contingat, Divinæ providentiæ cogita largitatem, qui beneficia sua tibi administrare non cessat; licet non recognoscas, sicut deberes.

Bernardus Ep. 1. ad Robert. Nep. n. 11.

Rom. 14. 3.

Gregorius. Ad passionis Christi memoriam facilis redditur tolerantia cujuscunque passionis.

De Egressu a mensa.

XXVI. Cum a mensa fueris egressus, Deum devotissime lauda, & ei gratias referre non cesses. Quibus gratiis completis trahas te ad partem, & viginti Pater noster cum Requiem æternam pro animabus illorum dicas, quorum ea, quæ sumpsisti, fuerunt, vel Vigilias Mortuorum. Summo studio otium devita; quia illud est animæ vivæ sepultura (f), & multis est occasio ruinæ. Et ideo semper cum Divinis laudibus, vel caritatis operibus occuperis. (g)

Seneca Epist. 82. statim a princ.

De Paupertate.

XXVII. Cum autem paupertas sit totius spiritualis ædificii primarium fundamentum, (h) idcirco toto tempore vitæ tuæ in omnibus transitoriis rebus strictam paupertatem observa, sicut præcipitur in Regula, ut nihil sub cœlo habeas, nisi ea quæ necessitati tuæ per Regulam conceduntur. Dicitur enim ibi: Quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec aliquam rem. (i) Nam ista transitoria sunt contraria æternis: ideo sis semper pauper in terra, si de cœlo desideras te non repelli. Dicit enim Beatus Gregorius: Tanto quis a superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur: & quanto quis amplius terrena fastidit, tanto propinquior fit cœlestibus. (k) Ex quo igitur per penuriam terrenorum pervenitur ad gloriam Beatorum, stude semper strictissimam paupertatem tenere, & ipsa necessaria time. Attende semper, ut nihil habeas in cella, nisi ea, sine quibus bono modo esse non potes. Et hoc etiam de rebus minimis, & parum valentibus dico; ne forte negligendo pauca, vel modica, paulatim tetenderis ad majora. Ait enim Augustinus: Vitasti grandia, cave ne arena obruaris. (l) Nec etiam habeas, nisi illa, quæ instans, & imminens exigit necessitas manifesta, non possibilis, sed actualis. Hæc enim ad mo-

Reg. Fratr. Minor. sive S. Franc. c. 6.

Gregorius Moral. L. 18. c. 9. n. 16.

Augustinus Enarrat. in Ps. 39. in illa verba: Multiplicatæ sunt super capillos &c.

(a) Ita in cit Ep.; sed *cum pane, & fame* in sæpe d. Reg. Novitior. c. 6. Quo vero ad præfata *cibaria speciebus composita, & nimis delicata*, laud. Bernardus ibi: *Piper, gingiber, cuminum, salvia, & mille hujusmodi species salsamentorum, palatum quidem delectant, sed libidinem accendunt.*

(b) Vulg. *non judicet*; sed *non spernat* etiam in d. Reg. ibi.

(c) Similiter ad fin. cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(d) *Gregorius* in ead. Reg. ibi, nec non infra Serm. 9. in Purificat. B. M. V. num. 5. Item in Flor. Tho. Hiber. ver. *Passio* allegatur *Grego. in quadam Epis.* Unde mendum videtur, quod Serm. de Exalt. S. Cruc. legitur *Bernard.* pro *B. Gregor.* Menda hujusmodi in allegationibus, nedum in editis, sed & in MSS. passim occurrunt.

(e) Horum similia supra Tract. de Vite Myst. cap. 44. num. 154.

(f) Ita ex eodem Seneca D. ipse Bona. Phar. L. 2. c. 10. de Acedia in fine.

(g) Cap. 8. Reg. Novit.

(h) Ita D. ipse Bona. Comment. in Apocal. c. 2. n. 126. ac in Joan. Evang. c. 12. n. 849. Serm. 4. Dom. 4. post Pentec. ac Serm. 1. Dom. 22. post Pentec, Unde & in Alphab. metr. Religiosor. incipient. ceu a fundamento sic exorditur: *Ama paupertatem, sis vilibus contentus:* Vid. Vol. 1. Præfat. General. n. 24.

(i) Pariter in Reg. Novit. c. 14.

(k) Quoad sensum tantum; sed ut supra etiam in d. Reg. ibi.

(l) Inibi in ead. Reg.

paupertatis altissimæ (*a*) veritatem pertinet. (*b*)

De Dormitorii Observantia. (*c*)

XXVIII. Cum ad horam perveneris dormiendi, antequam ingrediaris lectum, omnes affectus, cogitatus, & actus, quos in die fecisti, cum amaritudine ad memoriam revocare studeas, quos velut fasciculos doloris constitue ante te. Et nunquam in lecto te ponas, nisi prius contritione fueris repletus, ne hostis super te potestatem accipiens, reumate, vel alio morbo, te dormientem extinguat, & ad dolores, quod Deus avertat, te pertrahat damnatorum. Deinde aspergas te aqua benedicta. In lecto autem sic positus, donec somnus te occupet, dicas aliquos Psalmos, vel Pater noster, vel Passionem Domini nostri meditare. Si autem molestatus sis cogitationibus malis, statim surgens fugias ad Ecclesiam dicendo: *Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum a facie ejus. Sicut deficit fumus, deficiant, sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.* (*d*) Et caveas, ne eundo, vel redeundo, Fratres conturbes, ut Deo primum, & Fratribus omnibus, valeas esse gratiosus. Amen.

Examen conscientiæ præmittendum ingressui in lectum.

Et peccatorum contritio.

Memoria Passionis Christi revocanda.

Ps. 67. 2. ac seqq.

SE-

(*a*) *Altissimam* alibi quoque sæpe vocat D. Bonaventura, sic edoctus a Regula S. P. Franc. cap. 6. ubi ait „ Hæc est illa celsitudo altissimæ pauperratis, quæ vos carissimos Fratres „ meos, hæredes, & reges regni cœlorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimavit &c. “ Quæ ipsissima verba Ser. 4. Dom. 4. post Pentec. repetit loquens de Apostolis Christi, qui *relictis omnibus secuti sunt eum*, Luc. 5. 11. Unde & Ser. 2. in Cath. S. Petri Apostoli ait „ Psalmus: Constitues eos Principes super omnem terram. (*Ps.* 44. 17.) „ Mirum valde, dum putassent Apostoli se propter Christum omnia reliquisse, invenerunt se „ principatum super omnia accepisse. Psal. „ Principes populorum congregati sunt cum „ Deo Abraham. (*Ps.* 46. 10.) Unde Apostoli fuerunt tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. (2. *Cor.* 6. 10.) Nobilis margarita paupertas, quæ dum omnia contemnit, „ dominium super omnia accipit &c. “

(*b*) Ejus celsitudinem assequitur *nihil servans proprium, nudum sequens Christum*, in d. Alphab.

(*c*) Hæc pars quinta Domus Religiosæ.

(*d*) Vid. quoad prædicta sæpe d. Novitior. Reg. cap. 7. De dormitione. Item quæ in eadem cap. 10. ad depellendas prædictas *cogitationes malas*, affert ex Bernardo, seu potius ex Anonymo Monacho Regulæ S. Benedicti professore, qui auctor est Tractatus de interiori Domo, seu de Conscientia ædificanda, inter Supposititia S. Bernardi cap. 12. n. 44. Et quæ de *ituro ad somnum* tradit L. 2. Phar. cap. 28. ex eodem Bernardo, seu inter ead. Suppositit. ex Guigone Priore V. Majoris Cartusiæ, Epist. seu Tract. de Vit. Sol. ad Fratres de Monte Dei L. 1. c. 11. n. 34. Adde Manuale cap. 22. in Appen. To. 6. Oper. S. August. col. 141. cujus verba heic non piget in medium afferre. Inquit enim „ incertus illius Auctor piissimus „ Copiosa „ redemptio data est nobis in vulneribus Salvatoris nostri, magna multitudo dulcedinis, „ plenitudo gratiæ, & perfectio virtutum. Cum „ me pulsat aliqua turpis cogitatio, recurro ad „ vulnera Christi. Cum me premit caro mea, „ recordatione vulnerum Domini mei resurgo. „ Cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad „ viscera misericordiæ Domini mei, & recedit „ a me. Si ardor libidinis moveat membra „ mea, recordatione vulnerum Filii Dei extinguitur. In omnibus adversitatibus non invenio tam efficax remedium, quam vulnera „ Christi: in illis dormio securus, & requiesco „ intrepidus. Christus mortuus est pro nobis. „ Nihil tam est ad mortem, quod morte Christi non salvetur. “

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ SEX MANDATA

FRATRI CUIDAM JUVENI TRADITA.

ADMONITIO.

HÆC Mandata, *quia in* Sixtina Editione *ad finem* Regulæ Novitiorum *posita sunt, hinc novissimi* Editores Veneti *ansam vitilitigandi sumpserunt, ac reprehendendi* Editores Romanos, *atque tam illam, quam hæc ad supposititia rejiciendi. Non est hujus loci eorum injustam censuram refellere, cum satis id egerim in* Prodr. *col.* 618. *ac seq.; sed potius secundum MSS. Codd. inibi relatos heic ut singulare Opusculum exhibere, de quo ita testatur antiquus quidam Anonymus*: In Conventu Fratrum Minorum Parisiis, conversante bonæ memoriæ Fratre Bonaventura tunc Generali Ministro, & post Cardinali: Frater juvenis studens ibidem, bonæ indolis, & ei satis familiaris, accessit ad eum semel, & devote rogavit, ut sibi exponere dignaretur, quomodo (*a*) juventus sua posset in Ordine conversari sine macula & querela, & ad vitam æternam proficere. Qui magno cum quodam suspirio sic respondit, *ut sequitur*:

SEX MANDATA.

I.

FIli mi juvenis, si vis sine macula, & sine labe infamiæ, conversari in Religione, sex tibi Mandata recole, & incessanter repete (*b*) quæ documentis & exemplis Sanctorum Patrum accepimus.

2. Primo circa orationem, & Sanctorum lectionem semper vigila; quæ duo ut perficere possis, & non perdere, Ecclesiam valde frequenta, die & nocte cellam continua super (*c*) omnia: (*d*) ita quod extra eam, vel Ecclesiam nunquam inveniaris cum aliquo otiosus (*e*) in

(*a*) Edit. Venet. 1756. To. 13. *quo*.
(*b*) Ead. *repone*.
(*c*) Ead. mendose *semper*.
(*d*) Ut cellæ solitudo in deliciis sit præ omnibus aliis locis minus solitariis, Lib. 4. Phar. cap. 18. *De Solitudine*, laudat illa S. Hieronymi verba in Epistola, scilicet 125. al. 4. ad Rusticum Monachum num. 8. *Mihi oppidum carcer est, & solitudo paradisus*. Ubi quoque videri possunt quæ producit ex eodem Hieronymo cum Epist. ad Heliodorum, tum etiam Epist. ad Oceanum. Item ut supra in Reg. Novitior. cap. 8.
(*e*) Pariter in d. Reg. Novitior. eod. cap. 8 ubi

in via, vel in platea; sed semper finito officio, vel finita comestione, vel servitio, vel alterius obedientiæ mandato, sine aliqua mora regrediaris ad cellam oculis inclinatis, & ibi redigas te. (a)

3. Secundo circa honestatem cordis, & omnium sensuum corporis tui, super omnia stude (b); quæ duo ut valeas adimplere, nunquam cum aliqua persona specialem (c) familiaritatem habeas, sed omnibus sis communis: ita quod nullus possit advertere te, nisi communem, & nulli specialem, modo jam dicto.

4. Tertio circa custodiam linguæ studiosissimus esto; ita quod quando stas cum aliis, nunquam loquaris nisi necessaria: & tunc non nisi requisitus. Nec laudes aliquem, nec vituperes absentem, vel præsentem, quantumcunque (d) audias alios similia dicentes.

5. Quarto sis summe sollicitus, ut nunquam referas, vel loquaris cum aliquo de his quæ audis de aliis, nisi illa sint ædificatoria.

6. Quinto versetur ad cor tuum frequenter memoria beneficiorum Dei, & peccatorum tuorum, & desiderabilium Paradisi, & pœnarum Inferni, & (e) etiam omnium qui sunt in tribulatione constituti, & etiam miseriarum mundi.

7. Sexto sis sollicitus non judicare in corde tuo vel ore, nisi te ipsum (f). Hæc faciens, conservaberis in Religione sine macula & querela, & ad vitam æternam proficies. (g)

SE-

ubi etiam allegat Hieronymi verba ex cit. Epist. ad Rustic. de quibus infra in Sex cautel. 2. Vid. inter S. Bernar. Supposit. Guig. Cartus. Ep. ad Fratres de Monte Dei L. 1. c. 8. n. 21.

(a) In Alphab. Religiosor. incipient. *Christo frui cupiens, cellam frequentabis: Jesum super omnia sic dulciter amabis.* Et hoc amplius confirmat supra laud. Guigo Cartusien. Epist. ad Fratres de Monte Dei Lib. 1. cap. 4. n. 10. sic: „ Cum quo enim Deus est, nunquam minus „ est solus, quam cum solus est. Tunc enim „ libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus sibi „ est, ad fruendum Deo in se, & se in Deo. „ Tunc in luce veritatis, in sereno mundi cor- „ dis, ultro patet sibi munda conscientia, & „ libere se infundit affecta de Deo memoria: „ & vel illuminatur intellectus, & bono suo „ fruitur affectus; vel libere seipsum deflet hu- „ manæ fragilitatis defectus. “ Hactenus sub Bernardi nomine etiam Bonaventura cit. L. 4. Phar. c. 18. Inibi autem continuo subdit Guigo „ Propter hoc secundum formam propo- „ siti vestri habitantes potius in cœlis quam in „ cellis, excluso a vobis toto sæculo, totos „ vos inclusistis cum Domino. Cellæ siquidem „ & cœli habitatio cognatæ sunt; quia sicut „ cœlum ac cella aliquam ad invicem videntur „ habere cognationem nominis, sic & pietatis. „ A celando enim & cœlum, & cella nomen „ habere videntur, & quod celatur in cœlis, „ hoc & in cellis. Quidnam hoc est? Vaca- „ re Deo, frui Deo. Quod cum secundum „ ordinem pie fideliterque celebratur in cellis, „ audeo dicere, sancti Angeli Dei cellas habent „ pro cœlis, & æque delectantur in cellis ac „ in cœlis &c. “ Quæ quidem verba *Sancti Angeli cellas habent pro cellis* idemmet Bonaventura, velut *Bernardi*, memoranda proponit in cap. 8. Reg. Novitior.

(b) Ibi: *Lumbos stringe lubricos Domini timore: Mundans cordis oculum casto cum pudore.* Cap. 9. ejusd. Reg. *Cum honestas sensuum exteriorum sit ornativa virtutum, ideo cum omni verbo, & actu tuo semper honestatem cum discretione prætendas &c.*

(c) Ead. rursum mendose *spiritualem*.

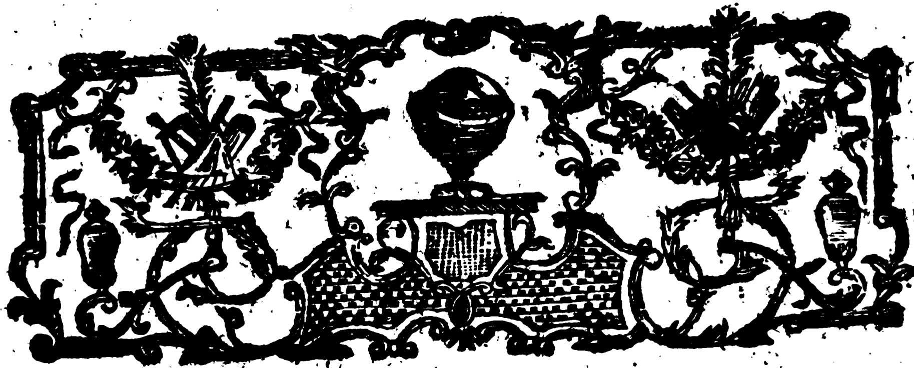
(d) Ibi *quantocunque*.

(e) Ibi absque *&*. Porro de prædictis serio recolendis in Soliloq. & alibi.

(f) Cap. 12. d. Reg. Novitior. „ Nunquam „ te transferas ad aliorum judicium vel con- „ temptum, sed quandocunque videris aliquid „ fieri quod tibi displiceat, antequam judices „ facientem, primo respicias temetipsum, utrum „ in te invenias aliquid reprehensibile; quod si „ inveneris, tunc in illo, in quo alium judi- „ cas, temetipsum condemna &c. “

(g) Ibi tantum: *Hæc faciens salvaberis inter homines*.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
SEX CAUTELÆ AD CASTITATEM SERVANDAM,
ET
DE HUMANO JUDICIO.

ADMONITIO.

*I*Lle *ipse* Cod. Lunælacensis, *qui supra testatus est, nostrum* Bonaventuram *scripsisse* De Silentio ad Sanctimonialem, *testimonium quoque perbibet de sequentibus: Subdit enim:* Ad Castitatem servandam valent hæ cautelæ. *Dein:* Bonaventuræ ejusdem de Humano Judicio. *Hunc autem sibi locum vendicat præsens Opusculum, utpote infra agens de* Bono Claustrali. *Sint igitur primo:*

CAUTELÆ SEX (*a*) AD CASTITATEM SERVANDAM.

I.

PRima, ut homo temperate comedat, & bibat, & dormiat; quia secundum quod homo in his magis excedit, secundum hoc augmentatur luxuria. (*b*)

2. Secunda, quod homo nunquam sit otiosus, sed semper aliquid boni operis faciat. (*c*) Unde Hieronymus: Semper aliquid boni operis facito, ut te semper Diabolus inveniat occupatum. (*d*) *Hieronymus ad Rustic Ep. 125. al. 4. n. 8.*

3. Tertia, ut homo utatur simplici vestimento, & in corpore utatur panno grosso, (*e*) seu cilicio. (*f*)

4. Quarta, quod homo quinque sensus servet in bona custodia, & regat eos, ne excedant. Visus enim est janua cordis. Unde Augustinus in Regula (*g*): Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius. (*h*) *Augustinus in Regula ad Servos Dei n. 6.*

5. Quinta, quod homo pauca loquatur

(*a*) Sicut supra *Mandata sex*, ita heic *Cautelæ sex*; quia apud ipsum numerus senarius perfectus est, & mysterio plenus. Vid. Serm. sive Collat. 4. in Hexaem.

(*b*) Pariter in Reg. Novit. cap. 6. ex Isid. L. 2. de sum. bo. c. 43. Et ita etiam ut supra Cassianus De Instit. Monach. L. 5. Vid. Phar. L. 4. c. 45. De continen. & abstinent.

(*c*) *Bonis semper actibus jugiter intentus*, in Alphab. Religiosor. incipient.

(*d*) In d. Reg. cap. 8.

(*e*) *Grossas vestes* memorat etiam S. Bernardus. Vid. Prodr. col. 162.

(*f*) *Nanque*, ut ait Exposit. in cap. 7. S. Luc., *vestimenta pretiosa sunt carnalia, & deliciosa.*

(*g*) In Bibl. Trajectina ad Rhenum Par. 2. Bibl. Belgicæ servantur *Bonaventuræ Epistola declarantes Regulam S. Augustini.*

(*h*) In d. Reg. Novitior. cap. 9. & supra in Ordinar. Vit. Relig. n. 13. ubi *de honestate*.

tur, & solum illa, quæ sunt utilia; (a) & hæc cum regula rationis: quia *de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii*, secundum sententiam Salvatoris. (b)

Matth. 12. 36.

6. Sexta, quod homo fugiat illa, quæ incitant ad malum, ut mulieres; quia locus & tempus faciunt furem occasionaliter (c) &c. (d)

De Humano Judicio.

Distinctio triplicis judicii.

1. Triplex distinguitur judicium de proximo. Quoddam suspicionis, quando ex re visa, vel audita de proximo, subito suboritur suspicio: & hoc est primus motus; & secundum quosdam nullum est peccatum. (e) Item est judicium levis credulitatis, quando aliquis in dubiis malum existimat de proximo, non asserendo, sed leviter credendo; & hoc est veniale peccatum. Tertium est judicium diffinitionis, quando aliquis in dubiis certam & determinatam dat sententiam in malo; & tale judicium Dominus prohibet in Evangelio dicens: *Nolite judicare, & non judicabimini*; & hoc est mortale peccatum. (f) Unde Apostolus dicit: *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. (g) Et Glossa super Apostolum: Si suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus; judicia tamen, id est, diffinitivas firmasque sententias continere debemus. (h) Cave ergo, inquit Bernardus, alienæ vitæ esse temerarius judex &c. (i)

Luc. 6. 37.

1. Cor. 4. 5.

Glossa ordinar.

Bernardus in Cant. Ser. 40. prope fin.

2. Attende etiam, quod quando funditur metallum, necesse habet accipere formam, quam in modulo invenit sculptam. Eodem modo qualem formam in modulo cordis habebis sculptam de facto proximi, talem ipsum judicabis. Sunt igitur quidam, qui ita cordis sui habent formam deformatam, quod quicquid illuc ceciderit, totum efficietur deformatum. Unde quorum corda circa inhonesta afficiuntur, de facili, sicut dicit Chrysostomus, in aliis judicant inhonesta. Sunt quidam sicut infirmi, quibus, quantuncunque cibus sit sapidus, & conveniens, videtur insipidus, & amarus esse. Quod enim gustus infirmi contristatur a cibo hujusmodi, non est a vitio cibi, sed ab infectione palati ipsius infirmi. Eodem modo quod de factis proximorum, ubi manifestum malum non apparet, anima infirma male judicat, non a facto proximi, sed ab ejus cordis corruptione procedit. Chrysostomus: Omnis homo secundum se alterum judicat. Unde quicquid in cor bonum & innocens cadit, totum dulce efficitur; quod autem cadit in cor venenosum, convertitur in venenum. Ideo non immerito cor boni Claustralis (k) api comparatur, quæ amaros succos florum in mel convertit. Cor vero invidi & suspiciosi araneæ assimilatur, quæ quicquid sugit, in venenum convertit. Sic cor dulce amara in dulcia convertit, malis proximorum compatiendo, eadem etiam pia interpretatione alleviando. Item amara convertit in dulcia, cum super illatis sibi injuriis gratias agit Deo, & benigne respondet, & beneficia injurianti retribuit, juxta mandatum Apostoli: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Sed aranea, id est, invidus detractor, & suspiciosus, de quolibet bono sentit malum. Videns autem officiales claustri cum capis (l) luto ab equorum pedibus excusso deturpatis re-

Varia cordis dispositio diversum format judicium.

Chrysostomus Hom. 2. de David & Saul.

Chrysostomus ibi.

Cor boni Claustralis api comparatum, invidi autem & suspiciosi araneæ.

Rom. 12. 21.

(a) *Cave multiloquium, studeas silere*, in d. Alphab. ubi & infra: *Vanaque colloquia sollicite vitando*.

(b) Sic in ead. Reg. cap. 15.

(c) Hoc adverbium vel alibi a D. Bonaventura pluries usurpatum.

(d) Ut supra in d. Ordinar. Vit. Relig. n. 16. ubi *de locutione cum mulieribus*, nec non in d. Reg. Novit. cap. 11.

(e) Si cui volupe fuerit rescire, cur ita scribat, haud gravetur legere quæ tradit de primis motibus in 2. Dist. 41. Ar. 2. Q. 1. in conclus. & in 4. Dist. 31. Art. 2. Q. 1. ad opp. 6. & in resp. ad 6.

(f) Hoc circa triplex judicium confer cum Centiloq. Par. 1. Sect. 10. Et circa tertium cum Exposit. in S. Luc. ibi.

(g) In sæpe d. Reg. Novit. c. 12.

(h) Ita apud Lyran.

(i) Eod. c. 12. d. Reg. ubi subditur ex Bernardo „ Nec si videris (*scilicet perpetrare actum* „ *quod reprehendas*) judices proximum tuum, „ magis autem excusa: excusa intentionem, si „ opus excusari non potest, puta ignorantiam, „ puta casum, puta subreptionem. “

(k) Sicut supra scripsit ad quandam Sanctimonialem, ita heic ad quendam Claustralem.

(l) Eumque Monachum; nanque *capa* apud Glossarium Ducangian. est vestis species præsertim Monachorum. Nec mirum ita ad Mona-

vertentes, judicat eos potius recreationes & solatia quæsisse, quam in domus utilitatem laborasse. *Bona in mala*
Eccli 11. 33. *convertens insidiatur, & in electis imponit* (a) *maculam*.

Augustinus. 3. Sunt autem quidam, ut ait Augustinus, reprehensores Fratrum in minimis, defensores sui ipsius in majoribus, qui videntes festucam in oculo Fratris, in suo trabem minime advertunt. (b) Quos alloquens Chrysostomus
Chrysostomus sive potius Auctor Oper. imperf. Hom. 17. in Matth. c. 7. dicit: Quare in alienis vides tam parva, & in tuis (c) tam magna transcurris? Si te magis diligis, quam proximum, quare ipsum procuras, & non magis te ipsum? Si autem te ipsum contemnis, manifestum est, quod non est procuratio; sed quod ipsum judicas; quia sicut hydropicus corripis eum, cui digitus tantum tumet, & tu ipse infirmus es. Sed sicut solet accidere in ludo schacorum, (d), quod homo in proprio ludo ita non videt, sicut in ludo alterius; sic homo facilius percipit defectus alterius, quam proprios. Unde Chrysostomus: Alter alterius culpam cito intelligit, suam difficile; quia homo in causa alterius tranquillum cor habet, in sua perturbatum. *Justus* ergo secundum Salomonem *in principio* (e) *sermonis* (f) *accusator est sui &c.* (g) Chrysostomus Hom. 24. in Matth. c. 7. Prov. 18. 17.

SE.

---

nachum quendam scripsisse, cum minime defuerint qui putarunt etiam scripsisse Alphabetum boni Monachi.

(a) Vulg. *imponet*; sed *imponit* S. Isid. de sum. bo. L. 3. c. 32. duo nostri Codd. Bernardin. ac tertius Biblioth. Episcop. Trid. Hug. Card. *imponit al. imponet*. Item apud Malvendam &c.

(b) Vid. S. Ambros. in Apolog. David alt. cap. 2. num. 5. & ipsum D. Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 45. & Exposit. in cap. 6. S. Luc. nec non inter supposititia S. Ambrosii in Pastorali, sive de Dignitate Sacerdotali cap. 4. Item vel eundem S. Aug. Serm. 82. de verb. Evang. Matth. 18. al. 16. de verbis Domini num. 1., ut alia loca prætermeam. Unde ait Enarrat. in Ps. 50. num. 9. *Ille justus reprehensor, qui non habet quod in illo reprehendatur*.

(c) Exposit. in cap. 6. S. Luc. ex eodem Chrysostomo sine designatione loci *in te*.

(d) De hoc ludo S. Bernardus in Exhort. ad Milites Templi cap. 4.

(e) Vulg. *prior*; sed *in principio* S. Greg. Moral. Lib. 8. c. 20. n. 36. L. 22. c. 15. n. 33. L. 24. c. 9. n. 22. ac L. 1. in Ezech. Hom. 7. num. 24.

(f) In *principio sermonis* versio Septuag. S. Ambros. L. 1. de Offic. c. 25. *in exordio sermonis*.

(g) Cetera desiderantur.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
LIBER
DE DECEM PRÆCEPTIS DIVINÆ LEGIS.

ADMONITIO.

H*Aud insolens fuisse* D. Bonaventuræ, *brevius perstringere ea, de quibus alibi latius disseruit, nedum ostendit ejus* Legenda major, & minor S. Francisci; *sed &* Breviloquium; *quod præter* Quatuor Sententiarum Libros *ipse lucubravit*, ut aliquid breve in summa diceret de veritate Theologiæ, *atque ita* Breviloquium quoddam faceret, in quo summatim non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breviter tangerentur, *quemadmodum in illius* Procemio *ipsemet loquitur*. *Id ipsum quoque ejusdem* Centiloquium *testatur, quod plane illorum est summa, quæ prolixe in ipso* Breviloquio *pertractavit; ut nihil dicam de supra excuso* Tractatu Vitis Mysticæ, *sive* Passionis Domini, *cujus multo contractiora brevioraque in MSS., quam in editis habentur. Nemini ergo mirum videatur, si post latiores jam pluribus Editionibus vulgatos* Sermones de decem Præceptis, *nunc primum compareat eorum Summa secundum* Codicem Cortonensem *mihi descriptum a* R. P. Antonio Maria de Radiolo Minorita Regularis Observantiæ, *adsistente* Illustrissimo D. Reginaldo Sellario Canonico Cortonensi. *Initium autem in d. Cod. ita sonat*: Incipit Liber Domini Bonaventuræ de Balneo Regio Ord. Minor. ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis & Episcopi Albanensis De decem Præceptis Divinæ Legis. *Quodve in eo vere ferat nomen* Domini Bonaventuræ &c., *evinci posse mihi videtur nedum ex* Henrico Gandavensi *Scriptore synchrono, inter* Bonaventuræ *Opera recensente, quod* scripsit de decem Præceptis, *de quo in* Prodromo col. 216.; *verum etiam ex similitudine doctrinæ atque stili: sicut pariter legitima consecutionis lege deducitur*, Centiloquium *juxta ac* Breviloquium *esse* Bonaventuræ *asserendum. Ordo autem poscebat, ut hocce Opusculum heic collocaretur; quemadmodum enim in præcedentibus agitur de officiis Religiosarum, ac Religiosorum claustralium, ita heic de officiis omnium Christianorum. Et e re quoque fuit hunc* Librum de decem Præceptis *in aspectum lucemque proferre, utpote iis carentem narrationibus, quæ in jam editis de iisdem* Sermonibus *severiori censuræ obnoxia fuere*.

INCIPIT PROLOGUS.

I.

Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. (a) In isto verbo scripto Matth. decimo nono describit Salvator noster Dominus Jesus illud, in quo exprimitur summa Christianæ perfectionis; & tanguntur duo. (b) Primo explicatur salus humana, quantum ad præmium æternæ retributionis, cum dicit: *Si vis ad vitam ingredi*. Secundo tangitur quod pertinet ad meritum humanæ operationis (c), cum dicit: *Serva mandata*. In primo dicit motivum: in secundo subjungit, in quo salus humana perficitur in via. Primum respicit statum patriæ: secundum statum viæ. Explicit Prologus. — Matth. 19. 17.

II. Incipiunt capp. sequentis Opusculi. (d)

EXPLICIUNT CAPITULA.

Incipit Liber de decem Præceptis Divinæ Legis.

CAPUT I.

De Præceptis Divinæ Legis in genere.

III. Notandum, quod ad observantiam Præceptorum Dei quatuor sunt moventia, scilicet primo, auctoritas mandantis Dei: secundo, utilitas observationis: tertio, transgressionis periculum: quarto, irreprehensibilitas mandatorum. Primum igitur motivum ad observantiam mandatorum est auctoritas mandantis; qui sua summa potentia nos creat: sua mira sapientia nos gubernat: sua misericordia larga nos salvat. De primo dicitur in Ps. *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me: da mihi intellectum, & discam mandata tua.* De secundo dicitur in Isaia: *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, quam ambulas. Utinam attendisses mandata mea.* De tertio (e) dicitur in Deutero- — Primum motivum ad observantiam mandatorum. — Ps. 118. 73. — Isa. 48. 17. & seq.

(a) Sic etiam in editis, similiterque in aliis Opusculis sæpe fit initium ab aliquo Scripturæ textu.

(b) Al. additur *in verbis istis*.

(c) Al. *servitutis*; sed ut supra in editis Sermonibus.

(d) Al. *Operis*; sed D. Bonav. dum sua nominat, pro sua modestia vocat *Opusculum*, *Tractatulum*, uti videre est ad finem Procemii sui Breviloquii, ubi etiam monet: *Ut autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares Capitulorum præmittere curavi, ad faciliorem memoriam, & lucidiorem contuitum dicendorum.* Unde miror, quod Editio Sixtina nullos habeat *titulos particulares Capitulorum præmissos*, scilicet eorum post d. Procemium Elenchum; habeat tamen perantiqua Editio Augustana Antonii Sorg, anni videlicet 1475., quam mihi humanissime commodavit Illustriss. ac Reverendiss. & de me optime meritus Albertus Præpositus Griesensis, cujusque exemplum liberalissime mihi, dum hæc scribo, dono dedit literatus vir Philippus Nerius Puellius Canonicus Regularis Neocellensis, aliis quoque titulis erga me perquam beneficus, debitaque cum laude vel ipse a me nominandus.

(e) Hic loquendi modus *de primo*, *de secundo*, *de tertio*, mox quoque repetitur pluries, ac am-

Deut. 10. 12. ac seqq. ronomio: *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua: custodiasque mandata Domini, &c., ut bene sit tibi. En Domini Dei tui cœlum est, & cœli cœlorum.*

Secundum motivum. IV. Secundum motivum ad observantiam Mandatorum est utilitas observationis, quæ magna est in observando mandata. Prima utilitas est impetratio Divinorum charismatum: (a) secunda revelatio Divinarum Scripturarum: tertia assecutio Divinorum præmiorum. De primo dicitur in Joanne: Joan. 14. 15. ac seq. *Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* De secundo in Ps. Ps. 118. 100. *Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi.* Et Gregorius in quadam Homilia Paschali: Gregor. in Ev. Hom. 23. n. 2. Audiendo Præcepta Dei illuminati non sunt, faciendo illuminati sunt; quia scriptum est: Rom. 2. 13. *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Propter hoc dicit Jacobus in Canonica sua: Jac. 1. 22. ac seq. *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.* Unde videmus, quod homo videns se in speculo, non cognoscit se, sed suam speciem (b), & hoc per lineam fractam; sed si videat socium suum extra speculum, statim cognoscit ipsum, quia videt per lineam rectam. Sic in proposito, qui cognoscit se per experientiam, non per auditum tantum. De tertio dicitur in Proverb. Prover. 7. 2. *Serva mandata mea, & vives: & legem meam quasi pupillam oculi tui.* Et hæc est ratio, quare Deus homini posito in Paradiso dedit præceptum. (c)

Tertium motivum. V. Tertium motivum observationis Mandatorum est transgressionis periculum. Primo enim perdunt bona impetranda. Secundo corruunt in nefanda flagitia. Tertio promerentur æterna supplicia. De primo dicitur in Levitico: Levit. 26. 14. ac seqq. *Si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, visitabo vos velociter in egestate, & ardore, (d) qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras.* Ista autem egestas est privatio omnium bonorum, & ardor est quidam calor concupiscentialis, qui invadet eos, & consumet corpus eorum & animam; quia auferet affectum boni, & intellectum veri. Ps. 37. 11. Ps. *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* De secundo dicitur in Baruch: Bar. 1. 18. *Non audivimus vocem*, id est, non obedivimus voci *Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis ejus.* Ps. Ps. 80. 12. ac seq. *Populus meus non audivit vocem meam, & Israel non intendit mihi: Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum.* Et in Daniele: Dan. 9. 29. *Peccavimus, & inique egimus recedentes a te: & deliquimus in omnibus.* De tertio dicitur in Ps. Ps. 118. 21. *Increpasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Hæc est illa maledictio, de qua dicitur in Matth. Matth. 25. 41. *Ite (e) maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus.* Ita Dominus ostendit nobis mandata observare, & ratione ostensiva & ratione ducente ad impossibile. Ratione ostensiva, cum ostendit Paradisum. Ratione ducente ad impossibile, cum ostendit Infernum. (f) Et de his dicit Dominus;

---

amplius repetitus videbitur infra in Sermonibus de Eucharistia.

(a) *Divinorum charismatum* D. Bonav. sæpe meminit.

(b) Franciscus Aguilonius Lib. 1. Opticorum proposit. 46. utrumque ventilans & definiens quæstionem hanc, *an imago illa, quæ in speculo cernitur; species sit, an res ipsa?* refert *alios ajentes, alios negantes*. Rationes ajentium speciem esse, non rem ipsam, quæ in speculo videtur, apud ipsum sunt hæ „ Primo, quia id quod in „ speculi profunditate oberrat, non tam verum „ aliquod corpus, quam phantasticum & ima„ginabile esse potest. Unde illud a S. Jacobo „ usurpatum cap. 1. *Si quis auditor est verbi, „ & non factor, hic comparabitur viro consideran„ti vultum nativitatis suæ in speculo* &c. Dein„de res vera minime ibi est, ubi idolum ap„paret. Est ergo aliud a re ipsa: at nihil „ esse potest, quam species; ergo quod in spe„culo cernitur species est, non res ipsa. " Quibus adde, quod videre in speculo, proverbium est significans videre superficialiter duntaxat, ita ut penitus res non perspiciatur, nec ejus intima penetrentur. Unde 1. Cor. 13. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Confer prædicta cum edito Serm. 1.

(c) Scilicet *ad promerendum bonum promissum, quod nullo modo poterat mereri melius quam per meram obedientiam* &c. Breviloq. Par. 2. cap. 11.

(d) Al. *calore*.

(e) Sic & alibi sæpe; sed Vulg. *Discedite a me*.

(f) Quem scilicet impossibile est, ut quis evadat non servans mandata.

Deut. 11. 26. nus: *En propono in conspectu vestro hodie benedictionem, & maledictionem.*

VI. Quartum motivum observationis Mandatorum est irreprehensibilitas eorum. Quia sunt facilia, & non gravia ad custodiendum; quia suavia, & non aspera; quia in eis continetur sanctitas & justitia. De primo dicitur in prima

1. Joan. 5. 3. Joannis: *Hæc est caritas Dei, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt.* (a) Augustinus ponit exemplum de

August. de verb. Apost. Ser. 24. ante med. ave non habente pennas, quæ difficiliter fertur sursum. (b) Ideo dicitur in Deut.

Deut. 30. 11. ac seqq. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, neque trans mare positum; sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud.* De secun-

Eccli 23. 37. do dicitur in Ecclesiastico: *Nihil melius est, quam timor Dei: & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini:* Et

Psal. 18. 11. Psalm. de iisdem mandatis loquens dicit, ea esse *dulciora super mel & favum.* De tertio dicitur ad Roman. *Lex qui-*

Rom. 7. 12. *dem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.*

CAPUT II.

De sufficientia Divinorum Præceptorum.

VII. Nota sufficientiam mandatorum, a quibus pullulant omnia alia mandata, & leges, & jura totius mundi, quæ rite, & ordinate sunt instituta, sive canonica, sive civilia. Lex autem

Lex regula justitiæ. est regula justitiæ (c), secundum quod ens per se primo cadit in animam nostram. Duplex autem est ens, creatum, & increatum. Et secundum hoc duplex

Justitia duplex. est justitia, ad quam ordinamur, videlicet, justitia, qua homo ordinatur ad Deum (d), qui est ens increatum; & justitia, qua ordinatur ad proximum, qui est ens creatum. Secundum hoc sunt duæ Tabulæ traditæ Moysi. Secun-

Duæ Tabulæ traditæ Moysi. dum quod homo ordinatur ad Deum per legem justitiæ, sunt mandata primæ Tabulæ. Secundum quod ordinatur ad proximum, sunt mandata secundæ Tabulæ. In Deo autem sunt summa

majestas, veritas, & bonitas. Primum appropriatur Patri: secundum Filio: tertium Spiritui Sancto. Primum docet primum Præceptum: *Non habebis Deos alienos, & Dominum Deum tuum adorabis.* Secundum docet secundum Præceptum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Tertium docet tertium Præceptum: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* Summa majestas est humiliter adoranda. Summa veritas est fideliter asserenda. Summa bonitas est sincere diligenda. (e) Et sic patet, quod in prima Tabula sunt tria Præcepta tantum per appropriationem tribus Personis correspondentia. (f) — In Deo summa majestas, veritas, bonitas. — In prima Tabula tria Præcepta.

VIII. In secunda vero Tabula sunt septem Præcepta, hominem ad proximum ordinantia per regulas juris naturalis (g), secundum duplicem partem. Una est beneficentiæ; alia est innocentiæ. (h) Secundum legem beneficentiæ est primum mandatum secundæ Tabulæ, quod est: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.* Secundum legem innocentiæ ordinatur homo ad proximum in proprio subjecto (i), & hoc est: *Non occides.* Item in persona conjuncta, & hoc est: *Non mœchaberis.* Item in possessionibus, & hoc est: *Non furtum facies.* Secundum autem quod homo ordinatur ad proximum verbo, datur illud Præceptum: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Secundum autem quod homo ordinatur ad proximum in animo (k) secundum dictam legem innocentiæ prohibetur concupiscentia, scilicet carnis, cum dicitur: *Non desiderabis,* scilicet non concupisces, *uxorem proximi tui.* Concupiscentia etiam prohibetur in rebus, cum dicitur: *Non concupisces domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.* Et sic patet, quare sunt tantum septem Præcepta in secunda Tabula. Ista verba, sci- — In secunda septem. — Secundum duplicem legem naturalem, beneficentiæ, & innocentiæ.

(a) Vid. in 3. Dist. 40. Ar. 1. Q. 3. ad 1.
(b) Ibi ad 6.
(c) *Justitiam generalem, cujus est hominem ad Deum, & ad proximum ordinare*, vocat in 3. Dist. 37. Art. 2. Q. 1. in concl.
(d) Al. *obligatur Deo.*
(e) Ita fere tam in Sermonibus editis Serm. 1. & 2., quam in 3. ibi.
(f) Confer cum *multiplicitate appropriatorum* tribus Personis, Breviloq. Par. 1. cap. 6.
(g) In 3. ibi Art. 1. Q. 3. in concl.
(h) In supradicto Serm. 1. nec non in eodem 3. ibi Art. 2. Q. 1. in concl.
(i) Sive *in propria persona* Serm. 1. de decem Præcept.; sed ne deordinatio fiat *contra ipsius esse individui* cit. 3. Dist. 37. Ar. 2. Q. 1. ibi.
(k) Seu *secundum actum cordis* in 3. ibi; *in animo* autem d. Serm. 1. ibi.

scilicet decem Præcepta, scripsit Deus verissime, & clarissime, & facillime. Et hoc ne memoria gravaretur; ne intellectus confunderetur; & ne voluntas fastidiretur. (a)

CAPUT III.

De primo Tracepto: Non habebis Deos alienos coram te.

Exo. 20. 2. et seqq. IX. Primum Præceptum est tale: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Ad explicationem hujus primi Præcepti, tria tanguntur. Quædam sunt præambula ad mandati cognitionem: quædam pertinent ad mandati observantiam: quædam quæ pertinent ad mandati integritatem. Illa vero præambula (b) ad cognitionem Præcepti pertinentia, sunt prima fidei fundamenta; & ista sunt notitia Creatoris, & cognitio Recreatoris, secundum illud Joannis: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum (c) & quem misisti Jesum Christum.* Et ista duo fundamenta sunt, duo oculi, & duo luminaria nostræ fidei, & summa initia. Primum lumen ad cognoscendum Creatorem nostrum, dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus.* In hoc quod dicit *Dominus*, tangitur Patris potentia. In hoc quod dicit *Deus*, tangitur Filii sapientia. Quia

Quæ prima fidei fundamenta.

Joan. 17. 3.

Analysis prædicti Exodi.

Deus a *theastai* seu *theasthai*, Græce θεᾶσθαι (d) dicitur, quod est videre, (e) secundum Damascenum. In hoc quod dicitur: *tuus*, innuitur Spiritus sancti bonitas. In hoc quod præmittitur: *Ego sum*, signatur Divinæ essentiæ unitas. In hoc quod dicitur: *qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis*, tangitur reparationis beneficium per Verbum incarnatum. Et loquitur Legislator ad omnes, quos de servitute peccati Verbum incarnatum per effusionem sui sanguinis redemit: *Ego sum Dominus Deus tuus*, cui debes obedire, & quem debes adorare; quia te feci, te per sanguinem meum refeci, ac recreavi. (f) Ad quod nos invitat Ps. *Venite adoremus, & procidamus ante Dominum qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster* &c. *Dominus*, quia sua potentia nos creavit. *Deus noster*, quia sua sapientia recreavit. Ista duo significavit Dominus Moysi Exodi tertio, *cum apparuit ei Dominus de medio ignis, & videbat quod rubus arderet, & non combureretur*. (g) In quo potest intelligi ardor caritatis Domini Jesu erga genus humanum, & mysterium incarnationis. Et cum dixit: *Ego sum Deus Patris tui*, in hoc potest notari (h) beneficium creationis. Hoc idem significamus, cum nos signamus dicendo: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, per quod ostendimus Creatorem. (i) Cum facimus signum crucis, quod est signum redemptionis, ostendimus Reparatorem.

Damascenus de Orthod. Fide Lib. 1. c. 12. sive Edit. ac Version. Lequien c. 9.

Ps. 94. 6. ac seq.

Exo. 3. 2.

Ibi n. 6.

Mysterium signi crucis.

X. Quædam pertinent ad mandati observantiam, scilicet timor ex minis, & amor ex promissis; ita quod in affirmativa præceptione faciamus per amorem Dei bonum, in negativa vero vitemus malum per timorem Dei. Timorem enim concipimus ex severitate Divinæ justitiæ, & amorem ex benigni-

Timore & amore opus est ad implenda Divina Præcepta.

(a) Serm. 2. ibi: *Brevissimo modo, ne oneraretur nostra memoria. Clarissimo modo, ne offuscaretur nostra intelligentia. Facillimo modo, ne revocaretur nostra voluntas.* In supradictis autem videre est similiter desinentia Bonaventuriana.

(b) Hujus vocis usus apud D. Bona. haud infrequens.

(c) Confer cum Comment. in Joan. ibi Vol. 1.

(d) Confer quoque cum Princip. sacr. Scriptur. ubi Damasceni textus adducitur, cum d. novissima Editione Veneta d. Princip. nec non cum 1. Sententiar. ipsiusmet S. Bona. Dist. 2. Dub. 3. & cum Ind. 5. in fine 4. Sent. *Deus unde dicatur Græce.* Apud autem laud. Lequien θεᾶσθαι.

(e) In textu apud Lequien *hoc est, quia omnia conspiciat*; & in nota *video*, quod, ut ait idem Lequien, ita *positum magis probarunt Theologus, Nyssenus, & alii doctiores.* In textu Edit. Venet. Princ. sacr. Script. 1564. *quod sonat videre*, in marg. *id est, ab intuendo omnia*; in textu noviss. Edit. Ven. *intueri*.

(f) In 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 3. ad 1.

(g) Al. *Cum vocavit eum de medio rubi, qui ardebat, & non comburebatur.*

(h) Al. *nominari*.

(i) Nam *creatura est effectus Trinitatis creantis* &c. Breviloq. Par. 2. c. 1.

gnitate Divinæ misericordiæ. (a) Et hoc est quod dicitur in isto Præcepto: *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, & zelotes.* Quia *Deus*, habet verbum rectissimum: & quia *fortis, & zelotes*, fortissimum, Ecclesiastes ultimo, *Deum time, & mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo.* Item quia amorem concipimus ex benignitate Divinæ misericordiæ, ideo subditur: *& faciens misericordiam in millia his qui diligunt me.*

Eccle 12. 13.

De pertinentibus ad mandati hujus integritatem.

XI. Quædam autem pertinent ad mandati integritatem & hæc (b) interposita sunt; quia istud mandatum est de latria soli Deo exhibenda (c). Et iste cultus includit affirmativum, & negativum, cum dicitur; *Non habebis Deos alienos coram me*; ut scilicet colas Deum, & eum venereris, & quod alium a Deo non venereris veneratione sive adoratione latriæ. Omne autem quod per idololatriam potest venerari, vel est natura spiritualis, aut natura corporalis, aut figmentum hominis. Primo ergo prohibetur idololatria respectu naturæ spiritualis in illo verbo cum dicitur: *Non habebis Deos alienos.* Secundo prohibetur idololatria respectu figmenti hominis, cum dicitur: *Non facies tibi sculptile.* Nanque sculptilia sunt humana figmenta. (d) Tertio prohibetur idololatria respectu naturæ corporalis, cum dicitur; *neque omnem similitudinem.*

XII. Ista autem possunt fieri, vel respectu cœlestium corporum, ut solis & lunæ; & ideo dicitur: *neque in cœlo desuper.* Vel respectu terrestrium, ut hominis, bovis, & hujusmodi; & hoc prohibetur, cum dicitur: *& quæ in terra deorsum.* Aut respectu inferiorum, ut serpentium, piscium, & hujusmodi, & hoc prohibetur, cum dicitur; *nec eorum quæ sunt in aquis sub terra.* De istis dicitur ad Rom. primo; *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* Sequitur: *Et servierunt creaturæ potius quam creatori.* (e)

Rom. 1. 23.

Ibi v. 25.

Spiritualis prædictorum intelligentia, *Augustinus L. 2. de Doct. Christ. c. 20. & 23.*

XIII. Secundum autem spiritualem intelligentiam prohibentur hic omnes profanæ pactiones Dæmonum in hoc quod dicitur; *Non habebis Deos alienos*; sive fiant in verbis, sive in figuris, sive in sacrificiis; sive per transmutationes colorum, sive per ludificationes sensuum, sive per investigationes futurorum contingentium. Istarum profanarum pactionum Dæmonum quatuor sunt species, secundum quod sunt quatuor elementa, videlicet pyromantia, aeromantia, hydromantia, geomantia. Similiter prohibentur omnes superstitiosæ adinventiones errorum, cum dicitur: *Non facies tibi sculptile.* Et prohibentur hujusmodi superstitiones errorum, sive fiant ex improbo ausu (f) investigationis philosophicæ, & tales sunt Philosophi, qui multum erraverunt, sicut illi qui posuerunt mundum æternum (g) & quod unus est intellectus numero in omnibus. (h) Sive procedant ex perverso (i) intellectu sacræ Scripturæ, sicut sunt illi, qui male intelligunt de Deo, fabricantes sibi errores & sectas, sive sententias sacræ Scripturæ contrarias. (k) Sive procedant ex inordinato affectu carnalitatis humanæ, sicut sunt Epicurei, qui felicitatem ponunt in deliciis; & sicut sunt Saraceni; & illi qui fabricant sibi omnia sculptilia. Ideo dicitur

Improbus ausus investigationis philosophicæ. *Arist. L. 8. Phys. in prin. per multos text. & L. 1. de cœlo tex. 101. & seq. Aver. L. 3. de ani. Com. 5. & 36.*

(a) Serm. 2. ibi; *Non replebitur homo timore, nisi ex consideratione severitatis Divinæ: nec replebitur amore, nisi ex consideratione bonitatis Divinæ.*

(b) Al. *hic.*

(c) Confer. in 3. Dist. 37. Dub. 1. nec non ibi Dist. 9. Ar. 1. & 2. Quodve hoc mandato probabilius intelligatur non absolute prohibitum statuas, aut imagines facere, sed tantum eo fine, ut colantur & adorentur *latria soli Deo exhibenda*, patet ex illis verbis, quæ adduntur: *Non adorabis ea, neque coles*; sunt enim præcedentium verborum explicatio, & complementum. Unde etiam fit manifestum, nihil hoc præceptum pertinere ad imagines Christianorum, quæ in se ipsis non adorantur, neque coluntur; sed *honor imaginis refertur ad prototypum.* Ibi cit. Dist. 9. Art. 1. Q. 2. in Fundam. ex Damasceno L. 4. de Ortho. Fid. c. 17. Item d. Ser. 2. ibi; *Imaginibus Sanctorum in patria, exhibenda est adoratio duliæ, non in quantum imago vel pictura; sed ratione illius quod per ipsam signatur.*

(d) Al. *Nota quod humana figmenta sunt sculptilia.*

(e) Eod. Serm. 2. ibi quadam summaria repetitione deducitur; *Habemus modo præambula ad mandata, quæ sunt notitia Creatoris & Reparatoris, timor & amor, & prohibitio idololatriæ, respectu superiorum, mediorum, & inferiorum.*

(f) Al. *concursu.*

(g) Serm. sive Collat. 1. in Hexaem.

(h) Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(i) Al. *protervo.*

(k) Serm. 2. de decem Præcept. *Tales sunt Ariani, Sabelliani, Donatistæ, & Pelagiani, & ceteri.*

Jerem. 10. 14. et seq. citur in Jerem. *Stultus factus est omnis homo a scientia sua (a), confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis: vana sunt, & opus risu dignum* &c.

XIV. Demum prohibentur omnes perversæ appretiationes creaturarum in hoc quod dicitur: *neque omnem similitudinem*; scilicet alicujus rei existentis in rerum natura; ad differentiam idoli, quod non gerit similitudinem alicujus rei existentis in rerum natura. (b) Et istæ appretiationes prohibentur, sive proveniant ratione sublimitatis; & hæc superborum, de quibus dicitur Ps. *Non erit in te Deus recens*. (Ps. 80. 10.) Vel ratione sufficientiæ rei temporalis; & hæc avarorum, de quibus dicitur Eph. quinto: *Avarus, quod est idolorum servitus*. (Eph. 5. 5.) Vel ratione delectationis carnalis; & hæc lascivorum, de quibus dicitur Philipp. tertio: *Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt*. (Phil. 3. 19.)

CAPUT IV.

De secundo Præcepto quod est: Non assumes nomen Dei tui in vanum.

XV. Secundum mandatum est: *Non assumes nomen Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini sui frustra*. (Ex. 20. 7.) Hic præcipitur confessio Divinæ veritatis (c); & prohibetur abnegatio Divinæ veritatis; & prohibetur jurare frustra, & perjurare. Et etiam conceditur jurare pro causa debita, & sub conditionibus debitis, quæ debent esse comites juramenti; sicut dicitur Jerem. quarto: *Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia*. (Conditiones debitæ juramenti tres. — Jer. 4. 2.) Hi sunt tres comites juramenti. (Glossa ibi.) (d) Sed juramentum duplex est, scilicet assertorium, & promissorium. (Duplex juramentum assertorium & promissorium.) (e) Assertorium juramentum est, quando quis jurat aliquid asserendo, ut si dicatur: Quia ita est, Deus est testis. Et tale debet habere veritatem, non falsitatem, neque dubium. (Quale debet esse assertorium.) (f) Et si aliter faciat, assumit nomen Dei in vanum; quia non dicit veritatem. In juramento autem promissorio debet esse justitia; quia si vergeret in detrimentum salutis propriæ, vel si esset contra mandatum legis Divinæ, tale non esset observandum: & qui sic jurat, & facit, dupliciter peccat. (Quale promissorium.) (g) Tertio oportet quod juramentum habeat tertium comitem, scilicet judicium, ut sit in mente discretio, & præmeditatio, ne temerarium judicetur. (h) Unde qui jurat debet considerare utrum verum, vel falsum; utrum justum, vel injustum; utrum damnosum, vel fructuosum sit. Et qui non observat judicium in juramento, prævaricator est Præcepti.

XVI. Manichæi (i) autem insultant Ecclesiæ, quia dixit Salvator in Evangelio: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*. (Manichæorum objectio. — Matth. 5. 34.) Et ita dicunt, quod Ecclesia errat, quæ permittit jurare. Et dicendum est ad hoc, quod juramentum debet fieri, vel primo ad promovendum bonum. (Responsio, & confutatio.) Et hoc tripliciter; scilicet vel ad conservandam fidem; vel ad mutuam pacem; vel ad servandam fidelitatem. De primo juramento potest accipi quod dicit Apostolus Rom. primo: *Testis est mihi Deus, cui servio*. (Rom. 1. 9.) (k) De secundo juramento dicitur in Genesi de Jacob, qui juravit Laban. (Gen. 31. 53.) De tertio juramento, sicut inferiores Superioribus, (l) & Superiores inferioribus jurant, ad tenen-

(a) Vulg. absque *sua*; sed etiam d. Serm. 2. ibi *sua, id est, ab investigatione propria & nimia Philosophia*. Item *sua* MS. Cod. Biblioth. Episc. Trident., duo nostri Codd. Bernardin., Hugo Card., Lyranus &c. Accedit apud Tirin. „Hebraice, obmutescit omnis homo idololatra a „ *scientia sua* vana & fatua &c. “

(b) Vid. 3. Dist. 37. in text. Mag. nec non in Exposit. text. Dub. 1.

(c) Al. *voluntatis*; sed *veritatis* Serm. 3. de suprad. decem Præcept.

(d) Sic in Spec. anim. c. 2. ex Hier. L. 1. Comment. in Jer. c. 4. non longe a princ. & refertur 22. q. 2. c. animadvertendum. Item Par. 1. Centiloq. Sect. 12. ac 3. Dist. 39. Dub. 1.

(e) Ita dd. Spec. ac Centiloq.

(f) Sive, quod perinde est, ut *non neget verum, non affirmet falsum, & non asserat scienter dubium*, d. Serm. 3.

(g) Quodve *si facit, addat peccatum super peccatum*, confirmat quoque Exposit. in Ecclesiasten cap. 5.

(h) Ita fere in dd. Serm. Centiloq. ac 3. ibi.

(i) Videlicet *Catharista*, spectantes & ipsi ad Manichæorum sectas, de quibus S. August. in Lib. de hæresi. cap. 46., & ex nostratibus Dogmatistis Alphonsus a Castro adversus Heres. L. 4. verb. *Cibus*, ac Lib. 8. verbo *Juramentum*, nec non Bartholomæus Durand Fid. Vindic. Lib. 2. Art. 26. Et hujusmodi nedum late confutant laud. Dogmatistæ; sed & ipsemet S. Bona. in 3. Dist. 39. Art. 2. Q. 1. per tot.

(k) De hoc juramento Pauli loc. cit. Centiloq.

(l) V. G. *Principes Regi*, d. Centiloq. ibi.

tenendam fidelitatem, & justitiam. Vel secundo principaliter potest fieri juramentum ad compescenda mala. Et hoc tripliciter; vel ad sedandam (a) controversiam, sicut dicit Apostolus ad Hebræos. *Omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum*; vel potest fieri ad purgandam infamiam, sicut dicitur in Deut. quod Majores ibant, & purgabant se per juramentum, quando inveniebatur cadaver mortuum; vel ad compescendam malitiam, & ad hoc inductum est juramentum de calumnia (b), ne falsum dicatur (c). Ideo Christus dixit *non jurare* (d) *omnino*, id est, omni modo; sed modo debito, pro loco, & tempore, cum adest debita circumstantia, quæ includit tres dictos comites, qui debent comitari omne juramentum.

Hebr. 6. 16.

Deut. 21. 6. ac seqq.

XVII. Notandum tamen, quod in isto Præcepto cohibitio peccatorum mortalium innuitur, eoquod omnis falsa juratio semper perniciosa est; vera autem, periculosa, sicut dicit Sapiens: *Jurationi non assuescat os tuum*; quia assiduitas non est bona, *sunt enim multi casus in illa*. (e) Ita patet, quod Dominus non prohibet universaliter jurare, sed in casu. Et propter hoc Manichæi male insultant Ecclesiæ.

Assiduitas jurandi periculosa.

Eccli 23. 9.

XVIII. Item notandum (f), quod spiritualiter potest intelligi istud præceptum; aut quando nomen Domini assumitur ad aliquid efficiendum, sicut in Baptismo, in quo aliquid efficitur per verbum prolatum super elementum. Aut quando assumitur ad promittendum, sicut quando aliquis vovet Deo aliquid facere. Aut quando assumitur ad loquendum, sicut quando loquimur de Deo. E contra (g) tripliciter assumitur nomen Dei in vanum. Aut per Sacramenti suscepti frustrationem; aut per voluntatem promissioni contrariam (h); aut per apostaticam rebellionem. Qui autem assumit nomen Dei in vanum per Sacramenti suscepti frustrationem, tripliciter assumit, vel potest assumere nomen Dei in vanum. Aut quia non credit; aut quia si credit, accedit ad Sacramentum fictus, se non disponens; aut quia si accedit, & credit, & se disponit, gratiam susceptam non custodit. Et de his tribus dicitur ad Titum primo: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Qui autem assumit nomen Dei in vanum per fractionem voti emissi, hoc potest esse dupliciter; aut per dilationem irrationabilem, aut per voluntatem contrariam. Primo modo assumit quis in vanum nomen Dei, quando vovet, & habet tempus, & locum ad perficiendum, & non complet. Secundo quando promittit, & nihil vult facere de eo quod promisit. Propter quod dicitur in Deut. *Si quid processerit de labiis tuis, non facies irritum*. (i) Qui autem assumit nomen Dei in vanum per apostaticam rebellionem, prævaricator est istius Præcepti. Propter quod dicitur in Proverbiis: *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso. Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat. Huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit ultra medicinam*. Et in Ecclesiaste: *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio*. Tertio assumitur nomen Dei in vanum locutione; & hoc tripliciter. Vel quando loquitur quis de Deo locutione malefica; quia maledicit nomen Domini. Vel quando per locutionem mendacem dicit de Deo, quod non est, & quod non convenit; aut negat quod Deo inest. Unde dicit Anselmus, quod omnis contradictionis pars nobilior Deo est attribuenda (k). Vel quando per locutionem probrosam aliquando membra

Intelligentia spiritualis hujus Præcepti.

Tit. 1. 16.

Deut. 23. 23.

Prov. 6. 12. & seqq.

Eccle. 5. 3. & seq.

Anselmus.

(a) Al. *securandum*.
(b) Sive *propter calumniam vitandam, sicut jurant actor & reus*, Centiloq. ibi.
(c) Al. *dicant*.
(d) Al. *Non jurabis*.
(e) 3. Dist. 39. Art. 1. Q. 3. in fine sic. „ Quia propter incertitudinem sermonis frequenter perjurium juramento conjungitur; „ hinc est quod ipsum juramentum in Christianis viris, & maxime perfectis, debet esse „ valde rarum; secundum consilium ejus qui „ dicit: *Jurationi non assuescat os tuum, sunt enim* „ *multi casus in illa*. “ Vulg. *multi enim casus in illa* absque verbo *sunt*.
(f) Vel hic notandi modus D. Bonaventuræ familiaris.
(g) Al. *Et sic*.
(h) Al. *contrariantem*.
(i) Sic Serm. 3. de decem Præcept. a quibus quoad verba multum variat Vulg. ibi.
(k) Ita suprad. Serm. 3. Et id videtur ex eo deduci, quod inquit idem Anselmus in Proslog. cap. 3. quod *Deus est, quo majus nequit cogitari*.

bra Christi quis denominat. Et contra ista tria genera dicitur in Levitico: *Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur*. (Levit. 24. 16.)

CAPUT V.

De tertio Præcepto quod est: Memento ut diem Sabbati sanctifices.

XIX. Tertium Præceptum est: *Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei septimo, & sanctificavit eum.* In isto Præcepto præcipitur sincera dilectio Divinæ bonitatis, quæ appropriatur Spiritui sancto. (a) Et in litera istius Præcepti Legislator quatuor facit. Primo cum integritate Præcepti aliquid præcipit, cum dicit: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*, id est, cum præceptione universali præcipit vacationem animæ ad Deum omnipotentem, & verum, & sanctum, & summe diligendum. Secundo aliquid concedit: *Sex diebus operaberis* &c. Tertio aliquid interdicit: *Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus* &c., in quo interdicit omne opus servile. Quarto subditur ratio præceptionis, cum dicitur: *Sex diebus fecit Dominus cœlum & terram* &c.

(Exod. 20. 8. ac seqq.)

(Quatuor in hoc Præcepto notanda.)

XX. Nota, quod istud Præceptum habet aliquid morale, aliquid cæremoniale, sive figurale, & aliquid ex utrisque mixtum. Quod enim sanctificationem præcipit, hoc est morale. Ille enim sanctificat diem Sabbati, qui Deum ex toto corde, & tota anima propter se, & super omnia diligit. (b) Aliquid cæremoniale, sive figurale est, scilicet figuratio diei septimæ; quia designat quietem animarum, & quietem Dominici corporis in sepulcro, & significat vacationem contemplationis. Mundus autem habet esse in mente æterna, in cognitione angelica, & in natura propria. Secundum quod habet esse in mente æterna, sic est ejus esse æternum, & totum simul. Secundum vero intelligentiam angelicam, Deus impressit intellectui angelico esse mundi simul secundum durationem, sed secundum prius & posterius secundum naturam. Secundum quod vero res sunt in natura propria, propter condescensionem, cum Deus posset facere totum in instanti, tamen res produxit secundum ordinem temporis. (c) Est item aliud partim morale, & partim cæremoniale. Cessatio enim ab omnibus operibus, sicut Judæi observabant, erat figurale; & figurabat cessationem ab omni opere servili: & hoc nobis præceptum est, scilicet ab omni peccato cessare (d). Si autem intelligatur de aliquibus operibus, sic est in præcepto secundum determinationem Ecclesiæ; & secundum quod Ecclesia instituit, cessandum est: & hoc morale est.

(Habet aliquid morale, aliquid cæremoniale, & aliquid ex utrisque mixtum.)

(Sanctificatio Sabbati in Dei dilectione consistit.)

(Triplex esse mundi, in mente æterna, in cognitione angelica, & in natura propria.)

XXI. Et propter hoc nota secundum Hugonem (e) quod operationum mechanicarum septem sunt genera, scilicet Agricultura, Lanificium in vestimentis, Fabrilis in quacunque materia fiat, Navigatio, Venatio quæ se extendit ad cibos, qui sunt victui necessarii,

(Hugo a S. Vict. L. 3. Didascal. c. 21.)

(a) Sic in 3. Dist. 37. Art. 2. Q. 1. in conclus.

(b) Ibi in Exposit. Text. Dub. 3. „ Hoc „ omni tempore Deus requisivit, ut homo sibi habitaculum cordis præpararet, & eidem „ aliquando vacaret, ut per dilectionem eidem „ adhæreret. Et quantum ad hoc non tantum „ erat morale, sed etiam quodammodo faciebat ad aliorum moralium integram impletio„ nem: quia dum homo vacat sibi, & Deo, „ melius cognoscit quid sit agendum, & quid „ est faciendum. Et propterea isti mandato „ specialiter præmittitur: *Memento*, quia in ejus „ memoratione cetera memorantur.

(c) Confer cum Breviloq. Part. 2. Cap. 2. ad fin., nec non cum Serm. 4. de tert. Præcep.

(d) Doctrina hæc favet illis, qui apud P. Leonardum Vanroy in Tract. 1. de Act. Human. Cap. 6. Q. 3. Petes 2. existimant „ Non om„ nino improbabile esse, quod gravius peccet „ qui fornicationis crimen v. g. vel aliud quod„ cunque, die festo, præsertim solemniori com„ mittit; quam alter die feriali idem agens. „ Divum *Thomam* Opusc. 64., & D. *Bonaven„ turam* a se stare opinantur &c. „ Vid. Gaspar. Juenin Instit. Theologicar. To. 5. Par. 5. Diss. 4. de Lege Posit. Div. Art. 3. ubi id etiam comprobat ex doctrina SS. Thomæ & Bonaventuræ.

(e) In Opusc. de reduct. art. ad Theol. post init. *Septem artes mechanicas assignat Hugo de S. Victore in Didascalicon.*

rii, (a) Medicina, & quidquid ad corpus humanum pertinet, Theatrica, & quæ pertinent ad risum & lætitiam. Sunt ergo inter ista opera quædam meræ servilitatis, & non necessitatis in die festo, ut Agricultura, Lanificium, Fabrilis. Quædam sunt utilitatis, & quasi cujusdam necessitatis, ut Medicina, & Venatio, quæ ad cibos pertinet, & ad victum humanum. Sunt etiam quædam opera lætitiæ, & jucunditatis. Prima opera meræ servilitatis, quæ non sunt necessitatis in die festo, Ecclesia prohibet in Præcepto isto. Secunda opera utilitatis, & quasi cujusdam necessitatis, Ecclesia concedit. Tertia opera lætitiæ, & jucunditatis, permittit, & non prohibet, ut choreæ, de quibus Exodi quintodecimo (b), organa, & quæ sunt hujusmodi.

Exo. 15. 20. ac seq.

Quæstio, cur in hoc Præcepto morale cum cæremoniali miscetur?

XXII. Sed si quæratur, quare in hoc Præcepto miscuit morale cum cæremoniali? Dicendum est, quod hoc est, quia quidquid latet, quidquid patet in aliis ad caritatem reducitur. (c) Et ideo in isto mandato simul ista conjunxit; quia omnia ista mandata ab isto dependent, cum sit Præceptum Spiritui sancto appropriatum, qui est amor individuus. (d) Per hoc patet responsio ad insultationem Judæorum contra Christianos de observatione Sabbati spiritualiter, quantum ad diem Dominicum, in quo aliqua opera facimus; cum ipsi in Sabbato ab omni opere cessent.

XXIII. Notandum ulterius, quod spiritualiter intelligendo præceptum istud, dicendum est, quod est vacatio convertens animam in Deum, & immutatio diei in opera virtutum, & quietatio ab omni opere vitioso. Et hoc innuit Apostolus primæ ad Timoth. primo: *Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Ista autem vacatio convertens animam in Deum continet septem, scilicet meditationem, orationem, exultationem, lectionem Psalmodiæ, oblationem, sive sacrificium, prædicationem, sive Divini verbi interpretationem, & auditionem Divinorum præceptorum. Tria priora pertinent ad contemplationem, alia quatuor ad actionem.

Quid hoc Præceptum continet, ut est vacatio convertens animam in Deum.

1. ad Tim. 1. 5.

XXIV. Secundo in isto Præcepto mandat Deus imitationem ipsius in operibus virtutum. Propter quod dicit Apostolus: *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.* Et in Luca: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* De istis autem operibus disceptabit Dominus in judicio. Et in Matth. enumerat Salvator sex opera misericordiæ, pascere esurientes, potare sitientes, vestire nudos, colligere hospitem, visitare infirmum, redimere captivum. Septimum in Tobia, sepelire mortuum. (e) Et ideo dicitur; *Sex diebus operaberis*, quoad ista opera misericordiæ.

Quid ut est imitatio ipsius in operibus virtutum.

Eph. 5. 1. ac seq.

Luc. 6. 36.

Matth. 25. 35. ac seq.

Tob. 2. 3. ac seqq.

XXV. Ad opus autem virtutis sex requiruntur. Primum est circumspectio (f) provida; quod intelligitur in opere (g) primæ diei Gen. primo, cum *dixit*

Sex ad opus virtutis requisita.

Gen. 1. 3.

(a) Bene notandum, de hac, & non de alia venationis specie loqui. De hujusmodi *Venatione* Gen. 25. 28. nec non 27. 7.

(b) Loc. cit. Exo. ibi post carmen, quod cecinit Moyses & filii Israel Domino, subditur: *Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens: Cantemus Domino.* &c. Similes his choreas permittit, & non prohibet Ecclesia. Et choreas hujusmodi fieri vidi in Hispania in Festo Corporis Christi, & in ejus Octava. Unde ipsemet Doctor noster Seraphicus in 4. Dist. 16. Par. 1. in Exposit. Text. Dub. 13. postquam dixit cum Glossa „ Ludus est gesticulatio libi„ dinosa, cujusmodi est in choreis “ subdit „ „ Dico igitur quod ludus chorearum non est „ malus secundum se, sicut patet de sorore „ Moysi: sed fit malus quadruplici de causa. „ Propter modum, quando est modus lascivus. „ Propter finem, quando fit ad procreandam „ libidinem. Propter tempora, ut si fiat tem„ pore tristitiæ. (*Idem esto de tempore festivo* „ *judicium*) Propter personam, ut si fiat a per„ sona religiosa &c.“ Vid. Spec. anim. c. 3.

(c) Quippe ut loquitur in Princip. sacr. Scriptur. ex August. de doctr. Christ. L. 3. c. 10. n. 6. *Non præcipit Scriptura nisi charitatem, non culpat nisi cupiditatem.* Et ut ait in 2. Dist. 38. Art. 1. Q. 2. in concl. „ Apostolus expresse „ dicit, quod caritas est consummatio præcepti, „ & plenitudo legis. (*Rom.* 13. 10.) Augusti„ nus etiam dicit in Enchir. quod omnia præ„ cepta Divina referuntur ad caritatem. (*Ench.* „ *c.* 121. *n.* 32.) Et in Lib. de Doctrina Chri„ stiana ostendit, quod ad caritatis præceptum „ commendandum ordinatur tota Scriptura “ „ L. 1. de Doct. Christ. c. 35. n. 39. & seqq.

(d) 1. Dist. 10. Art. 2. Q. 2. in concl. & Dist. 17. Par. 2. Dub. 4.

(e Confer cum Serm. 1. Dom. 1. post Oct. Pentec. & cum Centiloq. Par. 3. Sect. 47. Item de operibus misericordiæ die festo exercendis 3. Dist. 37. Dub. 3.

(f) Al. *consideratio.*

(g) Al. *operatione.*

xit Deus: *Fiat lux. Et facta est lux.* (a) Secundum est intentio recta; quod notatur in opere secundæ diei, cum *dixit* v. 6. *Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum.* Tertium est affectio pura; & hoc intelligitur in opere tertiæ diei, cum v. 9. ac seqq. dixit Deus, quod divideretur terra ab aquis: quia divisio ab omni terrenitate, (b) vel carnalitate, totam animam puram facit. Quartum autem electio justa; & hoc intelligitur in opere quar- v. 14. tæ diei, cum *dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli*, quia omnia debent esse ordinata. Quintum vero prosecutio vigorosa; & hoc intelligitur in ope- v. 20. ac seqq. re quintæ diei, cum fecit Deus viventia, volatilia scilicet & natantia. Sextum est informatio caritativa; & hoc v. 26. ac seqq. intelligitur in opere sextæ diei, in qua factus est homo, omnibus prius factis: in quo significatur, quod opera bona debent esse circumstantiata omnibus aliis circumstantiis. Et hoc est caritas omnium bonorum, & virtutum forma (c): Et tunc est vere homo factus ad imaginem, & similitudinem Dei (d).

XXVI. Tertio mandat Deus in isto Præcepto cavere ab omni opere vitioso; & ideo opus servile interdicitur.

Peccatum quinque modis committitur.

Sed nota, quod homo peccat quinque modis. Primo, quando peccatum perpetrat. Secundo, quando alterum ad peccandum incitat. Tertio, quando peccantem fratrem defensat. Quarto, quando peccantem acceptat, ut cum sibi placet. Quinto, quando peccantem dissimulat, &, cum possit reprehendere, non reprehendit. Primum notatur cum dicitur: *Non facies omne opus in eo tu*, id est, *tu* nullum perpetrabis peccatum. Secundum notatur cum dicitur: *& filius tuus, & filia tua*, id est, non instigabis aliquem ad peccandum, vel verbo, vel facto, vel exemplo; quia talis pater peccati dicitur sic instigando alium ad peccatum. Tertium notatur cum dicitur: *Servus tuus, & ancilla tua*, id est, qui facit peccatum, servus est peccati; (e) & qui tuetur se, vel alium, cum malefacit, Dominus est peccati. Quartum notatur cum dicitur: *& jumentum tuum*; & hoc facit ille qui acceptat peccantem: quia sicut jumentum debet esse ligatum in stabulo, nec ducitur ad opus, nisi acceptante Domino, & hæc acceptatio est relaxatio; ita cum quis peccatum suum vel alterius acceptat, jumentum relaxat. Quintum notatur cum dicitur: *& advena qui est intra portas tuas*. Tunc enim aliquis hominem advenam reputat, quando eum non corrigit, cum corrigendus sit. Propter quod Augustinus: Qui negligit fratrem suum corrigere, magis peccat quam qui peccavit. (f) Ps. *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce servo tuo* (g).

Augustinus de verbis Domini Ser. 16. ante med. Ps. 18. 13. ac seq.

CA-

(a) Mariana ad hæc verba subdit „ Vide „ sapientiam Conditoris: instar artificis opus „ facturus, primum omnium lumen accendit: „ sic in vita confirmanda primum fides & co- „ gnitio rerum exacta præcedat, subsequantur „ cetera. “

(b) Sive *terreneitate*, quod utrumque verbum D. Bonav. vel alibi usurpat.

(c) In 2. Dist. 38. Ar. 1. Q. 2. in fine *caritatem vocat principium boni operis, radicem, & formam virtutum, & finem.* Et in 3. Dist. 27. Art. 1. Q. 1. ad 2. ait: *Omnes virtutes diffiniri possunt per caritatem; quia amor caritatis dat eis rationem merendi: qua ablata non est, proprie loquendo, dicenda virtus esse in anima.* Et ad 3. subdit: *Amor caritatis aliis virtutibus, ut in actus suos exeant, imperat, & imperando informat, & facit eos meritorios, & informando jungit fini, & in ipso quietat, dum facit nos adhærere Deo, & ipso frui: & ideo merito virtus gratuita per caritatis amorem est diffinienda.*

(d) In cit. 2. ibi: *Caritas continuat voluntatem nostram ipsi Deo, ut principio moventi, & conformat, ut regulæ dirigenti, & jungit, ut fini quietanti: & ideo sicut ipse Deus habet rationem efficientis, in quantum movet, & formalis, in quantum dirigit, & finalis, in quantum quietat; sic & ipsa caritas respectu operis rationem habet istius triplicis causæ &c.*

(e) In Spec. anim. c. 2. *Festum vel Dominicam violat qui peccato operam dat; hoc est enim opus servile, qui facit peccatum, servus est peccati.*

(f) Ipsemet S. Bonav. in d. Spec. anim. cap. 3. sic „ Correctio proximi est omnibus in „ præcepto, cum tamen scitur, vel creditur, „ quod correctio peccatum impediat, quod „ alias fieret. Et licet sit omnibus in præ- „ cepto, illis tamen præcipue quibus incum- „ bit ex officio, ut sunt Domini, Principes, „ Prælati &c., qui magis in hoc peccare pos- „ sunt. Quod autem correctio sit omnibus in „ præcepto, patet per Augustinum de verbis „ Domini: Si negligis corrigere, pejor factus „ es eo, qui peccavit. “ Addo S. Gregor. in Regist. L. 9. Indict. 2. Epist. 110. al. 115. versus fin. cujus verba sunt: *Facientis procul dubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare.* Laudantur hæc a Gratiano in Decreti Part. 1. Dist. 86. c. 3.

(g) Apud Gratian. ibi: *Nihil prodest alicui non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato.*

CAPUT VI.

De quarto Præcepto quod est: Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

XXVII. Quartum Præceptum, & primum in secunda tabula est istud: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Et in hoc Præcepto præcipit beneficentiam, & tanguntur in isto Præcepto duo, scilicet primo Præcepti forma, cum dicitur: *Honora &c.*; secundo promissio ipsa, cum subditur: *ut sis longævus &c.* Quoad Præcepti formam, nota quod hic notat Pater personam generantis, instituentis, educantis sive benefacientis; ideo debetur ipsi honor reverentiæ, obedientiæ, & beneficentiæ, secundum illud Ecclesiastici: *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet, qui se genuerunt.* Honor reverentiæ debetur Patri corporali; honor vero obedientiæ debetur Patri spirituali similiter & carnali, secundum illud Pauli: *Filii obedite parentibus vestris in Domino: quod est mandatum primum in promissione.* Honor vero beneficentiæ debetur Patri secundum illud Ecclesiastici: *Fili, suscipe senectam Patris tui, & non contristes eum in vita illius*, id est, beneficentiam etiam ei exhibe. Secundo huic Præcepto additur ista promissio: *ut sis longævus &c.* Ista autem longævitas non solum attenditur secundum diuturnitatem dierum, sed secundum valorem, & promissionem vitæ æternæ. (*a*) Unde honoranti Patrem & Matrem honore reverentiæ debetur vita gloriosa, sive honorifica: honoranti honore obedientiæ, vita jucunda: honoranti honore beneficentiæ, vita opulenta. Et ex his tribus sequitur vita longa. (*b*) De vita gloriosa concessa honoranti parentes, primo dicitur in Ecclesiastico: *Gloria hominis ex honore Patris sui, & dedecus filii Pater sine honore.* Et ideo dicitur ibi: *Ne glorieris in contumelia Patris tui, non enim est tibi gloria ejus confusio.* De vita jucunda concessa honoranti Parentes, secundo dicitur ibi: *Qui honorat Patrem suum, jucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat Patrem suum, vita vivet longiore, & qui obedit Patri, refrigerabit Matrem.* Summa jucunditas est, quod homo non sit rebellis suis Superioribus, vel eorum contemptor. De vita opulenta concessa honoranti Parentes, tertio dicitur in eodem: *In opere & sermone, & omni patientia honora Patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo*, (*c*) *& benedictio illius in novissimo maneat.* Et tunc sequitur opulentia mentalis, & spiritualis, & non corporalis, vel carnalis.

XXVIII. Ex isto igitur Præcepto obligamur parentibus obedire, & in dispensatione necessariorum, & in imitatione actuum virtuosorum, & in exhibitione obsequiorum. (*d*) Si autem parentes carnales aliquid imponant, quod sit contra perfectionem nostram, & salutem; non est eis obediendum secundum sententiam Salvatoris: *Si quis venit ad me, & non odit Patrem suum, & Matrem, non potest meus esse discipulus.* Aut *qui amat Patrem aut Matrem plusquam me, non est me dignus.* Ideo Patri imperanti filio, ne intret Religionem, non tenetur filius obedire; quia præcipit

Margin notes: Exo. 20. 12. — Præcepti forma. — Honor triplex reverentiæ, obedientiæ, beneficentiæ. — Eccli 3. 8. — Eph. 6. 1. ac seq. — Eccli 3. 14. — Præcepti promissio, & quomodo intelligenda. — Ibi 13. — 11. — 6. — 7. — 9. ac seq. — In quibus obediendum Parentibus. — Luc. 14. 26. Matth. 10. 37.

(*a*) Serm. 5. de dec. Præcept. sic „ Sed numquid verum est semper quod diutius vivant? „ Videmus hoc falli quandoque; ergo Deus „ fallax erit in suo promisso. Dico, quod „ longævitas non solum attenditur secundum „ longitudinem dierum currentium, sed secundum valorem &c. " Et in 3. Dist. 37. sub Dub. 4. „ Ad illud quod quæritur, quare huic „ mandato specialiter promittitur longævitas „ vitæ, dicendum quod in isto mandato præcipitur opus pietatis, de qua dicit Apostolus „ (1. *Tim.* 4. 8.): Quia promissionem est habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Unde „ populo carnali promittebatur vita præsens, „ spirituali non tantum præsens, sed etiam futura. " Ceterum quod promissio illa diuturnitatis vitæ ad literam accipienda non sit, monet etiam laud. Calmet. Et sane experientia testatum fieri ait S. Ambrosius in Psal. 43. num. 8., plures filios parentibus plane morigeros non tamen idcirco longævam ducere vitam.

(*b*) Hæc *longa vita* accipi potest secundum Hebr. apud Marian. & Calmet: *Ut prolongent dies tuos*, scilicet Pater & Mater, diuturnam tibi vitam suis precibus obtinendo. Quæ quidem preces a Deo horum Præceptorum auctore exaudiuntur, sin minus pro diuturnitate vitæ præsentis, saltem pro æternitate futuræ. Certe, ait Mariana, Hebraicum verbum activum est, non neutrum.

(*c*) Vulg. *ab eo.* Et apud Brugen. „ Romani Correctores, pro eo quod vulgo legitur *Deo*, reposuerunt pronomen *eo*, referendum ad *patrem tuum*. "

(*d*) Similiter desinentia Bonaventuriana.

pit quod vergit in detrimentum salutis. Propter quod dicit Hieronymus: Si Pater in limine jaceat, si Mater ubera, quibus te lactavit, ostendat, per calcatum perge Patrem, per calcatam perge Matrem, & ad vexillum Crucis evola. Solum enim genus pietatis est, in hoc esse crudelem. (a)

Hieronymus Ep. 14. al. 1. ad Heliodor. Monach. n. 2.

Spiritualis hujus Præcepti intelligentia.

XXIX. Spiritualiter autem intelligendo istud Præceptum dico, quod hic præcipitur beneficentia ad omne genus hominum. Pater enim nominat personam, cui inest auctoritas, cui inest antiquitas, cui inest amicabilitas, sive dilectio & caritas. In primo præcipitur obedientia homini dominium habenti; & hoc sive rei Politicæ, sive rei Ecclesiasticæ, sive rei aut vitæ Monasticæ (b). Primo Patri, qui præest rei Politicæ, obediendum, & ei, qui dicitur Rex, sive Princeps; & talis Pater debet esse, & protectione, & tutela, & defensione. Unde Beatus Petrus: *Deum timete: Regem*, & Principes, *honorificate*. Similiter secundo Patri, qui præest rei Ecclesiasticæ, est obediendum; quia talis est Pastor gregis, & ideo de isto potest intelligi verbum Apostoli ad Hebræos: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Similiter tertio Patri, qui præest in regimine rei, sive vitæ Monasticæ, obediendum, & reverentia ei exhibenda, secundum quod dicit Hieronymus: Præpositum Monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Credas tibi salutare quidquid ille præceperit &c. (c) Secundo in Patre intelligitur antiquitas; & in hoc intelligitur debilitas: senes enim debilitantur. Et qui patrem honorat ratione antiquitatis, & debilitatis, honorat omnem hominem, qui indiget adjutorio, vel qui caret sensu, vel fortitudine, vel infestatur ab alio. Propter quod instruimur, quod debemus alium adjuvare per documenta, per sustentamenta, & per patrocinia: & ad hoc specialiter sunt Prælati. Si homo caret sensu, debent ipsum juvare per documenta. Si caret fortitudine, debent ipsum juvare per sustentamenta. Si infestatur ab alio, debent ipsum adjuvare per patrocinia. Tertio quia in Patre intelligitur ratio amicabilitatis, sive dilectionis & caritatis; ideo cum omni homini debeamus dilectionem, nomine Patris sic intelligitur omnis homo a nobis honorandus. (d) Et hoc admonet Apostolus dicens ad Rom. *Honore invicem prævenientes*. Et iterum: *Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem*. Et quantum ad hoc Præceptum debet homo caritatem aliis exhibere, bene volendo cuilibet, quantum ad affectum, (e) & quantum ad effectum, & quantum ad ostensionem & signum. Et hoc est quod dicit Joannes in prima Canonica: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate*. Et est hic ordo quantum ad exhibitionem caritatis, ut secundum rationem proximitatis magis diligatur propinquus, quam extraneus; & secundum rationem convenientiæ in professione, magis frater spiritualis, quam alienus. Et ita patet quod aliqui obligantur ad istam beneficentiam tantum ratione Præcepti, alii ratione beneficii accepti, alii ratione promissi exhibendam. (f)

1. Pet. 2. 17.

Hebr. 13. 17.

Hier. Epist. 125 al. 4. ad Rustic. n. 15.

Munera Prælatorum.

Rom. 12. 10. 13. 7.

Caritas exhibenda cum affectu, effectu, & signo.

1. Joan. 3. 18.

Ordo caritatis.

CAPUT VII.

De quinto Præcepto quod est: Non occides.

XXX. Quintum Præceptum est: *Non occides*. In istis sex Præceptis sequentibus ordinatur homo ad proximum secundum legem innocentiæ. Homo autem nocet proximo tripliciter, scilicet perversitate operis, aut falsitate sermonis, aut per improbitatem voluntatis. Perversitate autem operis tripliciter. Quia aut talis qui nocet proximo infert injuriam in personam propriam; aut in personam conjunctam; aut in tem-

Ordo secundum legem innocentiæ. Nocumentum triplex opere, sermone, & voluntate.

Perversitas operis triplex contra proximum in personam propriam, conjunctam, & in temporalem substantiam.

(a) Editio noviss. Veron. quæ mihi præ manibus est, paulo variat.

(b) Al. *cœnobiticæ*.

(c) Sic melius quam in editis de decem Præceptis. Ut supra enim D. Bonav. etiam ex eod. Hier. Phar. L. 2. c. 43.

(d) In 3. Dist. 37. Dub. 4.

(e) Hinc merito ab Innocentio XI. damnata est hæc propositio: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*.

(f) De hactenus dictis plura Serm. 5. de quarto Præcepto, ubi etiam duo superadduntur exempla, quæ obnoxia fuere Oudinianæ censuræ, quam refutavimus in Prodromo col. 664. ac seq. Si Oudinus hunc vidisset Lib. de decem Præceptis, offendisset nihil, in quo genuinum frangeret, ac nequidem novissimi Editores Veneti ad Supposititia rejecissent.

temporalem substantiam. Primum prohibetur in isto: *Non occides*; secundum in sequenti: *Non mœchaberis*; tertium cum postea dicitur: *Non furtum facies*. In hoc ergo Præcepto: *Non occides*, prohibetur ira prorumpens in injurias peremptivas vitæ naturalis, & peremptivas vitæ incolumis, & peremptivas vitæ honorabilis. Natura enim semper appetit quod melius est: (*a*) & ita naturaliter appetit vitam subsistentem, vitam salubrem & incolumem, & vitam honorabilem.

Hoc Præcepto vetitæ injuriæ peremptivæ vitæ naturalis, incolumis, & honorabilis.

XXXI. Primo ergo in hoc Præcepto prohibetur ira prorumpens in injurias peremptivas vitæ naturalis; & hoc patet satis ex superficie exteriori ipsius Mandati: *Non occides*. Secundo prohibetur ira prorumpens in injurias peremptivas vitæ incolumis, scilicet percutiendo, vel vulnerando; quia talis etiam facit contra Præceptum istud: *Non occides*. Quoniam vitam incolumem decidit, & perimit. Tertio prohibetur ira prorumpens in injurias peremptivas vitæ honorabilis, sive fiat per infamiam, sive per ignominiam, sive per imprecationem. Ideo dicitur in Matth. *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et tanguntur in hoc illa tria. (*b*) Et quia vita naturalis est fundamentum vitæ incolumis, & honorabilis vitæ; ideo sub illo verbo intelligitur peremptio utriusque vitæ.

Matth. 5. 21. ac seq.

XXXII. Sed nunc Manichæi, arguunt, quod lex dicit: *Maleficos non patieris vivere*; & hic lex alia dicit: *Non occides*. Videtur ergo quod lex sit contraria legi, & ita a diversis Diis. Item secundum legem Christi qui dicit: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Petrus ergo qui accepit gladium, contra legem fecit. Dicunt etiam universalem Ecclesiam contra legem facere, accipiendo gladium; quia dicitur a Salvatore: *Ego autem dico vobis, non resistere malo*. Sed dicendum, quod hic prohibetur occisio hominis, non jumentorum, vel virgultorum, non avium, vel piscium. Occisio autem hominis aut fit a lege, aut ab homine. Et hoc, scilicet ab homine, quadrupliciter. Aut casu, aut necessitate, vel vere, vel interpretative. Et in hoc Præcepto prohibetur occisio facta ab homine sicut ab homine, non sicut a lege. Et ideo Deus, qui conditor est naturæ, & conservator naturæ & legis, hominem potest occidere. Et hoc fit quando Dei minister occidit, servato scilicet justo animo, justo ordine, & justa caussa. Lex enim ex justa caussa præcipit hominem occidere, cum dicit: *Maleficos non patieris vivere*. Igitur judex justum ordinem debet servare, & justa caussa procedere, secundum quod dicitur in Deut. *Judicent populum justo judicio*. Et *Juste quod justum est exequeris*. (*c*) Item oportet habere animum justum, ita quod judex occidendo, hoc non faciat amore vindictæ, sed zelo justitiæ. (*d*) Et hoc est quod dicit Apostolus ad Roman. *Non enim sine causa gladium portat*.

Manichæorum objectiones. Exo. 22. 18.

Matth. 26. 52.

Matth. 5. 39.

Solutio.

Deut. 16. 18. ac 20.

Rom. 13. 4.

Dei

(*a*) Ita secundum Philosophum in 2. Dist. 20. Art. 1. Q. 6. ad opp. 2. & resp. ad 2.

(*b*) Ex prædictis verbis infert Serm. 6. de decem Præcept. „ Ergo planum est, quod tribus modis facit homo contra illud mandatum, scilicet quando quis irascitur fratri suo, vel quando dicit racha, vel quando dicit, fatue. Et quando hoc facit ex deliberatione animi, tunc dicit, quod reus est gehennæ ignis. " In 3. autem Dist. 37. Dub. 5. ait „ Non tantum datur intelligi in prædicto mandato prohiberi perpetrationem homicidii in opere; sed etiam offensam in corde, ostensionem in signo, & expressionem in verbo. Propter quod tria dicit: Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, ubi est expressio verbi, reus erit gehennæ ignis. Ubi dat intelligere triplicem gradum peccati iracundiæ præcedentis homicidii perpetrationem. " Porro talis *iracundia præcedens homicidii perpetrationem* suapte origine mortalis videtur, adeoque digna mortis æternæ pœna, contra Scribas qui putabant Præcepto *non occides* homicidium duntaxat vetari, non vero hujusmodi iracundiam internam; quive homicidio non aliam pœnam assignabant, quam mortis corporalis a Judicibus in judicio infligendam. Vide sis in prædictum textum Interpretes recentiores.

(*c*) Vulg. *persequeris*; sed *exequeris* etiam S. Gregor. Moral. L. 9. c. 25. n. 38.

(*d*) Ira enim nullum peccatum est, si ex justitiæ zelo assumatur ad exstirpationem scelerum, scelestorumque, quemadmodum egit Mathatias interimens Legatum Antiochi cogentem Judæos idolis sacrificare 1. Mach. 2. 25. & Christus ipse ejiciens flagello ementes ac vendentes e templo, Jo. 2. 15. Vid. S. Jo. Chrysost. in Ps. 4. nec non S. Gregor. Magn. in Job 5. 2.

Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Quod ergo Dominus dixit Petro: *Mitte gladium tuum in vaginam, & omnes qui acceperint gladium &c.*, non referendum istud verbum ad personas, quæ sunt ministri Curiæ, (a) sed ad illas, quæ non sunt ministri, & quæ sunt ministri Ecclesiæ, pro qua, non a qua, hic gladius exerendus. (b) Et Petri laudatur zelus, non opus. (c) Quod autem dicit Dominus *non resistere malo*, hoc intelligitur per amorem vindictæ.

Jo. 18. 11.

Matth. 26. ibi.

Hominis occisio triplex.

XXXIII. Si autem quis occidit hominem, hoc potest tripliciter fieri, aut casu, aut necessitate, aut voluntate (d). Si casu, hoc potest esse dupliciter; aut adhibendo operam rei licitæ, adhibita etiam debita diligentia, & talis non est homicida; aut adhibendo operam rei illicitæ, & non adhibendo debitam diligentiam, & talis non excusatur nisi a tanto, in quantum non intendit occidere. (e) Si necessitate, hoc iterum potest esse dupliciter; aut necessitate vitabili, aut necessitate inevitabili. Si enim quis est in necessitate vitabili ut moriatur, vel occidatur, quia potest fugere, & non fugit, quoniam timet verecundiam, vel dedignatur fugere, aut repercutit occidendo, homicida est; a tanto tamen excusatur, non a toto. Si autem occidat hominem necessitate inevitabili, ut quando non potest fugere, & intendit se tueri, & animam (f), & corpus, potest occidendo repercutere; tamen non est istud concessum personis perfectis, (g) sed infirmis & imperfectis. (h) Et hoc si fiat non zelo vindictæ, sed amore conservationis propriæ vitæ & animæ; non animi crudelitate, vel ulciscendi libidine, sed ut impediat ipsum, ne perdat suam vitam & animam: talis non est reus, qui debeat secundum legem puniri, ut dicit Augustinus Lib. de libero arbitrio. (i) Si autem vere & perfecte faciat homicidium, & voluntarie, hoc est etiam dupliciter; quia aut occidit libidine vindictæ, aut animi crudelitate. Item occisio hominis ab homine fit in animo interpretative; & hoc tripliciter. Sive primo, negando subsidium in facto, cum adest necessitas extrema, de qua Ambrosius: Pasce fame morientem, si non paveris, occidisti. (k) Aut secundo, aliquid obloquendo in verbo, & vitæ alterius detrahendo, si hoc fiat ex malignitate animi; ac etiam praecipiendo, consulendo, (l) vel accusando. Aut tertio, odiendo. Unde Canonica Joannis: *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* (m) Secundum ergo principalem intentionem mandantis prohi-

Casu dupliciter.

Necessitate dupliciter.

Augustinus de lib. arbitr. L. 1. c. 5. n. 11.

Voluntate dupliciter.

Occisio interpretativa triplex.

Refertur ex Ambrosio D. 86. c. Pasce.

1. Jo. 3. 15.

(a) Unde ineptissimi sunt Anabaptistæ, qui omnem gladii usum prohiberi volunt, etiam Magistratui.

(b) Sic Comment. in Joan. ibi num. 1168.

(c) Ita Exposit. in cap. 22. S. Luc.

(d) *Casu, necessitate, & voluntate*, ait quoque in Centiloq. Par. 1. Sect. 31.

(e) Serm. 6. de decem Præcept. *Si autem sit homicidium casuale, & homo adhibet operam rei illicitæ, nec adhibet debitam diligentiam, nec excusatur a tanto, nec a toto*. Melior lectio superior.

(f) *Animam*, inquam, ut si se putet in peccato mortali constitutum, ne impoenitens ab invasore occidatur.

(g) Ita apprime ad mentem S. Ambrosii Lib. 3. Officior. c. 4. dicentis „ Non videtur, quod „ vir justus & sapiens quærere sibi vitam aliena „ morte debeat, utpote qui, si in latronem „ armatum incidat, ferientem referire non „ potest, ne, dum salutem defendit, pietatem „ contaminet. “

(h) Magis quoque hæc mihi probatur lectio quam ea quæ in d. Serm. 6. ita sonat „ Si „ fiat hoc cum moderamine inculpatæ tutelæ, „ hoc concessum est personis etiam perfectis, „ non solum imperfectis. Et hoc dicit Augustinus de libero arbitrio, & excusatur a tanto, & a toto. “ Certe Augustinus ibi potius tradit contrarium, ut mox patebit.

(i) August. loc. cit. de prædicta lege sic loquitur: *Lex eos non cogit occidere, sed relinquit in potestate.* Et iterum: *Legem non reprehendo, quæ tales permittit occidere.* Inibi tamen docet: *Sed illi homines lege inculpata, quomodo inculpati queant esse, non video.* Et rursum; *Sed quo pacto istos defendam qui interficiunt, non invenio.* Consule sis Augustinum Triumphum de Potest. Eccl. Q. 52. Art. 3. Cardin. Norisium in Vindic. c. 4. §. 9. Christianum Lupum de Opin. probab. c. 8. Leonardum Vanroy Tract. de Jure & Justitia cap. 6. Quæst. 9. Fridericum Gavardi To. 4. Q. 2. de Leg. nat. §. 4. & Aurelium Piette Par. 4. cap. 4. Q. 4. Neque legere negligas Laurentium Berti de Theolog. Disciplin. L. 23. cap. 19. ubi statuit, lateque probat hanc propositionem: *Occisio injusti aggressoris licita est, si talis occisio a noxia cupiditate sequestretur, id est, amori proximi non præferatur amor corporis, & defensionem sui moderetur pacatum rationis imperium; quod tamen in praxi raro, difficulter, & forte nunquam continget.* Et ita fere Gaspar Ivenin Instit. Theologic. To. 5. Par. 5. Dist. 4. de Leg. Posit. Div. Art. 5.

(k) Sic ex eodem Ambros. ibi idemmet S. Bonav. in Spec. Anim. cap. 2.

(l) Sic loc. supra cit. Centiloq.

(m) Ita ibi.

hibetur occisio, non quæ est secundum legem; sed quæ est hominis ab homine, voluntate, libidine vindictæ, & animi crudelitate, vel interpretative.

CAPUT VIII.

De sexto Præcepto quod est: Non mœchaberis.

Quid hoc Præcepto jubetur, quidque vetatur.

XXXIV. Sextum Præceptum est: *Non mœchaberis*; & præcipitur in isto Præcepto innocentia ad proximum respectu personæ conjunctæ; & prohibetur hic secundum Augustinum omnis actus illicitus, & usus membrorum generationis, qui fit ad procurationem libidinis cum impugnatione castitatis. Et hoc septem modis, per adulterium, per fornicationem, per meretricium, per stuprum, per sacrilegium, per incestum, per peccatum contra naturam.

Augustinus in QQ. super Exo. Q. 71. prope fin.

Septem modi peccandi contra castitatem.

Castitas quadruplex.

XXXV. Est enim castitas quadruplex, scilicet munditia conjugalis, communis, privilegiata, id est, virginitas, & eorum qui voverunt castitatem. Impugnator castitatis potest esse contra istas quatuor differentias pudicitiæ. Impugnator enim Matrimonii committit adulterium, quod alio nomine vocatur mœchia. Si est impugnator pudicitiæ communis, hoc potest fieri dupliciter; vel cum soluta simpliciter, & certa persona; & sic dicitur fornicatio: vel cum publica, & vagabunda; & sic dicitur meretricium. Si autem est impugnator pudicitiæ privilegiatæ, sive virginitatis, sic est stuprum: & si est impugnator castitatis Domino consecratæ, sic est sacrilegium; quia Domino injuriatur. Si autem fit contra fundamentum omnium istorum, sic est peccatum contra naturam. (a) Et hoc potest fieri dupliciter; vel contra naturam, id est, contra dictamen rationis, ut naturalis, & sic est incestus; scilicet cum quis habet rem cum persona sibi conjuncta: vel contra instinctum naturæ, quod scilicet natura docet omnia animalia, & sic est peccatum contra naturam proprie. (b) Et istud est peccatum, de quo accusavit Joseph fratres suos apud Patrem suum tanquam de *crimine pessimo*. (c) Ex hoc patet, quod in hoc Præcepto prohibetur omnis actus deliberatus concupiscentiæ carnalis præter legem Matrimonii; quia omnis talis actus est peccatum mortale. (d) Propter quod dicit Apostolus ad Corinth. *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt*. Et ad Ephesios: *Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus, non habet hæreditatem in regno Dei*.

Ejus impugnatio.

Gen. 37. 2.

1. Cor. 6. 9. & seq.

Eph. 5. 5.

CAPUT IX.

De septimo Præcepto quod est: Non furtum facies.

XXXVI. Septimum Præceptum est: *Non furtum facies*. In isto Præcepto præcipitur innocentia ad proximum respectu possessionis suæ, & prohibetur contrectatio rei alienæ invito Domino, & ex cupiditate. Si ex auctoritate Domini fiat, non committitur furtum; sicut præcepit Dominus filiis Israel ut postularent ab Ægyptiis vasa argentea, & aurea, vestemque plurimam, & secum asportarent. (e) Similiter si ex cautela aliquis accipiat rem alterius, ut huic sit utilis in posterum; quia prodigus est, aut fatuus, pro custoditione rerum, non committit furtum. Furtum committitur sex modis, aut per furtum proprie dictum; aut per rapinam; aut per latrocinium; aut per circumventionem; aut per usuram; aut per simoniam. Contrectatio enim rei alienæ aut fit per meram fraudem, aut per violentiam, aut per circumventionem.

Exo. 11. 2. & 12. 35. & seq. Augustin. super Exo. d. c. 11. Q. 39. & in Ps. 104. n. 28.

Furtum sex modis committitur.

(a) Confer cum Centiloq. Par. 1. Sect. 24. nec non cum Speculo animæ, sive Arbore mala c. 3. ac 4.

(b) In editis de decem Præcept. Serm. 6. „ Aut fit contra dictamen naturalis rationis, „ scilicet contra hoc, quod omnia animalia „ natura docuit; sic dicitur peccatum contra „ naturam proprie. Aut fit contra instinctum „ naturæ; & hoc modo est incestus, quando „ quis peccat cum persona sibi conjuncta. “

(c) Ibi: *Peccatum contra naturam scelestissimum est, & super omnia fugiendum. Et de hoc crimine accusavit Joseph fratres suos apud Patrem suum crimine pessimo.* Et de hoc ipso Menochius: „ *Crimine pessimo*, contra naturam, vel Sodomitico, ut vult Rupertus; vel bestialitatis „ cum ovibus, quas pascebant, ut vult S. Thomas, & alii. “

(d) In edit. Sermon. ibi ad hoc demonstrandum affertur exemplum, quod narrat Petrus Damianus.

(e) Sic in 1. Dist. 47. Art. 1. Q. 4. ad 2.

nem. Primo modo per meram fraudem fit furtive, & sic dicitur furtum. Secundo modo per violentiam fit dupliciter, aut per violentiam occultam, & sic dicitur latrocinium; quia in occulto latrones rapiunt: aut per violentiam apertam, & sic dicitur rapina. Si autem tertio modo per circumventionem fiat contrectatio rei alienæ invito Domino, hoc fit tripliciter; quia circumventio aut est pactio fraudulenta, aut est pactio iniqua, aut est pactio profana. Si primo modo, sic proprie dicitur circumventio, scilicet quando quis in negotio decipit alium, sive quantum ad pondus, sive quantum ad mensuram, sive quantum ad valorem.

Tales enim circumveniunt homines in negotio; quia si scirent, nunquam consentirent. Si secundo modo, sic est usura. (a) Est enim prohibita, quia mala, (b) & inter mortalia connumeratur. In mutuo enim meum fit tuum; & tunc res transit in potestatem ejus, qui mutuo accipit. Et si ille, qui dat, ultra, vel amplius petit, tempus vendit, & usura est. (c) De accomodato non est ita. Quoniam cum usurarius pecuniam accommodat, in accommodatione pecunia non deterioratur, & non pejoratur, sicut aliæ res pejorantur, ut patet in vestibus & hujusmodi: (d) at in accommodatione pecuniæ, totam & integram pecuniam potest re-

Usura suapte natura mala.

Justinianus L. 3. Instit. Tit. 15. Paullus J. C. L. 2. D. de rebus creditis. Ulpianus L. 31. D. Locati.

(a) Usura ergo secundum D. Bonav. est *contrectatio rei alienæ, invito Domino, & pactio iniqua*. Et ut idem inquit Centiloq. Par. I. Sect. 31. *Usura est sub specie negotiationis, Domino sciente, alienæ rei contrectatio*. Quinimo ut ipsemet loquitur in 3. Dist. 37. Dub. 7. „ In usura „ est quædam violentia, & quædam fraudu„ lentia. Fraudulentia in hoc quod vendit ho„ mini rem suam: tenetur enim unusquisque „ subvenire proximo in mutuo ex Divino man„ dato. Dum ergo vendit ei illud quod te„ netur ei facere, ipsum fraudat & decipit. „ Rursus dum ex pactione aliquid ab eo exi„ git, quodam modo ad id, quod non debet, „ ipsum compellit...... Ad illud vero quod „ objicitur, quod usurarius non contrectat rem „ alienam invito Domino, dicendum quod est „ voluntas absoluta, & voluntas conditionalis. „ Et cum dicitur quod usurarius contrectat res, „ quas recipit ultra sortem volente Domino, „ dicendum quod est verum de voluntate con„ ditionali: sed tamen invito quantum ad vo„ luntatem absolutam. Magis enim vult pe„ cunia carere, quam beneficium mutui per„ dere; licet voluntate absoluta vellet quod „ impenderetur sibi mutui gratia sine merci„ monio. “ Porro ipsemet D. Bonav. adeo aversatur usuræ vitium, ut damnatam in mutuo censeat ipsam spem lucri *Mandato Divino* Exposit. in cap. 6. S. Luc. & hoc nedum, quando est *expressa per pactum*, verum etiam quando est *principaliter movens ad lucrum*. Et quare? *Quia*, inquit, *in tali modo mutuandi plus diligitur nummus, quam proximus; dum nummos proximo accommodat, non ex amore proximi, sed ex amore nummi*. Item in Spec. anim. c. 2. „ Est usura in spe, quum quis „ non expresse contractum usurarium facit, li„ cet speret pro mutuo aliquid accepturum; „ & hac intentione dat mutuum, alias non da„ turus: constat quod talis quantum ad Deum, „ qui cor intuetur, usurarius judicatur, unde „ Dominus: *Date mutuum, nihil inde speran„ tes*. “ Luc. 6. 35.

(b) Equidem aliquid absque justo titulo exigere supra sortem juri naturæ adversatur. Quid enim magis juri naturæ repugnans, quam quod ille, qui mutuum accipit, fit deterioris conditionis, quam fur, qui si furatus fuerit centum, ac desit lucrum cessans, & damnum emergens, satisfacit restituendo centum? Quanto magis qui mutuo recipit centum, satisfaciet justitiæ reddendo centum? Injuste ergo cogitur superaddere auctarium. Item mutuo dans V. G. centum florenos perinde facit ac si illos venderet pro alia pecunia simili, neque centum floreni plus valent quam centum. Atqui repugnat juri naturali in venditione plus exigere, quam res valeat. Dissentaneum ergo juri naturali est exigere auctarium supra sortem. Unde D. Tho. 2. 2. Q. 78. Art. 2. ad 4. ait: *Pecunia non potest vendi pro pecunia ampliori, quam sit quantitas pecuniæ mutuatæ; quæ restituenda est*. Vide sis Tract. de Contractibus Leonardi Vanroy cap. 1. Q. 2., Opus insigne de Synodo Benedicti XIV. Lib. 7. c. 47. n. 10., Lib. 3. de Justitia & Jure Danielis Concina Dissert. 3. de Mutuo & Usura cap. 5., Libros sex doctissimos de Jure Divino & Naturali circa usuras Petri Ballerinii Presbyt. Veronen. & ejusdem Vindicias Juris Divini ac Naturalis circa Usuram Librum 7. adversus Opus novissime editum de Usuris licitis & illicitis Nicolai Broedersen, nec non peculiarem Dissertation. de Concilio Viennen. sub Clemente V. ejusque Decretis cum 3. Opusc.

(c) In Edit. de decem Præcept. Ser. 6. „ In „ mutuo meum fit tuum, & si tu aliquid ac„ quiris per industriam tuam ex illo mutuo, „ & ego aliquid de illo repeto, vendo tempus „ quod est commune, quod non est licitum „ vendere. “ Item d. Exposit. in cap. 6. S. Luc. „ In mutuatione pecuniæ transit rei mu„ tuatæ dominium, quia non tenetur eamdem „ reddere; tum quia totum periculum trans„ fertur in eum qui fuerat mutuatus. “ Nec non in 3. loc. supra cit. „ In mutuatione pe„ cuniæ transfertur pecunia in dominium alie„ num. Et hujus signum est, quia non te„ netur illam eamdem numero reddere, sed „ illi consimilem. “

(d) In eod. 3. ibi „ Pecunia dum in usum „ vertitur, non consumitur, nec deterioratur: „ non sic autem de aliis rebus, quæ secundum „ quod magis & diutius eis utimur, magis „ tea-

Aristoteles Lib. Polit. c. 7. trahere. (a) Item secundum Aristotelem ex accommodatione aliarum rerum potest commodum provenire; non sic ex pecunia, quæ per seipsam non fructificat, sed fructus venit aliunde. (b) Præterea usura est supra sortem exigere; quia si perdideris quidquid habes, usurarius vult habere suum. (c) Et ideo consequitur quod homo non debet petere ad usuram; (d) quia ille qui sic accommodat peccat mortaliter. (e) Si autem est pactio profana, est simonia, scilicet quando res spiritualis venditur. Ideo Dominus dicit: *Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.* (f) Jo. 2. 16. Unde dicitur in Michæa ad reprobationem talium Simoniacorum: *Principes ejus in muneribus judicabant, & Sacerdotes ejus in mercede docebant, & Prophetæ ejus in pecunia divinabant.* Mich. 3. 11.

CAPUT X.

De octavo Præcepto quod est: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

XXXVII. Octavum Præceptum est: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Hic præcipitur innocentia ad proximum, quantum ad verbum, & prohibetur mendacium nocivum proximo. Secundum ergo generalem intellectum hujus Mandati prohibetur mendacium perniciosum, & datur omnibus intelligi, quod omne mendacium malum est. (g) Est autem secundum Augustinum triplex genus mendacii, scilicet perniciosum, officiosum, & jocosum. Perniciosum autem mendacium est, quod nulli prodest, & alicui obest. Jocosum quod fit caussa delectandi. Officiosum quod nulli obest, & prodest alicui. Mendacium perniciosum fit tripliciter, scilicet primo, cum quis mentitur in doctrina religionis contra sacram Scripturam. Secundo, in impositione falsi criminis: & istis duobus modis nulli prodest, sed omnibus obest. Tertio quando fit in gratiam alicujus, & sic alicui obest, ut alteri prosit. In primo mendacio semper est gravis culpa. (h) Mendacium autem jocosum fit dupliciter: aut enim fit sola libidine fallendi, aut fit cupiditate placen-

Augustinus Lib. de mendac. & contra mendac. Ad Consent. & c. 11. ad 15. L. 3. QQ. sup. Levit. Q. 68. &c.

De triplici mendacii genere.

„ tendant ad defectum. " Et in d. Exposit. ibi „ Pecunia propter accommodationem non „ deterioratur ".

(a) Suprad. Ser. 6. „ Pecuniam mutuatam „ totam & integram oportet, quod mihi red„ das, & ideo non excusor, cum peto aliquid „ de mutuo &c. "

(b) In eod. 3. ibi „ Pecunia quantum est „ de se, per seipsam non fructificat, sed fru„ ctus venit aliunde. Non sic autem est circa „ res, quæ de seipsis afferunt fructum, & uti„ litatem. " Et in d. Exposit. ibi „ Pecunia „ de se non fructificat, sed tota ratio utilitatis „ est ex parte utentis. "

(c) Hoc est quod supra ex d. Exposit. retulimus, nimirum *quia totum transfertur periculum in eum qui fuerat mutuatus.*

(d) In eod. 3. ibi „ Si quis dat usuras præ„ ter necessitates, non est immunis a culpa: „ cum vero ex necessitate usuras dat, non pec„ cat; quia licitum est unicuique redimere ju„ ris sui vexationem. Unde sicut ille, qui „ dat vestes suas latroni antequam permittat „ se interfici, non dicitur currere cum latrone: „ sic qui solvit usuram in necessitate, non di„ citur currere cum fure. Quantam autem ne„ cessitatem quis debeat expectare, hoc est ra„ tionis rectæ determinare pro eo quod secun„ dum diversas conditiones personarum, diver„ simode necessitates debeant pensari. "

(e) In Spec. anim. c. 2. „ Qui talium usum „ vendit, usurarius dicitur, & habet rationem „ peccati mortalis, in quantum contra morale „ præceptum justitiæ est; quia vendit alii quod „ suum non est, cum jam sit translatum do„ minium. "

(f) Vid. Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 2. v. 17. n. 128.

(g) Sic in 3. Dist. 38. Ar. 1. Q. 2. in concl. Et sane nullum est mendacium, quamlibet officiosum, quod non repugnet lumini super nos signato, sive animæ luci, quæ veritas est, & quam nemo potest negare, secundum eundem S. Bonav. Serm. sive Collat. 14. in Hexaemer. ubi paucis post init. sic ait „ Lux animæ ve„ ritas est. Hæc lux nescit occasum; ita enim „ fortiter irradiat super animam, ut etiam non „ possit cogitari non esse, nec exprimi, quin „ homo sibi contradicat. Quia si veritas non „ est, verum est veritatem non esse; ergo ali„ quid est verum. Et si aliquid verum est, „ verum est veritatem esse. Ergo, si veritas „ non est, veritas est. Super omnia enim præ„ valet veritas. " 3. Esdr. 4. ver. 35. ac 41. Hinc memini me olim hoc confecisse argumentum contra Virum alioquin doctissimum mendacii officiosi fautorem: Aut verum, aut falsum est, licere eo uti mendacio. Si verum licere eo uti, & quia verum, ideo quis movetur, ut illud citra noxam dicat; ergo veritas contra se ipsam pugnat, sibi contradicit, ac seipsam destruit, quod est absurdissimum, prorsusque impossibile. Si falsum licere eo uti; ergo nullo pacto dicendum. Hoc argumento ita ipsum perstrinxi, ut multa quidem verba fecerit, ne videretur tacere, victasque dare manus; sed ad rem nihil respondit, & astantium omnium judicio insolutum reliquit.

(h) Ibi Q. 3. ad 2.

gendi; & hæc est culpa mediocris inter mendacium perniciosum, & officiosum. (a) Est autem officiosi mendacii triplex species, scilicet aut quis mentitur pro vita alicujus tuenda; aut pro vita spirituali servanda, sive pro castitate; aut pro possessione alicujus scilicet custodienda: & hoc est culpa non ita gravis sicut in pernicioso, & jocoso. In isto autem Præcepto omne genus mendacii prohibetur. Et ratio hujus est; quia secundum Augustin. Deus non potest facere quod mentiri non sit peccatum, & hoc propter nobilitatem veritatis. Et ideo aliquis recte faciens non potest mentiri. (b) Et quia omne mendacium non est recte factum, ergo omne mendacium est peccatum. In furto etiam & homicidio potest Deus dispensare, in mendacio autem nequaquam. (c)

CAPUT XI.

De nono Præcepto quod est: Non concupisces domum proximi tui.

XXXVIII. Nonum Præceptum est: *Non concupisces domum proximi tui.* Hic præcipitur innocentia ad proximum in animo, & prohibetur concupiscentia cordis. Concupiscentialis enim vis est infecta; & corrupta; & ideo sicut actus exterior prohibetur dupliciter per duo Præcepta: *Non mœchaberis*: *Non furtum facies*; ita actus interior concupiscentiæ dupliciter prohibetur per duplex Mandatum. In isto ergo Mandato nono prohibetur concupiscentia oculorum, quæ est radix omnium malorum; sicut dicit Apostolus primæ ad Timoth. sexto: ***Radix omnium malorum est avaritia*** *(d), vel cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide.*

Concupiscentia cordis prohibita quoad res temporales.

1. Tim. 6. 10.

CAPUT XII.

De decimo Præcepto quod est: Non desiderabis uxorem proximi tui.

XXXIX. Decimum Præceptum est: *Non desiderabis uxorem proximi tui, non servum, non ancillam*; & prohibetur concupiscentia carnalis, ex qua omnia peccata oriuntur. Et ita decem Præcepta colliguntur ex ternario Præceptorum, senario, & unitate. Ex ternario, quod respondet Trinitati Personarum. Ex senario, quod respondet senario dierum. Ex unitate, quæ respondet summo Principio. Ista autem Præcepta, quamvis aliqua sint affirmativa, aliqua negativa; omnia tamen inducunt affirmationem. Et hoc patet inducendo per singula.

Decem Præcepta collecta ex ternario, senario, & unitate.

XL. In primo enim Præcepto præcipitur humilis adoratio Divinæ Majestatis, & prohibetur idololatria. In secundo præcipitur fidelis confessio, & professio Divinæ veritatis, & prohibetur ejus abnegatio. In tertio præcipitur sincera dilectio Divinæ bonitatis, & prohibetur indevotio. In quarto præcipitur pietas ad parentes, & prohibetur induratio. In quinto præcipitur mansuetudo, & prohibetur iracundia. In sexto præcipitur pudicitia, & prohibetur mœchia. In septimo præcipitur largitas, & prohibetur furtum (e). In octavo præcipitur veritas, & prohibetur mendacium. In nono præcipitur liberalitas cordis, & prohibetur concupiscentia rei temporalis. In decimo præcipitur castitas mentis, & prohibetur concupiscentia carnis cum consensu.

Recapitulatio decem Præceptorum.

XLI. Qui ergo complet hujusmodi Mandata efficitur bonus. Quia per obser-

Observator Divinorum hujusmodi Præceptorum quam bonus.

(a) Ser. 7. de dec. Præcept. itidem loquens de mendacio officioso, jocoso, pernicioso, ait: „ In primo mendacio est minima culpa: in secundo mediocris; in tertio est culpa gravis “.

(b) In 3. ibi Q. 2. ad 6. ubi secundum Bernardum de Dispensat. circa med. dicitur, *quod ad hoc ut sit opus laudabile, necesse est quod sit charitas in intentione, & veritas in electione*.

(c) Ibi in concl. ubi dicitur: *Absque dubio omne mendacium est peccatum: & adeo ipsi est essentiale esse peccatum, ut nullo pacto, nullo fine, nulla dispensatione, nec humana, nec Divina possit fieri bene &c.* Consule sis inter Opera Clariss. P. Josephi August. Orsi O. P. quæ sequuntur videlicet „ Dissertazione Dogmatica e Morale „ contra l' uso materiale delle parole &c. In „ Roma MDCCXXVII. Dimostrazione Teo„ logica della Veracità &c. In Milano M.DCC. „ XXIX. “ Item ipsummet D. Bona. in Centiloq. Par. 1. Sect. 12.

(d) Sic ex Græco φιλαργυρία. Et ita quoque Ambros., Chrysost., Theophyl., & alii passim. Quinimo ipsemet D. Bonav. Phar. L. 2. c. 11. ex S. August. de Lib. Arbitr. L. 3. c. 17. *Dictum est, radicem omnium malorum esse avaritiam, hoc est, plus velle, quam satis est.* Et in Opusc. De pugna spirituali contra septem vitia capitalia c. 3. ubi agitur de *philargyria vel avaritia*.

(e) Al. *rapina*.

servationem primi fit humilis. Per observationem secundi fit fidelis. Per observationem tertii fit devotus. Per observationem quarti fit pius. Per observationem quinti fit mansuetus. Per observationem sexti fit castus. Per observationem septimi fit largus. Per observationem octavi fit veridicus. Per observationem noni fit liberalis. Per observationem decimi fit mente impollutus. Et ita per observationem Legis fit homo bonus.

Transgressor quam malus.

XLII. E contrario per transgressionem Legis fit homo malus. Quia per transgressionem primi Mandati fit idololatra. Per transgressionem secundi fit blasphemus. Per transgressionem tertii fit indevotus. Per transgressionem quarti fit impius. Per transgressionem quinti fit homicida. Per transgressionem sexti fit mœchus. Per transgressionem septimi efficitur fur. Per transgressionem octavi fit falsidicus. Per transgressionem noni fit cupidus. Per transgressionem decimi fit carnalis. Et ideo boni erunt in circumferentia, id est, in Paradiso; sed mali in centro, id est, in Inferno, (a)

Decem Ægypti plagæ.

Exo. c. 7. ac seqq.

XLIII. Ideo Dominus flagellavit Ægyptios decem plagis; quia peccaverunt in Deum, & in proximum. Prima plaga fuit sanguinis. Secunda ranarum. Tertia sciniphum. Quarta muscarum caninarum (b), quia erant mordentes. Quinta fuit mortis pecorum. Sexta fuit ulcerum, sive vesicarum turgentium. Septima fuit grandinis extirpantis omnia. Octava fuit locustarum. Nona fuit tenebrarum. Decima fuit mortis primogenitorum.

Transgressoribus inflictæ.

XLIV. Ægyptii ergo quia fuerunt transgressores primi Mandati, (c) sicut idololatræ pessimi, percussi fuerunt plaga sanguinis. Et hoc eis competebat; quia secundum Sapient. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*. Et ideo dicitur in Ps. etiam de Hebræis idololatris: *Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaam &c.* Secundo quia blasphemi fuerunt, percussi sunt plaga ranarum, Et quia garruli fuerunt, veritatem perdiderunt. Sicut enim rana est animal clamosum (d), & seipsum clamando consumit; ita & blasphemi. Tertia plaga percussi sunt quia indevoti, qui non permiserunt custodire Sabbatum Domini, quæ est dies devotionis. Et ideo talibus sciniphes immissi sunt, qui conturbabant eos, ne possent requiem habere. Et in hoc tertio defecerunt Magi Pharaonis, in signum quod inquietudinem hominum non possumus effugere nisi per devotionem, quæ est in cordibus hominum a Spiritu sancto. Quarta plaga fuit muscarum; & tali plaga percutiuntur homines maligni, impii, & crudeles, qui non honorant Parentes. Quinta plaga fuit mortis jumentorum; & tali plaga percutiuntur homicidæ, quia tales sunt rei mortis secundum sententiam Salvatoris: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Sexta plaga, quæ est vesicarum turgentium, est adulterorum, qui igne libidinis inflammantur, propter quod dicitur in Malachia: *Inflammabit eos dies veniens, quæ non derelinquet radicem & germen*. Septima plaga fuit destructio mororum & arborum propter grandinem; & tali plaga percussi sunt fures & latrones; quia tales merentur destructionem bonorum suorum. Octava plaga fuit locustarum quæ herbas virides devorant; & tales sunt mendaces, qui per mendacium totum destruunt, & devorant. Nona plaga fuit tenebrarum; & ista plaga est cupidorum. Cupiditas enim excæcat secundum illud: *Xenia & dona excæcant oculos sapientum (e)*. Item: *Avaro nihil est scelestius*; unde & ipse *venalem habet animam suam*. Decima plaga fuit mors

Sap. 11. 17.

Ps. 105. 38.

Matth. 26. 52.

Malach. 4. 1.

Eccli 20. 31. 10. 9. ac seq.

(a) Consone ad ea quæ tradit in 4. Dist. 44. Par. 2. Art. 1. Q. 2. tam in Fundament., quam in Concl., & alibi. Quinimo consone quoque ad SS. Patres; quippe *in centro terræ plerique omnes SS. Patres infernum locant*, inquit Cl. P. Ricchinius, notans magnam confidentiam Swindeni Angli, qui *extremis hisce temporibus integro volumine in 8. in Sole infernum esse ponendum defendit*. Ita laud. Scriptor ad L. 4. Vener. Monetæ adver. Cathar. & Valden. c. 11. pag. 382. not. 3.

(b) LXX. *cynomyiam* κυνόμυιαν, id est, *muscam caninam*.

(c) Tirin. Comment. in cap. 8. Exo. sub ver. 19. notat „Moraliter decem plagas Ægypti accommodat transgressoribus decem Præceptorum Decalogi singulas singulis S. Augustinus.“

(d) Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 16. sub ver. 13.

(e) Vulg. *judicum*; sed *sapientum* etiam Ser. 7. de decem Præcept. versus fin.

mors primogenitorum, & hoc propter carnalem libidinem. Ista autem libido carnalis abstulit a nobis nobilem generationem Spiritus sancti; quia secundum Apostolum nascimur *filii iræ*. Exemplum de Ruben, qui amisit jus primogenituræ, propter hoc quod fœdavit stratum Patris sui. Et Joseph propter innocentiam suam meruit possidere illam partem agri, quam abstulit ab Amorrhæo in gladio & arcu suo.

Eph. 2. 3. *Gen. 35. 22. 49. 3. & seq.* *Ibi 48. 22.*

XLV. Propter ergo istas decem plagas Christus decem condescensiones fecit, sicut dicitur quarti Regum decimo, quod sol retrocessit *decem gradibus*. Et in hoc significatur Christi descensus, qui transgrediens novem ordines Angelorum descendit ad quærendam decimam drachmam perditam, sicut exponit Glossa, & Gregorius. (a) Et hoc est, quando assumpsit naturam nostram. Sed aliter potest dici, quod decem condescensiones fecit Dominus pro nobis. (b) Prima fuit quando voluit venire ad carnem nostram. Secunda, quando voluit assumere non tantum carnem, sed etiam carnem talem, scilicet mortalem & passibilem. Tertia condescensio fuit, quando descendit ad nostram necessitatem, patiendo sitim, famem, frigus, & calores (c). Quarta condescensio fuit, quando descendit ad paupertatem nostram, & nuditatem. Quinta, quando descendit usque ad tentationem, qui erat Deus, sicut dicit Apostolus: *Habentes pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei, teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* (d) Sexta fuit usque ad corporis lassitudinem, & pedibus nudis, & discalceatus ibat, (e) & tantum semel asinam, & ejus pullum equitavit. (f) Septima fuit usque ad mentis anxietatem, sicut dicitur in Marco: *Cœpit pavere, & tædere.* Et ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* (g) Octava fuit usque ad crucem, & usque ad mirabilem (h) crucis ignominiam. Nona condescensio fuit, quando voluit descendere ad tumulum in sepultura. (i) Decima condescensio fuit, quando descendit ad carcerem infernalem. (k) Et ad hoc eo (l) descendit, ut inde educeret vinctos de lacu, in quo non erat aqua. (m)

4. Reg. 10. *Glossa interlin. in c. 15. Luc. & Gregor. in Evang. L. 2. Hom. 34. n. 3.* *Hebr. 4. 14. ac seq.* *Mar. 14. 33. ac seq.* *Zach. 9. 11.*

XLVI. Et ita patet, quod Deus filios Israel decrevit liberare de afflictione Ægyptiorum per decem plagas, quibus eos dignatus est de manu Pharaonis liberare; & nos in terram repromissionis introducere, scilicet ad vitam æternam reducere, per decem condescensiones, quas pro nobis assumpsit in generis humani redemptionem, Jesus Christus Dominus noster, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen. (n)

Explicit Liber de decem Præceptis Legis Divinæ. (o)

SE-

(a) Sic Exposit. in cap. 15. Luc. ex Glossa & Gregorio.

(b) De *singularibus condescensionibus ejus misericordia* Vol. 2. in Commentariolo De Doctrina Evangelica num. 9. Confer cum Tract. de Humilit. num. 18.

(c) Al. *necessitatem sitis, famis, frigoris, & lassitudinis*; sed de *lassitudine* paulo post.

(d) Vid. Lignum Vitæ Tit. *Jesus Hoste tentatus*.

(e) In Opusc. inscripto: *De eo, quod Christus, & Apostoli, & Discipuli ejus discalceati incesserunt, sive de Sandaliis Apostolorum*. Nec non in Exposit. Reg. FF. MM. cap. 2., & etiam alibi.

(f) Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 12. num. 863.

(g) In 3. Dist. 15. Art. 1. Q. 2. nec non Art. 2. Q. 2.

(h) Al. *talem*:

(i) Serm. 7. de decem Præceptis prope finem: *Nona fuit usque ad mortem*.

(k) Ita in 3. Dist. 22. Art. 1. Q. 4. & 5.

(l) Al. *ibi*.

(m) Ita Exposit. in Lament. Jer. Proph. cap. 3. paulo aliter a Vulgata.

(n) Similiter plura ex suis Operibus, Opusculis, ac Sermonibus claudere consuevit.

(o) Et heic quoque *explicit* prima Asceticorum pars, quam mox excipiet secunda, quæ Concionatoria complectitur.

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ ARS CONCIONANDI,

IN QUA

CLAVES SCRIPTURARUM TRADUNTUR

PRO

ELABORANDIS CONCIONIBUS.

ADMONITIO.

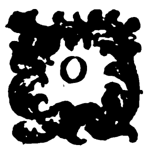
C*Oncionatoriis omnibus, quæ continuo sequuntur quæve secundam hujus Voluminis Partem constituunt, ordo ipse poscebat, ut hanc* Artem concionandi *præmitterem: quæ primum, quod ego sciam, in publicam lucem educitur, ad fidem optimæ notæ Codicis* Assisiensis, *quem* Cl. V. P. Joannes Hyacinthus Sbaralea Ord. Minor. Convent. Magister *auspicato invenit, ac diligenter exscripsit. Utinam vero esset integra secundum omnes tres partes, quas ipsa complectebatur. Sed quod valde dolendum, secunda imperfecta est, tertia autem penitus desideratur. De hoc* S. Bonaventuræ *genuino fœtu nullum esse dubitandi locum in* Prodromo *a col.* 743. *satis evici, atque in Notis ad calcem de more subjiciendis heic amplius patebit, in quibus etiam indicabo variantes mei apographi lectiones. Hanc* Artem *fuisse ab eodem* D. Bonaventura *traditam ad rite* Fratres Minores *in concionandi munere instituendos nullus ambigo; quippe in ejus* ad Magistrum innominatum Epistola *sic lego de iisdem loquentem:* Quos magis decet Evangelium docere, quam qui Evangelium profitentur, & servant? *Ut ergo, quemadmodum par est, Evangelium prædicent, sequentem edidit* Artem, in qua *ideo tradit* Claves Scripturarum, *quia studium præcipuum sacrorum Oratorum, ac Concionatorum in ipsis versari debet, velut suorum Sermonum omnium locupletissimo promptuario. Utinam hoc sapiant & intelligant Oratores, Concionatoresque illi*, quorum magna pars (*verba sunt* Cl. V. P. Casti Innocentis Ansaldi O. P. Lib. 1. Cap. 8. de authenticis sacrarum Scripturarum apud SS. Patres lectionibus) adeo a Patribus distat, uti leviores distant lapides a montibus altis; quorum & magna pars Biblia toto vitæ tempore nunquam præ manibus habuit, aut de illis ne cogitavit quidem. *Neque in hac sola* Arte D. Bonaventuræ *cordi fuit Concionatorum instructio, cum & ipsis documenta tradiderit in* Pharetra; Exposit. in Lib. Sapient. Comment. in Apocal. Sermonibus *sive* Collationibus in Hexaem. *Ex hac autem* Arte, *atque* Sermonibus *post eandem edendis, & aliis jam diu editis superaddendis, palam fiet, quod jure meritoque fuerit a* Ptolomæo Lucensi *illustri priscoque* O. P. *Scriptore nuncupatus* Egregius Prædicator.

IN-

INCIPIT ARS FRATRIS BONAVENTURÆ.

I.

Augustinus L. 1. *de Doctr. Christ.* c. 1. n. 1. nec non L. 4. n. 1.

Mnis tractatio Scripturarum, ut ait Augustinus Lib. de Doctrina Christiana (a), circa modum inveniendi, quæ intelligenda sunt, consistit; & circa modum proferendi, quæ intellecta sunt. Et quia in his prædicandi versatur negotium, idcirco videndum est, qualiter in hoc præcipue pervigilet studium, & intentio Prædicantis. Fertur autem ejus studium maxime circa tria, scilicet circa divisiones, circa distinctiones (b), & circa dilatationes, sive processus. (c) Sed in dividendo attendenda est proprietas; in distinguendo brevitas; in dilatando utilitas. Sic enim dicit Augustinus in eodem: De his Doctor debet esse sollicitus, ut doceat, ut delectet, ut flectat (d), Quia docere necessitatis est; delectare suavitatis; sed flectere victoriæ. Sic plurimum quoque contingit, ut dum est divisio propria, instruat; brevis distinctio delectet; dilatatio vero utilis flectat. (e)

Studium Concionatoris circa tria, circa divisiones, distinctiones, dilatationes.

Augustinus L. 4. *de Doctr. Christ.* c. 12. n. 27. Debet esse sollicitus, ut doceat, ut delectet, ut flectat.

Quid opus facto volenti dividere Scripturæ thema.

2. Primum igitur volenti dividere aspiciendum thema, quæ sit ejus sententia; quis sensus principalis; & ad quam personam sermo dirigatur in eo. Secundæ autem personæ sermo dirigi consuevit sub ratione quærentis, Gen. tertio: *Cur præcepit vobis Deus?* Vocantis, Matth. quarto: *Venite post me*. Exhortantis, ut in Epistolis maxime. Increpantis, Matth. vigesimo: *Quid hic statis tota die otiosi?* Auxilium postulantis, Matth. octavo: *Domine si vis, potes me mundare*. Imperantis, Joan. quintodecimo: *Hæc mando vobis, ut diligatis invicem*. Allegantis rationem. Lucæ septimo: *Quia dignus est, ut hoc illi præstes.* Detestantis, Joan. nono: *Tu discipulus illius sis*. Enuntiantis sive prophetantis, ut in Prophetis maxime. Sollicitantis, Eph. quinto: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus*. Si qua etiam sunt hujusmodi, quæ in prima, vel tertia persona, omni tempore proponantur, præmia narrando, aut describendo, seu commendando, vel despiciendo, promittendo, consolando, seu terrendo; diligenter habenda est cura, & proprietas retinenda, ac requirenda, ne si alicubi scripturarum alliciamur, fortasse dicatur: Hic increpamur, & e contrario, quod esset ridiculosum non immerito audienti. Ut verbi gratia proponatur illud Matth. vigesimo: *Quid hic statis tota die otiosi?* Si dicam, hic hortatur nos Dominus ad operandum, improprie dictum est; quamquam & ad hoc hortemur, non principaliter tamen, sed potius ex consequenti. Ideoque proprius est dicendum, ut principalis sensus thematis exprimatur: Hic, inquam, increpat Dominus otiosos, & negligentes operari in vita præsenti. Increpat quidem ex parte naturæ, cum dicit: *Quid statis?* Id est, qui nati estis ad laborem, Job quinto: *Homo ad laborem nascitur*. Ex parte loci ibi: *hic*; ubi scilicet non est locus quietis, sed horroris, & vastæ solitudinis, ut dicitur Michææ secundo: *Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem*. Ex parte temporis ibi: *tota die*, id est, toto tempore vitæ, in qua *est militia hominis super terram*, Job septimo. Ex parte ordinis ipsius rationis ibi: *otiosi*. Et congrue ob hæc quatuor reprehendit; quoniam hæc sunt illa, quæ monent non esse standum, sed operandum: nam indicatur hominis proprietas, loci vasti-

Gen. 3. 1.
Matth. 4. 19.
Ibi 20. 6.
Ibi 8. 2.
Joan. 15. 17.
Luc. 7. 4.
Jo. 9. 28.
Ad Eph. 5. 14.
Matth. 20. 6.
Illos, qui sunt otiosi, ac negligunt operari, Dominus increpat.
Job 5. 7.
Deut. 32. 10.
Mich. 2. 10.
Job 7. 1.

(a) Libri quatuor D. Augustini de Doctrina Christiana magno usui D. Bonaventuræ fuerunt, uti constat nedum ex cit. Epistola ad Magistrum innominatum, verum etiam ex Tract. de Studio Divinarum Literarum, & ex Pharetra Lib. 1. Cap. 14. ubi agit *De Prædicatoribus bonis* &c.

(b) De *Duobus modis, vel procedendo per distinctionem, vel per divisionem*, infra num. 3. & seq. & de *distinctionibus quæ fiunt themate jam diviso* infra num. 28.

(c) Quia una cum pluribus ad secundam partem spectantibus deest integra pars tertia de *dilatationibus sive processibus* agens, quid per ipsas intelligat, non habetur; ego autem puto per easdem significari *amplificationes*, quarum sermo est apud Rhetores, quibus scilicet argumenta tum verbis, tum rebus dilatantur, uti videre est apud Quintil. Lib. 8. cap. 4. & Cic. in Partit.

(d) Sic etiam Cic. de Oratore, ac ipsemet S. Bona. cit. Lib. 1. Phar. cap. 14.

(e) De *Divisione, subdivisione, dilatatione*, infra in Prologo Sermonum XXXII. de Eucharistia.

stitas, temporis brevitas, & rationis rectæ perspicuitas. (a) Similiter erit & in aliis thematibus (b) observandum, sicut præmissum patefecit exemplum.

Divisio intra, vel extra thema assumptum, servanda.
Qualitati auditorum sermo coaptandus.

3. Hoc viso servetur divisio intra, vel extra, in themate assumpto, secundum exigentiam (c) Auditorum. Aliter enim dividendum est cum Clero, aliter cum populo prædicatur; cum ab illis acutius, & ab istis tardius capiatur. (d) Ideoque dividendum est extra, cum prædicatur populo: quod potest duobus modis, vel procedendo per distinctionem, vel per divisionem. Verbi gratia, ut facilius capiatur, distinguendum est sic. Proponatur istud Matth. vigesimo, vel Luc. decimo octavo: *Ecce ascendimus Jerosolymam*. Dicam sic: Mysterium mortis Christi proponitur nobis post passionem, Hebr. nono: *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa*. In passione, Thren. primo: *Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus* (e). Et ante passionem. *Ecce ascendimus Jerosolymam*. Et hoc sic, ut per primum ostendatur esse passus libere (f); per secundum acerbe; & per tertium fructuose: sed ante passionem prædicitur nobis, ut ostendatur passus voluntarie (g) per primum; in passione acerbe (h) per secundum; post passionem fructuose (i) per tertium (k). Et hoc contra illos, quorum quidam patiuntur invite contra primum; remisse contra secundum; & damnose contra tertium. Ecce quomodo hic extra proceditur distinguendo, ut postmodum intretur in thema. Si vero Clero proponatur, posset sic taliter dividi: Hic prædicitur mysterium Dominicæ passionis. Prædicuntur siquidem talia; tempus ibi: *Ecce ascendimus*, id est, hoc tempore, cito. Locus, cum addit: *Jerosolymam* (l). Et generalis effectus ibi: *Et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis*. (m)

Matth. 20. 18. & Luc. 18. 31.

Mysterium Christi passionis consideratum post passionem, in passione, ante passionem.
Ad Hebr. 9. 22.
Thr. 1. 12.

Ostenditur Christus passus libere, acerbe, fructuose.

Distinctio extra procedens ad intrandum in thema.

Christi passio prædicta quoad tempus, locum, & effectum.
Luc. 18. 31.

4. Possent autem, & deberent fieri claves & in omnibus, ut talis modus dividendi servetur, & ut reassumatur divisio sic: Tempus describitur sub ratione propinquitatis, quod ostenditur, cum dicitur: *Ecce ascendimus*. Locus sub ratione congruitatis, quia *Jerosolymam*. Sed effectus ratione generalis utilitatis: (n) *Et consummabuntur omnia* &c. Vocantur vero claves, quia divisiones factæ aperiunt rationem, & ejusdem sufficientiam claudunt (o), sicut in præmisso elucescit exemplo. Ideo summopere in omni artificiali divisione, & subtili distinctione, hæc servanda est; alias enim Prædicantis sermo nec pulchritudinis, nec artis ratione fulgebit. (p) Similiter si proponatur hoc verbum primæ ad Cor. nono: *Sic currite, ut* com-

Divisiones quare vocentur claves.

1. ad Cor. 9. 24.

(a) Heic quoque apparent similiter desinentia apud D. Bonav. perquam usitata, uti ex sequentibus plenius constabit.

(b) Similis exponendi modus Divinæ Scripturæ *Themata* apud ipsum D. Bona., præsertim in suis Sermonibus, passim occurrit. Quin etiam hujusmodi *Thematum* specimina ipse exhibet Comment. in Apocal. Pulchrum quoque dividendi *Thematis* specimen videri potest super illud ad Coloss. 3. 1. *Si consurrexistis cum Christo* &c. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(c) De hac voce Leg. ma. S. Franc. Vid. Prodr. col. 592.

(d) Habentur D. Bona. Sermones tum *ad Clerum*, tum ad *Populum*, *secundum exigentiam Auditorum, cum ab illis acutius, & ab his tardius capiatur*; idque non sine *divisionibus*, & *distinctionibus*. Quod autem Sermo aptari debeat qualitati auditorum, probat Lib. 3. Phar. cap. 33. illis S. Greg. verbis super Ezech. *Necesse est, ut semper sermo Prædicantis cum auditorum debeat qualitate formari*.

(e) Hæc esse verba *Christi in cruce pendentis* ait quoque ipsemet D. Bona. Exposit. in cap. 1. Lament. Jer. Proph.

(f) Al. *salubre*.

(g) *In Christo passiones fiebant, non tamen coactæ, sed voluntarie*, inquit in 3. Dist. 16. Art. 1. Q. 3. in concl.

(h) De hac *acerbitate* ibi Q. 2. in concl. ubi ab init. in Fundam. allegat prædictum textum Thren.

(i) De *fructu Christi pro nobis passi*, Tract. de Vit. Myst. cap. 46. num. 16.

(k) Scilicet *per primum*: *Ecce ascendimus* &c. *per secundum*: *Attendite* &c.; *per tertium*: *Per proprium sanguinem* &c.

(l) *Jerosolymam, tamquam ad locum, scilicet passionis*, uti pariter loquitur Exposit. in cap. 18. S. Luc.

(m) En prædicti textus in thema assumpti divisio in tres partes.

(n) En iterata similiter desinentia.

(o) De *clavibus Scripturarum ad aperiendum, & ad claudendum* in fine Tract. de Sacr. Scriptur. Myster. ubi his verbis finis imponitur: *De istis clavibus, & de modo ducendi eas*, *alius exigeretur Tractatus*. Vox prædicta *sufficientiæ* adhibetur etiam a Tertul. Lib. 1. ad uxor. cap. 4.

(p) Sic fulsit in ipsomet D. Bona. qui velut *Egregius Prædicator*, ut dixi in Admonit., laudatur a Ptolomæo Lucensi, velutque *admodum gratiosus præcipue in sermone*, a Martino Monacho Fuldensi. Vid. Prodr. col. 217. ac 224. de cujus quoque commendatione hac super re facta ab Henrico de Iserna, vid. ibi quoque col. 57. ac seq.

Lex triplex, quid docet.

comprehendatis. Procedatur sic secundum hunc modum exterius sic distinguendo: Triplex est Lex, Naturalis, Scripta, & Evangelica. (*a*) Naturalis docet quid faciendum: Scripta quid & quomodo faciendum: Evangelica quid, & quomodo, & ad quid faciendum. Ideo Prædicator Legis Evangelicæ docet hic quid faciendum ibi: *currite*: Quomodo faciendum ibi: *sic*. Et ad quid faciendum ibi: (*b*) *ut comprehendatis*. Ecce quod exterius distinguendo intratur in thema. Licet hoc verbum aliter dividi possit, ut dicatur sic: Hic invitamur ad cursum: *Sic currite*; animamur ad bravium: *ut comprehendatis*. Et sic tenet Apostolus rationem moventis ad meritum per primum; & allicientis ad præmium per secundum (*c*). Et sic sunt claves hujus divisionis. Amplius si dicatur Matth. octavo: *Magister, sequar te, quocumque ieris*, dicetur sic secundum hunc modum: Sequendus est Christus, ut Pastor, quia reficit in laboratione; (*d*) ut Dominus, quia protegit in tentatione; ut Magister, quia instruit in lectione, ut hic: *Magister sequar te* &c. Similiter ex prima Petri secundo: *Christus passus est pro nobis* &c. Christus passus aliquando proponitur ad meditandum; aliquando ad compatiendum; & aliquando ad imitandum, ut hic: *Christus passus est pro nobis* &c., ut per meditationem illuminetur intellectus; per compassionem inflammetur affectus; & per imitationem exerceatur effectus (*e*). Possunt autem ad hæc membra auctoritates (*f*) adduci; & valet hic modus, ut Sermo protrahatur, & Thema melius distinguatur.

Apostolus Paulus nos invitat ad cursum, nos animat ad bravium, nos movet ad meritum, nos allicit ad præmium.

Matth. 8. 19.

Christus sequendus, ut Pastor, ut Dominus, ut Magister.

1. Pet. 2. 21.

Christus passus nobis propositus ad meditandum, ad compatiendum, ad imitandum.

5. Potest item sumi divisio extra procedendo per divisionem sufficientiæ; & hoc perutile est populo. Verbi gratia, sumatur illud Psalmi: *Dominus illuminatio mea, & salus mea*. Duplex est nobis incommodum inflictum per peccatum, scilicet ignorantia in cognoscendis, & infirmitas in agendis. Contra primum: *Dominus illuminatio mea*. Contra secundum: *& salus mea*. Primum respicit intellectum; secundum vero effectum (*g*). Primum respicit faciem cognoscitivæ; secundum faciem motivæ. Si autem dixissem: Verbum illud est duplicis faciei, a simplicibus non de facili (*h*) caperetur, ut primum. Similiter illud Psalmi: *Gloriosa dicta sunt de te, Civitas Dei*. Civitas, quæ esset copiosa, famosa, & generosa, nonne esset a quolibet desideranda? Revera hic Jerusalem cœlestis (*i*) describitur copiosa, cum dicitur: *gloriosa*; famosa ibi: *dicta sunt*; & generosa, cum dicitur *Civitas Dei*. Si ab auctoritate describitur, sumatur & illud ad Gal. quarto: *Illa autem quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra*. Sic potest vulgarizari: Quatuor requiruntur ad hoc quod Civitas commendabilis ostendatur. Quod sit in ea scilicet pacis tranquillitas; ab hoste securitas; a domino libertas; & fœcunditas, vel copiositas. Hæc ostendit Apostolus esse in cœlesti Jerusalem in verbo prædicto, scilicet pacis tranquillitatem ibi: *Illa autem Jerusalem*, quæ pacifica interpretatur (*k*); securitatem ibi: *quæ sursum est*; libertatem ibi: *libera est*; fœcunditatem ibi: *quæ est mater nostra*. Si autem sic dividatur: Commendat Apostolus hic Jerusalem sub du-

Ps. 26. 1.

Duplex incommodum per peccatum inflictum.

Ps. 86. 3.

Ad Gal. 4. 26.

Quatuor requisita ad ostendendam Civitatem commendabilem.

Jerusalem, id est, pacifica.

(*a*) De hac *triplici Lege secundum Sanctos modernos & antiquos* Serm. sive Collat. 15. in Hexaem. ac alibi sæpe.

(*b*) Vel repetio *τό ibi* a D. Bona. sæpius adhibita in expositione textuum.

(*c*) Similiter Auctor Dietæ Salutis in Thematibus pro modo prædicandi, & materia applicanda, inter Opuscula edita sub S. Bona. nomine.

(*d*) Al. *labore*; sed *laboratione* legendum reor pro similiter desinentibus, quibus Auctor noster delectabatur, de qua voce vid. Glossar. Ducangian.

(*e*) Heic videre est Doctorem Cherubicum, Seraphicum, atque cum primis devotum. De *affectu compassionis, & excessu devotionis, ad quem pervenitur imitatione Christi*, in Incendio sive Incentivo Divini amor. cap. 3.

(*f*) Hujusmodi *auctoritates* videre est in ejus Sermonibus infra vulgandis.

(*g*) Al. *affectum*; sed *effectum*, quia ut D. Bona. loquitur Exposit. in Psalter. ad d. Ps. heic David a Deo agnoscit *scientiam*, & *virtutem*; illam scilicet *in cognoscendis*, hanc *in agendis*. Unde & noster Franciscus Titelmanus „ Dominus est illuminator atque salvator meus, „ qui me in omnibus illuminat, ut sciam quid „ & quomodo agere oporteat. “ Et Lorinus „ In genere valet *illuminatio* contra ignorantiæ „ tenebras: sed quia non sufficit videre bonum „ nisi id valeas implere, *salus* adjungitur, ut „ Gregorius observat. “ Vid. S. Greg. Moral. L. 14. c. 34. n. 41. & L. 19. c. 23. n. 39.

(*h*) Sic passim D. Bona. usurpat *de facili*.

(*i*) Sive *Ecclesia quantum ad partes quæ triumphant in cœlis*, d. Exposit. in Psalter. ad d. Ps.

(*k*) *In mente pacifica, tamquam in interiori Jerosolyma*, ait etiam cap. 7. Itiner. ment. in Deum ab init. Item Exposit. in cap. 1. ac 2. S. Luc.

duplici ratione, scilicet excellentiæ ibi: *Illa autem, quæ sursum est Jerusalem; libera est*; & influentiæ (a) ibi: *quæ est mater nostra*, non ita ab auditoribus capietur, sicut præmissa divisio. Ad idem aliud proponatur exemplum Act. septimo: *Stephanus plenus spiritu sancto, intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Jesum stantem* &c. Sic potest dividi extra. Tria sunt necessaria ad videndum, scilicet dispositio in oculo; intentio in aspiciendo; & præsentia in objecto: quod patet per contrarium aspicienti. Hæc autem omnia notantur in verbo prædicto, scilicet gratiæ dispositio ibi: *Stephanus plenus spiritu sancto*; intentio in aspiciendo ibi: *intendens in cœlum*; & præsentia in objecto ibi: *gloriam Dei, & Jesum stantem* &c.

Act. 7. 55. — Tria ad videndum necessaria.

6. Aliud exemplum proponatur, ut illud secundæ Cor. duodecimo: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis*. Vera pœnitentia quadruplici conditione perficitur. Exigitur enim, quod sit voluntaria ad merendum ibi: *Libenter*. Jucunda ad facilius sustinendum ibi: *gloriabor*. Pœnalis ad satisfaciendum ibi: *in infirmitatibus*. (b) Et propria ad præmium obtinendum ibi: (c) *meis*. Similiter illud Lucæ septimo: *Stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat*, potest ita dividi secundum hunc modum: In quatuor consistit amaritudo contritionis, sicut patet in beatissima Magdalena in verbo præmisso. (d) In rubore ibi: *Stans retro*. In timore ibi: *secus pedes ejus*. In dolore ibi: *lacrymis cœpit rigare pedes ejus*. (e) Et in abjectione ibi: *& capillis capitis sui tergebat*. Et illud Daniel. tertiodecimo: *Flens suspexit in (f) cœlum; erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino*. Introducitur hic ad loquendum casta Susanna sub triplici affectione, quæ generatur in homine infamato. Afficitur enim taliter affectione scilicet ruboris pro offensæ congregatione (g) ibi: *suspexit in cœlum*; doloris pro amissa nobilis famæ possessione ibi: *flens*; & timoris, sed cum spe, (h) pro infligenda punitione ibi: *erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino*. Item ponatur illud Matth. octavo: *Vade ostende te sacerdoti, & offer munus tuum*. Vera pœnitentia debet esse voluntaria ibi: *vade*, id est, ex voluntate. Aperta ibi: *ostende*. Propria ibi: *te*. Integra ibi: *Sacerdoti*, non Sacerdotibus (i). Et prompta ad satisfaciendum ibi: *& offer munus tuum*. Aliud exemplum Psal. *Propter te mortificamur tota die*. (k) Pœnitentia (l) debet esse recta ratione intentionis ibi: *propter te*. Strenua ratione actionis ibi: *mortificamur*. Et continua ratione durationis ibi: *tota die*. (m) Vel aliud ejusdem Psal. *Exurge, quare obdormis Domine?* potest ita dividi (n). Pro tribus Vir Sanctus commovetur, scilicet si videt affligi innocentiam, prosperari malitiam, & dormire Divinam justitiam. Ideo excitat: *Exurge, quare obdormis Domine?* scilicet ad puniendum. (o)

2. ad Cor. 12. 9. — Quadruplex veræ pœnitentiæ conditio. — *Luc. 7. 38.* — Amaritudo contritionis in quatuor consistit. — *Dan. 13. 35.* — Triplex affectio infamati. — *Matth. 8. 4.* — Quæ ad veram exiguntur pœnitentiam. — *Ps. 43. 22.* — *Ibi 23.* — Commotio viri Sancti propter tria.

7. Similiter sumatur illud Lucæ primo: *Ave gratia plena Dominus tecum*. Populo dividendo dicetur: Triplex est officium nuntiorum, scilicet salutare ibi: *Ave*; nuntiare ibi: *gratia plena*; & licentiare ibi: *Dominus tecum*. Hoc idem Cle-

Luc. 1. 28. — Nuntiorum Officium triplex.

(a) *Mater influentiarum, per quam efficimur filii Dei*, dicitur ab eodem D. Bona. quoque Ser. sive Collat. 22. in Hexaem.

(b) *Infirmitates, de quibus hic Paulus, sunt dolores, contumeliæ, nuditas, frigus* &c., ut Gordonus exponit. Et hujusmodi pœnalitates patienter toleratæ pro peccatis, sunt satisfactoriæ. Et hoc pariter sensu accipiuntur *infirmitates* secundum Apostolum ibi ab ipsomet Bonaventura in 3. Dist. 15. Art. 1. Q. 1. ad 4.

(c) Alia repetitio similiter desinentium, & τὸ *ibi*, uti etiam fit in seqq.

(d) Sic Exposit. in cap. 7. S. Lucæ ibi de eadem Magdal. de qua etiam similiter Serm. 4. Dom. 13. post Pentec.

(e) Ita ibi de tribus prædictis.

(f) Vulg. *ad*.

(g) Quia nimirum facta erat congregatio populi ad ipsam offendendam, & condemnandam.

(h) Al. sine *sed cum spe*.

(i) Scilicet partim uni, partim alteri *Sacerdoti*, cui uni tota lepra peccatorum retegenda est.

(k) Ita quoque Paulus ad Rom. 8. 36.

(l) Qua scilicet mortificantur membra nostra, quæ sunt super terram, ad Coloss. 3. 5. Et in prædicto *textu moraliter ostendi processum pœnitentiæ, per quam peccatum deletur*, interpretatur quoque Alex. Alen. sive Hugo Card.

(m) Pariter Cassiodorus.

(n) Al. tantum *Vel aliter idem potest ita dividi*.

(o) Exposit. in Psalter. Ps. 43. *Est oblivio supplicii, unde hoc: Exurge, quare obdormis Domine?* Et Mariana: *Videtur Dominus dormire, cum differt vindictam, cum in nostris malis dissimulat*; pariterque Titelmanus.

Clero artificialiter posset dividi sic: Angelus alloquens Virginem genitricem præmittit salutationis exordium Divinum ibi: *Ave*. Narrat concipiendi modum ibi: *gratia plena*. Et subdit concludens conceptionis effectum ibi: *Dominus tecum*. (a) Primum est salutationis: *Ave*. Secundum commendationis: *gratia plena*. Tertium consolationis: *Dominus tecum*. Vel sic: Primum pertinet ad salutationem. Secundum ad commendationem. Tertium vero ad consolationem. Secundum enim diversos casus potest fere quælibet divisio variari, & ex hoc per consequens decorari; sicut isto docemur exemplo, quod idem poterit variari, ut dicatur ibi: Notatur hic Angelica salutatio: *Ave*; gratiarum actio: *gratia plena*: Divinæ societatis initiatio: *Dominus tecum*. Hæc utique sufficiant exempla præmissa ad ostendendum hunc modum, qualiter thema dividatur extra. Qui quidem modus simplicioribus condescendit (b), licet nonnulla exempla inserta sint incidenter, quæ magis redolent modum exequendi; cujus quippe rei hæc fuit caussa, ut ostenderetur, quod unus & idem versuus aliter Clero, aliter esset populo dividendus.

Exordium, narratio, & conclusio Angelicæ salutationis.

Præmissa exempla ad ostendendum, qualiter thema dividatur extra.

8. Nunc autem inquirere opus est primæ divisionis membrum, videlicet qualiter thema dividatur intra. Dividitur autem secundum hunc modum aliquando per verba, aliquando per casualia (c) quæque, in quibus a diversis habet diversimode variari secundum multiplicitatem, & differentias eorumdem; ideoque qualiter in modo, numero, & persona, in recto pariter & obliquis diversificetur. (d) Inferius indicabitur copia exemplorum, quæ non erit paucorum, in medium describenda, qua patere possit faciliter prædicanti sententia dividendi; si tamen hæc sub brevitate collecta studuerit memoriæ commendare. Dividitur autem per verba sic. Ponatur illud Matth. *Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis*. Tria notantur. Primo ad profectum sollicitat ibi: *Ite & vos*. Secundo sollicitationis qualitatem exprimit ibi: *in vineam meam*. Tertio de laboris retributione certificat ibi: *& quod justum fuerit dabo vobis*. Similiter illud Luc. quinto decimo: *Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus*, potest ita dividi. Verbum illud est verbum pœnitentis, & ad misericordiam redeuntis, & de commissis veniam postulantis. Ecce, si attendis, hic in verbis istis tota thematis est sententia comprehensa. Diverse procedendum est sic: Hic talis primo pie invocat ibi: *Pater*. Secundo vulnus detegit ibi: *peccavi*. Tertio peccatum exaggerat ibi: *in cœlum, & coram te*. Quarto sibi pœnam taxat ibi: *jam non sum dignus vocari filius tuus*. Eodem modo habetur Matth. *Domine, salva nos, perimus*. Invocando dominationem, postulant salvationem, allegant creationem, & petitionis caussam subjungunt ibi: *perimus*. Invocando (e): *Domine*, captant benevolentiam. Postulando profitentur potentiam, ibi: *salva*, id est, creaturam tuam; non enim salutem peterent ab eo, quem non crederent posse salvare. Allegando inclinant ad clementiam, cum dicunt: *nos*. Ultimo (f) fatentur humanam indigentiam ibi: *perimus*.

Qualiter thema dividatur intra.

Divisio per verba. Matth. 20. 4.

Tria notanda circa illud: *Ite & vos in vineam meam* &c.

Luc. 15. 18. *ac seq.*

Verbum pœnitentis, & ad misericordiam redeuntis, & de commissis veniam postulantis.

Matth. 8. 25. Analysis horum verborum: *Domine, salva nos, perimus*.

9. Hæc sunt claves divisionis (g) prædictæ; & modus iste utilis est maxime, cum quis de toto Evangelio prædicat, sive Epistola, pro eo quod in paucis verbis potest claudere Evangelicum sensum, & memoriam labilem adjuvare, ut si ponatur illud Joannis sexto: *Abiit Jesus trans mare Galilææ, & cum sublevasset oculos, dixit ad Philippum: Unde ememus panes ut manducent hi?* &c. Quæ ibi dicuntur de miraculo quinque panum. Potest autem in tribus verbis totius Evangelii sententia comprehendi sic: Tria fecit hodie Christus providit ut procurator ibi: *Unde ememus panes ut man-*

Modus iste clavium divisionis prædictæ maxime utilis.

Jo. 6. 1. *ac seq.*

Tria fecit Jesus in mira quinque panum multiplicatione, providit ut procurator, administravit ut servus, multiplicavit ut Dominus.

(a) Sive, quod perinde est, *salutationis ingressum, narrationis processum, conclusionis terminum, ex ore Angeli tamquam boni rethoris*: nanque *istæ sunt partes principales Rethoricæ, scilicet exordium, narratio, & conclusio secundum Tullium*, nempe apud Cicer. de invent. Ita Exposit. in cap. I. S. Luc. ibi.

(b) Hoc verbo sæpe utitur D. Bona.

(c) Apud Grammaticos *casualia* dicuntur de casibus declinationum, & hæc vox extat apud Priscianum L. 5. atque apud Probum L. I. Infra num. 13.

(d) De hoc verbo in Breviloq. Vid. Prodr. col. 525. Idem verbum adhibetur quoque in Centiloq. Par. I. Sect. 21. &c.

(e) Al. *Dicendo*

(f) Scilicet *petitionis caussam subjungendo*.

(g) De his supra num. 4.

manducent hi? Administravit ut servus ibi: *distribuit discumbentibus*. Et multiplicavit ut Dominus ibi: *Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum* &c. In providendo ostendit clementiam in respectu miserationis. In ministrando ostendit sapientiam (*a*) in processu interrogationis (*b*). Et in multiplicando ostendit potentiam in pastu refectionis. Potest autem hoc fere generaliter observari in singulis Evangeliis, & Epistolis, & non solummodo dividendo per verba, sed & per alia casualia, sicut exemplis infra patebit. (*c*)

Ad Rom. 6. 4. Item ponatur illud Rom. sexto: *In novitate vitæ ambulemus*. Hoc diversificatur quoad numerum & personam sic: Hic monet Apostolus, ut de bono in melius proficiamus ibi: *ambulemus*: Secundo ostendit profectum, quem debeamus ibi: *in novitate vitæ*. Item illud Rom.

Ad Rom. 13. 8. tertiodecimo: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*. Hic duo facit Apostolus; solvit a vinculo servitutis ibi: *nemini quidquam debeatis*; & ligat vinculo caritatis ibi: *nisi ut invicem diligatis*. Quæ quanto magis solvitur, tanto magis debetur.

Caritas quanto magis solvitur, tanto magis debetur.

10. Amplius variatur hic modus, sicut patet proposito illo Rom. tertiodecimo: *Induamur arma lucis*. Hic hortatur ad indumenta virtutum, notanturque hic tria, quæ faciunt in habente ipsæ virtutes. Habent enim primo induere, ideo dicit: *induamur*. Secundo armare, ideo subdit: *arma*. Et tertio illuminare, idcirco addit: *lucis*. Ecce quod variatur quantum ad modum; licet populo aliter possit dividi, ut supra extra dividendo, velut ostensum est in præmissis: (*d*) Triplex est nobis inflictum incommodum per peccatum, scilicet nuditatis, contra quod dantur virtutes ad indumentum (*e*) ibi: *induamur*. Infirmitatis, contra quod dantur ad munimentum ibi: *arma*. Et cæcitatis, contra quod dantur ad documentum ibi: *lucis*. Deinde procedendo per personam, scilicet quod ei (*f*) virtutes sunt indumenta necessitatis ad meritum, utilitatis ad præmium, honestatis ad exemplum, & formositatis ad ornatum. Demum procedendo per secundum membrum (*g*), quomodo sunt ad muniendum fortiter, ad impugnandum graviter, ad resistendum patienter, & ad vivificantum longanimiter.

Ad Rom. 13. 12.

Virtutes sunt animæ indumenta, arma, & lux.

De triplici incommodo nobis per peccatum inflicto.

Alia virtutum præconia.

11. Ita etiam faciendum est in aliis, & potest procedi de opposito in oppositum, videlicet de incommodo, quod incurrimus per peccatum. (*h*) Ipsa enim peccata etiam sunt deceptiva propter delectationis transitum; turpia propter culpæ contagium; & pœnalia propter reatum. Sed de hoc non plus ad præsens, pro eo quod inferius dicetur. Nunc autem non est intentio nostra dividendi per exempla tendentia ad complementum. Ad idem ponatur illud Psal. *Domine inclina cœlos tuos, tange montes, & fumigabunt*. Quod potest sic per infinitivum dividi simili modo, ut prædictum est. Ut si dicatur: Eximius Prophetarum (*i*) eximia petit sibi dari, videlicet sublimem humiliari: *Domine inclina cœlos tuos*; Dominum incarnari: *descende*; & rebellem reconciliari: *tange montes, & fumigabunt*. (*k*) Hæc autem divisio, & quælibet præmissarum, in executione processus apertius appareret: sed solum ad ponenda generis diversi exempla pervigilat speculatio præsens. Et idem ostenditur, si ponatur illud Ps. *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii* (*l*). Dividitur quippe sic eodem modo: In periculo positus duo petit. Defensari ibi: *Esto mihi in Deum protectorem*. Et gubernari ibi: *& in*

Peccata sunt deceptiva, turpia, & pœnalia.

Ps. 143. 5.

David Prophetarum eximius.

Tria petit, sublimem humiliari, Dominum incarnari, rebellem reconciliari.

Ps. 90. 3.

Duo quæ petit in periculo positus.

(*a*) Et quidem *miram*, de qua etiam Exposit. in cap. 9. S. Luc.

(*b*) Nanque interrogavit sciens: *Ipse enim sciebat quid esset facturus*. Unde Comment. in Joan. ibi: *Non quærebat quia dubitaret, sed ut Philippum probaret, & probando ostenderet, quia pretium deficeret*.

(*c*) Infra num. 13.

(*d*) Supra num. 5.

(*e*) Al. *induendum*.

(*f*) Al. sine *ei*.

(*g*) Nempe *arma justitiæ*; quia primum, videlicet *induamur*, respicit personam, de qua supra.

(*h*) Ibi.

(*i*) Sic *David* ab eodem S. Bona. vocatur in Exposit. in Prol. Gilberti Vol. 2. hujus Supplementi.

(*k*) Similiter Hugo Card. sive Alex. Halen. Unde & in Comment. Lorini ibi sic lego „ Sensu mystico ad Incarnationem hic locus passim applicatur, per quam juxta Patrum vota disrupit Dei Filius cœlos, & descendit. „ Ubi etiam subdit, per *montes tactos ac fumigantes* intelligi posse *superbos*, qui scilicet dum eos *Deus gratia tangit, fatentur flentque peccata sua, & confitentur solum altissimum Deum in omni terra*. Ps. 82. 19.

(*l*) Vulg. *in locum munitum*. In Offic. Eccl. Completor. *in domum refugii*. Chaldaice: *sis mihi rupes fortis ad refugium jugiter*.

in locum refugii. Defensari petit ad evadendum; gubernari vero ad confugiendum. Primum fit per protectoris auxilium. Secundum per salvatoris (*a*) patrocinium. Ecce quomodo per has claves divisionis præmissæ sufficientia innuitur, & ejusdem intelligentia reseratur, & quasi clauditur, (*b*) secundum quod (*c*) claves merito nuncupantur.

De Clavibus divisionis Scripturarum iterata mentio.

12. Potest autem hic modus, qui fit per verba, non solum in activa, sed & passiva voce, in persona, & numero variari, & divisio inveniri, sicut nostrum patefaciet exemplum. Potest enim illud Jerem. primo: *Priusquam te formarem in utero, novi te; & antequam exires de vulva* (*d*) *sanctificavi te; & prophetam in gentibus dedi te*. Ubi procedetur hoc modo: In verbo, inquam, isto, ut iste ostendit, eligitur: *Priusquam te formarem in utero, novi te*; acceptatur *& antequam exires de vulva, sanctificavi te*; & honoratur: *& prophetam in gentibus dedi te*. Eligitur in prædestinatione (*e*); acceptatur vel adoptatur in sanctificatione; sed honoratur in prædicatione. (*f*) Nec credendum, quod hoc modo tantum possit hoc verbum dividi. Plures procul dubio divisiones in hoc verbo Doctor inveniet, & meliores quidem, quas mea ignorantia non attingit. (*g*) Posset enim & hoc verbum aliter dividi, ut dicatur: Beneficium hic exprimitur quoad electionis suæ primordium: *Priusquam te formarem in utero novi te*; quoad sanctitatis privilegium: *& antequam exires de vulva sanctificavi te*; & quoad prædicationis (*h*) officium: *& prophetam in gentibus dedi te*. In electione ostenditur Dei scientia admirabilis, in sanctificatione ejus bonitas commendabilis; sed in prædicatione (*i*) ejus doctrina redditur venerabilis. Præterea sciendum, quod divisio, cum fit per verba, potest fieri in secunda persona. Verbi gratia sumatur illud Dan. 4. *Magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlos* (k), *& potestas tua usque ad* (*l*) *terminos universæ terræ*. Potest autem divisionem suam quis exponendo dirigere ad secundam personam sic: O Christe, quia carnem sumpsisti: *Magnificatus es*. (*m*) De lacu nos eduxisti: (*n*) *invaluisti*. Super cœlos ascendisti: *magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlos*. Apostolos & nos illuminasti, *& potestas tua usque ad terminos universæ terræ*. *Magnificatus es* ergo in Incarnatione; *invaluisti* in Passione; *magnitudo tua crevit usque ad cœlos* in Ascensione; *& potestas tua usque ad terminos universæ terræ* in Spiritus sancti missione. Quid igitur per hos *terminos universæ terræ* nisi Apostoli designantur, qui ut potestatem ostenderent, *in omnem terram exivit sonus eorum*? Ecce modus affectuosus est iste, per quem thema exponitur, dum dividitur. Et nomina numerabilia excluduntur, scilicet primum, secundum, tertium, & quartum, quorum superfluitas sollicite vitanda est in Sermone; (*o*) maxime cum raro posita inveniantur (*p*) a Sanctis, & magis Lectioni

Jer. 1. 5.

Jeremias electus in prædestinatione, acceptatus vel adoptatus in sanctificatione, honoratus in prædicatione.

Divisio quæ fit in secunda persona.

Dan. 4. 19.

Apostrophe ad Christum.

Zach. 9. 11.

Ps. 18. 5.

Prædicta divisio affectuosa.

(*a*) Al. *salutis*.
(*b*) Al. *resumitur, & quasi transfertur*. Sed vid. supra num. 4.
(*c*) Al. *secundum aliquam*.
(*d*) Al. *de utero*.
(*e*) Sic 3. Dist. 3. Par. 1. Ar. 1. Q. 1. ad 1.
(*f*) Al. *prælatione*; sed *prædicatione* ex mox infra dicendis.
(*g*) Modestia D. Bona. digna.
(*h*) Ergo & paulo supra legend. *prædicatione*, ut mox rursum patebit.
(*i*) En repetitum *prædicatione*.
(*k*) Vulg. *cœlum*; sed in plurali *cœlos* etiam Cod. noster Bernardin. 21.
(*l*) Vulg. *in*; sed *usque ad* quoque idem Cod.
(*m*) Cur autem textum hunc Dan. 4. ibi, tametsi ad literam dictum de Rege Nabuchodonosore, censeat applicari posse Christo, ratio esse potest ex eodem S. Bonaventura Exposit. in Cap. 24. S. Luc, quia ut ait S. Augustinus L. 12. contra Faustum, cap. 7. in prin. „ Omnia quæ „ Prophetarum Hebræorum continentur libris, „ vel de ipso dicta sunt, vel propter ipsum. „ Sed propter excitationem quærentis, & dele„ ctationem invenientis, multo plura ibi per „ allegorias & ænigmata partim verbis solis „ insinuantur, partim etiam facta narrantur." Et sic accipi quoque posset illud eod. Cap. 4. Dan. v. 14. *Cognoscant viventes, quoniam dominatur excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum*, id est, super omnem superbum exaltabit Filium hominis, qui ait Matth. 11. 29. *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*; & de quo Apost. ad Philip. 2. 8. ac seq. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum* &c. Vid. Lyran.
(*n*) Vulg. *emisisti*; sed *eduxisti* idemmet S. Bona. Exposit. in cap. 3. Lament. Jer. Proph. ac Serm. 1. Dom. in Ram. Palmar. &c.
(*o*) *In sermone* non prædicta *nomina numeralia* excludit; sed eorum tantum *superfluitatem*.
(*p*) Al. *inveniatur*.

ni congruant (a), quam Sermoni. (b)

13. Poterit autem prædictus modus esse plerumque communis, si quis eum ad plura sciverit ampliare. Præter præmissum est alius modus dividendi, scilicet per casualia, ut tactum est supra (c). Quod quidem variatur multipliciter per rectos casus scilicet, & obliquos; sicut inferius ordo patefaciet exemplorum. In primis ponatur illud Osee sexto: *Quasi diluculum præparatus est egressus ejus, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.* Tria notantur in verbis; venientis opportunitas: *Quasi diluculum.* Accedentis dignitas: *præparatus est egressus ejus.* Et ipsius advenientis utilitas (d): *& veniet quasi imber* &c. Posset autem variari sic in eodem verbo, ut dicatur: Opportunitas veniendi; dignitas accedendi; & utilitas adveniendi. Sic & (e) in Matth. vigesimo primo: *Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus.* Hic notantur quinque circa Salvatoris adventum. Necessitas petentis: *Dicite filiæ Sion.* Propinquitas venientis: *Ecce.* Sublimitas accedentis: *Rex tuus.* Utilitas advenientis: *Venit tibi.* Et humilitas descendentis: *Mansuetus.* (f)

Alius dividendi modus per casualia.

Ose. 6. 3.

Tria notanda in verbis Oseæ de adventu Domini.

Matth. 21. 5. Isa. 62. 11. & Zach. 9. 9. Quinque notanda circa Salvatoris adventum ab Isaia, & Zacharia prædictum.

14. Hæc autem divisio variatur, sicut subjectum monstrat exemplum. Ponatur illud Ecclesiastici trigesimo octavo: *Honora medicum propter necessitatem; etenim illum creavit Altissimus.* In verbo isto salutis Auctor saluti providet conservandæ, ne quis suæ innitens prudentiæ, consilium non requirat, & artis medicinæ ignarus, recidivum (g) incurrat, & fiant novissima hominis illius pejora prioribus (h); quia peccator, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Ecce in verbis istis expressus erit prædicandi thematis sensus, quod est in omnibus sollicite observandum. Deinde procedatur ad dividendum sic: In verbis præmissis ad commendationem Medici spiritualis (i) tria proponuntur. Primum ipsius dignitas; & ideo honorandus: *Honora medicum.* Secundum est nostra necessitas; & ideo requirendus: *propter necessitatem.* Tertium est ejusdem auctoritas; & ideo fide dignus: *etenim illum creavit Altissimus.* (k) Est autem modus iste communis, & pulcher. Eligat ergo unusquisque quod vult, & studiosum se magis, quam malevolum probet.

Eccli 38. 1.

Luc. 11. 26.

Prov. 18. 3.

Commendatio Medici spiritualis in tribus.

15. Potest igitur tam in isto, quam in singulis verbalibus in diversis obliquis divisio variari; sicut ex parte supra ostendimus. Primo ad hoc ponatur illud Ecclesiastici decimo: *Quid superbis (l) terra, & cinis?* Et dicatur sic: In isto verbo scilicet *terra, & cineris,* nostra fragilis conditio memoratur; ubi tria notantur; scilicet humanæ conditio vilitatis: *terra;* ejusdem consideratio fragilitatis: *cinis;* & tertium quod ex duobus inclusum elicitur, actus humilitatis: *quid superbis?* Item ponatur illud Matth. undecimo: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Dicam ita dividendo per dativum: Duo facit beatus Joannes; obsequitur veritati: *Tu es* &c. Et consulit infirmitati: *An alium* &c.? (m) Similiter in accusativo ponatur illud Malach. tertio: *Ecce mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam.* Potest sic dici: Tria notantur. Primum pertinet ad mittentis auctoritatem: *Ecce mitto.* Secundum ad legati (n) sanctitatem: *Angelum meum.* Tertium ad officii dignitatem: *qui præparabit viam ante faciem meam.* Similiter est in aliis variandum propositum thema, sicut placuerit prædicanti, in singulis verbalibus, seu participiis; vel in omnibus gerundiis; sicut etiam in aliis nominibus quibuscunque, quemadmodum indicabunt per ordinem exempla sub-

Eccli 10. 9.

Nomine terræ & cineris humana conditio fragilis significatur.

Matth. 11. 3.

Beatus Joannes Baptista obsequens veritati, & consulens infirmitati.

Malach. 3. 1. Matth. 11. 10. Mar. 1. 2. & Luc. 7. 27. Tria notanda circa missionem S. Jo. Bapt.

(a) Al. *congruat.*

(b) Congruunt ergo & Sermoni, licet magis Lectioni.

(c) Supra num. 8. & 9.

(d) De hac Vol. 1. Comment. in Joan. c. 1. n. 27.

(e) Al. *sicut.*

(f) Cit. Serm. 1. Dom. in Ram. Palmar.

(g) Voce *recidivum* D. Bona. utitur etiam in 4. Dist. 22. Art. 1. Q. 2. in concl. &c.

(h) Sive (ut pariter loquitur Exposit. in cap. 11. S. Lucæ ibi) *propter recidivationem, ob quam: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Jo. 5. 14.

(i) *Medici,* inquam, *spiritualis;* quia ut scite monet Estius, eundem textum exponens, *si hoc præcipit Scriptura de medico corporis, multo magis intelligitur de medico animi; & tanto magis, quanto anima corpore est dignior.*

(k) Sic vitatur *superfluitas,* de qua supra in fine num. 12.

(l) Vulg. *superbit;* sed *superbis* idem S. Bona. Cap. 2. de perfect. vit. ad Soror. & duo nostri Codd. Bernardin.

(m) Confer 3. Dist. 25. Dub. 3. ubi ait *dubitationi Discipulorum consuluisse.*

(n) Sive *nuntii authentici,* Exposit. in Cap. 7. S. Luc., ubi & declaratur, quomodo d. Joannes fit iste Angelus.

subscripta. Servatur adhuc divisio in ablativo sub eadem forma verbali. Et proponatur illud Apocal. vigesimo secundo: *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua*, diceturque sic: In verbo prædicto proponitur Mediatoris adventus sub triplici ratione, scilicet exhibendi propinquitate: *Ecce venio cito*; largiendi facultate: *& merces mea mecum est*; & retribuendi æquitate: *reddere unicuique secundum opera sua*. Ut ex propinquitate sollicitet ad præparandum; ex facultate sollicitet ad diligendum, & ex æquitate terreat ad præcavendum.

Apocal. 22. 12.

Mediatoris adventus sub ratione triplici consideratus.

16. Nunc diversificanda sunt exempla secundum verbale alterius formæ, sicut factum est in præmisso exemplo. Ponatur illud Isaiæ nono: *Puer (a) natus est nobis, & Filius datus est nobis*. Dicetur sic: His desperatione fugata datur nobis certa ratio respirandi propter duo, quæ hic notantur, scilicet timoris evacuatio: *Puer natus est nobis*; & spei collocatio: *& Filius datus est nobis*. Timor erat de pœna intuitu justitiæ; & desperatio veniæ ex consideratione culpæ. Ne timeatur sapientiæ profunditas, dicitur: *Puer*; ne generis nobilitas, dicitur: *natus*; ne justitiæ inflexibilitas, dicitur: *nobis*. Item secundo datur certa ratio respirandi expectantibus. Primum est beneficii immensitas: *Filius*. Secundum est conferentis liberalitas: *datus est*. Tertium est suscipientis utilitas: *nobis*. Variatur autem per ordinem in obliquis. Verbi gratia ponatur illud Lucæ vigesimo primo: *Levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*, sicque dicetur: Duo ponuntur hic. Primum est eruditionis: (b) *Levate*. Secundum vero consolationis: (c) *quoniam appropinquat redemptio vestra*. Item proponatur illud Gen. vigesimo quarto: *Ingredere benedicte Dei, (d) cur foris stas?* Mystice exponendo de beato Benedicto, dicetur: Hic tria notantur. Primum

Isa. 9. 6.

Notantur duo in Christi adventu, timoris evacuatio, & spei collocatio.

Triplex respirandi ratio Christi adventum expectantibus.

Luc. 21. 28.

Gen. 24. 31. Mystica de beato Benedicto expositio, ac tria de ipso ibi notanda.

attribuitur compassioni: *cur foris stas?* Secundum commendationi: *benedicte Dei*. Tertium remunerationi: *ingredere*. In compassione ostenditur pietas; in commendatione Benedicti dignitas; sed in remuneratione Dei largitas. Compatienda erat in eo laborum angustia; commendanda virtutum gratia; sed & remuneranda justitia. Ponatur aliud exemplum Jac. primo: *In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras*, quo Apostolus hortatur nos ad verbi susceptionem: *suscipite*; ponit dispositionem: *in mansuetudine*; & tertio subjungit rationem: *quod potest salvare animas vestras*. Item ponatur illud Hebr. nono: *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum*, dicendo sic: Hic commendatur Sacerdotium Christi a gratiæ unctione: *Christus*. (e) A propitiatione: *assistens*. A mediatione: *Pontifex*. Et a donorum largitione: *futurorum bonorum*. Similiter illud Eph. quarto: *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*: dicetur sic: Commendatur hic gratia Christi extensione: *unicuique nostrum*; scilicet bonis & malis. Largitione: *data est*, non divendita. Et ordinatione: *secundum mensuram donationis Christi*.

Jac. 1. 21.

Apostolus exhortans ad verbi susceptionem, ponens dispositionem, & subjungens rationem.

Ad Hebr. 9. 11.

Sacerdotium Christi commendatur a gratiæ unctione, a propitiatione, a mediatione, a donorum largitione.

Ad Eph. 4. 7.

Commendatur Christi gratia extensione, largitione, ordinatione.

17. Ulterius diversificentur exempla in altera forma verbali, & ponatur illud Psalmi: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis*. Hic commendatur Christus tripliciter. Primum ejus mirabilis pulchritudo (f): *Speciosus forma*. Secundum ejusdem incomparabilis magnitudo: *præ filiis hominum*. Tertium gratiæ plenitudo: *diffusa est gratia in labiis tuis*. Vel illud etiam ejusdem Psalmi: *Constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui Domine (g) in omni generatione & generationem*, quo commendatur principatus Apostolorum a triplici conditione, scilicet ab auctoritatis altitudine: *Constitues eos principes*. A potestatis latitudine: *super*

Ps. 44. 3.

Christi commendatio triplex.

Ibi 17. et seq.

Principatus Apostolorum commendatio ex triplici conditione.

Dd

(a) Vulg. *Parvulus*; sed *Puer* ex Hebr. Maldonatus, & Alii apud Malvendam.

(b) *Per Scripturæ prædicationem*, Exposit. in Luc. ibi.

(c) *Ex hilaritate cordis*, ibi.

(d) Vulg. *Domini*; sed *Dei* quoque Cod. noster Bernardin. 21.

(e) In tert. Solemnit. de imposit. nom. pueri Jesu, & alibi.

(f) Nempe relate potissimum ad *interiorem hominem, id est, ad animam, sive ad Divinitatem*; sine tamen illa *pulchritudine speciali*, quæ tempore passionis in corpore Domini non pateretur *accidentalem deformitatem*. Vid. supra Tract. de Vit. Myst. cap. 5. per tot.

(g) *Domine* abest a Vulg.; sed est in Rom. apud Quinc. Psalter. edit. a Jacobo Fabro Stapulen. nec non in Commemorat. ad Magnificat infra Oct. SS. Apostolor. Petri & Pauli &c.

per omnem terram. A perpetuitatis longitudine: *memores erunt nominis tui Domine in omni generatione & generationem*. Fuit autem horum principatus altus auctoritate; latus potestate; sed longus perpetuitate. Ita potest & in pluribus aliis divisio variari, sicut præmissum monstrat exemplum.

18. Nunc vero secundum diversa nomina, sive participia, vel gerundia, & secundum diversas habitudines eorumdem, divisio diversificetur exemplis, quibus dividenda dictio qualibet includatur. Ponatur ergo illud Isai. sexagesimo tertio: *Circumspexi, & non erat auxiliator; quæsivi, & non fuit qui adjuvaret*. Et dicetur per participium sic: In verbo isto Christus gerit studium inquirentis: *Circumspexi*; affectum patientis: *& non erat auxiliator*; desiderium indigentis: *quæsivi*; modum & animum conquerentis: *& non fuit qui adjuvaret*. Circumspicere competit inquirenti; auxiliari (*a*) expedit patienti; quærere congruit indigenti; sed dolere competit conquerenti. Item ad illud Matth. decimo octavo: *Serve nequam, omne debitum dimisi tibi*. Secundum prædictum modum sic dicetur: Hic alloquitur Christus servum sub duplici ratione, scilicet increpantis: *Serve nequam*; & improperantis: *omne debitum dimisi tibi*. Increpat in eo nequitiam impietatis; & improperat gratiam largitatis. In primo ostenditur servi crudelitas, & in secundo Dei pietas. Similiter illud Act. secundo: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*, quo tria notantur. Largitas dantis: *Effundam*. Pretiositas muneris: *de spiritu meo*. Et dispositio recipientis: *super omnem carnem*. Potest autem hoc fieri in eisdem vocabulis per diversos obliquos, sicut ostensum est supra. (*b*) Amplius ponatur illud Isai. quadragesimo nono: *Posuit os meum quasi gladium acutum*. Ubi tria notantur, scilicet auctoritas dantis: *Posuit*. Congruitas suscipientis: *os meum*. Et consequens utilitas audientis: *quasi gladium acutum*. Primum, quantum ad initium. Secundum, quantum ad progressum. Et tertium, quantum ad finem. Item sumatur illud Luc. secundo: *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te*. Si voluerit quis de toto Evangelio prædicare, dicetur sic, ut supra: In hoc Evangelio, proponitur Christus desiderandus in parentum requisitione; admirandus in sermonum prolatione; & imitandus in parendi subjectione. (*c*) Hæc omnia in Evangelio patent. (*d*)

Isa. 63. 5.

Christus gerit studium inquirentis, affectum patientis, desiderium indigentis, modum & animum conquerentis.

Matth. 18. 32.

Christus servum nequam alloquitur sub duplici ratione increpantis & improperantis.

Act. 2. 17.

In Spiritus sancti donis consideranda largitas dantis, pretiositas muneris, dispositio recipientis.

Isa. 49. 2.

In prædicatione verbi Dei spectanda auctoritas dantis, congruitas suscipientis, utilitas audientis.

Luc. 2. 48.

Christus desiderandus, admirandus, imitandus.

19. Iste autem modus communis esse potest; sed magis Lectioni competit, quam Sermoni. Et maxime cum Moderni divisionum minutias quærant, & thema in partes secent minutiores. Ideo prædictum verbum potest per se dividi sic: In verbo isto tria sunt attendenda; scilicet forma loquentis, & inveniemus curialitatem (*e*): *Fili*. Modus compatientis; & inveniemus pietatem: *dolentes*. Et opus inquirentis; & inveniemus strenuitatem: *quærebamus te*. (*f*) Item ponatur illud Isai. sexagesimo: *Venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est*, dicendo sic: In verbo prædicto Propheta ingerit nobis de Mediatoris solemnitate lætitiam. Proponit autem ipsum nobis sub ratione venientis: *Venit*; illuminantis: *lumen tuum*; & remunerantis: *& gloria Domini* &c. Primum quantum ad initium; secundum quantum ad progressum; tertium quantum ad finem. Item proponantur simpliciter nomina; & sumatur illud Rom. sexto: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est*. Dicaturque sic: Tria ponit hic

Modernorum mos secandi thema in partes minutiores.

Tria attendenda in illis verbis: *Fili quid fecisti* &c.

Isa. 60. 1.

Christi nativitas sub triplici ratione nobis proposita.

Ad Rom. 6. 21.

(*a*) In significatione passiva apud Vitruv. sicut *auxilio* pro *auxilior* apud Diomed. & Priscian. Al. pro *auxiliari* est *auxiliator*.

(*b*) Supra num. 15.

(*c*) Al. *parentum*; sed de prædicta *parendi*, scilicet suis parentibus, *subjectione*, sic Exposit. in cap. 2. S. Luc. ad illa verba: *Et erat subditus illis*, subdit „ Bernardus (*Hom.* 1. *super* „ *Missus est*, Quis? Deus hominibus. Deus, in„ quam, se hominibus subdit. Et tu dominari „ gestiens, tuo te præponis Creatori? “

(*d*) Videlicet primum de *requisitione*, per dicta verba *quærebamus te*, secundum de *prolatione*, per *stupebant omnes, qui eum audiebant, super prudentia, & responsis ejus*: Et *videntes admirati sunt*, tertium de *subjectione*, per *descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis*.

(*e*) De nomine *curialitatis* idem met S. Bona. Serm. 1. Dom. 2. post Pentec. atque Exposit. in Cap. 14. S. Luc. Item de *curiali* in Leg. S. Clar. cap. 6. num. 53. Præfatam *curialitatem* ipse in Lig. Vit. Tit. *Jesus regno fugatus*, sic declarat: *Desideratissime Fili, quomodo tam dilectæ, & diligenti Matri, tantam potuisti materiam præstare doloris?* Ideoque inibi *dulcem increpationem amantissimæ Dei genitricis* vocat.

(*f*) Vid. similem divisionem una cum integro ejusdem Sermone inter jam editos Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph.

Tria propter quæ sunt fugienda peccata.

hic Apostolus, propter quæ sunt fugienda peccata, scilicet utilitatis carentia (*a*): *Quem fructum*; evidens erubescentia: *nunc erubescitis*; & æternæ damnationis sequela: (*b*) *Nam finis illorum mors est*. Propter primum sunt inutilia, ideo non expediunt; propter secundum turpia, ideo non decent; & propter tertium sunt nociva, ideo non licent. Similiter ponatur illud Ezech. trigesimo quarto: *Ego pascam oves meas, & ego accubare eas faciam*. Et dicetur sic: Dominus hic duo prænuntiat (*c*), in præsenti gratiam: *Pascam oves meas*; & in futuro gloriam: *& accubare eas faciam*.

Ezech. 34. 15. Dominus ovibus suis promittit gratiam in præsenti, & gloriam in futuro.

Ad Eph. 6. 11.

Item ad illud Eph. ultimo: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias Diaboli*. Reddit hic nos Apostolus sollicitos ad muniendum, & cautos ad resistendum. Primo hortatur ad spirituale animæ munimentum (*d*): *Induite armaturam Dei*. Secundo explicat Diaboli machinamentum: *ut possitis stare adversus insidias Diaboli*. Primum est ad protegendum; secundum ad resistendum. Item ponatur illud Matth. quarto: *Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum*. Et dicetur sic: Invitat eos ad perfectionem meriti: *Venite post me*. Et prædicit sublimitatem officii: *& faciam vos fieri piscatores hominum*. Ponatur etiam illud Rom. quinto decimo: *Suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei*. Et dicetur sic: Hortatur nos hic Apostolus (*e*) ad vinculum caritatis. Et primo, verbo, id est, utili monitione: *Suscipite invicem*. Secundo, exemplo, id est, imitabili perfectione; *sicut & Christus suscepit vos*.

Apostolus nos reddit sollicitos ad muniendum, cautos ad resistendum.

Matth. 4. 19. Christus invitavit Apostolos ad perfectionem meriti, & eis prædixit sublimitatem officii.

Ad Rom. 15. 7. Qualis hortatio Apostoli ad vinculum caritatis.

20. Hic autem modus generalis est in omnibus auctoritatibus habentibus sensum istum, ut est illud Matth. quinto: *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*. Et illud Eph. quinto: *Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos*; & omnia talia. Quamquam præmissum verbum aliter dividi possit, ut dicatur ut supra (*f*): Hic hortatur (*g*) ad vinculum caritatis; & ponuntur hic tria. Materia: *Suscipite invicem*. Forma: *sicut & Christus*: Et finis: *in honorem Dei*. Materia est univoca; forma est mirifica; sed finis est honorificus. Item est alius modus, propter quem ostendendum ponatur illud Luc. quarto decimo: *Amice, ascende superius*. Et dicetur sic: Triplex status ostenditur hic; status scilicet viæ incipientis: *Amice*: Viæ proficientis: *ascende*. Et viæ pervenientis: *superius*. (*h*) Similiter ad illud Cant. secundo: *Surge, propera* (*i*) *amica mea, speciosa mea, & veni, Columba mea*, dicetur sic: Hic in laudem Virginis Mariæ loquitur Filius Matri (*k*), & commendat eam sic, quantum ad initium: *Surge*. Profectum: *propera*. Et terminum: *& veni*. Quantum ad initium, ostendit eam gratiosam. Quantum ad profectum, operosam. Et quantum ad terminum, speciosam (*l*). Dicitur ergo surgens in ortu *amica* propter gratiositatem; *columba* properans propter operositatem; & *speciosa* (*m*) veniens propter sponsalitatem.

Matth. 5. 48.

Ad Eph. 5. 2.

In prædicta hortatione nobis præbetur materia, forma, finis.

Luc. 14. 10.

Cant. 2. 13. ac *seq.*

Commendatio B. M. V.

21. Item alius modus est, qui occurrit aliquando propter thematis brevitatem, ubi una pars in ipso dividitur distinguendo ut patet Matth. sexto: *Nolite soliciti esse &c.* Unde dicetur secundum hunc modum sic: Triplex est sollicitudo; una præcipitur; altera prohibetur; & tertia indulgetur. (*n*) Item ponatur illud Matth. secundo: *Intrantes* do-

Matth. 6. 31.

De triplici sollicitudine.

Matth. 2. 11.

(*a*) Vox scholastica sæpe adhibita a S. Bona.

(*b*) Forte *consequentia* pro similiter desinentibus.

(*c*) Al. *pronuntiat*; sed verbum *prænuntiat* est circa *futura* ex Cic. 1. de Div. c. 6. sive *ventura*, Ter. Phorm. 5. 2. 12. Et heic in prædicto textu prænuntiantur *futura*, seu *ventura*, per *pascam*, & *faciam*.

(*d*) Vide supra num. 10.

(*e*) Vid. infra de Septem Donis init. Serm. 1. procem.

(*f*) Super. num. 19. in fine.

(*g*) Al. *hortamur*.

(*h*) *Id est* (Exposit. in Luc. ibi) *ad superiorem honorem & dignitatem*. *Nimis honorificati sunt amici tui, Deus &c.* (Ps. 138. 17.) *Et ideo subdit: Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus &c.*

(*i*) Vulg. heic non habet *propera*; sed habet idem S. Bonav. Exposit. in Cant. ibi, & ipsa Vulg. ver. 10.

(*k*) Similiter in laudem B. M. Virginis eadem fere verba ejusdem Cant. 2. 10. *Surge &c.* de ipsamet interpretatur cap. 4. Soliloq.

(*l*) Al. *sponsam*.

(*m*) Al. *formosa*.

(*n*) Heic aliquid deesse videtur, quod ita supple „ Prima præcipitur Josue 23. 6. *Estote solicití, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in* „ *volumine legis Moysi*; & Eph. 4. 3. *Soliciti* „ *servare unitatem spiritus in vinculo pacis*. Se„ cunda prohibetur hic. Tertia indulgetur 1. „ Cor. 7. 33. *Qui cum uxore est, solicitus est* „ *quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & di-* „ *vi-*

domum, *invenerunt puerum cum Maria matre ejus*. Et secundum viam amoris (*a*) dicetur sic:

De duplici parte contemplativæ.

In verbo isto innuitur duplex pars contemplativæ. Prima est inquisitiva internæ solitudinis (*b*); *Intrantes*. Secunda est gustativa internæ dulcedinis: *invenerunt*. Item alius modus est quasi Scholasticus, sicut patet in hoc exemplo Matth. vigesimo secundo;

Matth. 22. 12.

Quæ in illo textu: *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* consideranda.

Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Proponit enim ut amicus; & interrogat ut nescius; ut det audaciam respondendi. Et tria facit. Arguit ingratitudinem: *Amice*. Admiratur præsumptionem; *Quomodo huc intrasti?* Et caussatur (*c*) negligentiam: (*d*) *Non habens vestem nuptialem*. Similiter illud Isai. trigesimo tertio:

Isa. 33. 14.

Quæ in alio: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?*

Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Tria facit. Proponit quæstionem: *Quis de vobis*. Assumit pœnalem detentionem (*e*): *poterit habitare*. Et concludit reproborum consumptionem: *cum igne devorante?* Vel illud Lucæ quinto:

Luc. 5. 24.

De desertione culpæ, satisfactione pœnitentiæ, & profectu justitiæ.

Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, quo tria notantur. Desertio culpæ: *Surge*. Satisfactio pœnitentiæ: *tolle lectum tuum*. Et profectus justitiæ: *& vade in domum tuam*. Sive rectitudo status per desertionem culpæ: fortitudo actus per executionem justitiæ: promptitudo motus per acquisitionem gloriæ (*f*). Hæc autem divisio communis est in multis. Item ponatur illud Job trigesimo:

Job. 30. 19.

De hominis ortu fragili, statu labili, exitu corruptibili.

Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ, & cineri. Ubi tria de se considerat. Ortum fragilem: *Comparatus sum luto*. Statum labilem: *assimilatus sum favillæ*. Et exitum corruptibilem: *& cineri*. Sive sic *comparatus & assimilatus* in carnis fragilitate, in status volubilitate, & in mortis necessitate. Homo est lutum in primordio ortus; favilla in medio status; & cinis in novissimo exitus. Et sic variandum est in aliis.

22. Præterea est alius modus communis & eruditus (*g*), qui patet in hoc exemplo. Ponatur illud Luc. secundo:

Luc. 2. 10. ac seq.

Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in Civitate David. Considerandum hic est;

Considerationes circa textum: *Evangelizo vobis gaudium magnum &c.*

quis evangelizat? Quia *Angelus* est hic, ubi dignitas. Quid? Quia *gaudium magnum, quod erit omni populo*, ubi communitas. De quo? Quia *natus est Salvator, qui est Christus Jesus*, ubi sublimitas. Cui? Quia *vobis*, ubi utilitas. Quando? Quia *hodie*, ubi certitudinalitas (*h*). Ubi? Quia *in Civitate David*, ubi congruitas denotatur. (*i*) Item illud Matth. secundo:

Matth. 2. 2.

Ubi est qui natus est Rex Judæorum? In quo verbo ostenduntur Magi studiosi in inquisitione:

Magorum Sanctorum commendatio.

Ubi est? Ubi quærunt diligenter. Compendiosi in narratione: *qui natus est*. Ubi narrant breviter. Et generosi in commendatione: *Rex Judæorum*. Ubi commendant excellentes. Inquirendo docent ignorantes, unde dixerunt Judæi:

Ibi 6.

Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda; ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel. Narrando sollicitant negligentes; unde dixerunt:

Ibi 5.

sic enim scriptum est per Prophetam. Et commendando deterrent malignantes; & propter hoc dicitur:

Ibi 3. ac seq.

Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo: Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. Quærunt ergo scriptum testimonium: *ubi est?* Narrant partus privile-

„ *visus est*". De sollicitudine quæ præcipitur L. 4. Phar. cap. 37. De sollicitudine quæ prohibetur in QQ. circa Reg. Q. 7. nec non Exposit. in cap. 9. 10. & 12. S. Luc. De sollicitudine quæ indulgetur, prout est studiosa providentia sine curæ anxietate, illicita conquisitione, & avara superfluorum provisione, Exposit. in d. c. 9. ac in dd. QQ. ibi.

(*a*) Vid. cap. 4. Incend. sive Incent. amor. Al. *morum*.

(*b*) Al. *sollicitudinis*; sed videtur legendum *solitudinis* secundum illud quod scribit cap. 4. de Perfect. vit. ad Soror. „ Dicitur in Threnis: „ *Sedebit solitarius, & tacebit; quia levavit se* „ *supra se*. *Sedebit solitarius*, inquam, consortia hominum fugiendo. *Et tacebit*, de cœlestibus cogitando, & meditando. *Et levavit* „ *se supra se*, cœlestem dulcedinem degustando. " Et cap. 5. ibi juxta Matth. 6. 6. „ Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, id est, corde „ tuo, ora Patrem tuum &c. "

(*c*) Pro *criminatur*, sive *accusat*, ut apud Horat. Lib. 1. Epist. 14. Ver. 12.

(*d*) Al. *negligentem*.

(*e*) Al. *pœnæ devorationem*.

(*f*) Vid. integrum Sermonem de hoc textu inter jam editos S. Bonav. Sermones Dom. 18. post Pentec. Serm. 4.

(*g*) Al. *& rudis*.

(*h*) *Certitudinalitas*; sicut *certitudinaliter* in Legma. S. Franc. Vid. Prodr. col. 592.

(*i*) Circa prædictum text. vid. Exposit. in Evang. S. Luc. ibi.

vilegium, scilicet de Virgine: *qui natus est*. Commendant in eo dignitatis fastigium: *Rex Judæorum*. Quærunt Scripturæ veritatem: *ubi est?* Narrant partus novitatem: *qui natus est*. Et commendant in eo Regiam dignitatem: *Rex Judæorum*. Vel innuitur studium diligens requirendi: *ubi est?* Desiderium vehemens inveniendi: *qui natus est*. Et affectus ardens reverendi: *Rex Judæorum*. Item illud Luc. decimo quarto: *Jam parata sunt omnia*. In verbo isto Dominus reddit nos benevolos, (*a*) ut procuremus intrare ad convivia, quæ consueverunt retrahere invitatos. Consueverunt enim excusari, & retrahi pro temporis distantia, invitantis negligentia, & sufficientiæ inopia. Et ideo ne retrahamur ex distantia temporis, ostendit temporis opportunitatem ibi; *Jam*. Ex negligentia invitantis, subdit apparatus studiositatem ibi: *parata sunt*. Et ne ulterius ex sufficientiæ inopia, innuit sufficientiæ totalitatem (*b*) ibi: *omnia*. Et re vera hæc sunt illa, quæ exiguntur velut necessaria. Dicas ergo, sicut dictum est. Hinc invitamur a Domino ex temporis opportunitate & congruentia. Nam opportunitatem temporis præterire est negligentiæ; anticipare vero præsumptionis est, & audaciæ. Sicut habemus primæ ad Cor. undecimo: *Jam non est Dominicam cœnam manducare: unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum; & alius quidem esurit, alius autem ebrius est*. (*c*) Et ideo eleganter in Scriptura proponitur temporis opportunitas. Proponitur autem multipliciter, quia non solum proponitur gustui, ut hic, & Luc. ultimo: *Mane nobiscum Domine*, (*d*) *quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies*; sed etiam intellectui & affectui. Intellectui ad illuminationem ex Joan. *Jam non dicam vos servos; quia servus nescit quid faciat Dominus ejus: Vos autem dixi amicos; quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis*. Affectui ad inflammationem (*e*) ex eodem Joan. *Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Manete in dilectione mea*. Et Ps. *Ignitum eloquium tuum vehementer, & servus tuus dilexit illud*. Sed effectui ad exercitationem: *Hora est jam nos de somno surgere*.

[Margin: Luc. 14. 17.]
[Margin: Ne retrahamur a cœlesti convivio tria ostenduntur.]
[Margin: Christus nos invitat ad cœleste convivium ex temporis opportunitate.]
[Margin: 1. ad Cor. 11. 20. ac seq.]
[Margin: Scriptura eleganter proponit temporis opportunitatem. Luc. 24. 29.]
[Margin: Jo. 15. 15.]
[Margin: Ibi 3. ac q.]
[Margin: Ps. 118. 140.]
[Margin: Ad Rom. 13. 11.]

23. Sic ergo ne excusemur ex temporis distantia, ponitur ejus instantia, & opportunitas dicendo: *Jam*. Sed ne etiam de invitantis negligentia, ideo subditur consequenter studiositas apparatus, cum dicit; *parata sunt*. Iste autem apparatus est dulcissimus gustui, in quantum est in dulcoris (*f*) alimentum, Sapient. sexto decimo: *Paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem*. (*g*) Et in Ps. *Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus*. (*h*) Verissimus intellectui in veritatis documentum, ex Ps. *Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo*. (*i*) Suavissimus affectui in suavitatis delectamentum, Ps. *Et mandavit nubibus desuper, & januas cœli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis: panem Angelorum manducavit homo*. (k) Saluberrimus (*l*) effectui in salutis

[Margin: Ne excusemur ex invitantis negligentia.]
[Margin: Sap. 16. 20.]
[Margin: Ps. 67. 11.]
[Margin: Ps. 131. 17.]
[Margin: Ps. 77. 23. ac seqq.]

(*a*) Sic in Exordio ipso Sermonis dicendum tradit ad fin. Serm. sive Collat. 4. in Hexaem. scilicet *ad captandum benevolentiam*.

(*b*) *Totalitatem* habet D. Bonav. in Apolog. Pauper. Vid. Prodr. col. 607. Vocem quoque *sufficientia* nedum habet Tertul. Lib. 1. ad uxor. cap. 4. sed & ipsemet D. Bonav. ubi ait de prædicto convivio loquens Serm. 1. Dom. 2. post Pentec. *Ratione suæ perfectionis & sufficientiæ undique satiat, & replet*.

(*c*) *Id est* (interprete ex Græco Gagnæjo) *præoccupat & anticipat cœnam suam ad manducandum, id est, in comedendo. Divites enim non vocatis, aut expectatis pauperibus, contra Ecclesiæ consuetudinem, & Dominicæ cœnæ imitationem, rejiciebant a suis conviviis pauperes; in quo eos arguit, atque etiam præterea, quia ibi se ingurgitarent &c.*

(*d*) *Domine* in Vulg. deest; sed est in vers. Hymn. ad prim. Vesper. Dom. in Alb.

(*e*) En rursus Doctor Cherubicus, atque Seraphicus, illuminans intellectum, & inflammans affectum.

(*f*) Al. *indulgentissimum*.

(*g*) Vid. Serm. 3. Dom. 3. post Pentec. inter Sermones sub S. Bonav. nomine, cum themate; *Jam parata sunt omnia*.

(*h*) Sic jungit utrumque textum Exposit. in cap. 16. Sap. ibi.

(*i*) *Cornu David*, scilicet per Christum, inquit Hieronymus & Theodoretus, qui Luc. 1. 69. vocatur *Cornu salutis*. Ita quoque per *paravi lucernam Christo meo*, intelligitur Messias, qui Davidi ac Salomoni successit in Reges inunctis, quive suo splendore & gloria eorum nomen & familiam, velut clara lucerna, illustravit, estque *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Jo. 1. 9.

(k) Ead. Exposit. in cit. cap. 16. Sap.

(*l*) Repetitio superlativorum apud D. Bona. usitata.

Psal. 98. 4.

lutis præmium, Ps. *Tu parasti directiones, judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.* (a) Alimentum gustus, ut sanet; documentum intellectus, ut instruat; delectamentum affectus, ut demulceat; sed in præmium effectus, ut perficiat, & quietet. Sic ergo ostenditur studiositas apparatus, cum divisione statuta; & hoc ne retrahamur ex negligentia invitantis.

Ne retrahamur ex sufficientiæ inopia.

24. Tertio & ultimo totius sufficientiæ copiositas, per præmiorum (b) universitatem, cum dicit: *jam parata sunt omnia.* (c) Sed secundum Glossam intelligitur Verbum incarnatum, sive Christus homo, (d) qui etiam omnium est reparator. Ipse enim, sicut dicit Apostolus primæ Cor. quinto decimo: *Deus omnia in omnibus*, propterea paratus est a Deo *ante faciem omnium populorum*, Luc. secundo, ut sit nobis omnia, sicut probat Apostolus Rom. octavo: *Qui etiam proprio suo Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Quasi dicat: Immo (e); quia ut dicitur in Glossa Aug. donavit superiora ad fruendum; æqualia ad convivendum; & inferiora ad dominandum. Sicut etiam dicitur Joan. tertio decimo: *Sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater in manus.* Nec mirum, quia omnia tradita sunt sibi a Patre suo, Matth. undecimo. (f)

Glossa ordinar. — 1. ad Cor. 15. 28. — Luc. 2. 31. — Ad Rom. 8. 32. — Glossa ordinar. — Jo. 13. 3. — Matth. 11. 27.

Luc. 7. 14. Adolescens a tribus spiritualiter suscitandus.

25. *Adolescens, tibi dico, surge*, Luc. septimo. Hic describit Dominus adolescentem, (g) spiritualiter suscitandum a tribus. A conditione idonea circumstante naturam ibi: *Adolescens.* A vocatione Divina inspirante gratiam: *Tibi dico.* A conversione plenaria informante animam: *Surge.* Unde ad conditionem hic exigitur (b) vocatio gratiæ efficax, & conversio animæ perfecta. (i) Describitur ergo a conditione. Attende igitur ætatem adolescentiæ tuæ, & invenies conditiones, quæ exigunt suscitationem animæ tuæ; quia talis ætas pronior ad delectationem, respicit carnem, Gen. octavo: *Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Quia suavior (k) circa occupationes, respicit mentem, Ecclesiastes: *Lætare ergo juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ &c.* (l) Quia fortior ad operationes, respicit vires, primi Machabæor. tertio decimo de Simone: *Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus Patris mei, fecimus &c.* scilicet ab ipsa adolescentia. (m) Quia aptior (n) ad assuefactiones, respicit mores, Proverbior.

Vocatio gratiæ efficax, & conversio animæ perfecta, necessariæ. — Gen. 8. 21. — Eccli 11. 9. — 1. Mach. 13. 3.

(a) In prædicto Psalmo sermo est de Christi regno, in quo solo est salutis præmium, ac etiam de Eucharistia significata allegorice per *scabellum pedum* Domini Dei.

(b) Al. *signorum.*

(c) Exposit. in cap. 14. S. Luc. ibi: *Quia nihil tam excitat desiderium, ut veniat ad Deum, quantum consideratio illorum præmiorum, ideo subdit: QUIA JAM PARATA SUNT OMNIA &c.*

(d) Ibi quoque: *Idem Christus præparavit refectionem æternam.* Et suprad. Ser. 3. Dom. 3. post Pentec. *Dominus dat hominibus deliciosissimum cibum corporis, & potum sanguinis sui in mensa Sacramentali.* Et post pauca ex Augustino: *In patria ipsa quomodo saturabit qui in peregrinatione sic pavit?*

(e) *Immo* vim habet affirmandi. Vid. infra in Collat. Præd. de Sept. Don. Ser. 1. n. 4. in fin.

(f) Heic in Assisien. Cod. nonnulla desunt, teste q. P. Sbaralea.

(g) *Adolescentes* a Veteribus nuncupatos ab anno 15. ad 30. testatur Censorinus de die natal. c. 14. Hinc Livius Tarquinios vocat *adolescentes*, qui jam mariti erant; nec non Cæsar L. 2. cap. 38. Curionem Tribunum plebis. Item Liv. L. 30. c. 30. Scipionem, qui jam an. 29. excesserat. Et annis etiam 30. majores appellatos fuisse *adolescentes*, probat Manutius ad Cic. L. 2. Fam. Ep. 1. Quid quod Pareus in Lex. crit. monet, vel viros ipsos a majoribus natu vocitatos *adolescentes* ex Terentio, & Plauto? Immo & 1. Reg. 30. 17. appellantur *viri adolescentes*, & Act. 7. 57. *adolescens* Saulus, quem Baronius, tunc fuisse putat triginta quinque annorum.

(h) Al. *conditionem hic exigit.*

(i) Scilicet *a statu culpæ designato in adolescente mortuo ad statum pœnitentiæ designato in adolescente resuscitato*, Exposit. in Luc. ibi. Et quod in hac *vocatione gratiæ efficaci, & conversione animæ perfecta, ostendatur Dominus dator vitæ & salutis animæ* Ser. 4. Dom. 15. post Pentec.

(k) *Suavior* pro *jucundior*, *lætior.*

(l) Exposit. in Ecclesiasten ibi „ Ironice loquens, dicit: *Lætare ergo &c.*; quia illa ætas „ lætitiæ apta, unde dicitur: Venite fruamur „ juventute celeriter; quasi dicat: Ne læteris „ in juventute, ne doleas in senectute . . . . . „ Quantum ad lætitiam delectationis in animo „ dicit: *& in bono sit cor tuum*; quasi dicat: „ Non læteris corde, quia cor stulti ubi lætitia &c. “ Quodve prædicta *ironice* dicta sint, verisimilius putant David Kimki, & alii Hebræi, nec non Lyranus, Cajetanus, Vatablus, Sa, Mariana, Malvenda, Menochius, & alii, quos post Bonaventuram laudat Tirinus.

(m) De adolescentia usque ad trigesimum vel quadragesimum annum prorogata a Varone & Pythagora, apud Lorin. Comm. in Ps. 24. v. 7. Vid. Cicer. Lib. de Senect. & Orat. 23. Item Paulus 1. Tim. 4. 12. ait: *Nemo adolescentiam tuam contemnat*; qui tamen Timotheus tunc erat ut minimum triginta annorum.

(n) Al. *activior.*

Prov. 22. 6. bior. vigesimo secundo: *Proverbium est: Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Et Jerem.
Jer. 2. 2. secundo: *Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & caritatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non-seminatur* (a). Propter has conditiones exigitur, ut temperet proni-
Eccle 11. 10. tatem carnis, Ecclesiastes: *Amove malitiam a carne tua; adolescentia enim, & voluptas vana sunt.* (b) Et Ecclesiastici qua-
Eccli 42. 9. dragesimo secundo: *Filia Patris abscondita est vigilia*, id est, caussa vigiliæ (c), *& solicitudo ejus auferet somnum, ne forte in adolescentia sua adultera* (d) *efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat.* Vanita-
Ps. 67. 27. ac seq. tem amputet mentis, Psal. *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel, ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu.* (e) Fortitudinem exerceat virium (f),
1. Joan. 2. 13. ex prima Joannis secundo: *Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum.* Nos
In Offic. Ecclef. S. Lauren. ver. Respons. Lect. 5. quasi senes levioris pugnæ cursum recipimus, te autem quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Aptitudinem habilitet (g) morum, Thren.
Thren. 3. 27. tertio: *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.* (h) Secus Jere-
Jer. 48. 11. miæ quadragesimo octavo: *Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in fæcibus suis.*

26. Propter hæc (i) quatuor tibi dico. Salutaria monita ad quatuor prædicta spectantia. Præceptorie in Scripturis, Luc. quarto Luc. 14. 16. decimo: *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos &c.* Persuasorie in crea-
Job 12. 7. turis, Job duodecimo: *Interroga jumenta, & docebunt te, & volatilia cœli, & indicabunt tibi.* Excitatorie in mente,
Apocal. 3. 14. Apocal. tertio: *Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei.*
Ibi 20. *Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Et prophetice in
Luc. 13. 7. morte, Luc. tertio: *Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat?* Et Apocal.
Apocal. 3. 3. tertio: *In mente habe, qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.*

27. Dicam etiam tibi quatuor modos. Surge velociter, ne delecteris in carne,
Ad Rom. 13. 11. Rom. tertio decimo: *Hora est jam nos de somno surgere &c.* Viriliter, ne occuperis in
Mar. 2. 11. mente, Mar. secundo: *Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* (k) For-

(a) Quod populus Israel, vel dum esset quasi adolescens in deserto, assueverit peccare, patet ex Ps. 94. 8. ac seqq. Quod autem dicit: *caritatem desponsationis tuæ*, non est intelligendum de caritate illius populi erga Deum, ut qui solo spiritu timoris ducebatur, eratque duræ cervicis; sed referendum ad caritatem Dei erga populum, uti scite Estius animadvertit.

(b) Exposit. in Ecclesiasten ibi „ *Amove malitiam a carne*; & sic excludit omnem immunditiam carnis. Abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, suscipite insitum verbum. Ille aufert malitiam a carne, qui mortificat eam. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Et redditur ratio hujus: *adolescentia enim, & voluptas vana sunt.* Transit mundus & concupiscentia ejus. "

(c) Sic Bossuet post alios Interpretes.

(d) Vulg. *adulta*; sed *adultera* quoque duo nostri Codd. Bernardin. nec non tertius Biblioth. Episc. Trident. antiquæ Bibliorum Editiones Latinæ ante Romanas correctiones. Item Hugo Card. Lyran. &c. Unde fatetur Brugensis, quod sic olim legebant *Latini cum Codices, tum Tractatores*.

(e) Heic per *Beniamin adolescentulus in mentis excessu*, aut intelligit Paulum Apostolum, qui fuit de Tribu Beniamin, vocatus Saulus, qui ita mutavit mentem vanitatis, qua persequebatur Ecclesiam Dei, ut quandam passus fuerit mentis ecstasim tum in via Damasci, tum etiam triduo Damasci, raptus quoque usque ad tertium cœlum, ut exponit Titelmanus, ac passim Patres interpretantur apud Lorinum To. 2. Comment. in Psalmos ibi, ac ipsemet D. Bona. Exposit. in Psalter. ibi: vel Saulem ipsum primum Regem Israel de eadem Tribu, in quo talis facta est mutatio mentis, qua vanissime quærebat David ad necem, ut cœtui Prophetarum accesserit, exieritque proverbium: *Num & Saul inter Prophetas?* 1. Reg. 19. 24. Ipse tamen statim post rediit ad priorem malitiam, & intentandam Davidi persecutionem ob vanitatem regnandi, timoremque regnum amittendi.

(f) Per gratiam, quæ ideo *virilis* dicitur infra in Collat. Præd. Sep. Donor. Ser. 1. n. 6.

(g) Hoc verbo sæpe utitur S. Bonav. quidquid dicat Oudinus.

(h) Exposit. in Lament. ibi „ *Bonum est viro*, in virtute exercitatio; *cum portaverit jugum*, disciplinæ; evangelizante Matthæo: Tollite jugum meum super vos &c.; *ab adolescentia sua*: Adolescens juxta viam suam &c. "

(i) Al. *hoc*.

(k) Exposit. in cap. 5. S. Luc. *In domum suam vadit, qui amat bona interiora. Sapientia: Intrans in domum meam conquiescam cum illa &c. In domum alienam, qui concupiscit mundana. In Ecclesiastico: Vita nequam hospitandi de domo in domum &c.*

1. Mach. 3. 1. ac 3. & seq.

Fortiter, (a) ut exercearis in viribus, primi Machabæorum tertio: *Surrexit Judas &c., & induit se lorica, sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prœliis, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis &c.* Et Luc. primo: *Exsurgens (b) autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione.* Et sagaciter, ut habiliteris in moribus, Canticor. tertio: *Surgam, & circuibo Civitatem, per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea.* (c)

Luc. 1. 39.

Cant. 3. 2.

Secunda pars de arte distinguendi, sive de distinctionibus.

28. De arte distinguendi secundo dicendum est, qualiter circa distinctiones se habeat cura prædicantis. Circa quas, ut dictum est supra, (d) est brevitas requirenda. De hac breviter est dicendum, eo quod infra diffusius dicetur in ultima parte hujus Tractatus. (e) In primis circa hoc sciendum est diligenter, quod distinctiones, quæ fiunt themate jam diviso, super thema fundentur, nec fiat digressio ab eodem; ne, dum radice carerent, careant pariter & fructu. Illud etiam sciendum circa distinctiones, quod oppositio fiat (f) in membris, & diversitas, ut differentiam sensus membrum (g) unumquodve faciat. Attendendum etiam, quod membrum distinctionis verbis, quibus potest, paucioribus fiat; verbis, inquam, usitatis, ab intellectu non dissonis rei, de qua loquimur; ne si de novo fingantur, ridiculum fiat. Nec illud etiam ignorandum est, ut videlicet distinctio qualibet ordinetur, & decoretur, (h) & reddatur sufficiens, & ratio assignetur, sicut in diversis congruit bono modo. Et hoc fiat arte clavium, ordine, & decore, sicut in diversis exemplis ostensum est supra. (i) Cavendum denique a distinctione nimia (k) membrorum propter confusionem, & oblivionem, quæ est memoriæ inimica, ne ex hoc fiat tædium audienti; quanto enim distinctio simplicior est, id est, per membra pauciora, tanto melior (l) &c. (m)

Distinctio quanto simplicior, tanto melior.

S. E-

(a) Al. *Totaliter*.
(b) Al. *Surgens*.
(c) Hic etiam aliquid deesse videtur. Et prædictus textus recte respondet τῷ *sagaciter*; quia ait Cic. 1. de Orat. cap. 51. *Qui sagaciter pervestiget, quid sui cives &c.*
(d) Supra num. 1.
(e) Hic ergo Tractatus satis diffusus fuit, tametsi heic habeatur valde imperfectus, ut mox patebit.
(f) Al. *fit*.
(g) Al. in meo apographo *ut differentiarum sensus fine membrum*.
(h) Nanque significat ordinem & ornatum, Cic. L. 2. de Orat. ad fin.
(i) Supra num. 3. ac seqq.
(k) Al. absque *nimia*.
(l) Similiter ad fin. Ser. sive Collat. 4. in Hexaem. inter cetera plura, quæ tradit ab Oratore servanda, & illud præscribit, *ut negotium distinguat, & caveat multitudinem partium*.
(m) Cetera hujus secundæ Partis cum integra tertia Parte hujus Tractatus in Cod. Assisien. desunt, quod satis deflere non possum. Sed hunc defectum supplebimus per sequentes Sermones, in quibus Divisionum, Distinctionum, ac Dilatationum luculenta exempla apparebunt. Ad Dilatationes spectat, ut *Orator partem suam confirmet per rationes*, cit. Ser. sive Collat.

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ COLLATIONES

DE SEPTEM DONIS SPIRITUS SANCTI PRÆDICATÆ, IN SERMONES OCTO DISTRIBUTÆ.

ADMONITIO.

CUM *Opusculum* De septem Donis Spiritus Sancti *sub nomine* Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ *in Collectionibus tam Operum, quam Opusculorum ejus, pluries jam hactenus editum ipsi in* Prodromo *col. 693. ac seqq. abjudicaverim, adjudicaverimque longe majori jure Minoritæ alteri, nempe* F. Rodulpho de Bibraco; *nunc primum in lucem emittendum duxi germanum aliud ejusdem* S. Bonaventuræ De Septem Spiritus Sancti Donis *Opusculum ad fidem veteris membranei Cod. MS. in 4. Bibliothecæ, sive Tabularii* Sacri Conventus Assisiensis PP. Minor. Convent. *cujus exemplar mihi fuit ab iisdem quam humanissime communicatum. Hanc autem lucubrationem mole quidem parvam, sententiis vero refertam, cum plane* Bonaventurianam *in prædicto* Prodromo *col. 741. evicisse crediderim; heic reliquum est, ut notas de more subnectam, seu luculenta cum styli, tum doctrinæ* Bonaventurianæ *indicia. Eam igitur* Seraphico Doctore *nostro dignam quis neget, cum ipsam idemmet satis innuat sub titulo* Collationum Donorum Serm. *seu* Collat. 2. *&* 3. in Hexaem. *ubi non uno loco doctrina ut ovum ovo similis continetur; ut de aliis ejus legitimis Operibus & Opusculis nihil dicam? Cum vero utrobique* S. Doctor *adeo sit sui similis, neque de illis* Collationibus *amplius dubitare fas sit, secundum late deducta in eodem* Prodromo *col. 624. ac seqq. circa has quoque* Collationes *dubium omne penitus sublatum videtur. Sed & illud animadvertendum censemus, has quidem de præfatis* Donis Collationes *illis in* Hexaem. *esse in hoc quoque similes, cum pariter fuerint prædicatæ, unde memoratus* Assisiensis Cod. *sic exorditur:* Incipiunt septem Dona Spiritus Sancti prædicata a Fratre Bonaventura; *multo tamen differre præsertim hoc nomine, quod illæ ab Auditoribus suis fuerint ex ore tantum prædicantis exceptæ, & in tabulas ab ipsis relatæ, hæ autem non ita; quodve hæ illas, utpote prope finem vitæ nostri sacri Interpretis habitas, tempore longe præcesserint. Neque illud prætereundum eodem sensu heic* Collationes *vocari, quo inter edita sub* S. Bonaventuræ *nomine appellantur* Collationes Prædicabiles ex toto S. Joannis Evangelio, *de cujus significatione nominis diversa ab aliis* Collationibus Zachariæ Hieropolitani Episcopi, Joannis Cassiani, Apollinarii Episcopi Laodicensis, & Solonii Viennensis, *Romani Editores animadverterunt. Heic quippe verus* Bonaventura *ad expositionem variorum utriusque Testamenti locorum, sive textuum, perpetuo ita loquitur, ut nulla interrogatione utatur, sed præcipuum aliquem Divinæ Scripturæ utriusque Testamenti locum, mysteriorum plenum deligit, qui in congressu Fratrum tanquam mutua quadam meditationum collatione expendatur. Quo quidem sensu & ejus* Sermones in Hexaemeron *nuncupantur* Collationes, *& secundum laudatos Romanos Editores præfatæ* Collationes in Joan. Evang.

SERMO PRIMUS PROOEMIALIS:

I.

2. ad Cor. 6. 1.

Hortamur (a) vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Hortatur nos Apostolus (b) in his verbis ad gratiam Dei recipiendam, custodiendam, & multiplicandam. Ad cujus evidentiam notandum est, quid sit ejus ortus, usus, & fructus. Ortus igitur gratiæ cum sit datum optimum, & donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum Jac. primo. Sed per quam viam spargitur lux gratiæ super mentes humanas? Certe per Verbum incarnatum, crucifixum, & inspiratum (c). Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis &c. ut dicitur ibidem.

Divisio. Ortus gratiæ, usus, ac fructus. Jac. 1. 17.

Distinctio. Verbum incarnatum, crucifixum, & inspiratum. Jac. 1. 18.

2. Ortus ergo gratiæ est per Verbum incarnatum; unde Joan. primo: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratiæ & veritatis. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia. (d) Homo enim per Verbum increatum factus erat in statu innocentiæ perfectus, & paratus in omni gratia, cum dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram; sed per peccatum lapsus, & recedens ab innocentia, reparandus erat ad gratiam per Verbum incarnatum in Virgine beata, unde & sibi dictum est ab Angelo: Ave gratia plena: & post: invenisti gratiam apud Deum. Adeamus sive accedamus ergo Fratres, (e) secundum Apostolum ad Hebr. quarto, cum fiducia ad thronum gratiæ ejus (f), ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus. (g)

Dilatatio. Ortus gratiæ per Verbum incarnatum. Jo. 1. 14.

Jo. 1 16. Homo in statu innocentiæ perfectus.

Gen. 1. 26.

Luc. 1. 28. ac 30. Accedendum cum fiducia ad thronum gratiæ B. V. M.

Ad Hebr. 4. 16.

3. Ortus item gratiæ est per Verbum crucifixum; unde ad Ephes. secundo: Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, (h) cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, cujus gratia estis salvati. Non enim solum recesseramus ab innocentia per ignorantiam, sed & per concupiscentiam; & ideo per acerbissimam mortem crucis voluit nos reparare, (i) ubi mors unita est cum fonte vitæ, sed mors absorpta est a fonte vitæ. Non enim mors potuit absorbere fontem vitæ, unde in nos (k) fluunt rivi gratiarum, & non per legem, ut dicit Apostolus ad Galat. Si enim per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Hauriamus ergo, Fratres, (l) aquas gratiæ in gaudio de fontibus Salvatoris, id est, de vulneribus ejus, Isa. duodecimo. (m)

Ortus gratiæ per Verbum crucifixum. Ad Eph. 2. 4. et seq.

Ad Gal. 2. 21.

Fontes Salvatoris sunt Christi vulnera. Isa. 12. 3.

4. Ortus item gratiæ est per Verbum inspiratum; quia nisi inspirentur nobis prædicta duo (n) per fidem incarnationis

Ortus gratiæ per Verbum inspiratum. Fides incarnationis & passionis ad gratiam necessaria.

(a) Vulg. exhortamur; sed hortamur etiam Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(b) Confer supra in Arte concionandi num. 19. in fine, & num. 20. post init.

(c) Quoad prædicta omnia vere Bonaventuriana vide Prodromum col. 741. ac notanter cit. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi signanter quoad præfatum ortum allegatur, quod de eo dicitur in Collationibus Donorum, in his videlicet.

(d) Sic Comment. in Jo. Evang. cap. 1. num. 37. Vulg. & gratiam pro gratia.

(e) Ergo hæ Collationes in congressu Fratrum habitæ sunt.

(f) Vide Comment. in Apocal. cap. 4. n. 279.

(g) Similiter Serm. 2. in ord. 38. de Beata semperque Virg. Maria ad finem, ac Exposit. in Cant. Canticor. cap. 4. num. 279., nec non cit. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(h) Vulg. & cum; sed absque & itidem cit. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(i) Cap. 1. Itiner. ment. in Deum „ Peccatum originale dupliciter infecit humanam „ naturam, scilicet ignorantia mentem, & „ concupiscentia carnem; ita quod excæcatus „ homo & incurvatus in tenebris sedet, & „ cœli lumen non videt, nisi sibi succurrat „ gratia cum justitia contra concupiscentiam, „ & scientia cum sapientia contra ignorantiam; „ quod totum fit per Jesum Christum, qui fa„ctus est nobis a Deo sapientia, & justitia, „ & sanctificatio, & redemptio." 1. Cor. 1. 30.

(k) Al. nobis.

(l) En rursum Sermo ad Fratres pro his mutua quadam meditationum collatione expendendis.

(m) Pariter in Ligno Vitæ Tit. Jesus translanceatus, nec non De Perfect. vitæ ad Sorores sive ad Sororem cap. 6. ubi post d. Isa. textum disertissime subdit: De fontibus Salvatoris, id est, de vulneribus Jesu Christi &c.

(n) Scilicet quod cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo,

nis Christi, & passionis, non habebimus gratiam. Propter quod secundæ ad Cor. ultimo dicitur: Gratia Domini nostri Jesu Christi, quantum ad secundum; & caritas Dei, quantum ad primum; & communicatio Spiritus sancti quantum ad tertium, (a) sit cum omnibus vobis. Unde ad Tit. secundo: Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo. Gratia enim Dei amovens a nobis omnem inordinationem impietatis respectu Dei, & desideriorum respectu proximi, & respectu nostri, ordinat nos respectu nostri sobrie, respectu proximi juste, respectu Dei pie (b). Custodientes igitur gratiam (sicut quis diligenter custodiens præbendam, abstineret se a quocunque, per quod posset amittere; unde non libenter intromitteret meretricem in domum, si cum ea sciret amittere præbendam) abstineamus ab omni concupiscentia, quæ spoliat nos gratia. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebr. decimo: Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit; scilicet qui pro nobis voluit incarnari; & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, scilicet quem pro nobis effudit crucifixus, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? scilicet qui hæc omnia nobis inspirat; quasi dicat: Immo (c) deteriora talis merebitur.

2. ad Cor. 13. 13. — *Ad Tit. 2. 11. et seq.* — Quid sit sobrie, juste, & pie vivere. — *Ad Hebr. 10. 28. et seq.*

5. Usus autem gratiæ debet esse fidelis ad Deum (d) ad Gal. primo: Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni, & sanguini &c. Sequitur: Qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat: ecce fidelitas ad Deum in usu gratiæ. Gratia enim est sicut radius perpendicularis, qui cadens super corpus tersum repercutitur per eandem viam, & alii radii franguntur: sic gratia facit, & redit ad Deum (e). Unde Ecclesiastes primo: Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant (f). Sed nota, quod splendor, & rivus non continuantur, nisi continuentur suæ origini: sic nec gratia, quam discontinuat superbia, sed continuat humilitas; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, Jac. quarto. (g)

Dilatatio. Usus gratiæ fidelis ad Deum. *Ad Gal. 1. 15. et seq.* — *Ibi 23.* — Gratia est sicut radius perpendicularis. — *Eccle. 1. 7.* — *Jac. 4. 6.*

6. Virilis ad seipsum (h) ad Hebr. ultimo: Optimum est gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis: sic utebatur viriliter ipsemet Paulus, qui dicebat primæ ad Cor. quinto decimo: Gratia Dei sum id, quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, scilicet solus (i), sed gratia Dei mecum. Exemplum in Fratribus Machabæis, qui bene confortati viriliter operabantur (k); unde habentes gratiam mirabilia operantur. Exemplum in Samsone capillato fortiter agente, sed abraso crine septemplici debilitato, id est, septiformi gratia; (l) propter quod Apostolus ad Philip. ultimo: Omnia possum in eo, qui me confortat. (m)

Usus gratiæ virilis ad seipsum. *Ad Hebr. 13. 9.* — *1. ad Cor. 15. 10.* — *1. Mach. 13. 3.* — *Jud. 16. 17. ac seq.* — *Ad Philip. 4. 13.*

7. Liberalis ad proximum, Matth. decimo: Gratis accepistis, gratis date. Sol reddit, & communicat quod accepit, scilicet lucem; & quælibet alia creatura: solus homo abutitur gratia accepta, quia communicat simoniace, contra quod primæ Petr. quarto: Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni di-

Usus gratiæ liberalis ad proximum. *Matth. 10. 8.* — Contra simoniacos. *1. Pet. 4. 10.*

(a) Nimirum *Gratia Domini nostri Jesu Christi, quantum ad Verbum crucifixum; & caritas Dei, quantum ad Verbum incarnatum; & communicatio Spiritus sancti, quantum ad Verbum inspiratum*, d. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(b) Similiter Serm. sive Collat. 21. in Hexaem. Vid. S. Bernardum De Diver. Serm. 54. al. 11. ex Parvis, & infra num. 9.

(c) Vid. supra in Arte concionand. num. 24. not. e.

(d) Sic Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(e) Ita fere ad verbum ibi.

(f) Ibi, atque Exposit. in Ecclesiasten cap. 1.

(g) Ita rursus fere ad verbum cit. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(h) Ibidem. Vid. supra in Art. Concionan. num. 25.

(i) Pariter Glossa interlin. apud Lyran. Hugo Card., Sa, Menoch. & Tirin.

(k) Supra in d. Arte concionan. ibi.

(l) Pariter Lyranus morali sensu. Vid. infra Serm. 5. n. 45. in fine.

(m) Hactenus iterum fere ad verbum cit. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

dispensatores multiformis gratiæ Dei. (a) Sic quælibet stella secundum suum modum in orbem inferiorem influit; unde B. Dionysius (b) probat, quod si Angeli de superiori Hierarchia non influerent in inferiores, redderent se indignos influentia Divina.

Dionysius de cœlest. Hierarch. c. 15.

Dilatatio. Fructus gratiæ triplex, & primus remissio culpæ. *Ad Rom. 5. 1. ac seq.*

8. Fructus vero gratiæ est triplex, scilicet remissio culpæ, ad Rom. quinto: Justificati ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem habemus accessum (c) per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe filiorum Dei. Licet enim secundum Philosophos (d) pravus ad meliores exercitationes deductus fiat bonus, & studiosus; verum est quantum ad exercitium, & forte quietationem sive dimissionem actus exterioris: sed non quantum ad culpam interiorem, quæ non potest deleri nisi per gratiam. Peccatum enim non remittitur nisi operante virtute infinita; subjacet enim vindictæ, seu pœnæ infinitæ (e), quia implicat offensam infiniti: & ideo cum nulla creatura sit capax virtutis infinitæ, oportet, quod remittatur per gratiam, id est, per condescensionem Divinam.

Peccatum deleri nequit, nisi per gratiam.

Offensæ infiniti boni debetur pœna infinita.

Secundus gratiæ fructus plenitudo justitiæ. *Ad Tit. 2. 11. ac seqq.*

9. Plenitudo justitiæ, scilicet respectu Dei, sui, & proximi, ad Tit. secundo: Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo: abnegantes, inquam, impietatem, quæ est contra Deum, & sæcularia desideria, quæ sunt contra proximum, & seipsum; sobrie quantum ad nos; juste quantum ad proximum; pie quantum ad Deum vivamus (f). Et sicut gratia est justa, quæ hæc omnia facit vitare mala, & persequi bona (g); hoc autem esse non potest, nisi anima insurgat contra se diligendo proximum amicum, & inimicum, & supra se diligendo Deum, quod impossibile est fieri, nisi per gratiam: propter hoc dicitur Ecclesiastici vigesimo quarto: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei; in me omnis gratia vitæ (h), & veritatis; in me omnis spes vitæ, & virtutis.

Gratiæ necessitas. *Eccli 24. 24. ac seq.*

Tertius gratiæ fructus assecutio vitæ perpetuæ. *Ad Rom. 6. 23.*

10. Assecutio vitæ perpetuæ (i) ad Rom. sexto: Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Quasi dicat: Hic contingit plantare lignum vitæ, & mortis per merita, scilicet per gratiam, & peccatum. Si plantaveris arborem mortis (k), suspenderis in ea in Inferno; si autem arborem vitæ, exaltaberis in ea in Cœlo.

Triplex gratia, curans, corroborans, consummans.

11. Sed nota, quod secundum hos tres fructus distinguitur triplex gratia, scilicet curans, corroborans, consummans. Gratia curans datur in septem Sacramentis, (l) in septem exercitiis pœnitentiæ, secundum quæ distinguuntur septem Psalmi Pœnitentiales, in septem operibus misericordiæ. Gratia corroborans datur in septem Virtutibus per modum rectificantis, in septem Donis per modum expedientis, in septem Beatitudinibus per modum perficientis. Gratia consummans datur in septem Dotibus, quarum tres respondent tribus Virtutibus Theologicis; ita quod fidei aperta visio, spei tentio, caritati fruitio; (m) quatuor respondent quatuor Virtutibus Cardinalibus; ita quod agilitas temperantiæ, subtilitas justitiæ, claritas prudentiæ, impassibilitas fortitudini. Ecce septem septenarii, qui faciunt annum jubilæum in patria, de quibus omnibus pertractare longum esset. Tractare etiam de septem Dotibus, quæ ultimo sunt, nimis

Fidei respondet aperta visio, spei tentio, caritati fruitio in patria.

(a) Eodem quasi verborum tenore inibi.

(b) Ibi.

(c) Vulg. *& habemus accessum*; sed absque *&* pariter idem Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. & Cod. noster Bernard. 40. nec non Hugo Card. Lyran. ac antiquiores Biblior. Editiones Biblioth. nostræ Bernard. Gentilott. ac Griesen.

(d) Ibidem pariter allegat Philosophos.

(e) *Infinitæ*, inquam, *non intensive, sed protensive; necesse est igitur pœnam esse æternam*, ut inibi declarat. Confer cum Ser. de Seminante num. 46. col. 413. Vol. 1.

(f) Vid. supra num. 4.

(g) *Sunt autem* (ibidem pergit) *ut docet Augustinus, duæ partes justitiæ, declinare a malo, & facere bonum*.

(h) Sic ibi, ac alibi sæpius noster Auctor. Vide Exposit. in Cant. Canticor. cap. 7. num. 284.

(i) Eod. Serm. in Hexaem.

(k) De hac *arbore* latius Auctor noster in Speculo animæ.

(l) Procem. in Lib. 4. Sententiar.

(m) De his Serm. 1. in Dom. 1. Advent. „ In ista triplici dote, scilicet visionis claræ, „ fruitionis quietæ, & tentionis securæ, consi„ stit imago gloriæ. Cui respondet imago gra„ tiæ, quæ consistit in fide firma, caritate non „ ficta, & spe certa in statu isto. “

mis est altum. Tractare item de septem Sacramentis, nimis est commune. Ideo relictis extremis, agendum est de medio septenario, scilicet septem Donorum Spiritus sancti, quæ recte sunt loco medio inter omnes prædictos. (a)

12. Et de his quidem non incipiemus a primo, quod est Donum Sapientiæ, sicut annuntiat Isaias undecimo cap. (b) loquens de Christo (c) quia in ipso fuerunt in summo; sed incipiemus ab infimo, scilicet Dono Timoris, ut sic ascendamus: (d) nos enim, qui imperfecti sumus, & primo peccatores quam justi, indigemus ascendere; & ideo ab inferiori ut a Timore inchoandum est; ut sic tandem ad supremum, id est, ad Sapientiam, & per consequens ad gloriam pertingamus (e). Quod nobis præstare dignetur &c. (f)

Isa. 11. 2. ac seq.

Sermo secundus de Dono Timoris.

13. *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos*: Psal. trigesimo tertio. Invitat Dominus in his verbis filios gratiæ Dei, & adoptionis ad addiscendam lectionem Timoris Domini tam juvenes, quam senes, & decrepitos. Semper enim debet doceri, & addisci; unde Ecclesiastici secundo: Serva timorem Domini, & in illo veterasce. Et ideo Tobias filium suum ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato, Tob. primo. Et licet tam in veteri Testamento, quam in novo multa sint de Timore; tamen aliqua colligamus ad sertum, seu coronam quamdam faciendam in ornamentum capitis mentis nostræ. Corona enim sapientiæ timor Domini, Ecclesiastici primo.

Ps. 33. 12. *Eccli 2. 6.* *Tob. 1. 10.* *Timor Dei tam in veteri, quam in novo Testamento sæpe memoratus.* *Eccli 1. 22.*

14. Circa Timorem autem notandum; quæ sit ejus origo, sive radix; quæ sit utilitas, sive fructus; quæ sit perfectio, sive progressus. Est enim sicut quædam arbor (g), sicut innuitur Ecclesiastici primo: Radix sapientiæ est timere Deum (h); rami enim (i) illius longævi.

Divisio. Quæ origo, utilitas & perfectio Timoris Dei. *Eccli 1. 25.*

15. Origo igitur Timoris est in corde ex triplici consideratione primi principii, id est, ex consideratione sublimitatis Divinæ potentiæ, ex consideratione perspicacitatis Divinæ sapientiæ, ex consideratione severitatis Divinæ justitiæ. Ex consideratione sublimitatis Divinæ potentiæ, Jerem. decimo: Non est similis tui in diis Domine: magnus (k) tu; & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te, o Rex Gentium? Non, inquam, est aliquis similis tui: quoniam tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, id est, ante lucem cadentis (l), quæ descendit in terram: quis ergo non timebit te, o Rex? quasi dicat: Nullus est, qui non debeat te timere; propter quod Jer. quinto: Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis. Me ergo non timebitis, ait Dominus, & a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari &c. Sed multi sunt, qui non timent, de quibus conqueritur Dominus per Malach. primo: Si Pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus?

Distinctio. Origo Timoris ex triplici consideratione. Ex consideratione sublimitatis Divinæ potentiæ. Dilatatio. *Jer. 10. 6. ac seq.* *Sap. 11. 23.* *Jer. 5. 21. ac seq.* *Malach. 1. 6.*

16. Ex consideratione perspicacitatis Divinæ sapientiæ, Job vigesimo tertio: Ipse solus est, & nemo potest avertere cogitationem ejus; & anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit: cum expleverit

Dilatatio. Ex consideratione perspicacitatis Divinæ sapientiæ. *Job 23. 13. ac seqq.*

(a) Ita fere quoad prædicta omnia in sæpe laud. Serm. sive Collat. in Hexaem.

(b) Ibi: *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, & intellectus, Spiritus consilii, & fortitudinis, Spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.*

(c) Ita in 3. Dist. 34. Par. 1. Ar. 2. Q. 2. ab init. & Breviloq. Par. 5. cap. 5.

(d) Vid. Breviloq. ibi, atque Itiner. ment. in Deum cap. 1. nec non in 3. loc. supra cit. in conclus.

(e) Sic secundum sæpe cit. Serm. 2. in Hexaem. *quod in plenitudine Sapientiæ sermo terminandus est*, ubi allegantur hæ *Collationes donorum*.

(f) Hac etiam clausula sæpius utitur Auctor in suis Sermonibus.

(g) Sic ad *arbores* alludere solemne S. Bonaventuræ, Prodr. col. 742.

(h) Vulg. *Dominum*; sed *Deum* Cod. noster Bernardin. A. II. 21. Item antiquiores Biblior. Editiones tam Biblioth. nostræ Bernardin. quam Gentilott. & Griesen.

(i) Vulg. *& rami;* sed ut supra d. Cod. Hugo Card. & Lyran. ac Edit. Biblior. Nurnbergen. 1478.

(k) Vulg. *es*; sed sine *es* Auctor quoque noster Serm. de seminante num. 18. ubi tres allegantur Codd. *es* omittentes. Quibus accedunt Hugo Card. & Lyran.

(l) Sic Exposit. in d. cap. 11. Sap. ad eundem tex.

verit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei: & idcirco a facie ejus turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor. Solus, inquam, Deus; quia omnium est caussa immediata (a), alia vero caussa mediata solum. Propter quod omnia videt, & omnia nuda & aperta sunt oculis ejus, ad Hebr. quarto; ideo considerans eum, timore sollicitor. Psal. Qui respicit terram, & facit eam tremere, respectu scilicet suæ gratiæ, qua eam ad se convertit, id est, hominem terrenum (b). In cujus signum dicebat Esther quinto decimo: Vidi te, Domine, quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es, Domine, & facies tua plena est gratiarum. Quasi Angelum, inquit, quia Angelus nec benedictione, nec maledictione movetur; quia Deus omne bonum approbat, & omne malum reprobat.

Ad Hebr. 4. 13. — *Ps. 103. 32.* — *Esth. 15. 16. et seq.*

Deus omne bonum approbat, & omne malum reprobat.

Dilatatio. Ex consideratione severitatis Divinæ justitiæ. *Hab. 3. 1.*

17. Ex consideratione severitatis Divinæ justitiæ, Habacuc tertio: Domine, audivi auditionem tuam, & timui: consideravi opera tua, & expavi (c). Hæc auditio est terribilis vocis, quando dicet in judicio: Ite maledicti (d) in ignem æternum, Matth. vigesimo quinto, a qua voce timet; unde sequitur: Audivi, & conturbatus est venter meus, a voce contremuerunt labia mea. & ita timet, ut vellet totus tabescere, ut effugeret illam; unde sequitur: Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis. Sic & in Psal. Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui (e); judiciis, inquam, septem, scilicet alligationis promptæ ad malum, & deficientiæ ad bonum, tanquam duabus catenis, ut Petrus in carcere Herodis, Act. duodecimo. Excæcationis mentis, scilicet cum non reputat se peccare, nec discernit inter bonum, & malum, sed dicunt bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, Isa. quinto. Exemplum de Samsone per Philistæos excæcato, & ad molam posito, Judic. sextodecimo. Obstinationis, ut nec minis, nec blanditiis, nec beneficiis moveatur ad bonum; unde Job quadragesimo primo: Cor ejus indurabitur quasi (f) lapis, loquens de Behemot (g). Ecclesiastici tertio: Cor durum male habebit in novissimo. Exemplum de uxore Loth, quæ versa est in statuam salis, Gen. decimo nono; & de Pharaone, de quo Exo. octavo: Induratum est cor Pharaonis; & non audivit eos. Derelictionis, quia Deus hominem exponit diabolo; propter quod Psal. petebat: Cum defecerit virtus mea, ne drerelinquas me. Et alibi: Adjutor meus esto, ne derelinquas me &c. Dissipationis, cum nihil boni facit; unde Psal. Dissipabit (h) Deus ossa eorum, qui hominibus placent, id est, omnia opera eorum. Desperationis, cum se exponit homo omni impietati, & fœditati. Exemplum de Juda, qui laqueo se suspendit, Matth. vigesimo septimo. Unde ad Rom. primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt. Et ita sex judicia

Matth. 25. 41. — *Hab. 3. 16.* — *Ibi.* — *Ps. 118. 120.*

Judicia septem timenda. — *Act. 12. 6.* — *Isa. 5. 20.* — *Judic. 16. 21.* — *Job 41. 15.* — *Eccli 3. 27.* — *Gen. 19. 26.* — *Exo. 8. 19.* — *Ps. 70. 9.* — *Ps. 26. 9.* — *Ps. 52. 6.* — *Matth. 27. 5.* — *Ad Rom. 1. 28.*

(a) 1. Dist. 45. Ar. 2. Q. 2. in concl. Quodve prædictus textus Job *ad singularem Dei Potentiam, Sapientiam, Providentiam referatur*, interpretatur Pineda, qui laudat solidam Philippi Presbyteri Theologiam dicentis: *Solus Deus, & propterea Deus, quoniam omnes creaturæ esse ab illo acceperunt*. Unde colligit idem Philippus, omnia administrare Deum pro Sapientia, & voluntate sua. Utinam heic haberem Bonaventuræ Commentarium in Job, de quo testatur Ptolomæus Lucensis, ut cum eo possem prædicta conferre. Huc usque illum quæsivi, & non inveni.

(b) Sive *terrena diligentes* Exposit. in cap. 1. Sap. Ita Prosper ex Augustino summa fide ac brevitate hunc mysticum sensum elicit apud Lorin. Comment. in d. Ps. ibi „ Inter Dei „ opera hoc esse, convertere aversos aspiciendo „ ad terram de suis viribus præsumentem; & „ faciendo eam tremere, dum agnoscit pecca„ tor, quia Deus in ipso operatur, ut bonus „ sit. “

(c) Deest in Vulg. *consideravi* &c. sed LXX. hoc addiderunt, habetque S. Greg. in Ezech. Lib. 1. Hom. 8. num. 21.

(d) Vulg. *Discedite a me maledicti*; sed ut supra Soliloq. cap. 3. ac alibi pluries. Vide Comment. in Apocal. cap. 2. num. 139.

(e) Prædicto loc. Psal. sermonem esse de Timore, *quo timentur æterna supplicia, & timetur Divina justitia*, adseverat idem Auctor 3. Dist. 34. par. 2. art. 1. q. 1. in concl. Eodem textu utitur loquens de *Dono Timoris* Breviloq. Par. 5. cap. 5.

(f) Vulg. *tanquam*; sed *quasi* etiam Lyran. Menoch. &c.

(g) Eodem sensu allegorico *obstinatæ mentis, & inflexibilis arbitrii*, D. Tho. & posteriores Latini Interpretes apud Pinedam.

(h) Vulg. *dissipavit*, sed *dissipabit* etiam apud Malvendam. Pariter S. Augustinus pro *dissipavit* in præterito, habet in futuro *confringet*.

cia ſunt in vita. Condemnationis, & iſtud eſt in morte quantum ad animam; & in die judicii quantum ad utrumque ſcilicet corpus, & animam, in igne æterno, ad Hebr. decimo: Terribilis nanque eſt quædam (a) expectatio judicii, & ignis æterni (b) æmulatio, quæ conſumptura eſt adverſarios. Ab his ergo judiciis timebat David, & etiam Job trigeſimo primo. Semper quaſi tumentes fluctus ſuper me timui Deum, & pondus ejus ferre non potui. Propter hoc Dominus dicit Matth. decimo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt; ſed potius eum timete, qui poteſt animam (c), & corpus perdere in gehennam. Horrendum enim eſt incidere in manus Dei viventis, id eſt æterni, ad Hebr. decimo; punit enim in æternum: propter hoc Pſ. Non timebo quid faciat mihi homo (d).

Ad Heb. 10. 27. — *Job 31. 23.* — *Matth. 10. 28.* — *Ad Heb. 10. 31.* — *Pſ. 55. 5.*

18. Utilitas autem timoris, ſive fructus exprimitur Tob. quarto: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus, ſi timuerimus Deum. Valet autem ad tria, ſcilicet ad impetrandam Divinæ gratiæ affluentiam; ad introducendam Divinæ juſtitiæ perfectionem; ad obtinendam Divinæ ſapientiæ illuſtrationem.

Tob. 4. 23. — *Diſtinctio. Utilitas ſive fructus timoris triplex.*

19. Ad impetrandam Divinæ gratiæ affluentiam, Iſa. ultimo: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & humilem (e), & trementem ſermones meos? (f) Ecce reſpectus gratiæ ad quem eſt. Non enim in tibiis viri beneplacitum erit ei; ſed (g) beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum; propter quod dicitur ad Philip. ſecundo: Cum timore (h), & tremore veſtram ſalutem operamini. Gratia enim non habetur niſi per Timorem; miſericordia autem Domini ab æterno, & uſque in æternum ſuper timentes eum. Unde Bernardus ſuper Cant. In veritate didici, nihil æque eſſe efficax ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam ſi omni tempore inveniaris, non altum ſapere, ſed timere (i). Unde: Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus.

Dilatatio. Ad impetrandam Divinæ gratiæ affluentiam. Iſa. 66. 2. — *Pſ. 146. 10. ac ſeq.* — *Ad Philip. 2. 12.* — *Pſ. 102. 17.* — *Bernardus in Cant. Serm. 54. n. 9.* — *Prov. 28. 14.*

20. Ad introducendam Divinæ juſtitiæ perfectionem, ſive juſtificationem; Eccleſiaſtici primo: Timor Domini expellit peccatum; nam qui ſine timore eſt, non poterit juſtificari. Et ibi: Accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia, & timore. Et alibi: Si non in timore Domini te tenueris inſtanter, id eſt, conſtanter (k), cito ſubvertetur domus tua. Propter hoc dicitur in Pſal. Servite Domino in timore; & ſequitur: Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur Dominus.

Ad introducendam Divinæ juſtitiæ perfectionem. Eccli 1. 27. ac ſeq. — *Ibi 2. 1.* — *Ibi 27. 4.* — *Pſ. 2. 11. ac ſeq.*

21. Ad obtinendam Divinæ ſapientiæ illuſtrationem, ſive perſpicaciam; unde Eccleſiaſtici primo: Principium (l) ſapientiæ Timor Domini. Unde nota, quod eſt timor primo ſervilis introductivus ſapientiæ, ſicut ſeta introducit filum (m). Et iſte eſt totaliter extra gratiam (n) & proprie dicitur initium ſapientiæ. Eſt alius Timor offenſæ, qui dici-

Ad obtinendam Divinæ ſapientiæ illuſtrationem. Eccli 1. 16.

(a) Vulg. *Terribilis autem quædam*; ſed ut ſupra quoque Cod. noſter Bernard. 40.

(b) *Æterni* in Vulg. deeſt.

(c) Vulg. *& animam*; ſed abſque *&* vetuſtus quoque Cod. noſter Bernardin. 19. ac Codd. Veronen. & Goth. apud Blanchin.

(d) Vulg. *caro*, ſed *homo* etiam Pſal. Græco-Lat. apud Blanchin. In marg. tamen ejuſdem, neſcio quæ manus, ſed recentior, deleta voce *homo*, repoſuit *caro*. Ubi in calce pro d. lectione *homo* allegantur Veron. Rom. Caſſiod. Syr. Profecto vel ſi *caro* legatur, ea pro *homine* ſumitur.

(e) Vulg. *contritum ſpiritu*; ſed *humilem* habent quoque LXX. ac Gregorius Moral. Lib. 3. cap. 19. num. 34. ac Lib. 5. cap. 45. num. 78. nec non Lib. 18. cap. 43. num. 68. ac alibi quoque. Et de hac translatione ipſemet D. Bona. Expoſit. in cap. 18. S. Luc.

(f) Ad prædicta verba ſubdit S. Bona. Expoſit. in Cap. 9. S. Luc. Tom. 5. pag. 334. col. 2. Edit. Venet. noviſſ. *ubi jungit paupertatem ſimplicitati & humilitati*. Unde apparet & ipſum legiſſe *humilem* ſecundum LXX. tametſi inibi Editores exhibeant Vulg. lectionem, ſcilicet *contritum ſpiritu*.

(g) Sic quoque apud Hugonem Card. in Vulg. autem *ſed* deeſt.

(h) Vid. ſupra Tract. de Humilit. col. 236. Vulg. *metu*.

(i) Sic Auctor noſter Lib. 2. Phar. cap. 16. in fine.

(k) Hugo Card. *perſeveranter, & fortiter*.

(l) Vulg. *initium*; ſed *principium* habet quoque S. Bona. 3. Diſt. 34. par. 2. art. 1. q. 1. in Fundam. ubi in marg. fit allegatio *Ecc. 1.* Quin & Vulg. ipſa Prov. 9. 10. habet *principium*; ipſemet vero S. Bonav. in d. Diſt. 34. Dub. 4. *initium & principium*.

(m) Ibi q. 3. in concl. *Timor ſervilis reſpectu caritatis introducenda eſt ſicut ſeta reſpectu fili*.

(n) Intellige *extra gratiam* caritatis diffuſæ in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, ſive *extra gratiam* ſcilicet ſanctificantem; quandoquidem, ut ait ibi Q. 1. in Concl., *licet propter timorem ſervilem, quo timentur æterna ſupplicia, & ti-*

dicitur initialis, & non extra, sed est radix, & de ipso dicitur illud: Radix
Eccli 1. 25. sapientiæ est timere Deum (a). Est &
Eccli 1. 20. Timor reverentiæ, qui dicitur filialis (b); & iste est complementum, de quo dicitur illud: Plenitudo Sapientiæ est timere Deum. Et Job vigesimo octavo:
Job 28. 28. Timor Domini ipsa sapientia est, & recedere a malo intelligentia. Et Ecclesiastici quadragesimo: Timor Domi-
Eccli 40. 28. ni sicut paradisus benedictionis. Et in
Prov. 14. 27. Prov. quartodecimo: Timor Domini fons vitæ, scilicet gratiæ. Et per contraria, carentia hujus timoris mala; unde in Jer. secundo: Vide quia ma-
Jer. 2. 19. lum & amarum est te reliquisse Dominum Deum tuum, & non esse timorem Domini (c) apud te. Malum, inquam, est, quia sequitur deordinatio totius hominis; sicut dicitur in Psal.
Ps. 13. 3. & seq. de insipientibus (d): Sepulchrum patens est guttur eorum &c. quantum ad deordinationem in sermone. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, in affectione. Contritio & infelicitas in viis eorum, in operatione. Et hoc est, quia non est timor Dei ante oculos eorum, per quem impetrent gratiam. Immo sunt ingrati; unde: Sepulchrum patens est guttur eorum. Nec etiam in eis est Timor, per quem introducant justitiam; immo sunt injusti; unde: Linguis suis dolose agebant &c. Nec etiam Timor, per quem obtineant Divinam sapientiam; immo sunt insipientes; unde: Viam pacis non cognoverunt.

22. Sequitur videre (e) de progressu, quo perficitur Timor Dei, qui consistit in modo exercendi se ad illum tripliciter, scilicet per perfectam conscientiæ emundationem. Unde secundæ ad Cor. septimo: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem, scilicet animarum, in timore Domini. (f) Ecclesiastici secundo: Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in con-

Dilatatio. Progressus Timoris Dei, ac modus se in eo exercendi per perfectam conscientiæ emundationem.
2. ad Cor. 7. 1.
Eccli 2. 20.

& timetur Divina justitia, cesset homo a peccatorum perpetratione, non omnino tamen cessat a voluntate, ut dicit Glossa. Sed quæ Glossa hæc? Audi ipsum ibi Q. 2. ad opp. 1. *Super illud Psalmi: Confige timore tuo carnes meas, Glossa Augustini: Timor servilis carnem non crucifigit; quia vivit in eo peccandi voluntas, & sequeretur opus, si speraretur impunitas: mallet enim licere, & dolet non licere quod lex vetat*. Et in resp. ad 1. observat, *quod illud verbum Augustini non intelligitur, quod semper quando timet doleat actu, & similiter quod voluntas peccandi semper sit in actu: sed hoc dicit, quia manet in habitu*, & *radice*. Item cit. Q. 1. ad 1. animadvertit, *posse dici, quod timor servilis in quantum servilis est, non possit stare cum Spiritu sancto propter annexam imperfectionem, quæ dicit repugnantiam ad statum gratiæ*. Porro hæc *annexa imperfectio, quæ dicit repugnantiam ad statum gratiæ*, se se tenet tantum ex parte timentis, quatenus est in statu peccati habitualis, de quo dolet potius ex pœnæ, quam Divinæ offensæ timore; non vero ex parte timoris, quia ut ibi e vestigio subdit, *quantum ad aliquid sui nihil prohibet ipsum esse cum Spiritu sancto*. Hinc infert Q. 2. ad 3. *Cum ergo dicitur, quod actus timoris servilis est incompossibilis caritati, hoc non est ratione ipsius actus per se, & secundum se, quia habens caritatem potest bene timere Deum ratione pœnæ: sed hoc intelligitur ratione annexi, quod facit ipsum deficere a merito caritatis: & ideo ex hoc non sequitur, quod actus timoris servilis sit malus: sed vel est malus, vel est in homine secundum statum malum*. Sub disjunctione ait *vel est malus*, quando nimirum, ut ipsemet declarat ibi in Concl., *aliquis qui timet pœnas, & timendo dolet quod tales pœnæ infliguntur pro culpa, & actu etiam concupiscit peccare, si non esset illa pœna: & hoc modo timere serviliter est peccatum, & malum*. Sed eadem disjunctione subjungit, *vel est in homine secundum statum malum*; quia quod proxime dictum est (ibi in ead. Concl.) *non est semper, cum quis movetur timore servili, alioquin per usum illius doni magis se homo a gratia elongaret, quam præpararet, quod plane falsum est. Et ideo concedendum est, quod usus timoris servilis potest esse bonus, licet non bonus bonitate meriti, sed magis bonitate præparante, vel ordinante ad meritum, quæ simul stat cum peccato. Et cum peccato* non stat quidem *bonitas meriti* scilicet de condigno, quod est a sanctificante gratia, & caritate; sed *bonitas præparans, vel ordinans ad meritum*, nimirum per *gratiam gratis datam*, de qua ibi ad 1., sive per gratiam actualem, quæ facit meritum de congruo. Quapropter ibi Q. 1. hanc statuit probatque conclusionem: *Timor servilis est donum Spiritus sancti, quamquam non sit donum cum Spiritu sancto*; & hoc, non illud donum, a timore servili, verbis supradictis excludit. Videsis ibi Q. 3. *An timor servilis expellatur gratia adveniente?* Ubi post ultro citroque producta, concludit; *Timor servilis quoad materiale remanet cum gratia, licet quoad intuitum principalem pœna æterna, & voluntatem malam expellatur*. Et hæc duo sunt, quæ sunt in timore servili *totaliter extra gratiam*.

(a) Vide supra num. 14.

(b) De hoc utroque Timore *initiali & filiali* ibi art. 2. q. 1. ac seq.

(c) Vulg. *mei*; sed *Domini* Cod. quoque noster 40.

(d) Quippe d. Psal. incipit: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*. Et Lorinus: *Argumentum est descriptio stultitiæ hominum* &c.

(e) Sic Centiloq. passim, & alibi.

(f) Vulg. *Dei*; sed *Domini* habet quoque d. Cod. noster 40.

conspectu illius sanctificabunt animas suas: sequitur: Dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, scilicet punientis, qui tradet eum ministro, sicut dicitur in Matth. quinto, ut in carcerem mittatur ligatus a diabolo. Unde nullus cum conscientia mortali debet dormire, cum sit ligatus ab inimico.

Ibi 21. *Matth. 5. 25.* Nullus cum conscientia mortali dormire debet.

Per perfectam obedientiæ promptitudinem.

23. Per perfectam obedientiæ promptitudinem, unde secundi Paralip. decimo nono dixit Josaphat populo: Sit timor Domini vobiscum, & cuncta cum diligentia facite. Quia dicit Ecclesiastes septimo: Qui timet Deum, nihil negligit. Propter hoc dicebat Moyses Deuter. decimo: Et nunc Israel quid petit a te Dominus Deus tuus, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, custodiasque mandata Domini? Et Salomon in Ecclesiaste ultimo: Deum time, & mandata ejus observa: hoc est (*a*) omnis homo, id est perfectus (*b*). Et Ecclesiastici secundo: Qui timent Dominum, custodiunt mandata ejus.

2. Paral. 19. 7. *Eccle 7. 19.* *Deut. 10. 12. ac seq.* *Eccle 12. 13.* *Eccli 2. 21.*

Per perfectam fiduciæ firmitatem.

24. Per perfectam fiduciæ firmitatem, Prov. quartodecimo: In timore Domini fiducia fortitudinis. Facit enim securum (*c*) ab omni malo timore: timet enim eum, quem semper potest habere, & servare; non ea, quæ necessario perdet; unde Psal. Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno. E contrario de non timentibus Deum dicitur: Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor (*d*). Ideo conari debemus ad timorem Domini habendum. Ecclesiastici vigesimo quinto: Timor Domini (*e*) omnibus (*f*) se superposuit: & quia timentibus Deum bene erit in extremis. Quod admirans Psalm. dicebat: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te! quam nobis concedere dignetur &c.

Prov. 14. 26. *Ps. 90. 5.* *Ps. 13. 5.* *Eccli 25. 14.* *Ps. 30. 20.*

Sermo tertius de Dono Pietatis.

25. *Exerce teipsum ad pietatem*, primæ ad Timoth. quarto; *nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*. Ostendit Apostolus in his verbis duplex exercitium, quod convenit homini, corporale scilicet, & spirituale: sed spirituale corporali præferendum, tum quia utilius; corporale enim modicam utilitatem habet, ut ipse dicit; tum quia nobilius; quantum enim spiritualia corporalibus, æterna temporalibus, invisibilia visibilibus prævalent, tantum spiritualis exercitatio corporali. Unde Seneca: Multos inveni exercitantes corpus, paucos vero ingenium (*g*). Fatuus autem est, qui potest fodere aurum, fodit autem lutum. De isto ergo exercitio spirituali dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem*; Pietas enim inter Dona Spiritus sancti sequitur post Timorem, in quibus verbis excitat sollicitudinem mentium ad bonum usum ejus tanquam Divinum hoc ordine. Supposito enim Pietatis influxu, invitat ad ejus exercitium, & proponitur ejus emolumentum, quasi dicat: Si accepisti Donum Pietatis, exerce te ad eam; si non accepisti, exerce te ad accipiendam, quia ad omnia valet.

1. ad Tim. 4. 7. ac seq. *Seneca 81. Epist.* Fatuus qui potest fodere aurum, fodit autem lutum.

26. Ostendit ergo tria consideranda circa Pietatem, scilicet exercitium, originale principium, & emolumentum. Si enim Donum est, oportet, quod sciamus, qualiter donetur; si nobile est, qualiter in illo exerceamur; si utile, quid ex eo consequamur. Primo ergo quantum ad ejus exercitium attendendum est, quod consistit in triplici actu, scilicet in reverentia seu veneratione Majestatis Divinæ, (*h*) in custodia sanctitatis intrinsecæ, in superaffluentia caritatis sive miserationis fraternæ, secundum quem ultimum modum accipitur apud usum hominum.

Divisio. Tria circa Pietatem consideranda.

Distinctio. Pietatis exercitium in triplici actu consistit.

(*a*) Vulg. *enim*; sed absque *enim* duo nostri Codd. Bernardin. ac Auctor ipsemet in Ecclesiasten. Item Hugo Card. Lyran. & antiquiores Biblior. Editiones nostræ Bernardin. Biblioth. ac Gentilott. nec non Venet. 1481. Biblioth. Griesen.

(*b*) Sic idem ibi in Ecclesiasten.

(*c*) Sa: *Fiducia fortitudinis, id est, secura fortitudo*.

(*d*) Ita & apud Lorinum.

(*e*) Vulg. *Dei*; sed *Domini* etiam Compluten. & Tigur. Item Hugo Card. Comm. in 2. Epist. ad Corinth. cap. 7.

(*f*) Vulg. *super omnia*; sed *omnibus* idem Hugo ibi.

(*g*) Ita ad sensum potius, quam ad verba. Verba enim ejus sunt: *Cogito quam multi corpora exerceant, ingenia quam pauci*. Vid. Thomam Hibernicum in Floribus verbo *Studium*.

(*h*) Cornel. a Lap. *Optime, & proprissime pietas Deum respicit, ejusque Dei cultus &c.*

Dilatatio. Prima exercitatio in reverentia sive veneratione Majestatis Divinæ. Eccli 49. 3. ac seq.

27. Exercetur primo in reverentia seu veneratione Majestatis Divinæ, secundum illud, quod scribitur Ecclesiastici quadragesimo nono de Josia, qui significat Christum (a): Ipse directus est Divinitus in pœnitentiam gentis, & tulit abominationes impietatis, & gubernavit ad Dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem, id est, cultum Divinum, qui ante Christum non vigebat nisi in Israel; & in illo non semper, nec secundum totum: quia decem Tribus vitulos aureos Jeroboam colebant; sed in aliquibus, ut in David, qui tempore suo fuit maximus cultor Dei; post quem multi mali, nam Roboam malus, priusquam Ezechias bonus, & Manasses pejor, sed post hos Josias optimus, qui corroboravit pietatem in Israel, idest, cultum Dei; sed Christus, qui per eum significatur, per totum mundum. Quod autem Pietas sit cultus Dei, dicit Augustinus super illo verbo Job vigesimo octavo: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia; ubi LXX. habent: Pietas ipsa est sapientia (b); super quo dicit, quod Theosebia in Græco idem est, quod cultus Dei in Latino (c), qui significatur per sapientiam, & Pietatem. Oportet enim cultorem Dei esse in timore, & sentire de Deo altissime, sanctissime, & piissime (d). Si enim sentis diminute de Deo, non sentis altissime, ut quod produxerit omnia de nihilo, & in instanti; si etiam sentis, quod non possit penetrare omnia corda, male sentis de ejus sapientia, & iterum non sentis altissime. Si sentis, quod non possit reposcere pœnas ad vindictam, vel sublimare ad gloriam, male sentis de ejus justitia, & non sanctissime. Item si non sentis miserationes Divinas, & gratiam, & indulgentiam peccatorum, non sentis piissime de Deo. Unde Pietas est primæ, & summæ originis, primus status, primus affectus & famulatus per fidem, spem, & caritatem: istis enim colitur Deus secundum Augustinum in Enchir. (e). Et quia sicut omnis res ad suam originem habet inclinationem, ut flumina ad mare, radius ad lucem, & lapis ad terram deorsum &c. sic homo deiformis per memoriam, intelligentiam, & voluntatem (f) oportet, quod refundat quantum ad has potentias omnia, quæ accepit, in primam originem.

Augustinus L. de Sp. & lit. c. 11. n. 18. & in Enchir. ad Laur. c. 2. ab init. L. 10. de Civ. Dei c. 1. L. 12. de Trin. c. 14. ac L. 14. c. 1. atque Enar. in Ps. 135. Job. 28. 28. Septuaginta Interpretes. Theosebia in Græco, quid in Latino significet. De Deo sentiendum altissime, sanctissime, & piissime. Primus Pietatis affectus colere Deum fide, spe, & caritate. Augustinus in Enchir. ad Laurent. c. 3. Homo deiformis omnia sua refundere debet in primam originem.

Secunda exercitatio in custodia sanctitatis intrinsecæ. 1. ad Tim. 2. 1. et seq.

28. Exercetur secundo Pietas in custodia sanctitatis intrinsecæ, unde primæ ad Timoth. secundo: Obsecro primo (g) omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitatibus sunt constituti (h), ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate; hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Summa enim Pietatis, sive Religionis Christianæ est in puritate, & tranquillitate interiori; pie enim non potest homo affici, nisi amet sanctitatem, Jac. primo: Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. Tranquillitas etiam esse non potest nisi in sanctitate conscientiæ, ut sit bona & pia; ut scilicet præferat vitam virtutis vitæ nostræ, vitam gratiæ vitæ corporali. Si enim magis afficeretur ad caputium (i), quam ad caput, vel ad calceum, quam ad pedem, non esset pius affectus. Hæc ergo est pietas vera, ut homo animam custodiat in sanctitate, quod si non facit, perdit vitam, perdit gratiam & virtutem secundum illud Psalmi: Dominus interrogat justum, & impium; qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Propter hoc dicitur

Quæ summa Pietatis, sive Religionis Christianæ. Jac. 1. 27. Pietas vera est, ut homo animam in sanctitate custodiat. Ps. 10. 6.

(a) Sic Serm. sive Collat. 14. in Hexaem. *Josias signat Christum, de cujus morte facta sunt Lamentationes*, ut etiam ait idemmet S. Bonaventura in Prol. Lament. Jer. Proph. nec non Exposit. Cap. 34 S. Luc.

(b) Sic Auctor noster 3. Dist. 9. art. 2. q. 3. ad opp. & in concl. nec non Dist. 35. art. 1. q. 6. ad opp.

(c) Ibi, & in concl.

(d) Ita idem supra ab init. Opusc. de regimine animæ. Videatur quoque Serm. sive Collat. 9. in Hexaem. ac Breviloq. Par. 1. cap. 2.

(e) 3. Dist. 9. art. 2. q. 2. ad opp.

(f) Sic in Itinerar. mentis in Deum cap. 3. ac in Amator. nec non Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(g) Vulg. *primum*; sed *prime* etiam Cod. noster 39. nec non 58. Biblioth. Episc. Trid. Glossa ordin. & Text. apud Lyram.

(h) Vulg. absque *constituti*; sed *constituti* noster quoque Cod. 40. atque cit. 58. Biblioth. Episc. Trident.

(i) De hoc *Caputio* in Exposit. Reg. FR. Minor. cap. 2.

Eccli 30. 24. tur Ecclesiastici trigesimo: Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine: congrega cor tuum in sanctitate. Hoc dicit, ut non solum sanctitas sit in exteriori conversatione, sed in interiori; quia simulata pietas non est pietas, sed duplex impietas: unde Apostolus secundæ ad Timoth. tertio: In novissimis diebus instabunt tempora periculosa: & (a) erunt homines seipsos amantes, cupidi. Et sequitur: speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem ejus abnegantes. Glossa, id est, religionis. Hæc est ergo secunda Pietas, post Deum animæ misereri.

Simulata pietas non est pietas, sed duplex impietas. 2. ad Tim. 3. 1. ac 2.

Ibi 5.

Glossa interlin.

Tertia exercitatio in affluentia miserationis fraternæ.

Eccli 44. 10.

29. Exercetur tertio Pietas in affluentia miserationis fraternæ (b) Ecclesiastici quadragesimo quarto: Illi sunt viri misericordiæ, quorum pietates non defuerunt, scilicet Patres, ut Noe, Abraham, Joseph, Moyses, Samuel, David, quorum dulce est nosse vitam. Noe enim propter pietatem in homines centum annis fecit arcam: Abraham propter pietatem pro impiissimis Sodomitis rogavit, & extorsit a Deo, quod si essent decem viri justi in civitate, non destrueretur civitas propter eos: Joseph vero venditus a fratribus, eos postea salvavit a fame in Ægypto, & ditavit eos, & filios eorum, & alios homines: Moyses autem pro populo contemptore Dei, & sui, oravit: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro vitæ (c): Samuel vero, quem populus reprobavit, ne præesset, cum, irato Domino contra populum, populus diceret ei: Ora pro servis tuis: dixit eis: Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis. David autem in summo periculo gentis, & sui, pepercit Saul; cum nec contra Deum, nec contra legem fecisset, si occidisset eum (d), cum Deus dixisset: Tradam tibi inimicum tuum (e). Isti ergo sunt viri misericordiæ, quorum pietates non defuerunt. Ad hanc Pietatem invitat nos Petrus alta voce secundæ Canonicæ primo dicens: Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem. Qui enim vult pius esse ad proximum, oportet, quod hoc habeat, ut patienter, & caritative ad hostem se habeat, ut David; aliter Pietas non est in homine, cum non habeat extrema sua, scilicet patientiam, & caritatem. Quare enim aliquis de homine non offendente male judicat? quia caritatem non habet. Et quare de eo offendente? quia infestantem patienter non supportat.

Exo. 32. 31. ac 32.

1. Reg. 12. 19. ac 23.

1. Reg. 24. 5.

2. Pet. 1 5. ac seqq.

Pius ad proximum patienter & caritative se habet ad hostem.

30. Secundo quantum ad Doni Pietatis originale principium est attendendum, quod est primo a Trinitate increata; secundo a Sapientia incarnata; tertio a Matre Ecclesia sanctificata. Prima origo Pietatis est ab ipsa Trinitate increata (f). Deus enim licet habeat omnes nobiles proprietates, hanc tamen habet principaliter. Unde: Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere. (g) Ecclesiastici secundo: Pius, & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate. Psal. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. Semper enim a principio miserationes Dei fuerunt, scilicet tempore legis naturæ, scriptæ, & gratiæ. Homo ergo imago Dei debet in hoc configurari Deo. Ecclesiastici quarto: In judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater. Unde cum Deus gloriosus sine omni defectu, misereatur hominis, homo miser defectibilis debet hominis misereri

Distinctio. Pietatis origo triplex.

Dilatatio. Prima origo Pietatis ab ipsa Trinitate increata, cujus præcipuum propriumque opus misericordia.

Post Sept. Ps. Pœnit. cum Litan. Orat. 1.

Eccli 2. 13

Ps. 102. 13.

Eccli 4. 10. ac seq.

(a) Vulg. sine &; sed cum & cit. Cod. noster Bernardin. 39. & d. Biblioth. Episc. Trid. Hugo Card. Lyran. Biblior. Editiones antiquæ tam Biblioth. nostræ Bernard. quam Gentilott.

(b) 3. Dist. 35. art. 1. q. 6. per totam, in qua discutitur: *An actus principalis pietatis consistat in religione respectu Dei, vel in compassione respectu proximi*.

(c) Sic ipsemet S. Bona. 3. Dist. 31. Dub. 2. sed & Cod. noster Bernardin. 21. habet *de libro vitæ*. Vulg. vero *de libro tuo*.

(d) Ita Cajetanus apud Tirin. & alii apud Cornel. a Lap. Maria. &c. refragantibus tamen Dionys. Tost. Salia. Est. Calm. &.

(e) Al. *Dabo eum in manu ejus*.

(f) Quatenus scilicet creavit *omnem hominem insignitum Divina imagine*, 3. Dist. 35. art. 1. q. 6. ad 1. 2. & 3.

(g) Ita Exposit. in Cap. 12. Sapient. ubi ait: *Virtus Dei est pietas, secundum illud Gregorii: Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere*.

reri, & exerceri in Pietate; aliter enim nunquam introducet miserationes Dei in se, nisi per Pietatem.

Dilatatio. Secunda origo Pietatis Sapientia incarnata.

1. ad Tim. 3. 16.

31. Secunda origo Pietatis est Sapientia incarnata (a) primæ ad Timoth. tertio: Manifeste magnum est Pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Sacramentum hujus Pietatis est Verbi incarnati crucifixi, quod quidem manifestatum est in incarnatione; justificatum, quia sine peccati corruptione; apparuit Angelis in glorificatione; prædicatum est Gentibus, & creditum in mundo in Spiritus sancti missione. Hæc omnia opera redemptionis fecit circa nos Christus Pontifex noster, ut propitiaretur nobis, propter pietatem suam: ad Rom. secundo: An divitias bonitatis ejus contemnis? Non enim sine caussa fuit sanguis Christi, qui seipsum obtulit, ut esset Pontifex, & hostia &c.: Sic & nos ut placeamus Deo Patri, habeamus invicem pietatem, ad Coloss. tertio: Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiæ &c. Lucifer enim non induit, & ideo non valuit ei pietas.

Ad Rom. 2. 4.

Ad Coloss. 3. 12.

Dilatatio. Tertia origo Pietatis Mater Ecclesia sanctificata.

1. Cor. 12. 26. & seq.

Ibi 10. 17.

Ad Tit. 2. 11. & seq.

32. Tertia origo Pietatis est Mater Ecclesia sanctificata, quæ habet pignus Spiritus sancti. Duo enim filii de eodem patre, & eadem matre magis se diligunt, & membra sibi invicem compatiuntur; sic & nos sumus invicem membra, unum Patrem Deum, & unam Matrem Ecclesiam habentes, uno cibo, scilicet Eucharistiæ, aliti ad unam hæreditatem; ideo debemus invicem affici pietate. Ad Tit. secundo: Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo. Gratia enim, & pietas Dei circa nos tanquam patris, & Ecclesiæ portantis & parturientis nos, quousque simus nova creatura, tanquam matris, facit, ut pie vivamus. Psal. Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum: sicut unguentum, scilicet Pietatis, in capite Christi, quod descendit in barbam idest, in Episcopos Hierarchas Ecclesiæ, & quod descendit in oram vestimenti, id est, in plebem (b). Quod figuratum est quarti Reg. quarto in muliere, quæ venit ad Eliseum, ad cujus jussum implevit omnia vasa vicinorum oleo, scilicet Pietatis. Mulier est Ecclesia (c); cui assistit Virgo Mater, Eliseus Christus (d); quorum non est culpa, si non habemus pietatem, cum sint parati dare; sed nostri, qui non recipimus. Hoc autem oleum debet esse in Episcopis, qui sunt sicut barba Christi capiti adhærentes, ut refundant in pietatis exemplum. Secundi Machab. tertio: Cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ Pontificis dispositionem (e), & pietatem &c. Sed postea cum Pontifices impii venissent, destructum fuit templum. Exemplum de Beato Martino, & de Sancto Nicolao, ac de Beato Gregorio, qui cum esset nobilis Romanus, construxit Monasteria septem, & pauperes consuetudinarie recepit (f) cui quidam apparens modo canus, modo juvenis ducens in cameram dixit: Cum essem in Sicilia naufragus, dedisti mihi duodecim (g) aureos, & cum non sufficerent, mihi dedisti argenteam scutellam, (h) & tunc scivi, quia Papa futurus esses propter pietatem, quia ego Angelus Dei sum. (i)

Psal. 132. 1. & seq.

4. Reg. 4. 2. & seq.

2. Mach. 3. 1.

In Vit. S. Gregor. auctore Joanne Diacono L. 1. c. 1. n. 5. & seq.

In ead. Vit. ibi n. 10. & L. 2. c. 3. n. 23.

33. Tertio attendendum est circa utili-

(a) Sive *secundum exemplar Christi*, in cit. 3. ibi in concl.

(b) Similiter in Procem. Breviloq. de sublimit. sacr. Script.

(c) Ita Glossa ordinar. & Expositores aliqui moraliter apud Lyranum.

(d) Quippe *signat Christum* Serm. sive Collat. 14. in Hexaem. nec non Exposit. in cap. 24. S. Luc.

(e) Vulg. tantum *propter Oniæ Pontificis pietatem*; sed ut supra etiam duo nostri Bernard. Codd. 21. ac 40. tertius Biblioth. Episc. Trid. 55. ac Biblior. antiquæ Editiones Biblioth. nostræ Bernard. ac Gentilott. Notat quoque Brugensis, quod *multi Codices, Carensi & Richelio adstipulantibus, addunt dispositionem &*: Sed observat quod *illud in præstantibus Codicibus non legitur*; quodve *monet & Lyranus non esse in correctis libris, nec de textu esse*.

(f) Sic Auctor noster Serm. 2. de eodem S. Gregorio ubi & Ser. 1. allegat præfatam Vitam.

(g) Al. in meo apographo *centum*.

(h) Al. in eodem *omnes scutellas*. Ut supra vero in d. Vit.

(i) Prædicta videri possunt in Act. Sanctor. To. 2. 12. Mart.

Distinctio. Pietatis utilitas triplex. litatem Pietatis, quia est utilis etiam peccatoribus ad omnia præsentia, & futura, secundum Apostolum: *1. ad Tim. 4. 8.* Promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. *Dilatatio: Ad omnia cognoscenda salutaria.* Utilis enim est primo ad omnia vera cognoscenda salutaria, secundum Ecclesiasticum quadragesimo tertio: *Eccli 43. 37.* Omnia Dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam. E contra Daniel. duodecimo: *Dan. 12. 10.* Neque intelligent omnes impii, id est, nulli (*a*), quia mysterium claudetur ab eis. Primæ ad Timoth. sexto: *1. ad Tim. 6. 3. et seqq.* Hæc doce, & exhortare: si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini Nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & verborum pugnas, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspicationes (*b*) malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem: est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia.

Dilatatio. Ad omnia mala declinanda. 34. Secundo ad omnia mala declinanda, secundæ Petr. secundo: *2. Pet. 2. 9.* Novit Dominus pios de tentatione eripere, (exemplum de Noe, qui liberatus est de diluvio, Abraham de prava natione, Lot de igne &c.) (*c*) iniquos vero in diem judicii cruciandos reservare; qui scilicet non norunt suum malum, sed defendunt. Sapiens; *Prov. 18. 3.* Impius, cum in profundum peccatorum venerit, contemnit, scilicet pietatem Dei. Revelabitur tamen in die judicii. Psal. *Ps. 5. 11.* Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos &c. Noli ergo defendere te, quia: *Ps. 31. 5.* Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. *Duo peccata sunt, facere malum, & defendere.* Unde nota, quod duo sunt peccata scilicet facere malum, & defendere (*d*); sed secundum gravius, quia primum infirmitatis est, secundum malignitatis. Psal. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. *Ps. 1. 1.* Cum enim facit peccatum, vel consentit, vadit in consilium; cum permanet in eo, stat in via peccatorum; cum defendit, sedet in cathedra. (*e*)

Dilatatio. Ad omnia bona consequenda. 35. Tertio utilis ad omnia bona consequenda, secundi Machab. duodecimo: *2. Mach. 12. 45.* Considerabat, quod ii, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam &c.

Sermo quartus de Dono Scientiæ.

36. *Deus, qui dixit de tenebris lumen* (*f*) *splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Jesu Christi*, secundæ ad Corinth. quarto. *2. ad Cor. 4. 6.* In his verbis notatur Donum Scientiæ quantum ad antecedentia, & consequentia. *Divisio.* Antecedentia sunt duo; scilicet lumen innatum, & lumen infusum, scilicet fidei; primum tangitur, cum dicitur: *Deus, qui dixit de tenebris* &c.: Secundum tangitur: cum dicitur: *ipse illuxit* &c. Consequentia etiam sunt duo, scilicet clara notitia Creatoris, quæ tangitur, cum dicitur: *ad illuminationem scientiæ claritatis Dei*: & revelata notitia Redemptoris, unde subditur: *in facie Jesu Christi*. Ex quo sequitur, quod anima habet claritatem multipliciter; unde secundæ ad Cor. tertio: *2. ad Cor. 3. 18.* Nos autem (*g*) revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu; id est, a claritate Scientiæ ad claritatem Gratiæ, & Gloriæ.

Distinctio. Claritas Scientiæ Philosophicæ, Theologicæ, Gratuitæ, & Gloriosæ. 37. Est autem claritas Scientiæ Philosophicæ magna in opinione hominum, parva in opinione Christiani; e contrario Scientiæ Theologicæ parva in opinione hominum, magna in opinione veri Christiani: claritas Scientiæ Gratuitæ major; (*h*) Gloriosæ maxima. Unde Psal. *Ps. 138. 6.* Mirabilis facta est scientia tua ex me

(*a*) Scilicet *nulli impii intelligent*.

(*b*) Vulg. *suspiciones*; sed *suspicationes* duo quoque nostri Codd. Bernardin. 39. ac 40.

(*c*) Pariter Exposit. in cap. 10. Sap. Al. *Abraham de igne*.

(*d*) Vid. supra L. de decem Præceptis Cap. 5. num. 26.

(*e*) Lorin. Comment. ibi „ solent ut distin„cta sumi *abire, stare, sedere*, ut intelligeremus, „ per hos veluti gradus ad extremam perveni„ri malitiam. Malum sequi consilia impiorum: „ pejus in peccato perseverare, ac veluti viam „ tenere: pessimum alios mala falsaque doce„re. “ Defensor autem peccati, alios illud perpetrare docet.

(*f*) Vulg. *lucem*; sed *lumen* pervetustus quoque Cod. noster Bernard. 39. nec non apud Gordonum.

(*g*) Vulg. *Nos vero omnes*; sed prout supra alibi quoque pluries. Vide Comment. in Apocal. cap. 1. num. 2.

(*h*) Vid. S. August. L. 14. de Trin. c. 1. S. Bernard. Serm. 8. in Cant. n. 5. ac 6. nec non ipsummet S. Bonav. in 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 2. in concl.

me. Omnes tamen dantur Divinitus, quamquam in donatione majoris semper sit majus donum; propriissime autem Gratuita est donum, & Gloriosa præmium: Unde primi Reg. secundo: Recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, eorum scilicet qui vias errorum sequuntur ad dissipandum, Psal. Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt: sed ad congregandum iis, qui recte sentiunt per magnas Scientias, scilicet Philosophiam (a) & Theologiam: Unde Job trigesimo octavo: Nunquid nosti ordinem cœli, aut (b) pones rationem ejus in terra? Sed ad elevandum per perfectas, scilicet Gratuitam, & Gloriosam, quæ sub serenitate nubium intelligitur; per has enim mentes scientiales (c) elevantur. Unde sequitur Job: Nunquid levabis (d) in nebula vocem tuam?

1. Reg. 2. 3.

Ps. 32. 10.

Ps. 93. 11.

Job 38. 33.

Ibi. 34.

Dilatatio.

38. De tribus ergo dicendum, ut ad quartam veniamus. Philosophia (e) ergo est veritatis perscrutabilis notitia certa: Theologia est veritatis credibilis notitia pia: Gratuita est veritatis eligibilis notitia sancta: sed Gloriosa est veritatis desiderabilis notitia sempiterna. Philosophia (f) est veritatis perscrutabilis notitia certa, de qua Prov. vigesimo secundo: Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus, & scientia, ut ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis. Verbum Dei est hoc; ipse enim est, qui docet hominem scientiam, scilicet Philosophiam (g), tripliciter, scilicet secundum rationalem, Naturalem, & Moralem (h), in

Prov. 22. 20. et seq.

Ps. 93. 10. Philosophia triplex Rationalis, Naturalis, & Moralis.

quantum est caussa essendi, ratio intelligendi, & ordo vivendi, (i) ut ostendatur veritas rei, quæ est in Divino esse, quantum ad Naturalem; veritas morum, quæ est regula vitæ, quantum ad Moralem; veritas sermonum, quæ est adæquatio (k) sermonum, & intellectuum, quantum ad Rationalem. Hæc enim triplex veritas (l) descripta fuit Salomoni. De Rationali, seu Sermocinali Sap. nono: Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, & (m) sciam quid acceptum sit coram te, vel apud te (n). Scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum juste; & ero dignus sedium patris mei. Item Sap. septimo: Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum, quæ mihi dantur; quoniam ipse Sapientiæ dux est, & sapientium emendator. In manu enim illius & nos, & sermones nostri; nam sermo est instrumentum docendi, qui dicit aliquid ex sententia, cum loquitur ad exprimendum quantum ad Grammaticam, discutiendum quantum ad Logicam, & persuadendum quantum ad Rhetoricam (o), omne quod potest nosse. De Naturali vero Sap. septimo: Ipse dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum. Et hæc aut sunt de abstractis quantum ad universalem, scilicet Mathematicam, & Metaphysicam (p); unde dicit: anni cursus, & stellarum dispositiones; aut sunt de concretis quantum ad Naturalem, scilicet Physicam circa rerum generationem

Sap. 9. 10. et seqq.

Sap. 7. 15.

Philosophia Rationalis sive Sermocinalis comp ectitur Grammaticam, Logicam, atque Rhetoricam.

Sap. 7. 17. & seqq.

Naturalis Mathematicam, Metaphysicam, & Physicam.

(a) Al. *Physicam*.
(b) Vulg. *&*; sed *aut* ipsemet Interpres noster de Ecclesiast. Hierarch. par. 1. cap. 1. ac par. 4. cap. 1. nec non Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.
(c) Hoc circa vocabulum vide Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.
(d) Vulg. *elevabis*; sed *levabis* etiam Cod. noster Bernard. 40.
(e) Al. *Physica*.
(f) Al. *Physica*.
(g) Al. *Physica*.
(h) Hæ sunt *Philosophiæ*, non vero *Physicæ* partes. Unde ait cap. 3. Itiner. ment. in Deum: *Omnis Philosophia aut est naturalis, aut rationalis, aut moralis*. Et ita quoque in Princip. sacr. Script. &c.
(i) Sic de reduct. art. ad Theolog. nec non cit. cap. 3. d. Itiner. Vid. infra Serm. 7. n. 77.
(k) De hujusmodi *adæquatione*, in qua consistit veritas, in 1. Dist. 38. Ar. 2. Q. 1. ad 4. nec non Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.
(l) *De triplici veritate*, scilicet *rerum*, *morum*, *& sermonum* nedum de reduct. art. ad Theol. sed & Serm. sive Collat. 5. in Hexaem.
(m) *Et* habent Codd. noster Bernard. 40. & alter Biblioth. Episc. Trid. 58. ac Goth. apud Blanchin. Item Hugo Card. & Lyran. nec non Editiones Biblior. Basileen. 1509. ac Colonien. 1527.
(n) Sic Exposit. in d. cap. ac tex.
(o) De his tribus rursum de reduct. art. ad Theol. & cap. 3. Itiner. ment. in Deum.
(p) Ibi.

nem & corruptionem, secundum virtutes naturales, & seminales (a); unde dicit; naturas animalium &c. De Morali Ecclesiastes septimo: Lustravi universa animo meo, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem, & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium, qui scilicet est contra mores. Impietas est in male vivendo, error in eo, qui est circa se, sicut in familia, vel circa alios, sicut in civitate. Primo enim debet homo ordinari in se, deinde circa alios, quantum ad Monasticam, Oeconomicam, & Politicam. (b) Exemplum de Sole, qui primo illuminat quæ sunt circa se, postea alia.

Eccle. 7. 26.

Moralis Monasticam, Oeconomicam, ac Politicam.

Claritas Scientiarum Philosophicarum quando eclypsatur.

39. Claritas harum Scientiarum eclypsatur, nisi caveat a capite, & cauda Draconis (c). Jerem. decimo: Stultus factus est omnis homo a scientia sua (d), non caussaliter, sed occasionaliter; (e) quando se credit majorem quam sit, vel quando se credit attingere per scientiam, ad quod non potest (f) ad Rom. primo: Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (g) &c.

Jer. 10. 14.

Ad Rom. 1. 21. ac seq.

Dilatatio Claritas Scientiæ Theologicæ.

40. Secunda claritas, scilicet Theologicæ Scientiæ, est veritatis credibilis notitia pia. Est enim lux Dei inaccessibilis, quam oculus videre non potest nisi per fidem, supra quam est fundata Theologia super duodecim articulos, sicut super duodecim fundamenta civitatis (h). De hac Isa. undecimo: Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes, hoc est Scientia Theologica (i), quæ comparatur aquæ maris propter profunditatem mysteriorum (k): Sicut enim homo non potest transvadare mare, sic nec ista investigare ad plenum, Isa. vigesimo nono: Erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas, dicent: Lege istum: & respondebit: Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei: Lege: & respondebit: Nescio literas. Ergo nec sciens Philosophiam vales intrare in scriniarium Dei. Nec alius non habens literam & spiritum, potest exponere. Item propter multiformitatem sensuum, sicut est fluxus, & refluxus maris, Dan. duodecimo: Tu autem, Daniel, claude sermones, & signa librum usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia. In eadem litera diversi sunt sensus, sicut in terra diversæ pullulationes (l); & sicut nomine semel posito ad varios sensus utendum est æquivoce.

Isa. 11. 9.

Isa. 29. 11. ac seq.

Dan. 12. 4.

41. Item propter stabilitatem Ecclesiarum, nisi enim esset humidum, quod penetrat partes sicci, non staret terra. Psal. Qui fundavit terram super stabilitatem suam, & ipse super maria fundavit eam. Sicut enim sanguis humanum corpus humectat; sic Episcopus Ecclesiasticam Hierarchiam, quæ est fundata super maria, id est, super eloquia Divina, primæ ad Timoth. tertio: Hæc scribo tibi, fili Timothee (m), ut scias, quomodo oporteat te in Domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi,

Ps. 103. 5.
Ps. 23. 2.

1. ad Tim. 3. 14. ac seq.

(a) Ibi.
(b) Ibi.
(c) De hoc fusius Auctor noster Comment. de plantatione Paradisi §. 7.
(d) Deest in Vulg. *sua*; sed habent quoque duo nostri membr. Codd. Bernardin. tertius d. Biblioth. Episc. ac Goth. apud Blanchin. nec non Hugo Card. Lyran. atque antiquæ Biblior. Editiones Biblioth. nostræ Bernard. Gentilott. ac Griesen.
(e) Pariter his ipsissimis scholasticis adverbiis ipsemet D. Bonav. in Exposit. Reg. Fratrum Minorum cap. 6. ad dictum Gregorii.
(f) Vid. S. Bernardum Serm. 36. in Cant. n. 2.
(g) In d. Comment. ibi similiter.
(h) Sic Comment. in Apocal. cap. 21. ab init. ver. 14. num. 1584.
(i) Sive Divina Scriptura, circa quam Scientia Theologica præcipue versatur, ut pariter interpretatur Serm. sive Collat. 13. in Hexaem. De cujus Scripturæ profunditate idem in Princ. sacr. Scriptur. egregie disserit verbis S. Augustini scribentis ad Volusianum Ep. 3.
(k) Vid. Procem. ejusd. S. Bonav. in L. 1. Sententiar.
(l) Pariter eod. Serm. 13. in Hexaem. Nec non de reduct. Art. ad Theol. & alibi passim vel in hoc ipso Supplemento.
(m) *Fili Timothee* in Vulg. deest; sed habent duo nostri membr. Codd. Bernardin. quorum unus pervetustus, nec non tertius Biblioth. Episc. Trident. Item antiquæ Biblior. Editiones omnes tam nostræ Bernard. quam Gentilott. & Griesen. Biblioth. Hugo Card. Lyran. nec non ipsemet S. Bonav. Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. ac in Tract. de Studio Divinar. Literar. §. 9.

vivi, columna, & firmamentum veritatis. Ecclesia enim fundata est super eloquia sacræ Scripturæ, quæ si deficiunt, deficit intellectus. Psal. Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, movebuntur omnia fundamenta terræ. Exemplum de Ario, Sabellio, & Nestorio, qui nescientes, neque intelligentes commoverunt totam Ecclesiam. Osee quarto: Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego (a) te, ne sacerdotio fungaris mihi: & populus non intelligens vapulabit. Cum enim Ecclesia fundata sit in sacra Scriptura, qui nescit eam, nescit Ecclesiam regere. Repellitur autem scientia Dei, quando non capitur, Isa. quinto: Propterea ductus est captivus populus meus, quia non habuit scientiam; & quando quod scitur, non impletur, Luc. undecimo: Væ vobis Legisperitis, qui (b) tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis, scilicet malo exemplo, (c) Jac. quarto: Scienti ergo (d) bonum facere, & non facienti, peccatum est illi: & ita augetur culpa. Item pœna; Servus enim sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, digne vapulabit plagis multis (e), Luc. duodecimo. Item peccans malo exemplo, vel documento; oportet ergo, ut adsit intellectus, & operatio. (f)

Ps. 81. 5.

Arius, Sabellius, Nestorius, Scripturam non intelligentes, totam Ecclesiam commoverunt.

Osee 4. 6. ac 14.

Isa. 5. 13.

Luc. 11. 52.

Jac. 4. 17.

Luc. 12. 47.

42. Tertia claritas Scientiæ, scilicet Gratuitæ, est veritatis eligibilis notitia sancta. Sap. decimo: Justum deduxit Dominus (g) per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum. Et hæc est quæ datur a Spiritu sancto movente animam ad sanctitatis notitiam approbatam custodiendam, primæ ad Cor. secundo: Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Vel dicitur Scientia sanctorum, quia nihil habet curiositatis, nec carnalitatis, nec vitiositatis, ut nihil horum faciat delectari in creatura, Gen. secundo: Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: quæ Adam transgrediens habuit hæc tria, scilicet curiositatem, carnalitatem, & vitiositatem, id est, superbiam vitæ, concupiscentiam carnis, & oculorum (h). Vel dicitur Scientia sanctorum, quia habet æmulationem omnis sanctitatis, Ecclesiastes primo: In multa sapientia multa est indignatio (i): & qui addit scientiam, addit & dolorem (k), scilicet compunctionis (l) in se, Psal. Irascimini, (m) & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Quando enim homo videt, quod nihil est ordinatum in se ad Deum, dolet, unde scientia parit luctum, & respondet beatitudo luctui, (n) Addit & dolorem compassionis respectu proximi, Osee sexto: Misericordiam volo (o) & non sacrificium, &c.

Dilatatio. Claritas Scientiæ Gratuitæ. Sap. 10. 10.

1. ad Cor. 2. 12.

Gen. 2. 16. ac seq.

Eccle. 1. 18.

Ps. 4. 5.

Osee. 6. 6.

(a) Vide Scriptorem nostrum Seraphicum Tract. de stud. Divinar. Literar. §. 4. Heic autem adde, quod *&* *ego*, quo Vulg. caret, habet quoque S. Bernardus Serm. 36. in Cant. num. 2.

(b) Vulg. *quia*; sed *qui* Cod. Biblioth. Episc. Trid. Hugo Card. Lyran. antiquæ Editiones Biblior. nostræ Biblioth. Bernardin. Gentilott. & Griesen. ac ipsemet S. Bonav. Exposit. in cap. 11. S. Luc. legit *quia*, & *qui*.

(c) Ita ead. Exposit. in d. c. 11. S. Luc.

(d) Vulg. *igitur*; sed *ergo* duo nostri Codd. Bernardin. 39. ac 40. ac tertius d. Biblioth. Episcop. Trident. 58.

(e) Sic ex S. Bernardo Phar. Lib. 2. c. 29. At in Mabillon. Edit. Oper. ejusdem S. Bernardi Serm. 36. in Cant. num. 4. *&* *non faciens digna, plagis vapulabit multis*.

(f) Ita Serm. 1. de S. Greg. Papa, ubi & allegatur Cato ajens: *Turpe est Doctori, cum culpa redarguit ipsum*, in parænesi prima. Item illud Tullii dicentis: *Caput est artis, ea docere quæ facis*, de Orat. L. 2.

(g) Vulg. sine *Dominus*; sed *Dominus* quoque in Capit. ad Non. in Offic. Confess. non Pontific. & in Epist. Missæ S. Ludovic. Reg. Franc. Item supra Vol. 1. Serm. de seminante n. 34.

(h) Sic Breviloq. par. 3. cap. 2. in fine.

(i) Scilicet *contra culpam*, sive *peccatum*, idem inquit Interpres Exposit. in Ecclesiasten ad d. cap. & tex. Quod si hæc indignatio sancta in sapientibus desit, sequitur contra eos indignatio Divina. Unde Chald. *Indignatio Domini contra sapientes, qui peccant, & non agunt pœnitentiam*.

(k) Vulg. *laborem*; sed *dolorem* etiam ibi; sicque Hebr. LXX. Goth., Estius, Malvenda, atque apud Malvendam Tremellius, & Junius. Hugo Card. *dolorem al. laborem*, Lyran. *laborem al. dolorem*, Brugensis: *Alii legunt dolorem* pro *laborem*, subditque quod hujusmodi lectio *magis Hebræo, & Græco conveniat*.

(l) Ibi: *scilicet pœnitentiæ*, quod perinde est.

(m) Eodem sensu accipiendum censet *τὸ irascimini* Malvenda, *id est, vobismet ipsis, & pravis vestris factis, ea detestantes*. Pariter & Augustinus multis in locis apud Lorinum.

(n) Secundum illud Matth. 5. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*.

(o) Vulg. *volui*; sed *volo* sive *malo* LXX. Chaldæus, & alii verterunt.

cium, & scientiam Dei plusquam holocaustum (a): hoc est quando homo compatitur peccatori exemplo Christi nostras compatientis infirmitates, de quo Isa. quinquagesimo tertio: Desideravimus eum: despectum, & novissimum virorum: virum dolorum, & scientem infirmitatem. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Et sequitur: In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Sic & David flevit, mortuo Saul, mortuo Abner, mortuo Absalon. Addit etiam dolorem ex scientia Dei non servata, secundi Machab. sexto: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia, cum a morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores. Psal. Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. In his autem Scientiis attendendus est modus, secundum Bernardum super illud primæ ad Cor. octavo: Si quis autem existimat se scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire; dicit enim sic Bernardus: Vides, quoniam non probat Apostolus multa scientem, si modum sciendi nescierit. Vides, inquam, quomodo fructum, & utilitatem sciendi in modo sciendi constituit? scilicet in ordine, studio, & fine. Sunt enim quidam, qui volunt scire eo fine tantum, ut sciant, & turpis curiositas est; & quidam, qui scire volunt, ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est; quidam item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, & turpis quæstus est; quidam, ut ædificent, & caritas est; quidam, ut ædificentur, & prudentia est (b).

Isa. 53. 2. et seqq. — *Ibi 11.* — *2. Mach. 6. 30.* — *Ps. 118. 125.* — *1. ad Cor. 8. 2.* — *Bernardus Serm. 36. in Cant. n. 3.*

43. Quarta claritas Scientiæ, scilicet Gloriosæ, est veritatis desiderabilis notitia sempiterna, Sap. quinto decimo: Nosse enim te consummata justitia est, & scire justitiam, & virtutem tuam radix est immortalitatis: ad quam nos perducat &c.

Dilatatio. Claritas scientiæ Gloriosæ. — *Sap. 15. 3.*

Sermo quintus de Dono Fortitudinis.

44. *Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ.* In his verbis describitur Donum Fortitudinis, vel Donum Spiritus sancti Divinitus datum, secundum illud primi Machab. tertio: Non in fortitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est, non situaliter, sed spiritualiter. Describitur quantum ad tria, scilicet quantum ad dignitatem ex parte dantis, cum dicit: *Mirabilis Deus Israel ipse dabit:* quantum ad congruitatem ex parte suscipientis, cum dicit: *in sanctis suis, & plebi suæ:* tertio quantum ad utilitatem ex parte operis consequentis, cum dicit: *virtutem, & fortitudinem*, id est, virtuosam.

Ps. 67. 36. — *1. Mach. 3. 19.* — *Divisio.*

45. Primo ergo commendatur ex parte dantis; datur enim a Deo protegente, redimente, inhabitante. Datur a Deo protegente; protegit enim nos Deus secundum ordinem Hierarchicum, muniens nos intus, & extra, Proverb. decimo octavo: Turris fortissima nomen Domini: ad ipsam currit justus, & exaltabitur. Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum. Ostenditur, quod fortitudo est a Deo tanquam a principio solido, & sublimi. Deus enim est origo fortitudinis in omnibus, sine quo nihil firmum, vel potens. Omnis namque creatura in nihil iret, nisi manus Dei eam teneret. (c) Descendit autem a Deo sic Hierarchias disponente: & sicut spiritus a corde fortificat corpus, sic fortitudo Dei hominem reddit erectum, munitum, & fortem. Datur a Deo redimente in ipsius Verbi incarnatione, Isa. duodecimo: Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. De Crucifixo enim hauriuntur aquæ gratiarum, (d) quibus anima fortificatur, purificatur, redimitur, sanctificatur, & de

Distinctio, & dilatatio Fortitudinis ex parte Dei dantis. — *Ex parte Dei protegentis.* — *Prov. 18. 10. et seq.* — *Sine Deo nihil firmum, vel potens.* — *Ex parte Dei redimentis.* — *Isa. 12. 2. et seq.*

(a) Vulg. *holocausta*; sed *holocaustum* Cod. noster Bernardin. 21. nec non Estius, & Mariana. Item Biblior. antiquæ Editiones Venet. 1476. Nurnbergen. 1478. ac duæ Venet. 1484.

(b) Tract. de Studio Divinar. Literar. §. 25 ubi itidem in eamdem rem allegatur laud. S. Bernardus.

(c) Pariter in 2. Dist. 37. Art. 1. Q. 2. in Fundam. ab init. ex S. Gregor. Lib. 4. Moral. cap. 18. a medio.

(d) Ex hoc ipso fonte manare Donum Fortitudinis videri potest apud ipsummet D. Bonaventuram 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 5. ubi ab ipso statuitur probaturque isthæc conclusio: *Doni fortitudinis actus consistit in tolerantia passionum tantummodo, in imitatione Christi perfecta.*

de potestate tenebrarum eripitur; quia ipse est redemptio nostra, Habac. tertio: Splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus, scilicet in crucifixione; sed manifestata fuit in resurrectione, Luc. undecimo: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet: si autem fortior illo (a) superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet. Quod enim infirmum est Dei, fortius est hominibus, ex primæ ad Cor. primo; ideoque Filius Dei factus est Filius hominis, ut hominis infirmitas Divinitatis absconderet fortitudinem ad vincendum diabolum. Datur a Deo inhabitante per Spiritus sancti infusionem, Mich. tertio: Repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio, & virtute, ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israel peccatum suum. Si enim spiritus Domini non habitat in nobis, erit anima fragilis & infirma. Unde de Capite nostro Jesu (b) dicitur Isa. undecimo: Requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Fortitudo ponitur in medio quasi columna aliorum, quæ observantur habere spiritum Dei. Unde Petrus propter absentiam, & præsentiam spiritus fortitudinis, & timet coram ancilla, & respondet coram magnatibus. Et Samson septem crinibus amputatis amisit fortitudinem, in quibus intelliguntur Septem Dona Spiritus sancti. (c)

Hab. 3. 4. Augustinus L. 18. de Civit. Dei c. 32.

Luc. 11. 21. ac seq.

1. ad Cor. 1. 25.

Ex parte Dei inhabitantis.

Mich. 3. 8.

Isa. 11. 2. ac seq.

46. Sed nota, quod Dalila meretrix, id est, carnalis concupiscentia, (d) seduxit eum, quem ipsa quater impetivit in quo esset maxima ejus fortitudo, Jud. sexto decimo, & per tria disponitur homo ad amissionem spiritus fortitudinis; in quarto vero consummatur. Unde primo respondet: Si septem nerviceis funibus, necdum siccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero ut ceteri homines. In quo intelligitur prima dispositio, scilicet oblectatio sensuum, quæ de carne nascitur, sicut funes nervicei. Secundo respondet: Si ligatus fuero novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. In quo intelligere est secundam, scilicet occupationem cogitationum, quæ non solum de carne, sed de terrenis, & aliis multis nascitur, sicut funes linei, vel alterius materiæ. Tertio respondet: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. In quo intelligere est tertiam, scilicet incarnationem affectuum, quæ magis disponit ad amissionem spiritus, sicut ad majorem multiplicationem radiorum major generatur calor. Sed hæc tria potest homo gratia Dei mediante superare, sicut Samson ab istis evasit. Quarto respondet: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazaræus sum, id est, consecratus Domino de utero matris meæ; si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut ceteri homines. In quo intelligere est quartam, scilicet impugnationem Divinarum legum, sive amissionem spiritus consummatam. Quæ quatuor tanguntur Jac. primo: Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus; deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Sic ergo primo describitur Donum Fortitudinis quantum ad dignitatem ex parte dantis.

Dalila meretrix quid significet.

Jud. 16. 6.

Ibi 7. Quid significent cetera, quæ Samsoni per Dalilam contigerunt.

Ibi 11.

Ibi 13.

Ibi 17.

Jac. 1. 14. ac seq.

47. Secundo describitur quantum ad congruitatem ex parte suscipientis. Disponitur enim anima ad suscipiendum Donum Fortitudinis per tria, scilicet per

Distinctio ejusdem Doni Fortitudinis ex parte suscipientis.

(a) Vulg. *eo*; sed *illo* ipsemet S. Bonav. Exposit. in cap. 11. S. Luc. nec Hugo Card. Lyran., ac Codd. Veron., Brixian., Vindobon., Perusien. ac Forojul. apud Blanchin. atque Editiones Biblior. Colon. 1527. ac Lugdun. 1531.

(b) Supra Serm. 1. num. 12.

(c) Ser. sive Collat. 14. in Hexaem. inquit Seraphicus noster Interpres ,, Samson in omnibus refertur ad Christum, per interfectionem ,, leonis, per portas asportatas, qui etiam plures interfecit in morte, quam vivus. Per ,, amissionem capillorum signare non potest ,, Christum, sed signat Christianum, qui amittit septiformem gratiam Spiritus sancti. Un- ,, de quando non potest aliquid mysticari in ,, capite, transferendum est ad membra." Vid. supra Serm. 1. procem. n. 5. Et de Samsone ut Christi figura S. Greg. Moral. L. 29. cap. 14. num. 26. nec non in Evang. Lib. 2. Hom. 27. n. 7. Gloss. interlin. Lyran. &c.

(d) Similiter Glossa ordinar. apud Lyran. ac ipse Lyran.

per inexpugnabile fidei scutum; per imperturbabile spei solatium, & per inextinguibile caritatis incendium. Suscipitur primo per inexpugnabile fidei scutum; quia scuto fidei muniuntur omnes bellatores Christi, ad Hebr. undecimo: Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugaverunt (a) aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello. Ad Ephes. sexto: In omnibus scutum fidei sumentes, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Et hoc per virtutem fidei, cujus fortitudo superat omnem fortitudinem, tertii Esdræ tertio, (b): Forte est vinum, fortior est Rex, fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas. Et quarto: Magna est veritas, & fortior omnibus (c). Licet enim multa fortia fiant propter concupiscentiam carnis, quam per mulieres; & propter concupiscentiam oculorum, quam per vinum (unde Prov. vigesimo tertio: Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus); & propter superbiam vitæ, quam per Regem designat; & pugnare contra ista sit fortissimum, maxime contra mulieres; præ omnibus tamen istis fortior est veritas, cum omnia vincantur per veritatem fidei, Psal. Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno &c. Item primæ Petr. quinto: Sobrii estote, & vigilate, quia adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide; mediante qua fortitudo illabitur animæ. Secundi Paralip. sexto decimo: Oculi Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum.

Dilatatio. Primo per inexpugnabile fidei scutum.

Ad Hebr. 11. 33. ac seq.

Ad Eph. 6. 16.

3. Esdr. 3. 10. ac seqq.

Ibi 4. 35.

Prov. 23. 31.

Ps. 90. 5.

1. Petr. 5. 8. ac seq.

2. Paral. 16. 9.

48. Secundo suscipitur Donum Fortitudinis per imperturbabile spei solatium, ad Hebr. sexto: Fortissimum habeamus solatium, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis. Spes veniæ forte, gratiæ fortius, gloriæ fortissimum solatium. (d) Isa. quadragesimo: Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas ut (e) aquilæ; current, & non laborabunt; ambulabunt, & non deficient. Hæc autem spes debet habere solatium, Isa. trigesimo: In silentio, & in spe erit fortitudo vestra: addens quadragesimo: Qui dat lasso virtutem, & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat, id est, iis, qui nihil se reputant. Sed demum ut homo nullo modo speret in se, sed in Deo tantum.

Secundo per imperturbabile spei solatium.

Ad Hebr. 6. 18. ac seq.

Isa. 40. 31.

Isa. 30. 15.

Isa. 40. 29.

Spes hominis tantum in Deo collocanda.

49. Suscipitur tertio Donum Fortitudinis per inextinguibile caritatis incendium, Cant. ultimo: Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio, dura ut (f) infernus æmulatio. Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam, id est, omnem mundanam animam incensam, sicut nec gutta aquæ fornacem. Caritas enim omnia vincit, ad Rom. octavo: Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque An-

Tertio per inextinguibile caritatis incendium. Cant. 8. 6. ac seq.

Ad Rom. 8. 35. ac seqq.

(a) Vulg. *effugerunt*; sed *effugaverunt* duo quoque membr. Codd. nostri Bernard. ac tertius Episcop. Biblioth. Trid. Item Hugo Cardin. Lyran. ac Editiones Biblior. duæ Venet. 1484. Basileen. 1509. Lugdun. 1568. *effugaverunt*, in marg. *effugerunt*. Nurnbergen. 1478. *effugarunt*.

(b) Tametsi sit extra seriem Canonicorum Librorum, quos Sancta Tridentina Synodus suscepit, ac pro Canonicis suscipiendos decrevit, citatur tamen interdum a nonnullis Sanctis Patribus, atque ab ipso S. Bonav. Lib. 1. in Expositi. Prol. Magistri. Dub. 7.

(c) Sic etiam ibi ad finem Vulg. Sixti V. Pontificis Maximi jussu recognitæ, & auctoritate Clementis VIII. editæ extra seriem Canonicorum Librorum: *Veritas magna, & fortior præ omnibus*. Vid. Serm. sive Collat. 14. in Hexaem. & supra Lib. de decem Præcept. col. 378. not. g.

(d) Gradatio a D. Bonaventura sæpe adhibita.

(e) Vulg. *sicut*; sed *ut* etiam LXX. & in Offic. plurim. Mart. in 3. Antiph. 2. Noct. nec non apud Malvendam.

(f) Vulg. *sicut*; sed vide in Exposit. Cant. Cantic. cap. 8. §. 338. Heic adde, quod *ut* legit etiam Maldonatus.

Angeli, neque principatus, neque potestates &c. poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (a). Gl. Ista enumerat, (b) ad quæ omnia alia reducuntur. Est ergo nobilis dispositio caritatis trahens hominem ad cœlum; nunquam enim excidit, quantum est de se; nec homo habens eam vincitur, nisi velit: non enim dimittit hominem, si non dimittatur. Psal. Diligam te Domine fortitudo mea &c. Hæc fecit Agnetem, Agatham, Luciam, Cœciliam, Catharinam, & ceteras Martyres, fortes; immo & Matrem Domini stantem juxta crucem (c). Per hanc ergo triplicem viam habemus fortitudinem.

Gloss. interlin.

Ps. 17. 2.

50. Tertio describitur Donum Fortitudinis quantum ad utilitatem ex parte operis consequentis; habitus enim nihil est sine actu, ad quem datur triplicitur, ad perficiendas operationes viriles, ad prosternendas aereas potestates, & ad sustinendas mundiales (d) tribulationes.

Distinctio Fortitudinis quoad tria.

51. Datur igitur primo ad perficiendas operationes viriles, Prov. decimo; Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat: & duodecimo: Manus fortium dominabitur: ultimo vero: Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum; quod dicitur de Ecclesia, (e) & ejus membris: quia prius oportet manum mittere ad fortia, id est, fortiter agere, quam fusum apprehendere, id est, ducere fusum circa habitum filum de stupa. Sic circa sensum ex Scriptura, prius est manum mittere ad fortia, id est, bene agere, & postea magnæ industriæ fusum tenere ac ducere, id est, bene docere. (f) Unde dicitur de Christo Act. primo: Cœpit Jesus facere, & docere. Tertii Reg. primo: Ingredere, quia vir fortis es, & bona annuntians (g). Et Isa. quadragesimo: Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem. Et licet gladius Scripturæ hodie sit bonus, manus tamen debilis; & apprehendimus ejus fusum ad legendum, & docendum: at non mittimus manum ad fortia operandum. Totus autem mundus plenus est per Sermones.

Dilatatio. Donum Fortitudinis ad perficiendas operationes viriles.
Prov. 10. 4.
Prov. 12. 24.
Prov. 31. 19.
Act. 1. 1.
3. Reg. 1. 42.
Isa. 40. 9.

52. Datur secundo Donum Fortitudinis ad prosternendas aereas potestates, scilicet ad fortiter pugnandum, ut patet primæ Jo. secundo. Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei in vobis manet, & vicistis malignum. Signum est enim fortitudinis, quando homo prosternit adversarium suum. Hæc fortitudo in omnibus debet esse, sed principaliter in Duce, seu in Prælato, primi Machab. secundo: Judas Machabæus fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi. Sed Thren. primo dicitur: Egressus est a filia Sion omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut, vel sicut (h) arietes non invenientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Quando arietes non inveniunt pascua, periculum est; sic quando principalis ducitur a diabolo (i). Quia autem hoc bellum est ad perdendam animam, oportet, quod sit absque fortitudine, qui vincitur volens. Sed boni Duces Josue, & Caleb intraverunt terram promissionis; (k) de quibus dicitur Ecclesiastici quadragesimo sexto: Fortis in bello Jesus Nave: Item: Dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi virtus. (l) Sic & Josue quar-

Donum Fortitudinis ad prosternendas aereas potestates.
1. Jo. 2. 14.
1. Mach. 2. 66.
Thren. 1. 6.
Eccli 46. 1.
Ibi 11.

(a) Sic textum hunc Apostoli præcedenti Cant. adjungit cit. Exposit. in Cant. Canticor. §. 339.

(b) Videri potest apud Lyranum.

(c) Ita quoque Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. & quoad fortitudinem B. M. V. stantis juxta Crucem in 1. Dist. 48. Art. 2. Quæst. 2. in fine.

(d) Ita pro *mundanas* apud D. Bonaventuram frequenter. Pariter apud Tertul. Lib. 5. adversus Marcion. cap. 4. *mundialia elementa*; & apud Prudent. 1. Cathemer. ver. 90. *mundialis gloria &c.*

(e) Ita utraque Glossa interlin. & ordinar. apud Lyran. qui testatur, quod sic *exponitur communiter a Doctoribus nostris*. Sicque allegorice interpretantur Augustinus, Gregorius, Beda &c.

(f) Similiter ex Isidoro de sum. bo. Lib. 3. cap. 36. Sent. 5. idem Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 14.

(g) Vulg. *nuntians*; sed *annuntians* etiam Cod. noster Bernardin. A. V. 1.

(h) Utramque lectionem habet ipsemet S. Bonav. in cap. 1. Lament. ibi.

(i) Pariter ibi.

(k) Ser. sive Collat. 14. in Hexaem.

(l) *Cui virtus duravit*, d. Ser. sive Collat.

Josue 14. 11.

quarto decimo: Illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum, quam ad gradiendum;

Ibi 10.

Caleb interpretatur omne cor, Josue salus.

cum tamen esset octoginta annorum. Caleb autem interpretatur omne cor (a), & Josue salus (b); per quos significatur Prælatus, cujus totum cor est ad salutem. Talis intrat terram promissionis, id est, cœlum.

Donum Fortitudinis ad tolerandas mundi tribulationes. 2. Mach. 6. 31.

53. Datur tertio Donum Fortitudinis ad tolerandas mundi tribulationes, (c) secundi Machab. sexto, ubi de Eleazaro dicitur: Iste quidem hoc modo vita discessit, non solum juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ, ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

Ibi 27. ac seq.

Et paulo supra ipsemet dixit: Quamobrem fortiter vita excedendo senectute quidem dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis, ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. Hoc Donum non habent multi homines, & ideo timent ad sonitum volantis folii. Sed Job decimo septimo dicitur:

Job 17. 9.

Tenebit justus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem. Oportet enim, quod vis rationalis sit justa; concupiscibilis munda; & sic irascibilis est fortis. (d) Unde de Muliere forti dicitur Prov. ultimo: Accinxit fortitudine lumbos suos. Et Habac. tertio: Exultabo in Deo Jesu meo. Deus Dominus fortitudo mea.

Ut sit irascibilis fortis, oportet, ut rationalis sit justa, concupiscibilis munda. Prov. 31. 17. Hab. 3. 18. ac seq.

Sermo sextus de Dono Consilii.

Prov. 31. 13.

54. *Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum*, Prov. ultimo. Describitur hic Donum Consilii quantum ad duo, scilicet quantum ad actum extrinsecum, & prævium, cum dicit:

Divisio.

Quæsivit lanam & linum: & quantum ad actum intrinsecum, & proprium, cum subdit; *& operata est consilio manuum suarum*. De actu proprio, (e) & intrinseco primo dicendum, quod est triplex secundum triplex Consilium; est enim Consilium, quo erudimur ad discernendum; quo sublevamur ad eligendum; & quo expedimur ad prosequendum.

Distinctio.

55. Primo est Consilium, quo erudimur ad discernendum, quod licet, & decet quoad dictamen rationis rectæ, Prov. octavo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus; in consilio, inquam, quatenus eruditur homo ad discernendum quicquid est utile, decens, & licitum. Primo enim oportet videre, an licet, secundo an decet, tertio an expedit; nam omnia (f) licent, sed non omnia expediunt, secundum Apostolum primæ ad Cor. decimo, & Prov. quinto decimo dicitur: Dissipantur cogitationes, ubi non est consilium: ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur. Et iste est primus actus Consilii.

Dilatatio primi Consilii actus, quo erudimur ad discernendum. Prov. 8. 12.

Priusquam aliquid agamus, perpendendum, an id liceat, an deceat, an expediat. 1. ad Cor. 10. 23. Prov. 15. 22.

56. Secundo est Consilium, quo sublevamur ad eligendum quod licet, decet, & expedit ad salutem, (g) scilicet propositum beneplaciti, Ecclesiastici quadragesimo: Aurum & argentum est constitutio pedum, & super utrumque Consilium beneplacitum. Aurum est Scientia sacræ Scripturæ, argentum Philosophia, utrumque Speculativa, & Practica. Pedes ergo stabiliuntur super documenta istius, & illius, sed super omnia Consilium beneplacitum, quod est virtus, quæ in moribus est certior & firmior omni arte; & ideo super aurum, & argentum. (h) Et iste est secundus actus Consilii, qui est promotionis.

Dilatatio secundi Consilii actus, quo sublevamur ad eligendum.

Eccli 40. 25.

57. Ter-

(a) Sic ad calcem nostri membr. Cod. sacror. Biblior. A.I. 40. in interpret. Hebraicor. Nom.

(b) Ibi.

(c) Pariter Breviloq. Par. 5. cap. 5. & in 3. Dist. 34. Par. 1. Ar. 2. Q. 1. in concl. Et de hac Fortitudine S. Greg. in Evang. L. 2. Hom. 27. num. 4.

(d) Breviloq. loc. cit. ac in 3. ibi.

(e) De *actu proprio doni consilii* in eod. 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 4. in fundam. & in concl.

(f) Vulg. *mihi*; sed *mihi* nequidem est in Cod. Goth. apud Blanchin.

(g) Et e contrario ad fugiendum quod nec licet, nec decet, neque expedit ad salutem, d. Dist. 35. ibi in concl.

(h) Cornel. a Lap. Comment. in Ecclesiasticum loc. cit. „ Arabicus vertit: *Aurum & argentum stabiliunt* (Syrus *confirmant*) *pedem: & melius his omnibus consilium bonum* . . . . . „ Sicut enim ratio dirigit hominem, ut rationabiliter agat ut vivat; sic consilium dirigit „ actiones & res, ut prudenter fiant, & firmiter consistant. Consilium enim suggerit omnia rei adminicula & fulcra, atque amovet omnia ejus obstacula & firmitati contraria &c. “ Et ipsemet D. Bona. adhuc penitius in rem hanc in eod. 3. cit. Dist. 35. Ar. 1. Q. 4. in concl. „ Dirigi in „ electione potest aliquis, vel secundum regulam juris naturalis, vel secundum regulam „ juris Divini. Et primum quidem est virtutis prudentiæ, secundum vero spectat ad donum consilii. Ex his potest elici per quan„ dam

Dilatatio tertii Consilii actus, quo expedimur ad progrediendum. *Judith. 10. 8.*

57. Tertio est Consilium, quo expedimur ad prosequendum quod licet, decet, & expedit ad operationem virtuosam, Judith decimo: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium cordis tui sua virtute corroboret: ut sic expediatur quod proponit homo, & consilium sit conjunctum fortitudini, quae est Donum Spiritus sancti. Et Psal. Tributat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Sic ergo discernere recte, eligere bene, & prosequi expedite est Doni Consilii: & ideo dicit: *operata est consilio manuum suarum*. Et sic recte discernit, quia non in consilio sciendi solum est salus, neque scire disputare est Donum Consilii; sed scire, velle, & ipsa quae sunt specialis arduitatis (*a*) impermutabiliter operari. Sic ergo tangit actum intrinsecum, sive proprium.

Ps. 19. 5.

58. Sed actum praeambulum, (*b*) qui requiritur in Dono Consilii, describit, cum dicit: *Quaesivit lanam & linum*. Lana enim est materia vestis grossae, linum subtilis: prima calida, secundum delicatum: prima extrinseca, sed secundum intrinsecum. Et secundum haec est intelligentia allegorica, anagogica, & tropologica (*c*). Secundum allegoricam, per lanam & linum, vestem grossam (*d*) & subtilem, vetus & novum Testamentum intelligitur. Secundum anagogicam, per lanam & linum, vestem calidam & delicatam, pietas actionis, & delectatio contemplationis. Secundum tropologicam, per lanam & linum, vestem extrinsecam, & intrinsecam, justorum experientia, & intelligentia designatur. Quaesivit ergo lanam & linum, & habuit consilium, quo erudiretur, elevaretur, & expediretur ad eligendum, & regularetur hoc Consilio, secundum dictamen institutarum Divinitus legum: secundum dictamen inspirationum Divinitus factarum: secundum dictamen inspiratorum Divinitus hominum. Primo secundum dictamen institutarum Divinitus legum, (*e*) Prov. tertio: Custodi legem meam, atque consilium meum (*f*), & erit vita animae tuae, & gratia faucibus tuis; legem, inquam, quae per Moysen, & Christum data est, id est, vetus & novum Testamentum; & secundum haec erit tibi consilium, & habebis gratiam, & vitam beatam. Psal. Testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum justificationes tuae; id est, duo Testamenta, quae sunt praecepta justitiarum (*g*); propter hoc dicitur Exod. vigesimo quinto: Praecipiam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt supra arcam testimonii, qui significant duo Testamenta (*h*) respondentia veritatem.

Intelligentia allegorica, anagogica, & tropologica.

Distinctio.

Dilatatio Consilii secundum dictamen institutarum Divinitus legum. *Prov. 3. 1. ac seq.*

Ps. 118. 24.

Exo. 25. 22.

59. Secundo secundum dictamen inspirationum Divinitus factarum, Tob. quarto: Omni tempore benedic Deum; & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Psal. Revela Domino viam tuam, & spera in eo; & ipse faciet: sequiturque: Subditus esto Domino, & ora eum. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Debet enim homo semper quaerere consilium Domini, non signa, quae fecit Moysi, & aliis Sanctis; sed quod homo non decipiatur ab aliqua falsitate. Unde qui non interrogaverunt Dominum, reprehenduntur. Isa. trigesimo: Vae filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum. Unde multi allegant Scripturas, & non ex sensu, contra quos Bernardus ad Fratres de Monte dicit: Nunquid Paulum intelliges, nisi spiritum

Dilatatio Consilii secundum dictamen inspirationum Divinitus factarum. *Tob. 4. 20.*

Ps. 36. 5.

Ibi 7.

Ibi 4.

Isa. 30. 1.

Bernardus, sive potius Guigo Carthusien. Epist. ad Fratres de monte Dei L. 1. c. 10. n. 31.

„ dam circumlocutionem, quis sit actus pro-
„ prius doni consilii: quoniam actus ejus est
„ dirigere in electione agendorum, prosequen-
„ dorum, vel fugiendorum, quae sunt specialis
„ arduitatis; & hoc secundum regulam juris
„ Divini &c."

(*a*) Ita D. Bonav. in cit. 3. ibi.

(*b*) Ibi vocat *quasi initialem*, & cum Damasceno *praecedentem*; sed *praeambulum* pro *initialem* & *praecedentem* & alibi saepe habet.

(*c*) De his in Prooem. Breviloq. de Profunditate sacr. Scriptur. ac alibi pluries.

(*d*) Hac quoque voce alibi utitur.

(*e*) *Secundum dictamen juris Divini* ait etiam in cit. 3. ead. Dist. 35. ibi.

(*f*) Vulg. absque *meam*; & *meum*; sed ut supra Cod. noster Bernard. 40. nec non antiquae Editiones Biblioth. nostrae Bernardin. Genuilott. ac Griesen. & alius noster Cod. 21. *legem atque consilium meum*, nec non alter Biblioth. Episc. Trid. 58. sicque Hugo Card. ac Lyran.

(*g*) Ex his petendum consilium, ut nobis sint quasi senatus, & consiliarii, quos in rebus dubiis consulamus, & in consilium adhibeamus. Vid. Lorin. in Comment. ibi.

(*h*) Serm. sive Collat. in Hexaem. & alibi.

tum Pauli imbiberis *(a)*?

Dilatatio Consilii secundum dictamen illustratorum Divinitus hominum. Eccli 37. 17. Ibi 15. ac seq.

60. Tertio secundum dictamen illustratorum Divinitus hominum; Ecclesiastici trigesimo septimo: Cor boni consilij statue tecum. Et idem præmisit: Cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei, cujus anima est secundum animam tuam; qui, scilicet noverit Consilium Domini. *(b)* Hoc dictamen datur per lanam & linum, secundum tres prædictas conditiones, quæ debent quæri; *(c)* sed oportet, ut homo sciat eligere bonum Consiliarium, & vitare malum. *(d)* De electione boni Consiliarii Ecclesiastici sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille, qui est Christus *(e)*, Isa. nono: Vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius. LXX. habent: Magni consilii Angelus *(f)*. Ad hunc oportet accedere; unde Ecclesiastici trigesimo septimo: Ante omnia verbum verax præcedat te, scilicet quod non potest fallere, nec falli, quod est penetrabilius omni gladio ancipiti.

Eccli 6. 6. — *Isa. 9. 6.* — *Septuaginta Interpretes.* — *Eccli 37. 20.* — *Ad Heb. 4. 12.*

61. Præcedat itaque te, quantum ad vitam, & quantum ad doctrinam. Et hoc est Consilium Divinum; Deus enim homini non potest dare Consilium, nisi stabile. Psal. Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Consilium autem Domini in æternum manet. Iste Consiliarius habet Consiliarios principaliter Apostolos, inter quos Paulus dicit primæ ad Cor. septimo: Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium, scilicet custodiendo castitatem; quia hæc est secundum Deum. Unde sequitur: Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam. Et hic, patet, quod nihil consuluit, nisi quod vidit in Christo. Quare secundæ ad Cor. octavo: Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut ejus inopia vos divites essetis: Et consilium in hoc do. Super quo Augustinus in Originali: In tantum factus est egenus Christus, ut non haberet quod vulpes habent: & in hoc consilium do, subauditur, ut ejus paupertatem imitemini *(g)*. Subaudi etiam secundum Augustinum, ut eum imitemini in castitate, obedientia *(h)*, & paupertate, quæ sunt Evangelica consilia etiam confirmata per Apostolos, & aliquos Sanctos. Propter quod Ecclesiastes ultimo: Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno, scilicet Christo. Vide Antonium, Macharium, Hilarionem, Paphnutium; vide etiam Pontifices, Basilium, Augustinum, Martinum, Gregorium; hi nanque sanctissimi viri hæc consilia servarunt. Quære etiam Benedictum, Bernardum, & hoc tempore Dominicum, Franciscum *(i)*. Hi duodecim cum Apostolis duodecim sunt viginti quatuor seniores, & Agnus in medio eorum, de quo procedebant fulgura, sicut dicitur Apocal. quarto, & Psal. Deus, qui glorificatur in consilio Sanctorum, quia Sancti approbant ejus consilium; unde alibi in Psal. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio justorum, & congregatione.

Ps. 32. 10. ac seq. — *1. ad Cor. 7. 40.* — *Ibi.* — *2. ad Cor. 8. 9. ac seq.* — *Augustinus apud ipsummet Bonav. de Paupertate Christi contra Magistrum Guiel. mum Art. 1. Tom. 5. pag. 550. col. 2. Edit. Venet. noviss. Augustinus.* — *Eccle 12. 11.* — Exempla Sanctorum, paupertatis cultorum. — *Franciscus Paupertatis cultor.* — *Apocal. 5. 6.* — *Apocal. 4. 5. Ps. 88 8.* — *Ps. 110. 1.*

62. Sic ergo quæres Consiliarium Christum, & Apostolos, & eorum sequaces, quorum consilium non potest obscurari *(k)*. Sed oportet malum consilia-

---

(a) Edit. Mabillon. sic: *Nunquam ingredieris in sensum Pauli, donec usu bonæ intentionis, & studio bonæ meditationis, spiritum ejus imbiberis.*

(b) Vid. Lyran. & Cornel. a Lap.

(c) Recole prædicta n. 57.

(d) De vitandis malis Consiliaris etiam Ecclesiasticus ibi v. 14.

(e) Lorinus Comment. in Ps. 118. v. 24. in fine, allegans & ipse prædictum Ecclesiastici textum concludit: *Unus Christus consiliarius tuus esto, electus de millibus.*

(f) Ita alibi pluries apud nostrum Interpretem. Vide Comment. in Apocal. cap. 8. num. 533. & Cap. 10. num. 670.

(g) Similia inibi repetit Art. 2. pag. 377. col. 1. ad Apost. text. *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi &c.* subdens: *Et post consilium, dicit Glossa, ut ejus paupertatem imitemini:* &c.

(h) Al. *humilitate*; sed *obedientia*, ut infra ad fin. num. seq.

(i) Alibi quoque nominando *Franciscum*, titulum *Patris mei* omittit. Vide Prodromum col. 599. Et sub tempora *Dominici, Francisci*, Bonav. floruit. Porro prædicti sunt illi *Christi imitatores*, de quibus noster Interpres ait Exposit. in cap. 9. S. Luc. quod *inopia Christi divites facti sunt*.

(k) Quanta fuerit inter prædictos sapientia præditus Divinitus infusa, & quam bonus Consiliarius S. P. Franciscus, testatur idemmet D. Bonav. in ejus Leg. ma. c. 11. Unde ei aptat illa verba Ecclesiastici c. 37. v. 18. *Anima viri sancti annuntiat aliquando vera, magis* (deest in Vulg. *magis*) *quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.* Adeo verum est, quod ait S. Am-

siliarium evitare (a), Ecclesiastici trigesimo septimo: A consiliario malo (b) serva animam tuam. Et trigesimo secundo: Vir boni (c) consilii non disperdet intelligentiam: sed congregat eam; malus autem dispergit, qui convertit magna in nihilum, pervertit bona in malum, & deducit certa in dubium, nec adducit intelligentiam in unum. Mali ergo sunt consiliarii, qui hæc faciunt, sicut Pharisæi, & Legisperiti, de quibus Luc. septimo: Pharisæi autem, & Legisperiti spreverunt consilium Dei in semetipsos, non baptizati ab eo. Quin etiam cum Christus baptizaretur baptismo Joannis, spreverunt quod baptizaret ipsum. Sic hodie sunt, qui dehortantur a meliori proposito cujuscunque conceptus Religionis (d) dicentes: Corporalis exercitatio ad modicum utilis est: & sic malus consiliarius maxima, quæ docuit Christus, convertit in nihilum, illud scilicet de paupertate. Matth. decimo nono: Vade, & vende omnia, (e) quæ habes, & da pauperibus; illud de castitate ibidem: Qui seipsos castraverunt propter regnum Dei; & illud de obedientia Matth. sextodecimo; Si quis vult venire post me, abneget semetipsum &c. Contra tales est Prov. primo: Vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitu vestro ridebo &c.

Eccli 37. 9.

Eccli 32. 22.

Luc. 7. 30.

Reprehenduntur dehortantes ab ingressu Religionis.

1. ad Tim. 4. 8.

Matth. 19. 21.

Ibi 12.

Matth. 16. 24.

Prov. 1. 24. & seq.

63. Item malus consiliarius est, qui pervertit bona in malum; quoniam declinaverunt in te mala, cogitaverunt consilia; quæ non potuerunt stabilire: quoniam pones eos dorsum. Mala in Christum declinant, quia consilium Christi bonum ipsi dicunt malum, dicentes: Stultum est intrare Religionem, temerarium, & periculosum; ubi tot afflictiones, tot indigentiæ, quæ sunt importabiles. Stultum enim esset pedem ponere magnum in sotulari (f) parvæ formæ, & strictæ: temerarium esset dare eandem medicinam sanis, & ægris: periculum etiam est in falsis Fratribus (g). Hæc sunt consilia, (h) quæ declinant in Christum, sive contra Christum, (i) quæ non possunt stabilire. Non enim est stultum intrare Religionem, cum cito homo inveniat ibi magnas consolationes. Non est simile de pede, & forma, qua pes informari non posset; nec etiam temerarium, cum pœnitentia voluntaria non solum fiat ad curandum, sed ad præservandum, & ad merendum. Nec est simile de medico, & medicina materiali, quæ determinata est ad unum. Neque est periculosum, quia illud de falsis Fratribus dictum est communiter de Christianis, & ita omnes sunt in periculo. Quare Christi consilia sensata sunt, discreta, & secreta.

Psal. 20. 12. ac seq.

Insana consilia dehortantium ab ingressu Religionis disciplinam severiorem profitentis.

64. Item malus consiliarius est, qui certa in dubium deducit, primo Esdræ quinto: Venerunt consiliarii eorum, qui erant trans flumen, ad ædificantes templum Dei in Jerusalem, & dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc ædificaretis, & muros hos

Consilia Christi sensata, discreta, & secreta.

1. Esdr. 5. 3.

S. Ambrosius L. 2. Offic. c. 12. *In quærendis consiliis plurimum valet vitæ probitas, virtutum prærogativa* &c.

(a) Est enim actus proprius boni consilii non solum *ad eligendum prosequenda*, sed & *ad fugiendum vitanda*, in 3. Dist. 35. Ar. 1. Q. 4 in Concl.

(b) Vulg. absque *malo*; sed *malo* habent duo nostri Codd. Bernard. 31. ac 40. & tertius Biblioth. Episc. Trid. 58. nec non Goth. apud Blanchin. Item Hugo Card. Lyran. ac Biblior. Editiones Nurnbergen. 1478. Basileen. 1509. Colon. 1527.

(c) Deest in Vulg. *boni*.

(d) De hujusmodi pravis suggestionibus contra Religionis propositum supra Par. 1. in Tract. de Vit. Myst. cap. 23. n. 76.

(e) Deest ly *omnia* in Vulg. sed habent duo nostri Codd. Bernardin. 39. ac 40. nec non tertius Biblioth. Episc. Trid. 58. Item Corbejen. Veron. & Brix. apud Blanchin. S. August. de S. Virginit. cap. 45. num. 46. ac ipsemet S. Bonav. 3. Dist. 30. Art. 1. Q. 3. in concl. nec non de Paupert. Christi Art. 1. Vide Comment. in Apocal. cap. 13. num. 972.

(f) *Sotularis a solea* dictus, ut habet Catholicon Joannis de Janua, & Josephus Laurentius in sua Amalthea. Porro *solea* id ipsum significant, quod *sandalia*, ut habet ipsemet S. Bona. in singulari Opusc. de sandaliis Apostolor. Vide Glossar. Ducangian. verbo *subtalares* & *subtelares*.

(g) Confer cum Tract. de Vite Mystica loc. supra cit. ut agnoscas eundem Auctorem.

(h) Bossuet ad prædictum textum *declinaverunt in te mala*, ait: *Hebr. Consilia*.

(i) Sa „ *Declinaverunt in te*, id est, contra „ te intenderunt. Chald. *Machinati sunt contra* „ *te*. " Et heic sermonem esse *de machinationibus in Christum, & sectatores ejus*, inquit Loris „ nus.

Ibi 5. hos (*a*) instauraretis? Et sequitur: Placuitque, ut res ad Darium referretur &c. Ecce quod consiliarii trans flumen consilium rectum Judæorum, quod habebant per Prophetas de ædificando templo, deduxerunt in dubium, ne reciperent bonum consilium. Sic hodie sunt qui in dubium revocant bona proposita. Si enim homo vult expectare revelationes, semper erit in dubio; quia Deus jam dedit consilium. Nota de Petro, & Joanne quærentibus Dominum in sepulchro, quia sequendus est Petrus, qui primo intravit, & tamen nullus intravit, dum Christus erat ibi. Aliqui, etiam considerantes conditiones ejus, qui fortis est, consulunt remanere in sæculo; cum tamen si intrat Religionem, non amittat fortitudinem, ut Samson: immo infirmi fiunt fortes, & fortes fortiores, & fortiores fortissimi. Oportet ergo sequi Consilium Dei certissimum, secretissimum, & optimum, quia qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium. Prov. duodecimo.

Contra revocantes in dubium bona proposita.

Jo. 20. 3. & seq.

Contra consulentes, ut is remaneat in sæculo, qui fortis est.

Consilium Dei certissimum, secretissimum, & optimum.

Prov. 12. 20.

Sermo Septimus de Dono Intellectus.

Ps. 15. 7.

65. ***Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum***: Psal. In his verbis explicatur Donum Intellectus a Spiritu sancto datum quantum ad duo, scilicet quantum ad suscipientis humilem gratitudinem, cum dicit: *Benedicam Dominum*; & quantum ad dantis liberalem diffusionem, cum subdit: *qui tribuit mihi intellectum* (*b*). Primo quoad suscipientis humilem gratitudinem, nota, debere hominem esse gratum, ut se, & Donum, & ejus Principium intelligat, & benedicat. Tunc autem benedicit ore, & corde, quando se coaptat, ut sibi detur Intellectus a Deo, & digne suscipit; sicque refundit pulchritudinem Doni, & pretiositatem in Dantem: e contrario est qui abutitur. Disponimur autem ad Donum per tria, scilicet per vitæ sanctimoniam, per mansuetudinis tractabilitatem, & per intelligentiæ captivationem (*c*).

Divisio.

Distinctio. Dispositio ad suscipiendum Donum Intellectus per tria.

66. Primo disponimur per vitæ sanctimoniam ex Isa. vigesimo octavo: Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus. Lac, & ubera sunt dulcedo carnalis, qua pascuntur homines sensuales (*d*). Quamdiu autem homo iis conjungitur, est parvulus, nec est idoneus ad panem vitæ solidum, id est, Intellectum, de quo Ecclesiastici quintodecimo: Cibavit (*e*) illum pane vitæ, & intellectus. Ab his vero oportet ablactari, & avelli, qui vult Intellectum. Exemplum de Daniele, & sociis ejus, qui nolebant cibaria regalia, sed legumina; & propter hoc de eis dicitur Dan. primo: Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum, & somniorum. Delectatio enim carnalis, ut ebrietas, enervat anteriorem partem cerebri, scilicet receptivam, sed luxuria posteriorem, scilicet retentivam, sive memoriam (*f*).

Dilatatio. Prima dispositio per vitæ sanctimoniam. Isa. 28. 9.

Eccli 15. 3.

Dan. 1. 17.

67. Secundo disponimur per mansuetudinis tractabilitatem, ex Ecclesiastici quinto: Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei (*g*), ut intelligas; nam

Impedit ira animum, ne possit cernere verum, sicut dicit Cato. (*h*) Et sicut in aqua turbida imago turbida re-

Secunda dispositio per mansuetudinis tractabilitatem. Eccli 5. 13.

Cato, vel quisquis auctor fuerit, in 2. parænesi Carm.

(*a*) Vulg. *ejus*; sed *hos* Cod. etiam noster Bernard. 40. ac alius noster 1. tert. Bibl. Ep. 58. nec non Goth. apud Blanchin. Hugo Card. Lyran.

(*b*) Sic Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. *de Dono Intellectus* ab initio in eundem Ps. 15. ubi sic fit allegatio harum Collationum: *Dicamus modo de Dono Intellectus, de quo dicebatur in Collationibus Donorum*. Legendum *dicebatur*, non *dicetur*, ut in Editionibus; nam & paulo infra in iisdem Editionibus habetur: *ut dicebatur in Collationibus Donorum*. Mendum ergo est manifestum in ly *dicetur*, quod mirum est non animadvertisse nec Editores Romanos, neque Venetos.

(*c*) Ibi: *Disponimur autem ad Donum Intellectus, sincerissime vivendo, mansuetissime conversando, intelligentiam captivando*.

(*d*) Inibi pariter.

(*e*) *Cibavit* pro *cibabit*, ut in Vulg. S. Bona. legit etiam ibi. Vide Comment. in Apocal. cap. 21. num. 1562.

(*f*) Eod. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. sic lego: *Delectatio, circa tactum maxime impugnat Donum Intellectus, ebrietas ex parte anteriori, & luxuria ex parte posteriori*, scilicet cerebri. De *receptiva & retentiva memoria* 1. Dist. 3. Par. 2. Ar. 1. Q. 1. ad 3. Quamve prædicta vitia menti ac ingeniis officiant, Lib. 2. Phar. cap. 13. Postremo quod dicitur de *anteriore parte cerebri, & posteriore*, ubi residet *memoria*, est secundum Auctorem de Spiritu, & Anima cap. 22. qui Auctor sæpe a S. Bona. laudatur.

(*g*) *Dei* in Vulg. deest; sed & d. Serm. sive Collat. 3. S. Bona. legit *Dei*, habentque *Dei* duo nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40. nec non Bibliotli. Episc. Trid. 58.

(*h*) Ibi ex eod. Catone.

lucet; sic homo iratus non solum non recipit sententiam veram, sed defendit falsam. Propter hoc necessaria est mansuetudo, & patientia, quæ acquiruntur maxime in vexatione. Isa. vigesimo octavo: Tantummodo sola vexatio dabit intellectum auditui.

Isa. 28. 19.

Tertia dispositio per intelligentiæ captivationem. *Isa. 7. 9.* *Isa. 43. 10.*

68. Tertio disponimur per intelligentiæ captivationem. Isa. septimo: Nisi credideritis, non intelligetis (*a*). Et quadragesimo tertio: Vere vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi, ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ipse ego sum (*b*). Oportet enim se aptare per fidem qui vult intelligere, ex secundæ ad Cor. decimo: In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Homo quippe, qui non sequitur Christum, sed per se vult cognoscere, sequitur magnos errores, & credit veritatem sequi. Unde oportet discentem credere Deo maxime in iis, quæ transcendunt nos: Præsumptio enim maxime impedit intellectum, velut deordinatio rationalis non solum, sed & concupiscibilis, & irascibilis, ut patet in primo Angelo, & in Adam, qui voluit esse ut Deus, & ideo totum mundum perdidit. Sed e contrario humilis se disponit ad Deum, ex illo Psal. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis. Item benedicit (*c*) Dominum per humilem gratiarum actionem. Dan. secundo: Sit nomen Domini benedictum a sæculo & usque in sæculum, quia sapientia, & fortitudo ejus sunt. Et sequitur: Dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam.

2. ad Cor. 10. 5. *Ps. 118. 130.* *Humilis suscipientis gratitudo.* *Dan. 2. 20.* *Ibi 21.*

Secunda pars divisionis cum distinctione, & dilatatione.

69. Sequitur post illud *qui tribuit mihi intellectum*: ubi tangitur ex parte dantis hoc Donum Intellectus. Et nota, quod non dicit quem intellectum, vel certum quid; quia omnis intellectus a Deo est. Est autem radiositas multiformis, & triplex intellectus,

Intellectus triplex.

scilicet regula circumspectionum moralium, janua speculationum scientialium, & clavis contemplationum cœlestium (*d*).

Regula circumspectionum moralium. *Ps. 31. 8.*

70. Primo est regula circumspectionum moralium, ex Psal. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Promittit intellectum, & dicit quomodo debemus suscipere, & instrui penes illum, dicens: Firmabo super te oculos meos, sinistrum gratiæ, & dextrum gloriæ; quod fit, quando Deus acceptat opera hominis in præsenti approbando, & in futuro remunerando. Sed oportet ad hoc quod simus apti ad istum intellectum, ut regulemur non secundum sensibilia phantasmata, sed secundum judicia intellectualia, sicut ibidem dicitur: Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus. Alioquin accidet nobis, sicut primo homini, qui cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis; id est, quia non est secutus intellectum, ut sequeretur mandatum Dei, factus est miser, & captivus. (*e*)

Ibi 9. *Ps. 48. 13.*

Qualis Intellectus practicus prudentialis docens quid evitandum.

71. Hic est Intellectus practicus prudentialis, qui secundum dictamen legis Divinæ docet quid evitandum, quid exequendum quid expectandum (*f*). Quid evitandum, quia malum, Prov. secundo: Si inclinaveris cor tuum prudentiæ: si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies: id est, qui vult habere hunc Intellectum, debet se inclinare per humilitatem, quærere per desiderium, effodere per exercitium; & sic instructus in moribus intelliget, quod in timore Domini vitet omne malum, Psal. Initium Sapientiæ timor Domini: intellectus bonus omnibus facientibus eum &c.

Prov. 2. 3. ac seqq. *Ps. 110. 9. ac seq.*

Qualis docens quid exequendum.

72. Quid exequendum, quia omne opus bonum, scilicet actus cordis, oris, & ope-

(*a*) Sic quoque ibi, & Proem. in Evang. S. Luc. ac Serm. de seminante &c. Et hujusmodi lectio est LXX. quam, teste Maldonato, laudant *omnes veteres Auctores Latini, & Græci.* Vulg. *Si non credideritis, non permanebitis.*

(*b*) Similiter laud. duo nostri Codd. Bernardin. & tertius Biblioth. Ep. Trid. Sed in Vulg. ly *Vere* spectat ad ver. 9. qui præcedit.

(*c*) Al. *Hi tres benedicunt.*

(*d*) Sæpe citato ac citando Serm. sive Collat. 3. *Omnis radiositas intelligentiæ a fonte, qui est essentialiter Intellectus, derivatur. Est autem radiositas multiformis, ut dicebatur in Collationibus Donorum.* (Heic nempe) *Intellectus est regula circumspectionum moralium. Intellectus est janua considerationum scientialium. Intellectus est clavis contemplationum Cœlestium.*

(*e*) Similiter ibi.

(*f*) Ibi: *Quid evitandum, quia omne malum. Quid exequendum, quia omne bonum. Quid expectandum, quia summum bonum.*

Josue 1. 7. & operis; ex Josue: Ne declines a lege ad dexteram, vel ad sinistram, ut intelligas cuncta, quæ agis. Et sequitur: Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Similiter oris, Ecclesiastici quinto: Intelligas, & cum sapientia proferas responsum verum. Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Similiter cordis; Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, Sap. primo. Ut quum falsè, & erronee (a), sive vane, & vacue cogitatur. (b) Unde Ambrosius Lib. de Offic. (c): Nihil homo debet agere, nisi prius ratio, quid honestati conveniat, examinet; nisi appetitus rationi obediat; & nisi, si quæreretur, posset Deo reddere rationem. Et Ecclesiastes octavo: Tempus & responsionem cor sapientis intelligit. Omni negotio tempus est, & opportunitas.

Ibi 8. — *Eccli 5. 13. ac seqq.* — *Sap. 1. 5.* — *Ambrosius L. 1. de Offic. c. 22. n. 98. c. 24. n. 105. ac c. 36. n. 124.* — *Eccle 8. 4. ac seq.*

73. Quid expectandum, quia summum bonum, id est, bonum æternum, Prov. decimo septimo: Gemma gratissima expectatio præstolantis: quocumque se vertit, prudenter intelligit. Non enim potest homo tenere bonam viam, nisi sciat terminum, quo debet ire. Debet enim considerare finem in suo opere gratissimum: Gratum enim solum est bonum temporale, gratius bonum spirituale, ut scientia, vel virtutes; gratissimum autem bonum æternum. Baruch. tertio: Disce, ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul, ubi sit longiturnitas vitæ, & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax. Hæc enim sunt in bono æterno, Prov. tertio: Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ, & gloria. Et Psal. Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ibi debet esse oculus intellectualis, qui rectificat (d), quod non habebant illi, de quibus Deuter. trigesimo secundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent, per memoriam scilicet præteritorum, discretionem præsentium, & providentiam futurorum.

Qualis docens quid expectandum. — *Prov. 17. 8.* — *Bar. 3. 14.* — *Prov. 3. 16.* — *Ps. 35. 10.* — *Deut. 32. 28. ac seq.*

74. Secundo est janua speculationum scientialium, Ecclesiastici primo: In thesauris Sapientiæ intellectus, & scientiæ religiositas. Sapientia in consideratione altissimarum caussarum: intellectus in cognitione principiorum: scientia vero in consideratione conclusionum (e), ita ut intellectus medius sit janua ad alia duo. Qui quidem intellectus partim est a dictamine naturæ tanquam a lumine interiori, partim a notitia experientiæ tanquam ab exteriori, seu inferiori, & partim ab æternæ lucis irradiatione tanquam a superiori (f).

Janua speculationum scientialium. Eccli 1. 26. — *Differentia inter sapientiam, intellectum, & scientiam.* — *Intellectus partim est a dictamine naturæ, partim a notitia experientiæ, partim ab irradiatione lucis æternæ.*

75. Primo est a dictamine naturæ, Ecclesiastici decimo septimo: Deus de terra creavit hominem (hunc quantum ad corpus) & secundum imaginem suam fecit illum (quantum ad animam) (g) & iterum convertit illum in ipsam (quantum ad originale principium). (b) Sequitur: Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi. Ex quo intellige animam, ut est perfectio corporis, & ut est imago, unde habet operationem animalem, quæ regit corpus, propter quod dicit: Consilium, & linguam, & oculos &c.; habet etiam intellectualem, propter quod subdit: Et disciplina intellectus replevit illos (quæ est doctrina, scilicet naturalis, (i) ut est imago, propterea additur: Creavit illis scientiam spiritus); & habet aliam infusam (k), seu

Primo a dictamine naturæ. Eccli 17. 1. ac seq. — *Ibi 5.* — *Ibi.* — *Ibi 6.*

(a) Exposit. in Sap. ibi *a cogitationibus sine intellectu, id est, falsis, & erroneis; intellectus enim verorum tantum est.*

(b) In meo Apographo *ut qui vane, & vacue cogitat.*

(c) Ambrosius allegatur in hanc quoque rem cit. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. sed in marg. ponitur: *Amb. t. 2. Edit. Ro. in Ps. 36.*

(d) Verbum a D. Bonaventura sæpe adhibitum.

(e) Pariter Lyranus.

(f) Ita fere sæpe cit. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(g) Sic in Procem. 2. Sent. nec non in 2. Dist. 16. Art. 1. Q. 1. & seqq.

(b) Id est, *terram*, unde erat formatus, ut ait apud Lyranum Glossa interlin. Sicut enim homo mansisset immortalis, si Divinæ legi, prout Dei exigebat imago, fuisset obsequutus; ita Divinam transgrediendo legem, & Dei imaginem per peccatum dehonestando, meruit in eam, unde erat plasmatus, terram reverti.

(i) Lyranus: *Dando eis,* scilicet *viro & mulieri notitiam omnium quæ competit eis scire per naturam.*

(k) Vid. D. Tho. & Scholast. 1. p. q. 94. a. 3. & seq. Item eumdem D. Bona. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. ubi loquitur de *sapientia innata, & infusa primi hominis.*

Ibi.

ſeu acquiſitam, pro qua dicit: Senſu implevit cor illorum; & mala & bona oſtendit illis. (*a*) Et hanc amiſimus per peccatum, ſed acquirimus per Spiritum ſanctum.

Secundo a notitia experientiæ.
Eccli 34. 9.

76. Secundo eſt a notitia (*b*) experientiæ, Eccleſiaſtici trigeſimo quarto: Vir in multis expertus cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ubi tangit duplicem viam, ſcilicet per inventionem, & experientiam: Vir in multis expertus &c. Et per doctrinam: & qui multa didicit &c. Unde Philoſophus ait: Ex multis ſenſibus fit una memoria, & ex multis memoriis unum experimentum, & ex multis experimentis unum univerſale, quod eſt principium artis & ſcientiæ. (*c*) Sicque venit certum judicium.

Philoſophus, ſive Ariſtoteles 2. Poſter. tex. 27. circa med. & in Procem. Metaph. non procul a princip.

Tertio ab irradiatione lucis æternæ.
Dan. 2. 21.

77. Tertio eſt ab irradiatione lucis æternæ, ex Dan. ſecundo: Dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſciplinam, id eſt, certitudinem ſapientialem, ſcientialem, & intellectualem: & hæc eſt certitudo a Deo. Unde ſequitur: Ipſe revelat profunda, & abſcondita, & novit in tenebris conſtituta: & lux cum eo eſt, id eſt, ſapientia. Prov. octavo: Cum eo eram cuncta componens: & ſecundæ ad Cor. quarto: Qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere. Hinc Jo. primo: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; non dicit aliquem, ſed omnem hominem; nullus enim illuminatur niſi per illam lucem (*d*). Unde Auguſtinus (*e*): Ubi ſunt ſcriptæ leges illæ incommutabiles, per quas etiam impius juſte judicat, niſi in libro lucis æternæ, quæ veritas dicitur? Quæ non migrando, ſed imprimendo deſcendunt in animam illius, qui operatur juſtitiam. (*f*)

Ibi 22.

Prov. 8. 30.

2. ad Cor. 4. 6.

Jo. 1. 9.

Auguſtinus.

Illuminatio hujuſmodi juvatur per Angelos.
Dan. 8. 15. ac ſeq.

78. Hæc autem illuminatio juvatur per Angelos, ex Dan. octavo: Factum eſt autem, cum viderem ego Daniel viſionem, & quærerem intelligentiam: ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies viri, & clamavit, & ait: Gabriel fac intelligere iſtam viſionem. Juvant autem non per modum effectivi principii, ſed miniſterialis, & adminiculativi (*g*); quia ſcilicet adjuvant mentem noſtram, immediate a prima veritate formatam, ſcilicet a Deo, ſecundum Auguſtinum (*h*). Unde ex eo Gloſſa ſuper illud Pſal. Manus tuæ fecerunt me: ſic enim Deus per ſemetipſum facit intelligere mentem, & ſicut ſol irradiat (*i*); Angelus autem ſicut qui aperit feneſtram. (k) Unde ipſe eſt ſol intelligentiarum noſtrarum, non aliqua Intelligentia, vel Angelus, ut aliqui Philoſophi poſuerunt (*l*). De quo Paulus Act. decimo ſeptimo: In ipſo vivi-

Quo pacto ſic per Angelos juvatur.

Auguſtinus L. 83. QQ. Q. n. n. 4. & in Pſ. 118. Serm. 18. n. 4. &c. Gloſſa ordinar. Pſ. 118. 73.

Act. 17. 28.

(*a*) Videlicet *mala* culpæ, & pœnæ, tam temporalis, quam æternæ; *bona* cum virtutis, & ſanctitatis, tum gloriæ & felicitatis, in hoc & altero ſæculo; ſive quanta mala maneant male agentes, & quanta bona bene viventes. Et heic Sermonem eſſe *de hominis conditione* ait etiam D. ipſe Bonav. in 3. Diſt. 37. Art. 1. Q. 3. in concl.

(*b*) Serm. ſive Collat. cit. *Scientiam per experientiam*.

(*c*) Ita ibi.

(*d*) *Quæ quidem* (eodem auctore 2. Diſt. 10. Art. 2. Q. 2. in concl.) *non eſt lux creatura, ſed lux Divinæ ſapientiæ, & veritatis æternæ*.

(*e*) Sic d. Serm. ſive Collat. 3. *Auguſtinus* itidem abſque allegatione loci, etiam in Editionibus recentioribus. Porro quoad *leges immutabiles*, ſive *incommutabiles*, de quibus *nullus judicat, ſed per illas*, idem S. Bonav. Itiner. mentis in Deum cap. 2. ſecundum Auguſt. L. de vera Relig. cap. 31. num. 58. nec non in Procem. 2. Sentent. ſecundum eundem Auguſtinum ibi: *Sine veritate nullus recte judicat &c.* De viſione autem, ſive lectione, *in quadam luce ſui generis incorporea* ipſemet 2. Diſt. 39. Art. 1. Q. 2. in concl. ſecundum eumdem Auguſt. Lib. 12. de Trin. cap. 15. num. 24. Nec non adhuc explicatius 2. Diſt. 24. Par. 1. Art. 2. Q. 4. in concl. inquit „ In pluribus locis di„ xit (*ſcilicet Auguſtinus*) & oſtendit, quod „ lux quæ nos illuminat, Magiſter qui nos „ docet, veritas quæ nos dirigit, Deus eſt, „ juxta illud Joannis: *Erat lux vera, quæ illu„ minat omnem hominem &c.*“

(*f*) In d. quoque Serm. ſive Collat. paucis mutatis, ubi additur: *Sicut imago annuli ceræ imprimitur, & anulum non relinquit*; qua ſimilitudine utitur S. Auguſt. Lib. 11. de Trin. cap. 2. num. 3.

(*g*) In d. Serm. ſive Collat.

(*h*) 2. Diſt. 10. art. 2. q. 2. In Fundam.

(*i*) Ibidem.

(*k*) In d. Serm. ſive Collat. 3. ad fin. *Angeli nihil faciunt, niſi occaſionaliter. Sicut ſi aliquis vellet, quod radius illuminaret multas domos, aperiret feneſtras &c.*

(*l*) In eod. 2. ibi in concl. nec non Diſt. 8. Part. 2. Art. 1. Q. 2. in concl. ac Q. 4. in concl. Item ibi Diſt. 24. Par. 1. Art. 2. Q. 4. in concl. ubi poſt memoratum Philoſophorum errorem ſubdit „ Sed iſte modus dicendi fal„ ſus eſt, & erroneus, ſicut ſupra improbatum „ fuit Diſt. 8. Nulla enim ſubſtantia creata „ potentiam habet illuminandi, & perficiendi „ animam proprie intelligendo; immo ſecun„ dum mentem immediate habet a Deo illu„ mi-

vimus, movemur, & sumus. Et hoc non solum quoad vitam, & motus corporis, sed intellectus; quia est caussa essendi, ratio intelligendi, & ordo vivendi (a). Quædam enim initiat ut principium tantum; quædam rectificat ut objectum; & quædam sanctificat ut donum infusum, secundum rationem vestigii, imaginis, & similitudinis. (b)

Deus caussa essendi, ratio intelligendi, ordo vivendi.

79. Per istum solem sapientiæ cavendi sunt errores in sacram Scripturam, ne possimus dicere illud Sap. quinto: Erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis (c); & maxime errores contra principium essendi, rationem intelligendi, & ordinem vivendi (d), cujusmodi sunt de æternitate mundi, de necessitate fati, & de unitate intellectus humani; qui significantur per numerum Bestiæ Apocal. tertio decimo, scilicet DCLXVI., (e) in quo sunt tres circulationes; (f) quæ claudunt, ne sapientia intret in animam. Prima est de motu cœli, secunda de fato, tertia de intellectu humano. Hi errores enervant omnem fidem. Si enim primus stet, nihil sunt lex, & Propheta: si secundus, ad quid persuasio, ad quid donum? Si tertius, nulla anima salvatur, aut damnatur.

Ope solis sapientiæ errores circa sacram Scripturam cavendi. Sap. 5. 6.

Apoc. 13. 18.

Tres referuntur, ac in sequentibus refutantur errores.

80. Primus destruit caussam essendi; quia Deus, qui est caussa; aut potest in totum, aut in partem tantum. Non in partem tantum; quia sic aufert virtutem essendi (g). Si in totum; ergo in materiam, & formam (h). Et hoc aut ex se, aut ex alio, aut ex nihilo. Non ex se, cum sit immutabilis, nec sit materiale principium (i). Nec ex alio; hoc enim planum est. Ergo ex nihilo. Et idcirco mundus habuit esse post non esse, & non æternum; alioquin erit ponere esse cum non esse, & sic contradictio, in quam Deus non potest (k). Propter hoc secundi Machab. septimo: Peto, nate, ut aspicias ad cœlum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. Et ad Hebr. undecimo: Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.

Error primus contrarius caussæ essendi.

2. Mach. 7. 28.

Ad Hebr. 11. 3.

81. Secundus error, scilicet de necessitate fatali, destruit rationem intelligendi, & discernendi; sic enim perit consilium, & libertas arbitrii; (l) & ex consequenti præmiatio, & damnatio: (m) & sic etiam Deus erit caussa malo-

Error secundus contrarius rationi intelligendi.

„ minari, sicut in multis locis Augustinus „ ostendit. " Ubi præter loca ex eodem August. supra allegata, in marg. citantur Lib. 3. de Lib. Arbitr. cap. 16. & de Spir. & Ani. cap. 10. in fine.

(a) Cit. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. ubi id refertur velut Augustini dictum, nec non cap. 5. Itiner. ment. in Deum. Vid. supra Ser. 4. n. 38. & de hoc rursum mox seq. n. 79.

(b) Itiner. ment. in Deum cap. 1. ac seqq.

(c) Exposit. in cap. 5. Sap. ibi.

(d) De *caussa essendi*, *ratione intelligendi*, *&* *ordine vivendi*, nedum cit. Serm. sive Collat. 3. sed etiam 5. in Hexaem. nec non de reduct. art. ad Theol.

(e) Sicut enim hoc numero designatur *Deo contrarius*, & *negans Deum*; secundum Auctorem nostrum Vol. 2. Comment. in Apocal. ibi n. 978. & seqq.; ita prædicti errores sunt contra Deum, ut principium essendi, rationem intelligendi, & ordinem vivendi.

(f) De *tribus circulationibus* hujusmodi errorum sic eod. Serm. sive Collat. 3. *Isti errores significantur in Apocal. in numero nominum bestiæ, quæ sunt 666. Primi fundunt se super circulum motus & temporis: secundi supra motum syderum: tertii supra intelligentiam unam ingredientem & egredientem.*

(g) Eod. Serm. sive Collat. 3. *principalitatem caussandi*, sive primum principium, & primam caussam, de qua Gen. 1. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram*; & Jo. 1. 3. *Omnia per ipsum facta sunt.*

(h) Ibi: *ergo creat de nihilo.*

(i) 2. Dist. 1. par. 1. art. 1. q. 1. in concl. „ Fuerunt quidam Philosophi antiqui, qui di„ xerunt mundum factum esse a Deo, & de „ sui essentia; quia non videbant quomodo „ aliquid posset fieri ex nihilo, & solus Deus „ fuit in principio, & ideo dixerunt, quod fe„ cit omnia de seipso. Sed hæc positio non „ solum fidelibus, sed etiam sequentibus Phi„ losophis apparuit improbabilis, quod Dei es„ sentia omnino invariabilis, & nobilissima fie„ ret corporalium, & variabilium materia, quæ „ est de se imperfecta, nisi perficiatur per for„ mas." Vid. Comment. in Joan. cap. 8. num. 633.

(k) Ibi q. 2. in concl. „ Dicendum, quod „ ponere mundum æternum esse, sive æterna„ liter productum, ponendo res omnes ex ni„ hilo productas . . . . . . implicat in se ma„ nifestam contradictionem. "

(l) Ser. sive Collat. 3. in Hexaem. pariter.

(m) Serm. sive Collat. 6. in Hexaem. „ In„ ducunt necessitatem fatalem Arabes, scilicet „ quod illæ substantiæ moventes orbem sunt „ caussæ omnium necessariæ. Ex quo sequitur „ veritas occultata, scilicet dispositio mundialium „ secundum pœnam & gloriam. Si enim illæ „ substantiæ movent non errantes, nihil po„ nitur de inferno, nec quod sit Dæmon &c."

malorum. Contra quos Jer. vigesimo: *Jer. 20. 11.* Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, id est, damnationem æternam ex culpa hominis voluntaria, quod nunquam delebitur. Hi enim impugnant Divinum judicium, contra quos est secunda Petr. secundo: *2. Petr. 2. 3.* Quibus judicium jam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.

Error tertius contrarius utrique. *De intellectu humano diversæ Philosophorum opiniones.*

82. Tertius error, scilicet de unitate intellectus in omnibus hominibus, destruit utrumque, immo totum ordinem vivendi, & agendi. De intellectu enim humano senserunt diversi Philosophi diversimode, quid sit. Alii namque corruptibilem ponunt, alii incorruptibilem, sed unum in omnibus tanquam abstrahentem ab omnibus conditionibus materiæ, & ideo a numero individuali; quia conditiones materiales, & particulares individuant. Sed illud destruit fidem, & præmium, & totum ordinem vivendi, & agendi (*a*), totumque hominem. Homo enim quilibet distinctus est ab aliquo individuali; necesse est ergo, quod cum non sit hoc solum accidentaliter, quod ex principio substantiali individuetur. (*b*) Alii dicunt esse intelligentiam unam, & irradiare omnes intellectus nostros simul & potenter, & immutabiliter, quod est solius increati (*c*). Propter quod contra tales dicitur Isa. vigesimo nono: *Isa. 29. 14.* Peribit sapientia a sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur. Quod fit, quando non cognoscunt intellectum suum.

Scientia intellectualis quæ.

83. Certum est enim, quod omnis scientia intellectualis est sciens, & rediens supra semetipsam sapiente reditione completa & perfecta (*d*); & hoc est dicere, quod sit seipsam cognoscens, & diligens; quod non est, nisi seipsam apprehendat, & judicet. Et hoc ipso nata est apprehendere omnia; quia oportet, quod sit libera, & non alligata, & ideo omnia potens intelligere. Habet enim naturam speculi, & luminis, quæ sunt in omni substantia spirituali, Deo scilicet, Angelo, & Anima (*e*). *Natura speculi & luminis in omni substantia spirituali.* Sed differunt; quia in Deo sunt hæc distincta sola ratione intelligendi. Est enim speculum, in quantum repræsentat; & lumen, in quantum indicat. In Angelo autem differunt ratione, & natura, sed non tempore; quia non est actus purus, sed mixtus cum potentia. Necessario enim est ibi compositio substantialis, (*f*) & per consequens accidentalis, ut ex actuali, & possibili. Sed in Anima distant ratione, natura, & tempore; cum sit substantia supra tempus, & operatio ejus in tempore, & ideo potentia intelligendi ante actum. Unde habet intellectum agentem, & possibilem (*g*); quia abstractiva est Anima, & judicativa. Abstractio autem non fit a conditionibus materialibus, nisi in beneficio lucis æternæ. (*h*) Similiter & judicium fit, licet cooperetur dispositive lumen Hierarchicum, scilicet Angelicum (*i*). Inde in intellectu nostro concurrit lumen innatum, impressum, & illapsum per essentiam (k), licet non videamus illud. Quod est, quia

(*a*) Contra hunc errorem Averrois L. 3. de anima, ipsemet S. Bonav. Serm. 2. de decem Præceptis ubi ait: *Ponere, quod unus sit intellectus in omnibus, hoc est dicere, quod non sit veritas fidei, nec salus animarum, nec observantia mandatorum.* Et sic ut supra dictum est in fine num. 79. quod *nulla anima salvatur, aut damnatur*, sive *quod nec bonus salvatur, nec malus damnatur*: sicque legendum videtur d. Serm. 2. de decem Præceptis, potius quam ut est in editis: *quod bonus homo damnatur, & malus salvatur.*

(*b*) Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. *Tertius error* (scilicet *de unitate intellectus humani*) *refellitur, quia si homo aliquid distinctum est, habet principia essentiæ suæ propria & distincta.*

(*c*) 2. Dist. 10. art. 2. q. 2. in concl. contra Avicennæ errorem: *Animam quoad superiorem portionem rationis illuminare, solius Dei est proprium, sicut in pluribus locis ostendit Augustinus.* De Philosophis vero, qui secus senserunt, ait ibi q. 1. in concl. quod *non intellexerunt libertatem arbitrii, nec animæ dignitatem, nec beatitudinis suæ sublimitatem.*

(*d*) Hac phrasi utitur D. Bonav. Breviloq. Par. 1. cap. 6. prope fin.

(*e*) Exposit. in cap. 7. Sapien. Serm. sive Collat. 12. in Hexaem. Item 2. Dist. 8. Part. 2. Art. 1. Q. 6. ad opp. ex Dionysio de Ang. Hierarch. cap. 3. in prin. Sed & de *lumine, & speculo mentis nostræ, in quo relucent Divina*, in fine cap. 2. Itiner. ment. in Deum.

(*f*) De hac consulendus ipsemet D. Bonav. in 2. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 1. per tot.

(*g*) De *intellectu agente & possibili in anima* 2. Dist. 24. Par. 1. Art. 2. Q. 4. in concl.

(*h*) De hac Itiner. ment. in Deum cap. 3. & 5.

(*i*) Quonam pacto ad id cooperetur lumen Angelicum, declaratum vide 2. Dist. 10. art. 2. q. 2. in concl.

(*k*) Sic *illabi spiritui rationali est Divinæ substantiæ proprium*, 2. Dist. 8. par. 2. art. 1. q. 2. in concl.

quia anima est oppressa mole carnis; & adhuc oculi nostri non sunt sublimati, & sanati. Unde indiget habere lucem æternam, non solum ut medium intelligendi, sed ut objectum (a).

Tertio Intellectus est clavis cœlestium contemplationum. 84. Tertio est clavis cœlestium contemplationum; & iste Intellectus proprie est Donum Spiritus sancti, (b) ex
Eccli 15. 3. Ecclesiastici quinto decimo: Cibavit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potavit (c) illum. Oportet cibum incipere a pane, & post a potu; ac post panem Intellectus, qui difficile sumitur, quia difficile est excogitare; intrat aqua sapientiæ suaviter in animam sitientem, quia facile est videre, & ruminare ex cogitatione. De
Jo. 4. 14. qua aqua Jo. quarto: Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (d). Unde sicut terra aratur, seminatur, & multa alia fiunt, antequam sit panis, quæ laboriosa sunt, & postea facile sumitur; sic est de pane Intellectus, & aqua Sapientiæ. (e)

Prima clavis Intellectus Verbi increati. 85. Tres autem claves sunt, quarum prima est Intellectus Verbi increati (f), per quod omnia creantur, & ducit in opera conditoris, sive in librum creaturæ. Nullus enim intellectus est, qui possit intelligere, quomodo omnia producuntur; & ideo in ipsum reducuntur, & in omnibus refulget, ex Ep. ad Rom.
Ad Rom. 1. 20. primo: Invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas, scilicet quomodo est origo, & caussa omnium. Sed quomodo sit hoc, non videtur intelligibile, quod ab uno sint multa; ab æterno temporalia; ab actualissimo possibilia, & materialia; a stabilissimo mutabilia; a simplicissimo composita; a sublimissimo infima. (g) Hæc enim omnimoda oppositio, & vere nunquam intelliges, nisi habeas clavem Intellectus Verbi increati, quæ est radix intelligentiæ omnium. Sapientia enim mundi vanissima habet profundissimum, quia clausum est ei Verbum increatum, ad Hebr. undecimo: Fide intelligimus Ad Hebr. 11. 3.
aptata esse sæcula Verbo Dei. Verbum est æternum, & exstat plenum rationibus omnium (h), quæ sunt media cognoscendi, & potentiæ operandi; & ideo est principium unum multorum cognoscendi, & producendi, & sic ab uno multa. Quia etiam per dispositionem æternam est productivum omnium, ab æterno dixit nunc creanda, alioquin mutaretur (i); & ideo ab æterno temporalia. Quia etiam repræsentat Patrem, non solum prout est principians de se ipso respectu productionis æternorum, scilicet Spiritus sancti, & suæ, (k) vel de nihilo respectu æviternalium (l); sed ut est principians de aliquo respectu temporalium, possibilium, & materialium; ideo ab æterno temporalia, ab actualissimo possibilia, a spiritualissimo materialia. Et quia etiam est veritas non solum secundum rem, sed etiam secundum definitionem Ex Aristotele L. 9. Met. tex. 21. & seq.
adæquatam rei, & intellectus, quia adæquat rem ad Deum, sicut est secundum substantiam ordinata, tanta, talis, (m) agens, patiens, vel situata, & sic de aliis prædicamentis; (n) hinc sunt a substantialissimo accidentalia, & a sim-

(a) Hinc infertur cap. 3. Itinerar. ment. in Deum „ Videre igitur per te potes veritatem, „ quæ te docet, si te concupiscentiæ & phan- „ tasmata non impediant, & se tanquam nu- „ bes inter te & veritatis radium non inter- „ ponant. “ In hanc rem videatur quoque cap. 4. ejusdem Itiner. ab initio.

(b) *Donum Intellectus consistit in contemplatione rationali Creatoris, & spiritualis creaturæ*, 3. Dist. 35. Art. 1. Q. 3. in concl.

(c) Sic Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. supra num. 65.

(d) Ibi post prædicta Ecclesiastici verba „ A „ cibo incipiendum est, non a potu. Nisi „ enim homo exerceatur in dono Intellectus, „ non proficit in potu sapientiæ, quæ potata „ ab anima, effundit flumina in eam, & fit ei „ fons aquæ salientis in vitam æternam. “

(e) Pro hoc exemplo de pane d. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. allegatur dictum *S. Francisci*, ac in marg. *Auctor in Legenda vitæ S. Francisci*.

(f) De *Verbo increato; quod est radix intelligentiæ*, eodem Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. nec non de *Verbo increato, quod est Verbum & splendor Patris*, Itiner. ment. in Deum cap. 4.

(g) Sæpe rel. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. Confer quoque cum Itiner. ment. in Deum in fine cap. 2. & cap. 5.

(h) In Opusc. de reductione artium ad Theologiam, ac Itiner. ment. in Deum cap. 3.

(i) Eod. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. Unde inquit de eo in 2. Dist. 1. Par. 1. Art. 3. Q. 1. ad 1. cum Boet. L. 3. de Consol. Metro 9. *Stabilisque manens dat cuncta moveri*.

(k) Al. tantum *de se ipso respectu Spiritus sancti*; sed ut supra eod. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(l) Sive *æviternorum, ut Angelorum, & Animarum* modo cit. Serm. sive Collat.

(m) Al. absque *secundum substantiam, & tanta, talis*.

(n) Al. *prædictis*; sed *prædicamentis* ibi in Hexaem.

a simplicissimo composita. Et sic sunt aptata saecula, scilicet multa temporalia, possibilia, composita, Verbo Dei. Haec est clavis, qua intromittitur contemplatio coelestium per aspectum intellectualem: ut sicut lux solis facit omnes colores, & eo viso omnia videntur; sic est in Verbo. Et ideo per Verbum necesse est intelligi omnia esse, aliter est impossibile. Et nobilis clavis est ista, & ideo oportet, quod manu valida non vacillante teneatur. Unde
Augustinus de Trinit. L. 1. cap. 2. Augustinus: Mentis humanae acies invalida ad tantum lumen consurgere non potest, nisi fidei ratione emundetur (a); ideo dicit: Fide intelligimus &c. (b), quia fides aptat ad clavem istam: unde
Ps. 32. 9. Psal. Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt.

Secunda clavis Intellectus Verbi incarnati.
86. Secunda clavis est Intellectus Verbi incarnati, & haec ducit in opera reparationis, sive in librum Scripturae (c),
Luc. 24. 44. et seq. Luc. ultimo: Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (d). Quis loquitur? Verbum caro factum. Quae scripta sunt de eo? Omnia quae sunt tam in vete-
Ad Rom. 10. 4. ri, quam in novo Testamento. Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti, secundum Apostolum. Unde
in Exodo scriptum est, quod duo Che- Exo. 25. 20.
rubim respiciebant se mutuo versis vultibus in propitiatorium (e). Et tunc aperuit illis sensum, quando dedit intelligere, omnia reparari per ipsum, quod quidem fit per Verbum incarnatum. Sicut enim liber mundialis creaturae habet irradiationem a Verbo increato, ita Scriptura sacra, quae est de operibus reparationis, a Verbo incarnato. (f)

87. Sed quomodo intelligam Verbum
incarnatum? quod est nomen ejus? Ver- Apoc. 19. 13.
bum Dei vocabatur (g) nomen ejus Apocal. decimo nono, quod specialius
describitur Isa. nono; Parvulus natus Isa. 9. 6.
est nobis, & filius datus est nobis, sequiturque: Vocabitur nomen ejus Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. Haec est clavis domus sapientiae nostrae, si intelligamus Verbum incarnatum reparativum omnium, scilicet coelestis, & subcoelestis Hierarchiae, quae non
potest reparari nisi per Hierarcham Christus Hierarcha summe praecelsus.
summe praecelsum (h) propter multiformitatem naturae, scilicet corporalis, intellectualis, & Divinae (i). Et ideo vocabitur Admirabilis, ut sit reparativus potentissimus; & sic ab eo sunt facta

---

xaem. ubi sic loquitur „Verbum est veritas, „quae quidem veritas est adaequatio intellectus, „& rei: illius intellectus dico, qui est causa „rei, non mei, qui non est causa rei. Tunc „est vera adaequatio, quando est res secun„dum hanc substantiam, tanta, talis, ordina„ta, agens, patiens, situata, secundum diffe„rentias praedicamentorum. Tunc enim ve„rae res sunt, quando sunt in re, vel in uni„verso, sicut sunt in arte aeterna, vel sicut „ibi exprimuntur. Res autem vera est secun„dum quod adaequatur intellectui causandi.“ *Causanti* mihi videtur legendum cum Edit. Venet. 1564. Unde post pauca concludit „Er„go necesse est, ut in verbo Dei, quod est „adaequatio, sit veritas creaturae, & in crea„tura similitudo veritatis &c.“ Per praefata autem *praedicamenta* ab ipso intelliguntur *Substantia*, *Quantitas*, *Qualitas*, *Relatio*, *Actio*, *Passio*, *Situs*, *Habitus*, *Ubi*, *Quando*. Et ipse in Libris Sententiarum ex Aristotele saepe laudat *Lib. Praedicamentorum*. Nam Aristotelis Stagyritae Peripateticorum Principis *Liber Categoriarum* a nostratibus Scholasticis *De Praedicamentis* inscribitur, uti legere est apud Petrum Tataretum in Summulas Petri Hispani.

(a) Apud cit. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. *mentis humanae acies invalida in tam excellenti luce non figitur, nisi per justitiam fidei emundetur*. Edit. Maur. *nisi per justitiam fidei nutrita vegetetur*.

(b) Ut supra cit. Epist. ad Hebr. 11. 3.

(c) Laud. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. ac Itiner. ment. in Deum cap. 4.

(d) Similiter ipsemet S. Bonav. Exposit. in Luc. ad d. cap. & text.

(e) Pariter eodem Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. ubi additur: *Duo Cherubim duo testamenta, quorum aspectus erat in Christum*. Et quod *Christus sit tanquam propitiatorium super arcam Dei collocatum*, legere est Itiner. mentis in Deum cap. 7.

(f) Sic Itinerar. mentis in Deum cap. 4.

(g) Vulg. *vocatur*; sed *vocabatur* Comment. in Apocal. ibi.

(h) Pariter in eodem Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(i) Procem. in Breviloq. de sublimit. sacr. Script. *per illum unum Hierarcham Jesum Christum, qui non tantum ratione naturae humanae assumptae, est Hierarcha in Ecclesiastica Hierarchia, verum etiam in Angelica: & est media Persona in illa supercoelesti Hierarchia beatissimae Trinitatis*. Nec non cit. cap. 4. Itinerar. *Qui summus etiam Hierarcha est, purgans, illuminans, & perficiens Sponsam, scilicet totam Ecclesiam, & quamlibet animam sanctam. De hoc igitur Hierarcha, & Ecclesiastica Hierarchia, est tota sacra Scriptura &c.*

cta maxima miracula, & omnia quæ in Scriptura sunt ad ipsum reducenda.

Summe sensatus.

88. Per Hierarcham summe sensatum propter multiformitatem Sapientiæ, scilicet innatæ, sicut habet Angelus (a); infusæ per splendorem gloriosum, quo dotata est Anima ab initio (b); æternæ, quæ est infinita in ipso Verbo æterno: (c) & ideo consiliarius, ut sit reparans sapientissimus. Et sic ab ipso sunt documenta certissima, & omnia dogmata Scripturarum ad ipsum sunt. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, ad Hebr. quarto. *Ad Hebr. 4. 12.*

Summe victoriosus.

89. Per Hierarcham summe victoriosum (d) propter multiformitatem potentiæ, ut hostes possit prosternere, ad Coloss. secundo: Vos cum essetis mortui in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Vicit enim diabolum, & spoliavit infernum, ex Psal. Attollite portas principes vestras &c. Vicit carnem & mundum, aperuit cœlum, & replevit Paradisum: ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, ad Philip. secundo; & ideo vocabitur fortis. Et sic ab ipso fortissima sunt præsidia. Psal. Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Et omnia bella in Scripturis ad ipsum reducuntur. (e) *Ad Coloss. 2. 13. ac seqq. Ps. 23. 7. Ad Philip. 2. 10. Ps. 26. 1.*

Summe largus.

90. Per Hierarcham summe largum (f) propter multiformitatem influentiæ, ad Ephes. quarto: Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. Ascendit enim in cœlum sicut nubes, ut mitteret nobis pluviam; & sicut sol in medio cœli directe opposito, ad inflammandum nos Spiritu sancto, quem in terra dedit insufflans ad remissionem peccatorum. Sed cum fuit in cœlo, misit per Angelicam Hierarchiam in Ecclesiam, ut erat purgans; & ideo venit ut spiritus vehemens. Ut illuminans; & ideo apparuerunt illis linguæ dispertitæ tanquam ignis. Ut perficiens; & ideo Spiritus sanctus sedit super singulos eorum (g). Ideoque vocatur Pater futuri sæculi; quia ab ipso sunt omnia dona gratuita, sive Divina charismata, immo omnes influentiæ, quibus vivemus in futuro sæculo, ex Jac. primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum. Et quicquid dicitur de donationibus influentiarum, ad ipsum refertur, ex Psal. Rex virtutum dilecti &c. *Ad Eph. 4. 7. ac seq. Act. 2. 2. ac seq. Jac. 1. 17. Ps. 67. 13.*

Summe justus.

91. Per Hierarcham summe justum propter multiformitatem justitiæ infallibiliter inquirentis, irreprehensibiliter determinantis (h), & irrevocabiliter sententiantis. Et in his est finis causæ. Unde oportuit habere talem, qui retribueret unicuique juxta opera sua. Isa. undecimo: Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet: sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et ideo oportet, quod iste judex sit Deus, & homo. (i) Deus, quia non secundum visionem oculorum, neque secundum auditum aurium judicabit; cum sciat intima cordium, quod est solius Dei. Homo ad pronuntiandam sententiam; unde dicit: Virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Potestatem enim dedit ei Pater judicium facere, quia Filius hominis est, ex Jo. quinto. (k) Unde ipse habet in se consummationem omnium ju- *Isa. 11. 3. ac seq. Jo. 5. 27.*

(a) Eodem Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. *quam habuerunt Angeli, & primus homo &c.*
(b) Ibi *per quam comprehendit gloriosa &c.*
(c) Ibi *per quam comprehendit omnia, tam possibilia fieri, quam disposita &c.*
(d) Vid. quoque ibi.
(e) Confer Vol. 1. Comment. de sac. Script. Myster. §. 18. ac Vol. 2. de Scriptur. sanctar. dignit. & excellent. §. 9.
(f) Jam toties cit. Serm. sive Collat. in Hexaem. *largissimus* dicitur.
(g) Ibi „ Fuit autem Christus per missionem „ Spiritus sancti Hierarcha purgans: Factus „ est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis; ecce purgatio. Hierarcha illuminans: Apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis; ecce illuminatio. „ Hierarcha consummans: Seditque super singulos eorum; ecce perfectio &c." Vulg. non habet *super singulos*, sed *supra singulos*.
(h) Ibi *discutientis*.
(i) 4. Dist. 48. Art. 1. Q. 1. per tot.
(k) Vide Comment. in Jo. Evang. cap. 5. num. 344.

justitiarum, quia etiam omnia obliqua rectificat ordinando; & ideo vocatur princeps pacis; quia ab ipso omnia judicia infallibilia, & omnia dona, & stipendia in Scripturis ad ipsum referuntur; & sic Cherubim versis vultibus respiciebant se in propitiatorium. Hæc autem est clavis David, quæ aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit, Apocal. tertio, & Isa. vigesimo secundo; quia sine hac nihil intelligis in Scriptura. Et sicut per Verbum increatum intelligimus creaturam, & illud uno aspectu videbimus in patria; sic quodammodo omnia reparat Verbum incarnatum.

Exo. 25. 20.

Apoc. 3. 7.

Isa. 22. 22.

Tertia clavis Intellectus Verbi inspirati.

92. Tertia clavis est Intellectus Verbi inspirati (a), quo revelantur omnia, & hoc ducit in speculam revelationis, sive in illius conscientiæ sublimitatem. Dan. decimo: Intellexit sermonem: intelligentia enim opus est in visione. Quia ut ille splendor æternus, & vapor omnipotentis Dei intret essentiam animæ, & suavitas illa sentiatur, & sic de aliis, non intelliges. Unde dedit Deus Danieli intelligentiam omnium visionum, scilicet corporalium, imaginariarum, & intellectualium (b), per inspirationem Verbi sui, quod est in sinu Patris, & habitavit in utero Virginis, & illabitur animabus nostris, ut faciat intelligere. Sed aliter, & aliter in has ducit intelligentias secundum varias profundationes (c), & contemperationes, secundum quas radius supersubstantialis perficiens intrat in animam, & ducit in Deum, secundum Dionysium de Angelica Hierarchia in principio, ubi innuit, quod radius ille (d) descendens per Angelos in homines, & iterum reascendens in Scripturis, etiam analogice procedens, unus est, & diversificatur tantum secundum diversas profundationes & (e) contemperationes in suscipientibus (f). Unde oportet per Scripturas, & Angelos disponi, usquequo veniatur per se ad radium supersubstantialem (g). Et sic patet de Dono Intellectus, qui est triplex, ut visum est; quod facit radius supersubstantialis per Verbum ipsum triforme. *Benedicam* igitur *Dominum, qui tribuit mihi intellectum*. Amen.

Dan. 10. 1.

Dionysius de Angel. sive Cœlest. Hierarch. c. 1. in princ.

Ps. 15. 7.

Sermo octavus de Dono Sapientiæ.

93. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram*, ad Coloss. tertio. In verbis his hortatur nos Apostolus adipisci Donum veræ Sapientiæ. Et hoc dupliciter, primo quidem veram Sapientiam suadendo, cum dicit: *quæ sursum sunt sapite*; secundo vanam dissuadendo cum addit: *non quæ super terram*. Sic enim duplex est aspectus animæ, scilicet ad temporalia, & ad æterna. Sic & duplex affectus, & duplex Sapientia, scilicet æterna, quæ desursum est; & temporalis, quæ deorsum, ex Jac. tertio: Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sunt (h) in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non est (i) ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Et sequitur: Quæ autem desursum est Sapientia, primum quidem pudica est &c.

Ad Coloss. 3. 1. ac seq.

Divisio.

Distinctio.

Jac. 3. 14. ac seq.

Ibi 17.

94. Primo videamus dissuasionem vanæ sapientiæ, ut per hoc melius donum veræ Sapientiæ agnoscamus. Dicit ergo: *sapite, non quæ super terram*. Vana enim sapientia est terrena, animalis, diabolica. Terrena, quæ consistit in abundantia terrenarum opulentiarum, primæ ad Cor. primo: Perdam sapien-

Dilatatio dissuasionis vanæ sapientiæ, quæ terrena est.

Sapientia terrena quæ.

1. ad Cor. 1. 19. ac seq.

(a) De hoc quoque *Verbo inspirato* cap. 4. Itinerar. mentis in Deum, fusiusque eodem Serm. sive Collat. 3. in Hexaem.

(b) De his ex S. Augustino Vol. 2. in Exposit. Prologi Gilberti super Apocal. §. 18.

(c) Al. *perfundationes*.

(d) De hoc *Divino radio* ex Dionysio ibi toties cit. Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. nec non de Eccl. Hierarch. par. 1. cap. 1.

(e) Al. sine *profundationes &*.

(f) Serm. sive Collat. 12. in Hexaem. *Sicut radius intrans per fenestram diversimode coloratur, secundum colores diversos diversarum partium vitri; sic radius Divinus in singulis creaturis diversimode, & in diversis proprietatibus refulget*. Item quo pacto Divinus radius trifariam suscipiatur, inter opusc. sub S. Bonav. nomine in Myst. Theol. de Via illuminativa cap. 2. partic. 1.

(g) De hoc quoque *radio*, qui etiam *superessentialis* dicitur, in Ligno Vitæ Tit. *Jesus fontalis radius*.

(h) Vulg. *sint*; sed *sunt* etiam Codd. nostri Bernard. 39. ac 40. atque tertius Episc. Biblioth. Trident. nec non Hugo Card. Lyran. ac Edit. Biblior. Colon. 1527.

(i) Vulg. addit *enim*; sed omittitur *enim* etiam Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi idem textus similiter declaratur.

sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Perdam, inquit, quia non est vera: sapientes enim sunt, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt, Jer. quarto. Perdidit autem eam, cum in cruce nudus pro nobis voluit crucifigi. Stultam vero fecit Deus sapientiam hujus mundi, quia per stultitiam prædicationis placuit Deo salvos facere credentes. Nos autem prædicamus Christum crucifixum Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ut ibidem ad Cor. dicitur. Vel stultam fecit eam, cum a mundo stultus voluit reputari. Prov. trigesimo: Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum. Stultus enim fuit in reputatione hominum in contemptu terrenorum; stultior in sustinentia tribulationum; stultissimus in consummatione passionis in cruce (a).

Jer. 4. 22. — *1. ad Cor. 1. 21. ac 23.* — *Prov. 30. 2.*

95. Animalis, quæ consistit in experientia sensualium delectationum, secundæ ad Cor. primo: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo. Item ad Rom. octavo Non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum: Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt. Et sequitur ibidem: Prudentia carnis mors est; prudentia autem spiritus vita, & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo: qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

Quæ animalis est. — *2. ad Cor. 1. 12.* — *Ad Rom. 8. 4. ac seq.* — *Ibi 6. ac seq.*

96. Diabolica, quæ consistit in petulantia mundialium (b) excellentiarum, primæ ad Cor. tertio: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus novit cogitationes hominum (c), quoniam vanæ sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus: quia, sicut dicitur eadem epistola cap. primo: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et sequitur: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret: ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

Quæ diabolica est. — *1. ad Cor. 3. 18. ac seqq.* — *1. ad Cor. 1. 25.* — *Ibi 27. ac seqq.*

97. De conversantibus in his tribus conqueritur Apostolus ad Philip. tertio: Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi; quorum finis interitus; hoc propter diabolicam: quorum Deus venter est; hoc propter animalem: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt; hoc propter terrenam. Has perdidit Christus, qui earum contraria eligens, scilicet paupertatem, acerbitatem, & vilitatem, pauperrime, acerbissime, & abjectissime pro nobis voluit crucifigi, Isa. quinquagesimo tertio: Et nos reputavimus (d) eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Hanc ergo sapientiam terrenam, animalem, diabolicam moriens suffixus in cruce docuit despicere tanquam vanam, quam etiam Apostolus dissuadet dicens: *Sapite, non quæ super terram.*

Objurgatio Apostoli contra his tribus addictos. — *Ad Philip. 3. 18. ac seq.* — *Isa. 53. 4.*

98. Sed Christus resurgens docet nos appetere veram Sapientiam, quæ desursum est, sive cœlestem. Et hanc Apostolus persuadet inquiens: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite.* Quasi dicat: Christum resurgentem sequimini quærendo sapientiam cœlestem; seu quæ desursum est, de qua dicitur Ecclesiastes secundo: Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque, & stultitiam: sequiturque. Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. Hæc enim Sapientia tanquam datum optimum, & donum perfectum descendit a Patre luminum, ut lux, ad nostram potentiam cognoscitivam illustrandam; & hoc per Ver-

Dilatatio fusionis veræ Sapientiæ, quam Christus resurgens nos docet appetere. — *Eccle 2. 12. ac seq.*

(a) Pariter cit. Serm. sive Collat. 2. in. Hexaem.

(b) De hujusmodi adjectivo, quod apud D. Bona. pluries legere est, satis jam dictum.

(c) Vulg. *sapientium*; sed Lyran. *sapientium al. hominum*. Et *hominum* Cod. Biblioth. Episc. Trident. 58.

(d) Vulg. *putavimus*; sed *reputavimus* duo nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40. Confer Comment. in Apocal. cap. 6. num. 436.

Verbum inspiratum: ad nostram potentiam affectivam lætificandam; & hoc per Verbum incarnatum: ad nostram potentiam operativam corroborandam; & hoc per Verbum increatum.

Sapientia lux illuminativa.

Sap. 7. 26.

Ibi 28. ac seq.

99. Primo est ut lux illuminativa respectu nostræ cognoscitivæ. ex Sap. septimo: Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius. Et sequitur: Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum Sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata invenitur prior. Hinc facit animam pulchriorem cœlo, unde initio dicitur, quod anima justi sedes est Sapientiæ (a). Ipsa enim Sapientia instar solis dat animæ lumen respectu cognoscendorum, instar lunæ respectu agendorum, instar stellarum respectu contemplandorum.

Ibi 27.

Anima justi sedes est Sapientiæ.

Sapientia lux lætificativa.

Eccli 40. 20.

100. Secundo est lux lætificativa respectu nostræ affectivæ, Ecclesiastici quadragesimo: Vinum & musica lætificant cor, & super utraque dilectio sapientiæ. Illa enim lætificat ab exteriori per species, quæ non sunt veritas rei, sed similitudo extra, ideo phantasticæ: sed Sapientia maxime æterna vere lætificat per essentiam; est enim ibi unio secundum rem; ideo Sapiens Sap. octavo: Hanc amavi, inquit, & exquisivi a juventute mea, & quæsivi sponsam mihi (b) assumere, & amator factus sum formæ illius. Et sequitur: Sed & omnium Dominus dilexit illam. Et cap. septimo dicitur: Super salutem, & speciem dilexi eam (c). Unde Philosophus dicit, quod Sapientia habet maximam delectationem, quia ibi fit anima conformis suo principio (d).

Sap. 8. 2.

Ibi 3.

Sap. 7. 10.

Philosophus sive Aristoteles 7. Eth. & 1. Metaph.

Sapientia lux corroborativa.

101. Tertio est ut lux corroborativa respectu nostræ operativæ, ex Ecclesiastes septimo: Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. Vult dicere, quod nulla virtus creata tantum corroborat, quantum Sapientia. Unde Sap. decimo: Certamen forte dedit illi, ut vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia. Et sic apparent ista tria per quæ fit anima domus Dei pulchra, amœna, & robusta. Unde Matth. septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam super petram &c. Immo coædificavit, quia sicut dicitur Prov. nono: Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem. Et cap. octavo ipsa Sapientia dicit: Et deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Cooperemur ergo ei, ut ædificet in nobis domum, & excidat has septem columnas.

Eccle 7. 20.

Sap. 10. 12.

Matth. 7. 24.

Prov. 9. 1.

Prov. 8. 31.

Septem columnæ Sapientiæ.

102. Sed quæ sunt istæ columnæ? Sacra Scriptura innuit Jac. tertio: Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non judicans (e), sine simulatione. Attende ad has columnas, si possis eas habere, ut ædifices domum Sapientiæ in corde tuo: omnia enim alia Dona Spiritus sancti sunt ordinata ad hanc domum ædificandam. Istæ igitur septem columnæ sunt pudicitia in carne, innocentia (f) in mente, moderantia (g) in sermone, suadibilitas in affectu, maturitas in judicio, & simplicitas (h) in intentione.

Jac. 3. 17.

Septem columnæ domus Sapientiæ.

Prima columna pudicitia in carne.

Sap. 1. 4.

103. Primum quidem pudica est per pudicitiam in carne, quæ est prima columna, Sap. primo: In malevolam ani-

(a) Vide in S. Bernardi Opera, in quibus hæc sententia frequens est, Mabillonii not. 289. ubi prædicta fit allegatio *Sap.* 7. 27. Consule sis tamen & S. Gregor. Moral. Lib. 29. cap. 28. num. 55. atque L. 2. in Evang. Hom. 38. n. 2. una cum not. Maurin. nec non d. Comment. S. Bona. in Apocal. cap. 4. num. 266.

(b) Vide Tractat. de Studio Divinar. Literar. §. 43.

(c) Vulg. *illam*; sed *eam* Exposit. in d. cap. & text. ac Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi similiter differit: nec non duo Codd. nostri Bernardin. 21. & 40. nec non tertius Biblioth. Episc. Tud. 58. Hugo Card. ac Lyran.

(d) Adeoque est *conjunctio convenientis cum convenienti cum sensu ejusdem*, in quo (eodem Philosopho ibidem auctore) *delectatio* consistit. 3. Dist. 35. art. 1. q. 1. in concl. ubi & asseritur, quod prout est *unum ex septem Donis Spiritus sancti, ejus actus consistit in degustando Divinam suavitatem. Et quoniam ad gustum interiorem, in quo est delectatio, necessario requiritur actus affectionis ad conjungendum, & actus cognitionis ad apprehendendum; hinc est quod actus Doni Sapientiæ partim est cognitivus, & partim est affectivus: ita quod in cognitione inchoatur, & in affectione consummatur, secundum quod ipse gustus, vel saporatio est experimentalis boni, & dulcis cognitio.*

(e) Vid. infra num. 108.

(f) In d. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi itidem recensentur, *simplicitas*.

(g) Ibi *modestia*. Vox *moderantia* videri potest in Glossar. Ducang.

(h) Ibi *sanctitas*.

animam non introibit sapientia, nec in corpore subdito peccatis. Et cap. octavo: Ut scivi quoniam aliter non possum (a) esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia (b), scire cujus esset hoc donum. In corpus enim impudicum non intrat sapientia. Unde cum B. Gregorius Nazian. Athenis studeret, in lecto suo vidit Dominam quamdam, & duas ancillas ejus pulchras, quas cum horreret, & repelleret; Domina, quæ maturior videbatur, dixit: Non venimus ad te corrumpendum; ego enim sum Sapientia, ancillæ istæ humilitas, & castitas: desponsa me, & istæ erunt tecum; aliter nec ego tecum ero: non enim vera castitas, nisi ex humilitate (c). Hæc ergo est principalis columna domus Sapientiæ. Et per contrarium impudicitia est in ruina. Unde Prov. vigesimo: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens. Et Ecclesiastici decimo nono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt (d) sensatos: & qui se jungit fornicariis, nequam erit: putredo, & vermes hæreditabunt illum: & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus. Est exemplum terribile in Salomone summæ sapientiæ viro, qui propter mulieres adoravit idola. Quare Ecclesiastici quadragesimo septimo: Inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in gloria tua, & profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & in ceteris (e) stultitiam tuam, ut faceres imperium bipartitum. Permisit autem Dominus cadere Salomonem, ut omnis sapiens caveret a mulieribus; caveri vero debent, quia nullus sapiens biberet libenter vinum oblivionis omnis boni.

Sap 8. 21.

Visio Gregorii Nazianzeni.

Non est vera castitas, nisi ex humilitate.

Prov. 20. 1.

Eccli 19. 2. et seq.

Exemplum terribile de casu Salomonis.

Eccli 47. 21. ac seqq.

Ut sapientes a mulieribus caveant.

104. Deinde pacifica: ecce secunda columna, quæ est innocentia in mente per tranquillitatem; pax enim est tranquillitas ordinis (f) per obedientiam ad superiorem, æqualitatem ad parem, justam præsidentiam ad inferiorem. Ecclesiastici tertio: Filii sapientiæ, ecclesia justorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Judicium patris audite filii, & sic facite, ut salvi sitis. Et Prov. quartodecimo: Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. Jac. etiam tertio: Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Concupiscentia enim, & furor sunt primo contra Sapientiam.

Secunda columna innocentia in mente.

Eccli 3. 1. ac seq.

Prov. 14. 29.

Jac. 3. 13.

105. Modesta: hæc est tertia columna quæ est moderantia in sermone. Ecclesiastici vigesimo: Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem, & imprudens non servabit (g) tempus. Et Ecclesiastes octavo: Tempus, & responsionem cor sapientis intelligit. Oportet enim, quod homo multum caveat sermoni, qui est gladius lædens loquentem, & proximum per verbum scandali. Te nanque non lædo, nisi prius lædar in sermone, juxta

Tertia columna moderatio in sermone.

Eccli 20. 7.

Eccle 8. 5.

(a) Vulg. *non possem*; sed *non possum* duo nostri Codd. Bernard. 21. ac 40. & tertius Biblioth. Episc. Trid. 58. ac Goth. apud Blanchin. Hugo Card. Edit. Biblior. Nurnbergen. 1478. ac ipsemet S. Bona. Exposit. in d. cap. & text.

(b) Vulg. *sapientiæ*; sed *sapientia* etiam dicti nostri Codd. Bernardin. Lyran. & antiquæ Biblior. Editiones Biblioth. nostræ Bernardin. & Gentilott. Edit. Venet. 1481. Biblioth. Griesen. *summa sapientia*.

(c) In Serm. sive Collat. 2. *Castitas & humilitas sunt pedissequæ sapientiæ*, juxta visionem Gregorii Nazianzeni. Quod *ut caritas detur, humilitas meretur*, inquit etiam cum S. Bernardo Phar. Lib. 4. cap. 12.; quodve ipsa *virginitas non placeat Deo sine humilitate*, adseverat cum eodem S. Bernardo cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror. Vid. Tract. de Vit. myst. cap. 17. num. 57. Porro prædicta narratio visionis Gregorii Nazianzeni multum discrepat a visione duarum puellarum, quæ refertur in ejusdem Vita Auctore Cæsare Baronio cap. 1. num. 11. apud Bolland. Continuat. in Act. Sanct. die 9. Maii. Minus tamen a visione, quam describit Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus in Catalogo Sanctorum Lib. 2. cap. 69. *De S. Gregorio Nazianzeno*. Vide Cornel. a Lap. Comment. in cap. 1. Ecclesiastici sub ver. 15. ex Ruffino, Baronio, & aliis in ejus Vita, in cap. 27. sub ver. 10. nec non in cap. 51. sub ver. 27.

(d) Vulg. *arguent*; sed *arguunt* præfati quoque Codd. Bernardin. & Biblioth. Episc. Hugo Card. Lyran. & antiquæ Biblior. Editiones.

(e) Vulg. *incitari*; sed itidem *in ceteris* prædicti Codd. Bernardin. & Biblioth. Episc. Hugo Card. Lyran. & antiquæ Biblior. Editiones Biblioth. nostræ Bernardin. Gentilott. & Griesen.

(f) Sic S. Aug. Lib. 19. de Civ. Dei cap. 13.

(g) Vulg. non *servabunt*; sed *non servabit* Hugo Card. antiquioresque Biblior. Editiones prædict. Bibliothecar.

Eccli 20. 5. ra Ecclesiastici vigesimum: Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum. Et Prov. *Prov. 17. 28.* decimo septimo dicitur: Stultus quoque si tacuerit, reputabitur sapiens: & si compresserit labia sua, intelligens; scilicet per modestiam in sermone: sermo enim exprimit sapientiam. Unde *Gen. 3. 1. & seqq.* Heva si tacuisset, nec dixisset serpenti quod quærebat, non fuisset seducta. *Pythagoras apud Sidon. L. 7. Epist. & apud Hug. Vict. in Didascal. L. 3. Cato vel quisquis alius sub ejus nomine in Parænesi carm.* Ideo Pythagoras docuit, quod discipuli in scholis tacerent. Et Cato tradidit:

> Virtutem primam dico compescere linguam.

Propter quod Apostolus ad Ephes. quarto ait: *Ad Eph. 4. 29.* Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus est (a) ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et Ecclesiastes de-*Eccle 10. 12.* cimo: Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum.

Quarta columna suadibilitas in affectu. 106. Additur quarta columna domus Sapientiæ: Suadibilis, bonis consentiens: quæ est suadibilitas in affectu, sive benignitas; e contrario autem malignitas, *Sap. 1. 6.* ex Sap. primo: Benignus est spiritus sapientiæ, & non liberabit maledictum (b) a labiis suis; hoc est quia bona facit amari, & appretiari. Quanto enim quis sapientior est, tanto suadibilior. *Prov. 25. 12.* Prov. vigesimo quinto: Inauris aurea, & margarita (c) fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Sicut enim ornamentum auris optime ornat; sic & verbum dictum sapienti, qui semper pro bono recipit, cum corripitur, & assentiens ornatur: sed stultus conculcat verbum reprehensionis, *Prov. 9. 8.* Prov. nono: Noli arguere derisorem, ne oderit te: argue sapientem, & diliget te. *Eccle 7. 6.* Melius est enim a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi.

Quinta columna liberalitas in effectu. 107. Plena misericordia, & fructibus bonis, ea est quæ describitur quinta columna; quæ est liberalitas in effectu, *Matth. 7. 20.* ex Matth. septimo: A (d) fructibus eorum cognoscetis eos. Et Prov. ultimo: *Prov. 31. 26.* Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus: & præmisit ibi-*Ibi 20.* dem: Manum suam aperuit inopi: ecce misericordia. Et quæ docet misericordiam, docet etiam opera utilia, *Sap. 3. 15.* Sap. tertio: Bonorum laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit (e) radix sapientiæ. Opera autem misericordiæ sunt maxime fructuosa, quam principaliter habere debent Prælati, *Act. 6. 3.* Act. sexto: Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus: ut scilicet ministrarent unicuique, secundum quod *Matth. 25. 30.* opus erat, sicut servus fidelis, & prudens, ne projiciatur in tenebras exteriores, Matth. vigesimo quinto, & sicut *Magni Archidiaconi Stephanus & Laurentius.* fuerunt illi magni Archidiaconi Stephanus & Laurentius. *Ad Gal. 6. 8.* Ad Gal. vero sexto: Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Et male faceret homo, qui poneret grana in sacco, & non spargeret in terram. Sicut autem misericordia est Sapientia, ita avaritia est ejus *Deut. 16. 19.* inimica juxta illud Deuter. sextodecimo: Munera excæcant oculos sapientum; & mutant verba justorum: ac *Matth. 19. 24.* Matth. decimo nono: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.

Sexta columna maturitas in judicio. 108. Non judicans: hæc est vera litera, licet aliquis habeat sine negatione (f), ubi tangitur sexta columna, quæ est maturitas in judicio, ne scilicet

(a) Vulg. non habet *est*; sed *est* habent quoque duo nostri Codd. Bernardin. 39. ac 40. & tertius Biblioth. Episc. 58. nec non Goth. apud Blanchin. Hugo Card. Lyran. ac Biblior. Editiones Basileen. 1509. ac Colonien. 1527.

(b) Vulg. *maledicum*; sed *maledictum* pariter habet Cod. noster Bernardin. 21. Hugo Card. Lyran. & antiquæ Biblior. Editiones Biblioth. nostræ Bernardin. Gentilott. ac Griesen. ac ipsemet S. Bonav. Exposit. in cap. 1. Sap.

(c) Vulg. *margaritum*; sed *margarita* duo similiter nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40. Hugo Card. Lyran. nec non antiquæ Bibliorum Editiones præfat. Bibliothecar. Ita & in cit. Cod. Biblioth. Episc. Trid. *margarita*: sed in marg. *al. margaritum*.

(d) Vulg. *ex*; sed *a* etiam perantiquus Cod. noster Bernard. 39. Forojulien. apud Blanchin. ac ipsemet S. Bonav. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem.

(e) Vulg. *concidat*; sed *concidit* idemmet S. Bonav. Exposit. in cap. 3. Sap.

(f) Ita Seraphicus Interpres noster multo ante Marianam dicentem „ *Non judicans*, id est, „ condemnans.... Quidam legunt: *Judicans si-* „ *ne simulatione*, sed male. Græc. & Syr. re- „ clamant. " Profecto vel apud nos legunt: *Judicans sine simulatione* Cod. noster Bernardin. A. 11. 39. aliusque item Bernard. A. 1. 40. Insuper Hugo Card. atque Lyran. nec non Edit. Biblior. Venet. 1481. Biblioth. Griesen. &c. Sed reclamant Cod. Biblioth. Episc. Trid. 58. & Edit. Colo-

cet judicet temerarie. Ecclesiastici decimo: Judex sapiens judicabit populum suum; suum, inquam, super quem auctoritatem habeat, & non transcendat auctoritatem, in alienum judicando, vel in suum male censendo; sed habeat zeli rectitudinem, & notitiæ claritatem, ex Psal. Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium: lex Dei ejus in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus ejus. Qui scilicet justo zelo movetur ad omnia, omne bonum approbando, & omne malum reprobando. Amor autem, & odium pervertunt judicium. Unde Job decimo septimo dixit amicis suis, qui eum putabant hypocritam, sic: Convertimini, & venite, & non inveniam in vobis ullum sapientem. Arguebant enim sic: Deus non punit justum; sed te punit: ergo tu non es justus. Unde falsum de Deo sentiebant. Habere ergo auctoritatem, zelum, & certitudinem in judicando est magna Sapientia.

Eccli 10. 1. — Psal. 36. 30. ac seq. — Amor & odium pervertunt judicium. — Job 17. 10. — Habere auctoritatem, zelum, & certitudinem in judicando, magna Sapientia est.

109. Sine simulatione, sequitur septima columna, quæ est simplicitas in intentione, in qua est conservatio totius ædificii istius domus; unde Salomon, tertii Reg. decimo: Fecit thronum de ebore grandem, & vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus, per quos sex columnæ præcedentes designantur. Et summitas throni rotunda erat in parte posteriori; quæ erat in figura hujus columnæ omnia consummantis, scilicet simplicitatis in intentione. Hinc Ecclesiastes sexto: Quid habet amplius stulto sapiens (a)? Et quid pauper, nisi ut pergat illuc, ubi est vita? Stultus autem in terrenis morabitur, quæ intendit. Propter hoc dicitur: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: ut unum scilicet promissum intendamus, & hoc sursum, ubi Christus (b) est fundamentum, ex primæ ad Cor. tertio: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus (c), id est, fides ejus, ut dicit Glossa. Homo enim contrario modo se habet arbori in radice; arbor enim habet radicem deorsum, homo sursum: & ædificium spirituale habet fundamentum sursum (d), sed animale deorsum. Sursum est, ubi Christus est complementum, ex Epist. ad Coloss. secundo: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Propter quod Ecclesiastes secundo: Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat. In capite, id est, in Christo, ex Jo. decimo septimo. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum (e).

Septima columna simplicitas in intentione. — 3. Reg. 10. 18. — Ibi 19. — Eccle 6. 8. — 1. ad Cor. 3. 11. — Glossa interlin. & ordinar. — ad Coloss. 2. 3. — Eccle 2. 14. — Jo. 17. 3.

SE-

Colonien. 1527. &c. Hinc emendandus error novissimæ Edit. Venetæ Tom. 8. ubi pag. 33. col. 1. legitur: *Judicans sine simulatione*, cum tamen paulo ante pag. 32. col. 1. disertissime habeatur vera Vulgatæ lectio: *Non judicans, sine simulatione*.

(a) Sic Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ac Exposit. in Ecclesiasten cap. 6. Cod. noster Bernard. 40. Hugo Card. Lyran. Vulg. vero: *Quid habet amplius sapiens a stulto?*

(b) Ad *Christum* ferre prædictos *sex gradus throni Salomonis*, ait etiam S. Bonav. cap. 7. Itiner. ment. in Deum.

(c) Hunc circa textum ad hoc ipsum propositum adhibitum, videri potest S. Gregorius Moral. Lib. 28. cap. 12. num. 31.

(d) Confer 4. Dist. 22. Ar. 3. Q. 1. in concl. nec non infra Ser. 7. de Laude mellif. Nom. D. N. J. C. ab init.

(e) Sic Exposit. in Ecclesiasten cap. 2. & 6. Et quoad prædicta omnia Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. Et his Collat. Præd. sive Ser. finis imponendus illa clausula, quæ est in fine Ligni Vitæ, quæve sic sonat „ Oramus igitur „ clementissimum Patrem, per te Unigenitum „ ejus pro nobis hominem factum, crucifixum, „ & glorificatum, ut de thesauris suis mittat „ in nos Spiritum gratiæ septiformis, qui super te in omni plenitudine requievit: Spiritum, inquam, Sapientiæ, quo fructum Ligni „ vitæ, quod vere tu es, videlicet sapores vivificos, degustemus. Donum etiam intellectus, „ quo mentis nostræ contuitus illustrentur. Donum consilii, quo post tuorum vestigia gressuum, rectarum semitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantium hostium violentias enervare possimus, „ Donum scientiæ, quo sacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus ad discretionem boni, & „ mali. Donum pietatis, quo induamur misericordiæ viscera. Donum timoris, quo „ recedentes ab omni malo, æternæ majestatis „ tuæ pondere tranquillemur. Hæc enim nos „ in illa sacra tua, quam nos docuisti, oratione „ petere voluisti. Hæc & nunc per Crucem „ tuam petimus obtinere, ad laudem Sanctissimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu „ sancto omnis sit honor & gloria, gratiarum „ actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum. Amen. "

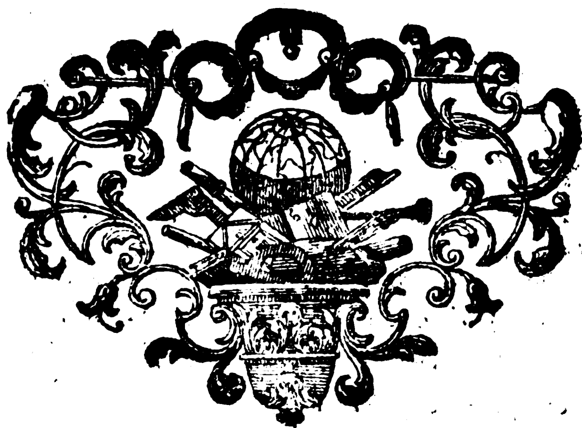
SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
SERMONES
DE LAUDE MELLIFLUI NOMINIS D. N. J. C.

ADMONITIO.

O*Pusculum hoc, ut ut stilo a pluribus aliis Bonaventurianis aliquanto diversum, multa comprobant adhuc* D. Bonaventuræ *adscribendum. Quandoquidem scite monuit* Joan. Mabillonius *siquis alius in discernendis legitimis a spuriis Operibus versatissimus* Tract. de Stud. Monast. To. 2. cap. 13. Unius & ejusdem Auctoris stylus multifarius quandoque dignoscitur; in aliquo nanque interdum Opere, qua elegantior, qua negligentior apparet: quemadmodum in Patrum Homiliis sæpe notatur. Præterea unus idemque Auctor jam ætate confectus, videtur sibi ipsi, cum adhuc junior esset, plerumque dissimilis. *Non ergo stili diversitas, majorque elegantia, argumento esse debent ad abjudicandum eidem* D. Bonaventuræ *hujusmodi Opusculum, nisi conditiones, & conjecturæ reliquæ intersint. Hæ autem potius nos cogunt, ut illud eidem adjudicemus, nempe præter* Parisiense *duo alia bonæ notæ* Manuscripta, *unum* Vindobonense, *alterum* Lambacense, *ad quorum normam illud nunc primum producemus; Auctorum testimonium, eorum scilicet, qui illarum insignium Bibliothecarum Catalogos texuerunt; atque uniformitas doctrinæ, & opinionum. Quodve non officiat prædicta stili diversitas; vel inde patet, quia non est tanta, quin stilus ipse, quantumvis elegantior, modo Scholasticum, modo Mysticum, modo etiam quoad similiter desinentia, aliaque* Bonaventurianum *se prodat. Profecto stilus* Legendæ Ma. & Mi. S. Franc. *quas certo* D. Bonaventuram *scripsisse constat, multo elegantior est aliis pluribus ejusdem Operibus & Opusculis, de quibus tamen dubitat nemo fuisse ab ipsomet literis consignata. Adde quod varius hujus Opusculi Sermonum modus, ac stilus, ex eo quoque repetendus videtur, tum quia, uti ex ejus Prologo patet, hocce Opusculum Auctor ipse nescit, an dicendum* Sermo, vel Epistola, vel contemplationis speculum; *tum etiam quia in hoc aliena verba sibi adaptare studuit, puta in descriptione iræ per hypotyposim, imitando infra,* Serm. 8. num. 81. Senecam *auctorem sibi familiarem, qui illam perquam ad vivum expressit. Pariter* S. Petrum Chrysologum *alibi ab se laudatum, est imitatus infra* Serm. 2. num. 12. ab init. ac num. 27. nec non Serm. 7. num. 51. &c. *Quid quod in hoc ipso Opusculo enitescant illæ* aureæ verborum phaleræ, *ille* lepidus senten-

tiarum

tiarum succus, *illud* facundum rationum nectar, *de quibus in Epistola ad eundem* Dominum Fr. Bonaventuram Albanensem Episcopum *longe locupletissimum testimonium perhibuit* Henricus de Isernia, sive de Italia, *de quo in* Prodromo *col.* 57. *& seq.*? Accedit quod & phrases *Divinæ Scripturæ huic Opusculo passim intertextæ*, Bonaventurianum *satis indicant*. *Id ipsum notæ suis quoque apponendæ locis amplius ostendent*. *Apographum, quod adhibui in hoc publicando Opusculo, ex Autographo longe celeberrimæ Cæsareæ Bibliothecæ obtinui, ex qua etiam jam pridem acceperam exemplum præfatæ Epistolæ* Henrici de Isernia. *Ipsemet in eo titulus* Devoti Domini Bonaventuræ &c. *absque illo Beati, aut Sancti, sive Doctoris Seraphici, satis testatam facit ejusdem Codicis antiquitatem, quod scilicet fuerit ex multo antiquiori descriptum. Idem esto judicium de* Lambacensi, *cujus Autographum ipsum precario nactus sum singulari plane humanitate ac favore* Reverendissimi Abbatis Lambacensis O. S. B., *quippe in ipso inscribitur* Tractatus Bonaventuræ de Nomine Jesu. *Quod autem in* Vindobonensi *nuncupetur* Opusculum de Laude Melliflui Nominis D. N. J. C. apprime *convenit* D. Bonaventuræ, *nedum quia etiam* in Præfat. Breviloq. *pariter* Opusculum *vocat, & in fine* Lib. 3. Sententiar. *itidem dicit* consummationem Opusculi, *ac* Serm. 4. Dom. 13. post Pentec. *alios Sermones suos appellat* Opusculum, *& alia id genus multa, inter ipsiusmet* Opuscula *recensentur; verum etiam, quia in* Legenda Ma. S. Francisci Cap. X. *scribit:* Nomen autem Jesu cum exprimeret vel audiret, jubilo quodam repletus interius, totus videbatur exterius alterari: ac si mellifluus sapor gustum, vel harmonicus sonus ipsius immutasset auditum. *Postremo ne alium credas hujus Opusculi Auctorem, quam Fratrem Minorem, Doctorem Devotum, atque Seraphicum, quam humillime de se sentientem, ac scribentem, nempe* S. Bonaventuram, *audi quid de se loquatur, atque concludat ad finem Sermonis IX. præsentis Opusculi:* Erigere ergo mens depressa, meditatione cordis ad regionem transi Spirituum, si de camino Jerusalem, de fornace Seraphica (*en Doctor Seraphicus*) saltem evaporata scintillula prodeat in cor meum, quæ torporem expellat, & gelicidium obdurationis meæ molliat & resolvat, ut pro meæ modulo paupertatis (*en de se quam humillime sentiens & scribens*) Nomen Domini Jesu Christi glorificando, proferam in devotione spiritus: (*en Devotus*) Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt Nomini Sancto ejus. Et vos Fratres mei Minores, immo Minimi &c. *En humilis Fratrum Minorum Generalis Minister. Non ergo alius credi jure potest hujus Auctor Opusculi, quam* D. Bonaventura, *qui insuper de omni* Virtute gratuita & meritoria per Dilectionem explicata, *ad normam* S. Augustini L. 1. de Mor. Eccl. c. 15. n. 25. ab ipso laudati in 3. Dist. 33. Art. 1. Q. 2. ad opp. 1. & in resp. ad 1., *ac velut ex asse de more* Augustinianus, *loquitur ad fin. Serm.* 8. *num.* 84.

Incipit pulcherrimum & devotissimum Opusculum de Laude Melliflui Nominis Domini nostri Jesu Christi editum a Devoto (a) Domino Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Doctore eximio in sacra pagina, quondam sanctæ Matris Ecclesiæ Episcopo Cardinali.

PROLOGUS HUJUS OPUSCULI.

I.

Matth. 15. 28. MUlier Chananæa precibus importuna, sed verius opportuna, salutem Filiæ petiit, & accepit, & quod vocis negabatur eloquio, ingentis humilitatis obsequio reverenter extorsit. Et tu Frater Carissime (b) huic labori meo non parcens, nec occupationibus condescendens (c), aliqua scribi de Nomine Jesu (Sermonem dixerim, vel Epistolam, vel contemplationis Speculum, nescio) (d) petis obnixius; & lingua volubili, verborumque congeminatione præcipiti, de Jesu balbutiens, (e) fervoris intrinseci pandis affectus: sicut scintillæ cupiditatis prodeuntis, ignis sunt (f) est indicium latitantis. Postulavit dicta Mulier pro salute Filiæ; tu vero de Jesu postulas identidem pro salute. Sed quis ad istud idoneus? Nemo prorsus, nisi fuerit labiis circumcisus. (g) Hinc Isaias, contemplatione subvectus ad Regis
Isa. 7. 14. gloriæ visionem, antequam de Jesu, quem vocavit Emmanuel, & de Conceptione Virginis ordiatur sermonem, se profitetur ore pollutum; Seraphicum Isai. 6. 5. et seqq.
experitur ministerium, carbonem in labiis sentit ignitum; & sic purgatus, & spiritualiter circumcisus, annuntiat conceptum Virginis, & Filii Nomen, in utroque declarans fidei venerabile Sacramentum. Veni ergo, Domine Jesu, te invoco Jesum Christum (h) ministrum spiritualis nostræ circumcisionis secundum Apostolum, labia mea Ad Rom. 15. 8.
tangas, iniquitates auferas, meum purges affectum, illumines intellectum, perficias imperfectum, (i) linguam moveas, & affatum, ut ad tui Nominis gloriam tuæ caritatis ardor immissus evaporet in flammam, & de tanta suavitate Nominis tui, non labiis exterioribus, & tactu solum, sed sensibus interioribus refectionem capiamus & gustum. (k)

SER.

(a) Titulus antiquior D. Bonaventuræ attributus.

(b) Hic est Frater Minor D. Bonaventuræ admodum carus, qui hoc Opusculum ab eodem obtinuit, ut & ceteris Fratribus usui esset, inter quos cum minime deessent Viri docti, & in sacris Literis eruditi, inde ratio patet, cur ita scripserit.

(c) Alibi quoque suarum meminit *occupationum* ob generale Ministerium, sive Præfecturam, ac alibi quoque usurpat verbum *condescendo*.

(d) Hinc mirum haud est, si heic non ubique servet formam aliorum Sermonum.

(e) Pariter se *balbutientem* vocat Serm. 1. Dom. 2. post Pentec.

(f) Alias in utroque Cod. *est*.

(g) Alludit ad illud Exo. 6. v. 12. *Quomodo audiet Pharao, præsertim cum incircumcisus sim labiis?* Et iterum v. 30. *En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharao?*

(h) Ita secundum ea quæ tradit de incipiendo ab oratione in Prol. Soliloq. ac Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. secundum Dionysium.

(i) Sic idemmet D. Bonav. Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi loquens de prædicto *Seraphim misso ad Isaiam* hos tres recenset actus hierarchicos, nempe *purgare*, *illuminare*, *perficere*. Vid. & Cap. 4. Itiner. ment. in Deum; & confer quoad prædicta exempla tam Mulieris Chananææ, quam carbonis igniti unius de Seraphim apud Isaiam, cum iis quæ tradit S. Petrus Chrysologus in Symb. Apostolor. Serm. 57. & 60.

(k) In his videre est *Devotum* ac etiam *Seraphicum* Bonaventuram.

SERMO PRIMUS.

De Nominis Jesu mysteriis, atque figuris, valore, & efficacia.

Jo. 1. 17. Pulchræ similitudines. S. Petrus Chrysologus in Symb. Apostolor. Serm. 61.

2. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Sicut aqua fontis exigui leniter evaporans, in sua scaturigine primitus angustata, & quodam suavi murmure, delectabilique susurro derivata, postmodum latius manans in fluvios multiplices, & abundantissimos latices ampliatur; sic Nomen Jesu breve syllabis, leve prolatione sermonis, grave sententiis, supereffluit, & redundat ineffabilibus sacramentis. Et sicut radix arboris quanto magis figitur in profundo, tanto ramus cum fructu ejus amplius expanditur in excelso; (*a*) sic Nomen Jesu in corde intimo firmatum, & solidius radicatum stagnare (*b*) facit uberiorem abundantiam gratiarum. Et sicut ubertas messis latet in semine, fructus in germine, diffusa quantitas magnitudinis in punctualis indivisibilis parvitate, numerique infinita progressio tota originatur in simplici unitate (*c*), corpus in atomo, sillogisticæ connexiones in termino, principiatum in principio; (*d*) sic originem devotionis & gratiæ Nomen Jesu continet, Evangelista teste, qui inquit: *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* (*e*)

Ezech. 3. 9. ac seqq. ac 12. 2. ac seqq.

Exo. 32. 9.

Ibi 21. 24.

Jo. 18. 11.

3. Non ergo miremini, Fratres, (*f*) si populus sub jugo legis serviens domus exasperans, & duræ cervicis fuisse scribitur; si Moyses legislator injurias suas ad liquidum, & ex asse persequitur; si lex talionis oculum pro oculo jubet erui; si mortis sententia

subsequatur in transgressione decreti. Jesus noster e converso revocari gladium præcipit in vaginam; præbet, & præbendam consulit percutienti maxillam; alterum format Deuteronomium, docens in cathedra Crucis mansuetudinis & gratiæ disciplinam. Lex enim, ut dictum est, per Moysen erat data, nunc vero Jesu nomine revelato gratia est declarata. Quod si paucis illius temporis inspirata creditur res tanti Nominis; pauci senserunt ex Nomine jam spirante primitias universæ (*g*) salutis; pauci prælibaverunt delicias unctionis. Nobis autem reservabatur gratiæ plenitudo, licet tunc per tenues rimas exhalaret fumus aromatum ex unguento vase concluso. Sed nunc apertum est alabastrum, (*h*) oleum effusum factum est Nomen tuum, Domine; & jam non in odorem, sed in saporem, immo saporis plenitudinem curritur unguentorum, & quod in aure audierant, prædicatum est super tecta: Vocabis Nomen ejus Jesum. Non habebant (*i*) Nomen Jesu literæ Philosophicæ propter hoc deceptoriæ, (*k*) non Judæorum cæremoniæ propter hoc transitoriæ, non visiones Propheticæ propter hoc sine Jesu imperfectæ.

Matth. 5. 39. & Luc. 6. 29.

Cant. 1. 2.

Ibi 3.

Matth. 10. 17.

Luc. 1. 31.

4. Nec te moveat, quod Jesus Nave fuisse legitur in Patribus legis, Jesus Josedec, quem Zacharias aspicit in Prophetis, Jesus filius Sirach in Agiographis. Præcedit siquidem lucifer solem, tenebra (*l*) lucem, nuntius Regem, figura mystica veritatem. Similitudo vocis erat in nomine; sed rem sui nominis non poterant exhibere. Congruebat insuper, ut audito salutiferi sono Nominis, homines trium statuum conciperent in Jesu Nomine in veritate fiendæ (*m*) postmodum spem salutis.

Eccli 46. 1.

Zach. 6. 11.

Eccli 51. 1.

Trium Nominis Jesu figurarum divisio cum subsequenti distinctione, & dilatatione.

(*a*) Hujusmodi similitudine quoque utitur Ser. sive Collat. 22. in Hexaem.

(*b*) Verbum *stagnare* heic accipitur active pro *inundare*, ut apud Tac. Lib. 1. Ann. cap. 76. ubi ait: *Auctus Tiberis plana urbis stagnaverat*, id est, *inundaverat*. De Christo autem ut *radicali principio omnis gratiæ spiritualis*, Serm. de Exalt. S. Cruc.

(*c*) *Unitas est enim perfecta, quia est omnis numeri perfectio*, 4. Dist. 1. Par. 2. Art. 1. Q. 3. in concl.

(*d*) De *unitate in principiis, & principiatis* Ser. sive Collat. 11. in Hexaem.

(*e*) Confer Vol. 1. in Comment. Joan. col. 460 num. 38.

(*f*) En Opusculum ac Sermo directus ad Fratres Min.

(*g*) Vindobon. *veræ*.

(*h*) Vasis genus erat ex alabastrite lapide torno excavatum, ad conservanda unguenta maxime idoneum, quo sensu Luc. 7. v. 37. *Attulit alabastrum unguenti*. Unde D. ipse Bonav. Exposit. in Luc. ibi: *Est quoddam genus marmoris, in quo incorrupta servantur unguenta*.

(*i*) Vindobon. *habent*.

(*k*) Secundum illud ad Coloss. 2. v. 8. *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam*.

(*l*) *Tenebra* pro *tenebræ* etiam Cap. 1. de Hierarch. Eccles. par. 1.

(*m*) Alibi quoque *fiendæ* pro *faciendæ* pluries habet D. Bonav. Vid. Glossar. Ducang.

Habes ergo Jesum a Nazareth tripliciter in quibusdam resonantiis figuratum.

In Jesu filio Nave adumbrata Jesu potentia.

5. In Jesu filio Nave præfiguratur nostri Jesu potentia (a). Nam Jordane transito, triumphatis hostibus, in distributionis funiculo tribubus Israelis distributionis, & regna. Sed hostes nostros Jesus Christus subjugavit, & nos sui sanguinis effusione potenter in terram promissionis induxit. (b) Ille fecit in meridie stare solem; noster autem Jesus e contrario eripuit in meridie soli splendorem. (c) Et ne forsitan nostri Jesu potentiæ detrahas, siderum cursus, & artis illius canones lege, tabulas consule (d); reperies eo tempore, solem fatigationis eclipticæ (e) pati molestias non debere; sed mutatis solemnibus indumentis, & assumptis velis æthiopicis (f), immo funebribus (g), irrationabilis creatura compati videbatur suo creatori. (b)

Josue 10. 13.

Luc. 23. 44. & *seq.* *Philippus Aridæus apud Dionysium in Epist.* 11. *Appollophani Philosopho.*

In Jesu filio Sirach adumbrata Jesu sapientia.

Eccli. 50. 29.

6. In Jesu filio Sirach Jesu Nazareni sapientia præfiguratur (i). Nam sapientiam de corde suo Jesus filius Sirach renovasse legitur. Voluit enim Jesus Dei virtus, & Dei sapientia propter hoc incarnari, ut doceret sapientiam, (k) quam usurpare voluerunt protoplasti. Ideo non ab re doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in Codice Jesus filius Sirach, vice nuntii, sive testis. Quoniam Apocal. testante: Ego Jesus misi Angelum meum, id est, nuntium meum, (l) testificari in Ecclesiis.

Ibi.

Apocal. 22. 16.

In Jesu filio Josedec adumbrata Jesu justitia.

7. In Jesu filio Josedec Sacerdote magno justitia præfiguratur (m), quæ declaranda fuerat in Domino Jesu Christo. Hæc est enim vestis ad Sacerdotalem pertinens excellentiam; quoniam Sacerdotes tui induantur justitiam. Taceo, quod Jesus iste inclytus disparitate conjunctas uxores alienigenas abjecit, (n) & quod templum Dominicum exaltavit (o). Sed ejus justitiam habentem minus invenio; quia contra legis statuta contaminatus est illicito conjugio. (p)

Ps. 131. 9.

1. *Esdr.* 10. 18.

Ibi 18.

8. Sed esto in hoc triplici Jesu, potentia, sapientia, justitia nobis innotuit; ubi gratia, misericordia, clementia, quæ necdum apparuit? Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum, id est, Jesum tuum, da nobis. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris, scilicet figurarum, sedeo, & lumen cœli, id est, Jesum meum, non video? Quid mihi cum aromatibus tuis clausis, quorum nec odorem sentio, nec saporem? Medicinalia qui-

Ps. 84. 8.

Tob. 5. 12.

(a) Exposit. in cap. 1. S. Luc. *Hujus nominis præfiguratio præcessit in Jesu filio Nave. Unde: Fortis in bello* (scilicet cit. loc. Ecclesiastici 46. 1.) *Jesus Nave successor Moysi &c.* Vid. infra Serm. 7. num. 47.

(b) Pariter Serm. sive Collat. 14. in Hexaem.

(c) Textus Luc. ibi apud Bo. sic sonat: *Tenebræ factæ sunt in universam terram usque ad horam nonam, & obscuratus est sol &c.*, quibus verbis ita subjungit idem D. Bonav. Exposit. in Luc. ibi „ Hæ autem tenebræ non potuerunt esse per „ naturam, sicut fit eclipsis triplici ex caussa; „ scilicet quia luna erat quarta decima, & ideo „ in perfecta distantia a sole; & quia eclipsis „ non aufert omnino lumen omnibus partibus „ terræ; & quia non potest per tres horas „ durare. “

(d) Nimirum prædicti *Philippi Aridæi* ibi apud Dionys. cit. nec non ipsummet Bonav. Exposit. in loc. cit. S. Lucæ.

(e) Ita dd. Codd., & *fatigatione ecliptica* in d. Exposit. ibi. Editio autem Dionysii, secundum novam translationem Latinam Ambrosii Florentini Abbatis Generalis Ord. Camaldulen. habet: *Eo tempore Solem Eclipsis molestias laboresque perpeti minime debuisse.* Sed & de defectu solis in passione Christi d. Dionys. Epist. 7. Polycarpo Episcopo.

(f) *Velis æthiopicis* quoque d. Exposit. ejusdem D. Bonav. ibi.

(g) Secundum d. translat. *pallis nigrantibusque velis.*

(b) In Ligno vitæ Tit. *Jesus sol morte pallidus* pariter ait, quod *eodem tempore Sol iste visibilis, factori suo compatiens, lucis suæ radios occultaverit.* Lambac. *injuria creatoris.*

(i) Vid. idem Lig. Vit. Tit. *Jesus præfiguratus.*

(k) 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 1. in concl.

(l) Serm. de S. Michaele post init. & alibi.

(m) Serm. sive Collat. 14. ait de Christo Jesu, quod signatur *per Jesum filium Josedec.*

(n) Joseph. L. 11. cap. 5. ac 3. Esdr. 9. 36. Vid. Cornel. a Lap. in Lib. 1. Esdr. cap. 10. ver. 14.

(o) In d. Serm. sive Collat. e vestigio subdit: *qui ritum colendi reparavit.*

(p) Tirinus in c. 1. Esdr. c. 9. v. 2. „ *Manus principum fuit prima*, seu præcipua, *in hac* „ *transgressione* legis Divinæ, qua vetamur cum „ terrarum harum Gentilibus connubia jungere, „ Exodi 34. & Deuteron. 7. q. d. Princi- „ pes, & Primarii, qui suo exemplo, & au- „ ctoritate deberent alios ab illicitis connubiis „ deterrere, & abstrahere, primi, & præcipui „ sunt, qui in hoc genere deliquerunt. “ Certe familia Jesu filii Josedec ita fuit contaminata, cum ex filiis & fratribus ejus inventi fuerint, qui alienigenas duxerant uxores; ita nedum cit. 1. Esdr. 10. 18. sed & 3. 9. 19.

quidem ostendis, sed medicinam vulnerum non apponis: cruciantque expectantem, non recreant infirmantem. Vulnus intumuit, tam multa ferre non possum. Unum efficax remedium pluribus antepono. Quid hos nominas

Invalida nomina prædictorum, qui Jesu nomen in veteri Testamento ferebant.

Jesus invalidos, (a) qui nec liberare, nec illuminare, nec justificare potuerunt suis viribus, suis scientiis, suis virtutibus, & nihil efficere se ipsis? Porro unum est necessarium; unum petii, hoc requiro. Requiro siquidem ipsum unum, cujus potentia meam consolidet fragilitatem, sapientia cæcitatem illuminet, justitia propellat iniquitatem, & gratia conferat æternitatem justo gloriosam. Manifestetur obsecro, Domine, Nomen Filii tui Jesu, quod in desiderio animæ præstolamur, sine quo nihil validum, aut efficax reperitur, in quo solo, tanquam animæ medicina (b), cuncta remedia continentur.

Luc. 10. 42.
Ps. 26. 4.
Isa. 26. 8.

Quatuor Nominis Jesu præconia.

9. Nomen utique virtuosum, gaudiosum, gratiosum, gloriosum. (c) Manifestata est, inquit Apostolus, nunc gratia per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium. Quæris sapientiam? Audis illuminationem. Quæris gratiam? Audis gratiam nunc manifestatam. Quæris gloriam? Audis vitam, & incorruptionem. Quæris potentiam? Habes eam in Nomine Jesu, qui destruxit mortem. Quæris manifestationem? Manifestata est nunc, inquit, gratia per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi. Vere manifestata est; quia sicut dicit Nathanaeli Philippus: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. Quem, inquam, figuris suis, & nominibus suis vacuis (d) loquebantur, ut patuit, si dicere liceat, Jesuitæ. (e)

2. ad Tim. 1. 10.
Jo. 1. 45.

10. Habes fidelis anima, quem tanto desideraveras tempore, postulabas desiderio, præstolabaris affectu. Quis mihi det, ait (f), te fratrem meum, ut inveniam te foris, & deosculer te, & jam me nemo despiciat? Erat, quando frater non erat, prius optatus affectibus Ecclesiæ, (g) quam lactatus uberibus Matris suæ. Te, inquit, fratrem meum, (h) tonas enim in auribus meis: Ego Dominus. Dominum timeo, & timor habet pœnam. Fratrem desidero, cujus sit mihi cognatio præstitura gratiam, & parentela (i) paritura fiduciam. Hoc ex Divina dignatione, non ex humana præsumptione postulo. Quod si Deus meus sit caro mea, & fra-

Cant. 8. 1.
Ex. 6. 6.
1. Jo. 4. 18.

(a) *Illa enim nomina nec lucent, nec pascunt, nec medentur*, ait S. Bernardus Serm. 15. in Cant. num. 8.

(b) Laud. Bernar. ibi num. 6. & ex eod. Bernar. idemmet S. Bonav. Phar. Lib. 1. c. 2.

(c) Pariter S. Bonav. in Opusc. de quinque Festivitat. pueri Jesu Tert. Solemnit. Ubi videre est similiter desinentia D. Bonaventuræ familiaria. De hac Jesu nominis divisione, ac etiam subdivisione prædictorum præconiorum, distinctione, & dilatatione, in seqq. Sermonibus.

(d) Cit. Bernard. num. 8. *Habuit & Judæa quosdam Jesus, quorum vacuis gloriabatur vocabulis.*

(e) Sic ambo Codd. Vindobon. & Lambac, intelligendo per τὸ *Jesuitæ* prædictos *Jesum Nave, Jesum Josedec, Jesum Sirac*. Et ne quis suspicetur hoc nomen *Jesuitæ* dd. Codicibus intrusum, postquam exorta est Societas *Jesuitarum* nuper extincta, sciat, hoc ipsum *Jesuitæ* nomen legi apud Ludolphum de Saxonia Carthusianum, qui teste Trithem. de Scriptor. Eccl. claruit *Anno Domini MCCCXXX*. Quippe ait in Vita Jesu Christi Par. 1. cap. 10. tam Edit. Venet. apud Hæredes Jacobi Simbenii 1578. quam Edit. Lugdun. 1522. „ Sicut per gratiam baptismalem a Christo dicuntur Christiani; sic „ in cœlesti gloria ab ipso Jesu dicemur Je„ *suitæ*, id est, a Salvatore salvati. " Et forte ita quoque legendum apud Hugonem Card. Comment. in cap. 2. Apocal. Edit. Venet. apud Sessas MDC. ubi dicitur: *In patria a Jesu vocabuntur Jesuani, id est, salvati*. Sed de *Jesuitarum* nomine in alio sensu, quo fuit tributum præfatæ Societati, lege sis Melchioris Cani Vindicationes editas A. P. Hyacintho Serry Doct. Sorbon. & in Pat. Lyceo S. Theol. Primar. Profess. cap. 10.

(f) Scilicet *Sponsa*, sive *fidelis anima contemplativa*, Exposit. in Cant. ibi, ac per totum, sive *anima devota* cap. 1. & 4. Soliloq.

(g) In d. Exposit. Cant. ibi.

(h) Ita alii ex Hebr. apud Malvendam „ I. „ *Utinam quasi frater mihi sis, sugens mammas* „ *matris meæ?* Verba sunt Ecclesiæ veteris ex „ Judæis adunatæ, exoptantis incarnationem „ Filii Dei; quasi dicat: Utinam nascaris, & „ verus homo efficiaris, utarisque iisdem cibis „ quibus alii homines utuntur, sis mihi collactaneus, frater communicans carni & sanguini, in omnibus factus nobis vere frater, „ Hebr. 2. 11. & 14. II. *O si quis daret te ut* „ *fratrem esse mihi, sugentem ubera matris meæ!* „ *&c.* "

(i) Hujus vocis usus alibi quoque est apud D. Bona. nec non apud Veteres numero plures, etiam S. Petr. Chrys., relatos in Glossar. Ducang.

frater meus, & in utraque natura appareat Jesus meus; hæc est quæstio, quam proposui dicens: Quis mihi det te fratrem meum &c., quam Judæi de Jesu solvere nesciebant; quomodo scilicet Jesus Christus filius David esse poterat, quem ipse suum Dominum appellabat? Erat filius David secundum humanitatem, & Dominus ejus secundum Divinitatem. (a) Credidit, & intellexit mysterium, quæ fideliter concupiscens ait: Quis mihi det, te fratrem meum, Deum videre & hominem Christum Jesum; sugentem ubera matris meæ, felicia ubera sola solis impressa labiis Dei hominis, Verbi infantis; ut inveniam te verum Deum, & hominem; foris, non ut olim velatum mysteriis, involutum legalibus sacramentis, sed in sinu matris; & deosculer te, labia tua sola solis uberibus lactata virgineis, quia aliter non possum? (b) Scindatur ergo velum, appareat Sanctus sanctorum, aspiret dies, & inclinentur umbræ, de medio fiant ænigmata figurarum. Jesus prodeat, veritas reveletur. Propter Jesum Nave, propter Jesum Josedec, propter Jesum Sirach, non tacebo, non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & Salvator Jesus meus ut lampas accendatur. Splendor illuminans, & lampas inflammans satis latuere sub modio, proponantur in medio, statuatur lucerna super candelabrum, notum faciat Dominus salutare suum, ut inveniam te foris. Intus erat Verbum, ens in principio apud Deum; foris autem Verbum caro factum (c), sed quodammodo intus & foris Prophetis in mysterio revelatum. Testatur enim Scriptura, quoniam Ezechieli apparuit stans in porta. Intus erat, cum in illo cœlesti palatio disponeretur, ut carnem sumeret, & produceretur; foris fuit, cum carnem assumpsit, cum in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, & cum puer Jesus vocatus est. Ergo Jesus in cœlo, Jesus in terra. Unde ait Evangelista: Vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.

Ps. 109. 1. Matth. 22. 43. Luc. 20. 43. — *Cant. 8. 1.* — *Cant. 2. 17. et 4. 6.* — *Isai. 62. 1.* — *Matth. 5. 15. ac Luc. 11. 33. Ps. 97. 2.* — *Jo. 1. 1. ibi 14.* — *Ezech. 40. 3.* — *Baruch. 3. 38.* — *Luc. 2. 21.*

Devotissima oratio ad D. N. J. C.

10. Et nunc Domine Deus, Frater noster es tu, fraternitatem istam ostendens in participatione naturæ nostræ, in collatione gratiæ tuæ, in prædestinatione gloriæ sempiternæ. Tuum est donum, totum est gratuitum, quod Frater es omnium electorum. (d) Nam & tu, Domine Jesu Christe, sicut tuus dixit Apostolus, prædestinatus es Filius Dei in virtute. Fraternitas desiderabilis, acceptabilis; amabilis (e); tantis lacrymis exoptata, expectata, & etiam expetita. Ubera Matris gratiæ tu suxisti, quoniam quod factus es Frater noster, nunc factum esse cognoscimus a gratia singulari. Lac humilitatis & mansuetudinis ubertim ex te stillat, velut ex dulci ubere; quoniam experimento scimus, quod mitis es, & humilis corde. Habes Fratres Minores (f) parvulos tuos (g), & me inter parvulos minimum (h). Mandere non possumus solidum cibum, immulge parvulorum labiis (i), roret de visceribus, & uberibus pietatis alimonia lactis tui; inveniamus te foris, ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per te in invisibilium amorem rapiamur; per te, quem similem nobis foris agnoscimus, intus reformari mereamur, Dominum nostrum Jesum Christum. Inveniaris a nobis foris a carcerea carne eductis. Non noceant in exitu rugientes præparati ad escam;

Ad Rom. 1. 4. — *Matth. 11. 29.* — *In Præfat. Nat. D. N. J. C.* — *Orat. in oct. Epiph.* — *Ps. 103. 21.*

(a) Sic D. Bonav. Exposit. in Evangel. S. Luc. ibi.

(b) Pariter Exposit. in Cant. loc. supra cit.

(c) Sive quod perinde est, *non solum intus in corde Patris, sed etiam foris in sinu Matris*, ut loquitur d. Exposit. in Cant.

(d) Ergo sicut gratuita ejus, ita electorum omnium prædestinatio. Est enim ipse, auctore Augustino, exemplar nostræ prædestinationis.

(e) Heic quoque videre est similiter desinentia apud ipsum D. Bonaventuram frequentia. Unde vel in hoc Opusculo, ut ut ceteris pluribus elegantiori, sui stili non potuit penitus oblivisci.

(f) Hinc manifestum est hujus Opusculi Auctorem esse Ord. FF. Minor.

(g) Collige inde quoque esse ipsummet D. Bonaventuram, qui eodem sensu *S. Antonio Paduano Ordinis Minorum* illud thema Gen. 43. 29. appropriavit Serm. 1. de eodem: *Iste est frater vester parvulus*; eo quod *parvuli has habent proprietates, quia sunt ad discendum faciles, ad obediendum flexibiles, ad amandum habiles, ad indulgendum faciles* &c. Item ipsemet S. P. Franc. ad finem sui Testamenti se se vocat *parvulum*.

(h) Hæc oratio plena pietatis, plena humilitatis, plena unctionis, plena cœlestis cujusdam Divinique sensus, Bonaventuram luculenter ostendit.

(i) Itidem de *parvulis in Christo lac petentibus* idem loquitur par. 1. de Eccl. Hierarch. cap. 1. ubi etiam *parvitatem suam* agnoscit.

Cant. 3. 4. escam; sed dilectum inveniat anima, quem dilexit, quem quæsivit, quem semper optavit: (a) & quem tuo munere osculati sumus, quemque devotionis affectu, quemque cujusdam, etsi remote, tamen imitationis effectu, te deosculemur uniti per gloriam inseparabiliter in excessu, Domine Jesu Christe, qui vivis & regnas cum Deo Patre &c.

In Festo S. Agnet. Antiph. ad Magnif.

SERMO SECUNDUS.

De quatuor præcedentibus Nominis Jesu præconiis.

Matth. 27. 37.

12. *Hic est Jesus Nazarenus* (b) *Rex Judæorum*. Solent Reges sæculi, & Cæsares mundi, triumphorum suorum titulis nuncupari, qui dum gentes sibi subjiciunt, subjectorum nominibus numerosa cognomenta conquirunt (c), Civiles libros qui legerit, hoc eidem ex titulis luce clarius apparebit. Non habemus Cæsarem alium, nisi Dominum Jesum Christum. Hoc Nomine ex honorum suorum titulis nominatur, quod ex isto nobili triumpho crucis (d) satis declaratur: Posuerunt (e), inquit Evangelista, super caput ejus causam ipsius scriptam: *Hic est Jesus Nazarenus*, *Rex Judæorum*. Ad rem pertinet triumphus victoriæ (f).

Matth. ibi.

Nominis Jesu divisio in virtuosum, gratiosum, gaudiosum, gloriosum, cum subsequenti distintione, & dilactatione.

13. Jam Nomen apparuit virtuosum; ipse est enim Rex gloriæ, qui Dominus est virtutum. Jesus autem ex Nominis interpretatione salutem prætendit, (g) quæ salus impletur per gratiam. Jam Nomen sonuit gratiosum: Gratia, inquit Apostolus, vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Et si Nazarenus interpretatur floridus (b), jam tibi lætitiam prætendit Nomen, utique gaudiosum; apparente siquidem vernali temperie, zephyro flante, flore nascente, suscitatur lætitia rediviva, cum temporis novitate. (i) Flores, inquit, apparuerunt in terra nostra. Additur in titulo Judæorum, ut Nomen audias gloriosum; nam Judæi glorificantes, vel laudantes sonant. (k) Laudatur enim Dominus in cœlis, & gloriosus scribitur in Sanctis suis. (l) Virtuosum & victoriosum Nomen Domini Jesu te præservet a violentia, gaudiosum a tristitia, gratiosum ab injustitia, gloriosum a miseria sempiterna.

Pf. 23. 10.

Ad Eph. 1. 2.

Nazarenus interpretatur floridus.

Cant. 2. 12.

Judæi glorificantes vel laudantes sonant.

14. Falleris qui putasti, Nomen Jesu non habere virtutem; sed tantam virtutem fuisse exinanitam per carnem. Non enim est virtus in carnem fragilem liquefacta; sed in carne potius occultata, ubi abscondita est fortitudo ejus: ut non tantum carneus esset Jesus, sed osseus. Alioquin ad ejus imperium Dæmonia de obsessis corporibus non exissent; nec superbæ Potestates, nisi supervenisset fortior, conclamassent: Quid nobis, & tibi Jesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Et ut majorem hujus Nominis comprehendas potentiam, non voluntatis fuit illa confessio, quæ remunerat bonos; sed necessitatis extorsio, (m) quæ cogit invitos: veluti si servi fugitivi ad Dominum suum post multum temporis redeant, nihil aliud nisi de verberibus differendis rogant. Igi-

Nomen Jesu virtuosum præservat a violentia.

Habac. 3. 4.

Luc. 11. 22. Matth. 8. 29.

(a) Ita vel alibi verbis Ecclesiæ uti Bonaventura consuevit.

(b) Vulg. ibi sine *Nazarenus*; sed *Nazarenus* Jo. c. 19. v. 19.

(c) Pariter S. Petrus Chrysol. Serm. 57. in Symb. Apostol.

(d) *Titulus triumphalis, qui continet caussam, & ordinem triumphi*, ab eodem pariter dicitur Exposit. in cap. 23. S. Luc. Quæ quidem omnia omnino conformia sunt iis, quæ longe postea dixit Tirinus Comment. in Isa. cap. 55. sub v. 13. „ Sicut solent Imperatores nomen, „ & titulum gentis alicujus a se devictæ sibi „ assumere in perpetuum victoriæ istius trium„ phum, & monimentum, v. g. Africani, „ Asiatici, Parthici, Germanici &c. ita Christo „ erit Nomen universale *Jesu*, id est, Salva„ toris, nempe omnium gentium, perenne „ trophæum, & partæ de toto orbe victoriæ „ monimentum. “

(e) Vulg. *imposuerunt*; sed *posuerunt* etiam Cod. Veron. apud Blanchin.

(f) Vide sis Tract. de Sacr. Script. Myster. §. 48. Vol. 1.

(g) Exposit. in cap. 2. ac 4. S. Luc. & Ser. 1. Dom. infra Oct. Epiph. &c.

(b) Ead. Exposit. in cap. 1. nec non supra Tract. de Vit. Myst. c. 17. n. 56. &c. 43. n. 143. Serm. 1. Dom. infra Oct. Epiph. &c.

(i) Nanque *dat pleniorem spem præteritorum malorum, & futurorum bonorum*, Exposit. in Cant. cap. 2. ibi §. 114.

(k) Exposit. in cap. 6. S. Luc. & supra in Vite Mystica col. 198.

(l) In Cant. trium pueror. ex Dan. 3. ad Laudes: *Benedictus es, Domine, in firmamento cœli, & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in sæcula.*

(m) Exposit. in cap. 8. S. Luc. *non erat voluntaria, sed coacta.*

Ps. 26. 2. ac seq. Igitur si constipentur acies, si consistant castra, si conseratur adversum te prælium, non formides periculum; sed Nomen Jesu sonet in corde tuo devoto, & Nomen invoca virtuosum. Audi Paulum ducem concrepantem in spiritu: 2. ad Tim. 2. 1. Fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (a); Ibi 5. quia non coronaberis, nisi fideliter dimicaveris in agone. (b) Et ecce viribus revocatis, dum alacrior ad pugnam revocatis, invocato Jesu Nomine, fugrederis, invocato Jesu Nomine, fugiunt partes adversæ, & nequeunt damnatæ tartareæ noctis phantasmata tanti Nominis lucem, tantam odoris fragrantiam spurcissimi Spiritus sustinere. (c)

Nomen Jesu gaudiosum prævalet a tristitia. 15. Gaudiosum etiam Nomen Jesu; ideo revertebantur ad Jesum Discipuli Luc. 10, 17. cum gaudio dicentes: Domine, etiam Dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo. Prov. 2. 14. At tu qui lætaris, cum malefeceris, & exultas in rebus pessimis, Nomen Jesu non reputas gaudiosum? Sed audi Hab. 3. 18. verbum Propheticum: Ego, inquit, in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jesu meo. Gaudes in divitiis, o avare; in carnis deliciis, o homo pecus; in 1. Jo. 2. 17. honoribus, o vane, & ambitiose, triplici concupiscentia dehonestante imaginem Trinitatis? (d) Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jesu meo. Ego membrum sum Christi, sufficit mihi paupertas Jesu pro divitiis, (e), asperitas ejus pro deliciis, vilitas ipsius pro honoribus reputatur, ut carne, anima, & spiritu purgatus, illuminatus, & perfectus, (f) vestigiis inhæream Domini Jesu Christi. Quare animæ, quæ lætatur in Christo, dulcia sunt supplicia; plus catena placet, quam honor regius, vel corona. Propter hoc Act. 5. 41. ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati; adeo Jesu Nomen est gaudiosum, & deliciosum (g). Igitur si mentem tuam caligo tristitiæ demerserit, si gravis immineat & procellosa tempestas, si perniciosus ingesserit se turbo ventorum, si maria terrifice mugiant, & horrende, si quatiantur littora, navicula quoque fluctibus impleatur: Jesum invoca, qui dormire putatur in mari, licet ipse non Ps. 120. 4. dormiat, nec dormitet qui custodit Israel. Exurge, quare obdormis Domine, Ps. 43. 23. vel es similis dormienti? (h) Exurgens procul dubio Jesus vento comminabitur, & dicet mari: Tace, obmutesce. Mar. 4. 39. Sicque venti diffugient, & complanabuntur undæ, tumidi fluctuum colles æqualitatis propriæ terminos non excedent, procella convertetur in auram, & tempestas commutabitur in serenum. Astipulare mihi, qui devotionis exercitia nosti. Tuum requiro testimonium, qui sæpe planctum, & lacrymas in gaudium terminasti. Cum in angulis susurrabas, fovens latebras, vagabundus (i), & etiam gemebundus, ædificasti solitudinem tibi. Job 3. 14. Licet inter multos fueris constitutus, quærens quærebas quem Cant. 3. 1. diligit anima tua, & amoris impatiens optabas videre dilectum, nunc blanditiis utendo, nunc ad majoris incentivum desiderii suaviter indignando. Nunc moras accusabas, nunc vero caussabaris, te esse contemptum; nunc ejus visione te confitebaris indignum. Tunc ex corte confitebaris indignum. Tunc ex corde gemitus, tunc ex oculis lacrymæ, & ex ore voces, & suspiria procedebant. Dirigebantur ad cœlum oculi labant. Dirigebantur ad cœlum oculi lacrymis inundantes, protensæ manus ad Superos, retorquebantur ad pectoris tunsionem. In hoc statu Jesus Dominus invocatur, invocatus adest, consolatur, lætificat (k) loquitur, & videtur.

16.

(a) Vulg. ibi non habet *Domino nostro*; sed 2. ad Tim. 1. 2.

(b) Ita non ad verba; sed ad sensum Apostoli ibi.

(c) Quia *virtuosum Jesu nomen superat hostes, congregat cives, reparat vires, renovat mentes*, Tert. Solemn. de Imposit. Nom. pueri Jesu; ubi etiam habetur, quod *Dæmones fugat*, sicque concluditur: *O quam felix, & beatum nomen, quod tantam meruit habere virtutem & efficaciam.*

(d) De hac in Amator. & de ipsamet, ut deformata per culpam, cap: 1. Soliloq.

(e) Cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror. in Legen. ma. cap. 7. & in Leg. min. num. 9. nec non in Legen. S. Claræ cap. 2. num. 14.

(f) De his tribus actibus hierarchicis crebra est mentio apud D. Bona.

(g) Pariter in cit. Solemn. ter. de Imposit. Nom. pueri Jesu & ad fin. quar. Solemnit. de adorat. Magor.

(h) Exposit. in Psalter. in d. Ps. & text. *Dormit in nobis propter negligentiam nostram; unde dicitur dormisse in navi, quando periclitabatur.*

(i) *Vagabundus* est etiam apud ipsummet S. Bona. in Epist. ad Magistr. Innominat. & apud S. August. Lib. 5. Confess. cap. 6. & Lib. 13. cap. 5. Sen. de Vita beata c. 12.

(k) Quod *nomen Jesu aliquando lætificat*, ait ipsemet D. Bona. jam d. Solemn. tert. de Imposit. Nom. pueri Jesu; quodve *consolatur & confortat*, in ejusd. Opusc. Præfat.; Est enim *in corde jubilus*, ut ait cum Ber. L. 1. Phar. c. 2. & in c. 2. Luc.

Jo. 20. 15. & seq. 16. Plorat ad monumentum Maria, videt Jesum, & nescit, quia Jesus est. Sed ut cognoscit Jesum Maria, Rabboni dicens, sermonem protulit imperfectum; Nam infuso post lacrymas gaudio, proferuntur verba sine principio, & sine fine, quorum formæ non sibi cohærent; nec ex integro formantur, neque alicujus idiomatis vox auditur, proprietasque servatur. Sed vox respondet affectui, & plerumque intercipit vocem affectus, aut surripit, aut apocopat (a), suam vendicans libertatem, nullius Grammatici regulis coornatus: tunc maxime cum ex Nomine Jesu gaudium sibi sentit infusum. Tunc enim Maria, post lacrymas Jesum aspiciens, & cognoscens, Rabboni protulit; ostendit autem sensum tantum eclipticum (b) & imperfectum, verbum hebraicum (c), duntaxat audientibus peregrinum.

Rabboni quale verbum.

17. Tibi vero, qui non consentis reliquiis Amorrhæorum, nec de cœlo æneo, nec de ferrea terra conquereris, sed mœrore tuorum confunderis peccatorum; ecce Nomen Jesu propositum, ut ipsum invoces, Nomen utique gratiosum: An non gratiosum Nomen? Quod Pater in cœlo Deus proposuit, Angelus in mundo assumpsit, Mater in Circumcisionis Sacramento (d) conclusit. Audi Patrem Dominum proponentem: Revelabitur Filius meus Jesus cum his qui cum eo sunt, & jucundabuntur; hæc siquidem in quarto Esdræ leguntur. (e) Audi Angelum assumentem: Vocabis nomen ejus Jesum (f). Audi Virginem verbum Angelicum concludentem (g): Vocatum est, ait Lucas, nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. Mater tantum vocavit, quæ vocabilem exhibuit, quæ quod Divinitus acceperat, Angelico sibi ministerio missum implevit. Ecce si beatissima Virgo Maria plena legitur fuisse gratia, nihil nisi gratiosum prodiit ex Maria, ex qua cum Jesu nostri patuere primordia, facta sunt mirabiliter gratiosa (h). Considera, quoniam quod mandavit Pater, exequitur Angelus, implet Spiritus, efficit Virtus. Credit Virgo, natura suscipit, Cœli enarrant, annuntiat Firmamentum, ostendunt Stellæ, Magi prædicant, Pastores adorant, pecora, & alia animalia cognoscunt; quoniam juxta Prophetam: Cognovit bos possessorem suum: & asinus præsepe Domini sui (i). Quid Cereri culmos, aut Baccho palmites de mendicitate nostra proferimus? Quid solem facibus adjuvare nitimur? Audiamus Apostolum, quomodo Nomen efferat gratiosum: Gratia, inquit, Dei, & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. Igitur si te premat gulæ ingluvies, si flamma libidinis, avaritiæ sitis, impetus iracundiæ, invidiæ virus, tepor & torpor accidiæ, superbiæ tumor; Jesum cogites corde devoto, consideres pietatis oculo, rumines ore puro, cessabunt morbi, morborumque symptomata, caussæ signa experieris, quare dicit Apostolus: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Nam sicut est unum omnium aquarum originale principium, cujus effluentia procedens de plenitudine rigat abundantius universum, nullum in se sentiens detrimentum, sed sem-

Margin notes: 2. Reg. 21. 2. Deut. 28. 23. — Nomen Jesu gratiosum præservat ab injustitia. — 4. Esd. 7. 28. — Luc. 1. 31. — Idem 2. 21. — Idem 1. 28. — Ps. 18. 2. — Isa. 1. 3. — Ad Rom. 5. 15. — Ibi 3. 24.

(a) Sive *amputat* a verbo græco ἀποκόπτω.

(b) Id est, *deficientem*, ab eclipsi, quæ est defectio.

(c) *Verbum hebræum* vocat etiam Hugo Card. D. Bonaventuræ coævus, *Chaldaicum* Sa, *vocem Syriacam* Mariana. Significat *magister mi*, sive *Magister meus*.

(d) 4. Dist. 1. Par. 2. Art. 2. Q. 3. in concl.

(e) Inter multo antiquiores Bonaventura, qui *quartum Esdræ* laudarunt, sunt Auctor Epistolæ, quæ sub Barnabæ nomine ferri solet, nec non Clemens Alexandrinus ex Græcis, S. Ambrosius ex Latinis &c. Verba Ambrosii sunt in Lib. 2. Comment. ad Luc.: „ Dominus noster Jesus nominatus est, antequam natus, „ cui non Angelus sed Pater nomen imposuit: „ *Revelabitur enim*, inquit, *Filius meus Jesus* „ *cum eis qui cum eo jucundabuntur* &c. “ Vid. August. Calmet Dissert. in quartum Lib. Esdræ, & in eumdem Præfat. Jo. Alberti Fabricii Vol. alt. Codicis Pseudoepigraphi Veteris Testamenti, ac nostrum Prodrom. col. 750.

(f) *Hoc nomen Divinum & Angelicum*, ait quoque idem D. Bona. Exposit. in cap. 2. S. Luc.

(g) En iterum similiter desinentia apud ipsummet D. Bona. valde frequentia.

(h) *Quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, caritatis augmentum, justitiæ complementum*, Tert. Solemnit. de Imposit. Nom. pueri Jesu.

(i) Quippe *in diversorio nasci elegit, & inter bovem & asinum in præsepio reclinari*, in Lig. Vit. Tit. *Jesus Maria natus*.

semper effluens, & semper remanens superplenum (a); sic in uno Domino nostro Iesu Christo debes accipere, cujus gratiæ plenitudo scit effluere (b), non deficere, novit distribui, non diminui (c), non ad defectus inopiam, sed ad profectus copiam exhauriri. Hoc est, quod in Symbolo profitetur Ecclesia publice (d): In unum Dominum nostrum Iesum Christum; qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Unum inquit, quoniam etsi mediator unius non sit; mediator tamen est unus Dominus noster Iesus Christus. (e) Multi sunt filii per gratiam; singularis autem & unus est Dei Filius per naturam. Dominum nostrum; qui scilicet nos de tam crudelium liberavit servitio Tyrannorum, & qui nos toties liberat de tantorum spurcitia vitiorum. Iesum Christum, Christus a Chrismate, Iesus nomen accipit a salute (f). Quare? (g) Quoniam nos Divino perfundit unguento, gratuito recreat (h) dono, ut Christus; & ut Iesus, ægros restituit in salutem, & perditis perpetuam confert sanitatem. (i). Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine; Spiritus enim sanctus, & Virgo Maria conveniunt in producendo Filium: totum est Divinum, quod geritur, nil humanum. Indicit silentium Divini magnitudo secreti, quod lingua carnis nescit penitus explicari. Quod adeo singulare est, similitudinem expressam naturalis non habet exempli; quia quod clausum est, nescit aperiri. Spiritus enim & Virgo cœleste secretum est, non terrenum; copula, sed virtuti virtus est conjugata. (k) Ex Spiritu sancto, ex Maria Virgine. Sapit surculus naturam arboris, unde procedit; sapit & terræ, quæ surculo vitam, & nutrimentum impendit. Arborem hanc Spiritum sanctum intellige, surculum Iesum, terram Mariam (l); quia per Spiritum sanctum Iesus Christus de Maria Virgine substantiam corporis, nutrimentum suscepit, & vitam. In Spiritu sancto gratiarum omnium charismata continentur, per ipsum omnia diffunduntur, & per Mariæ dulcedinem, & mediationem nobis hierarchice (m) ministrantur. Quid ergo miraris Nomen illius esse ineffabiliter gratiosum, quod de tanta pinguedinis medullaris (n) gratia contemplaris exortum? Adde, quoniam Maria nomen trahit a mari (o), quod non potest suis diffusionibus evacuari. Sed cum luna plena redundat lumine, tunc augmento suo mare cernitur in vigore. Jam Maria radii luminosi suscepit influentiam (p), cui Filius perfectam infundit gratiam, ut invocato Matris Mariæ, & Filii Jesu Nomine, gratiam habeamus ex tanta plenitudine. Maria siquidem est mare (q), & altum caput, & hospitium fluviorum, fons imbrium, (r) in necessitatibus subsidium, in periculis refu-

In Symbolo, Niceno, & Apostolico.

Christus dictus a Chrismate, Jesus a salute.

Spiritus sanctus arbori, Iesus surculo, Maria terræ comparata.

Maria mari assimilata.

(a) Ly *super* præficere adjectivis ad majorem significationem, apud D. Bonaventuram usitatissimum.

(b) *Secundum fontalem, radicalem, & originalem plenitudinem omnis gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte*, Breviloq. par. 4. in fin. cap. 2.

(c) *Mare*, ait d. Exposit. in Ecclesiasten, *a quo flumina gratiarum habent ortum, est Divinæ largitatis immensitas, quæ nec augetur, nec minuitur*.

(d) 3. Dist. 25. Ar. 1. Q. 1. ad 6. de Niceno.

(e) In 3. ibi Q. 2. in concl.

(f) Tert. Solemnit. de Imposit. Nom. pueri Jesu. Vid. infra Ser. 3. n. 20.

(g) Hic interrogandi modus a D. Bona. vel alibi pluries usurpatus.

(h) Quo sensu dicat *recreat* vid. 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 3. per totam.

(i) Lambac. *gratuito recreat dono quatenus ægros restituat in salutem, & perditis perpetuam conferat sanitatem*. Et S. Petr. Chrys. Ser. 57. in Symb. Apostol. ut *ægris certam salutem, perditis perpetuam redderet sanitatem*.

(k) Idem S. Petr. Chrys. ibi: *Totum Divinum geritur, nil humanum: nec ullus infirmitati locus est, ubi virtus est sociata virtuti*.

(l) Inter Sermones sub S. Bona. nomine Serm. 4. Dom. in Sexag. Item Serm. 1. vere Bonaventuriano de B. V. M. inter Sermones de Sanctis in communi, nec non Exposit. in Psalter. in fine Ps. 66.

(m) *Hierarchice*, sive per actus hierarchicos *purgandi, illuminandi, perficiendi*, de quibus supra num. 1. ac 15. ac Centiloq. par. 3. Sect. 18. atque etiam alibi.

(n) Prædicti adjectivi usum legere quoque est apud Apulejum, Lex. Philolog. Matthiæ Martinii &c. Quinimo *medullariter* apud ipsummet D. Bona. Exposit. in cap. 8. Cant. §. 315.

(o) Supra in Meditat. super Salut. Angel. n. 12. not. g.

(p) *Influentiam* habet nedum Jul. Firmic. Lib. 1. Mathes. sed ipsemet D. Bona. 3. Dist. 13. Art. 2. Q. 3. in Fundam. & ad 1.

(q) Secunda Solemnit. de Nativit. pueri Jesu nec non cit. Meditat. super Salutat. Angel. & alibi.

(r) Par. 4. de Eccl. Hierarch. cap. 7. prope finem: *Mater misericordiæ a se emittit rivulos, & fontes*

refugium, itineris compendium, laborantibus lucrum.

18. Sed ecce, dum ad tuam intras conscientiam, multiplicem reperis culpam, vel ex antiquitate fœtentem, vel ex recentia novitatis jam jamque fumantem. Legis in ea Divinam offensam, metuis pœnam. Quid ni metuas pœnam damni, separationem videlicet a consortio Jesu Christi, nec illa beata perfrui visione, quæ præponderat omni pœnæ? Hæc procul dubio sola pœna sufficeret, si reprobos alia nulla torqueret. (a) Huic Jesu Christi gloriosum Nomen occurrit, quod quisquis invocaverit, salvus erit. Invocaverit, dixerim, corde devoto, non ore polluto. Nam cujusdam Scevæ Judæi Principis Sacerdotum filii super obsessos invocabant in Apostolorum Actibus Nomen Domini Jesu Christi; sed adjurati Dœmones ab eis per Nomen Iesu Christi, quem prædicabat Paulus, Jesum & Paulum se cognoscere profitentes, pœnas ab eis repetunt (b) temeritatis & reatus. Vis Iesu Christi gloriosum Nomen audire? Nolite, fratres mei, ait Iacobus Apostolus, in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. Meditemur igitur illud amarum carnis animæque divortium, illud horribile post mortem purgatorium, terribile judicium, intolerabile illud inferni supplicium; separari a facie Christi, proiici a beatissima Trinitate, & Civium cœlestium unitate, vermibus immortalibus conscientiæ remordentis sine fine corrodi, perpetuis ignibus cruciari, cum Dœmonibus, & sceleratissimis habitare, quorum truculentus aspectus viventes cogeret expirare. Quis pœnas hujusmodi poterit sustinere? (c) Proponamus exempli gratia similitudinem, scilicet miræ magnitudinis imaginatione serpentem cum pluribus capitibus, squamosa colla sinuosis flexibus attollentem, terribilibus oculis sulphuream flammam scintillantem, & linguis exacuentem ora trisulcis (d), in hominem impetum facientem; & dum in furoris rabiem implacabiliter efformatus in sublime se erigit, apprehensum suis spiris implicat, & involvit, & in latebras subterraneæ specus involutum trahit. Meditare: Ecce homo, & bestia, duo pariter in spelunca, nullus mediator intervenit, nullus ereptor accedit, serpentinam crudelitatem pietas non emollit. Quid obsecro mentis inesse putas huic homini, cum in prædam datus est hosti nescio misereri; præsertim ubi non est spes aliqua (e) evadendi?

Pœna damni omnium maxima.

Nomen Iesu gloriosum præservat a miseria sempiterna.

Ad Rom. 10. 13.

Act. Apost. 19. 13. ac seqq.

Jac. 2. 1.

Meditandus reproborum in inferno cruciatus.

Similitudo serpentis terrifica.

Virg. 3. Georg.

19. Ex his atque similibus auge (f) tui timoris materiam, & ad Jesum convertere, repetendo Scripturam: Ne quando, inquit, rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat. Et procul dubio, qui salvos nos faciet, ut non concidat spes nostra, est Jesus Christus, qui nos a ventura ira eripuit. Deus enim Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Iesum, cujus nomen apparet in sui liberatione populi gloriosum. Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ (g) confessionem. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus (h), ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno, quod nobis concedat ipse Deus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto est omnis honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ps. 7. 3.

Matth. 3. 7.

Act. 3. 13.

Ad Hebr. 4. 14.

Ibi 16.

SERMO TERTIUS.

De Nomine Jesu virtuoso, (i) & quatuor ejus effectibus.

20. *Domine Dominus noster, quam admirabile* (& virtuosum) *est nomen tuum* (Iesus) *in universa terra!* Sic enim ha-

Ps. 8. 2.

fontes gratiarum, quibus corda arida infunduntur, & imbuuntur, & fructus virtutum, quibus affectiones illorum qui esuriunt justitiam, fructuosis operibus nutriuntur. Cui etiam aptat illud Ecclesiastici 24. 36. *Adimplet quasi Euphrates sensum, & multiplicat quasi Jordanis in tempore messis.*

(a) Dicit quoque Soliloq. cap. 3. *Si exterius nulla pœna torqueret, hac sola sufficeret.*

(b) Al. *pœnas impendunt.*

(c) Cap. 3. Soliloq. similiter.

(d) Vulgo *di tre punte*, vel *di tre tagli.*]

(e) Vindobon. *aliquo modo.*

(f) Lambac. *acue.*

(g) Vulg. non habet *spei nostræ;* sed habent duo nostri membranei Codd. Bernardiniani, quorum unus antiquissimus, nec non tertius Biblioth. Episc. Trid. item Hug. Car. Lyranus &c.

(h) Sic unus ex dictis Codd. Hugo Card. Lyran. &c. At Vulg. omittit *ejus.*

(i) Sic Lambac. ac Vindebon.

habes in Apostolorum Actuum lectione: Prædicavit Ioannes Iesum a Nazareth, quomodo unxit Iesum; quoniam sicut Iesus a salute, sic Christus ab unctione recipit Nomen suum. (a) Non est unctus quidem communi oleo; sed quo conceptus est Spiritu sancto: (b) non sicut ungitur impotens ob corporis imbecillitatem; sed sicut ad virtutis ostensionem dimicaturi viriliter unguntur Athletæ. Hæc est unctio, quæ per Reges, Prophetas, & Sacerdotes, qui in figura præcesserant Christum Iesum Regem, Prophetam, & Sacerdotem (c), excellentissime demonstrabatur. Postquam enim Dei Filius, sicut pluvia in vellus cum totius gratiæ dulcissimo unguento se diffudit in carnem, ab unguento nuncupatus est Christus; & diffusa velut unguento vel oleo gratia, non solum in barbam, sed & in oram vestimenti (d), participatione Nominis a Christo dictus est quilibet nostrum Christianus, (e) & ex Nomine virtuoso redditur quotidie virtuosus. O virtuosum Nomen Iesu! quod superat hostes, (f) quod congregat cives, quod renovat mentes, quod reparat vires: hostes iniquitatis, cives unitatis, mentes puritatis, vires pietatis. (g)

Act. 10. 37. ac seq. — Jesus a salute, Christus ab unctione vocatus. — Christus unctus Athletarum instar. — *Ps. 71. 6.* — *Ps. 132. 2.* — Christianus a Christo nomen trahit. — Divisio Jesu Nominis virtuosi cum distinctione, & dilatatione. — Virtuosum Nomen quod superat hostes.

21. O virtuosum Nomen! quod hostes superat, quod fortis in bello Iesus Nave successor Moysi figurabat (h), qui jam virtute Nominis Iesu, non propria, triumphabat. Nam etsi ante illum sic nullus restitit; hostes tamen ipse Dominus percussit. Illi subduntur homines pauculi Iudæorum; sed in nomine Iesu flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quod hebraice Iehosua, (i) Græce Soter, Latine Salvator (k) dicitur. (l) Et in hoc Nomine tota Majestas Dei humiliter adoratur. (m) Adoratur, inquam, a cunctis, sive qui in inferis morantur; sive qui habitant super terram; sive qui morantur in cœlis. Hoc Nomen est, cujus virtus restituit cæcis visum, surdis auditum, vitam mortuis, verbum mutis, & Diaboli potestatem de corporibus effugavit obsessis. (n) Dæmones siquidem usque adhuc audito Iesu Nomine contremiscunt, & jugiter inter gentes nomen Domini blasphematur, propter opera quæ a nobis fiunt. Inde est quod monet Apostolus, ut sic irreprehensibiliter nos habeamus, & factis & verbis, ut glorificetur Christus ex eis; quia, inquit, omnia quæcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite (o). Sic enim cœpit Iesus facere, & docere. Et tunc adjutorium tuum erit in nomine Domini, nec subderis diabolicæ potestati.

Ad Philipp. 2. 10. — Jesus hebraice Jehosua, Græce Soter, Latine Salvator. — *Jac. 2. 19. Isa. 52. 5. Ad Rom. 2. 24.* — *Ad Colos. 3. 17.* — *Act. 1. 1.* — *Ps. 123. 8.*

22. O virtuosum Nomen Iesu! quod congregat cives. Sic enim ad Galatas habes: Omnes filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Nisi enim virtus immutabilis esset in Iesu Nomine, tanta diversitas populorum per mundi climata dispersorum, nec colli-

Virtuosum Nomen, quod congregat cives. — *Ad Gal. 3. 26.*

ge-

(a) Supra num. 17. ac in Vite Myst. col. 186. num. 146. Item Prooem. in 4. Sentent. nec non Exposit. in cap. 9. S. Luc.

(b) S. Petr. Chrysol. Serm. 58. in Symb. Apost. *Christum unctum accipe, non communi oleo, sed sancto, quo natus est, Spiritu.*

(c) Ead. Exposit. ibi.

(d) Sic in Prooem. Breviloq. de Sublimit. facr. Scriptur.

(e) In Amator. ex Hug. Vict. de Arrha anim. post med. „ Nomine suo vocavit te, ut memoriale ejus semper esset apud te. Voluit te esse participem in nomine, participem esse in nominis veritate; quoniam unxit te illo quo & ipse erat unctus oleo lætitiæ, ut ab uncto sis unctus, qui a Christo diceris Christianus. “ Vid. infra num. 56.

(f) Ita D. Bonav. Tert. Solemnit. de Imposit. Nom. pueri Jesu. Quid clarius, ut idem agnoscatur utriusque Opusculi Auctor? Vid. supra Ser. 2. num. 14. in not. c.

(g) Rursum consueta apud D. Bonav. similiter desinentia.

(h) Supra num. 5.

(i) Sic ad calcem Biblior. in Interpret. Nom.

(k) Ita a græca voce *Soter* apud Cic. 4. Verr. c. 63. & in Lex. Græc. Lat. Cornel. Schrevelii.

(l) S. Petrus Chrysol. Serm. 144. De Annunt. B. M. V. *Quod Hebraice Jesus, Græce σωτήρ, hoc dicitur Latine Salvator.* Vid. quoque Comment. nostri Martini de Castillo in Serm. 16. ejusdem Chrysol. De duobus Dæmoniacis.

(m) Cit. Exposit. in cap. 9. S. Luc.

(n) Pariter secundum Petrum Ravennatem Ludolphus de Saxonia in Vita Jesu Christi Par. 1. cap. 10. Vid. S. Petr. Chrysol. cit. Ser. 144. De Annuntiat. S. M. V. ac ipsum D. Bonav. Solemnit. tert. de Imposit. Nom. pueri Jesu.

(o) Vulg. non habet *nostri*, neque *facite*; sed utraque habet ipsemet D. Bonav. 2. Dist. 41. Art. 1. Q. 3. ad opp. nec non Cod. noster Bernardin. perantiquus 39. Item *facite* exprimunt *multi Codices Latini, & Goth. & Syr.* apud Marianam. Vulg. quoque pro *omnia quæcumque* habet *omne quodcumque*.

geretur in fide, nec perseverasset in Ecclesiastica, & Catholica unitate.

Pauli Apostoli ars in pellibus, & prædicatio qualis.

Pauper erat Apostolus, qui artem exercebat in pellibus (*a*); cujus prædicatio non in persuasionibus Oratorum, non in figuris, aut coloribus Rhetorum;

1. *ad Cor.* 2. 2.

non enim, ait, judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Quid, obsecro, talis prædicatio poterat obtinere, nisi Nomine illius, qui crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei, id est, sua?

2. *ad Cor.* 13. 4.

Considera statum mundi ante prædicationem Nominis Christi, cum Apostolorum tempore cœpit in Christo populos aggregare; & videbis pauperes, inopes, gyrovagos, simplices, vix utentes semicinctiis, (*b*) imperitos sermone, sæcularium literarum ignaros, instabiles, nudos, tot in fide congregasse populos.

Semicinctia.

Nec certe, quod asserebatur, multum probabile videbatur, de quodam Jesu, quem asserebant vivere, & omnimodis nitebantur efficere, quod eum Mundi Sapientes, & Reges, deberent, rejectis sacrorum suorum testimoniis, & Deorum cultibus, adorare.

Luc. 24. 23. & *Act.* 25. 19.

In Nomine Jesu latens occulta virtus, sicut in adamante.

Certe virtus occulta latens in Nomine Jesu trahebat interius ipsos ad fidei cultum, sicut adamas occultissime attrahit ferrum. Virtus hujus Nominis perseverat: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat (*c*). Et nos, Fratres, quos tanti Nominis virtus univit in fide & vocavit in consentanea caritate; laboremus pro viribus (*d*) in vinculo pacis unitatem spiritus possidere, sicut scriptum est: Obsecro vos, fratres, per nomen Domini Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

Ad Eph. 4. 3.

1. *ad Cor.* 1. 10.

Adhortatio ad caritatem, directa ad Fratres Minores.

Caput hirsutum, & horrentibus comis, (*e*) nudipedes (*f*) similes Apostolis, (*g*) & consimilia, quædam exterius virtutum præferunt ornamenta.

Nudipedes Apostolis similes.

Si vero solvatur tunica desuper contexta per totum (*h*); quod per crucifixores Domini non est factum; si infletur alter ad alterum; si manus erigatur adversus oculum; si oculus despiciat manum; (*i*) sub ovili pelle latitat tunc lupus, sub columbina simplicitate corvus crocitat, sub Christi superficie tegitur Antichristus.

Jo. 19. 23.

Videte vocationem vestram, pusillus grex, & luce clarius cognoscetis, per unanimitatis concordiam res virtuosiores effici, quas videmus per animositatis discordiam separari, & dissipari.

1. *ad Cor.* 1. 26.

Luc. 12. 32.

Vos elegit Deus, ut sitis vinea parvula, (*k*) quam transtulit de Ægypto, (*l*) quæ dilatatis propaginibus Mundo vinum influit universo.

Ps. 79. 9.

Vos lilium inter spinas lucetis, & redoletis per innocentiam, & patientiam, sicut gratiosus iste flosculus pullulatis.

Cant. 2. 2.

Vos domus super solidum, nec ventos, nec flumina formidatis.

Luc. 6. 48.

Inundaverunt aquæ, totiusque Mundi diluvium arcam non potuit superare, nisi

Gen. 7. 17.

quod

(*a*) Sive in conficiendis tabernaculis, tentoriis, conopæis, aut aulæis, ex consutis pellibus. Ita Sa, Mariana, Menochius, Tirinus, Gordonus, aliique Interpretes exponentes illud Act. 18. 3. de *scenofactoria arte*, quam d. Apostolus exercebat.

(*b*) Per *semicinctia* intelliguntur zonæ minus latæ, secundum Isidorum Etymol. Lib. 19. cap. 32. secundum alios vero genus vestis brevissimæ, pro ventris verendorumque tegumento. Vid. Interpretes Act. 19. 12. ubi *semicinctia* nominantur.

(*c*) Hæc etiam in Rituali Card. Ludov. Madrutii ad usum Eccl. Trident. cui Episcopus præerat pag. 178. Edit. Brixien. 1583. in cujus Epistola prævia ipse testatur fuisse *ex antiquioribus, iisque optimis, & probatissimis, ac Rom. Ecclesiæ conformibus excerptum*.

(*d*) Alibi *pro posse*; sed *pro posse*, & *pro viribus*, habet etiam Serm. 2. de plur. SS. Confess.

(*e*) Forte alludit ad antiquiores illos Fratres Minores, qui si fides sit Petro Galesinio in Vita S. Bonav. cap. 9. *capite aperto, capillisque promissis, ac sparsim diffluentibus, rituque pastorum incedebant*. Quibus scilicet Innocentius III., teste ipsomet S. Bonaventura in fin. cap. 3. Legen. ma. S. Franc., *fecit coronas parvulas fieri, ut verbum Dei libere prædicarent*. Porro *horrere capillos* habet etiam Tibul. Lib. 2. el. 3. ver. 23.

(*f*) Hanc habet vocem & Tertul. de Pall. cap. 5.

(*g*) D. ipse Bonav. in Epist. sive Opusc. *de eo quod Christus, & Apostoli, & Discipuli ejus, discalceati incesserunt, sive de Sandaliis Apostolorum*, data opera ostendit, quod ipsi aut *nudis pedibus incesserunt*, vel *sandaliis utebantur*, in quibus scilicet *neque pes tectus sit, neque nudus ad terram*. Vid. Cornel. a Lap. Comment. in Cant. Canticor. cap. 5. ver. 3.

(*h*) Eodem sensu Exposit. in Psalter. Ps. 132. & Exposit. in cap. 23. S. Luc. nec non Comment. in Jo. cap. 19. num. 1250.

(*i*) Alludere quoque videtur ad *dissidia Fratrum*, de quibus idem Galesin. loc. supra cit.

(*k*) *Vineam parvulam* heic vocat Religionem FF. Minor. sicut in Prol. Legen. S. Clar. *parvam naviculam*.

(*l*) De hujusmodi translatione *ex Ægypto* ad fin. Legen. ma. S. Franc.

1. Cor. 4. 15. ac 1. Pet. 2. 2. quod eam extulit in sublime (a). Vos in Christo Jesu geniti per Evangelium, de vestræ professionis titulo conformari debetis pro viribus Evangelicæ puritati. (b)

Virtuosum Nomen, quod renovat mentes. 23. O virtuosum Nomen Iesu! quod renovat mentes, mentes peccatorum nimia vetustate (c) sordentes. Peccatores fuerunt Corinthii, quibus proponebat Apostolus: 1. ad Cor. 6. 11. Hæc quidem aliquando fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Macula, libido, & reatus peccati. Macula deformavit animam; sed abluti estis. Libido contraxit immunditiam; sed sanctificati estis. Reatus obligavit ad pœnam; sed justificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui liber Christus ab illis liber. extitit a macula, liber a libidine, liber a reatu peccati. (d) Et vos, fratres, AdRom. 13. 14. 1. Petr. 3. 16. mentibus, quasi viribus, renovatis induimini Dominum Iesum Christum, ut Christi conversationem in vestris corporibus prætendentes habeatis indumenta necessitatis ad meritum, utilitatis ad præmium, & honestatis apud alios ad exemplum. Si Christum attendis, & in ejus similitudinem te transformas, utique renovaris. Si Iesu respicis altitudinem, nemo illo sublimior: si dejectionem, nemo reperitur humilior. Ipsum imitari potes, eidem æquari non potes. Descende post eum per profundissimam humilitatem, ascende post eum per altissimam caritatem. Induimini Iesum Christum, sicut lana colorem, sicut aer lucem, sicut ferrum ignem. Illa exterius tingitur; ille interius penetratur; illud in ignis naturam interius & exterius quodammodo transformatur. Colorem repræsenta in conversatione, lucem in discretione, sed ignem in dilectione (e). Sicut enim Exemplum ferri. ferrum in ignem missum magis efficitur ignis, quam ignitum (f); sic viri perfecti in caritate (g), vel induti dixerim, aut imbuti, caritas videntur potius, ut emphatice loquar, quam caritate succensi. (h) Fiamus igitur alte- Exempla alia lanæ, & aeris. rabiles, & velut lana formabiles, scilicet sine pertinacia: sicut aer pervii, in innocentia pueri: solidi quemadmodum ferrum in constantia, non cedentes in sustinentia terribilium propter Christum. (i)

24. O virtuosum (k) Nomen Iesu! Virtuosum Nomen, quod reparat vires. quod reparat vires. Claudo dictum est in Actibus Apostolorum: Act. 3. 6. In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula; & statim debilitas effugit, virtus restituitur progressiva. Ubi curat ars, vel Medicus, ægritudinis, aut debilitatis remanet indicium; ubi vero Iesus, vel ipsius virtus, nihil hujusmodi remanet, neque cicatrix, neque symptoma, neque vestigium, neque signum. Surge, inquit, & ambula, quod & fecit. Sic curata Petri Socrus a Domi- Luc. 4. 39. no Iesu, surrexit, & illico ministravit. (l) In domo Petri non vina, sed la-

(a) Alludere videtur ad persecutiones ab osoribus altissimæ paupertatis suo tempore excitatas, de quibus Fratres Minores, ipso duce, ac Generali Ministro, feliciter triumpharunt.

(b) Hoc ait; quia *tota Regulæ Fratrum Minorum substantia de fonte trahitur Evangelicæ puritatis*, Exposit. in Reg. FF. Minor. post init.

(c) De hac *vetustate* idem in 4. Dist. 17. Par. 1. Dub. 4.

(d) De *peccati macula* in eod. 4. Dist. 18. Par. 2. Dub. 4. De *libidine peccati* in 2. Dist. 31. Art. 1. Q. 3. in concl. ac ibi Dist. 36. Art. 1. Q. 2. ad 1. nec non inibi Dist. 42. Dub. 1. *de reatu peccati fundato super maculam, & deformitatem*. Ab his autem omnibus *Christus liber extitit*; quoniam nec culpam, neque *illos defectus, qui non tantum sunt ex culpa; sed etiam via ad culpam, non decuit Christum assumere: quia Christus fuit minister justitiæ omnino segregatus a peccato*, 3. Dist. 15. Art. 1. Q. 2. in concl. Item Ludolphus de Saxon. in Vita Jesu Christi cap. 10. „ Cum tria sint in peccato, scilicet macula, culpa, & reatus; patet quod quoad omnia ista peccatum remittitur per Nomen Jesu. Unde Joannes: Remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. “ 1. Jo. 2. 12.

(e) Heic quoque similiter desinentia.

(f) Hoc exemplo pariter utitur Richar. Vict. Tract. de gradibus caritatis violentæ; nec non ipsemet D. Bonav. in fin. cap. 7. De præparat. ad Miss.

(g) De his part. 1. de Eccl. Hierarch. cap. 2. ab initio.

(h) Est enim *caritas ad modum materialis ignis calefactiva*, ac etiam *similis virtuti conversivæ*, Serm. 2. de plur. SS. Confess.

(i) Ibi: *Amor enim facit pœnas contemnere, & ipsam mortem appetere; immo facit quasi non sentire*. Mors tamen est ultimum terribilium. Vox *sustinentiæ* est in Vulg. Eccli 2. 16. ac 1. Thess. 1. 3.

(k) *Virtuosum* heic crebro repetitum est etiam in 3. Dist. 16. Art. 2. Q. 1. in fine, & alibi sæpe.

(l) Pariter Exposit. in d. cap. 4 Luc. ibi „ Hoc est certum perfectæ curationis indicium, „ quia nullæ remanserunt reliquiæ; quia statim facta est potens ad motum, & potens „ ad obsequium. Surrexit enim, & ministrabat eis &c. “

lacrymæ fundebantur. Intravit Iesus, non tam epulas accepturus, quam sanitatis officium redditurus: aspexit languentis gemitum, febrientis (a) incendium, desperatæ periculum, qui pepulit morbum. Et ut scias, quia sic Iesus morbos effugat, ut vires pristinas mox reducat, surgit mulier, & ministrat. Et Iesus ad Paralyticum mox curatum: Surge, inquit, & ambula, & tolle lectum tuum. Ubi quæso ferrum, ignis, sectio, sive alia species Chirurgiæ? Ubi victus aridus, potus tenuis? Ubi tandem amara potio medicinæ? Deitatis suæ potentiam operis attestatione ostendit, dum dissipati corporis componit membra, artus consolidat, nervos constringit, gressus ad cursum suscitat in vivo cadavere, vel sepulto. Paralyticus enim erat, & jacebat in lecto (b). Tollit lectum, portantem portat, vices commutat oneris, ut quod erat testimonium pristinæ infirmitatis, fieret postmodum probatio præteritæ præstitæ sanitatis. (c) Propter hoc fideliter, & fidenter ait Petrus: Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. (d) Hæc est virtus illius Nominis, quod per Apostolos, & Apostolicos viros virtutibus clarificabatur, & signis. Propter hoc diabolus reddiderat puerum surdum, & mutum; quoniam æstimabat eum non posse, curari, qui non audiret Nomen Domini nostri Iesu Christi. Sed ad tactum Domini Iesu diabolus effugatur, clausa patent, vincula solvuntur, redditur sermo, redit auditus, & tota super hominem reparatio. Solus deflet diabolus, (e) quod possessione diutina spoliatur.

Luc. 5. 23. & seq.

Act. 4. 10.

Mar. 9. 24.

Ibi 26.

25. Et nunc Domine Iesu Christe, dum virtuosum Nomen tuum balbutientes prosequimur, virtutem ejus in occultis nostris ægritudinibus sentiamus. Exeat de te virtus, restringatur sanguinis nostri fluxus. Dat fiduciam suspirandi ad te, tam pietas Nominis, quam sanitas ad hujusmodi invocationem Nominis toties subsecuta; sed obsistit fiduciæ pudenda necessitas, infirmitas verecunda. Urget nos tam tuæ pietatis immensitas, quam nostri doloris multiplicitas; sed cohibet accessum, & reprimit nostri fœditas ulceris, & tuæ supereminentia (f) pietatis. In quodam dubio constituti, a tuæ faciei præsentia formidamus, & si vulnus lateat, nos perimus. Sed Apostolum Petrum mihi consulentem audio: Non est in alio aliquo salus; nec enim aliud Nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, nisi Nomen Domini nostri Iesu Christi. (g) Non inquinatur puritas solis ex stercore, non abhorretur Medicus ex pertractato vulnere. Curat Medicus verecunda membrorum, purgat effluentem saniem; hoc non injuriam reputat, sed honorem. Sic exuberat ad laudem Domini nostri Iesu Christi, quod vulnera nostra curando respicit, tangit ad remedium Iesus, visitat ad salutem. Oculos majestatis perpetrata non offendit iniquitas, non præsens lædit infirmitas; sed addita vulnerum contumacia, sed contradicentis rebellio, sed obstinatus animus, & voluntas. Nomen ergo tuum Domine Iesu Christe, quod invocatum est super nos, magnificetur in nobis per tuæ virtutis judicium, & nostræ sanitatis experientiam, cui cum Patre, & Spiritu sancto, est omnis honor

Invocatio devota D. N. J. C.

Luc. 6. 19. & 8. 46.

Act. 4. 12.

Jac. 2. 7.

Act. 19. 17.

(a) Vindobon. *febricitantis*.

(b) *Reddit enim ægritudo Paralysis inhabilem ad standum, & inhabiliorem ad operandum, & inhabilissimum ad ambulandum*, d. Exposit. in c. 5. S. Luc.

(c) De qua ibi: *Imperat ei Dominus rectitudinem status, fortitudinem actus, promptitudinem motus, quibus obtentis efficitur perfecte sanus*.

(d) Inibi pariter conjungit utrumque miraculum paralytici & claudi inquiens „Paralytico „imperat actum, qui non potest competere „nisi sano, scilicet surgere, cum dicit: *Surge*. „Sicut Petrus claudo: *In Nomine Jesu Christi* „*Nazareni surge, & ambula &c.*"

(e) Utpote qui *maxime adversatur, ne quis ab eo obsessus convertatur ad Christum*, quemadmodum idem Interpres loquitur Exposit. in cap. 9. S. Luc. ubi hoc ipsum refertur miraculum.

(f) Usus adjectivis & substantivis addendi *super*, D. Bonaventuræ alibi perquam familiaris.

(g) *Nisi &c.* non est de textu, sed D. Bonaventuræ additamentum ad textum. Hinc docent nedum idemmet Bonav., sed & Hugo Vict. Magister, Halensis, Albert., S. Tho., Marsil., & Gabriel, quos citat, & sequitur Gregor. a Valentia, post Evangelii promulgationem opus esse fide explicita Christi Domini, necessitate non tantum præcepti, sed medii, ad justitiam, æternamque salutem.

nor & gloria in sæcula sæculorum. Amen. Deo gratias. (*a*)

SERMO QUARTUS.

De Nomine Jesu gaudioso, & quatuor ejus effectibus.

Cant. 1. 2. ac seq.

26. *Oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulæ dilexerunt te: exultabimus, & lætabimur in te.* Petrus & Paulus Principes Fidei Christianæ, Nominis Iesu Christi notitiam diffuderunt fideliter, & efficaciter toto Orbe terrarum. Non enim erat agnitum Nomen Jesu ante Incarnationem Filii; propter quod ait sapientissimus Salomon: Quod est nomen Filii ejus, si nosti? Nam tanti Nominis illi non debebantur deliciæ, qui carnales delicias quærebat in carne. Nomen etiam Jesu non est revelatum Moysi; sed nomen potentiæ, quod vocatur Adonai, (*b*) quod pro temporis competentia (*c*) congruebat, & pro populo subdito timore servili. Non pietatis, sed severitatis, non amoris, sed timoris, plenum erat Nomen Dominicum. Ecce, inquit Isaias, nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum, labia ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus quasi ignis devorans. Magnum & prorsus terribile nomen ejus, qui cum ardore venit ad comburendum, cum furore ad sæviendum, cum pondere ad terrendum. Sed in Mariæ visceribus invenit ardor, furor, pondus dulcedinem; redactus est ardor ad temperiem, furor ad mansuetudinem, ponderis gravitas ad tolerabilem levitatem. Ecce ergo amor & gaudium, unde Nomen Filii (*d*) credimus appellatum; quoniam *oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulæ dilexerunt te; exultabimus, & lætabimur in te.* Habes igitur Nomen Domini gaudiosum. Hoc est enim effusio cum gaudio, quod oleum cum Jesu Dei Filio; effusio enim signum est gaudii. Nomen autem Jesu sub metaphora describitur olei; est enim oleum curamentum (*e*) in languoribus, mitigamentum in laboribus, illuminamentum in obscuritatibus, condimentum in saporibus. (*f*) Languet peccator in transgressione, laborat pœnitens in expectatione, caligat justus in hac confusione, perfectus expectat in hac peregrinatione. Et tu Domine, Domine, fac nobiscum propter nomen tuum; quia suavis est misericordia tua. Diffundatur oleum de Nominis tui suavitate. (*g*) Percipiat peccator veniam, pœnitens victoriam, justus notitiam, perfectus fruitionis experientiam (*h*), omnis lætitiam. Da veniam in contaminatione, victoriam in tentatione, notitiam in meditatione, fruitionis experientiam in oratione.

Prov. 30. 4.

Adonai nomen.

Isa. 30. 27.

Magnum & prorsus terribile nomen.

Nomen Jesu sub metaphora olei descriptum.

Ps. 108. 21.

Divisio Jesu Nominis gaudiosi cum distinctione, & dilatatione.

27. Audi veniam in Jesu Nomine ministratam: Jesu fili David miserere mei. Et statim quod petierat factum est ei. (*i*) Sic misericordia, Fratres, a misericordiæ fonte descendit. Et David post peccatum misericordiam istam petiit: Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Ecce Rex potentissimus, & multarum gentium victor egregius, cum se audiisset a Propheta Nathan redargui, peccatum suum non erubuit publice confiteri. Non, uti mos est, allegationibus excusat callidis, non callosis (*k*) artificiis; sed a vitiis absolvi meruit, quia sua vitia non defendit. Dicit (*l*) Judici: Miserere mei, & jam locum non relinquit examini, vox ista non discutitur a misericordiæ Filio, (*m*) David misericorditer exaudi-

Venia in Jesu Nomine ministrata.
Luc. 18. 38. ac seqq.
Cæcus Jesu Nomine corpore, & mente sanatus.
Misericordia a misericordiæ fonte descendit.
Ps. 50. 1.

2. Reg. 12. 13.

(*a*) De hoc *Deo gratias* vid. cap. 5. de Perfect. vit. ad Soror.

(*b*) In Cod. nostro Bernardiniano A. I. 40. ad calcem in Interpret. Nom. *Adonai Dominus, vel Dominator.*

(*c*) *Competentia* pro *convenientia* est apud Gel. Lib. 1. cap. 1.

(*d*) Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 3. sub ver. 12. num. 216. „ Nomen Dei vetus est „ *Dominus*; Nomen novum *Jesus*, id est, Sal„ vator." Vid. quoque Vol. 1. de sacr. Script. Myster. § 48.

(*e*) De hac voce *curamentum* vid. Glossar. Ducang.

(*f*) Prædicta similis definentiæ a stylo Bonaventuriano haud dissona; & ait ipsemet D. Bonav. Exposit. in cap. 1. Cant. §. 20. *In oleo dulcis refectio, medicinalis mitigatio, noctium illuminatio.*

(*g*) Ibi §. 19. „ Potest per Nomen intelligi „ personæ ejus notitia & fama, quæ tota est „ suavis, & ubique diffusa, & super alios li„ quores suavitatis supernatans quasi oleum: „ *Oleum effusum nomen tuum.*"

(*h*) Est quippe Nomen *beatificum*, inquit cit. Comment. in Apocal. ibi n. 217.

(*i*) Vide sis D. ipsum Bonav. Exposit. in Luc. ibi.

(*k*) *Callosis* pro *malitiosis*. Ita Isid. Gloss. in Amalth. Onomast. Josephi Laurent.

(*l*) Lambac. *dicitur*.

(*m*) *Misericordiæ Filio*, sicut Divinus Pater dicitur

ditur. (a) Hac unica possunt rei per sententiam definitivam contra leges civiles absolvi. Filioli mei, dicit Joannes, hæc scribo vobis, ut non peccetis; sed si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. O consistorium (b) Trinitatis ordinatum! Peccator plorans postulat, Filius impetrat, Pater condonat, Spiritus sanctus lætificat. Siquid ergo Patrem petimus in Nomine Filii, credamus certitudinaliter (c) obtineri. Inde post tristitiam sequitur gaudium, sicut post nubilum & pluviam temperies & serenum. Gloriabuntur ergo in te, Domine, omnes, qui diligunt nomen tuum, & sperent in te qui noverunt nomen tuum. Ubi enim est peccati remissio, subsequitur necessarie & exultatio. Tunc autem noveris te verissime veniam percepisse peccati, quando post detestationem, & gemitus, cor tuum nequaquam senseris vitiorum illecebris vel imaginatione perstringi. Unde quidam ait: Tunc demum præterita nobis vitiorum contagia remissa credenda sunt, cum fuerint de corde nostro præsentium voluptatum desideria, pariterque passiones depulsæ.

1. Jo. 2. 1. ac seq.

Ps. 5. 12. ac 9. 11.

Cujusdam sententia.

28. Audi victoriam per Jesum, & lætitiam. Deo gratias, inquit Apostolus, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Sic fortis athleta post obtentam victoriam, in multiplices actiones exuberat gratiarum. Nihil est, quod ita indicet exultationem mentis, sicut gratiarum actio, & vox laudis. Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Tua est victoria, tibi assume laudem. Invocavi nomen tuum in die tribulationis, eruisti me, & glorificabo te. (d) Propter hoc Apostolus dimicabat lætanter, viriliter, & securus. Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Hic est equus, qui terram ungula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis: contemnit pavorem, nec cedit gladio, & cetera quæ sequuntur. Cohortis humanæ Centurio, Dux militiæ Christianæ, dum oculos levat ad Regem, ejusque vexillum, non metuit vulnera, non discrimina, neque sanguinem, neque mortem (e). Aspicit enim in auctorem, & consummatorem Jesum, qui confusione contempta, id est, calcata, sustinuit crucem. (f) Hinc hortatur nos ad simile prosequendum: Nolite, inquit, timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Unde Petrus Ravennas: (g) Semper eis præmia statuuntur, quibus dura certamina proponuntur, & pro certaminis magnitudine, præmii ponitur magnitudo; quatenus timore rejecto meditentur alacriter pro victoria coronari. (h) Pericula despicit qui tendit ad regnum, victoriæ cupidus non egreditur campum. (i) Sic Philippus Rex Macedonum contra Phocenses processurus ad bellum, coronas laureas (k) mi-

Victoria in Jesu Nomine, & lætitia. 1. ad Cor. 15. 57.

Ps. 113. 1.

Ps. 49. 15.

Ad Rom. 8. 38. ac seq.

Job 39. 21. ac seq.

Ad Hebr. 12. 2.

Luc. 12. 32.

Petr. Chrysol. de terrenor. cura despicien. Ser. 22. ab init.

Philippus Macedonum Rex.

citur *Pater misericordiarum*; & Divina Mater vocatur *Mater misericordiæ*.

(a) Vindobon. uti meum habet apographum: *Vox ista non dissentitur: a misericorde filio David misericorditer exauditur*. Prædicta autem assertio in eo nititur, quod ipse tradit D. Bonav. in 3. Dist. 25. Art. 1. Q. 2. in concl. scilicet *quod nullus post lapsum salvari poterat absque fide Mediatoris*. Id quod maxime credendum erat *his quibus erat revelatum, sicut sanctissimis Patribus*; adeoque & David, qui *Propheta eximius* ab eodem vocatur.

(b) Hujus vocis usus nedum alibi est apud D. Bonaventuram; sed etiam in Vulg. Esther 5. 1.

(c) Adverbium a D. Bona. sæpius adhibitum.

(d) Ita sibi accommodat illa cit. Ps. verba: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me*.

(e) *Valde milites animosi fiunt, dum in vexillum Regis vident, & intendunt*, Serm. de Exalt. S. Cruc., nec non Serm. 4. de uno Martyre ex S. Bernardo: *Bonus miles suas plagas non sentit, dum benigni Ducis vulnera intuetur*. Item ibi: *Quis miles deficit in bello, ubi Regem suum viderit pro se vulneratum?*

(f) Ibi.

(g) Sub nomine Petri Ravennatis alibi quoque a D. Bonav. allegatur.

(h) Ly *quatenus* usque *coronari*, non sunt verba laud. Chrysol. sed nostri Auctoris, quorum loco hæc sunt apud ipsum Chrysol. *Hinc est, quod discipulis suis Christus locum ponit in præmio, ut in certamine non cedant periculis, non timori*.

(i) Apud eumdem Chrysol. *nescit timere*.

(k) Est enim *laurus triumphis dicata, victoriarum nuntia*, & ea *victorum capita coronantur*, ut ex Plinio, ac Isidoro, ait Vincent. Bellovac. in Spec. natur. L. 13. cap. 15. Vid. Flor. L. 2. c. 7.

milites suos sumere præcepit, & de hostibus triumphavit. (a) Sic pusillus grex duodenus primitiæ Ecclesiæ, tot vicit, & fregit genera bestiarum, quot jugo Christi subdidit differentias nationum. Vere bellatores inclyti, qui flecti non poterant, sed occidi; testimonium perhibentes verbo Dei, & testimonium Jesu Christi, participes in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu. Sic enim in Esdra (b) scriptum est: Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur; Ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi Angelum, & dixi: Qui sunt hi, Domine? Qui respondens dixit mihi: Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, & confessi sunt nomen Dei: modo coronantur, & accipiunt palmas. Et dixi Angelo: Ille juvenis quis est, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, quem in sæculo sunt confessi.

Apoc. 1. 2. ac 9.

Esdr. 4. c. 2. 42. ac seqq.

29. Audi notitiam, & lætitiam: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abii, & lavi, & vidi. (c) Visio pertinet ad cognitionem, unctio vero ad exultationem. Novimus, quoniam siquis oleum in ore tenuerit, & ad aquarum profunda descendens, illud efflaverit, reddit aquæ superficiem clariorem, & abscondita producit in lucem. (d) In tenebris usque adhuc sumus, caligat oculus, cespitat gressus, attrectat manus, non recedit nubilum, non nobis manifestatur occultum, non recipimus visum; nisi Jesus suæ refulgentiæ (e) lumine radioso, vel radio luminoso, notum fecerit in cordibus nostris Nomen suum. Lumen est enim Nomen Jesu, quod in æthere cordis nostri mysteria reserat; sicut lumen Solis materialia manifestat. Dictionum connexio mihi ministratur exterius per sermonem; sed nisi Jesum docentem interius habeam, vocum occultam ignoro virtutem. Unde beatus Dionysius ait: Jesum invocantes illud Verbum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quid mirum, si doceat liber vitæ, si revelet arcana Magister discipulis, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi? In hoc libro Patres nostri per contemplationem, & meditationem, antiquitus sic studebant, quod de Divinis mysteriis eruditi, libris aut Magistris præstantioribus non egebant. (f) Tu vero quanto magis a terra subtraheris, & ad alta sustolleris, dum ad Jesum converteris intuitum, recipis lumen ipsum. Nam Apostoli ad montis supercilium jam assumpti, & in mentis specula constituti, (g) levantes oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum. Nos interim velut in monte exerceat medio, donec perfecte nos doceat, qui magisterii sui cathedram posuit in Cœlo. Audi Sponsæ Canticum: (h) Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum. O limpidissima veritas! (i) O defæcatissima claritas! Ibi, inquit, me docebis, ut agnoscam verum Deum, & quem misit Jesum Christum. Ibi nosse nostrum non habet errorem, nec esse defectionem, nec velle offensionem, nec posse obviationem. Illuc properet qui desiderat edoceri, ubi erunt omnes docibiles Dei. (k) Ex illa vero scientia vi amoris Doctoris nostri Jesu Christi maxime fervebimus, non qualiter hic ferve-

Notitia in Jesu ..., & ... Jo. 9. 11.

Ambrosius L. 1. in Hexaem. c. 9. n. 33.

Dionys. L. de Cœlest. Hierarch. c. 1.

Jo. 1. 9.

Ad Coloss. 2. 3. Ex studio libri vitæ quantus profectus.

Matth. 17. 8.

Cant. 8. 2.

Jo. 17. 3.

Jo. 6. 45.

(a) Vid. Justin. Historiar. Lib. 8.

(b) Vid. supra Serm. 2. num. 17. not. e.

(c) Vulg. *& abii, lavi, & video*; sed ut supra ipsemet D. Bonav. Comment. in Jo. ibi num. 662. & Codd. ibi laudati.

(d) Verba S. Ambr. supra cit. sic sonant: *Quid miramur si Deus locutus est lucem, & caliganti mundo lumen emicuit, quando si quis inter aquas mersus oleum ore emiserit, clariora faciat ea quæ profundi tegebantur occultis*.

(e) Vox a D. Bonav. sæpe adhibita.

(f) De hoc videri potest luculentissimum exemplum in S. P. Francisco, uti patet in ejus Legen. ma. cap. 11. ubi agitur *De intelligentia Scripturarum, & spiritu Prophetiæ*. Quantum etiam ipse D. Bonav. more Majorum profecerit in studio libri vitæ, testatur ejus Vita apud Octavianum de Martinis, Magistrum Robertum &c.

(g) *Et ad quietem contemplationis perducti*, cap. 1. Itiner. ment. in Deum.

(h) *Canticum* in singulari vocandum censet etiam Præfat. in Cant. §. 13. & alibi pluries.

(i) *Serenissimam veritatem* quoque appellat ad fin. cap. 5. sui Itinerar.

(k) Pariter Exposit. in Cant. ibi §. 323.

venimus. Idem erit habitus caritatis, (a) alius & alius vero modus. Pro magnificis enim, & mirificis ejus donis illa dilectio plus est habitura fervoris; sicut & vinum conditum pro saporis efficacia amplius est aliquid, quam vinum. Dabo ergo tibi poculum de vino condito; quia vinum inebriantis caritatis, (b) quod dixisti cum Apostolis tuis te bibiturum in regno, (c) multo ferventius, quam in statu viæ fuerit, tibi, Domine, præsentabo. Licet homo per naturam, ero tamen aliquid futurus per Deiformitatem gloriæ quodammodo plus quam homo. (d) Et vinum, inquam, malorum granatorum, quasi sub dispari claritate (e) per gaudium. Vel certe quoniam unitas & unanimitas pro omnibus erit una (f); tamen pro officio, pro religione, pro voto, pro merito factorum, in aliis & aliis specialior est futura (g). Propter hoc erat olim in gloria populus Judæus, quia notus in Judæa Deus, & in Israel magnum nomen ejus; nunc vero, quoniam perdidere Jesum, cæcitas perseverat in populo Judæorum. Non intuentur vultus Moysi claritatem, solam habent superstitionis superficiem, non sapientiæ veritatem. Et propter hoc fosso pariete deportatur humeris Ezechiel, in caligine effertur, faciem suam velat; quoniam sedent sine vero Deo Judæi, sine altari, sine sacrificio, sine Principe, sine Rege.

Luc. 22. 18.

Ps. 75. 2.

Exo. 34. 33. & 2. ad Cor. 3. 13. ac seq. Ezech. 12. 5. ac seq.

Experientia fruitionis in Jesu Nomine.

30. Audi fruitionis experientiam in Iesu nomine; quoniam tibi exhibeo in ejus oratione, non pinguedinem tantum ab oleo, sed etiam dulcedinem ab unguento. Ideo Iesu Nomen non separabis a Christo. Propter hoc, teste Matthæo, dicebat Iudæis in passione Pilatus: Iesus qui dicitur Christus. (h) Quoniam sicut ille beatus Dionysius Theologus ait: Credimus Divinissimum Iesum, invisibilibus distributionibus intellectuale nostrum Divina dilectione replentem; (i) ut scilicet hauriamus aquas sapientiæ & salutis in gaudio de fontibus Salvatoris; (k) & contristatis dicamus: Confitemini Domino, & invocate nomen ejus. Hoc est Nomen jucundum, est & suave gustanti; cum sit mel ori, melos auri, jubilus cordi. (l) Sicut scriptum est: In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, & ut musica in convivio vini. Frequentius, Fratres, experimur in nobis, quod subito replemur angore, mœstitiæ pondere premimur, aridi reddimur, horret cella, lectio displicet, vagatur animus, typhus & rigor in toto sentiuntur affectu; quantacunque prolongetur oratio, magis tepiditate gravatur, quam suavitatis dulcedine condiatur. Nec regni desiderio, nec gehennæ supplicio, somnus ille letargicus aut solvitur, aut fugatur. Et facto modico temporis intervallo, dum residemus solitarii, subit alacritas gaudii tam immensi, quod lingua non loquitur, nec oratione verbi profertur; sed angustia sensus humani transcenditur, & sensibus conglobatis mens cujusdam luminis infusione illustrata, & cujusdam liquoris ebrietate potata, tanta repletur lætitia, velut in momento temporis, si tamen temporis, ut nihil proferat, nihil conferat tantis bonis, tantisque deliciis. Puto, quod illa tristitia est, cedentibus interim aliis causis, dum Iesu manifestavit absentiam; cujus Nomen humiliter invocatum ex intimo desiderio, secretoque silentio, renovavit cum Jesu reversione lætitiam. Non aderat Jesus, moritur Lazarus, mæstitia repletur domus; sed ecce Jesus domum ingreditur (m), Sorores ex sua præ-

Matth. 27. 17. Dionys. de cæl. Hierarch. c. 4. par. 3.

Isa. 12. 3.

Ps. 104. 1.

Eccli 49. 2.

Jo. 11. 21. ac seqq.

(a) In gloria enim perficitur, non *evacuatur*; sed *evacuantur habitus fidei, & spei*, 3. Dist. 31. Art. 2. Q. 1. & 2. in concl.

(b) De *caritate inebriante* vid. cap. 2. Incend. sive Incent. amoris.

(c) Sive in *vita æterna*, Exposit. in Luc. ibi.

(d) Breviloq. Par. 7. cap. 7. „ In præmium „ datur ei *deiformitas gloriæ*, per quam Deo „ effectus conformis, & ratione ipsum videat „ clare, & voluntate diligat plene, & memoria retineat in æternum &c. "

(e) Sicut secundum Apostolum 1. ad Cor. 15. 41. *Stella differt a stella in claritate*, 4. Dist. 49. Par. 1. Q. 6. in Fundam.

(f) In cit. Breviloq. ibi.

(g) In cit. 4. ibi in concl.

(h) Item Matth. 1. 16. *De qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.*

(i) Interprete Ambrosio Florentino fol. m. 75. retro: *Scimus autem augustissimum Jesum, supersubstantialiter odorum esse, intellectuale nostrum spiritualibus distributionibus Divina voluptate replentem.*

(k) In Lig. Vit. Tit. *Jesus translanceatus.*

(l) Sic Lib. 1. Phar. ex S. Bernardo in Cant. Serm. 15. post med.

(m) Sumitur huic τὸ *ingreditur* pro simplici *gradior*, quod est incedere, ire, uti accipit Planc. ad Cic. L. 10. Famil. ep. 17. quia hæc extra Marthæ & Mariæ domum contigerunt.

præsentia consolantur, (*a*) & Lazarus suscitatur. Hinc & ipsa Maria tempore passionis, post tam multas salsugines, & amaritudines progreditur ad sepulchrum, quærens, ut ait Angelus, Iesum Nazarenum, crucifixum. Iesus salus, Nazarenus floridus interpretatur. (*b*) Crucifixum additur, ut scilicet habeas salutem, florem, & crucem, & in omnibus consolationem. Crux te reficat (*c*) in operatione; flos te lætificat in affectione; Iesus te certificat (*d*) de salute. Propter quod Crux Dominica figuræ fuit perpendicularis, & ut signum ponitur in biviis; flos jucundus oculis spem fructus annuntiat subsequentis; Iesus autem ipse est benedictus & beatissimus fructus ventris. Fructus, inquam, speciosissimus ad videndum, suavissimus ad odorandum, sapidissimus ad gustandum, pretiosissimus ad habendum (*e*). Propter hoc Sponsa describtura Dilectum suum in Cantico ait: Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis. Trahit enim Iesus in se omne desiderium, & omnem satiat appetitum (*f*), cujus perdulcissima gratia nos perducat ad ipsum, qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Mar. 16. 6. — *Cant. 5. 16.*

SERMO QUINTUS.

De Nomine Jesu gratioso sub multiplici respectu.

Ad Heb. 13. 8.

31\. *Jesus Christus heri & hodie, ipse & in sæcula.* Quoniam tam præteritis, quam præsentibus, & futuris, in Nomine Iesu Christi gratiæ ministratur affluentia, bene Nomen Domini Iesu Nomen dicitur gratiosum, omnis gratiæ videlicet contentivum (*g*). Gratia enim, quam in primis parentibus Adam & Eva perdidit humana natura, recuperavit penitus in Nominibus (*h*) Iesu & Mariæ. (*i*) Ave, inquit Angelus ad Mariam, gratia plena Dominus tecum; invenisti enim gratiam apud Deum. Et ad Filium Pater (*k*). Invenisti gratiam coram me, & teipsum novi ex nomine (*l*). Hoc est Nomen Iesu, quod a Patre fuit agnitum ab æterno, præfiguratum in lege, tempore opportuno spirans gratiam, & infundens populo Christiano. Revelabitur, ait Esdras, Filius meus Iesus cum his, qui cum eo jucundabuntur. (*m*) Quia vocatum est nomen ejus, priusquam in utero conciperetur. Et Propheta de Iesu loquens ænigmatice, sive figuraliter sic testatur: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, (*n*) & vocabitur nomen ejus Emmanuel. Quod est interpretatum Nobiscum Deus (*o*); nobiscum magis, quam cum Iudæis, quoniam gratiam abundantiorem nobis exhibuit ipse, quam illis. Cum illis erat per potentiam majestatis suæ; sic enim per essentiam, præsentiam, & potentiam est ubique (*p*): sed nobiscum per participationem, & infusionem gratiæ (*q*). Licet ergo notus in Iudæa Deus; tamen veris Israelitis (*r*) secundum speciem magnum apparuit Nomen

Luc. 1. 28. ac 30. — *Exo. 33. 12.* — *4. Esdr. 7. 28.* — *Luc. 2. 21.* — *Isa. 7. 14.* — *Matth. 1. 23.* — *Emmanuel, id est, Nobiscum Deus.* — *Deus ubique per essentiam præsentiam, & potentiam.* — *Ps. 75. 2.*

(*a*) Sicut *consolo* activ. habet Var. apud Non. c. 7. n. 50. ita *consolor* pass. Asinius Ciceroni.

(*b*) Vid. supra Ser. 1. num. 13.

(*c*) Hoc verbum sæpe adhibitum a D. Bona. in Breviloq. ac etiam alibi, palam evincit futilem esse Oudini censuram, qua ipse propter idem verbum Opusculum ejus certissimum inscriptum; *Parvum bonum*, *Regimen conscientiæ*, sive *Incendium*, aut potius *Incentivum amoris*, a Bonaventuræ catalogo rejiciendum censuit.

(*d*) In supradictis rursus apparent similiter desinentia Bonaventuriana.

(*e*) Superlativorum repetitio apud D. Bona. haud infrequens.

(*f*) Non dissimiliter Exposit. in Cant. ibi. Sic expletur omnis appetitus *Sponsæ Cantici Canticorum*, & hoc ipsum *decantare potest*, *dum sponsum suum videt & audit*, *odoratur*, *gustat*, *& amplexatur*, cap. 4. Itiner. ment. in Deum.

(*g*) Adject. a D. Bona. alibi quoque usurpatum. Sed & *gratiosum* pro *multa gratia* est etiam apud Nonium Marcellum.

(*h*) Vindobon. *nomine*.

(*i*) De *nomine Mariæ* supra in Meditat. super Salutat. Angel. n. 11. ubi dicitur, quod per Mariam *reparantur perdita*.

(*k*) Ad lit. Deus ad Moysen.

(*l*) Sic Exposit. in Luc. ibi, ubi pariter jungit utrumque textum; sed Vulg. *Novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me*.

(*m*) Supra num. 17.

(*n*) Ita d. Exposit. in Luc. ac inibi S. Ambrosius.

(*o*) Comm. in Cap. 1. Jo. num. 27.

(*p*) 1. Dist. 37. Par. 1. Art. 3. Q. 2. in concl. nec non alibi quoque.

(*q*) Ibi.

(*r*) *Ut simus veri Hebræi*, ait quoque cap. 1. Itiner. ment. in Deum. Et cap. 7. ejusd. loquens de transitu B. Francisci in Deum per contemplationis excessum in monte Alvernæ, quando meruit sacris Christi stigmatibus decorari, dicit, quod evasit *tanquam alter Jacob* no-

Ps. 44. 3.

Translatio Septuag. Interpret.
Cant. 1. 2.

men ejus. Nec tantum apparuit tempore opportuno; sed diffusa est gratia, sicut odor & virtus prosilit ex unguento. Sic enim antiqua testatur translatio: Unguentum exinanitum Nomen tuum. (*a*) Veniebat medicus Iesus ad genus humanum, proferebat unguentum, præferebat in titulo sui nominis, velut in superscriptione pyxidis, medicinæ salutaris officium, reparationis anthidotum, sanitatis prognosticon, gratiæ Sacramentum (*b*). Nomen ejus Iesus salus interpretatur, (*c*) quæ per solam gratiam adimpletur. Sicut ergo infusum unguentum ministrat gratiam sanitatis in corporibus; sic Nomen Iesu dat gratiam sanitatis animabus. Unde scriptum est: Et nunc Domine respice in animas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. In eo quod manum tuam extendas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti Filii tui Jesu. Bene dixi (*d*) unguentum exinanitum, id est, evacuatum, vel effusum (*e*); nam semetipsum exinanivit servilem formam accipiens: & seipsum effudit, piorum cordibus se infundens, liquorem supernum, roremque mellifluum, & cibum manniffluum (*f*), palato cordium offerens, & instillans.

Nomen Jesu salus interpretatur.

Act. 4. 29. & seq.

Phil. 2. 7.

Divisio Jesu Nominis gratiosi cum distinctione, & dilatatione.

32. O gratiosum Nomen Jesu! Quod si in se consideres; invenies ipsum desiderabile, delectabile, mirabile, & venerabile. Si ipsum consideres in effectu, virtus hujus Nominis purgat iniquitatem, illuminat cæcitatem, roborat fragilitatem, ministrat securitatem. (*g*) Si vero consideres, quid ei debeas ex affectu, est memorandum cogitatione, invocandum in tribulatione, annuntiandum in prædicatione, declarandum in actione, ut semper Jesus sit in corde, semper in ore, semper in aure, semper in opere. In corde ministrabit tibi consilium, in ore solatium: in aure sit per præconium, in opere per servitium. Si rursus Nomen Jesu consideres ex virtutum habitu, reperies in hoc Nomine virtutum excellentiam, ut te perfectam doceat Ethicam. Habes enim in Nomine Jesu fidei fundamentum, caritatis nutrimentum, justitiam in agendis, fortitudinem in sustinendis, temperantiam in utendis, prudentiam in eligendis. Singula diligentius intuere, & occurret tibi primitus Nomen Jesu desiderabile, & tam prorsus desiderabile, quod in peccatoribus provocat desiderium; delectabile, quod pœnitentibus ministrat gaudium; admirabile, quod contemplantibus in stuporem vertitur, & mentis excessum (*h*); venerabile a beatis Spiritibus per incessabile laudis officium.

Nomen Jesu desiderabile.
Isa. 26. 8. & seq.

Ps. 119. 13.

Ps. 41. 2. ac seq.

Exemplum Cervi.

33. Nisi enim Nomen Jesu esset desiderabile, quod peccatorum desiderium provocaret, Propheta non diceret: Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ: anima mea desideravit te in nocte. Peccatorum meorum confusus caligine, constrictus gelicidio, velut in nocte teterrima constitutus, dum Nomen audio salutaris, respiro in veniam, Nomen desidero, quod mihi est unica spes salutis. Sicut (*i*) enim cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: Sitivit anima mea ad Deum fontem (*k*) vivum. Cervus inardescente desiderio sitibundus, serpentes naribus attrahit, & veneno hausto fontem aquarum celer.

---

mutatus in Israel, ut omnes viros vere spirituales Deus per eum invitaret ad hujusmodi transitum, & mentis excessum.

(*a*) Sic Exposit. in Cant. ibi, & S. Ambros. L. 1. de Virg. circa init.

(*b*) Procem. in 4. Senten.

(*c*) Supra num. 17. ac 20.

(*d*) *Bene dixi* modus dicendi Bonaventurianus. Vid. Exposit. in Lib. Sap. & Comment. in Apocal.

(*e*) Supra Ser. 4. ab init.

(*f*) Dictum a *manna*. Et non dissimiliter de supradicto *Maria nomine*. velut *dulcissimo*, in d. Medit. super Angelic. Salut. n. 11. ubi dicitur, quod eo *liquescit pectus*, *dulcescit gustus*, *dulcoratur aspectus* leg. *affectus*.

(g) Heic, & in seqq. consueta Bonaventuriana similiter desinentia.

(*h*) De hoc paulo ante cit. cap. 7. Itinerar. ac etiam alibi.

(*i*) Vulg. *quemadmodum*; sed *sicut* etiam cap. 3. Incen. amor.

(*k*) Vid. supra Tract. de Vit. myst. c. 13. n. 45. not. De qua lectione sic Lorinus, „ Multi Codices Latini, & Auctores quoque alii legerunt *fontem*, propter analogiam sine dubio „ cum fontibus, ad quos cervum desiderare „ ante dictum est. Videtur sic legisse hoc loco „ etiam Ambrosius, ac Ludulphus. Eamdem „ præterea præsefert is qui dicitur Hierony„ mus auctor Commentarii, & apud eumdem „ Epistola 26. Tomi noni, qui continet enar„ rationem hujus Psalmi: Haymo, Thomas, „ Hugo Card. Hugo S. Vict., Isidor. Bernar. Ri„ cardus, Pampolitanus, August. in Soliloquiis, & „ alii plurimi Latini: ex Græcis nullus *fontem* legit „ &c. "

lerrime petit, & aqua dulcissima, & purissima satiatus, serpentis venena deponit. (a) Quid igitur mirum, si nos, qui veteris Serpentis venenum hausimus, qui vitiis inflammamur, ad Jesum, qui fatigatus ex itinere super fontem sedet, cum muliere Samaritana cordis inardescentis desiderio currimus, & venimus? (b) Fons enim aquarum Christus Dominus, semper irriguus, semper plenus; fons unde largissime fluunt quæcunque gratiarum fluenta, quæ nostri cordis ariditatem reficiunt, sicut scriptum est: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Jesu; vel ut dicit alia litera, Salvatoris. (c) De tuo siquidem Nomine, Jesu Christe, ubertate semper irrigua, funduntur aquæ salutares copiosissimæ, quæ non solum sitim temperant peccatorum, sed magis provocant desiderium, & æstuare faciunt, donec invenerint quod requirunt.

Jo. 4. 6. — *Christus Dominus aquarum fons.* — *Isa. 12. 3.*

34. Sed ecce desiderium earum si compleatur, delectat animam; & propter hoc occurrit Nomen Jesu delectabile, unde & Psalmista: Psallite nomini ejus, quoniam suave est. Cujus suavitate per interni gustus experientiam palatum cordis sic afficitur, quod oris labiis non profertur, sicut scriptum est: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. (d) Manna absconditum Jesu (e), qui pœnitentes, & agonizantes in mundi solitudine, carnisque certamine, prælibatoria quadam, & dispensatoria suavitate reficit, & delectat. Quod absconditum dicitur, quia dulcedinis illius plenitudinem, quæ solos beatos remunerat, in hoc exilio nullus expectat (f). Sed quod modo nobis est absconditum, fiet completa victoria manifestum. Datur etiam calculus candidus per Jesum, lapis speciosus, quem vocant carbunculum (g), Lucet enim in tenebris constitutus, sicut carbo succensus (h). Et in calculo nomen novum scribitur (cum Nominis Jesu notitia, & dulcedo penetralibus cordis infunditur) quod per solam experientiam gustus spiritualis agnoscitur (i). Quia virtutem hujus Nominis nemo scit, nisi qui accipit. Vocabitur, inquit Isaias, tibi nomen novum, quod os Domini nominavit (k). Et vidit qui hanc suavitatem in duobus expressit; in dulcedine cibi Patribus olim exhibiti, & candore calculi. Quoniam totam replet animam interna lætitia spiritualium suavitatum influentia, quantum ad affectum; & Divinarum theoriarum refulgentia, quantum ad intellectum. Hoc autem est, quando mens in apice constituta, transcendens humanam, & Angelicam Hierarchiam, ad Divinas pervenit theorias, ubi superesplendentibus unita radiis (l), rationes rerum considerans, illuminatur imperscrutabili abysso sapientiæ (m); & tandem præmio

Nomen Jesu delectabile. Ps. 134. 3. — *Apocal. 2. 17.* — *Manna absconditum Jesus.* — *Isa. 62. 2.*

(a) Plinius Hist. Natural. Lib. 8. cap. 32. Glossa Ordinar. apud Lyran. in Ps. 41. & ex Isidoro Vincent. Bellovacen. in Spec. Natural. Lib. 18. cap. 35. nec non Serm. 1. Fer. 4. Pentec. inter editos sub S. Bona. nomine.

(b) Similer modo cit. Serm.

(c) Malvenda: *De fontibus Salvatoris, seu salutis, vel Jesu.* Tirinus: *Ex ejusdem Jesehuah, seu Jesu, id est, Salvatoris fontibus.* Vid. Vol. 1. Comment. in Jo. Evang. cap. 4. num. 218.

(d) Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. ibi num. 149.

(e) S. Bernard. Lib. de Convers. ad Cleric. cap. 21. *Suavitas*, inquit, *Domini est, nisi gustaveris, non videbis: Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Manna absconditum est, Nomen novum est, quod nemo scit, nisi qui accipit; non illud eruditio, sed unctio docet; nec scientia, sed conscientia comprehendit.* Vid. Prol. Itiner. ment. in Deum, nec non cap. ejusd. 7.

(f) Pariter Calmet Comment. in Apoc. ibi.

(g) Sic d. Vol. 2. ibi num. 150.

(h) Haymo, & ante ipsum S. Hieron. Epist. 18. al. in duas divisa sub numeris 192. & 143. ad Damasum Papam quæ incipit: Et factum est, num. 18. nec non ipsos allegans Cornel. a Lap. Comment. in Apocal. ibi „ Calculus „ candidus, inquiunt, vocatur carbunculus; „ eo quod in tenebris quasi carbo ignitus ful„ geat. Hic est Verbum caro factum, sive ipse „ Christus.

(i) Recolantur modo dicta ex Bernardo nec non dicta Vol. 1. Exposit. in cap. 1. Cant. §. 20. col. 81.

(k) Vulg. *nominabit*; sed *nominavit* etiam Cod. noster Bernard. & alter Bibl. Episc. Hugo Card. Lyran. &c. *Nominabit* habet quidem Exposit. D. Bona. in cap. 2. S. Luc.; sed quia inibi, continuo subditur ex Ecclesiaste 6. 10. *Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus* &c. ibi quoque legendum videtur *nominavit*. Maldonatus tam lectionem Vulg. *nominabit*, quam aliam *nominavit*, videtur indicare, dum ait: *id est, quod tibi Dominus imponet, aut decrevit imponere.* Ceterum inter Romanas Correctiones hæc est " Non mutes futurum *nominabit* in præteritum *nominavit*,

(l) Dionys. de Divin. Nominib. cap. 7. Vid. Vol. 1. Exposit. in Cant. cap. 1. col. 72. ac col. 76.

(m) Ead. Exposit. col. 76. ac seq.

mio claritatis excessu, velut alter Moyses in montis vertice cum Deo loquens in nebula, caligine Divini luminis absorbetur. (*a*) Ibi suavitas in affectu, quæ ministrat devotionis pinguedinem, consolationis dulcedinem, gratiam cognitionis internæ, pabulum & alimoniam refectionis æternæ. Sicut scriptum est: *Ps. 88. 16. ac seq.* Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die. Domine, ecce devotionis expressio. Ambulabunt, ecce consolatio; æquilibritas enim & conformitas in pedum ambulatione, mulcebritatem affectionum designat, quæ est in spirituali consolatione. In lumine, ecce cognitio. Exultabunt, ecce refectio. (*b*) Sed omnium harum caussa est secundum Apostolum, *Ad Rom. 7. 25.* gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Cum enim ad Nomen Jesu ferventer afficeris, ejus dulcedine affluenter reficeris, & præsentis jam futuræ gloriæ fructum; *Ps. 5. 12.* quoniam gloriabuntur in te, Domino Jesu, omnes qui diligunt nomen tuum.

Nomen Jesu admirabile. Isa. 9. 6.

35. Occurrit & Nomen Jesu quod est admirabile. Vocabitur, inquit Isaias, nomen ejus, Admirabilis. Dum ergo *Jo. 1. 14. Luc. 1. 31. ac 2. 21.* Verbum caro factum est, vocatum est nomen ejus Jesus. Mirabile quid prorsus, ubi tuam trahunt animam in excessum, cum simul ista fuerint, Deus & homo, Mater & virgo, Fides & cor humanum: ubi quantumcunque protenderis purissimam oculorum aciem, si non habueris per gratiam organi sanitatem, videre non poteris excessivam improportionalis (*c*) luminis claritatem. Si enim in ortu solis, cum super nostrum refulget hemisphærium, claritatem radiorum ejus nequis aspicere, sed reverberaris lumine; quis igitur orientis justitiæ lumen, & splendorem Nominis Jesu, per universa mundi climata rutilantis, quis, inquam poterit comprehendere? Et ideo colluctanti Jacob dixit Angelus magni consilii (*d*): *Angelus magni consilii. Judic. 13. 18.* Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Stupet cœlum, tremunt Angeli, creatura non sustinet, natura non suscipit, ratio non agnoscit Incarnationis mysterium, Nominis Jesu incomprehensibile sacramentum, quod pacem terris, gloriam cœlis, salutem perditis, vitam mortuis, inæstimabili pietate dispensat. *Quam arcanum Incarnationis mysterium, quamve incomprehensibile Nominis Jesu sacramentum. Matth. 5. 15.* Vere Nomen mirabile, cujus virtus magnificatur signis, quod sub modio latere non potuit; sed semper refulsit, licet renitentibus Judæis, & Gentibus, quia virtute magna reddebant *Act. 4. 33.* Apostoli testimonium resurrectionis (& Nominis) Jesu Christi Domini nostri, ut gratia magna erat in omnibus illis: Gratia magna, quæ universam perfunderet creaturam, & omnem ostenderet medicinam. In nomine enim meo, dicit Jesus, *Mar. 16. 17. ac seq.* Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, sive bibentibus vina mortifera non nocebunt; super ægros manus imponent, & bene habebunt. Longum est prosequi mirabilia, quæ facta sunt in isto Nomine, memoriam fallunt, sermonem excedunt, & in enuntiandis mirabilibus tanti Nominis, omnis lingua vel Angelica, vel humana, reperitur penitus inæqualis. Unde Propheta volens, nec valens tanti Nominis explicare mirabilia, quasi subsistens in ipso limine, pedemque referens: *Ps. 8. 2.* Domine, inquit, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! *Mirabilis hujus Nominis gloria, gratia, justitia.* Nam in terra viventium mirabilis hujus Nominis gloria; & in terra transeuntium, sive peregrinantium, mirabilis hujus Nominis gratia; & in terra morientium, & pereuntium, mirabilis hujus Nominis justitia: *Philip. 2. 10. ac seq.* Ut in Nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, &

(*a*) Eod. Vol. 1. de Plant. Parad. col. 5. not. 4.

(*b*) Analysis hujus textus similis aliis, de quibus supra in Arte concionandi, & alibi.

(*c*) *Improportionalis* contrarium adjectivo *proportionalis* apud Frontinum. Similiter habet D. Bona. in 1. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 1. ad opp. 2. *proportionale;* & alibi, nempe in Eccl. Hierarchia, *proportionaliter;* nec non in Itinerar. ment. in Deum *improportionaliter*, *proportionalitas*. Vid. Prodrom. col. 534. ac 552.

(*d*) Ita secundum Septuag. id est, Christus. Isa. 9. 6. *Admirabilis consiliarius*. Item secundum ipsummet Interpretem nostrum passim Comment. in Apocal. Sed quomodo Christus id potuit dicere Jacob, unde est ortus? Ortus est respondeo, ex Jacob ut homo, non ut Deus, ut exponit D. ipse Bona. Comment. in Jo. cap. 8 58. *Antequam Abraham fieret ego sum*. Sicut ergo qua Deus fuit ante Abraham; ita qua Deus potuit alloqui Jacob, sive per Angelum nomine ipsius. Vid. Estium Comment. in Lib. Judic. ibi.

& omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

Nomen Jesu venerabile.

36. Occurrit etiam Nomen Domini nostri Jesu Christi, quod est venerabile a beatis Spiritibus per inceffabile laudis officium; sunt enim custodes super muros Jerusalem constituti, velut vigiles qui custodiunt civitatem, non cessantes unanimi mentium classico, laudisque cantico jugiter personare venerabile Jesu Christi Nomen, implentes illud verbum Apostoli: clarificetur, id est, glorificetur (a) nomen Domini nostri Jesu Christi. Inde venerabilis reverentia, & veneratio reverenda, ut ipsius reverentia Nominis laudetur in terris, quod phalanges Uranicæ (b) venerantur in cœlis. O singularis reverentiæ Nomen! a cujus venerabili laude nullus excipitur status, nullus excluditur locus, nullum præscribitur tempus, nullum removendum est opus: Reges terræ, & omnes populi, Principes, & omnes Judices terræ, juvenes, & virgines, senes cum junioribus, laudent nomen Domini, quia exaltatum est nomen ejus solius, confessio ejus super cœlum & terram. Reges dicimus optime se regentes, (c) & voluptatibus corporis imperantes. Dicuntur & populi quicunque sunt in unum ad honorandum Nomen Domini nostri Jesu Christi in unitate fidei congregati. (d) Principes & Judices, Angelici cives, principantes per potentiam, judicantes per sapientiam. Juvenes sunt caritate ferventes, & libidine frigescentes. (e) Laudent, inquit, nomen Domini, ut nullus status, non dignitas, non sexus, non ætas intelligatur excludi. (f) Confessio ejus super cœlum, & terram; hæc confessio laudem illam signat, quæ tanto Nomini perhibetur in terris, quæ celebratur in cœlis: non immerito tamen in utraque consistit; quia nec cœlestia, nec terrestria possunt illius laudibus æqualia reperiri. (g) O venerabile Nomen Jesu; a cujus veneratione nullus locus excluditur. Unde Scriptura testatur; In doctrinis glorificate Dominum, & (h) in insulis maris nomen Domini Dei Israel. Ubi enim est locus, ubi non est nominatus Jesus? Propter hoc Apostolus nuntius Jesu Christi, ubi Jesus nominatus non fuerat, illud Nomen venerabile, ne super alienum fundamentum ædificium construeret, diffundebat. Inde est, quod jam tuum Domine Jesu Christe possumus testimonium perhibere: Secundum Nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ. Sicut enim in toto orbe terrarum Nominis Jesu reverentia denominatur, sic in Ecclesia, quæ per totum mundum distenditur, ipsi denominatio laudis offertur. At si forsitan hoc calumnieris impletum, quia necdum pro nomine Jesu, fidei cultu subjectum videas genus humanum; saltem confitearis colendum. Omnes enim gentes, quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine, & honorificabunt (i) nomen tuum in æternum (k). Et ne aliquem locum credas excludi, a solis ortu usque ad occasum, laudabile est (l) nomen Domini. O venerabile

Isa. 62. 6.

Bernar. in Dedic. Eccl. n. 1.

2. Thess. 1. 12.

Ps. 148. 11. ac seqq.

Exegesis præ- [illegible]

Isa. 24. 15.

Rom. 15. 20.

Ps. 47. 11.

Ps. 85. 9.

Ps. 112. 3.

(a) Ita Sa, & Menochius.

(b) Id est, *cœlestes*; sicut & in Glossar. Ducang. ac Amalth. Onomast. Vid. infra Ser. 9. num. 87.

(c) Sic Comment. in cap. 21. Apocal. n. 1654.

(d) Similiter ibi num. 1653. Porro etiam Jacobus de Valentia de Nomine Jesu peculiariter locum hunc longiori sermone interpretatur.

(e) Chaldaice: *Adolescentes incorrupti simul cum Virginibus*. Certe per *Juvenes* & *Virgines*, Scriptura significat eos, qui in castimonia incorruptionem habent.

(f) Lorin. Comment. in d. textum sic „ Est „ sensus, ut postremo loco, post aliarum re„ rum genera, omnium nobilissimus homo, „ qui etiam postremus creatus narratur, tan„ quam aliarum rerum Dominus, & contem„ plator, ut hoc loco Theodoretus insinuat, „ & aperte observat BONAVENTURA, ad „ laudandum Dominum communem invitetur „ ex omni statu, sexu, ætate, hoc est, tum „ suprema pollentes potestate Reges ac Princi„ pes, & qui ab his auctoritatem regendi ju„ dicandique acceperunt inferiores Magistratus, „ tum subditi; præterea tum viri & fœminæ; „ postremo tum senes & juniores constantes „ ætate.

(g) Ita D. Bonaventura multo ante laudatum Lorinum pariter dicentem: *Quia nec cœlestia, nec terrena, illius prædicationibus possunt æqualia reperiri*.

(h) Vulg. non habet *&*; sed habet Cod. noster Bernardin. A. 11. 21.

(i) Vulg. *glorificabunt*; sed *honorificabunt* habet quoque Psalter. Roman. in Quincup. Psalter. Iac. Fabri Stapulen. Et apud Lorin. *In aliis Psalteriis, & Cassiodoro, honorificabunt*.

(k) Vulg. caret *in æternum*; sed & S. Fulgentius de Grat. Chr. c. 31. addit *in æternum*, quod habetur infra v. 12.

(l) Deest in Vulg. *est*. In Hebr. apud Marianam *laudatum sit*. Apud Lorin. *Nempe sit, quod verbum suppleri potest in sequentibus versibus, supplevitque hoc loco Appollinarius*. Ita ut juxta vati-

nerabile Nomen Domini Jesu, cujus honor & reverentia sicut nec localiter circumscribitur; ita nec temporaliter (a) diffinitur. Sit igitur nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in sæculum: ut in hoc sæculo prædicetur Nomen, quod in æternitate laudatur. Et sicut ipse est æternus, quem omnes in unum laudant creaturæ; ita & Nominis ejus præconia perseverant. Ait enim Psaltes: Sit nomen ejus benedictum in sæcula, ante solem permanet nomen ejus. Quid est ante solem? Ante omnem mutabilem creaturam; nam in principio erat Verbum (b): & Verbum caro factum est: & puer Jesus vocatus, antequam in utero conciperetur. Ecce Nomen quod permanet in æternum. (c)

Ibi 2. — Ps. 71. 17. — Jo. 1. 1. — Ibi 14. — Luc. 2. 21.

37. O venerabile Nomen Iesu! cujus laudi nullus assignatur terminus, nullum opus bonum sine invocatione pii Nominis inchoatur (d). Omnia, inquit Apostolus, quæcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite (e). Optimus enim ordo est, ut totius vel verbi, vel operis, a Nomine Iesu nobis initium & origo sumatur, & in Iesum consummatio referatur; (f) nam & per Dominum nostrum Iesum Christum orationes Ecclesiæ terminantur. (g) Quare si legis, si disputas, si conferas, Nomen Iesu reverentialiter (h) interponas. Propter hoc Paulus in Actibus Apostolorum, ut secundum quosdam Codices legimus (i), disputabat in Synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini nostri Iesu Christi (k), suadebatque Iudæis, & Græcis. Hoc Nomen in usu, Fratres, habeamus omnimode (l), ut in omnibus nostris operibus consuescamus dicere: Benedictum sit Nomen Domini nostri Iesu Christi. O Nomen magna devotione reverendum, & totis præcordiis venerandum! quod & Angeli canunt, & in terris vota fidelium in articulis necessitatis assumunt: Et sicut ignis iste mortalis comas rutilans in altum porrigit; sic Nomen Jesu Christi paulatim ad fastigia Cœli per gratiarum charismata (m) mentes fidelium sursum rapit, ut omnes, qui transeunt ad hoc Nomen, virtute ipsius Nominis Jesu Christi, gloriam inveniant & salutem, per eumdem Dominum nostrum, cujus sæpe dictum Nomen est totum desiderabile, delectabile, admirabile, venerabileque, (n) nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Nullum opus sine invocatione Nominis Jesu inchoandum. — Coloss. 3. 17. — Nedum omnis verbi operisque inchoatio a Nomine Jesu sumenda, sed & in Jesum consummatio referenda. — Act. 18. 4. — In omnibus operibus, dicendum: benedictum sit Nomen D. N. J. C.

SERMO SEXTUS.

Adhuc de Nomine Jesu gratioso sub multiplici alio respectu.

38. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.* Ut prosequi valeamus gratiosum Jesu Christi Nomen, prosequamur & gratiam per illud Nomen piissimum ministratam; vacant enim aliena præsidia, si Nominis Jesu nobis non fuerint adjutoria. Nomen enim Jesu, purgat, illuminat, robo-

Gal. 6. 18. — Prosecutio de Nomine gratioso. — Divisio.

vaticinium quoque Malachiæ c. 1. v. 11. *Ab ortu solis, usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus.*

(a) *Temporaliter* habet etiam Tertul. adversus Jud. cap. 2. nec non *localiter* idem de Pall. cap. 2. & Ammian. Lib. 19. cap. 12.

(b) Pro *ante solem permanet nomen ejus*, ex Hebr. redditur apud Malvendam: *Priusquam enim esset sol, ab æterno Filius erat nomen illi.*

(c) Prædictam expositionem vid. amplius declaratam in Quincup. Psalter. laudati Jacobi Fabri Stapulensis.

(d) Similiter ait in Opusc. inscripto: *Exercitia quædam spiritualia*, post initium subdit: *Ante cujuslibet operis inceptionem, Dominum invocabis* &c. Item Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. „ Incipiendum est a medio, quod est Christus. „ Ipse enim mediator Dei & hominum, tenens „ medium in omnibus. Unde a Christo inci„ piendum est, ut veniatur ad sapientiam Chri„ stianam &c.

(e) Vid. supra Ser. 3. num. 21.

(f) In Ligno Vitæ Tit. *Jesus finis optatus.*

(g) Sic & alibi. Vid. Comment. in Apocal. cap. 8. num. 534.

(h) *Reverentialiter* pro *reverenter* acceptum indicat Auctorem Scholasticum, sicut fuit S. Bonaventura.

(i) Cur non secundum omnes? Respondet Mariana „ Hoc neque in Græc. est, neque in Syr. „ neque in Goth. Solus Valesius Græc. supplet, „ qua solet felicitate. “ Adeo autem certum est, id non legi in omnibus Codicibus, quod in Romanis Correctionibus notatur: *Nequiquam omittendus est versus iste.* Profecto non omittit Hugo Card. non Lyran. non Codex noster Bernardin. A. I. 40. non alius Biblioth. Episc. Trid. 58. ut mirum non sit, si heic non omiserit & D. Bonav. quamvis indicaverit prætermissum.

(k) Vulg. nec habet *nostri*, neque *Christi*.

(l) *Omnimode* habet ipsemet Cic. atque Lucr.

(m) *Gratiarum charismata* D. Bona. sæpe memorat.

(n) Anacephalæosis eorum, de quibus in hoc Sermone latius differuit.

Distinctio.

roborat, consummat. Purgat iniquitatem, illuminat cæcitatem, roborat fragilitatem, consummat unitatem, (a) & ceteros præstat effectus in præcedenti Serm. breviter enunciatos.

Dilatatio. Nomen Jesu purgat iniquitatem. 1. Jo. 2. 12.

39. Purgat iniquitatem; audiamus Joannem Apostolum de purgatione peccatorum: Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen Jesu. Omnes enim renati ex aqua & Spiritu sancto per nomen Jesu remissionem peccatorum accipiunt. Sicut enim graviter æstuanti, & longo sitis ardore succenso, frigidus, & salubris, & gratiosus fit amnis; sic mentibus iniquitate depressis Nomen Jesu culpæ gravedinem, & peccati mærorem expellit. Baptizare, dicitur in Act. & ablue peccata tua, invocato Nomine Jesu. Et ego, Domine Jesu, Nomen tuum invoco, per quod mihi peccatorum adsit remissio. Adimplere digneris tui Prophetæ præconium: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo; multum est enim. Vel copiosum; sic enim habemus in alia translatione (b) conscriptum: Vere multum per omnem modum (c); cui si parcere non debeas ratione meriti mei, propitiare saltem obsecro (d) propter sanctitatem Nominis tui. Et vere copiosum quod cursu (e) temporis, defectu corporis, progressu ætatis, non minuitur; sed semper augetur: & nisi tua supervenerit bonitas, mea semper augebitur iniquitas (f).

Jo. 3. 5. Act. 10. 43. Act. 22. 16. Ps. 24. 11.

Peccatum multum, in alia translatione copiosum.

Dilatatio. Nomen Jesu illuminat cæcitatem. Gal. 1. 11. ac seq.

40. Nomen Jesu illuminat cæcitatem, propter quod ait Apostolus ad Galatas: Notum vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; sed per revelationem Jesu Christi. Sicut enim sol materialis diffundens radios, ostendit ea, quæ in mundo sunt, dum materialem exhibet claritatem; sic sol justitiæ Christus Deus noster mentes illuminat, ut videant ea, quæ in Deo sunt secundum perspicuam veritatem: non in superficie tantum, fallentiumque verborum, & viridantium voluptate vernula (g) foliorum; sed medullis sensuum, sed veritate sententiarum, sed radicibus rationum. Hæc est Apocalypsis Domini nostri (h) Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis. Apocalypsis interpretatur revelatio (i) quæ per Jesum facta est in morte ejus scisso velo templi. (k)

Apocal. 1. 1. Apocalypsis interpretatur revelatio.

Roborat fragilitatem. Act. 21. 13. Laus S. Pauli Apostoli propter Domini Jesu Nomen mori parati.

41. Nomen Jesu roborat fragilitatem. Ego, inquit Paulus, non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu. Ecce cohortis humanæ Centurio, Dux militiæ Christianæ, non fractus periculo, non superatus prælio, virtute dimicans, non furore, non cedit gladio; sed magis hostibus dat pavorem. Sic despicit universa supplicia, sicut solet herba putrefacta contemni; sicut adamas despicit sectionem ferri: minas & verbera tyrannorum ludum quendam æstimat puerorum; quoniam præmium erat ei dissolvi & esse cum Christo, & in carne permanere certamen. Stans igitur miles invictus, deposito corporis animæque torpore, fragilitatem consolidat, & provocat ad viriliter dimicandum, ut membra, quæ sunt voluptatum otio permollita, patientiæ roborentur exercitio, & sui Ducis provocentur exemplo; & securi de victoria (quia contra Nomen Iesu nihil surreptie

Phil. 1. 23. & seq.

(a) Consueta similiter desinentia.

(b) Ita in Psalter. Rom. Quincup. Psalter. & in Psalter. Ambrosian. apud Lorin. Item apud Cassiodor. de quo mox.

(c) Alexander Alen. sive Hugo Card. *Peccatum multum numero, genere, circumstantiis, intensione, læsione &c.*

(d) In Comment. d. Quincup. Psalter. *Ex Hebræo, & Græco, non asserit; sed precatur: propitiare peccato meo. Quod magis est oratio, & se humilitatis &c.*

(e) Vindobon. *transitu*.

(f) Ibi secundum Psalter. Hebr. *Propter nomen tuum Domine propitiare iniquitati meæ, quoniam grandis est*. Prædicta autem accepisse videtur D. Bona. a Cassiodoro Exposit. in d. Ps. & text. ubi ait „ *Copiosum est enim*, id est, cui „ non possis parcere propter se, sed propter „ tui nominis sanctitatem: Sed dum *copiosum* „ dicitur peccatum, abundantissimum esse mon„ stratur: quoniam cursu temporis semper au„ getur; & nisi fuerit Divina miseratione sub„ ventum, quantum vita protenditur, tantum „ humana fragilitate peccatur. “

(g) Pro *verna a vere*. Unde Cic. 5. Tusc. c. 13. *Alia verno tempore tepefacta frondescunt*.

(h) Vulg. absque *Domini nostri*.

(i) Sic init. Comment. in Apocal.

(k) Sive quod idem est, *ad removendum velamen literæ, aut ad remotionem velaminis figuræ*, ibi num. 2. Et Exposit. in cap. 23. S. Luc. ad hæc verba: *Et velum templi scissum est medium*, subdit: *In scissione veli revelatio Scripturarum facta est gentibus*.

ptio poterit inimica) non deficiamus in praeliis: quoniam in Nomine Iesu spernemus insurgentes in nos. (a)

Ps. 43. 6.

Consummat unitatem.

42. Nomen Iesu consummat unitatem. Propter hoc videns Apostolus Corinthios multiplici contentione divisos, Nomen Domini Iesu Christi proponit, Nomen utique quod divisos unit. Obsecro, inquit, vos fratres, per nomen Domini Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephae: ego autem Christi. Divisus est Christus? Non. Per Nomen, inquit, Domini nostri Iesu Christi, si vultis esse hujus, a quo nominamini Christiani, id ipsum dicatis omnes &c. Unus est enim Dominus noster Iesus Christus, unus est populus Christianus; unitatem requirit cordium ille, de quo scriptum est: In die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum. (b)

1. Cor. 1. 10. ac seqq.

Zach. 14. 9.

Alia divisio cum distinctione, & dilatatione.

43. Ex his quae dicta sunt, etiam quae dicenda sunt aliquantulum innotescunt. Est enim Nomen Jesu memorandum, invocandum, annuntiandum, declarandum. Memorandum cogitatione, invocandum in tribulatione, annuntiandum in praedicatione, declarandum actione. Memorandum cogitatione: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, memores erunt nominis tui in omni generatione & progenie. (c) Scio quod impossibile est mentem diversis cogitationibus non adoriri; sed in nobis est (d) pro parte maxima cogitationum diversitates sub disciplinae regula fraenare. Si enim memoriter Nomen Jesu tenuerimus mente, jam spirituales effecti noxia non evagabimur cogitatione. Semper enim de tanti suavitate Nominis aliquid est memoriae commendandum, quod ruminatum jugiter pascat avidius appetitum. Et licet ipsum Jesu Nomen imprimere valeamus memoriae sub affectibus variis; scio quod multum juvat, & expedit ipsum sub titulo & beneficio passionis imprimere, ut aspiciamus in auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio crucem sustinuit, confusione contempta. Aliqua saltem diei hora Dominicae Passionis recogitemus insignia, (e) ad fruendum suaviter in conscientia, recondendum fideliter in memoria, prosequendum firmiter arti industria. Tantae prorsus pietatis exhibitae satis est impium oblivisci; cum peregrinantis atque recedentis amici praesentiam sub memoria cujusdam teneamus signi. Nomen ergo Jesu retineas in ejus commemoratione, & eum tibi senties praesentem esse, Scriptura testante: In omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi.

Nomen Jesu memorandum cogitatione.

Ps. 44. 17. ac seq.

Hebr. 12. 2.

Exo. 20. 24.

Invocandum in tribulatione.

44. Est etiam Jesu Nomen invocandum in tribulatione; quia (f) fortitudo mea, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me. Propter hoc tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi. Viscera torquentur interius, sentitur morbus, clamat aegrotus, subvenit Medicus. Vis videre aegrotum & Medicum? Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Vis audire liberationem a morbi periculo,

Ps. 30. 4.

Ps. 114. 3. ac seq.

Rom. 7. 24. ac seq.

(a) In Vulg. *in nobis*. In Psalter. autem Rom. & Ambrosian. nec non apud Ambros. August. Cassiodor. *in nos*. Et in Roman. Correct. „Pro „ *in nobis*, quidam libri scribunt *in nos*, alii „ *nobis* omissa praepositione.“ Vid. infra n. 77.

(b) Lorin. Comment. in Psal. 44. v. 18. „ Non suum quaerant nomen, nec a se discipulos denominari velint; sed a Sponso Christo dicantur omnes Christiani &c.“

(c) Ita Psalter. Rom. in Quincup. Psalter. Apud Hug. Card. *in omni generatione & generationе*. In Marg. *Al. progenie*. Et Ecclesia in Offertor. Missae XI. Jun. in Festo S. Barnabae Apost. *in omni progenie, & generatione*. Vulg. *in omni generatione & generationem*.

(d) Opitulante tamen gratia Dei, per Jesu Nomen devote cogitatum & invocatum, ut se se e vestigio declarat.

(e) In Opusc. cui titulus *Exercitia spiritualia* pariter „ Passionem Domini in qualibet die „ cum materia diei, & cum beneficiis Dei, „ in memoria habebis.“ Dicit autem supra *aliqua saltem diei hora*; quia in d. Exercit. continuo subdit „ Et in qualibet hora matutina, „ primae, tertiae &c., de passione illius horae, „ cum pauco de materia illius diei, cogitabis.“

(f) Vulg. *quoniam*. Apud cit. Hug. Cardin. *quoniam*. In marg. *Al. quia*. Item *quia* habet quoque Psalter. Hebr. in d. Quincup. Psalter.

culo, ut gratior efficiaris anthidoto? Dirupisti Domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo. Ubi enim pium Nomen Jesu Christi sonuerit, nulla spiritualis versutia, nulla pestis mortifera remanebit. Et ut verba Cassiodori Senatoris & Monachi venerabilis inseramus, hic versus: Dirupisti vincula mea &c., tantam virtutem pie (a) creditus est habere, ut a nonnullis diceretur posse hominibus peccata dimitti, si eum quis (b) in fine vitæ suæ trina (c) confessione congeminet:

Ps. 115. 6. ac seq.

Cassiodorus Exposit. in Ps. 115. v. 6. To. 2. pag. 371. col. 2.

Annuntiandum in prædicatione.

45. Est etiam Nomen Jesu annuntiandum in prædicatione; nam declarari postulat, non latere. Nomen est, quod proferri non decet corde sordido, vel ore polluto; sed in vase recondendum, & perferendum electo. Vas, inquit Dominus, electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel: (d) ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pati pro nomine meo. Vas, inquit, electionis, ut limo quoc dulcifluus, venalis expositus (e) provocet ad bibendum, dum rutilat, & splendescit in electis vasis. Hi sunt Prædicatores Nomen Jesu populis exhibentes: vasa decoris, quia speciosi per continentiam; vasa valoris, quia pretiosi per patientiam; vasa amoris, quia copiosi per clementiam; vasa honoris, ut ministretur in eis ad mensam æternam. Ut portet, inquit, nomen meum &c.; sicut enim igne succenso purgatis agris consumitur ariditas, & inutilitas veprium & spinarum; & sicut in ortu solarium radiorum pulsis tenebris delitescunt & latitant fures noctivagi, fossoresque domorum: sic lingua Pauli populis prædicante, ut in mari tonitruo perstrepente (f), ut igne vehementius exurente, ut sole clarius oriente (g), perturbabatur impietas, consumebatur infidelitas, disparebat falsitas, elucescebat veritas, ad instar mollis ceræ vehementius ignis incendio liquefactæ. Nomen enim Jesu circumferebatur verbis, epistolis, miraculis, & exemplis. Sic laudabat, Domine Jesu, nomen tuum assidue, & collaudabat illud in confessione sua.

Act. 9. 15. ac seq.

Quales esse debent Nomen Jesu populis prædicantes.

Lingua Apostoli Pauli prædicans Nomen Jesu.

Eccli 51. 15.

Declarandum actione.

46. Est etiam Nomen Jesu declarandum actione; quia cœpit Jesus facere, & docere. Sic benedicam te Domine in vita mea; sic in nomine tuo levabo manus meas. Quid in manuum elevatione designatur nisi bonorum operum evidentia, quibus Nomen Domini benedicitur? Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; cum ex intentione debita proferimus opus bonum, & aliis ostendimus ad exemplum. Sic etiam Apostolus stigmata Domini Jesu portabat in corpore suo; qui Christi Jesu mortificationem ostendebat in opere suo. Quid sunt hæc Apostoli stigmata, Christi Jesu passionis insignia? Parum mihi est habere Nomen Jesu in corde per meditationem, in ore per invocationem, in sermone per prædicationem; nisi ipsum etiam in corpore, & opere gestem per mortificationem, & gratuitam actionem: ut cruci confixus Christo semper mortificationem Jesu Christi circumferam in corpore meo. Castigo, & in servitutem redigo corpus meum; ideo stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. Hæc sunt ad literam servilium signa pœnarum. (h) Hujus ergo Nominis tam gratiosi memores simus. (i) O bone Jesu, gratiam nobis conferas in præsenti, & gloriam in futuro, cui cum Patre, & Spiritu sancto, est omnis honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Act. 1. 1.

Ps. 62. 5.

2. Cor. 4. 5.

Bona opera debita intentione peragenda.

2. ad Cor. 4. 10.

Gal. 6. 17.

Gal. 2. 19.

1. ad Cor. 9. 27.

SER-

(a) In Edit. Venet. Cl. P. J. Garetii, ubi est Vita, & Dissertatio de ejus Monachismo, absque *pie*.

(b) In ead. absque *quis*.

(c) Ibi *tertia*.

(d) S. Hier. Epist. 125. al. 4 ad Rustic. n. 7. *vas electionis, in cujus ore Christus resonabat*.

(e) De quo Isa. 55. 1. *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac*.

(f) Alludere videtur ad illud S. Hieron. Epist. ad Pammach. 48. al. 50. num. 13. *Paulum Apostolum quotiescumque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua*.

(g) S. Jo. Chrysost. in cap. 1. ad Rom. *Pauli lingua*, inquit, *super ipsum solem illuxit &c.*

(h) Similiter de S. Paulo Apost. Cornel. a Lap. Comment. in Act. Apostol. cap. 9. sub ver. 15. sic effatur „ Paulus portavit Christi „ Nomen in corde per amorem ardentissimum, „ in ore per eloquium efficacissimum, in ope„ re per labores, & passiones continuas & „ gravissimas, in epistolis per sapientiam & „ zelum ferventissimum. Unde ait: *Ego stig„ mata Domini Jesu in corpore meo porto*, Ga„ lat. 6. 17. Hæc enim stigmata sunt quasi „ characteres Nominis Jesu. “ Vide infra Serm. 8. in fine num. 77.

(i) Al. *sumus*.

SERMO SEPTIMUS.

Adhuc de Nomine gratioso propter Virtutes Theologicas.

Gal. 6. 18.

47. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.* Ex superioribus pendente sententia, prælibataque gratia (a), consideranda, si placet, restat in Nomine Jesu Virtutum universitas gratiosa. Propter quod ante Jesum filium Josedec positus legitur lapis unus in signum, & in lapide septem oculi sunt. Videbat Jesus Josedech Jesum Nazarenum signatum in lapide (b), cujus nomen excellit septenaria gratia, & virtute. Jesus enim nunc lapis est excisus de monte sine manibus (c), sua fortitudine regna omnia mundi subversurus, in quo Virtutum septenario septem sunt oculi, sicut habes in Apocalypsi. (d)

Zach. 3. 9.

Dan. 2. 45. Jesus lapis excisus de monte sine manibus.

Apocal. 5. 6.

Divisio cum distinctione, & dilatatione. In Nomine Jesu Fidei fundamentum.

48. Habes igitur in Nomine Jesu fundamentum, firmamentum, nutrimentum. Fundamentum Fidei, firmamentum Spei, nutrimentum Caritatis. Primo, Fidei fundamentum, quod est in imo positum, quod præcipue sustinet ædificium, quod per columnas erectum, dum ad alta conscendit, manet in fastigio consummatum. (e) Fundamentum hoc dicitur Fides Nominis Domini nostri Iesu Christi, ædificium membra Christi, columnas artificiales intellige Fidei fastigium, beatitudinem regni cœlestis. (f) De fundamento dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus; Fides enim religionis Christianæ consistit in Iesu Christi notitia, & Nomine. (g)

1. ad Cor. 3. 11.

Alia Nominis Jesu præconia.

49. Hoc Nomen lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis; quod si quis non habuerit, aut reliquerit, velut sine lumine per tenebras vadit, & clausis oculis per discrimina præcipitanter incedit; & quantalibet rationis eminentia fulgeat, ducem sequitur cæcum, dum ad intelligenda secreta cœlestia proprium sequitur intellectum: (h) aut fundamento neglecto construit domum: aut ostio prætermisso vult intrare per tectum. Fundamentum igitur illud Iesus est lumen, & ostium, (i) qui se viam monstraturus errantibus, fidei lumen exhibuit omnibus, per quod posset Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inveniri. Fundamentum hoc sustentat Ecclesiam in Iesu nomine fabricatam, concussam tempestatibus, arietatam (k) turbinibus, persecutionibus grandinatam (l); soliditate tamen fundamenti nullo tempore ruituram. Arbor est enim exurgens, quæ fœcundatur ramis, vita & virtute radicis; sive civitas, super montem posita.

Ecclesia in Jesu Nomine fundata nullo tempore ruitura.

Ezech. 17. 23. Matth. 5. 14.

Ezech. 40. 2.

50. Ideo videbat Ezechiel montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad austrum. Mons iste Iesus Christus est, de terra consurgens per naturam humanitatis, sed in altum se porrigens per incomprehensibilis apicem Divinitatis. (m) Mons elevatur super verticem montium (n), quoniam omnes Ordines supergreditur Angelorum (o). Mons in quo erat ædificium Civitatis, structura scilicet Ecclesiæ militantis (p), cujus lapides quotidie quadrantur, ut tandem in ædificio

Christus Jesus mons,

Super montium verticem elevatus.

(a) Vindobon. *quoad gratiam*.

(b) Estius in cap. 3. Zach. ver. 1. „ Ecce „ Jesum filium Josedech Sacerdotem magnum, „ qui non tantum nomine, sed & re gesta, „ quæ hic describitur, aperte prætulit figuram „ Christi Salvatoris &c. " Et quod Jesus Nazarenus illi fuerit *revelatus*, asseverat etiam Gordonus. Vid. supra Serm. 1. n. 7.

(c) Sic inter Sermones editos sub S. Bonav. nomine Serm. 2. in Nativit. Dom. nec non Vol. 1. hujus Supplem. Prol. Comment. in Joan. Evang. num. 5.

(d) Vid. Vol. 2. Comment. in Apocal. ibi num. 343.

(e) In 4. Dist. 22. Art. 3. Q. 1. in conclus. *Spirituale ædificium tendit sursum, quia Christus Dominus, qui fundamentum est spiritualis ædificii, tendit sursum*. Vid. supra in fine Sermonum de Sept. Don. Spir. Sanct.

(f) In eodem 4. ibi ad q. 2. lat. *Terminum est præmium*.

(g) Serm. sive Collat. 2. & 9. in Hexaem. nec non in 4. loc. cit. atque in Procem. Breviloq. paucis post init.

(h) Serm. sive Collat. 7. in idem Hexaem.

(i) In d. Procem. Breviloq. ibi.

(k) Verbum hoc habet Seneca Epist. 54. ac 3. de Ira cap. 4.

(l) Habet quoque *grandinat* idem Seneca L. 4. QQ. Nat. cap. 4. & *grandinatum* Amalth. Onomast. Joseph. Laurent.

(m) Pariter Comment. in Apocal. cap. 21. num. 1572. Vol. 2. hujus Supplem. Item cit. Vol. 1. Prol. Comment. in Joan. Evang. n. 5.

(n) In eod. Prol. ibi.

(o) Vol. 1. Exposit. in cap. 2. Cant. §. 105.

(p) Exposit. in Psalter. Ps. 30.

cio cœlesti ponantur, dum Christi membra, fideles scilicet tribulationibus exponuntur. Et quoniam Fides & notitia Iesu Christi, Dei & proximi dilectionem inducit, recte Civitatis ædificium ad austrum vergit; vergit enim ventus australis, calorem insinuans fidei, & dilectionis. (a) Unde Ioannes dicit: Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine filii ejus Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut mandatum dedit nobis. Columnas hujus ædificii dicimus articulos fidei, qui de natura prodeunt fundamenti.

1. *Jo.* 3. 23.

Columnæ ædificii Ecclesiastici sunt articuli fidei.

51. Sed attende, quoniam fundamentum in imo est, & in abdito; columnæ vero sunt in evidenti: quoniam Iesum Christum corde credere, sed ore necesse est confiteri. Quare magnum est Fidei Christianæ compendium, cum inter cor & linguam geratur salutis humanæ mysterium; quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum (b), salvus eris. Sit igitur in corde tuo, & in ore tuo Iesus, & habes verbum Fidei, quod prædicamus. (c) Et sicut unum est lumen Solis, quod per multos radios spargitur, & unum fundamentum, cui columnarum pluralitas innititur; sic unus Dominus, una fides, quæ per plures articulos declaratur. (d) Gratias igitur tibi agimus Iesu Christe mansuetissime Princeps; quia per tui Nominis Fidem evasimus Deos, Deasque, sexu dispares, numero confusos, & etiam imbecilles, turba populares, viles genere, fama turpes, impietate maximos, primos scelere, & crimine singulares. Non per multas ambages distrahimur, non ad Deum unum colendum multis difficultatibus implicamur. In nobis Deus noster posuit, quod reposcit, oris famulatum, & cordis affectum. Fidem enim cordi Deus inserit, & infundit; cor vero concipit, sermo parit.

Ad Rom. 10. 10.

Ibi 9.

Jesus in corde, & in ore, sit oportet.

Ad Eph. 4. 5.

Petrus Chrysologus Ser. 57. *in Symb. Apostolor.*

52. In hoc ergo Fidei fundamento, Iesu videlicet Deo & homine, quot sunt articuli, tot sunt columnæ, quas assumptæ humanitatis ineffabilitas, & Divinitatis incomprehensibilitas (e) erigit in sublime. Inde surgunt altrinsecus (f) articuli fidei, quos oportet pie credere, non humana ratione scrutari (g), neque discutere. Hos firmiter credimus, & tenemus, dum Iesum fideliter quærimus, & in eum tota dilectione transimus. Si quid videatur ambiguum, si quid sensum transgrediatur humanum, si Virginis partum, si beatum ejus pensaveris votum illibatum (h); non te conturbet novitas operis, sed omnipotentiam consideres operantis. Divinis enim operibus est admiratio exhibenda, non credulitas abneganda. Non crassus, & lippiens intellectus, (i) transitoria, vel humana, sibi assumat in adjutorium, & exemplum; non enim sequuntur Divina mysteria regulam humanorum. Abjiciant igitur phantasiarum suarum nebulas, & sophismatum versutias, Sapientes mundi; quoniam attestante Ioanne: Mundum vincit qui credit, quoniam Iesus est Filius Dei.

Articuli alii Jesu Christi humanitatem, alii ejus Divinitatem respicientes.

Eos oportet credere, non humana ratione scrutari.

Divinis operibus admiratio adhibenda, non credulitas abneganda.

1. *Jo.* 5. 4. *et seq.*

53. Sed forte, cum audis articulum passionis, tanquam indignum esse conquereris, & caussaris. At non imbecillitatem omnipotentis accusas, si crucifixionis, si mortis, si sepulturæ sustinuit passiones. Non sufficit, ut eum credas Deum vivum, nisi hominem confitearis & mortuum. Iesus enim etsi mortuus est & crucifixus ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei. Mortuus enim est, qui mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo, scilicet a mortuis, reparavit; qui mortis auctorem proprio mucrone truncavit, prædonem propria præda cepit. Crucifixus est, ut quia venerat mors per lignum, rediret vita per lignum, & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur (k); & majora tibi credas reddita, quam perdide-

Non sufficit, ut quis credat Deum vivum, nisi confiteatur & mortuum.

2. *Cor.* 13. 4. *Gregor. in Præfat. Miss. temp. Pasch. usque ad Ascens.*

Idem Gregor. in Præfat. de Cruce.

(a) Per Spiritum sanctum, qui per *austrum* significatur, d. Exposit. in cap. 4. Cant. §. 207. Vide sis & in 4. supra cit. ubi de eodem ædificio fundato & radicato *per fidem, & per caritatem.*

(b) Vulg. omittit *Christum*; sed habet etiam Cod. noster Bernardin. 40. & alter Biblioth. Episc. Trid. 58.

(c) In 3. Dist. 25. Art. 1. Q. 1. in concl.

(d) Ibi.

(e) Ibi.

(f) *Altrinsecus* pro *in altiori parte*, etiam Apul. Lib. 3.

(g) Intellige *de perscrutatione curiosa, non de perscrutatione studiosa*, uti declarat Quæst. 2. Procem. in Lib. 1. Sent. ad 1. 2. 3.

(h) Lib. 1. Phar. cap. 5. atque Tract. de Vit. Myst. c. 17. n. 56. & c. 18. num. 63.

(i) De intellectu nostro comparato *oculo lippo* in 1. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 2. ad 2.

(k) Sic D. ipse Bonav. Exposit. in cap. 14. Sap.

deras per arborem Paradisi. Crucifixus est etiam, ut considerans genus mortis, magnitudinem sentias caritatis; & dum tibi mortis ejus qualitas innotescit, quid eidem rependas, cogites, qui pro te poenam & ignominiam tantæ mortis assumpsit. Qui enim in carne mea nasci voluit, in carne mea crucifigi voluit; & dum in carne tantam ostenderet dulcedinem, in dilectionem ipsius trajiceret, & liquescere faceret omnem carnem. 1. Jo. 5. 6. Hic est enim, qui venit per aquam & sanguinem Jesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Aquam intellige lavacrum baptismatis, sanguinem angustiam passionis.

Ne quemquam offendat passionis aut mortis auditus, ipsum lætificat per sanguinem obtentus triumphus.

54. Non igitur te offendat passionis aut mortis auditus; sed te lætificet per sanguinem ejus obtenta victoria, & triumphus. Sic strenui Principes post obtentam victoriam victrices aquilas (a), & virtutis insignia referentes, ut apud ætatem posteram perpetuent laudem suam, gaudent titulis, annalibus, & monumentis loquacibus, tam eorum gloriosa opera, quam periculosa vulnera, post trophæa conscribi; ut pietas, qua pro Republica pugnaverunt, & sanguinis fluvius, quem fuderunt, & virtus fortitudinis, qua vicerunt, faciat eos a posteritate diligi, & cognosci, nec mentis inscitia, vel lapsu temporum a memoria deleantur, qui tanto periculo, tanta fortitudine, tanto zelo populi subditi, restituerunt Rempublicam collapsam penitus plusquam pristinæ libertati. Sic & Dominus Jesus Christus suæ mortis opprobrium ad perpetuam rei memoriam mentibus hominum ingerit celebrandum, ut piæ mortis ejus recordatio fascibus victoris accedat, & nobis accrescat ad cumulum meritorum; & illata sibi pro nobis supplicia nos revocent a peccatis, pro quibus sustinuit mortem crucis: & cum reatuum (b) nostrorum spurcitias tanto purgaverit & laverit pretio, puritatem nostram conservet in posterum considerata pretii magnitudo, & imaginem suam, quam impressit animæ, gloriosam tandem recipiat, quam commisit ab omnibus reatibus absolutam.

55. Jam ad fastigium Fidei veniamus, ut per Nomen Jesu beatitudinem assequamur. Scitis, inquit dilectus Discipulus, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei. *1. Jo. 5. 13.* Et hæc vita in Filio ejus est: Qui habet Filium Dei (c), habet vitam: qui non habet Filium Dei, (d) non habet vitam. *Ibi 11. ac seq.* Si vitam manifestat sensus & motus (e), Fidei vero credulitas sensum cognitionis operatur in intellectu, motum vero dilectionis in affectu; (f) profecto liquet, quoniam in Dominum Iesum Dei Filium credere hoc est vitam æternam habere. Et per oppositum, quod est credentibus ad vitam æternam, deputatur non credentibus ad ruinam. Sic etiam sol oculis sanis lucem ingerit, qui lippientibus caliginem obscuritatis inducit. Sic vinum in corporibus robustis sanitatem conservat, & reparat, quod eamdem in febricitantibus destruit, & enervat. Illuminatis igitur oculis aspiciamus in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, *Hebr. 12. 2.* quoniam hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum (g), *Jo. 17. 3.* & quem misisti Iesum Christum. Nunc te cognoscimus per fidem in speculo, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem apertissima visione. *1. Cor. 13. 12.* Nunc fidei tenemus chyrographum, donec reddas ipse promissum. Gratus est interim aspicientibus odor floris, donec ubertas fructus exuberet, & saporis. Rumpit solutio cautionem, tollunt poma succedentia vernulam (h) venustatem, evacuat aperta cognitio ænigmaticam visionem.

Vitam manifestat sensus & motus, & fidei credulitatem sensus cognitionis, & affectus dilectionis.

In Nomine Jesu Spei firmamentum.

56. Habes etiam in Iesu Nomine Spei & fiduciæ firmamentum. Sperent igitur in te, Domine, qui noverunt Nomen tuum. *Ps. 9. 11.* Certe Spes est, qua im-

(a) De his Salmas. ad Vopisc. in Aureliano c. 31.

(b) *Reatus* a Christianis Scriptoribus, præsertim Scholasticis, ipsoque D. Bonav., usurpatur pro ipsa culpa, qua quis reus est. Unde multo ante Scholasticos Prudent. Hymn. de Natali Dom. v. 101. *Plangens reatum fletibus*. Apul. quoque Lib. 7. Metam. *malæ conscientiæ reatum intra me sustinebo*.

(c) *Dei* non habet Vulg. sed habet Cod. noster Bernardin. 40. Lyran. antiquæ Biblior. Editiones &c.

(d) Iterum *Dei* caret Vulg. habent tamen præter modo cit. etiam antiquior Cod. noster Bernardin. 39. Hugo Card. &c.

(e) D. ipse Bonav. Exposit. in cap. 19. S. Luc. *Dupliciter vita dignoscitur, scilicet per spiritum* (forte legendum *sensum*) *& motum*.

(f) In 4. Dist. 28. Art. 3. Q. 1. in concl.

(g) Vid. Comment. in Joan. ibi num. 1107. Vol. 1. hujus Supplem.

(h) Supra num. 40.

immissa, anima consolatur, consolata confirmatur, confirmata elevatur, elevata fruitur, & cibatur. Nomen autem tuum, Domine Iesu, gaudiosum est solatium, ut confortes; fortissimum præsidium, ut confirmes; attractivum adjutorium, ut eleves; refectivum edulium, ut pascas, & cibes. Confortas mæstum, confirmas dubium, elevas depressum, cibas famelicum. Est igitur per omnem modum Nomen Iesu Spei & fiduciæ firmamentum. Nomen Iesu confortat animam tædio & mœrore confectam; dicit enim Apostolus ad Thessalonicenses secunda: Dominus noster Iesus Christus, & Deus Pater noster (a), qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia. Consolationem, inquit, æternam; consolatur enim nos in præsenti tribulatione continuando eam, donec in æterna remuneremur beatitudine. Et Spem bonam in gratia dedit; quia cum in præsenti gratiam dedit, certa Spes est, quoniam in futuro gloriam dabit. Et ne putes, quod in Nomine Iesu solatium non habeatur, audi Prophetam dicentem: Lætabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur. O lætitia! o magnificentia! Lætitia, cum dilatato spiritu sinus mentis in Deum expanditur; magnificentia, cum a Christo Christiani vocamur. (b) Magnificari enim est magnum fieri: & quid majus, quam Nomen Regis excelsi servis extremæ servitutis imponi?

2. Thess. 2. 15. — *Ps. 19. 6.* — Magnificari est magnum fieri.

57. Nomen Iesu confortatam confirmat animam, instar anchoræ figens navem fluctuum vulneribus (c) agitatam. Fortissimum solatium habemus, ait Apostolus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis: (d) ubi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum. Anchora jactata de navi, licet ventus insurgat, licet fluctus proram agitet & puppim; tamen non sinit omnimode circumferri, nec ad inferiora demergi. Sic mens dubia & gyrovaga, dum jactatur variis tentationibus, si Spem suam ponat in Iesu Nomine, fortissimum reperiet præsidium suæ stabilitionis. (e) Quid enim est Spes, nisi stabilis pes? Incedit hæc Spes usque ad interiora velaminis, usque ad cœlestem beatitudinem nobis in hac vita velatam, (f) ubi pro nobis introducendis Iesus præcursor noster (g) introivit, ut sequatur militia suum regem, sicut & cursor sequitur præcursorem. Et ne putes in Iesu Nomine tutissimum non esse præsidium, audi quod legitur: Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit justus, & exaltabitur. Bona signa, de mundi diluvio securitatis arcam intrare, de maris naufragio portum salutis adire, de Sodomorum incendio nudum (h) recedere, de pravorum consilio ad religiosa consortia (i) transmigrare, de periculoso prælio tutissi-

Nomen Iesu confortatam confirmat animam. — *Hebr. 6. 18. ac seq.* — Exemplum anchoræ. — Spes est stabilis pes. — *Prov. 18. 10.*

(a) Vulg. *& Deus & Pater noster*; *sed & Deus Pater noster* etiam allegatus Cod. noster antiquior 39. nec non Edit. Venet. 1757. excudente Modesto Fentio, cum Romanis Correctionibus, ac Lectionum Varietatibus, & Notationibus Franc. Luc. Brugensis. Concordant quoque in eadem lectione *& Deus Pater noster*, absque secundo *&*, ambo Codd. Vindobon. & Lambac.

(b) Vid. supra num. 20. & Act. Apostolor. cap. 11. v. 26.

(c) *Vulnus* heic translate sumitur pro *calamitate*, *damno*, *pernicie*, sicut apud Cic. 1. Acad. & 4. Fam.

(d) Prædicto quoque Apostoli textu utitur in 3. Dist. 26. Art. 1. Q. 1. in Fundam. ad probandum quod spes *confirmat & delectat*.

(e) *Stabilitionis* pro *stabilitatis* etiam in Glossar. Ducang. Unde dicitur in eodem 3. ibi in concl. quod qui *innititur ei*, *fundatur quasi supra firmam petram*, vocaturque talis spes *virtutum gratuitarum anchora*, *& sustentamentum*.

(f) Quatenus scilicet, ut ibi ad 5. inquit, *eam expectat quis per spei habitum*, *tenere in patria*, *cui per caritatem in via uniri desiderat*. Vide sis ibi quoque Dist. 31. Art. 2. Q. 2. in conclus. Quod autem spes sit circa *cœlestem beatitudinem in hac vita velatam* audi S. Petrum Chrysologum in Symb. Apostolor. Serm. 62. „Spes quæ videtur, non est spes: quod enim „videt quis, quid sperat? Si autem quod non „videmus, speramus; per patientiam expecta„mus. Spes ad futura tendit, fides ad pro„missa, spes desinit, fides cessat."

(g) Sic dicitur in fin. 4. Sentent.

(h) Scilicet cum omnimoda rerum temporalium abdicatione, instar B. Francisci, de cujus nuditate idemmet S. Bonav. in ejus Legenda. cap. 2. ac 14. Unde rursum Auctor hic se Franciscanum ostendit.

(i) Heic etiam Auctor satis se prodit religiosæ vitæ professorem.

tissimum castrum petere, & in Nominis Iesu patrocinio Spem suam totaliter (a) collocare.

Ps. 79. 19. 58. Propter hoc Domine non discedimus a te, vivificabis nos, & nomen tuum invocabimus. Quem enim semel Fide concepimus, Spe tenemus, & Dilectionis continuatione dimittere non debemus. Et si forte contingat, ut

1. Pet. 5. 8. irruens caro, mundus, vel adversarius noster diabolus, in culpæ vel mœroris præcipitium nos impingant; vitam gratiæ recuperabimus, si Nomen Jesu totis præcordiis invocemus. Nomen Jesu elevat animam nimis ad inferiora de-

Luc. 13. 11. ac seqq. pressam; sanavit enim Jesus mulierem inclinatam, quæ non poterat omnino sursum aspicere, (b) quam per manus impositionem Jesus legitur erexisse. Omnino est ad inferius inclinatus, nec potest amplius spiritus desperatus, qui concepta fiducia sursum erigitur, dum desperatione cessante, libere Deum & cœlestia contemplatur. Sic enim Apostoli in mentis & montis eminentia

Matth. 17. 1. ac 8. constituti (c) ducti sunt a Jesu in montem excelsum seorsum, (d) & elevantes (e) oculos suos neminem viderunt, nisi solum Jesum. Ad Jesum igitur,

Ps. 2. 4. qui in cœlis habitat, oculos eleva, de cœlo misericordiam postula, & subsidium quotidianum implora. Respice famulos Dominorum suorum vestigiis inhærentes, & ab eorum nutu sollicita observatione pendentes, & illorum exem-

2. Tim. 4. 2. plum assume. Donec acceperis, obse-

2. Reg. 12. 2. ac seqq. cra opportune, importune. Unius viduæ verba flexerunt mentem agrestem (f) Judicis; quare nec tu a fundendis pre-

cibus debes aliquo fastidio revocari. Habes ad elevationis tuæ fiduciam Nomen Jesu tanquam adjutorium attractivum, ut te secum elevet, ne per desperationis malitiam corruas in abys-

sum. Habentes, inquit Apostolus, Pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei, teneamus spei nostræ (g) confessionem; non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Penetravit Pontifex noster cœlos, ut ad se attraheret pusillos & remissos; Spes enim in ipso firmiter collocata sursum evehit nos. Et ipsa est, in qua salus nostra consistit, & quasi quibusdam catenulis (h) cœlitus dependentibus, innexas terris ad cœlos attrahit mentes nostras: quas catenulas si quis e manibus elabi permiserit, ad terram corruens, in profundum vitiorum venit, & amissis salutis medicaminibus & retinaculis, cogitationes desperationis adversarius inducit. (i) Et, ut tollatur omnino istius morbi materia, novit Pontifex & Medicus noster, (k) compati omnibus infirmitatibus nostris, notitia compassiva. (l) Si forsitan multiplicetur infirmitas, & peccatum amplius invalescat, etiam ne desperes; sed clames ad Medicum: Adjuva nos Deus salutaris noster (Jesu), & propter gloriam nominis tui libera nos (non propter meritum nostrum) & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. De viribus despero propriis, ad auxilium omnipotentis recurro Judicis, ut quod meis meritis non confertur, pietate mihi sancti Nominis tui tribuatur. (m)

Hebr. 4. 14. ac seqq.

Perpulchrum exemplum Jesu Christi nos sursum trahentis.

Ps. 78. 9.

(a) Hoc quoque adverbio scholastico satis quoque se prodit Scholasticum.

(b) Vulg. *respicere*; sed *aspicere* etiam Codd. MM. & Gat. apud Blanchin.

(c) Sive ut ipsemet loquitur Exposit. in cap. 9. S. Luc. *a terrenis ad cœlestia porrecti, & ideo contemplationi, & orationi idonei, & Divinis revelationibus apti*.

(d) *Ad contemplationis quietem* Itiner. ment. in Deum cap. 1.

(e) Vulg. *levantes*, sed *elevantes* etiam Codd. Corbejen. apud laud. Blanchin.

(f) Pro *asperam*, & *duram*, ut apud Cicer.

(g) In Vulg. *spei nostræ* deest; sed habent duo Codd. nostri Bernardin. alter Biblioth. Episcop. Trident. Hugo Card. ac Lyran. antiquiores Bibliot. Edit. &c. Sed etiam *teneamus spei nostræ confessionem*, habetur in ead. Ep. ad Hebr. 10. 23.

(h) Vid. supra in Salutat. Angel. n. 10. *Catenula*, *parva catena*, in Amalth. Onom. Jose. Laurent.

(i) Simile affertur *exemplum*, quod itidem *pulcbrum* vocatur, Serm. 1. Fer. 4. Pentec. inter editos sub S. Bonav. nomine, & hoc est ,, Attende homo: Ecce si modo, igne, vel ,, aqua, vel hostibus repleta esset hæc Civitas, ,, & nullo modo evadere posses, nisi per turrim altissimam trahereris, & amicus tuus ,, stans super turrim fune demisso inferius, ,, paratus esset te, & quemlibet volentem, ,, trahere sursum: Si ergo tu manum ad funem ,, non mitteres, vel si non teneres, vel in ,, media via funem relinquens caderes, tunc ,, certe tua culpa esset, quod non evaderes. ,, Sic est de fune gratiæ & caritatis &c. " Vid. Vol. 1. Comment. in Joan. Evang. cap. 6. n. 554. not. c.

(k) Vid. Vol. 2. de Script. Sanct. Dignit. & Excellent. n. 5. ac 12.

(l) Hoc adjectivum D. Bonav. habet in Legenda. S. Franc. Vid. Prod. col. 592.

(m) Suis Opusculis hujusmodi Orationes interserere eidem Bonaventuræ familiare est.

Nomen Jesu cibat & reficit.

59. Nomen Jesu cibat & reficit ta-
beſcentem fame; quoniam nomen ejus
Iſa. 26. 8. in deſiderio animæ. Terra, quam Spi-
ritus noſter inhabitat, terra eſt penu-
riæ, terra eſt tenebrarum; & ideo in
Spe & patientia conſtituti, Salvatorem
Phil. 3. 20. ac ſeq. expectamus Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum, qui reformabit corpus hu-
militatis noſtræ configuratum corpori
Rom. 8. 24. claritatis ſuæ. Et interim ſpe ſalvi fa-
Heb. 6. 19. cti ſumus, quæ pertingens uſque ad in-
teriora velaminis, odorem tenuem de
fructibus paradiſi prælibat, quo ſecun-
dum peregrinationis & viæ modulum
fruimur, & cibamur. Hoc eſt illud
Exo. 16. 15. manna melliſluum, panis utique deſ-
cendens de cœlo, quo veſcitur, ne de-
ficiat parvulus Iſrael in deſerto. Ha-
bes ad hujus fruitionis edulium Nomen
Ieſu, quod continet omnem dulcedi-
Sap. 16. 20. nem, & omnis ſaporis ſuavitatem; cu-
jus prælibatio diſpenſatoria, dum ſpe-
ramus in eo, ſentitur, ſed cum fuerit
Spes evacuata, perfecte tenebitur (a);
nam ſecundum Prophetam tunc in Ie-
ſu perfecte cor noſtrum lætabitur, quo-
niam in nomine ſancto ejus ſperavi-
Pſ. 32. 21. ac ſeq. mus. Fiat igitur miſericordia tua ſu-
per nos Domine (Ieſu) quemadmo-
dum ſperavimus (& ſperamus) in te.

In nomine Ieſu Caritatis nutrimentum.

60. Habes etiam in Nomine Ieſu
Caritatis continuum nutrimentum. Ta-
lia certe ſubjecta ligna reperies in No-
Levit. 6. 12. mine Ieſu, unde flamma Dilectionis ab
altari cordium noſtrorum erumpere de-
beat uſque ad tumulum, (b) ſi Nomen
Ieſu conſideres, & notitiam Dilectionis
ejus, quæ ferbuit uſque ad exceſſum.
Meditare ergo primo, quod Ieſu noſtri
Diſtinctio quadruplicis Ieſu Dilectionis cum dilatatione. Dilectio fuerit creaturarum omnium
eductiva, eductorum proviſiva, provi-
ſorum reductiva, (c) reductorum uniti-
Eductiva Ieſu Dilectio. va (d). Eductivam merito dixerim Di-
lectionem Jeſu, qui ex abundantia Ca-
ritatis in eſſe produxit omnia de nihi-
lo, (e) cum non eſſent, ut ipſum par-
ticiparent ſecundum poſſibilitatem ipſo-
rum, & ordinem, teſte Scriptura: Di- *Sap. 11. 25.*
ligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti *Gen. 1. 1.*
(Domine) eorum quæ feciſti. Et ſi in
principio Deus creavit cœlum & ter-
ram, & creata cetera, principium ip-
ſum Dominus Jeſus eſt (f). Habes Di-
lectionem Ieſus eductivam; unde quæ-
rentibus ab eo Judæis, tu quis es? Re- *Jo. 8. 25.*
ſpondit Jeſus: Principium, qui & lo-
quor vobis. (g) Proviſivam merito di- *Proviſiva.*
xerim, cum fervens & vera Dilectio le-
ge quadam Divina ſuperiora moveat,
ut proviſive & ordinate data ſibi bona
deſuper, proviſive & ordinate inferio-
ribus influant; moveat & coæqualia (h)
ut ſibi ad invicem gaudeant, ſeque ſuſti-
neant; moveat inferiora, ut ad ſupe-
riora & meliora ſe convertant, & in-
fluentias ſuas ab eis ſuſcipiant. Unde *Deut. 33. 2. ac ſeq.*
ſcriptum eſt: In dextera ejus ignea
lex (i), dilexit populos. Sed hanc le-
gem, quam tulerat, venit Ieſus perſo-
naliter declarare: Non veni, inquit, *Matth. 5. 17.*
legem ſolvere, ſed adimplere. Reducti- *Reductiva.*
vam merito dixerim; ſicut enim vi oc-
culta magnes attrahit ferrum, ſic Jeſu
Dilectio cor humanum (k): In caritate *Jer. 31. 3.*
perpetua, ait, dilexi te, ideo attraxi
te, miſerans tui; (l) & ſi exaltatus *Jo. 12. 32.*
fuero a terra, dicit Dominus Jeſus,
omnia traham ad me ipſum. (m) Pro- *1. Tim. 2. 5.*
pter hoc homo Jeſus Chriſtus mediator
unus eſt Dei & hominum; quia nemo *Jo. 14. 6.*
venit ad Patrem, niſi per Jeſum. Hic *Amor ecſtaſim facit.*
eſt amor ecſtaſim faciens (n), extra ſta-
tionem propriam cor ponens; cum mens
omnia humana tranſcendens, & ſe ip-
ſam etiam obliviſcens, a radio Divini
luminis abſorbetur (o), & tanta dulce-
dine reficitur, ut ab amore creatoris
omnium, & in amorem inviſibilium,
pro ſuo modulo totaliter (p) transfe-
ratur: nihil, niſi ſecundum beneplaci-
tum

(a) Sic in 3. Diſt. 31. Ar. 2. Q. 2. in concl.
(b) Pariter cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror. & cap. 8. de ſex alis Seraph. &c.
(c) De hoc adjectivo adhibito a S. Bona. in Eccl. Hierarch. vid. Prodr. col. 534.
(d) De hoc in Apol. Pauper. ut in eod. Prodr. col. 607.
(e) Vel in hoc relucet Bonaventuræ ſtilus ſcholaſticus.
(f) Ita 1. Diſt. 2. Dub. 8. & in 2. Diſt. 1. Par. 1. Dub. 2. nec non Breviloq. Par. 2. cap. 5.
(g) Eodem ſenſu *Principii creantis* etiam Comment. in Jo. ibi num. 596.
(h) De hoc in Ligno vitæ. Vid. Prodr. col. 560.
(i) Vid. Vol. 2. de Script. Sanct. Dignit. & Excell. n. 10.
(k) S. Hier. Comment. in cap. 9. Matth.
(l) Comment. in Apocal. cap. 8. num. 538. & cap. 14. num. 1022.
(m) Hic textus uterque pariter jungitur ſupra cit. Serm. 1. Fer. 4. Pentec.
(n) Sic Dionyſ. de Divin. Nom. par. 1. cap. 4. ac par. 4. cap. 7.
(o) Idem cit. par. 4. cap. 7.
(p) Adverbium ſcholaſticum D. Bonaventuræ familiare.

tum ejus, agens, aut volens, nec jam amantis vita sit, sed amati: & amato, non sibi, vivens; sicut dicit Apostolus (a): Vivo ego jam non ego, vivit autem in me Christus (b). Unitivam merito dixerim; unde Dominus Jesus Christus ad Patrem: Dilectio, qua dilexisti me (Pater) in ipsis sit, & ego in ipsis. Sicut enim omnia erant unum in Deo antequam conderentur, & quodammodo unita sunt in Christo Jesu, cum incarnaretur natura supercœlestis, (c) ut Deus; ita & in generali resurrectione omnia unientur, quando Deus, Homo, & Angelus, unus erunt spiritus, non unus secundum essentiam naturalis unitatis; sed secundum unitatem consentaneæ & gratuitæ voluntatis. (d) Tunc enim Deus toto corde, tota anima, tota virtute diligetur; cum anima de corpore non sollicitabitur. Liquescet naturalis affectio, & voluntas in Deum transferetur; remanebit tamen natura, sed Deiformitatis (e) gloria superinducetur.

Gal. 2. 20.
Unitiva.
Jo. 17. 26.

61. Meditare specialius, & occurret tibi dulcior Jesu Dilectio, ut in corde tuo concrescat dilectionis incendium, & ignis ardeat sine fumo. Occurrit tibi Jesu Dilectio liberalis, exemplaris, filialis, singularis. (f) Vere liberalis Dilectio; non enim te dilexit Jesus, o rationalis anima, (g) propter tuam justitiam, sed propter suam gratiam. Commendat enim, ait Apostolus, Deus caritatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, & reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum. Impii eramus, antequam converteremur ad Deum, mortem pro nobis, antequam converteremur, & crederemus, excepit; quod procul dubio non fecisset, nisi Caritatem abundantissimam & liberalissimam ad nos habuisset. Unde scriptum est in Osee: Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee. Vere exemplaris Dilectio; unde Dominus Jesus ad Discipulos suos: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Variis difficultatibus multiplicium præceptorum Moyses populum Hebræorum antiquitus oneravit, & ne longius eos a cultu Dei aberrare contingeret, durissimis frænis astrinxit; & ut eos sensim per ipsa vestigia superstitionis attraheret, carnalium victimas indixit (h). Dedit ergo multa præcepta, quæ vix intelligentia caperet, multum difficilia, & propter hoc voluntati ad exequendum contraria. Successit Moysi Legifer noster, pluralitatem reducens ad unitatem, obscuritatem ad lucem, difficultatem ad facilitatem, dum mandatum Dilectionis induxit. (i) Unum quippe est, ut retineas; lucidum, ut intelligas; facile, ut libenter opere compleas, & vivas. Mandatum, inquit, novum; nam antiquitus amicus, modo etiam diligi præcipitur inimicus. O grata novitas! cum torpor abscesserit hiemalis, & jam vernalis aspiret serenitas, & cordium sincera tranquillitas. Colliduntur inimici Jesu discordiarum fluctibus; sed Christi Discipuli sunt in portu. Insaniant lupi, ferinis dentibus frendant; (k) sed oves Domini sunt in tuto. Fugavit ipse omne diffidium, om-

Alia distinctio quadruplicis Iesu Dilectionis cum dilatatione.
Liberalis Iesu Dilectio.
Rom. 5. 8. ac seqq.
Ose 14. 5.
Exemplaris.
Jo. 13. 34.
Levit. 1. 2.

(a) Idem Dionys. cit. part. 1. cap. 4.

(b) Vulg. *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus*; sed ut supra etiam in editis sub S. Bonaventuræ nomine, nempe in Opusc. de Donis Spir. sanct. cap. 4. de Dono Timor. ubi allegatur d. *verbum exponens Vercellen. in Prologo super Cant.*; nec non in Opusc. de Sept. Itiner. æternit. Dist. 4. Art. 4. ubi eadem sit allegat. Vercellen. ac etiam Dionys. Certe & Vercellensis ita legit, dum supra relata ipsissima verba interpretatur. Sed & Hugo Card. in Comment. exponit: *Vivo ego, jam non ego*.

(c) Adjectivum passim a D. Bona. usurpatum ad Divina explicanda.

(d) *Omnibus illis erit una voluntas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas*, Part. 7. Breviloq. cap. 7. & ult.

(e) Hujus quoque vocis apud eumdem D. Bona. frequens usus.

(f) Rursus occurrunt similiter desinentia Bonaventuriana.

(g) Similiter ad idem propositum alloquitur *animam* cap. 1. Soliloq.

(h) Pariter antiquiss. Auctor Lib. 1. Recognit. sub nom. S. Clement. Tertull. Lib. 2. contra Marcion. cap. 18. Chrysost. Hom. 6. in Matth. Hieron. in 1. Isa. id indictum fuisse illis censentes, ut ita pie occupatos a perniciosa otio & idololatria avocaret. Unde & Abulensis „ Voluit (inquit) Deus sibi immolari bo„ vem, ne Hebræi putarent Apim, Bovem „ Ægyptium, esse Deum: arietem, ne Ham„ monem Ægyptium, habentem cornua arie„ tis, censerent esse Deum: hircum, quia Dæ„ mones culti ab Ægyptiis, hirci specie se vi„ gendos exhibebant.

(i) 3. Dist. 40. Art. 1. Q. 3. in concl.

(k) Ita Plaut. Truc. 2. 7. 41. & Accius apud Non. c. 5. 103.

omnem discordiam perturbavit. Et sicut procedente Rege omnes plateæ mundantur, tota Civitas floribus & ornamentis variis venustatur, ut nihil indignum vultui Regis appareat; sic Rex pacis Jesus noster adveniens omne pellit dissidium, & discordiæ nubilum conserenat (a). Vere filialis Dilectio; Jesus enim ait in Evangelio: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Pater amore filiali (b) diligit Filium, & nos Dominus, quibus hæreditatem promittit, & regnum æternum. Vere singularis Dilectio; quoniam Dei Filius Dominus Jesus dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

Filialis. Jo. 15. 9.

Singularis. Apocal. 1. 5.

Et generalis. Gal. 2. 20.

62. Et ne credas, quod ita dilexerit nos singulariter, quod non etiam generaliter, dic Apostole Paule: Quod nunc in carne vivo, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Sed qua fronte plus audes, ut dicas pro te, quod omnibus est commune? Quomodo tibi de singularis amoris privilegio gloriaris, cum hoc ipsum generaliter de hominibus omnibus possit accipi? Respondeo (inquit) quoniam ita est hæc generalis dilectio omnium: qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quod singularis est etiam singulorum: dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Nam quanto ad plures Divinæ Dilectionis sinus expanditur, tanto magis apud singulos dilatatur, & ejus suavitas plus sentitur. Hæc est enim Dilectionis conditio specialis, quod tanto est purior, quanto fuerit plus communis; quoniam totus fructus ejusdem reperitur unus & idem in singulis. Ergo singularis est tibi, ut te magis afficiat; communis, ut plus perficiat. Omnes autem quasi unum in uno se colligit, qui in sui dilectione collectos singulos unum facit. (c)

Rom. 8. 32.

63. Amplectamur igitur, Fratres, Divinæ dilectionis brachiis Dominum nostrum Jesum Christum, qui traditus est tam singulariter pro singulis: quam generaliter pro omnibus nobis. Traditus, dixerim, in pretium nostræ redemptionis, in solatium nostræ peregrinationis, in speculum nostræ conversationis, in præmium nostræ remunerationis. Habemus ergo fomentum Caritatis, quod coalescat, & nutriatur per gratiam in altari cordis; quod ferveat in medullis; evaporet in verbis; ardeat in operibus nostris. Dicamus igitur omnes una sententia: Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. Caritas autem Domini nostri Jesu Christi nobiscum, (d) cui cum Patre, & Spiritu sancto est omnis honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Christus traditus, tam singulariter pro singulis, quam generaliter pro omnibus.

1. Cor. 16. 22. ac seq.

SER-

(a) Pro disserenat. Liv. Lib. 39. cap. 46 *Cum undique disserenasset*. Alii legunt *conserenasset*.

(b) *Filiali* denominatione desumpta, non a Patre diligente; sed a Filio dilecto; nanque *filiale* idem est ac *spectans ad Filium* in Amalth. Onomast.

(c) Idemmet S. Bonav. in Amator. ex Hug. Vict. de Arrha anim. non longe a med. „ Licet beatum esset, isto amore vel solum perfrui, multo beatius in ipso cum multorum „ bonorum congratulatione delectari: quia, „ cum in eos, qui etiam comparticipant affe„ ctus dilectionis, expanditur caritatis gaudium; „ & suavitas ampliatur. Spiritualis namque „ amor tunc melius cuique fit singularis, quan„ do omnibus est communis, nec participatio„ ne plurium minuitur, cujus fructus unus & „ idem totus in singulis reperitur: ac per hoc „ singulariter diligit te, quia nihil diligit sine te. „ Sic igitur singulis adest quasi omnibus; quia „ nec alium, nec majorem dilectionis affectum „ singulis impenderet, si absque cunctorum „ participatione singulos amares. Nihil ergo „ de privilegio singularis amoris tui societas „ bonorum præscribit; quia amator tuus in „ omnibus diligit te, quia nihil diligit sine te. „ Non autem timeas animum illius in amore „ plurium quasi per affectum distrahi, & id„ circo minorem esse ad singulos, quod parti„ tus quodammodo & divisus videatur in cun„ ctos. Ergo omnes unum unice diligant, ut „ omnes ab uno unice diligantur. Quia nec „ alius præter unum, unice ab omnibus dili„ gendus est; nec alius præter unum, unice „ omnes diligere potest. Omnes autem in uno „ se quasi unum diligant, ut unius dilectione „ unum fiant. Iste amator unicus est, non ta„ men privatus: solus, non tamen solitarius: „ participatus, nec divisus: communis, & sin„ gularis: cunctorum singularis, & singulorum „ totus &c. „

(d) In his ac prædictis videri non obscure Doctorem nostrum Seraphicum, qui ita illuminat intellectum, ut & affectum inflammet; neminem crediderim negaturum. Vulg. post *Maran Atha*, quæ vox Hebræo-Syriaca est, significans: *Dominus noster venit*, aut potius *veniat*, scilicet judex & vindex, ut eum, qui Christum non amat, anathemate feriat, separet, damnet, ac puniat; sic habet: *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.*

SERMO OCTAVUS.

Adhuc de Nomine gratioso propter Virtutes Cardinales.

Ps. 33. 4.

64. *Magnificate Dominum mecum, Et exaltemus nomen ejus in idipsum.* Quid, Fratres, stilla ad fontem, pulvis ad montem, scintilla ad solem, verbum fragile homuncionis ad Domini Jesu laudem? (a) Stupet cœlum, mirantur Angeli, laudat cœlorum exercitus, non cessant indesinenter & jugiter collaudare gratiosum Domini Jesu Nomen, quod laudare non sufficit plenius universitas creaturæ. Glorificate enim Jesum quantumcunque poteritis, supervalebit adhuc mirabilis magnificentia ejus; exaltate eum quantum potestis, major est adhuc omni laude. Nos autem etsi victi cesserimus, non tamen a laude cessare debemus, ut nostram exerceamus in Jesum devotionem, & torpentem in nobis resuscitemus caritatis ardorem, cum Propheta dicentes: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Laus enim est, a qua laurus dicitur (b), qua solent coronari victores. (c) Jesus autem corona gloriæ suos desiderat coronare præcones. Vos interim vestris orationibus me adjuvetis (d), ut de Nomine Domini Jesu, quæ restant, loqui valeam, & ore & opere, quæ loquar, adimplere, & gloriam assequi pro utroque.

Ps. 21. 23. Servius ad 8. Ecl.

Laurus a laude dicta.

65. Eja, Fratres carissimi, septemplicem virtutum gratiam gratiosi Nominis prosequentes, figentes anchoram, antequam navis collocetur in portu, maluimus dimidiare sermonem, & stilum suspendere, quam auditum vestrum ultra debitum onerare. Patuit aliquantisper ex dictis (e) in Nomine Jesu Fidei fundamentum, Spei firmamentum, & Caritatis continuum nutrimentum. Nunc ad Virtutes reliquas, scilicet Cardinales, procedamus, de quibus breviter concludit Apostolus: Vos estis in Christo, qui factus est nobis sapientia a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio. Sanctificationem intellige Temperantiam, redemptionem vero pro Fortitudine debes accipere, quæ declarata (f) est in Domini passione. Ibi enim sub carne fragili latuit Fortitudinis cumulus & triumphus; quoniam cornua in manibus ejus, quia manus Jesu Christi affixæ fuerunt clavorum aculeis quasi cornibus; ibi enim abscondita est fortitudo ejus (g). Habes igitur Jesum Dominum virtutum, & Regem gloriæ, qui quatuor Virtutum species in suo Nomine te voluit edocere. Quas assecutus, rem Nominis Jesu possides in via, dum certus es de salute.

De Virtutibus Cardinalibus.

1. Cor. 1. 30.

Hab. 3. 30.

Ps. 23. 10.

66. Factus est ergo nobis Jesus Prudentia sive Sapientia, considerando suam doctrinam; Justitia, suam considerando misericordiam; Sanctificatio, vel Temperantia vitæ, suam considerando munditiam; Redemptio, sive Fortitudo, suam considerando in morte patientiam (h). Ergo labore superfluo nimis atterimur assidue revolventes Volumina numerosa Gentilium, ut in his erudiamur de perfectio-

Divisio quatuor Virtutum Cardinalium cum subsequenti distinctione, & dilatatione.

Frustra quæsitæ apud Gentiles.

(a) Simili modo humiliat se inquiens cap. 2. Incend. sive Incenti. amoris „ Cum ergo Christo me devovero, quid quæso sum, nonne „ sicut stella (forte *scintilla*) ad solem, gutta „ ad fluvium, lapis ad montem?“

(b) Videtur a *laude* dici, quod sit laudis & gloriæ insigne. Et quidem. Veteres dicebant *laudum* pro *lauro*, & *laudam* pro *laurea*. Al. *Laus enim a lauro dicitur*.

(c) S. Isidor. Etymologiar. Lib. 17. cap. 7. „ *Laurus* a verbo *laudis* dicta. Hac enim cum „ laudibus Victorum capita coronabantur. Apud „ antiquos autem *laudea* nominabatur: postea „ *d* litera sublata, & subrogata *r* dicta est *laurus*. Ut in *auriculis*, quæ initio *audicula* di- „ ctæ sunt: & *medidies*, quæ nunc *meridies* di- „ citur. Hanc arborem Græci *Daphnem* vocant, „ quod nunquam deponat viriditatem: inde il- „ la potius victores coronantur.“ De qua etiam Plin. Lib. 15. cap. 30.

(d) Pariter in Sermonibus de decem Præceptis, in fine Ser. 2., antequam incipiat explicationem Secundi Mandati in Serm. 3., ait: *In principio rogemus Deum* &c.

(e) Supra num. 48. ac seqq.

(f) In Ligno Vit. Tit. *Jesus cruci clavatus*. Al. *affixa fuerunt cornibus*.

(g) Prol. in 1. Sent. circa fin. ubi sic dicitur „ Tertium absconditum est fortitudo Divinæ „ potentiæ, de qua Habacuch. *Cornua in ma-* „ *nibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus*: legi- „ tur de Christo pendente in cruce, ubi latuit „ fortitudo virtutis sub pallio infirmitatis. Vid. S. Cypr. L. 2. contra Judæos c. 21. Euseb. L. 6. Demonstrat. Evang. c. 17. S. August. L. 18. de Civit. c. 32. nec non supra in Collat. de Sept. Don. col. 451.

(h) *Patientia* dicitur pars *fortitudinis* etiam a Cic. de invent. Lib. 2. de gen. delib. apud ipsum D. Bona. Serm. sive Collat. 6. in Hexaem.

fectione Virtutum (*a*). Et revera risum movet intuentibus, si ad capram fœtidam, villosam, & hispidam, simplex ovicula currat, ut ex ea lanam assumat. Cum enim in Christo Jesu sint omnes thesauri sapientiæ, & virtutum, sicut mare est principium aquarum (*b*); venas abditas, & arcana sensuum, perfectionemque Virtutum nunquam potuit ingredi, qui fidem non habuit Domini nostri Jesu Christi. (*c*) Insistere potuit peritiam disputandi, verborum phaleras (*d*), sermonis ornatum; sed nullatenus Virtutis aut Sapientiæ verum fructum (*e*).

In Nomine Jesu Sapientia, sive Prudentia. Jo. 14. 26.

67. In Nomine Jesu reperitur Sapientia, sive Prudentia: Paraclitus (ait) Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis. Spiritus carnem & ossa non habet. Ergo qui a Deo spiritualiter edocetur, a carne necesse est abstrahatur, ut spiritualis effectus animam suam repleat fortius cœlestibus & æternis rationibus. Ibi veritas assumitur, & ibi de dubiis respondetur, quando clausis sensibus carnis, & curis abjectis, efficitur aliquis extra mundum, & convertitur ad seipsum (*f*), & defæcata mentis imagine lumen recipit ex primo lumine. Inde est, quod Jesus docebat Discipulos in monte, quod & nunc facit in mentis elevatione (*g*). Hoc autem fit quatuor modis, in exercitio lectionis, meditationis, orationis, contemplationis. (*h*)

Luc. 24. 39.

Discitur quatuor modis.

In exercitio lectionis.

68. In exercitio lectionis, (*i*) cum lectio sancta non frangit animam, sed pascit desiderium; non est in fastidio, sed in oblectamento; non est ad curiositatem (*k*), sed ad utilitatem. (*l*) Sicut enim oleum additum igni prius fervet, & post fervorem lucet; sic lectio adhibita cordi pio excitat fervorem, & postmodum fervor serenatur in lucem. Propter hoc Jesus docebat parvulos dicens: Sinite parvulos venire ad me; quoniam ad Sapientiam Jesu proceditur in lectionis humilitate. In exercitio etiam docet meditationis (*m*); propter hoc abiit Jesus foras Civitatem, ibique mansit, & docebat, sicut Matthæus narrat. Extra Civitatem abiit, qui rerum universitatem meditando transcendit. Propter hoc doctrinam & veritatem habebat Pontifex in rationali judicii, gestans in pectore; quia per meditationem non evagatur, sed figitur animus in cognoscenda veritate. Docet etiam in exercitio orationis, (*n*) propter hoc in Luca dicebant Apostoli: Domine, doce nos orare. Notitiam enim rerum spiritualium, & veram Sapientiam, sæpe merito devotæ orationis acquirimus, quam nulla nostra

Mar. 10. 14.

Meditationis.

Matth. 21. 17.

Exo. 28. 30.

Orationis.

Luc. 11. 1.

Orationis devotæ quanta utilitas ad Sapientiam acquirendam.

(*a*) Inter Gentiles agentes de perfectione Virtutum, maxime Cardinalium, idemmet D. Bonav. cit. Ser. sive Collat. 6. in Hexaem. allegat Tullium, Plotinum, Macrobium. In Centiloq. Par. 3. Sect. 41. ac seqq. affert etiam Aristotelem, & Senecam; quem & putavit auctorem Tract. de quat. Virt. Card. in suo singulari de iisdem Opusc.

(*b*) Serm. sive Collat. 2. in Hexaem. ubi agitur de ingressu ad sapientiam, & de sapientia: *Origo fontium & fluminum mare: origo virtutum & scientiarum est Christus*, ait *Bernardus*. Nimirum in Cant. Serm. 13. in princip.

(*c*) De hoc disertissime Serm. sive Collat. 7. in Hexaem. Et ut loquitur etiam ibi ad fin. Collat. 12. absque Christi fide, *nequit anima transire ab umbra ad lucem, a via ad terminum, a vestigio ad veritatem, a libro ad scientiam veram, quæ est in Deo. Hunc librum legere est altissimorum Contemplativorum, non naturalium Philosophorum, qui solum sciunt naturam rerum, non ut vestigium*. Vid. Itiner. ment. in Deum cap. 2. *De speculatione Dei in vestigiis suis in hoc sensibili mundo*.

(*d*) In Prol. Legen. S. Franc. *sermone Phalerato*.

(*e*) Pariter in d. Ser. sive Collat. 7. in Hexaem.

(*f*) Cap. 1. de Perfect. vit. ad Soror. *Ad perfectionis vitæ fastigium Sponsæ Christi conscendere cupienti, primum necesse est, ut a seipsa incipiat, ita ut omnium exteriorum oblita, ingrediatur in secretum conscientiæ suæ* &c. Confer. Prol. Soliloq.

(*g*) Cap. 1. Itiner. ment. in Deum, & Exposit. in cap. 9. S. Luc.

(*h*) Circa hæc omnia eodem ipsissimo ordine versatur universum ejus Opusc. inscriptum: *Incendium*, sive potius *Incentivum amoris*. Cap. 1. ac seqq.

(*i*) Init. cit. Cap. 1. ejusd. Incend. sive Incenti. amor. ubi secundum noviss. Edit. Venet. sermo fit de primo exercitio in *legendo*.

(*k*) De Informat. Novit. par. 1. cap. 14. de lect. *Ut possis intelligere legas, non ut doctior sis, nec caussa curiositatis*.

(*l*) De *utilitate lectionis* vid. D. Bona. Lib. 4. Phar. cap. 32. ex S. Isid. de Sum. bo. Lib. 3. Cap. 8. Et iterum ex eod. S. Isid. in Synon. cap. 5. prope fin.

(*m*) De *exercitio meditationis* cit. cap. 1. Incend. sive Incenti. per totum; nec non de eadem juncta lectioni præfatæ Lib. 3. cap. 8. de Sum. bon. laud. Isidor. apud d. Lib. 4. Phar. cap. 26.

(*n*) De *exercitio orationis* cap. 2. Incend. sive Incenti. amor. per totum. ac de eadem una cum lect. Lib. 2. Phar. cap. 45. ex cit. Isid. de Sum. bo.

ſtra ſagacitate, ſolertia, vel ſtudio, penetrare valeamus; & quanto fuerit oratio dulcior, tanto cognitio purior, atque major. Ergo ſterilis intellectus remanet, inſipidus, & inſulſus, qui ſine devota oratione, quinimo ſine magiſterio Spiritus ſancti, ſine Nomine Jeſu Chriſti vult myſteriorum arcana rimari. Sed mens devota, quæ de Jeſu familiaritate confidit, confiſa devotioni inſiſtit; inſiſtendo, ad orationem ſe convertit; orando petit, petendo accipit; quoniam orationis tempore mens compungitur, compuncta lavatur, lota mundatur, mundata lumine penetratur, & ſic tempore (*a*) orando ſolent myſtica penetrari. Propter hoc Jeſus appellat ſcholarium (*b*) ſuorum auditorium, orationis domum, ſicut ſcriptum eſt in Evangelio Marci: Docebat Jeſus dicens eis: Domus mea, domus orationis vocabitur. Docet in exercitio contemplationis (*c*), quando mens humana dilatatur, dilatata ſublevatur, ſublimata alienatur, alienata unitur; his enim quatuor modis contemplatio exercetur (*d*).

Mar. 11. 17.

Contemplationis.

Quomodo mens dilatatur.

69. Dilatatur autem mens, quando intellectus ejus latius expanditur, & aculeus Divini amoris in tantum cor penetrat, quantum alicujus rei creatæ affectus mentem penetrare conſueverat; quia cum rejecto amore creaturarum, introducis per amorem ardentiſſimum Dilectum ad interiora tua, ſequi potes eumdem ad ſublimia ſua, & ſic te Jeſus imbuit Sapientia ſua. Quare Divinarum ſublimitas revelationum manifeſtum eſt Divinæ dilectionis indicium (*e*), ſicut dixit Jeſus Diſcipulis ſuis: Jam non dicam vos ſervos; quia ſervus neſcit quid faciat dominus ejus: Vos autem dixi amicos; quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.

Jo. 15. 15.

Elevatur.

70. Dilatata vero mens elevatur, quando a plano, per quod incedebat mentis dilatatio, ſuper humanæ induſtriæ poſſibilitatem mens aſcendit, & ſupergreditur. In hac mentis elevatione Prophetæ didicerunt, quod aliis prædixerunt; ſuper enim facultatem humanæ naturæ eſt videre de præteritis quod jam non eſt; de futuris quod nondum eſt; de præſentibus quod jam eſt, ſed tamen ſenſibus abſens eſt; (*f*) de alieni cordis ſecreto videre, quod ſenſui ſubjectum non eſt; de Divinis videre, quod ſuper ſenſum eſt.

Alienatur.

71. Sublevata vero mens alienatur, quando præſentium memoria menti excidit, ipſaque quaſi ebria neſcit quid ſit de præſentibus (*g*), & in peregrinum quemdam ſtatum ſuper humanam induſtriam Divinæ operationis transfiguratione tranſit. Qui modus a devotione incipiens, & per admirationem tranſiens in quamdam mentis exultationem (*h*); conſummationem & perfectionem accipit. Ibi plus addiſcit interius, quam exprimere mens valeat exterius. Propter quod in Matthæo legitur: Admirabantur ſuper doctrina ejus, erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens. Hujuſmodi nihil attribuendum eſt humano ingenio, nihil noſtro merito; ſed totum Divino muneri, ubi ſponſa conjungitur totaliter Dilecto ſuo (*i*). Alienata mens tandem Deo unitur, quando tranſcenſis omnibus, hoc eſt, ſenſibus

Ipſa a devotione incipiens, per admirationem tranſit in exultationem.

Matth. 7. 28.

In hoc nihil attribuendum humano ingenio, nihil noſtro merito; ſed totum Divino muneri.

(*a*) Idem eſt ac adv. *tempori*, id eſt, ſuo tempore, tempeſtive, ex Plau. & Cic.

(*b*) *Scholarium* vox non heic accipitur niſi pro tironibus in Chriſti doctrina inſtituendis, ſive pro illis qui Chriſti ſcholam frequentant.

(*c*) De *exercitio contemplationis* cap. 3. Incend. ſive Incent. amor. per tot. de qua vide ſis etiam Lib. 4. Phar. cap. 28.

(*d*) Vid. Serm. ſive Collat. 2. in Hexaem.

(*e*) Comment. in Jo. ibi num. 1033. *Hoc ſignum magnæ amicitiæ revelatio ſecretorum.*

(*f*) Quod *Prophetia data ſit de præſenti, præterito, & futuro*, in Expoſit. Prol. Gilbert. quæ præmittitur Comment. in Apocal. num. 13.

(*g*) Serm. ſive Collat. 23. in Hexaem. *Alienatur quaſi homo ebrius, qui neſcit quid faciat. Unde Paulus neſcivit, utrum eſſet in corpore, ſive extra corpus.* 2. Cor. 12. 3.

(*h*) *Exultationem*; nanque de tribus gradibus *devotionis, admirationis, & exultationis*, quam diſertiſſime cap. 4. Itinerar. ment. in Deum.

(*i*) Hoc adeo certum, ut inde eliciat in Prol. ejuſdem Itiner. „ Igitur ad gemitum orationis „ per Chriſtum Crucifixum, per cujus ſanguinem purgamur a ſordibus vitiorum, primum quidem lectorem invito, ne forte credat, quod ſibi ſufficiat lectio ſine *unctione*, „ ſpeculatio ſine *devotione*, inveſtigatio ſine *admiratione*, circumſpectio ſine *exultatione*, induſtria ſine pietate, ſcientia ſine caritate, intelligentia ſine humilitate, ſtudium abſque „ Divina gratia, ſpeculum abſque ſapientia. Quodve *dandum ſit totum Dei dono, ſcilicet Spiritui ſancto*, repetit cap. 7. ejuſd. Itinerar. Vid. quoque in fine cap. 6. Part. 5. Breviloq. Prædictum adverbium ſcholaſticum *totaliter* alibi quoque ſæpius uſurpat.

sibus, & sensibilibus, intellectibus & intelligibilibus, entibus & non entibus, ad supersubstantialem & superintellectualem (a) unionem cum Deo unitur. Et sicut tria prædicta sunt in remotione, scilicet sensus & sensibilia, quantum ad temporalia; intellectus & intelligibilia, quantum ad potentias animæ, & eorum exercitia; existentia, ut quæ in esse prodierunt, & non existentia, ut quæ in Verbo solo contemplabilia sunt: ita tria sunt in positione, ut mens humana sit actualiter in unitione. (b) Primum est in ea superfervidus (c) amor in Deum tendens. Secundum est actualis omnium ignorantia, quorum scientiam fervor illius amoris non sustinet (d); quia sicut radius fervens absorbet aquam; sic illa superfervida dilectio absorbet omnem scientiam creatam. Tertium est radius illuminans, & se uniens. (e) Hæc secundum beatum Dionysium Sapientia Christianorum; (f) hæc est illa caligo in transcensu mentis super omnia, actualis ignorantia omnium ex superfervido amore videndi Deum absorbentem omnes actus virium apprehensivarum, (g) & inaccessibilitas Divini luminis, ubi Deo mens unitur in excessu illius caliginis, & per ablationem omnem ab eo Dominum laudat sine verbo & spiritu prolativo: & in hoc (h) eum cognoscit, quod eum cognoscibilem jam non esse intelligit, tam propter inaccessibilitatem ex parte Divini luminis, quam propter ignorantiam ex parte videntis. (i) Caligat enim oculus, & propter excessum objecti, & propter defectum organi. (k) Puto autem sine præjudicio (l), quod secundum hunc modum Dominus Jesus excæcavit Saulum (m), vera Sapientia illuminans Paulum. (n) Si dictorum ordinem quæris, ubi dilatatio mentis sistit, ibi sublevatio incipit; alienatio vero succedit; unitio autem consummat, & perficit.

In animæ cum Deo unione tria, superfervidus amor, omnium ignorantia, radius illuminans.

Sapientia Christianorum.

Dionysius de myst. Theol. cap. 1. & seq. Et de Divin. Nom. cap. 7. Et Epist. 5. ad Doroth.

Act. 9. 3. ac 8. Saulus excæcatus, & Paulus illuminatus.

72. Ut autem consummatam Sapientiam, sive Prudentiam, alibi quam in Iesu Nomine non requiras, Prudentiæ partes aut species in ipso cognoscas. Has Philosophi memoriam, intellectivam sive intelligentiam, & providentiam vocaverunt. (o) Quæ ad nos Domini Iesu dignatione descendunt; per hæc enim compungimur ad peccata præterita, intelligimus præsentia discrimina, providemus contra futura supplicia. (p)

Cic. L. 2. de invent.

73. In Nomine Iesu similiter Fortitudo reperitur. Si enim consideres magnanimitatem ipsius in aggrediendo, patientiam in sustinendo, perseverantiam in

In Nomine Jesu Fortitudo, ac ejus quatuor partes.

(a) Adjectiva mystica, quorum apud D. Bona. frequens usus.

(b) *Unitionem* habet etiam in Eccl. Hierarch. ut in Prodr. dixi col. 534.

(c) Vel hoc adjectivum mysticum.

(d) Al. *omnium ignorantia fervorem illius amoris non sustinens.*

(e) Vid. ad fin. Serm. sive Collat. 2. & 3. in Hexaem.

(f) Sic d. Serm. Sive Collat. 2. in Hexaem.

(g) Ibi „ In anima sunt multæ virtutes ap„ prehensivæ, sensitiva, imaginativa, æstima„ tiva, intellectiva; omnes has oportet relin„ quere; sed in vertice est acies amoris tran„ scendens omnes. “

(h) Vindobon. pro *in hoc* habet *in nocte*, de qua Par. 5. Breviloq. ad fin. cap. 6.

(i) Ibi pariter. Vid. quoque in 1. Dist. 3. Par. 1. Ar. 1. Q. 1. per tot.

(k) Prædictæ Dionysianæ doctrinæ similis videri potest apud D. Bona. etiam in Itiner. ment. in Deum cap. 7. quod est ult. ac cap. 3. quod itidem est ult. Incend. sive Incent. amoris &c.

(l) Phrasis Bonaventuriana exhibens ejus in scribendo modestiam.

(m) *Excæcavit Saulum*, dum ipsum privavit nedum usu oculorum, sed & potentia videndi; quoniam ex oculis ejus ceciderunt squamæ, cum paulo post fuit ab Anania miraculose curatus. Sed & illam induxit in Sauli mentem cæcitatem, quæ secundum laud. Dionysium a D. Bona. dicitur *ignorantia, caligo, nox, tenebra*. Et de Deo, de quo loquitur idem Paulus ad Romanos c. 10. v. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, inquit S. Petrus Chrysologus in Symb. Apostolor. Ser. 6. quod *importunum tenebrat aspectum*, atque ita *ad Deum inconcessus cæcatur accessus*.

(n) *Illuminans Paulum*; quia fuit ejus *ignorantia docta, nox illuminativa, caligo & tenebra radiosa*. Ita enim clausos tenebat etiam mentis oculos omni creaturarum lumini, ut soli aperiret luci Divinæ. Hanc *felicem cæcitatem* ac *salubrem excæcationem*, nemo non dixerit cum S. Bernardo Ser. 1. in Convers. S. Pauli num. 7. Lubeat audire ipsummet Apostolum 2. Cor. 4. 6. *Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Jesu Christi*. Vid. loca apud ipsum D. Bona. in superioribus notis indicata, quæve de Pauli ecstasi scribit Dionys. de Divin. Nom. Par. 1. cap. 4. ac Epist. 5. ad Doroth.

(o) Sic Phar. Lib. 2. ad fin. cap. 27. ac Par. 3. Centiloq. post init. Sect. 41.

(p) Ita secundum ea quæ tradit etiam in Opusc. de quatuor Virtut. Cardinal.

in permanendo, constantiam in confidendo; (a) luce clarius in Christo invenies omnes veræ, & non apparentis tantum, Fortitudinis conditiones. Et propterea Iudas, inquit Ioannes, cum accepisset cohortem, & a Principibus Sacerdotum (b), & Pharisæis ministros, venit illuc, id est, in hortum ubi erat Iesus, cum laternis, & facibus, & armis. Tunc Iesus ex magnanimitate processit, & armatis occurrit, patienter sustinet angustias, & improperia passionis; nec de cruce descendens in supplicio perseverat, & de Patre confidens in manus ipsius suum spiritum recommendat. (c)

Jo. 18. 3.

Ab ipso Magnanimitas.

74. Ergo si Spiritus Iesu suggerat, ut ad vitæ melioris transeas frugem; pusillanimitate rejecta magnanimitatem assumas, & induas fortitudinem. Nominis Iesu recordare, & verbum illud propheticum meditare: Sperent in te qui noverunt nomen tuum; quoniam non derelinquis (d) quærentes te Domine. Sperent in te, non sæculi blandimenta respiciant, non mittentes manum ad aratrum se retrorsum vertant; sed de tua promissione confidant, qui noverunt Nomen tuum, qui Iesum devotione sanctissima venerantur, & ideo consiliis suis simpliciter obsequuntur. Non timeas de carnis angustia, Satanæ fallacia, Prælatorum sævitia, nimia paupertate. Dic Domino confidenter: Propter nomen tuum dux mihi eris (e), & enutries me. Homines certe sumus ex elementis mutabilibus compositi, ex fragili corpore, ex limoso pulvere figurati. Sed Dominus cognovit figmentum nostrum, & languentem invisit Medicus. Quantascunque Diabolus adversus animam potest excogitare vel inferre nequitias, plures habet verus Medicus medicinas.

Isa. 51. 6. *Ps. 11. 9.* *Luc. 9. 62.* *Ps. 30. 4.* *Ps. 102. 14.*

Patientia.

75. Si vero casus emergant ex fortunæ pendentis insidiis, si millies mille millia tormentorum; Nomen Jesu sit tibi patientiæ fulcimentum. Pater, inquit, sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Sed nobiscum est usque ad consummationem sæculi; & in medio, inquit, eorum sum, ubi duo vel tres in nomine meo fuerint congregati. Si mecum est Jesus, unde mihi motus impatientiæ; dolor, aut metus? Intumescant contra me fluctus, conturbetur pelagus, sæviat mundus, minetur infernus; nihil horum vereor, nil timeo, nil formido, si solidatus sim in Domino Jesu Christo. Vitam quidem mihi minantur auferre; sed non timeo mortis supplicium: quia mihi vivere Christus est, & mori lucrum. Si mihi exilium inferatur, Domini est terra, & plenitudo ejus. Si meam mihi substantiam auferatis, nudus ingressus sum mundum, nudus egrediar; (f) quia nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus, id est, nihil efferre poterimus de transitoriis, & caducis deliciis hujus mundi. Vos autem Fratres, vos specialiter Minores (g) alloquor minimus, qui nihil in terra pro-

Jo. 17. 11. ac seq. *Matth. 28. 20.* *Ibi 18. 20.* *Phil. 1. 21.* *Ps. 23. 1.* *Job 1. 21. Eccle 5. 14. 1. Tim. 6. 7.*

Apostrophe ad Fratres Minores, ne paupertatem formident, ejusque impugnatores.

(a) Post Tullium atque Macrobium velut *fortitudinis* partes recenset quoque *magnanimitatem*, *patientiam*, *perseverantiam*, *constantiam*, Centiloq. par. 3. Sect. 43. *Magnanimitatem* quoque memorat, *patientiam*, *perseverantiam*, *longanimitatem*, in Opusc. singul. de quatuor Virtut. Cardinal. *Longanimitas* autem & *constantia* synonyma sunt in Amalth. Onomast. Sed & de *fortitudine*, *constantia*, *patientia*, *perseverantia*, plura videre est Lib. 2. Phar. a cap. 31. usque ad 34. inclusive.

(b) Vulg. *a Pontificibus*; sed *a Principibus Sacerdotum*, etiam Comment. in Joan. ibi num. 1147.

(c) Hujus verbi usus non heic solum; sed & alibi apud D. Bona.

(d) Vulg. *non dereliquisti*; sed *non derelinquis* Psalterium a Cassiodoro in suis Commentariis illustratum, & Psalterium Roman. in Quincuplici Psalterio editum, cura Jac. Fabri Stapulensis an. 1508. Item in Parisiensi S. Germani Cœnobio, Germanense alterum ejusdem fere ætatis ac Germanense primum tempore B. Germani Parisien. Episcopi. Sunt quidem Psalteria, quæ pro *derelinquis* habent *derelinques*, ut Carnutense, quod est secundum veterem Versionem, & Veron. Græco-Lat. apud Cl. Blanchin. sed ipse animadvertit, quod est *forte E pro I* in utroque. Idem ego dixerim de Ambrosiano apud Lorinum, & de lectione apud S. Greg. Moral. Lib. 20. cap. 24. num. 51. in quibus itidem est *derelinques*.

(e) Sic Psalt. Rom. & Vet. in Quincup. Psalter. in quo Hebr. *dux meus eris*. Item *dux mihi eris* S. August. & Cassiod. nec non Psalter. Veron. Græco-Lat. Germanen. primum, Carnuten. vet. Version. &c. Vulg. *deduces me*.

(f) Pariter in Leg. S. Franc. cap. 14. refert, quod *in consummatione vitæ nudus voluit de mundo exire*.

(g) Vide supra Serm. 1. num. 11.

proprium possidetis. (a) Cur pauperiem formidetis? Divitias qui non appetit, pauperiem qui non horrescit, ait: Luc. 12. 32. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Idem est nobis creator, tutor, & pastor. Capiant alii de remediis fortuitorum consilia sua, quisque pro libito. Mihi solatium illius libri titulus est, quod nemo læditur, nisi a semetipso. (b)

Perseverantia. 76. Si perseverare desideras, Martyres intuere pro Fide Jesu fortiter dimicantes, & ad Jesum oculos levantes, ex quorum numero primus ille Act. 7. 55. insignis Signifer (c) ait: Ecce video cœlos apertos, & Jesum stantem a dextris virtutis (d) Dei. Victori Filio per carnis assumptæ supplicium honorabilis consessus offertur, ut per hunc situm, humilitatis gloria declaretur; (e) & cum Duce suo ad dexteram Victorum (f) militia postmodum colligatur. Legis Jo. 17. 24. enim dicentem Jesum: Volo, Pater, ut ubi ego sum, & illi sint mecum. Perseverantes in pugna bravium suscipiunt, & coronam. Ergo nihil nocet impugnatio; sed nos efficit clariores. Adversarii vero nostri (g) magis conterunt suas vires. Durum est eis con- Act. 9. 5. nec non 26. 14. tra stimulum calcitrare; quia nequeunt retundere stimulum, sed pedes, quibus calcitrant, possunt graviter vulnerare. Illisum fluctibus saxum non læditur, sed in spumas illi dispereunt extenuati, & in semetipsos fracti solvuntur. Quid cœlo bellum meditaris inferre, & adamantis compactam duri- Matth. 14. 29. ac seq. tiam dissecare? Cur Petrus ambulans super aquas cœpit mergi? Certe non propter aquarum potentiam, sed propter infirmitatem fidei. Ferrum ergo fidem removere non potest; & si caro deficit in tormentis, opperitur spiritus, & excipitur beatitudine in excelsis. Igitur secundum Petri sententiam, com- 1. Pet. 4. 13. ac seq. municantes Christi passionibus, gaudete, ut in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes. Si exprobramini in Nomine Christi, id est, pro Christi Nomine, (h) beati eritis.

77. Constantem autem fiduciam in Constantia. omnibus habes ex Nomine Jesu. Tene cautionem verbum Dominicum: Con- Jo. 16 33. fidite, inquit, ego vici mundum. Gubernantis actum non vernalis resolvit tranquillitas, nec hiemalis demergit adversa potestas. Inebrietur licet Mu- Apocal. 17. 6. lier de sanguine Sanctorum, & Martyrum Jesu (i); constantiam tamen mentis non auferet, non destruet spem salutis: quoniam in te, Domine Jesu, ini- Ps. 43. 6. micos nostros ventilabimus, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos (k). Non miremur mala bonis accidere, malos autem in suis deliciis lascivire; nam severi Patres dilectos suos durius educant, in eorum modestia delectati; spuriorum autem & vernaculorum magis nutriunt insolentiam, & cohibent disciplina laxiori. Sicut autem omnis aquarum diversitas intrat in mare, nec maris colorem variat, nec saporem, sed potius e converso; sic viri fortis animum non variat impetus irruens omnium adversorum: sed cum in eum venerint, in dulcedinem convertuntur. Eja ergo confortare miles Christi; quoniam otium pœna est militanti. Marcet virtus si non habeat adversarium; vires agonothetæ, si non dimicaverit, minuuntur; languent per inertiam stigmata (l); nihil infelicius eo, cui nunquam

(a) In Exposit. Reg. Fratrum Minorum, ac alibi passim. Et hoc ad normam ejus, de quo ipsemet Bonaventura in Opusc. De Paupertate Christi Art. 1. cum Augustino in originali: *Factus est egenus in tantum, ut non haberet quod habent vulpes &c.* Quæ tamen verba apud Augustinum nunc invenire minime potuit Cl. P. Soldatus; sed apud S. Remigium Episcopum Rhemensem in *Explanationibus Epistolarum S. Pauli Edit. Maguntina MDCXIV. pag.* 228.

(b) Inter originalia Pharetræ, ubi de Joanne Chrysostomo: *De eo, quod non læditur homo nisi a seipso.*

(c) Stephanus Protomartyr.

(d) Vulg. sine *virtutis*; sed *virtutis* etiam Tract. de sacr. Scriptur. Myster. §. 48. not. *d.*

(e) Quod per *sitTum dextera gloria declaretur* Exposit. in Psalter. Ps. 15. & Serm. sive Collat. 18. in Hexaem. ac de *gloria humilitatis* cap. 6. Legen. ma. S. Franc.

(f) Vindobon. *virtutis*.

(g) Gullielmus de sancto Amore, Geraldus de Abbatis Villa &c., adversarii prædictæ paupertatis, contra quos consule sis SS. Ecclesiæ Doctorum Thomæ Aquinatis & Bonaventuræ Opuscula, quæ non ita pridem in duos distributa Tomos, & ad MSS. Codices, Veteresque Editiones exacta vulgavit, atque Admonitionibus præviis Notisque illustravit laudatus P. Soldatus inclyti Prædicatorum Ordinis.

(h) Sic Glossa ordinar. apud Lyram.

(i) Vid. Comment. in Apocal. ibi.

(k) Vid. supra num. 41.

(l) *Stigmata Christi*, secundum eumdem D. Bonav. Serm. 1. de Dedicat. Eccl. ex Glossa sunt

quam aliquid evenerit adversi: vires enim suas nunquam licuit eidem experiri.

In Nomine Jesu Temperantia, ac ejus quatuor partes.

Matth. 4. 2.

78. In Nomine Jesu temperantia reperitur; cum enim jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, ut nos doceret abstinentiam (a): de Virgine natus Virgo permansit, ut doceret continentiam: interrogatus a Pilato tacuit, ut doceret verecundiam: oculos, ne videant ad moecandum, claudi praecepit, ut doceret modestiam. Haec sunt autem temperantiae partes, abstinentia circa gustum, continentia circa tactum, verecundia praecipue circa vultum, modestia circa totius corporis gestum. (b) Haec sunt etiam quatuor temperantiae partes, quas in Jesu reperis, & ab eo derivantur in nobis.

Idem 5. 28.

Abstinentia.

Ps. 53. 8.

79. Occurrit primitus abstinentia, per quam obtinetur jucunda de carne victoria, & immolatur Deo delectabilis hostia. Unde scriptum est: Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. Non enim sic vernalis amoenitas nautis, vel agricolis est jucunda, sicut abstinentia, quae non tantum parit exteriorum plenitudinem florum, sed interius spiritualium gratiam gaudiorum; & ex superabundanti curat in carne genera diversorum morborum. Quoties enim cruditas infirmat stomachum, corrumpit sanguinem, vitiat humores, succendit choleram, febris gignit incendium, aeger animum perdit, obnubilatur ratio, fertur desideriis, urgetur contrariis, respuit salutaria, quaerit noxia, fugit curam; tunc parcitatis & abstinentiae remedio subvenitur. Tunc jejunium subvenit, ubi voracitas fauciavit, restringitur fraeno contrarius impetus, mens ab amentia quadam regreditur, ratio serenatur. Haec autem exercitia si sustinere possumus pro corporis sanitate, quare non fortius pro amore Jesu, pro peccatis praeteritis, pro sanitate mentis, & salute animae? Unde scriptum est: Sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti; sed habeo adversum te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Nam licet abstinentia carnis bella sustineat, & hominis fragilitatem superet, curet morbos; tamen misericordiae requirit expensas, quae de caritatis orta pinguedine languoribus effundit unguentum, vulnerum cicatrices emundat. Nam licet abstinentia aperiat coelum, non tamen perducit ad Dominum, si non adfuerit misericordia nostrarum patrona caussarum. Inde est, quod conqueritur sermo Divinus: Habeo adversum te, quod caritatem tuam primam reliquisti. (c) Sacrificetur ergo, crucifigatur, & moriatur caro, (d) quae tota vixit in crimine; caritatis expleat officia qui gehennalem quaerit ignem extinguere, qui segetum ubertatem vult in illo summi Patrisfamilias horreo invenire. Illic enim messem recolligit, qui misericordiam hic in manus pauperum seminavit; & qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet; & de lacrymis pauperum irrigata messis uberius abundabit. (e)

Apocal. 2. 3. et seq.

Abstinentia conjungenda misericordiae.

Ibi.

2. Cor. 9. 6.

80. Occurrit & continentia, quae carnem purificat, & decorat singularis privilegio sanctitatis, maxime cum fuerit virginalis (f). Unde scriptum est: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novae Jerusalem, quae descendit de coelo a Deo meo, & nomen meum novum. Exulta satis in Domino Jesu tuo puritas Virginalis. Tu carnales vincis

Apocal. 3. 12.

sunt *signa militiae, quae probant esse militem ejus, scilicet tribulationes*. Hinc *Stigmatici*, id est, stigmate notati, ut milites ferentes puncta in cute manus, de quibus Vegetius Lib. 1. cap. 8. & Lib. 2. cap. 8.; vel servi gerentes puncta in facie, aliave parte, de quibus Martialis Lib. 6. Epist. 64. ac Lib. 10. Epist. 66.

(a) Sic Exposit. in cap. 4. S. Luc.

(b) Memorat inter temperantiae partes *abstinentiam, continentiam, verecundiam, modestiam*, etiam Par. 3. Centiloq. Sect. 42. De *continentia* vero *gustus, tactus, visus, auditus*, Lib. 2. Phar. a cap. 36. usque ad 39. inclusive. Item de *modestia*, etiam in *gestu*, cap. 41.

(c) Hunc textum interpretatur de caritatis & misericordiae erga pauperes defectu etiam Lyranus.

(d) Ipsemet Auctor cap. 1. Soliloq.

(e) Vid. Lib. 4. Phar. cap. 45. *de connexione virtutum*, ubi *de abstinentia & eleemosyna*.

(f) Heic agit de continentia virginali post supradictam misericordiam, & caritatem; sicut in Tract. de Vit. Myst. post continentiam virginalem tractat cap. 32. de operibus caritatis, sive misericordiae.

vincis illecebras, tu columna fortitudinis, tu dilecti tui vacans deliciis, ab amplexibus ejus nunquam evelleris, vehementis superfervidi (a) desiderii & amoris frueris in thalamo cum Maria, non egrederis extra cum Dina. Scribitur super te Nomen Dei tui, scilicet Jesu Christi, (b). Jesum Christum præferens purissima conversatione; Christum scilicet qui te familiari & spirituali perunxit gratia; (c) Jesum, cujus virtute Nominis salutem plenissimam obtinebis a poena. (d) Et nomen, inquit, Civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo a Deo meo; vos enim Virgines cives estis illius Jerusalem triumphantis; in illa enim non nubitur, neque carnis corruptioni vacatur. Hæc igitur Civitas ad inferiora descendit, quando virginitatis eminentiam caro fragilis sine corruptione custodit. De cœlo, inquit, a Deo meo descendit; quia non possum (e) esse continens, nisi dono speciali Deus dederit. (f) Et nomen, inquit, meum novum; novus homo Jesus (g) in mundum veniens virginitatem posuit in consilio, (h) nomen novum inducens, & in utero nascens Nazareth (i), dictus est Jesus Nazarenus Nomine suo, & novo. Suo, quia primus virginitatem in evidenti posuit; novo, quia hanc Mundus antea nescivit. (k) Nazarenus autem, qui interpretatur floridus (l), est vocatus, sicut in virginitatis liliis, & castitatis floribus delectatur. Unde scriptum est in amoris Cantico: Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra. Flores apparuerunt in terra nostra, quando cessante carnalis illecebra voluptatis, flante zephyro sancti Spiritus, temperies vernalis advenit, (m) & seminaria pudicitiæ virginalis induxit. (n) Et bene terra nostra; quoniam in carne, quæ de nobis assumpta est, (o) specialiter in Maria. (p) Tempus putationis advenit; quia jam carnis tribuli & spinæ de maledictione terræ primaria prodeuntes, quasi spuria vitulamina (q), & inutiles ramusculi præciduntur, ut spiritualis fructus veritas in virginitatis sanctimonia subsequatur. Vox turturis est audita, quando est virginitas prædicata, & visi sunt prædicatores ad virginitatem exhortantes, ut qui uxores non habent, contineant, & qui habent uxores, sint quasi non habentes. Et utinam ad negotium castitatis tantum ratio possit in homine, quantum natura facit in turture! (r) Turtur enim amator eremi singulari amore fervet in comparem, quam si contingit priori conjugio viduari, non secundas requirit nuptias, sed cum gemitu singularis incedit; (s) non in ramo residet viridi, juga frequentat montium, marito priori reverentiam servans, alterum non requirit, alteri non miscetur. Sic continens anima; mens etenim casta constantiæ suæ secreta penetrans, extra se non diffunditur, terrena despicit, conversatur in cœlis, Christum expectat; in corde retinens memoriam crucifixi, diaboli non recipit blandimenta, nec eidem in adulterio copulatur.

81.

Gen. 34. 1. & seqq.

Matth. 22. 30.

Sap. 8. 21.

Nazarenus interpretatur floridus.

Cant. 2. 12.

1. Cor. 7. 29.

(a) De hoc adjectivo part. 1. cap. 2. de Eccl. Hierarch. ab init.

(b) Comment. in Apocal. loc. cit. num. 215. ac seq.

(c) Supra num. 20.

(d) Post nimirum *liberationem a culpa*.

(e) Vulg. *possem*; sed *possum* etiam Exposit. in Sap. ibi.

(f) Nanque *continentia est donum perfectissimum*, ibi.

(g) Eod. Comment. in Apocal. ibi.

(h) In 4. Dist. 33. Ar. 2. Q. 2. in Fundam.

(i) Sed *ex utero Bethlehem*, de qua *duplici nativitate in utero, & ex utero*, in 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 1. ad 1. 2. Al. *& in Nazareth nascens*.

(k) Ibi in concl. secundum illud Jerem. 31. 22. *Novum faciet Dominus super terram: Mulier circumdabit virum*, ut ipse inibi legit; & Isa. 7. 14. *Ecce Virgo concipiet &c.*

(l) Supra num. 13.

(m) Sic Exposit. in Cant. ibi, atque Exposit. in cap. 1. S. Luc.

(n) Ita consone ad S. Ambros. Lib. 1. de Virg. circa init.

(o) Exposit. in Psalter. Ps. 95. *Hoc nomen terra quandoque significat humanitatem Christi .... quandoque Christi carnem &c.*

(p) Ibi in fine Ps. 66. ubi notatur, quod *Beata Virgo dicitur terra triplici de causa*.

(q) *Ita habet littera Rabani, & omnium Antiquorum*, D. Bonav. ibi, ubi ex August. & novis Bibl. *adulterina plantationes &c.*

(r) In hanc rem consulendus S. Ambr. in Hexaem. Lib. 5. cap. 19. num. 62. ac seq.

(s) Vid. Exposit. ipsius D. Bonav. in text. Cant. supra cit. Unde Virgil. 1. Ecl. *Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo*. Et S. Gregor. Nazianz. Orat. ad Virg.

.... *Turtur viduata marito,*
Extinctum assiduo gemitu luctuque requirit &c.

Verecundia.

81. Occurrit verecundia, quæ sic reparat animum, sic venustat aspectum ex intuitu Jesu Christi, ne procax aliquid, indecorum, aut turpe foris appareat; sed aspiciens Dominum laudet, & dicat: Benedictus qui venit in nomine Domini. (Jo. 12. 13.) Hæc est virtus hominem amabilem, & commendabilem reddens omnibus, quæ speculationem mentis excitans, & per notas aspectus exiens, intus conceptos declarat affectus. (a) Non vituperamus naturalia, nec laudamus. (Naturalia nec laudanda, nec vituperanda.) Non natura nostro subest imperio, nec corporis temperantia, sive complexio; sed animæ passiones, antequam prodeant, per gratiam temperamus, ut ex infuso Divinitus munere verecundia suscitetur. Semper sit & hæreat (b) in cordis oculis Jesus noster, quem debemus vereri. Verecundemur ipsum offendere, & fiemus aliis reverendi. Hæc est virtus, quæ satis in beato Joseph eminuit, (c) qui lenocinantes oculos, & verba declinans adulteræ, fugiens, in manu Dominæ pallium dereliquit. (Gen. 39. 12.) Est enim verecundia in oculis, qua nec videri a fœmina, nec videre fœminam sanctus velit. (d) Hæc pudicitiæ comes gratiam acquirit plurimam, apud Deum Publicanum justificans, qui nec audebat oculos ad cœlum levare. (Luc. 18. 13.) (e) Hinc aperitur in corpore mentis status; quia quædam vox est animi corporis motus (f), qualitas vultus, & oculorum aspectus. Nihil autem est, quod sic verecundiam impediat, & aspectus gratiam devenustet, sicut iracundiæ passio, (Iracundiæ passio verecundiam devenustat.) cum homines iracundos, dum humoris fervet excessus, merito censeamus insanos (g). Nam ab imis præcordiis æstuante sanguine (h) scintillant oculi (i), rubore vultus accenditur, tremunt labia, colliduntur dentes, subriguntur (k) capilli, crebrescunt interius alta suspiria; stridet anhelus spiritus, torquentur & sonant complosi articuli, (l) succedit vox parum explanativa, (m) & sermo præruptus, pulsatur terra pedibus, est proprii decoris oblita (n), minax & audax vultus, horrida facies intumescit, relinquit verecundiæ decor omnes iratos. (o) Sed qui tam fœdam profert exterius imaginem, quanto fœdiorem in eo credimus interius latitare mentem? Et ut quidam de Mundi Sapientibus ait: (Dictum cujusdam de Sapientibus Mundi.) Iratis aliquando profuit aspexisse materiale (p) speculum; quia vultus habitum agnoverunt in ferinam rabiem commutatum. (q)

82.

(a) D. ipse Bonav. Lib. 4. Phar. cap. 14. ex S. Ambros. Offic. Lib. 1. cap. 18. num. 71. „ Est in ipso motu, gestu, incessu, tenenda „ verecundia: habitus enim mentis in corporis „ statu decernitur. “ Forte *discernitur*.

(b) In marg. Lambac. *habitet*.

(c) In marg. Lambac. *emicuit*.

(d) Vid. S. Ambros. cit. L. 1. de Offic. cap. 18. num. 68. ac 76.

(e) Pariter de *verecundia* D. ipse Bonav. Exposit. in Luc. ibi, ubi & Bernardum allegat. Item S. Ambros. ibi num. 70.

(f) Idem S. Ambros. ibi n. 71.

(g) Seneca de ira ad Novatum Lib. 1. cap. 1. ab init. *Quidam e Sapientibus Viris iram dixerunt brevem insaniam*. Hujus sententiæ a Justo Lipsio allegantur Themistius, Cato Priscus, Philemon Poeta, aliusque Græcus.

(h) Est enim *fervor ejus qui circa cor est sanguinis*, idem met S. Bonav. secundum Damascenum inquit Centiloq. Par. 1, Sect. 20.

(i) Seneca ibi: *micant oculi*, & pariter Lucretius de irato, & Homerus de Agamemnone. Cujus caussam dat Aristot. Problem. Sect. 31. ut notat laud. Lipsius ad d. Lib. Senec.

(k) Idem ac *surriguntur*.

(l) Patronius ab eodem Lipsio relatus: *Manibus inter se, usque ad articulorum strepitum, contritis*.

(m) Adjectivum simile aliis apud D. Bonav. frequentibus.

(n) *Ira* describitur ut *decoris oblita* etiam a Seneca loc. cit.

(o) Ut appareat quomodo verba Senecæ heic sibi D. Bonav. accommodaverit, haud abs re fuerit, eadem exscribere, ut ut longius producta, quæ talia inibi sunt. “ Ut autem scias „ non esse sanos, quos ira possedit, ipsum il„ lorum habitum intuere. Nam ut furentium „ certa indicia sunt, audax & minax vultus, „ tristis frons, torva facies, citatus gradus, „ inquietæ manus, color versus, crebra & ve„ hementius acta suspiria: ita irascentium ea„ dem signa sunt. Flagrant & micant oculi, „ multus ore toto rubor, ex æstuante ab imis „ præcordiis sanguine; labia quatiuntur, den„ tes comprimuntur, horrent ac subriguntur „ capilli, spiritus coactus ac stridens, articu„ lorum se ipsos torquentium sonus, gemitus „ mugitusque, & parum explanatis vocibus „ sermo præruptus, & complosæ sæpius ma„ nus, & pulsata humus pedibus, & totum „ concitum corpus, magnasque minas agens, „ fœda visu & horrenda facies depravantium „ se, atque intumescentium. Nescias, utrum „ magis detestabile vitium sit, an deforme. “ Idque iterat idem Seneca Lib. 2. cap. 35. ubi & ait: quod *liquit decor omnis iratos*; nec non Lib. 3. cap. 3. ac 4.

(p) Adjectivum scholasticum passim apud D. Bonavent.

(q) In Magno Theatro Vit. Hum. Laurent.

Be-

Modestia.

82. Occurrit (a) modestia, virtus gestuum totius corporis directiva (b). Sic enim interius cohibet appetitum, quod nec apparet aliquid exterius indecorum. Propter quod in Oratione Dominica sanctificari petimus, Domine, Nomen (Matth. 6. 9.) tuum. Vere sanctum est Nomen Domini; sed in nobis per ordinatam modestiam (c) sanctificatur, & sanctum apparet. (d) Tu enim in nobis es, (Jer. 14. 9.) Domine, & nomen sanctum (e) tuum invocatum est super nos, & sanctificatum. Propter hoc de quibusdam ipse Dominus conqueritur, quoniam per eorum insolentiam inter gentes jugiter (Isa. 52. 5. Rom. 2. 24.) tota die nomen ejus blasphematur (f). Cohibenda sunt modestiæ fræno extrinsecus membra corporis, ut serenetur intrinsecus status mentis. Ad veritatem siquidem mens intra formatur, dum exterius in corpore modestia conservatur. Ergo si vis esse quod diceris, qui Nomen Dominicum geris, & Christianus a Christo vocaris (g); nihil habeas inordinatum in motu; sed omnia membra tua decenter moveas. Nihil in sensu; sed sensus sub debita disciplina (h) coerceas. Nihil in gestu, nec signis, nec nutibus, nec vultuosa deformatione (i) levitatem ostendas. Nihil in habitu; nec ad superfluum, luxuriosum, histrionicumque (k) habitum te convertas. Inhonestatis species omnes enumerare, nec intendimus, nec sufficimus, quibus homines vanissimi de semetipsis risum atque spectaculum exhibent intuentibus. Sed hæc ipsa cogitatio cujuslibet nostrum pulset animum, ne Jesu Nomen assumamus in (Exo. 20. 7.) vanum. Hoc est autem in vanum Nomen ejus assumere, Christianum se quemlibet confiteri, non tamen rem Nominis per sanctitatem, & modestiam, comprobare. (l)

(In vanum quis se Christianum confitetur, qui rem talis Nominis per sanctitatem & modestiam non comprobat.)

83. In Nomine Jesu Justitia reperitur; nam si partes ejus vis discutere, decet nos, ait Jesus, implere omnem (Matth. 3. 15.) justitiam. Continet autem Justitia pietatem ad colendum Deum, liberalitatem ad proximum, humilitatem ad semetipsum, severitatem ad vitium arguendum. (m) Jesus autem in Evangelio pro nobis Patrem obsecrat, languidos sanat, humilitatis Magistrum se appellat, de templo nummularios ejicit, & flagellat. Sumus igitur repleti, (Phil. 1. 11.) ut ait Apostolus, fructu justitiæ per Jesum, si pro nostro modulo ejus sequamur exemplum. Et quoniam auctor est nostræ Justitiæ, fons & origo Dominus Jesus, per quem regnabimus, & vivemus; ideo de Jesu: Justi confitebuntur nomini tuo, & habitabunt (Ps. 139. 14.) recti cum vultu tuo.

(In Nomine Jesu Justitia, ejusque partes.)

84. Cum igitur in Nomine Jesu reluceat omnis Virtus, recte dicit Apostolus: Non judicavi me scire aliquid (1. ad Cor. 2. 2.) inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. Crucifixum proferens allicit ad amorem, qui se latenter infun-

(In Nomine Jesu relucet omnis Virtus.)

Beyerlinck verbo *Ira, Iracundia*, ex Joan. Bapt. Camposulgoso Hist. Lib. 7. cap. 2. refertur „ Plato sapienter auditores admonebat, ut ira„ tos se in speculo contemplarentur. Nam „ cum faciem suam furibundam per omnia „ phrenetico similem viderent, eo dedecore „ territos, in posterum ab ira sibi facile tem„ peraturos putabat. “

(a) Hoc verbum *occurrit* sæpe quoque repetit c. 5. Itin. ment. in Deum, & in Ep. De reform. Fratr.

(b) De modestia ac gravitate *in gestu*, Lib. 2. Phar. cap. 41. ex S. Isidoro in Synon. cap. 9. circa med. *Directiva* adjectivum est scholasticum, simile aliis, quæ passim apud D. Bonav. leguntur.

(c) Supra Exposit. brevi. Orat. Dom. *per honestam vitam*.

(d) Sive, quod idem est, *ostenditur*, ut ait Glossa ordinar. apud Lyranum.

(e) Deest *sanctum*; sed habet Cod. noster Bernardin. 40. ac Capitul. Completor.

(f) Estius in cap. 6. Matth. „ Per hoc san„ ctificatur Nomen Dei, si sanctos habeat cul„ tores; per hoc vero blasphematur, si culto„ res ejus variis & magnis vitiis atque pecca„ tis sint infames. Unde Rom. 2. *Propter vos* „ *nomen Dei blasphematur in gentibus*. “

(g) Idem Estius in cap. 14. Jerem. ad verba supra cit. „ Accommodat D. Hieronym. hæc „ ad Christianos dicens: *Nomen bonum invoca*„ *tum est super nos, ut appellemur Christiani a* „ *Christo Deo & Salvatore nostro*, “

(h) De hac late in Spec. discipl. Partic. 3. cap. 1. ac seqq.

(i) Sive *deformatione vultus*, ne scilicet sit nimium, & indecorum in vultu, ita ut nec in lætitia, plus quam deceat, frons exporrigatur, neque in tristitia vultus contrahatur. Quo fere sensu Cic. in Or. c. 18. & Apul. Lib. 13. Met. Nonius Marcellus *vultuosum* explicat *tristem*.

(k) *Histrionicos gestus* habet etiam S. Ambros. de Offic. Lib. 1. cap. 18. num. 73.

(l) De hoc plura Lib. 1. Phar. cap. 9. ac 10. nec non Serm. 1. in Cathed. S. Petri.

(m) De justitiæ partibus, nempe *severitate*, *liberalitate*, *pietate*, Centiloq. Par. 3. Sect. 44. ubi & innuitur *humilitas* sub nomine *disciplinæ*; nanque ex S. Bernar. Epist. 113. ad Sophiam in fine: *Disciplina cervicem submittit, deponit supercilia &c.*

Amore consummatur & perficitur omnis Justitia.

fundens cordibus, consummat & perficit omnem Justitiam. Non enim est Fides meritoria, vel Virtus gratuita, nisi per Dilectionem operetur (a). Non est Virtus Spes dicenda, si non diligitur quod speratur. (b) Non est Virtus Prudentia, si non adsit Dilectio erroribus non seducta. Non Temperantia, nisi adsit Dilectio voluptatibus non illecta. Non Fortitudo, nisi adsit Dilectio fortiter adversa sustinens. Non Justitia, nisi adsit Dilectio jus suum, unicuique tribuens. (c) Si vero medietates debitas (d) quæris, hæc est Prudentia, quæ inter acutum sive calidum, ambulat & obtusum. Temperantia, quæ nec prodiga liberalitate luxuriat, nec avara tenacitate sordescit. Fortitudo, quæ dum incedit æquabiliter trutinata, tam audacem, quam timidum execratur. Justitia, quæ præcipitia declinans altrinsecus, (e) nec nimia familiaritatis remissione vilescit, nec nimia crudelitate gratiam familiaritatis extinguit. Et sicut arca Noe consummata legitur in mensura cubiti; sic Virtutes omnes in Amore & Dilectione gratiosi Nominis Domini nostri Jesu Christi, quas de suarum abundantia gratiarum nobis dignetur infundere idem Dominus Jesus Christus, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Exo. 6. 16.

SERMO NONUS.

De glorioso Nomine Jesu sub multiplici respectu.

85. *Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.* Nam gloria nostra nihil est, nisi tumor aurium, ventus inflans cordis vesiculam, elevans animam, sed verius impellens, & præcipitans ad ruinam. Nam si tibi non suppetat occasio gloriandi, erubesce potius, quam inaniter glorieris. Si vero suppetat hoc, unde te ceteri judicent gloriosum, rumori ne credideris populari. Novit Sapiens gloriam suam de conscientiæ propriæ puritate metiri. Ps. 113. 1.

(a) Pariter in 3. Dist. 23. Art. 2. Q. 1. in concl. Dum autem dicit, quod *fides non sit virtus gratuita, nisi per dilectionem operetur;* intelligendus est, secundum quod inibi declarat ad 1. quia si caret dilectione, etiam *caret vita gratuita, quæ est vita perfecta;* non vero quod *careat omni utilitate, & efficacia.* Unde concedit ibi Q. 2. in concl. *fidem informem, secundum quod virtus est, esse donum divinitus collatum, & habitum infusum.* Ceterum non desunt orthodoxe docentes, quod *non datur vera virtus sensu Augustiniano sine caritatis adminiculo.* Vid. Vanroy Tract. 3. de Carit. cap. 1. Q. 5. Unde cap. 7. de Perfect. Vit. ad Soror. ait „ B. Augustinus dicit: Si virtus nos ad bea„ tam vitam sine caritate non ducit, nihil esse „ omnino virtutem affirmaverim, nisi tantum „ summum amorem Dei. “ Et paulo ante ibi „ Tantæ virtutis caritas est, quod ipsa „ sola inter virtutes virtus nominata est; quam „ qui habet, dives est, & locuples, & beatus: „ quam qui non habet, pauper & mendicus „ est, & miser &c. “

(b) *Spem Christianam,* inquit laud. Vanroy Tract. 2. de Spe cap. 1. Q. 3. in fine, *& undequaque bene ordinatam, caritatem aliquam exigere, in principiis Scholæ Augustinianæ evidens est.* Ut autem *Spes sit bene ordinata,* illa, inquam, Spes, qua, ut ait Conc. Trid. Sess. 6. c. 11., *justi in operibus suis mercedem intuentur æternam,* opus est secundum ipsummet Conc., *ut in primis,* id est, præcipue, *glorificetur Deus.* Unde Bellarminus hæc expendens verba Lib. 5. de Justific. cap. 8. scripsit: *Clare videmus, non tantum, nec præcipue amore mercedis operandum esse ex doctrina Concilii; sed primum quidem propter gloriam Dei, deinde etiam propter mercedem felicitatis æternæ.* Et ipsemet S. Bonav. in 3. Dist. 26. Art. 1. Q. 2. ad 5. docet „ Spes perfe„ cta magis aspicit mercedem increatam, de „ qua dixit Dominus Abrahæ: Ego merces tua „ magna nimis. (*Gen.* 15. 1.) Eum enim ex„ pectat quis per spei habitum tenere in pa„ tria, cui per caritatem in via uniri desiderat. “ Et subdit „ Spes recta & formata non con„ stituit finem in proprio bono; sed totum „ confert & ordinat ad bonum summum. “ Unde concludit „ Quantumcunque amor sit „ perfectus in via, est sibi virtus spei conjun„ cta. Unde simpliciter dicendum est, quod „ expectatio boni æterni non est mercenaria, „ nec minuit meritum, nec facit ad imperfe„ ctionem caritatis, vel meriti, nisi in quan„ tum mens hominis multum affectuose, & „ intense aspicit ad commodum proprii boni. „ Multi autem sunt qui beatitudinem expe„ ctant: & tamen parum de se, & multum „ de Deo curant. “

(c) Similia habet Lib. 2. Phar. cap. 25. ex S. Aug. Epist. 52. ad Macedon. post med., & cap. 26. ex eodem, Lib. 1. de mor. Eccl. cap. 15. num. 25. ubi affirmat: *Nihil omnino esse virtutem, nisi summum amorem Dei.* Vid. in 3. Dist. 33. Ar. 1. Q. 2. ad opp. 1. & resp. ad 1.

(d) Quippe *medium vitiorum virtus tenet,* Serm. 3. in Circumcis. inter editos sub S. Bonav. nomine, ex S. Bernar. Serm. 58. in Cant. vet. fin. Vide supra Tract. de Vite Myst. cap. 42. num. 139. nec non 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 1. ad opp. & in concl.

(e) *Sive ex utravis parte,* quo sensu Lactant. Lib. de Opific. *Aures venientes altrinsecus voces colligunt.*

ri. Et si multorum sis conscius meritorum, si non ea retuleris ad Dominum Jesum, ut glorifices Nomen suum; furtum procul dubio commisisti. Quid enim habes quod non accepisti? (a) Reducatur igitur rivulus ad fontem, radius ad solem, scriptura non ad calamum, sed ad scriptorem, gloria ad Salvatorem; quoniam quidquid est in nobis meriti, non a nobis est originaliter (b), sed potius a virtute Dei. Dicamus igitur cum Propheta pura conscientia, devotione præcipua, alacritate non dissoluta: Benedictum & gloriosum sit nomen tuum Domine in sæculum. Vere gloriosum Nomen Domini Jesu, Nomen utique sapientissimi Opificis, piissimi Pontificis, justissimi Judicis, potentissimi Regis, & Ducis. (c) Gloriam commendat Opificis beneficium creationis; gloriam Pontificis mysterium passionis; gloriam Judicis officium extremæ discussionis; gloriam Regis præmium æternæ remunerationis. (d)

Furti reus qui non refert omnia sua merita ad Deum.
1. Cor. 4. 7.

Tob. 3. 13.
Ps. 71. 17. ac 112. 2.
Dan. 3. 29.

Divisio gloriosi Nominis Jesu cum distinctione, & dilatatione.

86. O gloriosum Nomen Opificis! Quoniam esse suum tribuit singulis creaturis obtinentibus ab eo quidquid habent pretii vel decoris; fœcundavit terram seminibus, floribus venustavit, aquas implevit piscibus, aera volucribus, cœlum sideribus, Empyreum Angelis; & sicut scriptum est: Pauca vidimus operum ejus; omnia autem Dominus fecit, id est, plantavit ea Dominus Jesus. Consideremus diligentius universum, nihil reperiemus in eo, quod non nobis exhibeat famulatum. Utilitati nostræ universum deservit (e), dum necessitati succurrit, vel oblectamentum inducit, vel punit inobedientiam, vel supplet indigentiam; quoniam adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Plane videmus sapientiam Conditoris, si naturam, speciem, usum attenderimus, quæ contulit creaturis. Naturam, qua bona sunt; speciem, qua pulchra; usum, quo bene ordinata proficiunt, & utilitatem inducunt. Extra hoc autem & supra rationali creaturæ contulit, ut non tantum bona, pulchra, ordinata; sed etiam ut beata sit. Et ut hanc capere beatitudinem posset, eam condidit ad ejus imaginem, ut eidem mens adhæreat, cujus in se imaginem repræsentat. (f)

Gloriosum Nomen Opificis.

Eccli 43. 36. ac seq.

Ps. 123. 8.

87. In his autem tribus Trinitatis imaginem videmus consistere, memoria scilicet, intelligentia, & amore (g). Inhæreat igitur memoria æternitati, intelligentia veritati, amor (h) bonitati. Sed proh dolor! Succedente priorum parentum inobedientia, corrupta est imago Dei in nobis, non tamen abolita; quoniam mens ex natura servat imaginem, sed ex culpa patitur corruptionem. Memoriam enim corrumpit oblivio, intelligentiam error obnubilat, & amorem cupiditas coangustat. Sed veniens novus homo Jesus Christus in Mundum, nostram reformavit imaginem, memoriam reparans per sacræ Scripturæ documentum; intelligentiam per fidei sacramentum; amorem per quotidianum caritatis fomentum. Propter hoc dicit ad Timotheum Apostolus: Ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu. Erit autem in patria imaginis reformatio consummata, ubi nullus oblivionis locus viventibus in æternitate; nulla erroris subreptio fulgentibus veritate; nulla cupiditatis impulsio Divina absorptis caritate. (i) Hæc omnia, Domine Jesu, in Nomine tuo possidebimus, quo fruemur, quem videbimus, quem super omnia in gloria diligemus. (k) Gloriabuntur enim in te omnes, qui diligunt nomen tuum. Et utinam ex illius ubertate gloriæ, ex illa Deifica voluptate, qua fruuntur interim Paradisico-

Trinitatis imago in tribus consistit.

Imago Dei per priorum parentum peccatum corrupta, non tamen abolita.

2. Tim. 3. 15.

Ps. 5. 12.

(a) Sic consone ad ea quæ tradit Part. 5. Breviloq. cap. 3. Confer supra Tract. de Vit. Myst. c. 14. num. 125.

(b) Adverbium scholasticum.

(c) Repetitio superlativorum.

(d) Similiter desinentia.

(e) Ita in Amator. ex Hug. Vict. de arrha anim. non longe a princip.

(f) Pariter ibi ex eod. Hug. loc. cit. non longe a med. & inibi post multa ex Anselmo Lib. 2. cur Deus homo cap. 1. in princ. Vid. quoque in 2. Dist. 16. Art. 1. Q. 2. in concl. ex Augustino Lib. 14. de Trin. cap. 8. Item 4. Dist. 49. Part. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. nec non Breviloq. Par. 7. c. 1.

(g) Sive *voluntate*, ad quam spectat *amor*. Sic cap. 3. Itinerar. ment. in Deum, nec non ex S. August. seu potius Auctore Lib. de Spir. & Ani. cap. 35. in Amator. paucis post init. Item Par. 2. Breviloq. cap. 9. nec non 1. Dist. 3. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in Fundam.

(h) Sive, ut dixi, *voluntas amans*.

(i) Heic ac supra iterum iterumque similiter desinentia Bonaventuriana.

(k) Vid. in eod. c. ibi ad 4. & Par. 7. Breviloq. cap. 7. ac Soliloq. cap. 4.

dicolæ (a) phalanges uranicæ (b), unica scintilla, vel gutta, vel stilla descendat in aridam mentem meam (c), ut Jesum cogitem, cognoscam, & diligam. Inaccessibilis est, Domine, nobis existentibus foris, felle carnis inebriatis multitudo tuæ dulcedinis, quam reservasti filiis tuis. Nobis iter agentibus sufficit spiramentum, ut in odorem curramus unguentorum tuorum. Supergreditur omnes suavitas ista delicias; quoniam odor tuus Domine concupiscentias parit æternas. (d)

Ps. 30. 20. *Cant. 1. 3.*

Gloriosum Nomen Pontificis. Hebr. 5. 1.

88. O gloriosum Nomen Pontificis, qui solemne celebravit officium in altari Crucis! (e) Omnis enim Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Jesus autem Pontifex noster (f) pro peccatis omnium verus innocens agnus, & immaculata hostia, immolatur; & secundum Apostolum, non in manu facta sancta introivit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno. Ingrediebatur Pontifex legalis in tabernaculum; Jesus autem in cœlum. Ipse pro se, & subditis; Jesus autem pro se nullatenus, sed pro nobis introducendis. Ille frequenter; Jesus autem semel. Ille in sanguine alieno; Jesus autem in proprio. Et vere Pontifex noster Jesus, qui voces omnium habuit ad electionis suæ confirmationem, claves ad absolutionem, præbendas & dignitates ad collationem (g). Ut enim in cathedra crucis (h) Pontifex collocetur, unanimiter concordatur. Nam Judæi frendentes dentibus, & rugientes, eorum conviciorum classico ingeminant: Crucifige. Pilatus adjudicat eorum petitionem fieri, Pontifices & Pharisæi præcipiunt, ut executioni mandetur, Milites exequuntur. Si de clavibus quæris, sufficiat virtus absolutionis; absolvitur in patibulo Crucis latro, nec injungitur temporalis satisfactio, non intercedit dilatio: Amen, inquit Dominus, dico tibi: Hodie mecum eris in Paradiso. Si beneficia vel præbendas quæris, vide manus perforatas ad indicium largitatis; manus enim ejus tornatiles aureæ plenæ hyacinthis. (i) Et vere nostri Pontificis Jesu Nomen gloriosum; quoniam per sui sanguinis victoriam, & triumphum acquisivit sibi Nomen æternum. Sic enim Eleazar in Libro Machabæorum occiditur, & occidit, & occisa bestia, nomen sibi gloriosum acquirit. Occiditur caro Christi; sed occidit humani generis inimicum: restituitur mentibus gaudium; quoniam jucunditatem & exultationem thesaurizavit super eum, & nomine æterno hæreditavit illum. (k) Jucundare peccator in hoc sanguine, respires in hoc Nomine; quoniam si te Dominus perdere voluisset, pro te sanguinem proprium non fudisset. Glorifica Nomen Domini, repende gratiam, redde vicem bonæ voluntatis, & laudis, pro sanguine. Lauda nomen ejus cum cantico, & magnifica Jesum in laude, & placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem, & ungulas, in sacrificium. (l) Laus enim Domini de purissimo cordis prælo (m) procedens omnibus est holocaustis præeminens, & excedens. Ergo Domine Jesu sit Nomen gloriæ tuæ benedictum, sanctum, & laudabile, & in omnibus sæculis superexaltatum.

Ibi 9. 24. ac seq. *Antithesis inter Pontificem legalem, & Jesum.* *Luc. 23. 21. ac seq.* *Ibi 43.* *Cant. 5. 14.* *1. Mach. 6. 43. ac seqq.* *Eccli 15. 6.* *Ps. 68. 31. ac seq.* *Dan. 3. 52.*

Gloriosum Nomen Judicis. Act. 1. 11.

89. O gloriosum Nomen Judicis! de quo scriptum est in Actibus Apostolorum: Hic Iesus qui assumptus est a vobis

(a) Id est, Paradisi incolæ. Prudent. Hamartig. v. 928. de Lazaro: *Et Paradisicola post ulcera dira beato.*
(b) Vid. supra Serm. 5. num. 36.
(c) Ecce rursum magna D. Bonaventuræ modestia.
(d) Sic infra Serm. 15. de S. Jo. Apost. sub num. 11.
(e) Exposit. in Psalter. Ps. 25.
(f) In Exposit. Miss. ab init.
(g) Alia similiter definentia Bonaventuriana.
(h) In Compend. Verit. Theol. non Bonaventuræ, sed tamen secundum Bonaventuram Lib. 4. cap. 21. de Cruce Domini.
(i) Eodem sensu etiam Exposit. in Cant. ibi.
(k) Sic etiam Cod. noster Bernardin. A. II. 21. Item in futuro vertunt Tigurina, & Syrus. Sed Vulg. *jucunditatem & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illum.*
(l) Scilicet *novæ legis*. Sic in Exposit. Quincup. Psalter. Jacobus Faber Stapulensis.
(m) Metaphora ducta, non a prælo typorum, quorum recentior inventio longe distat a tempore D. Bonaventuræ; sed a prælo, sive in torculari a trabe illa, qua uva, oliva, aliudve premitur, sive ab aliis machinis, quibus aliquid comprimitur, ut est apud Caton. Varron. Vitruv. Plin. Serv. &c.

bis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum. In eadem enim carnis forma, & substantia, Iesus veniet judicaturus, in qua venerat judicandus. (a) Et ne credas ablatam gloriam propter passionis ignominiam, nullo modo natura tolletur; sed jam caro ipsius, passione crucis abjecta, gloriosa immortalitate vestitur. (b) Christus enim resurgens ex
Rom. 6. 9. mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Hic est Iesus vivorum & mortuorum Iudex, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est: Præ-
Act. 10. 42. & seq. cepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est ab eo Iudex vivorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus (c) qui credunt in eum. Veniente siquidem ad judicium Domino Iesu, resurgent mortui, sistentur, & assistent Iudici suo vivi, de locutionibus, cogitationibus, actionibus, omissionibus, rationem districtissimam reddituri. Hoc symbolum fidei catholicæ profitemur, cum Christum venturum & judicaturum vivos & mortuos confitemur. (d) Reddit nos de adventu Iudicis sollicitos, & attentos, ut nos, tanquam ad judicium occursuros, quotidie cura pervigili præparemus. Et quoniam animæ simul judicabuntur & corpora, vivos animas, mortuos corpora nominavit. Vere gloriosus adventus Iudicis istius, quem prævidens beatus Daniel ait: Ecce in nubibus (e)
Dan. 7. 13. & seq. coeli quasi filius hominis veniebat, & datus est ei principatus, & honor, & omnis populus, tribus, & linguæ, ser-
Ps. 57. 11. vient ei. (f) Tunc lætabitur justus, cum viderit vindictam; (g) & præmia recipiet exoptata, quoniam secundum no- Ps. 47. 11.
men tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua. Ad utrosque bonos & malos justitia tua pertinet; malos enim mortuos, bonos vero possumus appellare viventes. Omnes enim judicandi sunt, boni, ut percipiant, quæ meruerunt; mali, ut videant, quæ perdiderunt, & sentiant, quæ fecerunt. (h) Et certe vivus & mortuus intelligi potest quilibet homo reprobus; quoniam ipse idem moriturus est, & victurus in perpetuum in inferno. (i) Sicut enim quidam Sanctorum ait: Homini in beatitudine mortuo, & in conditione perpetuo, ita tolletur perennitatis felicitas, ut non auferatur perditionis æternitas; hanc enim solam debent damnato homini rationabilis ille ardor, ac vindex flamma reverentiam, ut traditus sibi reus, cum possit puniri, non possit extingui: sed deputata in pabulum suum corpora, & consumat, & nutriat; (k) corpora, inquam, gaudiis exuta, & solis mortis doloribus addicta. Qua quæso constantia tunc stare poterit reprobus ante Iudicem suum (l); vulneratus incurabiliter ante Medicum suum; perditus irremediabiliter ante pretium suum? Domine Jesu Judex justissime, cum venerit dies illa terribilis, rem mihi tui gloriosi Nominis, hoc est, salutem exhibe, ut qui meis salvari nequibo meritis, illud horrendum evadam judicium tui gratia & virtute Nominis.
Deus in nomine tuo salvum me fac, Ps. 53. 3.
(m), & in virtute tua judica me; nam sicut hic apparuisti sub fragili imbecillitate corporis, ita in virtute venies sub tuæ gloria Majestatis.

Quidam Sanctorum quid dixerit de poenarum in inferno æternitate.

90.

(a) 4. Dist. 48. Art. 1. Q. 2. in fundam. ab init. „ Isidorus dicit, & habetur ab Augustino, „ & ponitur in litera: In forma, in qua ju- „ dicatus est, videbunt eum &c."

(b) Ibi Q. 3. in concl. „ Dicendum quod „ Christus apparebit in forma gloriosa, non „ tantum bonis, sed etiam reprobis &c. „

(c) Vulg. *omnes*. At sine *omnes* Vindobon. & Lambac., & τὸ *omnes* intelligendum de omnibus in Christum credentibus fide non mortua, sed viva; quæ scilicet in spei, cultus Divini, caritatisque actus se se exerit. Unde dicitur in Epist. Cathol. Jac. Apost. c. 2. v. 24. *Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, non fide tantum*.

(d) 3. Dist. 25. Art. 1. Q. 1. in concl.

(e) *In nubibus* lego etiam apud Maldonatum; & *in nubibus* itidem Matth. 24. 30. Sed Vulg. *cum nubibus*.

(f) Cit. cap. 7. Daniel. agi *de judicio*, atque *potestate judiciaria Christi*, asseritur quoque in 4. ibi Q. 1. in Fundam. ab init. Vulg. *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient*.

(g) Eodem sensu quoque Comment. in cap. 19. Apocal. ver. ult.

(h) Pariter Breviloq. Par. 7. cap. 1.

(i) *In inferno est vita semper moriens, & mors semper vivens*, ait Serm. 1. de S. Laurentio, ex S. Gregorio Moral. Lib. 9. super Job cap. 39. circa med. Verba S. Gregorii vide a D. Bona. relata Lib. 3. Phar. cap. 50.

(k) De his plura apud ipsummet D. Bona. 4. Dist. 44. Par. 2. Art. 1. Q. 1. & Art. 3. Q. 1.

(l) In Ligno vitæ Tit. *Jesus Judex iratus*.

(m) Ait etiam Lorinus, quod hoc *bene congruit Nomini Jesu*.

Gloriosum Nomen Regis.

90. O gloriosum potentissimi Nomen Regis! Unde Petrus constanti corde loquitur sic Judæis: Certissime sciat omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis. (*Act. 2. 36.*) Etsi regnum ejus non sit de hoc Mundo, (*Jo. 18. 36.*) tamen super Sion montem sanctum constitutus a Deo, (*Ps. 2. 6.*) (a) regnat in cœlis. Nam & in titulo passionis positum legis: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum. (*Jo. 19. 19.*) Nec titulum istum regni Pilatus deleri passus est, (*Ibi 22.*) cum Iesum Judæis tradidit affigendum. (*Ibi 16.*) Fixus est titulus, & permansit, & carnis passibilis fragilitate deposita, Regem esse Christum resurrectio declaravit. Propter hoc Judæi veneno contabescentes invidiæ, persequentes pro viribus Regem Jesum, & Regium Nomen Domini nostri, & in eo spem nostram, & catholicam fidem; dolebant, quod annuntiarent Apostoli in Iesu resurrectionem. Sed certe resurrexit, sicut antea prædixit, & nos, sicut credimus, resurgemus (b). Mortem morti mortuus intulit, (c) & resurgens, vitam mortuis acquisivit. Et inter hæc infelices Iudæi, quem in corde perdiderant, in sepulchro quærebant. Sed quomodo potuit includere locus tumuli, quem tenere non potuit carcer inferni? Cum igitur antequam viveres, nihil fueris, credas, homo, quod etiam post mortem resurgere possis. Sol occidit & resurgit; dies sepelitur & redit; anni, menses & tempora, fructus & semina fluunt & refluunt; & cum transeunt, moriuntur, & cum redeunt, quasi sua morte præcedente reviviscunt; tu vero quoties dormis & vigilas, toties moreris & resurgis. Rex igitur noster in splendore constitutus gloriæ; sedet ad dexteram Majestatis in excelsis, (*Heb. 1. 3. ac seq.*) tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Hoc est Nomen ampliori veneratione dignum, & super Angelos, & præ Angelis, ineffabili veneratione gloriosum. Unde Psal. dicit: Cœli cœlorum, & aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini; (*Ps. 148. 4. ac seq.*) quia Nomen ejus laudant in patria concorditer Angeli & Beati. (d) Isti sunt cælestes populi, qui concordi concinunt jugiter harmonia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth (e), pleni sunt cœli & terra gloria tua, Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in Nomine Domini, Hosanna in excelsis. (f) (*In Missa ante Canonem.*)

Novem ordines Sanctorum laudantes in cœlo Nomen Domini Jesu

91. Et ut ab inferioribus ad superiora, & de posterioribus procedamus etiam ad priora (g), Nomen Iesu glorificant in patria Patriarchæ (h), Dominum Regem agnoscentes ex eorum secundum carnem semine processisse. Nomen Iesu Prophetæ glorificant, per quem impleta conspiciunt, quæ de Iesu populo prædicebant; unde scriptum est: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. (*Jo. 1. 45.*) Nomen Iesu glorificat, & in ipso lætatur Innocentia puerilis, quæ non loquendo, sed moriendo, Iesu Christi confessa præconium, (*In collecta SS. Innocentium.*) gladium non effugit Herodis, & per sævitiam alienam facti sunt Martyres, qui per propriam erant infantiam Innocentes. Hi laverunt in sanguine Agni stolas suas; (*Apocal. 7. 14.*) nunc vero aureas & aureolas (i) sunt adepti Iesu Christi manibus præparatas. Nomen Iesu glorificant Confessores, eosque modo Iesus confitetur in cœlis, qui viventes in carne bonis operibus confitebantur eundem in terris. Nomen Iesu glorificant Doctores, librum intuentes expansum, ubi legunt, quem diligunt, quem adorant. Nomen Iesu glorificant Martyres, Iesum Dominum sui certaminis præmium possidentes. Sic Iesum Regem suum glorificant, & cum eo militestre-

(a) Etsi hoc intelligatur de David; nihilotamen secius monet idem Lorinus, quod *sub hoc typo multo magis hæc de se Christus intelligitur pronuntiare, ut passim Patres docent.*

(b) Ser. 1. in Resurrect. Dom. & 4. Dist. 43. Ar. 1. Q. 1. in concl.

(c) *Secundum illud, quod cantat Ecclesia: Mors mortua tunc est, in ligno quando mortua vita fuit.* Et: *O mors ero mors tua* &c. Exposit. in cap. 14 Sapien.

(d) Per *Cœlum cœli, cœlosque cœlorum* etiam S. Augustinus in Confessionibus Lib. 12. cap. 2. ac 13. nec non Lib. 13. cap. 15. Beatorum domicilium, vel etiam Beatos ipsos, ac intellectuales Cœlos interpretari videtur.

(e) Vid. infra num. 100.

(f) Idem in Exposit. Missæ.

(g) Hunc processum servat etiam in Itinerar. mentis in Deum.

(h) De his ac seqq. similiter cit. cap. 4. Soliloq.

(i) De *aureis & aureolis* Par. 4. Centiloq. Sect. 1. nec non in 2. Dist. 40. Art. 2. Q. 1. ad 1. & 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 3. in concl. &c.

strenui gloriantur, quando rebus prosspere gestis, & superato prælio victoria possidetur. Tunc Regi gloria singularis, sed debita stipendia militibus assignantur. Nomen Iesu glorificat Pudicitia Virginalis, dum Sponsum suum agnoscunt Virgines præconem & filium castitatis: pervenerunt ad annos nubiles, introductæ sunt ad Sponsi cubiculum, dulce Regi canunt epithalamium. Nomen Iesu glorificant Apostoli, triumphales Duces militiæ Christianæ, Signiferique præcipui, & ipsius Nomen exaltando laudant, per quod victorias obtinebant, & de hostibus triumphabant. Iam se gaudent Christi gloriæ participes, qui fuerunt tribulationis & pœnæ consortes. Nomen Iesu glorificant Evangelistæ; jam enim ad fontis illius superefluentem altitudinem pervenerunt, de quo Paradisi quatuor flumina processerunt. Et felix iste novenarius (a) Beatorum pro suorum distinctione statuum Domine Iesu glorificat & magnificat Nomen tuum. Unde scriptum est: Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus, adorate Dominum in aula sancta ejus. Hæc est aula super æthera, gemmis ornata viventibus, quas ibidem sapientia sua summus inseruit Architectus. Ibi cœlestes populi, beatæ scilicet Animæ, & Angeli conveniunt in unum, harmoniam incessanter modulando, concordes ut annuntient in Sion Nomen Domini, & laudem ejus in Ierusalem.

Ps. 28. 2.

Ps. 101. 22.

Novem Ordines Angelorum laudantes in cœlo Nomen Domini Jesu, & primo Angeli.

92. Glorificant igitur Angeli (b) Nomen Domini Iesu, quoniam irreverberata mentis acie Iesu sapientiam contemplantes, & in ipsum suas intelligentias infatigabiliter (c) extendentes, dum in gratiarum actiones toti assurgunt, arcana sapientiæ apprehendunt, & secundum Divinæ beneplacitum voluntatis hominibus illa denuntiant; (d) quorum gressus quadam pædagogica manuductione dirigunt (e): & dum Regi summo pauperum suorum vota referunt, velut apes negotiosæ volantes inter flores & alvearia jugiter & alacriter ministrando decurrunt; quod intuens Propheta dixit: Benedicite Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, qui facitis verbum ejus (f), ad audiendam vocem sermonum ejus.

Ps. 102. 20.

Secundo Archangeli.

93. Glorificant Jesu Nomen Archangeli; per hoc enim summa nostræ salutis administrantur negotia, secretissima nobis revelantur arcana; non sua præsumptione, sed tua Deus jussione. Glorificant Jesum, qui secretis ejus consiliis intersunt familiarius, quæ per eos summo moderamine dispensantur, suis quæque locis atque temporibus. Inter quos ille aliger Gabriel (g) Nomen Jesu magnificat gloriose, qui de nascituro Jesu Mariæ missus est nuntiare: Vocabis, inquit, Nomen ejus Jesum. Jesum nominans tractat Archangelus cum Maria de salute nostra, quia cum Heva prius egerat Angelus de ruina (h). Revelat illud arcanum, quod a sæculis fuerat in Patris corde secretum.

Luc. 1. 31.

Tertio Virtutes.

Ps. 23. 10. Eccli 36. 6.

94. Nomen Jesu Virtutes (i) glorificant; per hos enim Dominus virtutum, & Rex gloriæ, innovat signa, & facit prodigia; (k) quorum ministerio Mundi subjacent elementa. In Jesu rerum

(a) *Novenarius* ad modum substantivi etiam Serm. sive Collat. 21. in Hexaem.

(b) De his quoque ac seqq. supra cit. cap. 4. Soliloq.

(c) Hoc adverbium habetur in fine secundi Libri Sententiar. &c.

(d) Serm. de S. Michaele, ac in fine Serm. sive Collat. 21. in Hexaem.

(e) In eodem 2. Dist. 11. Art. 1. Q. 1. in concl.

(f) Vulg. *facientes verbum illius*; sed *qui facitis verbum ejus* etiam Psalter. Roman. in Quincup. Psalter., Cassiodor. &c.

(g) Quamvis secundum D. Bona. heic spectet Archangelus *Gabriel* ad tertiam Hierarchiam, in qua *Archangeli* continentur; ad mittit tamen *probabilitatem*, quod sit *de media Hierarchia, & de medio Ordine, sc. Virtutum*, Serm. sive Collat. 21. in Hexaem. Vid. Dionys. de Cœlest. Hierarch. c. 8.

(h) Pariter Exposit. in Cap. 1. S. Luc. & ita ante ipsum S. Petr. Chrysol. Ser. 242. de Annunt.

(i) Sic recenset secundum Gregor. & Bernard. in 2. Dist. 9. in Exposit. Text. nec non secundum Greg. etiam L. 1. Phar. cap. 6. de Angelis.

(k) *Virtutes vocantur hi spiritus, per quos signa, & miracula frequenter fiunt*, cit. Lib. Phar. ibi ex S. Greg. in Evang. Lib. 2. Hom. 34. num. 10. Ex his porro, ac sequentibus, secundum Sanctorum Patrum, ac Enarratorum communem consensum, habemus Angelorum distinctionem in Hierarchias, Ordinesque, cum Scripturarum testimoniis, adversus impudentiam Calvini, & aliorum, quos confutat noster Fevardentius in Theomachia L. 9. c. 20. Dixi *cum Scripturarum testimoniis*; quia ut loquitur in d. 2. Dist. 9. Art. uni. Q. 4. ad 1. „ Omnium Angelorum nomina sumpta sunt de sacra Scriptura, „ sicut Seraphin de Isaia: Cherubin de Psalmis, „ & de aliis locis Scripturæ: Throni de Danie-

rum caussas rimantur occultas, quæ cum occultissimis finibus, & æternis rationibus in manifestos producuntur effectus. Illius maxime in eis est commendanda virtus, qui facit mirabilia magna solus (a). Nam in comparatione Divinæ excellentiæ, & virtutis infinitæ, virtus omnis creata quodammodo censetur non facere. Nihilominus plenum est gloriæ & honoris & quod operatur Divina auctoritas, & quod increata virtus operatur in illis Spiritibus beatis. Benedicite ergo Domino omnes Virtutes ejus, ministri ejus qui facitis voluntatem ejus. Voluntas Domini Verbum est (b) in Angelis; quoniam istæ substantiæ spirituales cum in faciem Jesu respiciunt, virtutem voluntatis ejus agnoscunt; nec opus est enuntiatione per dictionum syllabas atque literas, ubi se propria patefacit Divinitas. Non enim Verbum Patris (c) verberato loquitur aere; sed voluntates Spirituum ad ipsius beneplacitum sua convertit inspiratione.

Ps. 71. 18.

Ps. 102. 21.

95. Nomen Jesu cœlestes glorificant Potestates, dum Domini Jesu cernunt omnipotentiam: Tua est potentia, tuum regnum Domine, ardentissimis desideriis conclamitantes; ex cujus participatione potentiæ Domino militantes, tartareorum Principum colla premunt, quibus se reddunt terribiles, dum in eis per Jesu potentiam meruerunt, ne nobis maligni Spiritus tantum noceant, quantum volunt (d), & pro his, qui hæreditatem capiunt salutis, exturbant Dæmones, arcent contrarias Potestates.

Quarto Potestates. *1. Paralip. 29. 11.* *Hebr. 1. 14.*

96. Nomen Jesu glorificant Principatus, qui Jesum omnium Principem attendentes super cœli militiam sibi subjectam non invidiosa præcellentia principantur. (e) Mutant pro ipsorum arbitrio, & ubique terrarum ordinant dignitates, (f) deponunt potestates de sede, & exaltant humiles. (g) Status enim & regna transmutant pro variis regentium meritis, singularis privilegio potestatis, a summo rerum cardine, & æterna lege justitia descendentes.

Quinto Principatus. *Luc. 1. 52.*

97. Nomen Jesu glorificant Dominationes. Hi sunt spiritus, qui Dominatorem Iesum aspiciunt, dum ei serviunt, & ipsius Dominationem mirantes diligunt, & primatum agentes alti Dominii sine fastus altitudine, ad sempiternum perveniunt Dominium singulare. Qui Iesu dominium considerantes, cursus temporum, motus corporum, nutus mentium sufficienter & imperturbabiliter regi, in illud Divinæ claritatis pelagus rapti, se se recipiunt in quodam tranquillitatis secessu; ubi tanta fruuntur tranquillitate & pace, ut quadam prærogativa reverentiæ militet eis, ut Dominationibus, cætera multitudo. (h)

Sexto Dominationes.

98. Nomen Iesu Throni glorificant, qui sic dicuntur metaphorice sedes scilicet excelsæ, pacatæ, Deiferæ, & compactæ (i). Hi Spiritus sunt, quos illu-

Septimo Throni.

„ niele: Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, ex diversis locis Epistolarum „ Pauli: Angeli & Archangeli tam ex novi, „ quam ex veteris Testamenti diversis locis. „

(a) Vulg. sine *magna*; ast observat Lorinus „ In Psalterio Romano, apudque Cassiodorum, „ additur epithetum *magna*: (*mirabilia magna*) „ ex Psalmo 135. videtur sumptum, ubi est „ (ver. 4.) *qui facit mirabilia magna solus* &c.

(b) *Verbum idem hic est, quod voluntas*, ait etiam Lorinus.

(c) Eodem Lorino interprete *Verbum* accipitur etiam *pro Filio Dei*.

(d) Loc. cit. Phar. „ Potestates vocantur hi, „ qui hoc potentius in suo ordine perceperunt, „ ut eorum ditioni Virtutes adversæ subjectæ „ sint, quorum potestate refrænantur, ne cor- „ da hominum tantum tentare prævaleant, „ quantum volunt. “ Nec non in 2. Dist. 9. in Exposit. text. *Præsunt Dæmonibus, & hi dicuntur Potestates*.

(e) Ita d. Phar. ibi „ Principatus quoque „ vocantur, qui & ipsis quoque bonis Angelo- „ rum Spiritibus præsunt, qui subjectis aliis „ dum quæcumque sunt agenda disponunt, eis „ ad explenda Divina mysteria (forte *ministeria*) principantur. “

(f) *Sunt enim ordinati ad regimen Principum; & hi Principatus sunt*, in 2. ibi.

(g) Ideo in 2. ibi ait, quod *præsunt bonis hominibus, & hi dicuntur Principatus*.

(h) In ead. Phar. ibi „ Ea Angelorum ag- „ mina, quæ mira potentia præeminent, pro „ eo quod eis cetera ad obediendum subjecta „ sunt, Dominationes vocantur. “ Et in eod. 2. ibi: *Præsunt Angelicis Spiritibus, & ideo dicuntur Dominationes*. Unde infert: *Quia plus est præsidere Angelis, quam hominibus, & bonis hominibus, quam Dæmonibus: ideo primo Dominationes, secundo Principatus, & tertio Potestates enumerantur a Gregorio, & a Bernardo*.

(i) Idemmet S. Bona. ex Dionys. de Cœl. Hierarch. cap. 7. ait Par. 1. de Eccles. Hierarch. cap. 4. quod Throni „ sunt sedes Dei al- „ tissimi compactæ, id est, convenienter con- „ junctæ, ab omni liberæ subjectione, Divini „ superadventus susceptivæ, Deiferæ, & ab „ omni extremitate remotæ &c. “

illustrat cæteris amplius sua Iesus præsentia; & ideo Majestas dicitur in eis residere Divina (a): sedes vivæ, suaves, & pacatissimæ, summæ tranquillitatis uniformitate compactæ. (b) Et cum in se contineant, & habeant Dei sapientiam Iesum, sicut & sedes magistrum, tanto altius collocantur, quanto Magister majori sapientia insignitur. Inde est, quod ex his sedibus, tanquam ex solemni

Ps. 43. 10. auditorio, docet Iesus hominem scientiam, Angelos sapientiam, & ab ipsius veritate plenissimi, tranquillitate pacatissimi, decernunt consilia veritatis, judicant judicia æquitatis. (c) Inde judiciorum Divinorum æquitas nuntiatur Angelis; secretorum consiliorum familiaritas revelatur Archangelis; prodigiorum potestas confertur Virtutibus. Inde Potestates, Principatus, & Dominationes addiscunt, quomodo ministrare debeant ex officiis, quæ acceperunt. Glorificantes igitur Iesum Throni, dicunt ad gloriam & honorem Dei: Be-

2. Paralip. 9. 8. nedictus Dominus, qui voluit Iesum ordinare super thronum suum, regem Domini Dei sui.

Octavo Cherubin. 99. Nomen Jesu Cherubin glorificant,

In Præfat. Missæ. qui Cherubin atque Seraphin Sanctus, Sanctus, Sanctus proclamant. Spiritus

1. Reg. 1. 3. sunt Cherubin, qui Dominum Jesum Dominum scientiarum limpidius (d) intuentes, fontem sapientiæ sitiunt, sitientes hauriunt, (e) & suis concivibus subditis refluunt. Non de super effluentia plenitudinis infinitæ, quæ sit in eis; quinimo de primæ participio (f) veritatis. Sunt & specula clarissima, thearcici & superprincipalis radii (g) susceptiva. Sunt electissimæ lampades in cœli tabernaculo refulgentes; sidera sunt cœli Empyrei; lilia sunt secreti cubiculi; rosæ sunt cælestis viridarii. Lucent enim ut sidera veritate; candent ut lilia castitate; rubent ut rosa ferventissima caritate: velut specula clarissima (h) Divini luminis susceptiva, suscepti nihilominus reductiva, id est, mediante lumine, quod diffundunt, subditos ad videndum lumen principale sua diffusione reducunt. (i)

100. Nomen Jesu Seraphin glorificant. Seraphin summi nomen est Ordinis Angelorum (k), qui quanto sunt præeminentiores, & excellentiores cæteris Angelis, tanto Nomen glorificant amplius Salvatoris. Ipsis vero nomen ab ignis incendio mutuatur; quia ad amorem Divinum, & laudem inflammant alios, sicut & ipsi totaliter igniuntur. (l) Sic enim eos introrsum absorbuit, & sursum rapuit vehemens & ignea vis amoris, ut non tam ignei esse videantur, quam ignis. Et sicut inter ignem, & ferrum ignitissimum non est medium, & vix sentitur divortium (m); ita nec inter Seraphin, & Deum. (n) Deut. 4. 24. Hebr. 12. 29.
Jesus autem Dominus Deus noster ignis est,

Nono Seraphin.

(a) Ibi „ Tertius Ordo primæ Hierarchiæ „ vocatur Ordo Thronorum, in quibus Divi„ na justitia potissime residet &c. "

(b) Ibi „ Throni Angeli sunt compacti, id „ est, convenienter aptati & conjuncti, quia „ mutuæ caritatis juncturam aliqua relaxante „ injuria non deserunt &c. "

(c) Ibi „ Per quorum ministerium Divinæ „ æquitatis excellentia, benigne & sapienter „ judicans, universa hominibus innotescit, sicut „ dicit Psalmus: Sedes super thronum, qui ju„ dicas justitiam &c." Ps. 9. 5. Nec non cit. loc. Phar. *Throni illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum judicium semper Deus omnibus præsidet.*

(d) Ibi cap. 3. *prærogativa limpidissima cognitionis.*

(e) Eod. cap. 3. *plenitudinem sapientiæ*, scilicet *propter Deificam visionem; Ideo enim Deividi dicuntur, quia Divini luminis influentia primo & principaliter irradiantur, quia in Dei visione sublimiori gloria extolluntur.*

(f) Sumitur pro *principatione* etiam in Cod. LL. antiquarum; & pro *participem fieri* a Greg. Magn. in Amalth. Onomast. Oritur a *pars* & *capio*, unde *participale*. Vid. Vol. 2. Comment. de Scriptur. Sanct. Dignit. & Excell. n. 19. not. o.

(g) De adjectivo *thearcici radii* in fine Serm. sive Collat. 3. in Hexaem. ac altero *superprincipalis* in d. Eccl. Hierarch. Vid. Prodrom. col. 534.

(h) Sic secundum ea quæ tradit 2. Dist. 9. in Exposit. text.

(i) Cit. Par. 1. cap. 3. de Eccl. Hierarch. „ Angeli Ordinis Cherubin inferiores Angelos „ excitant in Divinæ contemplationis admira„ tionem; & quod de Deo per cognitionis do„ num percipiunt, inferioribus innotescunt. "

(k) *Constat quod Ordo Seraphin est Ordo supremus* 2. Dist. 10. Art. 1. Q. 2. ad opp. 2. & in resp. ad 2. ex Dionys. de Ang. Hierarch. cap. 3.

(l) De Seraphico S. P. Francisco inflammatus ait in ejus Leg. ma. cap. 9. ab init. quod *totus quasi quidam carbo ignitus Divini amoris flamma videbatur absorptus.*

(m) Pariter de præparat. ad Miss. ad fin. cap. 7.

(n) Supra cit. Lib. 1. Phar. cap. 6. ex jam laud. Greg. „ Seraphin ardentes vel incendentes vocantur, quæ quia sic Deo conjuncta „ sunt, ut inter hæc & Deum nulli alii Spiri„ tus medii intersint, tanto magis ardent, quan„ to hunc vicinius vident. "

Luc. 12. 49. est, & ignem misit in terram, quem voluit vehementer accendi (a) dilectionae duntaxat Dei & proximi, non materialis pabulo alimenti. Ex hujus ignis supercœlestis (b) approximatione dicitur Seraphin, cujus Ordo totus caritate succenditur, & flammea coruscatione vestitur; nam & ignis in materia combustibili cum erumpit in flammam, intrinseco rubore proprium declarat ardorem, sed extrinseca flammæ coruscatione splendorem atque candorem. Seraphin ergo plus ceteris omnibus fervent & lucent, quia plus diligunt & cognoscunt. Ex hac autem cognitione, quæ sunt aliis occulta rimantur, & abyssalis (c) infinitatem luminis, quam comprehendere nequeunt, reverenter admirantur, & ipsa sua admiratione feliciter delectantur, & summa veneratione laudantes sublimiter gloriantur. Gloriantes autem Deum glorificant;
Isa. 62. 6. quoniam custodes murorum Jerusalem Nomen Domini nostri Jesu Christi die ac nocte laudare non cessant. (d) Laudant autem, quantum a creatura laudari Deum est possibile, & illis a Deo mutuatur, qui trinus est in personis, & unus in unitate substantiæ; quia a summis cœlestibus intelligentiis usque ad extrema mundi sensibilia cuncta disponit optime sua providentia. Hoc est
Isa. 6. 3. enim quod clamare dicuntur: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth (e) plena est omnis terra gloria ejus.

101. Erigere ergo mens depressa, mediatione cordis ad regionem transi
Isa. 31. 9. spirituum, si de camino Jerusalem (f) de fornace seraphica saltem evaporata scintillula prodeat in cor meum, quæ torporem expellat, & gelicidium obdurationis meæ molliat & resolvat; ut pro meæ modulo paupertatis (g) Nomen Domini Jesu Christi glorificando proferam in devotione spiritus: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ Ps. 32. 1.
intra me sunt nomini sancto ejus. Et vos Fratres mei Minores, immo minimi (h) tam a vitiis, quam divitiis, quam deliciis, quam excellentiis expediti, (i) Nomen Domini Jesu glorificare debetis, & in ipsius laudibus occupari; non strepitu vocis, aut sono concrepantium labiorum, non per verbum artificialiter modulatum, sed per cordis affectum. Etenim vox humana gratam erumpet in musicam, si cordis & oris devotio concordem faciunt melodiam. Teneant in nobis mundana silentium, sit vox una psallentium, & cum Civibus Jerusalem, quos interim non videmus, laudum præconia misceamus. Unde Psalmista dicit: Laudent Ps. 149. 3.
nomen ejus in choro, in tympano, & psalterio psallant ei. Chorus est consona vox multorum, cujusmodi melodiæ tunc cantus agitur, cum dulcissimus & mansuetissimus Princeps Dominus noster Jesus Christus creaturarum suarum, Angelorum, & hominum, concordi jucunditate laudatur; cum Nomen illud omnifaria devotione venerandum ab Angelis glorificatur in cœlis, & ab hominibus laudatur in terris. In tympano, inquit, & psalterio psallant ei; ut quidquid agi videtur temporaliter in musicis instrumentis, totum transeat spiritualiter in laudem & gloriam Nominis Domini Jesu omnium Salvatoris, cui cum Patre & Spiritu sancto est omnis honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(a) Cap. 7. Itiner. ment. in Deum „ Qui „ quidem ignis Deus est, & hujus caminus est „ in Jerusalem, & Christus homo hunc accen„ dit in fervore suæ ardentissimæ passionis. “

(b) Adjectivum sæpe a D. Bona. usurpatum.

(c) Hujus quoque apud ipsummet usus.

(d) Similiter S. Bernardus Ser. 4. de Dedic. Eccl. nec non S. Hieronymus, Hugo, & alii. Item ipsemmet D. Bona. in 2. Dist. 11. Art. 1. Q. 1. in Fundam. Sed contra.

(e) Vulg. *exercituum*; sed *Sabaoth* idem Bona. cap. 4. Soliloq. ac Comment. in Cap. 19. Apocal. num. 1445.

(f) Supra cit. cap. 7. Itiner. nec non in 3. Dist. 31. Art. 3. Q. 1. ad opp. 1. & resp. ad 1.

(g) Ita ad finem Procem. Breviloq. se dicturum ait *paupere portiuncula scientiolæ suæ aliquid breve in summa*; rogatque ut *venia concedatur pauperculæ scientiæ*.

(h) Supra num. 11. Porro prædicta & sequentia omnia Doctorem humilem, devotum, atque Seraphicum, nempe D. Bonaventuram, satis ostendunt.

(i) Prout videlicet Fratres Minores esse decet *propter altissimæ paupertatis professionem*, par. 1. cap. 4. de Eccl. Hierarch.

SERMO DECIMUS.

Epilogatio prædictorum.

Omnium prædictorum anacephaleosis, sive epilogus universalis.

102. Habes carissime Frater (*a*) sub cujusdam Epilogi brevitate, prout mihi Dominus Jesus dedit per suam gratiam cogitare Nomen Jesu in Patribus legis, in Agiographis, in Prophetis, in Evangeliis. In Patribus Jesum Nave figurantem Nominis Jesu potentiam; in Agiographis Jesum filium Sirach figurantem sapientiam; in Prophetis Jesum filium Josedec figurantem ejus justitiam; in Evangeliis Jesum Nazarenum filium Mariæ gratiam superinducentem, & defectum omnem, qui erat in aliorum nominibus, adimplentem. Nomen, inquam, benedictum, cujus potentia nostram consolidat fragilitatem; cujus sapientia nostram illuminat cæcitatem; cujus gratia propellit iniquitatem; cujus visio gloriosam confert æternitatem. (*b*)

103. Jam igitur apparuit Nomen Jesu virtuosum, gaudiosum, gratiosum, & gloriosum. Virtuosum Nomen Jesu nos præservat a violentia, gaudiosum a tristitia, gratiosum ab injustitia, gloriosum a miseria sempiterna. (*c*)

104. Virtuosum est Nomen Jesu, quod superat hostes, quod congregat cives, quod renovat mentes, quod reparat vires: Hostes iniquitatis, cives unitatis, mentes puritatis, vires pietatis. (*d*)

105. Gaudiosum est Nomen Jesu, quod sub metaphora describitur olei; quandoquidem oleum est curativum in languoribus, mitigativum in laboribus, illuminativum in obscuritatibus, conditivum in saporibus. Languet peccator in transgressione, laborat pœnitens in expectatione, caligat justus in hac confusione, perfectus expectat in hac peregrinatione. In Nomine autem Iesu peccator percipit veniam, pœnitens victoriam, justus notitiam, perfectus fruitionis experientiam, omnis lætitiam. Dat veniam in contritione (*e*), victoriam in tentatione, notitiam in meditatione, fruitionis experientiam in oratione. (*f*)

106. Gratiosum Nomen Iesu ab æterno agnitum, in lege præfiguratum, tempore opportuno revelatum, populo Christiano gratiæ diffusivum. Gratiosum Nomen, desiderabile, delectabile, admirabile, venerabile. Desiderabile, quod in peccatoribus provocat desiderium; delectabile, quod pœnitentibus ministrat gaudium; admirabile, quod contemplantibus vertitur in stuporem, & mentis excessum; venerabile a beatis Spiritibus per incessabile laudis officium. Desiderabile prorsus Nomen, quod sitim temperat, desiderium provocat, & satiat. Delectabile, quod animam replet spiritualium suavitatum influentia, quantum ad affectum; & Divinarum theoriarum refulgentia, quantum ad intellectum. Ibi suavitas in affectu, quæ ministrat devotionis pinguedinem, consolationis dulcedinem, gratiam cognitionis internæ, alimoniam refectionis æternæ. Admirabile Nomen, quod pacem terris, gloriam cœlis, salutem perditis, vitam reddit mortuis. In terra viventium mirabilis hujus Nominis gloria; in terra peregrinantium mirabilis hujus Nominis gratia, in terra pereuntium mirabilis hujus Nominis justitia. Venerabile Nomen Iesu, a cujus laude nullus excipitur status, nullus excluditur locus, nullum præscribitur tempus, nullum removendum est opus. (*g*)

107. Gratiosum est Nomen Iesu, quod purgat iniquitatem, illuminat cæcitatem, roborat fragilitatem, consummat ad unitatem. De hoc supra Ser. primo. (*h*) Sed non erat concordatum, nec ibi debuit concordari. Nomen Iesu memorandum est cogitatione, invocandum in tribulatione, annuntiandum in prædicatione, declarandum actione; ut sit semper Iesus in corde, semper in aure, semper in ore, semper in opere. In corde ministrat consilium,

(*a*) Hinc etiam infero hoc Opusculum ad quemdam Fratrem Minorem, eumque doctum, fuisse directum, neque hujusmodi Sermones fuisse a D. Bonaventura recitatos, sed in majori otio studiosius scriptos, & hinc evasisse ceteris elegantiores.

(*b*) Ser. 1.

(*c*) Ser. 2.

(*d*) Ser. 3.

(*e*) Illa videlicet, de qua in 4. Dist. 16. Par. 1. Art. 1. Q. 1. ad 7.

(*f*) Ser. 4.

(*g*) Ser. 5.

(*h*) Ibi num. 9.

filium; in ore solatium, in aure per præconium, in opere per servitium. (a).

108. Gratiosum Nomen Iesu, in quo habemus Fidei fundamentum, Spei firmamentum, Caritatis nutrimentum, Prudentiam in eligendis, Fortitudinem in sustinendis, Temperantiam in utendis, Iustitiam in agendis. Et quantum ad fundamentum Fidei, attende, quoad fundamentum, Nomen Iesu Christi; quoad ædificium, membra Christi; quoad columnas, articulos Fidei; quoad fastigium, beatitudinem Regni. Circa Spei firmamentum attende, quod Spes est, in qua anima consolatur, consolata confirmatur, confirmata elevatur, elevata fruitur, & cibatur. Nomen autem Jesu est gaudiosum solatium, ut confortet; fortissimum præsidium, ut confirmet; attractivum adjutorium, ut elevet; refectivum edulium, ut cibet. Confortat mæstum, confirmat dubium, elevat depressum, cibat famelicum. Circa Caritatis nutrimentum attende, quomodo Caritas, sive Dilectio Iesu Christi, est creaturarum omnium eductiva, eductorum provisiva, provisorum reductiva, reductorum unitiva. Item specialius Dilectio Jesu est liberalis, exemplaris, filialis, singularis. (b)

109. In Nomine Iesu habemus Prudentiam, sive Sapientiam, quam docet in exercitio lectionis, meditationis, orationis, contemplationis. Et contemplationis quadrupliciter, scilicet quando mens dilatatur, sublevatur, alienatur, unitur. Et circa unionem tanguntur tria, in remotione sensus & sensibilia, intellectus & intelligibilia, entia & non entia; & tria in positione, superfervidus amor in Deum tendens, actualis omnium rerum ignorantia fervorem illius amoris non sustinens, radius illuminans, & se uniens. Habemus etiam partes Prudentiæ, Memoriam, Intelligentiam, & Providentiam. (c) In Nomine Jesu habemus Fortitudinem; scilicet Magnanimitatem in aggrediendo, Patientiam in sustinendo, Perseverantiam in permanendo, Constantiam in confidendo. In Nomine Iesu Temperantia reperitur, quantum ad abstinentiam circa gustum, continentiam circa tactum, reverentiam circa vultum, modestiam circa gestum. In Nomine Iesu Justitia reperitur quantum ad ejus partes, quæ sunt Pietas ad colendum Deum, Liberalitas quantum ad proximum, Humilitas ad seipsum, Severitas ad arguendum vitium; Prudentia autem medium tenet inter acutum & obtusum, Temperantia inter prodigalitatem & avaritiam, Fortitudo inter audaciam & timiditatem, Justitia inter familiaritatem & crudelitatem. (d)

110. Nomen Jesu est gloriosum, Nomen sapientissimi Opificis, piissimi Pontificis, justissimi Judicis (e), potentissimi Regis. Opifex in creatione, Pontifex in recreatione (f) Judex in discussione, Rex in remuneratione. Gloriosum nomen Opificis in creatione, quantum ad vestigium ejus in creaturis, (g) quæ sunt propter utilitatem hominis, dum necessitati succurrunt, vel oblectamentum inducunt, vel inobedientiam puniunt, vel indigentiam supplent. (h) Nec tantum quoad vestigium; sed quantum ad imaginem formatam. Gloriosum Nomen Pontificis quoad imaginem deformatam, reformatam, conformatam: (i) Gloriosum Nomen Judicis, qui judicabit vivos & mortuos, quod quadrupliciter exponitur. Gloriosum Nomen Regis, quod glorificant in cœlis Animæ & Angeli; Animæ secundum novenarium, scilicet Patriarchæ, Prophetæ, Innocentes, Martyres, Confessores, Doctores, Virgines, Apostoli, & Evangelistæ: Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubin, atque Seraphin (k). O bo-

(a) Ser. 6.
(b) Ser. 7.
(c) Vid. supra num. 72.
(d) Ser. 8.
(e) Sequentia omnia usque ad finem in Lambac. desunt.
(f) Hac voce in hoc ipso sensu alibi quoque utitur. Vid. supra Tract. de Vite Myst. cap. 44. sub num. 152. nec non Exposit. brevior. Dom. Orat. ubi nominatur *sacrificium recreationis*.
(g) Itiner. ment. in Deum cap. 1. ac 2.
(h) Ibi cap. 3.
(i) Ibi cap. 4. nec non cap. 1. Soliloq.
(k) Supra Ser. 9. Item in eod. cap. 4. Itinerar. de iisdem sic „ Ordines Angelorum considerans, videt in eis Deum, qui habitans in „ eis, omnes eorum operationes operatur. Unde dicit Ber. ad Eug. Quod Deus in Seraphin amat ut caritas, in Cherubim novit ut „ veritas, in Thronis sedet ut æquitas, in Dominationibus dominatur ut majestas, in Principatibus regit ut principium, in Potentati-„ bus

ne Jesu esto mihi Jesus. Et quia gloriosissima Virgo Maria electa fuit a Deo, ut gigneret hunc dulcissimum Jesum Christum Dominum nostrum, de quo tam gloriosa superius dicta sunt; libet eam nunc devote salutare, & salutando exorare: (a) nam & in honorem redundat Filii, quicquid in laudem Matris assumitur. Suscipe ergo nobilis & pia Regina coeli, atque Domina mundi, (b) obsequium breve indigni servi tui; & laudes, licet minime tibi condignas, ex ore ipsius immundo, & nimis impuro, quas ad laudem Melliflui Nominis tui, sacratissimæ ac intemeratæ Virginitati tuæ ex misera fragilitate mea devota mente offerre desidero. Et cum sis humillima (c) Domina, & Mater Dei gloriosissima, noli, obsecro, avertere vultum tuum a me indignissimo, & exiguo famulo tuo propter immunditias meas (d); sed mei fragilissimi peccatoris (e), & omnium fidelium, digneris memoriam habere in cœlis, qui tui quotidie memores sumus in terris. (f)

Explicit hoc devotissimum Opusculum a Domino Bonaventura (g) compositum, cujus lingua (h) post reliqui corporis incinerationem (i) integra & incorrupta remansit, & in Conventu Fratrum Minorum, cujus Ordinis ipse fuit, in Civitate Lugdunensi reservatur (k). Decebat siquidem, ut tale nobile organum, quod tam dulcia & sancta verba resonuerat, nullatenus sentiret corruptionem. Deo gratias.

SERA-

„ bus tuetur ut salus, in Virtutibus operatur „ ut virtus, in Archangelis revelat ut lux, in „ Angelis assistit ut pietas" Ita ibi ex S. Bernardo De Consideratione ad Eugenium L. 5. c. 5. n. 12. in fin.

(a) Ita quoque Doctor noster devotus suam alibi passim devotionem prodit erga B. V. M.

(b) *Dominam* sæpe vocat vel in Meditat. super Salut. Angel.

(c) De ejus humilitate cap. 2. De Perfect. Vit. ad Soror. & alibi.

(d) Vid. Prodrom. col. 130

(e) In Prol. d. Itiner.

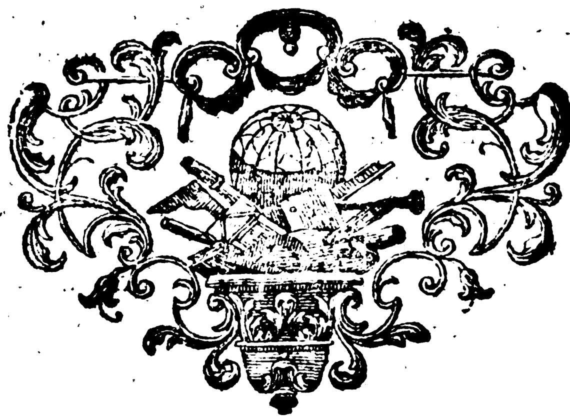
(f) Simili adspiratione ad Mariam devotissima S. Bernardus concludit Ser. 2. in Adventu Domini.

(g) Sine titulo Beati, aut Sancti, quod est in Codice antiquitatis indicium.

(h) Supple *capiti adhærens*. Vid. Lect. 6. in Breviar. Franc. 14. Mart.

(i) Hanc vocem legere quoque est in Brevilog. Par. 3. c. 4.

(k) Vid. Prodr. col. 68. & seq.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
SERMONES
DE DIVERSIS.

ADMONITIO.

T*Ametsi inter* Sermones S. Bonaventuræ, *typis Vaticanis vulgatos, plures sint, ipsi perperam adscripti, præsertim ex brevioribus; alii sunt tamen ex longioribus, illi potissimum, qui concluduntur, aut cum* Rogemus Dominum &c., *aut cum* quod nobis præstare dignetur &c., *aut cum aliis similibus clausulis terminatis* Amen, *sive alio modo, quo in fine uti consuevit, certe* Bonaventuriani, *quibus sequentes* Sermones, *velut supplementum, superaddere, ad fidem Membranei ac vetusti* MS. Cod. Assisien. *operæ pretium duxi, sub hoc titulo:* Sermones De Diversis, *seu varii argumenti.*

Sermo primus, quem exhibeo, est Sermo 2. Dom. 23. post Pentec. ex Matth. 9. 25. & Luc. 8. 54. *sic incipiens:* Cum ejecta esset turba, intravit Jesus, & tenuit manum ejus, & clamavit dicens: Puella surge; *in præfatis quidem typis editus; sed nunc suæ integritati per memoratum* Assisien. Cod. *restitutus. Ubi enim in illis desinit hisce verbis:* Et hoc per tres mortuos significatur, de quibus require supra in Sermone: Resedit qui erat mortuus, *scilicet* Serm. 2. Dom. 15. post Pentec., *qui in eodem* Assisien. Cod. *deest; heic, quod valde notandum, ea subduntur, in quibus apparet verus auctor* S. Bonaventura, *tam hujus* Sermonis, *quam* Expositionis in Evang. S. Luc. *ad quam requirendam lectorem remittit.*

Sermo secundus incipit: Alius Angelus exivit de templo, quod est in Cœlo, habens & ipse falcem acutam, Apocal. 14. 17. *In d.* Cod. Assisien. *est post Sermones* De Inventione Sanctæ Crucis, *& ante illos* Sancti Antonii Patavini, *atque inscribitur* De S. Michaele Archangelo; *sed ut patebit, potius inscribendus* De punitione octo peccatorum facta per Angelos. *Deest in* Vatic. Edit. Sermon. S. Bonav. *ubi tamen habetur* Sermo de Sancto Michaele Archangelo, *cujus initium:* Angelis suis mandavit de te,

de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ps. 90. 11. *Prædictus Sermo secundus hoc fine clauditur:* De beneficiis autem Angelorum, quomodo nos custodiant, protegant, ad bonum promoveant, & a malo retrahant, quære Sermones plures in Sermonibus, quos scripsi de communi Sanctorum, sive plurimorum. *Et sane in eadem* Edit. Vatic. *nedum est post illum* de S. Michaele, Sermo de Angelis *inter spectantes ad* Proprium Sanctorum; *sed etiam alii quatuor (uti quoque sunt in eodem* Cod. MS.) Sermones de Angelis, *attinentes ad* Commune Sanctorum, *in quibus differitur* de beneficiis Angelorum, *maxime in primo ex illis quatuor, ut animadvertimus in* Prodromo col. 746.

Sermo tertius auspicatur ab his verbis: Angeli eorum semper vident faciem Patris *&c.*, Matth. 18. 10. *agitque de* Angelorum Contemplatione, *estque in* Editione Vaticana *secundus inter quatuor de iisdem* Angelis, *in quo quia multa desunt, hunc defectum supplebimus per d.* Cod. Assisien., *ubi est in ordine quartus, atque ita deinceps habebitur omnibus numeris absolutus, congruisque notis, sicut & ceteri, illustratus.*

Sermo quartus præfixum habet hoc thema: Ave gratia plena: Dominus tecum. Luc. 1. 28. *In Edit. est* Sermo 2. de B. Semperque Virg. Maria, *de quo ita censuit* V. Cl. Angelus Rocca a Camerino Augustinianus Apostolici Palatii Sacrista: Quamvis in Epistola nuncupatoria de Sermonum selectione satis dictum sit; hoc tamen loco Lectorem admonitum velim, Sermonem de Beata Maria semper Virgine, in ordine secundum, qui inter Sermones de Sanctis in communi extat, vel non esse legitimum partum hujus Sancti Doctoris, ut in Scholio nostro in hanc rem ad marginem conscripto dictum est; vel in eo quod ad ejusdem Beatæ Mariæ Conceptionem sine peccato originali attinet, aliquid a quopiam recentiori additum fuisse, sicut multis in Libris frequenter evenire solet &c. Dictum autem Sermonem, qui in hac tantum re ad Conceptionem Beatæ Mariæ semper Virginis pertinente a doctrina Sancti Bonaventuræ est alienus, ab eo loco amovendum non censuimus, quippe qui Sermonem ipsum ceteris in rebus doctrinam, ac stylum ejusdem sancti Doctoris redolere invenimus. *Hactenus scite laudatus* Rocca, *qui sane rem acu tetigit, cum reapse prædictus* Sermo *aut recentiori manu fuerit interpolatus, aut forte ab ipsomet* S. Bonaventura *emendatus, aut emendari jussus, posteaquam in Ordine sibi subjecto* Festum Conceptionis, *celebrari cœpit. Unde unde tamen ortum fuerit hujusmodi additamentum, interpolatio, sive emendatio, ita hunc* Sermonem *suæ primævæ puritati reddam ope coævi* Cod. Assisien. *in quo sunt quoque alii duo* Sermones de B. M. V. *ut nullus amplius futurus sit ambigendi locus de hoc* legitimo partu sancti Doctoris.

Sermo quintus de S. Joanne Baptista *exorditur ab illis verbis* Luc. 1. 63. Joannes est nomen ejus. *In* Vaticana Edit. *desinit sic:* nec argui volunt; *desunt vero cetera, quæ sunt in* Cod. Assisien. *per quem d. Editionem supplebimus.*

Sermo sextus de SS. Apostolis Petro & Paulo, *una cum themate* Matth. 19 27. Ecce nos reliquimus omnia. *Cum desit omnino in* Edit. Vaticana, *neque ego sciam hactenus unquam fuisse editum, jure ac merito in hoc* Supplemento *locum sibi vendicat:*, *velut cum aliis legitimis* S. Bonaventuræ *Sermonibus in* Cod. Assisien. *contentus.*

Sermo septimus de iisdem SS. Apostolis, *cujus initium illud* Matth. 19. 28. Vos qui secuti estis me &c. *Est quidem in excusis, sed interpolatus, variisque in locis mutilatus; heic vero ad normam* Assisien. Cod. *nunc primum integer publicandus.*

Sermo octavus de S. Matthæo Apostolo & Evangelista *habens principium illud* Jerem. 31. 19. Postquam convertisti me, egi pœnitentiam. *In* Edit. Vaticana *adeo detruncatus est, ut in ea sit ejus solum quasi caput sine reliquo corpore; at heic secundum* Cod. Assisien. *totus exhibetur.*

Sermo nonus in Purificatione B. M. V. *Thema* Luc. 2. 22. Impleti sunt dies purgationis Mariæ. *In Edit. Vaticana* omnino deest; *extat vero in* Cod. Assisien. *neque proin in hoc* Supplemento *omittendus.*

Sermo decimus in Translatione S. Francisci. *Inc.* Ante translationem testimonium habuit placuisse Deo. Ad Hebr. 11. 5. *In* Edit. Vaticana *prætermissus.*

Sermo undecimus de S. Francisco, *cujus principium illud* Eccli 36. 6. Innova signa, & immuta mirabilia. *Ab eadem* Edit. Vaticana *itidem abest, neque scio unquam fuisse editum. Sermo hic subsequutus est* Legendam ma. S. P. F. *a* D. Bonav. *jam scriptam.*

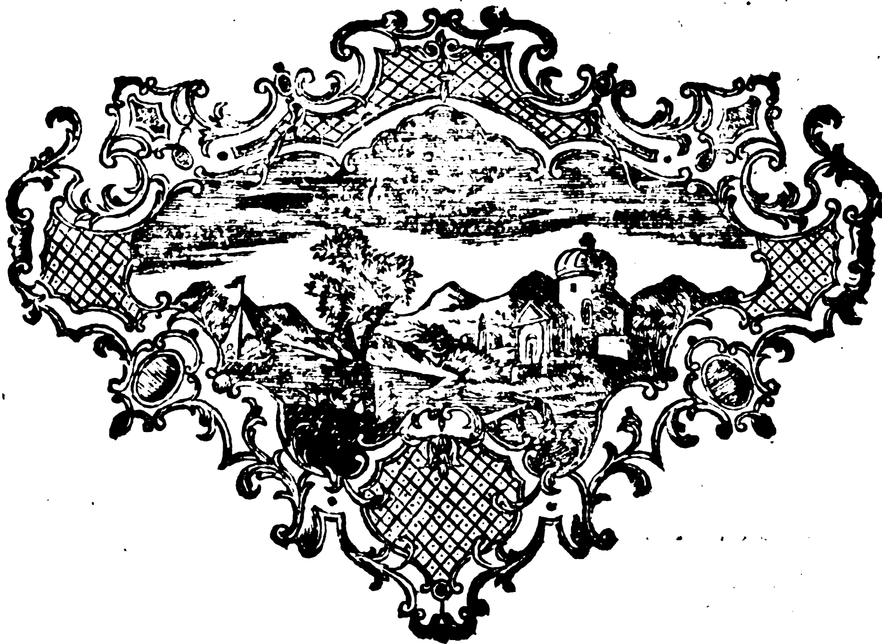
Sermo duodecimus de Beata Clara *ab illis verbis incipiens* Ecclesiastici 11. 3. Brevis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus illius, *quo pariter caret* Edit. Vaticana.

Sermo tertius decimus in ead. Edit. Vaticana *nequaquam contentus*, de Assumptione B. M. V.: Ecce quasi Aquila ascendet, & elevabitur, & expandet alas suas. Jerem. 49. 22.

Sermo quartus decimus, *ac secundus* de Assumptione B. M. V. *in ead.* Edit. Vaticana *itidem desideratus*, cum themate: Elevata est nubes de tabernaculo fœderis, profectique sunt filii Israel per turmas suas. Num. 10. 11. ac seq.

Sermo quintus decimus, *cujus itidem sæpe dicta* Edit. Vaticana *omnino expers est*, in Festo S. Joannis Apost. & Evang. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem. Prover. 22. 11. *Hæc autem aliaque plura debeo* Antiquitatum Minoriticarum *indagatori solertissimo*, *claræque memoriæ*, P. Magistro Jo. Hyacintho Sbaraleæ, *opemque ad ea obtinenda ferenti* Cl. P. Magistro Bonaventuræ Staidelio O. M. C. *de hoc* Supplemento *vel ipsi* optime merito.

Quod si quis a me sciscitetur, *quo pacto* S. Bonaventura *esse potuerit totuplicium Sermonum auctor*; *præsto sum ut respondeam*, *id mirum haud esse*, *ob ejus* eruditionem & doctrinam mirabilem, *de qua testatur* Galesinius *in ejus* Vita cap. 7. & seqq. *Vetus enim & novum Testamentum memoria tenebat*, *ac etiam gravissimas Patrum sententias*, *utpote quas sæpe eadem memoria recitare consuevit*; *ingenti quoque animarum zelo flagrabat*; *noveratque insuper ad concionandi munus* Fratres Minores *præcipue fuisse vocatos*. *Hinc de illis scribit in* Epistola ad Magistrum innominatum: Cum dicat Evangelium: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum: (Matth. 5. 18.) quis sane mentis dicat, ut Magister & Frater Alexander dives debuerit prædicare & docere: Beati pauperes spiritu (Matth. ibi 3.) & pauper effectus debuerit reticere? *Profecto*, *non ob paucas*, *quinimo ob conciones plurimas a* Ptolomæo Lucensi *vocari meruit quasi per antonomasiam* Egregius Prædicator.

SER-

SERMO PRIMUS.

DE PUELLA A CHRISTO SUSCITATA.

I.

Matth. 9. 25. ac Luc. 8. 54.

Cum ejecta esset turba, intravit Jesus, & tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella surge.* In his verbis quatuor consideranda occurrunt. Turba ejicitur; Jesus ingreditur; manus puellæ tenetur; surgere jubetur. Significantur in his quatuor necessaria ad salutem, scilicet ut impedimentum salutis evitetur; ut efficaciter de salute cogitetur; ut voluntas per gratiam adjuvetur; ut a peccato anima in salutem justificetur.

Divisio thematis cum distinctione, & dilatatione, quæ sequuntur.

Ad salutem necessaria quatuor.

2. Primum significatur ibi: *Cum ejecta esset turba.* Turba malæ societatis, quæ sæpe salutem impedit. Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies. Item nota, quod relinquere hanc turbam valet ad remissionem peccatorum. Unde hic, *ejecta turba, puella*, id est, anima suscitatur. Item valet ad immissionem donorum, scilicet Spiritus sancti: Apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos, id est, dona Spiritus sancti, *(a)* in auriculas ejus. Item *(b)* valet ad contemplationem Divinorum. Unde Zachæus, quia non poterat Jesum videre præ turba, ascendit in arborem Sycomorum *(c)*. Certe si non ejicis a te turbam malorum in mundo, non pervenies ad turbam beatorum in cœlo. De qua turba: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat &c. Isidorus: Malorum tam prava sunt opera manifesta, ut hi, qui supernam patriam desiderant, non solum eorum mores, sed & consortia fugiant. *(d)*

Turba malæ societatis sæpe salutem impedit.
Exod. 23. 2.

Ejectionem turbæ exigit puellæ, id est, animæ suscitatio.
Item immissio donorum Spiritus sancti.
Mar. 7. 33.
Nec non Divinorum contemplatio.
Luc. 19. 3. ac seq.
Apocal. 7. 9.
Isidorus Lib. 3. de Summo bono cap. [illegible]

3. Secundum significatur cum dicitur: *intravit.* Cum enim homo magnitudinem suppliciorum, & præmiorum æternorum, pensando de salute animæ suæ efficaciter cogitat, tunc Jesus, qui interpretatur salus, *(e)* domum mentis per gratiam prævenientem intrat. Intrat autem ad suscitandum, ad defensandum, ac convivandum. Intrat nanque ad suscitandum in justificatione, sicut hic significatur. Libenter Jesus intrat in domum mentis *(f)*, in qua mortuus plangitur. Plange ergo mortem animæ tuæ. Jerem.: Luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum. Bernardus: Si non plangis, plane non sentis animæ tuæ vulnera, scilicet conscientiæ læsionem. *(g)* Intrat ad defensandum in tentatione. Intravit in animam Servi Dei, & stetit contra reges horrendos, id est, contra Dæmones qui regnant in perversis. *(h)* Unde de Satana dicitur: Ipse est rex super omnes *(i)* filios superbiæ. Item ad convivandum: Ecce sto ad ostium, & pulso; si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. (k) Melius certe nobis est intrare Dominum, quam

Jesus, qui interpretatur salus, domum mentis intrat ad suscitandum, ad defensandum, ad convivandum.

Jesus libenter intrat domum mentis, in qua mortuus plangitur, scilicet anima.
Jer. 6. 26.
Bernardus, sive Auctor Tract. de Conscien. c. 4. n. 6.
Sap. 10. 16.
Dæmones regnant in perversis.
Job 41. 25.
Apocal. 3. 20.

(a) Pariter Exposit. in Psalter. Ps. 143.

(b) *Item* sæpe repetitum legere est in quatuor Libris Sentent. ejusd. Bonav.

(c) Similiter Exposit. in Evang. S. Luc. ibi, nec non in Cap. 9. &c.

(d) E contrario vero ipsemet D. Bonav. Lib. 4. Phar. cap. 22. ex eodem Isidoro ibi Lib. 2 cap. 3. ait: *Tenenda est cum Sanctis viris unitas caritatis; & quantum se quisque subtrahit mundo, tanto opus est ut se associet bonorum consortio &c.*

(e) Sic in Vit. Myst. cap. 44. num. 153. & de Laude Mellifl. Nom. D. N. J. C. Serm. 2. num. 13. &c.

(f) De *domo mentis nostræ* Exposit. in Psalter. Ps. 100. De hujusmodi *domo, id est, conscientia,* Exposit. in cap. 8. Sap.

(g) Vid. S. Bonav. Phar. Lib. 2. cap. 2.

(h) Tametsi d. Exposit. in cap. 10. Sap. per *contra reges horrendos* intelligat secundum Glossam *Pharaones & alios Principes*, scilicet qui in Ægypto populum Dei *vexabant in luto, & latere, & paleis;* inibi tamen notat, *quod per hanc oppressionem, vel vexationem, potest intelligi vexatio diaboli, qua vexat servos suos in operibus luti luxuriæ, & lateris avaritiæ, & palearum superbiæ.*

(i) Vulg. *universos*: sed *omnes* etiam Comment. in Jo. cap. 12. num. 883. ac Comment. in Apocal. cap. 6. num. 399.

(k) *Cœnat Deus cum homine gratiam infundendo,* ho-

quam Dæmonium, sicut Satanas intravit Judam: Et post buccellam introivit in eum Satanas. Uterque tamen ad ostium pulsat, libenter intrat. Utrique autem non est aperiendum. Augustinus: (a) Claudatur diabolo, aperiatur Christo. (b)

Jo. 13. 27.

Augustinus, vel quis alius Auctor Serm. 252. de Temp. nunc 229. n. 1. in Append. To. 5. par. 2.

4. Tertium significatur cum dicitur: *tenuit manum ejus*. Sicut enim Jesus intrat domum per gratiam prævenientem, (c) ita tenet manum per gratiam subsequentem. (d) Manum utramque Dominus tenet, dum efficaciter bene operandi virtutem (e) præbet. Quomodo enim homo surgeret, aut quid boni ageret, nisi sic Dominus manum teneret? Augustinus: Sine Deo vel operante, ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. (f) Et nota (g), quod Deus bonis manum tenet ad surgendum, ad deducendum, ad suscipiendum. Tenet Dominus manum hominis ad surgendum, sive ad suscitandum eum de culpa, sicut hic significatur. Tenet Dominus suscitando, ut teneas amando Dominum: Tenui eum, nec dimittam. Tene ergo Dominum in te per amorem. Sed & per timorem: Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur manus tua. Item ad deducendum in gratia, Ps. Manus tua deducet me, id est, de virtute in virtutem, & tenebit me dextera tua. Sinistra tenebit te Dominus per timorem, dextera per amorem. Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Item ad suscipiendum in

Jesus intrat domum mentis per gratiam prævenientem, & tenet manum super eam per gratiam subsequentem.

Virtus efficaciter bene operandi per Dei gratiam.

Augustinus Lib. de grat. & lib. arbitr. c. 17.

Gratiæ operantis & cooperantis necessitas.

Deus bonis manum tenet ad surgendum, ad deducendum, ad suscipiendum.

Cant. 3. 4.

Tenendus Dominus per amorem, & timorem.

Eccli 27. 4.

Ps. 138. 10.

Sinistra tenet nos Dominus per timorem, dextera per amorem.

Cant. 2. 6.

gloria: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. (h) Certe quem Dominus non tenebit ad gloriam, diabolus tenebit ad gehennam: Tenebitur planta illius laqueo, scilicet invidiæ, avaritiæ, & aliorum vitiorum.

Ps. 72. 24.

Quem Dominus non tenebit ad gloriam, Diabolus tenebit ad gehennam.

Job. 18. 9.

5. Quartum ostenditur, cum subjungitur: *Puella surge*. Puella est anima, vel voluntas, quæ in justificatione surgit a morte culpæ: Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. O anima mortua, vita tibi offertur, cum dicitur: *Surge*. Vere enim surgis a morte culpæ. Augustinus: Quibus in hoc sæculo vita offertur, & nolunt recipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt invenire. (i) Et nota, quod surgere debet homo a peccato voluntatis, a peccato actionis, a peccato consuetudinis. Et hoc per tres mortuos significatur, quos surgere fecit Dominus; Puellam in domo; adolescentem extra portam; Lazarum in sepulcro. Require Expositionem (k). Puellam enim mortuam resuscitavit in domo, Matth. nono, & Marci quinto; Adolescentem mortuum extra portam, Luc. septimo; Lazarum mortuum in sepulcro, Joannis undecimo. Moritur omnis homo in anima per peccatum mortale. Peccatum autem mortale, quandoque est in voluntate, & tunc est mortuus in domo, adhuc enim latet interius; quandoque in opere, & tunc venit extra portam; quandoque in consuetudine, & tunc est in sepulcro (l). Unde versus:

Ad Eph. 5. 14.

Augustinus, sive supracit. Auctor Serm. 252. de Temp. n. 4.

Surgere debet homo a peccato voluntatis, a peccato actionis, a peccato consuetudinis.

Quid significent tres mortui a Christo suscitati.

Matth. 9. 23. ac 25. & Marc. 5. 38. ac 42. Luc. 7. 12. ac 15. Jo. 11. 17. ac 44.

Moritur omnis homo in anima per peccatum mortale. Hoc, modo est in voluntate, modo in opere, modo in consuetudine.

Mens

---

bono cum Deo gratia cooperando. Et ita uterque cum utroque cenat, partem suam ponendo. Comment. in Apocal. ibi.

(a) Augustini nomine legitur in Breviar. Roman. in Festo Dedicat. Eccl.

(b) *Ostium conscientiæ est obserandum contra tentationem; observandum per orationem; reserandum per inspirationem*, in Apocal. ibidem.

(c) Sive, ut inibi dicitur, *gratiam infundendo, sicut Sol intrat domum per fenestram apertam, radios immittendo*.

(d) De *gratia præveniente, & subsequente* 2. Dist. 27. Dub. 1. Centiloq. Par. 3. Sect. 35. Serm. 3. Dom. 24. post Pentec. &c.

(e) Per *manum* interpretatur etiam Exposit. in cap. 8. S. Luc. *Virtutis adjutorium secundum illud Ps. 117. 16. Dextera Domini fecit virtutem &c.* Item Serm. 15. Dom. 15. post Pentec.

(f) De gratia quoque *operante, & cooperante* Centiloq. cit. Par. 3. Sect. 35. ac 2. Dist. 26. Art. 1. Q. 6. in concl. Prædicta autem D. Augustini auctoritas ibi allegatur in Textu Magistri ab init. ejusd. Dist. 26. Ita Dist. 27. Dub. 1.

(g) Similis notandi modus valde frequens occurrit in D. Bonav. Operibus.

(h) Hæc verba ponit etiam in ore ejusdem Puellæ a Christo suscitatæ, inquiens Exposit. in cap. 8. S. Luc. quod *poterat dicere illud: Tenuisti manum dexteram meam &c.*

(i) Sic ipsemet D. Bonav. Phar. Lib. 3. cap. 50. ubi itidem laudatur *Augustinus in Sermonibus*.

(k) Hæc certe est ejusdem D. Bonav. Exposit. in Evang. S. Luc. ubi id ipsum disertissime declaratur. Cæterum de triplici *peccato in corde, in opere, & in consuetudine*, nec non *de suscitatione trium mortuorum in domo, in porta, in sepulchro*, loquitur etiam in 3. Dist. 14. Par. 2. Dub. 11. In editis loco *Require Expositionem*, una cum cæteris quæ sequuntur, hisce verbis tantum finis imponitur: *Require supra in Sermone: Resedit qui erat &c.*

(l) Ibi, quem locum etiam allegat Exposit. in cap. 8. ipsiusmet S. Luc. ubi repetit jam dicta

Mens mala mors intus; malus actus mors foris; usus
Tumba; Puella, Puer, Lazarus, ista notant. (a)

Mors tertia periculosa valde.

Jo. 11. 33. ac 35. & 43.

Ad suscitationem tertio modo mortui opus est fremitu, timorationis, turbatione contritionis, lacrymis satisfactionis, & clamore orationis. Ps. 106, 18.

Quantum vero periculosa sit mors tertia, ostendit Dominus, cum alios duos de facili (b) suscitarit; in suscitatione autem istius, infremuit spiritu, & turbavit seipsum, & voce magna clamavit, ostendens, quid agendum sit eis, qui in sepulcro malæ consuetudinis lapide obdurationis pressi sunt. Fremitu enim timorationis (c), turbatione contritionis, lacrymis satisfactionis, clamore orationis, suscitandi sunt. Hujus mortis signum est, quando infirmus nullum gratiæ, vel doctrinæ cibum sumere, vel retinere potest. Ps. Omnem escam abominata est anima ejus, & appropinquavit usque ad portas mortis. Ab hac, & æterna morte per pietatem suam ille nos liberet, qui pro nobis redimendis mortem subiit, & a mortuis resurrexit. Amen.

SERMO SECUNDUS.

De punitione octo peccatorum facta per Angelos.

Apocal. 14. 17.

Dionysius Lib. de cœl. Hier. cap. 3.

1. *Alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens & ipse falcem acutam.* Angeli, secundum doctrinam Dionysii, sunt lumina clarissima, specula clara, pura, & quantum possibile est, summæ luci simillima. Et ideo sunt adeo summo bono conformia, ut, sicut diligunt omnia bona, sic & detestentur omnia mala. Propter quod nunc leguntur multi ad auxilium bonorum, nunc vero ad punitionem malorum. (d) Et hoc manifeste apparet ex Apocal. sexto decimo de septem Angelis cum septem phialis iræ Dei plenis. (e) Unde de quodam Angelo (cui datum est *falcem*, id est, Divinum judicium, sicut dicit Glossa, sive judiciariam potestatem exercere in subditos) verbum in themate præmissum accipitur (f), cum dicitur: *Alius Angelus exivit de templo &c.*

Angeli multi, nunc ad auxilium bonorum, nunc ad punitionem malorum, in Scripturis leguntur, Apocal. 16. 1. ac seqq.

Glossa interlin. ac Ordinar.

Hujus thematis divisio cum distinctione, & dilatatione, quæ sequuntur.

In quo verbo Angelus a tribus maxime describi videtur. Primo ab excellentia officii, quod habebat. Secundo ab eminentia sacri loci, unde procedebat. Tertio vero ex parte periculi, quod manu ferebat. Notatur autem officium, quod habebat, cum dicitur: *Angelus*; est enim Angelus nomen officii, non naturæ. (g) Secundo ostendit locum, a quo procedebat, cum additur: *Exivit de templo, quod est in cælo.* Tertio innuit periculum, quod ferebat, cum subditur: *habens falcem acutam*, utique ad feriendam terram. Ex hoc ergo verbo patenter innuitur, quod ad punitionem malorum sæpe Angeli a Deo diriguntur. Licet enim Deus per se ipsum omnia facere possit, per Ministros tamen, more potentissimi Regis, sicut convenit, omnia facit. Nihil est enim, ut Augustinus ostendit, quod per naturam creatam fieri possit, quod per Angelos ipse non faciat (h). Omnes enim (Apostolus ad Hebr.) sunt administratorii Spiritus in ministerium

Angelus nomen officii, non naturæ.

Augustinus.

Ad Hebr. 1. 14.

---

cta cap. 7. Pariter quoque Comment. in Joan. ibi.

(a) Iste Versus, imperfectus tamen, adducitur quoque Serm. 2. Dom. 15. post Pentec. inter editos sub S. Bonav. nomine.

(b) *De facili* passim habet idemmet S. Bona.

(c) Sic cit. Serm. 2. Dom. 15. post Pentec.

(d) De his 2. Dist. 11. Art. 2. Q. 1. ad 7. ubi recensentur *effectus* 12. *custodiæ Angelicæ a Magistris assignati, qui eliciuntur ex Scripturis.*

(e) Quamvis Comment. in Apocal. ibi per illos septem Angelos intelligat septem Prædicatorum cœtus, hos tamen supponit præsidio septem Angelorum munitos.

(f) Gagnæjo, omissa interpretationum varietate, magis hæc arridet, quam etiam Scripturis conformiorem censet, ut per hunc Angelum intelligatur Angelorum cœtus, quorum ministerio in judicio usurus est Christus. Quo autem ad *judiciariam potestatem* in Angelo, de quo supra, non aliter accipienda est, quam in sensu minus proprio; in eo, inquam, de quo loquitur ipsemet D. Bonav. 4. Dist. 47. Art. 1. Q. 2. in concl. sic ajens: *Dicendum quod proprie loquendo judiciaria potestas non erit in Angelis. Si autem dicatur in eis esse, intelligendum est ratione approbationis.* Quod si idemmet D. Bonav. aliam prædicti textus interpretationem adhibeat Comment. in Apocal. ibi, mirandum minime est; quia ipse modo una, modo altera interpretatione, pro re nata, uti consuevit, prout magis suo proposito inservire judicavit.

(g) Sic idem D. Bonav. Serm. de S. Michaele, ac etiam alibi.

(h) Vid. D. Bonav. 2. Dist. 14. Par. 1. Q. 2. in concl. ubi laudatur *Augustinus super Gen. ad lit.*, scilicet Lib. 8. cap. 20. num. 39. cap. 23. num. 44. ac cap. 24. num. 45. nec non idemmet *Augustinus in 3. de Lib. arbitrio*, scilicet cap. 11. & apud ipsum D. Bonav. ibi in marg. *Lib. 83. QQ. Q. 79.* In præfatis autem locis non sic loquitur S. Aug. sicut supra ad verbum, sed ad sensum. Et ita fuit citatus, vel memoriter, vel pro compendio.

rium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

2. Est igitur hic notandum, quod licet Angeli omnia peccata detestentur, & oderint, cum contra suum Dominum fiant; (a) Scriptura tamen maxima quædam commemorat, quæ per Angelos graviter sunt punita, & est peccatum primum superbiæ. Hoc enim peccatum, cum sit maxime contra Deum, & fuerit peccatum primum, & caussa quodammodo omnium peccatorum, dure per Angelos est punitum. Nam constat Luciferum, ejusque sequaces, superbiæ peccato in principio corruisse. Sic enim de peccato ejus dicitur Isaiæ quarto decimo: Qui dicebas in corde tuo: in cœlum ascendam; (b) super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & (c) similis ero altissimo. Ecce superbia; sed nunquid remansit impunita? Audi eundem Prophetam ibidem prophetantem: Detracta est superbia tua ad inferos, concidit cadaver tuum, ad infernum detraheris in profundum laci. Quasi dicat: Sicut ascendere voluisti usque ad summum, sic detractus es in profundum. Semper enim casus est secundum mensuram ascensus. Et admirans Propheta de casu diaboli, quærit modum casus ibidem: Quomodo, inquit, cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Quærit, sed solutionem non ponit; quia Prophetæ alteri solutio reservata fuit. Sic enim dicitur de hoc Apocalypsis duodecimo: Factum est prælium magnum in cœlo: Michael & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli ejus; & non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cœlo. Ergo propter peccatum superbiæ, quod mali Angeli commiserunt, a sanctis Angelis de cœlo dejecti sunt (d). Timeant ergo, timeant viri superbiæ; quia si sancti Angeli suis consortibus, & sibi in natura simillimis, non pepercerunt, certum est, quod nec hominibus parcent. Exemplum hoc habetur in Historia Scholastica de Herode Agrippa, qui cum inflatus superbia Divinos honores sibi oblatos non respueret, mox ab Angelo lætaliter est percussus. (e)

Distinctio ac dilatatio octo peccatorum a Deo per Angelos punitorum, quorum primum est superbia.

Isa. 14. 11. & 13. ac seqq.

Casus semper est secundum mensuram ascensus. *Ibi 12.*

Apocal. 12. 7. ac seq.

Superbiæ viris quantum timendum sit.

Exemplum de Herode Agrippa. *Petrus Comestor Hist. Schol. L. Act. Apost. c. 68.*

3. Secundum peccatum, quod per Angelos est punitum, fuit peccatum inobedientiæ, sive gulæ, quod per primos parentes nostros in paradiso deliciarum commissum est, sicut habetur Gen. tertio. Nam quamvis dicatur ibi, quod Dominus eos emisit de paradiso; certum est tamen secundum Augustinum, quod Angelus Dei fuit (f), qui in paradiso dicitur deambulasse, (g) Adam vocasse, eos de culpa redarguisse, & tandem eos inde repulisse, ne forte comederent ulterius de ligno vitæ, & viverent in æternum, id est, in tempus longissimum. (h) Dicitur enim, quod Dominus erat; quia vice Domini Angelus hæc dicebat. Sæpe enim dicitur Rex hoc facit, quando Balivus (i) ejus imperio suo facit. Sic etiam habetur Gen. tertio: Ejecitque Adam de paradiso, & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Ecce quod Angelus viam custodit peccatorum, ne ad lignum vitæ redire possint. Ergo si sic fecit Angelus illi homini pri-

Secundum peccatum, a Deo per Angelos punitum, est peccatum inobedientiæ, sive gulæ.

Gen. 3. 23.

Augustinus de Gen. ad lit. L. 8. c. 27. n. 50.

Gen. 3. 24.

(a) Infra num. 10.

(b) Vulg. *conscendam*; sed *ascendam* in 2. Dist. 5. Art. 1. Q. 2. in Fundam.

(c) Ibi; & Vulg. sine &.

(d) Sic Comment. in Apocal. ibi, ac etiam alibi.

(e) Hoc exemplum Histor. Schol. a D. Bonav. refertur quoque Serm. 4. in ord. 43. de Angelis, ubi de Sanctis in communi.

(f) Pariter ad *Angelos* directum illum Domini Sermonem ejusd. Gen. cap. 3. 22. *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ & comedat, & vivat in æternum*, sic idem D. Bona. exponit 2. Dist. 29. Dub. 2.: *Dicendum, quod verbum illud est verbum Domini loquentis ad Angelos; unde litera supplenda est sic: NUNC ERGO (supple VIDETE) NE FORTE MITTAT MANUM SUAM &c.* Ita & Lyranus ibi.

(g) Vid. Estium, & Gordonum.

(h) D. Bonav. in 2. ibi: *Hoc autem dixit Dominus, non quod Adam in æternum viveret, si post peccatum de illo ligno comederet; sed quia longiori vixisset tempore &c.* Pariter etiam inter veteres Interpretes Lyranus, & inter recentiores Mariana.

(i) *Balivus*, Præses, Prætor, ruri caussas audiens, apud Lexicon Philologicum Matthiæ Martinii. Sed & de *Ballivis* plura in Glossar. Ducang. ubi constat quoque de usu hujus vocabuli tempore D. Bonav., nimirum in Edicto S. Ludovici dat. Parisiis mense Decembri an. 1254. apud Joinvillam, & N[illegible]gium in illius Vita sub an. 1256.

primo, manibus Divinis fabricato; quid erit nobis, si inobedientes fuerimus, & gulosi?

Tertium hujusmodi peccatum est luxuriæ.

4. Tertium peccatum, quod per Angelos legimus esse punitum, est peccatum luxuriæ, & humanæ lasciviæ. Nam maxime propter hoc peccatum (a) ministerio Angelorum (b) Diluvium est inductum, & post Diluvium super Sodomam & Gomorrham cœleste descendit incendium. Lege Historiam, & Abrahæ verba Gen. tertio decimo, & diligenter prædica, quia valde sunt pulchra. Nam post multa verba Abrahæ ad Dominum, sequitur ibi in principio decimi noni Cap. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus civitatis. Et post multa hic narranda subditur ibi, quomodo pluerit super Sodomam, & Gomorrham, & quomodo subversæ, sunt in lacum conversæ. Ergo si sic fecerunt illis antiquis; quid facturi sunt hominibus nostri temporis?

Diluvium ministerio Angelorum inductum, ac etiam Sodomorum Gomorrhæorumque incendium. Gen. 13. 8. et seqq. Ibi 19. 1. Ibi 24. ac seqq.

Quartum peccatum impietatis, & immisericordiæ.

5. Quartum peccatum, quod per Angelos est punitum, fuit peccatum impietatis, & immisericordiæ, quod punitum fuit in Pharaone plagarum varietate. Nam post varias plagas, dimissis filiis Israel, & fugientibus, persecutus est eos Pharao cum exercitu suo; cumque timerent nimium filii Israel, sicut patet Exo. quarto decimo: Tollensque se Angelus Domini (c) qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cum eo pariter columna nubis, ut exercitus sibi propinquare tota illa nocte non posset. Et statim sequitur ibi, quomodo filiis Israel per siccum mare transeuntibus, omnes Ægyptii in eo submersi sunt. Ergo si propter crudelitatem sic Angeli unum Regnum afflixerunt, & sic omnes in mari submersi sunt; quid singularibus personis facturi sunt?

Exo. 14. 19. Ibi 22. ac seqq.

Quintum peccatum avaritiæ.

6. Quintum peccatum, quod per Angelos legimus esse punitum, est peccatum avaritiæ. Et de hoc potest haberi pulchrum exemplum, & prædicari, Numeror. vigesimo secundo in Balaam. Ipse enim propter multa donaria illi promissa volebat ire, & filios Israel maledicere. Ejus ergo avaritiam detestatus Angelus, in via factus est illi obvius. Cumque propter aspectum Angeli tenentis gladium, asina a via diverteret, & ille acriter eam verberaret; ei, ad quem asina locuta fuit, scilicet Balaam protinus aperuit Dominus oculos, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram. Cui Angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, ut adversaret tibi; quia perversa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viveret. Quod autem peccatum Balaam fuerit peccatum avaritiæ, plane habetur secundæ Petri secundo, ubi dicitur, quod Balaam mercedem iniquitatis amavit. Vide ergo, quantum detestetur Angelus avaritiam, p. . qua impedienda fecit tot mira, ut etiam loqueretur humano more asina; & de ipso Angelo quandam haberet notitiam, & sic ejus undique declinaret gladium, quem timebat. Et si sic detestatus est Angelus avaritiam Paganorum, (d) quantum putas detestetur avaritiam Christianorum, qui tot habent documenta, tot Sanctorum suique Regis exempla, ut fugiant avaritiam?

Num. 22. 21. et seqq. 2. Pet. 2. 15.

Sextum peccatum idololatriæ.

7. Sextum peccatum, quod per Angelos legimus fuisse punitum, fuit peccatum idololatriæ. Unde dicitur Judic. secundo: Ascendit Dominus de Galgala (e) ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in ter-

Jud. 2. 1. et seqq.

(a) Breviloq. Par. 7. cap. 4. nec non Centiloq. Par. 2. Sect. 6.

(b) Sic consone ad id, quod secundum Augustinum de *Angelis* dixerat supra num. 1.

(c) Vulg. *Dei*; sed *Domini* etiam Cod. noster Bernardin. 21. ac Bernardin. nostras Biblioth. antiquior. Biblior. Editiones.

(d) Avaritia *Balaam* dicitur *avaritia Paganorum*, & hoc verum est, nedum si ipse Magus fuerit, & cum dæmonibus commercium habuerit, ut sentiunt Origenes, Basilius, Chrysostomus, Augustinus, Procopius, Lyranus, Abulensis, Paulus Burgensis &c.; verum etiam si, ut secus censent Josephus, Eugubinus, Cajetanus, Oleaster, Estius &c., ipse fuisset Propheta. Quandoquidem uti talis non aliter Propheta fuit, nisi ut Sybillæ inter Gentes, & Paganos, quorum ipse avaritiam impie sectabatur. S. Bonaventura videtur fuisse circa hoc anceps; nam modo *Prophetam* vocat, cujus *vesaniam* increpat, nempe Serm. de S. Elisabeth; modo nuncupat *pessimum idololatram, & invocatorem dæmonum, licet multa bona diceret*, nimirum Serm. sive Collat. 15. in Hexaem.

(e) Vulg. *de Galgalis*; sed *de Galgala* duoque quoque nostri Codd. Bernardin. n. 1. ac 21. nec non ipsemet S. Bonav. 2. Dist. 11. Art. 2. ad fin. Q. 1.

terram, pro qua juravi Patribus vestris, & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat, ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis, & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? Quam ob rem nolui eos delere a facie vestra, ut habeatis hostes, & Dii eorum sint vobis in ruinam. Verum est, quod idololatria hæc cessavit, sed malitia hominum hæreses adinvenit; & tanta est hominum stultitia, ut illis credant animas suas, quibus non crederent vineas suas, non aves suas, nec pecora sua, & ut credentes Hæreticorum uterentur consilio. Seneca, qui nec fuit Christianus, nec Hæreticus, sed Philosophus, dicit, quod prudentis hominis officium est examinare consilium, (a) & non cito facili credulitate ad falsa trahi. (b) Et addit: De dubiis non definias, sed suspensam tene sententiam, nihilque cito affirmes; quia non omne, quod in ratione est, statim verum est; quia crebro mendacium faciem veritatis habet. (c) Si hoc nobilissimo consilio uterentur, non facile hominibus imperitis crederent; sed

Idololatriæ malitia hominum successerunt hæreses.

Seneca, nec fuit Christianus, nec Hæreticus, sed Philosophus.

Seneca sive potius Martinus Episc. Dumien. Tract. de Virtutib. Card.

Mendacium crebro faciem veritatis habet.

saltem de veritate fidei a multis quærerent, & sic quærendo ad viam veritatis devenirent. Unde tibi constat, quod Populicani sive Publicani, Pelliparii, & Cerdones, & sine literis homines, (d) verba profunda Scripturæ intelligant? Magis tibi ratio persuadere deberet contrarium; cum nulla scientia, quantumcunque vilis, sine Doctore habeatur. Sed dices: Spiritum sanctum habent nostri Doctores. (e) Sed unde hoc tibi constat? Nunquid quia hoc ipsi dicunt? Sed & omnes aliæ hæreses similiter dicunt; ergo cum alteram mentiri necesse sit, saltem suspectam debes habere sententiam. Si dicas: Ipsi multum jejunant; similiter & alii. Immo sunt plurimi, etiam Catholici, qui plus eis jejunant; cum nullo tempore jejunium frangant. (f) Certe & multa animalia sunt, carnes nunquam comedentia, & tamen non desinunt esse bruta. Item etiam locum scio hominum Catholicorum, qui semper quasi jejunant, ita ut tribus diebus in hebdomada aquam bibant; & in perpetuum etiam infirmi carnes non comedant. (g) Sed nunquid ideo (h) Sancti sunt? Attendite, attendite; ocu-

Nulla scientia sine Doctore habetur.

(a) Apud Tho. Hiber. in Flor. verbo *Providentia sive Prudentia* pag. m. 875. itidem sub nomine *Sene. de 4. virtutib. Prudentis proprium est, examinare consilia.*

(b) Ibi *ad falsa prolabi.*

(c) De prædicto Tract. sub *Senecæ* nomine D. ipse Bonav. etiam in Opusc. de quatuor Virtutib. Card. nec non Commen. in cap. 4. Apocal. sub ver. 6.

(d) Si quis a me nosse aveat, quinam sint hujusmodi *Hæretici*, qui heic a S. Bonaventura vocantur *Populicani vel Publicani*, *Pelliparii*, *& Cerdones*, *& sine literis homines*, non alios censeo, quam Waldenses, vulgo dictos *Pauperes de Lugduno*, qui inter cetera plura nomina, quæ minime vacat commemorare, illud etiam habuerunt, quod *Populicani* dicti sunt, uti videre est tam in Lexico Polemico P. Joan. Sianda To. 2. verbo *Valdenses*, quam in Glossario Ducangiano verbo *Populicani*, ubi etiam *Publicani* dicuntur. Profecto in Histor. Concil. Lateran. III. sub Alexandro III. in quo damnati fuere an. scilicet 1179. cap. 27., nuncupantur *Publicani*, iisque in d. Histor. asseruntur adjuncti *permulti rudes & imperiti*, *Hæreticorum fraudibus decepti*, quemadmodum legere est To. 13. Labbean. Collect. Concilior. Omn. col. 410. De duobus Catharorum generibus apud Mediolanenses distinguendis, Veteribus nimirum, qui & *Patareni*, ac *Poplicani*, seu *Publicani* vocantur, & Recentioribus, vide sis Dissertationem primam de Catharis Cl. V. Thomæ Augustini Ricchinii in Lib. 5. adversus Cathar. & Valden. Ven. P. Monetæ cap. 2. num. 10.

(e) Hi sunt *Hæretici*, quorum fuere *fraudibus decepti rudes & imperiti*, secundum Histor. d. Conc. Quodve hujusmodi *Hæretici* necdum defierint D. Bonaventuræ ævo nempe circa an. 1274. sub Gregor. X. PP. testatur Gabr. Prateolus Lib. 14. de Hæres. cap. 13. Sed præstat ipsummet D. Bonaventuram de iis loquentem audire Serm. 2. de uno S. Doct. in ord. 31. de Sanctis in communi; refert enim Art. 1., quod *Pauperes de Lugduno fuerunt prius boni, & ab Ecclesia dilecti: dum tamen ex simplicitate hæresim prædicare cœpissent, corrigi renuerunt, & se in suis hæresibus confirmaverunt. Unde hoc fuit nisi ex ignorantia mali?*

(f) Ne id incredibile videatur, testantur Vitæ Patrum apud Rosweydum de continuo jejunio S. Paulæ Romanæ, de quotidiano Theoduli, deque aliorum portentosis jejuniis.

(g) Ita Carthusiani. De sanctis autem Monachis Ægyptiis ab usu carnium, & potu vini, sub instituto S. Marci Evangelistæ, omnino abstinentibus, ex Eusebio idemmet S. Bonav. in Apolog. Pauper. Respons. secund. Cap. secund. ubi similia refert ex Hieronymo de Anachoretis, quorum vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius; de Monachis autem orientalibus sub B. Basilio, aliisque sub S. Martino ex Severo Sulpicio.

(h) Dixit ideo; quia tam jejunare, quam comedere fieri potest, non solum perfecte & imperfecte,

los aperite; nolite facile credere: quia veritas fidei non consistit in exteriori vita, quantumcunque appareat esse innocua; sed in vera doctrina.

Veritas fidei non consistit in exteriori vita, sed in vera doctrina.

Septimum peccatum vanagloria.

8. Septimum peccatum, quod legimus per Angelos esse punitum, fuit peccatum vanægloriæ; & de hoc habetur secundi Reg. vigesimo quarto, ubi David vanagloria tactus jussit populum numerari, ut quot hominibus præesset, agnosceret. Sed post numerationem valde pœnituit, & se valde in hoc peccasse doluit, & pro venia Dominum oravit. Tunc ad eum Propheta Domini venit, eique dixit: Trium tibi datur optio. Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Dixitque David: Coarctor nimis undique (a); sed melius est, ut incidam in manus Domini (multæ enim sunt misericordiæ ejus) quam in manus hominum. Et sequitur ibi, quod Angelus Domini percussit de filiis Israel septuaginta millia virorum; cumque vidisset David Angelum cædentem populum ait: Ego sum qui peccavi, ego qui inique egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei. Lege totam Historiam, quia valde est Prædicatori apta. Grave ergo peccatum est vanagloria, pro qua sunt septuaginta (b) hominum millia cæsa, & Rex sanctus sic afflictus pro ea, etiam post pœnitentiam. Et tamen hodie totus mundus hoc peccato est plenus; nihil enim facimus, nihil dicimus, nihil quasi cogitamus, & si vestimus, si legimus, si cantamus, quasi in omnibus propriam gloriam quærimus, cum tamen dicat Dominus per Jeremiam Prophetam: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis: Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus.

2. Reg. 24. 12. ac seq.

Ibi 14.

Ibi 15. ac 17.

Jer. 9. 23. ac seq.

9. Octavum peccatum, quod per Angelos legimus esse punitum, est peccatum blasphemiæ, de quo habetur quarti Reg. decimo octavo, & decimo nono per totum, ubi in fine Historiæ, quam prædicando narrabis, sic additur: In nocte illa venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia virorum (c). Cogitent ergo qui Deum blasphemant, vel ejus beatissimam Matrem, vel Sanctos, vel Homines ad imaginem Dei factos, quam sit Deo, & Angelis, odiosum, quam fugiendum, quam detestandum peccatum, quod propter unius Hominis blasphemiam fuit in tot Homines vindicatum (d).

Octavum peccatum blasphemia.

4. Reg. 19. 35.

10. Quod vero Angeli sancti, summe Deo interius conjuncti, omne detestentur peccatum, cum Deo sit odiosum (e); hoc aperte patet in septem plagis novissimis, in quibus ira Dei in fine est consummanda per septem Angelos, sicut legitur Apocal. quinto decimo, & sexto decimo. Et post multa mala peccatoribus inflicta, sic unus Angelus clamat (f) Apocal. decimo nono: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei, ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum. Ergo, Fratres mei, timendi, & reverendi sunt Angeli, qui sic peccatoribus sunt infesti. Bernardus: In quovis diversario, in quovis angulo, Angelo tuo reverentiam habe: tu ne audeas illo præsente, quod vidente me non auderes. Exemplum de Thaide meretrice, quam Abbas Paphnutius per hujusmodi considerationem con-

Angeli sancti omne detestantur peccatum velut Deo odiosum.

Apocal. 19. 17. ac seq.

Quam timendi sint a peccatoribus Angeli.

Bernardus Ser. 12. super Ps. Qui habitat.

Thaidis meretricis conversio opera Abbatis Paphnutii.

---

cte, verum etiam bene & male, sancte & impie, secundum rationem diversorum finium, & circumstantiarum, in d. Apolog. Pauper. Respons. 2. Cap. 3. ubi alias observantiam arcti jejunii maxime commendat. De jejunio non faciente absque humilitate *proximum Deo*, exemplum profert ex Vitis Patrum Serm. 2. de uno S. Confess.

(a) Vulg. absque *undique*; sed *undique* Cod. noster Bernardin. num. 1. & alter Biblioth. Ep. 58. ac Goth. apud Blanchin. nec non Edit. Biblior. Nurnbergen. 1478.

(b) De hoc exemplo contra vane de se gloriantes in fine Serm. 4. de Angelis, ubi pro *octoginta* leg. *septuaginta*.

(c) Vulg. absque *virorum*; sed *virorum* quoque inter Sermones S. Bona. de Sanctis in communi Ser. 6. de SS. Apostolis.

(d) De hoc exemplo blasphemiæ in Rege Assyriorum ibi, nec non cit. Serm. 4. de Angelis.

(e) Supra num. 2.

(f) Sive *Dominus per Angelum suum* Comment. in Apocal. ibi.

convertit. (a) Lege ejus Historiam in Legendis (b); quia nimis esset longum hic ponere. De beneficiis autem Angelorum, quomodo nos custodiant, protegant, & a malo retrahant, quære Sermones plures in Sermonibus, quos scripsi de Communi Sanctorum, sive plurimorum (c) &c.

SERMO TERTIUS.

De Angelorum contemplatione.

Matth. 18. 10.

1. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* Magna dignitas est (ut dicit Hieronymus) animarum, ut unaquæque ab ortu nativitatis suæ habeat ad sui custodiam Angelum deputatum. (d) Quis enim in tot malis, in tantis periculis, tantisque Diaboli tentamentis, tot mundi periculis & fallacibus blandimentis, & carnis tam innumeris incendiis posset esse securus; si non esset custos Angelus? (e) Nam Angeli sunt ex natura potentes, (f) & ideo ipsorum ministerium est beneficum, & ex dispensatione Divina sunt nobis præsentes; & ideo est ministerium ipsorum continuum, semper tamen Divinæ contemplationi conjunctum. Et ideo in verbo præmisso, quantum ad duo, Angeli describuntur. Primo, quantum ad vim ministrativam, qua nobis serviunt, humanæ indigentiæ consulendo. (g) Secundo, quantum ad vim contemplativam, qua Deo semper assistunt, fontem Divini luminis contemplando: Primum respicit humanam necessitatem; secundum vero Angelicam (h) felicitatem. Primum est officium caritatis; sed secundum est opus dignitatis. Notatur ergo primo virtus administrativa, cum dicitur: *Angeli eorum* (i). Notatur secundo virtus contemplativa, cum additur: *semper vident faciem Patris* &c. Sed quia in superioribus Sermonibus (k) multa, immo quasi omnia de ministerio Angelorum dicta sunt; nunc de contemplatione videamus.

Hieronymus in L. 3. super 18. cap. Matth. ac in Dial. de orig. animar.

Angelicæ custodiæ necessitas.

Descriptio Angelorum quantum ad duo.

Divisio thematis cum distinctione, & dilatatione.

2. Est ergo notandum, quod ad visionem beatam quatuor requiruntur. Primo, ut sit serena (l). Secundo, ut sit jucunda. Tertio, ut sit plena. Quarto, ut sit secura. (m) Quodcunque enim istorum deficeret, visio beata esse non posset. Cum enim (secundum Bernardum) beatitudo sit omnium bonorum plenitudo (n), & secundum Boetium, sit status bonorum omnium aggregatione perfectus (o); si apertæ visioni (p) summi boni non esset clara serenitas, & serenitati (q) jucunditas, & jucunditati non jungeretur satietas, & satietati non jungeretur securitas (r): non esset ibi bonorum omnium plenitudo; ergo nec vera beatitudo. Ut ergo nihil desit beatitudini Angelorum, primo vident Dominum visione serenissima (s). Secundo visione jucundissima. Ter-

Quatuor ad visionem beatam requisita.

Quid sit beatitudo secundum Bernardum, & Boetium.

Bernardus Ser. 11. in Cant. n. 5. Boetius de Consolat. Philosophica L. 3. Prosa 2. circa princ.

(a) Hoc exemplum ex Prato spirit. & Villega in extravagant. affert P. Alphonsus Rodriguez in Exercit. perfect. Tract. 5. de Orat. cap. 19. num. 3. nec non novissime ex Sabellic. Lib. 5. Exempl. cap. 2. P. Joan. Bapt. Scaramelus in Direct. Ascet. To. 1. Tract. 1. Art. 7. cap. 2. num. 281. ad incutiendum peccantibus Divinæ præsentiæ timorem; inservitque etiam timori ac reverentiæ erga præsentiam Angelicam, secundum præfata verba S. Bernardi.

(b) Sive in Vitis Patrum, ubi est Vita S. Thaidis, sive Thaisis Meretricis a S. Paphnutio Abbate conversæ, Auctore incerto. Videri potest in Vitis Patrum L. 1. pag. 174. & seq. apud Heribertum Rolvveydum.

(c) Potissimum Serm. 1. inter quatuor de Angelis ejusdem S. Bona. ut in Admonitione prævia jam dixi, de hoc ipso Sermone loquens; atque etiam in 2. Dist. 11. Art. 2. Q. 1. ad 7. ut adnotavi num. 1.

(d) In d. Edit. hæc Hieronymi verba allegantur: *Magna est dignitas animarum; quia quilibet habet Angelum suum ad custodiam delegatum*; sed ut supra ipsemet S. Bona. 2. Dist. 11. Ar. 1. Q. 2. in Fundam. nec non ad finem Serm. de Angelis post illum S. Michael.

(e) 2. Dist. 11. Art. 1. Q. 2. in concl.

(f) Ibi Q. 1. ad 4.

(g) Ibi d. Q. 2. ad 4.

(h) Edit. *Angelorum*.

(i) In 2. ibi Q. 1. in Fundam. *Angeli eorum* &c. *Glossa: non sunt contemnendi ad quorum custodiam mittuntur Angeli.*

(k) Scilicet tribus secundum Cod. Assien. ubi hic Sermo est quartus de Angelis.

(l) Edit. *aperta*.

(m) Edit. *æterna*.

(n) Breviloq. part. 7. cap. 7. Item in Prol. Soliloq.

(o) Sic ex eodem Boet. 2. Dist. 11. Art. 2. Q. 2. ad opp. 1. ac loc. cit. Breviloq. nec non Serm. 7. de SS. Apostol. &c.

(p) Edit. *si aperta visio*.

(q) Edit. *& visioni*.

(r) Edit. *æternitas*.

(s) Edit. *apertissima*.

Tertio visione plenissima. Et nihilominus vident quarto (a) visione securissima. (b).

Angeli Deum videntes visione serenissima.

3. Dico primo, quod Angeli vident Deum visione serenissima nullo ænigmate obumbrata, vel nullo medio convelata. Si enim non sic viderent, beati non essent; quia adhuc Deum videre in se ipso appeterent, quoniam (c) Angeli appetitus terminatus non esset; ergo nec omnis boni plenitudinem attingeret. Sicut enim Apostolis in terra adhuc viventibus Christus dixit: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis: & dicitur; Abraham exultavit, ut videret diem meum; vidit & gavisus est; quanto magis illi dicendi sunt beati, qui non Christum in forma tantum humana, sed eum conspiciunt in Divina? Nunc enim (ait Apostolus) videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. O felix visio! o desiderata contemplatio! illam summam essentiam cernere in se ipsa, quæ omnis esse (d) caussa existit: & illam potentiam quæ de nihilo tam magna produxit; & illam sapientiam, quæ tam multa, tam pulchra, tanta varietate distinxit: & illam bonitatem benevolam, quæ universa persistere facit. Quid hoc melius? Quid sublimius? Unde Augustinus de visione hoc refert Platonicum Philosophum quendam (e) dixisse: Tam, inquit, delicata est visio Divina, tantoque amore dignissima, ut quicquid haberi possit, illa non habita, non faciat hominem beatum, sed miserum. (f) Vadant ergo miseri homines lascivi, filii diaboli, & tota die vana conspiciant, politas mulierum facies advertant, & auro cupidorum incendantur; & ab illa visione excellentissima se excludant, ut in futuro non Deum, sed Dæmones videant; non gloriam inveniant, sed perpetuas pœnas luant. Quæ enim est caussa, quod in sensibus nos superant bruta? Certe nos capræ præcedunt in visu: lupi nos superant in olfactu: & araneæ, ut videtur, in tactu. Et quare creatura summæ nobilitatis in sensibus superaris a brutis? Ut scias, quia tua bona non externa, sed interna: non terrena, sed superna: non cum brutis in terra, sed cum Angelis in cœlo quærenda. In sensibus ergo te superant bruta, quia facta sunt ad sola sensibilium bona: (g) tu autem in sensibus deficis, ut per hoc docearis, ut ad bona rationis, quæ sunt animæ intima, revertaris. Quiergo Deum videre desiderat, ab exterioribus omnibus oculos avertat, & ad se redeat; nec in vanis beatitudinem sui ipsius (h) quærat. Averte oculos meos, ne videant vanitatem, in via tua vivifica me (i); quia judicia tua jucunda.

Luc. 10. 23. Jo. 8. 56.

1. ad Cor. 13. 12.

Visio beata quam felix.

Augustinus L. 10. de Civit. Dei c. 16. Platonici cujusdam Philosophi dictum de Visione Divina.

Lascivorum hominum increpatio.

Exempla brutorum hominibus in sensibus superantium, & quare.

Ps. 118. 37. ac 39.

Angeli Deum videntes visione jucundissima.

4. Secundo, Angeli vident Deum visione jucundissima (k). Quid enim valeret Deum videre, nec de visione gaudere? Immo quomodo posset summum delectabile videri, & in eo non delectari? Si pulchritudo pantheræ sic attrahit animalia ad se videndum; (l) si sic delectat aspectus hortorum, si sic suavitas liliorum, rosarum, & violarum, si sic amænitas agrorum florentium, si sic pulchritudo stellarum; quantum credis delectat cernere summum bonum, pulchritudinem omnium sæculo-

Exemplum Pantheræ sua pulchritudine ad se animalia attrahentis, aliaque exempla rerum sua pulchritudine delectantium.

(a) Edit. *tertio*.

(b) En superlativorum repetitio apud D. Bona. usitata.

(c) Edit. *quia*.

(d) *Esse*, id est, entis.

(e) Edit. *Platonem Philosophum quædam*.

(f) Sic Serm. 1. de uno Martyr. in ord. 13. idemmet D. Bonaventura. Quis sit autem ille quidam Philosophus Platonicus, discimus ex August. supra cit. qui ait: *Illa visio Dei tanta pulcritudinis visio est, & tanto amore dignissima, ut sine hac quibuslibet aliis bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere*.

(g) Edit. *ad sola sensibilibus bona*.

(h) Et. *suam ipsius*.

(i) Pariter in Quinc. Psalter. a Jacobo Fabro Stapulen. prædicta verba exponuntur.

(k) Edit. *jucunda*.

(l) Sic in Edit. Sermonum de Sanctis Serm. 1. de S. Mar. Magdal. nec non Serm. 3. in ord. 42. de Sanctis in comm. ubi repetit, quod *omnia animalia currunt, ut videant pantheram; quia tota varia est, albis maculis superpicta*; & ibi in marg. allegatur Hieron. Ego autem To. 11. Oper. omni. S. Hier. inter ejus Supposit. *Ad Præsidium de Cereo Paschali*. Sic lego col. 159. „ Panther pardo similis est, & est varii coloris, & mitis. Si saturatus fuerit, tribus diebus dormit. Post tertium diem levat se, & clamat, & sic odorem suavem emittit, & convocat omnes feras, quæ odore ducuntur &c. " Si fides ergo sit huic Scriptori, quicunque demum fuerit, non attrahit *Panther*, sive *Panthera*, animalia colore, sive puchritudine, sed odore; tametsi ex Solino ad id uterque conferat. Ceterum quod d. Scriptor testatur de odore (non de colore Pantheræ, neque de ejus pulchritudine) dicit quoque Aristoteles Lib. 9. de Histor. animal. cap. 6. & in Problem. 4. Sect. 13. nec non Plutarch. de solertia animal. & Plin. Lib. 8. Histor. natural. cap. 17.

lorum, & pulchritudinis omnis principium? Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Et si sic delectat creatum hunc respicere solem; quid delectationis putas illis esse, qui creantem intuentur solem? (a) Dicitur enim de aquila, quod tunc habet delectationem suam, quando solem conspicit in rota (b): ergo quid est videre summam essentiam omnibus delectationibus plenam? Non enim absque summa delectatione potest cerni Divina essentia. Unde dicitur: Videntes (c) exultabitis lætitia inenarrabili; quia ad eam experiendam deficit omnis lingua. Si etiam (d) sic delectat gustum esus carnium quadrupedum, avium, piscium, & saporum; si sic contactus carnalium rerum; si sic auditus sonori concentus, & olfactus suavis odoris: quid est degustare summum bonum, in quo est plenitudo omnium delectationum (e), plusquam dicere sufficiamus in infinitum? Deficiunt enim omnes linguæ a narratione ejus, propter magnitudinem esse ipsius. Nam tam magna, tam ampla, tam summa est illa dulcedo, ut eam non exprimat ullus sermo. Unde Apostolus semel illuc raptus, audivit arcana verba (f), quæ non licet homini loqui. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus (g) te. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te! Bernardus: Semel te gustavi, mi bone Jesu, semel te gustavi (h), & utinam millies mori possem, ut iterum te gustarem. Utinam haberemus desiderium Prophetæ dicentis:

Eccle 11. 7.

Aquila delectatur Solem in rota conspiciens.

1. Petr. 1. 8.

2. ad Cor. 12. 4.

Isa. 64. 4. ac 1. ad Cor. 2. 9.

Ps. 30. 20.

Bernardus.

Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. (i) Sitivit anima mea ad Deum fontem (k) vivum; quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Sicut cervus nunquam est ita lassus, quin a gustu aquæ transitu reparetur; sic nulla homini tribulatio gravis esset, qui illius summi boni stillulam degustaret. Pereant ergo filii Belial, quos solum nunc vana delectant, ut a delectatione perpetuo se excludant. Nos ergo qui credimus videre bona Domini in terra viventium, fugiamus hunc vanum gustum, vanum aspectum, vanum auditum, & vanum olfactum, & omnem delectabilem sensum. Nam in Job dicitur: Videbit (l) faciem ejus in jubilo. Est autem jubilus quædam cordis lætitia (ut Gregorius dicit), & ineffabile mentis gaudium, quod non abscondi, non sermonibus aperiri potest; sed tamen quibusdam motibus aperitur, licet nullis proprietatibus exprimatur (m). Exemplum de cane leporario, qui dum invenit vestigia leporis, tantam lætitiam concipit, ut a quibusdam vocibus imperfectis abstinere non possit.

5. Tertio Angeli vident Deum visione plenissima. Si enim, ut tactum est, illud bonum plenum non esset, ita quod in ullo bono omnino deficeret, summum non esset; nec Angelicum appetitum ex toto perficeret, cum semper majus bonum appetere posset. Necesse est ergo, ut illud sit plenissimum bonum, ut majus excogitari non possit. Unde Dominus dixit ad Moysen: Ego ostendam tibi omne bonum, id

Ps. 41. 2. ac seq.

Exemplum cervi sitientis aquam.

Ps. 26. 13.

Job. 33. 26.

Gregorius Moral. L. 8. c. 52. n. 88. L. 24. c. 6. n. 10. L. 38. c. 15. n. 35.

Exemplum canis leporarii.

Angeli Deum videntes visione plenissima.

Exo. 33. 19.

(a) Exposit. in Ecclesiasten ibi, „ *Dulce lumen*, „ ad aspiciendum. De hac dulcedine: Quam „ magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine. „ *Et delectabile est oculis meis videre solem*, il„ lum solem, de quo dicitur: Orietur vobis „ timentibus Deum sol justitiæ. Hunc solem „ delectabile est videre, in quem desiderant An„ geli prospicere &c.

(b) Vid. infra Ser. 13. num. 4.

(c) Vulg. *credentes*; heic autem dicit *videntes*; quia *credentibus*, sive fidei, succedit visio, ex qua oritur *lætitia inenarrabilis*, *& glorificata*.

(d) Edit. *enim*.

(e) *Ibi enim oculus videbit decorem speciosissimum, gustus sentiet saporem dulcissimum, olfactus odorabit odorem suavissimum, tactus amplexabitur objectum delicatissimum, auditus immutabitur per sonum jucundissimum*, Cap. 4. Soliloq. Vide sis & cap. 4. Itiner. ment. in Deum.

(f) Edit. *vidit arcana Dei*.

(g) Vulg. Isa. ibi *expectantibus*, & Vulg. 1. ad Cor. ibi *iis qui diligunt*, & *iis qui diligunt* etiam infra seq. num. 5.; sed *diligentibus* etiam alibi idemmet S. Bona.

(h) De hujusmodi *gustu* ex eodem Bernardo plura Phar. Lib. 3. cap. 29. ac etiam Soliloq. cap. 2. & 4.

(i) Cap. 3. Incend. sive incentivi amor. ubi de *concupiscentia inflammante propter Sponsi dulcedinem*, nec non Comment. in Apocal. cap. 7. sub ver. 17.

(k) Vulg. *fortem*; sed *fontem* vide supra Tract. de Vit. Myst. col. 72. num. 45. not. o.

(l) Edit. *videbitis*.

(m) Edit. *quædam indicibilis lætitia* (ut Gregorius dicit) *mentis*, *quæ non potest lingua exprimi*, *nec ex toto videri*; sed ut supra cit. S. Gregor. atque ex eo ipsemet S. Bonav. Soliloq. cap. 2. ubi in hanc rem & Bernardum allegat.

id est, perfectum bonum. Et quid est perfectum bonum, nisi bonum consummatum, cui non potest fieri additamentum (a)? Unde Apostolus: Nec oculus vidit, (b) nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, (c) quæ Deus præparavit iis, qui diligunt illum. Quasi dicat: Tam ampla, tam alta, tam innumera sunt illa bona, ut omnem excedant humanum intuitum, humanum auditum, & omnem animi cogitatum. Quare concludere licet, quod illud bonum tantum est, quod majus esse non potest (d). Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ (e), & torrente voluptatis tuæ potabis eos: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen (f). Fons ideo dicitur, quia fons habet abundantiam aquarum, ut sit principium fluviorum; & cum ex plenitudine aquas tenere non possit, eas ad remotissima quæque loca diffundit. Quare tanta est illa gloria, ut redundet in corpora, & sint ipsa plurimum gloriosa. (g) Sed ista filii damnationis æternæ non credunt, quia ea oculis videre non possunt; quæ tamen si videri oculis carnis possent, tam ampla bona esse nequirent: cum finitum necessario constet esse, quidquid oculis carnis videtur. Attendant tamen oculo rationis, quæ dicturus sum; nam ex duabus substantiis constat, quod immortalis supra modum excedat mortalem: cum absque anima corpus humanum non vivat, non sentiat; sed solum vermibus pateat, nimis fœteat, & cito marcescat.

1. ad Cor. 2. 9.

Ps. 35. 9. & seq.

Ex redundantia gloriæ Beatorum fient eorum corpora gloriosa.

6. Quod cum ita esse certa experientia retineatur, quis neget, majora bona animæ esse parata, quam carni? Sed vide, quanta bona Deus fecerit propter carnem. Et primo considera, quid Deus primo fecit in carne propter carnem, seu quid fecit in mundo pro corpore. Considera igitur corpus tuum, in quo posuit intestina servientia ventri; quot sint illæ venæ deservientes hepati; quot arteriæ, sive pulsatiles, primo capiti, & deinde toti corpori. Item considera, quanta cura Deus posuit spiritum vitalem in corpore, naturalem in hepate, & animalem in capite. Item ut quid est homini data virtus appetitiva, virtus digestiva, virtus expulsiva, virtus conversiva, virtus assimilativa, virtus augmentativa, & virtus generativa. Item considera, quid Deus fecit in generali, & in speciali propter corpus humanum, propter corporis tactum, propter visum, propter auditum, propter olfactum, & etiam propter gustum. Nam propter corpus in generali fecit rotundum mundum, multa scilicet corpora cœlorum, multa corpora stellarum, corpora quatuor elementorum, diversa genera metallorum, lapidum pretiosiorum. Item propter tactum diversa genera calidorum, frigidorum, mollium, & durorum, innumerabilium talium. Item propter auditum tam varia genera vocum, sonorum, & cantuum. Item propter gustum, & olfactum, tam varia genera saporum, ciborum, granorum, plantarum, & fructuum, carnium animalium diversorum, gressibilium, volatilium, & aquatilium, rerumque odore fragrantium. Item præter hæc omnia tam diversa genera lanarum, vestimentorum, calceamentorum, lectorum, unguentorum, electuariorum, & remediorum innumerabilium contra morbos. Ergo si Deus tanta contulit corpori morituro, quæ daturus est animæ semper victuræ ad imaginem ejus factæ (h) Item si omnia supradicta suis exhibet inimicis, quanta largiturus est filiis, & amicis? Sed attende: qui ad suum non vult venire regnum, demergendus est in infernum; ubi nihil sentiet, nisi tormentum; nihil videbit, nisi supplicium; nihil audiet, nisi fletum, & stridorem dentium; nihil olfaciet, nisi fœtorem mortiferum; nihil tanget, nisi summe calidum, vel frigidum, & penitus afflictivum; & ut cum fame ac siti

Deus quanta bona fecerit propter carnem.

(a) Sic sparsim Itiner. ment. in Deum cap. 5. nec non infra Serm. 4. de B. V. M. num. 1.
(b) Vulg. *quod oculus non vidit*.
(c) Vulg. *ascendit*; sed *ascenderunt* etiam S. Bernardus De Diversis Serm. 41. num. 13.
(d) Sic d. cap. 5. ejusd. Itinerar.
(e) Edit. *meæ*.
(f) In ead. Edit. omnia quæ sequuntur omnino desunt.
(g) Soliloq. cap 4. idemmet S. Bona. *Tam potentem tunc faciet Deus animam, quod ex ejus beatitudine plenissima redundabit in corpus, ex qua redundantia habebit vigorem impassibilitatis, splendorem claritatis, aptitudinem subtilitatis, promptitudinem agilitatis.*
(h) Sic repetit τὸ *item* in Libris Senten.

siti deficiat, nihil omnino habebit, quod comedat, sive bibat.

Angeli Deum videntes visione securissima.

7. Quarto Angeli vident Deum visione securissima, sive summe pacifica, & æterna. Quid enim valeret, si adesset visionis serenitas, & serenitati jucunditas, jucunditati vero adesset satietas; si non adesset beatitudinis securitas? Nam quanto aliquis majus bonum possidet, tanto plus dolere necesse est, si perdere illud timet; & ideo felix esse non potest (a). Poeta:

Nam venit ex sola prosperitate dolor (b).

Qui enim ab alto ceciderit, tanto fortius gemit, & dolet, quanto a loco altiori corruerit. (c) Ergo si felices esse volumus, necesse habemus, ut securi simus. Visio ergo illa sicut est aperta, jucunda, & plena; sic est æterna, & secura. Unde dicitur in Isaia: Videbunt Jerusalem Civitatem (d) opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri potest. Sed quod transferri non potest, æternum est; ergo Civitas illa summam habet securitatem. Unde Judicum decimo octavo: Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, traditque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria. Et in Isaia etiam dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. (e) Sed de filiis damnatorum, qui expulsi sunt a visione serena, semper erunt in tenebris; exclusi a visione jucunda, semper erunt in tormentis; exclusi a visione plena, semper erunt in omnibus malis; & exclusi a visione secura, semper affligentur timore pœnarum innumerabilium. Rogemus &c. (f)

Isa. 33. 20.

Jud. 18. 10.

Isa. 32. 18.

SERMO QUARTUS,

De B. M. V.

1. *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Perfecto (teste Philosopho) nulla possibilis est fieri additio. Non enim perfectum est, cui aliquid adjici potest (g). Quomodo enim dici potest domus perfecta, quamdiu restat aliquid faciendum in ea? Cum ergo Dei perfecta sint opera; necesse est dicere, quod omne genus creaturæ, quantumcunque vile, habeat suum esse perfectum: dum tamen habeat, quod ipsam decet habere, ut nihil omnino ei sit addere, vel ab eo detrahere. Immo si ei aliquid adderes (h), genus rei mutares (i): quia si omni generi aliquid addi posset, nihil a Deo perfectum factum esset; quare nec summe perfectus Opifex ex opere appareret. Nam Philosophus, & Augustinus (k) docent, universum adeo esse perfectum, ut in nullo sit penitus diminutum, nec possit additamentum ei fieri ullum; non quia non posset Omnipotens addere (l), cum sit infinitæ potentiæ; sed quia creatura non potest ultra capere, quæ eo ipso quod creatura, est a Deo creata in numero, pon-

Luc. 1. 18. Arist. L. 1. de cælo text. 4. Perfecto non potest fieri additio. Deut. 32. 4.

Arist. ibi, & Augustinus L. 3. de lib. arb. c. 5. n. 13.

Sap. 11. 21.

(a) Nanque *securitas deest* (itidem ait idem S. Bona. Serm. 7. de SS. Apost.) *sine qua nullum bonum perfectum est* ..... Unde exclamat Boetius (de Consolat. Phil. Lib. 2. Prosa 5.) *O præclara hominum beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desistis.*

(b) Vel *timor*. Allegatur ab ipsomet D. Bona. Serm. 5. in ord. 22. de plur. SS. Martyr. ubi addit ad fin. illud Boet. de Consolat. Philosoph. Lib. 2. Prosa 4. in princ. quod *infelicissimum genus fortunæ est fuisse felicem*. Quadrat quoque illud ejusdem Boet. de ead. Consolat. ibi prosa 8. apud ipsum D. Bona. Serm. 1. de plur. SS. Confess. in ord. 28. *Magis timenda est fortuna prospera, quam adversa.*

(c) Cit. Serm. 7. de SS. Apost. *Quomodo honores beatum facere possunt, qui quanto hominem ad altiora sustollunt, tanto ei majus præcipitium ingerunt? Quanto enim gradus est altior, tanto casus declivior. Unde ascendere non est aliud, quam sibi præcipitium præparare; & tanto magis, quanto ascendit sublimius.*

(d) Vulg. *habitationem*; sed *civitatem* etiam duo nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40.

(e) Vide sis D. ipsum Bona. cap. 4. Soliloq. concione ad prædicta loquentem.

(f) Clausula certiorum S. Bonaventuræ Sermonum.

(g) Supra serm. 3. num. 5. Vid. D. Bona. in 3. Dist. 34. Art. 1. Q. 3. ad opp. 2. & ad argum. 2. ex eodem Philosopho.

(h) Scilicet *quantum ad essentiarum nobilitatem, & gradus*, 1. Dist. 44. Art. 1. Q. 1. in concl.

(i) Ibi sic declarat, quoad *essentiarum nobilitatem, & gradus quod idem mundus qui est nunc, non potuit fieri melior; quia non esset iste, sed alius. Sicut si iste qui factus est homo, fuisset factus Angelus, non esset ille qui est.*

(k) Sic ibi citatur Augustinus.

(l) Ibi: *Quantum ad magnitudinem partium, & virtutem; non tamen quantum ad essentiarum nobilitatem majorem. Sic (quantum ad esse prout concernit additionem sive augmentum) dicitur, quod marca auri melior est uncia; non quia nobiliorem habet formam, vel essentiam, sed quia plus habet de auri substantia, ac per hoc de bonitate & valore.*

pondere, & mensura. (a) Unde in lib. de Anima dicitur, quod omnium naturæ constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti. Si enim creatura semper majoris boni, quam habet, capax esset, nunquam statum in ascendendo haberet, & sic nunquam perfecta esset; quia ad majus bonum semper aspiraret. Ut ergo opera Divina in suis generibus essent perfecta, creaturis omnibus est certa præfixa mensura, quam transgredi non est possibile in natura. Unde videmus, quod plantæ, & alia animalia, rectam habent in crescendo mensuram. Cum igitur in qualibet creatura hoc sit; rationalis tamen natura omnium naturarum dignissima est, eo quod sit ad beatitudinem ordinata, & inter omnium creaturarum genera summe perfecta; propter quam cætera sunt facta, ut habetur in Physica, & omnis attestatur Scriptura Divina.

Arist. L. 6. Physic. text. 91.

Rationalis natura, omnium naturarum dignissima, utpote ad beatitudinem ordinata.

Arist. L. 2. Physic. text. 24.

Quid ad perfectionem cujuslibet generis creaturæ requiratur.

2. Sed notandum est, quod ad perfectionem (b) cujuslibet generis creaturæ requiritur, ut varientur individua, & ut se habeant in omnibus tanquam excedentia & excessa; quia si omnia essent æqualia, frustra essent omnia. Si enim essent (c) Sol in natura omnia cœli sidera, ubi Luna, ubi cætera luminaria efficaciæ tam diversæ? (d) Si omnes homines essent Reges, ubi servientes, & quibus imperarent? Nullus ergo Rex esset, si omnes homines essent æquales. Item si in corpore nostro omnia membra oculus essent; ubi esset auditus? ubi olfactus? ubi tactus? Et si hoc, ubi corpus? Si ergo omnia membra essent oculus; nullum esset humanum corpus. Differunt ergo humani generis individua, ut esse possint omnia, non solum inter se differentia, & gradus suscipere in natura; sed etiam in gratia, & ceteris singulis Dei donis (e); ita tamen ut in uno (f) aliquo conveniant omnia, quæ per partes in cæteris sunt divisa. Unde secundum Philosophum ille est optimus equus, qui omnia illa habet, quæ illi generi (g) sunt competentia. Unde dicit, quod si optimus equus melior est optimo asino; equus simpliciter est melior asino. (h) Cum igitur summum individuum in humana natura sit mundi Regina, in qua omnia simul conveniunt Dei dona, quæ per partes sunt aliis Sanctis distributa; ideo ipsa inter puras creaturas est in summo creaturæ perfecta, & in nullo penitus diminuta. Unde Hieron. Cæteris Sanctis per partes data est gratia: sed in Maria tota se infudit gratiæ plenitudo. (i) Ex auctoritatibus Anselmi, (k) & Bernardi patet aperte, quod tanta fuit in ea gratia, tantaque sapientia; ut in creatura non unita Divinitati major non possit intelligi. Quid magis potuit percipere creatura, quam Deum habere filium sibi subjectum? (l) Nonne hoc admirabilissimum, valdeque stupendum, intra creaturas vix contentum? Unde Bernardus: Mirare utrumlibet, & elige quod amplius mireris: sive Filii benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Utrinque, inquit, stupor; utrinque miraculum. Et quod Deus fœminæ obtemperet, humilitas sine exemplo: & quod Deo fœmina principetur, sublimitas sine socio. Unde & in alio loco dicit: Mariam in Cœlo super omnia exaltatam, & in throno Dei quodam modo collocatam, Angeli omnes & Sancti laudibus

Arist. Moral. Nichomach. L. 2. c. 6.

In B. M. V. mundi Regina omnia simul Dei dona conveniunt, aliis Sanctis per partes distributa.

Hieronymus vel quisquis alius Auctor fuerit Ser. de Assumpt. B. M. V. ad Paulam & Eustochium cap. 5. Tom. 11. col. 96. noviss. Edit. Veron.

Anselmus L. de concept. Virginali & peccato orig. c. 18.

Bernardus Dom. infra oct. Assumpt. B. M. V. Serm. de 12. prærogat. ejus. ex ver. Apoc. Signum magnum apparuit in cælo &c. num. 3.

Idem Hom. 1. super missus est num. 7.

Idem Ser. 1. in Assumpt. B. M. V. n. 1. ac seqq.

(a) Confer inibi dicta a Sancto Doctore in respons. ad 3. ac dicta ex Platone in Timæo ibi Q. 2. ad opp. 2. & in resp. ad 2.

(b) Edit. *perfectum.*

(c) Edit. *esset.*

(d) Edit. *& efficacia tam diversa?* Porro D. Bona. similiter differit in 1. loc. cit. inquiens: *Si cogites, quod Deus fecisset Lunam ita lucidam ut est Sol, vel Terram sicut Cœlum, non rationabiliter cogitas, quia perimis universum; non enim essent omnia, si essent æqualia* &c. Sic S. Aug. L. QQ. 83. Q. 41. Quare Deus non fecerit omnia æqualia? ait: *Quia non essent omnia, si essent æqualia: non enim essent multa rerum genera, quibus conficitur universitas, primas & secundas, & deinceps usque ad ultimas, ordinatas habens creaturas: & hoc est quod dicitur, omnia.*

(e) Edit. *cetera singula Dei dona.*

(f) Edit. *in vano.*

(g) Vel *speciei.*

(h) *Sic dicitur quod species hominis melior est & nobilior specie asini*, in 1. ibi.

(i) Sic apud ipsum D. Bona. etiam Serm. 3. de B. M. V. Huc pariter spectant illa verba laudati Auctoris ibi: *Etsi in Sanctis Patribus, & Prophetis gratia fuisse creditur; non tamen eatenus plena: In Mariam vero totius gratiæ, quæ in Christo est, plenitudo venit.*

(k) Ita in 1. Dist. 44. Dub. 3. ac 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. Breviloq. par. 3. cap. 7. ad fin. nec non Lib. 1. Phar. cap. 5.

(l) In 1. ibi.

bus honorant dignissimis (a). Propter hanc ergo perfectionem summam: *Ave gratia plena*. In quibus verbis est summa ejus perfectio designata; nam summa perfectio in duobus consistit, scilicet in amotione omnis mali, & in plenitudine omnis boni: nec præsentia omnis boni absque carentia (b) omnis mali potest facere pleno beatum.

Summa perfectio in duobus consistit.

Divisio thematis.

3. Ut igitur nihil in Domina nostra perfectionis deesset, describitur primo, per omnis mali absentiam, cum dicitur *ave*, quod est dicere sine væ. (c) Secundo, per omnis boni præsentiam, cum infertur: *gratia plena*. Cum enim vas dicimus esse plenum, quando in eo nihil manet vacuum, sed foras spargitur quicquid illi fuerit superfusum (d); dicamus igitur: *Ave gratia plena*. Est igitur hic notandum, quod licet Domina nostra fuerit omni gratia plena & superfusa; quadruplicem tamen habuit gratiam specialiter. Nam primo fuit plena gratia expurgante (e) in sua sanctificatione. Secundo gratia fœcundante in Dei Filii conceptione. Tertio gratia decorante in sua conversatione. Quarto gratia consummante in sua glorificatione. Ut sic esset in ea gratia purgativa contra turpitudinem culpæ; gratia fœcundativa propter conceptionem integritatis virgineæ; gratia decorativa propter pulchritudinem vitæ; & ulterius gratia completiva propter eminentiam gloriæ tam in anima, quam in corpore (f).

Ave, id est, sine væ.

Distinctio quadruplicis gratiæ specialis, ejusque dilatatio.

4. Dicamus ergo primo, quod Domina nostra fuit plena gratia expurgante in sua sanctificatione contra fœditatem originalis culpæ, quam contraxit ex infectione naturæ; solus enim Filius Virginis ab originali fuit culpa immunis: credendum est tamen, quod in hac culpa per horam non extitit; sed mox ut animata fuit, gratiam expurgantem accepit. (g) Et de hoc potest exponi illud Ecclesiastici: Gratia super gratiam (expurgantem) mulier sancta & pudorata. Mulier sancta & pudica fuit Virgo Maria, quæ non solum habuit gratiam cunctis communem; sed super hanc habuit gratiam sanctificantem, ut non solum in conversatione, sed etiam fuerit sancta in ventre. Bernardus: Fuit procul dubio (h) mater Domini ante sancta, quam nata. Puto, inquit, quod co-

B. V. M. plena gratia expurgante.

Eccli 26. 19.

Bernardus Epist. 174. n. 5.

(a) Ibi quoad sensum.

(b) Vox scholastica, qua sæpe utitur D. Bonaventura.

(c) De hoc *væ* Exposit. brevio. in Ps. 118.

Væ mihi nascenti, væ nato, væ morienti.
Væ mihi, quod sine væ non vivit filius Evæ.

(d) Edit. *superfluum*.

(e) Edit. *præveniente*; sed *expurgante* est secundum ipsum D. Bona. Par. 4. de Eccl. Hierarch. cap. 7. ac 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. atque alibi quoque.

(f) Edit. *Nam primo, plena fuit Domina gratia præveniente in sua sanctificatione, gratia præservativa contra turpitudinem culpæ. Secundo, gratia fœcundante in Filii Dei conceptione, gratia fœcundativa propter conceptum integritatis virgineæ. Tertio, gratia decorante in sua conversatione, gratia decorativa propter pulchritudinem vitæ. Quarto, gratia consummante in sua glorificatione, & ulterius gratia completiva, propter eminentiam gloriæ tam in anima, quam in corpore.*

(g) Edit. *Dico primo, quod Domina nostra fuit plena gratia præveniente in sua sanctificatione, gratia scilicet præservativa contra fœditatem originalis culpæ, quam contraxisset ex corruptione naturæ; nisi speciali gratia præventa, præservataque fuisset. Solus enim Filius Virginis fuit ab originali culpa immunis, & ipsa Mater ejus Virgo. Credendum est enim quod novo sanctificationis genere in ejus conceptionis primordio Spiritus sanctus eam a peccato originali (non quod infuit, sed quod infuisset) redemit, atque singulari gratia præservavit.* Contra hanc lectionem est sequens ejusdem Edit. Scholion „ Beatam Virginem fuisse in peccato originali conceptam cum B. Bernardo, cum S. Thoma, & cum aliis, B. Bonaventura in Lib. 3. Sent. Dist. 3. Quæst. 1. & 2. omnino tuetur. Hinc Serm. hunc B. Bonaventuræ non esse, omnino fatendum est; cum multis aliis in locis opinionem in Lib. 3. Sentent. affirmatam omnino & constanter defendat. “ Stante ergo lectione, quam supra dedimus secundum antiquiorem Cod. Assisien. amplius dubitandum haud est, quin hic sit genuinus ejusdem D. Bona. Sermo. Sic autem tunc opinari licuit, ac prædicare; non ita vero nunc, post indictum universale Conceptionis Festum, post plures Romanorum Pontificum Constitutiones piæ sententiæ impense faventes, post communissimam piorum Fidelium persuasionem eidem adhærentem, postque moralem, quam nunc habemus, non errandi in praxi certitudinem &c. Et cur rogo, illam D. Bona. tunc opinionem magis probavit, nisi quia, ut ipse loquitur ibi Art. 1. Q. 1. in concl. *Sancti Patres, qui alias Solemnitates Virginis Spiritu sancto docente statuerunt, qui etiam magni amatores, & veneratores beatæ Virginis fuerunt, Conceptionem Virginis solemnizare non docuerunt*; & quia tunc ibi Q. 2. in concl. erat ille *modus dicendi communior, & rationabilior, & securior*? Atqui nunc sic *solemnizare docemur*, nuncque evasit contrarius *modus dicendi communior, & rationabilior, & securior*; ergo &c.

(h) Edit. *profecto*; sed *procul dubio* vel apud ipsum Bona. L. 1. Phar. cap. 5. ac cit. Lib. 3. Senten. ibi Q. 1. in Fundam. ab init.

copiosius munus gratiæ in eam descenderit, quæ ejus non solum sanctificaret ortum, sed eam deinceps ab omni peccato custodiret immunem (a). In quo Jeremiam Prophetam, Joannem Baptistam, & omnes sanctificatos in ventre præcessit; (b) quia nulli unquam peccato actuali (c) obnoxia fuit. Augustinus: Cùm de peccatis agitur, nullam prorsus (d) de Matre Domini volo habere quæstionem: (e) qua sola excepta, si omnes Sancti simul & omnes Sanctæ jungerentur in unum, nihil aliud respondere possent, nisi quod dicitur: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (f), & veritas in nobis non est. Unde ipsa sola de omnibus potuit dicere illud: Non (g) reprehendit me cor meum in omni vita mea. In hoc dono, Fratres, eam imitari non possumus; quia sicut in peccato concipimur, ita & nascimur: sed in hoc considerare debemus, qui tam mundum præservavit Virginis uterum, non fœdum, sed mundum requirit habitaculum: Domum tuam Domine decet sanctitudo. Domus Dei est noster animus, qui debet esse per omnia mundus, & sanctus, ne nobis dicatur: Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Quis enim tam rusticanus (h), qui non mundaret domum suam, si sciret Regem Romanorum ad se in domum esse venturum? Valde enim turpe est, quod apes tam parvæ, carne & sanguine quasi nullæ, ab omni suas domunculas mundant sorde, nec ullum sine morte possunt pati fœtorem: & homo creaturarum omnium Dominus, non verecundatur fieri totus fœtidus, cum tamen inhabitator ejus sit Deus. Nam & passeres, & hirundines parvæ aves, omnes fœces de suis nidis ejiciunt, & filios eficere instruunt. Sed quidam nostrum sunt scabronibus (i) similes, qui odorifera fugiunt, & in fœcibus bovinis se totaliter (k) involvunt. Unde de eis potest illud dici: Computruerunt (l) jumenta in stercore suo. Homines dicuntur jumenta, dum rationali relicta natura, fiunt similes brutis; propter quod Psalm. Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Augustinus L. de nat. & grat. c. 36.

1. Jo. 1. 8.

Job 27. 6.

Ps. 92. 5.

Domus Dei est noster animus.

Luc. 19. 46.

Exemplum apum.

Plinius L. 11. c. 10.

Exempla passerum & hirundinum.

Similitudo scabronum.

Joel 1. 17.

Homines peccatores jumentis similes.

Ps. 48. 21.

5. Secundo, Domina nostra fuit plena gratia fœcundante in Filii sui conceptione. Unde ei ab Angelo dictum est: Ne timeas Maria; invenisti enim gratiam apud Deum: ecce concipies, & paries Filium, & vocabis nomen ejus Jesum. O quam magnum, quam altum præconium, quanta utique laude dignum! quod simul & semel Dei esset Mater, & Filia, & Ancilla, Virgo, & Fœcunda. Quis unquam audivit tale? Et quis (m) vidit huic simile? (n) Verum propter hanc gratiam facta est Deo intima, & amicissima supra omnem creaturam. Unde de Esther dictum est in figura, quæ interpretatur præparata: (o) & hujus Virginis fuit persona signativa: Ducta (p) est Esther ad cubiculum Regis Assueri, & adamavit eam Rex plusquam (q) omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite ejus (r). Quid hoc sublimius? Quid gloriosius? Mundi totius Domina facta est & Regina. Hæc enim est,

B. V. M. plena gratia fœcundante.

Luc. 1. 30. & seqq.

Isa. 66. 8.

Esther, id est, præparata.

Esth. 2. 16. & seq.

(a) Sic ex eodem Bernar. ibi Art. 2. Q. 1. in Fundam. Sed Edit. *quod tanta gratia sanctificationis in eam descenderit, quod non solum ejus sanctificaverit ortum, sed deinceps ab omni peccato servavit* (leg. servarit) *immunem*.

(b) Ibi Art. 1. Q. 3. Fundam. & in Concl.

(c) Edit. caret *actuali*; sed habetur ib. Ar. 2. q. 1. in concl.

(d) Edit. non habet *prorsus*, sed est in allegatione *Augustini de natura & gratia* cit. Art. 2. Q. 1. in Fundam. ab init.

(e) Ibi loco eorum quæ supra sequuntur, hæc subduntur ex eodem August. *Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ sit collatum ad vincendum omni ex parte peccatum, quod promeruit parere eum, quem constat nullum habuisse peccatum.*

(f) Vulg. *quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*, sed ut supra idem ipse D. Bona. 3. Dist. 3. Dub. 5. nec non Magister in lit. Vide quoque ibi Par. 1. Art. 2. Q. 1. ad 3.

(g) Vulg. *neque*.

(h) Edit. *rusticalis*.

(i) Sive *scarabeis*, in Supplemen. antiquarii Jani Laurenbergii.

(k) Hoc quoque scholasticum adverbium sæpe adhibet D. Bona.

(l) Edit. *putruerunt*.

(m) Edit. *tale quid? Quis &c.*

(n) Sic Exposit. in cap. 1. S. Luc. ibi.

(o) *Hester præparata in tempore* dicitur etiam in Ind. Nom. Hebraic. ad fin. membr. nostri MS. Cod. Bernardin. Sacror. Biblior. n. 40.

(p) Edit. *Introducta*.

(q) Edit. *super*.

(r) Sic cit. Exposit. in cap. 1. Luc. ibi.

Apocal. 12. 1.

est, ut dicitur, Mulier illa amicta sole, & Luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim. (a) Unde Bernardus dicit de ea: Quam familiaris es facta Christo, o Domina! Quam proxima, immo quam intima fieri meruisti! Quantam invenisti gratiam apud eum! In te manet, & tu in eo; & vestis eum (b), & vestiris ab eo. Vestis eum substantia carnis, & vestit ille te gloria suæ majestatis. In hac tam sublimi gratia, si non sit Domina imitanda; est tamen omni hora benedicenda, & prædicanda, & laudanda, & in nostrum auxilium invocanda. In omnibus pressuris respice stellam maris, voca & clama Mariam: (c) quia ipsa est, quæ dat in mari viam, & inter fluctus firmissimam semitam. Ipsa est enim anchora, qua navis in mari firmatur, qua homo a tentationum fluctibus liberatur. Ille solus ab ejus abstineat laudibus, qui eam in tribulatione invocans, non fuerit exauditus.

Bernardus Ser. Dom. infra Oct. Assumpt. B. M. V. super vers. Apocal. Signum magnum &c. n. 6.

Cohortatio ad laudes B. M. V.

Idem super Missus est Hom. 2. n. 17.

B. V. M. plena gratia decorante.

Esth. 2. 15.

6. Tertio, Domina nostra fuit plena gratia decorante in omni sua conversatione. Unde in figura ipsius dicitur: Erat formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. Hæc est illa Rebecca, de qua dicitur: Puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro. Unde ei dicitur: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Tota dicit, quia in carne, & in mente, pulcherrima fuit; ut nunquam sibi similis fuerit. (d) Unde Bernardus super illo verbo: Tota pulchra es, ait: Ex integro pulchra. Facie sc. (e) pulcherrima, mente integerrima, & spiritu sanctissima. Hieron. (f) Si diligentius inspicias, nihil est omnino virtutis, nihil speciositatis, nihil candoris & gloriæ, quod non ex ea resplendeat. Erat enim multis candidata meritorum virtutibus, & dealbata nive candidior Spiritus sancti muneribus (g), simplicitatem columbæ (h) in omnibus repræsentans. Ex hac enim multa pulchritudine vitæ, virtutem habuit adamantis: quia sicut adamas ad se ferrum trahit; sic Virgo sancta ad se deduxit de supernis Verbum Dei. Unde Bern. Virgo regia, gemmis ornata virtutum, geminoque mentis & corporis candore præfulgida, & decore, specie sua, & pulchritudine in cœlestibus cognita; cœlestium civium in se provocavit affectum, & aspectum: ita ut Regis animum ad se inclinaret, & cœlestem nuntium ad se de supernis educeret. In hac igitur tantæ conversationis gratia, etsi eam ex toto imitari non possumus, debemus tamen eam sequi, quantum valemus; ut cum ea habere laboremus mentis & corporis castitatem, mentis humilitatem, Dei & proximi caritatem, in adversis patientiæ firmitatem, & perseverantiæ in bonis longanimitatem. Nam & Bern. dicit: Si vis in adversis ejus impetrare suffragium, vide ne deseras conversationis exemplum. (i) Sed multi sunt similes porcis: potius inveniri volunt in luto, quam in domo; & potius in loco fœtido & lutoso, quam in floribus & locis odoribus plenis.

Gen. 24. 16.

Cant. 4. 7.

Bernardus, sive Gillebertus Ab. in Cant. Serm. 29. n. 1.

Hieronymus, sive alius Auctor Ser. de Assumpt. B. M. V. c. 16.

Idem ibi c. 9.

Virtus adamantis.

Bernardus Hom. 2. super Missus est n. 2.

Mores sanctissimi B. M. V. imitandi.

Bernardus cit. Hom. 2. n. 17.

Multi porcis similes.

B. V. M. plena gratia consummante.

Prov. 11. 6.

7. Quarto, Domina nostra habuit gratiam consummantem in sua corporis & animæ glorificatione. Nihil est enim gloria, quam gratia consummata. Unde de hoc potest exponi illud: Mulier gratiosa inveniet gloriam. Et licet sit omnibus hoc commune, Domina tamen nostra sicut omnes puras creaturas præcessit in gratia; sic & præcedit in gloria. Quare necesse est, (k) ut qui vult a Deo gratiam impetrare, ad hanc mediatricem (l) accedat devotissimo corde; quia cum

---

(a) *Exponi posse de Virgine Maria*, inquit etiam in Comment. Apocal. ad eundem textum, nec non par. 4. de Eccl. Hierarch. cap. 7. &c.

(b) Edit. *Quam familiaris es Christo o Domina, quam illi proxima, quantam gratiam apud eum invenisti; ut maneret in te, & tu in ipso, vestis eum &c.*

(c) Confer cætera quæ ex Bernar. loc. cit. producit Lib. 1. Phar. cap. 5.

(d) 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 1. in Fundam. *De nulla alia anima potest dici: TOTA PULCHRA ES AMICA MEA &c., congruentius, quam de beata Virgine Maria.* Vid. Tract. de Vit. Myst. cap. 17. num. 56.

(e) Edit. *ait: Facie quidem.*

(f) Romani Editores nullam heic ad Bernard. & Hier. in margine allegationem fecerunt.

(g) Edit. sine *Spiritus sancti muneribus.*

(h) Edit. *columbinam.*

(i) Lib. 1. Phar. cap. 5. ex eodem Bern. ibi.

(k) Heic D. Bonav. videtur sentire non tantum pium & utile, sed & quodammodo necessarium invocare Dei Matrem, quam tamen necessitatem malim ego late interpretari.

(l) De *Maria mediatrice ad Mediatorem* S. Bernard. cit. Serm. Dom. infra Oct. Assumpt. B. M. V.

cum sit Regina totius misericordiæ, nihil omnino habens in regno justitiæ, nihil petenti poterit denegare. Nam & Bern. (a) ait: A peccatore rogata ostendit Filio pectus & ubera: Filius autem Patri latus & vulnera: quare nulla potest esse repulsa, ubi tot concurrunt caritatis insignia. Unde ait Apostolus: Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ejus (b). Nam & ipsa ait: In me omnis gratia vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis: (c) Transite ergo ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis adimplemini (d). Bern. Quando misereri non poterit Mater omnipotentiæ? Quando misereri noluerit Regina misericordiæ? Cur ad Mariam fugere trepidat humana fragilitas? Revolve totam seriem Scripturarum, & siquid asperum, siquid durum inveneris in Maria; deinceps suspectam eam habeas, & ad eam accedere verearis: Tota, inquit, est dulcis, tota suavis, tota misericors, omnibus offerens lac & lanam (e). Rogemus ergo &c.

Bernardus Ser. de Nat. B. M. n. 7.

Ad Hebr. 4. 16.

Eccli 24. 25. et seq.

Bernardus super cit. verba Apocal. n. 2.

SERMO QUINTUS.

De S. Joanne Baptista.

1. *Joannes est nomen ejus.* Tantæ excellentiæ fuit beatissimus Joannes, ut plena lingua dici nequeat. Quis enim sic totus Sanctus, sic omni tempore vitæ suæ conversatus, sic a Deo commendatus, ut Præcursor hic maximus? Non enim absque rationabili caussa *Joannes* toties appellatus fuit. Ergo bene ad laudem ejus assumitur, ut dicatur: *Joannes est nomen ejus*; quasi vir magnæ gratiæ, (f) vel magnorum meritorum. Quamvis igitur ejus altissima merita plene non possimus exprimere lingua; brevitatis tamen gratia ex quatuor possumus ostendere altissima esse, scilicet ex parte abundantis gratiæ, quam accepit: ex parte humilis conscientiæ, per quam vilia de se sensit: ex parte asperæ pœnitentiæ, quam semper pertulit: ex parte zeli justitiæ, pro qua mori non timuit.

Luc. 1. 63.

Joannes pluries sic vocatus.

Divisio sumta distinctione, & dilatatione.

2. Dico primo, quod beatus Joannes magnorum fuisse meritorum ostenditur ex parte abundantis gratiæ, quam accepit. Joannes enim interpretur in quo est gratia (g) Dei, scilicet ut daretur intelligi, quod ejus gratia fuit maxima; nam a tribus, Spiritu sancto dictante, plenus est appellatus, ut ex ore trium testium tam veracium, ejus meritum probaretur fuisse quam maximum. Nam primus impositor, ut de Deo omittam, fuit Angelus, qui Zachariæ apparens, ait: Elizabeth uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem. Lege Historiam. Item & hoc ibidem: Cum natus esset puer, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Quibus obvians mater ejus, sciens, quid dixisset Angelus, dixit ad illos: Nequaquam, sed vocabitur Joannes. Iterum dum innuerent Patri ejus, quem vellet vocari eum, postulans pugillarem, scripsit dicens: Joannes est nomen ejus. Et sequitur, quod mirati sunt universi. Unde mirati? Quia sic ab Angelo nuntiante, sic a Matre concipiente, sic a Patre generante, puer *Joannes* est concorditer (h) nominatus. Dum ergo toties asserunt, eum esse *Joannem*, ostendunt in eo plenitudinem gratiæ. Sed nos hodie, Fratres

Primo ex parte abundantis gratiæ, magnorum meritorum ostenditur.

Joannes, id est, in quo est gratia Dei.

Tres hujus nominis præter Deum impositores.

Luc. 1. 13.

Ibi 59.

Ibi 60.

Ibi 62. et seq.

M. V. n. 6. Item Serm. 2. de Adven. necnon in Nat. B. Mar. de Aquæd. Vid. nostrum Henric. Sedul. L. 3. Apolog. c. 17.

(a) Sic Soliloq. cap. 1. & alibi quoque a D. Bonav. S. Bern. laudatur ut ita dicens; sicque etiam a Romanis Editoribus allegatur. Fateor tamen loc. cit. tantum similia nunc legi; sed ejusdem D. Bonav. tempore prædicta verba, aut fere prædicta, in aliquo Codice, unde exscripsit, forte contineri potuerunt.

(b) Sic Comment. in Apocal. cap. 4. sub ver. 5.; sed Vulg. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ* absque *ejus*. Intelligendum id autem est de accessu ad thronum gratiæ Filii per Matrem, ceu per medium valde pium, summeque utile. Advocata enim nostra est apud Filium, ad quem per eam nobis est accedendum. Vid. S. Bernardum Ser. 2. de Advent. num. 5.

(c) Ita alibi quoque D. Bonav. sed Vulg. *gratia omnis viæ*. Quoad illud autem de *omni spe* ponenda in B. M. V. vid. ipsum Bonav. in 1. Dist. 1. Dub. 9.

(d) Vulg. *implemini*; sed *adimplemini* etiam Cod. noster Bernardin. 21.

(e) Hactenus ab eodem D. Bona. relata verba ex Bernar. paulo variant ab iis, quæ sunt in Edit. Mabillon. loc. cit.

(f) *Joannes a munere gratiæ*, & *per gratiam*, quasi per antonomasiam dicitur quoque a D. Bonav. Exposit. in cap. 1. S. Luc.

(g) Pariter alibi quoque.

(h) *Mirati propter consonantiam Patris & Matris*, itidem dicuntur in Exposit. præfata ibi.

Hominis nativitas lugenda.

tres mei in culpa concipimur, in peccatis nascimur, in peccatis nutrimur, & in peccatis sæpius nominamur. Unde possumus merito gemere, sicut Innocentius (*a*) dicit, eo quod sit nostra conceptio culpa, nativitas pœna, & vita mori. Quotidie morimur, quotidie vitam finimus, quotidie ad mortem tendimus, nec ad punctum stare possumus. (*b*) Unde ob nostras tantas miserias mos vetus fuit olim in terra, ut in nativitatibus hominum flerent, eo quod ad pœnas venirent, & in eorum morte gauderent, eo quod mundi mala effugerent. (*c*) Nota ejus merita, quia ab eodem Angelo, a quo Dominus nuntiatus; a Maria adhuc in utero salutatus; & natus, ab ipsa in brachiis elevatus; & in nativitate ejus totus mundus gavisus.

Innocentius PP. III. de vilitate seu miseria conditionis humanæ, sive de contemptu mundi ad Petr. Card. Portuen. Mos vetus de fletu in hominum nativitate, & de gaudio in eorum morte.

Secundo ex parte humilis conscientiæ.

3. Secundo apparet eum fuisse magnorum meritorum ex parte humilis conscientiæ, per quam vilia de se sensit. Si enim juxta sententiam Salvatoris, quæ mentiri non potest, omnis qui se humiliat, exaltabitur; ergo qui se magis humiliat, magis exaltabitur; & qui se maxime, maxime. Sed beatus Joannes summe humilis fuit, vilia maxime de se sensit, vilia de se prædicavit, vilia de se quærentibus respondit. Hæc probantur per Joannem Evangelistam. Cum enim Joannes tantus esset, quod crederetur a multis Messias, requisitus a Sacerdotibus & Levitis, respondit, se non esse Christum, nec Eliam, nec Prophetam; sed vocem se esse dixit: Quasi dicat: Quid in me erratis? Christi Dei verbum manet in æternum; sed vox deficit. Et post multa, quæ humilitatem ejus sonant (*d*), cum dicerent ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? Dixit: Ego baptizo vos in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis: Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cujus ego non sum dignus, ut solvam (*e*) corrigiam calceamenti. Et plura addidit de sua humilitate ibidem. Ergo quia sic in summo humilis fuit, summe exaltari promeruit. Sed quis hodie humilis cum Joanne? Quis non superbus cum Herode? Quid hodie mundus nisi superbia? (*f*) Unde discordiæ, unde guerræ (*g*), unde rixæ, unde incendia, unde homicidia, unde furta, unde adulteria, unde omnia mala, nisi ex superbia, quæ Divina parvipendit imperia, Divina refugit præmia, nulla infernalia formidat supplicia? Utinam attenderent miseri, quod eorum gloria est sicut palea igne succensa, quæ ad ictum oculi igne combusta, nec etiam viles cineres derelinquit. Sunt etiam (*h*) sicut aqua defluens, quæ prius dissolvitur, quam tangatur. Multum erigitur, & inflatur spuma maris; sed mox evanescit, modico vento tacta. Unde vobis, filii superbiæ, tanta de vita fiducia? Nunquid non corpus humanum fragilius est, quam vitrum; quia vitrum solo concussu alterius corporis rumpitur, sed hominis corpus modis innumeris frangitur? Sed nunquid confiditis (*i*) in pecunia? Sed ubi Mundi divites, ubi Principes, ubi Reges, qui omnia possederunt? Sic de potentia, sic de sapientia penitus est sentiendum. Ergo, Fratres, non superbiamus cum Herode; sed simus humiles cum Joanne: non superbiamus cum diabolo, sed simus humiles cum Christo. (*k*)

Luc. 14. 11.

B. Jo. Bapt. summe humilis.

Jo. 1. 19. ac seqq.

Ibi 25. ac seqq.

Rari admodum humiles, plurimique superbi.

Ex superbia mala omnia.

Gloria superborum sicut palea igne succensa.

Sicut aqua defluens.

Sicut spuma maris.

Corpus humanum vitro fragilius.

Tertio ex parte austeræ pœnitentiæ.

4. Tertio ostenditur fuisse magnorum meritorum ex parte austeræ pœnitentiæ, quam semper pertulit. Fuit enim austera ejus pœnitentia ex parte loci, & ex parte vestimenti, & ex parte cibi. In his enim tribus consistit austeritas

Austeritas pœnitentiæ in tribus consistit, loco, vestimento, & cibo.

(*a*) *Innocentium Papam* allegat etiam in Lib. Sentent. Præfatum Opus Inn. III. MS. extat in Biblioth. Capitul. Triden. S. Vigil. uti legere est in ejusd. Bibl. Catal.

(*b*) Lib. 3. Phar. cap. 41.

(*c*) Certe Job diem nativitatis suæ diris devovit. Vid. Origenem Hom. super Levit. Testatur quoque S. Petr. Chrysol. Serm. 120. diem mortis Sanctorum (non diem Nativitatis) sub nomine Natalis cum gaudio celebrari.

(*d*) *Humilis*, inquit Comm. in Joan. ibi; *quia non sibi dignitatem attribuit, sed officium.*

(*e*) Vulg. addit *ejus*; sed absque *ejus* etiam d. Com.

(*f*) *O quanti sunt hodie Luciferiani; filii & filiæ superbiæ, quos patienter tolerat Dominus!* Cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror.

(*g*) Hujus vocis usus alibi quoque est apud D. Bonav. Certe vox *guerra* est quoque apud S. Bernardum Epist. 220. ac alibi.

(*h*) Edit. *enim*.

(*i*) Edit. *confidis*.

(*k*) *Sitis humiles, ita ut nunquam superbiam in cordibus vestris permittatis, quia magistrum habuistis humilem, scilicet Dominum nostrum Jesum Christum,* cit. cap. 2. de Perfect. vit.

ritas pœnitentiæ. Nam infantulus introivit desertum, ubi est locus vilis, locus sterilis, locus inhabitabilis. Item ejus vestimentum vilissimum, & asperrimum. Item cibus ejus modicus & admirandus; & similiter potus. Unde dicitur in Matth. Ipse Joannes erat in deserto, (a) & habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ejus: esca autem ejus erat locustæ, & mel silvestre. De potu ejus dicitur in Luca: Venit Joannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum. (b) Prædictum enim erat per Angelum; Vinum, & siceram non bibet. Sed quis hodie talem pœnitentiam facit? Non in deserto, sed in amplis palatiis, & lectis spatiosissimis pœnitemus. Nostra pœnitentia sunt delicatissima vestimenta, non duo paria, sed plurima. Non locusta, nec panis, & aqua; sed fercula varia, & vina dulcia, & diversa. Vere non est vera, sed falsa pœnitentia; immo nec pœnitentia est nominanda, ubi nulla sunt aspera, sed dulcia universa. Si enim Joannes, qui ex utero fuit Sanctus, qui ut dicitur (c), actualiter nunquam peccavit, tam asperam vitam faciebat; quid facere debent peccatores impii, peccatis omnibus pleni? Ipse enim Joannes prædicaverat: Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, Ubi dicit Gregorius, quod non debet esse par pœnitentia ejus qui parum, & ejus qui multum peccavit. (d) Ergo secundum mensuram culpæ debet esse mensura pœnitentiæ. (e) Si Joannes & Elias, & omnes Sancti Patres in desertis Ægypti tantis se vigiliis & jejuniis macerarunt, tam aspera & inculta vestimenta portaverunt; (f) quid nos pleni peccatis omnibus facere debemus?

Matth. 3. 4.

Luc. 7. 33.

Ibi 1. 15.

Contra mollioris vitæ amatores.

Non est vera, sed falsa pœnitentia in vita molli.

In Hymno Antra deserti &c. ex Paulo Diacono.

Luc. 3. 8.

Gregorius in Evang. L. 1. Hom. 20. n. 8. Secundum mensuram culpæ debet esse mensura pœnitentiæ.

5. Quarto Joannes ostenditur fuisse magnorum meritorum ex parte zeli justitiæ, pro quo animam suam posuit. Nam quia Herodem de uxore fratris arguit, Herodes ipsum occidit. Multipliciter autem Herodes metuebat Joannem, sciens eum virum justum, & sanctum. O quot sunt Herodes, qui justos premunt, angarias (g) eis imponunt, & quandoque pro justitia occidunt, nec argui volunt (h)? Nec possunt argui sine damno rei, & sæpe periculo corporis proprii. Nam & pessimus Nero, nulla habita justa caussa, etiam omnes parentes suos occidit; (i) Senecam magistrum suum eligere mortem coegit; (k) matrem per ventrem scindi præcepit; (l) & ultimo Apostolos eum arguentes, crudeliter prius afflictos catenis, occidi mandavit. (m) Certe multi sunt hodie Christiani, & maxime Berroarii, (n) qui si aliquos capiant, talibus & tantis crudelibus pœ-

Quarto ex parte zeli justitiæ.

Marc. 6. 20.

Contra persecutores justorum.

Neronis crudelitas.

Contra Berroarios.

(a) Hoc spectat ad primum ibi ver. ubi dicitur, quod *venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ*.

(b) *Quia venit cum austeritate pœnitentiæ*, ait Exposit. in d. cap. 7. S. Luc, ibi.

(c) Secundum illa verba d. Hymni, quibus olim dicebatur: *nec levi saltem maculare vitam famine posses*, quæve referuntur ab eodem D. Bonav. Serm. 1. de S. Joan. Bapt. nec non 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 1. in Fundam. quorum loco nunc canitur: *ne levi posses maculare vitam crimine linguæ*. Non defuere quippe qui secundum prædicta verba censerent, S. Joan. Baptistam omni vacasse culpa actuali, secus tamen docente nedum S. August. sed & ipsomet D. Bonav. loc. modo cit. ad 4. ac ejusd. Dist. 3. ibi Dub. 5. Item supra Serm. 4. num. 4. Per ly ergo *ut dicitur* satis indicat se unice aliorum opinionem, non suam referre sententiam. Per præfata autem d. Hymni verba solum leve linguæ crimen excludi videtur.

(d) Sic Exposit. in cap. 3. S. Luc.

(e) Sic secundum laud. Gregor. etiam in 4. Par. 1. Dist. 16. Dub. 14. Et Breviloq. Par. 7. cap. 3. *Divina justitia pro majori culpa majorem exigit emendam*.

(f) Passim in Vitis Patrum apud Rosweydum. Item inter S. Bonaventuræ Sermones de Sanctis Serm. de S. Petro ad Vincula dicitur: *De abstinentia sanctorum Patrum sunt exempla innumerabilia*. Nec non late ipsemet S. Bonaventura de *abstinentia, & jejunio* in Apolog. Pauperum Respons. 2. cap. 2. & cap. 3. per tot.

(g) *Angarias*, sive coactiones injustas, exactiones, vexationes &c. Hanc vocem usurpant S. Greg., S. Bernardus, Guntherus Poeta, Cod. Legum antiquar. &c.

(h) Quæ sequuntur omnino ab Edit. absunt.

(i) Vid. Sueton. De XII. Cæsarib. Lib. 6.

(k) Sic ipsemet D. Bonav. Serm. 1. de uno Marty. Vid. Euseb. in Chron. & Corn. Tacit. L. 15. Annal.

(l) Vid. cit. Tacit. L. 14. Annal. ac Dion. Cass. Hist. Rom. L. 61.

(m) Petrum & Paulum eodem tempore coronatos martyrio A. 14. Neronis (Christi 68.) scripsit Hieronymus De Vir. Illustr. c. 5. Cum autem ibi c. 12. referat Lucium Annæum Senecam, biennio ante Martyrium Petri & Pauli, a Nerone interfectum; planum est Senecæ interemptionem contigisse A. Neronis 12. (Christi 66.)

(n) *Berroarii sive Raffones* nominantur apud Ro-

poenis macerant, ut pecuniam ab eis extorqueant, ut talia nunquam fecerint Saraceni. Sed veniet, veniet dies illa, quando mittentur in caminum ignis, ubi in perpetuum sine misericordia torquebuntur, & sicut dicitur in Apocal., ascendet fumus tormentorum eorum in saecula saeculorum.

Apocal. 14. 11.

SERMO SEXTUS.

De SS. Apostolis Petro & Paulo.

Matth. 19. 27.

1. *Ecce nos reliquimus omnia &c.* Quamvis hoc verbum Apostolorum omnium esse possit, principaliter tamen beatissimorum Petri & Pauli existit; eo quod beatus Petrus hoc dixit, & in Solemnitatibus Apostoli Pauli sancta Ecclesia id legit. (a) Sed non desunt qui nobis objiciunt, quid sancti Apostoli reliquerunt, qui pene nihil habuerunt? Tales, ut dicit Gregorius, non attendunt, quod Dominus in omnibus magis ponderat affectum, quam censum. Nam quidam sunt pauperes voluntate simul & opere; & tales sunt veri pauperes. Unde Bernardus dicit, quod paupertas non est virtus, sed amor paupertatis. (b) Quidam sunt pauperes opere, non voluntate; quia non habent, sed habere vellent: & tales non sunt veri pauperes, sed potius dicendi sunt divites. Unde dicit Philosophus, quod non omnis, qui non habet, dicendus est pauper; sed ille potius qui non habet, & hoc ipso gaudet. (c) Quidam sunt pauperes voluntate, sed non opere; sicut illi qui habent divitias, sed eas non amant, sed ex eis largas eleemosynas faciunt. (d) Quidam vero sunt, qui nec voluntate, nec opere sunt pauperes; & tales vere sunt divites, eo quod divitias habent, & eas toto affectu diligunt. Sancti ergo Apostoli vere pauperes fuerunt, quia & voluntate, & opere omnia reliquerunt; non solum, quae habuerunt, sed & omnia quae habere & concupiscere potuerunt. Unde Gregorius de Petro loquens dicit: Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multum reliquit, qui quantumlibet parum, totum deseruit: multum etiam reliquit, qui desiderium habendi dimisit. Et concludit, quod a sanctis Apostolis tot dimissa sunt, quot ab eis concupisci potuerunt. (e) Nos autem, ut ipse dicit, & habita cum amore possidemus, & ea quae minime habemus ex desiderio quaerimus. Et sic quia habita diligimus, & non habita sollicite quaerimus, ideo pauperes esse non possumus.

Gregorius in Evang. L. 1. Hom. 5. n. 2.
Dominus in omnibus magis ponderat affectum, quam censum.

Bernardus Ep. 100. ad Episcopum quemdam.
Paupertas non est virtus, sed paupertatis amor.

Philosophus.

Verus pauper qui non habet, & hoc ipso gaudet.

Gregorius ibi num. 2.

Idem ibi.

2. Dicant ergo Apostoli sancti, dicant, & verum dicant: *Ecce nos reliquimus omnia.* In quo verbo rerum temporalium derelictio primo ostenditur admirabilis, eoquod modo insolito omnia reliquerunt. Secundo ostenditur universalis, eoquod nihil penitus sibi servaverunt. Nam primo ostenditur fuisse admirabilis ex modo insolito relinquendi, dicentes: *Ecce nos.* *Ecce* enim nota est admirationis, ex vi demonstrationis quam ostendit. Illa enim maxime demonstramus, quae in admirationem habemus. Secundo ostenditur esse universalis ex modo non aliquid reservandi, cum additur: *reliquimus omnia.* Nam Ananias cum uxore sua Saphira, quia de pretio agri, quem vendiderunt, servaverunt, subita morte extincti sunt. Lege Historiam Actor. quinto. Dicant ergo Apostoli: *Ecce nos*

Ab Apostolis facta rerum temporalium derelictio admirabilis, & universalis. Divisio thematis cum subsequenti distinctione, & dilatatione. Ecce nota admirationis.

Act. 5. 1. ac seqq.

Rolandinum allegatum in Glossario Ducangiano, ubi etiam dicuntur *Berruarii*, *Berovarii*, *Bervarii*, *Berverii*, *Berroverii &c.*, quae vox interdum aggressores viarum, sicarios, sceleratosque sonat, ut heic; aliquando apparitores.

(a) Nunc in Convers. S. Pauli 25. Januar. & infra Oct. SS. Apostolor. Petri & Pauli 5. 6. & 7. die 3. 4. & 5. Jul. Olim autem, uti patet ex membr. Breviar. Griesen. tam in d. Convers. quam in Commemorat. S. Pauli.

(b) De *amore paupertatis* ipsemet D. Bonav. cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror. ubi etiam ait, quod *nec habere divitias, nec amare, utile est, securum est, delectabile est, & actus virtutis perfectae.*

(c) Quodve caussam gaudendi talis pauper habeat, praeter Senecam inquit etiam Philosoph. apud Thomam Hibernicum in Floribus verbo *Paupertas* pag. m. 774. & seqq.; quia *solum hoc incommodum paupertas patitur, quod non possit egentibus subvenire.* Non defraudatur tamen subveniendi merito, si nihil habens, dare vellet, si haberet; quia tunc *voluntas pro facto reputatur*, ut ait S. Franciscus apud ipsum S. Bonav. Serm. sive Collat. 5. in Hexaem. ubi & asseritur probaturque ab eodem S. Franc. *quod pauper magis potest esse largus quam dives.*

(d) Exposit. in cap. 14. S. Luc. tales vocat *pauperes per contemptum terrenae opulentiae*, scilicet *qui non confidunt de nimia opulentia, de quibus in Proverbiis: Est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.*

(e) Pariter idemmet D. Bonav. Serm. 1. in Cathed. S. Pet. Apost.

nos reliquimus omnia. Sed quæ fuerunt omnia hæc, quæ ab eis sunt derelicta? Ad hæc nota, quod talia sunt nobis cum Apostolis relinquenda: nam homo debet relinquere peccatum, quo intus inficitur: debet relinquere mundum, quo foris ad vana pertrahitur: & debet relinquere semetipsum, (*a*) quo in superbiam extollitur.

Quæ instar Apostolorum a nobis relinquenda.

3. Dico, quod cum Sanctis Apostolis primo peccatum est relinquendum, quo homo intus inficitur; nihil enim inficit cor humanum, nisi peccatum. Unde & dicebat Dominus in Matth. Non quod intrat in os coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore coinquinat hominem. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Ergo ante omnia sunt relinquenda peccata per cordis contritionem, per oris confessionem, per operis satisfactionem (*b*). Nam quando sagitta quis est vulneratus, mox ante omnia dolet vulneris; postea Medicum advenire facit, & illi vulnus detegit; & ultimo diætam, (*c*) quam ille imponit, etiam assumit: sic & per omnia in vulnere spirituali faciendum est. Ut primo homo de vulnere doleat, & lacrymas amaras effundat: secundo ut Medicum animæ advocans, vulnus illi confitendo aperiat: tertio ut pœnam, quam imponit, assumat. Nullum enim tam enorme delictum est, quod pœnitentia non purgetur, & tribus ejus jam dictis partibus non mundetur. (*d*) Nam Contritio est sicut medicina digestiva, maturativa, & divisiva: confessio sicut medicina expulsiva: sed satisfactio sicut medicina reparativa, & ad statum pristinum reductiva. Unde Augustinus dicit: Quæcunque necessitas peccatorem ad pœnitentiam cogat, neque criminis quantitas, neque temporis brevitas, neque vitæ enormitas, neque ultimæ horæ extremitas excludit a venia; si perfecta fuerit ejus mutatio voluntatis: sed in amplissimos sinus mater caritas Filios Prodigos suscipit revertentes. (*e*)

Primo peccatum est relinquendum. Nihil inficit cor humanum, nisi peccatum.

Matt. 15. 11. ac 18. & seqq.

Peccata relinquenda cordis contritione, oris confessione, operis satisfactione.

Exemplum vulnerati sagitta.

Nullum tam enorme delictum, quod pœnitentia non purgetur. Quam medicinam præstent animæ contritio, confessio, & satisfactio.

Augustinus.

4. Ergo, Fratres, exemplo Apostolorum, qui primo dimiserunt vitia omnia, tam spiritualia, quam carnalia (*f*), dimittamus & nos omnia vana, omnia animæ inimica. Nam de hac peccatorum derelictione dicitur Proverbior. vigesimo octavo: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sicut enim impossibile est vulnus sanari posse, si taceatur absconditum; sic peccatum, si non fuerit Sacerdoti confessum. Bernard. Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, pure, fideliter (*g*). Peccatum tuum ne abscondas; quia si opera medicantis expectas, necesse est, ut vulnus detegas. (*h*) Exemplum Petri, qui post negationem pœnituit, & amarissime flevit. Item Pauli, qui post multa mala, quæ Christianis intulit, valde multa tormenta pertulit. Impossibile enim est homini post peccatum posse cœleste suscipere regnum, nisi pœniteat post delictum; sed captus trahendus est ad infernum, ubi erit fletus, & stridor dentium, non per annum, sed per millia annorum, sed per infinita sæcula sæculorum.

Adhortatio ad dimittenda omnia vitia.

Prov. 28. 13.

Vulnus sanari impossibile, si taceatur absconditum.

Bernardus Serm. 16. in Cant. n. 2.

Duo Petri & Pauli exempla.

Pœnitentia omnino post peccatum necessaria.

Luc. 13. 28.

5. Secundo cum sanctis Apostolis debemus relinquere mundum, quo ad vana pertrahimur. Immo mundus cum om-

Secundo mundus est relinquendus.

(*a*) Similiter in Opusc. de Grad. Virtut. altissimum gradum paupertatis, quæ est una de octo beatudinibus, cap. 8. statuit *relinquere se ipsum, id est, singularem sensum, amorem privatum, propriam voluntatem*.

(*b*) De his tribus pœnitentiæ partibus Centiloq. Par. 3. Sect. 51. Phar. Lib. 2. cap. 18. ac seqq. nec non in 4. ubi de pœnit. passim &c.

(*c*) Sive modum in victu tenendum, aut vivendi ac edendi modum, ut in Amalth. Onomast. Joseph. Laurent. Sed & de *diæta* secundum Galenum Joannes Saresberiensis Lib. 8. de Nugis Curial. cap. 5. Item S. Isidorus Etymologiar. Lib. 4. cap. 9.

(*d*) Sic 4. Dist. 14. par. 2. Art. 1. Q. 3. in concl.

(*e*) Pariter ex Chrysostomo de Reparatione lapsi, sive ad Theodorum lapsum, ibi ult. in Fundam. Augustinus quoque, sive potius Auctor Lib. de vera & falsa pœnit., id ipsum confirmat.

(*f*) De *peccatis spiritualibus, & carnalibus* Brevilоq. par. 3. cap. 9.

(*g*) Sic Phar. Lib. 2. cap. 2. ex eodem Bernard. ibi.

(*h*) Pariter ideminet S. Bonav. Serm. 2. de S. Ambros. Episc. Vide sis in hanc rem inter S. Bernardi Supposititia Tract. de interiori domo cap. 21. num. 43. ac Serm. de Dom. Palmar. num. 4.

omnibus, quæ sunt in eo, est relinquendus; non solum exteriori facie, sed potius toto corde: Nolite, inquit Joan. in Canonica sua, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quia omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ (a). Et mundus, inquit, transit, & concupiscentia ejus. Ergo sunt relinquenda omnia, non tantum opere, sed corde; ut non solum temporalia non quæramus, sed nec ea corde amemus. (b) Sic ergo hi sancti Apostoli omnia reliquerunt. Sciebant enim, quod Christum pauperem sequi non poterant onerati. Non enim æquali passu currit camelus oneratus, & vacuus. Simia filiorum pondere pressa, a venatoribus capitur, quæ sine filiis minime teneretur. Dum enim venatores sentit, filios, quos miro amore diligit, unum sibi in brachiis, alterum supra se ponit: quare ex magnitudine ponderis, venatorum canes non effugit. Ob hanc caussam cervus, cum pinguedine nimia gravatum se sentit, ita ut canes bene effugere non possit, ad pabula non procedit; sed latebras quærit. Apostoli ergo Domini, ut possent perfecte Dominum pauperem sequi, omnium temporalium onera abjecerunt; & ideo quasi cursim ad summum cœlorum leviter transvolarunt. Unde Bernard. (c) loquens de Petro ait: Optime, & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit, & concupiscentia ejus, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis derelinqui (d). *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Nimirum, quia exultavit ut gigas ad currendam viam, nec currentem sequi poteras oneratus (e). Quoniam oneratus vix per terram vadit; quomodo in cœlum ascendere poterit? (f)

1. Jo. 2. 15. ac seq.

Ibi 17.

Christum pauperem nemo sequi potest oneratus. Exempla cameli, simiæ, & cervi.

Bernardus, sive potius Gaufridus Abbas ex Bernardo in Declamat. de Colloq. Simonis cum Jesu super: Ecce nos reliquimus omnia &c. cap. 1. §. 2. n. 2.

Ps. 18. 6.

6. De hac igitur derelictione dicebat Dominus Apostolis Matth. decimo nono: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Nimirum qui illa reliquerit propter me, & propter Evangelium meum, centies accipiet, non in temporalibus fratres, sorores, patres, matres, filios, agros, cum uxoribus; sed in spiritualibus, etiam in hac vita, & in sæculo futuro vitam æternam. (g) Optima mercatio (h) dare unum, & accipere centum; dare bonum minimum, & accipere summum; dare bonum necessario quandoque perdendum, & accipere bonum pacificum, bonumque securum, omni tempore possidendum. Ubi sunt mercatores, qui pro modico lucro, eisque incerto, transeunt montes; transvolant alpes; vadunt ad Britones; (i) currunt in Franciam; transcurrunt maria; vadunt in Indiam? (k) Quare ad Salvatorem non veniunt? (l) Quare ei ad usuras non tribuunt? (m) Quare ab eo regnum cœleste non emunt? Re-

Matth. 19. 28. ac seq.

Quæ mercatio optima.

(a) Sic paulo aliter a Vulg. quæ habet repetitum & pro *aut*, etiam Comment. in Apocal. cap. 12. num. 863. ac etiam alibi.

(b) Ita S. Bonav. deducit, quia ut ait cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror. *Corpore quidem relinquimus mundum; sed heu! totum cor, & tota mens, totum desiderium nostrum occupatur, & absorbetur a mundo.* Et ex Bernardo, seu potius ex Gaufrido Abbate in Apolog. Pauper. Respons. 3. cap. 1. *Hæc fugiendarum divitiarum causa præcipua est, quod aut vix, aut nunquam sine amore valeant possideri.*

(c) Ita sub *Bernardi* nomine in Apolog. Pauper. Respon. 3. cap. 1.

(d) Sic & ibi; at loc. supra cit. *quam relinqui.*

(e) Vid. D. Bonav. Serm. 1. in Cathed. S. Pet. Apost. ex eod. Bernar.

(f) Serm. 1. de plur. SS. Confessoribus in fine: *Ad Patriam liberius incedimus, si in via onere caremus*, ex Gregor.

(g) *Centuplum recipiet in futuro, sensus iste est: Qui carnalia pro salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi si parvo numero centenarius numerus comparetur.* Hieron. Lib. 3. in Matth. cap. 19.

(h) De prædicta Apostolorum *optima mercatione* D. ipse Bonav. Ser. 2. de S. Anton. Pad.

(i) *Britones* iidem ac Britanni, sed ex Britannia minori in Gallia, Juven. Sat. 15. v. 124.
Quæ nec terribiles Cimbri, nec Britones unquam.

(k) Alludere videtur ad Poetam, cujus meminit Serm. 2. de S. Andr. Apost. estque Horat. Lib. 1. Epist. 1. ita canens:
Impiger extremos currit mercator ad Indos:
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignem.

(l) S. August. Serm. 177. al. 10. num. 4. *Quid quæritis aurum tantis laboribus & peregrinationibus? Amate has divitias: Divitiæ tuæ, Deus tuus.*

(m) S. Petrus Chrysol. de terrenorum cura de-

Regnum cœlorum tantum valet, quantum habes. *Augustinus apud ipsum Bonaventuram L. 1. Phar. c. 42.* *Isa. 55. 1.*

Regnum cœlorum tantum valet, quantum habes. Immo, ut Augustinus dicit, emitur paupertate. (*a*) Unde dicit Dominus per Isaiam: Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite. Sed quomodo ememus, si pecuniam non habemus? Certe sola bona voluntate. Venite, inquit, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac. In exemplum (*b*) vetus dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram, quam monstrabo tibi. Egressus est itaque Abram, sicut præceperat ei Dominus. In exemplum autem novum dicebat Dominus: Relinquo mundum, & vado ad Patrem. (*c*)

Gen. 12. 1. & 4. *Jo. 16. 28.*

Tertio propria voluntas est relinquenda. Quid sit se derelinquere.

7. Tertio debet homo, Apostolorum exemplo, relinquere & contemnere seipsum, quo in superbiam extollitur, Christoque humiliter subdere, ac dare se totum. Quid est enim se derelinquere, nisi voluntatem propriam abnegare, & se Divinæ voluntati committere? (*d*) Ille se vere abnegat, qui de se nihil curat, sed ad moriendum pro Christo se parat. Et quis ita hoc fecit, ut hi sancti Apostoli, qui sic pro Christo fuerunt ad mortem parati? Nam & Paulus dicebat suis in Act. Ego non solum alligari cupio, (*e*) sed & mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu. Quilibet ergo eorum poterat dicere illud Jerem. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam meam in manus (*f*) inimicorum. Domus hominis conscientia est, (*g*) quam Apostoli reliquerunt, quando sæcularem vitam in Apostolicam mutaverunt. Unde domum relinquere spectat ad primum hujus Sermonis membrum; hæreditatem dimittere pertinet ad secundum; sed vitam pro Christo tradere, quia hoc est animam dare, spectat ad tertium. Sed quis est hodie, qui det Christo vere propriam voluntatem? Quis ex tanta multitudine est, qui vitæ veteri perfecte renuntians, voluntatem in melius mutet? Mirabile est, immo quasi monstrum; quia ordine quasi naturæ inverso, (*h*) mutantur naturalia, sed non mutantur rationalia, quæ sunt arbitrio libera. Docet Augustinus, quod scribat Varro vir sapientissimus, &, ut dicitur, absque ulla dubitatione doctissimus, (*i*) quod tempus fuit, quando no-

SS. Apostoli Petrus & Paulus quam fuerint ad moriendum pro Christo parati. *Act. 21. 13.*

Jer. 12. 7.

Domus hominis conscientia.

Quam multi propriam voluntatem sequentes.

Augustinus de Civit. Dei L. 21. c. 8. n. 2. Varro Romanorum doctissimus laudatur.

---

despicienda Serm. 25. *Usura mundi centum ad unum: Deus unum accipit ad centum; tamen homines cum Deo nolunt habere contractum &c.* Vid. ipsummet D. Bonav. Ser. 1. de S. Tho. Apost.

(*a*) Loc. supra cit. Phar. " *Idem* (scilicet Augustinus) *super Canonicam Jacobi: Felicitas magna Christianorum, quibus datum est, ut paupertate faciant pretium regni cœlorum.* Ast. S. Augustini in Canonicam Jacobi Expositio, quam D. Bonav. citat, modo non extat. *Idem* (pergit): *Non tibi displiceat paupertas tua; nihil enim ea ditius potest inveniri. Vis scire, quam locuples sit paupertas? Cœlum emit.* Heic atque etiam ad textum præcedentem Romani Editores asteriscum apposuerunt, eo quod hujusmodi *auctoritates reperiri nequaquam potuerunt*; ego tamen secundam reperi cum aliqua varietate apud Thomam Hibernicum in Floribus verbo *Paupertas* cum hac allegatione in marg. *Aug. de verbis Apost. Serm.* 28. Quinimo divitiis in usum pauperum distributis emendam esse veram vitam, scilicet æternam, inveni traditum ab eodem Augustino Ser. supra cit. 177. n. 10.

(*b*) Heic supplevimus usque *In exemplum autem &c.* quæ in Cod. Assisien. desunt.

(*c*) De hoc novo Christi exemplo post plura cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror. ita pergit: *O Deus meus, quomodo possumus ita duri esse contra Christum, qui exivit de terra sua, id est, de cœlis; & de cognatione sua, id est, de Angelis; & de domo patris sui, id est, de sinu Patris; & factus est pro nobis pauper &c.*

(*d*) Supra cit. Bernard. seu potius Gufrid. Ab. ex Bernard. in d. Declamat. super *Ecce nos reliquimus omnia &c.* cap. 1. §. 3. num. 3. *Age ergo, qui relinquere disponis omnia, te quoque inter relinquenda numerare memento. Immo vero maxime & principaliter abnega temetipsum, si desideras sequi eum, qui exinanivit propter te semetipsum.* Item Serm. 1. de S. Luc. Virg. & Mar. ait ipsemet D. Bonav. *Etsi sit magnum contemnere mundum, & magis contemnere quodcunque tormentum; maximum tamen est subjugare se ipsum &c.*

(*e*) *Cupio* in Vulg. deest.

(*f*) Vulg. *in manu*; sed *in manus* etiam Cod. noster Bernard. 40. & alter. Biblioth. Episcop. Trident. 58.

(*g*) Inter S. Bernardi Supposititia est *Tractatus de interiori domo, seu de conscientia ædificanda*, qui forte est cujusdam Cisterciensis Bernardo æqualis, ut Mabillonius conjectat.

(*h*) Quod heic S. Bonav. vocat *quasi monstrum*, utpote factum *ordine naturæ quasi inverso*, S. Augustin. mox citandus appellat *portentum*, de quo ait: *Hoc Varro tantus auctor portentum non appellaret, nisi esse contra naturam videretur. Omnia quippe portenta contra naturam dicimus esse, sed non sunt. Quomodo est enim contra naturam, quod Dei fit voluntate, cum voluntas tanti utique Conditoris, conditæ rei cujusque natura sit? Portentum ergo fit, non contra naturam, sed contra quam est nota natura.* Scite ergo supra S. Bonav. bis addidit ad prædicta *quasi*.

(*i*) Velut *doctissimus* ab Augustino quoque ibi num. 4. laudatur.

Portentum nobilissimæ stellæ Veneris.

nobilissima stella Veneris, & motum, & colorem mutavit. (a) Item Josue decimo: Sol in medio cœli stetit, & Luna immobilis permansit, nec uterque ad occasum declinavit spatio unius diei.

Josue 10. 13. Miracula in Sole patrata.

Isa. 38. 8.

Item Isa. trigesimo octavo, tempore Ezechiæ Sol retro rediit decem lineis. (b) In Vitis quoque sanctorum Patrum legitur, quod quidam sanctus Pater nomine Mutius, dum Dominum oraret, Solem jam ad occasum declinantem diutius immobilem stare fecit, quousque ad locum, quo properabat, advenit.

In Vitis Patrum L. 2. c. 9. auctore Ruffino Aquilejensi, de Patre nomine Mutio, qui Solem sistit.

Ergo si sic mutantur res naturaliter incedentes, & nunquam, nisi ad unam partem oppositorum se habentes; quid monstri est, ut non mutentur hominum voluntates, quæ sunt de sui natura mutabiles, & ad utrumque oppositorum se habentes? Solæ enim rationales potestates sunt ad opposita, ut Philosophus docet. (c)

Philosophus.

Diluitur objectio dicentium, nunc desiisse prædicta miracula.

8. Sed forte dices: Illa miracula non fuerunt nunc pariter facta. Sed dic mihi; quid est quod nulla Sanctorum rogamina (d), nulla miracula, quæ fiunt quotidie in Ecclesia, immo & in omni creatura, siquis ea diligenter vellet advertere, nostras mutare nequeunt voluntates? Audi Gregorium de Apostolis loquentem, & super hoc conquerentem:

Gregorius in Evang. L. 1. Hom. 5. n. 2.

Audistis, Fratres carissimi, quia ad unius vocem Petrus & Andreas relictis retibus secuti sunt Redemptorem. Nulla vero hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant: & tamen ad unum Domini verbum (e), hoc quod possidere videbantur, obliti sunt. Et addit illud, quod maxime ad propositum facit: Quanta nos, inquit, ejus miracula videmus, quot flagellis affligimur, quantis minarum asperitatibus deterremur: & tamen vocantem sequi contemnimus, nec ad eum converti volumus? (f) In cœlo jam sedet, qui de conversione nos admonet &c.: & tamen superba mens nostra non vult sponte deserere, quod quotidie perdit invita. Quid igitur caussæ, Fratres, est, quod ab amore sæculi perituri nec præceptis flectimur, nec miraculis movemur, nec pœnis avertimur? Certe caussa est prava consuetudo, quam ab infantia cepimus, quam in naturam convertimus: & ideo eam mutare non possumus.

Consuetudo prava obstinationis caussa.

Consuetudo altera natura.

Est enim consuetudo altera natura (g), & naturalis quodammodo fit, ad quam homo diutius assuescit. (h) Non facile eradicatur, ut dicit Hieronymus, quod rudes animi perceperunt (i). Poeta Quod nova testa capit, inveterata sapit (k). Manus viridibus nucibus semel tinctæ, multis lotionibus non mundantur. Inveteratum in corpore vulnus non levi medicina curatur. Virga diu in correctione detenta, ad rectitudinem pristinam non nisi ignis forti excoctione reducitur.

Hieronymus Epist. 107. al. 7. ad Lætam. n. 4. Horatius L. 1. c. 2. Exempla nucum, vulnerum virgarum, equorum, & camelorum.

Bernardus de considerat. ad Eugen. III. L. 1. c. 2. n. 2.

Bernardus: Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & eo insanabile, quo insensibile fit. (l) Equi etiam vitium, quod juvenes capiunt, nec in senectute dimittunt. Dicunt Physici, quod Camelus illud spatium, quod in una die facere assuevit, id semper facit, & ultra ambulare renuit, nec pondus majus super se recipit, quam cui juvenis assuevit.

9.

(a) Ibi S. August. „ Est in Marci Varronis „ libris, quorum inscriptio est, De gente po„ puli Romani, quod ejusdem verbis, quibus „ ibi legitur, & hic ponam: *In cælo*, inquit, „ *mirabile extitit portentum: nam in stella Veneris* „ *nobilissima, quam Plautus Vesperuginem, Home*„ *rus Hesperon appellat, pulcherrimam dicens, Ca*„ *stor scribit tantum portentum extitisse, ut muta*„ *ret colorem, magnitudinem, figuram, cursum,* „ *quod factum ita, neque antea, neque postea sit.* „ Hoc factum Ogyge Rege dicebant Adrastus „ Cyzicenus & Dion Neapolites, Mathemati„ ci nobiles. “

(b) Idem Aug. ibidem.

(c) Vid. Magistrum in lit. 2. Dist. 25. Part. 1. ab init. ac D. Bonav. ibi Art. 1. Q. 1. in concl. & resp. ad arg.

(d) *Rogamina* pro precibus, petitionibus, rogationibus, etiam Glossæ Lat. Vid. Glossar. Ducang. verbo *Rogamen*, ubi de hac voce plura.

(e) Edit. Maur. *præceptum*.

(f) *Nec ad eum converti volumus*, in ead. Maur. Edit. deest.

(g) Sic Exposit. in cap. 12. Sapien.

(h) Vid. quoque Phar. Lib. 3. cap. 12. ubi ex Isidoro in Synonymis inquit: *Assiduitas mores facit, & jugis usus in naturam se convertit.*

(i) In Edit. noviss. Veron. *Difficulter eraditur, quod rudes animi prebiberunt.*

(k) Sic idem ret S. Bona. Ser. 7. de SS. Apost. ac Ser. 2. de Dedic. Eccl. Unde d. Hieron. ibi: *Rudis* (al. *recens*) *testa diu & saporem retinet & odorem, quo primum imbuta est*. Quo etiam spectat illud Horatii L. 1. Epist. 2. *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu.*

(l) Subdit ibi Bernardus ad vim consuetudinis demonstrandam: *Quid non invertat consuetudo? Quid non assiduitate duretur? Quid non usui cedat?* &c.

9. Plura dixi, ut aliis materiam darem dicendi. Quia igitur proni sunt sensus nostri ad malum ab adolescentia sua; ideo malitia nobis quasi versa est in naturam. Propter hoc dicitur Sapien. duodecimo, quod erat naturalis malitia eorum (*a*). Et Jerem. dicit: Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut Pardus varietatem suam, (*b*) & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Unde & Salomon in Proverbiis: Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Quid igitur in tanto periculo faciendum? Rogandus est Deus, apud quem non est impossibile omne verbum; dixit enim ipse, & facta sunt; & subest ei, cum voluerit, posse. Igitur Omnipotens ipse rogetur, ut Apostolorum precibus voluntatem hanc pessimam, quasi immutabilem factam, suæ gratiæ vertat infinita potentia (*c*); ut cum Apostolis non solum peccatum, sed nos ipsos relinquamus & Mundum, ipso donante &c.

Gen. 8. 21. *Sap. 12. 10.* *Jer. 13. 23.* *Prov. 22. 6.* *Luc. 1. 37.* *Ps. 148. 5.* *Sap. 12. 18.*

SERMO SEPTIMUS.

De iisdem SS. Apostolis.

1. *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim* (*d*) *tribus Israel*. Primus sermo continuit Apostolorum quæstionem (*e*); hic vero continet Salvatoris responsionem. Nam Hieronymus exponens hoc Evangelium dicit: Grandis fiducia: Petrus piscator erat, dives non fuerat, cibos manu & arte quærebat: & tamen loquitur confidenter (*f*): Reliquimus (*g*) omnia. Et quia non sufficit tantum relinquere, hoc enim & Crates (*h*) fecit Philosophus, & multi alii (Socrates (*i*) Philosophus, Demosthenes (*k*), & multi alii Philosophi) divitias contempserunt; (*l*) jungit quod perfectum est: Et secuti sumus te. Fecimus quod jussisti: quid igitur dabis nobis præmii? Jesus autem (ad hanc quæstionem respondens) dixit illis: *Vos qui secuti estis me* &c. quod proprie Apostolorum est, atque credentium. (*m*) In

Matth. 19. 28. *Hieronymus L. 3. in Matth. c. 19.* Philosophi Crates, Socrates, Demosthenes &c. divitiarum contemptores.

(*a*) Vulg. *ipsorum*; sed *eorum* ipse S. Bona. Exposit. in Sap. ibi: ubi ad ly *naturalis malitia eorum*, subdit Glossam dicentem: *permanens inveterata, scilicet per usum pravæ consuetudinis*; præmittitque illud Gregorii: *Difficile surgit, quem moles consuetudinis premit*.

(*b*) Vel *varietates suas* d. Serm. 2. de Dedicat. Eccl. ac d. Exposit. in cap. 12. Sap. *Varietatem* autem in singulari pariter Comment. in Jo. Evang. cap. 12. num. 906. ac in Apocal. cap. 13. num. 922.

(*c*) En Divinæ gratiæ omnipotentia, de qua S. Aug. inquit de Prædest. SS. c. 8. n. 13. eam esse quæ *a nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur*. Item L. de corrept. & grat. c. 12. n. 38. *Subventum est infirmitati voluntatis humanæ, ut Divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur*. Nec non Lib. de grat. & Lib. arbitr. cap. 16. n. 32. *Certum est nos facere, cum facimus; sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati* &c.

(*d*) Al. sine *duodecim*.

(*e*) Al fere omnia sequentia desunt usque ad *Circa igitur statum meriti* &c. post init. num. 2.

(*f*) Al. *confidenter dicit*.

(*g*) Al. *Dimisimus*.

(*h*) De hoc Hieronymus Epist. 58. ad Paulinum: *Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit*. Id ipsum repetit Epist. 66. ad Pammachium, & 71. ad Lucinium. Item L. contra Jovinian. 2. *Crates ille Thebanus, projecto in mare non parvo auri pondere: Abite, inquit, pessum malæ cupiditates; ego vos mergam, ne ipse mergar a vobis*. Insuper de Cratete divitiarum contemptore Origines, Philostratus, Diogenes Laërt., Plutarchus, Suidas &c.

(*i*) In omnibus MSS. apud Valarsium, & quatuordecim penes Martianæum heic in Hier. Comment. *Socrates* legebatur pro *Crates*. Et quare? Quia & Socrates habitus divitiarum contemptor.

(*k*) De Græcorum Oratorum Principe Dæmosthene fertur, quod relictus puer in hæreditate locupleti, tutorum fraude & negligentia direptis bonis, vix habuerit, unde præceptoribus mercedem solveret; adeo ea contempsit, ut nihil curarit ab iniquis possessoribus illa repetere.

(*l*) D. Bona. Serm. 2. de S. Antonio inter contemptores divitiarum commemorat commendatque etiam Romanorum nobilissimos, qui *ut humanam possent consequi gloriam, in omnibus contemnebant humanam pecuniam*; ac præcipue inter eos *Marium Curium* Pyrrhi Regis victorem, de quo Valer. Max. Lib. 4. cap. 3. Item Serm. 1. in Convers. S. Pauli Apost. laudat *Democritum*, de quo idem Val. Max. Lib. 8. cap. 7. ac Sene. de Div. Prov. c. 6. Serm. 2. de S. Andrea Apost. *Diogenem* ex Läertio Lib. 6. de Vit. Philosoph. Serm. 2. de S. Greg. Papa addit *Aristippum* ex eodem Läërt. &c.

(*m*) Idem D. Bona. Ser. 1. de plur. SS. Confess. „ Sancti divitias contemperunt vanas, & „ hoc propter Dum. Quid mirum si contempserint Christiani, quod contempserunt Pagani? „ Di-

In quo verbo maxime Dominus duo facit. Nam primo describit eorum sequelam; & secundo altissimum potentatum (a), quo dominaturi sunt in Judæos; ut & sic ostendantur nobis imitabiles propter excellentiam meriti, quo fulserunt; & ut ulterius nobis sint venerabiles propter sublimitatem dominii, quod habebunt. Optime Festa Sanctorum ille celebrat, qui & imitatur eorum sanctitatem, & veneratur magnitudinis potestatem. Augustinus: Ab ipsis enim Sanctorum Martyrum in veritate Festivitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur. (b).

Apostoli imitabiles ob excellentiam meriti, & venerabiles ob sublimitatem dominii. Ad Sanctorum Festa rite celebranda quid exigatur.

Augustinus Ser. 47. de Sanctis.

2. Ergo primo Sanctorum Apostolorum notatur excellentia meriti, cum dicitur: *Vos qui secuti estis me.* Secundo notatur altitudo dominii, cum infertur: *in regeneratione, cum sederit* &c. Circa igitur statum meriti, quo in via, potissime indigemus, ut tandem ad præmium veniamus; immorandum est. Et notandum, antequam veniamus ad meritorum statum, quod sunt quidam, qui sequuntur carnis delectabilia; quidam, qui sequuntur mundi desideria; & quidam, qui sequuntur Christi vestigia. Nam carnem sequuntur gulosi & luxuriosi: mundum sequuntur avari & cupidi: sed Christum sequuntur Apostoli, & Apostolici Viri, sive potius omnes Sancti.

Divisio thematis *Vos qui secuti.* &c.

Distinctio triplex sequentium carnis delectabilia, mundi desideria, Christi vestigia.

3. Dico, quod quidam sequuntur carnem, & carnis delectabilia, sicut gulosi, & luxuriosi, qui ad nihil aliud vacant, nisi ut bene comedant, bene bibant, vana videant, vana audiant, & turpia tangant. Tales similes sunt porcis, qui os totum, dum comedunt, in pastam (c) figunt, & sine masticatione (d) deglutiunt, & statim post cibum in luto se ponunt, nec ori a luto parcunt. Certe tales sunt omnes carnis amatores, qui primo se cibis & vinis ingurgitant, & sic tandem luxuriæ vacant. Unde dicitur in Proverbiis, ubi est sermo de muliere meretrice, quod irretivit eum scilicet juvenem, multis sermonibus, & procaci vultu blandita est ei (e): statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur: Donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum; nesciens (f) quod de periculo animæ illius agitur. Nota verba. Nam primo sequitur eam lentus, quasi bos ad macellum ductus. Secundo sequitur eam lætus, quasi lasciviens agnus. Tertio sequitur eam festinus, quasi avis ad escam, celeri volatu deducta. Primo vinculatur, & nescit. Secundo sagittatur, & non fugit. Tertio occiditur, & sic perit. Vinculatur primo, mala affectione. Sagittatur secundo, in occasionis acceptione; sicut in risu ejus, vel in aspectu oculorum ejus, & similibus. Sed tertio occiditur in consensione, sive in peccati perpetratione. Et propter hæc omnia, dicitur in Ecclesiastico: Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere; quia si dederis animæ tuæ concupiscentias, facient te (g) venire in gaudium inimicis tuis. Sæpe enim Pardus, dum ad uxorem Leonis accedit, cum ipsa adultera simul perit. (h).

Primum membrum distinctionis sequentium carnis delectabilia, & ejus dilatatio. Gulosi & luxuriosi porcis similes.

Prov. 7. 21. ac seqq.

Notanda circa hunc textum de meretrice juvenem seducente.

Eccli 18. 30. ac seq.

Exemplum Pardi.

4. Secundo sunt quidam, qui sequuntur

„ Dicit enim Seneca (Ep. 14.) quod nemo dignus „ Deo est, qui divitias non contemnit &c. “

(a) Sive *principatum*, ut ait exponendo eumdem textum Serm. 4. Dom. 4. post Pentec.

(b) Addit Serm. 2. de S. Luc. V. & M. ex eodem S. Aug. ibi, ac Serm. 3. de plur. Mar. *Nos volumus gaudere cum Sanctis, & tribulationes mundi nolumus sustinere cum illis. Qui enim Sanctos Martyres, vel in quantum potuerit, noluerit imitari, ad eorum beatitudinem non poterit pervenire.*

(c) De hac voce vid. Prodr. col. 675. & infra Ser. 9. de Euch. num. 60.

(d) Hujus vocis usus nedum apud D. Bona. verum & multo ante ipsum apud Cælium Aurelianum Medicum, qui sæculo quinto vixisse videtur Reinesio, nec non apud alios.

(e) Vulg. *& blanditiis labiorum protraxit illum.*

(f) Vulg. *& nescit.*

(g) Vulg. *si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet* &c.

(h) Ne vero Leæna a Leone deprehendatur adultera; *cum miscetur concupiscentiæ Pardi, nonnisi lota aquis fuerit, ad Leonem ire præsumit*, idem ipse D. Bona. Serm. 4. de SS. Apostolis inter editos de Sanctis in communi. Hæc autem accepisse videtur a Plinio Natur. Hist. Lib. 8. cap. 16. testante: *Odore Pardi coitum sentit in adultera Leo, totaque vi consurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur.* Ne potius acceperit ab Aristotele, de quo inibi subdit idem Plinius: *Aristoteles diversa tradit, vir quem in iis magna secuturus in parte præfandum reor*; quippe eodem teste Plinio: *Alexandro magno Rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegata est hæc Commentatio Aristoteli, summo in omni doctrina viro.* Alia plura ad præfatum primum distinctionis membrum spectantia videri possunt apud ipsum D. Bona. Serm. 1. de S. Tho. Apost.

Secundum membrum distinctionis sequentium mundana mendacia, ac falsa desideria, ejusque dilatatio. Ose. 12. 1.

Avarus & cupidus pascuntur vento.

tur mundana mendacia (a), & mundanorum falsa desideria. Et tales sunt omnes avari, & cupidi (b). Unde exponitur (c) de eis illud Ose. duodecimo: Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum: tota die mendacium, & vastitatem multiplicat. Ephraim est omnis avarus, & per ventum intelligitur; quia est quasi res vana, sicuti ventus, qui non videtur, nec manu capitur, vel tenetur, nec ex eo unquam sinus impletur. Mundus etiam cum suis thesauris intelligitur, qui totus vanus est, nec teneri ab aliquo potest, nec hominis desiderium replet. Ephraim igitur pascit ventum, dum bonis terrenis satiari appetit. Unde subditur, quod sequitur æstum; quia omnis avarus cum multo fervore sequitur mundum. Et additur: Tota die mendacium, & vastitatem multiplicat; quia ista mundana dicuntur esse mendacia, quod promittunt securitatem, & addunt timorem; promittunt satietatem, & generant famem; promittunt vitam diuturnam servare, & citius ducunt ad vanitatem, & mortem. Unde dicitur avaris in Psalmo: Filii hominum, usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? O summa fatuitas avarorum! Quærunt vento & vanitatibus mundanis satiari; quia non attendunt, quod nunquam satiari possunt: sed quanto plura acquirunt, tanto plura appetunt, & vacuos se se magis inveniunt (d). Dicitur enim in Ecclesiastico: Quasi qui apprehendit umbram, & sequitur ventum, sic qui attendit ad visa mendacia (e). Vere mundus est umbræ simillimus; quia sicut umbra aliquid esse videtur, sed dum apprehenditur, non sentitur, nec manu tenetur: sic mundus nunc videtur aliquid, sed totus vanus existit, sicut unusquisque in morte perpendit.

Mundana omnia mendacia.

Ps. 4. 3.

Contra avarorum fatuitatem.

Eccli. 34. 2.

Mundus umbræ simillimus.

Hinc Job: Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ergo stultissimi sunt avari, qui volunt umbra fugiente repleri, & vento vanissimo satiari. Sunt enim Draconi simillimi, qui quærit vento satiari, & vento credit suum internum incendium mitigari. De hoc enim Hieronymus ait super illud Jerem. Attraxerunt ventum, sicut Dracones (f): Draco, inquit, (g) est animal sitibundum, in tantum, ut vix aqua valeat satiari: & ideo vento os aperit, ut sic sitim extinguere possit. Quare cum navem in mari viderit, & ventum maximum circa navis velum adverterit, tanto impetu illuc vadit, quod sæpe navem subvertit: & tamen Draco nihil proficit, cum ardorem (h) nullo vento unquam extinguere possit.

Job 14. 2.

Simillimi & avari Draconi.

Hieronymus.

Jerem. 14. 6.

5. Sed nota hoc, quod omnes, qui carnem, & mundum sequuntur, sequuntur etiam Diabolum, tyrannum utique pessimum, quærentem omnes secum trahere ad infernum. Et tale est sequi Diabolum, quale esset, si agnus sequeretur lupum, porcus ursum, gallus vulpem, lepus canem &c. Et licet caro omnes inficiat, mundus in omnibus passim deficiat, & Diabolus omnes decipiat (i), nec alicui verum dicat (k); tamen hos pessimos Dominos sequitur omnis mundus. Unde in figura hujus dicitur in Libr. Regum, quod omnis Israel toto corde sequebatur Absalonem ad persequendum David. Absalon, quia lascivus, figurat carnis vitium; quia totus vanus, significat mundum; sed quia tyrannus, significat diabolum in suis membris persequentem Christum. (l)

Quid sit Diabolum sequi.

2. Reg. 15. 13.

Absalon quid significet.

6. Sequuntur (m) vero Christum primo aliqui reprehensibiliter, scilicet velut Philosophi curiosi, Joan. sexto:

Differentia inter sequentes Christum.

Seque-

(a) Al. *qui quærunt mendacia.*
(b) Al. additur *& grifonici.*
(c) Al. sequentia omnia desunt usque ad *O summa fatuitas avarorum* &c. sub hoc ipso nu. 4.
(d) De hoc plura ex SS. PP. Lib. 2. Phar. cap. 11.
(e) Al. *ad vilia mundana.*
(f) Vulg. *traxerunt ventum quasi Dracones.*
(g) Ubi hoc Hieron. dicat, nec in Comment. ejus super Jerem. neque alibi inter alia genuina ejus Opera, quæ nunc habentur, id invenio. Hinc & Editores Romani locum in margine designare non potuerunt.
(h) De hoc L. de nat. re. ec Plin. natural. Hist. L. 8. cap. 12. *Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue, a Draconibus expeti.*
(i) Confer cum D. Bona. Serm. 1. de S. Th. Apost. paucis post init.
(k) Al. additur heic quoque *quia grifonicus est.*
(l) Al. *Absalon quia lascivus, signat mundum; sed tyrannus significat Diabolum, qui in suis membris persequitur Christum.*
(m) Al. desiderantur quæ continuo sequuntur usque ad *sed attendite Fratres* &c. sub hoc ipso num. 6.

Joan. . 2. Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Secundo sequuntur eum aliqui laudabiliter, ut justi sicut Apostoli Matth. quarto: Ambulans Jesus, juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Et sic dicitur ibidem de Apostolis Jacobo & Joanne. Tertio sequuntur aliqui eum feliciter, ut Sancti Apocal. quarto decimo: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; Virgines enim sunt: hi sequuntur agnum quocumque ierit. Sequi Dominum more Apostolorum primo est facile: unde Petrus & Andreas, vocati a Christo, statim relictis omnibus secuti sunt eum; & Matthæus vocatus a Christo mox secutus est eum. Est secundo utile; quia qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, quod est Christus; & Proverb. vigesimo primo: Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam, & gloriam. Tertio est honorabile Joan. duodecimo: Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego sum, illic & minister meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. Et Ecclesiastici vigesimo tertio: Magna gloria est sequi Dominum. Sed attendite, Fratres, quia Absalon periit, & omnis populus, qui eum sequebatur, dispersus est; quia tempus adveniet, quando amatores sui corporis, amatores mundi, & secutores (a) Diaboli, omnes cum suo Principe ignibus infernalibus sunt tradendi (b)

[Margin: Matth. 4. 18. et seqq. — Ibi 21. ac seq. — Apoc. 14. 4. — Sequela Christi, Apostolorum more, facilis, utilis, honorabilis. — Matth. 9. 9. — Joan. 8. 12. — Prover. 21. 21. — Joan. 12. 26. — Eccli 23. 38. — Quid e contrario futurum amatoribus corporis, mundi, ac diaboli.]

7. Tertio igitur sunt qui sequuntur Christum, Agnum mansuetissimum, Doctorem prudentissimum, Regem potentissimum, & Patrem dulcissimum. (c) Et tales fuerunt Apostoli, & omnes Apostolici Viri. Et quis posset sufficienter cogitare, quis sufficienter verbis exprimere, quam perfecte, quam continenter, quanto fervore, Apostolorum Principes secuti sunt Dominum Salvatorem? Nam rebus omnibus nudi, sitique confecti, verberibus attriti, carceribus macerati, injuriis plurimis provocati, tandem sequentes Christum judicati sunt morti. Vide Legendam. Potest unusquisque Apostolorum dicere illud Job: Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea. Vestigia, inquam, humilitatis profundissimæ, paupertatis altissimæ (d), caritatis ardentissimæ, & patientiæ constantissimæ (e). Qui unquam in mundo sic humiles, sic omnibus rebus pauperes, sic flamma caritatis ardentes, sic in persecutionibus patientes, ut Petrus & Paulus? Unde Paulus dicebat ad Rom. Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio? An angustia? &c. Et sequitur: Certus sum enim, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Unde potuit quilibet istorum figurari in Ethai, qui dixit ad David Regem: Vivit Dominus, & vivit Dominus meus Rex; quoniam in quocumque loco fueris, Domine mi Rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus. Sic enim sancti Apostoli dicere potuerunt vero David, Domino

[Margin: Tertium distinctionis membrum sequentium Christi vestigia, ejusque dilatatio. — Serm. 29. Junii To. 3. — Job. 23. 11. — Quæ Christi vestigia secuti SS. Apostoli Petrus & Paulus. — Ad Rom. 8. 35. — Ibi 38. ac seq. — Iidem SS. Apostoli Ethai comparati. 2. Reg. 15. 21.]

X x Sal-

(a) Al. consecutores.

(b) Ne in hoc barathrum incidamus, monet quoque idem D. Bona. in fine Serm. 1. de S. Th. Apost. *Videte ergo Fratres stultitiam nostram, errorem nostrum; quia plures sequuntur mundum deficientem, plures carnem inficientem, plures Diabolum seducentem, & cum suis sequacibus corruentem, quam Christum reficientem*. Alludit autem ad illa verba, quæ ex Bernardo paucis post initium ejusdem Serm. protulerat: *Vocat nos mundus, vocat caro sive corpus, vocat Christus. Mundus & caro dicit: Venite ad me, & ego inficiam vos. Diabolus dicit: Venite ad me, & ego decipiam vos. Christus dicit: Venite ad me, & ego reficiam vos*.

(c) En repetitio superlativorum haud insolens apud D. Bona. de qua etiam Serm. 5. inter editos de SS. Apost.

(d) Epitheton ab eodem D. Bona. alibi quoque Apostolicæ paupertati tributum, qui etiam differens de gradibus virtutum, Cap. 8. ubi varios paupertatis gradus recenset, statuit *paupertatis gradum altissimum* in illis, *qui nihil habent in speciali, ac nequidem in communi, nec ad septimanam, vel ad diem, ut Fratres Minores*. De Christi *altissima paupertate* pariter cit. Serm. 5. de SS. Apost. nec non Serm. 4. Dom. 4. post Pentec. Item in singulari Opusculo De Paupert. Chr. in Apolog. Pauper. &c.

(e) Ecce rursus præfata superlativorum repetitio.

Jo. 13. 37. Salvatori. Nam Petrus dixit: Animam meam ponam pro te. Paulus autem ait: *Ad Philipp. 1. 21. ac 23.* Mihi vivere Christus est, & mori lucrum: cupio dissolvi, & esse cum Christo. (a)

Contra detrectantes pati adversa, ac mori pro Christo. 8. Qui sunt hodie fideles Christo, qui parati sunt mori pro Christo, quando pro ejus amore non possumus pati verba? Qui non sustinet verba, quomodo portaret mortis supplicia? Nunquid nix, sive ros, sustineret ignis incendia, quæ calorem nequeunt pati solis? O Christiana confusio, & sempiterno digna opprobrio! quæ non potest pati pro Christo, (b) quæ multi sunt passi pro mundo. (c) Clamant Auctores authentici, clamant Philosophi, clamant Historiographi, quod multi fuerunt olim Servi, qui voluerunt pro suis Dominis mori (d). Multæ uxores pro viris, & pro uxoribus multi mariti tradidere se morti. Nam de omnibus unum referam: Octavianus Imperator, dum contra Antonium, qui in Orientis partibus imperabat, bellum ageret, eoquod Antonius Sororem suam, (e) quam habebat uxorem, repudiasset (f), & Cleopatram Reginam Ægypti (g) in uxorem duxisset; (h) strenuum Militem *Strenuitas invictusque animus Romani Militis sub Octaviano Augusto.* habebat, qui sæpe partes Antonii debellabat. Accidit tamen, ut captus post multas victorias, ad Antonium duceretur; cui Antonius: Quid de te facere debeo? Cui Miles nihil metuens ait: Jube me, si placet, occidi, quia nullis precibus, non morte, nec vita, facere poteris, ut Miles Augusti esse desinam, & tuus esse incipiam. Quis hodie tantæ fortitudinis est pro Christo, sicut ille fuit pro Rege terreno? Laboremus ergo Fratres, ut quod non sumus, precibus Apostolorum fiamus, Christo donante, qui cum Deo Patre &c. (i)

SERMO OCTAVUS.

De S. Matthæo Apostolo & Evangelista.

1. *Postquam convertisti me, egi pænitentiam*, *Jer. 31. 19.* Sicut (k) Baptismus est post peccatum, sive post naufragium, prima tabula, qua eripimur a procella, sive a culpa, quæ est maris tempestas; sic pœnitentia eis, qui relabuntur in culpam, *Baptismus prima, pœnitentia secunda post naufragium tabula.* est secunda tabula (l), qua liberatur anima a recidivo (m). Nam sicut Baptismo liberamur a peccato originali; sic per pœnitentiam liberamur ab actuali (n): ergo qui post ablutionem Baptismi recidivat (o) in culpam, non debet secundam contemnere medicinam (p), cum

(a) Vulg. *coarctor e duobus, desiderium habens dissolvi* &c. sed ut supra Apolog. Pauper. secun. respons. pri. partic. Art. 1. & alibi.

(b) Al. desunt omnia seqq. usque in finem.

(c) Idem ipse D. Bona. Serm. 2. de S. Anton. *Quis hodie patiens ad portandum, non dico martyrium, sed modicum, verbum? Confundunt impatientiam nostram Paganorum exempla.* Ibi autem subdit exemplum cujusdam *Syracusanorum* (non ut ibidem legitur *Romanorum*) *nobilissimi*, utpote cum fuerit *Dio Syracusanus*, de quo Valer. Max. Lib. 4. cap. 1. Aliud exemplum Serm. 1. de S. Lucia Virg. & Mart. refert de *Pompejo, nobili Romano*, de quo d. Valer. Max. Lib. 3. cap. 3. Ubi addit & alterum de *quodam viro fortissimo* ex Romana Historia, sicque concludit: *Ergo si tanta fortitudo potest esse pro munde; quanta debet esse pro Christo, qui tanto remunerat præmio?* Item narrat alia duo de *Pomponio*, & *Lectorio* apud eosdem Romanos, ex eodem Valer. Max. Lib. 4. cap. 1. uti legere est apud ipsum D. Bona. Serm. 1. de S. Tho. Apost. Insuper aliud Serm. 1. de S. Ambr. ex ipso Valer. Max. Lib. 2. c. 1. cir. fin. de Cimbris & Celtiberis, quorum exemplo sic præmittitur in d. Serm. *Invenio viros, Paganos non pro Deo, sed pro mundo propriam contempsisse vitam* &c.

(d) Ipsemet D. Bona. cit. Serm. 2. de S. Th. Apost. refert ex Histor. Rom. simile exemplum fidelissimi servi cujusdam nomine non *Machonii* ut habent Editiones, sed, ut est apud Valer. Max. Lib. 6. cap. 8. De Fide Servor. erga Domin., *M. Antonii* Oratoris clarissimi, qui inter acerbissima tormenta fidem mira constantia servavit. De quo *M. Antonio Oratore clarissimo* etiam Cic. in Brut.

(e) *Octaviam* nomine, de qua plura Plutarchus in Vit. Illustr. Viror. Græcor. & Romanor. in *Antonio*.

(f) Dion. Hist. Rom. L. 50.

(g) Ejusd. Dion. cit. Hist. Rom. L. 48.

(h) De ipsa quoque nedum idem Plutarch. ibi; sed & Sueton. L. 2. & alii. Ejus quoque meminit D. ipse Bona. Serm. 1. de S. Agnete V. & M. ex cit. Valer. Max. Lib. 4. cap. 1.

(i) Pariter concludit Serm. 5. de SS. Apost.

(k) Al. additur *enim*.

(l) Sic in 4. Dist. 22. Art. 3. Q. 2. in concl.

(m) *Recidivum* etiam ibi Art. 1. Q. 2. in concl. nec non ibi Dist. 14. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in Fundam. &c.

(n) Ibi cit. Dist. 22. Art. 3. Q. 2. in concl.

(o) Hoc verbum nedum est apud ipsum D. Bona. ibi Art. 1. Q. 2. ad opp. 4. & in concl. ac etiam alibi; verum & in Cathol. Fr. Joan. de Janua.

(p) De hac, aliisque animæ *medicamentis* in Procem. 4. Sent. & de *pænitentia, quæ est medicina sacramentalis*, Serm. 4. Dom. 3. post Pentecost.

Exemplum ægroti.

cum jam amiserit primariam. Ægrotus enim si non sit stultus, si recidivet, postquam a Medico est curatus, Medicum advocat, & rogat, ut secundam medicinam apponat, per quam morbum ejiciat. Cum enim ægritudini sit contraria medicina, & contraria curentur contrariis, sicut calido frigidum, & frigido calidum (a), quoties replicatur morbus, toties repetenda est medicina: sicque quoties iteratur culpa, toties illi contraria reiteranda est pœnitentia (b). Cum ergo Sanctus Apostolus post mundationem primam in Circumcisione factam (c), fuerit relapsus in culpam, non veritus est agere pœnitentiam. Unde dicit Domino: *Postquam convertisti me, egi pœnitentiam*. In quo verbo notantur principaliter duo. Unum ex parte Dei; ex parte Dei notatur, vel monstratur misericordia, qua Apostolum olim publicanum convertit. Alterum ex parte Apostoli; ex parte Apostoli notatur justitia, qua se pro peccato punivit. Ostenditur autem primo Divina clementia in Apostolum, ipsum convertendo, cum dicitur: *Postquam convertisti me*. Secundo notatur Apostoli justitia, in se acriter puniendo, cum additur: *egi pœnitentiam*. Est igitur notandum, quod ad pœnitentiam, quantum ad præsens, quatuor sunt motiva: scilicet mundialis (d) ignominia, in qua sumus: judicialis sententia, quam timemus: infernalis miseria, quam pati meruimus: sempiternalis (e) gloria, a qua nos exclusimus. Agamus igitur pœnitentiam, vel ut evadamus ignominiam; vel ut redeamus in gratiam; vel ut declinemus æternam miseriam; vel ut admittamur ad gloriam perpetuam. (f)

Contraria contrariis curantur.

Divisio thematis cum subseq. distinctione, & dilatatione.

Quatuor pœnitentiæ motiva.

Primum pœnitentiæ motivum.

2. Dico quod nos primo movere debet ad pœnitentiam mundialis ignominia, in qua stamus; si tamen eandem cognoscimus, & penitus insensibiles, vel brutales facti non sumus. Miseros enim facit populos peccatum. Quid servire ignominiosius in hac vita? Nonne ergo est ignobilis factus, qui modo erat Filius Dei, & Regis æterni, & nunc est servus diaboli, & peccati? Secundæ Petri secundo: A quo enim quis superatus est, hujus & servus est (g). Et Augustinus dicit, quod miser peccator servus est, non unius Domini; sed quod est gravius, tot Dominorum, quot & vitiorum. Ergo si juxta sententiam Sanctorum peccatum nihil est (h), & servus Domino suo minor est; peccator minus ipso nihil est: ergo nihil eo vilius esse potest. O nostra Anima creaturarum dignissima! Quomodo quæ eras libera, es effecta ancilla? Quomodo mulierum, imo creaturarum pulcherrima, facta es deformata? Quomodo quæ eras Dei similitudine insignita, es diaboli charactere figurata? Et quomodo quæ eras nobilissima Regis Sponsa, es infernalibus fornicariis prostituta? Anselmus: O anima mea ærumnosa & misera, anima perfida, anima adultera, & perjura! quomodo, inquit, tu, quæ desponsata eras Regi cœlorum, scortum facta es tartarorum? Heu! projecta a Deo, & data Diabolo; Immo tu abjiciens Deum, amplexaris Diabolum. (i) O, inquit, miserrima Anima fornicatrix, impudens meretrix, obstinata! Tu prior amatori, & creatori tuo repudium intulisti (k), & ad occisorem tuum sponte te contulisti. Ergo, Fratres, non ignominiosa, non misera, & non maculata est anima, quæ peccatorum est facta ancilla, & propriæ carnis, cujus de domina facta est vernacula? (l)

Prov. 14. 34.

Servitus nulla ea quæ est peccati ignominiosior.

2. Petr. 2. 19. *Augustinus L. 4. de Civit. Dei c. 3.*

Ambrosius de Isaac c. 7. Augustinus de Civit. Dei L. 11. c. 9. ac L. 12. c. 7. nec non Tract. 1. in Joan. &c. Fulgentius de fide ad Petr. c. 21. Damascenus de fide orth. L. 2. c. 4.

Anselmus apud ipsum D. Bonav. Solil. c. 1.

3. Est igitur pœnitentia assumenda, ut redeamus a culpa in gratiam. Exemplum ad hoc habemus in Manasse (m) secundo Paralipomenon, qui postquam vidit

Exemplum Manasse.

2. Paral. 33. 11. ac seqq.

(a) S. Greg. in Evang. L. 2. Hom. 32. n. 1.

(b) Dist. 14. Par. 2. Art. 1. Q. 2. in concl.

(c) 4. Dist. 1. Par. 2. Art. 2. Q. 3. in concl.

(d) Hoc adjectivum nedum alibi pluries est apud D. Bona. sed & in Lexic. Philosop. Matthiæ Martinii. Cave porro, ne putes mundanam infamiam a Bonaventura reputari motivum salutaris pœnitentiæ, cum illa mere humana naturalisque sit, hæc vero supernaturalis. Nam ex continuo seq. numero 2. patet illam ab eo spectari, ut contrariam pulchritudini, ac dignitati animæ per lumen fidei cognitæ.

(e) Hoc quoque adjectivo utitur in Breviloquio &c.

(f) Al. sequentia omnia desunt in finem usque.

(g) 2. Dist. 44. Art. 3. Q. 1. in concl.

(h) 2. Dist. 30. Art. 2. Q. 1. in concl. Et Dist. 34. Art. 1. Q. 2. in concl. &c.

(i) In Soliloq. ibi ex Anselmo: *De sponsa Christi facta es scortum execrabile diaboli.*

(k) Ibi ex eodem: *repudiasti Sponsum tuum.*

(l) Id est, servilis, sicut Gen. 17. 12. vel de fœce plebis, sicut apud Tacitum Annal. 1. cap. 32.

(m) In d. Soliloq. ibi, ubi refertur Oratio Manasse.

vidit se captum, & in Babylonem deductum, & catenis astrictum, poenitentiam coram Domino egit, & attente Dominum exoravit, qui eum exaudivit, & in regnum suum illum reduxit. Sed plorandum est hodie; quia multi, cum deberent eum orare, & ad poenitentiam redire, non eum orant, sed blasphemant. Unde Dominus Jerem. tertio dicit animæ peccatrici: Ecce locuta es, & fecisti mala, quæ (a) potuisti; (b) & pro verbis poenitentiæ verbis superbiæ blasphemasti, & implesti malam cogitationem tuam, & ostendisti contra virum fortitudinem tuam, ut possis facere quod sermone tractasti. Mirum valde est, quia si falco (c) in una die dimissus, ad avem negligenter se habuit, verecundiam induit, & die sequenti pro posse (d) Domino satisfacit: arbor etiam, quæ non fructificat uno anno, in sequenti tanquam satisfaciens duplices fructus portat: quid ergo caussæ, quod homo si mala agat, & Deum offendat, redire ad Deum non curat, nec illi satisfacere? Sequamur igitur Petrum, qui propter negationem flevit amare. Sequamur Paulum, qui post persecutionem non desiit pro Christo laborare. Sequamur & Matthæum, qui post telonii lucrationem non destitit evangelizare. Similiter & David prophetam, qui post peccata sua cinerem tanquam panem manducabat, & potum suum cum fletu miscebat; nec non Magdalenam, quæ lacrymis lavit maculas criminis. (e) Sciebant enim Dominum dixisse Ezech. decimo octavo: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius (f).

Multi Deum non orant, sed blasphemant.

Jer. 3. 5.

Exempla falconis, & arboris.

Ad poenitentiam adhortatio.

Exempla Petri, Pauli, Matthæi, David, Magdalenæ.

Ps. 101. 10.

Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 15. n. 1.

Ezech. 18. 21. ac seq.

4. Secundo nos movere debet illa sententia extrema, quam timere debemus, Leo rugiet, quis non timebit? Si omnia animalia sic timent rugitum Leonis, ut post illius rugitum continuo figant gressum, & trementia expectent sui regis imperium (g); quantus timor erit; dum rugiet Leo de tribu Juda, cujus vox concutiet universam terram, aperiet sepulcra omnia, suscitabit omnia corpora, suscitabit flumina, sive maria, ut omnes festinent audire illam districtam justitiam, & terribilem illam sententiam, a qua nemo appellare poterit, quam nullus poterit subterfugere, contra quam nemo poterit quicquam objicere? (h) Quid, ut Hieronymus dicit, tunc faciet virgula deserti, ubi concutietur cedrus libani? Si tunc justus vix salvabitur, ut dicit Apostolus Petrus, impius & peccator ubi parebit (i)? Item ut dicit idem: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos; & si originali mundo non pepercit, sed judicium, videlicet diluvium, induxit: quid fiet de illis, quorum jam judicium non cessat, & damnatio non dormitat? Arguit Apostolus a majori; nam magis videtur, quod deberet parcere Angelis nobilissimis Spiritibus, peccantibus solo motu cordis, quam hominibus usquequaque perversis; & magis originali mundo, quam mundo hominibus malis inveterato: ergo si illis non pepercit, sed sic dure punivit; quid facturus est nobis, qui nec abstinemus a peccatis, tantis edocti exemplis?

Secundum poenitentiæ motivum. Rugitus Leonis omnibus animalibus formidabilis.

Hieronymus L. 3. in Oseam super c. 11.

Quam terribilis dies extremi judicii.

Hieronymus, sive Beda in Dom. 2. Adv.

1. Petr. 4. 18.

2. Petr. 2. 4.

5. Ergo, Fratres mei, saltem ob timorem illius judicii, ubi non poterit quidquam abscondi, a quo nulla via poterit declinari, cui conscientia propria teste non poterit appellari; nunc poenitemini, primo corde dolentes: secundo ore confitentes: tertio vero opere satisfacientes. Nam & Salvator dicit: Nisi poenitentiam egeritis (k), omnes simul peribitis. O amentia summa! nunc non agere poenitentiam; quia post latam illam sententiam perit mundana ista substantia, nec potest homo impetrare unam modicam horam ad poenitentiam peragendam: ergo summa stul-

Luc. 13. 3. Tres poenitentiæ partes, corde dolere, ore confiteri, opere satisfacere.

Amentia summa nunc poenitentiam non agere.

(a) Vulg. pro *qua* habet *&*.
(b) Sequentia absunt a Vulg. sed habet Cod. noster Bernard. 40. & alter Biblioth. Ep. 58. Item Hugo Card. At Lyran. notat in marg. ut antiquam lectionem.
(c) Similia exempla de *falcone* videri possunt Serm. 1. de uno S. Confess. apud D. Bona.
(d) Apud ipsum quoque alibi pluries hæc phrasis.
(e) Prædicta quoque exempla apud eumdem cit. cap. 1. Soliloq.
(f) In Vulg. deest *amplius*.
(g) Pariter D. Bonav. Serm. 5. de una S. Virg. & Mar. Confer quoque cum ejus Serm. 5. de SS. Apost.
(h) De hoc plura cap. 3. Soliloq.
(i) Vulg. in plurali *parebunt*; sed in singulari *parebit* etiam antiquissimus Cod. noster Bernardin. 39.
(k) Vulg. *habueritis*; sed *egeritis* etiam Codd. Vercellen. Brixian. & Goth. apud Blanchin.

stultitia ista est, tempus ad pœnitentiam nobis datum convertere in peccatum. Unde dicitur contra unumquemque talem in Apocal. Dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere a fornicatione sua (a). Et Job vigesimo quarto: Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam. Tales enim, ut dicit Augustinus, quia nolunt pœnitere, cum possunt, infligitur eis, ut non possint, cum velint. (b) Unde narrat Gregorius, quod cum quidam prædives veniret ad mortem, & cum vidisset dæmones ad se intrantes, timens cœpit clamare ad Dominum: Domine da mihi inducias ad pœnitentiam usque mane. Qui tamen non meruit impetrare, quod a Deo petiit; sed per manus dæmonum imparatus de habitaculo suæ carnis evulsus fuit. Unde & dicitur in Vitis Patrum, quod stans quidam Pater ante portas cujusdam divitis, qui moriebatur, vidit equos nigros, & ascensores eorum nigros, habentes in manibus baculos igneos: cumque pervenissent ad domum, intraverunt cum festinatione; sed infirmus, dum eos vidit, voce magna clamare cœpit: Domine adjuva me. Cui dæmones: Nunc factus es memor Dei, quando tibi Sol obscuratus est; quare usque modo non quæsisti eum, dum adhuc tibi erat splendor diei? Nunc autem in hac hora non est tibi spes; neque amplius tibi consolatio esse potest, quia nobis datus es. (c)

Apocal. 2. 21.

Job 24. 23.

Augustinus L. 3. de Lib. Arb. c. 18. n. 52. ac etiam alibi. Gregorius L. 4. Dialogor. c. 38.

Exempla de non differenda pœnitentia.

In Vit. Patrum L. 6. Auctore Græco incerto, Interprete Joanne S. R. E. Subdiac. Libel. 3. n. 14.

6. Tertio nos movere debet ad pœnitentiam infernalis miseria, quam peccando meruimus. Stulta vero audacia non timere illam pœnam, cui omnis pœna comparata est sicut nulla. (d) Timet enim Elephas murem, timet Leo strepitum rotarum, & ignem, & Lupus lapidem; timet Gallus Vulpem, & Cervus mirabiliter Vulpis vocem; timet Homo Hominem, Miles Regem, & Latro Potestatem; & ita omnia timent mortem, quæ non occupat tempus unius horæ: & tu non times pœnam infernalem, quæ est pœnarum omnium maxima, & insuper est æternalis? Unde dicitur Apocal. secundo: In tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Maxima dicit; quia magna satis & dura est pœna in mortis articulo: major & durior in ultimo judicio; sed est maxima in inferno. (e) Tunc enim miseri, qui nolunt modo pœnitentiam agere, cogentur, velint nolint, pœnitentiam facere, sed sibi inutilem. Ideo dicitur Sapient. quinto de damnatis (f): Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes; irremediabiliter scilicet dolentes, non tamen proficientes, licet se affligentes cum ploratu, & ululatu multo (g); quia plures amaræ lacrymæ exibunt ab oculis unius damnati, quam sint guttæ totius maris: tamen nec ad modicum iram placare poterunt Judicis; & ubi modo una lacryma Judicem placat, tunc innumeræ lacrymæ non sedabunt.

Tertium pœnitentiæ motivum.

Apocal. 2. 22.

In inferno tribulatio maxima.

Sap. 5. 3.

Quot damnatorum lacrymæ, sed ad iram Divini Judicis placandam inutiles.

7. Ergo, Carissimi mei, nunc tempus est flendi; nunc tempus confitendi; nunc tempus satisfaciendi: quia tunc non est tempus nisi mercedem recipiendi. Operamini, dicit Dominus in Joan., donec dies est; veniet (h) autem (i) nox, quando nemo potest operari. Non solum igitur malum est non pœnitentiam agere; sed alios, ne pœnitentiam agant, impedire: sicut illi, qui filios suos a servitio Dei laborant abstrahere. Unde narrat Hieronymus, quod Prætextata nobilissima quædam Romana femina, jubente Viro suo Hymetio, qui erat patruus sanctæ Eustochii Virginis, vestem ipsius puellæ mutavit, & caput ejus jam diu a sancta Paula ma-

Nunc tempus flendi, confitendi, satisfaciendi.

Jo. 6. 27. ac 9. 4.

Quantum malum abstrahere a Dei servitio. *Hieronymus Epist. 107. al. 7. ad Lætam n. 5.* Exemplum Prætextatæ nobilissimæ feminæ Romanæ.

(a) *Unde omne tempus dat ad pœnitendum, non ad peccandum*, inquit etiam Comment. in Apocal. ibi.

(b) 4. Dist. 12. Par. 2. Dub. 4. *Sicut vult Augustinus de perfectione justitiæ hominis, quia homo noluit vitare peccatum, cum potuit, inflictum est ei non posse, cum velit.*

(c) Ita loc. cit. sed cum aliqua varietate quoad verba. Adeo certum est quod ait D. Bonav. Lib. 2. Phar. cap. 17. ex S. Augustino, sive potius ex Auctore Lib. de vera & falsa pœnit. cap. 17. *Conversio si contigerit in fine, desperandum non est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam justa conversio, timendum est de sero pœnitente.*

(d) Pariter Lib. 3. ejusd. Phar. cap. 50. ex eodem S. Aug. Lib. de cath. rud. cap. 22. in fin. & ex S. Isid. in Syn. cap. 1. ante med.

(e) *Maxima in inferno* dicitur quoque Comment. ejusdem D. Bonav. in Apocal. ibi.

(f) Itidem Comment. in Sap. ibi.

(g) Ibi.

(h) Vulg. *venit*; sed *veniet* etiam Comment. in Joan. ibi, nec non Cod. noster Bernard. 40. & alter Biblioth. Ep. 58. nec non Codd. Veron. & Brixian. apud Blanchin.

(i) Vulg. absque *autem*; sed *autem* quoque d. Cod. Brixian.

matre ejus neglectum, mundano more composuit, mutare volens Virginis animum, & Matris propositum. Cui eadem nocte apparuit Angelus in somnis facie terribili dicens: Tu ne ausa es Viri tui imperium præferre Christo? Tu caput Virginis Dei sanctæ sacrilegis manibus contrectasti? Sed ecce jam nunc arescent, ut sentias excruciata quid feceris, & sic mense quinto finito ad inferna ducaris. Et si in peccato, quod cœpisti, perseveraveris, filiis ac marito orbaberis. Et quia ipsa Angelica monita non servavit, dicit Hieronymus, quod omnia per ordinem sunt expleta, & seram pœnitentiam velox signavit interitus. (*a*) Non solum ergo nunc facienda nobis pœnitentia, sed & aliis est consulenda, & nulla ab ea subtrahenda est persona.

Hieronym. ibi.

Quartum pœnitentiæ motivum.

8. Quartum quod movere nos debet ad pœnitentiam est cœlestis gloria, a qua nos per culpam exclusi sumus. Nam qui perderet unum Castrum, libenter laborem assumeret, ut recuperare posset. Certe stultus esset, si negligeret, & si omisso modico labore tantum bonum perderet. Et si de Castro ita est, quid de Civitate fiet? Quid de Provincia? Quid ultra de toto Regno? O quantum Alexander Philippi Macedo laborem assumpsit, quam magnis periculis temporum, locorum, bellorum se exposuit? Quot genera montium sæpe vidit pro imperio obtinendo, cui tantum annis duodecim præfuit; immo, ut verius loquar, in quo conquirendo annis duodecim laboravit, quin per annum in eo quieverit? (*b*) Ergo si ita gloriosum esse dicitur pro imperio laborare terreno, quam gloriosum erit modicum laborare & pœnitentiam agere pro cœlesti Imperio, quod non duodecim annorum, sed annorum patet esse æternorum?

1. Mach. 1. 8.

Joseph. L. 11. Antiq. c. ult. Liv. L. 45. Just. L. 11. &c.

Adhortatio postrema ad pœnitentiam nulla mora peragendam.

9. Ergo, Fratres mei, si per culpam nostram gloriam illam amisimus, eam per pœnitentiam recuperemus. Unde dicitur Apocal. secundo: Memor esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Quis est, si cadit, quod si potest, non statim surgat? Igitur si ceciderimus per culpam, surgamus per pœnitentiam. Unde & dicebat Filius prodigus Lucæ quinto decimo: Surgam & ibo ad patrem meum. Nam & S. Ambrosius, dum Theodosium Imperatorem de peccato argueret, & ille objiceret, quod peccavit & David: Si secutus, inquit, es peccantem, sequere & pœnitentem. (*c*) Si peccasti, revertere. Quia benignus & misericors est, & præstabilis super malitia, convertimini ad Dominum Deum vestrum. Unde plura & majora contulit Filio prodigo post egressum, quam ante contulerat. Lege ejus Historiam, quia multum facit ad præsentem materiam. Nam & Matthæus, dum pœnam infernalem expavit, gloriam perditam repensavit; & ut illam effugeret, & hanc recuperaret, fortem pœnitentiam egit, & in fine morti se tradidit. Lege Historiam, & hic quæ inveneris, narra. Rogemus igitur &c.

Apocal. 2. 5.

Luc. 15. 18.

Ambrosius nihil veritus Theodosium Imp. arguere, atque ad pœnitentiam reducere.

Joel 2. 13.

Exemplum Filii prodigi, & Matthæi.

SERMO NONUS.

In Purificatione B. M. V.

1. *Impleti sunt dies purgationis Mariæ.* Rationabiliter posset hic quæri, quare Domina ipsa in summo mundissima voluit expurgari. Si enim secundum Philosophum nihil facit frustra inferior ista natura; (*d*) quanto magis Domina illa, Divina Sapientia illustrata, Christique Verbo superno conjuncta, nihil frustra est operata? Ergo cum esset mundissima, purgari voluit sine caussa quidem corporali; sed non sine caussa spirituali (*e*). Et ideo notandum, quod purgari

Luc. 2. 22.

Aristoteles L. 3. de anima contex. 41. Natura nihil facit frustra.

Divisio cum distinctione.

(*a*) Confer cum noviss. Edit. Veronen. propter variantes.

(*b*) Vide sis quid de eodem Alexandro ex Græcorum Historia referat ipsemet D. Bonav. Serm. 2. de S. Nicolao Episcopo.

(*c*) Serm. 1. de S. Ambrosio Episcopo: *Arguebat, nullum timendo, sicut patet in exemplo de Theodosio Imperatore, quem ab Ecclesiæ ingressu prohibuit, & de peccato, quod egerat, valde redarguit, & ad pœnitentiam asperis verbis induxit. Lege in Legenda totum; quia valde est notabile exemplum, & propter humilitatem Imperatoris ad pœnitendum, & propter constantiam Pastoris ad arguendum.* Vid. Ambr. Ep. 28. ad Theod. & in fun. Theod.

(*d*) Sic 2. Dist. 29. Art. 1. Q. 2. ad opp. 5. Vid. Plin. Nat. Hist. Lib. 22. in Procem.

(*e*) *Sine caussa corporali*, unde, ait Exposit. in Luc. ibi S. Bernardi verbis „Vere, o beata „Virgo, non habes caussam, nec tibi opus est „purificatione: sed nunquid Filio tuo opus „erat circumcisione? Unde potest dici, quod „dixit Assuerus: Non pro te, sed pro omni„bus hæc lex constituta est." Sed cum caussa spirituali, unde infra inibi subdit „Spiritua„liter autem notanda sunt tria &c."

gari voluit Virgo Davidica in repurgationis exemplum, fundamentum, & complementum. In complementum purgationis figuralis; ad fundamentum purgationis sacramentalis; & in exemplum purgationis spiritualis.

Dilatatio. B. V. M. purgari voluit in complementum purgationis figuralis. *Levit.* 12. 6.

2. Dico, quod primo purgari voluit in complementum purgationis figuralis, circa quam legitur Levitici duodecimo, ubi sic ait de Muliere purganda: Cum expleti fuerint dies purgationis suæ pro filio sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum. Constat enim, quod ille agnus purgare non poterat; quia ut dicitur ad Hebr. decimo: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Cujus ratio est, quia contraria solum contrariis expelluntur: unde visione removetur ab oculo cæcitas, & sanitate infirmitas. Cum igitur culpæ sit gratia ipsa opposita, sola gratia tolluntur peccata ab anima, scilicet a solo Deo, a quo per creationem est gratia. Quare sanguine quorumcunque brutorum non poterant purgari peccata: ergo quod agnus ille purgare diceretur, hoc ideo erat, quia Agnum verissimum figurabat, qui tollit peccata (*a*) mundi, id est, destruit. In illa ergo Muliere sola hanc figuram implevit, & finem illi legi imposuit, quæ verum Agnum immolavit.

Ad Hebr. 10. 4.

Jo. 1. 29.

Purgari voluit ad fundamentum purgationis sacramentalis. *Malach.* 3. 3. *&* *seq.*

3. Secundo purgari Virgo regia voluit ad fundamentum purgationis sacramentalis, de qua potest intelligi illud Malachiæ tertio: Sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi &c., & placebit Domino sacrificium Juda & Jerusalem &c. Per filios Levi Sacerdotes sacrificia offerentes intelliguntur, qui primo ipsi a Deo mundati mundant alios, conferendo Dominica Sacramenta, sicut Baptismum, & Pœnitentiam, Confirmationem, & Eucharistiam, quibus purgantur animæ a peccatis. (*b*) Hæc autem purgatio fit per illum Pontificem summum, de quo ad Hebr. primo loquens Apostolus dicit: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Et hanc purgationem fecit, quando se ipsum obtulit: quæ quidem purgatio consummata fuit in patibulo; sed hodie inchoata, quando Christus a Matre est oblatus in Templo, & Sanctuario. Quare Sacramentalis oblatio in oblatione hujus per Virginem facta, sumpsit exordium, & etiam fundamentum, in patibulo tamen consummandum.

Ad Hebr. 1. 3.

Purgari voluit in exemplum purgationis spiritualis.

4. Tertio Domina mundi purgari voluit, nos ad purgationem spiritualem reducens; quia animæ fide purgantur juxta illud quinto decimo Actor. Fide purificans corda eorum; a fide enim tanquam a fundamento incipit spiritualis purgatio, dum credit homo se non posse purgari nisi per gratiam Christi. Ergo quantumcunque quis peccet, nunquam a se purgando recedat, dum mundissimam Dominam videt purgari voluisse in nostrum exemplum. Unde de ea sic dicitur: *Impleti sunt dies purgationis Mariæ.* In quibus verbis describitur Regina Mundi, ut prudentissima in observantia temporis; ut humillima in observatione legis; & ut tota sanctissima in excellentia nominis. Quia cum omnia tempus habeant, & omnia fecerit Deus bona in tempore suo, sicut sunt exempli gratia in seminatione, in plantatione, in putatione; ideo Virgo Davidica, dum tempus observavit, prudentissimam se probavit; dum purificari voluit, se humillimam fore monstravit; & *Mariæ* definitione totam sanctissimam se ostendit. Hæc enim sunt in themate manifesta. Nam dum Maria stella maris, amarum mare, & Domina est interpretata (*c*), ostenditur fuisse sanctissima; cum stella maris fuerit in conversatione, amarum mare in Filii passione, & Domina in sua Assumptione. Ergo si volumus cum Domina nostra juxta modulum nostrum exaltari, necesse habemus ejus exemplo purgari; quo nos indigemus, quia quotidie Deum offendimus. Quis enim in

Act. 15. 9.

Divisio thematis, atque Reginæ Mundi descriptio, ut prudentissimæ, ut humillimæ, & ut sanctissimæ.

Eccle 3. 1. *ac* 11.

Mariæ interpretatio stella maris, amarum mare, & Domina.

(*a*) Vulg. *peccatum*; sed in plurali *peccata* Comment. in Joan. ibi, & alibi sæpe.

(*b*) De *Confirmatione* sic ait; quia purgat *per ablationem pusillitatis*, 4. Dist. 7. Art. 2. Q. 2. in concl. De *Eucharistia* autem; quia *liberat a culpa veniali, præservat a mortali, purgat aliquas reliquias*, ibi Dist. 12. Par. 2. Art. 1. Q. 2. in concl. & in Resp. ad 1. & 2. Item ibi Dist. 8. Par. 2. Art. 2. Q. 2. ubi ad opp. 1. referuntur illa verba Collectæ: *Purificent nos quæsumus Domine Sacramenta, quæ sumpsimus*. Et in Collect. ad fi. Miss. in Missali MS. Vat. *in remissionem peccatorum.*

(*c*) Sic Exposit. in capp. 1. & 2. S. Luc. De ipsa ut *Stella maris* Serm. 1. de B. V. M., ut *Domina* Lib. 1. Phar. cap. 5. & ut *amarum mare* 4. Dist. 20. Par. 2. Dub. 3. ubi dicitur: *Maria: amarum mare interpretatur*. Item supra Par. 1. in Meditat. sup. Salut. Angel. n. 12.

in lutum quotidie cadens, non se inde erigeret, & lavaret? At peccatum est fœtidius luto; ergo nos ab eo lavari debemus.

Pœnitentia Sacramentalis peccati purgamentum. Divisio alia cum distinctione, & dilatatione.

5. Peccati autem purgamentum est pœnitentiæ Sacramentum, eo quod pœnitentia cum sit ignea, sit instar maris amara, & sit dura atque aspera; omnia sic ipsa natura sunt purgativa. Nam quia ignea, purgat in corde; quia amara, purgat in corpore; sed quia dura & aspera, purgat in opere. Dico primo, quod pœnitentia virtus est purgativa cordis, eo quod sit ignea in natura. Nos enim videmus, quod ignis in suæ caliditatis virtute, dulciter, dum agit (sicut exemplum est in metallis) materiam ipsam remollit, & remolliendo liquefacit; & quod in ea est fœdum, dividit, & consumit, sicque eam a sordibus puram reddit. Quid enim aliud facit in auro, quod non corrumpit, nec minuit in valore, vel pretio, sed ipsum expurgat ab omni ultimo metallo? Ergo & pœnitentia cum virtute sit ignea, dum agit per igneam contritionem in animam, eam resolvit in lacrymas, sicque lavat in ea universa peccata. Unde de hac exponitur illud Numeror. trigesimo primo: Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & stannum, & plumbum, & omne quod transire potest per flammas, igne purgabitur. Quid per aurum, quod in mundo reddit hominem potentem, & altum, significatur, nisi peccatum superbiæ? Quid per argentum tam candidum, nisi peccatum vanæ gloriæ, nascens ex dono scientiæ? Quid per æs & ferrum diu durabile, nisi peccatum avaritiæ tam deplorabile? (a) Quid per stannum omnium metallorum conservativum ab igne (b), nisi peccatum gulæ, quo quis servatur in eo? (c) Quid autem per plumbum inficiens se tangentem, nisi peccatum luxuriæ, quod animam turpat, & carnem? (d) Omnia ista purgantur in igne pœnitentiæ. Nunquid non virtute caloris omnis fœditas removetur ab aere? Unde loca, in quibus fit sæpe ignis, consueverunt esse saluberrima, scilicet ignis expurgativi virtute. Et ex hac ipsa caussa, qua ipsa pœnitentia habet in se ignem latentem, scilicet Divini amoris, habet quoque caussam in cœlum levandi. Nam calor est, qui facit animalia crescere, omnes arbores se in sursum extendere, & vapores resolutos ex terra, vel aqua, facit in altum ascendere; ita quod quanto calor vapori perfunditur intimius, tanto vapor elevatur sublimius. Sic & pœnitentia, quanto plus in se habet de Divino calore, tanto plus habet in sublimiora loca levare. Ergo quanto magis est calida, tanto magis purgatio est. Unde per pœnitentiam lavanda sunt corda, juxta illud Isai. primo: Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum &c. (e)

Pœnitentia virtus purgativa, quia ignea.

Num. 31. 22. et seq.

Moralis expositio sex metallorum.

Omnia vitia igne pœnitentiæ purgantur.

Idque præstat igne Divini amoris.

Isa. 1. 16.

6. Secundo pœnitentia est virtus purgativa, quia corpori est amara, quamvis dulcescat, cum ejus utilitas repræsentata est. Amara enim, ut docetur in Medicina, magis sunt convenientia medicinæ, quam dulcia. (f) Unde dicit Hist. Nat. (g) quod arbor amygdalo-

Pœnitentia virtus purgativa, quia amara.

Amara, magis quam dulcia, medicinæ conveniunt.

Plinius Hist. Nat. L. 23. c. 8

(a) Comment. in Cap. 13. Apocal. num. 925. *Avaritia pestis est diuturnior, quia semper in senibus juvenescit*; & Part. 7. Breviloq. cap. 4. ,, Sicut mundus prius deletus est, & quodam ,, modo purgatus per elementum aquæ, quod ,, est frigidum contra ardorem & fœtorem luxuriæ: sic finalis mundus per ignem propter ,, refrigerium caritatis, & frigus malitiæ & ,, avaritiæ, quæ regnabunt in fine quasi in ,, ipsius mundi senectute. Quæ quia maximæ ,, sunt adhærentiæ, necesse est quod purgans ,, sit actionis intimæ, violentæ & acceleratæ: ,, quod non contingit reperiri in elemento ,, alio, quam in igne. Et ideo sicut factum ,, est aquarum inundatione diluvium; sic per ,, actionem ignis mundi sensibilis facies exuretur.“

(b) S. Isidorus Etym. Lib. 16. cap. 22. inter stanni proprietates refert, quod *alia quoque metalla ab igne defendit, & cum sit natura æris & ferri durissima, si absque stanno fuerit, uritur & crematur*. Est ergo *omnium metallorum conservativum ab igne*, ita videlicet ut conferventur in igne.

(c) Per gulam nanque quis in igne luxuriæ perseverans usque in finem, in igne inferni servatur.

(d) In anima *fax*, in carne *fœtor luxuriæ* est; de qua *fæce*, ac *fœtore luxuriæ* supra cit. loc. Breviloq. Et Ser. 4. Dom. 3. post Pentec.

(e) Serm. 1. de Dedic. Eccl.

(f) Serm. 2. de S. Agne. Virg. & Mart. *O utinam attenderent, quam utilis sit pœnitentia, licet modo videatur amara. Nam & videmus, quod amara medicina magis, quam dulcis est proficua.*

(g) In meo apographo pro *dicit Hist. Nat.* est *dicit Isidorus*: sed apud Isidorum nihil inveni simile eorum, quæ heic referuntur. Et *Isidorum* nequidem citat in præfato Serm. 2. sed ait idem S. Bonav. *Dicut Philosophi, quod amygdalus amara, plus quam dulcis valeat ad medicinam*,

Exempla amygdalorum, & aloes.

lorum amarorum est tota medicinalis in tantum, ut radix ejus elixata, & trita, maculas vultus purget, & tollat, & vulnera putrida mixto melle mundificet. (a) Sic & poenitentia, quia corpori est amara, habet vim celerius purgativam, & cum melle mixta, id est, ex dulcedine Divini amoris assumpta, est omnium spiritualium vulnerum medicina. Unde poenitentia & in aloe hepatica (b) est signata, quae etsi ex natura existens, amara sit ori, est tamen stomacho valde dulcis (c); sic & poenitentia, quae amara est corpori, valde tamen dulcis est menti: dum homo recogitat, quod poenitentia pigritiam ex flegmate, ex cholera iram, & tristitiam ex melancholia totam tollit, & purgat; vermes ventris, id est, vitia gulae mortificat; morbum arthriticam (d) operationem impedientem (e) sanat, & ab ipso liberat; visum ad spiritualia videnda clarificat; & omnes putredines, id est, detractiones, & alia oris mala ex toto mundificat. Ubi autem poenitentia non est, omnia vitia regnant. Unde dicitur in figura secundi Regum quarto, quod Isboseth dormiebat super stratum suum meridie, & ostiaria domus purgans triticum, obdormivit: ingressi sunt autem domum latrunculi (f), & percusserunt eum in inguine, & percutientes interfecerunt eum: Isboseth, qui ad praesens in strato suo dormit, est homo poenitens, in Domino per contemplationem quiescens. Ostiaria est poenitentia, quae est virtus redeuntium, primo separans a paleis vitiorum frumenta, id est, virorum virtutes, (g) & dona. Sed si haec virtus obdormiat, id est, negligens, & remissa fiat; latrunculi infernales subintrant, & animam enecant. Ergo non laxandum, vel remisse agendum in poenitentia, sed sollicite vigilandum in ea, ut sine fructu non pertranseat temporis ulla hora. Unde Dominus Joannis quinto decimo: Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, scilicet tradens igni (h); & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, id est, per poenitentiam (i), ut fructum plus afferat. Si autem nimis poenitentiae amaritudo deprimat, vulnera Domini intuere. (k) Sic fidelis Miles, ut ait Bernardus, vulnera sua non sentit, dum benigni Ducis vulnera intuetur. (l) Unde fac, sicut docet Arist. facere plantarum cultores; dum enim amygdalus fert fructus amaros, si clavis eam perforaveris in radice, arbor amara vertetur in dulcem (m). Sic & tu dum sentis afflictiones, fige tibi Christi clavos in corde, & totum vertetur in dulce. Gregorius: Si passio Domini ad memoriam revocetur, nihil tam durum, quin aequo animo toleretur. (n)

Ubi poenitentia non est, omnia vitia regnant.

2. Reg. 4. 5. & seqq.

Jo. 15. 2.

Bernardus Ser. 61. super Cant. n. 7. ac 8. Miles fidelis vulnera sua non sentit, dum benigni Ducis vulnera intuetur.

Aristoteles de plant. L. 1. c. 3. Aliud exemplum amygdali.

Gregorius.

Si passio Domini ad memoriam revocetur, nihil tam durum, quin aequo animo toleretur.

7. Tertio poenitentia est scelerum purgativa, quia dura & aspera propter satisfactionem impositam. Nos enim vide-

nam, nec in ea arbore est aliquid invenire, quod miro modo non conveniat medicinae. Sic poenitentia videtur amara, sed multae est dulcedinis adductiva &c.

(a) Similia legere est apud Plinium Hist. Nat. Lib. 23. cap. 4. & cap. 8. nec non apud Vincentium Bellovacen. Spec. Natural. L. 14. cap. 4. & seqq.

(b) De *aloe hepatica* Nicol. Lemery. *Trattato universale delle Droghe semplici* pag. m. 11. col. 2. verbo *Aloè*.

(c) Sive valde utilis; nam inquit Castor Durante in Herbario verbo *Aloe: Digerit & stomacho prodest &c.* Idipsum testatur Petr. Andr. Matthiolius in 3. Lib. Dioscor. cap. 23. Et ante istos Plin. Hist. Nat. L. 27. cap. 4.

(d) In meo apographo *arteriticam*.

(e) De *arterico morbo*, qui *ab articulorum passione vocabulum sumpsit*, Isidor. Etym. Lib. 4. cap. 7. Item de *arthritico*, & *arthritide*, sive eodem morbo articulari, Cic. Poeto, L. 9. Epist. 23. Fam. & L. 1. Attic. Ep. 5. *Arthritis* mentionem quoque facit Prudent. Romani passio. v. 495.

(f) Nempe Baana, & Rechab frater ejus, filii Remmon Berothitae de filiis Beniamin Principes latronum, de quibus ibi ver. 2. Vulg. *latenter*. At heic D. Bonav. in referendo Divinae Scripturae textu usus est compendio.

(g) Cic. 2. Tusc. 18. *appellata est a viro virtus*. Item ipsemet S. Bonav. Serm. 1. de uno S. Confess. *Vir dicit virilitatem, & a virtute nomen accipit:*

(h) Comment. in Jo. Evang. ibi.

(i) Ibi.

(k) Ita prope fin. cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(l) D. ipse Bonav. Serm. 2. de S. Andr. Apost. nec non Serm. 4. de uno Martyr. nec non infra Serm. sing. de Corpore Christi num. 19.

(m) Plinius Histor. Nat. Lib. 17. cap. 27. id ipsum testatur. Item Theophrastus Lib. 2. de Plant. cap. 8. Palladius L. 2. de Agricultura, sive de re rustica, Vincentius Bellovacensis in supradicto Spec. Nat. Lib. 14. cap. 4. Matthiolius in L. 1. Dioscorid. cap. 140. ex Theophrasto & Plinio. Castor Durantus in Herbar. pag. m. 260. Vide sis apud ipsum S. Bonav. Serm. de S. Petr. ad Vincu.

(n) Apud ipsummet S. Bonav. Ser. de Exaltat. S. Cruc. *Bernard.*; sed pro *Bernard.* legendum *Gregor.* ut adnotavimus in Vite Myst. cap. 44. num. 154. in not. a.

Pœnitentia virtus purgativa, quia dura & aspera.

Exempla arenæ, furfuris, limæ, rotæ fabrilis, & pumicis.

videmus ad sensum, quod omnia dura & aspera habent vim aliquam purgativam. Unde arena, quia aspera est, & dura, purgantur omnia vasa metallica, & lignea, & furfure asperso purgantur a rubigine arma. Item lima, & rota fabrili, quæ aspera est, & dura, subtiliantur (a) gladii, vomeres, & falculæ; & pumice aspersa (b) superflua removentur. Itaque pœnitentia, quantum ad satisfactionem condignam (c) aspera peccatoribus esse videtur, & dura; & ideo sponte cum fervore suscepta, & in patientia tolerata, est peccatorum omnium abstersiva. Unde de talibus dicitur in Canonica Jacobi: Emundate manus, peccatores, purgate corda vestra (d) duplices animo. Per manus in sacra Scriptura intelliguntur opera, eo quod quasi manibus omnia operamur, quæ per pœnitentiam sunt peragenda. Sed prudenter Apostolus mundationibus manuum adjungit purgationem cordium; quia si non fuerint munda corda, non possunt omnia esse munda. Cujus ratio potest esse; quia opera omnia sunt, & procedunt a corde sicut rivuli procedunt a fonte (e), & sicut rami exeunt a radice. Non enim quis movet manum, nisi ad cordis imperium; quia cor est totius corporis motus, & vitæ principium (f). Ergo sicut rivuli nequeunt esse mundi, si a fonte immundo descendunt, & rami nequeunt esse sani, si a corrupta radice processerint; quia secundum Apostolum si radix sancta, & rami, id est, qualis radix tales & rami: sic opera non sunt munda, quæ a corde imperantur immundo. Ergo si quis vult, ut sua opera sint munda, purgare studeat prius corda; ne cordibus non purgatis frustra laboretur in cæteris.

Aspera & dura a peccatoribus pœnitentia peragenda.

Jac. 4. 8.

Gregorius Moral. L. 6 c. 37. n. 61. ac alibi sæpe.

Per manus in sacra Scriptura opera intelliguntur.

Cor primum vitæ principium.

Similitudines rivulorum, & ramorum.

Ad Rom. 11. 16.

8. Itaque verissima illa ratione concluditur, quod pœnitentia dura & aspera purgantur peccata; nam constat, quod culpa metitur pœnam, & secundum mensuram delicti (g) erit & plagarum modus. Ergo est satisfactio facienda per pœnalia opera (h), non autem per dulcia; ergo per dura & aspera. Unde pœnitentia potest esse significata in auro, quod coctum & ignitus admissum in tantum malorum humorum est corrosivum, & purgativum, ut demum servet a lepra, aut eam palliet (i); & hoc facere ratione multæ asperitatis. Nam & nitrum (k), quia durum & asperum removet sordes a facie, & maculas tollit a veste. Igitur omnes illi sua probantur laborare stultitia, qui quærentes pœnitentia delere peccata, quærunt levia sibi imponi, non gravia, cum talia non sint multum satisfacientia. Non sunt tamen illi absque pœnitentia repellendi, qui ad condignam pœnitentiam postea possunt induci; sed est eis aliquid imponendum, quo paulatim assuescant ad bonum (l). Nam & narratur de quodam, qui cum con-

Deut. 25. 2.

Exemplum auri, & nitri.

Quanta sit stultitia illorum, qui quærunt levia, non gravia, sibi imponi ad satisfactionem suorum peccatorum.

(a) Verbum *subtiliantur* est etiam apud S. Bona. Breviloq. par. 7. cap. 4.

(b) *Pumex* gen. fœm. reperitur quoque apud Catull. Carm. 1. *Cui dono lepidum novum libellum arida modo pumice expolitum Corneli?*

(c) Sive *ad fructum dignum pœnitentiæ, ut competit merito peccati; quia qui plus peccavit, ampliora debet pati, ut Gregorius determinat in Homilia*. Ita D. Bona. 4. Dist. 16. Par. 1. Dub. 14.

(d) Vulg. *purificate corda* absque *vestra*; sed ut supra idem S. Bona. Serm. 4. de SS. Apost.

(e) Eod. Serm. 4. ita exponit quod sic *dicitur in Canonica Jacobi* „ Quasi dicat: Si manus, „ id est, opera vultis esse munda, studete prius „ purificare corda, quæ sunt fontalia operum „ nostrorum principia: “ Vid. quoque ejus Serm. 2. de S. Agne, V. & M.

(f) Eod. Serm. 2. de S. Agne. ac Ser. 2. de S. Laurent. nec non Ser. 2. de uno S. Confess. Item Ser. sive Collat. 2. in Hexaem. atque in 3. Dist. 13. Ar. 2. Q. 3. ad 1. ubi tamen circa hoc punctum discordantes refert Philosophos. Item S. Tho. 1. 2. Q. 17. Ar. 9. ad 2. Quibus præluxit Aristot. L. 2. de gener. anim. c. 2. & L. 3. de partibus anim. c. 6. Vid. P. Hieronymum Florentinium de Hominibus dubiis seu de Abortivis baptizandis cum notis P. Deodati a Cuneo pag. 245. & seqq. Edit. Ven. 1760. Sed de hoc rursum infra Ser. 11. de S. Franc. n. 9.

(g) Vulg. *pro mensura peccati*; sed *secundum mensuram delicti* ipsemet B. Bona. 4. Dist. 20. Par. 2. Art. 1. Q. 2. ad opp. 2.

(h) Sic in cit. 4. Dist. 15. Ar. 1. Q. 3. in concl.

(i) Ser. 1. de S. Laurent. inquit de auro, quod *virtutem habet confortativam, & superfluorum omnium in corde corrosivam: unde valet plurimum contra lepram, & contra passionem cardiacam. Lepra enim vel præservat, vel tale retardat, vel saltem eam palliat & occultat*: Porro de *cardiaco morbo* facto ab acri humore ventriculi Cel. L. 3. c. 19. Plin. L. 23. c. 1. Juven. Sat. 5. v. 32.

(k) Al. *vitrum*.

(l) Sic agit ille *Sacerdos*, de quo loquitur ipsemet D. Bona. in 4. Dist. 16. Par. 1. Dub. 6. qui scilicet *condignam pœnitentiam non imponit, attendens fragilitatem peccatoris*; illam, inquam, *pœnitentiam condignam* a Canonibus pœnitentialibus statutam, de qua idem ait ibi Dist. 20. par. 2. Dub. 3. *Hæc omnibus non est imponenda, sed tamen insinuanda, ut recognoscant quam gravis est culpa*.

confessus fuisset sua peccata, dixit Sacerdoti, pœnitentiam illi imponere volenti: Domine non valeo jejunare propter corporis debilitatem; non possum eleemosynas facere propter nimiam paupertatem; nec scio orare propter desuetudinem. Cumque pœnitentiam omnem refugeret, Sacerdos, ut eum induceret ad aliquid faciendum, quod impossibile illi esset, & ut sic ad aliquid possibile revocaret, ad eum sic ait: Accipe hunc cadum, & imple illum aqua, quam inveneris conscendere in montana; quia tunc erunt tibi dimissa peccata, cum ad me reversus fueris cum hac aqua. Cumque plurimum in quærendo aquam hanc laborasset, & invenire non posset; tunc adeo copiose, & amare flere cœpit, quod una de ejus lacrymis in cadum cecidit, & Divina operante clementia illum usque ad summum implevit: sicque cum cado ad Presbyterum rediit, & quid acciderit indicavit. Cui Sacerdos ait: Vere hæc illa aqua fuit, quæ in montem ascendit; & ideo scias tibi omnia esse dimissa peccata. (a) Rogemus &c.

Exemplum Confessarii imponentis pœnitentiam impossibilem, ut sic ad possibilem confitentem induceret.

SERMO DECIMUS.

In Translatione S. Francisci.

Ad Hebr. 11. 5.

1. *Ante translationem testimonium habuit placuisse Deo.* Venerabilis vir Franciscus corde, ore, & opere, tribus vicibus potest dici fuisse translatus. Primo a culpa ad gratiam; & hæc fuit Translatio spiritualis. Secundo a miseria mundana ad gloriam; & hæc fuit Translatio æternalis. Tertio vero ab una Ecclesia ad aliam; & hæc fuit Translatio corporalis. Ergo Translatio prima a culpa ad gratiam, & ideo spiritualis, & gratiosa. Et de hac intelligitur illud Joan. in Canonica prima sua: Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam (b), quoniam diligimus fratres. Caritas enim fraterna (c) transtulit hunc Sanctum Virum a statu culpæ ad statum altissimæ gratiæ. Secunda Translatio est a miseria mundana ad gloriam, & ideo æternalis, & gloriosa (d). Et de hac Sapient. quarto sic habetur: Placens Deo factus (e) dilectus, & vivens inter peccatores translatus est. (f) Translatio vero tertia, qua ab una Ecclesia portatur ad aliam, & dicta est corporalis, eo quod illius caro & ossa ad superiorem translata sunt Ecclesiam (g); poterat enim dicere Pater sanctus illud Gen. ultimo: Transportate hinc ossa mea (h). Nam consuetudo hæc transferendi corpora est antiqua, sicut Patriarcharum quorumdam probant exempla; (i) & procedens ex Divina dispensatione ad Sanctorum gloriam, quorum corpora sæpe inventa sunt integra, & tanto aliquando odore fragrantia, quasi essent aromatibus plena. Et hoc ad fidem faciendam, & firmandam, & illorum destruendum errorem, qui propter verba philosophantium, immo errantium Paganorum, dicunt illa corpora non esse Sanctorum; & ut insimul advertamus per illa, quæ fiunt, inde miracula, quod si tanta est gloria corporum mortuorum, quanta in cœlis erit gloria animorum. Ergo quid mirum, si Sanctorum corpora transferuntur, cum ad augmentum bonitatis fructuum vites transferantur, & arbores, ut sic silvestres transeant in hortenses? Quædam vero animalia non sine utili quidem caussa, secundum diversitatem temporum, mutant loca, sicut Ciconiarum, & Hirundinum probant exempla. (k)

Triplex S. Francisci Translatio.

Prima Translatio ejus spiritualis a culpa ad gratiam.

1. Jo. 3. 14.

Secunda Translatio ejus æternalis a miseria ad gloriam.

Sap. 4. 10.

Tertia Translatio ejus corporalis ab una Ecclesia ad aliam.

Gen. 50. 24.

Exempla Ciconiarum & Hirundinum.

2. Ergo modo consimili ad majorem Patris sanctissimi gloriæ cumulum est corpus ejus translatum, quia erat Christi

(a) Vid. circa prædicta Prodr. col. 133. ac seq. nec non Lib. 2. Phar. cap. 20.

(b) *De morte, scilicet culpæ ad vitam gratiæ*, Exposit. in cap. 4. Sap.

(c) De qua nimirum idem D. Bona. in Leg. ma. S. Franc. cap. 1. nec non in Leg. min. de Conversi. ejus Lect. 2.

(d) In cit. cap. 4. Sap.

(e) Vulg. addit *est*; sed absque *est*, idem D. Bona. d. Exposit. in cap. 4. Sap. Item duo nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40. ac tertius Epis. Biblioth. Trident. 58.

(f) In ead. Exposit. *Translatus est de exilio hujus mundi ad patriam cælestem, de morte ad vitam, de certamine ad coronam.*

(g) In d. Legen. ma. cap. 15. *Anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, convenientibus Fratribus ad Capitulum generale Assisii celebratum, ad Basilicam in honorem ipsius constructam, corpus illud Domino dedicatum* 8. *Kalendas Junii translatum est.*

(h) Vulg. *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto.* Et Exo. 13. 19. *Efferte ossa mea hinc vobiscum.*

(i) Puta Jacob, Joseph &c. de quibus Gen. 50. 13. ac 24. Exo. 13. 19. & Act. 7. 16.

(k) Alia *Ciconiarum & Hirundinum exempla* in Sermonibus aliis D. Bona. producuntur.

sti Stigmatibus insignitum, & miro fragrabat odore aromatum diversorum. Unde pro eo bene dictum est & assumptum verbum in themate prælibatum: *Ante translationem testimonium habuit placuisse Deo*. In quo quidem verbo, secundum quod convenit præsenti Translationi, ex proposito nota apertissime duo. Et primo commendatur ex parte sanctitatis in vita, quæ coram Deo fulsit in animo. Secundo vero ex parte claritatis in fama, quæ coram mundo claruit, & miratur in sepulcro. Notatur ergo sanctitas in vita, quæ coram Deo fulsit interius, quando dicit: *testimonium habuit placuisse Deo*. Notatur & claritas famæ, quæ mundo fulsit exterius, cum subjungit: *Ante translationem*. Ante fuit Sanctus; sed postea translatus, mirabilibus succedentibus signis in tantum factus est Sanctus mundo famosus, ut omnes gentes currant ad ejus tumulum. Est igitur sub brevitate notandum ad præsens, hunc Virum sanctissimum, & venerandum, triplex habuisse sanctæ vitæ testimonium. Et primum fuit revelationis internæ in peccatorum remissione. Secundum fuit sanctitatis externæ in Divinorum consiliorum impletione. Tertium fuit majestatis æternæ in miraculorum patratione.

Divisio thematis.

Distinctio.

3. Dico, quod primum testimonium, quod habuit venerabilis vir Franciscus, in nullo dubium, vel suspectum, sed sanctitatis omnino certum signum, nunquam Sanctis in mundo concessum, fuit revelationis, sive inspirationis internæ in remissione omnium peccatorum usque ad quadrantem novissimum, id est, usque ad peccatum quodcunque parvissimum. (a) Cum enim nemo Sanctorum sit, qui non peccet (b), nec qui sub certitudine noverit, utrum amore, an odio dignus sit, sicut sacra clamat Scriptura, & multa probant Sanctorum exempla; quæ digne possit exprimere lingua, quanta fuerit gratia, quæ ex dispositione Sanctissimi Viri, illius animam ab omni expurgavit macula peccatorum? De hoc enim testimonio, quod sibi est redditum interius, in conscientia poterat dicere Vir Sanctus cum Sancto Apostolo: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Quid hoc testimonio patuit Francisco sublimius, vitæque sanctissimæ certius? Nisi enim hoc testimonium esset certissimum, non esset in eo secundum Apostolum gloriandum. Nam constat Deum culpam delere per gratiam tanquam per formam culpæ oppositam (c). Est enim natura oppositorum unum a subjecto expelli per alterum, ut album per nigrum, & e contrario nigrum per album. At gratia est directe culpæ opposita; quare non fit expulsio culpæ ab anima, nisi per gratiam de supernis infusam (d). Igitur nisi summa non expellit ab anima omnem venialem culpam; quia non est culpæ tali directe opposita, quandoquidem cum ea stare potest in anima. (e) Quare omnem culpam tam mortalem, quam venialem ab anima pellere est officium gratiæ consummatæ, & summe perfectæ. Quapropter dum venerabilis vir Franciscus remissionem culparum omnium minimarum accepit, perfectam gratiam habuit. Exemplum de albedine (f), quæ si subjecto diminuta adveniat, medium colorem generat; sed si albedo omnimoda subjectum informat, omnem nigredinem procul pulsat: quia subjectum perfecte album nihil nigredinis habet admixtum. Et constat, quod Vir iste sanctissimus, quasi in suo principio talis fuit. (g) Qualis igitur putas in medio, qualis & in situ ultimo extiterit, jam consignatus Christi Stigmatibus gloriosis? (h) Cum ergo in perfectione tam summa eum sequi plenissime non possimus; saltem, carissimi, toto corde venerari debemus, ut sic apud De-

Dilatatio primi testimonii de sanctitate D. Francisci in vita.

Revelationem habuit de peccatorum facta sibi remissione.

Eccle 9. 1.

2. ad Cor. 1. 12.

Non fit expulsio culpæ, nisi per gratiam infusam.

Omnem culpam mortalem ac venialem ab anima pellere munus est gratiæ consummatæ.

Exemplum de albedine.

(a) Idem D. Bona, cap. 3. Legen. ma. ad med. *Quadam die dum in quodam solitario loco annos suos in amaritudine recogitans deploraret, sancti Spiritus in eum superveniente lætitia, certificatus est de remissione plenaria omnium delictorum*.

(b) Ser. 2. de S. Agne. nec non in 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 1. ad 3. ubi B. V. M. excipitur. Vide supra Ser. 4. de B. V. M. sub num. 4.

(c) 2. Dist. 26. Art. 1. Q. 1. ac seqq.

(d) Breviloq. par. 5. cap. 3. inter cætera ad justificationem requisita exigitur ab ipsommet D. Bona. *infusio gratiæ, expulsio culpæ*. Unde elicit: *Expellitur ergo culpa a Dei dono, non a libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio*.

(e) In eodem Breviloq. part. 3. cap. 8.

(f) Hanc in exemplum adducit, ut *omnium colorum principium*, etiam Serm. 2. de S. Agnete V. & M.

(g) In Legen. ma. cap. 3.

(h) In ead. cap. 23.

Deum patronum & advocatum ad obtinendam gratiam habeamus.

Dilatatio secundi testimonii.

4. Secundum testimonium S. Patris ad probandum, quod valde Christo placuerit, fuit sanctitatis externæ in observantia quidem perfecta Divinorum omnium consiliorum. Nullus enim post Apostolos legitur Christi Evangelium ad literam promisisse, & sic ad liquidum observasse, ut non permitteret apicem unum, vel jota transire, ut venerabilis iste Sanctus (a). Constat enim, quod hominem facit esse perfectum Divinorum observantia mandatorum cum additione consiliorum, juxta illud Dominicum dictum: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, (b) & da pauperibus. Sed quis tunc renuntiavit propriæ voluntati, quis etiam appetitui corporali, ut hic homo Dei? Ergo ipsum fuisse Apostolicum Virum (c) Apostolorum constantia, a Deo missum in mundum ad Evangelium prædicandum, oblivioni quasi jam traditum, nulli debet verti in dubium. Unde vere dicere potuit illud Evangelicum verbum: Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Ergo quia sic est; ad quid indignantur quidam invidia concitati, si eos Franciscum contingat audire sedem cum Apostolis accepisse? Nunquid non cum Apostolis eandem regulam, & vitam servavit? (d) Ergo si socius fuit in vita, & regula; socius est & in gloria. Si socius fuit in meritis; quare negas eum esse parem in præmiis? Dic invide unum solum: quare Franciscum non credis esse parem Apostolis? Si quia cum Christo non fuit, ex hoc meriti probatur fuisse majoris, juxta testimonium veritatis, quando Thomæ sic ait: Quia vidisti me Thoma credidisti; beati qui non viderunt, & crediderunt. Item si duodecim illi tantum sunt in superioribus sedibus, ubi Paulus, quem paris meriti (e) cum Petro dicit fuisse Gregorius? (f) Ubi est etiam quod cantat Ecclesia, quod par Apostolis est Martinus? (g) Concordant enim omnes Sancti, quod non solum illi duodecim sedebunt in sedibus judicantium; sed etiam omnes Viri perfecti, qui contempserunt consimili modo mundum. (h) Sed quis sic, ut Franciscus mundum cum fervore contempsit? Confiteamur ergo secure Virum hunc Evangelicum accepisse Apostolicum thronum, sicut apertis revelationibus est probatum, una quarum est apud Venetias, altera apud Senas, & tertia postea revelatio a Viro sanctissimo (i) visa de illa sede al-

Quid faciat hominem esse perfectum.

Matth. 19. 21.

Jo. 5. 36.

Jo. 20. 29.

S. Paulus paris cum S. Petro meriti. *Gregorius*.

S. Martinus Apostolis par.

Omnes Viri perfecti, qui mundum instar Apostolorum contempserunt, in postremo judicio sessuri cum Christo judices.

(a) In Reg. S. P. Franc. cap. 1. ejusque Exposit. ipsiusmet D. Bona. Item in Offic. ejusdem S. P. Franc. ad primas Vesp. Antiph. 4. *Franciscus Evangelicum nec apicem vel unicum transgreditur, nec jota.*

(b) Sic D. Bona. in Legen. ma. cap. 3. ac in Apol. pauper. tert. respons. prima partic. art. 1. &c. sed Vulg. *vade, vende, quæ habes.*

(c) In prim. Vesp. Festi & Offic. S. P. F. Antiph. 1. dicitur *totus Apostolicus*.

(d) S. Bernardin. ad fin. Serm. 3. de Stigmat. B. Franc. *perfectionem Evangelii perfecte servavit*. Et cap. 1. Reg. traditæ a S. P. F. *Regula & vita Fratrum Minorum hæc est Sanctissimi Domini nostri Jesu Christi S. Evangelium observare* &c.

(e) *Paris meriti* quidem, non vero dignitatis; quia *Petrus primus erat in Apostolatus culmine*, ut ait idem Greg. in Ezech. Lib. 2. Hom. 6. num. 9. adeoque in hoc Paulus Petro impar.

(f) In Libro Sacramentorum S. Gregorii in Vigilia SS. Petri & Pauli IV. Kal. Jul. Ad matutinos, sive Ad Vigilias in nocte, lego: „ Deus qui Ecclesiam tuam Apostoli tui Petri „ fide & nomine consecrasti; quique Beatum „ illi Paulum ad prædicandum Gentibus glo„ riam tuam sociare dignatus es &c. “ Sed & a S. Chrysostomo Hom. 8. De Laudibus S. Pauli dicitur *Paulus alter Petrus de cœlo vocatus ad Evangelium*.

(g) Nunc *Ecclesia cantat* in Offic. de ipso Respons. 1. Noct. 1. *Hic est Martinus electus Dei Pontifex, cui Dominus post Apostolos tantam gratiam conferre dignatus est* &c. Sed in vetusto Codice, quem allegat vir Clariss. D. Joannes Chrysostomus Trombelli Canonicor. Regular. Ex-Generalis & S. Salvatoris Bononiæ Abbas in Ordine Officiorum Ecclesiæ Senensis composito ab Oderico ejusdem Ecclesiæ Canonico an. 1213. nunc primum ab ipso edito, & adnotationibus illustrato, ac vindicato, mihique ab eodem summa liberalitate donato, num. 424. ac pag. 382. nota *a* sic lego „ In vetusto Codice, „ quem nostra servat Bibliotheca, extat Hym„ nus, qui ad hunc modum incipit:

„ *Martine par Apostolis*,
„ *Festum colentes tu fove*. “

Sic ibi ad illa verba d. Ordinis Officiorum: *Par Apostolis dicitur in Officio*.

(h) Sic inter Sanctos D. Gregorius in Ezech. Lib. 1. Hom. 2. num. 17. ac seq. nec non ipsemet S. P. F. dixit de Fratre pauperculo, referente D. Bona. in ejus Legen. ma. cap. 8. post init. *Hic pariet in judicio plurimos; quia quos privatis orationibus convertit ad Christum, suæ gloriæ tunc judex ascribet*.

(i) In Legen. ma. cap. 6. vocat *virum virtutis & devotionis præcipua*. Quod autem hic non fuerit *Fr. Pacificus*, sed *Frater de Marignano*, ex Serm. mox seq. patebit.

Visio sedis altissimæ in Cœlis humillimo S. Francisco servata.

altissima quæ ornatior, & ceteris dignior videbatur, & quæ Francisco humillimo servabatur (a). Non ergo æmuli torqueantur invidia; sed dicant, si possunt, auctoritatem unam solam sententiæ nostræ contrariam; quare hic homo a Deo electus, a Deo ad prædicandum missus (b), cum Apostolus fuerit Christi in merito (c), Apostolus non debeat esse in præmio. Ergo ex Ægypto volentes exire, secure hunc sequantur (d), in quo apparent Divina Stigmata clara luce (e). Sic enim dicitur cuilibet nostrum per Dominum in Mat-

(a) Eod. Serm. de d. *sede altissima*, quam in cit. Legen. ma. ibi appellat *sedem præ cæteris digniorem, pretiosis ornatam lapidibus, & omni gloria refulgentem.*

(b) In d. Legen. ma. cap. 12.

(c) *Apostolorum vestigia imitatus* dicitur in Bulla Greg. IX. apud Wadding. ad an. 1230. sub num. 2.

(d) In fine sæpe d. Leg. ma. *Secure jam te sequantur, qui exeunt ex Ægypto* &c. Item *secure hunc sequantur, qui ex Ægypto exeunt* &c. itidem in fine Leg. mi.

(e) In Hym. *Decus morum* ad secund. Vesp. Diei Fest. S. P. Fr.

Hunc sequantur, huic jungantur,
Qui ex Ægypto exeunt;
In quo duce, clara luce,
Vexilla Regis prodeunt.

In hac *clara luce* plane caligavit oculus Itali cujusdam, qui auctor est Libri, cui titulus: *Reflessioni d' un Italiano sopra la Chiesa in Generale, sopra il Clero si Regolare che Secolare, sopra i Vescovi, ed i Pontefici Romani, e sopra i Diritti Ecclesiastici de' Principi. In Borgo Francone. MDCCLXVIII.* Nanque pag. 153. alto supercilio contemptis Romanorum Pontificum Bullis, quibus mysterium sacrorum Stigmatum S. P. Francisci comprobarunt, ac etiam Festo honestandum sanxerunt, eo ausus prorupit, ut minime veritus fuerit illud nuncupare *solenne, ed indegna favola, sfacciata impostura*. Et quia blasphemiam hanc nulla veri specie colorare poterat, ut credibilem redderet; pro colore jusjurandum, ne dicam perjurium, adjecit, dum scribens ad nescio quam Excellentiam ita protestatur „ Posso assicurarla, che nello eseguire i suoi co„ mandi io a niun' altra cosa ho avuto riguar„ do, che unicamente alla verita. Iddio mi sia „ testimonio, e se mento, punitore severo, „ che nella composizione di quest' Opera da „ niuna malvagia passione sono stato sospinto, „ e strascinato giammai a dire cosa, che io „ giudicassi lontana dal vero, od a piantare „ alcuna proposizione, che non avessi prima „ da ogni lato a tutto mio potere accurata„ mente esaminata. “ Proh Itali fidem sublestam, & omnino nullam, & in veritatis venditatione plusquam Thrasonicam sine teste confidentiam! Credat enim Judæus apella ipsum rem hanc melius quam laudatos Pontifices discussisse; plusque ipsis summis Ecclesiæ universæ Pastoribus fuisse pravis passionibus vacuum; ejus unius recentiorisque fidem juratam multo prævalere juratæ fidei plurimorum, coævorum, oculatorum, sanctorumque, ac omni fide dignorum; adcuratius quoque veritatem investigasse, quam S. Bonaventuram in Leg. ma. S. Franc. cap. 13. *De Stigmatibus sacris* in hæc verba loquentem „ Viderunt, dum viveret, Fratres pluri„ mi, qui licet essent propter sanctitatem præ„ cipuam fide digni, tamen ad omne dubium „ amovendum, sic esse, ac se vidisse tactis sa„ crosanctis juraverunt. Viderunt etiam ex fa„ miliaritate, quam cum Viro sancto habebant „ aliqui Cardinales, laudes Sacrorum Stigma„ tum, prosis, hymnis, & antiphonis, quas „ ad ipsius ediderunt honorem, veraciter inse„ rentes, qui tam verbo, quam scripto perhi„ buerunt testimonium veritati. Summus etiam „ Pontifex Dominus Alexander cum populo „ prædicaret coram multis Fratribus, & me „ ipso, affirmavit se dum Sanctus viveret, „ Stigmata illa sacra suis oculis conspexis„ se. Viderunt in morte plusquam quin„ quaginta Fratres, Virgoque Deo devotissima „ Clara cum cæteris Sororibus suis, & Sæculares „ innumeri, ex quibus, quemadmodum suo lo„ co dicetur (*infra, ubi* De miraculis ipsius post „ mortem, & primo, De virtute sacrorum „ Stigmatum) quam plurimi & osculati sunt „ ex devotionis affectu, & contrectaverunt „ manibus ad testimonii firmitatem. “ Nunquid ergo impostores omnes isti videntes, pariterque syscophanta Lucas Tudensis Episcopus Hispanus, qui ad secundum vel tertium annum a Francisci morte scriptum de hoc ipso reliquit L. 3. cap. 14. & 15. longe locupletissimum testimonium, adducens vel ipse in horum Stigmatum confirmationem tunc vivos omnis generis homines oculatos testes, & plagarum contrectatores, solus autem e contrario veritatis inquisitor novitius Italus? Ipse præterea adeo *solemnis & indignæ fabulæ, & impudentis imposturæ* propagator S. Bonaventura, qui, cum ab Italo laudetur ceu testis veridicus, ubi reprehendit suorum aberrationes plerorumque Fratrum, erit ne, sodes, anilis fabellæ, conflatique mendacii narrator, & non potius Historiographus, qui soli veritati litabat, dum supradicta ceu certissima juxta ac verissima testata fecit? Quis proin non miretur Italum in tanta luce videntium solum voluisse videri videntem, cum tamen in meridiana luce manibus palpaverit, & cæcus a cæco ductus in foveam prædictæ blasphemiæ, quam nemo pius non horreat, præcipitanter ceciderit? Potius enim quam laudatos videntes sequi maluit impudentiam Philippi Mornæi heterodoxi Stigmata negantis in suo illo Mysterio iniquitatis pag. 345. cui similiter plures invictos rei testes objectat Leonardus Coquæus vir doctus in Antidoto contra progressum quinquagesimum. Maluit quoque, ut ut tantopere sibi de inquirenda veritate adblandiatur, sectari Alcoranum Franciscanorum consarcinatum ab Erasmo Albero Germano Brandeburgensi, quam perquirere veritatem in Apologetico Henrici Sedu,

Matth. 19. 17. Matthaeo: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Sed quis hodie ista facit?* Ps. 13. 1. Ps. *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis.*

Dilatatio tertii testimonii. 5. Tertium testimonium, quo probatur hunc sanctissimum Virum Deo placuisse, est majestatis aeternae, id est, multitudo, & magnitudo miraculorum usque ad diem istum per mundum universum. Nam vident caeci, sanantur paralytici, surgunt mortui, curantur leprosi, & omnes ab eo sanantur infirmi, si illi fuerint devote commendati (*a*). Et nonne magnum, & mirabile est, quod contradicentibus multis, & ei se opponentibus omni cum virtute, qua possunt, ad ejus tumulum undique gentes concurrunt virorum, ac mulierum innumerabilis multitudo? Unde Ps. 118. 129. potest dici illud Psalmi: *Mirabilia testimonia tua.* Majus testimonium operum, quam verborum. Constat enim, quod majus est testimonium operum, quam verborum. Quare si in ore duorum, Matth. 18. 16. aut trium testium stet omne verbum; quanto magis in creatura operante miracula, & numerum excedente ternarium? Ergo quantus Franciscus est apud Deum, quem Christus approbavit tanta multitudine signorum? Unde de eo potest exponi illud Joannis in Canonica sua prima: *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* 1. Jo. 5. 7. Coelum altissimum paupertate, solidissimum constantiae firmitate, splendidissimum veritate, incorruptibile castitate, & maximum potestate, fuit Franciscus iste jam dictus: S. P. Franc. coelo comparatus. cui Deus Pater testimonium perhibuit in peccatorum suorum remissione per summam potentiam; Filius in Legis Evangelicae observatione per summam sapientiam; & Spiritus sanctus in miraculorum perpetratione per summam benevolentiam. Tres Divinae personae servo suo Francisco testimonium perhibuerunt.

6. Hic accipe ejus Legendam, quando volueris enarrare miracula (*b*); quamvis post conditam ipsam Legendam (*c*), multa fecerit signa miranda: inter quae illud est admirandum, quod cuidam oculis extractis, oculos, sed parvulos valde, restituit, cum quibus dicebat se videre melius, quam cum primis (*d*). Ad hunc ergo Patrem tam apud Deum potentem, tanquam Chri-

sto

Sedulii adversus Alberum ipsum pro Libro Conformitatum Bartholomaei Albicii Pisani. Profecto si vel solum Prologum hujus Libri legisset, nihil in ipso titulo offendisset blasphemum, nihil etiam absurdum. Protestatur in eo Prologo quidem Albicius se pertractaturum *De conformitate vitae Patris nostri Beati Francisci ad vitam Domini nostri Redemptoris*; ast *juxta quod possibile est mortalem hominem Christo Jesu conformari*. Ceterum minime diffiteor nonnulla liberius in d. Libro scripta, sive in eum intrusa, pro saeculi simplicitate. Verum Italo responderim, quod Albero Sedulius: *Ut vinum non esse vinum definit, si pauca in ea guttula aquae: sic neque hic improbus Liber propter nonnulla vitia*. Sed de Italo satis, ut ex ungue leonem agnoscas una cum asseclis suis. En quos tenebriones pepererit, in ipsa *clara luce* caecutientes, saeculum nostrum, si Superis placet, illuminatum.

(*a*) De miraculis plurimis in vita, & post mortem S. P. Franc. in utraque ejus Legen. ma. & mi. nec non in Conformit. Barth. Pisa. At opponit Alberus: *Si miracula, quae in Alcorano Franciscanorum descripta sunt, omnia contigissent; certe Franciscus una cum Fratribus suis non injuria Christum & Apostolos suos provocare posset*. Sed audi respondentem Henricum Sedulium L. 3. Apologet. de Piet. & Morib. Francisc. cap. 30. „ En! hic aries, quo miracula Franciscana „ quatiuntur. O validum virum! *Si istbaec fe-* „ *cerunt, Christum & Apostolos provocare possunt?* „ Imperite! Nonne Petrus Apostolus majora „ quam Christus fecit? cujus doctrina & mi- „ raculis *augebatur credentium in Domino multi-* „ *tudo virorum ac mulierum: ita ut in plateis eji-* „ *cerent infirmos, & ponerent in lectulis, & gra-* „ *batis, ut veniente Petro saltem umbra illius ob-* „ *umbraret quemquam illorum, & liberarentur ab* „ *infirmitatibus suis* (Act. 5. 14. & seq.) Ubi, „ dic sodes, Christus hoc modo legitur infirmos „ sanasse? Ergone Petrus etiam Christum pro- „ vocare debebit? "

(*b*) Haec praecipue per longum & latum in Legenda ma. S. P. Fr. a D. Bonav. scripta referuntur.

(*c*) Etiam post modo memoratam Legen. unde consequens est, quod hic quoque Sermo sit eadem Legen. posterior, cujus scriptio D. Bona. est demandata a Capit. Gener. Narb. an. 1260.

(*d*) De hoc miraculo Waddingus ad an. 1228. num. 59. ubi duo ejusdem testes oculati, ac etiam jurati, producuntur. De eodem idem quoque Waddingus ad an. 1210. num. 8. ubi allegantur Auctor Chron. antiq. MSS. sub Generali Hieron. Asculano, atque Marianus cap. 4. §. 18. qui tametsi testentur, illud addidisse ad finem Legendae eundem Hieronymum Asculanum; modo tamen additum non invenio, (quum tamen in eadem late agatur *De miraculis ipsius post mortem ostensis*) nec sub titulo *De caecis illuminatis*, neque sub alio titulo ad finem *De quibusdam aliis miraculis diversorum generum*. Negantibus autem supradictum miraculum caeci tam mire illuminati una cum caeteris, idipsum responderi potest quod respondit S. Ambrosius Arrianis inficiantibus miracula a SS. Gervasio & Protasio perpetrata, inter quae caecus illuminatus. Inquit enim Epist. 22. num. 17. *Negant caecum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video qui non videbam. Ille*

dicit:

sto consimilem, in nostris necessitatibus cum fiducia accedamus securi, quod petita obtinebimus Christo Jesu procurante qui cum Patre, & Spiritu Sancto, vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO UNDECIMUS.

De S. Francisco.

Eccli 36. & Seneca de beneficiis.

1. *Innova signa, & immuta mirabilia.* Secundum Senecæ approbatam sententiam, ad legem beneficii pertinet, ut dans alicui beneficium statim immemor fiat dati, alter accepti nunquam (*a*). Ne scilicet obliviscens alter boni accepti, possit de ingratitudine argui. Fuit enim apud Romanos olim ingratitudo tam grave scelus, ut morte durissima puniretur. Quanto magis Divina beneficia, etiam ab initio mundi collata pro quibus Deo largitori gratiæ sunt reddendæ (*b*), erunt rememoranda? Sed sunt ad præsens maxime tria tam maxima, ut non debeant unquam recedere a memoria, nunquam a manu, vel lingua.

Tria serio recolenda Divina beneficia.

Primum creationis.

2. Et primum est beneficium creationis, in quo Deus hominem maxime honoravit, dum eum rerum universitati præposuit, & quodammodo rerum omnium finem fecit. (*c*) Ad quod utique designandum post creata omnia fecit eum; non autem eodem modo quo omnia: sed ad imaginem, & similitudinem suam. (*d*) Secundum est beneficium gubernationis, in quo etiam homo cæteras creaturas excellit; quia non solum conservatur nunc etiam in esse temporali, sed & in esse immortali, & perpetuo (*e*): quia quilibet præparatur ad bona gloriæ sempiternæ. Tertium beneficium est reparationis, quo duo jam dicta excedi videntur duplici ratione. Primo quia in creatione, & gubernatione, tantum bonum creatum homini contulit, & bonum tantum creatum est quod custodit; sed in reparatione seipsum dedit bonum, utique infinitum, non solum in pretium, sed & in cibum; quod amoris sui fuit magnum indicium. Secundo dato, quod Deus hominem non creasset, non homini bene vel male fuisset; & si substantiam (*f*) quam fecerat, non conservasset, in nihilum homo cessisset: quare nec bene, nec male, in aliquo illi esset. Sed si non redemisset, homini semper male fuisset; quia semper in inferno mansisset. Ergo homo a Deo redemptus ad maximas est gratias obligatus, & maxime si attendatur redemptionis modus Dei Filio tam amarus. (*g*)

Secundum gubernationis.

Tertium reparationis.

3. Verum res in contrarium versa erat, & a memoria hominis passio Christi quasi recesserat, nec fere inveniri poterat, qui gratias rependeret Redemptori; unde gemens & plorans sancta mater Ecclesia coacta est clamare ad Deum, & dicere. *Innova signa, & immuta mirabilia.* Cujus rogamina (*h*) juste facta Christus ex alto considerans, quia jam pati non poterat, sanctum Franciscum fidelissimum equidem Servum suum Ecclesiæ contulit, in quo passionis suæ Stigmata renovavit: unde de eo sic cantat Ecclesia: Regi; qui (*i*) fecit opera, Christo confiteantur, cujus in Sancto vulnera Francisco renovantur. (*k*) Ergo & nos cum Ecclesia canendo dica-

Ad Matut. Invitat. die 4. Octobr. in Fest. S. P. Franc.

---

dicit: *Cæcus ego desivi; & probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt.* Equidem vel de præfato cæco, adeo mirifice meritis S. Francisci sanato, dici potest cum eodem S. Ambrosio ibi: *Vocat ad testimonium homines, quorum ante sustentabatur obsequiis, eos indices suæ visitationis arcessit, quos habebat testes & arbitros cæcitatis.*

(*a*) Verba Senecæ sunt loc. supra cit. *Hæc beneficii inter duos lex est: alter statim oblivisci debet dati, alter accepti nunquam. Qui dedit, beneficium taceat; narret, qui accepit.*

(*b*) In Amator. post init.

(*c*) 3. Dist. 20. Art. 1. Q. 1. in concl. *Dignitas hominis conditi tanta erat, ut propter ipsum facta sint universa.*

(*d*) Namque ait idemmet S. Bona. part. 2. Breviloq. cap. 12. ab init. *ratio vestigii reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus, & ratio similitudinis in solis deiformibus; ex quibus, quasi per quosdam scalares gradus, natus est intellectus humanus gradatim ascendere in summum principium, quod est Deus.* Similiterque cap. 1. Soliloq. post init.

(*e*) Cit. cap. 1. Soliloq. *O anima adverte, quod creator tuus post illud esse, dedit tibi perpetuum esse.*

(*f*) Ibi: *Substantiam incorruptibilem, duratione interminabilem, vitam perpetuam,* scilicet quoad animæ *naturam immortalem.*

(*g*) De beneficio hoc postremo ibi in Soliloq. in Amator. in De Perfect. vitæ ad Soror. c. 6. in 3. Dist. 16. Art. 1. Q. 2. in concl.

(*h*) De voce *rogamen* accepta pro *precibus petitione, rogatione*, plura apud Glossar. Ducang.

(*i*) Al. *qua*.

(*k*) Extat quoque in Breviar. membran. Griesen. Item reperitur etiam in Officio Commemorationis sacrorum Stigmatum 17. Septembris quod

eamus: *Innova signa, & immuta mirabilia.* (*a*) In quo quidem verbo Apostolicus vir Franciscus, imitator Christi perfectus, & per excessivum amorem in Christum perfectissime transformatus, commendatur maxime a duobus. Primum ab excellentia sanctitatis in vita, in qua Christum est insigniter imitatus. Secundo etiam ab eminentia claritatis in fama, quam est magnis prodigiis assecutus. Primum respicit bonum intra, quo amore arsit in mente. Secundum respicit bonum extra, quo clare fulsit in opere. Itaque primum Sanctum eum fecit interius quoad seipsum; sed secundum famosum fecit exterius quoad mundum. Notatur ergo sanctitas mentis interior, quando dicit: *Innova signa*. Notatur & claritas famae exterior, quando addit: *immuta mirabilia*.

Divisio thematis.

Distinctio quatuor Christi signorum cum dilatatione.

4. Dicenti igitur: *Innova signa*, occurrunt mihi quatuor Christi signa pertractanda, quorum primum fuit profundissimae & excessivae humilitatis, quod patenter ostendit in carnis assumptione. Secundum signum fuit altissimae (*b*) paupertatis, quod maxime claruit in Virginis parturitione. Tertium signum fuit eximiae pietatis, quod evidenter apparuit in sua conversatione. Sed quartum signum fuit amplissimae caritatis, quod perfecte monstravit in vitae suae traditione.

Primum signum humilitatis profundissimae.

5. Dico, quod primum signum, quod Christus de se nobis ostendit, fuit humilitatis profundissimae & excessivae. Et de hoc signo in Isaia dictum est ad Acaz: Pete tibi signum a Domino Deo tuo. Et cum diceret: Non petam; Dominus subjunxit dicens: Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. Signum maximum fuit, quod contra naturam Virgo conceperit; signum mirum & novum, quod Virgo porta clausa Filium parturivit; sed insuper signum prae omnibus excessivum, quod Deum concepit, & peperit (*c*); quod omnia pascentem suo lacte nutrivit; quod omnia continentem suo ventre conclusit; & quod sustinentem omnia, & portantem, ipsa portavit. O quam profunda, & nulla lingua narranda humilitas ista fuit! ut Deus uniretur homini summe gloriosus, vilissimae carni potentissimus, atque homini fragili reputarentur ejus actiones. Humilitas est illa pensanda, qua summa natura omnium rerum caussa in unitate Personae servilem sibi voluit unire naturam. Unde admiratur hanc tantam humilitatem Apostolus ad Philippen. Exinanivit semetipsum formam servi accipiens. Recte enim pro fundamento totius humanae redemptionis humilitatem ponere voluit, eo quod sit virtus fundamentalis. (*d*) Quare sicut fundamento non posito aedificium nullum erigitur; sic absque humilitate spirituale aedificium nullum penitus esse probatur. Gregorius: Quia qui virtutes sine humilitate congregat, quasi pulverem in ventum portat. (*e*) Item Christus, ut dicitur Canonica prima Joannis, venit destruere opera diaboli; opus autem principale Satanae superbia est (*f*). At contraria contrariis curari patet; sicut sanitate infirmitas dissipatur, & frigus calore fugatur: cumque superbiae humilitas directe opponatur, eo quod illa elevat, haec autem inclinat; ergo decuit Christum per humilitatem superbiam sibi adversantem destruere. Verum quia post tantam humilitatem Domini Salvatoris adhuc superbia regnabat in mundo, in mundo humilitas renovata est in Francisco. Unde de eo sic legitur: (*g*) Omnium virtutum custos & decor humilitas tam copiosa Virum

Isa. 7. 11.

Ibi 12.

Ibi 14.

Ad Philipp. 2. 7.

Humilitas virtus fundamentalis.

Gregor. in Evang. L. 1. Hom. 7. n. 4. ad finem.

1. Jo. 3. 8.

Opus principale Satanae superbia.

Humilitas Christi in Francisco renovata.

quod composuit Gerardus Odonis Ordinis Minorum Generalis Minister paulo post primam Benedicti Pap. XI. institutionem. Porro multi coaetanei Proceres Ecclesiae, Cardinales & Episcopi, post S. Francisci mortem, mysterium hoc pio carmine, & Ecclesiasticis hymnis, qui in Officio Divino concinuntur, celebrarunt. Vid. Wadding. ad an. 1224. sub num. 15.

(*a*) Ita in Bulla Alexandri IV. quae incipit: *Benigna operatio* &c. ubi insigne reddit Pontifex testimonium Stigmatum S. Francisci. Vid. Wadding. ad an. 1255. num. 9. p. 377. Edit. Rom. 1732. ubi pro *innovans singula* leg. *innovans signa*.

(*b*) *Altissima* quoque dicitur in supra d. Bulla Alexandri IV. Et de *signis humilitatis & paupertatis* ipsemet D. Bonav. Ser. 1. de Dedicat. Eccl.

(*c*) Similiter Exposit. in cap. 1. S. Luc.

(*d*) Vid. supra col. 230. num. 9.

(*e*) Pariter de Perfect. vit. ad Soror. cap. 2. ac Serm. 2. de uno S. Confess. &c.

(*f*) Ibi de Perfect. vit. ad Soror. nec non in 2. Dist. 5. Ar. 1. Q. 1. in concl. ac alibi passim.

(*g*) In una puta ex antiquioribus Legendis, secundum quam memoriae prodidit ipsemet D. Bona. in sua Legen. S. Franc. cap. 6. ab init.

Om-

rum Dei ubertate repleverat, ut in reputatione propria nihil esset, nisi peccator; cum speculum esset omnimodæ sanctitatis. Et ratio hujus est; quia natura non patitur vacuum. (a) Exemplum Augustini super Genes. ad lit. ubi dicit, quod si quis vas accipiat manu, & ore devexo ponat in aquam tunc illud vi submergere poterit, nec de aqua in illud quidquam intrabit, eo quod aere plenum sit; quia cum talia duo corpora simul esse non possint, quandiu aer non est extra, aqua intrare non poterit. Et addit Augustinus, quod si quis vas illud sic a latere submergat in aquam, ut pars altera orificii occupata sit ab intrante, & pars altera ab egrediente; tunc aqua a parte inferiori ingredietur: quia a parte superiori aer egreditur, ita ut aliquando sonus ex obviantibus sibi corporibus generetur. Quare nunquam aer de vase egredietur, nisi quid loci repletivum ejus loco ingrediatur. (b) Quia ergo Pater Franciscus vere humilis se vacuum virtutibus reputabat, ideo magnam ad se gratiam attrahebat (c), & maxima per consequens præmia concurrebant. Cujus ratio est, quia juxta mensuram descensus semper est ascensus; sicut est exemplum in aqua, quæ quantum ex una parte descendit, tantum ex altera in alta se erigit. (d) Ergo quia Sanctus hic venerabilis maxime se humiliavit, altissimam sedem apud Deum promeruit. Exemplum in Legenda (e) de illa sede altissima, quam Frater ille de Marignano (f) in cœlo aspexit, ceteris sedibus digniorem, quæve Francisco humili servabatur. (g) Sed heu! quia jam iterum hodie humilitate dejecta sola regnat in mundo superbia, per quam homines ambiunt sola sublimia; non attendentes, quod omnis est casus ab alto, sed nullus ab imo, ita ut quanto status est altior, tanto casus est gravior (h): quia plumbum, quanto ab altiori loco aeris ruit, tanto impetuosius terram petit. Cujus ratio est, quia sicut motus violentus procedendo debilitatur, sic naturalis fortificatur.

Natura non patitur vacuum. *Augustinus de Gen. ad lit. L. 2. c. 2. n. 5.*

Augustinus ibi.

Juxta mensuram descensus, semper est ascensus. Exemplum aquæ tantum ascendentis, quantum descendentis.

Exemplum sedis altissimæ Francisco humili paratæ, de qua in Legenda.

Quanto status est altior, tanto casus est gravior. Exemplum plumbi ex altiori loco aeris ruentis. Motus violentus procedendo debilitatur, naturalis fortificatur.

6. Secundum signum, quod in Christo præcessit, fuit paupertatis altissimæ (i) Et hoc signum etsi in omni ejus vita, & tempore omni claruit; maxime tamen quando in penuria stricta morans, in stabulo natus, super fœnum in præsepio collocatus, velut pauperrimus non dico hominum, sed jumentorum, in diversorio locum habere non potuit. Et de hoc tanto signo sic habetur in Luca: Hoc (inquit Angelus) vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. Voluit autem Rex ille summus cultum pretiosarum vestium, & lectuli mollitiem

Secundum signum paupertatis altissimæ.

Luc. 2. 7. ibi 12.

Omnium virtutum custos & decor humilitas copiosa virum Dei ubertate repleverat. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator; cum in veritate speculum esset & splendor omnimodæ sanctitatis. Super hanc studuit ædificare seipsum, ut sapiens architectus fundamentum præjacens, quod a Christo didicerat &c.

(a) Sic Serm. 1. de S. Marco Evangelista, Ser. 1. de plur. SS. Confess. ac Ser. 2. de uno S. Doct. secundum Philosophum, id est, Aristotelem Lib. 4. Physicor. cap. 6. tex. 83. par. 4. & in Problematib. Sect. 8. Quæst. 8. vel Sect. 9. Quæst. 9., secundum variantes allegationes. Item Serm. 2. de uno S. Doct. atque Serm. 3. de B. V. M. &c.

(b) Cum heic redditus tantum fuerit ex D. August. sensus, ejus verba videri possunt loc. supra cit. similia autem D. Bonav. verba habet supra cit. Ser. 1. de S. Marco Evang. atque Ser. 2. de uno S. Doct.

(c) Similiter idem D. Bona. ibi de S. Marco: *Quia ergo Beatus Marcus, humilitate plenus, se vacuum esse credebat, ideo sic abunde Divinam gratiam attrahebat* &c.

(d) Comment. in Joann. cap. 4. num. 242. ac etiam alibi.

(e) Scilicet *antiqua*, quam ad hoc ipsum propositum allegat quoque Ubertinus de Casali. Vid. Prodr. col. 596.

(f) *Massæus* nomine, ut est etiam apud d. Ubertin. observatumque est in Prodr. ibi.

(g) Vid. quoque Legen. ipsam S. Franc. a D. Bona. scriptam Cap. 6. Item ejus Serm. 4. de uno S. Confess. & Comment. in cap. 21. Apocal. in fin. ver. 17. Vide insuper Henricum Sedulium L. 1. Apologet. de S. Franc. c. 20. ubi jure meritoque castigat Alberum Alcorani Franciscanorum consarcinatorem, adversus S. Francisci in cœlis gloriam maledicta ore infrunito evomentem, & ut utar phrasi S. Cypriani De unit. Eccl., *serpentis venena jaculantem*, quem utinam alii non fuissent vel novissimis hisce temporibus imitati.

(h) Cit. Serm. 4. de uno S. Confess. „ Isidorus dicit: Humilitas casum non novit. Quare? Quia, ut supra dixi, nullus cadit nisi ab alto. Quare, cum humilis situetur tantum in imo, non est, a quo cadere possit, locus. “

(i) De hoc adjectivo tributo *paupertati* sæpe jam dictum, de quo idemmet S. Franc. cap. 6. Reg. FF. MM. *Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis, quæ vos carissimos Fratres meos, hæredes & reges regni cælorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimavit &c.*

tiem ex paupertate assumpta contemni (*a*), ut nos doceret vanum esse mundum, juxta illud Luc. Ecce hic positus est in signum, cui contradicetur. Missus est etiam Vir iste sanctus signum hoc renovare. Nam etsi multi fuerint Viri sancti paupertatem habentes, & eam promittentes, non tamen ita perfecte, sicut iste, qui nihil, non dico in speciali, sed nec in communi voluit aliquid possidere, non domum, non locum, non aliquam rem (*b*). Unde de eo sic legitur (*c*): Inter cetera charismatum dona, quæ a largo datore Franciscus obtinuit, prærogativam quamdam specialem (*d*) promeruit in divitias simplicitatis excrescendi (*e*) per altissimæ paupertatis amorem. Hanc enim virtutem Vir Dei Filio Dei (*f*) familiarem attendens, & jam quasi toto orbe (*g*) repulsam, caritate sic studuit desponsare perpetua; quod propter eam (*h*) non solum patrem, matremque reliquit, sed quæcunque (*i*) habere potuit, universa dimisit (k). Et scribitur ibi, quod nullus unquam tam cupidus auri fuit, ut hic extitit paupertatis; quia nullum se pauperiorem poterat pati videre. (*l*) Sciebat enim, paupertatem, Christo docente, non solum Divinum esse consilium; (*m*) sed de magisterio naturæ. Quare cum natura dederit terram pedibus conculcandam, hoc ipso docuit eam non esse cœlo aut capiti superponendam. (*n*) Nec minus est verum, quod medium debet sapere naturam extremorum. (*o*) Unde aqua media inter terram & aerem, est cum aere humida, & cum terra frigida; & aer medius inter ignem & aquam, cum igne est calidus, & cum aqua est humidus. Videmus etiam, quod virtus politica, tenens medium inter extrema, (*p*) sapit utriusque naturam; quia largitas cum prodigalitate dat danda, & retinet cum avaritia retinenda: & extrema vitæ humanæ sunt ad vitam ingressus, & ex vita egressus, quorum medium est in vita progressus. Constat autem utrumque extremum esse pauperrimum; ergo pauperrimum debet esse & medium (*q*). Unde poterat Vir iste sanctus dicere illud Job: Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc. Ad literam sicut Franciscus nudus est effusus in terram, sic & nudus in morte poni voluit super terram. (*r*) Nec discrepavit medium ab extremis; quia coram Episcopo se nudavit, & patri etiam crepidas resignavit; (*s*) & insuper nudus aliquando ad Ecclesiam trahi se fecit, & nudus coram populo prædicavit; (*t*) memor illius altissimæ paupertatis, qua Christus pro nobis in cruce pependit (*u*). Sed heu! quia hodie avaritia regnat, & fugatur ab omnibus toto posse paupertas; cum tamen illa mergat in barathrum, hæc e contra levet in cœlum, exemplo Lazari pauperis, & divitis Epulonis Luc. sexto decimo.

7. Tertium signum, quod in Christo præcessit, fuit pietatis eximiæ in conversatione. Tanta enim fuit pietas in Christo, ut nullo possit exprimi verbo. Et de hoc satis aperte potest poni illud Isai. undecimo: Radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Radix enim toti arbori administrat humorem, (*x*) per quem

Margin notes: *Lu. 2. 34.* — *S. Franc. in Reg. FF. Min. c. 6.* — Medium naturam sapit extremorum in natura. — Item in virtute politica. — *Job 1. 21.* — *Luc. 16. 22. ac seqq.* Tertium signum pietatis eximiæ. — *Isa. 11. 10.*

(*a*) Sic Exposit. in cap. 2. S. Luc.
(*b*) Vide sis inter editos Serm. S. Bonav. Serm. 2. in die Sancto Pentec. ubi prædicta mirifice confirmantur.
(*c*) In Legen. antiq. ad normam cujus, licet cum varietate aliqua, in Legen. ipsa ma. ab se scripta S. Franc. c. 7.
(*d*) Cit. cap. 7. ejusdem Legen. ma. ab init. *prærogativa quadam speciali*.
(*e*) Ibi: *excrescere*.
(*f*) Ibi: *Hanc Filio Dei Vir sanctus*.
(*g*) Ibi: *mundo*.
(*h*) Ibi: *pro ea*.
(*i*) Ibi: *verum etiam quæ*.
(*k*) Ibi: *dispersit*.
(*l*) Ibi: *Nemo tam auri, quam ipse cupidus paupertatis*. Et post multa: *Si quando pauperiorem se quempiam secundum exteriorem habitum cerneret, semetipsum protinus arguens, excitabat ad simile &c.*
(*m*) Est enim *primum inter Christi documenta*, Exposit. in cap. 14. S. Luc.
(*n*) Nanque ait in fine Serm. 4. de uno S. Martyr. *Monstrum est contra naturam, si cœlum terræ subjicias, & sub pedibus caput ponas*.
(*o*) Comment. in Jo. cap. 1. num. 7. & 3. Dist. 23. Art. 1. Q. 1. ad opp. 1. ac alibi.
(*p*) 4. Dist. 33. Art. 2. Q. 1. ad argum. Vid. Part. 1. Tract. de Vit. Myst. cap. 44. num. 139.
(*q*) *Quod totaliter pauperes tenent medium*, adseverat Serm. sive Collat. 5. in Hexaem.
(*r*) Cap. 14. Legen. ma. S. Franc.
(*s*) Cap. 2. ejusd.
(*t*) Ibi cap. 6.
(*u*) Cap. 3. de Perfect. vitæ ad Soror. & supra in Vit. Myst. cap. 2. num. 3.
(*x*) 2. Dist. 44. Dub. 4.

dat vitam toti plantæ; sic & Christus ex abundantissima pietate, non ad vitam carnis tradidit nobis mundum, sed ad vitam animæ tradidit seipsum. Et ideo populis universis est in signum, ne quis audeat esse crudelis. Nam & rami sicut a radice humorem accipiunt; sic & aliis suos fructus impendunt. Verum pietatis hoc signum perfecto modo renovatum est in Francisco. Unde ipse figuratus fuit in Angelo (a), qui clamavit Apocal. septimo dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Ipse est enim, qui signavit Thau super frontes virorum gementium, & dolentium, (b) id est, hominum pœnitentium, ne ferirentur ab Angelo percussore. Unde de eo in Legenda sic habetur: Afflictis qualicunque (c) molestia, mira compassionis teneritudine condescendens, si quid penuriæ, si quid defectus in aliquo cerneret, pii cordis dulcedine regerebat in Christum. Sane, inquit, clementiam habebat ingenitam, quam superinfusa Christi pietas duplicabat. Quare liquefiebat anima (d) ejus ad pauperes, & infirmos, & quibus non poterat manum, exhibebat affectum. Unde poterat dicere illud Job: Ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. (e) Sciebat enim Vir iste pitissimus ad Roman. dixisse Apostolum, quod sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Et iterum constat secundum Apostolum, & certum experimentum, quod si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, & si gaudet unum, congaudent omnia (f). At major debet esse unio spiritualis, quam corporalium. Quare qui cum Francisco non sentit mala, & pericula proximorum, sciat se argumento certissimo vel esse membrum siccum, vel putridum, vel spirituali paralysi dissolutum (g), vel a corpore ex toto præcisum; quia membra paralytica, putrida, vel abscissa non sentiunt corporis sui mala. Nunquid non humano corde ferrum durius est motione; materiali igne est ignis Divinus potentior? (h) Sed impossibile est ferrum materiali igni impositum duritiam naturalem non perdere, nec induere contrariam illi mollitiem; ergo multo impossibilius constat esse, cor carnale, & fragile, succensum potentissimo illo igne Divino, duritiam in compassionem naturalem non vertere. Ergo si cum sancto Francisco non habes cor molle compassivum ad Christum, te non esse corporis Christi membrum sit tibi certum experimentum. Nunquid non adamas lapis durissimus hircino sanguine rumpitur? (i) Nunquid non sanguine menstruali bitumen dissolvitur? Ergo tu bitumine, tu adamante es durior, qui Christi potentissimo sanguine pro te effuso, qui diabolum superavit, & inferna confregit, hominem liberavit, & cœlum aperuit, ad compatiendum proximum non molliris. Quare si juxta Ecclesiastici sententiam: Cor durum male habebit in novissimo; quid tibi restat, o homo, nisi cum tuo duce diabolo tradi æternaliter in infernum? Igitur in compatiendo miseris sequamur hunc sanctum Virum, qui non solum compassione movebatur ad homines, sed ad agnos, & oves, ad pisces, & aves, sicut in Legenda multis exemplis apparet. (k)

Apocal. 7. 3.

Ezech. 9. 4.

Job 31. 18.

Ad Rom. 12. 4. ac seq.

1. Cor. 12. 26.

Major debet esse unio spiritualis, quam corporalis.

Materiali igne est ignis Divinus potentior.

Eccli 3. 27.

8. Quar-

(a) Scilicet *ascendente ab ortu solis, habente signum Dei vivi*, de quo infra.

(b) Cap. 4. Legen. ma.

(c) In d. Legen. ma. cap. 8. additur *corporali*.

(d) Ibi: *Itaque liquescebat animus*.

(e) Pariter in Legen. S. Clar. cap. 1. n. 3.

(f) Vulg. *sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra*.

(g) Quippe *paralysis* a Cornel. Celso Lib. 2. cap. 1. vocatur *dissolutio, nervorum resolutio*.

(h) De vi materialis ignis, & Divini, Serm. 1. ac 2. de S. Laurent. idem D. Bonav.

(i) Serm. 2. de una S. Virg. ex Hieron. August. Plin. &c.

(k) In antiqua Leg. nec non cap. 8. Legen. ma. ejusdem D. Bonav. ubi caussam hujusmodi compassionis pulchre expositam audiant illi intemperantiores Critici, qui ducunt insaniæ, quod sapientiæ est „ Consideratione primæ „ originis omnium, abundantiori pietate re„ pletus, creaturas quantumlibet parvas, fra„ tris vel sororis appellabat nominibus: pro eo „ quod sciebat eas unum secum habere princi„ pium. “ Audite & vos quotquot estis Alcorani Franciscanorum asseclæ, vitioque vertitis S. Francisco, eo quod *omnes creaturas fratris vel sororis nomine vocavit, etiam latrones, etiam lu-*

Quartum signum caritatis amplissimæ.

8. Quartum signum, quod præcessit in Rege, & est renovatum excellenter in Milite, fuit signum caritatis amplissimæ. Et hoc amoris signum maximum Dominus ostendit in morte, dum pro salute nostra voluit capi, ligari, velari, illudi, alapis cædi, ad columnam, ut latro, ligari, & acriter flagellari, arundine in capite percuti, spinis coronari, clavis duris cruci affigi, & lancea perforari. O quam immensi amoris hoc signum fuit! Unde cum Dominus flagello facto omnes expulisset e templo, columbas vendentes, & Judæi (a) ab eo postea quærerent dicentes: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? Ille ad eos sic ait: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et sequitur ibi, quod hæc dicebat de templo corporis sui, Judæorum scilicet opere dissolvendi. Et iterum de hoc ita dicit: Generatio mala, & adultera (b), signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ita (c) erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Itaque hoc signum amoris amplissimi (d) ostensivum, jam a mundo fere oblivioni traditum, modo equidem miro in Francisco est renovatum; quum apparitione facta sibi sub simili Crucifixo, Christus ejus menti illud incendium amoris induxit, quod eum non solum in anima intus similem sibi fecit, sed in vim istius potentis amoris Stigmatibus suis carnem ejus exterius consignavit: (e) quod utique signum fuit valde singularis amoris, dum eum suis induit rubris vestimentis, quasi calcantium in torculari. (f)

Jo. 2. 18.

Ibi 19.

Ibi 21.

Matth. 12. 39.

Isa. 63. 2.

9. Ad quod intelligendum est hic notandum, quod inter omnes affectiones animorum amor est radicale principium; (g) cujus ratio est ad præsens, quia in omni genere rerum sunt potentissima omnium aliarum principia. Exemplum de sole in genere lucidorum; de aqua in genere frigidorum; de igne in genere calidorum; de radice in ratione ramorum; de corde respectu membrorum; & de fonte respectu rivulorum. Omnia talia, quia prima, sunt influentiæ maximæ; ut de corde, (h) de quo dicitur Libro de Somno & Vigilia, & Hippocrates itidem dicit in Aphorism., & Galenus in Comment. (i) quod est omnium aliorum membrorum principium. (k) Quare cordis substantia, quanto majori igne abundat,

Inter omnes affectiones animorum amor radicale principium. In omni genere rerum potentissima omnium aliarum principia. Exempla.

Liber de Somno & Vigilia. Hippocrates in Aphorism. Galenus in Comment.

lupos; & ideo feraliter in sanctum Virum, & in nos sævitis, dum illum, & nos omnes traducitis quasi lupos. Sed parcius ista, reponit vobis quam modestissime noster Henricus Sedulius L. 1. Apol. De S. Franc. cap. 13. „ Non „ reciproco, neque regero hoc probrum. Utri „ lupi, sive hædi sint, in illa die dextra Chri„ sti decernet. Sitis qui vultis. *Estis fratres* „ *nostri* (Opt. Milevi. L. 4.) *&* *nos vestri*, „ *Propheta dicente* (Deuter. 32. 6.) *Nonne vos* „ *unus Deus creavit, & unus Pater genuit? Non* „ *enim potestis non esse fratres, cum omnibus di*„ *ctum sit* (Ps. 81. 6.) *Dii estis, & filii Ex*„ *celsi omnes . . . . . Videtis sancta germanitatis* „ *vincula inter nos & vos in totum rumpi non* „ *posse &c.* “

(a) Al. *Sacerdotes*.

(b) Al. *atque perversa*.

(c) Vulg. *sic*; sed *ita* etiam Cod. Vercellen. apud Blanchin.

(d) Al. *altissimi*.

(e) Cap. 13. Legen. ma. nec non in Legen. mi. de sacr. Stigmat. Lect. 1. ac seq. &c.

(f) In Lign. Vit. Tit. *Jesus cruore madidus*.

(g) *Amor est principium omnium affectionum* 3. Dist. 26. Art. 2. Q. 3. ad 2. *Sicut cor est totius amoris radicale subjectum*, Serm. 2. de S. Laurent. Vid. tamen San. Mem. Benedictum XIV. de Canoniz. L. 4. Par. 2. cap. 31. ubi memorat *recentiores Philosophos*, *qui amorem*, *odium, & reliquas animi affectiones, non in corde tanquam in sede sua, sed in cerebro collocant.*

(h) 3. Dist. 13. Art. 2. Q. 3. ad 1. respondet, quod *generalior est influentia cordis, quam capitis, secundum veritatem*, idque adseverat contra quosdam *Physicos*, sive *Medicos*; adversus quos id ipsum statuit Serm. sive Collat. 1. in Hexaem. ajens: *Cor est in medio animalis, a quo est, & derivatur universalis influentia.* Cui adsertioni suffragatur Aristot. Lib. de Hist. animal. cap. 17. & de Part. animal. Lib. 3. cap. 4. Et sicut. eod. Serm. sive Collat. inquit D. Bonav. *Medium majoris mundi est Sol; medium minoris mundi est cor: Sol est in medio planetarum, & est maximæ diffusionis, exsufflans, & porrigens radios ad omnem positionis differentiam*; ita vel inter recentiores Medicos Raymundus Jo. Fortis Consult. & Respon. Med. Cent. 2. §. 22. ait: *Cor in homine, tanquam Sol in universo, suum calorem vitalem, veluti lumen, in totum corpus distribuit.*

(i) Hippocratem quoque laudat ad fin. Ser. de S. Pet. ad Vinc. Galenus quoque in marg. citatus Serm. 1. de S. Lauren. non multis post init.

(k) Plinius Histor. Nat. Lib. 11. cap. 37. „ Hoc primum nascentibus in utero formari „ tradunt: deinde cerebrum, sicut tardissime „ oculos: Sed hos primum emori, cor no„ vissime “ Et ipsemet D. Bonav. Serm. 2. de S. Agne. Virg. & M. „ Cor est omnium „ mem-

dat, & vita (a); tanto sunt cætera membra vigorosa. Quia igitur amor est omnium aliarum affectionum principium, est etiam maximi influxus in tantum, ut amantes transferat in amatum. (b) Unde dicit Aug. Doctor eximius (c), quod talis est homo, qualis est dilectio ejus; quia si terram diligis, terra es: Si vero Deum diligis, non audeo dicere quod Deus sis; sed audi Prophetam dicentem: Ego dixi: Dii estis, & filii Excelsi omnes. (d) Ratio horum est, quia secundum Sanctos, & Philosophos, amor est quasi habens vim ignis liquefactivam (e), & habens vim glutinis unitivam (f). Est enim amor quidam fons ignitus (g); quare ex virtute hac ignea habet vim liquefactivam, eo modo quo ignis metallorum corpora liquefaciendo dissolvit (h), & in similitudinem suam convertit; sicut patet in ferro (i), ac ligno ignito. (k) Et constat, quod quanto vis ista amoris plus alium liquefacit, plus eum amato similem facit, & ad impressiones diversas habilem magis reddit; ut liquet de auro liquefacto, vel vitro, quæ perfecte liquefacta, ad omnem figuram & formam redduntur habilia (l). Item amor est virtutis conjunctivæ. Unde Dionysius de Divin. Nomin. de hac ita dicit: Amorem Divinum, Angelicum, vel intellectualem, sive humanum, unitivam quandam dicimus virtutem. (m) Et hoc patet ad sensum, quoniam amor unit proposita hominum ad bonum paratorum vel ad malum.

Augustinus in 1. Can. Joan. Hom. 3. in fi.

Amor habet vim liquefactivam & conjunctivam.

Dionysius de Divin. Nom. c. 4. par. 2.

10. Itaque concluditur ex his duobus, scilicet ex vi liquefactiva, & admodum unitiva, quod amor est virtus transformativa; quia dum per incendium caloris animam liquefacit, eam ad communem figuram, & impressionem, habilem reddit. Quare dum per virtutem glutinis unitivam, eam cum amato constringit, formam amati illi necessario imprimit; sicque amantem in amatum totaliter (n) transmutat, & vertit (o). Induit ergo amans ipsum amatum introrsum imaginatum, vel intelligibiliter conceptum, quasi quoddam formale intimum complementum. Et quia hoc facit utique amor malus, quanto magis bonus amor potentior? Itaque animæ per amorem taliter liquefactæ Christus ejus amatus illabitur, eique stricte unitur; quare in eum anima transformatur. Exemplum de cera, quæ perfecte calefacta ad communem figuram sigilli recipiendam est apta. Ergo in anima Francisci maximus amor exarsit, qui non solum in Christum animam transformavit, & ei perfecte assimilavit; sed in tantum redundavit, quod eam Stigmatibus consignavit. (p) Un-

Item transformativum.

Exemplum ceræ.

„ membrorum primum, & fontale totius vitæ „ motusque principium." Sicque Serm. 2. de S. Laurent, nec non Serm. 2. de uno S. Confess. &c. At S. Isidor. Etymolog. Lib. 11. cap. 1. „ Primum ajunt cor hominis fingi, quod „ in eo sit, & vita hominis, & sapientia: de- „ inde quadragesimo die totum corpus exple- „ ri . . . . . Alii fœtus a capite sumere dicunt „ exordium &c." Romani Editores Sermonum S. Bonav. Serm. 1. S. Lauren. adnotarunt, quod *Philosophi cor primum generari asserunt*; *Medici jecur generationis primum esse docent*. Vid. infra Serm. 15. de S. Jo. Evang. num. 6. & supra Serm. 9. in Purificat. B. M. V. num. 7.

(a) Plin. ibi „ Huic præcipuus calor. Pal- „ pitat certe, & quasi alterum movetur ani- „ mal, intra præmolli firmoque opertum mem- „ branæ involucro, munitum costarum, & „ pectoris muro, ut par erat præcipuam vitæ „ caussam & originem &c." Item d. Fortis ibi „ In corde, tanquam in primo Mobili, „ residet calidum innatum &c."

(b) Soliloq. cap. 1. in fine ex Hug. de S. Victor.

(c) Similiter a D. Bonav. S. Augustinus *Doctor præcipuus* vocatur Breviloq. par. 3. cap. 8. in fine. Item *præcipuus* ab eodem 2. Dist. 12. Art. 1. Q. 2. in concl. nec non *egregius Doctor* Breviloq. Par. 7. cap. 2. *Egregius* autem, & *eximius* idem significant.

(d) Sic cum levi aliqua varietate ex eodem Augustino Lib. 2. Phar. cap. 25.

(e) Serm. 2. de S. Lauren.

(f) 1. Dist. 10. Dub. 4.

(g) Quippe cor, quod ejus est subjectum, ut paulo ante notavimus, *est fontale totius vitæ motusque principium*, cui est *præcipuus calor*, sive in eo *residet calidum innatum*.

(h) Cit. Serm. 2. de S. Lauren. nec non Ser. 2. de S. Mar. Magdal.

(i) Ibi.

(k) Serm. 1. de eod. S. Lauren.

(l) Hoc adjectivo utitur D. Bonav. etiam Breviloq. Par. 5. cap. 2. Serm. 1. de S. Anton. Pad. ac alibi quoque.

(m) Sic 1. Dist. 10. Art. 2. Q. 2. in Fundam. ex eod. Dionys. ibi ac cit. Ser. 2. de S. Mar. Magdal. &c.

(n) Hoc quoque adverbium D. Bonav. sæpius usurpat.

(o) Pariter Cap. 1. Soliloq. ex Hug. de S. Vict. & d. Serm. 2. de S. Mar. Magdal.

(p) In Legen. mi. de Stigmat. sacr. Lect. 2. *Mentem ipsius seraphico interius inflammavit ardore, carnem vero Crucifixo conformi exterius insignivit effigie, tanquam si ad ignis liquefactivam vir-*

Apocal. 7. 2. Unde de eo recte exponitur illud Apocal. Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, habentem signum Dei vivi. (a) O quantus honor! quantaque gloria huic Sancto! eisdem signis & vestibus ornatum esse cum Christo. Nunc ergo quia deficit humilitas, & regnat superbia; deficit paupertas, & regnat avaritia; deficit pietas, & regnat crudelitas; & ita deficit caritas, & regnat invidia, clamat quasi moriens Ps. 73. 9. cum luctu Ecclesia: Signa nostra non vidimus, jam non est Propheta. Sequitur: Innova signa, immuta mirabilia; nam in hoc Viro Dei sunt innovata miracula, sicut ostenditur in Legenda. Caecis enim & surdis; mutis & claudis; hydropicis, & Paralyticis; Demoniacis & leprosis; naufragis & captivis; vulneratis & mortuis; ipsius precibus sanctis, & meritis, remedia conferuntur (b), mirificante Domino Sanctum suum, cui Domino semper & in saecula est omnis honor & gloria (c).

SERMO DUODECIMUS.

De Beata Clara.

Eccli 11. 3. 1. *Brevis in volatilibus (d) apis, & initium dulcoris habet fructus illius.* Quia sacra Scriptura ad commendationem Sanctorum, & Sanctarum in se ipsa non deficit, & ut noster intellectus ad considerationem Sanctorum clarius aperiatur, quo sacram Scripturam, & ipsius profunditatem (e) intelligere non valemus; ipsa sacra Scriptura utitur manuductionibus & exemplis, ac similitudinibus (f), modo assimilando Sanctum, vel Sanctam, auro, argento, lapidibus pretiosis, aliisque metallis, vel mari, terrae, vel avibus, ut hic fecit: quatenus visis proprietatibus (g) illorum, & virtutibus; quia per nos magnitudinem & gloriam Sanctorum, qua gaudent in patria, intelligere non valemus, in istis inferioribus appropriando Sanctis, eam facilius discamus. Et ideo non incongrue de Beata Clara verbum propositum dicitur: *Brevis in volatilibus apis &c.* Nam ut apparebit in processu Sermonis, ipsa fuit apis argumentosa (h) jugum Domini suave portans, ut quod in ape virtutis & proprietatis materialiter invenitur, in ipsa spiritualiter modo, ut ostendam, reperiatur.

2. In verbo igitur jam dicto spiritualiter intellecto commendatur haec virgo Clara a duplici statu, viae scilicet, & patriae. Primum illud: *Brevis in volatilibus apis.* Ipsa enim dici potest apis argumentosa; quia sicut in tam parvo animali tam magna, & dulcia reperiuntur, ut mel, & cera: sic in tam parva juvencula tam fructuosa, & excelsa ope- Divisio thematis.

virtutem praeambulam sigillativa quadem esset impressio subsecuta.

(a) In Prol. Leg. ma. ac ejusdem Leg. cap. 13. Vid. Prodr. col. 594. ac seqq. Si quis autem nosse aveat, cur & in hoc ipso Sermone semel supra num. 7. & heic iterum, ita per praedictum *Angelum* Apocalypseos intelligat S. P. Franciscum, respondeat Ubertinus de Casali in Arb. Vit. Crucif. Lib. 5. cap. 1. „ Ego „ audivi a solemni Doctore istius Ordinis, „ quod Frater Bonaventura tunc Generalis „ Minister Ordinis, & Doctor solemnis, praesente praefato Doctore, qui mihi dixit, quod „ in Capitulo Parisiensi solemniter praedicavit, „ quod ipse erat certus, & certificatus, quod „ beatus Franciscus erat Angelus sexti signaculi &c. " Vid. rursus Prodr. col. 217. & col. 219.

(b) Cap. 15. modo d. Legen. in fine. Vid. supra Serm. 10. num. 5. & 6. Contra incredulos autem haec negantes, aliaque id genus Sanctorum miracula, consule sis Apologeticum nostri Henrici Sedulii cap. 22. & seqq. Incredulos quoque vel ipsa Moysi Christique miracula longe majori temeritate inficiantes, Opuscula duo contra Deistas, & Epistolam Caroli Lesley hoc ipso anno 1774. Romanis typis Salomonii e Gallico Idiomate Italice reddita, eruditisque notis illustrata a Cl. V. Thoma Maria Soldato O. P. sacrae Theologiae in Collegio Germanico-Hungarico almae Urbis nupero Professore. Sane praedicta S. Francisci miracula sicut habent characteres omnes veri nominis miraculorum; ita de iis dubitare nefas est... Testata enim fiunt publicis monumentis, originem habentibus ab eo tempore, quo patrata sunt, certaque faciunt testes coaevi, oculati, fide dignissimi, omnique exceptione majores.

(c) Similiter ibi, ac in fine Legen. mi. Namque omnis honor, & gloria Sanctorum, ad gloriam Domini, suos Servos mirificantis, referri debet.

(d) Vulg. addit *est*; sed absque *est*, noster etiam Bernard. Cod. 40. & infra Ser. de Corp. Chr. num. 11.

(e) De hac in Procem. Breviloq.

(f) De his Tract. de sacr. Scriptur. Myster. §. 56. ac cap. 1. de Eccl. Hierarch.

(g) De his Serm. 13. in Hexaem. ac cit. cap. 1. de Eccles. Hierarch.

(h) In Laud. Offic. S. Caecil. V. & M. Antiph. dicitur *apis argumentosa*. Nec mirum quod hoc ipsum elogium heic S. Clarae tribuatur, cum

opera manifestantur. Secundum illud quod dicitur: *Et initium dulcoris habet fructus illius*. Quantum Domino fructus istius Sanctæ fuerit acceptus, non oportet ad præsens dicere; cum in sua Legenda appareat, quantum per eam totus sit mundus illuminatus (*a*). Dicitur ergo: *Brevis &c.*

3. Sed quia longum esset de omnibus persequi, brevitatis caussa solum de isto nomine *Apis* aliquid dicendum. Nota igitur, quod secundum spiritualem appropriationem proprietatum ipsius Apis, quinque sunt, quæ possunt adaptari: Est enim animal lascivitatis nescium, in labore sollicitum, in obediendo promptum, exterius asperum, intus dulcedinis plenum. Beata ergo Virgo Clara fuit lascivitatis nescia, in labore sollicita, in obediendo prompta, exterius aspera, intus dulcedinis plena.

Distinctio quinque proprietatum apis.

4. Dico primo, quod Apis est animal lascivitatis nescium, per quod hæc Virgo commendatur ab amore castitatis. Sed quatenus in ea, & quam perfecte amor castitatis fuerit, videamus primo in Ape. Legitur enim inter proprietates ipsius Apis, quod nullæ spurcitiæ intus sua opera permittuntur: egestiones vero Apum, quas intus operantur, ne longius recedant, aliæ congerunt in locum unum, & ejiciunt de alveari. Et multa alia, quæ ibi inveniuntur, sunt dicenda, in quibus nonnisi earum munditia notatur (*b*); ut illud, quod nullo modo insident fructibus, aut floribus marcidis, sed de odoriferis, & recentibus colligunt inde mel, & ceram componunt (*c*). Virgo hæc similis in his Api fuit, secundum quod habetur in sua Legenda, ubi de hoc videndum est, sicut patet ibi. (*d*) Et ideo secundum Bernard. Anima affligat interne semetipsam, & intimis suspiriis solet Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem ejus semper; spes enim ejus est Deus. Et qui quærunt eum, oportet eos in spiritu ambulare, non in carne: quia secundum Apostolum: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Et ideo anima, quæ jam aliquid prægustavit, nullo modo potest separari a Sponso. Bernar. Talis, inquit, anima, nescio an vel ipsa gehenna ad tempus horribilius pœnaliusque ducat, post spiritualis studii hujus gustatam semel suavitatem, exire de illa ad illecebras, vel potius ad molestiam carnis, sensuumque inexplebilem repetere cupiditatem. (*e*)

Dilatatio primæ proprietatis.

Apum munditia commendatur.

Legenda S. Claræ.

Bernardus Serm. 31. in Cant. n. 5. ac Ser. 84. num. 1.

Ps. 104. 4.

Gal. 5. 16.

Ad Rom. 8. 13.

Bernardus.

5. Secundum, quod reperitur in Ape, commendatur a laboris sollicitudine. Fuit

Item Apum sollicitudo laboris, & solertia.

cum & in hujus Officio Lect. 5. ipsa dicatur fuisse *tanquam nobilis altera virgo Cæcilia*.

(*a*) In Legen. cap. 2. num. 4. ac seq.

(*b*) Ita Plin. Lib. 11. cap. 10. S. Ambros. Hexaem. L. 5. c. 21. n. 67. & Auctor Librorum proprietatum L. 12. c. 4. ac Lib. 18. c. 12. Item ipsemet D. Bonav. Serm. 2. de S. Agne. & Serm. 1. de uno S. Confess. Et supra Serm. 4. n. 4.

(*c*) Plin. loc. cit. cap. 8. ac Lib. 21. cap. 12. nec non S. Ambr. ibi n. 69.

(*d*) Cap. 1. num. 4. ubi laudantur ejus *delibamenta virtutum*, & *cella aromatum, licet clausa*. Ibi num. 8. dicitur rejecisse *Sordes Babylonis*. Item excitasse *florigenæ virginitatis Ordinem*, id quod itidem Api certe convenit, quæ floribus mire delectatur; unde etiam Christus Api a D. Bernardo Serm. 2. in Adven. num. 3. sic comparatur: *Apis est, quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat Patriam Angelorum.* Cap. 2. num. 12. habetur: *His beatis floribus feliciter hodie vernat Ecclesia, quibus & ipsa fulciri postulat, dicens: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Eod. cap. 2. num. 13. ad propositum, quod ipsa velut Apis amaret munditiam, attexitur: *Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat . . . . . Pedes famularum de foris revertentium sæpius abluit &c.* Cap. 3. num. 21. *Mirabantur quandam dulcedinem ex ore ejus procedere.* Cap. 5. num. 42. *Novit de cujuslibet sermone loquentis elicere, quod animæ prosit, sciens non minoris esse prudentiæ de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare.* Ubi etiam apparet, quantum ipsi esset in deliciis Flos Nazarenus Christus Jesus, dum dicitur: *Tanta recordatione sui Jesu deliciatur, ut prædicante aliquando Fratre Philippo de Adria, speciosissimus quidam puer Virgini Claræ assisteret, & per magnam prædicationis partem suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cujus apparitionis intuitu illa, quæ de Matre videre talia merebatur, suavitatem inexplicabilem sentiebat.*

(*e*) Vid. D. Bonav. Soliloq. c. 2. de anima, post semel gustatam Divinam suavitatem, mundana omnia contemnente, ubi & Bernardum allegat. Vid. Epist. 111. n. 3. Ex Legenda autem S. Claræ cap. 3. num. 21. ac cap. 5. num. 42. patet, quod vel ipsa in terris adhuc existens Divinam prægustaverit suavitatem. Unde mirum haud est, si hortata fuerit, *exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis*, ibi cit. cap. 5. num. 41.; & si ibi cap. 6. num. 53. de eadem morti proxima d. testetur Legenda: *Cupit jam illa, & toto desiderio suspirat liberari de corpore mortis hujus, & in æthereis mansionibus Christum videre regnantem &c.*

Fuit autem hæc Virgo quasi Apis argumentosa, & gratulabunda, jugum Domini suave portans. Et hoc primo videamus in Ape; unde dicitur inter suas proprietates: Inter omnia est admiranda Apum solertia. Mella contrahunt, succumque dulcissimum, atque subtilissimum, ac saluberrimum. Favos confingunt, & ceras mellis ad usus vitæ, laborem tolerant, opera conficiunt, nullusque cum per cœlum licuit otio perit dies &c. (a). Sic ordina, & Virgini hoc adapta, probando per suam Legendam (b). Unde Matth. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Bernar. Tempus faciendi, o Sponsa, quia hiems transiit, quando operari nemo poterat. Imber quoque, qui inundatione facta operiebat terram, culturas impediebat, & vel sata necabat, vel seri vetabat; is, inquam, imber excurrit, abiit, recessit. Flores apparuerunt in terra nostra, vernalem profecto temperiem adesse signantes, (c) operandi commoditatem, frugum vicinitatem, & fructuum. Deinde subdit, ubi & primum operari oporteat: Tempus putationis advenit. Adesse hoc noverat qui dicebat: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum; sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in laboribus &c. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus

Matth. 11. 28.

Bernardus in Cant. Serm. 58. n. 2. ac 4.

2. ad Cor. 6. 2. ac seqq.

Ibi 4. 17.

operatur in nobis. Væ autem otiosis & pigris, quibus dicitur Prov. sexto: O piger, vade ad formicam, secundum aliam translationem ad Apem &c. (d)

Prov. 6. 6. ac seqq.

6. Per tertium, quod reperitur in Ape, commendatur hæc Virgo a perfecta obedientia. Si tu vis scire de obedientia Apum, lege inter earum proprietates, quod Reges habent, & Imperatores, quibus obediunt &c. (e) Et hæc omnia Virgini appropria, ut in sua habetur Legenda. (f) Unde Bernard. Verus obediens mactat suum velle, & suum nolle (g); sicut hæc Virgo fecit, quando primo sua, postmodum seipsam dedit, memor illius verbi Domini Matth. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia (h) quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Et hic dicendum est, quomodo a juventute sua cœpit sua pauperibus erogare (i); & postmodum seipsam, ut quando tonsa a beato Francisco, & induta in loco Portiunculæ, ex tunc in obediendo cœpit esse perfecta (k). Sed væ inobedientibus, & superbis, quos Dominus non custodit, sed abjicit. Exemplum dat Esther Regina, de qua dicitur, quod quidquid ei Mardochæus præcipiebat, omnia servabat; sicut eo tempore facere solebat, quo eam parvulam nutriverat. Et quia sic fecit, ad Regnum exaltari promeruit. Vasthi vero abjecta; quia obedire contempsit.

Insuper Apum obedientia.

Bernardus Ser. 41. de diversis num. 4.

Matth. 19. 21

Exemplum Esther Reginæ.

Esth. 2. 20.

7. Per quartum, quod reperitur in Ape (l) commendatur hæc Virgo ab asperitate pœnitentiæ (m). Videamus ergo primo de Ape, quod dicit Ambros. in

Praeterea Apum asperitas.

(a) Ita Plin. cit. Lib. 11. cap. 5. ac 6.

(b) Ex eadem Legen. cit. cap. 3. num. 21. *Nullus erat corpori, nullus in suo claustro desidiæ locus; ubi orandi, & Domino serviendi, pigritiam aspera invectio stimulabat.* Item cit. cap. 5. n. 41. *Certis horis vult eas* (scilicet Sorores suas) *operari manibus suis.* Ad id autem clarissimo exemplo ipsis prælucebat; nanque gravi etiam infirmitate laborans ibi cap. 4. num. 29. *filabat delicatissimos pannos, de quibus ultra quinquaginta paria Corporalium faciens, & ea sericis, vel purpureis thecis includens, per plana & montana Assisii variis Ecclesiis destinabat.*

(c) Cit. Lib. 11. cap. 6. Plin. testatur, quod etiam Apes verno tempore fabis florentibus *exeunt ad opera & labores*; nec non ibi cap. 10. quod *flores comportant*.

(d) Sic laud. S. Ambr. Hexaem. d. Lib. 5. cap. 21. num. 70. Item Clemens Alexandr. Strom. Lib. 4. nec non Hier. ad cap. 3. Ezech. Basil. Hom. 8. Hexaem. plerique Codd. 70. Interpret. quidam Cod. Vatican. &c.

(e) Idem Plin. ibi cap. 11. ac 17. S. Ambr. ibi 68. nec non ipsemet D. Bonav. etiam Ser. 2. de plur. SS. Martyr. ac Serm. 4. de una S. Virg.

(f) Vid. cap. 1. num. 6. ac seqq. atque cap. 2. num. 13. nec non cap. 5. num. 47. &c.

(g) Sic cap. 1. Exposit. Reg. Fratr. Minor. ubi & de veris obedientibus mactantibus suam voluntatem; nec non in Legen. ma. S. Franc. cap. 3. &c.

(h) Ita sæpe etiam alibi.

(i) Cap. 1. Legen. S. Clar. num. 3. ac cap. 2. num. 14.

(k) Ibi num. 6. ac seqq.

(l) Est enim Apis, ut loquitur Plin. Lib. 11. cap. 10. *natura scabra*, id est, aspera.

(m) Cap. 3. quod inibi inscribitur *austera ejus vivendi ratio*.

Ambrosius Hexaem. L. 5. c. 21. n. 67.

in Hexaëm. Communem omnibus sobolem habent; unam omnes incolunt mansionem, unius patriæ clauduntur limine, in commune omnibus labor, communis cibus, communis operatio, communis usus & fructus &c. Ea omnia Virgini adapta, ut de ea invenies in sua Legenda (a); quia longum esset hic omnia ponere. Unde Augustinus:

Augustinus.

Disce artem magni moderaminis: cura carnis cogenda est, ut serviat, non ut principetur: cogenda est quidem, non

Bonaventura Solileq. c. 1.

licentianda; quia quanto plus premitur, tanto de cœlesti spe animus lætatur, suum corpus disciplinis cogens. Dicere poterat carni: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Myrrha dicitur, quia dura est, & amara, ac

Cant. 1. 13.

aspera; sicut pœnitentia, quæ dura fuit ei in ingressu per carnis macerationem (b), aspera in progressu (c), & amara in egressu. (d) Et ideo Bernard. non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, ut leve præ amore ipsius ducat, quicquid laboris immineat, vel doloris. (e) Illud etiam subdit contra non facientes amaram pœnitentiam: Tu quoque, si sapis, imitaberis Sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhæ tam carum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patiaris avelli; amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione revolvens, quo dicere possis & tu: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi &c. (f)

Bernardus in Cant. Ser. 43. n. 1.

Ibi n. 2.

8. Per quintum & ultimum, quod reperitur in Ape, commendatur hæc Virgo, a dulcedinis interioris repletione. Gustaverat enim illa quam suavis est Dominus; juxta illud Proverb. Gustavit, & vidit, quia bona est negotiatio ejus. Legatur de Apibus, quod nunquam bibunt nisi aquam claram, & guttas dulcis humoris roscidi, (g) sive prope, sive a remotis hauriantur, nec potant nisi projecerint prius fœces &c. Et omnia Virgini adapta per suam Vitam & Legendam (h) &c.

Postremo Apum dulcedo.

Ps. 33. 9.

Prov. 31. 18.

SERMO TERTIUS DECIMUS.

In Assumptione B. M. V.

1. *Ecce quasi Aquila ascendet, & elevabitur (i), & expandet alas suas.* Jerem. quadragesimo nono. Ad dignitatem B. M. V. aliqualiter (k) exprimendam omnis deficit lingua creata, nec ulla sufficit exprimere plene figura; eo quod sit major omni laude Angelica, cum sit omnium Domina, & Regina: congrue tamen figuratur in Aquila avium nobilissima, quæ suo modo omnium volu-

Jer. 49. 22.

Petrus Damianus in quodam Ser. super Ev. L. generat.

(a) De Vita sacrarum Virginum pœnitente, a S. Clara duce S. Francisco instituta, eaque claustrali, atque usque adeo communi, ut ob altissimam paupertatem nihil penitus proprium admitteret, eadem passim Legenda. Si quis autem a me sciscitetur cur non heic dixerit S. Bonaventura suam; opinor ego id tacitum, aut ex innata ejus modestia, & humilitate, aut forte ad aliam respexisse.

(b) Cap. 1. num. 10. d. Legen.

(c) Cap. 3. ejusdem num. 18. ubi *de miranda carnis maceratione.*

(d) Ibi cap. 6. num. 51. ac 55.

(e) Ita S. Claram levem duxisse omnem pœnitentiam, & infirmitatem, testis est ejus Legen. cap. 6. num. 55. Unde etiam dixit D. ipse Bonav. in Vit. Myst. cap. 44. num. 254. *Cum passio dulcis Jesu consideratur, necesse est omnem passionem hominis levem videri &c.*

(f) Similiter in Præfat. Lig. Vit. ac in fine Meditat. quam scripsit Fr. Bonaventura ad postulationem cujusdam Sanctæ Mulieris, sive cuidam devotæ Dominæ. Quam vero prædicta S. Claræ conveniant testatur Legen. cap. 4. num. 31. Quod autem prædictum Apis exemplum valeat ad pœnitentiæ amaritudinem designandam, patet ex Serm. 3. ejusdem S. Bonav. de S. Andr. Apost. ubi sic ait „ Ad hoc „ signandum natura docuit Apes pro fundamento sui operis quandam crustulam amaram componere, ut dum arceantur vermes; „ ex ejus amaritudine, sua mella dulcissima facilius possent conservare; quia nisi amaritudine pœnitentiæ deleantur peccata, bona „ non degustantur æterna. “

(g) Vid. de hujusmodi *aqua, guttis, munditia, humore roscido* Plin. sæpe cit. Lib. 11. cap. 10. ac 12. ac S. Ambros. Hexaem. Lib. 5. cap. 21. num. 69.

(h) De præfata *dulcedinis interioris repletione* in sæpe d. Legen. cap. 3. num. 21. ac cap. 4. num. 31. quam quoque probant ecstases, apparitiones, visiones, in eadem recensitæ: De ejus munditia cap. 1. num. 7. ac seq. Hactenus autem facta Apis comparatio tanto magis S. Claræ convenit, quanto ipsa fuit contemplationi oppido dedita. Vide sis quæ de Apibus spiritualibus tradit ipsemet S. Bonav. in Vite Myst. cap. 44. num. 149. ubi quoque num. 254. sermo est de munditia, quæ oritur ex jugi memoria Crucis & Passionis Domini Jesu.

(i) Vulg. *avolabit*; sed *elevabitur* est Job 39. 27. ut secundum ipsam Vulg. infra patebit.

(k) *Aliqualiter* pro *aliquatenus* & alibi sæpe apud D. Bonav.

lucrum dicitur esse Regina. Bene igitur dictum est: *Ecce quasi Aquila*. *Quasi* dicit, quia inter eam, & Aquilam nimius excessus existit; & quia longe magis excedit Virgo Davidica homines, quam Aquila subjectas sibi aves. Igitur in verbo præmisso Domina nostra describitur, ut summe nobilissima ex parte naturæ; ut summe sublimissima ex parte gloriæ; ut summe utilissima ex parte gratiæ. Itaque Matris Dei ostenditur ex parte naturæ summa nobilitas, quia ex generosissimo Rege nata est. Ex parte gloriæ summa sublimitas, quia super omnia elevata. Et ex parte gratiæ summa utilitas, quia in auxilium mundo data. Primo ergo describitur ut nobilis in natura, cum dicitur: *Ecce quasi Aquila*. Secundo ut sublimis in gloria, cum interponitur: *ascendet*, *& elevabitur*. Tertio vero, ut utilis & fœcunda in gratia, quando in fine adjungitur: *& expandet alas suas*. Quid est enim alas expandere, nisi misericordiæ suæ sinum omnibus aperire? Dicamus ergo omnia simul sub Aquilæ elevatione tractantes: *Ecce quasi Aquila ascendet*, *& elevabitur*, *& expandet alas suas*.

Thematis divisio.

2. Est ergo notandum de Aquila quoad præsens, quod ipsa ut avis nobilissima, omnium aliarum Regina, habet ingentem sublimitatem, sive altitudinem in volatu; habet summam perspicacitatem in visu; (*a*) habet maximam liberalitatem in pastu. (*b*) Nam ejus volatum attestatur Philosophus; ejus acutissimum visum contestatur Ambrosius; sed ejus liberalissimo pastui dat testimonium Liber de natura rerum. (*c*) Dico, quod Aquila secundum Philosophum, & secundum certum experimentum habet in volatu sublimitatem præ

Distinctio cum subseq. dilatatione.

Philosophus. *Ambrosius Hexaem. L. 5. c. 18. n. 60.*

Liber de nat. rer. Aquilæ sublimitas in volatu.

omnibus aliis avibus; & dicitur in alta levari in tantum, ut videri non possit ab homine. Sic & Aquila nostra Virgo illa Davidica (*d*) in tantum hodierna die super omnem creaturam est exaltata, ut non possit capi ab anima, nec ad plenum exprimi ulla lingua. Et sicut materialis Aquila in altissimis rupibus nidum ponit; sic spiritualis Aquila nostra in cœlo altissimum locum obtinuit ad dexteram Filii collocata. Unde de ea specialiter exponitur illud Job trigesimo nono: Elevabitur Aquila, & in arduis ponet nidum suum. Et quid est nidum in arduis ponere, nisi summum locum præ cunctis sublimem apud Filium obtinere? Astitit, Propheta inquit, Regina a dextris tuis. Et constat, quod ad dexteram sedere est summum locum apud Filium obtinere, ita ut Bernard. dicat: Si eam præcipuus ille Gabriel Archangelus humiliter salutans honorabat in terris; quanto magis super cœlos exaltatam, & ut ita dicam, in throno Dei collocatam nunc cum omnibus Sanctis, laudibus honorat dignissimis? (*e*) Unde vere completum est in ea, quod tertii Reg. secundo præcesserat in figura, (*f*) ubi dicitur, quod dum Bethsabea veniret ad Salomonem, surrexit Rex in occursum ejus, & positus est thronus matri Regis, juxta thronum ejus (*g*) &c. Sic & hodie Salomon, scilicet Christus summe pacificus, (*h*) cum omnibus Sanctis & Angelis, totus Matri festivus occurrit, & eam ad suam dexteram collocavit. Rationem prædictorum omnium, & exemplum manifestum habemus in nube; quia ipsa Domina in sacra Scriptura in multis locis in nube est figurata (*i*). Quandoquidem nubes aliquid habet ab inferio-

B. M. V. sublimitas in volatu.

Aquila, cujus meminit *Job*, exponi potest de B. V. M. *Job 39. 27.*

Ps. 44. 10.

Bernardus Ser. Dom. infra Oct. Assumpt. B. M. V. de 12. ejus prærogat. n. 8. in fi. nec non Serm. 1. in Assumpt. B. M. V. n. 1. ac seqq.

3. Reg. 2. 19. ac seq.

(*a*) Hanc utramque hujus avis proprietatem innuit D. Bonav. ajens Exposit. in cap. 13. S. Luc. quod *pullos excitat, ut sursum tendant, ut in solem aspiciant, ut in sublimia volent*.

(*b*) Maxime suorum pullorum; nanque ab eodem D. Bonav. inibi dicitur *valde intenta providentia suæ prolis*.

(*c*) Vid. infra num. 6.

(*d*) Non mirum quod ab ipsomet D. Bonav. comparetur Aquilæ B. V. M. in Assumptione; quia ab eodem ipse Christus loc. cit. *comparatur Aquilæ in Resurrectione, & Ascensione*. Item Serm. 1. in Ascens. Dom. inter editos sub S. Bonav. nomine eadem metaphora *Christus Aquila nostra* nuncupatur.

(*e*) Non ad verbum, sed ad sensum inibi laudatus Bernard. Confer supra Serm. 4. de B. V. M. num. 2.

(*f*) Sic ipsemet D. Bonav. Serm. 3. de B. V. M. inter jam editos.

(*g*) Eod. Serm. 3. *& thronum Matris juxta suum poni fecit &c.* Vulg. *positusque est thronus Matri Regis, quæ sedit ad dexteram ejus.* Salianus autumat in throno humiliori, ne alioquin supra Regem honorari videretur; Abulensis vero pari throno, & ad dexteram, honoris caussa collocatam.

(*h*) Itiner. ment. in Deum cap. 7., ac alibi passim.

(*i*) Gen. 9. 13. Exo. 34. 5. Num. 12. 5. 3. Reg. 18. 44. Isa. 19. 1. atque ut alia prætereantur Divinæ Scripturæ loca, Apocal. 10. 1.

Pro-

riori, & aliquid a superiori; quia ab inferiori habet humorem, & a superiori calorem. Nec minus est verum, quod quanto calor est major, & nubi se perfundit intimius; tanto nubes elevatur sublimius. Sic Arist. ponit exemplum in assibus, & candela. At nubes nostra mundi Domina, etsi contraxit instar nubis corpus ab infimis, calorem tamen Divinum habuit a superis; qui cum in ea summus extiterit, sicut infra patebit (a), eam ad summum locum Empyrei elevavit. Item manifeste videmus, quod corpora, quæ multum habent de pondere aggravante, & modicum vel nihil alleviante, premuntur ad ima, ut patet in terra; & e contra quæ multum habent levitatis, & parum vel nihil gravitatis feruntur in alta ita semper, quod quanto levius, tantum feruntur in alta sublimius, ut patet in igne.

Aristoteles.

Pondus animas premens sola peccata, eas vero levans virtutes, & gratia.

3. Ad spiritualia vero redeundo, pondus animas premens ad ima sunt sola peccata; sed eas levans in alta virtutes, & gratia. Cum ergo Domina nostra nihil habuerit de pondere aggravante, eo quod nullum peccatum commisit (b), quia in summo omnibus gratiis plena fuit (c); quare super cæteras creaturas alte volavit. Item ad hoc ipsum habemus exemplum in avibus, quia aves, quæ multæ sunt carnis, & parum pennatæ, non sunt alte volantes, sed a terra modicum repedantes (d), sicut de Perdicibus patet (e): & de Struthione, qui talis est, ut dicit Gregorius, quod alas ad volandum erigit, sed a terra in altum nullatenus se suspendit; quia plurimum habet carnis, pennarum vero parum: & e contra aves, quæ paucæ sunt carnis, & multum pennigeræ, facile se attollunt in sublimia aeris, ut in Falconibus patet, & Aquilis. At Domina nostra nihil in se carnalitatis habuit; & omnium virtutum pennas obtinuit; quare se ad locum altissimum elevavit. Et propter hæc omnia de ea exponitur illud Ezech. decimo septimo: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri (f). Et ut breviter dicam, Aquila est Domina nostra, propter volatus altam accessionem. Grandis est dicta, propter magnorum meritorum accumulationem. Magnarum alarum, propter proximorum, & afflictorum consolationem. Longo membrorum ductu, propter perseverantiæ continuationem. Plena plumis, propter omnium gratiarum sibi factam collationem. Venit ad Libanum, propter gloriosam assumptionem. Et tulit medullam cedri, propter summorum bonorum adeptionem.

Exemplum avium, scilicet Perdicum, & & Struthionis, non alte volantium.

Gregorius Moral. L. 31. c. 8. n. 11.

Exemplum alte volantium in Falconibus & Aquilis.

Aquila Ezechielis exponi potest de B. V. M. *Ezech.* 17. 3.

Pulchra hujus textus divisio.

4. Secundo Aquila, ut testatur Ambrosius, habet in visu summam perspicacitatem; unde Aquila ab oculorum acumine sic est vocata, ut dicit Isidorus, eo quod dicatur tam intrepidi esse visus (g), ut cum super maria immobili penna feratur, in tantum ut vix pateat humanis obtutibus, inde respiciat pisces in mari natantes, ad quos lapidis instar quam cito descendens eos rapit, occidit, & comedit. (h) Et rationem assignat Gregorius, quia refectionis indigentia urgetur. Unde Aquila tantorum unguium sine præda, visu acuto naturali indigere videtur, ut possit a remotis suam prædam videre. Et ideo dicit, quod in altissimis Aquila residet locis, visaque præda, subito ima petit. (i) Dicit etiam Plinius, quod Aqui-

Aquilæ perspicacitas in visu, *Ambrosius Hexaem. L. 5. c. 18. n. 60.*

Isidorus Etym. L. 12. c. 7.

Aristot. L. 9. Hist. Animal. cap. 32. al. 41. Plinius L. 10. c. 3. Gregorius Moral. L. 9. c. 32. n. 48.

Plinius L. 10. c. 13. ac L. 19. c. 6.

Profecto illud cit. Isa. 49. 1. *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum*, allegorice *exponunt de Christo ulnis B. M. V. in Ægyptum invecto* SS. Athanasius, Cyrillus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus nec non Eusebius, Theodoretus, Procopius, Haymo, Bernardus, Hugo Card., ipsemet Bonaventura, Lyranus &c.

(a) Ad finem hujus Serm. ubi de ejus caritate.

(b) 3. Dist. 3. Par. 1. Art. 2. Q. 1. per totam, nec non Lib. 1. Phar. cap. 5. &c.

(c) Eod. Lib. 1. Phar. ibi, ac etiam alibi.

(d) Hoc verbum usurpat quoque Pacuvius apud Festum, Lucilius apud Nonium, Ammianus &c., sumiturque pro pedem retrahere, recedere, reverti.

(e) In Spec. Nat. Vincent. Bellov. L. 16. c. 128. *Perdix prope terram volat.*

(f) Hic ipse textus exponitur quoque, aptaturque ab eodem D. Bona. S. Joanni Evang. Prol. in ejusdem Jo. Evang. num. 5.

(g) Editio, quæ mihi præ manibus est: *Tanti enim contuitus esse dicitur.*

(h) Ead. Edit. *nec humanis pateat obtutibus: de tanta sublimitate pisciculos natare videat: ac tormenti instar descendens, raptam prædam pennis ad littus pertrahat.* Vid. Interpretes in cap. 11. Levit. v. 13. ubi de *aquila, gryphe, haliæto.*

(i) Verba S. Greg. ibi sunt, quod *quamvis ad alta evolet, pro sumendis tamen carnibus terram petit*; & infra, quod *quasi a summis repente Aquila ad escam volat.*

Aquila respicit Solem in rota, & in tali aspectu plurimum delectatur. (a) Quare ad Solis aspectum filios trahit, & oculis, lingua, & rostro eos aspicere solem cogit. Et si cujusquam oculus lacrymatus fuerit, eum a se tanquam degenerem projicit, nec ulterius eum pascit. (b) Sic & Virgo Regia habens aquilinos oculos, & in hoc excedens nimium Aquilam, Solem aspicit Divinum in rota, cujus aspectu sibi omnia fiunt nota. Unde de ea, ut supra dictum (c) exponitur illud Job: Nunquid ad præceptum tuum elevabitur Aquila, & in arduis ponet nidum suum? In petris manet, & in præruptis silicibus, atque inaccessis rupibus: inde contemplatur escam, & de longe oculi ejus prospiciunt. Sic & Virgo Regia, in altissimis elevata, corda inde respicit sibi devota, auxiliari præparata. Si enim ut Gregorius ait, non est quod non videat, qui videntem omnia videt (d); quanta Matris Dei est Sapientia, quoniam in summo Dei Verbo est conjuncta, in quo sunt omnia unita, & veriori sunt ibi modo, quam in propria sint natura? (e) Unde de Domina nostra Bernar. ait, quod domus Divinæ Sapientiæ fuit. Virgo enim Regia totam Divinæ Sapientiæ penetravit abyssum, ut quantum sine personali unione, creaturæ conditio patitur, illi luci videatur immersa (f). Ergo secundum hanc auctoritatem non fuit possibile, puram aliquam creaturam Divinæ Sapientiæ magis esse propinquam; quia, si quantum possibile fuit, illi Sapientiæ est immersa, non fuit possibile sapientiorem, ac etiam meliorem esse aliquam puram creaturam. (g) Et hoc idem sonant verba Anselmi, quibus sic ait: Decebat, ut illius hominis conceptus de matre purissima fieret tanta puritate, qua major sub Deo nequit intelligi (h). Ergo & major puritas non potuit sub Deo esse, vel fieri.

B. M. V. perspicacitas in visu. — *Job 39. 27. ac [?]* — *Gregorius Moral. L. 2. c. 2. n. 3. ac L. 4. Dialog. c. 33.* Omnia videt qui videntem omnia videt. — *Bernardus Ser. 52. al. 9. ex Parvis n. 2. ac Dom. infra oct. Assumpt. B. V. M. Ser. de 12. prærogat. ejusd. ex Verbis Apocal. Signum magnum apparuit in cælo &c. n. 3.* — *Anselmus de Concept. Virg. & peccato orig. c. 18.*

5. Sed oritur ex his quæstio de natura Angelica, si sit dignior, quam humana. (i) Verum contrarium dicunt quidam (k) quod nobilior, vel æque nobilis sit humana natura. Augustinus dicit de Lib. Arbitr. quod Angelus, & Anima, natura sunt pares, sed officio dispares. Qui & probat de Musica, nullam omnino naturam supra rationalem esse Animam, excepta natura Divina. Item Lib. de quantitate Animæ circa finem dicit idem expresse: Inter alia omnia, quæ creavit, nihil Anima humana Deo esse propinquius. Quod si Anima est prima ab Angelis in natura (l), cum corpus Animæ additum quoddam sit magnum bonum quasi omnium corporum mundanorum (m), & bonum bono additum communiter fiat majus bonum (n); videtur quod dignitas humana aliquo modo (o) excedat Angelicam. Item innituntur verbo Philosophi, qui sic ait: Ille est optimus equus, qui omnia illa habet, quæ illi generi sunt competentia. Unde dicit, quod si optimus equus melior est optimo asino, equus simpliciter est melior asino (p). At optimus homo, ut puta sacra Virgo (ut taceam de homine Christo) est melior & sublimior quo-

Quæstio de natura Angelica, an dignior humana? — *Augustinus de Liber. Arbitr. L. 3. c. 11. n. 32. De Music. L. 6. c. 5. n. 13. Lib. de quant. ani. c. 24. n. 77.* — Bonum bono additum fit majus bonum. — *Aristoteles Moral. Nicoma. ch. L. 2. c. 6.*

(a) Sic D. ipse Bona. Serm. 1. de uno S. Doct. ac supra Ser. 3. num. 4.

(b) Similiter etiam SS. Ambrosius & Isidorus. Item S. Augusl. & alii.

(c) Supra num. 2.

(d) Vid. 4. Dist. 50. Par. 2. Q. 2. in Fundam. Ser. de S. Michael. Serm. 7. de SS. Apost. &c.

(e) In eodem Serm. 7. de SS. Apost.

(f) Sic D. ipse Bona. inter editos Ser. 1. de B. V. M. ubi arguit, *quod in pura creatura non potuit major esse sapientia*. Item Exposit. in cap. 10. S. Luc. versus fin. ubi de Assumpt. B. M. V. disserit, sic habet: *Bernardus: Beata Maria profundissimam Divinæ Sapientiæ, ultra quam credi valeat, penetravit abyssum*. Vid. supra Serm. 4. de B. V. M. num. 2. ex Bernar. & Ansel.

(g) Quod *Virgo Maria, quæ exaltata est super choros Angelorum, nullam puram creaturam habuerit superiorem, aut etiam æqualem*, Exposit. in cap. 7. S. Luc.

(h) Vid. inter jam editos Serm. 1. de B. V. M. ac Lib. 1. Phar. cap. 5. ex Ansel. nec non 3. Dist. 3. Par. 1. Ar. 1. Q. 2. in concl. &c.

(i) De d. q. in 2. Dist. 1. Par. 2. Art. 2. Q. 2. per totam.

(k) Ibi ad opposit.

(l) Ibi in concl.

(m) Ibi ad opp. 1.

(n) Ser. 10. de SS. Apost. ubi ad id comprobandum varia adducuntur exempla.

(o) *Aliquo modo*, non vero quoad cætera, de quibus in 3. ibi in concl.

(p) Supra Serm. 4. de B. V. M. num. 2. Vid. quoque 1. Dist. 44. Art. 1. Q. 1. ad opp. 4. nec non in 2. ibi ad opp. 3. ubi repetitur illa assertio: *Si optimum in uno genere est melius optimo in alio, & simpliciter hoc illo melius*; quæ etiam secundum *Philosophum* habetur eod. 2. Dist. 16. Art. 2. Q. 1. in Fundam.

quolibet Angelo; quare videtur, quod simpliciter homo sit melior Angelo (a). Quod si tu dicas, non esse hoc per naturam, sed tantum per gratiam (b); illi sic objiciunt contra: Constat, quod esse ad Dei imaginem est tam animæ, quam Angelorum naturale, (c) Sed in Lib. de Spir. & Ani. dicitur, quod in hoc Anima est ad imaginem Dei creata, quia capax Dei, & particeps esse potest (d), quod per gratiam fieri habet; ergo capacitas ipsa ad gratiam est tam Animæ, quam Angelo naturalis. Sed hæc major fuit in Virgine, quam fuerit in aliquo Angelo (e), ut probari potest; nam constat secundum Sanctos, aliosque Doctores, quod Ordines Angelorum dispositionem habuerunt ex natura, sed consummationem a gratia. Unde qui modo sunt Angeli, vel Virtutes per gratiam, prius ad hos Ordines fuerunt dispositi per naturam. (f) Et dicunt isti, quod omnes in sua conversione se, quantum potuerunt, disposuerunt ad gratiam (g). Quoniam si non sic fuisset, confusio in Ordinibus ac-

L. de Spir. & Ani. c. 36. inter Augustini supposititia.

(a) In eod. 2. jam d. Dist. 1. Par. 2. Art. 2. Q. 2. ad opp. 1.

(b) Ibi in respon. ad opp. 3.

(c) Sic D. ipse Bona. in eod. 2. Dist. 16. Art. 1. Q. 3. in concl.

(d) Ibi in Fundam. ubi in marg. allegatur *Aug. 14. de Tr. c. 8.*

(e) Cit. Serm. 4. de B. V. M. num. 2. item in 2. cit. Dist. 16. Art. 2. Q. 1. in concl. *Pie creditur, & communiter sentitur, quod Virgo Maria magis inter omnes Angelos accedit ad Deum.* Nec non infra respondendo ad rationes in oppositum in fine „ Substantia quæ est minus capax gratiæ per naturam, potest esse magis „ capax per aliquam gratiam gratis datam, „ quæ disponit & ampliat capacitatem naturæ „ ad susceptionem gratiæ gratum facientis. „ Unde esto quod natura Angelica esset magis „ capax gratiæ, quam humana natura secun- „ dum naturalem potentiam, sicut videtur ra- „ tionabiliter esse ponendum, ut natura Ange- „ lica sit excellentior, & excellentiori naturæ „ debeatur excellentior potentia & capacitas: „ nihilominus tamen per aliquod donum Divi- „ nitus sibi datum gratis, potest elevari capaci- „ tas animæ usque ad capacitatem Angeli, & „ quodam modo ampliorem; nam donum gra- „ tiæ gratis datæ disponit ad gratiam gratum „ facientem: & sic possibile est fuisse in Chri- „ sto, & B. Virgine.

(f) 2. Dist. 9. Art. 1. Q. 2. in concl. „ Dicendum, quod sicut patet ex diffinitione Or- „ dinis supra posita, Ordo est a natura, & est „ a gratia: sed a natura tanquam a præambu- „ la dispositione: a gratia tanquam a comple- „ tiva perfectione. “ Sicque in Exposit. textus Magist. ubi & allegat Dionys. Gregor. Bernar. Vid. quoque Breviloq. Par. 2. cap. 8. ac Centiloq. Par. 3. cap. 17.

(g) *In sua conversione*, in quam secundum eumdem D. Bona. ibi Dist. 5. Art. 3. Q. 1. in concl. *se, quantum potuerunt* (*non* tamen *sine auxilio gratiæ*, scilicet *cooperantis*) *disposuerunt ad gratiam*, nimirum *ad gratiam gratum facientem*, sive habitualem, & justificantem, de qua ibi Dist. 4. Art. 1. Q. 2. in concl. Et quia in illis, ut idemmet ait d. Dist. 5. Art. 3. Q. 2. in concl. *Cum Angelis data sit perfecta gratia, & liberum arbitrium omnino sit cooperatum gratiæ; ideo in sua conversione sufficienter meruerunt glorificationem*, Item quia *conversio illa* (ibi Q. 1. in concl.) *fuit meritoria, & Deo placita; ideo non potuit esse sine gratia*. Intellige de illa gratia, de qua S. Augustinus Epist. 186. al. 106. c. 3. n. 10. ab ipso laudatus in Apolog. Pauper. Respon. Prim. c. 2. *Ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante, non ducente, pedissequa, non prævia voluntate*. Unde ad normam ejusdem S. Aug. ibi vel in 2. Dist. 26. Ar. 1. Q. 6. in Fundam. ait: *Quod gratia præveniens est, quæ prævenit bonæ voluntatis meritum, & respectu cujus ipsa voluntas bona pedissequa est, non prævia*. Quare sciscit in concl. *Dicendum, quod absque dubio, sicut auctoritates Sanctorum dicunt, necesse est ponere liberum arbitrium a gratia moveri, & auxiliari. Ab ipsa enim gratia operante prævenitur, & a cooperante ad opera meritoria elevatur; ita quod respectu operis meritorii gratia est sicut principalis motrix, & voluntas sicut pedissequa*. Et hoc sensu accipe quod inquit de bonis Angelis ad Deum conversis Breviloq. Par. 2. cap. 8. *Post consensum ex voluntate arbitrii* (scilicet moti actuali præveniente gratia, quia in 2. ibi in Fundam. secundum August. de Verb. Apost. Ser. 12. ad fin. *gratia est motrix liberi arbitrii*) *Divina superveniente gratia* (nimirum gratia habituali, & justificante) *cum totaliter in Deum tenderent; per gloriam fuerunt confirmati, pariter & perfecti*. Porro ad mentem Doctoris nostri Seraphici enucleatius aperiendam insuper animadvertendum est, quod prædicta ejus verba supponunt opinionem suo tempore *probabiliorem, & communiorem*, utpote quæ erat nedum Magistri, sed etiam Hug. Vict. Ruper. Gulliel. Parisien. &c. scilicet *Angelos non habuisse gratiam gratum facientem ab instanti creationis, sed post*. Verum quia ex una parte, ipsemet Doctor Seraphicus, ita d. opinionem *probabiliorem, & communiorem* censet, ut contrariam, *quod Angeli omnes creati sunt in gratuitis gratum facientibus*, diserte fateatur *satis consonam Sanctorum auctoritatibus*, ut patet in 2. Dist. 4. Art. 1. Q. 2. in concl.; ex alia vero parte apud Claudium Frassenium Tract. 1. de Angel. Disp. 3. Art. 1. Q. 2. Concl. 1. nunc sit *communis apud Theologos, certum esse omnes Angelos aliquando expertes fuisse omnis culpæ, & in statu gratiæ sanctificantis extitisse*: secundum hanc modo probatiorem, certioremque sententiam, quam idemmet Doctor Seraphicus judicavit *satis consonam Sanctorum auctoritatibus* (adeo ut circa utramque fere permanserit problematicus, dixeritque loc. cit.

accidisset; ut qui erat per naturam dispositus ad Ordinem summum, per parvam dispositionem fieret de Ordine infimorum: & infimus e contrario per magnam dispositionem fieret de Ordine supremorum. Ergo licet gratia de necessitate non detur secundum naturalium donorum mensuram; tamen datur ex largitate Divina secundum dispositionem præambulam *(a)*. Sicut exempli gratia est in natura, quæ dat formam, secundum quod præcedit dispositio in materia *(b)*; & in arte, quæ quantum potest, sequitur naturam, datur medicina purgativa, secundum quod præcessit dispositiva. *(c)* Unde de hac dispositione dicunt intelligi Evangelicum illud, quod dedit unicuique secundum propriam virtutem, id est, juxta propriam mensuram *(d)*, ut sic nihil vacuum remaneret in sublimi natura. Cum ergo Domina super Angelos universos longe habuerit majorem capacitatem ad gratiam; videtur, quod non tantum in gratia, sed & quod excesserit in natura. *(e)*

Exempla naturæ, & artis.

Ars quantum potest, naturam sequitur.

Matth. 25. 15.

6. Tertio Aquila habet in cibo, vel pastu, communicabilitatem, sive liberalitatem; dicit enim Liber de natura rerum, quod nunquam comedat, quin avibus aliis aliquid derelinquat *(f)*: quod si non sufficiat, aliquam avem de astantibus rapit, & eam comedendam se sequentibus tradit. Et hoc idem dicitur de Leone animalium aliorum Rege. *(g)* Sic & Aquila nostra Angelorum Regina, & Domina, non carnis cibaria per munera, sed communicat Ecclesiæ omnia sua merita, seu bona *(h)*, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Et de hac potest exponi verbum illud Job, quod pulli Aquilæ lambunt *(i)* sanguinem. Dicitur etiam de Aquila, quod quamdiu pulli ejus sunt parvuli, ut carnes manducare non possint, sanguine liquido nutriuntur *(k)*, sicut parvuli agni, & hædi, & hominum filii, non dentati, lacte nutriuntur a matribus. Sic & Domina nostra liberalissima Aquila filios sibi devotos, adhuc fide, & operibus parvulos, ac in Christo, lac petentes, dulcibus nutrit *(l)*, quousque creverint, & mandere dura possint. Nam & Medici sapientes stomachis frigidis, & infirmis, & naturali calore de parvis *(m)*, prohibent dari

Aquilæ liberalitas in pastu.

Item Leonis.

B. M. V. liberalitas in pastu.

Ps. 18. 7.

Job 39. 30.

Pastus sanguinis, quem Aquila pullis suis præbet, similis pastui lactis aliorum animalium.

ri

cit. *probabiliter possumus utrumque opinari, sicut & alii ante nos*) cum eodem de bonis Angelis dicendum est, quod *omnes in sua conversione se, quantum potuerunt*, scilicet per auxilium gratiæ, *disposuerunt ad gratiam*, nimirum *ad gratiæ perfectionem*, sive *justitiam gratiæ*, atque *ad gratiam perseverantiæ finalis in caritate*, vel *ad gratiam caritatis consummatæ per beatitudinem & gloriam*. Unde in eod. 2. Dist. 5. in textu Mag. dicitur: *Facta est ista conversio per gratiam cooperantem libero arbitrio*. Et ibi Art. 3. Q. 1. statuit hanc conclusionem: *Angeli qui ad Deum conversi sunt, quanquam a natura rectitudinem quandam habere potuerint, meritoriam tamen sine gratia habere non poterant*; ubi etiam sic infert: *Concedendum est ergo, quod illa Angelorum conversio, in qua confirmati sunt, non fuit sine auxilio gratiæ*. Nec non ad 1. *Sic fuit in Angelis justificatio per gratiam, & ab hac justitia fuerunt opera eorum meritoria*. Quodve *in conversione bonorum Angelorum, meritum præcesserit præmium*, differit ibi Q. 2. per tot. Sed de prædicto *auxilio gratiæ*, sive *Divino adjutorio*, consulendus S. Augustinus L. de corrept. & grat. c. 11. ubi eum laudat idemmet S. Bonav. ibi in Fundam. Item de *gratia, quæ prævenit, ut pie vivamus, subsequitur, ut glorificemur*, De nat. & grat. cap. 32. apud ipsummet S. Bona. in 2. Dist. 27. Dub. 1. Quo autem ad præfatam quæstionem an *Angeli habuerint gratiam gratum facientem ab instanti creationis*, legendus Dionysius Petavius Theolog. Dogm. De Ang. L. 1. cap. 16.

(*a*) Vid. ipsummet D. Bonav. in sæpe d. 2. Dist. 9. Art. 1. Q. 2. ac 3. in concl.; nec non supra cit. Claudium Frassenium Concl. 3. quæ sic sonat: *Angelis gratiam inæqualem Deus contulit juxta majorem aut minorem perfectionem naturalem eorum*. Hanc vocat *communem apud Theologos*, atque ad ipsam comprobandam allegat SS. Ambrosium, & Basilium, atque Dionysium, & Damascenum.

(*b*) In 2. ibi Q. 3. ad opp. 3. & in respons. ad 3.

(*c*) De hujusmodi *exemplo in arte, & in natura* Ser. 1. de pluribus SS. Martyr.

(*d*) In eod. 2. ibi ad opp. 1. & in respons. ad 1.

(*e*) In eod. 2. Dist. 16. Art. 2. Q. 1. in Fundam. & in Resp. ad argum. præsertim in fine.

(*f*) Ita Ser. 1. in Ascens. Dom: inter jam editos, nec non ibi Ser. 2. de S. Marco Evang. Item in Spec. Nat. Vincent. Bellovac. L. 16. c. 33. ex eod. *Libro de natura rerum*.

(*g*) De *Leone* velut *Rege animalium aliorum* Serm. 5. de SS. Apost. nec non Serm. 5. de una S. Virg. & Martyr.

(*h*) Puta sanguinem Filii sui, quo Christus ipse *pullos pascit*, de quo cit. Serm. 1. in Ascens. Dom.

(*i*) Vulg. *lambent*; sed *lambunt* eod. Serm. 1. in Ascens. Dom. ac etiam Exposit. in cap. 13. ac cap. 22. S. Luc. atque Comment. in cap. 8. Apocal. ver. ult. Item Cod. noster Bernardin. 40. ac S. Greg. Moral. Lib. 31. cap. 52. num. 104.

(*k*) Quod *Aquila valde intenta sit providentiæ suæ prolis* in d. Exposit. ibi.

(*l*) Quippe teste Bernar. Ser. jam cit. de 12. prærogat. B. M. V. num. 2. *Tota suavis est, omnibus offerens lac*. Vide supra in fine Ser. 4.

(*m*) Sive *garrulis*, ut in Vat. Myss. col. 82.

ri grossa (a) cibaria, sed apponi levia facile digestiva jubent. Sic & Domina nostra creaturarum Medica (b) dat filiis omnia blanda, & consolatoria, donec fiant apti ad fortia, & ardua sustinenda.

Bernardus Dom. infra Oct. B. M. V. Serm. de 12. ejus prærogat. ex verbis Apocal. Signum magnum apparuit in cælo &c. n. 2.

7. Unde de Domina hac sic ait Bernard. Maria omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima caritate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, ut de plenitudine illius accipiant omnes: captivus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiam, Filii persona carnis humanæ substantiam, (c) ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Ergo, inquit, sileat misericordiam tuam, o B. Virgo, si quis (d) invocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Ergo toto corde, animoque securo ad ejus misericordiam confugiant peccatores; quia pro eis facta est Mater Dei; & clament, & dicant: Monstra te esse Matrem. (e) Bernardus dicit: Quando misereri non poterit Mater omnipotentiæ? Et quando misereri noluerit Regina misericordiæ? (f) Rogemus itaque Christum ejus Filium benedictum, ut precibus, & meritis tantæ Matris, & adjuvet nos in via, & consummet in patria. Amen.

Idem Ser. 4. in Assumpt. B. M. V.

Idem Bernardus.

SERMO QUARTUSDECIMUS.

Ac secundus de Assumptione B. M. V.

Num. 10. 33. ac seq.

B. V. M. in coelum assumpta velut nubes in alta aeris elevata.

1. *Elevata est nubes de tabernaculo foederis, profectique sunt filii Israel per turmas suas*, Numeror. decimo. Nubes enim vi caloris in alta aeris elevata, est Virgo Maria, quæ ad similitudinem nubis per misericordiæ viscera Domina concava est, & instar spongiæ cavernosa. Itaque puella Davidica fuit nubes subtilis, & rorata, undique Solis radiis penetrata, & ad pluviam præparata; & ideo in Arcu illo coelesti est designata (g). Igitur Nubes ista beata in coelum hodie vi Divini caloris elevata, omnem cum suo Rege habuit obviam coelestem militiam. Et nonne advenienti occurrunt Regi milites, & advenienti Papæ obviant Cardinales? Ergo Christo obviante hodie suæ Matri, & eam suis brachiis amplexante, non occurret etiam Civium coelestium multitudo? Unde de hac Bernardus ait: Quis vel cogitare sufficiat quam gloriosa hodie Mundi Regina processerit, & quanto devotionis affectu tota in ejus occursum coelestium Legionum prodierit multitudo: quibus ad thronum gloriæ canticis sit deducta; quam placido vultu, quam serena facie, quam Divinis (h) amplexibus a Filio sit suscepta, & super omnem creaturam ab eo exaltata (i), cum eo honore, quo tanta Mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tan-

Bernardus in Assumpt. B. V. M. Ser. 1. n. 4.

(a) Vid. Prodr. col. 162.

(b) *Vera medicina* ab ipsommet D. Bona. vocatur in Carm. super salve Regina.

(c) Huc usque etiam Lib. 1. Phar. cap. 5. ex eod. Bernar.

(d) In Edit. Mabillon. *si quis est qui*: sed ut supra quoque in eadem Phar. ibi iterum ex laud. Bernar.

(e) Est notissima portio Hymni ad Vesperas Offic. B. M. V. qui Hymnus inc. *Ave Maris stella*, quive bene a D. Bona. heic allegari potuit, utpote memoratus quoque ante ipsum, in antiq. Ord. Officion. Eccl. Senen. pag. 414. Maxime cum ante ipsum S. Bernardum, cui olim tribuebatur, habeatur in vetustiori Cod. Germanensi, & in Breviario Casinensi scripto tempore Oderisii Abb. eo nomine primi, qui anno M. C. V. vivere desiit.

(f) Supra ad finem Serm. 4. Vid. S. Bernar. Serm. 1. in Assumpt. V. M. num. 2. Porro *Regina misericordia* omisso *mater* dicitur in Antiphona *Salve Regina*, quam fecit Petrus Compostellanus. Item Serm. 1. in eandem Antiphonam num. 1. inter quatuor Sermones in ipsam, qui etsi olim inter S. Bernardi Opera recenserentur, non sunt tamen S. Bernardi, sed Bernardi Archiepiscopi Toletani; sicut d. Antiphonæ auctor est Petrus Compostellanus. Vid. Claudium de Rota in notis ad Pseudo-Luitprandum pag. 451. Guillelmum Durandum in Rationali L. 4. cap. 22. Librum de Vita S. Bernardi auctore Joanne Eremita num. 7. ac Joannem Mabillonium Vol. 2. Suppositior. S. Bernard. col. 738. Vid. quoque ipsummet S. Bona. Carm. super salve Regina, nec non in Legen. ma. S. Franc. pag. 541. col. 2. noviss. Edit. Ven. ubi itidem dicitur *Salve Regina misericordiæ*, ac Prodr. col. 663. ac seq.

(g) Idemmet S. Bona. in Laude metr. B. M. V. ac Comment. in Apocal. cap. 4. sub ver. 3.

(h) In Edit. Mabillon. *lætis al. divinis*.

(i) In eadem *suscepta a Filio, & super omnem exaltata creaturam*. De B. M. V. *inæstimabiliter super omnem exaltata creaturam, regnante cum Christo in Trinitatis superbenedictæ palatio*, D. ipse Bona. cap. 4. Soliloq. versus fin.

Hieronymus nunc inter ejus supposititia Ser. de Assumpt. B. M. V. ad Paulam & Eustochium sub n. 8.

tantum debuit Filium. Et addit Hieronymus: Hodierna die credendum est militiam omnem cœli Genitrici Dei festive obviam advenisse (*a*), eamque ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thronum olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse. Nulli dubium, omnem illam cœlestem Jerusalem tunc exultasse ineffabili lætitia, tunc jucundatam esse inæstimabili caritate, tuncque cum omni gratulatione jubilasse: quoniam festivitas hæc, quæ nobis hodie revolvitur annua, illis omnibus facta est continua. Nec immerito, inquit. Creditur enim, quod ipse Salvator totus illi festivus occurrerit, & secum eam in throno cum gaudio collocaverit. (*b*)

Ibi. ab init. n. 9.

2. Ergo optime dictum est: *Elevata est nubes* &c. In quo quidem verbo ad Virginis laudem assumpto, primo describitur ejus Assumptio, qua super omnia sublimata est: secundo notatur illi facta processio, qua est altissimis laudibus honorata. In primo ostenditur Matris Dei sublimitas in summi throni adeptione: sed in secundo monstratur cœlestis Militiæ caritas in reverentiæ exhibitione. Notatur igitur Dei matris Ascensus, cum dicitur: *Elevata est nubes de tabernaculo fœderis*. Notatur secundo Angelorum occursus, cum statim adjungitur: *profectique sunt filii Israel per turmas suas*. Dicamus ergo: *Elevata est nubes*, scilicet Virgo Maria humilis nubes, & concava, subtilis, & levis, & rorida, per totum misericordiæ plena,

Thematis divisio.

aqua cœlesti terrena abluens corda; *de tabernaculo fœderis*, quod hodie ad modicum a Virgine relictum, corpus sanctissimum ejus fuit. Ibi Deus naturam hominis sumpsit, & tam stricto fœdere copulavit, ut una sit Persona Dei & hominis.

3. Est igitur hic notandum, quod mundi Regina est hodie elevata primo ad culmen dignitatis altissimæ; secundo ad culmen dignitatis amplissimæ: sed tertio ad culmen dignitatis firmissimæ. In his enim tribus perfectio omnis regni consistit, scilicet si sit potentia altum, latitudine spatiosum, & duratione perpetuum, sive firmum. Itaque Domina nostra est hodie elevata ad summum imperium; quia ad culmen dignitatis altissimæ, quo major esse non potuit dignitas puræ creaturæ. Nam secundum Philosophos in quolibet genere, & ordine rerum est ponere aliquid summum, & aliquid infimum, & multipliciter medium, secundum quod plus vel minus accedit ad summum, vel imum. (*c*) Et ratio est, quia ubique est ponere quid imperfectum, & in eodem genere aliquid invenire perfectum (*d*), eo quod nihil dicitur imperfectum, nisi relate ad perfectum (*e*). Quoniam cum relativa posita se ponant, & perempta se perimant (*f*); restat, cum in quolibet genere sint plura imperfecta, aliquod individuum esse perfectum. Et dicitur perfectum, cum nullum possibile est additamentum, secundum Philosophum (*g*). Ergo in genere hominum est ponere individuum

Divisionis distinctio.

Perfectio regni in tribus consistit.

Distinctionis dilatatio, quod B. V. M. elevata fuerit ad culmen dignitatis altissimæ.

In quolibet genere & ordine rerum est ponere aliquid summum, medium, & infimum.

Aristot. L. 1. de cœlo text. 4. ac L. 2. text. 23.

(*a*) In noviss. Edit. Veronen. *Militiam cœlorum cum suis agminibus festive obviam venisse Genitrici Dei.*

(*b*) In ead. Veron. Edit. *quod Salvator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festivus occurrit, & cum gaudio eam secum in throno collocavit.* Prædictum Sermonem sub nomine *Hieronymi* allegat etiam D. Bona. in Phar. Lib. 1. cap. 5. ubi in marg. Romani Editores adnotarunt, quod *alii Sophronio ascribunt.*

(*c*) Pariter cap. 3. Itiner. ment. in Deum. Item Ser. 1. de uno S. Doct. ex August. Lib. 1. Music. cap. 12. ubi sermo de *primo*, *medio*, *& postremo*; nec non ex Dionys. Lib. de cœlest. Hierarch. cap. 3. ac Lib. de Eccl. Hierarch. cap. 8. ubi de Hierarch. *prima sive suprema, media, & infima*: Quibus adduntur exempla triplicis *Ordinis in Cœlo, quod primum est Empyreum, medium est Aqueum* (sive Chrystallinum) *tertium & infimum est Sidereum*; nec non *in Ecclesia, quia in Ecclesia Dei quidam sunt primi, & Primates sunt appellati: Quidam medii, ut Episcopi: Quidam infimi, ut alii omnes minores Prælati, & Sacerdotes Parochiales.*

(*d*) *In quolibet* enim *genere est reperire unum primum, quo mensurantur omnia, quæ sunt illius generis. Hoc planum est, & patet per Philosophum qui hoc ponit in prima Philosophia.* 6 Metaphysic. 10. cont. 2. (*Hoc etiam patet inducendo*. Ita D. ipse Bona. 2. Dist. 34. Art. 2. Q. 1. ad opp. 6. & in Respons. ad 6.

(*e*) Nanque: *perfectio & imperfectio differunt sicut majus bonum, & minus bonum* &c. in Apolog. Pauper. Respons. 1. Cap. 2. adeoque *perfectum & imperfectum non variant rei essentiam* ex Arist. 3. de cœlo Com. 72. Vid. ipsummet Bona. in 2. Dist. 27. Art. 1. Q. 3. in Fundam.

(*f*) *Proprium* quippe *est relativorum dici ad convertentiam*, ait idem S. Bona. 1. Dist. 26. Dub. 8. secundum Aristot. in Prædicament. cap. de Relat.

(*g*) Vid. supra Ser. 3. num. 5. ac Ser. 4. nu. 1. necnon 3. Dist. 34. Art. 1. Q. 3. ad opp. 2. & in respon. ad 2.

unum in illo genere summum, in quo est totius generis bonum, cui non est possibile aliquid addere. At tale individuum est mundi Regina (a), quia nulla ea melior esse potuit pura creatura. (b) Nam licet ex parte Dei non sit limitanda potentia, cum sit infinities infinita (c); habet tamen notos limites creatura ultra quos non potest extendi: quia dicitur in Libro de Anima: Omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti (d); sicut in plantis, & omnibus animalibus, & etiam in artificialibus sunt exempla, quæ ad crescendum habent certam mensuram. Ergo Domina nostra, in genere hominum fuit summa; quare apud Deum est dignitate altissima. Unde de ea exponitur illud Psal. Elevata est magnificentia tua super cœlos. (e) Magnificentia est Virgo Maria, quia super omnem creaturam adeo magnificata; nam super omnes cœlos, & Angelos, & homines exaltata. Si enim est verum, quod dicitur ad Hebr. quod Dei Filius sedet ad dexteram Majestatis in excelsis; & verum est quod dicitur ipsi Christo in Psal. Astitit Regina a dextris tuis (f); certum est quoque, elevatam esse Virginem ad culmen dignitatis altissimæ, non solum in anima, sed etiam in carne.

Aristot. L. 6. Physic. text. 91.

Ps. 8. 2.

Ad Hebr. 1. 3.

Ps. 44. 10.

Quod B. V. M. elevata fuerit ad culmen dignitatis amplissimæ.

4. Secundo est elevata ad culmen dignitatis amplissimæ. Nam sicut nihil est Cœlo altius, ita nihil est eo latius. Cujus probatio est, quia intra se omnia continet. Ergo latum valde imperium est, quod intra se continet omne cœlum. Et hoc figuratum fuit in elevatione sedis secundi Regum tertio, ubi sic legitur: Quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo, ut transferatur regnum de domo Saul, & elevetur thronus David super Israel, & super Judam, a Dan usque Bersabee. Thronus, in quo requievit verus David, Virgo Maria fuit, quæ dicitur elevata ad culmen dignitatis amplissimæ; quia juxta sententiam Prophetæ eximii (g): Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Si enim est Mater Filii Dei, & Sponsa Regis æterni; ergo ipsa est totius Domina regni, vel saltem dimidii. Unde Assuerus ad Esther (h) ita ait: Etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Duæ quippe sunt partes regni Divini, & una pars est justitia, altera vero misericordia (i), quas utique partes ad eligendum in voluntate Virginis Rex excelsus constituit. Ipsa autem sapientissima optimam partem elegit, (k) scilicet misericordia eius super omnia opera ejus. Unde non vult appellari Regina justitiæ, sed tantum misericordiæ. Ergo quicumque cupit invenire misericordiam, ad eam accedat; quia non frustrabitur suo desiderio, si solum cessare voluerit a peccato.

2. Reg. 3. 9. & seq.

Ps. 71. 8.

Esth. 7. 2.

Duæ regni Divini partes Justitia & misericordia.

Luc. 10. 42. Ps. 144. 9.

5. Tertio extitit elevata ad culmen dignitatis firmissimæ, & æternæ. Vera enim illa dignitas non foret, quæ perdi posset, vel quam perdere quis timeret; quia nunquam talis felix existeret (l). Ergo ut Virginis regnum esset summum, & latum, necesse habuit esse firmum; tanta utique firmitate, ut non possit ullo modo perire. Et de hoc potest exponi illud Isai. secundo: In novissimis diebus erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & elevabitur super omnes colles. Mons, in quo beneplacitum fuit Deo habitare

Quod elevata fuerit ad culmen dignitatis firmissimæ.

Isa. 2. 2.

Ps. 67. 17.

(a) Supra Serm. 4. num. 2. & infra Serm. 15. num. 8.

(b) *Nihil est enim* (verba sunt Bernardi Archiepiscopi Toletani in Antiph. Salve Regina Serm. 4. n. 6. in fine, inter Supposit. S. Bernar. sic Mariam alloquentis) *virtutis quod ex te non resplendeat, & quicquid singuli habuere Sancti, tu sola possedisti.* Vid. supra Ser. 4. n. 6.

(c) Dicitur quoque Itiner. ment. in Deum cap. 5. *summe infinitissima, & multiplicissima in efficacia.*

(d) Vid. supra Serm. 4. num. 1.

(e) Pariter exponitur ab Athanasio, & ab aliis Patribus, apud Lorin. de Ascensione corporali Christi.

(f) Ita idem Athanasius, Petrus Damianus, Hugo Vict. Arnoldus Carnoten., & alii apud eundem Lorin. de Christi Matre præsertim in Assumptione.

(g) Sic ipse David vocatur ab eodem D. Bonav. alibi quoque, etiam in Legen. ma. S. Franc. ad fin. cap. 11.

(h) Quæ *hujus Virginis fuit persona signativa*, supra Serm. 4. num. 5.

(i) 4. Dist. 46. Art. 2. Q. 3. in Fundam.

(k) Exposit in cap. 10. S. Luc. prope fin. „ Istud Evangelium consuevit legi in Assum„ptione beatæ Virginis Mariæ, quia finis ejus „ Mariæ optime congruit cum dicitur: *Maria „ optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* „ Quamvis enim hoc ad literam dictum fuerit „ de Maria Magdalene, verius tamen est de „ B. Virgine Maria &c.

(l) Supra Serm. 3. num. 7.

Dan. 2. 45.

re in eo, & de quo lapis iste Divinus sine manibus, id est, sine humano opere, est abscissus, fuit Virgo Maria, (a) quæ super omnes montes, id est, Sanctos est elevata elevatione firmissima; quia non potest corrumpi regnum Mariæ durante imperio suæ prolis. De regno autem Filii Dan. septimo sic habetur: Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum, quod non corrumpetur. (b) De hac vero triplici elevatione Dominæ nostræ potest exponi illud Isai. Vidi Dominum sedentem super solium, id est, requiescentem intra brachiorum Virgineorum amplexum ratione dignitatis firmissimæ, sive æternæ; solium, inquit, excelsum & elevatum, ratione dignitatis altissimæ; & ea quæ sub ipso erant, replebant templum, ratione dignitatis amplissimæ. (c) Et de hoc solio Hieronymus sic ait: Non est in mundo locus dignior utero Virginali, in quo Dei Filium Maria suscepit; nec in cœlis altius regali solio, quo Mariam Dei Filius sublimavit. (d)

Dan. 7. 14.

Isa. 6. 1.

Hieronymus sive Sophronius Ser. de Assumpt.

Tres elevationes malæ penitus fugiendæ.

6. Verum contra has elevationes bonas invenimus tres alias malas penitus fugiendas, quarum una consurgit ex consideratione boni exterioris; alia ex consideratione boni interioris; alia vero ex consideratione boni superioris. Prima est mala; secunda pejor; sed tertia pessima. Dico quod prima elevatio consurgit ex consideratione boni exterioris, sicut est superbire de nobilitate naturæ. (e) Et cum talis nobilitas accipiatur a carne, stultissimum id esse probatur, & vanum; cum corpus, sentina putredinis, futurum sit cibus vermium terrenorum. Quare nobilitas ex carne tota vana esse probatur, & falsa; maxime cum nulla facta mutatione corporis, aliquando, qui fuerunt viles, fiant Milites (f), Barones, Reges. Immo ut Romanæ Historiæ docent, humili loco nati, & vinearum & terræ cultores, facti sunt Imperatores, ad pristinum statum aliquando post imperium redeuntes. Ex quibus omnibus manifeste convincitur, quod nobilitas carnis inane prorsus nomen existit. Unde Boetius de hoc ita dicit: Quam sit inane, quam futile, id est, labile, nobilitatis nomen, quis non videat? Quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quare splendidum te, id est, te nobilem, si tuam non habes, aliena claritudo, id est, nobilitas non efficit. Ergo, inquit, si quid est in nobilitate bonum, hoc esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne a parentum virtute degenerent. (g) Nobilissima inter aves est Aquila; quæ tamen desinit illum pullum nutrire, quem videt esse degenerem. (h) Et licet sit ita, multi tamen ex hac vana nobilitate superbiunt. Unde dicitur tertii Regum primo: Adonias filius Haggith elevabatur dicens: Ego regnabo. Volebat enim regnum invadere; quia etiam (i) ex parte matris erat nobilior Salomone, cui regnum a Deo erat concessum. Sed non sibi cessit, ut voluit; immo ob hanc rem occisus fuit. Extat & exemplum de Core, Sociisque ejus sexto decimo Numerorum qui, cum essent de genere nobili, volebant sibi Sacerdotium rapere, & ideo consumpti sunt ab igne. Ergo juxta sententiam sapientis Poetæ:

Elevatio ex consideratione boni exterioris.

Quam vanum de carnis nobilitate gloriari.

Valer. Maximus L. 3. c. 4.

Boetius de consol. Phil. L. 3. Prosa 6.

3. Reg. 1. 5.

Num. 16. 1. et seqq.

Nobilitas sola est, animum quæ moribus ornat. (k)

(a) Serm. 2. in Nativit. Dom. inter Sermones sub S. Bona. nomine editos dicitur, quod *in his verbis nativitas Christi pulcherrime figuratur*, quodve ipsemet Christus fuit *de monte virginalis sublimitatis abscissus sine manibus amplexus virilis*.

(b) Quibus verbis diserte significatur *regnum Dei stabile perennitate æternitatis*, ut ait quoque S. Bona. Comment. in Cap. 5. Apocal. sub ver. 10.

(c) Pariter idemmet S. Bona. par. 4. de Eccles. Hierarch. cap. 7.

(d) Ita apud Tho. Hiber. in Flor. vet. *Maria* pag. m. 918.

(e) Quæ est *quedam in exterioribus vita honorabilis*, Ser. 1. de uno Martyre ex Laer. in vita Socrat.

(f) Sic etiam ibi. Unde dicitur, quod tunc *Militis* titulus haberetur nobilitatis nota; ut adnotabimus infra in Leg. S. Clar. cap. 1. nu. 1.

(g) In Flor. Tho. Hiber. verbo *Nobilitas* pag. m. 913. & seq. ex Hierony. in quadam Epist. pariter dicitur „ Nihil aliud video in nobilitate appetendum, nisi quod nobiles quadam „ necessitate constringuntur, ne ab antiquio„ rum probitate degenerent &c.

(h) Vide supra Ser. 13. num. 4.

(i) Dicitur *etiam*; quia hæc unica caussa non ipsi fuit invadendi regnum, sed & aliæ accesserunt rationes, puta, primogenituræ, nimiæque pulchritudinis. Nanque *erat & ipse pulcher valde, & secundus natu post Absalom*, jam mortuum.

(k) Sic apud eundem D. Bona. par. 2. de Eccl.

Chrysostomus in illud Matt. 3. Patrem habemus Abraham.

Quid, inquit Chrysostomus, illi prodest generis claritas, quem morum vilitas dehonestat? (a)

Quam vanum de formæ pulchritudine gloriari.

7. Sed alii sunt quidem non pauci, mulieres & viri, qui elevantur non de nobilitate naturæ, sed de pulchritudine vestis & formæ. Et nonne talis elevatio est omni vanitate vanior? Si enim ut Bernardus ait: Nihil est aliud pulchritudo carnis, quam vanitas, & velamen turpitudinis (b), eo quod sub pulchritudine vestis & carnis latent occulta dedecoris, unde ergo, o mulier, gloriaris? Sane te pulchram non tua natura facit, sed oculorum spectantium infirmitas reddit. Unde Boetius ait: Formæ nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugatior! Quod, si ut Aristoteles ait, linceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstacula penetraret, nonne introspectis visceribus illud Alcibiadis pulcherrimum corpus (c) turpissimum videretur? Igitur te pulchram videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed (Boetius subdit) æstimate quantum vultis nimio corporis bona, dummodo sciatis hanc pulchritudinem corporis, quam tantum (d) miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Et tamen contra malam mulierem vigesimo octavo Ezechielis sic legitur: Elevatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam in decore tuo, quasi diceret: Hoc ipso enim facta stulta es; quia de carnis pulchritudine vana est tibi gloriatio, cum scriptum sit: Fallax gratia, & vana est pulchritudo. Exemplum de Absalon, qui gloriabatur in crine; quoniam in crinibus est apprehensus (e). Et de Murilego (f), qui gloriatur in pelle; propter quam sæpe captus occiditur. Cervus etiam, qui gloriatur in cornibus, sæpe eis ad suum interitum detinetur.

Bernardus sive antiq. Auctor L. ad Sororem de modo bene vivendi §. 23. n. 67. ac §. 64. n. 150. nunc inter ejus Supposit.

Boetius de Consolat. Phil. L. 3. Prosa 8.

Aristot. apud Boet. ibi.

Alcibiadis pulchritudo apud Boet. ibi.

Boet. ibi.

Ezech. 28. 17.

Prov. 31. 30.

Exemplum Absalon. *2. Reg. 18. 9.*

Et Murilegi.

Item Cervi.

Quam vanum gloriari de divitiis.

8. Sed elevantur quidam alii ex consideratione boni exterioris, scilicet ex divitiis. (g) Et de hac elevatione miratur Job dicens eisdem vigesimo primo: Quare impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? Et respondet vigesimo quarto: Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur. Et Ps. Vidi impium superexaltatum, sicut cedros Libani, & transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus. Sint exempla de Pharaone in Exo. de Nabuchodonosor in Daniel., & de Antiocho Rege secundi Machabæor. nono, qui omnes dicturi sunt in inferno: Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia, scilicet de exteriorum bonorum abundantia (h), quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens (i), & tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam &c. Est ergo talis elevatio contra illud Deuteron. octavo: Cave, ne postquam habueris armenta boum, & ovium greges, argenti & auri, cunctarumque rerum copiam, elevetur cor tuum, & obliviscaris (k) Domini Dei tui. Sed attendant tales, quod Deus eorum obliviscetur in fine. Augustinus enim inquit: Hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret, oblitus est Dei. Est etiam elevatio alia sub hoc membro veniens ex dignitate Prælaturæ. Unde de Rege dicitur Deuter. decimo septimo: Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos. Unde immane (l) perierunt Cajus, Nero crudelis,

Job 21. 7.

Idem. 24. 24.

Ps. 36. 35. ac seq.

Exempla. Pharaonis, Nabuchodonosor & Antiochi,

Sap. 5. 8. ac seqq.

Deut. 8. 11. ac seqq.

Augustinus Ser. 220. olim 10. de Sanctis n. 2. Cæsarii verba sunt Hom. 13. Hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret, oblitus est Dei. *Deut. 17. 20.*

Eccl. Hierarch. cap. 3. unde ita colligit „ Dominus itaque non attendit in potentibus mundi, vel carnis nobilitatem, sive corporis, sive habitus venustatem; sed nobilitatem morum, & conscientiæ puritatem; & hoc est, quod dicitur in 1. Regum: Non respicias vultum, neque altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, neque juxta intuitum hominis ego video &c. “ Vid. Lib. 1. Phar. cap. 46.

(a) Vid. quoque in hanc rem facientia plura alia apud cit. Chrysost.

(b) Pariter idem met D. Bona. Ser. 1. de uno Martyr:

(c) De hoc vid. Plutarch.

(d) Edit. Boet. an. 1495. quam habeo, sic habet: *dum sciatis hoc quodcunque* &c.

(e) Ser. 1. de uno Marty.

(f) *Murilegus*, sive animal muriceps, a muribus legendis sic nuncupatus, italice *gatto*. Isidor. Gloss.

(g) Cit. Ser. 1. de uno Marty.

(h) Sic Exposit. in d. cap. 5. Sap.

(i) Vulg. *percurrens*; sed *præcurrens* in ead. Exposit. nec non in duobus nostris Bernard. Codd. 21. ac 40. ac tertio Biblioth. Episc. Trid. 58.

(k) Vulg. *& non reminiscaris*.

(l) Pro *immaniter*, sicut apud Salust. fragm. Lib. 2. Hist. & pro *crudeliter*, sicut apud Ammian. Lib. 18. cap. 17.

Exempla Neronis, Caii, & Domitiani, item Diocletiani, Maximiani, & Juliani Apostatæ. Eccli 31. 1.

delis, & Domitianus. (a) Quis etiam enarret, quanto tempore Diocletianus, & Maximianus, & apostata Julianus, impii sederint? (b) Longum esset nimis illorum Imperatorum & Regum narrare historias, qui ob suam superbiam perierunt. (c) Ea propter dicitur Ecclesiastici trigesimo primo: Rectorem te posuerunt? Noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Quia primæ Petri quinto: Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. — 1. Pet. 5. 3.

Elevatio ex consideratione boni interioris.

9. Sunt & secundo alii, qui elevantur ex consideratione boni interioris, scilicet scientiæ vel virtutis; & omni tali dicitur Job quinto decimo: Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitans, supple de te, attonitos habes oculos? — Job 15. 12. Ergo juxta illud Ecclesiastici sexto: Non te extollas in cogitatione tua velut taurus, ne forte elidatur virtus tua, & relinquaris velut lignum aridum. — Eccli. 6. 2. & seq. Virtus enim & scientia, quæ perficiunt animam, ut virtus affectivam, & scientia cognitivam, (d) sunt multis per accidens superbiæ caussa. Unde his talibus dicitur Ezechielis vigesimo octavo: In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, & elevatum est cor tuum in robore tuo. — Ezech. 28. 5. Tales fuerunt Philosophi (e), tales & Mercatores mali illi, qui unde debuerunt esse humiles, inde superbierunt divitiarum & scientiæ ergo. Non est autem pro talibus ostentandum, (f) sed magis & magis extimescendum, ne quis talis illud Job sit dicturus: Elevasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me valide. — Job 30. 22.

Elevatio ex consideratione boni superioris.

10. Est & tertio alia elevatio ex consideratione boni superioris, sive ex sanctitate vitæ; & hæc est omnium pessima; quia de medicina, & sanctitate impugnant veridicum Curatorem (g), & de bonitate bonitatem impugnant. De talibus dicitur Paralipom. secundo Lib. Oravit Ezechias Dominum, exaudivitque illum (h), & dedit ei signum (scilicet in sole); sed non juxta beneficia, quæ acceperat, retribuit: quia elevatum est cor ejus (videlicet in superbiam) & facta est contra eum ira, scilicet Domini, humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus &c. — 2. Paralip. 32. 24. & seqq. Omnibus ergo talibus dicitur illud Apostoli: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? — 1. Cor. 4. 7. Quapropter his elevationibus dimissis, detestatisque (i), sanctas illas Virginis Mariæ elevationes veneremur. Rogemusque &c.

SERMO QUINTUS DECIMUS.

De S. Joanne Apost. & Evang.

1. *Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem.* — Prover. 22. 11. Sicut enim docetur in Ethicis, — Aristoteles L. 2. Moral. Nicomach. c. 3. & con-

(a) Ita apud Sueton. Dio. & alios. Item ex eodem Suetonio in Nerone idemmet S. Bona. Ser. 2. de S. Bartholom.

(b) Diocletianus imperavit annis prope 20. Maximianus Herculeus ejus collega annis 18. Julianus Apostata anno uno, mens. 7. diebus 27. Ait quidem de hoc Juliano S. Bona. cit. Ser. 2. de S. Bartholom. imperasse *tribus annis*; sed aut hic error librarii est, aut fuit deceptus a Socrate, qui L. 3. c. 18. tres annos Imperii eidem tribuit. Tametsi autem tam modico tempore imperaverit, vix tamen, aut ne vix quidem lingua par est omnibus ejus impietatibus enarrandis.

(c) Periit certe prædictus Julianus Apostata ob superbiam; eo enim superbiæ pervenit, ut *contra Christum Dei filium se erexerit*, ipsemet S. Bona. cit. Ser. 2. de S. Bartholom. & Niceph. L. 10. Hist. Eccl. c. 35. circa med. & Cassiod. in Trip. Hist. Lib. 6. c. 47. De cujus etiam superbia, vel in ipso ejus interitu, contra Christum blasphemantis: *Vicisti Galilæe, vicisti*, *appellabat autem Dominum Galilæum*, idem S. Bona. Ser. 3. de Beata semperque Virgine Maria in fine ante *Rogemus ergo* &c. De superbia quoque supradicti Caii Caligulæ, qua ab omnibus coli præsumpsit ut Deus, Josephus, Suetonius, Dio &c. De simili autem superbia Herodis Agrippæ (ut de aliis pluribus sileam) supra Ser. 2. n. 2.

(d) De hac *affectiva*, & *cognitiva* Serm. sive Collat. 7. in Hexaem.

(e) De talibus quoque ibi.

(f) Ibi: *Quid gloriaris, qui nescis per scientiam tuam &c.*

(g) Nempe *Medicum sanantem omnia*, id est, *Christum mediatorem* ibi.

(h) Vulg. *eum*.

(i) Deponens heic, ac etiam alibi, passive acceptum non est vitio vertendum D. Bonaventuræ; cum deponentia in terminatione passiva etiam Vulgatæ nostræ Interpres usurpare consueverit. Profecto ut ait Tirinus in 1. Reg. cap. 26. constat multa verba deponentia apud priscos Grammaticos terminationem habuisse passivam. Sicut enim, teste Sanctio, & Serario, Ennius apud Nonium dicere ausus est, *criminat*; Accius *miserarent*, & *contempla*; Turpilius *profiscisceret*; Pacuvius *moderant*; alii *miro*, *osculo*, *tuto*, *populo*, *perscruto &c.* ita videntur, iisdem & similibus vocibus in terminatione passiva, passive quoque uti consuevisse.

Fortis non est qui mala sustinet, sed qui sustinet, & gaudet.

& concordat doctrina Sanctorum, quod ille non dicitur esse fortis, qui mala sustinet; quia & sic fortes essent prædones hominum, & latrones, dum tormenta tam gravia sustinent; sed tantum qui sustinet, & hoc ipso gaudet (a): Sic non dicitur castus, qui continet; quia sic multi viri pessimi casti essent: sed tantum ille dicitur castus, & continens, qui continendo hoc ipso gaudet. Unde notabiliter valde dicitur: *Qui cordis munditiam diligit*. Nisi enim eam diligeret, posito quod haberet, nihil illi ad vitam valeret æternam. Valde enim casti, id est, non luxuriosi, multi fuere Romani (b), nec non ipsi Philosophi; sed veræ castitatis, & munditiæ præmio nullo modo inventi sunt digni, eo quod non Divino amore succensi, sed ad laudem humanam potius continebant. Unde nemo se fallat; quia virtutes, quas Philosophantes habuerunt, & quas per consuetudinem acquirebant, non veræ virtutes erant, quoniam ad veritatem, sive finem ultimum, non ducebant. (c) Ergo illa munditia vera esse dicitur, quæ amore tantum Divino servatur. Sicut enim nullis fructibus arbor est apta, nisi manserit in radice; sic nulla virtus digna est suo fine, nisi manserit in radice; sic nulla virtus digna est suo fine, nisi manserit in caritatis amore. Gregorius: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice caritatis.

Gregorius in Evang. lib. 2. Hom. 27. n. 2.

S. Jo. Evang. & Apost. a tribus commendatus.

2. Ergo in verbo præmisso commendatur Apostolus sanctus a tribus. Primo ab utriusque hominis puritate: Secundo ab oris affabilitate: Tertio vero a Christi familiaritate. Et ista tria valde rationabiliter sunt conjuncta; quia munditia disponit ad sapientiam, & per consequens ad eloquentiam. Siquidem luxuria, munditiæ jam dictæ contraria, rationis est subversiva, vel saltem impeditiva. (d) Munditia autem, & sapiens eloquentia, disponunt ad amicitiam. Unde omnes homines sapientes mundos quærunt ministros, & intelligentes. Quare dicitur in Proverbiis, quod acceptus est Regi minister intelligens. Si enim immunditia ministrorum, & eloquentia prava, sunt Regibus odiosæ; ergo e contrario munditia, & eloquentia proba, Regibus sunt acceptæ. Itaque Sanctus Apostolus commendatur primo a puritate omnimoda; commendatur secundo a lingua facunda: commendatur & tertio a familiaritate Christi præcipua. Notatur igitur utriusque hominis puritas, quando ait: *Qui diligit cordis munditiam*. Notatur oris affabilitas, quando subdit: *propter gratiam labiorum suorum*. Notatur & apud Christum familiaritas, quando addit: *habebit amicum Regem*. Et est sensus verbi; quia sanctus Apostolus mundissimus fuit in mente, purissimus mansit in carne: facundus, & affabilis fuit in ore: ideo dignus fuit amicitiæ Regiæ. Sed quia de ejusmodi munditia sub lucis figura, quæ est natura purissima, nulli contrariæ naturæ permixta, & ejusmodi eloquentia gratiosa, aliqua pauca dicta sunt supra (e); ideo nunc texendus est sermo de sola amicitia, seu familiaritate Divina. (f)

Luxuria rationis subversiva, vel saltem impeditiva.

Prov. 14. 35.

Divisio thematis.

Distinctio & septem veræ amicitiæ signis.

3. Est ergo notandum, quod amicitia, utrum sit vera, maxime comproba-

(a) Sic idemmet S. Bonav. Serm. 3. de una S. Virg. nec non Serm. 1. de S. Ambr. Episc. ubi in marg. fit allegat. *Aristot. Lib. 7. Eth. cap. 3. & 4.*

(b) Serm. 3. de S. Andr. Apost. ac Serm. 2. de S. Anton. Pad. ex Val. Max. Lib. 2. cap. 1. & Lib. 9. cap. 1. nec non Serm. 1. in Conver. S. Pauli Apost. ex eodem Val. Max. Lib. 6. cap. 1. Vid. quoque Serm. 2. de S. Marco Evang. ex eod. Val. Max. cit. Lib. 6. cap. 3.

(c) Ita Serm. 7. in Hexaem. ubi allegat, quod *dicit Augustin. in Lib. de Trin. quod vera virtus non est, quæ non dirigit intentionem ad Deum fontem, ut & ibi quiescat æternitate certa, & per pacem perfectam*. Vid. in 1. Dist. 1. Art. 3. Q. 2. ad 4.

(d) Ea namque fit, ut inquit ipsemet D. Bonav. Serm. 4. Dom. 3. post Pentec. ut homo *jam non animal rationale, sed potius animal brutum debeat appellari, eo quod ad modum bestiæ, quod est inferius, scilicet sensualitas, facit, ut dominetur superiori, scilicet rationi. Unde Bernardus* (Ser. 35. in Cant.): *Bestialius nihil homine rationem habente, & ratione non utente.*

(e) Inter editos S. Bonav. Sermones non invenio nisi Serm. 1. de S. Ambrosio, ubi agitur de *munditia* sub figura *lucis*; nec non Serm. 2. de eodem, ubi de *facunditate in loquendo*. Quod si, ut habet nostrum apographum, pro *ejusmodi munditia, ejusmodi eloquentia*, legendum sit *ejus munditia, ejus eloquentia*; non Sermo hic unicus D. Bonaventuræ erit de S. Jo. Apost. & Evang. sed alterum præcessisse dicendum est, qui modo desideratur. Cæterum habet quoque idemmet S. Bonav. Serm. 1. de SS. Philippo & Jacobo Apost. „ Divina amicitia primo acquiritur per „ munditiam vitæ; sic enim scribitur: *Qui dili-* „ *git cordis munditiam, habebit amicum Regem &c.*

(f) De hac 3. Dist. 32. Art. 1. Q. 6. in conclus.

batur ex septem, quæ in hac amicitia Christi ad Joannem possunt ostendi fuisse. Nam constat, quod amicitia cognoscitur esse vera, si primo sit utriusque dilecti familiaritate conjuncta; si secundo utriusque amici consilia sint utrisque aperta; si tertio ab eodem velle & nolle animi non fuerint dissoni; si quarto amicitia sit magni thesauri commendatione probata; si quinto in tempore status diversi sit fidelis inventa, id est, si tunc maneat inconcussa; si sexto sit sempiternali patrocinio custodita; si septimo insuper sit æternitate continua.

Dilatatio.

4. Dico, quod amicitia ostenditur esse vera, si sit utriusque amici familiaritate conjuncta. Vera enim amicitia, non sine magna pœna, pati potest dilecti absentiam. Cujus ratio duplex est; una quia ubi non est convictus, non perseverat amicus: unde in Ethicis dicitur, quod multæ amicitiæ sunt dissipatæ propter non convivere (a). Alia ratio est; quia proprium est amatoris, ut quem perfecte diligit, tota cordis affectione constringat, & sibi eum, quantum est possibile, applicet. Inde ratio est, quare brachiis illum, quem diligit, amplexetur, & pectori, ubi cor est, toto conatu applicare nitatur; quia ut Galenus ait: Hoc habent brachia proprium, ut quod cor diligit, brachia diligant, & in ejus amplexum voluntarie se extendant, & cordi toto posse applicare contendant: in tantum, quod totum dilectum cordi imprimerent, si valerent.

Vera amicitia ægre fert dilecti absentiam.

Galenus.

5. Familiaritas ergo veræ amicitiæ figura est, & potest esse certissimum signum. Et sicut fumus est ignis certissimum signum; ita & familiaritas illorum hominum, inter quos nulla duplicitas, vel simulatio locum habet. At tales erant Christi, & Joannis familiaritates; quare veræ amicitiæ erant certissimum signum. (b) Unde in figura hujus amoris quam maximi Exodi trigesimo tertio: Loquebatur Dominus facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Hinc de Joanne cantat Ecclesia: Hic est Discipulus ille, qui privilegio amoris præcipui cæteris altius a Domino meruit honorari (c). Et nonne ipse est, qui Christo multum familiaris fuit, qui cœnantibus aliis ipse in Domini sinu recubuit? (d) Ubi in tantum de Divina Sapientia bibit, quantum postea abunde cunctis effudit, totamque Ecclesiam irrigavit. Quare ratio manifesta convincit, quod amantissimus Christi fuit. Sed heu! quia homines nostri temporis familiariores sunt carni, & mundo, quam Christo. Unde tales non sunt amici Dei, sed proditores Christi; & cuilibet tali potest illud dici, quod Dominus dixit Judæ: Amice ad quid venisti?

Primum veræ amicitiæ signum familiaritas.

Exo. 33. 11.

In Festo S. Jo. Respon. 3. Lect. 3. pri. Noct.

Matth. 26. 50.

6. Secundum amicitiæ signum est, si communicent sibi secreta, ut unius anima alterius omnium sit conscia; (e) cujus ratio patere sic potest. Constat enim, quod intra membra corporum cor est principalissimum membrum (f) vitam influens universis, & motum (g). In corde ergo tanquam in principalissima sede anima residet, & per illud maxime suas in corpore peragit actiones. (h) Quare qui cor suum alteri donat (quod profecto amando fieri constat) quicquid potest, & quicquid est, illi donat. Sed qui omnia sua secreta alteri manifestat, illi totum cor suum donat; quia illum sicut cor suum amat: quare revelatio secretorum est veræ amicitiæ certum signum. (i) Unde Dominus in Joanne sic ait: Jam non dicam vos servos; quia servus nescit quid faciat Dominus ejus: Vos autem dixi ami-

Secundum veræ amicitiæ signum communicatio secretorum.

In corde animæ sedes.

Joan. 15. 15.

(a) Vid. Panthealog. Rayner. de Pisis De Amicit. c. 4. ex cit. Philosopho.

(b) 3. Dist. 32. Art. 1. Q. 6. in concl. *Si loquamur de dilectione in signo exteriori, magis diligebat Christus Joannem; quia majorem familiaritatem ei exhibebat.* Item Comm. in cap. 21. Evang. S. Jo. num. 1383. *Quantum ad majorem familiaritatis exhibitionem, quia plura ostendebat signa dilectionis, sic magis diligebat Joannem.*

(c) Ibi in 3. ad opp. *Item hoc videtur per illud verbum Ecclesiæ quod trahitur de verbis Bedæ. Cantat enim Ecclesia: Hic est Joannes, qui privilegio amoris præcipui cæteris altius a Domino meruit honorari.*

(d) Ibi in concl. *Quia super pectus ejus in cœna recubuit.*

(e) Sic Serm. 1. de S. Barthol. Apost. ut mox patebit.

(f) Serm. 2. de S. Laurent. ac alibi. Vid. supra Serm. 11. de S. Franc. num. 9.

(g) 3. Dist. 13. Art. 2. Q. 3. ad 1. & alibi.

(h) Confer supra Serm. 11. n. 9.

(i) Simili plane modo sic argumentatur cit. Serm. 1. de S. Barthol. *Qui alteri dat amorem suum, dat illi per consequens & cor suum: sed cor hominis est cellarium continens omne secretum: Ergo, cum amicus det amico cor suum, nihil ex omnibus tenet illi celatum: Ergo ubi est amicitia, sive mutua*

amicos; quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Si ergo revelatio secretorum est amicitiæ signum, videtur quod illum probet magis esse amicum, cui fuerit amplius revelatum, Ergo si plura, & majora fuere revelata Joanni, quam alicui alteri, sicut patet in suo Evangelio, & in Apocalypsi; videtur etiam quod fuerit insignitus privilegio amoris præcipui. Hic est enim ille Discipulus, qui ad omnia Christi secreta fuit admissus, & a nullo exclusus; sicut patet in puellæ suscitatione, in sua transfiguratione, & in ultima sua cœna, quando recumbens in sinu Jesu, dicit ei: Domine quis est? Nunquid non ipse est, a quo Princeps Apostolorum Petrus, tanquam a Secretario Salvatoris, in cœna de proditore Domini requisivit? (a) Ex quibus omnibus ratio ultima concludit, quod amicissimus Domini fuit, Sed hodie abundant falsi Prophetæ, falsa hominibus prophetantes; quia etsi contingat quosdam aliquando dicere vera, hæc non revelatione, sed vel illusione diabolica, vel in somnis visione phantastica, vel a casu potius effutiunt.

Omnium maximæ revelationes Joanni factæ in Evangelio, & in Apocalypsi.

Luc. 8. 51. *Matth.* 17. 1. *& seq. Jo.* 13. 23. *& seqq.*

7. Tertium signum amicitiæ veræ est, si amicitia sit in velle, & nolle non dissona (b). Verumtamen est, ut Tullius dicit, in rebus honestis (c); quia idem velle, & idem nolle, esse non debet amicis in malis. Unde narrat Valerius (d), duos aliquando fuisse amicos, quorum unus alium ad malum trahere nitebatur: cumque alius non præberet assensum, ille dixit ad eum: Ad quid amicum te habeo, si non vis ea, quæ volo? Cui prudenter alter respondit dicens: Immo cur tecum teneo amicitiam, si tecum oportet me agere turpia? (e) Ergo in amicitia vera debet esse voluntas una, sed tantum ad bona. Unde in Actibus de Discipulis dicitur, quod illorum erat cor unum, & anima una. Ex constat, quod in anima una debet esse voluntas ad bona, ut nunquam velit bonis contraria. Quare narrat in Confess. Augustinus, quod quemdam habebat amicum, quem in tantum amabat, quod in duobus corporibus unam animam secum habere credebat; illoque mortuo, ipse mori timebat, ne totus moreretur amicus, qui in se vivere existimabat. (f) Ergo Dei amicus ille esse admittitur, qui Divinam voluntatem

Tertium veræ amicitiæ signum, consensus in eodem velle, & nolle.

Cicero in Lælio de amicitia, & officio.

Valerius.

Act. 4. 32.

Augustinus Confess. L. 4. *c.* 6. *n.* 11.

---

tua donatio cordium, ibi est communicatio omnium secretorum.

(a) Confer Comment. in Evang. Joan. loc. cit.

(b) In 4. Dist. 45. Art. 3. Q. 2. in concl. *Amicitia est idem velle, & nolle.* Et Centiloq. Tert. Par. Sect. 44 *Amicitiæ primum officium est, idem velle, & idem nolle.* Item Serm. 1. de S. Barthol. &c.

(c) Ipsemet S. Bonav. 1. Dist. 48. Art. 1. Q. 2. ad opp. 2. nec non ibi Art. 2. q. 2. ad opp. 3. ubi ait: *Tullius diffiniens amicitiam dicit, quod amicitia est idem velle, & idem nolle in rebus honestis;* ubi etiam allegatur in marg. *Salust. in Catilin.* Id ipsum repetit cit. Serm. 1. de S. Barthol. Apost. ac Serm. 10. de SS. Apost. ubi quoque citatur in marg. *S. August. contra Academicos Lib.* 3. *longe post initium To.* 1. *& in Epist.* 154. *de vera amicitia To.* 2., *& To.* 4. *Libro unico de Amicitia in principio, & alibi.* Sed *Liber unicus de Amicitia* nunc in Edit. Maur. in Appendicem To. 6. rejectus est, cujus sinceri & integri, ac in Dialogi forma conscripti Aelredus Rhievallensis in Anglia Abbas est auctor.

(d) Præd. Serm. 1. de S. Barthol. absque citatione ita narrans pariter dicitur *Valerius*. Citatur inibi quidem in marg. *Valerius Maximus* Lib. 4. c. 7. & L. 7. c. 2. quoad alia de amicitia, & amicis; sed in illis locis apud Valer. Max. quod tam in hoc, quam in d. Serm. 1. de S. Barthol. *narrat Valerius* minime inveni. Nunquid Codex Valerii Maximi, quem vidit S. Bonav. narrationem hanc continebat? Aut laudatus *Valerius* fuit *Valerius Asturicensis Archipresbyter* in *Multis Vitis Patrum Orientalium* longe diversis ab editis, ab se in unum Volumen collectis circa an. 902. quod Gothicis litteris scriptum in Toletanæ Ecclesiæ Bibliotheca extare, refert ex oculato teste Rosvveidus in fine Prolegomeni IV. ad Vitas Patrum, & ex Rosvveido Aubertus Miræus in Auctario? Sive *Valerius Episcopus* unus ex Auctoribus, ex quibus suos Flores sententiasque excerpsit, Thomas Hibernicus ab ipso laudatus verbo *Injuria in quodam Sermone?* Et hic nunquid *Valerianus Episcopus Cemeliensis* auctor Homiliar. XX. qui floruit sub annum Christi 450., de quo laudatus Miræus in eodem Auctario? Heic enim qui ita narrat, *Valerius* dicitur sine addito *Maximus*, ubi infra n. 12. additur *Maximus*. Ita mihi certiora non habenti fas fuerit suspicari, ut a doctioribus verus *Valerius* supra indicatus quæratur.

(e) Tullius cit. de amicit. *Nulla est excusatio peccati, si amici caussa peccaveris; nam cum conciliatrix amicitiæ virtutis opinio fuerit, difficile est virtutem manere, si a virtute defeceris.* Item ibi: *Hæc lex in amicitia sanciatur, ut neque rogemus res turpes, neque rogati faciamus.* Et in suprad. L. unico de amicit. inter S. August. Supposititi. cap. 25. *Hæc est lex in amicitia, ut ab amicis honesta petamus, & pro eis honesta faciamus.*

(f) Verba Augustini ibidem sunt „ Bene „ quidam dixit (ex *Horatio Lib.* 1. *Carm. Ode* „ 3. *de Virgilio navigante, & Lib.* 2. *Ode* 17. „ de

tem in omnibus sequitur, & Divina servat ad unguem imperia. Unde ait Dominus in Joanne: *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Atqui iste Apostolus sic Christi mandata in omnibus observavit, quod a nullo recesserit; ergo amicissimus ejus fuit. Nunquid non ipse fuit, qui ad Christi imperium patrem reliquit, & omnia contempsit? Qui in dolium ferventis olei missus fuit? Quem Domitianus in Patmos insulam relegavit? Nec tamen dividi a Divinis imperiis potuit. Sed quis hodie cum Apostolo Divinorum servator est præceptorum? (a)

Jo. 15. 14.

8. Quartum signum est veræ amicitiæ, si sit magni thesauri commendatione probata. Nemo enim committit thesaurum, quem habet carissimum, nisi ei, quem credit esse amicum; sicut Regum omnium probant exempla. *Quis putas, inquit Dominus, est fidelis servus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* *Euge, subdit Dominus, serve bone, & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.* Ergo amico tantum fideli committuntur regales thesauri. At Christus, qui corda omnium sciebat, nec in cognoscendo errare poterat, thesaurum maximum, quem præcipuum habuit, scilicet Virginem, quæ ipsum concepit, peperit, portavit, & lactavit, Joanni in morte commendavit. (b) Quare? Quia fidelissimum esse cognovit Dominus Jesus: in Joanne: *Cum vidisset Jesus Matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo: Ecce Mater tua.* O summa amoris immensitas prædulcissimæ Prolis ad Matrem! (c) Quæ inter contumelias tam acerbas, tam indignas injurias, & tam amara tormenta, omnium tormentorum durissima, Matris benignissimæ non potuit oblivisci; sed eam amantissimo suo Discipulo commendavit. Et quid mirum, si sic eam Filius benignissimus amabat? Nam ipsa in genere hominum post Filium suum erat individuum nobilissimum, sicut supra (d), & in Libro nostro de pœnitentia (e) est probatum.

Quartum veræ amicitiæ signum commendatio magni thesauri.

Matth. 24. 45.

Idem. 25. 21.

Jo. 19. 26. ad 27.

9. Nonne ipsa Virgo Davidica super omnem rationalem tantis gratiis adornata, immo refulsisse creditur gratia, ut non potuerit plus pura creatura recipere, juxta Anselmi, & Bernardi sententiam? Nam Anselmus dicit, quod major puritas, quam fuerit in Maria, sub Deo non potest intelligi. (f) Et constat, quod major intelligi posset, si in genere creaturæ summa gratia non fuisset. Bernardus vero inquit, quod Maria totam Divinæ Sapientiæ penetravit abyssum, ut quantum possibile fuit sine personali unione, toti illi Sapientiæ videatur immersa (g). Ergo sine personali unione non fuit possibile eam gratiæ plus habere. Nec est hoc refellendum; quia etsi Dominus potentiæ infinitæ potest semper plus dare, creatura tamen non semper est parata plus recipere, cum in crescendo habeat certum finem. (h) Sicut enim omnia mensuram certam habent in natura, velut arbusta omnia probant, & animalia; sic suum vident rationalia finem. Quoniam si non sic esset, semper vacuum remaneret, quod repleri posset; quia nihil omnino esset in mundo perfectum, & sic semper remaneret vacuum ad implendum. Unde sicut Aristoteles dicit, quod omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti; (i) sic habet & Sanctus; quia, ut inquit Apostolus, *unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Ergo Virgo Maria, cum esset ter-

Anselmus de Concept. Virg. & pecca. orig. c. 18.

Bernardus Ser. Dom. infra Oct. Assumpt. n. 3.

Aristoteles l. 6. Physic. tex. 91.

Eph. 4. 7.

„ *de Mecanate*) de amico suo: Dimidium animæ meæ. Nam ego sensi animam meam, & animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus; & ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere (*hoc ineptiæ arguit ipse Aug. & expunctum vellet Retract. Lib. 2. cap. 6.*) & ideo forte mori metuebam, ne totus ille moreretur, quem multum amaveram.“

(a) *Quis non Diabolo, vel Mundo, plusquam Christo, obedit?* Serm. 1. de S. Barthol. Apost.

(b) In Prol. Comment. in Jo. Evang. p. 2.

(c) *Verbum dulce, & suave, verbum mirabile, magnum, continens pia caritatis affectum!* exclamat etiam ad præfata verba supra in Vite Mystica cap. 10. num. 36. Vid. quoque in Ligno Vitæ Tit. *Jesus felle, & aceto potatus,* in fine.

(d) Supra Serm. 4. de B. V. M. sub num. 2. & Serm. 14. qui est secundus de ejusd. Assumpt. num. 3.

(e) Vid. Prods. col. 387. 403. 441. ac 945.

(f) Supra Serm. 10. num. 4.

(g) Confer cum d. Serm. ibi.

(h) 1. Dist. 44. Art. 1. Q. 1. ad 3.

(i) Supra Serm. 14. sub num. 3.

terra humillima, fuit omnibus solaribus radiis penetrata, & in summo omnium constituta post Filium. (a) Quia igitur tanta erat, Christus, qui omne donum eo modo, quo decebat, amabat; eam præ creaturis ceteris diligebat, illique specialissimus thesaurus erat. Quare & Joannes, cui eam tanquam Filio commendavit, specialissimus illi fuit. De hac ergo commendatione S. Joanni facta Bernardus sic ait: Petro commendavit Christus Ecclesiam, sed Joanni Mariam. (b) Illi nanque commissa atria, & vestibulum, & altaria sanguinis; isti altare incensi, & sancta Sanctorum. Sed quis hodie sic, si ei committatur gratia, vel scientia, qui eam bene conservet, & non potius corrumpat, & dissipet; immo quidem qui ipsum Dominum ab hospitio suo non fuget? Unde ipse dicit in Ps. Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. In solitudine, inquit; quia vix est aliquis, qui eum in hospitio cordis sui recipere velit.

Bernardus sive potius Guerricus Abbas Ser. 4. in Assumpt. B. M. V n. 3. inter Bernar. Supposit.

Ps. 54. 8.

10. Quintum veræ amicitiæ signum est, si in adversis fuerit fidelis inventa. (c) Quidam enim sunt amici potius fortunæ, quam personæ. Unde in Ecclesiastico scriptum est: Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. (d) Immo tales, ut plurimum convertuntur ad inimicitiam, prospera discedente fortuna. Exemplum sit de Dario Rege Persarum, qui postquam ab eo prospera fortuna recessit, & adversa invasit, occisus est a consanguineis & amicis (e). Unde Boetius ait: Quem fortuna fecit amicum, infortunium faciet inimicum. (f) Et Isidorus: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo dissoluto dissolvitur. (g) Sicut est de lapidibus, qui calce conjunguntur, & calcis remotione ab invicem disjunguntur. Bene igitur dictum est a Poeta:

Quintum veræ amicitiæ signum fidelitas in adversis. Quidam fortunæ potius amici, quam personæ.
Eccli 6. 10.

Exemplum Darii Regis Persarum.

Boetius de consol. Philosoph. L. 3. Prosa 5.

Isidorus de sum. bo. L. 3. c. 30.

Tempore felici multi numerantur
amici,
Quod si defuerit, nullus amicus erit.

Ergo verus amicus est, qui in tribulatione amico non deest; quia tunc amicus alter maxime illo eget. Inquit enim Poeta:

Vera fides miserum non dedignatur
amicum:
Verus amor nescit multa & amœna
sequi.

Unde in Ecclesiastico: Si possides amicum, in tentatione posside illum, & non (h) facile credas ei, id est, non facile eum credas amicum, nisi in tribulatione probaveris eum. Ergo infallibili argumento concluditur, quod vera amicitia in adversitatibus probatur. At beatus Joannes Christo in cruce non defuit, & Christus Joannem inter adversa minime deseruit; quia cum illo in insula Patmos fuit; eum a potato veneno, & a dolio ferventis olei liberavit; & illum, qui eum relegaverat, eo ipso anno occidi permisit; ac Apostolum cum magna gloria reduxit in Ephesum (i); signo manifesto, quod vera amicitia jungebantur. Sed nonnulli sancto Apostolo dissimiles, modica

Eccli 6. 7.

(a) Vid. de hoc latius eundem D. Bona. in 1. Dist. 44. Dub. 3. in Resp.

(b) Sic quoad sensum, verba loc. cit. habes, quæ heic minime vacat exscribere. Consule sis ipsummet D. Bonav. in 3. Dist. 32. Art. 1. Q. 6. in concl. nec non 4. Dist. 30. Dub. 4.

(c) Valer. Max. Lib. 4. de amicit. cap. 7. ab init. *Sinceræ fidei amici præcipue in adversis rebus cognoscuntur.* Et ipsemet D. Bonav. Serm. 1. de S. Barthol. Apost. *Certissimum signum, quo probatur, amicitiam esse veram, est, si unus pro alio mala pati non refugiat; sed unus pro alio se ad patiendum offerat &c.*

(d) Serm. 10. de SS. Apost. *Non sunt amici, sed socii mensæ, qui sunt amici fortunæ potius, quam personæ. Et ideo deficiente fortuna, & prosperis in adversa mutatis, cessat amicitia: si tamen amicitia, & non fraudulentia potius dicenda est.* Et supra: *Non est credendus amicus, qui beneficiis cessantibus, amicitia divideretur: eo quod tales omnes amici fortunæ sunt non personæ &c.*

(e) Hinc a Valer. Max. Lib. 4. de Amicit. cap. 7. dicitur *Rex Alexander Darii castris, in quibus omnes necessarii ejus erant, potitus...*

(f) In utroque cit. Serm.

(g) In Phar. Lib. 4. cap. 15.

(h) Vulg. *&* ne; sed *&* non etiam cit. Serm. 1. de S. Barth. Apost.

(i) In Festo ejusd. S. Joan. in Noct. 2. Lect. 2. antiqui Breviar. Griesen. *Domitianus eodem anno quo jussit sanctum Johannem exulare, a Senatu Romano interfectus est. Hinc factum est, ut sanctus Johannes, qui voluntate Domitiani cum injuria fuerat deportatus, cum honore ad Ephesum remearet.* Vid. Comm. in Prol. Gilberti super Apocal. num. 20.

ca tribulatione pulsati, a Christo recedunt; ad tempus autem credunt, & serviunt, sed tandem modica tentatione diffugiunt.

Sextum veræ amicitiæ signum, ut sit sempiterna.

11. Sextum vero signum est in vera amicitia, si fuerit pariter sempiternali patrocinio custodita. (a) Nam sunt nonnulli, qui sæpe magna pro amicis faciunt, in multis periculis illis assistunt; sed usque ad finem amicitiam non deducunt: verum ante finem belli diffugiunt, & aliquando, quod gravius est, ad partem contrariam se convertunt, ut impugnent, quos juvare deberent. Sed non est talis natus amicus, de quo in Ecclesiastico sic habetur: Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget. (b) Talis vero fuit amicitia Magistri ad Discipulum, & Discipuli ad Magistrum: qui adeo eum intime amavit, quod ipsum non solum ab omni malo gravis culpæ (c) servavit; sed etiam temporalia pati sustinere non potuit. Quoniam nec eum dolores mortis, (d) ut ab aliquibus dicitur, sentire permisit. (e) O mira & stupenda dilectio, & verum perfectæ amicitiæ argumentum! Quando Dominus, qui sibi a mortis angustia non pepercit, & omnes filios suos tantis malis exposuit, Joannem sentire dolorem mortis (f) pati non potuit. Unde ejus narrat Historia (g), quod cum jam fere centum esset annorum (h), Dominus illi cum Fratribus suis apparuit, & ad eum sic ait: Veni dilecte mi, quia tempus est, ut cum Fratribus tuis epuleris in regno meo. Cumque ille post vocantem se ire cœpisset, Dominus ad eum sic loquitur: Dominica die resurrectionis meæ venies ad me. Itaque adveniente Dominica, Missam populo decantavit, & prædicavit, & foveam sibi paratam cernentibus cunctis sanus & lætus intravit, & manibus ad cœlum levatis sic ait: Odor tuus, Domine, concupiscentias excitavit æternas. Scis enim, mi Domine, quia desiderabam videre te. Nunc autem invitatus a te, gratias ago tibi. (i) Itaque oratione completa, de cœlo nimius splendor venit, ipsoque circumdatus, cum ipso lumine ad cœlos ascendit. Et quia in ejus fovea post illius ascensum est solum manna inventum, quod in corpore & anima sit assumptus, reliquit posteris argumentum. (k) Adquit enim dicitur, amantissimi Discipuli sui corpus, omni veneratione dignis-

Eccli 6. 1.

Historia S. Jo. Apost. & Evan.

(a) Toll. de amicit. *vera amicitia sempiternæ sunt.*

(b) Serm. 10. de SS. Apost.

(c) *Gravis culpæ* etiam in genere venialium, maxime post illapsum Spiritus sancti.

(d) Hæc supponunt mortuum; sed absque dolore.

(e) Hoc tamen *habet dubitationem*, in Prol. Comment. in Joan. Evang. num. 12.

(f) Supple *secundum illos*,, quorum opinionem paulo ante indicavit.

(g) Refert hujusmodi *Historiam* eo fere modo, quo aliam innuit de *Trojano* inquiens 4. Dist. 20. Par. 1. Dub. 3. *Si alicui unquam post mortem dedit gratiam, intelligendum est, quod ille non erat damnatus, sicut legitur de Trajano.* Item Exposit. in cap. 2. Sap. *Aliqui tamen leguntur reversi privilegio gratiæ, ut Trajanus, quam Gregorius &c.* Eamque Historiam præsertim referre potuit pro concione, quæ severius criterium, sicut Opera cetera, non requirit. Vid. Prodr. col. 113. ac seq.

(h) Tirin. in fine Chron. sac. sic ait „ Decembris 27. Fer. 5. defunctus est Joannes „ Apostolus anno vitæ suæ 99., a morte Christi 68., ut habet antiqua traditio, & docent Irenæus, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, Isidorus, Beda, Ado, Usuardus, „ Honorius Augustodunensis, Nicephorus, „ Conradus Abbas Urspergensis, Abbas Stadensis, Chronicon Norimbergense, S. Bonaventura, & alii: quorum aliqui expresse „ dicunt, illum 31. annorum fuisse, cum Christo sub cruce adstaret. “

(i) Verba hæc S. Joan. Evang. referuntur quoque infra in Serm. de Corpore Christi num. 18. Et ita fere habet Legenda Jacobi de Varagine Archiep. Januen. in Decembri cap. 15. de S. Joan. Apost. & Evang. prope finem.

(k) Ne hactenus relata heic temere allegasse videatur, audiendus antiquus Auctor Sermonis de Assumpt. B. M. V. alibi sub nomine S. Hieronymi a D. Bonav. laudatus, qui post memoratam B. M. V. velut *jam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in cœlestibus vestitam*, continuo subdit cap. 2. *Quod &c. de Beato Joanne Evangelista ejus ministro, cui virgini a Christo Virgo commissa est, plurimi asseverant: quia in sepulcro ejus (ut fertur) non nisi manna invenitur, quod & scaturire cernitur.* Item B. Petrus Damianus Serm. 64. de S. Joann. Apost. & Evang. sic disertissime „ Jam vero illa beatæ „ migrationis ejus novitas mirabilis quem non „ moveat? Quis felicissimæ consummationis „ gloriam non obstupescat? Quia enim mirabiliter vixit, mirabiliter obiit: & quia non „ communem cum hominibus vitam duxit, „ non communi hominum morte transivit. „ Nam ut Historiæ (*en Historia supra commemorata*) continent, quadratam in Ecclesia „ fieri foveam jussit, moxque in eam descendens, extensis manibus, post prolixa fusæ „ ora-

gnissimum, Dominus abscondisset, ut in veneratione cum aliis Sanctorum corporibus haberi non posset? Sed amoris immensitas, ut videtur, non permisit, ut qui nullam senserat corruptionem carnis, ullam sentiret in morte. (a) Dum ergo lege privata eum immortalitatis stola vestivit, quantum eum dilexerit, indicavit.

Septimum veræ amicitiæ signum, ut sit continua.

12. Septimo probatur vera esse amicitia, si ita sit tempore sempiterna, ut semper sit continuata, & nullo temporis spatio interrupta. Nam sunt nonnulli, qui bene usque ad mortem amicos diligunt; sed post mortem oblivioni tradunt, & eos juvare desistunt: sicque quod veri amici non fuerint, argumentum potius relinquunt. Constat enim, quod in Proverbiis scriptum est: Omni tempore diligit, qui amicus est, & semper in adversitatibus (b) comprobatur. Qui post mortem non diligit, non vere in vita dilexit. Cujus ratio est, quia amicitia vera nulla diuturnitate temporis antiquatur. (c) Nulla etiam absentia dilectio corrumpitur; sed ferventior tunc esse probatur, & a nullo interveniente periculo, nec ipsa morte dividitur. Unde dicit Valerius Maximus, quod bonum amicitiæ non est facile assumendum, sed semel assumptum non est in perpetuum deponendum. (d) Et Poeta cecinit:

Prov. 17. 17.

Valerius Max. L. 4. de amicit. c. 7. ab init.

Nulla remota via solidum partitur amorem,
Et quod partitur integritate caret.

At Dominus non solum in vita Discipulum hunc amavit; sed post mortem majorem honorem ostendit, quando eum maxime honoravit, stola gloriosa vestivit, & eum Mundo celebrem dedit. Ipse ergo sanctus Apostolus, Discipulus quem amabat Jesus, sanctissimæ Virgini Filius commendatus, pro nobis apud Christum & Matrem dignetur orare, ut meritis sanctis ejus, & precibus, & gratiam in præsenti, & gloriam in futuro obtinere possimus donante Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto, vivit & regnat &c. Amen.

SE-

„ orationis verba migravit. Mox autem tanta „ super eum lux cœlitus est emissa, ut nullus „ eam ferret affectus. Postmodum vero inventa est fovea, nihil aliud in se continens, „ nisi manna, quod videlicet, sicut dicitur, „ usque hodie scaturire non desinit. " Verba talia in hoc Sermone a D. Bonav. referuntur, non tanquam certa; sed tanquam non omnino improbabilia, sicut e contrario Comment. in cap. 21. Evang. S. Joan. num. 1385. illam tantum opinionem censuit *improbabilem*, *quod non est mortuus; sed morietur in adventu Domini*. Et quod *vere B. Joannes obierit; ac proculdubio mortis jura persolverit*, probat laud. Petrus Damianus per illa verba Jo. 21. 23. *Et non dixit ei Jesus non moritur &c.* Porro tum hactenus relata, tum mox referenda, supponunt ipsius obitum; sed sine dolore, & corruptione.

(a) Heic quoque ejus mors supponitur, licet absque corruptione. Unde sequitur ibi B. Petrus Damianus sic „ Etsi non audeamus plenius definire, pium tamen est arbitrari, ut „ sicut de beata Dei Genitrice creditur, ita „ etiam B. Joannes jam resurrexisse probabiliter asseratur; quatenus sicut in virginea fuerunt integritate participes, ita nihilominus „ & in anticipata resurrectione merito videantur æquales: nec sit in resurrectione diversitas, quibus tanta fuerat unanimitas conversationis in vita. Si enim beatissimi virgines „ isti, Joannes videlicet & Maria, nullatenus „ surrexissent, cur in eorum tumulis sepulta „ cadavera non jacerent; cum scilicet BB. Petri & Pauli ceterorumque Apostolorum, & „ Martyrum corpora suis quæque noscantur „ mausoleis tumulata? " In confirmationem prædicorum videri potest Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus in Catal. Sanctor. Lib. 2. de Sanct. in Men. Decembr. occurrent. cap. 7.

(b) Sic Serm. 10. de SS. Apost. Vulg. pro *semper in adversitatibus* habet *frater in angustiis*.

(c) Inter S. Bernardi Supposititia Lib. ad Sororem §. 13. num. 39. *Vera amicitia nulla occasione excluditur, nullo tempore deletur: sed ubique se verterit tempus, illa firma est.*

(d) Verba Valerii Max. ibi sic sonant: *Cum deserta sit futura vita hominis, nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: recte autem apprehensum sperni non convenit.*

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
SERMONES XXXII.
DE EUCHARISTIA.

ADMONITIO.

HI Sermones XXXII. *sub nomine* S. Bonaventuræ *nunc primum prodeunt ad fidem* MSS. Cod. membr. in 8. Lit. z. n. 298. *manu recentiori*, *antiquiori autem* n. 26. *spectantis ad Bibliothecam sive Tabularium* Monasterii Lunælacensis in Austria O. S. B. *Quos potius asserendos* S. Bonaventuræ, *quam aut* S. Thomæ, *aut* Alberto Magno, *satis ostendisse puto in* Prodromo L. 8. Part. 1. Cap. 8. §. 3. *magisque ac magis in subjiciendis notis evincere nitar*, *in quibus longe plura ad faciendam fidem satis idonea apparebunt*, *quæ inibi inobservata reliqui*, *quæve eis*, *quos hortatores habui ad hujusmodi* Sermones *ita publicandos*, *non displicitura confido*. *Profecto si præter in eodem* Prodromo *adducta*, *alia multa non accessissent veritatis indicia*, *heic locum dare præfatis* Sermonibus de Eucharistia *minime ausus fuissem*. *Dedi autem*, *quia ex una parte certo didici non esse* S. Thomæ; *ex alia non satis constare*, *quod sint* Alberti Magni. *Nam* Raynerius Pisanus O. P. Panthealog. cap. XLI. Verbo Eucharistia *memorat quidem* Tractatum Alberti de Eucharistia, *sed non exprimit*, *aut in Capitibus* 32. *aut in* 32. *Sermonibus consistere*, *atque ab his esse potest diversus*, *cum in his non repererim duo fragmenta ex d.* Tractatu Alberti *ibi allegata*. *Et quamvis* Theophilus Raynaudus in Erotematis *loquens de Opusculo*, *quod adscriptum est* S. Thomæ, *inscriptumque* De Venerabili Sacramento Altaris in Capita 32. distributum, *dixerit:* Sunt qui tribuant Alberto Magno auctoritate Trithemii memorantis hoc ejus initium: De Sacramento Corporis Domini &c. Qui Prologus habetur in Alberti Sermonibus de Eucharistia, in quos illud Opusculum sectum est in Libro antiquo Collegii Lugdunensis; *hac tamen testanti* Raynaudo, *reposuit* Philippus Labbeus Differt. Histor. Oper. S. Thom. L. de Scriptor. Eccl. Bellarm. *quod eidem* sane subscribere nequit. *Unde non mirum si nequidem ego subscribam*. *Subscribendum potius censuerim* Cl. Jacobo Echardo Tom. 1. Scriptor. O. P. pag. 178. *ubi refert pro* Alberto Magno MSS. Codices & Veteres Editiones. At *præter non pauca in notis dicenda pro* S. Bonaventura, *obstat nedum* Casimirus Oudinus; *sed & ipse* V. Cl. Bernardus Maria de Rubeis *Admonit. prav.* de Opusculis Aquinati suppositis de Venerabili Sacramento cap. 5. *Quinimo obstare videtur ipsum principium Opusculi apud* laud. Echardum, *quod paulo aliter sonat*, *ac nostrum*. *Nostrum enim incipit*: De Sacrosancto Corporis Domini locuturi Sacramento, proponimus &c.; *illud vero*: Quia de Sacramento Altaris.

Item

Item nostrum nullam habet in fine Auctoris Orationem sicut est in illo (secundum Parisien. in Victor. Cod. 42. fol. med. papyr.) Oratio ejusdem Auctoris & Episcopi de Corpore Domini: Omnipotens &c. *Ex nostro haud elici potest (sicut teste* Bernardo Guidonis, *patet ex illo) nec auctorem edidisse* circa finem dierum suorum Librum de Sacramento Altaris; *neque peculiari quodam modo demonstrasse* fervorem devotionis ad Dominicæ Incarnationis sacratissimum mysterium. *Nostrum quippe nequidem verbum habet indicans Opusculum ad finem vitæ editum, palamque facit potius* fervorem devotionis *ad Eucharistiam, quam* ad Dominicæ Incarnationis sacratissimum mysterium. *Præterea cum* Sermones de Eucharistia, *de quibus nunc sermo est talem ac tantam contineant* scientiam Divinarum Scripturarum, *ut eorum auctor quasi memoria eas tenuisse videatur (quod ipsum præcipue* D. Bonaventuræ *laudi datur) cumque de hoc Opusculo fassus fuerit vel ipse* Barbavara *(quamlibet parum æquus ejusdem censor) quod* copiam atque eruditionem Aquinate non indignam præfert; *hinc non ita facile persuaderi poterit illum esse ipsum* Librum, quem circa finem dierum suorum de Sacramento Altaris edidit Albertus. *Quippe idemmet* Albertus *homo LXXXIV. annos natus, vigiliis, jejuniis, studiis continuis fractus, ac debilitatus memoria lapsum incurrit, ac ita repuerascere cœpit, ut teste* Valleoletano, *videretur* quasi puer quinque annorum innocens & columbinus; *qui etiam, eodem testimonium perhibente, in Domino quievit* anno Domini MCCLXXX. consummatis vitæ suæ annis circiter LXXXVII. *Vid.* Cl. Echard *loc. supra cit. pag. 169. et seq. Ceterum iis, quorum interest, conciliandum relinquo* Bernardum Guidonis *asserentem, quod* Albertus circa finem dierum suorum librum de Sacramento Altaris edidit, *cum præfato* Valleoletano *referente, quod* ex tunc (*postquam scilicet memoriæ lapsum passus est, anno ætatis suæ LXXXIV. triennio circiter antequam ex hac vita migraret*) nunquam aliquid scripsit, aut legit. *At* S. Bonaventura *videtur hos* Sermones *non* circa finem dierum suorum; *sed potius cum sacratissimi Corporis Christi Festum cum Officio primo apud* Leodienses *institutum, postea fuit ad universalem Ecclesiam ab* Urbano IV. P M. *extensum, jussuque ipsius novum a* S. Thoma Aquinate *confectum Officium. Unde non diffiteor ejusdem* S. Thomæ *esse Prosam:* Lauda Sion Salvatorem, *in Officio Missæ, potius quam* S. Bonaventuræ, *ut ut huic eam adscripserit* Cl. Lucas Waddingus *nimis recenti testimonio* Joannis Rioche Armonici Franciscani *florentis an. 1676. &* Jeremiæ Buchii *itidem* Franciscani *ejusdem ætatis. Non tamen ita facile concesserim, Officium componendum de Corpore Christi, utrique ab* Urbano P. M. *fuisse propositum,* Thomæ ac Bonaventuræ; *ab utroque, quod uterque composuerat, oblatum; confectumque a* S. Thoma *prælatum a summo Pontifice. His omnibus æqua lance libratis spero fore, ut nemo dixerit hujusmodi* Sermones de Eucharistia *inter* Bonaventurianos *alios, temere a me recensitos, maxime postquam laudatus* De Rubeis *palam declaravit* eorum auctorem ignotum. *Non abhorruisse autem* D. Bonaventuram *a barbaris quibusdam vocibus, humilioribusque comparationibus, quas suum ferebat sæculum, ut omnibus omnia factus doctis indoctisque faceret satis, atque ita omnium legentium (eorum etiam qui erant rudioris ingenii, crassiorisque mentis) captui suum stilum atque doctrinam probe adaptaret; negaverit nullus, nisi qui satis non fuerit in ejus Operum lectione versatus. Et sicut in stilo se se accommodavit sæculo, in quo claruit, ita quoque in Patrum testimoniis allegandis, ad instar* Gratiani, *cujus* Decretum *tunc probatissimum erat, ad normam etiam* Petri Lombardi Magistri Sententiarum, *cujus Libros locupletissimis Commentariis illustravit. Non ergo mirum, quod vel inter Patres laudaverit* Eusebium Emissenum, *sive Emesæ Episcopum in Syria,* sive *Pœnicia* (Phœnicem *enim* Theodoretus *vocat* Eusebium) *de quo* loquuntur etiam *tum* S. Hieronymus in Chronico, & in Lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, *tum* Honorius Augustodunensis Libello primo de Luminaribus Ecclesiæ. *Quod autem* Homiliæ *sub ejus nomine vulgatæ a* Guitmundo Aversano Episcopo *sub finem Libri tertii* De corpore & sanguine Domini in Eucharistiæ Sacramento adversus Berengarium *sæculo undecimo, & post initium sequentis sæculi nedum ab* Algero primum Leodiensi Canonico, dein Monacho Cluniacensi, *sed & sub ejusdem medium a* Gratiano Distinctione secunda *allegatæ, ac etiam a* Petro Lombardo Parisiensi Episcopo, *Auctoris sint Latini, & ad* Syrum *sive* Phœnicem Eusebium *nullatenus pertineant; artis criticæ erat alterius longe temporis ætati nostræ vicinioris, quum ejusdem artis criticæ melior usus primum obtinuit. En ergo* Sermones XXXII. de Eucharistia *secundum prædictum* Cod. Lunælac. *collatum cum* Vindobon. *ad quorum normam plura editorum sphalmata emendabuntur.*

S. BO-

PROLOGUS.

I.

De sacrosancto Corporis Domini locuturi Sacramento (a), proponimus, donante Deo, procedere tali modo. Primo proponimus, quæ circa illud principaliter sunt notanda (b). Secundo singula illorum in tria dividenda. Tertio sic divisa quomodo subdividenda. (c) Primo itaque ponimus circa Sacramentum Corporis Domini septem principaliter esse notanda. Primo, causa institutionis. Secundo, forma donationis. Tertio, mirabilia Divinæ operationis. Quarto, qualitas nostræ præparationis. Quinto, modus manducationis. (d) Sexto, effectus suæ bonitatis. Septimo, consideratio sacri Sanguinis. Secundo dicimus singula horum in tria dividenda membra hoc modo. Primum principaliter circa Sacramentum hoc notandum, est causa institutionis. Et hæc est triplex, scilicet Memoria Salvatoris, Sacrificium Altaris, Cibus hominis. De causis principaliter notandis procedendum est simili forma, ut in arbore patet hic ante depicta. (e) Tertio singula membra sic divisa, sunt subdividenda, vel aliqua specie processus in hunc modum dilatanda. (f) Prima causa institutionis Dominici Corporis est Memoria Salvatoris. Circa hanc tria, vel quatuor possunt notari, vel considerari. Aut triplex ratio vel similitudo assignari; sicut de cæteris membris similiter fieri potest, ut infra ex parte patet in titulis sequentis Opusculi. (g) Quarto de membris sic divisis quædam ulterius aliquo modo protelantur, (h) quæ speciali Paragrapho dinumerantur (i).

2. Thema vero proponendum, vel generale potest sumi, vel speciale, vel proprium. Generale quod potest intelligi de hoc Sacramento in communi. Speciale in quo sit aliquid quod specialius congruat alicui membro speciali, ut causæ institutionis, vel formæ donationis vel alteri. Proprium vero in quo sit, quod magis consonet membris secundariis, ut memoriæ Salvatoris, Sacrificio Altaris, vel alicui de cæteris. De prædictis ita consideratis & sacræ Scripturæ testimonio roboratis, poterit largiente Domino aliqua Sermonum copia pullulare. De quibus nunc iste, nunc ille, vel certe pars de uno, pars de altero, pro loco vel tempore, valebit utilis esse ad animarum firmandam fidem, & informandam vitam, & devotionem (k) excitandam. (l)

3. Sermo primus de tribus causis institutionis Sacramenti Corporis Christi, quæ sunt memoria Salvatoris, Sacrificium Altaris, Cibus hominis.

Sermo secundus de prima causa institutionis per se, scilicet Memoria Sal-

(a) Opus Alberti magni *de Sacramento Altaris*, sive *Eucharistia*, laudatur quidem a Bernardo Guidonis, Pignone, ac Valleoletano apud Cl. Euchardum, sed, ut paulo ante in Admonit. notavi, cum initio: *Quia de Sacramento Altaris*.

(b) Vindobon. *monenda*.

(c) Divisiones & subdivisiones apud D. Bona. frequentissimæ.

(d) Similiter desinentia apud ipsummet perquam usitata.

(e) Deest in Codd. quod dolendum. Non enim insolens quod Opusculis quibusdam Bonaventurianis Arbor præmittatur. Ita apud D. Bona. in Speculo animæ extat Præfatio, in qua Arbor describitur. Ibi quidem Arbor mala, heic autem Arbor bona. Et ita quoque in Præfatione Ligni vitæ descriptio Arboris ita indicatur, ut & seorsim depicta exhibeatur. Vid. infra Ser. 21.

(f) De *divisione*, *distinctione*, *dilatatione*. supra in Arte concionandi num. 1.

(g) Hi XXXII. Sermones de Eucharistia *Opusculum* a D. Bona. vocantur, sicut ab eodem appellantur *Opusculum* Sermones X. de Laude Melliflui Nominis D. N. J. C. Itidem *Opusculum* dicit suos Sermones de Tempore, uti legere est Ser. 4. Dom. 13. post Pentec. ubi ait: *Ego servus Crucis præsens Sermonum Opusculum, ad laudem nominis Christi, & sanctæ Crucis honorem compegi*.

(h) Vindobon. *propalantur*.

(i) Paulo infra num. 3.

(k) Vindobon. *devotam mentem*.

(l) In eo potissimum Bonaventura totus est, ut excitet devotionem, hinc jure meritoque per antonomasiam vocatus *Doctor devotus*.

Salvatoris, & Præparatione ad judicium ejus.

Sermo tertius de secunda causa institutionis, scilicet Sacrificio Altaris, circa quod tria notanda. Et primo dicitur de duobus, quæ sunt forma offerendi, & quæstio de legali sacrificio.

Sermo quartus de tertio circa Sacrificium notando, scilicet de Sacrificii nostri excellentia.

Sermo quintus de tertia causa institutionis, quæ est Cibus hominis, habemus tres rationes. Et primo de prima dicitur, quæ est Divinæ liberalitatis magnitudo.

Sermo sextus de duabus aliis rationibus, quibus datur Corpus Christi in cibum, quæ sunt humanæ naturæ corruptio, & ejusdem conditio.

Sermo septimus de forma donationis, qua causa datum velatur. Et hæc quatuor constat rationibus. Et primo de duabus, quæ sunt indignitas peccatorum, & fides bonorum.

Sermo octavus de duabus aliis rationibus, quibus datur Corpus Christi velatum, quæ sunt instructio morum, & imbecillitas omnium. (a)

Sermo nonus de forma donationis, qua datur sub specie panis propter tria.

Sermo decimus de forma donationis, qua datur sub specie panis triticei propter tria.

Sermo undecimus de tribus mirabilibus, quæ fiunt in consecratione. Et primo de duobus, quæ sunt, quod sub specie panis est Corpus Christi, & quod tota substantia panis mutatur in Corpus Christi.

Sermo duodecimus de tertio mirabili, quod fit in consecratione, scilicet quod substantia panis mutatur in Corpus Christi, ita quod (b) accidentia manent; & de duritia converti nolentium.

Sermo tertius decimus de tribus mirabilibus, quæ considerantur in Corporis Christi possessione, quæ sunt, quod tam magna res continetur sub propria specie panis; & quod unum & idem corpus est in pluribus locis; & quod tamen in se conjunctum manet.

Sermo quartus decimus de tribus mirabilibus in Corporis Christi perceptione, quæ sunt, quod cum manducatur, non minuitur, si non manducatur, quodammodo minuitur, & dum manducatur, augmentatur.

Sermo quintus decimus de qualitate nostræ præparationis ad Sacramentum consideranda in tribus, & primo in duobus, scilicet in dignitate Corporis, & Hostia panis.

Sermo sextus decimus de præparatione nostra in tertio, scilicet Agno Paschali consideranda, & manducatione spirituali.

Sermo decimus septimus de triplici modo manducandi. Et primo de Sacramentali tantum, contra tria genera malorum male communicantium. Primo de duobus, scilicet malevolis, & dolosis, & de conversione ad bonum.

Sermo decimus octavus de tertio genere indigne communicantium, scilicet de præsumptuosis.

Sermo decimus nonus de secundo modo manducandi, scilicet de spirituali tantum, quo tria bonorum genera triplici ratione manducant.

Sermo vigesimus de tertio modo manducandi (c) scilicet de Sacramentali & Spirituali simul. Circa quem tria considerantur, scilicet multitudo reproborum non communicantium, felicitas bonorum Christum digne (d) sumentium, & ratio remanducationis eorum.

Sermo vigesimus primus de duodecim effectibus, sive fructibus Corporis Christi contra nostros duodecim languores. Et primo de quatuor primis.

Sermo vigesimus secundus de quatuor fructibus secundis.

Sermo vigesimus tertius de quatuor fructibus tertiis.

Sermo vigesimus quartus de tribus effectibus principalibus, & quod quilibet valet ad tria.

Sermo vigesimus quintus de effectibus Corporis Christi sumptis ex tribus ejus vocabulis.

Sermo vigesimus sextus de effectibus ejus sumptis ex tribus aliis vocabulis.

Sermo vigesimus septimus de consideratione Sanguinis Christi tribus modis. Et primo de primo, ut in cruce funditur, & ab inæstimabili pretiositate commendatur, circa quod quatuor notanda, in quibus de duobus hic dicitur, qua

(a) Vindobon. *animi*.
(b) *Ita quod* pro *ita ut* alibi quoque D. Bonaventura

(c) Vindobon. *manducationis*.
(d) Vindobon. *sanctissime*.

quæ sunt pretiositatis magnæ probatio, & tanti pretii dandi ratio.

Sermo vigesimus octavus de duobus aliis circa pretiositatem Sanguinis Christi notandis, quæ sunt virtutis ejus magnitudo, & redemptorum multitudo.

Sermo vigesimus nonus de consideratione Sanguinis Christi secundo modo, scilicet ut in Sacramento sumitur, circa quod tria quæruntur. Et de duobus hic dicitur, quæ sunt, quare Sacramentum datur sub specie duplici, & quare populus non accipit Sanguinem sub specie vini, sicut Sacerdos.

Sermo trigesimus de tertio quod circa Sanguinem Christi quæritur, quod est de utilitate Sanguinis Christi digne sumpti.

Sermo trigesimus primus de consideratione Sanguinis Christi tertio modo, scilicet ut a fidelibus spiritualiter sumitur & bibitur.

Sermo trigesimus secundus de triplici potu Sanguinis Christi. (a)

SERMO PRIMUS. (b)

De tribus caussis hujus institutionis. Thema generale. (c)

Prov. 9. 5.

4. *Venite, comedite panem meum & bibite vinum, quod miscui vobis.* Prov. nono. His verbis Dominus (d) nos invitat ad salutare convivium, in quo præparavit pretiosum cibum, & potum, Corpus & Sanguinem suum. *Caussam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles.* Prov. vigesimo quinto. Res secreta est Altaris sacramentum; quia sacrum secretum (e), cujus caussa non infidelibus, (f) sed fidelibus est revelanda scilicet nobis. Nota (g). Caussa institutionis est triplex, scilicet Memoria Salvatoris, Sacrificium Altaris, Cibus Hominis. Hæc tria disposuit in hoc Sacramento Divina Sapientia contra tria vetera mala; scilicet contra oblivionem Dei, contra debitum rapinæ alienæ rei, & contra corruptionem pomi mortiferi. Primi enim parentes in hæc tria ceciderunt, serpentina fraude decepti, & per eos eorum successores sunt damnati (h) De primo Ecclesiastici decimo: Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor ejus, scilicet per oblivionem in occupatione damnosæ negotiationis con serpente, (i) quod sæpe adhuc quibusdam stultis solet evenire. De secundo Gen. tertio: Videns mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum visu (k), aspectuque delectabile, tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit; & sic ambo rapinam commiserunt. Et hujus rapinæ simulationem faciunt, qui in usu creaturarum, & rerum temporalium justitiæ mensuram excedunt. De tertio (l) Gen. secundo: De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas, in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris, id est, in bono immortalitatis corrumperis. Ps. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt &c. Sic qui peccati venenum in usum sumunt, animas suas occidunt, & corrumpunt.

Prov. 25. 9.

Divisio ex caussa triplici instituendæ Eucharistiæ.

Distinctio contra tria vetera mala.

Eccli 10. 14. ac seq.

Gen. 3. 6.

Gen. 2. 17.

Ps. 13. 1. ac 52. 2.

5. Igitur contra triplex vetus malum institutum est Sacramentum. Hinc Matth. vigesimo sexto, & Lucæ vigesimo

Matth. 26. 26. Luc. 22. 19.

(a) Hic Elenchus similis est *Registro*, sive Regesto, quod extat ad finem Prologi Breviloquii vetustissimæ Editionis Augustanæ an. 1474. Prædicta autem omnia desunt omnino in Edit. Rom. 1571. apud Julium Accoltum, a quo editi fuere sequentes Sermones de Ven. Sacram. Altar. sub nomine D. Thomæ Doctoris Angelici. Circa autem hanc Editionem Romanam Accolti observo, quod quidem per eam tunc primum editi fuerint, ejusdem Angelici *Sermones valde pii & docti pro Dominicis & Festivis diebus ex Bibliotheca Vaticana*; sed aliunde additum illud, de quo nunc loquimur, *eximium Opusculum de Venerabili sacramento Altaris*. Hoc tamen prætermissum in Edit. Venet. 1758. cudente Simone Occhio.

(b) Ubi prædicta Editio totum hoc Opusculum distribuit in totidem Capita, Codd. Lunælac. & Vindobon. dividunt in totidem Sermones uti heic.

(c) Hujusmodi Themata plura videre est nedum supra in Arte concionandi, sed & Vol. 2. in Comment. Apocal. & alibi, potissimum in jam editis D. Bona. Sermonibus.

(d) *Hoc dicit ipsa Sapientia Dei Filius* in 1. Dist. 14. Dub. 5.

(e) Pariter in Procem. 1. Sentent. ac in 4. Dist. 1. Par. 1. in tex. Mag.

(f) Pro servanda arcani disciplina.

(g) Similis notandi modus D. Bona. passim occurrit.

(h) Al. *depravati*.

(i) De hac *damnosa negotiatione cum serpente* ait quoque Par. 3. Breviloq. cap. 3. *Mulier audita suggestione serpentis exteriori .... circa exterius bonum negotiari cœpit*.

(k) Vulg. ibi *oculis*; at c. 2. v. 9. *visu*.

(l) Vel ly *de primo*, *de secundo*, *de tertio* consonum Bonaventuriano stilo Scholastico.

simo secundo: Accipite, & comedite, hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur (a); hoc facite in meam commemorationem: Ecce prima causa institutionis (b), scilicet Memoria Salvatoris contra oblivionem. Quod pro vobis traditur, id est, ut Agnus Dei offerretur: Ecce secunda causa institutionis, scilicet Sacrificium Altaris contra rapinam. Accipite, & comedite, hoc est Corpus meum: Ecce tertia causa institutionis scilicet (c) Cibus medicinalis contra corruptionem.

Dilatatio primæ caussæ institutionis.

6. Prima ergo causa institutionis hujus Sacramenti est Memoria Salvatoris contra oblivionem, ut scilicet per hæc admoniti, totam mentem, & omnes sensus nostros, quos a Deo avertimus, & cum pravis quandoque cogitationibus, & delectationibus vagari permisimus, a noxiis abstrahentes, integraliter ad Deum referamus. Hinc dicitur: Hoc facite in meam commemorationem. Eusebius: Quia Corpus assumptum Dominus ablaturus erat ab oculis, & illaturus sideribus, necessarium erat, ut in die Cœnæ Sacramentum nobis sui Corporis, & Sanguinis consecraret, ut offerretur jugiter per mysterium, (d) quod offerebatur semel in pretium (e); & perennis victima viveret in memoria, & semper præsens esset in gratia.

Luc. 22. 19.

Eusebius Emissenus sive Emesenus apud Decre. Grat. Ter. Part. De Consecrat. Dist. 2. c. Quia Corpus. Sive potius Latinus Auctor Homiliarum, quæ sub ejus nomine circumferuntur.

7. Nota tria, quæ hominem movent ad Memoriam Christi (f). Ad habendam enim semper Memoriam Salvatoris cogunt nos tria argumenta suæ caritatis, scilicet remissio peccatorum, redemptio impignoratorum, continuatio beneficiorum (g). De primo Isaiæ quadragesimo tertio: Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam. De secundo Ecclesiastici vigesimo nono: Gratiam fidejussoris tui ne obliviscaris. (h). Dedit enim pro te animam suam, pro te scilicet redimendo, pro hæreditate regni cœlestis, id est, a te impignorata (i), Dominus fidejussit, & se paratum in Cruce ad solvendum debitum tuum dedit. Hujusmodi gratiam ne obliviscaris, quin eum pro ea diligas, & quantum potes bonis operibus, & orationibus ei debitum reddas. Cantici quinto: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Aperi mihi, id est, suscipe me in mentem tuam, in memoriam, & dilectionem; quia caput meum, scilicet Divinitas, plena est rore, id est, misericordia ad remittenda peccata, & cincinni mei, id est, humanitas (k), guttis noctium, id est, effusione sudoris, lacrymarum, & sanguinis passionum, ad redimendam hæreditatem tuam pro satisfactione peccatorum tuorum impignoratam. De tertio Deuteronomii octavo. Observa, & cave, ne quando obliviscaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus, ne postquam comederis, & satiatus fueris, habuerisque cunctarum rerum copiam, elevetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui. Hugo: (l) Sicut nullum momentum, quo non utatur homo vel fruatur Dei bonitate; ita semper debet esse in memoria præsens.

Isa. 43. 25. ac seq.

Eccl. 29. 20.

Cant. 5. 2.

Deut. 8. 11. & seq.

Hugo Vict. L. 1. de Claustro animæ.

Dilatatio secundæ caussæ institutionis.

8. Secunda causa institutionis est Sacrificium Altaris contra quandam quotidianam nostrorum delictorum rapinam, ut sicut Corpus Domini semel oblatum est in Cruce pro debito originali, sic offeratur jugiter pro nostris quotidianis delictis in Altari: & habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum, super omnia legis Sacrificia pretiosum, & acceptum. Malach. tertio. Placebit Domino sacrificium Juda, & Jerusalem (m), quasi Regis, & Militiæ, id est, Christi, & Ecclesiæ

Malach. 3. 4.

(a) Luc. ibi *datur*; sed *tradetur* 1. Cor. 11. 24.

(b) Pariter Exposit. in d. c. 22. S. Luc. ibi.

(c) Al. sine *institutionis*.

(d) Algerus L. 1. De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini Cap. 17 *Hoc Corpus, dicit Eusebius, sideribus illatum, coli jugiter a nobis per mysterium*.

(e) Vid. apud D. Bona. in 4. Dist. 8. Part. 1. in tex. Mag. Ab eo quoque laudatur in eod. 4. Dist. 10. Par. 2. Ar. 1. Q. 3. ad opp.

(f) Al. absque his.

(g) Similiter desinentia Bonaventuriana.

(h) Al. sequentia desunt usque *qui eum*.

(i) Pro *oppignerata* in Glossar. Ducang.

(k) De *Sponso* etiam *in quantum nunc factus homo*, Exposit. in Cant. §. 216. Vol. 1. Et de *Christo capite secundum quod Deus & homo* Ser. sive Collat. 1. in Hexaem.

(l) Al. *Glossa Eccle.* 17.

(m) Textus hic in seqq. Sermonibus sæpe adducitur.

Alexander Papa in cit. Decr. c. Nihil in Sacrificiis. fiæ (a). Alexander Papa (b): Nihil in Sacrificiis majus esse potest, quam Corpus & Sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab hominibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ita potius coli, & (c) venerari debet.

9. Ad hoc Sacrificium approbandum notatur triplex ratio commutandi vetus Sacrificium. *Ratio prima.* Prima est Auctoris nostri Sacrificii potentia. Secunda est delictorum nostrorum exigentia. Tertia illius Sacrificii insufficientia. (d) Prima, dico, est Auctoris nostri, id est, Christi potentia, qui non solum ex hoc quod & Dominus, & Rex universæ terræ, sed ex summi Sacrificii ad eum translatione, potuit, & debuit suum Sacrificium in melius commutare. Sicut Rex in Regno suo potest dum vult numisma minus bonum in melius commutare. Psalm. Juravit Dominus, *Ps. 109. 4.* & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Non dicit secundum ordinem Aaron, vel secundum ritum Levitarum, qui obtulerunt carnes hyrcorum & taurorum; sed secundum ordinem Melchisedech, qui obtulit panem & vinum. (e) Hebr. septimo: *Hebr. 7. 11.* Quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere Sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Respondet vero: Translato *Ibi 12.* enim Sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. Manifestum est enim, *Ibi 14.* quod ex Tribu Juda ortus sit Dominus, in qua Tribu nihil de Sacerdotibus Moyses locutus est, id est, de qua secundum legem non erant Sacerdotes.

10. Secunda ratio est debitorum nostrorum exigentia. *Ratio secunda.* Tam magnum enim fuit debitum primorum parentum ex rapinæ magnitudine, ex raptoris ingratitudine, ex læsi sui Creatoris majestate, quod non solum legis Sacrificia, sed totus mundus non sufficit pro satisfactione secundum illud Psalmi, quod *Ps. 39. 7.* assumit Apostolus Hebræor. decimo: *Hebr. 10. 5.* Christus ingrediens mundum dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. (f) Glossa: Ingrediens mundum, id est, homo factus, *Glossa partim interlin. partim ordinar.* dicit: Hostiam de animalibus, & oblationes de aliis rebus noluisti, id est, non placuerunt tibi; corpus autem, quod præ omnibus Sacrificiis est, quia sine peccato, aptatur mihi, id est, aptum & idoneum dedisti; uniendo mihi, quod pro omnium redemptione valeat offerri. Psal. Quæ non rapui, tunc ex- *Ps. 68. 5.* solvebam. (g) Dum scilicet pro debitis omnium sufficiens Sacrificium in Cruce offerebam.

11. Tertia ratio commutandi est ipsorum Sacrificiorum legis insufficientia. *Ratio tertia.* Et hæc probatur a tribus; quia scilicet Deo non placuerunt: quia peccata non abstulerunt: quia gratiam non contulerunt. De primo Jerem. sexto: Ho- *Jer. 6. 20.* locausta vestra non sunt accepta, victimæ vestræ non placuerunt mihi. Ose. *Ose. 6. 6.* sexto: Misericordiam volo (h), & non sacrificium. De secundo Psal. Holocau- *Ps. 39. 7.* stum & pro peccato non postulasti. Rom. tertio: Ex operibus legis non ju- *Rom. 3. 20.* stificabitur omnis caro coram Deo. Hebr. decimo: Impossibile est sanguine *Hebr. 10. 4.* hyrcorum, & taurorum auferri peccata. Ezech. vigesimo: Dedi eis præcepta *Ezech. 20. 25.* non bona, & judicia in quibus non vivent. Præcepta non bona, id est, minus bona; & judicia, (i) scilicet cærimonialia, in quibus non vivent; quia vitam gratiæ non conferebant. Hebr. *Hebr. 7. 18.* septimo: Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem (k); quasi propter ejus

(a) Apud Hug. Card., *id est*, *Apostolorum*, *& Ecclesiæ*. Porro τὸ *sicut*, ut ait Lyranus, significat analogiam inter typum & antitypum, inter umbram & veritatem, ac proinde, ut inquit Clarius, significat præcellentiam Sacrificii Eucharistici præ Aaronicis.

(b) Ibi dicitur *V. a Petro*.

(c) Al. sine *coli &*.

(d) En rursum similiter desinentia Bonaventuriana.

(e) Ita in 3. Dist. 24. Par. 1. Ar. 2. Q. 3. ad 1. Vid. Epist. S. Cypr. ad Cæcil.

(f) Ita in Prolog. 4. Sentent. Vulgata autem d. Psalmi lectio habet: *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi.*

(g) *Exolvit Deo quæ non rapuit, per obsequium satisfactionis perfectæ, & obtulit sacrificium suavitatis summæ pro perfecta Dei placatione*. Breviloq. Par. 4. cap. 9.

(h) Vulg. *volui*; sed *volo* Vulg. Matth. 9. 13. ac 12. 7. Est hebraismus, quasi dicat: *Misericordiam malo, quam sacrificium*, ut LXX. Chaldæus & alii verterunt.

(i) Al. *sacrificia*.

(k) Ita agglomerare Divinæ Scripturæ textus B. Bona. consuevit.

ejus sterilitatem, quia non conferebat gratiam (a).

Dilatatio tertiæ causæ institutionis.

12. Tertia causa institutionis est Cibus hominis. Cibus, inquam, medicinalis contra pomi mortiferi corruptionem, quæ tam prava infusa est per primos parentes humano generi, ut esset incurabilis, nisi subveniretur medicina optima, quam posset facere prudentia Dei. Eccli. trigesimo: Altissimus de terra, id est, ventre Virginis, (b) creavit medicamenta (c), & vir prudens non abhorrebit illa. Ambrosius: Corpus Christi medicina spiritualis (d), quæ cum reverentia degustata sibi devotos purificat.

Eccl. 38. 4.

Ambrosius Dec. Par. 3. de cons. Dist. 2. c. Si quotiescunque.

13. Ad agnoscendam rationem necessitatis medicinæ Corporis Christi, sciendum, quod serpens malignus infudit homini per venenum cibi vetiti triplicem corruptionem (e); in anima scilicet tenebras ignorantiæ; in corpore morbum pravæ concupiscentiæ; (f) & mortem utrobique. Contra hæc institutum est Corporis Christi medicamentum, tenebras ignorantiæ illustrans, morbum concupiscentiæ sanans, & mortem nostram mortificans. Propter hæc tria potest comparari triplici dulci cibo, & medicinali; scilicet mellis propter primum, ficus propter secundum, fructus uvæ propter tertium. De primo Proverbior. vigesimo quarto: Comede fili, mel, quia bonum est, & favus dulcis (g) gutturi tuo. Mel Corpus Christi dulce significat. (h) Hoc bonum est; quia tenebras mentis nostræ illuminat primi Reg. quartodecimo: Vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto. Isa. septimo: Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Psal. Dominus illuminatio mea &c Accedite ad eum, & illuminamini. De secundo Jerem. vigesimo quarto: Vidi ficus, ficus bonas, bonas valde. Ficus dulce Corpus Christi Dei & Hominis significat. Hæ bis bonæ sunt valde; quia mentem & carnem a morbo pravæ concupiscentiæ sanant. Quarti Reg. vigesimo: Jussit Isaias, ut afferrent massam ficorum, & postquam composuit super ulcus Regis Ezechiæ, curatus est. Ulcus Regis concupiscentia est carnalis, sed massa ficorum Corpus Christi continens dulcedinem multorum bonorum ad medicinam malorum desideriorum. (i) De tertio Luc. primo dicitur: Benedictus fructus ventris tui, scilicet Corpus Christi, quod est fructus valens ad destructionem mortis gehennæ, & acquisitionem vitæ æternæ. Prov. tertio: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, scilicet Sapientiam Dei incarnatam. Hinc dicitur, Osee tertio decimo: Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne. (k) Jo. sexto: Ego sum panis vitæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. Item qui manducat me, & ipse vivet propter me. Hilarius: Accepta carne Domini, & hausto sanguine, istud efficitur, ut nos in ipso, & ipse in nobis sit (l) Hæc est ergo causa vitæ, quod in nobis mortalibus per carnem, Christum, qui vera vita est, manentem habemus, victuri per eum ea conditione, qua vivit ipse per Patrem, qui in eo est &c.

Triplex corruptio per originale peccatum invecta.

Hujus medicamentum Corpus Christi.

Prov. 24. 13.

Mel Corpus Christi dulce:

1. Reg. 14. 29.

Isa. 7. 15.

Ps. 26. 1. *Ps. 33. 6.*

Jer. 24. 3.

Ficus dulce Corpus Christi.

4. Reg. 20. 7.

Luc. 1. 42. Fructus ventris benedictus.

Prov. 3. 18.

Ose. 13. 14. *Joh. 6. 48. 55. 58.* *Hilarius L. 8. de Trinit. ante med.*

SERMO SECUNDUS.

De prima causa institutionis propter se, scilicet de Memoria Salvatoris Thema principale. Et de præparatione ejus Thema speciale.

14. *Venite, comedite* &c. Item: *Causam tuam tracta cum amico tuo. Hoc facite in meam commemorationem*, Luc. vigesimo secundo. Item: *In memoria æterna erit justus*. Item: *Estote parati*, Luc. duodecimo. Prima causa institutionis Sacramenti Dominici Corporis est Memoria Salvatoris, (m) circa quam tria pos-

Prov. 9. 5. ac 25. 9.

Luc. 22. 19.

Ps. 111. 7. *Luc. 12. 40.*

(a) *De se, sed tantum ratione fidei* 4. Dist. 1. Par. 2. Ar 1. Q. 3. ad arg.

(b) Sic alibi sæpe D. Bona. erga B. V. M. oppidò devotus.

(c) *Sacramenta*: in Prol. 4. Sent. ubi pariter allegatur d. c. Ecclesiastici. Al. a Vulg. variat Edit.

(d) Confer in 4. Dist. 11. Dub. 3.

(e) De hac corruptione in 2. Dist. 30. Ar. 1. & 2. per tot. Et de prædicto *veneno* ibi Art. 1. Q. 2. in Fundam. Vide infra Ser. 6. n. 41.

(f) Vid. Par. 6. Breviloq. c. 1.

(g) Sic infra Serm. sing. de Corp. Chr. n. 11.

(h) Ita ibi cum variatione a Vulgata.

(i) Similis usus textuum Divinæ Scripturæ in sensu mystico perquam usitatus apud D. Bonaventuram.

(k) Sic quoque 3. Dist. 22. Ar. 1. Q. 5. in concl.

(l) Ita ibi quoad sensum.

(m) De qua supra n. 6.

Divisio trium, quæ circa Salvatoris Memoriam quæri possunt. Prima Quæstio cum distinctione triplicis mali ex Domini Memoria relicta, & cum dilatatione.

possunt quæri, scilicet quid mali sequatur, si fuerit relicta; de quibus sit habenda; ad quid valeat habita. Primo quæritur, quid mali sequatur, si Memoria Domini fuerit relicta? Et dicendum quod triplex, scilicet amissio gratiæ Divinæ, subjectio potestatis Diabolicæ, magna deformitas culpæ.

Deut. 32. 18.

15. De primo Deut. trigesimo secundo: Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Et ait: Abscondam faciem meam, id est, subtraham gratiam &c. Ubi fons perit, rivus arescit. Isa. decimo septimo: Eris deserta, quia oblita es Dei Salvatoris tui. Eccl. vigesimo: Gratiæ fatuorum effundentur. De secundo primi Reg. duodecimo: Obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manus Sisaræ, id est, in potestatem Diaboli. Tob. sexto: Qui conjugium ita suscipiunt, ut Dominum a se, & a sua mente excludant, in his habet potestatem Dæmonium super eos. De tertio Roman. primo: Sicut non probaverunt, id est, noluerunt, Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt. Et heu! hoc sæpe fit usque ad mortem. Ps. nono: Non est Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Joel. primo: Computruerunt jumenta in stercore suo. Jumenta insipientia, & impudica sunt homines stulti carnales, Deum præ oculis non habentes: hos in stercore computrescere est in luxuria, & aliis malis vitam finire.

Isa. 17. 9. & seq. — Eccli 20. 13. — 1. Reg. 12. 9. — Tob. 6. 17. — Rom. 1. 28. — Ps. 9. sed 10. secundum Hebræos v. 5. — Joel. 1. 17.

Secunda quæstio cum distinctione, trium temporum, in quibus Memoria Domini habenda, & cum dilatatione.

16. Secundo quæritur, de quibus Memoria Domini sit habenda. Et dicendum quod de tribus, scilicet de præterito, de præsenti, de futuro. De præterito, ut nostri Redemptoris, qui per nimiam caritatem a morte mala, morte sua nos liberavit. De præsenti, ut omnium Inspectoris, qui per occultam præsentiam suam omnia nostra semper cernit. De futuro, ut justi Judicis, qui per omnipotentiam suam pravum incorrectum districte judicabit. De primo Tren. tertio: Recordare paupertatis meæ (*a*), transgressionis, (*b*) absynthii, & fellis. Paupertatis, omnium temporalium contemptionis. Transgressionis, id est, maximæ humiliationis. Absynthii & fellis, id est, amaræ passionis &c. (*c*) Ezech. nono: Signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium, super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus. Thau figuram Crucis habet (*d*), id est, passionis Christi, quæ semper bonis est in mente ferenda. De secundo Psal. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, quasi diceret: Mementote, quia Dominus ipse est Deus, omnia scilicet implens, omnia videns, ubique præsens. Hinc ait: Providebam Dominum in conspectu meo semper. Ecclesiastici trigesimo nono: Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus. Cant. secundo: Ipse stat post parietem nostrum, id est, indutus parietem carnis nostræ respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos; quia licet intus degens occultus, a nobis videri non possit, tamen omnia nostra videt (*e*). De tertio. Isa. trigesimo: Ecce nomen Domini venit de longinquo ardens furor ejus, & gravis ad portandum &c. Ecce venit, id est, attendite, quia cito veniet ad judicium districtum. Matth. vigesimo quarto: Vigilate ergo quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Hieronymus (*f*): Sive comedam, sive bibam, sive aliquid aliud facio

Thren. 3. 19. — Ezech. 9. 4. — Ps. 99. 3. — Ps. 15. 8. — Eccli 39. 24. — Cant. 2. 9. — Isa. 30. 27. — Matth. 24. 42. — Hieronymus.

(*a*) Vulg. sine *meæ*; sed *meæ* ipsemet D. Bona. in Lament. ibi.

(*b*) Vulg. heic *meæ*.

(*c*) Ut autem horum Sermonum auctor magis magisque D. Bonaventura appareat, audi ipsum in Lament. ibi sic interpretantem " *Paupertatis meæ*, quantum ad contemptum omnium temporalium bonorum; quia Christus pauperrimus fuit in ingressu, in progressu, in egressu de Mundo. Et *transgressionis* .... trangressio ejus infima humiliatio ad despectissima tormenta: quia una stilla sanguinis sui potuisset nos liberare. Erant Moyses & Elias visi in majestate (*Luc.* 9. 30. *& seq.*) & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem. Et *absynthii*, quo nihil amarius in terræ nascentibus. *Et fellis*, quo nihil amarius in animantibus. Dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum. (*Matth.* 27. 34.) Similiter, Dabant ei bibere myrrhatum vinum. (*Mar.* 15. 23.) Paupertas contra avaritiam, transgressio contra superbiam, fel & absynthium contra luxuriam. Quod secundum prædictum textum Thren. 3. præfata institutio facta sit *in memoriale Dominicæ mortis*, ait etiam Exposit. in cap. 22. S. Luc.

(*d*) Sic eadem. Exposit. in Lamentat. prope fin. Cap. 1. ex Hieron. L. 3. in Ezech. c. 9. & sic alibi pluries.

(*e*) *Quasi per occultas rimulas, sibi tamen patulas*, Exposit. in Cant. ibi.

(*f*) Ita sæpe ex Hieron. D. Bona. Confer Vol. 3. Comment. in cap. 4. Apocal. sub num. 254.

facio, semper intonat in auribus meis quasi tuba vehemens vox illa terribilis: Surgite mortui, venite ad judicium. Et de
Ps. 110. 5. & 5. omnibus tribus simul, Psal. Memoriam fecit mirabilium suorum, escam dedit timentibus se. Quasi diceret: Dominus nobis dedit escam, scilicet seipsum, ad Memoriam mirabilium suorum praeteritorum, quod nos redemit; praesentium, quod omnia nostra respicit; futurorum, quod districte tandem judicabit.

Tertia Quaestio cum distinctione trium, ad quae valet Salvatoris Memoria, & cum dilatatione. 7. Tertio quaeritur ad quid valeat habita Memoria Salvatoris. Et dicendum, quod ad tria. Primae enim rei Memoria, scilicet passionis Christi, valet ad cor nostrum ejus amore inflammandum. (a) Secundae rei, scilicet ejus continuae inspectionis, valet ad nos a peccato custodiendum. Tertiae rei, scilicet districti Judicis, valet ad nos excitandum, ut praeparemur ad futurum judicium. Primum facit nos bonum diligere. Secundum malum odire. Tertium imminens periculum praecavere.
Luc. 12. 49. De primo Luc. duodecimo: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? Ignem venit mittere in terram, id est, causam amoris (b) misit in mundum beneficio passionis, quae, si pie recordata fuerit, amore
Ps. 38. 4. magno cor accendit. Psalm. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione
Bernardus Ser. 20 in Cant. n. 2. mea exardescet ignis. (c) Bernardus: Super omnia reddit te amabilem mihi, bone Jesu, calix quem bibisti, opus
Et Ser. 1. in Epiph. n. 2. redemptionis nostrae &c. (d) Item: Quanto pro me factus est vilior, tanto mihi factus est carior &c. (e) De secundo
Prov. 8. 13. Proverb. octavo: Timor Domini odit malum; timor, inquam, quo mens semper Deum praesentem, & omnia videntem attendit, a peccato custodit.
Eccli 23. 25. & seqq. Hinc e converso Ecclesiastici vigesimo tertio: Quis me videt? Tenebrae circumdant me &c. quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei.
Ezech. 8. 12. Ezech. octavo: Certe vides, Fili hominis, quae Seniores domus Israel faciunt in tenebris. Dicunt enim: Non videt Dominus nos. Glossa: Si Dominum praesentem, *Glossa ordinar.* & omnia videntem, & vindicantem cogitaremus, aut vix aut nunquam peccaremus. Boetius: Magna nobis indicta *Boetius L. ult. de Consol.* est necessitas bene vivendi, cum agamus omnia ante oculos judicis cuncta cernentis. (f) De tertio Exo. decimo *Exo. 19. 10. & seq.* nono: Sanctifica populum, & sint parati in diem tertium. In die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe. Quasi diceret: Mementote quia Dominus terribiliter descendet ad districtum judicium, Et ideo estote parati in diem tertium. Primus dies est nostrae nativitatis. Secundus nostrae conversationis. Tertius dies mortis, vel adventus districti Judicis. Luc. duodecimo: Et vos *Luc. 12. 40.* estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. (g)

18. In praeparatione ad judicium debent tria notari, scilicet modus, providentia, lucrum. Modus praeparationis est de peccatis poenitentiam agere; providentia vero, peccatorum poenam evadere; lucrum, cum praeparatis vitam aeternam possidere. *Distinctio trium, quae in praeparatione notanda sunt, & eorum dilatatio.* De primo Ecclesiastici *Eccli 18. 19.* decimo octavo: Ante judicium para justitiam tibi; scilicet poenitentiam agendo. *Matth. 3. 2.* Matth. tertio: Poenitentiam agite, appropinquabit (h) enim regnum Coelorum; id est, Regis coelestis justum judicium. Joel. secundo: Magnus dies Domini, & *Joel. 2. 11. & seq.* terribilis valde, & quis sustinebit eum? Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro; quasi diceret: Praeparate vos ad diem Domini, poenitentiam agendo. De secundo Apocal. decimo octavo: Exite de Babylone *Apocal. 18. 4.* populus meus, & ne (i) participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipietis. Exite de Babylone; id est, praeparate vos ad judicium (k), poenitentiam agendo, & peccata mundi non faciendo, & per talem poenitentiam evadetis ejus poenam. Luc. duodecimo: Si sciret Paterfamilias, *Luc. 12. 39.* qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Glossa: Nesciente Patrefamilias, *Glossa ordinar.* fur domum perfodit; quia dum a sui

---

(a) Et hic est scopus praecipuus Doctoris nostri Seraphici.
(b) Pariter Exposit. in Luc. ibi.
(c) Similiter ibi.
(d) Ita D. Bonav. ex S. Ber. in Amator.
(e) Pariter ibi.
(f) Pariter ex d. Boet. Auctor Medit. sub S. Bernardi nomine c. 6. ad fin. n. 19.
(g) *Ut ad eam semper praeparemur*, Exposit. in Luc. ibi.
(h) Vid. inter variantes Vol. 1. & 2.
(i) Vulg. *ut ne*; sed *&* *ne* etiam Vol. 2. Comment. in Apocal. ibi.
(k) *De judicio* quoque ibi.

sui custodia spiritus dormit, improvisa mors carnis habitaculum irrumpit, & animam ad supplicia trahit. Furi autem resisteret, si vigilaret; quia adventum Judicis occulte venientis præcavens, Judici pœnitendo occurreret. Et sic utique dormientium, id est, non præparatorum evaderet pœnam. De tertio

Matth. 25. 1. *& seqq.*

Matth. vigesimo quinto: Cum fatuæ Virgines, id est, animæ non præparatæ, irent emere ad forum Diaboli cum Eva, vel cum Dina, ubi pro modica re dant multa bona, venit Sponsus, & quæ paratæ erant, intraverunt cum

Ibi 10. Triplex lucrum præparationis ad judicium.

eo ad nuptias. Ecce triplex lucrum præparationis ad judicium, scilicet possessio cœlestis Regni, societas amabilis Sponsi, deliciæ totius boni. Primum notatur ibi: Intraverunt. Secundum ibi: Cum eo. Tertium ibi (*a*) Ad nuptias.

Matth. 25. 34.

(*b*) De primo Matth. vigesimo quinto: Venite benedicti Patris mei, percipite (*c*) regnum. De secundo vero primæ Thes-

1. *Thess.* 4. 16.

sal. quarto: Semper cum Domino erimus, sine quo nulli bene, cum quo nulli male esse poterit. Jo. decimo se-

Jo. 17. 23.

ptimo: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut videant claritatem, quam dedisti mihi

Isa. 66. 10. *& seq.*

(*d*). De tertio Isa. sexagesimo sexto: Lætamini cum Jerusalem, id est, cum Beatorum omnium jucunda, & pacifica societate, & repleamini ab uberibus (*e*) consolationis ejus, ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus, ad quam nos perducat &c. (*f*).

SERMO TERTIUS.

De secunda causa institutionis, scilicet Sacrificio Altaris, Thema commune & proprium.

Prov. 9. 5. & 25. 9.

17. *Venite* &c. Item: *Causam tuam* &c.

Malach. 3. 4.

Placebit Domino sacrificium Juda & Jerusalem, quasi Regis & Militiæ, id est, Christi & Ecclesiæ, Malachiæ tertio. (*g*) Secunda institutio sacrosancti Corporis Christi

Tria circa Sacrificium Altaris notanda.

est Sacrificium Altaris: circa quod Sacrificium notantur tria, scilicet forma offerendi, quæstio de Sacrificio legali, & & excellentia nostri Sacrificii. De duobus primis hic dici potest, de tertio in sequenti. Primo notatur forma, & hæc

Divisio triplicis formæ cum distinctione, & dilatatione.

est triplex. Prima in oblationum veterum præfiguratione. Secunda in humanæ formæ veritate. Tertia in panis & vini specie. Prima est synagogæ commendata sub lege: Secunda remissionis Divinæ oblata in cruce. Tertia fidelis animæ consecrata in mensa Ecclesiæ. Prima data est in signum. Secunda in pretium. Tertia in solatium.

Levit. 4. 13.

20. De prima Levitici quarto: Si omnis turba filiorum (*h*) Israel ignoraverit, id est, per ignorantiam peccaverit, offerat pro peccato suo vitulum,

Glossa interlin.

id est, Christum (*i*), dicit Glossa. Hoc autem non in persona, sed in figura.

Exo. 12. 3. *& seqq.*

Similiter Exo. duodecimo, Agnus immaculatus, quem occidebant in Pascha, & ejus carnes comedebant, figura Chri-

Gregorius in Evang. L. 2. *Hom.* 22 *n.* 7. *Isa.* 53. 5. & 7.

sti erat, ut dicit Gregorius. De secunda forma Isaiæ quinquagesimo tertio: Tanquam ovis ad occisionem ductus est. (*k*) Vulneratus est propter iniquitates nostras. Oblatus est, quia ipse voluit. Hæc vere secundum formam

Hebr. 10. 10.

humanam in cruce. Hebr. decimo: Sanctificati sumus per oblationem Corporis Jesu Christi semel, id est, in

Ps. 109. 4.

cruce. De tertia Psalm. centesimo nono: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; qui, ut

Gen. 14. 18.

dicitur Gen. quarto decimo, obtulit panem & vinum, sicut Christus dat Corpus & Sanguinem suum in Sacrificio Altaris sub panis & vini specie (*l*).

Mat-

(*a*) Alibi quoque τὸ *ibi* apud D. Bona. passim repetitum legere est.

(*b*) Divisio textus, sicut in Arte concionandi.

(*c*) Vulg. *possidete*; sed *percipite* vel alibi pluries apud D. Bona. Vid. Comment. in Apocal. Vol. 2. inter Variantes Col. 1125.

(*d*) Confer Comment. in Joan. ibi, & De præparat. ad Missam ad fin. cap. 8.

(*e*) Vulg. *ubere*; sed *uberibus* in plurali Cod. noster Bernardin. A. I. 40. & quædam antiquæ Editiones. Item Hugo Card. Lyranus &c.

(*f*) Ita, aut simili clausula, consuevit finem imponere aliis Sermonibus. Al. deest.

(*g*) Supra Ser. 1. n. 8. *Regis, id est, Christi*; quia Christus ortus de Regina Tribu Juda, & *secundum ordinem Melchisedech simul Rex & Sacerdos* Exposit. in cap. 1. S. Luc. *Militiæ, id est, Ecclesiæ*; quia nunc militantis, & *terribilis ut castrorum acies ordinata*, juxta Cant. 6. 9. Breviloq. Par. 6. cap. 3.

(*h*) Vulg. sine *filiorum*; sed ut supra Cod. noster Bernard. A. 11. 15. Lyranus &c.

(*i*) Exposit. in Psalter. Ps. 90. & Vol. 2. Comm. de Doctr. Evang. §. 6. & alibi.

(*k*) Vid. inter variantes Vol. 1. & Vol. 2. nec non Act. 7. 32.

(*l*) Ita & S. Cyprian. Epist. 63. Euseb. Cæsar. 5. Demonst. Evang. 46. Apud S. Hieronym. Epist. 46. al. 17. Paulæ & Eustochii ad

Mar-

Matth. 26. 26. & seq. Matth. vigesimo sexto: Accepit Jesus panem &c. Et accipiens calicem, id est, vasculum cum vino, gratias egit &c.

Quæstio de Sacrificio legali. 21. Secundo notanda brevis quæstio de Sacrificio legali, in qua tria fiunt. Primo, contra insufficientiam quæ imponitur Sacrificiis legalibus, opponitur. Secundo solvitur contrarietas. Tertio causa illius Sacrificii assignatur. *Rationes pro insufficientia, & pro sanctitate.* Primo contra insufficientiam quod Deo non placuerunt, & quod peccata non abstulerunt, secundum illud Jerem. sexto: *Jer. 6. 20.* Holocausta vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi, & contra his similia; opponitur Levi. quarto: *Levit. 4. 27. & seq.* Si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, & cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam, & adolebit eam Sacerdos super altare in odorem suavitatis Domino, rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Ergo videtur quod vetus Sacrificium placuerit Domino, & quod propter hoc peccata dimiserit. Hebr. nono: *Hebr. 9. 22.* Omnia pene in sanguine mundantur secundum legem, id est, per sanguinem animalium sacrificatorum remittebantur peccata delinquentium: ergo illa sacrificia Deo placuerunt, & peccata dimiserunt.

Pro solvenda prædictorum textuum contrarietate, attendenda. 22. Secundo, horum contrarietas sic potest solvi. In Sacrificio semper tria fuerunt, scilicet ipsum Sacrificium, personæ offerentium, remissio peccatorum. In singulis istorum duo attendebantur in Sacrificio, caro, & sanguis animalis, quod offerebatur. Et præterea aliud multo melius, scilicet res spiritualis, quæ figurabatur: ut in agno, vel in vitulo Christus; in capra pœnitentia; in bove vita robusta, & activa; in ave sublimis, & contemplativa, & sic de cæteris. Item personarum (a) offerentium duæ sunt species, aliæ dignæ, aliæ indignæ. Indigni erant, qui illa Sacrificia tantum carnaliter attendebant. Digni autem qui ea spiritualiter attendebant, & in eis Christum figurari vel explicite vel implicite credebant (b), & secundum intellectum spiritualem vitam suam regebant. Item ibi erat remissio peccatorum, & hæc quantum ad duo, scilicet quantum ad pœnam, & ad legis irregularitatem; vel quantum ad culpam, id est, ad conscientiæ maculam. His visis facile solvuntur, quæ de Sacrificiis in Scripturis sacris contraria dici videntur. *Solutio.* Revera enim illa Sacrificia secundum se, scilicet opera operata, id est, caro & sanguis hircorum, non placuerunt Deo, nec propter ea remisit peccata quantum ad culpam, id est, conscientiæ maculam (c); sed tantum apud homines remissa reputabantur, quantum ad quandam legis pœnam. Unde cum Apostolus uno loco dicat: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata; & in alio: *Hebr. 10. 4. 9. 22.* Omnia pene mundantur in sanguine secundum legem &c. primum intelligendum est, quantum ad animæ culpam: (d) secundum quantum ad carnis pœnam. Unde ad Hebr. nono: *Ibi 13.* Sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Glossa: *Glossa interlin.* Sanctificat, id est, a peccato mundat, scilicet a pœna legis, ad emundationem valens, non animæ, sed carnis. Veruntamen istorum Sacrificia, non secundum se, ut dictum est, sed propter fidem Salvatoris, quem in illis venturum pro redemptione mundi credebant, Deo placebant, & eis ad remissionem peccatorum, quantum ad pœnam supradictam legis, & quantum ad culpam animæ valebant. (e) Gal. secundo: *Gal. 2. 16.* Ex operibus legis non justificatur homo, nisi per fidem Jesu Christi. Hebr. undecimo: *Hebr. 11. 4.* Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo. Plurimam, id est, acceptabiliorem, & plus sibi valentem. Intellexerat enim, & credebat in Agno, quem Deo obtulit, hostiam meliorem, id est, Salvatorem: quod non Cain, & cæteri indigni. (f) Genesis quarto: *Gen. 4. 4.* Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.

Quæstio de causa institutionis legalium Sacrificiorum. 23. Tertio causa institutionis legalium Sacrificiorum est assignanda. Cum enim a Deo instituta sint, qui nihil sine caus-

---

Marcellam num. 2. S. August. 1. cont. Adver. Leg. & Proph. 20. Cassiodorus exponens illud d. Ps. *Tu es Sacerdos* &c.

(a) Al. *persona*.

(b) 3. Dist. 35. Ar. 1. Q. 2. in Concl. sive Respon. ad argum.

(c) De hoc plura in Prol. 4. Sentent.

(d) Sic in d. Prol.

(e) 4. Dist. 1. Par. 2. Art. 1. Q. 3. in Concl. sive Resp. ad arg.

(f) De prædicto Sacrificio Abel, ac de illo quoque Noe, loquens Ser. sive Collat. 5. in Hexaem. ait quod *figurabant hæc Sacrificia Sacrificium Christi, quod in Cruce fecit*. Item nedum de Sacrificio Abel, sed & de Sacrificiis Melchisedech & Abrahæ in Expos. Missæ.

caussa facit, & tamen mutanda erant; quæri potest causa institutionis eorum. Solutio. Ad hoc breviter dicendum, quod licet per se non valuerant ad remissionem culpæ, tamen multum utilia fuerunt ad doctrinam sapientiæ. (a) Data sunt quippe servis ad tempus tanquam signa rerum meliorum, (b) & aliis parvulis tanquam characteres librorum, in quorum proprietatibus & modulis offerendi proficerent in disciplina veræ fidei, ut adepta vera scientia deficerent elementa, & collata veritate cessarent umbræ, & signa. (c) Deut. undecimo: Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus &c. Scribes ea super postes & januas domus tuæ. Ponite in cordibus & animis vestris hæc verba mea, legalia scilicet, quantum ad moralia quæ semper sunt servanda. Suspendite ea pro signo in manibus, quantum ad manufacta tabernacula, & hujusmodi, quæ pro tempore sunt colenda. Scribes ea super postes & januas domus tuæ, scilicet Sacrificia semper meditanda, ut oves & boves & hujusmodi, quasi literas parvulorum, in quibus multa bona sunt discenda; & præcipua sunt (d) fides Salvatoris, forma de moribus, spes de cœlestibus. (e) Primum poterant discere in Sacrificiis ovium. Secundum in Sacrificiis taurorum. Tertium in Sacrificiis animalium extra castra combustorum. De primo Isa. quinquagesimo tertio: Tanquam ovis &c. (f) Cum ergo ovis offerebatur, poterant tam diversa, fide discere, scilicet Salvatoris innocentiam, mansuetudinem, humani generis per mortem Christi redemptionem. De secundo Dan. tertio: In spiritu humilitatis & in animo contrito

Deut. 11. 18. — Ibi 20. — Isa. 53. 5. — Dan. 3. 39. et seq.

suscipiamur Domine a te, (g) sicut in holocausto arietum & taurorum. Cum ergo cornuta animalia in holocaustum, id est, per ardorem ignis in cinerem redigenda offerebantur, poterant tria de bonis moribus discere, scilicet ut dæmonibus, & vitiis resisterent, Dei & proximi amore arderent, cordis & corporis humilitatem in omnibus conservarent. De tertio Levit. sexto decimo, & Hebr. tertio decimo: Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Sanguis animalium figurat (h) animas justorum, quæ feruntur in cœlum. (i)

Levit. 16. 27. — Hebr. 13. 11.

24. Cum hæc ergo (k) fiebant, poterant tria discere de spe obtinendæ cœlestis gloriæ, quæ sunt, Pœnitentiæ cauterium, Salvatoris officium, Beatorum suffragium. (l) Primum discimus in illo quod corpora extra castra cremabantur; quia ibi corpora extra fines cremare est fideles extra delicias, & voluptates sæculi pœnitentiam agere. (m) Secundum in eo, quod sanguis inferebatur per Pontificem in Sancta Sanctorum; quia hoc est animas justorum post hanc vitam beneficio Christi (n) in cœlum assumi. Tertium in eo, quod sanguis per Pontificem in Sancta delatus valuit ad remissionem peccatorum hominum vivorum; (o) quia hoc est animas Beatorum, jam per Christum in cœlum sublevatas, intercedere pro peccatis exulum adhuc in mundo relictorum. (p) De primo secundæ ad Timoth. secundo: Fidelis sermo, nam si commortui sumus, scilicet agendo pœnitentiam; & conviveмus, scilicet recipiendo vitam æternam. Si sustinebimus, & conregnabimus. Rom. octavo:

Quæ inde sunt de spe obtinendæ cœlestis gloriæ discenda. — 2. Tim. 2. 11. — Ibi 12.

(a) Sive *ad vitæ agendæ instructionem*, loc. cit. in 4.
(b) Ibi.
(c) Lib. 1. Phar. cap. 4. ex S. August. L. 17. de Civit. Dei cap. 26. *Corporis & Sanguinis Christi Sacrificium successit omnibus illis Sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri.*
(d) Al. *præcipue scilicet.*
(e) In eod. 4. ibi.
(f) Vid. supra num. 20.
(g) Vulg. *In animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur*, sine *Domine a te*; sed ut supra in Missa post Offertorium.
(h) Al. *significat.*
(i) Al. absque *feruntur in cœlum*; sed hoc nedum est secundum Glossam ordinar. ibi, ubi ait: *Sanguis, id est, animæ eorum in cœlum feruntur*; verum & secundum ad Hebr. ibi ver. 14. *Non enim habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus.*
(k) Al. sine *ergo*.
(l) Al. *pœnitentia viventium; Salvatoris officium, bonorum suffragium.*
(m) Ita secundum utramque Glossam interlin. & ordinar. apud Lyran. Et hoc *Sacrificium pœnitentiæ* vocat Exposit. in Psalter. Ps. 49.
(n) Qui scilicet *meruit nobis januæ Paradisi apertionem*, in 3. Dist. 18. Art. 2. Q. 3. per tot.
(o) Nimirum *propter fidem Salvatoris*, de qua supra num. 22. *Nam per passionem Christi fit remissio peccatorum*, in 3. Dist. 19. Art. 1. Q. 1. per tot.
(p) In 4. Dist. 45. Art. 3. Q. 1. & 2. per tot.

Rom. 8. 18. vo: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Ecce quod pœnitentiam agere, & mala in hoc mundo sustinere, valet ad spem obtinendæ cœlestis gloriæ. De secundo Jo. quarto *Jo. 14. 3.* decimo: Iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum. (*a*) Ecce quod Domini pietatis officium valet ad spem cœlestium. Cant. quinto dicunt Filiæ Jerusa- *Cant. 5. 17.* lem: Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Et Beata Virgo re- *Ibi 6. 1.* spondet (*b*); Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum; ut pascatur in hortis, & lilia colligat, id est, castas animas de mundo assumat, & ad cœlestia perducat. (*c*) De *Osee 2. 21.* tertio Osee secundo: Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & ipsi exaudient terram; id est, Sanctorum precibus, qui sunt in cœlis, salvantur habitatores, qui sunt in terris. Ecce quod orationes Sanctorum valent ad *Apocal. 8. 4.* spem cœlestium. Apoc. octavo: Ascendit fumus incensorum, id est, aromatum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo; quia Sancti offerunt orationes pro nobis Christo, & Christus Patri suo, ut peccatorum recipiamus remissionem, & ad eorum perveniamus societatem. (*d*)

SERMO QUARTUS.

De Sacrificii nostri excellentia.

Prov. 9. 5. *Divisio triplex excellentiæ Corporis Christi cum distinctione.*

25. *Venite, comedite &c.* Tertio notanda nostri Sacrificii, id est, Corporis Christi excellentia, quæ præcellit omnia legis Sacrificia, triplici ratione, scilicet honestatis, dignitatis, & virtutis. Ratione honestatis quoad sæculum, dignitatis quoad Deum, virtutis quoad suæ bonitatis effectum. Primum probatur ex tribus, ab exteriori specie, a virginali origine, a spirituali dulcedine.

26. Primo ab exteriori specie, quia *Dilatatio ratione honestatis.* sub nulla alia qualitate cibi posset tam munde, tam pulchre, tam honeste ministrari, sicut sub specie panis & vini. Non enim sequuntur hoc inconvenientia multa, quæ sequebantur illa cruenta legis Sacrificia. Prov. decimo septi- *Prov. 17. 1.* mo: Melior est buccella panis sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio. Buccella sicca est Sacrificium nostrum, sub munda specie panis & vini, & honesta. Zach. nono: Quid bonum, & quid pulchrum ejus, *Zach. 9. 17.* nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? (*e*) Secundo probatur a virginali origine. Christus commendat honestatem ejus, qui a nulla corruptione, sed a virginali carne sumsit originem. Ecclesiastici vigesimo quarto dicitur: Flores mei fructus honoris, *Eccli 24. 23.* & honestatis; quasi diceret B.V.M. (*f*): Flores pudicitiæ meæ & virginitatis sunt in fructu nobilissimæ, & honestissimæ *Augustinus Ser. 200. al. de Temp. 30. in Epiph. Dom. 2. n. 2.* prolis. Augustinus: Nobilitas Matris est ex Divinitate prolis, & nobilitas prolis ex virginitate Matris. (*g*) Cant. *Cant. 3. 11. Glossa interlin.* tertio: Egredimini filiæ Sion. Glossa: Ab ignorantia infidelitatis. Et videte Regem Salomonem, id est, Christum. In Diademate, id est, in carne. Quo coronavit eum (*h*) Mater sua, id est, Maria ipsum honestavit in hoc quod est Virgo. (*i*) Tertio probatur honestas hujus Sacrificii a spirituali dulcedine, qua cunctos Christianos trahit ad se. Ut enim dicit Tullius: Honestum est, *Tullius de offic. L. 3. c. 7. & in Rhetorica.* quod est propter se appetendum, quia sua vi ad se nos trahit, & dignitate sua nos allicit; (*k*) ut scilicet res virtuosa; maxime vero talis, quæ abundat dulcedine pietatis. Et talis res est Sacrificium Dominici Corporis. Eccle- *Eccli 49. 1.* siastici quadragesimo nono: Memoria Josiæ in compositione (*l*) odoris facta opus

---

(*a*) *Ad gloriam scilicet*, Comment. in Joan. ibi.

(*b*) De Christo & B. V. M. Nyssenus quoque, Theodor. Justus Orgelit. &c.

(*c*) Ita anagogice vel apud Cornel. a Lap.

(*d*) Pariter Comm. in Apocal. ibi. Et præcipue de *beata Virgine peccatores Deo reconciliante*, in 4. Dist. 45. Art. 3. Q. 2. in concl.

(*e*) Vid. inter Variantes Vol. 1. & 2.

(*f*) Serm. 2. de B. V. M. ipsam verbis Ecclesiastici 24. similiter loquentem inducit.

(*g*) Ibi sic: *Nobilitas fuit nascentis, in virginitate parientis; & nobilitas parientis, in Divinitate nascentis.*

(*h*) Vulg. *illum*; sed *eum* Comm. in Cant. ibi.

(*i*) Pariter ibi.

(*k*) In 1. Dist. 1. Art. 3. Q. 2. ad opp. 4. „ Omne bonum honestum est propter se appetendum; quia honestum est quod sua vi „ nos trahit, & dignitate sua nos allicit, sicut „ dicit Tullius, “ Vid. quoque Centiloq. Par. 2. Sect. 9.

(*l*) Vulg. *compositionem*; sed *compositione* etiam in

opus pigmentarii. Memoria Josiæ, id est, Memoriale Salvatoris, vel Sacrificium Altaris. (a) Hoc factum est opere Spiritus sancti, ex pretiosis speciebus Divinitatis & Humanitatis, ut suavissimo honestatis & pietatis odore ad se trahat fideles Ecclesiæ. Cant. primo: Oleum effusum nomen tuum &c. Hinc omnes, qui vere credunt, ob spem gratiæ, & devotionis, ad hoc Sacrificium videndum, & adorandum, ad Ecclesiam ferventer, & frequenter concurrunt.

Dilatatio ratione dignitatis.

27. Secundo excellit ratione dignitatis. Quod probatur a tribus rebus pretiosissimis, ex quibus consistit, scilicet ex Carne Christi mundissima, Anima justissima, Divinitate altissima. (b) Hæc tria in Agno Paschali signata sunt, in nostro Sacrificio vere futura. (c) Exo. duodecimo: Caput Agni cum pedibus ejus & intestinis vorabitis. Caput Agni significat Christi Divinitatem, intestina Animam, pedes Carnem. (d) Ecce in Christo Deus, Anima, & Corpus, propter quod dicitur: *Exo. 12. 9.*

Salve salus Mundi, Verbum Patris,
Hostia vera,
Viva Caro, Deitas integra, verus
Homo. (e)

Ex Carne scilicet, Anima, & Deitate, propter tantæ dignitatis excellentiam, habet Sacrificium nostrum præ ceteris triplicem prærogativam. Deo nanque secundum se acceptum est: Angelis reverendum: Hominibus adorandum. Primum est propter Animam justam: secundum propter Carnem mundam: tertium propter Deitatem summam. De primo Malach. tertio: Placebit Domino Sacrificium Juda, id est, Christi justi Regis. (f) Sacrificium Juda Domino placet; quia Corpus Christi oblatum Deus Pater approbat, in quo scilicet se maxime humiliavit usque ad mortem Patri obediendo, de diabolo triumphando, & genus humanum redimendo. Ecclesiastici trigesimo quinto: Oblatio justi impinguat altare, & odor suavitatis est in conspectu Altissimi. Sacrificium justi acceptum est &c. De secundo Matth. vigesimo quarto: Ubicunque fuerit Corpus, ibi congregabuntur & Aquilæ, id est, Angeli sancti. (g) Leo Papa: (h) Circa Corpus Domini Aquilæ sunt, qui spiritualibus alis circumvolant, (i) videlicet sancti Angeli, (k) Spiritus mundi, munditiam amantes, mundum Corpus Domini venerantes, & præsentes fideles protegentes. Gregorius: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa hora immolationis cœlos aperiri, & in illo Christi mysterio Angelorum adesse choros, summa

Distinctio triplicis prærogativæ Sacrificii nostri.

Dilatatio. Malach. 3. 4.

Eccl. 35. 8. & seq.

Matth. 24. 28.

Leo Papa Decr. Par. 3. de consecrat. Dist. 2. c. In quibus isti &c.

Gregorius L. 4. Dial. c. 58. & hab. de cons. ibi.

in Prol. 4. Sentent. & Exposit. in cap. 22. S. Luc.

(a) In d. Prol. *Ut per Josiam intelligamus Christum passum: Josias enim interpretatur, ubi est incendium Domini, vel in quo est Sacrificium.* Et in d. Exposit. *In memoriale Dominicæ virtutis: Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Psl. 110. 4. & seq. Item ibi *in memoriale Dominicæ mortis.*

(b) Repetitiones superlativorum Bonaventurianæ, & pariter Serm. 1. Dom. 2. post Pent.

(c) Al. *vere perfecta sunt.*

(d) Confer infra cum Serm. singul. de Euch. num. 13. ut vel hinc idem ipse utrobique Auctor appareat.

(e) Al. *Ave salus mundi, Deitas integra, verus homo.*

(f) Supra Serm. 1. num. 8. & Ser. 3. n. 19.

(g) Sic in Exposit. Missæ.

(h) Loc. cit. Decr. In quibus isti &c. præmittitur: *Leo Episcopus & sancta Synodus, quæ in Urbe Romana convenit, Clero, Honoratis, & Plebi consistenti Constantinopoli.* Sed hæc verba *& sancta Synodus, quæ in Urbe Romana convenit,* jure expunxit Quesnellus auctoritate vetustiorum Collectionum & Codicum, ut notant Cl. PP. Ballerinii Petrus & Hieronymus.

(i) Verba hæc habentur quidem ibi in d. c. In quibus isti, nec non apud S. Ambros. in Luc. cap. 17. ver. ult.; non vero in S. Leon. Epist. 59. al. 46. sive Edit. Quesnellianæ, sive Ballerinianæ, ad Clerum & Plebem Constantinopolitanæ Urbis.

(k) In not. y. d. c. *Angeli vel fideles, quorum juventus ut aquila renovatur.* At S. Leo Serm. 11. in Ascens. Dom. c. 3. ad prædicta verba, quæ etiam legere est Luc. 17. 37. *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ,* subditur: *Aquilas vocat Sanctos, qui cupiunt dissolvi, & esse cum Christo.* Philip. 1. 23. Et pariter Sancti *aquilis* comparantur apud ipsummet D. Bonaventuram Exposit. in cap. 17. S. Luc. ad fin. Sanctus autem Chrysostomus in Matth. ibi accipit Angelorum, Martyrum, cæterorumque Sanctorum multitudinem, quasi Divinos Spiritus. Et Hom. 24. in 1. Cor. *Aquilas vocat, ostendens quod oportet eum, qui ad hoc Corpus accedit, esse sublimem, & cum terra nihil habere commune, neque deorsum trahi & serpere; sed assidue sursum volare, & ad Solem justitiæ aspicere, acutosque & perspicaces habere mentis oculos.* Et S. Ambrosius in Luc. ibi sensus jam datos, aliosque perstringit.

ma & ima sociari? (a) De tertio Psal. Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum. Isa. sexagesimo sexto dicitur: Terra autem scabellum pedum meorum. Terra scabellum Dei significat Carnem Christi, quæ originaliter de terra est. Hæc est nobis adoranda, quia sancta, quia Deo unita. Augustinus: Sciendum quod in Christo terra est, id est, Caro, quæ sine impietate adoratur. (b) Qui enim eam terram adorat, non terram intuetur, sed illum potius, cujus scabellum est, propter quem adorat. (c) Augustinus: Dicunt Hæretici, quid est, quod Carnem ejus (nempe Christi) quam creaturam esse non negas, simul cum Divinitate adoras, & ei non minus quam Divinitati deservis? Respondeo: Ego Dominicam Carnem, immo perfectam in Christo Humanitatem propterea adoro, quod a Divinitate suscepta, atque Deitati in unitate Personæ est unita. (d) Si hominem separaveris a Deo, illi non credo, nec servio. Velut si quis purpuram, vel diadema Regis per se jacens inveniat, nunquid ea adorabit (e)? Cum vero eis Rex indutus fuerit, periculum mortis incurrit, si ea cum Rege adorare contempserit. Sic etiam in Christo Humanitatem non solam, vel nudam, sed Divinitati unitam, scilicet unum Filium Dei verum, & verum Hominem, si quis adorare contempserit, æternaliter morietur. (f) Alexander Papa: Nihil in Sacrificiis majus esse potest, quam Corpus & Sanguis Christi.

Ps. 98. 5.
Isa. 66. 1.
Augustinus Enarrat. in d. Ps. ibi.
Augustinus Ser. 246 al. 58. de verb. Dom. in fine.
Alexander Papa de Consecrat. Dist. 2. c. Nihil in Sacrificiis.

Dilatatio ratione virtutis.

28. Tertio excellit ratione virtutis, id est, propter effectum suæ bonitatis. Habet enim triplicem bonum actum in triplici statu fidelium, scilicet in Mundo, in Purgatorio, in Cœlo. In primo statu peccata relaxat: in secundo pœnam gravem alleviat: in tertio gaudium magnum generat. Hinc est, quod triplices Missæ celebrari solent: pro salute Vivorum: pro requie Defunctorum: & pro gloria Beatorum. Unde & Hostia in tres partes frangitur, ut virtus Sacrificii Corporis Domini in prædicto triplici statu demonstretur (g). De primo Levitici quinto: Anima si peccaverit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum, id est, Christum, dicit Glossa. Unde cantatur: Agnus Dei qui tollis peccata mundi. (h) August. (i) Dominus dedit nobis Sacramentum salutis, ut quia quotidie peccamus, & ille ideo pro nobis mori non potest, per hoc Sacramentum remissionem consequamur. De secundo Levit. decimo septimo: Dedi vobis sanguinem, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. Et ideo Caro & Sanguis Christi recte ab Ecclesia pro animabus offertur Defunctorum, ut a pœna Purgatorii, qua residuo pœnitentiæ obligati sunt, absolvantur. Augustinus dicit: Orationibus & eleemosynis Sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, non est dubium Defunctorum animas relevari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum opera meruerunt in hoc Mundo. De tertio Levit. decimo: Pectusculum, (scilicet Sacrificii) quod oblatum est, edetis in loco mundissimo, tu, & filii tui, & filiæ tuæ tecum. Pectusculum, quod scilicet est dulcissimum & optimum animalis, figurat dulcedinem Corporis Christi, in quantum comeditur in loco mundissimo, id est, in quantum delectat Beatos in Cœlo, in eo quod plurimum gaudent, & congratulantur in hoc Sacrificio, de memoria suæ redemptionis, de aspectu nostræ salutis, de admiratione Divinæ bonitatis. Vel certe pectusculum comeditur in loco mundissimo, quia dulcedine Corporis Domini, qua hic pascimur in velamine, ea fruuntur Beati visione manifesta in Cœlo. Apocal. secundo: Vincenti dabo manna absconditum. Glossa: Memetipsum, qui sum panis vivus, & qui fui in man-

Distinctio triplicis boni in triplici statu, cum dilatatione.

Levit. c. 5. 15. & seq.
Glossa interlin.
Augustinus sive Auctor de Ecclesiast. Dogmat. c. 53. & de Consecrat. Dist. 2. c. Quotidie. De hoc etiam Epist. 118. c. 3. & de verb. Do. Ser. 18.
Levit. 17. 11.
Augustinus Ser. de verbis Apost. & in Glos. super illud 1. Thes. 4. c. Nolumus vos.
Levit. 10. 14.
Apocal. 2. 17.
Glossa interlin.

(a) Sic apud D. ipsum Bonaventuram in 4. Dist. 11. Par. 1. in tex. Mag. & Art. 1. Q. 1. ad opp. 1. & in respon. ad 1. 2.; nec non L. 1. Phar. c. 3., in Exposit. Missæ &c.

(b) 3. Dist. 9. Art. 1. Q. 1. in Fundam.

(c) Confer ibi in lit. Magist.

(d) Ibi Q. 1. in concl., & ad 3. ubi quoque Damasceni testimonium adducitur.

(e) Al. *numquam eam adorabit*.

(f) Confer iterum ibi in lit. Magist.

(g) Sic in 4. Dist. 12. Par. 1. Art. 3. Q. 3. per tot. nec non in Exposit. Miss.

(h) In d. Exposit. Miss. ubi dicitur, *quod Agnus Dei Sergius Papa instituit, ut cum fractione Corporis Domini devotissime cantetur*.

(i) Al. *Gregorius*. Confer in eod. 4. Distinct. 12. Par. 2. in lit. Mag. nec non de Præparat. ad Miss. cap. 6. Item Paschasium de Corpor. & Sang. Dom. cap. 9.

Sap. 16. 20.

manna absconditus. (a) Et si nunc manna absconditum, tunc erit manifestum, habens omnis saporis suavitatem. (b) Hinc dicit Complenda: (c) Perficiant in nobis Domine sacramenta, quod continent, ut quæ specie gerimus, rerum veritate capiamus; (d) id est, Christi manifesta visione perfruamur (e), secundum illud: Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. (f) In illa Domini visione est nobis omnis boni plena fruitio. Psalm. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Et satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quam nobis præstare &c. (g)

In Complenda Missæ, & ex Gregor. in Hom. Pasch. De Consecr. Dist. 2. c. Species.

Jo. 14. 21.

Ps. 15. 10. & 16. 15.

SERMO QUINTUS.

De tertia causa institutionis, quæ est ut sit Cibus hominis, triplici ratione Divinæ Sapientiæ. Thema proprium, quod Corpus datur in cibum.

Jo. 6. 56.
Divisio triplicis rationis Sapientiæ Dei.

29. *Caro mea vere est cibus.* Tertia causa institutionis (h) est Cibus hominis. Circa hoc quod Dominus dat Corpus suum homini in cibum, triplex potest ratio Sapientiæ Dei assignari; scilicet Divinæ largitatis magnitudo, humanæ naturæ corruptio, & ejus naturæ conditio. (i) Prima est Divinæ largitatis magnitudo. Cum enim summe bonus sit, summa eum decet liberalitas. Sed nulla hac major esse potest. Probatur autem liberalitas ejus, maxime in hoc Sacramento, quoad tria. Primo quantum ad magnificentiam doni: secundo quantum ad nobilitatem dantis: tertio quantum ad utilitatem accipientis.

Distinctio Christi liberalitatis in hoc Sacramento quoad tria.

30. Primo probatur maxima liberalitas in hoc Sacramento quantum ad magnificentiam doni; quia largitor omnium bonorum in hoc Sacramento dat se ipsum, & hoc largissime, quia dat proprium Corpus in cibum, secundum quod dicit: Accipite & comedite &c. Hic est summus gradus Divinæ largitatis quantum ad donum. Hic quidam gradus proponi possunt Divinæ largitatis, quibus largitus est homini omnia bona sua; & sic patebit, quod hic est summus.

Quoad magnificentiam doni, dilatatio.

Matth. 26. 26.

31. Primus gradus est, quod homini largitus est cœlum, & terram, & omnes irrationales creavit creaturas ad serviendum. Ecclesiastici decimo septimo: Deus creavit de terra hominem, & dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram. Gen. primo: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli &c. Deut. quarto: Solem & lunam, & omnia astra cœli creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt. Matth. quinto: Deus solem facit oriri super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos. Act. quarto decimo: Deus non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœ-

Sex gradus hujusmodi doni.

Eccli 17. 1. & 3.

Gen. 1. 26.

Deut. 4. 19.

Matth. 5. 45.

Act. 14. 16.

(a) Confer Comment. in Apocal. ibi. Audi quoque Henric. Sedul. Lib. 3. Apologet. c. 20. „ Illud dicere liceat, Missam sive sacratissimam „ Eucharistiam mihi quidem videri *Manna ab-* „ *sconditum* (Apocal. 2. 17.). Legistin' illud „ Evangelici Prophetæ? (Isa. 45. 15.) *Vere tu* „ *es Deus absconditus*. Non credis, non capis? „ magno id tuo malo. Audi tria verba: *Se-* „ *cretum Dei intentos debet facere, non adversos.*" Aug. Tract. 27. in Joan.

(b) Exposit. in Sap. ibi, nec non 4. Dist. 8. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in resp. ad 2. &c.

(c) Al. *Collecta*, sed *Complenda* apud D. Bonav. in 4. Dist. 9. in lit. Magistr. In Lib. Sacramentor. S. Gregor. Pap. *Ad Complendum*. Sed quomodocunque hæc oratio vocetur, ait Algerus L. 1. De Corp. & Sang. Dom. c. 17. „ De hoc Sacerdos in fine cujusdam Missæ „ orat: *Ut quod specie gerimus, rerum veritate* „ *capiamus*. "

(d) Pariter in 4. ibi.

(e) Similiter Ratramnus in Lib. de Corp. & Sang. Dom. ad fulciendam sententiam suam prædictam Orationem exponens ait: *Dicit quod in specie gerantur ista, non in veritate; id est, per similitudinem, non per ipsius rei manifestationem*. Scilicet Corpus Christi, *nunc per similitudinem*, id est, per externam Sacramenti speciem, *ostenditur*; *in futuro per manifestationem revelabitur*. Ita Ratramnus, ac etiam Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis, vir sanctus, & doctus, cujus quoque est insignis Liber De veritate Corporis Domini in Eucharistia. Accedit apud Ratramnum illa alia Ecclesiæ Oratio: *Pignus æternæ vitæ capientes humiliter imploramus, ut quod in imagine contingimus Sacramenti, manifesta participatione sumamus*. Id est, ut Corpus Christi, quod sub specie panis & vini contingimus, manifesta visione in cœlo possideamus.

(f) Comment. in Joan. ibi, Vol. 1. hujus Supplem.

(g) Ita etiam in fine Serm. 1. & 2. Dom. 1. & 2. Advent. Dom.

(h) De prima causa supra Serm. 2. num. 14. de secunda Serm. 3. n. 19.

(i) Al. tantum *Divinæ liberalitatis magnitudo*. De cæteris infra Ser. 6. num. 40. & 43.

cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra. Non sine testimonio seipsum reliquit benefaciens, id est, per beneficia, & creatorem se Deum & largitorem (a) testatus est. Psalm. Quid est
Ps. 8. 5. & seqq. homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

32. Secundus gradus est, quod largitus est homini illas nobilissimas creaturas rationales, & cœlestes, scilicet sanctos Angelos ad ministrandum. Hebr.
Hebr. 1. 14. primo: Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. (b)
Matth. 18. 10. Matth. decimo octavo: Angeli eorum
Hieronymus in d. c. Matt. semper vident faciem Patris. Angeli dicuntur parvulorum, quia unicuique datus est ad sui custodiam ab ortu nativitatis suæ Angelus deputatus, (c) scilicet ad ministrandum. (d) Hinc leguntur hominibus sæpe obsequia impendisse, & faciunt quotidie, peccatores convertendo, multos a malis defendendo, justos ad cœlos deducendo.
Exo. 23. 20. Exo. vigesimo tertio: Ecce ego mitto (e) Angelum meum, qui præcedat te; scilicet lumen virtutis ostendendo: & custodiat in via; ab igne (f) Purgatorii defendendo: & introducat te, ad desideria (g) Regni cœlestis perducendo (h).

33. Tertius gradus est, quod largitus est seipsum in socium nostræ pere-
Luc. 1. 68. 78. & seq. grinationis. Luc. primo: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit nos oriens ex alto, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Baruch ter-
Bar. 3. 36. & seqq. tio: Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo, & post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est; quasi diceret: Quia Deus fecit homini viam peregrinationis, dans mandata bonæ conversationis, ne deficiat, & ne videatur homini via gravis nimis, factus est Deus homo, & per hoc socius viæ,
& peregrinationis. Luc. octavo: Ipse Luc. 8. 1.
faciebat iter per civitates & castella prædicans & evangelizans regnum Dei.
Et etiam textu illo: Et mulieres aliquæ, Ibi 2. & seqq.
quæ erant curatæ a spiritibus immundis, & infirmitatibus, & Maria quæ vocabatur Magdalena, & Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & multæ aliæ, & turba multa conveniebant ad eum. Et vere bonus dedit se in bonum socium; quia socios viæ lassos verbis optimis confortavit, in periculis liberavit, infirmos curavit, mortuos suscitavit. (i)

34. Quartus gradus, quod dedit se
in servum nostræ necessitatis. Phil. se- Phil. 2. 7.
cundo: Exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Hinc sitientes potavit, esurientes pavit, Discipulorum pedes lavit.
Matth. vigesimo: Filius hominis non Matth. 20. 28.
venit ministrari, sed ministrare. Luc.
vigesimo secundo: Ego in medio ve- Luc. 22. 27.
strum sum, sicut qui ministrat.

35. Quintus gradus est, quod dedit se in pretium nostræ redemptionis. (k)
Eph. quinto: Christus dilexit nos, & Eph. 5. 2.
tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem sua-
vitatis. Matth. vigesimo: Filius homi- Matth. 20. 28.
nis venit dare animam suam, redemptionem pro multis.

36. Sextus gradus est, & summus, quod dat homini Corpus suum in ci-
bum. (l) Osee undecimo: Ego quasi Ose. 11. 3. & seq.
nutritius Ephraim, & declinavi ad eum,
ut vesceretur. Jo. sexto: Panis quem Jo. 6. 52.
ego dabo, caro mea est pro mundi vi-
ta. Gregorius: Bonus Pastor Dominus Gregorius in Evang. L. 1. Hom. 14. n. 1.
animam suam pro ovibus posuit, ut in Sacramento nostro Corpus suum & Sanguinem verteret, & oves quas redemit, carnis suæ alimento satiaret. Et in hoc

(a) Al. *creatura se Deum & liberatorem*.
(b) Serm. 3. in ord. 42. de Ang.
(c) 2. Dist. 11. Art. 1. Q. 2. in Fundam. nec non in Propr. Sanctor. Serm. de Ang. ad fin. atque in Comm. Sanctor. Serm. 2. in ord. 41. de Ang. ab init.
(d) Eod. 2. ibi Q. 1. ad 3. ac d. Serm. 2.
(e) Vulg. *mittam*; sed *mitto* Serm. 1. de Ang. in ord. 40.
(f) Al. *in igne*.
(g) Al. *ad sydera*.
(h) Vid. Serm. de S. Michaele prope fin.
(i) Similiter desinentia apud D. Bonav. consueta.
(k) Serm. 3. in ord. 42. de Ang. paucis post init. *Non solum condidit mundum, & totum nobis dedit in usum, sed & Angelos tradidit in ministerium, & tandem seipsum in pretium*.
(l) Sic disertissime de Grad. Virtut. cap. 15. ubi *de gradibus largitatis*.

hoc est expressio summæ largitatis, & præcipui amoris. Magnum enim est dare se in socium peregrinationis, majus in servum necessitatis, maximum in pretium redemptionis: (a) tamen tale donum est adhuc in separatione aliqua, & remotione ab eo, cui datur. Sed quod datur in cibum, datur non ad separationem aliquam, sed ad omnimodam unionem. (b). Uniuntur enim in unitate corporis cibus & cibum sumens. (c) Jo. sexto: Qui manducat carnem meam, in me manet, & ego in eo. (d) Et sic patet in tali dono summa largitas Divinæ bonitatis.

Jo. 6. 57.

Quoad nobilitatem dantis, dilatatio.

37. Secundo probatur excellens liberalitas Dei in hoc Sacramento, quantum ad nobilitatem dantis, quæ tam excellens est in hoc Sacramento, ut Corpus suum largiatur late, & diffuse; quia non solum dat illud dignis & amicis, sed etiam non subtrahit illud indignis, malignis, & inimicis. Psalm. Appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas. Qui enim permisit se manibus malignorum semel crucifigi, permittit se sceleratorum manibus quotidie tractari, & inimicorum & immundorum dentibus lacerari. Hinc hosti & traditori suo Judæ in cœna cum aliis dicitur Corpus suum dedisse. (e) Veritatem enim suæ præsentiæ ad instar solis oriri facit super bonos, & malos; exhibens se in hoc Sacramento dignis & indignis: licet non ab omnibus effectus suscipiatur æqualis; nam dignus effectum bonitatis Dei suscipit, indignus severitatis. Exemplum de Sole, & oculo sano, & ægro. (f) Nota quod magnum est dare magna dona proximis & amicis; majus dare servis & ancillis; maximum ignotis & peregrinis, sed nimis inimicis. (g) Unde arguuntur de magna ingratitudine Job decimo nono: Quare persequimini me, & carnibus meis saturamini? Rom. secundo: An divitias bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Copiosa bonitas, & benignitas, & liberalitas nobilitatis Dei est, quæ inimicis, & multis peccantibus contra eum, tot bona facit; maxime cum tales sumere Corpus suum permittit, quasi (h) ut tanta eos liberalitate convertat.

Ps. 26. 2.

Matth. 5. 45.

Job 19. 22.

Rom. 2. 4.

Quoad utilitatem accipientis, dilatatio.

38. Tertio probatur quantum ad utilitatem accipientis, quia in hoc Sacramento digne suscipiens efficitur deiformis, id est, per gratiam bonitatis, sive per imaginem imitationis, Deo quodammodo similis. Joan. primo: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, id est, per gratiam bonitatis Deo similes. Ambrosius: Quia idem Dominus noster Jesus Christus consors est, & Divinitatis & Corporis, & tu qui accipis carnem, Divinæ ejus substantiæ in illo participas alimento. Divina enim substantia bonitas est. In hoc ergo alimento Divinæ substantiæ participare est assimilari per gratiam Divinæ bonitati. Prov. duodecimo: Qui bonus est, hauriet sibi gratiam a Domino. Gratia vero est influentia Divinæ bonitatis in animam, per quam assimilatur Deo, fit ei grata, & vitæ æternæ digna. (i) Non enim sufficit liberalitati Divinæ, quod in hoc Sacramento vel cibo intellectum illuminat, quod affectum sanat, quod memoriam delectat, quod totum hominem in bono confortat, quod Corpori suo mystico associat; (k) quin insuper Deo assimilet in præsenti per gratiam, in futuro per gloriam: non enim potest ulterius promoveri &c.

Jo. 1. 12.

Ambrosius De sacr. l. 6. c. 1. n. 4. rel. 6. sicut est verus de Consecrat. Dist. 2. Par. 3. Decr.

Prov. 12. 2.

Gratia quid sit.

SERMO SEXTUS.

De causa qua datur in cibum ratione corruptionis naturæ & conditionis; Thema generale.

39. *Venite, comedite &c.* (l) Secunda ratio quare Dominus Corpus suum dat in cibum, est humanæ naturæ corruptio, (m) quæ hujus cibi exigebat medica-

Prov. 9. 5.

Distinctio trium rationum, cur humanæ naturæ corruptio cibum hunc exigebat, & earum dilatatio.

(a) Gradationes hujusmodi apud D. Bonav. haud infrequentes.
(b) Breviloq. Par. 6. c. 9.
(c) De præparat. ad Miss. cap. 7.
(d) Vulg. *in illo;* sed *in eo* Comment. in Joan. ibi.
(e) 4. Dist. 9. Art. 2. Q. 4. in Fundam. & 4. Dist. 11. Par. 2. Dub. 8.
(f) Confer infra Serm. 7. n. 48. & 2. Dist. 26. Art. 1. Q. 2. in concl. & 1. Dist. 3. Par. 1. Art. 1. Q. 2. ad 2.
(g) Cap. 15. de Grad. Virtut.
(h) Al. sine *quasi*.
(i) Breviloq. Par. 5. cap. 1. & in 2. cit. Dist. 26. ibi.
(k) Breviloq. Par. 6. cap. 9. & 4. Dist. 11. Par. 2. Art. 1. Q. 3. in concl. In prædictis autem rursum similiter desinentia Bonaventuriana videntur.
(l) Al. *& alia Themata, ut supra.*
(m) Supra num. 29.

dicamentum; & hoc quantum ad tria. Primo quantum ad congruam curationis inchoationem. (a) Secundo quantum ad integram corruptionis curationem. Tertio quantum ad firmam sanitatis conservationem.

Congrua curationis inchoatio.

40. Primo, humanæ naturæ corruptio exigebat talem cibum, quantum ad congruam curationis inchoationem; quia sicut initium corruptionis & mortis cœpit a cibo vetito, scilicet a ligno scientiæ boni & mali; sic initium justificationis & vitæ incipere debuit a cibo, scilicet a ligno vitæ, id est, a Corpore Dominico. (b) De primo Gen. secundo: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. (Gen. 2. 17.) De secundo Joan. sexto dicitur: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. (Jo. 6. 54.)

Integra corruptionis curatio.

41. Secundo, exigebat talem cibum quantum ad integram corruptionis curationem. Serpens enim malignus infudit homini per venenum pomi vetiti triplicem corruptionem: in anima tenebras ignorantiæ, in carne morbum pravæ concupiscentiæ, & mortem in utroque. Gen. tertio: Serpens decepit me, & comedi. (Gen. 3. 13.) De primo Psal. Homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis (c). (Ps. 48. 13.) Et Gen. primo: Tenebræ enim, id est, ignorantiæ, erant super faciem abyssi, (Gen. 1. 2.) id est, humani cordis ex diabolica deceptione. (d) De secundo Gal. quinto: Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. (Gal. 5. 17.) Et Rom. septimo: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. (Rom. 7. 23.) Lex in membris est morbus concupiscentiæ movens membra ad actus malitiæ. De tertio Sap. secundo: Invidia diaboli mors intravit (e) in orbem terrarum. (Sap. 2. 24.) Augustinus: Si Angelus de (Augustinus.) spiritali ruens Paradiso; (f) non esset auditus, non præcipitaremur in mortem; sed venit de cœlo lapsus, serpens factus (g), & emisit venenum de proprio, & locutus est de suo: Gustate, & eritis sicut Dii. Et illi appetentes quod non erant, amiserunt quod acceperant, scilicet veri intelligentiam, vitæ justitiam, non moriendi possibilitatem. (h) Quia ergo diabolus per cibum venenosum homini triplicem infuderat corruptionem, necesse fuit ad integram curationem, ut Medicus & Salvator noster cibum medicinalem contra hæc tria daret; & hoc est Corpus suum, quod pie recipientium ignorantiæ tenebras illuminat, morbum pravæ concupiscentiæ sanat, & mortem destruendo triumphat. De primo Psal. Dominus illuminatio mea. (Ps. 26. 1.) Item: Accedite ad eum, & illuminamini. (Ps. 33. 6.) Corpus enim Christi est Verbum Dei, id est, vera lux in carne humana, quasi in lucerna, qua illuminatur fidelis anima. De secundo Psal. Pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. (Ps. 77. 24.) Et Exod. sexto decimo: Mane ros jacuit in similitudinem pruinæ super terram. (Exo. 16. 13. & seq.) Panis ergo cœlestis in similitudinem pruinæ & roris apparebat; quia Corpus Domini a fervore pravæ concupiscentiæ refrigerat. De tertio Jo. sexto: Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt: Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis manducaverit ex ipso, non moriatur. (Jo. 6. 49. & seq.) De his tribus supra primo Sermone circa finem actum est. (i)

Firma sanitatis conservatio.

42. Tertio exigebat talem cibum quantum ad firmam sanitatis conservationem. Quidam enim ad tempus compunguntur de peccatis, & quodammodo curantur; sed tempore tentationis per recidivum (k) iterum corrumpuntur. Psal. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. (Ps. 37. 6.) Ad conservationem autem sanitatis animæ, & ad incor-

(a) Al. sine sequentibus usque ad *quia sicut initium corruptionis &c.*

(b) Comment. in Apocal. cap. 22. n. 1670.

(c) 3. Dist. 24. Dub. 1.

(d) Sic in sensu mystico etiam Glossa interl.

(e) Vid. S Augustinum de peccator. merit. & remiss. Lib. 1. cap. 9. n. 9. nec non inter variantes Vol. 1. & 2. hujus Supplementi.

(f) *De spiritali paradiso cecidit*, idem S. August. De Civit. Dei L. 14. c. 11. n. 2. Al. *de proprio* pro *de spiritali*.

(g) 2. Dist. 21. Art. 1. Q. 1. in concl. ex eodem August. *qui prius erat Lucifer, Diabolus factus est*. Vid. eundem S. August. Lib. 3. de Lib. arbitr. c. 25. n. 75. & Lib. de vera Relig. cap. 13. num. 26. ac Enarrat. in Ps. 121. n. 6. &c. Al. *lassus serpens foris*.

(h) Nanque, ut rursum loquitur S. August. De Civit. Dei L. 22. cap. 30. n. 3. *prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori*.

(i) Serm. 1. num. 13.

(k) *Per recidivum* etiam 4. Dist. 22. Art. 1. Q. 2. in concl.

corruptionem vitæ bonæ valet cibus iste. Cant. primo: Fasciculus myrrhæ. Sicut enim myrrha incorrupta servat corpora (a), sic Corpus Domini pie sumptum corda.

Cant. 1. 12.

Distinctio, qua humanæ naturæ conditio tripliciter consideratur, ut indigens triplici cibo.

43. Tertia ratio Sapientiæ Dei, qua Dominus dat homini Corpus suum in cibum, est humanæ naturæ conditio (b), quæ rationalis creata est, & corpori conjuncta. Rationalis autem creatura potest tribus modis considerari, & secundum hoc indiget triplici cibo. Primo modo consideratur secundum quod est incorporea, & pure spiritualis, ut natura Angelica. Secundo modo ut est Corpori conjuncta, sicut dissimilis dissimili, pretiosum vili, spiritus carni. Tertio modo secundum quod illæ duæ naturæ, scilicet corpus & anima, in singulis personis hominum sunt familiari societate, & miro amore conjunctæ. Sed quocunque istorum trium modorum consideretur rationalis creatura, secundum conditionem suam convenienti indiget alimonia.

Primi modi dilatatio.

44. Primo enim modo considerata, secundum quod incorporea, & pure spiritualis, ut natura Angelica, secundum conditionem suam exigit alimentum, per quod vivat & subsistat, scilicet Verbum Dei æternum, secundum se incorporeum, quod est æterna Dei Sapientia. Tob. duodecimo: Ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. Prov. tertio: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, Sapientiam Dei scilicet. Ecclesiastici primo: Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis, reficiens scilicet Angelos in cœlis. (c)

Tob. 12. 19.
Prov. 3. 18.
Eccli 1. 5.

Secundi modi dilatatio.

45. Secundo modo considerata rationalis creatura, ut est corpori conjuncta, sicut dissimilis dissimili, pretiosum vili, spiritus carni, secundum conditionem utriusque naturæ indiget pro utraque cibo convenienti sibi, sed dissimili: quia spiritus spirituali ad modum Angeli, & corpus corporali ad modum bruti. De primo (d) Psal. Panem Angelorum manducavit homo. Primo Cor. decimo: Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducaverunt. Sap. nono: Si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo fugerit (e) sapientia tua, in nihilum computabitur. Quasi diceret: Qui spirituali cibo, qui est Sapientia Dei, caruerit, a vita spirituali deficiet. Ecclesiastici quinto decimo: Cibavit (f) illum pane vitæ & intellectus. De secundo (g) secundi Reg. duodecimo: Pauper habebat ovem unam parvulam de pane illius comedentem, & de calice ejus bibentem. Eccli trigesimo nono: Initium necessariæ rei vitæ hominum lac, & panis, & mel, & botrus uvæ, & oleum &c. (h) Hæc omnia Sanctis in bona, & impiis in mala convertuntur. De utroque Deut. octavo, & Matth. quarto: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. (i) Augustinus: Sicut anima est vita corporis, sed non vivificat illud sine cibo corporali; ita Deus vita est animæ, sed non vivificat illam sine cibo spirituali, id est, Verbo Dei: & sic hæc & illa natura hominis sibi dissimiles dissimilem cibum habuerunt, & alio modo, & longe ab invicem comederunt; nec cibus corporis congruebat spiritui, nec cibus spiritus corpori.

Ps. 77. 25.
1. Cor. 10. 4.
Sap. 9. 6.
Eccli 15. 3.
2. Reg. 12. 3.
Eccli 39. 31.
Deut. 8. 3. Matth. 4. 4.
Augustinus Enarrat. in Ps. 70. Ser. 2. n. 3.

Tertii modi dilatatio.

46. Tertio modo considerata rationalis creatura, scilicet secundum quod illæ duæ naturæ, id est, corpus & anima, sunt in singulis personis hominum familiari societate, & miro amore conjunctæ, nunc exigit ad æternam salvationem utriusque unum cibum, toti homini, id est, utrique naturæ convenientem (k), spiritualem simul & corporalem, scilicet Verbum Caro factum, quam carnem simul cum Verbo sub (l) quodam Sacramento comedant; cujus virtute anima de præsenti miseria ad vitam æternæ beatitudinis perveniat, & corpus ad modicum tempus servatum in terra, tandem (m) gloriose resurgat. De hoc cibo

(a) Exposit. in Cant. ad d. text.
(b) Supra num. 29.
(c) De præparat. ad Miss. cap. 7.
(d) Scilicet cibo spirituali.
(e) Vulg. *abfuerit*, sed *fugerit*, vel *aufugerit* Exposit. in Sap. ibi.
(f) Vulg. *cibabit*; sed *cibavit* vide inter variantes Vol. 2.
(g) Scilicet corporali.
(h) Vid. quoque Ecclesiastici 29. 28.
(i) Item Luc. 4. 4. vid. D. Bona. Exposit. in Luc. ibi.
(k) Al. *tunc exigitur ad æternam salvationem utrorumque unus cibus toti hominis, id est; utrique naturæ conveniens*.
(l) Al. *quem simul sub* &c.
(m) Al. *servatur in terra, ut tandem* &c.

Jo. 6. 56. cibo Jo. sexto: Caro mea vere est cibus. Caro mea, id est, caro Dei, Caro humana unita Verbo Dei vere est cibus, scilicet totius hominis, valens animæ & corpori. Ecclesiastici primo: Eccli 1. 9. & seq. Unus est altissimus Creator omnipotens (a) ipse creavit sapientiam in Spiritu sancto, & secundum datum suum præbuit (b) illam diligentibus se. Creavit sapientiam (c) in Spiritu sancto, id est, in virtute Spiritus sancti (d) creatur est, in virtute Spiritus sancti (d) creatuam carnis de Virgine sumpsit, & Sapientiæ suæ univit. Et secundum datum suum, id est, liberalitatem, præbuit illam in cibum diligentibus se, scilicet fidelibus, ut prosit, sicut dictum est, corpori & animæ. De hoc convivio corporis & animæ Isa. undecimo: Isa. 11. 7. Vitulus, & ursus pascentur simul. Vitulus significat corpus, quod in Sacrificio Deo est mactandum. Ursus spiritum, qui, sicut ursus bestiis, sic terribilis debet esse bestialibus motibus. Hi pascentur simul uno cibo, id est, carne Christi, ut prosit animæ & corpori. De primo Jo. sexto: Qui manducat carnem meam, in me manet, & ego in illo. De secundo dicitur (e): Jo. 6. 57. Ibi 40. Et ego resuscitabo eum in novissimo die &c.

SERMO SEPTIMUS.

De forma donationis, qua datur Corpus Domini velatum ratione indignitatis malorum, & fidei bonorum: Themata commune, speciale, & proprium.

Prov. 9. 5. Jo. 6. 53. Tob. 12. 7. Divisio trium circa formam donationis notandorum.

47. *Venite comedite* &c. (f) *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* (g) *Sacramentum Regis abscondere bonum est*. Secundum principaliter circa Sacramentum Dominici Corporis notandum, est forma donationis. (h) Et circa hanc tria sunt consideranda. Primum, quod Dominus dat Corpus suum velatum. Secundum, quod dat velatum sub specie panis. Tertium, quod dat sub specie panis triticei. Circa primum considerandum est, quod datur velatum, non nudum, secundum illud Apocal. secundo: Vincenti dabo manna absconditum, quasi cibum cœlestem velatum. (i) Sed quia ex hoc humanus sensus hæsitat, & miratur, cum aliud videt, & aliud credit, videtur hujus velaminis quadruplex esse ratio. (k) Prima est indignitas malorum: Secunda, fides bonorum. Tertia, instructio morum. Quarta, imbecillitas hominum. (l) Apocal. 2. 17. Distinctio quadruplicis rationis ad probandum hoc velamen.

48. Prima ratio est indignitas malorum, quæ exigit, ut veletur, sicut æger oculus, ut sibi Sol, & quodlibet lumen tegatur. (m) Et in hoc benignissime egit cum eis misericordia Salvatoris. Si enim pravi nudum aspicerent, & hoc a fidelibus manducari, ex ipso aspectu scandalizarentur, & tripliciter male perirent videlicet in corde per horrorem, in ore per detractionem, in anima per spiritualem mortem. De primo Jo. sexto, ubi Dominus dicit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, sequitur: Ex hoc multi Discipulorum ejus abierunt retro, & jam cum illo non ambulabant, quasi abhorrentes verba de humana carne comedenda. (n) Ambrosius: Forte dicas: Quomodo vera caro? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi qui operatur, ut possit mutare & convertere genera instituta naturæ. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi Discipuli ejus, audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant; solus Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego a te quomodo recedam? Ne ergo plures scandalizarentur (o), veluti quidam esset horror cruoris (p), sed maneret gratia redemptionis; ideo in similitudinem

Dilatatio primæ rationis, quæ est indignitas malorum.

Jo. 6. 56. & 67.

Ambrosius de Sacram. L. 6. c. 1. n. 2. & seq. ac refertur de Consec. Dist. 2. c. Forte dicas. Jo. 67. & 69.

(a) Al. *omnium*.
(b) Al. *præbet*, & *spiritu sancto* sine *in*.
(c) Confer in 2. Dist. 2. Par. 1. Art. 2. Q. 3. ad opp. & in Resp. ad 1. & 2.
(d) Al. *virtute tua*.
(e) Al. *sequitur*.
(f) Al. heic *Thema speciale*:
(g) Al. heic *Thema proprium*.
(h) De has supra Prol. ab init.
(i) Ita Comment. in Apocal. ibi.
(k) Al. *&* *miratur, cum aliud videtur, hujus velaminis quadruplex est ratio.*
(l) De tertia & quarta seq. Ser. 8. Al. tantum *Prima est* &c.
(m) Supra Ser. 5. n. 137.
(n) Sic Comment. in Jo. ibi.
(o) Edit. Maur. *Ne igitur plures hoc dicerent*.
(p) De hoc *horrore cruoris* D. ipse Bona. etiam De præparat. ad Miss. cap. 3. Unde in Vitis Patrum L. 5. Auct. Græco Incerto, Interp. Pelag. S. Q. E. Dial. Libel. 18. n. 3. pag. 636. col. 2. sic lego: *Deus scit humanam naturam, quia*

nem quidem accipis sacramentum, sed vere naturæ gratiam virtutemque consequeris. (a). De secundo in eodem,

Ps. 54. 23. & seqq.

ubi dixit Dominus: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: Litigabant ergo Judæi &c. Litigatio ergo hæc murmur & detractio est, & ideo debuit velari. Si is, qui me oderat, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. De tertio Num. quarto: Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera, id est, operient Sacramenta. Alii nulla curiositate videant, quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur, alioquin morientur. Primi Reg. sexto: Percussit Dominus multos, eo quod vidissent Arcam Domini; quia scilicet non licebat eis videre detectam. Arca figurat Corpus Christi (b), quod malignis est velandum, ne spiritualiter moriantur, si videant nudum: quia causa cæcitatis suæ putarent esse phantasticum. Ecclesiastici tertio: In pluribus Dei ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. (c)

Num. 4. 24. & seq.

1. Reg. 6. 19.

Eccli 3. 22. & seq.

Dilatatio secundæ rationis, quæ est fides bonorum.

49. Secunda ratio quare datur velatum, est fides bonorum. Et hæc ratio potest in tria distingui, quæ exigunt hoc velari, scilicet fidei esse verum, infidelitatis primæ (d) remedium, fidei meritum. Primo fidei verum esse exigit, ut veletur Corpus Christi. Hebr. undecimo: Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Et ut dicit Augustinus: Fides est credere quod non vides, (e) id est, credere verbis de re occulta, quæ vere est, & tamen oculis eam non vides. Nam de re quam videmus, scientiam potius, quam fidem habemus. (f) Primæ Petri primo: Christus est, in quem non videntes creditis. Secundo infidelitatis primæ remedium exigit, ut veletur Corpus Christi, quatenus culpæ infidelitatis respondeat congruus modus satisfactionis. Unde sicut primorum Parentum incredulitas incepit ex auditu verbi Diaboli suadentis cibum habentem mortem velatam, & in eo sunt eorum sensus vane delectati; sic congruit, ut fides salvandorum incipiat ex auditu verbi Salvatoris suadentis auditu tantum (g) cibum habentem veram vitam absconditam, in quo nostri sensus pie decipiantur (h) præter auditum, ut sit fides ex auditu tantum, & non ex visu, vel aliis sensibus, auditus autem per verbum Christi. Hoc pulchre figuratum est Gen. vigesimo septimo: In benedictione enim Jacob, veri sensus Isaac sunt decepti, putantis sentire Esau, dum sensit similitudinem ejus, qui velatus Jacob erat. Unde sciendum quod in illa figura Dominici Corporis quatuor erant personæ, scilicet Isaac, Rebecca, Jacob, & Esau. Isaac & Re-

Hebr. 11. 1.

Augustinus Tract. 79. in Joan. in princ.

1. Pet. 1. 8.

Rom. 10. 17.

Ibi.

Gen. 27. 1. & seqq.

quia non potest vesci carnibus crudis, & propterea transformat corpus suum in panem &c.

(a) Hactenus ex S. Ambrosio recitatis verbis, hanc notam subdunt præclarissimi Maurini Editores „ Auctor in hoc capite solutionem objectionis petitæ a testimonio sensuum, quam „ jam lib. 4. cap. 4. num. 14. proposuerat, ita „ exprimit, ut omnem præcidat cavillationem. „ Primo enim substantialem conversionem jam „ abunde probatam monet; deinde cum sub „ aliena specie, quam similitudinem vocat, „ Sacramentum institutum sit, rationem af„ fert “

(b) Ser. sive Collat. 14. in Hexaem.

(c) Contra hujusmodi *perscrutationem curiosam* Procem. in L. 1. Sent. Q.2. in resp. ad 1. 2. 3.

(d) Al. *prava*.

(e) Vid. in 3. Dist. 24. Dub. 1.

(f) Vid. quoque cit. Cap. 3. de Præparat. ad Miss.

(g) Al. sine *tantum*.

(h) Al. *sunt decepti*. At S. Th. Opusc. 57. nullam prorsus videtur sensuum deceptionem admittere dicens „ Accidentia sine subjecto in „ eodem subsistunt, ut fides locum habeat, „ dum visibile invisibiliter sumitur aliena specie „ occultatum, & sensus a deceptione reddan„ tur immunes, qui de accidentibus judicant „ sibi notis. “ Dicit quidem & Doctor noster Seraphicus in 4. Dist. 10. Par. 2. Ar. 2. Q. 2. ad 2. *quod in hoc Sacramento nullus sensus decipitur, quia est Sacramentum veritatis*; mox tamen subdit: *Sed quod dicuntur sensus decipi, hoc dicitur, quia sunt via ut opinio in nobis fallatur, quæ judicaret ibi esse subjecta specierum, nisi intellectus fidelis purgaret errorem*. Et ibi Dist. 12. Par. 1. Ar. 3. Q. 2. ad 3. *Accidentia apparent, & per consequens ducunt in cognitionem subjecti: & antequam veniatur ad hoc, potest fides obviare .... & ideo necesse est, ibi esse deceptionem sine veritate, ex alia parte veritatem esse sine deceptione*. Unde Cyrillus Jerosolymitanus Catech. mystagog. 4. „ Non sic attendas, tanquam sint nudus & „ simplex panis, nudum & simplex vinum: „ Corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam „ etiamsi sensus illud tibi renuntiat, fides ta„ men te confirmet. Ne judices rem ex gustu, „ sed te citra ullam dubitationem fides certum „ reddat: quod sis dignus factus, qui corporis „ & sanguinis Christi particeps fieres.

& Rebecca, quasi masculus & fœmina, figurant (a) duas naturas in nobis, id est, corpus & animam. Masculus qui magis solet esse manifestus, & exterioribus plus intendit, figurat exteriorem hominem, id est, corpus cum suis sensibus. Fœmina, quæ domi residet, & familiam regit, interiorem hominem, id est, animam, quæ salutis suæ & aliorum gerit curam. Jacob bonus & formosus habitans in tabernaculis, quem diligebat Rebecca, id est, fidelis anima, significat verum Corpus Christi. Esau, quem amat Isaac, id est, corpus, eo quod de cibis suis vescitur, figurat substantiam panis cum suis accidentibus, scilicet colore, sapore, & aliis. (b) Dum itaque Isaac, quasi homo exterior, id est, Sacerdos, benedicere debet Esau, id est, panem; Esau, id est, substantia panis recedit. (c) Sed similitudo Esau, id est, vestes cum odore, pelles pilosæ, cibus cum sapore, id est, accidentia panis, sive similitudo, scilicet calor, sapor, odor, durities manent circa Jacob, id est, Corpus Christi. (d) Unde in his omnibus sensus Isaac, id est, corporis nostri sensus falluntur. (e) Ibi fallitur visus Isaac caliginosus, id est, debilis corporis nostri; quia putat præ oculis habere escam (f) Esau, id est, panem, & tantum habet vestes ejus, id est; speciem panis, & sub illa latet Jacob velatus, id est, Corpus Christi. Ibi fallitur gustus, quia putat comedere cibum Esau, id est, panem, & gustat tantum similitudinem ejus. Ibi fallitur olfactus, quia putat sentire odorem Esau, id est, panis, qui vere non est ibi; sed sentit odorem vestimentorum ejus, id est, fragrantiam (g) panis, quibus vestitus est Jacob, id est, Corpus Christi velatum (h). Ibi fallitur tactus, quia putat tangere Esau, id est, panem; sed tangit pelliculas similes Esau, id est, similitudinem sive speciem panis, quibus velatus est Jacob, id est, Corpus Christi. Sapiens erat Isaac, sed in judicio cognoscendi Esau fallebatur. Sic homo noster exterior in judicio panis Altaris fallitur, præterquam auditu. Unde ait: Vox quidem, vox Jacob est; sed manus, manus sunt Esau. Manus, quas tango, sunt Esau, nihil falsius; sed vox (Ibi 22.) quam audio dicentem: Ego sum, vox (Ibi 19.) est Jacob: nihil verius. Similiter Sacramentum quod tango, substantia panis est; nihil falsius. Vox Christi dicentis: Hoc est Corpus meum: nihil (Math. 26. 26.) verius. Primæ (i) ergo infidelitatis remedium exigit, quod Corpus Christi detur velatum, ut quia sensus primi hominis in cibo perditionis vane delectabantur; sensus nostri corporis in cibo benedictionis ad instar Isaac decipiantur: ita tamen quod Rebecca, id est, anima, in fide sua non fallatur. Credit enim vere in benedictione Sacramentum esse Jacob, id est, Corpus Christi velatum similitudine Esau, id est, specie panis. Tertio fidei meritum exigit, ut veletur Corpus Christi; quia ut dicit Gregorius: Fides non habet (Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 26. n. 1.) meritum, cui humana ratio præbet experimentum, supple sufficiens (k). Velatum voluit Dominus dare Corpus suum, quia in hoc quod magis crederemus verbis suis, quam sensibus nostris, magnum haberemus præmium, sive meritum. Jo. ultimo: Beati qui non (Jo. 20. 29.) viderunt, & crediderunt. Hujus fidei meritum, sive fructus, triplex est: Spiritualium bonorum plena copia, temporalium abundatia, æternorum supereffluentia. Hinc ait Rebecca, id est, (Gen. 27. 13.) fidelis anima: In me sit ista maledictio, Fili mi, id est, triplex benedictio (l): Det tibi Deus de rore cœli, (Ibi 28.) quantum ad primam: & de pinguedine terræ, quantum ad secundam: abundantiam frumenti, & vini, quantum ad tertiam. (m) De prima Jo. septimo: (Jo. 7. 38.) Qui credit in me flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (n); Osee quarto decimo: Ero quasi ros, Israel germina- (Ose. 14. 6.)

(a) Al. *significant.*
(b) Al. *& cæteris.*
(c) Al. *benedicere debet, Esau,* absque, *id est, panem.*
(d) Supra d. Ser. sive Collat. 14. in Hexaem.
(e) Al. tantum *manent circa Jacob, & sensus nostri falluntur.*
(f) Al. absque *escam.*
(g) Al. *formam.*
(h) Al. sine sequentibus usque ad *Sapiens erat Isaac* &c.
(i) Al. *Primo igitur.*
(k) Vid. Procem. in L. 1. Sentent. Q. 2. ad opp. 6. & in resp. ad 6.
(l) Apud Menoch. *Quasi dicat: Nihil periculi est, frustra pavescis, in me recipio cuncta fauste cessura.*
(m) Divisio text. ut in Art. concl.
(n) Comment. in Joan. ibi.

minabit sicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani. De secunda Hebr. undecimo; Sancti per fidem vicerunt regna, adepti sunt repromissiones, scilicet temporalium. Isa. primo: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Matth. sexto: Quærite primum regnum Dei, recte credendo; & justitiam ejus, juste vivendo; & hæc omnia adjicientur vobis, temporalia obtinendo. (*a*) De tertia primæ Petri primo: Credentes, scilicet in Christum, quem non videtis, exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata, reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum. Prov. primo: Qui me audierit, absque terrore quiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato &c.

Hebr. 11. 33.
Isa. 1. 19.
Matth. 6. 33.
1. Petr. 1. 8. & seq.
Prov. 1. 33.

SERMO OCTAVUS.

De eo quod datur velatum, ratione instructionis, & ratione imbecillitatis, Themata. (b)

Prov. 9. 5.
Jo. 6. 53.
Tob. 12. 7.
Dilatatio tertiæ rationis velaminis, quæ est morum instructio.
Job 28. 18.
Tria in hoc Sacramento occultata ad instruendos mores.

51. *Venite, comedite* &c. *Quomodo potest* &c. Thema proprium: (*c*) *Sacramentum Regis abscondere bonum est*. Tertia ratio quare Corpus suum dat velatum est instructio morum. Job vigesimo octavo: Trahitur sapientia de occultis. Tria vero in hoc Sacramento occultantur, in quibus mores instruuntur, scilicet persona Salvatoris, pulchritudo magnæ claritatis, mirum opus omnipotentis. De primo Isa. quadragesimo quinto: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator. (*d*) De secundo Isa. octavo: Expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam. De tertio Ecclesiastici quadragesimo tertio: Multa abscondita sunt majora his: pauca enim videmus operum ejus. In his discimus tria abscondi virtuose posse in nobis: nostram personam, pulchritudinem corporalem, bonorum operum intentionem. Primum a persecutorum furore: Secundum a stultorum inspectione: Tertium ab humano favore.

Isa. 45. 15.
Idem 8. 17.
Eccli 43. 36.

Absconsio personæ propter tria.

51. Primo discit abscondere personam suam propter tria; scilicet ut ira persecutoris quiescat, ut præceptum a Domino opus perficiat, ut gloriosiorem coronam acquirat. De primo Isa. vigesimo sexto: Vade populus meus, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio mea, (*e*) scilicet in persecutore, quod multi Sanctorum leguntur fecisse. (*f*) De secundo secundæ Cor. undecimo: Damasci Præpositus Gentis Aretæ Regis custodiebat Civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus. (*g*) Similiter Tobias, cum eum Rex juberet occidi, fugiens nudus latuit, ut scilicet opera misericordiæ, quæ cœperat, impleret. De tertio primi Reg. vigesimo tertio cum fugeret David a facie Saul, absconditus est in colle Hachilæ, id est, in Domino. Hachila enim interpretatur suscipiens eum (*h*). Unde: Dominus susceptor meus & liberator meus. Absconditus est autem in Domino, ut per inclyta opera gloriosa sibi restaret regni corona. Jo. octavo: Tulerunt lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

2. Cor. 11. 32. & seq.
Tob. 1. 23.
1. Reg. 23. 19.
Hachila interpretatur suscipiens eum.
Ps. 143. 2.
Jo. 8. 59.

Absconsio pulchritudini corporalis tribus modis.

52. Secundo debet justus abscondere pulchritudinem corporalem a stultorum inspectione; quia exterior pulchritudo, & ornatus fuit multis occasio casus. Decor ergo corporalis debet abscondi tribus modis, per habitus vilitatem, per jejuniorum austeritatem, per boni operis assiduitatem (*i*). De primo Job sexto decimo: Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam. Gen. vigesimo quarto: Rebecca conspecto Isaac, tollens cito pallium, operuit se. Primæ Cor. undecimo: Mulier debet habere velamen (k) super caput propter Angelos, id est, propter bonos.

Job 16. 16.
Gen. 24. 64. & seq.
1. Cor. 11. 10.
Clem. Alex. L. 2. Hypotyp.

(*a*) Alia similis Divisio, & similiter desinentia Bonaventuriana.

(*b*) Al. *De duobus aliis rationibus, quibus datur Corpus velatum*.

(*c*) Al. sine *Thema proprium*.

(*d*) Proœm. in 1. Sentent.

(*e*) Vulg. sine *mea*; sed *mea* duo nostri Codd. Bernardin.

(*f*) Apolog. Pauper. Resp. 2. cap. 1.

(g) Ibi: *Nullus negat, quin pro expectatione opportunitatis, vel utilitatis majoris interdum etiam vir perfectus fugere possit, sicut Apostolus de Damasco fugit*.

(*h*) In Indicibus nominum ad finem Sacror. Biblior. nostri Cod. Bernardin. & alt. Biblioth. Episc. Trid. pariter *suscipiens eum*, vel *susceptio ejus*.

(i) Similiter desinentia alia.

(k) Vulg. *potestatem*; sed *velamen* suprad. Codd. Hugo. Card. Lyran. &c.

1. Petr. 2. 11. nos. De secundo primæ Pet. secundo: Obsecro vos tanquam advenas, & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis &c. Gal. 6. 14. Gal. sexto: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: Quasi diceret: Vilis est mihi mundus propter suæ sollicitudinis pœnam, & ego vilis mundo propter macerationem mei corporis. Augustinus in Reg. ad Servos Dei n. 4. Dicit Augustinus: Carnem vestram domate jejuniis & abstinentia escæ & potus. (a) Ps. 38. 13. De tertio Psal. trigesimo octavo: Tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. Sicut aranea, ex suis visceribus trahens opus naturæ necesse tabescit exinde; sic justus frequentans opera laboriosa ex vera caritate, maceratur & pallescit in corpore. Eccli. 33. 27. Ecclesiastici trigesimo tertio: Jugum & lorum curvant collum durum, & servum inclinant operationes assiduæ. Cant. 1. 5. Cant. primo: Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol. Sol effectus ardoris, id est, opus amoris, Christus formam servi accepit, in qua claritatem Divinitatis abscondit. Unde Isa. 53. 2. & seq. Isa. quinquagesimo tertio: Non est species ei, neque decor, & quasi absconditus vultus ejus, & despectus. (b)

Absconsio virtutum. 53. Tertio discit abscondere virtutum, & bonorum operum intentionem ab humano favore. Matth. 13. 44. Matth. tertio decimo: Simile est regnum cœlorum, id est, conversatio justorum, Glossa interlin. dicit Glossa Matthæi, thesauro abscondito in agro, scilicet cordis. Gregorius in Evang. L. 1. Hom. 11. n. 1. Gregorius: Sic bonum opus fiat in publico, quatenus intentio maneat in occulto, ut & de bono opere præbeamus exemplum proximis, & tamen per intentionem, qua soli Deo placere cupimus, semper optemus secretum. Triplex bonum abscondendum. Triplex vero bonum debemus præcipue abscondere a favore hominum scilicet eleemosynam orationem, & jejunium. Matth. 6. 2. De primo Matth. sexto: Cum facis eleemosynam, noli tuba canere, tuba tumoris & jactantiæ; sicut hypocritæ faciunt, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Ibi 3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, id est, intentio prava quid faciat dextera tua, id est, dilectio pura; ut sit eleemosyna tua in abscondito piæ intentionis; & Pater, qui videt in abscondito, reddet tibi. Ibi 4. De secundo Matth. eodem: Ibi 6. Cum oraveris, intra in cubiculum tuum, id est, secretum mentis, & clauso ostio, id est, omni auditu cordis, ora Patrem tuum (c) in abscondito intentionis; & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Ibi 17. De tertio ibidem: Cum jejunas, unge caput tuum, id est, refice Christum operibus misericordiæ, quod tibi subtrahis, membris ejus, id est, pauperibus conferendo; & faciem tuam lava, peccata cordis & sensuum, lacrymis pœnitentiæ purgando; ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo. Ibi 18.

Dilatatio quartæ rationis velaminis, quæ est hominum imbecillitas. 54. Quarta ratio quod dat Corpus velatum est imbecillitas hominum, quæ hoc exigebat. Nam claritatem hujus gloriosi Corporis nullus posset ferre mortalis oculus hominis nisi velatum (d). Quod probatur (e) tribus modis a figura legali, ab accidente maternali, a ratione naturali. Primo, a figura legali, Exo. 34. 29. & seq. (f) Exo. trigesimo quarto. Videntes Aaron & filii Israel ex consortio sermonis Domini cornutam faciem Moysi, timuerunt prope accedere. Unde operiebat, id est, ponebat velamen super faciem suam, si quando loquebatur ad eos. Ibi 35. Facies enim Moysi tam magnam recepit radiositatem ex frequenti & familiari appropinquatione ad Divinum lumen, quod videbatur humanis oculis quasi cornuta. Unde non poterant claritatem vultus ejus sustinere nisi velatam. Sic nimirum, immo multo magis Corpus Christi in resurrectione ejus glorificatum, & spirituale ac Deiforme factum, nullus potest mortalibus oculis inspicere, nisi alia specie velatum. Luc. 1. 35. Secundo, probatur ab accidente maternali, scilicet (g) ex eo quod accidit Matri Dei Mariæ, quæ non potuit sustinere claritatem Filii sui Dei, & gloriam, nisi esset adumbrata. (h) Carne autem Virginis velata Majestas operatio-

(a) Vid. supra in Vit. Myst. cap. 22. n. 73. & Phar. L. 4. c. 8.

(b) Confer Exposit. in Cant. ibi, ac c. 5. n. 19. & seq.

(c) Similiter cap. 5. de Perfect. vit. ad Soror.

(d) Pariter cap. 3. de Præparat. ad Miss.

(e) Al. *Quarto datur velatum ratione imbecillitatis nostræ. Hoc enim exigebat imbecillitas hominum. Quod probatur &c.*

(f) Al. tantum *tribus modis. Primo, a figura legali*

(g) Al. absque *ab accidente maternali, scilicet.*

(h) Sic 3. Dist. 3. Par. 1. Dub. 2. Et S. Ber. in Can. Ser. 31. n. 7.

tione Spiritus sancti facta est possibilis ferri a Virgine, & etiam a nobis videri. Unde Verbum caro factum est &c. Sed caro illa post passionem resuscitata, per resurrectionem glorificata, & ad similitudinem Dei clarificata, secundum illud Jo. decimo septimo: Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te; facta est impossibilis ab oculis mortalium in propria forma nuda videri, nisi esset velata aliqua specie visibili. Exo. trigesimo tertio: Non videbit me homo, & vivet, scilicet in specie propria (a). Cor. tertio decimo: Videmus nunc per speculum, scilicet rationis; & in aenigmate, id est, in figura panis. Tertio probatur idem ratione naturali, quae est nimia dissimilitudo luminis oculi nostri ad claritatem luminis Corporis Christi. Oculus enim noster angustus aeger & corruptibilis est; illius vero claritas incorruptibilis, & quodammodo immensa, quia, ut dictum est, Deiformis. Haec est enim ratio visibilitatis omnis luminis, similitudo aliqua videntis ad lumen (b): & quanto major similitudo ad maximum lumen, tanto limpidior & dulcior est visio. Hinc est quod sanus oculus potest aliquatenus videre nudum corpus solis, & non Corpus Christi; quia cum illo habet aliqualem similitudinem luminis (c), & corruptibilitatis, quam non habet cum Corpore Christi. Nisi enim oculus ex aliqua parte coelesti lumini similis esset, nequaquam illud videre posset; sicut nec auris, aut digitus, aut etiam oculus caecus, scilicet propter nimiam dissimilitudinem. Quia ergo ob nostram imbecillitatem, & Corporis Christi nimiam claritatem, nequimus illud videre nudum in hac vita, teneamus gratanter ex bonitate sua involutum, donec reformet corpus nostrum configuratum corpori claritatis suae: & sic per illam claritatem magnificati, & usque ad incorruptionem roborati possimus videre dulciter oculo ad oculum Dominici Corporis claritatem. (d) Luc. undecimo: Si oculus tuus fuerit simplex; id est, pura intentio cordis (e), totum corpus tuum lucidum erit, ad videndam claritatem Christi. Primae Joan. tertio: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Bernardus. (f): Et nunc quidem apparet quibus vult, sed sicut vult, non sicuti est. Dignum quidem videtur per superiores oculorum fenestras veritatem debere intrare ad animam; sed hoc nobis, o anima, servatur in posterum, cum videbimus eum facie ad faciem (g). Et haec visio erit vita aeterna, quam nobis praestare dignetur &c.

Jo. 1. 14. — Jo. 17. 5. — Exo. 33. 20. — 1. Cor. 13. 12. — Phil. 3. 21. — Luc. 11. 34. — 1. Jo. 3. 2. — Bernardus in Cant. Ser. 31. n. 2.

SERMO NONUS.

De forma donationis, qua datur velatum sub specie panis. (h) Themata commune, & proprium.

55. *Venite, comedite* &c. *Cibavit illum (i) pane vitae & intellectus.* Dicit Glossa interlinearis: Id est, Corpore Christi: (k) Secundum quod circa formam Dominici Corporis est considerandum, hoc est quod datur velatum sub specie panis; secundum illud: Accepit Jesus panem, benedixit, & ait: Hoc est Corpus meum. Ad tactum & ad verba Creatoris intus erat Corpus Salvatoris, & foris mansit species panis. Dominus dat Corpus suum velatum sub specie panis triplici ratione: propter collatam sibi prae caeteris cibis habilitatem: (l) propter faciendam significationis suae cognitionem: propter rerum ibi significatarum similitudinem. Vel

Prov. 9. 5. Eccli 15. 3. Glossa interlin. — Matth. 26. 26. — Distinctio triplicis rationis cur datur velatum sub specie panis.

(a) Vid. in 2. Dist. 8. Par. 1. Dub. 2.
(b) De hujusmodi *similitudine* in 1. Dist. 3. Par. 1. Ar. 1. Q. 1. ad 1., nec non in 3. Dist. 14. Ar. 1. Q. 3. ad 6. &c.
(c) Laud. Bernar. cit. Ser. 31. n. 2.
(d) Al. *Corporis Christi nimiam claritatem magnificatam, & usque ad incorruptionem roboratam, non possumus videre dulciter oculo ad oculum Dominici corporis claritatem, saltem oculo mentali, id est, pura cordis intentione, ipsum debemus respicere, secundum illud Luc.* &c.
(e) Iidem Exposit. in Luc. ibi.
(f) Al. sine *Bernardi* nomine ac seqq.
(g) Bernar. loc. cit. „ Non sapiens, non Sanctus, non Propheta, videre illum, sicuti est, potest, aut poterit in hoc corpore mortali; poterit autem in immortali, qui dignus habebitur" Confer quae Bernardus habet in Ser. 9. de diversis, ubi de S. Benedicto, & infra de Moyse. Item Ser. 33. in Cant. n. 6. & Serm. 34. n. 1.
(h) De hac supra Ser. 7. n. 47.
(i) Al. *eum* . ubi dicitur *Thema proprium*,
(k) Al. sine sequentibus usque *Dominus dat* &c.
(l) Al. absque sequentibus usque *Primo dat* &c.

Vel aliter dicatur sic: Dominus dat Corpus suum sub specie panis propter tria; propter faciendum significationis suæ cognitionem: propter nostræ præparationis instructionem; propter sui effectus similitudinem. Primum ponitur hic secundo loco. Secundum infra Sermone XV. circa finem assumemus. Tertium in hoc sermone circa finem tractabimus.

Dilatatio primæ rationis propter collatam pani præ cæteris cibis habilitatem.

56. Primo dat Corpus suum sub specie panis propter collatam sibi præ cæteris cibis habilitatem. Sub nulla enim alia cibi specie, tam respectu ministrantium, quam respectu recipientium, posset aptius exhiberi: (a) & hoc triplici consideratione scilicet quantum ad inventionem, quantum ad ministrationem, quantum ad conservationem (b). Primo quantum ad inventionem (c) habilior est species panis, quia omni tempore, omni loco facilius invenitur, quam alius cibus. Item quantum ad ministrationem habilior est, quia mundius & honestius tractari potest, in altari melius dividi, convenientius a sanis & infirmis sumi potest, quam alius cibus. Item (d) quantum ad conservationem est habilior, quia si debet levari, portari, sive custodiri, commodius fit sub specie panis, quam cibi alterius. Psal. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui nec oves, nec boves, nec capras obtulit, sed panem & vinum. (e)

Ps. 109. 4.

Gen. 14. 18.

Dilatatio secundæ rationis propter faciendam significationis suæ cognitionem & fidem.

57. Secundo dat sub specie panis propter faciendam significationis suæ cognitionem & fidem. (f) Sacramentum enim novæ legis, & ideo sacræ rei & secretæ, est (g) quod suggerit nobis rem, quam signat cognitione & fide. Augustinus: Signum est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in agnitionem venire. (h) Signorum autem tria sunt genera, scilicet naturale, artificiale, Sacramentale. (i) Signum naturale secundum naturam signat: sicut fumus significat ignem; rubor cœli vespertinus significat futuram cœli serenitatem. Matth. sexto decimo: Facto vespere dicitis, serenum erit; rubicundum est enim cœlum. Signum artificiale secundum inpositionem hominis significat: & hoc est duplex. Aliud enim non continet quod significat, ut arcus triumphalis, circulus vini. Aliud continet quod significat, ut pulvinar plumas, (k) & signat eas; & pastillum (l) significat carnes, & continet. Signa Sacramentalia secundum impositionem Dei significant, & sunt similiter duplicia. Alia enim non continent, quod significant, ut Sacramenta legalia; sicut Serpens æneus in eremo significabat quidem Salvatorem, sed non continebat eum, & sicut circulus suspensus ante domum significat vinum, quod tamen non continet. Numvigesimo primo: Moyses serpentem æneum posuit pro signo, quem percussi aspicientes (m) sanabantur, scilicet quia signum habebat salutis. Non per hoc quod videbant sanabantur, sed per omnium Salvatorem. Sicut Agnus Paschalis & familia (n) significabant rem futuram, sed non continebant, quia secundum se non justificabant. (o) Rom. tertio:

Augustinus L. 10. de Civit. c. 5. De Cath. rud. c. 2. De doctr. Chr. L. 2. c. 1.

Signorum tria genera.

Matth. 16. 2.

Num. 21. 9.

Rom. 3. 20.

(a) Est enim cibus *magis communis & naturalis*, Exposit. in cap. 22. S. Luc.

(b) Similiter desinentia sæpius iterata a D. Bona. etiam alibi.

(c) Al. tantum *& hoc triplici consideratione. Primo scilicet quantum ad inventionem.*

(d) *Item* adhuc crebrius ab eodem D. Bona. repetitum videri potest in ejus quatuor Libris Senten.

(e) Confer Exposit. in cap. 22. S. Luc.

(f) Al. *signationis*, pro *significationis*, & sine cæteris usque *Augustinus*.

(g) Apud D. Bona. 4. Dist. 1. Par. 1. in tex. Mag.

(h) Ibi, nec non ex cit. L. 2. de Doctr. Chr. etiam de Consecrat. Dist. 2. c. Signum est.

(i) Trimembrem hanc divisionem improbat Barbavara, forte non improbaturus, si scivisset, haud dissimilem signorum divisionem quoque legi apud Magistrum Sententiarum in 4. Dist. 1. Par. 1. Vide sis apud ipsummet D. Bona. in 4. ibi.

(k) Al. *pluviarium continet pluvias*; unde Barbavara ansam accepit vitio vertendi Auctori, quod *pluviarium* acceperit pro *nimbo*.

(l) Vid. Prodr. col. 676.

(m) Al. *quem si percussi aspiciebant*; Vulg. *cum percussi aspicerent*; ut supra vero Vol. 1. Comment. in Evang. Joan. cap. 3. n. 169.

(n) Al. *similiter Agnus Paschalis & Circumcisio*; pro qua lectione vid. Prodr. col. 676.; sed ut supra, vid. infra num. 69.

(o) Scilicet (in hypothesi lectionis de *Circumcisione*) ex opere operato, sicut Sacramenta novæ legis; quia *in Circumcisione dabatur gratia, sed tamen parvula respectu ejus, quæ datur in Baptismo*; adeoque *ita parum habilitans, & ita parum reprimens concupiscentiam, quod solum merebatur dici deletiva culpæ, non habilitativa potentiæ* 4. Dist. 1. Par. 2. Art. 2. Q. 3. in concl.

tio: Ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo, sc. Deo. Item alia sunt signa Sacramentalia, quæ etiam significant secundum impositionem Dei, sed continent quod signant, ut Sacramenta Evangelica: sicut Baptismus & Eucharistia. Hugo: Sacramentum Evangelicum est materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione signans (a), & ex signatione sanctificationem continens, scilicet aliquam gratiam specialem (b). Baptismus signat animæ purificationem, & continet eam; quia efficit quod figurat, scilicet peccatorum remissionem. (c) Actuum secundo Petrus ait: Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum. Similiter Sacramentum Altaris signat vere Corpus Christi, & vere continet illud; quia post consecrationem panis sub specie ejus, id est, sub signo illo panis, quod Deus posuit ad significandum Corpus Domini, totus est Christus: sicut sub signo positivo hominis, scilicet in pastillo sunt occultatæ carnes (d). Matth. vigesimo sexto: Accepit Jesus panem, & benedixit, & ait: Hoc est Corpus meum, signatum sub specie panis. Jo. sexto dicitur: Filius hominis dabit vobis cibum, qui permanet in vitam æternam. Hunc enim Pater signavit Deus. Igitur sicut video signum hominis, ut pastillum, & credo ibi sub tenui pane carnes esse; multo magis cum video signum positivum Dei, ut Sacramentum Altaris, credere debeo ibi sub specie panis esse absconditum Corpus Salvatoris. (e) Psal. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te!

Act. 2. 38. Matth. 26. 26. Jo. 6. 27. Ps. 30. 20.

Dilatatio tertiæ rationis propter significatarum rerum similitudinem.

58. Tertio dat Corpus suum sub specie panis propter significatarum rerum similitudinem. Tres enim res ibi significantur, quarum species illa panis est Sacramentum, id est, sacrum signum, expressam habens in se illarum similitudinem. Prima res ibi significata est naturale Corpus Domini, quod ibi continetur. Secunda res Corpus ejus mysticum, quod ibi significatur, & non continetur. Tertia res est effectus Sacramenti in anima fideli.

59. Primo, species panis primæ rei ibi significatæ, id est, veri Corporis Christi, habet similitudinem, non ratione sui, sed ratione subjecti, quod habuit ante consecrationem, id est, panis, qui prius fuit. Sicut enim ex pluribus & puris granis panis conficitur, scilicet illud subjectum (f); sic Corpus Christi ex pluribus membris puris & immaculatis consistit. (g) Cant. septimo (h): Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis. Exo. vigesimo quinto: Arcam de lignis setim compingite. Glossa: Arca Corpus Christi significat. Hoc (i) fit de lignis setim imputribilibus; quia Corpus Christi consistit ex membris purissimis, & ab omni vitio mundis. (k)

Cant. 7. 2. Exo. 25. 10. Gloss. utraque ordin. & interlin.

60. Secundo species panis secundæ rei ibi significatæ tenet similitudinem, id est, mystici corporis Christi significati, scilicet Ecclesiæ, quæ est unitas fidelium. Sicut enim ex multis granis puris conficitur unus panis; sic ex multis fidelium personis a culpa mortali mundis, & vinculo caritatis unitis, Ecclesiastica unitas consistit, (l) primæ Cor. decimo. (m) Hic est sciendum quod in pane triplex unio attenditur, per quam triplex fraternitas, sive causa, & vinculum amoris, quod inter fideles esse debet, significatur. Primo, grana nobilia, & sibi similia, colliguntur. Secundo, farina per aquam conspergitur, &

1. Cor. 10. 17.

(a) Sic ex eodem Hugone 4. Dist. 1. Par. 1. Ar. 1. Q. 2. in Fundam.

(b) Al. *& ex sanctificatione continens aliquam gratiam specialem.*

(c) In 4. ibi Q. 3. in concl.

(d) Hoc aliaque id genus exempla *abjectiora* vocat Barbavara; sed aliis videntur instituendis rudioribus satis accommodata, ut auctor hoc pacto, velut omnibus debitor, non doctis tantum in aliis, sed & in his indoctis satisfacere niteretur.

(e) Al. *esse verum corpus Christi propter rerum ibi significatarum similitudinem*, cæteris omissis usque *Tres enim* &c.

(f) Al. sine *panis*, & *scilicet illud subjectum*.

(g) Breviloq. Par. 6. cap. 9. *Nihil est magis idoneum ad significationem unitatis Corporis Christi veri, quam panis factus de mundissimis granis.*

(h) Quod ibi de Sponsa dicitur, heic accommodat Sponso. In seq. Ser. tamen appropriat & Sponsæ. Confer Exposit. in Cant. ibi Vol. I.

(i) Al. *hae*; sed *hoc* uterque Cod. Lunæiac. & Vindobon.

(k) Confer apud D. Bona. Dist. 8. Par. 2. in tex. Mag.

(l) Ita in 4. Dist. 11. Par. 2. Q. 1. in concl. nec non sic. Par. 6. Breviloq. cap. 9. & cap. 2. de Præparat. ad Miss.

(m) Ibi: *Quoniam unus panis, unum corpus, omnes qui de uno pane participamus.*

pasta (a) conficitur. Tertio, ut solidum fiat, panis ille decoquitur igne. Primum, scilicet grana similia signant fraternitatem, & amorem naturalem; quia omnes de uno & primo parente nati sumus. Secundum, scilicet pasta, quæ est farina aqua perfusa, Sacramentalem; quia omnes uno Baptismate sacro sumus regenerati. Tertium, scilicet panis igne solidatus, spiritualem: quia uno Spiritu sancto ad unam Christianam Religionem sumus congregati. De primo Gen. quadragesimo secundo dixerunt Fratres Joseph: Omnes filii unius viri sumus; & quadragesimo tertio: Descenderunt, scilicet iidem Fratres Joseph, ut emerent frumenta, in Ægyptum; quia humiliaverunt se fideliter, ut amorem naturalem omnium hominum acquirerent. Ecclesiastici tertio decimo: Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi. De secundo, primæ Cor. quinto: Sitis nova conspersio, sicut estis azymi, id est, unum quid per dilectionem Sacramentalem. Primæ Joan. quarto: Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. De tertio Exo. duodecimo: Coxerunt farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant, & fecerunt subcinericios panes azymos, id est, profecerunt usque ad dilectionem spiritualem (b). Jo. quintodecimo: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Augustinus: Non autem carnalis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio; discernitur quippe ista dilectio ab illa dilectione, qua se invicem diligunt homines, sicut homines: nam ut discerneretur, adjunctum est, sicut dilexi vos.

Gen. 42. 11. *Ibi 43. 15.* *Eccli 13. 19.* *1. Cor. 5. 7.* *Exo. 12. 39.* *Jo. 15. 12.* *Augustinus Tract. in Jo. 83. n. 3. ibi.*

61. Tertio, species panis, secundum quod erat panis, habet in se similitudinem tertiæ rei ibi signatæ, id est, effectus Sacramenti in anima fideli. Sicut enim panis tria facit, confortat, satiat, vitam conservat; sic panis Sacramenti animam fidelem confortat, scilicet ad peccatum devincendum (c); satiat, ad fastidium mundi faciendum: in vita conservat, ad Deum semper laudandum. De primo, Psal. Panis cor hominis confirmat (d), ad omne vitium devincendum. Item: Diligam te Domine fortitudo mea, qui scilicet præcinxisti me virtute ad bellum. De secundo, Psal. Pane cœli satiavit eos; ad mundi scilicet faciendum fastidium. Prov. vigesimo septimo: Anima saturata calcabit favum. De tertio Ecclesiastici trigesimo quarto: Panis egentium vita pauperum est, ad Deum scilicet laudandum semper. Psal. Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quamdiu fuero. (e) Secundi Paralipomen. in fine (f): Laudabo te Domine semper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ps. 103. 15. *Ps. 17. 2.* *Ibi 40.* *Ps. 104. 40.* *Prov. 27. 7.* *Eccli. 34. 25.* *Ps. 145. 2.* *Orat. Manassæ in fine nunc Vulg.*

SERMO X.

De forma donationis qua datur velatum sub specie panis triticei & non alterius. (g) Themata, commune, & proprium.

62. *Venite, comedite &c. (b) Convertentur & vivent tritico*, Osee quarto decimo: Vel aliquid simile de frumento vel tritico. Tertio, circa formam donationis Corporis Domini considerandum est, quoad Dominus dat illud velatum sub specie panis triticei, & non alterius; & hoc est propter tria. Primo, propter hujus grani præ cæteris naturalem nobilitatem: (i) Secundo, propter fidelium discretam in eo significationem: Tertio, propter Corporis sui expressam similitudinem.

Prov. 9. 5. *Os. 14. 8.* Distinctio triplicis rationis, cur Corpus Domini datur velatum sub specie panis triticei tantum.

63. Primo, dat Corpus suum sub specie panis triticei propter hujus grani præ cæteris naturalem nobilitatem. Quod probatur a tribus; quia hoc granum est purissimum: quia ad panem communissimum: quia ad carnem maxime nutritivum. Primo, granum tritici

Dilatatio primæ rationis propter hujus grani præ cæteris naturalem nobilitatem.

(a) De hac voce ait Oudinus, quod *est vel Itali, vel Galli, neutiquam Germani*, qualis videlicet Albertus Magnus fuit. Vid. Prodr. col. 675. & seq. & supra Ser. 7. De Diversis nu. 3.

(b) Pariter in parabola de tribus panibus Luc. 11. 5. ac seqq. *caritatem* interpretatur; *quia caritas ad modum panis nutrit, & confirmat*. Vide sis Exposit. ejus in Luc. ibi, nec non Ser. 3. Dom. in Oct. Pentec. de Sanctiss. Trin.

(c) Al. *dimittendum*.

(d) In d. Exposit. ac in 4. loc. cit.

(e) Confer infra Ser. 25. n. 150.

(f) Ita in antiquis Bibliorum Editionibus, & apud Lyran. post finem L. 2. Paralipomen.

(g) Al. *non alterius* deest.

(h) Al. heic *Thema proprium*.

(i) Al. sine seqq. usque *Quod probatur a tribus &c.*

tici eſt puriſſimum; quia hæc ſpecies ſola inter alias attingit complementum, id eſt, ſummam puritatem: nam ut dicunt Alchimiſtæ, id eſt, Aurifices, in ſpeciebus quibuſdam licet multæ ſpecies eſſe videantur, tamen una eſt quæ attingit complementum; & aliæ ſunt differentes ab ea quibuſdam æris ſimilitudinibus, (a) ſicut patet de auro: & ideo æris metallum (b) purgatione materiæ in aurum dicunt (c) transmutari. (d) Sic etiam videmus de granis, quod bonitate terræ purgatur ſiligo, & in triticum nobilitatur. Et ideo ſimpliciter & abſolute panis triticeus eſt panis propter excellentem puritatem ſuæ nobilitatis. (e) Secundo, granum tritici eſt ad panem communiſſimum; quia competit ſanis & infirmis, (f) immo omni animali panem comedenti; avibus, ut patet in columbis; beſtiis, ut in catulis, quibus magis competit panis triticeus, quia libentius eo veſcuntur. Et ideo panis triticeus vere eſt panis propter communis convenientiæ nobilitatem. (g) Tertio granum tritici eſt ad carnem maxime nutritivum, quia puritate naturali, & competibilitate communi, & viſcoſitate ſui maxime membris adhæret nutrimentum exinde ſumptum, & quoad hæc tria maxime nutrit & confortat. (h) Et ſic panis triticeus eſt purus, & granum ejus præcipuæ nobilitatis eſt. Et hac ratione congruum eſt, ut nobiliſſimum Corpus, quaſi nobiliſſimus panis filiorum Dei, detur filiis ſub ſpecie nobiliſſimi panis, ſcilicet tritici. (i)

Dilatatio ſecundæ rationis propter fidelium diſcretam in eo ſignificationem.

64. Secundo, dat Corpus ſuum ſub ſpecie panis triticei propter fidelium diſcretam in eo ſignificationem. Sicut enim triticum ſecundum triplicem ſtatum habet conſiderari, ſic fidelium univerſitas in tres ſtatus ſolet diſtingui. Triticum autem conſideratur ſecundum quod ſtat in agris, vel ſecundum quod grana ſeparantur a paleis, vel ſecundum quod grana jam purgata locantur in granariis. Similiter inter fideles tres differentiæ ſunt: incipientium, proficientium, perfectorum. (k) Primi ſignificantur per triticum ſtans in agris. Secundi per grana purgata a paleis. Tertii per grana purgata, quæ locantur in granariis. Primi deſiderant optimam doctrinam Prædicatorum. Secundi frequentem purgationem. Tertii etiam requiem Beatorum. De primo Job trigeſimo ſeptimo dicitur: Frumentum deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum quæ luſtrant cuncta (l) per circuitum. *Job 37. 11. & ſeq.* Gregorius: Electi ſunt frumentum cœleſtibus horreis recondendum. (m) *Gregorius Moral. L. 27. c. 30. & ſeqq. n. 51. & ſeq.* Frumentum nubes deſiderat; quia Electus quiſque præſentiam ſanctorum Prædicatorum exoptat. Nubes lumen ſpargunt; quia Prædicatores ſancti exempla vitæ, & bene agendo, & loquendo, dilatant. Nubes autem cuncta per circuitum luſtrant; quia prædicationis luce fines mundi illuminant (n). De ſecundo Judic. ſexto: Cum Gedeon excuteret & purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian, apparuit ei Angelus Domini. *Jud. 6. 11. & ſeq.* Gedeon electum quemque ſignat, qui cum ſub umbra (o) ſanctæ Crucis, rectitudine judicii, confeſſionis quaſi virga, (p) cor ſuum a vitiorum paleis ſequeſtrat; conſolatio eum Divina contra tentationes dæmonum confortat. Eccleſiaſtici ſecundo: Qui timent Dominum præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas. *Eccli 2. 20.* De tertio Job quinto: Increpationem Domini ne reprobes, & ingredieris in abundantia ſe- *Job 5. 17. & 26.*

 pul-

(a) Al. mendoſe *ægritudinibus*.

(b) Al. *Nam omne metallum*.

(c) *Dicunt*; ſed aut non faciunt, aut difficile, & fere nunquam faciunt.

(d) Vincent. Bellovacen. in Spec. Natura. L. 7. c. 13. De operat. auri in Alchim. ex Ariſto.

(e) Al. *propter excellentia puritatem, ſive nobilitatem*.

(f) In 4. loc. cit. ubi dicitur, quod *eſt cibus ſanus, quia ad ſanitatem facit*; *ſicut* videlicet dicit *Iſaac in Diætis*, nimirum Iſaac Benedictus Benimiram, Medicus Arabs, temporibus Averrois (de quo Dictionar. Morerii) adeoque addendus Indici, qui ad finem ejuſdem 4. Sentent. extat, illorum nomina complectens, quorum teſtimonia a D. Bonaventura citantur.

(g) In eod. 4. ibi: *Eſt cibus omnibus communis, magis conveniens, & uſitatus, maxime inter gentes rationabiliter viventes*. Et ita cap. 2. de Præparat. ad Miſſ.

(h) Similiter ibi.

(i) Pariter in eod. 4. ibi.

(k) De his ſæpe Doctor noſter Seraphicus.

(l) Vulg. ſine *cuncta*; ſed *cuncta* unus ex Codd. noſtris Bernardin. & alter Biblioth. Epiſcop. Trid. antiquæ Editiones, S. Gregorius &c.

(m) Al. *recondendi*.

(n) Sic ad ſenſum potius, quam ad verba S. Gregorii, compendii gratia; uti & alibi ad ſenſum Doctor noſter.

(o) Al. *cum umbra*.

(p) Al. *confeſſionis virga, quaſi cor &c.*

pulchrum, id est, locum in Regno Dei præparatum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo, id est, cætera multitudo Beatorum. Luc. tertio: Veniet fortior me, cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. (a)

Luc. 3. 17.

Dilatatio tertiæ rationis propter Corporis Christi expressam per eum similitudinem.

65. Tertio dat Corpus suum sub specie panis triticei propter Corporis sui expressam similitudinem. Triticum enim potest considerari tribus aliis modis, scilicet ut jacens in acervo, ut cadens in agro, ut in panis complemento. Penes primum modum signat Corpus Christi, ut in Virgine conceptum: penes secundum, ut in mundo pro nobis passum: penes tertium, ut in Cœlo glorificatum. In primo Mater Christi multum honoratur. In secundo peccator liberatur. In tertio Beatus delectatur. (b) De primo Cant. septimo: Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis. Venter corpus beatæ Virginis. Luc. undecimo: Beatus venter, qui te portavit. (c) Acervus tritici munda membra Christi, ut conservata in utero virginali. Lilia decor omnimodæ castitatis, quo ornantur membra & sensus beatæ Virginis. De secundo Joan. duodecimo: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Christus enim per mortem suam genus humanum a morte æterna liberavit. (d) Rom. quinto: Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam cum

Cant. 7. 2.

Luc. 11. 27. Venter B. V. M. acervus tritici vallatus liliis.

Jo. 12. 24. & seq.

Rom. 5. 8.

adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. .. Ex hoc quod dicit se Dominus granum frumenti, habet Ecclesia, quod sub nulla alia specie panis consecratur Corpus Domini. De tertio Zach. nono: Quid bonum ejus, aut quid pulchrum ejus, (e) nisi frumentum electorum? Quia panis pulcherrimus, dulcissimus, & nobilissimus (f) est Corpus Christi in gloria Beatorum. (g)

Zach. 9. 17.

Donum triplex Beatorum.

66. Hinc sciendum, quod Beati habebunt in eo triplex donum: omnium deliciarum præparationem: omnium desideriorum impletionem: omnium bonorum securam & æternam fruitionem (h). De primo Gen. quadragesimo nono: Aser pinguis panis ejus, & præbebit delicias Regibus. Psal. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Sap. sexto decimo: Paratum panem de Cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. Primæ Cor. secundo: Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. (i) De secundo Psal. Lauda, anima mea Dominum, qui dat escam esurientibus. Jerem. trigesimo primo: Inebriabo animam Sacerdotum pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur. Sap. sexto decimo: Substantiam tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas (k), & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur. (l) De tertio Luc. quarto decimo: Beatus, qui manducabit (m) panem in Regno Dei, sc.

Gen. 49. 20. Ps. 67. 11. Sap. 16. 21. 1. Cor. 2. 9. Ps. 145. 2. & 7. Jer. 31. 15. Sap. 16. 21. Luc. 14. 15.

(a) Ita jungit in eodem omnino sensu utrumque textum prædictum Job & Luc. sui semper similis S. Bonaventura Exposit. in Luc. ut vel hinc horum Sermonum auctorem intelligas.

(b) Solita similiter desinentium repetitio.

(c) Vel heic nectens utrumque præfatum textum Cant. & Luc. aliud præbet argumentum, ut tibi rursum persuadeas ipsissimum esse Auctorem, ac Auctorem Exposit. in Luc. ibi, nempe Bonaventuram dicentem: *Nota quod beatificat Virginis ventrem, & hoc quia portavit Dei Filium. . . . Unde in laudem Virginis dicitur: Venter tuus sicut acervus tritici &c. Quia Christus erat granum frumenti, secundum quod dicit Joannes. Et hoc tritico fuit venter ejus impletus &c.*

(d) Confer Comment. in Joan. ibi Vol. 1. hujus Supplem., & Exposit. in Lament. Jer. Proph. cap. 2. ubi ait: *Triticum Christus est: nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit &c.* Et ita secundum hunc textum Jo. 12. 24. & seq. & præcedentem Cant. 7. 2. S. Ambros. de Instit. Virg. c. 14.

(e) Vid. inter variantes Vol. 1. & 2.

(f) Repetitio superlativorum similis illi, quæ est supra in Paraph. Ascet. Orat. Dom. n. 9.

(g) Ibi, nec non in ejus Exposit. brevior., & cap. 7. de Præparat. ad Miss.

(h) Repetitio quoque alia similiter desinentium. Vid. infra in fine Ser. 24.

(i) Vid. rursum inter variantes Vol. 1. & 2.

(k) Vulg. *Substantia tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat*; sed ut supra idemmet S. Bonav. Exposit. in cap. 16. Sap., nec non Lyranus &c. Item duo nostri Codd. Bernard. ac tertius Biblioth. Episcop. Trident., antiqua Biblior. Edit. Bibliothecæ Griesen., & multi Codices alii. Vid. apud Brugen. Romanas Correctiones.

(l) Confer d. S. Bonav. Exposit. ibi.

(m) Al. *manducat*.

sc. propter omnium bonorum securam sine fine fruitionem. (a) Isa. sexag. secundo: Juravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis, & si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti. Quia qui congregant illud, comedent, & laudabunt Dominum, & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis. Hic comedunt mali cum bonis; ibi erunt mali sub æterno interdicto, & boni in securo & æterno convivio Christi. Psal. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem. Ad quas nos perducat &c.

Isa. 62. 8. & seq.

Ps. 15. 11.

SERMO XI.

De duobus mirabilibus in Consecratione Corporis Domini. Themata generale, & proprium.

67. *Venite, comedite &c.* (b) *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis.* Vel aliud simile de mirabilibus operibus Dei, vel signis suis. Tertium principaliter circa Sacramentum Corporis Domini notandum, sunt mirabilia Divinæ operationis, tanquam signa, sive mirabilia Divinæ virtutis. (c) Hæc mirabilia signa Divinæ virtutis consideranda sunt in tribus. Primo, in Dominici Corporis consecratione. Secundo, in ejusdem possessione. Tertio, in perceptione. Primo enim Corpus consecramus. Secundo possidemus. Tertio percipimus. Primo in Consecratione Corporis Domini consideranda sunt, & credenda tria mirabilia signa Divinæ operationis. Primum, quod ibi sub specie panis est verum Corpus Christi. Secundum, quod tota substantia panis mutatur in Corpus Christi. Tertium, quod mutatur in Corpus Christi tota substantia panis, ita tamen quod manent accidentia panis. (d) Primum est mirabile. Secundum mirabilius. Tertium mirabilissimum. (e) De duobus primis hic potest dici, de tertio in sequenti.

Prov. 9. 5.
Ps. 138. 14.

Divisio mirabilium signorum considerandorum in tribus.

Distinctio aliorum trium.

68. Primum mirabile signum in Consecratione Sacramenti Altaris est, quod ibi sub specie panis est verum Corpus Christi, quod de Virgine sumpsit. Et hoc probatur tribus modis: primo probatur testimonio fide dignorum: secundo testimonio signorum positivorum: tertio demonstratione miraculorum. (f) De primo Lex dicit Deut. decimo nono: In ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Audiantur ergo testes veraces idonei, & sufficientes (g). Augustinus: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. (h) Hoc est, Dei verbum a Christo institutum, profertur super panem, & mox fit sacrum secretum, scilicet Corpus Salvatoris sub specie panis. Item Augustinus: Hoc est quod dicimus, quod omnibus modis approbare contendimus: Sacrificium Ecclesiæ duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Jesu Christi carne & sanguine, Sacramento, & re Sacramenti, hoc est, Corpore Christi, sicut & Persona Christi constat, & conficitur ex Deo & homine &c. (i) Ambrosius: Panem istum, quem sumimus in mysterio, utique illum intelligo, qui manu Spiritus sancti formatus est in utero Virginis, & decoctus igne passionis in ara crucis. Panis enim Angelorum factus est cibus hominum. (k) Gregorius: Ma-

Dilatatio primi mirabilis, quod sub specie panis est verum Christi Corpus.

Probatio prima testimonio fide dignorum.

Deut. 19. 15.

Augustinus Tract. 80 in Jo. n. 3.

Augustinus relatus de consecr. Dist. 2. c. Hoc est, ex L. Sententiar. Prosperi.

Ambrosius de Sacr. & allegat. de Cons. Dist. 2. cap. Omnia quæ.

(a) Vid. ejusdem D. Bonav. Exposit. in d. c. 14. ubi in hanc rem disertissime loquitur.

(b) Al. heic *Thema proprium*.

(c) In Prol. supra num. 1.

(d) Non tamen credendum, veluti definitum, quod species in Eucharistia remanentes sint accidentia Peripatetica. Vid. inter cæteros P. Leonardum Vanroy Tract. de Augustiss. Euchar. Sacram. cap. 5. Q. 1. per tot.

(e) Gradatio apud D. Bonav. haud infrequens.

(f) Ecce rursum similiter desinentia Bonaventuriana.

(g) Horum testimonium longe locupletissimum ante D. Bonaventuram pro asserenda in Eucharistia Corporis & Sanguinis Dominici veritate adversus Berengarium similiter adhibuerunt Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis, Guitmundus ex Monacho Episcopus Aversanus, Algerus ex Scholastico Leodiensi Monachus Cluniacensis, Adelmanus ex Clerico Leodiensi Episcopus Brixiensis, Hildebertus primus Episcopus Cœnomanensis, postea Archiepiscopus Turonensis, de quibus noster Alfonsus de Castro Adver. Hæres. L. 6. pag. m. 404. & seq. Item Gratianus Monachus, & Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis.

(h) Apud S. Bonav. in 4. Dist. 3. Par. 1. in tex. Mag., nec non Dist. 8. Par. 2. Art. 1. Q. 1. in concl.

(i) Apud D. ipsum Bonav. in 4. Dist. 10. Part. 1. in tex. Mag. nec non in Exposit. tex. Dub. 3. Vid. quoque S. August. Enarratione 1. & 2. in Ps. 33. nec non in Ps. 98. &c.

(k) Apud eundem S. Bonav. cit. 4. Dist. 11. Par. 1. in tex. Mag. laudatque etiam ibi Art. 1. Q.

Gregor. in Hom. Pasch. De Consecr. Dist. 2. c. quid sit sanguis.

Magnum atque pavendum est mysterium, quia aliud videtur, aliud intelligitur. Figura panis videtur & vini, & faciente Domino, Corpus & Sanguis Christi efficitur & intelligitur. (a) Eusebius: Vere unica & perfecta Ecclesiæ hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori intellectu. Unde cœlestis confirmat auctoritas dicens: Accipite & comedite: hoc est Corpus meum. (b) Recedat ergo omne infidelitatis dubium, quoniam quidem qui auctor est muneris, ipse est testis veritatis.

Eusebius Emissenus sive Emesenus relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Quia Corpus.

Matth. 26. 26.

Probatio secunda ratione signorum positivorum.

69. Secundo probatur idem ratione signorum positivorum. Ratio autem eorum est rem ita esse, ut signum. Est autem tale duplex, scilicet Dei & hominis: hominis artificiale, sed Dei Sacramentale. Signum positivum hominis secundum impositionem nominis significat, & est duplex. Nam aliud non continet, quod significat, ut circulus vini. Aliud continet, quod signat, ut pastillum quod signat carnes, & continet carnes intus absconditas. Similiter signum positivum Dei, quod est in Sacramentis, secundum impositionem Dei signat, & est etiam duplex. Nam aliud non continet, quod significat, ut Sacramenta legalia, quæ non efficiunt, quod signant, sicut Agnus Paschalis, & similia. (c) Aliud vero continet, quod signat, ut Sacramenta Evangelica, sicut Eucharistia. Signat enim secundum impositionem Dei rem sacram, id est, Corpus Christi, & vere continet illud. Unde ait: Hoc est Corpus meum. Signum mansit foris, scilicet species panis; & intus erat Corpus Salvatoris. Ecclesiastici trigesimo sexto: Innova signa, & immuta mirabilia. Quasi dicat: Quia vetera signa non continebant gratiam, quam significabant, fac nova, quæ contineant, quod significant. Augustinus: Ideo dicuntur Sacramenta, quasi sacræ rei signa; quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur speciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet spiritualem. In specie enim panis & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, Carnem Christi & Sanguinem honoramus. De hoc supra in Sermone IX. circa medium Sermonis. (d)

Matth. 26. 26.

Eccli. 36. 6.

Augustinus relat. de Consecr. Dist. 2. c. Sacrificium ex L. 10. de Civit. Dei, & c. Nos autem ex Lib. Sententiar. Prosperi.

Probatio tertia demonstratione miraculorum.

70. Tertio probatur idem miraculorum demonstratione. (e) Exo. trigesimo quarto: Signa faciam, quæ nunquam sunt visa super terram, opus Domini terribile quod facturus sum. Paschasius: (f) Nemo qui sanctorum Vitas, & exempla legerit, ignorat, quod sæpe

Exo. 34. 10.

Paschasius Lib. de Corp. & Sang. Dom.

---

1. Q. 1. in Fundam. Vid. plura alia apud S. Ambros. de Sacram. L. 4. 5. & 6.

(a) In d. cap. *Quid sit sanguis* sic: *Quia aliud videtur, aliud intelligitur; sed cum mysterium sit, unum corpus & sanguis dicitur: figuram panis & vini habet faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere & bibere sanguinem.*

(b) In d. c. *Quia Corpus* sic: *Quia caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.*

(c) Ita supra Serm. 9. num. 57.

(d) Sic in Sermonibus S. Bonav. alias editis remittitur lector ad alios.

(e) De hujusmodi *Miraculis* Guitm. L. 3. de Sacram. Alt. „ Qui miracula non recipiunt, „ hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim „ miraculis quam maxime propagata est & „ adulta. Quid denique est aliud miracula „ cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, „ auferre? " Et ut loquitur noster Henric. Sedul. L. 3. Apolog. c. 18. *Sed facta sunt miracula, aut non facta. Si facta sunt, credendum est. Si non facta, maximum est miraculum, sine miraculis totum orbem terrarum credidisse.*

(f) Hic est ille, de quo hæc habet V. Cl. Natalis Alexander Hist. Eccl. Sæc. 9. Diss. 10. §. 2. „ *Paschasius Radbertus* Ecclesiæ Catholicæ „ Fidem exposuit, doctrinamque tradidit in Libro *De Corpore & Sanguine Domini*, in Commentariis Evangelii secundum *Matthæum*, & „ in Epistola ad *Frudegardum*; ut mirum sit „ *Henricum Boxornium*, & *Haspinianum*, eo temeritatis fuisse prolapsos, ut illum in Cal„ vinistarum partes traherent. " Sed mihi adhuc longe mirabilius quod Recentior quidam in Libello, cui titulus: *Riflessioni d' un Italiano sopra la Chiesa in generale &c.* scribere ausus fuerit „ Avanti che Ratrammo Monaco di Corbe„ ja avesse dato alla luce quell' Opera, con „ cui ha voluto mostrar di proposito, che nel „ Santissimo Sacramento dell' Eucaristia vi è „ presente il vero Corpo di Gesù Cristo, ed „ avanti che questa opinione fosse stata per „ novella, e per eretica impugnata dai famosi „ Scoto, e Pascasio Roberto contemporanei di „ Ratramno, questa controversia non aveva „ mai afflitta la Chiesa col partorirvi scandali „ e divisioni. " O præclarum Italum plane dignum typis *in Borgo Francone*. Siccine antiquissimum dogma de reali præsentia Christi Corporis & Sanguinis in Eucharistia *opinio* dicitur, confinguntur que adversarii *Paschasius* & *Ratramnus*, ambo de Eucharistia catholice sentientes, similisque circa illam effingitur *Paschasio Joannes Scotus Erigena*, qui Berengario cæterisque Sacramentariis prælusit, quive ut scandalorum & schismatum auctor meruit in multis Conciliis damnari? Quis ergo ex Italis usque adeo desipiat, ut hujus Itali Punicæ fidei credat summa confidentia asserenti, *Paschasium*, non secus ac *Scotum Erigenam*, impugnasse anti-

pe Corporis Christi & Sanguinis Sacramenta, aut propter dubios, aut certe propter ardentius amantes, visibili specie, in agni vel pueri formam (a), aut in carnis & sanguinis colorem sint mutata, ut quod latebat in mysterio, patesceret in miraculo. (b) Beato enim Basilio in die Paschæ Divina mysteria celebranti Hebræus (c) quidam se sicut Christianus populo immiscuit, officii volens explorare mysterium (d), qui vidit infantulum partiri (e) in manibus Basilii: & communicantibus omnibus, venit ipse, & data ei hostia vere caro est facta, & servans reliquias abiit in domum suam, & ostendit uxori suæ, narrans quæ propriis oculis viderat. Credens ergo ait: Vere horribile & admirabile est Christianorum Sacramentum. In crastino venit ad Basilium, & baptizatus est cum omni domo sua (f). Idem: (g) Quidam Presbyter erat, Plegus (b) nomine, religiosus valde, qui cum sanctam duceret vitam, cœpit piis precibus pulsare Deum, ut sibi monstraret naturam Corporis & Sanguinis Christi. Venit ergo dies, ut idem more solito Divina celebraret, & post

In Vit. S. Basilii sub Amphilochii Icon. Ep. nomine, interprete Urso S. R. E. Subdiacono apud Rosvveydum De Vitis Patrum L. 1. pag. 156. cap. 7. col. 1. & apud Bolland. interprete R. P. F. Francisco Combefis O. P. cap. 2. num. 33. in Act. Sanctor. Jun. die 14. pag. m. 943. & seq.

Miraculum aliud.

tiquissimum dogma catholicum *de præsentia veri Corporis Christi in Eucharistia*, a *Ratramno* traditum, ceu *opinionem novam & hæreticam*; tametsi *Paschasius* ipse in Epistola ad *Frudegardum*, illud ipsum disertissime dixerit *Sanctorum Fidem*, approbaveritque testimoniis *SS. Cypriani, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Cyrilli Alexandrini, & Leonis?* Quis vel mediocriter eruditus ignoret, S. *Odonem* Abbatem Cluniacensem, descriptis aliquot locis ex ejusdem *Paschasii* Libro *De Corpore & Sanguine Domini* in Lib. 2. Collationum Capp. 30. & 31. illud perhibuisse longe locupletissimum testimonium: *Hæc & alia multo plura Paschasius ex dictis Patrum ad reverentiam ipsius Mysterii commendandam; atque Majestatem ejus demonstrandam conscripsit: quæ si quis, licet sciolus, legerit, tanta, credo, discet, ut de hoc Mysterio parum se eatenus cognovisse putet?* Apage igitur ab Italia prædicta absurda, quæ si non rejecerit, probrum ac dedecus eidem inurunt. Sed præstat rursus Natalem Alexandrum loc. cit. prope finem audire „Tam luculenta, tam „ clara, tam constans est *Paschasii* de reali Corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento, & „ de Transubstantiatione doctrina, ut ejus pondere oppressi Lutherani & Calvinistæ ad varias artes confugerint, quibus se ab ejus auctoritate expedirent. Ex Lutheranis quippe „ *Hiobus Gastus* Hagenoensis *Paschasii* Librum „ de Corpore & Sanguine Domini vulgavit „ anno millesimo quingentesimo vigesimo octavo, integris Capitibus expunctis, aliisque subinde verbis ac sententiis subornatis ac intrusis, quo *Paschasium* errori suo patrocinari persuaderet. Sed impudentissimi falsarii flagitium detexit *Nicolaus Mameranus* Lucemburgensis, qui *Paschasii* Librum sanum & integrum excudi curavit anno millesimo quingentesimo quinquagesimo. “ Cæterum quod *Paschasius* contra receptam de Eucharistia fidem non adinvenerit novam (idem dixerim de *Ratramno*, qui non tradidit nova, sed nove, neque in substantia dogmatis a *Paschasio* dissensit) sed universalis Ecclesiæ fidem exposuerit propugnaveritque, vid. ibi Natal. §. 3. per tot. atque ejus etiam Diss. 13. de *Ratramno*. Item eruditissimum Antonii Arnaldi De perpetua Ecclesiæ Fide circa Eucharistiam Vol. 1. Lib. 8. doctissimamque P. Mabillonii Præfat. in 2. Par. Sæc. IV. Benedict.

(a) In 4. Dist. 10. Par. 1. Art. 2. Q. 2. in concl. *Alicui miraculose ostensum fuit in forma parvuli*.

(b) De Præparat. ad Miss. cap. 6. inter ejusdem S. Bonav. Opuscula verba quoque ibi relata sub Augustini allegatione sunt prædicti Paschasii de Corp. & Sang. Dom. cap. 9. ut adnotarunt in margine Romani Editores.

(c) Heic. not. 36. ita monet Rosvveidus „ Exemplum hoc, quo Christus forma pueri „ in Eucharistia monstratur, ex hac Vita citat „ D. Thomas Opusculo LVIII. cap. XI. “ sed hujus Opusculi auctorem esse non D. Thomam, sed D. Bonaventuram, nostræ adnotationes satis comprobare videntur.

(d) Ne fides hujus miraculi vacillet, animadvertendum cum Francisco Baertio ibi apud laudat. Bolland. not. *n*. quod, cum in Græcorum Ecclesiis Sacerdos sacrificans non videatur a populo; hinc consequens fit, aut ritum Divinæ Liturgiæ apud Coptos Christianos fuisse diversum: aut Christum apparuisse in Hostia nondum consecrata, non quia reapse tunc esset præsens; sed quia illa in memoriam passionis ejus sacra Lancea dividebatur in partes, mox in verum ejus Corpus per consecrationem convertendas. Docet autem idemmet S. Bonav. expendens illa verba in Evangeliis Matthæi, Marci, & Lucæ: *Benedixit; & fregit* „ Quod „ fractio illa non signat fractionem Corporis „ Christi ibi contenti, sed significat passionem „ quæ præteriit “ In 4. Dist. 12. Par. 1. Ar. 3. Q. 2. ad 1.

(e) Interprete Urso *membratim incidi*; & interprete Combefis. *Puerulum velut membratim incidi*, videlicet in signo, non in signato. In signo, inquam; quia *divisio est ibi vera, quantitas vera, soliditas vera: & sicut est ibi vera quantitas, ita & vera divisio*. In eod. 4. ibi in concius. Quo autem ad *passionem quæ præteriit*, facta est vera divisio animæ a corpore, sanguinis a carne. Vid. simile prædicto aliud miraculum in iisdem Vitis Patrum Lib. 5. Auct. Græc. Incer., Interp. Pelag. Diac. S. R. E., Libel. 18. n. 3. pag. 636.

(f) De hoc miraculo, uti etiam de alio, cit. Guitmundus Aversanus Episcopus Lib. 3. De Sacram. Alt.

(g) Scilicet *Paschasius*.

(b) Al. *Ægydius*; sed leg. *Plegus*, ut etiam notavit Rosvveydus.

& post Agnus Dei procumbens genibus: Creator, inquit, & Redemptor Omnipotens Deus, pande mihi exiguo in hoc mysterio naturam Corporis Christi, ut mihi liceat eum perspicere in forma pueri, quem olim sinus matris virgineus tulit vagientem. Et ecce Angelus eundem de coelo veniens affatur: Surge propere, si vis Christum videre. Adest praesens corporeo vestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. At Presbyter pavidus surgens vidit super aram puerum sedentem. Cui Angelus: Quia videre Christum tibi placuit, quem sub specie panis verbis sacrasti mysticis, nunc oculis inspice, & tracta manibus. Tunc coelesti lumine Sacerdos fretus, (quod mirum dictu est,) in ulnis trementibus puerum accepit, & pectus proprium pectori Christi adjunxit. Deinde profusus (*a*) in amplexus dat dulcia Deo oscula, & suis labiis pressit pia labia Christi. Quibus ita peractis restituit puerum in altari, & rursus humi prostratus deprecatur Dominum, ut dignaretur ipse verti in speciem primam. (*b*) Et surgens invenit Corpus Christi remeasse in priorem formam, & sic sub specie debita communicavit (*c*) eidem. (*d*)

Dilatatio secundi mirabilis, quod totius substantia panis mutatur in Corpus Christi in consecratione Sacramenti.

71. Secundum mirabile (*e*) in consecratione Sacramenti altaris est, quod totius substantia panis mutatur in Corpus Christi, quod sumpsit de Virgine: & hoc fit potestate verbi Dei, quod probatur tribus modis fieri posse: a potestate simili; a minori; a majori. (*f*) Primo a potestate simili, quia verbum Dei substantiam unam in aliam commutavit. Secundo a minori, quia res, quae minus possunt, substantiam unam in aliam commutant. Tertio a majori, quia verbum Dei multo fecit majora.

Probatio prima a simili.

72. Primo verbum Dei mutat substantiam panis in Corpus Christi, quod probatur a simili, eo quod quondam unam substantiam in aliam commutavit. Hinc legitur Jo. secundo, quod Dominus ad nuptias aquam in vinum commutavit. Sicut ergo potuit illud, potest & hoc. (*g*) De similibus enim simile est judicium. Ubi similis praecipit virtus, similis obedit effectus.

Jo. 2. 1. et seqq.

Probatio secunda a minori.

73. Secundo probatur a minori, eo quod res, quae minus possunt, quam verbum Dei, unam substantiam mutant in aliam. Unde sciendum, quod pro-

(*a*) Al. *perfusus*.

(*b*) Al. *pristinam*.

(*c*) Al. *communicandi*.

(*d*) Laud. Rosvveydus post supra relata, e vestigio ita not. supra cit. subjungit „ Similem „ habet visionem Paschasius Libro De Corpore „ & Sanguine Domini cap. XIV. quae oblata „ fuit Plego presbytero, cum Christum in for- „ ma pueri in altari vidit, & amplexus est: „ *Quatenus*, inquit Paschasius, *& veritas pate-* „ *sceret in ostenso, & Sacerdotis desiderium imple-* „ *retur ex miraculo, nostraque fides firmaretur ex* „ *relatu.* “ Vide aliud simile apud Bolland. 23. April. To. 3. pag. 144. duo alia apud Rodriguez Tract. 8. de Sac. Sacrific. Miss. cap. 13. Item de hujusmodi miraculosis in Eucharistia apparitionibus scribentes praeter cit. Guitm. de Sacr. Altar. L. 3. Tho. Boz. de Sign. Eccl. Lib. 14 cap. 7. Bellar. Lib. 3. de Sac. Euch. cap. 8. Alb. Kranz. Lib. 1. Metr. c. 9. Henric. Sedul. Lib. 3. Apologet. c. 18. Luc. Wadding. in Annal. Minor. ad an. 1251. num. 18. &c. Temperare heic mihi non possum, quin referam quod legere est in Octavis Sanctorum, qui celebrantur a Tertio Ordine S. P. N. Francisci, tanquam Patroni, die 25. Augusti in Festo S. Ludovici Regis Francorum Confess. Tert. Ord. Lect. 6. hisce verbis „ Summa fide ac pietate „ Christum in venerabili Sacramento praesentem „ colebat. In quo genere accidit, ut Sacerdo- „ te Parisiis celebrante, Christus ipse se se, „ pulcherrimi pueri specie, visibilem ac con- „ spicuum omnibus praeberet: ad quod mira- „ culum cum omnes concurrerent, ac plurimi „ Regem invitarent, ire recusavit, dicens: Id „ spectaculi a Deo pro infidelibus exhiberi; „ sibi certissimam esse fidem realis praesentiae „ Christi in Eucharistiae Sacramento. “ De hoc miraculo, atque responso vere digno Christianissimi Regis, Joannes Villanius Lib. 5. Histor. Florent. c. 55. qui floruit ineunte saeculo XIV. adeoque S. Ludovico suppar, & ex Villanio Spondanus ad an. 1257. num. 9. Simile miraculum patratum in territorio Albigensi, simileque responsum fide plenum a Simone Comite Monfortio datum, id referente eodem S. Ludovico, memoriae proditum est in ejusdem S. Ludovici Vita III. auctore Joanne Joinvillio Regis familiari Par. 1, cap. 2. num. 18. cui fastem, utpote testi longe locupletissimo, credendum est. Vid. Acta Sanctor. Augusti To. V. in Comment. Praev. §. 45. num. 824. nec non d. Vit. loc. cit. Vid. quoque Vanroy Tract. de Euch. cap. 5. q. 4.

(*e*) Al. *miraculum*.

(*f*) Al. sine sequentibus usque ad num. 72.

(*g*) S. Cyrill. Jerosolym. Catech. 4. „ Cum „ ipse dixerit: *Hoc est Corpus meum*, quis audebit deinceps ambigere? Et cum ipse tam „ asseveranter dixerit: *Hic est sanguis meus*, quis „ unquam dubitaverit, ut dicat non esse ejus „ sanguinem? Aquam olim in vinum convertit in Cana Galilaeae, & non erit dignus, „ cui credatur, quod vinum in Sanguinem transmutarit? “ Al. supra: *Sicut ergo potuit ibi, potest & hic*.

providentia Dei mutationes rerum tribus modis fieri voluit, praeter quas verbo Dei facit; arte, natura, gratia. Ars enim hominis unam substantiam mutat in aliam, ut patet in vitrifice (a), qui vilem cinerem in praeclarum & nobile mutat vitrum. (b) Ergo tanto magis virtus verbi Dei mutare potest panem in Corpus Christi ejus, & vinum in Sanguinem. Ecclesiastes octavo: Sermo illius, scilicet Dei, potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis? Eusebius: Invisibilis Sacerdos visibiles creaturas in substantiam Corporis & Sanguinis sui verbo suo secreta potestate commutat. (c) Item natura unam substantiam in aliam commutat, sicut in vite aqua mutatur in vinum, & opera apum succus florum per secreta naturae mutatur in favum. Similiter in nobis ipsis panis, quem manducamus quotidie, per naturam mutatur in carnem. Ergo multo magis virtus verbi Dei mutare potest panem in substantiam Corporis sui. Item gratia hominis mutat unam substantiam in aliam. Hinc Moyses per gratiam specialem mutavit virgam in serpentem, & aquam in sanguinem. Ergo multo magis virtus verbi Dei mutare potest panem in Corpus suum, & vinum in Sanguinem. Ambrosius: Virgam tenebat Moyses, & projecit eam; & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgae naturam revertitur. Vides ergo prophetica gratia mutatam esse naturam & serpentis & virgae, & majoris esse potentiae gratiam, quam naturam. Quod si tantum valuit benedictio humana, ut naturam converteret; quid dicemus de ipsa con-

Eccle. 8. 4.

Eusebius Emissenus sive Emesenus relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Quia Corpus assumptum.

Ambrosius de Sacram. relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Revera.

secratione Divina, ubi ipsa verba Salvatoris operantur? Si ergo quaeris, quomodo potest, quod panis est, Corpus Christi fieri? Respondeo, consecratione, quae fit Christi sermone.

74. Tertio probatur idem a majori, quia verbum Dei multo fecit majora, & facere potest, quam quod panem in Corpus Christi mutet. Unde: In principio erat Verbum &c., omnia per ipsum facta sunt &c. Ambrosius: De totius Mundi operibus legitur, quod ipse dixit, & facta sunt. Sermo ergo, qui potuit facere ex nihilo, quod non erat, non potest mutare ea quae sunt, in id quod non erant (d)? Non enim minus est creare novas, quam mutare rerum naturas. Et sic quod erat panis ante consecrationem, jam Corpus Christi factum est post consecrationem, quia sermo mutat creaturam. Cum itaque irrationalis creatura, & inanimata, sc. panis, mutatur in melius, sc. in Corpus Christi, virtute verbi Dei; mirum quod peccator homo nec multis verbis, nec beneficiis, nec comminatione, nec promissione converti potest de mala vita in bonam. Rogemus ergo Dominum. (e)

Tertia probatio a majori.

Jo. 1. 1. & seqq.

Ambrosius de Sacram. relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Revera.

SERMO XII.

De tertio mirabili, quod fit in consecratione Sacramenti Altaris. Thema generale, & proprium.

75. *Venite, comedite &c.* (f) *Mirabilia opera tua &c.* Tertium mirabile signum in consecratione Sacramenti Altaris est, quod mutatur in Corpus Christi tota substantia panis, sic tamen quod ma-

Prov. 9. 5.
Ps. 138. 14.
Dilatatio tertii mirabilis, quod mutatur in Corpus Christi tota substantia panis, ita ut maneant accidentia sine subjecto.

 nent

(a) Si Latinis aetatis aureae in usu fuit vox *aurifex* pro artifice laborandi auri; quidni multo postea licuerit usurpare vocem *vitrifex* pro artifice conficiendi vitri? Quod si etiam legeretur *in vitrifico*, prout legisse videtur Barbavara; adhuc nulla ipsi fuisset ratio hanc vocem carpendi in saeculo Scholastico, in quo quam plures voces minime Latinas, ne dicam barbaras, obtinuisse novimus. Adde in Apographo Vindobon. quod apud me est, nec legi *in vitrifico*, neque *in vitrifice*, sed *in artifice*.

(b) Confer Vol. 2. Comment. in Apocal. c. 21. num. 1606. not. *k*. Vid. quoque in Compend. Theol. Verit. L. 6. c. 14. ubi agitur *De mirabilibus, quae sunt in Eucharistia*, nec non de *triplici mutatione artificiali, naturali, supernaturali*. Porro d. Compendium tametsi non sit D. Bonaventurae, est tamen secundum Bonaventur.

(c) Ita apud D. Bonav. in 4. Dist. 10. Par. 2. in tex. Mag. ac ipsemet ibi Art. 1. Q. 3. ad opp. Sed apud nostrum Alfonsum de Castro adversus Haeres. Lib. 6. col. m. 411. ex eodem Euseb. sic „ Visibilis Sacerdos visibiles „ creaturas in substantiam sui Corporis & San„ guinis verbi sui secreta potestate convertit „ &c. "

(d) Ad sensum potius, quam ad verba. Vid. S. Ambrosium de Sacram. L. 4. cap. 4. & de initiandis cap. 9. nec non apud ipsummet S. Bonaventuram Dist. 10. Par. 2. in tex. Mag. & Art. 1. Q. 1. in Fundam.

(e) Ita in Vindobon. ac in certioribus D. Bonav. Sermonibus ad eorum finem: Et ecce nova ratio pro hisce Sermonibus eidem asserendis.

(f) Al. heic *Thema proprium*, antea nihil.

nent panis accidentia, id est, color, odor, sapor, & hujusmodi Christi Corpus circumstantia, & nostris sensibus objecta. (a) Quod enim in consecratione mutatur panis in Corpus Christi, jam probatum est. (b) Et quod manent humanis sensibus accidentia, patet. Talis mutatio est supernaturalis, & dicitur proprie conversio, sive transsubstantiatio, (c) quia similis ei per omnia non invenitur in natura. Quod tamen Divina virtute fieri possit in hoc Sacramento, triplici similitudine potest ostendi. Prima sumitur de gratia prophetali. Secunda de conversione spirituali. Tertia de mutatione naturali. (d)

Triplex similitudo transsubstantiationis,

Sumpta a gratia prophetali,

76. Prima similitudo, quod substantia panis possit mutari in Corpus Christi, ita quod accidentia maneant, sumitur de gratia prophetali. Hinc est quod quarti Regum quarto Eliseus misit sal in aquas amaras, & conversæ sunt in dulces. In qua conversione quatuor consideranda sunt, scilicet continens, & contentum, operans, & operatum. Continens est illa species, sive claritas exterior, contentum amaritudo interior, operans est gratia prophetalis, operatum dulcedo subsequens aquarum. Primum, scilicet continens, id est, species sive claritas exterior remanet. Secundum, scilicet contentum, id est, amaritudo interior transit, atque mutatur in quartum, scilicet operatum, id est, in dulcedinem, & hoc per tertium, scilicet operans, id est, per gratiam prophetalem. Sic est quodammodo in mutatione panis in Corpus Christi. Primum, scilicet continens, id est, species panis exterior manet. Secundum, scilicet contentum, id est, substantia panis interior mutatur in quartum, scilicet in Corpus Christi; & hoc per tertium, scilicet per operans, id est, per verbum Dei.

4. Reg. 4. 19. & seqq.

A conversione spirituali,

77. Secunda similitudo ejusdem sumitur de conversione spirituali (e) de qua primi Reg. decimo dicit Samuel ad Saul, qui significat peccatorem: Insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alium. In qua conversione sive mutatione quatuor, jam supradicta consideranda sunt; continens, & contentum, operans, & operatum. In statu enim peccati videtur homo exterior pulcher, & sanus; sed homo interior amaritudine peccati, & veneno plenus est, & ægrotus. Hic dum per spiritum Dei convertitur, specie corporis manente exterius, amaritudo & languor peccati interior, in dulcedinem & sanitatem gratiæ commutatur. Primum, scilicet species corporis exterior manet. Secundum, scilicet amaritudo peccati interior transit in quartum, scilicet in dulcedinem gratiæ, & hoc per tertium, scilicet per spiritum Dei. Et sic fit ut dictum est in consecratione Corporis Christi. Eugenius ad quendam conversum. (f) Quanta & quam celebranda beneficia vis Divinæ bonitatis operatur, & quod non tibi novum, & impossibile esse debeat, quod in Christi substantiam terrena convertuntur; te ipsum interroga, qui prætterita vilitate deposita, subito novam indutus es bonitatem. In exteriori nihil additum, totum est in interiori mutatum.

1. Reg. 10. 6.

Eugenius ad quendam conversum.

A mutatione naturali.

78. Tertia similitudo ejusdem sumitur de mutatione naturali. Videmus enim, quod ova ponuntur sub ave, ut sub gallina, vel sub columba, & per naturam mutantur in carnem, immo in aviculam vivam. In hac mutatione similiter illa quatuor, quæ jam dicta sunt, possunt inveniri. Ibi enim est continens, scilicet testa, quasi species ovi exterior, & contentum, scilicet vitellum, quasi substantia ovi interior, & operans, scilicet natura, & operatum, scilicet caro pulli. Primum, scilicet testa species exterior, manet; secundum, scilicet vitellum, sive substantia interior transit, & mutatur in quartum, scilicet in corpus pulli vivi, & hoc per tertium, scilicet operantem na-

(a) In 4. Dist. 11. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. & Dist. 12. Part. 1. Art. 1. Q. 3. in conclus.

(b) Supra num. 68. ac seqq.

(c) In eod. 4. Dist. 10. Par. 2. Art. 1. per tot.

(d) Similiter desinentia D. Bonaventuræ consueta.

(e) De hac in eod. 4. ibi Q. 1. ad opp. 1.

(f) Forte Eugenius Carthaginensis in Africa Episcopus, qui direxit Epistolas velut commonitorias fidei secundum Cod. Norimbergen. ad Chunericum 1. de quo Eugenio Gennadius L. de Viris illustribus cap. 97. nec non in Supplem. ad Lib. Bellarm. de Scriptor. Eccles. ad an. 490.

naturam. Et mira similitudo, quia diebus aliquibus integra exterius videtur; quasi adhuc sit ovum, quod non est ovum, sed vivi pulli integrum corpus testa velatum. Sicut ergo in hac re est columba per naturam; sic in Sacramento Altaris est Christus per Spiritum, scilicet Spiritus sancti omnipotentem virtutem. (a) Si ergo sub ave ponis unum, vel duo, vel plura ova, vertit ea ipsa natura interius in corpus pulli, sive carnem, testa manente exterius; quanto magis unam hostiam panis, vel plures, in Altari, manente specie panis exterius, Spiritus sanctus eas repente interius in Corpus Christi sua virtute convertit? Nota versus de Corpore Christi, de hoc quod dicunt de substantia panis; non quod sit materia Corporis Christi, sed quod panis convertitur in Corpus Christi: (b)

Versus de conversione panis in Corpus Christi.

Corpus de pane, Corpus de Virgine, primum (c)
Dico (d) conversum, sed materiale secundum. (e)

Moralis observatio.

79. Hic moraliter (f) notandum est, cum irrationalis creatura, scilicet panis per Verbum Dei, & Spiritum ejus in melius convertitur; quanta sit peccatoris duritia, qui multis verbis, & Spiritus sancti operationibus, ad conversionem non perducitur. Jer. quinto: Induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti. Et hæc induratio finalis est impœnitentia, cujus triplex causa assignari potest. Prima longa consuetudo peccandi. Secunda incredulitas de justitia Dei. Tertia seductio inimici. De primo Sapient. quarto decimo dicitur: Convalescente (g) iniqua consuetudine error tanquam lex custoditus est. Jerem. tertio decimo: Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene agere, cum malum didiceritis. (h) Glossa: Consuetudo peccandi quodammodo in naturam transit; (i) sed quod hominibus impossibile est, Deo est possibile, ut non Æthiops, vel pardus (longævi scilicet peccatores) suam naturam per se mutare videantur, sed Deus qui in illis operatur. Augustinus: Vocabas me Domine, & ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea propria voluntate. Velle enim meum tenebat inimicus, & inde catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido. Et dum servitur libidini, facta est consuetudo. Et dum non resistitur consuetudini, facta est necessitas &c. De secundo Soph. primo: Visitabo super viros defixos in fæcibus suis, qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet male. Glossa: Calumniantur Dei providentiam dicentes (k) quod nec bonis bona, nec malis mala reddat, vel reddere possit; sed omnia casu regantur. Psal. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, scilicet justus Judex qui vindicet (l) peccata. Unde sequitur: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis &c. (m) De tertio Osee quinto: Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum; quia spiritus fornicationum (n) in medio eorum, & Dominum non cognoverunt. Quasi diceret: Quia spiritus malignus obsidet (o) eos, & excæcat, ut Dominum non cognoscant, & promissionibus falsis seducit; ideo converti non possunt. Ecclesiastici vigesimo nono: Repromissio nequissima multos perdidit. Gen. trigesimo quarto: Egressa est autem Dina, ut videret mulieres regionis illius, quam cum vidisset Sichem princeps terræ, id est, diabolus, adamavit eam; & rapuit, dormivitque cum illa, vi opprimens virginem, & conglutinata est

Jer. 5. 3.
Sap. 14. 16.
Jer. 13. 23.
Glossa ordinar.
Augustinus Confess. L. 8. c. 5. n. 10.
Soph. 1. 12.
Glossa interlin.
Ps. 13. 1.
Ibi.
Ose. 5. 4.
Eccli 29. 22.
Gen. 34. 1. & seqq.

(a) Al. *Sicut ergo in hac re columba per naturam, sic in Sacramento Altaris Spiritus S. per suam omnipotentem virtutem.*
(b) Aliam lectionem nos adhibuimus in Prodromo col. 675. & ea locum dedit animadversioni; quæ inibi legitur.
(c) Al. *de Virgine natum.*
(d) Al. *Primum.*
(e) Ita notare, similesque versus interferere, passim apud D. Bonav. legere est.
(f) Interferere quoque moralia frequens apud ipsum.
(g) Al. *invalescente.*
(h) Sic Exposit. in Sap. ibi D. ipse Bonaventura.
(i) Ibi idem: *Consuetudo altera natura est; sicut enim ea quæ sunt a natura, difficile vel nunquam exui possunt, sic nec ea, quæ sunt a consuetudine. Unde: Si mutare potest Æthiops &c.*
(k) Al. *Tollunt Domini providentiam putantes &c.*
(l) Al. *judicat.*
(m) Al. *in iniquitatibus suis.*
(n) Al. *fornicationis.*
(o) Al. *obsedit.*

est anima ejus cum ea, tristemque blanditiis delinivit; quia diabolus mundi prospera, peccata levia, longam vitam falso promittit. Tertii Reg. vigesimo secundo dicit Michæas: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus &c. Egressus est autem spiritus, & ait: Ego decipiam Achab. Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum, id est, eorum qui dicebant Regi: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prospere, & tradet Dominus inimicos tuos in manus tuas, & in hoc est deceptus. Ingressus enim prælium, quidam percussit eum casu sagitta inter pulmonem & stomachum, & graviter vulneratus, mortuus est vespere (a) &c.

3. Reg. 22. 17. & seqq.

Ibi 12.

Ibi 34. & seq.

SERMO XIII.

De tribus mirabilibus, quæ fiunt in Corporis Christi possessione.

80. *Venite, comedite &c. Mirabilia opera tua &c.* Hic dicendum est de tribus mirabilibus, quæ fiunt in (b) virtute, & perfectione consecrationis, & attenduntur in ejusdem possessione (c), & post consecrationem adhuc nobiscum habemus. Primum mirabile est, quod tam magna res continetur sub tam parva specie panis. Secundum, quod unum & idem Corpus est in pluribus locis. Tertium, quod licet sit in pluribus locis, tamen per partes non est divisum (d), sed manet in se conjunctum. (e) Primum mirabile signum, quod in possessione (f) Dominici Corporis tam magna res, scilicet Corpus Domini continetur sub tam parva specie panis, cujus assignatur triplex ratio. Prima ratio est demonstratio magnitudinis sapientiæ artificis tantæ rei. Secunda, æqualitas potentiæ Christi cum potentia Dei. Tertia, sufficiens causa ad finem Sacramenti.

Prov. 9. 5. Ps. 138. 14.

Divisio in tria alia mirabilia.

Distinctio triplicis rationis.

81. Prima ratio est demonstratio magnitudinis sapientiæ artificis tantæ rei, scilicet Spiritus sancti. Videmus enim quod artifices, quanto sunt in arte sculpendi peritiores, tanto sculpunt imagines subtiliores. Unde si artificibus ostenditur materia gemmæ, vel metalli valde parva, & rogetur in ea fieri imago subtilissima, minus subtilis artifex respondebit, quod eam facere non possit, quam tamen maxime subtilis in arte facile facit. Sic ad demonstrandam sapientiam suam Spiritus sanctus sub minima specie Sacramenti facile esse facit totum Corpus Christi. Hinc Sap. septimo Spiritus sanctus dicitur esse subtilis. Non enim potes ei tam subtilem partem panis proponere in altari, quin sciat, & possit eam in verum Corpus Christi convertere, ut dicit Damascenus. Et Luc. primo: Quomodo fiet hoc, ait Virgo, quoniam virum non cognosco? Respondit Angelus: Spiritus sanctus superveniet in te &c., id est, (g) ipse faciet hæc, quæ super naturam sunt, & super intellectum. (h)

Dilatatio primæ rationis Sapientiæ artificis.

Sap. 7. 22.

Damascenus L. 4. de Fide Orthodo. c. 13. Edit. Lequien. Luc. 1. 34. & seq.

82. Secunda ratio ad idem est similitudo potentiæ Christi cum potentia Dei. Quicquid enim potest Filius Dei per naturam, hoc potest Filius Hominis propter personæ unitatem: Matth. ult. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Ambrosius super illud: Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur: Non ideo erit magnus, quod ante partum Virginis magnus non fuerit; sed quia potentiam, quam Dei Filius ante tempora naturaliter habuit, hic erat (i) ex tempore accepturus, ut una sit persona homo & Deus. (k) Quia sicut in unam personam, ita in unam potentiam conveniunt Dei filius & Hominis. Sed Dei Filius Verbum Patris illam habuit potentiam, quod minima parte Corporis, (l) opere Spiritus sancti

Dilatatio secundæ rationis potentiæ Christi.

Matth. 28. 18.

Ambrosius relat. in Glossa ordinar. in c. 1. Luc. ad dicta verba nunc v. 32. & ejus expositio Bedæ super Luc. ibi Hom. 23.

(a) Al. *vesperi*.
(b) Al. fine *in*.
(c) Vindobon. *positione*.
(d) Confer cum Compend. Verit. Theol. L. 6. cap. 14.
(e) Recte heic Auctor sumit *conjunctum* pro *indiviso*; quidquid dicat ejus morosus censor Barbavara.
(f) Al. plura in præced. & seqq. desunt.
(g) Al. *& tu quæris quomodo panis fiat Corpus Christi? Et ego dico tibi: Spiritus sanctus superveniet, &* &c.
(h) Al. *intelligentiam*. Vid. in 4. Dist. 10. Par. 2. Art. 2. Q. 1. in concl.
(i) Al. *erit*.
(k) Ita apud D. ipsum Bona. 3. Dist. 14. in text. Mag. Al. fine postremis verbis. Verba autem S. Ambrosii Exposit. in Luc. L. 2. n. 11. ad prædictum textum sunt „ Magnus Joannes, „ sed hujus magnitudo habet principium, habet finem: Dominus autem Jesus idem est „ finis atque principium, idem primus & novissimus. Nihil ante primum, nihil ultra novissimum.
(l) In 3. Dist. 3. Par. 2. Ar. 3. Q. 2. ad. 1. *parvitate quantitatis molis; sed cum membrorum distin-*

cti de Virgine (a) separata se vestivit, & illi se inclusit, secundum illud: Verbum Caro factum est. Ergo similem potestatem dedit Homini Christo, scilicet ut possit facere Corpus suum esse sub minima panis specie. Ps. Dominus in Sion magnus &c. Sion interpretatur specula, speculatio, (b) sive speculum, (c) ut dicit Augustinus, & Papias. (d) Et dubium non est, quod magna imago tam expresse, & tam integre apparet in parvo speculo, sicut in magno. Magnus ergo Dominus in Sion, id est, in Speculo, esse dicitur; quia verum Corpus Christi tam integraliter esse sub parva specie panis, sicut sub magna recte creditur.

Jo. 1. 14.

Ps. 98. 2.

Augustinus Enarrat. in d. Psal. Papias Lib. de ling. Lat. vocabul.

83. Tertia ratio ad idem est sufficiens causa ad finem Sacramenti. Finis Sacramenti est animam fidelem spiritualiter cibare, & contra malum, & ad bonum confortare. Causa hujus efficiens Corpus Christi, quod idem (e) potest tam plene esse sub specie panis parva, sicut sub magna; quia sub utraque æqualiter unitum est Deo (f), ex quo fluit omnis virtus in Sacramento. Quantumcunque enim parva sit species illa panis, ibi est totum Corpus Christi per conversionem, sanguis per connexionem, Anima per conjunctionem, & Divinitas integra per unionem. Unde certum est, quod habet plenam rationem cibandi spiritualiter, & confortandi animam. Exo. sextodecimo: Nec qui plus collegerat, habuit amplius; nec qui minus paraverat, reperit minus (g). Hilarius: Ubi pars est Corporis (id est, minima pars Sacramenti) ibi est & totum Corpus (h) scilicet Christi. Eadem ratio est in Corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit. De quo dicitur: Qui plus collegerat non habuit amplius, neque qui minus paraverat, habuit minus. Non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda; (i) sed virtus spiritualis. Unde qui multum vel magnum panem consecrat, non habet amplius, quam verum Corpus Christi; & qui parvum, non habet minus, quam integrum Corpus Christi ad salutem suam.

Dilatatio tertiæ rationis, quæ est sufficiens causa ad finem Sacramenti.

Exo. 16. 18.

Hilarius Papa relat. de Conse rat. Dist. 2. c. Ubi pars.

84. Secundum mirabile signum est, quod unum & idem Corpus est in pluribus locis, in pluribus hostiis, in pluribus portionibus. Et hoc probatur tribus modis. Primo, per veracem prophetiam. Secundo per manifestam rationem. Tertio per visibilem similitudinem. Primo per prophetiam, quod Corpus Domini est in pluribus locis. Mal. primo ad Judæos: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, (k) & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Ecce plurima exprimit loca, & unam oblationem mundam fidelium dicit. Exo. vigesimo: In omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi. Memoria nominis Domini est Sacrificium Altaris, scilicet Corpus Christi, quod fieri jussit in commemorationem ejus, hoc fit in multis locis, & in hoc venit unus Dominus ad benedicendum nobis.

Tres aliæ rationes, quod Corpus Christi sit in pluribus locis &c.

Dilatatio primi modi ex veraci prophetia.

Malach. 1. 10. & seq.

Exo. 20. 24.

85. Secundo probatur idem per manifestam rationem, quæ est, quod Filius hominis participat potentiam Filii Dei, propter Personæ unitatem. Ambrosius. Una est persona Dei & hominis. Et ideo sicut in unam personam, ita in unam potentiam conveniunt Filius Dei & hominis. (l) Unde sicut Dei Filius est essentialiter in omnibus rebus: ita dedit Filio hominis, ut Corpus ejus Sacramentaliter possit esse in pluribus locis. Augustinus: Intelligendum est Corpus Christi in uno loco esse, id est, in cœlo, ubi ascendit ad dex-

Dilatatio secundi modi ex manifesta ratione.

Ambrosius supra cit. sive Beda.

Augustinus similiter relatus de Consecrat. Dist. 2. c. Prima quidem, ex ejus Exposit. in Ps. 54 Item Tract. 50. in Joan. n. 13.

distinctione, quia ibi virtus Divina operabatur mirabiliter cit. loc. in concl.

(a) Al. *de virtute*.

(b) Sic & alibi.

(c) Ita & in Interpretat. Hebraicor. Nom. secundum Alphabeti ord. ad fin. Biblior. Griefeo. Unde in Lex. Lat. Par. Edit. verbo *Specula* sic lego: *Locus editus, & eminens, unde aliquid eminus videri, & prospici potest. Varro L. 5. de L. L. Speculum quod in eo specimus* (a verbo *specio* antiquo, quo etiam Ennius usus est) *imaginem.*

(d) Vel alibi sæpe a D. Bona. laudatus.

(e) Al. *& id.*

(f) Sic 4. Dist. 10. Par. 1. Art. 1. Q. 1. ad 2.

(g) Al. *Qui minus collegerat, non reperit minus de manna, quam qui plus collegerat.*

(h) Ita in 4. ibi Q. 5. in Fundament. ab init.

(i) Al. *Non enim æstimanda est quantitas in hoc visibilis.*

(k) Al. tantum *ait Dominus.*

(l) Paulo supra num. 82.

dexteram Patris scilicet visibiliter in forma humana; veritas tamen ejus, id est, Divinitas ubique diffusa est: (a) Veritas etiam ejus, id est, verum Corpus, in omni Altari est sacramentaliter, ubi celebratur. Innocentius III. Disposuit cœlestis altitudo consilii, ut sicut tres Personæ sunt in unitate essentiæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ in unitate Personæ, scilicet Divinitas Christi, Corpus, & Anima. Cum ergo Christus secundum Divinam naturam tribus modis existeret in rebus, scilicet in omnibus per essentiam, in solis justis per gratiam, in homine assumpto per unionem; voluit ut idem ipse secundum humanam naturam etiam tribus modis existeret in rebus, scilicet in Cœlo localiter, in Verbo personaliter, in Altari sacramentaliter. (b) Unde sicut secundum Divinitatem essentialiter est in omnibus rebus, ita secundum Humanitatem sacramentaliter totus est in pluribus locis.

Innocentius III. De myster. Miss.

86. Tertio probatur idem per visibilem similitudinem, quæ cunctis in speculo declaratur. Nam si faciei tuæ plura proponas specula, in omnibus æqualiter & integraliter una apparebit. Et si unum speculum in plura frusta etiam parva confringas, perfecte (c) tua facies in pluribus erit, & in singulis (d) Et licet speculum multipliciter frangatur (e) in plura, facies tua tamen manet in omnibus una, nec mutatur. Sic est revera in Sacramento Christi, (f) qui speculum dicitur, & imago. Sap. septimo: Speculum est sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius. (g) Si ergo speculum, id est, forma panis in partes plures dividatur, in singulis erit imago (h) unita Deo, id est, verum Corpus Christi. Hieronimus: Singuli fidelium accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulas minuitur, sed integrum præbet se in singulis. (i)

Dilatatio tertii modi ex visibili similitudine.

Sap. 7. 26.

Hieronymus rectius. De Consecrat. Dist. 2. c. singuli, ex Ser. Dom. V. post Epiph.

87. Tertium mirabile est, quod Corpus Domini licet sit in pluribus locis, vel hostiis, aut portionibus, tamen per partes non est divisum, sed manet in se integrum, & conjunctum. Primæ Corinthior. primo: Divisus est Christus? Quasi diceret: Divisus non est; quia licet in cœlo sit localiter, in corde justi spiritualiter, in multis locis sacramentaliter, tamen manet in se conjunctus (k). Et est hujus rei mirabilis ratio, ineffabilis unio Dei & Hominis, Carnis & Verbi. Unde sicut Verbum Dei ubique est, & totum replet cœlum, & mundum, manens indivisum; sic dedit Corpori, quod assumpsit, (l) & sibi in unitate personæ univit, in multis locis esse posse, & in se conjunctum (m) manere. Gregorius: Sicut Divinitas Verbi Dei una est, quæ totum implet multis locis mundum, ita licet multis locis & innumerabilibus diebus idem consecretur Corpus: non sunt tamen multa Corpora Christi, sed unum Corpus cum illo, quod sumpsit de utero Virginis, (n) & dedit Apostolis suis. Divinitas enim Verbi, quod ubique est, replet illud & conjungit, & facit, ut sicut ipsa una est, ita & unum Corpus sit in veritate. Unde sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter Corpus Christi integerrime sument. (o) Augustinus: Quando manducatur Christus, partes de illo non facimus, & quod in Sacramento fit sic, norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam, & per partes manducatur, & manet totus integer in se ipso: per partes manducatur in Sacramento; manet integer totus in cœlo, manet totus in corde tuo inte-

Tertii mirabilis, quod indivisum Corpus Domini, sit in pluribus locis, hostiis, & portionibus, ejusque dilatatio. 1. Cor. 1. 13.

Gregorius rectius. De consecrat. Dist. 2. c. Quid sit singulis, in Hom. Paschali.

Augustinus rectius. De Consecrat. Dist. 2. c. Invitas Dominus, ex quodam Serm. de verbis Evangelii.

(a) Confer apud ipsummet D. Bona. in 4. Dist. 10. Par. 1. in tex. Mag. nec non ibi Ar. 1. Q. 2. ad opp. 1. ab init.
(b) Ibi Q. 3. in concl. Q. 4. ad 3. & Q. 5. in concl.
(c) Al. *perfecta*.
(d) Al. tantum *facies in singulis erit*.
(e) Al. *infringatur* sine *multipliciter*.
(f) Pariter ipsemet S. Bona. in 4. ibi Q. 5. in concl. Vid. quoque inter eidem adscripta in Compend. Theol. Verit. L. 6. c. 12.
(g) Exposit. in cap. 7. Sap. ibi. Ed. tantum *qui speculum dicitur & imago bonitatis illius* sine allegatione.
(h) Al. absque *imago*.
(i) Sic apud S. Bona. 4. Dist. 12. Par. 1. in tex. Mag.
(k) Ita supra num. 80.
(l) Al. sine sequentibus usque ad *de utero Virginis* &c.
(m) *Conjunctum* perinde heic sonat ac *indivisum*, de quo paulo ante. Confer Breviloq. Par. 6. cap. 9.
(n) Al. *assumpsit de Virgine*.
(o) Confer apud eundem S. Bona. 4. Dist. 11. Par. 1. in tex. Mag.

integer. (a) Totus enim erat apud Patrem, quando venit in Virginem, implevit illam, non recessit ab illo. Venit in carnem, ut eum homines manducarent, & manet integer apud Patrem, ut Angelos pasceret. Rogandus est ergo Dominus, (b) licet simus corporaliter ab invicem divisi, ut simus semper spiritualiter in caritate conjuncti, & dignetur nos pascere (c) in præsenti suo Sacramento, & plena cum Angelis fruitione (d) in futuro. Amen.

SERMO XIV.

De tribus mirabilibus in perceptione Corporis Domini.

Prov. 9. 5. Ps. 138. 14.

Divisio in tria ultima mirabilia.

Primum mirabile, quod Corpus Domini, dum manducatur, non minuitur.

88. *Venite, comedite. Mirabilia opera tua* &c. Hic est dicendum de tribus ultimis considerandis in perceptione Corporis Christi. Primum mirabile est, quod Corpus Domini, dum manducatur, non minuitur. (e) Secundum, quod si non manducatur, quodammodo minuitur. Tertium, quod cum manducatur, augetur vel augmentatur. Primum est contra Hæreticos (f), qui dicunt: Si Corpus Domini omni monte majus esset, jam diu Clerici illud consumpsissent. Hujus ergo tam miræ rei, scilicet inconsumptibilitatis Corporis Christi in manducatione triplex est ratio.

Distinctio triplicis rationis.

Prima ratio est quotidiana potestas consecrandi. Secunda incorruptibilitas sui. Tertia infinita causa pascendi.

Dilatatio primæ rationis, quæ est quotidiana potestas consecrandi.

89. Prima ratio quod Corpus Christi non minuitur, cum manducatur, est quotidiana potestas consecrandi. Nam quia omnibus diebus, & omnibus fidelium locis, & sub tot hostiis, quot sufficiunt fidelibus, verum & unicum Corpus Christi ex præcepto ejus consecrare possumus; idcirco, dum illud manducamus, consumere vel minuere non valemus. Sicut enim in nobis causa salutis æternæ semper manet affectus illud manducandi, sic & potestas & effectus consecrandi. Et cum jam consecratum illud manducamus, nequaquam illud minuimus; quia quod semper in se veraciter integrum perseverat, ne sacramentaliter possit in Ecclesia deficere, semper consecrando in forma panis, quasi Sacramentum nutriendo & renovando conservamus. Quod pulchre figuratum est in panibus propositionis. (g) Exo. vigesimo quinto: Pones super mensam (h) panes propositionis in conspectu meo semper. Et quomodo dicitur Levit. vigesimo quarto: Accipies panes duodecim, super mensam purissimam coram Domino statues, ut sit panis (i) in monumentum oblationis Domini, per singula Sabbata mutabuntur fœdere sempiterno. Similiter de igne dicitur Levit. sexto: Ignis in altari meo (k) semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies. Ignis iste nunquam deficiet in Altari. (l) Sed mensa illa Judæorum cum panibus, & ignis cum altari defecit. Quid ergo? Mentitus est Deus? Absit; sed umbra defecit in Synagoga, veritas manet, nec deficit in Ecclesia. Sacerdos enim noster semper Sacramentum Altaris consecrando nutrit, & Corpus Christi, quod in illo semper idem est, nunquam manducatione fidelium deficit.

Exo. 25. 30.

Levit. 24. 5. & seqq.

Levit. 6. 12.

Dilatatio secundæ rationis, quæ est incorruptibilitas Corporis Christi.

Ps. 15. 10.

90. Secunda ratio est incorruptibilitas vera Corporis hujus. Surrexit enim glorificatum, (m) immortale, & immutabile, & impassibile posse corrumpi. Ps. Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Unde cum illud manduca-

ca-

(a) Confer rursum apud ipsummet ibi Dist. 12. Par. 1. in tex. Mag.

(b) Pariter S. Bonaventura ut supra notavi ad fin. Ser. 11. plures Sermones suos claudit cum *Rogemus ergo Dominum* &c.

(c) Al. *digne nos pascat.*

(d) Al. *sui visione.*

(e) Al. *& hoc est contra hæreticos* &c. cæteris omissis, quæ heic interjecta habentur.

(f) Sectarios puto Berengarii, vel posteaquam ejurata hæresi, pœnitens ipse obiit. Nam teste Willelmo Malmesburiensi L. 3. de Gestis Regum Anglor. *Quamvis ipse sententiam correxerit, omnes tamen, quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Adeo pessimum est alios exemplo, vel verbo a bono infirmare: quia fortassis peccatum te gravabit alienum, cum deletum fuerit tuum.*

(g) Quia, ut ait Exposit. in Psalter. Ps. 40. „ Panis est Christus, scilicet panis vivus. Unde hoc: Hic est panis vivus, qui de cœlo „ descendit. Hic panis in utero Virginis formatus, in ara crucis coctus, ad mensam altaris „ sumendus.

(h) Al. *Pone super mensam meam*; sed ut supra secundum Vulg. etiam Exposit. in cap. 6. S. Luc.

(i) Al. *ut sint panes.*

(k) Vid. Variantes hujus Supplem. Vol. 1. & 2. nec non Cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(l) Confer cit. cap. 6. ibi.

(m) Al. *Corporis hujus quod surrexerit glorificatum.*

camus, non sicut alius cibus corrumpitur, nec mutatur in Corpus nostrum, sed influit nobis sine corruptione sui, spirituale nutrimentum. Hoc figuratur tertii Reg. decimo septimo, ubi pugillus farinæ non defecit in domo viduæ per multos dies, cibans familiam totam juxta verbum Eliæ. Augustinus: Qui manducat me, dicit Dominus, vivit propter me. (a) Quando enim manducatur hic panis, vita manducatur, nec occiditur ut manducetur, sed mortuos vivificat. Quando manducatur, reficit, sed non deficit. Manducatur Christus, vivit manducatus, quia surrexit occisus. (b) Hinc etiam lapidi pretioso jaspidis (c) comparatur, de quo virtus exit, ut phantasmata fugandi, vel inflationes sedandi, vel alia, (d) sine diminutione sui. Deut. trigesimo secundo dicitur: Constituit eum, ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Petra autem erat Christus primæ Cor. decimo: Sicut ergo gemma virtutem suam effundens non minuitur; sic Corpus Christi Domini nos pascendo non minoratur.

3. Reg. 17.12. & seqq. — *Augustinus refert. in suprad. c. Invitat.* — *Jo. 6. 58.* — *Deut. 32. 13.* — *1. Cor. 10. 4.*

91. Tertia ratio ad idem est infinita causa pascendi: Quotquot enim ad eum accedere possunt, in eo pastum sufficientem (e) inveniunt. Hinc Dominus fons vivus, & lux vera vere dicitur. De primo Gen. secundo: Fons ascendebat e terra, id est, Christus, dicit Glossa; irrigans universam superficiem terræ, id est, inspirans cordi utilia & honesta. Jerem. secundo. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. De secundo Jo. primo: Erat lux vera &c. Sicut ergo fons terram irrigat, & sine diminutione sui herbas innumeras & arbores nutrit; sic Christus Ecclesiam pascit. Item sicut sol non deficit toti mundo lumen suum communicando; sic nec Christus totam Ecclesiam pascendo. Item exemplum (f) in candela, de qua millesies tantus ignis sumi potest, quantus est in ea, nec propter hoc minuitur lumen ejus. Igitur multo magis Dominus nos se ipso pascit, nec tamen deficit. Ps. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Tu autem idem ipse es &c.

Dilatatio tertiæ rationis, quæ est infinita causa pascendi. — *Gen. 2. 6.* — *Glossa interlin.* — *Jer. 2. 13.* — *Jo. 1. 9.* — *Ps. 144. 15.* — *Ps. 101. 28.*

92. Secundum mirabile signum in perceptione Corporis Domini est, quod si non manducatur, quodammodo minuitur. Ad intelligentiam tam miræ rei sciendum, quod duo sunt Corpora mystica in hoc mundo, scilicet Corpus mysticum Christi, & Corpus mysticum Diaboli, sive Antichristi, ad quorum alterum pertinent omnes homines mundi. (g) Corpus mysticum Christi est sancta Ecclesia, tanquam ipsius munda & fidelis Sponsa, cujus ipse caput est, & singulæ personæ fidelium sine culpa criminali (h) sunt ipsius membra, & omnes, qui Corpus ejus digne sumunt, ipsius membra fiunt, primæ Cor. duodecimo: Vos estis Corpus Christi, & membra de membro. Sicut enim Corpus unum est, & multa habet membra: sic & Christus. Item primæ Cor. decimo: Unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Corpus Diaboli est universitas iniquorum, tanquam illius meretrix, & adultera, (i) cujus ipse caput est, & singulæ personæ malorum ejus membra. Job quadragesimo primo: Corpus illius quasi scuta fusilia, compacta (k) squamis se prementibus. Gregorius: Corpus Diaboli sunt omnes iniqui, qui quia per obstinationem duri sunt, sed (l) per vitam fragiles, scutis fusilibus comparantur.

Secundum mirabile, quod si non manducatur, quodammodo minuitur, & ejus dilatatio. — *1. Cor. 12. 27.* — *1. Cor. 10. 17.* — *Job 41. 6.* — *Gregorius Moral. L. 33. c. 28. n. 49.*

93. Sciendum quod sicut Christus per se, & per suos semper studet membra Diaboli præcidere, & suis membris incorporare, secundum illud Actuum decimo: Surge Petre, occide, & manduca; sic Diabolus per se, & per suos, conatur membra Christi tollere, & membris suæ meretricis vilibus unire. Primæ Petri quinto: Sobrii estote, & vigi-

Act. 10. 13. — *1. Petr. 5. 8.*

(a) Vulg. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.*
(b) Apud ipsum D. Bona. in 4. Dist. 12. Par. 1. in textu Mag.
(c) Al. sine *jaspidis*.
(d) Vid. Comment. Apocal. cap. 21. num. 1603. not. c. Vol. 2. hujus Supplem.
(e) Al. *sufficienter*.
(f) Hoc modo loquendi per *exemplum* utitur quoque alibi.
(g) Pariter cit. Comment. in Apocal. cap. 13. num. 915.
(h) Sic alibi etiam.
(i) Al. *nutrix adultera*.
(k) Al. *compactum*.
(l) Al. *&*.

vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Deut. trigesimo primo: Populus iste consurgens fornicabitur post Deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi (a) derelinquet me. Primæ Cor. sexto: Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. Quasi diceret: Absit ut faciam tantum nefas, quod tamen heu! multi faciunt. Augustinus: Non possunt simul esse membra Christi, & membra meretricis. Nec isti dicendi sunt manducare Corpus Christi, scilicet (b) qui sunt membra meretricis. Ecce quod mali, non manducant Corpus Christi, scilicet spiritualiter, etsi sacramentaliter manducant. (c) Sed non manducando spiritualiter Corpus Christi, & male vivendo, tollunt membra Christi, & faciunt ea membra Diaboli; & sic diminuunt, quantum in se est, Corpus Christi. Quod enim Diabolo in animabus accrescit, Christo decrescit; & sic Corpus Christi mysticum diminuitur.

Deut. 31. 16.

1. Cor. 6. 15.

Augustinus ser. 349. c. 2. n. 3.

Tertium mirabile, quod dum manducatur a fidelibus, tunc augmentatur, & ejus duplex probatio.

94. Tertium mirabile signum in perceptione Dominici Corporis est, quod dum manducatur a fidelibus, tunc augmentatur. Hoc probatur dupliciter, scilicet, ratione, & similitudine. Primo probatur ea ratione, quod dum manducatur Corpus Domini, non ipsum, ut alius cibus, in manducantem convertitur, sed e converso vere manducans in illud spiritualiter convertitur, & mutatur. (d) Nam manducantem se Dominus sui Corporis mystici membrum facit, & sibi eum incorporans

cum suo Corpore, quod de Virgine sumpsit, quodammodo unum efficit. (e) Primæ Cor. decimo: Unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Item duodecimo: Vos estis Corpus Christi, & membra de membro. Augustinus: Commendavit Christus in hoc Sacramento Corpus & Sanguinem suum, qui (f) & fecit nos ipsos; nam & nos ipsius Corpus facti sumus. Caro enim nostra carni ejus unita & incorporata unum cum illo efficitur. Osee ultimo: Convertentur sedentes in umbra ejus, vivent tritico. Quasi diceret: Fideles vivent tritico, id est, Dominici Corporis Sacramento; quod Sacramentum dicitur umbra Christi, (g) quia dat se ibi, non in sua luce, sed in velamine. Sic comedentes convertuntur (h); quia in Corpus Christi mutabuntur. Et sic patet, dum multi Fidelium comedunt Corpus Christi, & in illud ipsi mutantur, & membra ejus efficiuntur, quod Corpus Christi, dum manducatur, augmentatur. Secundo probatur idem similitudine humanæ scientiæ. Nam quanto magis homo scientiam suam aliis distribuit, tanto plus crescit. Dicitur Matth. vigesimo quinto: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. Boetius: Scientia est nobilis animi possessio, quæ avarum dedignatur possessorem (i). Nisi enim publicetur (k), cito elabitur, & distributa suscipit incrementum. (l) Similiter Divina Sapientia incarnata, multis in cibum donata, sapientes facit, & in se quodammodo convertit, & sic dum comeditur, non minuitur, sed augmentatur: Ecclesiasti-

1. Cor. 10. 17.

Ibi 12. 27.

Augustinus relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Commendavit.

Osee 14. 8.

Matth. 25. 22.

Boetius de consolat. Philosoph. L. 2. Prosa 5.

(a) Al. &.

(b) Al. sine sequentibus usque ad proximum *scilicet spiritualiter*.

(c) Sic S. Bona. 4. Dist. 9. Art. 1. Q. 1. in concl. Vid. ibi quoque in tex. Mag.

(d) Ita etiam de Præparat. ad Missam cap. 7. nec non in 4. ibi Q. 2. ad 3. Vid. S. Aug. L. 7. Confess. c. 10.

(e) Unde in eod. 4. ibi ad opp. 1. secundum eundem S. August. de verb. Dom. Ser. 11. inquit: *Nullus spiritualiter manducat, nisi qui est membrum Christi, & manet in Christo*.

(f) Al. *quod*.

(g) Non sicut *umbram habet lex futurorum bonorum*, ad Hebr. 10. 1.; sed sicut umbram habet præsens corpus opacum.

(h) Al. *in velamine, quod iis comedentes convertentur*.

(i) Ibi Boetius scientiam veræ Philosophiæ probe edoctus, ut probet divitias & alia temporalia non esse veri nominis bona magnopere appetenda, inquit: *Avaritia semper odiosos, claros largitas facit*. Et de vera scientia, sive sapientia inquit ipsemet S. Bona. Exposit. in Cap. 15. Sap. " Omnis scientia de genere bonorum est, " scilicet quantum ad ipsum habitum, cum sit " a Deo: Omnis sapientia a Domino Deo est. " Eccli 1. 1. Et ut idem tradit Bona. Itinerar. ment. in Deum cap. 6. *Bonum dicitur diffusivum sui: summum bonum summe diffusivum est sui*. Unde colligit Exposit. in cap. 8. S. Luc. *quod nullus potest pervenire ad plenitudinem sapientiæ, nisi habeat promptitudinem doctrinæ communicandæ* &c.

(k) Scilicet *voce tota, quæ tota pariter multorum replet auditum*, ibi Boet.

(l) Secus ac divitiæ, de quibus ait d. Boet. inibi, quod *comminutæ in alios transire non possunt*. Ad sensum ergo Boetii heic est, quod divitiæ dispersæ minuantur, scientia vero dispersa augmentatur. Al. supra *elabitur* sine *cito*.

Eccli 1. 8 & seqq. Ita Rabanus. ci primo: Creator omnipotens (a) creavit Sapientiam in Spiritu sancto (b) scilicet incarnari fecit, at secundum datum suum præbet illam diligentibus se; & in hoc Sapientia Dei crescit, dum multos in Sapientia crescere facit. Eph. quarto: Crescamus in illo per omnia, qui est Caput nostrum (c) Christus, ex quo totum Corpus compactum, scilicet per fidem, & connexum per omnem juncturam subministrationis, id est, per caritatem, in mensuram uniuscujusque membri, augmentum Corporis facit in ædificationem sui in caritate &c. Eph. 4. 15. & seq.

SERMO XV.

De qualitate nostræ præparationis ad Sacramentum. Themata in Sermone. (d)

Prov. 9. 5. 1. Cor. 11. 28. 95. *Venite, comedite* &c. Thema proprium (e) primæ Cor. undecimo. *Probet autem se ipsum homo* &c. id est præparet, se examinet, purget. (f) Item aliud: Præparate corda vestra Domino primi Reg. septimo. Quartum principaliter circa Sacramentum notandum est qualitas nostræ præparationis. (g) Nam valde justum est, ut ad tam dignum & venerandum cibum, scilicet ad ipsum Dominum omnium, non incurate, & indevote, sed aliquo competenti modo accedamus (h) Exo. decimo nono: Sacerdotes qui accedunt ad Dominum sanctificentur, ne percutiat eos. Similiter & alii. Præparatio nostra potest in tribus considerari. Primo in dignitate (i) suscipiendi Corporis. Secundo in hostia panis. Tertio in figura Agni Paschalis. De duobus primis hic potest dici: de tertio in sequenti. 1. Reg. 7. 3. Exo. 19. 22. Divisio præparationis, quæ in tribus considerari potest.

De primo præparationis modo ob dignitatem Corporis sacri. 96. Primus modus nostræ præparationis ad hoc Sacramentum consideratur in dignitate Corporis sacri. Nam quia mundissimum est, & Deo vivo plenum, & unitum, necesse est illud suscipienti per tria præparari, scilicet per fidei plenitudinem, per munditiæ magnitudinem, per mentis devotionem. Primum præparativum est fidei plenitudo. Hebr. decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei. Cum vero corde, id est, cum vero intellectu sine errore. In plenitudine fidei, id est, in plena fide credentes quæ non videmus, scilicet sub specie panis esse totum Corpus Christi, verum Deum, & verum Hominem. Propter hujus fidei magnum meritum dicitur primæ Petri primo: Quem, scilicet Christum, cum non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata (k). Distinctio præparationis per tria. Prima præparatio per fidei plenitudinem, & ejus dilatatio. Hebr. 10. 22. 1. Pet. 1. 8.

97. Secundum præparativum est munditiæ magnitudo, quia congruum est, ut vas sit mundum, suscepturum Corpus mundissimum. Exo. sexto decimo: Sume vas unum, & mitte ibi man. Vas unum, quasi singulariter & excellenter mundum. Hinc Hebr. nono dicit Apostolus: Vas illud esse urnam auream. Decet enim cor quasi aurum esse purissimum per magnam munditiam, quod capere debet cœlestem panem. Alexander Papa. Nihil in sacrificiis majus esse potest quam Corpus & Sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia offerenda est, & pura mente sumenda. Hugo: Pura conscientia est, quæ non habet de præterito justam accusationem, nec de præsenti injustam delectationem; (l) sed de futuro justam voluntatem. Matth. vigesimo septimo: Joseph petiit a Pilato Corpus Jesu. Et accepto Corpore involvit illud in sindone munda. Glossa: Sindone munda Je- Secunda præparatio per munditiæ magnitudinem, & ejus dilatatio. Exo. 16. 33. Hebr. 9. 4. Alexander Papa relat. de Consecrat. Dist. 2. c. Nihil. Hugo Vict. L. 3. de Anima. Matth. 27. 58. & seq. Glossa ordinar.

(a) Al. *omnium*.
(b) Al. tantum *spiritu*, absque *in*, & *sancto*.
(c) Vulg. sine *nostrum*; sed *nostrum* Cod. Biblioth. Episc. Trid. alius noster antiquior Bernardin. &c.
(d) Al. sine *Themata in Sermone*.
(e) Al. *Thema speciale*.
(f) Confer de Præparat. ad Miss. cap. 4. nec non de Purit. Conscient. cap. 9.
(g) Supra in Prol. n. 1.
(h) Sive ut loquitur in 4. Dist. 12. Par. 2. Ar. 2. Q. 2. in Concl. *salva debita præparatione, quæ in paucissimis est ut semper.*
(i) Al. fine sequentibus usque num. 96. *in dignitate Corporis Christi*.
(k) Al. *Credentes in Christum quem non videtis, exultabitis justitia inenarrabili.*
(l) Pariter inter Supposititia S. Bernardi in Tract. de interio. Domo, seu de Conscient. ædifican. cap. 9. num. 16. ubi sic: *Munda est bene sibi conscientia, cum nec de præterito juste accusatur, nec de præsenti delectatur*. Porro, uti observat Cl. Mabillonius „ Hic Tractatus inter „ Opera Hugonis a S. Victore recensetur, & „ inter quatuor Libros de anima numeratur „ ordine tertius. Videtur tamen cujusdam Mo„ nachi, Regulam S. Benedicti profitentis &c." Item pro prædicta sententia laudatur Isidorus L. 2. Soliloq. apud Tho. Hibernic. in Floribus verbo *Conscientia*.

Jesum involvit, qui pura eum mente
suscipit. (a) Hinc etiam mos Ecclesiæ
habet, ut Sacrificium (b) Altaris non
serico, non panno tincto celebretur;
sed puro linteo. (c) In tribus vero, quæ
perducunt Corporale lineum ad candorem,
intelliguntur tria, quæ faciunt ad
nostram mundificationem. (d) Primo
enim lavatur. Secundo torquetur. Tertio
exsiccatur. Sic ad suscipiendum Dominum,
qui bene mundus (e) vult fieri,
primo debet per aquam lacrymarum
lavari. Secundo per opera pœnitentiæ
torqueri. Tertio per fervorem
amoris Dei a carnalium desideriorum
humore siccari. (f) De primo Hebr.
Hebr. 10. 22. decimo: Accedamus aspersi corda a
conscientia mala, & abluti corpus aqua
munda, id est, mundati lacrymis a
peccatis cordis & operis. Et non solum
a peccatis puri, sed etiam sancti (g).
Exo. 30. 19. Exo. trigesimo: Lavabunt in ea Aaron
& filii ejus manus & pedes, id est,
opera & cogitationes aqua compunctionis
Ibi 20. & seq. & confessionis, quando accessuri sunt
ad Altare, ne forte moriantur. Jer.
Jer. 4. 14. quarto: Lava a malitia cor tuum Jerusalem,
ut salva fias. Usquequo morabuntur
in te cogitationes noxiæ? Psal.
Lavabo per singulas noctes, id est, Ps. 6. 7.
pro singulis peccatis lectum meum, id
est, conscientiam meam. De secundo
Exo. vigesimo sexto: Cortinas Taber- Exo. 26. 1.
naculi, id est, animæ ornatus, facies
de bysso retorta, id est, de operibus
pœnitentiæ, jejuniis, orationibus, afflictionibus,
& hujusmodi. Primæ ad Cor. 1. Cor. 9. 27.
nono: Castigo corpus meum &c. Ecclesiastici
trigesimo tertio: Servo male- Eccli 33. 28.
volo, id est, corpori, tortura, & compedes:
mitte illum in operationem, ne
vacet. Ps. Multæ tribulationes justo- Ps. 33. 20.
rum. De tertio. Psal. (h) Aruit tan- Ps. 21. 16.
quam testa virtus mea, quasi diceret:
Divini amoris igne purgatus sum ab
omni pravo humore. Psal. In sole po- Ps. 18. 6.
suit tabernaculum suum, scilicet ad siccandum
per amorem Divinum, ut fiat
valde mundum & pulchrum. Cant.
quarto: Tota pulchra es amica mea, & Cant. 4. 7.
macula non est in te; quia scilicet bene
lota, torta, & exsiccata. Num. undecimo: Num. 11. 18.
Sanctificamini, cras comedetis
carnes.

98. Tertium præparativum est orationis Tertia præparatio per ora-
devotio. Ps. Petierunt, & venit tionis devotionem, & ejus
coturnix, & pane cœli saturavit eos. dilatatio. Ps. 104. 40.
(i) Job. tertio: Antequam comedam, sus- Job 3. 24.

(a) Tam præcedentium, quam Sequentium textuum ita multiplicatorum sensus mysticus, D. Bonaventuræ familiaris est.

(b) Al. *sacramentum*.

(c) Et quia mos olim quoque fuit, quod *omnes mulieres nitida exhiberent linteamina, ubi corpus Christi acciperent*, de quo ritu Conc. Antissiodoren. an. 578. Can. 39. & Can. 42. sicque ad significandum, fore exhibendum *corpus castum & cor mundum, ut cum bona conscientia Christi Sacramenta susciperent*; hinc Auctor Ser. 229. al. de Temp. 252. To. 5. Par. 2. Oper. S. August. num. 5. deducit „ Rogo vos, Fra„ tres, nunquid est aliquis, qui in arca sordi„ bus plena velit mittere vestem suam? Et si „ in arca sordibus plena vestis non mittitur „ pretiosa; qua fronte in anima peccatorum „ sordibus inquinata Christi Eucharistia suscipi„ tur? “ Sed & de lotis manibus, atque nitidis, & mundis vestibus, quas sumere solebant ad Eucharisticam Mensam accessuri pro designanda animæ corporisque mundirie, quæ ad eandem exigitur, Jo. Bona Card. piissimus Rer. Liturgicar. L. 2. cap. 1. num. 5. ac 17. num. 3. Vid. Chrysost. Hom. 61. ad Antioch. pop. Hom. 52. in Matth. nec non Orat. de S. Philogonio; item Anastasium Synaitam Orat. de sacra Synaxi &c.

(d) Vox Bonaventuriano stilo conformis. Vid. supra Tract. de Vit. myst. cap. 44. n. 154.

(e) Al. *Si quis ad suscipiendum Dominum bene mundus &c.*

(f) Vid. circa prædicta Exposit. Remigii Antissiodorensis De celebratione Missæ To. 6. Bibl. M. g. Veterum Patrum col. 446. Edit. Parisien. 1644.

(g) Chrysost. Hom. 17. in Ep. ad Hebr. „ Vox illa (aic) in nostras aures incurrens, „ alios quidem repellit, & ejicit, alios autem „ introducit, & sistit. Nam quando dicit „ SANCTA SANCTIS, hoc dicit: Si „ quis non est sanctus, non accedat. Non so„ lum inquit a peccato purus, sed etiam san„ ctus. Sanctum enim non facit solum libera„ tio a peccatis; sed etiam præsentia spiritus, „ & bonorum operum abundantia. Non so„ lum, inquit, volo vos a cœno esse liberatos; „ sed albos esse & speciosos. “

(h) Al. sine hoc textu, ejusque interpretatione.

(i) His d. Psalmi verbis eo sensu utens Auctor noster, videtur putasse bis missas coturnices, ac secunda vice populum punitum propter petitionem carnium; hicque ubi sola beneficia commemorantur, de prima tantum petitione sermonem esse: quemadmodum & opinati sunt postea Abulensis, Genebrardus, & Bellarminus. Et hanc opinionem non negat probabilem Lorinus, tametsi contrariam censeat probabiliorem, ut quæ Titelmano quoque nostro placere videatur. Vid. S. Bona. Exposit. in Cap. 16. Sap. ubi & præfatus textus affertur, & per *manna*, quod vocatur *panis de cœlo, & Angelorum esca*, dicitur *congrue significari Christus sub Sacramento altaris*.

piro. Hinc Maria Magdalena, & aliæ devotæ portabant aromata, dum quærerent Corpus Domini, Luc. vigesimo tertio. Sic nobis accessuris ad Corpus Domini prælibanda est orationis devotio, ut quod forte minus parati sumus per jejunium & confessionem, suppleat spiritualium aromatum, id est, orationum oblatio. Secundi Par. trigesimo: Magna pars populi, quæ sanctificata non fuerat, comedit (a) phase; & oravit pro eis Ezechias dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum, (b) & non imputabit eis, quod minus sanctificati sunt. Augustinus: Quamvis quis peccato mordeatur veniali, peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, communicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de Domini miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. (c)

Luc. 23. 56.

Paral. 30. 18. & seq.

Augustinus ex. lat. De Consecrat. Dist. 2. c. Quotidie.

De secundo præparationis modo ob hostiam panis.

99. Secundus modus nostræ præparationis consideratur in hostia panis. Sicut enim grana frumenti arte humana gradatim proficiunt ad panis complementum; sic anima peccatrix gratia Dei proficit ad bonum statum, in quo licentius (d) suscipit Corpus Dominicum. Grana, ex quibus fit hostia, signant statum peccatoris propter tria. Sunt enim dura, & surfure aperta, & ab invicem distincta; sic peccator durus est in corde, qui non vult converti ad dulcem Deum de sua iniquitate. Jer. quinto: Induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti (e). Item opertus est peccator quasi surfure, peccati deformitate. Jer. secundo: Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas? Item peccator divisus est a proximo suo caritatis privatione. Osee decimo: Divisum est cor eorum, nunc interierunt. Sed grana ad statum, in quo sunt in hostia, per hunc modum sunt deducta. Primo contrita est eorum durities, per molam, & in minimas partes redacta. Secundo a surfure sunt mundata. Tertio commixta est farina ad invicem per aquam, & per ignem decocta, & in panem solidata. Sic peccator, qui dignus erit sumere Corpus Domini, debet se per tria, quæ in his signantur, præparare; per cordis contritionem, per oris confessionem, per proximi dilectionem. De primo Isa. quadragesimo septimo: Tolle molam, & mole farinam. Quasi diceret: Fac in te molam spiritualem de duobus molaribus, considerando misericordiam Dei & justitiam ad molendam (f) cordis tui duritiam; misericordiam, quasi superiorem lapidem, qui nunc operatur, & circuit, sed post hanc vitam operari cessabit. Psal. Misericordia tua magna est super me. Item considerando justitiam, quasi inferiorem lapidem, qui nunc jacet, & quiescit, sed post hanc vitam elevatur, operatur, & circuit. Ezech. septimo: (g) Judicabo te juxta vias tuas, & ponam contra te abominationes tuas, & non parcet oculus meus & non miserebor. Matth. vigesimo primo: Super quem ceciderit lapis iste, conteret eum. Rom. undecimo: Vide bonitatem & severitatem Dei. Job vigesimo tertio: Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me. Deus, cui proprium est misereri semper & parcere. Omnipotens, quem oportet juste judicare. Ps. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De secundo Amos nono dicitur: Ecce ego mundabo, & concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro, unde sicut (h) surfures separantur a nucleo, impurum a puro; sic per confessionem mundatur anima a vili peccato. Ps. Confessio & pulchritudo in conspectu ejus &c. Primi Mach. quarto: Dixit Judas & Fratres ejus, id est, confitentes (i): Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta, & renovare (k). Ecclesiastici secundo: Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas: Glossa: Felix anima, quæ quotidie mundat cor suum, ut suscipiat habitatorem Deum, cujus possessor nullo eget bono; quia omnium bonorum auctorem in se habet. De tertio Gen. decimo octavo:

Jer. 5. 3.

Jer. 2. 36.

Ose. 10. 2.

Isa. 47. 2.

Ps. 85. 13.

Ezech. 7. 3. & seq.

Matth. 21. 44.

Rom. 11. 22.

Job 23. 16.

Orat. 1. ad fin. sept. Psal. Panit. cum Litan.

Ps. 50. 19.

Amos 9. 9.

Ps. 95. 6.

1. Mach. 4. 36.

Eccli 2. 20.

Glossa ordin.

(a) Al. comederat.
(b) Al. eum.
(c) Vid. apud ipsum L. 4. Dist. 12. Par. 2. in tex. Mag.
(d) Al. licenter.
(e) Al. converti.
(f) Al. emolliendam.
(g) Al. mendose Osee 8.
(h) Al. ubi scilicet.
(i) Exposit. in cap. 6. S. Luc. & alibi.
(k) Al. nunc mundare Sacramenta nostra.

Gen. 18. 6. & seq.

octavo. Tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes, ut sic vitulum optimum cum illis comederet. Qui enim vitulum, id est, Corpus Christi, sumere vult, prius debet de tribus satis similæ panem igne coquendo solidare, id est, ad tres hominum differentias scilicet superiores, æquales, inferiores, veram dilectionem servare. Primæ Cor, decimo: Unus panis, unum Corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Augustinus: Qui accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed contra se. Matth. vigesimo secundo: Intravit Rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali (a), id est, caritate, (b) & ait ministris: Ligatis &c. Item ejusdem quinto: Si offers munus tuum &c. Glossa: Si fratrem læsisti, reconciliare ei; etiamsi adversarius fuerit, esto benevolus, ut fiat amicus, & tunc offeres munus tuum, ut sit Deo gratum. Propter prædicta in pane notanda dicitur Exo. tertio decimo: Azyma comedetis, id est, panem sine fermento, & erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos; quia scilicet signatur in eo, ut dictum est, cordis contritio, oris confessio, proximi dilectio (c), quibus debemus nos præparare, ut digne possimus ad Corpus Christi accedere &c.

1. Cor. 10. 17. — *Augustinus ex Ser. de infantib. relat. de Consec. Dist. 2. c. Quia passus.* — *Matth. 22. 11. & 12.* — *Ibi 5. 23.* — *Glossa ordinar.* — *Exo. 13. 7. & 9.*

SERMO XVI.

De præparatione ex figura Agni Paschalis. Themata. (d)

Prov. 9. 5. — *1. Cor. 11. 28.* — *Num. 11. 18.* — *Jo. 1. 29.* — *Exo. 12. 5. & seqq.*

100. *Venite, comedite* &c. Item: *Probet autem se ipsum homo.* Thema speciale: *Sanctificamini, cras comedetis carnes*, Numeror. undecimo. Thema proprium. *Ecce Agnus Dei* &c. Jo. primo. Hic dicendum est, qualiter ex figura Agni Paschalis consideretur nostræ præparationis modus, de qua Exo. duodecimo legimus. Hæc figura in tres partes est dividenda. Prima pars est ipse agnus edendus. Secunda fercula cum quibus est edendus. Tertia personarum edentium habitus. In prima discimus præparari per fidei integritatem. In secunda per animi virtuositatem, In tertia per vitæ honestatem. (e) Prima pars hujus est ipse agnus, qui secundum legem manducabatur, & in hoc tria considerantur. Primo, quando comedendus erat, (f) quia in nocte. (g) Secundo, quia non crudus, nec coctus aqua, sed assus igni. Tertio, quid in eo comedebatur, quia caput cum pedibus & intestinis. Et in hoc fidei integritas de Corpore Domini signabatur.

Divisio figuræ agni paschalis in tres partes. — *Distinctio.*

101. In primo, scilicet quod in nocte comeditur, cum res plene non videtur, credendum signatur, (h) quod Corpus Christi in præsenti nobis dari debet non manifestum, sed in Sacramento velatum, Tob. duodecimo: Sacramentum Regis abscondere bonum est. Tertii Reg. octavo: Dominus dixit, ut habitaret in nebula. In secundo, scilicet quod non comeditur ex eo crudum quid, signatur, quod non debemus credere Christum hominem esse purum. Item quod non comeditur aqua coctum, significat, quod non debemus credere, Christum secundum communem hominum consuetudinem esse conceptum, aut natum. Item quod comedendus erat tantum assus igni, signat, (i) quod Christi incarnatio, & ejus Corporis consecratio, credenda est celebrari per potentiam Spiritus sancti. In tertio, scilicet quod caput agni cum pedibus & intestinis vorari præcipitur, significatur esse credendum, quod in hoc Sacramento totus Christus cum Divinitate, & Corpore, & Anima, continetur, & sumitur.

Dilatatio. — *Tob. 12. 7.* — *3. Reg. 8. 12.*

102. Secunda pars hujus figuræ sunt fercula tria, cum quibus solebant Agnum manducare; scilicet lactucæ agrestes, panes azymi, & sanguis agni. Dicitur Exo. duodecimo: Edent carnes, scilicet agni, (k) & azymos panes cum lactucis agrestibus. Et sument de sanguine,

Distinctio trium ferculorum agni comedendi. — *Exo. 12. 8. 7.*

(a) Al. *unum non habentem vestem nuptialem.*
(b) Al. *caritatem*. Confer Comment. in Joan. cap. 5. num. 367. Vol. 1.
(c) Exposit. in Cap. 11. S. Luc.
(d) Al. *De præparatione nostra in tertio, scilicet agno paschali.*
(e) Similiter definentia Bonaventuriana, ac ac etiam Bonaventuriana vox *virtuositas.*
(f) Al. *est.*
(g) Al. fine sequentibus usque ad num. 101.
(h) Al. *Primo, quando comedendus est, quia in nocte, cum res plene non videtur, in quo credendum significatur &c.*
(i) Al. *quod comederunt eum tanquam assum igni, significat:*
(k) Al. *Edetis carnes agni.*

guine agni, & (a) ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum. Primum ferculum, scilicet lactucæ agrestes, significant dolorem de peccatis. Secundum, scilicet panes azymi, intentionem puram in (b) operibus bonis. Tertium, scilicet sanguis agni memoriam, & imitationem Dominicæ passionis, quibus præparari debet anima fidelis. De primo Gregorius: Lactucæ agrestes sunt valde amaræ, carnes vero agni cum his edendæ sunt; quia dum Corpus Christi accipimus, compungi pro peccatis debemus, ut amaritudo pœnitentiæ abstergat amorem perversæ vitæ. (c) Isa. trigesimo octavo: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. De secundo primæ Corinth. quinto: Epulemur non in fermento veteri, id est, in corruptione peccati superbiæ, quæ fit in Deum; neque in fermento malitiæ, quæ fit in proximum; & nequitiæ, quæ fit in seipsum: sed in azymis sinceritatis & veritatis, id est, in sinceritate amoris, (d) & veritate bonorum operum, ut scilicet studeamus esse in novitate vitæ sine omni fraude. De fermento veteri, Gregorius: Panes sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet. De fermento malitiæ, idem: Panes sine fermento manducat, qui opera misericordiæ sine peccati admixtione exhibet, ne perverse rapiat, quod quasi recte dispensat. Unde per Amos quarto increpando dicitur: Sacrificate de fermentato laudem. De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. De fermento nequitiæ Exo. duodecimo: Qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel. Fermentatum comedere est in peccati corruptione delectari, quod committitur in se. Psal. trigesimo quinto: Dixit injustus ut delinquat in semetipso. De tertio ferculo supradicto Gregorius: Sanguis agni, id est, Christi, super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore mentis (e) hauritur, & ad imitationem intenta mente cogitatur. Nam qui sic Redemptoris sanguinem accipit, ut imitari passionem necdum velit, in uno tantum poste sanguinem ponit. Item in superliminaribus sanguis ponendus est agni, quia non tantum in memoria, sed in manifesto portari debet crux passionis Christi. Gal. ult. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Unde etiam: Stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto.

Dilatatio. Gregorius super illud Exod. 12. 8. L. 2. in Ev. Hom. 22. n. 8. Isa. 38. 15. 1. Cor. 5. 8. Gregor. ibi. Ibi. Amos 4. 4. Exo. 12. 19. Ps. 35. 2. Gregorius ibi num. 7. Gal. 6. 14. & 17.

103. Tertia pars hujus figuræ est habitus, sive tria insignia illorum, qui manducaverunt agnum, scilicet cingulus (f) renum, calceamenta pedum, baculus manuum. Exo. duodecimo: Sic comedetis illum, scilicet agnum: (g) Renes vestros accingetis, calceamenta in pedibus habebitis, tenentes baculos in manibus. Primum designat carnis & mentis continentiam: secundum exemplorum Patrum custodiam: tertium vitiorum nostrorum correctionem: quæ exiguntur ad communicantium præparationem. (h)

Distinctio trium insignium eorum, qui agnum manducabant. Exo. 12. 11.

104. Primum præparativum est carnis & mentis continentia in cingulo renum signata. Gregorius: In renibus accipitur delectatio. Unde Psalmista: Ure renes meos. Qui ergo Pascha comedit, renes accingat; quia qui Corpus Domini accipit, voluptatem domat, luxuriam refrænat. Hæc præparatio continentiæ attendenda est quantum ad tria genera hominum, scilicet ad conjugatos; & de incontinentia pœnitentes; & spirituales. Primi ante Communionem Sacramentalem continentiam servare debent aliqualem: (i) sed secundi longiorem: tertii continuam. De primo genere dicitur ad David primi Reg. vigesimo primo: Si pueri mundi sunt, maxime a mulieribus? manducent scilicet panem sanctum. Respondit David: Si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudius tertius. Dedit ergo eis (k) Sacerdos panem sanctificatum. Exo. decimo nono: Descendit

Dilatatio primi præparativi, quod est continentia carnis & mentis. Gregorius ibi n. 9. Ps. 25. 2. 1. Reg. 21. 4. Ibi 5. & 6. Exo. 19. 11. & 15.

(a) Ita S. Gregor. Vulg. *ejus*, *ac*.
(b) Al. *cum*.
(c) Maurina Editio paulo variat.
(d) Al. *a vitiis*.
(e) Maurina Editio *cordis*.
(f) *Cingulus* pro *cingulum* D. ipse Bona. etiam in Exposit. Miss. Vid. Prodrom. col. 577.
(g) Al. *Sic comedetis agnum*.
(h) Quippe, ut dicitur in Compend. Verit. Theol. de Sacramentor. virt. Lib. 6, cap. 16. secundum Bonav. *Qualiter ad Communionem accedendum sit, discere possumus ab esu agni paschalis.*
(i) Al. *aliquantam*. Vide sis Serm. in pervigilio Paschæ de esu agni inter Supposititia S. August. To. 6. in Append. ubi dicitur quoque reperiri inter Supposititia S. Hieron.
(k) Vulg. *ei*; sed *eis* Lyran. & Glossa ordinar. apud ipsum. Dicit autem in plurali *eis*; quia

dit Dominus coram omni plebe super montem Sinai, scilicet in igne & nubis caligine. Estote ergo (a) parati in diem tertium, ne appropinquetis uxoribus vestris. Si talis continentia servata est ad figuram, quanto magis servanda est ad suscipiendam (b) Corporis Christi veritatem? (c) De secundo Levit. vigesimo secundo: Homo qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, id est, peccans per incontinentiam carnis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur, scilicet per pœnitentiam. Hinc statuti sunt ante Pascha quadraginta dies pœnitentiæ, ut his peractis in jejuniis & orationibus, & continentia, & bonis operibus, tunc possint communicare pœnitentes cum aliis bonis Christianis (d). Hinc super illud primæ Cor. undecimo: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur, dici t Augustinus: Ab ipsa mente pœnitentis talis sententia proferatur, ut se indignum judicet participatione Corporis & Sanguinis Domini, & ad tempus per Ecclesiasticam disciplinam a Sacramento cœlestis panis separetur. Indigne enim accipit, si tunc accipit, cum debet agere pœnitentiam, id est, quando incipit. Ergo se prius judicet, & in severitate pœnitentiæ exerceat, ut a se judicatus non judicetur a Domino. De tertio, scilicet continentia continua & sempiterna Religiosorum, & in sacris Ordinibus existentium Luc. duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti &c. Quia tales semper debent ad suscipiendum Dominum vigilare, expectare, & parati semper esse, neque debent solvere cingulum; sed omnimodam & perpetuam castitatem conservare.

Levit. 22. 4.

1. Cor. 11. 31.

Augustinus in 1. Corinth. 11. relat. in Glossa ordinar. ibi.

Luc. 12. 35.

Lev. vigesimo primo de Sacerdotibus: Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Beda: Si Sacerdotes veteris Testamenti secundum ordinem vicis suæ intraturi templum ad offerendas legales hostias a propriis uxoribus oportuit abstinere; quanto magis nostri Sacerdotes, quos ad consecrandum sacrosanctum Corpus Domini paratos semper esse oportet, & continuam & sempiternam debent castitatem servare? (e)

Levit. 21. 6.

Beda in Luc. Evang. Lib. 1. cap. 1.

105. Secundum præparativum est exemplorum Patrum custodia per calceamenta pedum figurata. Gregorius: Calceamenta in pedibus habere est mortuorum Patrum vitam aspicere, & nostra vestigia a peccati vulnere custodire. Cant. septimo: Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis! Gressus sunt profectus operum in calceamentis, id est, in consideratione vitæ Patrum. (f)

Dilatatio secundi præparativi, quod est custodia exemplorum Patrum.

Gregorius supra cit. n. 9.

Cant. 7. 1.

106. Tertium præparativum est correctionis disciplina in baculis manuum figurata. Baculus enim significat rectitudinem justitiæ, qua debemus nosmetipsos de nostris excessibus ante communionem judicare. Ps. Virga directionis, virga &c. Apprehendite disciplinam &c. Primæ Cor. undecimo: Qui manducat & bibit indigne &c. Quod si nosmetipsos &c. Augustinus: Ascendas hic adversus te tribunal mentis tuæ, & constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio peccati, & testis conscientia, & carnifex timor Domini. Inde quidam sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat, & sic cessat vindicta Divina, cum confessio & correctio præcedit humana. (g) Et sic

Dilatatio tertii præparativi, quod est disciplina correctionis.

Ps. 44. 7.

Ps. 2. 12.

1. Cor. 11. 29. & 31.

Aug. cit.

---

quia licet solus David Pontificem accesserit, quo melius res lateret, non tamen panes comedit solus, sed & cum sociis divisit. Vid. D. Bonav. Exposit. in cap. 6. S. Luc.

(a) *Ergo* non est de textu.

(b) Al. fine *suscipiendam*.

(c) Confer in 4. Dist. 12. Par. 2. Art. 2. Q. 3. per tot. nec non de Purit. conscient. cap. 9. Vid. quoque To. 5. Par. 2. in Appendice Sermonum sub nomine S. Aug. Serm. 292. al. de Temp. 244. num. 3. & seqq.

(d) Pariter in 4. ibi Q. 2. in concl.

(e) Sic ad sensum potius, quam ad verba Bedæ loc. cit.

(f) Exposit. in cap. 15. S. Luc. *Quia calceamenta fiunt de pellibus animalium mortuorum, per hoc possunt designari exempla priorum Patrum &c.*

(g) Glossa ordinar. apud Lyranum ex S. Augustino: *Cessat enim vindicta Divina, si confessio præcurrat humana.* Et in Instruct. Sacerdot. de trib. Præcip. Myster. Par. 2. cap. 10. n. 27. inter Supposit. S. Bernar. „ Ascende tribunal „ conscientiæ tuæ, sedeas in loco judicis; te„ ipsum condemna, & reum constitue. Ac„ cedat memoria peccati accusatrix, actio sit, „ testis, consensus & delectatio aggravet pec„ catum sive reatum. Omnia accusent, nihil „ te excuset. Veniat timor carnifex, & tor„ tor reum cruciet. Sanguinem cordis, scilicet „ lacrymas, fundat; & sic per judicium pro„ prium evades Divini judicii supplicium, jux„ ta illud Apostoli (1. *Cor.* 11. 31.): *Quod „ si nosmetipsos judicaremus, non utique a Domi„ no judicaremur*: Et tunc veniens offeres mu„ nus tuum, & placebit Deo super vitulum, „ cornua producentem & ungulas. “ Psal. 68. 32.

sic homo dignus erit ad sumendum Corpus Christi verum nunc in Sacramento, & perfecta fruitione in futuro. De primo Deuter. octavo: Afflixit te, scilicet Dominus, penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas. Afflixit te, id est, fecit, ut affligeres te, & corrigeres; penuria, id est, poena in (a) voluntatis tuae & voluptatis carentia; (b) & dedit tibi cibum manna, id est, coelestem panem Corporis sui. De secundo Hebr. duodecimo: Omnis disciplina, in praesenti quidem non videtur esse gaudii, sed moeroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiae. Item praeparativum ad Corpus Domini suscipiendum esse potest manducatio spiritualis, secundum quod perfecti manducant ratione meditationis devotae. De quo infra Sermone XIX. ante medium, & in medio. (c)

Deut. 8. 3.

Hebr. 12. 11.

SERMO XVII.

De Sacramentali modo tantum, quo indigne manducant malevoli, & dolosi. Thema commune, & proprium.

Prov. 9. 5.
1. Cor. 11. 27.

107. *Venite, comedite &c. (d) Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis, & Sanguinis Domini*, primae Cor. undecimo. Quinto principaliter circa Sacramentum Dominici Corporis notandus est (e) modus manducationis. Et hic est triplex, scilicet Sacramentalis tantum, Spiritualis tantum, Sacramentalis & Spiritualis simul. (f) Ad haec intelligenda (g) sciendum, quod in cibo Altaris duo sunt, scilicet Sacramentum, & virtus Sacramenti. Sacramentum, ut dicit Augustinus, in duobus consistit, visibili panis & vini specie, & invisibili Carne & Sanguine Christi. Virtus vero Sacramenti est sanatio a damnatione mortis aeternae. Hanc virtutem Sacramenti crediderunt & gustaverunt spiritualiter omnes salvandi ab origine mundi (h), & quotidie gustant omnes boni Christiani. Sacramentum Altaris, id est, visibilem speciem panis cum Carne Christi, soli Christiani. Et hoc tam boni, quam mali, licet modo dissimili. Quia mali manducant Sacramentum tantum, id est, sub visibili specie panis Corpus Christi; sed non manducant virtutem Sacramenti spiritualem, id est, salutem ad vitam aeternam. Boni vero manducant utrumque simul, scilicet Sacramentum, & virtutem Sacramenti. Ex his patet triplex modus manducandi Christum. Primus Sacramentalis tantum. Secundus spiritualis tantum. Tertius Sacramentalis & spiritualis simul. Primo modo manducant pravi Christiani tantum. Secundo omnes salvandi. Tertio soli boni Christiani. Primi manducant, & non manducant. Secundi non manducant, & tamen manducant. Tertii manducant & manducantur. (i)

Divisio triplicis modi manducandi Dominicum Corpus.

Augustinus relat. de Consecr. Dist. 2. c. Hoc est quod dicimus. Ex Lib. Sententiar. Prosperi.

108. Primus modus manducandi Corpus Domini est Sacramentalis tantum, quo modo mali Christiani manducant; quia venerandum Corpus in peccato mortali ore polluto sumentes, cordis affectum ad influentiam (k) virtutis bonitatis ejus, peccatis suis immundis & duris, quasi luto & lapide, claudunt. Ezech. quarto decimo: Posuerunt immunditias suas in cordibus suis, idola scilicet, (l) & scandalum (m) iniquitatis suae statuerunt contra faciem suam. Isti man-

Sumentes indigne Eucharistiae Sacramentum.

Ezech. 14. 3.

(a) Al. absque *in*.
(b) Vox scholastica a D. Bonav. alibi quoque saepe adhibita.
(c) Ita ad alia saepe lector remittitur, nedum in D. Bonaventurae Sermonibus, sed & in ejus Pharetra &c.
(d) Al. heic *Thema proprium*.
(e) Al. *Quintum principale circa Sacramentum Dominici Corporis notandum*.
(f) Confer in 4. Dist. 9. Art. 1. Q. 1. per tot. nec non in Compend. Verit. Theol. de Sacramentor. virt. Lib. 6. cap. 16. quod licet Bonaventurae non sit, est tamen secundum Bonaventuram. Item in supra cit. Instruct. cap. 12. num. 30.
(g) Al. *Ad hoc intelligendum*.
(h) Sic in 4. Dist. 24. Par. 1. Art. 2. Q. 3. in Resp. ad arg. 2. 3. & ita secundum Apost. 1. Cor. 10. 3. & 4.
(i) Hanc triplicem distinctionem improbat Barbavara; sed immerito, cum fere iisdem verbis eam tradat etiam Raynerius Pisanus O. P. in Panthealogia verbo *Eucharistia* cap. 16. Vid. apud Lyran. in Glossa ordinar. 1. ad Cor. c. 11. nec non apud ipsum D. Bonav. in 4. Dist. 9. in tex. Mag. nec non apud eundem in suprad. Compend. Verit. Theol. ibi.
(k) Al. *ab influentia*.
(l) *Immunditias*. Hebr. *idola posuerunt in cordibus suis*. Ita apud Maldonatum, Marianam, Malvendam, Menochium, Tirinum &c. Item Symmachus, & Theodotion in Glossa interlin. apud Lyranum. Quibus adde & Aquilam.
(m) Al. *& idola, scilicet scandalum*.

manducant, & non manducant. Manducant quidem, quia Corpus Domini sumunt sacramentaliter; sed tamen non manducant, quia virtutem spiritualem, id est, salutem animæ non percipiunt.

Eccle 6. 1. & seq.

Ecclesiastes sexto: Est aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines, vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo.

Hebr. 13. 10.

Hebr. ult. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt, id est, peccatis carnalibus.

1. Cor. 10. 21.

Primæ Cor. decimo: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.

Gregorius relat. de Conf. Dist. 2. cap. Species.

Gregorius: Est quidem in peccatoribus indigne sumentibus, vera Christi caro, & verus sanguis, sed præsentiali essentia, non salubri efficientia. (a)

Augustinus relat. De Consecr. Dist. 2. c. Qui discordat, & c. Panem.

Augustinus: Qui discordat a Christo, non manducat carnem ejus, nec bibit sanguinem: etsi tantæ rei Sacramentum ad judicium sui quotidie accipiat. (b) Discordat a Christo, qui cordis affectum (c) ab eo avertens, ad peccatum convertit. Et talis infelix (d) dici potest, ad quem tam magnum bonum frequenter venit, & nullum exinde spirituale lucrum percipit. (e) Hoc modo, scilicet Sacramentaliter tantum manducantium, sunt tria genera hominum.

Distinctio in tria hominum genera, in malevolos, hypocritas, præsumptuosos.

Primi malevoli: Secundi dolosi: Tertii præsumptuosi. Primi sunt qui Corpus Domini sumunt in peccandi voluntate. Secundi sunt hypocritæ, qui foris boni apparentes, occulte sunt pravi, & tanquam justi accedunt ad Altare. Tertii sunt qui cum manifeste mali sint, tamen præsumunt manducare. (f) De duobus primis potest hic dici, de tertio in sequenti.

Dilatatio de malevolis.

109. De primo genere malorum communicantium, scilicet de malevolis, Isa. vigesimo nono:

Isa. 29. 13.

Appropinquat populus

iste ore suo, & labiis suis glorificat me; cor autem ejus longe est a me. Appropinquat ore per Sacramenti susceptionem, sed cor longe est per peccandi voluntatem. Tales tria mala sequuntur, peccati sui aggravatio, a gratia Christi separatio, & ad æternam pœnam condemnatio. (g) De primo Matth. quinto decimo:

Matth. 15. 26.

Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, id est, malevolis.

Augustinus relat. De Consecrat. Dist. 2. Quotidie. Sive Auctor L. de Ecclesiast. Dogmat.

Augustinus: Habentes voluntatem peccandi gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. (h) De secundo Sap. primo:

Sap. 1. 3. & seq.

Perversæ cogitationes separant a Deo, quoniam in malevolam animam non introibit sapientia. De tertio primæ Cor. undecimo:

1. Cor. 11. 27.

Quicunque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis & Sanguinis Domini.

Glossa.

Glossa (i): Indignus est, qui non devota mente accedit ad Eucharistiam, aut in voluntate peccandi manens, reus est Corporis & Sanguinis Domini, id est, ac si Christum occideret, punietur.

Dilatatio de hypocritis.

110. De secundo genere malorum communicantium scilicet de dolosis, sive hypocritis secundæ ad Timoth. tertio:

2. Timoth. 3. 2. & 5.

In novissimis diebus instabunt tempora periculosa, erunt homines seipsos amantes, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.

Glossa utraque ordinar. & interlin.

Speciem pietatis, dicit Glossa, id est, religionis; quia eadem habent Sacramenta cum piis: virtutem pietatis, id est, caritatis; abnegantes, id est, mala occulte operantes, (k) & manifesta fallaciter excusantes. (l)

Tria mala quæ sequuntur hypocritas.

Tales similiter tria mala sequentur; socii Judæ traditoris efficientur; (m) coram toto mundo confundentur; extra bonorum consortium projicientur. De primo Jo. tertiodecimo:

Jo. 13. 18.

Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. Hoc dicitur de Juda, & de sui similibus, scilicet fictis Domini

ami-

(a) Prædicta tantum quoad sensum sunt cit. cap. Confer apud ipsummet D. Bonav. in 4. Dist. 9. in tex. Mag. ubi sub Gregorii nomine allegantur. At sub nomine Eusebii, scilicet Emisseni, in d. Glossa ordinar. apud Lyran.

(b) In eod. 4. ibi, nec non Art. 1. Q. 1. in Fundam. ubi in marg. allegatur etiam idem Aug. De Verb. Dom. in Serm. 11. in med. & Tract. 26. in Jo. post med.

(c) Al. *effectum*.

(d) Al. *vere miserabilis*.

(e) Al. *accipit sive percipit*.

(f) Al. *qui maxime mali sunt, & tamen præsumunt communicare*.

(g) Similiter desinentia passim apud D. Bonavent.

(h) In eod. 4. Dist. 12. Par. 2. in tex. Mag. Vid. Lib. 1. Phar. cap. 3. ubi refertur August. de Eccl. Dogm. cap. 54.

(i) Sic ibi Dist 9. Dub. 5. in Exposit. tex. ejusd. Mag. Al. *Ambrosius*.

(k) Al. *perpetrantes*.

(l) Al. *excusando*.

(m) Juxta Ep. S. P. F. ad an. 1226. n. 10.

Gloss. ordinar. amicis. Unde Glossa: Qui manducat panem meum, non ut proficiat, sed ut lateat, ille me conculcabit, id est, tradet. Qui ergo vult latere in peccatis, sub pulchra (a) specie religionis & communicationis; similis efficitur & socius Judæ traditoris. De secundo Ecclesiastici primo: Ne sis incredibilis timori Domini, & ne accesseris ad illum duplici corde, ne fueris hypocrita in conspectu hominum; ne forte cadas, & revelet Deus absconsa tua, & in medio Synagogæ elidat te; quoniam accessisti maligne ad Dominum, & cor tuum est plenum dolo & fallacia. Nahum tertio: Ecce ego ad te meretrix speciosa (b), dicit Dominus, id est, anima foris pulchra, hominibus speciosa, intus immunda: & revelabo pudenda in facie tua, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam, & projiciam super te abominationes tuas, & contumeliis te afficiam. De tertio Matth. vigesimo tertio: Væ vobis hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent (c) hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum, & omni spurcitia, id est, putredine & verme, & fœtore: sic & vos a foris quidem apparetis (d) hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Hypocrisi, id est, amore vanæ laudis: iniquitate, id est, cupiditate temporalium, & odio veritatis. Et ideo præmittitur: Væ vobis, id est, extra bonorum consortium miserabilis projectio. Levit. septimo: Anima polluta (hypocrisi, dicit Interlinearis) quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, id est, Corporis Christi, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis, id est, ejicietur de salvandis ad damnationem æternæ mortis. Sed ecce contra tam (e) magna mala dat leve remedium Divina clementia, quod est spiritualis conversio (f), scilicet bonum fieri de malo. Psal. Declina a malo, & fac bonum, & ex frequenti bonum (g) agere fit homo bonus, & cum bonus est, sequentur eum tria bona; scilicet pœnæ debitæ relaxatio, divinæ gratiæ restitutio, æternæ gloriæ acquisitio. De primo tertii Reg. primo: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram, id est, ab omni peccato erit immunis. Ezech. trigesimo tertio: Si dixero impio: Morte morieris, & egerit pœnitentiam de peccato suo, vita vivet, & non morietur. De secundo Psal. Benefac, Domine, bonis & rectis corde. Prov. duodecimo: Qui bonus est, hauriet sibi (h) gratiam a Domino. De tertio Matth. vigesimo quinto: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Euge, id est, bene gaude; serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, id est, in bonis, quæ tibi commissi (i), bene negotiatus es; super multa te constituam, scilicet æterni gaudii bona; intra in gaudium Domini tui, ut scilicet ex omni parte gaudio perfruaris. Isa. quinquagesimo primo: Venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum; quia causa æternæ lætitiæ erit in Domini regis sui contemplatione. Jer. trigesimo primo: Venient & laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini. Tunc lætabitur virgo in choro, id est, Virgo beata Maria præcentrix in Choro cœlesti, (k) Juvenes, id est, omnes Beati, senes simul, scilicet Angeli, isti laudabunt Dominum; & populus meus bonis meis adimplebitur, id est, omnibus bonis sine fine gaudebunt &c. (l)

Eccl. 1. 36. & seqq. — *Nahum 3. 5. & seq.* — *Matth. 23. 27. & seq.* — *Levit. 7. 20.* — *Interlinearis.* — *Ps. 36. 27.* — *3. Reg. 1. 52.* — *Ezech. 33. 14. & seq.* — *Ps. 124. 4.* — *Prov. 12. 2.* — *Matth. 25. 23.* — *Isa. 51. 11.* — *Jer. 31. 12. & seqq.*

SERMO XVIII.

De tertio genere indigne communicantium, sc. de præsumptuosis.

III. *Venite, comedite* &c. Item: *Quicumque manducaverit panem hunc* &c. De tertio genere malorum indigne communicantium est hic (m) dicendum, scilicet

Prov. 9. 5. 1. Cor. 11. 27. De præsumptuosis indigne communicantibus, vel celebrantibus.

(a) Al. *plena*.
(b) Al. *speciosa* sine *meretrix*.
(c) Vulg. *parent*; sed *apparent* etiam Cod. noster Bernardin. 40.
(d) Vulg. rursum *paretis*; sed *apparetis*, idem Cod. & alter Biblioth. Episc. Trid. 58. &c.
(e) Al. *tria*.
(f) Al. *quia spiritualis conclusio*.
(g) Al. *bene*.
(h) Vulg. absque *sibi*; sed *sibi* & laud. Cod. Bernardin. nec non apud Lyranum &c.
(i) Al. *commissa sunt*.
(k) Soliloq. cap. 4.
(l) Al. *Isti Deum laudabunt*, & *in omnibus bonis, id est, sine fide gaudebunt*.
(m) Al. *hoc*.

licet de præsumptuosis, qui non timent communicare, vel celebrare, in magnis criminibus, & manifestis. De his primæ Cor. undecimo: Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, id est, valde malum est illi. Unde dicendum (a), quod duplex est effectus Corporis Christi, scilicet bonitatis quoad bonos; severitatis quoad malos; & tamen ipsum semper immutabile, & bonum, in se manet: sed justo judicio effectus ejus mutatur in his, qui male eo utuntur. Augustinus: Sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Unde Apostolus: Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non quia res illa mala sit, sed quia malus, quod bonum est, male accipit (b). Hujus rei exemplum est in sole, & in vino. Nam eandem solis lucem, quam sanus oculus ad delectationem, & confortationem, æger suscipit ad perturbationem. Et vinum, quod sanus homo ad jucunditatem, & confortationem, febricitans accipit ad majorem infirmitatem, vel certe ad mortem. Hinc est, quod indigne communicantes tria mala sequuntur scilicet magna culpa; magna Dei offensa; multiplex plaga.

Ibi 29.

Augustinus in Jo. c. 6. Tract. 26. n. 11. relat. De Consecrat. Dist. 2. c. Sancta malis.

112. Primum malum præsumptuose communicantium (c) est magna culpa. Jer. undecimo: Nunquid carnes sanctæ auferent a se malitias tuas, quibus gloriata es? Isidorus: Qui scelerate vivunt in Ecclesia & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nil ad emundationem proficere sibi, dicente Propheta: Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas? Quasi diceret: Non auferunt, sed augmentant. Hujus culpæ triplex est ratio, scilicet perversa intentio, Divini præcepti transgressio, maxima ingratitudo. Prima ratio culpæ præsumptuose communicantium vel celebrantium, est perversa intentio. Actionis enim voluntariæ triplex est radix, vel principium (d), scilicet vel natura, vel virtus, vel libido. Omnis actio, cujus radix, est natura, vel virtus, bona est: cujus autem radix libido, mala est. Sed ejus, qui in peccato mortali est scienter, & sumit Corpus Christi, non potest esse radix natura, neque virtus; quia neque natura, neque virtus aliquo modo dictaret, quod aliquis rem tam pretiosam, tam venerandam, in loco vel in vase immundo poneret. (e) Unde peccatoris, qui Corpus Domini sumens ponit in ore suo polluto, & corde, (f) radix est libido, id est, perversa intentio, vel lucri temporalis, vel vanæ laudis (g), vel alicujus deceptionis. Secunda ratio culpæ istorum est Divini præcepti transgressio. Sicut enim Dominus in statu innocentiæ lignum vitæ ad edendum concessit, & in statu culpæ prohibuit; sic nobis in statu bono Corpus Christi conceditur, & in malo prohibetur. Matth. primo: Nolite sanctum dare canibus, id est, immundis peccatoribus (h). Levit. vigesimo primo: Homo qui habuerit maculam, scilicet peccati, non offeret panes Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus. Tertia ratio culpæ istorum est maxima ingratitudo. Quæ enim major potest esse, quam si quis habens Dominum, a quo accepisset quicquid boni haberet, & insuper eum morte sua de suspendio liberasset; eundem Dominum in stabulum immundissimum inimici sui traditione duceret, & ibi conculcaret, & rursus occideret? Tanta ingratitudine peccant, qui Corpus Domini sumunt in peccato mortali. (i) Ps. Retribuebant mihi mala pro bonis, odium pro dilectione mea. Item: Conculcaverunt me inimici mei tota die. Hebr. decimo: Quanto putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est: (k) scilicet in morte Christi. Ambrosius: Christum ille conculcat, qui libere peccat absque timore, & pœ-

Divisio trium malorum, quæ sequuntur indigne communicantes, vel celebrantes.

Primum malum magna culpa.

Jer. 11. 15.

Isidorus 2. de Sum. bo. rel. De Consecrat Dist. 2. c. Qui scelerate.

Jer. ibi.

Distinctio triplicis rationis in hac culpa, & primæ dilatatio.

Dilatatio secundæ rationis.

Gen. 2. 9. ac 3. 24.

Matth. 7. 6.

Levit. 21. 17. & seq.

Dilatatio tertiæ.

Ps. 34. 12. & 108. 5.

Ps. 55. 3.

Hebr. 10. 29.

Ambrosius sive Glos. ordin. ibi.

(a) Al. *sciendum*.
(b) Apud D. Bona. in 24. Dist. 9. in tex. Mag. & Ar. 2. Q. 2. in Fundam.
(c) Al. *manducantium*.
(d) Ita distinguit; quia ut observavi in Admonitione ad Arbores de Vit. & Virtut. censet interesse differentiam inter principium & radicem, si presse sumantur.
(e) Ita 4. ibi: *Qui projiceret Corpus Domini in sterquilinium, gravissime peccaret: sed non est majus sterquilinium quam homo peccator: ergo* &c.
(f) Al. *& corpore*.
(g) Cap. 8. de Præparat. ad Miss.
(h) In eod. 4. ibi Q. 4. ad opp.
(i) Hoc esse *Corpus Christi conculcare* ait S. Jo. Chrys. Hom. 20. ad Hebr. & in Matth. Hom. 82.
(k) Ita juxta P. S. Franc. Ep. apud Wadding. ad an. 1226. n. 10.

& pœnitentia, & qui de eo indigne participat. Idem: Qui Christum indigne, sumit, idem est ac si interficiat. (a) Augustinus: Quam temerarium, quamque nefarium est, cruentis (b) manibus intemeratæ Virginis tractare Filium! (c) Quis auditus sustineret aurium? Quis oculus non confunderetur ad intuitum? Quæ mens non raperetur in excessum, ubi mundi pretium mitteretur in sterquilinium? (d) Non enim minus detestabile est in os pollutum (e), quam in lutum mittere Dei Filium. (f)

Augustinus

113. Secundum malum istorum est magna Dei offensa, Zach. primo: Ira magna ego irascor super gentes opulentas; quia ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum. Quasi diceret Dominus: Parum irascor hominibus propter peccata, quæ committuntur in proximum; sed maxime ex eo quod peccant in Deum. Primi Regum secundo: Si peccaverit vir in virum, placari potest ei Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Glossa: Quanto major est gloria, tanto major est offensa. Mal. primo: Ad vos, o Sacerdotes, qui despicitis nomen meum & dixistis: In quo despeximus nomen tuum? Offertis super Altare meum pollutum panem &c. Glossa: Corripit sermo Divinus Episcopos, & Ministros Ecclesiæ negligentes, & omnes qui Christi nomine censentur, cur nomen ejus despiciant, quibus aperit causam offensæ, quod pollutum panem offerunt. Polluit enim panem, id est, Corpus Christi, qui indignus accedit ad Altare; & Mensam Domini si non scelerata voce, scelerato opere despicit. (g) Et dum Sacramenta violantur, ipse, cujus est Sacramentum, violatur.

Secundum malum magna Dei offensa; Zach. 1. 15.

1. Reg. 2. 25.

Glossa.

Malach. 1. 6.

Glossa ordinar.

114. Tertium malum istorum est multiplex plaga, & gravis, ex (h) justa Dei vindicta. Sicut enim ab antiquo filiis Israel maximum erat peccatum, & pessimarum causa maledictionum, quod per idololatriam Deum projecerunt, & postea Judæis impiis, quod Christum non susceperunt; sic modo Christianis maximum est peccatum, & causa plagarum, quod Corpus Salvatoris indigne suscipiunt. Gregorius super Deutor. vigesimum octavum: Creator omnium per Incarnationis suæ mysterium Judæam visitare dignatus est, sed ipsa non cognovit tempus

Tertium malum multiplex plaga.

Gregorius refer. in Glossa ordin. super Deut. c. 28.

(a) Item Chrysost. Hom. 61. ad pop. Antioch. „ Non est vero dissimile, Domini Corpus impura mente suscipiens eandem subire vindictam cum his qui clavis ipsum disciderunt. „ Vide certe, quam terribilem Paulus ultionem ostendit dicens: Irritam quis faciens legem „ (Hebr. 10. 28.) Moysi, absque miserationibus „ coram duobus, vel tribus testibus moritur: „ quanto pejori putatis dignus censebitur ultione, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo „ sanctificatus est? "

(b) Apud Jo. Thiepolum Primicerium S. Marci Venetiarum in Opere inscripto: *Discorsi & Considerationi sopra il santissimo Sacramento dell' Altare* To. 2. Lib. 11. cap. 5. in fine sub nomine *Bernardi* absque allegatione loci sic: *Heu quam temerarium, heu quam nefarium cruentatis* &c., apud alios sub nomine *Augustini*: Porro prædictis verbis alludi videtur ad illud Ambrosii apud Theodoretum L. 5. Hist. Eccl. c. 17. increpantis Theodosium post cædem Thessalonicensium: *Quomodo manus extendes injustæ cædis sanguine adhuc stillantes? Quomodo hujusmodi manibus Domini Corpus accipies?*

(c) In Opusc. cui titulus: *L' Ecclesiastico ritirato per una via purgativa in se stesso, o sia Meditazioni proprie per farsi in tempo degli Esercizj dagli Ecclesiastici, massime Sacerdoti secolari, e Claustrali, composte dal Padre D. Nicolò de Ruggiero Della Congregazione de' Pii Operarj. Medit. 7. Punto* 1. ex S. Augustino Ser. 244. de Temp. sic: *Quis adeo impius erit qui lotoſis manibus sacratissimum Sacramentum tractare præsumat?* In Append. To. 5. Par. 2. Oper. S. August. Ser. 292. al. de Tempore 244. hæc verba non inveni; sed hæc num. 6. *Si erubescimus ac timemus Eucharistiam manibus sordidis tangere; plus timere debemus in anima polluta suscipere.*

(d) *Non est majus sterquilinium, quam homo peccator*; jam paulo ante notavi verbis ipsiusmet D. Bonaventuræ.

(e) Apud eundem Rugger. ibi ex S. Hieron. in cap. 1. Malach. *Polluimus Corpus Christi, quando indigni accedimus ad Altare.*

(f) Apud R. P. Vincentium Houdry in Biblioth. Concionator. Verbo *Communio* §. 4. sub nomine *Chrysost.* sine designatione loci: *Non minus detestabile est in os pollutum, quam in sterquilinium mittere Dei Filium.* Ego autem verba hæc non inveni, sed quæ sequuntur Hom. 61. ad pop. Antioch. „ Quomodo Christi assistes tribunali, „ scelestis manibus & labiis ipsius Corpus impetens? Et fœtente quidem ore tuo Regem „ osculari non eligeres: Regem vero cœli fœtente anima deoscularis? Factum hoc est „ contumelia. Dic mihi, immundisne manibus ad Sacrificium eligeres accedere? Non, „ ut ipse puto. Sed nec omnino malles accedere, quam manibus illotis. Ita in parvo „ quidem es tam reverens: sordidam autem „ habens animam accedis, & audes tangere. "

(g) Pariter in supra cit. Ep. S. P. F.

(h) Al. est.

Luc. 19. 44. *Hebr. 10. 28. & seq.*

pus visitationis suæ. Ideo gentibus frequenter in prædam data, novissime Romanis tradita est: & venerunt super eam omnia genera maledictionum, quæ in libro legis scripta sunt. Similiter his, qui gratiam Dei ingrati accipiunt, certa est damnatio. Si enim quis irritam faciens legem Moysi sine ulla miseratione moritur; quanto magis putatis deteriora supplicia mereri, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Hæc supplicia possunt dici triplices plagæ: prima, multa damna bonorum spiritualium: secunda, sterilitas terræ, sive caristia (a) temporalium: tertia, pestes corporum, & strages hominum.

Dilatatio primæ plagæ. Thren. 1. 10. *Glossa ordinar.*

115. De prima plaga Thren. primo: Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas, ne intrarent in Ecclesiam tuam. Glossa: Hostis antiquus ad desiderabilia Ecclesiæ manum mittit, & spiritualem ornatum aufert, in membris suis fidem contaminans, baptismum rescindens, id est, gratiam in baptismo datam, doctrinam corrumpens, Corpus & Sanguinem Christi indigne tractans, & vasa pretiosa, id est, oves Christi quasi lupus devastans. Et causa tanti mali redditur; quia gentes, id est, carnem amantes, quasi præputium retinentes, & Christi circumcisionem non habentes, Ministri Altaris efficiuntur. (b)

Dilatatio secundæ plagæ. Deut. 28. 15. & seqq. *Levit. 21. 17. & seq.*

116. De secunda plaga Deut. vigesimo octavo: Si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut facias omnia mandata ejus, venient super te omnes maledictiones istæ. Maledictus fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum. Mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua. Hæ, inquam, plagæ venient, si audire nolueris mandata Dei, scilicet præcipue de Corpore Domini non indigne tractando, secundum illud Lev. vigesimo primo: Homo, qui habuerit maculam, scilicet peccati, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. Gen. tertio: Quia comedisti de ligno, ex quo præcepi tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi.

Gen. 3. 17. & seq.

Dilatatio tertiæ plagæ. 1. Cor. 11. 28. & seqq. *Num. 11. 33.*

117. De tertia plaga primæ Corinth. undecimo: Probet se ipsum homo &c. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, id est, ad judicium mortis se obligat, & multi alii propter scelus unius sæpe feriuntur, unde sequitur: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi, id est, somno mortis; (c) vel Dei verbere, vel præliorum adversitate. Num. undecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis.

Distinctio triplicis remedii, & ejus dilatatio. *Joel. 1. 10.* *Ibi 11.* *Ibi 13.* *Malach. 3. 1. & seqq.* *Ezech. 20. 36. & seq.*

118. Sed ecce contra has plagas, & omnia jam dicta mala, est triplex remedium. Primum est emendatio vitæ per pœnitentiam voluntariam. Secundum est correctio malitiæ per Superiorum disciplinam. Tertium est mutatio incorrigibilis personæ per justitiæ districtionem. De primo Joel. primo: Depopulata est regio, luxit humus, id est, habitatores humi; quia periit messis agri, id est, bona spiritualia & temporalia. Accingite vos, & plangite Sacerdotes, ululate Ministri Altaris, ingredimini, cubate in sacco Ministri Dei mei. Accingite vos, o Sacerdotes, & Ministri Altaris, cingulo pœnitentiæ; & plangite puro corde: ululate in confessione, & oratione. Ingredimini Ecclesiam per pœnitentiam, unde existis per culpam. Cubate in sacco, id est, delicias, quibus offendistis, per vitæ austeritatem recompensate, ut iram Dei possitis mitigare. De secundo Malach. tertio: Ecce venit Dominus exercituum, quasi ignis conflans, scilicet per justos Prælatos; & purgabit filios Levi, id est, Ministros Altaris; & erunt Domino offerentes Sacrificia in justitia. Et sic utique placata mitigabitur ira ejus. De tertio Ezech. vigesimo: Judicabo vos, dicit Dominus Deus, & subjiciam vos sceptro meo, & eligam de vobis transgressores & impios, sci-

(a) Pro *caritate annonæ* in Amalth. Josephi Laurentii, nec non in Glossario Ducangiano, ubi sic lego: *Caristia, annona, caritas, Hispanis, & Italis*. Non ergo Alberti Magni, natione Germani. Ea voce plures inibi utuntur veteres Scriptores, inter quos Petrus de Vineis L. 1. Epist. 18. Lib. 3. Epist. 23.

(b) Confer ejusdem D. Bonav. Exposit. in Lament. Jerem. Proph. ibi.

(c) Pariter Glossa interlin-

scilicet ad abjiciendum eos, qui in malo perseverant (id est, incorrigibiles) dicit Glossa; ut scilicet justi restituantur loco eorum. Dicitur Isaiæ primo: Convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum, & restituam judices tuos, sicut fuerunt prius, & consiliarios tuos, sicut antiquitus; scilicet tempore Moysi, & postea Machabæorum, & Apostolorum. Post hæc vocaberis Civitas justi, Urbs fidelis. Primi Mach. quarto: Cogitavit Judas de Altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret; & incidit illis consilium bonum, ut destruerent illud, ne forte esset illis in opprobrium: quia contaminaverunt illud gentes, & demoliti sunt illud. Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret Propheta, & responderet de eis. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificaverunt Altare novum secundum illud quod fuit prius &c.

Glossa interlin.

Isa. 1. 25. & seq.

1. Mach. 4. 44. & seqq.

SERMO XIX.

De secundo modo manducandi spirituali tantum. Thema generale, & proprium.

Prov. 9. 5.

1. Cor. 10. 1. 3.

119. *Venite, comedite &c.* (a) *Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducaverunt.* Primæ Cor. decimo, id est, omnes boni Veteres in manna cibum invisibilem, scilicet Christum, spiritualiter intellexerunt, crediderunt, gustaverunt, & ab æterna morte per eum sanati sunt. (b) Secundus modus manducandi Christum est spiritualis tantum. Et isto modo omnes salvati ab initio mundi manducaverunt, & salvandi manducant. Ipsi vero non manducant, & tamen manducant. Augustinus (c): Non manducans manducat, & manducans non manducat; quia non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & e converso. Ecclesiastes sexto: Est vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem, ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud, scilicet cum magno desiderio spiritualiter manducandi. Nota. Circa spiritualem manducationem tria sunt consideranda, scilicet differentia personarum sic manducantium; ratio spiritualiter manducandi; & effectus manducationis hujus. Primum est differentia personarum sic manducantium, quæ triplex est, incipientium, proficientium, perfectorum. (d) Matth. quarto decimo: Manducantium fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis. In parvulis incipientes, in mulieribus proficientes, in viris perfecti significantur.

Augustinus relat. in Glossa ordinar. super 1. Cor. 11.

Eccle. 6. 2.

Divisio trium circa spiritualem manducationem considerandorum.

Distinctio trium personarum, incipientium, proficientium, perfectorum.

Matth. 14. 21.

120. Secundum est ratio, qua dicuntur jam dicti spiritualiter manducare. Unde sciendum, quod primi, scilicet incipientes, manducant spiritualiter ratione fidei salutaris. Secundi, scilicet proficientes, ratione bonæ conversationis. Tertii, scilicet perfecti, ratione devotæ meditationis.

121. De primis Habac. secundo & ad Hebr. decimo: Justus ex fide vivit, tanquam ex cibo spirituali. Augustinus: Crede, & manducasti. (e) Credere enim in Christum est credendo eum amare, credendo in eum ire, (f) ipsi corde inhærere, in ipso delectari, & per veram caritatem membris ejus incorporari, (g) dicit Anselmus. (h) Secundi, scilicet proficientes, manducant ratione bonæ conversationis. Jo. quarto: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus. Ecclesiastici quinto decimo: Qui timet Deum faciet bona, cibavit (i) illum pane vitæ &c. Iste

Dilatatio de incipientibus. Hab. 2. 4. ad Hebr. 10. 38.

Augustinus in Jo. Evang. c. 6. Tract. 25. n. 12. relat. de Consecrat. Dist. 2. cap. Ut quid.

Anselmus in Epist. ad Rom. c. 4.

Dilatatio de proficientibus.

Jo. 4. 32. & 34.

Eccli 15. 1. & 3.

(a) Al. heic *Thema proprium*.
(b) Vid. S. August. Tract. in Joan. Evang. 26. num. 11.
(c) Al. *Ambrosius*; sed *Augustinus* loc. cit. nec non apud ipsum D. Bonav. in 4. Dist. 9. in tex. Mag.
(d) Hæc divisio passim apud eundem D. Bonav. occurrit.
(e) Sic iterum D. Bonav. ibi Art. 1. Q. 2. in Fundam. Vid. Horolog. Ascet. piissimi Card. Joan. Bona Cap. 5. §. 25. De Communione spirituali.
(f) De Consecrat. Dist. 2. cap. *Credere in Jesum Christum*, ex August. super Joannem.
(g) In eod. 4. ibi in Exposit. tex. Dub. 1. *Proprietas manducationis magis in actu fidei invenitur; quia credens masticat recogitando, sed diligens non incorporat, sed incorporatur.*
(h) Confer Centiloq. Par. 3. Sect. 37. nec amplius dubita hæc a D. Bonav. tradita.
(i) Vid. inter Variantes Vol. 2.

Iste cibus bonæ conversationis consistit ex tribus virtutibus, quasi ex tribus ferculis, (a) scilicet innocentia, pœnitentia, & misericordia. De primo Ps. Percussus sum, ut fœnum, & aruit cor meum; quia oblitus sum comedere panem meum, scilicet innocentiæ, dum delectabar cibo malitiæ. Augustinus: Panem de Altari spiritualiter manducare, est innocentiam ad altare apportare, debitoribus peccata dimittere (b). De secundo Ps. Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris, scilicet pœnitentiæ pro peccatis. Tob. secundo dicitur: Manducavit panem in luctu, & tremore, memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri, id est, gaudii in peccatis, convertentur in lamentationem, & luctum. Ps. Cinerem, scilicet pœnitentiæ, tanquam panem manducabam. De tertio Prov. undecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors; quia dum pauper ab eo corporaliter reficitur, ipse multo magis a Deo spiritualiter pascitur. Apoc. tertio: Ecce sto ad ostium, & pulso, in paupere scilicet. Si quis mihi aperuit januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo: & ipse mecum erit. Tertii, scilicet perfecti manducant spiritualiter ratione devotæ meditationis; Et in hac manducatione tria erunt, quæ in commessatione corporali consistunt, scilicet appetitus, masticatio, & delectatio. Primo debemus esurire spiritualiter Christum cibum nostrum, intimo corde desiderando. Secundo masticare, magna discretione cognitionis discutiendo. Tertio in eo delectari, dulcedinem eliciendo.

Ps. 101. 5. — Augustinus Tract. 26. in Joan. n. 11. — Ps. 126. 2. — Tob. 2. 5. & seq. — Amos 8. 10. — Ps. 101. 10. — Prov. 11. 17. — Apocal. 3. 20. — Dilatatio de perfectis.

Dilatatio de spiritualiter Christum esurientibus. — Job 31. 31. — Eccli 24. 29. — Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 36. n. 1.

122. Primo debemus spiritualiter esurire Christum, ardenter desiderando. Job trigesimo primo. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur? Quasi optabant, & desiderabant satiari. (c) Ecclesiastici vigesimo quarto: Qui edunt me, adhuc esurient. Gregorius: In spiritualibus deliciis saturitas appetitum parit; quia quanto magis eorum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur. (d) Isa. vigesimo sexto: Domine nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ. Ps. Domine ante te omne desiderium meum.

Isa. 26. 8. — Ps. 37. 10.

Dilatatio de spiritualiter manducantibus, & masticantibus totum Christum.

123. Secundo debemus spiritualiter manducantes masticare totum Christum, scilicet membra, & caput, id est, nosmetipsos, & Sanctos, & Salvatorem Mundi, discreta discussione cogitare, nos ipsos dijudicando; Sanctorum vitam ad imitandum pertractando; Incarnationis Christi beneficia devota mente ruminando. (e) Primo perfecti masticant se ipsos, diligenter examinando, & dijudicando. Primæ Cor. undecimo: Probet se ipsum homo, id est, examinet, & purget, & non alium, sed se ipsum totum, scilicet cor, linguam, manum &c. (f), & sic de pane illo edat. Secundo masticant Sanctos mortuos, & bonos, adhuc viventes, vitam eorum ad imitandum considerando. Matth. vigesimo secundo: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Tauri sunt Prophetæ, & Apostoli, qui fortitudine fidei, quasi cornu Principibus mundi restiterunt, & ab eis passi virtutum nobis exempla reliquerunt. Altilia ab alendo dicta, pinguia sunt volatilia, & signant Sanctos interna caritate saginatos, & contemplationis penna alta petentes. Occisa sunt, vel in eo quod fuerunt, per pœnitentiam; vel per mortem carnis, jam in requie posita. Hæc nobis sunt spiritualiter masticanda, id est, ad imitandum diligenter consideranda. Deut. quarto decimo: Omne quod mundum est, comedite; quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Omne mundum, id est, honestum verbis & moribus, & operibus; (g) comedite, id est, in corde ponite ad imitandum. Quod autem morticinum est, id est, peccato contami-

1. Cor. 11. 28. — Matth. 22. 4. — Deut. 14. 20. & seq.

na-

(a) *Ferculorum* voce utitur quoque in Opusc. de quinque Festivit. Pueri Jesu Solemnit. 4.

(b) Verba S. August. ibi sunt hæc „ Videte „ ergo, Fratres, Panem cœlestem spiritualiter „ manducate, innocentiam ad altare apportate..... Antequam ad altare accedatis „ attendite quid dicatis: Dimitte nobis debita „ nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus „ nostris &c. " Matth. 6. 12.

(c) Al. *saturari*.

(d) Confer Exposit. D. Bonav. in Sap. cap. 8. versus finem.

(e) Solita similiter desinentia.

(f) In 4. Dist. 9. Art. 2. Q. 3. in conclus. *peccati omnis expulsione*.

(g) Al. *honestis verbis, & moribus*, sine *operibus*.

natum, ne vescamini ex eo, consentiendo, vel idem faciendo. Phil. quarto: De cætero, fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate; quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum. Tertio perfecti masticant spiritualem carnem, scilicet Incarnationis ejus Sacramenta, & beneficia devote meditando. Jo. sexto: Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam &c. Qui manducat, id est, spiritualiter masticat. Augustinus: Hoc pertinet ad virtutem Sacramenti, non ad visibile Sacramentum, (a) qui scilicet manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente. (b) Et hoc est quod Apostolus vigilanter dicit tantum de bonis: Omnes eandem escam spiritualem manducaverunt.

Phil. 4. 8. & seq. — *Jo. 6. 55.* — *Augustinus in Joan. Evang. Tract. 26. n. 12.* — *1. Cor. 10. 3.*

Dilatatio de delectantibus in spirituali manducatione, & masticatione.

124. Tertio debemus in spirituali manducatione delectari interna dulcedine, quæ elicitur de Christi spirituali masticatione. Isa. quinquagesimo quinto: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra, id est, in dulcedine spiritualis gratiæ. Sap. octavo: Intrans in domum meam conquiescam cum illa, scilicet cum Dei Sapientia, id est, cum Christo, (c) qui est sapida scientia. Non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius; sed lætitiam, & gaudium; & in amicitia illius delectatio bona. Psal. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine &c. Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus. Cant. quarto: Mel & lac sub lingua tua, id est, dulcedo spiritualis in meditatione cordis. Hæc dulcedo spiritualis quædam est prægustatio gaudii cœlestis, valens contra tria mala, quæ sunt in mundo. Ibi enim est falsa dulcedo in delectationibus utendis; grandis amaritudo in adversis sustinendis; tristis imago in bonis faciendis. De primo Prover. nono: Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior; sed dulcedo falsa est, quia animæ perditio. Job vigesimo quarto: Dulcedo illius vermes. Ecclesiastes nono: Sicut pisces hamo capiuntur, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo. Esca foris delectat, sed aculeus intus perforat. Job vigesimo primo: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. De secundo Psal. Hoc mare magnum, & spatiosum; quia scilicet in hoc mundo magna, & multa est amaritudo. (d) Jer. nono: Cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. Job quarto decimo: Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. De tertio Matth. decimo nono: Dixit Dominus cuidam diviti: Vade, & vende omnia quæ habes, (e) & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, scilicet me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens. (f) Primi Reg. vigesimo quinto: Dixerunt pueri David ad Nabal: Quodcunque invenerit manus tua da servis tuis, & filio tuo David. Qui respondit: Tollam panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris, quos nescio, unde sint? Gen. quarto: Factum est post multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, & non respexit ad Cain Dominus, & ad munera illius. Hujus causa fuit, quia male obtulit, scilicet tristi corde, & facie.

Isa. 55. 2. — *Sap. 8. 16. & 18.* — *Ps. 30. 20.* — *Ps. 33. 9.* — *Cant. 4. 11.* — *Prov. 9. 17.* — *Job 24. 20.* — *Eccle. 9. 12.* — *Job. 21. 13.* — *Ps. 103. 25.* — *Jer. 9. 15.* — *Job. 14. 1.* — *Matth. 19. 21. & seq.* — *1. Reg. 25. 8.* — *Ibi 11.* — *Gen. 4. 3. & 5.*

Dulcedo spiritualis opposita dulcedini temporali.

125. Contra hoc valet dulcedo spiritualis, quia falsam dulcedinem mundi facit insipidam; grandem amaritudinem facit dulcem; tristem imaginem reddit jucundam. De primo Prov. vigesimo septimo: Anima saturata calcabit favum.

Prov. 27. 7.

(a) Ait ibi num. 11. etiam idem S. August. *Aliud est Sacramentum, aliud virtus Sacramenti.*

(b) Quippe ut loquitur secundum etiam D. Ambrosium Lib. 5. de Sacram. c. 4. & de iis qui mysteriis initiantur L. 7. c. 9. D. ipse Bonaventura de hoc Sacramento in 4. Dist. 12. Part. 1. Art. 2. Q. 1, ad opp. 4. & in respon. ad 4. *Non est cibus ventris, sed mentis.*

(c) Suprad. Exposit. in cap. 8. Sap.

(d) Exposit. in Psalter. ibi, Comm. in cap. 5. Apocal. n. 375. Serm. 2. Dom. 3. post oct. Epiph. &c.

(e) Vulg. *vade, vende quæ habes*; sed ut supra in Legen. S. Franc. cap. 3. & alibi. Vid. inter Variantes Vol. 1. & 2.

(f) Vulg. *cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis.*

Gregorius in ... L. 2. Hom. 36. n. 1. *Phil. 3. 7. & seq.*

vum. Gregorius: Gustato spiritu, desipit omnis caro (a). Phil. tertio: Quæ mihi fuerunt lucra hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora. De beato Augustino dicitur illud, scilicet quod displicebat ei quicquid agebatur (b) in sæculo, præ dulcedine Dei, & decore domus, quam dilexit. (c) De secundo Deu. trigesimo tertio: Inundationes maris quasi lac fugent, id est, boni dulcedine spirituali vincunt amaritudinem mundi. Quarti Reg. secundo: Eliseus misit sal in aquas amaras, & in dulces conversæ sunt; sic Christus sapore spirituali sanat amaritudinem mundi. Hinc lapidato Stephano lapides torrentis dulces fuerunt, & multis Sanctis etiam ardentes prunæ, & candentes testæ visæ sunt tanquam rosæ suaves; & multi Sancti gaudent in tribulatione. De tertio Dan. primo: Post dies decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Vultus eorum, quos panis satiabat, qui de cœlo descendit. Dicit Glossa: Apparuerunt meliores decore, & hilaritate ad benefaciendum. Prov. quinto decimo: Cor gaudens exhilarat faciem. Secundæ Cor. nono: Hilarem datorem diligit Deus.

Deut. 33. 19. *4. Reg. 2. 22.* *Dan. 1. 15.* *Gloss. interlin.* *Prov. 15. 13.* *2. Cor. 9. 7.*

Dilatatio triplicis effectus in hujusmodi manducatione Corporis Domini.

126. Tertium circa spiritualem manducationem notandum est, scilicet effectus hujus manducationis: & hic est triplex, scilicet peccatorum remissio; ab æterna morte sanatio; vera Corporis Christi ad salutem æternam participatio. De primo: Panem nostrum quotidianum, id est, cibum spiritualem &c. Augustinus (d): Qui manducant spiritualiter veritatem Carnis & Sanguinis Christi dicuntur sumere, & vere manducare, quia ipsam Corporis efficientiam quotidie habent, id est, peccatorum remissionem (e). De secundo Jo. sexto: Hic est panis de cœlo descendens: ut si quis ex eo (f) manducaverit, spiritualiter; non moriatur, scilicet morte æterna. Augustinus super Apostolum: Patres nostri eandem escam spiritalem manducaverunt quam & nos; corporalem vero alteram; id est, manna, quod significabat Christum, & idem credentibus efficiebat. (g) Alii vero qui non crediderunt, manducaverunt, & mortui sunt æternaliter; quod non Moyses & alii boni. (h) Quare? Quia (i) cibum visibilem (k) spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritaliter sanarentur (l), scilicet a morte æterna. Similiter & nos spiritualiter manducando ab æterna morte liberamur. De tertio super illud primæ Cor. decimo: Unus panis, & unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Dicit Augustinus: Nulli ambigendum est tunc quemque corporis & sanguinis Domini participem fieri, quando membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum edat, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate Corporis Christi constitutus abscedat; quia illius Sacramenti beneficio non privatur, quando ille habere hoc, quod illud Sacramentum signat, invenitur. (m) Invenitur autem habere hoc, quod Sacramentum signat, quando membrum Christi efficitur, & hoc efficitur, quando credendo & amando spiritualiter manducat; quia sic in Christi Corpus vere convertitur, ut cum ipso æternaliter vivat. Amen. (n)

Augustinus vel. ... in Glossa ordinar. super 1. Cor. 11. Quicumque. *Jo. 6. 50.* *Augustinus in Jo. Evang. Tract. 26. n. 12. super Apost. 1. Cor. 10. 1. & seqq. relat. de Consecr. Dist. 2. c. Inquit.* *Augustinus ibi n. 11.* *1. Cor. 10. 17.* *Augustinus super illud 1. Cor. 10. Unus panis.*

(a) Ita ad sensum S. Gregorii loc. cit. P. Alphonsus Rodriguez Par. 1. Tract. 1. cap. 4. & sic etiam ipsemet D. Bonaventura in 1. Sent. Dist. 14. Dub. 5. ex eodem Gregorio sine designatione loci.

(b) Al. *agebat*.

(c) Al. sine his; sed cum his Responsorium Lect. VI. Festi S. August. Membran. Breviarii insignis Præpositurae Can. Regular. Lat. in Gries prope Bulsanum.

(d) Al. *Ambrosius*, sed *Augustinus* apud ipsum D. Bona. in 4. Dist. 9. in textu Mag.

(e) Ita ibi.

(f) Vulg. *ex ipso*; sed *ex eo* Vol. 1. Comment. in Joan. ibi.

(g) Al. *efficit*.

(h) Ibi *Aaron & Phinees, multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt*, scilicet æternaliter.

(i) Modus hic interrogandi, & respondendi, alibi apud D. Bona. maxime in Comment. Apocal.

(k) Al. *invisibilem*.

(l) Edit. Maurin. *satiarentur*.

(m) Ita apud ipsummet D. Bona. 4. Dist. 9. in tex. Mag. Ubi in marg. *Aug. in Lib. de remedio pœnitentiæ*, *De Consecrat. Dist.* 2. c. *Quomodo*.

(n) Al. sine *Amen*.

SERMO XX.

De tertio modo manducandi, scilicet sacramentali & spirituali simul. Thema generale & proprium.

Prov. 9. 5. Matth. 26. 26.

127. *Venite, comedite* &c. (a) *Accipite, & comedite: Hoc est Corpus meum*, Matth. vigesimo sexto. (b) Tertius modus manducandi Corpus Domini est sacramentalis, & spiritualis simul, quo boni Christiani communicant. Unde circa hunc modum possunt tria notari. Primum est multitudo non communicantium, scilicet malorum. Secundum magnitudo felicitatis bonorum Corpus Christi digne sumentium. Tertium ratio remanducationis sic manducantium.

Divisio trium notandorum.

De multitudine malorum non communicantium.

128. Primum circa hunc modum manducandi considerandum est multitudo malorum non communicantium. Cum enim triplex sit modus manducandi, scilicet sacramentalis tantum, quo mali Christiani manducant, & tamen non manducant: spiritualis tantum, quo boni non manducant, & tamen manducant: sacramentalis & spiritualis simul, quo soli boni Christiani manducant, & manducantur: restat ergo (c) ad divisionis hujus sufficientiam multitudo quædam malorum, qui nec manducant, nec manducantur, qui Corpus Christi non manducant, & ideo æterna morte peribunt. Nota non communicantium tria genera. Istorum tres sunt species sive turmæ. Primi infideles: secundi negligentes: tertii contemnentes. Infideles sunt, quorum corda per malitiam fallente Diabolo sic excæcata sunt, ut non possint credere & cognoscere Divina Sacramenta, pro salute mundi mirabili Dei Sapientia instituta. Negligentes sunt, qui temporalibus lucris, & sæcularibus negotiis in tantum se occupant, ut Sacramenti communionem debito tempore sumere negligant. Contemnentes (d) sunt, qui sceleribus tanto amore inhærent, quod Corpus Domini parvipendant sumere.

Distinctio trium specierum, sive turmarum.

129. De primis Jo. sexto: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Quasi dicant: (e) Non credimus, quod possit dare. Sap. secundo: Erraverunt scilicet impii (f): excæcavit enim eos (g) malitia eorum, & nescierunt sacramenta Dei. Jo. tertio: Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. De secundis Matth. vigesimo secundo: Misit Rex servos suos vocare invitatos ad nuptias, dicens: Ecce prandium meum paravi, venite ad nuptias &c. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius ad (h) negotiationem suam. Glossa: In villam ire est terreno labori immoderate insistere. (i) Negotiari (k) vero terrenis lucris nimis (l) inhiare. Tales qui prandium Dominici (m) Sacramenti negligunt, quamvis fidem, & quædam opera caritatis habere videantur, tamen nisi pœniteant, (n) peribunt. Jo. sexto: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c. Super illud Eph. tertio: Oro, ut possitis comprehendere, quæ sit sublimitas, & profundum, dicit Glossa: Profundum (o) caritatis sunt Sacramenta Ecclesiastica, quæ sunt profunda & investigabilia, & sunt fundamentum caritatis, sine quibus non valet caritas; id est, exteriora signa caritatis non valent ad salutem æternam sine Sacramentis, ea negligentibus. Num. nono: Si quis mundus est, & in itinere non fuit (p), id est, non habet impedimentum justæ necessitatis, & non fecerit phase; exterminabitur (q) anima illa de populis suis; quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. De tertiis secundi Paral. trigesimo: Perrexerunt cursores cum epistolis ex Regis Ezechiæ imperio, & Principum ejus in universum (r) Israel prædicantes: Revertimini ad Dominum Deum Abraham &c. (s), & venite ad san-

Jo. 6. 53. Dilatatio de infidelibus.

Sap. 2. 21. & seq.

Jo. 3. 36.

Matth. 22. 3. & seq. Dilatatio de negligentibus.

Glossa ordinar.

Jo. 6. 54.

Eph. 3. 18.

Glossa ordinar.

Num. 9. 13.

2. Par. 30. 6. & seqq.

Dilatatio de contemnentibus.

(a) Al. heic *Thema proprium*.
(b) Al. *Luc.* 21.
(c) Al sine *ergo*.
(d) Al. *contemptores*.
(e) Al. *diceret*; sed ut supra Comment. in Joan. ibi.
(f) Ita Exposit. in Lib. Sap. ibi.
(g) Sic ibi quoque. Vulg. *illos*, ubi pariter agit de *excæcatis mentibus infidelium*.
(h) Al. *negligentes abierunt, alii in villam suam, alii in* &c.
(i) Apud Lyranum *incumbere*.
(k) Al. *in negotiationem*.
(l) Apud eund. Lyran. absque *nimis*.
(m) Al. *Divini*.
(n) Sicut *pœniterent* Luc. 10. 13.
(o) Al. *profunda*.
(p) Al. *fuerit*.
(q) Al. *exterminetur*.
(r) Al. *universo*.
(s) Al. *Deum vestrum*.

sanctuarium ejus (a), scilicet ad faciendum phase, id est, ad suscipiendum Corpus Domini. Et quidam viri acquiescentes consilio, venerunt, aliis irridentibus, & subsannantibus eos. Jo tertio: Hoc est judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim opera eorum mala. Quasi diceret: Justo judicio excommunicantur, & condemnantur, qui plus diligunt peccatis inhærere, quam se præparare, & Christum suscipere. Canon: (b) Qui pro sceleribus suis duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt, donec pœnitentiam agant. Luc. quarto decimo: Nemo virorum illorum, qui vocati sunt (& non venerunt) gustabit cœnam meam.

Jo. 3. 19.

Canon Fabiani Papæ De Consec. Dist. 2. c. Si non.

Luc. 14. 24.

De felicitate digne communicantium probatio triplex.

Dilatatio primæ probationis ab optimæ partis electione.

130. Secundum circa hunc modum considerandum, est magnitudo felicitatis bonorum Corpus Christi digne sumentium. Et hoc probatur a tribus, ab optimæ partis electione; a Spiritus sancti participatione; ab ipsius Christi certa inhabitatione. Primo probatur felicitas digne communicantium magna ab optimæ partis electione; quia sicut beata Virgo tribus sibi propositis, scilicet esse matrem & non virginem, vel esse virginem, & non matrem, vel esse virginem & matrem, ultimam & optimam partem, scilicet esse utrumque simul elegit: sic isti inter tres modos manducandi Corpus Christi optimum elegerunt. Primus modus est manducandi sacramentaliter tantum, & non spiritualiter. Secundus tantum spiritualiter, & non sacramentaliter. Tertius sacramentaliter & spiritualiter simul. Hanc ultimam, & optimam partem, scilicet de primo modo comedendi (c) sacramentaliter, & de secundo comedendi (d) spiritualiter eligunt, & sic ex utraque parte quod melius est, comedunt, & ideo multo (e) felices sunt. Dicit Ecclesiastes octavo (f) Laudavi igitur lætitiam, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet, & biberet, atque gauderet. Quasi diceret; (g) Expertus sum plura gaudiorum genera (h), & delectationum carnis, & mundi; & hæc omnia vanitas, & finis eorum mœror, & luctus. Unde laudavi præ omnibus lætitiam, scilicet veram, id est, testimonium bonæ conscientiæ; & quod non esset homini sub sole bonum, id est, melius in hoc mundo, nisi quod comederet panem, scilicet qui de cœlo descendit; & biberet vinum, quod lætificat cor hominis (i), id est, (k) Sanguinem Domini. Secundo probatur felicitas istorum magna a Spiritus sancti participatione. Psal. octuagesimo: De petra, melle saturavit eos, quia scilicet felices sugunt de Corpore Christi dulcedinem Spiritus sancti (l). Dicitur Sap. duodecimo: O quam bonus & suavis est Domine spiritus tuus in nobis (m), quia scilicet fluit in nos (n) de tuo corpore. Augustinus; Participatione Corporis & Sanguinis Christi homo vivit, non sumens tantum in Sacramento (o) quod & mali faciunt; sed pertingens usque ad Spiritus sancti participationem, ut in Corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus spiritu vegetetur. Tertio probatur ab ipsius Christi certa inhabitatione. Jo. sexto: Qui manducat carnem, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hilarius: Accepta carne Domini, & hausto sanguine, id efficitur, ut nos in Christo (p), & Christus in nobis sit. Est ergo in nobis ipse (q) per carnem, dum carnem ejus accipimus; & sumus nos in eo, dum secum hoc (r) quod nos sumus, in Deo est.

Eccle. 8. 15.

Dilatatio secundæ probationis a Spiritus sancti participatione.

Ps. 80. 17.

Sap. 12. 1.

Augustinus super Joan. De Consecra. Dist. 2. c. Credere in Jesum.

Dilatatio tertiæ probationis ab ipsius Christi certa inhabitatione.

Jo. 6. 57.

Hilarius L. 8. de Trinit. ante med.

131. Tertium circa hunc modum considerandum (s) est ratio remanducationis digne manducantium, de qua remanducatione dicitur, quod tales manducant, & manducantur. Et ratio hujus est, quia dum Corpus Domini a fideli-

De modo remanducationis digne manducantium.

(a) Al. *sacrificium*.
(b) Vid. in 4. Dist. 12. Par. 2. in tex. Mag. apud ipsummet D. Bonav.
(c) Al. *comedere*.
(d) Al. iterum *comedere*.
(e) Al. *multum*.
(f) Al. mendose 2.
(g) Al. *dicat*.
(h) Al. *plurima genera gaudiorum*.
(i) Ita Glossa interlin. apud Lyramum.
(k) Al. *scilicet*.
(l) Pariter Ser. 4. in die Sancto Pentec. inter Sermones editos sub ejusd. S. Bona. nomine.
(m) Vulg. *in omnibus*, sed etiam *in nobis* Exposit. in Sap. ibi.
(n) Al. *qui scilicet fluit in nobis*.
(o) Al. *tantum Sacramentum*.
(p) Al. *in ipso*.
(q) Al. *est enim in nobis Christus*.
(r) Al. *& in eo sumus, dum se cum hoc &c.*
(s) Al. *consideranda*.

delibus digne manducatur, non ipsum ut alius cibus in manducantem convertitur; sed e converso ille (a) vere manducans in illud spiritualiter mutatur. Nam manducantem se Dominus sui Corporis membrum facit, & sibi incorporans, per caritatem unit, & imagini bonitatis suæ similem efficit. Primæ Cor. decimo: Unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Item duodecimo: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Quod autem vere manducando Corpus Christi, non illud in nos; sed nos in illud convertimur; triplici similitudine probatur. Prima sumitur de virtute nostri amoris. Secunda de virtute rei majoris. Tertia de virtute surculi arboris. Prima sumitur de virtute nostri amoris. Hæc est enim vis nostri (b) amoris, transformari cor amantis in amatum, id est, amati fortunæ prosperæ, & adversæ assimilari. Hugo: Tanta (c) vis amoris est, ut talem te esse necesse sit, quale illud est, quod amas; & cui per affectum conjungeris, in illius similitudinem ipsa quodammodo dilectionis societate transformaris (d). Cant. octavo: Pone me ut signaculum super cor tuum. Super cor tanquam super ceram calidam, puram, & mollem, aptam suscipere impressam imaginem. Super cor ergo calidum amore Dei, purum munditia sui, molle pietate proximi, Corpus Christi ut sigillum ponitur, (e) non ut ipsum, quod immutabile est, in nos mutetur, sed nos in imaginem bonitatis ejus transmutemur. (f) Secunda similitudo ad idem sumitur de virtute rei majoris. Nam si gutta aquæ in magnum vas vini fundatur, virtute multitudinis vini aqua ex toto in illud mutatur. Sed virtus Dominici Corporis ineffabilis est magnitudinis, & nos multum exigui respectu illius. Ps. Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus. Item: Substantia mea tamquam nihilum ante te. Isa. quadragesimo: Ecce gentes, quasi stilla situlæ.

1. Cor. 10. 17.

Ib. 12. 27.

Quod nos in Corpus Christi mutamur, probatio a triplici similitudine.

Similitudo prima de virtute nostri amoris.

Hugo de S. Vict. apud ipsum Bona. in §. c. 1. Soliloq.

Cant. 8. 6.

Similitudo secunda de virtute rei majoris.

Ps. 146. 5. & 38. 6.

Isa. 40. 15.

Magnitudo itaque virtutis & dulcedinis Christi infusa exiguo & humili cordi nostro, vincit illud, & a se deficere faciens, in illam convertit, ut jam non mundanis hominibus, non nobis ipsis, sed Christo in voluntate, sermone, bona conversatione, similes simus. Ps. Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum (g). Item: Defecit in salutare tuum anima mea. Tertia similitudo ad idem sumitur de virtute surculi arboris. Hæc est enim proprietas surculi bonæ arboris, si trunco inseratur etiam silvestri, quod naturali virtute prævalens, illius amaritudinem in suam dulcedinem, & nobilitatem convertit, & similem sibi fructum bonum proferre facit. Sic Corpus Christi nobis insitum defectus nostros evacuat, & in suam nos bonitatem trahit, ut quales ipse frondes, flores, & fructus justitiæ facit, tales & nos per eum faciamus. Hinc Spiritus sanctus dicit Ezech. decimo septimo: Sumam de medulla Cedri sublimis & de vertice ramorum ejus; & plantabo super (h) montem excelsum, & erumpet (i) in germen, & faciet fructum. Cedrus sublimis est Deus Pater. Rami eminentiores antiqui Patres. Vertex ramorum Beata Virgo. Medulla cedri æterna Dei Sapientia. Pars de ramorum vertice caro sumpta de Virgine. Spiritus ergo sanctus medullam Cedri, & partem de summo ramo sumpsit; quia Christi Incarnationem fecit, & hunc quasi surculum nobilissimum plantat super (k) montem excelsum, cum fidelibus a terrenis desideriis ad cœlestia elevatis Dominici Corporis tribuit Sacramentum. Hinc fructus erumpit; (l) quia cor fidele, virtute Corporis Domini, propria amaritudine relicta vitiorum, similes Christo spirituales frondes, flores, & fructus virtutum, & bonorum operum facit. Hinc est dictum Augustino: (m) Cibus sum (n) grandium, id est, perfectorum (o) Cant. primo: (p) Trahe me post te, me scilicet mutando in te

Ps. 72. 26.

& 118. 81.

Similitudo tertia de virtute surculi arboris.

Ezech. 17. 22. & seq.

Augustinus L. 7. Confess. c. 10.

Cant. 1. 3.

(a) Al. *illud*.
(b) Al. fine *nostri*.
(c) Al. *ea*.
(d) Ita ibi D. Bona. ex eod. Hug.
(e) Confer supra Tract. de Vite myst. c. 45. n. 153. & Exposit. in Cant. ibi.
(f) Confer supra inter Sermones D. Bona. De Diversis Ser. 11. n. 10.
(g) Al. fine hoc textu.
(h) Al. *in*.
(i) Al. *rumpet*.
(k) Al. rursum *in*.
(l) Al. *erupit*.
(m) Vel *Augustini*.
(n) In 4. Dist. 11. Par. 2. Ar. 2. Q. 1. in concl.
(o) Ibi Dist. 8. Par. 1. Dub. 1. Hoc tamen Aug. dicit de Deo ut est veritas, non de Eucharistia.
(p) Al. mendose 2.

te, violentia meæ dilectionis, magnitudine tuæ dulcedinis, virtute firmæ insitionis (a), ut non remaneat (b) in me radix amaritudinis, sed prævaleat operando in me virtus & dulcedo tuæ bonitatis. Gal. secundo: (c) Vivo ego (d), jam non ego, vivit vero in me Christus. *Gal. 2. 20.*

SERMO XXI.

De duodecim fructibus Corporis Christi contra duodecim languores, qui ante hoc Opusculum depicti sunt in similitudinem cujusdam Arboris (e). Et primo de quatuor primis.

132. *Venite, comedite* &c. Thema speciale. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor*, Joan. quinto. Aliud: *Altissimus de terra creavit medicamenta*, (f) Ecclesiastici trigesimo octavo: Thema proprium: *Benedictus fructus ventris tui*, Luc. primo. *Ascendam in palmam*, id est, in Crucem, *& apprehendam fructus ejus*. Cant. septimo. (g) *Prov. 9. 5. Jo. 5. 17. Eccli. 38. 4. Luc. 1. 42. Cant. 7. 8.*

133. Sextum principaliter circa Sacramentum Dominici Corporis notandum, est effectus bonitatis suæ, sive virtus spiritualis. Nam quia parentes primi, per vetiti a Deo pomi gustum corrupti, multas infudere miserias suo generi, necessarium fuit medicamento Salvatoris miseris subveniri. Circa quod sciendum, quod nostræ miseriæ tres sunt generales, sc. vincula culpæ, defectus gratiæ, mortis plagæ. De primo Psal. Funes peccatorum circumplexi sunt me. Et in fine Paralipom. (h) Incurvatus sum multo vinculo ferri, id est, peccati. De secundo Ps. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Item: Anima mea sicut terra sine aqua tibi, id est, arida & sterilis, sine fluentia gratiarum, & germine virtutum. De tertio. Ps. Circumdederunt me dolores mortis. Item: Amove a me plagas tuas. Job sexto decimo: Concide me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas. In qualibet istarum trium miseriarum generalium intelliguntur quatuor mala specialia, quasi duodecim languores speciales, ad quos curandos ordinantur duodecim effectus sive fructus Dominici Corporis. Apoc. vigesimo secundo: Ostendit mihi (Angelus) lignum vitæ afferens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum, & folia ligni ad sanitatem Gentium, id est, ad curandos nostros duodecim defectus, sive languores (i). Ps. Benedic anima mea Domino. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Isti duodecim languores, & fructus, sunt depicti ante hoc Opusculum in specie duarum Arborum. (k) Et potest hic de quatuor languoribus primis, & fructibus dici, & de aliis in sequenti.

Divisio trium miseriarum nostrarum generalium, quæ sunt vincula culpæ, defectus gratiæ, mortis plagæ. Ps. 118. 61. 2. Paral. post 36. in Oratione Manasse. Ps. 138. 16. Ps. 142. 6. Ps. 114. 3. Ps. 38. 11. Job 16. 15. Apoc. 22. 1. & seq. Ps. 102. 2. & seq.

134. Prima quatuor mala nostra, sive languores, sunt quasi vincula culpæ, quibus multæ stringuntur animæ, scilicet dæmonis tentatio, fomitis repugnatio, cordis macula, creatoris offensa. Contra hæc valet fructus Virginis, scilicet Corpus Salvatoris. De primo languore Eph. sexto: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Ecclesiastici undecimo: Multæ sunt insidiæ dolosi, scilicet diaboli; quia de diversis vitiis, & multis modis tentat. Primæ Petr. quinto: Vigilate, quia adversarius &c. Glossa: Circuit tanquam hostis, clausos obsidens muros, explorat an sit aliqua pars murorum minus stabilis, cujus aditu ad interiora penetretur. (l) Offert oculis formas illicitas & faciles voluptates, ut visu (m) destruat castitatem; aures per canora tentat, ut Christianum molliat rigorem; linguam convicio provocat, manus injuriis lacessentibus ad cædem instigat, honores terrenos promittit, ut cœlestes adimat. Ps. Persecutus est inimicus animam

Distinctio quadruplex. Dilatatio de primo languore ex dæmonis tentatione. Eph. 6. 11. Eccli. 11. 31. 1. Petr. 5. 8. Glossa ordinar. Ps. 142. 3.

(a) Al. *insertionis*.
(b) Al. *maneat*.
(c) Al. iterum mendose 6.
(d) Vulg. *autem*; sed *ego* in Bulla Can. S. P. F.
(e) Al. tantum *De duodecim effectibus sive fructibus Corporis Christi contra nostros XII. languores*. Vid. supra in Prol.
(f) Al. *medicinam plasmavit*. Et de prædictis *medicamentis* in Prol. 4. Sent.
(g) Sic Exposit. in Cant. ibi, ac supra Tract. de Vite myst. c. 46. n. 162. & seq.
(h) Ita olim in antiquis Bibliis; nunc autem extra Canonem Conc. Trident. Allegatur cap. 2. Incend. sive Incent. amor. Cap. 1. Soliloq. &c.
(i) Similiter Comment. in Apocal. ibi.
(k) Al. sequentia desunt usque *Prima quatuor mala*. Pariter autem quoad prædictum textum, & sensum, in dicto Prologo 4. Sent.
(l) In utroque Cod. Lunælac. & Vindobon. modo desiderantur.
(m) Al. *usu*.

Dilatatio de secundo languore ex fomitis repugnatione. *Gal.* 5. 17. *Rom.* 7. 23. *Glossa inter.*

mam meam. De secundo Gal. quinto: Caro concupiscit adversus spiritum &c. Rom. septimo: Video aliam legem in membris &c. Glossa: (*a*) Video aliam legem, id est, fomitem peccati; qui regnat in membris meis, ut in oculo ad concupiscendum, in lingua ad maledicendum, in manu ad malefaciendum (*b*), & sic de aliis; repugnantem legi mentis meæ, id est, Legi Dei. De

Dilatatio de tertio languore ex cordis macula. *Jer.* 2. 22. *Prov.* 20. 9. *Eccle* 7. 2.

tertio Jer. secundo: Si laveris te nitro, maculata es in iniquitate tua (*c*) coram me. Prov. vigesimo: Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato? Ecclesiastes septimo: Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. De quarto Deut.

Dilatatio de quarto languore ex creatoris offensa. *Deut.* 9. 7. *Zach.* 1. 15. *Augustinus* 1. *Confess.* c. 12. *in fin.* & *Ser. de Innocentib.*

nono: Memento, & ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum. Et quia quanto major culpa, tanto major contra peccatorem ira Divina, Zach. primo: Ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum. Augustinus: Justitia Dei non sinit esse dedecus culpæ sine decore justitiæ. (*d*)

Distinctio quatuor primorum fructuum Dominici Corporis contra prædicta quatuor mala.

135. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor Dominici Corporis fructus primi, qui nos liberant a vinculis culpæ. Dæmonem fugat, fomitem refrigerat, maculam cordis mundat, iram Dei placat. De primo fructu

Dilatatio de primo fructu, qui dæmonem fugat. *Tob.* 6. 8.

Tob. sexto: Si cordis particulam super carbones ponas (*e*) fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum (*f*). Flumen in quo pisces sunt, significat mundum. Omnes pisces ejus diversa genera hominum. Piscis ille magnus gentem Judæorum. Cor piscis quasi membrum nobilissimum, & ex quo vita procedit, (*g*) beatam Virginem. Particula cordis significat Corpus Salvatoris de Virgine sumptum. Hoc debet super carbones poni, id est, fidelibus accensis igne Divini (*h*) amoris donari. Tunc fumus ejus, id est, virtus spiritualis, fugat tentationes dæmonum. Ps. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus &c. *Ps.* 67. 2.

Dilatatio de secundo fructu qui fomitem refrigerat. Selmon, id est, umbra. *Ibi* 15. & *seq. Glossa ordinar.*

De secundo fructu Ps. eodem: Selmon mons Dei, Mons Dei, est Christus. Selmon interpretatur umbra. (*i*) Christus est ergo umbra nostri refrigerii, quia ut dicit Glossa: De Corpore Christi manat umbra gratiæ, quæ nobis defensaculum est contra incentiva vitiorum, & carnalis concupiscentiæ. Unde dictum est Virgini: Virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est, umbram faciet &c. (*k*) Umbra enim fit de corpore, & lumine. Lumen est Verbum Dei, corpus Caro Christi. Accessit lumen corpori, id est, Verbum Carni. Verbum enim Caro factum est. Dum ergo fidelis Corpus Christi sumit, spirituale refrigerium percipit, quasi de umbra gratiæ, quæ de ipso fluit. Osee quarto decimo: Ero (*l*) quasi ros, (*m*) Israel germinabit quasi lilium. *Luc.* 1. 35. *Jo.* 1. 14. *Ose.* 14. 6.

Dilatatio de tertio fructu, qui maculam cordis mundat. *Isa.* 6. 6. & *seq.*

De tertio fructu Isai. sexto: Volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat (*n*) de altari, & dixit: Ecce tetigit hoc (*o*) labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. Lapis iste pretiosus (*p*) sumptus de altari, significat Corpus Christi. (*q*) Et dum eo os cordis tangitur, peccatum veniale mundatur. Augustinus (*r*): Dominus dedit

Augustinus sive Auctor L. de Eccl. Dogm. c. 53.

(*a*) Ita D. ipse Bona. in 2. Dist. 32. Ar. 2. Q. 1. ad opp. 1. Al. *Augustinus*, quem vid. L. de Continent. capp. 2. 7. & 33. L. 8. Confess. c. 11. Ser. 45. de Temp. & L. 1. de Nupt. & Concup. c. 10.

(*b*) Alia similiter desinentia.

(*c*) Al. *in iniquitatibus suis*.

(*d*) Al. *vindictæ*; sed ut supra in 2. Dist. 36. Ar. 2. Q. 1. in concl. ubi Augustinus in citatis locis sic loquitur quoad sensum, non quoad verbum.

(*e*) Al. *posueris*.

(*f*) Al. *Dæmonum*.

(*g*) Ita alibi sæpe.

(*h*) Al. absque *Divini*.

(*i*) Sic S. Hieronymus juxta etymologiam *Selmon*.

(*k*) Exposit. in S. Luc. Evang. ibi sic idemmet S. Bonaventura „ *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, „ scilicet ne sentias æstum concupiscentiæ, secundum illud: Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi &c." Cant. 2. 3. Vid. quoque in 3. Dist. 3. Par. 1. Dub. 2. ad eundem text. S. Luc.

(*l*) Al. *ego*:

(*m*) Al. additur copulativa *&*.

(*n*) Al. *tulit*.

(*o*) Al. *tetigi* sine *hoc*.

(*p*) Al. *præcisus*; sed legendum cum Lunælac. Cod. *pretiosus*, quia Græc. designat *carbunculum*, seu gemmam ignei & flammei coloris, quomodo S. Hieron. nec non Aquila, Symmachus, & Theodotion, & ex iis alii Interpretes vertunt.

(*q*) Per hunc calculum Cyrillus & Basilius intelligunt allegorice Christum, Justinus SS. Eucharistiam. Et quod *Caro Christi est sicut carbo ignitus*, ait etiam Damascenus L. 4. c. 14. apud ipsummet D. Bona. in 4. Dist. 12. Par. 2. Q. 1. ad opp. 3. & Q. 3. in Fundam.

(*r*) Al. *Gregorius*. Vid. in 4. ibi in tex. Mag.

dedit nobis Sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori pro peccato non potest, per hoc remissionem consequamur. De quarto fructu Prov. vigesimo primo: Munus absconditum extinguit iras. Lev. secundo: Si (a) de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur, quam offerens Domino, trades manibus Sacerdotis. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio (b) & adolebit super altare in odorem suavitatis Domino. Panis in craticula coctus, & oblatus, & aspersus oleo, Christus est in cruce, pro nobis passus, & totus unctus Spiritu sancto. Hujus Sacrificii memoriale est hostia, quæ offertur in memoriam passionis Dominicæ. Hæc debet super altare adoleri, id est, accendi, quia in corde fideli cum fervore desiderii, & devotionis suscipi. Hic odor suavitatis est Domino, id est, tam gratus Deo, ut ob ejus gratiam remittat iram suam, & nos sibi reconciliet, & ad æternam pacem perducat. Amen.

Dilatatio de quarto fructu, qui iram Dei placat.
Prov. 21. 14.
Levit. 2. 7. & seq.
Glossa ordinar.

SERMO XXII.

De quatuor fructibus secundis.

136. *Venite, comedite* &c. Secunda quatuor mala nostra, sive languores, sunt quatuor defectus gratiæ, quibus multæ laborant animæ, scilicet defectus in cognitione sui, in dilectione proximi, in sapore spirituali, in consummatione boni. Contra hæc valet fructus ventris Virginis, scilicet Corpus Salvatoris.

Prov. 9. 5.
Distinctio quadruplicis defectus.

137. De primo languore Gen. primo: Tenebræ erant super faciem abyssi. Quasi dicatur: Ab antiquo cor hominis fuit involutum ignorantia sui. Jer. decimo septimo: Pravum est cor hominis (c), & inscrutabile; quis cognoscet illud? Psal. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce servo tuo. Ab alienis, quibus scilicet vel alios peccare feci, vel aliorum peccatis consensi. Matth. septimo: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? De secundo languore Matth. vigesimo quarto: Quoniam superabundavit (d) iniquitas, refrigescet caritas multorum. Ecclesiastici quadragesimo tertio: Frigidus ventus aquilo flavit, & gelavit crystallus ex (e) aqua. Defectus amoris probatur ab exterioribus signis. Primæ Joan. tertio: Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo caritas Dei manet in eo? Jer. nono: Unusquisque a proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam; quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur (f) &c. Prov. vigesimo; (g) Pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum. Glossa: Diversum pondus, & diversam mensuram habet in domo sua, ut aliter sibi, aliter proximo metiatur, qui in suis semper actibus, quæ laudentur, in proximo (h) quæ vituperentur, quærit. Sed qui in temporalibus sibi majorem, proximo minorem mensuram dare studet, quia defectum dilectionis habet, Deo displicet. Similiter est de eo, qui malo verbo, vel facto, proximum contristat, (i) lædit, vel damnificat. De tertio Jer. trigesimo primo: Omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus. Gregorius: Quid est uva acerba, nisi peccatum? Uva quippe acerba est fructus ante tempus. Quisquis enim præsentis vitæ delectationibus desiderat satiari, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur (k) uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescent; quia qui præsentis mundi delectatione (l) pascitur, interni

Dilatatio de primo languore, qui est defectus in cognitione sui.
Gen. 1. 3.
Jer. 17. 9.
Psl. 18. 13. & seq.
Matth. 7. 3.
Dilatatio de secundo languore, qui est defectus in dilectione proximi.
Matth. 24. 12.
Eccli. 43. 22.
1. Jo. 3. 17.
Jer. 9. 4. & seq.
Prov. 20. 10.
Glossa ordinar.
Dilatatio de tertio languore, qui est defectus in sapore spirituali.
Jer. 31. 30.
Gregorius Moral. L. 11. c. 33. n. 45. Et ex eo Glossa ordinar.

(a) Vulg. *sin*; sed *si* vel apud Lyran.

(b) Al. *Si de craticula fuerit oblatio simila conspersa oleo, tollet memoriale de ipso* &c. Porro passim in hoc Libro Levitici, cum absolute dicitur *sacrificium*, intelligitur sacrificium ex simila, propter pauperes institutum; non enim poterant omnes emere animalia. Typus erat Sacrificii Eucharistiæ, & certe verum Sacrificium, ut ait Gordonus.

(c) Quære inter Variant. Vol. 1.

(d) Ita uterque Cod. & Edit. Vulg. *abundavit*.

(e) Sic ibi. Vulg. *ab*.

(f) Al. in singulari *loquetur*.

(g) Al. mendose 10.

(h) Al. *proximi*.

(i) Al. *contristatur*.

(k) Al. *Sed qui*.

(l) Al. *vita & mundi delectationibus*. Glossa ordin. *deliciis*.

terni sensus ejus ligantur, ut jam spiritualia mandere, id est, sapere (a) nequeant. Hoc figuratum est Num. undecimo in populo Israel, qui in Ægypto carnibus cum allio, & cepis satiatus fuerat, & postea talia in deserto concupiscens, panem cœlestem, scilicet manna dulcissimum, cum nausea respuebat. Primæ Cor. secundo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus (b) Dei. Glossa: Animalis homo dicitur carnalis homo, qui fertur dissoluta lascivia animæ suæ. De quarto Gal. tertio: Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini. (c) Item Prov. secundo: Relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas. Luc. octavo: Qui supra petram (hi sunt) qui cum audiunt verbum, cum gaudio suscipiunt; & hi radices (d) non habent, scilicet stabilitatem firmæ voluntatis, (e) quia ad tempus credunt &c. Cant. septimo: Mane surgamus: videamus, si floruerit vinea: si flores fructus parturiunt. Dicit Gregorius (f): Non est intuendum, si vineæ floreant (g), sed si flores ad partum fructuum convalescant; (h) quia (i) non est mirum, si quis bona inchoet, (k) sed valde est mirabile, si intentione bona in bono opere perseveret. (l)

Num. 11. 1. & seqq. — *1. Cor. 2. 14.* — *Glossa ordinar.* — Dilatatio de quarto languore, qui est defectus in consummatione boni. — *Gal. 3. 3.* *Prov. 2. 13.* *Luc. 8. 13.* — *Cant. 7. 12.* — *Gregorius Moral. L. 12. c. 53. n. 61.*

138. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor secundi fructus Corporis Domini, qui nos hic in gratia perficiunt. Intellectum enim ad se cognoscendum illuminant, Voluntatem sive affectum in dilectione Dei inflammant. Memoriam spirituali dulcedine delectant. Totum hominem in bono confirmant (m).

Divisio quatuor secundorum fructuum Corporis Domini.

139. De primo fructu Prov. vigesimo quarto: Comede, fili mi, mel, quia bonum est. Mel est sapientia Dei increata, in cibum dulcem nobis præparata. Hoc bonum est ad spiritualem medicinam, quia illuminat mentem. Primi Reg. quarto decimo: Vidistis ipsi (n) quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto. Isa. septimo: Butyrum & mel comedet, ut (o) sciat reprobare malum, & eligere bonum. Ps. Dominus illuminatio mea. Accedite ad eum, & illuminamini, scilicet ad cognoscendam veritatem (p). De secundo fructu dicitur Isai. sexto, quod Angelus tulit calculum de Altari, & tetigit os Isaiæ. Calculus est carbunculus, sic dictus; quia ignitus ut carbo, & significat Corpus Domini de Altari sumptum, & caritate inflammatum: quia accendit amore corda fidelium. (q) De tertio Ps. Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Ecclesiastici quadragesimo nono: Memoria Josiæ in compositione odoris, facta opus pigmentarii; in omni ore, quasi mel indulcorabitur. Josias, qui interpretatur fortitudo Domini, Christum significat, (r) dicit Glossa. Memoria ergo Christi, id est, Sacramentum Corporis ejus, quod in memoriam sui jussit consecrari, opus est odoriferum veri pigmentarii, id est, Spiritus sancti, qui illud composuit de pretiosissimis speciebus, scilicet de carne virginali, & sapientia Dei. Hoc quasi mel in ore cordis indulcoratur, si virtus ejus in salutem humani generis pie cogitatur. Cant. secundo: Sub umbra illius, quem desideraveram vel desiderabam (s) sedi. Primo, fidelis anima Christum desiderat, æstuat spiritu, & sitit. (t) Secundo, umbram desiderii in spe fructum obtinendi sentit. Tertio, sedet, expectat, orat, ut se totum ad ipsam reficiendam, & vivificandam, fru-

Dilatatio de primo fructu, qui ad cognoscendum illuminat. *Prov. 24. 13.* — *1. Reg. 14. 29.* — *Isa. 7. 15.* — *Ps. 26. 1.* — *Ps. 33. 6.* — Dilatatio de secundo fructu, qui voluntatem in dilectione Dei inflammat. *Isa. 6. 6. & seq.* — Dilatatio de tertio fructu, qui memoriam spirituali dulcedine delectat. *Ps. 33. 9.* *Eccli 49. 1.* — *Glossa ordinar.* — *Cant. 2. 3.*

(a) S. Greg. & Glossa ordin. *intelligere*. Al. tantum *spiritualia sapere*.
(b) Al. sine *spiritus*.
(c) Al. *consummamini*.
(d) Al. *radicem*.
(e) Sive *firmitatem caritatis, de qua Apostolus: In caritate radicati, & fundati &c.* Ita secundum Apostolum Eph. 3. 17. Exposit. in Luc. ibi.
(f) Ita & Exposit. in Cant. Al. *Glossa*; sed Glossa ordinar. id ex Gregorio desumpsit.
(g) Al. *si vinea floret*.
(h) Al. *convalescunt*.
(i) Al. additur *scilicet*.
(k) Al. *inchoat*.
(l) Al. *perseverat*. Edit. Maur. *perduret*.
(m) Vide sis in 4. Dist. 8. Par. 1. Dub. 2.
(n) Al. sine *ipsi*.
(o) Al. *manducabit omnis, qui relictus fuerit, & &c.*
(p) Al. *ad cognitionem vestri*.
(q) Recolenda supradicta non procul a fine præcedentis Sermonis.
(r) In Procem. 4 Sent. *Per Josiam intelligimus Christum passum; Josias enim interpretatur, ubi est incendium Domini, vel in quo est Sacrificium*, scilicet potens tollere omne peccatum.
(s) Ita Exposit. in Cant. ibi. Al. tantum *desiderabam*.
(t) Al. *siti*.

fructus infundat. Quarto, infusam ejus dulcedinem suaviter gustat.

Objectio cum solutione.

140. Nota, sed dicet (*a*) aliquis: Ecce sæpius, ut possum, me præparo, Corpus Domini sumo; sed nihil sentio (*b*) solatii spiritualis, sive (*c*) dulcedinis. Respondeo: Cibus iste sive fructus, medicina est hominis; unde sicut Medicus peritus quandoque quibusdam dat medicinam dulcem palato corporis, quandoque non sic, sed dulcem palato mentis, quæ quamvis non gutturi, tamen bene sapit rationi, pro eo quod dum sanat (*d*), mentem delectat; sic Dominus dat suis fidelibus dulce semper Corpus, sed dulcedinem suam alio modo istis, alio modo illis ostendit, prout cuilibet expedire novit. Hinc est, quod quidam dulcedinem istam sapiunt per affectum, & ardentiori delectantur devotione; & alii eandem dulcedinem sapiunt per pium intellectum, & sufficienti reficiuntur utilitate, in eo quod credunt, & intelligunt per hunc cibum sanctum veram vitam obtinere. Igitur quamvis non sapis dulcedinem Domini primo modo, id est, per affectum summæ (*e*) devotionis; sapis tamen secundo modo, scilicet per intellectum multæ utilitatis. De primo Isaiæ quinquagesimo quinto: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Ambrosius: Panis candidissime habens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem (*f*), qui nos semper reficis, & in te nunquam deficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, ut sentiam suavitatem amoris tui. Sana illud ab omni languore, ut nullam præter te sentiam dulcedinem, nullam præter te amem pulchritudinem. De secundo est illud: Fructus ejus dulcis gutturi meo, id est, piæ & fideli menti, quæ credit, & intelligit, hunc cibum sanctum sibi esse utilissimum. Glossa: Dulcis fructus gutturi cordis (*g*), quia in eo intelligit anima (*h*) causam vitæ, dum & (*i*) corporaliter percipit. (*k*) Hæc dulcedo valet contra tria mala, quæ sunt in mundo. Require supra in Ser. XIX. post medium. (*l*)

Ambrosius in Orat. de Præparat. ad Miss. Sabbato inter Precationes hactenus Ambrosio adtributas Prec. 1. n. 8. in Append. To. 4.

Cant. 2. 3.

Gloss. Interlin. & ordinar.

Dilatatio de quarto fructu, qui totum hominem in bono confirmat.

141. De quarto fructu (*m*) Ps. Panis cor hominis confirmat (*n*); quia scilicet Corpus Christi fideles suos in bona vita confirmat, & confortat finaliter. Tertii Reg. decimo nono: Comedit Elias panem, quem Angelus ministravit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb. Horeb interpretatur mensa (*o*). Mons ergo iste est mons mensæ Dei, & significat satietatem cœlestis gloriæ. Panis itaque Corporis Christi confortat nos in vita bona, & bono opere, quadraginta diebus & noctibus, id est, toto tempore vitæ nostræ præsentis pœnitentiæ, usque ad montem & mensam Dei, id est, quousque perveniamus (*p*) ad altitudinem securitatis, & satietatem dulcedinis æternæ gloriæ. De his quatuor fructibus simul per figuram dicitur quarti Regum quarto: Eliseus incubuit super puerum, & posuit os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus & manus suas super manus ejus; & calefacta est caro pueri. Per puerum fidelis anima, per Eliseum Christus (*q*) significatur: qui sicut sigillum ceræ, sic se conjungit animæ. Oculos super oculos ejus ponit, quia intellectum illuminat. Carnem calefacit, quia affectum caritate inflammat. Os super os ponit, quia gustum memoriæ spirituali dulcedine delectat. Manus super manus ponit, quia in bono opere usque in finem conservat, & sic totum hominem perficit, ut ad vitam æternam perducat. Amen.

Ps. 103. 15.

3. Reg. 19. 8.

Horeb interpretatur mensa.

4. Reg. 4. 34.

(*a*) Al. *diceret*.
(*b*) Vindobon. *mihi accidit*.
(*c*) Al. absque *sive*.
(*d*) Al. *quod sanam mentem delectat*.
(*e*) Al. *firma*.
(*f*) Exposit. in cap. 11. S. Luc.
(*g*) Ita Interlin. apud Lyran.
(*h*) Al. sine *anima*.
(*i*) Al. *etiam*.
(*k*) Sic Ordinar. apud eundem Lyran.
(*l*) Supra num. 124. Et hujusmodi *Require supra in Sermone*, legere quoque est in Sermonibus jam editis S. Bonaventuræ. Vid. in fine Serm. 3. Dom. infra Oct. Ascens.
(*m*) *Postmodum de quarto fructu*.
(*n*) Ita in 4. Dist. 8. Par. 1. Dub. 2.
(*o*) Sic in Interpret. Nom. Hebraic. ad fin. veter. Biblior.
(*p*) Al. *veniamus*.
(*q*) Ser. sive Collat. 14. in Hexaem. nec non Exposit. in cap. 24. S. Luc.

SERMO XXIII.

De quatuor fructibus tertiis.

Prov. 9. 5. Divisio in quatuor alios nostros languores.

142. *Venite, comedite &c.* Vel similia de effectu, vel fructu. Tertia quatuor mala nostra, sive languores, sunt quasi mortis plagæ, quibus multæ gravantur animæ: scilicet debitum mortis æternæ; defluxus bonæ vitæ; exilium mundanæ miseriæ; incineratio (*a*) corporalis materiæ. Contra hæc valet fructus Virginis, Corpus Salvatoris.

Dilatatio de primo languore, qui est debitum mortis æternæ. Rom. 7. 14.

143. De primo languore Rom. septimo: Ego carnalis sum, venumdatus sub peccato. Primi enim parentes vendiderunt se, & totam suam progeniem, ad perpetuam servitutem diaboli, id est, (*b*) ad æternam mortem pro modica delectatione peccati. Gen. secundo: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, in quocumque enim die comederis ex eo, (*c*) morte morieris, id est, te & posteritatem tuam ad æternam mortem obligabis. Rom. quinto: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors. Mors, id est, certitudo mortis temporalis, & debitum æternæ mortis, nisi subveniret redemptio Salvatoris. Eph. secundo: Eramus natura filii iræ, sicut & ceteri, id est, (*d*) debitores æternæ mortis.

Gen. 2. 17. Rom. 5. 12. Eph. 2. 3.

Dilatatio de secundo languore, qui est defluxus vitæ bonæ. Ps. 101. 12. Ps. 11. 2. Gen. 47. 9.

De secundo Ps. Dies mei sicut umbra declinaverunt. Item: Salvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus. Gen. quadragesimo septimo: (*e*) Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies Patrum meorum. Item Gen. octavo (*f*): Sensus & cogitatio humani cordis ad malum prona sunt ab adolescentia sua.

Gen. 8. 21.

Dilatatio de tertio languore, qui est exilium mundanæ miseriæ. Gen. 3. 23. Ps. 119. 5.

De tertio Gen. tertio: Emisit Dominus Deus (*g*) Adam de paradiso voluptatis, ut operaretur terram. Ps. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Hebr. undecimo: Juxta fidem defuncti sunt omnes isti (*h*) non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini sunt, & hospites super terram. Qui enim hæc (*i*) dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius (*k*) meminissent, de qua exierunt (*l*), habebant utique tempus revertendi: nunc autem appetunt meliorem, id est, cœlestem. Hinc flens canit Ecclesia: Salve Regina misericordiæ. (*m*) Glossa super Canonicam Jacobi: Ne indignemini, si mali in Mundo florent, & si vos patimini, quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali enim nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo. Unde spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contingat, gaudere debetis. (*n*)

Hebr. 11. 13. & seqq. Gloss. ordinar.

Dilatatio de quarto languore, qui est incineratio corporalis materiæ. Gen. 3. 19. Job 10. 9. Eccli 14. 18. Gloss.

De quarto Genesis tertio: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Job decimo: Memento quæso, quod sicut lutum feceris me &c. Ecclesiastici decimo quarto: Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Glossa: Sicut fœnum in terra, & folium in arbore, crescit, virescit, marescit (*o*) arescit, & dejicitur; ita caro nostra.

Divisio tertiorum quatuor fructuum Dominici Corporis Christi contra quatuor prædictas plagas mortis.

144. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor tertii fructus (*p*) Dominici Corporis, qui (*q*) salvant nos a plagis mortis. Ab æterna enim morte liberant, merita bonæ vitæ multiplicant, ad patriam vitæ deducunt, ad æternam vitam corpus resuscitant. (*r*) De primo fructu Jo. sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Quia sci-

Dilatatio de primo fructu, qui ab æterna morte liberat. Jo. 6. 48. & seqq.

(*a*) Hac voce alibi quoque utitur D. Bonav.
(*b*) Al. *quod est*.
(*c*) Al. *ex ea*.
(*d*) Al. sine *id est*.
(*e*) Al. mendose 44.
(*f*) Al. iterum mendose 6.
(*g*) Al. sine *Deus*.
(*h*) Al. absque *isti*.
(*i*) Al. *hoc*.
(*k*) Al. *illius*.
(*l*) Al. *exierant*.
(*m*) Ita sine *mater* alibi quoque D. Bonav. Vid. Prodr. col. 664.
(*n*) Pariter alibi idemmet Bonaventura. Prædicta autem videri etiam possunt cum exigua varietate apud Lyran. in cap. 1. ejusd. Canon. Jac. ab init. ex d. Glos. ordin.
(*o*) Ita uterque Cod. Lunælac. & Vindobon. Al. *marcescit*.
(*p*) Al. *circumstantia*.
(*q*) Al. *qua*.
(*r*) Al. omnia in singulari *liberat*, *multiplicat*, *deducit*, *resuscitat*. Vid. supra n. 138. in plurali.

scilicet non solum ab æterna morte, quæ est in inferno, sed etiam ab illa quæ fuit in limbo, virtute Corporis Christi liberatur. Et insuper hæc brevis mors corporis, in vitam æternam, quæ est in Cœlo, eidem commutatur.
Ose. 13. 14. Osee tertio decimo: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne. (a) De secundo fructu Jo. sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita; quasi pro multiplicandis meritis bonæ vitæ. Sicut enim puer parvulus per cibum corporalem crescit magnitudine, robore, & decore; sic fidelis anima per cibum Sacramentalem (b) proficit meritis bonæ vitæ.

Dilatatio de secundo fructu, qui merita bonæ vitæ multiplicat. Jo. 6. 52.

Jo. 10. 14. Jo. decimo: Ego sum pastor bonus &c.
Ibi 10. Et supra (c): Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant.
Ps. 137. 3. Psal. Multiplicabis in anima mea virtutem.
Jo. 15. 5. Jo. decimo quinto: (d) Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. De tertio fructu Jo. sexto: Ego sum panis, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; id est, deducam eum de exilio præsentis miseriæ ad cœlum.

Dilatatio de tertio fructu, qui ad patriam vitæ deducit. Jo. 6. 51. & seq.

Ambrosius L. 1. de initiandis c. 8. Ambrosius: Dominici Corporis figura præcessit, quando Deus in deserto manna Patribus pluit, qui quotidiano cœli pascebantur alimento: (e) quia sicut ille panis populum per desertum ad terram promissionis eduxit, (f) ita hæc esca cœlestis, fideles hujus sæculi desertum transeuntes, in cœlum subvehit (g). Unde recte viaticum appellatur, quia in via nos reficiens, usque in patriam deducit. (h) Jer. duodecimo: Reducam virum ad hæreditatem suam, & virum in terram suam,
Jer. 12. 15.
Prov. 3. 18. Prov. tertio: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam.
Gloss. ordinar. Glossa: Sicut in medio Paradisi (i) fuit lignum vitæ, ita per Sapientiam Dei, quæ est Christus, vivificatur Ecclesia; cujus nunc Sacramento Corporis & Sanguinis, vitæ æternæ accipit (k) pignus. Si ergo Corpus Christi sumptum pignus est vitæ æternæ, & pignus non dimittitur, donec illud, pro quo impignoratum est, (l) accipitur; profecto per hoc ad vitam æternam perducimur. De quarto fructu Jo. sexto: Qui manducat meam Carnem, & bibit meum Sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die. Verbum omnem (m) hominem resuscitabit.

Dilatatio de quarto fructu, qui ad æternam vitam Corpus resuscitat. Jo. 6. 55.

Primæ Cor. quinto decimo: Quoniam quidem per hominem, scilicet Adamum, mors, scilicet omnium; ita per hominem (n), scilicet Christum, resurrectio mortuorum. 1. Cor. 15. 21.
Sed hæc resurrectio erit valde dissimilis. (o) Unde sequitur: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Ibi 51.
Rom. quarto decimo: Omnes stabimus ante tribunal Christi. Rom. 14. 10.
Secundæ Cor. quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. 2. Cor. 5. 10.
Sed non omnes immutabimur; quia soli electi propter Corporis Christi participationem, scilicet sacramentalem, vel spiritualem, surgent sole pulchriores. Reprobi vero resurgent infirmi, & miserrimi, & deformes. Dan. duodecimo: Qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper. Dan. 12. 2. & seq.
Et qui in vitam æternam, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui in opprobrium sempiternum, illos, ut dicitur Isa. tertio decimo, torsiones & dolores tenebunt; quasi parturiens, dolebunt: unusquisque ad proximum suum stupebit, facies (p) combustæ vultus eorum. Isa. 13. 8.
Quale semen est, quod cadit, talis surgit fructus de terra. Similiter qualis vita tua est, dum mo-

(a) Al. tantum *De manu mortis liberabo populum meum.*
(b) Al. *spiritualem.*
(c) Al. *infra.*
(d) Al. *decimo quarto.*
(e) Al. tantum *Dominus in deserto manna Patribus pluit.*
(f) Al. *duxit.*
(g) Al. *subvenit.*
(h) Al. *in via reficiens, in patriam usque perducit.* Confer apud ipsum D. Bonav. 4. Dist. 8. Par. 1. in tex. Mag. & in Exposit. Dub. 3.
(i) Al. *in paradiso.*
(k) Al. *accepit.*
(l) Sic ambo præfati Codices. Al. *id pro quo impignoratur.*
(m) Al. *Verum enim.*
(n) Al. *Sicut per unum hominem mors scilicet omnium, ita per unum hominem &c.*
(o) Al. *Sed hoc valde dissimile.*
(p) Al. *alii in vitam æternam, qui & fulgebunt quasi splendor firmamenti: & alii in opprobrium, ut vivant semper, quos scilicet ut dicitur Isa. 13. Tortiones & dolores ut parturientes tenebunt, & facies &c.*

morieris, talis erit tempore suo tua resurrectio. Seminatur zizania, & surgit ex ea deformis & odibilis herba. Seminatur triticum, & surgit frumentum pulchrum. Hæc figurata sunt Gen. quadragesimo primo in somnio Regis Pharaonis (a): Nam septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ, aliæ quoque septem e stipula (b) oriebantur tenues, & percussæ uredine, id est, vento urente, qui scilicet eas infirmavit, & denigravit. Septem spicæ deformes signant omnes reprobos cum magna deformitate in judicio apparentes. Septem vero pulcherrimæ omnes electos, cum gloriosis corporibus resurgentes. De primo Naum tertio: Ecce ego ad te malefica, id est, universitas damnatorum, dicit Dominus exercituum, (c) & revelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus (d) nuditatem tuam, & regnis (e) ignominiam tuam. De secundo Phil. tertio: Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Primæ Cor. quinto decimo dicitur: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. (f) Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Amen.

Gen. 41. 22. & seq.

Nah. 3. 5.

Phil. 3. 20. & seq.

1. Cor. 15. 42. & seqq.

SERMO XXIV.

De tribus effectibus principalibus sacrosancti Corporis Domini, quorum quilibet valet ad tria.

145. *Venite, comedite &c.* Vel alia similia de effectu, vel fructu. Sacrosanctum Corpus Domini tres habet effectus principales. Primus est peccatorum destructio. Secundus bonorum spiritualium largitio, vel augmentatio. Tertius animarum confortatio, vel vitæ æternæ collatio. De primo Dan. secundo: Videbas (g), donec abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, id est, figmenta peccatorum, & comminuit eos. (h) Primæ Jo. tertio dicitur: In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. De secundo Prov. duodecimo: Qui bonus est, hauriet sibi (i) gratiam a Domino; quia ipse est fons totius gratiæ. Ecclesiastici vigesimo quarto: In me omnis gratia &c. (k) Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. De tertio Ps. Panis cor hominis confirmet. Gen. decimo octavo dicitur: Ponam buccellam panis, & confortate cor vestrum.

Prov. 9. 5. Divisio in tres effectus principales, cum eorum dilatatione.

Dan. 2. 34.

1. Jo. 3. 8.

Prov. 12. 2.

Eccli 24. 25. & seq.

Ps. 103. 5.

Gen. 18. 5.

146. Est destructio peccatorum, & hoc ad tria; ad delendum (l) maculam cordis; ad mitigandum stimulum carnis; ad resistendum cogitationibus pravis. De primo Ps. Nive dealbabuntur in Selmon. Selmon mons Dei est, & interpretatur umbra. Et, sicut dicit Glossa, Corpus Christi significat: quia sicut umbra fit de lumine & corpore, ita in Corpore Christi est lumen Divinitatis, & Caro humanitatis. (m) In hoc monte umbroso super nivem dealbabuntur fideles, quia virtute Corporis Christi incomparabiliter a macula peccatorum emundabuntur. Isa. quadragesimo tertio: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me. De secundo Exo. sexto decimo: Manc' ros jacuit in similitudinem pruinæ super terram. Glossa: Panis cœlestis in similitudinem roris, & pruinæ semper apparebat; quia Corpus Christi a fervore vitiorum (n) refrigerat. Ps. Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas. Mare significat multas miserias hominis; motus fluctuum stimulum carnis. De tertio Cant. primo: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Myrrha servat corpora a vermibus incorrupta; sic Corpus Christi

Distinctio trium in primo effectu principali Corporis Domini cum eorum dilatatione.

Ps. 67. 5.

Glossa interlin. & ordinar.

Isa. 43. 25.

Exo. 16. 13. & seq.

Glossa interlin.

Ps. 88. 10.

Cant. 1. 12.

(a) Al. sine *Pharaonis*.
(b) Al. *& septem aliæ de stipula*.
(c) Al. sine *exercituum*.
(d) Al. *genti*.
(e) Al. *regibus*.
(f) Al. *Seminatur corpus corruptibile, surget incorruptibile. Seminatur in infirmitate, surget in gloria. Seminatur corpus animale, surget in spiritale*.

(g) Al. *Videbam*.
(h) Al. *eam*, sine *in pedibus ejus ferreis & fictilibus*.
(i) Vulg. absque *sibi*; sed *sibi* unus ex Codd. nostris Bernardin. Et apud Lyran. *al. sibi*.
(k) Vid. inter Variantes Vol. 1. & 2.
(l) Al. *dealbandum*.
(m) Supra sub num. 135.
(n) Al. *peccatorum*.

sti corda fidelium a pravis cogitationibus illæsa: quia cum dilectum Dominum accipimus & (a) suscipimus, si fasciculum myrrhæ, id est, amaritudinem passionis ejus pia mente cogitamus, vermes malarum cogitationum a nobis repellimus. (b)

Distinctio trium in secundo effectu principali cum eorum dilatatione.

147. Est bonorum spiritualium augmentatio, & hoc ad tria; ad decorem castitatis; ad fervorem caritatis: ad saporem suavitatis. (c) De primo Daniel. primo: Apparuerunt vultus eorum meliores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Glossa: Vultus eorum, quos panis satiabat, qui de cœlo descendit, apparuerunt meliores, scilicet decori castitate; (d) unde & pueri illi casti fuerunt. Cant. septimo: Quam pulchra es, & decora, carissima, in deliciis! Sicut enim bonum nutrimentum multum facit ad decorem corporis; sic deliciæ cibi spiritualis (e) ad pulchritudinem castitatis. Ezech. sexto decimo: Similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis. De secundo Ecclesiastici trigesimo secundo: Gemmula carbunculi in ornamento auri. Glossa: Ardentium gemmarum principatum tenet carbunculus, sic dictus quia ignitus, ut carbo. Signat autem Corpus Christi, quia cor accipientis & ornat castitate, & inflammat caritate. (f) Ps. Ignis a facie ejus exarsit, carbones succensi sunt ab eo. (g) Hinc quarti Reg. quarto: Eliseus incubuit super puerum, & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri. De tertio Gen. quadragesimo nono: Aser, pinguis panis ejus, & præbebit (h) delicias Regibus. Sap. sexto decimo: Angelorum esca nutristi populum tuum, & paratum panem de Cœlo præstitisti illis sine labore omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. Substantiam enim tuam, & dulcedinem, quam in filios habes, ostendebas. (i) Cant. quinto: Comedi favum cum melle meo, id est, dulcedinem Carnis Christi cum dulcedine Deitatis. Bibi vinum meum cum lacte meo, id est, dulcedinem Sanguinis Christi cum dulcedine spiritualis consolationis. (k)

Dan. 1. 15. — Glossa interlin. — Cant. 7. 6. — Ezech. 16. 13. — Eccli 32. 7. — Glossa ordinar. — Ps. 17. 9. — 4. Reg. 4. 34. — Gen. 49. 20. — Sap. 16. 20. & seq. — Cant. 5. 1.

Distinctio trium in tertio effectu principali cum eorum dilatatione.

148. Est animarum confortatio, & hoc ad tria, ad debellandum dæmonia; ad sustinendum adversa; ad quærendum bona. De primo primi Reg. trigesimo: Invenerunt viri David virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David, dederuntque ei panem, ut comederet, & refocillatus est. Et duxit David ad latrunculos, & percussit eos. Vir Ægyptius significat peccatorem, quem prædicatores ducunt ad Christum per conversionem, qui pane Dominici Corporis confortatus fit dux exercitus Christi ad debellandos dæmones. Eph. sexto: Confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Primi Reg. septimo: Factum est, cum offerret Samuel holocaustum Domino id est, agnum unum integrum, (l) exterruit Dominus Philistiim, & cœsi sunt a filiis (m) Israel. De secundo, tertii Reg. vigesimo secundo: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate (n) eum pane tribulationis. In

1. Reg. 30. 11. & seqq. — Eph. 6. 10. & seq. — 1. Reg. 7. 10. — 3. Reg. 22. 27.

(a) Al. sine *accipimus &*.

(b) Pariter Exposit. in Cant. ibi.

(c) Alia similiter delineatio.

(d) Al. *decore scilicet castitatis*.

(e) De *deliciis spiritualibus* interpretatur etiam Exposit. in Cant. ibi.

(f) In 4. Dist. 8. Par. 1. Dub. 2. *Hic est carbo ignitus, caro, scilicet Christi, quæ inflammat &c.*

(g) Similiter de succensis igne Spiritus sancti a Christo tropologica interpretatio est Nicephori, Euthimii, Hesychii, & aliorum.

(h) Al. *Aser pinguis panis præbens*.

(i) Pariter Exposit. in Sap. ibi; sed Vulg. *Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat*. Eodem sensu de Eucharistia, *quia delectat*, in 4. Dist. 8. Par. 1. Dub. 2.

(k) Hunc locum de Eucharistia explicant & S. Gregorius Nyssenus, Michael Psellus ejus compendiator, Philo Carpathiorum Episcopus, & Rupertus Abbas Tuitiensis. Item S. Ambrosius L. 5. de Sacram. c. 3. n. 17. Et per *favum mellis*, significari *Sacramentum Dominici Corporis* ait ipsemet S. Bona. infra singulari Ser. de Corp. Chri. n. 11. Sane Septuaginta & Arabicus pro *favum* vertunt *panem*; quia Christus sub specie panis carnem suam nobis largitur. Unde & d. S. Ambros. ibi cum Septuag. legit *panem*. Observat quoque Lorinus Commentar. in Ps. 33. ver. 9. *Quæ de variarum suavi rerum dicuntur sapore in Scripturis, ad Deum, & Eucharistiam transferri possunt, ut lactis, mellis, mannæ, uberum*.

(l) Al. tantum *offerret Samuel agnum in holocaustum*.

(m) Vulg. *a facie*; sed *a filiis*, Codd. Lunælac & Vindobon. nec non Cod. Bibliot. Bibloth. Episc. Trident. 58. & apud Lyran.

(n) Al. *mitte virum justum in carcerem, & sustenta* &c.

In carcerem mittitur, qui in hoc mundo adversa patitur. Panis tribulationis, quo sustentatur, est panis æternæ vitæ, quo ad sustinenda adversa confortatur. Act. vigesimo septimo dicit Apostolus existentibus in magno periculo maris: Rogo vos accipere cibum pro salute vestra; animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. (a) Ph. quarto: Omnia possum in eo, qui me confortat. De tertio Prov. ult. Mulier fortis de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Mulier fortis est Ecclesia (b) de gentibus. Hæc de nocte surrexit; quia per auditum verbi de tenebris peccatorum ad Christum se convertit. Prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis dedit; quia Sacramenta vitæ Judæis missa, quæ Synagoga suscipere (c) noluit, hæc cum omni desiderio rapuit, & de eis familiam suam, id est, fideles, pavit; & hoc ut eos ad tria bona confortaret; ad opera misericordiarum; ad lucrum animarum; ad emptionem cœlestium divitiarum. Unde sequitur post prædictum verbum: Consideravit agrum, & emit eum, & de fructu manuum suarum plantavit vineam. Primum notatur per fructum manuum; secundum per plantationem vineæ; tertium per emptionem agri. (d)

Act. 27. 34. ac 36.

Phil. 4. 13.

Prov. 31. 15.

Trium bonorum distinctio.

149. Primo confortamur cibo Domini ad opus bonum. Ecclesiastici trigesimo tertio: Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus servo. Sicut pabulum confortat asinum ad onera portanda; sic panis cœlestis servum Dei ad opera bona perficienda. Primæ ad Tim. primo: Gratias ago ei, qui me confortavit (e) in (f) Christo Jesu. Qui enim vere considerat in hoc Sacramento immensam circa se Dei liberalitatem, valde confortatur ad proximi pietatem. Secundo confortamur ad lucrum animarum. Act. nono: Cum accepisset cibum, confortatus est, scilicet ad lucrum animarum. Ibidem: Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Nomen meum, id est, Jesum Christum, quasi oleum cœleste, ad cibum animarum, & sanitatem (g). Cant. primo: Oleum effusum nomen tuum, id est, de (h) corde Christi pleno fluit oleum gratiæ ad salutem corporis & animæ. (i) Tertio confortamur ad emptionem bonorum cœlestium. Hinc supra dictum est, quod mulier fortis post cibum consideravit agrum, & emit eum, virtutibus scilicet & bonis operibus. Jer. trigesimo secundo; Agri pecunia (k) ementur, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur. Agri cœlestes emuntur (l) pecunia virtutum, & bonorum operum. Et scribentur tam agri, quam emptores, in Libro vitæ. Et imprimetur in corde emptoris signum, scilicet Crucis Christi, & lumen imaginis Dei, pro certo pignore. Et adhibebitur testis; quia in die judicii coram omnibus testis erit Dominus, quod vere emptor sit regni (m) cœlorum pretio bonorum operum. Et tertius effectus principalis dici potest vitæ æternæ collatio. Jo. sexto: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; & hoc in tribus: in omnium deliciarum præparatione: in omnium desideriorum impletione: in omnium bonorum secura & æterna fruitione. Require hoc in Sermone X. in fine.

Eccli 33. 25.

1. Tim. 1. 12.

Act. 9. 19.

Ibi 15.

Cant. 1. 2.

Prov. 31. 16.

Jer. 32. 44.

Jo. 6. 52.

SERMO XXV.

De effectibus sumptis de tribus nominibus Corporis Christi.

150. *Venite, & comedite* &c. Vel alia ut supra. Vel similia de effectu, vel de nominibus Corporis Christi. Effectus Dominici Corporis possunt sumi ex tribus nominibus, quæ solent eidem adscribi. Nominatur enim quandoque verus panis, quandoque sacrificium (n) al-

Prov. 9. 5. Divisio trium effectuum Dominici Corporis secundum tria ejus nomina.

(a) Al. *& omnes sumpserunt cibum confortati, & animæquiores facti sunt.*
(b) Ita allegorice nedum Glossa Ordinar. sed & Augustinus, Gregorius, Beda, ac Salomonius. Vid. Tirin. & Gordon.
(c) Al. *Sacramenta Judææ missa, quæ suscipere* &c.
(d) Al. *emptum agrum*. Porro divisio illa prædicti textus in tria similis est divisioni illi, de qua supra in Arte Concionandi.
(e) Al. *confortat*.
(f) Vulg. absque *in*; sed *in* ambo Codd. Lunælac. & Vindobon. duo nostri Codd. Bernardin. Lyran. &c.
(g) Al. *ad sanitatem animarum*.
(h) Al. *de corde* sine *id est*.
(i) Al. tantum *ad salutem animæ*.
(k) Al. *pretio*.
(l) Al. *cœlestis hæreditatis emuntur*.
(m) Al. *quod vere emisti regnum*.
(n) Al. *Sacramentum*,

altaris; quandoque Sacramentum caritatis. De primo Jo. sexto: Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. De secundo Mal. tertio: Placebit Domino sacrificium Juda, & Jerusalem. De tertio primæ ad Timoth. tertio: Manifeste (a) magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum (b) est in carne (per partum Virginis) prædicatum est (c) gentibus (a Sanctis Apostolis) editum est in (d) mundo, id est, concessum fidelibus in cibum salutis. Unde recte dicitur Sacramentum caritatis.

Jo. 6. 32. *Malach. 3. 4.* *1. Timoth. 3. 16.*

Distinctio triplicis effectus secundum primum nomen veri panis.

151. Primo Corpus Domini nominatur panis verus, & secundum hoc habet tres effectus. Sicut enim panis tria bona præcipua confert corpori, id est, satiat, confortat, & vitam conservat; sic panis iste satiat spiritum ad fastidium mundi faciendum; confortat animam ad malum culpæ devincendum; conservat vitam ad Deum semper laudandum. De primo Ps. Pauperes ejus saturabo panibus (e). Complenda: Satiasti Domine familiam tuam muneribus sacris &c. ad fastidium mundi faciendum. Prov. vigesimo septimo (f) dicitur: Anima saturata calcabit favum. Gregorius. Gustato spiritu desipit omnis caro. (g) De secundo Ps. Panis cor hominis confirmat, (h) ad malum scilicet culpæ devincendum; quia qui carent corroboratione hujus panis, vincuntur a vitiis. Quarti Reg. vigesimo quinto: Rex Babylonis, & exercitus ejus, obsedit Jerusalem, prævaluitque fames in Civitate, nec erat (i) panis populo terræ, & omnes viri bellatores nocte fugerunt, ad hortum Regis, id est, ad delicias carnis, & ad campestria solitudinis, id est, ad viam latam, quæ ducit ad mortem. De tertio Ecclesiastici trigesimo quarto: Panis egentium vita pauperis est. Jo. sexto: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Et hæc est vita ad Deum semper laudandum. Ps. Lauda anima mea Dominum &c. De his supra Ser. 9. (k)

Dilatatio. Ps. 131. 15. Complenda Missæ. Prov. 27. 7. Gregorius. Ps. 103. 15. 4. Reg. 25. 1. & seqq. Matth. 7. 13. Eccli 34. 25. Jo. 6. 51. Ibi 58. Ps. 145. 2.

Distinctio effectus triplicis juxta secundum nomen Sacrificii Altaris.

152. Secundo Corpus Domini nominatur Sacrificium (l) Altaris, & secundum hoc triplicem habet effectum, scilicet in triplici statu fidelium. Primus in hoc mundo: Secundus in purgatorio: Tertius in cœlo. In statu mundi peccata relaxat: in statu purgatorii pœnam alleviat: in statu cœli gloriam augmentat. De primo, scilicet statu mundi Levit. quinto: Anima, si (m) peccaverit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum. Glossa: Id est, Christum, sine quo non fit remissio. Nihil enim prodest capram, id est, austeritatem pœnitentiæ, immolare, nisi studueris (n) in Christi immolatione plenam fiduciam habere. Jo. primo. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata (o) mundi. Paschasius: Licet omnia peccata in baptismo sint donata, infirmitas tamen peccati, id est, fomes in carne remanet; & quia ex hoc quotidie labimur, saltem in venialia, (p) ideo Christus pro nobis quotidie immolatur, ut qui semel pro nobis moriendo mortem devicit, quotidie recidiva delictorum per hæc Sacramenta relaxat. (q) Ambrosius: Sicut quod ubique offertur, unum est Corpus, ita & unum est Sacrificium. Christus semel in cruce hostiam pro omnibus obtulit, ipsam offerimus & nunc: sed quod nos agimus recordatio est Sacrificii illius; nec causa suæ infirmitatis repetitur, sed nostræ, quia quotidie peccamus. De secundo Lev. decimo septimo: Dedi vobis sanguinem, ut super Altare in eo expietis pro animabus...

Dilatatio. Levit. 5. 17. & seq. Glossa interlin. Jo. 1. 29. Paschasius de Corp. & Sang. Dom. c. 9. Ambrosius apud ipsum Bona. in 4. Dist. 12. Par. 2. relatus in tex. Mag. Levit. 17. 11.

(a) Al. sine *manifeste*.
(b) Al. *manifestum*.
(c) Al. heic additum *in*.
(d) Al. e contrario heic sine *in*;
(e) Hoc ipso sensu Hugo, Rickelius, Lorinus &c.
(f) Al. mendose 22.
(g) Vid. Greg. in Evang. L. 2. Hom. 36. n. 1. & audi Lorin. Comment. in Ps. 33. ver. 9. „ Cui suavis Deus desipiunt cætera, & illi „ suave carere suavitatibus nugarum, quasque „ amittere metus olim fuerat, jam dimittere „ gaudium est; quum Deus vera, & summa „ suavitas, ejiciens illas, intrat pro illis, ut de „ se ipso testatur Augustinus. „ Vid. quoque D. ipsum D. Bonav. Soliloq. c. 4. & supra in Vite Myst. col. 122. not. *n*.
(h) Ita in 4. Dist. 8. Par. 1. in Exposit. text. Dub. 2.
(i) Al. *Hierusalem, & non erat*.
(k) Supra num. 61.
(l) Al. *Sacramentum*.
(m) Al. *qua*.
(n) Al. *studueritis*.
(o) Ita & alibi pro *peccatum* in singulari.
(p) Al. *venialibus*.
(q) Hæc videri possunt Par. 3. Decre. De Consecrat. Dist. 2. c. Iteratur quotidie sub Tit. *Paschasius Papa de Corpore & Sanguine Christi*. Vid. quoque ibi cap. *Utrum sub figura* ex Augusti.

mabus vestris. (a) In hoc figuratum est, quod Sacrificium Carnis & Sanguinis Christi valet animabus in pœna purgatorii. Hinc (b) sciendum, quod tres sunt turmæ animarum, hic decedentium. Prima peccantium, secunda pœnitentium, tertia innocentium. Primam Sacrificium non adjuvat. Secundam a pœna alleviat. Tertiam sine pœna ad cœlos (c) sublevat. De prima primi Reg. tertio: Juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis, & muneribus usque (d) in æternum. Domus ejus, id est, omnium in peccatis persistentium. Jer. septimo: Quia locutus sum ad vos, & non audistis & vocavi vos, & non respondistis; projiciam vos a facie mea. Projiciam, scilicet post hanc malam vitam vestram in pœnam infernalem. A facie mea, id est, ab omni bono, quod est in cœlo, & in terra. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas laudem pro eis, id est, Sacrificium laudis. Et non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Prov. sexto: Qui adulter est, id est, amans & adhærens creaturæ ultra mensuram justitiæ, perdet animam suam; quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima, quasi pretiosissimum Sacrificium Christi. De secunda est illud dictum supra: Dedi vobis sanguinem, ut super Altare in eo (e) expietis pro animabus vestris. Sanguinem, id est, Sacrificium Corporis, & Sanguinis Christi. Sanguis ponitur pro Corpore & Sanguine simul, pars pro toto. (f) Et quia Sanguis in Altari non est sine Corpore, nec Corpus sine Sanguine (g), pro animabus valet, scilicet quæ sunt in Purgatorio. (h) Augustinus: Orationibus, & eleemosynis sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, non est dubium defunctorum animas adjuvari, (i) ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt in hoc mundo. (k) Zach. tertio decimo: Partes duæ in terra dispergentur, & deficient, id est, infideles, & mali Christiani damnabuntur, & tertia pars relinquetur in ea, id est, pœnitentes. Et ducam tertiam partem per ignem, id est, animas pœnitentium & purgandorum. (l) Et uram eos, sicut uritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum. Ipse invocabit (m) nomen meum, & ego exaudiam eum. Ipse scilicet populus Christianus in terra derelictus (n) invocabit me orationibus, & eleemosynis, & Sacrificio Altaris, pro parte deducta (o) per ignem, id est, pro animabus quæ sunt in purgatorio; & ego exaudiam eum, scilicet alleviando, & pœnam illarum (p) abbreviando. De tertia Prov. vigesimo primo: (q) Munus absconditum extinguit iras, iras scilicet Dei, id est, pœnas purgatorii, quantum ad animas innocentes, & in præsenti tribulationibus & flagellis satis purgatas. Ps. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Furor Dei ardet in inferno, ira in Purgatorio. Sagittæ sunt correptio (r) amoris in hoc mundo. Qui ergo sagittas correptionis Domini (s) in hoc mundo patienter portat, furorem inferni, & iram ignis purgatorii Domino duce illæsus evadet. Isa. quadragesimo tertio: Noli timere, servus meus es tu: (t) cum transieris per ignem, tecum ero, & flumina non operient te. Cum ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te: quia ego Salvator tuus. Dan. tertio: Angelus Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus, in fornacem, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis,

1. Reg. 3. 14.

Jer. 7. 13. & seqq.

Ps. 49. 14. & 106. 22.

Prov. 6. 32. & seqq.

Levit. 17. 11.

Augustinus in Serm. de verbis Apost. & in Glos. 1. Thess. 4. c. Nolumus vos.

Zach. 13. 8. & seq.

Prov. 21. 14.

Ps. 37. 2. & seq.

Isa. 43. 1. & seqq.

Dan. 3. 49. & seq.

gustino. Item apud D. ipsum Bonav. in tex. Mag. 4. Dist. 12. Par. 2.

(a) Al. *ut super altari meo expietis pro animabus*.
(b) Al. *hic*.
(c) Al. *cælum*.
(d) Al. sine *usque*.
(e) Al. vel heic *altari meo*.
(f) Vid. Vol. 2. in fine in Comment. de Scr. sanct. dignit. & excellen. num. 36. col. 1089. not. *b*.
(g) Tract. de Præparat. ad Miss. cap. 11
(h) In 4. Dist. 45. Ar. 2. Q. 1. per tot.
(i) Al. *relevari*.
(k) Confer in 4. Dist. 45. apud ipsummet D. Bonavent. in tex. Mag.
(l) Al. *pœnitentium per purgatorium*.
(m) Ita uterque Cod. Lunælac. & Vindobon. ac Edit. Vulg. *vocabit*.
(n) Al. *relictus*.
(o) Al. *ducta*.
(p) Al. *alleviando sc. pœnam illorum, &c.*
(q) Al. *De tertia Prov. 31.*
(r) Al. *sagitta sive correptio*.
(s) *Qui igitur sagittas Dominicæ correptionis*.
(t) Al. *serve meus*. Vulg. *meus es tu*, sine *servus*; sed *servus meus es tu* duo Codd. nostri Ber-

ignis, neque (a) contristavit, nec quidquam molestiæ intulit. Tunc laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace dicentes: Benedicite Domino, quia (b) eruit nos de inferno, & liberavit nos (c) de medio ardentis flammæ. Isai. quinquagesimo quinto: In lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Montes & colles cantabunt coram vobis laudem. De tertio supra nominato, scilicet quod Sacrificium Altaris gloriam Beatorum quodam modo in cœlo augmentat, Lev. decimo: Pectusculum, scilicet (d) Sacrificii, quod oblatum est, edetis in loco mundissimo, tu, & filii tui, & filiæ tuæ tecum. Pectusculum Sacrificii, quod optimum & dulcissimum est de animali, significat (e) dulcedinem Corporis Christi, sive ejus effectus, in quantum comeditur in loco mundissimo, id est, in quantum delectat Beatos in Cœlo, in eo quod (f) plurimum gaudent, & congratulantur in hoc Sacrificio, scilicet tripliciter: (g) de memoria suæ redemptionis, de aspectu nostræ salutis, de admiratione Divinæ bonitatis. Gregorius: Eodem momento (h) in cœlo (i) rapitur ministerio Angelorum (k), consociandum Corpus Christi, & ante oculos Sacerdotis in Altari videtur (l). Rapitur scilicet Corpus Christi consociandum, id est, ad Beatos lætificandos. Complenda: Sumpsimus Domine Divina Mysteria, quæ sicut Sanctis tuis ad gloriam, ita nobis ad vitam prodesse perficias.

Ibi 88. — *Isa. 55. 12.* — *Levit. 10. 14.* — *Gregorius in Hom. Pasch. De Consecrat. Dist. 2. c. Quid sit Sanguis.* — *Complenda.*

153. Tertio Corpus Domini nominatur Sacramentum caritatis, & secundum hoc tres habet effectus; quia tria maxima (m) bona operatur in nobis: scilicet Spiritus sancti participationem veram: ipsius Christi certam inhabitationem: in similitudinem imaginis Dei transformationem. De primo Ps. De petra melle saturavit eos; quia scilicet fideles sugunt de Corpore Christi dulcedinem Spiritus sancti. Sap. duodecimo: O quam bonus & suavis est Domine Spiritus tuus in nobis! qui scilicet fluit in nos de Corpore tuo. Augustinus: Participatione Corporis & Sanguinis Christi homo vivit, non sumens tantum in Sacramento, (n) quod & mali faciunt; sed pertingens usque ad Spiritus sancti participationem, ut in Corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus spiritu vegetetur. De secundo Jo. sexto: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hilarius: Accepta carne Domini, & hausto sanguine, (o) id efficitur, ut nos in Christo, & Christus in nobis sit. Est ergo in nobis ipse per Carnem, dum ejus Carnem accipimus; & sumus nos in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est. (p) Jo. primo: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Dum Verbum carnem assumpsit, in carne nostra habitavit; & dum nos Verbum incarnatum in cibum accipimus, ipsum etiam habitat in nobis. De tertio Jo. primo: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri; id est, Deiformes, & Deo secundum imaginem similes; nec potest creatura ad majus promoveri, quam quod assimiletur suo Creatori. Assimilatur autem homo Deo, virtute Corporis Christi, in tribus; in interiori cordis bonitate; in exteriori operis fertilitate; in superiori cœlestis Regni hæreditate. De primo secundæ Pet. primo: Christus propria gloria, (q) & virtute, maxima & pretiosa promissa, nobis donavit, ut per hæc (r) efficiamur consortes Divinæ naturæ. Maxima promissa, id est, seipsum. Unde: Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Ut efficiamur consortes Divinæ naturæ, id est, veræ (s) bo-

Distinctio triplicis effectus secundum tertium nomen Sacramenti caritatis. — *Ps. 80. 17.* — *Sap. 12. 1.* — *Augustinus super Joan. De Consecrat. Dist. 2. c. Credere in Jesum.* — *Jo. 6. 57.* — *Hilarius L. 8. de Trinit. ante med. relat. De Consecrat. Dist. 2. c. In Christo Pater.* — *Jo. 1. 14.* — *Ibi 12.* — Virtute Corporis Christi homo in tribus assimilatur Deo. — *2. Pet. 1. 3. & seq.* — *Luc. 1. 73.*

Bernardin. Et τὸ *servus* addit Glossa interlin. apud Lyran. Unde & Mariana: *Meus es tu*, *scilicet servus*.

(a) Al. *nec*, & paulo supra pro *medium fornacis*, *ignem fornacis*.

(b) Al. *qui*.

(c) Al. *eruit nos*.

(d) Al. *sine scilicet*.

(e) Al. *signat*.

(f) Al. *quia*.

(g) Al. absque *scilicet tripliciter*.

(h) Glossa Decreti ibi „ *Momento*, id est, „ eo tempore, quo Christus est in Altari, to„ tus in cœlo est verus Deus & homo in „ præsentia Angelorum, facta commutatione „ in verum Corpus & Sanguinem. "

(i) Ita ibi. Al. *cœlum*.

(k) Al. *sociandum corpori*.

(l) Confer apud D. Bonav. in 4. Dist. 11. Par. 1. in tex. Mag.

(m) Al. *maxime*.

(n) Vid. supra Serm. 20. n. 130. Al. *tantum Sacramentum*.

(o) Al. *calice*.

(p) Vid. cit. Serm. pro aliis Variantibus ibi notatis.

(q) Al. additur heic *sua*.

(r) Al. *per hoc*. (s) Al. *Divinæ*.

bonitatis; quia natura Dei bonitas est. Ambrosius: Quia Dominus Jesus consors (a) est Divinitatis, & Corporis, & tu qui accipis carnem ejus, Divinæ substantiæ particeps (b) in illo alimento, id est, vere bonus efficeris (c) ab eo. De secundo Ezech. decimo septimo: Sumam ego (d) de medulla Cedri sublimis, & de vertice ramorum ejus, & plantabo super (e) montem excelsum, & faciet fructum. Medulla Cedri sublimis est æterna sapientia Dei. (f) Alti rami ejus sunt Patres Sancti. Vertex ramorum est beata Virgo. Pars de vertice Caro Christi sumpta de Virgine. Surculus ergo (g) sumptus de medulla, & de (h) vertice, est Corpus Christi plenum Divinitate. Iste plantatus super (i) montem excelsum, id est, cor (k) justi ad Deum (l) elevatum, facit similem Christo boni operis fructum. De utroque Gal. secundo: Vivo ego, jam non ego, (m) vivit vero in me Christus, me scilicet sibi assimilando, id est, in interiori (n) bonitate, & exteriori bono opere. Hinc dictum est Augustino: (o) Cibus sum (p) grandium &c. Nec tu me mutabis (q) &c. De tertio Joan. primo: Quotquot autem receperunt eum &c. Rom. octavo: Si filii, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Primæ Pet. primo: Benedictus Deus, qui regeneravit nos, id est, de filiis diaboli, filios Dei fecit; in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cælis. Amen.

Ambrosius in L. 7. de Sacram. vel. De Consecrat. Dist. 2. c. Sicut est verus Dei Filius. — *Ezech. 17. 22. & seq.* — *Gal. 2. 20.* — *Augustinus L. 7. Confess. c. 10.* — *Jo. 1. 12.* — *Rom. 8. 17.* — *1. Petr. 1. 3. & seq.*

SERMO XXVI.

De effectibus sumptis de tribus aliis Corporis Christi vocabulis.

154. *Venite, comedite &c.* Item alia Themata, ut supra, vel similia de effectu, vel de nominibus Corporis Christi. Effectus Dominici Corporis possunt sumi ex tribus aliis (r) nominibus ejus jam supra dictis. Dicitur enim quandoque Medicina spiritualis; quandoque Manna, id est, panis cœlestis; quandoque Eucharistia, id est, bona gratia animæ fidelis. (s) De primo Ecclesiastici trigesimo octavo: Altissimus de terra creavit medicinam, (t) & vir prudens non abhorrebit illam. (u) Augustinus: Suscepit Christus de terra terram, id est, (x) de carne Mariæ carnem accepit, (y) & ipsam nobis ad salutem manducandam dedit. De secundo Apocal. secundo: Vincenti dabo Manna absconditum; quasi dicat: Qui se superat (z) per victoriam vitiorum, illi dabo Manna, id est, panem cœlestem, scilicet Corpus meum (aa), in quo secreto reconditum est multiplex bonum. Jo. sexto: Hic est panis de cœlo

Prov. 9. 5. Divisio trium aliorum effectuum secundum tria alia nomina. — *Eccli 38. 4.* — *Augustinus Enarrat. in Ps. 84. n. 13.* — *Apocal. 2. 17.* — *Jo. 6. 50.*

(a) Al. heic interseritur *scilicet*.
(b) Al. *participans*.
(c) Al. *efficieris*.
(d) Al. *Ezech. 12. Sumam de &c.*
(e) Al. *in*.
(f) Sive quod perinde est, *latens Divinitas Verbi*, Vol. 1. in Prol. Comment. in Jo. n. 5.
(g) Al. *igitur*.
(h) Al. sine *de*.
(i) Al. *in*.
(k) Al. *in cor*.
(l) Al. *ad cœlum*.
(m) Supra col. 882. not. *d*.
(n) Al. *in me scilicet assimilando, interiori &c.*
(o) Vel *Augustini*.
(p) Vid. supra Serm. 20. in fine.
(q) Vid. ad fin. cap. 7. de Præparat. ad Missam, ubi sic: *Dictum fuit Beato Augustino: Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me &c.*
(r) Al. *illis*.
(s) Cum inter nomina hæc non recensuerit nomen *Communio*, uti fit in Tractatu Alberti de Corpore Christi; hinc colligo hosce Sermones ab illo esse diversos. Quippe apud Raynerium Pisanum in Panthealogia verbo *Eucharistia* cap. 41. ibi dicitur „ Merito appellatur „ *Communio* propter quatuor causas. Prima est, „ quia hoc Sacramentum facit communicare „ fonti omnis gratiæ, scilicet Christo. Secunda, quia facit communicare Angelorum gloriæ. Tertia, quia facit communicare Sanctis Patriæ. Quarta, quia facit communicare passioni Mystici Corporis. Hæc Alber. „ ubi supra. "
(t) Sic Codd. Lunælac. & Vindobon. atque Edit. Item duo nostri Codd. Bernardin. ac tert. Biblioth. Episc. nec non apud Lyran. &c. Vulg. *medicamenta*.
(u) Al. *eam*. Vulg. *illa*. Vid. tamen in eodem sensu, sive legatur *medicinam illam*, sive *medicamenta illa*, secundum Ecclesiastici 38. D. Bonaventuram in Prooem. 4. Sentent. per tot.
(x) Al. *&*.
(y) Tirinus exponens eundem Psalmum 84. ver. 11. 12. 13. ait: *Sanctus Augustinus per terram allegorice B. Virginem intelligit*. Unde & Lyranus interpretatus fuit „ *Et terra nostra*, „ id est, beata Virgo intemerata &c. " Vide sis ipsummet D. Bonavent. Exposit. in cap. 1. S. Luc.
(z) Al. *præparat*.
(aa) Sic Comment. in Apocal. ibi.

cœlo descendens. (a) De tertio Ecclesiastici trigesimo secundo: *Eccli. 32. 9.* Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia; quasi dicat: Præpara te per auditum verbi Dei, & obedientiæ, qua taceas, id est, cesses a malo, & serves reverentiam in benefaciendo; tunc dabitur tibi bona gratia, quæ græce dicitur Eucharistia, id est, Corpus Christi. *Magister Sententiarum Dist. 8. Par. 1.* Magister in quarto Sent. Sacramentum Altaris excellenter dicitur Eucharistia, id est, bona gratia; quia in ea non solum est augmentum virtutis, (b) & gratiæ, sed ille totus ibi sumitur, qui est fons, & origo totius gratiæ.

Distinctio triplicis effectus secundum nomen Medicinæ spiritualis. 155. Primo, dicitur Corpus Christi Medicina spiritualis, & secundum hoc tres habet effectus. Serpens quippe (c) malignus infudit humano generi per venenum pomi vetiti triplicem corruptionem; in anima tenebras ignorantiæ; in carne morbum pravæ concupiscentiæ; & mortem in utraque. (d) Ad hæc tria curanda valet Corporis Christi Medicina. Ignorantiæ enim tenebras illuminat; morbum pravæ concupiscentiæ sanat; & mortem destruendo triumphat. *D. latatio. Ps. 131. 17.* De primo Ps. Paravi lucernam Christo meo. Lucerna est lumen in diaphano, id est, in perlucido corpore. Sic Corpus Christi est Verbum Dei, quod est lux vera in munda carne, quo scilicet pelluntur tenebræ ignorantiæ. *Luc. 2. 30.* Luc. secundo. (e) Viderunt oculi mei salutare tuum &c. *Ps. 26. 1.* Ps. Dominus illuminatio mea &c. Item: *Ps. 33. 6.* Accedite ad eum, & illuminamini, & facies &c. *Isa. 38. 21.* De secundo Isaiæ trigesimo octavo. *4. Reg. 20. 1. & seqq.* Item quarti Reg. vigesimo: (f) Jussit Isaias, ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus Regis, & sanaretur. Vulnus, sive ulcus Regis est concupiscentia carnis. *Ps. 6. 3.* Ps. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine. De tertio Luc. primo: *Luc. 1. 42.* Benedictus fructus ventris tui, id est, (g) Corpus Christi, quod est fructus vitæ, valens ad curationem mortis æternæ. Prov. tertio: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, *Prov. 3. 18.* scilicet Sapientiam Dei incarnatam. (h) Osee tertio decimo: *Ose. 13. 14.* Ero mors tua, o mors &c. De hac triplici corruptione, & medicina, require supra Serm. VI. post principium. (i)

156. Secundo Corpus Domini dicitur Manna, id est, panis cœlestis, *Distinctio triplicis effectus secundum nomen, quo dicitur Manna.* secundum quod Manna habuit (k) similitudinem saporis frumenti, mellis, & olei. De duobus primis, Exo. sexto decimo: *Exo. 16. 31.* Gustus ejus, quasi similæ cum melle. (l) De tertio Num. undecimo: *Num. 11. 8.* Faciens ex eo tortulas saporis, quasi panis oleati. (m) De his tribus simul, Ezech. sexto decimo: *Ezech. 16. 13.* Similam, & mel, & oleum comedisti; & secundum hæc tria Corpus Domini triplicem habet effectum. Operatur enim morum honestatem, cordis suavitatem, proximi pietatem. Primum significatur in frumento; secundum in melle; tertium in oleo. De primo Zach. nono: *Zach. 9. 17.* Quid bonum ejus, & quid pulchrum ejus, (n) nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? Panis de frumento bonus est, & pulcher in se, & etiam in effectu, quia facit pulchrum. Sic Corpus Christi bonum & pulchrum facit honestatem morum. Dan. primo: *Dan. 1. 15.* Apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Glossa: *Gloss. interlin.* Vultus eorum, quos panis satiabat, qui de cœlo descendit. De secundo Prov. vigesimo quarto: (o) *Prov. 24. 13.* Comede fili (p) mel, quia (q) bonum est, & favus dulcis (r) gutturi tuo. Sap. sexto decimo: *Sap. 16. 20.* Paratum panem de cœlo præstitisti illis, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis sua-

(a) Al. *qui de cœlo descendit.*
(b) Al. *virtutum.*
(c) Al. *ille.*
(d) Al. *utrobique.*
(e) Al. 1.
(f) Al. 2.
(g) Al. *scilicet.*
(h) Quæ scilicet, ut ait Glossa interlin. *in præsenti vivificat Corpore, & Sanguine suo.*
(i) Supra num. 40. & seqq. Et hoc *require* habet etiam in aliis Sermonibus.
(k) Al. *cœlestis, quod manna habet.*
(l) Al. *sicut simila sine melle.*
(m) Al. *De tertio, Numeri 16. Gustus ejus quasi simila cum melle. De quarto, Numeri 15. Fecerunt ex eo tortulas saporis quasi panis.*
(n) Vulg. *est*; sed sine *est* quære inter variantes Vol. 1. & 2. hujus Supplem.
(o) Al. 33.
(p) Vulg. *mi*; sed sine *mi* etiam infra Serm. sing. de Corp. Chr. n. 11. Et supra col. 768. n. 13.
(q) Al. *quoniam.*
(r) Supra Serm. 1. n. 13.

vitatem. (a) De tertio Job vigesimo nono: Quis mihi tribuat, ut sim secundum dies, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo, & petra fundebat mihi rivos (b) olei? Id est, gratiam pietatis ad bonum proximi. Prov. vigesimo primo: Thesaurus (c) desiderabilis, & oleum in tabernaculo justi. Quarti Reg. quarto: Offerebant vasa, & illa, scilicet mulier (d) infundebat oleum. Et ille, scilicet Eliseus: Vade, inquit, & vende oleum (e), & redde creditori tuo: tu autem, & filii tui, vivite (f) de reliquo. Ecce oleum, id est, opus pietatis proximum reficit, debita solvit, nos ipsos pascit. Primum intelligitur in eo, quod fundebat oleum in vasa proximorum. Secundum in eo, quod reddidit per oleum debita creditori. Tertium in eo, quod ipsa, & filii ejus, vixerunt de oleo. (g)

Job 29. 2. & seq.

Prov. 21. 20.

4. Reg. 4. 5. & seqq.

Distinctio triplicis effectus secundum nomen Eucharistiæ.

157. Tertio Corpus Domini dicitur Eucharistia, id est, bona gratia. (h) Sicut autem dicunt Magistri. (i) Gratia est influentia Divinæ bonitatis (k) in animam, per quam assimilata Deo, fit ei grata, (l) & vitæ æternæ digna (m); & secundum hoc Corpus Domini habet tres effectus: similem Deo animam efficit: gratam & caram Deo reddit: vitam æternam tribuit. De primo, secundæ Pet. primo: Christus propria gloria, & virtute, maxima, & pretiosa promissa nobis donavit: ut per hæc efficiamini Divinæ consortes naturæ, id est, similes Deo per veram bonitatem. De secundo, Cant. septimo: Quam pulchra es, & quam decora carissima in deliciis! Quasi dicat: (n) Quia delicato cibo & potu Corporis Christi & Sanguinis, es enutrita; facta es multum decora, & idcirco grata Deo, & cara. De tertio Jo. sexto: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Item Corpus Domini dicitur Eucharistia, id est, bona gratia, & secundum hoc habet valde bonum effectum, scilicet quod (o) cum illud manducamus, non ipsum ut alius cibus mutatur in nos (p), sed nos in illum (q) mutamur (r). Nam, quia ut jam dictum est: Gratia est influentia Divinæ bonitatis in animam, per quam assimilatur Deo; hæc bona gratia, scilicet Corpus Christi, influit nobis bonitatem suam, per quam non ipsum nobis, sed nos illi assimilamur, & in ejus bonitatem mutamur. (s) Hæc nostra in Christum mutatio potest probari triplici similitudine. Prima de virtute nostri amoris sumitur. Secunda de virtute rei majoris. Tertia de virtute surculi arboris. Hæc require supra Ser. XX. ante finem. (t)

Dilatatio.

2. Pet. 1. 3. & seq.

Cant. 7. 6.

Jo. 6. 55.

SER-

(a) Eod. sensu de Eucharistia Exposit. in Sap. ibi.
(b) Al. *rivulos*.
(c) Al. mendosissime *Taurus*.
(d) Al. *vasa*, *&* *mulier*.
(e) Al. *Et ait Eliseus: Vende oleum &c.*
(f) Rursum alio typographico errore crassissimo *vivete*.
(g) Divisio textus sicut in Arte Concionandi.
(h) Ita Exposit. in cap. 16. Sap. & alibi.
(i) De his in 2. Dist. 26. Art. 1. Q. 2. in conclus.
(k) Ibi quoque *gratia* vocatur *Divina bonitatis influentia*.
(l) Ibi etiam dicitur, quod *gratia hominem Deo conformat, & assimilat, reddit ipsum Deo amicum, & facit Deo esse placitum & acceptum*.
(m) Adeoque, qui est hujusmodi *influentiæ Deiformis particeps, dignus fit æterna beatitudinis*, Par. 4. Breviloq. Cap. 1.
(n) Al. *& decora in deliciis, quasi diceret &c.*
(o) Al. sine *quod*.
(p) Al. *in nobis*.
(q) Al. *in ipso*.
(r) Pariter De Præparat. ad Miss. cap. 7. in fine, ut supra col. 908. not. q.
(s) Hinc rursum apparet diversitas horum Sermonum a Tractatu Alberti de Corpore Christi, ubi apud supradictum Raynerium cit. c. 41. sic „ lego „ Dicitur *Eucharistia*, id est, bona gratia. „ Dicitur enim bona gratia propter tres causas. „ Prima est, quia non datur nisi a gratissima, „ scilicet a bonitate, benignitate, pietate, caritate gratiosissimi Domini nostri Salvatoris. Secunda est, quia non datur nisi gratissimis, scilicet illis qui sunt filii intimi digni. Tertia, quia nonnisi gratiam confert; „ quod patet ex sex. Confert enim gratiam „ communionis, expiationis, redemptionis, vivificationis, spiritualis refectionis, æternæ „ beatitudinis. Primo enim ex corpore confert gratiam communionis: secundo ex sanguine dat gratiam expiationis: tertio ex anima dat gratiam redemptionis: quarto ex „ spiritu dat gratiam vivificationis & virtutis; „ quia spiritus est, qui vivificat: quinto ex „ deitate dat gratiam refectionis: sexto ex „ toto Sacramento dat gratiam æternæ beatitudinis. Hæc Alber. in Tractatu de Corpore Christi. „ Item cum Raynerius ibi laudet Albertum & Thomam, neutiquam hos Sermones; ergo illorum esse non agnovit.
(t) Supra num. 131.

SERMO XXVII.

De consideratione Sanguinis Christi tribus modis. Et primo, ut in cruce funditur, ab inæstimabili pretiositate commendatur.

Prov. 9. 5. 158. *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis*, Prov. nono. His verbis Dominus nos invitat ad salutare convivium, in quo præparavit pretiosum cibum & potum, verum Corpus & Sanguinem suum sub eorum speciebus. (*a*) Dicto itaque supra de Corpore Christi, dicendum est hic de Sanguine. Thema speciale de Sanguine: *Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Jesus Christus*, primæ Jo. quinto. (*b*) Item aliud: *Calicem quidem meum bibetis*, Matth. vigesimo. Thema proprium: *Dignus es Domine, quoniam redemisti nos Deo in sanguine tuo.* Apocal. quinto. (*c*) Vel aliud simile.

1. Jo. 5. 6. — Matth. 20. 23. — Apocal. 5. 9.

Divisio triplicis considerationis.

159. Sequitur septimum principale (*d*) circa Sacramentum Dominici Corporis notandum, quod est consideratio sacri Sanguinis. Unde sciendum quod Sanguis Domini tribus modis potest considerari. Primo, ut in cruce pro redemptione omnium (*e*) funditur. Secundo, ut in Sacramento a fidelibus sumitur. Tertio, ut a salvandis spiritualiter bibitur. Primo modo consideratus, ab inæstimabili pretiositate (*f*) commendatur. Circa hanc pretiositatem quatuor præcipue possunt notari. Primum est pretiositatis magnæ probatio. Secundum, tanti pretii dandi ratio. Tertium, virtutis Sanguinis magnitudo. Quartum redemptorum Sanguine multitudo. De duobus primis potest dici hic, de aliis in sequenti.

Distinctio triplicis probationis pretiositatis magnæ.

160. Primum circa pretiositatem Sanguinis Christi præcipue notandum, est pretiositatis magnæ probatio: & hoc probatur a tribus, a virginali origine; a dignitate innocentiæ; a Dei unione. De primo, Ecclesiastici vigesimo quarto: Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, & flores mei fructus honoris & honestatis. Fructus vitis, scilicet Beatæ Virginis. Uva & vinum, id est, Corpus Christi & Sanguis. Vinum ergo (*g*) honoris, ortum de flore vitis, est Sanguis Christi pretiosus, natus de virginitate Matris. Multum itaque commendat Sanguinis Christi nobilitatem & pretiositatem, quod a nulla, ut alius sanguis, corruptione, sed a virginali flore sumpsit originem. (*h*) De secundo, Ps. Captabunt (*i*) in animam justi, & sanguinem innocentem condemnabunt. (*k*) Quanto Sanguis innocentior, tanto carior & pretiosior. Primæ Pet. primo: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati &c. De tertio, Jer. tertio decimo: Agglutinavi mihi omnem domum Israel, dicit Dominus; id est, inseparabiliter mihi univi totam hominis naturam, scilicet Animam, Corpus, & Sanguinem. Hebr. secundo: Quia pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse, scilicet Christus, similiter participavit eisdem. Id est, Filius Dei pro salute hominis, habentis carnem & sanguinem, assumpsit carnem hominis & sanguinem; & ita univit eam sibi, & honestavit, ut vere posset (*l*) dici Caro Dei & Sanguis. Act. vigesimo: Posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Igitur Sanguis Christi vere est Sanguis Dei, & ideo est

Dilatatio. — Eccli 24. 23. — Ps. 93. 21. — 1. Pet. 1. 18. & seq. — Jer. 13. 11. — Hebr. 2. 14. — Act. 20. 28.

(*a*) *Verum Corpus & Sanguinem suum sub eorum speciebus*; nam ut scripsit S. Justinus in Orat. ad Antonin. Pium Imperat. „ Nos Christiani Eucharistiam non ut communem cibum sumimus; sed credimus, quod, sicuti „ per Verbum Dei, Dei Filius factus est homo, ita per verba consecrationis in Eucharistia fiat & sit Caro & Sanguis Christi. " Et S. Cyprianus Serm. de Cœna Domini „ Panis iste, quem Dominus Discipulis suis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus est, „ & omnipotentia Verbi factus est Caro. " Quibus utriusque antiquissimi Scriptoris verbis, sane Catholica veritas de vera præsentia Corporis & Sanguinis Domini sub Eucharisticis Symbolis, ne vel Solis radiis, luculentius posset delineari. Unde hac vetustissima Patrum traditione imbutus S. Anselmus de Divinis Officiis scriptum vel ipse reliquit „ Benedictione „ fit Corpus ejus, non significative tantum, „ sed etiam substantive; neque enim ab hoc „ Sacramento figuram omnino excludimus, nec „ etiam eam solam admittimus. "

(*b*) Al. 1. *Jo.* 2.

(*c*) Al. *Apocal.* 2.

(*d*) Al. *Septimum principaliter fine sequitur.* De *septimo principali* supra in Prol. n. 1.

(*e*) Al. *pro omni salute*.

(*f*) Al. *dignitate*.

(*g*) Al. *igitur*.

(*h*) Al. *exordium*.

(*i*) Al. *captabant*.

(*k*) Al. *condemnabant*.

(*l*) Al. in plurali *possint*.

est tam pretiosus, quod una gutta plus valet, quam totus mundus. (a)

Distinctio triplicis rationis tanti pretii dandi.

61. Secundum circa pretiositatem Sanguis Christi præcipue notandum, est tanti pretii pro homine dandi ratio, & hæc est triplex. Prima magni debiti necessaria solutio. Secunda magni amoris demonstratio. Tertia magni boni perditi recuperatio. Prima ratio tanti pretii dandi pro homine, scilicet pretiosi Sanguinis Dei, est magni debiti necessaria solutio. Maximo enim debito obligatus erat primus homo; quia tenebatur Deo satisfacere pro se, & pro toto humano genere, quod rapuerat, & occiderat, pomum vetitum comedendo. Unde jussus est cum omni progenie mitti in gehennæ carcerem, donec redderet omne debitum per sufficientem hostiam. Justum est enim secundum peccati quantitatem, & læsæ majestatis dignitatem, fieri satisfactionem. Et hoc potest tribus gradibus distingui: Pro minori enim culpa minor: pro majori major: pro maxima (b) maxima satisfactio est facienda. Hinc statutum erat in lege Dei pro transgressione diversorum mandatorum pecus aliquod offerri, vel occidi, & sanguinem ejus fundi: sed pro majori peccato, ut (c) homicidio simplici, ipsum homicidam occidi, & sanguinem ejus fundi. Ex hoc sequitur, quod pro tot homicidiis primi parentis, qui omnes homines occidit; quia per eum omnes moriuntur: & pro læsa per hoc maxima (d) creatoris Majestate, tam pretiosa Hostia debebat offerri Deo & occidi, & Sanguis ejus fundi, qui ad minus tantum valeret, quantum omnes homines, qui sunt occisi. Sed quia talis in omni creatura non poterat inveniri, necesse fuit ad solvendum tantum debitum, & ad liberandum de inferni carcere genus humanum, Filium Dei hominem fieri, omni creatura meliorem, & ipsum pro debito hominis occidi, & Sanguinem ejus fundi (e). De

Dilatatio de magni debiti necessaria solutione.

primo Levit. quarto: Anima quæ peccaverit per ignorantiam, in transgressione, scilicet quorundam mandatorum Dei, offeret (f) Domino vitulum, vel agnum, vel aliud (g) hujusmodi ad occidendum, & sanguinem ejus fundendum. Hebr. nono: Omnia pene in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio. De secundo Gen. nono: Quicunque fuderit sanguinem hominis, (h) fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo. Num. trigesimo quinto: Non aliter expiari potest, nisi ejus sanguine, qui alterius sanguinem fuderit. De tertio Osee tertio decimo: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, scilicet pretio sanguinis, dicit Interlinearis. Vel de morte (i), id est, de plaga, & debito æternæ mortis. Bernardus: Filius Dei jubetur occidi, ut vulneribus nostris pretioso sanguinis sui balsamo mederetur. Anima agnosce, quam gravia sunt ista vulnera, pro quibus necesse fuit, Dominum nostrum (k) vulnerari. Si hæc omnia non essent ad mortem, mortemque sempiternam, nunquam pro eorum remedio (l) Filius Dei moreretur. (m) Secunda ratio tanti pretii dandi est magni amoris demonstratio. Primæ Jo. quinto: Tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis. Spiritus quem emisit (n) de corpore, aqua quæ fluxit de latere, & sanguis quem effudit de corde, testes sunt dilectionis maximæ. Ps. Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio, ut scilicet probaretur ad nos amoris ejus magnitudo. Bernardus: Vere copiosa Christi redemptio, quia unda (o) sanguinis per quinque partes corporis largiter emanavit, (p) cum pro redemptione generis humani una gutta pretiosissimi sanguinis sui (q) sufficeret. Sed ideo data est copia, ut virtus dilectionis in beneficii redundatione clarescerert (r), Ut

Levit. 4. 2. & seqq. *Hebr. 9. 22.* *Gen. 9. 6.* *Num. 35. 33.* *Ose. 13. 14.* *Glossa interlin.* *Bernardus Ser. 3. in Nat. Dom. post med.* *Dilatatio de magni amoris demonstratione.* *1. Jo. 5. 8.* *Ps. 129. 7.* *Bernardus Ser. 22. in Cant. num. 7.*

(a) In Amator. p. 796. col. 2.
(b) Al. *maximo*.
(c) Al. *vel*.
(d) Al. *maximi*.
(e) 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 1. & Dist. 20. A. 1. Q. 3.
(f) Al. *offerat*.
(g) Al. *aliquid*.
(h) Vulg. *humanum sanguinem*; sed ut supra Codd. Lunælac. & Vindobon. nec non Edit.
(i) Al. *redimam eos pretio sanguinis. Dicit Interlinearis de morte &c.*
(k) Al. *est, Dominum Jesum Christum*.
(l) Al. *Nisi enim essent ad mortem æternam, nunquam pro eis &c.*
(m) Sic D. ipse Bonav. in cit. Amatorio.
(n) Al. *misit*.
(o) Al. *undam*.
(p) Al. *effudit*. Vid. cit. Amat. D. Bonav. & confer cum Serm. 1. Dom. in Pass.
(q) Al. *pretiosi Sanguinis ejus*.
(r) Al. *Sed data est copia, ut magnitudine muneris virtus innotesceret diligentis*; sed ut sup. in d. Amat.

Ut enim ostenderet, quantum te diligeret, non aliter voluit, quam moriendo te de morte liberare. Augustinus dicit: O Anima mea pretiosa, non auro redempta, vel opibus, sed agni immaculati sanguine agnosce quantum valeas, & quantum debeas, & dum pretium tui cogitas, tibi vilis esse desinas. (a) Noli temetipsam tradere in perditionem, pro qua Christus suum pretiosum effudit (b) Sanguinem. Tertia ratio tanti pretii dandi est magni boni perditi recuperatio; & hæc (c) est triplex, scilicet libertas a servitute diaboli: introitus cœlestis Regni: hæreditas filiorum Dei. De primo Jer. trigesimo primo: (d) Redemit Dominus (e) Jacob, & liberavit eum de manu potentioris, scilicet pretioso Sanguine Christi. Jo. octavo: Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Ps. Redemit eos de manu inimici. Luc. primo: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ. De secundo Hebr. nono: Christus per proprium sanguinem semel introivit in Sancta, æterna redemptione inventa. Et infra decimo: Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Joannes Damascenus (f): Crux (g) Christi clavis est Paradisi. (h) In passione enim Domini cœlum diu clausum, quasi soluto sanguinis ejus pretio, est apertum. (i) Jo. decimo nono: Unus militum lancea latus ejus aperuit, (k) & contituo exivit sanguis & aqua. Augustinus: Vigilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret, latus ejus percussit, aut vulneravit, aut quid aliud; (l) sed aperuit, ut illic quodammodo vitæ ostium panderetur, unde Sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, non intratur. Ille sanguis (m) fusus est in remissionem peccatorum: aqua illa salutare temperat poculum: hæc & lavacrum præstat, & potum. (n) Humanum enim (o) genus propter debita peccatorum, & deformitatem, a Paradiso exclusum cœlesti, necesse habuit ad reditum, & pretio Sanguinis Christi a debito absolvi, & aqua Baptismi a sorde lavari. De tertio Levit. vigesimo quinto: Si attenuatus (p) frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & (q) voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat. Hoc fecit Christus pretio Sanguinis sui. Hinc legitur Numeror. trigesimo quinto: (r) Quod homicidis expulsis de terra sua non dabatur (s) libertas redeundi, nisi post mortem summi Pontificis. Jer. duodecimo: Reducam virum ad hæreditatem suam, & virum (t) ad terram suam. Ecclesiastici trigesimo tertio: Si est tibi (u) servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti eum (x), scilicet quia hæreditatem suam, (y) quam redimere non poterat, sanguine tuo redimisti sibi. Unde tracta eum quasi fratrem, dividendo secum hæreditatem. Hinc Luc. vigesimo tertio (z) clamat de cruce latro: Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso &c.

Augustinus vetus alius Ser. 154. olim de Temp. 120. n. 8. To. 5. Par. 2. col. 271. Append.

Dilatatio de magni boni perditi recuperatione.

Jer. 31. 11. — *Jo.* 8. 36. — *Ps.* 105. 10. — *Luc.* 1. 68. — *Heb.* 9. 12. — *Ibi* 10. 19. — *Damascenus L. 4. Orth. fid. c. 11.* — *Jo.* 19. 34. — *Augustinus in Joan. Evang. Tract. 120. n. 2.* — *Levit.* 25. 25. — *Num.* 35. 32. — *Jer.* 12. 15. — *Eccli* 33. 31. — *Luc.* 23. 42. & *seq.*

SERMO XXVIII.

De pretiositate Sanguinis Christi.

162. *Venite, comedite &c.* Item alia Themata ut supra, vel similia de Sanguine

Prov. 9. 5.

guine

(a) Sic in Amator. cit. Al. *attende quid valeas, quid pro te datum sit cogita.*
(b) Al. *fudit.*
(c) Al. *hoc.*
(d) Al. 30.
(e) Al. *Deus.*
(f) Al. *Hieronymus.*
(g) Al. *Sanguis.*
(h) Ita apud Tho. Hiber. in Flor. verbo *Crux.* Vid. Comment. in Apocal. cap. 20. num. 1457.
(i) In 4. Dist. 3. Par. 2. Dub. 3.
(k) Al. *perforavit.*
(l) Al. *Vigilanti verbo usus est, non dixit vulneravit.*
(m) Al. *ad vitam non intratur. Sanguis enim.*
(n) Al. tantum *aqua in lavacrum.* Sed ut supra Comment. in Joan. ibi.
(o) Al. absque *enim.*
(p) Al. sine *attenuatus.*
(q) Al. *si.*
(r) Al. 25.
(s) Al. *dabitur.*
(t) Al. absque *virum.*
(u) Al. sine *Si est tibi.*
(x) Al. heic additur *tibi.* Vulg. sine *tibi;* sed pro *eum,* habet *illum.* At *eum* duo etiam Codd. nostri Bernardin. apud Lyranum, & alii apud Malvendam.
(y) Al. *quod hæreditatem tuam.*
(z) Al. Luc. 32.

Distinctio trium spectandorum in magnitudine virtutis Dominici Sanguinis.

guine Christi. Tertium circa pretiositatem Sanguinis Christi, ut consideratur in cruce fusus, præcipue notandum, est virtutis magnitudo. Et consistit hæc in tribus, in diaboli destructione, in mundi redemptione, in Dei reconciliatione.

Dilatatio. Job 40. 20.

163. De primo, Job quadragesimo secundum aliam litteram: Nunquid capies Leviathan hamo, (a) supple, sicut ego? (b) Leviathan est diabolus. Hamus, sive aculeus, in esca est Dei Filius in carne humana assumpta absconditus. Isto hamo captus est diabolus, & deceptus; quia dum Carnem innocentis Christi in cruce mordere, & Sanguinem effundere injuste præsumpsit, latens aculeus Divinitatis potestatem ipsius (c) perforando destruxit. Amos secundo: Ego exterminavi Amorrhæum, id est, amarum inimicum, cujus altitudo, cedrorum altitudo est, & fortis ipse quasi quercus. Hoc figuratum est Dan. quarto decimo: Erat draco magnus in loco illo, scilicet Babylone. Tulit ergo (d) Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter, fecitque massas (e), & dedit in os draconis, & diruptus est. Pix & pili significant similitudinem carnis peccati, adeps Sanguinem Christi, massæ (f) ex his, sacra membra Salvatoris data in potestatem hostis. Sed dum hæc injuste mordere nititur, juste potestas ejus destruitur. De secundo primæ Cor. sexto: Empti estis pretio magno. Eph. primo: Habemus redemptionem per sanguinem Christi, in (g) remissionem peccatorum. Primæ Petr. primo: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis &c. Hinc canit Ecclesia: Te ergo quæsumus tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti. De utroque Hebr. secundo: Quia pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse, scilicet Christus, similiter participavit (h) eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, diabolum scilicet, & liberaret (i) eos. Augustinus: Venit Redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit Redemptor captivatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam, posuit ei (k) quasi corpus & sanguinem suum. Ille autem sanguinem fudit non debitoris, per quod jussus est recedere a debitoribus (l). Hinc canit Ecclesia: O crux gloriosa, per quam & diabolus est victus, & mundus Christi sanguine redemptus (m). De tertio Eph. secundo: Vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, id est, faciens nobis pacem cum Deo. Coloss. primo: Christus est caput corporis Ecclesiæ, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. Hinc post passionem, & resurrectionem ostendit discipulis cruentas manus, & latus dicens: Pax vobis.

Amos 2. 9. — Dan. 14. 22. & 26. — 1. Cor. 6. 20. — Eph. 1. 7. — 1. Petr. 1. 18. — In Hym. Te Deum. — Hebr. 2. 14. — Augustinus De peccatorum merit. & remiss. L. 2. c. 30. & seq. & 13. De Trin. c. 15. in aliquo sensu. Beda quoque super illud ad Hebr. 2. ut per mortem destrueret eum. Et Glossa ordinar. ibi. — Eph. 2. 13. & seq. — Coloss. 1. 18. & 20. — Jo. 20. 20. & seq.

Distinctio triplicis rationis cum dilatatione.

164. Hæc pax cum Deo, sive reconciliatio, fit per Sanguinem Christi triplici ratione: ratione pretii sufficientis, quod in eo pro nostris debitis solvit: ratione gratiosissimæ (n) caritatis, quam in hoc Sacramento (o) monstravit: ratione formositatis, qua nos Deo gratos fecit. De primo Ps. Persecuti sunt me inimici mei injuste, scilicet usque ad mortem crucis: quæ non rapui, tunc (p) exolvebam, scilicet pretio Sanguinis pro bono pacis. Matth. vigesimo sexto: Sanguis meus qui pro multis effundetur (q) in remissionem peccatorum. De secundo Eph. quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam

Ps. 68. 5. — Matth. 26. 28. — Eph. 5. 2.

(a) Ita apud S. Gregor. in Evang. Homil. 25. num. 7. Vulg. *An extrahere poteris Leviathan hamo?*
(b) *Ut ego*, idem S. Gregor. Moral. L. 33. cap. 10. num. 18.
(c) Al. *ejus*.
(d) Al. *in Babylone, & tulit*.
(e) Al. *& fecit massam*.
(f) Al. *massa*.
(g) Vulg. sine *in*; sed cum *in* Hug. Card. Lyr. &c.
(h) Al. *communicavit*.
(i) Al. *liberavit*.
(k) Al. *ibi*.
(l) Sive *recessit a debitoribus*. Al. *propter quod jussus est reddere debitores*. Confer apud ipsummet D. Bonav. 3. Dist. 19. in tex. Mag. ac ibi Art. 1. Q. 5. in fin. concl.
(m) Sicut ita canebat Ecclesia, ita cecinit D. ipse Bonav. in Offic. de Passio. Dom. in Hym. *Christum ducem, qui per crucem redemit nos ab hostibus &c.* Et in Laudis. de S. Cruce: *Crux est fortis armatura, & protectio secura, conterens dæmonia &c.* Sed & Auctor Meditat. De Passio. & Resurrect. Dom. inter Suppos. S. Bernardi cap. 6. num. 15. post alia Crucis elogia in fine exclamat: *O gloriosa crux!*
(n) Al. *gratissima*.
(o) Al. *facto*.
(p) Al. sine *tunc*.
(q) Al. *meus pro vobis fundetur*.

stiam Deo in odorem suavitatis; quasi dicat: Hostia Corporis Christi & Sanguinis extitit Deo ad effectum nostræ reconciliationis causa nimiæ dilectionis. Nam si Noe justus, ut dicitur Ecclesiastici quadragesimo quarto, in tempore iracundiæ factus est reconciliatio propter justitiam; multo magis Christus propter nimiam caritatem, qua (a) obtulit pro nobis Deo Sanguinem proprium. De tertio Rom. quinto: Justificati in sanguine Christi, id est, de reis justi, de fœdis pulchri facti, salvi erimus ab ira per ipsum; & gloriamur (b) in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc (c) reconciliationem accepimus. Item primo: Dilectis Dei, vocatis Sanctis, id est, in (d) Christi Sanguine tinctis, gratia vobis & pax. Jo. tertio decimo: Misit (e) aquam in pelvim. Glossa: Sanguinem in terram (f) fudit, & cœpit lavare pedes discipulorum; quia scilicet Sanguine mundo mundans nos fecit pulchros, & Deo gratos. Apoc. primo: Dilexit nos, & lavit (g) nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo & Patri suo. (h) Ecce peccatores Deus Sanguine suo lavit, formosos, roseos, & Deo gratos fecit, & sic reconciliavit, ut in Curia Dei Principes effecerit. (i)

Eccli 44. 17. — Rom. 5. 9. — Ibi 11. — Rom. 1. 7. — Jo. 13. 5. — Glossa ordinar. — Apoc. 1. 5. & seq.

Divisio triplicis exercitus, distinctio, & dilatatio.

165. Quartum circa pretiositatem Sanguinis Christi præcipue notandum, est redemptorum multitudo. Tres enim exercitus magni Sanguine ejus sunt redempti; scilicet manifesti inimici; antiqui justi; dubii amici. Primi de vinculo peccati; secundi de limbo inferni; tertii de dubietate fidei. Propter hæc tria effudit Sanguinem de tribus locis: de manibus, de pedibus, & de vulnere lateris. Primo de manibus, ut peccatores virtute Sanguinis a vinculis peccatorum absolveret, absolutos ad se revocaret. De primo, Ecclesiastici quinquagesimo. Porrexit (k) manum suam in libatione, (l) & libavit de (m) sanguine uvæ, ut scilicet peccatorum vincula solveret. Ps. Dirupisti vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis. Augustinus: Christus ad hoc (n) Sanguinem suum fudit, ut peccata nostra deleret &c. (o) Unde ergo (p) diabolus nos tenebat, deletum est sanguine Redemptoris. Non enim (q) tenebat nos, nisi vinculis peccatorum. De secundo, scilicet ut absolutos revocaret. Isa. quadragesimo quarto: Revertere (r) ad me, quoniam redemi te. Glossa: Sanguine Filii. (s) Quod si feceris, cœlum, & terra, & omnia elementa in salute tua lætabuntur. E contra si non feceris, omnia contra te pugnabunt. Sap. quinto: Armabit creaturam ad ultionem inimicorum, & pugnabit pro eo (t) orbis terrarum contra insensatos. Porrexit ergo (u) Christus in cruce manum, & libavit Sanguinem, solvens omnes a vinculis peccatorum, & adhuc quasi avem fugientem (x) manu cruenta revocat peccatorem. Isa. quadragesimo sexto: Vocans, supple, ego sum, (y) ab oriente avem, quasi de longe, (z) scilicet de statu peccati revocans instabilem, & refugam animam. Secundo, de pedibus fudit Sanguinem, ut antiquos justos de limbo inferni educendos demonstraret, & ad cœlestem patriam deduceret. De primo Thren. primo: Torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda (aa). Arbor enim & tortura torcularis significat passionem Christi in ligno crucis. (bb) Qui vero in torculari cal-

Eccli 50. 16. — Ps. 115. 16. & seq. — Augustinus Enarrat. in Ps. 129. n. 3. — Isa. 44. 22. — Glossa interlin. — Sap. 5. 18. & 21. — Isa. 46. 11. — Thr. 1. 15.

(a) Al. *quia*.
(b) Al. *glorificamur*.
(c) Al. absque *nunc*.
(d) Al. sine *in*.
(e) Vulg. *mittit*; sed *misit* etiam Comment. in Jo. ibi.
(f) Al. *terra*.
(g) Al. *lavavit*.
(h) Al. *Deo nostro*.
(i) Al. *faceret*.
(k) Al. heic additur *Sacerdos magnus*.
(l) Al. *libationem*.
(m) Al. *in*.
(n) Al. *ob hoc*; sed *ad hoc* apud D. Bonav. ipsum in 3. Dist. 19. in tex. Mag.
(o) Verba August. ibi sunt „ Quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? „ Sanguis innocens fusus delevit omnia peccata nocentium: pretium tantum datum redemit omnes captivos de manu captivantis inimici. “
(p) Al. *enim*; at *ergo* ibi.
(q) Al. *autem*.
(r) Al. *convertere*.
(s) Al. sine *Filii*; sed *Filii* habet eadem Glossa.
(t) Vulg. *cum illo*; sed *pro eo* etiam S. Greg. in Evang. L. 2. Hom. 35. n. 1.
(u) Al. *itaque*.
(x) Al. *quasi aufugientem* absque *avem*.
(y) Al. *Ego sum vocans*.
(z) Alludendo ad illud ejusd. Isa. ibi v. 12. *qui longe estis a justitia*.
(aa) Al. tantum *Virgini Juda*.
(bb) Pariter Expofit. in Thren. ibi.

calcat, sanguinem uvæ pedibus fundit, (a) ut multos ex eo lætos faciat. Christus ergo virgini Juda torcular calcavit; quia in passione crucis de pedibus Sanguinem fudit, & justos in fide incorruptos (b) de inferno liberans læ-
Zach. 9. 11. tificavit. Zach. nono dicitur: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua (c), scilicet cœlestis refrigerii. De secundo, scilicet ut eductos de inferno ad cœlestem patriam deduceret. Hebr. nono:
Hebr. 9. 11. & seq. Christus assistens pontifex futurorum bonorum &c. introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. Et non solus, sed cum magno exercitu justorum, quos de inferno eruens secum
Ps. 67. 19. Eph. 4. 8. duxit. Ps. Ascendens in altum captivam duxit captivitatem. Isai. sexage-
Isa. 63. 1. simo tertio dicunt Angeli: Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? (d) Et postea: Gradiens in multitudine fortitudinis (e) suæ, id est, ascendens cum multis fidelibus, quos de inferis potenter secum duxit. Tertio, fudit sanguinem de vulnere lateris, & cordis, ut discipulos dubios, & alios multos in fide, & bonæ vitæ stabilitate trepidantes, (f) & ideo frigidos, & quasi mortuos calefaceret, & revivificaret; & sic revivificatis suo Sanguine iter cœleste signaret, ut post ipsum ferventer (g) currerent. De
Jo. 19. 34. primo, Joan. decimo nono: Unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, qui scilicet est calidus, & in quo est vita hominis, ut eos frigidos in fide calefaceret, & quasi mortuos in vita bona revivificaret. Ps.
Ps. 101. 7. Similis factus sum pellicano solitudinis. Pellicanus dicitur (h) avis pullos mox natos, & contra eam se erigentes, occidens, & mortuos triduo deplorans, cum rostro latus proprium fodit, & sanguinem in eos fundens, revivificat. Sic Christus frigidis in fide, & in peccatis mortuis subvenit Sanguine cordis. (i) De secundo, quod (k) vivificatis ad instar feræ vulneratæ iter cœleste suo Sanguine signat, & se (l) sequendum demonstrat. Cant. quarto: Vul- *Cant. 4. 9.*
nerasti cor meum soror mea sponsa; quasi dicat: Attende (m) me vulneratum propter te. Vide Sanguinem meum, & sequere me. Jo. vigesimo: Venit Je- *Jo. 20. 19. & seq.*
sus, & ostendit discipulis manus & latus, scilicet cruentum, non solum ut eos in fide confortaret, sed ut se per multas tribulationes sequendum demonstraret. Primæ Petri secundo: Christus *1. Pet. 2. 21.*
passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Hebr. tertio decimo: Jesus, ut sanctifi- *Hebr. 13. 12. & seq.*
caret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur (n) ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Extra castra, scilicet delicias carnis fugientes, & passionem ejus imitantes. Cant. in fine:
Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, *Cant. 8. 14.*
hinnuloque cervorum; quasi dicat: Curre coram nobis, ut fera corde vulnerata, & Sanguine tuo cœlestem semitam nobis ostende, donec te comprehendamus, & in te delicias æternas ca-
piamus. (o) Primæ Cor. nono: Sic cur- *1. Cor. 9. 24.*
rite, ut comprehendatis. Quod nobis præstare dignetur &c. (p)

SERMO XXIX.

De consideratione Sanguinis Christi secundo modo, ut in Sacramento sumitur.

166. *Venite, comedite &c.* Item alia ut *Prov. 9. 5.*
supra. Matth. vigesimo sexto: *Bibite ex hoc omnes. Hic est enim Sanguis* *Matth. 26. 27. & seq.*
meus. (q) Sanguis Christi tribus modis potest

(a) Al. *fudit*.
(b) Al. corruptissime *corruptos*.
(c) Sic d. Exposit. in Thren. cap. 3. Quære inter variantes Vol. 1. & 2.
(d) Ita Exposit. in cap. 24. S. Luc. non procul a fine.
(e) Al. *virtutis*.
(f) Al. *tentatos*.
(g) Al. *significaret, ut post ipsum ruenter*.
(h) Al. *est*; sed legendum *dicitur*, secundum Glossam ordinariam, quam sæpe D. ipse Bonav. sequitur, quæque habet *dicitur*, unde & subdit, *etsi non certum sit*. Accedit, quod idemmet Bonav. de eodem Pellicano loquens Exposit. in cap. 13. S. Luc. ait: *Pellicanus fertur*. Vid. Isidor. Etymolog. L. 12. cap. 7. & Vincent. Bellovac. in Spec. Nat. L. 16. cap. 127. ex Physiologo, & Aristotele.
(i) Pariter nedum ibi Glos. & Bonav. sed & August., Hieron., Gregor., Epiph. Maxim., Eucher., Petr. Dam. &c. apud Lorin.
(k) Al. *quasi*.
(l) Al. *significat*, & sine *se*.
(m) Al. *quia attende*.
(n) Al. *ergo*.
(o) Non dissimiliter Exposit. in Cant. ibi.
(p) Al. loco prædictæ clausulæ, *Amen*.
(q) Textum hunc, qui integer ita sonat apud cit. Matth. v. 26. & seqq. *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, de-dit-*

Divisio trium modorum considerandi Sanguinem Christi. potest considerari. Primo, ut in cruce ab infidelibus funditur. Secundo, ut in Sacramento a fidelibus sumitur. Tertio, ut præter Sacramentum a salvandis spiritualiter bibitur. *Distinctio.* Primo modo consideratus commendatur ab inæstimabili pretiositate. Secundo modo, a multiplici utilitate. Tertio modo, a spirituali suavitate. Quantum ad primum modum, semper est memorabilis. Quantum ad secundum, venerabilis. *Dilatatio.* Quantum ad tertium, desiderabilis. De primo, Apoc. quinto: *Apocal. 5. 9.* Dignus es, Domine, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo. De secundo: *Matth. ibi.* Bibite, hic est enim sanguis meus novi testamenti. De tertio, primæ Cor. decimo: *1. Cor. 10. 1. & 4.* Omnes patres nostri eumdem potum spiritalem biberunt. De primo modo considerationis jam supradictum est in duobus Sermonibus superioribus. Secundo itaque modo consideratur Sanguis Christi, ut in Sacramento a fidelibus sumitur, & circa hæc tria quæruntur. Primo, quare Sacramentum datur sub specie duplici. Secundo, quare populus non sumit Sanguinem, sicut Sacerdos sub specie vini. Tertio, quæ sit utilitas Sanguinis sumpti. (*a*)

Quare hoc Sacramentum datur sub specie duplici. 167. Primo quæritur, quare Sacramentum datur (*b*) sub specie duplici, scilicet sub specie cibi & potus, sive panis & vini; hujus triplex est ratio. *Ratio triplex.* Prima ad regalis convivii perfectionem. Secunda ad redemptionis corporum nostrorum, & animarum simul significationem (*c*). Tertia ad memoriæ passionis Domini majorem repræsentationem. De primo, Esth. primo: *Esth. 1. 3. & 7.* Rex Assuerus tertio anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus & pueris suis. Cibi inferebantur, vinum quoque ut magnificentia regia dignum erat. Rex iste significat Christum, (*d*) qui non primo anno, vel secundo, id est, ante legem, vel sub lege, sed tertio, id est, tempore gratiæ, fecit (*e*) grande convivium magnis & parvis (*f*) cibi & potus. Ut enim ornatum, & perfectionem convivii, & mensæ suæ demonstret, sub specie panis & vini simul Sacramentum Altaris administrat. Nam ubi alterum deesset, multum laudabile convivium non esset. De secundo Ps. *Ps. 109. 4.* Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, qui scilicet obtulit in signum panem & vinum. In pane signans (*g*) futuram nostrorum corporum redemptionem, in vino animarum. Magister in quarto Sentent. *Magister Sententiarum Dist. 11. Par. 2.* Quare sub specie duplici sumitur Sacramentum Altaris, cum sub alterutra (*h*) totus sit Christus? Ut ostenderetur, (*i*) totam naturam humanam, id est, Corpus & Animam, assumpsisse, & totam simul redemisse. Panis enim ad carnem refertur, quam scilicet nutrit; vinum ad animam, quia vinum operatur sanguinem, in quo sedes est animæ secundum Physicos (k). Unde si sub alterius tantum specie sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non ad utriusque pariter liberationem valere significaretur (*l*). De tertio, primæ Cor. undecimo: *1. Cor. 11. 25.* Hic calix

ditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: HOC EST CORPUS MEUM. *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.* HIC EST ENIM SANGUIS MEUS &c., hunc, inquam, textum objecit Paschasius, ad refutandam insanam novitatem Joannis Scoti Erigenæ latitantis sub larva Bertrami (alterius longe a Ratramno) aliorumque similium, hisce verbis „ Audiant „ qui volunt extenuare hoc verbum Corporis, „ quod non sit vera Caro Christi, quæ nunc „ in Sacramento celebratur in Ecclesia Christi, „ neque verus Sanguis ejus; nescio quid volentes plaudere aut fingere, quasi quædam „ virtus sit Carnis aut Sanguinis in eo tantummodo Sacramento, ut Dominus mentiatur, & non sit vera Caro ejus, neque verus „ Sanguis, in quibus vera mors Christi annuntiatur: cum ipsa veritas dicat: HOC EST „ CORPUS MEUM &c. “ Vid. To. 3. Spicil. sive Collect. Dacherya. in Miscellan. Epistolar. & Diplom. pag. 854. ubi est Epistola Petri de Marca Archiepiscopi Tolosani inserta R. P. Domno Lucæ d' Achery Monacho S. Benedicti, & Bibliothecario S. Germani a Prato, ut magis magisque pateat vera esse quæ diximus contra larvatum quendam Italum supra col. 820. & seqq. not. *f*.

(*a*) Al. *Sanguinis Christi, ut in Sacramento a fidelibus sumitur.*

(*b*) Al. *sumitur.*

(*c*) Al. *saginationem.*

(*d*) Ita Serm. 4. Dom. 3. post Pentec. & infra num. 171.

(*e*) Al. *facit.*

(*f*) Al. *pueris fidelibus.*

(*g*) Al. *significans.*

(*h*) Al. *altera.*

(*i*) Al. *Ideo scilicet ut ostendatur.*

(*k*) Ita supra cit. Magister ibi apud ipsum D. Bonaventuram, nec non idemmet Bonav. Ser. de S. Petro ad Vincula, atque S. Ambrosius Lib. de Noe & Arca cap. 25. num. 92. & Estius in Levit. cap. 17.

(*l*) In 4. Dist. 11. Par. 2. Art. 1. Q. 2. in concl. explicatius sic „ Dicendum quod in Sa- „ cra-

calix novum testamentum est (a) in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis, (b) in meam commemorationem; id est, Sanguinem meum bibetis in memoriam meæ passionis. Expressius enim passio Christi ad memoriam reducitur, per considerationem Sanguinis, quam Corporis. Exo. duodecimo dicitur: Erit sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis. In signum; sicut enim agnus sine macula occisus est in liberatione Israel de Ægypto; Sic Sanguis Christi proprium & expressivum (c) memoriale est suæ passionis. (d) Quarti Reg. tertio: Viderunt Moabitæ aquas rubras (e) quasi sanguinem, dixeruntque (f): Sanguis gladii est, pugnaverunt reges contra se, & cæsi sunt mutuo. Reges scilicet Christus & diabolus; ille humilium, hic superborum; pugnantes in passione Domini, ut quis eorum hominem ad suum servitium obtineret; ambo sunt graviter vulnerati. De primo, Job sexto: Irruit, scilicet hostis meus, (g) in me, quasi gigas, concidit me vulnere super vulnus. De secundo Isai. quinquagesimo primo: Nunquid non tu (Domine) percussisti superbum, vulnerasti draconem? Vulneravit itaque vulnere gravi; quia cum Christi carnem innocentem mordere præsumpsit, latens aculeus Divinitatis potentiam malitiæ ejus perforando exterminavit; (h) & quem captivum tenebat hominem, de manu tyrannidis ejus liberavit. (i)

Exo. 12. 13.

4. Reg. 3. 22. & seq.

Job 16. 15.

Isa. 51. 9.

168. Secundo quæritur, quare populus non accipit Sanguinem sub specie vini, sicut Sacerdos? Hujus (k) triplex est ratio. Prima est ad habendum vas congruum, hujus Sanguinis contentivum. Sicut enim vinum vas specialius, & diligentius præparatum, in quo servetur, exigit, quam panis; sic sub specie vini Sanguis Christi sumendus solum Sacerdotibus conceditur, tanquam vasis Domini, ad hoc specialius (l) consecratis, & sacra religione constrictis, & virtutum pulchritudine præcellentius (m) perornatis. Hinc triplici vasi electo comparantur in Scripturis, scilicet altari consecrato, crateræ ligatæ, & aureo scypho. De primo, Deuter. duodecimo: Carnibus hostiarum ipse vesceris, sanguinem fundes in altari, id est, committes Sacerdoti, qui debet esse vas specialiter consecratum, & sanctum, & altare dignum, ad suscipiendum Sanguinem Domini. Glossa Exodi trigesimo: Altare holocausti significat vitam justorum, qui carnem suam quotidie

Quare populus non accipit Sanguinem sub specie vini, sicut Sacerdos? Ratio triplex.

Deut. 12. 27.

Glossa ordinar. in Exo. 30. 1.

„ cramento duo sunt, scilicet efficacia, & significantia. Esse igitur de integritate Sacramenti dupliciter est. Aut quantum ad efficaciam: & sic neutra species est de integritate, sed quælibet est totum quod habet efficaciam. Aut quantum ad significationem, vel significantiam: & sic sunt de integritate, quia in neutra per se exprimitur res hujus Sacramenti, sed in utraque simul: & hoc patet sic. Hic significatur cibus perfecte reficiens manducantes sacramentaliter & spiritualiter: perfecta autem refectio non est in pane tantum, nec in vino tantum, sed in utroque: ideo non in uno tantum perfecte signatur ut reficiens, sed in utroque. Reficit autem hoc Sacramentum non quoscunque, sed manducantes spiritualiter. Manducare autem spiritualiter est cognoscere, & affici circa ejus passionem, quæ fuit in corporis ejus multiplici afflictione, & sanguinis effusione, in quo manifestatur immensa Dei caritas, & in hoc anima perfecta reficitur, & delectatur: & ideo utrumque distincte significatur, scilicet Corpus & Sanguis. Rursus: Delectatio & refectio non est in passione, quia passio, sed quia nostra redemptio: ibi etiam mira utilitas nos delectat: & quia redempti sumus in corpore & anima, ad hoc est perfecta redemptio, & Christus exposuit corpus & animam: & ideo ut perfecta refectio, debuit signari corpus in pane, & anima, cujus sedes est in sanguine, in vino. Ratio igitur integritatis est significantia Christi nos perfecte reficientis in meditatione suæ amantissimæ passionis, & jucundæ redemptionis, quæ non per alterum horum perfecte signari potuit, sed per utrumque. “ Hactenus ibi ad probandum, quod *species panis & vini ambæ sunt de integritate Sacramenti Eucharistiæ quoad significantiam; sed non quoad efficaciam*. Et per hanc doctrinam plenius satisfieri videtur Hæreticis, Ecclesiam propter abrogationem calicis dire arietantibus, tenendo scilicet, quod totus effectus unius speciei sumptione percipiatur. Vid. Vanroy Tract. de Euch. cap. 7. q. 3.

(a) Al. *Hic est calix novi testamenti*.
(b) Al. *sumitis*.
(c) Al. *expressum*.
(d) In 4. Dist. 8. Par. 1. Ar. 1. Q. 2. ad 4.
(e) Al. *rubeas*.
(f) Al. *& dixerunt*.
(g) Al. *Hostis meus irruit*.
(h) Al. *enervavit*. Vid. S. Greg. Moral. Lib. 33. cap. 9. num. 17.
(i) Vid. quoque eundem S. Greg. in Evang. Lib. 2. Hom. 25. num. 9.
(k) In MSS. *hic*.
(l) Al. *specialiter*.
(m) Al. *excellentius*.

tidie crucifigunt cum vitiis & concupiscentiis, atque in hostiam viventem Deo offerunt. Primi Mach. quarto Glossa: (a) Altare holocaustorum est fides pura, doctrina recta, & conversatio bona (b) Christi Ministrorum. Ps. Altaria tua Domine virtutum; quasi dicat: O quam sancta, quam ornata, quam dilecta debent esse Sanguinis Christi vasa. (c) De secundo Exo. vigesimo quarto: Tulit Moyses dimidiam partem sanguinis, scilicet victimarum, & misit in crateras. Cratera vas est vinarium (d) multis circulis circumligatum, significans religiosorum Sacerdotum vitam, virtutibus custoditam, ad Christi Sanguinem suscipiendum aptam. Ecclesiastici sexto: Injice pedem tuum in compedes illius (e), & collum tuum in torques illius. Decor enim vitæ in illa est, & vincula illius alligatura salutaris. Idem primo: (f) Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet (g), & justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit. De tertio Ecclesiastici quinquagesimo dicitur: Sacerdos magnus, quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso; id est, omni genere virtutum, dicit Glossa. Tale ergo (h) vas exigitur, speciale & electum, ad suscipiendum sub specie vini Sanguinem Christi. (i) Secunda ratio est, ad evitandum (k) effusionis periculum propter multitudinem, quæ se circa Altare comprimit. Si vix sine defluxus metu Corpus Domini sumi potest, multo magis si de calice Sanguinem multitudo sumeret, esset periculum. (l) Hinc est, quod Dominus in cœna Apostolis paucis, & ut suis Sacerdotibus, non solum Corpus in specie panis, sed etiam Sanguinem suum (m) in specie vini dedit; multitudini hominum in deserto panem sine potu distribuit. Tertia ratio est, ad præcavendum erroris periculum. Si enim populus rudis acciperet Sanguinem sub specie vini, vix crederet illum esse sub specie panis; cum tamen veraciter sit sub utraque specie. Nam sicut sub specie vini consecrati est Christi Sanguis per transsubstantiationem; ita Corpus ibi est per annexionem. Hæc enim duo Corpus Christi & Sanguis, immo hæc quatuor Corpus, Sanguis, Anima, & Divinitas (n) Christi, jam ultra non possunt separari. (o) Unde sicut Sacerdos sumit Sanguinem Christi sacramentaliter de calice; sic populus sumit eum intellectualiter sub specie panis de ipso Corpore Christi, & ei tam utilis, & tam dulcis est, (p) ut Sacerdotibus, qui sumunt eum sub specie vini de calice. Cant. primo: Botrus Cypri dilectus meus mihi &c. Duo sumo in botro, uvam, id est, (q) Corpus Domini in cibum, & ex uva sugo dulcem Sanguinem in potum. Deut. trigesimo secundo: Constituit eum Dominus, ut sanguinem uvæ biberet meracissimum. Per hunc potum reficit (r) Dominus animam, donec perducat ad vitam æternam. Jo. sexto: Qui bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. De dulcedine hujus Sanguinis require (s) infra Ser. XXXII. circa medium.

[Marginalia: Glossa ordinar. in 1. Mach. 4. 44. — Ps. 83. 4. — Exo. 24. 6. — Eccli 6. 25. & 31. — Eccli 1. 17. & 18. — Eccli 50. 1. & 10. — Glossa interlin. — Cant. 1. 13. — Deut. 32. 14. — Jo. 6. 55.]

SERMO XXX.

De effectu sacramentali Sanguinis Christi.

169. *Venite, comedite &c.* Vel alia ut supra. Thema proprium: *Quæ utilitas in sanguine meo?* Aliud: Joan. sexto: *Qui bibit meum sanguinem, habet vitam æter-*

[Marginalia: Prov. 9. 5. — Ps. 29. 10. — Joan. loc. cit.]

(a) Al. *Ad Rom.* 12.
(b) Apud Lyran. *munda.*
(c) His deterritus S. P. Franciscus nullo pacto adduci potuit, ut Sacerdos fieret; ac ipsemet S. Bonaventura verebatur vehementer ad sacram Synaxim accedere, dignus proin qui Angelico pane per miraculum pasceretur. Vid. Prodrom. Lib. 1. cap. 10. col. 40. & seqq.
(d) Virg. 6. Æn. *Crateras magnos statuunt, & vina coronant.* Pers. Sat. 2. v. 52. *Crateras argenti dona feram.* Dicitur a Græca voce *κρατέω*, teneo, quod vinum contineat, & capiat. Vid. Isidor. Ethymologiar. L. 20. cap. 5.
(e) Al. *Sapientiæ.*
(f) Al. *Item infra.*
(g) Al. *custodit.*
(h) Al. *itaque.*
(i) Hæc a celebrantibus tremendum Missæ Sacrificium, Christique sacrosanctum Sanguinem sumentibus, serio perpendenda sunt, ac a nostri Ord. Sacerdotibus conferenda cum iis quæ tradidit in hanc ipsam rem S. P. Franciscus in Epist. apud Wadding. ad an. 1226. num. 10.
(k) Al. *vitandi.*
(l) Al. hæc desunt; sunt autem in utroque Cod. Lunælac. & Vindobon.
(m) Al. sine *suum.*
(n) Al. *Deitas.*
(o) De Præparat. ad Miss. cap. 1.
(p) Al. *& est eis tam utilis, & tam dulcis.*
(q) Al. *scilicet.*
(r) Al. *rectificat.*
(s) Al. *habetur.*

Tertium quæsitum de utilitate Sanguinis sumpti.

æternam. Tertio quæritur de Sanguine Christi, ut in Sacramento sumitur a fidelibus, quæ sit utilitas sui (*a*) effectus? Ad hoc sciendum, quod sic sumptum possumus considerare tribus modis; scilicet ut potum aquæ vivæ: ut vinum spirituale: ut sacrosanctum mysterium Ecclesiæ. De primo Ps. Percussit petram, & fluxerunt aquæ. Sicut petra signat (*b*) Christi Corpus; ita aquæ illæ Sanguinem ejus, (*c*) qui est verus & vivus potus aquæ. De secundo Prov. nono: Venite, bibite vinum, quod miscui vobis, id est, Sanguinem Christi multa dulcedine conditum. De tertio Hebr. tertio decimo: Jesus extra portam passus est, ut per suum sanguinem sanctificaret populum. Ergo Sanguis Christi res sanctificans est, & sacrosancta. Complenda: Quæsumus Domine, ut sacrosancta mysteria præsens nobis remedium conferant, (*d*) & futurum. Juxta considerationem, & similitudinem cujuslibet istorum trium habet Sanguis Christi triplicem effectum. Primo potest considerari potus Sanguinis Christi, ut potus aquæ vivæ. Sed potus aquæ, ut dicunt Physici, est humectivus (*e*) aridorum, extinctivus incensorum, & delativus ad membra ciborum. (*f*) Similiter potus Sanguinis Christi, ut signatur (*g*) per aquam, tres habet effectus in anima fideli. Arida ejus humectat, & conjungit: male incensa refrigerat, & extinguit: cibum Verbi Dei ad membra vehit, ut bene operari possint.

Divisio trium modorum, quibus Sanguis sic sumptus considerari potest. — Ps. 77. 20. — Prov. ibi. — Hebr. 13. 12. — Complenda.

Dilatatio. — Isa. 44. 3.

170. De primo, Isai. quadragesimo quarto: Effundam aquas (*h*) super sitientem, & fluenta super aridam; ut scilicet anima, quasi pulvis arida, & facile (*i*) deflua, & ad malum prona, potu Sanguinis perfusa, conjungatur, conglutinetur, & roboretur ad bonum (*k*). Ps. Non sic impii non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Quia tentatio diaboli spargit cogitationes, eorumque desideria, locutiones, & opera, per diversa vitia. Exo. quinto: Dispersus est populus per omnem (*l*) terram Ægypti, ad congregandas paleas, scilicet mundi vanitates. Jo. undecimo: Jesus moriturus erat, supple & Sanguinem suum daturus, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum, scilicet per cordis unionem, linguæ refrenationem, sensuum, & membrorum (*m*) disciplinam, vitæ religionem, & fraternam dilectionem. Primæ Cor. quinto: Sitis nova conspersio, sicut estis azymi; quasi dicat: Sicut estis azymi, id est, per baptismum a vitiis sinceri facti; ita sitis aspersione Sanguinis Christi quasi pasta, (*n*) in nova vita, & bona, compacti. De secundo effectu, Ps. Percussit petram, & fluxerunt aquæ, ad refrigerandum, scilicet pravæ sitis ardorem. Ecclesiastici tertio: Ignem ardentem extinguit aqua; quia Sanguis Christi signatus est per aquam, quæ destruit fervorem iræ, avaritiæ, & pravi amoris, & concupiscentiæ. Augustinus: Domine Jesu Christe scribe in corde meo vulnera tua pretioso Sanguine tuo, ut legam in eis tuum dolorem, & tuum amorem. (*o*) Tuum dolorem, ad sustinendum pro te omnem dolorem; tuum amorem ad contemnendum pro te omnem pravum amorem. Et sic apparet, quod Sanguis Christi, ad instar aquæ, contra male incensa in nobis valet. (*p*) De tertio effectu, tertii Reg. decimo nono: Elias comedit, & bibit aquam, & ambulavit &c. Potus cibum ad membra vehit, & ad eundum, sive operandum movet. Sic potus Sanguinis Christi cibum verbi (*q*) Dei, sive præcepta (*r*), ad corda defert, ut vires animæ, & membra corporis, secundum illa (*s*) vivant, regantur, & bene operentur. Prov.

Ps. 1. 4. — Exo. 5. 12. — Jo. 11. 51. & seq. — 1. Cor. 5. 7. — Ps. 77. 20. — Eccli 3. 33. — Augustinus. — 3. Reg. 19. 8.

(*a*) Al. *sive*. Vid. supra num. 165. in fine.
(*b*) Al. *significat*.
(*c*) Al. *illius*.
(*d*) Al. *præsens remedium nobis esse facias*.
(*e*) Al. *humectativus*.
(*f*) Vid. Spec. Nat. Vinc. Bellovac. Lib. 5. capp. 6. & 7. De naturalibus aquæ proprietatibus.
(*g*) Al. *significatur*.
(*h*) Al. *aquam*.
(*i*) Al. *ad fontale*.
(*k*) Al. *bona*.
(*l*) Al. *universam*.
(*m*) Al. *morum*.
(*n*) Vox natione Itali potius, quam Germani.
(*o*) Al. heic sine *tuum dolorem, & tuum amorem*. De vulneribus amoris & doloris Serm. 298. al. de Diver. 41. in Nata. Apost. Pet. & Pau. 4. cap. 2. n. 2. To. 5. Par. 2.
(*p*) To. 6. in Append. Manual. cap. 22. *Si ardor libidinis moveat membra mea, recordatione vulnerum Filii Dei extinguitur*.
(*q*) Al. *verbum*.
(*r*) Al. *præcepti*.
(*s*) Al. *illud*.

Prov. 9. 5. & ſeq. Prov. nono: Comedite, bibite, relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ. Comedite cibum verbi (a) Dei, id eſt, præcepta (b), & bibite Sanguinem Chriſti, qui ſcilicet præcepta (c) ad cor, ad ſenſus, ad membra deferat, & prava relinquere, & bona perficere moveat. (d)

Diſtinctio triplicis effectus, ut eſt vinum ſpirituale. 171. Secundo poteſt conſiderari Sanguis Chriſti, ut vinum ſpirituale, & ſecundum hoc habet effectus tres, quia lavat, calefacit, lætificat. Lavat ſordes culpæ; calefacit corda caritate; lætificat ſpirituali dulcedine. De primo

Dilatatio. Gen. 49. 10. & ſeq. Gen. quadrageſimo nono; Expectatio gentium lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum, id eſt, fidelem animam. Primæ Joan. primo: Si in lumine ambulamus, ſicut &
1. Jo. 1. 7. ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad invicem, & ſanguis Jeſu Chriſti Filii ejus (e), emundat nos ab omni
Hebr. 9. 13. & ſeq. peccato. Hebr. nono: Si ſanguis hircorum & (f) taurorum, aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram (g) ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo vi-
Apoc. 22. 14. venti? Apoc. vigeſimo ſecundo: Beati, qui lavant ſtolas ſuas in ſanguine agni, ut ſit poteſtas eorum in ligno vitæ. De ſecundo Deut. trigeſimo ſe-
Deut. 32. 13. & ſeq. cundo: Conſtituit eum, ut comederet medullam tritici, id eſt, dulce Corpus Chriſti; & ſanguinem uvæ bibere meraciſſimum, id eſt, purum, & calidum; purum a macula iniquitatis, & calidum in affectu caritatis. (h) Eſther primo:
Eſth. 1. 10. Aſſuerus, id eſt, (i) beatus, (k) poſt nimiam potationem incaluit mero, id eſt, accenſus eſt caritate. (l) Cant. ſe-
Cant. 2. 4. cundo: Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem. Cella vinaria eſt Eccleſia, (m) ubi propinatur calidum vinum Sanguinis Chriſti, ad accendendum corda dilectione Dei & proximi. De tertio Pſ. Vinum lætificat cor hominis. Ps. 103. 15. Eccleſiaſtici trigeſimo primo: Exultatio animæ & cor- Eccli 31. 35. dis, vinum moderate potatum, id eſt, Sanguis Chriſti ſumptum cum menſura fidei. Cant. primo: Botrus Cypri di- Cant. 1. 13. lectus meus mihi, in vineis Engaddi; quia ſcilicet ſumo cum ſuo Sanguine dulcedinem ſpiritualis lætitiæ, ad obliviſcendum dolorem præſentis miſeriæ. Prov. trigeſimo primo. Date ſiceram Prov. 31. 6. & ſeq. mœrentibus, & vinum his, qui amaro ſunt animo, ut bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.

172. Tertio poteſt conſiderari Sanguis Chriſti, ut ſacroſanctum myſterium Eccleſiæ, id eſt, ut res ſacra, & ſecreta, in qua magna virtus Dei eſt abſcondita; & ſecundum hoc habet tres effectus ſupernaturales. Diſtinctio triplicis effectus, ut eſt myſterium Eccleſiæ. Dæmones enim triumphat; gratiam impetrat; in bona vita conſervat, donec ad æternam vitam perducat. De primo, Exo. duo- Dilatatio. decimo: Cum viderit Dominus ſangui- Exo. 12. 23. nem agni in ſuperliminari, (n) id eſt, in fideli anima, vel mente, non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, & lædere. Chryſoſtomus: Hic Sanguis Chryſoſtomus Hom. 61. ad pop. Antioch. abigit dæmones, & longe facit eſſe (o). Primi Mach. ſexto: Oſtenderunt ele- 1. Mach. 6. 34. phantis ſanguinem uvæ, & mori, ad acuendos eos in prælium. Multo magis ergo per ſumptum Sanguinem Chriſti vincuntur ſpirituales inimici. Apoc. duodecimo: Factum eſt prælium ma- Apoc. 12. 7. & 11. gnum &c. Et poſt: Ipſi vicerunt eum propter ſanguinem Agni, & propter verbum teſtimonii ſui (p). De ſecundo, primæ Petr. primo: In aſperſio- 1. Pet. 1. 2. nem (q) ſanguinis Chriſti gratia vobis & pax &c. Hebr. duodecimo: Acceſſiſtis ad Sion montem, & civitatem Hebr. 12. 22. & 24. Dei viventis (r), & ſanguinis aſperſionem, melius loquentem, quam Abel; quia ſcilicet ſanguis Abel clamat ad Deum

(a) Al. *verbum*.
(b) Al. *& præcepti*.
(c) Al. *præceptum*.
(d) Al. *moneat*.
(e) Al. *Dei*.
(f) Al. *aut*.
(g) Al. *veſtram*.
(h) Al. *calidum in effectu*.
(i) Al. *ſcilicet*.
(k) Ita apud D. Bonavent. Expoſit. alt. in Pſ. 118.
(l) Sic de *Aſſuero*, prout *Aſſuerus Chriſtum ſignificat*, apud eundem D. Bonav. Serm. 4 Dom. 3. poſt Pentec. De hoc ſenſu myſt. vid. Gloſſ. interlin. ac Lyran. Et ſupra n. 166.
(m) De hoc ſenſu allegorico vid. Expoſit. in Cant. Vol. 1. col. 278. Sicque Theodoretus, Caſſiodorus, Beda, & Anſelmus apud Cornel. a Lap.
(n) Al. *ſuperliminario*.
(o) Confer Lib. 1. Phar. cap. 3. De Euchar.
(p) Al. *teſtamenti* ſine *ſui*.
(q) Al. *aſperſione*.
(r) Al. tantum *ad montem Dei*.

Deum vindictam, Sanguis vero Christi postulat, & impetrat gratiam. Bernardus: O Sanguinem Christi summe reverendum, in altari poculum, in cruce pretium, in cœlo præmium, & pro nobis ad Deum Patrem advocatum (a)! De tertio, Jo. sexto: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis; quasi dicat: Si biberitis, bonam vitam habebitis. Levit. decimo septimo: Anima omnis carnis in sanguine est, anima, id est, vita (b). Philosophus: Corruptio & mortificatio (c) non est, nisi paucitas sanguinis, (d) & postquam corpus caruerit sanguine, corrumpitur corpus. Hinc multa moriuntur animalia (e) propter vacuitatem sanguinis. Sicut itaque in sanguine nostro vita est corporalis; sic in Sanguine Christi conservatio vitæ spiritualis, & perductio ad statum vitæ immortalis. Jo. sexto: Qui bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Ad quam nos perducat &c.

Bernardus sive Auctor Instruct. Sacerd. seu Tract. de præc. Myst. nostræ Relig. inter Supposit. S. Ber. Jo. 6. 54. Levit. 17. 11. Aristoteles L. 3. de Hist. animal. cap. 17. & 19. Par. 5. Jo. 6. 55.

SERMO XXXI.

De consideratione Sanguinis Christi tertio modo, sicut a fidelibus spiritualiter sumitur.

173. *Venite, comedite &c.* Item alia ut supra. Thema proprium. Primæ Cor. decimo: *Patres nostri omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Augustinus: (f) Biberunt potum eundem spiritualem, quem & nos; corporalem vero alterum. Quia aqua, quæ fluxit de petra, fuit signum Sanguinis Christi, quem nos etiam spiritualiter bibimus. Tertio ergo (g) modo consideratur Sanguis Christi, ut præter Sacramentum a fidelibus (h) salvandis spiritualiter bibitur. (i) Et circa hoc possunt tria inquiri. Primo, locus ubi iste potus invenitur. Secundo, usus ad quem quæritur. Tertio, suavitas gratiæ, quæ de usu ejus exoritur.

Prov. 9. 5. 1. Cor. 10. 1. & 4. Augustinus Tract. 26. in Jo. n. 12.

Tertia consideratio Sanguinis Christi, ut præter Sacramentum a fidelibus spiritualiter sumitur. Divisio trium circa hoc inquirendorum tribus quæstionibus.

174. Primo quæritur, quis sit locus, ubi potus spiritualis Sanguinis invenitur? Ad hoc dicendum, quod sunt tot loca, quot Christi vulnera. Ps. Percussit petram, & fluxerunt aquæ. Sicut ex foraminibus petræ Judæi aquam; sic fideles ex vulneribus Christi per piam passionis meditationem hauriunt spiritualem ejus Sanguinem. Zach. tertio decimo: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Respondeo, (k) ut scilicet sugamus ex eis Sanguinem spiritualem. Isa. duodecimo: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, id est, de vulneribus Jesu Christi Sanguinem spiritualem, ad sitim malorum desideriorum extinguendam per piam passionis meditationem. (l) Sed ad quid est vulnus lateris? Isai. sexagesimo: Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Glossa: Quia perforato in cruce latere Christi effluxit sanguis redemptionis. Filii ergo de longe venient; quia electi de peccatis pœnitentiam agent: & filiæ tuæ de latere surgent, quia devotæ animæ de vulnere Christi lateris spiritualem devotionis Sanguinem bibent per piam passionis meditationem. Hinc in locis quibusdam a dextris Christi depingitur puella hilari vultu, & pulchra facie, & coronata, designans Ecclesiam, quæ San-

Quæstio prima de loco. Ps. 77. 20. Zach. 13. 6. Isa. 12. 3. Isa. 60. 4. Glossa ordinar.

(a) Prædicta sub Bernardi nomine allegat etiam infra Serm. ult. 32. Sunt autem ibi quoad sensum tantum. Ibi enim in Procemio se acturum dicit Auctor. 1. *quod Filius Dei dedit se moriens pro nobis* (sc. *in pretium*). 2. *quod dat se nobis in Eucharistia* (sc. *in poculum*). 3. *quod dat se nobis in æterna vita* (sc. *in præmium*). Unde in Hymn. *Verbum supernum prodiens &c.* ad Laud. in Festo Corp. Chr.

Se nascens dedit socium,
Convescens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in præmium.

Et inter S. Bonav. Opera in Compend. Theol. Verit. de Sacramentor. Virt. Lib. 6. cap. 15. „ Bernardus: Disce Christiane quantum debeas „ diligere Christum, qui dedit nobis carnem „ suam in cibum, Sanguinem in potum, animam in pretium, aquam lateris in lavacrum. "

(b) Ita utraque Glossa interlin. & ordinar. cum Augustino apud Lyran. Vid. Ambrosium Lib. de Noe & Arca cap. 25. num. 92. ut supra notavi num. 166.

(c) Al. *senectus*.

(d) Confer Serm. ejusd. D. Bonav. de S. Petro ad Vinc. prope fin. ubi & citatur in hanc rem Constantinus Medicus, postea Monachus Benedictinus, cujus Cod. MS. penes me est.

(e) Al. *Hinc multi moriuntur*.

(f) De consecrat. Dist. 2. cap. Inquit.

(g) Al. sine *ergo*.

(h) Al. absque *fidelibus*.

(i) Supra Serm. 29. num. 165.

(k) Al. *Responsio*.

(l) Ita fere cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror. ubi *de passionis Christi memoria*.

Sanguinem Chrifti reverenter in calice fufcipit; & a finiftris Synagoga oculis panno ligatis, trifti facie inclinans caput, & corona decidente, quæ ipfum Sanguinem fudit, (a) & adhuc contemnit: in quo fignatur, (b) quod hæc, & omnis mortaliter peccans tria bona perdit; fcilicet lumen gratiæ, gaudium confcientiæ, coronam gloriæ. Hinc dicitur Threnor. quinto: Cecidit corona capitis noftri: væ nobis, quia peccavimus. Propterea mœftum factum eft cor noftrum; ideo contenebrati funt oculi noftri. (c) Puella a dextris Sanguinem Chrifti in calice fufcipit; quia fidelis anima cor mundum vulneribus Chrifti applicans, Sanguinem ejus fpiritualiter cum omni devotione fumit, unde lumen, verum (d) cordis gaudium, & æternæ gloriæ coronam acquirit.

Tria quæ perdit mortaliter peccans.

Orat. Jer. c. 5. 16. & seq.

Quæftio fecunda de ufu.

175. Secundo quæritur, quis fit ufus, ad quem Sanguis Chrifti quæritur? Et dicendum, (e) quod ad animam totam cum tribus potentiis fuis, fcilicet intellectu, memoria, voluntate, perfundendam atque (f) potandam. Exo. duodecimo: Fafciculum hyffopi tingite in fanguine, qui eft in limine, & afpergite ex eo fuperliminare, & utrumque poftem. Fafciculus hyffopi fignificat perfectionem & integritatem fidei. Limen domus eft Chriftus, per quem conceditur ad cœlum introitus. Fafciculum autem hyffopi tingere in fanguine, qui eft in limine, eft fidem rectam Sanguine paffionis Chrifti decorare (g) & confirmare. Sed debemus ex eo utrumque poftem, & fuperliminare afpergere, id eft, intellectum, affectum, memoriamque ita Sanguine Chrifti perfundere, & inebriare fpiritualiter, ut intellectus hujus Sanguinis circa genus humanum virtutem recognofcat; affectus tam ingens erga fe beneficium diligendo fapiat; & memoria tanti amoris & largitatis Sacramentum nunquam oblivifcendo femper teneat.

Exo. 12. 22.

176. Tertio quæritur, quæ fit fpiritualis fuavitas gratiæ, quæ de tali ufu, five perfufione prædicti (h) Sanguinis hujufmodi (i) exoritur; & poteft dici, quod facit animam quafi paradifum Dei. De fuavitate hujus gratiæ. Primæ Petri primo: In afperfionem (k) fanguinis Jefu Chrifti gratia vobis & pax multiplicetur. Gratia, id eft (l), virtutum fertilitas; pax, id eft, (m) dulcedo cordis atque ferenitas. Hujus fuavitas gratiæ per irrigationem Sanguinis Chrifti comparatur paradifo Dei. Ecclefiaftici quadragefimo: Gratia ficut paradifus in benedictionibus; id eft, ficut hortus Dei in variis deliciofis (n) fructibus. Jer. trigefimo primo: Erit anima eorum quafi hortus irriguus. Irrigata enim anima dulcedine Sanguinis Chrifti profert triplicem fuavitatem gratiæ, fcilicet dulces flores virtutum, frondes verborum, fructus operum. Primo ex fpirituali perfufione (o) Sanguinis Chrifti exoriuntur (p) in anima, quafi in paradifo Dei, dulces flores virtutum. Nam ficut fanguis hominis triplicem habet colorem, fanus rubeum; decoctus, (q) ut lac in mamillis mulierum, habet colorem album; (r) & maxime coctus nigrum: fic fpiritualis influentia facri Sanguinis operatur in anima, quafi in paradifo Dei, flores virtutum varii coloris, fcilicet rofas caritatis, lilia caftitatis, violas humilitatis. (s) De primo, Ecclefiaftici quinquagefimo: Quafi flos rofarum, fcilicet juftus (t), in diebus vernis; quia fcilicet rutilat rofeo Sanguine Chrifti virtute caritatis. Cant. feptimo: Comæ capitis tui ficut purpura Regis, quæ fcilicet tingitur fanguine cujufdam animalis. (u) Comæ capitis ejus, id eft Ecclefiæ (x) Chrifti, funt fideles, bonis eum (y) moribus decorantes. Hi funt ut purpura Regis, quia fpirituali Sanguine perfufi rubent, ut rofa, virtute cari-

Quæftio tertia de fuavitate gratiæ ex ufu.

1. Petri 1. 2.

Eccli 40. 17.

Jer. 31. 12.

Diftinctio triplicis fuavitatis.

Dilatatio de rofis caritatis.

Eccli 50. 8.

Cant. 7. 5.

(a) Al. *fundit*.
(b) Al. *figuratur*.
(c) Al. *Væ nobis, quia peccavimus, ideo obtenebrati funt oculi noftri, mœftum factum eft cor noftrum, cecidit corona capitis noftri*.
(d) Al. *in verum*.
(e) Al. *fciendum*.
(f) Al. *five*.
(g) Al. *eft per fidem rectam fanguinem paffionis Chrifti devorare*.
(h) Al. *prædicta*.
(i) Al. *hujus*.
(k) Al. *afperfione*:
(l) Al. fine *id eft*.
(m) Al. iterum abfque *id eft*.
(n) Al. *delitiarum*.
(o) Al. *effufione*.
(p) Al. *oriuntur*.
(q) Al. *coctus*.
(r) Al. *colorem album habet multum*;
(s) De his plura in Vite Myftica.
(t) Al. *Juftus quafi flos rofarum*.
(u) Pariter Expofit. in Cant. ibi.
(x) Al. deeft *Ecclefiæ*.
(y) Al. *cum*.

caritatis. De secundo, Ecclesiastici quinquagesimo: Quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ; quia scilicet candent castitate, & bene decocti in corde ejus, scilicet (a) Christi Sanguinis irrigatione. Apoc. septimo: Laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine agni. Cant. quinto: Oculi ejus, id est, fideles sibi, in futurum sibi providentes, sicut columbæ, (b) quæ lacte sunt lotæ, id est, sicut simplicium, qui bene excocti in mamillis cordis eorum, Christi Sanguinis irrigatione dealbati sunt, & casti facti. Osee quarto decimo: Ero quasi ros, Israel (c) germinabit quasi lilium. De tertio Cant. secundo: Jam enim hiems transiit &c., flores apparuerunt in terra nostra. Flores primi post hiemem sunt violæ subnigri (d) coloris, pulchræ, boni odoris, & terræ vicinæ. Hi flores signant (e) animas humiles, ex consideratione Sanguinis Christi in passione multum torti, quasi denigratas, (f) id est, sibi viles, & coram superbis despectas. (g) Ezech. trigesimo secundo: Nigrescere faciam stellas Cœli, id est, ardentes spiritu caritatis, & lucentes verbo veritatis, nigrescere faciam Sanguine Christi, ut sub nigras violas, & pulchras virtute humilitatis. Cant. primo dicitur: Nigra sum, sed formosa. De his tribus generibus, & coloribus florum paradisi Dei dicitur (h). Candidiores Nazaræi ejus, id est, floridi, (i) nive; nitidiores lacte, quia assimilantur lilio in castitate; rubicundiores ebore antiquo, quia assimilantur rosæ in caritate; sapphiro pulchriores, quia assimilantur (k) violæ in humilitate.

Dilatatio de liliis castitatis. Eccli ibi. — *Apocal. 7. 14.* — *Cant. 5. 12.* — *Ose. 14. 6.* — *Dilatatio de violis humilitatis. Cant. 2. 11. & seq.* — *Ezech. 32. 7.* — *Cant. 1. 4.* — *Thr. 4. 7.*

177. Secundo ex spirituali perfusione, sive potu Sanguinis Christi, oriuntur in anima, quasi in paradiso Dei, frondes bonorum & dulcium eloquiorum. Dicitur Job quarto decimo: Lignum habet spem, si præcisum (l) fuerit rursum virescit, & rami ejus pullulant; si senuerit in terra radix ejus, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primum plantatum est. Ecclesiastici trigesimo nono: Florete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam; quia scilicet electi non solum flores virtutum, sed etiam folia bonorum verborum proferunt ex potu Sanguinis Christi, ad triplicem gratiam, scilicet ad peccatorum conversionem, ad inimicorum reconciliationem, ad mœstorum consolationem. Hinc arbores irrigatæ triplicia proferre leguntur folia, scilicet medicinalia, (m) pulcherrima, & viridia. De primo, Apocal. vigesimo secundo; Ezech. quadragesimo septimo: Folia ligni paradisi Dei ad medicinam, & sanitatem gentium, id est, peccatorum; quia aquæ ejus de Sanctuario egrediuntur. Aqua Sanctuarii spiritualis (n) potus Sanguinis Christi efficit folia, id est, verba sanctæ prædicationis ad salutem peccatorum. (o) Mal. secundo: Lex veritatis fuit in ore ejus, & multos avertit ab iniquitate. De secundo, Dan. quarto: Ecce arbor, & folia ejus pulcherrima, & subter eam habitabant (p) animalia & bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres cœli. Quasi diceret: Sub folio pulchro animalia sibi inimica, ut lupus & agnus, columba & nisus, (q) pacifica (r) erant; quia verba sapientum inimicos reconciliant. Ecclesiastici quadragesimo: Tibiæ (s) & psalterium suavem faciunt melodiam, id est, concordiam vocum, & super utraque (t) lingua suavis, id est, prædicatio faciens (u) concordiam inimicorum. Idem sexto: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis, id est, bonæ gratiæ, in bono homine abundat. (x) De tertio, Jer. decimo septi-

De ortu frondium bonorum & dulcium eloquiorum in anima. — *Job. 14. 7. & seq.* — *Eccli 39. 19.* — *Distinctio triplicium foliorum.* — *Dilatatio. Apocal. 22. 2. Ezech. 47. 12.* — *Malach. 2. 6.* — *Dan. 4. 7. & 9.* — *Eccli 40. 21.* — *Idem 6. 5.*

(a) Al. sine *scilicet*.
(b) Vol. 1. col. 115. vocantur *oculi columbarum provide speculantes*, nec non *valde circumspecti* col. 163.
(c) Al. *& Israel*.
(d) Al. *nigri*.
(e) Al. *significant*.
(f) Al. mendose *denigratos*.
(g) Al. iterum vitiose *despectos*.
(h) Al. sine *dicitur*.
(i) Ita Exposit. in Thren. ibi.
(k) Al. semel, iterum, ac tertio *similantur*.
(l) Al. rursum corrupte *pretium*.
(m) Vid. Præfat. Ligni vitæ.
(n) Al. *spirituali*.
(o) Al. *efficit verba sancta prædicationis ad salutem peccatoris*.
(p) Al. *latitabant*.
(q) Al. *ursus*. Est autem *nisus* avis genus, quam minorem accipitrem vocant, de qua etiam Virg. Georg. v. 404. *Apparet liquido sublimis in aere nisus*.
(r) Al. *pacificata*.
(s) Al. *Tibia*.
(t) Al. *utrumque*.
(u) Al. *suavis faciet*. Ita de *prædicatione* & Gloss. interlinear.
(x) Al. *abundabit*.

Jer. 17. 7. & 8. ſeptimo: Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus; & erit quaſi (a) lignum, quod transplatatur ſuper aquas, & erit folium ejus viride. Viridis color inſpectus maxime in herbis, & foliis, oculos turbatos reparat, & confortat. Unde per hujuſmodi folia bonorum verba ſignificantur, quæ triſtes & miſeros conſolantur. Eccleſiaſtici quadrageſimo; Eccli 40. 22. Gratiam & ſpeciem deſiderabit (b) oculus tuus, & ſuper hæc (c) virides ſationes. Prov. vigeſimo ſeptimo: Prov. 27. 9. Unguento & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici conſiliis anima dulcoratur. Eccleſiaſtici quadrageſimo octavo: Eccli 48. 27. Ezechias conſolatus eſt lugentes in Sion uſque in ſempiternum. Dicit Job vigeſimo nono: Job 29. 25. Cum ſederem quaſi Rex, eram tamen mœrentium conſolator.

De ortu fructuum bonorum operum.

178. Tertio ex ſpirituali potu Sanguinis Chriſti oriuntur in anima, quaſi in paradiſo (d) Dei, bonorum operum fructus. Eccleſiaſtici (e) vigeſimo quarto: Eccli 24. 42. Rigabo hortum plantationum mearum (f), & inebriabo partus mei (g) fructum. Rigabo Sanguine Chriſti hortum animæ, & inebriabo fructum bonorum operum cœleſti dulcedine. Id eſt, boni irrigati potu Sanguinis Chriſti faciunt dulcem fructum bonorum operum ad utilitatem proximi, quem etiam ipſi comedent (h) in retributione cœleſti. Amos nono: Amos 9. 14. Facient hortos, & comedent fructus eorum. De triplici fructu in ſequenti Sermone circa finem.

SERMO XXXII.

De triplici potu Sanguinis Chriſti.

179. *Venite, comedite &c.* Vel alia ut ſupra. Thema proprium: Jo. ſexto: Prov. 9. 5. Jo. 6. 56. *Sanguis meus vere eſt potus.*

Diviſio triplicis potus Sanguinis Chriſti.

Potus ſanguinis Chriſti triplex eſt, ut ex prædictis jam patet; ſcilicet Sacramentalis, Intellectualis, & Spiritualis. Sacramentalis, qui a ſolis Sacerdotibus ſumitur ſub ſpecie vini de calice; Intellectualis, qui a populis Chriſtianis ſumitur ſub ſpecie panis de ipſo Chriſti Corpore; Spiritualis, qui ab omnibus ſalvandis ſumitur de paſſione Chriſti pia meditatione. Primo modo ſumptus, peccata quotidiana relaxat. Secundo modo, fidelem mentem dulcedine ſua delectat. Tertio modo, totam animam irrigando fœcundat. Diſtinctio.

Dilatatio de potu Sacramentali, qui a ſolis Sacerdotibus ſumitur.

180. Primus potus ſanguinis Chriſti eſt Sacramentalis, qui a ſolis Sacerdotibus ſumitur de calice altaris. Matth. vigeſimo ſexto: Matth. 26. 26. Accipiens Jeſus calicem, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc (i) omnes, ſcilicet Apoſtoli, quaſi ſoli Sacerdotes. Iſte potus digne ſumptus peccata quotidiana relaxat; (k) & hoc triplici ratione, quia tria mala ſunt in veniali peccato, ſcilicet quædam macula conſcientiæ, quædam pœna triſtitiæ, & quædam adverſitas offenſæ divinæ. Contra hæc tria mala proprie valet potus Sanguinis Chriſti, qui eſt purus, lenis, & pretioſus. Ratione puritatis, lavat; ratione lenitatis, ſanat; ratione pretioſitatis, placat. Lavat dico conſcientiam, animæ maculam removendo; ſanat pœnam triſtitiæ, corda fidelium conſolando; placat offenſam Divinæ juſtitiæ, pro nobis interpellando. De primo, Hebr. nono: Hebr. 9. 14. Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram. (l) Gen. quadrageſimo nono: Gen. 49. 10. & ſeq. Expectatio gentium lavabit in ſanguine uvæ pallium ſuum, id eſt, animas noſtras. De ſecundo, Zach. decimo: Zach. 10. 7. Lætabitur cor eorum quaſi a vino. Vinum eſt ſanguis uvæ, & ſignificat Sanguinem Chriſti, quem ſumimus de altari. Iſte potus bonorum cor lætificat, quia conferendo ſolatium ſpiritualis lætitiæ ſanat a triſtitia culpæ. Pſ. Calix meus inebrians quam præclarus eſt. Pſ. 22. 5. De tertio, Hebr. duodecimo: Hebr. 12. 22. & 24. Acceſſiſtis ad ſanguinis aſperſionem melius loquentem quam Abel; quia Sanguis Abel clamat ad

(a) Al. *tanquam*.
(b) Al. *deſiderat*.
(c) Al. *ſuper hoc*.
(d) De *paradiſo animæ* vid. Vol. 1. in Admonit. De plantatione Paradiſi.
(e) Al. mendoſe *Ezechiel*.
(f) Vulg. *hortum meum plantationum*; ſed *hortum mearum plantationum* Vol. 1. De Plantat. Parad. §. 8. col. 13. Et in Princ. Sac. Script. *hortum plantationis meæ*.
(g) Vulg. *prati mei*, & ibi De Plantat. Parad. At *partus mei* in d. Princip. ſacr. Script. duo Codd. noſtri Bernardin. alter Biblioth. Epiſc. Trident. Hugo Card. Lyran. &c.
(h) Al. *comedunt*.
(i) Al. *calicem, benedixit &c. Bibite ex eo*, & ſic in Canone Miſſæ.
(k) In 4. Diſt. 12. Par. 2. Art. 1. Q. 3. per tot.
(l) Al. *veſtram*.

ad Deum vindictam, Sanguis vero Christi postulat pro nobis, & impetrat indulgentiam. Bernardus: O sanguinem Christi summe reverendum, in altari poculum, in cruce pretium, in cœlo præmium, & pro nobis ad Deum Patrem advocatum. (a)

Bernardus sive Auctor Instruct. Sacerd. seu Tract. de præcip. Myster. nostræ Relig.

Divisio, distinctio, ac dilatatio alia de tribus generibus hominum peccantium in Sanguinem Christi.

181. Sciendum quod tria genera hominum graviter arguuntur in Scripturis, qui (b) nimis peccant in Sanguinem (c) Salvatoris. Primi sunt corpore immundi. Secundi corde indurati. Tertii procuratores pravi. Primi Sanguinem Christi in magnis peccatis sumunt indigne. Secundi ad virtutem Sanguinis Christi converti nolunt. Tertii lucrum de Sanguine (d) Christi ad pravos usus convertunt. De primo primæ Corinth. decimo: Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum. Calix diaboli est luxuria carnis & mundi. Deut. trigesimo secundo: Fel draconum (est) vinum eorum. Qui hoc potu turbido & immundo inebriantur, & super eum Sanguinem Christi pretiosum (e) fundunt, quantum in se ipsis est, eum polluunt, & ideo gravi pœna digni sunt. Gen. quarto: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, scilicet Christi (f); super terram, id est, punietur caro tua. (g) Hebr. decimo: Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur; quanto magis putatis deteriora supplicia mereri, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ, id est, (h) Spiritui sancto (i) contumeliam fecerit? De secundo Jer. quinto: Induraverunt facies suas super (k) petram, & noluerunt reverti; quasi dicat: (l) Quidam pertinaces in sua malitia duriores sunt corde quam petra, vel (m) quam durus adamas, qui quamvis nulla re possit frangi, scinditur tamen sanguine hirci; (n) sed illi duriores sunt, quia nec virtute Sanguinis Christi emolliri possunt, nec a sua pravitate converti. Item duriores sunt quam petra, seu (o) quam quælibet saxa dura; quia ad clamorem Christi in cruce, & in ejus Sanguinis effusione, terra tremuit, & petræ sunt scissæ. Sed isti nec ad terribilem vocem prædicationis, nec ad virtutem Sanguinis Christi, possunt emolliri, & a sua pravitate converti. De tertio Jer. vigesimo secundo: Væ qui ædificat domum suam in injustitia, qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitque sinopide, scilicet rubro colore, id est, Sanguine Christi, dicit Glossa. Qui domum ædificat materialem de male acquisitis, vel ornat superflue de Sanguine Christi, id est, de rebus Ecclesiæ, acquisitis Sanguine Christi, graviter peccat. Sed multo gravius qui domum spiritualem, id est, familiam pravam, ut pravas mulieres, filios & filias, quasi partes domus; & fenestras, per quas diabolus & fures intrant; & laquearia, quasi laqueos diaboli, injuste ædificat, & pingit, id est, vestit, pascit, ornat Sanguine Christi. His dicitur: Væ, id est, gravis increpatio, & pœnæ æternæ comminatio.

1. Cor. 10. 20. — *Deut. 32. 33.* — *Gen. 4. 11.* — *Hebr. 10. 28. & seq.* — *Jer. 5. 3.* — *Jer. 22. 13. & seq.* — *Glossa interlin.*

Dilatatio de potu intellectuali sanguinis Christi.

182. Secundus potus Sanguinis Christi est intellectualis, qui a populo Christiano sumitur sub specie panis de ipso Corpore Salvatoris. Nam sicut sub specie panis consecrati Corpus Christi est per transsubstantiationem & Sanguis ejus per annexionem; sic sub specie vini consecrati Sanguis Christi est per transsubstantiationem, & Corpus ejus per annexionem. Unde sicut Sacerdos sumit Sanguinem Christi sacramentaliter de calice; ita populus fidelis sumit eum (p) intellectualiter de ipso Christi Corpore. Job trigesimo nono: Pulli aquilæ lambunt (q) sanguinem. Pulli aqui-

Job 39. 30.

(a) Vid. supra num. 172.
(b) Al. *quæ*.
(c) Al. *sanguine*.
(d) In MS. *sanguinis*.
(e) Al. mendose *pretium*.
(f) Pariter Glossa interlin. Quod vero Abel fuerit typus Christi, vel alibi tradit ipsemet D. Bonavent.
(g) Al. *os suum super terram, id est, plus quam caro tua*.
(h) Al. absque *Spiritui gratiæ, id est*.
(i) Ita Glossa ordinar. apud Lyran. Gagnæjus, Menoch. &c. Vid. infra not. ultim.
(k) Al. *supra*.
(l) Al. *diceret*.
(m) Al. *scilicet*.
(n) Ita Serm. 2. in ord. 33. de una S. Virg. & alibi.
(o) Al. iterum *scilicet*.
(p) Al. *ipsum*.
(q) Vulg. *lambent*; sed *lambunt* Comment. in Apocal. cap. 8. num. 591. not. e nec non in-
ter

aquilæ ſunt ſubditi Eccleſiæ. Hi potant (a) Sanguinem Chriſti, (b) non de calice, ſed de ipſo Chriſti Corpore. Hic potus fidelem mentem dulcedine ſua delectat. Cant. primo: Botrus Cypri dilectus meus mihi. In botro ſunt duo, uva in cibum, & in uva dulcis ſanguis in potum. Pſ. De petra melle ſaturavit eos. Sicut petra Corpus Chriſti incorruptibile, ſic mel de petra ſignat (c) dulcem Sanguinem Chriſti, quem ſugunt fideles de Corpore Chriſti. Hæc dulcedo tria bona facit, ſcilicet contemptum vitiorum, gratiam bonorum eloquiorum, deſiderium æternorum. De primo, Prov. vigeſimo ſeptimo: Anima ſaturata calcabit favum (d). Qui enim de petra Corporis Chriſti melle Sanguinis ejus ſaturati ſunt, omnis peccati ſuavitatem contemnunt. Unde Judic. nono dicit arbor ficus in perſona fidelis animæ: (e) Nunquid deſerere poſſum dulcedinem meam, ut inter cetera ligna promovear? Quaſi dicat: Contemno gloriam, & delectamenta mundi, pro dulcedine (f) Dei. De ſecundo Cant. quarto: Favus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua. Quaſi dicat: Quia ſub lingua tua, id eſt, in corde tuo, (g) plena es dulcedine ſpirituali, ideo (h) abundas utili & dulci locutione. Matth. duodecimo: Ex abundantia cordis os loquitur. Sicut eſt (i) de vaſe, ſic eſt de corde. Vas plenum felle effundit amaritudinem; plenum melle, dulcedinem. Unde Luc. ſexto: Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & e converſo. De tertio, Eccleſiaſtici vigeſimo quarto: Qui bibunt me, adhuc ſitient. (k) Gregorius: In corporalibus deliciis (l) appetitus placet, experientia diſplicet. Spiritualis vero dulcedo quanto magis bibitur, tanto magis ſititur; quia ſcilicet dum ex pleno fonte cœleſtis dulcedinis ſtillatim mundo cordi illabitur ejus plenitudo, potanda magis deſideratur. Pſ. In ſtillicidiis ejus lætabitur germinans. Idem: Sitivit anima mea ad Deum fontem (m) vivum &c.

Cant. 1. 13. — *Pſ. 80. 7.* — Diſtinctio trium bonorum ex dulcedine Sanguinis Chriſti manantium. — *Prov. 27. 7.* — *Jud. 9. 11.* — *Cant. 4. 11.* — *Matth. 12. 34.* — *Luc. 6. 45.* — *Eccli 24. 29.* — *Gregorius in Evang. l. 2. Hom. 36. n. 1.* — *Pſ. 64. 11.* — *Pſ. 40. 3.*

183. Tertius potus Sanguinis Chriſti eſt ſpiritualis, qui ab omnibus ſalvandis ſumitur de paſſionis (n) Chriſti pia meditatione. Primæ Cor. decimo: Patres noſtri omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Sicut Patres boni de foraminibus petræ aquam biberunt, & in illa aqua Sanguinem paſſionis Chriſti crediderunt figuratum, & per fidem ſpiritualiter (o) guſtaverunt; ita boni Chriſtiani de vulnerum Chriſti pia meditatione Sanguinem ejus ſolent bibere. Iſa. ſexageſimo: Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent (p). Hic potus totam animam, quaſi hortum Dei irrigando, fructu bono fœcundat. Eccleſiaſtici vigeſimo quarto: Rigabo hortum plantationum mearum, & inebriabo partus mei fructum (q), id eſt, fideles animæ irrigatæ Sanguine Chriſti, faciunt fructum bonorum operum. Coloſſ. primo: In omni bono opere fructificantes. Fructus bonorum operum triplex eſt, ſcilicet honeſtæ converſationis, ſacræ devotionis, & jucundæ pietatis. De primo paſcit homo ſe ipſum: de ſecundo Deum: de tertio proximum. De primo Eccleſiaſtici vigeſimo quarto: Ego quaſi vitis fructificavi ſuavitatem odoris, & flores mei fructus honoris, & honeſtatis, id eſt, honeſtæ converſationis. Eph. quinto: Fructus lucis eſt in omni bonitate, & juſtitia, & veritate. Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, id eſt, a filiis tenebrarum, turpe eſt & dicere. (r) Matth. ſeptimo: Omnis arbor bona facit fructus bonos. Fructu bonæ vitæ paſcit quiſque ſe ipſum. Prov. vigeſimo ſeptimo: Qui ſervat ficum, comedet fructus (s) ejus. Iſa. tertio: Dicite juſto

Dilatatio de potu ſpirituali, qui ab omnibus ſalvandis ſumitur de paſſionis pia meditatione. — *1. Cor. 10. & 4.* — *Iſa. 60. 4.* — *Eccli 24. 42.* — *Coloſſ. 1. 10.* — Alia diviſio triplicis bonorum operum fructus, diſtinctio, & dilatatio. — *Eccli 24. 23.* — *Eph. 5. 9. & 12.* — *Matth. 7. 17.* — *Prov. 27. 18.* — *Iſa. 3. 10.*

ter Sermones ſub S. Bonav. nomine in Aſcenſ. Dom. Serm. 1.

(a) Al. *lambunt*.

(b) Ibi, & pariter Joannes de Pineda Comment. in Job loc. cit.

(c) Al. *ſignificat*.

(d) Al. *favos*.

(e) Al. *contemnunt*. *Judicum 9. dicit arbor ficus, id eſt, fidelis anima*.

(f) Al. *pulchritudine*.

(g) Al. *ſub lingua*, ſine *tua*, *in corde* abſque *tuo*.

(h) Al. *idcirco*.

(i) Al. *ſine eſt*.

(k) Al. in ſingulari *qui bibit me, adhuc ſitiet*.

(l) Al. abſque *deliciis*.

(m) Vulg. *fortem*; ſed ut ſupra alibi apud D. Bonavent.

(n) Al. *paſſione*.

(o) Al. *ſpiritualem*.

(p) Vid. ſupra num. 174.

(q) Supra num. 178.

(r) Al. *Quæ autem fiunt a filiis tenebrarum, turpe eſt dicere*. (s) Al. *fructum*.

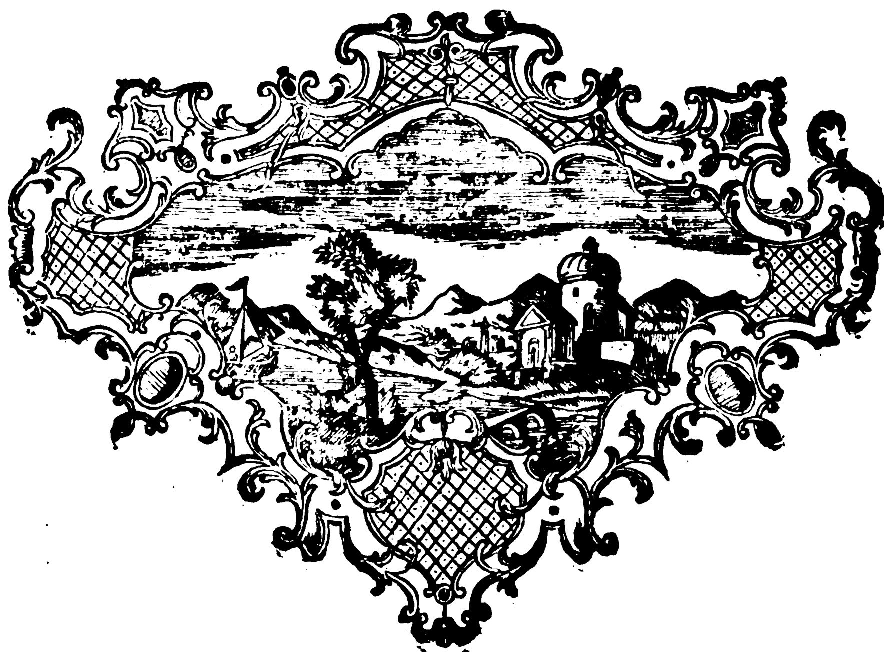
justo, quoniam bene, quoniam fructum
adinventionum suarum comedet. Prov.
Prov. 15. 15. quinto decimo: Secura mens quasi ju-
ge convivium. Secura ex honesta vi-
2. Cor. 1. 12. ta. (a) Secundæ Cor. primo: Gloria no-
stra hæc est testimonium conscientiæ
nostræ, quod in simplicitate cordis, &
sinceritate Dei, & non in sapientia car-
nali, sed in gratia Dei conversati su-
mus in hoc mundo. De secundo Cant.
Cant. 4. 12. & seq. quarto: Hortus conclusus soror mea
sponsa, emissiones tuæ paradisus ma-
lorum punicorum cum pomorum fru-
ctibus; Emissiones istæ sunt fructus
Ibi 14. devotionis. Unde sequitur: Nardus &
crocus, fistula & cinnamomum, quæ
sunt species aromaticæ, & propter odo-
rem bonum & virtutem suam, signant
(b) fidelium devotionem gratam, quæ
consistit in sacris desideriis, in variis
virtutibus, fletibus, gemitibus, & ora-
tionibus. (c) His fructibus pascit fide-
lis anima Dominum. Unde sequitur
ibidem: Veniat dilectus meus in hor-
tum suum, & comedat fructum po-
Exo. 30. 23. & 25. morum suorum. Exo. trigesimo: Su-
me tibi aromata, scilicet boni odo-
ris (d), faciesque thymiama. Papias:
Papias de Ling. Lat. vocab. Thymiama est confectio boni odoris
ad incensum, scilicet (e) cultus Dei.
Gregorius: Thymiama ex aromatibus Gregorius relat. in Glossa ordinar.
compositum (f) facimus, cum in altari
cordis (g) virtutum multiplicitate redo-
lemus. Prov. octavo: Deliciæ meæ Prov. 8. 31.
esse cum filiis hominum; quia scilicet
delectatur in amore, & devotione no-
stra quiescere. De tertio fructu, sci-
licet pietatis, quo reficitur proximus
Ps. Ego sicut (b) oliva fructifera in Ps. 51. 10.
domo Dei. Oliva portat oleum aliis
ad lucendum, sanandum, & reficien-
dum; & signat (i) opus pietatis, quod
impenditur proximis. Prov. vigesimo
primo: Thesaurus desiderabilis, & ole- Prov. 21. 20.
um in habitaculo (k) justi, ad refectio-
nem, scilicet proximi. Luc. decimo:
Samaritanus quidam videns, scilicet spo- Luc. 10. 33. & seq.
liatum, quasi pauperem, & vulnera-
tum, quasi subsidio indigentem; mi-
sericordia motus est, & appropin-
quans (l), alligavit vulnera ejus, id
est, subvenit necessitatibus ejus; infun-
dens oleum & vinum, quasi cibum &
potum; & curam ejus egit. Primæ ad
Tim. quarto: Exerce teipsum ad pie- 1. Tim. 4. 7. & seq.
tatem. Pietas enim (m) ad omnia uti-
lis est, promissionem habens vitæ, quæ
nunc est & futuræ, ad quam nos per-
ducat, qui est benedictus in sæcula sæ-
culorum. (n) Amen.

EXPLICIT.

SERA-

(a) Al. *ex honestate vitæ*.
(b) Al. *significant*.
(c) Vid. Vol. 1. Exposit. in Cant. ibi.
(d) Al. tantum *Sume aromata boni odoris*.
(e) Al. omittitur *scilicet*.
(f) Al. *compositum* deest.
(g) Apud Lyran. *boni operis*.
(h) Al. *quasi*.
(i) Al. *significat*.
(k) Al. *tabernaculo*; sed cum Vulg. *habitaculo* Exposit. in cap. 10. S. Luc.
(l) Ita cit. Exposit. in d. cap. 10. S. Luc. ibi. Vulg. *appropians*.
(m) Vulg. *autem*.
(n) Clausula qua & alibi uti solet D. ipse Bonav. cujus fert nomen in Cod. Lunælac., & cui plane convenit ipsissima series] Divinæ Scripturæ textuum utriusque Testamenti, eorumque potissimum acceptorum in mystico sensu; cum teste Galesinio in ejus Vita cap. 11. *Vetus & novum Testamentum memoria tenuerit, mysticisque sensibus instructam interpretationem adhibuerit*. Excipe tamen textus illos, quos ipse ad literam affert pro defendenda Corporis & Sanguinis Domini N. J. C. in Eucharistia adversus Heterodoxos vera præsentia, veraque panis & vini transsubstantiatione; ad quos textus respiciens quoque Ascelinus illud catholicum testimonium contra Berengarium, & Joannem Scotum Erigenam posteritati reliquit „Quamdiu vixero, adjuvante Divina virtute, certum, indubitabile, nullis eventibus violabile, in sacrario cordis retinebo, panem scilicet & vinum in Altari, Spiritus sancti virtute, per Sacerdotis ministerium, verum Corpus verumque Sanguinem Christi effici. Quod Scriptura satis evidenter probatur, si non sinistra interpretatione temeretur &c." Vid. in Not. ad Vitam Lanfranci p. 24. atque ex hactenus dictis omnibus cum S. Hilario L. 8. de Trinitate quoad fidem hujus Sacramenti, & Sacrificii conclude: *De veritate Carnis & Sanguinis non est relictus ambigendi locus*. Quo autem ad debitam ejus præparationem celebrationemque, audi quis quis fueris Seraphici Ordinis Sacerdos quod scripsit S. P. F. ad ejusdem Sacerdotes in Epist. apud Wadding. ad an. 1226. num. 10. quodve aliis quoque Sacerdotibus proponit Cornel. a Lapide Comment. 1. Epist. ad Corinth. cap. 11. ver. 29. legendum ex ea To. 5. Biblioth. SS. Patrum in fine. Audi, inquam, hæc apud cit. Wadding. „Rogo „in

„ in Domino omnes Fratres meos Sacerdotes, „ qui ſunt, & erunt, & eſſe cupiunt Altiſſi- „ mi, quod quandocunque voluerint Miſſam „ celebrare, puri & pure faciant cum reveren- „ tia verum Sacrificium Sanctiſſimi Corporis „ & Sanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſan- „ cta intentione & munda, non pro ulla ter- „ rena re, neque timore vel amore alicujus „ hominis, quaſi placentes hominibus; ſed om- „ nis voluntas, quantum adjuvat gratia Om- „ nipotentis, ad eum dirigatur, & ſoli ipſi „ Deo ſummo tantum placere deſideretis, quia „ ipſe ſolus operatur ibi, ſicut ſibi placet. „ Quoniam ſicut ipſe Dominus dicit: *Hoc fa-* „ *cite in meam commemorationem*. (*Luc.* 22. 19.) „ Si quis aliter fecerit, Judas traditor effici- „ tur. Recordamini Fratres Sacerdotes, quo- „ niam ſcriptum eſt in lege Moyſi, quod „ transgredientes in corporalibus, ſine ulla mi- „ ſeratione per ſententiam Domini morieban- „ tur. *Quanto majora & pejora meretur pati* „ *ſupplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & ſan-* „ *guinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſan-* „ *ctificatus eſt, & ſpiritui ſancto contumeliam fe-* „ *cerit?* (*Deut.* 17. 5. *&* *cap.* 19. 15. *Hebr.* „ 10. 29.) Deſpicit enim homo pollutus, & „ conculcat Agnum Dei; quoniam ſicut dicit „ Apoſtolus (1. *Cor.* 11. 29.) non dijudicans, „ & diſcernens ſanctum panem Chriſtum ab „ aliis cibariis, vel operibus indignis, indignus „ manducat, cum Dominus per Prophetam dicat: „ *Maledictus homo, qui opus Dei facit* (*Sept.*) *negli-* „ *genter*, vel (*Vulg.*) *fraudulenter*. (Jer. 48. 10.) Et „ propter Sacerdotes, qui nolunt ponere ſuper „ id cor in veritate, condemnat nos dicens: *Male-* „ *dicam benedictionibus veſtris*. (*Malach.* 2. 2.) Audite „ Fratres mei: Si Beata Virgo Maria honora- „ tur, ut dignum eſt, quia ipſum portavit in „ Sanctiſſimo Utero ſuo; ſi beatus Joannes „ Baptiſta contremuit, & non audebat tange- „ re Domini verticem: ſi ſepulchrum, in quo „ per aliquod tempus jacuit, ſic veneratur: „ quantum debet eſſe ſanctus, & juſtus, & „ dignus, qui non jam moriturum, ſed in „ æternum victurum & glorificatum, *in quem* „ *deſiderant Angeli proſpicere*, (1. *Petr.* 1. 12.) „ contrectat manibus, corde & ore ſumit, & „ aliis ad ſumendum præbet? Videte dignita- „ tem veſtram Fratres Sacerdotes, & *eſtote ſan-* „ *cti, quia ipſe ſanctus eſt*. (*Levi.* 11. 44.) Et „ ſicut ſuper omnes propter hoc myſterium „ honoravit vos Dominus Deus, ita & vos „ propter hoc myſterium diligite eum, & re- „ veremini, & honorate. Magna miſeria, „ & miſeranda infirmitas, quando ipſum ſic „ præſentem habetis, & aliquid aliud in toto „ mundo curatis. Totus homo paveat, totus „ mundus contremiſcat, & cœlum exultet, „ quando ſuper Altare in manibus Sacerdotis „ eſt Chriſtus Filius Dei vivi. O admiranda „ altitudo! O ſtupenda dignatio! O ſubli- „ mitas humilis! quando Dominus univerſita- „ tis, Deus & Dei Filius ſic ſe humiliat, ut „ pro noſtra ſalute ſub modica panis formula „ ſe abſcondat. Videte Fratres humilitatem „ Dei, & *effundite coram illo corda veſtra* (*Pſ.* „ *61. 9.*) & humiliamini, ut & vos exalte- „ mini ab eo. Nihil ergo de vobis retinea- „ tis vobis, ut totos vos recipiat, qui ſe vo- „ bis exhibet totum &c. “ Hactenus S. P. F.

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ SERMO SINGULARIS DE CORPORE CHRISTI.

ADMONITIO.

Q*Uamvis tacuisset nedum in fine, sed & in principio, nobisque penitus occuluisset* Bonaventuræ *nomen Codex Gottvvicen. cujus exemplar, ferens in principio* *nomen ejusdem* Bonaventuræ, *obtinui opera perdocti Viri* P. Urbani Schau- kegelii Prioris eximii Ord. S. Benedicti, *illud mihi impetrante* Cl. V. P. Corbiniano Luydelio O. M. Recollect.; *adhuc omnia confluerent, ut esset ipsimet* Bo- naventuræ *certo asserendum. Quandoquidem a capite ad calcem cuncta, quæ in eodem le-* *guntur, aperte clamant vere* Bonaventurianum *habendum. Clamat stilus, clamat doctrina,* *clamant plura, ut ovum ovo simillima illis, quæ extra omnem dubitationis aleam* Bona- venturiana *sunt, in ipsomet contenta; adeo ut solus ille, qui hospes prorsus fuerit, &* *peregrinus in certioribus* D. Bonaventuræ *Operibus, quive a me pro re nata subjiciendas* *notas non legerit, de hoc ambigere valeat. Inscribitur quidem* Sermo bonus Bonaventu- ræ de Corpore Christi; *ita tamen rerum sententiarumque copia refertus est, ut videatur* *potius instar Tractatus omnibus numeris absoluti, pluraque complectitur, quæ in præceden-* *tibus* De Eucharistia Sermonibus XXXII. *passim dicta sunt. Sic in* Breviloquio *per-* *stringuntur latius tradita in* Quatuor Libris Sententiarum; *& in* Centiloquio *summa* *illorum est, quæ prolixius in* Breviloquio *pertractantur. Nunc primum, quod ego sciam,* *publica luce donatur, qui certe in Collectione Vaticana Operum Omnium* S. Bonaventuræ, *aliisque Collectionibus eorum mihi compertis, omnino desideratur, adeoque dignus, qui in* *hoc nostro* Supplemento *locum haberet. Hinc Divini verbi precones de Christi Corpore* *in Sacramento Eucharistico differentes, normam habebunt, ut similiter faciant, discantque* *ex pleno ejus quasi alveo suos velut hortulos irrigare. Scriptum fuisse conjecerim, postea-* *quam* devotus Generalis per multos dies se indignum Communione Christi Corporis reputans, minime celebrasset, Dominus ejus humilitatem respiciens, cum una die Missam devotius audiret, ad ejus confortationem una de particulis Hostiæ consecratæ per Sacerdotem, solo Domini jussu, in os ejusdem Generalis intravit, & ipsum gustu suavissimo saginavit. *Vid.* Prodromum col. 40. cap. 10. num. 1. *Et in hoc Sermo-* ne Pars secunda Concionatoriorum *explicit.*

SAN-

S. BONAVENTURÆ

SERMO SINGULARIS

DE CORPORE CHRISTI.

I.

Ps. 106. 8. & seqq.

Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. Quia satiavit animam inanem: & animam esurientem satiavit bonis. Sedentes in tenebris, & umbra mortis: vinctos in mendicitate, & ferro. In hoc verbo (a) David Propheta excitat nos ad gratiarum actiones. Subjungit rationem, cum dicit: *Quia satiavit &c.* Ostendit ergo multiplices defectus nostræ miseriæ, & multiplices effectus Divinæ misericordiæ. (b) Dicit enim hic, quia homo inanis erat, homo esuriebat, homo in tenebris sedebat, in umbra mortis jacebat, vinctus in mendicitate, & vinctus ferro. Inanis erat homo, quia non habuit Deum in se per inhabitationem. Esuriit, quia non habuit spiritualem refectionem. In tenebris sedebat, quia non habuit Divinam cognitionem. In umbra mortis jacuit, quia judicatus erat in damnationem. Vinctus erat in mendicitate, quia non habuit virtuosam (c) operationem. Vinctus erat ferro, quia habuit cordis obstinationem. (d) *Confiteantur ergo Domino &c.*, quia ipse replevit animam inanem, satiavit esurientem, illuminavit in tenebris sedentem, reconciliavit in umbra mortis jacentem, ditavit mendicantem, mollivit ferreum cor habentem. Homo erat inanis, & ipse se dedit ei per inhabitationem. Homo esuriit, & ipse se dedit ei per refectionem. In tenebris sedit, & ipse se dedit ei in cordis illuminationem. In umbra mortis jacebat, & ipse se dedit ei in reconciliationis oblationem. Homo vinctus erat in mendicitate, & ipse se dedit ei in virtuosam operationem. Vinctus erat ferro, id est, corde obstinato, & ipse se dedit ei in cordis mollificationem. (e) *Confiteantur ergo Domino &c.*, quia est repletio inanium, refectio esurientium, lumen in tenebris sedentium, reconciliatio in umbra mortis jacentium, ditatio mendicantium, & ferreorum mollificatio cordium. (f) Hæc omnia tanguntur in verbo proposito, sicut patet.

Divisio thematis quoad sex defectus humanæ miseriæ.

Item quoad sex effectus Divinæ misericordiæ.

2. Et ideo propter hæc sex, sub sex figuris præfiguratum est Corpus Christi in Scripturis: (g) videlicet sub figura adipis, sive pinguedinis, sub figura panis, sub figura mellis, sub figura Agni Paschalis, sub figura thesauri cœlestis, & sub figura mannatis. Quia enim pinguedo est quid penetrativum, ideo valet ad repletionem inanium, quoad primum. Quia panis est quid confortativum, ideo valet ad refectionem esurientium, quoad secundum. Quia mel est oculorum purificativum, (h) ideo valet ad illuminationem in tenebris sedentium, quoad tertium. Quia Agnus Paschalis est quid immolativum, ideo valet ad reconciliationem in umbra mortis jacentium, quoad quartum. Quia thesaurus est quid desiderativum, ideo valet ad ditationem mendicantium, quoad quintum. Quia manna est quid liquefactivum, ideo valet ad mollificationem cordium ferreorum, quoad sextum. *Confiteantur ergo Domino &c.*

Sex figurarum distinctio prædictos sex Divinæ misericordiæ effectus portendentium in communione Corporis Christi.

 3. Pri-

(a) Similiter D. Bonav. alibi quoque.

(b) De his explicatur locus hic etiam apud Lorin. Et de *miseriis* humani generis, quibus *necessarium fuit medicamento Salvatoris subveniri*, supra Serm. 21. de Euchar. ab init.

(c) Adjectivum sæpe ab eodem adhibitum.

(d) Similiter desinentia ipsi perquam familiaria, quæ vel in sequentibus apparebunt.

(e) *Mollificationem cordis* nominat 1. Dist. 40. Art. 4. Q. 2. ad opp. 7.

(f) Mysticus hujusmodi sensus secundum allegoriam nonnullis Græcis, ac Latinis fere probatur, apud laudat. Lorin. ubi etiam de Eucharistia interpretatio est.

(g) Cur ita fuerit *præfiguratum* tradit in 4. Dist. 8. Art. 1. Q. 1. in concl.

(h) Sive, quod perinde est, *mundificativum*, ut ait Tract. de Vit. Myst. cap. 44. num. 153.

Dilatatio primæ figuræ, quæ est pinguedo.

Triplex Divini fervoris conservatio.

3. Primo, quia præfiguratur nobis Corpus Christi sub figura pinguedinis, & hoc recte. Corpus enim Christi datum est nobis ad conservandum in corde Divinum fervorem, (a) qui conservatur tripliciter: per delectationem intra semetipsum, per dilectionem ad proximum, & per devotionem ad Deum. Delectatio autem intra semetipsum non habetur, nisi per Viaticum refectionis: (b) dilectio proximi habetur per Sacramentum communionis: devotio ad Deum habetur per Sacrificium oblationis. Et ideo ad hæc tria datum est Corpus Christi, videlicet in Viaticum refectionis, ut conservet delectationem intra semetipsum; in Sacramentum communionis, ut conservet dilectionem ad proximum; in Sacrificium oblationis, ut conservet devotionem ad Deum (c). Et hæc tria facit pinguedo; facit enim delectabiles cibos, quos infundit, quoad primum: dilatat pellem, quam perungit, quoad secundum: inflammat ad elevationem, quam attingit, quoad tertium.

Devote comedens Christi Corpus magnam percipit delectationem intra semetipsum.

Gen. 49. 20.

Quatuor in hac vita hominem affligunt.

4. Quia ergo pinguedo delectabiles reddit cibos, significat, quod Corpus Christi magnam delectationem homini facit intra semetipsum, qui illud devote comedit. Et hoc præfiguratum est Gen. penultimo: Aser, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus. (d) Iste panis magnas delicias homini infundit, quia tollit omne, quod affligit. Quatuor enim affligunt hominem in hac vita: impotentia, sive infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia, quæ inflicta sunt homini propter originale peccatum. (e) Psal. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. Et subjungit caussam dicens: Dereliquit me virtus mea, quantum ad impotentiam, sive infirmitatem; & lumen oculorum meorum (f) non est mecum, quantum ad ignorantiam; amici mei, & proximi mei, adversum me appropinquaverunt, & steterunt, quantum ad concupiscentiam; & qui juxta me erant, de longe steterunt, quantum ad malitiam. Amicos enim, & proximos vocat carnem cum concupiscentiis, & tamen adversantur; quia caro concupiscit adversus spiritum, ad Gal. quinto. Contra hæc quatuor in præmisso verbo datur Corpus Christi sub figura panis. Aser panis pinguis, panis delicias præbens, & panis regum. Panis regum dicitur, quia confortando reges facit contra impotentiam, sive infirmitatem, quinque sensuum. Rex enim, id est, recta ratio; qui sedet in solio judicii, id est, in gubernatione rectæ animæ; dissipat omne malum intuitu suo, ut dicitur in Proverbiis. (g) Dicitur etiam Corpus Christi panis pinguis; quia illuminat contra ignorantiam. Pinguedo enim in testa posita, vel lampadi infusa, dat usum luminis. Dicitur etiam panis delicias præbens contra concupiscentiam. (h) Iste enim panis habet omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, Sapient. sexto decimo. (i) Dicitur etiam Aser, (k) qui interpretatur beatitudo; (l) quia totum hominem beatificat contra malitiam. Virtus enim hujus panis est, ut transmutet hominem in Christum, (m) qui est sum-

Ps. 37. 9.

Ibi 11.

Ibi 12.

Ibi.

Ad Gal. 5. 17.

Prov. 20. 8.

Sap. 16. 20.

Aser interpretatur beatitudo.

(a) De hoc in Opusc. de Præparat. ad Miss. cap 5. ac etiam alibi.

(b) *Viaticum refectionis* cur dicatur, vide sis *triplicem causam* in 4. Dist. 8. Dub. 3. De *delectatione* vero *intra semetipsum* S. Ambros. Lib. 5. Comment. in Luc. cap. 5. post init. „ Qui „ domicilio Christum recipit interno, maximis „ delectationibus exuberantium pascitur volu„ ptatum. "

(c) Confer cum Breviloq. Par. 6. cap. 9. videbisque doctrinam ut ovum ovo similem, Auctoremque eundem, nempe Bonaventuram, conspicies.

(d) Exposit. in cap. 22. S. Lucæ: *Hujusmodi panis suavitas præfigurata fuit in Genesi: ASER, PINGUIS &c.* Vid. supra Serm. 10. de Euchar. num. 66.

(e) Sic Breviloq. Par. 3. cap. 5. ac Centiloq. Par. 2. Sect. 1. &c.

(f) Vulg. addit *&* *ipsum*; sed sine *&* *ipsum* etiam Psalt. Rom. in Quincup. Jac. Fabri Psalt. nec non S. Gregor. Moral. Lib. 33. cap. 37. num. 63.

(g) Ita secundum Glossam interlin.

(h) Supra Serm. 1. de Euchar. prope fin. *Institutum est Corporis Christi medicamentum tenebras ignorantiæ illustrans, morbum concupiscentiæ sanans.* Et Serm. 26. paucis post init. *Ignorantiæ tenebras illuminat, morbum pravæ concupiscentiæ sanat.*

(i) Sic Exposit. in d. cap. 16. Sap. atque Exposit. in cap. 22. S. Luc. & supra Ser. 26. de Euch. ac alibi quoque.

(k) Supra Serm. 10. num. 66. & Serm. 24. de Euchar. n. 147.

(l) Ita Comment. in cap. 7. Apocal. num. 477. nec non Serm. sive Collat. 23. in Hexaem. & alibi, ut mox patebit.

(m) Par. 6. Breviloq. cap. 9. prope finem.

summe beatus per essentiam, & beatificans alios per gratiam. (a) Unde Dominus dixit ad beatum Augustinum: Non tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ; sed tu mutaberis in me. (b)

Augustinus Lib. 7. Confess. cap. 10. n. 16.

Conservat dilectionem ad proximum.

5. Datum est Corpus Christi in Sacramentum communionis, ad conservandam dilectionem ad proximum; & ideo bene significatur per pinguedinem. Sicut enim pinguedo dilatat pellem, quam perungit; sic Corpus Christi dilatat animam, (c) quæ ipsum devote comedit. Dilatat autem ad omnem partem positionis, scilicet supra, infra, ad dexteram, ad sinistram, ante, & retro. Unde dicitur Jerem. trigesimo primo: Inebriabo animas Sacerdotum pinguedine. *Jer. 31. 14.* Pinguedinem, qua animas Sacerdotum inebriat, vocat Sacramentum Altaris, in quo animas digne sumentium ad caritatem inflammat, (d) quæ vehementer animam ad omnem potentiam dilatat; & ideo subjungitur: Et populus meus bonis meis adimplebitur. *Ibi.* Populum dicit hic totam Ecclesiam, tam militantem, quam triumphantem. Postquam enim anima Sacerdotis inebriata fuerit virtute hujus Sacramenti pinguedine dilectionis, statim replet totam Ecclesiam bonis; quia ex abundantia dilectionis dilatatur supra usque in cœlum offerendo Deo (e) ad honorem Sanctorum in cœlo regnantium; dilatatur infra usque ad purgatorium, quia offert pro redemptione ibi existentium; dilatatur ad dexteram, quia offert pro salute omnium amicorum, & benefactorum; dilatatur ad sinistram, quia offert pro salute inimicorum, & persecutorum; (f) dilatatur ante, quia offert pro salute suorum antecessorum; dilatatur retro, quia offert pro salute omnium prædestinatorum usque ad diem judicii futurorum.

Conservat devotionem ad Deum.

6. Datum est nobis Corpus Christi in Sacrificium oblationis, ut conservet devotionem ad Deum; & ideo significatur in pinguedine: quia sicut pinguedo igni superfusa sublevat flammam in altum; sic Divinissima Eucharistia a devoto corde suscepta rapit ipsum per devotionem ad Deum. Ps. In nomine tuo levabo manus meas: Sicut adipe (g), & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum. *Ps. 62. 5. & seq.*

Alia divisio hujus thematis quoad quatuor.

Tanguntur autem quatuor in isto verbo, quæ solent conservare devotionem ad Deum; (h) videlicet rectitudo intentionis, consuetudo orationis, devotio Communionis, & consecutio gratiarum actionis. Et ita illa ordinate debent fieri, ut homo primo se præparet per rectam intentionem: præterea seipsum excitet per orationem: & ex tunc devote accedat ad Communionem: (i) & ultimo resolvat se in gratiarum actionem. *Distinctio.*

Dilatatio quatuor conditionum, quæ ad Eucharistiam digne offerendam, & recipiendam exiguntur.

7. Primo debet habere rectam intentionem; quia non debet homo offerre hoc Sacrificium propter favorem hominum, vel propter carnale commodum, sive propter lucrum temporalium; (k) sed pure propter honorem Divinum, propter utilitatem proximorum, & augmentum suorum meritorum. Unde dicitur hic: In nomine tuo, juxta illud Apostoli: Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi facite. *Ad Coloss. 3. 17.* Debet etiam accedens ad hoc Sacramentum excitatus esse ad orationem; non enim tepido corde debet quis accedere, (l) quia sic mereri posset obstinationem. Unde dici-

(a) Eod. Serm. sive Collat. 23. in Hexaem. *Aser interpretatur beatus*, (cit. Comment. in Apocal. cap. 7. ibi *beatitudo*) *sive pinguis panis, præbens delicias regibus. Beatus autem est, qui in beatitudinem summo amore transfertur.* Et 4. Dist. 8. Dub. 2. *Caro Christi, quæ inflammat, & beatificat.*

(b) In Opusc. de Præparat. ad Miss. cap. 7. *Dictum fuit beato Augustino: non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me.* Sed ut supra Edit. Maurin. Vid. supra ad fin. Serm. 25. de Euchar.

(c) Præd. Serm. sive Collat. 23. in Hexaem. *Sequitur superna dilatatio*, de qua subdit: *signat quod quicunque vult habere caritatis nexum, habeat ordinatum affectum ad omnes.*

(d) De hac *caritate inflammante digne sumentium* lege sis Breviloq. Par. 6. cap. 9.

(e) Scilicet per *latriam, quæ soli Deo debetur*, Opusc. de Præparat. ad Miss. cap. 9.

(f) Ibi cap. 11. quia *si aliquem prædictorum fidelium, præcipue propter odium, vel rancorem excludis, ut non sit particeps tanti beneficii, mortaliter peccas, agens cum odio Divina mysteria.*

(g) De *adipe*, ut sumitur, pro *Eucharistia*, vid. Lorin. Comment. in Psalmos ibi.

(h) Apud eundem Lorin. ibi de *adipe*, & *pinguedine* significante *devotionem*.

(i) De *præparativo*, quod *est orationis devotio* supra Serm. 15. de Euch.

(k) Ibi cap. 8. Vid. supra col. 257. not. *m*.

(l) Eod. Opusc. de Præparat. ad Miss. cap. 5. ubi ait: *Cave ne nimis tepidus ac inordinatus accedas.* Ille autem eo est *nimis tepido corde*, ut a frequenti accessu abstinere debeat, qui fovet affectum ad venialia peccata. Pro frequenti enim

dicitur hic: Levabo manus meas, scilicet per orationem, juxta illud ad Timoth. Volo viros in omni loco orare levantes puras manus, scilicet ad Dominum. Et sic tertio devotus (a) debet accedere ad Communionem. Unde subditur: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Et ultimo impinguatus, & inflammatus per dilectionem, debet erumpere in gratiarum actionem. Ideo subjungitur: Et labiis exultationis laudabit os meum. *Confiteantur* ergo *Domino*, quia præfiguravit nobis primo Corpus suum sub figura pinguedinis.

1. ad Tim. 2. 8.

Dilatatio secundæ figuræ, quæ est panis.

8. Secundo præfiguravit nobis hoc sanctissimum Corpus suum in figura panis (b), de quo ipse dicit Joan. sexto: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Et ibidem: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Iste est in figura panis, quem attulit Angelus Eliæ tertii Reg. decimo nono: Respexit Elias, & ecce ad caput ejus (c) subcinericius panis, & vas aquæ. Panis subcinericius est Corpus Christi, (d) qui bene subcinericius dicitur, quia velatur accidentibus; (e) per cineres enim significantur accidentia, & sub illis cineribus accidentium latet refectio nostrarum mentium. Vas aquæ additur propter Sanguinis Christi mysterium. (f) Quare autem panis ille allatus est per Angelicum ministerium? Signatur, quod, cum conficitur hoc Sacramentum, ibi adest maximus exercitus Angelorum, Gregorius in Dialogo: (g) Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad vocem Sacerdotis cœlos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, ima summis sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex visibilibus atque invisibilibus fieri? Sed necesse est, cum hæc agimus, ut nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus (h). Quoniam priusquam Elias venerat ad panis hujusmodi refectionem, legitur, quod venit in Bersabee Juda, & dimisit ibi puerum suum, & perrexit in desertum, cumque venisset, & sederet subter unam juniperum, obdormivit in umbra juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge & comede. Quatuor ergo legitur fecisse, quod reliquit puerum, secessit in desertum, sedit subter juniperum, & habuit suscitationem Angeli. Et hoc ad nobis significandum, quod quatuor debet habere, qui digne ad hoc Sacramentum vult accedere, Primo debet fugere mundi consolationem: secundo debet qui a Deo vocatus fuerit, ingredi rectæ vitæ Religionem: (i) tertio debet ibi habere Prælato subjectionem: quarto debet habere ad proficiendum Dei excitationem. Et hæc sunt illa quatuor, quæ de Elia diximus.

Joan. 6. 51.

Ibi 52.

3. Reg. 19. 6.

Panis subcinericius Christi Corpus.

Cur panis ille allatus Angelico ministerio?

Gregorius Dial. L. 4. c. 58. & 59.

3. Reg. 19. 3. & seqq.

Divisio hujus thematis.

Distinctio aliarum quatuor conditionum ad hoc digne suscipiendum Sacramentum.

Earum dilatatio, & prima de fugienda mundi consolatione.

9. Primo ergo debet fugere mundi consolationem. Cum enim in hoc Sacramento sit plenitudo Divinæ consolationis spiritualis, & talis non detur admittentibus alienam, ut dicit Bernardus; ideo necesse est, ut qui vult attingere consolationem spiritualem, debeat dimittere delectationem carnalem. (k) Inde dicitur, quod cum venisset Bersa-

Bernardus sive potius Gaufrid. Abb. in Declamat. ex Bern. collect. super ecce nos reliquimus omnia &c. §. 55. n. 66.

---

ti enim Communione opus est, ut *spiritus ab omni erga omne peccatum affectu liber sit, & immunis*, ut tradit S. Franciscus Salesius Par. 2. cap. 20. Introduct. ad vit. devot. Si quis autem quæsierit *utrum expediat frequentare alicui*; videat responsum apud S. Tho. 3. Par. Q. 80. Art. 10. in corp. & apud ipsummet S. Bonav. in 4. Dist. 12. Par. 2. Art. 2. Q. 2. in concl. Item Epist. S. P. F. ad Sacerdotes sui Ordinis, ubi ne ex frequenti celebratione tepidiores fierent, eos consuluit, ut unica oblatione, cui interessent, contenti, reliquis abstinerent.

(a) Ea videlicet *devotione, quam faciunt timor, & amor: Timor incutit reverentiam; amor autem desiderium, & affectum*, in Fascicular. cap. 7.

(b) Exposit. in cap. 22. S. Luc. & Serm. 25. de Euchar. Vid. Alger. L. 2. c. 5.

(c) Vulg. *suum*; sed *ejus* quoque Cod. noster Bernardin. 40.

(d) Serm. 22. de Euchar. prope fin. & Serm. 5. in cœna Dom. sub S. Bonav. nomine. Vid. infra num. 10. & in Princ. sacr. Script.

(e) *Quare Christus Corpus suum dare voluerit velatum* supra de Euch. Serm. 7. & 8. ac infra num. 17.

(f) De hoc mysterio, quatenus *de latere Christi passi & jam mortui profluxit sanguis & aqua*, in 4. Dist. 8. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl.

(g) *Dialogum* vocat etiam in Præfat. Phar. in Regesto Patrum.

(h) Sic ex eodem Greg. Lib. 1. Phar. cap. 3. Vid. in 4. Dist. 11. Par. 1. Dub. 3. ac Art. 1. Q. 1. & supra Serm. 4. de Euchar. n. 27.

(i) Virum religiosum esse ita scribentem, hinc manifeste apparet, ut magis ex sequentibus apparebit. Et tempore D. Bonav. serpebat pestifera doctrina retrahentium ab ingressu Religionis.

(k) Ipsemet D. Bonav. Serm. 1. de SS. Evangelist. *Delicata est Divina consolatio, nec datur admittentibus alienam*. Edit. Mabillon. ibi sic: *Pretiosa siquidem Divina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam*.

Bersabee fons satietatis Christum significans.

Bersabee, reliquit ibi puerum suum. Bersabee interpretatur fons satietatis (a), & significat Christum, in quo est omnis plenitudo gratiarum, quam qui attingit, omnem mundi delectationem relinquit. Unde subditur: Reliquit ibi puerum suum. Quid per puerum, nisi carnalem delectationem accipimus, quæ revera puerilis est? Quem puerum relinqui docuit Apostolus dicens: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote. Ille ergo relinquit puerum, qui relinquit puerilem vivendi modum. Secundo, qui vult ad hoc Sacramentum digne accedere, debet, si a Deo vocatus fuerit, se componere ad vitæ rectæ Religionem. Unde dicitur, quod Elias perrexit in desertum. Desertum significat statum religiosum. (b) Desertum dicitur a deserendo; quia ibi deseruntur omnia temporalia. Deseruntur enim ibi divitiæ per votum paupertatis, deliciæ per votum castitatis, honores humanæ dignitatis per votum obedientiæ, sive per abnegationem propriæ voluntatis. (c) Et nihil est in mundo, nisi illa tria. Unde Joannes: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. (d) Et quia per hæc tria animas peccatrices captivat diabolus, & animas religiosas impugnat; ideo dicitur Deuter. octavo: Erat serpens flatu adurens, id est, Diabolus tentans per superbiam; ac dipsas, sive siti interficiens, (e) id est, diabolus per avaritiam tentans; & scorpio vultu blandiens, & cauda pungens, (f) id est, diabolus tentans per carnis concupiscentiam. Tertio debet habere Prælato subjectionem, unde dicitur, quod Elias sedit subter unam juniperum. Juniperus, ut dicit Isidorus, est arbor, cujus cineres conservant ignem diu, usque ad annum. Juniperus ergo est bonus Prælatus, cui humilis subjectio conservare solet in cordibus subditorum ignem mutuæ dilectionis, & calorem fervidæ dilectionis. Quarto debet habere Dei excitationem. Unde dicitur, quod Angelus suscitavit eum. Quid significatur per Angelum, nisi Divinæ gratiæ donum; Angelus enim interpretatur nuntius. (g) Tunc enim Deus quasi Angelum ad nos mittit, quando gratiam nobis immittit. (h) Et ille Angelus semel & iterum excitat; quia Divinæ gratiæ donum semper ad proficiendum nos in spiritu inspirat: quoniam qui digne ad hoc Sacramentum accedit, vacuus non recedit. Et ideo quatuor sunt, quæ haurire solent, qui digne accedunt.

1. Cor. 14. 20. — Secunda de ingrediendo ab vocatis vitæ rectæ religione. — Desertum dicitur a deserendo. — 1. Jo. 2. 16. — Deut. 8. 15. — Dipsas, sive siti interficiens. — Tertia de habenda Prælato subjectione. 3. Reg. 19. 4. — Isidorus Etymol. L. 17. c. 7. — Exemplum juniperi. — Quarta de habenda Dei ad profectum excitatione. 3. Reg. 19. 5. ac 7. — Angelus nuntius interpretatur. — Qui digne ad hoc Sacramentum accedit, vacuus non recedit.

Alii quatuor hujus Divinissimi Sacramenti effectus exponuntur.

10. Hoc enim Sacramentum confortat ad actionem, sublevat ad contemplationem, disponit ad Divinorum revelationem, animat, & accendit ad mundi contemptum, & ad cœlestium, æternorumque bonorum desiderationem. (i) Et ideo dicitur, quod Elias in fortitudine cibi illius ambulavit, usque ad montem Dei pervenit, secreta Divina vidit, & in ostio speluncæ stetit. Et hæc sunt alia quatuor. Primum ergo, quod haurit anima devota, est, quod confortat ad actionem. Ideo dicitur, quod ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus &c. Iste cibus significat Corpus Christi (k), in cujus fortitudine homo laborat, dum in spirituali vita proficere non cessat. Ambulat autem quadraginta diebus. In quadragenario est denarius per quaternarium ductus. Per denarium significatur

Ibi 8. ac seqq. — Primus confortat ad actionem.

(a) In Interpretat. Hebr. Nom. ad finem Bernardin. Cod. nostri 40. *Bersabee fons . . . . . . aut puteus saturitatis*.

(b) *Desertum vita claustralis*, idemmet D. Bonav. Exposit. in Psalter. Ps. 62. Vid. & Ps. 77.

(c) Inde etiam liquet, auctorem hujus Sermonis esse Franciscanum; cum, ut scite adnotarunt Maurini Editores Oper. S. Greg. Epistolar. Lib. 9. Epist. 114. al. 119. not. *b.* hujusmodi trium votorum *expressam mentionem primus fieri voluit S. Franciscus*. Profecto in sua Reg. cap. 10. iisdem utitur verbis ajens: *Recordentur quod propter Deum abnegaverunt proprias voluntates*.

(d) Sic alibi pluries paulo aliter a Vulg.

(e) Solinus cap. 30. *Dipsas siti interficit*. Item de ejus morsu humorem omnem consumente, & sitim maximam inducente Lucan. Lib. 9. Plin. Lib. 32. cap. 5.

(f) Sic D. ipse Bonav. Comment. in Cap. 9. Apocal. num. 607. dicitur, quod *scorpiones blandiuntur facie, & cauda pungunt*.

(g) Ita Serm. de S. Michael. & alibi passim.

(h) Par. 1. de Eccl. Hierar. c. 1. *Beatus ait Gregorius, nomine Angeli, gratia, seu virtus figuraliter nuncupatur*. Et infra idipsum repetit: *Angelus dicitur gratia Dei, sive virtus. Hunc Angelum Dominus mittit, quando alicui gratiam infundit &c.*

(i) *Desideratio* pro *desiderandi actu* est apud Cic. de Sen. cap. 14.

(k) Supra num. 8. sicque de Eucharistia allegorice accipiunt Rupertus, Paschasius, Algerus, Lanfrancus &c.

catur Decalogus, (a) ad quem reducitur totum vetus Testamentum. Per quaternarium significantur quatuor Evangelia, (b) ad quæ reducitur novum Testamentum. Ambulare ergo in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, est proficere in spirituali vita omni tempore nostro, quo tenetur vita nostra per novum, & vetus Testamentum. Ideo dicitur hic, quod pervenit ad montem Dei. Quid signare possumus per montem, nisi mentis sublevationem? Ad hunc montem Moyses pervenerat, de quo Exodi tertio: Moyses pascebat oves Jethro soceri sui Sacerdotis Madian: cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio ejus &c. Ubi in dicto verbo: Moyses pascebat oves Jethro soceri sui Sacerdotis Madjan, notatur exercitium actionis. Prius autem minavit gregem ad interiora deserti, in quo designatur reductio omnium actionum, & affectionum ad intima cordis. Et venit ad montem Dei Horeb, in quo notatur sublevatio mentis ad cœlestia. Et ibi apparuit Dominus, quia ex tunc datur animæ actus contemplationis. (c) Apparuit autem in flamma ignis. Ignis habet calefacere, & illuminare, ad significandum, quod, quando anima pervenit ad gratiam contemplationis, etiam intellectus haurit lumen cognitionis, & affectus incendium dilectionis. Disponit tertio ad Divinorum secretorum revelationem. Unde dicitur, quod Dominus dixerit Eliæ: Egredere, & sta in monte coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis, & fortis subvertens montes, & conterens petras ante Dominum, non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio, non in commotione

Secundus sublevat ad contemplationem.

Exo. 3. 1. *ac seq.*

Tertius disponit ad revelationem.

3. *Reg.* 19. 11. *ac seq.*

Dominus. Et post commotionem ignis, non in igne Dominus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, ibi Dominus. (d) Ibi enim revelatum est Eliæ, (e) quod Dominus non est in spiritu superbiæ, non in commotione impatientiæ, non in igne cupiditatis, sive carnalis concupiscentiæ; sed in sibilo auræ tenuis, id est, in tranquillitate pacatæ conscientiæ. In pace enim factus est locus ejus, & habitatio ejus in Sion. Quarto animat, & accendit ad mundi contemptum, & ad cœlestium, æternorumque bonorum desiderationem. Unde dicitur, quod Elias operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ. Quando enim anima sublevatur ad videndam illius pulchritudinis immensitatem, & virtutis Divinæ infinitatem, statim resilit in propriam parvitatem, & operit vultum suum per profundam humilitatem, & egreditur de mundi cupiditate, & stat in ostio speluncæ, id est, suspirat ad æternitatem. Per speluncam enim significatur corpus humanum, per ostium exeundi desiderium. Et propter hoc quasi in ostio stabat, quia exire desiderabat. *Confiteantur* ergo *Domino*, quia secundo præfiguravit nobis Corpus suum sanctissimum in figura panis.

Ps. 75. 3.

Quartus animat ad contemptum mundi, & cœlestium bonorum desiderationem.

3. *Reg.* 19. 13.

11. Tertio præfiguravit nobis Corpus suum in figura mellis. Ideo dicitur Proverbior. vigesimo quarto: Comede fili (f) mel, quia bonum est, & favus dulcis (g) gutturi tuo. Per favum mellis signatur Sacramentum Dominici Corporis. Et bene per mel signatur; quia mel delectat gustum, & secundum Medicos habet purificare visum (h). Ita Christus delectat affectum, & illuminat intellectum. Bernardus: Jesus dulcedo cordium, fons vivus, lumen mentium, excedit omne gaudium, & omne desi- de-

Dilatatio tertiæ figuræ, quæ est mel.

Prov. 24. 13.

Favo mellis Sacramentum Dominici Corporis designatur.

Bernardus vel quisquis alius Auctor Jubili Rhythmici de Nomine Jesu, nunc inter Bernard. Supposit.

(a) Hoc ipsum supponit Comment. in Apocal. cap. 13. num. 916. ac cap. 17. n. 1235. 1267. ac 1277.

(b) In Prolog. Evang. S. Joan. num. 6. ac Prooem. in Evang. S. Luc. nec non Commentario in cap. 4. Apocal. num. 285. & seqq.

(c) Exposit. in cap. 9. S. Luc. *Mons est locus eminens, & a terrenis ad cœlestia porrectus. Et ideo contemplationi, & orationi idoneus...... Unde dicitur de Moyse, quod cum minasset gregem ad interiora deserti &c.* Et infra ait, quod per montem *recte intelligi potest eminentia vitæ contemplativæ.*

(d) In Vulg. deest *ibi Dominus*; sed habetur *ibi Dominus*, etiam in Cod. nostro Bernardin. signato A. I. 40.

(e) Dicitur a D. ipso Bonav. *maximus Prophetarum* in Prol. Gilberti super Apocal. num. 15. ac *Prophetarum eximius* Exposit. in cap. 9. S. Luc.

(f) Vulg. *fili mi*; sed sine *mi* etiam Cod. noster Bernardin. supra cit. nec non supra Serm. 1. num. 13. & Serm. 24. num. 146. & Serm. 26. num. 155. de Euchar.

(g) Vulg. *favum dulcissimum*; sed *favus dulcis* apud Malvendam, ac in Sermonib. modo cit.

(h) Supra quoque num. 2. dictum est *oculorum purificativum*. Hinc a Plinio Lib. 11. cap. 16. *oculis aptissimum* vocatur.

derium. Per hoc quod est dulcedo cordium, delectare habet affectum. Et per hoc quod est lumen mentium, illuminare habet intellectum. Quod autem Christus sit mel, dicit Bernardus: Jesus mel est in ore, melos in aure, jubilus in corde. (*a*) Et alibi: Jesus decus Angelicum, in aure dulce canticum, in ore mel mirificum, in corde nectar cœlicum. (*b*) Hoc mel produxit nobis apis nostra Virgo Maria, juxta illud: Brevis in volatilibus (*c*) apis, & initium dulcoris habet fructus illius. Quia Dominus Jesus Christus, qui est fructus ventris ejus, non solum fuit dulcis, sicut mel; immo super mel & favum. Bernardus: Super mel & omnia Jesu dulcis præsentia. Sicut ergo præfiguratur Corpus Christi sub figura panis ad refectionem esurientium; ita & sub figura mellis ad illuminationem in tenebris jacentium. Primi Regum quarto decimo dicitur, quod Jonathas gustavit de melle, & illuminati sunt oculi ejus; (*d*) sed antea quatuor fecit: Ascendit manibus & pedibus reptans &c. Ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens &c: Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis: & convertit manum suam ad os suum. Scilicet quia quatuor sunt necesse homini digne accedenti ad hoc Sacramentum; sicut quatuor fecit Jonathas, priusquam venisset ad gustandum favum mellis. Ascendit laboriosam viam, convertit exercitum Philisthinorum in fugam, tenuit in manu virgam, & ad os applicuit manum suam. Ad significandum, quod digne accedens debet habere conatum meliorationis, (*e*) victoriam tentationis, patrocinium Beatæ Virginis, & præsidium illuminatæ operationis. Primo ergo debet habere conatum meliorationis. Ideo legitur, quod Jonathas ascendit reptans manibus & pedibus; quia desiderium magnum debet habere proficiendi, & ascendendi de virtute in virtutem, secundum Ps. Beatus vir, cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum in loco, quem posuit. (*f*) Et quia nullus est ad hoc idoneus, nisi qui applicat ad hoc omnes vires animæ, & corporis; ideo dicitur Jonathas reptasse manibus, & pedibus. Bernard. Hæc est quotidiana exercitatio mea, assidue scopo spiritum meum, & cum omnibus amoribus ejus, quasi manibus & pedibus, totis viribus nitens, ascendo superius; (*g*) & quanto magis ascendo superius, tanto detrudor durius in memetipsum, & sub memetipsum, & respiciens me, factus sum mihi de memetipso laboriosa quæstio. (*h*) Secundo debet habere victoriam tentationis; unde legitur, quod Jonathas totum exercitum Philisthinorum vertit in fugam. Tertio debet habere patrocinium Beatæ Virginis; unde Jonathas tenuit in manu sua virgam. Per virgam significatur Virgo Maria, secundum illud Isai. undecimo: Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet. (*i*) Ille in manibus habet virgam, qui in omnibus operationibus suis habet Beatæ Virginis memoriam, cujus extensione mel attingitur; quia non nisi patrocinio beatæ Mariæ Virginis ad virtutem hujus Sacramenti pervenitur. Quoniam sicut per eam hoc sacratissimum Corpus nobis datum est; ita per manus ejus debet offerri, & per manus ejus accipi sub Sacramento, quod natum est ex ejus utero (*k*). Bernard. Quicquid illud

Idem Serm. 15. in Cant. n. 6. Auctor d. Jubili Rhythmici.

Ps. 18 11.

Bernardus sive idem Auctor d. Jub. ab initio.

1. Reg. 14. 13.

Ibi 16.

Ibi 27.

Divisio hujus textus quoad quatuor expendenda.

Distinctio quatuor necessariorum, ut quis digne ad hoc Sacramentum accedat.

Dilatatio de conatu meliorationis.

Ps. 83. 6. ac seq.

Bernardus.

De victoria tentationis.

De patrocinio B. Virginis.

Isa. 11. 1.

Bernardus in Nat. B. M. V. Serm. de aquæductu num. 18. in fine.

(*a*) Sic D. ipse Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 2. ex eod. Bernard.

(*b*) Al. *cordis pigmentum cœlicum.*

(*c*) Supra quoque sine *est*, quod habet Vulg. Serm. 12. de B. Clara num. 1.

(*d*) Similiter in Compend. Theol. verit. Lib. 6. capp. 12. ac 15. Quod etsi Bonaventuræ non sit, est tamen secundum Bonaventuram, & supra Serm. 22. de Euchar.

(*e*) Hanc vocem habet quoque Lex. J. C. Oritur a verbo *melioro*, de quo D. Bonav. 4. Dist. 48. Art. 2. Q. 1. in Fundam. ac Q. 3. iterum in Fundam. *meliorationem* habet ibi Dist. 47. Art. 2. Q. 3. §. ad illud quod objicitur &c.

(*f*) Apud ipsum D. Bonav. Serm. 2. Dom. 16. post Pentec. „ Bernardus: Hi ascensiones „ in corde suo disponunt, qui de virtute in „ virtutem eunt &c. “

(*g*) Ibi ;, Bernard. Intentiones, cogitatio„ nes, voluntates, affectiones, & omnia in„ teriora mea, venite, ascendamus in montem „ Domini &c. “ Vid. S. Bernar. Serm. 115. de Diversf. & Serm. 21. in Cant. num. 2.

(*h*) Inquit etiam S. Aug. Confess. Lib. 10. cap. 33. num. 50. in fine: *Mihi quæstio factus sum.*

(*i*) Sic S. Bernardus Serm. 2. in Adventu Dom. num. 4. ac ipsemet D. Bonav. in Laude Metr. B. M. V.

(*k*) In ead. Lau. Metr.
Tu ministras hominibus verum panem Angelorum,
Tuis natum visceribus pro salute peccatorum.

lud est, quod offerre paras, Mariæ commendare memento, ut eodem alveo ad largitorem gratiæ gratia redeat quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, etiam sine hoc aquæ-ductu infundere gratiam, prout vellet: sed sibi vehiculum voluit providere. Forte enim manus tuæ, aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quod non eas ab omni munere excussisti. Itaque (a) modicum illud, quod offerre desideras, gratissimis illis & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirum candidissima quæque lilia sunt: nec caussabitur ille liliorum amator inter lilia non inventum, quicquid illud sit quod inter Mariæ manus invenerit.

De præsidio illuminatæ operationis.
2. ad Thess. 3. 10.

Quarto debet habere præsidium illuminatæ operationis, sicut dicitur ad Thessal. Qui non vult operari, sive qui non laborat, non manducet. (b) Hoc perfectissime debet servari ante manducationem Corporis Christi; nullus enim dignus est ad hujus Sacramenti perceptionem accedere, nisi sit exercitatus per bonam operationem. Ideo Jonathas applicuit manum suam ad os. Manibus laboramus, ore manducamus. Manus ergo ad os applicat, qui manducationi Corporis Christi adhibet exercitium bonæ operationis. Et quia digne sumenti augetur gratia; ideo Jonathas in degustatione mellis tria bona dicitur accepisse.

Digne ad hoc Sacramentum accedens tria accipit bona; & primo illuminationem rationalis ad cognoscendum summum verum.

12. Sic qui digne accedit, tria accipit. Illuminatur enim primo rationalis ad cognoscendum summum verum; ideo postquam Jonathas gustavit mel, illuminati sunt oculi ejus. Qui enim istud Sacramentum frequentat cum fervore devotionis, de die in diem proficit in illuminatione mentis. Unde hic dicitur: Vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto. (c)

1. Reg. 14. 29.

Secundo incitamentum concupiscibilis ad quærendum summum bonum.

Ibi 43.

Secundo incitatur concupiscibilis ad summum bonum quærendum. Unde dicitur hic: Gustans gustavi paululum de melle. (d) Recte dicit: Gustans gustavi; quia quo magis gustatur, eo magis concupiscibilis ad desiderium incitatur. Bernardus: Gustus spiritus incitamentum est amoris, & irritamentum desiderii. (e) Idem: Qui te gustant, esuriunt, qui bibunt adhuc sitiunt, desiderare nesciunt, nisi Jesum quem diligunt. Et bene dicit paululum, quia quantumcunque homini detur in hac vita, non est respectu illius, nisi paululum mellis.

Bernardus in Festo Omn. Sanct. Serm. 1. num. 10.

In supra dicto Jub. Rhythm. de Nom. Jesu.

Tertio robur ad eradicandum omne malum.

Tertio fortificatur irascibilis (f) ad extirpandum omne malum. Unde Jonathas fortificatus de gustu mellis persecutus est Philistæos usque Hailon. (g) Philistæus interpretatur duplex ruina, (h) & significat vitia, quæ ruere faciunt animam, & corpus, morte æterna. Hailon interpretatur inquisitio vitæ (i), & significat æternam vitam, quam ibi plenissime acquiremus. Hæc enim temporalis vita non est dicenda, sed potius mors, ut dicit Gregorius (k). Jonathas (l) ergo vitia persequitur ad vivendum secundum Dominum. Ideo dicitur hic: Ecce ego morior; quia quemcunque dulcedo hujus Sacramenti perfundit, hunc mundo funditus extinguit. Job: Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea; quia exterioris hominis mortificatio est interioris vivificatio. (m) Unde dicit Dominus Moysi: Non videbit me homo, & vivet. Augustinus: Fac me Domine toto desiderio, & toto amore huic mundo funditus extingui (n), & desiderio om-

Philistæus interpretatur duplex ruina,

Hailon interpretatur inquisitio vitæ.

Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 37. n. 1.

1. Reg. 14. ibi

Job 7. 15.

Exo. 33. 20.

Augustinus.

nium

(a) Nunc *Ideoque*.

(b) Vulg. *si quis non vult operari, nec manducet*; sed ut supra D. ipse Bonav. Tract. de pauper. Chr.

(c) Sic supra nedum cit. Serm. 22. sed etiam Serm. 1. de Euchar. non procul a fine.

(d) Vulg. *mellis*.

(e) Ex eod. Bernardo Phar. Lib. 3. cap. 29.

(f) Similiter loqui de tribus prædictis animæ facultatibus, *rationali*, *concupiscibili*, *irascibili*, perquam apud D. Bonav. solemne est.

(g) Vulg. *Ajalon*; sed etiam Hug. Card. & Nic. Lyran. *Hailon*. Ubi tamen idem Lyran. notat *al. Ahialon*.

(h) Sic etiam in Interpret. Nom. Hebr. Cod. nostri Bernard. A. I. 40.

(i) Ibi *Habilon vita vallium, quærentium, vel quæstio vitæ roboreæ*.

(k) Ex eodem S. Greg. ibi idemmet D. Bonav. Serm. 2. Dom. 20. post Pentecost. Vid. ipsiusmet D. Bonav. Phar. Lib. 3. cap. 46.

(l) Supple *Christianus*.

(m) Similiter S. Greg. Moral. Lib. 8. cap. 25. num. 44. De quo textu Job. Vid. quoque D. ipsum Bonav. cap. 7. Itinerar. ment. in Deum, nec non cap. 3. Incendii sive Incentivi amoris.

(n) *Funditus extingui huic mundo*, cujus olim amore captus erat, *hæsitans mori morti, & vita vivere*, Confess. Lib. 8. cap. 11. num. 25. Vid. August. Serm. 345. al. 32. ex Sirmondian. num. 1. ac Serm. 346. num. 1. Unde ipsemet Bonaventura ajebat supra col. 263. „Mo-
„ riar

nium transeuntium rerum. (a) Lugeam, non gaudeam, nisi ad te, de te, propter te; (b) non blandis corrumpar, non adversis concutiar. (c) *Confiteantur* ergo *Domino*, quia præfiguravit nobis Corpus suum in figura mellis.

Dilatatio quartæ figuræ, quæ est Agnus Paschalis. *Exo. 12. 3.*

13. Quarto præfiguravit nobis Corpus suum in figura Agni Paschalis (d). Exo. duodecimo: Tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas. *Ibi 5.* Agnus autem erit absque macula. Iste Agnus prævisus fuit per Prophetam *Isai. 16. 1.* Isai. Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ. Iste Agnus erat sine macula, qui venerat tollere peccata *Jo. 1. 29.* mundi. Joan. primo: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata (e) mundi. Et quia Agnus Paschalis significat Corpus Christi; ideo determinatur hic, qualis debet esse homo, antequam accedat, qualis in accessu, & qualem fructum recipiat post ipsum accessum. Ante accessum debet homo habere quatuor. Debet enim habere respectum ad universalitatem; debet se disponere ad idoneitatem; (f) debet accendi ad caritatem; debet venire ad fidei integritatem. Primò debet habere respectum ad universalitatem; ideo dicitur hic: Immolabit eum universa multitudo filiorum Israel. *Exo. 12. 6.* Per manus enim omnium viventium debet offerri pro redemptione in Purgatorio existentium, (g) ad laudem & gloriam omnium Sanctorum, & Angelorum in cœlo regnantium (h), & per manus universitatis debet offerri ad honorem beatissimæ Trinitatis. (i) Secundo debet se præparare ad idoneitatem, ideo dicitur: Sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. *Ibi 7.* Per duos postes, & superliminare, quæ faciunt ostium in domum, significantur tria in anima, per quæ Deus ingreditur ad habitaculum cordis. Scilicet rationalis, per quam Deus ingreditur ut lux, vel claritas; concupiscibilis, per quam ingreditur ut dulcedo, & bonitas; irascibilis, per quam ingreditur ut gloria, vel majestas. (k) Hæc tria sanguine tinguntur, quando circa passionem Domini occupantur. Rationalis sanguine tingitur, quando homo fidei luce Sacramenti veritatem rimatur. Concupiscibilis tingitur, quando cognita bonitate, Christo passo compatiens, amaricatur. (l) Irascibilis tingitur, quando cognita gloria Christi passi, ad ejus imitationem animatur. Tertio debet accendi ad caritatem, ideo additur: Edent carnes nocte illa assas igni. *Ibi 8.* Per ignem significatur caritas, quam jussit Dominus in ara cordis semper ardere,

Qualis esse debet sumens Christi Corpus, ante accessum, & in accessu; ac post accessum, qualem recipiat fructum. Quatuor ante accessum requisita.

„ riar pro te mundo, immo moriar & mihi, „ ut totus tecum affixus ligno, nihil sentiam „ nisi te, ut vivam jam non ego, vivat au„ tem in me Christus. “

(a) *Quoniam miser est omnis animus junctus amicitia rebus temporalibus*, ut cum Augustino loquitur Bonav. in Soliloq. cap. 2. ab initio. Vid. Aug. Lib. 4. Confess. cap. 6. num. 11.

(b) Lib. 10. Confess. cap. 22. num. 32. *Absit Domine, absit a corde servi tui, qui confitetur tibi: absit ut quocunque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium quod non datur impiis, sed eis qui te gratis colunt, quorum gaudium tu ipse es. Et ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non est altera &c.*

(c) Nam ut inquit Serm. 335. al. 50. de Sanctis n. 1. *Quomodo superare potest mundum sævientem, qui non potest superare blandientem?* Et Epist. 145. al. 144. n. 2. *Mundus iste periculosior est blandus, quam molestus, & magis cavendus cum se illicit diligi, quam cum admonet cogitque contemni.*

(d) 4. Dist. 8. Par. 1. Art. 1. Q. 2. in concl. & ad 4. Vid. supra Serm. 16. de Eucharistia.

(e) Vulg. *peccatum*; sed in plurali *peccata* alibi sæpe.

(f) Hujusmodi voces Scholasticæ apud D. Bonav. eximium Scholæ Magistrum perquam frequentes. Voce *idoneitatis* utitur in 3. Dist. 1. Art. 2. Q. 2. ad 2. Et de *idoneitate* dispositionis, quæ præmittenda est Communioni, testatur antiquus mos, quo Diaconus, vel Sacerdos, dum sacra conficiebantur, ingeminabat verba illa: SANCTA SANCTIS. De quo more S. Joan. Chrysost. Hom. 17. in Epist. ad Hebr. Et requiri idoneas ad dignam Eucharistiæ sumptionem dispositiones docet etiam Lanfrancus scribens contra Berengarium; & amplius ostendunt nocturnæ vigiliæ, quæ illi olim præmittebantur, de quibus piissimus Card. Bona L. 2. Rer. Liturg. cap. 1. Unde ipsemet D. Bonaventura in 4. Dist. 12. Par. 2. Art. 2. Q. 2. ad 1. asserit: *Majorem efficaciam credo quod recipiat homo in una Missa, vel manducatione, cum bona præparatione, quam in multis, si non se præparet diligenter.*

(g) In Exposit. Missæ, & cap. 8. de Præparat. ad Miss.

(h) Videlicet *Dulia*, uti declarat in d. Opusc. de Præparat. ad Miss. cap. 10.

(i) Scilicet *Latria* ibi cap. 9.

(k) De hujusmodi tribus potentiis 4. Dist. 49. Par. 1. Art. 1. Q. 5. in concl. & in Centiloq. Par. 4. Sect. 3. &c.

(l) Verbum *amaricatur* illud est, quo alibi quoque D. Bona. utitur. Vid. Soliloq. Cap. 1. ac Prodr. col. 604. Confer quoque cit. Ser. 16. de Euch.

re. (a) In hoc igne debent carnes Corporis Christi assari, quia non nisi in caritate debet manducari. (b) Ille ergo crudas carnes comedit, qui ad Sacramentum sine caritate accedit. Sed qui crudas carnes comedit, vitam in periculo ponit, & ita sumens Corpus Christi, & non habens Dei, & proximi dilectionem, meretur damnationem. Quarto debet habere fidei integritatem,
Ibi 9. ideo adjungitur: Caput cum pedibus ejus, & intestinis vorabitis. Per caput intelligitur Divinitas; quia caput
1. Cor. 11. 3. Christi Deus est, ut dicit Apostolus: per pedes humanitas. Deus enim ubique est, & non potest moveri de loco in locum. Quasi vero pedes assumpsit, quando in carne assumpta localiter ambulavit. (c) Hos pedes, dum Tobias, id est, Christus lavit in flumine, id est, exposuit in cruce, piscem eosdem absorbere volentem, id est, diabolum vicit. Intestina sunt circa hoc Sacramentum inattingibilia, quæ omnia debet homo devorare, id est, omnia debet cum affectione caritatis firmiter credere, (d) quæ non potest intellectu (e) attingere. Debet enim credere ibi esse verum Corpus Christi, quod traxit de beata Virgine. (f) Est autem ibi Corpus per transubstantiationem, (g) anima per naturalem colligantiam, (h) Deitas per inseparabilem unionem. Sunt etiam ibi utriusque naturæ intestina, id est, Sacramenta inexplicabilia. (i) Et ideo qui non potest altitudinem hujus Sacramenti intellectu percipere, debet hoc potestati Spiritus sancti committere. Unde subditur: Si quid residuum fuerit, igne comburetis. (k) Ex. ibi 10.

14. Debet & homo quatuor habere in ipso accessu. Scilicet primo, in carne continentiam, (l) unde dicitur hic: Renes vestros accingetis. Renes accingit, qui fluxum libidinis restinguit. (m) Secundo, in affectu munditiam; (n) unde: Calceamenta habebitis in pedibus. Pedes, id est, affectus debent esse calceati, id est, ab omni terrenitate (o) abstracti. Tertio debet habere in animo passionis Christi memoriam, (p) unde dicitur: tenentes baculos in manibus. Per baculos intelligitur crux Christi. In hoc baculo Jacob, id est, Christus transivit Jordanem, id est, fluxum mundi, & reduxit secum duas turmas, Judæorum scilicet & Gentium. (q) Baculum ergo in manibus tenet, qui memoriam passionis Christi retinet, (r) & hoc jussit Dominus, cum hoc Sacramentum instituit dicens: Hoc facite in meam

Quatuor in accessu requisita.
Ibi 11.
Ibi.
Gen. 32. 10.
Luc. 22. 19. ac 1. Cor. 11. 24. ac seq.

(a) Ad id adducit in Opusculo de Perfect. vit. ad Soror. cap. 6. verba hæc Levit. 6. v. 12. *Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subjiciens ligna per singulos dies.* Ubi per *altare* itidem interpretatur *cor*; per *ignem* vero intelligit *fervidam devotionem*. Idipsum repetit cap. 8. de Sex Alis Seraphim. Porro talis *ignis ferventis devotionis* excitatur a caritate. Nanque *actualem devotionem faciunt timor, & amor*, cap. 7. Fascicular.

(b) Similiter loquitur *de pane vivo, qui de cælo descendit, decocto duplici igne caritatis & passionis*, Tract. de Vite Myst. cap. 43. n. 148. Item de *Corporis Christi pane decocto, & asso igne Divini amoris*, cap. 2. de Præparat. ad Miss. Hinc in Compend. Theol. Verit. L. 6. c. 15. dicitur, quod exigitur *in digne suscipientibus Corpus Christi amoris excitatio*; & ad hoc comprobandum laudatur Bernardus, cujus verba retulimus supra Serm. 39. de Euchar. col. 936. & seq. not. *a*.

(c) Confer supra cit. Serm. 16. de Euchar. post init.

(d) Ad hoc enim *quod quis spiritualiter manducet, requiritur recogitatio fidei, & affectio caritatis*, 4. Dist. 9. Art. 1. Q. 2. in concl. adeoque *non sufficit qualiscumque fides, sed necessario fides operans per dilectionem*, ibi. Et Breviloq. Par. 6. cap. 9.

(e) Scilicet *ut est humanus*, sed tantum potest, *ut est fidelis*, 4. Dist. 10. Par. 2. Art. 2. Q. 1. in concl.

(f) Leo Papa in Epistola Anatholio Episcopo missa: *Qui licet in Patris sit dextera constitutus, in eadem tamen carne, quam sumpsit ex Virgine, Sacramentum propitiationis exequitur.* Vid. quoque S. Ambros. relat. supra Serm. 11. de Euchar. & Damascen. Lib. 4 de Fide Orthodoxa cap. 14.

(g) Ibi Ar. 1. Q. 3. in concl.

(h) De hac *naturali colligantia* cap. 1. de Præparat. ad Miss. & in 4. Dist. 11. Par. 1. Art. 1. Q. 4 in concl.

(i) Supra cit. Serm. 16. de Euchar.

(k) In Cœna Dom. Serm. 5. *Si quid residuum superfuerit, igne comburetur: id est, secundum Gregorium, quidquid de hoc Sacramento intelligere non possumus, Spiritui sancto committendum est.*

(l) Cap. 4. de Præparat. ad Miss.

(m) Cit. Serm. 16. de Euchar.

(n) Ibi, nec non cap. 7. Fascicular.

(o) Hanc quoque vocem sæpe D. Bona. usurpat.

(p) De hac cap. 6. de Præparat. ad Miss. & in alio Opusc. de Instruct. Sacerd. ad se præparandum ad celebrandam Missam. Vid. Acta Ecclesiæ Mediolanensis To. 1. Par. 4. 5. 24.

(q) Confer in fine Legen. ma. & min.

(r) In Compend. Theol. Verit. L. 6. c. 16. „ Memoria Dominicæ Passionis: *In baculo meo* „ *transivi Jordanem.* "

meam commemorationem. (a) Quarto debet habere in desiderio vitam æternam, (b) ideo additur: Comedetis festinanter; quia qui comedit hoc Sacramentum, debet festinare ad plenitudinis ejus cumulum. Per hujus enim dulcedinis gustum provocatur ad plenum gaudium. Ideo dicitur: Est enim Phase, id est, transitus Domini. Unde iste Agnus datus est in figura filiis Israel in exitu de Ægypto; quia qui devote accipit, de mundo ad Deum transit. (c)

Exo. ibi. — *Ibi.*

15. Pro tertio, scilicet post accessum, notandum, quod quatuor fructus percipit, qui digne (d) ad hoc Sacramentum accedit. Unde post esum Agni hujus quatuor Dominus facit; terram Ægypti pertransit; primogenita percutit; in Diis Ægypti judicium facit; & insignitos sanguine a plagis custodit. Quia digne communicantibus consolationem immittit; fomitem minuit; amorem mundi tollit; & in die judicii securos reddit. Primo ergo consolationem immittit, unde ait: Transibo per terram Ægypti. Ægyptus tenebræ interpretatur, (e) & significat cor humanum, nondum perfecte illuminatum. Hoc Deus pertransit, quando consolationem immittit. Et bene pertransit, quia ibi mansionem non facit; quoniam ipsum habile ad hoc non invenit. Tandiu tamen potest pertransire, quoad habitaculum poterit sibi facere, secundum id quod legitur quarti Regum quarto in persona fidelis animæ: Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter, faciamus ergo ei cœnaculum parvum, id est, præparemus ei habitaculum cordis; & ponamus ei in eo candelabrum propriæ cognitionis; & mensam internæ refectionis; & sellam quietæ mansionis; & lectulum contemplationis; ut cum venerit ad nos, maneat ibi. Secundo fomitem minuit; ideo additur: Percutiam omne primogenitum in terra Ægypti. Quid sunt primogenita, nisi vitia, (f) præsertim carnis, quæ sunt nobis a primis parentibus ingenita, quæ Dominus percutit, quando fomitem carnis minuit. Minuit, dico, non omnino tollit; quia sicut dicit Bernardus: Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras, si vitia putas emortua, & non magis suppressa: velis, nolis, intra fines tuos habitat Jebusæus, subjugari potest, sed non exterminari (g). Tertio amorem mundi tollit, unde dicitur: Et in cunctis Diis Ægypti faciam judicia. Dii Ægypti sunt amabilia mundi; quod enim quisque præ ceteris diligit, hoc illi Deus est, sicut dicit Hieron. (h) Unde de carnalibus dicitur ad Philippen. Quorum Deus venter est. In his Diis judicium facit, quando contemptum mundi gignit. Quarto, in die judicii securos facit; quare? Quia additur: Erit autem vobis sanguis in signum in ædibus, in quibus eritis, & videbo sanguinem, & pertransibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti. In quibuscunque enim in die judicii viderit Sanguinem (i) suæ redemptionis, illos liberabit a plaga æternæ damnationis; quando scilicet percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. *Confiteantur* ergo *Domino &c.*, quia præfiguravit nobis Corpus suum in figura Agni Paschalis.

Quatuor fructus post accessum. — *Ibi 12.* — *Ægyptus tenebræ interpretatur.* — *4. Reg. 4. 9. ac seq.* — *Exo. ibi.* — *Bernardus Ser 58. in Cant. n. 10.* — *Exo. ibi.* — *Quod quisque præ ceteris diligit, hoc illi Deus est.* — *Hieronymus, sive is, qui creditur Hieron. in Breviar. Psalt. Ps. 80.* — *Philipp. 3. 19.* — *Exo. ibi 13.* — *Isa. 11. 4.*

16. Quinto præfiguravit nobis Corpus

Dilatatio quintæ figuræ, quæ est thesaurus cœlestis.

(a) Cap. 7. Fascicular. & cit. cap. 6. de Præparat. ad Miss. nec non Exposit. in cap. 22. S. Luc. &c.

(b) De hoc *desiderio* in fine cap. 9. de Præparat. ad Miss. Et *cum desiderii fervore festinantes ad patriam*, etiam Algerus Lib. 1. cap. 22.

(c) De hoc *transitu* cap. 7. Itinerar. ment. in Deum. Et ibi d. Algerus.

(d) Id est, ex eodem D. Bonavent. de Præparat. ad Miss. cap. 5. *caritate, fervore, reverenter, circumspecte, & considerate*. Sive ut ait S. Tho. 3. Par. Q. 80. Art. 10. in corp. *cum magna devotione, & reverentia*. A quibus optimis Magistris disce, alia præter gratiæ statum ad *digne* communicandum requiri.

(e) Sic Exposit. in Psalter. Psal. 134. Item *Ægyptus tenebræ interpretatur*; Procem. in Lib. 1. Sententiar. &c.

(f) Per *primogenita* intelligit *vitia* etiam Exposit. in d. Ps. 134. ubi ad illa verba: *Percussit primogenita Ægypti &c.*, subdit: *Initium omnis peccati superbia. Tenebræ, scilicet Ægyptus, talia gignunt primogenita &c.*

(g) Apographum meum in hac D. Bernardi sententia referenda paulo variat; sed prædictam lectionem emendatiorem censui. Vid. cap. 1. Soliloq. ubi sermo est de carne *inimico domestico, hoste amico, adversario propinquo*.

(h) Al. *Ambr.* Hieronymi autem, sive alterius, qui putatur Hieronymus, illa est tropologia, ut monet Lorinus Commentar. in Psal. 80. v. 10.; & illius verba sunt hæc: *Unusquisque quod cupit, & veneratur, hoc illi Deum esse*. Similia quoque habent SS. Cyprianus, Maximus &c.

(i) Intellige *fructum sanguinis*.

pus suum sub figura thesauri cœlestis. Et bene comparatur Corpus Christi thesauro; quia sicut in thesauro reponuntur desiderabilia divitiarum, ita in Corpore Christi reposita sunt omnia charismata gratiarum. (a) Unde Deus Pater totius consolationis volens Filio suo dare Sponsam Ecclesiam, ante adventum Christi promisit ei hos thesauros dicens: Tibi dabo thesauros absconditos, Isa. quadragesimo quinto. (b) Hi thesauri gratiarum bene dicuntur absconditi, quia sub Sacramento visibili velati. Et notabile est, quod dicit: Tibi dabo thesauros in plurali. Quatuor enim thesauri sunt in Christo, sub velamento Sacramenti absconditi: Scilicet thesaurus omnis essentiæ, omnis sapientiæ, omnis gratiæ, & omnis gloriæ. Primo, in Christo est thesaurus omnis essentiæ; omnia enim, quæ fuerunt, sunt, & fieri possunt, ab ipso, sive ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt. (c) Cogita ergo qualis est thesaurus iste, de quo cœlum, terra, mare, & omnia, quæ in eis sunt, prodierunt. Unde de Christo potest dici illud Matth. tertio decimo: Qui profert de thesauro suo nova & vetera; & Psal. Qui producit ventos de thesauris suis. (d) Secundo, in Chisto est thesaurus omnis sapientiæ; ipse enim cognoscit omnia, quæcunque sunt, vel fuerunt, vel erunt, vel fieri possunt. (e) Ipse etiam est Deus, cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum. Non solum autem perfectissime cognoscit omnia, sed & omnia quæ cognoscit, ipse cognoscere facit. Ipse enim est lux, quæ illuminat omne lumen, & conservat in suo vigore, Joan. Ego sum lux mundi. De hoc thesauro dicitur ad Coloss. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Tertio, in Christo est thesaurus omnis gratiæ; ipse enim est plenus gratia & veritate, de cujus plenitudine hauriunt Angeli & homines. (f) Ipse enim fontalem (g) plenitudinem habet, qui aperit manum suam, & implet omne animal, præsertim rationale, (h) benedictione. Et ille thesaurus absconditus est sub Sacramento Altaris. Matth. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro &c. (i) Quid significatur hic per agrum, nisi Corporis Christi Sacramentum, quod de agro colligitur? In hoc agro habemus thesaurum absconditum; quia ibi latent omnia genera gratiarum. Quem qui invenit, præ gaudio vendit omnia, quæ habet, & emit agrum illum; quia cognoscens hujus Sacramenti plenitudinem, libenter intermittit omnem operationem, ut se libere exerceat circa hujus Sacramenti devotionem, quoniam scit se ibi haurire æternæ vitæ possessionem. Joan. sexto: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quarto, in Christo est thesaurus omnis gloriæ; quantumcunque enim habent Angeli gloriæ, & homines quicunque salvandi sunt, usque in diem judicii; de Christo, quasi de thesauro, omnia hauriunt, (k) sive pertineant ad stolam corporis, sive animæ. Ipse est enim, qui in thesauris suis ponit abyssos, & inexplicabiles illius gloriæ terminos. Et ideo jussit nos ad hunc thesaurum properare, dicens Matth. sexto: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Ad hos thesauros Sancti pervenire desiderant; & cum ad eos pertingere nisi per mortem nequeant, quasi effodientes thesauros, gaudent cum invenerint sepulcrum, Job tertio.

17. Thesaurus autem iste est absconditus sub velamento panis & vini propter quatuor rationes. (l) Unde dicitur

Marginalia: Isa. 45. 3. — Quatuor in Christo thesauri sub Sacramenti velamento absconditi. — Ps. 145. 6. — Matth. 13. 52. — Ps. 134. 7. — Orat. 2. in præparat. ad Miss. — Jo. 8. 12. — Coloss. 2. 3. — Jo. 1. 14. ac 16. — Ps. 144. 16. — Matth. 13. 44. — Jo. 6. 55. — Ps. 32. 7. — Matth. 6. 20. — Job 3. 21. & seq. — Quatuor de hoc thesauro abscondito sub velamento panis & vini rationes.

(a) Breviloq Par. 6. cap. 9.

(b) Quamvis ibi de Cyro sermo sit, Cyrus tamen haud dubie Christi veri Salvatoris typum gessit.

(c) Sic in fine cap. 5. Itinerar. ment. in Deum, ac 1. Dist. 36. Dub. 4.

(d) Vid. Exposit. in Psalter. d. Ps. 134. ad eundem textum.

(e) 3. Dist. 14. Art. 2. Q. 3. in concl.

(f) Ibi Dist. 13. Art. 2. Q. 3. in concl.

(g) Adjectivum frequens in certissimis D. Bonav. Operibus, & Opusculis.

(h) Pariter Lorin. ac de *rationali* exponit etiam S. Ambrosf. 2. de Spiritu sancto cap. 10, nec non ipsemet S. Bonav. a cit. Lori. laudatus Exposit. in Psalter. ibi.

(i) Per hujusmodi *thesaurum* accipit *Christum* etiam S. Hieronymus, uti quoque per *margaritam pretiosam*, de qua Matth. ibi ver. 45. Et quod *pretiosa margarita & thesaurus sit Christus*, videri potest apud Salmeronem. Unde & piissimus Auctor L. 2. de Imitat. Chr. c. 8. ait: *Qui invenit Jesum, invenit thesaurum bonum, immo bonum super omne bonum.*

(k) Pariter de Præparat. ad Miss. cap. 7. per totum.

(l) Confer supra cum Serm. 7. & 8. de Eucharist.

tur hic: (a) Tibi dabo thefauros abfconditos. Primo propter fidei meritum. Secundo propter cruditatis attactum. Tertio propter fenfus imperfectionem (b). Quarto propter exclufionem infidelium. Primo igitur abfconfus eft propter fidei meritum; magnum enim meritum fibi accumulat, qui feptem adverfarios credendo fuperat, fcilicet quinque fenfus, qui omnes fentiunt, non ibi effe Corpus Chrifti: (c) & imago fimiliter contraria eft; quia nullo modo poteft imaginari, quod tam magnus homo, fcilicet integer Chriftus, fub tam modica hoftia poffit abfcondi, quod contra omnem imaginationem eft: (d) & quod idem Corpus fimul & femel poffit effe in diverfis locis (ficut patet in hoc Sacramento) quod eft perfectiffime in Cœlo, cum nihilominus fit perfectiffime in Altari; & non plura tamen, fed idem Corpus. Ideo Corpus Chrifti velatur. Greg. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. (e) Secundo velatur propter cruditatis attactum; horror enim crudita-

Gregorius in Evang. L. 2. Hom. 26. n. 1.

(a) Loco fupra cit. Ifa. 45. 3.

(b) Confer rurfum in 4. Dift. 12. Par. 1. Ar. 1. Q. 2. in concl. Breviloq. Par. 6. cap. 9. nec non de d. Præparat. ad Miff. cap. 3.

(c) Ideo fupra Serm. 7. de Euchar. ait, quod in eo *noftri fenfus pie decipiantur*. Et ante D. Bonaventuram Algerus L. 2. de Sacram. Corp. & Sang. Dom. cap. 3. „ Exteriores quidem „ fenfus, objecta panis & vini fpecie, colore, „ odore, & fapore, ipfum quod fuerat men„ tiendo panem & vinum, quod non eft, ni„ tuntur aftruere: interior autem intellectus „ ipfum quod eft Corpus, fcilicet Chrifti, con„ templans, nec comprehendere fufficiens, non „ tamen defiftit credere. " Et Lib. 1. c. 13. illud allegat Auguftini contra Felicianum c. 2. „ Si incomprehenfibilis eft ratio, & veritas „ prompta; facilius in negotiis fidei teftimo„ niis creditur, quam ratio inveftigatur. "

(d) Adeo hoc *contra omnem imaginationem eft*, ut memoriæ proditum legam in noftro MS. Chronico 24. Miniftror. General. fol. m. 164. „ Fuit quidam Magifter in Theologia Frater „ Minor fcientia & vita probatus, qui cum „ Miffam exponeret, & fuper hoc quendam „ Tractatum proponeret compilare, & ob hoc „ quotidie in Miffis indutus fuperpelliceo hu„ militer celebrantes juvaret, ut Dominus ejus „ mentem fuper aliquibus punctis illuminaret; „ quodam die factus (*forte raptus*) in fpiritu, „ irradiatus Divino fulgore, vidit, dum ele„ varetur hoftia confecrata, infra ambitum ho„ ftiæ, Corpus Domini Jefu Chrifti totaliter „ contineri, nec excedere, nec excedi. Qui „ non modicum confolatus hoc in fuis Scri„ pturis reliquit ad oftendendam Sacramenti „ veritatem. " Tum feq. fol. 165. „ Refert „ Frater Alexander de Ales in Quarto fuo, „ quod quidam Religiofus Sacerdos fic hæfita„ vit, & in fide vacillavit, quod non poterat „ credere, quod totum Chrifti Corpus fub mo„ dica formula panis contineretur. Et cum „ effet in choro Fratrum Minorum, cum Fra„ tribus rogavit ferventer Dominum, ut fibi „ de hoc veritatem oftendere dignaretur. Et „ in elevatione Corporis Chrifti vidit oculis „ carnis, quafi puerum in magna quantitate „ contineri intra terminos formæ panis, nec „ illam excedere, nec ab illa excedi. Qui fta„ tim prorumpens in lacrymas, & magnum „ ululatum, cucurrit ad Fratrem Guillelmum „ de Militona virum difcretum, qui ibi de „ Theologia legebat, & ipfi defectum fuæ fi„ dei, & dictum miraculum revelavit. Et ideo „ ex hoc dicit Magifter, quod quantum ad „ hunc articulum foli eft fidei innitendum, „ quia non eft fimile in exemplo invenire, nec „ ad hoc poteft attingere humanus intellectus." Vid. Arturum in Martyr. Franc. 15. Sept. §. 2. ubi & illud refert ex Thoma Cantipratano Lib. 2. Apum cap. 1. num. 16. „ Vidi & „ alium eminentis vitæ virum de Ordine Mi„ norum, Fratrem Gulielmum de Militona, „ qui Magifter Theologiæ Parifiis, fanctiffi„ mam ac devotiffimam vitam duxit &c. " Sed de aliis miraculis, quæ prædictis fimilia funt, rurfum infra num. feq. col. 982. not. *m*. Ceterum hujufmodi miraculis nunc opus nobis non eft, fi tamen optemus fore e numero eorum, de quibus Chriftus Dominus dixit Joan. 20. 29. *Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Sola ergo fides nobis abfque aliis miraculis fatis effe debet, ut firmiter credamus, & exclamemus una cum Stephano Eduen. Epifc. De Sacram. Altar. cap. 13. in fine „ O infigne miracu„ lum! O mirabile & Diviniffimum Sacra„ mentum! Quæ mens non expaveat? Quis „ intellectus non deficiat? Omnis fenfus he„ befcit: omnis ratio evanefcit: prorfus Dia„ lecticorum inquifitio abfit: hoc fola fides „ probat, & agnofcit; quia cibus hominum „ fit cibus Angelorum &c. " Unde nequicquam reclamante fupra memorata imaginatione, ita captivemus intellectum noftrum in obfequium hujus fidei, ut vel fine miraculis ejus teftimonia credibilia nobis facta fint nimis, nempe tanti Myfterii perfpicuæ figuræ, luciidiffima verba Salvatoris hoc inftituentis Sacramentum, luculentiffimæ Patrum utriufque Ecclefiæ Græcæ & Latinæ de eodem fententiæ, graviffima Conciliorum decreta, conftantiffima juxta ac antiquiffima traditio declarata in Libris Liturgicis, Græcis, Latinis, Syriacis, Æthiopicis, Mozarabicis &c. Ad tantam itaque fidei lucem *abigatur procul terrenarum caligo rationum, & ab illuminata fidei oculo mundanæ fapientiæ fumus abfcedat*. S. Leo Serm. 7. de Nativ. Dom. Cur autem fides tantopere exigatur in hoc Sacramento Corporis Chrifti, lege fis Algerum Lib. 2. c. 4.

(e) 3. Dift. 24. Art. 2. Q. 2. ad opp. 2. & ad 2. Et ita quoque ex eodem Gregor. fupra cod. Serm. 7. de Euchar.

ditatis multos arceret, si viderent vivum hominem comedi, & crudam carnem devorari. Ideo velatum datur Corpus Christi sub forma consueta manducantium, scilicet sub accidentibus panis & vini. Unde se dicit panem nostrum, Joan. sexto: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Tertio velatur propter sensus imperfectionem; si enim Christus in claritate se ostenderet, nullus mortalis claritatem ejus sustinere posset. Sicut enim Moyses ex colloquio Domini tantam claritatem vultus sui accepit, quod oportebat velare faciem; sic & hic Christus condescendens nostræ infirmitati (a), velamen supposuit claritati suæ. Quarto velatum est Corpus Christi propter exclusionem infidelium; unde: Nolite Sanctum dare canibus, (b) neque mittatis margaritas vestras ante porcos. Hoc dixit verbo, & hoc implevit facto; quia faciem suam in Sacramento abscondit, & sic canes, & porcos, id est, omnes infideles ab hujus Sacramenti participatione exclusit. *Confiteantur* ergo *Domino*, quia præfiguravit nobis Corpus suum sub figura thesauri cœlestis.

Jo. 6. 51. ac seq.

Matth. 7. 6.

18. Sexto præfiguratur Corpus Christi sub figura mannatis. (c) Et hoc est, quod dicitur Exo. Dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies. Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: quid est hoc? Appellavitque Israel nomen ejus Man. (d) De hoc cibo dicitur Sapientiæ sexto decimo: Angelorum esca nutrivisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas: (e) & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur. Ecce hic sub figura mannatis discernitur nobis Corporis Christi Sacramentum, ut cibus genere nobilissimus, sapore suavissimus, continentia dignissimus, & efficacia mirabilissimus. (f) Primo ergo Corpus Christi genere est cibus nobilissimus; quia in clibano uteri Virginalis a S. Trinitate igne S. Spiritus decoctus, & virtute ipsius Trinitatis beatissimæ ille idem ex

Dilatatio sextæ figuræ, quæ est manna.

Exo. 16. 4. ad 15.

Sap. 16. 20. ac seq.

Quadruplex hujus Divinissimi cibi conditio.

(a) Nedum prædicto verbo *condescendo* utitur D. Bonav. sed & substantivo *condescensionis*, & adjectivo *condescensivi*. Vid. Prodr. col. 592. & 608. De *Christo* autem *condescendente nostræ infirmitati* vid. præcipue Apolog. Pauper. primæ respon. prima partic. Art. 2. per totum.

(b) Sic etiam 4. Dist. 9. Art. 2. Q. 4. ad opp. 1. & in concl.

(c) Exposit. in cap. 16. Sapien. nec non Exposit. in cap. 22. S. Luc. & supra Serm. 6. de Euchar. &c.

(d) Malvenda „ *Man*, id est, *destinatum*. „ Sic enim rorem illum cœlestem, tanquam „ singulare donum, a Deo ipsis destinatum in „ cibum, Israelitæ vocabant." Et infra „ *Man* „ Arabicum, *ipsum* est." Ac iterum „ Ne- „ que nobis quorumdam Hæbræorum sententia „ displicet, qui eos putant usos vocabulo Ara- „ bico *Man*, quod manna significat, nempe „ rorem Syriacum, seu aeromel, id est, aeri- „ um mel, cujus in medicinis maximus usus: „ quod huic mannæ naturali, illud cœleste & „ miraculosum cum primis simile esset." Hactenus una cum reliquis, quæ inibi notantur, laud. Malvenda, qui nos ad videndum plura de manna remittit apud Franciscum Valesium in Sacra Philosoph. cap. 57. Lævinum Lemnium in Herbis Bibliacis cap. 3. Henricum Salmuth in Comment. ad Nova reperta Guidonis Pancirolli Tit. 6. & Joannem Boschium in Psal. 77. v. 24.

(e) Sic ipsemet S. Bonav. Exposit. in d. cap. 16. Sap. Hugo Card. Lyran. Duo membr. nostri Codd. Bernardin. 21. ac 40. nec non tertius Biblioth. Episc. Trid. Antiquiores Biblior. Edit. Biblioth. nostræ itidem Bernardin. ac Bibliothecar. Gentilott. & Gries. Brugensis quidem solam probat, secundum Romanas Correctiones, hanc Vulg. lectionem: *Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat*; non diffitetur tamen, quod „ Multi Codices „ nominativos *substantia tua* mutatos in accusa- „ tivos *substantiam tuam*, media conjunctione „ *&*, jungunt cum accusativis *dulcedinem tuam*, „ & tertiam personam *ostendebat* vertunt in se- „ cundam *ostendebas*."

(f) Superlativorum repetitio D. Bonaventuræ familiaris, quæ quidem superlativa adeo conveniunt Corpori Christi, uti per manna designato, ut Lanfrancus Cantuariensis Episcopus Lib. de Euchar. Sacram. adver. Berengar. discernens Sacramentum Christianorum a Sacramento illo Judæorum, repetenda duxerit ea verba B. Ambros. in Serm. de Myster. ad Neophyt. cap. 9. „ Considera unum, utrum præstantior sit pa- „ nis Angelorum, an Caro Christi, quæ utri- „ que Corpus est vitæ. Manna illud e cœlo, „ hoc supra cœlum. Illud cœli, hoc Domini „ cœlorum. Illud corruptioni obnoxium, si „ in diem alteram servaretur: hoc alienum ab „ omni corruptione, quod quicunque religiose „ gustaverit, corruptionem sentire non poterit „ &c." Et ita etiam ex eodem Ambros. ibi Algerus L. 1. de Sacram. c. 15.

ex pane materiali est effectus. Unde hic dicitur: Paratum panem præstitisti illis sine labore; paratum aliquando in utero, nunc autem residentem in cœlo, & latentem sub Sacramento. Est quoque nobilissimus; quia nobilissimam continet caussam. (a) Est nihilominus nobilissimus; quia nobilissimi, scilicet Angeli, manducant illum sine furfure Sacramenti, qui nobis peccatoribus datus est sub cortice velamenti. (b) Ideo excitans nos ad gratiarum actionem dicit: Angelorum esca nutrivisti populum tuum. Secundo est cibus sapore suavissimus; sapor enim hujus panis attrahit desideria millium Angelorum (sicut & in hoc mundo odor licet tenuissimus excitat corda hominum) ut in odore ejus trahantur ad bravium, & ad plenitudinis ejus cumulum. Unde dixit Joannes Evangelista: (c) Odor tuus, Domine, concupiscentias excitavit æternas; (d) scis enim, Domine, quia desiderabam videre te. Nunc autem invitatus a te, gratias ago tibi. (e) Et hinc dicitur habere omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem. (f) Tertio est in continentia dignissimus; continet enim totam sanctam Trinitatem. Unde & dicitur hoc Sacramentum vas Trinitatis. Continet, inquam, per potentiam, & assistentiam, non per circumscriptionem. (g) Ipsa enim intra omnia, non inclusa; extra omnia, non exclusa; supra omnia, non elata; infra omnia, non prostrata. (h) Ibi enim est Filius per incarnationem, cum quo sunt Pater, & Spiritus sanctus, scilicet indivisibilis substantiæ communione. Unde dicitur hic ad Patrem: Substantiam tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas. Ac si diceret: O Pater, substantiam tuam, id est, Filium tuum (totam enim substantiam dat Pater Filio); & dulcedinem tuam, id est, Spiritum sanctum; quam in filios habes, & habebas ab æterno; ostendebas, & ostendis in præsenti sæculo illuminatis mentibus sub hoc Sacramento. Quarto est in efficacia mirabilissimus, unde dicitur hic: deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur. Secundum enim quantitatem bonæ voluntatis, & vitæ sanctitatis, attingitur effectus utilitatis; sicut dicit Bernardus: Quatenus in benedictionibus (i) Domini pedem fiduciæ fixeris, eatenus possidebis. (k) Ideo quidam Sancti, sicut legitur, sic timebant sub Sacramento latentem, sicut in dextera Patris sedentem; (l) & quidam carnalibus oculis videre meruerunt sub Sacramento existentis formam (m). Secundum ergo, quod quisque Christo sub hoc Sacramento occurrit, sic & Christus cum mu-

Dictum extra canonem S. Jo. Evangelistæ.

Bernardus sive potius Guerricus Abb. in Festo S. Bened. Ser. I. inter Bernardi Supposititia.

(a) Continet enim Christum omnis gratiæ fontem; & ideo *hoc Sacramentum est majus quantum ad rem contentam* 4. Dist. II. Par. I. Art. I. Q. I. ad 4. Et hanc rationem hujus *nobilissimi Sacramenti* adducit quoque Raynerius de Pisis in sua Panthealogiæ Summa universali Theologicæ Veritatis verbo *Eucharistia* cap. 15.

(b) Cap. 7. de Præparat. ad Miss.

(c) In *oratione* ante obitum ejus, quam *devotissimam fudit*, referente Petro de Natal. in Catal. Sanctor. Lib. 2. de Sanctis mense Decembri occurrentibus cap. 7.

(d) Cap. I. Soliloq. *Odor tuus, o bone Jesu, redolet super omnia aromata. O bone Jesu fons odoris, cujus suavitas fecit indesinenter post te currere &c.* Et Serm. 3. Dom. 3. post Oct. Paschæ: *Spes cælestis patriæ excitat in filiis Dei concupiscentias æternas.*

(e) Supra Serm. 15. num. II.

(f) Doctor Angelicus in Opusc. 57. „ Suavitatem hujus Sacramenti nullus exprimere „ sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo „ fonte gustatur. “

(g) Sive *non circumscriptibiliter*, ut loquitur cap. 9. sext. part. Breviloq. post init.

(h) Ad verbum cap. 5. Itinerar. ment. in Deum ad finem.

(i) Al. *in bonis*.

(k) Sic ibi potius ad sensum, quam ad verbum.

(l) Confer in Legen. S. Claræ supra cap. 4. num. 29. in fine, ut vel ex simillima phrasi eundem agnoscas Auctorem. Lege sis quoque Prodr. col. 40. ac seq. nec non cap. 5. de Præparat. ad Miss. Item Vol. 2. Paraph. Ascer. Dominic. Orat. num. II. in not. d. Profecto inter Sanctos, eo Divino timore perculsos, secundum inibi dicta etiam S. Bonaventura ipse recensendus videtur, ita edoctus verbo & exemplo S. P. Francisci, qui sicut pariter perterrefactus, a Sacerdotii susceptione abstinuit, ita in Epist. ad Sacerdotes sui Ordinis eos hortatus est, ne quotidie celebrarent. Vid. Card. Bona Rer. Liturg. Lib. I. c. 14. ad fin.

(m) Vid. supra Serm. II. de Euchar. n. 70. & in hoc ipso Ser. supra num. 17. not. Quibus adde illud quoque, quod narrat Abbas Daniel apud Guitmundum Episc. Aversan. L. 3. de Corp. & Sang. Chr. præter alia multa sui temporis, & antiqui; quæve etiam testantur Lanfrancus Archiepisc. Cantuar. Lib. de Euchar. Sacram. adversus Berengar. & Algerus Lib. I. de Sacram. Corp. & Sang. Dom. cap. 13. nec non quod refert ex processu Canonizat. S. Claræ Wadding. ad an. 1251. n. 18.

muneribus gratiæ suæ se exhibebit, utpote magnis magne, mediocribus medie, parvulis parvule, malis male. Cum sancto enim sanctus eris, & cum perverso perverteris. Unde de hoc legitur: Quod ab igne exterminari non poterat, statim ab exiguo radio solis tabescebat, id est, liquefiebat. (a) Hæc enim erat materia mannatis, quod a calore ignis indurabatur, & ad calorem solis liquescebat (b). Et ideo qui accedit ad hoc Sacramentum, habens in se ignem carnalis voluptatis, vel cupiditatis, meretur indurari. Qui vero habet calorem solis, & fervorem caritatis, meretur liquefieri, id est, vehementis caritatis igne purgari, ut dicere possit illud Cant. Anima mea liquefacta est.

Ps. 17. 26. & seq.
Sap. 16. 27.
Cant. 5. 6.

19. Nota autem, (c) quod filii Israel non pervenissent ad hunc cibum mannatis, nisi prius exissent Ægyptum, transissent mare rubrum, intrassent desertum, dulcorassent aquam amaram per immissionem ligni. Quoniam qui vult ad prædictos effectus hujus Sacramenti pertingere, debet quatuor facere. Debet exire tenebras (d) vitiorum; debet facere dignum pœnitentiæ fructum; debet contemnere omne terrenum; debet convertere amaritudinem suæ crucis in oblectamentum. Primo ergo debet deserere tenebras vitiorum, ut possit de eo dici illud Apostoli: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Secundo debet facere dignum pœnitentiæ fructum; per mare enim signatur amaritudo pœnitentiæ, in qua est contritio magna velut mare (e), in quo mergitur Rex Ægypti cum exercitu suo, id est, diabolus cum omni conatu suo. Tertio debet deserere omne terrenum. Et quia tria sunt, per quæ quis solet alligari mundo, scilicet amor possessionis, voluptas carnis, & cupiditas honoris, Joan. Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ; (f) ideo dicit Moyses: Ibimus viam trium dierum in desertum; (g) quia per viam unius diei, deseritur amor possessionis; per viam secundæ, voluptas carnis; per viam tertiæ, cupiditas honoris. Quarto debet convertere crucem suam in oblectamentum, ut scilicet delectet eum portare crucem. Qui non accipit crucem suam, dicit Dominus, & sequitur me, non est me dignus. Si vis ergo amaritudinem tuæ crucis vertere in oblectamentum dulcedinis, habeas semper in corde amaritudinem Dominicæ passionis. Etenim non sentiet sua, qui Christi vulnera intuetur, dicit Bernardus. (h) Inde filii Israel aquas amaricatas (i) per immissionem ligni dulcoraverunt. *Confiteantur ergo Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum; quia satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis: sedentes in tenebris, & umbra mortis, vinctos in mendicitate, & ferro.*

Quatuor facienda, ut quis ad Eucharistiæ effectus pertingat.
Ad Eph. 5. 8.
Thren. 2. 13.
1. Jo. 2. 16.
Exo. 3. 18.
Matth. 10. 38.
Bernardus Ser. 61. in Cant. n. 7. et 8.

20. Si ergo te sentis inanem; quære tuam impletionem in hoc Sacramento sub figura adipis. Si te esurientem, quære tuam refectionem sub figura panis. Si te cæcutientem, & in tenebris jacentem; quære tuam illuminationem sub figura mellis. Si in umbra mortis sedentem; quære tuam reconciliationem in hoc Sacramento sub figura Agni Paschalis. Si egentem, & mendicantem; quære tuam ditationem in hoc Sacramento sub figura thesauri cœlestis. Si te vides ferreum cor habentem; quære tuam mollificationem (k) in hoc Sacramento sub figura Mannatis. Quod det nobis Jesus Christus beatissimæ Mariæ Filius. Amen. (l)

Anacephalæosis, sive brevis repetitio dictorum.

SERA-

(a) Sic Exposit. in d. cap. 16. Sap.
(b) Ita Exposit. in cap. 2. Cant. §. 129. not. k.
(c) Vel hic notandi modus apud D. Bonav. usitatus.
(d) Alludendo ad illud supra num. 15. quod *Ægyptus tenebræ interpretatur*.
(e) Exposit. in Lament. Jer. Proph. ibi.
(f) Ita & alibi passim paulo aliter a Vulg.
(g) Vulg. *in solitudinem*.
(h) Vid. supra Serm. 9. in Purificat. B. M. V. num. 6.
(i) In hoc ipso Serm. supra num. 13. in not. l. & Apocal. 10. ver. 10.
(k) Supra num. 1. in not. f.
(l) Ad calcem Apographi, quod habeo, subscriptum lego: *Ita cum Codice MS. ex integro concordare attestor Gottvvici die 8. Julii 1765. P. Urbanus Schaukegl Prior Gottvvicensis manu propria.*

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
LEGENDA S. CLARÆ
VIRGINIS ASSISIENSIS.

ADMONITIO.

QUoniam tandem ventum est ad tertiam hujus Supplementi Partem, & virum probum omnino decet profiteri ingenue per quos profecerit, ratio postulat, ut candide fatear, Legendam hanc, ut Bonaventuræ nomine prænotatam, me prorsus debere Cl. PP. Bollandianis in Act. Sanctor. To. 2. 12. Aug.; nanque & ad eorum adtinet Museum Codex exeunte (ut ipsis videtur) sæculo XIV. vel ineunte XV. exaratus, qui præfert titulum devoti Doctoris Bonaventuræ, atque eorumdem incomparabili solertia, tam diligenter facta Cod. ejusdem collatio cum Suriana Editione, cum MS. Corsendoncano, & cum Passionali Bodecensi, quam variantes pleraque lectiones, marginalesque notæ, una cum quibusdam Supplementis, in acceptis ferendæ sunt. Codicem præfati Musei fuisse ex antiquiore exscriptum mihi persuasum est, ejusque antiquitatem ipse quoque comprobat titulus devoti Doctoris Bonaventuræ, in ejusdem epigraphe exhibitus, utpote illo Doctoris Seraphici multo vetustior. Neque in hoc solo Codice Bonaventuræ nomen prælucet, sed & in pluribus Italicis Editionibus, haud dubie ex Codicibus longe majoris antiquitatis deductis, puta in Venetis an. 1513. 1589. 1598. 1610., ut nihil dicam de Versione Anglicana iterato impressa Duaci an. 1610. ac 1635. Quod vero hujusmodi Legenda jure gerat ipsiusmet Bonaventuræ nomen, nedum in Prodromo col. 198. ac seqq. satis ostendisse autumo; verum etiam ex meis ad ejus calcem mox subjiciendis adnotationibus amplius constiturum confido. Neque officit, in Editione Suriana, MS. Corsendoncano, ac Passionali Bodecensi desiderari Bonaventuræ nomen; cum hic defectus per Editiones paulo ante memoratas, ipsumque adeo Bollandianum Codicem affatim suppleatur, desitque itidem ejusdem nomen in pluribus Codicibus Legendæ Majoris, ac Minoris S. P. Francisci, de quibus tamen nulla potest solida ratio suboriri, quin ipsæ, velut germani fœtus Bonaventuriani, habendæ sint. Quod si quis ex me percontetur, quando a S. Bonaventura de mandato Alexandri IV. P. M. fuerit S. Claræ Legenda literis consignata; id actum conjecerim posteaquam fuit ad Generalem Ordinis Præfecturam assumptus, videlicet, secundum MS. Chronicon, sive Chronica XXIV. Ministrorum Generalium, in Capitulo Romæ anno Domini 1256. (stilo scilicet veteri, sed novo 1257.) in Festo Purificationis B. Mariæ celebrato, Domino Alexandro IV. Papa præsente, in quo Capitulo fuit ordinatum, quod de B. Clara fieret de cætero Festum duplex. Et cui alteri rogo laudatus Pontifex Legendam S. Claræ commiserit posteritati mandandam, quam Minorum Ordini, ad quem ipsa spectabat? Cui alteri amabo Minoritarum ejus scriptio fuerit demandata, quam Bonaventuræ, qui præ cæteris apud ipsum Pontificem maximam sibi pietatis doctrinæque famam pepererat, unde & in Generali Capitulo Narbonensi 1260. Legendam S. P. Francisci conscribendam accepit? Ut autem integra prædicti Bollandiani Codicis epigraphe innotescat, hæc est: Incipit Vita (Legenda in mox seq. Prol. dicitur) Sanctæ Claræ Virginis, quam composuit devotus Doctor Bonaventura. Post finem vero ejusdem Vitæ, sive Legendæ, ex Cod. Griesen.' ad modum cujusdam Legen. Min. pro complemento addam IX. Lectiones in Festo, & alias IX. Lectiones in Translatione S. Claræ, quas esse D. Bonaventuræ perquam verisimile est.

S. BONAVENTURÆ

PROLOGUS. (a)

Auctor Alexandrum Papam IV. alloquens,

QUasi veterani (b) mundi senecta vergente (c) fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcescebat virilium operum fortitudo: quinimo fœces temporum, fœces comitabantur (d) etiam vitiorum, cum amator hominum Deus, ex suæ pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans novitatem, (e) providit per eos & fidei fulcimentum, & reformandis moribus disciplinam. (f) Dixerim certe modernos Patres cum veris sequacibus (g) luminaria orbis, viæ ductores, vitæ magistros; in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam consurrexit, ut lumen viderent, qui in tenebris ambulant. (h) Nec decuit infirmioris sexus adjutorium sibi deesse, quem libidinis gurgite interceptum, non minus ad peccandum trahebat voluptas, & magis (i) fragilitas impellebat. Suscitavit propterea pius Deus Virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam feminis lucernam accendit; (k) quam & tu, Papa Beatissime, (l) super candelabrum ponens, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, virtute cogente (m) signorum (n), Sanctorum catalogo adscripsisti. Horum Ordinum te Patrem colimus, te Nutritium scimus, (o) te Protectorem amplectimur, (p) te Dominum venera-

Ordinum tunc novorum utilitas.

Luc. 11. 33.

Matth. 5. 15.

(a) Cum Auctor hunc direxerit Prologum ad Alexandrum Papam IV., mirum non est, si heic paulo elatiori stilo utatur. Deest in Cod. Bolland.

(b) Sic Codd. Bod. & Corf. nec non apud Wadding. Alias *veterana*.

(c) Ita Cod. Bod: al. *urgente*. Dixit quoque Jacobus a Vitriaco S. R. E. Card. qui S. Franciscum in Ægypto se vidisse testatur, quive Minorum Religionem ab ipso fundatam summis laudibus effert; dixit, inquam, *suscitatam in vespere mundi tendentis ad occasum*, in Histor. Occid. cap. 32.

(d) In Act. Sanctor. 12. August. Tom. 2. Edit. Venet. 1751. *fæce commutabantur*. Illorum *temporum fæces vitiorum* deflet S. Bonav. in Exposit. Lament. Jer. Proph., in Sermon. editis, nec non in Comment. Apocal. &c.

(e) Inter hos præcipue indicari tres Ordines novi mihi videntur, de quibus in Festo S. Franc. IV. Octobris in Antiph. 3. ad Laud. sic canitur „ Tres Ordines hic ordinat, primumque „ Fratrum nominat Minorum: pauperumque „ fit Dominarum medius: Sed Pœnitentum ter- „ tius sexum capit utrumque. “ Vid. Auctorem antiquum in calce Libri censuum Cod. Vatic. Gregorii IX. Auctorem Chronici Montis Sereni prope Halam Saxoniæ usque ad an. 1225. perducti inter Scriptores Rer. Germanicar. Menkenii To. 2. ad an. 1229. Anonymum S. Justinæ Paduanæ Monachum illorum temporum ferme æqualem de Rebus in Longobardia & Marchia Tarvisina gestis sub iis temporibus, quibus Fridericus II. imperavit ad an. 1215. Bernardinum Gomesium L. 2. fol. 36. de Vita & Rebus gestis Jacobi I. Regis Aragonum, &, ut alios omittam, ipsum D. Bonav. Serm. sive Collat. 22. in Hexaem.

(f) Audiat qui sub *Itali* nomine contra Ordines Mendicantium, præcipue adversus S. Francisci Ordinem, falsas criminationes in vulgus sparsit, contenditque, irrito tamen conatu, ut penitus exterminentur, quasi essent Reipublicæ oppido noxii & infensi.

(g) Sic Cod. Corf. al. *cum viris sequacibus*.

(h) Apud Wadding. *ut lumen videat, qui in tenebris ambulat*.

(i) Al. *& magis satis*. Cod. Bod. *& major*.

(k) Comment. in Apocal. cap. 21. num. 1650. ait: *Quod beata Clara fuit clara claritate illustrationis respectu sui, contemplationis respectu Dei, conversationis respectu proximi*; nec non num. 1651. *quod Agnus fuit lucerna, ejus aspectum clarificans &c.* Item in Legen. S. Franc. cap. 4. de ipsamet inquit, quod *tanquam stella præfulgida radiavit*. Nec non Serm. de beata Clara, quod *per eam totus sit mundus illuminatus*. Et in Bulla Canoniz. ejusd. Pontif. *Lucerna tam accensa, tam lucens, abscondi non poterat, quin splenderet, & clarum in domo Domini daret lumen*.

(l) Al. *tu Papa, beatissime pater*.

(m) Sic Cod. Bod. al. *percogente*.

(n) Audiant nostræ ætatis Increduli, qui Sanctorum miraculis nullam fidem adjungunt. Audiant, inquam, sciantque laudatum Alexandrum IV., qui S. Claram Catalogo Cœlitum adscripsit, virum fuisse in discutiendis Sanctorum gestis adeo severum, ut ab ipsismet hæreticis de nimia credulitate redargui neutiquam possit. Hic enim, cum adhuc esset Cardinalis, & Episcopus Ostiensis, obstitit Innocentio IV. Pontifici in ipsis Claræ exequiis, sanctitatem hujus Virginis, utpote sibi omnino perspectam, declarare volenti; ac postea sub Alexandri IV. nomine ad supremam S. Petri Cathedram evectus, nonnisi post institutum rigidum examen de virtutibus & miraculis S. Virginis, eandem Sanctis annumerandam decrevit. Vid. infra num. 58.

(o) Vid. Wadding. ad an. 1252. num. 19.

(p) Protector Ordinis Minorum fuit, nedum qua Cardinalis, sed etiam qua Pontifex; ergo Ordinis Minorum, qui sic illum alloquitur.

ramur: (a) quem sic permaxima navis regimen universale sollicitat, ut parvæ quoque naviculæ (b) curam singularem & sollicitam non excludat.

Protestatur, se gesta Sanctæ ex testibus oculatis referre jussu Pontificis.

Sane placuit Dominationi vestræ, meæ parvitati (c) injungere, ut, recensitis (d) Actibus S. Claræ, Legendam (e) ejus formarem. (f) Opus certe, quod mea ruditas (g) multum formidabat, nisi pontificalis authoritas verbum coram posito, iterum atque iterum repetiisset. (h) Igitur me colligens ad mandatum, nec tutum ratus (i) per ea procedere, quæ defectiva (k) legeram, ad socios B. Francisci, (l) atque ad ipsum Collegium Virginum Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi iis, qui vidissent, aut a videntibus accepissent. (m) Iis, inquam, veritate prævia cum timore Domini me plenius instruentibus, aliqua colligens, & plura dimittens (n), plano stylo transcurri; ut, quia magnalia Virginis, Virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniat, ubi pro verborum ambitu tenebrescat. (o) Sequantur ergo viri Viros Verbi incarnati novos discipulos (p). Imitentur feminæ (q) Claram, Dei Matris vestigium (r), novam Capitaneam mulierum. (s) Vobis autem, sanctissime Pater, sicut in his corrigendi, subtrahendi

(a) Similiter in Apolog. Pauper. Respon. 4. cap. 2. alloquitur Romanam Ecclesiam totius Ordinis nomine Fratrum Minorum. Vid. infra num. 52.

(b) Id est, *de li prenominati Ordini nostri*, inquit antiquus Auctor Versionis Italicæ hujus Legendæ in Edit. Venet. an. 1513.

(c) De hac Scriptoris nostri modestia, vel quod ad *parvitatis vocabulum*, ad se extenuandum adhibitum, in Prodromo col. 139.

(d) Cod. Corf. *recentibus*.

(e) *Legenda* ergo potius, quam *Vita* ab ipso vocatur, uti & *Legenda S. Francisci*.

(f) Hæc verba una cum præcedentibus ac subsequentibus expendens Villegas in Legendar. Sanctor. 12. Aug. agnovit hanc Legendam scriptam, mandante Alexandro IV. Pontifice, qui S. Claram catalogo Sanctarum Virginum adscripsit, a *Religioso Ordinis Seraphici Patris Francisci, qui propter humilitatem suum nomen reticuit*.

(g) Hanc ipsam *ruditatem* pari modestia fatetur in Prologo Ligni vitæ.

(h) Al. *repetisset*.

(i) Sic Codd. Bod. & Corf. al. *nec tutus*.

(k) Ita alibi *defective*; & adjectivum *defectivi* habent Tertullianus, & Cælius Aurelianus.

(l) *B. Franciscum* a S. Bonav. sic nominatum alibi quoque, videri potest in Prodromo col. 599. ubi etiam legere est, antiquum Versionis Italicæ Auctorem non absque norma vetustioris Latini Codicis reddidisse: *Ricorsi alli Compagni del mio beato Padre Francesco*. Sed de titulo eodem *B. Francisci* absque *Patris mei*, aut *nostri*, etiam supra inter Sermones de diversis Ser. 10. & 11. Infra tamen num. 5. & seqq. pluries vocatur *Pater*, utpote quem agnoscebat *Patrem* nedum ipsa *Virgo Clara*, sed & hujus Vitæ sive Legendæ Scriptor.

(m) Ita sane cæteros inter antiquos Sulpicius Severus de Vita Beati Martini, & ita pariter ad antiquorum normam ipsemet D. Bonaventura in Prologo Legen. ma. S. P. F., sicut in hac S. Claræ Legenda, in qua equidem non ea narrat, quæ multo ante facta fuerant, quæque ex incertis rumoribus, aut testibus minus fide dignis accepit; sed quæ a *Sociis Beati Francisci* viris ingenuis, vitæque sanctitate præclaris, ac ab omni mendacio prorsus alienis, nec non a candido sanctoque *Collegio Virginum Christi*, omnibus oculatis testibus, intellexit, iis oppido conformia, de quibus vel in ipsa Canonizationis Bulla testimonium certissimum perhibetur.

(n) Si *plura dimittens*, ergo ex eo quod hujus Legendæ Auctor nonnulla omiserit ad S. Claram spectantia, de quibus mentio est in Legenda ma. S. Franc. cap. 12. ac 15.; nihil inde extundi potest, quod utriusque auctor non sit S. Bonaventura; præsertim quia ipse nequidem in Legenda ma. omnia exhausit, sed plura certa, ad S. Franciscum pertinentia, prætermisit. Si etiam *plura dimittens*, mirum non est, si quædam miracula S. Claræ, relata a Bartholomæo Pisano in suo Opere Conformitatum fol. 105. & seq. in hac Legenda desiderentur.

(o) Similiter in d. Prol. Legend. S. Franc. „ Curiosum stili ornatum negligendum esse putavi, cum legentis devotio plus simplici sermone, quam phalerato proficiat. “ Nec non in Prol. Opusc. de Perfectione vitæ ad Sorores, seu potius ad Sororem S. Claræ „ Rogo autem beatitudinem tuam Soror sanctissima, quatenus magis penses dictorum veritatem, quam sermonis venustatem. “ Hinc habetur ratio aliquarum vocum in hac Legenda adhibitarum penitus a Latio exulantium.

(p) Scilicet *Fratres Minores paupertatis Evangelicæ imitatores* cap. 3. ejusd. Opusc. de Perfect. vit. ad Soror.

(q) Id est, *pauperes sorores* ibi.

(r) *Matris Christi vestigium* dicitur in Hymno ad primas Vesperas membr. Breviar. Griesen. Venetiis impressi an. 1478. una cum Antiphonis, Hymnis, Responsoriis, & Lectionibus propriis, de quo Breviario infra sermo redibit, ac etiam in mox seq. Legen. min. S. Franc.

(s) Vocatur ab Alexandro IV. in Bulla Canonizat. *pauperum primiceria, ducissa humilium &c.* Vox *Capitanea* in usu erat S. Bonaventuræ tempore, ut patet ex Epistola Urbani IV. Papæ apud Martene To. 2. Anecdot. col. 10. an. 1263. Heic sumitur pro antesignana, duce, atque rectrice.

hendi & addendi plena manet authoritas; (a) ita mea per omnia subjacet, concordat, flagitatque voluntas. Valere vos faciat Dominus Jesus Christus nunc & in æternum, (b) Amen.

CAPUT I.

Sancta natales, pia pueritia, conversio ad vitam perfectiorem, & constantia in proposito.

Hæc sancta Virgo genere nobilis,

1. Admirabilis femina, Clara vocabulo & virtute, de civitate Assisii claro satis genere traxit originem. Beato Francisco primum fuit concivis in terris, conregnans postmodum in excelsis. Pater ejus miles, (c) & tota ex utroque parente progenies militaris (d). Domus abundans, & copiosæ, juxta morem patriæ, facultates. Mater ejus, nomine Hortulana, fructiferam in horto Ecclesiæ plantulam (e) paritura, fructibus bonis & ipsa non mediocriter abundabat. Nam quamvis maritali jugo subdita; quamvis curis familiaribus alligata; vacabat tamen pro posse (f) Divinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Ultra mare siquidem cum peregrinantibus devota transivit: & loca illa perlustrans, quæ Deus homo sacris vestigiis consecraverat, tandem cum gaudio remeavit. Item ad S. Michaelem Archangelum caussa orationis accessit, & Apostolorum limina devotius visitavit.

Luc. 6. 44.

2. Quid plura? (g) Ex fructu arbor cognoscitur, & fructus ex arbore commendatur. Præcessit in radice divini copia muneris, ut in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Prægnans denique mulier, & partui jam vicina, cum ante crucem in Ecclesia Crucifixum attente oraret, ut eam de partus periculo salubriter expediret; vocem audivit dicentem sibi: Ne paveas mulier, quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum mundum clarius illustrabit. (h) Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptismate renascentem, (i) Claram vocari jussit, (k) sperans promissi luminis claritatem pro Divinæ beneplacito voluntatis aliqualiter (l) fore complendam.

Quam pia mater peperit, Claramque vocari jussit.

3. Edita mox in lucem parvula Clara, tempestive satis in umbra sæculi cœpit clarescere lumine, atque intra teneros annos morum splendescere probitate. (m) Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenda suscepit, & spiritu interius conflante pariter & formante, vas revera purissimum, vas innotuit esse gratiarum. Extendebat libenter ad pauperes manum suam, & de abundantia domus suæ supplebat inopias plurimorum. Et ut suum sacrificium gratius esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuntios mittens, reficiebat viscera pupillorum. (n) Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassivam (o) gerebat, miserorum miserias miserantem. (p)

In puerili ætate

Sancte educata

Prov. 31. 20.

Job 31. 18.

4. San-

(a) Vere digna D. Bonaventura erga Romanum Pontificem reverentia. Confer in fine Tract. de Vite Mystica.

(b) Al. *ævum*.

(c) *Miles* nobilitatis titulus penes medii ævi Scriptores, & ita ab ipsomet Bon. sumitur in Serm. de uno Mar. & in Legen. ma. S. Franc. Barthol. de Albiciis Pisanus in Lib. 1. Conformitat. Fruct. 8. Par. 2. fol. m. 84. col. 1. ait: *Pater ejus & Fratres fuerunt Milites de nobilioribus.*

(d) Cum de hac *progenie militari ex utroque parente* nihil heic dicatur, uti nihil dicitur in Legen. ma. & min. S. Franc. de ejus *progenie*; hunc defectum vide sis suppletum a Cl. Waddingo in Minor. Annal. ad an. 1212. n. 15.

(e) *Plantulam* vocat etiam Lectio prima d. Breviar., nec non ipsemet S. Bonav. cap. 4. præfatæ Legen. ma. Item in Auctar. Usuardin. Cod. Florent. in elogio ipsius dicitur *prima planta Ordinis pauperum Dominarum*; & in Martyrolog. Rom. pridie Idus Augusti *prima planta pauperum feminarum Ordinis Minorum.*

(f) *Pro posse* quoque a S. Bonav. adhibetur in Legen. ma. Vid. Prodromum col. 592.

(g) Ne phrasis hæc censeatur a Bonaventuriano stilo aliena, consulatur eadem Legen. ma. To. 5. Oper. omn. S. Bonav. pag. 544. col. 2. noviss. Edit. Venet. Nec non Opusc. de Quinque Festivit. pueri Jesu secunda Solemn. atque Soliloq. cap. 1. ubi semel iterumque dicitur: *Quid plura?*

(h) Sic etiam Lect. 1. memorati Breviar. Griesen. nec non in ipsamet Bulla Canonizat.

(i) In eadem Lect. 1. *jam natam infantulam, & sacri baptismatis unda renatam.*

(k) Claræ nomen, & omen habuit, de qua canit Ecclesia: *Clara re, Clara nomine.*

(l) Pro *aliquatenus*, more Scholastico S. Bonaventuræ familiari.

(m) Ibi Lect. 2.: *Tempestiva velut aurora Divinorum cœpit charismatum lumine clarescere, ac inter teneros annos laudabilium morum ingenua probitate clarere.*

(n) Ita quoque d. Lect. 2. ejusd. Breviar. Griesen.

(o) Hæc itidem vox usurpatur in Legen. ma. in Prodr. ibi. Vid. supra Ser. 11. de S. Francis. num. 7.

(p) Simili verborum iteratione sic exorditur Bulla

Variis claret virtutibus,

4. Sanctæ orationis ſtudium habebat amicum: (a) ubi (b) ſæpius odore bono reſperſa, (c) paulatim vitam cœlibem actitabat. Cum ſignacula non haberet, quorum evolutione diceret Pater noſter; (d) congerie lapillorum ſuas oratiunculas Domino annumerabat (e).

Spherulis precatoriis utitur,

Ubi ergo ſancti amoris ſtimulos primitus (f) ſentire cœpit, mundani floris picturam inſtabilem judicat contemnendam, (g) Spiritus unctione edocta, vilibus rebus pretium imponere vilitatis.

Tenella ætate cilicio ſe macerat,

Sub veſtibus quoque (h) pretioſis ac mollibus, ciliciolum gerebat abſconditum, mundo exterius florens, Chriſtum interius induens. Denique ſuis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquievit: ſed diſſimulato in poſterum mortali conjugio, virginitatem ſuam Domino committebat. (i) Talia fuerunt in domo paterna delibamenta virtutis, tales primitiæ ſpiritus, talia præludia ſanctitatis. Tantis itaque redundans unguentis, velut cellam aromatum, licet clauſam, ipſa ſua fragrantia manifeſtat. Ore ſiquidem vicinorum (k) laudari neſcia cœpit, & ſecretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis ejus vulgabatur in populo.

Iſa. 39. 2.

Et poſtea hortatu S. Franciſci,

5. Audiens vero tunc celebre nomen Franciſci, qui velut novus homo, (l) obliteratam in mundo viam perfectionis novis virtutibus (m) renovabat, mox eum audire deſiderat & videre, ſuadente (n) hoc ipſum Patre Spirituum, cujus jam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Nec minus ille tam gratioſæ puellæ celebri fama perflatus, videre hanc & alloqui cupit, ſi quo modo, qui totus inhiabat ad prædam, regnumque mundi depopulaturus advenerat, nobilem iſtam prædam ſæculo nequam poſſit eripere, ſuoque Domino vendicare.

Cui erat familiaris,

Viſitat ille iſtam, & ſæpius iſta illum, viſitationum ſuarum tempora moderantes, quibus Divinum illud ſtudium nec percipi ab homine poſſit, nec rumore publico detractari. (o) Nam unica

---

Bulla Canoniz. S. Claræ: *Clara claris præclara meritis, magna in cælo claritate gloriæ, ac in terra ſplendore miraculorum ſublimium, clare claret &c.* Item ipſemet S. Bonav. Comment. in Jo. Evang. cap. 5. num. 310. *Miſericordia eſt miſereri miſeriæ.*

(a) Similiter cap. 1. Leg. S. Franc.

(b) Additur in præfata Lect. 2. *Chriſti Jeſu.*

(c) Interſeritur inibi quoque *& ad perennes attracta delicias.*

(d) Sicut agit S. Bonav. *de corona B. M. V.* ex Ave Maria, ita heic innuit Coronam ex Pater noſter. Hinc patet error Caſimiri Oudini putantis preces Coronarum temporum noviſſimorum, ſive Sæculi XV., eſſe, de quo in Prodromo col. 587.

(e) Memoriæ etiam proditum de Paulo Ægiptio, quod trecentas quotidie orationes lapillis totidem numeraret. Unde heic ſic additur apud Wadding. ad an. 1212. n. 18. „ Non „ ſecus ac ille Monachus in Pherme, qui mons „ in Sceti eſt, qui ut habent Nicephorus Cal„ liſtus, & Palladius, in orationibus quotidie „ ſine intermiſſione ſe exercens, eas veluti quod„ dam tributum, ad trecentas numero Deo „ offerebat. Ne autem ab eo numero aberra„ ret, lapillos in ſinum deponebat, & ad pre„ cationes ſingulas, ſingulos ejiciebat calculos, „ quibus ad eum modum conſumptis, preca„ tiones totidem abſolutas ei eſſe conſtabat. " In margine ibi *Niceph. L. 11. c. 36. Pallad. in Hiſtor. Sanſiaca* leg. *Lauſiaca Sect.* 20. apud me Edit. 2. Antuerp. ex Offic. Plantin. 1628. *cap.* 23. ubi prædictus *Mons eſt in Ægypto, abducens in vaſtam Scetes ſolitudinem*, ac talis *Monachus* eſt *nomine Paulus*, titulusque dicti cap. 23. eſt *Vita Abbatis Pauli;* ubi etiam Heribertus Roſvveydus ita animadvertit not. 58. *calculos.* „ Vel „ hinc probatur vetus uſus calculorum Roſarii: „ ut fruſtranei ſint Hæretici, qui vel recen„ tem inventionem, vel ſuperſtitioſam calum„ niantur. " Et in Onomaſtico rer. & verbor. difficil. verbo *Roſarium*, hoc ipſum refert exemplum apud d. Palladium c. 23. de Paulo in monte Pheane habitante, illudque etiam confirmat teſtimonio Sazomeni L. 6. c. 29. & ex eo Caſſiodori Lib. 8. cap. 1. ſubditque „ Etiam Divam Claram ſanctiſſimam feminam „ precariis calculis uſam, ut Deo orationes „ ſuas annumeraret, produnt ejus Acta. Nec „ ſuperſtitioſus eſt hic calculorum uſus, non „ magis quam duodenarii lapides, quos Joſue „ juſſit milites ſuos ſicco pede tranſeuntes ſe„ cum ex alveo Jordanis in caſtra deferre, „ nempe ut commonitorii eſſent beneficii a Deo „ Opt. Max. præſtiti. "

(f) Cod. Bod. *primitivos.*

(g) Simili phraſi dixit Serm. 1. de S. Laurent. quod *mundum cum ſuo flore contempſit.*

(h) Al. *nanque.*

(i) In d. Lect. 2. poſt *ciliciolum gerebat abſconditum* continuo ſubditur: *& tanquam nobilis altera Virgo Cæcilia, mundo exterius florens, Chriſtum interius induens, diſſimulato in poſterum mortali conjugio, virginitatem ſuam Domino commendabat.* Sed & Cod. Corſ. habet *commendabat;* Sur. verò *promittebat.*

(k) Lect. 3. ejuſd. Breviar. Grieſen. *Suavibus proinde, velut aromatica cella, redundans unguentis, ore vicinorum &c.*

(l) Ibi additur *miſſus a Deo.*

(m) Ibi pro *novis virtutibus* habetur *Crucifixi ſectando veſtigia.*

(n) Ibi *inſpirante.*

(o) *Detractari* pro *detrectari*, ſive *detrahi*, ipſe D. Bonav. Serm. 1. de S. Antonio, Tertul. de Virg. velan. cap. 8. Lactant. de mort. perſecut. cap. 9.

unica tantum familiari socia comitante, (a) paternos lares puella egrediens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cujus sibi verba flammantia, cujusque ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam Pater Franciscus (b) ad mundi contemptum: spem sæculi aridam & speciem deceptivam vivo sermone demonstrat: instillat auribus ejus dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiæ margaritam beato (c) illi Sponso, quem amor humanavit, (d) fore servandam.

Castitatem proponit servandam,

6. Quid immorer multis? Instante Patre sanctissimo, (e) & more fidelissimi Paranymphi solerter agente, non trahit in longum Virgo (f) consensum. Aperitur ei protinus æternorum intuitus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipsi vilesceret, quorum desiderio a semetipsa liquesceret, quorum amore ad supernas nuptias (g) anhelaret. Cœlesti nanque igne succensa, terrenæ gloriam vanitatis sic ex alto contempsit, ut nihil jam de mundi applausu ejus affectibus inhæreret. Carnis quoque illecebras perhorrescens, jam thorum in delicto se nescituram proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens, & magni Regis connubia (h) virtute promereri contendens. (i) Ex tunc Francisci consilio se totam committit, ipsum post Deum statuens suæ directionis aurigam. (k) Pendet exinde anima ejus ad sacra illius monita, & de bono Jesu calido excipit pectore, quidquid promit ille sermone. Moleste jam fert sæcularis ornatus decorem, & quasi stercus arbitrabatur omnia, quæ foris applaudunt, ut Christum lucrifacere possit. (l)

Et vitam perfectiorem amplecti statuit.

Sap. 3. 13.

Philip. 3. 8.

7. Protinus ne speculum illibatæ mentis mundanus pulvis ulterius inquinet, aut contagio sæcularis vitæ azymam fermentet ætatem, properat Claram educere pius Pater (m) de sæculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solemnis, cum ad virum Dei puella fervido corde se confert, sciscitans de sua conversione, quid & qualiter sit agendum. Jubet Pater Franciscus, (n) ut in die festo compta & ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium convertat in luctum Dominicæ passionis. (o) Die itaque Dominico veniente, in turba Dominarum splendore festivo puella perradians, cum reliquis intrat Ecclesiam. Ubi illud digno præsagio contigit, ut cæteris ad ramos currentibus, dum Clara præ verecundia suo in loco manet immota, Pontifex per gradus descendens, usque ad eam accederet, & palmam suis in manibus poneret. Nocte sequenti ad Sancti mandatum se præparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum & lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus reseravit.

Et brevi istud propositum 1. ad Cor. 5. 7. ac seq.

Ad Hebr. 13. 13.

8. Igitur (p) domo, civitate, & con- san-

Executioni mandans,

(a) Hanc *Dominam Bonam Guelfuccii dictam* observat Marian. c. 1. §. 1.

(b) *Pater Franciscus* dicitur, ne inaui putes, hujus Legendæ Scriptorem non fuisse Minoritam.

(c) Cod. Bod. *bono*.

(d) *Quem amor humanavit*, habet quoque 2. Antiph. 1. Noct. d. antiqui Breviar. ac Officii novem Lect. S. Claræ.

(e) Ecce Franciscus rursum nuncupatus *Pater sanctissimus*.

(f) Eadem Lect. 3. *Virgo præclara*.

(g) De hujusmodi *desponsatione nuptiarum beatæ Claræ cum Christo* idem S. Bonav. Comment. in Apocal cap. 21. num. 1651.

(h) His ac illis quæ sequuntur, satis exploditur infanda blasphemia Centuriatorum Magdeburgensium, qui Centur. 13. cap. 7. sine testibus aut tabulis illam effutiverunt. Vid. apud Odoricum Raynaldum in Annal. Eccl. ad an. 1255. num. 24. Eam nanque calamus noster horret exscribere. Vid. quoque de infandis contumeliis Hæreticorum adversus S. Franciscum Henricum Sedulium Apol. L. 1. c. 20.

(i) De hoc in 4. Antiph. ad prim. Vesp. laud. antiqui Breviar. ac Offic. novem Lect. *Sacra spirat infantia magni Regis connubia virtute promereri, moxque Francisci studia sectatur, & in gratia conatur exerceri.*

(k) *Franciscum suæ directionis aurigam* appellat; secundum ea quæ de eodem narrat *auriga* in Legen. Ma. cap. 4. ac in Legen. Min. n. 15.

(l) Vel de hoc 2. Antiph. ad prim. inibi Vesper. *Mundi totius gloriam, ut Christum lucrifaceret, vile quid arbitrata, finibilem lætitiam, ne infinitam perderet, semper est aspernata.* Ita vero interserere Divinæ Scripturæ phrases D. Bonaventuræ solemne est.

(m) En tertio *Franciscus* vocatus *Pater*, & quidem *pius*.

(n) Quarta jam vice appellatur *Pater*.

(o) Simili phrasi in Vite Myst. cap. 4. n. 18. ac alibi quoque.

(p) Anno ætatis suæ decimo octavo, ut obser-

sanguineis derelictis, (a) ad sanctam Mariam de Portiuncula (b) festinavit: ubi Fratres, qui in aula Dei sacras excubias observabant, Virginem Claram cum luminaribus receperunt. (c) Mox ibi rejectis sordibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu Fratrum crines deponens, (d) ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigeræ virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, (e) quam in ejus aula, (f) quæ prima omnium atque dignissima, sola extitit Mater & Virgo. Hic locus ille est, in quo nova Militia Pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, (g) ut liquido videretur utramque Religionem Mater misericordiæ in suo diversorio parturire. (h) Cum autem coram altari B. Mariæ sanctæ pœnitentiæ suscepisset insignia, & quasi ante thorum hujus Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad Ecclesiam S. Pauli (i) S. Franciscus deduxit, donec aliud provideret Altissimus, in eodem loco mansuram.

Isa. 48. 20.
Deut. 24. 1.

9. Ad consanguineos autem rumore volante, dilacerato corde, factum & propositum Virginis damnant; & conglobati in unum, currunt ad locum, tentantes quod obtinere non possunt. Violentiæ impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionum; suadentes ab hujusmodi vilitate discedere, quæ nec generi congruat, nec exemplum habeat in contracta. (k) At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans se nullatenus a Christi servitio ulterius avellendam. Crescit animus, bello crescente suorum, viresque ministrat amor injuriis lacessitus. Sic sic per plures dies, cum in via Domini obicem pateretur, & sui se opponerent ejus proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non fervor factus remissior: sed inter verba & odia ad spem animum tandiu reformabat, donec propinqui, retrusa (l) fronte, quiescunt.

contra minas blanditiasque consanguineorum

10. Paucis interjectis diebus, ad Ecclesiam Sancti Angeli de Panso (m) transivit: (n) ubi cum non plene mens ejus quie-

in eo constanter perseverat.

servat Marianus §. 1. & facto computo annorum, quibus vixit, recte docuit Sedulius in Not. ad Vit. S. Clar. c. 27.

(a) Nocte illa Dominicæ Palmarum, quæ in XIX. incidit Martii, ut idem vult Marianus.

(b) Unde dicta *de Portiuncula* vid. Wadding. in Appar. ad Annal. Minor. §. 5. n. 14.

(c) Lect. 4. *prudentem Virginem obviam Sponso cum lampade non vacua procedentem, gestantes & ipsi lucernas ardentes in manibus, exceperunt.*

(d) Forte legendum *manu Francisci crines deponens;* quia Serm. de beata Clara ab ipsomet S. Bonav. dicitur *tonsa a beato Francisco, & induta in loco Portiunculæ.* Id ipsum satis innuit Bartholomæus Pisanus de Albiciis Lib. 1. Conform. Fruct. 8. Par. 2. fol. mihi 84. col. 2. Quid quod in ipsamet Bulla Canonizat. Bullar. Rom. Laertii Cherubini To. 1. a pag. 81. dicitur *ab ipso beato Francisco sacra ibi recepta tonsura &c.?* Unde & a Cl. Waddingo ad an. 1212. num. 22. tonsa dicitur *a Sancto Francisco.*

(e) Pariter supra ab init. Prologi.

(f) In d. Lect. 4. *quam in ejus thalamo.*

(g) In Legen. ma. cap. 2. *Hic est locus, in quo Fratrum Minorum Ordo a S. Francisco per Divinæ revelationis instinctum inchoatus fuit.* Et heic revera *Ordo Minorum, & Clarissarum incepit,* ut heic notat laudatus ac nusquam satis laudandus Waddingus.

(h) De *utraque Religione* sic parta scripsit etiam F. Guibertus Tornacensis coævus O. M. Serm. ad Dominas de cura Fratrum Minorum, de quo rursum infra dicam: *Beatus Franciscus* (sine addito *Patris* & *Nostri*) *animarum zelator non solum instituit Ordinem Fratrum, sed & Dominarum, ut essent cum Fratribus participes regni cælestis,* ubi ab ipso citantur *Legenda & Actus ejus.*

(i) Monasterium Benedictini Ordinis, cui tamen non est adscribenda. Quandoquidem, ut recte monet Guilielmus Cuperus in Comment. præv. ad Acta S. Claræ §. 2. n. 17. *Ex brevi illa commoratione, quæ ob turbas consanguineorum aliasque rationes facienda erat, non sequitur Religiosa Instituti Benedictini professio, ut cuilibet homini cordato facile patebit.*

(k) Pro tractu terræ vel regione. Infra num. 46. *contrata*. Vox *contracta* sive *contrata* oritur ab Italica *contrada*, habeturque in recuso auctoque Ducangiano Glossario. Sane vocem hanc S. Bonaventuræ ævo fuisse perquam usitatam, dubitari neutiquam potest; quam aliquoties in hac Legenda ideo repetitam autumo, utpote rudi intelligentiæ Virginum, in quarum gratiam d. Legenda scripta fuit, magis accommodatam. In ea modo stylus attollitur, modo demittitur; attollitur quia Pontificio jussu literis consignata: demittitur, quia lectioni prædictarum Virginum destinata. Hoc pacto Auctor noster sapientibus & insipientibus se se debitorem agnovit.

(l) Sur. *retusa*.

(m) Al. *de Paulo*; sed *de Panso Ord. S. Benedicti juxta Civitatem Assisii* apud Wadding.

(n) Eam comitantibus ipso viro Dei Francisco, & duobus discipulis ejus Bernardo & Philippo. Ita & Marian. & Anton. apud eundem Wadding. Quibus addo Pisanum Lib. 1. Conformitat. Fruct. 8. Part. 2. fol. m. 84. col. 2. *Per B. Franciscum & Socios ad Monasterium de Panzo, quod nunc est Ordinis ipsius, tunc autem erat*

quiesceret, tandem ad Ecclesiam S. Damiani, B. Francisci consilio, commigravit. (a) Ibi mentis anchoram quasi in certo figens, non jam pro loci mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Hæc est illa Ecclesia, in cujus reparatione Franciscus miro desudaverat (b) studio, cujusque Sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. (c) Hæc est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, (d) insonuit: Francisce, vade, repara domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. (e) In hujus locelli ergastulo, pro cœlestis amore Sponsi, Virgo se Clara conclusit. In hac se a mundi tempestate celans, corpus, quoad viveret, carceravit. In hujus caverna maceriæ, columba deargentata nidificans, (f) Virginum Christi Collegium genuit, Monasterium sanctum instituit, Pauperumque Dominarum Ordinem inchoavit. (g) Hic in via pœnitentiæ glebas membrorum terit, (h) hic semina perfectæ justitiæ seminat, (i) hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per quadraginta duos annos disciplinæ flagellis frangit sui corporis alabastrum, ut domus Ecclesiæ repleatur fragrantia unguentorum. (k) Ubi quam gloriose conversata sit, tunc demum aperte narrabitur, si quot & quantæ animæ per eam ad Christum venerint, primo narretur.

Cant. 2. 14. — Marc. 14. 3. — Jo. 12. 3.

CAPUT II.

Publica virtutum ejus fama, amor humilitatis ac paupertatis, mira panis oleique multiplicatio.

Fama virtutum ejus — Cant. 1. 3.

11. Spargitur paulo post opinio sanctitatis Virginis Claræ per proximas regiones, ut in odorem unguentorum (l) ejus undique mulieres currant. Festinant Virgines ejus exemplo Christo servare, quod sunt: (m) maritatæ castius agere satagunt: nobiles & illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi Monasteria construunt, atque pro Christo in cinere & cilicio vivere magnam gloriam ducunt. (n) Concitatur nihilo minus ad incoinquinata certamina (o) juvenum impetus, & ad carnis aspernan-

erat S. Benedicti, est deducta. Non ergo Ordinis S. Augustini, ut perperam illud ei attribuit Bailletus in Legenda Gallica S. Claræ.

(a) In Chron. MS. XXIV. Ministror. General. a coævis continuato ad an. 1212. sic lego fol. m. 4. „ Idem Generalis beatus Franciscus „ instituit Ordinem Pauperum Dominarum, „ quem ante per sex annos futurum in Ecclesia Dei prophetaverat, dum Ecclesiam S. „ Damiani sollicite reparabat. Cujus prima „ plantula fuit Virgo sanctissima Clara, quam „ de nocte in Ecclesia S. Mariæ de Portiuncula attonsam, & Religionis vestem indutam, in Monasterio S. Pauli Monacharum „ Nigrarum pro custodia collocavit. Et demum ipsam ad Ecclesiam S. Michaelis de „ Panso transtulit infra Assisii Civitatem, & „ finaliter in S. Damiani Ecclesia extra muros „ cum Sorore sua Agnete post multas superatas tribulationes inclusit. “ Vid. S. Anton. 3. Par. tit. 24. cap. 27,

(b) Al. *desudavit*.

(c) Vid. infra in Legen. min. n. 6.

(d) Al. *delapsa*.

(e) Hæc ipsissima habet S. Bonav. in Legen. min. S. Franc. Tit. de Convers. S. Franc. Lect. 5. num. 5. nec non in membran. Breviario Biblioth. Griesen. d. Legendam min. continente. In Legen. autem ma. cap. 2. cum differentia unius & sic: *Francisce, vade, & repara domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur.*

(f) Lect. 5. d. Breviar. *velut gemebunda, simplexque columba nitificans;* nec non ipsemet S. Bonav. in Ligno Vitæ Tit. *Jesus translanceatus,* ait: *Surge amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis &c.*

(g) Hinc dicta in Legen. ma. S. P. Franc. cap. 4. *Mater Pauperum Dominarum.* Et hæc denominatio *Pauperum Dominarum* in pluribus etiam antiquis Diplomatibus legitur.

(h) In Respon. d. Brev. Lect. 2. *In via pœnitentiæ glebas terit membrorum.* Non ergo cum Surio pro *terit* legendum *texit*.

(i) Inibi continuo subditur: *semen serit justitiæ*.

(k) Sic ad normam Bullæ Canoniz. dicentis: *Cum in angusto solitudinis reclusorio alabastrum sui corporis dure contereret, tota omnino Ecclesiæ aula sanctitatis ejus odoribus replebatur.*

(l) De *suavissimis odoribus, & quasi unguento pretioso odoriferæ famæ* in Legen. ma. cap. 8. nec non cap. 4. *Virgo Deo charissima Clara tanquam flos vernans & candidus odorem dedit.* Item ut supra in Literis Greg. IX. apud Wadding. ad an. 1251. num. 17.

(m) In ver. jam d. Responsor. *Cujus ferventes hodie gressus devota filiæ sequuntur exemplorum.*

(n) De ejus *exemplari pœnitentia* idem S. Bonav. Comment. in Apocal. cap. 21. n. 1650. Porro his & mox seqq. similia ipsemet quoque refert in Legen. ma. cap. 4. loquens de profectu exorto ad formam pœnitentiæ a S. Francisco acceptam, sicut heic ad exemplum a S. Clara demonstratum.

(o) Apud Wadding. ad an. 1212. num. 27. Rom. Edit. 1731. perperam *ad coinquinata certamina*. Nam *incoinquinatorum certaminum* mentio est Sap. cap. 4. v. 2. ubi, ut ait D. Bona. Ex-

nanda ludibria per infirmioris sexus exempla fortia provocatur. Plures denique matrimonio juncti, mutuo consensu continentium se lege vincientes, viri ad Ordines, uxores ad Monasteria transeunt. Mater filiam, filia Matrem invitat ad Christum: soror sorores (a) allicit, & amita neptes. Omnes æmulo fervore Christo servire desiderant. Omnes hujus vitæ angelicæ, quæ per Claram inclaruit, fieri participes optant. (b) Innumeræ Virgines, Claræ rumoribus excitatæ, dum ad claustralem vitam transire non prævalent, in patriis domibus sine regula regulariter vivere student. Tanta hic salutis germina Virgo Clara suis parturiebat exemplis, ut in ea videretur impleri propheticum
Isa. 54. 1. & ad Gal. 4. 27. illud: Multi filii desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum. (c)
Longe lateque divulgatur, 12. Interea ne cœlestis hujus benedictionis vena, quæ in valle Spoletana (d) scaturiit, breves intra terminos concludatur; (e) sic Divina providentia derivatur in amnem, (f) ut fluminis impetus totam Ecclesiæ lætificet civita-
Psal. 45. 5. tem. (g) Nam tantarum novitas rerum longe lateque transivit in orbem, & ubique animas cœpit lucrifacere Christo;

Clausa manens Clara, toto clarescere mundo
Incipit, & laudum titulis præclara refulget. (h)

Replet fama virtutum ejus cameras Dominarum illustrium, Ducissarum palatia, ipsarum quoque penetrat penetralia Reginarum. Flectitur nobilitatis apex ad ejus sectanda vestigia, (i) & a superbi sanguinis genere, sancta humilitate degenerat. Nonnullæ Ducum ac Regum matrimonio dignæ, Claræ invitante præconio, arctam pœnitentiam faciunt, & quæ potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur Monasteriis innumeræ Civitates: ipsa quoque campestria & montana, hujus cœlestis ædificii fabrica decorantur. (k) Multiplicatur castitatis titulus in sæculo (l) Clara sanctissima præcedente, & redivivus Ordo virgineus in medium revocatur. (m) His beatis floribus, quos Clara parturit, fe-

Exposit. ibi, sermo est de *præmio quod debetur certaminibus incoinquinatis*, *id est, non inquinatis per defectum perseverantiæ*.

(a) Sicut Virgo Clara Hortulanam matrem, & Agnetem sororem.

(b) Inter primas Sanctæ Virginis a sorore Agnete discipulas illuxit soror Pacifica Guelfutii ejus consanguinea, de qua aliisque pluribus Wadding. ad an. 1213. num. 62. & seqq. ad an. 1214. num. 34. ad an. 1215. num. 36. & seq. &c.

(c) Sic in Planc. de Pass. Dom. sive in Tract. de Vite Myst. cap. 23. num. 79. Pariter quoque illud 1. Reg. 2. 5. *Donec sterilis peperit plurimos &c.*, exponitur in Leg. ma. S. Franc. cap. 8.

(d) Sive *agro Spoletano*.

(e) Sic Sur. al. *obducatur*. Cod. Cors. *obcludatur*.

(f) Alludere videtur ad illud Esther. 11. 10. *Fons parvus crevit in fluvium maximum*, de quo etiam Serm. sive Collat. 13. in Hexaem.

(g) *Civitatem*, inquam, *Ecclesiæ*, tam *militantis*, quam *triumphantis*, Exposit. in Psalter. Ps. 30. Certe *tota Ecclesia Civitas* potissimum complectitur *supernam*, cui S. Bonav. tribuit præfatum textum Psal. 45. Comment. in Apocal. cap. 21. ad fin. ver. 2.

(h) Non id tantum, sed & alia plura carmine sic exprimere D. Bonaventuræ solemne est.

(i) Virginis Claræ vestigiis adhæsit altera Agnes Primislai Otthogari, sive Otthischgari, hujus cognominis primi, Bohemiæ Regis filia, de qua Wadding. ad an. 1234. num. 4. & seq. Item B. Helena Paduana ex nobili Henselminorum familia, cujus Pater, ut fertur, Miles strenuus fuit, de qua idem Wadding. ad an. 1242. n. 5. & seq. Addo nobile Monasterium Benedictinarum intra Castrum Tridentinum vulgo *Dostrento*, quod, Clara adhuc vivente, ejus sub Abbatissa Palmeria amplexum est Institutum.

(k) In Hymno ad Matut. ejus Festi.

Construuntur Cœnobia
Vasti per orbis spatia,
Crescit Sororum copia,
Claret Matris notitia.

(l) In Responsor. Lect. 1. *Castitatis per sæcula cultum multiplicavit*.

(m) De præfata quoque tunc Virginum multiplicatione in Planctu de Pass. Dom. sive in Vite Myst. cap. 24. num. 80. & seq. Item in Serm. F. Guiberti Tornacensis O. M. *ad Dominas de cura Fratrum Minorum* in Cod. chartac. MS. in fol. Biblioth. Venet. S. Bonav. alios plures ejus Sermones a fol. 48. continente, ita lego: *Beata Clara fuit prima in Ordine Dominarum Pauperum, & aliarum metas in multis excessit, & alias mulieres religiosas multas ad se in Religionem traxit*, & inde allegat *Legendam ejus*. Nec mirum vidisse hanc Bonaventuræ Legen. de S. Clara; quia etiam vidisse videtur ejusdem Bonav. Sermones de Mellifluo Nomine D. N. J. C. cum pariter ipse in uno *de gloriosissimo Nomine Jesu* habeat: *Nomen virtuosum, gaudiosum, gratiosum, & gloriosum*. Claruit vel ipse tempore Alexandri IV. nanque in suprad. MS. Cod. Venet. fol. 48. ubi: *Incipiunt Sermones Fratris Guiberti de Tornacho Ordinis Fratrum Minorum*,

feliciter hodie vernat Ecclesia, (a) quibus & ipsa fulciri postulat, dicens: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. (b) Sed jam ad propositum stilus redeat, ut, ejus conversatio (c) qualis fuerit, innotescat. *Cant. 2. 5.*

Et sancta Abbatissa humilitate insignis,

13. Hæc sui Ordinis lapis primarius ac nobile fundamentum, in fundamento sanctæ humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studuit collocare. (d) Beato nanque Francisco obedientiam sanctam promisit, & a promisso nullatenus deviavit. (e) Triennio vero post suam conversionem, nomen & officium Abbatissæ declinans, humiliter subesse voluit potius, quam præesse, & inter Christi ancillas servire libentius, quam serviri. (f) Cogente autem B. Francisco, suscepit tandem regimen Dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor, exoritur: nec libertas, sed servitus augmentatur. Quo enim jam aliqualis prælationis specie altior cernitur, eo reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior (g) reperitur. Nullos jam famularum respuit actus, adeo ut plerumque Sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Invita valde aliquid præcepit: spontanea vero fecit, magis eligens per seipsam facere, quam Sororibus imperare. Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat, suo illo nobili spiritu nec sordida fugiens, nec fœtida perhorrescens. Pedes famulatum deforis revertentium sæpius abluit, & ablutis oscula imprimit. (h) Lavabat semel cujusdam servientis Sororis pedes: quos dum deosculari properat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, Dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulæ blande resumit, & sub ipsa planta sanctum (i) osculum figit.

Amore strictæ paupertatis flagrans,

14. Paupertatem spiritus, quæ vera humilitas est & paupertas rerum omnium, continebat. (k) Primum in suæ conversionis initio paternam hæreditatem, quæ ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibique de pretio nihil reservans, totum pauperibus erogavit, (l) Hinc sæculo foris relicto, mente intus ditata, post Christum sine sacculo exonerata percurrit. (m) Tantum denique cum sancta paupertate fœdus iniit, amoremque contraxit, ut nihil præter Dominum Jesum vellet habere, nihil filias suas possidere permitteret, nil præter necessarium victum & vestitum a Sororibus recipi, vel in posterum reservari. Nequaquam cœlestis desiderii pretiosissimam margaritam, quam venditis omnibus comparatat, (n) arbitrabatur cum *Matth. 13. 46.*

rum, ipse testatur: *De Dominicalibus, & Sanctorum Festivitatibus, ad piæ memoriæ Papam Alexandrum quartum scribentes, ejus præcepto & imperio nos expedivimus.* Si hujusmodi Sermones legisset Oudinus, minime scripsisset To. 3. col. 500. quod *non ad Guibertum Franciscanum, sed ad Humbertum Dominicanum, certo spectant.*

(a) Unde ipsa quoque *Clara* dicitur *flons vernans & candidus* cap. 4. Legen. ma.

(b) Hinc quia hujusmodi *fructibus, & floribus odoriferis, & recentibus* summopere delectabatur, Api comparatur Serm. de beata Clara ab ipsomet S. Bonav. Unde Jacobus Philippus Bergomensis O. E. S. A. in Supplem. Chronicor. ad an. 1225. sive Lib. 13. Edit. Brixien. pag. 275. in elogio, quo eandem Sanctam exornat, ait inter cætera, quod *ipsa tanquam apis argumentosa uberes & mellifluos Virginum fructus in Dominico agro cum Divo ipso Patre Francisco producere sategit.*

(c) De ipsius *conversatione* idem S. Bonavent. Comment. in Apocal. cap. 21. num. 1650.

(d) De hac plane singulari beatæ Claræ virtute S. Bonav. Opusc. de Perfect. vit. ad Soror. cap. 2. nedum dicit, qnod *fundamentum omnium virtutum est humilitas*, verum etiam sic alloquitur ejusdem beatæ Claræ Sorores: *Sitis humiles, quia matrem habuistis humilem, scil. B. Claram, humilitatis exemplar.* De *fundamento humilitatis* etiam cap. 6. Legen. ma. ubi pariter de B. Francisci humilitate inquit: *Super hanc studuit ædificare seipsum, ut sapiens architectus fundamentum præjacens, quod a Christo didicerat.*

(e) *Ex tunc* (*quando* scilicet *tonsa a beato Francisco, & induta in loco Portiunculæ*) *in obediendo cœpit esse perfecta*, inquit idem S. Bonav. Serm. de B. Clara.

(f) Similiter de S. Franc. in Legen. ma. cap. 6. *non tam praesse voluit quam subesse, nec tam præcipere, quam parere.*

(g) Sic Lect. 6.

(h) *Juxta nostri Salvatoris exemplum* additur Lect. 7.

(i) Al. *strictum*; sed *sanctum* Cod. Bod.

(k) Arctissimam hanc B. Claræ paupertatem impense quoque commendat cap. 3. de Perfect. vit. ad soror. Quodve *paupertas* sit *humilitatis fomentum* ait cap. 7. Legen. ma.

(l) Serm. de B. Clara itidem ait, quod *a juventute sua cœpit sua pauperibus erogare.*

(m) In Responsor. Lect. 3. d. Breviar. memb. *Hac paupertatis titulo pollens intitulata, post Christum sine sacculo currit exonerata, relicto foris sæculo mens intus est ditata.*

(n) *Evangelicam margaritam* vocat S. Bonav. cap. 7. Legen. ma. S. Franc. nec non *Evangelici*

cum temporalium immoderata (a) sollicitudine possidendam. Inculcat suis frequenti sermone Sororibus, tunc acceptabile illud Deo fore Collegium, cum paupertate fuerit opulentum, (b) & tunc perpetuo stabile permansurum, si altissimæ paupertatis (c) fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari, (d) quem paupercula Mater in arcto præsepio parvulum reclinavit. Hoc enim peculiari recordatorio quasi monili aureo suum subornabat (e) pectus, ne terrenorum pulvis ad interiora transiret.

Et in Divina providentia confidens,

15. Volens denique Religionem suam intitulari (f) titulo paupertatis, (g) a bonæ memoriæ Innocentio Papa tertio paupertatis privilegium postulavit. Qui vir magnificus, tanto Virginis fervori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod nunquam tale privilegium a Sede Apostolica fuerit postulatum. Et ut insolitæ petitioni favor insolitus arrideret, Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti privilegii primam notulam sua manu conscripsit. Felicis recordationis Dominus Papa Gregorius, (h) vir sicut Sede dignissimus, ita & meritis venerandus, paterno affectu Sanctam istam arctius diligebat. Cui cum suaderet, ut propter eventus temporum & pericula sæculorum aliquas possessiones assentiret habere, quas & ipse liberaliter offerebat, fortissimo animo restitit, & nullatenus acquievit. Ad quam respondente Pontifice: Si votum formidas, nos te a voto absolvimus: Sancte Pater, ait, nequaquam a Christi sequela in perpetuum absolvi desidero. Eleemosynarum fragmina panumque minutias, quas eleemosynarii comportabant, valde suscipiebat hilariter, & quasi mæsta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, ut nulla res peritura amantem ab amato secluderet, (i) aut cursum ejus cum Domino impediret. Occurrunt, ecce, duo miranda, quæ paupertatis amatrix meruit operari.

Mirabiliter panem,

16. Unicus erat in Monasterio panis, cum jam instarent fames & hora edendi. Dispensatrice vocata, (k) jubet Sancta panem dividere, partemque Fratribus mittere, partem intus pro Sororibus retinere. De quo retento dimidio jubet quinquaginta fieri, juxta Dominarum numerum, incisuras, & eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum devota filia responderet, necessaria ad hoc fore antiqua Christi miracula, ut tam modicum panis quinquaginta reciperet sectiones, respondit Mater & dixit: Fac, Filia, secura, quod (l) dico. Properat Filia Matris implere mandata: properat Mater ad Christum suum pia pro Filiabus destinare suspiria. Crescit interea, (m) Divino mune-

---

lici agri thesaurum absconditum, pro quo emendo vendenda sunt omnia, & quæ vendi non possunt illius comparatione spernenda.

(a) Sic Cod. Bod. al. *mordaci*. Itaque avertebatur quidem Virgo Clara *temporalium immoderatam sollicitudinem*, nimirum *curæ anxietatem, illicitam conquisitionem, avaram superfluorum provisionem*; non vero *provisionem*, quæ fuerit *moderata*, ut utar verbis ipsiusmet D. Bonaventuræ Q. 7. circa Reg. Vid. ipsum quoque Exposit. in cap. 9. S. Luc. nec non inter recentiores Cornel. a Lap. Comment. in Matth. c. 6. v. 34. ubi *laudabilem* dicit *sollicitudinem moderatam & sedulam*; secus vero sentit de *immoderata, nimia, anticipata, impertinente*.

(b) Pariter infra in Legen. min. S. F. num. 9. dicitur *paupertate dives*.

(c) Hanc phrasim esse Minoritæ, nemo Minoritarum inficias ierit. *De celsitudine altissimæ paupertatis* S. Franc. in Reg. Fratr. Minor. cap. 6. & S. Bonav. Exposit. in d. cap. ejusdem Reg. Item de *paupertate altissima* Par. 1. de Ecclei. Hier. cap. 4. Exposit. in cap. 6. S. Luc. in Legen. ma. cap. 7. in min. infra n. 23. Quam strenuissime vindicavit idemmet D. Bonav. cum in Tract. De Paupertate Christi; tum etiam in Apologia Pauperum; non tamen in Libro inscripto: *Manus quæ contra Omnipotentem erigitur &c.*, cujus quidem agnosco auctorem Minoritam, sed, re melius nunc perpensa, ac antea in Prodromo, alium a Bonaventura.

(d) In ver. d. Responsor. *In paupertatis nidulo nostri præsepis parvulo pauperi conformata.*

(e) Vel *fibulabat* secundum Cod. Corf.

(f) *Intitulari* pro titulo insigniri. Et quod *Claræ intitulatum fuit summæ privilegium paupertatis*, dicitur in Bulla Canoniz.

(g) Hoc insignitæ *titulo paupertatis* huiusce Ordinis Religiosæ, passim in Diplomatibus Pontificiis nuncupantur *Pauperes Dominæ, Pauperes inclusæ Moniales, Pauperes Moniales reclusæ &c.*

(h) Videlicet Greg. IX. qui ad Ecclesiæ clavum sedit ab anno 1227. ad Augustum usque mensem an. 1241.

(i) Cod. Corf. *seduceret*. Vid. infra Lect. 9. in fine pro Festo S. Claræ.

(k) *Sorore Cæcilia de Spello*, quam ita vocat processus Canonizationis apud Waddingum.

(l) Al. *quæ*. (m) Al. sine *interea*.

nere, inter frangentis manus parva illa materia, & cuilibet de Conventu suo extitit portio copiosa. (a)

Oleumque multiplicat.

17. Die quadam (b) Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, ut nullum adesset saltem pro debilibus condimentum. Accipit Domina Clara vasculum unum, & humilitatis magistra (c) suis manibus lavabat; ponit vas vacuum seorsum, ut Frater eleemosynarius illud accipiat, & vocatur ipse, ut pro acquirendo oleo vadat. Accelerat devotus Frater, ut succurrat tantæ inopiæ, & ad sumendum vasculum currit. Non autem (d) volentis est, neque currentis, sed miserentis est Dei. Etenim solo influente Deo, vas illud plenum oleo reperitur, præveniente S. Claræ oratione Fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At vero Frater prædictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans, dixit: Derisorie me istæ feminæ vocaverunt, cum, ecce, vas plenum existat. (e)

Ad Rom. 9. 16.

CAPUT III.

Austera vivendi ratio, & efficacia orationum ejus.

Sancta variis afflictationibus

18. De miranda carnis maceratione silere magis, quam loqui, forsitan expediret, cum talia fecerit, in quibus audientium stupor cum veritate rerum contendit. Non illud magnum, quod simpla tunicula & vili mantello (f) de rudi panno, tegebat potius, quam fovebat corpusculum. Nec illud mirandum, quod calceamentorum (g) penitus ignorabat usum. (h) Non magnum, omni tempore continuare jejunia, (i) nec uti lecto sine pluma. In his enim, dum reliquas in suo claustro habuit similes, (k) laudes fortasse non meruit singulares. Sed quæ conventio carnis virgineæ ad vestem porcinam? Procuraverat enim sibi Virgo vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispida tonsura pilorum, secreto sub tunica deferebat. Utebatur nonnunquam duro cilicio, de pilis equorum nodose conserto, quod hinc inde chordulis rudibus (l) stringebat ad corpus. Hanc vestem uni de filiabus (m) dum petenti accommodasset, tantæ protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit, quam celeriter post triduum resignavit. Nuda humus, & interdum sarmenta vinearum erant pro lectulo, lignumque durum præstabat sub capite officium pulvinaris. (n) Processu vero temporis scorteum (o) debilitato corpori

(a) De hoc miraculo in Responsor. Lect. 8. d. Breviar. *De pane pascit unico turbam sororum pauperum, claret signo mirifico virtus signorum veterum, dum cibat ex tam modico magni Conventus numerum.* Nec non de eodem miraculo in Bulla Canonizat. sic „ Cum uno die nonnisi „ unius panis medietas pro refectione Sororum „ in eodem Monasterio haberetur, ipsa medietatem eandem jussit in frusta dividi, & Sororibus dispensari; quam inter manus frangentis ille, qui vivus est panis, & dat escam esurientibus, multiplicavit in tantum, quod quinquaginta sufficientes factæ fuerunt exinde portiones, & Sororibus discumbentibus „ distributæ. "

(b) Al. *quodam.*

(c) Cod. Bod. *gratia*; sed *magistra* etiam in secunda Antiphona secundi Nocturni d. Breviar. quæ ait: *Parat magistra vasculum, ut oleum quæratur, mox vero per miraculum vas plenum Cœlo datur.*

(d) Apud Wadding. *enim.*

(e) De hoc etiam miraculo in Bulla Canonizat.

(f) Hac voce utitur etiam Bulla Canonizationis. *Mantellus pauper & vilis* memoratur quoque in Legen. ma. S. Franc. vid. Prodromum col. 591.

(g) Apud Wadding. *calceamenti.*

(h) De non usu calceamentorum sæpius S. Bonaventura, etiam singulari Opusculo, quod Christus, & Apostoli, & Discipuli ejus discalceati incesserunt, sive de Sandaliis Apostolorum. Per *calceamentum* intelligitur cooperimentum de corio, quo operitur pes. Sandalia enim, quæ soleæ dicuntur, non intelliguntur nomine calceamenti: quia Christus Apostolis calceamenta interdixit Matth. 10. 10. & sandalia concessit Mar. 6. 9. Iste ritus minime irridendus auctore Hieronymo in cap. 10. Matth. Clemens quoque Alexandrinus de hac re apposite scripsit L. 2. Pædag. cap. 11. *Optimum est exercitationis genus nudis uti pedibus. Quod si nudis incedere pedibus pati non possumus, soleis utendum est.*

(i) Vid. supra Serm. 2. de Diver. col. 625. not. f.

(k) Ita sui *similes* in austera vivendi ratione habuit, ut *observantiam vitæ districtioris, quam Cistercienses, & quorundam aliorum Ordinum Monasteria elegisse* dixerit Gregorius IX. Epist. 216. *Licet velut ignis &c.*

(l) De hujusmodi *chordulis* d. Bulla Canoniz. ac etiam idem S. Bona. cap. 5. d. Legen. ma.

(m) Al. *familiaribus*; sed *filiabus*, Sur. & Wadding. *Agneti scilicet, filiæ Domini Opportuli Bernardi Assisiatis* apud eundem Wadding.

(n) Ita & in prædicta Bulla Canoniz.

(o) Sic apud Wadding. Al. *corium.* Fest. *Omnia ex pellibus facta scortea appellantur.* Cels. L. 8. cap. 12. *Scorteum pulvinum subjicere.*

ri stravit, & capiti modicam paleam clementer indulsit. Postquam autem corpus tam severe tractatum longa cœpit occupare infirmitas, jubente B. Francisco, sacco pleno paleis usa est.

Corpus suum castigat,

19. Porro in jejuniis tantus erat rigor abstinentiæ suæ, ut de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viveret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis nanque tempore majorem Quadragesimam & Quadragesimam S. Martini Episcopi (a) in pane & aqua jejunans, solis diebus Dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et ut mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secunda videlicet, quarta & sexta feria, nihil in illis Quadragesimis sumebat in cibum (b). Sic alternatim dies penuriosæ refectionis, & dies acerbæ (c) mortificationis (d) sibi invicem succedebant, ut vigilia perfectæ inediæ, quasi in festum solveretur panis & aquæ. Non mirum, si tanta rigiditas multo tempore observata, Claram infirmitatibus subdidit, si vires consumpsit, si vigorem corporis enervavit. Compatiebantur propterea Sanctæ Matri devotissimæ Filiæ, ac mortes illas, quas quotidie voluntarie sustinebat, lacrymis deplorabant. Prohibuere tandem B. Franciscus & Episcopus Assisii, S. Claræ illud trium dierum exitiale jejunium, præcipientes, ut nullum transeat diem, quin saltem unciam & dimidiam panis sumat in pastum. Cumque gravis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longe aliter effulgebat in Clara: servabat enim in omni sua mortificatione vultus festivos & hilares, ut vel non sentire, vel deridere videretur angustias corporales. (e) Ex quo liquido datur intelligi, quia sancta lætitia, qua interius abundabat, exterius redundabat: quoniam flagella corporis levigat amor cordis.

Et continuo fundit preces,

20. Quæ vero sicut carne præmortua, sic erat (f) a mundo penitus aliena; continue sacris orationibus & divinis laudibus animam occupabat. Ferventissimam interni desiderii aciem fixerat jam in lucem, & quæ globum transcenderat terrenorum voluminum, sinum mentis latius expandebat imbribus gratiarum. Longis post Completorium tractibus cum Sororibus orat, & lacrymarum profluvia, dum in ipsa prorumpunt, in cæteris excitantur. Postquam vero cæteræ fessa membra duris adibant refovere cubilibus, ipsa in oratione pervigil & invicta manebat, ut tunc venas divini susurrii (g) furtive susciperet, quando sopor cæteras occupasset. Sæpissime ad orationem prostrata in faciem, terram infundit lacrymis, osculisque demulcet: ut semper suum Jesum tenere videatur in manibus, in cujus pedes lacrymæ illæ fluant, & oscula imprimam.

Job 4. 12. ac seq.

(a) De hac *S. Martini Episcopi Quadragesima* mentio est in Regula Chrodogangi Episcopi Metensis, qui octavo sæculo claruit, quive suis Canonicis mandavit, ut *a transitu Martini usque ad Natale Domini a carne abstineant, & usque ad nonam jejunent*. De eadem Rabanus Archiepiscopus Moguntinus sæc. IX. Lib. 6. de Instit. Cler. cap. 22. Nec non Missalia Mozarabica, Ambrosiana, & Gallicana. *Durabat* (inquit Joan. Grancolas Comment. Histor. in Rom Breviar. Lib. 2. cap. 4) *sex hebdomadis perendie a S. Martini festo incipiendo, quæ res occasionem dedit hilaritati, quæ ea die indulgetur, eodem ferme pacto, ac Feria tertia ante Cinerum diem, quia illa postrema erat, qua carnes comedere liceret, & quia sequenti die jejunium, sive abstinentia incipiebat*. Hujusmodi Quadragesimam S. Martini in Gallia perdurasse Sæculo XIII. testatur Bulla Bonifacii VIII. qua S. Ludovicum Regem Sanctorum fastis adscripsit; ex ea nanque discimus, ipsum consuevisse ante Natale jejunium usque ad dies quadraginta producere, eundemque morem eo ipso sæculo XIII. obtinuisse quoque in Italia, ex præsenti S. Claræ Legenda colligimus. Per hanc tamen *Quadragesimam S. Martini* intelligendam puto illam, quæ est a Festo Omnium Sanctorum; & ita intelligitur in Chronicis Fratrum Minorum L. 7. cap. 10. ubi sermo est de arctissimo jejunio, & assiduis orationibus F. Ægydii in *Quadragesima S. Martini, quæ est illa omnium Sanctorum*.

(b) Sic in d. Bulla Canoniz.

(c) Al. *transactæ*.

(d) Cod. Bod. *actæ sanctificationis*.

(e) Et ita quidem ipsa sentiebat, quasi fuisset edocta a S. Ambrosio in Exhortat. Virginitat. L. uno c. 12. n. 79. *Nec infirmitatem ex jejunio, & abstinentia reformides; infirmitas enim gravis sobriam facit animam*.

(f) Apud Wadding. *Quæ vero sic in carne præmortua, erat*.

(g) Vulg. & apud Wadding. *susurri*; sed *susurrii* etiam S. Gregor. Moral. Lib. 5. cap. 23. num. 45. Cod. noster Bernardin. A. I. 40. Hugo Card. Lyran. nec non inter edita sub S. Bonaventuræ nomine de septem Itineribus æternitatis Itiner. 2. Dist. 3. Sed & de voce *susurrii* habemus inter Bonaventuriana Speculum disciplinæ Partic. 2. cap. 9. Quo vero ad hujusmodi Divinæ Scripturæ textus, seu phrases, huic Legendæ pluries insertas, animadvertendum censeo, quod idem S. Bonav. non dissimilibus flosculis cum Legendam ma. tum min. S. Francisci pariter ornare consueverit.

mantur. Lacrymanti semel profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in forma nigri pueruli, (a) & ipsam monuit, dicens: Ne tantum plores, quoniam cæca fies. Cui cum illico responderet: Cæcus non erit, qui Deum videbit: confusus ille discessit. Eadem nocte post Matutinum orante Clara, & irriguo solito balneata, (b) monitor fraudulentus accessit: Ne tantum, inquit, fleveris, ne tamdiu resolutum cerebrum per nares emunxeris: quoniam adhuc tortum nasum habebis. Qua celeriter respondente: Torturam nullam patitur, quæ Domino famulatur, statim elapsus evanuit.

Quæ tantæ erant efficaciæ, 21. Quantam sui mutationem (c) in fornace ferventis orationis accipiat, quantum sibi in illa fruitione bonitas Divina dulcescat, solita indicia probant. Cum enim ab oratione sancta cum jucunditate redibat, calida verba, quæ Sororum pectora succendebant, de igne altaris Domini (d) reportabat. Levit. 6. 12. Mirabantur enim quandam dulcedinem ex ejus ore procedere, & clariorem solito faciem apparere. Ps. 67. 11. Paraverat certe in dulcedine sua pauperi Deus, & mentem, quam in oratione lux vera repleverat, exterius corporaliter exemplabat. (e) Sic in mundo labili Sponso suo nobili non labiliter (f) juncta, continue deliciatur in superis: sic in rota versatili virtute stabili fulta, & in vase fictili thesaurum gloriæ claudens, (g) carne in imis, mente permanet in excelsis. Mos erat ei ad Matutinum prævenire juvenculas, quas per signa silenter excitans, provocabat ad laudes. Sæpe cæteris dormientibus, lampades accendebat: sæpe campanam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat corpori, nullus in suo claustro desidiæ locus; ubi orandi & Domino serviendi pigritiam aspera invectio stimulabat.

22. Libet hic orationum ejus recitare magnalia, sicut veritate fidelissima, Ut iis Saracenos, sic & veneratione prædigna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Friderico (h) in diversis mundi partibus sustinebat Ecclesia, Vallis Spoletana de calice iræ frequentius imbiberat. Isa. 51. 17. & Jer. 25. 15. (i) Erant in ea pro depopulatione castrorum, pro civitatum expugnatione, Imperiali jussu constitutæ acies militum, & Saracenorum sagittariorum examina velut apum. Cumque in Assisium, peculiarem Domini Civitatem, semel furor irrueret, & jam ipsis portis exercitus appropinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem sitiunt Christianum, & omne nefas impudentius audent, apud sanctum Damianum intra loci terminos, immo intra claustrum Virginum, confluxerunt. (k) Liquescunt Dominarum corda timoribus, tremunt formidine verba, & ad Matrem referunt fletus suos. Quæ impavida corde, se infirmam ad ostium duci jubet, & ante hostes poni, præcedente eam capsa argentea, intra ebur inclusa, in qua Sancti Sanctorum Corpus (l) devotissime servabatur.

23. Cu-

(a) De hujusmodi diabolicis apparitionibus in Vita S. Antonii Abbat. scripta a Magno Athanasio To. 1. ejus Opp. Edit. Paris. 1698. num. 31.

(b) Sive madefacta; *balneare* quippe idem significat ac madefacere in Ducangiano Glossario, ac etiam in aliis SS. Actis apud Bollandian. *Balneantem*, & *balneetis* legere quoque est ad finem Serm. 1. de S. Matthia Apost. inter Sermones S. Bonav. de Sanctis. Item *balneatur devotis & calidis lachrymarum fontibus*, ait quoque Bonav. Solem. 2. de Nat. pueri Jesu.

(c) Sic Sur. & Wadding. al. *munitionem*.

(d) De hoc igne altaris Domini cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(e) Verbum *exemplandi* usurpat quoque S. Bonav. 1. Dist. 6. Art. 1. Q. 3. per tot. Item Itinerar. ment. in Deum, de quo in Prodr. col. 552. Post *exemplabat*, apud Wadding. ad an. 1251. num. 13. heic notatu lectuque digna ex authenticis instrumentis, nempe Processu Canonizationis, subduntur, quæ tamen in hac Legen. omissa sunt. Pariter omissa revelatio a Deo facta F. Silvestro, & B. Claræ de prædicatione, ad quam cœlitus vocatus erat S. P. Franciscus, de qua tamen mentio in Legen. ma. ejusd. S. P. cap. 12.

(f) Al. *non habiliter*.

(g) Responsor. Lect. 6. d. Breviar. una cum ver. *Vivens in mundo labili, Sponso conjuncta nobili, sursum deliciatur, clausoque carne fragili, tanquam in vase fictili, thesauro gloriatur. Hæc in rota versatili fulta virtute stabili cum Christo delectatur.*

(h) Hujus Friderici facinora apud Odoricum Raynaldum aliosque Historiographos passim leguntur, quorum aliqua tangit ipsemet S. Bonav. Commentar. in Apocal. cap. 20. sub ver. 8. Videri possunt Acta S. Rosæ Viterbiensis, & quæ de eodem Friderico memoriæ prodidit ipsemet Matthæus Parisius, etsi illi addictissimus, ex quo Spondanus in sua Annal. Ecclesiastic. Continuat. ad an. 1243. num. 6.

(i) Al. *imbibebat*; sed *imbiberat* apud Wadding.

(k) Apud Wadding. ad an. 1251. num. 14. *influxerunt*.

(l) Cod. Bod. *sanctum Christi corpus*. Apud Wad-

Monasterium suum invadentes fugaverit.

23. Cumque se totam in oratione coram Domino prostravisset, Christo suo cum lacrymis ait: Placet, mi Domine, inermes ancillas tuas, quas tuis amoribus nutrivi, (a) manibus, ecce, tradere Paganorum? Custodi Domine, precor, has famulas tuas, quas ipsa in præsenti articulo custodire non possum. Mox de novæ gratiæ propitiatorio vox quasi pueruli (b) ad ejus aures insonuit: Ego vos semper custodiam. Mi Domine, ait, & hanc, si placet, protege Civitatem, quia nos pro tuo amore sustentat. Et Dominus ad eam: Gravamina sustinebit, sed mea protectione tuaque intercessione defendetur. Tunc Virgo lacrymosam erigens faciem, flentes confortat, dicens: Fidejubeo vobis, Filiolæ, quod nihil patiemini mali, tantum in Christo confidite. Nec mora: (c) statim canum illorum repressa pavescit audacia, & per muros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, orantis virtute deturbati sunt. (d) Confestim Clara illis, quæ vocem prædictam audierant, studiose interminatur, dicens: Cavete per omnem modum, carissimæ Filiæ, ne vocem illam, dum corpus ago, cuiquam referetis. (e)

Assisium obsidione liberaverit,

24. Alio tempore Vitalis de Aversa, vir gloriæ cupidus, & in præliis animosus, Imperialem exercitum, cui Capitaneus præerat, admovit contra Assisium. Terram itaque nudavit arboribus, adjacentia cuncta vastavit, & sic in Civitatis obsidione resedit. Firmat verbis minacibus, se inde nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit Civitatem. Jamque ad id deventum (f) erat, ut de civitatis periculo in proximo timeretur. Quod cum audisset Clara famula Christi, vehementer ingemuit, & Sororibus ad se vocatis, ait: Ab ista Civitate, carissimæ Filiæ, multa quotidie bona suscipimus: impium valde est, si non in tempore opportuno ei, prout possumus, succurramus. Jubet afferri cineres, jubet capita nudare Sorores. Ac primo (g) suum exopertum caput cinere multo conspersit: deinde super illarum capita cinerem ponit. Pergite, inquit, ad Dominum nostrum, & liberationem Civitatis totis affectibus postulate. Quid singula narrem? (h) Quid Virginum lacrymas, quid preces repetam violentas? Facit misericors Deus sequenti mane cum tentatione proventum, ut toto dissoluto exercitu, & superbus homo contra votum discederet, ac terram illam ulterius non vexaret. (i) Nam & ipse dux belli paulo post gladio interemptus est. 1. ad Cor. 10. 13.

Sorori suæ Agneti conversionem

25. Verum nec illa suæ orationis virtus mirifica debet silentio sepeliri, qua in ipso conversionis initio animam ad Deum convertit, conversam defendit. Habebat nanque Sororem, ævo teneram, carne ac puritate germanam: (k) cujus conversionem desiderans, inter precum primitias, quas Deo plenis affectibus (l) offerebat, hoc postulabat obnixius, ut sicut cum Sorore habuerat in sæculo cohærentiam animorum, ita jam in Dei servitio fieret inter eas unitas voluntatum. Orat igitur instanter Patrem misericordiæ, (m) ut relictæ in domo sorori Agneti mundus desipiat, dulcescat Deus, eamque sic a proposito carnalium nuptiarum ad sui amoris copulam transferat, quatenus una secum in virginitate perpetua Sponso gloriæ nubat. Mirandus enim utrique insederat (n) mutuus amor, qui novam divulsionem, licet affectu dissimili

Wadding. *Sancta Sanctorum devotissime servabantur, sacratissimum scilicet Corpus Christi*.

(a) Apud eund. Wadding. *innutrivi*.

(b) Non mirum fuisse a sancta Virgine auditam Christi, *quasi pueruli*, vocem in Eucharistia; cum ex Processu Canonizationis ipsum etiam sub *specie infantuli* in eadem videre meruerit.

(c) *Absque mora* in Legen. min. num. 38.

(d) In ver. Responsor. Lect. 4. d. Breviar. *Orationum prælio meretur gentes pessimas de claustro deturbare*.

(e) De his quoque S. Antonin. 3. Par. Histor. Tit. 24. cap. 6. §. 3. Barthol. Pisan. L. 1. Conformit. Fruc. 8. Par. 4. Marc. Ulyssipon. Par. 1. Chron. Minor. L. 8. c. 13. Molan. L. 3. de Imaginib. c. 31. aliique apud Artur. in Martyrolog. Franc. 2. Octobr. §. 2.

(f) Al. *adventum*.

(g) Al. tantum *Primum*.

(h) Similiter in Legen. ma. cap. 5. *quid dicam &c.?*

(i) In d. Breviar. Responsor. ipsum sic sonat: *A Civibus obsidio removetur ob lacrymas, & preces sanctæ Claræ, dum cinere & cilicio jubet Sorores optimas ad Deum exclamare*.

(k) In MS. nostro Cod. Chron. 24. Ministror. General. fol. 99. ac seq. (ubi quoque sequentia ad verbum, demptis quibusdam variantibus, unaque brevi additione, referuntur) *carne teneram, ac puritate germanam*.

(l) In d. MS. *affectionibus*.

(m) Ibi *misericordiæ Matrem*, de qua jam supra num. 8. mentio facta fuit.

(n) Ibi *inerat*.

mili, utrique fecerat dolorosam. Favet celeriter Divina majestas egregiæ oratrici, primumque illud donum, quod præcipue postulat, quodve magis Deus exhibere delectat, festinantius elargitur. Nam post sexdecim dies (a) a conversione Claræ, Agnes Divino afflata Spiritu, properat ad Sororem, eique suæ voluntatis referans arcanum, dicit, se velle penitus Domino deservire. (b) Quam illa gaudenter amplectens: Gratias, inquit, ago Deo, dulcissima Soror, quod (c) me de te sollicitam exaudivit.

Et constantiam contra vim consanguineorum

26. Miram conversionem satis est miranda defensio subsecuta. Cum enim felices Sorores apud Ecclesiam sancti Angeli de Panso, (d) Christi vestigiis inhærerent, atque illa, quæ plus de Domino sentiebat, suam erudiret novitiam & germanam, repente contra puellas nova consanguineorum prælia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi, (e) & conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum prætendunt ingressum. Moxque ad Agnetem conversi, (nam de Clara jam antea desperaverant): Quid tu, inquiunt, ad locum istum venisti? Festina quantocius domum redire nobiscum. Qua respondente, nolle se a Sorore sua Clara discedere, irruit in eam miles unus animo efferato, & pugnis calcibusque non parcens, eam per capillos abstrahere conabatur, cæteris impellentibus, & suis brachiis levantibus eam. (f) At proba (g) juvencula dum, quasi a leonibus capta, de manu Domini raperetur, exclamat, dicens: Adjuva me, Soror carissima, nec me Christo Domino tolli permittas. Cum ergo violenti prædones adolescentulam renitentem per devexum montis (h) abstraherent, vestes abrumperent, vias crinium laceratione complerent, Clara cum lacrymis in orationem procumbens, petit Sorori mentis constantiam tribui, petit vires hominum Divina potentia superari.

27. Confestim vero tanto pondere corpus illius in terra jacentis figi videtur, ut illam plures homines, suis conatibus adnitentes, (i) nequaquam valeant ultra quendam rivulum asportare. (k) Accurrentes etiam aliqui de agris & vineis, auxilium illis præstare contendunt, sed corpus illud de terra levare nullatenus possunt. (l) Dumque in suo conatu deficiunt, verbo lusorio miraculum extollunt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit, & ideo si ponderat, non est mirum. Nam & Dominus Monaldus patruus ejus, (m) cum in tanta rabie constitutus, vellet eam lethaliter pugno percutere, manum, quam levavit, subito dirus dolor invasit, eamque usque ad plura tempora doloris angustia cruciavit. Ecce (n) post longum agonem Clara pergens ad locum, rogat propinquos, a tali conflictu discedere, & Agnetem seminecem jacentem, suæ sollicitudini commendare. Quibus infecto negotio cum amaro animo recedentibus, Agnes jucunda surrexit, & jam cruce Christi gaudens, pro quo hac prima pugna certaverat, se Divinis servitiis perpetuo mancipavit. (o) Siquidem & beatus Franciscus manu sua ipsam totondit, (p) & una cum Sorore sua in via Domini erudivit.

Prodigiose impetraverit,

(a) Ibi *XV. dies.*

(b) Bartholomæus de Albiciis Pisanus Lib. I. Conformit. Fruct. 8. Part. 2. fol. m. 84. col. 2. *Clara ad Dominum conversa, soror ejus Agnes nomine, beata nunc in cœlis cum ipsa, Divino spiritu inflammata, etsi puella esset, ad ipsam perrexit, seque cum ea velle Christo servire indicans, fuit habitu religionis induta.*

(c) In d. MS. *quia*.

(d) Ergo & supra cap. I. n. 10. leg. non *de Paulo*; sed *de Panso*.

(e) Ibi *repleti*.

(f) Ibi *cæteris expellentibus, & manibus extrahentibus eam*.

(g) Al. fine *proba*.

(h) Ibi deest *per devexum montis*.

(i) Ibi *compellentes*.

(k) Al. *absportare*; sed verbum *asportare* adhibet quoque Comment. in Evang. S. Jo. cap. 12. num. 843. Et ita per miraculum Claræ precibus facta est Soror immobilis.

(l) Supra laud. Pisanus: *Beata Clara protinus se dans orationi, sic eam gravem reddidit, & ponderosam, ut eam nullatenus ducere possent.*

(m) De hoc Wadding. ad an. 1212. n. 15.

(n) In d. MS. *Et ecce*.

(o) Ibi heic additur: *Beata vero Clara ipsam interroganti qualiter se haberet, respondit, quod de omnibus malis sibi factis, ictibus, & calcibus, quasi innumeris, Dei primo subveniente gratia, dein orationibus suis, quasi nihil, vel modicum præsensisset.*

(p) Si *beatus Franciscus manu sua ipsam*, scilicet Agnetem, *totondit*, quanto magis totonderit Claram? Vide supra num. 8. in not. d In MS.

vit. Verum quia magnificam ejus vitæ perfectionem sermo brevis explicare non posset, (a) intendatur ad Claram.

Ac dæmones expulerit.

28. Mirum non est, si contra malitiam hominum Claræ oratio valeat, quæ etiam dæmones incendebat. Mulier enim quædam Pisanæ diœcesis, devota semel venit ad locum, ut Deo & Sanctæ Claræ gratias ageret pro eo, quod meritis ejus a quinque dæmoniis liberata fuisset. Fatebantur autem in sui expulsione dæmonia, quod ipsa (b) orationes S. Claræ incenderent, & ex possesso vasculo deturbarent. Non sine caussa Dominus Papa Gregorius in hujus Sanctæ orationibus (c) fidem habebat mirabilem, quarum (d) virtutem senserat admirabilem & efficacem. Sæpe quidem nova, ut assolet, emergente difficultate, & cum esset Ostiensis Episcopus, & postquam ad culmen Apostolicum esset evectus, supplex eidem Virgini per epistolam factus, poscit suffragium, sentit auxilium. Res certe, sicut humilitate conspicua, sic toto studio imitanda: quando Christi Vicarius a Christi ancilla opem efflagitat, & suis se virtutibus recommendat. Sciebat sane, quid (e) potest amor, & quam liber aditus puris Virginibus pateat ad consistorium Majestatis. Si enim Rex cœlorum seipsum ferventer amantibus tribuit, quid est, quod devote orantibus, si expedit, non concedit? (f)

CAPUT IV.

Eximia ejus devotio erga Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, & Crucem Christi, cujus signo varia miracula patravit.

Erga Sacramentum Eucharistiæ,

29. Quantus beatæ Claræ ad Altaris Sacramentum fuerit devotionis affectus, effectus ostendit. In illa gravi infirmitate, quæ eam grabato affixerat, (g) faciebat se erigi, & fulcimentis appositis sustentari: & sedens, filabat (h) delicatissimos pannos: de quibus ultra quinquaginta paria Corporalium faciens, & ea sericis vel purpureis thecis includens, per plana & montana Assisii variis Ecclesiis destinabat. (i) Corpus vero Domini susceptura, calidis primo lacrymis rigabatur; & accedens cum tremore, non minus formidabat (k) in Sacramento latentem, quam cœlum terramque regentem. (l)

Et Christum,

30. Sicut autem (m) in infirmitate Christi sui memoria memor erat, sic & Christus eam in suis languoribus visitabat. In illa nativitatis hora, quando parvulo nato mundus cum Angelis jubilat, omnes Dominæ ad Matutinum pergunt, & Matrem infirmitatibus pressam, solam relinquunt. Cumque de parvulo Jesu cogitare cœpisset, & multum doleret, quod suis laudibus interesse non posset, suspirans ait: Domine De-

MS. nostro heic sæpius cit. 24. Ministror. General. Ord. Minorum: *Post hac vero beatus Franciscus ipsam manibus suis totondit &c.* Ecce in ipsis Minorum vetustioribus Chronicis vocatus *beatus Franciscus* absque *noster*, ac etiam sine *Pater*; ne inde exsculpas, non fuisse Minoritam, adeoque non fuisse S. Bonaventuram ista scribentem. Certe inter Sermones S. Bonav. de Sanctis in Comm. Sermo 2. de Ss. Confess. reapse Bonaventurianus est, in quo tamen absque titulo *noster*, *Pater*, ac etiam *beatus*, sic lego: *Nonne venerabilis vir Franciscus mare transivit, Soldanum adiit, & fidem constantissime prædicavit &c.?*

(a) De ejus sanctitate in vita, ac miraculis post mortem, late in eod. Chron. MS. 24. Ministror. General., referente Scriptore coævo, fol. 99. & seqq.

(b) Al. *ipsos*.

(c) Apud Wadding. ad an. 1251. num. 16. *oratione*.

(d) Apud eundem ibi *cujus*.

(e) Al. *quod*.

(f) Apud Wadding. ibi *conceditur*? Heic autem ipse Wadding. præter unam hujus Pontificis literam ad sacram Virginem scriptam, dum Cardinalis esset, & Episcopus Ostiensis, aliam subjungit postea repertam in antiqua membrana, & exscriptam a Marino Ebulensi in suo Formulario Lib. 1. in quibus ait devotus Pontifex, Claram, & Discipulas sibi in tantis tribulationibus & angustiis per sævientem Fridericum constituto, unicam esse consolationem, earumque orationibus se impense commendat.

(g) Al. *adscripserat*, ubi potius leg. *adstrinxerat*.

(h) Ne hoc verbum censeatur S. Bonaventura indignum, illud facit fuisse adhibitum a Venantio Fortunato Lib. 3. de Mart. v. 112.

(i) De hoc testatur etiam Bulla Canoniz.

(k) Non minus itidem *formidabat*, ac formidare docuit ipsemet S. Bonav. de quo in Prodromo col. 40. ac seqq. Al. *formidat*. Subdit autem Wadding. apud quem legitur *formidabat*, ad d. an. 1251. num. 18. ex Processu Canonizationis mirandas Claræ, ejusque Sororis Franciscæ de Colle-medio visiones Christi sub specie infantuli in Eucharistia, quibus mirifice confirmantur supradicta de Euchar. Ser. 11. n. 70.

(l) Similiter supra Serm. singul. de Corpore Christi num. 18. non procul a fine.

(m) Al. *enim*.

Deus, ecce sola relicta sum tibi in loco isto. Et ecce repente mirabilis ille concentus, qui in Ecclesia S. Francisci fiebat, suis cœpit auribus insonare. Audiebat jubilum Fratrum psallentium, harmonias cantantium attendebat, ipsum etiam percipiebat sonitum organorum. (a) Nullatenus tanta erat loci propinquitas, ut hæc attingere posset humanitus, nisi vel illa solemnitas ad eam fuisset ampliata Divinitus, vel ejus supra humanum modum vigoratus auditus. Verum quod totum hoc excellit miraculum, (b) ipsum digna fuit Domini præsepe videre. Mane ad eam venientibus Filiabus, dixit Clara: Benedictus Dominus Jesus Christus, qui me, vobis relinquentibus, non reliquit. Audivi revera per gratiam Christi tota illa solemnia, quæ in Ecclesia sancti Francisci hac nocte celebrata sunt. (c)

Præsertim patientem tantus erat Sanctæ affectus,

31. Familiaris ei planctus Dominicæ passionis, (d) quæ ex sacris vulneribus nunc myrrhatas affectiones exhaurit, nunc dulciora gaudia sugit. Hanc lacryma Christi passi vehementer inebriat, & quem cordi suo profundius amor impresserat, frequenter memoria repræsentat. (e) Docet Novitias Christum plangere Crucifixum, & simul, quod verbis docet, factis exemplat. (f) Nam sæpe, cum in secreto ad talia hortaretur, præveniebat verborum exitum, irriguum lacrymarum. Inter horas diei, Sexta & Nona majori compunctione ex more afficitur, ut cum immolato Domino immoletur. Nam & semel hora Nona orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens, oculum sanguine, genam livore suffudit. (g) Ut autem Crucifixi deliciis absque intermissione pasceret mentem, orationem de quinque plagis Domini frequentius ruminabat. (h) Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, & affectu consimili frequentavit. (i) Chordulam (k) tredecim nodorum copulis anulatam, subtus ad carnem cingebat, secretum memoriale vulnerum Salvatoris.

Ut in extasim rapeϊetur.

32. Advenerat quodam tempore dies sacratissimæ Cœnæ, qua Dominus in finem dilexerat suos. Circa sero, appropinquante Domini agonia, Clara contristata & mœsta, in cellæ secretario se reclusit. Cumque orantem Dominum orans prosequeretur, & tristis usque ad mortem anima, tristitiæ illius hausisset affectum, jam jamque captionis & totius illusionis memoria debriata, (l) lecto resedit. Tota igitur nocte illa & die sequenti sic absorpta, sic a seipsa permanet aliena, (m) ut irreverberatis circa unum semper intenta luminibus, confixa Christo, (n) ac prorsus insensibilis videretur. Redit quædam familiaris Filia sæpe ad ipsam, si forte aliquid velit, & semper eodem modo se habere reperit. Nocte vero diei sabbati veniente, devota Filia candelam accendit, & præceptum S. Francisci ad Matris memoriam signo, non (o) verbo, reducit. Præceperat enim Sanctus,

Matth. 26. 38. ac Mar. 14. 34.

Gal. 2. 19.

(a) Heic notat Waddingus S. Franciscum, ac primævos Ecclesiæ Patres, non ablegasse a Divina Psalmodia cantum, usumque organorum. Al. supra *intonare* pro *insonare*.

(b) Al. *oraculum*.

(c) De hoc Divino favore S. Claræ collato narratio quoque est in Speculo S. Francisci Centur. 2. cap. 82. quod Speculum Bosquierus edidit an. 1623. atque ante impressum reperi Venet. an. 1504. in qua impressione supra relata leguntur pag. 140. retro ac seq.

(d) Unus est Cod. Gottvvic. in Austria in Biblioth. Benedictinor. inscriptus: *Planctus Fratris Bonaventuræ Cardinalis Ord. Min. de Passione Domini*, aliusque Biblioth. Cæsar. Vindobon. cui itidem titulus: *Planctus Bonaventuræ de Passione Domini*. Vid. Prodrom. col. 423. ac 496.

(e) Hanc ipsam *Passionis Christi memoriam* etiam atque etiam inculcat in Opusc. de Perfect. vit. ad Soror. cap. 6.

(f) In Responsor. Lect. 5. sæpe laud. Breviar. Rom. *Amica crucis plangere Crucifixum novitias docet, quem ipsa plangit. Crux ei digno pondere majores dat delicias quo major dolor angit.*

(g) Al. *suffundit*.

(h) Vide Prodromum col. 601.

(i) Hocce Officium forte est illud ipsum *Officium Dominicæ Passionis* a Waddingo inter Opuscula S. Francisci editum, ac monitione præviа illustratum.

(k) Vid. supra num. 18.

(l) *Debriata* pro *inebriata*. *Debriatus* autem pro *inebriatus*, est etiam in Actis S. Gaugerici Episcopi Cameracensis, qui claruit sæculo VII., cap. 2. num. 8. nec non in aliis ejusdem Actis cap. 1. num. 15. apud Bollandian. undec. Augusti. Item apud S. Bernardum Tract. de Diligen. Deo cap. 10. num. 27. Apud Wadding. pro *debriata* est *ebriata*.

(m) De hujusmodi *alienatione* idem S. Bonav. cap. 5. de Perfect. vit. ad Soror.

(n) Ibi cap. 6. Ly autem *irreverberatis* accipitur pro *irretortis*.

(o) Ita apud Sur. & Wadding. Al. *vel*.

ctus, (a) ne ullum sine comestione transiret diem. Illa igitur assistente, Clara quasi aliunde rediens, hoc protulit verbum: Quæ candelæ necessitas? Nunquid non dies est? Mater, ait illa, nox abiit, & dies transivit, noxque altera rediit. Cui Clara: Benedictus sit iste somnus, carissima Filia; quoniam diu optatus, tandem donatus est mihi. Sed cave, ne somnum istum cuiquam referas, dum vixero in carne.

Et signo Crucis

33. Amanti vicem Crucifixus amatus rependit: & quæ circa Crucis mysterium tanto amore succenditur, Crucis potentia in signis & miraculis illustratur. Signum enim vivificæ Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quendam, nomine Stephanum, furiæ morbo laborantem, B. Franciscus ad Dominam Claram transmisit, ut super eum faceret signum sanctissimæ Crucis. Magnam enim sciebat ejus perfectionem, & magnam in ipsa venerabatur virtutem. Consignat eum obedientiæ Filia Patris jussu, & in loco, ubi ipsa orare solita erat, parumper dormire finit. At ille post modicum somnum solutus, sanus exurgit, & ad Patrem liber ab insania redit. (b)

Multos ægros

34. Puer quidam annorum trium, nomine Mattiolus (c) de civitate Spoleti, lapillum quendam incaute suis intruserat naribus. Nemo illum ex ejus naribus valebat educere, nec ipse puer ejicere. (d) Periclitatus angustia magna, ducitur ad Dominam Claram, & dum signo Crucis ab ea signatur, statim projecto lapide, liber efficitur.

35. Alius puer de Perusio, totum habens oculum macula coopertum, ad sanctam Dei Famulam adductus est. Quæ tacto pueri oculo, signum Crucis impressit, & dixit: Ducite eum ad Matrem meam, ut ipsa super eum signum Crucis ingeminet. Mater siquidem (e) ejus Domina Hortulana, suam secuta plantulam, post Filiam ad Religionem transierat, & in horto concluso cum Virginibus vidua Domino serviebat. (f) Signo autem Crucis ab ipsa recepto, illico pueri oculus a macula expurgatus, clare & limpide vidit. Asserit ergo Clara, puerum ipsum suæ Matris merito esse liberatum: declinat pondus laudis Mater in Filiam, & se tantæ rei fatetur indignam. (g)

Diversis morbis afflictos,

36. Una de Sororibus, nomine Benevenuta (h) plagam fistulæ sub brachio duodecim fere annis perpessa fuerat, quæ per quinque foramina saniem emittebat. Cui compassa Virgo Dei Clara, peculiare illud suum signi salutiferi admovit emplastrum. (i) Statimque ad Crucis designationem, perfectam recepit annosi ulceris sanitatem. (k)

37. Alia de numero Sororum, Amata vocabulo, (l) tredecim mensibus aggravata hydropisi, febre insuper & tussi & lateris dolore confecta, jacebat. Super quam Domina Clara pietate permota, ad suæ nobilis Physicæ (m) recurrit experimentum. Signat eam Cruce in nomine Christi sui, & statim restituit plenariæ sanitati. (n)

38. Alia Christi ancilla, de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare

(a) Apud Wadding. additur *Franciscus*.
(b) De hoc miraculo etiam in Bulla Canonizationis.
(c) Cod. Bod. *Machidias*, ac Cod. Corf. *Nicolaus*.
(d) Al. *projicere*.
(e) Al. *inquam*.
(f) De hac Alexander IV. in d. Bulla Canonizat. S. Claræ sic „ Hanc postmodum Religionem Mater ejus, Hortulana nomine, piis „ intenta operibus, ipsius natæ sequendo vestigia, devote suscepit: in qua demum hæc „ optima Hortulana, quæ in horto Dominico „ protulit talem plantam, conclusit feliciter „ dies suos. "
(g) Hinc ratio patet cur Arturus noster in d. Martyrol. ad diem 2. Januar. ipsam Hortulanam titulo *Beatæ* compellet. *Sancta Soror imperfectione & signis, in vita & post mortem consimilis filiabus*, dicitur a Pisano L. 1. Conformit. Fruc. 8. Par. 4. fol. m. 85. col. 2. De qua rursum infra num. 50.
(h) Al. *Beneventuta*. Apud Pisanum ibi fol. m. 84. col. 3. sic *Bñuenta*.
(i) De *emplastro* Plin. Lib. 21. cap. 4. ac Lib. 35. cap. 15. Cel. Lib. 5. cap. 18. Item S. Isidor. Etym. Lib. 4. cap. 9. ac ipsemet S. Bonav. Exposit. in Psalter. Ps. 118. Statim post *Principes persecuti sunt me gratis*, in Exposit. brevior. ejusdem Psal.
(k) Hujus miraculi mentio in Bulla Canonizationis.
(l) S. Claræ neptis, Dom. Martini de Corano filia, B. Balbinæ germana Soror, plurima virtute insignis. Vid. Wadding. ad an. 1213. num. 63.
(m) Sive *Artis Medicæ*; nam vel alibi per *Physicos* accipit *Medicos* D. Bonaventura.
(n) Hoc quoque miraculum testatur eadem Bulla.

mare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Dominæ nostræ sibi fuisset in visione monstratum, quod Domina Clara liberaret eam, diem cum desiderio expectabat. Qua illucescente, ad Matrem festinat, signum Crucis expostulat, vocem mox signata recuperat. (a)

Ad pristinam sanitatem revocaverit.

39. Soror quædam, nomine Christina, (b) magno tempore in una aure surditatem perpessa, multas contra malum illud, frustra tamen, fecerat medicinas. Cujus caput Domina Clara clementer consignat, aurem contrectat, audituſque illico reparatur: (c)

40. Magna erat in Monasterio Sororum multitudo languentium, diversis doloribus afflictarum. Ingreditur Clara locum ex more cum sua medicina solita, & signo Crucis quinquies facto, quinque statim relevat a languore. (d) Ex his profecto patet, in pectore Virginis plantatam esse arborem Crucis, cujus dum fructus reficit animam, præbent exterius folia medicinam. (e)

CAPUT V.

Sollicitudo sanctæ Abbatissæ erga suas subditas, extasis ejus cum S. Francisco, & prodigiosa panis benedictio.

Sancta subditas suas sollicite erudit.

41. Sane quia erat Magistra rudium, & quasi in magni Regis palatio Præposita puellarum, tanta eas disciplina informabat, (f) tantoque fovebat pietatis amore, quod sermo nullus explicet. (g) Docet primo strepitum omnem de mentis hospitio pellere, ut solius Dei penetralibus valeant inhærere. Docet, jam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam, ut Christo placeant, oblivisci. Hortatur, exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris mentibus injicere laqueos; aliter Sanctos, aliter tentare mundanos. Sic denique, certis horis vult eas operari manibus suis, ut protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, & torporem negligentiæ deserentes, igne sancti amoris frigus indevotionis deponant. (h) Nusquam major censura silentii, nusquam amplior color & tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi levitas levem prodit affectum. Ipsa nanque Magistra parca in verbis, abundantis (i) mentis vota sermonis brevitate coarctat. (k)

Concionibus instrui curat.

42. Providet Filiabus per devotos Prædicatores alimoniam Verbi Dei, ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in auditu sanctæ prædicationis exultatione perfunditur, tanta recordatione sui Jesu deliciatur, ut prædicante aliquando Fratre Philippo de Adria (l) speciosissimus quidam puer Virgini Claræ assisteret, & per magnam prædicationis partem (m) suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cujus apparitionis intuitu illa, quæ de Matre videre talia merebatur, (n) suavitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem literata non esset, literatorium tamen gaudebat audire sermonem, rata quod in testa verborum nucleus lateat, quem ipsa

(a) Vel hoc ipsa Bulla Canonizat. memorat.

(b) Al. *Christiana*, & *Christianam* vocat Pisanus, ac Wadding. ad an. 1251. num. 23. sed *Christinam* ad an. 1213. num. 64. quæ fuit filia D. Bernardi de Suppo Assisiate, socia & familiaris B. Claræ etiam in sæculo, sanctorum secretorumque colloquiorum B. Claræ cum B. Francisco probe conscia, quæ in Monasterio S. Damiani quadraginta tribus annis commorata, ac bonis operibus plena, migravit ad Sponsum.

(c) De hoc pariter in cit. Bulla Canoniz. testimonium perhibetur.

(d) Harum aliquas Wadding. nominat ad an. 1213. a num. 62. Ad an. autem 1251. n. 24. dat ex Processu alia miracula sub compendio.

(e) De prædicta *Arbore fructibusque*, cujus vel unum est *folium contra omne genus morbi medicamentum efficacissimum, tam præservans, quam reparans, pro eo quod verbum crucis virtus est in salutem omni credenti*, ipsemet S. Bonav. in Præfat. Ligni vitæ.

(f) Antiph. 3. in ter. Noct. sæpe d. Breviar. Rom. *Format Clara discipulas cœlesti disciplina, cujus est ad juvenculas convictus pro doctrina.*

(g) Sur. *explebit*. Wadding. *ut sermo nullus explere possit*.

(h) Apprime ad instar Reg. S. Franc. c. 5.

(i) Al. *abunde*.

(k) De prædicta disciplina silentii a Sororibus S. Claræ omnino servanda latius idem S. Bonav. cap. 4. de Perfect. vit. ad Soror.

(l) Al. *Andera*.

(m) Ad auditionem hujus prædicationis alludens Antiph. pri. ter. Noct. præfati Breviar. ait: *Cor verbis sapientiæ medullitus apponit, cum Prædicator gratiæ verba vitæ proponit.*

(n) Hæc Soror Agnes Assisias filia Dom. Opportuli Bernardi, de qua supra cap. 3. n. 18. not. m ac Wadding. ad an. 1213. n. 65.

ipsa attingebat subtilius, & sapidius degustabat. Novit de cujuslibet sermone loquentis elicere, quod animæ prosit: sciens non minoris esse prudentiæ, de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. (a) Cum semel Dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis Frater ad Monasteria Dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia Mater cibum sacræ doctrinæ rarius habituras Sorores; cum gemitu dixit: Omnes nobis auferat de cætero Fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit præbitores. Et statim omnes Fratres ad Ministrum remisit, nolens habere eleemosynarios, qui panem corporalem acquirerent, postquam panis spiritalis eleemosynarios non haberet. Quod cum audiret Papa Gregorius, statim prohibitum illud in Generalis Ministri manibus relaxavit.

Easque materna benevolentia regit.

43. Non autem hæc venerabilis Abbatissa filiarum suarum solas animas diligit, quæ etiam ipsarum corpusculis miro studio caritatis inservit. Nam sæpius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, & quas ad rigorem communem servandum cernit invalidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, ut assolet, invaderet mœstitudo, secreto vocatam cum lacrymis consolatur. Aliquando se ad pedes prosternit mœrentium, ut maternis blanditiis alleviet vim doloris. Cujus beneficiis filiæ non ingratæ, seipsas tota devotione rependunt. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in Matre, reverentur in Magistra prælationis officium, sectantur in Pædagoga rectitudinis gressum, & in Dei Sponsa prærogativam mirantur omnimodæ sanctitatis. (b)

Et semel post iteratas preces,

44. Franciscus servus Dei altissimi dum staret Assisii, vivente adhuc Sponsa Christi Clara, (c) cum frequenter illam suis sacris exhortationibus visitaret, illa rogavit pluries B. Franciscum, quod faceret ei hanc consolationem, ut scilicet semel insimul manducarent. Sanctus autem Franciscus semper illud facere renuebat. Unde accidit, quod Socii sancti Patris, S. Claræ desiderium perpendentes, B. Francisco dixerunt: Pater, nobis videtur, quod rigor iste non sit secundum caritatem Divinam, videlicet quod Claram Virginem tam sacram & Deo dilectam non exaudis, & quæ præsertim ad tuam prædicationem pompas sæculi dereliquit. Propter quod non neges secum semel sumere cibum: & si (d) cum tanta instantia majorem gratiam postulasset, plantulæ tuæ facere debuisses.

Ad pauperem Sancti Francisci mensam admissa,

45. Respondit S. Franciscus: Videtur vobis, quod de hoc desiderio illam exaudiam? Cui Socii dixerunt: Ita Pater; nam digna est, ut hanc consolationem sibi adimpleas. Respondit sanctus Franciscus: Ex quo vobis placet, etiam mihi videtur; sed ut plenius consoletur, volo, quod hoc fiat in Sancta Maria de Angelis: ipsa enim diu stetit in S. Damiano reclusa: unde lætificabitur aliquantulum revidendo locum Sanctæ Mariæ, ubi fuit tonsa & facta Sponsa Domini nostri Jesu; (e) & ibi comedemus simul in nomine Domini. (f) Ordinata est igitur dies, (g) ut egrederetur cum Socia; & comitantibus eandem Sociis sancti Patris, venit benedicta Clara ad Sanctam Mariam de Angelis: & Beatissima Dei Matre reverenter & humiliter adorata, & loco circumquaque ex devotione lustrato, hora facta est comedendi.

Cum eodem & aliis in extasim rapitur,

46. Humilis autem & Divinus Franciscus fecit mensam, sicut sæpe consueverat, in plana terra (h) parari; & sedit ipse, & (i) beatissima Clara, & unus de Sociis S. Francisci cum Socia sanctæ Claræ, & omnes alii ejus Socii in mensa illa humili sunt locati. Pro primo autem ferculo incepit Franciscus (k) loqui de Deo tam suaviter & san-

(a) Secun. Antiph. ter. Noct. ejusdem Breviar. Rom. *Trahit de testa nucleum, de litera saporem, de petra sugens oleum, de spina legens florem.*

(b) His addit Wadding. plura de spiritu prophetico Claræ, deque diutinis, quos patiebatur, languoribus.

(c) In Speculo vitæ S. Francisci & Sociorum ejus Edit. Venet. 1504. fol. 139. retro: *Vivente adhuc beata Clara.*

(d) Ita ibi. Al. *propter quod necdum sumere cibum tecum potuit; sed si &c.*

(e) Ibi *Domini Jesu Christi*.

(f) Inibi additur *amen*.

(g) Ibi *Ordinata ergo dies*.

(h) Ibi fol. 140. additur *sibi*.

(i) Ibi *& sedit ipse cum &c.*

(k) Ibi *sanctus Franciscus*.

& sancte, & tam altissime, (a) & (b) Divine, quod ipse Sanctus Franciscus & sancta Clara, & Socia, & omnes alii, qui erant in mensa illa paupercula, fuerunt rapti: (c) tanta abundantia gratiæ Altissimi supervenit. Ipsis autem sedentibus sic raptis, (d) & oculis & manibus in cœlum erectis, (e) hominibus de Assisio & de Betonio, (f) & undique per contratam (g) videbatur, quod Sancta Maria de Angelis, & totus locus & silva, quæ erat (h) adhuc juxta locum, omnia comburebantur, & unus magnus ignis omnia præ dicta præoccupaverat, (i) id est, (k) Ecclesiam & silvam. Propter quod Assisiates, ut loco succurrerent, (cum magna festinatione cucurrerunt,) credentes firmiter, quod omnia comburerentur ab igne. Quando vero venerunt ad locum, viderunt cuncta illæsa penitus & intacta. (l) Intrantes autem domum, invenerunt beatum Franciscum cum beata Clara & cum omnibus Sociis antedictis raptos ad Dominum, & circa mensam illam humillimam omnes

Luc. 24. 49.

sedentes virtute indutos ex alto. (m) Et tunc certitudinaliter (n) adverterunt, quod illic erat ignis Divinus, qui ob devotionem tam Sanctorum & Sanctarum dictum locum Divini amoris copiosis consolationibus inflammabat. Unde recesserunt valde consolati & ædificati.

47. Sanctus autem Franciscus & B. Clara, & cæteri refecti tam copiosa consolatione Divina, de alio cibo (o) parum aut modicum curaverunt. Tunc sumpto tam benedicto cibo, B. Clara rediit ad S. Damianum. Unde videntes eam Sorores, fuerunt valde gavisæ; quia timuerunt, (p) ne S. Franciscus vellet eam mittere ad aliud Monasterium gubernandum, sicut miserat Agnetem germanam ejus (q) Florentiam pro Abbatissa: nam illo tempore mittebat S. Franciscus ad Monasteriorum exteriorum (r) regimina; & aliquando dixit Claræ: Para te, si (s) oportebit ire quocunque te (t) misero. Et illa, sicut filia obedientiæ, dicebat: Parata sum, Pater, quocunque miseris, obedire. Propter hoc fuerunt Sorores gavisæ quando eam rehabuerunt (u). Et B. Clara ex tunc remansit valde in Domino consolata. (x)

Et statim redit ad monasterium.

48. Sancta Clara, devotissima crucis discipula, & pretiosa plantula S. Francisci, erat tantæ sanctitatis, quod non solum Episcopi & Cardinales, sed etiam summus Pontifex (y) eam videre & audire affectuosius cupiebat, & sæpe personaliter visitabat. Etenim quadam vice Papa ad S. Claræ Monasterium accessit, ut ab ea, quæ erat Sacrarium Spiritus sancti, audiret cœlestia & Divina colloquia. Utroque igitur diu de salute animæ & Divina laude tractante, in-

Ubi jussu summi Pontificis,

(a) Confer in Meditat. supra col. 299. n. 2.
(b) Al. absque &; sed in eod. Spec. cum &.
(c) Ita ibi e contrario sine &. Al. vero &.
(d) Hos aliosque similes raptus Alcoranistis deridentibus, respondet Sedulius Lib. 3. Apologet. cap. 11 num. 4. *Hæc talia nostri homuli, quia non intelligunt, nec experiuntur, rident, a nobis vehementer irridendi.* Tum post ab se relatos naturales raptus Carneadis ex Val. Max. L. 9. cap. 7. atque Socratis ex Aul. Gell. Lib. 2. Noct. Att. cap. 1. subjungit „ Et hi Philosophi, sed profani, veri Dei & veritatis „ exsortes, corpore tantum viventes, animo „ rerum naturalium consideratione, usque ad „ mentis secessum occupati fuisse scribuntur. „ Nostri pii, sancti, religiosi, contemplationi „ rerum Divinarum pertinaciter intenti, cur „ negentur supra seipsos, supra res omnes hu„ manas rapti fuisse? “
(e) Ibi *directis*.
(f) Ibi *& Bethonia*.
(g) Sic etiam ibi; sed supra n. 9. *contracta*.
(h) Al. *erant*.
(i) Ibi *occupaverat*.
(k) Ibi *scilicet*.
(l) Ibi pariter.
(m) Hac ipsa phrasi Evangelica utitur etiam in Legen. mi. num. 6.
(n) Ita in Legen. ma. Vid. Prodromum col. 592.
(o) In d. Spec. ibi *refecti sunt tanta consolatione Divina, quod de alio cibo &c.*
(p) Ibi *timuerant*.
(q) Ibi *sanctam Agnem sororem suam*.
(r) Al. *monasteria exterorum*.
(s) Al. *sicut*.
(t) Al. sine *te*.
(u) Similiter in Legen. ma. S. Franc. habet *reintrandum, reinvenit, refigurat*, ut in Prodromo animadvertimus col. 592.
(x) In d. Spec. ibi subditur *ad laudem Domini*. Hactenus narrata de cibo simul sumpto, miroque omnium raptu, in Editione Suriana desiderantur.
(y) Cum prodigium, quod subditur, non diu ante mortem S. Claræ contigerit, consequens est, summum illum Pontificem, tunc sanctam Virginem visitantem, fuisse Innocentium IV. neutiquam vero Gregorium IX. utpote vita functum an. 1241. ut putavit noster Minorita Guilielmus Spoelbergh in Speculo Vitæ S. Francisci mutato stylo ab ipso edito Antuerpiæ an. 1620.

interim fecit S. Clara panes (a) pro Sororibus in mensis omnibus spargi (b), cupiens panes illos reservare a Christi Vicario benedictos. Unde finita collocutione sanctissima, Sancta Clara genuflectens cum magna reverentia rogavit summum Pontificem, ut panes in mensis appositos benedicere dignaretur.

Benedixit aliquando panes,

49. Papa vero respondit: Soror Clara fidelissima, ego volo, ut (c) tu benedicas panes istos, & facias super eos crucem Christi benedicti, cui te totam in medullatum (d) sacrificium obtulisti. Illa vero respondit: Sanctissime Pater, parcas (e) mihi, quia in hoc reprehendenda essem nimis, (f) ut coram Vicario Christi ego, quæ una vilis sum muliercula, facere talem benedictionem præsumerem. Et Papa respondit: Ad hoc, ut præsumptioni non imputetur, sed insuper habeas inde meritum, præcipio tibi per sanctam obedientiam, quod super istos panes facias signum crucis, & benedicas eos in nomine Domini. Illa vero tanquam obedientiæ filia super panes illos crucem faciens, devotissime benedixit. (g)

Quibus visibiliter & miro modo signum crucis impressum mansit.

50. Mirabile certe, quod statim in omnibus panibus apparuit signum crucis pulcherrimum; de quibus (h) plures fuerunt cum magna devotione comesti, & plures pro miraculo in posterum reservati. Papa insuper de virtuosa (i) cruce, a Sponsa Christi facta, admirans, primo gratias Deo egit, & postea B. Claram consolabiliter benedixit. Morabantur in dicto Monasterio Soror Hortulana mater S. Claræ, & Soror Agnes ejusdem germana, omnes Spiritu sancto plenæ, (k) cum multis aliis sanctis Monialibus & Sponsis Christi, ad quas Sanctus Franciscus infirmos plurimos transmittebat signo crucis signandos, quod toto corde colebant, (l) & quotquot signabantur, remedium reportabant. (m)

CAPUT VI.

Ultimus sanctæ Virginis morbus, in quo ab Innocentio IV. Pontifice visitatur, & felix illius obitus.

51. Quadraginta duobus (n) annis in stadio cucurrerat altissimæ paupertatis (o), cum ecce jam ad bravium supernæ vocationis, præcedente languore multiplici, propinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati pœnitentiæ succumbente, posteriora tempora

Sanctam Claram ægrotantem,

ra

1620. Par. 2. cap. 30. atque ita laudato in marg. a Waddingo ad an. 1253. num. 2.

(a) Al. in singulari *panem*; sed *panes* in plurali in eod. Spec. fol. 141.

(b) Ibi *in mensis omnibus præparare*; & *præparari* apud nostrum MS. Cod. Chronic. 24. General. Ministror. signatum G. XIV. 21. fol. 104.

(c) Ibi *quod*, & sic in d. nostro MS. Cod.

(d) Alludendo ad *holocausta medullata* Ps. 65. 15.; sed *immaculatum* in eod. Spec.

(e) In MS. Cod. nostro *parcatis*.

(f) In d. Spec. *nimis valde*; quod legitur quoque in d. nostro MS. Cod.

(g) In eodem MS. Cod. nostro: *Tibi mando per obedientiam sanctam, ut istos panes benedicas, faciendo cum manu signum crucis. Illa vero tanquam obedientiæ filia, manum elevans, benedicendo contra panes, fecit in aere signum crucis.*

(h) Al. *de quo*; sed *de quibus* etiam in d. MS. Cod. De signo autem Crucis pani Divinitus impresso lege sis S. Gregor. Dialogor. Lib. 1. cap. 11.

(i) Adjectivum hoc oppido S. Bonaventuræ in Legenda ma. ac alibi familiare. Sumitur heic pro efficaci, potente, prodigiosa.

(k) In d. Spec. *repleta*; sed *plenæ* in d. Cod. de quibus Pisan. Artur. Hueber. &c.

(l) In eod. Spec. in singulari *colebat*; sed in plurali *colebant*, pariter d. Cod.

(m) Al. *transportabant*; sed *reportabant* in dd. Spec. & Cod. ac in marg. apud Bollandianos. Cum autem ex una parte prædicta omnia, exceptis jam notatis variantibus lectionibus, omnino conveniant cum laudato Speculo Vitæ S. Francisci, & Sociorum ejus, nec non cum nostro MS. Chron. 24. General. Ministror. fol. m. 148. ex coævis Scriptoribus; ex alia vero parte pro hac texenda Legenda S. Bonaventura *ad Socios B. Francisci perrexerit*: inde nobis conjectare fas est, hactenus ab ipso relata, tanquam illorum ore tradita, sive eorumdem calamo scripta, in hanc Legendam fere ad verbum transiisse. De præfato miraculo panum Cruce signatorum cum testis oculatus fuerit ipsemet Romanus Pontifex, hinc tollitur omnis imposturæ suspicio. Testatur etiam Papebrochius in suo MS. Itinerario Romano pag. 276. adhuc de eodem apud nostros Franciscanos Assisiates superesse traditionem. In Editione tamen Suriana etiam hæc historia de panibus cruce signatis desideratur.

(n) Al. *Quadraginta* sine *duobus*; sed *quadraginta duobus annis* supra ad fin. cap. 1. & Lect. 4. in Breviar. Franc. 3. Octobr. in Festo Translat. S. Clar. nec non in Festo princip. ejusd. 12. August. Lect. 6. *duos & quadraginta annos*. Item *quadraginta duobus annis* habet quoque Greveniana Usuardi Editio, in qua etiam dicitur, quod *cum esset annorum octodecim*, fuerit *relicto sæculo, immortali Sponso Christo per sanctum Franciscum consecrata*. Unde sequitur sexagenariam in Domino quievisse. Vide infra num. 57.

(o) Vide supra num. 14. in not. c.

ra occupavit infirmitas, ut quæ sana ditata fuerat merito operum, infirma ditaretur meritis passionum. Etenim virtus in infirmitate perficitur. Cujus miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc maxime liquet, quod in viginti octo annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia, (a) sed semper ab ejus ore sanctum colloquium, semper procedit actio gratiarum. Licet autem ægritudinum pondere prægravata, festinare videretur ad finem; placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reservare, quo ab Ecclesia Romana, cujus erat (b) filia specialis (c), dignis valeret honoribus exaltari. Summo nanque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara præ solito urgeri morbo cœpisset, Filiarum mentes ingentis doloris gladius trucidabat.

2. Cor. 12. 9.

Ut cuidam Moniali Benedictinæ antea revelatum fuerat,

52. Mox cuidam Christi Ancillæ, Virgini Deo devotæ de Monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, hujusmodi visio demonstratur. Videtur sibi una cum suis Sororibus apud S. Damianum Dominæ Claræ infirmanti assistere, ac eandem Claram in lecto jacere. Flentibus autem, & cum lacrymis B. Claræ præstolantibus exitum, formosa quædam Mulier ad lectuli caput apparens, lacrymantibus loquitur: Nolite, inquit, o Filiæ, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousque Dominus cum suis Discipulis veniat. Et, ecce, post modicum tempus venit Curia Romana Perusium. Audito vero ejus infirmitatis augmento, properat de Perusio Dominus Ostiensis (d) invisere Sponsam Christi, cujus fuerat officio Pater, cura Nutritius, affectu purissimo semper devotus Amicus. (e) Pascit infirmam Dominici corporis Sacramento, pascit & reliquas salutaris exhortationis sermonibus. Supplicat illa tanto Patri cum lacrymis, ut suam & aliarum Dominarum animas (f) pro Christi nomine habeat commendatas. Verum illud super omnia rogat, ut privilegium paupertatis a Domino Papa cum Cardinalibus sibi impetret confirmari: (g) quod fidelis ille religionis adjutor sicut verbo promisit, sic opere adimplevit. Revoluto anno, Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio transivit Assisium, ut de transitu Sanctæ præostensa visio sortiretur effectum. Ipse nanque Summus Pontifex, ultra hominem, citraque Deum existens, personam Domini repræsentat: cui in templo militantis Ecclesiæ familiarius hærent, velut Discipuli, Domini Cardinales. (h)

Invisit Romanus Pontifex,

53. Accelerat jam Divina providentia suum de Clara implere propositum: accelerat Christus pauperem peregrinam superni regni palatio sublimare. Cupit jam illa, & toto desiderio suspirat liberari de corpore mortis hujus, & in æthereis mansionibus Christum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula (i) prosecuta. Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, nova cumulatur debilitas, quæ & proximam vocationem ad Dominum indicat, & sanitatis perpetuæ viam parat. Festinat sanctæ memoriæ Dominus Innocentius IV. una cum Cardinalibus visitare Christi Ancillam, & cujus ultra feminas nostri temporis probaverat vitam, mortem non dubitat Papali præsentia venerandam. Ingressus Monasterium, pergit ad lectulum, & infirmantis ori manum applicat osculandam. Quam illa gratissime (k) suscipit, & pedem Apostolici summa cum reverentia

Ad Rom. 7. 24.

(a) In Hymn. SS. Martyr. ad prim. Vesper.

(b) Al. additur *futura*.

(c) Al. *spiritualis*.

(d) Scilicet (auctore Odorico Raynaldo in Annal. Ecclesiast. ad an. Chr. 1254. num. 1.) Raynaldus vel Reginaldus prius Ostiensis Episcopus, postea sub nomine Alexandri IV. ad summum Pontificatum evectus.

(e) Ergo supra quoque cum ait: *Horum Ordinum te Patrem colimus, te Nutritium scimus &c.*, intelligendus de Ordinibus S. Francisci, ac S. Claræ, si. de tribus Ordinibus Fratrum Minorum, Pauperum Dominarum, ac Fratrum Sororumque Pœnitentium a S. Francisco institutis. Confer ejusd. Liter. dat. dum esset Pontifex, Neap. XI. Kal. Januar. an. 1. apud Wadding. ad an. 1254. num. 22.

(f) Sic Cod. Corf. al. *famulas*.

(g) Quantum fuerit cum in vita, tum in morte sollicita, pro altissima paupertate ad mentem S. P. Francisci a suis sectatricibus perpetuo servanda; patet ex ultimis suæ voluntatis tabulis, quas reliquit, quibusve eam, velut hæreditariam, suis Sororibus, sicut idem S. P. suis Fratribus, impense commendavit. Vid. verba ex Memoriali antiquo MS. excerpta, atque descripta apud Wadding. ad an. 1253. num. 5.

(h) Confer in Breviloq. Par. 6. cap. 12.

(i) Hoc *paupercula* vocabulum perquam S. Bonaventuræ familiare.

(k) Al. *gravissime*.

rentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello, curialis (a) Dominus dignanter pedem accommodat, super quem illa sursum & deorsum inculcans oscula, vultum reverenter acclinat.

A quo moritura Virgo indulgentiam peccatorum petit,

54. Petit exinde a summo Pontifice vultu Angelico remissionem omnium peccatorum. Qui cum diceret: Utinam ego tanta venia indigerem; perfectæ absolutionis munus & amplæ benedictionis gratiam impertitur. Recedentibus autem omnibus, quia die illa manu Provincialis Ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in cœlum oculis, & junctis ad Deum manibus, cum lacrymis ait suis Sororibus: Laudate Dominum, Filiolæ meæ, quia tale beneficium hodie Christus mihi est dignatus tribuere, quod cœlum & terra non sufficeret (b) compensare. Ipsum, inquit, hodie recepi Altissimum, (c) & ejus Vicarium videre commerui. Circumstant Matris lectum Filiæ quamcitius orphanandæ: (d) quarum animas acerbi doloris gladius pertransibat. (e) Non somnus eas revocat, non fames ipsas divellit: sed lectulorum oblitas & mensæ, nocte ac die solum plangere delectabat. Inter quas Agnes Virgo devota, lacrymarum inebriata salsugine, sororem efflagitat, ne, se relicta, discedat. Cui Clara respondit: Placet Deo, Soror carissima, quod discedam: sed tu flere desiste, quoniam post me

ad Dominum festine pervenies; & magnam, inquit, consolationem tibi faciet Dominus, priusquam moriaris. (f)

Et post septemdecim dies sine cibo transactos,

55. Videtur tandem in extremis plurimis laborare diebus, quibus fides gentium & devotio populorum excrescit: Cardinalium quoque & Prælatorum visitatione frequenti, ut vere sancta, quotidie honoratur. Quod vero est auditu mirabile, cum decem & septem diebus nullum cibum sumere posset, tanta est a Domino fortitudine vigorata, (g) ut omnes ad se venientes, in Christi servitio confortaret. Nam cum benignus frater Reinaldus (h) in tantarum infirmitatum longo martyrio eam ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce respondit: Postquam Domini mei Jesu Christi gratiam per illum servum suum Franciscum agnovi, nulla pœna molesta, nulla pœnitentia gravis, nulla mihi, Frater carissime, infirmitas dura fuit.

Inter lacrymas subditarum suarum,

56. Domino autem propitius agente, & jam quasi ad januam stante, vult sibi sacerdotes & spiritales Fratres assistere, passionem Domini & sancta verba recitare. Inter quos dum apparet Frater Juniperus, egregius Domini jaculator, (i) quia calida sæpe verba de Domino eructabat, nova hilaritate perfusa quærit, si aliquid novi de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os suum, de fornace fervidi cor-

(a) Heic benignum, comem, benevolum, familiarem, amicum, humanumque significat, sicut apud mediæ ætatis in Ducangiano Glossario Scriptores. Eodem sensu accipitur a S. Bonav. nomen *curialitatis* Serm. I. Dom. 2. post Pentec. atque Exposit. in cap. 14. S. Luc. ac *curialis* in cap. 5. Leg. ma. S. Franc.

(b) Al. *sufficit*.

(c) Supple ex Processu Canonizat. cum admiranda Christi in Eucharistia sub forma infantuli visione, de qua supra cap. 4. num. 29. not. *k*.

(d) De hoc verbo, ne prorsus exoticum videatur, consulendum cit. Glossarium Ducangianum una cum Amalthea Onomastica Josephi Laurentii Lucensis. Heic idem significat ac orbandæ.

(e) Pariter dixit in Legen. ma. cap. 13. de S. Francisco, cui Christus crucifixus sub specie Seraph apparuit: *Crucis affixio compassivi doloris gladio pertransibat*.

(f) Infra num. 59.

(g) Similiter in Legen. ma. S. Franc. legere est *vigorationem virtutis*. Sed & *vigoratus* est apud Apulej. Lib. 9. Metam. *Vigoro* apud Tertull. de Pudicitia cap. 2. Quid quod *vigoratur* extat apud ipsummet S. Bonav. 3. Dist. 23. Ar. 2. Q. 1. in Concl.?

(h) Apud Waddingum in Annal. Minor. ad an. 1253. num. 4. *vir benignus frater Raynaldus*. Et *vir miræ perfectionis & vitæ* dicitur in MS. nostro Chron. General. Ministror. fol. m. 144. cujus inibi miracula referuntur. Vid. nostrum Artur. in Martyrolog. Franc. ad diem 27. Febr. ubi *Reinaldum*, vel *Raynaldum Reatinum* appellat *beatum*, & ubi in notis ad dictam diem varios hujus vicini nominis Minoritas recenset, quos itidem *beatorum* titulo exornat.

(i) Apud eundem Wadding. ibi num. 8. *joculator*, & *joculator* quoque dicitur a Pisano Lib. 1. Conformit. Fruc. 8. part. 2. fol. m. 85. col. 1. Cur *egregius joculator Domini* vocatus sit, vid. eundem Pisanum ibi fol. m. 62. col. 4. qui etiam subdit inibi fol. m. 63. col. 2. „ Hunc sanctum fratrem Juniperum beata Clara ad mortem veniens, secum habere voluit, ut dum de Christo Jesu melliflua eructaret, de hoc mundo transiret. Ipsum enim „ *joculatorem Christi* vocabat &c. “ Hic haud dubie est inclytus ille S. Francisci Socius, de quo loquuntur Chronica Fratrum Minorum, nec non ex nostratibus Benignus Fremaut, qui die 4. Januarii gesta ejus collegit.

dis flammantes verborum scintillas emittit, (a) atque in ejus parabolis (b) Virgo Dei magnum solatium sumit. Lacrymantes tandem se vertit ad Filias, quibus paupertatem recommendans (c), beneficia Divina laudando commemorat. Benedicit devotos devotasque suas, & omnibus Dominabus Monasteriorum pauperum, tam præsentibus, quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatur. Cœtera sine fletu quis referat? Adstant illi duo B. Francisci Socii benedicti, quorum unus Angelus (d) mœrens ipse, consolatur mœrentes: alter Leo, (e) recedentis lectulum osculatur. Plangunt Filiæ destitutæ piæ Matris recessum, & quam visuræ non essent, prosequuntur cum lacrymis recedentem. Dolent amarissime, totum earum solatium cum illa migrare, seque in valle lacrymarum relictas, non jam a sua Magistra ulterius consolandas. Vix a dilaceratione corporum solus pudor continet manum, & doloris ignem illud efficit acriorem, quod exteriori planctu non sinitur vaporare. Imperat claustralis censura silentium, extorquet vis doloris gemitum & singultum. Tument lacrymis facies, & novas adhuc aquas mœrebundi cordis impetus subministrat.

Magna cum fiducia ad Dominum migrat.

57. Ad se autem conversa Virgo sanctissima, suam animam silenter alloquitur: Vade secura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, quoniam, qui te creavit, sanctificavit: & custodiens te semper, velut mater filiam, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine, benedictus sis, qui me creasti. Quam cum quædam ex Sororibus (f) interrogaret, cui loqueretur, illa respondit: Ego loquor animæ meæ benedictæ. Nec ille gloriosus conductus longe distabat. Nam ad quandam Filiam (g) se convertens: Vides tu, inquit, o Filia, Regem gloriæ, quem ego conspicio? (h) Super aliam (i) quoque facta est manus Domini, & corporalibus oculis felicem inter lacrymas excipit visum. (k) Jaculo quidem profundi doloris perfossa, versus portam domus etiam dirigit lumen oculorum: & ecce, in vestibus albis turba ingreditur Virginum, quæ omnes aurea serta suis capitibus deferebant. (l) Graditur inter eas una præclarior cæteris, ex cujus corona, quæ in summo, fenestrati thuribuli speciem prætendebat, tantus splendor irradiat, ut noctem ipsam in diei lucem intra domum convertat. Procedit ad lectulum, ubi Sponsa Filii decubat, & amantissime se super eam inclinans, amplexum dulcissimum præstat. Profertur a Virginibus miræ pulchritudinis pallium, ac certatim deservientibus cunctis, & Claræ corpus tegitur, & thalamus adornatur. (m) In crastino igitur beati Laurentii (n) Martyris, egreditur anima illa sanctissima, præmio laureanda; templo-

---

(a) Pariter de alio Fratre sibi carissimo plura *de Jesu balbutiente*, scripsit supra col. 497. in Prol. de Laude Melliflui Nominis D. N. J. C. quod *fervoris intrinseci panderet affectus; sicut scintillæ cupiditatis prodeuntis, ignis sunt indicium latitantis*. Ubi post *sunt* dele *est* mendo typographico intrusum.

(b) *Parabolis*, seu *verbis*, *sermonibus*, *vocibus*, de quo sensu in Glossar. Ducang. seu *sententiis argute & sapienter dictis*, *obscuritatem aliquam habentibus ænigmaticam*, *aut quocunque modo figuralem*, *sive etiam planis*, *atque apertis*, de quo alio sensu Estius in cap. 1. Proverbior. sive secundum Septuag. Interpret. Parabolar.

(c) Hoc verbo utitur pariter S. Bona. Comment. in Jo. Evang. cap. 19. num. 1252. Hoc ipsum usurpavit quoque S. Clara in ultimis suæ voluntatis tabulis, in quibus, sicut S. P. Franciscus Fratribus, ita ipsa suis Sororibus, paupertatis hæreditatem reliquit, uti patet ex Memoriali antiquo MS. apud Wadding. de quo supra col. 1031. not. g.

(d) Nimirum Angelus Reatinus, cognomento Tancredus, de quo Arturus in Martyr. Franc. ad diem 13. Februar. De hoc in nostro MS. Chron. 24. Ministrorum General. fol. 2. *Frater Angelus Tancredi de Reate, qui fuit primus miles, qui Ordinem est ingressus.*

(e) De hoc quoque Fratre Leone, S. Francisci Socio, laud. Arturus in Martyrol. Franc. ad diem 15. Novembr.

(f) Apud Wadding. in Annal. Minor. ad an. 1253. num. 9. nuncupatur *Soror Anastasia*.

(g) Ibi *ad Sororem Amatam neptem suam*.

(h) Ita ibi. Al. *video*.

(i) Ibi *super Sororem Benevenutam*.

(k) Simili phrasi in Legen. ma. cap. 4. *facta super se manu Domini vidit &c.* Item in Legen. mi. num. 2.

(l) De hoc ipso in Bulla Canonizat. certum est testimonium.

(m) Ita quoque Lect. IV. Breviar. Franc. in Festo Translat. S. Clar.

(n) Si *in crastino beati Laurentii*, consequens est obitum S. Claræ in diem XI. Augusti incidisse, non in diem XII. ejusdem mensis, in qua tamen dies ipsius festus celebrari consuevit, necdum secundum plura Martyrologia, sed & Calendaria, etiam secundum Calen. præfixum Breviario heic sæpe cit. Sed cur hoc inquies? Id actum

ploque carnis soluto, spiritus feliciter migravit ad astra. (a) Benedictus sit talis (b) exitus de valle miseriæ, qui introitus ei beatæ factus est vitæ. (c) Jam pro tenui (d) viatico mensa lætatur civium supernorum; jam pro vilitate cinerum, regno beata cœlico, æternæ stola gloriæ decoratur. (e)

CAPUT VII.

Honorifica ipsius exequiæ, miracula post mortem, & solemnis Canonizatio.

Celebratis honorifice exequiis,

58. Rumor incontinenti, (f) de transitu Virginis totum stupendo auditu concutit populum Civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videatur Civitas remanere. Omnes sanctam, omnes Deo caram proclamant, & inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit Potestas (g) cum caterva militum & multitudine armatorum, feroque illo (h) ac tota nocte custodias adhibent diligenter, ne forte de pretioso thesauro, qui jacebat in medio, pati contingeret detrimentum. Commovetur die sequenti Curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque Civitas versus S. Damianum dirigit gressus. Ventum erat ad celebrandum Divina, cum Fratribus incipientibus Officium Mortuorum, repente Dominus Papa (i) Officium de Virginibus, non de Mortuis, fieri debere proloquitur: ut prius eam canonizare videretur, quam corpus traditum esset sepulturæ. Respondente autem Viro Eminentissimo Domino Ostiensi, (k) morosius agendum, Missa de Mortuis celebratur. Considente postmodum summo Pontifice, (l) Cardinalium quoque & Prælatorum cœtu, Ostiensis Episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat. (m)

59. Circumdant illico sanctum funus devota dignatione Presbyteri Cardinales, & circa Virginis corpus solita officia complent. Tandem quia nec tutum censent, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longe distet a Civibus, levatur cum hymnis & laudibus, cum tubarum (n) clangore ac jubilatione — Sancta Virgo cum magno populi concursu sepelitur,

actum suspicor ego, non quia dies 12. Augusti sit dies obitus S. Claræ, sed dies solemnium exequiarum ejus, & sepulturæ; qua quidem die Sanctæ illius Virginis felix transitus ratione adventus totius Romanæ Curiæ adhuc celebrior, ac solemnior evasit; atque in ea potissimum celebrari decebat vel ex eo, quia si fuisset dies festus S. Claræ indictus 11. Augusti, fuissent impedimento primæ ejus vesperæ secundis vesperis S. Laurentii. Et mos est Romanis Pontificibus in Canonizationis Bulla ab se relatis in album Sanctorum, vel diem ipsum, quo obiere, vel alium, si dies obitus minus congruus & opportunus visus fuerit, celebrandæ annuatim eorum festivitati decernere. Adde, quod si de *sero*, appropinquante *nocte*, immo *quasi nocte media*, uti infra dicitur in Lect. 2. Translat. S. Claræ, ad Superos abiit; ergo in ejus Canonizatione Alexander IV. recte mandavit celebrandum ejus Festum *pridie Idus Augusti*, id est, 12. die, ne si fuisset die 11. indictum, in primis & secundis vesperis ejus eadem die decantandis fuisset ejus celebratus triumphus ante victoriam. Adde quoque, diem 12. Augusti incipere, more Italorum, a prima hora noctis præcedentis. Consule demum quæ de die Sancti cujusque Natali decernendo tradit Guyetus L. 2. cap. 2. q. 2. & ex Guyeto Cavalierus cap. 11. de Nat. Sanctor. num. 13. & seqq.

(a) Apud Wadding. loc. cit. *ætatis suæ anno sexagesimo, a conversione vero anno XLII.*

(b) Al. *Benedictus hic*.

(c) In Responsor. Lect. 7. d. Breviar. *Carnis templo soluto, Spiritus cælos scandit, & patet aditus: benedictus sit talis exitus, multo magis talis introitus*.

(d) Infra Lect. 2. in Translat. S. Claræ Virg. *pro terreno*; sed pro *tenui* supra cap. 3. ab init. num. 19.

(e) In ver. Responsor. Lect. 8. ibi: *Pro tenui viatico mensa lætatur Superum, regno beatur cœlico pro vilitate cinerum*. Post pretiosam S. Claræ mortem successit in Monasterio S. Damiani prima Abbatissa B. Benedicta, de qua To. 1. Bullar. Franc. pag. 33. not. *a*.

(f) Pro confestim, nulla interjecta mora vel apud ICTOS legitur, & apud Tertullian. de Præscript. cap. 2. & Apologet. cap. 23. sicque memini adhibitum alibi quoque a S. Bonav.

(g) Sumitur pro supremo illius Urbis Rectore.

(h) Hinc inferre licet obitum S. Claræ accidisse quidem *in crastino S. Laurentii*, ut dictum est; sed de *sero*.

(i) Infra in Translat. S. Claræ Virg. Lect. IV. *scilicet Innocentius IV.*

(k) Raynaldo, postea Alexandro IV. P. M. supra laudato num. 52. & de quo mox sermo redibit.

(l) Non *Alexandro*, ut perperam habet MS. Cod. Bolland.; sed ut ipsi Bollandiani scite notant, Innocentio IV.

(m) Pariter in Cod. nostro Chron. 24. Ministror. General. fol. 148. ad an. 1253.

(n) Non *turbarum*, ut in Edit. Venet. 1751.

ne solemni, & ad S. Georgium (a) honorifice deportatur: nam & hic locus ille est, ubi S. Patris Francisci corpus primo (b) conditum fuerat; ut qui viam vitæ viventi paraverat, etiam morienti locum quodam præsagio præpararet. (c) Factus est proinde concursus populorum multorum ad tumulum Virginis, laudantium Deum atque dicentium: Vere sancta, vere gloriosa regnat cum Angelis, quæ tantum honorem ab hominibus sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum Primiceria (d) Pauperum Dominarum, quæ innumeros ad pœnitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interjectis diebus, Agnes ad Agni nuptias evocata, Sororem Claram ad æternas delicias subsecuta est; ubi ambæ Sion Filiæ, natura, gratia & regno germanæ, Deo jubilant sine fine. (e) Et vero consolationem illam, quam Clara repromisit Agneti, antequam migraret, accepit. Nam sicut Sorore prævia, de mundo ad Crucem transierat: sic dum Clara signis & miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili mature volavit ad Deum (f). Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. (g)

Et variis claret miraculis,

60. Illa sunt Sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quæ in morum sanctitate & operum perfectione consistunt. Joannes quidem signum fecit nullum, non tamen sunt vel erunt Joanne, qui signa faciunt, sanctiores. Ideoque sufficeret Sanctæ Virgini Claræ, ad testimonium sanctitatis, perfectissimæ suæ vitæ præconium; nisi interdum aliud exposceret partim tepor, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret miraculis & virtutibus pollens, (h) in abyssum absorpta perpetuæ claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. (i) Ex quibus (k) cogit sincera atque jurata veritas multa conscribere: & (l) cogit multitudo (m) quamplura transire. (n)

Jo. 10. 41.

Nam præter energumenos,

61. Puer quidam, nomine Jacobinus de Perusio, non tam infirmus, quam dæmonio pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperate projiciens, nunc in terra collidens, usque ad dentium fractionem, lapides mordens, laniabat miserrime caput suum, & corpus sanguine cruentabat. Ore distorto linguam foris projiciens, membrorum machinam tam facile glomerabat, ut sæpe crus suum poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum prædicta vexabat insania: nec illi duæ personæ obsistere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum Medicorum juvamen requiritur; sed nullus, qui sciat consulere, invenitur. Pater ejus, Guidolotus nomine, postquam infortunii tanti remedium apud homines nullum invenit, ad S. Claræ merita se convertit. O Virgo, inquit, sanctissima, o mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum devoveo, a te sanitatem ejus tota supplicatione deposco. Festinat ad sepulcrum ejus fide plenus, & allatum pue-

(a) Non *Gregorium*; sed ut in Cod. Corf. *Georgium*. Atque *Georgium* habent Lectiones tam Breviar. Griesen. quam Breviar. Francisc.

(b) Lect. 6. Breviar. Franc. in Translat. S. Clar. *viginti octo annis ante*; sed Lect. 5. Breviar. Griesen. habentis IX. Lectiones de ead. Translat. *XXVII. annis ante*.

(c) Ibi.

(d) Sic dicitur in Bulla Canoniz. *Primiceria* autem illam significat, quæ primam obtinet dignitatem. Eodemque sensu B. V. M. in in Tract. de Vitæ Myst. cap. 31. num. 110. ab ipsomet D. Bonav. vocatur *Virginum Primiceria*.

(e) Antiph. 2. ad laud. Offic. S. Clar. in præfato Breviario; *Agnes ad Agni nuptias, & æternas delicias post Claram evocatur, ubi per Sion filias post transitas miserias æterne jubilatur*.

(f) Inibi Antiph. 3. *Sicut Sorore prævia Christi passi vestigia sectatur gaudens cruce, sic dum hæc signis rutilat, Agnes post ipsam vigilat Deus ad te de luce*. De hac B. Agnete, ejus sanctitate, & miraculis late Chron. nostr. MS. 24. Ministror. General. fol. m. 100. & seqq.

(g) Similis quoque clausula S. Bonaventuræ familiaris, pariterque in Legen. ma. S. Franc. ubi post *Amen*: *Incipiunt quædam de miraculis ipsius post mortem ostensis*.

(h) Al. *dum viveret, meritis, & jam*; ut supra vero Breviar. Griesen. Lect. 6. inter 9. ex hac Legen. desumptas.

(i) In d. Breviar. ibi additur; *Nam ad ipsius invocationem devotam febres curantur, cæci illuminantur, & a diversis & variis languoribus, & infirmitatibus multi liberantur*.

(k) Al. sine *Ex quibus*, quod est in d. Breviar.

(l) Al. sine copulativa *&*, quæ itidem ibi habetur.

(m) Plurima enarrat Marianus Lib. 2. c. 21.

(n) Ex his quampluribus sunt duo, quæ videri possunt apud Pisanum Lib. 1. Fructu 8. Par. 4. unum ab ipso relatum, *quod audivit ab illo, cui evenit*; aliud ab eodem narratum quod vocat *patens toti Civitati Florentiæ*.

puerum super tumbam Virginis ponens, protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa infirmitate liber efficitur, & jam ulterius nulla consimili læsione vexatur.

Ab obsessione dæmonis liberatos,

62. Alexandra de Fracta (a) Perusinæ Diœcesis, dæmonio nequissimo vexabatur. Quam dæmonium in suam redegerat potestatem, ut faceret per excelsam rupem, quæ in crepidine fluminis eminebat, sicut aviculam volitare; (b) per tenuissimum quoque arboris ramum, fluvio Tyberis impendentem, faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, & manum contractam (c) haberet, medicinis sæpe tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosæ Virginis Claræ corde compuncta, ejusque meritis invocatis, contra suum illud triplex periculum unius remedii salutarem sumit effectum. Contracta quidem manus extenditur, latus sanitati redditur, possessa a dæmonio liberatur. Altera mulier ejusdem loci, a dæmonio & multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctæ, munus liberationis accepit.

Aliosque ægros sanatos,

63. Puerum quendam Francigenam (d), qui curiam sequebatur, furiæ morbus invaserat, qui ipsi & loquelæ abstulerat usum, & corpus monstrose fecerat inquietum. Detineri ab aliquo minime poterat, sed potius intra manus detinere volentium horribiliter se frangebat. Ligatur funibus lectulo mortuorum, & a compatriotis (e) ad Ecclesiam S. Claræ defertur invitus, ante sepulcrum ejus deponitur, & statim pro fide offerentium peroptime liberatur.

64. Valentinus de Spello, (f) caduci morbi ruinæ in tantum erat obnoxius, quod sex per diem vicibus indifferenter ubilibet corruebat. Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur asello vectus ad S. Claræ sepulcrum; ubi duobus diebus & tribus noctibus jacet: die tertio, nullo tangente, crus ejus fragore magno personuit, & ab utraque infirmitate sanatus illico fuit.

Mirabiliter usum oculorum restituit cæco,

65. Jacobellus (g) dictus, filius cujusdam (h) Spoletinæ, duodecim annorum cæcitate percussus, ducem itineris semper (i) sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in præcipitium, ambulare. Nam & semel a puero parumper dimissus, in præcipitium actus, brachii fracturam cum vulnere capitis reportavit. Hic cum juxta pontem Narniæ (k) quadam nocte dormiret, apparuit ei Domina quædam in somnis, dicens: Jacobelle, (l) quare tu ad me non venis Assisium, ut libereris? Qui mane consurgens, duobus aliis cæcis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quandam nuper audivimus in Assisii Civitate migrasse, cujus sepulcrum per sanitatum munera & per multa miracula manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus, concite properat, & nocte hospitatus apud Spoletum, eandem cernit iterum visionem. Ocius advolat, totum se præ amore luminis ad cursum præcingens.

Qui inter multos ægrotos ad tumulum ejus venerat.

66. Perveniens autem Assisium, tantas ante Virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, ut ipse intrare nullatenus posset ad tumbam. Supponit lapidem capiti suo, & cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit præ foribus ejus. Et, ecce, tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus Jacobe, si poteris introire. Evigilans ergo, rogat cum lacrymis turbas, clamans & preces ingeminans, ut ei propter Divinam pietatem viam præstare

(a) Al. *Alexandria de Fracto*; sed *Alexandra de Fracta* apud Wadding.

(b) Audiant Critici illi, qui tempestate nostra dæmonibus negarunt potestatem deferendi humana corpora per aerem.

(c) Sic & apud eundem Wadding.; sed Cod. Bod. *confractam*.

(d) Sive Gallum natione.

(e) Hanc vocem significantem illos, qui ejusdem patriæ sunt, usurpat quoque S. Bonaventura Comment. in Jo. Evangel. cap. 1. num. 102. ac cap. 4. num. 278., nec non Exposit. in cap. 4. S. Luc.

(f) In Chron. Minor. *Vir Civitatis Spoleti dictus Valentinus*.

(g) Lect. 7. antiqui Breviar. Griesen. *Jacobus*.

(h) Al. sine *cujusdam*. In Chron. Minor. *Mulieris*.

(i) Al. absque *semper*.

(k) Al. *Vernii*, Cod. Bod. *Varnii* Chron. Minor. *Varnia*; sed melius d. Breviar. Griesen. ibi *Narniæ*, quæ urbs Umbriæ est, ad montis radicem, & Narem fluvium subterfluentem, a quo ei nomen. Tac. 1. & 2. Ann.

(l) Rursum *Jacobe* secundum præfatum Breviar. Griesen.

stare dignentur. Data sibi via, calceamenta projicit, vestes exuit, collum corrigia cingit, & sic humiliter sepulcrum contingens, lentum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni cæcitate discussa, omni oculorum caligine relegata, dum clare per Claram videt luminis claritatem, Deum laudando clarificat, & pro tanti mirificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes invitat.

Insuper sanat manum fractam,

67. Perusinus quidam, (a) vocatus Bonus Joannes, (b) cum suis Civibus contra Fulginates perrexerat. Cumque hinc inde concertatio incepisset, gravis ictus lapidis ejus manum dura quassatione perfregit. Expendit in Medicos pecuniam multam sanitatis amore; sed nullo potest medicinali suffragio in tantum juvari, quin ipsam manum portet inutilem, & ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suæ dextræ pondus ferre, & usu carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens vero, quæ per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vovens, ad sepulcrum Virginis properat, affert ceream imaginem manus, & super tumbam S. Claræ incumbit. Statim, priusquam Ecclesiam exeat, manus ejus perfecte restituta est sanitati.

Puerum curvum,

68. Petronus (c) quidam de Castro Bitone (d) trium annorum infirmitate consumptus, totus fere diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cujus violentia morbi adeo contractus erat in cruribus, ut curvus semper & ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat Pater pueri multorum solertiam Medicorum, illorum præcipue, qui fractis ossibus medendi peritiam habebant. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad novæ Sanctæ suffragia, cujus audiebat magnalia, se convertit. Portatur puer ad locum, ubi pretiosa Virginis spolia requiescunt, & non diu ante sepulcrum jacens, perfectæ sanitatis gratiam sumit. Confestim nanque rectus & sanus exurgit, ambulans & exiliens, & laudans Deum, & ad S. Claræ laudes populum confluentem invitat. *Act. 3. 8.*

Claudum ex utero Matris,

69. Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinatis Diœcesis, claudus ex utero Matris suæ, tibias habebat exiles, pedes in transversum jactabat, & tortuose deambulans, vix poterat surgere, cum cadebat. Mater ejus beato Francisco pluries eum devoverat, nec ullius meliorationis opem acceperat. Audiens vero beatam Claram novis coruscare miraculis, ad sepulcrum ejus puerum deportavit. Post aliquot dies sanatis ossibus tibiarum, ad rectitudinem sunt membra reducta, & quod S. Franciscus multis precibus exoratus non tribuit, sua discipula Clara virtute Divina concessit.

Aliosque contractos,

70. Civis Eugubinus, nomine Jacobus de Franco, (e) puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus nunquam ambulaverat, nec poterat ambulare, tanquam ostentum suæ domus, & opprobrium suæ carnis deplorabat. Cubitabat in solo, reptabat in cinere, volvens se quandoque ad scamnum, (f) nec se potens erigere: cui natura gradiendi desiderium dederat, negaverat facultatem. Vovent puerum parentes ejus meritis S. Claræ, atque, ut ipsorum verbo dicatur, volunt esse hominem sanctæ Claræ, si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus voto emisso, Virgo Christi suum hominem sanans, liberæ ambulationis officium in oblato sibi puero reparavit. Illico parentes ad Virginis tumulum cum puero properantes, eum subsilientem & gaudentem Domino obtulerunt.

Vel paralyticos,

71. Mulier quædam de Castro Me-

va-

(a) In Chron. Minor. *Quidam Civis de Perusia*.

(b) Cod. Bod. addit *Martini*, & in Chron. Minor. *dictus Joannes Martinus de Bonis*.

(c) Al. *Patronus*, in d. Chron. Minor. *Petronius*.

(d) In d. Chron. Min. de *Castrovitolio*; sed in eod. Cod. Bod. *Bitoniæ*, quæ verisimiliter est olim dicta *Vettona*, postea nuncupata *Bittona*, olim Episcopalis Umbriæ, nunc Castrum, apud Tiniæ & Asii fluviorum confluentiam, inter Mevaniam 6. & Perusiam 8. mil. pass. Vid. Lexic. Geograph. Philip. Ferrarii cum additament. Michael. Anton. Baudrand, & Domin. Magri. De *Betonio* supra cap. 5. num. 43.

(e) In Chron. Minor. *de Franchis*.

(f) Cod. Bod. *bancum*.

vanii, (a) Plenaria (b) nomine, diu contractionem renum perpessa, non nisi baculo sustentata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curvum erigebat corpus, sed nutantes utcumque trahebat gressus. Deferri se fecit quodam die Veneris ad tumulum S. Claræ; ubi preces ad eam devotissime fundens, celeriter obtinuit, quod fideliter postulavit. Sequenti nanque Sabbato, integra sanitate obtenta, propriis pedibus est reversa, quæ fuerat per alios adducta.

Ac aliis morbis afflictos,

72. Tumores gutturis, quos vulgari sermone scrofulas (c) vocant, puella quædam Perusina cum dolore multo diu portaverat. Viginti quidem glandulæ numerabantur in gutture, ut ipsum puellæ guttur satis capite crassius videretur. Duxit eam sæpe Mater ejus ad memoriam Virginis Claræ, ubi ipsius Sanctæ beneficium devotissime implorant. Cumque tota quadam nocte ante sepulcrum puella jaceret, prorumpente sudore, strumæ illæ mollificari cœperunt, atque de suo loco paululum commoveri. Processu vero temporis, per S. Claræ merita sic evanuerunt, ut nulla penitus vestigia remanerent.

Qui patrocinium Sanctæ imploraverant,

73. Consimile malum una de Sororibus, Andrea nomine, dum adhuc in carne Virgo Clara maneret, portabat in gutture suo. Mirum certe, quod in medio lapidum ignitorum anima tam frigida latitabat, & inter prudentes Virgines desipiebat (d) imprudens. Hæc siquidem nocte quadam guttur suum usque ad præfocationem constrinxit, ut globum illum per buccam projiceret, volens de seipsa Divinam supergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per spiritum Clara cognovit. Curre, inquit uni, curre velociter in inferiorem domum, & ovum calefactum Sorori Andreæ de Ferraria sorbendum præbe, simulque cum illa ad me ascende. Properans illa, reperit dictam Andream loquela privatam, propriæ manus injectione suffocationi propinquam. Relevat eam, ut potest, & secum ducit ad Matrem; cui & dixit Famula Dei: Misera, cogitationes tuas Domino confitere, quas & ego bene cognovi. Ecce quod sanare voluisti, sanabit Dominus Jesus Christus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patieris, non consurges. Ad cujus verbum spiritum compunctionis accepit, & vitam satis egregie mutavit in melius. Post modicum ergo sanata de scrofulis, de alia infirmitate migravit.

Ezech. 28. 16.

Et quosdam e faucibus luporum

74. Crudelium luporum feralitas sæva contractam (e) vexare solebat: qui in ipsos homines irruentes, humanis sæpe carnibus pascebantur. Mulier ergo quædam, nomine Bona, de Monte Galliano (f) Assisinatis Diœcesis, duos filios habens, unius, quem lupi rapuerant, vix planctum compleverat, (g) cum ecce ad secundum consimili ferocitate festinant. Stante nanque Matre in domo, & aliquid rei familiaris agente, puero deambulanti exterius lupus dentes infigit, ac per cervicem mordens, cum tali præda ad sylvam quantocius tendit. Audientes autem pueri stridores homines, qui erant in vineis, ad Matrem clamant, dicentes: Vide, si filium tuum habes: quoniam ploratus insuetos paulo ante persensimus. Cognoscens Mater filium a lupo direptum, clamores in excelsum levat, & ululatibus aerem complens, Virginem Claram invocat, dicens: Sancta & gloriosa Virgo Clara, redde mihi miserum filium meum. Redde, ait, redde infelici Matri natellum. Quod si non feceris, me ipsam aquis suffocabo. (h) Currentes itaque vicini post lupum, reperiunt infantulum a lupo in sylva dimissum, & canem juxta puerum ejus vulne-

(a) Al. *Menanii*; sed *Mevanii* apud Wadding. *Mevania*, vulgo Bevagna, Urbs olim Episcopalis, nunc Castrum Umbriæ, Propertio alumno nobilis, armentorum ferax, de qua Lucanus Lib. I.

Est, qui tauriferis ubi se Mevania campis.

De eadem Colum. L. 3. c. 18. & Plin. L. 35. cap. 14. & de *Mevanatibus*, *Mevaniensibus* Lib. 3. cap. 14. Item de *Bevanio* infra in Legen. Min. S. Franc. num. 41. Et de *Castro Bevanii* in Leg. ma. cap. 12.

(b) Al. *Pleneria*; sed apud Chron. Minor. & Wadding. *Plenaria*.

(c) *Scrofola* Italice, Latine *struma*.

(d) Cod. Corf. *stultizabat*.

(e) Sed quam? Vallis Spoletanæ, ut in Chron. Ord. Minor. Lib. 8. cap. 31. ubi in margine allegantur Chronica antiqua.

(f) In Chron. Minor *de Monte Galieno*.

(g) Cod. Bod. *deplangebat*; verbum autem *deplangere* habet ipsemet S. Bonav. cap. I. Soliloq. & infra in Carminib. Leonin. De Doctr. proficien. v. 150.

(h) Al. *necabo*.

inera delingentem. Cervici primos injecerat morsus bestia fera: dehinc ut prædam levius ferret, ipsius pueri renibus suas impleverat fauces, & utrobique non levis attractus signa reliquerat. Voti compos effecta mulier, cum suis vicinis ad suam properat adjutricem, & pueri varias plagas omnibus videre volentibus monstrans, Deo & S. Claræ gratias copiosas exsolvit.

Prod gloss eripit.

75. Puella quædam de Castro Canarii (a) clara die in agro sedebat: in cujus sinu mulier altera reclinaverat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtivos ad prædam concitat gressus. Quem tamen puella vidit: sed quia canem credidit, non expavit. Cumque infantula cœpto intenderet scrutinio capillorum, efferatur in illam bestia truculenta, ejusque vultum suo vasto hiatu concludens, prædam portabat ad sylvam. Surgit protinus mulier stupefacta, & S. Claræ memor, clamores suscitat, dicens: Succurre sancta Clara, succurre; tibi in hac hora puellam istam commendo. Ipsa denique, mirabile dictu, quæ lupi dentibus portabatur, contra lupum invehitur, dicens: Portabis me tu latro ulterius, tantæ Virgini commendatam? Qua invectione confusus, puellam statim in terram molliter posuit, & quasi latro deprehensus, festine discessit. (b)

Ac propter hæc crebra miracula

76. Residente autem in sede beati Petri clementissimo Principe Domino Alexandro IV., (c) Viro totius sanctitatis amico, qui & Religiosorum tutela, & Religionum firma columna erat, cum horum mirabilium relatio curreret, & de die in diem fama virtutum Virginis latius resonaret, Canonizationem tantæ Virginis ipse jam mundus cum desiderio expectabat. Dictus itaque Pontifex, tantorum turba signorum quasi re insolita (d) excitatus, de Canonizatione ejus una cum Cardinalibus cœpit habere tractatum. Committuntur Personis solemnibus & discretis examinanda miracula, vitæ quoque magnalia discutienda traduntur. (e) Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio clarissima; invenitur post transitum veris & probatis miraculis admiranda. Die enim (f) ad hoc statuta, cum cœtus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum & Episcoporum conven-

(a) Al. *Cannarti*, Cod. Bod. *Carnarii*. In suprad. Chron. Ord. Minor. L. 8. c. 31. *Villa Canarii*. *Canaria* oppidum ab Assisio ad quartum lapidem distans, infra quod Asius flumen in Tinnam, Silio Lib. 8. Tinnam, amnem descendit. Wadding. ad an. 1221. num. 12.

(b) De lupis itidem obsequentibus S. P. Francisco infra in Leg. ejus Mi. num. 40. Quisquis autem legerit hactenus recensita miracula, nolim ut imitetur Joannem Clericum, virum quidem eruditionis fama celebrem, ast audaciæ incredibilis infamia longe superiorem, omnibus etiam, qui scriptis tradiderunt miracula Dei virtute a Sanctis patrata, ipsisque adeo sanctissimis Viris, per quos ea edita fuere, maledicentem; sed legat potius, ut saniora discat, Virum Cl. Hieronymum de Prato Veronensem Congregationis Oratorii ejusdem Civitatis Presbyterum, a quo in Præfatione ad omnia Sulpicii Severi Opera §. 8. & seqq. ille intemperantissimus Criticus suis ipsismet verbis & argumentis, quasi alter Goliath suo ipso gladio, obtruncatur.

(c) Exeunte Christi anno 1254. ad apicem summi Pontificatus evecto.

(d) Cod. Bod. *in rem insolitam*.

(e) Hujusmodi examen, atque discussio veritatem miraculorum & Canonizationis probat. Et in hoc negotio quanta maturitate & consilio opus sit, ostendit ipse Pontifex Alexander IV. dum adhuc esset Card. & Episc. Ostien., supra cap. 7. num. 58. Et Raynaldus in Annal. Eccl. ad an. 1255. num. 25. & seqq. alia dat exempla ejus maturitatis & consilii in decernendo Sanctorum cultu, re certe gravissima; puta in demandando accuratiori iterato examine super sanctitate vitæ & miraculis Augustini Nidrosiensis Archiepiscopi, qui miraculis in Norvvegia efflorescebat: in revocandis ad examen cœlestibus prodigiis Nicolai, Canuti Regis Daniæ filii: nec non in penitius explorandis S. P. F. Stigmatibus, eorumque veritate *oculis propriis conspicienda*, uti etiam lego in Chron. MS. 24. Ministror. General. sub an. 1254. fol. m. 149. retro. Addo aliud exemplum severitatis judicii laudati Pontificis deductum ex antiqua Vitæ Synopsi S. Stanislai Ep. & Mar. in qua narratur, quomodo idem adhuc Card. Ostien. obstiterit Canonizationi ejusdem S. Stanislai, & nonnisi manifesta ipsiusmet S. Martyris apparitione inductus fuerit ad eam promovendam. Unde ingens subit animum admiratio, quod post adeo solemnem S. Claræ Canonizationem, a tam rigido miraculorum investigatore factam, nihilominus inventus fuerit quidam temerarius Concionator, qui huic gravissimo tanti Pontificis judicio in publico Sermone audacter obstreperet; & quod insanam hujus Concionatoris temeritatem longe superaverit impietas Centuriatorum Magdeburgensium. Vid. Wadding. in Annal. Min. ad an. 1260. num. 41. Harold. in Epit. Annal. Min. ad eundem an. 1260. num. 7. Raynald. in Annal. Eccl. ad an. 1225. num. 24. & Acta Sanctor. 12. Aug. Comment. præv. Guilielmi Cuperi §. 4. num. 62. & seqq.

(f) Breviar. Griesen. Lect. 9. *autem*.

ventus adesset, Cleri concio ac Religiosorum, Sapientum quoque & Potentum plurima multitudo assisteret, Summo Pontifice illud salubre negotium in medium proponente, ac Prælatorum judicium sciscitante, universi prompto favore propensius annuentes, Claram dicunt clarificandam in terris, quam Deus clarificavit (a) in excelsis.

Solemniter catalogo Sanctorum adscribitur.

77. Instante vero die migrationis ejus (b) ad Dominum, duobus annis ab ipsius transitu revolutis, Prælatorum & totius Cleri multitudine convocata, sermone quoque præmisso, felix Alexander, cui hæc a Domino fuerat gratia reservata, cum celebritate permaxima Sanctorum catalogo Claram reverenter adscripsit, Festumque ejus solemniter in tota Eclesia (c) celebrandum instituit, atque ipse prius cum tota Curia solemnissime celebravit. Acta sunt autem hæc apud Anagniam in Ecclesia Majori, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto (d) Pontificatus Domini Alexandri anno primo: (e) ad laudem Domini Nostri Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. (f)

(a) In d. Breviar. ibi *clarificare voluit*.

(b) Nempe *crastino beati Laurentii*, sive 11. Aug. ut supra num. 57.

(c) Lect. 9. d. Breviar. Griesen. in Translatione S. Claræ Virginis heic additur *pridie idus Augusti*, & *pridie Idus Augusti* in ejus quoque Calendario; quod apprime concordat cum ipsamet Canonizationis Bulla in Bullario Romano Laertii Cherubini To. 1. a pag. 81. per illa verba: *Pridie Idus Augusti Festum ejusdem Virginis devote & solemniter celebretis, & faciatis a vestris subditis venerabiliter observari*. Hinc in Chron. MS. 24. Ministrorum Generalium fol. m. 175. lego „ In Capitulo Romæ anno ab „ Incarnatione Domini MCCLVI. (a Nativi„ tate MCCLVII.) in Festo Purificationis bea„ tæ Mariæ celebrato, Domino Alexandro Pa„ pa IV. præsente, fuit ordinatum, quod de „ Beata Clara fieret de cætero Festum du„ plex." Vid. Prodr. col. 17. not. *d.* & supra cap. 6. ad fin. num. 57. in not. *n*.

(d) Cod. Bod. *sexto*; sed *quinto* etiam in d. Lect. 9. ac ipsamet Canoniz. Bulla.

(e) Die, inquam, tali; sed habetur in eadem Bulla Canonizationis, apud Sedulium in Histor. Seraph. pag. 550. ac d. Bullar. *Sexto Calendas Octobris*; apud Wadding. vero in Annal. Minor. ad ann. 1255. num. 6. & Illustriss. Fontaninium in novissima Editione Romana Codicis Canonizationum pag. 96. *XIV. Kalendas Novembris*; apud alios alia die. Et quare? Sapienter inibi ad id respondet Fontaninius in notis: *Hæc dissensio inde orta, quod plures Bullæ ea de re non uno tempore datæ fuerint. Etenim illo ævo non semper Viri Sancti illa ipsa die Canonizati sunt, qua Bullæ vulgatæ, ut sæpe observatum*. Sed de acta hujusmodi Canonizatione *instante die migrationis ejus* (Aug. 11.) *duobus annis ab ipsius obitu revolutis*, omne dubium præsens Legenda nobis ademit.

(f) Similis quoque clausula in calce Legendæ Ma. S. Franc. post recensita miracula.

S. BONAVENTURAE

LECTIONES NOVEM

IN FESTO S. CLARAE.

Lectio prima. (a)

VEnerabilis Christi Sponsæ, Deoque dicatæ Virginis Claræ natalitium diem, Fratres carissimi, honorificentia debita celebrantes, (b) sacra vitæ ipsius primordia, processum, & exitum percurramus. Originis quidem nobilitate, & conversationis honestate, præclaris exorta parentibus, post acceptam supernæ gratiæ claritatem, non solum in Urbe Assisio claruit, verum etiam in Orbe mundano clarior ipsa refulsit. (c) Nam (d) cum Mater ipsius, nomine Hortulana nobilem hanc plantulam uteri sui gestaret in hortulo, & partui jam vicina ante Crucem Crucifixum oraret attente, ut eam de partus periculo salubriter expediret, audivit vocem dicentem sibi: Ne paveas Mulier, quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum mundum clarius illustrabit. Quo edocta oraculo, jam natam infantulam, & sacri Baptismatis unda renatam, Claram vocavit, (e) indubitabili fide tenens, manifestandam in ea fore de proximo a Deo sibi promissi cœlestis luminis claritatem.

Lectio secunda.

Edita mox in lucem parvula Clara, tempestiva velut aurora, Divinorum cœpit carismatum lumine clarescere, ac inter teneros annos laudabilium morum ingenua probitate clarere. Pietatis quidem suavitate repleta, tam ex dono naturæ, quam gratiæ, manum libenter extendebat ad pauperes. Prov. 31. 20. Et ut sacrificium suum gratius Deo foret, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuntios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sanctæ orationis studium (f) habebat amicum, ubi Christi Jesu sæpius odore bono respersa, suavisque spiritus gustu ad perennes attracta delicias, paulatim vitam cœlibem actitabat. 2. Cor. 2. 15. Sub vestibus quoque pretiosis, ac mollibus, cilitiolum gerebat absconditum, & tanquam nobilis altera Virgo Cæcilia mundo exterius florens, Christum interius induens, dissimulato in posterum mortali conjugio, virginitatem suam Domino commendabat. Gal. 3. 27.

Lectio tertia.

Suavibus proinde, (g) velut aromatica cella, redundans unguentorum odoribus, ore vicinorum laudari cœpit nescia, & secretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis ejus vulgabatur in populo. Isa. 39. 2. Talia fuerunt in domo paterna suæ delibamenta virtutis, tales primitiæ spiritus, talia præludia sanctitatis. Audiens vero tunc celebre nomen Francisci, qui, velut novus homo missus a Deo, obliteratam perfectionis viam, Crucifixi sectando vestigia, renovabat; Jo. 1. 6. inspirante Patre spirituum, ubi opportunitas societatis & temporis affuit, ad eundem se contulit,

(a) Pariter D. Bonav. Legendam Ma. S. Franc. in varias Lectiones distribuit, & inter ejus Opera relata a Joan. Franc. de Pavinis recensentur *Legendæ & Officia*.

(b) In Kalend. membr. Cod. Griesen. rubris characteribus *Pridie Idus Augusti: Sancta Clara Virginis Duplex majus*.

(c) Ita fere Mombritius ex antiquioribus Monumentis; nec non Hilarion Monachus Benedictinus in Legendario abbreviato, seu Supplemento Jacobi de Voragine, seu de Varagine fol. 72. Sed & *nobilibus orta parentibus* dicitur etiam a Petro de Natalibus, postea Episcopo Equilino, in Catal. Sanctor. Lib. 7. cap. 52. Quodve multo magis est, *genere nobilis, sed conversatione nobilior*, celebratur in ipsa Bulla Canoniz.

(d) Prædicta omnia desunt in Breviar. Romano-Franc. die 12. Aug. in Festo S. Claræ, in quar. Lect. secun. Noct. ubi natalitius ejus dies solemniter celebratur.

(e) Item hæc quæ sequuntur usque ad init. 2. Lect. incip. *Edita mox &c.*

(f) In d. Breviar. ab his incipit Lect. 5.

(g) In eod. seqq. omittuntur usque ad *Audiens verò &c.*

lit, suique cordis arcanum desiderium patefecit. Suadente igitur Viro Dei mundi contemptum, & more fidelissimi Paranymphi dulcia Christi connubia virgineis auribus instillante; non trahit in longum Virgo præclara consensum: quinimo cœlestis ignis ardore succensa, terrenæ gloriæ vanitatem ex alto contemnit; carnis illecebras prorsus horrescit; thorum in delicto se nescituram proponit; ac ejusdem beati Patris consiliis totaliter se committit. *Sap. 3. 13.*

Lectio quarta.

Jubet ex hoc (*a*) Dei Famulus, celebritate imminente Palmarum, ut in die Festo ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti cum Christo exiens extra castra, mundanum gaudium in luctum convertat Dominicæ passionis. *Hebr. 13. 13.* Igitur domo, Civitate, & consanguineis derelictis, ad Sanctam Mariam de Angelis (*b*) festinavit: ubi Fratres, qui in Aula Dei sacras observabant excubias, prudentem Virginem, obviam Sponso cum lampade non vacua procedentem, gestantes & ipsi lucernas ardentes in manibus, (*c*) exceperunt: *Matth. 25. 1. & seqq.* eamque post crinium attonsionem coram Altari Virginis Matris habitu Religionis indutam, ad vicinum quoddam Sanctimonialium Monasterium deduxerunt. (*d*) Nec decuit alibi florigerum virginitatis Ordinem ad vesperam temporum (*e*) excitari, quam in ejus thalamo, quæ prima omnium, atque dignissima sola extitit Mater & Virgo; ut quasi ante ipsius sacratissimum thorum humilis Ancilla sublimi thoro conjuncta, (*f*) decantanda jugiter dulcia cantica drama- *In Comm. Virg. 1. Noct. Antiph. 2. & in Offic. par. B. M. V. 1. Noct. Antiph. 3.*

tis Angelica primitus unctione perciperet, & acroamatica postmodum jubilatione cantaret. (*g*)

Lectio quinta.

Gravi post (*h*) hoc consanguineorum persecutione Deo sacratæ Virgini ab hoste humani generis suscitata, sed cœlestis dexteræ superata virtute, ad Ecclesiam S. Damiani, de cujus reparatione Vir Dei Franciscus voce de ipsa Cruce mirabiliter ad se facta mandatum acceperat, una cum Sorore Virgine, nomine Agnete, per ipsius preces & lacrymas ad similia vota conversa, commigravit. (*i*) In hujus locelli ergastulo pro cœlestis amore Sponsi Virgo se Clara conclusit. In hoc a mundi tempestate se celans, corpus quoad vixit, carceravit. In hujus caverna maceriæ, velut gemebunda simplexque columba nidificans, *Cant. 2. 14.* Virginum Christi Collegium genuit, Monasterium sacrum instituit, Pauperumque Dominarum Ordinem inchoavit. (*k*)

Lectio sexta.

Opinione siquidem sanctitatis ejus circumquaque diffusa, in odorem spiritualium unguentorum cœperunt adolescentulæ currere (*l*) omnique suavitati *Cant. 1. 3.* mundialium (*m*) gaudiorum, Sponsi cœlestis præferre connubium, pro ipsius amore præcipuo sub clausura perpetua (*n*) vitam satagentes religiosam & cœlibem actitare. Hujus itaque Religionis Christo Domino dedicatæ lapidem se advertens esse primarium, in fundamento sanctæ humilitatis virtutum omnium fabricam collocare sic ab ipso principio stu-

(*a*) Vel hæc inibi spectant ad 5. Lect.

(*b*) Supra in Legen. S. Claræ cap. 1. n. 8. *de Portiuncula*. Unde nuncupata sit quoque *de Angelis*, in Appar. ad Annal. Minor. §. 5. num. 14.

(*c*) De hac Virgine prudente, cum lampade non vacua, sed accensa, procedente obviam Sponso una cum pluribus aliis, etiam in Bulla Canoniz.

(*d*) Supra ibi *ad Ecclesiam S. Pauli*.

(*e*) Dicitur supra init. Prol. ejusd. Legen. *Quasi veterani Mundi senecta vergente*.

(*f*) In 3. Antiph. 1. Noct. prædicti Breviar. *Cuncta pro Christi nomine contemnens crine tonso, coram Altari Domino nubit æterno Sponso*.

(*g*) Ita interserere verba Ecclesiæ Divo Bonaventuræ solemne est. Sic autem alludit ad Canticum Canticorum, quod Origenes, S. Gregor. Nazianz. & alii asserunt esse Drama Sponsale, sive Nuptiale Carmen. Unde S. Basil. in illud Isaiæ 5. *Cantabo dilecto meo Canticum dilecti mei*, ait: *Canticum Canticorum Nuptiale est Carmen Dramatico opere pertextum*. Porro *acroamatica* pro *festiva* etiam sumunt Cic. & Suet.

(*h*) In Lect. 6. d. Breviar. nihil est eorum quæ heic sequuntur.

(*i*) Supra in Legen. S. Claræ cap. 1. n. 10.

(*k*) Ibi.

(*l*) Ibi cap. 2. num. 11.

(*m*) Sic vel alibi sæpe.

(*n*) Hinc in Diplomatibus dictæ *Sorores* modo *inclusæ*, modo *reclusæ*, ad distinctionem earum Sanctimonialium, de quibus supra col. 312. not. *c*.

studuit, ut cunctis sibi succedentibus, suoque regimini subditis, tanquam reputatione propria vilior, obsequio promptior, & cultu despectior, in semetipsa veræ humilitatis formulam demonstraret. Nam & regimen Sororum Pauperum, vix etiam per obedientiam coacta, suscipiens, piæ subministrationis operibus quamquam despicabilibus, & abjectis, humiliato non minus corde, quam corpore, sollicitius intendebat. (a)

Lectio septima.

Foras exeuntium famularum lutulentos pedes abluens, extergens, & osculans, juxta nostri Salvatoris exemplum; intusque ministrantium laboriosis obsequiis, ac si ancilla foret emptitia, cum omni promptitudine tenerum exponens corpusculum, sanis, infirmis, atque debilibus, tanquam Dominabus suis, promptum & hilarem, cum opportunitas aderat, impartiebatur pro viribus famulatum. Sic igitur humilis Francisci Discipula, Magistra Virginum jam effecta, sicut a sanctissimo Patre didicerat, non tam præferri affectabat, quam subjici; nec tam obedientiæ sanctæ jugum aliis imponere, quam portare: (b) quatenus perfectionis omnis radicem humilitatem spontaneam, (c) & in semetipsa per exercitationis frequentiam rigaret & excoleret, & in filiarum cordibus per exemplaritatis efficaciam complantaret.

Jo. 13. 6.

Lectio octava.

Paupertatis Evangelicæ, cujus indeficientem affluentiam Beatus Pater Filiis in successionem hæreditariam dereliquit, (d) hæc tanquam legitima Filia, legitima noluit portione carere. Propter quod in suæ conversionis initio paternam hæreditatem, quæ ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibique de pretio nil reservans, totum pauperibus erogavit. Tantum denique cum paupertate fœdus iniit, & amorem contraxit, ut nihil præter Dominum habere vellet; nihil præter necessarium victum & vestitum permitteret a Sororibus recipi; nihil in posterum reservari. (e)

Lectio nona.

Paupertatis privilegium a Domino Innocentio III. cum multa ipsius Pontificis dignatione concessum, cujus primam notulam (f) propria manu non sine lacrymis idem conscripsit Antistes, cum Dominus Gregorius IX. paterno compassus affectu, mitigare disponeret, & eandem sanctam Virginem a voto absolvere paupertatis tam arctæ; respondit Deo carissima filia: De peccatis quidem se velle libenter absolvi; non autem de observandis consiliis Jesu Christi. Altissimæ siquidem paupertatis voto tam forti dilectionis inhæserat vinculo, ut tolerabilius ei videretur sævienti spiculatori feriendam cervicem protendere, quam tam pretiosæ margaritæ pulchritudinem perdere, facieque reversa retrorsum a tantæ perfectionis proposito resilire. (g)

SAN-

(a) Confer supra in Legen. cap. 2. n. 13.
(b) Ibi.
(c) Vid. supra Tract. de Humilit. col. 230. n. 9. & col. 232. n. 13.
(d) In Regula FF. MM. cap. 6. & in Testam.
(e) Supra in Legen. cap. 2. n. 14.
(f) Ita ibi n. 15. Sed apud Wadding. ad an. 1251. n. 6. in fine *novellam*.
(g) De his & in Bulla Canonizat. apud eundem Wadding. ad an. 1255. n. 6.

S. BONAVENTURÆ

LECTIONES NOVEM

IN TRANSLATIONE S. CLARÆ.

Lectio prima. (a)

Admirabilis & Venerabilis Virgo Clara, Ancilla Christi fidelissima, & Amica Altissimi, in Monasterio S. Damiani Abbatissa fuit, & Primiceria omnium Pauperum Dominarum. (b) Quadraginta enim duobus annis (c) Virgo præclara in stadio altissimæ paupertatis Deo fideliter serviens, ibidem fregit sui corporis alabastrum. (d) Quibus transactis, & ecce ad bravium supernæ vocationis, præcedente languore multiplici, propinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritate pœnitentiæ succumbente, posteriora temporum dura occupavit infirmitas. Excrescentibus autem infirmitatibus cum appropinquaret ad exitum, nulloque per XVII. dies alimento suscepto, tantum fuit a Domino vigorata, ut omnes ad se venientes in Christi servitio confortaret. (e)

Mar. 14. 3.

Phil. 3. 14.

Lectio secunda.

Hora denique sui transitus proximante, ecce quasi nocte media, (f) in vestibus albis turba Virginum ingreditur, serta aurea in suis capitibus deferentes: inter quas una præ cæteris elegantior erat, & tanti splendoris, ut noctem in diei lumen converteret, Virgo scilicet Virginum, Mater Domini Salvatoris. Procedit igitur ad lectum Regina Cœli, ubi Sponsa Filii decubabat, & amantissime super eam se inclinans, amplexum (g) dulcissimum præstat. Profertur a Virginibus miræ pulchritudinis pallium, & Claræ (h) corpus tegitur, & thalamus adornatur. (i) In crastino igitur beati Laurentii (k) egreditur illa Anima sanctissima, præmio perpetuo laureanda, temploque carnis soluto, Spiritus feliciter migravit ad astra. (l) Benedictus sit talis exitus de valle miseriæ, qui factus est ei æternæ vitæ introitus. Jam pro terreno (m) viatico mensa lætatur Civium supernorum, jam pro vilitate cinerum Regno cœlico Clara beatissima, (n) æternæ gloriæ stola decoratur. Anno videlicet ab Incarnatione Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, XII. die Augusti. (o)

Jo. 2. 21.

Lectio

(a) Tam præcedentes in Festo, quam sequentes in Translatione S. Claræ IX. Lectiones, sunt in pluribus Venetis Editionibus Breviar. Rom. an. 1478. 1479. 1490. &c. Nec dubitaverim hujusmodi Officia fuisse diu ante inventionem artis typographicæ usitata; forte quando post S. Claræ apotheosim indulsit Alexander IV. an. 1256. ejus Festum sub ritu duplici solemniter celebrandum, & quando sub eodem an. 1260. ejus solemnis Translatio facta est.

(b) *Sanctæ primiceria paupertatis* dicitur etiam in Auctariis Usuardinis Ultrajectino, Leydensi, Albergensi, ac Danico; & *pauperum primiceria* in Bulla Canoniz.

(c) In Leg. supra cap. 6. num. 51. nec non in Greveniana Usuardi Editione.

(d) Ibi ad fin. cap. 1.

(e) Sic in Breviar. Franc. 3. Octobr. Lect. 4. secundi Noct. nonnullis tamen prætermissis.

(f) Ergo ad Superos abiit *in crastino beati Laurentii*, nempe 11. Augusti; *quasi nocte media*, videlicet nocte concubia, appropinquante ejusdem die 12.

(g) Ibi *complexum*.

(h) Ibi additur *Virginis*.

(i) De hoc etiam Bulla Canonizat.

(k) Ab his in cit. Brev. incipit Lect. 5. Vid. ad fin. cap. 6. Legen. not. n. & adde quod supra dictum est *quasi nocte media*.

(l) Inibi heic additur *anno videlicet ab incarnatione Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, duodecimo die Augusti*. Cætera autem desunt usque ad Lect. 3. mox seq.

(m) Supra in Leg. cit. cap. 6. n. 57. ad fin. *pro tenui*. Item *pro tenui* ibi cap. 3. ab init. num. 19.

(n) Ibi *Regno beata cœlico*.

(o) Ibi deest. Intellige de *die XII. Augusti*, in quam inciderunt solemnissimæ ejus exequiæ; vel de Ecclesiastica *die XII. Augusti*, a primis vesperis incipiente in die naturali *XI. Augusti*. Hinc in editis FF. MM. Chronicis L. 8. c. 27. recte dicitur *mortua* 11. *Augusti*, *sepulta* 12. *Augusti*. Sed & dici potest, ejus transitum con-

Lectio tertia.

Rumor incontinenti de transitu Virginis totum stupendo auditu concutit populum Civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum; atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videretur Civitas remanere. Omnes Sanctam, omnes Deo caram proclamant. Accurrit Potestas cum caterva Militum, & multitudine armatorum; seroque illo, (a) ac tota nocte custodias adhibent diligenter, ne forte pretioso (b) thesauro, qui jacebat in medio, pati contingeret detrimentum.

Lectio quarta.

Commovetur secunda die Curia tota Romana, Christi videlicet Vicarius cum Cardinalibus, accedentes ad locum, totaque Civitas versus sanctum Damianum dirigit gressus. Perventum enim erat ad celebrandum Divina, & Fratribus incipientibus Officium Mortuorum, repente Dominus Papa, scilicet Innocentius IV. Officium de Virginibus fieri debere proloquitur, ut prius eam canonizare videretur, quam corpus esset traditum sepulturæ. Respondente vero Viro Eminentissimo Domino Ostiensi, (c) morosius in his fore agendum, Missa de mortuis celebratur. Consedente postmodum summo Pontifice, Cardinalium quoque, & Prælatorum cœtu, Ostiensis Episcopus de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis contemptricem nobili sermone commendavit. Circumdant illico sanctum funus dignatione devota Presbyteri Cardinales, & circa Virginis corpus solita complent officia. (d)

Lectio quinta.

Tandem quia nec tutum censetur esse, nec dignum, ut tam pretiosum pignus longe distet a Civibus, levatur corpus cum hymnis & laudibus, cum clangore tubarum, & jubilatione solemni, & ad sanctum Georgium honorifice deportatur. Nam & hic locus ille est, ubi sancti Francisci corpus XXVII. annis ante (e) honorifice positum fuerat, ut qui viam vitæ viventi paraverat, & morienti locum, quodam præsagio futurorum, debite præpararet. Factus est proinde concursus populorum multorum ad tumulum Virginis (f), laudantium Deum atque dicentium: Vere sancta, vere gloriosa regnat cum Angelis, quæ tantum ab hominibus honorem sumit in terris. (g) Cœpit enim illico præclarissima Virgo Clara claris miraculorum prodigiis coruscare. Nam & a die transitus sui usque in præsens admirandarum virtutum operibus radiare non cessans, luce clarius manifestat, quod quia paupertatis, obedientiæ, atque castitatis votum perfecte servavit, tanquam totius perfectionis Evangelicæ cardinem, (h) ad claritatem supernæ gloriæ introducta est.

Lectio sexta.

Illa enim sunt signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quæ in morum sanctitate, & operum perfectione consistunt. Joannes quidem Jo. 10. 41. Baptista nullum signum fecit; non tamen erunt Joanne qui signa faciunt sanctiores. Ideoque sufficeret sanctæ Virgini Claræ, ad testimonium sanctitatis, perfectæ vitæ suæ præconium; nisi interdum aliud exposceret partim tepor, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret in sæculo, miraculis & virtutibus pollens, in abyssum perpetuæ claritatis absorpta, nihilominus miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. (i) Nam ad ipsius invocationem devotam febres curabantur, cæci illuminabantur, & a diver-

---

contigisse *XII. die Augusti*, initio hujus diei ducto a prima hora noctis præcedentis, more Italorum.

(a) Supra cap. 7. in Legen. n. 58.

(b) Ibidem *de pretioso*; sed sine *de* etiam Lect. 5. Breviar. Franc.

(c) *Raynaldo*, sive *Reginaldo*, postea Romano Pontifice, sub nomine Alexandri IV. ut notavi supra in Legen. cap. 6. n. 52.

(d) Confer supra in d. Legen. ibi, ac in d. Breviar. Franc. ibi, & Lect. 6.

(e) Lect. 6. Breviar. Franc. 3. Octobr. *viginti octo annis ante.*

(f) In Breviar. Franc. cit. Lect. 6. post hæc continuo subjungitur: *ipsaque vita sanctitate clara cœpit etiam clarere miraculis*, cæteris, quæ sequuntur, omissis.

(g) Confer rursum in ead. Leg. ibi n. 59.

(h) *Omnis perfectionis speculum, & lucerna* dicitur in pluribus Usuardi Auctariis; *clarum exempli speculum* in Bulla Canonizat.

(i) In sæpe d. Legen. n. 60.

versis & variis languoribus & infirmitatibus multi liberabantur. Ex quibus cogit jurata, & sincera veritas, aliqua scribere, & cogit multitudo quam plura transire. (a)

Lectio septima.

Jacobus (b) filius Spoletinæ XII. annos (c) cæcitate percussus, ducem itineris semper sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in præcipitium ambulare. Hic, cum juxta pontem Narniæ (d) quadam nocte dormiret, apparuit ei quædam Domina in somnis, ei dicens: Jacobe, (e) quare non venis ad me Assisium, & liberaberis? (f) Qui mane consurgens, duobus aliis cæcis (g) recitat visionem præfatam. (h) Respondent illi: Dominam quandam nuper audivimus in Assisii Civitate migrasse, cujus meritis multa mirabilia manus Domini dicitur perpetrasse. (i) Quo audito non piger (k) factus, concite properat, & nocte sequenti (l) apud Spoletum hospitatus, eandem cernit iterum visionem. (m) Tandemque Assisium perveniens, (n) cum magna difficultate ad tumbam Virginis pervenire potuit. Quo postquam pervenit, calceamenta deposuit, vestes exuit, collum corrigia cinxit; & sic humiliter sepulcrum contingens, lentum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni cæcitate discussa, dum clare per Claram luminis claritatem recuperat, Claram laudando clarificat; & ad ipsius laudes omnes gentes invitat. (o)

Lectio octava.

Residente autem in sede beati Petri Domino Papa Alexandro IV. viro totius sanctitatis amico, dum horum, & multorum aliorum mirabilium relatio curreret, & ipse jam mundus Canonizationem tantæ Virginis expectaret; dictus Pontifex cœpit habere de hoc tractatum. Committuntur Personis solemnibus & discretis examinanda miracula, vitæ quoque magnalia discutienda traduntur. Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio clarissima; invenitur post transitum veris & approbatis miraculis admiranda. (p)

Lectio nona.

Die autem ad hoc statuta, cum cœtus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum, & Episcoporum conventus adesset, Cleri concio, (q) Sapientum quoque & Potentum plurima multitudo; Summo Pontifice negotium in medio proponente, omnes annuentes Claram dicunt esse clarificandam in terris, quam Dominus clarificare voluit in excelsis. Duobus igitur annis ab ipsius transitu revolutis, (r) sermone præmisso, Papa Alexander cum celebritate maxima Catalogo Sanctorum Claram reverenter adscripsit, Festumque ejus in tota Ecclesia pridie Idus Augusti (s) instituit celebrandum. Ipse autem primus cum tota Curia solemniter celebravit. Acta sunt Ananiæ (t) in Ecclesia Majori anno Domini (u) millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, Pontificatus sui anno primo. (x) Et post quin-

(a) Ibi; sed ibi alia plura narrantur miracula a num. 61. usque ad num. 65. & a num. 67. usque ad num. 76.

(b) Ibi num. 65. *Jacobellus*.

(c) Ibi *annorum*.

(d) Al. *Vernii*, *Varnii*, *Varnia*.

(e) Ibi *Jacobelle*.

(f) Ibi *ut libereris?*

(g) Ibi heic interseritur *tremebundus*.

(h) Ibi sine *præfatam*.

(i) Ibi *cujus sepulcrum per sanitatum munera, & per multa miracula manus Domini dicitur honorare*.

(k) Ibi *impiger*.

(l) Ibi absque *sequenti*,

(m) Ibi subjungitur: *Ocius advolat totum se pro amore luminis ad cursum præcingens*.

(n) Ibi num. 66. *Perveniens autem Assisium*.

(o) Hactenus per compendium, & adhuc majori compendio in Bulla Canonizat.; sed latius ibi videri possunt descripta miracula.

(p) Confer ibi num. 76.

(q) Ibi *ac Religiosorum*.

(r) Ibi num. 77. præmittitur: *Instante vero die migrationis ejus*.

(s) Vid. Cap. 6. Legen. supra ad fin. n. 57. in not. *n*.

(t) Supra cap. 7. n. 77. *apud Anagniam*, in Bulla Canoniz. *Anagniæ sexto Calendas Octobris*.

(u) Eod. num. 77. *Dominica Incarnationis*.

(x) Quæ sequuntur supplevimus ex fine Lect. sextæ 3. Octobr. in Festo Translationis S. Claræ Virg.

quinque annos (a) completa Ecclesia (b), & dedicato Altari ad honorem ipsius, sacrum ejus Corpus translatum est. (c)

SE-

(a) Si *post quinque annos* a Canonizatione peracta an. 1255., ergo Translatio facta est an. 1260. ut fieri præcepit Alexander IV. præsentibus Episcopis Perusino, Spoletano, & Assisiate, in Literis ad ipsos *dat. Sublaci quinto Idus Septembris Pontificatus anno sexto*, in MS. quodam Tractatu apud PP. Ord. Min. Conv. Anconæ.

(b) Wadding. ad an. 1260. n. 40. de prædicta *Ecclesia* sic „ Completa expensis Pontificis structura duplicis Ecclesiæ intra muros „ Urbis Assisiatis ad Ædem S. Georgii interioris pro Monialibus, exterioris pro collocando sanctissimæ Virginis Claræ Corpore " At continuo subdit, ei consentientibus Haroldo, Arturo, aliisque „ Translatus est summa „ auctoritate pretiosissimus thesaurus a Templo S. Damiani, in quo annis quinque jacuerat, ad novum Templum ejus nomini „ dicatum. " Sed in superiori Lect. 5. una memoratur Ecclesia *S. Georgii*, & in hac Lect. 9. *completa Ecclesia*, utique ejusdem *S. Georgii*, secundum ipsummet Wadding. Et fuisse solemnissime celebratam Translationem Corporis S. Claræ eodem an. 1260. præsentibus laudatis tribus Episcopis, factam *ab Ecclesia S. Georgii ad completam illam Ecclesiam*, lego Par. 2. Chron. L. 2. c. 4. Quod si Translatio facta fuisset *a Templo S. Damiani, in quo annis quinque jacuerat*; non unam, sed duplicem Translationem S. Claræ necesse foret admittere: unam a *S. Georgio*, ubi primum fuit sepulturæ tradita, ad *S. Damianum*; & alteram *a Templo S. Damiani, in quo annis quinque jacuerat, ad novum Templum ejus nomini dicatum*: illam post biennium, quum Sanctorum catalogo adscripta fuit an. 1255.; alteram post quinquennium, nimirum prædicto an. 1260. Ubinam autem gentium mentio hujus geminæ Translationis? Prioris altum est certe silentium in memoratis Chronicis, in superiori Legenda præfatisque Lectionibus. Quæ quidem dicta velim, non quasi videar aliquid sapere supra primum eumque præclarissimum Annalium nostrorum Parentem, quod absit; sed animo mea proponendi dubia, quæ sapientiorum judicio lubenter submitto.

(c) Wadding. ibi prosequitur sic „ Secutæ „ sunt Magistram Discipulæ, commutantes antiquum & angustum Reclusorium novo, „ amplo, capaci Parthenone, quem primum „ inchoasse Gregorium IX. scripsimus superius. „ Non immerito concessus eis locus, in quo „ Institutor alias jacuit, & Magistræ deponebantur exuviæ. Facta est Translatio magna „ cum solemnitate in Vigilia S. Institutoris; „ sed propter solemnitatem Festi S. Francisci „ celebratur secunda die mensis Octobris. " Ego autem censuerim *Translationem celebratam secunda die mensis Octobris*, non *propter solemnitatem Festi S. Francisci*; sed quia revera facta est *in Vigilia S. Institutoris secunda die mensis Octobris*, die quidem Sabbati, in quo, eo anno bissextili, erat Vigilia S. P. F. ob interjectam Dominicam. Unde non satis capio quod ait Wadding. *Facta est Translatio magna cum solemnitate in Vigilia S. Institutoris, sed propter solemnitatem Festi S. Francisci celebratur secunda die mensis Octobris*; quasi vero *Vigilia S. Institutoris* tunc non inciderit in *diem secundam mensis Octobris*. Addit idem Wadding. ad an. 1357. n. 1. „ Guilielmus Farinerius Cardinalis, & Sodalitii „ Minorum Vicarius Generalis, indixit hoc „ anno Comitia totius Ordinis celebranda Barchinonæ, in quibus electus est in Ordinis „ Præfectum Frater Joannes Bucchius Provinciæ Aquitaniæ, sacræ Theologiæ Magister, „ & constitutum est, ut Festum Translationis „ S. Claræ tum a Minoribus, tum a Clarissis „ fieret secunda die Octobris, ne impedimento „ esset Vigiliæ, aut primis Vesperis S. Francisci, licet usque ad illud tempus celebrari „ soleret in ipso Profesto Sancti Patriarchæ. " Mihi autem in vigesimo quinto Generali Capitulo Barchinonæ celebrato eod. an. 1357. sub eodem Farinerio Card. Presbyt. tit. SS. Petri & Marcellini, ac Vicario Generali Ordinis, ita apud Chronolog. Historico - Legal. Seraph. Ord. pag. m. 85. legenti: *In quo Capitulo statutum fuit, ut Festum Translationis S. Claræ celebraretur sub ritu duplici, die secunda Octobris*, liceat inferre, non quod *usque ad illud tempus celebrari soleret in ipso Profesto sancti Patriarchæ*; sed quod non *soleret celebrari sub ritu duplici, die secunda Octobris*. Et tam in Kalend. Griesen. quam in aliis pluribus, etiam in Martyr. Franc. Arturi, atque insuper in Chron. MS. 24. General. Ministror. fol. m. 293. dies 2. Octobris pro Translat. S. Claræ constituta est; & loco diei 2. Octobris fuit suffecta dies 3. ejusd. Octobris in Vig. S. P. F. tantum propter Festum Angelorum Custodum 2. die Octobr. Nunc autem fit 3. Octobr. in Vigilia S. Patriarchæ, absque eo quod *impedimento sit primis ejusdem Vesperis*.

SERAPHICI DOCTORIS S. BONAVENTURÆ LEGENDA MINOR S. FRANCISCI.

ADMONITIO.

Quum indubium est, Seraphicum Doctorem esse utriusque Legendæ, *cum* Majoris, *tum* Minoris S. P. Francisci *parentem*, *cujus quidem veritatis longe locupletissimus testis est ipsemet* S. Bonaventura *ad finem hujus num.* 61. *tam mirum mihi videtur* Majorem *quidem in Collectionibus ipsiusmet Seraphici Doctoris Operum locum obtinuisse*, Minorem *vero minime*; *cum tamen hujus* Minoris *auctoritas minor non sit*, *sed major*, *utpote in usum Divinorum Officiorum deducta*, *atque ad id* Minor *ipsa valde conducat*, *ut appareat utriusque concentus*, *ut in summa habeantur latius exposita*, *& non desint quæ in* Majori *ipsa desiderantur*. *Hinc operæ pretium existimavi*, *heic hujusmodi defectum supplere*, *eamque ad fidem MSS.* Codd. Magni Conventus Assisien. S. Francisci Ord. Minorum Convent. *in plures tributam Lectiones*, *publicare*. *Sic autem ipsi præmittitur*. „ Hæc Minor vita Beati Francisci ad hoc de Majori excerpta est, ut in Breviariis portatilibus, & etiam choralibus habeatur. Et legetur de ipsa in Choro secundum quod in ea sunt Lectiones distinctæ, ut in Festivitatibus Beati Francisci, & per Octavam Natalis ejus. Convenientius de ea legi potest ad Mensam ipsis diebus Festivitatum Beati Francisci. Major vero vita haberi debet merito in Locis singulis ad ædificationem Fratrum. Scriptores ergo compellantur tenere punctationes, & literam exemplaris, & juxta exemplar hoc errores illorum per Fratrum diligentiam corrigantur. “ *Quod autem hæc* Minor Vita Beati Francisci ad hoc de Majori excerpta sit, ut in Breviariis portatilibus haberetur, *patet ex* Alexandro Ariosto *relato in* Prodromo col. 244. *nec non ex Breviario in membranis nitidissimis excuso*, *quod mihi liberalissime commodavit de hoc* Supplemento *optime meritus* Illustrissimus ac Reverendissimus D. Albertus Præpositus Griesensis Can. Reg. S. Aug. *In quo quidem Breviario ipsamet* Legenda Minor *a capite ad calcem*, *prout digestam testatur* Bonifacius Ceba, *seu* Ceva auctor Firmamenti Trium Ordinum Prim. Part. Memor. O. M. p. m. 33. *& prout heic sic distribuitur*, *continetur*. *Hisce* Lectionibus *alias addam tam ex* MS. Cod. Membr. Legen. Ma. S. Franc. nostræ Biblioth. Bernardin. G. V. 15. *quam ex* prædicto Breviario, *spectantes ad* Canonizationem, & Translationem S. Francisci, *quæ* VIII. Cal. Junii *sic in Calendario illius rubris characteribus signatur:* Translatio Sancti Francisci duplex majus. *De auctoritate autem* Legendæ Beati Francisci, *videri potest contra Incredulos ipsemet* D. Bonaventura de Paupert. Chr. Art. 2. pag. 74. noviss. Edit. Rom. 1773.

S. BONAVENTURÆ

Incipit Minor Vita B. (a) Francisci. Et primo de conversione ipsius.

LECTIO PRIMA.

I.

Ad Tit. 2. 11. APparuit gratia Dei Salvatoris nostri diebus istis novissimis in servo suo Francisco, (b) quem Pater misericordiarum & luminum in tam larga dulcedinis benedictione prævenit, quod, sicut ex vitæ ipsius decursu luculenter apparet, non solum de mundialibus tenebris eduxit in lucem; sed & perfectis effecit virtutum prærogativis & meritis celebrem, nec non & præclaris circa eum crucis ostensis mysteriis insigniter demonstravit illustrem. Hic nimirum de Vallis Spoletanæ partibus Civitate Assisii trahens originem, (c) primumque Joannes vocatus (d) a Matre, (e) dehinc Franciscus (f) a Patre, (g) nominationis quidem paternæ vocabulum tenuit, (h) sed & rem materni nominis non reliquit. (i) Licet enim inter vanos fuerit hominum filios juvenili ætate nutritus in vanis, & post aliqualem literarum notitiam, lucrativis mercationum deputatus negotiis; superno tamen sibi assistente præsidio, nec inter lascivos juvenes post carnis petulantiam abiit, (k) nec inter cupidos mercatores speravit in pecunia & thesauris. Eccli 31. 8.

Primum Joannes a Matre vocatus, dein Franciscus a Patre.

Le-

(a) Sine addito P. N.

(b) Sic S. Bonav. auspicatur quoque Prologum Legendæ Majoris, atque hoc ipsum initium est Legen. Minor. in d. Breviar.

(c) In Chron. Abbatis Stadensis fere coævi: *Anno Domini millesimo centesimo octogesimo secundo puer Franciscus natus est in Civitate Assisii.*

(d) Ita & apud Alvarum Pelagium de Planctu Ecclesiæ Lib. 2. Art. 61.

(e) *Dominica Pica*, quam *honestissimam fœminam* vocat Wadding. in Apparat. ad Annal. Minor. §. 3. num. 2. ubi una cum suo marito *Petro Bernardoni* appellat *tanti Viri progenitores inter Assisiates præcipuos*. Sed cur *Joannes primum vocatus a Matre?* Respondet Arturus in Martyrol. Francisc. 4. Octobr. §. 1. *Eo quod circa festum S. Joannis Baptistæ enixa sit.*

(f) Non ergo *in baptismo*, ut putavit Joannes Marquez de Orig. Eremit. c. 21. §. 3. vocatus *Franciscus*; sed postea *a Patre*, qui fuit, ut dixi, nomine *Petrus Bernardoni*, id est, *filius Bernardoni Morici*. Heic autem non vacat Gentilitium Moriconum insigne commemorare; sed referre potius quod circa prædicta nomina *Joannis & Francisci* ipsemet inquit S. Bonav. Exposit. in Reg. FF. MM. cap. 1. prope fin. „ Hoc *Francisci* nomen fuit adventitium, cum „ *Joannes* nomine proprio in regeneratione im„ poni primo diceretur a Matre " Unde & Baptista Mantuanus in suo Carmine de S. Francisco præfatur:

„ Quarta dies Octobris adest, celebrate
„ Minores
„ Festa Lavernicolæ nudis solemnia plan-
„ tis.
„ Nomen Joannes vestro est ab origine
„ Patri:
„ Sed nova Francisci traxit cognomina
„ fando,
„ Dum studet artifici Francos effingere
„ lingua. "

Non tamen facile admiserim, quod ad hæc observat cum aliis Wadding. in cit. Appar. §. 4. num. 6. videlicet quod *hoc nomen nullus eo prior gesserit*; quia Ferdinandus Ughellus To. 1. Ital. Sacr. col. 418. Edit. Colet. inter Episcopos Aretinos unum rece[illegible]t *Francisci* nomine nuncupatum ad an. 1188.

(g) Non *a popularibus*, ut autumavit Lorinus in Acta Apost. c. 16. ver. 14.

(h) Auctore quippe eodem S. Bonaventura: *Modo nomina non mutantur iis, qui Religionem ingrediuntur, vel etiam iis, qui convertuntur ad Christum*. Vid. Prodrom. col. 7.

(i) Nanque, ut sæpe ait D. ipse Bonav. *Joannes interpretatur gratia*, quam maxime post conversionem semper tenuit.

(k) Ita cap. 1. Leg. ma. & de ejus virginitate testatur quoque S. Bonaventuræ socius Bernardus a Bessa Aquitanus, Thomas a Celano, tres Socii S. P. F. quorum unus erat ei a secretis conscientiæ &c. Et sic refelluntur Thomas Walsinghamus, & Vincentius Bandellus contrarium affirmantes.

Lectio secunda.

2. Inerat nanque juvenis Francisci præcordiis Divinitus indita cum lenitate mansuetudinis quædam ad pauperes miseratio liberalis, (a) quæ secum ab infantia crescens, tanta cor illius benignitate repleverat, ut jam Evangelii non surdus auditor, omni proponeret se petenti tribuere, maxime si Divinum allegaret amorem. In ipso quippe juventutis flore firma se Domino sponsione constringens, quod nunquam (si possibilitas afforet) petentibus pro amore Domini se negaret, dum promissum tam nobile usque ad mortem servare non destitit, ad copiosiora in Deum dilectionis & gratiæ incrementa pervenit. Verum licet hic jugiter in corde ipsius Divini amoris vigeret igniculus, ignorabat adhuc adolescens curis terrenis implicitus cœlestis allocutionis arcanum, donec facta manu Domini super eum, & castigatus fuit exterius prolixi languoris gravedine, & clarificatus interius sancti Spiritus unctione.

Miseratio ejus ad pauperes liberalis.

Sponsio ipsius firma, se nihil pro Dei amore possibilia petentibus negaturum.

Prolixus ejusdem languor, ac lumen inde obtentum.

Lectio tertia.

3. Corporeis postmodum viribus utcunque resumptis, menteque mutata in melius, cum Militem quendam, nobilem quidem genere, sed inopem rebus, obvium insperato habuisset occursu; generosi Regis & pauperis Christi memor effectus, tanta fuit erga virum pietate permotus, ut decentia, quæ sibi de novo paraverat, indumenta deponeret, illumque protinus se nudato vestiret. (b) Nocte vero sequenti cum se sopori dedisset, palatium speciosum (c) & magnum cum militaribus armis crucis signaculo insignitis is, pro cujus amore Militi egeno subvenerat, dignativa sibi revelatione monstravit; nec non visa omnia sua fore, Militumque suorum, si crucis Christi vexillum constanter assumeret, sub asseverationis certitudine repromisit. Ex tunc a publicæ negotiationis tumultu se subtrahens, (d) solitaria loca quærebat amica mœroribus: (e) in quibus cum gemitibus inenarrabilibus incessanter intenderet, post longam precum instantiam, qua sibi perfectionis semitam a Domino postulabat ostendi, ad votum exaudiri promeruit.

Miseratio ipsiusmet utcunque sanati erga nobilem Militem, sed pauperem.

Mirifica ejus visio.

Solitaria loca quærebat amica mœroribus.

Rom. 8. 26.

Lectio quarta.

4. Una quippe dierum, dum sic sequestratus oraret, apparuit ei Christus Jesus, veluti cruci confixus, eidem tam efficaciter ingerens Evangelicum illud: Qui vult venire post me, (f) abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: ut mentem ipsius intrinsecus & incendio dilectionis adureret, & absynthio compassionis impleret. Nam & ad præmissæ visionis contuitum liquefacta est anima ejus, & memoria passionis Christi visceribus cordis ipsius adeo impressa medullitus, ut & Crucifixi Domini (g) plagas oculis mentis interius quasi jugiter cerneret, & vix exterius a lacrymosis gemitibus continere (h) valeret. Igitur cum jam pro dilectione Christi Jesu omnem substantiam domus suæ quasi nihil reputando despiceret, thesaurum sentiebat se reperisse absconditum, pretiosumque margaritæ fulgorem, quorum desiderio tra-

Christi cruci suffixi facta ipsi apparitio.

Matth. 16. 24.

Omnem substantiam domus suæ pro Christi dilectione quasi nihil despexit.

Cant. 8. 7. Matth. 13. 44. ac 45.

(a) Cap. 1. Leg. ma.

(b) Hoc fecisse Divino quodam instinctu, atque auctoritate Dei, qui rerum omnium est Dominus, nihilque peccasse in sui Patris, cui suberat, potestatem; visio sequens monstravit.

(c) In Breviar. Francisc. 4. Octobr. Lect. 5. *spatiosum*; sed *speciosum* etiam Edit. Venet. noviss. Legen. major. cap. 1. ac membr. Cod. noster Bernard. G. V. 15. ibi, nec non jam d. Breviar. Griesen. atque Wadding. in Appar. ad Annal. §. 4. num. 4. ubi obiter admonet, in eo errasse Rodulphum L. 1. fol. 6., quod non Assisii, sed Spoleti hanc visionem Franciscum referat accepisse.

(d) Pariter Vincent. Bellovacensis, S. Antoninus &c.

(e) Sic nedum in Legen. major. cap. 1. sed etiam Comment. in Apocal. cap. 1. num. 45. Quæ quidem loca, tanquam ad negotium flendi aptiora, etiam in sua conversione magno suggerebantur Augustino, ut ipse testatur Lib. 8. Confess. c. 12. num. 28.

(f) Vulg. *Si quis vult post me venire;* sed ut supra habetur quoque in Legen. maj. cap. 3. nec non in Cod. nostro Bernardin. 15. ejusd. Legen. præfatoque Breviar. Griesen. Item in Apolog. pauper. Respons. prim. cap. 3.

(g) Non habet *Domini* Breviar. Francisc. 4 Octobr. Lect. 6. sed habet Breviar. Griesen.

(h) Lect. ead. 6. d. Breviar. Francisc. 4. Oct. & apud cit. Wadding. num. 10. *contineri*; sed *continere* etiam Edit. Venet. noviss. Legen. ma. cap. 1. ac membr. Cod. noster Bernard. ejusdem ibi, nec non Breviar. Griesen.

tractus sua disponebat cuncta distrahere, divoque (a) mercandi modo negotiationem mundanam in Evangelicam commutare. (b)

Lectio quinta.

5. Egressus itaque semel ad meditandum in agro, cum deambularet juxta Ecclesiam quandam Sancti Damiani, quæ minabatur præ nimia vetustate ruinam, & instigante se Spiritu eandem caussa orationis intrasset, prostratus ante imaginem Crucifixi non modica fuit in orando consolationis suavitate repletus. (c) Cumque lacrymosis oculis intenderet in Dominicam crucem, vocem de ipsa cruce ad se miro quodam modo dilapsam, corporeis audivit auribus ter dicentem: Francisce, vade, repara domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. (d) Ad cujus stupendæ vocis commonitionem mirificam, Vir Dei primum quidem perterritus, dehinc gaudio & admiratione repletus, protinus exurrexit, totum se recolligens ad perficiendum mandatum de reparanda materialis Eccclesiæ domo; licet principalis intentio verbi ad eam ferretur, quam Christus sui sanguinis acquisivit pretioso commercio, sicut eum Spiritus sanctus edocuit, & ipse postmodum sibi familiaribus revelavit. (e)

Ejus ante Crucifixi imaginem oratio.

Vox inde ter audita de domo Dei reparanda.

Lectio sexta.

6. Mox cunctis, ut potuit, pro Christi amore distractis, (f) Ecclesiæ præfatæ Sacerdoti (g) pauperculo ad ipsius reparationem, & pauperum usum, pecuniam obtulit, & quod eum ad tempus secum morari permitteret, suppliciter requisivit. Acquiescente autem illo de mora, sed timore Parentum recusante pecuniam, verus ille jam pecuniarum contemptor, in quandam fenestram pondus metalli projiciens, abjectum velut pulverem vilipendit. (h) Sentiens autem ex hoc adversum se Patris concitatum esse furorem, ut iræ locum daret, diebus aliquibus in quadam occulta fovea jejunans, orans, & lacrymans latuit; tandemque spirituali quadam completus lætitia, & virtute indutus ex alto, exterius fiducialiter prodiit, & Civitatem constanter intravit.

Oblata ab ipso met pecunia ad reparationem sacræ ædiculæ, ac pauperum subsidium.

Furor Patris in eum adeo liberalem excitatus. Rom. 12. 19.

Luc. 24. 49.

(a) Adjective pro *divino*, & *sancto*. Prudent. Psychom. v. 76. *Diva caro*. Breviar. Griesen. habet *Divinoque*.

(b) De hoc in Responsor. post Lect. 1. tam in Breviar. Franc. quam Griesen. *Franciscus ut in publicum cessat negotiari, in agrum mox Dominicum secedit meditari, inventum Evangelicum thesaurum vult mercari.*

(c) Sequentem hanc oratiunculam, quam Wadding. inter Sancti Viri Opuscula To. 1. reposuit, quanto potuit affectu ter recitasse fertur „ Magne & gloriose Deus & Domine mi „ Jesu Christe, illumina, oro te, tenebras men„ tis meæ. Fac, ut cognoscam te Domine, „ ita ut ego in omnibus omnia secundum tuam „ scientiam & veram voluntatem perficiam. „ Amen. "

(d) Sic quoque in Vita S. Claræ c. 1. n. 10. ac in eodem Breviar. Griesen. Ast in Legen. maj. cap. 2. *Francisce, vade, & repara &c.*

(e) Hisce verbis e vestigio subnectit Raynaldus in Annal. Eccles. ad an. 1206. num. 43. „ Illuxit tunc Italiæ novum hoc sanctimoniæ „ sidus, arcano Divinæ providentiæ consilio, „ cum Pseudo-Monachi Waldenses & Patare„ ni, Divina pervertentes oracula, & sancto„ rum Patrum traditiones, hæresi simplices il„ laquearent. "

(f) Quod contra hanc cunctorum distractionem objectat Erasmus Alberus Germanus Brandeburgen. auctor dicacissimus Alcora. Geneven. pag. 109. & 379. quævе ab aliis objici possunt, ex eo quod tunc Franciscus adhuc patriæ potestati subesset; explodit ac omnino diluit Wadding. plane dignus qui in hanc rem legatur In Appar. ad Annal. Minor. §. 4. num. 21. ac seqq. Heic unice dixerim textum illum Prov. 28. 24. *Qui subtrahit aliquid a patre suo, & matre, & dicit non esse peccatum, particeps est homicidæ*, eum secundum Lyran. Hug. Dionys. Salaz. Gordon. reddere sensum similem alteri textui Matth. 15. 5. & seq. nimirum quod qui negat alimenta debita parentibus indigentibus, modo ea det templo & Sacerdotibus, aut aliis pauperibus, cum homicidis, immo parricidis, censendus & numerandus sit. At Franciscus filius erat Patris divitis & avari, in quem magis quadrat illud S. Ambrosii contra avaritiæ deditum: *Si non pavisti, occidisti*. Quod etiam Franciscus egit, non aliter ab eo actum, quam instinctu jussuque Divino, uti supra n. 3. monui not. *b*.

(g) *Petro* nomine secundum Legen. Greg. IX. sive quæ ejus fert nomen. Ille autem qui vendiderat quosdam B. Francisco lapides pro eadem S. Damiani sacra Æde reparanda, quorum accepto justo pretio ipse non acquievit, fuit alter Sacerdos nomine Silvester Assisias ante suam ad Minorum Ordinem conversionem, de qua ex Legen. trium Sociorum Wadding. ad an. 1209. n. 38. De hoc Silvestro primo in Ordine Sacerdote infra sermo redibit n. 17.

(h) In Responsor. ac ver. Lect. 2. dd. Breviar. Francisc. ac Griesen. *In dei fervens opere statim ut sua vendit, pauperibus impendere pecuniam intendit, quæ gravi suo pondere cor liberum offendit. Quam formidante paupere Presbytero recipere; abjectam vilipendit.*

Irrisus tanquam fatuus, fert ad omnia ludibria velut surdus.

vit. Quem cum Juvenes cernerent facie squalidum, & mente mutatum, ac per hoc alienatum putarent a sensu, lutoque platearum velut stultum impeterent, & clamorosis (a) ei vocibus insultarent, Famulus Domini nulla prorsus fractus, aut mutatus injuria, ut surdus in omnibus pertransibat. (b)

Lectio septima.

Male habitus a Patre, sed frustra.

7. Præ omnibus autem Pater ipsius furens & fremens, tanquam si naturalis esset miserationis oblitus, pertractum domi filium verberibus angere cœpit & vinculis, ut dum ejus per molestias corpus attereret, ad mundi blanditias animum inclinaret. Experientia tandem certa cognoscens Domini Famulum ad quæcunque aspera pro Christo perferenda promptissimum, cum liquido cerneret, quod eum revocare non posset, cœpit eidem vehementer insistere, ut Episcopum Civitatis una secum adiret, ejusque renuntiaret in manibus hæreditario juri paternarum omnium facultatum. Ad quod exequendum Domini Servus ultro se offerens, mox ut pervenit coram Antistite, (c) nec moras est passus, nec cunctatus de aliquo, nec exegit verba, nec reddidit; quin potius vestimenta sic cuncta deposuit,

Coram Assisiensi Antistite, quasi spiritu ebrius, passus est se nudari pro amore ejus, qui nudus in cruce pependit.

quod & femoralia ipsa rejecit, totusque coram astantibus, ut ebrius spiritu, amore illius nudari non horruit, qui nudus pro nobis in cruce pependit. (d)

Lectio octava.

Mundi contemptor, in medio nemorum, occurrentibus sibi latronibus, laudes Domino Gallica lingua canit.

8. Solutus exinde mundi contemptor a vinculis terrenarum cupidinum, dum Civitate relicta securus & liber laudes Domino in medio nemorum Gallica lingua cantaret, occurrentibus sibi latronibus, magni Regis Præco non timuit, nec a laude cessavit; utpote qui viator seminudus (e) & vacuus erat, & Apostolico more in tribulatione gaudebat. Exinde totius humilitatis amator ad obsequendum leprosis se transtulit, ut dum miserabilibus & abjectis personis servitutis jugo se subderet, sui, mundique contemptum perfecte prius disceret, quam doceret. Et quidem cum prius eos super omne hominum genus horrere soleret, diffusa in eum copiosius gratia, corde tam humili se illorum mancipavit obsequiis, quod & lavabat pedes, & ligabat ulcera, & educebat putredinem, & saniem abstergebat. (f) Inauditi quoque fervoris excessu ulcerosarum plagarum ruebat in oscula, os suum ponens in pulvere, ut saturatus opprobriis carnis supercilium legi

Leprosis obsequitur, neque ab eorum ulceribus contrectandis abhorruit, quin & ipsa osculari in deliciis habuit.

Thren. 3. 29. ac seq.

(a) Edit. Venet. noviss. Legend. major. cap. 2. *clamosis*; sed *clamorosis* etiam membr. Cod. noster Bernardin. ejusdem Legend. ibi, ac Breviar. Griesen.

(b) In Responsor. ac ver. Lect. 3. dd. Brev. Franc. ac Griesen. *Dum pater hunc persequitur, latens dat locum iræ, constanter post aggreditur in publicum prodire, squalenti vultu cernitur, putatur insanire. Luto saxis impetitur, sed patiens vir nititur ut surdus pertransire.*

(c) Assisiensi, non Fulginate, ut perperam asseruit Marquez L. de Orig. Eremit. c. 23. §. 8. & alibi.

(d) Antiph. 3. Noct. 2. ibi: *Ductus ad loci Præsulem sua Patri resignat, nudusque manens, exulem in mundo se resignat.* Ita Divino instinctu nudavit se se, ut nudum sequeretur Christum, quem vehementer amabat, ac de quo inquit S. Ambrosius L. 10. in cap. 23. S. Luc. „ Nudus crucem ascendit, nudum ecce video. „ Talis ergo ascendat, qui sæculum vincere „ parat, ut sæculi adjumenta non quærat. Vi„ ctus est Adam, qui vestimenta quæsivit, vi„ cit ille qui vestimenta deposuit, & talis ascen„ dit, quales, auctore Deo, nos natura for„ mavit. Qualis in Paradiso homo primus „ habitaverat, talis ad Paradisum homo secun„ dus intravit. “ Quod si cui improbanda videatur prædicta Francisci nudatio, sciat dixisse S. August. Lib. 3. Confess. cap. 9. num. 17. *Multa facta, quæ hominibus improbanda videntur, testimonio Dei approbata sunt, & multa laudata ab hominibus, Deo teste damnantur.* Quinimo ipsummet S. Franc. Epist. encycl. 14. ad Custodes sui Ord. *Multas esse res in conspectu Dei nimis altas & sublimes, quæ aliquando inter homines reputantur pro vilibus, & abjectis.* Ita conversus dicitur a Waddingo anno Christi MCCVI. saltem inchoato, ætatis suæ XXV. Unde in Chron. MS. 24. Ministror. General. ab init. *Incepit vitam secundum Vincentium Anno Domini millesimo ducentesimo sexto, Pontificatus Domini Innocentii tertii Anno IX. ætatis vero sua Anno XXV.* Et hanc D. Francisci ad Deum conversionem notarunt quoque ad hunc an. 1206. Albertus Ab. Staden., Martin. Polonus, Bern. Guid. in Chron. Roman. Pont., D. Antonin. 3. Par. Tit. 24. cap. 7., apud Raynald. Annal. Eccl. ad eundem an. 1206. num. 43.

(e) In Responsor. Lect. 4. dd. Breviar. Franc. ac Griesen. *Dum seminudo corpore laudes decantat Gallice zelator novæ legis, latronibus in nemore respondet sic prophetice: Præco sum magni Regis.*

(f) Ipsemet S. Franc. in princ. sui Testam. *Cum essem in peccatis, nimis mihi videbatur amarum videre leprosos; sed ipse Dominus conduxit me inter illos, & feci misericordiam cum illis.*

legi spiritus potestative subjiceret, suique dominium hoste subacto domestico pacifice possideret. (a)

Lectio nona.

Humilitate fundatus, ac paupertate dives, reparationi prædictæ ædiculæ incubuit.

9. Igitur cum jam esset in Christi humilitate fundatus, ac paupertate dives (b) effectus, quamquam nil prorsus haberet, reparationi tamen Ecclesiæ, juxta datum sibi e cruce mandatum, adeo sollicite cœpit intendere, ut & corpus attritum jejuniis oneribus lapidum subderet, & eleemosynarum subsidia etiam ab illis non abhorreret deposcere, apud quos consueverat abundare. Devotione quoque sibi assistente Fidelium, qui præclaram in Viro Dei jam cœperant nosse virtutem; non solum Sancti Damiani, verum etiam Principis Apostolorum, (c) & Virginis gloriosæ ruinosas & derelictas resarcivit Ecclesias, (d) ut quæ per eum in posterum Dominus spiritualiter operari disponeret, sensibili foris opere mysterialiter præsignaret. Nam instar reparatæ triplicis fabricæ ipsius sancti Viri ducatu, secundum datam ab eo formam, regulam, & doctrinam, Christi triformiter renovanda erat Ecclesia, sicut & vox ad eum facta de cruce, tertio replicans de domus Dei reparatione mandatum, præambulum extiterat signum, & nunc in tribus ab eo institutis Ordinibus cernimus esse completum. (e)

Alias quoque duas sacras ædes resarcire curavit.

Quid triplicis fabricæ reparatio portenderet.

De Institutione Religionis, & efficacia prædicandi.

Lectio prima.

10. Ecclesiarum itaque trium consummato jam opere, cum in ea, quæ Virginis erat, moraretur assiduus, illius suffragantibus meritis, quæ pretium protulit nostræ salutis, viam perfectionis invenire promeruit per infusum sibi Divinitus spiritum Evangelicæ veritatis. Nam cum una dierum inter Missarum solemnia legeretur Evangelium illud, in quo Discipulis ad prædicandum missis Evangelica norma in vivendo præscribitur, ne videlicet possiderent aurum, vel argentum, nec in zonis pecuniam, nec peram deferrent in via, nec duas haberent tunicas, nec calceamenta, nec virgam; mox in hujuscemodi verborum auditu tanta eum virtute Spiritus Christi perunxit, & induit, ut in formam vivendi præfatam non solum notitia & affectu, verum etiam vita & habitu transformaret. Illico enim calceamenta deposuit, rejecit baculum, peram & pecuniam abdicavit, unaque contentus tunicula, dimissa corrigia, pro cingulo funem sumpsit, omnem sollicitudinem cordis apponens qualiter audita perficeret, & Apostolicæ rectitudinis regulæ se ipsum per omnia coaptaret. (f)

Assiduus præcipue in ea B. V.M. sacra, ubi & spiritum Evangelicæ veritatis hausit.

Matth. 10. 9. *Luc.* 9. 3. & 10. 4.

Ejus vestitus omnino ad Apostolicæ rectitudinis regulam.

Lectio secunda.

11. Denique Spiritus Christi vi flammea totus accensus, cœpit ut alter Elias veritatis æmulator existere, cœpit & aliquos ad justitiam perfectam inducere, cœpit & ceteros ad pœnitentiam invitare. Erant autem ipsius eloquia non inania, nec risu digna: erant virtute sancti Spiritus plena: erant medullas cordis penetrantia, ut & in vehementem stuporem audientes converterent, & obstinatorum mentes efficacia virtuosa mollirent. (g) Innotescente ete-

Vi flammea Spiritus Christi totus accensus, ut alter Elias.

Mira in eo sermonis ad persuadendum, atque ad emolliendа corda efficacia.

(a) In Hym. ad Matutinum sæpe dd. Brev. Francisc. ac Griesen. *Hic carnis supercilium legi subjecit Spiritus, mundum vicit & vitium, se victo victor inclytus.*

(b) De hoc *paupertate divite* in Hym. ad primas Vesp. ejus Festi: *Spoliatis Ægyptiis transit dives, sed pauperis nec rem, nec nomen perdidit.* Et in Hymn. ad Laud. *Pauper nudus egreditur, cœlum dives ingreditur &c.* Vid. infra Lect. 1. in Translat. S Franc.

(c) Leg. Greg. IX.

(d) De hujusmodi *Ecclesiarum reparationibus* in suprad. Chron. MS. 24. Ministror. General. Et de hoc ab se *reparato triplici hospitio* in d. Hym. ad primas Vesperas ejus Festi.

(e) Ibi Lect. 5. post Responsor. in ver. *Sub typo trium Ordinum tres nutu Dei prævio Ecclesias erexit.*

(f) Ibi Lect. 6. in Responsor. ac ver. *Audit in Evangelio quæ suis Christus loquitur ad prædicandum missis: Hoc, inquit, est quod cupio, lætanter his innititur memoriæ commissis. Non utens virga, calceo, nec pera, fune cingitur, duplicibus dimissis.* Sed de prædicta Evangelica paupertate rursum infra.

(g) De hoc quoque testatur coævus Scriptor, qui ipsum Bononiæ concionantem audivit in Platea ante Palatium publicum, ubi tota pene Civitas convenerat, nempe Thomas Spalatrensis Archidiaconus in sua Historia Salonitana apud Joan. Lucium de Regno Dalmat. pag. 338. cujus longe locupletissimum testimonium equidem memoratu dignum suis Annal. Ital. ad

etenim apud multos sublimi ejus sanctoque proposito, tam ex doctrinæ simplicis veritate, quam vitæ, cœperunt ipsius exemplo Viri quidam ad pœnitentiam animari, & eidem, relictis omnibus, habitu vitaque conjungi, quos & Fratres Minores Vir humilis censuit appellari. (*a*)

Fratres Minores humilitatis caussa ab ipso vocati.

Lectio tertia.

Senarius numerus Sociorum ejus.

12. Sane jam Fratrum, Deo vocante, consummato senario, (*b*) cum pius eorum Pater & Pastor locum solitudinis nactus, in multa cordis amaritudine vitam deploraret adolescentiæ non sine culpa transactam, sibique ac proli, quam in Christo genuerat, veniam postularet & gratiam; excessiva quadam in eum superveniente lætitia, certificatus est de remissione plenaria omnium delictorum, usque videlicet ad quadrantem novissimum. Raptus deinde super se, ac in quoddam lumen vivificum totus absorptus, quæ circa se ac Fratres futura erant, luculenter aspexit; (*c*) sicut ipse postmodum Ordinis profectum & dilatationem per Dei clementiam in proximo fieri debere prænuntians, ad confortationem pusilli gregis familiariter reseravit. (*d*) Paucis admodum elapsis diebus, quibusdam sibi cohærentibus aliis, cum jam ad duodenarium excrevissent, (*e*) disposuit Domini

Certior factus de omnium penitus peccatorum suorum remissione.

Aucto ejus Sociorum senario numero usque ad duodenarium, adiit Apostolicæ Sedis præsentiam, Regulæ approbationem impetraturus,

ad an. 1222. inseruit Clariss. Lud. Ant. Muratorius, atque ante Muratorium productum est in Speculo Beati Francisci & Sociorum ejus impresso Venet. an. 1504. pag 215. retro; sed ibi non dicitur *Anno MCCXXII.* sed *Anno MCCXX.* & ita etiam apud Wadding. ad eundem an. 1220. num. 13. ubi sub num. 8. & seqq. refert S. P. Franciscum Bononiæ concione ad populum habita omnium animos flexisse, ut non solum plerosque ad pœnitentiam agendam impulerit, sed etiam Scholares duos e Piceno ad res humanas relinquendas, & disciplinam suam asciscendam adduxerit, videlicet Peregrinum Phaleronum, & Rigerium, seu Ricerium a Mutia. Item D. Nicolaum de Pepulis nobilem Bononiensem Jurisperitum, & ex eadem Civitate Bonizium, & Guillelmum a Cortemilio, de quorum sanctitate vide sis ibi apud Wadding. *Tales erant*, ut idem ait, *Francisci sermones, ut homines quo vellet flecteret, & Deo sibique plures adscisceret. Ex acquisitis in hac Urbe Sodalibus hi magis noti.* Sed hos præcesserunt illi, de quibus mox dicam.

(*a*) Eo videlicet sensu, de quo idemmet S. Bonav. Exposit. in cap. 1. Reg.

(*b*) Senarius hic numerus hisce S. Francisci constabat Sociis, nempe *Bernardo a Quinta Valle, beati Patris primogenito*, qui in Chron. 24. Ministror. General. fol. m. 1. retro dicitur *Vir venerabilis de Nobilibus ditioribus prudentioribusque Civitatis Assisii, cujus consilio tota illa Civitas regebatur; eodem etiam tempore* (ibi fol. 2.) *Domino Petro Catanei Canonico Ecclesiæ sancti Ruffini; & post dies octo quodam viro de Assisio Ægydio nomine, qui horum exemplo provocatus, in die S. Georgii, cum omnia sua bona pauperibus erogasset, fuit etiam sancto Patri habitu & religione conjunctus; post quos Fratre Sabbatino, Fratre Morico Parvulo* (sic antiquiores Legendæ, & communiter rerum nostrarum Scriptores, hunc quintum Francisci socium recensent, quem tamen Bonaventura videtur infra n. 16. constituere hoc tempore posteriorem), *Fratre Joanne de Capella*. At hic sextus valde infelicem exitum habuit; nam fuit in hoc primo Minorum Cœtu, velut alter Judas in Apostolorum Collegio. Unde inquit S. Augustinus De Dono Perseverantiæ cap. 8. num. 19. „Deus melius esse judicavit, miscere quosdam „non perseveraturos certo numero Sanctorum „suorum; ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim a perniciosa elatione reprimit quod ait Apostolus: *Quapropter qui „videtur stare, videat ne cadat.* 1. Cor. 10. 12.“ Ita etiam permisit Deus, ut quemadmodum loquitur de S. P. F. Wadding. ad an. 1209. num. 21. S. Antonini verbis: *ut etiam in tam perverso discipulo Christo conformaretur.* Adeo vera est illa Volaterrani Lib. 1. Antrop. §. Francisc. de ejus ad Christum similitudine: *Conservatoris*, inquit, *nostri fere per omnia typum gessit*.

(*c*) In Griesen. sub Lect. 9. Respons. 1. cum ver. *Sex Fratrum Pater septimus, absorptus luce cælitus, futura contemplatur: inter Minores minimus, quis parvi gregis exitus, præclare contemplatur. Quadrans quoque novissimus culparum sibi cælitus dimitti revelatur.*

(*d*) Sub eadem Lect. 9. Responsor. 2. cum ver. *Arcana suis reserans, octavum tandem recipit, & ad diversas gentes binos mittendos fæderans, humiliari præcipit, & esse patientes. Grex procidit obtemperans, Pastor erectos suscipit ad oscula gaudentes.*

(*e*) Ad complendum hunc numerum *duodenarium* prædictis sex D. Francisci Sociis alii sex accessere, videlicet *Frater Philippus Longus primus Visitator pauperum Dominarum, Frater Joannes de S. Constantio, Frater Barbarus, Frater Bernardus Vigilantis* (apud Rodulphum *Vigilantius*) *de Vida* (apud Wadding. *de Viridante*) *Frater Silvester primus in Ordine Sacerdos* (de quo infra num. 17.), *Frater Angelus Tancredi de Reate, qui fuit primus Miles, qui Ordinem est ingressus*. Ita cit. Chron. De undecim prioribus late Wadding. ad an. 1209. De postremo autem ait idem Wadding. ad an. 1210. num. 3. quod *duodenarium Franciscani Collegii numerum compleverit*; & Pisanus Conformit. Lib. 1. Fruc. 12. Par. 2. cap. 23. quod *fuit omni curialitate, & benignitate ornatus*, quodve ibi Fruc. 8. Par. 2. fol.

mini Famulus cum illo ſimplicium cœtu Apoſtolicæ Sedis adire præſentiam, ut præoſtenſam ſibi a Domino normam vivendi, quam & brevi ſermone conſcripſerat, ſuppliciter & inſtanter expoſceret, ejuſdem Sacratiſſimæ Sedis auctoritate plenaria confirmari.

Lectio quarta.

Quam Innocentius hujus nominis III. cœleſti viſione admonitus primo confirmavit.

13. Properante itaque ipſo cum Sociis juxta propoſitum comparere conſpectui ſummi Pontificis, Domini ſcilicet Innocentii Tertii, prævenit eum dignatione clementiæ Dei virtus & ſapientia Chriſtus, ſuum per viſionem commonefaciendo Vicarium, ut ſupplicanti pauperculo & placidum daret auditum, & benignum præberet aſſenſum. Vidit nanque in ſomnis Pontifex ipſe Romanus Lateranenſem Baſilicam ruinæ fore jam proximam, quam quidam homo pauperculus, modicus & deſpectus, proprio dorſo ſubmiſſo, ne caderet, ſuſtentabat. (*a*) Cum igitur in Famulo Dei ſapiens contemplaretur Antiſtes ſimplicis animi puritatem, mundi contemptum, paupertatis amorem, propoſiti perfecti conſtantiam, animarum zelum, ignitumque voluntatis ſanctæ fervorem: Vere, inquit, hic eſt ille, qui opere ac doctrina Chriſti ſuſtentabit Eccleſiam. (*b*) Proinde ad ipſum præcipuam ex tunc devotionem concipiens, ac petitioni ejus per omnia ſe inclinans, approbavit Regulam, (*c*) dedit de pœnitentia prædicanda mandatum, (*d*) poſtulata tunc cuncta conceſſit, ac plura ſe conceſſurum in poſterum liberaliter repromiſit.

6. Franciſcus labentis Eccleſiæ columen.

Innocentius III. poſt approbatam S. Franciſci Regulam, dedit ei de pœnitentia prædicanda mandatum, cuncta petita conceſſit, ac plura deinceps ſe conceſſurum ſpopondit.

Lectio quinta.

14. Fretus exinde gratia ſuperna Franciſcus, ſummique auctoritate Pontificis cum fiducia multa verſus Vallem Spoletanam iter arripuit, ut perfectionis Evangelicæ veritatem, quam mente conceperat, & profeſſione devoverat, facto perficeret, & verbo doceret. Mota quoque cum Sociis quæſtione hujuſmodi, utrum inter homines converſari, an ad loca ſolitaria ſe conferre deberent, cum per orationis inſtantiam Divinum ſuper hoc beneplacitum requiſiſſet, ſupernæ revelationis illuſtratus oraculo, (*e*) intellexit ſe ad hoc miſſum a Domino, ut Chriſto lucraretur animas, quas Diabolus conaretur auferre, ideoque magis omnibus, quam ſibi ſoli vivere præeligendum eſſe decernens, (*f*) recollegit ſe in quodam tu-

Orta cum Sociis quæſtio, an inter homines converſari, an vero potius ad ſolitaria loca ſe recipere oporteret, per revelationem dirempta.

Ad derelictum prope Aſſiſium tugurium una cum Sociis ſe contulit, ad normam arctiſſimæ Regulæ jam confirmatæ victurus, ac verbum Dei prædicaturus.

---

2. fol. m. 62. col. 4. *ut ſanctus habitus eſt, & depictus.*

(*a*) Hujus tantum viſionis heic mentio fit, non illius vero, quam, licet veram, jure tamen ac merito addititiam diximus in Prologo col. 597. ut ut in Editionibus Legen. Major. contentam. Vid. Wadding. ad an. 1210. n. 8.

(*b*) Intelligendam hanc viſionem non tantum de reparatione materiali Ædis Lateranenſis per Nicolaum IV. Franciſcanum facta; ſed multo magis de ſpirituali, videlicet fulcimento bonæ doctrinæ, ſanctæque vitæ, cenſent Bonaventura, Hieronymus Platus, Thomas Bozius, & alii tam noſtri, quam exteri: quinimo Innocentius ipſe eam ita intellexit; & Alexander IV. ita innuit explicandam. De Sancto quoque P. N. Franciſco illud eſt luculentiſſimum teſtimonium coævi ac oculati Jacobi de Vitriaco S. R. E. Cardinalis dicentis in Hiſt. Occid. cap. 32. „ Si Eccleſiæ primitivæ ſtatum & „ ordinem diligenter attendamus, non tam „ novam addidit regulam, quam veterem re„ novavit, relevavit (NB.) relevavit jacen„ tem, & pene mortuam ſuſcitavit religionem „ &c. “ Vid. S. Bernardin. Senen. Tom. 3. Serm. 60. cap. 3. Art. 1. nec non Baron. & Spondan. ad an. 1182.

(*c*) Præconia hujus Regulæ recitat Alvarus Pelagius Lib. 2. de Planctu Eccleſiæ Art. 61. ex Legenda antiqua, quam compoſuit Frater Joannes de Celano.

(*d*) Sub d. Lect. 9. Reſponſor. 4. Brev. Grieſ. *Regreſſus quos emiſerat completo biſſenario Fratrum, tunc confirmando normam Sancto quam ſcripſerat, juſſa dat Innocentius Papa de prædicando.*

(*e*) Ad hoc obtinendum Vir ſi quis alius humillimus confugit ad preces, cum Fratris Silveſtri, qui tunc in monte ſupra Aſſiſium jugiter orationi vacabat; tum etiam ad ſacram Virginem Claram, aliamque ex ejus Sororibus puriorem ſimplicioremque, ut hac ſuper re Divinam perquireret, ac intelligeret voluntatem. Quamvis enim D. Bonaventura, tam heic, quam in Legen. S. Claræ id ſileat; non reticet tamen in Legen. ma. S. Franciſci: & nequidem ſilentio pertranſivit Piſanus Conformit. Lib. 1. Fruc. 8. Par. 2. fol. m. 84. col. 4.

(*f*) Ibi Antiph. 1. ad Laud. *Sanctus Franciſcus præviis orationum ſtudiis quid faciat inſtructus, non ſibi ſoli vivere, ſed & aliis proficere vult Dei zelo ductus.* Hæc conſonantia hujus Legendæ cum contentis in Officio S. Franc. ſimilis eſt conſonantiæ Legendæ S. Clar. cum ipſiuſmet Officio, quam ſupra adnotavimus. Hincque etiam patet ratio, cur tale Officium a Franciſco Samſone, Octaviano de Martinis, Alberto Caſtellano, Marco Ulyſſiponenſi, Franciſco Gonzaga, & Petro Rudulphio, S. Bonaventuræ tribuatur. Alios tamen ad illud augendum ſuam contuliſſe operam non diffitemur, ſecun-

dum

tugurio derelicto secus Assisium, (a) ut ibi secundum sanctæ paupertatis normam (b) in omni Religionis districtione cum Fratribus (c) viveret, & verbum Dei pro loco & tempore Populis prædicaret. Factus igitur Evangelicus Præco Civitates circuibat & Castra, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in virtute Spiritus, annuntians regnum Dei, Domino dirigente loquentem revelationibus prævviis, & sermonem confirmante sequentibus signis. *1. Cor. 2. 13.* *Mar. 16. 20.*

Lectio sexta.

Mirabilis alia Visio describitur.

15. Cum enim semel, ut sibi moris erat, pervigil in oratione persisteret (d), corporaliter absentatus a Filiis, circa mediam noctis horam, quibusdam e Fratribus quiescentibus, quibusdam orantibus, currus igneus miri splendoris, super quem residebat & globus, ad modum solaris aspectus prælucidus, per ostiolum habitaculi Fratrum ipsorum ingrediens, huc atque illuc per domicilium tertio se convertit; ad cujus mirabilem & præclarum contuitum stupefacti sunt vigilantes, excitati simul & exterriti (e) dormientes, nec minus senserunt cordis claritatem, quam corporis, dum ex virtute mirandi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt nanque concorditer omnes, videntibus invicem universis in cordibus singulorum, Sanctum Patrem Franciscum, in tali transfiguratum effigie, sibi demonstratum a Domino, tanquam qui in spiritu veniens & virtute Eliæ, spiritualis esset militiæ Princeps effectus, ut currus Israel & auriga ejus. Reversus nempe Vir Sanctus ad Fratres, cœpit confortare illos de ostensa eis cœlitus visione, cœpit & conscientiarum ipsorum secreta rimari, nec non & futura prædicere, adeoque coruscare miraculis, ut patenter clarescceret, duplicem Eliæ spiritum in tanta super eum plenitudine quievisse, quod post ipsius doctrinam & vitam erat omnibus proficisci tutissimum. *Luc. 1. 17.* *4. Reg. 2. 12.*

Lectio septima.

Moricus Cruciferorum Ordinis miraculo Servi Dei sanatus, novo ejus cœtui adjunctus.

16. Religiosus quidam tunc temporis de Ordine Cruciferorum, Moricus nomine, in hospitali quodam (f) prope Assisium languore tam gravi, tamque prolixo laborans, ut crederetur morti jam proximus, Viro Dei supplex factus per nuntium, postulabat instanter, ut

dum ea quæ animadvertimus in Prodromo col. 714. ac seq.

(a) Wadding. ad an. 1209. num. 11. *in derelicto quodam tyguriolo in solitario loco, juxta sinuosum fluviolum, vulgariter RIGOTORTO dictum.* De quo *Rivotorto* idem Wadding. etiam ad an. 1210. num. 23. post Bernardum a Bessa, & Jacobum Oddonem Perusinum.

(b) Adversus hanc *sanctæ paupertatis normam* insurrexerunt quidem postea Guillelmus de S. Amore, & Girardus, sive Gerardus de Abbatis-Villa; sed pro ipsa, ceu pro domo Israel, quasi murum æneum se se opposuit ipsemet hujus Legendæ scriptor D. Bonaventura; & ad instar ejusdem Bonaventuræ postea Rogerus Chonewajus, seu Chonnovius, Minorita vel ipse doctrina & rerum copia locupletissimus, contra Richardum Radulphum Oxoniensis Academiæ in Anglia Cancellarium, & Archiepiscopum Armachanum, qui ex Sanctamorano, Abbatis-Villa, ac Desiderio Longobardo suos desumpsit errores, iisque prælusit Joanni Wiclefo, Joanni Hus, & Hieronymo Pragensi, in Concilio Constantiensi damnatis. Scio quidem præterito sæculo non defuisse Neotericos quosdam, qui pro Sanctamorano & Armachano conversi sunt in arcum pravum, bellum instaurarunt, aciemque struxerunt, præcipue contra Minoritas S. P. F. præfatam paupertatem sequentes; sed & scio eorum arcum penitus confregisse Ivonem Parisiensem Ord. Min. Cap. in suo celebratissimo probatissimoque Tractatu inscripto: *Fœlices pietatis successus, seu vita Religiosa triumphus &c.*, nec non Arturum nostrum a Monasterio in suo eruditissimo Prologo Martyrol. Francisc. Art. 13. ac seqq.

(c) Hi Fratres longe fuere diversi ab illis, qui postea tantam paupertatem, ac Religionis districtionem, relaxare conati sunt; sed iis *secundum sanctæ paupertatis normam* vehementer obstitit B. Joannes a Parma D. Bonaventuræ præcessor, nedum verbo, & exemplo, sed etiam scripto, videlicet Tractatu inscripto: *Commercium S. Francisci cum Domina paupertate.* De zelo Parmensis pro Franciscana paupertate sarta tectaque servanda, ejus sanctitate, plurimisque miraculis, vide sis Ubertinum de Casali coævum in Arbo. Vit. Crucif. Lib. 5. cap. 3. Et heic obiter observare mihi liceat, ab hoc B. Joanne Parmensi omnino esse distinguendum F. Joannem Genesii Quayæ de Parma auctorem Libri de *Civitate Christi*, utpote jam mortuo B. Ioanne de Parma, ab se compositi post annum 1312. in Urbe Pisana, tametsi vel ipsum certo certius recensendum inter Fratres Minores, qui postea vestigiis Beati Patris Francisci institerunt.

(d) De sequenti visione cap. 4. Legen. ma.

(e) Breviar. Biblioth. Griesen. *conterriti*.

(f) *Hospitali sancti Salvatoris Parietum, in quo hospites & peregrini communi ære excipiebantur.* Wadding. ad an. 1209. n. 18.

ut pro se ad Deum intercedere vellet. Cui Vir pius benigne assentiens, oratione præmissa, panis micas accepit, & cum oleo sumpto de lampade, quæ coram Virginis ardebat altari, commiscens quasi quoddam electuarium per manus Fratrum infirmanti transmisit dicens: Medicinam hanc Fratri nostro deferte Morico, qua ipsum Christi virtus non solum plenæ sanitati restituet; verum etiam robustum bellatorem effectum aciei nostræ perseveranter adjunget. Statim autem ut antidotum illud, sancti Spiritus adinventione confectum, æger homo gustavit, sanus exurgens, tantum mentis & corporis adeo vigorem obtinuit, ut paulo post Viri Sancti Religionem ingressus, longo tempore loricam portaret ad carnem, & crudis duntaxat contentus cibariis (*a*) nec vini poculum sumeret, nec coctum aliquid gustaret.

Morici austeritas in Religione Minorum.

Lectio octava.

17. Illo quoque tempore Sacerdos quidam de Civitate Assisii, Silvester nomine, (*b*) Vir utique conversationis honestæ ac simplicitatis columbinæ, vidit in somnis Regionem illam totam a Dracone immenso circumdari, pro cujus teterrima horridaque effigie diversis, ut videbatur, Mundi climatibus propinquum imminebat excidium. Contuebatur post hæc crucem auream atque fulgentem procedentem ex ore Francisci, cujus summitas cœlos tangebat, & brachia protensa in latum usque ad mundi fines videbantur extendi, cujusque aspectus præfulgidus draconem illum tetrum & horridum penitus effugabat. (*c*) Hoc dum sibi tertio monstraretur, intellexit Vir pius & Deo devotus ad hoc Franciscum destinatum a Domino, ut gloriosæ Crucis assumpto vexillo, Draconis maligni robur elideret, præclarisque veritatis fulgoribus tam doctrinæ, quam vitæ, mentes Fidelium illustraret. Quod cum Viro Dei & Fratribus narrasset per ordinem, non multo post tempore mundum relinquens, vestigiis Christi Beati Patris exemplo sic perseveranter adhæsit, quod ipsius vita in ordine authenticam reddidit eam, quam in sæculo habuerat, visionem. (*d*)

Presbyter quoque Assisiensis, Silvester nomine, triplici Visione invitatus, eidem accessit,

Lectio nona.

18. Frater quidam, Pacificus nomine, cum adhuc sæculariter vivens (*e*) Famulum Domini reperisset apud castrum Sancti Severini prædicantem in Monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eundem quasi duobus transversis ensibus valde fulgentibus in modum crucis signatum, quorum unus a capite usque ad pedes, alius a manu in manum per pectus transversaliter tendebatur. (*f*) Non noverat facie Virum, sed tanto monstratum miraculo mox cognoscens, vehementer obstupuit, verborumque ipsius virtute compunctus & territus, tanquam si esset gladio spiritus ex ejus ore procedente transfixus, sæcularibus pompis omnino contemptis, Beato Patri professione cohæsit. Hic postmodum in omni religio-

Ipsimet adscribi petiit alter, nomine Pacificus, alia Visione vocatus.

(*a*) *Herbis videlicet, leguminibus, fructibusque*, uti declarat Legen. maj. cap. 4.

(*b*) Idem Wadding. cit. num. 38. *Primus omnium ingressus est Ordinem Sacerdos; nam nec B. Petrus Cataneus, quamvis Majoris Ædis Canonicus, quando habitum induit, gaudebat presbyterio.*

(*c*) Rideant hæc inimici crucis Christi; nos cum Joan. Chrysost. Hom. 2. de Cruce & Latrone profitemur: *Hac debellatis inimicis quieti perpetua nos sociavit*; & cum Cassiodoro super Psalter. Ps. 4i Ver. Signatum est: *Crux perditio diaboli, infernorum destructio*. Apud ipsum D. Bonav. Lib. 1. Phar. cap. 4. De Cruce. Vid. Sedulium Alcoranistis respondentem verbis Augustini, & Joan. Damasceni L. 1. Apologet. cap. 17. num. 4.

(*d*) De hac Visione, quæ ejus præcessit Conversionem, in MS. Chron. 24. Ministror. General. fol. m. 3. retro, ubi inter cætera in ejus commendationem sic lego „ Ad tantam „ mentis elevationem pervenit, ut dicit Fr. „ Bernardus de Bessa in quadam Legenda Sancti Francisci, quam compilavit, quod cum „ Deo quasi facie ad faciem loquebatur: & „ beatus Franciscus ad eum mittebat, quando „ in dubiis scire volebat Domini voluntatem."

(*e*) In Legen. maj. cit. cap. 4. dicitur *sæcularium cantionum curiosus inventor, qui ab Imperatore propter hoc fuerat coronatus, & exinde Rex versuum dictus.*

(*f*) Hæc quidem visio certo spectat ad præfatum F. Pacificum; non tamen alia de sede cœlesti, quæ unius de ruentibus erat, humili parata Francisco, de qua in ead. Leg. ma. c. 6. Quamvis enim vel hanc Wadding. ad an. 1212. num. 42. eidem F. Pacifico adscribat; referenda tamen est ad F. Massæum de Marignano, secundum dicta superius col. 693. not. i, & col. 703. not. f.

gionis sanctitate proficiens, antequam fieret Minister in Francia (siquidem primus ibidem Ministerii gessit officium) meruit magnum Thau in fronte Francisci videre, quod colorum varietate distinctum faciem ipsius monstrabat miro ornatu. (a) Hoc quippe signum Vir Dei magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, actionum præmittebat initiis, & in eis, quas dirigebat ex caritate, literulis manu propria subscribebat; tanquam si omne ipsius studium foret juxta Propheticum dictum signare Thau super frontes Virorum gementium & dolentium, ad Christum Jesum veraciter conversorum. *Ezech. 9. 4.*

De Prærogativa Virtutum.

Lectio prima.

19. Insignis sectator Crucifixi Jesu, Vir Dei Franciscus, a suæ conversionis primordiis, tanta disciplinæ rigiditate carnem crucifigebat cum vitiis, motusque sensuales tam stricta frænabat modestiæ lege, ut vix necessaria sumeret sustentationi naturæ. Nam cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat, & raro: admissa vero, aut commixtione cineris interdum faciebat amara, aut aquei superinfusione liquoris, ut plurimum, reddebat insipida. (b) Quam vero districtam in potu parcitatem servaverit, carnem suam a vino abstrahens, ut transferret animum ad sapientiæ lucem; hinc liquido valemus advertere, quod & de aqua frigida, cum *Servi Dei vitæ genus perquam austerum.* *Ad Gal. 5. 24.*

(a) Nota tres fuisse BB. Pacificos O. M. nequaquam inter se confundendos. Hic, de quo nunc sermo, qui una cum aliis Fratribus ablegatus in Galliam an. 1217. primo Lutetiam Parisiorum pervenit; dein alio divertens, extruxit primum sui Ordinis Cœnobium Lensii, sive Lendii, in Belgio an. 1219. vel 1220. annisque proxime sequentibus Atrebate, & Valencenis, obiitque Lensii circa an. 1230. tumulatus in saxo marmoreo prope majus Templi Altare, miraculis clarus, de quo præter nostros Bartholomæum Pisanum, Marcum Ulyssiponensem, Franciscum Gonzagam, Lucam Waddingum, Arturum a Monasterio, aliosque, Ferreolus Locrius in suis Chronicis Belgicis ad an. 1219. Joannes Molanus in Natalibus Belgicis ad d. Julii, Joannes Baptista Sollerius in Act. Sanctor. 10. Jul. &c. Alter missus in Germaniam an. 1221. una cum B. Cæsario primo Germaniæ Ministro, aliisque Fratribus, qui appellens Tridentum, unus fuisse videtur ex quatuor Cæsarii Sociis, quos manere in sua Diœcesi ac Principatu voluit Adelpretus hujus nominis III. ut duo ad Populum, duoque ad Clerum verbi ministerio, & ædificationi eorum insisterent, de quibus P. Franciscus Haroldus in Epit. Annal. Minor. ad d. an. 1221. n. 3. Hic post extructum S. Francisci Conventum juxta mœnia Tridenti, procurasse quoque videtur ædificationem Monasterii Clarissarum S. Michaelis itidem prope Tridentum ad Sanctam Crucem in via Veronensi; quippe anno 1229. die 8. Septembris Gerardus hujus nominis primus Episcopus Princepsque Tridentin. Fr. Pacifico O. M. recipienti nomine & vice Palmeriæ Abbatissæ, & Collegii Pauperum Dominarum manentium juxta Castrum Tridentinum (videlicet ad S. Apollinarem ad ripam Athesis sub Castro Verruca, nunc Dostrento) annuente Capitulo, ad vitandas Athesis inundationes, indulsit, donavitque Ecclesiam S. Michaelis cum adjacentibus pro erigendo ipsis novo Monasterio. Et hinc est, quod inter antiquiores illius Monasterii reliquias adhuc servatur Digitus B. Pacifici. Et hic velut adhuc vivens in Confirmatione donationis factæ præfatæ Ecclesiæ S. Michaelis nominatur a Gregorio Papa IX. an. 1234. die 20. April. appellaturque *Dilectus Filius Fr. Pacificus de Ord. FF. MM.* neque videtur diversus ab eo F. Pacifico, cui idem Gregor. IX. commendavit etiam Sanctimoniales Senenses in Lit. dat. an. 1227. die 12. Aug. To. 1. Bullar. Franc. pag. 33. Ejus sacra lipsana recondita jacent, coluntur que in sacra Æde (ab eodem verisimiliter primum una cum Conventu erecta) Minor. Conventual. ad oram Benacensis Lacus juxta Civitatem Ripensem Tridentinæ Diœcesis & Principatus: de quo præter Rodulphum, & Waddingum, Michael Angelus Marianus in suo Tridento pag. 143. & pag. 516. nec non in mea Serie Tridentinorum Antistitum sub Adelpreto III. & Gerardo I. pag. 56. & seqq. Tertius B. Pacificus fuit Venetus de Patritia Familia Bonorum, de quo Venetiis in sacra Æde Minor. Convent. testatur Rodulphus fol. 226. & 271. superesse adhuc sarcophagum, in quo repositum fuit corpus ejus cum hisce verbis: *In hoc sepulchro depositum fuit corpus B. Pacifici Ordinis Fratrum Minorum Anno Domini MCCCCXXXII.* Et de hoc tertio B. Pacifico loquuntur MSS. Annales Prov. Venet. P. Beati de Valdaneo O. M. R., Petrus Antonius Pacificus in Chron. Venet. pag. 338., Libellus, cui titulus: *Protogiornale per l' anno bisestile 1764. ad uso della Serenissima Dominante Città di Venezia*, ad diem 13. Julii, nec non novissime noster P. Jo. Chrysost. Tovatius de Avolano in Append. ad MS. Catal. Scriptor. Prov. Trident. S. Vigilii O. M. R. §. 4. num. 2.

(b) Quod *esset contentus paucis & pauperculis cibis*, testatur quoque Legen. trium Socior.

cum sitis æstuabat ardore, vix audebat ad sufficientiam bibere. (a) Nuda humus, ut sæpius, lectus erat lassato corpusculo, cervical lapis vel lignum, (b) vestisque simplex, rugosa & hispida, tegumentum: pro eo quod experientia certa didicerat, hostes malignos duris & asperis in fugam converti, delicatis autem & mollibus fortius animari.

Lectio secunda.

Vigil ejus cura in custodiendo castitatis thesauro.

20. Rigidus in disciplina super custodiam suam invigilabat attentius, curam gerens præcipuam de impretiabilis custoditione thesauri, castitatis videlicet in fictili vase, quod & possidere studebat in sanctitudinis honore, per utriusque hominis integerrimam puritatem. (c) Quapropter circa suæ conversionis principia, tempore hyemalis algoris, spiritu fortis & fervidus, in foveam glacie aut nive repletam seipsum plerumque mergebat, ut & domesticum hostem sibi perfecte subigeret, & candidum vestimentum munditiæ a voluptatis incendio præservaret. (d) Tanta quoque per exercitationes hujusmodi fulgere cœpit in sensibus venustate pudoris; ut plenum jam carnis affecutus dominium, fœdus cum oculis pepigisse videretur, quod non solum carnalem aspectum procul refugeret, sed & curiosum vanitatis cujuscumque contuitum omnino caveret.

2. ad Cor. 4. 7. 1. ad Thess. 4. 4.

Ad extinguendum concupiscentiæ fomitem in foveam glacie aut nive plenam se plerumque mergebat.

Jo. 31. 1.

Lectio tertia.

21. Verum licet cordis & corporis puritatem adeptus, sanctificationis quodammodo proximaret ad apicem; non cessabat tamen lacrymarum imbribus jugiter oculos expiare mentales, cœlestium claritatum concupiscendo munditiam, & corporeorum luminum parvipendendo jacturam. Cum enim ex continuo fletu infirmitatem oculorum incurrisset gravissimam, suadente Medico, quod abstineret a lacrymis, si corporei visus cœcitatem vellet effugere; nequaquam assensit; malle se asserens corporalis visus lumen amittere, quam lacrymas, quibus oculus emundatur interior, ut Deum videre prævaleat, repressa devotione spiritus, impedire. Erat quoque Vir Deo devotus inter lacrymarum irrigua cœlesti quadam jucunditate serenus tam mente, quam facie, utpote qui pro conscientiæ sanctæ nitore tanta perfusus erat unctione lætitiæ, ut & mente in Deum incessanter excederet, & in cunctis operibus manuum ejus jugiter exultaret. (e)

Ejus fletus continuus ad infirmitatem usque oculorum.

Lectio quarta.

22. Omnium virtutum custos & decor humilitas adeo Virum Dei sui juris effecerat, ut quamvis multiplex in eo fulgeret prærogativa virtutum; hæc tamen in ipso tanquam in Minorum minimo præcipuum videretur affecuta dominium. In propria quidem reputatione, qua se fatebatur maximum peccatorum, (f) prorsus nil erat nisi fictile quoddam & sordidum vasculum; cum in veritate vas esset sanctificationis electum, multiformis virtutis & gratiæ ador-

Humilitatis cultor præcipuus.

Palam se fatebatur inter peccatores maximum.

(a) Vid. quæ de hujusmodi abstinentiæ laude & perfectione, & contra ejusdem impugnationem calumniosam, scribit S. Bonav. in Apolog. Pauper. Respons. 2. cap. 2., quæve ante ipsum scripsit S. Ambros. Epist. 63. n. 7. adversus Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, effutientes: *Nullum esse abstinentiæ meritum, delirare eos qui jejuniis castigant carnem suam, ut menti subditam faciant.*

(b) Similia supra in Legen. S. Claræ cap. 3. num. 18. Et hoc ad imitationem Patriarchæ Jacob, de quo Clem. Alexandrin. Pæd. cap. 3. *Jacob humi dormiebat, & lapis erat ei pulvinus: atque quidem visum videre dignus est habitus, quod captum hominis superabat.*

(c) His satis refutatur impietas Centuriatorum Magdeburgensium contra hanc *integerrimam puritatem* balsphemantium. Nec mirum videri debuit Luthero, quod vir adeo sanctus, sicut B. Franciscus, illi se obnoxium senserit infirmitati, qua reliqui filii Adæ laborant; cum ea nequidem caruerit *Sanctus* Paulus, uti patet ex Epist. ad Rom. 7. 23. e 2. Cor. 12. 7. Remedium autem a Luthero indicatum satis ipsum probat *suem lotam in volutabro luti*, ac omnino contrarium est tum Ecclesiastico monenti; *Post concupiscentias tuas non eas*, Eccli 18. 30.; tum etiam ipsimet Paulo dicenti: *Castigo corpus meum & in servitutem redigo*, 1. Cor. 9. 27. Vid. quoque 2. Cor. 6. 5. & seq. Gal. 24. Rom. 6. 12. Coloss. 3. 5. nec non Henric. Sedul. Præscript. 20. adver. Hæres. num. 8. ac seq.

(d) De hoc Wadding. ad an. 1210. n. 53.

(e) Ita in eo erat, ut loquar S. Ambrosii verbis De Pœniten. Lib. 1. cap. 15. num. 61. *Major in infirmitate corporis gratia, quam in salute; consummatur enim carnis infirmitatibus animæ fortitudo*, & ut idem Ambros. subdit ibi n. 64. *Quod nocet corpori, juvat Spiritum.*

(f) Quo sensu vid. supra Tract. de Humilit. col. 242. not. g.

adornatione præfulgidum, & sanctitudine dedicatum. Studebat quidem summopere in oculis suis, aliorumque vilescere, (a) defectus in se latentes publica confessione detegere, donaque Datoris pectoris arcano celare, ut nequaquam pateret gloriæ, quod occasio poterat esse ruinæ. Sane ut perfectæ humilitatis omnem impleret justitiam, seipsum adeo studuit non solum superioribus, verum etiam inferioribus subdere, quod & Socio itineris, quantumlibet simplici, obedientiam promittere solitus erat, ut non tanquam Prælatus ex auctoritate præciperet, sed tanquam minister & servus etiam subditis ex humilitate pareret.

Studebat in se latentes defectus prodere, dona vero gratiæ prorsus occulere.

Socio itineris, quantumvis simplici, obedientiam spondere solemne habuit.

Lectio quinta.

Paupertatem sibi desponsavit, ac præ cæteris adamavit.

22. Sociam quoque sanctæ humilitatis paupertatem excelsam perfectus Christi Sectator caritate sibi studuit sic desponsare perpetua, quod non solum pro ea Patrem Matremque reliquit, verum etiam quæ habere potuit, universa dispersit. Nemo tam auri, quam iste cupidus paupertatis, nec thesauri custodiendi sollicitior ullus, quam iste hujus evangelicæ margaritæ; (b) cum & a principio Religionis (c) usque ad mortem tunica, chorda, & femoralibus dives, in sola videretur gloriari penuria, & egestate gaudere. Si quando enim pauperiorem se quempiam secundum exteriorem habitum cerneret, semetipsum protinus arguens excitabat ad simile, tanquam si æmula paupertate concertans, vinci se in illo, spiritus quadam nobilitate, timeret. (d) Etenim quia ipsam ut arrham hæreditatis æternæ omnibus caducis prætulerat, fallaces divitias, velut fœdum ad horam concessum, nil reputans, hanc præ opibus magnis amabat, & in ea cunctos optabat excedere, qui ex eadem didicerat inferiorem se omnibus reputare.

Lectio

(a) S. Bernard. Serm. 13. in Cant. num. 3. *Mirabilem te apparere, & contemtibilem reputare; hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico.* Et Ser. 16. num. 10. *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari.* Item Tract. de Grad. Humilit. & Super. cap. 1. num. 2. *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.*

(b) Quippe *per thesaurum absconditum designatur, Matth.* 13. 44. & per *pretiosam margaritam,* ibi 46. Vid. supra num. 4. ac in Apolog. Pauper. Resp. 3. cap. 3. Et ita æstimare paupertatem didicit a Spiritu sancto Ecclesiastici c. 10. v. 10. *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim animam suam venalem habet.* Item ab Apostolo 2. Corinth. c. 8. v. 2. *Altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum.* Nec non ab ipsomet Christo Domino Matth. c. 10. v. 9. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris &c.* Et quod verba hæc recte intellexerit S. P. F. (quidquid secus scripserit Claudius Fleury super Hist. Eccl. To. 2. Disc. 8. §. 8.) evincit D. Bonav. Exposit. Reg. FF. MM. cap. 4. & in cit. Apolog. Pauper. Resp. 3. cap. 1. Unde Cornel. a Lap. Comment. in Matth. loc. cit. ait „ Hoc paupertatis Apostolicæ exemplum „ imitatus S. Franciscus, cum suos Fratres bi„ nos Evangelizatum mittebat, non aliud via„ ticum eis dabat, quam hoc: *Jacta cogitatum „ tuum in Domino, & ipse te enutriet.* " Et post alia plura de paupertate vere Evangelica, & Apostolica S. F. ibi sic concludit „ Ita „ S. Bonaventura cap. 3. Vitæ ejus, & alii: „ unde vivens & moriens diserte asseruit: *Ipse „ Dominus revelavit mihi, quod deberem vivere „ secundum formam sancti Evangelii* " Et cum sanctus Pater, ipso fatente Fleury ibi Disc. 5. §. 9., fuerit *Sæculo XIII. excellentior morum Magister*, fieri neutiquam potest, quin germanum præfatorum Evangelii verborum sensum fuerit assecutus. Maxime quia ipsemet Fleury diffiteri non potuit De Moribus Christianorum Par. 4. cap. 11. *S. Franciscus sensibile dedit exemplum executionis Evangelii ad literam, humilitatis, mortificationis, Apostolicis temporibus dignæ.* Unus etiam Divinæ Scripturæ sensus alterum non excludit, uti sæpe monui cum Illustriss. Bossuet Vol. 2. Supplementi hujus; quod unum satis esse posset pro responso ad sensum a Fleury prætensum.

(c) Vel tunc enim *incepit* (verba usurpo Senecæ Epist. 18.) *cum paupertate habere commercium:*

Aude hospes contemnere opes, & te quoque dignum
Finge Deo . . . . . .
Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit.

Utinam ita saperent, & intelligerent Franciscanæ paupertatis censores.

(d) Simile quid dilaudamus in Diogene, qui ex Hiero. Lib. 2. adv. Iovin. cap. 9. *quodam tempore habens ad potandum cavum lignum, vidit puerum manu concava bibere, & elisisse illud in terram fertur dicens: Nesciebam quod natura haberet poculum.* Quæ verba expendens noster Henricus Sedulius Apologet. L. 2. cap. 6. n. 10. eundem Diogenem vocat *egestate feliciorem, quam opibus.* Tum ex Seneca de Tranq. c. 8. alia referens de hac *felicitate Diogenis,* concludit: *Christiani in Pagano egregiam paupertatem admirantur: Hæretici in Sancto Viro calumniantur.*

Lectio sexta.

23. Excrevit propterea Vir Dei per altissimæ paupertatis amorem in sanctæ simplicitatis tam opulentas divitias, ut cum nihil prorsus haberet inter mundialia proprium, in ipso tamen mundi hujus Authore omnium possessor videretur esse bonorum. (*a*) Dum enim oculorum acie columbina, simplici videlicet mentis intentione, puroque speculationis contuitu omnia in summum referebat Opificem, ipsumque Factorem recognoscebat, amabat, & laudabat in omnibus, superna fiebat largitione clementiæ, ut omnia in Deo, & Deum in omnibus possideret. Consideratione quoque primæ originis omnium, creaturas quantumlibet modicas fratris vel sororis appellabat nominibus, tanquam ab uno secum exeuntes principio; (*b*) quanquam illas visceriosius complecteretur & dulcius, quæ Christi mansuetudinem piam similitudine naturali prætendunt, & Scripturæ significatione figurant. (*c*) Quamobrem supernaturali fiebat influente virtute, ut natura brutorum pio quodam modo moveretur ad ipsum, sed & sensu carentia parerent ad placitum, ac si idem Vir Sanctus, ut simplex & rectus, ad statum jam foret innocentiæ reformatus.

2. Cor. 8. 2.

Oculus ejus columbinus & simplex, puraque in Deum intentio.

Ratione primævæ originis creaturas omnes, ut ut minimas, fratris vel sororis nominibus nuncupabat.

Illas potissimum diligebat, quæ mansuetudinem Christi præferent.

Tam animantia, quam sensu carentia ei parebant.

Lectio septima.

24. Pietatis quoque dulcedo, tanta plenitudinis copia, in Domini famulum a misericordiæ fonte manaverat, ut ad miserabilium personarum relevandas miserias, viscera videretur gestare materna, cum & clementiam haberet ingenitam, quam superinfusa Christi pietas duplicabat. Itaque liquescebat animus ejus ad infirmos & pauperes, & quibus non poterat manum, exhibebat affectum; pro eo quod quidquid penuriæ, quidquid defectus cernebat in aliquo, pii cordis dulcedine regerebat in Christum. Cumque in pauperibus cunctis effigiem Christi (*d*) prospiceret, siqua etiam necessaria vitæ sibi collata fuissent, eis occurrentibus non solum liberaliter conferebat, verum etiam, ac si illorum propria essent, judicabat esse reddenda. Nulli prorsus rei parcebat, nec mantellis, nec tunicis, (*e*) nec libris, nec etiam paramentis Altaris (*f*), quin omnia hæc, dum posset, largiretur egentibus, cupiens, ut perfectæ pietatis impleret officium, etiam superimpendere semetipsum.

Insignis ejus pietas, & caritas erga pauperes, & infimos, in quibus Christi personam spectabat.

Omnibus exspoliabat se, vel altaria ipsa, ut egentibus opem ferret.

2. ad Cor. 12. 15.

Lectio octava.

25. Zelus fraternæ salutis ex caritatis fornace procedens, ut gladius acutus & flammeus, adeo Francisci pertransiit intima, ut Vir iste zelotes totus videretur, & æmulationis ardore succensus, & compassionis mœrore plagatus. Siquidem animas Christi Jesu sanguine pretioso redemptas cum cerneret inquinari aliqua sorde peccati, miro doloris confossus aculeo, tanta devotionis teneritudine deplorabat, ut eas tanquam Mater in Christo parturiret. Hinc sibi in oratione luctus (*g*), in prædicatione discursus, in exemplis dandis excessus, pro eo quod non se Chri-

Ardentissimus ejus zelus fraternæ salutis.

Ad. Gal. 4. 19.

(*a*) Secundum illud 2. Cor. 6. 10. *Nihil habentes, & omnia possidentes.* Unde idem Sedulius ibi num. 8. *Semper est dives Franciscana paupertas, nec pavet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est in omnium rerum dominio omnia possidere. Atque desinet omnia possidere mox, cum voluerit propria.*

(*b*) *Caussam amoris pulchre exponit S. Bonaventura*, inquit cit. Apologet. L. 1. c. 13. num. 10. d. Sedulius. Sed quod sapientiam censet supra Doctor Seraphicus, Alcorani fautores insaniæ ducunt. Contra hos appositus est rei præsenti vetus ille sermo: *Qui amat me, amat & canem meum.*

(*c*) Adhuc major ratio illarum dilectionis ex eod. Doct. Seraph.

(*d*) Christi, inquam, qui in judicio, Angelorum circumstante multitudine, *dicet præstari sibi, quicquid egenti præstatur ac pauperi, & se offendi, nisi egenti præstetur & pauperi*, S. Cypr. Serm. de eleem. secundum illud Matth. 25. 40. *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

(*e*) Ad instar S. Martini, qui *reliquis in pauperes distributis chlamydem, qua restabat, mediam gladio secans, partem alteram pauperi tribuit.* Ita ex Sev. Sulp. de Vita S. Mar. 2. Sedulius Lib. 1. Apologet. cap. 5. contra Alcoranistam subdens: *Sed iste factum istud* (scilicet Francisci, ut supra dictum est) *vituperat, Christus Dominus laudat: eligat quisque cui credat.*

(*f*) Similiter S. Ambrosius nequidem sacris Ecclesiæ vasis pro redemptione captivorum pepercit. Viderit ergo improbator Franciscanæ caritatis, ne & Ambrosianam more Arrianorum reprehendat. Vid. S. Ambros. Lib. 2. de Offic. Ministror. cap. 28. num. 136. & seqq.

(*g*) Al. *luctamen.*

Christi putaret amicum, nisi animas foveret, quas ille redemit. Propter quod licet innocens ejus caro, quæ se jam sponte subdebat spiritui, nullo propter offensas egeret flagello, tamen exempli caussa pœnas illi renovabat & onera, custodiens propter alios vias duras, ut illius perfecte subsequeretur vestigia, qui pro aliorum salute tradidit in mortem animam suam.

Ps. 16. 4. *Isa. 53. 12.*

Lectio nona.

Jo. 3. 29. Ferventissima ipsiusmet in Deum caritas.

26. Caritatis quoque perfectæ fervorem, quo sponsi amicus ferebatur in Deum, ex hoc potissimum quis valet advertere, quod per martyrii flammam seipsum ut hostiam vivam Domino peroptabat offerre. Tribus namque vicibus ob hoc versus partes Infidelium iter aggressus, sed bis Divina dispositione prohibitus, tertia tandem vice (a) post multa opprobria, vincula, verbera, & labores innumeros, ad conspectum Soldani Babyloniæ Domino deducente perductus, in tam efficaci ostensione spiritus & virtutis evangelizavit Jesum, (b) ut admiraretur ipse Soldanus, & nutu Divino in mansuetudinem versus, benignum ei præberet auditum. Cernens quidem in eo fervorem spiritus, constantiam animi, contemptum vitæ præsentis, efficaciamque Divini sermonis, devotionem tantam concepit ad ipsum, ut magno eum honore dignum duceret, munera pretiosa offerret, & ad secum trahendum moram instanter invitaret. At verus mundi suique contemptor, oblata omnia spernens ut lutum, seque conspiciens assequi suum non posse propositum, postquam ad id obtinendum sine fictione peregit quod potuit, ad partes Fidelium revelatione præmonitus remeavit. Sicque factum est, ut Christi Amicus mortem pro ipso viribus totis exquireret, & tamen nullatenus inveniret: quo & merito non careret optati martyrii, & insigniendus servaretur in posterum privilegio singulari.

De studio orationis, & spiritu Prophetiæ.

Lectio prima.

27. Sentiens Christi Servus corpore se peregrinum a Domino, cum ad terrena foris desideria per Christi amorem totus insensibilis esset effectus, ne foret absque consolatione Dilecti, sine intermissione orando, spiritum Deo contendebat exhibere præsentem. Nam ambulans & sedens, intus & foris, laborans & vacans, adeo erat orationi vi mentis intentus, ut illi videretur quidquid erat in eo, non solum cordis & corporis, verum etiam operis & temporis, dedicasse. Suspendebatur multoties tanto devotionis excessu, ut supra semetipsum raptus, & ultra humanum sensum aliquid sentiens, quid circa se ageretur exterius, omnino nesciret (c).

2. ad Cor. 5. 6. *1. ad Thess. 5. 17.* Orationi intentus, & extra se raptus.

Lectio secunda.

28. Ut autem quietius spiritualium consolationum immissiones susciperet, ad solitudines, & Ecclesias derelictas oraturus nocte pergebat; quamvis & ibi pugnas dæmonum horribiles senserit, qui secum confligentes quasi manu ad manum nitebantur ipsum ab orationis studio perturbare. Verum illis ferventium precum infatigabili virtute fugatis, Vir Dei solitarius remanens & pacatus, nemora replebat gemitibus, loca spargebat lacrymis, pectora manu tundebat, & quasi occultius secretarium nactus, nunc respondebat Judici, nunc supplicabat Patri, nunc colludebat Sponso, nunc colloquebatur Amico. Ibi visus est nocte orans, manibus & brachiis ad modum crucis protensis, toto corpore sublevatus a terra, (d) & nubecu-

Ad solitudines, Ecclesiasque derelictas, nocturnus oraturus, confugiens. Conflictationes dæmonum passus, eorumque victor.

Sublevatus a terra, ac nubecula fulgente circumdatus.

(a) De his tribus vicibus in Legen. maj. cap. 9.

(b) De hac Prædicatione coram Soldano facta nedum in Legen. ma. ibi; verum etiam Serm. sive Collat. 19. in Hexaem. Item oculatus testis Jacobus Cardin. Vitriacus in Hist. Occid. Lib. 2. cap. 32.

(c) S. P. Francisco ita rapto jure aptari potest illud Thren. 3. 28. *Sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit se supra se*; nec non illud Basil. de lau. vit. solitar. „ Se elevat supra „ se, quia Deum esuriens anima a terrena„ rum se rerum obtutibus erigit, & in Divi„ næ contemplationis arce suspendit, a mundi „ actionibus segregat, atque in altum contem„ plationis cœlestibus desideriis pennas librat: „ cumque illum, qui est super omnia, con„ spicere satagit, semetipsum quoque homo „ cum reliqua mundanæ vallis dejectione tra„ scendit. " Vid. supra in Legen. S. Claræ cap. 5. num. 46. in not. a, & b.

(d) Sic etiam in Legen. ma. cap. 10. De ipsius

becula quadam fulgente circumdatus, ut illustrationis & elevationis mirabilis intra mentem, mira circa corpus cum elevatione facta perlustratio testis esset.

Lectio tertia.

Ejus sursum actiones, patefactionesque ipsi factæ Divinæ Sapientiæ.

29. Hujusmodi quoque sursum actionum supernaturali virtute, sicut certis est comprobatum indiciis, incerta sibi & occulta Divinæ Sapientiæ pandebantur, quamvis illa non vulgaret exterius, nisi quantum fraternæ salutis urgebat zelus, & supernæ revelationis dictabat instinctus. Ad tantam quippe mentis serenitatem indefessum orationis studium cum continua exercitatione virtutum Virum Dei perduxerat, ut quamvis sacrarum literarum peritiam non habuerit per studium eruditionis humanæ, lucis tamen æternæ irradiatus fulgoribus, Scripturarum profunda limpido intellectus scrutaretur acumine. Prophetarum etiam spiritus multiplex in tam multiformis plenitudine gratiæ requievit in eo, ut ipsius virtute mirifica se Vir Dei præsentem aliis exhiberet absentibus, notitiamque certam haberet longe distantium: secreta quoque prospiceret cordium, nec non & futurorum prænuntiaret eventus; sicut multiplicium exemplorum evidentia comprobat, ex quibus aliqua subscribuntur.

Lectio quarta.

S. Antonius Paravinus Prædicator egregius, & Confessor Christi præclarus.

Jo. 19. 19.

Ejus sermo mellifluus de titulo Crucis in Provinciali Capitulo Arelatensi.

Apparitio S. Francisci, quantumvis longe absentis, in eo sermone mirabiliter facta.

30. Cum enim tempore quodam Vir Sacer Antonius, tunc quidem Prædicator egregius, nunc autem Confessor Christi præclarus, de titulo Crucis: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum: eructans melliflua, in quodam Provinciali Capitulo apud Arelatem Fratribus prædicaret, (a) Vir Dei Franciscus, qui tunc in remotis agebat, ad ostium Capituli in aere sublevatus apparuit, qui & extensis velut in Cruce manibus Fratribus benedicens, tam multimoda illos spiritus consolatione replevit, ut certa eis intra semetipsos spiritus testificatione constaret, apparitionem illam mirabilem cœlesti præditam fuisse virtute. Porro quia id Beatum Patrem non latuit, patenter ex hoc ipso clarescit, quam pervius spiritus ejus luci Sapientiæ foret æternæ, quæ omnibus mobilibus mobilior est, & attingens ubique propter sui munditiam, (b) in animas (c) sanctas se transfert, & Dei amicos & Prophetas constituit. Sap. 7. 24.

Lectio quinta.

Prophetico spiritu prænoscit unum ex Fratribus in Capitulo refractarium, ipsumque ad obedientiam, pœnitentiamque reducit

31. Apud Sanctam Mariam de Portiuncula intrantibus Fratribus semel ex more Capitulum, cum unus ex eis defensionis cujusdam tectus palliolo, se disciplinæ non subderet, videns hoc Vir Sanctus in spiritu, qui in cella tunc orans sequester & medius erat inter eosdem Fratres & Deum, vocari ad se fecit unum ex ipsis, cui & dixit: Vidi, Frater, diabolum super illius Fratris inobedientis dorsum, collum ejus tenentem astrictum, qui tali sessore subactus, obedientiæ fræno spreto, instinctus illius sequebatur habenas. Vade igitur, & dic Fratri, ut obedientiæ sanctæ collum sine mora submittat, cum & ille hoc suggerat fieri, ad cujus precum instantiam dæmon ille confusus abscessit. Monitus per internuntium Frater, compunctionis concepto spiritu, ac veritatis luce percepta, coram Viri Sancti Vicario in faciem procidit, seipsum culpabilem recognovit, veniam petiit, disciplinam suscepit & pertulit, ac deinceps per omnia humiliter obedivit.

Lectio sexta.

Propheticus ejus spiritus, & virtus, in agnoscenda, depellendaque gravi unius ex suis Sociis tentatione.

32. Cum autem in Monte maneret Alverniæ cella reclusus, unus ex Sociis magno desiderio cupiebat habere de verbis Domini aliquod scriptum, manu ipsius breviter annotatum. Gravem enim, qua vexabatur, tentationem non carnis, sed spiritus, ex hoc credebat evadere, vel certe levius ferre. Tali desi-

ipsius corpore in aerem subvecto sunt testes oculati apud Sedul. L. 3. Apologet. cap. 12. Sed & alios plures legere est in oratione a terra subvectos. Instar omnium sit Frater Ægydius, de quo vide sis S. Bonav. testem oculatum cap. 3. Legendæ ma.

(a) *Exemplum* (inquit ipsemet S. Bonav. Ser. 1. de S. Antonio Patavino Ord. Minor.) *habetur in Legenda, quando de titulo Crucis Dominica prædicabat.*

(b) Sic etiam in Legen. ma. cap. 11. Vulg. *attingit autem ubique propter suam munditiam.*

(c) In d. Legen. ma. ibi *per nationes in animas &c.*

desiderio languens anxiabatur interius; quia cum esset humilis, pudoratus, & simplex, verecundia victus Reverendo Patri rem pandere non audebat. Sed cui homo non dixit, Spiritus revelavit. Portari namque sibi jussit a Fratre prædicto atramentum & chartam, laudesque Domini juxta Fratris desiderium cum ipsius benedictione propria manu conscribens, eidem quod scripserat (a) liberaliter obtulit, & omnis illa tentatio prorsus abscessit. Ipsa quoque literula reservata in posterum remedia sanitatis quamplurimis contulit, ut ex hoc claresceret omnibus, quanti meriti coram Deo Scriptor ipsius extiterit, qui tantæ virtutis efficaciam in schedula conscripta reliquit.

Chartula ab ipso scripta mirabilium operatrix.

Lectio septima.

Mulieri cuidam nobili, ac Deo devotæ, virum crudelem, ac in Dei servitio adversarium habenti, ejus resipiscentiam prædicit.

33. Alio quoque tempore Mulier quædam nobilis, Deo devota, Virum Sanctum fiducialiter adiens, postulabat obnixe, ut pro Viro suo sibi valde crudeli, quem adversarium patiebatur in servitio Christi, apud Dominum intercedere vellet, ut ipsius cor durum larga suæ gratiæ infusione molliret. Quo audito, Vir Sacer, & pius, sacris eam in bono roboravit eloquiis, consolationem, quam optabat, sibi de proximo affuturam asseruit, finaliterque mandavit, quod Viro illi ex parte Dei denuntiaret, & sui, nunc tempus esse clementiæ, postmodum æquitatis. Credidit Mulier sermoni, quem ei dixerat Domini Servus, & benedictione accepta domum cum festinatione revertens, occurrenti sibi Viro præfatum narravit eloquium, indubitanter expectans optatum impleri promissum. Confestim autem ut auribus illius sermo insonuit, cecidit super eum spiritus gratiæ, adeo cor ipsius emolliens, ut & devotam Conjugem libere Deo ex tunc famulari permitteret, & se una cum ipsa Domino serviturum offerret. Suadente igitur sancta Uxore pluribus annis cœlibem vitam agentes, eodem die Mulier mane, Vir vespere, migraverunt ad Dominum; hæc quidem ut matutinum, ille vero ut sacrificium vespertinum.

Lectio octava.

Cognitam habet Præbendarii cujusdam infirmi, ad ipsum infirmum delati, vitam fœde transactam, eidemque impetrata mox sanitate, prædicit redituro ad vomitum Divinam ultionem.

34. Tempore, quo Vir Sanctus Reate jacebat infirmus, Præbendarius (b) quidam, nomine Gedeon, lubricus & mundanus, infirmitate gravi correptus, & lectulo decubans, cum ad eum fuisset delatus, lacrymose rogabat cum simul astantibus, ut ab ipso crucis signaculo signaretur. Ad quem ille: Cum olim vixeris secundum desideria carnis, non veritus judicia Dei, non propter te, sed propter devotas intercedentium preces, signo te crucis hoc modo signabo, ut tibi ex nunc pro certo insinuem, quod sis graviora passurus, si ad vomitum redieris liberatus. Signo itaque crucis super eum facto a capite usque ad pedes, insonuerunt ossa renum ejus, audientibus cunctis, veluti cum manu ligna sicca franguntur, statimque is, qui contractus jacuerat, surrexit sanus, & in laudem Dei prorumpens: Ego, inquit, sum liberatus. Paucis autem interlapsis temporibus, cum Dei oblitus, corpus impudicitiæ reddidisset, & sero quodam cœnasset in hospitio cujusdam Canonici, nocteque illa dormiret, ibidem tectum domus super omnes subito corruit, & illum solum, cœteris mortem evadentibus, interemit: sicque factum est, ut simul in hoc uno eventu patesceret, quam sit severus ingratis zelus Divinæ Justitiæ, quamque verax & certus in dubiis fuerit, qui Franciscum repleverat, spiritus Prophetiæ.

Lectio nona.

Militi sano ac forti, qui eum ad prandium coegerat, prædicit mortem mox futuram, ne imparatus obiret.

35. Eo quoque tempore, quo post reversionem suam de ultra mare Celanum prædicaturus accessit, Miles quidam supplici eum devotione cum instantia magna invitavit ad prandium, & quasi coegit invitum. Ante vero quam cibum sumerent, Vir mente de-vo-

Mos orandi S. Franc. ante cibi sumptionem.

(a) Quod scripserat sic sonabat, ut habet Legen. ma. cit. cap. 11. *Accipe tibi chartulam istam, & usque ad mortem tuam custodias diligenter*. Hanc, una cum prædictis *laudibus Domini*, quemadmodum & d. Legenda testatur, *propria manu scripsit, & ultimo benedictionem ipsius*.

(b) In Cathol. F. Joannis de Janua O. P. *Præbendarius, qui dat præbendam, vel potius qui recipit*. Vid. Glossar. Ducang. & Amalth. Onomast. Josephi Laurentii.

votus, juxta solitum morem, offerens Deo preces & laudes, vidit in spiritu Viro illi mortis de proximo imminere judicium, menteque suspensus oculis stabat elevatis in cœlum. Oratione tandem completa benignum hospitem traxit in partem, mortemque illi vicinam prædixit, ut confiteretur admonuit, & ad bonum, quantum valuit, animavit. Acquievit homo continuo Beati Viri sermonibus, Socioque illius (a) universa peccata in confessione detexit, domum disposuit, Divinæ se miserationi commisit, & ad suscipiendam mortem se, quantum potuit, præparavit. Igitur dum alii refectionem corporis sumerent, Miles, qui sanus videbatur & fortis, subito spiritum exhalavit juxta verbum hominis Dei, repentina quidem morte sublatus, armis tamen pœnitentiæ per ejusdem spiritum propheticum præmunitus, ut & perpetuam damnationem evaderet, & in æterna tabernacula juxta promissionem Evangelicam introiret. (b) *Luc. 16. 9.*

De obedientia creaturarum, & condescensione Divina.

Lectio prima.

36. Aderat quidem Servo suo Francisco is, qui eum unxerat, Spiritus Domini, & ipse Dei virtus & sapientia Christus, cujus virtute fiebat & gratia, ut sibi non solum incerta & occulta patescerent; verum etiam mundi hujus elementa parerent. Quodam nanque tempore cum consilium daretur a Medicis, & instanter suaderetur a Fratribus, ut contra infirmitatem oculorum pateretur sibi per cocturæ subveniri remedium, humiliter Vir Dei assensit, pro eo quod id non solum medela contra ægritudinem corporis, verum etiam materia foret exercendæ virtutis. Sensu vero carnis ipsius, ad conspectum instrumenti ferrei jam igne candentis, naturali quodam horrore concusso, Vir Sanctus ignem alloqui cœpit ut fratrem, (c) in Creatoris nomine ac virtute præcipiens, ut suum ei contemperaret ardorem, quo suaviter urentem sustinere valeret. Profundato autem crepitante ferro in tenera carne, & ab aure usque ad supercilium coctura protracta, Vir Deo plenus exultans in spiritu: Laudate, inquit ad Fratres, Altissimum, quia, ut verum fatear, nec ignis ardor molestiam intulit, nec carnis dolor me afflixit.

1. ad Cor. 1. 24.

Obedientia ab ipsis elementis S. Francisco præstita.

Ejus ad ignem, velut ad fratrem, locutio.

Mira ignis obedientia.

Lectio secunda.

37. Apud Eremum Sancti Urbani Servo Dei ægritudine gravissima laborante, cum ipse naturæ defectum sentiens vini poculum peteret, nihilque de vino, (d) quod sibi dari posset, responderetur adesse; jussit aquam afferri, & allatam signo crucis edito benedixit. Mox vinum efficitur optimum, quod fuerat aqua pura, & quod deserti loci paupertas non potuit, Sancti Viri puritas impetravit. Ad ejus gustum protinus tanta facilitate convaluit, ut evidenter claresceret, quod optatum poculum illud a largo sibi fuerit Datore concessum, non tam ut afficiens ad saporem, quam ut efficax ad salutem. (e)

Miraculum aquæ in vinum conversæ.

Lectio tertia.

38. Alio quoque tempore Vir Dei ad quandam Eremum transferre se volens, ut ibi liberius contemplationi vacaret, quia debilis erat, cujusdam pauperis hominis vectabatur Asello. Cumque diebus æstivis, Famulum Dei sequendo, Vir ille montana conscenderet, asperioris & longioris viæ itinere fatigatus, nimioque sitis ardore deficiens, instanter cœpit clamare, ac dicere, quod nisi paululum biberet, confestim spiritum

(a) *Socio*, inquam, non S. Francisco; qui præ humilitate se charactere Sacerdotali insigniri nullo unquam tempore passus fuit. Nanque auctore ipsomet S. Bonav. Exposit. in Reg. Fratrum Minorum cap. 7. *Sanctus Franciscus ex humilitate legitur Sacerdotium fugisse, sicut & Sanctus Benedictus.*

(b) De prædicto spiritu prophetiæ, quo S. P. Franciscus est illustratus, sæpe laud. Sedulius L. 1. Apologet. cap. 15. num. 6. Alcoranistas refellens ait „ Prophetam vere fuisse, hinc „ patet, quod præviderit non solum *Ordinis dilatationem, & deviationem*, verum etiam *persecutionem* hostiliter a vobis adversum nos „ excitatam. “

(c) Vid. supra num. 23.

(d) A quo alias consueverat *carnem suam abstrahere*, supra num. 19.

(e) Confer cap. 5. Leg. ma.

Sitienti aquam de saxo durissimo precibus impetravit.

tum exhalaret. Absque mora Vir Dei prosilivit de Asino, & fixis in terra poplitibus palmas tetendit ad cœlum, orare non cessans, donec se intellexit auditum. Oratione tandem finita: Festina, inquit Viro, ad petram, & illic aquam vivam reperies, quam tibi hac hora misericorditer Christus de lapide bibendam produxit. Cucurrit sitiens homo ad locum ostensum, bibitque aquam de petra, orantis virtute productam, & poculum hausit, a Deo sibi de saxo durissimo propinatum. *Deut.* 32. 13.

Lectio quarta.

39. Tempore quodam, quo Famulus Domini secus mare prædicabat Gajetæ, cum turbarum in eum præ devotione ruentium declinare vellet applausum, in unam littori hærentem naviculam prosiliit solus. Illa vero tanquam si motoris vi gubernaretur intrinseca, cernentibus & mirantibus cunctis, qui aderant, sine aliquo remige longius se protraxit a terra. Cum autem aliquanto spatio maris secessisset in altum, stetit inter fluctus immobilis, quamdiu expectantibus turbis in littore Viro Dei prædicare complacuit. Cumque audito sermone, visoque miraculo, ac benedictione accepta, ipso rogante, multitudo recederet; non alterius, quam cœlestis jussionis impulsu, navis applicuit; tanquam si creatura Factori deserviens, Creatoris perfecto Cultori & sine rebellione se subderet, & sine retardatione pareret.

Navicula nullo ducta remige ejus votis deserviens.

Lectio quinta.

40. Moram eo faciente tempore quodam in Eremitorio (*a*) Græcii, loci illius indigenæ malis adeo multiplicibus gravabantur, quod & grando annua tempestate blada vastaret & vineas, & luporum multitudo rapacium non solum bruta, sed & homines consumebat. Sic igitur vehementer afflictis omnipotentis Domini Famulus benigne compatiens, in publica illis prædicatione promisit, seque fidejussorem eis instituit, quod pestilentia illa omnis abscederet, si confessione præmissa dignos pœnitentiæ fructus facere vellent. *Luc.* 3. 8. Ab illa itaque hora pœnitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis, cessaverunt clades, periere pericula, nec molestiæ quidquam intulere lupi vel grandines: immo, quod majus est, si quando vicinorum arva grando pervaderet, istorum terminis appropinquans, aut terminabatur ibidem, aut in partem aliam divertebatur. (*b*)

Devastatio grandinum, luporumque infestatio, ejus intercessione cessarunt.

Lectio sexta.

41. Alio quoque tempore, cum prædicationis caussa Vir Dei Vallem Spoletanam circumiens, appropinquasset Bevanio, (*c*) ad quendam locum devenit, in quo diversi generis avium maxima multitudo convenerat. Quas oculo pio conspiciens, irruente in se Spiritu Domini, velociter cucurrit ad locum, illisque salutatis alacriter, ut verbum Dei attente audirent, silentium imperavit. Cum autem plura de beneficiis Dei creaturis collatis, & laudibus ei ab ipsis reddendis, loqueretur aviculis, illæ modo mirabili gestientes cœperunt extendere colla, protendere alas, aperire rostra, & in ipsum attente respicere, tanquam si eloquiorum ejus admirabilem conarentur sentire virtutem. (*d*) Juste quidem Vir Deo plenus

Aviculis prædicat, miro modo ejus sermoni plaudentibus.

(*a*) Ex eo quod diverterit ad præfatas *Eremos*, & ad hoc *Eremitorium*, patet, quod vere fuerit *Vir solitarius nemora replens gemitibus*, ut supra dictum est num. 28. quodve *quæreret loca solitaria amica mæroribus* supra num. 3. Vid. infra inter Epistolas datam Paris. 1266. 6. Cal. Jun. ubi sermo de alio *Eremitorio juxta Lacum in Riparia Brixiensi*. Et hinc mirum haud est, si postea prodierint *Eremitæ S. Francisci*, quos nihil habuisse commune cum *Fratricellis*, *Bizochis*, sive *Beguinis* sequioris ætatis, qui se Franciscanos, vel tertii Ordinis S. Francisci fingebant, evincit Wadding. ad an. 1317. num. 25. & seqq. post Nitelæ Religionis Franciscanæ Auctorem, nempe perdoctum Antonium Hyquæum.

(*b*) Confer cap. 8. Legen. ma. ad fin.

(*c*) Vulgo *Bevagna*. Vid. supra in Legen. S. Clar. num. 71. not. *a*.

(*d*) Ita & Hugolin. a Monte S. Mariæ in Chron. MS. ex testimonio F. Massæi Viri Sancti Socio. Item To. 2. Spicileg. sive Collect. D. Lucæ d'Achery Monachi Maur. in Chron. Senonien. Lib. 4. cap. 17. pag. m. 634. Sed & mihi oculato testi addere fas sit, fuisse præsentem Religioso nostri Sodalitii Viro, qui diverso tempore rigidioris hiemis, more S. P. Francisci, duas est allocutus aviculas, minime cicuratas, unam in alta arbore stantem, alteram in tecto super solidatam nivem saltitantem, animo ipsas confovendi; illa autem arboris

nus ad creaturas hujusmodi ratione carentes pio ferebatur humanitatis affectu, (a) cum & illæ versa vice tam miro modo inclinarentur ad ipsum, ut instruenti attenderent, & præcipienti parerent, & ad suscipientem cum securitate confugerent, & apud retinentem sine difficultate manerent. (b)

Lectio septima.

42. Tempore vero, quo ob palmam consequendam martyrii ad partes ultramarinas (c) transire tentaverat, nec tamen id consummare valuerat, maris tempestatibus præpeditus, adeo sibi astitit Gubernatoris omnium dignativa provisio, ut eum cum plurimis aliis a periculis mortis erueret, & mirabilia opera sua circa ipsum in profundo monstraret. Nam cum de Sclavonia in Italiam redire proponeret, & navem quamdam absque ullis omnino stipendiis conscendisset; adfuit quidam in ipso ingressu pro Christi pauperculo missus a Deo, qui & secum ferret necessaria victui, & cuidam timenti Deum de navi ad se vocato tribueret, ut nil prorsus habentibus opportuno tempore ministraret. Verum Nautis propter vim ventorum nusquam applicare valentibus, omnia ipsorum sunt consumpta cibaria, sola Beato Viro collatæ desuper eleemosynæ portione modica remanente. Quæ ad ipsius preces & merita, superna faciente virtute, in tantum succrevit augmentum, ut diebus pluribus, continua maris tempestate durante, usque ad portum optatum, Anconæ videlicet, necessitatibus omnium plenarie subveniret.

Quidam a Deo missus, ut ejus in mari necessitati succurreret.

Parva, quæ Servo Dei superérat, annona, pro alendis nautis a Deo multiplicata.

Lectio octava.

43. Alio quoque tempore eodem Viro Dei, prædicationis caussa, inter Lombardiam & Marchiam Tervisinam (d) iter agente cum Fratre Socio (e) juxta Padum, tenebrosa noctis supervenit obscuritas. Cumque periculis magnis & multis via foret exposita propter fluvium, paludes, & tenebras, instante Socio, quod in tanta necessitate supernum imploraret auxilium, Vir Dei cum confidentia multa respondit: Potens est Deus, si suæ dulcedini complacet, tenebrarum effugata caligine, sui nos beneficio luminis illustrare. Mirum certe, vix sermonem impleverat; & ecce tanta lux circa eos superna cœpit radiare virtute, ut, nocte alias existente obscura, ipsi luce clara viderent non solum viam, verum etiam ex altera parte fluminis plurima circumquaque. (f) Le-

Obscura nox, ad ejus verbum, ipsi ac Socio in claram lucem conversa.

boris confestim ad ejus manum advolavit, altera vero tecti, mox prope eundem descendit, & ipsum subsecuta est usque ad hypocaustum. Hæc piis satis, nimium impiis.

(a) Eodem quo regius Vates Ps. 150. 6. ut *omnis spiritus* (sive ex Hieron. *omne quod spirat*) *laudet Dominum*. Eodem, quo ipsemet similiter alibi Ps. 148. 7. & 10. *Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyssi . . . . Bestiæ & universa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.* Eodem quo tres illi pueri in ardenti camino Dan. 3. 80. *Benedicite omnes volucres cœli Domino &c.* Enim vero, ut loquitur S. Epiph. in Ancor. *ubi expendissent seipsos ad inenarrabilem Dei glorificationem minus sufficere, dignantur secum assumere creaturam ad glorificationem.* Atque ut ait S. Basil. in eundem Ps. 148. *Solent Sancti, quando gratiarum actionem constituunt, multos assumere Dei laudis consortes.* Non est igitur insaniæ aviculas salutare, & taliter exhortari ad audiendum verbum Dei; sed *animi* (Indidem) *vehementer accensi universos ad laudandum Deum excitare cupientis.* Unde canitur in Antiph. ultima Festi ejusdem S. P. F. IV. Octobr. ad Laudes „ Laudans laudare „ monuit, laus illi semper adfuit, laus, in„ quam, Salvatoris: invitat aves, bestias, & „ creaturas alias, ad laudem conditoris. " Nimirum non ore, sed opere, ad Deum creatorem suum benedicendum: vel si ore, non suo, sed alieno: ut scilicet spectatores suos in laudem communis factoris moveant, & excitent, atque ita eorum lingua ad Deum laudandum ipsæ quodammodo utantur. Ita S. Hier. Comment. in Dan. & Euthym. in Ps. 148. Vid. Sedul. Lib. 1. Apologet. cap. 13. in fine, & cap. 15. num. 3. nec non Comment. ad Vit. S. P. F. cap. 12. num. 3.

(b) Ne quis difficilis ac morosus pro fabulis etiam habeat quæ pulo ante narrantur de obsequio præstito a lupis S. P. Francisco; noverit similia fere tradi de lupa mire obsequente singulari cuidam Viro, in parvo tugurio, in quo non nisi unus recipi posset, habitanti, apud Sulpicium Severum Dial. 1. pag. m. 78. & seqq. Edit. Veron. 1741. Vid. Henr. Sedul. Lib. 3. Apologet. c. 29. num. 4. & seqq. nec non Joan. Lorin. Comment. in Ps. 148. v. 10. ubi ex Historiis sacris & Ecclesiasticis memorat exempla non pauca omnis generis bestiarum, quæ Dei, vel hominum Dei, vel Angelorum jussiones executæ sunt.

(c) *Ad partes Syriæ*, in Legen. ma. cap. 9.

(d) *Tervisinam* habet quoque Legen. ma. cap. 5. Cod. nostri Bernard. 15., nec non Breviar. Griesen. In Edit. vero ejusdem Legen. ma. eodem cap. 5. *Tervisanam*. Apud alios *Tarvisinam*, vel *Tarvisanam*.

(e) *Fratre Leone*.

(f) Vid. Wadding. ad an. 1213. num. 55. ex Bonav. in Legen. ma. cit. cap. 5. & Maria. cap. 10. §. 13.

Lectio nona.

44. Recte quidem inter densas noctis tenebras fulgor præibat claritatis cœlestis, ut ex hoc ipso pateret, involvi eos non posse mortis caligine, qui directo sequuntur tramite lumen vitæ. Nam & lucis hujusmodi splendore mirabili corporaliter directi, & spiritualiter confortati, usque ad locum hospitii per non modicum viæ spatium cum Divinis hymnis & laudibus pervenerunt. O vere præclarum & admirabilem Virum: cui suum ignis ardorem contemperat, aqua saporem commutat, abundans poculum petra propinat, inanimata deserviunt, mansuescunt immitia, & irrationabilia studiose intendunt. Ipse quoque Dominus omnium sua benignitate obedit ad votum, dum & liberalitate præparat cibum, lucis præbet claritate ducatum, ut sic ei tanquam Viro sanctitatis eximiæ & omnis creatura subveniat, & ipse Creator omnium condescendat.

Anacephalæosis, sive brevis prædictorum repetitio.

De Stigmatibus Sacris.

Lectio prima.

45. Fidelis revera famulus, & minister Christi Franciscus, biennio antequam spiritum redderet cœlo, (*a*) cum in loco excelso seorsum, qui mons Alvernæ dicitur, quadragenarium ad honorem Archangeli Michaelis jejunium inchoasset, supernæ contemplationis dulcedine abundantius solito superfusus, ac cœlestium desideriorum ardentiori flamma succensus, supernarum cœpit immissionum cumulatius dona sentire. Dum igitur Seraphicis desideriorum ardoribus sursum ageretur in Deum (*b*), & affectus compassiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex caritate nimia crucifigi complacuit: quodam mane circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, (*c*) in latere montis orans, vidit quasi speciem unius Seraph, sex alas tam fulgidas, quam ignitas habentem, de cœlorum sublimitate descendere, qui volatu celerrimo ad aeris locum Viro Dei propinquum perveniens, non solum alatus, sed & crucifixus apparuit: (*d*) manus quidem, & pedes habens extensos, & cruci affixos; alas vero sic miro modo hinc inde dispositas, ut duas supra caput erigeret, duas ad volandum extenderet, duabus vero reliquis totum corpus circumplectendo velaret.

Oranti in monte Alvernæ apparuit quasi species unius Seraph alati instar crucifixi.

Lectio secunda.

46. Hoc videns vehementer obstupuit, mixtumque dolori gaudium mens ejus incurrit, dum & in gratioso Christi (*e*) aspectu, sibi tam mirabiliter, quam familiariter apparentis, excessivam quamdam concipiebat lætitiam, & dira conspecta crucis affixio ipsius animam compassivi doloris gladio pertransibat

---

(*a*) Ita etiam cap. 13. Leg. ma. id est, secundum MS. Chron. 24. Ministror. General. fol. m. 16. *Anno Domini MCCXXIV.* Et *circa hunc annum omnes conveniunt*, teste Waddingo ad eund. an. 1224. num. 10.

(*b*) In Legen. 3. Socior. Fr. Leo secretorum conscius, comesque individuus testatur, se eum aliquando vidisse supra terram in altum evectum. Vid. supra n. 28. not. *d*.

(*c*) Ita quoque d. Chronicon sed addit: *Vel ut in quadam Divina revelatione continetur, in eodem Festo*, ut etiam de eadem revelatione testantur Barthol. Pisan. & S. Antonin. ac probabilius cit. Waddingus existimat. Verum quidem Benedictum XI. tanti mysterii Festum indixisse XVII. Septembris, & postea universum Ordinem in Comitiis Generalibus an. 1337. Caturci celebratis; sed quia cæteri dies erant aliis Festivitatibus præoccupati.

(*d*) De hac apparitione, sive visione nedum in d. Legen. ma. cap. 13. sed etiam in Prol. Itiner. ment. in Deum, ac cap. 7. ejusdem Itiner. nec non de sex alis Seraphin cap. 2.

(*e*) *Ejus* in Offic. Sacr. Stigm. 17. Sept. 2. Noct. Lect. 4. ex Legen. maj. cap. 13.; sed legendum *Christi*, nanque inibi ipsa ma. Legenda inquit: *Lætabatur quidem in gratioso aspectu, quo a Christo sub specie Seraph cernebat se conspici.* Hinc quoque in Breviar. Biblioth. Griesen. habetur *gratioso Christi aspectu*. Hoc ipsum confirmat prædicta revelatio, Franciscus Maurus, S. Bernardinus inter Sermones de Sanctis Serm. 3. de Stigmat. B. Franc. Art. 1. cap. 1. Non ergo alius a Christo asserendus est auctor immediatus sacrorum Stigmatum in Francisco; neque audiendus Blasius Viegas, qui in Apoc. cap. 12. Comment. 1. Sect. 18. ex levi conjectura id censuit Archangelo Michaeli tribuendum; sed potius Hymnus ad Vesperas XVIII. Sept. in Festo Impress. sacror. Stigmat. in quo canitur:

„ Ad quem venit Rex e cœlo,
„ Amictu Seraphico;
„ Sex alarum tectus velo,
„ Aspectu pacifico:
„ Affixusque crucis telo,
„ Portento mirifico &c. “

sibat. Intellexit quidem, illo docente interius, qui & apparebat exterius, quod licet passionis infirmitas cum immortalitate Spiritus Seraphici nullatenus conveniret; ideo tamen hujusmodi visio suis fuerat præsentata conspectibus, ut amicus ipse Christi prænosceret, se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi Jesu crucifixi expressam similitudinem transformandum. Disparens igitur visio, post arcanum ac familiare colloquium, mentem ipsius Seraphico interius inflammavit ardore; carnem vero Crucifixo conformi exterius insignivit effigie, tanquam si ad ignis liquefactivam virtutem præambulam sigillativa quædam esset impressio subsecuta. (a)

Mirabiliter facta ipsi sacrorum Stigmatum impressio.

Lectio tertia.

47. Statim nanque in manibus ejus & pedibus apparere cœperunt signa clavorum, ipsorum capitibus in interiori parte manuum, & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex adverso. (b) Erantque clavorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra: ipsa vero acumina oblonga, retorta & repercussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquam excedebant. Siquidem repercussio ipsa clavorum sub pedibus adeo prominens erat, & extra protensa, ut non solum plantas solo libere applicari non sineret; verum etiam intra curvationem arcualem ipsorum acuminum faciliter immitti valeret digitus manus, sicut ab eis ipse accepi, qui oculis propriis conspexerunt. (c) Dextrum quoque latus, quasi lancea transfixum, rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia in tanta copia respergebat, (d) ut postmodum Fratres Socii ea lavantes pro tempore, indubitanter adverterent, quod sicut in manibus & pedibus, sic & in latere famulus Domini expresse haberet impressam similitudinem Crucifixi.

Eorum descriptio.

Testes eorumdem longe locupletissimi.

Lectio quarta.

48. Cernens autem Vir Deo plenus, quod Stigmata carni tam luculenter impressa Socios familiares latere non possent; timens nihilominus publicare Domini sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone, utrum quod viderat diceret, vel taceret. Compulsus tandem conscientiæ stimulo, quibusdam ex Fratribus intimioribus sibi cum multo timore seriem retulit visionis præfatæ; addens, quod is qui sibi apparuerat aliqua dixerit, quæ nunquam, dum viveret, alicui hominum aperiret. Postquam igitur verus Christi amor in eandem imaginem transformavit amantem, quadraginta dierum numero, juxta quod decreverat, in mon-

Vir Deo plenus mox minime ausus Domini revelare secretum; sed postea non sine timore adactus de eo aliqua sibi intimioribus referare.

(a) Pariter supra inter Serm. de divers. Ser. 11. de S. Franc. num. 10.

(b) Hæc, quæ continuo sequuntur usque ad *Dextrum quoque latus*, desunt in d. Offic. Breviar. Franc. ibi. In Legen. autem ma. desiderantur quæ subduntur post *excedebant* usque ad *dextrum quoque latus*. At in Breviar. Griesen. omnia pariter continentur.

(c) Præsertim *a socio ejus, qui tunc cum eo fuit, ego, & plures alii audivimus*, testatur etiam cap. 7. Itinerar. mentis in Deum. Unde in Epistola ad quendam Provincialem Ministrum, de qua varie inscripta in Prodr. col. 657. ipsemet adseverat, quod *Stigmata Passionis Crucifixi in sacro Patris nostri corpore indubitanter fulserunt*. Et ante D. Bonaventuram Alexander IV. P. M. in Lit. ad Venerab. Fratr. Archiep. & Episc. & aliar. Ecclesiar. Prælat. dat. Anagniæ 4. Kal. Novembr. Pontific. an. 1. sc. 1255. „ Signanter vobis ante oculos proponere volumus, recolenda frequentius, & vehementius admiranda illa saltem jucunda Dominicæ passionis insignia, quæ in ejusdem Sancti corpore, dum adhuc vitali spiritu foveretur, manus cœlestis operationis impressit. Viderunt nanque oculi fideliter intuentes, & certissimi palpantium digiti palpaverunt, quod in manibus ejus & pedibus expressa undique similitudo clavorum de subjecto propriæ carnis excrevit, vel de materia novæ creationis accrevit, quæ equidem Sanctus studiose ab oculis hominum, quorum refugiebat gloriam, dum viveret, abscondebat. Inventa est patentius in ipsius defuncti corpore non inflicta humanitus, nec facta, plaga vulneris lateralis, quasi aliquid instar lateris Salvatoris, quod salvationis & redemptionis humanæ in Redemptore nostro protulit Sacramentum. Quæ quidem plaga sicut quosdam ex Fratribus sibi familiariter adhærentibus latere non potuit propter defluxum humoris, diu ante viruerat in vivente. “ Quis ergo non miretur, nunc tamen esse qui de hoc nedum dubitant, sed & hoc temere negant? O tempora! O mores! Superi meliora!

(d) Hæc quoque usque ad *cernens autem* desiderantur tam in d. Officio Brev. Franc. ibi, quam in d. Legen. ma.; neutiquam vero in Breviar. Griesen. nec non apud S. Bernardinum supra cit. Serm. 3. Art. 2. cap. 7.

monte illo solitudinis consummato, superveniente quoque solemnitate Archangeli Michaelis, descendit Angelicus Vir Franciscus de monte, secum ferens Crucifixi effigiem, non in tabulis lapideis, vel ligneis, manu figuratam artificis, sed in carneis membris descriptam digito Dei vivi.

Exo. 31. 18. ac Deut. 9. 10.

Lectio quinta.

Quo magis Vir humilis ea occulere conabatur, tanto magis per Dei miracula prodebantur.

49. Porro licet Vir sanctus & humilis sacra illa Signacula omni diligentia studeret abscondere, Domino tamen complacuit ad gloriam suam mirabilia quædam aperta per illa monstrare; ut dum illorum vis occulta per signa clara patesceret, inter densas caliginosi sæculi tenebras ut sidus præfulgidum radiaret. Nam & circa montem Alvernæ præfatum, antequam Vir Sanctus ibidem moram traxisset, nube obscura ex ipso monte surgente, grandinis violenta tempestas fructus terræ consuetudinarie devastabat. Verum post illam apparitionem felicem, non sine incolarum admiratione ac gaudio, grando consueta cessavit, ut cœlestis illius visionis excellentiam, & Stigmatum ibidem impressorum virtutem serenata præter morem ipsa cœli facies declararet.

Miraculum primum.

Lectio sexta.

Miraculum alterum.

50. Illo quoque tempore in Provincia Reatina pestis valde gravis invaluit, quæ oves & boves in tantum cœpit invadere, ut viderentur pene omnes irremediabili morbo languere. Vir autem quidam timens Deum nocte fuit per visionem commonitus, ut ad Eremitorium (a) Fratrum, in quo Beatus Pater tunc moram trahebat, festinanter accederet; loturamque manuum & pedum ipsius impetraret a Sociis, ac super animalia languida spargeret: & sic pestis omnis illa cessaret. Quod cum vir ille diligenter implesset, tantam illi, quæ sacras contigerat plagas, contulit Deus aquæ virtutem; ut dum ipsius aspersio languentes greges vel modicum attigisset, omnem illam pestilentiæ plagam repelleret, pristinoque recuperato vigore ad pastum animalia currerent, tanquam si nil mali penitus ante sensissent. (b)

Lectio septima.

Alia miracula.

51. Denique tam miram ex tunc consecutæ sunt manus illæ virtutem, ut suo contactu salvifico & validam redderent sospitatem ægrotis, & veracem sensum paralyticis jam membris, & aridis, &, quod majus his omnibus est, vitam incolumem lethaliter sauciatis. Nam ut de pluribus ejus prodigiis duo quædam anticipando simul & perstringendo commemorem; cum apud Ilerdam (c) vir quidam, Joannes nomine, Beato Francisco devotus, adeo ferro quodam fuisset vulnerum atrocitate concisus, ut vix crederetur supervicturus in crastinum: apparente sibi mirabiliter Patre Sanctissimo, & vulnera illa sacris manibus contingente, hora eadem sic integræ sospitati redditus est, ut mirabilem Crucis signiferum omni veneratione dignissimum omnis illa Regio proclamaret. Quis enim posset sine admiratione conspicere hominem non ignotum, sub eodem quasi momento temporis, nunc plagis laniatum sævissimis, nunc incolumitate gaudentem? Quis sine gratiarum actione recolere? Quis denique sine devotione tam pium, virtuosum, præclarumque miraculum fideli valeat mente pensare?

Duo singulari commemoratione digna, unum apud Ilerdam.

Lectio octava.

Aliud apud Potentiam.

52. Apud Potentiam Civitatem Apuliæ Clericus quidam, nomine Rogerus, (d) cum de sacris Beati Patris Stigmatibus cogitaret inania, subito fuit in manu sinistra sub chirotheca percussus, ac si prosilisset spiculum de balista; ipsa tamen chirotheca omnino manente intacta. Cum vero per triduum vehementis fuisset doloris cruciatus aculeo

(a) Vid. supra num. 40. in not. a.

(b) Si quis ex nuperis Incredulis contra hoc miraculum objectaverit liberationem Romanæ Urbis a peste, quæ in ea grassabatur, ab Æsculapio factam; tam ineptus fuerit, quam ineptissimum pariter hoc ipsum objicientem ostendit Defensio Methodi brevis & facilis contra Deistas Caroli Lesley cum notis Cl. P. Soldati num. 3. pag. 57. & seqq.

(c) *In Catalonia*, sive *Catalaunia*, ut habet Legen. ma. ubi de virtute sacror. Stigm.

(d) Vel *Rogerius*, *vir honorabilis*, & *Ecclesiæ Majoris Canonicus* addit d. Legen. ma. ibi. *Rogerius* dicitur etiam in Breviar. Griesen.

leo, & jam mente compunctus Beatum invocaret & adjuraret Franciscum per gloriosa illa sibi Stigmata subvenire; salutem a Deo perfectam obtinuit, ut omnis dolor abscederet, nullumque remaneret omnino vestigium percussuræ. Ex quo luculenter apparet, quod sacra illa Signacula illius fuerunt impressa potentia, & prædita sunt virtute, cujus est vulnera infligere, medelas afferre, obstinatos percutere, contritosque sanare.

Lectio nona.

Eximiæ Servi Dei virtutes, quæ adeo singulare privilegium promeruere.

53. Digne quidem Vir iste beatus singulari hoc privilegio insignitus apparuit, cum omne ipsius studium, tam publicum, quam privatum, circa Crucem Domini versaretur. Nam & mira mansuetudinis lenitas, austeritasque vivendi, humilitas illa profunda, obedientia prompta, paupertas eximia, castitas illibata, amara compunctio, lacrymarum profluvium, pietas viscerosa, æmulationis ardor, martyrii desiderium, caritatis excessus, multiplex denique Christiformium prærogativa virtutum; quid aliud in eo prætendunt, quam assimilationes ad Christum, & præparationes quasdam ad Stigmata sacra ipsius? (*a*) Propter quod a sua conversione toto ipsius vitæ decursu præclaris Crucis Christi adornato mysteriis, tandem ad conspectum sublimis Seraph, & humilis Crucifixi totus fuit in visæ formæ effigiem vi quadam Deiformi, & ignea transformatus, quemadmodum attestati sunt qui viderunt, palpaverunt, osculati sunt, & tactis Sacrosanctis, sic fuisse, & se vidisse jurantes, abundantiori certitudine firmaverunt. (*b*)

Alii testes fide dignissimi.

De transitu mortis.

Lectio prima.

54. Christo igitur jam Cruci Vir Dei confixus tam carne, quam spiritu, non solum Seraphici amoris incendio sursum agebatur in Deum, verum etiam præ fervido animarum zelo transfixus, cum Crucifixo Domino salutem sitiebat omnium salvandorum. Et quia propter excrescentes in pedibus clavos ambulare non poterat, faciebat corpus emortuum per Civitates & Castella circumvehi, ut tanquam alter Angelus ab ortu solis ascendens (*c*) servorum Dei corda ignis Divini flamma succenderet; pedes quoque in viam pacis dirigeret, frontesque ipsorum Dei vivi signaculo consignaret. Flagrabat quoque desiderio magno ad humilitatis redire primordia, ut leprosis, sicut a principio, ministraret: corpus quoque jam præ labore collapsum revocaret ad pristinam servitutem.

Ad Gal. 2. 19. Incendium ejus amoris in Deum & proximum.

Apocal. 7. 2. Velut alter Angelus ab ortu solis ascendens.

Luc. 1. 79. Apocal. 7. 3.

Ejus desiderium, sicut a principio, leprosis inserviendi.

Lectio secunda.

55. Proponebat, Christo Duce, se facturum ingentia, & fatiscentibus membris, spiritu fortis & fervidus, novo sperabat certamine de hoste triumphum. Sane ut parvulo Christi (*d*) cumulus meritorum accresceret, quæ omnia vere patientia perfecta consummat; (*e*) cœpit infirmitatibus variis laborare tam gra-

Ipsius perfecta patientia.

(*a*) Si in S. P. Francisco refulsit *Christiformium prærogativa virtutum, emicueruntque assimilationes ad Christum, & præparationes quadam ad Stigmata sacra ipsius*; plane non video cur Pisani Opus, tantopere nonnullis exosum, inscribi non potuerit *De Conformitate Vitæ Patris nostri beati Francisci ad vitam Domini Jesu nostri Redemptoris, juxta quod possibile est, mortalem hominem Christo Jesu conformari*. Vide sis Martyrolog. Franciscan. Arturi IV. Novembr. §. 8.

(*b*) Vid. supra col. 694. & seq. not. e nec non testimonium Fr. Eliæ Vicarii Generalis in Epistola, quam statim a morte Sancti Institutoris scripsit ad universas Provincias apud Wadding. ad an. 1226. num. 45. Et quamvis dispar sit ratio prædictorum testium a testibus Divinæ Scripturæ; verendum tamen, ne qui istis sunt increduli, & istis increduli fiant, quicquid dicatur 1. Jo. 1. ver. 1. & seq. *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, testamur &c.* Alcoranistis autem hæc appellantibus *commentum auctore dæmone in vulgus datum*, respondet Sedulius noster Lib. 1. Apolog. cap. 17. num. 6. hoc ipsum, quod effutiunt esse *glacie fragilius, & alga vilius*; regeritque in eos Præscript. 20. advers. Hæres. *Proprium esse Hæreticis, nedum Catholicos, sed & ipsos Divos maledictis incessere &c.*

(*c*) De hoc in Prol. Leg. ma. ac hujus c. 13. nec non S. Bernardinus Serm. 3. de Stigmat. B. Franc. in exord. ubi refert ipsum Bonav. in Capitulo Gen. Parisiis congregato de hoc palam fuisse testatum. Vid. Prodr. col. 219. not. s. & col. 595. & seq.

(*d*) Legen. ma. cap. 14. *Viro Dei.*

(*e*) Ibi *quæ omnia vere in patientia consummantur.*

graviter, ut dolorosis passionum molestiis per singula membra diffusis, consumptisque jam carnibus, quasi sola cutis ossibus cohæreret. Cumque duris corporis angeretur doloribus, pœnales illas angustias non pœnas, sed sorores suas esse dicebat, tantasque in ipsarum tolerantia læta Domino laudes referebat & gratias, ut videretur assistentibus sibi Fratribus, quod pro gloriatione jucunda & humili quasi Paulum aspicerent, & pro vigoratione imperturbabilis animi alterum Job viderent.

Pœnales angustias vocabat sorores suas.

Ad Gal. 6. 14.

Job 1. 21.

Lectio tertia.

56. Ipse vero transitum suum longe ante præscivit, dieque obitus imminente, dixit Fratribus, sui corporis tabernaculum deponendum in proximo, quemadmodum sibi fuerat demonstratum a Christo. Biennio itaque ab impressione sacrorum Stigmatum, (*a*) anno videlicet a sua conversione vicesimo, ad Sanctam Mariam de Portiuncula se deferri poposcit, ut ubi per Virginem Matrem Dei spiritum conceperat perfectionis & gratiæ, ibidem mortis soluto debito ad bravium perveniret retributionis æternæ. Perductus autem ad locum præfatum, ut veritatis exemplo monstraret, quod nihil erat ei commune cum mundo, in illa infirmitate tam gravi, quæ omni languori conclusit, super nudam humum se totum nudatum deposuit; quatenus hora illa extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, nudus luctaretur cum nudo. Decubans sic in terra & pulvere nudatus athleta, manu sinistra dextri lateris vulnus, ne videretur, obtexit, facieque serena solito more levata in cœlum, intendens illi gloriæ totus, magnificare cœpit Altissimum, pro eo quod expeditus ab omnibus, liber jam transiret ad ipsum.

Sui obitus præscius,

2. Petr. 1. 14.

Ad Sanctam Mariam de Portiuncula se deferri poposcit.

Super nudam humum se totum nudatum deposuit, tecto sinistra manu dextro lateris vulnere.

Lectio quarta.

57. Hora denique sui transitus jam instante, fecit omnes Fratres existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad Divinum est hortatus amorem. Possessionem quoque paupertatis & pacis hæreditaria ipsis successione relinquens & legans, ut se ad æterna protenderent, ac contra mundi hujus munirent pericula, vigilanter admonuit, & ad Crucifixi Jesu perfecte sectanda vestigia, omni, qua potuit, efficacia sermonis induxit. (*b*) Circumsedentibus vero Filiis coram pauperum Patriarcha, cujus jam caligaverant oculi, non senectute, sed lacrymis, Vir Sanctus cæcutiens, & morti jam proximus extendit super eos manus in modum crucis brachiis cancellatis, pro eo quod hoc signum semper amabat, & omnibus Fratribus tam præsentibus, quam absentibus in Crucifixi virtute ac nomine benedixit.

Ejus hortationes ad Divinum amorem, Christi paupertatem, ac Crucifixi perfecte sequenda vestigia.

Gen. 48. 10. ac seqq.

Forma benedictionis, quam Fratribus præsentibus, & absentibus impartivit.

Lectio quinta.

58. Post hæc Evangelium secundum Joannem ab illo loco: Ante diem festum Paschæ, sibi legi poposcit, ut in eo vocem Dilecti pulsantis audiret, a quo solus eum jam carnis paries disjungebat. Tandem cunctis in eum completis mysteriis, orans & psallens, Vir beatus obdormivit in Domino, & Anima illa sanctissima carne soluta in æternæ claritatis abyssum absorpta est. Ipsa tunc hora unus ex Fratribus & Discipulis ejus, vir utique sanctitate famosus, (*c*) Animam illam felicem conspexit sub specie stellæ præfulgidæ a candida (*d*) subvectam nubecula, super aquas multas in cœlum tramite recto conscendere, utpote quæ conscientiæ candore nitescens, & meritorum prærogativa refulgens, tam efficaciter sursum ferebatur affluentia gratiarum & dei-

Jo. 13. 1. ac seqq.

Cant. 5. 2.

Post lectum sibi Evangelium ejus obitus in Domino.

Visio migrantis ejus Animæ sub specie stellæ præfulgidæ.

(*a*) *Impressionem sacrorum Stigmatum* singulari plane privilegio cum obtinuerit an. 1224. atque *biennio* post ejus ex hac vita transitus contigerit; consequens est ad Dominum migrasse an. 1226. ut infra patebit.

(*b*) De sui Testamenti tabulis, quas condidit, quibus a socio Fratre Angelo calamo exceptis, ultimam voluntatem expressit, apud Wadding. ad an. 1226. num. 36.

(*c*) Frater Jacobus a Laude ex Legen. antiq. & Bern. Bess.

(*d*) Breviar. Franc. in Oct. S. P. Franc. Lect. 6. ac Breviar. Griesen. *candida* absque *a*; sed *a candida* etiam Legen. ma. cap. 14. vel secundum vetustum nostrum Cod. Bernardin.

deiformitate virtutum, ut a visione cœlestis lucis & gloriæ nec modicum retardari valeret.

Lectio sexta.

59. Minister quoque Fratrum tunc temporis in Terra laboris, Augustinus nomine, (a) vir utique Deo carus, in hora ultima positus, cum jam diu perdidisset loquelam, audientibus, qui astabant, subito clamavit & dixit: Expecta me, Pater, expecta; ecce jam venio tecum. Quærentibus autem Fratribus & mirantibus, cui sic loqueretur? Beatum Franciscum euntem in cœlum se videre asseruit, statimque hoc dicto & ipse feliciter requievit. Iisdem quoque temporibus Episcopus Assisinas ad Oratorium Sancti Michaelis in Monte Gargano perrexerat, cui Beatus Franciscus transitus sui hora jucundus apparens, mundum se dixit relinquere, & ad cœlum cum exultatione transire. Mane surgens Episcopus Sociis narravit quæ vidit, & Assisium rediens, cum perquisisset sollicite, certitudinaliter comperit, quod ea hora, qua sibi per visionem innotuit, Beatus Pater ex hac vita migravit. (b)

Visio altera.

Visio tertia.

Lectio septima.

60. Quam vero Vir iste præclarus eximiæ sanctitatis extiterit, post ipsius etiam transitum multis miraculorum prodigiis supernæ bonitatis immensitas dignanter ostendit. Nam ad ejus invocationem & merita, omnipotens Dei virtus cæcis visum, surdis auditum, mutis verbum, claudis gressum, ac paralyticis sensum restauravit & motum. Aridis insuper & contractis, & ruptis salutem integram reddidit. Inclusos carceribus potenter eripuit, naufragantibus portum salutis indulsit, periclitantibus in partu facilitatem pariendi concessit, & ab obsessis corporibus Dæmones effugavit. Tandem sanguifluos, & leprosos ad salutarem munditiam, lethaliter vulneratos ad incolumitatem perfectam, & quod majus est omnibus, mortuos revocavit ad vitam. (c)

Multis fulget miraculis.

Lectio octava.

61. Innumera quoque per ipsum in diversis partibus Orbis exuberare non cessant beneficia Dei, sicut & ego ipse, qui superiora descripsi, experientia teste, in me ipso probavi. Voto enim pro me languente gravissime ad Beatum Patrem Franciscum emisso a Matre, cum adhuc essem puerulus, (d) ab ipsis sum mortis faucibus erutus, & in robur vitæ incolumis restitutus. Quod cum viva memoria teneam, vera nunc confessione profiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar ut ingratus. (e) Accipe igitur, Pater Beate, quas-

Vel in diversis mundi partibus.

Miraculum obtentum a Matre S. Bonaventuræ, hujus Legendæ Scriptoris.

(a) *Frater Augustinus de Assisio*, de quo Wadding ad an. 1210. num. 38. & an. 1216. n. 3.

(b) De anno, mense, ac die migrationis ejus, infra in Lect. de Translat.

(c) Contra inficiantes hujusmodi miracula, aliorumque Sanctorum, censeo non disputandum, sed potius pro ipsis orandum, ut Deus eos in tenebris, & in umbra mortis sedentes illuminet. Utinam Deus, qui omnipotentiam suam parcendo maxime & miserando manifestat, omnipotenti gratia sua ad meliorem mentem, intercedente S. P. Francisco salutis animarum zelatore, eosdem convertat; tuncque majus miraculum fiet, quam mortuos ad vitam revocare, immo quam cœlum terramque creare. Nanque, ait D. Bonav. in 4. Dist. 10. Par. 2. Art. 1. Q. 1. ad opp. 1. & in resp. ad 1. *Majus est de impio facere pium, quam creare cælum, & terram: quia hic ex parte liberi arbitrii est resistentia, ibi nulla.* Vid. S. August. Tract. 72. in Joan. Evang. n. 3. Cæterum cum in Sanctorum miraculis reluceat Divina omnipotentia, illa negare aliud non videtur, quam huic ipsi detrahere. Et quamvis nesciatur quousque natura queat suas vires extendere; scitur tamen mortuos haud posse nova vita donare. Cum autem præfata miracula tanquam vera, ac omni fide digna, fuerint agnita ab Ecclesia, quæ tamen improbare consuevit ficta miracula, & apocrypha omnia rejicere; confido fore nullos, qui illis opponant commentitia miracula Apollonii Tyanei relata a Philostrato, nisi similes nuperis illis Incredulis, qui eo dementiæ processerunt, ut ea vel cum ipsismet Christi Apostolorumque miraculis conferenda censuerint, contra quos in Methodo brevi ac facili contra Deistas Caroli Lesley in Præfat. cum notis Cl. P. Thomæ Mariæ Soldati O. P.

(d) Vid. Ludovic. Thomassin. Vet. & Nov. Eccles. Disciplin. de Benefic. Par. 1. Lib. 3. cap. 56. *De pueris quos Parentes Monasticæ vitæ consecrabant, necdum puberes, necdum sui conscios*; nec non S. Thom. Aquinat. Opusc. 3. contra retrahen. a Relig. cap. 3. cum not. Laud. P. Soldati, ubi statuitur, quod *consuetudo pueros Religioni tradendi, non solum Ecclesiasticis statutis quampluribus, sed etiam Sanctorum exemplis comprobatur.*

(e) De hoc quoque miraculo in Prol. Legen.

quascunque exiles, meritisque tuis ac beneficiis impares gratiarum actiones; & cum susceperis vota, culpas nostras sic orando excusa, ut fideliter tibi devotos & a malis præsentibus eruas, & ad bona sempiterna perducas. (a)

Lectio nona.

62. Igitur ut summaria quadam præscriptorum omnium epilogatione sermo claudatur, quisquis superiora perlegerit, finali consideratione perpendat, quod ipsius Beati Patris Francisci mirabiliter facta conversio, efficacia in Verbo Divino, sublimium prærogativa virtutum, prophetiæ spiritus cum intelligentia Scripturarum, obedientia creaturarum ratione carentium, Sacrorum impressio Stigmatum, & celeber transitus ex hoc mundo ad cœlum, tanquam testimonia septem, sæculo toti luculenter ostendunt & astruunt ipsum velut præclarum Christi Præconem signum Dei vivi in se ipso habentem, (b) & venerandum esse officio, & doctrina authenticum, & admirabilem sanctitate. Secure itaque hunc sequantur qui ex Ægypto exeunt; (c) quia per baculum Crucis Christi mari diviso deserta transibunt, in repromissam viventium terram, Jordane mortalitatis transmisso, per ipsius Crucis mirandam potentiam ingressuri, quo nos introducat per Beati Patris suffragia inclytus ille Salvator & Ductor Jesus, cui cum Patre, & Spiritu sancto in Trinitate perfecta omnis sit laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen. (d)

Apocal. 7. 2.

Exo. 14. 16. Josue 3. 16. ac 4. 23. & seq.

Explicit Minor Vita S. Francisci. (e)

gen. ma. nec non in Relat. Jo. Franc. de Pavinis pro Canoniz. B. Bona. Art. 1. prim. part. ubi hæc *Vita brevior.* a S. Bona. *compilata circa finem ejusdem* allegatur, quæ itidem laudatur in Serm. Magistri Roberti. Porro mihi quoque, *ne arguar ut ingratus*, heic sancte testari liceat, dum adhuc Clericus essem, ac Theologiæ studerem in Conventu S. Bernardini prope Tridentum, adeo vehementem ex perrupta in pectore vena passum fuisse vomitum sanguinis magna copia ex ore naribusque fluentis, grandique impetu in parietem e regione lectuli straminei, ubi jacebam, sæpius jactati, ut incerta tantum, etiam eo cessante, ex trium Medicorum testimonio, mihi spes vitæ superesset: & hæc non nisi post longam curationum, omnisque studii deinceps cessationem. Quare voto a me ad Deum facto, atque ad S. P. Franciscum, cujus in sæculo nomen indigne ferebam, ac cujus amore strictius amplexus fueram ejus Institutum, mox ita convalui (nulla adhibita Medicorum, atque eorum artis remedio, servato etiam Adventus jejunio tunc currente, ac illo quoque arbitrario, quos Nostrates vocant *Benedictæ*, nullo interrupto studio, nihilque immutata Clericali disciplina tunc multo rigidiori) ut ea omnia ex obedientiæ merito peragere deinde nullo negotio potuerim, etiam quæ talem morbum facile poterant, vel illum nunquam passis, excitare. Et ab eo per intercessionem S. P. Francisci me semper Dei miraculo penitus liberatum agnovi ad hunc usque an. 1774. in quo sanus & incolumis scribo, & in quo fere septuagesimum ætatis annum exegi.

(a) Sic quoque in Orat. Octaviani de Martinis.

(b) In Prol. Legen. Ma. nec non cap. 13. ejusdem.

(c) In Hym. Offic. S. Franc. ad 2. Vesper. *Hunc sequantur, huic jungantur, qui ex Ægypto exeunt.*

(d) Huc usque producitur Legenda minor etiam in sæpius hactenus memorato Breviar. Rom. Biblioth. Griesen.

(e) Omni certe digna fide; quippe si in Scriptoribus ipsis profanis multum interesse censetur ad historiæ fidem, habere narrantes æquales, aut suppares, plurimum vero atque omnino maximum, cum aut præsto ipsi rebus gestis fuerunt, aut a præsentibus audierunt: cur non eadem debeant summam conciliare fidem Bonaventuræ certo Legendæ hujus Auctori? Fuit enim rebus gestis proximus; eos qui illis interfuerunt, diligenter consuluit; criterio non caruit ad discernendum certum ab incerto, pretiosum a vili; inter miracula illud ipsum, quod sibi contigit, testatum facit; palam scripsit, antiquioribus adhuc viventibus, qui, si mentitus fuisset, facile eum potuissent falsitatis arguere; ea fuit auctoritate, ut utranque paginam faceret; quævе de S. P. Francisco memoriæ prodidit, recepta sunt a Catholica Ecclesia, *quæ* 1. Tim. 3. 15. *est columna & firmamentum veritatis*, *& portæ inferi* Matth. 16. 18. *non prævalebunt adversus eam.*

S. BONAVENTURÆ

Novem Lectiones *(a)* de Canonizatione, & de Translatione S. Francisci.

LECTIO PRIMA.

FRanciscus igitur servus & amicus Altissimi, Ordinis Fratrum Minorum Institutor, & Dux, paupertatis professor & amator, *(b)* pœnitentiæ forma, veritatis præco, sanctitatis speculum, & totius Evangelicæ perfectionis exemplum; superna præventus gratia, ordinato progressu ab infimis pervenit ad summa. Hunc virum mirabilem, utpote paupertate prædivitem, *(c)* humilitate sublimem, *(d)* mortificatione vividum, simplicitate prudentem, omnique morum honestate conspicuum; quem Dominus in vita mirabiliter effecerat clarum, in morte fecit incomparabiliter clariorem. Beato nanque viro migrante a sæculo, Spiritus ille sacer domum æternitatis ingrediens, fontisque vitæ haustu plenario glorosus effectus, expressa quædam in corpore futuræ gloriæ signa reliquit, ut caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitiis in novam jam creaturam transierat, & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraret. *Gal. 5. 24.*

Lectio secunda.

Cernebantur quidem in membris illis felicibus clavi ex ejus carne virtute Divina *(e)* mirifice fabrefacti, sicque carni eidem innati, quod dum a parte qualibet premerentur, protinus quasi nervi continui, & duri ad partem oppositam resultabant. Inventa quoque fuit patentius in ipsius corpore, non inflicta humanitus, *(f)* neque facta, plaga vulneris lateralis, instar vulnerati lateris Salvatoris, quod redemptionis & regenerationis humanæ in Redem-

---

(a) Sicut D. Bonav. in varias Lectiones Legendam minorem pro Officio recitando digessit; ita non dubitaverim itidem pro recitatione Officii ordinasse Capitulum 15. Legen. ma. in sequentes novem Lectiones, uti digestæ sunt in membr. MS. Cod. nost. Bernardin. G. V. 15. ejusd. Leg. Unde etiam supra col. 688. & seqq. est ejus Sermo *in Translatione S. Francisci*.

(b) *Nullam Religionem pauperiorem Ordine B. Francisci, nullum pauperiorem Francisco*, testatur S. Antoninus 3. Par. Hist. Tit. 24. cap. 1. §. 1. & 2.

(c) Secundum illud 2. Cor. 6. 10. *Nihil habentes, & omnia possidentes*; & illud Reg. ejusd. S. P. F. cap. 6. *Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis, quæ vos carissimos Fratres meos, hæredes, & reges regni cælorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimavit.*

(d) *Beatum Franciscum virum humillimum, a sæculo abdicatum, ac Deo conjunctum* vocat F. Franciscus Pipinus O. P. in suo Chron. To. 9. Scriptor. Rer. Italic. Edit. Murator. Cap. 21. col. 643.

(e) Non ergo id potuit ex sola vehementi imaginatione naturaliter fieri; sed veri nominis miraculum fuit omnipotentis Dei operatione patratum: sive ut loquitur jam laud. Alexander IV. P. M. quod *manus cælestis operationis impressit*: sive, quod in idem recidit, *Spiritus sancti operatione*. Unde in Præfat. Missæ in Festo S. Franc. ac etiam per tot. Oct. in Dom. & Fest. infra eam occurrent. nec non in Miss. Voti. ejusd. S. Franc. canitur „ Domine Sancte Pater omnipotens æterne Deus, qui venerandum Confessorem famulum tuum beatum Franciscum tua Deus altissima bonitate, & clementia, Sanctorum tuorum meritis, & virtutibus sublimasti: mentemque ipsius SPIRITUS SANCTI OPERATIONE amor ille Seraphicus ardentissime incendit interius, ejusque Corpus sacris Stigmatibus insignivit exterius, signo crucifixi Jesu Christi Domini nostri “. Qui autem caussæ naturali id adscribendum in animum induxerint suum, amandandi sunt ad illorum gregem Incredulorum, qui vel miram ipsam Israelitarum per mare Rubrum sicco vestigio trajectionem, Ægyptiorumque insequentium submersionem, ab ordinario fluxu refluxuque maris repetendas somniarunt, contra quos Calmet Dissert. de Transfret. Erythr. To. 1. Comment. in Sacr. Script.

(f) Adde: multoque minus *Diaboli opera, & fascinatione*, ut impudentissime Alcoranista Alberus effutivit, ac sacrilege blasphemavit.

demptore nostro protulit Sacramentum. (a) Erat autem similitudo clavorum nigra quasi ferrum, vulnus autem lateris rubeum, & ad orbicularitatem quandam carnis contractione reductum, rosa pulcherrima videbatur. (b) Caro vero ipsius reliqua, quæ prius tam ex infirmitate, quam ex natura, ad ni-
[*Apocal. 6. 1. 7. 9. ac 13.*] gredinem declinabat, candore nimio renitescens, illius secundæ stolæ pulchritudinem (c) prætendebat.

Lectio tertia.

Membra ipsius adeo mollia, & tractabilia se præbebant palpantibus, (d)
[*4. Reg. 5. 14.*] ut conversa viderentur in teneritudinem puerilis ætatis, & quibusdam cernerentur evidentibus signis innocentiæ decorata. Cum igitur in candidissima carne clavi nigrescerent, plaga vero lateris, ut vernans roseus flos ruberet;
[*Eccli 50. 8.*] mirandum non est, si tam formosa, & miraculosa varietas jucunditatem, & admirationem contuentibus ingerebat. Lacrymabantur Filii pro subtractione tam amabilis Patris; sed & non modica perfundebantur lætitia, dum deosculabantur in eo signacula summi Regis. Miraculi novitas planctum vertebat in jubilum, & intellectus rapiebat indaginem in stuporem. (e)

Lectio quarta.

Erat quippe tam insolitum, tamque insigne spectaculum contuentibus omnibus, & firmamentum fidei, & incitamentum amoris; audientibus vero admirationis materia, & excitatio desiderii ad videndum. Audito siquidem Patris beati transitu, & fama diffusa miraculi, accelerans populus confluebat ad locum, ut id cerneret oculis carnis, quod a ratione dubium omne repelleret, & affectioni gaudium cumularet. Admissi sunt itaque Assisiates Cives quam plurimi ad Stigmata illa sacra contemplanda oculis, & labiis osculanda. (f) Unus autem ex eis Miles (g) quidam literatus, (h) & prudens, Hieronymus nomine, Vir utique famosus
& celeber, cum de hujusmodi sacris [*Jo. 20. 25.*]
signis dubitasset, essetque incredulus quasi Thomas; audacius & ferventius coram Fratribus, & aliis Civibus movebat clavos, Sanctique manus, pedes, & latus manibus propriis contrectabat, ut dum vulnerum Christi veracia illa signa palpando contingeret, de sui & omnium cordibus omne dubietatis vulnus amputaret. (i)

Lectio quinta.

Propter quod & ipse inter alios hujus veritatis tam certitudinaliter agnitæ testis constans postmodum effectus est, & ta-

---

(a) Ita ad verbum in cit. Lit. ejusdem Alex. IV. Et de hujusmodi *Sacramento* ipsemet D. Bonav. in Proem. L. 4. Sentent. ex S. Aug. L. 2. de Gen. ad lit. c. 24.

(b) Si omnia hæc per hypotyposim a D. Bonaventura veritatis indagatore sollicito, fraudisque omnis olore descripta, ita *videbantur*; nullus ergo imposturæ ulli locus esse potuit.

(c) Vol. 2. Comment. in Apocal. ibi:

(d) Homo perfrictæ frontis fuerit qui neget ita videntibus, & palpantibus fidem. Certe in hoc nulla deest ex quatuor regulis, quas tradit Carolus Lesley in sua brevi & facili Methodo contra Deistas pag. m. 20. pro re gesta omnino credenda.

(e) Hic stupor, hoc jubilum, in Religiosissimis Viris deosculantibus *signacula summi Regis*, atque ab omni impostura abhorrentibus; nonne certissimum est veri miraculi indicium?

(f) Nunquid fuissent *admissi Assitiates Cives quam plurimi ad Stigmata illa Sacra contemplanda, & labiis osculanda*, siqua impostura latuisset? Fierine potuit, quod nullus ex *quam pluribus Civibus* illam detexerit, quando reapse fuisset? Omnino incredulus sit oportet, qui in hoc dolum aliquem Fratrum ad commendationem sui Ordinis comminiscatur, uti nuper commentus est quidam sub *Itali* larva; qui utinam ab *Incredulo*, de quo mox, discat tandem aliquando grandis hujus miraculi veritatem, nec amplius credat Albero Brandenburgensi, cujus diabolicum commentum exsibilavit Sedulius L. 1. Apolog. c. 17. n. 6.

(g) Tunc nobilitatis insigne, ut notavi in Legen. S. Claræ.

(h) S. Antoninus itidem refert Tit. 24. §. 3. *Quod cum quidam Literatus dubitaret, per expressum miraculum certificatus fuit de veritate hujus rei, prout in Legenda ejus habetur.*

(i) De eo jure dici potest, quod de Thoma S. Greg. Mag. in Evang. L. 2. Hom. 26. n. 7. *Egit miro modo superna clementia, ut ille dubitans, dum vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis; quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita solidatur.*

& tactis Sacrosanctis juramento firmavit. (a) Fratres autem & Filii, qui vocati fuerant ad transitum Patris, cum omni multitudine populorum, noctem illam in qua almus Christi Confessor decessit, sic Divinis laudibus dedicarunt, ut non defunctorum exequiæ, sed Angelorum excubiæ viderentur. Mane vero facto, turbæ quæ convenerant, acceptis arborum ramis, & cereorum multiplicatis luminibus, cum hymnis & canticis sacrum Corpus ad Civitatem Assisii detulerunt. (b) Transeuntes autem Ecclesiam S. Damiani, in qua illa Virgo nobilis Clara, nunc gloriosa in cœlis, tunc inclusa cum Virginibus morabatur, ibique aliquantulum subsistentes, sacrum Corpus margaritis cœlestibus insignitum, videndum, & deosculandum illis sacris Virginibus obtulerunt. (c) Pervenientes denique ad Civitatem cum jubilo, pretiosum thesaurum, quem portabant, in Ecclesia S. Georgii cum omni reverentia condiderunt. (d) In eo siquidem loco puerulus literas didicit, ibique postmodum primi-

(a) Huic *Civi Assisiati*, Viro nobili, utpote *Militi, literato, & prudenti, celebri & famoso*, testique oculato, ac *manibus propriis* veritatem experto, nec non etiam jurato, quis fidem negaverit, nisi prorsus incredulus? Si generis splendor ac nobilitas aliquid valet (uti sane valere plurimum creditur) ut a mendacio palam dicendo honestos atque honoratos viros plurimum deterreat; credamne hunc non de trivio & de pistrino, sed nobili genere natum, & in summa hominum celebritate versatum, quamlibet nedum nobilem *Militem*, sed *& literatum, & prudentem, celebrem & famosum*, ac etiam *manibus propriis* de veritate certiorem factum, potuisse decipi, aliosque pejerando decipere, ut ut ante fuisset *incredulus quasi Thomas*? Si etiam ingenua indoles, honestas morum, religio, sanctum vitæ institutum, eruditio, doctrina, aliæque præclaræ animi dotes, a mentiendo maxime revocant; nunquid ex his vel minimum defuit in Bonaventura, qui visus est Alexandro Halensi Magistro suo *in Adam non peccasse*, ut eum mendacem improbumque impostorem in prædictis narrandis nobis fingamus? Fuerit ne vir summus pietate adeo simplici & fatua, ut sibi persuadere potuerit, Christianam Religionem, Sanctorumque gloriam mendaciis esse adstruendam? Itaque Sycophantam maluerim credere nuperum *Italum*, qui post præmissum initio Libelli sui juramentum de veritate dicenda, minime veritus est (quod horrendum dictu) veritatem supra tantopere testatam vocare *solenne ed indegna favola, sfacciata impostura*; quasi vero ita esse propriis explorasset oculis, ac etiam manibus contrectasset. Qui ergo usque adeo desipuit, sapiat deinceps, suumque errorem temeritatemque minime ferendam retractet, una cum aliis erroribus, quibus infartus est Libellus ab ipso vulgatus; si tamen esse cupiat, non e numero heterodoxorum Alcoranistarum, sed Catholicorum eorum, de quibus Christus Jo. 20. 29. *Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Vid. supra col. 644. & seqq. not. e. Vid. quoque To. 1. Bullarii Francisc. Greg. IX. Epist. dat. an. 1237. die 31. Mart. ad Episc. Olomuc. ibi pag. 211. & seq. qua ipsum acerrime increpat Stigmata S. Francisci pernegantem, contrariasque ejus objectiunculas sapienter refellit; nec non aliam ad Priores & Provinciales eodem anno ac die ibi pag. 213. qua mandat detrahentem iisdem S. Francisci Stigmatibus ab officio prædicationis suspendi, & ad se in curiam mitti; item tertiam ad universos Fideles eo ipso anno die 5. April. ibi pag. 214. qua scribit constare certo de Stigmatibus S. Franc. ob idque præcipue Cœlitibus adnumerasse, nec contrarium asserentes audiendos esse. Hinc etiam Alexander IV. teste S. Antonino Hist. Par. 3. Tit. 24. cap. 20. §. 10. an. ut videtur, 1254. scripsit Archiep. Januen. ut iis, qui in imagine S. Francisci extante in Sacra Æde S. Mariæ de Vineis, & Monasterii S. Sixti, sacrilege Stigmata expunxerant, diem diceret, compelleretque ad se præsentandos Pontifici, inhibendo sub anathematis pœna, ne quis deinceps talia hujusmodi ausu temerario ac sacrilego moliretur. Id ipsum confirmat Chron. MS. 24. Ministr. General. ad an. 1254. fol. m. 149. retro, addens sub eodem anno, hunc ipsum Pontificem Alexandrum IV. in specialem protectionem assumpsisse Montem Alvernæ propter impressionem sacrorum Stigmatum ibi factam in corpore S. Francisci, & immediate Ecclesiæ Romanæ subjecisse ipsum Montem, & B. Franciscum multis laudibus extulisse, eundem sanctum Montem a Fratribus nunquam relinqui præcepto efficaci mandasse. Sed & de approbatione sacrorum Stigmatum nedum per laudatos Pontifices, sed etiam per alios, ac etiam per plures Cardinales, lege sis Pisanum Conformit. L. 3. Fruc. 3. Par. 2. Franc. Consignat. nec non piissimas Guillelmi Episcopi Aretini Literas an. 1256. 10. Kal. Junii ad universos suos Diœcesanos datas, quibus suam erga montem Alvernum in sua Diœcesi situm, & erga B. Francisci Stigmata inibi impressa, devotionem ostendit, apud Vadding. ad eund. an. 1256. n. 20.

(b) Solemni Pompa funebri simili illi, quam in deferendo sacro cadavere S. Basilii Magni S. Gregorius Nazianzenus descripsit Orat. 20.

(c) Igitur & S. Clara una cum Sacris Virginibus testis fuit sacrorum Stigmatum S. Francisci. Unde & in Leg. ma. c. 13. inter eos plurimos, qui ea tunc viderunt, recensetur *Virgo Deo devotissima Clara cum cæteris sororibus suis*. Et quod Pisanus ait: *Beata Clara vidit Stigmata beati Francisci, dum viveret*; id tantummodo de Stigmatibus manuum intelligendum videtur.

(d) Ita quoque *in sepulchro conditus* S. Basilius, teste ibi S. Greg. Nazianz.

mitus prædicavit, postremo ibidem locum primum quietis accepit.

Lectio sexta.

Transiit autem Venerabilis Pater ex hujus mundi naufragio anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimo sexto, (a) quarto nonas Octobris, die Sabbati in sero, sepultus in die Dominico, (b) Cœpit autem Vir beatus continuo Divinæ faciei superirradiante respectu, magnis & multis coruscare miraculis, ut sublimitas sanctitatis ejus, quæ ipso vivente in carne ad morum directionem per exempla per-

(a) Ob excitatam a Cl. P. Francisco Pagio in suo Breviar. Romanor. Pontific. Tom. 2. sub Gregor. IX. pag. m. 149. ac postea ab Illustrissimo Justo Fontanino in suo Cod. Canonizat. pag. 64. gravem difficultatem (a Waddingo Auctore alias solertissimo minime observatam) qua permoti ambo laudati Scriptores obitum S. P. Francisci an. 1225. non 1226. contigisse certo existimarunt; haud abs re fuerit comprobare *annum* 1226. a D. Bonaventura assertum. Hunc siquidem testatum faciunt etiam coæva Acta nostrorum Martyrum Ceptensium, quæ penes me sunt, & in quibus lego, quod passi sunt *anno Domini* 1227. *die sexto Idus Octobris, anno completo post obitum sancti Francisci*; ergo hic obierat an. 1226. Prædicta porro Acta si novisset Waddingus, non retulisset eorum martyrium ad an. 1221. neque ibi n. 35. a S. Antonino, Mariano Florentino, Ludovico Rebolledo, Marco Ulyssiponensi, & Petro Rodulpho, qui pariter martyrium illud an. 1227. consignarunt, recessisset. Obitum quoque Sancti Patris Francisci statuit MS. Chron. 24. Ministror. General. itidem penes me a fol. 16. retro ad fol. 17. eodem *an.* 1226. *Pontificatus Domini Honorii tertii an.* 11. *ætatis suæ an* 45. *a prima sua ad Deum conversione an.* 20. *ab institutione Religionis an.* 18. *ex quo scilicet cœpit habere Fratres*; quæ quidem omnia eidem an. 1226. apprime conveniunt: uti etiam quod ibi sub eo refertur, nempe quod *cum esset Senis gravissimis infirmitatibus lacessitus, agnoscens suæ vitæ terminum appropinquare, fecit se Assisium deportari &c.* Item ex eod. MS. Chron. fol. m. 16. fuit sacris Stigmatibus insignitus *Anno Domini MCCXXIV.* Atqui secundum utramque Legen. ma. & mi. id contigit *biennio antequam spiritum redderet cælo*: ergo *reddidit cælo spiritum an.* 1226. Idipsum roborant Annales Heinrici Steronis Monachi in Thesau. Monument. Henri. Canis. Edit. Jac. Basnagii To. 4. ubi pag. m. 181. ad an. 1226. notatur: *Sanctus Franciscus obiit.* Et ita quoque eo ipso an. 1226. To. 8. Rer. Italicar. Scriptor. in Memoriali Potestat. Regien. col. 1105. nec non Chronicon Nicolai Trivetti To. 3. Spicileg. sive Collect. D. Lucæ d' Achery Monachi Maurini pag. m. 189. col. 2. Item eodem anno 1226. Matth. Paris. Histor. Anglor. Bern. Guid. Chron. Rom. Pont. Paul. Lang. Chr. Citiz. Trith. Chron. Hirsaug. apud Raynal. ad eundem an. n. 50. Insuper Anonymus Ord. Præd. Sæc. XIII. in Chron. apud Echard To. 1. Script. O. P. pag. 348. col. 1. ita ut non immerito dixerit Wadding. ad hunc ipsum an. 1226. n. 37. quod in hoc omnino conveniunt *cum Bonaventura & Antonino boni quique Scriptores*. Et his novissime accessit immensæ eruditionis vir Ludov. Anton. Muratorius To. 10. Annal. Ital. ad d. an. 1226.

(b) Nihil penitus immutato, sed cum hac unica modica transpositione *die Sabbati in sero, quarto nonas Octobris sepultus in die Dominico*, adeo ut si ly *quarto nonas Octobris* referatur non ad diem obitus, sed ad solemnem ejus sepulturam factam *in Die Dominico*; omnia belle concordant. Siquidem dies quartus Octobris an. 1226. concurrebat cum *die Dominico*. Obiit ergo *die Sabbati in sero*, sive *prima hora, noctis* (ut loquitur Fr. Elias, qui morti ejus interfuit, in suis Encyclicis apud Wadding. ad 9. an. 1226. n. 45.) 3. *Octobris*, ut habet Cæremoniale Ecclesiasticum nostræ Refor. S. Vigil. Prov. Viri religiosissimi, docti, eruditique P. Hippolyti Grasseri de Fulgarida Par. 3. cap. 2. n. 471. Vel dic, quod etsi obitus ille contigerit die 3. Octobris, potuit tamen dici contigisse die 4. Octobris, quia primis Vesperis diei Domin. spectantis ad 4. Oct. jam transactis, & appropinquante die Domin. mors S. P. est subsecuta. Idque tanto magis dicendum, quod secundum Italorum morem dies Dominica jam cœperat a prima hora noctis præcedentis. Et ita, ut mihi quidem videtur, compelleretur respondere si in vivis esset, ipse Illustrissimus Fontaninus, qui in cit. Cod. Canonizat. pag. 92. ait de S. Clara, quod *obiit die XII. Augusti A. D.* 1253. tametsi certum sit obiisse *in crastino beati Laurentii*, adeoque die XI. non XII. Augusti, ut supra notavimus in Legen. S. Claræ. Sive distingui potest duplex transitus S. P. F. primus ejus sanctissimæ animæ a corpore ad Dominum, secundus sacri Corporis ad Ecclesiam S. Georgii, in qua conditum est, De utroque præfatum Memoriale apud Murator. sic „ Anno MCCXXVI. quarto Nonas Octo-
„ bris transiit Beatus Franciscus Ordinis Mino-
„ rum Institutor (*ecce secundus transitus*) qui
„ abiit ex hujus Mundi naufragio die Sabbati
„ in sero (*ecce primus*) & sepultus fuit in
„ die Dominica (*ecce iterum secundus*) in Ci-
„ vitate Assisii". Secundum hactenus dicta ad illa verba laud. F. Eliæ „ Quarto Nonas Octo-
„ bris die Dominica (*supple sepultus*) prima
„ hora noctis præcedentis, Pater & Frater
„ noster Franciscus migravit ad Christum ". Et illa quoque Bullæ Canoniz. „ Ipsum adscribi
„ decrevimus Sanctorum catalogo venerandum
„ statuentes, ut IV. Nonas Octobris, die vi-
„ delicet (*intellige, non de die naturali incipiente*
„ *post mediam noctem Dominica, sed de Ecclesia-*
„ *stico incipiente in Sabbato a primis Vesperis Do-*
„ *minicæ sequentis: vel accipe de die quoque na-*
„ *turali, qui incboatur more Italorum ab initio*
„ no-

perfectæ justitiæ innotuerat mundo, illo jam regnante cum Christo ad omnem fidei firmitatem per miracula Divinæ potentiæ comprobaretur e cœlo. Cumque in diversis orbis partibus gloriosa ejus miracula, largaque per ipsum impetrata beneficia plurimos ad Christi devotionem accenderent, & ad ipsius Sancti reverentiam incitarent, acclamantibus tam linguis sermonum, quam operum, ad aures summi Pontificis Domini Gregorii Noni, quæ per servum suum Franciscum Deus operabatur, magnalia pervenerunt. (*a*)

Lectio septima.

Sane cum idem Pastor Ecclesiæ non solum & miraculis auditis post mortem, verum etiam experimentis in vita, oculis visis, & manibus contrectatis (*b*), sanctitatem ejus mirabilem plena fide certificatus agnosceret, (*c*) ac per hoc in cœlis glorificatum a Domino nullatenus dubitaret: ut Christo, cujus erat Vicarius, (*d*) concorditer ageret, hunc in terris reddere celebrem, tanquam omni veneratione dignissimum, pia consideratione disposuit. Ad omnem quoque certitudinem faciendam Orbi terrarum, de glorificatione Viri sanctissimi,

„ *noctis præcedentis*) in quo a carnis ergastulo „ absolutus, ad ætherea regna pervenit, ab „ universali Ecclesia natalitia ejus devote ac „ solemniter celebrentur “. Non est ergo opus, ut dicamus cum Pagio & Fontanino contigisse Sancti Patriarchæ obitum die quarto Octobris in Sabbato an. 1225. quo dies quartus Octobris concurrebat cum eodem Sabbato, anno autem sequenti concurrebat cum die Dominica. Alias quomodo dixisset Frater Elias: *Quarto Nonas Octobris die Dominica, & non potius die Sabbati?* Et quomodo verum esset secundum ejus longe locupletissimum testimonium (intelligendo *quarto Nonas Octobris de die* 4. *Octobris in Sabbato an.* 1225.) eum *prima hora noctis præcedentis migrasse ad Christum*, quasi migrasset non *die Sabbati*, sed *die Veneris in sero*? Itaque cum extra omne dubium, tam secundum D. Bonaventuram, quam etiam Matthæum Parisium in Hist. Angl. sit, transiisse ex hac vita *die Sabbati in sero*, ac fuisse *sepultum in die Dominica*; ly *quarto Nonas Octobris* referendum est ad ipsam *diem Dominicam*, quæ an. 1226. incidebat in 4. Octobr. quatenus scilicet & in ea Vir Sanctus fuit sepultus, & post ejusdem Dominicæ primas Vesperas in Sabbato *prima hora noctis*, appropinquante die naturali Dominicæ, sed Ecclesiastico jam incepto a primis ejusdem Vesperis, mors S. Patris est subsecuta: immo subsecuta etiam incepto die naturali ejusdem Dominicæ, quatenus apud Italos incipit a prima hora noctis præcedentis, & desinit ad occasum solis, a quo iidem Itali initium ducunt alterius diei. Vid. Bullar. Franc. Vol. 1. pag. 44. not. *a*. Cl. P. M. Joannis Hyacinthi Sbaraleæ O. M. C.

(*a*) Deum mirabilem in Sanctis suis singulis Ecclesiæ sæculis consuevisse eos miraculis illustrare, præmonstrat Card. Robert. Bellarmin. De notis Eccles. L. 4. c. 14. Incredulos circa miracula increpat Flechier Episcopus Nemausensis in Panegyri. S. Francisci de Paula. Contra opponentes vero miracula Apollonii Tyanei relata a Philostrato, ac etiam miracula Mahumeti; videri potest supra laudatus Carolus Lesley in Præfat. Methodi contra Deistas, ac in ipsa Meth. pag. 37. una cum notis Cl. P. Soldati.

(*b*) Quæ quidem omnia luculentissima indicia sunt visibilis atque palpabilis veritatis, dignaque notatu contra Incredulos; nedum quia velut certissima literis consignata ab eodem D. Bonaventura etiam Cap. 15. Legen. ma. verum etiam quia *idem Pastor Ecclesiæ* Greg. IX. aliquando non nihil hæsitans circa vulnus laterale, quod nondum viderat, ita vel de eo mira quadam cœlesti visione fuit certior factus, *ut* (quemadmodum loquitur idem D. Bona. in d. Leg. ma. ubi de mirac. post mort. & de virt. Sacror. Stigm.) *nullo modo pati posset, quod aliquis præfulgentia illa sacra signa superba præsumeret impugnatione fuscare, quin eum severa increpatione feriret*.

(*c*) *Agnovit* sane *plena fide certificatus*, etiam quoad sacra *Stigmata*, nedum per præfatam cœlestem visionem, sed & *per testes fide dignissimos*, ut ipsemet loquitur in Diplomate ad universos Christi fideles an. 1237. die 5. April. To. 1. Bullar. Francisc. pag. 214. ubi Cl. P. Sbaralea not. *a*. subdit „ Id enim testatus est Fr. „ Elias Minister Generalis Ordinis in Epistola „ de obitu S. Patris an. 1226. ad Ministrum „ Provinciæ Franciæ scripta, & Lucas Tudensis tunc vivens Lib. 2. adversus Albigenses „ cap. 2. præter tres Socios ejusdem Sancti, & „ Fr. Thomam Celanensem Sancti P. discipulum in ejus Vita “. Cum autem hos talis tantusque Pontifex habuerit una cum prædicta cœlitus immissa visione *testes fide dignissimos*, a quibus circa *sanctitatem B. Francisci mirabilem*, & circa ipsummet *manibus*, *latere*, *ac pedibus specie Stigmatum insignitum*, dixit se *plena fide certificatum*; nonne & mirabilis fuerit incredulitas eorum, qui talibus testibus, ex testimonio ipso ejusdem Pontificis, *fide dignissimis*, aliisque plurimis, qui æquales fuere, aut suppares, denegant omnem fidem, & *quæcumque ignorant*, *blasphemant*, ut dicitur in Cathol. Jud. 10.?

(*d*) Ita & in Breviloq. Par. 6. cap. 12. prope fin.

mi, inventa miracula, & conſcripta, & teſtibus idoneis approbata, examinari fecit per illos, qui minus inter Cardinales favorabiles negotio videbantur. (a) Quibus diligenter diſcuſſis, & ab omnibus (b) approbatis, de Fratrum ſuorum, & omnium Prælatorum, qui tunc erant in Curia, concordi conſilio, & aſſenſu (c) canonizandum decrevit: venienſque perſonaliter ad Civitatem Aſſiſii (d) anno Domini Milleſimo ducenteſimo vigeſimo octavo, XVII. Kalendas Augusti (e) die Dominico (f) cum maximis, quæ longum foret enumerare, ſolemniis, (g) beatum Patrem catalogo Sanctorum adſcripſit. (h)

Lectio octava.

Anno vero Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo convenientibus Fratribus ad Capitulum generale Aſſiſii celebratum (i) ad Baſilicam (k) in honore ipſius conſtructam, (l) Corpus illud Domino dedicatum, VIII. Kalendas Junii translatum eſt. (m) Dum autem ille

(a) Aliud luculentum indicium, quo ſummus ille Paſtor Eccleſiæ non genio indulgendum, ſed ſoli veritati in hoc negotio litandum cenſeret.

(b) Adeoque etiam a *minus favorabilibus Cardinalibus*.

(c) Vel hoc *concors conſilium*, *&* *aſſenſus*, etiam *omnium Prælatorum in Curia*, grande veritatis certiſſimæ luculentiſſimum argumentum.

(d) Veniſſe *de Peruſio Aſſiſium* teſtatur, etiam Richardus de S. Germano, Albertus Stadenſis in Chronico, & Albertus Krantzius L. 7. Metropol. c. 45. & L. 8. Saxon. c. 4.

(e) Id eſt, die decima ſexta Julii. At Cl. P. Franc. Pagius in Breviar. Geſtor. Romanor. Pontif. ſub Greg. IX. To. 2. Edit. 2. Luc. 1729. pag. 149. col. 1. cenſet *S. Franciſci Canonizationem a Gregorio Papa, vel Junio exeunte, vel Julio ineunte peractam eſſe, non vero die decima ſexta Julii*; eique heic ego quoque accederem, ſi verum eſſet, quod Greg. IX. literas ad Gallicanos Præſules dediſſet *Peruſii VII. Idus Julii, Pontificatus anno 2.* ut eum Cœlitum honoribus proſequerentur. Verum enimvero pro *VII Idus Julii* reponendum *VII. Idus Auguſti*, vel *VII. Kal. Auguſti*. „Sunt enim (ut recte ob- „ſervavit in cit. To. 1. ſui Bullar. laud. P. Sbara- „lea pag. 45. not. *b.*) hæc librariorum ſolita in „Codicibus errata, & interdum audaciæ; cum „enim legerint, vel audierint Sancti Canoniza- „tionem menſe *Julio* peractam, pro *Auguſto* „*Julium* menſem exſcribendum exiſtimaſſe cre- „dendum“. Sicut ergo Bulla Canonizationis incipiens *Mira circa nos &c.* manavit an. 1228. *Peruſii XIV. Kal. Auguſti*, id eſt, 19. Julii, poſt dies tres ab ejus Canonizatione, quæ facta eſt Aſſiſii *XVII. Kalendas*, ideſt, 16. Jul.; ita altera præfata ad Prælatos Galliæ eodem anno 1228. die 26. Jul. vel 7. Aug. Cæterum prædictam notam XVII. *Kalendas Auguſti* certam reddunt præter S. Bonaventuram in Leg. ma. & min. vel ſecundum vetuſtum Cod. noſtrum Bernardin. & Breviar. membr. Grieſen. etiam Thomas de Celano, Salimbene Parmenſis in Chron. MSS. p. 215. Chron. MS. 24. Miniſtror. General. p. 121. Breviar. & Kalendar. O. M. Conv. antiquiſſima totius Ord. Franc. traditio, quam ſequuntur Marian. Wadding. Arturus &c.

(f) Dies Dominicus revera tunc currebat 16. *Julii*; & ille perquam aptus erat ad illius Canonizationis ſolemnia celebranda: de quo pariter teſtantur æquales ſuppareſque Scriptores.

(g) De novo ritu adhibito in hac Canonizatione Albertus Stadenſis & Krantzius ſupra citati. Item de hujuſmodi ſolemnitate omnium maxima Joannes de Florentia in Opuſculo hac de re MS. Nec non de inſolito, longeque majori quam in cæteris Canonizationibus apparatu Wadding. Pag. &c.

(h) Richardus de S. Germano tunc vivens forſan & ſcribens, & quidem prope Romam, in Chron. ad an. 1228. memoriæ prodidit, quod Gregorius Peruſio Aſſiſium petierit menſe Julio, ibique S. Franciſcum ob duo nova miracula in SS. catalogum retulerit, ac inde digreſſus Peruſium fuerit regreſſus, diem anniverſarium Innocentii PP. prædeceſſoris ſui celebraturus. Hic enim dies incidebat in 16. Julii tunc impeditum a ſolemniis Canonizationis eo die Aſſiſii peractis; adeoque neceſſe fuit ipſum diem anniverſarium transferre, Peruſii poſtea celebrandum. Vid. apud Raynald. in Annal. Eccl. ad hunc an. 1228 n. 34. & ſeq. Porro de hac Apotheoſi ita canitur in Antiph. 2. ad primas Veſperas Feſti IV. Octobr. *Cæpit ſub Innocentio, curſumque ſub Honorio perfecit glorioſum: ſuccedens his Gregorius magnificavit amplius miraculis famoſum.*

(i) Supple ex Par. 2. Chron. L. 1. c. 2. pro adeo ſolemni Translatione facienda *ab Eccleſia S. Georgii*.

(k) De hac Baſilica vid. Breviar. Franciſc. Dom. V. poſt Paſcha in Feſto Dedicationis Baſilicæ S. P. N. Franciſci; nec non To. 1. Bullar. Franciſcani Privilegium eidem a Gregor. IX. collatum an. 1230. die 22. Aprilis, quo ſoli Romano Pontifici ſubjecta, & Caput, & Mater Ordinis aſtruitur, aliiſque exemptionibus decoratur.

(l) Ita & in Chron. 24. Miniſtror. General. ad an. 1230. fol. m. 121.

(m) Circa prædicta vid. plura apud Wadding. ad eundem annum 1230. & ſeqq. ubi & inter cætera inibi refertur, quod ad præfatum Capitulum Translationemque celebrandam *convenerunt ultra duo millia Fratrum, atque univerſi hominum ſtatus tanta multitudo, ut eos urbs capere non poſſet; ſed in campis ſub tentoriis, & turmatim gregum more in rure ſuburbano illis diebus victitarent*: & quod *multis præmiſſis præludiis, & magna præparata ſolemnitate, in profeſto Pentecoſtes die XXV. facta eſt Translatio &c.* Item de illa *magna ſolemnitate*, ac *tanta multitudine ex vicinis* Urbi-

ille sacer transportaretur thesaurus, bulla Regis Altissimi consignatus; miracula plurima ille, cujus effigiem præferebat, operari dignatus est: ut per odorem ejus salvificum affectus traheretur fidelium ad currendum post Christum. Erat vero condignum, ut quem Deus in vita sibi placentem, & dilectum effectum, in paradisum per contemplationis gratiam transtulerat ut Henoch, & ad cœlum in curru igneo per caritatis zelum rapuerat ut Eliam; ejus jam vernantis inter flores illos cœlicos plantationis æternæ, ossa illa felicia de loco suo pullulatione mirifica redolerent.

Can. 1. 3.

Eccli 44. 16. & Hebr. 11. 5. 4. Reg. 2. 11.

Lectio nona.

Porro sicut Vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita claruerat, sic a die transitus sui usque in præsens per diversas mundi partes præclaris miraculorum prodigiis Divina se potentia glorificante (a) coruscat. Nam cæcis, & surdis, mutis, & claudis, hydropicis, & paralyticis, dæmoniacis, & leprosis, naufragis, & captivis, ipsius meritis remedia conferuntur; omnibusque morbis, necessitatibus, & periculis subvenitur. Sed & multis mortuis per ipsum mirifice suscitatis innotescit fidelibus mirificans Sanctum suum (b) magnificentia virtutis Altissimi: cui est honor, & gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Ps. 4. 4

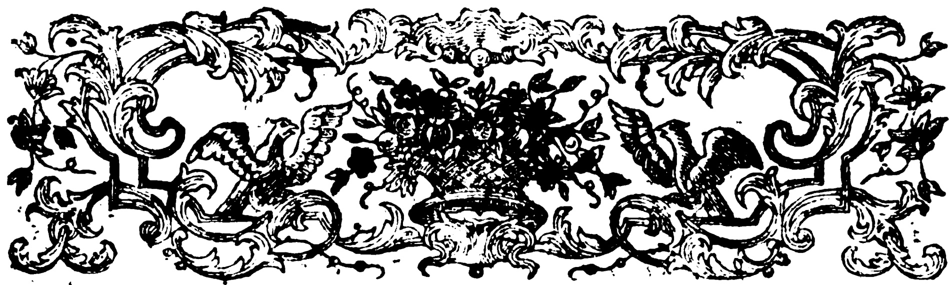
SERA-

Urbibus congregata, ut Civitate illos capere non valente, per campos gregum more accumberent, d. Chron. MS. 24. Ministror. General. loc. cit. ubi etiam illud additur, quod „ Dominus Gregorius, qui huic Translationi sperabatur venturus, misit Solemnes Nuntios, quibus non solum causam necessariam absentiæ suæ declaravit; sed & de quodam mortuo per beatum Franciscum resuscitato eos reddidit certiores. Per eosdem etiam Nuntios Crucem auream, opere quidem gemmario pretiosam, in qua erat lignum Crucis Dominicæ interclusum; ornamenta quoque, & vasa, ad Altaris ministerium pertinentia, nec non & alia solemnia indumenta transmisit: sed & alia non modica, tam ad ejusdem fabricæ, quam ad Solemnitatis impensa, donaria deputavit. Ecclesiam vero ipsam, in qua primum lapidem fundamenti ipse posuerat, ab omni jurisdictione inferioris, apostolica auctoritate exemit ". De qua exemptione supradictum Privilegium. De præfato autem mortuo in Theutonia, sive Germania, nuper ad vitam revocato, idemmet Greg. IX. testatur sibi fuisse *solemniter intimatum*, Ep. ad Ministr. & Fratr. O. M. in General. Capit. Constit. dat. an. 1230. die 16. Maii. To. 1. Bullar. Franc. pag. 64. & seq.

(a) Al. *clarificante*.

(b) Cui jure ac merito accommodaverim verba S. Bernardi De Vita S. Malach. Episc. Hiber. c. 29. n. 66. „ Hæc dicta sunt pauca de pluribus. Unde satis apparet (*ille quidem*: Malachias meus; *ego autem* Franciscus meus) quantus in meritis fuit, qui tam multus in signis extitit, & in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere Miraculorum (*apud Berard.* Malachias, *ego dixerim* Franciscus) non claruit? Si bene advertimus pauca ipsa quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio. Per omnia benedictus Deus, qui sic amavit & ornavit eum: qui & magnificavit eum in conspectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Amor probatur in meritis, ornatus in signis, glorificatio in præmiorum retributione. Habes, diligens lector, in (*Ber.* Malachia, *ego* Francisco) quid mireris, habes & quid imiteris. Nunc jam quid tibi ex his sperandum sit, studiosius attende. Nam finis horum pretiosa mors est ".

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
EPISTOLÆ.

ADMONITIO.

QUæ primum locum tenet inter sequentes Epistolas, inscripta De imitatione Christi, inter Bonaventuriana Anecdota, collecta a Cl. P. VVaddingo, extat Romæ in Tabulario Conventus S. Isidori Cod. Membr. in 8., Armar. 5. num. 186. de qua in Prodromo Lib. 7. MSS. Operum S. Bonaventuræ col. 468. num. 110., nec non in eodem Prodromo Lib. 8. Part. 4. Examin. Operum S. Bonaventuræ cap. 2. ex Epistolaribus col. 743. §. 15. In hac autem Epistola, utpote familiari, ac verosimiliter ad simplicem Fratrem directa, nusquam, quod ego sciam, edita plus lector rem ipsam appendat, non verba: fructum legat, non folia; florem carpat, non volantes desideret pappos. Vulgata quidem est alia quæ proxime sequitur, in Annal. Minor. a Clarissimo Luca VVaddingo ad annum 1264. num. 3.; ea tamen deest in Editione Sixtina, ac nequidem in novissima Editione Veneta comparet, ut non immerito in hoc nostro Supplemento suum inter prætermissas in eodem Sixtina Editione Epistolas vindicet locum; eaque scripta a S. Bonaventura Generali Ministro pro sedanda controversia exorta inter Fratres Minores ex una, & Clarissas ex altera parte, atque utrinque firmando mutuæ caritatis fœdere. Tertia vero, quæ manavit in gratiam Fratrum Minorum incolentium Eremum supra Garignanum sive Gargnanum ad litus Lacus Benacensis Territorii Brixiensis, nunc primum patefit; & hanc auspicato reperi in Tabulario olim Conventus Sancti Francisci Gargnani Ord. Min. Convent. cum in originali papyraceo, tum etiam in authentico etiam membraneo, tot longe locupletissimis testimoniis munitam, ut de ea nefas prorsus fuerit dubitare. Quartam plura indulgentem ministeria & obsequia a Fratribus Custode & Guardiano Pisarum præstanda Sororibus Monasterii de Pisis Ordinis Sanctæ Claræ, debeo Cl. P. Antonio Felici Matthæjo Magist. Ord. Minor. Convent.; eam enim in Notis ad Vitam Nicolai IV. pag. 39. in lucem protulit, cujus autographum in membrana scriptum creditur manu ipsiusmet S. Bonaventuræ, eademque fide inter Reliquias Ecclesiæ S. Francisci de Pisis religiose servatur. Quinta in acceptis ferenda est celeberrimæ Editioni præclarissimorum Benedictinorum Edmundi Martene, & Ursini Durand To. 1. Thesauri novi Anecdot. col. 1138. Edit. Lut. Paris. 1717. ubi desumpta dicitur ex Charthario Burgi - Medii. Et sicut in novissima Editione Veneta anni 1754. S. Bonaventuræ Operum To. 5. pag. 773. locum habuit; ita ab hoc Supplemento Sixtinæ Editionis abesse non debet. Cæterum vel hanc scripsit Generalis noster Minister pro statuenda inter Abbatem Beatæ Mariæ Blesensis, ac Fratres Minores Provinciæ Turoniæ, pace, cujus ardentissimo zelo semper flagrare consuevit. Hæ itaque sunt Epistolæ, quæ locum obtinere poterunt in nova omnium S. Bonaventuræ Operum Editione, si deinceps fieri contigerit, ut boni quique desiderant.

SERAPHICI DOCTORIS

S. BONAVENTURÆ

EPISTOLA AD FRATREM

DE IMITATIONE JESU CHRISTI.

I.

Augustinus, sive potius Auctor Libri Soliloquiorum animæ ad Deum c. 18. col. 93. To. 6. in Append. Edit. Maur. Venet. 1731.

FRater. Loquitur B. Augustinus ad Dominum Jesum Christum: Scio, Domine, quia ingratitudo tibi displicet, (a) quæ est radix totius mali spiritualis, & est ventus quidam deficcans, & urens omne bonum, (b) & obstruens fontem Divinæ misericordiæ (c) super hominem: qua etiam multa mala oriuntur, (d) & moriuntur viva opera, & ultra non adipiscuntur. (e) Quia ergo ingratitudo est causa totius mali, oportet ut homo regratietur (f) Deo de beneficiis, quæ fecit ei Deus. Et quanto sunt majora beneficia, tanto oportet, quod sint majores gratiæ. Cum enim augentur dona, rationes crescunt & donorum. Ut autem cognoscat homo, quantum est obligatus ad regratiandum Deo, oportet quod recogitet, quanta beneficia fecit sibi Deus.

Ingratitudo quanta pariat mala.

Greg. in Evang. Hom. 9. n. 1.

2. Considera, unde te vocavit; ad quid te vocavit. Vocavit te de mundo pleno miseriis, pleno laqueis dæmonum, ut trahant animam ad pœnas damnationis æternæ. Vide, ad quid te vocavit. Certe vocavit te, ut laudes eum, ut cogites eum, ut desideres eum, ut diligas eum. Hoc maximum donum. (g) Quare hoc? Quia est officium Angelorum: nihil enim aliud faciunt Angeli in Paradiso. Vide, quomodo oportet te vivere, qui vocatus es ad officium Angelorum. (h) Vocavit te Deus de mundo miseriæ, posuit te, & deduxit in viam rectam eundi ad vitam æternam. Maxima hæc gratia est, quam fecit nobis Deus propter immensitatem amoris sui.

Quanta bona, vocatio ad statum Religionis.

3. Sed petunt ab eo illi, qui vocati sunt ad habendam vitam æternam: Quid ergo faciendo vitam æternam possidebimus? Respondet: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* Luc. 22. 29. Consideremus, quomodo disposuit Pater ei regnum. Consideremus, per quam viam ipse ambulavit. Et si consideremus vitam Christi, quæ est *speculum sine macula*, Sap. 7. 26. (i) inveniemus quod ipse ambulavit per viam profundæ humilitatis, (k) per viam extremæ paupertatis, (l) per viam perfectæ caritatis, (m) per viam immensæ patientiæ, (n) per viam admirabilis obedientiæ. (o)

Quæ Christi via.

4. Per

(a) Prædicta Edit. *quod ingratitudo tibi displiceat.*

(b) *Ingratitudo ventus est urens, fontem siccans pietatis*, ait quoque D. ipse Bona. Lib. 3. Phar. cap. 21. & de Perfect. vit. ad Soror. Cap. 5. ex S. Bernardo Serm. 51. in Cant. post med.

(c) Ibi idemmet Bona. ex eod. Bernard. Ser. 2. de septem misericordiis circa princip. *Ingratitudo vias obstruit gratiæ.*

(d) In d. Edit. *qua & mala mortua oriuntur*: dicit autem *multa mala*, potius quam *mala mortua oriuntur*, quia tradit in 4. Dist. 22. Q. 1. in concl. quod *dimissa peccata per pœnitentiam, quoad culpam nullo modo redeunt*, & Q. 2. in concl. *neque quoad reatum*.

(e) Ex d. Lib. Soliloq. c. 13. ac 14. plura quoque desumpsit in fine Amatorii.

(f) Hoc circa verbum vid. Vol. 1. hujus supplem Exposit. in Cant. cap. 6. §. 250. not. *d.*

(g) Tract. de interior. hom. al. de tripl. statu Religiosor. incipient. profic. & perfector. sive Pri. Par. de Informat. Novitior. init. cap. 1. *Primo semper debes considerare ad quid veneris, & propter quid veneris. Propter quid enim venisti? Nonne solummodo propter Deum, ut ipse fieret merces laboris tui in vita æterna?* Et hoc vocat ipse jure ac merito *maximum donum.*

(h) Hinc *Conventualem vitam Sanctissimam, immo Angelicam*, vocat in Spec. Disciplin. ad Novit. Par. 1. c. 22.

(i) Exposit. in Lib. Sapien. ibi, nec non cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(k) De hac *via ad patriam* Exposit in Evang. S. Luc. ibi. nec non cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror. &c.

(l) Vol. 1. Comment. in cap. 12. S. Joann. Evang. n. 849. not. *d.* & cap. 3. de Perfect. vit. ad Soror. ac supra in Vite myst. cap. 2. n. 3. in fine &c.

(m) In ead. Vite myst. cap. 34. ac 35. nec non in Amator. &c.

(n) Vol. 1. Ser. de Seminante n. 29.

(o) Lib. 2. Phar. cap. 43. ex Cypriano.

Ambulandum in via humilitatis, in qua Christus ambulavit. 1. Jo. 2. 6.

4. Per istam viam oportet nos ambulare, si volumus sequi, & invenire Christum; ut enim dicit B. Joannes: *Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare*. Oportet ergo, quod ipse ambulet per viam, in qua ambulavit Christus; & dico, quod Christus ambulavit per viam profundæ humilitatis: (a) & humiliavit se tantum, quod lavit pedes suis Discipulis. Si ergo ipse Dei Filius Rex Angelorum humiliavit se usque ad vilissimum officium, eo quod inclinavit se ad pedes Discipulorum; (b) considera quantum nos oportet humiliare, cum tantum propter nostrum exemplum se humiliaverit Filius Dei. (c) Non est magnum humiliare se Superiori, vel æquali; sed humiliare se inferiori, (d) hoc est maximum meritum. (e) Hic est modus, per quem homo potest cito acquirere magnam gratiam, & effici dives in amore Christi. Quantum homo se humiliat, tantum Deus illum exaltat. Crede mihi, carissime, quod si homo esset bene sollicitus humiliare se, plus gratiæ acquireret in uno mense, quam alius in quadraginta annis.

Exemplum humilitatis in Vitis Patrum.

5. Invenitur tale exemplum in Vitis Patrum, (f) quod quidam multo tempore steterat reclusus in cella, & fecerat longo tempore arctissimam vitam. Postea dubitavit de aliqua quæstione, & petivit a Deo, ut ostenderet sibi veritatem illius quæstionis. Et tenor quæstionis erat talis: Si beati orant pro caris suis, & si orant, qualiter orant?

Quæstio an Beati orent pro caris suis, & qualiter orent?

Et cum diu peteret, & Dominus non ostenderet sibi, humiliavit se & dixit: Video quod parum profeci in servitio Dei; ideo Dominus non ostendit mihi veritatem quæstionis, de qua dubitavi. Sed ibo ad Thalem (g) Fratrem meum, & petam ab eo, ut solvat mihi quæstionem, de qua dubito. Et cum vellet exire ostium, apparuit ei Angelus Domini, & dixit ei: Scias, Frater, quod pro tota vita tua, & tota abstinentia, nunquam Dominus aperiet quæstionem, de qua dubitasti, sed pro humiliatione; quæ, quia tu humiliasti te, & voluisti petere a Fratre tuo, meruit, & placuit tantum Deo, quod misit me ad te, ut respondeam tibi de quæstione tua. Primo petisti, si Beati orant pro caris suis. Scias, carissime, quod Justi orant pro his, quos in Domino amaverunt, vel pro his, qui eos invocabunt, ut a malo serventur, & a tentamentis mundi liberentur; & si in errore sint, ut corrigantur, & celerius sibi associentur. (h) Secundo petisti, si orant, qualiter orant; & dico, quod desiderium eorum est oratio ipsorum (i): quicquid enim desiderant, sine dilatione percipiunt. Illorum enim orare est cruciatus olim corporis, vel bene gesta pro Christo, Deo repræsentare. (k) Non tamen aliquid orant, nisi quod Deus ipse disposuit facere; alioquin in cassum orarent. (l)

Responsio.

6. Item quidam Frater noster, qui erat devotus Dominæ nostræ, rogavit eam, ut ostenderet sibi viam, per quam magis posset placere Filio suo. Cui Domina dixit: Omnia vilia officia de domo facias; in omnibus, quibus potes, humilia te ipsum. (m)

7. Item

(a) Unde supra in Ordinar. vit. Relig. num. 19. *de Humilitate* docuit: *Hæc est prima via veniendi ad gradum perfectionis*.

(b) Comment. in cap. 13. Evang. S. Joan. ver. 4. ac seqq. Vol. 1. nec non Exposit. in cap. 22. S. Luc., atque Ser. 1. Dom. 22. post Pentec. &c.

(c) Ibi.

(d) Centiloq. Par. 1. Sect. 18. ac supra Tract. de Humilit. cap. 1. num. 2. nec non Lib. 4. Phar. cap. 12. in fine ex Glossa in Matth.

(e) De Grad. Virtut. cap. 3.

(f) In Vitis Patrum Edit. Ven. 1614. Lib. 3. cap. 9. invenitur etiam solutio supradictæ quæstionis num. 3. quod nimirum ad id præ cæteris opus sit *humilitate*. Porro Vitarum Patrum auctoritas constat, cum ex Sanctorum & gravissimorum Virorum commendatione, tum etiam ex gravissimorum Virorum interpretatione.

(g) Sic in Apographo meo. Num forte hic Thalelæus ille de quo in Vitis Patrum Lib. 10. cap. 59. Auctore Joanne Moscho?

(h) Confer in 4. Dist. 45. Art. 3. Q. 1. per totam.

(i) Sic ibi in Fundam. Item ratione videtur.

(k) Ibi in resp. ad arg. Ad illud ergo quod objicitur.

(l) Ibi ad 3.

(m) Hic fuit forte Joannes Firmanus, dictus quoque Avernicola, anno suæ ætatis tertio decimo, cum esset Ecclesiæ Cathedralis Firmanæ Canonicus, factus Frater Minor, de quo Wadding. ad an. 1272. n. 23. „ Emissa solemni „ professione, missus est a Ministro Generali „ Divo Bonaventura ad solitudinem Montis „ Alvernæ, ubi brevi levavit se supra se, ad „ colloquium admissus Beatæ Virginis Mariæ, „ & Sanctorum Angelorum. Officia fere „ omnia humilia Monasterii in se assumpsit „ &c. “.

Humilitas magnum bonum, & donum Dei.

7. Item fuit petitum a quodam sancto Patre, quid esset humilitas? Respondit, quod humilitas est magnum bonum, & donum Dei. (a) Et dixit, quod ad humilitatem homo venit isto modo, ut labores corporales assumere debeat, & reputet homo seipsum peccatorem: (b) ut ponat se subjectum omnibus, (c) & non attendat homo aliena peccata, sed sua semper aspiciat, & deprecetur Deum, ut ei parcat.

Proficere est humiliare semetipsum.

8. Item fuit petitum a quodam sancto Patre, quid esset proficere in Deum? Qui respondit, quod proficere erat humiliare seipsum. (d)

Paupertas extrema in Vita Christi. *Bernardus.*

9. Fuit vita Domini Nostri Jesu Christi extremæ paupertatis. (e) Unde Bernardus (f) dicit: Quære totam vitam Salvatoris a partu Virginis usque ad Crucis patibulum, non invenies in eo nisi maximam paupertatem. Et quanto quis est pauperior, tanto magis est similis Christo; (g) & quanto magis est similis Christo tanto magis est majoris perfectionis.

Paupertas ad perfectionem ductrix.

10. Fuit quæsitum a B. Francisco, quid esset illud, quod duceret magis homines ad perfectionem? Et ipse respondit, quod paupertas. (h)

Caritas in Christo perfecta.

11. Fuit etiam Dominus noster perfectæ caritatis; quia caritas, qua dilexit nos, traxit eum de cœlo ad terram. Caritas fuit funis, quæ tenuit eum ligatum ad columnam, quando crudeliter verberabatur. Dilexit nos plusquam seipsum; quia mori voluit, ut nos viveremus, vendi voluit, ut nos redimeret de potestate diaboli; animam suam, & corpus suum dedit pro nobis.

Caritas Servorum Christi verus character.

Caritas est illud, per quod cognoscitur, utrum aliquis sit servus Christi. Sicut enim ipse dixit: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* (Jo. 13. 35.) Caritas est, quæ facit hominem Servum, Discipulum, & Filium Dei. Tantum homo habet de perfectione, quantum de caritate. (i)

Ubi perfectio major, major & caritas.

12. Fuit quæsitum a quodam sancto Patre, quæ esset caussa, quod nos tantum laboramus, & non pervenimus ad perfectionem, sicut Antiqui nostri? Qui respondit, quod Antiqui habebant hoc, quod unus magis diligebat consolationem proximi, vel alterius, quam suam, ideo pervenerunt ad magnam perfectionem; sed nos licet tantum laboremus, non pervenimus ad perfectionem; quia unusquisque suam quærit propriam consolationem, & propriam utilitatem, & non amat consolationem proximi sui, & utilitatem, sicut debet. Tu ergo, carissime, si vis placere Domino nostro Jesu Christo, ama consolationem, & utilitatem proximi tui. Et si vis venire cito ad perfectionem magnam, & acquirere magnam gratiam in parvo tempore; studeas in omnibus, in quibus potes, servire Fratribus tuis, & plus ama eorum consolationem temporalem, quam tuam. Hoc intime tibi commendo, sicut animam tuam.

Antiquorum caritas major. *In Vit. Patr. L. 3. n. 181. auctore Ruffino Aquil. Presb. & L. 5. libell. 17. de Carit. n. 19. auctore Græ. incer. interpr. Pelagio, nec non L. 7. c. 8. n. 4. auct. Græ. incer. interpr. Paschasio S. R. E. Diacono.*

Admirabilis Christi patientia.

13. Fuit Dominus noster admirabilis patientiæ. Vide quanta passus est (k), & quam injuste; & nunquam invenies, quod murmuraverit: *Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste.* (1. Petr. 2. 23.) Sicut Agnus mansuetus permittebat se tractari. (l) Patientia est quæ frangit omnes insidias inimici. Invenitur quod quidam audivit dæmones lo-

---

(a) In Vit. Patr. L. 5. Auct. Græco incerto, Interprete Pelagio S. R. E. Diacono num. 22. ac seq.

(b) Supra Tract. de Humilit. sub num. 20.

(c) In Epist. quoque continen. viginti quinque Memorial. ubi de humilitate vera.

(d) Inter Ægyptiorum Patrum Sententias Auctore Græco incerto, Martino Dumiensi Episcopo interprete num. 57. apud Rosweydum ita lego „ Frater requisivit Senem, dicens: „ Quid est profectus Monachi? Respondit „ Senex: Humilitas. Quantum enim quis in „ humilitate inclinatur, tantum proficit in ex„ celso “.

(e) Vid. supra num. 3. in not. *l*.

(f) Confer Vol. 2. Comment. in Apocal. cap. 1. num. 84. not. *e*.

(g) Supra in Vite Myst. cap. 2. ad finem num. 3. Hoc etiam videre est in S. P. Francisco altissimæ paupertatis cultore eximio.

(h) In Leg. ma. S. Franc. cap. 7. verba ejusdem S. Franc. sunt „ Paupertatem noveri„ tis Fratres, specialem viam esse salutis tam„ quam humilitatis fomentum, perfectionisque „ radicem, cujus est fructus multiplex, sed oc„ cultus &c. “. De *perfectione paupertatis* alia plura ex dictis S. P. Francisci apud Pisan. Conformit. L. 1. Fruc. 12. Par. 2. c. 15. per tot. Vid. D. Bonav. in Apolog. Pauper. Resp. 3. c. 1. ubi *voluntaria & penuriosa paupertas fundamentum Evangelicæ perfectionis astruitur*.

(i) Cap. 7. de Perfect. vit. ad Soror.

(k) Ibi c. 6. ubi secundum B. Bernardum sic loquitur: *O homo vide quid patior pro te &c.*

(l) In Lig. Vit. Tit. *Jesus Pilato traditus*.

loqui simul, & fuit petitum, quomodo prævalebant contra Monachos? Respondit unus, & dixit: Ego non possum eos vincere; quia quando provoco eos ad aliquam discordiam, unus dicit suam culpam, & frangit ista sua culpa totum, quod feceram. (a) Hoc sit verbum tuum, carissime, quando reprehenderis de aliquo, dicas: Confiteor meam culpam, & habeo voluntatem faciendi alia vice melius. (b)

Et obedientia.

14. Fuit Dominus Jesus Christus mirabilis obedientiæ; quia propter nos *factus est obediens usque ad mortem*, non qualemcunque mortem, sed usque ad *mortem crucis*, quæ erat magis acerba, & magis vituperabilis mors, quæ esset. (c) Et quia multum fuit obediens, ideo fuit multum exaltatus: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod est super omne nomen*. Qui ergo vult multum exaltari, studeat pure & perfecte obedire.

Phil. 2. 8.

Ibi 9.

Vit. Patr. L. 5. libell. 14. de obedient. n. 19. auct. Græ. inger. interpr. Pelagio. ac L. 3. n. 141. auct. Ruffino Aquilejen. Presbyt.
Obediens solitario præferendus.

15. Invenitur in Vitis Patrum, quod quidam sanctus Pater dixit, quod semper qui animum dederit ad obedientiam Patris spiritualis propter Deum, majus meritum habet, quam Eremita, qui staret solitarius in deserto. Dicebat autem iste, quod narravit aliquis sanctus Pater se vidisse quatuor Ordines in cœlo, quorum unus erat eorum, qui portabant infirmitatem suam in pace: alius eorum, qui recipiebant pauperes ad hospitium: alius eorum, qui stabant in solitudine: quartus erat illorum, qui propter Deum stabant ad obedientiam Patrum spiritualium. Et quod isti, qui stabant ad obedientiam, habebant unam coronam auream, plus quam alii. Et fuit ei responsum, quod habebant majorem gloriam; quia ea, quæ faciebant, faciebant pro voluntate ejus, cui promiserant obedientiam. Sacrificium obedientiæ est majus, quam aliud sit; (d) quia obedientia pro sacrificio offert propriam voluntatem: (e) & hoc est quod magis placet Deo, quam aliud.

Obedientia est propriæ sacrificium voluntatis.

16. In hoc ergo sit studium tuum, carissime, si vis multum placere Deo. Studeas, quod pure obedias in his, quæ tibi præcipiuntur. Dicebat Beatus Pater Franciscus, (f) quod si quis esset bene obediens, una hora non transiret ei sine merito. (g)

Dictum B. P. Franc.

17. Si vis in te habere ea, quæ dixi, studeas, ut sis vir orationis. Oratio faciet te esse humilem, patientem, & obedientem. Oratio faciet te habere omnia bona. (h) Oratio faciet te habere Deum in vita ista, & in vita æterna. (i) Dicebat etiam Beatus Franciscus, quod impossibile sibi videretur, quod aliquis possit proficere in servitio Dei, nisi esset vir orationis. (k)

Orationis magna virtus.

Dictum aliud B. Franc.

18 Si vis, carissime, habere orationem, oportet quod habeas silentium;

(a) Quippe antiquis Monachis manebat alta mente repositum, quod ipsis Abbas Macarius tradiderat: *Culpa est Monachi, si læsus a Fratre, aut injuriatus, primus illi purgato corde in caritate non occurrat*, in Sentent. Ægypt. Monach. num. 16.

(b) Huc etiam spectat quod refert in Spec. Discipl. ad Novit. Par. 1. c. 10. in fine „ S. „ Franciscus: Beatus servus, qui non est velox „ ad se excusandum, & humiliter sustinet ve- „ recundiam, & reprehensionem de peccato, „ ubi non commisit culpam “. Vid. S. Franc. in Admonit. ad Fratres, ubi de Correct. Par. 1. Firmamen. trium Ord. fol. 20. col. 2. nec non alia plura collecta ex hujusmodi Admonit. apud cit. Pisan. cap. 16. De patientia per tot.

(c) De ipsa *ignominiosissima, acerbissima* cit. cap. 6. de Perfect. vit. ad Soror.

(d) Reg. 15. 22. *Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ: & auscultare magis quam offerre adipem arietum*. Vid. Ecclesiasten c. 4. v. 17.

(e) Lib. 2. Phar. cap. 43. ex S. Greg.

(f) Hinc disce hujus Epistolæ auctorem Franciscanum fuisse.

(g) In Leg. ma. S. Franc. cap. 6. *Ut pluribus modis negotiator hic Evangelicus lucraretur, ac totum præsens tempus conflaret in meritum, non tam præesse voluit, quam subesse, nec tam præcipere, quam parere. Idcirco Generalis cedens officio, Guardianum petiit, cujus voluntati per omnia subjaceret. Tam enim uberem asserebat sanctæ obedientiæ fructum, ut eis, qui jugo ipsius colla submitterent, nil temporis sine lucro transiret*. Quibus verbis laudatus Pisanus concludit loco cit. totum cap. De perfecta obedientia, ex dictis S. P. Francisci collectum.

(h) Cap. 5. de Perfect. vit. ad Soror. *Est tantæ virtutis devota oratio, ut ad omnia valeat*.

(i) Ibi: *Quia tali oratione acquirit homo regnum cælorum*.

(k) In suprad. Legen. cap. 10. *Orationis gratiam Viro religioso desiderandam super omnia firmiter asserebat, nullumque credens sine ipsa in Dei prosperari servitio, modis quibus poterat omnibus Fratres suos ad ejus studium excitabat &c.* Vid. alia plura ex dictis, & Orationibus S. P. F. collecta apud Pisan. ibi cap. 6. De oratione per tot.

tium; (a) & si vis habere silentium, oportet, quod habeas solitudinem. (b) Invenitur in Vitis Patrum, quod quando Arsenius venit ad mortem, Monachi dixerunt ei, quod diceret eis aliquod verbum salutis; & ipse dixit: Nihil video melius, quam tacere. (c) In hoc ergo sit studium tuum, carissime, quod, quando est tempus serviтiorum, opereris quicquid potes cum silentio. Completo vero servitio, fugias ad solitudinem. (d) Et caveas, ne in solitudine sis otiosus; (e) quia otium in solitudine est valde perniciosum. (f)

Vit. Patr. L. 5. & libell. 15. de humilit. sub num. 9.

Dictum Arsenii de silentio servando.

Otium in solitudine perniciosum.

19. Quidam petivit a quodam sancto Patre, quomodo posset placere Deo, & hominibus? Cui respondit: Loquere pauca (g) & operare multa.

20. Invenitur in Vitis Patrum, quod Abbas Arsenius, cum esset in palatio (h), oravit ad Deum dicens: Domine dirige me ad salutem. Et audivit vocem dicentem sibi: Arseni, fuge homines (i), & salvus esse poteris. Item dictus Abbas Arsenius descendens ad Monachalem vitam, rursus oravit ad Deum dicens: Domine, dirige me ad salutem. Et audivit vocem dicentem sibi: Arseni, fuge, tace, & quiesce: Hæc enim sunt radices non peccandi.

Vit. Patr. L. 3. n. 100. ac L. 5. libell. 2. de quiete n. 3.

Vox de cœlo Arsenio facta de fugiendis hominibus, custodiendoque silentio.

21. Item adhuc invenitur in dictis Vitis Patrum, quod Abbas Macarius Major in Scithi (k) dicebat Fratribus suis: Post Missas Ecclesiæ, fugite, Fratres. Et dixit ei unus de Fratribus suis: Pater, & ubi habemus fugere amplius a solitudine ista? Et ipse Abbas ponebat digitum suum in ore suo, dicens: Istud est quod fugiendum est (l); & sic intrabat cellam suam, & claudebat ostium, (m) & solus (n) manebat in oratione &c. (o)

Vit. Patr. L. 5. libell. 4. de contin. n. 27.

Abbas Macarius Major in Scithi, ejusque dicta de fuga a mundo, custodiendoque silentio.

22. Si ista servaveris, carissime, non dubito, quod in parvo tempore venies ad magnam perfectionem. Ista verba sint tibi loco mei. Sæpe ea legas, & facias rationem, quando legis, quod ego loquar tecum, & dicam tibi ista verba. Quando ergo vis loqui mecum, legas ista verba, quæ tibi scribo pro salute animæ tuæ. Et omni sero, quando vadis ad lectum, examina te, utrum in die vixeris secundum ista verba, quæ tibi scripsi. Vale in Domino, (p) & ora pro me. (q) Amen.

AD

(a) Hinc postquam egit *de silentio* cap. 4. de Perfect. vit. ad Soror., mox cap. 5. tractat *de studio orationis*.

(b) Ibi cap. 4.

(c) *Loqui me semper pœnituit, tacuisse nunquam*, in Vit. Patr. ibi, nec non in fine d. cap. 4. de Perfect. vit. ad Soror. Et huc quoque spectat quod ait piissimus Card. Jo. Bona in Princ. Vit. Christ. cap. 8. *Sapientissimus est qui scit tacere; difficilius etenim est nosse tacere, quam loqui*. Vid. infra Leonina Carmina Ver. 321.

(d) In Reg. Novitior. cap. 8.

(e) In ea enim secundum Abbatem Poemenionem oportet *operari manibus, & meditari verbum Dei*, ut habetur in Sentent. Ægyptior. Monachor. n. 21.

(f) Vid. Collationes Patrum Jo. Cassia. L. 10. c. 23. ac inter Opera supposit. S. Bernardi, Epistolam Guigon. Carthus. ad Fratres de Monte Dei L. 1. c. 8. n. 21.

(g) Ita & cit. cap. 4. de Perfect. vit. ad Soror.

(h) *In palatio divæ memoriæ Theodosii Imperatoris majoris, qui fuit pater Arcadii & Honorii*, in Vit. Patr. L. 5. libell. 15. de humilit. n. 10.

(i) Pariter B. Ægydius Assisias dixit B. Jacobo de Massa: *Fuge multitudinem*, apud Wadding. ad an. 1256. n. 15.

(k) Al. *in Sanctitate*.

(l) Vid. supra Par. 1. Tract. de Vite Myst. c. 27 n. 89.

(m) Abbas Poemenius non claudebat ostium, sed dicebat: *Non didicimus nos ligneum claudere ostium, sed magis ostium linguæ*. Ita inter Ægyptiorum Patrum Sententias n. 43. & in Vit. Patr. c. 5. auct. Græc. incer. interpr. Pelag. Libello 13. n. 5.

(n) Al. *semper*.

(o) Forte supplendum: *In his & omnibus virtutibus, & bonis moribus, tibi propone semper clarissimum speculum, & totius sanctitatis perfectissimum exemplar, scilicet vitam & mores Filii Dei Domini nostri Jesu Christi. Et si &c.* ut supra. Hæc enim verba allegat ex S. Bonaventura in *Lib. de imitatione Christi* Bernardinus de Bustis Rosar. par. 2. fol. m. 244. col. 4. ac probe respondent supradictis num. 3. atque sequuntur etiam in Opusc. de Informat. Novit. par. 1. cap. 32. fol. 43. col. 3. To. 2. S. Bonav. Opusculor. Edit. Venet. 1564.

(p) Sic tum in fine Epist. ad Magistr. innominat., tum etiam in fine Epist. de sandaliis Apostolorum.

(q) *Valete in Domino, & orate pro me*, pariter habet in Epistolis an. 1266. ac 1272., de quibus infra.

S. BONAVENTURÆ.

EPISTOLA

AD FRATREM LAURENTIUM.

Pro Visitatione Ordinis Sororum S. Claræ in Provincia Tusciæ debite peragenda.

In Christo sibi carissimo Fratri Laurentio, in administratione Tusciæ Visitatori Pauperum Dominarum, Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & servus, (a) salutem & pacem in Domino sempiternam.

DIgnum est, & consonum rationi, quod spiritualium Ordo Virorum ad ea se promptum exhibeat, quæ Divinum honorem respiciunt, animarum salutem procurant, naturali sunt consona pietati. Quia Ordo Sororum (b) sanctæ Claræ (c) Venerabili Patri nostro Joanni sancti Nicolai in carcere Diacono Cardinali (d) per summum Pontificem est commissus, & quod idem Dominus sub spe adjutorii nostri Ordinis, & pro nostra pace, & libertate servanda, eundem in suam curam suscepit; (e) conveniens est, & decens, quod eidem Domino prompto animo assistamus. (f) De tua itaque providentia & probitate confisus, de Fratrum consilio discretorum, mandamus tibi per obedientiam salutarem, quatenus visitationis officium circa Monasteria Ordinis supradicti, intra administrationem Tusciæ constituta, quæ juxta formam inferius annotatam, libertatis nostræ Instrumenta publica, sive patentes Literas dederunt, vel dederint, exequaris. Et quia opus istud ad salutem animarum respicit, pro quibus Jesus Christus sanguinem suum fudit, sic prudenter, sic modeste, sic juste, sic misericorditer, sic

Forma visitandarum Clarissarum.

(a) Nullum attexuit titulum *Magistri*, aut *Doctoris*; quia dixit in Epist. ad Magistrum Innominatum, *quod secundum Evangelium pompa hujus nominis condemnanda est*, *& nullatenus appetenda*; *sed officium assumendum*. Et iterum: *Condemno tecum in Magisterio pompam*, *sed commendo officium*. *Damno Fratrem Minorem pomposum*, *& dico eum Magisterio penitus indignum*; *sed commendo studiosum*.

(b) Hic est Ordo illarum Sororum, in quarum gratiam, idem Seraphicus Doctor scripsit Opusculum *De Perfectione vitæ ad Sorores*.

(c) De hac quoque superiorem scripsit *Legendam*.

(d) *Joanni*, inquam, *de Ursinis Cajetano*, *Diacono Cardinali Sancti Nicolai in carcere Tulliano*, qui fuit Minorum nostrorum Sodalitio plurimum addictus, atque in protectorem nostri Ordinis in Comitiis Generalibus Pisis coactis 20. Maii an. 1263., præsidente Ministro Generali eodem S. Bonaventura, petitus; cui adhuc puerulo S. P. Franciscus non absque prophetico spiritu suum Institutum impense commendavit. De quo plura in MS. Chron. 24. Ministror. General. ad an. 1263. fol. m. 177. Item Jordanus in Biblioth. Vatic. MS. Unde jam Pontifex summus, sub nomine Nicolai III. in Proemio Declarat. Reg. S. Franc. quæ incipit: *Exiit qui seminat seminare semen suum*, & extat inter Extravagantes communes in sexto sub titulo *De verborum significatione*, certum testimonium perhibuit, *a teneris annis ad Ordinem ipsum affectus suos erexisse*, *& in illis succrevisse*, *postmodum ejusdem Ordinis Gubernatorem*, *& Protectorem effectum*.

(e) Pariter in d. Chron. MS. ibi e vestigio adhuc apertius.

(f) Ejus nanque optime meriti Cardinalis rogatu coactus fuerat Bonaventura rejectam Sororum curam reassumere, ea tamen lege, ut prædictæ Sorores præstanda deinceps a Fratribus obsequia agnoscerent, non ex debito, sed ex pura putaque caritate profecta. *Prompto* quidem *animo*, sed dolenter in hoc morem gessit laudato Cardinali ob secretum malum, occultumque periculum, probe gnarus, quam impense laboraverit S. P. Franciscus, ne quid esset inter Sorores, Fratresque commercii, atque alta mente repositum habens illud ejusdem S. P. Francisci: *Timeo*, *ne dum Deus nobis abstulerit uxores*, *Diabolus nobis procuraverit Sorores*. Vid. Wadding. ad an. 1219. n. 45. nec non ad an. 1266. n. 16.

sic constanter, prædicti opus officii exequaris, quod laus sit Christo, extirpatio vitiorum, ædificatio virtutum, & devotarum consolatio animarum. Et ut prosecutioni hujus officii valeas intendere ut oportet, Minister tuus teneatur tibi præsentium jussione, de Socio idoneo providere, & ad hoc ipsum Custos, in cujus Custodia visitationem feceris, (a) si Socium tuum impediri contigerit, sit astrictus. Cum autem accesseris ad aliquod Monasterium visitandum, in quo Fratres non resideant, Guardianus proximioris loci, vel ejus Vicarius providere tibi de altero Socio teneatur, & uterque istorum Sociorum tibi specialiter assignatus ingrediatur tecum Monasterium, (b) cum pro visitationis officio fuerit opportunum. Formam autem super visitationis officio, quæ tibi transmittitur per dictum Dominum Cardinalem, tam quoad Regulæ susceptionem, quam alia in ipsa contenta, (c) diligenter observes, & efficaciter, secundum gratiam a Domino tibi datam, observare procures: cavens ab introductione Fratrum in ipsa Monasteria, exceptis duobus te associantibus (d) ad tuum officium exercendum. Ab omni etiam acceptatione munusculorum, & a cæteris omnibus, quæ mali speciem possunt prætendere quoquo modo. Neque pro hujusmodi absolutione officii ad me venias, sed quam citius poteris, illud exequi studeas diligenter. Sic autem sollicite ac solemniter præmissis insistas, quod tuum officium esse possit in conspectu Divinæ Majestatis acceptum, ac fructuosum, & consolatorium Monasteriis memoratis, præfatoque Domino Cardinali, qui firmam gerit fiduciam, quod hujusmodi officium per te sollicite debeat exerceri; nec non & Ordini nostro, qui sibi ad supportandum hoc onus, quod humeris suis imposuit, in hac parte voluit afferri (e) juvamen, nihil ob tuum defectum quoad Deum, vel homines valeat imputari: quinimo tam conscientia ipsius Domini Cardinalis, quam tua, & Fratrum nostri Ordinis, qui sibi de speciali gratia (f) in hoc humiliter condescendit, in tuto proinde conquiescat. Forma vero Instrumenti publici, seu Literarum nostræ libertatis, hæc est: Nos talis . . . . . . Abbatissa, & Sorores talis . . . . . . (g) Monasterii, pro nobis & Monasterio nostro dicimus, & confitemur, & etiam recognoscimus, quod Ordo Fratrum Minorum, vel Fratres ejusdem Ordinis nobis, seu Monasterio, seu personis in eo degentibus, ad obsequialia Monasterio exhibenda aliquatenus ex debito non tenentur. Et idcirco dicti Ordinis Fratribus præcavere volentes, ne per aliqua obsequia, vel ministeria, quæ nobis dicti Fratres de facto, sua liberalitate, vel mera gratia exhibebunt, ex quantacunque diuturnitate temporis pos-

Forma cautionis exhibendæ.

(a) Cum heic agatur de *Visitatore Pauperum Dominarum in Provincia Tuscia*, supponitur, quod hæc Provincia plures Custodias haberet. Et revera secundum definita in Comitiis Generalibus Narbonensibus an. 1260. sub Bonaventura Generali Ministro octo Custodias complectebatur, primam Pisanam, secundam Lucanam, tertiam Florentinam, quartam Senensem, quintam Aretinam, Sextam Clusinam, septimam Maritimæ, Octavam Sardiniæ.

(b) Prudentissime duos Visitatoris, Monasterium Sororum pro visitatione ingressuri, Socios exegit, ut in ore duorum testium de bona ejus fama, Christique odore constaret. Hinc etiam in Regula data Abbatissæ, & Conventui Sororum Minorum Monasterii Humilitatis Beatæ Mariæ Parisien. Diœcesis apud Wadding. ad an. 1263. in Regesto To. 4. pag. m. 513. ubi de *Visitatore* agitur, ita mandatur „ Quando „ Monasterii claustra causa visitationis intrave„ rit, duos religiosos Socios & idoneos secum „ ducat, ac iidem Socii quamdiu fuerint intra „ claustrum, nullatenus ab invicem separen„ tur “.

(c) De hujusmodi *Regula, a Domino Cardinali transmissa, ejus susceptione, & contentis*, in suprad. Chron. MS. nec non apud Wadding. ad an. 1264. n. 7. quem vide sis etiam To. IV. Annal. Min. in Regesto Pontificio ad eund. an. 1264. n. 10. ex Speculo Minorum, & Firmamento Trium Ordinum pag. 517. & seq.

(d) In Biblioth. P. Luc. Ferraris verbo *Monialis* n. 75. secundum Alex. VII. Constit. incip. *Felici Sacrarum Virginum statui*, ita lego „ Prælatus Regularis (*sc. Visitator*) si fuerit „ Generalis, potest secum introducere duos So„ cios sui Ordinis; si fuerit alius a Generali, „ potest introducere secum tantum unum so„ cium sui Ordinis, exclusis omnibus aliis, etiam „ ratione Officii “.

(e) Al. *offerri*.

(f) Hanc *gratiam specialem* vocat infra etiam in Epist. ad Fratres Custodem & Guardianum Pisarum.

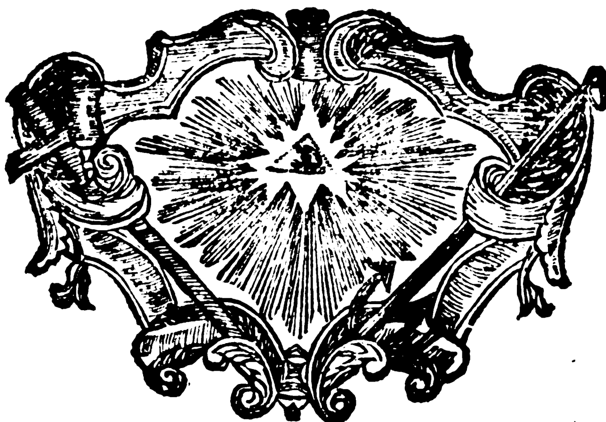
(g) Vid. apud Wadding. ad an. 1264. n. 4. ac 5. duo Instrumenta cautionum, unum extractum ex Scripturis Sacrarii Conventus S. Francisci Interamnensis, alterum ex Monumentis Clarissarum Florentiæ, ambo in membranis originariis contenta.

possit eis præjudicium generari, promittimus tibi Fratri N. nomine Ordinis, & Fratrum recipienti, & stipulanti, quod ministeria, vel obsequia ab eis taliter exhibenda, nullo unquam tempore, occasione procurationis hujusmodi, ex debito non petemus, nec super eis movebimus contra eundem Ordinem, vel Fratres ipsius Ordinis aliquam quæstionem. (a) Et in hujusmodi testimonium, volumus fieri hoc publicum Instrumentum, & sigilli Conventus nostri munimine roborari. (b)

Datum Assisii III. Non. Octobris anno Domini MCCLXIV. Pontificatus Domini Urbani IV. anno III.

(a) Hæc confirmantur iis, quæ scripsit idemmet S. Bonav. in Apologet. ubi ad Quæstionem 17. „ Quare ergo Ordinem Sanctæ Claræ in cura habetis, per quam libertas vestra impeditur "? sic respondet „ Ordo ille non est annexus Ordini serviliter, ut eis intendere teneamur; sed ex petitione Domini Cardinalis, qui utique præest Ordini: Ministri constituunt eis Confessores, qui Ecclesiastica interdum Sacramenta ministrent, & Visitatores, qui eas corrigant. Alii Fratres non tenentur occupari pro ipsis, nisi sicut pro aliis amicis Ordinis, quando volunt. Et quia clausæ manent sub uniformi conversatione, hæ facilius regi possunt. Quandocumque autem Ordo noster communiter videret non expedire sibi curam illarum gerere, potest se ab eis eximere, cum ex Regula nostra non simus alicui ex debito nisi Ordini obligati, & singulari libertate inter cæteros Ordines ex privilegio gaudeamus. Licet autem omnino non possimus impedire prædicti Ordinis Monasteria, tamen si non studiose obsisteremus, cito multiplicarentur per concessionem Domini Papæ, vel Cardinalis (*scilicet Protectoris*): & per hoc ostenditur, quod non diligimus multum occupari in ipsis ".

(b) Ex his patet, quod quando Fratri Philippo Longo uni ex suis Sociis, qui Visitator erat Monialium, dixit S. P. Franciscus: *Male fecisti Frater Philippe, male fecisti; hucusque fistula fuit in carne, eratque curationis spes; sed nunc in ossibus radicata, evasit incurabilis*, sane prophetaverit. *Nam* (verba sunt laud. Wadd. ad an. 1219. n. 48.) *dum Moniales erant sub aliena cura, facile poterant Fratres ab eis avelli, & familiaritatis damnum prævenire; at postquam curam illam subierunt, plaga insanabilis facta est, dum non potuerunt, etiam quando voluerunt, onerosam, molestam, & periculosam jam factam excutere, ut probatum est, magno Ordinis damno, sub Generalatu Sancti Bonaventuræ.*

S. BONAVENTURÆ EPISTOLA AD FRATRES UNIVERSOS,

Pro vindicanda concessione facta a S. P. Francisco Fratribus Minoribus incolis Eremitorii supra litora Lacus Gardensis ex parte Territorii Brixiensis.

Universis Fratribus præsentes literas inspecturis, Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister, & servus, salutem & pacem in Domino sempiternam.

CUm ego relatione perceperim fide digna, quod sanctissimus Pater noster Franciscus Castrum Monzambani, (a) & alia loca, quæ circa Lacum Gardæ (b) ex parte Veronensium habitantur (c), concesserit (d) Fratribus commorantibus in loco quodam juxta dictum Lacum (e) in Riparia (f) Brixiensi, & ipsi eadem concessione per multa tempora jam sine usi (g); & considerem fore dignum id quod voluit Pater noster, ab aliquo non infringi: mando Fratribus omnibus, & injungo in meritum obedientiæ salutaris, quatenus memorata superius loca Fratribus supradicti Eremitorii (h), libere

(a) Id est, *Montis Albani*. Vid. Prodrom. col. 40. Accedit Veronensis veteris Agri Topographia, ejusque Expositio, quæ est Illustr. Viri Jo. Jacobi Marchionis de Dionysiis Veronen. Canonici Bibliothecarii pag. 59. Edit. Veronen. 1758. ubi sic legere est „ MONS AL- „ BANUS. *Mozzamban. Montiszambani* cor- „ rupte, passim in Diplom. Capitularibus, & „ apud Ughellium.

(b) In d. Topographia, sive Tabulis Topographicis pag. 56. „ GARDA. A quo La- „ cus, qui antea *Benacus*, nomen accepit. Nec „ Lacus tantum, sed Oppida etiam nonnulla „ ea sunt. *Gardolinum*, nunc Bardolino, *Gar-* „ *gnanum*, *Gardola*, *Gardon*, & similia “. A parte superiori versus Territorium Tridentinum *Nacus*, forte dictus ab eodem Lacu, qui antiquitus *Benacus* nuncupabatur.

(c) S. P. N. Franciscum perlustrasse loca Gardensis Lacus memoriæ proditum est. Nam referente Cl. P. Luca Waddingo in Annal. Minor. ad annum 1220. num. 6. „ Cum Socio „ transivit in Insulam Gardæ; quæ ex mediis „ undis Lacus Benacensis surrigitur (*al. surri-* „ *git*), arboribus fructiferis, aeris temperie, „ & soli amœnitate laudatissima. Hic acquisi- „ vit suis Sectatoribus locum, ut constat ex „ Archivo Brixiensi Minorum, & quibusdam „ Literis Divi Bonaventuræ, quæ in ipso In- „ sulano Conventu asservantur “. Consule sis Illustrissimum Gonzagam in Prov. Brix. Conv. 26. Eas tamen a me quæsitas minime inveni, & quo fuerint translatæ, aut quo pacto interciderint, Deus scit. Addit Michael Angelus Mariani in sua *Trento* pag. 516. Edit. Trident. 1673. „ Fuori delle Mura di Riva è notabile „ la Chiesa, e Convento di S. Francesco de' „ Minori Conventuali. E' luogo antichissimo, „ e si tiene fondato da S. Francesco, all' hor „ che, dopo messo il Convento a Garignano, „ venne a por quel di Riva, per quanto ne „ corre la tradizione “. Sed id intelligendum secundum has Bonaventuræ Literas non de *Conventu Garignani*, sed de *Eremitorio Fratrum Minorum* supra Gargnanum, sive Garignanum. Idem esto judicium de *Eremitorio* prope Civitatem Ripensem, si traditio illa veritate nitatur. Requiescunt coluntur que in prædicta Ripensi Ecclesia S. Francisci lipsana B. Pacifici, eidem Patriarchæ coævi, de quo tam in Monumentis Ecclesiæ Tridentinæ, quam supra in Legen. mi. S. P. F. n. 18. not. *a.* satis jam dixi.

(d) Id accipe, ut infra patebit, de concessione facta *ad postulanda necessaria*, ratione altissimæ paupertatis, quam suam *Dominam* S. P. Franciscus nuncupare consueverat.

(e) Supra scilicet Garignanum, sive Gargnanum.

(f) *Riparia* pro litore maris, vel fluminis, aut lacus. Vid. Glossar. Ducang. ubi plures allegantur Antiqui, eo sensu *Ripariam* usurpantes.

(g) Nempe ab anno 1220. ad annum hujus Epistolæ 1266.

(h) Moris erat S. P. N. Francisco, teste eodem S. Bonaventura in Legenda Majori, ac Minori, semper quærere loca solitaria, amica mœ-

bere dimittant ad necessaria postulanda (a), nihil petentes in illis; non obstante Constitutione Capituli Generalis (b), per quam termini ad quaerendum locis vicinioribus conceduntur. (c) Valete in Domino, & orate pro me.

Datum Parisius MCCLXVI. Sexto Calendas Junii. (d)

S. BO-

---

moeroribus, & maxime inter crepidines abruptorum montium; quia petrarum scissurae ad memoriam ei revocabant Christi passionem. Et *de religiosa habitatione in Eremitoriis* sunt admonitiones S. P. Francisci apud Pisanum Conformit. L. 1. Fruc. 12. Par. 2. cap. 30. Profecto Vir sanctus solitudinis aeque ac orationis amator, referente Waddingo ad an. 1213. n. 12., in Comitatu Narniensi apud Castrum S. Urbani eremiticum quendam, & derelictum in asperrimo monte accepit locum; pariterque eodem narrante Waddingo ibi n. 17. in quodam amoeno nemore in molte alto obtinuit ab Abbate Portae regalis locum cum silva contigua, & in eodem monte adhuc visitur, inter scissuras petrarum, quaedam crypta, in qua se abdebat Servus Dei, dum contemplabatur & orabat: testaturque Marianus c. 7. § 29. apud eundem Waddingum ibi eod. n. 17. de sacello devoto illius Eremitorii, quod Viri Dei, dum vixit, erat cubiculum. Item S. Bonaventura in Legenda ma. c. 5. memorat Eremum de Sarthiano, ubi Vir sanctus in cellula orationi vacabat. De Eremitorio quoque Graecii ob mirabilia in eo patrata percelebri, apud laudatum Waddingum ad an. 1217. n. 16. Qui etiam ad an. 1221. n. 11. memorat Eremum Montis Pauli in Aemilia, non longe ab Oppido S. Stephani, ad quam S. Antonius verus S. Francisci imitator secessit, quietem animi & conscientiae captare volens; nec non ibi n. 18. in Tusciae regione Conventum Columbarii, ex parte a S. Francisco aedificatum sub Annuntiationis Virgineae invocatione in loco solitario & nemoroso, ab hominum frequentia remoto, contemplationi perquam opportuno, ut alia Eremitoria brevitatis gratia praeteream. Id unum insuper adnotaverim ex eodem Waddingo ad an. 1252. n. 25. loquente de Innocentio PP. IV. „ Concessit, ut Ecclesiae Fratrum, ubi Conventus aedificabantur, *Conventuales* appellarentur, idque non alia de caussa, quam ut Monasteria distinguerentur ab Eremitoriis, & possent Fratres uti privilegiis & gratiis Ecclesiarum Conventualium, aut Collegiatarum, & aliarum honorabilium Congregationum &c. "

(a) Ergo etiam supra intelligenda est concessio facta a S. Francisco *ad necessaria postulanda*.

(b) Narbonensis videlicet an. 1260.

(c) In eisdem quippe Narbonensibus Comitiis actum est de numero, ordine, ac terminis Provinciarum. Territorium enim Veronense spectabat ad undecimam Provinciam S. Antonii, quae habebat Custodias quatuor, nempe primam Patavii, secundam Venetiarum, tertiam Fori Julii, quartam Veronae; Brixiense vero ad Provinciam Mediolanensem, quae complectebatur quinque Custodias, nempe primam Mediolani, secundam Modoetiae, tertiam Brixiae, quartam Comensem, al. de Novocomo, quintam Vercellensem, apud Wadding. ad d. an. 1260. n. 14.

(d) Ratam ac firmam, germanam genuinamque habuere in authentica membrana hanc Epistolam sequentes Minoritici Ordinis Generales superiores, id est,

Frater Joannes de Muro Ord. Fratr. Minor. Generalis Minister & Servus, uti patet ex ejus Literis datis Lugduni pridie Idus Jun. An. Dom. MCCXCIX.

Frater Gherardus Odonis Ord. Fratr. Minor. Generalis Minister & Servus ex literis datis Avenione VII. die Septembris An. Dom. MCCCXLIV.

Frater Henricus Ordinis Minorum Generalis Minister & Servus ex literis datis Brixiae XV. Octobris An. Dom. MCCCLXXXIX.

Frater Angelus de Perusio Artium Doctor & sacrae Theologiae Magister, & totius Ordinis Fratr. Minor. Generalis Minister & Servus, ex literis datis Perusii tempore Generalis Capituli &c. Ubi subjungitur quoque Datum An. Dom. MCCCCLIV. Veronae die XXIII. Februarii &c.

Frater Franciscus Sanson Generalis Minister Ord. Minor.

Frater Joannes de Ancona Vicarius Generalis Apostolicus Ord. Minor. &c.

S. BONAVENTURÆ
EPISTOLA
AD FRATRES CUSTODEM ET GUARDIANUM PISARUM.

Indultum Sororibus Monasterii de Pisis Ordinis S. Claræ.

In Christo sibi carissimis Fratribus Custodi, & Guardiano Pisarum, (a) Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Minister Generalis & Servus, salutem & pacem in Domino Sempiternam.

SOroribus Monasterii de Pisis Ordinis sanctæ Claræ (b) ob animarum suarum salutem facere volens gratiam specialem, (c) infrascripta per vos a Fratribus ad hoc idoneis exhiberi concedo; videlicet quod in Festo Omnium Sanctorum, nec non sanctæ Claræ, & quando aliqua Sororum dicti Monasterii de præsente luce migraverit, illuc sex Fratres idoneos, computato Confessore ipsarum, & Socio, transmittatis causa prædicationis, (d) & Officii celebrandi: (e) ita duntaxat quod earum Confessor & Socius in prædictarum exequiis defunctarum ingrediantur solummodo Monasterium memoratum (f). Quando tamen Familiares, seu Conversos earum infirmari, vel mori contigerit, prædicti Confessor & Socius illuc accedant pro exequiis & Sacramentis ministrandis. Concedo quoque, quod ab Adventu usque ad Nativitatem Domini Confessor Dominarum & Socius apud locum dicti Monasterii (g) pro Divinorum Officiorum celebratione continue commorentur. Sane in Festo Nativitatis Dominicæ, & in tota Majori Hebdomada duos Fratres idoneos Confessori & Socio adjungatis, ibidem præfatis temporibus, & in Nativitatis Domini, Resurrectionis, & Pentecostes Solemniis, & pro eorum Octavis, pro Divinis celebrandis Officiis moraturos. Concedo vero, ut gravi periculo præfato Monasterio imminente, & pro necessariis consiliis exhibendis mittatis illuc Fratres providos, & discretos, qui etiam morari possint ibidem ad necessarium subsidium, & juvamen tempore præfati periculi ipsis Sororibus impendendum. His insuper Magistri lignorum, & lapidum, possint prædictum Monasterum ingredi pro designandis & faciendis operibus opportunis. Supradicta omnia tu Custos, si præsens fueris, & tu Guardiane, absente Custode, secundum prælibatam formam, per Fratres ad hæc idoneos faciatis memoratis Sororibus exhiberi. Valete in Domino, & orate pro me. (h)

Data Pisis XVII. Calend. Junii Anno Domini MCCLXXII. (i)

SAN-

(a) *Custodi*, inquam, *& Guardiano Pisarum*, propter ea, quæ notavi supra in Epist. ad Frat. Laurent. Visitat. Clariss. Tusc. col. 144. not. *a*.

(b) Ita *Sorores Sanctæ Claræ* supra vocavit in Epist. ad Fr. Laurent. ad init. ejusd.

(c) *Gratiam specialem*, ob ea quæ scripsit in superiori Epistola ad eundem Fr. Laurent. ubi itidem id *de speciali gratia* dicitur indultum.

(d) *Causa prædicationis in Festo Omnium Sanctorum* habentur inter jam vulgatos in Edit. Sixti. Sermones duo, & unus *in Festo S. Claræ* supra Par. 2. De Diversis Ser. 12. Item unus inter dd. jam editos *De Animabus*.

(e) Scilicet *Omnium Sanctorum, nec non Sanctæ Claræ*, de qua in dd. Comitiis Generalibus Narbonensibus sancitum fuerat, ut *fieret Officium duplex, juxta ea, quæ Alexander Pontifex statuerat, & nomen ejus poneretur in Litaniis*. Vadding. ad an. 1260. n. 13.

(f) Duo tamen Socii assignantur pro Visitationis Officio in supradicta Epist. ad Fr. Laurent.

(g) *Apud*, sive juxta, aut prope, *locum dicti Monasterii*; neutiquam vero *in dicto Monasterio*.

(h) Sicut in præcedenti Epistola ad Fratres universos.

(i) Hoc ipso anno memorat Waddingus ab eodem Bonaventura Generali Ministro celebrata Generalia Comitia Pisana.

S. BONAVENTURÆ

EPISTOLA

AD ABBATEM BEATÆ MARIÆ BLESENSIS.

Qua confirmat cessionem factam Abbati Beatæ Mariæ Blesensis (a) a Fratre Petro Ministro Provinciali.

Venerabili & Religioso Viro Domino Abbati Sanctæ Mariæ de Burgo Medio VVesensis Ordinis Sancti Augustini, ceterisque Canonicis Conventus ejusdem, Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & Servus, salutem & pacem in Domino sempiternam.

Desiderio multo desideravi, atque desidero, quod omnis turbationis materia, propter quam de Fratribus nostris Blesensibus (b) visi estis hactenus conqueri, de medio, quantum possit secundum Deum fieri, tolleretur, essentque vobis Fratres prædicti subjectibiles, quantum decet, omni humilitate, sicut olim amicabiles & devoti: ut sic illibata omnino fraterna staret inter vos & illos Caritas, & illa Christi pax, quæ superat omnem sensum. (c) Cupiens igitur, & volens id facere, quoad possum, (d) concessionem illam domorum, arearum, & platearum, seu rerum quarumlibet aliarum, quas Frater Petrus nostri Ordinis Minister Provincialis in Turonia, (e) cum beneplacito, & assensu Fratrum nostrorum Conventus Blesensis vobis libere fecit, prout manifeste apparet in Literis præfati Ministri Provincialis, expressam de iis omnibus facientibus mentionem; approbo, & confirmo: & prædicta omnia, quæ Dominus Comes Blesensis (f), seu

(a) In Supplemento P. Antonii Melissani de Macro apud Waddingum ad an. 1252. n. 5. sic lego „ Blesæ, Gallis *Blois*, Civitas Celticæ, „ apud citeriorem Ligeris fluvii ripam, colle, „ & rupe assurgens, elegantissima Gallicarum „ Urbium, non tam ædium pulchritudine, „ quam morum suavitate Civium, ob salubri„ tatem aeris, a Regibus libenter culta, & „ ob soli ubertatem, ac locorum amœnitatem; „ maxime frequentata; media est inter Aure„ lianos, ac Turones, ab eis XVI. M. P. Gal„ licis dissita, a Lutetia Parisiorum quatriduo „ distat; in ea sæpe Comitia Regni habentur: „ Diœcesis autem est Carnutensis “. Ita Me„ lissanus ex Monum. MSS. Provinc. Turon. Majo. de anno 1680.

(b) Ibi idem Melissanus continuo ita pergit „ Minoritas usque in præsentem diem alit, & „ veneratur; quando autem illos exceperit, „ eisque domum incolendam statuerit, omnino „ latet: verumtamen ex pluribus conjecturis di„ scussa re, præfatæ Provinciæ Turoniæ ma„ joris Monumenta novissima, circa hunc an„ num (1252. *vel* 1253. *ex mox dicendis*) „ Conventum pro Minoris, ex publica, & pri„ vata devotione, summa caritate extruxisse „ volunt: quod nihilominus clarius aperie„ tur “. Scilicet infra ad annum 1262. ubi n. 1. in eodem Supplemento laudatus Melissanus id ipsum amplius confirmans ait „ Ex plu„ ribus conjecturis Blesense Cœnobium primor„ dia sumpsisse circa annum MCCLIII diceba„ mus: re nihilominus amplius confirmanda huic „ anno (1262.) reservata, quo Patres Pro„ vinciæ Turoniæ Majoris in eo Conventu sub „ die 11. Augusti celebrasse Comitia, ex ejus„ dem Provinciæ transmissis Monumentis di„ gnoscimus “.

(c) Philipp. 4. 7. *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum*. Ex prædictis autem patet, Bonaventuram Generalem Ministrum fuisse servandæ humilitatis, caritatis, pacisque in Ordine, cui præerat, studiosissimum.

(d) *Quoad possum* propter votum altissimæ paupertatis, qua dominium omne penitus abdicatur, tum privatum, tum etiam universæ communitatis.

(e) Hunc *Petrum Ministrum Provincialem in Turonia*, nec Waddingus, neque Melissanus, novisse videntur.

(f) Novit tamen d. Melissanus hunc Comitem ex præfatis Monumentis Provinciæ Turonensis. Unde loc. paulo ante cit. e vestigio subdit „ Quibus etiam admonemur, Illustrissi„ mum Dominum Joannem de Castillione, „ Blesarum Comitem, ex singulari devotione, „ qua in Sanctum Patrem Franciscum, ejusque „ Ordinem ferebatur, præfatam ædem in per„ pe-

ſeu quiſque alius nomine eleemoſynæ Fratribus contulit memoratis, volo, & decerno, quod habeatis, & libere teneatis. Vobiſque aſſero, quod nec ego per me faciam, nec per Fratres noſtros ſcienter fieri permittam aliquid contra conceſſionem prædictam; aut per quod dictarum rerum facta vobis conceſſio, videatur quomodolibet impediri. Et ut teneatis, & indubitanter credatis, quod vos tanquam Patres, in Chriſto amicos, & Dominos, ſicut decet, habere intendimus, & pacificationem perpetuam vobiſcum deſideramus; (a) omnem aſſicurationem, quam poſſum ex parte mea, & Fratrum, (b) facio vobis auctoritate præſentium ſuper omnibus ſuperius memoratis.

Datum Pariſius XIII. Calendas Aprilis, Anno Domini MCCLXXIII. (c)

SERA-

„ petuam Fratrum habitationem fundaſſe: non „ quidem hoc anno (*ſcilicet 1262. ſed circa d. an.* 1253.), cum veluti funguli terræ ſine „ ſemine, tempeſtuoſo cœlo, nocte una, vel „ die, minime exoriantur, & matureſcant; ſed „ prolixa tempora, multumque æris, & laboris „ expetunt, antequam conſummentur Monaſteria, ad eumque ſtatum reducantur, ut vaſtæ Provinciæ, quemadmodum eſt præfata, „ Comitiorum pondus non exiguum ſuſtinere „ queant. Waddingus hujus Cœnobii conſtructionis tempora non novit: quamobrem ejus „ tantum meminit ſub eo anno (*Vadd. ad an.* „ 1429. *n.* 13.) bellorum pleno, quo Angli „ Regionem vaſtantes, illud inverecunde nimis „ diruerunt; at non mirandum, cum bellicus „ furor nemini parcat ".

(a) Hujuſmodi *pacificationem* multo magis *deſideraſſe perpetuam* inter Fratres Prædicatores, & Minores, minime dubitandum, ad inſtar Encyclicæ Fratris Humberti de Romanis Magiſtri Generalis Ord. Prædicator., & Fratris Joannis de Parma Miniſtri Generalis Ord. Minor. quæ extat tam apud S. Antonin. Hiſt. 3. Par. Tit. 23. cap. 13. §. 5. poſt aliam a F. Humberto datam an. 1255. quam utramque deſumpſit ex Cod. ſervato in Bononienſi Conventu; quam apud Chron. Marci Ulyſſiponenſis Par. 2. Lib. 1. cap. 42. Edit. Neap. 1680. ubi refertur ceu data Mediolani an. 1255. a prædictis Generalibus Humberto & Joanne, eamque Marcus accepit a Mariano Florentino. Item apud Petrum Rodulphium Toſſinianenſem Hiſtoriar. Seraph. Relig. Edit. Venet. 1586. pag. 307. ceu iterum data ab eodem Humberto & Bonaventura Joannis ſucceſſore.

(b) Sic iterum, ut paulo ante *quoad poſſum* ob indicatam paupertatis Minoriticæ rationem.

(c) Sub id temporis Bonaventura Pariſiis habuit Sermones, ſive Collationes in Hexaemeron, eaſque nondum completas reliquit, Cardinalatum recipere coactus, ſolumque mutare. Eos enim Sermones ſive Collationes recitabat a Paſchate uſque ad Pentecoſten, præſentibus aliquibus Magiſtris, & Baccalaureis Theologiæ, & aliis Fratribus centum ſexaginta. Paſcha nanque d. an. 1273. incidebat in diem 9. Aprilis, & data ſuprad. Epiſt. ejuſdem anni in diem 20. Mart.

SERAPHICI DOCTORIS
S. BONAVENTURÆ
RHYTHMICA
ET LEONINA CARMINA.

ADMONITIO.

P*Rimum est* Arbor vitæ *metro descripta*, *quæ nunc primum editur ad fidem Cod. chartacei Bibliothecæ Mantuanæ* S. Francisci PP. Minorum Observantium *signati foris S. Plut. III. num.* 14. *atque exscripti a* D. Francisco Gonzaga *mortuo an.* MCCCCLXIV. *ut dixi in* Prodromo *col.* 429. *Et cum ferat nomen* Beati P. F. Bonaventuræ Ordinis Minorum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, *resonetque concentum nihil dissonum ab eo*, *qui tunc erat in usu etiam apud ipsummet* Bonaventuram; *nihil obesse videtur*, *quin ei jure tribuatur*. *Secundum est* Duodecim fructuum Arboris sanctæ Crucis Contemplatio, *itidem metri similis*, *quæ extat quidem in Editione Brixiensi* MCCCCLXXXXV. per Bernardinum de Misintis; *sed deest in Editione Sixtina*, *aliisque*: *adeoque Brixiensis*, *utpote*, *vel in aliis quoque locupletior*, *adhibenda erit deinceps*, *si* Lignum Vitæ *denuo imprimatur*. *Eo fere modo quo in usum trahenda est*, *pro nova Editione* Breviloquii, *vetusta ejusdem Editio Augustana* MCCCCLXXV. per Antonium Sorg, *ob eandem rationem*. *In Bibliotheca Patavina* S. Antonii PP. Minorum Conventualium *in Cod. membraneo* 80. *habetur* Lignum Vitæ *metro concinnatum*, *una cum eodem initio ac fine hujus* Contemplationis, *ac etiam in eodem* Ligno Vitæ *soluta oratione*. *Tertium continet* Meditationes in Septem Verba Christi Domini in Cruce, *quæ tametsi pluries vulgatæ*, *heic nihilosecius sibi locum vendicant*; *cum ad confirmanda jam dicta* De Septem Verbis Domini in Cruce *supra in* Vitæ Mystica, *tum etiam ad augendum* Orationum Cumulum, *qui supra subjungitur*: *nec non potissimum ad emendanda errata*, *quæ in Editiones cæteras irrepserunt*; *adeo ut visa fuerint novissimis Editoribus Venetis hujusmodi* Carmina insulsa, hiulca, frigida, incompta. *Quartum est* De Doctrina proficiendi *carmine Leonino digestum*, *quod nunc primo prodit in lucem*, *haud secus quam primum*, *videlicet ex vetusto Cod. MS. partim membraneo*, *partim chartaceo Bibliothecæ Veronensis* S. Bernardini PP. Minorum Observantium, *cum nomine* Domini Fratris Bonaventuræ Cardinalis: *quo nomine licet careat alius Cod. membraneus*, *isque perantiquus longe celeberrimæ Bibliothecæ Romanæ Casanatensis* S. Mariæ supra Minervam PP. Prædicatorum; *reperitur tamen in eo notato* G. VI. 16. *inter ejusdem* Bonaventuræ *Opuscula*, scilicet Breviloquium *ac* Centiloquium. *Et eidem sane competit*, *ut qui multa* De Profectu Religiosorum *scripsit*, *consuevitque prosa ac versu alia quoque nonnulla ejusdem argumenti literis consignare*. *Metrum etiam Leoninum*, *ita appellatum a* Leone quodam *Sæculi XII.* Monacho Benedictino (*quamvis jam sæculo VIII. ejus usus obtinuerit*, *teste* Jo. Alberto Fabricio Biblioth. Lat. To. 1. pag. m. 456. & seq. ac To. 2. pag. 663.) *quam frequentatum fuerit etiam* Bonaventuræ *ævo*, *inter cætera testantur* Epitaphia Alexandri Nekam, Haymonis Anglici, & Alexandri Alensis, *de quibus in* Prodromo col. 173. *Ex duobus autem memoratis Codicibus*, *quorum apographa obtinui*, *deligam in textu lectiones*, *quæ mihi videntur meliores*, *ex Casanatensi præcipue*, *a mendis purgatiori*.

Incipit Arbor vitæ, (a) in qua tota Christi texitur series edita per Beatum Patrem Fratrem Bonaventuram Ordinis Minorum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem.

O Crux frutex salvificus, (b)
Vivo fonte rigatus,
Quam flos exornat fulgidus,
Fructus fœcundat gratus.
Jesus Rex Regis Filius,
Jesus de Deo natus,
Jesus promissus Patribus,
Jesus præfiguratus.
Jesus afflatu genitus,
Jesus donis ditatus,
Jesus in lucem editus,
Jesus sol mundo natus.
Jesus infans pauperculus,
Jesus mamma lactatus,
Jesus tener puerulus,
Jesus cultro plagatus.
Jesus legi suppositus,
Jesus ulnis portatus,
Jesus ostensus Regibus,
Jesus regno fugatus.
Jesus plenus virtutibus,
Jesus vir baptizatus,
Jesus ferarum socius,
Jesus hoste tentatus.
Jesus verbis veridicus,
Jesus zelo flammatus,
Jesus signis mirificus,
Jesus transfiguratus.
Jesus pius affectibus,
Jesus illacrymatus, (c)
Jesus Rex orbis agnitus,
Jesus asello latus.
Jesus servorum famulus,
Jesus panis sacratus,
Jesus Judæis proditus, (d)
Jesus orans prostratus.
Jesus turba circumdatus,
Jesus vinclis ligatus,
Jesus spretus ut reprobus,
Jesus ter denegatus.
Jesus Pilato traditus,
Jesus morte damnatus,
Jesus flagellis lividus,
Jesus Cruce levatus.
Jesus junctus latronibus,
Jesus felle potatus,
Jesus clamans & anxius,
Jesus exanimatus.
Jesus cruore madidus,
Jesus translanceatus,
Jesus sepulcro traditus,
Jesus mundo sublatus.
Jesus triumphans mortuus,
Jesus surgens beatus,
Jesus ductor exercitus,
Jesus cœlo levatus.
Jesus Hierarcha cœlicus,
Jesus Orbi prælatus,
Jesus largitor Spiritus,
Jesus laxans reatus.
Jesus Princeps pacificus,
Jesus Sponsus ornatus,
Jesus Judex æquissimus,
Jesus Rex expectatus.
Jesus cunctorum Dominus,
Jesus desideratus,
Jesus alpha principium,
Jesus omega (e) optatus.
Purga nos Crux a sordibus,
Illustra cogitatus,
Perfectos fac virtutibus,
Sacrosque spira afflatus.
Defensa nos ab hostibus,
Nosterque sis ducatus, (f)
Quo per te sit mortalibus
Æternæ vitæ status.

Amen.

Con-

(a) *Arbor vitæ* refertur inter S. Bonaventuræ Scripta a Jo. Francisco de Pavinis, eaque ab ipso recensetur velut distincta ab *Arbore Crucis*, quæ in sequenti Rhytmo describitur. Vid. Prodr. col. 263. & seq.

(b) *Salvificum* habet supra & Lect. 8. in Translat. S. Franc. Item & Alcimus Avitus Viennensis in Gallia Episcopus ad Soror. v. 180. ubi *salvificum* appellat Corpus Christi sepultum.

(c) *Christus lacrymatus super Lazarum suscitandum, & super Civitatem Jerusalem*, ipsemet S. Bonav. Exposit. in cap. 19. S. Luc.

(d) In Ligno Vit. *Jesus dolo venundatus*.

(e) Sub ultimo tit. Ligni Vit. itidem dicitur *Jesus α & ω principium & finis*.

(f) De hoc *ducatu* in Laudismo de sancta Cruce sic:

Ama crucem mundi lucem,
Et habebis Christum ducem,
Per æterna sæcula.

Contemplatio duodecim Fructuum Arboris Sanctæ Crucis. (a)

O Crux frutex salvificus,
Vivo fonte rigatus,
Cujus flos aromaticus,
Fructus desideratus.
Fructus primus.
Jesus promissus Patribus.
Præclaritas originis. Jesus ex Deo genitus,
Jesus præfiguratus,
Jesus emissus cælitus,
Jesus Maria natus.
Fructus secundus.
Jesus pro nobis natus.
Humilitas conversationis. Jesus conformis Patribus,
Jesus Magis monstratus,
Jesus submissus legibus,
Jesus regno fugatus.
Fructus tertius.
Jesus plenus virtutibus.
Celsitudo virtutis. Jesus Baptista cælicus, (b)
Jesus hoste tentatus,
Jesus signis mirificus,
Jesus transfiguratus.
Fructus quartus.
Jesus pati paratus.
Plenitudo pietatis. Jesus Pastor sollicitus,
Jesus plorans rigatus,
Jesus Orbi Rex agnitus,
Jesus panis sacratus.
Fructus quintus.
Jesus Judæis proditus.
Confidentia in periculis. Jesus orans prostratus,
Jesus turba circumdatus,
Jesus vinclis ligatus,
Jesus notis incognitus. (c)
Fructus sextus.
Jesus morte damnatus.
Patientia in injuriis. Jesus vultu velatus,
Jesus Pilato traditus,
Jesus morte damnatus,
Jesus spretus ab omnibus.
Fructus septimus.
Jesus in cruce positus.
Jesus cruci clavatus, Constantia in suppliciis.
Jesus junctus latronibus,
Jesus felle potatus,
Jesus in morte pallidus.
Fructus octavus.
Jesus translanceatus.
Jesus cruore madidus, Victoria in conflictu mortis.
Jesus agonizatus,
Jesus de cruce positus,
Jesus intumulatus.
Fructus nonus.
Jesus victor fortissimus.
Jesus triumphans mortuus, Novitas resurrectionis.
Jesus surgens beatus,
Jesus doctor præcipuus,
Jesus Orbi prælatus.
Fructus decimus.
Jesus Sponsus elatus. (d)
Jesus ductor exercitus, Sublimitas ascensionis.
Jesus cœlo levatus,
Jesus largitor Spiritus,
Jesus laxans reatus.
Fructus undecimus.
Jesus judex rectissimus.
Jesus testis veridicus, Æquitas judicii.
Jesus judex iratus,
Jesus victor magnificus;
Jesus Sponsus ornatus.
Fructus duodecimus.
Jesus finis optatus.
Jesus Rex Regis Filius, Æternitas regni. *Apocal.* 5. 1.
Jesus liber signatus,
Jesus fontalis radius,
Jesus finis optatus. (e)

(a) *Arbor Crucis*, ut supra notavi, a Jo. Franc. de Pavinis memoratur diversa ab *Arbore vitæ*. De fructibus ejus sic in Laudismo de sancta Cruce „

„ Crux est Arbor decora,
„ Christi sanguine sacrata,
„ Cunctis plena fructibus.
„ Quibus animæ eruuntur,
„ Cum supernis nutriuntur
„ Cibis in cœlestibus “.

(b) Al. *cælitus*.

(c) Petro dicenti Mar. 14. 71. *Quia nescio hominem istum, quem dicitis*.

(d) Al. *ornatus*; sed *ornatus* infra.

(e) Hæc omnia vide sis latius exposita in Ligno vitæ.

Meditationes carmine scriptæ in septem Verba, quæ in Cruce Christus Dominus protulit.

Primum Verbum.

JESUS salutis hostia, salutis sacrificium.
Jesus salutis gratia, nostrum tutum refugium. (a)
Tu pro humano genere, ut captivum redimeres,
Tu pro humano scelere, ut culpas nostras tolleres,
Tu pro Divino munere, ut nos Deo conjungeres;
Non recusasti vincula, non flagella, non verbera,
Non latronum patibula, non livores, non vulnera.
Sed dum te Crux susciperet, & hostis in te fremeret,
Dum malleus percuteret, & clavus carnem scinderet,
Dum sensum dolor angeret, & sacer sanguis flueret,
Dum passio te premeret, angustiaque cresceret;
Patrem rogasti precibus, ut tanquam ignorantibus,
Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,
Luc. 23. 34. Dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* (b)

Oratio. (c)

O mitis patientia! o mansueta mititas!
O immensa clementia! o immensa benignitas!
Isa. 53. 7. Qui, ut ovis mitissima, non promis querimoniam;
Qui, ut mater carissima, jam excusas injuriam,
Ut anima dulcissima, tenes benevolentiam,
Ut voluntas piissima, præbes misericordiam.
Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria,
Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria,
Confidenter dicentia: Ignosce nobis Domine.

Secundum Verbum.

Jesus largitor veniæ, Jesu solamen tristium;
Jesus laus pœnitentiæ, Jesu spes pœnitentium;
Dum penderes innoxius, horum in pœna socius,
Dum te unus argueret, & stulte reprehenderet,
Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret;
Luc. 23. 39. *Si tu es Dei Filius, salva temetipsum & nos,*
Esto tibi propitius, sicut salvasti alios.
Dum alter hunc corriperet, & hunc stultum ostenderet;
Dum se malum concederet, & te justum assereret,
Dum ad te se converteret, & supplex tibi diceret:
Ibidem 42. *Memento mei, Domine*, dum ad tuum perveneris
Regnum plenum dulcedine, dum te Regem ostenderis,
Tu amans (d) pœnitentiam, corda trahens per gratiam;
Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam,
Ibi 43. Dicens: *Amen dico tibi, hodie tu* (e) *mecum eris*
Lætus, jucundus, beatus, (f) *in Paradiso* Domini. (g)

Ora-

(a) Al. *& tutum refugium.*
(b) Vid. Vol. 2. hujus Supplem col. 565. n. 904. not. *d.* nec non supra in Vite mystica col. 54.
(c) Ita *Orationes* suis Opusculis attexere Bonaventuræ Doctori devoto mos est. Et hujusmodi *Orationes* recte respondent prædictis *Meditationibus*, de quibus forte inter Bonaventuriana apud Pavinum & Tossinianensem *Enchiridion de Meditationibus, seu Cumulus Orationum*; Vid. Prodr. col. 263. ac 277.
(d) Al. *amas.*
(e) Al. sine *tu.*
(f) Alias hæc desunt.
(g) Al. absque *Domini*; sed *Domini*, idest, *in beata visione Dei*, Exposit. in Luc. ibi Item supra in Vite mystica col. 58.

Oratio.

O prompta Dei caritas, prompta misericordia,
O prompta liberalitas, (a) prompta munificentia!
Ad te currit devotio, ad te redit memoria,
Coram te fit confessio, tibi patent præcordia,
Ideo cum fiducia tibi precamur Domine,
Qui es sine malitia solus, & sine crimine,
In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium Verbum.

Jesu lux & rex gloriæ, Fili Dei & hominis;
Jesus flos pudicitiæ, Fili Mariæ Virginis.
Dum hæc Virgo sanctissima, tota plena doloribus,
Genitrix amantissima, tot confecta mœroribus
Tua (b) Mater carissima, tota perfusa (c) fletibus;
Nutrix diligentissima, tota fracta (d) singultibus,
Iuxta Crucem assisteret, & te pendentem cerneret;
Dum tormenta conspiceret, neque luctu deficeret: (e)
Tu videns Matrem flebilem, pressam amaritudine,
Matrem ter (f) venerabilem, dignam beatitudine;
Videns quoque Discipulum amatum, & amabilem,
Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem,
Alloquens ambos dulciter piæ (g) vocis oraculo,
Commendasti benigniter (h) Matrem Christi Discipulo
Dicens hæc Matri: *Mulier ecce* nunc *Filius tuus*: *Joan. 19. 26.*
Et deinde Discipulo; *Ecce* nunc hæc *Mater tua*, (i) *& seq.*

Oratio.

O qualis permutatio, o quanta est (k) inæqualitas!
O qualis desolatio, o quæ Matris acerbitas!
Dum custos Matri traditur, pro Magistro Discipulus;
Dum per Matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus;
Dum Matri custos mittitur, pro Rege simplex famulus;
Sic tuæ Iesu gratiæ memet (l) commendo humiliter,
Tuæque providentiæ me committo perenniter:
Ut exorante Virgine pro nobis te suppliciter,
A peccatorum turbine simus securi jugiter.

Quartum Verbum.

Iesus Patris ingeniti virtus, & sapientia,
Iesus cujusque conditi tenor, & consistentia;
Tu virtute consimili stellam infans induxeras, (m)
Defunctos suscitaveras, opera mira feceras,
Morbos omnes sanaveras, totum orbem formaveras,
Tu virtute terribili Dæmonia dejeceras, (n)

Tu

(a) Al. *libertas*.
(b) Al. *Tu*.
(c) Al. *percussa*.
(d) Al. *facta*.
(e) Laudatur enim a D. Bona. ad finem L. 1. Sentent. in Filii passione *virilis ejus animus*, ab eoque dicitur *fortis & pia*. Al. *& præ luctu deficeret*.
(f) Al. *tuam*.
(g) Al. *præ*.
(h) Vid. supra in Vite mystica col. 59.
(i) Al. *Dicens Matri*: *Mulier ecce filius tuus*, *Deinde discipulo*: *Ecce Mater tua*.
(k) Al. absque *est*.
(l) Al. *me*.
(m) Al. *duxeras*. (n) Al. *ejeceras*.

Tu virtute consimili hostes tuos prostraveras,
Phil. 2. 8. Sed affixus patibulo Patri *factus obediens*,
Iussu Patris, ut vinculo, vinctus manens, & patiens,
Qui vult quod hanc angustiam, ut infirmus, (a) sustineas;
Neque dictam (b) potentiam te liberans exerceas.
Quapropter tuo sensui condolens naturaliter, (c)
Clamorem confers planctui, (d) dicens lamentabiliter
Ad Patrem tuum: *Eloi, Eloi, lammasabacthani*?
Marc. 15. 34. Hoc est: *Deus Deus meus*, (e) *ut quid dereliquisti me*?

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum,
O innocens cor humile, pœnas deplorans criminum!
Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio,
Ante te me projicio, tecumque luctum facio.
Nam iste luctus utilis est mihi pro solatio.
Qui mihi præmiabilis (f) sit in æterno gaudio.

Quintum Verbum sequitur.

Iesu dulcis memoria, sitibunda dilectio,
Iesus dulcis fiducia, lætabunda refectio,
Dum extensus existeres super aram patibuli;
Dum immolatus ageres redemptionem populi;
Dum te nudum aspiceret Mundus instar spectaculi;
Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi,
Matth. 26. 56. Dum hostes de te luderent, & noti tui fugerent,
Dum clavi membra tenderent, & nervi se contraherent;
Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent,
Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent;
Sitim subisti (g) fervidam, sitim amore languidam,
Jo. 19. 28. Benigne dicens: *Sitio*, hominum fidem cupio,
Salutemque desidero, pro qua pati me offero. (h)

Oratio.

O sitis salubertima exoptans amicitias,
O sitis cordis intima frangens concupiscentias!
Præsta, ut ad te sitiam, & ista siti ut ardeam;
Pravam sitim effugiam, & (i) ad te fontem transeam;
Potumque vitæ hauriam, (k) quo felix semper maneam;
Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam.

Sextum Verbum.

Iesus nostra Redemptio, Iesu Redemptor omnium,
Iesu nostra dilectio, Iesu salus credentium;
Dum per Crucis mysterium diligenter perageres

Redem-

(a) In 3. Dist. 15. Art. 1. Q. 3. in Fundam.
(b) Vel *Nec prædictam*.
(c) Ibi Dist. 16. Art. 2. Q. 3. per tot.
(d) Exposit. in cap. 23. S. Luc. dicitur *simul clamans, & lacrymans*. Sed & de ejus *clamore valido & lacrymis* ad Hebr. 5. 7.
(e) Al. post *lamentabiliter* sic: *Eli Eli lamazabatani, hoc est Deus meus, Deus meus*.
(f) Al. *præmialis*.
(g) Al. *sumpsisti*.
(h) Vid. supra in Vite mystica col. 71. & seq not. *m*.
(i) Al. *donec*.
(k) Alludere videtur ad illud Isaiæ 12. 3. quod alibi sæpe repetit: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris*.

Redemptoris officium, ut hominem redimeres,
Sustinendo supplicium, & inde nos eriperes,
Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis,
Consummans pacis prælium salutaris certaminis,
Consummans transitorium cursum hujus imaginis, Ps. 38. 7.
Consummans opificium Redemptionis hominis;
Dum mortis horam cerneres, dum hac vita deficeres,
Dum finem jam contingeres, dum omnia perficeres,
Ut in summa concluderes, dixisti: *Consummatum est*. Jo. 19. 30.
Nam Iesus crucifixus est, & Agnus immolatus est,
Sanguis ejus effusus est, & (a) pretium solutum est,
Diabolus devictus est, & bellum consummatum est,
Chirographum deletum est, & homo jam redemptus est. Coloss. 2. 14.

Oratio.

O bonitas bone Iesu, qui es nostra Iustitia, 1. Cor. 1. 30.
O veritas vere Iesu, qui es nostra Scientia,
O caritas care Iesu, qui es nostra Redemptio,
O sanctitas sancte Iesu, nostra Sanctificatio;
Consumma nobis gratiam, & consumma justitiam,
Consumma conscientiam, & consumma lætitiam. (b)

Septimum Verbum.

Iesu via rectissima, Iesu salutis ostium,
Iesu porta tutissima, Iesu protector omnium,
Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans,
Iesu vitæ felicitas, dulcor (c) in corde jubilans; (d)
Dum hanc vitam desereres, ut ad limbum descenderes,
Volens viam ostendere, per quam debemus pergere,
Volens cunctos instruere, qui facti sunt de pulvere,
Volens illum ostendere, qui potest nos defendere,
In quo debent confidere, qui mortem debent capere;
Tuum sacratum Spiritum tuo Patri sanctissimo
Commendasti per gemitum sermone devotissimo,
Dicens: Mi (e) *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum*. Luc. 23. 46.
Et inclinato capite fixus in Crucis stipite Jo. 19. 30.
Acriter cruciante (f) te turpiter & indebite,
Tu emisisti spiritum, & Orbis talem fremitum, Matth. 27. 50. & seqq.
Quod quisque per circuitum tuum percepit obitum,
Ut cuncta fletum facerent, & elementa tremerent,
Ut saxa se disrumperent, & sepulcra se panderent,
Ut terræ motus fieret, velum templi se scinderet, Mar. 15. 33. & Luc. 23. 44. & seq.
Ut luna retrocederet, solque contenebresceret, (g)

Ut

(a) Al. sine &.
(b) Al. iterum *Justitiam*.
(c) Al. *decor*.
(d) De hoc *jubilo dulcoris*, sive *dulcedinis* in *Jesu* Cruci affixo, sic in Laudismo de Santa Cruce „

„ Sis in Cruce Christi totus,
„ Prompto & animo devotus,
„ Jubilo dulcedinis “.

Unde *Jesus* dicitur a D. Bernardo Serm. in Cant. 15. num. 6. & ac ipsomet D. Bonaventura Lib. 1. Pharet. cap. 2. de Christo *mel in ore, in corde jubilus*.
(e) Al. absque *mi*.
(f) Al. *cruentato*.
(g) Eusebius in Chron. narrat de Phlegonte Gentili Olympiadum Scriptore, liberto Adriani Imper. „ Scripsit vero super his & Phlegon, qui Olympiadum egregius supputator „ est, in 14. libro ita dicens: Quarto autem „ anno 202. Olympiadis, magna & excellens „ in-

Ut Mundus ingemisceret, & natura flens diceret:
Ego lugens deficio, vel Deo inest passio. (a)

Oratio.

O mors, mors lacrymabilis, super quam plorant omnia!
O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia!
O mors, mors admirabilis, qua suscitantur mortui!
O mors, mors amicabilis, qua exaltantur strenui!
O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera!
O mors pia, mors utilis, per quam donantur præmia!
Præsta, ut hæc memoria nos teneat continue, (b)
Et stimulet præcordia, corque pungat assidue,
Ut menti lumen influat, & in agendis instruat,
Ut nos a culpis exuat, & vitæ donum tribuat,

Amen.

S. BO-

„ inter omnes, quæ ante eam acciderant, de„ fectio solis est facta. Dies hora sexta in „ tenebrosam noctem versus, ut stellam in cœ„ lo visæ sint, temæque motus in Bithynia, „ Nicænæ Urbis multas ædes subverterit." Et de eodem Phlegonte ante Eusebium Origenes Lib. 1. contra Celsum. Vid. Annal. Ecclesiast. ad ann. Christi 34. Tiberii Imperat. 18.

(a) Hactenus ad instar eorum, quæ habet Exposit. in d. cap. 23. S. Luc. Ubi sic narrat „ Refertur, quod B. Dionysius cum esset in „ Ægypto, & videret obscurationem illam, „ dixit: Aut elementa mutantur, aut Deus „ naturæ patitur & elementa sibi compatiun„ tur. Unde & ipse dicit in Epistola contra „ Apollosanium: Dic, quid dicis de eclipsi, „ quæ fuit in salutari cruce? Nos enim con„ stituti simul apud Heliopolim, hoc est, Ci„ vitatem solis (*scilicet in Ægypto*) mirabiliter „ vidimus, quomodo feria quadam sexta, fer„ me hora etiam quasi sexta, Luna ei se inji„ ciente, Sol est horribiliter oscuratus; quia „ non Deus, sed creatura Dei lucis suæ oc„ cubitu lucere nequivit &c." Michael Syngelus in Encomio S. Dionysii refert paulo aliter eum dixisse: *Deus ignotus in carne patitur; ideoque universum hisce tenebris obscuratur, & concutitur*. Idem asserit Suidas. Vid. Dionys. in Epist. ad Polycarpum.

(b) Ita in Epist. 25. Memorial.

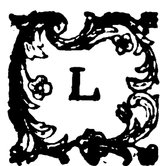

S. BONAVENTURÆ

LEONINA CARMINA

DE DOCTRINA PROFICIENDI.

Incipit Invocatio ad Dominum Jesum Christum in libellum de Doctrina proficiendi per Dominum Fratrem Bonaventuram Cardinalem ad quendam discipulum suum Ordinis Fratrum Minorum. (*a*)

Aus, honor, o Christe, (*b*) tua gloria sit liber iste, (*c*)
Sitque timorosi documentum Religiosi.
Quo (*d*) bene frutescat, (*e*) virtutibus undique crescat:
Moribus ornetur, vivens in pace moretur.
Te duce lætetur, sit salvus cum morietur.

Incipit Libellus de doctrina Viri Religiosi. (*f*)

Sæpe recorderis bone Frater quod morieris,
In tractu mortis nimis est angustia fortis:
Quam tu gustare, nec oportet te (*g*) dubitare,
Debes in fine, nec prosunt tunc medicinæ.
Hanc si mente geris, si credis & esse fateris,
Cur non talis eris, quasi mortem jam patereris?
O quam tristis eris! nisi vivens hæc (*h*) operieris,
Per quæ salveris, post mortem glorificeris.
Quod fecisse voles in tempore quo morieris,

(*a*) Sic Veronen. S Bernardini. Romanum autem Casanaten. „ In hoc Libello tractatur, „ qualiter homo religiosus potest recte vivere, „ bene proficere, & placere Domino Christo „ Crucifixo ". Tum subduntur hi versus „

„ Religiosorum datur hic doctrina virorum,
„ Quam bene discentes, & in illa proficientes,
„ Esse docet tales, tam justos, spirituales,
„ Ut virtute Crucis veniant ad gaudia lucis. "

(*b*) Veronen. *Omnipotens*.

(*c*) Me non fugit, nonnullis delicatioris gustus monstruosum videri, & a latina gravitate maxime abhorrens hoc genus carminis, in quo in media syllaba, & in extrema servetur figura similiter cadens; sed & scio Ecclesiam adoptasse *Lauda Sion Salvatorem*, *lauda Ducem & Pastorem &c.* Item *Stabat mater dolorosa*, *juxta Crucem lacrymosa &c.* Tametsi ergo prædictum versificandi genus non fuerit antiquioribus probatum, & quibusdam junioribus non arrideat; non tamen is respuet, cujus aures plus carmen devotum, quam concinnum; plus rerum gravitas, quam verborum venustas; plus Christianæ Religionis fructus, quam Ethnicæ superstitionis flosculi demulcent. Et unicuique sæculo proprius indulgendus est gustus. Porro dicitur supra: *Laus, honor, o Christe*, cujus ultima brevis, sicut in alio versu Ser. 12. de Euchar. col. 830. *Corpus de pane*, ac in Leg. de S. Clara col. 1001. *Clausa manens Clara*. Et sic infra passim.

(*d*) Idem *quod*.

(*e*) Rom. *fervescat*.

(*f*) Rom. „ Incipit Libellus de Doctrina Re- „ ligiosorum ad honorem & gloriam Christi „ Crucifixi.

„ Suscipe vivendi doctrinam proficiendi,
„ Quam tibi descripsi qui servulus es Crucifixi,
„ Hæc tibi doctrina moralis sit medicina,
„ Per quam proficias, & cautior amodo fias.
„ *De memoria mortis*.
„ Sæpe recorderis &c. "

Et de hujusmodi *Doctrina* passim in Spec. Discipli. in 1. & 2. Par. in Opusc. de Informat. Novitior. in Reg. Novitior. in Ordinar. Vit. Relig. in Remed. defect. Relig. in Epist. 25. Memorialium, & alibi.

(*g*) Veron. sine *te*.

(*h*) Idem *hic*, Rom. *hoc*.

Hoc facias vivens dum corpore sanus haberis, 15.
Ante tuos oculos in cunctis prævia sit mors. 16.
Mortem corde tene, si vis te noscere plene. (a) 17.

Ad expellendum tentationem carnis.

Si (b) caro te fœdat, mors non de corde recedat, 18.
Pone cor ad mortem, vitiorum pelle cohortem. 19.
Quidquid agas, fortem venientem respice mortem. 20.
Sis quasi defunctus, quasi fœtidus atque sepultus. 21.
Talem te reputes, ut cuncta pericula vites. 22.
Hoc tibi sit menti carnem superare volenti, 23.
Qualiter in turpi stabis fœtore sepulcri, 24.
Pallidus, obscurus, cum vermibus esca futurus. 25.
Ut tibi sit lucrum, tacitus (c) memorare sepulcrum, 26.
In quo fœtebis putrefactus quando jacebis. (d) 27.
Cum tibi res pulcra blanditur, cerne sepulcra. 28.
Ossa sepulcrorum tibi sint suffragia morum. (e) 29.
Vile cadaver eris, videas quid nunc opereris. 30.
Vile cadaver eris, cur sic lascivus haberis? 31.
Vile cadaver eris, qui splendidus esse videris. 32.
Vile cadaver eris, cur non peccare vereris? 33.
Vile cadaver eris, cur Mundi gaudia quæris? 34.
Vile cadaver eris, famuleris, non domineris. 35.
Vile cadaver eris, tibi semper vilificeris. 36.
Vile cadaver eris, tibi vilior esse puteris. 37.
Vile cadaver eris, minor omnibus esse proberis. (f) 38.
Vile cadaver eris, timeas (g) ne tu reproberis. 39.
Vile cadaver eris, studeas ut justificeris. 40.
Vile cadaver eris, Crucifixum sic imiteris. 41.
Ut cruce salveris, (h) Crucifixo consocieris. 42.

De Castitate, & subjectione carnis spiritui.

Si cupis esse bonus, & verus (i) Religiosus, 43.
Ut placeas Christo, super hoc bene sis studiosus. 44.
Carnem compesce, studeas castissimus esse. (k) 45.
Protinus agnosce, reseca quod posset obesse. 46.
Nitere pro posse (l), cum videris esse necesse. 47.
Carni ne credas, fugias, a labe recedas, 48.
Quæ te fœdare vult, lædere, vult maculare: 49.
Sicut ab interitu caveas & fulminis ictu. 50.
Ne sibi te dones, sed carnem sub pede pones, 51.
Quam conculcabis, confringes atque domabis. 52.
Ut bene proficiat, Crucifixo subdita fiat. 53.
Est caro damnosa, res lubrica, res vitiosa, 54.
Fœda, venenosa, res horrida, perniciosa, 55.

Fal-

(a) Vid. cap. 2. de Perfect. vit. ad Soror. & supra in Tract. de trib. Virtutib.
(b) Rom. *cum*.
(c) Veron. *tacite*.
(d) L. 1. Phar. c. 7. *Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror &c.*
(e) Rom. post hunc versum 29. habet *Vile cadaver eris, igitur super hoc mediteris*.
(f) Inter hunc versum 38. & seq. 39. Rom. interserit: *Vile cadaver eris, cur ergo tumescere quæris?*
(g) Veron. *studeas*.
(h) Idem *saneris*.
(i) Idem *vere*.
(k) Idem: *Carnem compesce, super hoc bene sis studiosus. Ut placeas Christo, studeas castissimus esse*.
(l) Passim legere est apud D. Bonav. *pro posse*.

Falsa, ruinosa, vaga, labilis & furiosa, (a) 56.
Cœca, tenebrosa, res sordida, res maculosa, 57.
Vilis, & exosa, res fætens, opprobriosa. 58.

De maturitate, & compositione morum.

Quantumcunque potes gravitatem semper habeto. 59.
Fratribus appropians, effundere verba caveto. 60.
In cunctis humilem studeas te reddere multum. 61.
Sis bene sollicitus Mundi vitare tumultum. 62.
Disce bonos mores, ut Fratres semper honores. 63.
Inque senes, juvenes, & magnos, atque minores, (b) 64.
Esto verecundus, tacitus, sermone modestus, (c) 65.
Virque timorosus, reverens, discretus, honestus. 66.
Condoleas aliis, & multum compatiaris. 67.

De locutione.

Sis homo sensatus, caveas ne falsa loquaris: 68.
Sermo tuus cunctis sit verus (d) semper & æquus: 69.
Tu nova non referas, taceas, nec talia quæras. (e) 70.
Rumores vanos, mundanos, sperne profanos. (f) 71.
Ne recites verba, quæ nulli sunt referenda. 72.
Est nimis in lingua modus & mensura tenenda: 73.
Si quicquam fari promiseris, aut operari. (g) 74.
Utere sermone cum quadam conditione. (h) 75.
Dicens hoc faciam, studeas apponere forsan. 76.
Nullus pernoscit (i) quicquid contingere possit: 77.
Nemo potest scire quæ sunt debentque venire. 78.

De contentione.

Nunquam contendas, (k) sed solum te reprehendas. 79.
Si reprehensus eris, te corrige, nec tribuleris; 80.
Sed magis intendas ad grates tunc referendas. 81.
Ut fugias lites, hominum convicia vites, 82.
Cede resistenti, contraria verba loquenti. (l) 83.
Tunc bene victor eris, si vinci te patieris. 84.
Non blasphemabis, & turpia non recitabis. 85.
Munditiam cordis, & linguæ semper amabis. 86.
Nomine clamabis proprio quemcunque vocabis. (m) 87.
Non sis verbosus, & nulli sis onerosus. 88.
Sis bene lucrosus, pius, omnibus officiosus. 89.
Sic caveas, Fratri ne dicas dedecus ulli. 90.

(a) Hic versus 56. in Rom. deest.
(b) Pariter in Spec. Discipl. ad Novit. Par. 1. cap. 6.
(c) Ibi cap. 20.
(d) Ibi eodem cap. 20.
(e) Sic ad instar eorum quæ tradidit in Reg. Novitior. cap. 11. ac in Ordinar. Vit. Relig. num. 15.
(f) In Spec. ibi cap. 31. *Rumores fuge*.
(g) Veron. *meditari*.
(h) In d. cap. 20. Spec. *Loquentes de dubiis aut futuris, nunquam absolute loquantur: sed in hujusmodi omnibus semper conditionem apponant*.
(i) Veron. *cognoscit*.
(k) Supra cit. cap. 20. d. Spec.
(l) Ita quoque ibi.
(m) Ibi cap. 6.

De labore, & de infirmis.

Cum facis obsequium, facias in pace silenter, 91.
Post opus expletum discedas tunc sapienter. (*a*) 92.
Te satis exerce, studeas sufferre laborem. 93.
Hoc solum facias Crucifixi propter amorem. 94.
Sis pius, infirmis bene fac, sis sedulus illis. 95.
Cum magis indigeant, per te sibi plurima fiant. 96.
Auxiliare satis afflictis & tribulatis. 97.
Quod tibi vis fieri, aliis quandoque valebis, 98.
Hoc facias aliis quod ab illis ipse requiris. 99.

Ad spernendum jocos considerando passionem Christi.

Ludere ne cures, quia posses lædere plures. 100.
Non laudo ludum, nec ludi diligo fructum. 101.
Sæpe suam lædit animam qui ludere credit. (*b*) 102.
Est satis illusus qui ludos vertit in usus. 103.
Respue ludentes, & ludos conspicientes. 104.
Non cupias ludum, sed Christum respice nudum, 105.
In cruce ludentem, pro nobis & morientem. 106.
Sperne jocos (*c*) pravos, Crucifixi respice clavos. 107.
Pone cor ad sacras, rubicundas sanguine plagas. 108.
Aspicias mundas pretiosi sanguinis undas. 109.
Et Domini lacrymas pro nobis in cruce fusas. 110.
Sanguine nos emit qui nos moriendo (*d*) redemit. 111.
Hunc bene qui cernit, ludos & frivola spernit. 112.
Firmiter innixus tibi cordi sit Crucifixus. (*e*) 113.
Sit cibus & potus Jesus tuus in cruce totus. 114.
Crux quasi mellita tibi sit dulcissima vita, (*f*) 115.
Qua bene pascaris, qua vivas, qua moriaris. 116.

Qualiter debet homo in mensa se habere.

Cum comedunt Fratres (*g*) comedas & tu reverenter. 117.
Pro quibus hæc dantur (*h*) recolas orare libenter. 118.
Gustando tacitus, sis sobrius ac moderatus. 119.
Ne doleas mentem, studeas compescere ventrem. 120.
Læsio fit menti nisi sit custodia ventri. 121.
Non circumspicias alios cum sumpseris escas, (*i*) 122.
Quas comedunt alii, nec quæras tu (*k*) meliora. (*l*) 123.
Finitoque cibo referatur gratia Christo. 124.

Ut bo-

(*a*) Post hunc versum 92. Rom. addit: *Nitere prudenter cunctis servire libenter.*
(*b*) Idem *quærit.*
(*c*) In eod. Spec. ibi cap. 20. & 31.
(*d*) Veron. *dum nos in cruce.*
(*e*) *Toto figatur in corde qui totus fixus est in Cruce*, supra Tract. de Vite myst. col. 149. n. 115. *Cor in cruce, Crux in corde*, canit etiam in Laudismo de sancta Cruce.
(*f*) In eod. Laudis., de S. Crux:

Crux in corde, Crux in ore,
Quodam intimo sapore,
Det tibi dulcedinem.

Et infra in nota ultima prope finem:

Lancea, Crux, clavi mihi sint pro melle suavi.

(*g*) Idem Veron. *alii.*
(*h*) Idem *hoc datur.*
(*i*) Roman. post hunc versum 122. sic:

Corpore pascaris, sed cordis pace fruaris.
Non aliter comedas, nisi cuncta semper in hora.

(*k*) Idem *tunc.*
(*l*) In sæpe d. Spec. ibi cap. 21.

Ut homo cibo spirituali pascat animam suam.

Ut pascas animam studiose (a) perfice curam. 125.
Si corpus fragile, fœtens, miserabile, turpe 126.
Quod cito transibit, moriens fortasse peribit, 127.
Sic pascis, satias, & nutris vermibus escas; 128.
Cur animam vacuam miseram non pascis egenam, 129.
Quæ sua vult jura, cum nunquam sit moritura? 130.
In cruce quære cibum qui fidum pascit amicum: 131.
Et cibat illorum præsertim corda suorum, 132.
Qui Crucis in ligno confidunt corde benigno. 133.
Dulcis ubique cibus tibi Christus sit Crucifixus. (b) 134.
Passio, mors cujus te sanguis inebriet, & crux, 135.
Lamentum, gemitus, dolor, & suspiria, fletus, 136.
Ista cibus sapidus tum potus sunt animabus. 137.

De pace quam homo acquirit in cella, & fructu.

Stes (c) satis in cella vitando plurima bella, 138.
Quæ foris infestant, perturbant, atque molestant: 139.
Cella velut cœlum tibi sit qua cœlica cernas: (d) 140.
In qua permaneas res contemplando supernas: 141.
Ores atque legas, mediteris, crimina plangas. 142.
Sit tua pax animæ requies habitatio cellæ. 143.
Sic (e) eris in cella ne perdas tempus in illa: 144.
Sis humilis valde, sis corpore pronus ubique, 145.
Demisso capite, demissa subdere mente. 146.
Mens tua sit sursum, facies defixa deorsum: 147.
Respicies terram quoniam verteris in illam. 148.
Una brevis fossa, carnem retinebit & ossa. 149.
Pro te sollicite deplange (f) pericula vitæ. 150.
Tu vitium vince, tu flens peccata relinque. 151.
Sis humilis vitæ, (g) sine fraudibus & sine lite; 152.
Sit tibi discendi potius, quam cura docendi. 152.
A minimis disce, sis parvulus & minor ipse. 154.
Sis humilis servus, nec sis sermone protervus. 155.
Nec te laudabis, nec magnum te reputabis, 156.
Cum miser & cæcus sis, pauper homuncio nudus, (h) 157.
Sordibus obscenus, fragilis, putredine plenus. (i) 158.

Ad vitandum risum, & conversationem, sive aspectum mulierum.

Non sis ad risum facilis qui vis paradisum. 159.
Nam nimius risus nimis est, quandoque nocivus. 160.
Mos est stultorum nimium ridere virorum. 161.

Hoc

(a) Veron. *satagendo*.
(b) In d. Laudismo sic de plagis Crucifixi,

„ Omni tempore sint tibi,
„ Quasi spiritales cibi,
„ His gaudenter fruere. “

(c) Idem *sta*.
(d) Sic in Reg. Novit. c. 8. cum Bernardo.

(e) Idem *Si*.
(f) Hoc verbum habet, nedum D. Bonav. Soliloq. cap. 1. sed & Ovid. 4. Met. v. 545.
(g) Rom. *rite*.
(h) Veron. *& servulus imus*.
(i) Rom. post hunc versum 158. addit:

Sic humilis Christi teneas exempla Magistri,
Ut patiens, humilis, sis ad tormenta virilis.

Hoc inhonestatis signum puto, vel levitatis. (a) 162.
Si Christum quæris vultum fugias mulieris. 163.
Cedere (b) coneris fugiendo, ne reproberis. 164.
Tecum bella geres, si cernere vis mulieres. 165.
Si procul astabis, animæ tibi lucra parabis. (c) 166.
Vivas lege poli, mulieres cernere noli. (d) 167.
Respue (e) sic illas, & magnas atque pusillas, 168.
Ut nullam noscas, nec secum vivere poscas. 169.
Istud mente gere, nisi caveris a muliere. 170.
Non poteris vere Crucifixo jure placere. 171.
Cum secum loqueris, tunc (f) paucis utere verbis, 172.
Sollicite studeas mulierum avertere vultum. 173.
Non bene munitur qui respicit unde feritur. (g) 174.
Si (h) cupis æterna cœlestia regna superna, 175.
Sint quasi mœrori mulieres, sintque timori, 176.
Et quasi spinarum puncturæ visus earum. 177.
Taliter horrebis mulieres, sive cavebis, 178.
Ut quasi serpentes fugias mordere volentes. (i) 179.
Vincere si cupias fugias, nec tu prope fias. 180.
Et vix accedas compulsus, sponte recedas. 181.
Consulo sic esse, nisi sit quandoque necesse. 182.
Non sit amicitia triplex nimium tibi stricta. 183.

Cum quibus debes conversari.

Pseudoviros fugias, & eorum dogmata ficta. 184.
Et fuge mellita (k) mulierum (l) verba polita. 185.
Utere cum senibus, quæ sunt puerilia vita. 186.
Qui tibi sint patres, speciales (m) elige Fratres. 187.
Sint mores quorum quasi flos & lux aliorum 188.
Cum quibus utaris, maneas, exempla sequaris. 189.
Hunc habeas morem, teneas, (n) ubicunque moraris. 190.

Ad

(a) Huic versui 162. superadditur ibi:

Sis bonus & sanctus, fuge risus & elige planctus,
Risus vitetur, planctus cupiatur, ametur.
Ut fugias risum Crucifixum respice Jesum,
In cruce plagatum, flentem, pro te lacrymatum.

(b) Idem *Credere*.
(c) Uterque Cod. *probabis*.
(d) Ita in Reg. Novit. c. 11.
(e) Veron. *Respice*.
(f) Idem *tu*.
(g) Rom. post hunc versum 174.

Territa formido sit semper ubique perito.

(h) Idem *Qui*.
(i) Rom. post hunc versum 179. habet adjecta sequentia:

„ Femina præclara facie quasi pestis amara,
„ Est quasi caligo, rubigo, mortis origo.
„ Femina justorum laqueus, quasi morbus eo-
„ rum.
„ Femina sæpe ferit hominem qui mollia quæ-
„ rit.
„ Et quasi fermentum corrumpit cor sapien-
„ tum.
„ Femina fert mortem, solet hæc sic lædere
„ fortem,
„ Ut plerumque cadat, moriens ad tartara
„ vadat.
„ Vir si illi credit, miser est, in fine dole-
„ bit.
„ Se nimis excæcat fatuus, quem femina fœ-
„ dat.
„ Femina multorum cum fomes sit vitiorum.
„ Innumeros homines inferni mittit ad ignes."

Vid. alia plura Lib. 1. Phar. cap. 8. *De Muliere*.

(k) Sive *mollita*; quia supra cit. c. 11. Reg. Novitior. applicat Mulieri illud Ps. 54. 22. *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula*.
(l) Veron. *virorum*.
(m) Idem *spiritales*.
(n) Idem *caveas*.

Ad vitandum vicos, turbam & multiloquium.

Porticus & vici tibi semper sint inimici, 191.
In quibus illicita referuntur, noxia dicta. 192.
Ut bene pacificus, pacatus sis, foris, intus, 193.
Stes alibi potius, dum vis requiescere, pausa. (a) 194.
Non ibi tu sedeas, nisi debita sit tibi causa. 195.
Ut caveas culpam, sapienter respue turbam. 196.
Sic age ne turbæ tibi sint occasio culpæ. 197.
Sis procul a turba qui vivere vis sine culpa. 198.
Si vis gaudere studeas in pace silere. (b) 199.
Passus amara sile, cor nobile ferque virile, 200.
Ut sileas corde, nec non veraciter ore. 201.
Ne reprehendaris taceas, vel recta loquaris. 202.
Vir magis est tutus tacitus quam sæpe locutus. (c) 203.
Si Dominum quæris, caveas ne mente vageris. 204.
Sanguine conspersum meditare Jesum Crucifixum. 205.
Corde Jesum teneas, sic saucius in cruce fias, 206.
Ut quasi passus idem, secum patiaris ibidem. 207.
In cella stabilem te celes mente virilem, 208.
Segnitiem pellas, vitiorum gramina vellas. 209.
Mens tibi (d) sit munda, sit libera, pacis abunda, 210.
Undique (e) purgata, sit lucida, pacificata. 211.
Nil tibi sit sordis, tibi sit compunctio cordis. 212.
Cum gemitu plores, studeas componere mores. 213.
Cella quiescentem te celet, proficientem. 214.
In cruce ferventem, Crucifixum corde gerentem. 215.
Cor teneas sursum, studiose perfice cursum. 216.
Fac studium verum, de cella scandito cœlum. 217.

De otio vitando, (f) laborem Christi considerando.

Otia sic obsunt, animas sic lædere possunt, 218.
Quæ (g) qui sectantur, sordescunt, & maculantur. (h) 219.
Prorsus in hac vita, tibi semper sint inimica. 220.
Sudavit Dominus, cur diligit otia servus? 221.
Corde, manu, lingua, fac laude negotia digna. 222.
Nitere, sudores pro Christo ferre, labores, 223.
Qui pro te flevit, Crucifixus non requievit. 224.
In cruce languescas igitur, nec tu requiescas. 225.
Dum faciunt opera Fratres communiter ulla, 226.
Surge cito, propera, venias gaudenter ad illa. 227.
Non sis postremus veniendo, sed quasi primus. 228.

De Divino officio, & oratione.

Cum Campana sonat confestim surge valenter, (i) 229.

In-

(a) Idem *ubi requiescere possis*. Vocem *pausa* præter Plautum habet Lucretius L. 3. v. 944.
(b) Idem *sedere*.
(c) Supra De silentio col. 305. & seq. not. a.
(d) Rom. *tua*.
(e) Idem *Sit bene*.
(f) In Reg. Novitior. cap. 8.
(g) Idem *Quod*.
(h) Idem post hunc versum 219. sic:
Otia spernenda quasi pestes sunt fugienda.
(i) In Spec. Disciplin. Par. 1. cap. 22. ex Reg. S. Bened. cap. 43.

Intres in Ecclesiam, ſtudeas orare frequenter. 230.
Intrans primus eris, ſtans ultimus egredieris. 231.
Ora devotus, reverens, & (a) mente, quietus. 232.
Hæc tria ſint tecum, gemitus, ſuſpiria, fletus. 233.
Des operam lacrymis, ſtudeas, paſcaris in illis. 234.
Plangere niteris, in planctibus officieris, (b) 235.
Ut conſoleris dulcedine, qua potieris. 236.
Se nimis indurat qui numquam plangere curat. 237.
Sæpius effunde lacrymas, & pectora tunde. (c) 238.
Ne mala te frangant, tibi cor ſuſpiria tangant. 239.
Si fles peccata, dabitur tibi vita beata. 240.
Sæpe dolens plora qui quæris regna decora. 241.

Ut bona diſcas, & de obedientia, & de ſtudio.

Nunquam deſpicias alios, ſed nec maledicas. 242.
Quæ bona ſunt diſcas, & noxia cuncta relinquas. 243.
Semper proficias, ſi deſipis, & (d) reſipiſcas. 244.
Ut bene procedas, plus doctis quam tibi credas. 245.
Promptus obedire majoribus inveniaris. 246.
Sæpius & pure, devote, confitearis. 247.
Serva ſollicite ſicut mandata fuerunt. (e) 248.
Ne valeas lædi, Prælato ſemper obedi, 249.
Quem tu portabis patiens, reverenter amabis, 250.
Semper honorabis merito pro poſſe juvabis, 251.
Cui bene parebis, quaſi patrem jure timebis. 252.
Si ad hoc cor ponis, (f) noſces quia jus rationis 253.
Hoc jubet, hoc repetit, vult, poſtulat, atque requirit. 254.

Contemplatio humilitatis Chriſti, ut ſequamur eum. (g)

Chriſtus obedivit, pro te pauperculus ivit. 255.
Dedecus audivit, doluit, flevitque, ſitivit. 256.
In cruce dormivit, poſtquam tormenta ſubivit: 257.
Se nimis afflixit pro te, dum corpore vixit. 258.
Sis humilis corde, qui vivere vis ſine ſorde. 259.
Sit tibi ſermo gravis, humilis, dulciſque ſuavis. 260.
Sit tuus inceſſus placidus, maturus, honeſtus. 261.
Nec damnare velis quos tu non vis imitari. 262.
Eſto tui cenſor, aliorum non reprehenſor, 263.
Cum vivas multis circumdatus undique culpis: 264.
Sæpe tuam vitam contemnas, non alienam, 265.
Cumque tuam videas nimio diſcrimine plenam, 266.
Eſto tuæ vitæ ſcrutator, non alienæ, 267.
Cum non ſufficias tua ſcire negotia plene: 268.
Quæ tua ſunt videas, aliena facta relinquas, 269.
Quæ tibi prodeſſe nequeunt, ſed ſemper obeſſe: 270.

Si

(a) Veron. *intenta*. Et de *reverentia tam interiori, quam exteriori* in Spec. ibi cap. 15.
(b) De verbo *officiari*, & *officiatus* vide ſis Gloſſar. Ducang.
(c) Rom. poſt hunc ver. 238.

Cordis habe gemitum dum vivis ſemper amicum.

(d) Veron. *ſit nunquam ut*.
(e) Poſt hunc verſum 248. Roman.

Quæ tibi diſcrete Majores inſtituerunt:

(f) Idem *pones*.
(g) Vid. Opuſc. de perfect. vit. ad Soror. cap. 2.

Si quis te offendit optima informatio.

Si quis te lædit, deridet, nec tibi credit, 271.
Illico parce sibi, qui servulus es Crucifixi, 272.
Qui non offendit, parcens moriendo pependit; 273.
Pro miseris plorans, pro transgressoribus orans. 274.

De examinatione conscientiæ de sero, & de mane.

Præmeditare sero, videas examine (a) vero 275.
Quomodo vixisti, dum clara luce fuisti. 276.
Si bene, tunc gaude, super hoc & sedulus adde. 277.
Si male, tunc plange, te corrige, durius ange. 278.
Cum vadis cubitum, Crucifixi fac tibi signum, 279.
Quo mala compescas, Crucifixi pace quiescas. 280.
Sis memor orare, benedicere, glorificare, 281.
Jesum, qui flendo doluit pro te moriendo. 282.
Cui te committas omni quo tempore vivas. 283.
Illud idem facias etiam dum surgere curas. 284.

Qualiter debeas Christo compati in passione sua.

Si justus fueris, Crucifixo compatieris. 285.
In cruce semper eris, dum vixeris & morieris. 286.
Si vis regnare, Crucifixo compatiare. 287.
Secum portare cruciamina non vereare. 288.
In quo tu speras, Crucifixi vulnera quæras. 289.
Ipsum mente geras, sibi laudes concine veras. 290.
Vulnera, livores, Crucifixi plange dolores. 291.
In cujus plagis nimis est medicina suavis. (b) 292.
Condoleas ipsi qui servulus es Crucifixi. 293.
Fac tibi lamentum, Crucifixum plange cruentum. 294.
Cum Domino plange, te sæpe doloribus ange. (c) 295.
In cruce fige moras, recole per quaslibet horas, 296.
Qualia sit Christus pro te cruciamina passus. 297.
Nocte dieque pie Crucifixum quære Mariæ. 298.
Sit tibi plena favo Crucifixi dulcis imago. 299.
Qua delectari valeas, in pace morari, 300.
Et jucundari dulcedine spirituali. 301.
In cruce distenta caro Christi facta cruenta. 302.
Membra cruci vincta, clavorum cuspide puncta, 303.
Pro te defuncta tibi sint solatia cuncta. 304.
Pone cor ad Christum, suspira, plange Magistrum. 305.
Cum lacrymis ipsum recolas (d) Jesum Crucifixum. 306.

Qualiter moribus Christi conformari.

Disce suos mores, secum partire dolores. 307.
Hoc satis est æquum, teneas vestigia secum. 308.
Non alio vergas, sed eodem tramite pergas. 309.
Fle mediatorem voluit qui ferre dolorem, 310.

(a) Veron. *moderamine*.
(b) Pariter in Præfat. Lig. Vit.
(c) Similiter in Laudismo de sancta Cruce, de quo infra ad vers. 388.
(d) Rom. *scias*.

Corpore livorem pro te, nimiumque dolorem, 311.
Respice sudorem, Crucifixi lambe cruorem. 312.
Cor per mœrorem, Crucifixi plangat amorem. (a) 313.
Verum dulcorem, sapidum, dulcemque saporem, 314.
Cœli candorem videas mutasse decorem. (b) 315.
Virgineum florem, nimium qui spirat odorem. 316.
Si geris hunc morem, te cunctis redde minorem. 317.
Ista tuæ menti solatia sint cupienti. 318.
Sic bene poscenti, Crucifixo compatienti, 319.
Hæc bene servanti, laus est in carne moranti. 320.
Est magnum sapere, sapienter scire tacere. (c) 321.
Religiose tace (d) fuge lites, utere pace. 322.
Passus & afflictus siluit Jesus benedictus. 323.
Sis ergo tacitus, ut ipsum sis imitatus. 324.

Ut efficiaris patiens contemplando patientiam Christi.

Grata medela tibi, patientia sit Crucifixi, 325.
Qua bene (e) fundatus patiendo (f) sis imitatus. 326.
Ut bene sustineas patienter cuncta ferendo. 327.
Funditus introeas Crucifixi vulnera flendo. 328.
Esto vigorosus, tam cautus, & ingeniosus, 329.
Ut non deficias, sed fortis ad omnia fias, 330.
Portando leviter pro Christo (g) cuncta libenter. 331.
Ut patienter agas Crucifixi respice plagas, 332.
Et pœnas mille recolas quas pertulit ille. 333.
Quis sic tentatus, quis tantum vilificatus? (h) 334.
Quis tam derisus, quis tam despectus, & imus? (i) 335.
Quis sic attritus, patiens in morte relictus? 336.
Quis magis afflictus fuit unquam quam Crucifixus? 337.
Hæc si mente geris, patientior efficieris. 338.
Quæ tibi si sapient, cruciamina dulcia fient. 339.
Sis patiens vere, Christo confixus adhære. 340.
Ut non succumbas, nec te per inania fundas, 341.
Aspera dum toleras ad Christum mente recurras. 342.
Conformare sibi qui gaudia vis Crucifixi, 343.
Ut sibi concordes pœnas & vulnera portes. 344.
Hæc tibi sint cara, quamvis videantur amara. 345.
Tanta fuit passus moriens pro te Crucifixus. 346.
Si bene pensabis, leve fiet quod tolerabis. (k) 347.
Hæc medicina datur patienti cum (l) tribulatur, 348.
Ut recolat Christum, quem scit pro se Crucifixum. (m) 349.

Ut di-

(a) Idem Rom. *Cor per amorem Crucifixi plange dolorem.*
(b) De hoc supra in Vite Mystica cap. 5. num. 19. & seqq.
(c) Supra Epist. de Imit. Jesu Christi col. 1140. not. *c*.
(d) Ibi col. 1141. in fine num. 20.
(e) Idem *duce*.
(f) Veron. *patienter*.
(g) Rom. *Pro Christo leviter portando.*
(h) Verbum a D. Bonav. sæpe usurpatum.
(i) Post hunc versum 335. Rom.

Quis magis offensus, quis durius & reprehensus?

Et in Laudismo de sancta Cruce:

Quam despectus, quam dejectus,
Rex cœlorum est effectus,
Ut salvaret sæculum.

(k) In Reg. Novit. cap. 6. & alibi ex Gregorio.
(l) Rom. *qui*.
(m) In suprad. Laudis.

„ Quando vides te afflictum
„ Desolatum ita victum,
„ Quod quasi deficias.
„ Christi cogites dolores,
„ Graves pœnas, & mœrores,
„ Sputa, contumelias. “

Ut diligas paupertatem, considera eam fuisse in Christo.

Perpetuo fidus sis paupertatis amicus
Quæ te sectetur, in te videatur, ametur:
Hæc tibi sponsetur, tua sit, tecumque moretur;
Hujus amator eris dum vixeris & morieris.
Dulcis amica tibi paupertas sit Crucifixi,
Qua nimium dives æterno munere vives,
Si bene constanter illam servabis ovanter.
Pendentem, nudum, Crucifixum respice dudum;
Sanguine manantem, lacrymando vociferantem.
Qui voluit vere, pro te moriendo, dolere,
In cruce spinosus, pauperculus, opprobriosus. (a)

Ut caveas de malo exemplo, & de injuria proximi.

Te peccante tuam sis præsto dicere culpam
Coram fratre tuo, sed nec tardaveris unquam.
Tu cito conare tibi fratrem conciliare,
Quem tu læsisti, turbasti, seu nocuisti.
Flecte cor & genua prostrato corpore curva. (b)
In te Sanctorum vigeant moderamina morum:
Actibus in cunctis exemplum sis aliorum.
Non sis delator, nec mordax insidiator.
Sis pius orator, (c) aliorum pacificator.
Hoc penitus serva, ne (d) dicas ulla proterva,
Ex quibus audiri, discordia possit oriri.
Non sis verborum penitus recitator eorum,
Ex quibus auditis generentur semina litis.
Hoc etiam serva, ne cui afferis acerba.

Ad vitandam murmurationem proximi. (e)

Absentis vitam timeas corrodere Fratris,
Nec maculare velis animam sermonibus atris;
Argue te solum, nec judex sis aliorum,
Cum tibi multorum non desit causa dolorum.
Quæ bona sunt fari studeas, & sic operari.
Cor bene scindatur, Jesus tuus ingrediatur,
Qui tibi dulcescat, tua mens in quo requiescat;

Qualiter debeat poni cor ad Crucifixum.

Religiose bone qui ferves religione,
Te lacrymando mone, fac vivas cum ratione,
In cruce te pone Crucifixi cognitione.
Religiose bone, cor funditus in cruce pone.

(a) In cod. Laudis.

„ Esurivit & sitivit,
„ Pauper & egenus ivit,
„ Usque ad patibulum.
„ Recordare paupertatis,
„ Et extremæ vilitatis,
„ Et gravis supplicii. "

(b) Rom. post ver. 365.

Te quoque vilifica, veniam deposcere cura.

(c) Idem *hortator*.
(d) Idem *nec*.
(e) In Spec. discipl. Par. 1. cap. 20. & c. 31.

Plange dolorose Crucifixum religiose,
Cum gemitu flendo, Crucifixo compatiendo:
Quæ tibi cor frangat, compassio fortiter angat; (a)
In cruce plagatum, confossum, sic gladiatum,
Tanquam si Christum videas pro te Crucifixum,
In cruce pendentem, cui te sic junge dolentem,
Ac si penderes moriens, secumque doleres. (b)

De mercede Crucis, quam Religiosi lucrantur.

Religiosorum studium laudatur eorum,
Qui compunguntur, Crucifixo compatiuntur,
Cum cruce ducuntur, Crucifixi verba sequuntur:
Dum cruce funguntur, cruce fortes efficiuntur:
In cruce pascuntur, cruce vivunt, & moriuntur.
Optima cunctorum crux est medicina dolorum,
Pulsio morborum, confectio plena saporum.
Crux devotorum cibus est, & lux oculorum,
Et decor illorum qui quærunt regna polorum. (c)
In cruce vita datur, & mors inimica fugatur.
In cruce qui gaudes speciales dic sibi laudes.
Sit crux in corde, crux corpore, crux sit in ore.
Crux tibi sit redolens, & dulci plena sapore.
Crux tibi sit coram, menti (d) nec desit ad horam.
Intus & exterius, tibi super, & undique sit crux.
Crux manibusque detur, crux auribus associetur.
Crux tibi sit saltem vicibus meditatio septem. (e)
Ut faciant multum tua quoque negotia fructum.
Sæpe crucis dignum studeas præmittere signum.

Qui vult totum amorem Crucifixo infigere.

Rebus dicendis studiosius & faciendis
Crux præmittatur, ut res bene perficiatur.
Gloria magna tibi sit Christi (f) crux Crucifixi,
Qua bene confixi (g) quasi flores sunt paradisi.

For-

(a) In cit. Laudis.
„ Circa Crucem exercere,
„ Mente debes huic placere,
„ Et hanc corde gerere.
„ Christum quæras in quo speras,
„ Crucifixum corde geras,
„ Ubicunque fueris.
„ Diligenter pone mentem
„ Super Christum patientem,
„ Et sibi condoleas.
„ Christi mortem Christiane
„ Plange sero atque mane,
„ Et in planctu gaudeas.
„ Qui hæc audis ingemisce,
„ Et in istis planctum misce,
„ Et cordis mæstitias.
„ Corpus ange, corde plange,
„ Mentem frange, manu tange
„ Christi mortis sævitias. "

(b) In eod. Laudis.

„ Virum respice dolorum,
„ Et novissimum virorum,
„ Fortem ad supplicia.
„ Tibi gratum sit & æquum,
„ Jam in Cruce mori secum,
„ Compati convicia. "

(c) Al. *cælorum*.
(d) Al. *coram oculis*.
(e) In Laudismo de sancta Cruce;

„ Hanc si amas, & honoras,
„ Dicas illi certas horas,
„ Adhibendo studium;
„ Horam Primam, Matutinam,
„ Trinam, Sextam, Vespertinam,
„ Nonam, Completorium. "

Post prædictum ver. 409, Rom. habet;

In Cruce vulneribus sis noctibus atque diebus.

(f) Veron. *Jesu*.
(g) Rom. *confossi*.

Forma crucis Sanctæ tibi retro semper, & ante. 416.
Sit tibi sermo crucis quasi fons & copia lucis. 417.
In cruce sacrata tibi sit data vita beata. (a) 418.
Passio Divina tibi semper sit medicina. (b) 419.
Sanguis sacratus tergat de corde reatus. 420.
Te lavet a maculis, tua sit protectio sanguis, 421.
Quem Deus impendit pro nobis quando pependit, 422.
Vulnera sacrata tibi sint medicamina grata. 423.
Ante crucem plora, Crucifixum pronus adora, 424.
Ut pius absque mora te salvet mortis in hora. (c) 425.
Sæpe genuflexo flens coram (d) sis crucifixo, 426.
Cum pace, lamento, lacrymis orare memento. 427.
In cruce pendentem quem respicis omnipotentem, 428.
Corde quidem mœsto doleas, & flebilis esto. 429.
Hoc age ferventer, reverenter, & patienter. (e) 430.
Cui sis innixus, quasi secum sis Crucifixus. 431.
Religiosus homo, cui morum dogmata promo, 432.
Christo præstante, positis (f) in versibus ante, 443.
Si bene munitus sit in his athleta peritus, 434.
In pace devotus quasi ferveat in cruce totus, 435.
Et quasi plagatus Crucifixo sit sociatus, (g) 436.
Et crucis adjutus ope, Christi (h) dona secutus, 437.
Vivens gaudebit, post mortem regna tenebit, 438.
In quibus est grata requies, lux, vita beata. 439.
Qui crucis ardore, Crucifixi languet amore, 440.
Quodam dulcore perfunditur interiore, 441.
Cœlesti rore dum pascitur atque sapore, 442.
Christo ductore non vincitur ipse labore, 443.
Nec viret (i) in flore, nec mundi gaudet honore; 444.
Omnia quæ dixi laus, gloria sint Crucifixi, 445.
Qui bene monstravit, quod nos ferventer amavit, 416.
In cruce pendendo pro nobis & moriendo. 447.
Hoc Opus expletur, Crucifixo gloria detur. (k) 448.
Expliciunt Versus doctrinæ proficiendi, 449.
Et quia recta docent, ideo sunt corde tenendi. (l) 450.
Qui legis hæc cerne, mundana negotia sperne, 451.
Pro me dignare Dominum quandoque rogare, 452.
Ut sibi viventem me protegat, & morientem. (m) 453.

FINIS.

(a) Quod *in cruce sit vita beata* sic in d. Laudismo

„ Crux est vita beatorum,
„ Et thesaurus perfectorum,
„ Et decor & gaudium."

Et post præfatum ver. 418. Rom.

„ Crux tibi sit risus, Crux gloria, Crux
„ paradisus.
„ Crux tibi lux orta, Crux vitæ sit tibi
„ porta.
„ Crux tibi dulcorem tribuat dulcemque
„ saporem.
„ Crux tibi semper amen sit virtus atque
„ juvamen."

(b) In eod. Laudis.

„ Crux est mundi medicina,
„ Per quam bonitas Divina
„ Facit mirabilia."

(c) Rom. *Ut gaudere queas, mortis cum venerit hora.*

(d) Idem *tu coram* pro *flens coram*.

(e) Idem: *Hoc age fervendo reverenter compatiendo*.

(f) Idem *positus*.

(g) Idem *Crucifixo consociatus*.

(h) Veron. *adjutus Crucifixi*.

(i) Idem *vivit*.

(k) Rom. heic addit. *Amen*.

(l) In Rom. post *tenenda* hic subditur titulus: *Quod ille qui legit spernat negotia mondana, & oret pro me, qui scripsi*.

(m) In eod. Rom. hic ultimus versus deest, loco cujus, ita sequitur

„ Ut

„ Ut sim salvatus, Crucifixo consociatus.
„ Qui mihi veracem tribuat dum vixero pa-
„ cem,
„ Post obitum rite me ducat ad atria vitæ.
„ Amen. "

Inde in d. Rom. hi sequuntur versus cum titulis

Quod Crux Christi Crucifixi recolatur.

„ Per quem vita datur Crucifixi crux recola-
„ tur.
„ Qui vult dicat ita, cui spes est crux bene-
„ dicta,
„ Et gemat, & ploret, suspiret, taliter oret.

Oratio ad sanctam Crucem prima.

„ Salve Crux sancta, qua dantur munera
„ tanta,
„ Fac tua me velle, quæ sunt mihi noxia
„ pelle.
„ Da mihi virtutem, veniam, pacemque, sa-
„ lutem.
„ Spes mihi viventi, protectio sit morienti.
„ Amen.

Oratio ad sanctam Crucem secunda.

„ Crux Domini salve mortis contraria valvæ,
„ Fac tibi me servum, procul hostem pelle
„ protervum.
„ Crux bona, Crux alma, Crux inclyta sit
„ mihi palma.
„ Qua mala compescam, moriens in pace
„ quiescam. Amen.

Oratio ad Dominum Jesum Christum tertia:

„ Fac tibi me digne famulari Christe benigne,
„ Perdere regna poli me tu permittere noli,
„ Te duce, sis mecum Jesu, me suscipe te-
„ cum,
„ In te confisum me ducas in Paradisum.
„ Amen.

Explicit Libellus de doctrina Religiosorum ad laudem & gloriam Christi Crucifixi, & utilitatem hominis religiosi.

„ Vos qui transitis, dum pergitis, atque ve-
„ nitis,
„ Ante Crucem sitis, Crucifixum flere velitis.
„ Vos inclinate, Crucifixum glorificate,
„ In Cruce pendentem pro vobis, & morien-
„ tem.
„ Quis te læsit ita, Jesu dulcissima vita?
„ Insinua nobis, cur bone Pastor obis?
„ Gens mala, gens ausa suspendit te sine causa:
„ Pro mundi vita sum Crucifixus ita.
„ Lancea, crux, clavi, mihi sint pro melle
„ suavi,
„ Spongia sit species, ipsa columna quies.
„ O miranda bona! fel, verbera, sputa, co-
„ rona,
„ Te rogo Christe Deus, sint cibus ista
„ meus.
„ In Cruce spectator transis quicunque viator,
„ Qui Cruce salvari, Crucifixum vis imitari,
„ Ante Crucem plora, Crucifixum pronus ado-
„ ra,
„ Ut pius absque mora te salvet mortis in
„ hora,
„ Pro nobis fortem qui pertulit in Cruce mor-
„ tem.

FINIS.

IN-

INDEX VARIANTIUM

Lectionum Divinæ Scripturæ, quæ in hoc tertio Volumine Supplementi Operum D. Bonaventuræ continentur.

QUARTI REGUM.

SECUNDI PARALIPOMENON.

JOB.

PSALMORUM.

PROVERBIORUM.

ECCLESIASTÆ.

CANT. CANTIC.

SAPIENTIÆ.

ECCLESIASTICI.

scientia tua. col. 355. num. XIII. not. *a*.

14. 9. *Tu enim in nobis es, Domine, & nomen sanctum tuum invocatum est super nos*. col. 585. num. 82. not. *e*.

17. 9. *Pravum est cor hominis & inscrutabile: Quis cognoscet illud?* col. 886. num. 137. not. *c*.

49. 22. *Ecce quasi aquila ascendet & elevabitur*. col. 719. num. 1. not. *i*.

THRENORUM.

1. 6. *Facti sunt principes ejus, sicut arietes non invenientes pascua*. col. 456. num. 52. not. *h*.

12. *Attendite & videte, si est dolor similis sicut dolor meus*. col. 10. num. 3. not. *bb*.

3. 19. *Recordare paupertatis meæ, transgressionis, absynthii, & fellis*. col. 771. num. 1. not. *a*. & *b*.

EZECHIELIS.

18. 22. *Omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius*. col. 674. num. 3. not. *f*.

DANIELIS.

4. 19. *Magnificatus es & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlos, & potestas tua usque ad terminos universæ terræ*. col. 399. num. 12. not. k. & *l*.

7. 13. *Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat*. col. 593. num. 89. not. *e*.

13. 35. *Flens suspexit in cœlum*. col. 393. num. 6. not. *f*.

OSEE.

4. 6. *Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi*. col. 447. num. 41. not. *a*.

6. 6. *Misericordiam volo & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocaustum*. col. 448. num. 42. not. *o*. & col. 449. num. 42. not. *a*, ac col. 767. num. 11. not. *b*.

HABACUC.

3. 1. *Domine audivi auditionem tuam, & timui: consideravi opera tua, & expavi*. col. 427. num. 17. not. *c*.

ZACHARIÆ.

9. 11. *De lacu nos eduxisti*. col. 399. num. 12. not. *n*.

17. *Quid bonum, & quid pulchrum ejus?* col. 781. num. 25. not. *e*. ac col. 817. num. 65. not. *g*.

SECUNDI MACHABÆORUM.

3. 1. *Cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ Pontificis dispositionem, & pietatem*. col. 440. num. 32. not. *e*.

MATTHÆI.

3. 2. *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum*. col. 773. num. 18. not. *b*.

5. 22. *Omnis, qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit judicio*. col. 78. num. 50. not. *b*.

7. 20. *A fructibus eorum cognoscetis eos*. col. 491. num. 107. not. *d*.

8. 20. *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. col. 11. num. 3. not. *a*.

10. 28. *Sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennam*. col. 429. num. 17. not. *c*.

17. 8. *Et elevantes oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum*. col. 559. num. 58. not. *e*.

19. 21. *Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. col. 463. num. 62. not. *e*. ac col. 692. num. 107. not. *d*.

20. 28. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis*. col. 49. num. 29. not. *e*.

24. 12. *Quoniam superabundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum*. col. 887. num. 137. not. *d*.

25. 33. *Et statuet agnos a dextris, hædos autem a sinistris*. col. 152. num. 116. not. *d*.

34. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est*. col. 152. num. 116. not. *e*.

41. *Ite maledicti in ignem æternum*. col. 152. num. 116.

27. 37. *Posuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: Hic est Jesus Nazarenus Rex Judæorum*. col. 507. num. 12. not. *b*. & *e*.

MARCI.

LUCÆ.

JOANNIS.

ACTUUM APOSTOLORUM.

AD ROMANOS.

PRIMÆ AD CORINTH.

3. 20.

JACOBI EPIST.

PRIMÆ PETRI.

PRIMÆ JOANNIS.

APOCALYPSIS.

Finis Indicis Variantium.

IN-

INDEX
VERBORUM
Ac rerum notabilium in Tertio Volumine Supplementi Operum Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ.

A

B

C

D

E

Ai-

F

S. P.

ejus

G

H

I

In-

L

bis

M

N

O

P

Quo-

Pro-

T

V

Finis Indicis Verb. & Rer.

IN-

INDEX

ET NOTITIA AUCTORUM,

Aliorumque, etiam Codicum, qui in tribus Voluminibus Supplementi Operum Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ allegantur, vel memorantur.

A

Do-

Au-

Auctor *Sententiarum* sub S. Aug. nomine.

Auctor *de Spiritu & Anima* Tom. 6. Append. Oper. S. August.

S. Augustinus Episc. Hypponen., quem *præcipuum Doctorem Latinum* celebrat S. Bonaventura, fateturque quod *multum facit auctoritas Augustini*, ac passim laudat, & sequitur. Et quod S. Augustini auctoritas tanti facienda sit, ut nihil magis, nedum patet ex Theologorum suffragiis, sed etiam ex Sanctis Patribus, veteribusque Scriptoribus Ecclesiasticis, Romanis Pontificibus, atque Conciliis, uti novissime palam facit Opus inscriptum *Complexiones Augustinianæ de Gratia Dei* Cl. P. Martini Natali Schol. Piar. celebris in Lyceo Papiensi Professoris, atque ab ipso dicatum Viro summo, ac de Republica universa optime merito Carolo Firmiano Comiti S. R. I. Aurei Velleris Equiti AA. &c. &c. Porro in Epist. 158. ad Marcellin. hæc S. Augustinus interserit de nostris sanctis Martyribus ab Ananiæ Paganis interemptis: *Scio in causa Clericorum Ananniensium, qui occisi a Gentilibus nunc Martyres honorantur, Imperatorem rogatum facile concessisse, ne illi, qui eos occiderant, & capti jam tenebantur, pœna simili punirentur.* Ita ibi August. cujus omnium Operum, vere aureorum, Editio optima est Maurinor. Monachor.

Augustinus Archiepiscopus Nidrosiensis opinione sanctitatis illustris in Norvvegia.

Augustinus Steuchus, Eugubinus, Episc. Kisamensis, Bibliothecarius Apostolicus, linguarum Orientalium peritissimus, Can. Reg. ex Congregat. S. Salvatoris, qui multa scripsit Philosophica, Theologica, Polemica, Scripturalia.

Augustinus Triumphus, Anconitanus, Ord. Erem. S. Aug. cujus egregia *Summa de potestate Ecclesiastica ad Joan. Pap. XXII.*

Aulus Gellius, sive, ut aliis placet, Agellius, cujus *Noctes Atticæ* puræ Latinitatis, & multiplicis eruditionis.

Avicenna Philosophus & Medicus Arabs, cujus sectator & abbreviator Arabs Algazer Philosophus.

Aurelius. Vid. Cassiodorus. Vid. Prudentius.

Aureolus Petrus, Vermeriæ Oppido ad Oesiam fluvium in Francia natus, Parisiis Theologiam professus, ex Provinciali Aquitaniæ Ord. Min. ad Archiepiscopatum Aquensem, ac etiam (juxta multos) ad Cardinalatum promotus, nuncupatus *Doctor facundus*. Hunc *omnium scientiarum peritia clarissimum, & singularem Concionatorem ad summam usque admirationem*, vocat Sixtus Senensis. Numero plura sunt ejus Opera, inter quæ heic unice commemoro ejus *Breviarium Bibliorum*, quod est Universæ Scripturæ Epitome secundum literalem sensum. Sed ne quis Aureolum nostrum confundat cum alio Petro Aureolo de Verberia Theologo, ex iis permotus, quæ oscitanter scripsit Oudinus, hæc audiat quæ in novissima Biblioth. Franc. Joan. a S. Antonio Salmantini afferuntur ex To. 2. Hist. Univer. Paris. in Catal. Illustr. Academicor. „ Reperio & „ alium ejusdem cognominis, sed „ Ordinis Vallis Scholarium, qui „ cum aliis Doctoribus a Philippo „ Valesio advocatis, interfuit deter- „ minationi de Visione beatifica apud „ Vincennas anno 1332. Alium di- „ co; nam Petrus Aureoli, seu de „ Verberia, Picardus Franciscanus, „ fuit factus Aquensis Archiepisco- „ pus anno 1321. “

Ausonius Poeta Burdigalensis, Gratiani Imperatoris Præceptor, ad Consularem dignitatem ab eodem evectus. Bellarmino videtur Christianus, at Gerardo Joan. Vossio Gentilis. Ejus Opera Jacobus Tollius recensuit, & illustravit.

Autpertus, sive Autbertus Ambrosius Abbas S. Vincentii ad fluvium Vulturnum, qui Capuam interfluit. Scriptor fuit sacrarum Literarum peritia clarus. Perperam a plerisque nono sæculo adscribitur; testatur enim ipsemet in *Comment. super Apocal.* ubi & se *Autpertum* vocat, vixisse tempore Desiderii Langobardorum Regis.

Azzoguidius Antonius Maria Ord. Min. in patrio Bononiensi Cœnobio Bibliothecæ Præfectus, & Illustrator, ut dixi, *Vitæ*, & *Sermonum in Psalmos* S. Anton. Pat.

Bar-

B

Valenti Imperatori Ariano restitit invicto animo. Eum eloquentissimum æque ac doctissimum demonstrant ipsiusmet præclarissima Opera excellentis Editionis P. Juliani Garnier docti Benedictini. Nonnulla eorum loca, quæ possent in malam partem detorqueri, ab objectis defendit Cl. Annatus.

Basnagius Jacobus, Minister Calv., cui tamen debemus *Thesaurum Monumentorum Ecclesiasticorum*, sive *Henrici Canisii Lectiones Antiquas*, ad Sæculorum ordinem digestas, in VII. Part. & IV. Volum. distributas. Edit. Amstelodami 1725.

Baudrand Michael Antonius, Parisinus Geographus.

Beatus de Valdaneo Ord. Min. Scriptor.

Beausobrius Isaac Hær., cujus calumniæ in S. Augustinum, aliosque Ecclesiæ Patres, a Cl. P. Georgio Erem. August., de quo infra, validissime refutatæ.

Beda Ven. Anglus, Presbyter & S. Benedicti Monachus, adhuc inter vivos an. Dom. 731. ut ipse in fine quinti Libri Histor. Anglor. testatur, Scriptor plurimorum, quæ Tomis octo comprehenduntur.

Belhestrus Petrus, Franciscanorum Parisiensis Biblioth. Præfectus.

Bellarminus Robertus, famosissimus adversus Hæreses Disceptator, S. R. E. Card. S. J.

Bellovacensis Vincentius, Ord. Præd. cujus Viri scientissimi est illud in suo *Speculo Historiali* circa studia sui temporis, sæculo videlicet XIII., locupletissimum testimonium: *Temporibus nostris non tantummodo sæcularium Literarum, verum etiam Divinarum Scripturarum ubique multiplicata est scientia.*

B. Benedicta, quæ post S. Claræ mortem successit in Monasterio S. Damiani Abbatissa prima.

S. Benedictus, Monachorum disciplinæ in Occidente pene collapsæ restitutor, mirusque propagator.

B. Benedictus XI. P. M. Ord. Præd.

Benedictus XIV. P. M. sapientissimus, cujus Opera multa, omni eruditione referta.

Benemiran Isaac Benedictus, Medicus Arabs.

Bergomensis. Vid. Forestus.

Berengarius Andegavensis Archidiaconus, qui hæresim suam de Sacram. Euch. non semel ejuravit, & tandem orthodoxus ac pœnitens obiit.

Berengaudus Vir Ecclesiasticus, Auctor *Commentarii in Apocalypsim* inter Supposititia S. Ambrosii Episc. Mediol. qui certe auctor credi neutiquam potest d. Commentarii sub ejus nomine vulgati; tum quia ab ejus stylo nimis abludit; tum etiam multo magis, quia meminit Regni Langobardorum, quod diu post S. Ambrosium cœpisse constat; ac insuper quia multæ in eo sententiæ ex S. Gregorio Magno transcriptæ leguntur.

Bernardinus de Bustis, Ord. Min. ex Mediolanensi Provincia, Vir religiosissimus, in Philosophicis atque Theologicis Disciplinis eruditus, Juris utriusque peritus, Concionator sui temporis longe celeberrimus, ut Lucubrationes ejus sæpe vulgatæ testantur.

Bernardinus Gomesius, Episc. Albaracensis apud Aragonios, Scriptor *de Vita, & Rebus gestis Jacobi I. Regis Aragonum.*

S. Bernardinus Senensis, Ord. Min. teste synchrono Ænea Sylvio, Canonico Tridentino, ac postea Pio II. Papa, *facundiæ copiosus, & doctrina insignis, per Italiam omnem Christi Nominis Prædicator, quasi alter Paulus vas electionis habitus &c.* Ejus Opera omnia edidit P. Jo. de la Haye. MS. in membr. ejus *Sermones* in Bibl. nostr. Bernard.

S. Bernardus Ord. Cistercien. primus Abbas Clarævallensis, Doctor Mellifluus, sæpissime a S. Bonav. laudatus, cujus omnium Operum Editio, omnibus numeris absoluta, est Mabilloniana.

Bernardus Archiepisc. Toletanus.

Bernardus de Bessa, Aquitanus, Ord. Min., inter cujus Opera recensetur *Speculum Disciplinæ ad Novitios*, ex eo quod ipsum informe ob nimiam occupationem a S Bonaventura relictum, in meliorem formam redegerit.

Bernardus Guido, Gallus Lemovicen. Ord. Præd. Historic. & Rer. Dominicanar. Scriptor egregius.

Bernardus Maria de Rubeis Ord. Præd. nostri temporis Theologus, Scriptorque magni nominis, inter cujus multa Opera *Monumenta Ecclesiæ Aquilejensis, Dissertatio adversus Samuelem Crellium &c.*

Bi-

Cæ

Cæsar. Vid. Baronius.

Cæsarius Heisterbacen. Ord. Cister. in Historiis memorabilibus pius, sincerus, & simplex.

B. Cæsarius Spirensis, S. P. Franc. discipulus, primus in Germania Provincialis Minister, ac Minorum Ordinis inibi propagator.

Cajetanus Thomas de Vio, Ord. Præd. Gen. Mag. & postea Card., Theologus profundus, Interpres S. Thomæ Aquin., & sacræ Scripturæ; sed notatus, quod de *Vulg.* haud recte senserit.

Cajus Caligula Imperator.

Calamatus Alexander Messanensis.

Callistratus C. sub Septimio Severo, & proximis Imperatoribus usque ad Alex. Severi tempora, singulari Juris intelligentia nobilis.

Calmetus Augustinus, scitissimus Divinarum Literarum Interpres.

Calvinus Joannes Noviodunensis, Hæresiarcha, a quo orti sunt Calviniani.

Camillus Blasius Auximanus, perdoctus in Romana Curia Advocatus, cujus Opera *De Festo Cordis Jesu* a Cl. Viris jure ac merito commendata.

Campofulgosus Joann. Baptista Genuensis, qui sua ætate in patria principatum tenuit, cujus Opus laboriosissimum *De factis & dictis memorabilibus*, in quo Valerium Maximum est imitatus.

Canisius Petrus, qui pietate, doctrina, præstantisque ingenii monumentis Societatem illustravit, diversus ab Henrico Canisio, de quo infra.

Cantipratanus Thomas Ord. Præd. auditor Alberti Magni, condiscipulus S. Thomæ Aquinatis, Episc. Suffragan. Archiep. Cameracen. sub figura *Apum* Lib. scripsit *de Officio Prælatorum, & Subditorum*, ac inibi miracula sui temporis vere fideliterque describit.

Canus Melchior Ord. Præd. Episc. Canarien., cujus vulgatissimum Opus *De Locis Theologicis*, vel ob Latinam eloquentiam, magnopere docti quique commendant. Interfuit Conc. Trid.

S. Carolus Borromæus Archiep. Mediolan. & Card. ac totius Ord. Fratr. Minor. Protector, scientia Sanctorum, zelo Ecclesiasticæ disciplinæ, & Catholicæ Fidei, immensa caritate, ac sanctitate Apostolica, antiquioribus Ecclesiæ Sanctis Episcopis merito æquiparandus: Inter ejus Opp. est Liber gravissimus *De Cura Pastorali*.

Carolus Du Fresne, D. Du Cange, cujus *Glossario Scriptorum mediæ & infimæ Latinitatis* Respublica Literaria plurimum debet.

Cassianus Joannes, Monasticæ perfectionis perfectissimus Magister. Fuit natione Scytha, & post educationem in Cœnobio Bethleemitico, visitationemque Monasteriorum Ægypti, Constantinopolim profectus, a S. Joan. Chrysostomo illius Ecclesiæ ordinatus est Diaconus, cum ab eodem ad S. Innocentium I. Papam legatus missus, ab eo postea Presbyter est consecratus. Massiliam autem appulsus, ibi duo Monasteria fundavit, & valde senex obiit. Inter Opera S. Prosperi, de quo infra, est *Contra Collatorem Liber*, sive *de Gratia Dei, & libero arbitrio*, pro defensione D. Aurel. Augustini Hipp. Episc., contra Cassiani Massilien. Presb. Librum, seu *Collationem 13. quæ de Protectione Dei* prænotatur. Huic *Collationi* substituta est Dionysii Carthusiani Doctrina Catholica.

S. Carpus Thyatirensis Episc. & Mart.

Cassiodorus M. Aurelius ex Consule Romano Monachus Cassinensis & Abbas Vivariensis. Ejus Opera ad fidem MSS. Codd. emendata & aucta illustravit, evulgavitque Cl. Joan. Garetius, de quo infra. Insuper sunt ejusdem *Cassiodori Senatoris Complexiones in Epistolas, & Acta Apostolorum, & Apocalypsim*, a Cl. March. Scipione Maffejo e membranis vetustis erutæ, & illustratæ.

Castellanus Albertus haud obscuri nominis Scriptor Ord. Præd., Nomenclator Opp. S. Bonav.

Castro Alphonsus Zamorensis Ord. Min. strenuus Hæresum oppugnator, in Tridenr. Conc. Theologus, quem *potens Hæreticorum flagellum* vocat Tirinus. Nedum enim inter reliqua scripsit *Adversus omnes Hæreses*, sed & *De justa Hæreticorum punitione*.

Cathareni, sive Cathari, Hæretici, qui & Albigenses, damnati in Conc. Gener. Lateranen. sub Alexandro III.

Catharinus. Vid. Ambrosius.

S. Catharina Virgo & Martyr Alexandrina.

Cato, sive *Disticha De Moribus*, nomine

CODICES.

Flo-

CONCILIA.

D

E

F

G

S.

S. Michaelis in Eremo Cœnobiarcha, una cum Græcorum Nicetæ Serronii, Pselli, Nonii, & Eliæ Cretensis Commentariis. Habemus quoque Notis a Tollio & Muratorio locupletatam.

S. Gregorius, Nyssæ in prima Cappadocia Episcopus, S. Basilii Cæsareæ Archiepiscopi frater natu minor, Vir eloquentissimus, multorum Operum Scriptor, qui interfuit Concilio Constantinopol. Generali ann. 381. Ejus Opera Latine edidit Fronto Ducæus, Græce & Latine Claudius Morellus.

S. Gregorius Magnus, qui ad nostrum Secundum Servum Dei de Tridento scripsit Epistolam juxta Maurin. Edit. numero 52. in qua ejus laudat Scripta, veritatem, caritatem, atque humilitatem spirantia, transmittit ad ipsum aloa, thymiamata, storacem, & balsamum, sanctorum Martyrum corporibus offerenda, duos Codices Homiliarum, vestimentum, & sacras Imagines Dei Salvatoris, & sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri & Pauli, earumque legitimum usum exponit. Item in Epist. 12. d. Edit. ad Theodelindam Langobardum Reginam eum *dilectissimum Filium* appellat. *Gregorianum Sacramentarium* longe antiquissimum in nitido membr. Cod. pulchre descriptum servatur Tridenti in Tabulario secretiori Episcopatus & Principatus. Servatur quoque Tridenti in Biblioth. Capit. vetus Cod. *Moralium S. Gregorii Papæ*.

S. Gregorius VII. Papa.

Gregorius IX. Papa, qui Sanctorum Catalogo adscripsit S. P. Franciscum & S. Antonium, de Ord. Min. optime meritus.

S. Gregorius Turonensis Episc., de cujus *Historia Francorum* quod ait Rivetus, nonnulla ei in sequentibus temporibus a male feriatis Monachis fuisse hinc inde adspersa, calumnia est, *quæ*, ut ait Labbeus, *refutatione non indiget*.

Gregorius de Valentia S. J. Hispanus quidem Methymnensis, sed in Germania primum Dilingæ, postea Ingolstadii Theologiæ Professor, qui præter Theologica, edidit quoque varia contra Hæreticos.

Gretserus Jacobus Marckdorfiensis, Lutheranorum malleus, ac multorum Scriptor egregius Libror. S. J.

Grotius Hugo, Vir quidem inter Heterodoxos unus ex doctioribus, sed cui vertitur vitio, quod fuerit in veritate, quam tenebat, minus constans, ac omnium novitatum amator. Inter cætera ejus Opera celebratissimus Liber *de Veritate Religionis Christianæ*.

Gruterus Janus, sive Joannes, Heidelbergensi Palatinæ Biblioth. Præfectus, Calv. cujus *Thesaurus Antiquitatum Romanarum*, *Thesaurus Criticus*, *Deliciæ Poetarum*, *Gallorum*, *Italorum*, *&* *Belgarum*.

Guallensis Joannes, Philosoph. & Theol. multorum Librorum doctus Scriptor Ordin. Minor.

Guido, quintus majoris Carthusiæ Prior.

Guilliaudus Claudius Bellijocensis Doctor Theologus, apud Eduorum Ecclesiam Præpositus, Canonicus, & Ecclesiastes, cujus *Enarratio in Matth. & Joannem*, & *Collatio in omnes D. Pauli Epistolas*.

Guillelmus, Aretinus Episc.

Guitmundus ex Monacho Benedictino S. R. E. Card. & Episc. Aversanus, tempore S. Gregor. VII. de quo paulo supra. Inter ejus Opp. *Libri tres de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia*.

Gulielmus, Antissiodorensis Episc. cujus est *Summa Theologica*.

Gulielmus de Canicia, sive Lanicia, Ord. Min. Auctor secundum plures bonæ notæ Codd. MSS. *Diatæ Salutis* inter perperam S. Bonaventuræ adscripta.

Gulielmus, sive Guillelmus de S. Amore Doctor Sorbonicus, cujus, uti quoque Joannis de Poliaco, Opera contra Regulares Mendicantes dentato stylo scripta, erroribusque scatentia, fuerunt a summis Pontificibus proscripta, ac nataliciis tenebris damnata, nec non a SS. Doctoribus Thoma & Bonaventura validissime confutata.

Gulielmus Durandus, alias Durantes, cognomento *Speculator*, Episcop. Mimaten.

Gulielmus, dictus a Patria Arvernus, Episc. Parisien. inter cujus Opp. *Censura detestabilium aliquot errorum contra Catholicam veritatem*, *facta an.* 1240., *& Assertiones opposita erroribus*. Laudatur a S. Bonaventura.

Gu-

H

Hen-

I

Joan-

Jo-

K

L

Leo

Leo Allatius, Custos Biblioth. Vatic. natione Græcus, Chiensis, eruditarum Linguarum peritissimus, qui *Scriptorum priscorum*, ut ait Miræus, *monumenta quam plurima, cum Græca, tum Latina, partim sacra, partim profana, e tenebris eruit*.

Leo Castrius Hispanus, cujus sunt *Comm. in Isa. in Proph. Min. & Apologet. contra Rabbinos*.

Leo Monachus Ord. Bened., a quo Leonini versus.

Leoni Franciscus primo Metaph. tum Theol. & Hist. Eccl. Professor publicus in Lyceo Patav. Ordin. Min., cujus circa S. Irenæi fragmenta *Epistolæ tres in Maffei & Pfaffii controversiam, Sibyllarum in Veteri Ecclesia Auctoritas, & Historiæ Ecclesiasticæ ac Theologiæ Conjunctio &c.*

Leontius Bizantinus Monachus, qui scripsit adversus Eutychianos, & Nestorianos.

Leo Thrax Imper.

Lequienus Michael, Marino-Boloniensis Ord. Præd., a quo habetur præclara Editio Græco-Latina Omn. Oper. S. Joan. Damasceni. Item *Panoplia adversus Schisma Græcorum, Oriens Christianus &c.*

Lesley Carolus Anglus, recentium Incredulorum strenuus Impugnator.

Libri Liturgici Græci, Latini, Syriaci, Armeni, Arabici, Æthiopici, Ægyptii, sive Coptici, ac Persici.

Licinius Imperator.

R. Ligfootus.

Livellus Gulielmus, Ruremunden. Episcopus.

Loescherus Valentinus Ernestus, cujus *Libri III. de caussis linguæ Hebr. Exercitatio de duplici Marchia Thuringorum &c.* De ejus *Stromateo* in nostro Prodromo col. 318.

Lorinus Joannes, locupletissimus Interpres *Lib. Psalmorum*, S. J.

Lubinus Augustinus natione Gallus, patria Parisinus, Ord. Erem. S. Aug. qui multa scripsit Opera Geographica.

Lucanus M. Annæus, Poeta sub Nero. Imp.

Lucas Abbas S. Cornelii, Continuator Aponii; unde multi nomine Aponii illum allegant.

Lucas, Tudensis in Hispania Episc., qui scripsit *Contra Hæreticos Albigenses Libros tres*, ubi testis Stigm. S. P. F.

S. Lucia Virgo & Martyr.

Luciferiani Schismatici, sic vocati a Lucifero Ecclesiæ Calaritanæ in Sardinia Episcopo, qui quamvis fuerit acerrimus Arianorum adversarius, & tot pro Fide Catholica legationibus, confessionibus, certaminibus, exiliis, martyriis, scriptisque insigniter nobilitatus; cum tamen vir esset austerioris spiritus, nimis ipse obfirmatus in sua sententia permansit de non recipiendis cum dignitate lapsis Episcopis, factus paulo infensior cæteris Catholicis, qui damnata nimia ejus austeritate, pro bono pacis, atque Ecclesiasticæ unitatis, in lapsos, redeuntesque ad bonam frugem hæreticos erant indulgentiores. Spes tamen est ipsum resipuisse, & catholice sancteque obiisse, cum Sardi, ac Vercellenses eum publice ut Sanctum colant, uti legere est apud Spondan. ad ann. 362. & Labbe. in Dissert. Histor. ad Bellarmin. de Scriptor. Eccl.

Lucilius Cajus, Eques Rom., Satyrarum Scriptor.

Lucius Joannes, Scriptor Historicus *de Regno Dalmatiæ*, sive *Illyrici*.

Lucretius Titus Charus, Poeta Latinus, idemque elegans.

Ludevvigius Jo. Petrus, Jurisconsultus.

Ludolphus, sive Landulphus de Saxonia Carthusianus, Scriptor pius *De Vita Christi*.

Ludovicus. Vid. Blosius.

S. Ludovicus Francorum Rex.

Ludovicus Granatensis, Scriptor ex oraculo Gregor. XIII. P. M. commendatissimus, Ord. Præd. Ven. Servus Dei, Bonaventurianæ Doctrinæ perquam studiosus.

Luisius, sive Ludovicus Legionensis, Ord. Erem. S. Aug. Scriptor inter alia *Comment. in Cant.*

Ludovicus. Vid. Valleoletanus.

Lupus de Olmeto Hispanus, Ord. Erem. S. Hieronymi.

Lupus Christianus Iprensis, Ord. Erem. S. Aug., Universitatis Lovanien. Doctor Theol., Regiusque primarius Professor, de cujus eruditione Lucas Holstenius Ecclesiasticæ Antiquitatis peritissimus dicere solebat: *In Ecclesiastica præsertim Historia neminem a se Lupo peritiorem hactenus repertum*.

Lutherus Martinus Hæresiarcha, a quo prodiere Lutherani.

Luydlius. Vid. Corbinianus.

Lyranus Nicolaus, Divinarum Scriptu-

ra-

M

Malvenda Thomas, admodum peritus Scripturarum Interpres, Ord. Præd. qui etiam perdocte scripsit *de Antichristo, de Paradiso &c.*

Mamachius Thomas Maria, Ord. Præd. Theol. Casanatens., inter cujus Opera omni locupletata eruditione *Origines & Antiquitates Christianæ*. Non tamen prætermiserim, egregie quoque illustrasse Opp. S. Antonini Archiep. Floren., una cum P. Dionysio Romedellio Theol. ejusd. Ord.

Mameranus Nicolaus Lucenburg., eruditissimus Defensor Paschasii Ratberti contra Editionem Haganoensem an. 1528. a Jobo Gastio apud Joannem Secerium procuratam.

Manes Hæresiarcha, a quo orti Manichæi, quorum hæresis sentina omnium impietatum & scelerum.

Manutius. Vid. Aldus. Fuerunt autem Manutii Typographi tres doctrina præclari, Aldus Manutius Bassanensis, Paulus Manutius filius præcedentis, & Aldus junior Manutius, filius Pauli, & nepos Aldi senioris.

Marchesinus de Regio Lepidi, Ordin. Min. Auctor *Prologi* & *Tabulæ* adnexæ *Centiloquio S. Bonaventuræ*, nec non aliorum Opp. quæ in Biblioth. Francisc. referuntur.

S. Marcella, Vidua Romana.

Marcus Antonius, Rom. *Orator clarissimus* a Valerio Maximo vocatus.

Marcus Ulyssiponensis, Ordin. Minor., Episc. Portuen. in Lusitania, cujus *Chronica* ejusdem Ord. & alia Opp. relata in Biblioth. Francisc.

Mariana Joannes, Talabricen. S. J., sacræ Scripturæ Interpres.

Marianus Florentinus, Ord. Min., cujus *Chronica ab exoriente Religione usque ad annum* 1486.

Marianus Michael Angelus, Histor. Rerum Tridentinar.

Marianus. Vid. Victorius.

Marinus Ebulensis, Scriptor S. Bonav. coævus, de cujus *Formulario MS.* apud Petr. Mariam Campi in Hist. Eccl. Placent.

Marius Curius, victor Pyrrhi Regis.

Marquez Joannes, Ord. Erem. S. Aug. Auctor *Lib. de origine Eremitarum*.

Marsilius de Ingen, Germanus, Heildebergensis Gymnasii fundator & primus Doctor.

Martene Edmundus, Ord. S. Ben. Congregat. Maur. Monachus Clariss., cujus sunt *De antiquis Ecclesiæ Ritibus Libri III. Tractatus de antiqua Ecclesiæ Disciplina in Divinis celebrandis officiis, De Monachorum Ritibus Libri V. Veterum Scriptorum & Monumentorum Historico-Dogmatico-Moralium amplissima Collectio.* To. 9. Vid. supra Durand Ursinus.

Martialis Marcus Valerius, Hispanus, Poeta Epigrammatarius, sæpe obscœnus.

Martianæus Joannes sæpe laudatæ & nunquam satis laudandæ Congr. Maur. Græce, Hebraicæque doctus, cujus inter cætera nova Editio S. Hieronymi.

De Martinis Octavianus Suessanus, Juris utriusque Doctor disertissimus, sacri Palatii Apostolici Cl. Advocatus Consistorialis, cujus est *Oratio in Vitam & Merita S. Bonaventuræ*.

Martinius Mathias, Scriptor *Lex. Philolog.*

S. Martinus Episcopus Turonensis.

Martinus de Castillo Burgensis, Ordin. Min. Theol. illustrator Sermonum S. Petri Chrysologi.

Martinus, Dumiensis Monasterii Abbas in Gallicia, dein Episc. Bracaren. in Lusitania.

Martinus Monachus Fuldensis Ord. S. Bened., Scriptor Chronici apud Joannem Georgium Eccardum in Corpore Historico medii ævi To. 1. in eoque laudator Opp. S. Bonavent.

Martinus Polonus, Ord. Præd. Pœnitentiarius & Capellanus Joan. XXI. & Nicol. III. Rom. Pontif., evectus ad Archiepiscopatum Gnesnensem, cujus *Chronicon* sæpe scatet fabellis, sed quas jam constat ab Hæreticis temere immissas.

B. Massæus de Marignano, Ord. Min.

Massoretæ Judæi.

Mastrius Bartholomæus de Meldula inter Scholasticos præstantissimus Scriptor Ord. Min., Philosophus, Theologus, Moralista, Scotista admodum subtilis, & in vindicanda Prædestinatione gratuita verus assecla S. Augustini.

Matthæjus Antonius Felix, Theologus Ord. Min., atque Illustrator Vitæ Nicolai IV. P. M. ejusd. Ord.

Matthæus. Vid. Parisius.

Mathias Svecus, Confessarius S. Birgittæ, & Præceptor S. Bernardini, si fides Cornel. a Lap. in Prolegom. Apocal., qui illius nactus est Commentar.

Mi-

N

P

Pau-

R

S

tur a D. Bonaventura in sua *Pharetra*.

Sedulius Henricus, Cliviensis, Ordin. Min. Definitor Gener. & Sereniss. Princ. Ferdinandi Austriaci ad Paulum V. Legatus, inter cujus egregia Opp. *Apologeticus adversus Alcoranum Franciscanorum*, dicatus Pompejo Arigonio S. R. E. Card. ejusdem Ord. nec non *Præscriptiones adversus Hæreses* nuncupatæ Paulo V. P. M.

Sedulius, prænomine Cajus Cælius Scotus, præclarus, Presbyter & Poeta celebris.

Segnerius Paulus, S. J. præclarus Orator, ac Scriptor asceticus.

Seldenus Joannes, Hær.

Sellarius Reginaldus, Canonicus Cortonensis.

Semipelagiani Hæretici.

Seneca Lucius Annæus, Cordubensis, Philosophus, cujus Opera omnia ex ultimis Justi Lipsii, & Joan. Frid. Gronovii emendationibus. In Biblioth. Episc. Tridenti in pergameno extat MS. *Liber Epistolarum Senecæ ad Lucilium*.

Septuaginta duo Interpretes (vel ut rotundo numero passim dicuntur, Septuaginta) quorum ex Hebræo Translationem Græcam non semel allegat S. Bonaventura. Et quod hujusmodi Translatio non sit neganda ab illis Divino consilio adornata, ac maximæ fuerit in Ecclesia auctoritatis, præcipue ante S. Hieronymum, cæterisque anteposita Versionibus, utpote Apostolorum usu consecrata; probat Cl. P. Natalis Alexander in Hist. Eccl. Vet. Test. To. 4. Diss. 8. Prop. 1. nec non Hist. Eccl. No. Test. sæc. 2. Diss. 11. Q. 1. Art. 1. in Proposit. per tot.

Seraphinus de Firmo Can. Reg. Later., Concionator egregius, & Auctor *Enarrat. in Apocal.* ac multorum *Opusculorum spiritualium*.

Serarius Nicolaus Lotharingus, claræ memoriæ ob *Prolegom. & Comment. in sacr. Script.* aliaque Opera, S. J.

Sermones S. Antonii. Vid. S. Antonius. Cæterum circa alios ejus *Sermones*, uti quoque circa *Sermones* S. Vincentii Ferrerii Ord. Præd. quod, propter magnum quem attulere fructum, in magno esse debeant honore & pretio, censet Federicus Borromæus Card. & Archiep. Medionl. L. 1. *De Sacr. Oratorib.* pag. 14. Edit. Mediolan. 1632.

Serry Hyacinthus, Ord. Præd., Doctor Sorbon., & in Patav. Lyceo Theolog., inter cujus Opera celebris est ejus *Historia Congregationis de Divinis Auxiliis*.

Servius Maurus Honoratus, Grammaticus, Virgilii Opp. perpetuo illustrator.

Severianus, Gabalensis in Pœnicia, alii ajunt, in Syria Episcopus eloquentissimus, sæpe a S. Jo. Chrysost. & ab Arcad. Imp. invitatus ad Sermones in Constantinop. Ecclesia habendos, Auctor *Homiliarum sex in Hexaem.*, *Exposit. in Epist. ad Galatas &c.*

Severus Imperator.

Severus, cognomento Sulpicius, Aquitanus Presbyter, Historiographus styli facilis, tersi, & politi, unde tanquam Ecclesiasticorum purissimus Scriptor laudatur; cujus Opp. novissime illustrata a Cl. P. Hieron. de Prato, de quo supra.

S. Servulus Confessor, de quo S. Gregor. Magnus.

Scianda Joannes a Monte Regali, Ord. Cistercien., cujus est *Lexicon Polemicum*.

Sidonius Apollinaris, Vir nobilissimus, Episcop. Arvernensis, Græce non minus, quam Latine peritus, & illustris Poeta, cujus Opp. præ cæteris illustravit Sirmondus, de quo infra.

Silius Italicus Poeta Pelignus, quem Poggius Florent. cum blattis & tineis misere per aliquot sæcula conflictantem in lucem produxit, ac laudat Dan. Heinsius.

Simon Magus, primus Hæresiarcha, Primogenitus Satanæ a S. Irenæo vocatus, cui statua Romæ in Insula Tyberina sub Claudio Principe erecta cum inscriptione *Simoni Deo Sancto*, de qua Justinus, Irenæus, Tertullianus, Eusebius, Cyrillus Hierosolymitanus, & Theodoretus: hanc autem Viri gravissimi Baronius, Tillemontius, Renatus Massuet, nec non Cl. Editor Operum S. Justini &c., valde distare contendunt a pervetusto Lapide in eadem Insula Tyberina e ruderibus effosso sub Gregorio XIII. P. M., referente basim statuæ sustinendæ paratam cum inscriptione *Semoni Sango Deo Fidio sacrum*, hoc est, interprete Cl. P. Vezzosi, Deo Sabinorum *Sango* a sanciendo appellato, & *Fidio* a fide quæ in pactis & fœderibus servatur.

Si-

ut aliquis recudendam curet Christophori a Capite Fontium, Ord. Min. Gen. Ministri *Epitomen novæ illustrationis adversus impios, libertinos, Atheos, Epicureos, & omnis generis Infideles*, editam in 8. Parisiis 1585., atque laudatam in Biblioth. Eccl. Mabillon. pag. m. 318.

Solinus Cajus Julius, patria secundum quosdam Ægyptius, secundum alios Romanus, aliis certo peregrinus, non Romanus, Scriptor *Libri de variis rebus memorabilibus*, inscripti *Polyhistor*, a Pliniano Opere plurima mutuatus. Joannes Ricutius, Vellinus, Camers, Ord. Min., Vir sui temporis doctissimus (utor VVaddingi verbis) Lector Ordinarius, & Publicus Viennæ Pannoniæ, Naturalis & Romanæ Historiæ peritissimus, in optimis quibusque Romanorum Auctoribus apprime versatus, scripsit *in Solinum*, atque *Plinii Naturalis Historiæ Libros*, nec non *in Titum Livium*, *Lucium Florum*, *in Tabulam Cebetis*, *in Claudianum*, *in Fenestellam*, *in Eutropium*, *in S. Augustini Libros de Civitate Dei*. Natus an. 1448. mortuus an. 1546., ætatis suæ 98., de quo, præter Biblioth. Francisc. agit cum laude Fridericus Gotthilf Freytag To. 1. Adparatus literarii pag. 118. n. 35. Edit. Lipsien. 1752., Josias Simlerus in Bibl. pag. 351. Possevinus in Appar. sacro To. 2. pag. 128 Mich. Maittaire Annal. Typogr. To. 2. pag. 256.

Sollerius Joann. Baptista, S. J. celebris Continuator Bollandianus.

S. Sophronius, Patriarcha Hierosolymitanus, cui adscribunt Victorius Marianus, de quo supra, & quidam alii, Epistolam sub nomine S. Hieron. *ad Paulam & Eustochium de Assumpt. B. Virg.*

Soto Mayor Antonius, Ord. Præd. Inquisitor Generalis, & Archiepiscopus Damascenus, quibus in muneribus Deo se & hominibus maxime probavit; cujus *Expurgatorium Librorum novum*, Matriti, Typograph. Reg. 1640. in fol.

Soto Dominicus, Segobiensis, Ordin. Præd., in Concilio Tridentino Theologus, ab Ordinis sui Generali Vicario domesticis Comitiis alibi detento, suffectus. *Is* (teste Pallavicino in Hist. ejusd. Conc.) *magnum Theologiæ lumen ea tempestate habebatur inter eos, qui primi post Franciscum Victoriam, Soti Magistrum, gloriam hæreditatemque illius Scientiæ in Hispanicis Academiis alte fundarunt*. Ejus *Commentarii in Epistolam Pauli ad Roman.* & alia Opp. Antuerpiæ an. 1550.

Soto Petrus, Cordubensis, Ord. Præd., post dimissam aulam Caroli V. Imp., cui erat a Confessionibus, Dilinganæ Universitatis Professor, ac grande in Germania lumen ad depellendas Lutheranorum tenebras, primo loco laudatus inter Theologos a Summo Pontifice ad Concilium Tridentinum missos, cujus Opp. in Biblioth. Dom. recensentur, inter quæ ejus *Institutiones Christianas* legendas docendasque commendavit Parochis suæ Diœcesis Otto Truchsesius Card. & Episcop. August. in Syn. Diœces. an. 1548. estque etiam laudatissimum ipsiusmet *Manuale Clericorum*. Quibus ego superaddiderim ejusdem Epistolam MS. ad summum Pontificem Paulum IV. scriptam Tridenti 17. April. an. 1563. Inc. *Nuper scripsi quædam ad Reverendiss. Card. Amuleum*, qua exprimuntur sensa auctoris morti proximi 1. circa negotia Conciliaria, signate pro definienda controversia de residentia Prælatorum in ipsiusmet residentiæ favorem. 2. Ut Cardinalibus aliunde, quam ex Episcopatibus provideatur. 3. Episcoporum munus auctoritatemque a Christo oriri, sed sub Petri legitimo successore esse constitutos &c. Hanc Epistolam olim reperit apud Patres Præd. Tridenti, ubi Sotus obiit die 20. April. d. an. 1563. ac sepultus jacet, Cl. Pantaleon Bortius Canon. & Vicar. Gen. Trid., cujus juratum exemplum attexuit præfatæ Biblioth. Domin. quæ apud nos est, eruditus P. Tovatius, de quo infra.

Sozomenus Hermeas, sive Hermias, Historicus Ecclesiasticus Græcus; sed vel ipse Novatianis erroribus implicatus.

Speculum Vitæ S. Francisci, & Socior. Edit. Venet. 1504.

Staidelii Fratres, Franciscus & Bonaventura Tridentini, Ord. Min., ambo præclari Magistri, atque Scriptores.

S. Stanislaus Cracoviensis Episcop. & Martyr.

Ta-

T

Theo-

Scriptor. Eccl. Theophanis Ceramei Opp. G. L. in fol. Paris. 1644.

Theophilactus, Bulgarorum Archiep. sed Schismaticus sæc. XI., cujus *Commentaria in sacr. Scriptur.* ex grandioribus S. Chrysostomi Voluminibus sunt delibata, ac velut in epitomen contracta. Schismaticum se prodit ex eo, quod in cap. 3. Joan. suggillat Latinos credentes Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere. Quoad reliqua inoffenso pede potest decurri. Lectu digna est *Institutio Regia ad Constantin. Porphyrogen.* edita a P. Possino, nec non *Oratio in adoratione S. Crucis* evulgata a P. Gretsero. Theophilactus *in Evangelia* G. L. fol. Parisiis. Item *in Paulum* fol. Londini.

Theophrastus, Philosophus Græcus, prius Tyrtamus dictus, sed ab Aristotele Magistro suo, ob oris & eloquentiæ suavitatem quasi Divinam, vocatus *Theophrastus*. Ejus sæpissime meminit Cicero in Libb. Philosoph. & Orator. Plura scripsit, quorum nunc extant tantum quod ego sciam, *Libri de plantis*, præter parva quædam Opuscula.

Theupolus Joannes, Primicerius S. Marci Venetiar., Scriptor Asceticus.

Thomas, Abbas S. Andreæ Vercellen., Ord. S. Bened., Scriptor *Commentarior. in Opera D. Dionysii Areopagitæ*, & *in Cant. Canticor.*

S. Thomas de Aquino, Ord. Præd., vita & sapientia vere Angelicus, & Augustinianæ Doctrinæ cultor eximius, cujus Opera (ut S. Hieronymus de S. Cypriano scripsit) sole sunt clariora. *De Gestis, Scriptis, ac Doctrina S. Thomæ Aquinatis* sunt Cl. P. de Rubeis *Dissertationes Criticæ & Apologeticæ*. Inter Angelici ejusdem Opp. in Biblioth. Capit. Trid. habetur MS. *De quatuor Virtutibus Cardinalibus*. Instante *Archidiacono Tridentino* (verosimiliter Odolrico de Sejano Archidiac. an. 1260. & 1280.) exposuit Angelicus Decretalem primam *De Summa Trinit. & Fide Cath.* nec non secundam *De errore Ab. Joachim*. Fuit S. Bonaventuræ magna caritate conjunctus, ejusque sanctitatis oculatus testis. Et qui Aquinatis Angelicæ Doctrinæ detrahit (uti ausu prorsus temerario fit apud Joan. Lomejerum L. singulari *De Bibliothecis* pag. m. 138.) canis est lapidem mordens.

Thomas Anglicus, Ord. Præd. plurium editor Commentariorum, quos nonnulli, observante Sixto Senensi, inconsiderate S. Thomæ Angelico tribuerunt.

Thomas de Celano, Ord. Min. primus apud Haroldum (de quo supra) ad an. 1230. Scriptor *Vitæ S. Franc.*, cui fuit familiaris, ex præcepto Gregor. IX. a quo Legenda ipsa denominatur. Secundus Dom. Joannes de Ceperano, de quo supra. Tertius Anglicus quidam illam Celani Legendam in Carmen Heroicum vertit. Quarto diffusius retulerunt Socii tres Leo, Angelus & Ruffinus, de quibus supra. Quinto prædictus Celanus ampliorem reddidit, quam antea scripserat, cui secundam addidit partem. Sextus S. Bonaventura, id rogante toto ferme Minorum Sodalitio, qui postea breviorem concinnavit, per Offic. Festi, & Octavæ S. Franc. distributam. Septimus Fr. Bernardus a Bessa S. Bonaventuræ Socius, & a secretis de quo supra, Octavus Fr. Bartholomæus Pisanus, de quo supra, Nonus Jacobus Odo Perusinus, eam per duodecim virtutum prærogativas idiomate Italico dispertivit, de quo supra. Decimus Franciscus Maurus Hispellas, de quo supra. Juniores numero plurimos missos facio, unice subdens *Vitam S. Franc.* scriptam a S. Bonav. haberi in membr. Codd. MSS. Assisien., ac nostræ Biblioth. Bernardin. nec non sparsim insertam alteri Cod. Chartac. MS. Chronicar. 24. Ministr. General. ejusd. Biblioth.

Thomas Hybernicus, cognomento Palmeranus, Socius Sorbonicus, qui collegit *Manipulum Florum*, quem inchoavit Joan. Guallensis Ord. Min.

Thomas. Vid. Walsinghamus.

Thomasinius Jacobus Philippus, Episc. Æmoniensis, de *MSS. in Bibliot. Patavin. & Venet.* a Joachimo Jo. Madero laudatis.

Thomasius Joseph Maria, Ven. Card. Cler. Regular., Vir nobilissimi generis, eximiæ pietatis, & doctrinæ, cujus Opp. omnia, sacra eruditione referta, diebus nostris recensuit, notisque auxit Cl. P. Antonius Franciscus Vezzosi Cler. Regular. Historiæ Ecclesi. in Archigymnasio Romano Professor. Inter ea heic unice mentionem faciam ejus *Institutionum*

locupletissimæ Bibliothecæ, me plurimum debere profiteor.
Tolsinianensis. Vid. Rodulphius.
Tostatus Alphonsus, Abulensis Episc., multorum Librorum Vet. Testam. & Matth. Interpres, 14 To. in fol. Venet. 1507. 1596. &c. de quo dictum: *Hic stupor est Mundi, qui scibile discutit omne.* Notatur tamen, ut prolixior, & in digressiones facilior.
Tovatius Joannes Chrysostomus de Avolano, Ord. Min. solers rerum Tridentinarum & Tirolensium investigator, Rubricista, ac Chronologus Ref. Prov. S. Vigilii, cujus plura variæ eruditionis Opusc. MSS., & cui velut olim meorum adjutori studiorum multum me obstrictum agnosco.
Tourneminius Renatus Joseph S. J., cujus *Supplementum Comment. Menochii*, de quo supra.
Tournely Honoratus, Doctor Sorbonicus, Theologus Dogmaticus, & Moralis, qui ~~suis favit~~ Scriptis Bullæ *Unigenitus*.
Trajanus Marcus Ulpius Crinitus Imperator, natione Hispanus, cujus quanta fuerit bonitas, testantur illæ acclamationes Principibus exhiberi solitæ: *Sis Augusto felicior, Trajano melior*, ut apud Eutrop. L. 18 c. 2. legere est. Hujus tamen optimi Principis inter Ethnicos non bonitatem, sed crudelitatem experti sunt Christiani, quorum persecutione illius gloria obscurata remansit. Obiit in Cilicia annor. 64. ann. Chr. 117. cum imperasset 20. In ejus laudem est magnifica Panegyris Plinii junioris.
Trallianus Alexander Medicus, ac celebris Philosophus sæc. VI.
Trapezuntius origine, Georgius, sed in Creta insula natus, qui multa e Græcis vertit, nec pauca Latine scripsit, Romæ mortuus decrepitus an. 1486.
Trebellius Pollio, diligens & fidelis Historicus, unus ex sex Scriptoribus Historiæ Augustæ, sub Diocletiano.
Tremellius Emmanuel, ex Hebr. Hær. Auctor Version. Lat. N. T. ex Syr., V. T. ex Hebr.
Trismegistus. Vid. Mercurius, qui videtur umbram novisse SS. Trinitatis illis verbis: *Monas genuit Monadem, quæ supra se reflectens, produxit amorem.* Sic & Plato, aliique antiqui Philosophi in Deo agnoscentes *Unitatem, Intelligentiam*, & *Animam mundi*, quasi per umbram, & de longinquo, viderunt veritatem, deficientes in intuitu Trinitatis.
Trithemius Joannes, Abbas Spanhemensis, Ord. S. Ben. verax S. Bonaventuræ laudator, ad quem scribens Jacobus Wimphelingius Sletstatensis ex Spiris 15. Cal. Octobr. ann. 1492. dixit, quod *Bonaventura Italo non est major, non profundior, non devotior in Scripturis Sanctis.* Ante ejusdem Trithem. Lib. *De Scriptor. Eccl.* extat ejus *Epistola responsiva ad Venerandum Doctissimumque Virum Patrem Albertum Marderer Ordinis, Minorum* dat. ex Spanhem quarto nonas April. an. Dom. 1492. in qua rationem reddit, *cur inter Ecclesiasticos Scriptores, multos sæcularium Literarum Professores posuerit.*
Trivetus Nicolaus, natione Anglus, Ord. Præd., Scriptor Chronographus.
Trombellius Joannes Chrysostomus, S. Salvatoris Bononiæ Abbas, & Canonicor. Regular. Congr. Rhenanæ Exgeneralis, suo sat nomine & fama, nostra ætate notissimus, ob varia præclara Opera ab eodem edita.
Tudensis. Vid. Lucas, nec non ejus gravissimum testimonium de sacris Stigmatibus S. P. N. Francisci *Lib. 2. adversus Albigens. c. 11.*, ac ejusdem Edit. Ingolstadii 1612. in 4. cum Notis Joan. Marianæ.
Tullius. Vid. Cicero, quem vid. quoque L. 1. de Offic. n. 30. ubi ait: *Quo circa bene præcipiunt qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum. ÆQUITAS enim lucet ipsa per se; dubitatio autem cogitationem significat injuriæ.* Quæ quidem verba expendens Clariss. Mabillonius Par. 2. Tract. *de Stud. Monast.* cap. 7. inquit „ Nunquid rectior norma, „ ad probabilitatem attinens, in Neo„ tericorum Summis apparet ea Tul„ lii præfati, in qua præscribit, ab „ iis universim nobis cavendum esse, „ quæ licita nec ne sint quodammodo dubitamus? . . . . . Quot Con„ scientiæ Casus, inquit egregius qui„ dam Scholiastes, ex isto solum „ principio liquido resolverentur, si „ Christifideles hoc ipsum serio vel„ lent animadvertere! “
Turpilius, Poeta Comicus, cujus multa Carmina a Nonio & Prisciano afferuntur.
De Turrecremata Joannes Hispanus, Ord. Præd. ex Magistro sacri Palatii,

res Gallos sæc. XVI. in Academia Parisiensi Linguæ Hebraicæ Professores, atque in sacris Literis eminentiores, merito adnumerandus. Vatabli *in Biblia sacra Annotationes* primo editæ Parif. in fol. deinde Salmanticæ perpurgatæ 2. To. fol. 1584. Ejusdem *in Biblia Scholia*, Salmanticæ 1584.

Ubertinus de Casali, Ord. Min., cujus *Arbor Vitæ* ad instar est *Ligni Vitæ* S. Bonaventuræ, quem laudat. Scripsit quoque *De septem Visionibus Ecclesiæ, juxta septem Visiones Apocalypsis &c.*

Vega Andreas, Hispanus Segoviensis, Ord. Min. Linguarum peritus, a Joanne Calvo Gen. Minist. ejusdem Ord. *Prælector Salmanticensis doctissimus* in Literis ad Alphonsum de Castro datis Tridenti an. 1546. die 27. Jul. nuncupatus. Ejus *Opus De Justificatione* ab eodem Alphonso de Castro, Petro Canisio, aliisque præstantissimis Viris eximie laudatur. In Procem. ejus est Commendatio & Descriptio Tridenti, una cum honorifica mentione Card. Princ. & Episc. Trident. Christophori Madrutii.

Vegetius Renatus Flavius, eloquens doctusque Scriptor *Libror. 4. de re militari* ad Valentin. II. August.

Vellejus Paterculus, Eques Romanus, a Tiberio Imp. Prætor factus, Auctor duorum Librorum *Historiæ Compendiariæ de Rebus Romanis*, stylo plane Latino, & eleganti.

Venantius Fortunatus, gente Italus, Episc. Pictaviensis, cujus Opera illustrata a P. Christophoro Brovvero S. J.

Veneti Editores Operum S. Bonav. admodum eruditi PP. Joannes de Augustinis, & Illuminatus de Venetiis Ord. Min. debita laude nequaquam fraudandi, tametsi circa pleraque ejusdem Opp. Critici morosiores.

Versiones sacræ Scripturæ Ægyptiaca, Æthiopica, Arabica, Armenica, Chaldæa, Coptica, Græca LXXII. Interpr. ex Hebræo, Persica, Syriaca, Tigurina &c.

Versio *Itala*, quæ etiam vocatur *Communis*, *Vulgata*, & *Vetus*. Appellata est *Itala* ab Augustino Lib. 1. de Doctr. Christ. c. 15. *Communis* ab Hieronymo in cap. 14. ac 49. Isaiæ. *Vulgata* ab Orosio aliisque plurimis. *Vetus* a Gregorio Magno in Epist. ad Leandrum, quæ suis Moralium Libris præfixa est. *Itala*, & *Vulgata* dicta, quia in Ecclesia Latina maxime usitata. *Vetus*, quia ejus usus erat antiquus. *Communis*, quia communem approbationem meruerat, utpote, Auctore Augustino, *verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ*. Versio autem hæc, quemadmodum & reliquæ Latinæ omnes, ex Versione Græca LXXII. Interpretum facta est, non vero ex Hebræo; eaque, saltem pro idioma Græcum nescientibus, ab Ecclesia Romana usque ad Damasum Papam recepta. Porro laudatæ *Latinæ Versionis Antiquæ*, seu *Veteris Italicæ Evangeliarium Quadruplex* in lucem editum fuit ex Codd. MSS. aureis, argenteis, purpureis, aliisque plusquam millenariæ antiquitatis sub auspiciis Joannis V. Regis Fidelissimi Lusitaniæ, Algarbiorum &c., a Clariss. Josepho Blanchinio Veronensi Presbyt. Congregat. Oratorii S. Philippi Nerii de Urbe, Romæ An. 1748. Et in Nuncupatoria ait idem eruditissimus Auctor se exhibere *Vulgatam illam Latinam Italam Versionem, antehac ineditam, quæ principio nascentis Ecclesiæ a nescio quo Apostolorum æquali sapienter elaborata, obtinebat, ante Divinam Beati Hieronymi Bibliothecam, in Italia primum, mox Africa, atque Gallia Ecclesiis*. Tum e vestigio subdit, quod *ejus loca apud Sanctos Patres sæculorum primitivorum habentur, visuntur, lucent, præsertim apud Cyprianum Carthaginensem, Hilarium Pictaviensem, Luciferum Calaritanum, Zenonem Veronensem, Gaudentium Brixianum, Victorem Afrum, Ambrosium Mediolanensem, Hieronymum Stridonensem, Leonem, & Gregorium Magnum*. Ubi continuo vel ipse subjungit, quod *S. Augustinus Italam tanti fecit, ut eam prætulerit cæteris, ob verborum tenacitatem, cum perspicuitate sententiæ*. Nihil autem in dicta Editione habet Blanchinius de vetustissimo nostro Evangeliario Tridentino, eo quod post illam hujus apographum, mea manu diligenter descriptum, & precario transmissum una cum apographo alio itidem peranti-qui Sacramentarii Gregoriani Tridentini, ad ipsum pervenerit: quæ duo apographa post ejusdem Blanchinii mortem nunquam potui ad hanc usque diem obtinere, ut ad

W

X

Z

Ze-

Zegerus Tacitus Nicolaus, Bruxellensis, Ord. Min. Theol. Græce & Latine pereruditus, de quo Miræus in Auctario „ Testamentum Novum „ ad fidem Veterum MSS. Codicum „ recensuit, & Lovanii edidit. *Notationes* in idem Testamentum postea adjecit, & Coloniæ 1555. „ publicavit; addito *Castigatore*, ut „ vocat, & *Inventario* ejusdem. Idem „ ad mores in melius mutandos, gra„ phice exhibuit *Speculum vitæ humanæ* (leg. *Christianæ*) a Coloniensibus similiter excusum. *Proverbia* „ insuper *Latina* ac *Teutonica* colle„ git, Antuerpiæ edita. Decessit autem Lovanii 1559. magno suorum „ & aliorum luctu. " Alia recensentur plura ejus Opera in Biblioth. noviss. Franc. inter quæ ejusdem *Scholia in Apocal.* Sed animadvertendum, quod prædictum *Speculum vitæ Christianæ* scripserit alius Minorita Thomas Herentalius idiomate Belgico, & tantummodo in Latinum transtulerit laud. Zegerus, de quo post Willotum, & Waddingum, Jacobus Le Long To. 2. Biblioth. sacr., & Valerius Andreas in sua Biblioth.

Zigabenus Monach. Græc., Ord. S. Basil. Vid. Euthymius, quem scribentes floruisse an. Dom. 440. vel 1180., falluntur; claruit enim an. 1118., quo Alexius Comnenus Imp. obiit. Ejus *Comment. in omnes Psal. CL.*, & *X. Sacr. Script. Cant.* ex Græca in Latin. Versione per R. P. Philippum Saulium Episc. Brugnaten., prodierunt Veronæ ann. 1530.; nec non ejusd. *Comment. in quatuor Evang.*, interprete Joan. Hentenio Nechlinensi, Lovanii an. 1544.

Et alii prætermissi in hoc Indice, & Notitia, quam digessi ad normam sæpe laudati Card. Bona, a cujus tamen eruditione ac doctrina parasangis multis me distare profiteor.

REGI SÆCULORUM IMMORTALI, INVISIBILI, SOLI DEO, HONOR ET GLORIA IN SÆCULA SÆCULORUM. AMEN. 1. *Tim.* 1. 17.

FINIS.

BENIGNE LECTOR.

IN TEXTU.

Col.	Num.	Lin.	Errata	Corrige
170.	131.	12.	ceciderunt me	cæciderunt me.
197.	153.	13.	Pane	Pone
294.	11.	25.	aſpectus	affectus
323.	11.	2.	poſtis	poſſis
497.	1.	16.	*(f)* eſt	dele *eſt*
548.	43.	21.	arti induſtria	artis induſtria
627.	10.	20.	diverſario	diverſorio

Col.	Num.	Lin.	Errata	Corrige
772.	7.	12.	num. 7.	num. 17.
774.	17.	1.	num. 17.	num. 19.
813.	62.	6.	quoad	quod
870.	121.	29.	aperuit	aperuerit
918.	161.	36.	contituo	continuo
919.	161.	29.	redimiſti	redemiſti
928.	167.	27.	bibere	biberet
955.		1.	Sermones	Sermo
991.	3.	6.	rudimenda	rudimenta

IN MARGINE.

Col.	Num.	Lin.	Errores	Corrige
197.	253.	7.	Titulis Crucis	Tituli Crucis
282.	14.	1.	Liberatque	Liberetque
401.	15.	13.	infirmitatis	infirmitati
436.	28.	4.	intrinſeſæ	intrinſecæ
629.	2.	4.	fit	ſit
687.	8.	2,	lauri	auri
694.	4.	5.	ſervata	ſervatæ
729.	6.	5.	*Job* 39. 39.	*Job* 39. 30.

Col.	Num.	Lin.	Errores	Corrige
879.	130,	7.	*Sap.* 12. 2.	*Sap.* 12. 1.
924.		4.	*Pſ.* 67. 14.	*Pſ.* 67. 19.
936.	172.	14.	*Ju.* 6.	*Jo.* 6.
943.	180.	7.	*Matth.* 26. 20.	26. 27.
947	182.	2.	*Pſ.* 40. 3.	*Pſ.* 41. 3.
947.	183.	8.	1. *Cor.* 10. & 4.	1. *Cor.* 10. 4.
1140.	18.	10.	Oſtium	otium

IN NOTIS AD CALCEM.

Col.	Not.	Lin.	Errata	Corrige
122.	*n.*	7.	ſuum	ſum
152.	*f.*	1.	Diſcite	Diſcedite
192.	*m.*	2.	Exaltus	Exaltatus
663.	*m.*	2.	contemperunt	contempſerunt
775.		2.	de Regina Tribu	de Regia Tribu

Col.	Not.	Lin.	Errata	Corrige
957.	*a.*	2.	interpræætatur	interpretatur
982.	*m.*	9.	Corp.	Corp.
993.	*e.*	7.	& alibi Sazomeni	Sozomeni
1020.	*g.*	3.	inperfectione	in perfectione

IN INDICE ET NOTITIA AUCTORUM.

Pag.	Col.	Lin.	Errata	Corrige
1236.	1.	7.	Imperator	Imperatori
1237.	1.	54.	Pritanicus	Pritanius
1238.	1.	38.	Livellus	Livelly
1241.	1.	12.	Diſcoridem	Dioſcoridem
1247.	1.	12.	Perrus	Petrus
1248.	1.	21.	præferi	præferri
1253.	1.	28.	plurimorum	plurium

Pag.	Col.	Lin.	Errata	Corrige
1253.	1.	13.	præclarus,	dele *preclarus*,
1261.	1.	52.	inde	in de
	2.	1.	elogiographus	elegiographus
1262.	2.	4.	*Ordinis, Minorum* dat	*Ordinis Minorum*, dat.

IN PRÆFAT. GEN. I. VOL.

Pag.	Num.	Lin.	Errata	Corrige
XXI.	XV.	7.	tetigique	tangique

IN TEXTU I. VOL.

Col.	Num.	Lin.	Errata	Corrige
7.	13.	8.	imaginationum	irrigationum
11.	7.	21.	alias	alta

IN ADMONITIONE I. VOL.

Col. 283. *Lin.* 2. *cum* dele *cum*

IN INDICE VERB. I. VOL.

Col. 1264. *Lin.* 16. concordantiam concordantiarum

Cætera minutiora typographica menda ex ſe ſe doctus quiſque lector facile deprehendet.

A D.

ADDENDA IN HOC TERTIO VOLUMINE.

Pag. IX. Lin. 8. adde: Et hujusmodi Breviloquii major adhuc emendatio fiet, si accesserit ejus collatio cum MSS. membr. Lambacensi Ord. S. Ben., ac Passaviensi Ord. Can. Reg. S. Aug., similibusque aliis. Ex solo enim Passaviensi plures sunt penes me variantes lectiones notatæ. Hoc ipsum censeo de Legenda S. P. Franc. omnino conferenda cum MSS. Codd. Assisiensi, & Trident., aliisque; nam & ex eodem Assisiensi plures teneo lectiones itidem variantes. Item de aliis S. Bonaventuræ Opp. non recudendis in posterum, nisi post solertem factam collationem cum priscis Editionibus, ac Codicibus MSS. a me in Prodromo late indicatis.

Ead. pag. IX. §. XIII. Auctor proinde sim, ut &c. ibi.

Col. 728. not. g. in fine adde: Et quod etiam Adamus cum sanctificante Dei gratia creatus sit, consulendus Clar. P. Martinus Natali in Complexionibus Augustinianis de Gratia Dei Complex. 16. pag 225. & seqq. Quo autem sensu Gratia, quam primos homines in conditione sua habuisse statuendum est, haud secus quam Angelos, naturalis iisdem fuerit; videndum ibi ejus Scholion pag. 232. & seqq.

ADDENDA IN INDICE ET NOTITIA AUCTORUM &c.

Pag. 1218. col. 2. post lin. 14. adde: Bochartus Samuel, cujus *Geographia Sacra*, 2. Vol. in fol. Cadomi 1646.

Pag. 1223. col. 1. lin. 41. adde: Ejusdem Cyrilli Alexandrini Librum *contra Antropomorphitas* ex Bonaventuræ Vulcanii interpretatione, *Animadversionibus* illustravit Michael de Medina Hispanus Theologus Ord. Min. a Philippo II. Hispaniarum Rege ad Concil. Trident. missus, aliisque Opp. clarus.

Lin. ult. ibi ubi de Cyziceno Gelasio, adde: Et verisimilius ex Labbeo Auctor *Libri de duabus naturis Christi contra Eutychetem*, alias editi sub nomine Gelasii Papæ.

Pag. 1224. col. 1. lin. 41. ubi de Dioscoride, Medicus (adde) patria Anazarbæus in Cilicia, qui Neronis ætate scripsit de materia Medica, & Alexipharmacis, cujusque Libri adhuc supersunt; omnino diversus a Dioscoride Alexandrino Medico, qui claruit, teste Suida, tempore Antonii & Cleopatræ, scripsitque de nominibus Medicinarum.

Pag. 1226. col. 1. lin. 53. ubi de Fevardentio Francisco, post Doctor Sorbonicus adde: Ord. Minor. In fine vero ad eumdem Fevardentium rursum adde: Vid. Bibliothecam Franciscanam P. Joan. a S. Antonio To. 1. pag. 384., & seqq. quoad hæc, & cætera numero plura spectantia ad *ejus Commentarios in sacram Scripturam, ad Opera SS. PP., aliorumque Auctorum ab eo illustrata, ac edita, ad ejus Scripta contra Hæreticos*, etiam *adjecta Appendice ad Libros Alphonsi a Castro*, de quo supra, & ad *Opera, quæ ad prælum matura habebat an.* 1602.

Ibi col. 2. post lin. 52., ubi de B. Franc. Fabrian. O. M. adde: qui in suis *Chronicis Fabrianensibus* loquens de Indulgentia Portiunculæ, quam S. P. Franciscus, a Christo Domino missus, petiit & obtinuit ab Honorio III. Papa Perusii an. 1216., testatur eam his verbis poposcisse: *Domine, quod dixi, non peto ex parte mea, sed ex parte illius, qui me ad vos misit, Dominus Jesus Christus;* & quod post ipsam sic impetratam, postque orationem præmissam, ita dixerit Socio suo: *Fr. Massæ dico tibi ex parte Dei omnipotentis, Indulgentiam mihi exhibitam nunc a Domino Papa, mihi esse a Deo confirmatam in cœlis*. Et ad hoc testimonium locupletissimum roborandum inibi continuo subjungit: *Et hoc testificatus est Fr. Leo unus de Sociis B. Francisci, Vir probatæ vitæ, quem ego Fr. Franciscus vidi anno, quo veni ad Fratres, quando ivi ad dictam Indulgentiam &c.* Vid. Prodrom. col. 63. & 64.

64. sub not. *f.* Ejusdem Fabrianensis est Epicedium, seu Carmen lugubre in obitu S. Bonaventuræ, in d. Prodr. ibi, & pag. seq.

Pag. 1228. col. 1. lin. 13. ubi de Galesinio Petro, adde: Idem scripsit *de Bibliis Græcis LXX. Interpretum* Romæ 1587. 4.

Ibi lin. 16. ubi de Galleto, sive Gallethio Petro Aloysio, adde: qui edidit *Inscriptiones Bononienses Romæ extantes*. 4. Romæ 1759.

Pag. 1230. col. 2. lin. 9. ubi de Grotio Hugone, adde: Inter reliqua Opp. ejusdem, quem vocat in sua Biblioth. Eccl. Mabillonius *Virum impense doctum, & modestum*, ipse recenset *Annotationes In totum Vet. Testam.*, *In quatuor Evang.*, *In Acta & in Epistolas ad Jacobi inclusive*, nec non ejusdem *Opp. Theolog.* in unum collecta, fol. 4. Vol. Amstelodami an. 1679.

Ibi lin. 18. ubi de Guallensi Joanne, adde: Scripsit inter cætera ex Pitseo in *Mythologiarum Libros tres S. Fulgentii*; at S. Fulgentii non sunt, quamvis ei tribuantur etiam a Sigeberto cap. 28. sed Fabii Placiadis Fulgentii V. C.

Pag. 1231. col. 2. lin. 30. ubi de Heinsio Daniele, adde: Ejus sunt *Sacr. Exercitationum in nov. Testam. Libri* 10. in fol. Lugduni Batav. 1639.

Pag. 1232. col. 2. lin. 54. adde: S. Hippolytus, Gente Arabs, Clementis Alexandrini discipulus, & Origenis coævus, Episcopus, & Martyr sub Alexandro Severo Imp. Fuisse Episcopum Portus Romani in Italia ad Ostia Tiberina, communis est opinio. Vid. Baron. in Not. ad Martyrolog. Rom. 22. Aug., ac Nat. Alexandr. Hist. Eccl. sæc. 3. cap. 4. Art. 1., ubi ejus recenset, expenditque Opera.

Pag. 1236. col. 2. lin. 33. ubi de Kempis Thoma adde: Ejus sunt *Libri quatuor de Imitatione Christi*, qui perperam S. Bonaventuræ adtribuuntur in Cod. Gemnicensi. Vid. Cl. Vir. Eusebium Amort, eos Kempensi asserentem. Si tamen ejusdem Kempensis sit *Alphabetum Religiosum*, seu *boni Monachi*, soluta oratione exaratum; minime alterum metricum *Alphabetum Religiosorum*, quod incipit: *Ama paupertatem &c.* sed S. Bonaventuræ. Vid. Prodromum col. 659.

Pag. 1237. col. 1. lin. 54. post Pritanius, adde: tribus Libris *de ingeniorum moderatione in Religionis negotio*, multa refertis eruditione, refutans peregregie Pheroponum, scil. Joan. Clericum. Vid. Muratorius.

Pag. 1238. col. 1. lin. 37. adde & corrige: R. Ligfootus Lightfootus Joannes, sacr. Scripturæ Interpres, inter probabiliores ex Heterodoxis in sua Biblioth. Eccl. a Mabillonio laudatus, ubi ejus refert *Harmoniam Vet. Testam. Anglice*, *Observationes in Genesim*, *Manipulum Spicilegiorum ex Exodo*, *Harmoniam quatuor Evangeliorum inter se, & cum Vet. Testam.*, *In Matth.* *Horas Hebraicas Latin.*, *In Marc.* *Horas Hebraicas & Talmudisticas Latino-Hebraic.*, *In Acta Commentarium Chronologico-Criticum* Anglice, *In primam ad Cor.* *Horas Hebraicas* Latine, ac ejusdem *Opp. omnia* in fol. 2. Vol. Roterod. ann. 1686.

Ibi post lin. 39. adde: Livius Titus, patria Patavinus, Historiæ Romanæ Scriptor nobilis, a Quintiliano laudatus, nec non a S. Hieron ad Paulin. ita commendatus, ut in ejus laudem scripserit „ Ad Titum Livium, lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ, Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus, & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut tantam Urbem ingressi, aliud etiam extra Urbem quærerent. “ *Patavinitas* in ejus stylo a nonnullis notatur; sed cujusmodi sit, nondum innotuit. Equidem Christian. Gottlieb Buder in Biblioth. Selec. cap. 4. de Scriptor. Rer. Rom. §. 3. de ipso testatur, quod *Scriptor est tersus, in concionibus disertus, in quo stylum historicum magis, quam Patavinitatem reperimus*. Convenientiam supputationis Livianæ cum marmoribus Franciscus Robortellus defendit; sed ei respondit Carolus Sigonius.

Pag. 1242. col. 2. post lin. 41. adde: Nestor filius Nelei, & Cloridis, de quo Homerus L. Odyss. 11. ac in 2. Iliad. & Ovidius 12. ac 13. Met. ambo de ejus perlonga ætate testantes, qui etiam nedum summa pruden-

den-

dentia ætatis diuturnitate collecta; sed & *tanta eloquentia excelluit, ut ex ejus ore melle dulcior fluere videretur oratio*.

Pag. 1243. col. 2. post lin. 38. adde: Oppianus Cilix *Poeta doctissimus* a S. Hieronymo vocatus.

Pag. 1246. col. 2. lin. 52. adde: Vid. Prodromum nostrum col. 593. & seq. not. *e*. A teterrima autem hæreseos nota, quam ei perperam inurit P. Graveson, ipsemet purgavit se se P. Petrus Joannis Olivi, dum non semel, sed iterato, Scripta sua S. R. E. subjecit, ut ex ejusdem Opp. liquido patet; cujus etiam Libros, præmisso diligenti examine, Catholicos a Sixto IV. fuisse declaratos, testatur Haroldus ad an. 1297. n. 23.

Pag. 1249. col. 2. lin. 5. ubi de Psello Michaele, adde: Ejusdem Pselli *Librum de septem Synodis* noster Fevardentius, de quo supra, cum Commentariis, & Præfatione adversus Recentiores Hæreticos, edidit Parisiis an. 1576., teste Possevino.

Pag. 1253. col. 1. lin. 52. Sarmation vaniloquus, adde: haud secus quam Barbatianus, de quo supra, ambo Monachi Apostatæ, quos nominatim perstringit S. Ambros. in Epist. ad Vercellen. Eccl. 63. n. 7. suppressoque eorum nomine Enarrat. in Ps. 36. n. 49.

Pag. 1254. col. 1. lin. 16 ubi de Seldeno Joanne, adde. Eum Grotius *Angliæ gloriam* appellavit, cujus Operum grandis est numerus, partim in Latino, partim in Anglico idiomate editorum, quorum præcipua *De successionibus in bona defuncti secundum* Hebræos; *De Jure Naturali & Gentium juxta disciplinam* Hebræorum; *De Nuptiis & Divortiis*; *De anno Civili veterum* Hebræorum; *De Nummis*; *De Diis Syris*; *Uxor Hebræa &c*. Omnia ejus Opera una simul collecta Londini edita sunt an. 1726. 3. Vol. in fol. Et Christian. Gottlieb Buder in Biblioth. selec. cap. 15. de Scriptor. Rer. Angl. §. 8. recenset Eadmeri Monachi Cantuarien. Historias Novorum, seu sui sæc. sub Gulielmis I. & II. & Henrico I., Angliæ Regibus, ab ann. 1066. ad ann. 1122. cum Notis & Spicilegio ejusdem Joan. Seldeni, Londini 1623. f. Idem Seldenus publicavit quoque Lib. Eutychii Pat. Alexandr., nempe ejus Annales ab an. 933. ad 940. Arabica lingua compositos, quibus Seldenus contendit probare nullum fuisse primis Ecclesiæ sæculis discrimen inter Sacerdotes & Episcopos; sed Seldenum & Joan. Henricum Hottingerum solide refutavit doctus Abrahamus Ecchellensis Maronita, linguarum Syriacæ & Arabicæ primo Parisiis, dein Romæ Professor, in suo *Eutychio vindicato*; quod ipsum etiam fecit Cl. Assemanus.

Pag. 1260. col. 2. lin. 44. ubi de Thoma Hybernico adde: Ita Codd. MSS. Cantabrig. in Bibliotheca Domus S. Petri, aliisque Angliæ Bibliothecis; & in Hispania hoc ipsum MS. Opus se vidisse in Biblioth. Cordubensis Ecclesiæ testatur noster Joan. a S. Antonio in 4. sub titulo: *Manipulus florum compilatus a Magistro Thoma de Hybernia quondam Socio de Sorbona*. Et incipit: *Fr. Joannes Gualensis Ordinis Fratrum Minorum doctus Theologus*. Thomas prædictus nullius regularis Instituti fuit, adeoque etiam diversus a Thoma Palmerio Dominicano. Vid. Echardum To. 1. pag. 744. & 753. suæ Biblioth.

Pag. 1261. col. 2. lin. 45. ubi de Titelmano Francisco adde: Scripsit contra Jacobum Fabrum Stapulensem, cum adhuc in vivis esset, nec recte de Fide sentiret; ac etiam contra Desiderium Erasmum Rhoterodamum, publice tunc Basileæ docentem, cujus Scripta quædam, ceu hæresim sapientia, iis rationum momentis convellere cœpit, ut Erasmus ipse dicere sæpe soleret, *se nullius præter Titelmani eruditionem pertimescere*.

Tandem ad universum Opus, quod complectitur Prodromum, & tria Volumina hujus Supplementi, ego ipse probe gnarus, mendaces esse filios hominum in stateris, adeoque sæpe me potuisse decipi, ac dormitare, aliosque in errorem inducere; hinc addo, atque ex animo dico, quod in illis omnibus, si quid falsum, aut erroneum, sive regulæ fidei, morumque, minus consentaneum præter voluntatem protulerim, id totum Sapientiorum, & cumprimis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ judicio, & correctioni subjectum velim, pa-

ratus una cum S. Bonaventura (pro modulo meo hactenus a me Prodromo, Præfationibus, Animadversionibus, Annotationibus, Indicibusque illustrato) ad finem Tract. de Vite Mystica, sive de Passione Domini, *emendare*, *demere*, *&* *mutare*, *sicubi contra Fidem*, *&* *contra sacras Scripturas aliquid dixerim*. Et quamvis nolim, lectores summo jure mecum agere; non detrecto tamen, *ut* (secundum Jurisconsulti sententiam ff. quod quisque juris L. 1.) *idem jus nobis dicatur*, *quod ipsi aliis diximus*. Quisquis autem hæc legerit, cupieritque vel ipse in sapientem virum evadere, pro certo habeat, non sapere, sed desipere, cui non sapit Deus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi: quærat sapientiam veram, quæ desursum descendit, relinquat sapientiam vanam, atque eam, quæ *terrena* est, *animalis*, *diabolica* Jac. 3. 15.: neque sit de numero illorum falsi nominis sapientum, qui *sapientes sunt*, *ut faciant malum*, *bene autem facere nescierunt*, quemadmodum Jerem. 4. 22. verbis loquitur S. Bonaventura Ser. sive Collat. 2. in Hexaem. teneatque semper alta mente repositum quod monuit pientissimus Thomas a Kempis Can. Regul. S. Aug. L. 1. de Imit. Chr. c. 1. „Si „ scires totam Bibliam exterius, & „ omnia Philosophorum dicta, quid „ totum prodesset, sine caritate Dei, „ & gratia? *vanitas vanitatum*, *& omnia vanitas*, præter amare Deum, „ & illi soli servire. Ista est summa sapientia per contemptum mundi tendere ad regna cœlestia. " Item quod docuit ipsemet S. Bonaventura in 3. Sent. Dist. 35. Ar. 1. Q. 1. in Concl. haud esse veri nominis sapientiam, nisi quæ *in Dei cognitione incboatur*, *&* *in affectione consummatur*; & Procem. L. 1. Sent. Q. 3. in Concl. quæ eo tendit *principaliter ut boni fiamus*. Fiat, fiat.

FINIS.

